RUELLII
STIRPIUM
HISTORIA

1543

DE NATVRA STIRPIVM LIBRI TRES IOANNE RVELLIO AVTHORE, MEDICO HAC AETATE longe clarissimo,

Cum Indice omnium uniuersi operis obseruatione dignorum copiosissimo.

FRO BEN

BASILEAE, IN OFFICINA FROBENIANA,
ANNO M. D. XLIII

CHRISTIANISSIMO GALLIARVM REGI FRANCISCO, HVIVS NOMINIS PRIMO, Ioannes Ruellius medicus S. D.

DE NATVRA ſtirpium opus, Chriſtianiſſime ſimul & Inuictiſsime Rex FRANCISCE, iamdiu liberalibus auſpicijs tuis ſuſceptum, eiſdem bene fauētibus, nuper ad umbilicum perduxi: ueteremq́ſ ſequutus authorū morem, tuæ nunc ſereniſsimæ maieſtati nūcupo. Quando ea ſemper literarum dignitas fuit, ea excellentia, ea denicq́ authoritas, ut eas ſibi naſci, apud ſe foueri, ſibiq́ dicari, principes & honeſtum & glorioſum putarent: quanto tu magis mira rerum celebrium captus uoluptate, qui ſtatim à grauioribus illis laboribus, imperij tui functionibus, & curis reſpirans, quicquid ſuccifiui nanciſceris otij, id totum auſcultandis inſignium ſcriptorum lucubrationibus nauiter impendis: easq́ poſtea tam præſenti memoria recitas, tam culto ſermone perornas, ut quæ loqueris omnia, multo locupletiora, multoq́ meliora reddas, merum ſal, meram ſapientiam. Quare citra ſuſpicionem captatæ gratiæ, illud teſtari licet, te uenuſtatis & elegantiæ plurimum literis addere: te diſciplinas omneis ſic excolere, & honeſtare, ut eæ non minus tibi quàm ſcriptoribus ipſis debeant: quòd & ipſe quoq́ in tuo ſcribendi genere, & Gallica facundia, paria cum illis facias, & non raro uincas: atq́ ut illorum monumenta uiuant, uigeant, legantur, unus inter principes efficis. Ideo unum te regem nouit orbis, maximo rerum uſu præditum, incōparabili prudentia, illuſtri gloria, felicitate incredibili, admirabili facundia, promptiſsimo ingenio, caſtiſsima eloquutione pollere. Necq́ ullæ unquam maximè inſignes animi dotes, in ullis ullius æui principibus, uel ſingulæ extiterunt, quæ non confertim omnes in te clarius eluceant, propagentur, excellāt. Quo factum auditur, ut æternos in hominibus titulos iam tibi pepereris, pietatis erga ſubditos, parentis omnium, ornatoris ſtudioſorum, cunctarumq́ artium bonarum: præterea magnitudinis, prudētiæ, humanitatis. Quos titulos, & cetera illa ſumma naturę dona, cunctis quidem ut mirari licet, æmulari uerò non item. Ob hiuſmodi igitur præſtantiam tuam ſatis feliciter agi cum hiſce cōmentarijs meis exiſtimaui, ſi eos in tuam clientelam de me abſente, utcunq́ licet, uenerabūdo, tanquā præſente ſuſceperis. Ita nimirum commendatos ſatis ac probatos intelligent ſe eſſe, ubi iudicio tuo, longè quidem acerrimo, non diſplicuerint. At quoniam materia quam tracto, multis olim ſeculis intentata iacuit, pronior ad ueniam uia re-

linquetur mihi, in tanto rerum diſcrimine uacillanti, & interdum, ſi ita con/
tingat, humana caligine cæcutienti. Neqꝫ enim quiuis ſemper rem propo
ſitam acu tetigerit, ut in prouerbio eſt: nec ſemper feriet quodcunqꝫ mina/
bitur arcus. Siquidē & Theophraſtus, & cunctis à Galeno prælatus Dio/
ſcorides in re herbaria, neque non apud nos Plinius, tam diuerſi plerunqꝫ
abeunt, ut in gratiam nulla orationis perſuaſione reuocari queant. Et, me
hercle, nonnunquàm in herbulæ cuiuſdam facie repræſentanda, notas tam
uariè deliniant, ut quiduis aliud potius quàm ſtirpem ipſam demonſtrare
uideantur: aut certè eandem, multiplici prorſus effigie: quę an talis uſquam
eſſe poſsit, pleriqꝫ omnes dubitant. Quare me tantorum impulit uirorum
diſsidium, per uaſtas ire regionum multarum ſolitudines, inuia montium
iuga peragrare, lacus inacceſſos luſtrare, abditas terræ fibras ſcrutari, hian/
tes uallium ſequi ſpecus, uel cum corpuſculi huius periculo pręcipitia non/
nunquam tentare, ut inſpectu etiam, nedum cognitione, res ipſas compre/
henderem, de quibus eram ſcripturus. Nec minus laborioſa fuit in euoluen
dis authoribus cura & ſedulitas, pręſertim Theophraſto: in quo notas ſtir
pium, ſparſim uarijs in locis, membratimqꝫ uſqꝫ eò diſtractas licet intueri,
ut nuſquam gentium tota una ſtirps eſſe uideri poſſit. Has tamen omneis
colligere oportuit, & ut in unum coaleſcerēt corpus, ad ſeſe reuocare. Itaqꝫ
frutices non paucos, uario & informi rerum commiſtu cōflatos, reſumptis
undecunqꝫ licuit partibus, repræſentaui: & uelut coloribus redditis cuiqꝫ
ut magis cognobiles eſſent, effeci. Tum, quod longè difficilimum fuit, poſt
plantarum picturas, conſentientibus deliniamentis ſingulis, res ipſas cum
ſuis dotibus uelut ob oculos poſui. Mox quod nomē Gallicum quæqꝫ ſtir
pium ſibi adoptaſſet, docere conatus ſum: nempe quo nomenclationis au/
cupio officinæ tuæ Galliæ potiantur, quàm multa rectè, quàm plura ſecus,
& perperam uocent: tum quibus omnia propriè uocabulis deſignare debe
ant. Sine quibus certè uocibus, etſi ſuis numeris ad unguem depingantur,
haud tamen probè intellectum fuerit, in tanta præſertim gentilitate, quę eſ/
ficta, & ſuis ornamentis illuſtrata nobis fuiſſe exiſtimetur quęuis plantula.
Cuiuſcunqꝫ enim demonſtrandæ rei quid, & qualis ipſa ſit, ratio una hæc
ſemper mihi uiſa eſt, & tanquam methodus certiſsima. Quam ſi olim uiri
arte & ingenio celebres, qui ſuperioris ſeculi diſcuſſa caligine, exutaqꝫ pror
ſus barbarie, ſe ad Græcos Latinosqꝫ ſcriptores claſsicos receperunt, bene
aſſequuti fuiſſent, uel ut parcius dicam, tantum ſequuti, melius labori no/
ſtro cōſuluiſſent, cum alioqui multa præclarè in alijs diſciplinis repererint,
de noſtris quoqꝫ non male merentes. Sed forſitan à medicorum natione id
auxilij expectabatur, quòd ipſorum propria, & quodam modo ſua præce/
ptio eſſe uideretur: quanquam nec ipſi ſapientiæ affectatores, quos Græcia
primum philoſophos nuncupauit, id muneris, ut alienum à ſe reiecerunt,
quin ex eo potius ſtudio gloriam ſibi non mediocrem aucupati ſunt. Præqꝫ
his multo etiam magis illi ipſi reges: quibus, cum aliquado etiam rebus pręę
clarè geſtis claruiſſent, neglecto interim regij faſtigij honore, ſtudium fuit,
locis quę ſuprà dixi perluſtratis, herbas quęrere generi humano perutiles:

mox inuentas posteritati tradere:nonnunquam etiam ut illas sibi assererēt, non segnius quàm pro imperio tuendo decertare: ceu non maiore possent alio mortalitatem beneficio demereri, quàm quod perpetuum fore arbitra bantur. Hoc itaq; uelut gloriæ authoramento, nominatissimi uiuunt etiam hodie grata hominum memoria: alioqui peritura cum ipsis simul atq; è ui/uis excessissent, nisi sua ipsorum nomina plantis indita reliquissent, quæ æ/terno memorabuntur æuo, quandiu scilicet tellus fida & optima rerum pa/rens lysimachias gignet, eupatoria, gentianam, clymenum, polemoniam, & cætera id genus nomen à regibus habentia. Quid, nonne Iuba, qui utriq; Mauritaniæ primus imperauit, studiorum claritate memorabilior etiam quàm regno, eo pręcipuè famam assequutus est ęternam, quòd herbam eu/phorbiam nomine, ab inuentore medico suo appellatam, miris laudibus ce lebrarit, priuatim ei dicato uolumine? Quanto magis ipse tu, refricata iussu tuo tot stirpium, tamq; uariarum notitia, gloriam referes immortalem? Ta/ceo Philometora, Attalum, Hieronem, Archelaum, reges, qui hac de re scri bentes græcè, perpetuum nomen sibi cōciliarunt. Enimuero quia inter Eu/ropæ nationes, Galliæ tuæ omnigenum stirpium copia abundant, & ubiq; locorum scatent illis, sua ferè omnibus nomina indidere: partim quidem à græcis, partim uero à latinis detorta, partim à se sumpta: adeò ut quicquid satu blanditur, & cibo solicitat, & quadrupedum pabulo inuitat, aut medi/co placet effectu, Gallica nomenclatione dici possit: uulgus tuum, Illustrissi me Princeps, in recensendis patrijs & uernaculis nominibus, sequi & imi/tari sæpiuscule collibuit. Ad materiarios itaq; fabros, ad olitores, ad agri/colas, uinitores, ad rusticam turbam frequenter de nomenclaturis retuli, & de illis sumpsi etiam quæ propositæ rei congruerent: sperans hoc sanè mo/do, documentum tradere cæterarum nationum ac populorum peritis, ea/dem inquirendi à suis, & in linguam hanc latinam transfundendi, quę opti ma iudicauerint. Nam sua illa à nobis doceri qui se paterentur? Boni igitur consulas Princeps maxime, quòd sparsim tradita ueteribus, uelut in com/pendium digessi, eorum obscuritates nō raro illustrans, & plurima abstru/sa in lucem ædens. Quorum ueterū scriptorum doctrinam & eruditionem tantum abest ut insecter, ut etiam satis mirari non possim, neq; satis uenera/ri: qui nos ad interpolandam stirpium naturam suis monumentis non inui tauerunt modo, sed usq; eò etiam iuuerunt, ut illis penè totum acceptum sit referendum, præsertim quod ad cultum, picturas & uires pertinet. Porrò autem uulgatissimas in tanta notitia repræsentandas, omnibusq; cognitas scrupulosius indicandas censui, nonnihil immutante longa annorum serie, negligentiaq; omnia confundente, inuertente ac penitus abolente. Præte/rea multas à priore illo seculo per posteros monumētis literarum creditas, quæ cum priscis illis de principatu & uiribus certarēt, ne quid historiæ de/esset, depinximus. Cumq; res ipsa diligētiam orationis nō postularet, quin illos eloquentiæ flosculos nitoresq; detrectans, se ornari minime pateretur, doceri tantum contenta: sine ullo uerborum fuco, sine ullis dictionis lenoci nijs, nudè & simpliciter historiam aperui, parum anxius quàm eleganter,

modo uerè ac fideliter differerem. Cęterum ne scripta nostra apud censores nasutulos male audirent, & nomen meum sugillationis contagio pollueretur, uel animi ingrati suspicione, si sine testimonijs semper agerem: autores laudaui ex quibus aliqua decerpsi, commune cum illis naturæ opus ac studium interpretatus. Etsi non ubiq; semper, ne tot locis nomina repetita fastidium parerent: at alicubi tamen id à me factum est, quoties uidelicet, aut res controuersa fuit, aut digna uisa, quæ suo authori referretur accepta. Verum in toto opere summa uotorum mihi fuit, uetustatem recentiore politura concinnare: posteritatem priscorum maiestate augustiorem, instructioremq; reddere. ne hæc sine authoritate, nouitatis contemptu uilesceret: illa citra splendorem obscuritatis situ exolesceret. Sed iam satis præcox opus, ne diutius latitet, ac mihi decoxisse uideatur, publicum per te accipiat, Christianissime rex FRANCISCE. Vale. Parisijs, quarto Idus Iunij Anno millesimo quingentesimo trigesimosexto.

TRIVM DE NATVRA STIRPIVM LIBRORVM, CAPITVM INDEX: CVIVS prior numerus caput, posterior paginam indicat.

QVÆ INSVNT PRIMO LIBRO.

α 4 Hedera

QVÆ LIB. II. CONTINENTVR.

Napus

Iaſione

QVÆ INSVNT LIBRO TERTIO.

Phala

C A P I T V M

F I N I S

ELENCHVS COPIOSISSIMVS IN IOAN NIS RVELLII DE NATVRA STIRPIVM LIBROS TRES,

uniuſcuiuſcp herbæ, plantæ, aut fruticis deſcriptionem indicans, cum alijs ſcitu dignis: cuius primus numerus paginam, ſequens paginæ lineam denotat.

a Achras

ager

B

C

ceratium

colores

crocum

cupressus

Eupatorij

Fœminæ

germina-

grosſu-

Lysimachia

myrrhis

Muſchetum

O

oleum

contra

polij

Sabinæ

ſcolopendræ

ſtephanonia

uino

c

FINIS

IOANNIS RVELLII CANONICI PARISIENSIS ET MEDICI, DE NATVRA STIRPIVM LIBER PRIMVS.

De arbore, herba, frutice. Cap. I

STIRPIBVS quas terra rerum parens ædit, quædam in arbores attolluntur, aliæ in frutices exiliunt. Sunt quæ humiliori ſtatu contentæ, ſolum exeunt in herbas. Arborem ſolemus appellare, quicquid ab radice ſtatim ſimplici caudice, brachiatum ramis, ſurculoſum, diſſolutuq; contumax aſſurgit: quemadmodum olea, ficus, & uitis conſpiciuntur. E Fruticem uero, quod ab radice, caudice multiplici, ramoſumq; ſeſe profert: qua nobis appellatione rubus, hedera, paliurus continetur. Herbam, quod ab radice foliatum, ſine caudice proueniat, ſæpiusq; ſemen caule ferat: ut frumenta, olera. Iis itaq; tribus ueluti faſtigijs ſummis res arboracea, fruticans, & herbacea comprehenditur. Poſſunt nimirũ quædã cultus mangonio à ſua natura deſciſcere, ut ad aliud genus permeare uideantur: ut malua, beta. nam illa ſenis ſeptenisúe menſibus tanta craſſitudine longitudineq; proficit, ut inſtar haſtæ grandeſcat, arboreſcẽsq; ad uſus baculi ueniat, & identidẽ adminiculi uice fungatur. hæc tempore longiuſculo grande capeſsit incrementum, ut in arborem defeciſſe cõſpiciatur. Frutices quoq; nonnulli, pręſertim uetuſtate, degenerant in arbores: ut uitex, hedera, paliurus. Arbuſculæ etiã quædam ſi dimittantur ſyluеſcere, tranſeũt in frutices. Illi quòd per adultam ætatem, uendicato ſibi robore, præduros fundant ramos: hæ quòd ſurculis luxuriantes, ſolidos ita ramulos infirment, ut in frutices identidem elangueſcant. Hoc naturarũ germanitas præſtat, ut una ſtirps in aliam ſe facile uertat. Exemplaq; mutationũ huiuſcemodi multa ſuis locis dabunt. Non deſunt herbæ, quæ figura reliquaq; facie ueras arbores mentiantur: ut ricinus, & alię permultæ, quæ poſtmodũ peculiaribus ipſarum mentionibus docebunt. Arbor igitur à frutice ita diſſidet, uti frutex ab herba. Eſt enim Frutex, ut quidã Latinorum ſentiũt, qui ad iuſtam magnitudinẽ arboris non aſſurgit, & ſtatura ſimilis eſt multis herbis: ſed non demoritur, neq; uelut herba perareſcit, uerũ perennis edurat. Inter frutices eſt ſoboles quoque illa arborũ & plantula. Porrò ex herbarum genere quædam fruticantur, quæ ramulis cõpluribus ſurculisq; lignoſis ſcatent, ſed minutis conſtant folijs. has ueluti fruticum rudimenta quædam, Suffrutices aliqui maluerũt appellare, Græci φρύγανον nominant. Horum itaq; ſtirpiũ cognitio à natalibus locis, uiuendi conditione, partium habitu, quantitate, conuenientijs ac diſcriminibus, item à dotibus naturę, peti debet. Quod ad uitalem ſortem pertinet, quædã urbaniores ſunt, quas ijs placet nominibus diſtinguere. Ergò mites, quæ fructu, aut aliqua dote, umbrarumúe officio humanius uiuant, non improbe dicantur Vrbanæ. Quædam Sylueſtres ac feræ, quibus nullus labor adhibetur, nec ope gignuntur humana, ſui cuiuſq; ingenij ſemina ferũt. Priora fuiſſe ſylueſtria ſatiuis, id eſt euidentius, quàm ut debeat enarrari: cùm eorũ permulta cultu, domita feritate, manſueſcant in hortis: in permultis quoq; generibus & ſylueſtre, & ſatiuũ inueniri, nemo ibit inficias. Inculta ſylueſtribus horrent: ſata ſibi manſuetos ſitus uſurpant. Nemora ueſtiuntur quercu, ſubere, fago, cerris, ilicibus, oleaſtris, tamaricibus, pomiferisq; ſylueſtribus: ut ſunt græcæ ſiliquæ, albæ ſpinæ, iuniperus, lotus, pinus, cornus, arbutus, paliurus, atque achrades pyri. Culta pubeſcũt iuglandibus, pomis, prunis, amygdalis, perſicis, cotoneis, & alijs id genus. Similiter & in herbis ſatiuæ quædam habentur, ut olera, fruges: è frugibus frumenta, legumina: in quibus & Erratica quædam dicuntur, quæ ſua ſponte nata, omni humano cultu carent, nullaq; olitoris lege coercita, liberè uagantur & errant: ut intubus erraticus, fœniculum erraticum, erratica paſtinaca.

De partium habitu. Cap. II

SED melius fuerit à partium finitionibus negotiũ auſpicari, ſine quibus arborum, herbarũ fruticumq; iuſtas deliniationes aſſequi non poſſumus. Radix igitur eſt id, quo alimentum allicitur, & terræ cohæret. Caulis uerò, in quod idem defertur nutrimẽtum, ſimplexq; ſupra terram aſſurgit. is ſi in ſtyli modum ſurſum prorepat, aut in altum feratur, Scapus Latinis nominari cõſueuit, ducta à columnaribus ſcapis ſimilitudine. Varro tradit, uiciæ capreolos quibus ſurſum uorſum ſerpit, ad ſcapum lupini, alium'ue calamum, ut hæreat, uinciri. Plinius inuentum eſſe meminit ſcapum, centũ fabis onuſtum. Iis conſtat claſſicis authoribus, ſcapum pro caule frequenter uſurpatum. Idem quoq; quòd in uirgulæ modũ, uel teli rectitudinem cõſurgat, Thyrſi nomẽ ſibi uendicauit. Sed Caudex uerius id, in quod fruticis uel arboris à radice defertur alimoniũ, ſimplexq; ſupra ſolum proſilit. ut hoc inter caulem & caudicem interſit: ut caulis ad herbas, caudex ad frutices & arbores duntaxat pertineat. Porrò illa coliculorum ſoboles, inutiliſq; fruticatio è radicibus, Stolones appellant̃. ij arboribus euulſi uiuunt. Quo in genere cum parui ſunt, eruuntur: partemq; aliquam è matris quoq; corpore ſecum auferunt, fimbriato ſegmine. Hoc modo plantant̃ coryli, ſorbi, meſpili, fici, imprimiſq; uites à ſtolonibus, à quibus ne parentem luxuriantes enecarent, auulſis, Pampinatio inuenta dicitur. Ii Licinio Stoloni propter diligentiã culturę cognomen confirmarunt: quòd nullus in eius fundo reperiri poterat ſtolo: quòd effoderet circum arbores è radicibus, quæ naſcerentur è ſolo, quos ſtolones appellabant. Legemq; tulit, uetantem plus quinquaginta iugera ciuem Romanum habere. Succreſcens nepotum ſucceſſio, Soboles, ab oleſcendo dicta eſt. Ceterũ ut caudex caulis'ue radice: ſic rami caudicibus fulciuntur. Rami ſunt, qui in caule fiſſi multiplices ſparguntur, quos nõnulli Nodos uoluerunt appellare. Is cum ſuo fructu decerptus, aut ex arbore direptus, Termes ueteribus dicebatur: præſertim cùm folijs repletus eſt, & minus glaber. ſic termitem oliuæ nominat Horatius. Auulſum cũ fructu è palma termitem, Doricos Spadica uocitare, author eſt Agelius. Surculus, quod ex ramis ſimplex ac indiuiduum oritur, quale præſertim germen apparet, quod ex ſurculis naſci Pompeius eſt author: unde germanos dici tradit, eadem ſtirpe genitos. ſed hæ partes primæ cõmuneſq; plurimorum. neq; tamen caules, neq; ramos, neq; ſurculos omnes herbæ proferre conſpiciuntur. Verum quæ ſemen aut fructum ædunt, caulem fundere nulli dubiũ eſt. Caulis etenim non niſi ſeminis gratia promitur: quaſi cum ſemina parturiunt, geſtientes caulem emittant. Cortice omnes ueſtiuntur. Cortex, pars eſt ultima à ſubiecto corpore ſeparabilis, ueluti cruſta quędam, ad tegendum data: qui ſi uelut ambiens membrana cingat, Tunica à tuẽdo corpore dicta eſt. pars tamen corticis interior, quæ ligno preſsius adhæret, propriè Liber erit. is, quibus ſcribimus, libris nomen dedit. Corium tamen doctis non tam facies ſumma, q̃ ſtatumen quoddam craſsius, cui & aliud ſubeſſe poteſt, nominatur. Thalliam priuatim cepæ folliculum Feſtus intellexit. Sunt & partes quædam, quę ex animaliũ partibus appellationem ſibi mutuantur. habẽt enim Neruum, quod continuũ, fiſsile, prælongumq; ſpectatur, ſed inſociabile, ac germinis infœcundũ, & uenas habens. Venæ ipſæ cætera neruo ſimiles, ſed maiores craſsioreſq; ſunt, & ramulos & humorem habentes. Item alia lignũ, alia carnem ſibi uendicauerunt. Lignum, fiſsile eſt. Caro, omnibus diuidi poteſt dimenſionibus: quomodo terra, & quæ ex terra conſtant. unde fit, ut inter neruum & uenam media intercedat. Matrix, quod in medio ligni reſidet, & tertium à cortice continetur, uelut in oſſibus medulla: hanc nõnulli Cor, alij Medullam malunt appellare. Lignum igitur neruo & humore cõſtat, interdũ etiam carne: ut quũ indureſcens ferula, uel palma tranſit in lignum, uel cartilaginoſa quędã radix in lignoſam duritiem coaluit. Matrix carne & humore conſtatur. Cortex tribus illis interdũ concretus eſt, ut roboris, populi, pyri, nonnunquam humore & neruo, ut uitis. Folia humor & caro creant. Iſtæ tamen partes tanquam omnium communes & uelut elementa ſtirpium habentur, humor, neruus, uena, caro. Iis enim uniuerſa plantarum natura cõſiſtit. Quædam tamen quaſi annuæ partes accedunt, quæ fructuum partui potius accõmodantur, ut foliũ, flos, pediculus. Pediculus, ſiue quod idem habetur Petiolus, id eſt quo folium, fructus aut flos dependet. Fructus quod carne & ſemine com

mine compactum eſt. frequenter tamē pro eo, quod inuolucro perinde quaſi carne & ſeminio coactum eſt, accipi ſolet. Folium, humore & carne concretum cernitur. Flos, gaudium eſt arborum herbarumq́. Concipiunt enim uarijs diebus, & pro ſua quæque natura grauida partus gerunt, quod Germinatio ideo uocatur. Pariunt cum florent, flosq́ ruptis conſtat utriculis. ſed Educatio in fructu eſt. Sunt etiam quædam peculiaria parturientis arboris indicia, quæ nec fructum, nec florē propriè dixeris: Cachryas Græci uocant, Plinius Pilulas in medicina urendi uim habentes. Suntq́ ſublonga panicularum modo nucamenta, quæ ſquamatim compacta propendent è ramis, ueluti quidam foliorum conceptus, quibus arbores intumeſcunt grauidæ, germina parere geſtiētes. Ea uidentur quædam pineæ nucis rudimenta, ſed habitu multo longiore turbinantur. Creſcūt hyeme, uere dehiſcunt in flaueſcentes ſquamulas, & prodeunte folio, caduca pereunt. Qualia in larice, picea, platano, iuglande, tilia, abiete, & alijs permultis uidere licet. Verum quod in auellana nuce coryloue, compactili callo racematim cohęret, & ueluti prelongus uermis, ſingulari pediculo penſile nititur, Iulum tam Græci quàm Latini uocāt. Porrò quicquid ſublonga uel ſubrotunda ſpecie tumet, Panicula dici ferè poteſt: ut quę pendet è picearū uel roborum ramis, Græci Cyttaron nominant. Sic roſæ quædam priuſquam dehiſcant, conuolutas habent foliorum paniculas. Lanoſam quoque comam in milio, panico, arundine, & qualem in aruis complures herbæ, & in paluſtribus iunci gerunt, Latini Paniculam, Græci anthelen dixere. Cæterum ea quæ callo ſquamatim compactili pendent è ramis nucum, roborum, picearum, appellantur Nucamenta: uel ideo quòd ſint quaſi quædam naturæ rudimenta pineam nucem facere condiſcentis: uel quod apertiſſimè in nucibus propendere cernuntur. Græci etiam Cyttara appellare conſueuerunt. Sunt etiā herbarum permultæ partes, quæ ab humanarū ſimilitudine nomen emendicarunt, ut coma, caput, alæ, ſinus, genicula, latera, capillamenta, fibræ, uertex, cacumē. Coma quicquid hilari uetuſtate crinium modo, ſumma ramorum uel coliculorum exornat, ut frondes, cum foliatum eſt cacumen. ſępe & corymbi, & flores ſua uenere comant. Id quod ſurſum deorſumúe in globum extuberat, aut in orbem glomeratur, Caput dici conſueuit: ſi magnitudine ceſſerit, Capitulum: à quo multa herbarū capitulata uiſuntur faſtigia. Radices non nullę, ut porri & ceparum, extuberant in capita: unde & Capitatum porrum ſibi nomen uſurpauit. Sic radix quæ tubere globoſo concreuit, ſibi capitis appellationem arrogauit. Verum cohęrentes bulbi, in quos allij caput extumuit, qui ſeorſum conſiti nouam creāt ſobolem, & Nuclei & Spicæ Latinis authoribus appellantur, ſicuti Gręcis Gelges, Aglithes, & Aglidia grana dicuntur, quibus caput allij compactum eſt. Quinetiam rotundæ radices ſuis membranis tunicatæ, Bulbi nominantur: ſiue pluribus capitulis coagmētentur, uno folliculo omnes ambiente: ſiue quadamtenus diſtinctæ ſeparentur. quales ſunt croci, liliorum, narciſſi, ſcyllæ, arundinum, colocaſię. Hæ bulboſæ radices ſic ſub terra creſcunt, ut ad nouam quotannis ſobolem decerpi aliqua portio poſſit. Ad hæc particulæ teretes & oblongæ in capilli modū extenuatæ, Capillamenta dici cōſueuerunt. quæ ſi contorta criſpentur, Cirri mutuantur appellationē. Diſſident Cirri tamen ab Acetabulis. illi enim tota polyporum flagella ſunt: hæc in flagellis cirrisq́ rotundę cauitates ac cauernoſæ, quibus animal id nititur, et uelut adminiculis fultum exurgit: aſcita tam Gręcis quàm Romanis à cotyle & acetabulo ſimilitudine. Cirros ab κείρω dictos putant, quod poſſunt detonderi. Capillamentis germanæ ſunt Fibræ, quæ herbarum arborumq́ minutiores ſunt radiculæ, in quas uelut extremas, craſſiores effuſæ ſpargūtur. Antiqui, ſi Varroni credimus, Fibrum dicebant extremum: hinc iecinorum fibræ. ſic quòd extremas fluminis oras animal incoleret, Fiber dictus eſt, Gręci Caſtorē uocāt. Vnde etiā in ſagis, Fimbrię, ueſtiū extremitates: à quibus & Fimbriata folia dicūtur. Sicuti & radices multæ fibris capillatæ, necnon etiam capillamentis fibratæ pinguntur, quæ ueluti crinibus quibuſdam cirratæ comantur. Atqui partes quæ in quoſdam nodos intumeſcunt, tam Articuli quàm Genicula nominantur à quibus perſępe uel Geniculatim uel Articulatim ramuli prodire dicuntur. Quod inter artus uel genicula medium intercedit, Internodium dici conſueuit: ut Interuenium, hoc eſt ſpatium, quod inter uenas intercipitur. Geniculatæ quoque radices nominantur, quæ nodis quibuſdam interſtinctæ protuberant, rotundæ & leuiter

capitulatæ. Partes craſſiores nodis conglobatæ, in quas internodiorum extrema coeunt, nominantur Vertebræ, ſæpiusq; alterum alteri pyxidatim cohæret, aut inferctum alteri ſubit, aut inſolubili nexu committitur. Lateribus etiam præditæ ſunt herbæ, quibus Laterales funduntur rami, aut utrinq; in ordinem digeſti prodeũt. Verum cauus inter caulem & ramulos anfractus, unde ſinuatim noua proles egreditur, Alæ dicuntur, facta ab humanis alis translatione. Velut in utrorunq; complexu angulus in quem coierunt, Sinus. Sic alarum caua ſinusq; idem ſibi uelle fatebitur, qui bonos authores euoluerit. Gemmula illa in earum ſurculis, primum germinationis argumentum, Oculus dicitur: quòd perſæpe in huiuſcemodi alarum ſinu uideantur oculi. is Inoculationi nomen fecit. Cæterum pars illa à capitatis radicibus prodiens, prælonga, teres, quòd in colli ſpeciem figuretur, Ceruix uocitanda eſt: ut in cepis, porris, & id genus ſimilibus. Præterea adnata, uel Adnaſcentia, ſiue potius appendices dicere malis, uelut ramuli dicuntur, quos coles nonnunquam ex ſe mittunt, quaſi nouam aſcititiamq; prolem, contra primum naturæ conſilium, ueluti rudimenta quædam ſurculorum ſpargunt, quæ folijs tantum ornare deſtinarat. eáque quòd quaſi adnaſcantur & ſuperaccedant, Agnata noſtri, uelut Greci, quòd circum caulem erumpentes accreſcant, παραφυάδας appellarunt. Vertex, Faſtigium, Cacumen id eſſe conſtabit, quod longiſſimo ab radice diſtiterit interuallo: ut Crus, quod proximum ſit pedi. In ijs umbella ſummatim inſidet, quæ eſt floris ſeminisúe pedamentum, in plures digeſtum longiores pediculos: qui ſimul ex faſtigio eodem orti, in latius continuo radiantur, ſinguliq; florem uel ſemen ſuſtinent, in orbem circumactum. Quod quoniam umbellæ, qua mulieres uultum uindicant ab ſole, & ęſtũ arcent, circinatã effigiem gerit, Græci primũ hunc floris habitũ σκιάδιον: mox Græcos imitati Latini, dixerũt umbellam: qua non inuenuſtè fœniculũ, aniſum, ſambucus, daucus, & alia pleraq; coronantur. Hanc non ſilentio prætermiſit Martialis, eius uim numeris explicans,

Accipe quæ nimios uincunt umbracula ſoles:
Sit licet & uentus, te tua uela tegent.

In orbem quoq; radiatas herbarum comas, cacuminaq; in faſces coacta, Latini muſcaria uocitarunt, à flabri ſimilitudine, cuius uentilatu muſcę conuiuijs abiguntur. Commendauit idem Poeta pauonina muſcaria his uerſiculis,

Lambere quæ turpeis prohibet tua prandia muſcas,
Alitis eximiæ cauda ſuperba fuit.

Nanque gemmantibus pauonum caudis nonnunquã fieri ſolebant ad arcenda inuolantium muſcarum agmina: ſicuti ad excutiendum ueſtibus puluerem è bubula cauda factitari tradidit idem ijs numeris,

Sordida ſi flauo fuerit tibi puluere ueſtis,
Colligat hunc tenui uerbere cauda leuis.

Ex herbis, frondibus, & ramis quodam topiario opere ſcenæ fiebant, ut in caſtris alijsúe locis, frondibus, culmis, uiticulis, alijsq; rebus temporaria ſtruuntur domicilia: quales ad umbram in hortis erigebantur, uti per æſtatem homines ab inſolatu ſeſe uindicarent. antiquiores Latini Ategias uno nomine dixerunt. Topiarium intelligitur opus, quod ex arbore, frutice, uel herba ad decorem cõponebatur in teſtudines aut cameras fornicatum. hinc Topiariæ dici merentur arbores, uel herbæ, quæ nimirum huic operi, quòd flexiles ſunt & ſuo lentore ſequaces, accommodantur. Vides autem hederam, buxum, concamerata & hortorum faſtigia conueſtire: herbas quaſdam, fruticesq; topiario habitu, quadrupedes, alites, & quaslibet animanteis ementiri. Sed fatis topiarij uocabulum, aperta fronte Græcã fatetur originem. Hæc obiter, ne forſitan ſtudioſum lectorem aliquando remorentur, & perinde quaſi partes ad exactam deliniationem pertineant, memoriæ tradidimus. Sed iam de quibuſdam promiſcuè particulis agamus. Cymæ quidam ſcaporum delicatiores teneriore sq; coliculi, quos à prima ſectione præſtant. Nanq; cum uernum tempus appetit, primo quoq; foliorũ pullulatu, præcluſis adhuc florum calycibus, quoſdam quaſi turiones olus ſubminiſtrat, in quibus floris primum, mox ſeminis fœtus concluditur: Græci κύημα quaſi partum dicunt, ducta felici translatione à uentrem ferentibus fœminis ad braſſicam, quæ ineunte uere turgens ſucco & complurimũ cymoſa ſobole grauida

uida, coliculus enititur. Nec me fugit recẽtes quorundã olerum germinatus, turionésue, uelut armoraciorum, ſinapis, naporum, rapi, Cymas claſſicis authoribus appellari. Cyma quoq;, licet muliebri ſexu frequẽtius ſoleat uſurpari, nonnunq̃ genere neutro Græcorũ imitatione legitur. ut apud Columellam in carmine quod hortorum cultui nuncupauit,

Tunc quoq; conſeritur, toto quę plurima terræ
Orbe uirens pariter plebi regiq; ſuperbo,
Frigoribus caules, & ueri cymata mittit.

Sic in fico Cradas dixerũt, & in olea Thalliam ſummos ramorum coliculos teneriores, nec à folijs ſua mollicie magnopere diuerſos. flos quoque ſuis conſtat particulis. Calyx, folliculus eſt, quo flos primũ, mox ſeminis fœtus clauditur. Quæ in medio calycis erumpunt ſtamina, Apices dicuntur. Stamina, quod ueluti filamenta ab intimo floris ſinu pro ſiliant. Habent apices ſæpius in ſummo quidpiam craſſiuſculum, à qua ſimilitudine nomen, ut arbitror, meruerunt. Cæterum flores ſæpe medium alterum florem continent, folijsq; pluribus ſepiuntur, qui duplices oſtendunt, ut anthemidis, lilij, nigræ uiolæ: in quibuſdam quædam uiſitur uilloſa floſculorum congeries, quæ quod conferta ſit denſaq; floreſcat, Muſcus dici conſueuit: ut in liguſtro, & compluribus alijs. huiuſcemodi partes, cum in alijs, tum in hac uelut facilè principe roſa conſpicuæ ſunt. Germinat omnis primùm incluſa generoſo cortice, quo mox intumeſcente & in uirides alabaſtros faſtigiato paulatim rubeſcens dehiſcit, ac ſeſe pandit in folia, in medio ſui ſtanteis complexa luteos apices. Lanuginem ex floribus aut fructibus deciduã, tam Gręci quàm Latini Pappum dixere. Sic lanoſi quidã uilli, qui defloreſcentibus aliquot herbis remanent, & poſtmodũ in auras euaneſcunt, Pappi ſunt, ut in carduis, ſenecione, ſoncho, & pleriſq; alijs fit. Pompeio tamen pappi fuere carduorum flores, qui Lucretium citat in teſtem, ita canentem,

Veſtem nec plumas auium papposq; uolanteis.

Quum inuolucro fatiſcente pappi à ſuo conſortio diſſoluuntur, abeunt in auras, & per aera prouolitant. Vngues in roſis & foliatis floribus ueteres intellexerunt, imas ſuorum foliorum parteis, quibus in capite ſuo cohærent, decoloresq; dependent, medicinæ plurimum damnatas, quòd nullo inſolatu conditi, colorem uel odorem contraxerunt, & incocto inutiliq; referciantur humore. quare flores exungulati, oleis, acetis, aut huiuſcemodi conditur is adijciuntur, ne facile putrilaginem aſpergine contracta ſentiant. Herbæ quædam, arboresue quadam lanugine pubent, quæ eſt lanata quædam hirſuties, qua ſtirpium aliquot folia, coliculi, termitesue caneſcunt. Sunt etiam fructus qui lanugine quadam ueſtiantur, quæ ſi ſpiſſior fuerit, & uelut in lanificij glomum coeat, Floccorum nomine uenit. Continent fructus aliqui flocculos, lanoſis uelleribus non abſimiles. Quorundã herbarum ſemina denſioribus floccis occuluntur. Lanoſum quoque florem qualis in ſumma arundine per autumnum, & paluſtribus multis exit, Paniculam uocitari ſuprà memorauimus. Quibuſdam & folijs, & colibus ineſt aculeata mordacitas, ut urticis. Aliæ ſpinarum armantur uallo. Quod pretenue in durum mucronẽ occalluit, ſic ut uellicet, uel ſtimulo quodam laceſſat, Spina uocatur: non aliter, quàm ſi comprimum à tangentibus ſentiatur, Sentis conſueuit nominari. nanq; multæ partes herbarum, arborumq; durantur in ſpinas. Aculei, quæcunq; duriuſcula in cuſpidem turbinata punctionem infligunt ſpiculorum modo. Quicquid numeroſa congerie aculeorum ſtipatur, ſiue tegmen, ſiue caput, ſiue cacumen, Echinus eſt: ſic dictus quòd globoſo ſpinarum agmine, maris herinaceum mentiatur. Armatum caſtaneis echinato cortice uallum eſt. Dipſaci caput echinatum traditur. Nec longe ſecus Murex paucioribus ſæuit aculeis. Sic carduis muricata ſunt cacumina. Sic multa ſpinaceorum genera muricatis minant uerticibus. Quod ad ſemina pertinet, ea multis & uarijs cõceptaculis recipiuntur, ſiliquis, ualuulis, folliculis, loculis, uaſculis. Folliculus, theca rei cuiuslibet, quę granum uel ſemẽ cõtinet inuolutum, Siliqua, tegumentum eſt, quo uel grana leguminum, uel herbarum ſemina concludunt. nam non legumina modo, ſed & complures quoq; & herbæ & frutices ſiliquantur. Valuuli cum cæterorum leguminum folliculi, tum præſertim fabarũ appellati ſunt, quia uallo quaſi ualiuoli grana excutiantur. Vaſcula reliqua ſeminũ inuolucra, quæ ſi ueluti paruæ capſulæ ea recludant, Loculamenta dicuntur: ſi pecuniarij ſacculi folliculare formam

referet, Vulgæ ſibi nomen aſciſcit. Non deſunt, quæ nonnūquam curuentur in cornicula, ſunt & quæ ſcutulatam referant imaginem. quædam lenticularem figuram ſibi uendicarunt. Tenuis cortex & ueluti membranaceus, quo uel arbor uel radix inueſtitur, Tunica eſt. Sic cepe folliculis tunicatum eſt. Quod intercurſat, uel ambit quadam corij ſpecie, Membrana nominatur. Circinatus item florum uel foliorum ambitus, qui coliculos aut ramulos herbarum coronat, Verticillum eſt: ab inſtrumenti muliebris ſimilitudine dictum, quod fuſo uertendi gratia ſolitum eſt adhiberi. Marrubij coliculus uerticillatis floſculorum ſertis inſeritur. Sunt & aliæ partes permultæ peculiariter frumento & uiti dicatæ, quæ non niſi quadam proxima ſimilitudine, ſuam cæteris nomenclaturam elargiuntur. Culmus, frumenti calamus eſt, qui ſpicam ſuſtinet: ea & ſpicus, & ſpicum dicitur à Cicerone in Arato. Spica, quod culmus extulit. hanc antiquitus ruſtici ſpecam uocabāt, & à ſpe uidetur nominata. eam enim quod ſperant fore, ferunt. Spica mutica dicitur, quæ non habet Ariſtam: & mutica quaſi mutila nominatur. Quæ mutica non eſt, in hordeo & tritico, tria habet continentia, granum, glumam, ariſtam. & etiam cum primitus oritur ſpica, ſtipulæ folia ſunt, culmum ambientia. Eſt autem Culmus idem quod calamus. Granum, dictum, quod intimum ſolidum eſt. Gluma, folliculus eius. Ariſta, quæ ut acus tenuis eminet è gluma, ſiue eius folliculo. proinde ut grani theca ſit gluma, & apex ariſta. Sunt autem ariſtæ partes in ſpica primæ, quæ à Græcis ἀνθέρικες dicuntur, & ἀθέρες. Ather in hordeo propriè, ut Galeno placet, cuſpis ipſa ſpicæ. Granum omnibus conſpicuum, gluma uero paucis. uidetur tamen uocabulum etymum habere à glubendo, quod eo folliculo deglubitur granum. itaq; eodem uocabulo appellant fici eius, quam edimus, folliculum. Ariſta dicta eſt, quod areſcit prima. Granum à gerendo. id enim ſeritur, uti ſpica gerat frumentum: non autem glumam, uel ariſtam. Sicut uitis ſeritur, non ut pampinum ferat, ſed uuam. Gluma, tenuis grani tunicula, quod id glubatur dicta. inde pecus glubi dicitur, cuius pellis detrahitur. Ariſtæ enim quaſi cornua ſunt ſpicarum, quæ primitus cum oriuntur, neque plane apparent. In qua ſublatent herba, ea uocatur Vagina: uti in qua latet conditus gladius. Illud autem ſumma in ſpica iam matura, quod eſt minus quàm granum, uocatur Frit: quod in infima ſpica ad culmum ſtramenti ſummum, item minus quàm granum eſt, appellatur Vruncum. Sic Frit, ut ſummo ſpicæ cacumine: ſic Vruncum ima parte geritur. Quod terræ hæret, poſtea ſubſecatur, Stramentum eſt. Contrà, quod cum ſpica ſtramentum hæret, & corbibus in aream deferebatur, ubi diſcedit in aperto loco palàm, à quo nominata, poteſt eſſe palea. Alij ſtramentum à ſtando ut ſtramen dictum putant: alij ab ſtratu, quod id ſubſternatur pecori. Paleas, ut Pompeius eſt author, Græci uocant ἄχυρα. Itaque frumentum & panis non ſine paleis, Aceroſus dicitur. Acus eſt, quod Græci σκύβαλον dicunt, id eſt purgamentum frumenti. Apluda genus fuit minutiſſimæ paleæ ueteribus, ſiue frumenti, ſiue panici. Nō deſunt qui putent apludam ſorbitionis liquidiſſimum eſſe genus. Cum uentus inſpirat lenis, frumentum ſubiactari uallis aut uentilabris ſolet: ita fit, ut quod leuiſſimum eſt in eo, atque appellatur acus, euannetur foras extra aream, ac frumentum quod eſt ponderoſum, purum ueniat ad corbem. Seges tamen quum in articulum exibat, priuſquam uagina explicaretur in ſpicas, cedi quandoque ſolebat. Hinc Ocymum dictum à uerbo Græco ὠκύς, quod ualet cito, quod citat aluum bobus: & ideo datur ut purgentur, Id genus pabuli ſunt ſegetes uirides ſectæ ante, quàm ferant ſiliquas: contrà, ex ſegete, ubi ſata admiſta, hordeum, & uicia, & legumina, pabuli cauſa ſunt. Inde quod far ferro cæſum, Farrago dictum: aut quod primum in farracia ſegete ſeri cœptum. Farrago peculiariter appellatur id, quod ex pluribus ſatis pabuli cauſa datur iumentis. Hæc duplex ſentit diſcrimen: quædam ex recrementis farris admiſta nonnunquam uicia, ferebatur, nonnunquam ex hordeo, quæ Hordeacea farrago dici ſolita eſt. Hanc eſſe puto, quam Græci uocant graſtin: quanquam & multi non indoctè ſemiaridum fœnum interpretentur. Sunt & pleræque partes uiti priuatim attributæ, quæ etiam cæteris ſui conſimilibus, liberaliter ſuam fœnerantur nomenclaturam. Nanque uitis, quod inuitetur ad uuas pariundas, dicta primo uidetur: & à pariendo Parilema, ex imminutis literis, ut in multis, dici cœpta eſt Pal-

ma. Sar-

ma. Sarmenta, prælongæ uitium uirgulæ, in quas uitis luxurians ſpargitur. Palmites, earundem uitium ſarmenta appellantur, quod in modum palmarum humanarum uirgulas quaſi digitos ædunt. Horum duo genera ſunt, alterũ quod ex duro prouenit: quod, quia primo anno plerunque frondem ſine fructu affert, Pampinarium uocant. alterum quod ex anniculo palmite procreatur: quod, quia fructu induitur, & protinus creat, Fructuarium appellant. Emucidum ſarmentum propter infirmitatem ſterileſcit; neq; poteſt ex ſe eijcere uitem: quam minorem, uocant flagellum: maiorem etiam unde uuæ naſcuntur, palmam. declinata à uenti flatu, flabellum prius, flagellum poſterius. Coliculus intortus, ut cincinnus, Capreolus eſt. is enim uites ut teneat, ſerpit ad locum capiundum: ex quo à capiũdo capreolus eſt dictus. à quo & ueteribus Caprea uitis cognominata, quod capreolum pareret. Hæc caduca eſt, & niſi ſit fulta, fertur ad terram. eadem, ut ſe erigat, clauiculis ſuis quaſi manibus, quicquid eſt nacta, complectitur. quam multiplici ſerpentem lapſu & erratico, amputans coercet ars agricolarum, ne ſylueſcat ſarmentis, & in omneis parteis nimia fundatur. Ineunte uere, in ijs quæ relicta ſunt, exiſtit tanquam in articulis ſarmentorum, ea quæ Gemma dicitur, à qua oriens uua ſeſe oſtẽdit. quæ & ſucco terræ, & calore ſolis augeſcens, primo eſt peracerba guſtatu: deinde maturata dulceſcit, ueſtitaq; pampinis nimios ſolis defendit ardores. Sunt enim Pampini frondentium ramuſculorum comæ coliculiq; fructum fouentes, & ab impendente uindicãtes iniuria. Hinc Pampinare eſt ex ſarmento coles qui nati ſunt, de ijs qui plurimum ualent, primum & ſecundum, nonnunquam etiam tertium relinquere, reliquos decerpere: ne relictis colibus, ſarmentũ nequeat miniſtrare ſuccum. Focaneus palmes uocatur, qui ſolet in bifurco medius prorepere. idcirco ueteres hoc uocabulo appellant, quod inter duo brachia, qua ſe diuidit uitis enata, uelut fauces obſidet, atq; utriuſq; duramenti alimenta præripit. Is tanquam æmulus diligenter abnodandus, priuſquã roboretur. Malleolus uero nouellus eſt palmes innatus prioris anni flagello, cognominatus à ſimilitudine rei, quod in ea parte qua deciditur ex uetere ſarmento, prominens utrinq; malleoli ſpeciem præbet. uel quod capitulatus utrinque & ſurculatus ſolebat ſeri. differt enim à ſarmento ſicut pars à toto: uerum roſtratam oſtendit imaginem. Sagittã prudentes ruſtici uocant nouiſsimã partem ſurculi: ſiue quia longius receſsit à matre, & quaſi emicuit atq; proſiluit: ſeu quia cacumine attenuata prædicti teli ſpeciem gerit. Surculos qui nihil attulerint, ijdem Spadones appellant: ſicut Pampinarios, qui ex malleolo prorepſerunt. ij frugibus ſunt inhabiles: tempore tamen ſequentis anni acquirunt fœcunditatem, quod inhæreant ſtirpi ſuæ, quæ eſt natura ferax: miſti adhuc parentis alimẽtis & fœcundi partus ſeminibus, ac uelut altricis uberibus educti paulatim fructum ferre cõdiſcunt. Clauiculę, coliculi ſunt, quibus quaſi manibus proreptans uitis adminicula comprehendit. Gemmantes uere citat oculos in articulis, quibus ipſa germinat & pampini pullulant racematim. ſi tamen ij fructuarij penitus oculi in terram deprimantur, radices nõ materias creant. Extremam uitis partem Caput appellant, id eſt ultimũ & productiſsimum flagellum. Propago quoq;, uetula uitis eſt per inflexos arcus ſuppreſſa, ut ex una plures emergant. Nam cum fuerit annicula, ſupra terram iuxta ſuum adminiculum curuatur, atq; ex alto ſcrobe ſubmerſa perducitur ad uacantem palum, tum ex arcu uehemẽter citat materiam. ſequente anno inſecatur ſuperior pars curuaturæ medullatenus: ne totas uires matris propagatum in ſe trahat flagellum, & ut paulatim diſcat ſuis radicibus ali. bima deinde præciditur proxime palmam. Virgas quas è radicibus aut caudicis lateribus ciet quaſi nepotum partu grauida, Sobolem dicunt, ruſtici malunt Suffraginem appellare. Ea quæ radicibus adhæret, explantanda eſt: quæ uero lateribus prorepit, detrahenda, non aliter quàm qui excreuit pampinus ſuis nepotibus orbandus eſt, niſi propter caluitium loci ſumatur in propagines. Cęterum uiticulas nõ palmites aut ſarmenta herbariæ rei prudentes uocitarunt, ſed à quadã ſimilitudine Flagella, quæ uitis modo reptãtia longè lateq; uagantur, ac uicinos frutices nacta, ſic intricant eos, ut ijs perinde quaſi pedaminibus abutantur: uel eos ſcandentia ſuis irretiunt clauiculis, quibus quaſi digitis hærent: quales in cucumeribus, cucurbitis, & pleriſq; alijs inueniunt. Sed iam ad uitis partũ deſcẽdamus, quæ annua uice æterno quodã puerperio,

læta mortalibus diſtenta muſto demittit ubera: inter quæ fauente Libero, fœtis palmitibus uel generis albi, uel flauentis ac rutili, uel purpureo nitore micantis, undique uerſicoloribus pomis, grauidus collucet autumnus. Vua ſcopo & frequentibus acinis compacta. Scopus, ramoſum id, quo dependent acini. quibuſdam etiam propriè racemus exiſtimatur, etſi plerunq; cum uua confundatur. Scopi cum folliculis ſubijciendi ſub prælum, ut ſi quid reliqui habeant muſti, exprimatur in lacum. Acini conſtant folliculo, uinaceis, muſto. Folliculus, omnibus euidentior eſt, quàm ut debeat declarari. Vinacei, grana ſunt acinorum, γίγαρτα Græcis appellantur, quæ preſſis uuis cum folliculo abijciuntur. Vua ſuo callo grata eſt, ut poſsit inueniſſe Duracini nomen, durus acinus. Nanque genera, magnitudine, colore, ſaporibus acini numerata. hic purpureo lucent colore: illic fulgent roſeo, nitentq; uiridi. candidæ etiam nigræq;. tument mammarum modo Bumaſti. prælongis dactyli porriguntur acinis. Eſt & illa naturæ laſciuia, ut prægrandibus adhæreant pergulis, mites & ſuauitate certantes, λεπτόρυγας has uocant. Durant aliæ perhyemem, penſili concameratæ nodo. aliæ in ſua tantum continentur anima, ollis fictilibus, & inſuper dolijs incluſæ, ſtipatę uinaceis circunſudantibus. Quoniam & à patientia nomē acinis datur Paſsis. quanquam ut alijs placet, Paſſum quod in rugas eſt contractum. Vnde Vua paſſa dicta eſt, quòd ſit rugis implicita: ut Paſſa frons & Caperata dicitur, rugis quibuſdam exaſperata. Sic myrtus nigra Catoni in umbra perareſcit dum erit paſſa, & ad uindemiam ſeruatur condiendi uini gratia. Conduntur & muſto uuæ, ipſæq; uino ſuo inebriantur: aliæ decoctæ in uino dulceſcunt. Inter acinos & baccas tamen hoc intereſſe putant, quòd Acini inter fœtus minutiores herbarū, fruticum, arborum'ue denſius enaſcantur: Bacca uero diſperſius & rarius. Inter acinos enumerantur grana uuæ, hederæ, ſambuci, ebuli, mali punici: addunt etiam morum, & quicquid his eſt ſimile. Inter baccas uerò partus lauri, oliuas, corna, fructum loti, quam fabam græcam appellant, myrti, lentiſci, ſimiliumq;. nonnunquam tamen acini & baccę indifferenter poni audio. quod Virgilius teſtatur canens,

Sanguineis ebuli baccis minioq; rubentem.

Multorum quoque fructus multis granis perinde quaſi acinulis compacti, racematim cohærent: alij ſuis ſeminibus in unum corpus coeuntibus, coaleſcunt in uuam. Corymbi dicuntur hederarum uuæ, dependentibus acinis coactæ. transferuntur tamē ad multos herbarum fructus. Faſtigia multarum acini iucunda uenuſtate comant, ut ſuis locis oſtendetur. Poma, duntaxat fructus ſunt grandiuſculi, ij quibus ueſcimur. Ceraſum, prunum, meſpilum, appellatione pomi ueniunt. ab hoc quòd indigent potu, Poma dici poſſe putat Varro. nanque cum inſeruntur ſiccitatibus, àquam poſtulant. Malum idem eſſe cum pomo, plerique omnes teſtantur. Sunt de agricultura ſcriptores, qui ſic malum à nuce diſtingunt, ut Nuces dicant omne pomum, quod foris duro tegitur, & intus habet quod eſui eſt: Malum uerò, quod foris habet quod eſt edendo, & durum intus includat. Quod ſi punicum malum deſciſcat ab hac finitione, nō infirmare tamē debet præceptum, cum nihil temere ſtatui perpetuum in his poſſit. Nam exotica quędam non immerito, cum ad nos in poſterum ueniſſent, receptis apud nos nominibus donata. non enim uno uel altero, præſertim peregrino contraueniente, latam pro uernaculis legem antiquare uoluerunt. In punico malo putamen, quod Malicorium dicitur, ab uſu cibario prorſus abhorret: edules tamen intus concipit acinos. Mali genera, cotoneum, aſſyrium, armenium, conditiuum, muſteum, martianum, pręcox, punicum, perſicum: de quibus ſuis locis diſſeremus. Nucum genera ſunt, iuglans, auellana, ſeu pontica, uel heracliotica, nux caſtanea, nux græca, quæ & amygdala dicitur, & thaſia: nux moluſca, quæ (ut placet quibuſdam) perſicum eſt, ſcilicet quod cæteris omnibus mollior ſit: nux tarentina, quæ ita mollis eſt, ut uix attrectata, frāgatur: nux pinea. Iuglans notior eſt, q̃ ut debeat repræſentari, fructu multis inuolucris occultato: calloſo primum, herbaceoq; cortice: hinc compactili carinarum loculo: mox tenui tunica, criſpi intus nuclei quadripartito digeruntur, lignea intercedente membrana. Guliocas iuglandium ſumma & uiridia putamina ueteribus nominata legimus. Nuces ponticæ, quas præneſtinas, alij heracliocticas malunt nominare, molli primum caliculo teguntur, mox lignoſo quidem, ſed fragili putamine. cui tenuis

ſubeſt

ſubeſt membrana, rotundum operiens nucleum, in cuius umbilico quaſi peculiaris alter includitur nucleus. Perſicum malum Sueuius Moluſcam nucem uocauit, carnoſo pomo, ſucculento, extrinſecus lanuginoſo, dura intus & ſcabra nuce, in qua nucleus qualis amygdalis maureſcit autumni exitu. malum cũprimum fugax. Nux græca, quæ & plurimis Amygdala dicitur, geminis protecta operimentis, puluinati primum calycis, mox lignei putaminis, cui ſolidus ſubeſt nucleus, acriore etiãnum callo obductus. Pinea nux conis coagmentatur lignoſis, frequenti nucamento in turbinatã effigiem compactilibus, in quibus nuclei ſingulis cameratis toris incluſi. Nux caſtanea callo conſtat intus plano, triplici teguminis ambitu, membrana primũ amara, mox lento cortice, poſtmodũ echinato calyce. Pyrum à figura nomen accepit, dictum quòd ad metæ ſimilitudinẽ è lato in acutum ſpectet, & in mucronem turbinetur. Sed pyrorum plura traduntur genera, quàm ut hic ſuccinctè poſſint enumerari, alibi ſuis mentionibus explicanda. Vmbilicus in pomis id eſſe debet, quod in eis medium uel prominet, uel condit. Iulius Pollux idem eſſe quod Fundum teſtatur. Glans magis arboribus quibuſdam peculiaris, qua quõdam homines uictitaſſe feruntur. nunc hoc pabuli genus ſuillum pecus uſurpauit, quo liberaliter ſaginatur in ſyluis. nanque hyeme tota gregem ſaturat. Glandes tamen opes fuiſſe multarum gentium, etiam pace gaudentium, conſtat. Nec non inopia frugum, arefactis olim molebatur farinis, ſpiſſabaturq; in panis uſum. Necnon per Hiſpanias ſecundis menſis glans inſerebatur, dulcior eadem in cinere toſta. Cautum erat præterea lege duodecim tabularum, ut glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere. Genera earum permulta diſtant fructu, ſitu, ſexu, ſapore. Nanque alia fagineæ glandi figura, alia quernæ, alia ilignæ. præterea ſunt aliæ ſylueſtres, aliæ placidiores, quæ culta obtinent. diſtant ſexu mares & fœminæ. item ſapore, dulciſsima omnium fagi, ut qua obſeſſos etiam homines in oppidis, duraſſe Cornelius Alexãder affirmauit. harum proprietates naturæ, ſuis mentionibus edocendæ. Sunt & alia, quæ potius ad figuram uidentur pertinere: ut tamen futuris herbarum deliniationibus fundamenta iaciantur, non erunt ſilentio diſſimulanda. Cuiuſmodi ſunt mucro, turbo, meta, puluinus, torus, ſtriæ, ſtriges, crenæ, laciniæ, fimbriæ. Acumen in quod pars quæcunque deſinit, Mucro dici poteſt. eo nomine foliorum multorum, ſiliquarum quarundam, & ſpinarum omnium extrema in mucronem acuminãtur. nec ſecus quod exit in acutum, faſtigiatur in mucronem. contrà, Turbo dicitur, quicquid ex acumine tendens in amplius ſpatiatur. Turbinis effigies ita ſe habet, ut ex anguſtiſsimo quoq; continenter prodeat in latius, quem ſubinde uerſatum uerbere, puer oblectamenti gratia, per plana citum agit. Siquidem hoc iocularis inſtrumenti genus, à faſtigiata cuſpide creſcit in amplum, & in latum ſe diffundit. Turbo inuerſæ metæ ſpeciem exhibet, inde turbinata conſpicitur pyrorum forma. Sic permulta herbarum folia in mucronem turbinãtur, & inuerſo habitu fructus nonnulli uel partes in turbinem mucronantur: quamuis in re idem eſſe mutatis ſolum formis, nemo dubitabit. Nanque ſi rem ex acumine in latius continuo duci cõtuearis, potius quòd ea ſit turbinis facies dicetur turbinari. contrà, ſi rem è latiore figura in arctiorem protrahi contempleris, dum in acutum faſtigetur, aptius credetur Mucronari. Quanq; identidem inter ſe confundantur: eſt tamen meta idem, quod inuerſus turbo, Conus à Græcis appellata, uel Pyramis: ſicut rectus turbo, Calathus: ſic fœminæ cupreſſi meta in faſtigiũ eſt conuoluta. Puluinus eſt, quod inter uerſus aut ſulcos eminulũ protumet, dictus ꝙ quãdam refert puluinorum in quibus ſedemus ſimilitudinẽ. Prominentes partiũ calli, & in ſe pulparũ modo collecti, Tori nominant. ſic & multæ radices toroſę depinguntur. Striæ, partes quædã, & (ut ita dicam) femora ſunt, quæ protuberãt, στοχὰς græci nominãt: ſicuti caua canaliculiq;, Strigiles, ſi Vitruuio credimus, appellãtur. Strigas tamen Feſtus interpretaĩ, ordines rerum cõiunctim inter ſe collocatarum, à ſtringendo nominatas. Striatus caulis dicitur, qui huiuſcemodi ſtrijs eſt præditus, aut ſtriaturis exaſperatus. Crenæ, quædam ſunt in extremis oris inciſuræ, à quibus Crenata herbarũ folia declarantur. ſicuti quæ per ambitũ ſecta, & ſerræ modo dẽticulata, doctis appoſitè Serrata traduntur. In ſagitta quoq; partis extremę ſectio, in quã neruus inſeritur arcũ tendere uolẽtibus, Crena dicitur. ſumma quoq; arcus cornua crenas habent, in quib. collocatur inſidetq; neruus. Laciniæ, partes ſunt extremę,

particulatim

particulatim decoris causa concisæ, orarumq; summarum cæsuræ. inde folia membratim per flexuras digesta, uel natiuis segminibus discreta, Laciniata uocitãtur. multarum arborum frondes laciniãtur. Quamuis Laciniosum freque͂ter docti pro sinuoso usurpent: ut, quæ in ambitu folia in quasdam fimbrias exeunt, meritò Fimbriata dixerunt. Sed ne longius forsitan noster aberret sermo, cohiberi debet: & quod superest, in uerba conferri paucissima: ne hunc longiorem aures uel delicatæ nimis, uel morosæ fastidiant, ijs partibus finem faciamus, modo unũ uel alterum explicuerimus uocabulũ. nam fœtus arborum herbarũue in orbiculos circinatè coeuntes, Pilulas solent appellare. Pilulæ paruæ corticiæ, quæ nascuntur in cupresso, propriè Galbuli sunt, in quibus primigenia semina dedit natura. In cæteris, Nuces & cum generali uocabulo dici putantur. Nec secus Grossi appellantur fici, quæ non maturescunt: priuatim tamen in bifera fico, eas intelligunt, quæ per messes maturãtur. Has grossulos græci dicunt ὀλώνθους. Sed de ijs hactenus. Multa in singulorum historia narrabunt exactius, sed ea crassiore quadam (ut ita dicam) musa, pro sequentium arborum fruticumq; deliniatione, fuerant prælibanda.

De partium officijs, nutricatu, & humore. Cap. III

D proculdubio uerũ esse ratio nos admonet, si modo in corporibus nostris propria sunt officia cuiuscunq; membri, sic et frugiferarũ stirpium partibus
I propria munia. Videmus hominibus inspiratã uelut aurigam rectricemq; membrorũ animam, sensusq; iniectos ad ea discernenda, quę tactu, naribus, auribusq; & oculis indagãtur, pedes ad gressum cõpositos, brachia ad complexum. Ac ne per omnes uices ministeriorũ uagetur insolenter oratio, nihil aures agere ualent, quod est oculorum: nihil oculi, quod est aurium. Nec generãdi quidem data est facultas manibus, aut plantis: sed quod hominibus ignotũ uoluit esse genitor uniuersi, uentrę protexit: ut diuina præditus ratione, rerum æternus opifex, quasi quibusdam secretis corporis, in arcano atq; operto sacra illa spiritus elementa, cum terrenis primordijs miscеret, atq; hinc animãtis machinæ speciem effingeret. Hac lege pecudes & uirgulta progenuit: hac stirpium genera figurauit, quibus eadem ipsa mater & parens primùm radices, uelut fundamenta quædam iecit, ut ijs quasi pedibus insisterẽt. Truncum deinde superposuit, uelut quandam staturam corporis & habitus, mox ramis diffudit quasi brachijs. Tum caules & surculos elicuit, ueluti manus: eorumq; alios fructu donauit, alios fronde sola uestiuit, ad protege͂dos tutandosq; partus. Ex his igitur quædam sunt genitalia membra conceptu atque fœtu grauida: quædam tanquam tegmina & umbracula eorum, ut quæ fructibus uidua sunt. Sic prior sermo colligebat unicuiq; corporis parti esse attributum officium, quod scilicet ei conuenit: ut surculo qui opportuno loco natus est, fœcunditatis uis insidet. quòd si nonnunquam cesset à partu, non tamen ut orbus uel sterilis, à choro fertilium erit explodendus. surculis itaque genitalis sedes asignatur. Sed cum omne quod adolescit augeturq;, capessat alimentum oportet, hoc non nisi concoquentis caloris beneficio suppeditatur. stirpes itaque principium aliquod caloris habeant, est necessum, quę suis radicibus alimentũ ex nutricio terrę sinu, uel altricis uberibus, integrum & confectum hauriunt. Terra enim perinde atque uentre utuntur, succumq; alendis partibus ea dispensat, ac suis seminibus ad educandam nouam prolem conspirat. Ratio educationis hæc, Radices proximo terræ atque illibato succo aluntur. Hæ uelut altricis uberibus eductæ, sugunt: dein ad reliquas trunci partes humor omnis & alimentum quod à solo ministratur, transcurrit, dum ad ultimum perueniat. Naturali enim spiritu omne alimentum uirentis, quasi quædam anima, per medullam trunci, ueluti per siphonem, quem diabetem uocant mechanici, uel cæcos meatus trahitur in summum. Quò cùm peruenerit, ibi consistit, atque consumitur. inde uides multa in capitibus germina. Quòd si alimentum nimis redundans reflectatur in crure radicibus uicino, stolones multi prorepent, huc cõuerso humore. Herbæ certis temporibus silent, nec prius in caulem exeunt, quàm suo fœtu prægnantes parere gestiant. In ijs quæ restibili radicis fœcunditate regerminant, turgens succo radix nutrimentum cauli, ramulis, surculis que per quosdam quasi tubulos uel uenulas impertitur. Sed ijs quæ caduco parentis semine renascuntur, prius in radicem crescunt, quæ postmodum alimenta reliquis partibus subministret.

Sed humor

Sed humor quoq; cortici arborũ ſubeſt, qui ſanguis earum intelligi debet: non idẽ omnibus, ficis lacteus, huic ad caſeos figurandos coaguli uis: ceraſis, gummoſus: ulmis, ſaliuoſus: lentus ac pinguis, malis: uitibus ac pyris, aquoſus. uiuaciora quibus lentior. Fructibus ſuus ineſt ſuccus: uinoſus pyro, moro, myrto, minime, quod miremur, uuis. At pinguis, oliuæ, lauro, nuci iuglandi, amygdalis: dulcis uuis, fico, palmis: aquoſus prunis. Magna eſt in colore differẽtia. ſanguineus moris, ceraſis, cornis, uuis nigris, ſambuci & ebuli baccis: cãdidus uuis albis: dilutus herbis multis: plurimis è tritis uirens. luteo ſucco madet Chelidonium maius. Argemone crocatũ ſuccum remittit. Glaucũ croceo liquore turget. Hyperici coma floſq; detritus ſanguineũ ſuccum profundit. folia Androſæmi cõtrita humano cruore manant, unde nomen inditũ. Aſcyri ſummi partus attritu digitos cruentãt. At tractilis uulnerata, aut membro mutilata, ſanguineũ ſuccum fundit, ſi à cnico ramulus euellatur, cruore quodam perfundetur. Syluestris cnicus aliqua ſui parte caſtratus, cruenta tabe ſuggillatur. Anchuſæ radices meſsibus ſanguineũ ſuccum plorant: ob id mulierculis non incognitæ, quæ iucundo colore uitia palloris occulunt, & nimium faciei cando rem hoc fuco mentiuntur. inde ceras quoq; non inelegãter inficiũt. Radix Centaurij maioris rubro liquore dum uiret, eſt imbuta. Sic Lithoſpermon parte exteriore radicis, rubore perfunditur. Rubia tingendis lanis ſuo rubro liquore cõmendatur. Lycopſis radix rubro rutileſcit colore. Verũ quæ rubræ ſint radices, nec multo pòſt declarabuntur. Lacteo ſucco complures herbæ comperiuntur præditæ. Lactuceis omnibus candidus ineſt ſuccus. Lactuca tam ſatiua, ꝙ ſyluestris lactat, ideo nomen adeptæ. Hieraciarũ lac nouerunt accipitres, quòd eam ſcalpendo, ſuccoq; oculos tingendo, obſcuritatẽ cum ſenſere, diſcutiant. Sonchus & Tragopogon exiguum lac illato uulnere collachrymãt. Sed hæ pauco quidem & innoxio liquore contentæ ſunt: aliæ copioſiore turgent. Thapſiæ radix laxato plaga cortice, lacte manat copioſo: quare fornicem in ipſa excauant radice, mox operiunt, ut merus confluat liquor: poſtridie eò ſe conferentes ſucciſam tollunt, tum contuſa, & organis atq; fiſco expreſſa remittit ſuccum, quem fictili ſuſceptũ ſiccant. ſed ſilente cælo lachrymam hanc eliciunt: ne ſi forſitan uẽtus aſpiret, faciem ignis ſacer puſtulis ac fœdis ulceribus obſidat. Hippophaes quoq; lacteo ſucco diſtenditur. Tithymali genera omnia lacte referciuntur. pityuſa, lathyris, peplos, lacte non immodico madent. Scammoniæ radix lacte tumens præſcinditur, facta in teſtudinis modũ cauerna, in quam lachryma confluat. Chamelæa lacteo liquore ſcaturit. Papauer quoq; lacte diſtentum inuenitur. Radix herbæ, quæ Apios Græcis dicitur, digitis friata candidũ oſtendit liquorem. Radicis dulcis folia gummoſo lentore tenacia tangentibus hærent digitis. Radici Cyclamini ſecũda lentitia manuum ſequax inſidet, ſic ut inuiſcatæ uix ea poſſint explicari. Pinguis & glutinoſus maluis ineſt: oleoſus myagro. unde oleoſam ſaniẽ ſemẽ reddit, qua ad lucernarum lumina utuntur. Multis herbarum ſeminibus, præſertim uetuſtatem ſentientibus, uel recẽtibus uernaculus liquor in oleoſum degenerat. Quo fit, ut è grano gnidio, cnico, raphani ſeminio, melãthij, ſinapis, hyoſcyami, papaueris, napi, rapi, oleũ nõnunꝗ exprimatur. Multæ herbæ aquoſo ſucco madidæ ſunt: aliæ pauco uel nullo imbui conſpiciuntur.

De carne, neruis, uenis. Cap. IIII

Vbeſt cortici Caro: quod materiæ optimũ fuerit, Oſſa uocant. proximi ſuccis Adipes. Ii uocantur à colore Alburnum, mollis & peſſima pars ligni, facile putreſcẽs, & teredinibus obnoxia: quare uelut marcori patens ſemper amputabitur. Alternãt fructus, quibus ſiccius lignum, ut olea, magis ꝙ quibus carnoſum, ut ceraſus. Nec omnibus carnes adipeſúe largè noſcuntur. neutrum habent buxus, cornus, olea: nec medullam, minimum etiã ſanguinis. Sicuti oſſa non habent ſorba, carnem ſambuci: ſed plurimã ambæ medullam. Arundines maiore ex parte carne uacant. In arborum carnibus pulpæ uenæq; reſident. Sed differentiam quandam efflagitant: uenæ latiores candidioreſq; ſparguntur, pulpæ fiſsilibus inſunt. ideòfit, ut aure ad caput trabis quamlibet prælongæ admota, ictus ab altero capite uel graphij ſentiatur, penetrante rectis meatibus ſono. Quorundam carni perinde quaſi corporibus humanis glandia ſubtument, quodam callo carnis in ſe conuoluto. hoc pretioſum inuenitur in citro & acere. Cætera menſarum genera fiſsis arboribus circinãtur in pulpam: alioqui

fragilis

fragilis eſſet uena in orbem cæſa. fagis pectines trāſuerſi in pulpa, quarum lignum potius in longitudinē fluctuat. Quibuſdam ꝑ ulpa ſine uenis mero ſtamine & tenui cōſtat. hæc fiſſilia maximè tradunt. alia frangi celeriora quàm findi, quibus pulpa non eſt. Sic oleæ, uites, magis fracturæ ꝗ̃ fiſſurę patent. At contrà, totū à carne corpus fico. Tota oſſea ilex, cornus, robur, cytiſus, morus, ebenus, lotus, & quæ medulla carent. Fulua cornus in uenabulis nitet, inciſuris nodata propter decorē. Cæteris nigricans colos. Cedrus, & larix, iuniperusq; rubent. Qui frutices, herbæ, uel arbores recto neruorū ſtamine coaluerunt, quòd frangētem magis cæteris uiolentiā reſpuant, uinculis faſcium dicatæ ſunt. Hinc geniſtæ, populnei ramuli, ulmei ſanguinei frutices, betula, arundo fiſſa, & folia earundē, uitis, reciſisq; aculeis rubi, atq; intorta corylus alligant. Mirumq; contuſo ligno alicui maiores ad uincula eſſe uires. Hac in re ſalici præcipua dos. Quæ materie conſtant ſpiſsiſſima grauiſsimę iudicant, ut ebenus, buxus. neutra in aquis fluitat. Nec ijs pondere cedit aſpalathus, qui demerſus aquis cōfeſtim ſidit, nec unquā ſolet emergere. Suber ſi cortex eximatur, peſſum it: cortex tamen ſemper ſupernatat. ideo uerriculorū funiculis appendens illigatur, ut enatātes ſuperſint. His proxima eſt cornus, ineſtq; ſpiſſa firmitas. Ilex & oleaſter, caſtanea, populus, criſpantur aceris modo. ramis deputatis caſtratio illis eſt, adimitq; uires. Robori tanta duritia eſt, ut terebrari niſi madefactū non queat, & ne ſic quidē adactus auelli clauus. E diuerſo clauum nō tenet cedrus. Molliſsima tilia. Sed magnum caloris argumentum afferunt, quòd citiſſimè aſcias retundat. Calidæ: laurus, morus, hedera, & omnes, quibus ignaria fiant. Teritur lignum ligno, ignemq; concipit attritu. Etenim cùm ad excutiendū ignem nō ſemper adſit lapidis occaſio, hoc rerum magiſter uſus edocuit, excipiente materia aridi fomitis, fungi, facillimè conceptū. Cæterum uelut quędam ſuperiora breui repetebantur formula. Medullæ inter ſe diſcrepant. Quibuſdam carnoſa ſubeſt, alijs lignoſa, alijs membranacea. Carnoſa uiti, fico, punicæ, ſambuco, ferulæ, rubo. ideoq; fungoſi generis exiſtimātur. Sicut adacta rude, ſambuci medulla excutiatur, canora buccina tubàue audiri poſsit. Lignoſa ſentitur larici, abieti, pino: ſed hinc præcipuè, ꝙ plurimū tedę ingerat. His durior, ſpiſsiorq; ut oſſea uideri poſsit, corno, ilici, robori, cytiſo, moro, ebeno, celti, quem nuper lotum diximus. quę quidem inter ſe coloribus diſtant. omnes enim nigræ conſpiciuntur. quinetiam robori talis, quod nigrū cognominant, non omnes lignis duriores. quamobrē flexui nulli ſunt opportunæ. aliæ tamē alijs ſolutiores. In fruticoſis duntaxat & humili genere mēbranis ſimiles nimirū inueniūtur, ut in arundine, ferula, & reliquis huiuſmodi. Membranoſam ne ullæ quidem poſſident. Sunt quæ prægrandem contineant & omnibus perſpicuā, ut ilex, robur. quædam exiguam incertioremq; gerunt, ut olea, buxus. Quapropter quidā non in arboris medio ſibi ſedem uendicaſſe defendant, ſed per totum diſpergi lignum aſſeuerēt. Nec deſunt, quæ nullam omnino medullam habere credantur. Medulla radicibus ubiq; ineſt, ſicuti caudicibus & ramis. Laricum lignum nullis fiſſile rimis, quod medullæ proximū eſt. Cedrus duriſsima, quæ medullæ proxima, uelut in corpore oſſa. Sambuci quoq; interiora mira firmitudine traduntur, ita ut ex ea uenabula factitari legerimus, quæ omnibus præferrentur. ex cute ſiquidem conſtat, & oſſibus. Radices herbarum quæ ſunt edendo, multa carne ſunt munitæ, uelut raphani, naporum, rapi: imò nonnullæ quandam cartilaginis ſpeciem præ ſe ferre conſpiciūtur. quapropter & Cartilagineę nominantur. Hiſce radicibus & tori quidam & pulpoſa nonnunq; caro deprehenditur. Toroſa eſt inulæ radix. Continēt tamen pleræq; ligneum quiddam, quod medium tranſcurſat, Cor quaſi medullam ruſtici uocāt. ſeneſcens radix olerum ligneſcit. Ferunt, ſi medullam inſerendis ſurculis uel uiuiradicibus oſſeo ſtylo ſubtrahas, fructū ſine oſſibus & ligneis nucleorū putaminibus proditurū, perinde quaſi medulla parētis altrix ſit & nutricia eorū, quæ oſſeā duritiē contraxerunt.

De radicibus arborum, fruticum, herbarum. Cap. V

Magna eſt radicum differentia, ut ab elatiori genere nunc exordiamur, tandem ad humilius deſcendentes. Copioſæ fico, robori, platano: & ſi ſedē nactæ ſint expeditam, ſubire quantumuis & euagari poſcunt. Breues & anguſtæ malo, & punicæ: ſingulares abieti & pino datę ſunt, ita ut una prægrādis peſſum eat qua nitatur, quàm minimis in latere diſperſis. Earum quæ radice firmātur

dice firmantur unica, quædam prægrandem, quæ ex medio proficiſcitur, in altum agunt, ceu amygdala. Paruam defigit olea, cæteras grandiores, ramoſas ac contortiores exigit. craſsiores lauro & inæquales. Diſsident quoq; ſpiſsitudine uel aſpritudine: quamquam quod terra conditũ latet, ſemper multo rarius habeat, quàm quod ſupra ramoſum emerſit. ſic aliæ ſpiſsiores magisq; ſurculoſæ funduntur. Oleæ ramoſæ, abieti neruoſæ, robori carnoſæ potius. robora ſuas in profundũ agũt. Quòd ſi Virgilio credimus, eſculus quantum corpore eminet, tantum radice deſcẽdit. Sunt quibus per ſumma ceſpitum diuagentur, ut punicę, oleę, malo, cupreſſo: alijs recto meatu, ut lauro: alijs flexuoſo, ut fico. Minutis hæc capillamentis hirſuta, ut abies, multæq; ſylueſtrium, è quibus montani prætenuia fila decerpentes ſpectabiles lagenas & alia uaſa nectunt. Quidam non altius radices deſcendere putat, quàm ſolis calor poſsit tabefacere: quod falſum commentitiumq; Plinius arbitratur. Longè maxima ſpatio & plenitudine cedri eſt: ab ea platani, roboris, & glandiferarum. Quarundam radix uiuacior ſuperficie, ut lauri: itaq; cum trũco inaruit, reciſa etiam lætius fruticat. Sunt qui radicum breuitate celerius ſeneſcere arbores exiſtiment: quod coarguunt fici, quarum radices longiſsimæ, & ſenectus ocyſsima. Proſtratas reſtitui plerunq;, & quadam terræ cicatrice reuiuiſcere, uulgare eſt. Familiariſsimum hoc platanis, quæ facilè deturbantur, quòd uim uentorum concipiant propter ramorum denſitatem. Iuglandes quoq; ſua ſede luxatis turbinis impetu radicibus in ſuam ſcrobem reſtituuntur. Sic multæ arbores ruentis procellæ uiolentia refixæ, ſi cõfeſtim in natiuã ſcrobem relegentur, iterũ comprehendent. Inſuper radices quædam ſobolis procreandæ uim poſsident, ut punicæ, uitis: aliæ nepotes nonnunquã creant, ut cupreſsi, pini, abietis: ſiquidem nulli ſtolones imo crure, uel radicũ capitibus, prorepũt. ſunt quæ radicibus careant. Tubera terra undiq; circundantur, nullis fibris nixa, aut ſaltem capillamentis, nec extube rante loco in quo gignuntur, aut dehiſcente in rimam. Fungi quoq; ſine radice naſcũtur. Sed iam quod fueramus polliciti, ad humile genus deſcendamus. Frumenta multis radicantur fibris ſiue ramis. Legumina omnia ſingulas habẽt radices, præter fabam, easq; ſurculoſas, quia nõ in multa diuiduntur: altiſsimas aũt cicer. Olerum ferè maior pars radice cohæret ſingulari, ut braſsica, apiũ, beta, rumex. Hortẽſib. omnibus ferè ſingulę radices, quæ pro corporis ſui ratione altius q̃ arbores profectò radicantur. Ampliſsima uerò rumici, ut quæ deſcendat ad tria cubita. Sylueſtri minores, tumidæ: effoſſa quoq; diu uiuit. Quibuſdam tãtum capitatæ, ut apio, maluæ: quibuſdam ſurculoſæ, ut ocymo, erucæ: alijs carnoſæ, ut betæ: multo magis aro, haſtulæ regiæ, aut magis etiamnũ croco. Aliquibus ex cortice & carne conſtant, ut raphano, rapis. Quorundam geniculatæ naſcũtur, ut graminis, arundinum: quarũ radices fibris innixæ corradicantur. Quædam rectam non habent radicem, ſtatimq; plurimis nituntur capillamentis, ut atriplex, blitum. Nonnullæ multiplicibus tunicis corticatæ, non niſi in rectũ radicãtur, ut ſcylla, bulbi, cepe, allium, quę tot & tantis tunicis ueſtiuntur, ut aliqua ſemper eximi queat. itaq; duplex radicis genus exhibere uidetur. Capitatarum corpus ferè carne & cortice tutum eſt, tenui folliculo totũ in ueſtiente. Quapropter nõ immerito uenit in dubiũ, ſi hæ in radicum numerum aſciſci debeant. etenim quod ſubter terrę cohęret, radix eſſe credit: quod è diuerſo promitur, nullam radicis conditionem nãciſci putamus. Siquidem radicis is eſt habitus, ut parte poſteriore ſemper extenuata, in gracilitatẽ quaſi in mucronem acuminetur. Radix ſcyllę, bulbi, cepæ, contrà creſcit, ut in latius tendens inoleſcat. Item cæteræ lateribus fibras iaciunt: illæ potius glabræ, medio capite capillamenta quædam fundunt, quibus pars extuberans alitur: quo nomine fructus uideri ſatius poſſet q̃ radix. Attamen ut omnis ambiguitatis faceſſat ſuſpicio: nempe id genus capitulata ſe radices eſſe fatentur, quòd ſub terra diſtenta condantur, & ſuopte ingenio caulem citent: radicis itaq; nomenclaturã ſibi non immerito uendicabũt. Nec forma in metam acuminata, uel in globum coacta, quouis modo refragatur. Hoc tamen peculiare ſortiũtur. illa carnoſa radix à capillamẽtis allicit nutrimentum, uiuaxq; ſolo eruta frondeſcit. Herbarum quoq; radices magnã iterum ſentiunt differentiam. quædã magna grandiq; radice fulciuntur: aliæ paruis & exilibus contentæ ſunt. Magna radice firmatur utrunq; heleniũ: prægrandi dracunculus uterq; nititur. Capparis ſua abutens magnitudine ultrò citroq; diuagatur, cogitq; ſolum ſterileſcere, niſi primum

area in deſſoſſum cauata ripis undiq; circumſtructis lapide coerceatur. Aloe radix ceu palus in terram depactus figitur. Cētaurium maius, radice uaſta, bicubitali longitudine deſcendit. Libanotis, quæ & Roſmarinū dici noſtris debet, radice iuſtę magnitudinis ſuſtinetur. Sphondylion cum raphano corporis ſimilitudine contendit. Oenanthæ radix magna in multa (contra multarū morem) capitula tandem extuberat. Sylueſtre lilium radice grandi, quamuis bulboſa, præditū eſt. Aſtragalus etſi humilis frutex ferè cæteris cedat, magnitudine tamen cum raphano audet certare. Mandragora radicibus magnis implicatur. Sylueſtris cucumis Anguinus nomine, ingenti radice roboratur. Contra hydropiper exigua radice gaudet, ſic & catanancę genus ſecundū. Ranunculum exigua radice cōtentum eſt: centaurium minus puſilla. Panaces aſclepion, & chironium, parua graciliq; lętantur. Phalangiū exigua, trifolium tenui donātur. Anthyllis radice parua ſubſiſtit. Phalaris minutis radicibus abutitur. Onobrychis parua, bretanica tenui cōſtant. Cicutæ radix nō altè demittitur. Onagra, leontopodion, phyteuma, gracili paruaq; cohæreſcunt. Mollitie item & duritia diſcrepant. Radices equiſeto in lignum concreſcunt: æthiopidi durant̃, ut cornua poſſint uideri. Smilax aſpera radicis duritie pollet. Poterion ſuas radices firmat, leucacantha robuſtam gignit. Aſtragali radix adnaſcentibus præduris, & uelut in cornua complicatis riget. Characiæ tithymali dureſcit in lignum. Aliæ mollitie cedunt, ut polygonati, quæ pręmollis ſentitur. Hypophæſton molli radice ſuſtinetur. Sunt quæ ſingulari radice nitantur, ut uerbenaca, ephemeron, peplos. Contrà numeroſis radicibus gaudet aſaron. Duplici montanum nardum detinetur: multiplici lycium ſpargitur. Critamon ternis quaternis'ue fruticat. Capparis complurimas ſurculoſasq; conſpergit. Chelidonium maius multos colligit callos, in tritici modum aceruatim cōgeſtos, quorum tres aut quatuor in longitudinem exeunt. Aſclepiadis radix numeroſis atq; prætenuibus fibris capillatur. Circæa triplici fermè, quadruplici'ue radicatur. Alcæa quinis ſenis'ue cubitalibus ſuffigitur. Aethiopis numeroſis ſcatet radicū fibramentis. Veratrum candidum multis capillamentis ab oblongo capite ceparum modo coaleſcentibus confibratur. Nigrum uerò, prę tenuibus capillamentis ab uno faſtigio dependētibus, cepitiorum cirrorum more capillatur. Gramen multis proſerpit radiculis. Filicis radix compluribus cirrata capillamentis horret. In ceparum uerticibus fibræ capillitij modo fruticāt. In alij conſimiliter cacumine pluſculum fibrarum criſpatur cirrorum ſpecie. Vertex bulborum porrorūq; denſis crinibus non ineleganter comatur. Auriculæ muris alterius radix, frequenti capillitio comata fibratur. craſsitudine & tenuitate radices diſsident. Phu radice primori minorem digitum æquat. Critamum treis aut quatuor digiti craſsitudine fundit. Plātago digitalem craſsitudinem implet. Orobanchæ radix pollicis craſſamentū refert. Muris auriculæ ſecundæ radix digitali craſsitudine grandeſcit. Ariſtolochia tuberibus radicum rotūdis intumet: alterius rapo non diſsimilis in orbem conglobatur. Cui gentiana craſſamēto reſpondet. eius radix, quæ græcis apios dicitur, turbinatur in pyrum: inde nomen inditum puto. Centaurij maioris radix in amplum corpus excreſcit. Chamęleonis albi radix locis pinguibus & lætis craſſeſcit: in montuoſis & ieiunis gracileſcit. Radix anemonæ complet oliuæ magnitudinem. Chryſogoni radix ut rapū extuberat. Niger chamæleo craſſa radice ut carduus firmatur. Eryngij radix pollicari craſsitudine turget. Paſtinacę radix pollicem craſſa, dodrantalis extenditur. Elaphoboſci digitū craſſa, quadrantalis ferè porrigitur. Dauci radix digitali craſsitudine & longitudine palmari adoleſcit. Pyrethri radix pollicari craſſamento ſuccreſcit. Peucedanum radice craſſa nititur. Pęonię maris radix craſſitudine digiti, & palmea lōgitudine coaleſcit. Polygonatum radicem craſsitudine digitali mittit. Symphytum petræum craſſum. Periclymenum in orbem coactā craſſamq;, medium radice baculi craſſitudine peræquat. Corniculati papaueris radix craſſa per ſumma ceſpitum apricatur. Dorycnion radicem digitum craſſam ſubmittit. Ebuli radix in digiti craſsitudinem exit. Cepe uerò uel capitata, multis cartilagineis tunicis compacta eſt: quæ ferè citra ceruicem in ſingulare caput extuberauit, Vnionem ruſtici appellāt: uel pluribus coagmentatur bulbis. Alij bulbus frequētibus ſpicis coactus eſt, grandiore folliculo omnes ſimul ambiente, ut in caput comatum coaluiſſe uideant̃. Porrum ſimplici capite ex albæ ceruicis anguſtijs extuberāte concreſcit. Bulbi radix multis congeſta nucleis in craſſum extu

meſcit

meſcit caput. Multæ & herbarum radices bulboſæ traduntur, ut croci, lilij. Narciſſi radix in bulbum rotũdatur. Xiphij radix in duplicem ordinem digeritur, quarum una ceu bulbis paruis inſidet alteri, inferiore gracili, ſuperna ſemper habitiore, adultioreq́ Satyrij radix bulboſa mali modo coacta conſpicitur, intus album oui ferè concludens. Pancratij radix inſtar bulbi prægrãdis inoleſcit. Orchis quem teſticulũ uocamus, radice bulboſa inſignitur oliuę modo gemina: ſuperiore, quæ durior & calloſior eſt: inferiore, quę mollior & rugoſa. Serapias orchis ſua radicis effigie teſticulos mentitur. Colchici bulbus mediã habet rimam, qua flos erumpit. Hyacinthus radice bulbacea cõſtat. Ariſari radix oleę tuberculo uiget. Dracunculus radicẽ gerit bulboſam, raphano nõ diſſimilem, hanc prorſus ari radix æmulatur. Haſtula regia radicibus oblongis quaſi glandibus ſcatet: perinde quaſi bulbus eſſet, multis alij nucleis coagmentatus. fœminæ pæoniæ bulbi radicibus ceu glandes circiter octo uel ſeptem aſphodeli modo coaceruantur. Cyperi radix in oliuarũ tubercula inuicẽ modicis interuallis cõmiſſa coit. Bulbina & uomitorius bulbus ſuam appellationem bulbacea radice ſatis fatentur. Sed iam ad tenues redeamus operępretiũ eſt. Aſari radices in tenuitatẽ gracileſcunt. Minor plantago tenuioribus, ſed piloſis horret. Coronopus exilem poſſidet radicẽ. Origanum ſylueſtre gracilẽ & eandem inutilem ſortitũ eſt. Panaces aſclepiũ in tenuitatem ſuã acuminat radiculã. aſclepias tenuibus ſed numeroſis radicibus capillatur. Atractylis tenui radice nititur. Phalãgiũ radicula gracilis ſuſtinet. Tuſſilaginem tenuis fulcit. Ambroſia cõſimili lętatur. Onoſmatis radix tenuis & infirma procumbit. Anthyllis gracili cohæret fibramento. Phalaris thyrſulos fundit à tenuibus & ſuperuacuis radicibus bipalmes culmorũ ſpecie. Rubia tenuem promittit radicẽ. Cepæa tenui fibra cõprehenditur. Aliſma tenuibus ueratri nigri radiculis fibratur. Betonica tenuibus radicũ capillamentis hirſuta perhorret. Britanica radice tenui cõtenta eſt. Echium in exiliorem digito radiculã exit. Chamæſyce radice protenditur tenui. Chryſocomæ radix ueratri nigri modo hirſuta traditur. Supinæ uerbenacæ radix tenuis ſubeſt. Catanance radiculã mittit in iuncũ extenuatã, quæ flacceſcẽs flectitur, & ad ſpeciem unguiũ exanimati milui ſe cõtrahit. Veratrũ nigrũ in tenues gracileſcit. Seſamoides gracili radice cõtinetur. Sunt radices quæ ſucco diſtentę lenteſcũt. Prægnãs ſucco cẽtaurij magni radix. Madet eodem peucedani. Althæa glutinoſo lenteſcit humore. Iris recẽs uliginoſo ſcatet: quare facilè ſentit ſitum, & olet aſperginẽ. Sed iam ſuprà de ijs abundè dictũ eſt. Sunt & quædam radices geniculis interſtinctæ, quæ prominulis articulorũ toris inſignes notãtur. Iris radicem oſtendit geniculatã. Acori radix quibuſdã diſtincta internodijs articulatur. Aſari quoq́ geniculis intercipitur. Radices arũdinũ multis geniculãtur articulis. Phenij quæ & anemone dicitur, geniculis diſtincta eſt. Polygonati radix frequens geniculis pręmollibus ſubit. Iam & nõnullæ ſtatim à fronte uel potius ab operis ueſtibulo quædã enumeratæ ſunt, geniculis nodoſæ, quæ hinc repeti poſſunt. Aliæ quoq́ lentiores ſunt, q̃ ut confeſtim frangi poſſint: aliæ fractu nõ contumaces, quæ non multũ frangẽti renitãtur, ſed confeſtim cedant: quæ tãgentibus euidentiores ſunt, q̃ ut declarari deſiderent. Coloribus inter ſe diſſident. rubeſcũt aliquæ: flauent aliæ: ſunt & quæ nigricent: candicãt alię: ſubrubeſcunt helenio. Filici fœminę ex flauo nigrãt, aut ex nigro in luteũ flaueſcunt. Aliquę etiãnum in eis rubræ inueniunt. Maiori centaurio radix rubeſcit. Rubet (ut dictũ eſt) & ſuccus. Pentaphyllũ ſubrubra radice ſplendet. Pancratij radix ruffo colore purpuraſcẽteúe ſaturatur. Rubię radix rubro colore lanas inficit: quæſtu nõ modico pollet. Acãtho ruffeſcit. Satyrio fuluet. Onoſmati rubeſcit. Symphyti petræi radix rubro rutileſcit colore. uetonicę radix tota rubet. Sylueſtri iridi rubicũda cernitur. Anchuſæ ſanguineo colore per æſtatẽ manus inficit. nouerũtq́ pallidę mulieres hoc fuco uernaculũ faciei colorẽ ementiri. Anchuſa quoq́ onochelos cognomine radices ſpargit rubras: nec ſecus quę lycopſis appellatur. Chryſogoni radix foris nigricans, intus, qua ruberrima, rutilat. Somniferi ſolani radix cortice leniter rubro nitet. Phu fibrę in ſufflauum colorẽ pallent. In chamęleone nigra ſubfulua intus apparet nigrãti cortice ueſtita. Satyriũ erythronium ſuum corticẽ ruffat. Pycnocomon in luteũ colorẽ lãguet. Cypero radices obnigreſcunt. Nardus montana nigra ſpectatur. Helenij ſecundi radix atro cortice ſubterpallet. Cyclaminus radice corticis nigri tumet. Chamæleo niger nigrãti radice ſuggillatur. Carduus pulla radice ni-

gricat. Libanotidis radix foris obnigra cernitur: quæ ſi frangatur, exalbida relucebit. Peucedani radix nigritia ſufficitur. item & leontopetali. Nymphæa radice decoratur nigella. Symphytũ radicibus extrà nigris, intus candidis uiuit. Epimedium nigris radicibus ſuſtinetur. Echium ſubnigra ſerpit. Aſtragalus nigris radicũ appendicibus in cornicula implicitis irretitur. Mandragoras radicibus extrà nigris, intus albis intricatur. Aconitum lycoctonum nigricãtibus marinæ ſquillæ cirris capillatur. Perſonata radice foris nigranti, interius albicante degit. Thapſiæ radix nigro induitur cortice: interna tamen pallor inficit. Pygnocomi colos ex pullo in luteum degenerat. Filicis maſculę radix nigra ſumma terrę cute ſpatiari lætatur: fœminæ ex flauo nigreſcentes in obliquũ repunt. Vitis nigræ radix foris atra uiſitur: interna tamen buxeus pallor decolorat. Sunt & permultæ radices, quæ emaculato candore nitent. Aliæ ex candido in ſubruffum ſpectãt. Helenij radix in pallidum albeſcit. Plantago candidis fibratur radicibus. Dracunculus candidã præ ſe fert radicem. Aron albam non longè ab hac euariantem oſtendit. Ranunculũ, candidis hellebori modo fibris capillatur. Chamæleo qui caule deficitur, albus eſt, is fundit candidam radicem. Anonis, liguſticũ, eryngium, alba potiuntur radice. Panaces cõpluribus ab uno principio candidis radicibus brachiatur. Oluſatrum, elaphoboſcũ, candidas radices in uſum miniſtrant cibariũ. Libanotis, ſphondylion, circea, nymphæa altera, albam radicem poſſident. Alceæ, pæoniæ mari, radices cãdidæ tributæ ſunt. Polygonatũ ſubalbida, holoſteon candida donatæ ſunt. Tragum, trifoliũ, radices albas nanciſcuntur. Narciſſus albam ſibi uendicauit. Colchici radix delibrata exalbet: quam tamẽ rubeſcens in nigro cortex inueſtit. Sunt & quę ſummo gaudeãt ceſpite. Acorus ſumma tellure radices in obliquũ diſpergit. Tragacãthæ ſurculoſa radix prominet extra terrã. Cornuti papaueris radix per ceſpitum ſumma reptat. Spumeũ quoq; ſummã ſoli cutem, herboſumq; ceſpitẽ amat. Filix radices ſummo terræ corio collocat. Phyteuma per ſumma terræ diffundit. Sic radices magnitudine, exilitate, duritia, mollitia: multitudine fibrarũ, paucitate, craſſitudine corporũ & gracilitate, lentitia, fragilitate, nodoſo habitu, uel enodi, ſimplici multifidoq;, necnõ etiam poſitu ſummo uel imo, item natiuis coloribus, uti demonſtrauimus, differunt.

De caulibus herbarum. Cap. VI

Rugum duo ſunt prima genera. frumẽta, ut triticum, hordeum: legumina, ut faba, cicer. quorum differẽtia notior eſt, quàm ut indicari debeat. Legumina
F dicta uult Varro à legẽdo, quod ea non ſecantur, ſed uellendo leguntur. Fruges nominantur, quicquid ex fructu terræ ſato in alimoniam noſtram uertimus. Frumenti ipſius totidem genera per tempora ſatus diuiſa. Hyberna quæ circa uergiliarum occaſum terra per hyemem nutriuntur. Aeſtiua, quæ ante uergiliarum exortum ſeruntur: ut milium, panicum, ſeſama. In tritici genere pars aliqua pabuli quadrupedum cauſa ſati, ut farrago: & in leguminibus, ut uicia. Frumentum per hyemem in herba eſt, uerno tempore faſtigiatur in ſtipulam, ſi hyberni ſit generis. Igitur frumenta pluribus culmis fruticant, & ij ſunt eorum caules: tum etiam in articulos exeunt. à genu tertio ſpicam incipiunt cõcipere, nonnunquã à quarto etiamnum occultam. Genicula ſunt tritico quaterna, farri ſena, hordeo octona. Sed non ante ſupradictum geniculorum numerum incipiunt in uertices exacui, in quibus conceptus eſt ſpicæ: quæ quòd ſpem ſui fecerit, putatur à Varrone nominata. Fabæ in folia exeunt, ac deinde caulem emittunt, nullis diſtinctũ internodijs. Reliqua legumina ſurculoſa ſunt. Quorundam caules ſparguntur in terram, ſi non habeant adminiculum: quod ſi non habuere, deteriora fiunt. Leguminum unicaulis faba ſola. Vnus eſt lupinis, cæteris ramoſus prætenui ſurculo: omnibus uerò fiſtuloſus. Milium ex India huc inuectum intra paucos annos, adoleſcit ad pedes quinq;, prægrandibus culmis, amplum grano, & arundinaceum folio. Calamus altior frumento, quàm hordeo. Herbarum coles in magna ſunt differentiarum ambage. Quibuſdam craſſus emicat, alijs tenuis aſſurgit, alijs longus profertur, alij breuiore cõtenti habitu. Quibuſdã articulatus, & prominulis nodorũ torulis interſtinctus proſilit: alijs prorſus enodis exit. Quędam ſingulari ſimplicíq; coliculo ſuſtolluntur. alię multiplicibus coliculis plurifidiſq; fruticãt. Scabritia, item leuore, rectitudine, curuitate diſſident inter ſe. Dracunculo caulis baculi craſſitudinẽ ęquat, uerſicoloribus lituris inſignitus. Chamæleo niger

niger caulem mittit baculi craſſitudine dodrãtalẽ. Spinę albæ pollicari craſſitudine protuberat. Acantho digitali craſſitudine lætus adoleſcit. œnanthæ craſſus: elaphoboſco fœniculaceus: panaci heraclio, & ſecũdi generis ſymphyto, ferulaceus exurgit. Apollinaris craſſis fruticat coliculis. Petaſites pediculo prodit pollice craſſiori & cubito lõgiore. Sem peruiuum maius pollicarẽ craſſitudinem non excedit. Lathyris digiti craſſitudinem implet. Tenuis orobanchæ, ornithogalo gracilis. Smilaci flexu clauicularũ adiunctas impediens frutices adoleſcit in tantum, ut operi ſufficiat topiario. Thlaſpe, ranunculũ, anemone, exilibus prorepunt coliculis. ſylueſtre glaſtum tenues ſcapos & multifidos, ligulis follicularibus exornatos profert. Liguſticũ panaces, aſclepium, pretenui caule notatur. Peucedano tenuis & macilẽtus emicat, iuxta terrã denſe comoſus. Artemiſia monoclonos graciliore ſingularíq; procedit: inde Vnicaulis cognomẽtum ſibi uẽdicauit. Altera habitiore & fruticoſo uiget. phyllo, cynocrambæ, buphthalmo ſubtenues. aliſmati, betonicæ, tenuis attollitur. Sanguinaria coliculis ſerpit humi ſeſſilibus, qui nunq̃ à terra tolluntur. Echium, limoniũ, tenui ſcapo ſubrigunt. Eupatorium ſcapi lignoſa tenuitate riget. Adianto ramuli erumpunt prætenues, ſed qui nigro colore niteant. Sed modum quendam ſibi familiarẽ deſiderant, in quem magna ex parte adoleſcunt. Quædam bicubitali longitudine porriguntur. aliæ minori modo cõtentæ cedunt. Dracunculo ſcapus cubitis duobus altus extenditur. Gentiana Gentij regis Illyriorũ inuentũ, binum cubitorũ altitudine ſcapum extollit. Glaſtum ſatiuum duũ cubitorum altitudinem excedit. Albæ ſpinæ ſcapus binos ſuperat cubitos. Acanthus duum cubitorũ longitudinẽ implet. Conizæ maiuſculæ caulis in binum cubitorũ altitudinẽ exit. Altheę ſcapus ad bina cubita ſuſtollitur. Symphyti ſecundi caulis ſupra binorum cubitorum altitudinẽ erumpit. Hortẽſi maluæ ſcapus tanta magnitudine proficit, ut in adminiculum homini, & baculi uſum ueniat. Plãtagini maiori caulis altitudine cubitum æquat. Ranunculo altitudine cubiti conſurgit. Phu cubitalis prodit. Chelidoniæ maiori altitudine cubiti ſcapus inoleſcit: quanq̃ minor caule uidua humi proreptet. Baccari cubiti iuſtam altitudinẽ petit. Panaces aſclepium, libanotis, ſphondylion, cubitales ædunt. Satyrion inſtar cubiti profurgit. Aliſma, betonica, proceritate parum cubiti longitudinem excedunt. Aliæ ſunt humiliores, quæ nõ cum ijs proceritate certãt, ceduntq; antedictis longitudine. Orobanchę coliculus duos palmos altus eſt, aut paulo excelſior. Ornithogalo binum palmorũ altitudine ſurgit. Thlaſpe ſemipedali cauliculo ſurculoſum erigit. Cnecos ſcapis ſeſquipedalibus exit. Tripolium palmeo caule in mucrone diuiſo pullulat. Dodrantalem emittunt hyacinthus & aron, ſeſamoides palmarẽ, ſylueſtre cuminum dodrãtalem, albus chamæleo, & caucalis, daucumq; creticum fundunt. Leontopetalũ nunc pedali nunc dodrantali fruticat. Teſticulus canis, hypericum, tertium ſyderitis genus, ſcapos altitudine dodrantali promunt. Nodis etiã quidã herbarum caules ſcatẽt. Ebulus denſis articulis geniculatus, folia ab nodulorum toris expandit. Phu quibuſdã geniculatur articulis. Auena quæ græcis bromos dicitur, in culmum proſilit geniculatum. Cyclaminos ſecunda geniculatis caulib. reptat, arboribus clauiculatim ſe cõuoluẽs. Gentiana ſcapum gerit geniculatũ. Panacis aſclepij caulis geniculis interceptus ſcandit in altum. Polycnemon multis cingit geniculis. Crategonon pluribus calamis geniculorum agmine ſtipatis emicat. Phalaris thyrſulos creat bipalmes calamis non diſſimiles, multis cinctos geniculis. Polygonium multis ſcatet geniculis. inde nomen cõtraxit: noſtri ſanguinariã appellãt. in quo genere fœminæ genicula in ſeſe farciuntur, denſáq; quaſi pyxidatim cohærent, quæ conueſtiunt apices frondibus piceæ nõ diſſimiles. Equiſetum frequentib. atq; farctis in ſeſe geniculis tumet. Scapus cicutæ quibuſdã geniculatur nodis. Pityuſa denſis munitur geniculis. Caules etiam leuoris & ſcabritiæ diſcriminibus apertiſsime notanẽ. Leuis inſpicitur dracunculo. Phu, haſtula regia, ſcapo leui quem uocãt Anthericum, donata eſt. Typhæ caulẽ glabrum enodẽq; denſus ſummatim inueſtit flos, qui in lanuginem pappum uocatam euadit: quam aliqui anthelen ſolent appellare, quaſi paniculæ florem intelligãt. Nymphææ ſcapus nulla horrens aſperitate leuigatur. Sideriti, quæ tertiũ ſibi genus uſurpauit, caulis glabreſcit. Chryſanthemon leuibus cauliculis fruticat. Aconitũ quoq; quod lycoctonon cognominãt, leui ſtylo in cubitalem altitudinẽ prorepit. Is itaq; caulis reputabitur leuis, quẽ nulla innaſcentiũ rerum du-

ritia quæuis exasperauit. Scabritia multis contrahitur modis. Nanq; nõnulli caules spissa canescunt lanugine, sed prorsus innoxia. Alij spinosa induũtur, ut urtica, cui aculeata inest mordacitas. mirum est sine ullis spinarũ mucronibus noxiam esse lanuginem, & tactu tantùm leui pruritũ pustulasq; confestim adusto similes existere. Syluestris quam uocant fœminã, mitior est. Caulis symphyti lanuginem modicũ asperam nutrit, quę ipso tractatu prurigines mouet. Cardui caulis spinosa obducitur lanugine, estq; nimirũ mordax. Syluestris cnicus multis horret aculeis. Dipsaci caulis durarũ spinarum armatur uallo. Poterij totus cortex hispidus est spinis, & lanugine copiosa mordet. Acanthion araneosa lanugine circundatur. Agriacãtha densis sæuit aculeis. Scolymos copiosioribus stipatur spinis: sed quæ arescente folio desinunt pungere. Vepres nocẽtioribus rigẽt aculeis, quibus pertinaciter hærẽtes propter trãseuntium uestimenta uellicent. Nec sunt uidui spinis ruborum caudices ouibus inimici. Nam quanto lana prolixior in pecore concrescit, tanto magis obnoxia ruborum aculeis: quibus uelut hamis inuncata à pascentiũ tergoribus euellitur. Quarundã thyrsi senticosa lanugine pubent, ut echij, lycopsis. Quibusdam angulos tantũ sentes obsidẽt, ut crissio: sed mitiores & innoxij morsu. Quibusdam scapi spissiore flocco canescunt, ut poterij: sed qui spinulis horridulus sentiatur. Quidam tam spissa uestiuntur lanugine, ut hac collecta telas bombacinis similes ordiantur: ut acanthij. coliculi asari scabritia leui subasperãtur. Caucalo subhirsutus, mentastro horridulus, orobanchæ hirsutulus noscitur. Scaber est pastinacæ, hieraciæ maiori, sic ut aliquantũ tangatur spinosus: hirsutus ballotæ. Rubiæ caulis spinosa mordacitate defenditur. Squarosus equiseto, ueratro nigro. æthiopidi asper: itẽ rhœadi papaueri. Pilosus uerbasco, ut flomidibus plumosa sunt folia, & ob id ad lucernarũ lumina utilia. Non parum quoq; discriminis caules inter se nouerunt. Alij perinde quasi perpetuo sessiles in terra proreptãt: alij proceri sursum erigunt. Sunt & qui mediã nacti cõditionem sua fragili & caduca sorte sæpius humi serpant: & nisi sint frutice uicino perinde quasi adminiculo fulti, feruntur per terram. ij ut sese cum datur facultas, in altum extollant, uel clauiculis suis quasi manibus, aut peculiaribus uiticulis perinde atq; capreolis freti, quicquid sunt adepti cõplectuntur: & lapsu multiplici, uel erratico reptatu intricantes irretiunt, huicq; tanq; alienam operam efflagitãtes acquiescunt. Quòd si non offendãtur, ultro citroq; per humum resides diuagãtur. Sic uires adminiculo standi non sunt cucurbitæ, cucumeri. nanq; simili modo reptantibus flagellis scandẽtes tecta parietes'ue cõuestiunt. tam est natura sublimitatis auida uelocitasq; pernix, ut umbra leui cameras ac pergulas opere topiario cooperiant. Verũ si pensilis hisce concedatur libertas, nõ ægrè unde digressæ fuerant, reduces in terram descẽdunt. Sic hedera circa parietes repit, arboresq; radicosis brachijs amplectitur, quibus etiam incolumes & solidas arbores sugit ac strangulat: sed tam uiuax est, ut etiam pluribus intercisa locis eduret. Sic smilax hortensis flexu clauicularũ proximos quosq; frutices reuincit, ut ijs impediti uix unq; possint explicari: adolescuntq; in tantum, ut quodã topiario opere concamerata tentoria ategiasq; hortorum inuestiant. Tam aspera smilax q leuis arbores scandunt se crebro uolumine eis intorquentes. Pisi, uiciæ caules sparguntur in terram, si non fulciantur adminiculo. Sursum uorsum enim serpunt ad scapũ lupini alium'ue calamum, ad quem ut hæreãt, suis capreolis se solent uincire. Pisum enim nisi roboretur ramicibus, solet degenerare. Periclymenus in aruis ac sepibus cõuoluit quibuscunq; fruticum pedamentis propter assidentibus. Alba uitis innectit se fruticibus qui sunt in proximo capreolis cõprehendentibus. Nigra uitis clauiculis arbores scandit. Sic cyclaminus circum arbores se clauiculatim uoluit. Equisetũ maius proximos arborum caudices cõscendit, obuolutumq; dependet comis multis. Lupus salictarius sensim proserpens arborũ fastigia petit, sese uiticosis sarmentis intorquẽs, perq; uertices rotatus multis implicat uoluminibus, quasi gaudeat summatim euagari. Ea uolubilis est natura, tamq; frondẽtibus comis cacumen implicat, ut herbosum cespitem uindicet ab sole, à quo sæpius impendens humũ caducus repetit. Supradictorũ ferè cunctorũ caules lenti sunt, flexiles, atq; uieti, nulloq; uernaculo rigore freti proserpunt. Sunt etiã qui humi procumbãt, ut coronopus, cauliculis per terrã serpentibus. Reptat & per terrã serpillũ. Gramen nunq; se ab solo protollit, flagellis teretibus articulatis in terra iacentibus. Syluestris cneci genus alterũ humicaule cernitur; nanq;

nit̃:nanq; thyrſulorum mollitia declinãs, humi decumbit. Halicacabi caules cum increue te in terrã proclinati langueſcunt. Cõtrà plurimis recti proſiliunt, ut paſtinacę: betonicæ procerus attollit̃. Sion habitu ſubrecto nititur. Dracunculi ſcapus rectus emicat. Limonio, lycopſi, eupatorio, equiſeto ſecũdo, in proceritatẽ exit. Elichryſon recto caule promitur. Staphis agria coliculos in rectum erigit. Eſt & differẽtia quędã inſignis non faſtidienda. Quibuſdã herbis caulis inanis & uacuus oſtẽditur. Oleribus omnibus fiſtuloſus. Milium & panicum in cõcauum culmen faſtigiant̃. Culmorum tritici internodia in fiſtulas excauãtur. Arundinibus caulis aſſurgit fiſtuloſus: noſtratib. fungoſior ſubeſt natura, cartilagine bibula, cauo intus corpore. Ex calamis quidã totus cõcauus eſt, quẽ Syringiam uocãt, utiliſſimus fiſtulis. Alius eſt cõtinuo foramine hians, hic tibijs utilior, fiſtulis ille. Eſt & alius craſſiore ligno, tenui foramine peruius. In rotundum tereſq; dehiſcunt foramẽ tibialis & aucupatoria. Arundines quaſdã in India Theophraſtus tãta cauitate tradidit, ut ſingula internodia alueo nauigabili, ternos interdum homines ferãt. Multorum caules in inanitatẽ patẽt. Phu ſonchoq; cauus ineſt coliculus. Gentiana ſcapũ habet inanẽ: itẽ fœniculũ, cicuta, erratica paſtinaca. Hieraciũ utrũq;, apiũ, hippomarathron. eſt & inanis ſymphyto. hippuri, ueratro cãdido, ricinoq; cõcauus ſubeſt. Sunt & aliqua figurarum diſſidia. quidã caules quadrati: ut ſatiuæ ſideriti, apiaſtro: uel quadrãguli, ut ballotę. à quorundam angulis uerruculæ prominẽt, ut ſymphyto: plurimi tamẽ herbarum thyrſi teretes noſcuntur. ſunt & aliquibus ſtriati, ut aloę. Sunt herbę cõplures (ne illud quidẽ ſilentio tranſeamus) quæ caule uacant. Chamæleo albus caule uiduus eſt. Cynogloſſum caule deficitur. Filix nullum caulem creat. Dryopteris, polypodium, nullo caule faſtigiantur. Sic igit̃ tenuitate, craſſitia, breuitate, longitudine, internodiorum diſtinctu, uel ęquore prorſus enodi, ſcabritia, leuore, curuore, rectitudine certãt inter ſe.

De ramis & cortice. Cap. VII

Equit̃, ut de ramis poſt truncos arborum & herbarum coles diſſeramus. Arborum quædam ſimplices, quibus à radice caudex unus, & rami frequentes prodeunt: ut oliuæ, fico, uiti. Quædã fruticoſi generis: ut paliurus, myrtus, item nux auellana. quinimo melior & copioſior fructu, in plures diſperſa ramos. In quibuſdam omnino nullus: ut in ſuo genere buxo, loto tranſmarinę, quędã bifurcæ atq; etiã in quinas partes diffuſæ. quædã indiuiduæ, nec ramoſæ, ut ſambuci. quædã indiuiduæ, ramoſæ, uelut piceæ. quibuſdam ramorum ordo, ſicut piceæ, abieti: alijs inconditus, ut robori, malo, pyro. Abieti quidem ſubrecta diuiſura: rami in cœlum ſpectant, non in latera proni: quorum cacuminibus deciſis morit̃, totis detruncatis durat. Aliæ ab radicibus brachiatæ, ut ulmus: aliæ in cacuminibus ramoſę, ut pinus, lotos quã fabam Græcam Romani uocant, à ſuauitate fructus ſylueſtris quidem, ſed ceraſorum penè natura. tanta ſiquidem huic ramorum petulantia, ut uel latiſſima expatientur umbra, uel in uicinas arbores tranſiliãt. nulli rami longiores aut ualidiores. Verum ſylueſtres feræq; arbores urbanis ſunt ramoſiores, ſurculoſioreſq;. Mares fœminis nodoſiores, ubi ſexus habetur uterq;. & in ſumma montanæ campeſtribus, & ſiccæ paluſtribus ſurculoſiores: & quæ in apricis magis, q̃ umbroſis degunt. Ramorum aliqui cæci, qui non germinant. quod natura fit, ſi non eualuere: aut pœna, cum amputatos cicatrix hebetauit, oris uulneris undiq; callo quo tumeſcant, obſeſſis. Quæ diuiduis in ramo natura eſt, hęc uiti in oculo, arundini in geniculo: nodoſiores cenſentur. Quæ breuiore internodiorum diuortio ſeiuncta ſunt, in longitudinẽ excreſcunt: abies, larix, palma, cupreſſus, ulmus, & ſi qua ſunt uniſtirpia. Ramoſarum etiam ceraſus. Omnium terræ proxima craſſiora. quædam ſtatim in ramos ſparguntur, ut mali. Quæ ſimpliciore prodeunt caudice, quæq; non multis radicibus nituntur, neq; ramis frequentibus patent. Vitis maximè, ſi mittatur ſylueſcere, niſi putatiõe cohibeatur, ſarmentis, flagellis, & pampinis luxuriat. Legumina ſurculoſa ſunt: ex ijs ramoſa, cicer, eruum, lens. Leguminũ unicaulis faba ſola: cæteris ramoſus, pretenui ſurculo. Frumenta non exeunt in ramos, ſed ſtatim à tertio uel quarto geniculo ſpicam cõcipiunt. Sunt & herbæ fruticeſq; ramis frequẽtes: aliæ paucis conſtant Sunt quę lõgis ſpatient̃. Sunt & breuibus uirgulis cõtentæ, quæ non latius diffundunt̃. Ramoſus eſt ciſtus. Halicacabus ramis frequentibus & caudicoſis expandit̃. Aſparagus multis ramulis fruticat: poteriũ, largis, ꝓceriſq;. Saluia ſurculoſis: marrubiũ, meliſſophyllũ conſimilibus.

Tricha folijs frequentibus circum ramos comatur. Stachy uirgulæ plures ab una radice proſiliunt. Soporiferum ſolanũ ramoſis caudicoſisq; conſurgit. Daphnoides ramis ſurculoſis, ſcãmonia prælongis abutitur. uitex proceris uirgis fertur. Clematis uiticoſis, ariſtolochia longiuſculis palmitibus ſcatet. Dulcis radix bicubitales ſpargit uirgas. Viticeos ramulos frequentesq; ruſcum fundit: poterium, proceros. Syluestre origanũ prætenues uirgulas ferè quadrantales. Spartium uirgas emittit prolixas, uinculorum uſu præcipuas feſtucandis uitibus alligandisq;. Tragacanthe breuibus ramulis gaudet: anchuſa tenuibus: unico tenuiq; chamædaphne. Ariſtolochia longa gracilibus & dodrãtalibus opacat. Tertia quæ clematites cognominatur, tenuiſſimis. Origanum ſylueſtre prætenuibus uirgulis: ſylueſtre ſerpillum exilibus lignoſisq;. Ocymaſtrum ramulis palmum longis. Quinquefolium ramulos extendit feſtucæ tenuitate. Anthemidi rami dodrantalem nõ excedunt, alis multis membratim concaui. Lithoſpermon ramis innititur ſurculoſis iunci tenuitate gracileſcentibus. Aiugæ ſecũdæ rami cubitales in anchoræ ſpeciem incuruati, in magnã gracilitatẽ extenuantur. Alij denſis latisq; comantur, ut peplis, alypon. Sed tam caules quàm rami, caudices quàm radices cortice cutis loco ueſtiuntur: cuius ratione diſcrimina colliguntur. Cortex alijs tenuis, ut lauro, tiliæ: alijs craſſus, ut robori: alijs leuis, ut malo, fico. Idem ſcaber robori, palmæ: ſquaroſus ſuberi. Omnibus per adoleſcentiam leuior: in ſenecta rugoſior craſſiorq;. Quibuſdam rimoſus rumpitur ſponte, ut uiti: quibuſdã etiam cadit, ut adrachnæ, unedoni, malo. Carnoſus ſuberi, populo, robori: mẽbranaceus uiti, arundini. Libris ſimilis, ceraſo: tunicis multiplex, ut abieti, tiliæ, lignogeniſtæ, cepis. Quibuſdã ſimplex fico, arundini, lolio. Quibuſdam neruoſus & idem macilentus, ut tritico. Cortices è fago, tilia, abiete, picea, in magno ſunt uſu ruſticorum: qui uaſa, corbesq;, ac patentiora quædam meſſibus conuehendis uindemijsq; factitant, atq; prætexta tuguriorum. Omnibus arboribus mors eſt cortex in orbem detractus: quamuis à ſubere & adrachne impunè poſſit eximi. Quibuſdã fruticibus uel arborib. cortex in rimas dehiſcit, quæ ſunt inſectorum animalium cubilia. Quare cum in ridicarũ uſum aſciſcuntur uel caudices, uel rami, delibrandi ſunt: ne in huiuſcemodi latibulis conquieſcentes beſtiolæ uermiculos creent, frugibus & herbis noxios, qui interdum teneros herbarum partus erodant. Herbæ quoq; uel craſſiore, uel tenuiore, fragili, uel diſruptu cõtumace, lento, leui, ſcabro, ſimplici, multis corticulis tunicato ueſtiuntur. Leuis ſentitur cortex dracunculo, phu, haſtulæ regiæ, nymphææ, typhæ, chryſanthemo, tertiæ ſideriti, ſphondylio: ſcaber aſaro, caucali, paſtinacæ, rubiæ, aiugæ, uerbaſco, mentaſtro, orobanchæ. Squaroſus nigro ueratro, rubiæ, ſymphyto, hieraciæ, equiſeto, æthiopidi: uel ſi quæ conſimilis conditionis inueniantur. Aſper omnibus cortex, qui aculeoſo ſpinarum horrore riget: item qui lacunoſa facie rimarum hiat: aut denticulato ſpiculorum habitu minatur: aut uerrucoſo tumore ſcabreſcit, ut ſymphyto: aut tomentoſa lanugine circundatur. de quibus abundè ſuprà, quum de caulium diſcriminibus ageremus, diſputatum eſt. à quo etiam corticum lentorem, fragilitatem uel frangendi peruicaciam, ut breuitati conſulamus, repetere ſatius erit. Nanque ſi ſcaber uel ſquaroſus fuerit caulis, huiuſce generis corticem haberi euidentius eſt, q; ut probari deſideret. ſi lentus & fractu contumax ſcapus fuerit: & talem cortex ſortiatur conditionẽ, neceſſum eſt. ſed iam ad alia tranſeamus. Velluntur herbarũ quarundam cortices magnis hominũ uſibus. Nanq; linum & canabus tundũtur in lanæ mollitiem ad linteorum texturas, & ad funes intorquendos. utraq; enim poſt uindemias lucubrationibus decorticata purgantur, ſed prius paſſa: deinde in penſa coguntur, quæ particulatim tracta digeruntur in glomos, quibus telas plurimũ generi humano cõmodantes ordiuntur. Ratio parandi hæc. Poſt meſſem uirgæ ipſæ merguntur in aquã ſolibus tepefactã pondere aliquo depreſſæ. nulli enim leuitas maior. ubi ſatis fuerunt maceratæ, ut prius, ſole ſiccãtur, id quod intelligunt, cũ mẽbrana laxior ſentietur. Mox arefactæ in ſaxo tundũtur ſtupario malleo, qui alternis ambientis ligni quaſi mãdibulis inſertus, leni demiſſu cõfringit. quod proximũ cortici fuit, appellatur Stupa, lucernarũ luminibus apta. Pectitur tamen ferreis hamis, donec omnis mẽbrana decorticetur. Segmina quoq; decuſſa clibanis & furnis prebent uſum. Quod ſupereſt pexũ clauis ſemper iniuria melius reddit, inſtrumẽtoq; diſtrahitur dẽticulato, ferreis mucronib. dẽſiſſime ſtipato, quo purgamẽta & ſtupæ retineãtur.

Hoc mu-

Hoc mulieribus uerè decorum eſt miniſterium. Differunt etiã cortices coloribus. Nigricant aliqui, ut adianto, polytricho, quæ atra quadam cute nitent. Candicant multis, præſertim cum iam maturitate flaccéſcunt, ut frumentis. Purpura quædam rutilant, ut phu, & complurimis fructibus. Quidam in luteum elangueſcunt, ut botry. Sunt qui uerſicoloribus macularum lituris uariegant, ut dracontio. de quibus inter radices dictũ eſt, remq́ dum de coloribus differemus, fuſius proſequemur.

De foliorum inter ſe diſcriminibus. Cap. VIII

Arborum quædam omnino ſylueſtres: quædam urbaniores, quæ (ut dictum eſt) fructu, aut aliqua dote, umbrarúmue officio humanius uiuãt. Arborum A præterea alijs decidunt folia: aliæ ſempiterna coma uirent. Ex urbano genere perpetua fronde pubẽt, olea, palma, laurus, myrtus, cupreſſus, pini genus, rhododendron, quæ Latinis herba dicatur ſabina. Sylueſtrium generis folia non decidunt abieti, larici, pinaſtro, iunipero, cedro, tiliæ, piceę, buxo, ilici, aquifolio, ſuberi, taxo, tamarici, acutæ ſpinę. Inter utraq; genera ſunt adrachne in Græcia, & unedo. ubi quę hæ perpetuo cacumine uirẽt: quum tantum inferiorẽ frondẽ dimittãt, ac ordine ſemper præpoſtero ſuccreſcant, deciduis, præterq́ in cacuminibus, folijs. Non decidunt autẽ in fruticum genere hederæ, rubo, arundini, ramno: in herbarum genere rutę, braſſicę, roſę, uiolæ, abrotono, ſampſucho, ſerpillo, origano, apio, hippoſelino, papaueri, & cõpluribus ſylueſtrium generibus. Ex his quoq; nonnulla faſtigio uigent, ꝗuis reliquorum fiat iactura, uelut, apium, origanum, hippoſelinum: omnia tamẽ tam in ijs, quàm reliquis generibus quæ perpetua fronde comant, folijs conſtare anguſtioribus, & pingue quid & uliginoſum reddere, necnon iucundum ſpirare odorem Theophraſtus deprehendit. Plinius falſam putat definitionẽ, nõ decidere ijs quarum ſuccus pinguior ſit. quis eñ poteſt (ut inquit) in ilice intelligere? Cæteræ omnes extra prædictas, quas enumerare longum eſſet, folia deperdunt, obſeruatumq́ non areſcere niſi & lata & mollia. quæ uerò nõ decidant, callo craſſa & anguſta eſſe. Verum locorum quorundam tanta uis eſſe creditur, ut nullæ arbores frondem dimittant, ne uites quidem. Id Græcis authoribus proditum, quare nõ debuit ſileri. Cadunt plurimis autũno: quædã tardius amittunt, atq; in hyemes prorogant moras. Iactura tamẽ foliorum germinationi nõ reſpondet. Nec intereſt maturius pullulaſſe, utpote cum quędã primæ germinẽt, & inter nouiſſimas nudentur: ut amygdala, fraxini, ſambuci. morus nouiſſimè germinat, & cum primis folia dimittit. Magna & in hoc ſoli uis. Prius decidunt in ſiccis macriſq;: & uetuſtæ prius arbori, quàm nouellę. Multis etiam anteq̃ matureſcens fructus percoquatur: ut in ſerotina ficu, & ſylueſtri pyro, & malo granato, eſt pomum tantum aſpici in matre. Neq; ijs quæ retinẽt comas, eadẽ folia durãt: ſed ſubnaſcentibus alijs, tunc areſcunt uetera, quod euenit circa ſolſtitium. Sunt ex mathematicis, qui Sole ſcorpionẽ tranſeunte, ſyderis ui, ut quodam aeris ueneno, frõdes exui credant: quod falſum Plinius iure miratur. cur eadem cauſa non aduerſum omnes polleat? quæ mihi futilior eſt uiſa, quàm ut refelli mereatur. Foliorum unitas ac ſimilitudo in ſuo cuique genere permanet, præterquam populo, hederæ, ricino, quem Græci nũc crotona nunc cici uocant. Huic nigræ & ricino folia in iuuenta circinatæ rotunditatis inueniuntur: uetuſtiora in angulos exeunt. è contrario hederæ anguloſa rotundantur. In aliquot etiam herbis per ſuarum ætatum curricula faciem mutant. Siſymbrij cardaminaci folium cum primum emicat, rotundum eſt: ſimulac adoleuit, in erucæ folium laciniatur. Contrà lepidio prima foliorum rudimenta ꝗplurimis ſegminibus laciniata prodeunt, ſed quæ in laureas frondes in pubertate figurẽtur. Lathyri folia in caule amygdalinã ſpeciem prę ſe ferunt: in cacuminibus ramulorum prioris oblita formę in hederacea degenerant. Eius quã conſiliginẽ paſtores uocãt, ſeptena uel octona folia ex uno ſtyli mucrone, breuibus nixa petiolis exeunt, ferè ſaligna ſpecie: in ſummo tamẽ uertice in plantagineam frondẽ deſciſcunt. Acãthus folio multo lõgiore lactuca, erucę lacinijs diuiſo: cum excreuit, in caulem tam minutum erumpit, ut quaſi nucamẽtum quoddam ſpinoſum repræſentet. Peculiare quod ulmo, tiliæ, oleæ, populo albæ, & ſalici prouenit. Circumaguntur eñ folia poſt ſolſtitium, uertuntq; ſupinas partes: nec alio argumẽto ruſtici certius intelligũt cõfectum ſydus. Nec mirũ fuerit, ſi arbores memoratę annuas ſolis uices ſentiãt, cum multo

cum multo magis loti herbæ ſcapum & florem, nedũ papauera ſolis noſſe tam ortũ quotidianum, quàm occaſum tradit Theophraſtus. Caulem & florem ueſpera mergi, uſq; in medias noctes totum abire in lacum, ut ne demiſſa quidem manu poſſit inueniri: uerti de inde, paulatimq; ſubrigi, & ad exortũ ſolis emergere extra aquam: tum florem patefacere, atq; etiamnum exurgere, ut altè abſit ab aqua. Addit papauera ea comprimi & integi folijs, ad ortum autem aperiri: cuius rei cauſam calori frigoriq; retulit. Comprimitur enim flos humore coacto & quaſi concreto: tum deſtituitur ſui caloris facultate. ſeſe utique aperit diffuſo iam calore, relaxanteq; quod frigus coegerat. id ergo ſoli fertur acceptum. Quæ deſcendunt altius, imbecillitate quadam ſidere & quaſi peſſum ire conſtat, ſolis abſentia gliſcente: præſentiſq; munere uegetiora reddi, atq; eo uelut adminiculo fulta, emergere. Sed quæ undis conduntur feruentioribus æſtuoſiſq; magis, has euntis & redeuntis ignorunt ſyderis uices. Cæterum folia ſolſtitio circũaguntur, quòd eo tempore ueluti pro fluuio tentatæ arbores elangueſcant. Frondes quaſi ſenio cõfectæ ac marcore flacceſcentes decidunt: reliquæ uelut affectæ minus, duntaxat inuertunt. id ergo plurimis euenit. Verum longè conſpectius in ijs eſt, quibus maximo coloris diſcrimine pars prona diſcrepet cum ſupina, ut in ſupradictis uideri poteſt. Hæc enim uiridi ſpectatur colore: hęc potius incana & uliginoſa. Nõ deſunt quæ quotidie cum ſole circumagant, horaſq; agricolis etiam nubilo demõſtrent, ut lupinus. Tithymali genus unũ, quem uocãt helioſcopon, ſolis iter ſequitur, & prono ſemper uertice cũ eo pergit ad occaſum, perdiuſq; ſemper ad eum ſpectat, ita ut nonnunq; uideat eius intorſiſſe coliculũ: tanta eſt auiditas ſectandi ſyderis. Nec minus mirandũ quod fit in herbis, quas uocant heliotropia, quę cum ſolis declinatione folia circũagant. Malue quoq; folia cum ſole conuerti conſtat, ſeſeq; eodem inclinare quò ſydus feratur. Multos etiã flores uidere licet ſectari ſolem: ſic ut nõ apertũ nubibus ſolẽ prodant. Id ergo potius euenire ijſce cõſueuit, quæ permulto humore madẽt. Ea nanq; dum ui caloris identidẽ exhauſta fugantur, eodem ferri, pronaq; ſæpius inclinari par eſt, quò ſol humorẽ feruefaciẽs prouocarit. Igitur horũ omnium ſol eſt author, qui alliciens ad ſe hærentem ſuccũ, folia ſecũ trahens rapit ſic: ut is cieat, illa procliuia ſequantur. Eſt etiamnum publica foliorũ differẽtia. In ipſis nanq; pars inferior à terra herbido uiret colore: ab eadẽ leuiora neruos, uenas callumq; & articulos in ſuperiore habent parte: inciſuras uerò ſubter, ut manus humana. Igitur omnia, uel certè plurima, parte ſupina cõſpicuò propendẽt. ea ſi ſole illuſtrentur, aut iugiter expoſita ſint, plerũq; uerſus eum uergunt. Sic omniũ folia quotidie oſcitãt ad ſolem, interiores partes tepefieri uolentia: tanq; ea plurimũ apricari gaudeant, quin & ad ſyderis calorẽ optent pandiculari. Non ſunt audiendi, qui ſupinæ parti per pronã alimentum miniſtrari credant, ea nixi ratione, ꝗ madidior ſemper atq; lanuginoſior ſentiatur. Nutrimentũ enim per uenas ac neruos æquè ad utramq; defertur partem. Ex altera in alteram permeare nulla poteſt iniri ratio, cum meatus non habeat neq; ima quæ ſubeat. Folia compluribus inter ſe differentijs diſtare uidentur. Latiſſima ſunt uiti, fico, platano: anguſta myrto, punicæ, oleæ: capillata pino, cedro, abieti. Carnoſa, quòd pulpa cõſtent, cupreſſo, tamarici: craſſiſſima alno: arũdinacea palmę, coici, ac cęteris quæ angularibus conſtant folijs: ac nonnullis paluſtriũ, ut acoro, gladiolo. Duplicia item ſunt hæc, & in medio dorſo carinata, per quod amplius in longitudinẽ fertur meatus. Diſſidẽt iterũ figura. Circinata ſunt pyro: mucronata malo: anguloſa hederę, diuiſa platano: multifida & per extremũ ſerrata uiti: laciniata ſorbo: fraxino inſecta: pectinum modo piceæ, abieti, cedro, larici: ſinuoſa toto ambitu robori: ſpinoſa cute rubo: aculeata aquifolio, & iliciũ generi. Mordacia ſunt quibuſdam, ut urticis: pungentia, ut pino, picee, abieti, aquifolijs. nam iunipero ſpina pro folio eſt. Rurſus folia quædã pediculo breui pendẽt, ut oleæ: longo, uitibus, platano: tremulo, populis, & ijſdẽ folijs inter ſe crepitantia. Iam & in pomo ipſo mali quodã in genere, parua medijs emicant folia. Sunt quę prorſus pediculo uidua ſint: ut ſcylla, bulbi. Illud quoq; diſcrimẽ affert, quòd non eiſdem partibus propendeant. Plurima germine: nonnullis circum ramos, alijs in cacumine ramorum. Diſcrimen iterum publicum, ut iam denſa ſint, ac rara, lata & anguſta, ſemperq; lata, rariora: diſpoſita myrto: inordinata pomis, cõcaua buxo: plura eodem pediculo exeuntia malis pyriſq;. Ramuloſa ulmo & cytiſo. Nec eſt hæc differentia faſtidiẽda, ut quædam

fructum

fructum folijs interceptum gerãt, ut alexandrina laurus. Quibuſdam medio frondiũ umbilico tam flos quàm fructus proſilit, ut ſylueſtri myrto, quem ruſcum Romana conſuetudine uocant. Acantho ſimiliter è medio foliorum nucamento tam flos quàm bacca prodit. Item populorũ folijs grandiſſima ſubeſt lanugo: euolat candidę, ut uilli. Superior pars omnium quantulamcunque habet, quæ alijs gentium lana eſt. In oriente ualidos funes è palmæ folijs factitant. Quibus proueniunt locis, uere palmas à matre decerpũt, ſiccantq́ ſub tecto quaternis diebus: mox in ſole expandunt noctibus relictas, donec candore pereſcant, in opera diuidũt. Adiecit Cato decidua querna, populnea, animalibus iubens dari, non perarida: bubus quidem & ficulnea, ilignaq́ & hederacea dantur, & ex arundine & lauro. Decidunt ſorbo uniuerſa: cæteris paulatim. Folia granatis & amygdalis rubent. Sed multo plura in genere materiæ humilis inueniuntur diſcrimina. Nanque folium quędam ab radice mittunt, quædam à cacumine. frumentum uerò, hordeum, uiciaq́ & quicquid in ſtipula eſt, in cacumine unum folium habet. Sed hordeo ſcabra ſunt, cęteris leuia. Multiplicia contrà fabæ, ciceri, piſo. frumentis folium arundinaceũ, fabæ rotundũ, & magnæ leguminũ parti. Longa eruiliæ, piſo, faſeolis: uenoſa ſeſamę: & irioni ſanguinea. Cadunt folia lupino tantum & papaueri. Oleribus maiore ex parte folia ab radice exeũt: ut cepæ, allio, intubo, haſtulæ regiæ, bulbo, eryngio: & in totũ bulboſis, quorum caulis minimè foliatus inoleſcit. Carnoſa ſunt betæ, braſsicæ: ſed pulpa potius in latum diſtenta, non in callum rotũdatur. Arundini, gladiolo, acoro quaſi duplicia, medio leuiter carinato percurſante canaliculo. E folijs ſunt, quæ cortice, neruo, & carne concreta ſunt, ut ficulnea, uitiginea: alia neruo tantũ, ut arundinea, ſtipulę frumẽti. Carnoſa ſunt glycyrrhizæ, tuſsilagini, portulacę, roſmarino, aloę, lycopſi, ſedo, quod aliàs ſemperuiuũ appellant: item ueneris umbilico, lychnidi, perſonatæ, ęthiopidi, ſcãmoniæ. Pinguia halicacabo, quàm & ueſicariam appellamus: crithamo, orobanchæ, thlaſpi: cuidã etiam ranunculo, chelidonię minori, dulci radici, quæ & gummoſo quodam lentore digitis tacta cohæret. item acantho, aloæ, ſmyrnio, conizæ, teſticulo cui ſerapiæ cognomẽ eſt: aiugę, echio, hyoſcyamo, quem nunc apollinarem, nunc altercum Latini nominant: ſolano ſoporifero, ueneris umbilico, lychnidi. Craſſa ſunt, quę multo carnis callo coaluerunt, & ob id itidem carnoſa ſuperius nominantur. Tenuia tradunt catanancæ, uitici, ſoncho, ariſtolochiæ, ſampſucho, liguſtico, gnaphalio, onoſmati, anthylli, aiugæ, uetonicæ, lyſimachiæ, ſanguinariæ, fidiculæ, uiolæ purpureæ, narciſſo, chamæſpicæ. Diſsident quoq́ multitudine & paucitate. Paucis admodum lychnis, uidelicet ternis uel quaternis, ernion quinis ſenis'ue foliatur. Multa fronde pubent, helenium, halicacabum, crithamon, ſtachys, chelidoniũ. multis foliolis ſcatẽt, aſparagus, fumaria, millefoliũ. Folioſa ſunt aſplenium, lonchitis, chelidoniũ. Multis quoque fruticant limonium, anchuſa. Sunt quæ nullis omnino comẽtur folijs: androſace, tragum, ſpartion, quæ fronde uidua creſcunt. Latiſſima colocaſiæ, etiam ſi ad arbores comparetur, tam ſpectabili capacitate, ut qui Nili dotibus gaudent, ijs in uariam ſpeciem uaſorum implexim potare ſit gratiſſimum. Secundi meriti eſt petaſites tantæ amplitudinis, ut olim laruarum galeris dicaretur: inde duxiſſe nomẽ apparet. Magna ſpargit mãdragoras: item cucumis & cucurbita: longè maxima perſolata fundit, quòd nonnunq́ quoſdam induceret, qui perſonati ludis prodirent: hinc inditũ putauerim nomen. In prægrandem ſpatiantur magnitudinẽ hippolapathi folia, ut apud nos inuoluẽdis caſeis ſint addicta. In amplitudinem extenduntur folia tuſsilaginis, mandragoræ, cucumeris, ricini. lycopſis, perſõnatæ nullum amplius, ijs cedit elaphoboſcũ. Anguſta ſunt barbulæ hirci, auriculæ muris, thlaſpi, elichryſo, narciſſo, phyteumati. In capillamenta quędã extenuantur fœniculo, buphthalmo, anthemidi, altili aſparago. Corrudæ aculei pro folijs inſunt. Parua ſunt anagallidi, cẽtaurio minori, poterio, anoni, tragacãthę, ſtœchadi, dictamno, thymo, ſampſucho, delphinio, roſmarino, gith, triſſagini, gnaphalio, aiugæ, mari polygonio, periclymeno, polemoniæ, adianto, fidiculæ, equiſeto. Longa ſunt echio, catanancæ, thlaſpi, ptarmicę, centaurio minori, crocodilio, dipſaco, acãtho, elaphoboſco, phylliti, delphinio, filici. Breuia lithoſpermo, aloę, limonio. Circinatæ rotũditatis ſunt aſaro, ciſtho, anagallidi, ariſtolochiæ rotũdæ, chelidonio minori, bechio quæ thuſſilago dicit, Orbiculata utriq́ phlomidi, poterio, ſampſycho, alyſſo, marrubio, apiaſtro, ſertulæ campanæ, loto herbæ, trifolio, althææ,

anchuſæ faſtigata in exilitatem, in mucronem per extrema turbinantur gramini, xiphio,
iridi, coronopo. Quædã in turbinem mucronant̃: ut barbulæ hirci, narciſsi, tithymali fœ-
minæ, canis teſticuli, phyteumatis. Non deſunt quæ cultellatis oris ambiant̃, ita ut ea tra-
ctantes manus non ſine uulnere abeãt, ut cypiro. Sentiunt & pleraq; alia diſcrimina. nan-
que ueratro nigro, ranunculis, coronopo, caucali, pæoniæ, diſſecta ſunt: laciniata erucæ,
acantho, eupatorio, ſenecioni, laueri, ſiſymbrio cardaminaco cum adoleuit, ſtœbę: multi-
fida pæoniæ fœminę, uerbenacæ, papaueri rhœadi, alcęæ: ſinuoſa lactucarũ generibus: lu-
nata hemioniti, dracunculo: ſtriata aloæ: ſerrata mentaſtro, cumino ſylueſtri, betonicę, eu
patorio, pentaphyllo, papaueri corniculato, adianto, ebulo. Item triſſagini diuiſura quer-
cus, & ab ea ſerram inuentã eſſe ueteres tradidere. Quibuſdã folia in orbem interuallatè 1
collocata, & circum articulos ſtellis quibuſdã circinata. quare ſtellatim decuſſantur apari
næ, rubiæ, gallio. ſtellę modo radiata ſunt aſteri, alyſſo, & ſi quæ ſimilia decuſſentur in ſtel
las. Nam circa articulos folia uelut in ſtellam decuſſatim radiata, uel in multas decuſſes
diſſecta, circinantur in orbem. nam ut author eſt Columella, nihil refert iugum in ſtellam
decuſſari, id eſt, diduci, uitiſq; dimiſſis pluribus flagellis in ſtellam diuiditur. Aliter etiam
duas regulas in ſpeciem literæ x decuſſauit. Sic rapam ſalgamarij decuſſatim lunato fer-
ramento concidebant. Sunt etiam quædam in uerſus quoſdam digeſta. Gentianę iugi ſe-
rie, ſed ex interuallis maiuſculis funduntur fidiculæ à lateribus in uerſum & ordinẽ quen
dam utrinq; conditæ. Auriculæ muris per interualla continuè geminantur. Echio minu-
ta utrinq; folia ſe pandunt. Tithymalo qui paralios nominatur, folia circa coliculos in or- 2
dinem digeſta conduntur. Diſpoſita multis, ut myrto, ruſco, ebulo, phu, ſantonico, abſin-
thio, fimbriata ſunt urticæ. Muris auriculæ ab latitudine in mucronem ſe cõtrahunt. Gra
mini ex latitudine paulatim in exilitatem faſtigantur. Arũdini folia per extrema in tenui
tatem cacuminata. Aculeatarũ genera diſtinguenda: quædã herbarum ſpinoſa ſunt: quæ-
dam ſine ſpinis. Spinoſarum multæ ſpecies. in totum ſpina eſt corruda, ſcorpio: nullum e-
nim foliũ habet. Quædam ſpinoſa foliata, ut carduus, eryngion, urtica. ijs omnibus folijs
ineſt aculeata mordacitas. aliqua & ſecũdum folium habent ſpinam: ut tribulus, ononis.
Multa folia & in caule gerũt. Hippophaes ſpinis geniculatũ eſt, tributaq; ei proprietas, ut
ſpinoſum fructum habeat. Sed ut per folia diſcurramus, permulta ſpinis horrent. Chamę
leonis folia aculeos erigunt. Dipſaci folia ſuſq; deq; tubercula quaſi bullas ſpinoſas unci 3
nato ſentibus dorſo demonſtrant. Eryngij cum adoleuere per multa faſtigia ſpinoſe mu-
cronantur. Spinæ albæ folia aculeis infeſta ſentiuntur. Atractylis multis armatur ſpinis.
Acanthio oræ tantum aculeis ſtipatæ. Agriocinara multis ſæuit aculeis. Sonchi folia cũ
creuerint, ſpinis horrida cognoſcuntur. Carduus folio & caule ſpinoſas lanugines habet.
Dura ſunt ſtachi, lyſimachiæ, gramini. Mollia catanancæ, apollinari, uitici, ſoncho, ariſto
lochiæ, ſampſycho, gnaphalio, onoſmati, anthylli, uettonicæ, lyſimachiæ, polygonio, aiu-
gæ, liguſtico, uiolæ, ſemperuiuo. Quibuſdam folia ſcabra tangunt̃, uel aſpera, ut helenio:
ciſtho hirſuta, caucalidi piloſa. Menta, ononis, ranũculum, folio conſtãt hirſuto, ſed mul-
to mentaſtrum hirſutiore. Alba ſpina hirſutulo: baccaris aſpero fruticat folio. Panaci hera
clio tam inſigni ſcabritia tanguntur, ut ficulnea poſsint uideri, quinquepartito per ambi- 4
tum laciniata. Aſpera ſunt marrubio, ballotę: ſcabriora ſatiuę, pauloq; calloſiora, ſic ut ex-
tritarum ueſtium ſimilitudinẽ præ ſe ferant. nec ſecus hormino utriq; tam hortenſi q̃ uo-
luntario, nunc uerrucoſa, nunc lacunoſa facie ſcabreſcũt. Hirta ſunt & rugoſa marrubio,
ballotæ: paulo minus apiaſtro. mordax aſperitas ineſt urticæ, ſymphyto. Anchuſis hirſu-
ta ſcabraq; ſentiuntur. Et, ut in uniuerſum pronuncietur, quibus aut aſper, aut ſquaroſus
fuerit caulis, eiſdem & folia & rami reſpondent: ſemper tamen inferior pars longè magis
neruorum puluinis, tuberoſo pulpæ callo, & uenarum torulis aſperior horret: ſuperna le-
uior. Lanugine pubent permulta. Dictamni tomentoſa lanugine circũdantur. Acanthij
frondes araneoſa ſepit lanugo, qua collecta ueſtes quędam bombycinis ſimiles fiunt. Al-
thæa, mentaſtrũ, uerbaſcum, miti lanugine canent. Flomidũ plumoſa ſunt folia, ob id ad 5
lumina lucernarũ utilia. Gnaphalij folijs minutis mollibuſq; pro tomento utũtur. Non-
nunquã ſubter hirſuta flaueſcunt, ſupernè leuia uirẽt, ut aſplenio: hemioniti à terra uer-
miculoſa puluinorũ facie ſcatẽt, ſuper iugi leuore glabra nitẽt. Nõ longè ſecus phyllitidi

interius

interius leuor, auerſis ſcabritia ſubeſt. Siquidem à tergo penſiles quaſi uermiculos præ ſe ferunt. E folijs plurima pediculo propendent, ſed differentia ijs longitudine & breuitate. Filici alarum modo pediculo cubitali folia fulciunť. Petaſiti cubitū excedit pollice craſſior. Tribuli, illius inquam cuius coma aquis extat, & aculei uado cōduntur, folia prælongo nituntur. Chelidonio minori perinde quaſi ſtolones radicum callis annectunť. Nymphææ folia quædā aquis emergunt longo ſuſtentata pediculo, uerum quæ uado conduntur, breuiore. Pediculorum alij neruo tantum cōſtare cognoſcuntur, ut arundinis, frumēti: alij eiſdem quibus caules. Sed folia quædā caules in ſerti modum coronant, ut ononis: alia ſuos inueſtiunt ſcapos, quæ pediculo uidua potius dici debent. Quædam articulatim caules complectuntur cauo alarum ſinu, in quo imber aut humor pluuius, aut rore collectus ſubſiſtit, ueluti labro ueneris, quē dipſacum, quaſi ſiticuloſum ab hoc aquæ congeſtū ſibi reſeruato, Græci nominãt. Eſt & etiamnum diſcrimen nō faſtidiendum. Humi nonnulla ſparguntur, quaſi caduca ſint forte. Panacis folia, item & moly, in terram iacent. Coronopi, graminis, humi ſerpunt. Anchuſæ per terram ſtrata. Mandragoræ radici ſuæ circundantur. Lithoſpermo iacent humi, quæ ab radice proſiliunt. Cynogloſſo, glaucio, ſternuntur humi: item catanācę ſecundi generis. Reptant humi onoſmati, et canis teſticulo, glaucio. & ut ſummatim rem cōplectamur, quæ caule uidua eſſe uoluit natura, & folia per terram quaſi ſeſſilia conſidunt. Itē quorum coles in terra proſerpunt, & folia humi conquieſcere neceſſum eſt. Sunt & in foliorum coloribus nō parua diſcrimina. quædam prorſus nigricant: alia incana ſpectantur. Sunt & quæ rubore quodā perfundantur. Nec deſunt quæ uerſicoloribus lituris uariegentur. Habentur quoq;, quę ſubter incana, ſupernè uiridia uiſanť. Id tamen ſilentio diſſimulandum nō eſt, ꝙ in folijs non illi meri quidem colores, ut in floribus relucent. non enim frondes aliquæ prorſus nigræ comperiuntur: uerum pleræq; omnes uirent. Sed quæ atro quodam uirore ſunt inſignitæ, nigræ nominantur autoribus: ut quæ cedunt infectu dilutiori ſuffuſæ, uirides. nec ſunt quæ niueum candorē illum mentiantur: uerum cuiuſdam alboris rudimenta præ ſe ferunt. Subalbicãt critamo, echio, ranunculo, abrotono, abſinthio, ſaluiæ, uerbenacæ, maro, periclymeno, nepetę, corniculato papaueri: incana marrubio, ſtachy, mentaſtro, altheæ, polio, inde nomen. Candida uerbaſco, & mandragorę mari. ambigunt quædam ſic, ut una parte candorē, altera colorem alium prodant. Roſmarinum intus cãdicat, extra uiride cōſpicitur. Tuſſilagini à radice continuò prodeunt: à terra ſubalbida, ſupernè uirentia. Sic artemiſiæ ſubter canent, ſuprà herbido uirēt colore. Glaucij auerſa canicie pubent, ſupernè uiridia cernuntur. Populus alba folio bicolor, ſupernè candicãs, inferiore parte uiridi: ut ſupra dictum eſt. Illud multo fuerit mirabilius, chamæleonem cum terra in qua naſcitur, foliorum mutare colores: ſic ut hic uiridia, illic ſubcandida, alibi cyanea, alibi coccinea conſpiciantur: à qua uarietate animantis ſeſe in uarios colores demutãtis appellationem mutuatur. Sunt & aliæ quædam hoc bicolori foliorum uultu notatæ, quæ ſuis locis referentur. Nigricant tiliæ, perſonatæ, auriculæ muris, uiolæ purpureæ: nigrantia anchuſæ, echio, oſyri, eupatorio, apollinari, hortenſi ſolano: folia granatis & amygdalis rubentia. Rhus quem & coriarium fruticem uocãt, quòd qui pelles cōdenſant, ſpiſſandis corijs utanť, rutilū fert folium. Helix coccineo ſplendet colore. Cyclamino purpura rutilat, etſi uarium nonnunq; ſpectet, ſic ut ſupra infraq; albicent maculæ. Gentianę quadantenus rubet. oluſatri folia ſuppunicant. Cori, aſcyro, & hyperico, lonchitiq; rubeſcunt. Oſyri per initia nigricant, dein mutato colore ſubrubent. Fuci marini folia rubore quodam perfunduntur: auerſa peplidi rutilant. Seſamę & irioni ſanguinea. Generis cuiuſdam bliti & atriplicis ſaturata nitent purpura. Betæ nigræ ex atro in ſanguineū uergit. Alypum ſubrubro colore conſpicuum. Sic igitur candido colore, nigro, rubro, uel purpureo diſtinguuntur. Sua & in odore miracula. Quibuſdam acutus, ut qui olfactu nares feriat, ut ſinapi, lepidio: quibuſdam dilutus, ut oleribus. citreis odor acerrimus, multis nullus. odorata folia nardo, aſaro, laueri ſeu ſio: odoratiora ſiſymbrio, rotundę ariſtolochiæ. Iucundè olent ononi, cum recens in coronæ modum foliatur, anteq; ſpinas erigat. Suauem ſpirat odorē menta, à quo nomen hedioſmi, id eſt iucundi odoris, inuenit. Mentaſtrum odorem ſiſymbrio grauiorem uibrat. Nepeta gratum pulegij odorem æmulatur. Saluiæ odoratà ſunt uehementer, ſic ut quadante

nus uiroſa ſentiantur. Dictamno tertiȷ generis folijs ineſt odor, inter ſiſymbriũ, & ſaluiã iucundiſſimus. Thymum, ſerpillon, thymbra, iucundo placẽt odore, & ob id coronamentis quæſita. Longè ſuauiſſimum ſampſucus expirat. Ocymum odore nimio caput tentat. Odorata item ſunt ocymaſtro, liguſtico. Smyrnio ſuauitas ineſt medicata: acrimonia tamen gratiam exuit. Stachys ſuaui fragrat odore. Botrys mira iocunditate ueſtes etiam in armarijs cõmendat. Artemiſiæ minoris folia odorem ſampſuci referunt. Sunt quæ ab alijs odorem uidentur emendicaſſe quaſi, & quem aliæ herbæ uel arbores peculiariter ſibi uendicarunt, mutuantes arrogant. Sic ſcordium odore quadamtenus allium reddit. Trifolium erucam ſubolet. Apiaſtrum citreum malum odore repręſentat, unde ei nomen citragini. Aiuga penitus olet pinum. Marrubium odorem mali aliquantum refert. Xanthij folia olfactu naſturtium imitantur. Graui odore ſunt abſinthium marinum, aloe, ballote. Polium graui quidem, ſed nõ prorſus iniucundo, quòd capitulo paruo in corymbi ſpeciẽ coacto capillitium hominis cani ſimilitudine quadam effingit: inde nomẽ ſuum reportat. Cannabis folia grauiter olent: itẽ anagyris, cuius ſi quiſpiam fruticem uel ramos commoueat quatiat'ue, tetrum quendam odorem remittet: inde uenit in adagium uulgare nõ parum apud Græcos celebratum, ἀνάγυρον κινεῖς, id eſt, ranagyrim cõmoues. Folijs mandragoræ uiroſus ineſt odor: cicutæ, graueolentia. Apocynũ uiticulis malè olentibus fruticat. Glauciũ ut tetri & faſtidiendi odoris reſpuitur. Condrylla amara eſt, & acri in radice ſucco. Amara & aphace, & quæ picris nominatur, & ipſa toto florens anno: nomen ei amaritudo impoſuit. Braſſica propter amaritudinem in Aegypto nõ eſtur. Sylueſtris non ſine amaritudine eſt. Scãdix guſtu ſubacriuſculo ſubamaroq; deprehendit. Aloe inſigni amaritudine pollet, item abſinthium: quare pueris amarorem iure faſtidientibus ſalubritatis gratia dant in fico, ut amaritudinem fallant. Cedit aliquanto ſantonicum, cum quo marinum certat. Hyſſopum, ſtœchas, leuem reſipiunt amaritudinem. Paſtinacæ folia ſubamaro guſtu ſentiuntur. Triſſagini, marrubio, ſcordio, glaucio, chamelęę, ineſt amaror. Empetrum ſalſo guſtu: ſed quo propius terreno fuerit longiusq; receſſit ã mari, eò amarius reſipit. Symphytum petræum guſtu dulci: ſideritis non iniucundo inuenitur. Ciſthi folia acerbo ſapore guſtantur. Hydropiperi guſtu piper repręſentat, citra tamen illam odoris gratiam. Eryſimum ſuo ardenti ſapore linguam uellicat. Lepidij acris natura & exulceratrix: item & ranunculi. Naſturtiũ ſuo acri ſapore uentri negotium faceſſit. Sinapis uis in ſublime fertur: quoniam non aliud magis in nares & cerebrum penetret, ſuoq; acremẽto ſternutamenta ciet. Naſturtium ſinapis & erucæ guſtu ſaporẽ fatetur, nomenq; accepit à tormento narium: & inde uigoris ſignificatio prouerbio id uocabulum uſurpauit, uelutí torporem excitantis & animum exacuentis. Dictamnũ acrimonia pollet: huic reſpondet pſeudodictamnum, mitiori aliquanto pręditum acremento. Omnium calaminthæ generũ folia guſtatu os accendũt, impenſeq; ſunt acria. Sua acrimonia diſplicet utraq; ruta: uerum montana ſylueſtriorq; plus ſatiua faſtiditur. Stœchas acrimoniam quandam reſipit, quæ in amaritudinem degenerat. Stachys acris guſtatu ſentitur, Phyllitis acerba. Crategonum folijs ſummopere acre: ita & clematis, in tantum ut linguam uellicans exulceret. Foliorum daphnoidis guſtatu os & fauces incenduntur. Chamelææ folia mordaci ualent acrimonia: ut & linguam & fauces guſtatu confeſtim obulcerent. Oxytriphyllon, rumex, ſuo acore à guſtu gratiam inierunt. Habes itaq; foliorum diſcrimina, quæ carnoſa ſint: pinguia & craſſa: pauca, uel numeroſa: ampla, anguſta, magna, parua: longa, breuia: orbiculata, & in cacumen faſtigata. Item laciniata, ſerratim diſſecta, necnon ſtellatim decuſſata, lunata, ſtriata. Habes & odoris & ſaporis inſignes eorundem differentias, iam ad foliorum inter ſe ſimilitudines eſt tranſeundum.

De ſimilitudine foliorum inter ſe. Cap. IX

IAm de ſimilitudine foliorum eſt nobis diſſerendum, ut futuris herbarum delineationibus firma iaciantur fundamẽta. Sed imprimis neceſſum eſt, ut no-
I ta quædam uulgo proponantur, cum quibus alia quandam inierunt ſimilitudinem: qua ueluti certa coniectura colligentur, quæ nec aliàs niſi quadam æmula facie noſci poſſunt. ab hederaceis, ut quæ neminem quantũuis ruſticum lateãt, rem auſpicari par erit. Aſarum igitur, cyclaminus uterq;, dracũculus, ſmilax, chelidonium

chelidonium minus, marina braſſica, æthiopicũ ſeſeli, periclymenus, aſclepias, epimediũ, gramen parnaſi, apocynon, uiola purpurea, chamæciſſos, leuis ſmilax, ſuis folijs hederam imitãtur. Nec refert, ſi quædam inter hæc uel maiora uel minora cernantur: nanq; magnitudo rerum ſimilitudinẽ non tollit. Scãmonia partim helxinæ, partim hederæ folio communicat: ut cynocrambe nunc mercurialem, nunc hederam folijs æmulatur. Hortenſe ſolanum, circæa, halicacabũ, ueſicaria, labruſca conſimilibus pubent folijs. Sed longè fuerit melius rem literatim proſequi, quò facilius inueniantur ſimilitudines foliorũ in ſuas claſſes digeſtæ, Alba ſpina, acanthium, ſimili conſtant folio. Abrotono fœminæ folia ſeriphi modo diuiduntur. Agnus, anagyris folio non diſſimili uirent. Apium, caucalis, ſecundũ dauci genus, laſerpitium, ſeſe folijs imitãtur: ſed longe ſmyrnium latiora ſibi uendicauit. Bunion foliolis apio ſimilibus ſcatet, ſed multò tenuioribus, & quæ modo quodam tribuli folia ſequantur. Amygdala, rhododendron, conſimili comantur fronde. Aniſi folia iſopyrum planè referret, niſi in pampinos intorqueretur. Anagallidem antirrhinon æmulatur. Atriplicem, xanthium, aparinen, galium, aſtera, decuſſatim folia coronant. Ad bulbi frondem hyacinthus, colchicon, bulbus uomitorius proximè accedũt. Buxus & lycium conſimili fronde uirent. Vitem albam amomum folio repręſentat. Betæ folium mandragoras maſculus, limonium, potamogeton, beta ſylueſtris, ęmulãtur. Veratrum albũ plantaginis, uel ſylueſtris betę ſimilitudinem retulit. Bugloſſon & cirſion cõſimili ſunt folio. Cichoriũ, condrylla, ſimili modo foliantur. Cyperum typha quadam tenus imitatur. Cnecum atractylis refert: chamæleonem nigrum crocodilium: chamęleonem album ſilybon. Coronopi folia habent catanãce, pſyllium, holoſteũ. Coriandri ſimilitudinem præ ſe ferũt partheniũ, altera ſideritis, omnia ranunculi genera, & phæniũ: & tam quod in cultis q; feris naſcitur, dauci genus tertium, bunion, thalictrũ, adiantum, capnos quem fumariã appellamus. Cannabis folia profert aut quinquefolij eupatoriũ, ſed quæ quadripartito diuidantur. Cotonęę mali frondẽ exhibent arbutus, halicacabum, capparis, ſolanum ſomniferum, ſaluia. Cupreſſi effigiem ſabina altera promit. Calaminthæ uel ſanguinalis quãdam imaginem prębet polemonia. Ciſtus & ladanus folio conueniunt. Ciceris ſimilitudinem oſtendunt teucrium, ſecuridaca. Cyclamini folium habet aconitũ. Cumini ſylueſtris, ſtratiotes, chiliophyllon, cicutæ myrrhis. cucurbitæ perſonata, colocynthis. Daucũ ſylueſtre folio pyrethrũ imitatur: dracunculũ hemionitis: ericam coris. In fœniculi folia extenuantur altilis aſparagus, panaces Aſclepij, ſeſeli, daucum creticũ, anthemis, erraticum fœniculum, libanotis, buphthalmos, millefolium, thapſia. Phęnij folio geraniũ ueſtitur. Fici frondes panacem, ficum Aegyptiam, quæ & ſycomorus dicitur, morumq; comant. Filicis folio ſunt ſideritis quoddam genus, adiantũ, fidicula, filix fœmina, dryopteris. Ferulam cicuta demonſtrat: graminis folium repræſentat moly, coronopus, holoſteon, gramen arundinaceum. Glaſto tripolium ſimile eſt. Helxinæ folia reddunt anagallis, muris auricula, alſine. Oluſatri folium exprimunt phu, lauer. Quæ in hederaceum circinantur, paulo ante expoſuimus. Hypericum & centaurium minus folio non diſcrepant. Phœnice hordeo ſimilatur. Iuglandis folium præſtant gentiana, centaurium maius, pęonia mas, ſabucus. iris folium imitatur acorum, medium ſylueſtris iris. gladioli folium iridi ſimile erat, niſi minus & anguſtius uideretur & in gladij ſpeciem mucronatum, inde nomen. Sparganium ęmula facie gladiolum repręſentat. Iunceis folijs articulatim equiſetum capillatur. Lenticulæ folium, helenium alterum, anonis, paluſtris lens, fidicula, polygala, glaux, referunt. Lauri folium ſimulant polygonatum, clematis, daphnoides, chamædaphne. Lilij folia ſpargunt pancration, ſatyrion, ephemeron, onagra. Lenti ſimillima ſunt anthylli, aphacæ, onobrychi, chamęſycæ. A lentiſci folio glycyrrhiza, tragumq; non degenerant: nec à lepidio arabis. Lactucæ folia fundunt crocodilion, dipſacus, ſylueſtris lactuca, lycopſis, anchuſa, ſylueſtre glaſtum, niger mandragoras, quæ fœmina intelligitur. Linguæ bubulæ proxima ſunt ſymphyti alterius folia. Myrti ruſcus habet & tithymalus fœmina: ſed rubo canis longè maiora. Mentæ hortenſis folio frondent ſiſymbrium, hydropiper, pentaphyllon. Marrubij folium poſsident ballote, apiaſtrum, horminum, ſideritis. Mercurialis folio uirent helxine, elatine, cynocrambe. A naſturtij folio hiberis nunquam deſciſcit: nec ab ocymo hortenſe ſolanum: nec à mercuriali helxine. Oleam fronde repręſentant halimus,

ptarmica, tilia, liguſtrum, uitex, conyza, thelygonũ, teſticulus canis, lithoſpermon, dorycnion, hypophaes, Plantagini non diſſimilia ſunt folia rumicis, oxalidis, glaſti, gentianæ, aliſmatis, uolucri, candidi ueratri. Platanum folio æmulantur ſphondilium, aconitũ alterum, nigrum ueratrum, ricinus. Paſtinacæ folio gingidiũ eſt. Portulacæ effigie folia faciũt telephium, cepæa, critamon, tribuli genus unum, tithymalus helioſcopus, ſemperuiuum tertium, ſylueſtris portulaca. Porri folia præ ſe ferunt cyperus, haſtula regia, teſticulus canis, lonchitis, uettonica, narciſſus. aloe ſcillę ſimilitudinẽ habet. Piraſtrer, acuta ſpina, meſpili folijs proxima ſunt. Pulegium, dictamnũ, calamintha conſimili cõſtant folio. Piceæ ſanguinalis fœminæ, pityuſæ ſimilia ſunt folia. Querna fronde ueſtiuntur triſſago, ſcordion, betonica, ſideritis. Rutæ folio pullulant acacia, centaurium minus, ſerpillum ſylueſtre, ambroſia, polygonũ, androſæmon, polemonia, peplos, hypecoon, apios quæ iſchas cognominatur. Rumicis folio donantur dracunculus, aron, phyllitis, bretanica. Ruſcum imitantur folio hippogloſſum, alexãdrina laurus. Saligna fronde lyſimachia fruticat. Sertulæ campanæ liguſticũ folio ſimilatur. Silybus, chamæleo, carduus, ſpina alba, ſylueſtris carduus, conſimili modo foliantur. Scolymus, chamæleo niger, crocodilion, folijs inter ſe non diſſident. Semperuiui minoris folium extenuatur, aiuga, tertia ariſtolochiæ ſpecies. Scolopendriæ folijs ſimilia ſunt ſecunda muris auricula, lonchitis altera, tragium quem ſcorpium cognominant. Solani folij quandam præferunt imaginem, circæa, halicacabus ueſicaria, labruſca. Sampſuchi folium panaces chironium æmulatur. Sanguinariæ folio calamintha, & polemonia quadamtenus ſimiles ſunt. Aloæ folia ſcyllæ ſimilitudinem habent. Serpillo clinopodium ſimile eſt. Satiuę folium ſideritis, horminum, uerbaſcum ſylueſtre ferunt. Smilacis fronde uitis nigra luxuriat. Tamaricis folio ſabina altera uiret. Tritici ſtipula ueſtiũtur crateogonon, auena, thymum. Stœchadem, ſatureiam, ſimile comat folium. A trifolij folijs non abhorrent lotus ſylueſtris, medica, cytiſus, ſertula campana. Verbaſci folia pandunt helenium, papauer corniculatum, æthiopis, arction, bugloſſum, tithymalus, latifolia. Verbenacam alcæa folio prodit. Vrticæ fimbrias labeo demonſtrat. Siſymbrium folio pſeudodictamnũ æmulatur. Sic habes herbarum folia in claſſes quaſdam nominatim relata, ut facilè quiſquam ut diſcrimina ſuperius norit, ita germanitatem cognationemq; perdiſcat, quæ in dignoſcendis herbis non paruam adfert utilitatem.

De conceptu, germinatione, & floribus arborum herbarumúe. Caput decimum.

PRimus annuo ordine naturę conceptus eſt, poſtquam incipit perflare Fauonius: exinde Februario. hoc enim maritantur uireſcẽtia è terra, hic eſt genitalis ſpiritus mũdi, à fouendo dictus ut quidam exiſtimauere. flat ab occaſu æquinoctiali, uer inchoans. geſtit enim natura ſemina cõcipere, iſq; animam inſpirat omnibus ſatis. Cõcipiunt uarijs diebus & pro ſua queq; natura: alia protinus: tardius aliqua diutiusq; grauida partus gerunt, non aliter q̃ iniecta genitalibus animalium locis ſemina celerius aut maturius animantur. hoc Germinatio in arboribus uocatur. Pariunt uerò cum florent, floſq; ille ruptis conſtat utriculis: ſed educatio in pomo eſt. hoc & germinatio earum eſt. Flos pleni ueris indicium eſt, & anni renaſcẽtis: flos gaudium arborum. tunc ſe nouas aliaſq; quàm ſunt oſtendunt: tunc uarijs colorum picturis in certamen uſq; luxuriãt: ſed hoc negatum pleriſq;. Nanq; nec omnes florẽt, ſed ſunt triſtes quædam, quæq; non ſentiant gaudia annorum. Nam neq; ilex, neq; picea, larix, pinus, ullo flore exhilarantur, nataleſúe recurſus pomorum annuos uerſicolori nũcio promittũt: nec fici atq; caprifici. Protinus enim flores fructum gignũt. In ficis mirabiles ſunt abortus, qui nunquã matureſcunt. Sed de floribus harum uaria ſententia eſt. Quidam robur, nucem auellanã, caſtaneam, pinum, & piceam florere putant, quòd ante germinationem uerni temporis ſublonga panicularum modo nucamẽta compactilibus callis coacta propendent è ramis, uelut quidam foliorũ conceptus, quibus arbores quaſi grauidæ contumeſcant germina parere geſtientes. ea uidentur quædam pineæ nucis rudimẽta, ſed habitu longiore fereq; æquè craſſo, tandem per extrema in mucronem turbinantur. ea hyeme creſcunt. aperitur uere pilula tota, & dehiſcit in flaueſcentes ſquamas: tum in longitudinem quæ ternos æquet pollices protenditur, prodeunteq; folio cõcidens euaneſcit: tũc

calyculacea

calyculacea tegumenta totidem quot flores,ſuper pediculum contracta prominent. Ferunt hanc pilulam robora,quam cachryn Græci nominãt. Gignitur & in abiete, larice,picea,tilia,platano,poſtquam folia cecidere,hyeme durans. Sed nuci auellanæ iam caduco fructu ſquaroſum quiddam minutulis ſquamulis racematim compactum ueluti prælongus uermis erumpit,quod ſingulari fultum pediculo penſile nititur: iulum tam Græci ꝙ Latini uocant. Alij ante dictas florere prorſus inficiant, ſed ſuæ germinationis præludia quædam oſtentare putant,quibus futurus foliorum partus etiam præſagitur. Nec iunipe ri florent:ferunt protinus baccis ſubnaſcentibus, quæ biennio hæreant. Sic multis arborum ſors natiuaꝗ conditio ſine flore eſt:omnes autem germinant, etiam quæ non florẽt. Magna & locorum differentia. Quippe ex eodẽ genere quæ ſunt in paluſtribus, priora germinant:mox campeſtria:nouiſſima in montibus, ut Macedones tradiderunt. Multæ cum urbanis incipiunt germinare:pyrus ſylueſter paulo tardius. Primo fauonio germinat cornus,tam mas quàm fœmina:proxime laurus:paulo ante æquinoctiũ tilia, acer, fagus, ficus. Inter primas uero nux iuglans,quercus,ſabucus:atꝗ etiam magis quæ ſteriles ſunt, & lucis gaudẽt, populus, ulmus, ſalix. feſtinat & platanus. Cæteræ uere concepto,ut caprificus,acuta ſpina,paliurus,aquifolium,terebinthus, caſtanea, iuglans, ſerotino autem germine malus:tardiſſimo ſuber, thuia,taxus. Sunt quæ reſtibili fertilitate uel nimia ſoli ubertate,neque non inuitantis cœli uoluptate regerminent: quod multo magis in herbis ſegetum euenit,in arboribus tamẽ nimia germinatio elaſſeſcit. Sunt,ut Theophraſtus eſt author,naturales quædam germinationes,quę ſuis conſtant ſyderibus, una Arcturi exortu poſt uer omnibus communis arboribus:ſentitur enim maximè in fico,in uite,punicis, deniꝗ omnibus quæ uberius coaleſcunt, pręſertim ſi pingue lętumꝗ ſolum reſpondeat. Aeſtiua Canis ortu plurima in Theſſalia Macedoniaꝗ,ubi copioſa tũc ficus exeat:multo maximè ſi autumnus placidus ac longus educet fauente cœli mollitia: in Aegypto æterna ferè germinatione quadam exultant. Hyberno Aquilæ ortu reliquæ quidem arbores ut primum cœpere continuant germinationem. Robur & abies & larix intermittunt tripartito, ac turgentes terna ædunt germina. Ideoꝗ ter corticum ſquamas ſpargunt, terꝗ ſquaroſæ cernuntur. quod omnibus arboribus in germinatione euenit,quoniã pręgnantium rumpitur cortex. Fit utique germinatio prima ineunte Februario,iterum germinãt tranſeunte Geminos ſole, id eſt intermiſſis triginta diebus aut paulo pluribus. Sic fit, ut dum prima cacumina propelluntur,ſe cutis aperiat geniculato incremento uelut articulatim,uel ſurſum,uel in latera ſe fundentibus ſurculis. Idꝗ fieri ſolet exitu Martij:quo tempore naſcitur galla tam nigra quàm candida, erũpens noctu ſemper uniuerſa. Creſcit uno die candidior, & ſi excepta eſt æſtu,areſcit protinus, neꝗ ad iuſtum incrementum peruenit, alioqui magnitudine ampliori grandeſceret: quò fit, ut pleręque nucleum fabæ non excedant. Nigra diutius uiret, creſcitꝗ ut interdum mali compleat magnitudinẽ. Tertia earum eſt ad ſolſtitium breuiſſima Aprili menſe:nec diutius ſenis aut ſeptenis diebus durat, clareꝗ tunc cernitur creſcentium cacuminum articulatio. Vitis ſola bis parturit, cum primum emittit uuam,iterum cum digerit. Germinationes arborum cum in pleriſꝗ,tum maximè in abiete pinuꝗ deprehenduntur: quoniam genicula in uerſus rectos porrigantur,ramique ex æquo conditi procedant. Verum germinatio ſimilis ubique completur: quò cum uentum eſt,non in longitudinem amplius, ſed in corpus incrementa uertũtur. Eorum quæ non florent,partus tantum eſt & maturitas. Quædam ſtatim in germinatione florent,properántque in eo,ſed matureſcunt tardè,ut uites. Serotino quædã germinatu florent,maturantqúe celeriter,ut morus:quæ nouiſſima urbanarum germinat,nec niſi exacto frigore,ob id dicta ſapientiſſima arborum. ſed cum cœperit,in tantũ uniuerſa germinatio erumpit, ut una nocte cum ſtrepitu peragat. Ex ijs quæ Aquila oriente concipiunt,floret prima omnium amygdala, menſe Ianuario. Martio uerò poma matura. ab ea proximè florent armeniaca: dein præcoces. Ordine autẽ naturæ ſylueſtrium prima ſambucus,cui medulla plurima eſt: & cui nulla, cornus maſcula. Vrbanarum malus, paruóque poſt,ut ſimul uideri poſſit,pyrus, & ceraſus, & prunus. Sequitur laurus, illamꝗ cupreſſus, deinde punica, fici. At uites, & oleæ florentibus iam ijs germinant. Concipiunt Vergiliarum exortu. hoc ſydus illarum eſt. Floret ſolſtitio uitis, & quæ paulo ſerius inci-

pit olea. Deflorescunt omnia septenis diebus,non celerius: quædam tardius, sed nulla
pluribus bis septenis. Nec statim fructus sequitur. In aliquibus,quæ gummi gignũt, post
germinationem aperiuntur: gummi uerò non nisi fructu detracto spissatur. Cæterum
florum differentiæ ita se habent. Siquidem florum alij lanuginei, ut uitis, mori, hede-
ræ: alij foliati, ut amygdalæ, mali, pyri, pruni. Item alij grandes habentur. Oleaginei qui-
dem foliati, sed pusilli. Cunctorum alij bicolores, ut in herbaceo genere permulti. Nullus
flos urbanis bicolor: & si quis inueniatur, syluestrium generi assignabitur. Flos enim abie
ti croceus: alij concolores, ijdémque magna ex parte candidi: quippè cum tantum ferè
punicæ phœniceus exit. Item quarundam amygdalarum subruffus emergit. Item non-
nulli duplices conspiciuntur, qui in folijs alterum florum medium insidentem gerunt, ut 1
rosa, uiola, lilium. alij simplices erumpunt. Non desunt qui foliorum agmine stipati emi-
cant. Dissident iterum inter se ortu. quædam nanque suo flore fructum ambiunt, ita ut
flosculi uideantur perforati, ut uiti, oleæ. Maior ferè pars hærentem in floris medio fru-
ctum continet. Quanquam non desint, quæ super fructum insidentem flosculum emit-
tant, ut punica malus, amerina, prunus, myrtus. In fruticum genere rosa, maiórque pars
coronariorum semen sub floribus conditum gestant: sed in rosa quòd calyx extuberet,
perspicuum deprehenditur. Non desunt, quæ cum seminibus flores ædant, ut acorus, cni
cum, atque omnia quæ florem numeroso folio stipant. singulis enim seminibus singulos
annexos flores proferunt. In oleraceo genere flos in postremo fructus insidet, diúque cre
scenti defixus seruatur, ut cucumi, peponibus, cucurbitæ. Sic in herbaceo quibusdam in 2
fructus uertice flos adolescit, ut gith. Alijs longè secus euenit, sed modo quodam pecu-
liari, ut hederæ, moro. Etenim florem in totis fructibus concipiunt quasi medijs inculca-
tum, non in postremo decumbentem, neque singulas partes ambientem. Fœcunditatis
argumentum mali medicæ floribus affirmant, si rectus apex colus specie à medio sinu
prosiliat: reliquos utpote steriles repudiant. Copiosus & creber punicis emicat: deni-
que sui pomi magnitudinem modo quodam æmulatur. Flos simplex in postremis cu-
cumerum sarmentis emergit: qui uelut infertilis, à reliquorum consortio debet explo-
di. Sed in herbaceo genere tanta florum uarietas, ut rerum parens natura in ijs depin-
gendis felix, tam multiplici luxu pingat, támque in magno fertilitatis gaudio lasciuiat, ut
ne uis humana quidem tam diuersis imaginibus reddendis sufficiat. Triticum quatuor, 3
aut quinque tardissimè diebus incipit florere: totidem aut paulo pluribus deflorescit. In
flore fabæ lugubres literæ reperiuntur: ob id flaminem non ea uesci tradidit Varro, ut-
pote cum etiam in ea peculiaris sit religio. Ex herbis multæ particulatim florent, ut erra-
ticum intybum, quod post Vergilias nascitur. Aphace subinde marcescente flore emittit
alium, tota hyeme, totóque uere usque in æstatem. Quædam æstate florent, ut helxine.
Scolimus quoque floret serò, & diu: mirumq; quòd sine interuallo tota æstate, aliud
floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Mira anthemidis natura, quòd à sum-
mo florere incipit: cum cæterę omnes, quæ particulatim florẽt, ab ima sui parte incipiant.
In croco quidem flos impellitur: caule sero floret, seróque germinat Vergiliarum occa-
su. In scylla uerò caulis exit, deinde flos ex eo emergit: eadémque ter floret, tria tempora 4
sationum ostendens. Bulborum generi quidam hanc adnumerarunt. notabilis illius cro-
cique natura: quæ quom omnes herbæ folium primum emittant, móxque in caulem ro-
tundentur, in ijs caulis prior intelligitur quàm folium. Notabile in lappa quæ uestibus
adhærescit: quoniam in ipsa flos nascitur non euidens, sed intus occultus: & intra se ger-
minat uelut animalia quæ in se pariunt. Mirabilius in rusco. flos è medio folij umbilico
pusillus exit, ueluti fœtus grauido: quo tandem excusso, grandis bacca cohærens pro-
pendet, quasi folium fructus prægnans uice fruticis parturiat. Picris toto anno floret: no-
men ei amaritudo indidit. Hastula regia exitu mensis Martij & initio Aprilis florem æ-
dit. Florum prima uer nunciãtium, uiola alba. Tepidioribus quoq; locis hyeme non exa-
cta, quum cælum fuerit clementius, emicat. postea quæ appellatur purpurea, sæpe bis an- 5
no, uere & autumno, æstates hyemesq́ue fugit. Seriores prædictis lilium & narcissus,
quæ post Arcturum & circiter æquinoctium florent. Sequitur œnanthe, cui odor idem
qui germinantibus uuis, atque inde nomen. Ex syluestribus heliochrysos: & alterum

genus

genus phænij, quæ limonium cognominatur. Poſt hanc gladiolus & hyacinthus. nouiſſima roſa. Siquidem his omnibus ut ſerior erumpit: ita fugax eadem, prima deficit. Cæterum in ſylueſtrium genere hyacinthus maxime durat, & uiola alba: nigra per annum, ſi cultus adhibeatur. Item œnãthe plurimũ, ſi crebro deuulſa prohibeatur ſemẽteſcere. Flos ut labruſcæ candidus racematim coit. hyacintho ita diſcurrunt uenæ, ut literarũ græcarũ AI legat inſcriptio. Et uerni quidẽ flores ij ſunt. Succedũt illis æſtiui, lychnis, Iouis flos, et alterum genus lilij: item tiphyon, ſampſuchum phrygiũ. Sed maxime ſpectabilis pothos. Duo genera huius, unum cui flos hyacinthi eſt: alterum decolor candidum, qui ferè tumulis naſcitur, quoniam fortius duret. Iris æſtate floret & radicula: flos aſpectu quidem pulcher, ſed inodorus. Alij rurſus ſubeunt autumno. Tertiũ genus lilij, crocum tam montanum quàm ſatiuum, Vnum hebes, alterum odoratum, primis omnia imbribus emicantia. Coronarij quidem, flore acutæ ſpinæ utuntur, cuius cauliculi inter oblectamenta gulæ condiuntur. Item ſmilacis flore utuntur. Ordo florum ita ſe habet. uiolis ſuccedit roſa, huic interuenit lilium, Roſam cyanus excipit: cyanum amarantus. Vincaperuinca, cum æterna fronde uireat, inopiam hybernorum florum aliquãdo ſupplet. Nec tamen hyems ipſa floribus eſt uidua, nec id tempus ſemper hoc munus negat: præſertim quum autumnus ſuos floſculos diutius prorogarit, ſuccedens que tempeſtas ſuis gelicidijs non rigeat, apricis tractibus ſuam continuant ſucceſſionem, alioqui inclementia frigorum frequenter interpellantur. Vita uiolæ albæ trimatu peragitur. Ab eo ſenectam ſentiens degenerat. Incanos ſenio parit flores. Roſa quinquennium perfert, non reciſa, nec aduſta. Illo ſiquidem tempore uegeta iuueneſcit: ueteraſcens priorem gratiam exuit. Flores primùm multis herbarum calycibus concluſi, poſtmodum intumeſcentes explicantur in folia: ut hirci barbulæ, androſæmo, gentianæ: id quod euidentiſsimum eſt in roſa. Germinat omnis primò incluſa generoſo cortice: quo mox intumeſcẽte, & in uirides alabaſtros faſtigato, paulatim rubeſcẽs dehiſcit, in calycis medio ſui ſtantes cõplexa luteos apices. Lilijs eſt calycis & ſtaminis in colore differentia. Nec ullis florũ excelſitas maior, interdum cubitorum ternũ, languida ſemper ceruice, non ſufficienti capitis oneri: flore emaculati candoris, effigie calathi: folijs ab anguſtia in latitudinẽ paulatim ſeſe laxãtibus, extrinſecus ſtriatis, reſupinis per ambitũ labris, emicantibus ex calycis fundo lutheis apicibus tenuiq; filo crocis. Hunc æmulantur iris, acorum, narciſſus, qui flore eſt candido & calyce purpureo. Eſt & flos non diſſimilis in herba, quam conuoluulum nominant, naſcens per frutecta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac ueluti rudimentum naturæ lilia facere condiſcentis. Sunt & altilis uettonici flores, quos uulgus nunc caryophileos ab odore, nunc ocellos à figura nominat, qui roſis non inferiores uideri poſſint: cum que eis de principatu certant: quando nec colore ſuperãtur purpureo, uermiculato, candido, nec odore: niſi forſitan quòd à longinquo plus olet recens roſa. Sed iam nihil roſa fugacius, longiſsimáque decerptis mora dies: his in triduum & amplius uita uigórque durat. Aliquibus tanta magnitudo, ut orbem utraque manu complecti ferè nequeas, folia quaterna quináue: nonnullis roſæ modo numeroſa, mirabili quorundã alabaſtro cum dehiſcit, aliam ſtatim prodente pandentem ſeſe paulopoſt in florem. Omnibus teres longiuſculus herbaceusq; calyx, ſummatimq; denticulatus, geminis utrinq; emicantibus ſtamineis apicibus, floribus omnium ſpecioſiſſimis: cariophilli odoratu, ſed longè ſuauiſsimo, coloris uarij: quoniã alius cocco rutilat: alius ſaturata nitet purpura: alius emaculato blanditur cãdore: alius uerſicoloria uariegatur miſtura. Eſt & in folijs differentia, ꝙ ijs conſtent lentè fimbriatis: alij frequẽtiore coma ſtipentur, & profundioribus inciſuris crenentur: quæ cum fuerint prorſus explicata, radiatum orbem circinant, per extrema ſerratũ. Vſus propè coronis nimius, & frequenter ad hybernã uſq; tempeſtatẽ parere non ceſſat. E maluaceo caule roſæ quædã iam patent: quedã naſcentibus ſimiles, nũc primum exeunt: aliæ adhuc cõuolutis foliorũ paniculis nondũ dehiſcũt, ſed capitula quædã in mucronem leuiter faſtigiata primũ à caule proſiliũt, ijſq; paulatim intumeſcẽtibus prægnãtia florũ inuolucra fatiſcũt, & in roſas ſeſe explicãt, folijs ſtructili quadã ſerie numeroſis, calycibus apices paucos oſtẽdẽtibus, qui lutei medijs emicãt. Ii flores maluarũ horten-

ſium uenuſtate roſis nō cedunt, nec colore uincuntur niueo uel purpureo: odore tantum
ſuperari conſtat. non uſq; eò nati coronis. Multis herbarum & capituli uertice flos erum-
pit: ut hieraciæ, melanthio, centaurijs. Nymphææ flos candidus, lilij ſimilitudine multipli
citer foliatus extuberat, prono ſemper collo nutanteq;, quòd grauitati floris par eſſe non
uideatur: exterius foliū quaſi calyx eius herbaceo uiret colore: intus niueo relucet. ſtami-
na quoq; mōſtrat crocatis apicibus capitulata: cum excuſſis iam folijs defloruit, papauer
oſtendit ſeminio turgens. Alterius nymphææ flos luteo nitet aſpectu, roſæq; potius ſimi-
litudinem imitatur. Proxima ijs, ſi credimus Herodoto, lotus ægyptia, Nili proueniens in
undatione, colocaſiæ ſimilis: folijs denſa congerie ſtipatis: flore candido, lilijs haudquaq;
abſimili: papaueribus grano milij plenis, ex quo panē incolæ conficiunt. Anthemidi è ro
tundis capitulis flores prominent in orbem foliati, alios intus aureos flores cōtinentibus.
Sic parthenio flores per margines candidi ſparguntur, in medio lutei. Buphthalmo flores
oculorum orbem imitātur crocis anthemide maioribus. Pæoniæ flos admirationem mihi
ſimul & uoluptatem attulit, calyce floris roſeo in lata folia ſe explicante, quibus deciduis
plurimum quini ſubriguntur hirti craſſiq; folliculi, mox reſupinandi: ijs fatiſcentibus ua-
riū intus ſemen alterno coloris cōtextu conſpicitur. Nanq; ſiliquis ſenſim dehiſcentibus
hic baccas ex atro, illinc acinos cocco niteſcere contueri licet. Altheæ flos roſeus emicat.
Omnibus, quibus à protuberāte capitulo flos proſilit, intus ſemē latitat conditū, ut gith,
centaurio, & multis prędictorū. Dipſacus inter echini ſui ſpinas flores condit candicātes.
Chamæleoni, carduo, ſcolymis, cinarę, cneco, atractyli, & bonæ ſpinarū parti flores in ſpi- 2
noſorum capitulorū uerticibus erumpunt criniti capillataq; lanugine cōpacti, quæ gran-
deſcēte ſeminio turgida diſſiliunt: floſculi flacceſcētes in pappos euaneſcunt. Non ſecus
ſenecioni flos cōpactili canitie pubeſcens abit in auras. Sic in arundinis faſtigio ſeneſcen
te denſius excreſcit tomentū, ad farciendas cauponias culcitras haud inutile. Tiphæ cacu
men florum multitudine denſa capitatur, quæ ſoluatur in pappos, quam lanuginē aliqui
nominăt. Conizæ flos ſqualidus eſt, luteus aut ruffus, qui tandem in lanugines amittitur.
Omnium herbarū, florum qui deſciſcunt in pappos, ſemen habent in ima lanugine latēs.
Sunt & flores herbarum plurimi, qui ſummis umbellarū radijs emicant. Ex aculeatis cha
mæleo albus florem geſtat ſpinoſum, tenuem, uiolaceum, uerſicolorem. Sabuco, arabidi,
ebulo, circinatæ rotunditatis umbellæ, quæ extremis ſtylorum mucronibus florem fun- 3
dunt. Dauco rotata ſpargitur floribus ultrò citroq; candidis, axe tantū purpureo. Cau-
calis, panaces liguſticum, ſeſeli, anethum, flores in umbellis ſuſtinent. Oluſatri, elaphobo
ſci, peucedani, cicutæ, libanotidis, cacumina umbellæ occupant, in quibus flores propen
dent. Achilleæ faſtigium in umbellam rotundatur, in qua flores uel candidi, uel purpu-
rei, uel auri æmuli cohærent. Pyrethrum cacumine circinat umbellam, in qua flos exit. O
riganum, millefolium, in muſcarijs florem concipiunt. Peucedanū in folioſa coma florem
creat. Verum omnibus quæ uerticibus ſuis umbellas obtendunt, flos & tenuis & paruus
inſidet. Flores etiam aliqui ſuos coles non inuenuſtè coronāt, ut in ſiſymbrio: in clinopo
dio tamen ſpeciem lecti pedum exhibent. Flores in marrubio per intercapedines uerticil
lato coitu ſcapos decorāt. In ballote caulis circinato florum ambitu uerticillatur. Non de 4
ſunt quibus orbiculato cinctu ſuos ſcapos perpulchrè uinciant, ut ſtachy. Diſſident rur-
ſus inter ſe flores. Nanq; grandes ſunt medio, ſolano ſomnifero, onagræ, anemonę. Am-
pliſſimi maluæ hortenſi, lilio, iri. Graciles glaſto, chamæleoni nigro, ſupinæ uerbenacæ.
Tenuis ac paruus artemiſiæ, aſtragalo. Puſillus inſidet alcææ: quāuis effigiem roſæ præ ſe
ferat. Item aliſmati, androſæmo, lycopſi, tertiæ ſideriti, ſtratioti, millefolio, pityuſæ. Nume
roſus quibuſdam. Hyacintho coma procūbit incurua, floris purpurei plena. Smilax leuis
ęterno flore numeroſoq; exhilaratur, ob id operi topiario dicata, quò uultus delicatos per
æſtatem uindicet ab ſolis æſtu. Alypum quoq; florū copia gaudet. Labruſcis crinitus flos
& muſcoſus exilit. Liguſtro muſtaceus cādicat. Tuſſilagini flos pręter modū fugax: nāq;
uere momēto ferè caduco flore exuitur. hinc pleriſq; data eſt occaſio credēdi, ꝙ ſcapo &
flore uidua naſcatur. Sunt tamē nōnullę herbę ueluti ſteriles, quę florē nullū pariāt, ut adi
antum, filix, polypodiū. Nam neq; florem, neq; ſemen creant: ſed ueluti triſtes ſolis folijs
contentæ colibus deficiunt. Chamæſyce nunq; floret. Hypophæſton nullo lætatur flore.

Sunt &

Sunt & nõ parua colorum in floribus diſcrimina, de quibus, poſtq̃ de fructibus breuiter egerimus, capite priuatim ijs dicato, per florum fructuũq; colores progreſſi, diſſeremus.

De fructibus, & ſeminibus. Cap. XI

Ertilium pars maior fructum in medio flore cõcipit, alit, fouetq; tãtiſper in amplectentis utriculi ſinu, dum flaueſcens emarceſcat, aut pereat caducus. F fructus flore exutus ſenſim increſcens ad maturitatem perducitur. Fructus alij carne & neruo conſtant: alij carne tantũ concreti. Nõnulli cute teguntur: ſed humore omnes imbuti madent. Carne neruoq; pruna cucumeresq; coguntur. Humore & cute mora punicaq; coaluerunt. ſed publica hæc diſtinctio, ut pars exterior cortex, interior caro intelligatur. Quibuſdã quoq; nucleus ſequit̃. Poſtremum in omnibus ſemen internè decumbit. hoc humorem in ſe caloremq; inſitum poſſidet: quibus cum ſemen exuitur, ſterile infœcundumq;, ſicut urinum ouum reijcitur. Semen principium eſt oriundi. Quod eſt duplex. unum quod latet ſenſum noſtrũ: alterum quod eſt apertum. Latet, ſi ſemina ſunt in aere, ut Anaxagoras phyſicus ait. Si in aqua, quę fluit & in agrum inferre ſolet, ut ſcribit Theophraſtus, quod apparet agricolis, id diligẽter eſt uidẽdum. Quędam enim ad oriendũ ſunt uſq; adeò parua, ut ſint obſcura, ut cupreſſi. Non enim galbuli qui naſcuntur tãquam pilulæ paruę corticeæ id ſemen: ſed in ijs intus primigenia ſemina dedit natura. Reliqua inuenit experientia coloni. Num prima ſine colono priuſquam ſata nata: ſecunda, quę ex ijs collecta neq; prius quàm ſata nata: Prima ſemina uidere oportet, ne uetuſtate ſint exucta, aut ne ſint admiſta, aut ne propter ſimilitudinem ſint adulterina. Semen uetus tãtum ualet in quibuſdã rebus, ut naturam cõmutet. Nam ex ſemine braſſicæ uetere ſato naſci aiunt rapa: & contrà ex raporum braſſicam. Secunda ſemina ne uel nimiũ cito, uel tardius tollas. Tempus idoneum, quod ſcribit Theophraſtus, uere & autumno, & Caniculę exortu. neq; omnibus locis ac generib. idem: de quo infra nonnihil dicetur. Tertiũ genus ſeminis, quod ex arbore per ſurculos defertur, ut eo tempore ſit deplantatum, quo oportet. Id enim ante fit, quàm germinare aut florere quid incipiat. Sed ad rem noſtram redeamus. Quorundam ſemen illico poſt ambiens tegmen ſubeſt, ut palmæ, nuci amygdalæ. Sed quæ pluribus cinguntur, & caro ſæpe & nucleus intercedit, ut oleæ, pruno. Sed naturas arctius colligi par eſt. Alia ſiliquis includuntur, ut leguminum. alia uaſculis, ut ſeſamæ, papaueris. alia ſpicis continentur, ut tritici, hordei: muniunturq; uallo ariſtarum quadruplici. Quædam nuda, ut anethi, fœniculi, aniſi, & quæ umbellis ſuſtinentur. Milium & panicum tantum in frugum generibus paruis auibus expoſita ſunt indefenſa: quippe membranis continentur. Panicum cacumine languido, nutante, paulatim extenuato culmo penè in ſurculum, prædenſis aceruato granis, panicularum coma complectẽte, quæ fimbriato capillo curuetur. Arborum nulli ſemina nuda: ſed carne, cute, uel cruſta ueſtiuntur. Alia ſiliquis gignuntur, ipſis dulcibus, ſemenq; complexis amarum: quum in pluribus ſemina placeant, in ſiliqua damnentur. Alia baccis, quarum intus lignum, & extra caro, ut in oliuis, ceraſis. Quę baccis natura, eadem & pomis. Aliquorum intus baccæ, foris lignũ, in Aegypto. Aliorum intus corpus & foris lignum, ut nucibus amygdalis. Alijs foris corpus, intus lignum, ut perſicis, prunis. Nullum uaſculo ſemen arboris concipitur: niſi conum hoc nomine placeat appellare, quòd à fructibus abſolui debet. Putamine clauduntur nuces: corio caſtaneæ. detrahitur hoc ijs: at in meſpilis mãditur. Cruſta teguntur glandes: cute uuæ: corio & membrana punica. Carne & ſucco mora conſtant: cute & ſucco ceraſi. Quædam ſtatim à ligno recedunt, ut nuces, palmæ: quædam adhærent, ut oliuæ, lauroq;. Quorundam generi utraque eſt natura, ut perſicis. Etenim duracinis adhæret corpus, lignoq; auelli nequit, quum in cæteris facilè ſeparetur. Quibuſdam nec intus nec extra lignum, ut myxis. Quorũdam extrà uitium eſt, ut caſtaneis, amygdalis, iuglãdibus: uerum in ijs geminatur. Quorundam natura trigemina eſt: corpus, deinde lignum, rurſusq; ſemen in ligno. Dimicant etiam non parum inter ſe. Alia nanque diſcretu gaudent, ut cucurbitæ, cucumeris, fici, mali; alia in ſocietatem quandam promiſcuè coeuntia. Congeſtorum quædam aluo continentur, putamine uel tunica concluſa, ut punicæ, mali, pyri, fici: quædam ſimul collecta quidem, ſed nullo prorſus inuoluta patent, ut quæ contextu denſo ſpicantur; niſi quis ſpicam ambientem membranam

membranam eſſe putauerit. Quædam inter ſe denſa, quæ ramos circundantia aceruatim
ex omni parte degrauant, ut uuæ, ſorba: alia rara, ut perſicis. Verum dependēt alia pedi-
culis, ut pyra, mala. Alia racemis, ut hederæ, ſabuci. Alia ramis adhęrent, ut in lauro: quæ-
dam utroq; modo, ut oliuæ. nam & breues & longi pediculi. Quædam uaſculis conſtant,
ut punica. Sed diuerſa ijs gratia & cõmendatio. Carne placēt palmæ: cruſta thebaicæ: ſuc
co uuæ, & caricæ. Detrahitur ficis uirentibus, ut putamen. Eadē in ſiccis maximè placet.
Hac procul abſunt ſiliquæ prædulces cibo, in his cortex ipſe manditur. Digitorum homi
nis longitudo illis, & interim falcata pollicari latitudine. Quæ carnoſi generis ſunt, eà bac
cis atq; carnibus diſtant. Alia acinis caro, alia moris, alia unedonibus: & alia acinis inter
cutem ſuccumq;, alia myxis, alia oliuis. Moris ſuccus in carne uinoſus: trini colores, candi
dus primo, mox rubens, maturis niger. In nouiſſimis, ut dictum eſt, florent: inter prima
matureſcunt. tingunt manus ſucco matura, eluunt acerba. Naſcunt̃ & in rubis multum
differente callo. Mollius eſt corpus terreſtribus fragis: aliud congeneri eorum unedoni,
quod ſolum pomum ſimile fructui terræ gignitur. Acinorum quoq; magna eſt differen-
tia. Primum inter uuas ipſas callo, teneritate, craſſitudine, interiore ligno: alijs paruo, alijs
etiam gemino, qui minimè feraces muſti. Differunt plurimum hederæ ſabuciq; acini. In
figura etiam. Punici anguloſi quippe ſoli. Nec cutis ulla ſingulis præter cõmunem, quæ
eſt candida: totiſq; ſuccus & caro eſt, ijs præcipuè quibus paruulum ineſt ligni. Magna
item baccis differentia. Alię nanque ſunt oliuis, lauris: & alio modo loto, cornis: alio myr-
tis, lentiſco. Aquifolio ac ſpinæ ſine ſucco: medioq; etiamnum genere inter baccas aci-
noſq; ceraſis. Pomum ijs candidum, & ferè omnibus baccis. Mox alijs uireſcit, ut oliuis,
lauris: rubet uerò ceraſis, cornis, moris. Deinde nigreſcit moris, ceraſis, cornis, quæ etiã
uentri nata uident̃: deinde nigreſcit moris, ceraſis, oliuis. Nux pinea exiles intus nucleos
lacunatis includit toris, ueſtitos alia ferruginis tunica. Eſt & genus quoddam digitis fra-
gili putamine: ob id auium furto expoſitum. Aliud ſapineum, cute uerius quàm putami-
ne ueſtitum, ita ut poſſit mandi. Mala conſtant cute, carne, ſemine. ſemen corio & carne.
Medica multũ præter hæc cõtinent humorem intercurſantibus cartilagineis membranis
conceptum, ſemine intus demerſo. Turbinatior pyris figura, quę etiamnũ ſæpe calculoſa
manſu ſentiuntur. Genera glandium multa: quam propriè ferunt, robur, quercus, eſcu-
lus, cerrus, ilex, ſuber. Continentur hiſpido calyce plus minus'ue per genera item com- 3
plectente. Glans optima in quercu atque grandiſsima, mox eſculo: robori parua: cerro
triſtis, horrida, echinato calyce ceu caſtaneæ. Diſtant cutis tenuitate. item quòd alijs ſu-
beſt rubigine ſcabra: alijs protinus candidũ corpus. Probatur & ea, cuius in balano utrin
què ex longitudine extrema lapideſcũt in duritiem. Melior cui in cortice, quàm corpore.
Præterea alijs ouata, alijs rotunda, alijs acutior figura, alijs colos nigrior, alijs candidior,
quæ præfertur. Glans fagea ſuem hilarem facit: carnem coctibilem, & utilem ſtomacho.
Iligna ſuem anguſtam, nitidam, ſtrigoſam, ponderoſam: querna diffuſam, & ipſa quidem
glandium dulciſsima. Iligna tentãtur ſues, niſi paulatim detur. Fungoſam carnem fie-
ri eſculo tradunt. De gallis alio loco diſputabitur. Palma ſola in ſpathulis habet fructum
racemis propendentem. Reliquis ſub folio pomum tegitur: excepta fico, cui folium 4
umbroſiſsimum eſt. In palmis prima naſcitur pomi caro: eſt autem oblongum, non ut
oliuis orbiculatum: cæſum præterea à dorſo puluinata mediáque in aluo fiſſura, ple-
riſque umbilicatum, unde primum ſpargitur radix. Seritur pronum, & bina iuxta com-
poſita ſemina, ſupérque totidem: quoniam uix niſi quaterna coaleſcunt. Sed iam ad hu-
mile genus redeamus. Omnium ſatorum fructus aut ſpicis continetur, ut tritici, hordei,
muniturque uallo ariſtarum quadruplici: aut includitur ſiliquis, ut leguminum: aut ua-
ſculis, ut ſeſamæ, papaueris. Frumenti grana in ſtipula crinito textu ſpicantur. In faba
leguminibusque, alternis lateribus ſiliquantur. Tunicæ frumento plures. Hordeum ma
ximè nudum: ſed præcipuè auena. Calamus altior frumento, quàm hordeo. ariſta mor-
dacior hordeo. Sed unum eius genus, quod hexaſticum quidam cantherinum appel- 5
lant, ſalubrius hominem, quàm malum triticum paſcit: nec aliud in egenis rebus magis
inopiam defendit: fragili culmo eſt, & granum eius nulla ueſtitur palea: far in uaginulis
granũ ſeruat ad ſatus. Milium & panicũ in folliculis; ſed ſuis furfuribus euoluta, pultem

quamuis

quãuis inopia maxima, cũ lactè nõ faſtidiendã prębet. Siliquãtur omnia diuerſis diebus. Ab ima primum parte paulatim flore ſubeunte, ſicut & particulatim florent. Siliquæ rotundæ ciceri: cæteris leguminũ longæ, & ad figuram ſeminis latæ: piſo cylindraceæ. Eualuantur ſemina leguminũ, cum maturuerunt. Nonnulla tamen cum ſuis ſiliquis in uſum ueniunt cibarium, cum tenereſcunt adhuc uel cocta, uel patinis frixa. Fabarũ ſiliquæ cauleſq; gratiſſimi ſunt pabulo pecori: ad id fabalia præſertim maturæ ſationis recondunt. Poſt ſpicilegium meſſe facta, ubi iumẽtorum ungulis uel perticis è ſpica exteruntur grana, è terra ſubiactantur uallis aut uentilabris, cum uentus ſpirat lenis: ut quod leuiſſimum eſt in eo atque appellatur acus, euannetur foras: & quod eſt ponderoſum, purum perueniat ad corbem. Palea ad pabula iumentorum accõmoda, ſpica tãtum aurificum ad uſus. Milij & panici & ſeſamæ apludam uocant purgamenta. Sunt etiam quædam herbæ ſpicatarum generis, quæ ſemina frumentorum more ferant in ſpicis, ut plantago, nardum gallicum, ſaliunca. Hirculus frutex pumilus ingẽtem fundit ſpicam. Stachys nomine ſuo græco ſpicam ingenuè fatetur. Alopecuros ſpicam habet mollem, & lanuginem dẽſam, non diſſimilem uulpium caudis. Thymbra ſuis uerticibus exiguè ſpicatur. Phœnix herba ſpicas erigit ſeptenas octonaſue lolio ſimiles. Aegylops ariſtas capillaceas exerit. Verum in fruticeo uel herbaceo genere baccæ, acini, ſiliquæ, uaſcula, pilulæ, corymbi in fruticum cenſus aſſeruntur. Non deſunt herbæ, quæ mala ferant ut mandragoras: cuius pomum oui uitellum æmulatur, in quo ſemen quale pyrorum ineſt. Cucumeris anguini pomum ouata glandium facie creſcit, turgetq; ſucco & ſemine: quod quum tangitur, exilit oculorum periculo. Cæterum in baccis & acinis foris corpus, intus lignum: ut acutæ ſpinæ, myrtis, liguſtro. Syluestris myricæ fructus gallæ modo lignoſus eſt, inæqualiter ſquamoſus: ſed mitiori floris ſimilitudine muſcoſus concretu. Carne quædam modica & multa ſanie cõſtant, quibus ſeminula uidentur innatare, ut ſolanis, ueſicariæ baccis, bryoniæ, cyclamino ſecundæ. Nanque ſi digitis maturæ premantur, copioſa profluet pituita, quæ lenta quibuſdam tenaxq; ſentitur, ut cyclamino ſecundæ: cæteris dilutior. Paliuro fructus præpinguis & fuliginoſus tangitur. Viſci acinis tam glutinoſus ſubeſt, ut pennis auium tactu ligandis inuenerit gratiam. Nanque amiſſis corticibus carne interiore lenteſcunt. Ea ſiquidem putreſcente & in uiſcum coacta inſidias auibus moliuntur. Acini fruticis excoriarij parte corticia cõſtant, quæ ſemen ipſum complectatur. Acanthi bacca parte exteriore carnis callo tumet: intus luteum ſemen ſabuli ſimilitudine condit. Quapropter non immeritò Vergilius cecinit,

Baccas ſemper frondentis acanthi.

Pæoniæ ſiliqua parte exteriore nucem græcam refert, cum maturitate diſſilit. Acini mali punici rubentes, purpurei, nigranteſq; intus inueniũt. In ariſtolochia quæ ex flore emicuit bacca, turbinatur in pyrũ, multos ſeriatim digeſtos acinos cõplectens. Ricinus aſperas uuas dentato frequẽter orbe promit, quæ corticibus exutæ ſemina ricinorum effigiè qui bubus hærent, demonſtrant. A capite germinũ lathyris pilula protuberat, loculamentis tribus inſignis, in quibus ſemina terna tuniculis inuicem diſcreta concipiuntur. Tithymalus fœmina fructum alternat nuci ſimilem: ſed cum annuam conditionem interpellauit, reſtibilem repetit fœcunditatem. à nuce caryitis cognomẽtum adoptauit. Paralius ſemen pilula complectitur, quod magnitudine eruum æquat, uario colore. In tithymali tamen characiæ coma iunci dependent caueolæ foliolis balnearũ ſimiles, in quibus ineſt ſemen. In cappari excuſſo flore glans oblonga coaleſcit, quæ ſeſe pandẽs, demum acinulos oſtendit rubẽtes, quales in punico malo ſpectãtur: ſed antea quandã oſtendit oliuam, qua dehiſcente flos candidus erumpit. Rubus canis oblongam bacculam nucleis oliuarum ſimilem promit, lanea intus natura, flocculoq; cum ematuruit ſpiſſo. Aſparagus altilis bacculas ædit, quæ maturitate rubeſcant, granis aliquot intus duris munitas: ſed hæ baccæ ſecretæ ſunt, nec in unã reclamãte genio coaleſcunt. Sunt & racemoſæ, quum plures oxyacãthus baccas profert rubẽtes myrti magnitudine, quæ racematim depẽdeãt. Tilia quoq; gignit acinos ſubdulces, nigros, uuarũ more congeſtos. Excoriario frutici, quẽ rhoon græci nominãt, acinuli denſis racemulis prodeunt, qui ſemen (ut diximus) parte corticia concipiãt. Liguſtrũ ſabucinos gerit acinos racematim dependẽtes. Amomum ceu racemus è ligno

è ligno conuoluitur in uuæ modum,ac in ſeſe replicatur. Aſaro ſemen in floribus acino-
ſum reſidet. Hydropiper fructum parit è ramulis puſillis ſecundum folia, continenti aci-
norum ſerie congeſtum uuæ modo. Cyclaminus ſecunda clauiculatim circũ arbores fer-
tur,ſeſe cõuoluens acinis uitigineis,qui hederæ corymbos aperte repræſentent. Dracun-
culo fructus in uertice uuarum modo collectus depromitur; herbaceo primũ colore:dein
cum maturuit,luteo:deinceps tanquam lingua concauo foliorum ſinu ceu rictu ſerpẽtis
exeritur; & quaſi ſpectabili hiantis draconis forma medijs è faucibus emicat. Sic aro ſca-
pus in piſtilli ſpeciem faſtigiatur:ſuper quem croci colore fructus racematim aggeſtus in
ſidet. Piperis arbor mediam quandam naturam aſciuiſſe traditur : quòd primum ſiliquas
ædat,quæ tandem in racemulos degenerent. Nanq; ſemina paruulis ſiliquis gerit,quales
in phaſiolis uidentur.hæ priuſquam matureſcant decerptæ toſtæq; ſole faciunt piper lon-
gum,continentq; quiddam intus grano milij non diſſimile: eæ cum temporibus ſuis dehi
ſcentes ſeſe pandunt,in racemulos explicantur ferentes piperis grana,quę uidemus. Oni
tidi ſemen in corymbis acinorum denſitate coit. Hippoſelino flos in corymbos aggeſtus
ſumma prominet comà,quæ denſatur in ſemẽ pullum,farctum,oblongumq;. Polium ca-
pitulum paruum in ſummo gerit corymbi ſpecie, quòd hominis cani ferè capillitiũ effin-
gat,inde nomen. Ambroſia ſemen ramulis fundit, congeſtum uuis depẽdentibus, odore
uinoſo:nunquam tamẽ floreſcit. Botrys multis ſtolonibus fruticat,ſeminio circa totos ra
mulos racematim cohærente,ſic ut inde nomen inuenerit. Chryſocome comãtibus hyſ-
ſopi figura corymbis coronatur. Solano ſatiuo acini rotundi primũ herbacei dependent:
qui cum ematuruere,nigricant,aut certè rufeſcunt. Halicacabo ſemen in folliculis rotun
dis ad ſpeciem ueſicarum intumet, orbiculatum, rubens & leue,acinorũ uuæ figura:quo
& coronarij utantur ſertulis adijcientes. Solano manico fructus racemis exit rotundus,
nigerq;,denis aut duodenis acinis conſtans, hederæ corymbis non diſſimilibus. Hypo-
phaes corymbos hederæ ſimiles ſpargit, congeſtos racematim,imminentibus inuicẽ aci-
nis mollibus, albidis, & parte quadam rubentibus. Staphys agria fert folliculos uerius
quàm acinos uirides, ſimiles ciceri: & in ijs ſemen triangulum, ſcabrum, in nigro ſubru-
brum. Ebulum acinis obumbratur ſabuci ex nigro purpureis. Labruſcæ fructus in uuas
coit,poſt maturitatem rubentes,acinis rotundis. Vitis alba fructum habet in racemis ru-
bentem. Nigræ uitis fructus in uua dependet acinis per initia herbaceis, poſtea nigrican-
tibus. Mercuriali fœminæ ſemen uuæ modo acinulis coactum ineſt: mari uerò rotũdum,
ſemper geminum teſticulorum modo connexum. Iis antedictis fructus racematim cohæ
ret. Iam uidere licet nominatim herbas & frutices quæ ſiliquãtur. Acacia ſemina lupini in
ſiliquis claudit. Item ſecundum acaciæ genus folliculis iugatis modo trilocis, modò qua-
drilocis grana lenticulæ concipit. Geniſtæ ſemen lenticulis haud abſimile in ſiliquis pha-
ſiolorum modo naſcitur. Colutea in folliculis membraneis tumentibus atra ſemina dura,
lata,lentis magnitudine continet. Spartion folliculos phaſiolorũ modo geſtat,& in ijs ſe-
men lenticulæ. Iris,acorum,lolium in ſiliquis longis angulatis per interualla ſtriatis ſemi-
na congerunt. Fructus halimo folliculari ſpecie creſcit,non diſſimilis uerticillo. Halicaca
bus acinum in folliculo condit,ciceris magnitudine quina ſenáue erui ſemina cõprehen
dentem. Rapo ſylueſtri fructus in ſiliquis abditur calyculaceis:quibus dehiſcentibus,alia
intus capitulata prominet ſiliquula, nigris referta ſeminibus. Maluis; ut Phenias eſt au-
thor,inuolucrum folliculare placentam ſpectabilem oſtendit. Nanq; ſemen omnino eius
refert imaginem,quam fulcit columna pectinatim denticulata: à qua per medium placen
tacei corpuſculi foramẽtum aculeus erigitur umbilicatus, echinata eius radice,quod diſ-
ſecanti follicularem ſeminij globum facile conſtabit. Rumici ſemen in mucronem emitti
tur, foliaceis membranulis inuolutum. Barbulæ hirci ſcapus ingentem exerit calycem,
cuius in parte poſtrema ſemen occulitur. Medicæ quædam prodeunt ſiliquulæ in corni-
cula contortæ,quibus ſemen lenticulæ cohæret. Eryſimon ſiliquas ſuſtinet gracilibus cor
niculis proximas,in quibus ſemen naſturtij ſpecie,guſtu ardẽti latet. Gentiana ſemen fa-
cit in calycibus latum,aceroſum,quale ſphondylio uiſitur. Cumino ſylueſtri quędam cor
nicula ſpectant in ſublime,quibus ſemen gith figura cõcluditur. Delphinio ſemen in ual
uulis milio ſimile cõcipitur. Circęa ſemẽ exhibet milij quibuſdam in corniculis naſcens.

Hormino

Hormino cornicula prominent falcata, in quibus ſemẽ detinetur. Hedyſarum quod ſecu ridacam nominauimus, folliculos ſpargit modo corniculorum aduncos, ſemen comple-ctentes ancipitis ſecuriculæ figura: quo argumento nomen adinuenit. Anagyris ſemen in corniculis parit oblongis, renibus ſimile, uarium, quod uua matureſcente dureſcit. Hy pericum ſiliquas gignit in longitudinem rotundas, hordei magnitudine, in quibus ſemen nigrũ reſinam ſubolens comprehenditur. Clymenus folliculos creat uelut in polyporum cirris implexos, in quibus habetur ſemen. Xiris in folliculis ſeminium fabarum effigie condit. Ocymoides ſiliquas hyoſcyami figura ſuſtinet, ſeminis nigri plenas. Syluestre pa-pauer calycem geſtat nigro ſemine turgentem. Cornuto papaueri calyx puſillus in cor-nicula deflexus, effigie fœnigræci ſemen exile recondens. Dorycnion cacuminibus folli culos exprimit ciceris, denſos, granis intus rotũdis quinis ſeniſue, erui magnitudine. Hy-oſcyamus ſiliquis ſemen ſuum complectitur. Aconitum in longas ſiliquas, quibus eſt ſe-men, corniculatur. Apocyno ualuuli obumbrant fabarum, longitudine digiti, follicu-loſi: in quibus ſemen nigricat. Rhododendri fructus in cornicula curuatur, qui dehiſcens intus laneam naturam floccosq; lanuginibus papporum non diſsimiles oſtẽdit. Sed tam ſolers, tamq; diligens natura, ut quibuſdam capitibus aut uaſculis ſemina condi propo-ſuerit: ut auicularum prædæ patentia minus impetantur, aut ſæuiente uentorũ flatu non decutiantur. Sed ut capitata iam narremus inuolucra, ab Aegyptia faba exordiamur, cui caput duplici papaueris magnitudine protuberat: quod ubi defloruit ueſparia fert ſimili-tudine quaſillorum, in quibus leuiter operculo ſuo exerta, bullantis ampullæ modo con-tumeſcit. Melanthium cacuminibus ſuis capitulum forma papaueris oblongum obijcit, interius loculoſa ſeptorum diſtinctione, quæ pulla capiant ſemina. hæc cruſtis inſparſa cereali ſapore panem mirum in modum commendant. Nymphæa in tubere mali, uel po-tius papauere per orbem rotundo, ſemen colligit pullum. Mirum ludẽtis naturę figmen tum, ut lõchitidi flores ceu pileola uel potius galericulos, perſonis comicis ſimiles paruã exerentibus linguam tribuerit. Siquidẽ mimulis hiantibus albugo quædam in inferiore prominens labro ſpeciẽ linguæ repræſentat, à quibus ſemen cum primũ exit. Sideritis ſe-cunda capitulis exurgit orbiculatis, quæ ſemẽ ad imaginẽ betæ cõtineãt. Papauer rhœas cognomine, oblongũ exerit caput, in quo ſemen ruffum cõditur. Cuminũ ſyluestre capi-tula cacuminibus rotunda gerit, quę paleaceũ ſemen cõplectantur. Aethiopis ſemen ua-ſculis continet geminũ. Alyſſi fructus duplicis peltæ figura ſemen modice latum cõplecti tur. Phalangio ſemen lenticulæ dimidiæ figura ſcutulatum obtenditur. Thlaſpi fructus ſummatim in latitudinem affunditur, lenticulæ uel ludicri diſci uaſis effigie, cui ſemen na ſturtij ſubeſt. Tordilium ſemine rotundo ſcatet, quod clypeolari forma geminatum ſpe-ctatur. Critamo fructus ceu libanotidis hæret, qui ubi flacceſcẽs rũpitur, nucleum oſten-dit tritici modo candidum. Auena ſuo cacumine dependentes continet ueluti permultas bipedes locuſtas, quibus ſemen cõcipitur. Syluaticæ iſatidi, ſeu glaſto uaſcula ſummatim linguis ſimilia dependent, in quibus ſemen reſidet. Aegilops ſemina uel terna quæ rube-ſcant ſummo capite geſtat: in quibus ariſtulæ capillamẽti modo prætenues obtendantur. Geranij in uertice faſtigia conſurgunt nutantia capitulis gruum cum roſtellis, in quibus ſemen occulitur. Sideritis ſcapus uerticillis ex interuallo cingitur, in quibus ſemen adeſt nigrum. Eupatorio ſemen plumoſum è medio caule proſilit inclinatum in terram, quaſi nutans: quod quum aruerit, inambulantium ueſtibus adhęreſcit. Leontopodio ſemẽ tam ſpiſſa lanugine occulitur, ut uix poſſit oculis deprehendi. Centaurio maiori ſemen in flo-re farctum inſidet, ut in lanigeris ſolet floribus. Non eſt ſilentio prætereundum, ſemẽ in-terdum folijs promiſcuum aut muſcarijs inueniri. Laurus alexandrina ſemen magnitudi-ne ciceris rubri inter folia miſcuit. Chamædaphnę fructus ammixtus folijs ſupernaſcitur. Myrtus ſyluestris fructum folio tuetur. Origanum ſemen in muſcario nõ in orbem ſe col ligente, ſed diuiſo defendit. Sunt & alia pleraque ſemina, nullis ſiliquarum uel uaſculo-rum inuolucris protecta, quæ nuda rapientium auicularum furtis obijciunt: ut omnia quæ ſummis umbellarũ radijs obtenduntur. Caucalis cacumen occupat umbella, in qua dependet ſemen. Arabidis umbella uerticem obuelat, in qua ſabuci ſemen inhæret. Ligu ſtici cacumen obſidet eadem, in qua ſemen nigrũ figura fœniculi patet. Seſeli Maſſilienſe

anethi caput exerit,in quo granum oblongum reſidet. Dauci faſtigio umbraculum occu-
pat,in quo ſemen anethi ſuſtinetur. Libanotidis in capitibus ſtolonum umbellæ geſtãtur
ſeminis plenæ candidi,rotundi,quod cachryn Græci nominant. &, ut in uniuerſum dica-
tur,quæ in umbellis uel capitibus flores antea pandere notauimus,in eiſdẽ & ſemina de-
ferre neceſſum eſt. Sunt & quæ nullo ſiliquarum tegantur inuolucro. Lithoſpermon iu-
xta folia ſingulas ueluti barbulas gerit, & in earum cacuminibus lapillos candore & ro-
tunditate margaritarum,erui magnitudine,duritia lapidea. ipſi qua pediculis adhæreant,
cauernulas habent,& intus ſemen. Rubiæ ſemen exit rotundum,per initia uirẽs,ſed pro-
ceſſu rubet:ubi planè maturuit,nigricat. Myagro ſemen protenditur ceruicis figura,ole-
oſum. Antirrhino ſeminium ueluti naribus uitulorum aſſimile cernitur. Xanthio ſemen 1
oliua grandius intumet,ſpinoſa platani pilula ueſtium quum tangitur tenaci,qua tranſe-
untibus iuxta ſe credatur inſidiari. Aſcyro ſemen hyperici reſinoſum,cum teritur digitos
cruentans. Satyrio tertij generis ſemen uiticis ineſt nitidum, quo perinde quaſi ſcinco li-
bidinem ſtimulari tradunt. Daphnoidi ſemẽ quum præcoxit, in atrum deſciſcit colorem.
Sunt & permultæ herbæ,quæ nullo ſemine fruantur. Dictamnum ſterileſcere creditum
eſt. Phyllitis ſemine deficitur. Onoſma,polypodium,filix utraque,adiantum, aſplenium,
hemionitis, prorſus ſeminio uacãt. Differũt inter ſe ſemina. Plurimis rotunda, aliquibus
oblonga:paucis foliacea & lata,ut atriplici:quibuſdam anguſta & canaliculata, ut cumi-
no. Diſſidẽt & colore nigro candidoq́;item duritie ſurculacea. In folliculo ſunt raphano,
ſinapi,rapo. Nudum ſemen apij, fœniculi,cumini. Cortice obducta bliti,betæ,atriplicis, 2
ocimi:at lactucis in lanugine.

De hortenſium ſemente,& quo tempore ſata naſcuntur. Cap. XII.

s Ementes hortenſium quibus ſeri ſingula ſolent, tres omnibus certe notan-
tur,hyberna,æſtiua,& quæ inter eas media cadit. Prima poſt brumã fit men-
ſe Maio:quo braſſicam,radiculã,rapum, & quæ poſtea ceu betã, lactucam,
rumicem,ſinapi,corianum,anethum,naſturtium,ſerere conſueuerunt. Se-
cundam poſt æſtiuũ ſolſtitiũ ineunte Octobri menſe præcipiũt, quum por-
rum defigunt,apium,gethyum,atriplicẽ. Tertiam quam appellant æſtiuam, ab Ianuario
menſe olitores auſpicantur,qua cucumis,cucurbita,blitum,ocymum,portulaca, ſatureia
panguntur. Multa tamen inter has ſementes rectè poſſunt terræ mandari,quæ nihilomi- 3
nus comprehendent,ut radix,ocymum:naſcuntur tamen omnia uel ſemine, uel auulſio-
ne. Quædam ſemine & ſurculo,ut ruta, origanũ,ocimum:præcidũt enim & hoc, quum
peruenit ad palmæ altitudinẽ. Quædã radice & ſemine coaleſcunt,ut cepa,alium,bulbi,
aron,& quæ generi capitatorum aſſignantur, & ſi quorum radicem annuiferorum relin-
quant. Omnia igitur ſemine poſſunt prouenire: quod tamen nõnulli in ruta inficiantur.
Verum tardiſſime coaleſcit : quamobrem ſurculum potius pangere ſolent. Eorum uerò
quæ radice naſcuntur, radix diuturna & fruticoſa eſt: quare lateribus ſuis germina citat,
& in plures ſæpenumero digeritur, ut bulbi, gethyi, ſcillæ. Fruticant & alia non capite,
ut apium betaq́;ſiquidẽ radices fundunt,quibus folia caulesq́ proſiliant. Gethyon quo-
que ac porrum ſubter ueluti quoddam caput bulbaceum ſuo latere depromunt, quod fo- 4
lia ſemine etiamnũ ſublato, & arefacto prorſus caule creat. Multis quoque tam ſylueſtri-
um quàm urbanorum quæ diutius uitam prorogent,radices cient nouam germinum ſo-
bolem. Caule reciſo ferè quidem omnia regerminant: exceptis quæ caulem ſeorſum ha-
bent, ἀπόκαυλα græci nominant. Eſt & in uſu uero ocimum,braſſica,lactuca. hanc ſuaui-
orem putãt è regerminatione: ſiquidem caulem primum cauſantur lacte nimio turgere,
indeq́ amaritudinem contraxiſſe. Non deſunt qui ſecundum lacte refertum prodant dul-
ciorem,quandiu tenereſcat, ſentiri. Braſſica utique iucundior detractis folijs, ante quàm
decauleſcat. Hoc in raphano & rapis:nam & eadẽ direptis folijs cooperta terra creſcunt,
durantq́ in æſtatem. In horto ſatorum celerrimè naſcuntur ocimum, blitum, napus eru-
ca: tertio enim die erumpit. Lactuca quarto, cucumis & cucurbita quinto,portulaca ſe- 5
rior ijs exit, anethum quarto , naſturtium & ſinapi quinto , beta æſtate ſexto, hyeme de-
cimo, atriplex octauo, braſſica decimo: gethium decimo , aut duodecimo: porrum de-
cimonono,nõnunquam uiceſimo prouenit. Contumacius coriandrum: quippe quod ſi

nouum

nouum ſit,omnino naſci recuſat,niſi conuoluatur. Cunila & origanum poſt trigeſimum diem exiliunt. Omnium difficilimè apium : quadrageſimo enim die, uel quàm celerrimè quinquageſimo maiore ex parte ſolet emergere. Eſt tamen animaduertendum ꝙ magni refert,ſi ſementi ſerenitas aut tẽporis inclemẽtia ſuccedat. Nã maturius fauẽte cœlo prodeunt,ut tepentibus locis & apricis,aut illuſtratis ſole citiſsime prorumpunt. Aliquid & ſeminũ ætas confert: quoniam recẽtiora maturius gignũtur in porro,gethyo, cucumere, cucurbita. Quamobrem quidã cucumis ſemen lacte uel aqua præmacerãt, quo uelocius exeat. Contrà ex uetere celerius proueniũt, apium,beta,naſturtium,cunila,origanũ,coriandrum. Peculiare quiddam in beta tradunt euenire, quòd nõ tota uno anno gignitur: ſed aliquid ſequente,& aliquid tertio:itaque ex copia ſeminis exigua pullulat. Magni refert apricitas cæli:nanq; calidis credita locis celerius caules creãt, & ſemen ocyus reddũt. Quædam anno tantũ ſuo pariunt, quædam ſæpius, & in bimatu, ſicut apiũ,porrum,gethyum,hæc ſemel ſata pluribus annis reſtibili fertilitate proueniunt. Quæ annua ſolũ uita contentæ ſunt herbæ,ſimul atq; ſemen perfectum eſt exareſcunt. Omnes amiſſo caule frutificant,porrum,gethyum,cepe,allium : & in uniuerſum omnes, quæ lateribus ſurculos creant, fimum aquamq; deſiderãt. Sed longè magis quæ infirmiorem nactæ ſunt cõditionem,ꝙ & maiorem curam, & copioſius alimentum efflagitent. Quapropter ſi permittit horti ſitus,ſit pinguis locus ad quem riuus perueniat:uel ſi non ſit fluens aqua, puteali fonte debet irrigari. Qui ut perennitatis habeat fidẽ, tum demũ effodiẽdus eſt, quũ ſol ultimas parteis Virginis obtinebit ante æquinoctium autumnale:tunc enim explorãtur uires fontium, quũ ex longa ſiccitate æſtatis terra careat humore pluuiali. Paſtinandi ſoli duo ſunt tempora, ſicut & duæ etiam olerum ſationes, Nam & autumno, & uere plurima ſeruntur. Melius tamẽ uere riguis locis:quoniã ſitis æſtatis optimè reſtinguitur fontibus. Sed danda eſt opera,ut ager qui uere conſeri debet, autumno circa Calendas Nouembris paſtinetur.quem uoluerimus autumno herbis & oleribus inueſtire, Maio menſe cõuertemus,ut aut hyemis frigoribus,aut æſtiuis ſolibus gleba ſoluatur, & radices herbarum necentur:nec multo antè ſtercorari debet. Cúmque ſationis tempus appetet,runcandus eſt ager, & prorſum exherbandus:dein fimũ diligẽter cum terra miſcendũ. Optimum ſtercus ad hunc uſum aſini, quia minimum herbæ creat: proximum armenti,uel ouillum.quod homo fecit,non eſt neceſſum adhibere, niſi quum alimenti uis deſideratur. Verum quod uernæ ſationi deſtinauerimus, poſt autumnum patiemur effoſſum iacere, ut & brumæ pruinis pateat, & frigoribus inuratur. Quippe ſicut calor æſtatis,ita uis frigoris excoquit terrã, fermentatumq; reſoluit. Quare peracta bruma tum demũ exhilaratur lætamine: dein circa Ianuarias Idus, humus refoſſa in areas digeritur. quæ tamen ſic ſunt informandæ,ut facilè runcantium manus admittant,ne, dum herbas perſequuntur, ſemina pedibus proculcẽt.nõ igitur latiores eſſe debent, ꝗ̃ ut dimidias, manus eruncantis poſſit ab intercedẽtibus ſemitis attingere. Semina quæ poſſunt autumno & uere ſeri, ſunt braſſicæ,lactucæ,cynarę,erucæ,naſturtij,coriandri,cherephylli, anethi, paſtinacæ, ſiſeris,papaueris. hæc Februario ſeruntur ante Calendas Martias. Tepidioribus tamen locis poſſunt circa Idus Ianuarias terræ cõmitti. Rurſus quæ tantum autumno conſeri uolunt hæc ferè ſunt,allium,cepæ capitula,ulpicum,ſinapis. Sed quo quicq; tempore terræ mandari plerunq; cõueniat, nunc per menſes digeramus. Ergo poſt Ianuarias Calendas rectè ponetur lepidium:menſe autem Februario uel ſemine uel planta ruta pãgitur, atq; aſparagus,iterum cepæ ſemen & porri. nam ſi uernum uel æſtiuum fructum uoles habere,rapæ,napiq; ſemina obrues. nam alij & ulpici ultima eſt huius temporis poſitio. Circa Calendas Martij locis apricis licet porrum (ſi iam ingranduit) transferre, item panacem ultima parte Martij menſis : deinde circa Calendas Apriles æquè porrum atq; inulam & ſerotinam plantam rutæ. Item ut maturius naſcatur cucumis,cucurbita, capparis ſerẽda eſt.nam ſemen betæ quum punicũ malum florebit,tum demum optimè ſeritur. Porri autem caput circa Idus Maias tolerabiliter adhuc transfertur : poſt hoc nihil ingruente iam æſtate obrui debet,niſi ſemen apij.ſic enim optimè,ſi rigaturus es, per æſtatem prouenit. Cæterum Auguſto mẽſe tertia ſatio eſt,eaq; optima,radicis,rapæ:item napi. Nunc de ijs quæ aliquam curam deſiderant eſt diſſerendum:quæ ſilentio ne prætereãtur, intelligi de-

bent nullam operam, niſi runcatoris poſtulare. Semper quæ interueniunt herbæ ſunt uellendæ. Lactuca dicta eſt, quod copia lactis exuberet: amat ſolum ſubactũ, pingue, humidum, ſtercoratũ. Quæ Ianuario menſe ſata eſt, planta eius Februario transferatur: & quæ Februario, Aprili. Certum eſt eam toto anno poſſe ſeri, ſi locus ſit lætus, ſtercoratus, irriguus. ante quàm pangatur, radices eius reſecemus æqualiter, & liquido fimo linamus: uel quæ iam panctæ ſunt, nudatæ lætamẽ accipiant. In latitudinem magis ſe fundet, ſi uel rarior ponatur, uel quum faciet caulẽ, eo leuiter inciſo gleba prematur aut teſta: eo ſiquidem ponduſculo coercita latior reddetur. Candidæ fieri putantur, ſi fluminis uel littoris arena frequenter ſpargantur in medias, & collectis ipſæ folijs alligentur. Si uitio loci, temporis, uel ſeminis cito lactuca dureſcit, planta eius uulſa & denuò poſita teneritudinẽ conſequitur. Itẽ multis ſeminibus condita naſcetur, ſi caprini ſtercoris bacca ſubula ſubtiliter excauata, & ſemine lactucæ, naſturtij, ocimi, erucæ, radicis immiſſo cauernulæ, inuolutaq; fimo bacca, ſolo optimè ſubacto, breui ſcrobiculo demergatur. Raphanus nititur in radicẽ: cætera ſeminia in ſummo lactuca pariter erũpente proſiliunt, ſingulorum ſapore ſeruato. Alij ſecus hoc aſſequuntur. auulſæ lactucæ folia carpunt, quæ radicibus iuncta ſunt, & in eorundẽ ſedibus ſurculo punctis, præter raphanum ſemina ſupradicta deponũt, ac fimo linunt: ſic obruta horum ſeminum caulibus ambitur. Naſturtium humorẽ diligit, eum tamen deeſſe nõ curat: fimum magis aſpernatur: ſi cum lactuca ſeratur, egregiè proueniet. Satureia pingui agro non ſtercorato, ſed aprico: ſed longè melius mari proximo, & cum cepulis miſta ſeritur. Si cepæ ſemen ſeueris, in caput creſcet, & minus reddit ſeminis: ſi capitulatũ ponatur ipſum, inaceſcit, & in caulẽ rotũdatur. Largi ſeminis feracem terram cepæ deſiderant, pinguẽ, uehementer ſubactam, irriguam, ſtercoratã. Factæ areæ omnibus herbis & radicibus liberãdæ. Sationẽ earum à ſereno die magis auſpicabimur: præſertim cum eurus uel auſter inſpirat. Cepe ſolum olerum omniũ lunæ damna nõ ſentit, uicesq; minuendi & augendi cõtrarias habet, reuireſcit enim & regerminat decedẽte luna: cõtra autem inareſcit adoleſcente. Quare peluſiotæ ſacerdotes Aegyptij cibis cepas abdicabãt. Quanquam ſint qui tradant, ſi minuente luna ſerãtur, tenues acrioresq; prouenire: ſi creſcente, robuſtas & humecti domito acremento ſaporis. Rarius ponendæ, runcãdæ, ac ſarculandæ. Si in capita uoluerimus extuberare, folia omnia ſunt detrahẽda, ſic ſuccus ad inferiora cogetur. à quibus colligenda erunt ſemina: ubi caulẽ ceperint excitare, fulciantur adminiculis, ne uentorũ afflatu languidæ ceruices deturbentur, ſeminaq; uẽtilatu crebro decutiantur. Maturitatis præferunt indicia cum nigricarint. uellendi ſunt thalli ſemiſicci, & in ſole ſiccãdi. Anethum omnẽ cæli ſtatum patitur, ſed tepidiore gaudet. Rigetur, ſi imber nõ irroret: rarius ſeri lætatur. Sunt qui ſemen eius non obruant, arbitrantes quod hoc nulla attingat auis. Braſſica quæ & anno toto poteſt ſolo credi, terrã pinguem ſubactãq; diligit: argillam & glareã timet, ſabulonẽ & arenas odit, niſi perẽnis unda ſuccurrat. Nullam cæli conditionem reſpuit, frigidũ tractum tamen minus horret. Auſtro obuerſa citius profert: ſeptentrioni, ſerius: quãquam & ſapore & robore uincat. Cliuis delectatur, ideò digerẽdæ ſunt plantæ per arearum puluinos. Stercore gaudet, & ſarculatu proficit. Celerius coquitur uirore ſeruato, ſi dum eſt trium uel quatuor foliorũ, nitrum tritum cribello deſuper inſpergas, ut pruinæ cadentis ſpeciẽ imitetur. Columella tradit hanc, ſi radix tribus algæ tæniolis inuoluta pãgatur, celerius in coctura madeſcere, & uiridẽ colorem ſine nitro conſeruare. Cum ſex erit foliorum, transferenda eſt: ſi hyems eſt, tepido iam die: ſi æſtas, quum ſol ad ueſperam inclinatur. Vaſtior euadet, ſi terra cõtinenter operiatur. Semen braſſicæ uetuſtum mutatur in rapa. Mentha plantis uel radicibus loco humido, uel circa aquas ſeri debet: apricũ ſolũ, nec pingue nec ſtercoratũ deſiderat. Fœniculũ primo uere ſeritur loco aprico & modicè ſaxoſo. Paſtinaca ſemine ponitur & plãtis: loco pingui, ſoluto, & altius paſtinato lætatur: rarior collocanda eſt, ut robur & incrementũ anguſtia non interpellet. Chærephyllum agrũ lætum, humidũ, & ſtercoratum deſiderat. Beta poteſt æſtate tota ſeri, agrũ amat putrem, lætum, humidũ: transfertur, quum quinq; folia fecerit, radicibus fimo recenti perlitis: frequenti gaudet effoſſu, largoq; cupit ſtercore ſaturari. Porrũ loco læto & maximè campeſtri area altè paſtinata pangitur. Si ſectiuũ haberi ſit in animo, ſpiſſius: ſin capitatũ, rarius. Sarculãdus plerunq; locus & herbis extricãdus.

Cum

Cum digiti craſſitudinē implebit, à media parte precisis folijs & runcatis radicibus tranſferatur, cum radices aget modicè cōprehendendum, alleuandumq; ſarculo: ut à terra ſuſpenſum, quod interuacauerit ſpaciū, capitis tubere cogatur opplere. Tradunt ſi plurima ſemina in unum collecta deponantur, in prægrande porrum coaleſcent. Addunt, ſi capiti eius citra ferrum rapi ſemen inſeratur, in magnā molem excreſcere. Cuminum & aniſum terram poſtulant benè ſubactam, cui letamen immiſceatur: ſed ſata herbis aſſiduè purgentur. Inula ſeritur oculis terra ſubacta effoſſa obrutis, excitatis ad lineam puluinis, quibus oculi trium pedum inter ſe ſpatio ſeiuncti defigantur. Colocaſiæ bulbi ſolo ſimiliter creduntur, amant uliginem, pinguē locum, & præſertim irriguum: fontes & riuos ſequūtur, ſoli conditionem negligunt, modo perpetuo foueantur humore: frondent ferè ſemper, ſi tegumentis uindicentur à gelu. Carduus terram ſolutā & ſtercoratā diligit, melius prouenit, ſi creſcente luna ſolo mandētur ſemina, ſpatio ſemipedis diſcreta: ſi tamē in ſolido pangantur, proderit illis ne à noxijs talpis eruantur, quæ continuo ſolēt areas eorum exarare. Non eſt committendum, ut inuerſa defigantur ſemina: nam pumilos, debiles & incuruos creabunt. Nec altius debent imprimi, quàm ut terra demergētium digitorum primos attingat articulos. Cardueta continenter herbis liberentur. Si ſeminum cacumina confringantur, uidua ſpinis inoleſcent. Quòd ſi uelis rerum placentium ſaporem ementiri, ſemina triduo macerabis oleo laurino, uel nardino, uel maſtichino, & ſiccata deprimes: ſic eius ſaporem referre ſentientur, cuius unguētum ebiberint: ſi ſucco roſæ prius madeant quàm mergantur, roſas itidem reſipient. Singulis annis cardui nepotibus orbandi, nè matres cauliculorum familia fatigentur, ſobolesq; per alia ſpatia diuagetur: qui tamen ſeruabuntur ad ſemētem, caſtrati omnibus pullis, cortice uel teſtula ſupertegi deſiderāt, nè uel ſole uel imbribus ſemina uitientur, & euanida cōtabeſcant. Cardui mirum in modum patent aſſiduis talparum iniurijs, crebroq; horum animalium defoſſu ſæpe ruinas cardueta ſentiunt. Ad has igitur abigēdas feles ſæpius areis ſunt immittēdi, ut ſuo uenatu peſtē hanc diſcant arcere. Sunt qui ad hunc uſum muſtelas cicurent, quæ per cardueta uagentur, alij faucibus cuniculorum quos effoderunt has indere ſolent, ut in ſpiraculis cauernularū ſubinde uerſantes captent. Sunt qui foramina earū rubrica & ſucco ſyluestris cucumeris impleant: alij cauernas aperiunt, ut ſolis admiſſu territæ fugiant. Pleriq; in aditu cuniculorum laqueos ſetis pendentibus imponunt ad fugandas talpas: ruſticis ſatis eſt uirgam ſabuci defixiſſe. Melones rarius ferendi. Diſtent inter ſe ſemina pedibus duobus locis ſubactis uel paſtinatis maximè areis. Odorati naſcētur, ſi eorum ſemina multis diebus inter roſæ folia ſicca mergantur. Si ſuaues effici uoles, eorum ſemina lacte per triduum maceranda ſunt, & ſiccata ponenda. Cucumeres ſulcis altitudine ſeſquipedali & trium pedum latitudine depreſſis mandantur, inter quos octo pedū cruda ſpatia relinquantur, ubi poſſint liberalius euagari. Sarculo & runcatione nō indigent, ſed herbis iuti melius adoleſcunt. Semina ſi ouillo lacte & mulſo maduerint, dulces creabunt fructus. prælongi prouenient, ſi aquam patenti uaſculo duobus palmis inferiorem ſubijcias, ad eam ſiquidem confeſtim prorepent: quare magis in longitudinem creſcētes effundentur. Tradunt ſine ſeminio naſci, ſi oleo ſeſamino delibuta deprimantur, aut herbæ ſucco delinantur, quæ culex uulgo, Græcis quantum exiſtimo conyza dicitur. Aliqui cucumeris florem cum uiticulæ ſuæ capitulo arundini, cui nodos articulorum omnes perforarint, inſerunt: inibi cucumim naſci profitentur, qui in magnam longitudinem protēdetur. Nanq; quod latitudini per teretem uaſis anguſtiam demitur, ſecum paria faciens longitudine repenſabit. Si flos ſicut in ſua uite eſt, in fictili forma quæ uultum hominis uel alterius animalis imaginē exprimat, claudatur, talem cucumis figuram præſeferet: tam nouæ formæ auidus eſt, ut uaſis cui indideris, æmula facie repræſentet effigiē. Lucius Columella autor eſt, ſi rubos aprico loco natos proxime terram reſcindamus, & ligneo ſtylo cauatis impreſſo foramini lætamine, cucumeris ſemen inſeramus, fructus enaſci qui inter frigora non necentur. Aſparagus pingui ſolo, humido, ſubactoq; pangitur, ſcrobiculis ad lineam directis, quibus bina ternáue grana ſemipedis ſpatio diſcreta mergantur. Stercore locus tegatur. Herbæ internaſcētes ſubinde uellantur, hinc poſt triennium erumpent aſparagi: ſed multo celerius ſpongiæ fructū miniſtrabunt, quæ ſic fiunt. Aſparagi ſemina

quanta tribus digitis potes comprehendere, pingui & ſtercorato ſolo in ſingulas foſſulas obruis: ijs coeuntibus radix connexa & multis irretita capillamentis coaleſcit, quæ uocatur Spongia. Sed hęc biennij moras habet, eſtq́ʒ fimo & runcatione continua nutrienda. Verum ſi hinc poſt ęquinoctiũ autumni trãsferatur, uere aſparagum dabit. Sed eæ ſpongiolæ ſulcatim erunt diſponendæ, & in ſummo porcæ dorſo collocandæ, ne loci ſentiant uliginẽ. Aſparagus qui primo profert cõfringi debet, ne inualida adhuc radix moueatur: alijs annis uellendus qui ad autumnũ ſeruatur, ut ſemẽ miniſtret: ubi legeris ſcopas eius, igni concendes. Ruta ſeritur locis apricis, ſolius cineris reſperſione contenta: loca deſiderat altiora, quibus humor elabatur. Ramuli cum aliqua corticis parte cõuulſi, uerno tempore pro plantis conualeſcent, ſed tota translata morietur. ſemina folliculis adhuc clauſa ſingulatim affiguntur: ſi ſuis inuolucris exuta ſunt, iactantur, raſtroq́ʒ obducta cooperiuntur. Sunt qui ramulos pertuſæ fabæ inſerant, aut bulbo, atq́ʒ ita obruant, ſperantes alieno uigore ſeruatum iri. Gaudet umbra fici, quare ſub ea lætior adoleſcit: furtiua, ut aſſerunt, melius prouenit. Serentes eam antiquitus maledictis proſequebantur. Optat uelli, non effodi, immundæ mulieris omnem reformidat contactum. Coriandrum amat terram pinguem: quanquam & macrũ ſolum non aſpernetur. Semẽ quo fuerit antiquius, modo uetuſtate nõ exuctum, eo melius reputabitur: humore delectatur. Curcurbita ſolum pingue diligit, humidum, ſtercoratumq́ʒ. Hoc in eis inſigne notatur, quòd longas pariunt & exiles, quæ in earum ceruice leguntur ſemina. Quæ aluo latuerãt, cucurbitas creant craſſiores: quæ in fundo uentris, latas, ſi inuerſis cacuminibus obruantur. ubi cœperunt adoleſcere, iuuentur adminiculis, Quæ ſationi dicantur, uſq́ʒ ad hyemem in ſua uite dependeant, deinde ſublatæ in ſole aut fumo ſeruentur: alioquin ſemina marcore putri confecta tabeſcunt. Blitum nullum ſolum, modo ſit cultũ, reſpuit: quod olus neq́ʒ runcari neq́ʒ ſarculari flagitat. Cum ſemel ſatum cõprehenderit, per multa ſecula caduco ſemine reuiuiſcet, ut etiam ſi uelis, uix unquã poſſit aboleri. Serpillum plantulis & ſemine prouenit: uerum lætius frondebit, ſi iuxta piſcinam, lacum, uel putei margines conſeratur. Aniſum & cuminum locis lætioribus melius enaſcitur: item & cæteris, ſi humore ſatietur & ſtercore. Apium locis calidis & frigidis prouenit, ſi modo quis ſubeſt humor: quãuis ſiccis etiam naſci nõ deneget. A primo uere ad autumnũ uſq́ʒ ſeri nõ recuſat. Ex ipſius genere hippo ſelinũ durius & auſterius. helioſelinum molli follio & tenero caule, lacunis familiare: petroſelinum aſpera ſequit̃. Hæc omnia poſſunt mangonio cultus & diligẽtia mãſueſcere: apium tamen multo maius feceris, ſi ſemẽ quantũ tribus digitis capi poteſt, linteolo clauſum ſcrobiculo merſeris: ſic omniũ ſeminũ germina in unũ radicis caput coeunt. Criſpabitur apium, ſi tundantur ſemina, uel ſuper enaſcentes areas ponduſcula uolutent̃, aut pedibus enata proculcentur. Semen apij uetuſtatem ſentiens citius nouello proſilit. Atriplex ab exitu ueris ad autũnũ poteſt ſeri, amat iugi humore ſatiari. Semẽ ſtatim atq́ʒ ſparſum eſt obrui debet. Internaſcẽtes herbulæ ſubinde radicitus eruendę: trãsferri nõ poſtulat, melius tamẽ inoleſcet, ſi rariore ſpatio pangat̃. Succo lætaminis & humoris exhilaratur. Si ferro tamẽ reſcindatur, cõtinuo repullulatu luxuriabit. Ocimũ cito naſci proditur, ſi ſtatim q́ʒ ſeueris aqua callida perfundas. Rem mirã de ocimo narrãt quòd modo purpureos, modo cãdidos flores, modo roſeos pariat, ſi ex eo ſemine frequẽter ſerat̃, modoq́ʒ in ſerpillũ, modo in ſiſymbriũ degenerabit. Napi riguis ſolo putri & ſoluto protuberãt: quãuis deuexo & ſabuloſo gratiores cibo naſcãtur. Solũ ſtercoratũ uerſatũq́ʒ cõquirunt. ſoli proprietas napũ mutat in rapũ: uti rapa biennio ſata in alio ſolo degenerant in napos. Radix, præſertim quæ hyeme ſui miniſtret uſum, ſerenda circiter Auguſtũ. amat terram pinguem ſolutam & diu ſubactã, tophum & glareã reformidat. Gaudet cæli ſtatu nebuloſo: poſt pluuias debent ſemina deponi, ſtatim operiri, ſed larga intermittantur ſpatia. Si non inceſſerit imber, rigatione ſolicitentur. Suauiores redduntur radices, ſi ſalſa aqua frequenter aſpergantur: paleis operiundæ, lætamen non eſt ingerendũ. Maiores euadent, ſi ſæpe ſublatis folijs omnibus terra operiantur. Si dulces ex acribus fieri uoles, ſemina die & nocte macerabis melle uel paſſo. Radix non ſecus atque braſsica uitibus creditur inimica: nanque ſi circa ſe ſerantur diſcordante natura, refugiunt. Papauer locis ſiccis & calidis cum alijs oleribus ſeminatur. fertur utilius erumpere, ubi uirgæ & ſarmenta

fuerunt

fuerunt cõbuſta. Thymũ plantis melius prouenit, quãuis etiã ſemine: agrum diligit apricum, maritimum, macrũ. Origanũ circiter æquinoctiũ ſeritur. amat aſpera loca ſaxoſaq́: ſtercorari tamen & rigari donec cõualeſcat, appetit. Capparis late ſerpit, ſuo ſucco terris nocet: uerũ ne reptans ulterius plus æquo diuagetur, circũueniente foſſato uel luto ſtructis parietibus debet cohiberi. Ieiuno ſolo & gracili gaudet, æſtate floret, herbas in uicinia ſponte perſequitur. Sub occaſu Vergiliarũ capparis exareſcit. Intyba amant humores & terram ſolutam, arenoſis, ſalſis, atque naritimis ſumma proſiliunt. Area planior ijs apparetur, ne radices terra fugiente nudentur. quum quatuor folia fuerint adepta, transferantur ad locum ſtercoratum. Sunt qui radices fimo tingant. Sinapis terram diligit aratam, & ſi fieri poteſt aggeſtitiam: quanquam nullum recuſet ſolum. puluere fouetur, quare debet ſarculari, ut eo ſubinde reſpergatur. uliginem nequaquam reſpuit. Semen quod eſui parabis, robuſtius plantæ tranſlatu reddes: quod uetus, uel ſationi uel uſui habetur inutile. Id fractum ſi intus appareat uiride, nouum iudicabitur: ſi candidũ fuerit, uetuſtatem fatebitur. Malua pingui ſolo lætatur, humidóque lætamine gaudet. transfertur quum folia quatuor habere cœpit. Melius quæ tenera eſt cõprehendit. Maior tranſlata lãgueſcit. ſed ne citius erigantur in caulem, in medio earum glebulæ uel lapilli leniter apprimantur: ſiquidem hoc ponduſculo degrauatę in latitudinem ſe diffundent. rara ponenda eſt. ſarculum poſtulat aſſiduum. liberandæ ſunt herbis, ſic tamen ne motum radix ſentiat: in qua ſi nodum feceris, ſeſſiles humi procumbent. Porrũ uerno tẽpore ſatum, autumno transferri debet, ut capite grandeſcat. ſarculis circũfodiatur aſſiduè, & cõprenſa porri planta uelut forcipibus alleuetur, ut inanitas ſpatij quæ radicibus ſuberit, incremento capitis ſuppleatur. Ocimum citius enaſci fertur, ſi aceti imbre leuiter infuſum reſpergatur. Allium appetit liratim ſeri, quapropter aream in ſulcos digeres, & ſummo porcæ dorſo collocabis: ſed caput prius in ſpicas diuidatur. eáſque puluinis deponi præcipiunt, ne infeſtentur hyemis uligine, digitorum quatuor ſpatio diſcretas, neq; altius preſſas. Sarculatu ſolicitatæ plus creſcunt. Si capitatum fieri uoles, ubi cœperit caulis prodire, proculcabis, ſic ſuccus reuertetur ad ſpicas. Tradunt, ſi ille nocte uel ſydere ſub terris condito aut pungatur aut eruatur, allium odoris fœditate cariturum: ſic, ut fama eſt, olentis animæ tædium & graue uirus oris aboletur. Februario menſe deponenda ſunt arundineta defoſſis breuiſſimis ſcrobibus, & oculis arundinum per ſingulos ſcrobiculos obrutis, qui ſemipedis ſpatio inter ſe diſtare debebunt. Si calidæ & ſiccæ ſint prouinciæ, ualles humidas uel irriguas arundinetis deſtinabimus. Si frigida regio eſt, locis medijs deputentur, ſed ſucco uillarum ſubditis: ſi aridis infixa ſint, crebris rigationibus animentur.

Arborum, herbarum, fruticumq́ genitalis ſitus. Cap. XIII.

Atales ſitus, arbores, frutices, herbę, uelut accommodatiores ſuæ naturæ ſibiq́ familiariores uendicarunt, in quibus conſentiente loci genio lætiores N proſiliant. Quædam enim aquoſos & paluſtres amant tractus: quædam editos quærunt ſitus apricosq́: aliæ potius umbroſis & à uento ſilẽtibus exultant: aliæ locis nunquã à ſole illuſtratis contentæ prodeũt. Montes amant cedrus, larix, tęda, & cæterę è quibus reſina funditur: itẽ aquifolia, buxus, ilex, iuniperus, terebinthus, tilia, cornus, ornus, populus, carpinus. Montes & ualles diligit abies, robur, caſtaneę, tilia, ilex, cornus. Aquoſis gaudẽt, acer, fraxinus, ſorbus, tilia, ceraſus. Non temerè in montibus uiſæ ſunt, prunus, punicæ, oleaſtri, iuglans, morus, ſambuci. Deſcendunt etiã in plana, cornus, corylus, quercus, ornus, acer, fraxinus, fagus, carpinus. Subeunt & in montoſa, ulmus, malus, pyrus, laurus, myrtus, ſanguinei frutices, ilex, tingẽdis ueſtibus naſcentes geniſtæ. Gaudet frigidis ſorbus, magis etiam betula. In eoſdem ſitus comitatur ſpina, quę antiquitus nuptiarũ facibus erat auſpicatiſſima, quoniam inde fecerint paſtores qui rapuerunt Sabinas: poſtea facibus carpinus & corylus familiariſſimæ. Aquas odere cupreſſi, iuglandes. odit & quæ appellatur Iouis barba, in opere topiario tonſilis & in rotunditatem ſpiſſa, argenteo folio. Non niſi in aquoſis proueniunt ſalices, alni, populi, ſiler, liguſtra. Quæcunque communia ſunt montibus planiſque, maiora fiunt, aſpectúque pulchriora. Quæ campeſtribus, meliora materie: criſpiora quæ in montibus, exceptis malis pyrisque. Nemora permulta ueſtiuntur fago, quercu, ſubere, cerris,

ilicibus,corylis, tamaricibus. Syluæ permultæ pubent pomiferis ſylueſtribus: ut ſunt al-
bæ ſpinæ,græcæ ſiliquæ,iuniperus,lotus,pinus,cornus,arbutus, paliurus. Sed quo tem-
pore quæq; ſemina ferant, & quæ infelices exiſtimentur, eſt docendum. Cornus fructum
circa ſolſtitia reddit primò candidum,poſtea ſanguineum. ex eo genere fœmina poſt au-
tumnũ fert baccas acerbas & inguſtabiles cunctis animantibus. Terebinthus meſſibus
ſemẽ reddit, & acer, & fraxinus, nuces, & mala, & pyra, præterquam hyberna aut præco-
cia. Autumno glãdiferæ, ſerius etiamnum Vergiliarum occaſu: eſculus tãtum autumno,
incipiente autẽ hyeme, mali, pyriq;, item ſuber. Abies ſemen præbet poſt uergiliarum oc-
caſum: pinus autem & picea præueniunt germinatione quidem quindecim ferè diebus,
ſemen uerò poſt Vergilias & ipſę reddunt. Cedri, iuniperus & ilex anniferæ habentur, 1
nouuſque fructus in ijs cum autumno pendet. In maxima tamen admiratione pinus eſt.
gerit fructum matureſcentem: habet & proximo anno ad maturitatem uenturum, ac de
inde tertio, nec ulla arbos auidius ſe promittit. Quo menſe ex ea nux decerpitur, eodem
matureſcit alia. Fructum arborum ſolæ nullum ferunt tamarix ſcopis tantum naſcens, po
pulus, alnus, ulmus, attinia, alaternus. Infelices autem damnatæq; religione, quæ neq; ſe-
rũtur unq;, neq; fructũ pariunt. Nouellæ arbores fructu carẽt quandiu creſcunt. Perdunt
autẽ facilimè ante maturitatẽ, ficus, amygdala, malus, pyrus. Ocyſſimè autem ſalix amittit
ſemẽ, anteq; omnino maturitatẽ ſentiat. ob id ab Homero dicta eſt ὠλεσίκαρπος, id eſt fru
giperda. Sed iã ad genus humile noſter ſe cõuertat ſermo. Herbæ quædã paludibus ena-
ſcũtur, aliæ in lacubus exiliũt, aliæ in fluminum uadis emicant, quædam paluſtres omni- 2
no ſpectantur: quædã in aquis degere nequeunt & humentes horrent tractus, aridaq; lo-
ca ſequuntur: quædã litora ripaſq; deſiderant. Non deſunt quæ uitã ancipitẽ agant. Sunt
quæ ſegetibus naſci cupiant, & quæ uinetis lætentur. Aliæ quaſi uernaculæ iuxta urbes
macerijs aut ruderibus proueniũt. Plãtago paluſtribus locis enaſcitur ſecus aggeres atq;
ſepta, ſed in humidis multo lætior exurgit. Ranunculũ humidis gaudet limitibus. Lauer
riuorũ aquis innatat, item cardaminacũ ſion, quaſi cum illo uideaẽ quoddã inijſſe cõſor-
tiũ, comes & alumnus riguorũ. Helioſelinon humidis locis emergit. Sphondylion palu-
ſtribus & uligine cõmadentibus locis erumpit. Aliſma aquoſos amat tractus. Lyſimachia
gaudet aquoſis. Chelidonio minore limites humidi uirent. Epimedion madentibus pro-
ſilit, aquoſis uerbenaca. Cyperus paluſtribus locis exit. item typha & circa reſides aquas. 3
Nymphæa paludibus & ſtagnantibus undis prodit, folijs parũ extra aquã eminentibus,
alijs in uado conditis. Malobathrum in paludibus Indiæ gignitur, aquis innatãs paluſtris
modo lẽticulæ. Oriza paluſtri ſitu & uliginoſo familiaris. Hippolapathon paludibus uer-
naculũ ſpectatur. Oluſatrũ opacis iuxta paludes emicat. itẽ Scordion, quanquã & in mõ-
tibus inueniatur. Paluſtris lens aquis reſidibus & nullo lapſu repentibus innatat. Lotus
Aegyptia traditur in aquis ueſpera cõdi: totãq; abire in lacũ, deinde ad exortũ ſolis emer-
gere extra aquam. Aegyptia quoque faba lacubus infixa protollitur. Tuſſilago gignitur
circa fontes, ac ſubeſſe aquas credũt, & hoc habẽt ſignũ aquileges. Hippoſelinon naſcitur
in opacis, & iuxta paludes. Conyzæ genus tertiũ humẽtibus exhilaratur locis. Millefo-
liũ, quod ſtratioticẽ cognominãt, paluſtria flagitat. Tribuli genus id quod aquis familia- 4
re uireſcit, nõ niſi amnibus gignitur, coma dũtaxat aquis extante, aculeis uado cõditis. A-
dianton paluſtribus & umbroſis circa parietũ aſpergines & fontium ſpecus exoritur: nec
ſecus filicula aſperginoſos ſequitur tractus. Tam lacunoſis promiſcuè q̃ paluſtribus erũ-
punt cyperus, plantago, aliſma, lens paluſtris, & aquatilis tribulus. Potamogeton amat na
ſci aquoſo uidelicet & paluſtri, inde nomen quaſi amnis uicinum retulit. Sunt quæ maris
afflatu uel aſpergine gaudeãt: quare uel in cõtinente collibus mari uicinis naſcuntur, uel
ſcopulis & crepidinibus, aut locis quæ allidit unda recedẽſq; dimittit. Heleniũ Aegyptiũ
ſecũdum mare collibus innaſcitur. Critamũ in maritimis petroſis. Chamæleo niger mari-
tima diligit: itẽ artemiſia. Aloe maris inſulis ut in Andro prouenit. Androſaces quoq;, tra
gon, corniculatum papauer, tertium genus apollinaris, in maritimis prodeunt. Solanum 5
ſomniferum in petris, nec longè ab afflatu maris. Dorycnion uerò ſcopulis non procul
à mari prominentibus proſilit. Rhododendron naſcitur in maritimis ſecundum amnes:
itidem bryon ſcopulis teſtaceiſq; non procul à mari. Tripolium in maritimis exurgit
ubi alludit

ubi alludit unda, iterumq́ retro cõmeat, neq́ in mari planè, neq́ in sicco. Glaux quoq́ iuxta mare frequens inuenitur. Hippophaes, & hippohæston in maritimis sabulosisq́ gignũtur. Tithymalus paralius maritimos natales suo cognomento manifeste fatetur. Peplis, alypon, marinis locis gaudẽt. Empetron montibus maritimis gustu non insulso: sed quo propius terreno fuerit, eò sentitur amarius. Seriphũ maris litora cõuestit, inde marini absinthij duxit appellationem. Sunt & quę uelut fluuiatiles, uel si placet amnicę, litoribus & ripis producãtur. Vitex cõuallibus secundũ amnes nascitur. Hydropiper secundũ aquas stagnantes, aut pigro lapsu repentes exilit, ambitiososq́ sequitur riuos. Rha quod ponticũ cognominãt, latinis radix pontica dicitur: ab Rha flumine nomẽ traxit, in cuius supercilijs gẽtili huius regionis uocabulo gignitur radix, ad multiplices medelarum usus proficiẽs. Huic uicinus Tanais, qui inter Caucaseas oriẽs rupes per sinuosos labitur circũflexus Asiã ab Europa disterminãs, in Mæoticis tandẽ paludibus delitescit. Populi nigræ litorales fluuiorũ etiã incolę uisuntur: in quas Phaetontis sorores fratris mortem lugẽtes uersas poetæ fabulantur: hinc populnæ profluẽtes lachrymæ stillãtesq́ sole rigescunt, dẽsanturq́ in electra, quæ lucidus amnis excipiat. Terrestres herbæ aut arida loca amãt, aut aspero, tenui & ieiuno gaudent solo, aut sabulosa uel rudera aut saxosa sequuntur. Asarũ lætatur macris & sitiẽtibus locis. Helenium opacis nascitur & siticulosis. Tilia tractibus asperis prouenit. Lycium solo gracili ieiunoq́ nasci petit. Cyclaminos altera situs diligit asperos. Capparis gracilibus asperisq́ diuagari postulat. Eryngium campestribus solo gracili prosilit. Saluia gaudet asperis. Nepeta mõtes adamat. Thymum petroso gracilíq́ solo nasci uult. Satureia asperis gracilibúsque prodire cupit. Baccaris gracili solo nec humente prorumpit. Syluestris ruta montes abditos quærit, quare quæ in Macedonia proximè flumen Haliacmon nascitur, uenenatam tradunt: & qui ederint, euadere negantur: quòd montanus is est locus & uiperis scatẽs. Ligusticũ altissimis asperrimisq́ montium crepidinibus, itẽ opacis quibus rigua subsunt, exit. Cuminum syluestre gigni solet in collibus. Smyrnion saxosis collibus & angulis terrenis exurgit. Petroselinon præruptis crepidinibus exurgit in Macedonia. Libanotis saxosis & asperis emicat. Alysson in montanis gracilibus exoritur. Trissago petrosis exultat & asperis. Stachys montes & aspera diligit. Phalangium gignitur in collibus. Onosma in asperis. Anthemis macro solo iuxta semitas uere legitur. Lithospermon eminẽtibus locis macro solo cõtentum est. Lonchitis asperis & sitientibus locis enascitur. Hypericon macro quidem solo sed culto gaudet. Polemonia mõtibus & macris. Polygonaton mõtibus familiare conspicitur. Holosteon collibus uernaculum. Chrysocome in opacis petrosisq́ gignitur. Stratiotes qui myriophyllõ, id est millefolium cognominatˮ, in agris macriusculo solo prouenit. Viola purpurea in opacis & asperis inuenitur. Veratrum candidum nascitur in montibus & asperis: itẽ tithymalus characias. Phyllitis in opacis hortisq́ prouenit. Sunt & quæ uelut ancipiti uita donatę, nunc humẽtibus & riguis, nunc mõtosis & asperis exurgant. Vitex cõuallibus propter amnes, item aspero loco prodit. Chamæleo niger campestribus siccaneis, collibusq́, necnon etiam maritimis uiret. Smyrnio tã humidi tractus q̃ saxosi montes pubent. Scordio tam montes quàm paludosa uestiuntur. Smilax tam palustribus quàm asperis exit. Sunt quæ nasci in campis & segetibus uelint. Aliæ in uinetis, aliæ in macerijs & ruderibus prope oppida emergunt. Aphaca in aruis oritur. Orobanche inter legumina prouenit & ea strangulare solet, unde nomen est adepta. Eryngio campi scatent. Calamintha cãpestribus exilit. Gith frumẽtaceus ager uiret, itẽ buphthalmo. Leontopetalon in aruis frumentario agro nascitur. Elatine in segetibus & cultis. Phœnix herba in aruis, quamuis & tegulis quoq́ recẽs oblitis. Hypecoõ in segetibus & aruis emicat. Psyllium in aruis ac terrenis inuenitur. Thalictron, itẽ uerbascum. Stratiotes chiliophyllos cãpestribus exilit. Buglossum sabulosis & planis assurgit. Telephion nascitur inter uites & locis cultis, sic & syluestris portulaca. In uineis sideritis tertiũ genus inuenitur, quanquã interdũ in macerijs. Peplos inter uites aut in hortis gignitur. Helxine prodit in uineis, sepibus, & parietinis. Sunt etiã quæ in macerijs & ruderibus, & iuxta oppida sepimẽtis emicant. Thlaspe in monumentis, scrobibus, & uallis erumpit. Erysimum circum urbes in ruderibus hortisque gignitur. Marrubium collapsis ædificijs ruderatóque solo gaudet. Buphthalmos

& chrysan

& chrysanthemon propter oppida nascuntur. Tribulus quoq; & apollinaris genus ter-
tium ruderibus hærent. Galiopsis prouenit circa sepes, ædificia, semitas, & ruderibus paſ-
ſim. Natales arborum, herbarum, fruticum ita se habent.

De coronarijs, & usu coronarum. Cap. XIIII

Coronæ primum inter sacra tantum & bellicos honores suum nomẽ uendi-
carunt, quum è floribus fierent serta. Arborum ramis coronari in certamini-
C bus mos erat primũ, postea uariari cœptũ est mistura uersicolore, florumq;
inuicem odores coloresq; succesſere: sic coronis è floribus receptis paulo
mox subiere quæ dicuntur hybernæ, tum cũ terra flores negat, ramẽto è cor
nu tincto: paulatimq; subrepsit appellatio corollis, inter initia propter gracilitatem nomi-
natis, mox & corollarijs. Sunt qui coronas à choro, licet careat aspiratione, dictas putent,
siue quòd honorent eos quibus imponuntur. Auctorem & inuentorem coronæ Ianum
biformem fuisſe Græci prædicant: eamq; in Græcia factitatã à Stephano primũ asſerunt.
ob id & nomen sertis datum, ut Stephani uocarentur. Militares multorum generum ue-
teribus usurpatæ sunt. Triumphales quæ temporibus antiquis propter paupertatem lau-
reæ fuerunt, postmodũ ex auro fieri cœptæ sunt, quæ imperatori uictori ob honorem tri-
umphi præferebantur. Oleagineis coronis ministri triumphantiũ donabantur, quòd Mi-
nerua dea belli putaret. Vtebantur qui non fuerant in prælio, sed triumphũ procurabãt.
Obsidionalis corona est, quæ dabatur Imperatori, qui obsidione liberauerat hostibus ob-
sesſos. ea fiebat ex gramine uiridi ex eo loco decerpto, in quo erãt inclusi. hęc magnę auto-
ritatis fuit. Herbam uictorię signum fuisſe apud antiquos, cõstat. hinc herbam dare Plau
to significat se uictũ fateri, quod est antiquę & pastoralis uitę indiciũ. Nam quum in prato
cursu aut uiribus contendebant, cum erant superati, ex eo loco in quo certamẽ inierant,
decerptam herbam aduersario tradebãt. Inter obsidionalẽ & ciuicam hoc interesset, quod
altera singularis salutis esſet, altera uniuersorum ciuium seruatorum. Ciuica, ilignea fuit
frondem habens perennem. hanc dabat testem uitæ salutisq; perceptæ ciui, à quo libera-
tus fuerat in prælio. ea è fronde querna texebatur, quoniam cibus uictusq; antiquisſimus
quercus capi sit solitus. Ex ilice quoq; factitabatur, quod genus superiori proximum est.
Ciuica dignus censebatur qui ciuem seruasſet, ut à fortiter pugnantibus retineri non qui
uerit. Myrtea corona Papyrius usus est, quòd Sardos in campis Myrteis superasſet. Mu- 3
ralis erat, quæ ab Imperatore donabatur ei qui primus murum subijsſet, uiq; oppidum ho
stium ascendisſet: idcirco quasi muri pinnis erat decorata. Castrensis, qua donauit Impe-
rator eum, qui primus hostiũ castra pugnãs introiuisſet. Nauali corona maritimo prælio
solebat donari, qui primus in hostiũ nauem armatus transilijsſet, ea quasi nauium rostris
erat insignita. Muralis, castrensis, & naualis ex coronario auro factitari solebant. Oualis
corona erat myrtea, quam gerebant Imperatores qui urbem ouantes introirent, cum bel-
la non erant rite indicta aut sine sanguine confecta. Huic aptam Veneris frondẽ credide
runt, quòd non Martius sed quasi Venerius quidam triumphus foret. Ouandi uerò non
triumphandi gratia donabatur, qum uel bella cum hoste non iusto sunt gesta, aut subito
deditione facta, incruenta uictoria succesſit. Fuerũt & pactiles & sutiles coronæ solennes 4
etiã cœnis. Trãsiere deinde ad rosarias, eoq; luxuria procesſit, ut nõ esſet gratia nisi mero
folio, sutilibus mox petitis ab India. Laudatisſimæ habebant̃ quæ ex folio nardi necteren-
tur. Damnarũt coronamẽtorũ usus Mnestheus atq; Callimachus medici, quòd nocerent
capiti: quoniã & in hoc est aliqua ualetudinis portio, in potu atq; hilaritate præcipuè odo
rum ui subripiente fallaciter solertiã. Mos tamen antiquis inoleuit, ut post cœnam circun
ferrentur conuiuis: sed aut frondibus arborũ ut lauri, hederæ struebantur, aut herbarũ flo
ribus uersicolore commistu. Illas grauibus uiris dignas putauit Ammonius, has ludicras
magis puellaresq; uirginibus ac fœminis accõmodatiores, quàm philosophorum choro.
Quòd & uersicoloria florũ uenustate placeãt, oculosq; cõtuentes pulchritudine pascãt,
necnõ odorũ suauitate nares alant: per quos sensus licet tanquã per alias animi fenestras 5
uoluptatẽ afferant, miraq; iucunditate recreent, auriũ tamen delitias ac gratã illam amœ-
nitatem excludunt. Sed hęc ioco dicta non serio putantur. siquidem odorum colorumq;
quos parens natura produxit, amœnitate liberaliter fruimur. Verũ ea quum nihil frustrà
soleat

ſoleat moliri, hæc odoramēta coloresq́ſ ſolius oblectamēti gratia creditur ædidiſſe, quū nihil aliud præſtant cōmodi, niſi quod uiſum odoratūq́ſ reficiunt. Frutices, herbas, arbores frondibus ueſtiuit, quò ſuos fructus ab iniurijs æſtus ac frigoris uindicarent. Flores uero creaſſe uidetur nō alterius cauſa, quàm ut nobis utentibus iucunditatē quandā ſubminiſtrent: ijs præſertim illecebris non parum uiſus olfactusq́ſ capiuntur, utpote quum flores miros efflent odores, inenarrabilemq́ue colorum uarietatem repræſentent. Nec in ullis rebus alijs laſciuiens natura in magno fertilitatis gaudio tam uarie luſit. flores odoresúe cōtinue gignit, ſed nec pictura quidē ſufficit imaginibus colorū reddēdis mixturarūq́ſ uarietatibus. Auulſis, ut tradunt, folijs, exulcerationis noxa indecensq́ſ glabritia cōcipitur, quæ arbores herbasq́ſ caſtratas ijs partibus malè habeat, quare non ab re præcepit Empedocles nō modo laurus folijs manus abſtinēdas, ſed & alijs omnibus quoq́ſ parcendū: ue tuitq́ſ ne quis uſquā frondibus quibuſcunq́ſ uiolenter raptis ſeſe quouis modo perornaret. Porrò florū collectio decerptusq́ſ, uindemijs ſimilitudine reſpōdet, fitq́ſ ut illa citra noxam: quos niſi quis ſuo tempore legat, flaccidi marcentesq́ſ procident, & caduci properè cōtabeſcent. Quapropter è floribus tantū texendas eſſe coronas proponūt. Sed uetuſtiſſimi quiq́ſ arborū frondibus ramuliſq́ſ coronamenta torſiſſe ſuis ſcriptis abunde teſtātur. Liber uini repertor quum medicamentū ſuauiſſimū ſimul & uehementiſſimū adinueniſſet, fertur hederā ſuis uiribus huic repugnantem, in honorem ac pretium adduxiſſe: eaq́ſ coronari debacchantes edocuiſſe, quo minus uini noxam ſentirent, hedera ſuo frigore temulentiam reſtinguente. Iuglandem quoq́ſ coronamentis abdicandam nobis græca nomenclatio ſatis oſtendit, quæ κάρυα à capitis grauedine propter odoris uirus creditur dicta. nanque grauem expirat halitum, eóſque ſopore tentans lædit qui ſub arbore decubuerint. Narciſſum tamen Sophocles magnū deorum terreſtrium coronamentū appellauit, ita dictum quòd neruos hebetaret: membriſq́ſ torporem, ſenſus ſopiens, afferret. Tradūt rutam peganon Græcis à facultate dictam, quòd colore ſiccitateq́ue genituram coagularet: ideóque geſtantibus uterum inimica etiam coronis inſerta putatur. Hallucinantur planè qui amethyſtum herbam exiſtimēt contra ebrietatem pollere, gentilemq́ſ hinc gemmam ita nominari, quod uinolentię refragetur: utraq́ſ enim à colore ſibi nomen aſciuit. De calculo ſatis cōuenit. Cæterū amethyſti herbę foliū meracioris uini colorem æmulatur. Iis itaq́ſ iam dictis nomina uires indiderunt. Quum ergo merū caput occuparit, arcemq́ſ ſenſuū obſederit, mirū in modum hominē conturbat: cui mitis aura florū naribus hauſta ſuccurrit, caputq́ſ ab ebrietate propugnaculi uice tutatur. Quinetiā laxant, ſi calida præditi ſunt natura, ſpiracula quibus uinoſus euadat uapor. Quæ uero frigidis floribus ut uiolis roſiſq́ſ coronæ ſtruuntur, noxios halitus repellunt. quippe quum & aſtringant ſua ui, & odore capitis grauitatem corrigāt. Liguſtri flores, croci, & baccaris, odore ſomnos alliciūt, & ad placidā quietē potos perducūt. expirāt enim lenē aurā ac blandū odoris effluuiū, quo in temulētorū corporibus inęqualitates obortæ aſpritudinesq́ſ ſenſim diſſipentur: atq́ſ ſic exterantur, ut conciliata tranquillitate crapula retundatur & excoquatur. Atqui quorundam florum odoribus irrepentibus ad cerebrum, ſenſiles meatus repurgantur, ac humores citra iniuriam uel concuſſum leniter à calore diſcutiuntur, eoq́ſ frigidum natura cerebrum fouetur. Sic flores bifariam coronamentis inferentur, uel ut capitis ipſius grauitatem abigant, aut ut ſomnum placidum accerſant. Verum quæ floribus concinnatæ ceruici colloq́ſ tanquam penſiles geſtantur, Græcis ὑποθυμίδες appellantur. hinc odores naribus rapti, ſuo calore cerebrum feriunt. Non enim quod huiuſcemodi coronarij torques quaſi cordis animum caſtrametati uiſantur obſidere, nominātur Græcis hypothymides, quum potius licuiſſet epithymias appellare, quoniam collo ſupra cor nexi propenderēt: ſed eo nomine, quod halitum & auram ſurſum expirent. Nec mirari debemus ſi coronarum uapor tantam ſibi uendicet facultatem. nanq́ſ fertur umbra taxi ſubter dormientes enecare, præſertim quoties in ſenſum graue uirus illapſum proruit. Sic papauer quum eius lachryma decerpitur, tam uehementem auram eructat, ut qui non ſibi cauerint, ueterno correpti concidant. Nam alyſſon herba uel manu geſtata, uel oculis cōſpecta, rabie liberat: ideò propter ouilia, caprarum greges, & armentorū cubilia ſeri perquam utile putāt. Roſa Græcis rhodon nominatur, ꝙ ſanè ſuo eſu copioſum

remittat

remittat effluuiũ: quare fugax quàm celerrime marceſcit. Refrigerat autem, ſuoq́ꝫ flam-
meo conſpectu non ineleganter rutilat: ſiquidẽ tenuis quædam aura per ſumma roſæ ſa-
ne uiget, quæ pulſa ui coloris expuitur. Igitur non ab re ioculari cõuitio Momus eos in-
ceſſere ſolebat, qui capitibus corollas gererent, argumento quòd tam gratus odor uelut
fugax inutiliter euaneſceret: ſi uerò ſubditæ ſenſibus deferrentur, ſuauitate nares, uarieta
te colorum oculos recrearẽt. Troianis temporibus iam floribus erat honor, & hos certè
treis Homerus laudat, loton, crocon, hyacinthũ. Roſarum uſus propè nimius eſt in co-
ronis. Lilium roſæ nobilitate proximum eſt, quadam etiam cognatione coronamẽti. Nar
ciſſus florem ſuo cacumine profert candidũ, calyce purpureo, quem donat coronis. Vio-
lis proximus honos, maxima authoritas luteis. Cæterum coronarum quæ ſola uarietate
placẽt, duo genera: quando aliæ folio, aliæ flore cõſtant. Florem dixerim geniſtas: nanqꝫ
in ijs decerpitur luteus. Item rhododẽdron. In ueprìbus naſcitur cyclaminum, cuius flos
coloſſinus in coronas admittitur. Folia ſmilacis & hederæ coronamentis ſe dedere, coro-
neq́ꝫ earum obtinent principatum. In coronamenta folio uenere cunilago, meliſſophyl-
lon quod apiaſtrũ, & meliloton quod ſertulam campanam uocant. Coronas ex hac an-
tiquitus factitatas indicium eſt nomen ſertulæ quod occupauit. placet maximè folijs bre-
uiſſimis atqꝫ pinguiſſimis. Folio coronat & trifolium, cuius tria genera: aſphaltion maio-
re folio, quo coronarij utũtur: alterum acuto ὀξυτρίφυλλον: tertium ex omnibus minutiſ-
ſimum. Vtuntur hederæ folijs, corymbis, & flore purpureo. in ijs colos tantum delectat,
odor autem abeſt. Amarantus quoque ſine odore noſcitur, ſpica purpurea uerius ꝗ flos
aliquis: mirúmque in eo, gaudere decerpi & lætius renaſci. Prouenit Auguſto menſe, du
rat in autumnum, decerptus aſſeruatur. mirumq́ꝫ, quum defecere cuncti flores, madefa-
ctus aqua reuiuiſcit, & hybernas facit coronas. Summa eius natura in nomine eſt, appel-
lato quoniam non marceſcat. in nomine eius eſt & cyani colos, item holochryſi: quanqꝫ
ij flores in uſu non fuerint Alexandri magni ætate, quoniam ſeculi illius authores pror-
ſus ſiluere de illis. quo manifeſtum eſt poſtea placuiſſe. à Græcis tamen repertos quis du-
bitet, non aliter Italia uſurpante nomina illorum? Petilius ab exilitate nomen duxiſſe ui-
detur. eſt autem Plinio flos autumnalis circa uepres naſcens, folijs paruis, quinis, calycu-
lo uerſicolori inſtar roſæ ſylueſtris, in quo luteum ſemen. folia eius haud naſci traduntur
præterquam inflexo & retorto floris cacumine. Bellius quoque coronis inuenit gratiam
quum in pratis ſponte naſceretur: iamq́ꝫ earum gratia in hortis ſtudioſe colitur, flore pa-
ſtillicantibus quinquagenis quinis barbulis coronato. Pratenſes ij flores & ſine uſu, ideò
fere pleriqꝫ nominibus defuncti: de ijs tamen ſparſim ſuis locis diſſeremus. Heliochryſos
folijs abrotono ſimilibus naſcitur, cauliculis tenuibus, aureo & immortali flore cacumi-
natis. huius flore Theophraſtus ſcribit ſe pleroſq́ꝫ coronare, ut gratiam ineãt & uitæ glo-
riam exiſtimationemq́ꝫ concilient, ſi prius ungento perfuſi fuerint, auri ignem nõ exper-
ti ſcobe conſperſa. Origanum quoqꝫ coronamẽtis quæſitum: thymum quoque. Folio tã-
tum coronant Iouis flos, amaracus, hemerocalles, abrotonum, helenium, ſiſymbrium, ſer
pillum. Colore tantummodo placet Iouis flos: odor abeſt ſicut illi quæ græce phlox dici-
tur. reliqua & ramis & folio odorata ſunt, excepto ſerpillo. Duo conizæ genera in coro-
namenta uenere, mas & fœmina. differentia in folio, conſtrictius fœminæ anguſtiuſque,
imbricatum maris & ramoſius. Nec excludi debet œnanthe, quũ ſit dicata corollis: item
phænij genus utrunqꝫ ſertis addictũ noſcitur. Lychnidis flores uiolæ magnitudine, odo-
re nullo, coronis inſeruntur. Spinæ acutæ floribus utuntur etiam coronarij, quum cauli-
culi eius inter oblectamenta gulæ condiantur. Vincaperuinca ſemper uiret, in modum li-
neæ folijs geniculatim circundata: topiaria herba, inopiam tamen florum aliquando ſup-
plet, ſæpe nobis hyberna miniſtrat coronamenta. Non fuit in uſu prioribus ſeculis altile
betonicum, quum authores illius nõ meminere. Volũtarium paſſim in parietinis ſpecta-
tur, altile plenũ lætius, quod culturæ diligentia ſubinde componatur: neque ſpecie neqꝫ
odore tamen quouis modo diſſident. horum flores omnium ſpecioſiſſimi tam æſtiuas ꝗ
hybernas replent coronas. Nanqꝫ ij garyophylli placent odoratu, ſed longè ſuauiſſimo,
coloribus relucent uarijs: quandoquidem alius cocco rutilat, alius ſaturata ſplendet pur-
pura, alius niueo blanditur candore, alius uerſicolore uariat cõmiſtu, nec roſis inferiores
uideri

uideri poſſunt, uerum cum eis de principatu contendunt, quando nec colore ſuperantur purpureo, uermiculato, candido: nec odore, niſi quod à longinquo plus olet recens roſa, ſed diuturniore mora uincitur. Betonico ſupra triduum uita uigorq; durat. Roſa nihil fugacius: longiſſima decerptis mora, dies: in quo flacceſcentes uenerem & gratiam exuũt, ſuiq; decoris pulchritudinem fragiles amittunt. Philoſtratus roſæ fruticē amori dicatum quadam epiſtola tradidit, quod ut ille Cupido iuueneſcit, ita recens roſa iuuenta pollet, mollis delicataq; uidetur, ut ille. aureis uterq; crinibus comatur. Si reliqua libeat comparare, roſæ ſagittarum loco ſpinas, ac pro facibus fuluos apices geſtant. folijs perinde quaſi pennis alatæ ſpectantur. Tempus ullum neq; roſa neq; Cupido nouit. Siquidem amor ut fugaci formæ pulchritudiniq;, ſic prouenientibus roſis creditur inimicus. Qui Romæ, ut idem inquit, flores circumferebant, in curſum cõciti properabant: hoc celeritatis teſtimonio nobis innuebant, formæ uigoriq; non eſſe fidendum, quòd illa cõfeſtim irreuocabilis fugiat. Curſus quoq; documẽto nobis fuit, ut pulchritudo facillimè uaneſceret: magna, ut palam eſt, admonitione hominum, quæ ſpectatiſſime floreant celerrimè marceſcere.

Mutationis exempla quæ maleficio proficiant.

De morbis ſatorum & remedijs. Cap. XV.

ARbores ac herbas quas naturæ debeamus, tribus modis naſci dictũ eſt, ſponte, ſemine, radice. neq; omnia in omnibus locis naſci certũ eſt, nec trãslata uiuere. hocq; uel faſtidio, uel cõtumacia, aliàs imbecillitate, aliàs cælo inuidente, aliàs repugnante ſolo euenire ſolet. Quòd ſi nonnunquam poſſit à ſolo impetrari, ut alienas alat aduenasq; nutriat, cælum nullo modo quit flecti: quòd ſi clementia cæli fauet ſolo reclamante, quæ naſcentur aut inuita parient, aut mutationem aliquam fructuũ aut arborum fieri cõtendunt, quæ quidem aruſpices oſtenta eſſe dicunt, non aliàs quàm ſi punicum acidum ædat dulce, aut cõtrà dulci acidum proueniat. item ex caprifico ficus, ex fico caprificus naſci nonnunquam ſolet: ex nigra fico candida. Ex uua nigra candidam prodire in uite quam capneiam uocant, Theophraſtus eſt autor. In reliquis plantis opera quædam cultu, quædam ipſius ſoli natura mutantur. Typhæ ſemen ſi piſtum feratur in triticum uertitur. Syluestre hordeum triticumq; cultu feritate mitigata in cereale manſueſcunt. Legumina ſi nitro pridie macerata ſerantur, longe facilius excoquentur. Lentem ut craſſeſcat paxillo demittunt. Cicer ut grãdeſcat, cum ſiliquis obſeritur. Triticum ſæpe degenerat in lolium. item omne triticum ſolo uliginoſo poſt tertiam ſationem conuertitur in ſiliginem. Nam tritici uicium eſt: & quanuis candore præſtet, pondere tamen uincitur. Populus alba in nigram cõmeat. Ocymum ſolibus expoſitum in ſerpillum tranſit: quod fieri uiſitur, quum accedẽte maiori ſiccitate foliũ decreſcit inopia alimenti, & odoris acrimonia gliſcit. Siſymbrium niſi cultura coerceatur, odore in mentham, figura in nepetam deſciſcit. Nec aliter de noualibus ſylueſtre menthaſtrum in mentham conuertitur, inuerſis cacuminibus diſpoſitum, quæ res feritatem deponit atq; edomitam reddit. Neglecta uitis degenerat in labruſcam. Ex ſemine braſſicæ ueteris rapa fiunt: atq; inuicem ſemẽ uetus tantum ualet in quibuſdam rebus, ut naturam commutet. Nam ex ſemine braſſicæ uetere ſato, naſci aiunt rapa, & contrà, ex raporum, braſſicam. Sæpe etiam explorata nobis ſemina naturali uitio deſciſcunt. id quod Poeta uelut ſurdis ueritatis indulget diſſerendo.

Vidi ego lecta diu & multo ſpectata labore
Degenerare tamen, ni uis humana quotannis
Maxima quæq; manu legeret: ſic omnia fatis
In peius ruere, ac retro ſublapſa referri.

Rapa campis & locis humidis lætantur. Napus glareoſis ſabuloſisq; aruis melior exit, lociq; proprietas utriuſq; ſemen commutat. Nanq; in alio ſolo rapa biennio ſata conuertuntur in napum: in alio napus raporum accipit ſpeciem. Nec modo in ijs, uerum in nonnullis animalibus euenire notatum eſt: ſiquidẽ ex tinea eruca, ex eruca papilio gignitur, quare id uelut abſurdum ab ratione non abhorrebit. Cæterum ſata quædam iniurijs laceſſita melius prouenire credidit antiquitas. Nanq; uti metalla longo contritu magis ſubinde nitent, & niſi ſic exerceantur, rubiginem contrahunt: ita ſtirpes nõnullæ identidem ſpecio-

ſlores emergunt probris opportunæ, quibus ſi non adficiantur, uelut ieiunæ fatiſcũt. Sic
gaudet calcari & atteri pede crocus, pereundoq; lætior prorumpit. Incēſus aſparagus ube
rior renaſcitur. Qua ratione cum ſpinam fecerit, collectis ſeminibus ipſis ſcorpiones ita
ut ſunt ſuo loco perurendi: & quo maturius fuerit incēſus, hoc lætius proueniet. Sic arun
dineta niſi uetuſtatē ſentiant, eodem more incenduntur, ita uegetiora renaſci produntur.
Criſpum fiet apium qualitercunq; ſatum, ſi quum eſt natum, incrementum eius ſuperuo
luto cylindro coerceat olitor: uel ſi ſemina ante tundant, aut pedibus proculcētur enata:
uel ſi ſuper areas naſcentes aliqua pondera uolutētur. Rutam dum conſeritur maledictis
proſequuntur, ita uegetiorē reddi ueteres crediderunt. Ex hoc etiam genere ocymũ intel
ligitur. Gaudet & ipſum, quum obrutũ terra ſemen eſt, pauicula uel cylindro diligēter in- 1
culcari. maturius exibit feruenti conſperſum aqua. Sentiunt & morbos terræ ſata. nanque
ocymum ſe necat. Aſparagus recens enatus per hyemē rigore peruritur, ſuccurritur ſtra-
mentis operientibus: ſed primo uere ſtatim aperiatur. Enecatur cyminum ab imo dorſo
niſi repurgetur: aliàs priuatim cumini morbus ſcabies. ocymum quoque ſub Canis ortu
palleſcit. omnia uerò acceſſu mulieris menſtrualis flaueſcunt. Si ad eum locum in quo cu-
cumis aut cucurbita conſitæ ſunt, mulier admittatur, contactu eius langueſcũt incremen
ta uirentium: ſi uero fuerit in menſtruis, uiſu quoq; ſuo nouellos fœtus enecabit. Beſtiola
rum quoq; genera innaſcuntur. culices napis, raphano erucæ & uermiculi: item lactucis
& oleri. Vtriſq; hoc amplius, limaces & cochleæ. Infeſtant & culices hortos riguos, præ-
cipuè ſi ſunt arbuſculæ aliquæ: ſed ij galbano accenſo fugantur. Ferro non expedit tangi 2
rutam, cunilam, mentham, ocymum. Formicæ non minima hortorum exitia ſunt, contra
quas remedium putatur limo marino aut cinere obturatis earum foraminibus: ſed effica-
ciſſime heliotropio herba necãtur. Quidam & aquam diluto latere crudo inimicam eis
putant. Naporum medicinæ ſunt, ſiliquas unà ſeri, ſicut olerum cicer. arcet enim erucas:
quæ ſi iam natæ ſunt, remedium abſinthij ſuccus decocti inſperſus. Veteres quidam auto
res, ut Democritus, præcipiunt ſemina omnia ſucco herbæ, quæ ſedum appellatur, medi-
canda, eoq; remedio aduerſus beſtiolas utendum, quod uerũ eſſe docuit experientia. Fre-
quentius tamen, quoniam huius herbæ minus larga eſt facultas, fuligine quæ ſupra focos
tectis inhęret, ſatis tueri poſſumus incolumitatem plantarum, ſi collecta pridie quàm ſatio
fiat cum ſeminibus miſceatur & aqua cōſpergatur, ut tota nocte ſuccum trahant. Semen 3
olerum ſi ſucco ſedi quam aizoon uocant, madefactum ſeratur, olera nulli animalium ob
noxia futura tradunt. Ne hyemis gelicidijs ſemina perurantur, ſtramentis ſupra iactis ab
ijs & pruinis defendũtur. Vbi apricis regionibus poſt pluuias noxia inceſſerint animalia,
quę Latinis appellant erucæ, Græcis κάμπαι nominãt, matutinis tēporibus frutices olerũ
concuti debent: ſic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, facilè decident, nec ampli
us in ſuperiorē partem ſtupentes prorepent. Sed ſi prius ſucco herbæ ſedi macerata ſunt
ſemina, nihil ſic medicatis erucæ nocebunt. Democritus adfirmat has ipſas beſtiolas ene-
cari, ſi mulier quæ in menſtruis curſibus eſt, ſolutis crinibus & nudo pede unamquanq;
aream ter circumeat, poſt hoc decidere omnes uermiculos & ita emori. Aduerſus erucas
cancrum fluuiatilem in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. Sunt qui uirgis ſangui- 4
neis tangant ea quæ nolunt ijs eſſe obnoxia.

De menſuris quibus longitudines herbarum dimetimur: item rationibus ponderum. Cap. XVI

QVoniam autores explicandis herbarum magnitudinibus, certis rerum
modis utuntur, non alienum mihi fuit uiſum ſingulas ſubijcere menſu
rarum rationes, quæ omnibus etiam in rebus apprimè uidentur neceſ-
ſariæ. hæ ex corporis humani membris colliguntur, ut palmus, pes, digi-
tus. Corpus enim hominis ita natura cōpoſuit, ut pes ſui corporis eſſet
altitudinis ſextæ: cubitus uerò quartæ: reliqua membra ſuos habent commenſus propor-
tionis. Verum ut à minima parte, omnibus tamen conſpicua, herbarum modos auſpice- 5
mur: digitus ſextadecima pars pedis cōſtituitur, ut uncia duodecima. ſed ipſius digiti ſim-
plex obſeruatio non eſt: nam alius uocatur quadratus, alius rotundus. Quadratus, tribus
quartis decimis ſuis rotũdo maior. Rotundus tribus undecimis ſuis quadrato minor eſt.

Palmus

Palmus quatuor habet digitos:ita efficitur ut contineat Pes ſedecim digitos. Cubitus ſex palmis conſtat digitiſq; uigintiquatuor:totidem quoq; ſeſquipes. In quo noſcendum nobis eſt,quoties uocabulum hoc ſeſqui cum aliqua menſura uel modi, uel numeri, uel temporis collocatum fuerit,nõ integrum modo id explicare cui iungitur,ſed integrum & ſemis. Sic ſeſquilibra,ſeſquimenſis,ſeſquicyathus uſurpantur Latinis . eſt enim ſeſquilibra, libra una & ſemis:ſeſquimenſis integrum menſem cum dimidio ualet: ſeſquicyathus integrum cum dimidio complet. Cæterũ quẽadmodũ cubitus ſex eſt palmorũ, ita in Græcis ciuitatibus factũ eſt,ut in drachma ex æquo ſex quos appellãt obolos quadrãteſq; obolorũ,quæ alij dichalca,nõnulli trichalca, pro digitis uiginti quatuor in drachma cõſtituerentur. Latini in denario denos aſſes æreos collegerunt, & ea re cõpoſitio nummi denarij nomen retinet. etiam quartã eius partẽ, quòd efficiebatur ex duobus aſſibus & tertio ſemiſſe,ſeſtertium uocitarũt . & quoniã animaduerterũt utroſq; numeros eſſe perfectos & ſex & decem,utroſq; in unum cõiecerunt & fecerunt perfectiſſimũ decuſſiſſexis. Huius aũt rei autorem inuenerũt pedẽ.è cubito enim quum dempti ſunt palmi duo,relinquitur pes quatuor palmorũ. Quapropter pes in herbarum longitudinibus perueſtigandis as ſtatuitur, quod capiat totidẽ digitos,quot denarius aſſes. Vtrunq; ſexdecim partibus conſtare diximus. Cuius ſextans dicitur ſexta pars aſſis, in quo digiti ſunt duo cum quarta parte. Quadrans quarta pars aſſis numeratur,hoc eſt digiti quatuor, qui etiam alio nomine palmus à nobis fuit appellatus. Verum ne nomenclaturarũ uarietates quandam pariant confuſionẽ, notandũ eſt palmum ueteribus fuiſſe duplicẽ. Minor digitorũ quatuor habetur, Græcis palæſtes uocatus: maior digitorum duodecim ; ſpithame Græcis dictus : quæ differentia ex Varrone, Vitruuio,facile deprehenditur. Plinius libro ſeptimo narrat, Spithamæos eſſe Pygmęos,ternas ſpithamas lõgitudine, hoc eſt ternos dodrãtes non excedere. Qua cõſtat etiã citati autoris ſentẽtia, ſpithamã cum dodrante modo cõuenire. Sunt qui diſpithamæon bipalmẽ aut duum palmorũ magnitudinẽ interpretentur, & palæſten modum quatuor digitis conſtantẽ cum ſpithama, quæ duodecim conſtituitur, confundant. Nos diſpithamiæon binos dodrantes æquare putamus, qui uigintiquatuor continent digitos, ſiue alias ſeſquipedẽ. Nam quatuor & uiginti digiti integrũ pedem & dimidiatum complent. quæ ſeſquipedalis altitudo clarior cognoſcitur, ꝗ ut egeat cõprobari. Suas tamen partes poſſent tueri, ſi de maiore palmo intelligerent: uerũ id ad abolendã magnitudinis controuerſiam fuerat exprimendum, ne nobis ambiguitas turpiter imponeret, omniſq; fallacis ſenſus ſuſpicio faceſſeret. Nemo tamẽ poteſt inficiari modos rerum aliquos nomenclatione ſola ab alijs, non re ipſa diſcriminari. Nam palmus cum quadrante conuenit, uterq; quaternis conſtituitur digitis. nonne bini dodrantes iuſtè ſeſquipedem implent? nempe ambo uiginti quatuor referunt digitos. Nũ cubitus idem cum ſeſquipede ualet? uterq; nimirũ ſenis palmis digitiſq; uigintiquatuor conſtare cognoſcitur. quare nõ magni refert, ſiue ſeſquipedalẽ, ſiue cubitalẽ, ſiue binos dodrantes altam dixeris longitudinem, quum proſus idem hæc tria ſibi uelint, nomine tenus uariata. Num eadem bipalmea cum ſeſquipedali longitudo creditur? utraq; ſanè binis cõſurgit palmis, id eſt octo digitis. quare parui intereſt, ſiue bipalmarẽ, ſiue ſemipedalem appellaueris cauliculum. Verum ut ad rem reuertamur, Dodrans, pars eſt dimidia & tertia aſſis, dicta quaſi inde dempto quadrante, in quo ſunt digiti duodecim. Dodrantalis cauliculus dicitur, qui longitudine duodenos æquat digitos. Triens, tertia pars aſſis & una duodecima, in quo digiti quinque cum unius duodecima portione. Sextans, pars eſt aſſis ſexta, in quo ſunt digiti duo cum dimidio unius & duodecima parte. Vncia, duodecima pars aſſis, ab uno dicta, ſi Varroni credimus. Sextula, ſexta pars unciæ, ſicut ſemuncia dimidia pars. ſe particula in quibuſdam ualet dimidium, ut in ſelibra, ſemodio, ſemuncia. Semis, aſſis dimidium conſtituitur. Quincunx, à quinq; & uncia concluſum, aſſis pars tertia & una duodecima, cõtinet digitos quinq; & quartam unius portiunculam. Sic quincunciale folium, quod modo numeratam magnitudinem implet. Septũx, pars aſſis dimidia & una duodecima, hoc eſt in quo ſunt digiti ſeptẽ cum quarta alterius parte. Bes, duæ tertiæ aſſis partes, in quo nouem inueniuntur digiti, adiecta quarta alterius portione. Bes, ut Varroni placet, olim des dicebatur, quaſi dempto triẽte. Deunx, duę tertiæ & una pedis quarta, dicta quòd à decẽ una

ſit dempta uncia,ut dextans dempto ſextante, in quo eſt pars pedis dimidia & una tertia. Sed exempli gratia caulium longitudines aliquæ declarentur. Bicubitales criſſio, dracunculo,gentianæ,glaſto,albæ ſpinæ,acantho,althææ,maiori conyzæ,ſymphyto. Cubitales plantagini,ranũculo,chelidoniæ,baccari,phu,ſphondylio,libanotidi, betonicæ,aliſmati, ſatyrio. Dodrantales hyacintho,caucali,aro,ſeſamoidi,chamæleoni nigro, ſylueſtri cumino,cretenſi dauco,orobanche,hyperico,teſticulo canis,leontopetalo. Seſquipedalis ornithogallo,thlapſi,cneco.palmeus tripolio. Sed de magnitudinibus abũde diximus, quum caulium diſcrimina ſuperius referremus. Sed locus etiam is exigit,ut rationes ponderum & menſurarum quibus utuntur medici, breuiſſime colligantur. Scrupulus qui Græcis gramma dicitur,quaſi primum ponderis elementum,duos continet obolos. obolus pendet ſiliquas treis,quæ græce κεράτια nominantur. Siliqua chalcos continet duos, hoc eſt, ut uolunt,quantum lentis octo ſemina. Tres ſcrupuli drachmam faciunt, quod eſt denarij pondus. Sic prudentes obolorũ,quæ dichalca Græci nominant,uigintiquatuor in drachma cõſtituuntur. Drachmę additus ſcrupulus ſextulam creat,in qua ſunt ſcrupula quatuor. Duplex drachma ſiciliquum facit,in quo ſunt ſcrupula ſex. Sextulas uncia ſenas habet:hinc ſextulæ nomẽ poſſidet,quod ſit ſexta pars uncię. Semuncia dimidia pars unciæ, in qua ſunt ſcrupula duodecim. Sextulæ duæ duella uocantur. octo drachmæ reddũt unciam,in qua ſcrupula continentur quatuor ac uiginti. ſed uncijs duodecim Romana libra conſtat. Nanq; Attica,ut aliqui tradunt,minor eſt,ut quæ drachmis cõficiatur ſeptẽ & ſeptuaginta,cum Romana ſex & nonaginta. Sic drachmæ centũ minã cõſtituere tradunt, maiorẽ drachmis quatuor Romana libra. Paulus tamẽ Aegineta eo libello, quẽ in operis ſui calce ponderibus ac mẽſuris dicauit, minam Atticam & Aegyptiam ſexdecim uncijs conſtare prodidit,minã uero Romanam uncijs uiginti. Sed ut inter omnes conuenit,aſſis loco ponderibus medicaminũ libra ſtatuitur,cuius uncia quæ ab uno dicitur, duodecima pars eſt. Sextans pars ſexta,id eſt unciæ duæ,in quo ſunt ſcrupula quadragintaocto. Quadrans,pars libræ quarta,id eſt unciæ tres, in quo continentur ſcrupula duo & ſeptuaginta. Triens,tertia libræ portio,id eſt unciæ quatuor,in eo ſunt ſcrupula XCVI. Quincũx, pars eſt tertia librę, & una duodecima,id eſt uncię quinq;:in quo numerant̃ ſcrupula cẽtũ & uiginti. Pars dimidia libræ ſemis dicitur,quaſi ſemis as, quæ etiam ſelibra nominatur,in quo continent̃ ſcrupula centũ quadragintaquatuor. Septũx,pars eſt dimidia & una duodecima,id eſt unciæ ſeptẽ,in quo ſunt ſcrupula centũ ſexagintaocto. Bes partes duæ tertiæ,id eſt unciæ octo,in quo ſunt ſcrupula CXCII. Dodrãs tres quartas capit, id eſt uncias nouem,in quo ſunt ſcrupula ducenta ſexdecim. Dextans pars aſſis dimidia & tertia,id eſt unciæ decẽ,dictus quod deſit aſſi ſextãs,in quo ſunt ſcrupula ducenta & quadraginta. Deunx duæ tertiæ & una quarta,id eſt unciæ undecim, in quo ſcrupula ſunt ducẽta & ſexagintaquatuor. Sequitur integrũ quod eſt as, in quo ſunt unciæ duodecim, & ſcrupula ducenta & octogintaocto. His partibus ueteres non medicamẽta modo, ſed integra omnia quoq; diuidere ſolent. Diximus de ponderibus, nunc uerò de menſuris eſt diſputandum,illis inquã non quibus agros,ſed aut fruges aut liquores dimetimur. Amphora quæ Græcis ἀμφορεὺς κεράμιος autore Dioſcoride dicitur,octo cõgios capit, Duplex amphora modius eſt, aut ſi mauis græce medimnus. Cõgius qui gęrce χοῦς dicitur,ſenos capit ſextarios,inde forſitan ductum ſextarij nomẽ,quòd eum ſexies cõgius capit. Triplex quoq; amphora efficit ſextariũ. Dimidium ſextarij hemina eſt,à gręco ἥμισυ oriunda, quòd eius ſit dimidia pars, Graijs cotyla nominatur, & ſępe tryblion. Quatuor ſextarij chœnica cõplẽt,ut decem metretam. Scribit tamen Iulius Pollux cotylã chœnicis eſſe tertiã partem, chœnicas octo & quadraginta medimno contineri. Hemina ſex impletur cyathis. Seſquicyathus acetabulũ implet. Cyathus Paulo autore,duo myſtra continet. Sed ut Plinio placet,pendet per ſe cyathus drachmas decem. Quum acetabuli menſura dicitur ſignificat eidem heminæ quartam partem, id eſt drachmas quindecim. Mna quam Latini minam uocant,pendet drachmas Atticas cẽtum. Sed non parui refert in liquidorũ modis quem laticem metiamur,quòd æqua lance trutinata quædam plus alijs habeãt momenti. Quare gratia exempli nobis oleum,uinum, mel proponuntur. Mel itaque uino quarta parte ponderoſius exiſtimatur,capit enim integram huius menſuram & inſuper trientem. mel

ex media

ex media parte oleum pondere degrauat. Continet enim totum eius modum & ultrà ſemiſſem. Vinum oleo nona parte ſupereminet, quando integrum ipſum capit, & eius dodrantem. Verum ut dicta manifeſtiora reddantur, ſingularum menſurarũ pondera breuiter ſubijciemus, hos liquores publico omnium cenſu conſpicuos in uſum proferentes, oleum, uinum, mel. Italica amphora capit olei libras ſeptuagintaduas, uini octoginta, mellis centum & octo. Congius continet olei libras nouem, uini libras decem, mellis libram cum ſcrupulis decem. Acetabulum capit olei drachmas octodecim, uini ſextantem, uel ſi malis, uncias duas & ſcrupula duodecim: mellis quadrantem, & ſcrupula nouem. Cyathus olei pendet per ſe drachmas duodecim, uini ſeſquũciam & ſcrupula quatuor, mellis ſextantem, drachmas duas. Myſtron paruum olei tenet drachmas ſex, uini ſcrupula uiginti, mellis drachmas nouem. Myſtron maius capit olei quadrantem, uini tres uncias, & octo ſcrupula, mellis trientem, uel, quod idem eſt, uncias quatuor. Oribaſius autor eſt, Italicum ſextariũ menſura uini continere uncias uigintiquatuor, in pondere libram & beſſem: mellis uero ſextarium, duas libras & ſemiſſem pẽdere. Galenus memoriæ prodidit, Sextarium olei octodecim uncias poſſidere, uini uiginti, heminam dodrantem. Aegyptia artabe modios quinq; cõtinet. Chœnix ſextarios duos. Sextarius heminas duas. Hemina cyathos octo. Medimnus Atticus hemiecta capit duodecim. Hemiecton chœnicas IIII. ita ut medimnus minas capiat quadragintaocto, ſextarioſq; nonagintaſex. Culeus omniũ maximus creditur, quem uiginti amphoræ complent, continetq; urnas quadraginta. Columellæ, Plinioq; ſeſquiculiare dolium ſexaginta urnas capit. Pars tertia myſtri cyame dicitur, quæ duo cochlearia capit. Attica mina & Aegyptia ſi Galeno credimus, uncias continet ſexdecim, Romana uiginti. Itaq; ut rem breui ſermone perſtringamus, libra pendet uncias duodecim, uncia drachmas octo, drachma ſcrupulos treis, ſcrupulus binos obolos, obolus ſiliquas treis, ſiliqua chalcos duos. Hæc ex diuerſis autorum ſententijs defunctorie ſubdidimus, quæ Lector optime boni conſules.

De colorum uarietate. Cap. XVII.

FLores herbarum tam uario colorum ornatu laſciuiens natura depinxit, ut nulla in re tam magno fertilitatis ſuæ gaudio uſq; eò luſiſſe uideatur. Luxuria quoq; ueſtibus prouocauit eos flores, qui colore cõmendentur. Verum ut à primordijs breuiter colorum rationes auſpicemur, Simplices colores dicuntur qui elementa ignẽ, aerẽ, aquam, terrã ſeqũtur. Aer & aqua ſuapte natura candidi ſunt. Sol & ignis flaui. Terra niſi tincturam ebiberit, aut aliunde ſibi colorem aſciuerit, candida cernitur, cineris eius argumento, qui exuſto humore tincturam creante, natiuum candorem reſumit: ſed non emaculatum, quòd fumo qui nigricet, inficiatur: inde manans lixiuium flaueſcit, flammeo & atro aquam colorãtibus. Niger colos elemẽtorum miſturam ſequitur. Atrum aliquid tripliciter apparet, uel quum à nobis uideri non poteſt, uel quum nihil luminis in uiſum eiaculatur. Item nigra omnia reputãtur, à quibus repercuſſum lumen reſilit. Sic umbræ corporum nigritiæ præbẽt imaginem. Sic opacum iudicatur nigrum. Lumen ignis ipſius eſt colos. Sed hæc magis ad ſenſus exiſtimationem pertinent. Ater color contrahitur, quum aer & aqua ab igni cõcrementur. quapropter ambuſta cuncta ut titiones, ligna, carbones reſtincto igni nigreſcunt. Fumus quem candentes igni lateres eructarunt, excreto humore quàm nigerrimus exilit. Cæterum albor & nigritia ſimplices cẽſentur, & reliquorum colorum primordia, utpote quum eorum cõmiſtu cæteri uelut medij creentur. Si nigrum & album miſceantur, fuſci referent ſpeciem. Atrum & opacum lumini promiſcuũ, puniceũ parit: indicio, quòd nigrum lumini ſolis uel ignis permiſtũ, colorẽ puniceũ mentietur. Atra quoq; omnia quę flagrant igni in puniceũ colorem degenerãt, quales fuliginoſæ flammæ & carbones quũ incanduerint ſpectãtur. Purpura dilutior enitebit, quũ candido mediocri & opaco infirmus ſolis ſplendor ſe cõmiſcuerit. Quare quum ſol ad ortum uel occaſum ſpectat, aer inibi purpura rutiłat. Sic mare purpuraſcit, pręſertim quũ undis in ſublime iactatis reclinãs opacatur. nanq; quando in ſedem ſe recipit, fulgor ſolis imbecillus inſinuans ſeſe, purpureũ colorẽ uiſui repræſentabit. Atqui quum nigro mero collucẽtiq; ſe ſplendor aeris inſeruerit, colos nigellus excitatur, qualis in acinis uuæ reperitur, œnopon Græci uocãt. Cæterũ ubi maturita-

tem ſentientes uuæ nigrantur, phœniceus color in purpuram deſciſcit. Solis itaq; & ignis
lumen, aer & aqua ſuo uario commiſtu omnes, ut ſummatim loquar, nitidos pariũt colo-
res. Etenim alitum pennę ſolis fulgorem admittentes, multas oſtendunt colorum uarieta-
tes. Sed colorum innumera ferè proueniunt diſcrimina, quoties lucido & opaco inæqua-
biliter miſturæ coierint. Item non paruam adfert differentiam in coloribus ſplendidum,
ſi uel rutilat, aut hebes & obſcurum caliget. Splendor tamẽ nihil aliud eſt, quàm luminis
continuata denſitas. Auri colorẽ quidpiam tum æmulabitur, quum flauum nonnihil &
ſolare lumen in denſum coeuntia ſplenduerint. Ideoq; torquatæ columbarum ceruices et
aquarũ ſtillæ aureo colore ſplẽdent regeſto lumine. Non deſunt quæ detrita ſuum exuãt
colorẽ, ut ęs, aurum. nanq; ſi perfricta terantur, non aureã uel æneam ſed nigrantẽ relin- 1
quent liturã. Quippe quum meatus ſpiraculaq; eorũ attritu rumpantur, quibus tinctura
ſubibat, par eſt ut priſtinus color obliteratus nobis deliteſcat propter diſſipatam hoc attri
tu tincturã, uernaculusq; qui niger erat, refricatus, tum nobis conſpicuus. Ex tribus colo
res omnes qui lumine percipiũtur, miſti, conſtant aqua, aere, & tertio quodam, id eſt ſub-
iectis coloribus, à quibus lumen reflectitur. Candidũ pellucet. Verum quum rarum cor-
pus inuenerit, aerium colorẽ præſeferet. Si denſum, quædã offundetur caligo, ut in aqua,
uitro, & aere, quum craſſior eruperit. In ijs nõ exactè perſpicere poſſumus, quæ intus cõ-
dita iacent, cũ propter raritatẽ à lumine uincantur. Aer cominus oculis obſeruatus, nullũ
nobis oſtendit colorẽ: eminus tamen conſpectus, ubi denſior illuxerit, ſplendor cæruleus
emicabit. Item etiã cominus ſi quis aerẽ intueatur in profundo ſpecu demerſum, propter 2
raritatẽ iudicabit cæruleũ. ſiquidẽ qua parte lumine deficitur, ea tenebris interceptus cæ-
ruleus offundetur. Si uelut in aquã denſeſcat aer, longè omniũ candidiſſimus effulgebit.
Porrò permulta tingentiũ rerũ colores ebibũt: permulta floribus, corticibus, lignis infici-
unt: multa quoq; terra, multa ſpuma, multa atramẽto, quædã animaliũ ſanie ut purpura,
quędã uino, fumo, quędã lixiuo, quędã mari, ſed quæ fulua reddunt. Quũ colores imbuta-
rum rerũ meatibus ſeſe demerſerint, ubi fuerint reſiccatę, illorum colores firmiter retinẽt:
ſępe tamen diffluentibus earũ ſpiraculis ijdem emaculati perluũtur. quare res aſtringẽtes
rebus inficiendis quò pertinacius colos hæreat, non parũ exhibent cõmodi. Cæterũ ut in-
fectiui uellerũ colores cãdido obiecto magis illuſtrati nitẽt, ſic nigro in aduerſum cõſiden
te opaciores caligãt: quare ſaturata purpura obuerſo nigro magis q̃ albo florida placebit. 3
Meracior ſiquidẽ incidente nigri ſplendore iudicatur. Sic enim ſpatiola quæ inter meatus
intercedunt, ob exiguitatẽ nigri cauſa non cernuntur. Cæterũ flores, fructus, herbæ, fruti
ces, arbores cõcoctione quadã colorũ uices capeſſunt, ſuntq; talium colorum primordia
quædã, quæ mutationes huiuſmodi præbeant. In omnibus aũt plantis herbaceũ quoddã
coloris rudimẽtũ ineſt, quãdo & germina, fructus, folia inter initia herbaceo colore uirẽt.
Quod in plurimis imbribus uidere quis poteſt, ubi diutius reſides alicubi perſtiterint: ſi re
ſiccari cœperũt, herbarũ colligũt colorem. Qua ratione primũ omnibus enaſcẽtibus her-
boſis is colos inſidere deprendiť. Quandoquidẽ aquę oẽs diutius immoratę ſi ſolis ſplen-
doribus tẽperentur, uirorẽ primũ concipiunt, paulatimq; nigreſcentes, iterũq; uiridi per-
miſtę, herbaceũ creant colorẽ. humor enim per ſe inueteraſcẽs quũ exareſcit, nigratur: quẽ 4
admodũ quæ ſemper apud aquas reſidẽt, ea nigrore ſuggillantur, ꝙ in ijs refrigeratus hu-
mor ſicceſcat. ſed qui partim exanclatus latex inſolatur, propterea ꝙ flauũ nigro tẽpera-
tur, diluto uirore nitebit: qui uero longe magis nigricauerit, ſaturato placebit uirore, quin
etiã porraceo. Quapropter ueteres germinatus omnes plus nouellis nigreſcũt. Idẽ in fla-
uum elangueſcẽt colorẽ, ſi nondũ in eis humor nigricarit. In quibus incremẽta proueniũt
tardiora, humor diutius permanẽs refrigerať, ob id maiorẽ cõtrahit nigritiã. quare meraci
ore nigro temperatus, porraceũ ſibi colorẽ uendicabit. Cęterũ in quibus humor ſolis ſplẽ
dori non ammiſcetur, horũ color permanet candidus, niſi longiore mora ſicceſcens prius
nigricauerit. quare ſtirpium nuper in lucem æditarũ quę ſupra terrã emerſerunt, uiridia
cernuntur: quæ uerò terra cõduntur, candida, ut radices. Germina quoq; quæ terra occu- 5
luntur ſunt alba: detractoq; ſolo aperta, ut iam dictum eſt, herbacea. quoniam humor per
germina colatus, talem referat coloris naturam, ipſeq; in fructus incrementum abiens,
mature conſumatur. Quum uerò non amplius adoleſcunt, tũ quia profluens alimonium

calor

calor nõ cohibeat,ſed cõtrà humor à calore digeratur, matureſcantq́; fructus humore eo
rum concocto à ſolis & aeris calore, à plãtis ſibi colores adſciſcũt: nõ ſecus q̃ à floribus in
fectiui panni.quare paulatim colorẽ capeſſunt, præſertim qui obuerſi tẽporibus,ſole con
ſueuerũt illuſtrari. Sic colores fructus per maturitatis tẽpus demutãt. quippe qui per ado-
leſcentiam herbaceo colore uireant, iam matureſcentes in uernaculũ colorẽ trãſeunt, can
didiq́; uel nigri, uel fuſci uel flaui cõſpiciantur, & nulla non nobis oſtẽdant colorum diſcri
mina. Plurimi tamen promiſcuo eorũ coitu contrahuntur. ideò conſtat colores eaſdẽ ſor-
tiri miſturas. Siquidẽ cretus humor colatusq́; ea proluens per quę fertur, omnes allicit ad
ſe colorũ uires. qui per maturitatis horas in fructibus à ſolis & aeris feruore cõcoctus, per
ſe ſingulas creat colorũ facies: ſed quaſdã maturius, quaſdã ſerius. quẽadmodum in tingẽ-
tiũ officinis euenit, quũ tuſarũ purpurarum ſaniẽ eluerint, & cortinis profuſam coxerint,
nihil inter initia coloris infectis uelleribus illucet, ſed paulatim concocta ſanie magis atq;
magis ammiſtis inuicem coloribus imbuta purpuris uellera, uarias ſentiunt differentias.
Hoc idem in fructibus euenit, ut aliquem prius colorem, tãdem etiam poſterius alterum
ebibant, ut uuæ & palmulæ, interdum puniceæ uiſuntur: ſed atro in ſe coaleſcẽte, in nigel
lum uini colorem degenerant. Denique cæruleæ redduntur, ubi puniceum meraciore ni
gro fuerit temperatum. Sed qui poſtremi ſuccedunt colores, quũ emicuerint priores ob-
literant: quod in nigris fructibus conſpicuum inuenitur. Pleriq; ex herbaceo permixto
paululum puniceũ cõcipiunt colorem, factâque mutatione in fuluos abeunt, illicoq; de-
ſciſcunt à fuluo, quòd atrũ purius in his inſideat. Indicio ſunt folia ſarmentaq́;, quæ in ijs
antedictis atro uirore nitent. Sed colores punicei naſcendi conditione nigris ſuccedere
cognoſcuntur. quòd ſubgrundijs & ſtillicidijs pauimenta, quæ mediocri imbre uel aqua
perfunduntur, opacis locis primum omnia ex herbaceo coloratu in puniceum abeunt,
ſolumq́; tanquam iugulati animalis ſanguine cruentatur, prẹſertim qua exuctionem ſen-
ſerit: herbaceum uirus denique in atrum tranſit, poſtremo cæruleum ſequitur. Simile
quiddam in fructibus euenire nemo ibit inficias. Sed quum natu poſteriores colores e-
uicerunt priores, fructus quandam mutationem ſentire conuenit. ſiquidem punicum ma
lum & roſarum folia per initia albicant, tandẽ ſanie per cocturam colorata, in luteum lan
gueſcunt colorem: demum in ſaturatam purpuram & puniceum perueniũt. Non deſunt
quæ multo plures colores ſortiantur, quemadmodum è lachryma papaueris candida
primum emicat, ut punicum malum: dein exalbata, in puniceum ſe uertit colorem: po-
ſtremò nigrore ſuperata, in cæruleum commeat. quare ſuperna papaueris folia faciem in
puniceum uergentem oſtendunt, ob celerem impetratam concoctionem. Nigricant quæ
radici uicina ſunt, hoc colore ſicut in fructu principatum obtinẽte, qui tandem in nigrum
abit. Cæterum in quibus plantis unus colos inuenitur, ut albus, aut niger, aut puniceus,
aut purpureus, ſemper fructus unã & eandẽ coloris ſibi uendicauit naturã, quoties ſemel
ex herbaceo in aliũ ſe uerterit colorẽ. Porrò flores aliqui, ut punici mali, ſuo pomo ſũt cõ
colores. In quibuſdam uerò longè coloribus diſſident, ut in lauro, hedera: in quibus fla-
ueſcit flos, baccæ tamen nigreſcunt. purpureus eſt mali flos, interdum candidus: pomum
tamen flauum conſpicitur. Papaueris flos puniceus, fructus uel albus uel niger exiſtit: ꝙ
ideò fieri cõtingit, ꝙ ſucci quibus imbuantur, alijs atq; alijs tẽporibus concoctionẽ adipi-
ſcantur. Manifeſtũ huius uarietatis argumentũ in quibuſdã floribus, quorũ pars folij ni-
gra, pars alia punicea, in alijs portio cãdida, alia purpurea relucet, ut in iridis flore, qui uer-
ſicoloria ſpecie propter concoctionis diſcrimina notatur, quod & in matureſcentib. uuis
animaduerti paulò antè diximus. Ideò florũ extremæ partes melius coquunť: ſed intimæ
quibus ſuæ cohærẽt origini, longè magis pallore decolorãtur. In quibuſdã ferè prius am-
buritur humor, q̃ uernaculã coctionẽ cõceperit: ideò flores in ſuis coloribus permanent,
fructus uerò ſanie cocta mutantur. Sunt quæ propter alimenti penuriam celeriter exco-
quantur, fructus propter humoris copiam in omnes natiuos colores concoctionis ui ſe
demutent: quod apertò liquet in uelleribus quæ ſufficiuntur, ſtatim atq; inter principia
ſaniem tinctores coniecerunt, obſcuro, uel atro, uel aerio imbuuntur ſucco, dein quum
abunde coxerint, florida purpura relucet. Sic ergo nonnulla coloribus præſtãt. Alia ſuo-
pte ingenio cedunt, quod perfectæ uel imperfectiori cocturæ acceptum ferendum eſt.

 Eſt diſcri-

Eſt diſcrimen aliquod in fructibus & floribus nõ faſtidiendũ. Pleriq; tandem flaueſcunt, quoniã alimento defecti prius inareſcunt, q̃ in genitiuum colorẽ præuenti perducantur: quando è fructibus caducis ſunt, qui ideò flaueſcunt, quòd ante coctionem alimonia deſit. Fruges & cerealia ferê cũcta poſtremò flauẽt: humor etenim in eis quũ maturè ſiccatus nõ nigretur, coloris mutationẽ adfert. quin & nigreſcens uiridi temperatus, herbaceũ uti dictũ eſt, creat. Porrò nigrum ſi paulatim infirmetur, in uiridem degenerat colorem. idem in flauũ poſtremo langueſcet. pyri & portulacæ, & quorũdã aliorũ, folia per coctionẽ puniceũ colorem referunt. Cæterum quæ ex ĳs areſcunt, celeriter flaua reddunt̃. ſiquidem ante coctionẽ nutrimẽtum ea deficit. Colorum ratio in ſtirpib. ita ſe habet. Fiunt & pili equorũ, iubę ſetęq;, uellera ouium, capilli humani, uilli cęterarum animantiũ, alitumq; pennæ, candidę, fuſcæ, fuluæ, nigrę, conſimilib. cauſis. concoctu candida hęc redduntur, quũ humor proprium retinens colorẽ inaruit. Nigra uerò cõtrà, quoties humor genitalis ueteraſcens longioremq; faciẽs moram ſui copia nigricarit. nec ſecus horum cutis nigra gignitur. fuſcæ quoq; flauæ, fuluæ, aut alĳs præditæ coloribus animantes naſcuntur, quũ præuentus humor prius ſicceſcit, quàm perfectè ſe uerterit in nigrum. Euariant colores quibus horum diuerſitas acciderit: uerum omnia cutem coloremq; eius conſequuntur. Hominibus flauis capilli flauent, rufis ex candido fulueſcunt, nigris nigricant. Quòd ſi pars corporis alba macula, uel uitiligine uitietur, candidũ creabit capillum: ſi fuſca maculetur litura, concolorem pilum euocabit. Sic pili, ſetæ, auium pennæ tam priuatim quàm publicè cutem imitantur. Candidis animãtibus, ungulæ, roſtra, cornua candida prodeũt, & nigris nigra. hoc præſtat cutis alimentum, quod in exteriora colatum offunditur: nec ab ratione quidem hoc abhorret, quum cauſa facile poſſit iniri. Infantibus capita ineunte ætate flaueſcere ſolent propter penuriam alimenti, qua de cauſa etiam capilli breues, rari & tenues erumpunt: procedente tamen ulterius ætate nigreſcunt, ſuppeditata copioſius alimonia. nec ſecus pubertas, quum primum erumpit, propter humoris inopiam flaueſcit. Verum eò loci quum uberius ſe contulerit nutrimentum, rurſum nigricat. Diutius pueri flaueſcunt propter alimenti penuriam, quod tum creſcenti corpori adoleſcentibus impenditur. In ĳs qui promiſſiore ſunt capillo, proxime corpus magis nigrant, & ſumma quæq; ruffeſcunt. Sic & auium nigrarum pennæ prope corpus nigriores quàm ſummis partibus conſpiciuntur: hæ tamen ceruices colláque magis rufant, quòd paucum alliciãt nutrimentum. Quum corpus peruenit ad complementum, pili fulueſcent, ſi quod ſuper eſt alimẽtum, confeſtim ſicceſcat. Si iterum per imbecillitatem partis, calor non alliciat nutrimentũ, humore celeriter reſiccato, pilus exiliet cãdidus. Quod in ueterinis facilè deprenditur, quorũ mutilis partibus albus exit pilus. & ut ſummatim loquar, imbecillæ partes, aut quæ uitio laborarũt, citius ſentiunt caniciem, præſertim tempora. Animãtes cunctę quę ſiue imbecillitatis cauſa, ſiue cæco naturæ uitio præcoci paucoq; uictu ſuſtinẽtur, candidæ proueniunt: ſic lepus inuenitur cãdidus. Itẽ ceruus & urſus, & in auibus coturnix, hirundo, perdix: præſertim quum quandã à primis ſtatim uitæ rudimẽtis imbecillitatẽ retulerint. Sic genæ, ſupercilia, per ſenectã caniciẽ contrahunt. Quæ in genere eodẽ incana inueniunt̃, ea nigris infirmiora cõuenit eſſe. Siquidẽ nutrimento ante crementum ob exiguitatẽ excocto, caneſcũt: uti in ĳs qui male ualent fructibus, frequenter euenire diximus. Verum quoniã de coloribus ſermonem agitauimus, quum plura uideant̃ in ſenſib. oculorum diſcrimina, quàm certæ nobis appellationes, nonnihil de generibus colorũ, tã Græcis quàm Latinis uſurpatis, quæ potiſsimum ex herbarum floribus colligi poſſunt, paucis perſtringere decreuimus. Nanq; ut alias concinnitates omittamus, genera colorũ in multas ſpecies ſeſe ſpargunt, plurimæq; ſunt eorum facies nõ ſatis uocabulis cognitæ. Quare ex herbarum floribus eos repræſentare non duximus alienum. Ruffus enim colos à rubore quidem uidetur appellatus: ſed quum aliter rubeat ignis, aliter ſanguis, aliter oſtrũ, aliter crocũ, has ſingulas ruffi uarietates, etſi ſingulis proprĳsq; uocabulis latina nõ demõſtret oratio, omnia tamen iſta ſignificat una ruboris appellatiõe. quũ tamẽ ex ĳs rebus uocabula colorũ mutuet̃, & igneũ aliquid, flãmeum, ſanguineũ, croceũ, oſtrinũ dicit eſſe. Ruffus enim color habere quaſdã diſtãtias uidetur uel augentes uel remittẽtes, uel miſta quadã ſpecie tẽperantes. ut flauus, ruber, rubidus, quẽ ξανθὸν & ἐρυθρὸν uocant,

& fuluus

& fuluus & puniceus. Nec hæc ſola ſunt uocabula, ſed rutilus, luteus, & ſpadix appellationes ſunt ruffi coloris, aut acuẽtes eũ quaſi incẽdentes, aut cũ colore uiridi miſcẽtes, aut nigro infuſcãtes, aut uirẽti ſenſim albo illuminãtes. Nã phœniceus, quẽ detracto ſpiritu, & oe literis in unũ u coeũtibus, dicim⁹ puniceũ, itẽ rutilus & ſpadix, germani ſunt & cognati colores. exuberantiã ſplendoremq; demonſtrant ruboris, quales ſunt fructus palmæ arboris, non admodũ ſole incocti: unde ſpadicis & phœnicei nomen uenit. Spadica enim Dorici uocant auulſum cũ fructu è palma termitẽ. Fuluus uidetur ruffo atq; uiridi mixtus, in aliĳs plus uiridis, in aliĳs plus ruffi habere. ſic fuluum aurũ, fuluã aquilã, fuluum leonem, fuluam arenã, Poeta uocabulorum diligentiſsimus nominauit. Flauus contrà uidetur uiridi, ruffo & albo concretus. ſic flauentes comæ, frondes olearũ flauæ Virgilio dicuntur. Rubidus autem & ruffus atrore & nigrore multo mixtus. luteus contrà. Ruffus color eſt dilucidior, indeq; ei factum eſſe nomẽ uidetur. Proximũ eſt melinum, quod ex loco in quo foditur habet nomen. eius uis inſulæ cycladi Melo dicitur eſſe. Sed cæruleus, quem Græci cyaneum, & cæſius, quem iĳdem glaucũ nominãt, uiridi & albo temperantur. uterq; à cæli colore duxiſſe uocabulum creditur, quaſi dixiſſes cælium pro cæſio, uel cæluleum pro cæruleo. falluntur qui à cera dictum exiſtimant, plurimum reclamante coloris natura. Sed à floribus, aut fructibus, interdũ animalibus, purpurei diuerſitates ſunt petendæ. Purpuræ inuentionem Tyriĳ, teſte Iulio Polluce, Herculi aſſignant: qui, ut produnt, indigenam nomine Tyron nympham adamãs, uſum eius caſu quodam reperit, ſui canis roſtro, qui ſaxis irrepentẽ purpurã demordiſſet cruore ſubfuſo: cuius labra cum inſolenti inuiſoq; prius infectu florere cõſpexiſſet puella, Herculem negauit ſua conſuetudine potiturum, prius quàm ueſte hoc elegãti colore ſaturata, donaretur. Hercules itaq; ſanie collecta, & feruentibus cortinis incocta uellus intinxit, quod coloratu purpureo diluceſceret. Tres animaduertunt eſſe principales. Vnus in cocco qui in roſis emicat, quo gratius nihil uiſitur aſpectu. Alius amethyſtus, qui in uiola relucet, ipſeq; in purpureum, quemq; appellant ianthinum, tẽdit. Tertius qui propriè conchylĳ intelligitur, multis modis nitet. unus plerunq; ſaturatior, alius in purpurã inclinans, ut in malua, alius in uiola ſerotina, conchyliorum uegetiſſima. Tẽperandi conchyliati coloris ratio hęc eſt ueteribus. quũ ſunt lecta, ferramentis circunſcinduntur, è quibus plagis purpurea ſanies uti lachryma profluens, excuſſa in mortarĳs exterendo cõparatur: & quòd ex concharum marinarum teſtis eximitur, ideo oſtrum eſt uocitatum. Id autẽ propter ſalſuginem cito fit ſiticuloſum, niſi mel habeant circumfuſum. hoc oſtrum excellẽtiſſimam habet aſpectus ſuauitatem, id excipitur ex marino conchylio, è quo purpura inficitur. Fiunt & purpurei colores infecta creta rubiæ radice & hyſgino. Non minus ex floribus aliĳs colores comparantur factitiĳ. Itaque quum uolunt pictores ſil Atticum imitari, uiolam aridam coniĳcientes in uas, cum aqua ferueſcere faciunt ad ignem: dein quum eſt temperatum, coniĳciunt in mortarium aquam ex uiolis coloratam, & ex ea eretriam infundentes, & eam terentes efficiunt ſilis Attici colorem. Eadem ratione uaccinium temperantes, & hac miſcentes, purpurã faciunt elegantẽ. Itẽ herba, quę luteum appellatur, cęruleũ inficiunt, & utuntur uiridiſſimo colore: hæc aũt infectiua appellatur. Sunt quoq; natiui à metallis & factitiĳ colores, uel auſteri uel floridi. Vtrunque natura uel miſtura prouenit. Floridi ſunt quos dominus pingẽti pręſtet, minium, armenium, cinnabaris, chryſocolla, indicũ, purpuriſſum. Cæteri auſteri. Ex omnib. aliĳ naſcuntur, aliĳ fiunt. Naſcunt ſinopis, rubrica, parætoniũ, quod ex locis quibus eruitur traxit nomen: melinum, eretria, auripigmentũ: cęteri fingũtur. Præterea è uilioribus ochra, ceruſſa uſta, ſandracha, ſandix, ſyricum atramentum. Sinopis inuenta eſt primum in Ponto, inde nomen à Sinope urbe. Sed de his inter metalla differendũ eſſet. Cæterum ut ad inſtitutũ redeamus, operæpretium putauimus à floribus colorũ diſtãtias edocere, quando paucis noſtra ætate uidentur colores exactè cognoſci. Vt ergo ab ignorantiæ tenebris aſſerãtur, per flores herbarũ qui quotidie noſtris oculis obuerſantur, in cognitionem lucemq; reuocari conueniet. ſiquidem fieri non temere poteſt, quin ex tanto ſuccreſcẽte florũ aceruo, unus aut alter cuiuſq; generis etiam ab imperitiſſimo quoq; intelligatur. Nigritia & candor ſatis omnibus conſtant. Nigri florum colores perquã pauci reperiunt. nigricant tamen dictamno, circææ, lonchitidi, manico,

ſolano

ſolano, leontopodio. Candidi flores innumeri ferè notantur. Albus eſt narciſſo, liguſtro, ſanguinariæ, polygonato, ciſto fœminæ, crithamo, orobãchæ, acaciæ. Albet & alteri phæ nio, thlaſpi, arabidi, cyclamino ſecundæ, ariſtolochiæ rotundæ, poterio, daphnoidi, acan- tho, thymelææ, phalangio, achilleæ, dorycnio, cicutæ, ſeſamoidi, ſphondylio, ſcammoniæ, tity malo fœminæ. lacteus emicat hiberidi, ornithogallo, in altero ranũculi genere & phœ- nij. Lacte candicat moly. Ruber erumpit ſcordio, canabi, lyſimachiæ, halicacabo, ſolano ſomnifero. Puniceus relucet anagallidi, papaueri rhœadi. Purpureus nitet aſaro, betoni- cæ, glaucio, uiolę purpureæ, uitici, ciſto mari, cyclamino, ueratro nigro, quibuſdã ranun- culi & phœnij generibus, argemonæ, glaſto, ariſtolochiæ ſecundæ, centaurio minori, cha mæleoni albo, calaminthæ, ſpinæ albæ, delphinio, aſteri, fumariæ, onagræ, triſſagini, leon- topetalo, onobrychi, medio, anchuſæ, lycopſi, gladiolo, ſideriti, ſupinæ uerbenacæ. Sed in ijs floribus diligenter eſt attendendum, quoniã nonnulli ſaturata, alij dilutiore rutilãt pur pura. Cæruleo colore placent flores cyani & intubi, tam ſatiui quàm erratici, quod cicho rium ſolent appellare. item altera muris auricula, anagallis fœmina, cęruleo exhilarantur flore. Flos iris partim cæruleus enitet, quanquam uaria colorum miſtura inſtar cæleſtis arcus polleat, qui uerſicoloria facie diuerſos mentitur colores, lucentiq́ colorum nitore oculorum aciem præſtringit, ſic ut noſtro uiſui credatur imponere. Glaſtum etſi inſigni- bus uirore cauliculis notetur, ſucco tamen inficit cæruleo. hinc traditum eſt, olim Britan nos oblinere ſeſe, ut cæruleo colore metum hoſtibus adferrent. Lutei flores emicant hy- perico, aſcyro, androſæmo. celticæ nardo, & elaphoboſco flos in luteum inclinatur. Oro- banche, eriſimum luteis floribus ueſtiuntur: item ranunculi genus unum luteis floribus nunc coronamenta nectit, pulchritudiniſq́ gratia iam à ruſticis noſtris ſtudioſe cœpit ſeri, præſtititq́ cultus diligentia, uti ſtructili densóque foliorum ſtipatu nunc in hortis flores colluceſcant, qui prius folioſa ſimplicitate limitibus irriguis frequentes gaude- bant. Syluestri glaſto flos luteus exit, item panaci, peucedano, atractyli, tuſſilagini, uiolæ albæ, nymphææ ſecundæ, buphthalmo, ſenecioni, thapſiæ, alteri Veneris umbilico, gallio. Fœminę uerbaſco flores ex luteo palleſcunt, mari luteum auri ſplendorem æmu- lantur. Panaces Aſclepij aureo flore coronatur. botrys frutex totus in luteum elangue- ſcit. Aiuga, quinquefolium, hieracia, corniculatum papauer, aſter, florem luteum pari- unt. Lyſimachiæ ruffus aut aureus ineſt colos, conyzæ luteus aut fuluus nitet. Anthemi- di flores erumpunt uerſicolori facie, in medio lutei, circinato orbe candidi, melini, inter- dum purpurei. Agerato flos aureis bullis illucet. Achilleam candidi flores purpurei uel aurum imitantes decorant. Sed grande in tripolio naturæ prodigium. Fama eſt flores colorem ter in die demutare. Siquidem mane candidi, meridie purpurei, ſero puniceí cernuntur. Cauſas itaque colorum, rationes atque temperaturas abundè ſuprà reddidi- mus. Verum ut firma diſputationi noſtræ iacerentur fundamenta, ex Ariſtotelico phi- loſophiæ penu coloribus nuncupato plurima deprompſimus, quibus ferè ſingulorum cauſæ ac rationes breuiter colligi poterunt. Iam ad odores & ſapores noſter ſe conuertat ſermo.

De odoribus & ſaporibus. Cap. XVIII.

E plantarum odoribus & ſaporibus poſt colores eſt diſſerẽdum. Odor eſt partis ſiccæ ſapidæ, in pellucido corpore demiſtio. idem aeris & aquæ com-

D mune intelligitur. Odorem permiſtione quadam contrahi, nobis argumen to eſt, quòd ſimplex corpus nullum expirat odorem, niſi quandã miſturam conceperit: aer, ignis, aqua, terra, nihil odoris remittunt. Admiſtione nõ ua- cant aquæ, quas odor aliquis comitetur, ut mare, & reſides aquæ, quæ putrem ac tetrum eructant odorem. Magnum omnibus in odore momẽtum, & magna cum ſapore cogna- tio. Ipſe nullus eſt aquis, aut ſi ſentitur, omnino uitiũ eſt. In tribus tamen generibus odo res uerſantur, in plantis, animantibus, & ijs quæ hominum parantur arte. Odorum gene- ra ſeptem putantur eſſe, ſicut ſaporum colorumq́. ſed planius noſcentur in herbarum fructuumq́ natura. Malis odor ineſt acutus, perſicis dilutus, dulcibus nullus. nam & ui- nũ tale ſine odore eſt, tenue odoratius. Citreis odor acerrimus, aſper cotoneis. neq́ om- nes odores appellationibus reddi poſſunt. Nemo amarũ odorẽ, ſalſum pinguẽ, acerbum

ſtatuerit

ſtatuerit. Genera tamen communiora quibus authores utantur, hæc ſparſim tradita colli guntur: Suauis, grauis uel graueolens, acer, acutus, aſper, dilutus, uiroſus, teter, putidus, dulcia raro odorata, ſicut odorato ſapor raro ulli non amarus. Itaq; uina odoratiora muſtis: ſyluestria omnia magis ſatiuis. Quorundam odor ſuauior è longinquo, propius admotus hebetatur, ut uiolę. Roſa recens à lõginquo olet, ſicca propius. Omnis autem uerno tempore acrior & matutinis. quicquid ad meridianas horas uergit, hebetatur. Nouella quoque uetuſtis minus odorata: acerrimus tamẽ omniũ odor æſtate media. Roſa & crocũ odoratiora, quũ ſerenis diebus legunt̃, & omnia in calidis magis q̃ frigidis. In Aegypto minime flores odorati, quia roſcidus & nebuloſus aer eſt. à Nili flumine aromata quoq; minus odora ſentiuntur. Myrti mirũ in modũ odoratæ conſurgunt. ad fragrãtiam non parum annus uidet̃ conferre, quum præcipuè ſqualidus inceſſerit. Mõtibus, ut ſimplici tranſigã ratione, roſæ, uiolæ, & reliqui flores odore cedunt. Quorundã ſuauitati grauitas ineſt. quædã quum uirent, non olent, propter humorem nimium, ut buceros, quod eſt fœnogræcum. Acutus odor non omnium ſine ſucco eſt, ut uiolæ, roſæ, croco. quæ uero ex acutis ſucco carent, eorum omnium odor grauis, ut in lilio utriuſque generis. Abrotonũ & amaracus acres habent odores. Quorundã flos tantum iucundus, reliquæ partes ignauæ, ut uiolæ ac roſæ. Hortenſiũ odoratiſſima quæ ſicca: ut ruta, mẽtha, apiũ, & quę in ſiccis naſcuntur. quædã uetuſtate odoratiora ut cotonea, eademq; decerpta quàm in ſuis radicibus. Quædam nõ niſi defracta aut ex atritu olent: alia nõ niſi detracto cortice: quædam uerò nõ niſi uſta, ſicut thura myrrę́q;. Flores triti omnes amariores quàm intacti. Aliqua arida diutius odorem continẽt, ut melilotus: quædam lucum ipſum odoratiorem faciunt, ut iris. quin & arborem totam, cuiuſcunq; radices attingunt. Heſperis noctu magis olet, inde nomine inuento. Quibuſdam flores odorati, folia uero inodorata. Quibuſdam è diuerſo folia magis & rami redolẽt, ut coronario generi: quibuſdam fructus, aliĳs radix, aliĳs neutra pars. Iris radice tantum commendatur, unguentis & medicinæ naſcens. Nardum odore uehementer iucundo placet, cuſtoditq; ſuaueolentiam pertinaciter. Olet utique cyperum. Gallicum caule tantum & radicibus odoratum habetur: quare ut frugi ſyncerumq; recondatur, in manuales faſciculos digeritur, & pauimẽto humenti charta prius inſtrato componitur, & poſtridie diei huius ſordes & puluis quo obſitum erat eximitur. Aſarum totum ſentitur odoratum, ſed radicibus odor ineſt cinnamomo proximus. Permulta nardum odore ſimulant. Phu radici iucundus odor, uim quandam nardi referens, non ſine tamen uiroſa grauitate. Malobathrum odorem nardi reddit, ut aſarum, & Neris. Amomum odore origanum ęmulat̃. Caſia uinũ naribus obolet. Cinnamomo odor ferè, qualis in cardamomo inuenitur, niſi caput acrimonia tentaret. Coſtum odore ſuo nares ualidè ferit. Iuncus odoratus confricando roſæ odorem emittit. Aſpalathus ſuauiter olet, item calamus odoratus. Agalochum odore iucundo ſuauitatem commẽdat animæ, colluto iure decocti ore. Helenĳ radix odorem expirat non iniucundum. Croci ſubacutus odor, ſi non incolume ſitũ redoleat. Saliunca tantæ ſuauitatis eſt, ut ueſtibus eam interponi ſit gratiſſimũ. Iucundè olet ononis quum recẽs eſt: ſenectam ſentiens, totã exuit gratiam. Laureis folia trita odorem ſpirant ſuauem. Mentha & menthaſtrum non inſuauem uibrant auram. Nepeta gratum pulegĳ odorem imitatur. Saluia uehementi fragrat odore, ſic ut quadam tenus oleat uirus. Dictamno inter ſiſymbrium & ſaluiã odor ſubeſt iucundiſſimus. Thymum, ſerpillum, thymbra, iucundum efflant odorem. quapropter coronamentis naſcuntur. Longè ſuauiſſimum ſampſucus ædit. Ocymum odoris uehementia caput ferit. Smyrnio ſuauitatis ineſt medicata, uerum acrimonia gratiam diluit. Botrys mira iucũditate ueſtes cõmendat, quare conſpergitur armariĳs. Artemiſia minor odorem ſampſuci refert. Non deſunt herbę, quę ſibi aliorũ odores adſciſcãt. Scordiũ aliĳ odorem mutuatur. Aiuga pinus odorẽ emẽdicauit, unde ei nomen chamępitys. Trifoliũ erucam ſubolet. Xanthium olfactu naſturtium æmulatur. Apiaſtrum citreum malum olet. Hyperici ſiliqua digitis friata reſinoſum reddit odorẽ. Marrubium olfactu pomũ repræſentat. Smyrneon odore myrrham mentitur, ita ut alterum alterius loco cedat. Paſtinacæ dauciq; radices odoratæ eſculentæq́ue ſi coquantur. Graui odore prædita ſunt, marinum abſinthium, ballote, aloe, polium, cannabis & apocynum grauiter olent. Mandragoræ

uiroſus

uiroſus ineſt odor. Cicutæ graueolentia. Anagyris tetrum quẽdam eructat halitum, ſi uel
rami moueantur, uel frutex ipſe quatiatur. Sed de ijs multa quæ ad differentias foliorum
pertineãt ſuperius memorata ſunt. Verum quòd in eadem ſtirpe aliquæ partes odoratæ,
aliæ prorſus inodoræ ſentiuntur, id excoctioni ferendum eſt acceptum. Quæ uel in flore
potius uiget, alijs in fructu, alijs in frondibus & ramis. Roſa ſuauem efflat odorem. item
croci flos. eorum tamen matres aut ólent, aut odore penitus uacant: in quibus quæ in fir-
miori ſapore prædita ſunt, odoribus etiam ſuis grauitatẽ quandam repręſentãt, ut lilium.
Quædam nullam penitus reddunt ſuauitatem, ſed graue uirus redolent. Quę diluta nihil
linguæ reſipiunt, hæc omnia penè ſentiuntur inolida. Siquidem odor in miſtione quadã
conſiſtit. Verum quæ nimio humore ſunt imbuta, nimiam aquæ uim reddunt, quæ non
recte permiſceri poteſt. Sapor etiam natura aquoſa conſtat. Atqui humor & aqua princi
pia quædam habentur inolida. Alterum miſtionem reſpuit: alterum copia ſui nõ ſuſtinet,
quæ res ab odoris ratione prorſus abhorrere dinoſcitur. Porrò quæ uberiore ſatiantur a-
limento, ſeu quæ paluſtribus degunt, hæc odores nutrimentum planè referentes, graues
eructant. Ergo cum radicibus, caulibus, ramis, eadẽ inuenietur mixtura, idem ab ijs odor
expiratur: quibus uaria, diuerſus exibit. Minores arborum flores odoratiores ſemper e-
rumpunt. plus enim terræ in maioribus ineſt humori. Si tamen hæc non placet ratio, alia
abs te melior ineunda eſt. Multis floribus nullus inſidet odor, utpote quum in eo prima
& leuiſſima peragitur coctio, ſiue ſiccitas, ſiue aliqua ſucceſſerit mutatio. Odorati quoqꝫ
flores erumpente primũ fructu ſuauitatis ſuę gratiam exuunt, quòd iam plus inſit humo- 2
ris: niſi ſint qui ſuopte freti ingenio ſub hac ui ſuum ualeant odorem tueri. In ſumma fru-
ctus qui ſuaui guſtu ſunt, benè olent. Ex dulcibus nulli, et eo minus, quo dulciores ſentiũ
tur. Mala dulcia odorem minimè remittunt: nanqꝫ ſuccus dulcis, craſſior atqꝫ terreſtrior
eſt, quum in fructu fuerit miſtus. Odor autem humore tenuiori, ſicciore, proſpiratuqꝫ fa-
cili cõflatur: ſic dulce pertinacius eſſe cenſetur, quàm ut tenuem poſſit auram in nares ex
pirare. Odor, ut ſummatim loquar, inuenitur, ubi nonnihil acrimoniæ aut pinguitudinis
ſubeſt, ut lauro, cedride, terebintho. Fructus item uinoſi, ut myrti baccæ, odore pollent.
Nec ſecus frutex talium parens odoratus apparet: nec mirum, quum acrementũ aliquod
præſeferant. Eadem & coronamentorum ratio, ut ſerpilli, ſiſymbrij: & quorundam quæ
in olera recipiuntur, ut apij, menthæ, rutę, quibus ſiccitas aperte ſentitur. Porrò quicquid 3
ſapidum fuerit ſicco remiſtum, uim aliquam pariat odoris definiẽdum eſt. Quę ſiccaneis,
tractibusqꝫ quibus placidior arridet aura, ſuauiora odoratioraqꝫ proſiliunt. Quippe quum
exhauſta parte quadam humoris calor melius ſuo fungitur munere, reliquiasqꝫ cõcoctui
cedentes perficit. Siccitas enim nõ parum odori ſuffragatur, eoqꝫ ſpectant odorata. cuius
rei fidem facit, quòd æſtuoſis regionibus, meliora odorum genera proueniunt. Non de-
ſunt quæ ſiccata redoleant, uiridia nullum proſpirent odorem: quo in genere calamus &
iuncus odorati nunc aſſignantur. Nonnulla poſtquam inaruerint, uegetiorem reddũt o-
dorem, ut iris, ſertula campana, œnanthe. Sunt tamen quæ contrariam nacta ſint cõditio
nem, quare uel odores exiles ſpirantur, ut in floribus fere cunctis qui uirides atqꝫ recẽtes
notantur odoratiores. Verum curriculo uel potius momento temporis euaneſcente ha- 4
litu fugaces hebeteſcunt, aut certe ualidiores edurant, ut eorum quibus terreno magis a-
quoſa uis ammiſcetur, qua per uetuſtatem exareſcente, quodam temporis ſpatio ualidio-
rem uibrant odorem. Hoc in genere cotonea mala collocantur, & è coronamẽtis quę o-
doris acrimonia ualent, ut abrotonum, ſampſuchum, crocum. Quędam etiam ſuis arbori
bus decerpta fiunt odoratiora, quòd alimento defecta longè maiorem humoris iacturam
faciant, quæ à parente nõ poteſt quum eruta ſint reſarciri. quare nullo amplius fulta cibo
marceſcunt. Sic penſiles uuæ, quòd per ſe nonnihil concoctionis adipiſcantur, magis o-
lent. Sic in herbaceo genere uirentia quædam nihil repręſentant odoris, ſiccata tamen re
dolent, ut fœnum græcum. Vinum quoqꝫ uetuſtate ſibi ſuauiorem conciliat odorẽ, quòd
efflata parte aquoſa diſcuſſoqꝫ uapore perficitur. Sic multa quidem ignaua alioqui ſibi 5
per ſenectam adſciſcũt odorem. Cęterum debilium odor ut fugax, ita celeriter euaneſcit,
ut uiolæ tam nigræ quàm candidæ. Roſa odorem ſuum ſicca tuetur, quanquam à longe
uirides etiam gratum eiaculentur, ſiccæ nõ niſi propius admotæ. Namqꝫ iam duratæ uer-
naculi

naculi caloris inopia halitum efflare nequeunt. Habetur & aliqua quæ nimium resiccata deterius oleāt, q̄ acriorem durioremq́ iactent odorem. Serpillo, sisymbrio, rutæ, multisq́ syluestribus herbis odor inest durus omnis expers dulcedinis, urbanis eiusdē generis mitior. Persæpe flos in eorum genere quæ odorata sunt, non spirat, sicut in multis odore carentibus flos iucundo odore percipitur. nanq́ floris ipsius nascendi conditio quædā traditur. Quod uerò coquitur, alijs quàm prius esset mutationibus obnoxium se fatetur. Igitur in ijs quæ uacant odore, flos horum, quum humor excoquitur, odorem nonnullū contrahit, quia concoctio in quadam mutatione uersetur. Contrà quæ odorata sentiuntur, odorem hac permutatione uarient necessum est. quòd si planè testentur odorem, flos minus exiliet odoratus. Hæc enim diuersitas pristinum odorem hebetat, & eius suauitatē retundit, uernaculumq́ calorem infirmat. quare flos merito à suæ parentis gratia degenerabit. Fidem facit huius rei, quod in succis euenit qui solem sentiunt, uel ignē experiuntur. Quippe facta mutatione quidam in melius uergunt, alij in deterius prolabunt. Vis enim caloris alteros concoctione perficit, alteros ex sua conditione perfecta deturbat. Porrò cū res aliqua suo fine fruitur, permutans in deterius ruat necessum est. Ignauia quædam hebetatioq́ synceri odoris accedit, quum emollitus ipse cœperit elāguescere: fitq́ ut succus suapte natura siccus in floris prouētu diluatur. quum aliàs flos gigni nequeat, aliqua fiat odoris iactura par est. si dulces fructus natura creet, flores dulcedinem quandam ex parte maxima resipiēt, quasi mero uidelicet acremēto iam detracto dulcescat odor ac hebetior exolescat. Fructus syluestres atq́ feri, sui generis urbanis traduntur odoratiores, ut mala, pyra, sorba, mespila. ipsorumq́ malorum tam agrestium q̄ satiuorum quæ sunt acerbissima, suauissimè redolent. Atqui quum odor coctura quadam cōtrahatur, quæ maximè cocta fuerint, ea melius olere putandum est. Verum odoris ratio in cōcoctione minus absoluta q̄ saporis uersatur. argumento quòd mala pyraq́ plus reddunt odoris, si in plenum cocta non sint: plus tamen sapiunt, quum perfectam assequuntur concoctionem, quod in primis succorum mutationib. deprehendi nō fuerit difficile. Nam quum flatilis quædam sit odoris conditio, excoctus iam succus pauciorē halitum ac auram potest expirare. tum ergo minus odoris eiectabitur, quumq́ concoctu crassior exultat, dulcedinem sensui gratam usurpabit. Syluestre genus itaq́ priori coctione cōtentum uehementiorem concipit odorem. Vrbanum q̄ perfectiorem adipiscatur cocturam, alimentoq́ saturetur, succos in dulcedinem uertit, sed odoris ignauiam ac hebetudinem colligit. Porrò nō parui refert in odoribus, si siccitas, alimenti parsimonia, difflatio commoda processerit. quandoquidem quæ siccaneis erumpunt, pauciore contenta nutrimento. Item quæ placido perflātur spiritu, proculdubio noscuntur odoratiora. Etenim humor sese largius immiscēs, odorem obtundit & eius hebetat acrimoniam. Quæ dilutis & opacis tractibus degunt, inodora percipiūtur. Ceterum genus syluestrium aridius cernitur, ieiuniore donatum habitu, nec silens à flatu, sed magis atque magis auræ patens: hinc feruentior natura, quæ prospirat, tenuiorq́ succus halitui facilè cedens, quum nec succum urbani modo carni permistum gerat: quibus in unum coeuntibus, non minimè gliscit iutus odor, quod in uino licet perspicere. Vinum enim dulce, utpote quod pingue sit ac crassum, nullum effundit odorē: sed quo tenuius fuerit, hoc sentietur odoratius. fitq́ cū fex sidit ac ijt pessum, ut humoris partisq́ terrenæ diuortium efficiatur, aquosamq́ sortem calor exhalet, sic ut illa suauis olentia ijs tribus concilietur, extenuatione partium, diuortio, & halitu. Nam in dolio, uinum quod feci uicinū iungitur, minus redolet. Atqui quæ largum exhibent odorem, insatuam gustui mollitiem repræsentant: quippe cum odor suauis & plenior illa uehementia, in eadem uersari sede nequeunt. Quare si causæ tamen odoris saporisq́ modus adsit, quod ex ijs conflabitur suauissimū erit. Cæterum quorundam florum odor suauiter spirat è lōginquo, propius allatus hebetatur, ut uiolæ. Id autem est causæ, q̄ ad remotiorem locum merus odor syncerusq́ defertur. manant enim à cæteris partibus herbæ nonnulla, quæ permeare longius nequeunt, q̄ terrena crassioreq́ constent natura. quippe odorum synceritas generi imbecilli ualentiore mistura cōmodior est. exempli causa. Myrtus mulso macerata, melius q̄ syncera redolere incēsa putatur. odor enim melior & dulcior redditur temperatus. Sunt & succi qui misturam desiderēt ad conquirendā suauitatem. Omnino odo

f res pluri-

res plurimi ſynceriores mane ſentiuntur, die creſcente minus, meridie minime, ꝙ omnia ſol reſiccet. Ad iuuandos odores magni refert cæli temperies: quod in herba heſperide patet. hæc enim noctu plus redolet ꝗ̃ interdiu, inde nomine inuẽto. Vetuſtæ porrò plantæ nouellis odoratiores ſentiunt̃, ꝙ minus ijs inſit humoris ob inopiã imbecilli caloris. Nouella plus alimẽti ſugit ꝗ̃ poſſit cõficere: quapropter copia humoris hebeteſcit odor. tam frigore ꝗ̃ gelu odores denſatu quodã retundi manifeſtũ eſt. Nihil enim cõcreta coactáue poſſunt exprimere, ut uelut uiolẽtia frigoris obliterari uideant̃. nullum expirat uaporem quod frigore gelatum coaluit. Arbores ſitusq; odoratiores fieri tradunt̃, in quas cæleſtis arcus inflexus incubuerit. ſed id arcus nõ per ſe, ſed magis euentu quodã exhibet: præfer-tim ſi qua ſubſit ambuſta proxime materia, id ſuopte conficit ingenio. Aliàs locis quibus cõſtiterit, imber procedit, qui cõbuſtæ permiſtus materiæ uaporem quendã odorẽq; ciet. ſiquidem neq; copioſus delabitur, ſed magna ex parte ſtillatim irrorant guttæ, ita ut caloris ſiccitatiſq; modus non deſit. Cæterũ & crematio & permiſtio creant odorẽ, argumento eorum quæ incendũtur: ea modice ignem experta ſubolent. Nec omnia genera odoratorum locis omnibus feruidis prodeunt, cũ ea tamen odoris fertilia eſſe debeãt. Nanq; locis eiuſmodi hebetiora permulta traduntur. Quippe cæli & alimenti conditio imprimis cõſideranda. Etenim in Aegypto flores cæteraq; coronamenta omnium fere deterrima gignuntur, quia cęlum caliginoſum & roſcidũ habeatur, in quo nullus penè odor cõtrahi poteſt, quippe coquendi abeſt facultas: aridis longe melius excoquitur. Quæ uero circa Cyrenã proueniũt, nõ niſi ratione ſiccitatis odorata cõſiſtunt, tũ cætera tum uel maxime roſa & crocum. Ager enim tenuis, ſiccus, nec nimio feruore flagrans, cælo puro ſitientiq; luſtratus, odoribus creandis aptiſſimus iudicatur. Roſa uero & crocum, pauco alimento cõtenta ſunt, & proinde cæteris odoratiora creãtur. Sed occurrit miraculo dignum, quod de myrtis Aegyptijs proditur. Illæ odoris ſuauitate præſtãt: quanq; cæteræ penitus inodo-ratæ ſentiantur. Quippe tenuis illa myrtus Aegyptia eſt, fructu exiguo, nigro, quæ facies nihil odoris rationi repugnat, utrunq; enim ſiccitati fertur acceptum. Quapropter frondis anguſtia maior, exiguitas fructus, nigricanſq; colos, maiorem fatentur odorem. Et in ſumma, ſylueſtres herbæ urbanis odoratiores, quæq; in apricis degunt, præſtantiores umbratilibus exeunt, præſertim ſi ad meridiem ſpectent. ita obuerſæ minus alimenti rapiũt, hauſtumq; melius excoquunt. Cæterum odoratorũ quę tractus frigidi pariunt rationem, calori in terra concluſo referre debemus: uis enim caloris utiq; percoquit. Quin & cõpul-ſus à frigore calor obuerſans etiam concoquendi naturam poſſidet, ſed neque limoſam neq; pinguem glutinoſam'ue terram deſiderat. humore ſiquidem obſeſſus lẽtoreq; calor, minus probe ſuo fungit̃ officio. Hac de cauſa iris in Illyride melior exit, ꝗ̃ in Macedonia. In Thracia uerò cæteriſq; frigidioribus locis ac cocturę repugnantibus, odore penitus caret. Porrò iuxta coronarias herbas, acria ut cepas, allia, & id genus ſerenda præcipiunt. id enim multum conferre ad creandam odoris ſuauitatem adfirmant. Quod ſi uerum fuerit, ad alteram harum cauſarum referre conuenit. aut quantum inibi mali odoris adfuerit, ea ad ſe alliciunt: alitur enim unumquodq; re ſibi conſimili, attrahens cognatum uicinumq;, quo ſummoto reſiduum purius odoratiuſq; relinquitur. aut quòd locum ſuo edaci calore reſiccent: ſiccis enim locis omnia proueniunt odoratiora. Succi præterea expreſſi odores facile trahũt, & maxime oleum & uinum, quod aſſignari cauſæ minus poſſe uidetur. Aqua tamen quæ & tenuiſſima omniq; odore ſaporeq; uidua, nitidaq;, nullum poteſt odorem contrahere. At quæ craſſa, ſapida, olida, recipere poſſunt. Vinum etſi non ſit odoratum, iuxtà poſitum odorem quemuis ad ſe poteſt allicere, quòd calorem in ſe contineat, qui attrahendi naturã habet. Aqua ſuapte natura frigida nihil attrahere poteſt. Item quod excipere tueriq; odorem debet, tam tenue, ſimplex ac exile noſcitur, ut odor in eo ſuſceptus elabatur atque effuſus euaneſcat: quaſi ſedimẽtum inſit nullum quo figi & cohęrere ualeat odor. Etenim denſius tantum corpuſculum calloſiuſq;, odoris tenax intelligitur: quod & uinum & oleum habent. Oleum odorem omnium maxime & ſeruare & tueri ualet, quòd incommutabile permaneat. quapropter inſtitores unguentarij odoramenta in oleo mergunt, ut eorum ſuauitatem combibat. Ex ſiccis ea potiſſimum quæ ſoluta, inolida atq; prorſus inſipida ſunt, ceu lanę, ueſtimenta, & alia generis eiuſdem. permulta tamen armarijs

men armarijs

men armarijs inferuntur ut ueftes odore commendent. Verum enimuero quod odorem contrahit, neq; præaridum ut cinerē & arenam, neque præhumidum eſſe conuenit. illud nullo odoris tranſitui peruium patet, hoc diffundit ac diluit omnem odorem. Hinc ueſtigia leporum leuiter irrorato ſolo certius obolent. altius enim impreſſa firmiter hærēt, nec ſublimiter uagantia deliteſcunt, quemadmodū cum arida humus eſt: nec demerſa in profundum abolētur, ut cum terra ob imbrem uel auſtrum limoſa eſt. flatus enim & aquę ad uerſantur extingunt&q; odores. Roſa exilis & ieiuna nullum ferè odorem ciet. debito caret humore. Neque uiola candida locis admodum ſitientibus atque tenuibus odorata ſentitur, nec ubi cęlum uehemēter feruet, quia nimis reſiccatur. Serpillum, helenium, & nōnulla generis eiuſdem, ſiccitatis ratione acrius olent: cum tamen in urbanum habitum traducūtur, mollius ſubolent. Omnia mediocritatem efflagitare certum eſt. quare magni refert temporum ratio. Neq; permulta hyeme & æſtate propter nimium humorem uel ariditatem redolent: autumnus in ijs temperiem ſeruat. Nec mirum quòd in meridie magis hebeteſcunt odores: mediam quoque temperiem aeris poſtulant. Iam ad ſapores tranſeamus. Sapor partis ſiccæ terrenæq; in humore demiſtio eſt, uel partis ſiccæ per humorem ui caloris percolatio, quod ferè nihilo differt. eadem ferè ſaporis & odoris affectio. Saporum genera numero cōplecti facile fuerit, cum & dulcis, pinguis, auſterus, acerbus, acris, ſalſus, amarus, acidus inueniatur. Saporum genera tredecim aliquibus reperiuntur, dulcis, ſuauis, pinguis, amarus, auſterus, acer, acutus, acerbus, acidus, ſalſus. Præter hæc, tria genera, ſunt mirabili maxime natura. unum in quo plures pariter ſentiuntur ſapores, ut uuis: nanque in ijs & auſterus & acutus & dulcis & ſuauis, omnes alieni. Alterum eſt genus in quo ſit & alienus quidem, ſed & ſuus & peculiaris, ut in lacte. Siquidem ineſt ei (quod tamen iure dici non poteſt) dulce & pingue & ſuaue, obtinente leuitate, quæ ipſa ſuccedit in ſaporis uicem. Nullus hic aquis, nec ſuccus quidē, ut tamen eo ipſo fiat aliquis, ac ſuum genus faciat. Sentiri aquæ ſaporem ullum ſuccum' ue, uitium eſt. Magnum in ijs omnibus in odore momentum & magna cognatio. qui & ipſe nullus eſt aquis: aut ſi ſentitur, omnino uitium eſt. Mirum tria naturæ præcipua elementa, ſine ſapore, ſine odore, ſine ſucco. Ergo ſuccorum uinoſus, pyro, moro, myrto, minime quod miremur uuis. Pinguis oliuæ, lauro, iuglandi, amygdalis. dulcis uuis, ficis, palmis. aquoſus prunis. Sua & in odore miracula. malis acutus, perſicis dilutus, dulcibus nullus. Nam & uinū tale ſine odore, tenue odoratius. multóque celerius talia ad uſum ueniunt quàm pinguia. Quæ odorata, non eadem guſtu tenera, quia nō ſunt pariter odor & ſapor. Quamobrem citreis odor acerrimus, ſapor aſperrimus, quadā tenus & cotoneis. nullus odor ficis. Odorato ſapor raro ulli nō amarus. Econtrario dulcia raro odorata. Syluestria omnia fere ſucco ſunt acriora, ſicut cunila, origanum, ruta. ſolummodo ex omnibus, ſylueſtre lapathū melius. Vſus eius in cibis leniorem gratioremq; ſaporem præſtat. Quæ ſunt ſylueſtria in ſatiuis, ſicciora intelliguntur & acutiora. Sunt autem acres ſapores cunilæ, origani, naſturtij, ſinapis: amari abſinthij, centauriæ: aquatilis cucumeris, cucurbitæ, lactucæ. Acuti tantum cunilę. Acuti & odorati, apij, anethi, fœniculi. Salſus tantum è ſaporibus nō naſcitur, alioqui extra inſidit pulueris modo, & ſiliquis tantum. Panax piperis ſaporem reddit, magis ſiliquaſtrum, ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorem thuris. Smyrnæum olus myrrham reſipit. Sapor is in herbis internoſcendus. Symphytum petræum guſtui ſiquis linguam conſulat, dulcedinem repræſentat. Graminis radices dulces in ore ſentiuntur. Sylueſtris braſſica non ſine tædio amaritudinis eſtur, quare cum lixiuo coquitur, ut ſapore non iniucundo palatum titillans, magis placeat. Scandix guſtu ſubamaro ſentitur. Lactuca ſylueſtris ſapore amarulento nō diſplicet. Seris guſtatu amarorem plane fatetur. Paſtinacę folia amaritudinem reſipiunt. Abſinthiū inſigni pollet amaritudine. Aloe odore graui guſtatuq; amariſſima. Stœchas guſtu notatur ſubamaro. Triſſago planè ſentitur amara. Chamælea ſuo amarore linguam uellicat & fauces exaſperat. Empetrum quo terreno propius fuerit amarius ſentitur, maritimis mōtibus guſtu ſalſo potius deprehenditur. Lepidio ſapor acris ac guſtum uellicans, item anemonæ: quapropter raptus naribus ſuccus à capite pituitam elicit. Hydropiper citra ullam odoris gratiam acri piperis guſtu reſipitur, unde nomen & ab aqua duxit. Aron acre, ſed multo magis ariſaron: quare non niſi

domita coctione prius acrimonia eſtur. Naſturtium non paruum guſtui repręſentat acrementum, quare ut arbitror, à torquendis naribus appellationem adinuenit. Dictamnum acre traditur, ſed longe minus pſeudodictamnum. folia nepetæ acri guſtu ſapiuntur. Cratægonum ſuo acremento linguam magnopere uellicat: nec ſecus clematis ſecunda. Rumex gratum acorem guſtui ſumminiſtrat. Sapor permiſtione quadam efficitur, argumento quòd elemētorum nullum, ut aer, ignis, aqua, ſibi ſaporem adſciuerit. Siquidem inſipida eſt aqua: & ut ueteres teſtantur, talis aqua creditur, qualis terra per quam influit. nam & mare quod ſalſum eſt, & nitroſæ aquæ acidæq; miſtura non carent. Terra lapis'que niſi quampiam iſtiuſmodi miſtionem capeſſant, nullius ſaporis exiſtimari uidentur: & ſi terra cæteris elementis euidentius aliquem contrahere ſaporem liquidò conſtat. Nam quæ aduſtionem ſit experta & in cinerem redacta, ſentitur amara. Argilla uero dulcis, ratio tamen in promptu eſt, quòd partis terrenæ permiſtu ſapor conflatur. Metalla uerò & lapidum genera nonnulla ſaporem guſtui repræſentare certum eſt. Nanq; tam cinis qui exuſtionem expertus eſt, quàm reliqua quæ igni domantur, ſaporē quendam contrahent, uel ſimplicia, uel humoribus commiſta. Sapores uerſantur in tribus faſtigijs, plantis, animalibus, atq; ijs quæ arte parantur. In ſtirpium genere natura eò tendere uidetur, ut dulcedo cruditas ſit, aut defectæ coctionis rudimentum. Semper enim natura par faciens, conſimile nutrimentum reddere molitur, tam in animalibus quàm plantis. neque enim dulces ſapores omnes hominibus conueniunt. nanque alij mouent inſaniam, ut radix quæ carduo ſimilis eſt: alij ſomnum accerſunt, & ſi copioſius dentur mortem inferunt, ut mādragoras. nonnulli lethales omnino putātur. Fidē huius rei faciunt qui cùm pluribus in locis radices ignotas dulces atque ſuaues ediſſent, mortem oppetierunt. Contrà pleraq; amara ac prorſus inſuauia iuuant, ut abſinthium, centauria. quorundam ſapor qui cibis repudietur, pro cōdimento cæteris cedit, ut ſalſus atq; acutus. Cæterum dulces ſapores ad alendum promptiores propiusq; ad naturam accedunt. Sapor enim dulcis omnibus gratus eſt, niſi forſitan ob imbecillitatem humani ſenſus obliteſcat, ut dictum prius eſt. Porrò ſtirpium omnium quibus inſunt ſapores, dulcem, amarum, aut pinguem dico, eos concoctione prouenire declarauimus. Siquidem omnes plantæ in ſuis ſaporibus creandis per excoctionem tranſeunt ex uno ſaporis genere in aliud. Alia ex amaro in acerbum commeant, ceu oliua: alia ex acerbo in dulcem aut acutum, ut pyra. Etenim quæ acuta ſunt acerba prius fuere. Alia primum acerba fuerunt, mox acuta, deinde dulcia ſentiuntur, ut uuæ. Quippe plurimas mutationes uua recipit, & omnino quæ ſaporem uinoſum ſortiuntur. primum enim dilutus quaſi ſapor ſentitur, proxime acerbus, tum acutus, hinc nouiſsime dulcis. Sic morum acutum ex acerbo, & dulce ex acuto conficit. & in alijs idem hoc uſu uenit. Quippe uinoſæ dulcedini proxime ſapor acutus adiacet. Morum cum rubet acutius eſt quàm cum albeſcit. quo tempore propius ad excoctionis finem accedit, tunc creatio deſtinati ſaporis obtingit: cum albeſcit autem, acerbitas à dulcedine remotior eſt. Qua de cauſa & ſiccius albeſcens eſt morum, humentius cum rubeſcit, ceu iam ſuccum ſaporemq; ſuum adipiſci cœperit. Fructus omnino primum ſiccus, deinde humeſcit. & hæc eſt ſaporum creatio humore plenius influēte, ac ueluti articulato perfectius augēte. Nec temere maior pars fructuum acerba principio eſſe ſolet, quoniam ſicca eſt. ſed omnium humidorum ſicciſsima eſſe putantur, quorum ſuccus lacteus eſt, ut ficus: quibus gradatim ad perfectionem tranſitus fit. Cæteris pro fine interdum cruditas eſt. Sunt enim fructus complures qui & amari & acerbi & acuti ſuapte natura perficiūtur. Porrò quædam principio uelut inſipida dilutáque ſunt, quorum perfectio protinus aduenit ante quàm plures fiant mutationes, ut frumenta, triticum, hordeum: neque dulcedo procul abeſt. itaque nihil uaria mutatione fuit opus. Quapropter gemina gignendi ſaporis ratio eſt. Altera ex crudis ac pluribus ad perfectionem tranſit: altera inſipida inſuauisq; ſimplici uia ex natura confici ſolet, aut in annuis aut in arboribus. nam amygdalū principio aquoſum ſentitur, quamdiu uiride fuerit: ſicceſcens autem, pinguiuſculum. Sic & alia quædam in eo genere perficiuntur, quorum putamina uel acerba ſunt, uel acuta: quòd omnes ſordes omnem'que terræ callum eò uis naturæ ſecernat. ſic natura ex commiſtis ſaporibus ſimplicem excernere ſaporem proiectione noſcitur. Quo circa res contrà quàm in cęteris

euenire creditur. Quippe cęterorum creatio permiſtione conficitur, ijs detractione, ſeiunctioneq́, principio dulci. Sic ſaporum creationes ex contrarijs in contrarios trahi putandum eſt. Omnium cõmunis materia humor ſubeſt. Agit & immutat calor, tum internus, tum externus, qui generi ſtirpium accõmodatior habetur. Sunt certe mutationes ſuccorum, quemadmodum fructuum cum expreſſi fuerunt, in ſapores coctionis & corruptionis. quod liquet in uino, quod adultum & ſuo uigore, & in ſenecta fugiens, certis ſaporibus indicatur. uetuſtate ſiquidem amareſcit, quod aeri offuſo ferendum eſt acceptum. Enimuero exigitur id quod tenue atque potui fuerat idoneum: quo exoleſcẽte terrenum amarumq́ relinquitur. quod ſi per uiolentiam atq́ præter naturæ inſtitutum demutetur, coaceſcit. Corruptionis labe uitiatum degenerat in acorem. nam ex acuto in acutum uelut materiam reſoluitur. Quod corrũpitur, perhumeſcit & ſæpenumero coaceſcit: quod ſeneſcit ac uetuſtate conficitur, reſiccatur, parte terrena duntaxat extante. cum uitium corruptionis ſenſit, raro ad ſe redire poteſt. Cum per ſumma uinum fuerit immutatum, aut ſyderis ortu aut maris permiſtione, idem uitium contrahere ſolet. Saporum genera in plantis & fructibus præter ſalſum inueniuntur. In genere ſtirpium ſalſugo nulla ſentitur: quanquam ſint quorum ſummam partem ſalſilago quędam obducat, ut cicer. Salſum nihil alit, nihil quoq́ creat. argumento, quòd ſalſis tractibus nihil prouenit. Nam ſalſum & erodit & gignẽdi uires eximit. Addo quòd ſalſus humor à nullo hauritur, quòd & pon derosus ſit & minime cibo idoneus. allicit enim unumquodque quod ad alendum fuerit aptiſſimum. nullam enim uel mutationem uel corruptionem ſentit: quin potius alia omnia uindicat à putrilagine. Quæ tamen in aliquibus inuenitur ſalſilago, ſummis in partibus reſidere cognoſcitur, tanquam ex aere, uel uapore qui ſurſum feratur contracta: aut radicibus ſummatim tracta tanquã ſordes erumpit. Ciceri familiaris & perutilis ſalſugo eſt. abluta enim ciceris herba dum floret aut ſiliquatur, radicibus arefactis emoritur. id enim natura ciceri cõdonauit ut uernaculũ, quo poſſet ſe tueri ac conſeruare. Quę uero in folijs ſuis talem adoptarunt ſaporem, ablutione in aqua relinquunt. is guſtu ſi lingua con ſulatur, aperte deprehenditur. Cęterum non in carne ſed putamine fructuum ſalſilago reſidet, ut incluſum ſemen à corruptionis labe uindicetur. itaque nonnullorum ſiliquas natura muniuit, ſaporis ſui cuſtodiendi gratia. nanque & ab internis tanquam intrinſecus æditum excerni tanquam alienum, expuiq́ foras cõſentaneum eſt. ſicuti cucumerum amaritudinem per ſumma ſentimus. Genus quoddam pyrorum tradit Theophraſtus Cariæ familiare, quod tam ſalſa obducitur lanugine, ut non eſtur niſi frequenter aqua ſubluatur. Nec mirum in glandibus amaritudinem inſidere, & bulbis cacumine, & alijs acritudinem ſtylo ſpicæ inteſtino teneri. Quapropter latiſſime patet, & ſi ſolum nihil ſapiat ſalis, quod ibidem naſcetur pro naturæ cõditione nonnihil hauriet ſalſuginis. Multa etiam & ſuauiora & meliora eo ſapore redduntur, ut braſſica. acritatem enim & amaritudinem braſſicę inſitam abſumit ſalſilago. Fragile etiam quoddam efficit corpus totum, nimio hu more ſublato. quippe ſal ad exhauriendum abſumẽdumq́ humorem aptiſsimus. Ea cum mandatur igni melius coquitur, teneréſcit, dulciſq́ ſentitur. Nanq́ & iniectum & teneritudinem & decoquendi facultatem leguminibus adfert. Salſugine roſa ægrotare traditur, quanquam rigatu non inſulſo multæ iuuentur arbores. Natura ſalis, ut Plutarchus ſcriptum reliquit, defuncta corpora à putrilaginis labe uindicat. Nam cum mortuis inſpergitur, ijs repugnat quæ ipſos trahunt in corruptionem, & ea debellans harmoniam retinet, & mutuam partibus amicitiam conciliat, uelut diuina quædam anima quæ uiuentes tuetur, nec in marcorem fatiſcere patitur: ſed uitam retinet, nec corporis molem uel labi uel corruere ſinit. Sapor & ſuauitas aliquibus oleribus & herbis inſidet radicibus, cæteræ partes minime reſpondent. item aliorum caules plurimum dulces & cibo aptiſſimi ſunt, folia minime. Cauſa creditur quòd ſuperiora dilutiora, humidioráque, radix tamen & caulis quia minus habent humoris, dulcedinem reſipere queunt. aut contrà: ſi ſuperiora nimium ſicca, ut in arundinaceis, pars eorum ſuperior areſcit, inferior roſcida eſt. Sapor neque in ſiccitate neque in humore nimio reſidet. ita efficitur, ut graminis radix dulcis habeatur, partes ſuperiores ſiccitatis cauſa inſuaues ac inſipidæ noſcantur. In apio radices carnoſæ ſunt & gratæ palato, folia acriora animaduertuntur. In Aegypto, ut ferunt,

arũdo tota dulcedine ſcatet, ſed pumila & breuis, ut tam ſuperiora quàm inferiora humore ſatientur. Verum ut ſummatim dicamus, ſapores naturæ uires nobis oſtendunt. Aſtringens terreſtri frigidaq́ conſtat ſubſtantia, quapropter contrahit, denſat, repellit, refrigerat, ſiccat. Acidus aquoſa & tenui frigidaq́, proinde citra calfactionem incidit, extenuat, diuidit, uellicat, obſtructiones laxat. Amarus terreſtris à calore bene laboratus tenuior aſtringente, ideo citra apertum calorem expurgat, deterget, digerit, menſes mouet, è pectore pus elicit. Inſipidus ſapor frigidus eſt & aqueus, ideo cogit, contrahit, incraſſat, extinguit, denſat, ſtupefacit. Acris eximiè calidus igneæ naturæ: quapropter extenuat, purgat, calfacit, attrahit, digerit, urinas molitur, ſudores excernit, mẽſes ciet, exeſt, adurit, cruſtas gignit. Salſus ſapor terreſtrem calidamq́ poſſidet naturam: ideo cogit, denſat, contrahit, abſterget, reſiccat, diuidit. Dulcis ſapor naturæ amicus paulo noſtrum ſuperat calorem, quare concoquit ac maturat, laxat, rarefacit. Oleoſus humectat, mollit, laxat, aeria conditione. Etſi inodora craſſis cõſtare partibus, & odorata ferè tenuibus cõſtitit inter omnes, non tutum tamen fuerit uires & temperaturas ijs experiri. Nam quantum uel caloris uel frigoris illa referant, aut hęc quantam tenuitatem partium aut quãtum calorem, compertum non eſt. nec certum à coloribus ferri poteſt iudicium, quòd in unoquoq́ colorum genere & calida, frigida, humida, ſicca reperiuntur. De ijs tamen omnibus noſcendis, ad guſtum tanquam iudicem æquum referri conuenit, qui continuo talium occurſu dimouetur, ut merito ſuper ijs ſit conſulendus.

De inſitione. Cap. XIX

Ationem arborũ aues primum docuere, deuorato raptim per famem ſemine, & alui madido tepore cum fœcundo fimi medicamine in mollibus arborum lectis abiecto, & uentorum impetu ſæpius in hiulcas corticum rimas trãslato. Vnde uiſitur enata ceraſus in ſalice, platanus in lauro, laurus in ceraſo, & baccæ ſimul diſcolores. Tradunt & monedulam ſemina in theſauros cauernarum cõdentem, eius rei præbuiſſe cauſas. Hinc nata inoculatio, quæ operiens in arbore oculum exciſo cortice, gemmam ex alia ſublatam includit. Inſitionem caſus magiſter ad hũc modum expoſuit: Agricola ſedulus caſam ſepis munimento cingens, quo minus putreſcerent ſudes, limen ex hedera ſubdidit. at illæ uiuaci morſu apprehenſæ ex alieno fecere uitam, truncusq́ pro terra fuit. ratio poſtea duplex. Prima inter corticem & lignum inſerendi. Timebant priſci truncum findere. mox inforare auſi, in medio, ipſiq́ medullæ calamum inſerentes unum imprimere. neque plures capiebat medulla ſubtilior. poſtea ut mortalitati eorum ſuccurreretur, ratio numero uel ſenos adiecit, ſuccurrere per ſuaſa trunco per media fiſſo, cuneóque tenui fiſſuram cuſtodiente, donec cuſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus. Tria ſunt inſerendi Græcis genera, aut ſub cortice, aut in trunco, aut emplaſtro. primum encentriſmon, ſecundum emphylliſmon, tertium enophthalmiſmon uocant, noſtri inoculationem. Quæ denſiore libro ueſtiuntur arbores, & ex terra copioſum ſugunt humorem, quales noſcuntur ficus, olea, ceraſus, ſub corticem inſeri deſiderant: ſed ante cuneus tenuis ualido ligno conſtructus quo facilius imprimatur, inter corticem & lignum paulatim adigatur, ſed tam diligenti manus libramento, ne corticis faſcia diſrumpatur, ſubductóque leniter cuneo ſtatim ſurculus mergitur. hanc inſerendi rationem emphylliſmon appellant. Porrò quæ tenui cortice cinguntur, paucio ri humore contentæ & foris exuccæ, tanquam humor relicto cortice in interiorem medullam ſe recipiat: quales citrea malus, & uitis, & aliæ complures intelliguntur, fiſſo ligni medio ſurculi infiguntur. hunc modum inſitionis Græci uocant encentriſmon. In utroque genere confeſtim inſerendum ſurculum præcipiunt, ne diuturniore mora natiuus humor exancletur. Surculi qui inſeruntur ſint nitidi, fertiles, nodoſi, ab arboris parte quæ ad Aquilonem ſpectat acutis falcibus deciſi, de nouo nati, leues, frequẽtibus gemmis pręgnantes, bifurci uel trifurci, ab imo crure ſimplices, craſſitudine digiti minoris, bimi: nam anniculorum ſaliua ſurſum recurrens auocatur. Falcis mucrone ab una parte inſtar ſcriptorij calami ſalua medulla reſcindãtur, ſic ut lignũ ligno & cortex cortici poſſit committi. Surculi deraſum acumen cum fiſtula & hiatu in quem imponi debet, æquali conſtet magnitudine, ita ut exacutio & fiſſura ſtylum excipiens, binos digitos non ex-

cedant

cedant: quibus iuſte coeuntibus nihil adimendum ſuadent. Vulnus tantum argilla muniendum, quòd flaua terra caudiculos exurat. Porro magnam inſitio affert utilitatem, quòd arbores in ſe etiam comprehendentes & uberiorem & pulchriorem fructum largiuntur. Surculos finiente luna uel ſilente uellendos, decem aut paulo plures dies ante inſitionem iubent, operto ſic uaſe ne qua expiretur aura. Cæterum oportet ſurculos adhuc occluſos non dehiſcere, inſitóſque ad germinationem properare. quare decem antè dies bus aut pluſculis, qui inſitioni deſtinantur, legendi ſunt. Sed edocenda ratio cur ſtatim eruti non ſint inſerendi. quippe ſi feruens adhuc turgensq́ue ſurculus in capacem rimam immittatur, neceſſum eſt quippiam eius emarceſcere antequam in unum coaleſcat corpus: fungoſam laxitatem inter excipiens lignum, & hoſpitem ſurculum intercedere, in cuius rimas hiantes ſubiens aer, prorſus in unitatem coíre non patitur. Quòd ſi dies aliquot prius uaſe claudantur, faceſſet omnis iniuriæ ſuſpicio, neque uinculorum laxans mollities infeſtabit, neque inſpirans aer officiet, ſed breui tempore comprehendent. Surculi aquilonio flatu ruente non ſunt inſerendi, auſtro ſpirante potius. quoniam ut imber inſitionibus in trunco podeſt, ſic inſitioni ſub cortice nocet. In trunco, ad Aequinoctium autumni uſque celebrari optime poteſt: in cortice, aduſq; brumã, & poſt Fauonij flatus, qui ſeptima Februarij die ſpirare incipit, uſq; ad ſolſtitiũ. Sunt qui optimã in trunco prædicent poſt Canis ortum: ruſumq; æſtate poſt reſtinctos Caniculæ feruores. Si ſurculi à longinquis tractibus deferantur, infixi luto in uaſe diligenter oblito, ne uentum ſentiant, aſportantur. Multa in ijs generibus ſeruanda, primũ omnium quæ patiatur coitum talem arbor, & cuius arboris calamus. ſubeſſe debet omnibus ſuccus, ſed uariè, nõ eiſdem partibus. Vitibus ficiſq; media ſicciora, & ſumma parte cõceptus. ideo illinc ſurculi petuntur; Oleis circa medias ſuccus, inde & ſurculi, cacumina ſitiunt. Facillimè coaleſcunt quibus eadem corticis natura, quæq; pariter florentia eiuſdem horæ germinationẽ ſurculorumq; ſocietatem habent. Lenta enim res quoties humidis repugnant ſicca, mollibus corticũ duri. Obſeruandũ item ne fiſſura in nodo fiat, repudiat quippe aduenã inhoſpitalis duritia, ut in parte nitidiſſima, ne lõgior multo tribus digitis, ne obliqua, ne translucẽs. Virgilius ex cacumine inſeri uetat. Certumq; eſt ab humeris arborum orientem æſtiuum ſpectanti bus ſurculos petendos, & è feracibus & è germine nouello, niſi uetuſtæ arbori inſerãtur. ij enim robuſtiores eſſe debent. præterea ut prægnantes, hoc eſt germinatione turgentes, & qui parere illo ſperauerint anno, bimi utiq;, nec tenuiores digito minimo. Ante omnia gemmantes nitere cõueniet, nihil uſquam ulceroſum, cicatricoſum aut retorridum. Spei fauet medulla calami, ſi in matre ligni corticiſq; iungatur. calami exacutio medullã ne nudet, tenui tamen fiſtula detegat, ut faſtigatio leui deſcendat cuneo, tribus non amplior digitis. Calamus ad corticem uſq; ſuum deprimatur, ne laxetur, ne replicetur in rugas. ideo lachrymantes ſurculos inſeri non oportet, nec etiam aridos: quia illo modo labat humore nimio cortex, hoc uitali defectu non humeſcit nec concorporatur. Id etiam religionis ſeruant, ut luna creſcente utraque calamus deprimatur manu. Validius demiſſi tardius ferunt, fortius durant. contrarium ex diuerſo. ne hiſcat nimium rima, laxéque capiat, aut ne parum exprimat, aut compreſſum necet. Hoc maxime præcauendum, ut præualidè accipientis trunco in media fiſſura relinquatur. Quidam ueſtigio fiſſuræ falce in truncis facto, ſalice prǽligant marginem ipſum, poſtea cuneos figunt, continente uinculo libertatẽ dehiſcendi. ſi craſſior truncus inſeratur, inter corticem & lignum inſeri melius eſt. Ficus, ut Diophanes eſt autor, inſeritur moro, & platano. morus uero caſtaneæ & fago, malo, pyro ſylueſtri, terebintho, ulmo, albæ populo, quo coniugio candida naſcuntur mora. Pyrus inſeritur punicæ malo, cotoneo, moro, amygdalæ, terebintho. ſi pyri ſurculi moro figantur, rubra pyra creabunt. Malus inſeritur omni pyraſtri generi. eadem cotonei coitu fœcundata, poma dabit præſertim quæ Græci melimela nominant. ſimiliter & pruno adigitur: ſed initio platani conſortio, rubra mala proueniunt. Nux in arbutum ſolam inſeri uoluit, cæterarũ ferè ſocietatem horret. Punica uarijs arborum adulterijs gaudet, ut ſalicis, laurus, fraxini, damaſcenæ pruni, & amygdalæ. quibus omnibus miſceri lætatur. Damaſcena ſylueſtri pyro cuiuſcunque generis, cotoneæ malo, & pomo impacta coaleſcit. Caſtanea iuglandi, fago, & robori infixa cõprehendit. Ceraſus nec perſici nec terebinthi

reſpuit hoſpitium : nec contrà,ceraſi terebinthus & perſicus . Cotonea oxyacāthæ cōſor
tium non aſpernatur. Myrtus ſalici inſeritur, & prunus damaſceno & thaſiæ nuci, hoc eſt
amygdalæ. Citria malus cum tenui libro ueſtiatur, uix ſubter cutem recipit aduenam ſur-
culum,in nutritio parentis ſinu potius alitur. Poſt coalitum emarceſcit, quod ſæpius pro-
baſſe Diophanes aperte teſtatur. quòd ſi fructum pareret, in cedromela ſcribit degenera-
re. ſi tamen quis citrium in morum inſeuerit,rubra feret poma. Cotonea malus & caprifi-
cus, arboris cuiuſcunq; conſortium ineunt, nec ulli ſurculo denegant hoſpitium. Citriam
malum in punicæ trunco fixam ali Didymus in Georgicis ſcriptum reliquit. Florentinus
inſitam ceraſo uitem uuas uere ferre promittit: eandemqúe oleæ impactam fructum pro-
mere, qui utriuſque parentis adoptione elæoſtaphylos Græcis dicatur . Odorata pyra ꝗ
optime, ut Diophanis teſtatur experientia, in malis comprehendunt, ea myrapidia nomi
nat. Emplaſtratio & ipſa ex inoculatione nata uideri poteſt . craſſo autem maxime corti-
ci conuenit, ſicut eſt ficis . Ergo amputatis omnibus ramis ne ſuccum auocent , nitidiſſi-
ma in parte, quáque præcipua cernatur hilaritas, exempta ſcutula , ita ne deſcendat ultrà
ferrum, cortici imprimitur ex alia cortex par cum ſui germinis mamma: ſic compage den-
ſata ut cicatrici locus non ſit, & ſtatim unitas fiat, non humorem, non afflatum recipiens:
nihilominus tamē & luto munire & uinculo melius. Hoc genus non pridem repertum
uolunt qui nouis moribus fauent, ſed apud ueteres Græcos inuenitur . Emplaſtratio ſo-
lis arboribus conuenit, quibus pinguis ſuccus in cortice eſt: ut ficis , oleæ , perſico. fit au-
tem hac ratione: ex nouellis ramis feracibus & nitidis gemmam quæ adoleſcendi ſpem ti
bi dabit, duobus digitis quadratis circumſignabis , ut ipſa ſtatuatur in medio : & ita cor-
ticem ſubtiliter acutiſſimo ſcalpro ne gemma lędatur, leuabis. Item ex arbore cui uelimus
inſerere, ſimiliter cum gemma tolletur emplaſtrum, nitido tamen atque uberi loco . tunc
ibi cōuenienter aſtringitur, & preſſum circa gemmam uinculis cogitur ſine germinis of-
fenſa cohærere, ut ea quæ appoſitè redditur locū gemmę prioris includat . tunc luto ſuper
lines, & liberam relinques gemmā. Ramos ſuperiores arboris ſecabis ac ſtirpes, & uiginti
diebus exactis reſoluto uimine uinculorū inuenies externi ſeminis gemmam mire in ar-
boris alienæ membra tranſiſſe. Didymus inoculationem ante æſtatis ſolſtitium tempeſti-
ue celebrari prodidit, quamuis ipſe circiter uernum æquinoctium cum germinatione tur
gent arbores, & gemmis grauidæ geſtiunt , à die tranquillo cum cælum ſilebat , inocula-
tionem etiam ſpei fauentem auſpicatus eſt. Sed quæ inoculatur arbor nodis & agnaſcen-
ti ſobole, comáque debet eliberari , relictis uberioribus nitidiſſimisqúe ſurculis , qui huic
inſitioni deſtinantur. Fœcundæ arboris ex anniculo germine nitidum oculum ceu gem-
mam aſciſcere conuenit , circumraſo acie ſcalpri diligenter cortice , & caudici in alterius
ueſtigium imprimere . Purum corticem erugatum nec ulla ſui parte cicatricoſum ligare
exacte decet, & lignum integrum & inuiolatū ſeruari . Hoc enim perquam neceſſarium
fuerit. Feliciter cedit ſi recepta hoc hoſpitio gemma in alterius ſedem incidat. nam ita du-
bio procul comprehendit. Citra quoq; gemmam uel oculum in pullulatione, altera caudi
cis parte inſitionem hanc moliri nihil uetat. Cæterum cortices craſſitudine pares eſſe de-
bent. & ubi coaluerunt, amputandum quod ſupra compagem prominet , ne eò loci fera-
tur alimentū, & à coalitu ſuccus auocetur. cum ſurculi tria monſtrabūt folia, uincula ſunt
reſoluenda. Didymus ſæpe non detracta ab anniculo ſurculo gemma, ut refert, per ſe reli
cto in ſurculo inſigni oculo inſeuit, à tergo gemmæ corticē delibrans & lignū inſtar ſcri-
ptorij calami ſcalpens, cum ligno quod remanſit, in ueſtigium uel lacunam impreſſit, ge-
neroſioresq́; ſibi arbores comparauit. Siniſtra ſurculorum latera quæ inoculationis bene
ficio coaluerunt, ſuos partus liberaliter fœnerātur. Nec eſt prætereundum ſilentio, quòd
prudentes agricolæ adfirmant omne inſitum procul dubio cōprehendere, ſi depoſitis ſur
culis, uiſcum nō temperatum in ipſa plaga pariter mergamus, quaſi glutino quodam ſuc-
cos utriuſq; materiæ miſturum. Quartū inſitionis genus ſic retulit Columella. Gallica te-
rebra medulla tenus arborē perforandā, plaga interius leuiter inclinata , ubi educto omni
ſcobe uitem uel ramū ad modum foraminis impreſſi delibratū, ſuccidum tamē & humen
tem ſtricte imprimi una aut duabus gēmis ſolis relictis. tunc argilla & muſco locū diligen
ter operiri. ita & uites in ulmo inſeri poſſe cōmiſſas. Alij genus inſitionis nouę prædicāt,

quod in

quod in perſico ſe fuiſſe expertos aſſerūt. ſalicis ramum brachij craſſitudine ſolidum, longum cubitis duobus, aut amplius, terebrari iubent in medio, & plantam perſici in eodem loco in quo cōſiſtit, ſpoliatā ramis ſolo capite relicto, per ipſum ſaligni manubrij foramen induci. tunc eundem ſalicis ramum terræ capite utroque demerſo in arcus ſimilitudinem debere curuari, foramen luto, muſco, uinculis ſtringi. Anno deinde exacto ubi infra medullam ſalicis caput plantæ cohæſerit, ut unitas ſit ex duobus miſta corporibus, plantam ſubtercidi atque transferri, & terrā aggerari, quę arcum ſalicis cum perſici cacumine poſſit operire. Hinc perſici poma ſine oſſibus naſci. Sed hoc locis humidis conuenire uel riguis, & ſalices aquationibus adiuuandas, ut natura ligni uigeat, quæ delectatur humore, & ſuperfluentē copiam ſucci germinibus miniſtret alienis. Inſitionum hæc genera in priuatis ſingularum mentionibus docebuntur.

De ſtirpium nomenclaturis. Cap. XX

STirpium nomina nōnunquam ſuis aſſignantur inuentoribus, interdum regionibus unde in alios ſitus migrantes deuenerunt, quædam ab effectus excellentia appellationem traxerunt: aliæ ab euentu rei: nonnullæ ex aduerſo ſua ducunt nomina: quædam à fabuloſis ueterū narrationibus, quæ tamen hoc uerborum inuolucro nonnihil earum proprietatis oſtendant. Sunt & permultæ quæ ab aliarum rerum ſimilitudine nomen mutuētur: & ut negotium paucis perſtringamus, Roſam triplex comitatur fabula, nō niſi candidam per initia: mox uulnerato Veneris pede, dum Adonidi, quem Mars zelotypus interfecerat, opem latura præcipiti curſu per dumeta rapitur, adrubuiſſe: alij ſanguine Cupidinis ut Auſonius: alij nectare affuſo, ala Cupidinis in deorum conuiuio laſciuientis illiſa poculis. rhodon Græcis, ut Plutarchus inquit, nominatur, quòd largum odoris effluuium emittat, ideoq; roſa fugaci pulchritudine celeriter emarceſcit. Refrigerat ea rutilante non inelegāti cōſpectu, in cuius ſummam faciem tenuis calor impulſus elucet. Myrtum arborem Græci Mineruæ dicant ut oleam, cōmenti fabulā, quòd Myrſine Athenienſis puella fuit, pulchritudine ac robore inſignis, amica Palladi, quā iuuenis ab ea curſu & palæſtra ſuperatus interemit. Fabuloſum Plutarchus exiſtimat, quod Praxiteles aſſeruit, inuentū Melicertis corpus picea ſcaturijſſe à mari: eſſeq; Megaris locū qui Callidromos cognominatur, quò puerum fruticibus arboris huius onuſtum remeaſſe uiderint in mare. ſic ut cōmuni populi iudicio picea Neptuni coronamentum exiſtimetur, & ſi Libero patri, ut Lucanus putat, ſacra dicetur. Quapropter ob honores Melicerti cōtributos, Neptuno, & item Libero patri, ueteres, nec ab re, conſecrarūt: quòd uterq; humentis fœcundi fertiliſq; principij dominus habeatur. Cæterū Neptuno priuatim nuncupatur, nō ut Apollodorus exiſtimat, quòd maritima arbos uentis ut mare lætetur, eorumq; difflantes ſpiritus amet: ſed quòd fabricis nauigiorū picea expetatur. Germanæ quin potius ſorores habentur picea, pinus, ſtrobili. nanq; materiam nauibus præbent, ſuamq; picem ac reſinam funditus obliniendam ſubminiſtrāt, ſine quibus in mari parum fidelis compaginum eſſet commiſſura. Libero patri piceam fecere ſacram, quòd uina reddat ſuauiora: quippe uitem locis picea ſcatentibus, iucundius ac gratius uinum proferre produnt. calorem cauſatur Theophraſtus, argillam calidam eſſe, nō niſi argilloſis piceam enaſci: dolia pice & reſina cerari, uina multis regionibus picari, non ad ſuauitatē modo conciliandā, ſed ut protinus nouitatem aquoſumq; humorem uinum calore iutum exuat. In Iſthmo uictores picea coronabātur.

Oleā Græci fabulātur, Athenis terra aquis abhuc obruta primū emerſiſſe. cūq; de loci principatu certarēt Neptunus & Pallas loci illius amœnitate capti, Iupiter cōtrouerſiā diluens, pronūciauit eum potiturū dominio, qui de ciuitate melius mereretur, eāq; pluribus ditaret opibus. Neptunus hāc portu & naualibus ornat. Minerua in Acropoli oleā ædit fruticoſam, fertilē, qua ſe coronās omniū calculo uictrix ſalutata eſt. Hinc ſpectatores oleaſtro eos, qui certaminibus uiciſſent, coronabāt. Vitex à uitiliū uſu nomē traxiſſe uidet, Grę ci agnon uocant, quoniam matronæ in Theſmophorijs Athenienſiū caſtitatē cuſtodientes, ijs folijs cubitus ſibi ſternūt. Halimū reperio in authoribus modo afflatā, quoniam maritimum olus credatur, halmyris à ſalſilagine dictum Aetio, mihi placet aſpiratio: modo nude ſcriptam, mirabili ſi credamus, effectu, quòd admorſa ea, fames interdiu nulla

ſentiatur

ſentiatur:ut nomen inde ſit inditum ei,quaſi famem arceat, nec aſpirationem prior litera
recipiat. Cupreſſos,à partu parilium ramulorum uocatas Græci uolunt, ἀπὸ κύειν πα-
ρίσους τοὺς ἀκρεμόνας. Eaſdẽ Charitas appellari ſolitas Eteoclis filias fuiſſe adnarrant, quæ
dum tripudio dearum ſubſilirent in puteũ ceciderũt. Iuniperos dici putauerim, quòd
iuniores & nouellos fructus pariant.ſola enim ferè arborum fœtus ſuos in biennium pro
rogat,qui ne matureſcant quidem,nouis ſuperuenientibus. Oleaſtrum Gręci cotinon
& agrielæam uocant. Clauam Herculi ex oleaſtro uolunt reuerſo ex Hyperboreis fuiſſe,
ignoto prius Græciæ, quæ mox ſponte apud Trœzenios aut certe Alpheum amnem re-
floruit,ſi Pauſaniæ credimus: Celebratur & olea cognominata ſtrepte ab intorta ſpecie,
adiecta fabula circa Epidaurum eueniſſe ita ei circumactu manus, Hercule illac meante. 1

Caſtanea græcè Διὸς βάλανος, hoc eſt Iouis glans uocatur: cum tamen iuglandis ap-
pellatio nucibus tantũ regijs dicata ſit à Latinis. Nuces uocamus et caſtaneas,quanquam
propiores glandium generi. ideò appellantur apud Græcos balani Sardianæ, quoniam
à Sardibus prouenere primum. Euboidas quoque à Græcis dici quas nos caſtaneas uo-
camus,lego. Sed & caſtaneas primo dictas ſcribit Phocion, quòd ab oppido Magneſiæ,
quod Caſtanon dicatur,aduectæ ſunt:ut forte Diodorus caſtaniacas nuces inde nomina
rit. Quid ſi à caſtitate, cùm Plinius ieiunijs fere dicatas eas innuat? Ex ijs Græci pogonias
appellant quæ barbulas quaſdam habent,niſi quis lanatas earum intelligat. ſunt enim ali-
quæ pilis hirſutæ. Tiberius Cæſar balanum nomen impoſuit ſatiuis, cura multo excellen
tioribus. Pityn puellam ut Græci fabulantur, Pan adamauit, quam riualis Boreas ze- 2
lotypus,quòd Pani potius adhæſiſſet,in ſaxa propulſans enecauit. miſerta Tellus in arbo
rem puellæ cognominem,manente apud eos uiuendi conſuetudine, commutauit. ſic Pa-
na ſuis fruticibus coronat. Luget arbor collachrymans, quòd in eam Boreas inſpiret.

Punicum malum à Carthagine laudatiſſimum, inde nomen, ut à Medis medicũ. Græ-
ci & arborem heſperida & malum eius heſpericum authore Iuba uocant, qui ab Hercule
tranſlatum id in Græciam & aureum malum uocari ſcripſit. Hoc & nuptiale intelligũt,
qui æditũ à Tellure fabulantur, nunciato Iouis & Iunonis connubio. ſunt qui et aſſyrium
uocent. Item citrum. nam ut cecinit Virgilius,

Media fert triſtes ſuccos tardumq; ſaporem
Felicis mali, quo non præſentius ullum. 3

Nuces Græci caryas à capitis grauedine nominarunt. etenim arborum ipſarum foliorũq;
uires in cerebrum penetrant. Hoc & minore momento in cibis nuclei faciũt, quibus & ſi
celebrentur, capiti tamen ſunt iniquæ. Plutarchus dictas cenſet quòd noxium halitum ca
pútque grauantem expirent, quo ſub arbore iacentes offendũt. Democritus duo cenſuit
ponenda nucum diſcrimina: baſilicam, & ponticã quæ leptocaryon, hoc eſt nucula Gre-
cis dicitur: & maiorem quæ regia cognominatur, ſiue quod idem eſt, baſilica, hac ut arbi-
tror ratione: Poſt geſtum in Perſas bellum, è finibus Graijs reges in ſuas regiones repor-
tarunt, nouos fructus ſuis populis largientes, ut Sueuius uir longe doctiſſimus, huius rei
teſtis eſt idoneus de baſilicis loquẽs. Hoc nomen ſic deniq; fertur, propterea quòd quon-
dam cum rege Ponti nomine Alexandro magno, fera prælia bello in Perſas retulere ſuo: 4
poſt inde reuentum hoc genus arboris in prælatis finibus Graijs diſſeuere, nouos fructus
mortalibus dantes. moluſca hæc nux eſt, ne quis forte inſcius erret. Iis baſilicam nucem
uel regiam è Perſide primùm in Græciam delatam cõſtat: eandémque moluſcam dici nu
cem, ſcilicet quòd cæteris omnibus mollior ſit: ut tarentina dicitur nux, quæ ita mollis
ut uix attrectata frangatur. Tarentinam dicunt à tarento, quòd Sabinorum lingua molle
traditur. Sunt de agricultura ſcriptores qui nuces & mala ſic diſtinguant, ut nuces dicant
omne prunũ quod foris duro tegatur, & intus habet quod eſui eſt: malum cõtrà quod fo
ris habet quod eſui, intuſq; durũ recludat. Quibus conſtat finitionibus, perſicũ quod Sue
uius inter nuces numerat, item molluſcam nucem non inter mala debere collocari. quare
mea opinione fallũtur, qui hæc de malo perſico putent intelligẽda. Nux iuglans à glan 5
dis iuuamine, ut Seruius credit, dicta exiſtimatur. Caius de uerborũ ſignificatione refert
iuglandẽ arborẽ dictam eſſe perinde ac Iouis glãdem. nam id arboris genus nuces habet,
quæ ſunt ſuauiore ſapore quàm glans ſit. Hunc fructũ antiqui illi qui egregium glandiq;
ſimilem

ſimilem ipſamq́; arborem deo dignam exiſtimabant, Iouis glandẽ appellarunt, quæ nunc interliſis literis iuglans nominatur. Et Cloatius ita memorat: Iuglans quaſi diuglans dicitur. Nux auellana ſeu præneſtina eadem eſt quæ ex corylo arbore pendet, à Præneſtino agro nominata. eadem & pontica dicit, indito à loco nomine, in quo copioſior enaſcitur. hanc & heracleoticam & abellinam patriæ uocabulo nominãt. In Aſiam Græciamq́; uenit è Ponto, propterea nunc põticæ, nunc heracleoticæ dicuntur. quo nomine Macrobius caſtaneas intelligi falsò putat, Oppium ſecutus. Idem qui perſicum uulgo dictum, moluſcam nucem eſſe putat, aperte hallucinatus eſt: cum is non de perſico ſed de nuce regia & iuglande, quę ſit è Perſide conuecta primùm ad nos, moluſcam intelligat. nam & perſicam nucem uocari tradit, Sueuij hominis doctiſſimi teſtimonio fretus. Tarẽtinarum duo genera, fragili putamine & duro, quæ ſunt ampliſſimæ & minime rotũdæ: quas à frangendi mora moracias & moracillas ſunt qui uocent. præterea moluſcæ, putamen rumpentes. Nux græca ſuo nomine gentilem ſuam fatetur originẽ. nam eandem quæ & cum amygdala & thaſia Cloatius putat: alijs græca, uidetur eſſe iuglans. Columella tria facit genera, græcæ, iuglandis, amygdalæ. Naxias item amygdalas Athenæus ueteribus tradit appellatas, quòd in Naxo inſula præſtantiſſimę haberent. Amygdalas Herodianus dici narrat, quòd poſt uiride putamen multis ſcateat rimoſis ſcarificationibus. Diocles, ut Athenæus refert, perſicas nuces non minus caſtaneis alere, ſed capitis dolorem ciere ſcripſit. Ceraſum arborem ut Athenæus refert, à Ceraſunte pontica ciuitate primus in Italiam Lucullus intulit, debellato Mithridate: cuius malum appellauit ceraſium, gentili municipij cognomine. nũc trans Oceanum & in Britanniam quoq́; uecta: in Aegypto nulla cura potuit euenire. quanquam Siphnius Diphilus longè Lucullo uetuſtior, cum Lyſimachi regis ætate floreret, ceraſiorum meminerit, quo tempore non deuenerãt in Italiam. Ceraſorum arborũ pomum ceraſiũ uocari Seruius præcipit: quod anteq́; è Ceraſo urbe Lucullus aduehẽret, erat in Italia, ſed durum & cornũ appellabatur; & poſtea miſto nomine cornoceraſium eſt uocatũ. Sed huic non eſt credendum, qui cornum in Italia fuiſſe ceraſum prodat, cũ alia res ſit cornus, alia omnino ceraſus cognoſcatur. Cydonia Græci appellant, quoniã ex Creta primùm illata fuerint. quorũ genus unum chryſomelũ, hoc eſt aureum malum inciſuris diſtinctũ, colore ad aurum inclinato uocant. Cotonea primus Cato nominauit. Cydonia, ut teſtatur Athenæus, à Sidonte Corinthi uico dicta, codymala prius uocata, Ermon à Cretenſibus tradit. Alij ſtruthion malum cum dicunt codymalon inte ligũt. Polemon floris genus eſſe refert. Melimela quoq́;, dicũtur à ſapore melleo. Eadem à celeritate miteſcendi, Muſtea ut inquit Varro, uocabantur. Pomorum inuentio Libero patri tribuitur. quod Theocritus cecinit,

Atque ſinu medio Bacchus ſua mala recondit.

Poma, quòd indigeant potu dicta eſſe poſſunt. nam ſiccitatibus aquã addi Varro iubet. Mela Græci, nos mala uocamus. Perſica mala ex Perſide aduecta, ut ipſo nomine appareat, Theophraſti temporibus in Aegypto tãtum & uicinis locis ferebat. Rhodo primùm ab Aegypto uenienti fuit hoſpitium, ibique ad florem uſque tantum proueniens. Epirotica ex Epiro inuecta primùm argumento eſt nomẽ. Orbiculata, Latini appellant ex figura orbis in rotunditatem circumacti. Armeniaca ſiue armenia peregrina & ipſa fuiſſe ex nomine cognoſcitur. Armeniaca iam uocari deſita, & pręcocia uel præcoqua dici teſtis eſt Galenus. Lotus faba græca, Seruio faba ſyriaca nominatur. Nympha in arborem ſui nominis conuerſa, quam Priapus fugientem comprimere quæſiſſet. geniſtam Latini uocant, quia fortaſſe genu modo flexilis ad nexus ſit & ligandis ideo uitibus idonea, uel quia genibus medeatur dolentibus. A taxo ſunt qui Taxica putent appellata, quæ nunc Toxica uocantur, quibus ſagittæ tinguntur. In Arcadia ueneni uel pręſentiſſimi, lethale quippe. Baccis in Hiſpania pręcipue uenenũ id eſt. Vaſa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia facta compertum eſt mortifera fuiſſe. Smilax Græcis dicitur. Refert Plutarchus taxum tam pręſentis eſſe ueneni, ut in eius umbra dormientes enecet. Repertũ eſt innoxiam fieri, ſi in ipſam arborem clauus æreus adigatur. Nec taxus uulgo ſed literæ prioris immutatione naxus & naxius quoq́; dicitur. Quod nomen Dioſcoridi fuiſſe cognitum uideo, ubi uenena libro ſexto numerat, non toxum modo ſed taxum à Ro. dici credidit.

Sambucũ dictam puto arborem à Sabuca musico instrumento, quod alij pectida uocant,
alij magadin. Sabuca porro ab authore uidetur appellata, cui nomẽ Sambyx fuerit. usam
tamen ea primam omnium Sibyllam perhibent. Sabucus dicenda est si Serenio Quinto
credimus. Corticẽ arboris canopon Græci uocãt. Paulus eius florem esse scribit. Arbo-
rem acten uocant Græci, ut ebulũ chamæacten pumilam sabucum. Thus à uerbo Græ
co deos aut sacrificium significante flectitur: aut forte à tusis glebis, ut tunc latinè scribi de
beat. Cum in Fastis dicat Ouidius,

Tura nec Euphrates, nec miserat India costum.

ex ijs locis in Vrbem comportari non ex Arabia solitũ. Arbor græcis libanos & dendro-
libanos, lachryma uero libanotis à Galeno dicitur. Interim cõfundi usum comperies. So- 1
phocles ut Galenus. Euripides contrà, libanum pro lachryma, libanoton pro arbore thu-
ris accipit. A iuuene Assyrio in hunc fruticem conuerso dictam Græci fabulantur, quem
deos studiosissime colentem inuidi peremerũt: hinc nihil esse dijs gratius, quàm adhuc in tem
plis eo supplicatur. Micas concussu turis elisas mannã Plinius est interpretatus. id autem
fit gestatu atterentibus se glebis, ut inquit Aetius. hyposisma, quasi succussationem Græ-
ci nominant: ut chondros, glebulas uel grana thuris, ut Plautus in Pœnulo, Qui nullum,
inquit, thuris granum sacrificant. Lentiscum dictam putauerim quòd liquore quodam len
tescat, nam & resinã ubiq; sudat: mastichen uero dictã in Chio tantum insula ferè. Lenti-
sci fructum Hippocrates schinida & arborem schinon nominauit. de qua libro de diuina-
tione Ciceronis carmen extat, 2

Iam uero semper uiridis semperq; grauata
Lentiscus, triplici solita grandescere fructu,
Ter fruges fundens tria tempora monstrat arandi.

Sic hæc arbor ter floret, & arandi maturitatem ad signum floris accommodat. Laurus
Apollini sacra propter Daphnen: quam Apollo adamauit in hanc arborem, si credimus
Ouidio, deformatam. Alij è Græcis tradunt Soli dicatam, quoniam ignea sit, fulmine nõ
icitur. Ignes abdicat salis modo crepitu, inde Græcis daphne quasi daophone nomẽ acci-
pit, quod inter urendum sonitum elidat. quod Theocritus testatur ita canens,

αὐτὰ λακεῖ μέγα κάμπυρίζασα, quod est, ipsa sonat igni crepitans. Prædicẽdi artem desi
gnat. Diuinationis deus Apollo censetur. Ea uictores Delphis coronabãtur. folium eius 3
Latini lauream uocant, Cato loream. Vnius arborũ Latina lingua, nomen imponitur ui-
ris. Nam Tullius Ciceronis libertus Laurea nominabatur. Horatius laurum ipsam nõ so
lum imperatoribus sed uatibus dicatam cecinit: quod mirandũ, cum hedera poetarũ, lau-
rus ducum fuisse legeretur. Victoriarum semper index, quapropter lignum eius uri pro-
phanis usibus, sed ne aras quoq; ipsas accendi eo fas erat. Laureolos quosdam ueteribus
dictos Iuuenalis & Martialis poetę satis indicant. Tiliam Græci phelyram, Latini quo-
que phelyram & philyram, sed tunicas eas tenuissimas appellant, coronarũ lemniscis ce-
lebres ueteribus, inter corticem & lignum membrana cõtentas: è quibus uincula tiliæ uo
cantur. Cortex chartæ modo coronis texendis inseritur. Acacali nomen frutici, à nym
pha datum crediderim Acacali, quæ ab Apolline compressa, Phylacidem & Phylandrum 4
ædiderit in Creta. miraculo ab Elyræis insulæ populis conficto, nutritos à capra fuisse: cu-
ius rei monumentũ in Apollinis Delphici delubro monstrari tradit Pausanias. Apolloni
us poeta in Argonautico, Acacalin Minois regis filiam ab Apolline quidem uitiatam ce-
cinit, sed quæ in Aphricam relegata filium ædiderit nomine Amphithoon, qui & Gara-
mas quoque uocaretur, Nasamonis & Caphauri pater, ex nympha Tritonide. Palma
Græcis phœnix, uictoriæ symbolũ est, quod Aristoteles & Plutarchus inquiunt, nõ cedit
oneri quamlibet ingenti, nec intra flectitur pandatur'ue, sed cõtra põdus resurgit. Ideoq;
fere in coronarijs certaminibus aliud præmium quàm palma non dabatur, ut ait Pausanias:
etiam si Græcia quatuor tãtum locis oleastro, pinu, lauro, & apio coronare uictores mal-
let. Timęus scriptor tradit Corinthios dum cũ Carthaginensibus bellũ gererent, è Sicilia 5
apium nõ detulisse, quod pleriq; sinistris auibus & inauspicato signo augurabant. Sed ut
Plutarchus refert, Isthmiorum apij meminerat, quo uictores Corinthij coronabãt. Quin
& princeps Antigoni nauis, quòd sponte naturę circa puppim apium ædidisset, Isthmia co-
gnominata

gnominata eſt. Pars palmæ unde fructus depẽdet ſpatha nominatur. Palmulas è mare plẽnes, è fœmina balanos appellari Iulius Pollux eſt author. Ipſos palmarum cum fructu ter mites baia & ſpadices Græci nominant. Siquidẽ in Delo Theſeus cum certamen iniret, ramũ ſacræ palmæ auulſit: quare ut Praxiteles memorat, Spadix, Plutarcho referente, nominatus eſt. Vbi primum ob honorem dei lauro & palma uincentes exornabant. quare νίκη quaſi μὴ εἴκον Græcis uictoria dicitur, quòd nõ cedat. Palmæ caryotæ celebrantur cibo, capiti iniquæ, unde pomo nomen. In quo genere quæ longitudine præſtabant, ab Augusto primum Nicolai nominatæ: ob honorem Peripatetici philoſophi crebro ad ſe miſſitantis, uiri & moribus & proceritate corporis inſignis, ut notat Plutarchus. Siliquam Græci ceration uocant à corniculi ſimilitudine. Hæc digitorũ hominis longitudine interim falcata, pollicari latitudine, in ſiliquulæ formam corniculatur: inde nomen. Prædulcis cibo cortex manditur. Arbutus græcè comaros dicta: Latini quoq; & arborem & pomum unedonem appellant. Pomũ inhonorũ habetur, cui ex argumẽto nomen ſit unum duntaxat edendi. Galenus & Paulus arbutum comarũ unedonem à ruſticis Italiæ uocari ſcribunt. Ficus Græcis ſyce uocatur. Quidam gigãtem nomine Syceã Ioue perſequente à Tellure conuerſum in ficum fabulantur. Vnde in Cilicia nomen ſit inditum urbi Syceę. Sunt qui Sycen hoc eſt ficũ Oxyli ex Hamadryade filiam, ut alias quoq; arbores fuiſſe memorãt. Pherenicus, recitãte Athenæo, tradit à Syce Oxyli filia nomẽ duxiſſe. Oxylus enim Orij filius ex Hamadryade ſorore multas nymphas ſuſtuliſſe fertur, nucem, glandem, cornum, oream, populũ, ulmum, uitem, ficũ. Has quoq; Hamadryadas nymphas appellari: à quibus arbores permultæ ſuas appellationes detorſerũt. Pauſanias in Attica primum æditas ficus putari tradit Cereris munere, in memoriam hoſpitij Phytalo donatas, quod & in monumẽto eius teſtatum eſt uerſibus hexametris. Fici pomum ἡγητηρίαν ab Athenienſibus, quaſi ante alias fruges inuentũ author eſt Athenæus, & quibuſdam feſtis præferri pompæ ſolitum. Naxij ficum ipſam melichen appellant, à quo & Liberum patrem Melichium ceu inuentorem eius uocant, ut Lacedæmonij Syciten. Græci pomũ ſyca, arborem uero ſycen & ſycada: quanq; hoc nomine, ut Polluci placet, nouella ficus intelligatur. Nam iſchades aridæ fici ſunt, aut carycæ interdũ. Inuenias apud græcos iſchadas recentes & ueteres dici. Sycomorus utriuſq; parentis nomen retulit, ficus & mori. Sycaminon proprie mori pomum uocãt, & arborem ſycamineã, ſoli Alexandriẽſes mori nomen uſurparunt. Salicem arborem appellant ꝙ ea celeritate creſcat ut ſalire uideatur. Iris ex argumẽto nomen accepit, ꝙ ſpecies & colores arcus cæleſtis floribus repræſentet. ut arquus aquarius, q eſt imago male ſolis expreſſi, caua nube recepta uarios mentitur colores, cæruleoſq; uerſus uirides aut purpureos uel luteos ducit: ſic calathi floris concauũ uerſicolore linearũ tractu rudimenta quædam arcus cæleſtis exprimit: nõ alias ꝙ gemma quæ radijs icta ſolis rutilo aeris repercuſſu in proximos parietes eiaculatur, iris donatur nomine. Eadem ꝙ magna uarietate ſui admirationem augeat, thaumaſtos quaſi admirabilis dicta eſt. Acoron aphrodiſiã quaſi uenereã Grẹci uocant, & piper apium, quandoquidem ſuſpenſa earum aluearijs herba, nunq; diffugere proditum reliquit Apuleius. Aſaron inuenio uocitari, quoniam in coronis nõ addatur, quaſi manualibus ſcopis quæ odoris gratia geſtantur, minime ſolita ſit herba inſeri. Crocus iuuenis ob amorẽ Smilacis uirginis in florẽ eiuſdẽ nominis cõmutatus eſt: q̃d Ouidius paucis explicuit,

Et Crocum in paruos uerſum cum Smilace flores Prætereo.

Helenium ab Helenæ lachrymis natum tradunt, ideo in Helena inſula laudatiſſimum. fauere creditur formæ, cutem in facie reliquoq; corpore nutrire incorruptam. Præterea putant uſu eius quandam gratiam ueneremq; cõciliari. Attribuuntq; hilaritatis effectum eidem potæ in uino, eumq; quem habuerit Nepenthes illud prædicatũ ab Homero, quòd ea triſtitia omnis aboleatur. Alij tradunt Helenam hanc primum ſeuiſſe, ut ueſcentes ea ſerpẽtes necarentur. Milium à milliaria ſumma deriuatũ nõ à græco Feſtus exiſtimat, apud quos cenchros & Straboni cenchris dicitur. Hippocrates paſpalen uocauit. Varro miliũ à Græcis deducit. nam id melinen inquit, uocãt. Dioſcorides & Theophraſtus melinen pro panico intelligunt. A milio aues quędam miliariæ dicuntur, ut Varroni placet. Durantiſſimũ inter fruges panicũ, ideoq; Diocles medicus mel frugum merito appella-

uerit, paruis racematum paniculis: unde nomen. Olyra ſiligo à Latinis authore Plinio
uocatur. Siligo uitiũ eſt tritici. nam omne triticum ſolo uliginoſo, poſt tertiam ſationem
conuertitur in ſiliginem. Eſt & olyra Galliarum propria, quæ cognominatur arinca, uel
Italiæ copioſa. Farrago ex recrementis farris prædenſa ſeritur, admiſta interdum uicia.
Hanc Græci uocant graſtin: alij uiride hordeum interpretantur, alij fœnum ſemiaridum
intelligunt: utique Pollux herbam & pabulum. Alica Sexto Pompeio dicitur, ꝙ cor-
pus alat. Secale extrita una litera *ſecle* in Gallia nomen retinuit. hoc ut Plinius inquit
Taurini ſub alpibus Aſiam uocant, ad arcendam famem utile, nigritia triſte, ſed pondere
præcipuum. Admiſcetur ei far ut mitiget amaritudinem eius. Triticum dicitur quod tri-
tum ex ſpicis eſt. Lolium Græcis αἶρα corruptis è tritico & hordeo ſeminibus. è lino
quoq; naſci non deſunt qui adfirmẽt. inebriat, uertigines facit. Lolium oculis officere te-
ſtatur Plautus in Milite inquiens,

Mirũ ſt lolio uictitare te.
Quid iam? Quia luſcioſus. Item Ouidius ita canens,
Et careant lolijs oculos uitiantibus agri.

Fœnum grecum à Theophraſto buceras appellatur, epiceras Hippocrati, quoniã ſemen
habeat ſimile corniculis, inde ſiliquam nonnulli appellãt. Varro ſiliculã, Plinius ſiliciam.
Linum à Græco ſumitur. Semen eius, linoſpermon appellatur, Legumina dicuntur
Varroni quoniam uellantur è terra, nõ ſubſecentur ut fruges. Ea clariſſimis Romanis co
gnomina dederũt, ſic Fabij, Cicerones, Lentuli, Piſones, à faba, cicere, piſo, lente cogno- 2
menta retulerunt. Rapam, quòd ex terræ rure quaſi ruapa, Varro dictam putat. Alij ꝙ
paſſim rapiatur rapi nomen deflexum eſſe cenſent. A Grecis tamen manaſſe uocabulum
facile uideri poteſt, qui rhaphyn, & ut Glaucus exempto ſpiritu rhapyn, congenerem na-
pum buniada nominarunt. Is ut Athenæus eſt author, apud Theophraſtum cum bunia-
dis non meminit, maſculi rapi nomine ueniat, cuius mentionem fecit. ſiquidem rapa bien
nio ſata conuertuntur in napos: alio, napus raporum naturam aſciſcit. Græci tamen à figu
ra quæ plerunq; rotunda ſolet eſſe, uocabulũ detorſerũt, appellãtes gongylen aut gongy-
lida. Nanq; quod in rotunditatem coactum eſt, uel in orbem circumagitur, γόγγυλον, hoc
eſt στρόγγυλον dixerunt. Hippocrates hac perſuaſione fretus, gongylij uocabulum pro glo
bulis orbiculis'ue qui deuorãtur, quaſi catapotijs, uſurpauit. Nec Grecę uocis nouitatem 3
horruit Lucius Columella, qui carmine ſuo iubet peractis Vulcanalibus,

Nube noua ſeri cæli impendentibus undis
Gongylin, illuſtri mittit quam Nurſia campo.

Algoribus dulceſcit, per quos & in radicẽ non in folio capeſſit incrementum. Buniadis
appellationem à tumente figura, quam præ ſe fert, Græci declinarunt. nãq; radix napi bu-
niadis in amplitudinem excreſcit, & in rotundum extuberat. Cliuos, colles, uerrucoſaq;
loca bunos nominant. Raphanus ſibi nomen ἀπὸ τοῦ ῥᾳ φαίνειν, id eſt quòd facile appa-
reat, adſciuiſſe conſtat. nam die tertio à ſatu proſilit. noſtri radicem appellãt. Quamuis, ut
author eſt Marcus Varro, hoc uocabulum è Grecia uenit in Latium, cum ueteres Greci
radicem dixerunt quam nunc raphanum. Niſi quis arbirtetur forſitan ſibi radicis nomen 4
arrogaſſe, ꝙ cæteras amplitudine corporis ſuperet, uel quàm pauciſſimis magnitudine ce
dat. Etenim plerunq; in tantã molem coaleſcit, ut frigidis locis quibus gaudet, infantium
puerorum magnitudinem æquet. Verum ne quẽpiam nomenclatio remoretur, attenden
dum eſt apud Atticos appellatione raphani braſſicam uenire. Sic Ariſtophanẽ, ſic etiam
Theophraſtum, & alios pleroſq;, pro braſſica conſtat uſurpaſſe. Quæ rerum uariarũ uno
nomine ſignificatio apud diuerſas græcorum familias, nonnullis impoſuiſſe uidetur, præ
ſertim Plinio undeuigeſimo uolumine, qui genera raphani tria feciſſe Grecos cõmemo-
rat, foliorum differentia, criſpi atq; leuis, & tertium ſylueſtre: atque huic leuia quidem fo-
lia, ſed breuiora & rotunda, copioſaq; atq; fruticoſa: ſaporem autem aſperum & medica-
menti inſtar ad eliciendas aluos. quæ de braſſica uerbotenus à Theophraſto hiſtoriarum 5
ſeptimo uolumine deprompta ſunt. Ea braſſicæ non raphano referuntur. ſiquidẽ Marcus
Cato ultima uoluminis parte, quam braſſicę dicauit, tria fecit eius faſtigia. prima eſt leuis,
quæ nominatur λεία, grandibus & latis folijs, caule magno: ualidã hæc habet naturam &

uim magnam

uim magnã. Altera eſt criſpa, quæ à ſimilitudine apij σελινοειδὴς uocatur. hęc eſt aſpectu & natura bona ad curationem, ualidiorq́ꝫ ꝙ quæ ſupra ſcripta eſt. Tertia eſt quæ proprie crambe nominatur, minutis caulibus, tenuioribus folijs, & acerrima omnium iſtarũ, ſuccoq́ꝫ uehementiſſima, & nulla eſt iſtius modi medicamentoſior. quæ omnia Theophraſti uerbis ſuffragari conſtat. Sed ne longius aberret oratio, ad alias nomẽclationes redeundum eſt. Lapathum uel uti Theocritus protulit, alapathum, ab effectu nomen accepit, quoniam exinaniat. etenim Attici ἀλαπάθα quæ nos inanitiones dicimus appellant: & λαπάττειν, uacuare uel exinanire Græci omnes dixerunt. Omnium generum folijs decoctis mollitur aluus. Oxylapathum quamuis anceps in acidum ſaporem uel acutam figuram uideatur ſignificatio, nomen ſortitum eſt quòd folia deſinant in mucronem. Oxalis tamen ideo nomine donata eſt, quòd in guſtu acorem plane reſipiat, à quo ſapore noſtrum uulgus acetoſam nominauit. Hanc proprie Romani rumicem appellarũt: forſitan ut opinor, quòd ab ea ſuccus nõ aliter atq́ꝫ mamma, quam rumen ueteres dixerunt, ſitientibus exugi ſoleat. Nam foliorum acor quibuſdam hauritur, ut lac ab agnis, qui in ſuis matribus ſubrumantur. de quo Virgilius in Moreto cecinit,

Fœcundusq́ꝫ rumex maluæ uiolæq́ꝫ uirebant.

Niſi quis à teli ſimilitudine ductum nomen exiſtimet, quod ſparo cognatum in modũ pedis recuruatur. cuius Lucilius meminit,

Tum ſpara tum rumices portantur tragula porro.

Nec magnopere folium ab hac effigie noſcitur abhorrere. Siquidem Græci nomen indiderunt à calceorum ſoleis, quorum folia quandam imaginem præ ſe ferunt, anaxyrida uocantes: licet etiam ſæpius pro calceamentis & feminalibus uocabuli huius uſurpetur ſignificatio. Hippolapathum Gręci quaſi grande lapathum dicunt, magnis ampliſq́ꝫ rebus hippo præponere ſoliti, ab equo excellentis amplitudinis animali magnitudinem mutuantes. Grandem ergo procerumq́ꝫ rumicem qui degit in hortis hippolapathum nominarũt, ſicuti hippomarathrum & hippoſelinum. Rumex ille etiam aquarum alumnus hydrolapathon nõnullis dicitur. ſed quædam etiam genera paluſtribus familiaria, ut dictum eſt. ſæpe tamen rumicis uocabulo omnia lapathi genera cõprehendi Latinis cõſtat: quamuis peculiarius oxalidi & oxylapatho uendicetur. Lapſana, ꝙ folijs humum lambat, nomen inueniſſe uidetur, ἀπὸ τοῦ λάψαι quod lambere denotat. Blitũ nomen ex eo traxit, quòd iners & fatuũ olus eſſet, ſine ſapore aut acrimonia ulla. Nam βλίτους pro ſtolidis Græci dixerunt. Pompeius oleris genus tradit. & à ſtupore appellatũ eſſe ex græco putatur, ꝙ ab ijs βλὰξ dicatur ſtupidus, quod nomẽ adhuc in uulgus noſtrũ manauit, ſocordes ignauosq́ꝫ homines bliteros, uel potius bliteos græca imitatione nominans. Sic quoq́ꝫ niſi memoria me deficiat, in Truculento bliteam meretricem Plautus appellauit. Quo nomine inertes mendici, & nullius momẽti homines, qui ſocordiæ paſſim inſimulãtur, male audiunt, & hoc inceſſuntur conuitio. Malua nomen à mollienda aluo cõtraxit. maiorem Græci malochen teſte Plinio uocant in ſatiuis. Alteram ab emolliẽdo uentre dictam putant malachen. Athenæus longe aliter ſentire uidetur, qui ſecundo Dipnoſophiſtarũ uolumine tradidit, Atticos maluam malachen appellaſſe: cæteros potius græcæ linguæ autores molochen. ſic enim cum in pleriſq́ꝫ ueterũ monumentis tum præſertim apud Antiphanem & in Epicharmo ſcriptum legebatur. Atriplex nunc dicitur herba quæ olim atriplexum, ut Pompeius refert, appellabatur, ab atro ut aliqui putãt colore, tanquam faceret hydropicos morbósque regios & pallorem: ideo damnatur à Pythagora. Addidere Dionyſius & Diocles plurimos gigni ex eo morbos, quibus facies maxime decoloratur. Verum à uoce græca potius ꝙ ab atrore fluxiſſe nomen arbitror, nam atriplicis olus atraphaxin Græcis dici Columella perhibet. Hippocrates adraphaxin appellat. Heſychius adraphoxon quòd ἁδρῶς αὔξῃ, id eſt ſtatim in amplitudinem adoleſcat. ſiquidem octauo die à ſatu proſilit, cõfeſtimq́ꝫ incremento proficere cõſpicitur. Fidem celeris augmenti facit ereptũ in confinio cæteris herbis alimentũ. Ac ne in hortis quidẽ iuxta eam naſci quicꝙ tradunt niſi languidũ. Atticis tamen d, literã in t, mutare frequenter amãtibus atraphaxis dicitur. Color atriplicis herbæ in luteũ elangueſcit, unde chryſolachani, id eſt aurei oleris nomẽ à Grecis inditũ eſt: præſertim quòd olus hoc auri colorẽ repręſentet. Nec deſunt

qui tradant atriplicem luteo cerni flore,quapropter ab auro chryſolachani uocabulũ adinuenit. Braſſica ut inquit Varro,quaſi præſeca , quòd huius ſcapus minutatim præſecatur.idem Pompeius affirmat.ſiquidem nũc tonſili nunc cymoſo caule ſpectatur . Sunt qui dictã exiſtimẽt quaſi paſſicã,quòd ex caule minutatim præſiccatur ut paſſa fiat. Braſſicam uetus Græcia raphanon appellabat,quod & Ariſtoteles , ut Iulius Pollux tradit , & Theophraſtus fere ſequitur:quamuis à quibuſdã dici cramben teſtatur Ariſtoteles quinto de Animalium hiſtoria cum inquit, Erucas naſci in uiridibus folijs , præſertim in rapha no quã cramben,id eſt braſſicam aliqui nominant. Crambe Græcis dicta cenſetur qua ſi coramble,quòd pupulas oculorũ,quas Græci uocant coras,obtundat hebetetq́ʒ:in qua ſententia putatur Lucius Columella de cultu hortorum, inquiens,

Nunc ueniat quamuis oculis inimica coramble.

Attici quoq́ʒ coramben integro nomine protulerũt,alio ſed potiore,ut exiſtimant , etymi ſenſu,quaſi κόρῳ ἀμβῦ uel melius ἀντὲβη,id eſt crapulæ ſatietatiq́ʒ cõtraueniat. Nã uino ad uerſatur,ut inimica uitibus. Antecedẽs in cibis ebrietatem arcet , & poſtea ſumpta crapulam diſcutit. Olus hoc lachrymis Lycurgi à Libero patre uitibus adalligati natũ prodidit Neſtor, in eo libro qui Alexicepos inſcribitur:perniciali forſitã cũ ea odio flagitare hiſce fabularum inuolucris innuẽs. Omnibus oleribus antepoſuit Cato braſſicam : propterea, ut inquit Varro, nomine oleris intelligitur, & ab olla dictum olus idem adfirmat. Verum quoniam præ cæteris grandi ualidoq́ʒ turgeſcit caule, ſibi generis nomen arrogauit : præſertim cum ei principatus hortorum aſſignetur. Nunc enim cymoſo nũc tonſili cernitur ſcapo,qui ſæpius inſtar arborum tanta craſſitudine proficit,ut inſitionem nõ horreat, ſed ſurculos earum admittens ſuo ſinu fouet & alit. Beta ſibi nomen adſciuit, quoniam figuram b,literæ cum deprimitur ab olitoribus refert.quod teſtatum nobis reliquit Lucius Columella ſuo carmine de cultu hortorum ita canens,

Nomine tum Graio,ceu littera proxima primæ
Pangitur in cera docti mucrone magiſtri,
Sic & humo pingui ferratæ cuſpidis ictu
Deprimitur folio uiridis,pede candida beta.

Græci σεῦτλον ab impulſu nominarũt. etenim cultus ratione quadam incrementum capeſſit arboris , neque ulli hortenſium latitudo foliorum maior . in binos pedes aliquando ſe pandunt,ſoli natura eis conſentiente.quibuſdam locis ampliſſimæ betæ proueniunt.

Aſparagi ut Varroni placet, dicti quòd ex aſperis uirgultis leguntur . Ipſi quoque ſcapi aſperi ſunt nõ leues. Niſi nomen è Græcis manarit, illic enim etiam dicitur aſparagus. Pompeius herbam ita dictam prædicat,quòd in aſpero uirgulto naſcatur . Veteres Græci qui altiles aſparagos non uidentur agnouiſſe, nomen eò deduxerunt, quòd ſua ſponte ſine ſatu profiliret. Quamuis quę primum in lucem prodeunt olerum germina, priuſq́ʒ in folia explicentur,recẽtiſſimiq́ʒ turiones qui edendo ſunt,aſparagi nuncupentur : quo nomine betæ,lactucæ,bliti,atriplicis, maluæ, rapi, ſinapis,chamædaphnes,braſſicæ,naſturtij,bryoniæ,pyrethri,radiculæ, primi cauliculorum partus cõprehenduntur . quibus aſparagis Paulus Aegineta ueterũ authoritate & Galeni iudicio fretus, caput unum uolumine primo dicauit. Athenienſes,ut Galenus refert,aſparangũ pronunciãt.nec me pręterit hac uoce Græcis guttur ſignificari. Corrudam etiã dici nõnulli uolũt, quòd ubi adoleuit, facile corruat,decidatúe. Sic Attici horminiũ appellarunt, ἀπὸ τοῦ ὁρμῶ,quod eſt ruo. Idem à patria, libycũ nominatur. Arnogloſſam nomẽ ab agni lingua mutuatur, Folia ſiquidẽ linguæ pecorum ſimillima ſunt. Latini plantaginẽ ducto à planta uocabulo nuncuparũt. Maior folijs laterum modo includitur,quæ quia ſeptena ſunt,heptapleuron etiam Græci uocauerunt: nos interdũ grata, uti ſolet fieri, imitatione ſeptineruiam . Quanq́ʒ Aeginetæ Paulo heptapleuron alia uideatur herba quàm plantago . id quod aperte in emplaſtro cui nomen eſt Botanicon, aduerſus collectiones inuento demonſtraui . Quippe in quod tres quærantur herbæ, plantago ternis uncijs,heptaleuron ſenis , leoneuron quoque ternis. Sion ſibi nomen adſciuit à concuſſu, quod Græci σείω dicunt. nam excutiẽdi uim nactum eſt,utpote quod renibus calculos emoliatur, urinã & menſes exigat. Lauer ut mea fert opinio,nomẽ à lauatu contraxit,quòd perſonãtibus aquis enatũ ſemper elui gaudeat.etenim

deat. etenim citato lapſu repentibus undis, aut etiam reſedibus exiſtit: ſæpe uero intumeſcentibus demerſum inuenitur. Siſymbrium dici putat Varro à Siſymbrio, quæ fuit, ut arbitror, ueteribus comœdijs meretricula. coronam Veneris dixere nõnulli, uel quòd ob odoris ſuauitatẽ quam præ ſe fert, eo iuuentus quæ amoribus gaudet coronata, in comeſſationibus ſuis blando odoris oblectamento ſuas illecebras cõmendaret: uel potius quòd ſiſymbrij caulis articulatim per internodia uerticillato florũ ambitu concinne coronetur. Ab eleganti itaq; corollarum uenere nomen declinauit. Crithmon ſiue potius crithamon à ſeminis figura Græci deduxerunt. habet enim ſemen crithami nucleum intus tritici uel hordei figura, quod uocant crithen. uel detortum ἀπὸ τοῦ κρίνεσθαι, id eſt ſecernẽdo, uocabulum, quòd rupto ſeminis inuolucro cerealem forma nucleum oſtentet, excuſſiſq; flatu ſegminibus à paleis aceribúſque ſecernatur. Batim Latini ex aduerſo nominarunt, emendicata tamen à Græcis appellatione, qui baton acceſſibilem dicunt. Nanque batis emicat in marinis fere ſcopulis & crepidinibus inacceſſis. ex diuerſo itaque quaſi inacceſſa nomen batis adinuenit. Iam tamen ubique uernacula toros hortorum puluinóſque ueſtit, marinis licet oriunda litoribus. priora ſatiuis ſemper fuere ſylueſtria. Olus cordũ Lucius Columella ſatiuam batim appellauit, quaſi ſerotinum & nõ niſi appropinquãte uindemia condiatur, contra cæterorum morem quæ appetente Iunio, ante ſeminis maturitatem à ſalgamarijs reponuntur, non aliàs quàm Plinius fœnum cordum autumnale fuit interpretatus, quaſi ſecundarium & autumno à fœniſecibus uelleretur. Qua ratione cordum pecus dicitur à Græcis opſigonum, quòd non præcoci ſed ſerotino partu in lucem eſt æditum. Coronopus ideo græca appellatione donata eſt, quòd cornicis pedem effigie repræſentet. Sunt qui è Romanis ſanguinalem uocent, quoniam aculeis armatur quinis in cacumine, quos conuolutos naribus inferunt ciendi ſanguinis gratia. Sonchus ſibi nomen uendicauit ἀπὸ τοῦ σῶον χέον, eo quòd ſalubrem fundat ſuccũ, utpote qui ſua ſorbitione ſtomachi roſiones leniat, & lactis abundantiam nutricibus ſumminiſtret, genitalibus locis collectione laborantibus præſidio ſit. Cicerbitæ tamen uocabulum, quo Hetruria adhuc utitur, nomenclaturæ cumulo uidetur accreuiſſe, cum nuſq; à Latinis uſurpatum inueniatur, nec legitima uetereq; moneta percuſſum cõſtat. Recens itaque adiectitiumq; nomen Dioſcoridi adſcriptũ putamus. Nec illam ueterũ Romanorũ uenuſtatem olere liquido deprehenditur. Quapropter illo priſcę latinitatis penu depromptũ non eſt.

Cichorium ſuo nomine Aegyptio uenit in Gręciam & Latium: hinc Flaccus cecinit,

Cichorea leueſq; maluæ.

Quod etiam ab amaritudine picridis appellationem apud Græcos adinuenit. amarorem in Georgicis indicauit Maro ſcribens ita,

Et amaris intyba fibris. Nanq; intubus erraticus cichorium eſt, quem quidam Latinorum ambubeiam appellauere. Celſus ab intybo ambubeiã diſcreuit, ſylueſtrẽ innuens intubum. Siquidem eo capite quod abſtringendæ aluo dicauit, lenticulę intubum, uel ambubeiam, uel plantaginem, adijciendam tradidit: ſtatimq; ſubiunxit, per ſe etiam ualet intybus uel ex plantagine uel ambubeia fricta. Erraticũ uel agreſtẽ intubum, cichoriũ, ambubeiam, & Grecis picrida, eandem eſſe herbam cenſebit qui bonos authores euoluerit. Sed intubum Latinis utrunq; complecti, ſatiuum & ſylueſtrem, uel ſi mauis erraticum, euidentius eſt quàm ut habeat probari. nam euellenda pratis intyba ac ſolſtitiales ſpinas libro ſecundo Columella docuit, quæ de ſylueſtribus intelligũtur. Satiua nanque pratis non exurgũt. Serim uero quam intybum dici Latinis Dioſcorides tradidit, in ſatiuam & agreſtem, quam picrida & cichoriũ nominat, diſtraxit. Cui uidetur aſtipulari Lucius Columella, qui conſerendum præcipue genus intubi quod Græci appellãt ſerim in ſatiuum contraxiſſe duntaxat uidetur: qui tradit intubos non eſſe extra remedia, erraticum apud nos, quibuſdam ambubeiam appellari, in Aegypto cichoriũ, quod ſylueſtre ſit: ſatiuum autem, ſerim. Iulius Pollux author eſt appellatione cichorij ſylueſtria tantum olera ueniſſe. Chondrilla ab rei euentu nomen inuenit, quod callum quendã tuberculo fabę, gummi, maſtichæ, aut nucleo thuris ſimilem, quem chondrum Græci nominant, imis ramulis oſtendat. ab hac tuberoſa maſtiche quam ſudat, nomen merito ſortita eſt. Cucumeres, ut Varroni placuit, dicuntur à curuore quaſi curuimeres. Teſtaturq; poeta Virgilius in

uentrem augmentari.quare cum diſtenta tumeſcat aluo, quãplurimum ſummatim incur
uari neceſſum eſt. Verba ſunt Poetæ,

Creſceret in uentrem cucumis, nec ſera comantem.

Græci ſicyn,aut Attico more,ſicyon dicunt.Demetrius Ixion in etymis,ut Athenæus re
fert,eſt author,ἀπὸ τοῦ σεύειν καὶ κύειν,id eſt quòd uenerẽ cieant,nomen contraxiſſe.cui ſen
tentiæ permulti non accedunt,præſertim cum ueneri refragetur: niſi forſitan ex aduerſo
ſibi uocabulum adſciuiſſet,quòd appetentiam cõcumbendi minime ſtimularet.Hinc ce-
lebratum puto Græcis prouerbium, ut idem commemorat Athenæus, Texens pallium
mulier cucumerem deuoret: quòd textrices magna ex parte (ſi credimus Ariſtoteli) im-
pudicę ſunt & opportunæ ueneri. Vt ergo ijs impetus infrenetur & elãgueſcat,adagium 1
edendos cucumeres textricibus cõſulebat. Nam uenereorũ auiditatem cohibere tradidit
Diphilus.Matron ſuis carminibus Terræ filium nominauit. Heraclides Tarentinus he-
dygeon,quaſi terrę ſuauitatem. Cucurbitam à concuruatu dictam arbitror, quòd faci-
le, ſi quid obſtiterit aut fuerit impedimento quo minus extendatur,incurueſcat. Græci,
quantum equidem ſentiam, ex aduerſo uocabulum impoſuere, colocynthen nominan-
tes,quòd ſcilicet pumili breuesq́ ſint partus quos ipſa paſſim enititur, cùm corporis mo-
le omnes herbarum arborumúe fructus uideantur ſuperare. Euthydemus Athenienſis,
libro quem de oleribus condidit,cucurbitam uocauit Indicum cucumerem,quòd ſemen
eius ex India fuiſſet delatum. Menodorus Eraſiſtrati ſectator, duplicem eſſe cucurbitam
profitetur: unam Indicam quæ cucumis eſt:alteram uulgarem cucurbitã:ſed Indica, ma- 2
gna ex parte coquitur in aqua,cucurbita uerò torretur igni. Helleſpontij longas,uocarũt
cucumeres: rotundas, cucurbitas. Tanta porrò naturæ cognatio eſt inter cucurbitas, cu
cumeres,pepones & melopepones,ut ſæpenumero & proprietates et nomina Gręci La
tiniq́ cõfundant. Ipſum quoq́ uentrioſum inſtrumentum quod corporibus adfixum uel
ſpiritu,uel leni ſacrificatu ſanguinem elicit, Gręci à cucumere,ſicyam: Latini à cucurbita
per diminutionem cucurbitulam cognominarũt. Latini ſiue cucurbita in globũ tumeat,
ſiue teres in longitudinem extendatur, eodem uocabulo ſunt complexi: docuitq́ Colu-
mella qua ratione ex eodem ſeminio tam rotũda quàm longa naſcatur. Globoſę uerò cu-
curbitæ cùm penitus inaruiſſent, à principio uenerunt in uſus medicorum, nunc ex ære,
cornu,uitroq́ cõfinguntur. Gentiles cucumeribus ſunt pepones: qui cum magnitudine 3
exceſſerunt,aut in longitudinem proceſſere,quales multis locis naſcũtur, pepones quon
dam uocari cœperunt,ut inter omnes conſtitit,à maturitate ducto nomine:ita ut cucume
res,qui quãto matureſcunt magis,tanto ſolidiore cartilagine cõſtant,lignoſaq́ cruſta du-
rãtur,in priſtinæ nomenclationis ambage remãſerunt. Sed qui iam mites ac teneri maturi
tate flacceſcũt,priſtino nomine defuncti,pepones dici uoluerũt.quod diſcrimen ſentiẽtes
Gręci poſteriores,à natura & euentu rei cucumeri uocem peponis ſæpius adiecerunt,di-
centes σίκυον πέπονα,id eſt cucumerẽ peponẽ,quaſi innuãt mitẽ & maturitate tenerũ cu-
cumim. Cui ſentẽtiæ Dioſcorides ſubſcripſit,qui ſtatim poſtq́ cucumeris medicinas pro-
ſequutus eſt,in ſpeciẽ deſcendens, peponis naturã percurrit,id eſt cucumeris eius qui pe
po dicitur. Sed cùm formã & effigiem mali referunt & humi rotundantur,melopepones 4
Gręci uocant,facto ex pepone & malo nomine,quaſi inter eos niſi figuræ uarietas inter-
ſit. Totũ hoc genus Palladius melones,quaſi μήλωνας,id eſt pomoſos appellauit:quod fe-
rè nomen in omnem Italiã & Galliã abijt. A Theophraſto σίκυος,à Iulio Polluce quãdo
que σπερματίας quaſi ſeminarius dicitur. Speuſippus in Similibus pro pepone ſicyæ no-
men uſurpauit,nuſquã nomenclatura peponis uſus. Contrà Diocles Caryſtius peponem
ubiq́ nominauit,ſilentio ſicyæ uocabulũ obliterans. Lactucæ à copia lactis nomen ade
ptæ:nam primũ apud antiquos Italiæ hoc ſolũ genus earum fuit, quod meconis uocatur,
à magna ui lactis ſoporiferi.quanq́ omnes ſomnũ parere credantur. Purpureis & fucis &
candidis à colore, criſpis à figura nomen inditũ eſt. Cæcilianam Cæcilius Metellus nomi-
ne donauit. Laconica, Græca, & Cappadox gentile cognomentũ retulerunt. Ibycus Py- 5
thagoricæ familiæ philoſophus author eſt, Lactucam excaulem quę in latum diffunditur,
eunuchion dici, quaſi ſpadoniã, q hæc maxime ueneri refragetur: à mulieribus uerò aſty-
lida uocari, Nicãder Colophonius memorię tradidit, lactucã apud Cyprios brenthim ap-
pellari

pellari, qua paſtus Adonis ab apro interemptus eſt. Lactuca igĩt à Latinis dicta eſt quòd abundãtia lactis exuperet, quę ſi uireſcit aut fuſco purpureoq; colore nitet, utraq; Cęcilia: ſi pexum denſumq; folium pallor decoloret, gentilitio nomine Cappadocia dicitur: ſi criſpiſſimum, Tarteſiaca. quæ diſcrimina recte Columella ijſce numeris explicuit,

Iamq; ſalutari properet lactuca ſapore,
Triſtia quæ releuat longi faſtidia morbi.
Altera crebra uiret, fuſco nitet altera crine,
Vtraq; Cæcilij de nomine dicta Metelli.
Tertia, quæ ſpiſſo, ſed puro uertice pallet,
Hæc ſua Cappadocæ ſeruat cognomina gentis.
Et mea, quam generant Tarteſi littore Gades,
Candida uibrato diſcrimine, candida thyrſo eſt.
Cypros item Paphio quam pingui nutrit in aruo,
Punicia depexa coma, ſed lactea crure eſt.

Chærephyllum ideo dictum putãt, quòd luxurioſa foliorum fœcunditate uireſcat, & largiore coma frondeſcat. Erucam ideo dictam uolunt quòd erodat. & profecto ſi deguſtaueris eam, os & linguam ſatis acriter uellicabit: nam & beſtiolas omnes innaſcẽtes corpori erodens conficit. Alij ſic nominatam putant, quòd urendi licẽtiam nanciſcatur, quá ſi dicas urucam, u in e uerſa litera. Nec deſunt, qui cum edendo ſit, eſucam primũ: dein facta ſin r conuerſione, ut fit in pleriſque, erucam poſtmodum dictam contendunt. Apuleius ab hærendo quòd pertinaciter comprehendens cohæreſcat: ſed de beſtiola teneras frondes erodente, quam Græci campen, Latini erucam uocant, loquitur. Græcis euzomum dicĩt, quòd iura cõmendet, habeatq; in eiſdem peculiarem gratiam. Ocymum, ut Pompeius tradit, à naſcendi celeritate dictum eſt, quod Varro confirmat. ſiquidem à ſatu tertio ſtatim die emicat. Sunt qui ſignificantius per z ſcribendum ducant ab ὄζω, quod redolere denotat: quoniam herba tota ſuauiſſimum ſpiret odorem. Eſt tamen ocymum farraginis quoddam genus uocatum, ut Varroni placet, ab ὠκὺς uerbo Græco, quod ualet cito, uel ab eo quod citat aluum bobus, & ideo ijs datur ut purgentur. Id genus pabuli ſunt uirides ſegetes ſectę antequam gerãt ſiliquas. Contrà ex ſegete ubi ſata admiſta hordeum & uicia & legumina pabuli cauſa ſunt, inde quòd far ferro cæſum, farrago dictum: aut quòd primum in farracia ſegete ſeri cœptum. Ea equi, iumenta uerno tempore purgantur, ac etiam ſaginantur. Ocymum manibus carpendum iubet Cato. Quod ſi falcula ſecueris, non renaſcetur. Sed eo uſq; dandum bubus dum inareſcat, id erat è ſegete uiridi deſecta antequam gelaret. Plinius ocymum antiquos appellaſſe tradit pabulum umbræ patiens, ꝙ celerrime proueniat. Hæc nobis dicta ſint, ne quis idem fuiſſe putet apud ueteres ocimum & ocymum, quæ tantum una litera diſſidere uidentur, uario ſupra modum ſignificatu. Meretricula Corinthi quædam in comœdijs Ocimum uocata legitur.

Orobanche ab erui ſtrangulatu nomẽ adepta eſt, nam eruum & cicer circũligando ſe necat, ſtrangulatq; legumina inter quæ naſcitur. Cynomorion etiam eam appellauit antiquitas, à ſimilitudine canini genitalis, non incõcinna repræſentatione ſi quiſpiam contempletur herbam, quæ glabro ſingularíq; caule proſiliens, confercтos inter ſe flores & quaſi in glomum collectos præmonſtret, genitalis canini effigiem præſtare perueſtigabit: quod in ſummo craſſius & quaſi galericulo tectum cernitur. Tragoponi uel hirci barbulæ ſupra caulem calyx latus funditur, à quo promiſſæ pendẽt barbulæ, inde ſibi uocabulum uendicauit. Ornithogalum à lacteo gallinarum candore nomen emendicaſſe uidetur, cum flores foris herbacei, intus lacteo colore niteant. niſi quis cenſeat ab oui candidi figura quam radix præ ſe fert dictum. Nam auicularum oua radix imitatur intus albiſſima.

Medica natales ſuos ipſo nomine fatetur, locumq; unde uenerit uocabulum indicat. externa olim Græcię à Medis eſt aduecta per bella Perſarũ quæ Darius intulit, hinc gentile nomen retinuit. Porrũ, putãt dictũ ꝙ porrò eat & longè lateq; graſſetur. Græci praſon dicunt, à quo praſocurides quaſi porricidæ uocãtur uirides beſtiolę, quæ hortorũ olera detõdẽt, ut tradit Theophraſtus: quare Palladius apto uocabulo herbicidas expoſuit.

Cepa uel in neutro cepe à capitis magnitudine dictũ uolũt, græcè crommyon, ꝙ oculi

pupillam cõprimi cogat, Ariſtoteles in Problematis uocari tradit. nam oculos uellicando expreſſis ſubinde lacrymis cõtrahi pupillas oculorũ certũ eſt. itidem teſtatur Athenæus.

Scorodon, ut Ariſtophanis enarrator in Pluto tradit, dicitur quaſi σκαιὸν ῥόδον, id eſt rudis & iniuria roſa. quòd aſpere ſupra modum redoleat & olfacientium nares offendat. Athenienſes cũ inopia premebat annonę, aut cum publica fames ingruebat, allijs ueſcebantur. Latini alliũ uocant, ut puto, ab græco ἁλλέσθαι, id eſt quòd exiliendo creſcat, ſed aphri uocabulũ, ancipitem fecit ulpici allij nomenclaturã. Nam uel ab Aphrorum gẽte ſibi uendicauit appellationem, quod & Columella teſtat̃ inquiens, Vlpicum quod quidam allium punicum uocãt, Græci aphroſcorodon appellant, longe maioris eſt incrementi q̃ allium: id quod etiam Plinius non diffitetur, cum ulpicum alijs Cyprium allium præcipue Africæ celebratum inter pulmẽtaria ruris contendat. Vel ab ſpuma quam ijdem aphron uocant, ad quod ſatis accedere uidetur Theophraſtus ſeptimo de plantarum hiſtoria uolumine, qui Cyprium allium commemorat ad pulmentaria ruris uſurpari, cõtritumq́; turgentem flatu, mirum in modũ offam extollit. Cui Plinius aſtipulatur eadem uerbotenus ab eo detorquens. Celebratum inquit, inter pulmenta ruris grãdius. allio trito in oleo & aceto mirum quantũ increſcat ſpuma. Liberum æſtimãtibus iudicium relinquitur. Nam ſiue aphroſcorodon, ſpumoſum, ſiue punicum uel africum interpreteris, non magni referet, nec quicq̃ authorum placitis uidebitur alienum. Sinapis nomen è Græcia uenit in Latium, cenſetq́; dictum Athenæus ſinapi, ὅτι σίνεται τὰς ὦπας ἐν τῇ ὀδμῇ, uidelicet quòd olfactum luminibus officiat. Pleraq́; Græcia napy nominat quaſi naphy, ut idem interpretatur, quoniam non ſine natura ſit, ſed acri & proinde incommoda donetur. Addit quòd uel puſillo ſit corpore, nãq́; ἀφυὲς dicunt quod natura priuatum ſit. inde piſcis apua nominatur, detracta aſpiratione. Alij napy per priuationem uidelicet νήπιον, quaſi immite dici uolunt, quoniam acrementi uehementis particeps ſit. Feruidum ſinapis ſemen & acerrimum habetur, quod aperte Nicander in Georgicis teſtatur canens,

Semina tractanti morſum factura ſinapis.

Quare feſtiue potius quàm iocular iter lepidiſſimus Græcorũ comicus Ariſtophanes in Equitibus ſuis, cum Cleonem ira percitum, rugoſa caperataq́; fronte, uultuq́; rubicundo, truci aſpectu, oculis uelut emiſſitijs, lumen ultro citroq́; iaculãtibus, furorem hominis demonſtrans, ſinapi conſpexiſſe dixit: quaſi indignabundum excandeſcentemq́; uirum innuens. Verſiculum eius ſubiunximus.

κἄβλεψε νᾶπυ καὶ μέτωπ' ἀνέσπασεν: quod eſt, ſinapim conſpexit & frontẽ contraxit.

Naſturtiũ ut Varro narrat, nõne uides in eo dici quòd naſum torqueat, utiueſtiſpicam quòd ueſtẽ ſpiciat? Quem Plinius imitatus ſubdidit, naſturtiũ nomen accipit à nariũ tormento, & inde uigoris ſignificatu prouerbij id uocabulum uſurpauit, ueluti torporem excitantis: iubente nobis adagio mandendũ eſſe naſturtiũ, ut inertibus animi uigorem ſuſcitet & mẽtis uim obacuat, uenereq́; coerceat. Nec diſſimili, ut opinor, ratione quòd caput edomet quaſi καρηδάμον Græci cardami nomen deflexerũt. nam arcem mentis obſidens ſuo ferit acremẽto, & ignea ui præditũ caput tẽtat. Sunt è Græcis qui παρὰ τὸ κόρας μύειν, id eſt quòd pupillas oculorũ coeuntibus unà palpebris abſcõdat, ita dici cõmemorent: nam luminibus admotũ ſubinde cogit cõniuere, et genam genæ cõmitti. A quo ut uolũt euẽtu καρδαμύττειν uerbũ declinarũt, quod cõniuere noſtra lingua dicimus. Nec deſunt è Latinis qui hoc olus dictũ exiſtimẽt, ꝙ cordi cõmodum & utile natura fecerit. Forſitan quòd eo Perſę homines olim frugi quotidie cũ ſale ueſcebant̃. hoc uiſcus Græci καρδίαν appellant. ſed nullis hæc ueterum placitis innitunt̃, ſed magnopere cum Græcorum etymo pugnant. Eriſimon ἀπὸ τ̃ ἐρύειν nomẽ mutuaſſe credit̃, id eſt à multiplici foliorũ ſectione. nam erucæ modo laciniata cõſpiciuntur. Niſi forſitan ab oleris præſtãtia quis dictũ uelit, quaſi eritimon, quod eſt pretioſum & nobile. Quare uulgus nobilẽ erucã appellat, Latini Irionẽ ab irruendo, quantũ exiſtimo, dicũt: ꝙ ignea ui, & feruido ſapore irruat in guſtum.

Thlaſpi, uel ut Galenus thlaſpe, nomẽ inuenit à ſemine quòd lenticulæ ſit effigie, niſi quòd infringitur. θλᾶν enim infringere eſt. Hydropiper nomẽ, ut Galenus eſt author, à locis quibus naſcitur, & piperis ſapore quẽ præ ſe fert, poſſidet, quaſi piper dixeris aquatile. nã iuxta ſtãtes aquas aut proflueẽtes pigro lapſu prouenit. quare à natali ſolo & pipe-

re quod

re quod guſtu imitatur, appellationem contraxit. Piperi peregrinũ nomen eſſe, quod tandem uenit in Græciã, teſtat Athenæus: qui nullũ neutrũ in i finiri tradit prӕter unũ, meli. Reliqua, ut gummi, cyphi, exotica ſunt. nos Græcorum imitatione piper dicimus, quanquam & ij peperi pronuncient. Lanaria herba ob eximium in uetere lanificio & ſingularem uſum nomen habuit. Nam cum ſuccidæ lanæ œſypo ſpurcatæ, qui concretus in ſordes ouium ſudor intelligit, colores reſpuerẽt, prolutæ radicis huius ſucco, ad quoſcunq; ſuffectus imbibendos præparabant, quibus œſypum erat impedimento. ſic ſordeſcentes hoc unguine lanas ueteres eluebant, ad munditiem contrahendã, quæ primum ab infectoribus quærebat, ſordidis colores aſpernantibus: ſic quoq; Romanis à potiore uſu radicula nominat. Quin & tota fere radice conſtat, quam ſummo ceſpite non in altum ultrò citroq; per longitudinem fundit, prodeuntibus ex interuallo quaſi geniculatim folijs, plerunq; quinis in unum coeuntibus, ex quibus coliculi cum floribus emicãt. à præcipua ergo parte & utiliore radiculam appellarunt. Græci ſtruthium, ſed unde nõ mihi ſatis patet, niſi forſitan à foliorũ poſitu, quæ auicularum alas quadantenus imitantur, illi nomen indiderint. nam gens ea ſtruthium paſſerem & minores alias appellat aues. Vel forſitan quòd uenerem ſtimulet. nam laſciuos & procliues in cõcubitum homines ſtruthos nominant. Porro ſtrutheum, ut eſt apud Feſtum, uocãt obſcœnam partem uirilem: à ſalacitate uidelicet paſſeris, qui Græce ſtruthos dicitur. qua imitatione Martialis Catullusq; paſſerẽ pro uirili membro in ſuis uerſibus uſurparũt, ut doctis audio placere: quibus uiſum eſt ut qui aliter cenſeant, à ueritate profecto deſciſcant. Dracunculus nomen accepit quòd uerſi coloribus anguium notis caulis ſuggilletur: ſiue, ut Plinius uult, à cauda quæ illi rutila eſt, & draconis intorti modo conuoluta. Cyclamino nomen Grӕci fecerunt circumactam in orbem eius circinationem cõtemplati, ἀπὸ τοῦ κύκλου, quaſi ab orbe cyclaminum, id eſt orbicularem dixerunt. Romani rapum terræ, quoniam in terra uelut rapum extuberat: qua ratione terræ tuber, quòd in molem quandam intumeat, aut umbilicum terræ: quoniam ut umbilicus circinata forma emergit, ſic & cyclaminus ſub terra conſpicit. ſiue libeat umbilicum mediam animantis partem, ſiue extremam uoluminis clauſuram, quӕ uelut nodus opus finiebat, appellare: quem cum attigimus & finem aſſequimur, perueniſſe dicimus ad umbilicum. Lepidium ſuam uim ipſo uocabulo fatetur, quòd lepidas & maculas in facie deleat & repurget, quas Columella uocauit fucas, inquiens,

Ponitur & lactis guſtum quæ condiat herba,
Deiectura quidem fronti data ſigna fucarum,
Vimq; ſuam iccirco profitetur nomine Graio.

emendat cutem in facie & lepras tollit. Batrachion ſiue ranunculum dici puto, quòd limitibus humidis opacisq; marginibus ranarũ more lætet. Strumeã ab herbarijs dici Plinius meminit, quoniã medeat ſtrumis & panis, parte in fumo ſuſpẽſa: uel ideo forſitan quòd ſtrumoſa conſpiciat radice. Sunt qui uocẽt apiaſtrum, quòd folijs apium æmulet: quanq; multi pro meliſſophyllo uſurparint. Anemonæ flos nunquã ſe aperit niſi ſpirante uento, unde nomen accepit: ſiquidem efflatu uẽti ſtatim flores dehiſcunt, et in folia ſeſe explicant. Argemonæ nomen effectus attribuit, ſic dicta, quòd albugines & oculorum uitia quæ uocant argema, ac nubeculas abigat. uel forſitan quòd uenenis & ſerpẽtibus aduerſetur nomen habeat, cum ſit Arges Hippocrati nomen anguis, ut Galeno placet. Hederam Pompeius dictam cenſet quòd hæreat, uel potius quòd ædita petat, uel quia id cui adhæſerit edat. In tutela Liberi patris putabat eſſe: nam ut ille iuuenis ſemper, ita hæc uiret. Nec ſecus omnia, ſicut ille mentes hominum, illigat. Athenięſes Citton, ut Pauſanias tradit, Bacchum appellarunt, quo nomine rigens hedera, quӕ ſine adminiculo ſtat ſola omnium generũ, ob id uocata eſt ciſſos: ediuerſo nunq; niſi repẽs humi, chamӕciſſos. Ciſſon, hoc eſt hederam, puſionẽ Liberi patris fuiſſe Grӕcia cõfinxit, in nominis ſui fruticem conuerſum, dum miniſter cum eo Deo ſaliens, alliſus terræ perijt. Athenienſes antiquiſſimi duas literas σ & τ promiſcuo uſu alternabãt, quare & ciſſon & citton reliqua Græcia protulit. Dionyſiam à Baccho, id eſt bacchicam appellauit antiquitas, hoc honore Liberum patrem dignata, qui primus ex Indis in Græciam hederã aſportauit. Chelidonio, uel ſi placet hirũdinariæ, hirũdo auis quæ Græcis χελιδὼν dicitur, nomen indidit: uel quòd hanc pri

hanc primùm inuenit & oculis pullorum in nido restituit uisum, ut quidam uolunt, etiam erutis; uel quòd florent aduentu hirundinũ, discessuq; cõmarcescunt. pandioniam quidã è Græcis quoq; nominauerũt à Pandione Atheniensiũ rege. Is aũt Prognen genuit quã in hirundinem conuersam poetæ fabulant: quam mutationem perpulchre cecinit Ouidius sexto suæ Metamorphoseos in calce, inibi figmentum amplissime prosequens.

Alsine dicta est, quòd in lucis nascat quos Græci ἄλση uocant, & nemorosis opacitatibus gaudeat. nãq; magna ex parte umbrosa sequit, & maxime parietes hortorũ adamat.

Myosota, id est auricula muris, nomen inuenit quòd folijs musculorum aures æmuletur, soricum auribus cum prorepit expressis. Telephium Telephi Mysiæ regis nomen adoptauit, qui uulneratus ab Achille, deploratis fere ulceribus consenuit, quę non nisi ab authore mali sanari potuissent. Putrilaginosis quoq; ulceribus auxiliari tradit Galenus, quibus quòd Telephus laborauerit, telephium cœpit appellari. Agaricum gentile sibi nomen asciuit, nanque Ptolomæus Agarum & urbem & amnem in Sarmatia uocari tradit. Appianus Alexandrinus Agaros Scythicam gentem contra serpentium morsus adhiberi solitam refert: propter quod Mithridates eos apud se habuerit. Rhaponticum à natali solo retulit appellationem. siquidem in ripis Rha fluminis supra Pontum & Cymerium Bosphorum nascitur. Is amnis Tanai uicinus est, in cuius supercilijs eiusdem nominis oritur radix, ad multiplices medelarũ usus proficiens. Celsus radicem ponticam uocauit: Plinius rhacoma, nisi deprauatus sit locus, quod fere suspicor. Græci rheon: solus Aetius rhaon ausus est nominare. Gentianam inuenit Gentius rex Illyriorũ ubiq; nascentem, in Illyrico tamen præstantissimam, unde nomen reportauit. hanc uentosis suæ regionis montibus conquisiuit, & inuentam demõstrauit, ut pleniore beneficio remedij genus humanũ demereretur. Iamq; pridem, ut arbitror, uetustissimi regis famam deleuisset obliuio, nullumq; prorsus regiæ maiestatis extaret monumentũ, nisi renascens quotannis herba nobis perituram alioqui memoriam subinde refricasset. Aristolochiæ ut Dioscoridi placet, appellationem puerperæ tribuerunt, quoniã ἀρίστη λοχεύουσαις, id est puerperis egregie salutaris, utpote quæ remoratos menses, hærẽtes secũdas, & reliquias omneis à partu pellat. Plinio Aristolochiæ nomen grauidæ dedisse uident, quòd ἀρίστη λεχοῦσαις: uel, ut idem fatetur, à cõceptu admota uuluis in carne bubula mares figuret. Nihil tamen grauidis & uterũ gestantibus opitulari cõstat: cum in calce uigesimisexti menses & secũdas ciere idem tradat Plinius, & emortuos partus extrahere, myrrha & pipere additis pota, uel subdita: quod & Dioscoridis cõfirmat sententia. Nemo siquidem potest inficiari noxiam esse pregnantibus herbam, quæ genitalibus locis menses, secundas, & partus emoliatur, accersatq;: quare in nominis assignatione & uiribus parum sibi constare Plinius uidetur. Cicero libro de diuinatione primo, eius appellationem inuentori retulit inquiens, Quid aristolochia ad morsus serpentium possit, quæ nomen ex inuentore reperit, rem ipsam inuentor ex somnio? posse uideo, quod satis est: cur possit, nescio. Latinis ut Plinius est author, malũ terræ dicit, quòd tuberibus radicum rotundis præsertim fœmina conspiciatur, ac radix in globum rapi modo rotundetur, Græco tamen nobilior nomine quàm Latino. Nec me præterit Theodorum Gazam cyclaminum, malum terræ uertisse. Glycyrrhiza nomen acceptauit, quòd magnã gustanti dulcedinem repræsentet. nanq; qui linguam consuluerit, suauissimũ saporem nõ deesse comperiet. igitur à grato dulcedinis sensu Græci fingendis uominibus felices, uocabulũ indiderunt. Latini eorum imitatione & ueluti uerbum uerbo reddentes, dulcem radicẽ nominarũt. Scythicã Theophrastus appellauit, nondum facta uocabuli recentioris adoptione, quòd Scythæ ad abigendam famem uescantur ea. Siquidem hoc exiguo uictu duodecim sæpe dies esuritionis incõmoda propulsant. Adipsi quoq; uocabulũ huic radici dicarunt, quòd excruciantis sitis querelas discutiat, & eius iniurias cõmanducatu leuet. Centauria nomen inuenit quòd curatus dicitur ea Chiron Centaurus, cum Herculis excepti hospitio, pertractanti arma sagitta excidisset in pedẽ. quare aliqui quoq; chironion uocãt. Nicãder in theriacis huius inuẽtionẽ Chironi assignauit, quã cũ in Pelio mõte niuibus obsito reperisset, hac ut idẽ testat, Pelethronius saltus scatebat. Quapropter id fuit causæ cur posteris pelethronię cognomentum usurpauerit. Aliqui quoq; ab ipsis natalib. appellationẽ indiderunt, quòd Maronius Thraciæ mons

ciæ mons huius sit centauriæ ferax, sicuti tenue centaurion libadion uocant, quod secundum fontes nascitur: Latini fel terræ nuncupant, propter amaritudinem summam: ueteres Galli exacũ, quoniã omnia mala medicamenta potum è corpore exigat per aluum.

Cur Chamæleo uocetur, à uarietate foliorum euenit. mutat enim cum terra colorem, hic niger, illic uiridis, alíubi cęruleus, alíubi croceus, atq; alijs coloribus. humi in qua nasci tur semper exprimit colorẽ: non aliter quàm animal chamæleo reddit semper quęcunq; proxime attingit, præter rubrum candidumq;. Nanque glaber est omnino, eximiáque cu tis leuitate speculi modo proximantia quæcunq; æmulatur, & colorũ uices alternat: quod Ouidius decimoquinto Metamorphoseon cecinit,

Id quoq; quod uentis animal nutritur & aura,
Protinus assimulat tetigit quoscunq; colores.

Simile quiddam de polypo traditur: siquidẽ cuicunq; cirris nixus hæserit saxo, huius consimilem reprę sentabit. Quinimò proximi cuiusq; speculario corij leuore faciẽ mentietur: quo fit ut uersicolorio cutis nitore piscatorum oculos præstringat, & insidiantium manus euadat, si Luciano credimus, hoc fretus præstigio. Chamæleonem album ixiam quoq; dici uideo, quia quibusdam in locis uiscum gignit album sub alis foliorũ, maxime circa Canis ortum, quo thura nasci dicuntur, ex quo serpentes nasci fabulantur. Hoc ut mastiche utuntur mulieres in Creta insula. Vt Theophrastus est author lachrymã fundit: nam hodie rusticos Cretes audio sagittarum pennas eo glutinare. Et quòd ricinos canum necet, iuuencas quoq; anginæ modo, quibusdã ulophonon uocat, quasi cuncta necans: uel ut enarrator Nicãdri tradit ὅλον φονεύοντα, id est exitiale totum. Cynozolon quoq; propter grauitatem odoris, quod est caninum uirus olens: sicut & cynomazon, quòd in offa, uel pulte necandis carnibus detur. Dipsacus nomẽ inuenit quasi siticulosi, quòd cõcauo alarum sinu rorem uel imbrem concipiat, quo uelut ad abigendas sitis iniurias abutatur.

Labri uenerei nomenclationẽ à carinato foliorum habitu cõtraxit, quæ se anfractuosa sinuant ambage peluim uel lauacrum exprimentia, semperq; rorulenti laticis aut pluuij fi deliæ modo tenacia. E Grçcia nonnulli onocardion quasi asini corculum dixerunt, quòd id animal magna cibi huius capiatur uoluptate, & ad eam cum senserit, magna celeritate feratur. Qui græcolatinam uocem quasi carduum asininum, ut eis uenit in mẽtem ita accipi uolunt, hallucinantur: quoniã felices fingendis uocibus Græci rarissime à Latinis uo cabula mutuentur, quanto minus dimidiatis uelut latinogręci cõpositiones emendicent. Nanq; Dioscorides ut Romanæ linguæ uoces non horruit, sic uti proferebant ab eis me dicinali materiæ cõmiscuit. Cinara nomen retulit quòd gentilẽ ei puellam in hanc herbam uersam cõminiscãtur. Sunt qui à cinere dictam autumẽt, quo ut Columella & Palladius aiunt, lætatur; sed horum sententiæ non accedo. Quandoquidem ut statim liquebit, cynaræ uocabulum è Græcia uenit in Latium. Vetustissimi quiq; Grai cum poetæ tum oratores cynaræ spinæ meminerunt. Callimachus scriptum reliquit circiter Hircanicum mare montes editos uideri pubentibus syluis uirentes, in quibus spinosa cynara nascatur. Prodidit & idem Chorasmios solis ortum spectare, qui campos habeant & montes, syluestribus arbustis cynaraq; spina uestitos. addidit itidem propter Indũ amnem cynara campos quosdam uirescere. Polemon quoq; humum quãdam tradit uliginosam fontibus scaturire, & ductibus perinde quasi tubis aquam eructare, montes ibidem inhorrescere cyna ra. Deinceps alibi subdit, Hinc mõs ambitiosus ad amnem porrigitur, excelsus, syluestribus lucis & spina cynara rigens. Sopater Paphius Alexandri magni ętate uiuens in commentarijs quos ædiderat, cynarę uocabulum usurpauit. Ptolomæus Aegypti rex memoriæ prodidit iuxta Berenicem Libyæ, magnam cynaræ uim plerisq; locis prorupisse, qua direpta, milites hunc secuti uictitassent, sibiq; spinis erutis uescẽdam obtulissent. Fecit & Sophocles cynaræ mentionem, sed in Phœnice cynaron protulit inquiens,

Spinam cynaron omnem implere uiam.

Didymus grãmaticus hunc exponẽs locum, cynosbaton, uel si mauis, canis sentem intelligi uoluit: quòd spinosus esset & rubeæ mordacitatis frutex. Quippe cũ Pythia ligneũ canem ipsum uocauit: & Apollinem cõsulenti Locro redditum est oraculũ, urbem inibi ca pesseret habitãdam, ubi ligneo cane morderetur. in crure tandẽ à rubo uellicatus oppidũ

condidit

condidit. Iis patet ab omni ſcribentium æuo Græcis uſurpatũ cynaræ uocabulũ: id quod fatetur Athenæus, eam ſtatuens quæ Romanis carduus nominetur, proprie Græcis cynaræ nomen uſurpaſſe. Carduo tamen Graiam reddidit originẽ, Romanis à Sicilia, quæ non procul abeſt, nomenclaturam detorquẽtibus. Cactos enim Siculis tantum uernacula, duarum literarum cõmutatione cardui nomen Latinis effinxit. Quamuis cynaros ſpina cum per y, uocalem ſcribatur, à cane quem Græci κυῶα dicunt, originem duxiſſe conſtat. Vt facile Didymo cynosbaton interpretãti quaſi canis ſentem uel rubũ aſſentiar. Igitur eſto cynaros acantha, canina ſpina uel canis rubus. Sed cinara carduus edulis, quæ & ſylueſtris, agriocinara Græcis dicta, & altilis ubiq; nũc in hortis ſata. Neuras nomẽ obtinuit quòd neruulenta toroſaq; conſtet radice. phrynion quoq; dicitur à rubetis quibus aduerſatur: eas Græci phrynos uocant. Acanthion quaſi dixeris ſpinulam: eſt enim ſpinæ albæ proxima, minoribus multis folijs. Acanthus pueri in florem ſui nominis uerſi fabula nobilis, παιδέρωτα à puerili, uti ſuſpicor, amore Græci uocant. Aliqui topiariam cognominarunt, ꝙ hiſtoriali facilitate in omnes formas uegeta uirensq; trahatur, ut in uarias animalium effigies duci, & figuras exprimere rerum multarum poſsit. Græci quoque melamphyllon appellant, ꝙ folium ſaturato uirore nigreſcat alijs comparatum, quæ dilutiori colore placet. Marmorariam quoq; Latinis audio nominari: quæ uox omnibus Dioſcoridis exemplaribus deprauata cognoſcitur, ꝙ acanthi folia columnarum maxime Corinthiarum capitulis inſculpebantur, quarum identidem tam ſcapi, ꝙ uertices marmore ſplendebant. Frondibus acanthi, ut Vitruuius ſcriptis mãdauit, columnas Corinthias ueteres architecti coronabãt: quarum effigies adhuc hodie noſtris ſeſe frequenter oculis offert. Spina appendix uocata, quoniam baccæ in ea puniceo colore nominentur appendices, ſiue, uti ueteres dicebant, ampendices. Lumã pratenſis ſpinę genus appellabant, & ab eo lumecta & falces lumarias, ut author eſt Varro, dictam ꝙ à terra luunt, id eſt ſoluunt eas agricolæ. Ononim dictã Phocion ſentit, ꝙ aſinos, quos ea gens ὄνυς uocat, ſe ſe terentes ad illam, ſcabentesq; iuuet. Complures quoq; Graij herbam ſic appellari prodiderũt, quòd in ea ſe uolutãtes, ſpinis eius dorſum libẽter affricent & ſcabant. Binominem antiquis ſcriptoribus eſſe, una tantũ litera mutata, cõſtat, rem tamen ſemper eandem innuẽtibus. Sunt qui ononim, ſunt & qui anonim malint uocitare. Anonis tamen à nõ iuuando, quòd forſitan nullo iuuamine polleat, dici uidet̃. ſiquidẽ aratoribus inimica eſt, ui uaxq; nimis fruges opprimit, ſuis aculeis nocet, niſi quis ex aduerſo nomẽ inditũ putauerit. Tragacantham Theodorus hirci ſpinam interpretat̃, potius tamen crediderim detortũ à Græcis uocabulum, quòd trago ſpinoſæ ſenti Cretę familiari & congener & ſimilis ſpectetur. Eryngion ex rei natura nomen credit̃ contraxiſſe ab eructatu, quẽ Græci dicunt ἐρυγγὴν. Nam ſi qua forſan capella caulem eryngij morſu ſectum ore ſubſtulerit, totus ſtatim grex uelut attonitus ſubſiſtit, relictoq; paſcendi ſtudio rei nouæ ſpectaculo captus, non prius herbam demirari deſinit, ꝙ raptum caulem eructarit, aut paſtor prorſus abſtulerit: id quod Ariſtoteles in nouo grege præſertim uſu uenire prodit. poſt eum Plutarchus refert, & Græci cõplures. Hanc à capitulorum numero cẽtum capita cœperunt omnes appellare. Abſinthium ab ἄψεσθαι quod tangendo dicimus, ex aduerſo nomen Græci deflexerunt: quòd nullum animal ob eximiam amaritudinem hanc herbam attingat. Veteres Graiæ familiæ comici apinthion quoq; conformi etymo quaſi impotabilem pronunciarunt, quòd hanc nemo ob inſignem amarorẽ poſſit ebibere. Hinc Latini abſinthium uſurparunt, pro re quæ parum allatura ſit uoluptatis, non tamen propter cõmoditatem reſpuenda. Sic uerebatur Fabius Quintilianus ne liber ſuus parum mellis, & abſinthij multũ habere uideretur, eſſetq; ſalubrior ſtudijs ꝙ dulcior. Sic aloen pro amaro, quòd à palato paucam iniret gratiam, Iuuenalis protulit inquiens,

Plus aloes quàm mellis habet.

Santonicũ gentili regionis uocabulo quam Santones incolunt, ut Galenus eſt author, cognominãt, quod & Dioſcorides & Plinius cõfirmant. à Lucio Columella Santonica herba dicitur, quam iubet ad enecandos uitulorum lumbricos cum arida fico & eruo conteri, & formatum in offam ſicut ſaluiatum demitti. Abrotonum ſibi nomen uſurpauit ut Nicandri teſtat̃ enarrator, quòd cõſpectũ, tenerũ, molle, uel delicatũ habeatur, aut quòd

difficilem

difficilem halitum proſpiret. Dioſcorides à quibuſdam glycyn ancona dicit nominari: ſaneq; uidetur ad hiſtoriam & uetus prouerbiũ reſpicere. ea eſt huiuſmodi. Lydia gens in libidinem effuſiſſima, mulieres ingenuas conſtuprare in hortis ad hoc flagitium quæſitis, amœnitatibus excultis, aliquandiu impune ſolita eſt. demũ Omphale fœmina, dominatione haud magno negotio effœminatis et luxu diffluentibus excuſſa, cœpit imperitare: ubi eos cruciatibus uarijs affectos ulta eſt, in uxores eorum deſęuijt: incluſas enim eiſdem ſeptis proſtituit ſeruitijs, unde uiridario nomẽ Glycys ancon. quod Thelyphthori et Thelythamni uocabulo ſignificatur, ceu abrotono conſitus fortaſſe locus is eſſet. Stœchas nomen auſpicatur à locis in quibus prouenit, quippe à Stœchadibus Maſſilienſium inſulis. Origanum quòd montibus gaudeat appellationem inuenit apud Græcos ἀπὸ τοῦ ὄρους, id eſt monte, & χαρᾶς, gaudio. nãq; cliuoſis lętatur. Herodianus quòd uiſum exacuat nomẽ duxiſſe teſtatur, ab ὁρᾷν uidere, & γανῶ clarifico, quaſi aciem oculorũ illuſtret. nam ut tradunt, præſtat ut oculi clarius cernant. Theodorus grammaticus nomẽ ex aduerſo datum putauit, ab ῥιγῶ quod eſt algeo fieri riganon, quaſi rigens cenſet: & tandem aſcita, o, principe litera, in origanon eſſe confictum, cõtrario tamẽ ſenſu, quòd minime refrigeret. nam non frigida uelut etymum ſonat, ſed calida dote præditum eſt. Ob has uocabuli uarias origines inter ſe certant Græci grãmatici de ſyllaba ſecunda, ſitne corripienda an producenda, quã relinquamus eis diſputationẽ: id tamen dignum quod de eius genere ſciatur, apud Ariſtophanẽ muliebri ſexu legi, quem ferè omnes Attici ſunt ſequuti: apud Anaxandridem uirili ſexu proferri: neutro apud Epicharmũ in elegijs. quæ generum diſcrimina promiſcuè recẽtiores Latinos offendes uſurpaſſe. Origani cognomina ſunt heracleoticum, onitis, tragoriganum, ſylueſtre. Heracleoticum gentili Heracliæ ciuitatis Ponti cognomine donatũ, in qua maiore pollebat effectu. Cæterę ſpecies magis à pecoribus cognomentum detorſerunt. Onitis quòd ab aſinis impeteretur, appellationẽ deflexit, quare Nicander in theriacis ὀνοπετάλφου origanũ cognominauit, id eſt aſini folium, quòd ipſis grato cibo cederet. Tragoriganon quaſi hircinum origanum, nõ alia forſitan ratione quàm quòd eius pabuli uoluptate animal caperetur. Simili modo Heracleũ à nobis dici cunilam gallinaceam Plinius eſt autor, quòd à gallinis paſcatur. In Ponto, inquit Plautus, abſinthiũ fit & cunila gallinacea. Dictamni, ut arbitror, appellationem à Dicte Cretẽſi monte Grecia declinauit, quod inibi ſolum nec tamen adhuc ſpatioſe naſcatur: ubi ceruæ primũ dictamnum oſtendère uulneratæ, eo paſtæ ſtatim decidentibus telis, inde dorcadium quaſi ceruariam Græci cognominarunt. Vocant enim ſua lingua dorcades, quod nos inulos in cervorum genere minores. A quo etiam effectu beloacos, id eſt telorũ remedium dixerunt. Nam ſagittas & miſſiles quoſcunq; aculeos eo paſtu confeſtim excutiunt. Quod Virgilius duodecimo Aeneidos ſuæ non omiſit ſic canens,

Non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo uolucres hæſere ſagittæ.

Hinc quidam belotocon, quod infixa ſpicula quaſi partu quodam excluderet: Sic & artemidion quoq; uocant à uenatrice Diana, quæ Artemis Græce dicitur. Si quas forſitan im preſſiſſet cuſpides, capræ eo pabulo refigebant. Pſeudodictamnum Theophraſtus quaſi falſum illegitimumq; dici perhibet, quod à priore uiribus degeneret, non oblitum tamen omnino prioris naturæ, ſed quòd à natalibus deſciſcat & feracioribus locis lætius exiliat, à priore facultate deficitur. ſolent enim nonnunquam loca quædam uires infirmare. Menthæ nomen ſuauitas odoris (hoc enim ſignificat hedyoſmos) apud Græcos mutauit, cùm alioquin mintha uocaretur, unde ueteres noſtri menthæ nomen declinarunt. Strabo in Achaia montẽ eſſe iuxta Pylum ſcribit Mintham nomine, à Plutonis pellice in hanc herbam conuerſa, Proſerpinæ inuidia, quæ uocatur, inquit, à quibuſdam hedyoſmos: quod Ouidius in decimi Metamorphoſeon calce cecinit,

An tibi quondam
Fœmineos artus in olentes uertere menthas
Perſephone licuit?

Mentam quoq; dici putant, quòd odore mentẽ excitet. Non deſunt è Gręcis qui minthę uocabulũ ex aduerſo ductum eſſe credant, quòd ſtercus rem fœtidiſſimam ſua lingua minthon appellent. ſic mintham etymo aduerſo quòd iucundiſ-

ſime redoleat. Quanquam Galenus mintham quandā propoſuit inodoratam, quam uocant calamintham, quam nonnullis Græcis ſylueſtrem mentham audio nominari. Hanc indigne ferens Ceres odio habuit: quare ſterilem feciſſe fabulantur. Calamintha dicitur quaſi uel bona uel utilis menta: nanq; nidore ſerpentes fugat. quod teſtatur Ariſtophanes ijs uerbis, σὺ δὲ ὄζεις καλαμίνθης, ὄφεως ἐλασικοῦ, hoc eſt, tu calaminthā redoles odore ſerpētes abigentem. Niſi quis putet ab κάλου, id eſt ligno, quaſi lignoſam appellari mentham. Thymus, qua etiam uoce ſignificatur animus, Gręcis ab excitando, quod θύειν dicunt, nomen inuenit. Alijs potius hoc placet etymum, Thymos quaſi thyæmos, id eſt ſanguinem impellens: ſic thymiama ſuffimentū quaſi θυμοῦ ἴαμα, id eſt animi medela & ſolatiū, quòd langueſcens eo recreatur, dictum putant. Non deſunt tamen qui ab thyo odorifera herba deductum uelint. Alij potius quod hoſtiarum nidoribus ueteres ſuffiebantur: inde thymiaſis ſuffitio eſt. Frugalis Ariſtophani thymus fuit herba, dicenti in Pluto, τῷ δεσπότῃ ταὐτὸν θύμον φάγοντες, id eſt eūdem cum domino thymum edentes, quod eſt herilem paupertatem participantes. Thymbra ſoli natalis retinet appellationem. eſt enim ſi Stephano credimus, Thymbra oppidum in quo templum Apollini ſacrum: à quo Thymbræi retulit cognomentum. Alij locum eſſe tradunt, quem ſibi ſorte Lycij cōtumaces adoptarunt: habentq; teſtem Homerum Iliados decimo canentem.

πρὸς θύμβρης δ' ἔλαχον λύκιοι, μύσοί τ' ἀγέρωχοι,

Vbi Thymbræo Apollini ædes erat ſacra. A thymbra tamen, quæ acrimoniam guſtui refert, thymbrophagi, quaſi acriuoræ dicti, qui non niſi quibuſdam acrementis palatum titillent. Serpillum à Græco uocabulo, ut author eſt Varro, profluxit una litera commutata, quod dictum ab eo quòd ſerpit. ab Fauonio uſque ab Arcturi exortum, recte è ſeminario transferri iubet. Hiberidem herbam comperit Seruilius Democrates, aſſignato inuentioni eius ſenario. Radici odor naſturtij, de quo & cardamantice & cardamina & Apollonio cardame & hiberitis appellata eſt. Galenus hiberida eandem eſſe cum lepidio uocatam conijcit, carmenq; Democratis ipſius prætexuit libro qui Clinicus inſcribitur. Multa de hac Archigenes in epiſtola ad Ariſtonem: eamq; lepidium & agriocardamon, id eſt ſylueſtre naſturtium uocauit. Amaracus Cinarę regis Cypri puer, qui caſu lapſus dum ferret unguenta, fregit alabaſtrum: deinde cum nimio dolore contabuiſſet, uerſus eſt in ſampſucum, quæ ex eius nomine amaracus cœpta eſt appellari. Virgilius,

Vbi mollis amaracus illum
Floribus & dulci aſpirans complectitur umbra.

Serpyllum dictum putat Varro ab eo quòd ſerpat. Meliſotum Latini ſertulam campanam, Cato ſertam campanicam uocat, quia folium eius ſit coronamentis dicatum. unde meliſotinæ coronæ, Atheneo perquam odoratæ, quæ capiti impoſitæ ardentes febres maxime refrigerant. Panaces ipſo nomine morborum omnium remedia pollicetur: ob id medicamento ad uina, quæ corrumpi nolunt, panaceæ nomen dedere ſcriptores Græci. Panaces Aſclepion dictum aiunt, quòd is filiam Panaciam uocauerit. Liguſticon, quòd Liguriæ montibus innaſcatur, uocabulum detorſit. Galenus unius inuerſione literæ libyſticon appellauit. Paſtinacæ nomen à paſcendo ductum uidetur: natura ei calens ſapor uehemens, alit corpus, & uenerē ciere creditur: & ideo, ut Athenęus author eſt, ab aliquibus philtron uocatur. Careum gentis ſuæ nomine nuncupatum & carium & caroum, culinis principale & in Caria laudatiſsimum. Caron Athenæus paſtinacam maiorem eſſe putat, multo præſtantiorē ſapore quàm uulgarem paſtinacam. Eſt & radix cara, qua in rebus geſtis à Cæſare Hircius lacti admiſta multum leuaſſe inopiam ſcribit ſimilitudine panis repręſentata. Meminit & Plutarchus, ſed nomen herbæ non reddidit. ρύτην, id eſt rutam à Peloponeſenſibus appellari Iolaus eſt autor: à reliqua Græcia peganon, quòd genituram cogat. Plutarchus à ui nomē accipere tradit, quoniam ſiccitate, ſuo calore iuta genitale ſemen contrahat. Ob id prægnantibus inimica prorſus intelligitur. Ruta in cibo utuntur propter uiſum. muſtela cum angue dimicatura rutam prius edit. Hieracea dicta ex eo eſt, quòd accipitres ſcalpendo eam, & oculis ſucco tinctis obſcuritatem cum ſenſere, diſcutiunt. Apium Græci σέλινον uocant, & ut Horus interpretatur, quaſi ἕλος σεινόμενον, hoc eſt paludibus impulſum. Quapropter Homerus ἐλεόθρεπτον σέλινον cognominat

minat,quòd paludoſis enatum lætius exurgat. Honos ei in Achaia coronare uictores ſacri certaminis. Defunctorum feralibus epulis dicari, & ,ut Plutarchus inquit, ſepulchra eo coronari,unde uetus adagium, Indigere apio,de ijs qui profligata ualetudine utuntur. Idem refert Achillem medicum equorum pabulis apium commiſcuiſſe : nec ab re, quòd quum otioſis prẹter morem equis pedes laborent,nullum apio melius remedium, quo in Iliade uſum Achillem inuenies. Smyrnio idem odor qui myrrhæ, unde nomen. hoc & petroſelinon ſylueſtre uocari ſcribit Galenus. Anacreon copſion maluit appellare. Hipposelinon à magnitudine nomen traxit, quippe cum Græci magnis rebus hippo & bu præponant.nanque etiam quòd in paluſtribus prouenit eleoſelinon uocant. Nicander in theriacis eleothrepton ſelinon,quòd paludis alumnum loco riguo gaudeat. Libanotidis folijs & radice thuris odor, unde nomẽ. Ferulam non minus à feriendo quàm ferendo dictam uideri facit Hippocrates, qui eam pleſtinga uocauit. Aſinis gratiſſimæ ſunt in pabulo ferulæ, cæteris iumentis præſentaneo ueneno. Qua de cauſa id animal Libero patri aſſignatur, cui & ferula.natura earum murenis infeſtiſſima,moriuntur ea tactæ.

Peucedanũ nomen inuenit à pinu, ut myrtidanum à myrto, quanquam & amaritudinem ſignificat apud Poetas, celebrata inter primas herba. Ammoniacum dicitur quoniam ſtillet in arenis iuxta Iouis Ammonis oraculum reſinæ modo aut gummi. ipſum thrauſma thuris habet maſculi ſimilitudinem, phyrama uero pingue reſinoſumq́.

Delphinij folia delphinorum effigiem reprẹſentãt,inde tractum nomen. Alyſſon ita dictum quoniam rabiem canum defendat. Hanc herbam tradit Plutarchus nõ modo manu tenentes, ſed aſpicientes quoque rabie liberari. Quapropter conſita ſpeluncis prope ouilia, gregibus pecudum magnum adfert iuuamentum, quòd à rabiei periculo armenta uindicet. Atractylide pro colu antiquæ mulieres utebantur.unde proprie nomen. Clinopodion nominatur quòd flores ex interuallis lecti pedum ſpeciem præbent. Lilium è Iunonis lacte natum Græci perhibent, reſperſa terra dum Hercule dormientis uberibus admoto, mox poſt ſuctum digreſſo late fluxit: ob id & Iunonia roſa lilium à noſtris dicitur. Nicander Aphrodites charma, hoc eſt quaſi Veneris uolupe cognominari à quibuſdam cecinit. In Co inſula ex Alexandri ſtatua enatam in capite ambroſiam Caryſtius,quæ nihil aliud ſit quàm lilium, memoriæ proditum reliquit.lilium Græci crinon, & fruticem eius crinoniam quaſi liliarium nominant, ut roſarium & uiolarium. Honor uiolis apud antiquos poſt roſam & lilium. Violam idcirco dictam ion Gæcis putant, quòd cum Io in uaccam ab Ioue cõuerſa eſt, terra florem illum pabulo bouis eius fuderit. Noſtri quoque uiolam imitatione græca quaſi uitulam uideri poſſunt appellaſſe. Nanq; uitula extrita, t, litera in uiulam ad nos tranſit. Nymphæa nata traditur à nympha, zelotypia erga Herculem mortua: quare heracleam uocant aliqui, alij ropalon à radice clauẹ ſimili. Gentianam inuenit Gentius rex Illyriorum ubique naſcentem,in Illyrico tamen præſtantiſſimam. Inuenit & Lyſimachus lyſimachiam quæ ab eo nomen retinet, celebratã Eraſiſtrato: aut quia uis tanta herbæ,ut iumentis diſcordantibus impoſita iugo aſperitatem cohibeat. quare à diſſoluenda diſſidentium pugna non inepte lyſimachia uidebitur appellata.Ipſi Mithridati Crateuas adſcribit unam mithridatiam uocatam, alteram ſcordion ipſius manu adſcriptam. Polemoniam, alij philetæriam à certamine regum inuentionis appellant, Cappadoces chiliodynamin, quòd innumeris ſit prædita uiribus. Eupatorium regiam autoritatem habet. Centaurea curatus dicitur Chiron,cum Herculis excepti hoſpitio pertractanti arma, ſagitta in pedem excidiſſet: quare aliqui chironion uocant. Aliud centaurium minus quòd fel terræ uocant, propter amaritudinem ſummam: Galli exacum,quoniam omnia mala medicamenta potum exigat per aluum. Eſt & centauris cognomẽto triorchis. Theophraſtus defendi eam impugnariq́; colligentes tradit à triorche accipitrum genere, à quo nomen accepit. qui eam ſecat, rarum eſt ut non uulneret ſeſe. Clymenos à rege appellata herba dicitur. Mulieres quoque gloriam herbarum affectauere,in quibus Artemiſia Mauſoli uxor adoptata herba,quæ antea parthenis uocabatur. Sunt qui ab Artemide artemiſiam cognominatam putent, quoniam priuatim medicatur fœminarum malis. Euphorbiam Iuba Ptolemæi pater appellauit, nomine inuentoris medici ſui,fratris Muſæ à quo Cæſar Auguſtus cõſeruatus eſt, dicato

herbæ priuatim uolumine. inuenere herbas & ſingulæ gentes. Scythia eã primũ quæ ſcythice nominatur, circa Bœotiã naſcens, prædulcis. aliã quoq; utiliſſimã quam ſpartaniam uocant. Magna & ea cõmendatio, ꝙ in ore eam habentes famẽ ſitimq; non ſentiunt. Tradunt ijs duabus herbis duodenos dies Scythas durare in fame ſitiq;. Iſchæmonen Thracia inuenit, qua ferunt ſanguinẽ ſiſti non aperta modo uena, ſed etiã præciſa: ſic à cohibendo ſanguine nomen adinuenit. Vetones in Hiſpania eam inuenerũt quæ uetonica dicitur in Gallia. in eadẽ Hiſpania per Auguſti tempora à Cantabris reperta eſt cantabrica. Secuta ætas inuenit herbã in Marſis repertam in aquiculis circa uicum Neruesiæ, uocatur conſiligo. Britanica in inſulis oceani aut in confini Britaniæ oceano reperta, cuius florem uibones uocant. Strabo author eſt ad Vibonem oppidum è Sicilia Proſerpinam migraſſe ad legendos flores, ubi matronæ collectis eis texunt coronas, hincq; repertum coronis flores nectere. unde putandum uibonum florum nomen ueniſſe. Ii collecti antequam tonitrua audiant et deuorati, ſecuros in totũ annũ reddebant milites Cęſaris Germanici à morbis, ut diximus in mentione huius. Propinqua Viboni Petilia, quæ nomẽ petilio flori dedit in Lucanis: niſi quis à Petilio Romæ luco putet appellatum. Animalia quoq; inuenere herbas, in primis chelidoniam: hac hirundines oculis pullorum in nido reſtituunt uiſum. Et ut quidam uolunt, etiam erutis oculis: aduentuq; hirundinum floret, & diſceſſu marceſcit, unde nomen. Inuenerunt & canes canariam qua faſtidium diſcutiũt, eamq; in noſtro conſpectu mandunt. Elaphoboſcum ceruæ ſimplicius demonſtrarunt. Item ſeſeli enixæ. Dictamnum uulneratæ capræ eo paſtæ ſtatim decidentibus telis. Inter nobiliſſimas ariſtolochiæ nomen dediſſe grauidæ uidentur, quoniã etiam ἀρίσται λεχούσαις, hoc eſt puerperis optimæ: quanuis ut Ciceroni primo de diuinatione placet, nomen ex inuentore reperit, rem ipſam inuentor ex ſomnio. Vetuſtiſſima inuenta eſt pęonia, autoriſq; nomen retinet. Alijs etiam cauſis nomina uidentur herbis indita. Fœniculũ dici putant, quòd ſatum magno cum fœnore ſemen reddat. Hoc nobilitauere ſerpẽtes guſtatu ſenectã exuendo, oculorum aciem ſucco eius reficiendo: unde intellectum eſt hominum quoq; caliginem eo releuari. Græci μάραθρον uocant. Cæcutientibus (ut Nicander tradit) anguibus, cum uere ſuas ſpeluncas exeunt, marathri ſucco acies oculorum hebetata reſtituitur. Addũt & dracones non id eſſe modo, ſed oculos quoq; linere. Marathrum Græcis dictum putauerim, à marceſcendo, ꝙ ad cõdienda plurima cum inaruerit cõmendatiſſimũ. Anagyris odore tetro prouerbium peperit, in eos iactari ſolitũ, qui offutura ſibi cõmouẽt. Sũt qui nauteã à Plauto uocari putent in Aſinaria: ſed autorem non habent. Nauteam uero herbam eſſe grauem ſcribit Feſtus, qua coriarij utantur, à naui dictam, quaſi nauſeam. Lithoſpermon Gręci uocant, quòd ſemina tanquam calculos ferat candore & rotũditate margaritarum, duritia uero lapidea. Sũma amaranti natura in nomine eſt, appellato quoniam non marceſcit. Coris Hippocrates coren uocat, ut Galenus inquit, argumento ſeminis, quod pupillæ ſimilitudinem repræſentat. Androſæmon, quòd aut floribus aut coma tritis hominis ſanguinem referat. Gramen Marti conſecrauit antiquitas, quòd ex humamo ſanguine procreatum crediderit. Quidam Saturno dicant, quòd ab eo ſatum primo perhibeant. Glaucum uero immortalitatem, huius herbæ cibo cõſecutum Athenæus exiſtimat, Aeſchionis poetæ uerſibus hærens. Echion dictam uolunt quòd contra beſtiarũ ictus ſit utilis, alij quòd floreſcit capitulis uiperæ ſimilibus: rectius Dioſcorides quòd floribus inſunt ſemina uiperinis capitibus non diuerſa. Alcibion cognominari echin Nicander narrat, ut putant, ab inuentore: echin quòd ictos à uipera ſanet. Sideritis Achilleos dicitur quoniam inuenerit eam Achilles Chironis diſcipulus, qua uulneribus mederetur, & Telephũ ſanauerit. Alij primum æruginem inueniſſe tradunt utiliſſimam emplaſtris: ideoq; pingitur, ex cuſpide decutiens eam gladio in uulnus. Helxinæ in lappaceis capitibus ſemina ueſtibus adhærentia, unde nomen ductum uolunt. Hippuris uel equiſetum. eſt aũt pilus terræ, equinę ſetæ ſimilis, unde tam gręce quàm latine nomen. hanc Dioſcorides herbam à Romanis ſalicem uocari tradit, de qua fortaſſe Verrius homo doctus apud Feſtum intellexerit, cum dicit uirgulti genus eſſe ſalicem, non ridicule, ut idem Feſtus carpit, interpretatus, quòd ea celeritate creſcat ut ſalire uideatur: nam & iteam quaſi ſalicem & anabaſin à ſcandendi more uocitant. Lichen Græcis dicitur, quoniam contra lichenas remedijs

omnibus

omnibus anteponitur, aut quòd lambat petras: nam eis hærens semper adnascitur. Chrysocome comas habet auri fulgore splendentes, unde nomen. Helichrysos ad solis repercussum comantibus in orbẽ folijs fulgore auri, à quo nomen. Alij à uirgine Ephesia quæ hoc flore prima coronauerit Dianam. Coronari eo & deos Ptolemæus rex Aegypti diligentissime curauit. gloriam parere coronatis flore creditur. Galenus hanc amarãti nomine significat: nam corymbos eius nunquam marcescere Plinius scriptũ reliquit. Philostratus coronari quoq; sepulturas adfirmat, atq; Thessalos instituisse primos ad tumulum Achillis. Peristereon Græcis uocata, quòd columbæ in ea mansitent, à Latinis uerbena & uerbenaca, quam uel fœdera facturi uel bella indicturi ferebant. Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum præferens eius quẽ Apollo dilexerat, aut ex Aiacis cruore æditum: ita discurrentibus uenis, ut græcarum literarum figura A I legatur inscripta. Pausanias florem qui natus sit extincto Aiace apud Salamina credi refert æditum primo, nec hyacinthum, sed literis hyacintho similem uideri, ex candido rubentem ac lilio minorem. Idem autor Cosmosandalon florem hyacinthum uidetur interpretari, quo coronatos festa, quæ Chthonia uocant, agere tradidit. Dioscorides hyacinthum à Romanis affirmat uaccinium appellari, hyacinthumq; in carmine Virgilium uocasse testatur Seruius. Narcissum Græci fabulãtur Cephisi amnis & Liriopes nymphæ filium, ob eximiam pulchritudinem à pluribus nymphis amatum, desiderio potiundæ nymphæ tãdem contabuisse, mutatumq; in florem sui nominis. Narcissum à narce non à fabuloso puero Plinius existimat, quòd neruis inimicus sit & caput grauet. Narcissum appellari Plutarchus memorat quòd neruos hebetet, grauitatemq; stupidam inferat. Ideo Sophocles magnorũ deorum, hoc est terrestrium, uetus coronamentum appellauit. Idem Plutarchus refert eos hallucinari qui amethyston arbitrantur nominari tam herbam quàm lapidem quòd ebrietatem discutiat. uocatur utraq; à diluto uini colore, quem gemma & folium herbę referunt. Pauer Græcis μήκων à μὴ κονεῖν, hoc est non ministrando dicitũ: quòd suis fungi munijs uescentes non patiatur. Siquidem ut Plutarchus proditum reliquit, qui prodeũtem auram, halitumúe cum legitur succus, non animaduertunt, otio torpẽtes cõcidũt. Hyoscyamum Gręci uidentur appellasse quasi suillam fabam, propterea quod, ut Aelianus inquit, pastu huius herbæ resoluantur & conuellantur apri. sed remedium nouere: aquas enim statim adeunt & cancros uenantur, atq; ita protinus saluti restituuntur. Psyllium semẽ in baccis effigie pulicis fert, inde nomen. Aconitum fabulæ narrant ex spumis Cerberi ortum ex trahente ab inferis Hercule, ideoq; apud Heracleam ponticam, ubi monstratur eius ad inferos aditus, gigni. Alij uomitione eius natum asserunt, nam Cerberus ab inferis euocatus, solis lucem non ferens euomuisse perhibetur, quo uomitu enatum aconitum fabulantur. Nascitur in cautibus nudis quas aconas uocant, & ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta ne puluere quidem nutriente. Hanc aliqui rationem sequuntur. Alij quoniam uis eadem in morte esset, quæ cotibus ad ferri aciem detrahendam, statimq; admota uelociter sentiretur. Alij à pago, siue oppidulo, siue portu Mariandynorum ad Herculeam ita nominato. Alij quoniam procul & è longinquo mures necat myoctonon appellare malunt, nanq; solo tactu extinguuntur. Alij pardalianches, quoniam solo gustatu pantheras strangulet: alij lycoctonon quia lupos perimat. Alij thelyctonon quòd tactis fœminini sexus animalium genitalibus eo die inferat mortem. Fungus ut quidam uolunt, à funere deflectitur. multi uenenati, qui diluto rubore, rancido aspectu, liuido intus colore, rimosa stria, pallido per ambitum labro cognoscuntur. Græci mycetas ab ensis capulo uel summo uertice uaginam occludentis appellarunt, à quo procidente Mycenæ nomen deduxerunt: uel ab insigni nympha cuius Homerus meminit ita canens,

Alcmene, Tyro, & sertis redimita Mycene.

Ephemerum dictum, quòd intra diem iugulet: seruorum in desperatione confugium. Vrticam ab urendo dictam putamus, quòd pruritum pustulasq; igni similes excitet. Græce ἀκαλήφη ut Atheneus putat, quòd pruriginẽ cieat nec iucundo tactu. Cniden alij uocant, quòd uellicet & suo morsu sensum lacessat. Cytisus frutex in Cytno insula inuentus, inde translatus in omnes Cycladas, mox in urbes græcas, magno casei prouentu. Adianti nomen ab euentu, quòd folium eius perfusum mersumq; aqua non madeat, sed simile sic-

co uideatur. Callitrichon & Polytrichon à capillo dicitur quem tingit, crispum desumq; faciens. Smilax omnibus sacris & coronis infausta, quoniam sit lugubris, uirgine huius nominis propter amorem iuuenis Croci mutata in hunc fruticem: id uulgus ignorans plerunque sua festa polluebat. Elleboron Græci uolunt appellari quòd cibum corporis eripiat. Sed melampodium iccirco dicitur, quia Melampodem inuentorē habeat, quem alij diuinationis peritum, alij pastorem fuisse tradunt, & furentes Prœti filias Elegen & Celænen dato caprarum lacte, quas elleboro purgatas animaduertisset, sanasse in Arcadia prope Clitorium fontem. Latini ueratrum ideo putant appellari, quòd mentem ad uertat. Tithymalum Latini lactucam marinam, aliqui lactariam, quia & Græci galactida nuncupare soleant. Croton Latinis ricinus appellatur, utrunq; à similitudine animalis, canibus præcipuè infesti. Linozostis herba à Mercurio inuenta: ideoq; apud Græcos ἑρμῦ πόαν & ἑρμῦ βοτάνην, hoc est herbam Mercurij multi uocant. Cnecon pro candido aut flauo Theocritus usurpat, cuius semen candidissimum conspicitur. Heliotropion Celso solaris herba dicitur, quòd circumagat se cum sole, ut ortum eius mane spectet, & eius iter ad occasum usq; etiam nubilo die sequatur. Noctu uelut syderis desiderio florem contrahit, ut nomen indicat. Sed de his hactenus, in priuatis singulorum mentionibus longe plura duce deo dabuntur.

Ratio medicaminum & uires. Cap. XXI

Ed ut rem ipsam ab abstrusiori medicinæ penu abditisq; penetralibus repetamus, medicamentum id proprie dici solet, quod nostram immutat naturam. Cuius uis aut si mauis facultas, effectrix quædam causa noscitur. quę aut protinus, & actu in opus exeat, uel excalfaciendi ut ignis, uel refrigerandi ut glaciei: aut futura quadam aptitudine, ut pyrethrum ad calfactionem promptum est, altercum ad refrigerationem natum. Vis medicamenti nomen accipit ab effectu quem præstat, à parte corporis cui præcipue dicatur, à uitio cui medetur. Effectus uel à principibus qualitatibus, uel ab ipsius substantiæ concretu, uel ab utrisq; proficiscitur. Principes qualitates, calor, frigus, humor, siccitas. excalfacit calor, refrigerat frigus, humectat humor, arefacit siccitas. Substantiæ concretus aut crassus aut tenuis cognoscitur. Medicamentum sibi nomen ascifcit aut è membro cui adhibetur, aut priuatim ac peculiariter auxiliatur, ut iecorarium iocineris uitijs opitulatur: spleneticum lienis morbis subuenit: oculare oculorum remedio est: stomachicum stomachi malis medetur: auriculare auribus incommodo tentatis succurrit. Sic ab alijs partibus quibus auxilio sunt, appellationes suas reliqua medicamenta contrahunt. A uitio quoque cui subueniunt nomina sua mutuantur, ut podagricum quod podagris auxilio est. Articulare quòd artuum cruciatibus prodest. Nephriticum quod renum uitia discutit. Ischiadicum quòd coxendicum mulcet dolores. Pleuriticum quod laterum malis aut inflammationibus remedium præbeat. Tussiculare quòd tussis molestias lenit. Simili modo quę calculos comminuunt & lapillos frangunt, quæq; alios tollunt affectus, ab ijs appellationes sibi uendicant. Medicamentum ergo duplici ratione corpus immutare solet. Primario ac per se, ut quæ suopte ingenio uel refrigerant aut calfaciunt: aut per euentum rei non à suapte natura: exempli causa, ut calida quæ excalfactum ab eis humorem eliciunt & euocant à corpore, summoto calore, refrigerare perhibentur. Frigida uero quæ densata cute sic intus calorem coerceant, ut nihil huius expiret corpus, retento calore calfacere usu uenit. Per se & primario calfacere, refrigerare, humectare, resiccare dicuntur, quæ adhibita corpori ab initio ad finem usque magis atque magis suum calfaciendi, refrigerandi, humectandi uel resiccandi munus prosequuntur. Id muneris certo naturarum ordine præstatur, quare ueteres medici hæc officia in quasdam ueluti classes distribuunt, & in abscessus quosdam uel sedes digerunt: ita ut nonnulla primæ classis censeantur, alia secundas sedes sibi uendicant, alia sibi tertios abscessus usurpant, alia sibi quartum, quasi summum ordinem arrogant. Primæ classis, uel ordinis, uel abscessus (nam idem hac nominū ambage intelligitur) medicamentū censet, quod calfacit, refrigerat, humefacit, exiccat ineuidēti quodam successu. Secundæ classi uel ordini dicant, quæ manifesto refrigerādi, calfaciendi, humectādi, resiccādi munus obeūt. Tertio abscessui tribuunt, quę in suo quęq; genere uehementer citra tamē summū, excalfaciunt, refrigerant, humectant, uel resiccant. Quar

tam claſſem ſibi arrogantia calida, urendi licentiam nanciſcuntur, cruſtas aduſtis ſimiles creant. Frigida quæ quartum ſibi aſciſcunt ordinem, extinguendi ſortiuntur efficaciam. In ijs ſedibus quartis nec humida nec ſicca collocantur, cum patientium nomen meruerint, indignæ ſunt qualitates, quæ ſummum hoc opus uel attentent, uel aggrediantur, niſi inſigni calore iutæ, quo duce tunc agere conantur, alioqui ſola patiendi conditione contentæ. Quapropter in tertia claſſe ſiccum citra additum calorem aut frigus, ſummam ſuam uim exequitur. Item humidum in eodem abſceſſu tertio ſummam humectandi poſſidet facultatem, ſi non adiuncti uel caloris uel frigoris beneficio ſuum munus ſuccreſcat. Et ijdem ſecundarum uirium quæ ex ijs principibus enaſcuntur qualitatibus, ordines aſſignari poſſunt, ita ut ſtringens, denſans, repellens: primo, ſecundo, tertio, quartóque receſſu facile notentur. Porrò calidi frigidiq; munera uel effectus non parum iuuant concrementi tenuitas, aut craſſities. Siquidem calida craſſiorem coalitum nacta acrius mordent, ac uellicant, ac uehementius exulcerant. Calida quæ tenui concretu pollent, calfaciunt quidem mordentq́ue interdum ac urũt, ſed multo minus quàm quæ craſſam ſortiuntur conditionem. Frigida uero quæ tenui ualent cõcretu, in altum acta penetrant, uehementiorem morſum imprimunt. Frigida craſſitiem nacta extimam cutis ſuperficiem non ſubeunt, nec uellicant. Cæterum tenuia perquam facile in minutiſſima quęq; fatiſcunt: craſſa ægre diſſoluuntur. Dura glutinoſa uix aut nullo fere modo reſoluta dehiſcunt. fragilia molliáq; citra negotium, modò glutine careant, diſſolutioni patent. Vim in ſuum actum uetat redigi partium medicamenti craſſities, quæ minus diſſolutioni eſt oportuna. Huic ſuffragatur corporis duritia, quæ eſt impedimento, quominus quod allicit calor, repugnante meatuum denſitate imperuióque tranſitu per anguſtias euadere poſſit. relegat reducitq; natiuus calor intrò ad ſe alliciens, extenuans, comminuens. Tenue calidum humores digerit, nec in corpus propellit. Tenue uero humidum tepẽsq; prompte membra ſubit, nec facile diſcutitur. ideo plurimo perfundit humore, præſertim ſi leuiter aſtringat. Siquidem quod leui præditum eſt aſtrictione, ſi humidum, tepens, ac tenue fuerit, prætenues particulas in meatus ingreſſas in profundum impellens inſinuat, altiusq; ſubire cogit, præterea ſummam cutis faciem denſans aſtringit. Quo fit ut quod intrò propulſum altius inſedit, regredi & foras euadere nõ patiatur, occluſis quibus euaneſcat ſpiraculis: quare corpus imbuens efficaciſſime perhumectat. Cæterum frigida craſſiore concretu prædita ſuperficiem denſant, occludunt meatus, ſubſtantiam contrahunt, & obſtipant, humorem intromitti uel ſubire prohibent: quapropter humectationi contrauenientia reſiſtunt. Porrò à principibus qualitatibus, calorem dico, frigus, humorem, ſiccitatemq́ue, ſecundæ ducunt originem. Nempe uis emolliens calore & humore prouenit: indurans frigore & humore naſcitur: laxans humore gignitur immodico: tenſoria ex nimia ſiccitate proficiſcitur: conſopiens ex uehementi frigore. Et ne reliquæ ommittantur, ex ſubſtantiæ coalitu proueniunt extenuatoria uis inciſoriáque tenuitate. Emplaſtica craſſitie ex ambabus naſcuntur: aſtrictoria ex frigore & craſſitie: denſatoria ex aqueo frigore: repultrix ex frigore & craſſitie: incraſſans ex frigore & craſſitie: rarefactrix ex calore & ſiccitate: cum ſubſtantia tenui digerẽs ex calore & tenuitate: dolorem leuans quam uocant anodynon, ex calore & tenuitate. Deterſoria ex calore & craſſitie: expurgatoria ex calore & craſſitie, ſed minori quàm deterſoria: attractoria ex calore & tenuitate: diſrumpens ex igneo calore: amburens uis & exedens ex uehementi calore & craſſitie gignuntur. mordens ex tenui frigore & craſſo calore perficitur. Sudores & urinas ciens ex uehementer calida tenuíque ſubſtantia. Excretionem iuuans ex calida & incidente naſcitur materia. Purgatoria ex calore & ſubſtantiæ ſimilitudine prodit. Lac creans à familiari & modice calida procedit ſubſtantia: augens lactis ubertatem ex calida nequaquàm reſiccante: imminuens lactis prouentum ex frigida, cogente & incraſſante ſubſtantia: extinguens lactis abundantiam ex frigida, ſiccaq; tota ſubſtantia. Nec ſecus ſemen genitale creans ex tota familiari & mediocriter calida prodit ſubſtantia. Genituram adaugens ex calida non exiccante conflatur. Cohibens uis ex frigida cogente & incraſſante uenit ſubſtantia: reſtingens geniturã, ex frigida, ſicca, familiari aduerſa cõtrahitur. Carnẽ creans naſcitur ex reſiccante & detergente ſibi primã claſſem

uendicante materia: carnem abſumens ex calida, ſicca, tenuique prodit. Cicatricem ob-
ducens ex frigida & aſtringente fit ſubſtantia. Glutinatrix facultas ex ſicca & cogente
materia. Cruſtam inducens ex calida & deurente. Delibutoria uis ex calido, frigido, hu-
mido uel ſicco: quòd tota ſubſtãtia naturæ aduerſetur. Reſiſtens uenenis calore, frigore,
humore, ſiccitate, adiuuante totius ſubſtantiæ ſimilitudine. Cæterum harum qualitatum
indices habentur ipſi ſapores, dotesqúe naturæ nobis oſtendunt. ij cognoſcuntur hac
ſerie. Aſtringens, acidus, amarus, inſipidus, acris, ſalſus, oleoſus, dulcis. Quandoquidem
aſtringens terreſtri, craſſa, frigidaq́ conſtat ſubſtantia: quapropter non immerito dotes
habet quę contrahant, ſtringant, denſent, repellant, refrigerent, exiccent, ſed in ſuperficie
magis. Acidus aquoſæ, ſubtilis & frigidæ eſt ſubſtantiæ: proinde citra calfactionem inci-
dit, extenuat, diuidit, mordet, infarctus obſtruẽtes expedit, repurgatq́. Amarus ſapor ter-
reus, à calore exactè elaboratus, tenuior aſtringẽte, & acri craſſior, calidus ſimulq́ ſiccus,
tenuis unaq́ terreſtris: idcirco citra manifeſtum calorẽ expurgat, deterget, attenuat, inci-
ditq́: menſes ciet, à pectore pus extrahit, comitiali morbo medetur. Inſipidus ſapor frigi-
dus ſentitur & aqueus: ideo cogit, contrahit, incraſſat, denſat, extinguit, ſtupefacit. Acris
eximie calidus ignea præditus eſt dote: quapropter extenuat, purgat, calfacit, attrahit, di-
gerit, incidit, urinas pellit, ſudores ciet, menſes trahit, diſrumpit, exeſt, adurit, carnem col-
liquat, incruſtat, excreationes adiuuat. Acria naturæ aduerſantur uel tota ſubſtantia uel
ſolo calore. Quæ ſolo calore contraria ſunt, tenuem uel craſſam ſortiuntur ſubſtantiam.
Acria craſſamentum nacta erodunt interna, inteſtinam concitant exulcerationem: te-
nuem poſſidentia coalitum acria, menſes pellunt, ſudores cient, halitum diſcutiunt, ex-
cretionibus auxiliantur. Sed acria quæ ſibi humorem adſciuerunt, edendo ſunt. Salſus
ſapor terreſtrẽ calidamq́ ſibi uendicat naturam: ideo cogit, denſat, contrahit, cõſtringit, le
uiter digerit, condit, abſterget, exiccat. Dulcis ſapor calorem hac lege poſſidet non ut no-
xã inferat, modicè tamen noſtrũ uincit calorẽ: quare concoquit ac maturat, laxat, rarefa-
citq́. Oleoſus ſapor aqueã aeriamq́ cõcepit naturã: quapropter humectat, emollit, laxat.
Duritia contrahitur cõgelatione, repletione, aut harũ coniugio. Congelationẽ uehemẽs
frigus adfert. cauſam exhibet frigoris quod foris incidit, aut propria partis intemperies,
aut humor confluus in partẽ decũbens. Foris incidit aer, aqua, medicamentũ. Siccitas cõ-
trahitur uehementi inſolatu, lõgiore inedia, ardenti febre, ſiccantiũ medicaminũ uſu. Igi-
tur quod ſiccitate fuit obduratũ, humectationẽ deſiderat: quod gelatu concretum obdu-
ruit, calfactionẽ efflagitat: quod plenitudine dureſcens turget, inaniri depoſcit. Quæ uerò
partim ſiccitate partim oppletione occalluerunt, & calfieri & uacuari poſtulant: quæ etiã
frigore & ſiccitate cõdureſcunt, madefieri quærunt. Porrò emolliri proprie dicuntur quę
cõgelatu duritiã contraxerunt, in quibus humorem præter inſtitutum naturæ coaluiſſe
certum eſt. Oppleta refrigerantibus inaniuntur, aut calfacientibus, peculiarius tamen
ſiccantibus. Refrigerantia uel introrſum humore propellendo, uel cum calore excluden
do uacuant. Calida uero inaniunt hac ratione, quòd humorem digerant in uaporem
& per halitum excutiant. Reſiccãtia uacuant quòd humorem exhauriant ebibántque,
aut partem immutent. Itaque emollientia proprie calorem obtinent noſtro maiuſculum,
ſed nõ uehementẽ, humoremq́ noſtro minorem, idcirco aliquantulũ reſiccant. Duritiam
tenſio ſequitur: mollitiẽ laxatio. Sentiunt laxitatẽ ligamenta, tendones, cutis ipſa, eiq́ ſub
diti muſculi cum copioſo humore imbuuntur. Tenſionem experiuntur partes quæ per-
frictionum iniurijs patuerunt, aut ariditate rigent, aut inflammationibus obſidentur, aut
duritia tumẽtes occalleſcunt, aut copia carnis extuberãt. ita laxare credũtur quæ inaniũt,
emolliunt, humectant, calfaciunt, & quę tumorem præter naturę decretum proſilientẽ di
ſcutiunt. Cæterũ quæ puri mouẽdo ſunt, ac immaturorum concoctionẽ moliuntur, calo
rem poſſident noſtro q̃ ſimillimũ, uernaculumq́ corporis humorẽ nec adaugent nec im-
minuũt, ſed fouẽt, aſcititiumq́ in ſpatijs receptũ digerũt. Quin & igniculos natiui caloris
fomites ampliẽt: idcirco emplaſticã uim adipiſcãtur, oportet, ſimul ut cutis ſpiracula mea-
tus ſuo infarctu claudant, ſimul ut impedimento ſint ne diſſipatus calor euaneſcat, ſed
hoc fretus adminiculo ſeſe recolligat. Emplaſticum medicamen aut glutinoſo aut ſicco
conſtat habitu. utrunque meatibus illitum tenax obhæret: ſed ſiccum terreſtri conſtat
natura

natura mediam calidorum frigidorumq; ſedem ſibi uendicat, aut paulum ad frigoris latus inclinans uergit. porrò glutinoſum aerio aquoſo terreſtriq; concretu conflatur. Ad idem ferè genus referuntur quæ ſordem creant, quibus aduerſantur ea quæ ſpurcitiæ detergendæ naturam conceperunt: quemadmodum cum emplaſticis pugnant, quæ meatus infer- ctos expediunt, ecphractica græci uocant. Siquidem detergetur & cutis & ulcerum conſpurcata ſordes medicamēto, quod corporis craſſamento pollet. Extricātur impacti meatus, repurganturq; ijs auxilijs quæ tenuiorē nanciſcūtur materiā. Detergere ſolent amara, nitroſa, dulcia. inferctus laxāt ac expurgāt tam externos q̃ inteſtinos nitroſa amaraq;: ſed interius aſtrictionē deſiderant, foris exquiſitiori ſorte contenta: quando nitroſa & amara meatus grādes, qui in conceptaculis interioribus patent, & in uiſceribus hiant, detergere & repurgare poſſunt: exiguos arctoſq; meatus, quales in cute cernuntur, prius aſtringendo claudunt quàm ſordem repurgare ualeant. Sic abſynthium intus purgare poteſt, foris nō poteſt. Incidens medicamentum ſiue calida ſiue frigida ſit præditum natura, tenui ſubſtantia pollet. Quapropter tam cutaneos meatus quàm carni ſubditos ſubit, offendensq; impactos illis humores etiam lentos minutatim diſſecat, diſſectos ut expulſioni facile cedentes, excutit. Ideo ab emplaſtico glutinoſo aduerſa natura diſſidet. Extenuans medicamentum calore, corporis ſui ſubtilitate fretū, facile meatus ſubintrat, & craſſo occurrens humori, ſeſe cauſa ſuæ tenuitatis inſinuat, hac ratione extenuandi præbet effectū. Incraſſans auxilium frigido, terreſtri, uel aqueo concretu gaudet, frigore cogens & coactu incraſſans. Rarefaciēs præſidiū modicè calidum & minime ſiccum naſcitur, partium tenuitate ualens: ideo diffundit, laxat, & cutis meatus dilatat, aut quod idem eſt, rarefacit. Aperiunt medicinæ bifariā, aut proprio ingenio & per ſe, ut quæ uenarū ſpiracula laxent, earumq; ora aperiant. hoc munus præſtant calidæ nullā adurendi licentiā nactæ, craſſitudine particularū inſignes & ignea ui pollētes acri uellicatu, anaſtomica Græci nomināt. Ab euētu & impropriè aperiunt quæ detergendi, uacuādi & repurgandi naturā habent. Pugnant denſantia medicamēta rarefacientibus, & cōſtringentia aperiētibus. Denſant itaq; frigida nō utiq; terrea nec aeria, ſed aquea. nanq; propter mollitiem leuiter contrahunt ac ſubſtringunt, tenues cutis meatus obdenſant, totum tamen inſtrumentū conſtringere nequeunt. Cōſtringens ſeu contrahens medicamentū craſſo corpore cōſtare debet, hiantia uaſorum ora concludere, exiguos meatus non ſubire, ſed foris incumbere. Siquidem ſuo frigore intro premit atque contrahit, humorem depaſcens reſiccat, roboratq; partem. Repellit frigidum craſſæ ſubſtantiæ coniunctum, meatus aſtringit. Conſtringens retro compellit humorem. Attractorium medicamentum aut naturę naſcitur ſponte, ut thapſia: aut ex putrilagine originem ducit, ut fimum. Attrahit ſubſtantiæ ſimilitudinis cauſa, ut bilem ſcammoniū, calore magis ſi tenuitas ſit adiuncta. quippe cum extenuando ſequacē atque prōptiorem tractui reddit humorem: ruborē ac puſtulas in ſuperficie eliciens excitat: digerit in halitum quod nec uehementi calore nec ariditate multa præditum eſt. Tenuitate partium pollens, ideo meatus aperit, humorem extenuat, tenuatum in uaporem exoluit ac diſſipat. Medicamentum quod dolorem abigit anodynum Græci nominant, duplex habetur: uerum, quod dolorem tantum mulcet: hoc temperamento calidius euaſit, ita ut quod partibus hærens inſedit atq; dolorem creabat, digerat, rarefaciat, extenuet, concoquat & ad æqualitatē perducat. In partes decūbit & eiſdē coheret acris homor, lētus, craſſus. Inſidet & uaporoſus ſpiritus, algens tenax. Anodynum nō uerū uocant quod eximio frigore ſenſum ſopit: uel quod humoris acrimoniam dolorem creantis demulcens hebetat, ut lac, oleum, & alia dulcia. item quod affectum ſanat. Summe refrigerat quod ſenſum conſopit, ita ut delegatam à cerebro uim menbrum algens excipere nequeat: id non aſtringit, quòd aquoſam ſibi conditionem adſciuit. Quæ uehementem urendi licentiam nanciſcuntur, eximium cum craſſa ſubſtantia calorem poſſident: quapropter erodunt, exedunt, excruciant. quæ mitiore adurendi ſorte contenta ſunt, calida naſcuntur, tenuitateqúe partium ualent: ideo non uellicant, non morſu laceſſunt, nec cruſtas creant: ſed citra morſum, citra doloris ſenſum carnes colliquant. Porrò cæciorem doloris ſenſum adferunt, quæ nondum contractum immutant. Contrà maximum infligunt quæ ſubito & affatim imprimunt, ac uiolento pene tractu ſubeunt. Putrefacientia medica

medicamina in duplici traduntur discrimine, septica græci nominãt: uera, quæ calorem & humorem nacta cum fœtore substantiam labe corruptionis polluunt. non uera, quæ sine fœtore adurunt, eliquant, absumunt, corrũpunt, & citra euidentem doloris sensum, ut arsenicum, chrysocolla, dryopteris, pityocãpe, aconitũ. Verũ enimuero putrefaciens utrũq; & citra dolorẽ & uellicatum labefactat. Corruptio uera cum fœtore putris marcor habetur, ut non uera sine fœtoris uitio putris est labes. Corruptionem sentiunt omnia caloris, frigoris, humoris & siccitatis excessu. Putrefactorum generis esse traduntur, quæ Græci catheretica dicũt: sed imbecilliora ea uehementer resiccant, tantũq; extimã carnis superficiem detrahunt, sed in altum subire & penitus ferri non possunt, mediam inter ea quæ ualenter detergunt & cicatricem inducunt sortita conditionem, nõ eandem tamen ijs quæ ulcera cicatricibus claudunt. Siquidem quæ cicatricem obducunt, carnem in cutem demutant: ideo quæ perducunt ad cicatricem, contrahunt, astringunt, stipant, densant, et instar calli durant, resiccant quod in fluxu decubuit, absumunt humorem qui in carne conceptus hæret, nonnihilque ex eo deradit, qui uernaculus parti natiuusq; consedit: ideò glutinatorio medicamine multo siccius cẽsetur. Quando siccat quod aliunde in aliquam partem se contulit, ut ea superuacuis exoneretur, absumit quod per naturam redundauit, uerum iacturam carnis non resarcit, nec eget ea recreatione: quapropter plus exiccat quàm medicamentum quod carne replet. porrò non expurgat, sed substantiam omnem in unitatem cogit, ut in idem coeat corpus. Quod uerò carnem creat, primam siccãtium detergentiumq; sedẽ obtinet: nanq; humoris abundantiã resiccare & sordem detergere, sui est muneris. Sudores euocant calida, quæ extenuent & digerant humores, meatusq; rarefaciant, ut incisus humor liberaliter eliciatur. Nãq; sudores duce natura prorumpunt, cum superuacuũ inanit humorem, egeritq;: aut cũ ea fuerit imbecillior q̃ ut humorẽ continere ualeat, hiantibus iam quibus erumpit spiraculis, extenuatoq; qui excernitur humore. Vrinam ciere propriè dicuntur calida acriaq;: quippe quæ urinas pellunt, sanguinem debent digerere, extenuare, fusiorem reddere, secernere, ut lac coagulare. Coit sanguis se roso ac tenui seorsum secreto, crassamento in se coalescente. Vrinas etiã mouent quæ lac creant, menses ciunt. Lacte mulieres deficiũtur, quibus aut perpaucus adest sanguis, aut uitiatus. Si exiguus respondet, uictus rationẽ calidam ac humentẽ sequi oportet: si uitio tẽtatur, aut corruptionis labem sensit, aut à sua desciuit natura, ut bilis. Crudus nõ omninò censetur alienus, cũ concoctione probus effici possit. Si corruptionis labem cõtraxit, primum est mittendus, deinde calida & humida uiuendi ratio indicenda: si cruditatis languore laboret, excalfacientia primi aut secundi ordinis efflagitat, quæ tamen minime desiccent. Menses cient quæ lac creantibus plus excalfaciant, nec tamen potenter resiccẽt. In menstrua purgatione uenæ magis aperiri & sanguis manantior euadere debet. quandoquidem menses in uenas uteri pulsi mittuntur, nõ trahuntur: sanguis uerò in ubera & impellitur, & ab eisdem elicitur. quare ut in mãmas feratur, leuiorem medicaminis opem desiderat. Lac augẽt quæ suo mediocri calore nullã adferunt exiccationẽ. Lactis prouentum restinguunt sicca, aut frigida, aut quæ suapte natura lacti creando resistunt. Lac supprimunt tam medicamenta q̃ cibi qui refrigerent, cogant, incrassent, stabiliant. Genituram augẽt probè nutrientes cibi, flatuosi, familiares: nec secus medicamẽta quæ calfaciãt & spiritus creent. Geniturã euocant calida flatuosa: cohibẽt ac supprimunt medicamenta alimentaq; quæ refrigerent, cogant, incrassent, statuant. Geniturã extinguũt sicca, frigida. Excreationem adiuuant incidentia, calida, non admodum nec nimis exiccãtia. Sed hæc cũ potionibus aut sorbitiunculis humectantibus adsumi debent. Aduersantur excreationi quæ lotio ciendo sunt. quoniam humorem, qui debet expui, calfaciunt, exiccant, cogunt, ac tenues eius partes secernunt separantq;, & quod crassum ex secretione relinquitur, cogunt, & quod in ipso coactu serescit excernunt: quod uerò coaluerit siccatum, ægrè expuitur. Calculos comminuunt & exterunt quæ desiccandi naturam habent, minimumq; caloris possideant: nam calculos creant quę uehementer excalfaciunt. Purgans medicamentum & peculiariter & communiter dici conuenit. Quæ propriè purgant, uim attrahendi, unum, duos, aut complures humores substantiæ similitudine adipiscuntur, uomitus eliciunt, alui deiectionem moliuntur. communi uocabulo purgare di-

gare dicuntur quæ quauis ratione uacuant: ut quæ sternutamenta mouẽt, humorem à cerebro per nares eliciunt, sine peculiari trahendi facultate. Gargarissatus & quæ mansu humorem per os euocant, & per nares cerebri pituitam eliciunt, item quæ naribus hausta rapiuntur, errhina Græci nominant. Pessi tum calfaciendo tum extrahendo uterum inaniunt. Item fotus extenuantes, medicinæ aperientes, ac digerentes, & id genus aliæ reliquas corporis partes sine propria trahendi ui repurgant. Delibutoria uenena corpus offendunt una uel altera qualitate, totaq́ substantia. officiunt suo calore, frigore, humore, siccitate: quare uenenum frigidũ calfacientibus remedijs quæ uocant alexiteria debellatur. Frigidum calfaciẽtibus abigitur. Humidum siccantibus discutitur. Calidum & humidum calida siccaq́ desiderat auxilia. Et siccum frigidis & humidis expugnabitur. Frigidum & siccum calidis & humidis infrenabitur. Omne tamẽ delibutorium uenenum impositis forinsecus remedijs elicitur, calore & similitudine substãtiæ extrahente. Remedia quæ uenenum exigunt, similitudine substantiæ media inter corpus & uenenum esse debent, & moderata quantitate sumi. nanq́ si exibitum alexipharmacum ueneno propinquius fuerit, ritu ueneni corpus offendit, nec substantiæ similitudine retrahet: proinde nihil aut parum utilitatis sunt allatura. Eadem ratione quę uenena expugnãt alexiteria Gręcis dicta, si largius adsumantur grauem corpori noxam inferunt: parcius desumpta uincuntur. quapropter aut parum aut nihil proderunt.

Concordiæ & discordiæ naturales rerum. Cap. XXII.

Permulta rerum parens creauit natura, quæ uel cæcis laborẽt discordijs, uel quæ consensu mutuo concordent: hoc sympathiam, illud antipathiam Græci uocant. quemadmodum Plutarchus secundo Symposiacorum scriptum reliquit. Quare non fuerit alienum paucis perstringere quę miraculo digna frequenter nobis occurrunt, quæ & studiosis rerum honestarum & elegantibus uiris non parum gratiæ & ornatus adferunt. sed ea neminem latere debent. Insanus ac furens elephas ariete cõspecto mãsuescit: idem subrumi suis grũnitum horret. Taurus quantũcunque ferox mitescit domaturq́ fico arbori adalligatus. Equus à lupo mordicus apprehendẽte corrosus, & indolis probitate & pernici cursu pollebit. Ouillæ carnes quæ lupini morsus iniuriã sensere, suauiores tenerescunt: sed ouium earum lana pediculos etiã neta creat. Hæc Plutarcho referimus accepta. Pamphilus in naturalibus est author equos uestigia luporũ calcantes obstupescere, ac cruribus totis conuelli. Lupus uero scyllæ bulbos contingens resolutus fatiscit. Homo quem lupus prior uiderit, ut Plato in Politia refert, obmutescit & grauem uirium iacturã facit. ita luporũ uisus noxius creditur, uocemq́ homini quem priores contemplẽtur adimere. Leo frondem ilicis supergressus obstupet. idem leo gallum ueretur, eundemq́ galli gallinacei cantus magis terret. Hyenę umbrę cõtactu canes obmutescunt, quam prçteriens ea, lucente luna ab alto tanquam fune nixa se demittit. Nestor asserit hyænã quæ uel hominem uel canem conspexerit dormiẽtem, suũ protendere corpus: & si dormientis magnitudinem excedat, dementiam excitare, eiusq́ manus ut ne conetur quidem resistere, depascere: si uero se breuiore habitu imparíq́ proceritate contueatur, pernici cursu celerrimisq́ pedibus fugam arripit. Quod si in te forsitan sæuiens proruat, obsistendum prorsus ne à dextris inuadat, quoniam stuporem adferet, cui uestigio hærens occurrere non ualebis: si ad læuam detorserit, intrepidus irruito, sic eam hoc impetu torporem confessam enecabis. Hyenę linguam tenens à canum in cursu tutus seruabitur. Cancer obiecta polypodio herba callos pedum & ungulas exuens abijcit. Vespertiliones hederæ suffitu necãtur. Odor unguenti uultures extinguit. serpens iniectis frondibus quernis emoritur. in uestigio gressus hæret deiecta ibidis penna. uipera arundine percussa torpet, sæpius icta sese recolligit. Testudo serpentis esu morbũ cõcipit, origani postea cibo noxa discutitur: cõtra serpentes pugnatura hoc se munit. Vipera fagi ramulo contacta confestim obstupet. Ciconiæ platani folia nidis adferunt ut uespertiliones abigant. Hirundines ut silphas & blattas à nidis arceant, apium inspergũt. Cæterum ut noxias nidulis bestiolas fugent, ingerunt palumbes laurum, accipitres syluestrem lactucam, harpæ aues hederam, corui aron, upupæ adiantum, cornices supinam uerbenacam, turdus myrtum, perdix arundinem, ardeola careon, aquila callitrichum,

galerita

galerita gramen, unde græcũ manauit adagium, ἐν κορύδου κοίτῃ σκολιῇ κέκρυπται ἄγρωστις, quod eſt: graminis intorti luſtro caſſita recũbit. Viticẽ ut inquit Athenæus, in nidos ſuos parituri cygni ferũt. Ariſtoteles & Theophraſtus memoriæ prodiderũt animalia bifariam gigni, aut coitu, aut ſua ſpõte putreſcente terra: adduntq́ animantes quaſdam ac ſtirpes à propria natura in alienam deficere. Eruca aſcitis alis in papilionem abit. Erucæ quæ in fico naſcuntur in cantharidas degenerant. Hydrus ſiccatis lacubus exhauſtiſque ſtagnantibus aquis in ſerpentem deſciſcit. Cæterum ſunt quæ ſtatis tantum temporibus huiuſcemodi mutationes ſentiunt, ut accipiter, upupa, erithacus, & quæ phœnicurus appellatur: æſtate hos tranſitus gnorunt. Ficedula & atricapilla quæ Græcis melancoryphos appellatur, altera in alteram tranſit ſic, ut quæ ineunte autumno ficedula fuerit, uindemiarum exitu in atricapillam uerſa conuolet. Marinæ aues cunilã qua exulceratis roſtris medeantur, petunt. Raphanus impoſitu ſcorpionem necat. Si quiſpiam à ſcorpione percuſſus in caudam ſpectans aſino inſideat, pernicioſum ſeſſoris uirus eliciet, tranſitus indicium eſt cùm deflat & pedit aſinus. Si punctus à ſcorpione in aſini auriculã dicat, me ſcorpius icit, nullum ſentiet dolorem, cruciatu protinus in beſtiam tranſeunte. Formicæ ne recondita frumenti ſemina rurſus in fruges exeant è terra, medullam granis eximunt, maiora ad introitum diuidunt. Semina quæ bubula cornua tempore ſementis attigerint, igni nõ abſumentur. talia uocant Græci cerasbola. Magnes lapis ferrum ad ſe trahit, rurſusq́ abigit à ſeſe ſi allio cõfricetur. ſed ut extincta fere uis reuiuiſcat, ac recreetur, hircino proluitur ſanguine. Electrum lapis ſiue ſuccinum paleas leues atque quiſquilias omnes ad ſe rapiẽs allicit, ſolum reſpuit ocimum. Aetites lapis duplici notatur diſcrimine: alter rarior altero in utero ſonante cauus, alter ſolidus. is amuleti modo mulieribus alligatus quæ uẽtrem non perferunt, lubricos partus ac procidẽtes ad maturitatem continet. Coralius lapis in domo inuidiam omnem amolitur & inſidias expellit. itidem aſſula hebeni & aſpalathi radix, & odorata anagallis herba, item areſcẽs ſcylla in limine ueſtibuli ſuſpenſa maleficiorũ introitum pellit. Gagates lapis ſuffitus nidore ſerpentes fugat. idem frigida maceratus aqua & admotus igni flammã concipit, quemadmodum teſtatur Neſtor, oleoq́ ſuperiecto reſtinguitur. Amiantum ignibus inuictum, etiam ſi medijs obruatur flammis nõ ardebit. Salamandra exiguum animal ignibus indomita non deflagrabit. Tauri illitis roſaceo naribus oborta uertigine cõcidunt. Hæc Zoroaſter ille, qui ex delectis ueterũ placitis geoponica condidit. Sed aliqua ſubijciemus non minore miraculo digna. Echineis Latinis remora, paruus admodum piſciculus, ſic dictus quòd naues teneat, aut remoretur. is, ruant uenti, ſæuiant procellæ, imperat furori, uires tãtas compeſcit & ſtare cogit nauigia, infrenat impetus & domat mundi rabiem. nõ aliter quàm adhærendo, ſiſtitur nauis contra tot impetus ut uetet ire nauigia. Echineis ut Plutarchus inquit, in cauſa eſt quapropter tardius repat & prolabatur nauis. Nanq́ carina expeditior alacrius diſcindit & ſulcat fluctuantes maris undas. Verum cum fuco, muſco, uel cæteris irretientibus herbis implicita in lentã reſidemq́ fertur aquam, diſſecans carinæ uis occurſu lentoris hebetata, non facile tumẽtes maris fluctus reſoluens expedit. Quare muſci, algæ, fuci nautę deradunt impedimẽta, quibus hærentem piſciculum lẽtitiæ par eſt authorem haberi, non tamẽ cauſæ conſequiũ tarditatem parientis. Is nauem in Siculo mari tantiſper remoratus tenuit, dum diſquirentibus circa nauim adhærens ſub prora captus eſt, corpore oblongo, capite acuto. hæc Plutarchus. Torpedine etiã piſce procul & elõginquo, uel ſi haſta uirgaúe cõtingantur, quãuis præualidi artus torpeſcunt. Eadem quamlibet ad curſum ueloces alligare pedes proditur, ut neceſſum ſit fateri uim aliquam, quæ odore tãtùm & quadam aura ſui corporis afficiat membra. Ficus arbor fulmine non icitur. Vituli marini tergus & hyænæ pellis de cælo non tanguntur. Quare gubernatores ijs extrema uela muniunt, ne fulmine cõtacta deflagrent. Bulbus nõ ſui corporis exiguitate fulminis impetum euadit, ſed aduerſam & fulminis ictum retorquentem naturam poſſidet, antipathen appellant Græci. Icta fulmine corpora incorrupta manent, quapropter neq́ ea cadauera ueteres urebant, neq́ terrã obruebãt, ut ne ullam quidem ea ſentire corruptionem omnibus perſpicuum eſſet. Quare Clymenen Euripidis poetæ damnant, quæ Phaethontẽ de cælo tactum in uallibus cõputreſcere cecinerit, unde Græci ab odoris ſimilitudine θεῖον ſulfur appellant, ab aura acri

& ignea

& ignea, quam experta fulmen corpora fusius eructant. Ob id & canes & aues huiusce-modi cadaueribus abstinent. Syderataque hæc corpora sulfur perinde quasi sal insparsus à corruptione uindicat. fulmen dormientibus parcit, quos ut cedentes nec ullo renitentes pacto feriri negāt. Eryngium ore capræ sumptum totum sistit gregem. Tenerescit gallus qui iugulatus in arbore fici pependerit. Hæc auram acrem, calidam & digerētem expirat. Aeneus clauus carnibus infixus eas putrilagine diutius illæsas tuetur. Rupicis auiculæ conspectu regius sanatur morbus. Reliquarum auium pennæ aquilinis permistæ in tabem resoluuntur. Hæc sparsim Plutarchus. Cæterum alijs atque alijs concordiæ & discordiæ miraculis occursantibus, quercus & olea tam pertinaci odio dissident, ut altera in alterius scrobe despacta moriantur: quercus uero & iuxta iuglandem nucem. Perniciala et brassicæ cum uite odia. ipsumque olus quo uitis fugatur aduersum cyclamino & origano perarescit. Quin & ramosas etiam quæ sternantur arbores difficilius cædi, ac celerius inarescere tradunt, si prius manu quàm ferro tangantur. Lætiora proueniūt omnia cui scylla fuerit adsita. Arbores omnes infructuosæ adacto palo uelut initæ fœcundantur. Pomorum onera à iumentis statim sentiri narrant, nisi prius ostendātur ijs: quamuis pauca portent sudare ilico. Ferulæ asinis gratissimæ sunt in pabulo, cæteris uero iumentis præsentaneo ueneno. qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferè ferula. Cucumeres oleum mire oderunt, aquas diligunt, defecti quoque ad eas modicè distantes adrepunt: contrà oleū refugiunt, aut si quid obest, uel si pendeant, curuantur. Idque una nocte deprehenditur, si uas cum aqua subijciatur, à quatuor digitorum interuallo descēdentibus ante posterum diem: at si oleum eodem modo sit, in hamos recuruatis. Oleum omnibus satis inimicum. emoritur stirpes quæ fuerit eo peruncta. Quare oleosæ arbores cæterarum insitionem respuunt, ut & pingues resinam aut picem collachrymantes reliquarum inoculationis consortium aspernantur. Nam & quercus bona pyra ferre uisa est, & platanus poma, & punica mala myrtus. in picea uero & pinu insitus termes comprehēdisse negatur, quia pingue quippiam cauato uulnere & oleaginū plorent. Nec cupressus nec picea nec strobilus nec pinus ab agricolis est conspecta, quæ alienos partus aluisset. Similis uis concordia ualentium. Pix oleo attrahitur, quando utrunque pinguis est naturæ. Oleum solum calci miscetur, quando utrunque aquas odit. Gūmi aceto facilius eluitur: atramētum aqua. Polline nimium salem & furfure coci cibis eximunt. Prædulcium fastidium sal temperat. Nitrosæ & amaræ aquæ polēta addita mitigātur, ut intra duas horas bibi possint: qua de causa & in saccos uinarios addit. Innumera præterea alia, quæ suis locis dicentur assiduè. Nec minus mirabilia sunt quæ medicorum ingenijs reperta sunt. Vomitione canes, purgare aluos ibes Aegyptiæ curant. Auditum est pantheras quæ in Barbaria uenenata carne caperentur remedium quoddam habere, quo ut essent usę, non morerentur. Capras in Creta feras cum essent infixæ uenenatis sagittis herbam quærere, quæ dictamnus uocaretur, quam cum gustassent sagittas excidere dicunt ex corpore. Ceruæ paulo ante partum purgant se quadam herbula quæ seselis dicitur. Iam & illa cernimus ut contra metum & uim se armis defendāt cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones: aliæ fuga, aliæ occultatione tutantur. Atramenti effusione sepiæ, torpore torpedines, multæ etiam insectantes odoris intolerabili fœditate defendūt. In ijs rebus est ille uelut consensus, quam sympathiam Græci uocant. Hæc Cicero. Nec illud est prætereūdum silentio quod Plutarchus memoriæ prodidit, animo linqui equos & asinos qui aut mala aut ficos dorsuarij comportarint. sed maiore dignum miraculo remediū quo ipsis, & hominibus quoque succurratur. Exanimata ferè iumenta extinctosque pene deliquio uirium homines obiectus panis reuocet. nanque si pauxillum huius uorarint animātes, eę protinus cibo sese recolligentes roborantur, firmatæque pristinum iter prosequuntur. nec secus in hominibus euenisse prodidit. Brutum per altos niues in Apolloniam proficiscentem cum animus defecisset, panis ab hoste muros urbis defendente datus postulante penuria recreauit. potitus tandem rerum Brutus de hoste bene meritus est. Sed quid est mirabilius? ut idem refert, grando pellicis sanguine uel menstruis auertitur. Caprificorum grossi satiuis appensæ ficis fructum procidere non patiuntur, sed caducum remorātur & ad maturitatem perducunt. Ceruæ salsum expetunt, sues dulci lachryma capiūtur. Apium cum uiret attritum calcatūque melius

i adolescit

adoleſcit. Cuminum cum maledictis & probris ſatum lætius prouenit. Grandini Græci
tradũt occurri crocodili pelle, uel hyęnæ, uel uituli marini per ſpatia poſſeſſionis circũlata.
nubem inimicam auerti oblato ſpeculo imaginem nubis accipiẽte. item ſemina horti uel
agri malis omnibus ac monſtris ſucco ſylueſtris cucumeris tuta ſeruari. item equæ uel aſi-
næ caluaria, ſuaq́ fœcundare preſentia, quæ ſpectant. Iactis iam dicẽdorum fundamentis,
in præſentia externa proſequemur, & quæ ex alio petunt orbe: peregrinas etiam arbores
& omnes quarum græca aut aliena noſcuntur nomina, quot ex incolarum numero cœ-
perunt eſſe, dicemus paulo poſt inter fructiferas, à rebus maxime ſalutaribus exorſi.

Caſia. Cap. XXIII.

Aſiam Theophraſtus fruticẽ ſalicis amerinæ magnitudine prodidit, multis 1
ſurculoſisq́ brachiatam ramis, craſſiore quàm cinamonum ſarmento: præte-
c rea ſcatentẽ neruis, tenuiq́ cute ueſtitam. Cuius ſolus cortex commẽdatur,
nec obductus aliter detrahitur, quàm ſi præſutos bubulo corio binum cubi-
torum longitudine ſurculos enati uermes eroſerint. Sed quum dos omnis in
cortice ſit, qui quoniam difficulter à materie ſeiungitur, bicubitales ſecant uirgas, easq́
præſuunt recentibus boum corijs: ut ijs putreſcentibus uermiculi prodeant, qui lignum
eroſuri excauent, intacto ob amaritudinem cortice. Caſia iuxta cinamomi campos in
Aethiopia naſcitur: ſed in montibus craſſiore ſarmento, neruoſo: tenui potius membra-
na quàm cortice: folijs anguſtis, roſaceo odore. Amplitudo fruticis trium cubitorum, co-
los triplex, qui pro arbuſculæ incremento euariat. Quum pedali emicat menſura, candi- 2
cat: mox addito ſemipede, rubeſcit: cætero nigricat. Dioſcoridi in tractu Arabiæ odorife-
ro gignitur, craſſi corticis ſurculo, folijs piperis. Eligitur quæ rubeſcat pulchri coloris, co-
ralij æmula, foramine uehementer anguſto, prælonga craſſaq́ fiſtuliſq́ confercta, morda-
ci guſtu, feruens & linguam adſtringens, odorata, uinumq́ naribus obolens: atq́ hæc ab
indigenis appellatur achy, ab Alexandrinis mercatoribus daphnitis. Aliud habetur ge-
nus zegir uocatum, purpuræ nigrantis aſpectu, craſſiore ſarmento, roſam ſpirans, præci-
pui in medicina uſus, quæ priori præfertur. Tertia laus ei, quæ blaſtos, id eſt germen mo-
ſyleticum nominatur. Reliquæ uiles, inter quas aſymphenon dicta, colore pullo, odore in-
grato, prætenui tunica, quæ etiã ultro dehiſcat, & abſcedat à corpore, ut quæ *citte* & *darca*
dicuntur barbaris nominibus. Damnatur in totum candida. probatur à Plinio maxime 3
recens. quæ ſit odoris molliſſimi, guſtuq́ maxime feruens, potius quàm lento tepore leni-
ter mordens: colore purpureo, quæq́ plurima minimum põderis faciat, breui tunicarum
fiſtula, non fragili. *lactam* uocant talem barbaro uocabulo. Alia eſt balſamoides, ab odore
ſimili dicta: ſed amara, ideoq́ utilior medicis. Nec multũ abſim, ut credam hãc eſſe, quam
Dioſcorides zegir: Galenus gizer: Aetium ozem uocarunt. nigra unguẽtis expetebatur.
His addidere mangones, quam daphnoidem uocãt, iſocinamum cognominatum. Adul-
teratur ſtyrace: & propter ſimilitudinem odoris cortice lauri, tenuiſſimis ſurculis. Sereba-
tur olim in hoc orbe, extremo in margine imperij, qua Rhenus alluebat, uiuebatq́ in alue-
arijs apũ ſata. Color aberat ille torridus ſole, ob id ſimul idẽ odor, ea apes oblectabantur.
Forte eadẽ ſit caſia, quam negociatoribus daphnitim uocari ſcribit Dioſcorides. Caſiam 4
nunc omnes officinæ *ligneam* uocant. Non conuehitur caſia modo præterquàm rariſſima
inter xylocinami faſciculos, nõnunq́ nigritiæ argumẽto reperta. Huius & meminit Vir-
gilius, quum cecinit. Nec caſia liquidi corrumpitur uſus oliui.
Et ſi ferè duplici conſonãte ſcribat, Latini primã corripuere ſyllabã. Similior huic pſeudo
caſia, quæ germana ſpecie uerã mẽtiatur, nomẽ eſt ſortita: ſed hãc ſubdititiã à legitima di-
ſcernes guſtu neq́ acri neq́ odorato, corticibusq́ medullæ adhærentibus. Inuenitur & la-
ta quædã fiſtula, minimo pondere, tenera, quæ alteri præferatur. Scabra reprobatur, tenui-
bus fiſtulis hircinũ uirus redolentibus & ſquaroſis. Sed ſciendũ inibi Mauritanos non hir-
cinũ, ſed porraceũ uirus tranſtuliſſe: quaſi praſizuſam, non tragizuſam legerint. Sed peri-
ti iudicent, quibus nares conſulere per earũ præſentiã licet. ſi deferretur, facillimè ſenſus 5
dilueret controuerſiã. Caſias & cinamomũ fabuloſe narrauit Herodotus, nidis auiũ pri-
uatim phœnicis ex inuijs rupibus, arboribusq́ decuti plumbatis ſagittis. Item caſiã circa
paludes propugnãte unguibus diro ueſpertilionum genere, ut Theophraſtus, aligeriſq́
ſerpenti-

ſerpentibus, ut alij referunt. ſed his commentis auxerunt rerum pretia. Porrò forſitan fabulæ fuit locus ad meridiani ſolis repercuſſus, inenarrabilē quendā uniuerſitatis halitum è tota peninſula exiſtere, tot generum auris ſpirante cōcentu, ut tum uix locum adire liceat. Ceterum iam liburnicis nouum orbem longa nauigatione petētibus, delatum ex inſulis ad nos lignū ex arboreſcēte frutice, in nodos inflexo, ſcabioſo: cortice facieq́ lacunoſa: materie dura criſpaq́: colore intus buxeo, cādido cingēte orbiculo, quod prorſus olet roſas: ita ut ſcobem eius, uel etiam ramentum ligni, pro roſis ueſtibus interponi fuerit gratiſſimum, nec odore cedit roſis, etiam ſi decoquatur igni. Iam ex hoc pectines depurgando capiti ob odoris gratiam non inſalubres fabricant: item alabaſtros, pyxides, & cætera id genus. An zigir fuerit, quod ſuperius diximus roſas redolere, non auſim aſſerere. Strabo caſiam odoratam è ſtagnis colligi, non ſolum ex arboribus in Arabia felice memoriæ prodidit. Excalfacit & reſiccat in tertio ordine, particulisq́ tenuibus conſtat: ideo diſpeſcit, ſimulq́ diſcutit ea quæ in corpore ſuperflua coierunt. eadem leniter aſtringit, ideoq́ membra corroborat: ciet urinam: uiperarum ictibus pota reſiſtit: inteſtinis inflammationibus eodem modo medetur. Menſes commouet: renū doloribus, cōtractionibusq́ uuluæ ſuffitu inſeſſuq́ ſubuenit: cum melle lita lentigines eximit. Medicamētis oculorū ad conciliandā uiſus claritatem compoſitis adhibetur. In ſumma uis eadē fere, quæ cinamomo, cum quo ſubinde naſcitur. quod ſi defuerit, uicaria pro eo ſuccedit, duplicato pondere.

Caſia fiſtularis, ſeu nigra. Cap. XXIIII.

Gnota fuit Dioſcoridis, Plinijq́ & Galeni ætatibus caſia, quę recentioribus Græcis caſia ſyringodes, id eſt fiſtulacea: ab Actuario nigra caſia: ab aliquibus calamos, id eſt arūdo, ſeu potius indica canna nominatur. Arbor eſt magna, iuglandis folio, fiſtulis prælongis ac teretibus, utrinq́ faſtigiatis, colore rubro nigricantibus, duûm fere pedum proceritate: nigra intus carne, guſtu prędulci plane uendicato, ligneis diſtingentibus membranis: oſſibus ſiliquarum, intercurſantibus laminis intus carnoſis, quas parietinæ diſcludunt. Actuarius fructum caſiæ fiſtularis ita nobis reddidit: fructus eſt oblongus, teres, concretum intus atramentū continens non una coaleſcens ſerie, ſed ex interuallis lignoſis tenuibusq́ membranis ſeptū: immerſis oſſibus ſeminarijs, ſpecie & figura non abſimilibus ijs, quæ cognita nobis ſiliqua profert. ea partim in India, partim in Aegypto naſcitur. iam Aſiæ communis facta dicitur. Seritur etiam in noſtro orbe: uerum fruſtra, nec ad frugem peruenit, & celeriter frigoribus opprimitur. Deligere oportet pōderoſam, collucentem, perplenam: quam ſi concuſſeris incluſa intus grana non obſtrepant. Negotiatores in hortis Alexandriæ naſcentem pręferunt. Refrigerari inquiunt Græci recentiores ea calores iocineris intemperatos, calidáq́ & humectam primo abſceſſu perhibent. Flauam bilem per aluum detrahit. atrā illam medullam detractis ſiliquulis & membranis à loculamentis eruunt, & in offas cogunt, quibus alui moliūtur deiectionem. eis prodeſt, qui per naturam pallore decolorātur. anginis, laterum doloribus, & pulmonarijs auxilio eſt. Actuarius eſt è Græcis autor, hoc atramentum ſufficienti modo datū incandeſcentem torridamq́ bilē aluo citra moleſtiam exigere: dariq́ audēter ac intrepide ijs, qui ob tenerā ætatē, aut aliam quamuis cauſam deijcientia aluum medicamenta reſpuūt. Addidit præcipue flauam bilem quæ in atram degenerauit extrahere: ſed tribus aut quatuor drachmis ſumptis uix aluum mouere, pituitam mediocriter educere. Præbetur (ut idem refert) pueris, & fœminis uentrem ferentibus cōmoditate quadam & neceſſitate urgente, quibus potētius aliud medicamentum ſumi denegatum eſt: item quibus reliquorum medicaminum uſus incādeſcens febris aſpernatur. Sed quoniam huius, quod Mauritanis, Arabibus, & Græcis recentioribus māna dicitur, proxima eſt natura: fecit germanarum rerum conditio, ut de hoc nōnihil traderetur. Venit hoc ex aere Vergiliarum exortu, uel ſydere Sirio ſplendente, ſublucanis temporibus: ſiue ille ſit cæli ſudor, ſiue ſyderū ſaliua, ſiue purgantis ſe aeris ſuccus, ſiue aquæ ſit liquor, ſiue naturæ, quum prima aurora locis, quibus prouenire ſolet, folia arborum herbarūq́ melle roſcida inueniūtur: & ſi qui matutino ſub diuo fuere, unctas hoc liquore ueſtes, capillūq́ concretum ſentiunt. Hoc tanquam ros è cælo cadens, dum uenit, obuio terræ halitu concreſcens, in mellitos grumos coit, qui herbis, arboribus, & lapidibus interdum inuenitur

herere. Hoc Galenus licet nō ſpeciali uocabulo, ſed generali tantū, in mellis titulo cōple-
xus eſt. Verba eius, quòd ad rē faciāt, ſubiecimus, ne multi ſua diſtorqueāt in manna Ara-
bū ingenia. In folijs, inquit, ſtirpiū adnaſcitur quippiā, quod nec eorū ſuccus, nec fructus,
nec pars exiſtimari poſſit: ſed rorulentū quiddā, nec tamē continenter, neq; copioſe pro-
gnaſci ſoleat. Nec me præterit per æſtatē in arborum, fruticū, herbarumq; folijs plurimū
fuiſſe inuentū: ſic, ut à ludentibus ruſticis Iupiter diceretur melle pluiſſe. præceſſerat tum
nox frigidior, pridie calida ſiccaq; cæli cōditio diluxerat. Quapropter inter rerum natu-
ræ peritos conueniebat, halitus quos terra uel aqua proſpiraſſet, extenuatos & excoctos
nocturni frigoris beneficio coaluiſſe. Id in regione noſtra rarius euenit, in Libano monte
quotannis: adeo ut extenſis pellibus arbores ſuccutiant, receptoq; quod profluit, ollas & 1
fictilia cōpleant, priuatoq; nomine uocāt droſomeli, id eſt roſcidū mel, & etiam aeromeli,
id eſt mel aerium. hæc Galenus. Roridum uel aeriū mel eſſe dulcedo ſufficiēter teſtatur,
quę guſtu prorſus mellea ſentitur. In herbis et frōdibus ſtirpiū coaluiſſe grumoſum docet
concrementū, quod ſtipulas, ſurculos, & foliola ſępius implicet. Interdū, ſed raro, in Pari-
ſienſi agro arborū comæ illa rorulenta melligine maduerunt, mulſusq; liquor lambenti-
bus repræſentatur. Sed quibuſdā in locis ros ille melloſus primum arboribus & herbis in
ſidens in guttas ſplendētes cogitur: dein cæli fauore, & benigno inſolatu in quoſdā qua-
ſi grandinis callos concreſcit. id nō ubiq;, ſed tractibus certis, qui roſcida melligine ſcatēt,
denſari in niueos globulos cōſueuit. Quare quum nulla non ætate frutices hoc mellifluo
ſudore rorari nōnunquā contigerit, id ueteribus incognitum nō fuit, præſertim Galeno, 2
Plinio, Dioſcoridi, qui nihil intentatum reliquerant: ſed ſatis huic putarunt ſatisfactum, ſi
mellis ſinu, noua nomenclationum aucupia reſpuentes complecterentur, nō aliàs quàm
ſaccarum: uel forſitan ſpeciali mentione foret apud ipſos indignū, quòd fugacius eſſet eo
melle, quod ab apibus elaboratum eſt, citoq; lectum emarceſcat: mel uero diutiſſime &
uiuit, & corpora uindicat à marcore. Cæterum huic mannæ recentiores Græci eandem,
quam caſiæ nigræ uim tribuunt: ſed maiori modo ſumi debet, ſi aluum ciere placet. nanq;
flauam bilem ſimplici ratione pellit. Caſia nigra bilem quoq; extrahit, ſed quæ retorrida
deſciuit in atram. Vtraq; tamē dari ſolet ijs, qui certa ratione ualidius medicamentū aſper
nantur: deniq; pueris & fœminis uterū geſtantibus, quum & cōmoditas uocat & neceſſi
tas urget, exhiberi tuto poteſt. Item quū febricitantis malacia, reliquorum medicaminum 3
uſus faſtidit. Magno implicantur errore, qui hanc mannā putent elæomeli ueteribus fuiſ-
ſe, quorum error facile exploditur. Nam elæomeli Palmyris Syriæ manat ex uetuſtis ar-
borū caudicibus pingue quiddā, unguinoſum, craſſius melle, reſina tenuius. hæc manna
pertinaciter ijs, quibus inſederit, hæret: ſic ut non niſi cum fragminibus eorū decerpatur.
Elæomelite qui ueſcuntur, marcore torpeſcunt, & uiribus deficiuntur. quare crebro uelli
candi ſunt, ne ueterno preſſi ſomnos captēt. hoc iucundo ſapore uires recreet, & elangue
ſcentem appetentiā excitet. Vtrunq; ſapore dulci traditur: ſed elæomeli cōſtat, reſinæ ge
nus quoddam eſſe Palmyris familiare, quod è caudicibus profluebat, perinde quaſi nunc
è lapidibus quibuſdā quod petrelæum nominant. non ſecus atq; locis pleriſq; uulneratæ
arbores ſaniem reddunt copioſam, quæ in reſinam aut gummi coeat. 4

Cinamomum, Cap. XXV.

Inamomum frutice breui, repreſſo atq; humili naſcitur, ſurculoſoq;, duū cu
bitorū altitudinē nō excedente, arido ſimili, folio origani: ſiccitate gaudet,
C quum uiret parū odoratum, ſterileſcens imbre. Gignitur quidem in planis,
ſed denſiſſimis in uepribus rubisq;, difficile collectu. Quod gracilius proue-
nerit, eximium reputatur: ſed in craſſitudinem extuberās, inutilius habetur.
Verum, ut tradunt, legitur per ſacerdotes hoſtijs prius cæſis: boum, caprarum, arietumq;
extis impetratur uenia metendi. Sed quum litatur, obſeruant, ut meſſis nec ſolis ortū anti
cipet, nec egrediatᷓ occaſum. Quiſquis principatū tenet ſacerdos, ſarmentorū ſtrues haſta
diuidit, quæ ad hoc munus ſacrata eſt, atq; ita portio manipulorū ſoli dicatur: quæ ſi iuſte 5 6
diuiſa ſit, radijs flagrans incendium ſponte concipit, reliquum mercator in naſſas condit.
Verior ſententia eſt, naſci in Aethiopia, Troglodytis cōnubio permixta: non, ut fabuloſa
tradidit antiquitas Herodoti teſtimonio freta, quo ſitu Liber pater educatus eſſet, ubi ac-
colæ

colæ textos è fruticibus cinamorum nidos à lucorũ inacceſſorum iugis plumbatis decutiunt iaculis, deiectaſq; ſarmentorũ congeries pretijs uẽdunt: non ex inuijs rupibus, auiũq; nidis, priuatim Phœnicis petũt. non in Arabia, ubi cinamulgus auis ſurculis cinami nidificat, eoſq; decutiunt indigenæ mercis gratia. Illi uehũt per maria uaſta ratibus, quas neq; gubernacula regant, neq; remi trahant, uel impellant uela: præterea hybernum mare exigunt circa brumã euris tum maximè flantibus. Primus his portus Gebẽnitarũ Ocila. Produntur uix quinto anno reuerti negotiatores. cõtrà reuehunt uitrea, & ęnea, ueſtes, fibulas, cum armillis ac monilibus. Cæterũ ex cinamomi radicibus manant lachrimæ, quæ in grana durẽtur. Alioqui dos omnis in cortice eſt. quã ob rem ſumma gratia ſarmentorũ cacuminibus, ubi plurimus cortex. Lignum ipſum, quod xylocinamomũ dicunt, in faſtidio eſt propter origani acrimoniã. Probatur quod in planis gignitur, colore torrido, nigricans uariumq;: ſurculis articulatis & per internodia læuibus, quum rumpitur odoratũ exhalãs puluiſculum. Certiſſima tamen ęſtimatio ne ſit ſcabrum, atq; inuicem tritum contumaciter, frietur & inhorreſcat, guſtu mordax atq; cum ſalſore feruens. Dãnatur imprimis molle, uel cui albet cortex. Cinamomum Dioſcoridi in multas ſpecies degenerat, quæ gentilitium regionis, in qua naſcuntur, nomen retulerunt. Præſtantiſſimũ Moſylon, ex ſimilitudine quã cũ caſia moſyletica refert, nomẽ cõtrahens. In quo genere probatur recẽs, colore nigro, & quum uino diluitur, cinereo: uirgultis gracilibus ac læuibus, frequẽtibus nodis uehementer odoratũ, cardamomũ imitans, acre mordenſq; guſtu, & quodã non inſulſo ſapore feruens: quod tardè frietur, & in confractu puluerẽ ſcobẽq; ſpargat, læuibus tamẽ internodijs. Sed ſic experiri fragmenta conuenit. Quoniã aſſulę adulteria planè ſunt, & miſcellæ, ſtatim in initio probationis euolans aura ſubit nares, obſeſſaq; prius halitu opimo olfactus arce, deterioris ſenſus exploditur. Montanũ aſperius eſt craſſiuſq;, ſubruffo colore. Tertiũ habetur faſtigiũ nigricans, odore uehementer iucundo, qui caſiam æmuletur: ſurculoſum, paucioribus geniculis interſtinctũ. Quartũ fungoſum, candicans, aſpectu tuberoſo uiliq;, protinus fragile, grãdi radice, caſiã redolẽte. Redditur & quintũ cortice ſubruffo, coloris caſiæ æmulũ, ſolidũ firmumq; tactu, magnopere neruoſum, in caſiæ rubræ odorẽ degenerãs, ſtirpibus craſſis. Sextũ genus in Syria prouenit, appellãt caryopon, qui expreſſus eſt nuci ſuccus, multũ à ueri cinamomi ſurculo differẽs: uicina tamẽ gratia. Aetius cinamomi ſeptẽ facit faſtigia, gentile nomen à locis quibus naſcuntur, referentia. forſitan ſub hac mẽtione cõplexus cinamomũ, quod pſeudocinamomũ dicit. Omnibus tamẽ prętulit moſylon ab oppido Moſylę oriundum. Omnia, ut inquit, ſtomacho utilia ſunt, cibi coctionẽ iuuant, lentitiã pituitę digerunt, inferctionis uitia expediunt, urinas cient, mẽſes pellunt, partus aborſu uitiatos abigunt, pota cum myrrha uel ſubdita uuluæ: morſibus ſerpẽtum et uenenatorũ animaliũ aduerſant. Delibutorij ueneni uim trãsferũt: uitiligines emendãt ex melle: aquæ inter cutẽ, & perfrictionibus membrorũ auxiliantur. Quapropter peculiaribus frigidorum & humidorũ corporũ condimẽtis cinamomũ inſerere conuenit: ſed ueſicã lædit. Optimũ tertiæ eſt calfacientiũ & reſiccantiũ claſſis. quod huic cedit, ſecundum ſibi uendicauit ordinẽ. Partium tenuitate ſic pollet, ut nihil eorum quæ ęquam calfaciendi ſortiantur dotẽ, uſq; eo reſiccet. Stomachũ expurgat, tuſſibus humore concitatis prodeſt. Ventrẽ & hepar calfacit. Iecoris & alui exiccat humores. Naſcitur in Aethiopia Troglodytis proxima, & ad Caucaſi radices, quà mare rubrum ſpectat. Cinamomum Gallis hodie *canella* dicitur, quòd ſuo uolumine tubos & canales imitet. Officinis pleriſq; nomen retinet. Coronas ex cinamomo interraſili auro incluſas primus omniũ in templo Pacis Romæ dicauit Imperator Veſpaſianus. Tradit & cõmentitium cinamomũ, unde nomen pſeudocinamomo deprehenditur, odore languido, marcidis uiribus. Appellatur uero & zinziber, quod xylocinamomũ eſt ipſum quoq;, cum cinamomo quandã cognationem habens, diſtans proceritate firmitateq; uirgultorum: item odore multo cedente.

Quanq; non deſint, qui à cinamomo xylocinamum & genere & natura diſtinguãt. Xylocinamomũ Galenus cinamoidem quoq; uocari ſcribit, inquiens, Infirmũ uiribus habetur cinamomũ cinamoidis nomine, quod pleriq; pſeudocinamũ appellãt. Cinamomum calidum & ſiccum eſt in abſceſſu tertio, partiũq; tenuium. Vis ei feruens: emollit, concoquit, extenuat. trahit menſes & partus, ſi datũ potui ſit, & appoſitũ quoq; cum myrrha. lotium uehementer impellit, oculorum caligines diſcutit. Vitia cutis in facie, et lentigines ex mel

le litum exterit. sedat tussim: pituitę destillationes cohibet: ad renum dolores, aquam inter cutem, urinę difficultates expetitur. Succurrit cardiacis, somnos allicit, intestinos laxat in farctus. Solet pretiosis unguentis cõfundi. Porrò ut diutius seruetur, terere cinamomum oportet, & in pastillos ex uino digestum, in umbra siccare.

De Caphura & Santalis. Cap. XXVI.

Nec fuit secuta recentiorum ætas otiosa in disquirendis undiq; uorsum odoramẽtorum cupedijs, inuenitq; quod de principatu cũ ijs antedictis certet. Quapropter etsi Dioscoridis & Galeni seculũ multa reliquerit intacta: nõ tamẽ silentio dissimulanda putauimus, quòd non minor apud omnes q̃ supradictorũ eruperit usus. Caphura (ut Aetius posteritatis memoriæ prodidit) arbor in India tãta magnitudine uisitur, ut sub eius umbra hominũ centuriæ cõdi possint. Nascit̃ in mõtibus inibi mari uicinis, materie leui, ferulacea, quæ gummi aut lachrymam fundit, eiusdẽ quo arbor nominis. Quum frequẽtibus cælum fulgetris coruscat, aut crebro tonitru constrepit, uel quum terra motu cõcutitur, largioris huius prouẽtus augurium est. Ea caphura in permulta recentiũ odoramẽta uenit, facitq; caphurelęũ, id est oleum caphuratum, quo uerum mentiri balsamũ audẽt: quapropter ad permultas & cõpositiones & unguẽta medici usurparunt. Huius multa traduntur genera. Vna in interuenijs ligni modo lamellarum impacta figit̃. Alia foras emergit, & arboris corticibus hæret, maculis inter initia rubentibus: postmodũ uel calore solis extosta, uel igniũ ui cãdescit. Hanc barbaro regis huius loci nomine *Riachinam* indigenę nominant, qui primus dealbandæ caphurę rationẽ adinuenit. Hęc cęteris & bonitate & tenuitate præstat, longiorique durat tẽpore. Alia crassior, nec pellucẽs, atro colore, nõ pretio sed duratione tantũ cedẽs. Tertia reperitur uilior, fusco colore. Succedit huic impurior alia, quæ fragminibus & assulis implicita, & more gũmis agglutinata lẽtescit, tuberculo nucis amaræ, aut fabę, aut ciceris. Hãc pontificum & sacerdotũ suffimẽtis, sicut thus & myrrã, costumq; in tẽplis dicant. Sed hæ omnes in duo fastigia rediguntur. Siquidẽ uel rudis caphura dicitur, quæ nullã uim ignis fuit experta, aut ignium sensit ardorẽ, sic ut album contraxerit colorẽ, in laminas pellucentes digesta, & hæc uocatur elaborata. Frigida & sicca abscessu tertio caphura perhibetur, quæ quũ maximis (ut Aetius promittit) auxiliat̃, tum præcipitibus morbis. Capitis dolores quos calor creauerit, mulcet: incandescẽtes inflãmationes restinguit, præsertim quę iecur male habeant. Renes & seminaria uascula refrigerat, sanguinẽq; cogit. Legitimi probatio talis est. In caldo pane caphura ponatur, & si humore madeat, syncerę est argumentum: sin cõtra perarescat indita, spurię & ficticię certitudo est. Addũt aliqui somnũ cõciliare: sed cauendus eius nimius usus, quoniam peruigilia tandem adferet. sanguinẽ naribus profluentem sistere, cum succo uuæ acerbæ impositam uentrem supprimere. canitiem crebro usu accelerare: ægrotationes parere frigidas, regionibus & naturis consentientibus. Ab officinis ubique nunc *camphora* nominatur: uulgus gallicum, *camphram*, Aetius, Actuarius, Psellus, caphuram nominant. Santalum. Græcis recentioribus Santalum lignum est, quod India mittit. Huius tria genera. Candidum, rubrum, luteum. Tertiam sibi frigidorum classem assumit, sed rubrum aliquanto frigidius cæteris existimatur: sicca tamen omnia in secundo recessu. Quod ad medicinarum rationem pertinet, excalfactis auxilio sunt, imbecillitatem stomachi resarciunt. cardiacos affectus leuãt, quos irrepens bilis excitauerit. Trita ex stillatitio rosarum liquore, & illata tẽporibus, adiecto caphuræ momento, ardentes capitis cruciatus mitigant. Item ex albo oui liquore fronti imposita, defluxionum impetus, quæ ad oculos decumbunt, cohibẽt. Incandescentibus articulorũ inflãmationibus, podagrisq; ex succo solani aut semperuiui, uel portulacę, uel lẽticulę palustris illinunt̃, repelluntq; humores, qui eò loci se conferunt. Rubrũ priuatim, utpote quod maiore refrigerãdi astringẽdiq; dote sit prędite, humores qui aliò defluentes, partes alias implere solẽt suspẽdit. Prægnantes gingiuas cohibet, & stomachum firmat. Pręfert̃ tamẽ in ijs generibus luteũ, si pingui quodã scatet. Secũdas partes obtinet rubrum, tertiã sibi sedẽ arrogat album. Nomẽ medicamẽto triuiali indiderũt, quod ab illo triplici santalorum commercio, trisantalum nominatur. Nunc nullæ non fere medicorum potiones, ut gratiã à sumentibus ineant, ijs imbuũtur santalis. Quin & ut aliquid sibi odoris iucundi adsciscant, paulisper in eis macerantur: quo fit ut medicamenta à morosis

ægrotantiũ palatis longè minus reſpuãtur: nãq; cinnamomi modo ijs qui medicinas horrent faſtidium abolent.

Moſchos, ambarum. Cap. XXVII

Ed prodigioſum naturæ miraculũ, animal quoddã Indicũ, pretioſiſſimum odoris genus ex umbilici uomica quotannis expromere, quũ in reliquis animantib. erumpentes abſceſſus non niſi quippiã olidũ, putre, ac fœtens eructent, quod ab Aetio, Paulo, cęteriſq; recẽtioribus Gręcis moſchos appellatur. Is in pretioſa odoramẽta uenit: nunc & quotidianis ueſtium ſuffimẽtis eſt dicatus: quo tędia alarũ, nariũ, & graue ſudoris uirus abolet̃, & ſi corpus halitũ expiret inſuauẽ, ille hac odoris gratia etiã occulit̃. & ut ſummatim dicã, omnia, quibus miſcetur, odoris iucunditate cõmendat. Sed tã latè fuſeq; iactat odorẽ, ut eius momẽtum cõfeſtim domos impleat. huncq; diutiſſimè ſeruãt quæcũq; eo fuerint imbuta. Verũ nulli ſunt tã blandi odores, quorum gratia non exoleſcat uſu cõtinuo. Quare ut fragrãtia miteſcat, ſuauiora nõnulla, ne faſtidiũ pariat, admiſceri ſolent. Nunc quæ Aetius profeſſor de moſcho memoriæ mãdauit, exponemus. Moſchi diſcrepãtia ſunt genera. Primatũ tenet, qui naſcit̃ in municipio quodã, quod magis ꝙ Choraſa ciuitas ad orientis plagam ſpectat, hoc barbaro nomine *Pat* dicitur: colore ſubflauido. Secundã ſibi ſedẽ arrogat, quod ab India deferẽ, priori bonitate cedens, colore in nigritiã uergẽte. eo infirmior exiſtimat̃, qui à Senitarum agro mittit̃. Moſchus omnis in umbilico cuiuſdam animalis gignitur, quod capreæ ſimile eſt, unico armatum cornu, pręgrandi corpore. Siquidẽ quum ruit in uenerem quaſi furijs ſtimulatum, ei umbilicus intumet, uomica pręgnans, congeſto inibi craſſiore ſanguine: quo tempore & pabulo & potu fera abſtinet, in terraq; crebro uoluit̃: qua uerſatione umbilicum lutoſo feculentoq; ſanguine, qui ibi coierat, turgentem exprimit, emiſſaq; ſanies poſt aliquod tempus ſibi magnam odoris ſuauitatem adſciſcit. hęc Aetius. Sunt qui Tumbaſcinum anteponãt, odoriſq; præſtantiam caprearum pabulo ferant acceptam, quæ nardo inibi ueſcantur copioſa, cæteriſq; odoratiſsimis herbis. In Senitarum quidem agro capreæ herbas odoratas paſcuntur, ſed odoribus impares. Aliam quoq; metendi rationem cauſantur tumbaſcini. hanc ſaniem uomicæ folliculo non eruunt, & blandiente cæli ſerenitate merum legunt. Senici uero uomicæ uentriculum exprimunt, & excluſa ſanie adulteria permiſcent, nubilo parumq; arridente cælo, & uaſis uitreis recõdunt. Sed ut uolunt hæ peregrinæ capreæ figura, colore, cornibus, ab alijs non diſſident: ſed dentibus tantum caninis diſcrepant, quos uerrium more exertos palmi longitudine gerunt. His uenatores prætentis caſſibus aut laqueis inſidias moliunt̃, & interdum captant, aut ſagittis uel miſſilibus uomicæ folliculum decutiunt, & ſanie quæ in ſinu concreuerat immatura turgentẽ, prælígant: ſed præcox adhuc is moſchos tetro & inſuaui odore diſplicet. Verum tantiſper libero aere ſuſpendunt: dum abacto prorſus fœtore maturuerit, is hac cõcoctione perfecta mirã ſibi conciliat ſuauitatẽ. Simile quippiã in arborum fructib. fieri cõſueuit, qui præcoces decerpti, tandẽ exuta acerbitate, & dulces & ſuaueolentes euadunt. In ijs uerò capreis, quæ in montibus oberrant, & liberalius nõ capte uagant̃, concepta ſanies, antequam uomica rumpatur, ſuapte natura ad maturitatem ſpectat: ad quã quum uentum fuerit, fera titillãtis humoris lancinatu noxio laceſſita, cotibus & ſaxis ſeſe lõgo inſolatu cãdentib. affricat magno oblectamẽto, donec facto uomicæ emiſſario, tota saniei uis à uẽtriculo ſupra lapides effundat̃: nõ aliter, ꝙ abſceſſus pure cocto fractus diſſilit, ita utriculus maturo humore per naturã exſaniat, ulcuſq; poſtmodum ducit cicatricẽ, rurſumq; ruens ſanguinis impetus eò ſe recipit, impletq; umbilicum, dum abſcedẽs in cõſimilem uomicã extuberet. Cæterum indigenæ, qui loca ubi uerſant̃ huiuſcemodi feræ ad unguẽ norunt, ſaxa facilè deprehẽdunt, quib. fuſa colluuies & candẽti ſole reſiccata cohæſit. Nec hoc animal hanc egeſtã ſaniẽ abditis cotibus cõdit, inuidia ſcilicet, ne tã pretioſa tabes tranſeat in uſum noſtrum. Hunc igit̃ moſchum incolæ metunt, & utriculis ferarum earum aſſeruãt, quas uenatu captauerãt. Ille moſchus multi uænit, dignus quo reges & principes exornentur. hęc forſitan uerboſius Mauritana factio prodidit. Moſchus, ut Aetius ſcriptum reliquit, calfaciẽdi, ſiccãdi tertiã ſedẽ inuenit, ac partium tenuitate pollet. Quare imbecillas partes firmat, caput frigidum roborat: reuocat quos animus defecerit: elangueſcentes & penè diſſipatas uires recreat, quare recolligentibus ſeſe ſalutaris:

cardiacos affectus leuat: quoniã cor corroboret, sed pallore utentium membra decolorat.
Probandi quibusdã ea est ratio. In peluim humore perfusam, uel labellũ, post examinatũ
trutina pondus immittunt, postea iterũ æqua lance ponderãt. Quòd si protinus ad state-
ram reductum superferatur, synceri & legitimi experimẽtum putant: sin repens cedat &
pondere degrauetur, spurij indicium existimant. Non desunt qui tradãt, naribus inditũ
sternutamẽta ciere, & si coles ex cicino oleo linatur, uenerẽ stimulare. Sed experiẽtia no-
uimus, mulieribus uteri causarijs noxã adferre, ut eius nidore uel halitu naribus rapto, sta
tim eas strangulatu uuluæ comprimi constet. Simile quippiam eruitur è genitalibus locis
feræ animantis, quod Zibettum recentiores Gręci nominant peregrino sermone. Ea aũt
feli qui ueteribus ædificiorum ruinis oberrat, non absimilis: è cuius natura sordes manat
odoratissima, quæ solet præcipuè purgari, quũ pars ea hac scatet uligine, tum uase uitreo
uel alio recipitur. Si cauernulę umbilici admoueatur, tradunt conuersum in alterutrã par
tem uterum in suam resilire sedem: aut si sursum uersus impulsus opprimat, subdito eo de
uocari. tã amans huius odoramenti uulua, ut ad id undecunq; admotum irrepat. Reddũt
interdũ & feles syluestres, & mures moschi odore recrementũ, ut sæpe in dirutis agrorum
ędificijs uidimus. sed id acceptũ ferendũ est odoratis fruticum cibis, quibus alunt. Non-
nulli è recentioribus Græcis, qui hoc animalis genus, ex quo odoratũ id recrementũ elici
tur, Zapetion appellant: uulgus nostrũ hodie *Siuettam* nominat. Quanq; celebratũ Gręcis
recẽtioribus medicamentũ, quod ex animalis moscho, agalloco, & ambare cõstet, offici-
næ *galiam moschatam* malunt appellare: barbari *sonc moschatum*. Ambarum. Aliud habetur
odoramẽti genus, quod recentiores Græci modo ampar, modo ambar nominant. hoc di-
uersis in locis scaturit, uti Aetius literarũ monimẽtis tradidit. Sunt autẽ huius fontes quę
admodũ picis, bituminis, sulfuris, & similiũ, qui huiuscemodi ambarũ eructent. Sed in eo
genere præfertur quod fuluum est, prępingue. tale in Indica ciuitate, quæ Selachitum no
minatur, uendi solet. Aliud subalbidum, quod in oppido maritimo felicis Arabię, cui Sin-
chrio nomẽ est, gignitur. Tertium atro colore micat, quod uiribus infirmius est. Colligi-
tur hoc ex piscibus qui fontes & ambari scaturigines dęgustarint. Vim habet excalfaciẽ-
di, humorũ lentitiam digerit. quare medicamẽtis quę secandi naturam sortiũt, immisce-
ri solet. Caput & cor olfactu roborat: sed temulentis largius in uinũ coniectũ, ebrietatem
exasperat. Cæterum Mauritanorum familiæ authores in mari tradunt ambar, non secus 3
atq; in terra fungos nasci, sæuientibusq; procellis agitatum pelagus, cũ prouolutis impe-
tuosæ saxis expuit in litus: tũ homines qui pręsentiunt maris insultus, ad uada se cõferunt,
& quod eructarint ambarũ, cõgerunt. Præcellit quod in insulis harũ regionum, litoribus
eiectum inuenitur, colore cæsio, in globi formã coactum. Improbatur quod struthiocame
li oui more candicat. Damnatur quoque ambarum, quod è piscium uẽtribus exemptum
fuerit. nanq; cetaceus piscis nimiũ auidus huius ambari, hoc esu sibi necem consciscit: præ
sertim cum copiosius estur. Azelum uernaculo nomine uocant piscem: is emortuus flui-
tat, & undis maris emergit: tum insulani cõiectis uncis & funibus extrahunt, ambarumq;
cæso uentre eximunt. Sed quod proxime spinam dorsi inuenietur coaluisse, longe magis
præfertur: utpote quod & purius & syncerius tradatur, longioremq; moram in piscis uẽ- 4
tre fecerit. Addunt calfacere & siccare ambarum, cerebrum & cor roborare, omnesq; sen
sus uegetiores efficere: quare senibus & frigidis auxiliari. Officinę nostræ *ambram chryseam*
uocant. Cõfundunt sub hoc nominis ambitu succinũ magno errore. nam ambarum pere
grinum nomen est, illius duntaxat rei proprium. Quapropter sunt qui sentientes hoc di-
scrimen, ne cõmitteretur error, oriẽtale succinũ maluerunt appellare. Sed nos ut alia quæ
dam, quod patrio uocant nomine ambar, edocti à ueteribus Latinis ambarum diximus,
sicut & sachar sacharum. Liberum tamen fuerit uel ambar uel ambarum proferre.

Moschocaryon, & Caryon Indicum. Cap. XXVIII

Oschocaryon, quod & moschocaridion Græcis dicitur recentioribus, In-
dia mittit: nos ea imitatione nucem moscatam nominamus. Ea membra-
M noso primum uestitur calyce, foliato, fissili, per extrema fimbriato, flaue-
scente: mox lignoso tegitur putamine, fragili, cui compactilis subest globus
nuclei uice, ab umbilico læuibus quasi strijs extrorsum uirgatus, fungoso
corpore

corpore, cæterarum nucũ more minimè cauernoſo: ſed coalitu intus rariore, intercurſantibus uenis rubris, candicãtibus interuenijs. Tota dum recens eſt, ſucco pingui & oleoſo madet, ſic, ut in unguentum exteri poſſit. unde multis myrepſica, id eſt unguentaria nux dici cœpit: & ſi pungatur aculeo, aliquid remittit humoris. Ea iucundiſſimum ſpirat odorem, ita ut cum cinamomo de odoris ſuauitate certet. Probatur recens quæ nullam ſenſerit cariem, ponderoſa, præpinguis, ita ut adacta acu cõfeſtim è uulnuſculo oleaginus exeat humor, colore in rubrũ inclinato: damnatur leuis, exucca, nigricans. Calfacit, exiccat, aluum aſtringit. diſtendentes ſtomachum ſpiritus diſcutit, oris ſuauitatem commẽdat, & fœtentis animæ uirus abolet. ſtomachum & iecur roborat. lentigines in facie & impetigines emendat lienem incremento laborantem reprimit, & ut in uniuerſum pronuncietur, natura ei eadem quæ cariophyllis. Aſſignauit ſecundã calfaciẽdi & ſiccandi claſſem odoratæ nuci Aetius. ſic caryon aromaticum, id eſt odoratum uocat. Ventrẽ & ſtomachum & iecur firmare tradit, cibi coctionem iuuare. lõgis iocineris ualetudinibus opitulari: ſed pulmonibus officere. Quæ ſit nuciferę arboris facies, poſtmodum dicetur. Quamuis enucleatus globulus magna ex parte defertur ad nos, exemptis duabus ſuperioribus mẽbranis, quibus in ſua arbore tegebatur: ea nux omnibus eſt notior, quàm ut alijs notis debeat explicari. Iam in ganeam & culinas deſcendit, ut opſonia ſuo ſapore condiat, nullumq́ temere condimentum ſine hac moſchata nucula ſtruitur. Cæterũ de primo illo cortice quaſi nucamento nucem inuoluente non conuenit inter authores antiquos & recentiores. Nanq; Mauritanæ factionis principes, ad quos prior harum rerum tanquam uicinarum, peruenit cognitio, macis nomine extimam intelligunt membranam ac folliculum, colore uel fuſco uel in flauum langueſcente, alteri lineo nucis inuolucro cohærentem. Addunt lignoſum illud putamen rotundũ, quod tenuis illa mẽbrana cingit, quodq́ nucleũ operit, nullũ in medicina præbere uſum: quare ut inutile reijcitur. Macer cortex eſt rubens, arboris magnę. conuehitur ex India, guſtu acerbo, & cũ quadam acrimonia iucundè odorato. Lignum arboris huius xylomacer appellat̃: qualis ea eſſet arbos incõpertum habuit Plinius. Recentiores non arboris, ſed odoratæ nucis, quam caryon myriſticon, id eſt unguentariam nucem nominant, corticem eſſe cõtendunt, quod uero propius, & planè ita nunc cernitur: nobis tamen litem hanc dirimere nõ licet, quando in Europa non prouenit. qui in officinis tamen ſpectatur, tralatitius eſt: ſed ſæpe nucẽ ſuam inueſtire deprehendimus. Antefertur cortex qui colore ruffo uel flauo rutilet, odore ſuaui, cum leui acumine, improbatur nigricans. Exiccat abſceſſu tertio, partiumq́ tenuitate præſtat, cæteras habens ſuæ nucis dotes. Nucis autem huius quam myriſticam, id eſt unguentariam, uel moſchatam aut odoratam appellari diximus, arbos uulgari perſico ſimilis traditur, roſeo flore, & nuce quam declarauimus, eiuſdẽ propè effectus, cuius & cariophyllon. de macere altero ſuo dicemus loco. Nux Indica, recentioribus Græcis caryon Indicon dicitur, ueteres huius nõ meminerũt. Fructus (ut Mauri putant) palmæ cuiuſdam Indicę prægrandis atq; pinguis, cuius oleũ butyro quoq; præferũt bonitate ſucci. Nux ad nos hac effigie defertur omnibus notiore forſitan, q̃ ut debeat repræſentari. Globus eſt prægrãdis, circinatæ rotunditatis, inuolucris intectus, calloſo primũ herbaceoq́ cortice, intus uilloſo, tenui tunica exterius ueſtiente, qua extrita ſolutus in capillamenta fatiſcit, capaci ſubtus orbe, duro, lignoſo: triplici foramine, concauo anfractu, grandi, nullis loculamẽtis interſtincto: dulci intus, quum recens eſt, liquore: nucleo molli, candido, carnoſo, quum inueterauerit, cartilaginoſo. Sanies interim recẽs eſtur, ſed is cibus ſtomacho grauis: licet noxiũ ſuccum non pariat. ea corruptioni citæ eſt oportuna. Nux ab incolis, & quum pubet, & cum etiã adoleuit, detractis exterioribus tunicis comeditur. Sed pituitoſi ex melle pauco deuorẽt, & qui internam ſentiunt excalfactionem. acetum mulſum ſuperbibant, ut facile elabatur à ſtomacho, nec longam faciat inibi moram. Billioſis eo eſu interdicitur. Calida perhibetur abſceſſu ſecundo, & humida in primo. Tineoſis uentris animalia pellit. Oleum quod ea exprimitur, quum ſentit uetuſtatem, flatus digerit. Lumborum & genuum dolores mulcet. Sanguini à ſpiraculis uenarũ ſedis mananti ſublinitur ex oleo, quod nuclei malorum perſicorũ reddiderũt. Atqui oleoſus liquor, quem recens nux preſſa ſtillauit, longè meliorẽ præbet ſuccum, quàm ouillum uel bubulum butyrum, quod ſtomachum butyri

modo

modo non laceſſat, nec emolliat. Tradunt quoq; ueſicæ malis opitulari, & aluum ſiſtere.

Arnabo. Zadura. Cap. XXIX

Rnabo ad unguenta quoq; pretioſa & magnas etiam compoſitiones quæritur, quod arabonē Paulus, Aetius quoq; uocent. Sunt qui ex recentiorib.
A modo carnabum, modo carnabadiū appellent: ut alij zarnabum & zarnabadium. Arnabo Paulo odoramētis adnumeratur: quare unguentis expeti ſolet. Tertiam ferè ſibi calidorum & ſiccorum claſſem adſciuit, caſiæ & carpeſio cōſimilis naturæ. Quapropter Poſidonius, ſi non adfuerit cinamomū, eo cenſet utendum. Sed is arnabo Mauritanis nomine *zurmbeti* uenit, qui de ea re parum ſibi conſtātes *zedoariam* alibi interpretentur, nomenclationis aucupio planè nobis imponentes. Verum id non eſſe teſtetur arboris facies, quam lineamētis exprimunt. Arbor eſt, ut uolunt in Oriente naſcens, folijs ſalignis prælongis, colore ex uiridi in luteum langueſcēte, nullo fructu, ſed ſemper ſterileſcens, odore citrij mali. Hanc calfacere, ſiccare, & aſtringere promittunt, fluentem aluum tenere, dotes odoratæ nucis quam moſcatam dicunt, repræſentare: ſed tenuitate partium anteire. Quare ſternutamenta ciet, & doloribus capitis auxilio eſt, quos cauſa frigida concitauit. Stomacho & iocineri odoris beneficio ſubuenit. Sed arboris apud nos exoleuit uſus, nec à negotiatoribus ex Oriente ad nos amplius, quantum equidem uiderim, deportatur, neq; ſatis de ea re inter eos conſtitit. Porrò carnabadium uel carnabū id putauerim eſſe, ut in conferendis Mauritanorum cōpoſitionibus, cum recētioribus Græcis & eorū ſectatoribus Latinis comperi, quod omnes officinæ uocant *doronicum*. Nanq; radix ex Oriēte defertur pollicari ferè craſſamento, nodis ſcatens, dura, ponderoſa. Cui familiæ Mauritanæ authores tertiū in calore & ſiccitate receſſum aſſignarunt. Quare diſtēdentibus inflationibus auxiliatur: ſpiritus uteri digerit, cor roborat, uenenatorum ictibus aduerſatur cum ficis potū aut illitū. Compoſitionibus magnis expetitur. Idē ferè Aetius de carnabadio memoriæ prodidit, aſſignans tertiam calidorum & ſiccorum ſedem. Cibi coctiones, ut ait, adiuuat: flatus diſcutit, ſtomachum roborat, & uentrem retinet: alui tineas necat: urinas ciet. expedit inferctus uitia: uerū uſu crebro flauam in calidis corporibus bilem creat. Aliud oſtendūt ſeplaſiarij inſtitores & herbarij doronicum, quod romanum cognomināt. folio ferè acuti rumicis, radice graminis alba, crebrò tumentibus geniculis intercepta, internodijs longe gracilioribus, ſapore dulci, non ſic ut orientale feruente & linguam uellicante, quod forſitan noſtri cæli temperiei ferendum eſt acceptum. Hoc pro orientali, quanuis tum guſtu tum radicis effigie diſſideāt, officinæ magna ex parte utuntur. Niſi forſitan hoc Romanum id eſſet, quòd à Paulo mamira uocatur, cui ſatis deſcriptio fauet. Radicula inquit, herbæ eſt frequentibus tuberculis intumeſcens, quæ cicatrices & albugines extenuare creditur, quippe quum abſtergendi uim poſſideat: nec de ea ſcriptum aliud inuenimus. Zadura alijs zaduara, radix eſt teres, ariſtolochiæ rotundæ non abſimilis, ſapore & colore gingiberis. hanc ad nos India mittit. Secundam & calfacientium & exiccantium ſedem obtinet, corpus lætiore ſagina reficit, flatus diſcutit. graue uirus animæ, quod allium, cepa, uel uinū excitauit, abigit: uenenatis morſibus opitulatur. Craſſiorem uentris ſpiritū digerit: aluum retinet: abſceſſus uteri ſoluit: uomitiones cohibet: & colicos mulcet cruciatus. Nunc ferè noſtræ ætatis medici contra peſtilentis cæli contagia utūtur. Officinæ & medicorum uulgus *zedoariam* nominat. Zadura permultis recentiorum medicamentorum compoſitionibus expetitur.

Carpeſium. Caryophyllon. Cap. XXX

Arpeſium ut Galenus eſt author, guſtu & uiribus, appellatæ Phu nō diſſimile: uerum tenuioribus conſtat particulis. ideò uiſcerū obturātes infarctus
C explicat: urinas ciet: renes calculis expedit. Cæterum tantū partium tenuitate pollet, ut non præſente cinamomo pro eo ſubſtitui poſſit, quēadmodum Quintus facere ſolebat. Præfertur ponticum carpeſium Laertio, neq; tamē cinamomi uiribus reſpondet: ſed optimæ caſiæ paulum cedit. Nomen utrunque à montibus quibus naſcitur deflexit. Plurimum in Syria prouenit. Paulus odoratum eſſe refert, tenuibus ualere particulis: inferctus extricare uiſcerum: urinas pellere: calculos renibus exturbare. Actuarius à barbaris iam ſua ætate *cubebas* uel *combebas* dici profitetur, quod

nomen

nomen omnibus officinis tritiſſimum ac uulgatiſſimũ habetur. Non ſunt igitur audiendi factionis Mauritanæ principes, qui carpeſium, id eſt ut uocant cubebas, aſſerunt fructũ eſſe ruſci quã oxymyrſinen Græci nominãt. Lõge alia res carpeſiũ ab ruſci fructu, ſi quis utrũq; nouit. Siquidẽ ruſcũ in medio folio baccas fert ceraſis ſimiles. carpeſia uero minuta cõſpiciunt grana, quę Galenus tradit libello quẽ Theriacæ dicauit, fruct⁹, tenues, odoratos, guſtu nõ abſimiles radicib. herbę quæ phu nominat: ſed euidẽtius ꝙ ut debeat demõſtrari, baccas ruſci magnitudine ceraſum malũ æquare, nullũ iucundũ odorẽ ſpirare. Dioſcorides inter ſimplicia de carpeſio nihil ſcriptũ reliquit. Caryophyllon, frutex in Oriente naſcitur, ſabuci forma, ſemine grano piperis grãdiori fragilioriq;, ex atro ruffeſcente, in claui modũ capitato, exertis in aduerſum quatuor dẽticulis ſeſe ſtellatim decuſſantibus, prominulo apice, quadrati alueoli ſinu medio umbilicatim prodeũte, à qua facie clauata Francis ſibi nomẽ *claui* caryophyllum adoptauit. Non deſunt, qui caryophyllum repræſentent buxi caudice, lauri folio, ſed rotundiore. Huius nec Dioſcorides nec Galenus in cenſu ſimpliciũ ullam fecerunt mentionẽ. Plinius in India quippiam piperis grani ſimile naſci tradit, quod caryophyllon uocatur, grandius fragiliusq;. ſubdit, in Indico luco gigni. Aduehebatur olim odoris gratia, nunc cibi quoq;, uelut ſeptentrionalibus populis. Paulus Aegineta eam ſilentio non prætermiſit, caryophyllon quaſi nucifoliũ exiſtimans eſſe uocandum, etiam ſi hanc non habeat naturam quæ nomine prætenditur: uerum flores arboris cuiuſdam Indicæ feſtucacei ſunt, nigri, longitudine fere digitali, acres, odorati, ſubamari. Tertij ſunt fere ſiccantium & excalfacientiũ ordinis. Multus eorum erumpit uſus, non ad opſonia modo, ſed ad multa quoq; medicamenta: hæc Paulus. Aetio caryophyllõ fructus eſt arboris, ſecundam calfaciendi, ſiccandi claſſem adſciſcens: quanuis & nonnulli tertiam ei aſſignarint. Iocineri, ſtomacho, & cordi auxiliatur. Contractam humore nauſeam leuat: ſed uiſcera lædit. Caryophyllon halitus emendat grauitatem: quare ijs mandi ſolet & ore contineri quibus anima fœtet: nauſeas ſedat: corroborat ſtomachum, iuuat concoctiones: tollit oculorum caligines, atq; uiſum exacuit: panos diſcutit, obſtruentes iocineris infarctus aperit, uenerem ſtimulat.

Amomum. Cap. XXXI.

Momum frutex eſt labruſcæ ſimilis, cæterum minor, uenoſus, odoratus, ramulis duriuſculis, colore ſufflauo, baccis inter ſe racematim cohærentibus,
A flore uiolæ candido. Dioſcorides Amomũ ſic reddidit, Frutex eſt puſillus ceu racemus è ligno cõuolutus, flore præparuo candidæ uiolæ, folijs uitis albæ ſimilibus. Plinius amomi uuã in uſu eſſe tradit, Indica uite labruſca, ut alij exiſtimauere frutice uenoſo, palmi altitudine. Carpitur cũ radice, manipulatimq; cõponitur protinus fragile. Laudat quammaxime punici mali folijs ſimile, nec rugoſis, colore rufo. Secũda bonitas pallido, herbaceũ peius, peſſimũ candidũ, quod uetuſtate euenit. naſcitur in Armeniæ parte, quæ uocat Otene. Adulteratur folijs punici & gũmi liquido, ut cohæreat, conuoluatq; ſe in uuæ modum. Dioſcorides laudat quammaxime armenium, colore aurum imitante, ligno ſubrufo, perquam odoratum. Naſci quoq; in Media trãdit in planis dilutiſq; regionibus, ſed procero imbecillius, quãquam procerius adoleſcat, uenoſum, molli tactu, colore herbaceo, odoris origani æmulum. Pontico color ſubrufus ineſt, quod neque fractu contumax eſt, racemoſum, plenum ſeminis, odore nares feriens. Præfertur album, recens, quod neq; collectũ ſtipatum ue cohæreat, neq; ſe conuoluat, ſed ſolutum diffundatur, fructu in uuæ modum conuoluto, ponderoſum, ſuaueolens, guſtu acri & mordente, ſimplici colore non uario, quodq; non ſenſerit ſitum. Eadem erat Amõmis, niſi minus uenoſa, & durior anguſtioriq; odore eſſet, flore origani, ſine ſemine, qua amomum adulteratur. Amomum, quod officinæ præferunt, fabuloſa ſpecie: nec odoris argumento, nec alia ratione congruit cum eo, quod à Dioſcoride deſcribitur. Nec mirandum, ſiquando ſcriptores inter ſe diſſonẽt: quoniam nulla medicinę pars incertior, quàm quæ ab alio orbe ꝙ noſtro petitur. Turpiter aberrant, qui herbam pedem columbinum uulgo dictam, amomum eſſe exiſtimant, quum ea eſt folijs maluæ paulo candidioribus, cauliculo ſemipedali, lanuginoſo, floſculo purpureo, capitellis roſtratis gruini capitis modo: unde princeps illi nomẽclatura geranion, uel ſi mauis, gruina. Amomũ indicę uiticulę

genus

genus eſt è ligno ſe cõuoluens in uuæ modũ, odorato frutice, folijs bryonię, quę ex India
importatur. illa nuſquã non naſcitur maluæ folio, minantibus in cauliculorum cacumine
gruum roſtris. ea in nullũ medicinæ uſum uenit: eſtq́; apud Dioſcoridem ſecundũ geranij
genus, de quo dicemus ſuo loco. Excalfaciendi amomũ, ſiccandi atq; ſpiſſandi naturã re-
tinet: ſomnum conciliat, & illitum fronti doloris noxam abigit: meliceridas & collectio-
nes maturat atq; diſcutit. Iuuat quà ſcorpius icerit ex ocymo perlitum: podagricis ſubue
nit: oculorum inflãmationes uiſcerumq́; cum uua paſſa demulcet: muliebribus malis ad-
ſeſſu aut peſſorum appoſitu medetur. Decoctum eius epotum iocineroſis auxilio eſt. Ga
lenus illi uires eaſdem tribuit, quas acoro: niſi quòd acorum magis exiccat, amomũ plus
excoquit. Cæterum commonendi nobis ſunt, ut qui ſyncero amomo uelint uti, fragmen
ta ſemper haſtulasq́; deuitent, & ſolidos frutices petant, id eſt qui ſurculos atq; ramos in-
columes ex ima radice ſuſtineant, ita nobilibus unguentis antidotisq́; peti debet.

Coſtum — Cap. XXXII

Oſti frutex eſt nullo pręterquam radice pretio. Tria eius genera. Arabicum
cęteris præſtat, cãdicãs, leue, plurimo odore, ſolidum, minime friabile. Pro-
C ximum nobilitate ſuccedit Indicum, craſſum & hoc, ferulæ leuitate, nigrũ.
Syriacum graue, buxi colore, nares ualidè feriens. Radix coſti guſtu feruet
odore eximio, frutice aliàs inutili. Plinius Indicum duntaxat nouiſſe coſtũ
uidetur, primo ſtatim introitu amnis Indi in Patale inſula compertum. cuius duo fecit fa-
ſtigia, nigrum, & quod melius eſt, candicans. Coſto perinde atq; thure dijs ſuis ſupplica-
bat antiquitas: quare huius ſuperſtitionis gratia, aut unguentorum delitiarumq́; cauſa e-
mebat. Strabo coſtarium quoque nominauit diminutionis forma uſus. Faciunt huic affi
nem nomine coſtum hortenſem, quem uulgus *coquum*, alij *Mariæ herbam* appellant, ſim-
plici caule ſeſquicubitum alto, folijs betonicę, niſi quòd caſtigatiora ſunt, tenuiora, ac ma
gis odorata, capitellis fulgore auri flaueſcentibus. Subſcribit eorum iudicio Florentinus
agriculturæ author, qui coſtum & balſamum in hortis ſeri uiuiradice, Nouembri menſe
prodit, odoratu perquam ſuauem: uti ſampſuchum Aprili & Maio. De herba uidetur nõ
de peregrino illo coſto hæc intellexiſſe: nam & balſamum ſua ætas ſiſymbrium hortenſe,
& coſtum herbã, quam nuper memorauimus, uidetur innuiſſe: nempe tam contumaces
noſtro orbi implacabilesq́; huiuſcemodi peregrinę arbores fruticesq́;, ut nullis blanditijs,
officijs, atq; noſtris deniq; obſequijs apud nos comprehẽdere poſſint, etiam coactæ mitio
ribus locis uiuere: tantusq́; patriæ nataliumq́; ſuorum amor, ut niſi reduces in natiuam ſe-
dem relegentur, aut uelut effœtę gracileſcant, aut quod ſolum uertentes extorrem agant
uitam, deſpondentes emoriantur. Sed hanc hortenſem herbam ſiliquaſtrum & piperitim
eſſe deliniatio fatetur, Caſtore hac forma demonſtrante: caule rubro, lõgo, denſis genicu-
lis, folijs lauri, ſemine albo, guſtu piperis. de qua ſatis in hydropipere diximus. Coſto na-
tura concalfactrix: urinam ciet, menſes pellit. Vitijs quæ uuluam malè habent, tam fotu
quàm ſuffitu opitulatur. Contra uiperarum morſus potu prodeſt. Aduerſus pectoris do-
lores, conuulſa inflationesq́; uino & abſinthio bibitur. Venerem in mulſo ſtimulat: latas
uentris tineas ex aqua deijcit, in horroribus febrium ante acceſſiones, item neruorum re-
ſolutionibus inungitur. Vitia cutis in facie cum aqua uel melle litus emendat: antidotis
& malagmatis miſcetur. Mangones adulterant ualidiſſimis helenij comageni radicibus.
Sed facilè dolus coarguitur, quòd helenium neque linguam accendit, neque odorem, qui
olfactum tentare poſſit expirat.

Iuncus odoratus — Cap. XXXIII

Vncus odoratus teres eſt, ſcapo exili, rubente, flore copioſo, odorem roſæ
in confricando emittens, fragmentis in purpurã uergentibus. legitur quàm
I recentiſſimus mordacitatis uinoſæ ad linguam, fractu roſaceum ſpirans o-
dorem, rubentibus fragmentis. Sed alium iuncum reddit Africa, alium A-
rabia, alium Nabathea, qui laudatiſſimus exiſtimatur. Secundum eum Ara
bicus, quem nonnulli Babylonium malunt appellare. Improbatur Aphricus utpote de-
terrimus. in Campania inueniri tradunt, ſed minus uiribus pollentem. In Arabia cum ca-
lamo odorato naſcitur, nihil aſpectu differens à cæteris. Prouenit & in Syria quoq;, cœle
cognomi

cognominata. Iuncū hunc uinoſæ mordacitatis ad guſtū ſentiri perhibent, noſcēdū uerò Dioſcoridi Babylonium & Teuchitim pro eodem genere intelligi, uerū non ſic à ceteris: quippe qui teuchitim eundemq; nobiliſſimū, qui è Nabathæa ſit appellent: proximū Babyloniū: deterrimū ex Aphrica & ſine odore. Iuncū odoratum Græci ſchœnon, Hippocrates ſchœnō hedyoſmon, ut Galenus libello quē uocabulis Hippocratis dicauit, id eſt ſuauē iuncū nominat. Cornelius Celſus iuncū rotundū, ut ab angulari differat. Officinæ *ſquinantum*, quanuis florē iunci odorati ueteribus dici placuit, uulgus *paſtum camelorum*. Ne tamen ſchœni nomenclatura pariat errorem, quum alterius iunci meminerunt q̄ odorati, adiectione aliqua diſcriminant. Scribonius ſchœni uocabulum retinuit. Vſus multiplex radice, floribus, culmo. Vrinam trahit, menſes pellit, diſcutit inflationes: grauedines ciet, ac caput tentat: modicè aſtringit, maturat, comminuit. Venarum ſpiracula laxat: urinas molitur: flos eius in potiones adhibitus ſanguinis reiectiones ſupprimit: doloribus pectoris, pulmonum, iocineris, renumq; prodeſt: ſingultus compeſcit: medetur ueſicæ. Opiſthotonicis cum arida reſina imponitur: decoquitur ad muliebria mala: miſcetur antidotis. Radix maiore conſtringendi ui prædita eſt, proinde faſtidientibus ſtomachis datur: exhibetur etiam hydropicis cōuulſiſq; cum pari pondere piperis aliquot diebus. Decocti ſucco inflammationes uuluæ inſidentibus placantur.

Calamus odoratus. Cap. XXXIIII

C Alamus odoratus uulgo aromaticus dicit̄ arūdini ſimillimus aſpectu, nempe multis geniculatus nodis, fuluus, cætero tactu mollis & cum frangit̄ ſciſſilis, intus araneoſus, caſiæ guſtu, fragrātiſſimo odore, adeo ut locum in quo naſcitur ingredienti, ſpiritus ſuauiſſimus ſtatim aſpiret. Calamus odoratus in Arabia naſcens, communis Indis atque Syriæ eſt, in conualle modica iuxta Libanum montem lacumq;, cuius exiccatis æſtate paluſtribus hi calami proſiliunt: nō ut Strabo exiſtimauit propter Antilibanum lacu Genneſaretide, ubi cōuallis ampliſſima & pulcherrima, quam Aulonem cognominant. Præcipua bonitas rufo geniculis frequentibus diſtincto, qui confractus in aſſulas multas diſſiliat, plenis aranea fiſtulis, ſubalbidus, in commanducando glutinoſus aſtringensq; linguam, guſtu acri. Sed calamus præſtantior odore ſtatim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorq; qui minus fragilis, & qui aſſuloſe potius quàm raphani modo frangitur. Ineſt fiſtulæ araneum (ut Plinius tradit) quod uocant florem, præſtantior eſt cui numeroſius, reliqua probatio ut niger ſit damnatur aliubi. Melior quo breuior & craſſior, lentusq; in frangendo. In Mæotide odoratum naſci calamum produnt, radice ſubalbida, ſine fiſtulis, intus plena & amara, ſpecie acori, de quo & falſi quidam ſunt, acorum ipſam putantes. quanto aūt amarior tanto & calidior Indico. Vtrunq; tamen acorum odore ſuperat. Teredinibus ut acorum inceſſitur. Ab Ionio ponto & Herculis columnis prorſus apud omnes qui mediterranea colunt Africæ, pro acoro uicarium ſubſtituunt, quòd maxima uiſantur frui germanitate, ut authores pleriq; tradunt. Calamum odoratum Hippocrates myrepſicon, id eſt unguentarium appellauit. Officinæ omnes *calamum* nominant. Vrinam potus exigit, eoq; cum gramine aut apij ſemine decoctus aquæ ſubter cutem fuſæ, ſubſtillo lotio, renum uitijs, ruptiſq; bibendus præcipit̄. Menſes potu & appoſitu trahit. Tuſſi ſuffitus per ſe, uel ex reſina terebinthina, in os rapto per fiſtulam nidore medetur. Ad muliebres inſeſſus decoquitur. Quin & clyſtere ſubter inditur, eodē in ſuffimentis & malagmatis gratia odoris utuntur. Eſt ſecundi ordinis calfacientium, ſed exiccantium magis, concretu terreſtri & aerio conſtans.

Balſamum Cap. XXXV

D E Balſami frutice ut re peregrina parum inter ueteres conuenit. etſi quum Iudæa Romani ſunt potiti, tum ſunt propagati, ut iam latiſſimi colles ſudarent balſama. Similes uiticulæ ſtirpes habent, malleolis digeruntur, raſtris niteſcunt, aquis gaudent, amant amputari, tenacibus folijs ſemper inumbrantur: lignum caudicis attrectatum ferro ſine mora moritur. Eapropter aut uitro aut oſſeis cultellulis, ſed in ſolo cortice, artifici plaga uulneratur, ex qua ſuauitatis eximiæ gutta manat. Poſt lachrymam ſecundum in pretijs locum poma obtinent, cortex tertium, ultimus honos ligno. Plinius balſamum uni terrarum Iudææ conceſſum

prodit. quondam in duobus hortis utroque regio, altero iugerum uiginti altero paucio-
rum: in totum alia est natura, quàm nostri externiq; prodiderant. Quippe uiti similior est
quàm myrto. Malleolis seri dicitur, nuper uincta ut uitis, impletq; colles uinearum mo
do quæ sine adminiculis se ipsæ sustinent. Tondetur similiter frutificans, ac rastris nite-
scit: properat nasci intra tertium annum fructifera: folium proximum rutę. Cornelius Ta
citus memoriæ tradidit modicam esse arborem: ut quisq; ramus intumuit, si ferri uim ad-
hibeas pauet, uenæ fragmine lapidis aut testa aperiuntur: humor in usu medentium est.
Iustinus Trogi Pompeij testimonio fretus incredibile tradit, quãtum opes Syriæ genti ex
uectigalibus opobalsami creuere, quod his tantum regionibus gignitur. Est inibi conual-
lis, quæ continuis montibus tanquam muro cincta instar castrorum clauditur, spatium lo 1
ci ducenta milia iugera nomine Hierico dicitur. In ea sylua est ubertate & amœnitate in-
signis: siquidem palmeto & opobalsamo distinguitur, & arbores opobalsami formam si-
milẽ piceis arboribus habent, nisi quòd humiliores sunt, & uinearum modo coluntur. Hę
certo tempore anni balsamũ sudant: sed non minor loci opacitas, q̃ ubertatis admiratio.
Quinetiam è Græcis Theophrastus rutę folio reddidit, sed exalbido. Dioscorides arbu-
sculæ magnitudine, flosculo candidæ uiolæ aut licij, folio rutæ proximo, sed candicãtiore,
coma perpetua, uni terrarũ Iudææ quadam conualle, & Aegypto concessa, terebintho si
milem fruticem. Strabo prodidit nasci in Syria Cœle, ualle illa fertili quæ Libanũ & An-
tilibanum intercedat iuxta lacum Gennasaritim: in Arabia quoque Sabeorum tractu ma
ritimo. Pausanias in Bœoticis author est, palsamum p litera non b pronunciatũ, in Arabia 2
gigni, arbore uiperis obsessa, nam & similia ijs euenire nouit magnitudine fruticis myrti,
folijs sampsuchi herbæ. Angues in Arabia sub hac apricantur arbuscula, succóque huius
suauissimo aluntur, eximieq; fruticis umbra gaudent. Quum legendi succi Arabibus ap-
petit tempus, binas singuli ligneas aduersus hos adferũt scuticas, citatoq; lignorum stre-
pitu uiperas abigunt, quas necare nephas putant, nempe balsamo sacras. Quòd si quem-
piam à serpente morderi sors ferat, uulnus perinde atque illato ferri mucrone accipitur.
Cæterum ueneni timor abest, neq; morsu quispiam extinguitur: sed tanquam pretiosis-
simum unguentum pastis serpentibus, ueneni lethalis noxa in mitiorem se conuertit con
ditionem. Sed Aetius recentior ex authoribus Græcis stirpẽ esse exiguum prodit, eiusq;
magnitudinem intra bina cubita subsistere: nasci proxime Aegyptũ in regione, quæ nũc 3
Fons solis appellatur: quondam Heliopolis dicebatur. Quumq; rerum suarum potiretur
Aegyptus, ineunte autumno imæ prægnantis fruticis partes crebris ferri sacrificationi-
bus uulnerabantur, è quibus succus oleo persimilis emanabat, qui balsamelæon appella-
tur. Incidi Dioscorides quoque est author ferreis unguibus. Plinio ferro amputari super-
uacua patitur, sed eo lædi uitalia odit. quare uitro, lapide, osseisq; cultellis præscindeba-
tur: sed incidentis manus librabatur artifici temperamento, nequid ultra corticem uiola-
ret, ultráque desquamare alienum erat. Succus è plaga manabat, quod opobalsamum uo
cant, eximiæ suauitatis: nanque omnibus præferebatur odoribus, sed tenui gutta, ploratu
lanis parua colligebatur in cornua: ex ijs in nouo fictili condebatur, crassiori similis oleo,
& in musto candida, rubescebat deinde simulq; durescebat è translucido. Vindemiæ ua- 4
ria fuit ratio. Theophrasti temporibus, & Alexandro Magno res ibi gerente, die æstiuo
unam concham impleri iustum erat, omni uero fœcunditate è maiore horto congios se-
nos, minore singulos, & cum duplo repẽdebatur argento. Dioscoridis ætate circa Canis
ortum flagrantissimo æstu uulnerati frutices, ex omni uindemia senos aut septenos con-
gios implebant. At Plinij æuo largior uena ter omnibus percutiebatur ęstatibus. Dimica
tum pro succo fruticis est, uictisq; Iudæis uindemia fisco credita est. Deputatur quoque
frutex, & sarmẽta in merce sunt, amputatio surculusq; uænibat. Xylobalsamũ uocatur,
quod coquitur in unguentis, pro succo ipsæ substituunt officinæ. Corticis etiam ad medi-
camẽta pretiũ erat. Præcipua aũt gratia lachrymæ, secũda semini, tertia cortici, minima li-
gno. Ex hoc buxeũ optimum est, quod est odoratissimum: ex semine autem maximũ & 5
ponderosissimum, mordens gustu feruensq; in ore. Lachrimæ probatio: ut sit pinguis,
tenuis, ac modicè rufa, & in fricãdo odorata. Secundus candidæ colos, peior uiridis cras-
susq;, pessimus niger. quippe ut oleum senescit. Ex omni incisura maximè probat̃ quod

ante ſemel fluxit. Vitiatur ex ſemine ſuo, ut uix poſſit fraus deprehendi, maleficium tamen detegitur amariore guſtu: eſſe enim debet lenis, non ſubacidus, odore tantum auſterus. Vitiatur oleo roſæ, cypri, lentiſci, reſina, galbano, cera cypria: nequiſſimè autẽ gummi, quoniam ipſum quoq; inhæreſcit manu inuerſa, & in aqua ſidit. Quod cera & reſina permutatum eſt, in carbone nigriori flamma coarguitur: nam ementitũ melle ſtatim contrahit muſcas: metopio adulteratum, in aqua circulo candido cingitur. Synceri probatio gemina eſt Dioſcoridi. nanq; ſi gutta ueſti laneæ conſperſa & eluta nihil maculæ relique-rit aut ſordis, egregia eſt: quæ mutata fuerit, pertinaciter hærebit. Alia eſt, ut lac coagulet, quod quidem adulterinum non facit. præterea ſyncerae gutta in lacte uel aqua celeriter ſidit, elacteſcitq;: uitiata, olei modo innatat, & ſtellatim diffuſa radiatur. Syncera quoq; ſentit ætatẽ, craſſeſcensq; deterior redditur. Errant, qui in aquam merſum primum deſidere putant ad ima uaſis, poſtea reciprocatum non diffuſum emergere. Eſſe debet lachryma recens, odore uegeto, nõ ſubacida, dilui facilis & leuis, guſtum aſtringens, & quadam tenus remordens. Huius lachrimæ, quum uaſis fuerit recondita, triplex Aetio authore inuenitur euariatio. Vel enim in faciem ſummã uaſis expuit, candido colore, tenui corpuſculo, quæ & pretioſiſſima & plurimos ad uſus celebrata cognoſcitur: quæ medias partes uaſis tenet, fuluo rutilat colore, priori uiribus cedẽs: quæ uerò in fundum fæcis more decubuit, omnium deterrima, quã nõ niſi quum alterius nõ datur occaſio, ob annonæ penuriam ad ferarum morſus, & uenenatorum ictus uſurpãt. Sed ſeplaſiæ poſterioris longè maior improbitas, quæ fraudes nouas adinuenit. Quippe quũ periti quidã legitimã probabant, ſi ferrũ ea perlitũ, & admotũ igni cõfeſtim deflagraret, Sed id ſaneq; caphurelæo, id eſt lachrymæ quã caphura remiſit, aut caphurato oleo cõuenire atq; alijs quibuſdã compertũ eſt. Alij, q̃ peſſum iret in aqua, neq; exiſteret: ſed aliorũ quoq; oleoſorũ id cõmune habetur. Quare utrunq; neceſſum eſt cõcurrere, q̃ & ferrũ ea circumlitũ accẽdatur, & immerſa aquæ ſidat: hoc argumentũ legitimæ nec ſpurio habitu ullo degenerantis. Sed ſcitu dignum occurrit, quum recẽs eſt, nec ullam ſentit uetuſtatem, aquæ ſupernatat, tum uero linteo ea imbuto probatur. Si ſublato ipſo deſcendat nullo colore relicto, ſed ſola ſuauitate odoris, ſyncerę nec ullo modo uitiatæ eſt argumentũ. Arboris diſcrimen in tria faſtigia digeritur. primũ ſcabro aſpectu incuruũ: ſecundũ procerius cæteris, læui cortice: tertium gracilius, tenui & capillacea coma, quod uocant theriſton: forſitã q̃ pro ſua exilitate facilius demetatur. Interputantur ſarmenta & ſurculi odore pręſtantes, alioqui grandeſceret arbuſcula ni ſuccideretur, & uæneunt magno, xylobalſamum uocãt. Ratio probi ut recẽs ſit, uirgis prætenuibus, rufum & bene odoratum, modicè opobalſamũ redolens. Semen probatur grauiſſimum & maximum, guſtu mordaci & feruente. Adulteratur ſemine hyperici quod è Petra fertur: quod coarguitur magnitudine, inanitate, odoris ignauia, ſapore piperis. Strabo ad dolorẽ tantum capitis balſamum cõmendauit. Aetius legitimum ad plurima uitia pollere tradit, datũ ex humano lacte delibutorio ueneno aut ictui ſerpentũ præſenti eſſe remedio: item priuatim morſibus ſcorpionum illito uulnere. Per ſe calculos cõminuere produnt: uuluę inditum, uel ſubditũ ijs mulieribus, quæ concipere deſierant, reſtibilem adferre fœcunditatem. Addunt ſanguini, quẽ ſedis uenæ fundunt, auxiliari: itẽ comitialibus, & frigidis ualetudinibus, utpote q̃ calidiſſimam ſortitũ ſit naturã. Validiſſima ſucco natura excalfactoriaq;. Caligines oculorum diſcutit. Perfrictionibus uuluæ ex roſaceo cerato impoſitus medetur: menſes, ſecundas, & partus elidit. Febriũ horrores illitu tollit: ulcera purgat ſordida: cõcoctiones adiuuat: urinas potu ciet: anhelantibus auxiliatur. Aconito, ſumptus è lacte aduerſatur, itẽ ſerpẽtibus. Idẽ expetitur acopis, malagmatis, antidotis. Præcipua lachrymæ gratia, ſecũda ſemini, minima ligno. Semen cõmode potui datur cõpungentibus laterũ doloribus, & pulmonarijs. Prodeſt tuſſientibus, iſchiadicis, comitialibus, uertiginoſis, & ijs qui non niſi erecta ceruice ſpiritũ trahunt, orthopnoici Græcis dicuntur: item anguſtijs urinæ, torminibus, & uenenatorum morſibus. Ad muliebres inſeſſus ſuffitusq; mirè decoctum prodeſt, ut pote quod locos aperiat, & humores exugat. Ad eoſdem uſus lignum ualet, minore tamen effectu. Ex aqua coctum potu torminibus, conuulſis, cruditatibus, uenenatorum ictibus, item quibus urina ægrè it, auxilio eſt. Capitis uulneribus cum iride ſicca conuenit: oſſium ſquamas extrahit.

Spiſſamentis unguentorum ad domandum oleum adijcitur. Calfacit & reſiccat in ſecundo ordine. Opobalſamum tenuioribus conſtat particulis. hoc nihil efficacius eſſe ad glutinanda uel citra cicatricem uulnera, ſibi uulgus perſuaſit. Quod ſi recipimus, mirum eſt Theophraſtum, Dioſcoridem, Galenum aut ignoraſſe, aut nihil prodidiſſe: nam Strabo ad capitis tantum dolores commendauit.

Agalochum. Cap. XXXVI

A Galochum noſtro orbi tantum nomine cognitũ, quum (ut Dioſcoridi placet) ex Arabia & India lignum aduehatur, thyino ſimile, uarium pũctis maculoſumq́, guſtu ſpiſſante, cum quadã amaritudine, cute corioq́ uerius quàm cortice ueſtitur, qui penè uerſicolor eſt. Commanducatum aut collutum decocto, ſuauitatem commendat animæ. Aetius è Græcis primus quantum equidem inuenerim, à nõnulla ſimilitudine coloris aloes, ut arbitror, xylaloen appellauit: quem poſteriorum medicorum uulgus nomine tenus inſequitur. Officinæ *lignum aloes* uocant. Galenus hoc in ſimplicium cenſu ſilentio prætermiſit. Paulus Aegineta Indicum eſſe lignum teſtatur, thuiæ proximum, odoratum, quod ſua iucunditate ijs os commendat, quibus anima fœtet, ſingularem in ſuffitionibus gratiam habet. Radix denarij pondere pota medetur, quibus lentore putri ſtomachus languet. Solutum eundem firmat uẽtriculum, iocineroſis, dyſentericis, laterum doloribus præſidio eſt. Aetius arboris eſſe lignum tradit in uarijs orientalium oris, ſimul & eorum qui plus ad Auſtrum ſpectant, natum: nullóque ab alijs lignis diſcrimine notatur, quantum ad odoris rationem pertinet, nõ aliàs odoratius futurum, quàm ubi teredinibus diu patens computruit: ſiquidem marcore ſibi ſuauiorem adſciſcit odorem. Quare locorum incolæ in fruſta diſſectum ſub terrã condunt, & aggere multo obruunt, deinde quũ ſufficiẽti tempore emarcuerit, negotiatoribus uendunt. Aegyptij & alij delibrant ipſum, corticemq́ ligni abijciunt. Huius faſtigia ſumma quatuor celebrantur, quorum notius eſt Indicum, deinde Sapphicum ex urbe Sappho, Speon & Hygron, quod ipſum deinde in quaternas ſpecies cõciditur, de quibus nunc dicere fuerit operoſum. Arabicæ familiæ authores uolunt agalochum baccas ferre purpureas piperis minuti ſimilitudine, quapropter piperallam cœperunt nominare. Sed lignum duntaxat in uſu eſt, quod nulli uolunt cariei eſſe obnoxium, uerum odorem ſpirare non anguſtum. Quod ex meridie deuenit, fragrantius quidem eſſe, ſed tineoſum. Agalochum in myrepſico thymiamate idem eſſe putat Aetius quod taron, quod authore Plinio ex caſiæ & cinnami confinio inuehitur per Nabathæos Troglodytáſq́ ijs uicinos. Verum mangones officinarum perſæpe pro agalocho aſpalathum ſubſtituunt manifeſto errore: quum agalochum maculis interſtinctum, ac punctis quibuſdã uariatũ ſpectetur: aſpalathus uerò ſubrubeſcit, ſubterq́ corticẽ atra quadã rutilat purpura unico contentus colore. is ſpinarum uallo cingitur, illud glabrum potius, nec ullis armatum aculeis deprehenditur. Vtrunque iucundum expirat odorem, ſed illud fragrantiorem, ſic ut pro thure ad ſuffimenta poſſit ſufficit: is ſuauem quidem ſed perquam exiguum. Aetio omnia agalochi genera excalfaciunt, uentrem ſiſtunt, ſtomachum bene habent, ſed hygron maximè, & ſecundum hoc indicũ: reliqua longè minus. Interanéa roborant: iocineris infarcti uitia expediunt: humores qui in uentre coierunt abſumunt. Reliquæ huius ſpecies iugi ſuffitu pediculos ob dulcedinem creant, ſolum Indicum hos ſua acrimonia naſci prohibet. Dioſcoridi cõmanducatu aut ſuffitu ſuauitatem commendat animæ. Conſpergi eo corpus totum perutile. Vritur uice thuris. Radix denarij pondere ſumpta, medetur quibus udo lentore ſtomachus languet. Imbecillum firmat uentriculũ, & æſtuantẽ mulcet: latera & iecur dolentibus, inteſtinis exulceratis, torminibusq́ ex aqua præſidio eſt.

Anacardium, Orneogloſſum. Cap. XXXVII

A Nacardium recentiori Græciæ, nam uetus non meminit huius, arbos eſt Indis familiaris. prouenit quoque in Siciliæ montibus, qui flammas ignis eructant, fructu auiculæ corculo non diſſimili. unde nomen putatur inditum, rubente intus cruore, quo ueluti ſanguine ſcatet. Tertiam excalfacientium & reſiccantium claſſem huic aſſignant. Anacardium memoriæ iacturam reſarcit: labãtes ſenſus refricat: obliuionem diſcutit, & mentẽ exacuit, morbis cerebri quos frigida

frigida uel humida cauſa attulerit, opitulatur. neruorum reſolutioni auxilio eſt. Sanies quæ in fructu condita manet, uerrucas delet. Cæterũ cutem exulcerat: ſcabiem uſu creat. Iuuenibus & bilioſis ob caloris uim anacardio interdicitur. nomen *anacardi* officinis retinuit. Orneogloſſum, arbor eſt ulmi ſpecie, folijs amygdalæ, prælongis ſiliquis in ſurculorum cacumine prodeuntibus, oleagina magnitudine, in quibus medulla ineſt linguæ auis ſimilis, unde nomen, exterius rubra, intus ex candore in luteũ uergens ſapore acri, uellicante linguam cum nonnulla amaritudine. Ea, ut tradunt, ſecundo abſceſſu calfacit, laterum dolores ſedat. urinam ciet, & remoratam hærentemq; pellit. Venerem ſtimulat & genituram auget. *linguam auis* officinæ nominant.

Aſpalathus, Cap. XXXVIII

Spalathus, ut Plinio placet, ſpina ſylueſtris eſt in Oriente, candida, magnitudine arboris iuſtæ: ſed idem frutex humilior atq; ſpinoſus in Syria, Niſyro, A & Rhodiorum inſulis prouenit: quem alij eryſiſceptrum, alij adipſatheum, ſiue dipſacũ, ſiue diaxylon uocant. Optimus qui minimè ferulaceus, rubens & in purpuram uergens, detracto cortice. Naſcitur pluribus locis, ſed non ubique odoratus. Dioſcoridi frutex eſt lignoſus ſpinis obſeſſus. gignitur circiter Iſtrum & Niſyrum, in Syria quoque & Rhodo. Vnguentarij eo ſpiſſandis oleis utuntur. Primi meriti eſt ponderoſus, & qui detracto cortice rubet, aut in purpuram inclinat, tactu præduro, ſuaui odore, amarulento guſtu. Habetur & aliud genus candidi, ſurculoſi, ſine odore, quod & deterius. Plinius idem in Cypro, tractu eodem aſpalathum naſci prodidit, ſpinam candidam, magnitudine arboris modicæ, flore roſæ. radix unguentis expetitur. Tradunt, in quocunq; frutice curuetur arcus cæleſtis, eandem quæcunque ſit aſpalatho, ſuauitatem odoris exiſtere, ſed in aſpalatho inenarrabilem quandam, arcu in eum innixo. Quidam eryſiſceptrum uocãt, alij ſceptrum eliſei. Cuius probatio eſt in colore rufo, tactu ſpiſſo, odore caſtorij. Sed quid fuerit aſpalathus, qui cõpluribus unguentis & antidotis olim inſerebatur, non facile ſit enarrare: quum ſanè per Hiſpanias iam ætate Plinij, multi & ad odores & inter unguenta utebantur, ſpina quã uocabant aſpalathum, ſed ea uulgaris erat ex qua fulloniæ implebantur urnæ, radicis tantum uſus habebatur. Aſpalathus tamẽ mihi uidetur id eſſe, quod nunc officinæ uocant, *lignum Rhodium*. nonnulli quãquàm falſo, ut poſtmodũ docebimus, *lignum aloes*, uulgus *rodoen*. Siquidem ſingulæ quæ à citatis authoribus traduntur deliniationes huic ad amuſſim, nulla reclamante nota, reſpondent. nanque lignum fuiſſe fruticoſum nodi ſatis teſtantur, quibus adhuc exaſperatum ſcatet. Declarant etiam aculeorum ueſtigia nonnunquam id frequentibus ſpinis inhorruiſſe: quanuis ſpiculis caſtratum & ſuis uiduum ſurculis, quin potius cortice ſpoliatum, ad nos deferri ſoleat. modicam tamen arborem uel fruticem fuiſſe ſatis nobis hæ ligni reliquiæ docent. Pondus eius graue ſatis librans manus perpendit, quod cæterorum more demerſum aquis non protinus extat, ſed lapidis modo confeſtim præceps ſidit: nec ſic obrutum quouis modo conſueuit emergere. Adde quòd hoc lignum ſubrubet, & in purpuram quandam exuto cortice tendit, quod oculis euidentius eſt, quàm ut probari mereatur. Satis ſuperq; duritiam & ſpiſſitudinem tactus ſentit. odoris quoque ſuauitatem, ligni ſuffitus indicat. Cæterum ſi lingua conſulatur, leuem amarulentiã reſipere, & quadam tenus amareſcere conſtabit. Galenus tamen guſtu acrem aſpalathum aſtringentémque deprehendit, cuius iudicio ſatis lingua ſubſcribit. nec ijs plura quæ ad eius cognitionem pertineant Dioſcorides ſcripta reliquit. Aſportatur ad nos è Rhodiorum inſulis, inde Rhodij ligni appellationem declinauit. Quin & de flore fruticéque toto ad Rhodios negotiatores retulimus, qui florem ei roſæ tribuebant, prædicabantq; humilem arbuſculam, fruticem'ue lignoſum crebris ſpinis aculeatum. Ea igitur, quæ fideli narratione accepimus, & ipſius ligni pericula quæ unuſquiſque facere poteſt, in hanc traxerunt opinionẽ, ut Rhodium hoc lignum ſit idem, quod à ueteribus aſpalathus diceretur. Accedent etiã noſtræ nimirum ſententiæ, qui diligenter hæc ſcrutari, & ſingulas notas diſquirere uoluerint. Quippe quum magnitudo ei arboris modicæ, uel potius frutex humilior, ſpinoſus, in Rhodiorum inſulis frequẽs, unde defertur ad nos, flore roſæ rubet atq; uergit in purpurã, cortice

detracto,denſus, guſtu ſubamaro. Igitur aſpalathū hūc eſſe nemo niſi ueritatis ſurdus poterit inficiari Radix unguentis naſcitur: odore terræ, in quā arcus cęleſtis incubuerit, nēpe ſuauiſſimo & inenarrabili. Radicē nigrā Hippocrates quū uocat, Galeno radicē ſignificat aſpalathi, Criſſæo Phocidis agro cōmendatiſsimam. Vis ei calfactrix,aſtringēs, ideò tetra oris ulcera decoctus in uino,collutusq; ſanat. Genitalium nomas et putrilagines,carbunculantiaq; partium earūdem ulcera infuſus purgat. In peſſo ſubditus partum elidit: aluum ſiſtit eius decoctum, & ſanguinis reiectiones potu cohibet: anguſtias urinæ & inflationes diſcutit, rimas ſedis ſubter inditum coercet. Diſſimilibus aſpalathus conflatur particulis:acribus,quibus excalfacit:& auſteris,quibus refrigerat: ideoq; reſiccat.

Succinum & ſucciniferæ arbores. Cap. XXXIX.

Vccinum, Græcis electrum, Germani gentilitio nomine *gleſum* appellarūt. Autumno quibuſdam pinei generis arboribus exudatur, & ut gummi cera
S fis,copia humoris erūpit, & rigore aut mari denſatur. Intumeſcēte æſtu raptim ex inſulis ſeptentrionalis oceani expuitur in litus, ibiq; uadis inter cætera maris eructamenta rude legitur. A Germanico Cæſare Germaniæ oras ſcrutante cōperta arbor eſt,generis pinei, quæ per autumnum ſuccino lachrymat. Ne credantur Padanæ ſyluæ lapidem fleuiſſe:operæ eſt pretium oſtēdere,unde hanc ſpeciem barbari intulerunt: quæ quum per Pannonica cōmercia uſu ad Tranſpadanos homines foret delata,quòd ibi primum noſtri uiderant, ibi etiam natam putauerunt. Munere Neronis principis apparatus omnis abſq; ſuccino inornatus erat: nec difficulter, quum per idem tempus tredecim milia librarum rex Germaniæ ei dono miſerit. Rude primum naſcitur & corticoſum, deinde incoctum adipe lactentis ſuis expolitur, ad quem uidemus nitorē. Pro facie habet nomen, nam melleum dicit & phalernum, utrunq; de ſimilitudine mellis atque uini. Cornelius Tacitus eo libello, quem Germanorum moribus dicauit, ita ſcriptum reliquit: Germani qui mare ſcrutantur, ſoli omnium ſuccinum,quod appellant gleſum,inter uada atque in ipſo litore legunt, nec quæ natura, quæ'ue ratio gignat, ut barbaris, quæſitum compertū ue. Diu quinetiam inter cætera maris eiectamenta iacebat,donec luxuria ei nomen dedit. Ipſis in nullo uſu rude legitur, informe perfertur, pretiumq; mirantes accipiunt. Succum tamen arborum eſſe intelligas, quia terrena quædam atque etiam uolucria animalia plerunque interlucent, quæ implicata humore mox du- 3
reſcente materia clauduntur. Fœcundiora igitur nemora,lucos,ſicut orientis ſecretis ubi thura balſamáque ſudantur: ita occidentis inſulis terriſq; ineſſe credidit, quæ uicini ſolis radijs expreſſa atque liquantia in proximum mare labuntur, ac ui tempeſtatum in aduerſa litora exundant. Succum tamen eſſe nomine deprehendas. ſed quòd pineæ ſit arboris, indicio eſt odor in attritu pineus, & quòd accenſum tedæ modo deflagret. Nanque ſi naturam ſuccini admoto igni tentes accenditur, aliàq; flammam pinguem & pinum olentem: mox in picem reſinamq; lenteſcit. Liquidum primò ſtillauiſſe, argumento ſunt formicæ,aut culices, aut lacertæ, quas adhæſiſſe muſteo nō eſt dubium, incluſas in dureſcenti. hoc quoque Martialis diſticho capeſſes,

Quum Phaethontea formica uagatur in umbra, 4
Implicuit tenuem ſuccina gutta feram.

Cum intumeſcens æſtus ex inſulis rapuit,certè in littora repellitur,ita uolubile ut pendere uideatur atque conſidere in uado. Affertur à Germanis in Pannoniam, inde proximi Pannoniæ accipientes primi circa mare Adriaticum fecere famam. Pado uerò adnexa fabulæ uidetur cauſa, agreſtibus fœminis Tranſpadanarum ſuccina moniliū uice geſtantibus, decoris gratia,quæ narrat icti Phaethontis fulmine ſorores, fletu mutatas in arbores populos,lachrymis electrum omnibus annis fundere, iuxta Eridanum amnem, quē Padum uocant: & electrum appellatum,quoniam ſol uocitatus Elector,ut plurimi poetæ dixere, Nicander, Euripides: & è noſtris Ouidius electrū lachrymis Phaethontiadum enatum ijs carminibus prodidit, 6

Inde fluunt lachrymæ, ſtillataq; ſole rigeſcunt
De ramis electra nouis, quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit geſtanda Latinis.

Quod

Quod eſſe falſum omniũ teſtimonio patet. Lucianus qui uidendi miraculi(ut reliquit ſcriptum)gratia ad Padum amnem ſe contulit,ſerio,non ludicro(uti ſolet) ſermone fatetur, neq; populos ibi adeſſe,neq; ſuccino collachrimaſſe. Falſum æque prodidere in extremis Adriatici ſinus rupibus inuijs arbores ſtare, quæ Canis ortu hoc effunderet gummi. Theophraſtus libello de lapidibus in Liguria effodi dixit. Phaethõtem in Aethiopia Ammonis obijſſe,ob id delubrum ibi eſſe atq; oraculum. Nõ deſunt, qui in Scythia duobus locis erui tradant, candidum atq; cerei coloris,quod appellatur phalernicum. Dioſcorides duo uidetur electri ſtatuere faſtigia. Vnum lachrimam commemorat,quæ in Padum amnem defluat,durari ac coire in ſuccinum,quod attritum iucundũ ſpiret odorem, & colore aurum imitetur: quare chryſophorum, quòd auri colorem referat cognominatur. Hoc potu ſtomachi fluxiones & uentris profluuia ſiſtit: Alterum, quod cognomento pterygophorum,id eſſe fatetur,quod lynguriũ:urinamq; lyncis,ſimul atq; egeſta eſt, glaciari concreſcereq; in duritiam calculi,ut cõmentitium refellit. Addit & ſtomachi uitijs & alui fluxionibus mederi. Quum ergo lyngurium neq; colore, neq; duricia,neq; uiribus à ſuccino diſſideat, uaria ſtatui genera ſuperuacuũ eſt. Adde, ut Theophraſtus perhibet, lapidi iſti lyngurio ſuccini colorem ineſſe, pariter ſpiritu trahere propinquantia, dolores renum ſedare, mederi regio morbo. Sed fabuloſum eſſe putauerim, quod ab ijs, qui naturas lapidum ſunt perſecuti,contenditur: lynces præſentiſcere urinas in pretioſos calculos cogi, eo documento, quod egeſtum liquorem illico arenarum cumulis obruunt: inuidia ſcilicet,ne talis egeries tranſeat in humanum uſum. Nec deſunt qui ſuccinum putent cõcreti maris eſſe purgamentũ, & pro ligno ad ignẽ uti. Alij credũt ſolis radios circa occaſum, uehementius actos in terrã,pinguẽ ſudorẽ in ea parte oceani relinquere,deinde æſtatibus in Germanorũ litora eijci.de electro & lyngurio hæc Theophraſtus memoriæ prodidit. Lyngurium ut lapidẽ durum ſcalpi:nõ folia tantũ aut ſtramẽta ad ſe rapere,ſed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles quidẽ teſtatur:concreſcere in pellucentes gẽmas atq; frigidas:quę & ſcalpãtur,ſed hoc diſcrimine.è maribus pręcipue feris præſtãtiores, è fœminis præſertim cicuribus lãguidiores,quod uel cibi uel laboris differẽtia euenit. Humidiorem effodiunt periti,quippe quũ redditam urinam animal aggeſta terra obruat,ceu gnarũ peti plures ad uſus. Electrum idem tradit ſplẽdẽs & foſſile circa Liguſticã, cui trahẽdi quoq; ferri uis ineſt:ſed alijs in locis rarius enaſcitur. Succinũ excitata ui caloris ſtramenta, floccos, paleas,atq; ueſtium fimbrias allicit ad ſe, & leuia quæcunq;,ut Plutarchus inquit:pręter ocymũ,& alia oleo imbuta,quæ aut reſpuit,aut à ſeſe abigit: non ſecus atq; magnes lapis non ad ſe ferrum amplius trahit,ſi allio perlinatur, de qua re diximus alicubi. Genera ſuccini plura traduntur. Candida odoris præſtantiſſimi:ſed nec ijs, nec cereis pretium:fuluis maior autoritas, ex ijs etiamum amplior translucentibus, præterquam ſi nimio flagrent ardore:imaginemq; igneam ineſſe,non ignem placet. Summa laus phalernis à uini colore dictis,molli fulgore perſpicuis, ſed quomodo libet & hædorũ ſeuo & anchuſæ radice tingebantur. Quippe etiam conchylio inficiebatur. Vnum genus adiecerunt chryſolectrum quaſi coloris aurei,rapax ignium,et ſi iuxta fuerint celerrime ardorẽ concipiẽs. hoc collo alligatũ mederi febribus, tritum cũ melle ac roſaceo auriũ uitijs,uel per ſe farina eius ſumpta,uel cũ maſtiche ex aqua pota. Infantibus ſuccina alligari amuleti ratione prodeſt, & cuicũq; ętati contra lymphationes. Si cũ melle attico terantur,oculorũ obſcuritatibus auxiliantur:ſtomachi & uentris fluxiones ſiſtunt. Succina etiam gemmis quæ tranſlucidæ ſunt,adulterandis magnum habent locum,maxime amethyſtis,quum omni colore tingi poſſint. De lyngurio priuatim dici cogit autorũ pertinacia: etſi idem cum electro eſſe ueritas aſſerat. Lyngurĩũ gemmã eſſe contendũt:& quod ad medicinã pertinet, proditur calculos ueſicæ eo poto elidi, & morbo regio occurri, ſi ex uino bibat, aut ſi portet. Succinũ noſtræ officinæ ruraq; & uulgus medicorum *ambram* uocant *citrinam*: mauritani *Karabe*. Geſtant apud nos mulieres decoris cauſa, quædam monilium uice, quod credantur tonſillis reſiſtere, & faucium uitijs, uario genere aquarum infeſtante guttura. Aliæ in orbiculos aut uerticilla quibus fœminæ ſuas preces numerant effingunt, & collo, uel brachijs, aut certe cinctu ferunt. Sed diuerſum eſt hoc genus omnino, quod ampar uel ambar, *ambra* uulgo nominatur, incompertum ueteribus, Aetio multis locis ſcaturiens,

bituminis aut ſulfuris modo. Diſcrimen eius triplex, rufum & pingue. Præfert Selachiticum ſic à municipio quodam Indiæ uocatum, ubi naſcitur, ſubalbidum: ex Arabia felici minus probatur, è maritimo quodam oppido, cui Sechra nomẽ eſt: deterrimum nigreſcit, quod piſces deuorauere. Officinæ, uti ſupra diximus *ambram griſeam* appellant: nos græcam fidem ſecuti malumus ambarum nominare. Non deſunt è doctis, qui ſuccinum orientale malint uocari. De electro ſunt qui tria genera conſtituant, primũ ex arborũ ſucco, quòd inde ſuccinum dicatur, ut non hoc ſit, quod Homerus nouerit. Secundum naturale quinta parte argẽti, ut in canalienſi auro. Tertium cura fit ex tribus auri partibus, & una argẽti: quanquam quod quintam partem argenti non excedit, incudibus non reſiſtat. Errare Plinius exiſtimat, qui melius eſſe putant naturale. Cuius probatio, ut ueneno accepto & ſtridorem emittat, & uarios quaſi arcus cæleſtis in diſſimilitudinem reddat colores. hoc, ut narrant, ad lucernarum lumina clarius ſplendet. Electrum Strabo tradit ipſum eſſe purgamentum auri coctura prima, quod ex ſulfuroſæ cuiuſdam cretę comitatu fit, argentum aurumq́ in ſe complexum, Chymiſtæ Phaethontem appellant. Sed uerboſius fere quàm res expoſceret, negotium ſumus proſequuti.

Muſcus arborum. Cap. XL.

Vſcus Græcis bryon, alijs ſplãchnos, alijs ipnos dicit. haud aliud eſt, quàm cani arborum uilli, quales in ſeneſcente quercu maxime uidemus, ſed odo-
M re præſtantes. Prima laus candidiſſimis atq́ altiſſimis, ſecunda rutilis, nulla nigris. In inſulis petriſq́ nati damnantur, omneſq́, quibus palmarũ atq́ nõ ſuus odor ineſt. Dioſcorides in arboribus, cedro, quercu, populo, muſcum inueniri tradit. Prima dignatio cedrino, proxima populno: meliores candidi odoratiq́, deteriores nigri: in Cyrenaica prouincia maximè probatur. Fertur et in Aegypto naſci, quin & in Gallia non dubitatur. Ex eo & balanino oleo expeditiſſimum primumq́ oleũ fuiſſe tradunt. Sunt & hoc nomine panni arentes muſcoſo uillo, quales in glandiferis ſola ferè quæ uocatur ægilops fert: uerum è ramis depẽdentes cubitali magnitudine, odore ualentes. Eo etiam bryi uocabulo intelligitur populi candidæ uua, circa Gnidum optima, aut Cariam, in ſitientibus aſperiſq́: ſecundam in Lycia è cedro ad unguenta pertinentem prædicant. Galenus quoq́ bryon in picea inueniri tradit, quod & Paulus confirmat. Potentia ei aſtrictoria. uuluis decocto inſidentibus utilis. oleis inſpiſſandi gratia inſeritur. item odoramentis ad ſuffitum, & acopis.

Narcaphthum, & Cancamum, Cyphi Cap. XLI.

Aſcaphthum, quod & ab alijs narcaphthum uocatur, olim ex India deportabatur, corticoſum natura, et putaminibus arboris mori: pretermiſſum à Pli
N nio ut arbitror conſulto, quia incerta eſſet eius facies, ut aliorum quoq́ pluri um, quę noſtro orbi tãtum nominibus cognita ſunt. Paulus lacaphthi meminit inter ea, quę in magno cyphi, quod cognominant heliacum adijciuntur, & corticẽ piceæ uel alterius arboris exiſtimat. ego lacaphthum idem eſſe cũ naſcaphtho reor. Laudatur accenſi nidor, quare ſuffimentis inſeritur, aſtrictos fœminarum locos ſuffitu recludit. Cancamum ex confinio caſiæ cinamiq́ deuehitur, ſed per Nabathæos & Troglodytas qui conſedere ex Nabathæis. Dioſcoridi lachrima Arabicæ arboris myrrhæ quadam tenus proxima: cæterũ guſtu uiroſo, qua utuntur ad ſuffitus. obeſum adipe nimia corpus onere leuat & ad maciem perducit. Paulus arboris Arabę odoratam eſſe lachrimam tradit myrrhæ non diſſimilem, quæ ſuffimentis uſurpetur. Addit uim obtinere extenuandi præpingues & obeſos. Corpus, ut tradit, nimia pinguitudinis ſarcina grauatum emaceſcit, ſi ternis obolis in aqua, uel aceto mulſo pluſculis diebus ebibatur. Datur lienoſis, comitialibus, & ſuſpirioſis. Commoratos menſes ex qua mulſa trahit, cicatrices oculorum celeriter exterit. retuſam eorundẽ aciem uino dilutũ exacuit, ad uliginem gingiuarũ deſtillationeſq́ & dentiũ dolores nihil ęque facit. Cæterũ non ſum neſcius à barbaris, qui Dioſcoridis & Pauli citarunt teſtimoniũ, id *laccam* dici, quod Dioſcorides & Paulus cancamum appellarunt, idemq́ plurimis recentiorum græcorũ compoſitionibus hoc nomine dicatum. An tamen lacca ſit, de quo agitur cancamum, non ſatis habeo compertum. Quòd & ſi genus hoc myrrhæ referat ſpeciem, tamẽ uacare mihi uidetur odore, qui

poſſit

possit ad suffimenta dari, sapore uiroso. Adiecere Mauritani rubram esse laccam, tinctoribus expetitam, roris modo supra surculos arborum insidentẽ, præsertim mespili, & coalescentem in gummi. Infectores floccorum purpurę eam macerãt, ut colorem ebibant lanæ, & quod remanserit, lacca esse dicitur. Hoc modo solet elui. ramuli & frutices qui hoc scatent gummi candẽte aqua; in aqua aristolochia et iuncus odoratus inferbuerint, resperguntur, & pistillo subiguntur, dein aqua, quum sidunt emittitur. quòd si non perluceat, idem opus obire oportet, dein in umbra siccare & ita recondere. Lacca pretioso medicamento recentioribus Græcis indidit nomen dialaccam. Cyphi compositio erat odorum, quam ad propitiandos deos antiquitas urebat, sacerdotibus Aegypti uernacula, in quo imbuti hac uana superstitione superfluebant. Cyphi cremabant uespertinis omnibus Aegyptij, matutinis resinam, meridianis myrrham. Ea erat miscella, ut Plutarchus autor est, sedecim literis sacris cõtenta: ex melle, uino, uua passa, cypero, resina, seseli, aspalatho, myrrha, iunco, bryo, calamo, utraq; iunipero, lacaphtho, cardamomo, bitumine. Dioscorides proximam condendi huius rationem prætexit. Capit cyperi semisextarium, iuniperi crassioris tantundem, uuæ passæ præpinguis enucleatæ libras duodecim, resinæ repurgatæ libras quinq;, calami odorati, aspalathi, iunci odorati, omnium parem modũ pondo: myrrhæ denarios duodecim, uini ueteris sextarios nouem, mellis pondo libras duas. Ac primo quidem exemptis acinis uuam passam contundis, & cũ uino myrrhaq; subigis: mox alias species teris, & cribro succretas prioribus cõfundis, paterisq; diem solidum interquiescant, & combibant: deinde mel concoquis, usq; eo dum crassitudo glutinis fiat, tum resinã excalfactã ut distabescat probè cõmisces: postremo et reliqua diligenter & nauiter cõfricas, condenda mox fictili. Sunt & thymiamatis huius, & pro arbitrio rationes: sed duæ in medicina cognomẽtis insignibus, quarũ unã soli, lunę alterã nuncuparũt, heliacum & seliniacũ, hoc est solariũ & lunariũ appellãtes cyphi. Has suffitiones lingua nostra *cyprias* corrupto ut reor nomine uocant, pro cyphias, formãtq; in auicularum modũ, ut cõmuniter apud nos dicantur *cypriæ auiculæ*, uestigio ueteris nominis adhuc relucente.

Myrobalanum. Cap. XLII.

Myrobolanum Troglodytis & Thebaidi & Arabiæ, quæ Iudæã ab Aegypto disterminat, cõmune est, nascẽs unguento, ut ipso nomine apparet, quasi dicatur unguentaria glans. quo item, ut Plinius est autor, indicatur & glandẽ esse arboris, heliotropio simili folio, fructus magnitudine auellanæ nucis. Theophrastus ei (nisi librarij mendũ adsit) myrti folium reddit, Dioscorides myricæ, duntaxat oblongius. Arbor grandis incorruptaq;, sed contorta. Vnguentarij institores corticem glandis eius premunt odoris gratia: medici uerò nucleos tundũt affusa paulatim calda: quanquam & Theophrastus inutiles esse prodidit. Galenus unguentarios uti scribit expressæ carnis succo, medicis quoq; utilem ad eliciendos uomitus carnem esse tradẽs. Glãs magnitudine & aspectu capparis, aut nuci potius auellanæ similis, lignũ robustum, usu præcipue nauali, in Arabia nascens. ex ijs in Arabia proueniẽs Syriaca nominatur, & est cãdida. Prefertur illa bonitate olei quod exprimitur: sed copia, Thebaica. inter hæc Troglodytica uilissima. Sunt qui Aethiopicã ijs præferant, glandem nigrã, nec pinguem, nucleoq; gracili, sed liquore qui exprimitur odoratiori, nascentem in campestribus: Aegyptiam pinguiorem esse, & crassiori cortice rubentem, & quãuis in palustribus exiliat, breuiorem, sicciorem. è diuerso Arabicam uiridem ac tenuiorem, & quoniam sit montosa, spissiorem. longe optimam Petręam, nigro cortice, nucleo candido. Antiquitas hoc genere myrobalanorum cõtenta fuit. Posteritas in noua alia quinq; discreuit fastigia, nempe sua quique diligentius sectati ea non modo effectu differre obseruarunt, sed alijs gigni arboribus. Quædã dixere lutea, quæ ex herbaceo colore flauescunt, spissa, ponderosa, exili nucleo, cute crassa. Hæc corporis æstus refrigerare, accensamq; bilem deijcere: ex omphacio oculis illini, eorundem caligines & epiphoras discutere. His succedunt quæ à colore cæruleo uulgus *inda* nominant, solida sine nucleis, oliuæ forma ad bilem atram deijciendam efficacissima. itaque tristitiam discutere, quartanas & tremulas sanare, purgare lepras, colorem restituere uolunt. Proximè laudant, quæ uocant cepula, cæteris ampliora grauioraq; ex fusco ruffescentia, carnosa: ea pituitam trahere, oculorum aciem

illustra

illustrare, coctiones iuuare, pectus repurgare, aquæ intercuti & longis febribus auxiliari. Quartum genus empeliticum uocant cute ossibus hærente, lapillorum pene figura. ea pituitam trahunt: prosunt neruis & ueternosis, mentis aciē exacuunt, stomachum purgant, cardiacis succurrunt affectibus, sitim sedant, fastidia discutiunt, cōprimūt uomitus. Sunt qui hæc cum beletzicis myrobalanis non adnumerēt. utiq; specie tota dissidere uidentur, angustiora multo, colore in cinereum languēte. Beletzica eadem quasi forma spectantur, qua empelitica. purulentis medentur excreationibus, uenis sedis sanguinem profundentibus, capillorum defluuio, quos etiam denigrare tradūt, ex amygdalino oleo et melle trita. in plenum myrobalanorum usus ætatem conseruat integram, recreat cutis colorem, & halitus præstat suauitatem, mentem exhilarat, intestina firmat, incandescentem bilem restinguit. Condiendi modus à multis edocetur. Actuarius de myrobalanorum generibus hæc nobis scripto reliquit, Fructus ij nobiles plerisq; ad nos ex Aegypto Syriaq; deportantur, callo corporis compactili, osse intus lignoso, quorum nonnullos uocant flauos, alios cepulos, quidam magnos malūt appellare, alios nigros. ij communi omnium sermone myrobalani nomine ueniunt, ea binum aut ternum denariorum pondere trita peculiariter superuacuū capitis humorem exhauriunt: sed flaua bilem flauam, atram nigra detrahunt, quemadmodum pituitam cepula. Quin & stomachum sua constrictione firmant: uerum usta multo magis & elota. qua conditione ignem & aquam experta magnam in purganti facultate faciunt iacturam, quòd tenuiusculis siccioribusq; constent particulis. In quibus defluxio membrum aliquod male habet, aut intestina exulcerat, ambusta repræsentantur. mediocriter aluum subducunt. easdem sibi uires arrogant, quæ *empelitica* & *emblica* barbaris uocibus nominant. Quare barbaræ familiæ medici prudentes ea genera in unam misturam cogūt, nominantq; *triphalon*, medicamē uentri ciundo desideratum. Nec me fugit nigra, quæ ipsi uocant *inda* à recentiore Græcia damasonia uocitari, ea fastigia omnia ab officinis ostenduntur.

Piper Cap. XLIII.

E piperis arbore parum apud ueteres recentioresq; conuenit: nanq; Plinio, quæ piper gignunt iuniperis nostris similes: quanquam in fronte Caucasi solibus opposita nasci tantū eas aliqui tradidere. Semina à iunipero siliquis distant paruulis, quales in phasiolis uidemus. hæ priusquam dehiscant, decerptæ tostæq; sole, faciūt quod uocatur piper longum. paulatim fatiscentes per maturitatem, ostendunt candidum piper, quod deinde retorridum solibus, colore rugisq; mutatur. Verum & ijs sua iniuria est, cæliq; intemperie carbūculantur, fiuntq; semina cassa & inania. Alij in Caucasi fronte, qua soli sit obuersus, arborē piperis ostentāt, ad iuniperi similitudinē, diuersos ædere fructus affirmant. Quibus erumpit uelut corymborum fimbria, dicitur piper longum. quorū cutē rugosam calor fecerit, aut caducus sole torretur, nigrum uocant à colore: quod est incorruptū, album est. Theophrastus duo constituit genera, rotundum erui modo, putamine carneq; subrutila, ceu lauri baccæ: alterum oblongū, nigrum, semina continens papaueracea, quod multo ualidius priore iudicatur. Ambo uim excalfactoriam possident: quamobrem aduersus haustum cicutæ uenenū auxiliātur. Hoc idem Athenæus Theophrasti iudicio fretus asserit. Philostratus longè aliter de pipere sentit, tradens Caucasi partē, quæ ad rubrū mare porrigitur, diuersis aromatum generibus esse consitam, in cuius præruptis lateribus exoriuntur piperis arbores, quæ similes esse uisuntur illi, quam Græci agnon quasi castum, nostri uiticē appellant, cum partibus alijs, tum maxime fructuū racemis. Proueniūt crepidinibus, locisq; hominum generi plurimum inaccessis, ubi simiarum populus cauernas montis & cuniculos incolit. quæ quoniam uelut agricolæ in Indos sua conferunt officia: illi accepti beneficij non immemores, à leonum iniurijs uindicant, qui ægroti & medicinæ & cibi gratia magnopere simijs insidiātur. Quod ad piperis collectionem pertinet, sic se habet. Accedētes ad radicē montis Indi, factis sub arboribus areis, decerpentes baccas arboribus interdiu adrepunt, & lectum inibi piper congerunt in aceruos, quasi rem neglectui datam æstimatámque minimi eo proijciant. circumstantes uerò simiæ atq; in auijs abditæ uindemiam hanc eminus intuētur: quum aduesperascit, Indorū opus imitatæ, bacciferos arborum termites magno metendi studio in areas aceruatim conferunt; ac ubi dies illuxit, reuertentes Indi piperis

cumulos

cumulos aſportāt, quos nullo labore ſed noctu partos conquiſierūt. Huc facit, quòd Dioſcorides uiticem ſiue caſtum à Romanis dici piper agreſte, forſitan ob eam quam retulit ſimilitudinem adfirmat. Audio piperis arborem iam Italiam habuiſſe, maiorē myrto, nec abſimilem. Galenus & poſt eum Paulus prodiderunt radicem piperis uires coſti prorſus æmulari: ſed fructum cōgerminantis primum arboris longum piper dici, quod humidius intelligitur, argumento quòd facile depoſitum pertūdatur, & celeriter cariē ſentiat, neq; protinus, ſed ſenſim linguā uellicet. Qui uero acerbæ uuæ modo pubeſcit, candidū piper nominatur, acrius nigro quod maturitate retorridū exaruit. Vtrunq; uehemēter excalfacit & exiccat. Sed longe aliter, quàm Teophraſtus & adhuc Philoſtratus, qui Luſitani regis diligentiſſimi ſtudio, liburnicis magna parte meridiani ſitus ambitu Mauritaniæ circūuectis, in nouū orbē ſe contulerunt, natales reliquamq; faciē ſtirpis ad nos reuerſi, repręſentarunt: quum plurimas ſe uidiſſe fateantur, fruticē non arborem piper ædere narrant, albæ uiti ſepibus proreptanti ſimillimā, uicinas ſcandentē arbores, quæ racemoſum fructum oſtēdat primum uiridē nec aliter quàm in liguſtro coaceruatū. Hunc, antequā legitima maturitate nigreſcat, lectū, ſub ſole palmeis tegetibus expandunt: ſic baccas ſolis æſtu corrugari, uel paſſas nigreſcere cōmemorant. In eodem frutice longum piper aut album offendi negant, ſed alias arbores, quæ ſapore piperis nonnihil ferant oblongum, compactilibus callis racematim cohærentibus, ueluti ponticæ nucis iulum, quod inibi longum piper incolæ nominant. nanq; tam æmula facie longum piper exprimunt, ut niſi ſapor fallaciam proderet, nullo inſigni diſcerniculo notarētur. Vides, quàm diſſimiliter exotica arbos à uarijs autoribus ſit depicta, qui forſitan eam non uidiſſent, ſed potius indigenam fidem ſequuti repręſentarunt. Id tamē non eſt omittēdum, arboraceū fruticē apud nos eſſe quo uelut uiua ſepe latiores hortorum areas, uenuſtatis potius cauſa quàm munimēti cingunt. Is altitudine ternū cubitorum inoleſcit, et uitiginea fronde uiret, ſupra modū aſpera utriſq; lateribus acuminata, medio in mucronē deſinēte, ambitu leuiter fimbriato, ſatis ad lupi ſalictarij, uel albæ uitis foliū accedēte. Ramos fundit breues, in quibus excuſſo flore primū bacculę pendēt uirides, ut in liguſtro racematim coactæ, quæ maturitatē adipiſcentes nigreſcūt, guſtu & ſapore piperis, ſed mitiuſculo. Eæ prorſus rotundi piperis faciē exprimunt: uerum deſideratur in eis retorrida illa rugoſaq; maturitas. abeſt etiam illa ualidior amaritudo. guſtum piperis ſapore complent: & os, quibus anima fœtet, odoris iucunditate cōmendant. Piper olitores noſtri nominãt, quòd atrum piper colore & ſapore forſitan ęmulet: ſit ergo nobis piperaſtrū, quo ad melius uocabulū inuenerimus. Vides itaq; quàm cæca ſit harum rerum effigies. nam piperiferā arborē Plinius iunipero ſimilē fecit, nigrumq; baccis eius adulteratur myrrhæ uim trahentibus. Philoſtratus uitici cum fructu tum reliquo arboris habitu cōparauit, natales tamē ambo cōſimiles utriſq; reddunt. Sed nec immerito de lōgo pipere ſatis ambigitur: quoniam ſiliquula ſit faſiolorū modo teres, ſemina continens papaueracea, uel tenui milio ſimilia, priuſquā dehiſcat decerpta toſtaq; ſole. autores ſunt Theophraſtus, Dioſcorides, Plinius: paulatimq; ſe pandens per maturitatem oſtendit candidū piper, quod deinde ſolibus intoſtum mutatur in atrū. Alij oculata fide referunt longū piper eſſe ex alijs arboribus uelut nucamentum quoddam, exilibus granulis ſquamatim compactum, quod uelut iulus in auellana nuce, uermiculoſa facie dependet, piperato guſtu: nunquam tamē in album uel nigrum piper coaleſcere. Qui uitici ſimilarunt, iulum compactilibus granulis coactum, in eadem arbore fructum, uelut quendam conuireſcentis ſeminij conceptum contendunt: quale forſitan in ſalicibus quiddam apparere cernimus, & etiam uitici, nuciq; ponticæ. Nec deeſt qui tradat uiſum ſibi in India piperis fruticem, hederæ modo amplexicaulē, folio mali aſſyrij: ſed carnoſiore pinguiq;, racemis palmaribus, coloris immaturæ uuæ. hos legi menſe Nouembri, ac inſolatos nigreſcere. Nec ijs ultro citroq; adiunctis uolumus fidem antiquorum placitis derogare. Varię ſunt forſitan diuerſis regionibus arbores piperiferæ: uti & uaria palmarum, multarúmque ſtirpium genera, palmulas tamen ferentia. In Aegypto, ut Straboni placet, granum piperi ſimile, paulo tamen maius naſcitur, corſion nomine, quod piperis uicem & acrementum penſat, ſi alterius non detur occaſio. Excalfactoria omnibus facultas. Vrinā cient, concoquunt, eliciunt, diſcutiunt, caliginē, quæ oculorum claritati offunditur, fummouent

mouent

mouẽt, horroribus febriũ ambitu repetentiũ potu uel illitu ſubueniunt. ſerpẽtium ictibus auxiliantꝰ. partus ex utero trahunt conceptum abortu uitiant, ſi fœmina poſt cõgreſſum cum uiro, uuluæ admoliatur. ad tuſſim & uitia pectoris omnia potu uel eclegmate proficiunt. anginę cum melle conueniẽter illinuntur. tormina cum tenerrimis lauri folijs diſcutiunt. Capitis pituitã eliciunt, ſi cum uua paſſa commanducentꝰ. Somno dolores finiunt: omninoq; ſaluber eorum uſus exiſtimatꝰ. appetentiã inuitant, & auiditatẽ cibi moliuntur. Concoctiones adiuuãt iurulentis inſparſa, quæ ad intinctus parantur. Strumas cum pice digerunt: uitiligines ex nitro emaculant. torrẽtur noua fidelia in carbone, cõmouenturq; ſæpius. Galenus candidum reliquis prætulit, ut nigro acutius. Plinius uim feruentiorẽ nigro tribuit, cui adſtipulatur Dioſcorides. albũ rarius ad nos defertur. Farina eius naribus attrahitur ad ciundas ſternutationes, deuocandamq; capitis pituitam.

Gingiber. Cap. XLIIII.

G Ingiber in Arabia atq; Troglodytica in uillis naſcitur paruæ herbæ radice candida. Non eſt arboris piperiferæ radix, ut aliqui exiſtimauere, quam uocãt ſingiuerim, alij uero gingiberim. cum ea coſto potius ſimilis ſit, odorata, piperaceo guſtu. accendit hæc linguam, ſaliuam ciet, ex aceto lienem imminuit. capitis pituitas per os elicit cum uua taminia cõmanducata. Qui gingiberim uiderunt in India, hac facie repræſentant. Radix geniculatis ſerpit internodijs, crebroq; ex ijs & ex acumine nouas radices ſpargit, folia bis terue in anno fundit arundinacea, ſed quę in breuiorem exilitatem faſtigantur: in totum gramen dicunt æmulari, nec quicquam in ea regione frequẽtius inueniri. Subdunt nõnihil ſubeſſe diſcriminis in ſapore, quod maxime ſentitur, cum præcox uel intempeſtiua fuit meſſis. Opportunum legendi tempus cum folia inaruerint, alioquin & teredinibus obnoxium eſt, & carie tentatur. Galenus ob incoctam quandam & excrementitiã uliginem facile pertũdi commemorat, id quod immaturi humoris argumentum eſt: nihil enim quod exacte ſiccum fuerit tale uitium experitur. Cariem etiam, ut idem refert, facile noſcit & tinearum iniuriam piper longum. Cupide ad opſonia utuntur Septentrionales populi. Recens radix ac tenera quę uetuſtatem nõ ſenſit, conditur melle, & ita defertur ad nos, uernaculo humore non exucto: hanc uocãt zinziber uiride, quòd adhuc ſucci plenum aſporteꝰ: Gallis omnibus *gigembra* radix hæc dicitur. Coctiones adiuuat. diſcutit inflationes: uenerem proritat: reſtituit oculorum aciem humoris profluuio hebetatam: diſpeſcit tenaces interaneorum humores: in reliquum eadem uis, quæ & piperi.

Hebenus. Gaiacum. Berſilicum. XLV.

Ebenum Virgilius Maro celebrauit, nuſquã alibi quàm in India naſci profeſſus. Hoc ſola mittit, nec tamen uniuerſa, uerũ exigua ſui parte genus hoc

H gignit. Arbor eſt plerunq; tenuis & frequentior, uimine raro, in craſſitudinem caudicis extuberata, hiulco cortice & admodum reticulato, dehiſcẽtibus uenis, adeo ut per ipſos ſinus pars intima uix tenui libro contegatur: lignum omne atq; mediale eadẽ ferme & facie & nitore, qui eſt in lapide gagate. Indi reges ex eo ſceptrum ſumunt, & quaſcunq; deorum imagines non niſi ex hebeno habẽt. Item ferunt materia iſta liquorẽ non contineri noxium, & quicquid maleficij fuerit, tactu eius auerti. Hac gratia pocula ex hebeno factitant. Ita nihil mirum ſi peregrè ſit in pretio, quo etiam ipſi quibus prouenit, honorantur. Hebenum ex India Romæ Mithridatico triumpho primum Magnus Pompeius exhibuit. dẽſiſſima ex omni materie, & ideo grauiſſima iudicatur hebenus: nec in aquis fluitat, ſed tota mergitꝰ, caudice & aſpectu buxo ſimilis, decorticato ſumma nigrities. Hebenus cæſa dureſcit in lapidẽ, ut iam uideatꝰ hodie quoq; parte ſaxũ, parte lignum, ceu inchoato opere non perfecto, neq; cariem neq; uetuſtatem ſentit. Accẽdi Fabianus negat: uritur tamẽ, ut conſtat, odore iucundo. Duo genera eius. Rarum id quod melius, arboreum, trunco enodi, materie nigri ſplendoris, ac uel ſine arte protinus iucundi. Alterum cytiſi modo fruticat, nodoſum & candidis tænijs uittatum, totaq; India diſperſum eſt. Herodotus eam in Aethiopia naſci intellexit, ubi meridiano cardine ſyluę hebeno uirent. Verùm Aethiopicum palmarũ generis eſſe creditur. Pauſanias Cyprij cuiuſdam fretus teſtimonio, qui herbas ad hominũ ſalutem natas noſcebat, tradit

hebenum

hebenum nec folia nec fructus ædere, nec usquam prorsus sub sole uideri, uerum radices esse tantum terra cõditas: in Aethiopiaq; quosdam artifices esse scrutandi hebeni gnaros, nec facile ab alijs nisi fodiẽdi peritis inueniri. Dioscorides Aethiopicum laudauit magno splendore, cornus expoliti nitore, citra leuorem prædensa materie, si frãgatur gustu mordaci, odore cum uritur iucundo, citra fumi tædium. Recens succensa propter pinguitudinem igni conflagrat, lignoq; ad cotem trito rufescit. Addidit Indicum aduehi discurrentibus fuluis candidisq; maculis frequentibus insignitum: sed antedictum præfertur. Quidam ligna sesamina & acanthi pro hebeno uenditãt: sed deprehenduntur, quòd in rimas quasdam dehiscunt, solutioraq; conspiciuntur: item in taleolas colore purpureo nitentes fatiscunt: eadem admota linguam non uellicant, nec succensa igni flagrant. Hebenus caliginem oculorũ discutit. cõtra ueteres fluxiones & pustulas pollet: ligno præsertim quod ad cotem teratur, in collyria addito. Scobem & ramenta in uino chio macerata noctem & diem, mox trita in collyrium digerunt: alij terunt prius & deinde percolant. Quibusdam pro uino aquę placet usus. Hebenũ in cruda uritur fidelia, donec abeat in carbonem, ex emptũq; plumbi modo lauatur, & ita siccis auxiliatur lippitudinibus. Est & genus aliud ijs proximum nuper longis nauigationibus nouo orbe petitum. Gaiacum patrio nomine uocãt. Lignum est primum scabro rimosoq; cortice uestitum, materia intus ex atra rufescẽte, grauissima, ita ut pondere & ligni spissitudine in aquis nõ innatet, sed illico more buxi sidat. Verum interna pars quę medullacea creditur, cãdido ligni circulo cingitur, quo delibrato pullities quadam tenus in fuscum degenerãs cernitur, hiante nõnunquam intestina materie, quæ tãta duritie prædita est, ut aciem ferri respuat, nec temere serræ aut scobinę limationem reformidet. Quòd si accepta est plaga cõtrahit se protinus, clauditq; suum uulnus, & ob id contumacius transmittit ferrum. Sed cui ualetudini sit dicatũ nũc exponemus, si modo nonnulla quæ ad rem faciant, enarrauerimus. Sensit ætas nostra nouum morbum, omniq; æuo priore incognitum: qui per Hispanias, Gallias, Italiã, totamq; Europam uagetur. Irrepsit Caroli Gallorum regis principatu, quum Alpes superaret, Italiam petiturus: quamuis antea non longe per Hispanias serpsisset. quapropter tanquã inde tracta origine lues Hispanica cœpit appellari. Nonnulli, quòd à genitalibus ferè oriebatur, pudendagram: uulgus ioculari primùm lasciuia, ut est procax natura alienis miserijs, *uariolum* nominauit. Ea pestis magnam generis humani partem sua cõtagione prostrauit. Id malum sensere magistratus, sensere mancipia, sensere proceres, sensit humilis plebs ueloci unius ad alterum trãsitu. Hæc in adultis, qui uenerem iam experiebantur, genitali parte primum hanc labem contrahente grassari cœpit: deinde ad pueros & infantes aut mammarũ suctu, aut cum labefactatis decubitu contagio transeunte. Tradunt genitrices huius uitij primùm fuisse insulas, unde gaiacum defertur, in quibus passim omnes hac lue corripiuntur, ubi nullam aliam quàm solius gaiaci operam adferentes, sese ab huius morbi noxis uindicant: esseq; peculiare harum insularum malum, huicq; ligno non rebellans uitium cedit. In nostro orbe deterius sæuit, sine tamen subita pernicie uitæ: sed tanta fœditate, tãtaq; duturnitate, ut mors quæcunq; præferenda esset, nisi hac lue tacti diutius supplicia uitæ traherent. Primum ea genitales sedes serpentibus obsidet pustulis, quæ mox in tetra degenerant ulcera. ea pascunt, uorant, putidumq; uirus eructãt, difficulter parent medicamentis, neq; sine carnis iactura sæpe ducunt cicatricem: qua quum fuerint obducta, longe molestior inuadit pestis, ulcerum uiolentia aliò commeante. Siquidem in pube & partibus pilo contectis erumpunt scabies feræ, deinde in alias corporis partes se conferunt. A cute tumente attolluntur magna ex parte ducto in orbem ambitu, alijs deciduis, alijs subnascentibus: quæ si scabantur, contumacius resurgunt in radice. Nonnunq; squaroso cortice turgentes callo squamatim compactili supra modum extuberant. Parua hæc essent, nisi longe deterior labes sequeretur: quum hæ delitescunt, huius luis furor in artus sæuit. Sed internodia magis occupat, primumq; membranas ossa uestientes exest: deinde in durissima quæq; facto impetu, ossa carie uitiat, summaq; repetens, ignes sacros, nomas, chironia ulcera suscitat: sæpe duritias ossibus innixas, quæ maturitati rebelles in serpentia ulcera degenerent, & membratim mutatis sedibus suis subrepant. Sæpe colluuies illa in osseam coit duritiam, quæ uelut additamentum quoddam tam pertinaciter ossi cohæ-

ret, ut nullo ferè diuortio ſeiũgi poſſit, oſſaq́ꝫ duriſſimis uelut appendicibus amiſſo priſti-
no æquore ſcateant. Imbuta uirulento humore oſſicula putrent. hinc lacunoſa facies, cica
tricoſum corpus, aut tumoribus exaſperatum cernitur, ut priſtinum decorem illum om-
nem exuiſſe noſceres. Cartilagines momento depaſcit, ut ademptum pleriſque naſum ui-
deas, aut depreſſa carne caducũ, cum nullo fulciatur adminiculo. Et nuper in milite quo-
dam, qui hac lue laborauerat, uidimus oſſa crurum, brachiorum fœminumq́ꝫ in tantã de-
ſciuiſſe mollitiam, ut in quam liberet partem obſequioſa ceræ modo flecti poſſent: adſci-
tiq́ꝫ fuere peritiores medici uidendi miraculi cauſa, ut ſi quando ſuper hac re conſuleren-
tur, ſpectatę nouitatis facerent fidem. Ea tandem balineorũ naturalium uſu in priſtinã fir-
mitudinem redacta fuere, ſuumq́ꝫ uigorem ac uernaculum robur recuperarunt. quod con
dentibus hæc nobis oculata fide uidiſſe & palpaſſe teſtamur. Sed miles illitum quendam
è ſerpentis adipe cauſabatur, quo ſupradicta membra fuerãt frequenter delibuta. Sed hoc
ualetudinis genus pertinacius hæret quàm ut facilè poſſit elidi. quare uel ſit uitæ comes,
uel certis annorum intercapedinibus redux, ita, ut ſæpe nono, undecimo, uigeſimo, ſæpe
celerius aut tardius repetat, fermento huius in aliqua parte corporis deliteſcẽte. Redeun-
tis teſtimonia ſunt aphthæ, ulcera in ore depaſcentia, quæ uix ullis cedant medicamentis.
Sic tamen medicina partim nouitate, partim pertinacia morbi uicta, ad temeraria cõfugit
auxilia, non minus ferè q̃ꝫ inſultus morbi timenda: ſic ut huius luis ſcaturigines reſiccaren
tur, uligoq́ꝫ membrorũ exhauriretur, ad argenti uiui noxios illitus uẽtum eſt, quo magna
uis humoris per faucium anguſtias euadens expueretur. Sed inde tonſillę mirum intume
ſcebant, lababant dentes, gingiuæ propemodũ exedebantur, ſæpeq́ꝫ fatiſcens uua deſcen
debat, quæ nullo tacta remedio in ſuam ſedem reſiliret. Hinc humores infrenati utpote ea
non amplius arcente, præcipites ad pulmones deuoluebantur: unde difficultates ſpirandi,
orthopnœæ prodibant. tandem tabes inuadebat, quæ miſeros frequentius animũ deſpon
dentes tolleret. Gliſcebat argenti uiui uſu luis huius iniuria, tanquam remediũ morbo fa-
ueret, potius q̃ꝫ ipſum amoliretur. Sic medici tandem deſperantes ualetudinem abactum
iri, ſuamq́ꝫ uidentes, quòd morbum non finirent, authoritatem eleuari, nuper ad gaiacum
ſe conuerterunt, quod & morbi & argenti uiui reliquias digereret. Nanq́ꝫ tumores qui fe
rè in oſſeam duritiẽ occalluerãt, diſcutit, uetuſtas efficaciſſimè ſiſtit fluxiones, erumpen-
tes uniuerſim puſtulas cohibet. Lignum ſerra tenuiſſimè diſſecant, dum abeat in ſcobem,
ramentaq́ꝫ diu noctuq́ꝫ macerata in aqua fidelia noua, uel fictili diligẽter obturato, ne ſuũ
uaporem exhalet, aut uim ſuam expiret, decoquunt ad tertias aut dimidias. ex hoc deco-
cti iure bis die binos cyathos, aut plures præbent potandos. Sed inedia ferè tenuiſq́ꝫ ratio
uictus indicitur: ſic triginta dierũ ſpatio magnã horum incõmodorum partẽ euaneſcere
tradunt. Quo tempore prorſus ligni decocti iure utentibus uino interdicitur, cuius uice
ſecũdarium ligni cremorẽ ebibunt, ne ueteres defluxiones & plagas uinum refricet. Sed
nihil niſi ſumma nigritia uidetur ab hebeno diſſidere, qua cedit: cæteris tamen uiribus &
naturæ dotibus cum hebeno certat. quare genus eius eſſe nuper ad nos delatũ ſatiſq́ꝫ obi-
ter & defunctoriè diximus. Cæterum auorum noſtrorũ memoria deportari cœpit ex in
ſulis, longo liburnicarũ nauigatu quæſitis, lignum, quod gentilitio nomine Berſilicum
uocant, uel potius breſilum, imbuendis magnopere uelleribus expetitum. Hoc teres &
enode cernitur, tenui ueſtitum libro, ſubter materie dilutiore purpura rutilante. ex ea ma-
gnum infectores faciunt quæſtum, multis ideò nummis uænit. Siquidem hoc ligni genus
in tenues particulas, aut taleolas findũt, & aliquot diebus macerãt lanas, elutriataſq́ꝫ cor-
tinis incoquunt, ut ſuccum liberaliter ebibant. Colos tanto dilucidior, quanto ſaturitate
fraudata, minus ſaniei huius epotarint: ſed ſi plus eſuriunt uellera, ut largius ſucco ſatien-
tur, ſubnigrante colore refulgebunt. Certaret is infectiuus colos cum purpura, ſi pannis
tam pertinaciter hæreret, ut primam gratiam geſtatu, attritu, aut uſu non exueret. ſed uel
lus huius ſucci non ſemper tenax, in rubrum colorem degenerat. Qui librorum mãgonio
dant operam, ſegmenta ligni aceto tantiſper macerant, dum omnem coloris uim ad ſe ra-
piat, cui nonnihil gummi, ne chartas penetret, adijciunt. hocq́ꝫ nõ ineleganti purpureo li
brorum margines ductis concinniter lineis exornant. Itidem atramenti ſcriptorij uice uo
ces quas uelint marginibus adnotari, hac roſacea ſanie ſparſim exarant. quare *roſeum* uel

potius

potius *rosetum* uulgus nominat. Hoc tam eleganti uenere libros commendat, ut lassos, & continuo conspectu nigritiæ & candoris fatigatos oculos sua iucunditate recreet. Iam in multas rerum perpulchrarũ formas lignum tornatur. Sed quam in medicina uim nactum fuerit, nondum comperi.

Abies. Cap. XLVI.

A Bies Græcis elate, Gallis & *sapinus* & *auetum* dicit̃. procera arbor est & recta, semper uirens, pino nõ dissimilis, radice neruosa singulari, multis hirsuta capillamẽtis, caudice rotundo, folijs pinnatis, modoq́; pectinum insectis, summo mucrone rigentibus, flore croceo, specioso. Rami penè statim ab radice modici uelut brachia lateribus inhærẽt, subrectaq́; diuisura in cælũ nõ proni tendunt. Hæc in fastigium assurgit usque eo densum, ut facilè quasi concameratũ imbres arceat, nec temerè pluuiam trãsmittat. E ramis eius modo panicularum nucamenta squamatim compacta dependent. Profert pilulam quæ nucleum cõtinet. is crescit hyeme, aperitur uere. Pilula tota cadit, cum folia cœperunt crescere. Sed cum abietũ aliæ mares sunt, aliæ fœminæ: illorum nucibus pauci quidem nuclei parte priori insunt: harum autẽ nulli omnino. distant inter se folijs: masculæ enim pungentiora acutioraq́; & magis flexa, unde & arbor intuitu crispior, & in plenum hilarior. Quinetiam materie differunt: nam fœminæ mollior, candidior, operibusq́; facilior, in totum prolixior caudex. nam mari uersicolor, latior, durior. Crescit primum abies quoad libero sole fruatur, neque interim crassescit neque fruticat. At ubi in iustam altitudinem excreuit, in profundum latúmque dilatatur, sic ramorum exortus laterales germinationes sequũtur. Arbor tota instar cepæ multiplici cortice tunicatur, rigore naturali cõtenta, non cito flectitur ab onere, sed renititur. Procreat & alit termitem, ab eoq́; uitiatur. Ignem facilè concipit, uehementẽq́; flammam eiaculatur, quod raritati aeris qui ei insidet, refertur acceptum. pars arboris inferior enodis, eiecto torulo ad intestina opera comparatur, & sapinea si Vitruuio credimus, uocatur. Superior nodosa duriorq́;, fusterna dicitur. Situs eius in uertice montium, quasi maria fugiat: quamuis & ualles diligat. Gaudet frigidis umbrosis'que, in quibus longè pulchrior quàm apricis adsurgit. Abies præciso caudice, uel etiam detonso cacumine perare scit, quũ tamen reliquæ omnes magna ex parte reuirescant: ea demũ decisis (quod mirum est) cacuminibus emoritur, quum cæteræ detruncatis uerticibus durant. Cultum abies aspernatur, quapropter hominum diligẽtia degenerat. E semine tãtum, ut omnes coniferæ, nascitur. Floret croci colore circa solstitium. Semen uerò reddit post Vergiliarum occasum. Exiguum resinę arbos desudat. Sed non est fastidienda hæc cognitio, neque in ultimis ponenda: quòd cæterarum ferè arborum umbra quibusque satis sit nutrix, quando quidem ea uindicet ab sole uel frigoribus: umbra tamen abietis subditis fruticibus est nouerca. nam quęcunque attigerit, non dubiè uenenum est. Abies non est ruinis opportuna, nec facilè quòd amara resipiatur, teredinẽ sentit. Abieti nodi recti, & rami modo quodam infixi: quam ob rem materia eius ualidissima & in rectum firmissima. Eadem ualuarum repagulis & ad quæ libeat intestina opera aptissima, quocunque fabricæ artis genere spectabilis, ramentorum crinibus pampinato semper orbe se uoluens, ad incitatos runcinarum raptus. Eadem glutino sociabilis. expetitur etiam nauigijs. Meminit duodecimi uoluminis calce cuiusdam abietis Plinius ad unguenta pertinentis, quam elaten uocant, alij palmam, alij spathen. laudatur ut inquit Ammoniaca, mox Aegyptia, dein Syriaca, dũtaxat in sitientibus locis odorata, pingui lachryma, quæ in unguenta additur. Vbi uidetur Plinius abietem cum ea palma confudisse, quæ medicinæ confert germina, folia, & corticem. nanque nulla pars abietis, quòd adhuc inuenerim, unguentis nedum medicaminibus addicta cognoscitur. quare nec Dioscorides nec Galenus usquam in arborũ censu abietis meminerunt. Sed elate Dioscoridi palmarum adhuc florentium fructus inuolucrum est, quod unguentis nascitur, utuntúrque eo pigmentarij institores ad domandum oleum spissamenti loco. Præcipua authoritas odoratæ, præclusæ, pingui intus lachryma. Atqui Pliniana lectio huic ferè Dioscoridis iudicio uidetur subscribere. Galeno quod elate uocatur, tenerũ est palmæ germen. Paulus è partibus palmæ eam magis astringere profitetur, quæ sit enascentis partus indumentum. Hesychius elaten prodidit primum partu

rientis palmæ germen. Iis ſufficienter conſtat eam, quã Græci uocãt elaten, non eſſe quam Plinius aſſerit abietem: ſed idem potius eſſe elaten quod ſpathen. Nam ut idem prodidit, palma ſola in ſpathulis habet fructum racemis propendentem. Spatha itaque proſilientis fructus operimentum calyxq́ nominabitur. ſed de his hactenus. Abies reſinã fundit cum primis quoque celebratam, quoniam odorata ſit, nunc paſſim in officinis pro terebinthina ſubſtituitur, gallicum uulgus *auetam* uocat. Emollit, cruda concoquit, tuſſim ueterem ſedat. Vuluę onera extrahit etiam ſuffita, hærentes renibus calculos deturbat, urinam potenter mouet. remorantes arenulas exigit, palpebras commodatiſſimè replicat, fractis utiliſſima auribus & purulentis cum oleo & melle: item prurituí genitalium.

Acer. Cap. LXVII

A Cer Gallis *erable* uocatur. Arbos eſt tiliæ non abſimilis forma & magnitudine: uerũ cortice paulo ſcabriori quàm illa ueſtitur, ſubliuidoq́, craſſo & flexui contumace. Radicibus paucis, ſublimibus, criſpis, materie uenis longioribus fluctuante, molli, macilenta, gracili. Acer ſumma ſoli facie gaudet, facileq́ capeſſit incrementum. Semen æſtate reddit. In riguis potiſſimum naſcitur. Rara (ut Idæi uolunt) inuentu. De flore naſci aiunt fructum non ualde oblongum, paliuro ſimilem, uerum oblongiorem aſſignant. Græci genera ſitu diſcreuerũt. Campeſtre enim cãdidum eſſe nec criſpum, quod γλαῖνον uocant. Montanum uerò criſpius duriusq́, etiamnũ è maſcula criſpius ad lautiora opera. Tertium genus, quòd ex ea materia iumentis iuga comparãt, zygiam, rubentem, fiſſili ligno, cortice liuido et ſcabro. Hoc alij proprij generis eſſe malunt, & latinè carpinũ appellãt: Latinis uerò quæ in campis eſt præcipuo ligni candore, minus criſpa rarioŕq́ uocatur gallica. Alterũ genus planis potius naſcitur, germinatq́ celerius, criſpo macularum diſcurſu contortius: unde à ſimilitudine gemmantis caudæ pauonum nomen auſpicatur. Excellentius hoc habetur & apud Martialẽ operum elegantia ac ſubtilitate citro ſecundũ. E uiliori genere craſſiuenium uocatur. Plinius author eſt hac in arbore duo tubera reperiri, unum bruſci nomine, alterum moluſci. Illud intortius, criſpum: hoc ſimplicius, ſparſum. Pulcherrimũ illud quidem, ſed hoc multo excellentius, & quod haud dubiè citro præferretur, ſi menſarum amplitudinẽ caperet. nunc intra pugillares lectorumq́ ſilicios aut laminas, raro uſu ſpectatur. Quantum ad medicinam pertinet, aceris radix contuſa iocineris doloribus utiliſſimè imponitur.

Adipſos. Cap. XLVIII

A Dipſos Aegyptia palma eſt, uiridis, odore mali cotonei, fructu capparis, nullo intus ligno, hunc Plinius myrobalanum appellat. Colligitur autem antè paulo quàm incipiat matureſcere: quod relinquitur, phœnicobalanus uocatur, & nigreſcit, ueſcẽtesq́ inebriat. Fructus aluum & menſes ſiſtit ex auſtero uino: ſic & uulnera cõglutinat. Theophraſtus hanc à fructu balanon quaſi glandem appellauit. Arborem magnam, non rectam ſed contortam, folio ſimili myrto, fructu quidem ad mandendum inutili, ſed grato odore: magnitudine uiſuq́ inturi proximo. Cuius putamine contuſo unguentarij ſolent uti. Materie ualida tam ad alia, quàm ad nauigia percommoda. Adipſos ea uocatur, quòd guſtata ſitim arceat. odor idem qui malis cotoneis: ſed demum ſitim ſedat, ſi priuſquam maturuerit, decerpatur. nam ſi matura ſumatur, ſenſum intercipit, greſſum præpedit, linguam retardat, obſeſſisq́ue mentis officijs & corporis, uitium ebrietatis imitatur.

Adrachne. Cap. XLIX

A Drachne ſylueſtris eſt arbor haudquaquam procera, neq́ in planis naſcens, ſimilis unedoni, folio tantum minore, nunquam decidente prętérq́ ab imo, cortice nec ſcabro quidẽ uel ſquaroſo, ſed qui circũruptus uideri poſſit, tã triſtis eſt aſpectu. Plinius apud Theophraſtum περιπηγνύμενον hoc eſt circum gelatum legit. Fructu arbuto nõ diſſimili. In mõtibus frequẽs prodit. Adrachne perpetuo cacumine uiret, cum inferiorem frondem dimittat. Nanque decidua ei folia præterquã ſummis uerticibus, ac propterea ordine ſemper præpoſtero ſuccreſcit. hæc bifera traditur, priorem fructum incipiẽte uua pubeſcere peragit. Alterum, quũ floret ineunte hyeme. Porrò cũ omnibus arboribus à ſubere mors ſit cortex in orbem detractus;

eo auulſo

eo auulſo adrachne non offenditur: niſi quis corpus uehementer preſſerit, germenq́; futurum luxauerit. In Helicone arborem hanc Pauſanias enaſci tradit frequentem, & ſi andrachnum uocari credidit. Magnitudo arbori non præcipua. materiam mulieres expetũt ad opus telarium textoriumq́;. Adrachnem omnes ferè, qui græcas literas callent, portulacæ nomine interpretantur, cum illa ſit herba & andrachne uocetur, unius literæ diuerſitate. quo ſenſu fretus ut ſpero Theodorus apud Theophraſtum litera ſimiliter extrita portulacam uertit eruditius quàm felicius. Similis huic apharca è ſylueſtri arborum genere, æterna fronde uirens, non niſi in montibus enata, Olympo monte frequẽs, ſeptis uallisq́; utilis, urendo quoque ut prædicant. Inter biferas hæc traditur. primum fructum maturat, quum dulſceſcit uua, ſecundum quum appetit hyems.

Alnus. Cap. L

Alnus apud nos latinum nomen retinuit. ſterilis eſt arbos, caudice recto, ligno medullaq́; molli, adeò ut graciliores uirgę cõcauentur. folio pyri, ſed ampliore ac neruoſiore, quadantenus orbiculato uirgatoq́;: cortice ſquaroſo, foris albicante, intus rufo, qua de cauſa coria tingit. Fructu nullo, cum nihilo minus floreat. Radice ſumma, nec quàm laurus maiore, tenui. Alnus in plana deſcendit, aquoſisq́; gaudet, quanquam ancipitem agat uitam. Alnum quandam fructiferã, aliam ſterilem prodidit Theophraſtus: utranque tamẽ floreſcere fatetur. Idem fœcundam ſemen autumno reddere contendit. Ariſtoteles inter naturæ miracula retulit, alnos in ſola Creta non eſſe ſteriles. Alij alnum duntaxat ſcopis naſcentem, nullum ferre fructum prodiderunt: quare infelicem exiſtimari, damnatamq́; religione. Naſcitur haud ferè alibi quàm in aquoſis. materies eius ad naualia commendatur. In paluſtribus locis infra fundamenta ædificiorum palationibus crebrè fixa, permanet immortalis ad æternitatem, & ſuſtinet immania pondera ſtructuræ, & ſine uitijs conſeruat, quòd aere ſit & igni plurimo temperata, non multum terreno, humore pauco. Itaque non poteſt extra terram paulum tempus edurare, ſed in humore obruta, permanet ad diuturnitatem. Nam multa ædificia ſub fundamentis, eius generis habent palos. Quantum ad medicinam pertinet, ſuppurationes folia diſcutere tradunt.

Amygdalus. Cap. LI

Amygdalus ſingulari radice firmatur, prægrandemq́; ac altè defixã agit, caudice procero, ſummatim compluribus ramis brachiato, folijs ſalignea ſpecie, prælongis: flore foliato, candido, quanquam & amygdalorum quarumdam ſubruffus exeat. Arbos ſucco pingui turget, lachrymamq́; rimoſa plorat, quæ ſtatim concreſcit in gummi. Verum ne ad ulla quidem utpote inutilis expetitur. Huius nuces gemino protectæ operimento, puluinati primũ calycis, mox lignei putaminis, cui ſolidus ſubeſt nucleus, acriore etiamnum obductus callo. Quarum duo ſunt genera, nempe amarum & dulce. hæc ſuauiora, illa ſalubriora creduntur. Theophraſtus ex amaris dulces fieri tradit, ſi ſtipite circumfoſſo & ab ima parte circumforato defluens undique pituita detergeatur. Has nuces Cato græcas nominauit. quare non ab re uenit in dubium, ſi hæc arbor fuerit in Italia eius ætate. Quidam tamen eas in iuglandium genere ſeruant. Omnes quoque thaſias nuces appellari uolunt. Columella tamen uidetur diuerſa ſtatuiſſe genera nucis græcæ, iuglandis, amygdalæ. In libro quinto ſeorſum amygdalæ feracitatem proſequutus eſt, niſi græca nuce tantum amaram (quod ferè ſuſpicor) intellexerit: nam primam nucem græcam gemmaſcere fatetur, quod Plinius de amygdala confirmat: qui ex ijs, quæ in hyeme Aquila exoriente concipiunt, florere primam omnium amygdalam mẽſe Ianuario prodidit, Martio uero poma matureſcere. Eandem, antequam deponatur, in aqua mulſa nec minus dulci macerãdam Lucius cenſet, ut iucundioris ſaporis fructum, quum adoleuerit, præbeat, & interim melius atque celerius frondeat. quod de amara nuce, ut amarorem exuat, intellexiſſe Columella facilè crederetur: niſi diuerſis locis rem eandem uarijs uocibus repetat, & quidẽ tunc uſurpatis. Nam niſi nucis græcæ uocabulo amygdalum complexus fuiſſet, prætermiſſa eius ſatione non explicuiſſet, quomodo fertilis redderetur, inquiens, Amygdala ſi parum ferax fuerit, forata arbore lapidem adigito, & ita librum inoleſcere ſinito. Ab autumno ad brumam (ut Græco

rum fert opinio) commodius ſeritur. uerno ſatu difficilius comprehendit, quòd arbos eā præcoci partu germinet. Verum ſoboles omnis lætamine ſatiata celerius fructū ædit. gaudet calidiore cœlo, quapropter in inſulis uberior adoleſcit. Pangit auulſo ramulo, uiuiradice, & ſeminio. Nuces quæ ſeri debent, pridie liquido fimo macerantur: alij aqua mulſa madefaciūt, in eaq; noctem ſolam eſſe patiuntur, ne germē extinguat mellis mordacitas. Cacumina in terram rectè figūtur, ſic ut lignoſior pars ſurſum ſpectet. Tradunt uegetiores enaſci, ſi in ſcrobiculos, quibus obruuntur, ferula conijciatur. Surculos qui uel arbori uel terræ credantur, præcipit Paxamus è media arbore, nō ſummatim legendos. Nonnulli tamen ramulos, qui de cacumine ſumerentur, non infelici ſucceſſu depoſuerūt. Democritus author eſt, ſi ferax non eſt amygdalus, tedæ præpinguis adactum terebratæ radici cuneum infuſo prius humano lotio mergimus. amareſcunt, quæ à pecore rodātur. Africanus ex amaris fieri dulces affirmat, ſi circunfoſſo ſtipite quatuor digitis à radice cauernula imprimatur, per quam noxium defūdet humorem: uel ſi circa radices apertas, urina uel ſuillum ſtercus diffundatur. E duris teneras, ex amaris dulces amygdalas creabit, ſi radicibus ante florem ablaqueatis aqua calida frequenter ingeratur. Seritur circa Calendas Februarias. agrum durum, calidum, ſiccum deſiderat. hæc ſata unicā radicem mittit, & ſimplici ſtilo prorepit. Cæterum nihil æquè degenerat q̄ amygdalus: ideoq; aut plantam ſæpius transferri, aut adultam inſeri præcipiunt. Copioſiorem fructum dari affirmat Theophraſtus, ſi ferreus palus adigatur arbori, impreſſoq; foramini querneus inferatur paxillus. quo modo in eam animaduerti uolunt, perinde quaſi arbor iniuria laſciuiat. Fructum perdit facilimè ante maturitatem. & ſi fiat auſtrinum cœlū atq; nubilum, amittit fœtum, nedum florem. Amygdalam ideò Græcis nominari teſtis eſt Herodianus Alexandrinus, quòd poſt uiride putamen multos ſcarificatus oſtendat, & in rimulas dehiſcat, quas amychas uocant. Democritus aſſerit naſci amygdala inſcripta, ſi aperta teſta quis nucleum ſanum tollat, & in eo quod libet ſcribat, inuolutumq; charta, & iterum luto & ſuillo ſtercore litum reponat. Nuces, ut Florentinus tradit, ad legendum maturitatē fatentur, quum fuerint ſpoliatæ corticibus. quæ ſi muria lauentur, & cādidæ fiunt, & incolumes plurimū durant, mox ſiccatæ ad uſum ſeruantur: ſi difficulter corium exuant, paleis obrutæ continuo relaxabunt. præſumpta ſitim inuitare teſtatur Amerias. Ebrietatē arcere Plutarchus Cheroneus putauit, qui apud Druſum Tiberij Cæſaris filium quendam medicū comeſſari ſolitum retulit, qui omnes bibendi certamine prouocabat, neminiq; cedebat in uini potu. is tandem deprehenſus eſt, antequam biberet, quina ſenáue amara comeſſe amygdala, quominus temulentia tentaretur. porrò cum deuorare uetuiſſent, ne pauxillum quidem in huiuſcemodi potu reſiſtebat. Hoc idem Athenæus retulit ſecundo Dipnoſophiſtarū uolumine, amaritudinis uim cauſatus, quæ reſiccet, & humorem depaſcat. Sunt qui amygdala putent facultate mordendi, detergendæq; carnis donari, ſic ut faciei fucas, & cōtractas ſole maculas obliterent. Ergo cum præſumpta fuerint, amaritudine ſua meatus uellicant, & quodam laceſſunt morſu: qua de re uaporē, quem humor in cerebro creauit, abſorbēt. Plutarchus hanc uim amaritudini retulit, quę perſiccet, & humores depaſcat. Ideo ſaporum omnium amarus guſtui inſuauiſſimus ſentitur. Siquidem ut author eſt Plato, linguæ laxiores uenulas & molles præter naturæ modū ſiccitas ipſa contendit, exuſto liquore: addidit ulcera amaris medicaminibus extenuari. quod enim amaritudinem guſtui reſipit, ſiccandi facultatē nanciſcitur. Quin & inſperſus fœminarum quibus ſudores rapiūt, amara & aſtringenti cōſtat eſſe natura, quæ humorem exhauriat, & ſua exugat uehementia. Sic itaq; non ab re amygdalarum amarulentia contra meri iniurias pollet, interanea reſiccans, ſic ut nō ſinat uenas impleri: quarum ut tradunt, diſtentione & perturbatu temulentiam contrahi uolūt, effluuijs obſeſſa mentis arce. Sed pereuidens huius ſermonis argumentum, mori uulpes amarorū paſtu, ut idem refert Plutarchus, ſi non cōtingat è uicino aquam lambere, inteſtino humore affatim exucto. Hoc & Plinius & Dioſcorides teſtatum reliquerunt. nec mirum cum humoris illius interni damnum facilè potu reſarciatur. Naxea ab inſula Naxo ueteribus Græcis amygdala maximè cōmendabantur. Secundas partes ſibi uendicauerant Cypria, quæ præter morem cæterorum, quæ gignuntur alibi, repādo cacumine prodeunt. Diocles ea tradit alere, uentrē bene habere. Adiecit uim

excalfactoriam

excalfactoriã possidere, q oleosam friatu naturã fateãtur. Recentia tamẽ minus aridis noxia sunt: macerataq; multo minus ijs quæ nullũ experta sunt humorẽ. Quin & torrida minus crudis officiũt. Philotimus ea facilius ponticis nucibus cõcoqui prodidit, argumento q largius uescentes minus noxæ sentiamus. Vliginosa siquidem noscuntur. quare dulcem nobis ac pinguẽ subministrãt alimoniã. Diphilus Siphnius ea memorat extenuare, urinas moliri, aluũ ciere, paucum suppeditare nutrimentũ. Ad hæc uirẽtia putauit improbum parere succũ, minusq; cibi prebere, longe plures spiritus creare: sicca in stomacho supernatare. Recentia, ut ait, cum fuerint dealbata, lactis quandam imaginẽ referunt, ac præstantiorem exhibent succũ. Ex siccis thasia cypriaq; facilius aluo recernũtur. Mnesitheus Atheniensis in eo libro quẽ alimentis dicauit, omnẽ cuiusq; generis nucem, que ignẽ non fuerit experta, cibis præcipit abdicari, præter amygdala recentia. Cæterũ quasdã torrefieri, alias incoqui iubet. Quippe cum harũ nucũ quedam suopte ingenio prepingues & uliginosæ cernunt, uelut amygdala siccanea, & iuglandes quæ uetustatẽ senserunt: alię siccę & acerbę deprehẽdunt, uti faginæ & id genus similes. Verũ pinguitudinẽ totã ignis ebibit, & id quod deterrimũ reputat. porrò duræ & acerbæ maturescũt, si molli paucoq; igni fruãtur. Hippocrates duo uaria in amygdalis inuenit, æstuosum quiddã, aliud edule & idoneum cibo. æstuosa ob pinguitudinẽ reddunt: esculenta propter hoc, q continent carnosum. Arboris cinerẽ lixiuãq; probauit Theophrastus ut acerrimã, ad fornaces artesq; aliquas nõ incõmoda materie. Nomen græcũ apud nos hodie retinet, sed paulũ uulgus declinauit *amandas* appellãs. Quantũ ad medendi rationẽ pertinet, amygdali amaræ decoctũ cutem in facie corrigit, coloremq; facit hilariorẽ. Nuces admotu mẽses ciunt: capitis dolori, temporibus, & fronti ex rosaceo linuntur. epinyctidas sanãt e uino, ulcera putrescentia canumq; morsus cum melle. Earũ cibo doloris sensus mulcetur. Aluũ molliunt: somnum conciliant: urinas exigunt: sanguinẽ qui reijcitur sistunt. uitijs pulmonũ & renũ ex aqua potæ succurrũt, illinctu cum resina terebinthina calculosis, & difficili urinæ in passo. Prosunt eclegmate iocineri, tussi, inflationibus coli. Quinis senis ue præsumptis ebrietatẽ nõ sentiũt potores: & uulpes si ederint eas cõmoriunt. Sunt qui auiditatẽ hoc esu moliũtur. Gũmi amygdalarũ spissandi uiribus pollet: cruentis excreationibus opitulatur. Summæ cutis impetigines illitũ ex aceto rapit, uetustę tussi ex diluto uino medetur. Minus ualent in remedijs dulces: eæ tamen purgant, & urinam ciunt. Recẽtes cum suo putamine discutiunt humores, qui in uentre coierunt: sed ferè stomachum implent.

Aquifolium. Cap. LII

A Quifolium, quam Theophrastus crategum & crategonem uocat, arbor est neq; adeò magna, neq; ualde crassa, materie uersicolore, robusta, flaua, cortice læui, simplici radice in profundum acta: folijs mespili, cæterum promissioribus amplioribusq;, nec ad eundem modũ serratis: fructu rotundo, qui maturescens siccatur atq; nigrescit. succo & gustu mespilaceo: fereq; syluestris mespilus uideri potest, ut uerbis utar Theophrasti. Specie simplex sine ullo prorsus discrimine. Nihil à syluestri mespilo discrepare cratægũ arborem satis constat: quo nomine genus arboris Theophrastus intellexit, si Plinio credimus, quam Italia aquifolium uocat: Dioscoridi, Galeno, cæterisq; herba scribitur, de qua inferius nonnihil afferemus. Plinius negat succi quicquam habere aquifolij baccas: sed de alia forsitan aquifolio locutus est, de qua inter ilicis genera differemus. Ferunt hanc in domo aut uilla satam ueneficia arcere. Flore eius aquam glaciari Pythagoras credidit: itemq; baculum ex ea factũ in quoduis animal emissum, etiam si citrà ceciderit defectu mittentis, ipsum per sese recubitu propius adlabi: tam præcipuam inesse naturam arbori.

Ariana spina. Cap. LIII

A Riana spina ab Aria regione Indis contermina nomen traxit. tota aculeis horret, ex qua lachryma destillat myrrhæ similis, tum usu, tum etiã olfactu. profluit autem ubi sol illuxerit. Ea ut tardissimo germinatu tumet, ita hyemis initio partũ edit. Huius materies prædura, nodosa, crispa, conuolutationibusq; perplexa, ob id in opere difficilis quidem, sed æterna: optimosq; car

bones pariens. Spina hæc lachrymarum pretioſa eſt, ſed acceſſu propter aculeos anxio, quibus abunde ſpiculata eſt. Inibi naſcitur authore Theophraſto frutex peſtilens, raphani magnitudine, folio & forma lauri, odore equos inuitante, qui primo introitu pene equitatu orbauit Alexandrum: ſiquidem qui ederit, protinus in perniciem agitur. Quod & in Gedroſijs itidem accidit, ubi ſpina tradita eſt, cuius liquor aſperſus oculis cæcitatē infert animalibus omnibus. Eiuſdem regionis alumna eſt & Arianis herba ignei coloris, quam Democritus legi iubet, cum ſol Leonis hoſpitium tenet, ut eius tactu perūcta oleo ligna accēdantur. Aria ſylueſtris arbor Theophraſto hyemis initio fructificans, materie duriſſima, ut neceſſe ſit, antequam terebretur, macerari prius aqua: quod & in robore carpinoq; ſeruatur. Honores ei ad carbones argentarijs utiq; ad primam coctionem. eſt & aria ſiue agria, quam pro ilice aquifolia Dores uſurpant.

Arundo. Cap. LIIII

A Rundo principatū in aquaticis fruticibus tenet. Græcis calamus, Gallis *canna* dicitur: caule conſurgit geniculato, tereti ac fiſtuloſo, qui mox ſeneſcens fiſſili inareſcit ligno, in læue faſtigium cacuminato, circa quod dēſius excreſcit tomentum ad farciendas cauponias culcitras non inutile: folia ex articulis alterno laterum gradu emergentia, membraneo calamum ueſtiunt cortice uſq; ad medium internodium: hinc enim à cauo alarum ſinu reſupinantur, procumbente languido promiſſioris comæ uel panniculæ ponduſculo. Radix quoq; multis geniculatur articulis, fœcunda ſtirpe, ut qua etiam uel aduſta uel reciſa lætius numeroſiusq; reuireſcat. Arundines belli paciſq; experimentis neceſſariæ, etiam in delicijs gratæ. Tegulo enim earum Septentrionales populi domus ſuas operiunt, durantq; æuis tecta. In reliquo uero orbe cameras leuiſſime ſuſpendunt. Chartiſq; ſeruiunt Aegyptij calami maximè, cognatione quadam papyri. Noſtratibus fungoſior eſt natura, cartilagine bibula, quæ cauo corpore intus, ſuperne tenui inareſcit ligno, fiſſilis, præacuta ſemper acie, geniculata. Cætero gracilitas nodis diſtincta, læui faſtigio tenuatur in cacumina, craſſiore panniculo, coma neq; hac ſuperuacua. Aut enim pro pluma ſtrata cauponarum replet: aut ubi limoſiore callo induruit, contuſa & interiecta nauium commiſſuris ferruminat textus in Belgis, glutino tenacior, rimiſq; explēdis pice fidelior. Arūdo omnis ex una ſtirpe numeroſa, reciſaq; fœcūdius reſurgit. radicis natura uiuax, geniculata & ipſa. Folia omnib. à nodo orſa, complexu tenues per ambitum inducūt tunicas, atq; à medio internodio, ut plurimū, deſinunt ueſtire, procumbuntq;. Latera in rotunditatē bina ſuper nodos, alterno ſemper inguine, ut alterum à dextra, alterū ſuperiore geniculo ab læua per uices. Inde exeunt aliquādo rami, qui ſunt calami tenues. Bononiēſibus plurima ineſt medulla, pondusq; uolucre, contra flatus quoq; peruicax libra, ut nullus ſagittis aptior ſit calamus. Poſt hos Cretici & Belgici laudantur. Creticus carnoſiſſimus, longiſſimis internodijs, lentiſſimus ſi cal fiat. Toxicus, id eſt ſagittarius, ob excellentem uſum eius à Theophraſto dictus, nūc ſcriptorius, ex inſula præcipuus, nec aliunde ferme expetitur. Omnibus præferuntur Indi, ut qui haſtarū quoq; uicem præpilati, hoc eſt cuſpidibus additis præbeant: ijs amplitudo arborea eſt. Nec dubitatur longitudo ſubrectarum triginta fere paſſus: humi uerò ſerpentium, quinquaginta: craſſitudo cubitorum ternū, quæ tamen Strabo non credidit. Diodorus in auſtrali quadā inſula æquinoctiali plaga ſcribit arundines haberi plurimas, fructum candidum eruo ſimilem ferentes, è quo ſuauiſſimus panis cōficiatur. Aeque ut arbitror fabuloſum atq; illud, quod in eadē inſula duas naſci tradit herbas, ſupra quas iacentes placidiſſimo ſomno moriant̃. In Aethiopia certe populi radicibus arundinū in farinam tritis uictitant, & ob id Rhizophagi nominant̃. Spiſſius mari corpus Indi tradunt, fœminæ capacius: nauigiorum etiā loco ſingulis earum internodijs circa Aceſinen maxime amnem ternos homines capiente alueo. Syringias totus concauus, ita dictus quia fiſtulis utiliſſimus, quoniam nihil ſit ei cartilaginis atq; carnis, ut Plinius exiſtimat. Dioſcorides craſſa eum carne deſcripſit. Tibialis, Orchomenius, idemq; Auleticus, cōtinuo foramine peruius eſt. Fruticoſiſſimus donax, nō niſi in aquaticis natus, latine cāna: quamq; Columellæ canna graciliorē & degenerē ſignificet arundinē. Pręfertur aquaticis, ſiccus. Laconicis folīū uariū, et ab ima parte dēſius, tunicis lōgioribus, quales circa ſtagna, diſſimiles amnicis.

Eſt & obliqua

Est & obliqua arundo, nõ excelsa sed iuxta terram fruticis modo se spargens, suauissima teneritate pecori, ab aliquibus uocatur elegia. Zeugitę, calami dicuntur, cum in amplitudinem aucupatoriã adolescunt. Auletici, lacu Orchomenio, influente Cephiso amne, permanenteq; anno, celerius aũt recedente. Graciliores, appellantur bombycinæ. horum generum fœminæ, spadones & eunuchiæ appellari solitæ, folio latiore, candidiore, nulla uel modica lanugine. Hinc erant armamenta ad cantus inclusos, quæ Græci zeuge, id est iugamenta siue paria, ad dextram & sinistrã tibiam utilia uocabãt. Cædi solebant tempestiuè usq; ad Antigenem tibicinem, cum adhuc simplici musica uterentur. Vtiles in trimatu apertioribus earũ ligulis ad flectẽdos sonos. Est & aucupatoria & piscatoria arundo. Musicæ arundines ex insula Siciliæ Thermitano agro sita laudãtur. Sunt & aliæ sine nominibus arundines proceritate, breuitate, crassitudine, exilitate, similibusq; distinctæ: adeò ut uigintinouẽ genera demonstrasse se Plinius memoret. Dioscorides paucioribus est contentus. Sagittaria quã naston, hoc est farctã appellat: itemq; thelys appellatur, quę fœmina intelligitur, ex qua ligulæ librorũ cædũtur. Tertia syringias dicitur, crassiore callo, densiorq; geniculis, unde scriptorius calamus. Amnica & in aquaticis nata, donax uocatur. Ab aliquibus arundo Cypria, corpulenta hæc atq; caua. Est & quæ phragmitis nomẽ habet, tenuata leui fastigio in cacumẽ & cãdida, uulgaris hæc & omnibus nota. Porrò mira arũdinis & filicis discordia: utriusq; radix cõtrita & imposita stirpem alterius eijcit infixũ corpori. Arundinẽ exarari filice uomeri imposita præcipiunt. Aiunt etiã filices arundine sectas nõ renasci, aut exaratas uomeri arundine imposita. Italicæ arũdinis usus ad uineas maxime. Cato eam seri iubet in humidis agris bipalio subacto prius solo, oculis dispositis interuallo ternorũ pedum: magna cũ altero genere cõcordia. Siquidẽ optimè corruda unde asparagi fiant seritur, ubi adsint arundines: talem inter se ineunt amicitiã. Arundo dilutiore solo gaudet: seritur bulbo radicis quem alij oculũ appellant, dodrãtali scrobe, interuallo duũ pedũ & semipedis, reficiturq; ex sese uetere arundineto extirpato: quod utilius repertũ ꝙ castrare. Nanq; inter se radices serpunt, mutuoq; discursu necãtur. Tempus in serendi priusq; oculi arundinũ intumescãt, ante Calendas Martias. crescit ad brumã usq;, definitq; cum durescere incipit. Hoc signum ꝙ tempestiuã habet cæsurã: & hanc quoties & uineam, fodiendam putant. Seritur & transuersa non alte condita. Erumpunt singulis oculis totidẽ plantæ. Seritur & deplantata pedali sulco, binis obrutis gẽmis, ut tertius nodus terrã attingat prono cacumine, ne rores cõcipiat. Cæditur & decrescẽte luna. Vineis anno siccata utilior ꝙ uiridis. Viuacissima est, nec ullum recusat solũ. Prosperius resoluto ꝙ denso, humido ꝙ sicco, uallibus ꝙ cliuis, fluminũ ripis, & limitibus ac uepretis cõmodius ꝙ medijs agris deponitur. Seritur & talea calami, nec minus toto prosternitur corpore. Bulbus tripedaneis interuacantibus spatijs obrutus, celerius maturã perticã præbet. talea & toto anno serius prędicto tempore euenit. Sed siue recisa in dupondiũ & semissem talea, siue totæ arundines prostratæ deponantur, extent earum cacumina oportet. Quòd si obruta sunt, totæ putrescunt: quæ uero integrę sternuntur, euanidam humilemq; & exilem arundinem adferunt. Cum consenuit repastinandum est. Senectutis indiciũ est, cum uel exaruit situ & inertia plurium annorum, uel tanta densatione ut gracilis arundo prodeat. Sed illud de integro resodi, hoc intercidi & discarificari debet: quod opus rustici castrationem uocãt: quæ tamen arundineti resectio cæca est, quia nõ appareat in terra quod tollendum sit aut relinquendum. Tolerabilius arundo castratur antè quàm cæditur, quatenus calami uelut indices demonstrant quid eruendũ sit. Tempus repastinandi & conserendi est prius ꝙ oculi arundinum egerminẽt. Cæditur post brumam, nam usq; in id tempus incrementum capit, ac tum cõpescitur. Macies eius uel cinere uel alio stercore iuuanda: propter quod pleriq; cæsum incendunt arundinetũ. Arundinis, ut ad uires trãseamus, radix contrita & imposita stirpem corpore extrahit: item arundinem filicis radix. Arũdo Cypria, quæ donax uocatur, corticis cinere alopecias emendat: item putrescentia. Folijs eius ad extrahendos aculeos utũtur: efficacius, & contra ignes sacros collectionesq; oẽs. Vulgaris arundo extractoriam uim habet, & recens tusa, nõ radice tantũ: multũ enim & ipsam arundinẽ ualere tradũt. Medetur & luxatis & spinæ doloribus radix in aceto illita. Arundinum lanugo illata auribus obtundit auditum. Vulgaris huius, ut Dioscorides tradit, radix

dit, radix per ſe aut cũ bulbo ſuo ſpicula corpori infixa aculeosq́ extrahit. Luxata & lumborum dolores cũ aceto mulcet: folijs uiridibus tuſis medetur ignibus ſacris, omnibusq́ inflammationibus. Corticis cinere cum aceto perlito alopeciæ emendantur. Paniculæ lanugo ſi in aures ſubierit, exurdat. Arundinis Cypriæ eadem eſt opera.

Auellana nux. Cap. LV

Vellana nux ſeu corylus radice eſt tenui, altiſſima, uiuaci & robuſta, caudice multis infernè ſtolonibus fruticante, ſupernè ramis brachiato, uirgis bre-
A uibus, ſine alarũ ſinu enodibus, craſſisq́ nonnullis, folijs alni, ſed latioribus per ambitum ſerratis: materie admodũ lenta, cortice ſummo tenui, pingui, maculis albis uario: medulla tenui & flaua, quæ demi poſſit. Florere negant hanc aliqui, ſed floris uice quoſdam in ea peculiares iulos erumpere. ſiquidem fructu iam caduco, callus uuę modo, magnitudine uermis grandiuſculi pinguis emergit, ſingulari pediculo, quem uocant iulũ. Dehiſcit ineunte uere ac defluit cum folia proſiliunt, callo ſquamatim compactili propendente, cõſimili omnino ſorte, qua cachrys in robore, abiete, cæterisq́ amentiferis prodit: is nucis pineæ uiridis & nouellæ rudimentum exprimit, niſi ꝙ tereti propemodum craſſamento tendit, tripollicari longitudine creſcens, & flaueſcens uere. Decidit cum folium emicat, tum calyculacea tegumẽta totidem, quot iuli ſupra pediculum exeunt, eorumq́ ſingulis nuces ſingulæ inſunt. Hæ molli primum calyculo teguntur, mox lignoſo quidem, ſed fragili putamine, cui tenuis ſubeſt membrana, rotũdum inuoluens nucleum, in cuius umbilico peculiaris alter includitur nucleus. Rara uidetur fuiſſe Theophraſto, qui tam anxiè ſingulas eius partes conſectatur: apud quem eadem eſſet quæ alnus, niſi & folio eſſet latiore, & fructũ ferret. Duo eius faſtigia, ſylueſtris prorſus natura, quoniam hyemis patientiſſima, & montibus magna ex parte proueniat. nec urbanæ fructus magnopere quàm indomitæ præſtantior, temporisq́ ubertate fœcundiſſima atque fruticoſior. Folium urbanæ maius, & caudex procerior, melior fructus, ſerratum utriq; in ambitum folium. Ambæ bino genere cõſtant: quædam rotundam, quædam oblongam nucem largiuntur: urbanæ candidiorem fructum, & locis aquoſis meliorem creant. Translatu niteſcunt ſylueſtres, prægraciles uirgæ deſquamantur, craſſioresq́ deraſæ interpolantur. Arborem ſi quis frequenter collucet, fructum meliorem copioſioremq́ ferre traditur, neglectaq́ commeat in fruticem. quare tonderi reſecariq́ præcipiunt, ſic fœcundiorem reddi: alioqui ſi arboreſcere patiatur aliquis, in corpulentiam alimẽtum omne ſumptitabit. Auellanæ nuces ſunt ex arbore quæ corylus dicitur. has mollis quidem integit barba, & calyx ſummatim fimbriatus: ſed putamini nucleisq́ ſolida rotunditas ineſt, umbilicus intus in medio uentre prominet. Torrentur eæ cibis. Seritur ut Didymus tradit, eo quo amygdalus modo, & tempore eodem deponitur. gaudet argilloſis & uliginoſis. Ex eo genere eſt rotunda nucula & oblõga. rotunda ſi eodẽ quo longior tempore pangatur, celerius cõprehendet, & lætior adoleſcet. Nuces auellanæ in magna ſunt nominum ambage, quas antea Auellinas patrio nomine uocabant. In Aſiam Græciamq́ uenerunt è Ponto, ideoq́ Ponticæ nuces appellantur, etiam Heracleoticæ, & leptocarya Græcis dicuntur, noſtris Præneſtinæ: eæ conditæ ollis in terra uirides ſeruari traduntur. rura noſtra *nucellas* & *coryclos* & *auellinas* nominant. Plutarchus ſcriptum reliquit, quoties coryli nucula laquearibus appenſa cohærebit, ſcorpius in domicilia nõ irrepet. Montes in Gallia corylis ueſtiuntur, & nemora ſcatent: quare omnibus notiores ſunt quàm ut explicari latius deſiderent. Non eſt omittendũ, quod ſimplex ruſticitas obſeruauit, ſerpentẽ obtorpeſcere quæ coryli caudice uel ſurculo fuerit icta, & tandẽ emori. Diocles poſteritatis memoriæ tradidit, auellanã nucẽ minus amygdalis alere, cibis ſupernatare: ſi largius eſtur, caput tẽtare: innocẽtiorẽ eſſe uiridẽ arida. Addidit Philotimus libro quem alimentis dicauit, auellanã ſeu nucẽ ponticã ciere capitis dolorẽ minus iuglãde, cibis extare: ſi tamẽ ignem experiatᷣ, innocentiorẽ reddi, ꝙ intoſtu quæ noxia eſt pinguitudo, tollitur. Auellanę capitis dolorẽ faciũt, ſtomacho aduerſanᷣ, ipſumq́ inflationibus diſtendũt. Toſtæ deſtillationi medenᷣ. Tritæ in aqua mulſa, & potæ ueterẽ tuſſim leuãt. Quidã adijciũt grana piperis: alij è paſſo bibũt. Pinguedini cõferunt plus ꝗ ſit uerisimile, & præter fidem corpulentiã augent. Alopecias pilo reſtituunt exceptæ axungia uel urſino ſeuo. Autho-

res ſunt

res sunt cæsiorum oculorum pupillam infantibus denigrari, cinere putaminũ ex oleo sincipiti conspersо.

Balanus myrepsice. Cap. LVI

B Alanus myrepsice, hoc est glans unguentaria, fructus est arboris myricæ similis, magnitudine auellanarum nucum, cuius ex cortice expresso, quemadmodum ex amygdalis amaris, excipitur liquor, quo in pretiosa unguenta uice olei utũtur. Nascit in Aethiopia, Thebaide, Arabia, & quę secus Iudæã Petra dicitur. Præfertur recens, & farcta: itẽ cãdida, & quę facile à putaminibus soluitur. Plinius myrobalanũ appellat Troglodytis & Thebaidi & Arabiæ quæ Iudæam ab Aegypto disterminat cõmune, nascens unguento ut ipso nomine apparet. Quo item indicatur & glandem esse arboris heliotropio simili folio: fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex his in Arabia nascens Syriaca appellatur, & est candida: contrà in Thebaide, nigra. Prefertur illa bonitate olei quod exprimitur, sed copia, Thebaica. Inter hęc Troglodytica uilissima est. Sunt qui Aethiopicam ijs præferãt, glandem nigrã nec pinguem, nucleoq; gracili, sed liquore qui exprimitur odoratiori, nascentem in campestribus: Aegyptiam pinguiorẽ esse, & crassiori cortice rubentẽ, & quamuis in palustribus nascatur, breuiorẽ sicciorem q;. E diuerso Arabicam uiridẽ ac tenuiorẽ, & quoniam sit montosa, spissiorem. Longe autẽ optimam Petræam ex quo dictũ est oppido, nigro cortice, nucleo candido. Vnguentarij, tantum cortices premũt: medici nucleos tundunt, affusa eis paulatim calida aqua. Ad myrobalanum non ineleganti disticho allusit Martialis canens,

Quod nec Virgilius nec carmine dixit Homerus,
Hoc ex unguento constat & ex balano.

De folio non bene conuenit inter authores. Theophrastus, nisi codex librariorũ lapsu sit mẽdosus, myrti assignauit: Dioscorides myricæ, Plinius Heliotropij. Balanos à Theophrasto dicitur arbor à fructu nomen trahens, grandis, incorrupta, sed contorta. Fructus putamine contuso unguentarij solent uti odoris gratia nucleis inutilibus, glans magnitudine cappari similis, materies robusta, usu præcipue nauali in Arabia nascẽs. Galenus ungentarios institores uti scribit expressæ carnis succo, medicis quoque utilem esse carnem eius pro uomitorio sumentibus adfirmans. Hippocrates Aegyptiæ meminit. Sed multũ à ueritate mihi deficere uidentur, qui nucẽ odoratam, quam uulgo dicunt *moschatam*, hac glande unguentaria comprehendi putent, longe profecto differentem, & ueteribus, ut ęxistimo, prorsus incognitam. Aegyptia reliquarum modo ossa non habet in balanis. Aluum & menses sistit in uino austero, & uulnera conglutinat. Dioscoridi glans unguentaria lienem cõsumit, trita imposita drachmæ unius mensura. Illinitur & foris cum erui farina & aqua mulsa podagris. Psoras & lepras ex aceto exterit. Vitiligines & cicatrices nigras reddit colori suo cum nitro. Lẽtigines uaros & papulas in facie cũ urina emẽdat, uomitiones mouet, aluum soluit ex aqua mulsa, sed stomacho aduersatur. Oleum ex ea uentrẽ ducit. Cortici natura spissantior. Succus expræssæ additur smegmatis, quæ cõtra scabrities componuntur.

Bdellium arbor, & lachryma. Cap. LVII

B Dellium quod alij brochon, alij malathram, alij maldacon appellant: in Bactris quondam nominatissimum, hodie in Arabia & Scythia. Arbor est nigra, oleæ magnitudine, folio roboris, fructu caprifici, nec insuaui. Manat ex eo humor, quẽ officinæ eo nomine norunt, quippe bdellij. Galenus duo fecit fastigia, Scythici & Arabici. Scythicum nigrius resinosiusq;: Arabicum translucidius & siccius. Esse autem debet amarum gustu, simile ceræ, uel taurino glutini, translucidum, interius pingue: cum fricatur, & cum incenditur, odoratum. Ad tactum si subigatur mollescens, liberũ cortice, sordibus exutum, gustu amaro circa acorẽ. Alterũ genus inquinatũ, nigricans, grãdioribus glebis. Adrobolon uocatur cõuolutũ in offas, & aduectũ ex India. Tertiũ à Petra municipio arido simile, resinaceũ, colore propemodũ liuido, cui secunda bonitas traditur. Nascitur in Arabia, Indiaq; ac Babylone. Quod in Media gignitur, Parthicũ uocãt: Bactriano facilius, crustosius, amariusq;, & gummosum. Bactriano nitor siccus, multiq; cãdidi ungues, præterea suũ põdus: quod si grauius fuerit aut leuius, uitiũ est. Adulterat gũmi: prodit fraus gustu, minori amaritudine: itẽ olfactu, odore minus iucundo cum uritur. Vitiari nuce amygdala Plinius tradidit, cætera eius genera

cortice

cortice & scordasti, ita uocatur arbor æmula gũmi. Sed deprehenditur odore, colore, pondere, gustu, igne. Bdelliũ excalfacit, emollit gutturosis tumores & duritias, item hernias, quæ scrotum copioso humore distringant, & turgenteis aqua ramices discutit: sed ieiuna hominis saliua soluendum præcipiunt. contractas aperit uuluas, locorumq; spiracula laxat. Suffitum subter uel impositum partus humoremq; omnem ex utero detrahit. Calculos potu comminuit, pellit urinam. Contra tussim & uenenatorum morsus utiliter datur. Ad rupta, uulsa, laterum dolores probatur: errabundos discursantesq; spiritus coercet: malagmatis contra duritias neruorum nodosq; commiscetur.

Betula. Cap. LVIII

B Etula Græcis semyda, Theophrasto folio est caryæ dictę, sed paulo angustiori, cortice uersicolore, materie læui, no nisi ad baculos utili. Plinio gallica est arbor mirabili candore atque tenuitate: terribilis magistratuũ uirgis, eadem circulis flexibilis, item corbiũ sportis, & ligaturis utilis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. scutis item faciundis apta, quòd plaga contrahit se protinus, clauditq; suum uulnus, & ob id cõtumacius transmittit ferrum. Gaudet frigidis, nostri hodie *beulam* extrita t litera nominant, rura *bouletum*. Nanq; ut olim Romanorum magistratuum fascibus minax, sic & hodie uirgeis pędagogorum sceptris pueros terret. Siquidem folio est fagino, præter quàm paulo angustius est, trũco enodi, cortice uersicolore, materie læui atq; candidissima, uirgultorum eximia tenuitate. Cortex ignem facilimè cõcipit: ideò rura lucernarũ uice succendunt. reddit flagrans pingue quoddam & oleosum. In medicina nullius (quod etiamnum legerim) usus, baculis tantum & scopis nascens.

Brathys, siue Sabina herba. Brutes. Cap. LIX

B Rathys, quæ Latinis ex uulgo herba sabina dicitur, frutex est topiarius, immortali coma uirẽs, patulo fastigio, iuniperi similitudine, folio quidem aspero, sed minus aculeato & frequentiori: odore non iniucundo. Græci bifariã digerunt, ut altera sit tamarici folio similis, altera cupresso: priori spinosior quàm cupresso frutex: odore graui, acuto, gustu feruente, breuis atque in latitudinem fusior, qua ex re quidam Creticã cupressum dixere. Vtilis ad suffitus pro thure assumitur. In medicamentis uerò duplicato pondere eosdem effectus habere, quos cinnamũ traditur. Gallinacei generis pituitas fumo huius herbę sanari produnt. Sabina herba propagine seritur & auulsiõe. aiunt fece uini aut è parietibus latere tuso mire ali. Similis herbæ huic sabinæ est selago. Hanc contra omnem perniciẽ habendã prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum uitia fumum eius prodesse. Sed legendã præcipiebant dextera manu, nudis pedibus, sacro facto priusq; eruatur, tanta erat magorũ uanitas. Sabina nomen ubiq; retinuit, in quibusdam Galliæ tractibus *sauimera* nominatur. Folium uriusq; nomas cõpescit, collectiones minuit, carbũculos ad suppurationem perducit. Cum uino pota sanguinem per urinam exigit. partus emortuos tam appositu q; suffitu extrahit. Illinitur igni sacro. Cum melle & uino pota regio morbo medetur: unguẽtis adijcitur, quę excalfaciũdo sunt, priuatim gleucino, quod musteũ dici nostris potest. Calfacit & exiccat abscessu tertio, particulisq; tenuibus ualet. Brutes arbor est soli Orienti cognita, neq; Latinis adeo celebrata, cupresso fusę similis, albicantibus ramis, odore cedri cum accenditur. Tradit Claudius Cæsar fumum eius contra alia ligna esse remedio. Parthos folia potionibus aspergere, nasci ultra Pasitigrim in finibus oppidi Sittacæ in Zagro monte. Sunt qui hãc in Europa atq; adeò Gallia iam nasci existiment, esseq; alterũ sabinæ genus: nec profectò lõgè ab ea dissidet. Addũt & quadã tenus tum odore tum colore immutatã, quia & cęlum & solũ inuectu quoq; mutauerit. Huc facit etiã, quòd rudimentum nominis Græci brathys luxatis literis & aspiratione summota uideatur elucere.

Buxus. Cap. LX

B Vxus arbor est hoc nomine uel Gallis nota ligni pallore atq; duritia, mali proceritate, folio myrti, exiguo, concauo, subrotundo, fronde perpetua, topiario usui accõmodatissima, ac tonsili, flore herbaceo, semine russo ac rotundo, omnibus animãtibus inuiso. Buxus montes amat, in planisq; recusat nasci, tardissimo ferè omnium germine, sed auctu facillima. Immortali coma uiret, nec ei decidunt folia. Spi-

lia. Spiſſiſſima & denſiſſima ex omni materie, eadēq; grauiſſima: ideoq; in aquis non fluitat, neq; cariem neq; uetuſtatem ſentit. Pyrenæis ac Cytoro mōtibus plurima, ac Berecynthio tractu, craſſiſſima in Corſica, flore non ferendo, quæ cauſa amaritudinis mellis. In Olympo Macedoniæ gracilior & breuis, frequentia nodorum incommoda, aliubi pauciſſimis. Gaudet frigidis & apricis. Ligni quoq; duritia quæ ferro, nec flāma nec carbonibus utilis. Ponderoſa quia denſa, nec arefacta quidem leuis redditur. Medulla cōſtat, qua carere putatur, ſed paruam incertioremq; gerit, quæ haud diſtincta ſpectetur. Quamobrem ſunt qui non in medio ſed per totum lignum diſperſam eſſe adfirment, è qua ſumptuoſarum ualuarum cardines facere artifices ſolēt. Imprimis materies honorata buxo eſt, raro criſpanti, nec niſi radice. Ad malleolos & terebellum ualens, eaq; ſculpunt ſimulacra: nūc ſola pectinum dote commendatur, & ad plauſtrorum axeis, & aratrorum buras. Fiunt & ex ea tibiæ multiforatiles, & pyxides, quibus nomen dedit. Nam quod nos buxum, Græci pyxon dicunt. Plurima ubiq; buxus. Nam ut Plinio placet, ſemē ſuum, & granū quod carthegon uocāt, & à ſeptentrione uiſcum, à meridie hyphear. Arbor magnitudine non excellit: naſcitur locis algentibus & aſperis. Maximam & pulcherrimam craſſamento & proceritate cæteris præſtantem in Cyrno prouenire Theophraſtus eſt author, ideo mel eſſe inſuaue, & buxum olere. quanquam Plinius Pyrenæis montibus legiſſe uidetur, niſi in altero mendum ſit uicinitate uocabulorū enatum, quod ferè ſuſpicor. Buxum auulſione claua, ſurculis in ſeminario depoſitis ferendam Didymus tradidit, locisq; eandem humidis lætari ſempiternaq; coma frondere. Nullus buxi in medicina uſus: folio tantū cum materiei ſcobina & lixiuio capillum rufant.

Caſtanea nux. Cap. LXI

C Aſtanea Græcis dios balanos, hoc eſt Iouis glans uocatur, cum tamē iuglandis appellatio nucibus tantum regijs dicata ſit à noſtris. Nuces uocamus & caſtaneas, quanquam accommodatiores glandium generi, ideoq; apud Græcos appellantur glandes Sardianæ, quòd inibi prouenere primū. Armatum ijs echinato calyce uallum, quod inchoatum glandibus, in quo quibuſdam trini partus includuntur. Arbor eſt uulgo nota, iuglandi haudquaquā abſimilis, folio tantum uenoſiore & fimbriato, nuce intus ſolida & plurimum plana, triplici tegminis ambitu ſepta, membrana primum amara, mox lento cortice, demum echinato calyce. Plura earum genera, Tarentinæ faciles nec operoſo ſunt cibo, planæ figura ſed minus tractabiles. Balanitides rotundiores ſunt, purgabiles maxime ac ſponte proſilientes. Salarianæ puræ ac planæ. Corellianæ laudatiores, & Meteranæ ex corellianis factæ, rubēti cortice. Triangulæ, & populares nigræ, quæ uocantur coctiuæ, minima laude. patria cōmendatiſſimis Tarentum, & in Campania Neapolis. Cæteræ ſuum pabulo naſcuntur, ſcrupuloſæ corticis intra nucleos quoq; ruminatione. Proxima corpori membrana in ijs nucibus, ni detrahatur ſapore infeſtat. torrere has in cibis gratius. Molitura quoq; præſtant ieiunio fœminarum quandam imaginem panis, & ubicunq; frugum aliarum deficit annona. De flore uaria eſt ſententia. Alij nucamentum eius uice putant propendere: alij florere credunt. Caſtanea montibus exultat, ꝙ frigoris ſit cupida, campeſtribus interdū degenerat: aquas odit, ineunte uere germinat, ſeriusq; Vergiliarum obitu fructificat: hac pleriq; mōtes ſcatent. Caſtanea ſtabiliendis uitibus habilis: nux eius in repaſtinato poſita celeriter emicat, & poſt quinquennium cæſa, more ſalicti recreatur, atq; in palum formata ferè uſq; in alteram cæſionem perennat. Puram terram & reſolutam deſiderat. ſabulonem humidum uel tofum non reſpuit, opaco & ſeptentrionali cliuo lætatur, ſpiſſum ſolum & rubricoſum reformidat. Seritur per totam hyemem, & depreſſis ſulcis committitur, in altitudinem dodrantis. Sed breues arundines ab latere panguntur, ut per hos ſationis indices cautius fodi & runcari poſſint. Bima iam ſemina trāsferri queunt: ſed uacuitas binū pedū relinquatur, ne denſitas plantulas emaciet. Subterraneis animalibus ſicuti muribus & talpis infeſtatur, propter quæ ſæpe nouella caſtaneta calueſcunt. Syluæ melius nucibus q̃ uiuiradicibus inſtituuntur. Dumoſi glareoſiq; montes glandem magis q̃ caſtaneam poſtulant. Caſtanea ut Damegeron memoriæ prodidit, ſabuloſis & ſitientibus gaudet. diligit & frigidū cæli ſtatum, ſed tepidū nō recuſat, ſi humor aſſenſerit. Delectatur cliuis & opacis regioni-

bus,præſertim in ſeptentrionem uerſis. Seritur uiuiradice & nuce. Sed prior modus lon-
gè tutior, ꝙ bima fructum reddat. Pangitur ab æquinoctio nõ modo ſtolone & ſurculis,
ſed auulſione & uiuiradice, quemadmodũ olea. Verum fructus amygdalo & nuce longè
ſecus, ſurſum mucronem habens. Eligendę ſunt caſtaneæ, quæ ſulcis deſtinãtur, grandes
& maturæ: quæ & ſi recẽtes ſint ſatæ, melius reſpondebunt. Sed ut ad ueris initiũ ſeruen-
tur illibatæ, in umbra ſiccari debent expanſæ: dein in ſiccum locum trãſlatæ, in cumulum
redigãtur, quem arena diligenter operiat. Tum integrarũ probatio eſt, ut in frigidam mit
tantur: ſiquidem quæ ſanæ ſunt, merguntur: ſupernatat quæcunq; uexata eſt. Sunt qui in
uaſculis ſeruãt, arena pariter indita. Quærit ſolum facile, necnon arenoſum, uel carbuncu
lum, uel tophi quoq; farinam, quãlibet opaco, ſeptentrionali, & præfrigido ſitu, uel etiam
decliui. Recuſat eadem gallicã, rubricam, cretam, omnemq́; terræ fœcunditatẽ. Seritur e-
tiam nuce, ſed maxima nõ prouenit, niſi quinis aceruatim ſatis. Perfringi ſolum debet ex
Nouembri menſe in Februariũ, quum ſolutæ cadunt ex arbore, atq; ſubnaſcuntur. Inter
ualla ſint pedalia, ſulco dodrantali. ex hoc ſeminario in aliud bimæ trãsferuntur, pedali in-
teruallo. Propaginibus facillimè prouenit. nudata enim radice, tota in ſulco proſternitur:
tunc ex cacumine ſuper terram relicto renaſcitur, & alia ab radice. Sed trãſlata nequit ho
ſpitari, pauetq́; nouitatem: biennio ferè poſtea proſilit. ideo nucibus potius q̃ radice plan
taria cædua cõplentur. Cultura non alia q̃ ſupradictis, fodiendis ſupputandisq́; per bien-
nium ſequens: de cætero ipſa ſe colit, umbra ſtolones ſuperuacuos enecante. Cæditur in-
tra ſeptimũ annum in pedamenta. Sed quę ex bifida ſtirpe fiunt, durant uſq; ad alterã ſuæ
ſyluæ cæſuram. Caſtanea pedamentis omnibus præfertur facilitate tractatus, perdurandi
peruicacia, regerminatione cædua uel ſalice lætior. Duo caſtanearũ apud nos obſeruãtur
genera: quædã altiles multo maiore corporis tuberculo, quas uulgus uocat *marones*: aliæ
longè minores & ueluti feræ. illæ lautiores diuitũ menſas claudunt, hę pauperum ſaturãt
ieiunia: illas cineribus obrutas prius torrent igni, has in aqua excoquunt ad ſatiandã ple-
beiam auiditatem: unde populares & coctiuæ Plinio uocantur. Caſtaneæ prius q̃ cineri-
bus credantur, ferro uulnerari debent, ut plagę hiatu ſpiritus igne citatus euadat, alioqui
flagrantes flãma magno cum crepitu proſiliunt, aſſidentiũ periculo. Flatus itaq; ijs angu-
ſtijs eliſus à noxa uindicabit, impetu in ſibilũ abeunte. Non deſunt, qui coctiuas eſſe caſta
neas cenſeant, tuberoſos fructus, in ſtagnantibus aquis enaſcentes, quibus non aſtipulor.
Herba apud nos in reſidibus aquis prouenit, caule prælõgo, tenui, folijs triẽtalibus, angu
ſtis: partim in aqua cõditis, partim emergentibus, in cacumine denſa cõgerie ſtipatis, ſum
miſq; ſuper æquor aquæ radiatim decuſſatis. è medio alarum ſinu fructus magnitudine iu
glandis erumpit, triãgulari forma, opertus nigro cortice, qualis caſtaneas tegit, muricato
leniter ambitu. interius cãdidũ corpus gratum cibis: ſed crudo gratius decoctũ, ſiue aqua
ſiue pruna. Caducus is enatat undis, & impulſu uenti propellitur in ripas, ubi à ruſticis le
gitur. qui ſidit in imo, quum laxatis emiſſarijs aqua fuerit excluſa, ſuibus obijcitur: ſiqui-
dem ad eum gregatim cõcurrunt, nec aliunde magis q̃ huius eſu ſaginãtur, mirè enim ab
ijs expetitur. Qualis fuerit flos, nondũ mihi licuit uidiſſe. Fructus cute cingitur ſcrupulo-
ſa, cartilagine intus dulci, ſapore ferè caſtanearũ, Gallicũ uulgus *ſaligos* nominat, interdũ
ꝙ tegmen ſit ueluti corniculis ſeptũ, *cornuellas* appellat. Sunt qui *truflas*, quaſi è tuberũ ge-
nere ſint, malunt nominare: ſic enim lingua noſtra uocitatur, nec ab re. Cõſtat enim aquę
ſaginã in eum callum conglobari, argumento ꝙ nuſq̃ uadis erumpit, niſi ad quæ cæleſtiũ
aquarum impetu pinguitudinẽ ſecum rapiente, ea deuoluatur uligo. Cæterũ *trapas* aliqui
nominarunt, quo nomine murices intelliguntur, & Gręcis tribuli: quare in aquatici tribu
li cenſum putamus referendũ. nanq; prodit in ſtagnãtibus, aut pigro lapſu repentibus un
dis, quinũ amplius cubitorũ altitudine, ulmeo ſuper aquas extante folio, longo pediculo,
aculeis ſub aqua merſis, caule parte ſumma craſſiori, inferna graciliore: quæ capillamentis
quibuſdã fruticat. fructu atro ac uehemẽter duro, aliàs cibis nõ ingrato, cuius nucleo nõ
nuſq̃ panem conficiunt prædulcẽ. Fructus capitulo tribuli, qui uillarũ ſepta obſidet, ſimi
lis eſt: ſed obtuſioribus armatur aculeis, de quo, cũ de tribulo agemus, diſſerendum nobis
latius erit. Caſtaneæ ſeruantur uel in cratibus diſpoſitæ, uel intra ſabulonẽ, ne inuicẽ tan-
gantur, immerſæ; uel in uaſculis fictilibus nouis conditę & loco ſicciore defoſſæ: uel inclu

ſæ uirgeis

ſæ uirgeis ex fago receptaculis, & lutatæ ut ſpiracula non relinquas: uel hordei paleis immundiſſimis obrutæ: uel paluſtri ulua figuratis denſioribus ſportis recluſæ. Sunt qui filo trāsfixas cumulatim, & igni detoſtas adſeruent. Caſtaneæ uehementer ſiſtunt uentris & ſtomachi fluxiones. ſanguinem excreantibus proſunt, carnes alunt. Sed capitis dolores creant: inflationes pariunt, cōcoctu difficiles, toſtæ tamen crudis innocentiores ſunt. Are factæ multum noxæ remittunt: tritæ cum melle & ſale rabioſorum canum morſibus imponuntur. Mām̄arum duritias diſcutiunt, cum hordeaceo polline & aceto impoſitæ, iisq; uino maceratis, & cum farina ſubactis peſſi uice utuntur, ad ſupprimendos menſes.

Cedrus. Cap. LXII

Cedrus Gallis præterquam nomine, omnino fere ignota eſt, utpote alibi q̄ trans maria naſci faſtidiens. Arbor eſt iunipero non abſimilis, radicibus raris, per ſumma terræ diſperſis, folio duro, acuto mucrone, capillato, ſpinoſo, pungente, ramoſo: ligno contorto, nodoſo, frequētibus alis, medulla rubente, odorata, baccis myrti flauis, hilaribus, odoratis, eſculentis, nouo fructu per autumnum cum anniculis pendente. Saxoſis & frigidis locis gaudet, ſolumq; cōſimile quærit. Folia nō decidunt cedro, ſed perpetua coma uiret: qua, ſi caſtretur decacuminata, confeſtim ut aiunt, interit: nec poſtea regerminat. montes eadem amat. In Cypro maxima prouenire traditur, nempe centum triginta pedum longitudinis, craſſitudinis uero ad quinū hominum complexum. In Syriæ quoq; montibus tanta craſſitudo fertur, ut homines terni caudicem amplecti nequeant, tam inibi longitudine & craſſitudine præſtat. addunt pulchriores & ampliores in hortis comperiri. De cedro uaria authorum ſententia. Theophraſtus duo eius præcipua fecit faſtigia, alteram Phœniceam, alteram Lyceam appellans, iunipero ſimiles, niſi quòd folium cedro acutū, ſpinoſum & durum: iunipero ſimplicius, mollius, excelſior & hæc quàm cedrus. Alij utranq; cedrum ut inquit, nominant: ſed quæ proprie ſit, acutam cedrum uocare malunt, id eſt oxycedrum. nodoſæ ambæ, alis frequentibus, ligno contorto. Cedro æterna materies, ne cariem quidem ullam ſentiens: iunipero ſpiſſa, breuiq; putreſcens cum cæſa fuerit. Vtriq; medulla rubet, ſed odorata in cedro. Fructus cedro myrti magnitudine cernitur, flauus, odoratus, ſuauis guſtatu: iunipero niger, aſtringens ſapore, & pre nimia acerbitate inguſtabilis, durans annum, prius non decidens, quàm ſubnaſcatur alius. Arcades fructus in ea ternos eodē haberi tempore confirmant, id eſt anniculos qui nondum matureſcant: & bimos item maturos quidē, ſed qui guſtatu reſpuantur: trimos qui mandi poſſint. Satyrus utranq; ſibi à ruſticis allatam, ſine flore, cupreſſo ſimiles, ſcabriore tātum cortice. Radices ſolutæ ſumma cute ambabus hærent. ſaxoſa loca & algentia ſequūtur: hæc Theophraſtus. Plinius longè aliter ſentit, quippe qui notas iuniperi cedriq; confundat. Cedri ſumma genera duo facit, maioris & minoris diſcrimine. Minoris ſpecies binæ, lycia & phœnicia, iuniperi ſimilitudine. differunt folio: nam quæ acutum, durū, ſpinoſum habet, oxycedros, inquit, appellatur, ramoſa & nodis infeſta: altera odore præſtat. fructum ferunt myrti magnitudine, dulcem ſapore. Et maioris cedri duo genera: quæ floret, fructū non fert: fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum nouus occupat. Semen eius cupreſſo ſimile. quidam cedrelaten uocant, ex hac reſina laudatiſſima. Dioſcorides fructus myrti ſimilitudinem cedro maiori ex qua pix fundatur, non minori, tribuit. craſſiuſculam reſinam fundit ad faciendas pices cōmodiſſimam: ex ea ſimulacra factitarunt, ſicut ex oleaginis radicibus minora. Solet materies humorem reddere, & omnis etiam quibus oleoſus ineſt liquor: quapropter ſimulacra quoq; deorum uiſa ſunt aliquando ſudaſſe. Optima claſſibus, nauigijs, & triremibus, neq; non domorum tectis: quippe quum ipſi inſit æternitas. Plurima in Cilicia, Syriaq; proſilit: ſed laudatiſſima in Creta, Aphrica, & Syriæ montibus, quæ inibi uſq; eò craſſeſcit, ſi Theophraſto credimus, ut quinque hominum complexu cingi nequeat. Cedri nidore ſupplicabat antiquitas, quòd ſuorum fruticum in ſacris fumo conuolutum nidorem tātum nouerat, cuius peruncta materies nec tineam, nec cariem ſentit. Ideò cedratos olim libros He mina tradidit, q̄ eos nulla attingeret tinea, neq; etiam uetuſtatē experiretur. Rimam, ſiſſuramq; non capit, quoniā ſponte adacti claui tenax nō eſt. E cedro oleum naſcitur, quod cedreum dicitur, quo reliquæ res cum ſunt unctæ, uti etiam libri (quantum Vitruuio placet) à tineis

cet) à tineis & carie non læduntur. Arbores autem eius ſunt ſimiles cupreſſeæ foliaturæ,
materies uena directa. Epheſi in æde ſimulacrum Dianæ, & lacunaria ex ea, ibi & in cæte
ris nobilibus fanis propter æternitatem ſunt facta. Naſcuntur hæ arbores maximè Cre-
tæ & Aphricæ, & nonnullis Syriæ regionibus. Similis in Arcadia eſt arbor odorata, fron
dis æternæ, frutex in Phrygia puſillus, arboreſcensq́ꝫ: nunquã hæc à Theophraſto cedria,
quatenus arbor eſt, dici putatur: quatenus frutex cedris, à Theodoro Gaza cedrula uoca
tus. Cedria, ut Theophraſtus eſt author, diſſidet à cedro, arbor folio pungente, mucroni
bus perinde ut cedrus. Hippocrates cedrim Creticam fœminarum incommodis auxiliari
ſcribit in lacteo uino, œnogala uocant, quod nonnulli tepidum interpretantur. Cedrides
Galeno Dioſcoridiq́ꝫ cedri ſunt fructus, ut daphnides lauri. Minus urũt quàm cedrus os 1
guſtantis, ut mandi quoq́ꝫ poſſint. Si copioſius edantur, caput tentant, et dolorem creant,
interanea uellicatu torquent, Galenus author. Cedria modò cedri pix, modò cedri reſina
nominatur, è cedro magna quæ cedrelate dicitur emanans: ita ut ſi propriè ſit loquendũ,
nihil aliud ſit, quàm cruda cedri lachryma. Cedrium uero ſuccus eſt cedri è teda eius con-
ciſa furnis, qui primus aquæ modo fluxerit in canali. nanq́ꝫ ſequens liquor iam pix, nõ ce-
drium uocatur. Sed nunc pro reſina, nunc pro ſudore tedarum, nunc pro pice cõfundunt
authores, cedriam & cedrium indiſcriminatim nominantes. Interim pro oleo cedrino ce-
drelæon dicunt, quod fit ex malis cedri, ut Plinij uerbis utar. Omnino enim ijs quanq́ꝫ di-
uerſis, eadem tamen ineſt natura. Columella cedrium liquorem nominat, Galenus oleo-
ſam cedream mauult appellare, uiribus cedria mitiorẽ, qua ruſtici (ut ait) illata inter ton- 2
dendum ouibus uulnera linunt, ut parti quam forfice deglubunt, medeantur. Eadem ad-
uerſus ſcabiem, & ricinos hærentes utũtur. Libri cedrio inuncti, à tineis & carie uindican
tur. Damnat uſum eius Plinius propter ancipitem naturã uiuentia corrumpendi, & de-
functa conſeruandi: cum uitam auferat ſpirãtibus, defunctisq́ꝫ pro uita ſit. ob hoc nõ cen
ſet interius utendum. Huius tamen diuerſitatis rationẽ perpulchrè Galenus iniuit: quia
tametſi adurat, ita ut ordine parto calfacientium cenſeri meruerit, inter omnia tamẽ ero-
dentia medicamenta, quæ Græci & ſeptica & ſeptas cognominant, infirmiſſimũ eſſe con
ſtet. Proinde uiuentibus admotum uitali calore adiuncto, adſumit uires & quaſi accendi-
tur, atq́ꝫ ita iugulat: ſed defunctis additũ, putrilaginem exterit, & uitioſos humores depa-
ſcit, quibus detractis corpora à labe corruptionis aſſerit. Galenus & Paulus cedream no- 3
minant. Cedrelatæ duæ etiam traduntur ſpecies: quæ floret, ſterilis eſt: fructifera flore ui-
dua, ſemine & cortice cupreſſi, triplici dotatur fructu, iam maturo, adoleſcente, & recens
nato. Lignum odore ſuaue eſt, ac æterna materie, dat picem quæ cedria dicatur. Optima
eſt craſſa, pellucens, odore quàm minimum languido, & quę guttatim ſtillata coit, neq́ꝫ ſe
concreta diffundit. Defuncta corpora conſeruat incorrupta. Veſtes quoq́ꝫ & pelles exi-
mia calfaciẽdi & ſiccandi dote corrumpit & animalia necat. Magni ad lumina uſus, ni ca-
pitis dolorem inferret. Oculis peruncta claritatem conciliat. albugines eorundem ac cica-
trices utiliter eluit. Verminoſis auribus inſtillatur ex aceto. Ad necanda huiuſcemodi tæ-
dia, ſi ſonant aures, aut ſibilum elidunt, adfuſo hyſſopi decocto, ſtrepitu expediuntur. Ca-
uernis dentium indita frangit eos, & dolorem ſedat: idem præſtat, ſi cum aceto colluãtur. 4
Abortiuum fieri conſtat, perfuſa ante uenerem uirilitate. Anginas collinere inflãmatasq́ꝫ
tõſillas prodeſt. Peruncta lendes & pediculos perimit. Ceraſtæ morſibus ex ſale remedio
eſt. Contra uenenum leporis marini bibitur in paſſo. Elephãtijs aut linctu aut illitu mede
tur. Aduerſus pulmonis ulcera cyathum eius ſorbere conuenit. Contra uermes & tineas
ſubter in aluum fuſa pręſidium eſt. Cedri ſcobe ſerpentes fugari certũ eſt. Fit & ex cedria
oleum, uelleribus quum coquitur ſupra uaporẽ eius ſuſpenſis, & dein expreſſis: eiuſdem
ad omnia uſus. Quadrupedum, canum, boumq́ꝫ ſcabiem exterit, ſi tergora uiriliter eo per
fricentur. Quin etiam ricinos earundem interficit, partibus ubi graſſantur impoſitũ. Con
tractas è tonſura exulcerationes cicatricibus claudit. Cedrides, hoc eſt fructus cedri calfa-
ciunt, ſtomacho noxij, tuſſim ſanant, urinam ciunt, utiles ruptis, cõuulſis, ſtrangurię, men 5
ſibus cum pipere trito poti. Contra leporem marinum ex uino ſumũtur. Delibuta ijs cor
pora cum ceruino pingui uel medulla ſerpentes fugiunt: conferuntur & in antidota.

Carpinus

Carpinus & celastrus. Cap. LXIII

Ontes diligit carpinus, descendit etiã in plana. Sunt qui in mõtibus enatam carpinum, in cãpestribus gallicam uocent. Quanq̃ (ut Theophrastus est au-
M thor) longè secus alij distinguant, genusq; diuersum carpini & aceris faciãt. Stagiritæ carpinũ ab acere discernere solent; ꝙ carpino flaua crispaq; materies sit: aceri candida, intercursantibus neruis scatens. utraq; ampla, platano in findendo similis: sed carpino gracilior, macilentiorq;, longior atq; mollior, uenis in longitudinem fluctuantibus, undosa, fissilis, segmentis omnibus in acutũ compressis: minus tamen q̃ pro magnitudinis ratione neruis exundat. Cortice paulo scabriore q̃ tilia uestitur, subliuente, crasso, spissiore q̃ picea, & inflecti cõtumace. Radices paucas mittit, sublimes, magnaq; ex parte crispas: riguis potissimũ gaudet, & ut Idęi uolunt, inuentu rara est. Ei fructum assignãt paliuro similẽ, sed oblongiusculũ. At uero Olympi incolæ carpinum montes potius adamare cõtendũt: acerẽ etiã planis enasci, sed montanis flauã, crispam, grato colore nitentẽ, corpore rariorem, & quæ longè minus crispetur. Hanc nõnulli gallicam nõ acerem uocant, masculęq; materiẽ crispiorem esse & contortã, planisq; potius exire, germinareq; maturius. Carpinus auctu facillima, paulo ante Aequinoctium germinat: post messem & Arcturũ cæditur. Durissima carpini metaries spissaq;. Hanc itaq; prius q̃ terebrũ experiatur, macerant, quo facilius mollescens perforari quæat, lectis & sumptuosioribus fabricis, iugisq; iumentorũ nascens: quapropter zygiam quasi iugalẽ Græcis dictam putauerim. Ea, ut est author Vitruuius, est minima ignis & terreni mistione: aeris aũt & humoris summa cõtinetur temperatura. Non est fragilis, sed habet utilissimã tractabilitatẽ, ideoq; Græci, ꝙ ea ex materie iuga iumẽtis cõparant, ꝙ apud eos iuga ζυγὰ uocitentur, eam ζυγίαν appellãt. Galli, præcipuè Santones, *carpicrum* uel *carpienum* adiectis literis appellant, retento Latini uocabuli rudimẽto. Reliqua Gallia *carmeni* nomen pro carpino usurpat, Vulcanoq; potius quàm lautis operibus dicat. Celastrus æterna coma frondet: in planis exilit, inibiq; omnium tardissime suos perficit fructus. Horret cultum, quem si quando patiatur, degenerat. Summis gelidissimisq; gaudet locis. Celastri usus ad baculos & scipiones accõmodus. nec plura apud Theophrastum de celastro leguntur.

Cerasus. Cap. LXIIII

Erasus arbor est hoc nomine Græcis, Latinis, Gallis nota. folio mespili, praeduro, latiore: corticis læuore, colore, crassitudine tiliæ similis: flore albo, pyri uel
C mespili, pluribus flosculis racematim cõgesto, fauaceo: fructu rubro, diospyri figura, magnitudine fabæ: quãq; acinus diospyro prædurus, ceraso mollis. hæc Athenæus ex Theophrasti sententia. Arbor de ramosis nõ est, enodior etiã aliquanto q̃ populus. Rami dum adolescunt, alij subinde pereunt, ut qui ab imo sparguntur: alij continuo crescũt, ut superni. Radix multijuga, summa telluris cute nititur, nõ crassa. Cõtortio eadem radicis & corticis radicẽ tegentis. is meatu flexo nec cõplente gyrũ, obducitur arbori, quasi mucronatim ambiat, ab infernis sursum uersus in angustias sese colligens, qualis in fronde quoq; ipsa descriptio est. Quum desquamatur, hoc eodem modo delibrari solet: alioquin pręscinditur potius q̃ filo eodem detrahi possit. Quin & per crassitudinẽ prętenuis modo folij finditur, reliquumq; durare, arboremq; tueri ualet: nec iactura huius, arbor ipsa emoritur. Quòd si totum deglubas, qui reliquus est humor, elabit̃. Porrò tunica exteriore adempta, nigricat pituita quędã mucosa: & uice eius secundo anno tenuior subnascitur, priorisq; damnũ resarcit. Nerui ligno cõtorti conuolutiq; in anfractus ut cortex uirgis, cõtinuò q̃ nascũtur idẽ mos. Theophrastus est author, cerasum ad uigintiquatuor cubita proceritatis erigi, & crassam quaternis dodrantibus, siue bicubitali crassamẽto. Plinius romosarũ esse cerasum prodit, & etiã in quadraginta cubitorũ trabes, æquali per totum duûm cubitorũ crassitudine reperiri. In Gallia omnino exilior humiliorq;, adeò frequens ut etiã syluæ ea scateant. Frequenter tamen tãta longitudine cernuntur. Mirũ profecto cũ translatitia sit, nec ante Mithridaticã Luculli uictoriã, uel Italiæ nobilis, nedum Gallię, uel Hispanię cognita. Is primũ uexit è Ponto: nũc trans Oceanũ in Britanniã usq; peruenit. Athenæus memoriæ prodidit, Lucullum Ro. Imperatorem posteaq̃ debellato Mithridate uictoria potitus esset, primũ arborem hãc à Cerasunte Pontico municipio in

Italiam detuliſſe, fructumq́ gentilitio nomine ceraſium appellaſſe. ſic Græci ſuis hiſtorijs
ſcriptum reliquerunt. Veruntamē ut idem refert Diphilus Siphnius, uir arte & facundia
celebris, lōgis annorū curriculis uetuſtior, utpote qui Lyſimachi regis ſucceſſoris Alexan
dri ætate uixiſſet, ceraſiorū meminit. Ceraſia, inquit, bonū ſuccum creant, ſed parū ſubmi
niſtrant alimenti. Stomacho grata ſunt, & eidem auxiliātur in frigida ſumpta. Sed ruben-
tiora præſtant & mileſia, q̄ urinam pellant. Genera nominantur, aproniana quæ maximè
rubent: nigerrima ſunt actia: rotunda uerò cæciliana. Iulianis gratus ſapor, ſed penè tantū
ſub arbore ſua, adeo teneris ut geſtatū non tollerent. Principatus duracinis, quæ Campa
nia Pliniana nominat: in Belgica Luſitanis, in ripis etiā Rheni. Tertius ijs colos ē nigro
ac rubenti uiridiq́, ſimilis matureſcētibus ſemper. Sūt & laurea, quæ minus quinquennio
anteq̄ Plinius cōmentaretur, prodierant, non ingratę amaritudinis, in lauro primū inſita:
hinc *amaraſia* dicūtur uulgò, q̄ amarorem non iniucundū reſipiant. Sunt & Macedonica
paruæ arboris, raroq́ tria cubita excedētis, & minore etiam frutice chamæceraſi. Inter pri
ma hoc ē pomis colono annuā gratiā refert, primū candidū, mox rubeſcit, deinde fugiens
nigret. Ceraſijs intus lignū eſt, & extrà caro ut oliuis. Gallis horū malorum uaria notātur
diſcrimina. Quædā mediocri arbore interdū pumila, quaſi frutice (quā chamæceraſum di-
ci puto) pendent pediculo breui, pomo totundo, rubēte, carne multa, molli, ſuccoſa, oſſe
intus duro, nucleo dulci: hoc maximè grato placet acore, moroſaq́ laborantiū morbo pa-
lata recreat, prægnantiū etiam malacijs anteq̄ matureſcat expetitū. hoc Francis tantū ce-
raſij nomen meruit, reliqua uarias ſortiuntur appellationes. Quædā pomo prodeunt pro
ximo ex arbore grandiuſcula, longiore petiolo, guſtu multo acidiore, & ſubacerbo, cæte
ra ſimili, uulgus *meraſia* nominat. ea nimio ſui acremento reſpuuntur, ut alia quæ nimia ſui
dulcedine faſtidiū pariunt. Alia proceris arboribus exeunt, turbinatiore pomi figura, lon
gioreq́, pediculis longis, pluribus, unà coeuntibus: baccis partim rubentibus, partim can
dicantibus, nōnunq̄ in totū rubris: prædulci carne, ori iucunda, fragili intus oſſe, nucleo
non inſuaui. Sed hoc malū longè acidis fugacius, primumq́ in ceraſiorū genere maturita
tem ſentit: uulgus nunc *guinea*, nunc *guindola* uocat. Sed inter ea habētur craſſiora, alta car
ne, prædura, magna ex parte a[illegible]bicantia, prædulci guſtu, callo corporis nucleo pertinacius
hærente, ob hoc putarim [illegible]ribus duracina ceraſia nūcupari. Quæ in totū rubent, molli
tia cedunt: quæ partim albicāt, partim rubeſcunt, cum utriſq́ ſocietatem ineunt. Celerius
marceſcunt, quæ molliori cōſtant carne. Inueniuntur & alia in ſyluis & nemoribus, non
nunq̄ in dumetis & cultis, baccis paruis, multū infra ſupradictorū magnitudinem, callo
carnis rotūdiore, oſſibus appreſſo, parte ſoli obuerſa rubeſcente, auerſa candicante, ſapo-
re dulci quidem, ſed dilutiore: ruri familiaria, ſpōte nullo humano cultu naſcentia. Alia ni
gerrima, quibus ſuccus ineſt ſanguineus, ea ueſcentiū manus & labra ſanguine ſuo modo
mororum inficiunt: utraq́ *ſeſſiana* rura uocant. Sed poſterius hoc ueteribus actianum dici
putauerim, ut prius illud forſitan cæcilianū, curtato (ut in Gallia plerunq́ fieri ſolet) ue-
tere uocabulo, ceſſianum pro cæciliano conciſum proferente. Ceraſiū ſiccatur ſole, con-
diturq́ ut oliua cadis. Ratio hęc à Florētino rei ruſticę authore ſic tradita eſt, Ceraſia ante
ſolis exortū arbore ſua decerpta, in uas ſubſtrata in fundo ſatureia conijciuntur: dein cera
ſia ſuperponuntur, iterumq́ alternis ſatureia: adijcitur nōnihil acidi mellis aliquantū dul-
ceſcentis. Seruantur itidem interiectis arundinū folijs, & in eundem modum alternatim
diſpoſitis in cado. In candenti ſole uſque ad rugas ſiccata, diu ſeruantur: item molliuſculo
ignis feruore paſſa. Ceraſus ſeritur malorum & pyrorū more. Inſitione præſertim lętatur,
nec unq̄ bonum dulcemq́ dabit fructum, niſi prius inſita. Siquis, ut idem autor tradit, ce
raſo nigrā uitem inſerat, uere feret uuas. Septentrione, frigidisq́ & aquoſis montibus gau
det. Fructu media etiamnū conditione inter baccas acinosq́: quando pomū primo candi-
dum, ut ferè omnib. baccis, mox uireſcit ut oliuis, poſtremo rubet ut cornis. Ceraſos præ
coces facit, cogitq́ matureſcere calx admota. Sed poma interuelli melius eſt, ut quæ reli-
cta ſunt grandeſcant. hæ libro dempto ſolæ poſt brumam inſeruntur. Habent quandā ue
luti lanuginem, quę ſi comprehendit, putrefacit. quare debet emuſcari & prorſus auferri,
priuſq́ trunco conſeratur, alioquin inſitis officiet. In ceraſis tamen, & omnibus gummife
ris inſitionis tempus eſt, quādo in ijs uel non adeſt, uel gummi deſinit effluere. Ceraſus in

ſeritur

feritur in se, in pruno, in platano, &, ut aliqui uolunt, in populo. Plantam syluestrẽ transferũt Octobri uel Nouembri mense, ut primo Ianuario cum cõprehendit inferatur. Martialis trunco inseri suadet: sed inter corticem & lignum felicius coalescit. Amat scrobes altas, spatia largiora, assiduas fossiones putari in ea putres ramos marcescẽtes, & siccos desiderat, uel etiam quos densius arctatos protulerit. Fimum odit, & usq; adeò horret, ut ad moro eo degeneret. Plantaria quoq; creari possunt, si spargantur poma: quæ summa facilitate nascentur, sic explorata crescendi petulantia, ut uirgulta è ceraso pro uitium adminiculis posita, in arborẽ facile prosiliant. Poma sine ossibus enasci Martialis rei rusticæ prudens promittit, si tenerã arborem ad binos pedes resciſſam usq; ad radicẽ findas, abrasaq; ferro partis utriusq; medulla, statimq; seiunctas parteis uinculo perstringas, et summã partem, & diuisuras laterũ oblinas fimo, post annum ducta cicatrice diuortia coalescũt. Hanc arborem surculis, qui fructum adhuc nõ tulerunt inseris, & sine ossibus poma (ut asserit) nascentur. Democritus est author, si quis tenellum cerasi caudicem radice tenus scindat, non uulnerata parte ima, medullamq; auriscalpio eruat, deinde lachrymam cyrenaicam aqua dilutam, usq; dum sapæ craſſitudinem referat, infundat: & humente charta diligẽter obligatum adminiculo fulciat, ne lachryma effluat, octauo die eadem lachryma perfundi precipit, ut germina citet, sic exos & enucleatus fructus exibit. Sed si scylla consita fuerit, prestabit ut segmenta facilius iungantur. Si nucum arbusculas medulla castrare libet, sine interiore ligno adolescent. Si cerasus concepto humore putrescit, in trunco foramẽ excauetur, quo poſſit sanies educi. Si formicas patitur, succũ portulacæ debebis infundere cũ aceti media parte permistum. Si æstu Canicularũ fatigatur, trium fontium singulos sextarios post solis occasum radicibus arboris iubent influere, sed illum illini uespere, ne remedium sydus deprehendat: uel herbam symphoniacam circa arboris truncum torquent in coronam. Symphoniaca Apuleio eadem cum apollinari & hyoscyamo traditur, de qua inter herbas diſſerendum erit. Chamæcerasus, ut apud Athenæum Asclepiades Myrleanus depinxit, pumila est, in Bithynorum agro frequẽs, radice parua: neq; arbos est, nec arbusculis cerasorum impar, baccis cętera omnia consimilibus. Copiose uescentibus caput uini modo grauant, & dolores cient. Sed hæc ut Athenæus refert, putat de mimæcylis intelligi, q̃ huiusmodi fructum hæ arbores ædant. Et si è baccis quisquam plus septem esitarit, caput eius dolore tentabitur. Aristophanes paſſim sua sponte nasci prodidit. Theopompus & Crates mimæcylorum meminerunt. Sed Amphis ilicem acutum ferre, & arbutũ mimæcyla: Theophrastus arbutum idoneũ cibo pomum, mimæcyli nomine parere tradunt. Cerasia uentrem emolliunt, eundem paſſa sistunt. Dulcia plus humectant corpus, quapropter aluum cient. Acida plus refrigerant & astringunt, obstruentes iocineris infarctus leuant, flauam bilem extinguunt. Gũmi quod ex arbore destillat, ueteri tuſſi medetur: ex uino diluto sumptum gutturis lenit asperitates, fastidia discutit, & ciborum appetentiam molitur. Colorem cutis gratiorem facit, & oculis affert claritatem. Calculosis prodest in uino potum. Lichenes infantium ex aceto sanat.

Ceronia siliqua. Cap. LXV

Ceronia arbor est trunco fertilis, siliquæ pomo, folijs semper comantibus, flore candido, cum uehemẽtia odoris, radice sublimi, plantigera imis partibus, & ideò superficie flauescens marcescensq;, succũ auferẽte sobole. Fructum anniculum simul & nouum continet. Pomo antecedentis anni circa Canis ortum detracto, statim alterũ concipit, uterum'que perfert, & molẽ quandam uuæ modo informem ac indiscretam primo parit, quæ postquam adoleuit, per Arcturum & æquinoctium florem emittit, hyeme fructus enutriente, qui usque ad Canis ortum in parente durant, & tum metuntur. Nascitur in Syria, Ionia, & circa Gnidum, Rhodumque. In Aegypto nulla, ut plærique falsò existimarunt, eam propterea Aegyptiam uocantes ficum, errore, ut inquit Theophrastus, manifesto, cum nusq; inibi proueniat: sed q̃ fructum caudice ferat siliquæ pomo, inde nomẽ duxit. Multumq; abhorret ab illis siliquis, quas nemo non scit prædulces esse, earumq; mandi corticẽ: digitorũ hominis

longitudine, interim falcata, pollicari latitudine: cuius usum cibis damnauit Galenus, mali succi & lignosi contumaciã in coquendo causatus, de qua in mentione propria dicetur.

Cerrus Cap. LXVI

Errus ægilops, quercus species est populo similis, caudice recto, excelso, læui, & per longitudinem robustissimo: materie alioqui improba, nec nisi ærariorum officinis carbone dotata. Quod enim cessante flatu statim extinguatur, illis compendio est, nec nisi paucus absumitur, sic tamen plurimis scintillis dissiliens. Glans illi tristis, horrida, echinato calyce castaneæ modo: itaque à nullo præterquam à sue manditur, nec nisi aliorum inopia: cùm alioqui solidam duramq; gignat carnem. quare suem cerrea glans diffusam quidem, sed grauem facit. E glandiferis una fert panos arentes, muscoso uillo, canos nõ in cortice modo, uerum & è ramis dependentes, cubitali magnitune, odoratos, sphagnon siue splachnon siue phascon appellant, item bryon: nostri penem, Syri uuam dæmonum. Excelsissima hæc est, & incultis amica, raro nisi in syluestribus inuenitur. Radice utuntur contra scorpionũ ictus. Verum ea ferè omnia Theophrastus Macedonicæ cerro, quã asprida nominat, tribuit: quæ ægilopi cerro Plinius adscribẽda existimat. Verba sunt Theophrasti, Cerrus aspris, ut Macedones putant, aut sterilis, aut adeo improba glande, ut nullum animal præter suillum genus ea uescatur, quòd ingustabilis sit, ac ne sui quidem, si pabulum aliud nanciscatur. eaq; caput tentat mandentium. Materies, etiam si dedoletur, ædificijs inepta: rumpitur enim & labat, ideoq; rudi duntaxat utuntur. Damnata etiam & carbone: quoniam exiliat, & scintillas eiaculetur: ærariorũ tantum officinis compendio, quia flatu desinente protinus emoritur, parumq; absumptus, tardè recidit in fauillã. Cerrus ægilops rectissima, excelsissima, læuissima, ligno per longitudinẽ robustissimo. Panum quem phascũ uocauimus, sola cerrus fert, longitudine cubitali, branchiarũ similitudine canum, muscosum, ceu uillũ lintei, prolixum. Nascitur è cortice non surculo, unde glans, nec ex gemma, sed à supernorũ nodorum latere. Incultis cerrus gaudet: cuius materies etiam elaborata ædibus cõstruendis inauspicata: quod facillimè rupta fatiscat, eaq; fultę domus facilè ruinam sentiunt, casumq; cito minantur. ob id rudi & indolata ad intestinũ opus & utensilia utuntur. Habet cerrus, si credimus Vitruuio, pariter mistionem humoris, ignis, & terreni: aeris plurimum, peruia raritate humores penitus recipiẽdo, celeriter marcescit. Nostri, ut puto, Galli extrita priore litera, aut in aspiratione conuersa, *herrum* & *hedrum* pro cerro appellitãt. nam herrus uel hedrus glandifera cernitur, calyce fructus echinato, carne intus amarissima, ob id quoq; à suibus ingustata respuitur, nec nisi quoties glandis annona deficit, caducã pascuntur. Abdicatur quoq; apud nos ædificiorũ fabricis, ut quæ flexu & fractu infelix habeatur, internis iamẽ & læuioribus nõ improbatur. Hyginus manubria rusticis cerrea tradit. Cerri folia & coxtex & glans siccant collectiones, fluxiones sistũt. Torpentes membrorũ partes corroborat decoctũ eius fotu: cui & insidere expedit siccãdis astringendisúe partibus. radix aduersatur scorpionibus.

Cisthus & Hypocisthis. Cap. LXVII

Isthos, quem aliqui citharon aut cissaron nominant, Dioscoridi frutex in saxis emicans, ramosus, frondosus, nec præaltus, folio circinatæ rotunditatis, hirsuto, gustu acerbo. Flos masculo punici, fœminæ candicat. Plinio frutex est cisthus, maior thymo, folijs ocymi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus, fœminæ albet: recentiores tum rosaginem, tum rosam caninã uocant, fruticem thymo maiorem, folijs ocymo rotundioribus, flore mali punicæ. Flos masculo rosaceus est, fœminæ albicãs. Sub cistho ad radices nascitur hypocisthis, quibusdam orobethron dicta, malo granato immaturo similis. Digerit in tria genera Dioscorides, rufum, herbaceum, candidum, cui succus exprimitur, ut acacię. duplex tantum ratio ab alijs proditur. Plinius rufa & candida contentus est, nascitur sub cistho, inde nomen, sub quo prosilit sicuti sub arboribus fungus. In quibusdã Galliæ mõtibus, & (ut aiunt) Patauinis hypocisthim uidere licet, & fruticẽ sub qua nascitur, ocymi folio, flore candido, quasi syluestris rosæ, radice lignosa, prædura: è cuius ferè medio hypocisthis uelut infixa pullulat, cuius officinis succus est notior, quàm ut explicari mereatur. Est et aliud genus cisthi ladanifere, à quibusdã ledũ uel lada uocatũ, frutice ab altero nõ adhorrẽte: nigriorib. tantũ & lõgiorib. folijs, quæ

uerno tem-

uerno tempore quippiam pingue,roscidum contrahunt:ex hac ladanū conditur. Duplex Dioscoridi metendi ratio. Siquidem folia eius capellæ atq; hirci carpentes, insidentem ijs succum uillo barbarum & femorum abstergunt, qui suapte natura tenax & lentus facile sequitur,uisci modo ad contactum.detractus hic purgatur, atq; in offas conuolutus repo nitur. Alij uerò attractis funiculis pinguitudinē quæ fruticibus adhæsit,rapiunt,succulen tosq; depectunt,& in offas cogunt. Plinio multiplex legendi ratio. quanquā hoc fortè ca su atque iniuria fieri odores plures tradidere,capras maleficū aliàs frondibus animal, odoratorum fruticum expetentius,tāquam intelligant pretia carpere germinum,caules prædulci liquore turgentes, destillātemq; ab ijs succum improbo barbarum uillo detergere: hunc cōglomerari in puluerem & incoqui sole,& ideo in ladano caprarum pilos inueniri. Sed hoc Arabia gloriatur,nec alibi gigni tradunt quàm in Nabathæis,qui sunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex authoribus strobon hoc nomināt, traduntq; syluas Arabum,pastu caprarum infringi, atq; succi lentorē uillis inhęrescere. Verum autem ladanū Cypri in insula nasci,inibiq; legi uolunt, hircorū barbis genibusq; uillosis pendens. Sed cisthi flore deroso pastibus matutinis, cum est rorulenta Cypros, deinde nebula sole discussa in puluerem,madentibus uillis adhærere,atq; ita ladanū depecti. Herbam in Cypro ex qua fit,ladan appellāt,illi ladanum uocāt huius pingue insidens. Itaq; attractis funiculis herbam eam conuolui,atq; ita in offas digeri. Ergo in utraq; gēte bina genera,terrenum & factitium.id quod terrenum est,friabile:factitium lentum. Fruticem esse connumerant in Carmania,in quo ut gummi ladanū colligitur,laxati corticis uulnere, & caprinis pellib.excipit. Aliud genus in Syria & Africa toxicon appellari placuit, quia neruos in arculana circundatos trahunt per syluas,adhærescente roscida lanugine. Hoc grauissimum odore est,& durissimum tactu,plurimū enim terræ colligit. Adulteratur myrti baccis et animaliū sordibus. Synceri odor debet esse ferus, & quodam modo solitudinem redolens,ipsum uisu aridum statim mollescere, accensum fulgere, odore iucundo gratum. myrtata igne crepitant. Placet cui è rupibus calculi potius quàm puluis obhæreat, hoc enim syncerius putatur. Probatur tamen maximè purum,molle,odoratum,colore subuiridi,pingue,resinosum,sine arenis,sine scabritie,quale Cyprus insula mittit. In Arabia Africaq; nascitur,sed minus nobile. In officinis nomen retinet. Aetius cisthon è qua ladanum fit,eandem esse cum cistho nostrate,sub qua hypocisthis prouenit,adfirmat:sed naturę calidioris ob soli cōditionem. Non est hic omittendum,hederam quidem putari cisthon Plinio,cuius matutinis pastibus eroso flore,quū roscido liquore scatet Cypros, madentibus caprarum uillis ladanum inhærescere,atq; ita sole & puluere glomeratū depecti. Hic Plinius pro cistho cisson,id est hederam uidetur accepisse,cum Dioscorides, Galenus, Paulus,et omnes qui de natalibus ladani scripserunt,de cistho frutice legi pronunciarūt. Nec etiam Plinius aliter sentit,qui ledum herbam appellari tradit, ex qua ladanum fiat,in Cypro caprarū barbis adhærescens. Hoc idem cisthi genus à quibusdā ledum uel ladū uocari Dioscorides est author,cuius iudicio Paulus subscribit, tradens ladanū à cistho ladane uocata gigni,quam depascentes capellæ suis barbis,& uillosis cruribus,succulentum & pinguius ex herba deferūt,quod congestū ladanū est optimū medicamen. Galenus cisthon, è qua ladanū fit,nō alterius esse generis à nostrate tradit,sed excellentius, ꝙ calidioris naturæ solū nācifcatur. Facile ijs ostēditur ex frutice uel herba cistho,nō ex hedera,insidentem hunc lentorē decerpi. quem modū apertissimè fatetur,nec it inficias, germinū caules dulci liquore turgentes,distillantemq; succum improbo barbarū uillo detergeri. Sed quo nam pacto in Cypro insula hederæ floribus derosis,in qua, si Theophrasto credimus grauissimo authori,ne hedera quidem nascatur, qui hederā frustra ab Harpalo satam in Asia adfirmet,cum nulla cura eualuit,ut inibi comprehenderet. Cypros uero insula omni consensu ad Asiam spectare noscitur: nec Plinius reclamat,hederam tamen iam in Asia nasci scribit. Verum totam controuersiæ huius originem manasse credimus, ꝙ Plinius Theophrasti fretus authoritate,duo fecerit hederæ fastigia, marem & fœminā. Maior traditur mas,corpore et folio duriore ac pinguiore,flore ad purpurā accedēte. Vtriusq; flos similis est syluestri rosæ,nisi ꝙ caret odore. Theophrastus sexto stirpiū, ut mendosus est codex. duo statuit hederæ genera, marē & fœminā:quoniā altera maius, durius, pinguiusq; foliū

habeat,

habeat,floremq; ad purpuram inclinatum. Ambobus flores syluestribus rosis proximi, minores,sine odore. Sed sibi parũ cõstitisset Theophrastus, qui tertio historiarũ tria summatim hederæ genera prodidit:& statim sexto,duo tantũ genera solo sexu discreta retulisset. Hæc itaque de cistho dicta creduntur,cui sexus uterq; assignatur à Dioscoride. Flos masculo punicæ mali,fœminæ albet,uterq; tamen rosaceus.quod idem quoque Plinius asserit. Nemo,quantum equidem arbitror,florem in hedera conspexit syluestri rosæ similem, in mari ad purpuram,in fœmina magis ad cãdorem uergentem . Sed is florum habitus in cistho reperitur,nõ in hedera,cui lanugineum Theophrastus non roseum reddidit. idem quoq; sexus discrimen adest,flos utriq; rosaceus . De cistho itaq; uerba Theophrasti,non de hedera sunt intelligenda,cum nusquam rosacei in hedera spectentur,sed huius generis in cistho prodeant. Cęterum facilis fuit græcorum librariorũ lapsus, qui cisson pro cistho scriptitarunt:exemplariorumq; fidem sequutus Plinius, quum rem parum Italiæ familiarem depingeret,imponente uocabulorũ germanitate,cisthon cum hedera confudit. Auxit huius lecturæ suspicionem,quòd authores, qui suo seculo de hac re nõnihil memoriæ prodiderunt,cissarum quasi hederaculam interpreteris, aut potius hederaginem dici contenderent. In idem lubrico lapsũ uitium Theodorus incidit:sed honestus error bonos duces sequi. Sunt qui nec immerito Plinij patrocinium susceperunt, qui fuerit de uita & literis quàm optimè meritus. Sed de his hactenus . aliqua etiam inter hederæ species quæ ad rem faciant adducemus. Cistho astrictoria uis inest, quòd prodest dysentericis, & resolutionibus uentris in uino austero, tribus digitis flore capto,& similiter bis die poto . Per se nomis illinitur: cum cera ambustis, & item tusis ulceribus. Sub hac nascitur hypocisthis, constringentior tantum atq; siccantior. Arefacta in umbra sistit aluum ex uino austero nigroq;.cœliacis itidẽ auxiliatur. usus in sicco spissat, siccat . Stomachi rheumatismos emendat. Tribus obolis potus,sanguinis excreationes cohibet . Fœminarum proluuiem potu & infusu supprimit. Succus eius ut acaciæ extrahitur:aliqui tamen arefactam cõfringunt, macerant,decoquunt,cætera ut in lycio prosequũtur.in summa uices habet acaciæ. Ladano natura spissandi,molliendi,calfaciundi,aperiendi. Capillũ fluentem cohibet, eiusq; nigritiam custodit:ideoq; canitiem arcet. Cicatrices ad uenustũ colorem reducit,cum uino illitum. Auribus quę doleant, cum hydromelite aut rosaceo infunditur. Sanat furfures cutis,& manantia ulcera sale addito. Secundas euocat suffitum. Fluentem firmat aluum, ex uino uetere potum. Pessis inditũ uuluæ duritias emollit. tussim ueterem finit cum styrace sumptum. Somnum allicit,& urinam ciet. efficacissimum ad ructus.

Citrus,è qua mensæ fiebant,Thya Trogetes. Cap. LXVIII

Citrus arbor est alia omnino ab ea,quæ citrea mala producit, syluestri cupresso similis,caudice,folio,odoratu,multo in medicina usu . Seneca testis est in obiurganda temporum suorum luxuria, quod citri radices insanis licitarentur pretijs,ad mensarum lectorúmque ornamenta. Fuit & pugillarium decus,ut scriptum reliquit Martialis,

Secta nisi in tenues essemus ligna tabellas,
Essemus Lybici nobile dentis onus.

Laudabantur tigrinæ crispo uenarum discursu, circa uerticem uario aut intorto : ad hæc undatim crispæ,maiore gratia,si pauoninæ gẽmantes oculos imitabantur. Proxima commendatio apianis, ex re dictis : quoniam in ijs crispi ueluti grani congeries muscarum similitudinem æmularetur. Mulsi colos in eo placebat,suis refulgens uenis. Mensæ illæ ueteribus decantatæ,præsertimq; Ciceroniana,ex hac fuisse citro pluribus conijciuntur argumentis : sed illo potissimum, quòd arbores ex quibus fierent,similes folio,odore, caudice à Plinio produntur, Anchorano monte citerioris Mauritanię, qui laudatissimam dedit citrum,iam exhausto: Item Atlante,quod etiam Martialis disticho cognoscitur,

Accipe felices Atlantica munera syluas,
Aurea qui dederit dona minora dabit.

Cuius imas radices densis altisq; repletas syluis incognito genere arborũ Suetonius Paulinus asserit, spectabili proceritate,enodi nitore,frõdibus cupressi: præterq; grauitate odoris.has tenui lanugine obduci,quibus addita arte,possint quales è bombyce uestes cõfici.

Efficacissima

Efficaciſſima luxuriæ uis ſentitur, cum ebori, cedroq; ſyluæ exquirãtur. Sed nemo poteſt
inficiari, arborem, ex qua celebres menſę conſtabant, & trogetem, & thuiam & thuion à
Theophraſto & Strabone dictam eſſe: idq; Plinius exploratiſſimũ nobis reliquit, quum
hanc arborẽ ab alijs trogetem, ab alijs thuiã uocari prodiderit. Thuia ut eſt author Theo-*
phraſtus, perpetuo uiret, arbor procera, inter ſylueſtres ſerotina, ut nulla ferè tardius ger-
minet. Algentiſſimis locis et montium cacuminibus gaudens, circa Ammonis delubrum
præcipua, naſcens & in Cyrenenſi agro, ramis, caudice, frondibus, ſylueſtri cupreſſo ſimi-
lis: ex eaq; refert memoratas ueterum templorum contignationes fuiſſe, quandamq; im-
mortalitatem materiæ in tectis contra omnia uitia incorruptæ. Nihil radice criſpius, nec
1 aliũde pretioſiora opera. Fert, ut quibuſdã placet, in fructu nucleos hordei grano ſimiles,
longiores dũtaxat, exiliores, & duriores, guſtu amaro: quibus præſumptis arceatur ebrie
tas. Inter pauca nitidioris uitæ inſtrumenta hæc arbos fuit. Nota etiã Homero, inter odo-
res uri ſolita in delicijs Circes, magno errore eorum, qui odoramenta in eo uocabulo acci
piunt: quũ præſertim eodem uerſu cedrum & laricem unà tradat, ut manifeſtum ſit de ar-
boribus tantum locutũ. nam & Calypſus & Helenæ thalamos è thuia cõditos idem Poe
ta cecinit. Quid habet citrus noſtras cõmune cum cupreſſo? frondes cupreſſo iuniperi, ſa
binę, cedri. citro lauri, adrachnes, arbuti. Quid tam diuerſum ꝙ galbulus & malũ citreũ?
Adde quòd natales multũ inter ſe uidentur diſſidere. nanq; citrus illa montes gelidiſſimos
amat: hæc noſtras frigora ſupra modũ odit, calidis tantum tractibus familiaris. nam gelici
2 dia uſq; eo horret, ut hyemis tempore nõ niſi turbinibus cadorũ ſubtecta, quo uindicetur
ab algore, ſeruetur: quòd ſi frigidioribus pateat, actũ de ea eſt. Omitto alias notas, quibus
cõſpicuò liquet, arborẽ, ex qua citreę menſæ olim factitabãtur, à noſtrate citro penitus ab
horrere. Dion hiſtoricus in Neronis uita cedrinas menſas appellauit, ꝙ cedro ſimiles eſ-
ſent: niſi in exemplari uitium ſit, quod ferè ſuſpicor. Erit ergo citrus, ex qua celebres illæ
menſæ fiebant, trogetes & thuia idem arboris genus. Proximum uidetur lignum, quod
patrum noſtrorum memoria magno fuerit in honore: *madarum* uel potius *madrum* uulgus
nominat, nõ illepido nitore placens, ambitioſo uenarum diſcurſu, ſeſe undulatim criſpan
te, interuenijs multiplici formarũ decore ſplendentibus, punctorumq; aceruo exhilaratis.
Huic in totum atro propior color, maculæúe diſcolores, ſed tãto in pretio habitum eſt, ut
3 & potorijs uaſis & lancibus dicauerit auita mundities. Et ſi forte fortuna fatiſcerent in ri-
mas, hiatus oras infibulantibus auri bracteis aut argenti laminis fideli nexu iungerent,
ne futilia ſuum humorem eiacularentur: aut ſiquid fractum abſceſſiſſet, eiſdem ferrumina-
rent. Tanti lignum hoc eſt æſtimatũ, ut diuortij damna tam pretioſis metallis reſarcirẽtur.
Materiæ declarat æternitatẽ duratio, quando ducentorũ annorum ferè uaſa in ædibus ſa-
cris inueniuntur, nullam adhuc cariẽ ſentientia. abijtq; mos in uulgus uocandi ligna, quę
lepidè undulato criſpatu fluctuarent, *madrata*. Sed artifices fabros cõſuluimus, quodnam
eſſet hoc genus ligni, quo hæc uaſa torno confingerent: ſe de negotiatoribus accepiſſe re-
ſponderũt, eſſe ſylueſtris cupreſſi uel cedri genus, deferri partim è Syria, partim ex India.
Quapropter etſi in hoc ligni cenſu reponendum non fuerit, ad eius naturam, uenerẽ cri-
4 ſpatumq; proximè accedere ſatis cõſtat. Sed iam ferè ligni huius exoluit uſus. Cæterum
authorum placita cogunt fateri citrum duorum eſſe generum. Vnum cedri ex qua men-
ſæ dolabantur: alterum citri eius, ex qua malum medicũ prodit. Sentiensq; diſcrimen hoc
Plinius, alia eſt, inquit, arbor eodem nomine malum ferẽs execratum aliquibus odore &
amaritudine, alijs expetitum: domos etiam decorans. hodieq; Mauritani malũ medicam,
& pomum eius atrogi uocant, à trogete uocabulo parum deflexo: aut quia mandi non
poſſet, quandoquidem ueteribus eſculentum non erat. Hoc etiam diſcrimen olfecit Ma-
crobius, Opij authoritate fretus, qui citream malum in Italia, alteram in Media gigni tra-
dit. Addit pomum eſſe odoratiſſimum, quod interiectum ueſti tineas necet. Fertur & ue-
nenis cõtrarium. Generantur omni tempore in Perſide citrea mala. alia enim pręcarpun-
5 tur: alia interim matureſcunt. Sed hęc de noſtrate citro dici euidentius eſt, quàm ut proba
ri deſideret. Homero citreum thuion appellari odoratumq; pomum eſſe, qui θυίου ἀπὸ λα-
λου ὀδωδή, id eſt thuion bene olere tradit, & ueſtibus interponi. ſed id quoq; de ligno po-
teſt audiri.

Citrea ma

Citrea malus, seu Medica. Cap. LXIX

Itrea malus seu Medica, quam & Persicam authore Theophrasto, & Assy-
riam Plinio referente uocant, cuius pomum uulgo *citreum* appellant. Arbor
c est omnibus horis pomifera, alijs cadentibus, alijs maturescẽtibus, alijs ue-
rò subnascentibus malis. Folio lauri, intercursantibus spinis, fructu perẽni.
Pomi effigies caperata rugis, prælonga, interdum rotundior: aureus colos,
gratus odor, acidus sapor, amara intus pyri grana. Theophrastus ei folium unedonis uel
adrachnes assignat, intercedentibus ut in pyro & oxyacantha leuibus aculeis, sed infestis
mucrone ualidisq;. Pomum odore præcellit, folium quoq;, qui transit in uestes unà condi
tus, arcetq; animalium noxia. Folium ei quale unedonibus: tãtum in eo differt, quòd acu-
leatum, spinulentis fastigijs hispidatur. Gestat arbor malum inimicũ uenenis, sapore aspe-
ro, amaritudinis miræ, odoris fragrantis, plusquã iucundi. Verum illius tanta ubertas in-
est, ut onere prouectus semper grauetur. nam protinus atq; poma eius ceciderunt maturi-
tate, alia protuberãt: eaq; tantum est fœcunditati mora, ut fœtus decidant antè nati. Cele-
brata hæc arbor ijs carminibus quoque Mantuanis in secundo Georgicôn,

Media fert tristes succos, tardumq; saporem
Felicis mali: quo non præsentius ullum
Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ,
Miscueruntq; herbas, & non innoxia uerba,
Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena.
Ipsa ingens arbos, faciemq; simillima lauro:
Et si non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat: folia haud ullis labentia uentis:
Flos apprime tenax: animas, & olentia Medi
Ora fouent illo: & senibus medicantur anhelis.

Quæ omnia cum Theophrasto conueniunt. Non mandebatur pomum Theophrasti æta
te, sed ne Plutarchi quidem auorum memoria, gustabat nemo, ut Atheneus scriptum reli
quit. Arbos primum non nisi apud Medos, & in Perside nasci uoluit: quanquam tentaue
re gentes tranferre ad se, propter remedij præstantiam, fictilibus in uasis dato per cauer-
nas radicibus spiramẽto. Hæc est, cuius grana Parthorum proceres incoquere traduntur 3
esculentis, commendandi halitus gratia. nec alia arbos æquè laudatur in Medis. Tandem
Palladij diligentia in Italia primum coaluit: hunc solers imitata posteritas, eam Galliæ Hi-
spaniæq; communicauit, à quo tempore promiscuum expetitur cœnis pomum. & si an-
tea forsitan edendo non esset, medullas eius acres dulcis cibus mutare docuit. Vsurparũt
iam sibi nemora & aliæ nationes per industriam translati germinis & insiti: cultusq; man-
gonium in plures digessit formas ita, ut remissiori sapore uehementioriq;, itẽ dilutiori sa-
turatioriq; colore differrẽt. Quæ auri colore relucẽt poma, *aurengia* uulgus appellat: quæ
ex uiridi in luteum languescunt, *citreola* & tandem *citrula* nominãt. Quæ ouata specie tur-
binãtur, si luteo colore nitent, *citrangula*, priuatim *citrea* uocant. Si herbaceo colore uirent,
limones dicunt: si prægrandia modo melonum orbiculata facie turgent, *ponceria* uulgo qua- 4
si cerea uel potius citrea poma dicunt. Sed hæc omnia ferè uernacula specierum nomina
à citro deflexa cognoscuntur. Porrò malum assyriam & persicam, & *citrum* & *citream* arbo
rem communiter nominare solent. Pamphilus testatur citriũ Romanis dici. Galenus ma
li medicæ pomũ, citrũ iam ab omnibus nominari tradit. Atheneus memoriæ prodidit, Iu-
bam Mauritanorũ regem peritissimũ in ijs quos de Libya ædidit cõmentarijs, scribere ci-
trũ apud Lybes hespericũ malũ dici, & ab Hercule translatũ id in Græciam, dictumq; ini-
bi à quadam auri similitudine, aureum malum. quod ædidisse Tellurem nunciato Iouis &
Iunonis cõnubio fabulantur, unde nuptiale pomum hoc intelligi uolunt. Negauit Athe
neus apud uetustissimos authores citri nomen inueniri. Eressij tamen Theophrasti uerba,
me cogunt (inquit) fateri de citrijs audiẽda, quæ quarto de plantarũ historia philosophus 5
scripsit. Ea ideò subdidimus, ut nõnulla, quæ tam Græcis q̃ Latinis codicibus desideran-
tur, suis locis reddi possint. Media, inquit, regio & Persis permulta fert alia, & malũ quod
persicum aut medicum nominatur. Habet hæc arbos folium consimile & penè par lauri,

potulacæ

portulacę, & nucis iuglandis: aculeos, quales pyrus, aut acuta ſpina: ſed leues, acutosq́ ue-hementer, & rigidos. Pomũ eius non eſtur, ſed ipſum odore pollet, & arboris foliũ. Et ſi ueſtibus interſeratur malũ, eas ab offenſis uindicabit. Vtile etiã, cum lethale uenenũ quis hauſerit: quippe cum in uino datũ cieat aluum, & uenenũ exigit. oris quoq; ſuauitatẽ cõmendat. Et ſi quis in iure coquat, uel in quodã alio liquore, expreſſis pomi interaneis ſuccum ſorpſerit, ſuauẽ halitum conciliabit. Semen extractũ uere ſulcis diligenter ſubactis ſeritur: rigatur deinde quarto aut quinto die: cumq́ uegeta fuerit, transfertur iterũ uerno tẽpore ad molle udumq́ ſolũ, nec admodum gracile. Arbos ipſa omnibus horis pomifera eſt, alijs ruẽtibus, alijs ſubnaſcẽtibus, alijs matureſcentibus. Soli flores, qui uelut erectã in medio colũ gerũt, fœcundi credũtur: qui uerò ea careãt, ſterileſcũt infertilesq́ labũtur. Seritur & fictilibus, ut palma, dato radicibus ſpiramento per cauernas. Ea de odore, colore, folijs dicta à Theophraſto ad citrũ noſtrã referuntur, ut cenſet Athenæus. Nõ eſt diſſimulandũ, Phaniã Ereſſiũ uolumine ſtirpibus dicato, cedrũ appellaſſe: ac malũ cedriũ, pro eo quod nos citriũ & citrũ uocamus, & Dioſcoridẽ ſecuti cedromelũ. Varro Lybicã citrum nominat. Quin & (ut Athenæus refert) omnibus perſpicuũ eſt, citriũ malũ adſumptũ ueneficij cuiuslibet amuletũ eſſe, quod à fidẽ faciẽte ciue didicerat, qui ſecundũ leges ab Aegyptorum magiſtratibus latas, maleficos quoſdam damnauerat nebulones, quo ſuorum facinorum luerent pœnas, feris in prædam exponendos, quos oportebat omnibus beſtijs obijci. Verum antequam in thearum deſcenderent, in quo fures & prædones ſupplicia pendebant, in itinere caupona quædam uicem eorum dolens, fortisq́ miſerta, quæ in manibus tenebat edens, dedit citria, quæ recepta manducarũt: nec multo pòſt imanibus & ferociſſimis beſtijs oblati, & ab aſpidibus demorſi, nihil moleſtiæ ſenſerũt. Tum præfectũ dubitatio cepit: rogans deniq; militem, cui reddita fuerat cuſtodia, ſi quidpiam ediſſent aut bibiſſent: ubi certior factus eſt, citrium ex integra ſimplicitate donatum, poſtridie iubet uni præberi, alteri denegari: qui comederat, demorſus nihil incommodi paſſus eſt: alter illato ictu cõfeſtim interijt. Qua re multis probata, factoq́ frequenter periculo, tãdem inuentum eſt, omni exitiali medicamento præſenti eſſe remedio. Et ſi quiſpiam hoc malũ, ut ſua fert natura, cum ſemine coxerit in melle, tabeſcẽs reſoluitur, ex quo iure ſi quis mane binos ternoſue digitos ſumat, nullum nociturum uenenum. Quòd ſi quis ijs uerbis fidem non habeat, conſulat fidelem ueracemq́ Theopompum Chium, qui magnam expẽdit pecuniã ad exactam hiſtoriæ huius diſquiſitionem: qui duodequadrageſimo ſuarum hiſtoriarum uolumine, Clearchum Heracleotã Ponti tyrannũ, narrat multos ueneno necaſſe, populumq́ gratã huius medicamẽti potionem non ignoraſſe. Citrea malus, ut Florentinus rei ruſticæ Græcus author poſteritatis memoriæ mãdauit, ab autumno ad æquinoctium uernum ſeritur. Gaudet abundo humore. Hæc arborum ſola iuuatur Auſtro, & Aquilone læditur. Vbi fructus increſcens degrauat, multa detrahere poma conueniet, & pauca relinquere: ſic altilia uegetiore proficient incremẽto, & in maiorẽ perducẽtur craſſitiem. Porrò ſi quis nutrire uelit, loco parietibus contra ſeptentrionẽ munito, uel in meridianam partem uerſo, diſponat hanc arborẽ. Cæterum hybernis menſibus, tegetibus aut ſportulis tectam uellet. Iuuari creditur maximè circunſitæ cucurbitæ flagellis. Quippe cũ ea naturali quadam ui inſiſtente à frigorum iniurijs uindicant: cucurbitarum combuſtæ uites citri radicibus cinerẽ præbent utiliter inſpergendum. Si pubeſcens malum fictili uel uitro claudatur, per incrementa formã uaſis contrahet, & tanta magnitudine, quanta uas, extuberabit. Ad hoc autem pomũ uidetur incumbere: ſed cauetur foramen, per quod aer inſpiret. Quinetiã ſcitu dignũ ſuccurrit, ꝙ arbos citri ſterilis erit quæ beneficio inoculationis coaluerit. Idem nõ ſub cortice, ſed fiſſo trũco more uitis inſeri debet. Si ſubacto gypſo pomũ oblinas, noxis omnino non patebit. Ea ſtirps, utpote ſuapte natura tenerior, ſi paucam glaciem experiatur, ſyderata cõtabeſcit. Quare diuites, & qui dant operã genio, extorquent, ſub fornices concameratos ad ſolem ſpectantes, & inibi propter parietẽ cõſerunt, & copioſo rigant humore. At ubi æſtas effulſerit, fornices apertos ſole ſinũt illuſtrari, & eius tepore foueri: appetente uero hyeme retectas arbores ſtramine uelant. Si rubra citri poma uoles efficere, ſurculum moro inſerito, & malum rubrũ dabit. Inſeritur & punicę malo, ſed ſurculi deſuper qualo muniendi. Porrò ut Anatolius refert, ſeritur ſemine,

talea,ramulo,claua. Rami duo principia in ſcrobiculo pãguntur & obruũtur,ſurſumq; ut
ita dicã,à fornicato flexu tumeſcens germina præbebit. Sed talea & claua quæ flecti recu
ſet,in caput deponitur. Quod uerò craſſius fuerit, ſurſum emerget:tenuius in terrã defigi
tur,ficulneusq; cinis inijcitur. Si granis uis ſerere,ita facis: terram in duos pedes fodis, ci-
nerem miſces,in areas breues digeris,ut utrinq; per canales aqua diſcurrat:in ijs areis pal-
marẽ ſcrobiculũ manibus aperis, & tria grana,deorſum uerſo cacumine, iuncta cõſtituis,
& obruta quotidie imbrẽ inſpargis,ut quotidianis rigationibus animata ſemina melius a-
doleſcãt.acres medullas mutant,ſi per triduũ mulſa macerẽtur. Quin citius procedent, ſi
beneficio aquę tepẽtis utaris:enatis germinibus proxima runcet̃ herba.poteſt hinc trima
trãsferri. Sunt qui cõmodius ſeri putẽt clauã longitudine cubitali, utraq; parte læuigatã, 1
nodis et aculeis reciſis:ſed integra ſummitate gẽmarum,per quas ſpes futuri germinis erũ
pat. Talea & breuior & gracilior eſſe debet, quæ ſimiliter ut claua mergitur. Verũ talea
palmis duobus extare debet, & claua omnis obrui. Quidã fimo bubulo adlinũt,uel mari-
na alga ueſtiunt,uel argilla ſubacta utriuſq; extrema cooperiunt, atq; ita paſtinato ſolo de
ponunt. Arbos amat terram rarioris naturæ, cælum calidũ,alijs arboribus nõ debet anne-
cti.irriguis locis maximè gaudet. Calidis partus nõ alternat,nec reſtibili, ſed perpetua fer
tilitate pomificat,alijs pubeſcentibus,alijs adultis, alijs maturitate caducis. Sic gradatim
ſuccedunt poma:maturis ſe ſubſtituũt acerba,acerborũ ætatẽ florẽtia conſequũtur, orbẽ
quendã cõtinuę fœcũditatis ſibi miniſtrãte natura,quæ hanc fœturã nõ interpellat. In Pa
riſienſi agro,cadis terra plenis mergitur, & apricis exponitur ſoli, frigoribus ſub tecta re- 2
fertur. Tradunt mediũ mali dulce fieri,ſi truncus obliquo foramine ab imo terebretur,ut
altera parte nõ exeat,ſed ex hoc humorẽ fluere permittunt,donec poma formẽtur, tũ fo-
ramen luto replent. Idem fieri confirmãt,ſi ſemina priuſquã ponãtur,ouillo lacte madue-
rint. Africanus ſcriptũ reliquit modũ, quo uel humanã, uel animalis alterius induet ima-
ginẽ,ſi gypſo uel luto ſicceſcẽte hãc obducens, mucronis acie bipartito, uidelicet in ante
rius & poſterius diſſecueris, ut ea iterũ aptè poſſint coniungi, poſtea in fictilia torrueris:
cumq; pomũ ad dimidiũ peculiaris incremẽti peruenerit, ijs formulis claudes, diligẽterq;
uinculis diſtringes,ne obuoluti pomi perauctu fictiles typi diuellãtur: & ſiue malum,ſiue
pyrũ,ſiue punicũ,ſiue citriũ fuerit,breui has exprimet effigies, nec non has animaliũ figu
ras repręſentabit, quorũ & habitũ & imaginẽ mẽtiri placet. Sotion rei ruſticæ celebris au 3
thor,iubet pomũ citri ſubacto gypſo ſtudioſe perlini,ut toto anni curriculo inoffenſa inte
gritate illæſum omni uitio ſeruetur. Citria mala nõ putreſcere promittit,quę aceruis hor-
dei fuerint obruta. Tradunt alij malũ per totum annum cuſtodiri,ſi uaſculis quibuſcunq;
claudatur. Sed ſi legere uelis atq; ſeruare,illuni nocte cũ ſuis foliatis ramulis carpes, & ſe-
creta diſpones. Alij ſingula ſingulis fictilibus claudunt, & opaco loco ordinata cuſtodiũt.
Pleriq; in cedri ſcobe,uel in ſtraminibus minutis, uel in paleis tacta ſeruànt. Citrea contra
uenenũ in uino bibunt̃, uel ipſa, uel ſemen. Oris halitũ & ſuauitatẽ cõmendant decocto
eorũ colluto aut ſucco expreſſo Edũtur efficaciſſimè in malacia prægnãtibus,ut quæ hu-
iuſcemodi faſtidia tollãt. Ipſa etiã contra infirmitatẽ ſtomachi facillimè mãduntur. Veſtia
rijs cõdita creduntur arcere eroſionũ noxas. Aetio cortex excalfacit, & reſiccat tertio re 4
ceſſu:caro autẽ refrigerat & humectat primo. Acida pars tertiã frigidorũ ſedẽ tenet. Semi
ni quidã tertiã calidorum & ſiccorũ claſſem aſſignarunt:alij ſecundã tantũ. Caro difficul
ter concoquitur,craſſamq; creat pituitã,ob hoc in melle cõmodius eſtur.porrò cortex ci-
borũ cõcoctionem adiuuat. Aduerſus atrã bilẽ, & triſtitias quas excitat,opitulat̃. Stoma-
chum mediocri uſu bene habet, immoderato coctionẽ uitiat. Melle conditus uentrẽ cal-
facit, & humorem qui coijt expurgat,ciborumq; coctionem molitur. Semẽ omnibus ue-
nenis aduerſatur,priuatim morſibus ſcorpionum & potu & appoſitu reſiſtit. Mẽſes ciet,
ſed abortu partus elidit. Acida pars flauam reſtinguit bilem, arcetq; peſtilentiæ contagia.
Sed mirum quod prodit̃,caldo pane citrijs ſuperpoſito, celerius putrilaginẽ cõcipere, &
in corruptionẽ agi. Ferunt oculum noctẽ integram ſucco illitum in obliquum torqueri. 5

Colycea & Colutea. Cap. LXX.

COlycea arbor circa Idam prouenit,alioqui rara inuentu, fruticoſa, ramoſaq;, & mul
tis alis cõcaua. Folio ulmi,longiore,ſatis ad latifoliæ laurus accedente, ſed ampliuſ-

culo

culo & rotundiore, suprà uiridi, infrà cano neruosóq;, prętenuibus neruulis fibrisq; de medio callo in costarū speciē adductis, materie solida, cortice non læui & quasi uitigineo uestitur. Radicibus per summa gracilibus & solutis, cæterū fibratis & mirum in modum flauis. Sterilis & flore uidua. Surculos tamen gemmasq; circa folia pingues, lęues, candidos, amentacea facie fundit. Præcisa, uel ignibus exusta, ab imis rediuiua resurgit. Est & alia apud Theophrastum nominis eiusdē, folio salicis, comosa, ramosa, in totumq; ampla, ualuulis leguminum more non angustis, in quibus semen latū, paruū, durū non nimis, nec abunde pro magnitudinis ratione fructificet. Sed perpaucæ & inuentu raræ arbores, quæ siliquētur: hanc Plinio staphylodendrū dici existimant, arborem trans Alpes, simillimam aceri, albā in materia. fert siliquas, & in ijs nucleos sapore nucis auellanæ. Colutea Liparæ peculiaris à Theophrasto traditur. Arbor magnitudine pręstans, fructū ferens in siliqua magnitudine lentis, qui mirum in modū oues saginet. Nascitur semine, & fimo pręcipue ouillo. Serendi tēpus, cum Arcturus occidit. Mandari solo debet præmaceratum, cum iam in aqua germinare cœperit. Folium mittit fœnograeco non absimile. Arbor primum unicaulis emicat. trima concidendis scipionibus & baculis idonea. Si quis nimis decurtauerit, mox emoritur, quippe quæ lateribus haudquaquam fruticet: spargitur deinde in ramos. quadrima prorsus arborescit. Colutea magni Alexandri ætate non temere alibi quàm in Lipara nascebatur, iam tamen in Gallia prouenit, omnibus nota *bagenaulde* nomine. Nanq; frutex est quadriennio se in arborem efferens, ramis exilibus, folio fœnogræci, membraneo folliculo, pellucente, prætumido, & ueluti quodam spiritu distendente turgido, ita ut digitis si premature, crepitans dissiliat, in quo semen atrum, durum, latum, lentis magnitudine, pisi gustu. Mauritani sermone suo uernaculo *sene* nominant, duóque eius faciūt genera, suæ spontis, & hortense. Nam & semine nascitur, in fimo præcipue ouillo. Addunt ubiq; siliquas oblongas, quibus semina in ordinem utriusq; digesta clauduntur, tenui pendere pediculo. Ob id facilè uentorum impetu deturbari, hærentesq; pertinacius perticis decuti. Caducas opiliones legunt, saginandis ouibus perquam utiles. Demiror hāc arborē Theophrasto celebratā, à Plinio, Dioscoride, Galeno, Pauloq; prætermissam: cuius & siliquarum & foliorū surculorumq; tantus eruperit usus, ut apud posteros nullū non sit repurgans medicamentū, quod eius misturam nō admittat. Id tamē mirari uenit in mentē, oues huius esu pinguescere & sagina quadā exhilarari, homines macrescere & inaniri. Sed quæ posteritas Græcorum medicorū memoriæ mādauit, paucis exponemus. Actuarius siliquosum quendā fructū à Barbaris uocari tradit, qui citra noxā denarij pondusculo potus pituitam & bilem deijcit: secundum has reliquos humores modestissime purgat, retorridā atramq; bilē, earumq; suffusiones ex gallinaceo iure depellit. Vetusto capitis dolori, scabiei, comitialibus, impetigini succurrit. Sed feruefacti ius potius, q̄ triti farina propinatur. Interaneorū obstructiones explicat, pulueris modus drachma, in decocto semuncia.

Cornus arbor. Cap. LXXI

C Ornus Grecis crania, arbor duodecim sępe cubitorū, cortice neruoso, tenui: caudice haud ita crasso, neque semper recto, atq; etiā nodoso: sed ita solido, ut cornibus spissitate nō absimilis respondeat. folio amygdalæ, sed crassiori pinguioriq;: flore & fructu oleæ, dulci, grato odoratu, pluribus cornis singulari pediculo depēdētibus. Sed hęc de mare tradūtur: nā fœmina, quę Theophrasto thelycrania, quasi fœminicornus dicitur, caudice fungoso & inutili, uirgulis instar amerinæ fruticat, autumnalibus baccis perquam acerbis, & cunctis animantibus gustu intactis. Pręcox cornus circa æstiua solstitia fructū reddit, serotina post autumnū, quā aliqui fœminā nominant: sed tanto inter eas discrimine, ut masculæ robustior sit materies, excors, & firmissima, cornus in modū ossea, prædēsa: fœminę infirma, hiās, mollis, medullа prægnās, fistulosa, & ut inutilis, uenabulorū usu dānata. Mas fructuosior esse solet, fœmina fruticosior, uiticulas exiles è lateribus emittit, amerinæ modo salicis. Cæterū nodos cornus omnis habet per interualla geminos, & inuicem ut in uitice respōdentes. Folium utriq; amygdalæ, sed pinguius & crassius. In Ida mas sterilis, fœmina fructifera. Fructum apud Macedones ambæ ferūt: sed fœminę, uti dictū est, qui mādi nō possit. Radices ut in amerina firmæ & emori contumaces, nulliq; opportunæ perniciei. Baccæ syluestris corni

maturiores ſuauioréſque quàm urbanæ, quod & in ſorbo peculiare ferè eſt. **Cornus circa** ſolſtitia fructum reddit, primo candidum, poſtea ſanguineum. Cornis maturis ſuccus ineſt cruentus. Dioſcoridi fructum fert ſimilem oliuæ, oblongum, per initia uiridem: cum ematuruit, rufum, cæræ æmulum, idoneum cibis: ideóque cornis etiam cura adhibetur, nequid non hominis uentri natum eſſe uideatur. Primo Fauonij perflatu, & interdum antè tam mas ꝙ fœmina germinat. Montes & ualles diligit cornus, & in plana nonnunquã ſe confert, ductu facillima, cum tamen è fortiſſimis ſit. Tam humidis quàm ſiccis locis auulſione feminéque prouenit. Lignum propter exilitatem non alio penè quàm ad radios rotarum utile, aut ſiquid cuneandum ſit in ligno, clauiſq; figendum ceu ferreis. Quanq; arbores proxime aluearia ſeri non cõueniat, quæ euolantiũ apum examina inuitent, nec 1
longius abire patiantur: cornum quoque arborem caueri oportet, & procul eſſe melius eſt: nam flore eius deguſtato, aluo cõcita moriuntur. Mas Gallis *cornelia* uocatur, fœmina dumetis & nemoribus familiaris. Sed quòd neglectas & inguſtabiles ferat baccas, indignam quæ corni nomine uocaretur, rura putauerunt. Noſtris corna cum ematuruerunt, in lagena patentiſſimi oris ſatis leuiter & laxè componuntur, ne collidi poſſint: deinde ad fauces uſque commiſſa uimineis ſurculis ſic tranſuerſis arctantur, ut modice corna comprimant, nec patiantur ea cum acceperint liquorem, ſubleuari: tum quàm optimo & liquidiſſimo melle, uel uicario eius ſacharo, uas uſque ad ſummum ita repleatur, ut corna ſubmerſa ſint. Hæc ratio non ſolum ea cuſtodit, ſed etiam ſaporem mulſei ſaporis præbet, qui ſine noxa poſſit interdum dari febricitantibus, præſertim ſi uentris profluuio ſi- 2
mul corripiantur: ſuoq; ſubacido guſtu, & palatũ inuitãte moroſam abigit malaciã. Eſt & in India arbor ferẽs fructus corni baccis ſimilis, quæ merito cornus Indica nominari poſſit. Corno facultas aſtringẽdi. Dyſentericis & aluo citæ prodeſt. Sudor uirgarum lamina candente exceptus ferruginẽ contrahit, quæ illita incipientes lichenas ſanat. Corna condiuntur ſapa: in eſum etiam inueterantur muria, oliuarum modo.

Cotonea malus. Cap. LXXII

Cotoneam malum primus Cato nominauit, Greci Cydoniam à Cydone Cretę oppido, unde primũ aduecta. Arbor eſt omnibus notior quàm ut debeat repræ-
C ſentari, malo uulgari haudquaquã abſimilis, niſi ꝙ infra magnitudinẽ illius ſub ſidet, fructu ſcilicet incuruatos deprimẽte ramos, prohibenteq; parentẽ creſce- 3
re. Ad hæc & folium anguſtius à terra caudicat. Pomi figura ſimpliciter exprimi nequit, quoniã cotoneorũ alia inciſuris criſpãtur, colore ad aurũ inclinato: quæ ideo Grecis chryſomela, Maroni aurea mala, ut puto, dicta ſunt: alia cãdidiora præſtantiſſimi odoris, noſtratia cognominãtur. Quę in hoc genere minori amplitudine & ſerotino prouẽtu odoratius uibrãt, ſtruthea cũcupantur: ſub quibus Neapolitana, quibus ſuus tribuitur honos, comprehẽduntur. Sunt quæ celeriter miteſcũt & ſunt pręcocia, muſtea nominãtur. Cotonea ſtrutheis inſita, ſuũ genus fecere muluianũ, quæ ſola ex ijs uel cruda mandunt̃. Cętera nõ niſi cocta ueſcendo ſunt. Habentur præterea ſylueſtria, parua, è ſtrutheis odoratiſſima, in ſepibus naſcẽtia. Omnia tamen tenui pubeſcũt lanugine. Tria apud nos inueniũtur genera: quædã minora, rotũditatis in orbẽ circinatæ, odoratius ſpirantia, quæ peculiariter *cognea* 4
uocamus. Alia grãdiora, amplitudine pinearũ nucũ, pauciori lanugine caneſcẽtia, colore tã intus ꝙ exterius aureo, odorẽ nõ tã latè iactantia, quæ *cognacea* quaſi cotonacea uulgus noſtrũ uocat. Alia medio habitu interea uiſuntur, ſibi cotoneorũ nomẽ detorquẽtia. Columella tria genera ponit, ſtruthia, chryſomeliana, muſtea: quæ omnia nõ ſolũ uoluptatẽ, ſed etiam ſalubritatẽ adferũt. Aetio ſtruthia dicunt̃, quę magna ſint, et ſuauiora, minoriq; placeãt acerbitate. Omniũ fragrans odor caput ferit. Plinius querit̃ inſigni taxatiõe ſeculi muliebriter mollis, omnia iam uirorũ & mulierũ ſalutatorijs cubilibus includi, ſimulacriſq; noctiũ conſcijs imponi. Glaucides omnibus alijs malis cydonia præferri ſtruthia & phaulia refert: & ut Athenæus eſt author, ſtomacho matura perquã utilia ſũt. Plutarchus memoriæ prodidit, cotonea mala ſuo præſtãti odore lethaliũ uenenorũ uires retundere, 5
& uehementiã eorũ hebetare. Addit phariacũ præſens alioqui uenenũ, in patinam adhuc cydoniũ uel eius ſalgamũ olentẽ, ignauũ fatiſcere, elanguidumq; à peculiari natura, uiribus exhauſtis deſciſcere, illoſq; incolumes & illæſos commiſtum ſeruaſſe, quos inſidiãtes

uenefici

uenefici potionarunt: compertumq; tandem hoc eorum relatu, qui uenenum uendentes rem ita habere deprehenderunt. Cotoneum codymalum uocari Ermon ſcripſit, Polemon floris genus exiſtimat. Cum ſtruthium quis dixerit malũ; Apollodorus & Soſibius minus cotoneum audiunt. Sed aperte cydonium à ſtruthio diſſidere Theophraſtus eſt author, traditq; ex ſtruthijs cotonia naſci, diuerſaque in Sidone mala prouenire. Eſt autem Corinthi uicus, ut Euphorion tradidit, quod & Athenienſis Apollodorus, Archita, & Arrius confirmant: meminitq; Nicander, ex Sidonis hortis uireſcere mala, Cadmiq; fuiſſe figmenta. Didymus cotonea eodem tempore, quo ceraſia mala ſeri iubet. Democritus cotoneũ cuiuſuis animantis effigiem repræſentare promittit, ſi in formulis inſculptis clauſum adoleſcat. Serendis cotoneis tempora diuerſa ſtatuunt, aliqui menſe Februario, uel ineunte Martio plantas cotoneorũ radicatas; in paſtinato ſolo tenuiſſe ſic adfirmant, ut ſæpe ſequẽtis anni fruge potiantur. Locis ſiccis & calidis extremo Octobri ponãtur. locũ frigidum & humectum deſiderant. Si in tepido ſtatuuntur, opus eſt illis rigatione ſuccurri. Ferunt tamen mediocris ſitus ſtatum inter naturam frigoris & caloris. Planis & decliuibus gaudent: inclinata tamen magis, quàm deuexa ſequuntur. Cotoneum ſtolone ſatũ degenerat. Serunt nonnulli cacuminibus & talea: ſed tardior in utroque prouentus. Sic ponendæ ſunt arbores, ne alteram quatiente uento, ſtillicidium tangat alterius. Poma citò matura, & incrementi maioris, aſſiduus humor præbebit. quapropter ut Paxamus tradit rigandæ ſunt, quoties imbris negatur infuſio. Amant circumfodi: quod ſi non præſtetur, aut ſterileſcunt arbores, aut earum poma degenerant. Putandę quoq; & collucandæ, & à uitioſis omnibus liberãdæ. Si arbor ægra eſt, ut refert Didymus, amurca aquæ æqualiter radicibus miſta adfundatur. Si ablaqueatis quibuſcunque arboribus, radices ſimul & truncos uetere urina humana, uel pecorũ lotio perfuderis, uegetæ & uberes adoleſcẽt. Sunt qui radices bubulo felle linent, quod, ut uolunt, à uitijs ſatam arborem uindicabit. Didymus aſſerit omnem arborem iuuari, fabarum aut aliorum leguminum paleis, aut aceribus frumenti circumpoſitis. Tradunt ſuccũ herbæ, quæ ruſticis polypremnos appellatur, caudicibus illitum arbores à noxa defendere, & largiorem ædere fructum. Quæ polypremnos ſit authoribus agriculturæ, nondum legi: niſi forſitan ſit maius ſedum, cuius ſucco medicanda omnia ſemina Democritus pręcepit, eóque remedio aduerſus beſtiolas uti, eóque ueteres tuebantur incolumitatem plantarum. id tamen aſſerere non auſim. Inſeruntur cotoneæ mali melius in trunco, q̃ in cortice: recipiunt ſurculos propè omnis generis, punici, ſorbi, omniumq; malorum quæ meliora poma producũt. Democritus lecta cotonea dolijs muſti mergit, atque ita claudit, quod & odoratius uinum reddit. Fæce uini mirum in modum ſeruantur, aut fictile nouum ijs malis aſſignatur, operculóque picato, in uini dolio claudũtur, ſic tamen, ut fluitẽt: ita recentia teneri promittit, & uinum in quo enatant, odorem bonum cõtrahere: aut in floccis, tomentóue mundo ciſtis diſpoſita conduntur. Itidem plurimo tempore in ſcobe demerſa cuſtodiuntur: quippe ſcobis ariditate defenduntur. Nec ſecus in ſtraminibus minutis, uel paleis obruta componuntur. Sed Democritus ſuadet in domo non recondenda, ubi reliqui fugaces fructus, uel alij quoque teneri reſident: ſiquidem hos ſuo acerrimo ſapore labefactantia uitiant, ſed maximè uuas in uicino ſitu iacentes marcore conficiũt. Nonnulli folijs integunt, deinde argilloſum lutum, aut cretã figularem cum pilis ſubigunt, & ea linunt mala: quę cũ in ſole ſiccata ſunt, in tabulato reponunt. cumq; poſtulabit uſus, fracto luti tegmine, cotonea, qualia fuerant indita, inueniũtur. Alij hordeo obruunt: alij dolijs muſti mergunt, atq; ita claudunt. Ea ex Democriti philoſophi placitorum penu, quæ in agricultura reliquerat deprõpſimus, quæ in alijs pomorum ſalgamis faciunda quoque præcepit. Alij cotonea cruſtant gypſo uel cera, quæ niſi maturuerint, incremento calycem rumpunt: aliqui in milio ſeruare malunt. Plerique in ſcrobe duûm pedum altitudinis, arena ſubſtrata, fictili operculo dein terra operto. Alij folijs fici inuoluta cuſtodiunt: alij tantum ſiccis & à uento ſilentibus tabulatis recondunt: alij defruto aut paſſo incoquunt: alij in melle integra dimittunt. Alij ſublatis omnibus, quæ in medio ſunt, obruunt melle, in quo genere condiendi matura deliguntur. Alij creta figlina illinũt, ſiccataq; ſole, ſuſpendunt, in uſu diluẽtes cretã. Alij decerpũt cũ ſuis ſurculis, eosq; in medullã ſabuci abditos collocant. Nonnulli hæc eadẽ in patinas

nouas ſicco gypſo obruunt,ut altera altera non contingant. Nihil tamen certius experi-
entia docuit, quàm ut maturiſſima quæque cotonea,ſine macula integraq;,ſereno cælo,
decreſcente luna legantur, & in lagena noua quæ ſit patentiſſimi oris, deterſa qua cane-
ſcunt lanugine,leuiter componantur & laxè, ne collidi poſſint: deinde cũ ad fauces uſq;
fuerint compoſita,uimineis ſurculis ſic ſunt arctanda, ut modicè mala premantur,nec,cũ
humore fuerint imbuta, ſuſtollãtur:tum q; optimo & liquidiſſimo melle uas uſq; ad ſum-
mũ ita repleatur,ut pomũ ſubmerſum ſit. Sed cauendum,ne quę in melle cuſtodire uolue
ris,immatura mala condantur:quoniam cruda ſi lecta ſint,ita indureſcunt,ut uſui nõ ſint.
Aliqui oſſeo cultro ea diuidunt, & ſemina eximunt, quòd putent ex eis pomum uitiari,
quod ſuperuacuum eſt. Nam ea mellis eſt natura, ut coerceat uitia, nec ſerpere patiatur: 1
qua ex cauſa etiam exanimum corpus hominis per annos plures innoxium ſeruat. Qua-
re ratio adeò certa eſt,ut ſi uermiculus ineſt,non amplius tamẽ corrumpantur,quũ liquo
rem antedictum acceperint. Hæc ratio non ſolum ipſa mala cuſtodit,ſed etiã liquorẽ mul
ſei ſaporis exhibet, qui ſine noxa poſſit interdum dari febricitantibus, iſq; uocatur melo-
meli. Atqui nunc ex ijs cõficitur expetitus ille cibus,quẽ cydonitẽ appellãt,decoctis coto
neis ex ſaccaro,caryophillis,et cinamomo. Cotonea conferũt ſtomacho,lotiũ trahũt. Cru
da tamen proſunt cœliacis, dyſentericis,purulentũ excreantibus, cholericis. Macerato-
rum humor ſtomachi atque alui fluxionibus opitulatur. Crudorum ſuccus orthopnoicis
auxilio eſt. Decocto eorum fouentur, ſi procidant uuluæ & ſedes. Quæ ex ijs cruda in
melle condiuntur,urinam mouẽt:mel autem eorum naturam induit,quippe quòd aſtrin- 2
gendi conſpiſſandiq; uim combibat. Quæ uerò cocta conduntur in melle, ſtomacho uti-
lia ſunt,iucunda & guſtu:ſed conſtringẽtem illam uim ſucci amittunt. Cruda in cataplaſ-
matis aluum retinent,ſi profluat:& ſtomachũ firmãt,ſi in uomitiones effundatur,& ardo
re conflagret. Contra inflammationes mammarum,duritias lienis, & condylomata adhi-
bentur. Fit uinum ex ijs tuſis expreſſiſq;, cui nonnihil mellis addi debet: alioqui celeriter
acore uitiatur. Fit & oleum,quod melinum uocatur, utile cum unguento eſt opus,quòd
aſtringendo ſit. Leguntur ad hunc uſum parua,rotunditatis in orbem circumactę, & odo
re uibrantia. Minus olent,quæ ſtruthia nominantur,grandia. Flos uiridis & ſiccus illini-
tur inflammationibus oculorum,reiectionibusq; ſanguinis:alui fluxionibus, & menſibus
mulierum in mero bibitur.

3

Cratægus. Cap. LXXIII

CRatęgus,quam alij cratægonem uocãt,arbor neq; adeò magna, neq; ualde
craſſa,materie uerſicolore,robuſta,flaua:cortice lęui,ſimplici:radice in pro-
fundum acta:folio meſpili,cęterum promiſſiore amplioreq;:fructu rotundo
qui matureſcens ſiccatur atq; nigreſcit:guſtu & ſucco meſpilaceo. Athenę-
us Theophraſti fretus teſtimonio ita cratægum ſiue cratægona deliniauit,
Folijs meſpili,prælongis,uerum latitudine ac longitudine maioribus,nec ad eundem mo
dum ſerratis;neq; magna ualde neq; craſſa eſt. Ligno robuſto, uerſicolore, flauo. cortice
ut meſpilo læui. radice ſingulari, in profundum magna ex parte deſcendente. Fructus ei, 4
qualis oleaſtri,rotundus,qui matureſcẽs ſiccatur ac nigreſcit: guſtu & ſucco meſpili.qua
propter ſylueſtris meſpilus (ut uerbis utar Theophraſti) putatur eſſe. Deſiderabatur in
Græco codice & latino καρπὸν ἔχει ἡλικὸν ὁ κότινος,quod ex Athenæo citante Theophra
ſtum poteſt facilè reſtitui: apud quem Aſclepiades Myrleanus chamæceraſum putat in-
telligi, de qua ſuperius diſſeruimus. Plinius Theophraſto arboris genus intelligi putat,
cratægum ſiue cratęgona, quàm Italia aquifolium uocat. Porrò aquifoliam ſiue aquifoliũ
ipſe nihil aliud ueteribus fuiſſe uideo quàm ilicem. Ilex uerò duo habet genera, minus &
prolixius. Plinius tamen negat ſucci quicquam habere aquifolij baccas: ſed de ea forſan
intellexit,quam Græci ſmilacem appellant. Tradunt hanc in uilla aut domo ſatam arcere
ueneficia. Florem eius in aquam glaciari Pythagoras nõ credidit modo,uerumetiam pro- 5
didit. Itemque baculum ex ea factum in quoduis animal emiſſum, etiam ſi citra ceciderit
defectu mittentis,ipſum per ſeſe recubitu propius adlabi, tam pręcipuam naturam ineſſe
arbori. De aquifolia dicetur etiam in ilicis mentione.

Cupreſſus

Cupressus. Cap. LXXIIII

C Vpressus procera arbor est, caudice oblõgo ac tereti, folio pini, sed carnosiore, amaro, neq; ita pungenti. Fronde indecidua, odore uehemẽti. Semẽ conis innascitur prætenue, exile, & quasi laricis fructui proximũ, quod pilula sua fatiscente labitur. rara meterie & macilenta: radice per summa cespitum uagante. Cùm fructu superuacua sit, mirum, qui natura illi tãtum fœcunditatis tribuerit. Etenim trifera est, colligunturq; eius baccæ Ianuario, Maio, & Septembri. Aduena quondã Italiæ, & ut Cato prodidit, natu morosa, baccis torua, folio amara, odore uiolenta, ac ne umbra quidem gratiosa, materie rara, & penè fruticosi generis, Diti sacra: & ideo funebri signo ante domos poni solita. Duo eius genera. Sterilis fœmina diu meta in fastigium conuoluta neque repudiata, distinguendis pinorum ordinibus facilem se tonsili culturæ præbens: historiales picturas tenui folio, breui, & uirenti superuestiens: ita ut in densitate parietum coercita gracilitate, perpetuò tenera in classes imagines uel uariarum rerum trahatur. Contrà mas spargit extra se ramos, deputatúrque, & accipit uitem nullo metæ aspectu. Vterque sexus in perticas & asseres admittitur amputatione ramorum, qui tertiodecimo anno singulis denarijs uænirent. Proinde filiarum dotem plantaria ueteres appellauerunt, quòd quæstuosissima in satus ratione sylua esset. Ex cupresso fœmina prouenire marem adfirmant. huic patria Creta est insula, ubi tam familiaris à Theophrasto traditur, ut quocunque loco quis mouerit terram ac subegerit, hæc gignatur atq; protinus emigret, nisi feratur alia. In Idæis Albisq; montibus etiam non appellato solo spõte prosilit, ibiq; summis iugis, ubi niues nunquã absunt, plurima, quod est mirũ, alibi non nisi tepore proueniens, & nutricẽ magnopere fastidiens. Cupressus longo subrectoq; sustollitur caudice, cætero quidẽ in orbẽ circũagitur, perpetua uiret coma: cæteris tractibus satu, hoc est semine nascitur. In Creta etiam trunco ubi cædua est, cæsaq; regerminat, modo ad terrã, modo parte media, modo summa, raro ab radicibus. Sobolẽ nullam profert. Cupressus ut quidam uolunt, detracta coma rescissoq; cacumine demoritur, nec ex ea quicquam, perinde quasi esset ambusta, repullulat: in Aenaria tamen succisa regerminat. Semen ei perexiguũ, & ut Varro tradit, obscurũ, quod & ex Theophrasto mutuatur. Non enim galbuli qui nascuntur, tanquã pilæ paruæ corticiæ id semen: sed in his intus primigenia dedit natura perquã minuta. hæc pilula dehiscente difflantur & euolãt, neq; facilimè colligunt, præterquã à peritis. quanquã fructum cupressi galbulos & nuces cupressi rectè possimus appellare. Nã galbæ, ut Suetonius ait, animalia sunt exilia, quæ in esculo nascunt. Semine seritur, minimis id granis cõstat, ut uix perspici possit. Ergo pilulę collectæ siccantur sole, ruptæq; emittunt hoc semen, mirè formicis expetitum, tantuli animalis cibo absumente natalem tantarũ arborum. Seritur mense Aprili area æquata cylindris aut uolgiolis densum, terraq; cribris supercernitur pollicis crassitudine. Contra immane pondus attollere se nõ ualet, retorqueturq; sub terra, ob hoc parcitur uestigijs. Leniter rigatur à solis occasu trinis diebus, ut æqualiter bibat donec erũpat. Differuntur post annũ dodrantali stylo, custodita tẽperie, ut uiridi cælo ferantur, ac sine aura: periculum tantum est eo die, si rorauerit quantulumcunque imbrem, aut si afflauerit: de reliquo tutæ sunt pepetua securitate, aquas postea odere. Didymus cupressos duplici nomine uocari solitas memoriæ prodidit, charitas quòd oblectamento nobis sint, & cyparissos à partu parilium ramulorum & fructuum, ἀπὸ κύειν παρίσυς, hoc est quòd ex æquo & ramos & fructus creent. Eteoclis fuisse filias idem narrat, quæ dum tripudio dearum subsiliunt, euolutæ in puteum deturbantur. dolens earum uicem Tellus, arbores frondosas puellis similes ad oblectamẽtum & rei memoriam ædidit. Semen, ut idem Didymus inquit, post Septembres Calendas legitur, mandaturq; sulcis à nono Calendis Nouembribus ad hyemem usq;. Sed hordeũ conseri debet, idq; per anni curriculum sæpius: nanq; tãtum quantum hordeum adolescet. Transfertur dein annicula. nec secus uiuiradices sua spõte seminis iactu prodeuntes pangi debẽt. Democritus in uiua sepe serendam iubet, ut & oblectationẽ simul & sepimẽti exhibeat officium. Gaudet potius humidis & protectis locis. Mascula, ut idẽ inquit, sterilis est. Marẽ fructum adferre Theophrastus contendit. Cariem uetustatẽq; nõ sentit, neq; rimã, neq; fissurã capit spõte. Aeterna putaẽ cupressina materies,

indicio quod in tẽplo Dianę Ephesiæ, ubi ualuæ templi ea fuerant extructæ, quatuor ætates reseruata durauit, nouæ semper similis, in qua etiam materie nitor maxime ualeat eternus. Natura perpetua, ideo ex eo simulacra sculpere solent, quòd carnis æqualitate quodam modo constet, nec in rimas unquam dehiscat. Nec est mirãdum de cupressu, ut autor est Vitruuius, quòd habens humoris abundantiam, æquamq; cæterorum mistionẽ, propter humorem solet esse panda. Sed in uetustatem sine uitijs conseruatur: quòd is liquor qui inest, penitus in eius corpore saporem habet amarum, qui propter acritudinem non patitur penetrare cariem, neq; eas bestiolas quæ sunt nocentes: ideoq; quæ ex eo genere opera constituuntur, permanẽt ad æternam diuturnitatem. Resina è cupressũ manat, qua cũ res sunt unctæ, à carie uindicantur. Semina reliqua tradunt, folijs cupressi tusis si misceantur, non esse uermiculis obnoxia. Porrò resinam fundit acerrimam sapore: quare tineas & uermiculos, teredinesq; necat. Nomẽ officinis retinet. Est & coactæ breuitatis frutex, quem chamæcyparisson, quasi pumilam cupressum uocant, hortis familiarẽ. hunc ab odore formaq; foliorum eiusdem nomẽclaturæ arboris *cypressum* uulgò nominamus, quòd in genere sit pumilionum, et quasi cupressi uideretur abortus, folio incano & perenni. Sunt qui adonium esse putẽt, quasi abrotoni speciẽ; tametsi Nasoni flos adonij purpureus est, huic nullus. Pollet aduersum omnia serpentium scorpionumq; uenena ex uino potus. sed de ea peramplius in abrotoni mẽtione duce Deo dicetur. Cupressus astringit, refrigerat. Folia eius ex passo & myrrhæ exiguo uesicæ fluxionibus & urinæ difficultati medẽtur. Galbuli eiusdem in uino tusi sanguinem reijcientibus bibuntur: dysentericis quoq;, alui rheumatismis, orthopnoicis, tussientibus utiles sunt. eadem & decocti eorum opera. Tusi cum fico duritias emolliunt, polypos naribus eximũt. Scabritias unguibus tollunt, cum aceto decocti, mox triti, additis lupinis. Hernias prolapsu interaneorũ extuberantes coercent illitu. folio natura eadem. Pilulæ cum arboris coma suffitæ culices abigere credũtur. Trita folia & indita conglutinant uulnera, sanguinẽq; supprimunt. capillũ ex aceto denigrant. Imponũtur per se aut cũ polenta ignibus sacris, ulceribus quæ serpũt, carbunculis, oculorũ inflãmationibus. Stomachũ firmãt cum cerato admota. Exprimitur succus tusis cũ semine, qui misto oleo caliginẽ oculorũ aufert. item uictoriati põdere potus aut cũ fico demptis granis illitus, uitia testium sanat. Ramici quoq; cum axungia & lomẽto prodest. Tumores discutit, & cum fermento strumas. Radix cum folijs trita potaq; uesicę & stranguriæ medetur. Ramenta pota menses ciunt, scorpionum ictibus aduersantur.

Erice & Acacalis. Cap. LXXVI

Ericen uocat Dioscorides fruticosi generis arborem, nec magnopere differentem ab tamarice, quamquam amplitudine multo inferiorem. Vescuntur apes eius flore, de quo mellatio minime probata est. Asiæ Græciæq; fructibus adscribitur. Athenienses hãc autore Plinio, tetradicẽ appellant: Eubœa sisaron, quam putant apibus gratissimam, fortassis quia tunc nulla ex alia sit copia. Varro sisaram uocat, unde liquidũ mel fieri putat. Theophrastus, nisi mendosus sit codex, tetralicem nominat, in genere fruticum aculeatum & germinantem æstate. De hac erice intelligat necne haud scio. Bis anno erice floret, prima uidelicet & ultima syluestrium. Ericen Græci uocant, ut ait Plinius, fruticem non multum à myrice differentem, colore rorismarini & penè folio. Mel quod è flore huius apes faciunt, ericæum uocatur, simile arenoso, syluestre improbumq;. Conuehitur post primos autumni imbres, cum erica sola floret in syluis. Folium aduersari serpẽtibus tradunt. Item cacumina & flores illinuntur. Acacalis semẽ est fruticis in Aegypto nascentis, similitudinẽ cum fructu tamaricis obtinẽs. nomen frutici à nympha datum crediderim Acacali, quæ ab Apolline compressa Philaciden & Philandrum ædiderit in Creta, miraculo ab Elyræis populis conficto, nutritos à capra eos fuisse. cuius monumentum in Apollinis quoq; Delphici delubro, ut autor est Pausanias, monstrabatur. Apollonius poeta in Argonautico, Acacalim Minois regis filiam ab Apolline quidem uitiatam cecinit, sed quæ in Aphricam relegata, filium ædiderit nomine Amphitoon, qui & Garamas quoq; uocaret, Nasamonis & Caphauri pater, ex nympha Tritonide. Huius aqua in qua maduerit ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem confinguntur.

Eſculus. Cap. LXXVI

Sculus Græcis platyphyllos, ut quibuſdam placet, dicitur: quibus aliquando eadem imitatione latifolia, quòd inter arbores glandiferas folij amplitudine præſtet. fago proceritate & glande inferior: galla uiſu quidem quernę nõ diſſimili, niſi quòd lenior, ſed ad rem nullam utili: uerum alteram nigram habet, qua lanæ inficiuntur. Fert glãdem, quæ hiſpido calice cõtineatur, grandem, bonam, fungoſam carnem fieri ea tradunt. huius galla multo minus probatur: fert tamen & nigram tingendis utiliorem. Folium graue, carnoſum, procerum, ſinuoſum lateribus. Autumno reddit fructum, ſi Virgilio in Georgicis ſcribenti credimus: & quantum corpore eminet, tãtum radice deſcendit. E balano ſcrobe dodrantali, interuallis duorum pedum ſeritur leniter quater anno: fitq; ex ea optimum uitibus pedamẽtum, quod minime putreſcat, læſumq; maxime fruticet. Propaginibus etiã parabatur ad hunc uſum eſculetum. Materies omnibus principijs temperata magnas adfert ædificijs utilitates: ſed ea cum humore collocatur, recipiens per foramina liquorem reiecto aere & igni: humida poteſtate uitiatur, ſi Vitruuio credimus. Ideo Theophraſtus latifoliam, quam eſculum aliqui interpretantur, inutilẽ ædificijs tradit. Etſi excelſa fuerit ei proceritas, atq; carbone dotata, uitijs eſt obnoxia: quamobrem ſolido utuntur carbone, ærariorum tantum officinis compendio. Macedones latifoliam intelligunt amaræ glandis. Sunt qui eſculum ab eſu dictam putant, in qua uermiculi naſcẽtes priuatim galbę nominãtur. An eadem ſit Plinio eſculus, & quæ latifolia ex argumento dicta, quòd lata luxuriet fronde, non ſatis conſtat, quòd eodem loco & eſculi & latifolij meminerit. Glandem quæ proprie intelligatur, ferre robur, quercũ, eſculũ, cerrũ, ilicẽ aiunt, hiſpido calyce per genera plus minus ue complectente. Folia præterquam ilici ijs reddit grauia, carnoſa, ſinuoſaq; lateribus, nec cum cadunt uti fagi flaueſcentia. Glandem optimã aſſignat in quercu atq; grandiſſimam, mox eſculo, robori paruã, cerro triſtẽ echinato calyce: ſed in querna aliã dulciorẽ molliorẽq;, latifoliæ maxime probatam. Excelſiſſimam eſſe ægilopen incultis amicam idem tradit. ab hac proxime latifoliæ proceritatem. fungoſam carnem eſu eſculi creari, gallam hemerim optimam ferre, & corijs perficiũdis aptiſſimam, ſimilem huic latifoliam, ſed multo minus probatam. Duo tamen eſſe genera, nigram tingendis utiliorem: latifoliæ carbonem non niſi ærariorum officinis utilem, quoniam deſinente flatu protinus emoriens ſæpius recoquitur, cætero plurimis ſcintillis. Aceruis confertis paleis luto caminari, accenſaq; ſtrue contis pungi calicem dureſcentem, atq; ita ſudorem emittere. Sed ea quæ de carbone traduntur, cerro Theophraſtus adſcripſit, qui latifoliam à cerro ſecundam tum rectitudine tum excelſitate prodit: ſed ad ædificiorum uſus poſt haliphlœon, id eſt ſalſicorticem, deterrimam. Latifoliam ferè gallam ſubiunxit, uiſu quidem quernæ non abſimilem, nulla utilitate probatam: alteram tamen ædere nigram, qua uellera inficiantur: platyphyllon amaram glandem creare, quã eo loco Theodorus tranſtulit eſculum. Sic Theodoro latifoliam & eſculum eandem fuiſſe arborem conſtat. Glandem tamen Plinius haliphlœo reddit amaram, raramq;, quam præter ſues nullum attingat animal, ac ne eæ quidem ſi aliud pabulum habeant. Sed à Theophraſto talis glans cerro tribuitur, quæ uel ſterilis eſt, uel adeo uitioſam creat, ut eam nullum animal mãdere poſſit, præter ſues, & has quidem cum nullam aliã nanciſcuntur. Permulta itaq; quæ aſſignantur latifoliæ, tam à Theophraſto quàm Plinio, in eſculo etiam inueniuntur. Quapropter ſi non eadem ſit, ab ea tamen non multum diſſidet. Eſculus glandifera arbos eſſe creditur: cuius fructu primæ ætatis homines ueſcerentur, & ab eſca nomen traxiſſe uolunt, quòd ante cerealem frugem & uſum frumenti, mortalibus arbos uictum ſubminiſtraret: ſunt tamen qui diphthongo ſcribant.

Euonymos. Cap. LXXVII

Vonymos, quam aliqui anonymon uocant quaſi à non habendo nomine nomen inuenerit, arbor eſt infelix, quum alibi, tum in Lesbo inſula proueniens, monte Orcynio, punicæ mali magnitudine, atque folio eiuſdem, maiori quàm uincaperuinca, & ut punica tenero. flore albæ uiolę proximo, odore graui ac peſtifero, folliculis ſeſami, in queis acinus quadrangulus, ſolidus

lidus qui in uerſus quaternos digeratꝫ, pecori guſtatu lethalis, ſed & capris præcipuè mortifera ſunt & folia, niſi præcipiti alui deiectiōe ſuccurratur. Germinat menſe Septembri, floret uere. Plinio arbor eſt quæ uocetur euonymos, inauſpicatior in Lesbo inſula, nō ab ſimilis punicæ arbori, inter eam & laurum folij magnitudine, figura uero & mollitia punicæ, flore candidior eſt, ſtatim peſtem denuncians. Fert ſiliquas ſeſami ſimiles, intus granum quadrangula facie, ſpiſſum, lethale animalibus, necnon folio eadem uis. Succurrit aliquando præceps alui exinanitio. Eſt apud nos montibus & uiuis interdum ſepibus naſcens arbor, punicæ mali proceritate, folio maiore, ſatis ad laureum accedēte. Flore luteo, albæ uiolæ non diſſimili: ſiliquis quadrangulis, per maturitatē purpureis: grano intus ſolido, crocata mēbrana clauſo. Arbuſcula grauiter, cū delibratur, olet. hanc neqꝫ pecus neqꝫ capra nouellorū etiam germinum auida prorſus attingit: ligno intus buxeo, quā ad fuſos netu muliebri celebres uſurpāt: inde *fuſariam* uel *fuſanum* rura uocant. Siliquas uulgus *ſcrota* nominant *ſacerdotum*, quòd intus erui magnitudine grana mollibus inuoluta membranis teſticulorū modo cōtineātur. Culinæ transfigēdis lardo carnibus pro ueruculo frequenter utuntur. Sed an ſit euonymos, etſi multæ deliniationes faueant, nō auſim affirmare.

Fagus. Cap. LXXVIII

FAgus Græcis phegos, Gallis breuius expuncta litera, g, *faus* dicta, glandiferis arboribus annumeratur: tametſi fructu nihil glandi ſimillimum habeat. aſ-
F ſurgit caudice craſſo, & in orbem comoſo, neqꝫ ita procero: folio tenui & leuiſſimo, populo ſimili, celerrimè flaueſcente: & media plurimum parte ſupra hoc paruula gignitur bacca uiridis, faſtigio aculeata. Glans eius dulciſſima nucleis haud abſimilis, triangula cute includitur, & parte poſtrema utrinqꝫ lapideſcit in duritiam, ſi uirilis ſexus fuerit. nam & ſexuū in glādiferis Theophraſtus obſeruauit diſcrimina. Fagi glans muribus gratiſſima eius animalis prouentum auget, ſaginat quoqꝫ glires, expetitur & turdis. Obſeſſos etiam homines in oppido Chio ea uictitaſſe tradunt. Sed in primis fagea glās ſuem hilarē facit, carnē coctibilem & leuem utilemqꝫ ſtomacho. Arborum ferè omniū, ſed maxime fagi fertilitas alternat, paulo ante Aequinoctiū germinat, auctu facillima. amat plana: materies ei robuſtiſſima putrefactiōi nulli obnoxia. Cortex è fago in magno uſu agreſtium. uaſa corbeſqꝫ ac patentiora quædam meſſibus conuehendis uindemijſqꝫ faciunt, atqꝫ prętexta tuguriorū. Necnon in quodam uſu ſacrorū religioſus erat apud ueteres fagi cortex. Materies aſſulatim diſſecatur in ſcandulas, quibus teguntur ædificia. Pectines quoque tranſuerſi in pulpa apud antiquos factitabantur, inde & uaſis honos. Lignum in longitudinem ita fluctuat, ut quæ pars fuit à radice, ualidius ſidat. In pretio habitū eſt ad ſacrificales guttos. Curius iurauit, ſe ex præda nihil attigiſſe præter guttū faginū quo litaret. Facilis fagus, quanquam fragilis, & tenore eodem fiſſilibus laminis in tenui flexilis, capſis ac ſcrinijs ſola utilis. Ea ut nōnulli ſcriptū reliquerunt, quæ in tenuiſſimas ſecatur laminas, glandifera non eſt. ideo duo genera ſiue nomina fagi ſunt, glandē ferētis, materia ſcabra, quā phegon appellēt, ut fructum quoqꝫ Hippocrates: & alterius, quā Græci oxyam, Lydi myſon, Olympo eorum monte, ut Strabo & Euſtathius tradunt, copioſam. Vnde Myſij populi nominentur: noſtri ſciſſimā appellant: alij, ſed falſò, ornum interpretantur: alij fagum ſectilem in laminas, abietis aſpectu, ſylueſtrem nunquam ut Macedones arbitrantur, florentem, erectam, enodem, illi craſſitudine proceritateqꝫ ferè æqualem. materia colorata, robuſta, neruoſa, cortice lęui, folio craſſo, bifido, longiore quàm pyri, per extremum aculeato. Fructus glandea effigie lęuis, calyculo includitur echinato quidē, ſed placido ac blādo, nec ut caſtanea hiſpido, cui nihilo minus ſimilis eſt & dulcedine & ſucco. Radices arbor nec multas nec altas agit, quæ ſummo ceſpite gaudeāt, eaqꝫ paucis radicibus ſummo tenus ſparſis degit. Naſcitur in montibus candida materie, quæ ad multa perutilis eſt: quippe ad carpenta, lectos, ſubſellia, menſas, nauigia. Campeſtris nigra, ad hæc minus expetita. Fructus utriqꝫ ſimilis: in aquis durat incorrupta, madefactaqꝫ firmior redditur. Humidiſſima hæc & fraxinus, quamobrē è duabus ijs lectuli qui fierēt incuruātur cedentes pōderi. Minoribus ſciſſima nauibus cōmendatꝫ: ad carinas. item ad teſtudinē plauſtrorū uectabulorūqꝫ uilem fabricam ſpecie uiſenda. Prouenire in agro Latino ſolitā autor eſt Theophraſtus, tanta lōgitudine, ut nauibus Hetruſcis

pro

pro carina satisfaceret. Cædēda materies post messem, & exitum uindemiarum. Sunt qui dicant, ornum eam esse roboris spetiem quæ sterilis sit. Alij oxyam ornum exponunt. sic inter nōnullos authores de orno non conuenit. Ceterum controuersiam satis diluit Columella libello quem arboribus dicauit. Orni, ut inquit, syluestres fraxini sunt, paulo latioribus tamen folijs, quàm cæteræ fraxini: nec deteriorem frondem quàm ulmi præstant. Capræ quidē & oues libentius etiam hanc frondē appetunt. Vitem alunt idoneè, cū aspera & siticulosa loca arboribus sunt obserenda. Mōtes ut Plinius ait, amant. Inueniūtur apud nos fructu nigricāte, qui rusticis edēdo sit. Fagi folia manducantur in gingiuarū labiorūq; uitijs. tusa tritaq; siccant tumores: torpentia membra corroborant. Calculis glandis fagineæ cinis illinitur: item cum melle alopecijs. Radicis cortex in aqua tātisper coctus, dum remollitus distabescat, capillos denigrat cimolia creta antea præparatos.

Ficus Aegyptia, Cypria, Idæa, Pelagica. Cap. LXXIX

PRæcipua est ficus Aegyptia, folijs moro comparanda, poma non ramis tantū gestitans, sed etiā caudice. Vsqueadeo fœcunditatis suæ augusta est, ut uno anno septies fructum efficiat: et unde pomum decerpseris, alterum sine mora protuberat. Materia eius in aquam missa subsidit: deinde cum diu defederit in liquore, leuior facta sustollitur: & mutata sorte, quod natura in alio ligni genere nō recipit, fit humore sicca. Ficus Aegyptia, ut Theophrastus est autor, ipso nomine Aegypto peculiaris arguitur. Arbor est moro quadam tenus similis, folio, magnitudine, aspectu. Pomū fert nō ramis nec germinibus, sed caudice ipso, magnitudine ficus & nostratis forma: succo tamen & sapore caprifici, uerū multo dulciore, sine granis interioribus, fœcundissimo prouentu: scalpendo tamen unguibus ferreis, aliter non maturescit. Sed cum id factum est, ad quartum diem perficitur, demetiturq; alio subinde atq; alio subnascente, terno ita aut etiam septeno numerosa partu, per singulas æstates multo lacte abundante. Subnascitur etiā si non scalpatur fœtus quater æstate, priorēq; expellit immaturum. Athenæus scriptum reliquit, Aegyptiam ficū, quam aliqui nominant sycomorum, à rusticis ferro uellicari. Sic poma uenti beneficio mota intra triduum & ad maritatem perduci, & odorē contrahere, presertim spirante Fauonio, sic edendo esse. Quod in eo frigidum sentit, ex rosaceo illitum stomacho febricitantibus opitulari, non parum feruorem leuans. Poma ligno hærere, non ramulis. Materies proprij generis inter paucas utilissima. Cæsa statim uiret, siccatur mersa incilibus atque stagnis: & primo sidit, postea fluitare incipit. Cum innatare cœperit, tempestiue habet signum: ablato ita pondere leuis euadit & soluta, ita condita & inueterata intelligitur, uidelicet alienus humor alium eius omnem rigādo fugit. Hanc quoq; Theophrastus Aegyptiam moron, Celsus morosycon appellat. Dioscorides, Galenus, & Theophrasto posteriores indito à fico & moro nomine sycomorum appellarunt. Dioscoridi arbor est amplissima, ficus similitudine, largo succo, folijs moro quamproximis. Fructus ex argumento gustus ignaui cognomines ternos aut quaternos anno fundit, eosq; non ramis ut ficus, sed caudice ipso gerit, similes caprificis, dulcioresq; grossulis, hoc est primitiuis in fico pomis, sine granis interioribus. Nec maturescunt aliter, quàm scalpendo ferreis unguibus, magno prouentu eorū in Caria & Rhodo: prorsusq; locis parū tritici feracibus, populis in annonæ penuria pro pane frumētoq; satis faciunt, tam restibilis pomi eius ubertas & copia est. Pomū uentri quidē amicum sed minimā præbet alimoniā. Excipitur arbore nouella succus antequā fructus exeat, cortice summo lapide desquamato: altiore plaga nihil profluit. Colligitur penicillo aut uellere desiccatus, & in pastillos coactus uase fictili reponitur: sed celerrime teredinem sentit. Molliendi medicamento uis, uulnera glutinādi, suppurationes discutiēdi. Duritias lienosis soluit, stomachi dolores mitigat, largo succo abundat, summusq; cortex desquamatur altiore plaga, manans inde succus aduersatur uenenis serpentiū. prodest dysentericis: discutit panos, omnesq; collectiones: uulnera cōglutinat. Capitis dolores sedat, itē aurium: splenicis bibitur. Illinitur & contra perfrictiones. celerrimè teredinē sentit. Tradit Vlpianus hanc arborem in Niloticis aggeribus esse frequentē, grauiterq; in eos animaduerti, qui sycomorum exciderunt. Potentia etiam inter morū & ficum media, quod & illi nomen apud Galenum sycomori peperit. Ostenditur apud nos in cortibus arbor sycomori (ut aiunt)

(ut aiunt) nomine, frondoſa, moro non diſſimilis, conſpectu, folio, magnitudine: ſed neq; germinibus neq; ramis quicquam prouenire deprehēdimus, niſi quippiam ineunte uere cum parturit, ueluti nucamentum prælongum. Fructū foliacea ſiliqua, inflexu ferè falcato gerit. Sed aliud diſſuadet nō eſſe ſycomorum uel Aegyptiam ficum, quòd ſcalptu uulnerata nihil remittat lactis. Porrò uera æſtatib. multa lactea ſcatet ſaliua. Huic ſimilis eſt, quæ uocatur Cypria ficus in Creta, arbos populi caudice, folio ulmi, pomo magnitudine pruni, ficus dulcedine, groſſorum callo. Sed & hæc fructū caudice ramiſq; craſſiſſimis profert, niſi quòd germen quoddam ſine ullo radicis folio, ceu radiculā mittit, cui fructus quaſi cuſpidis acceſſu præpilatur, quoties germinat, nempe quater: cæterum ſuas groſſos nō perficit, niſi immaturi pomi plaga emiſſo lacte. Theophraſto in caudice ipſo fert pomū & ramis, cum in craſſitudinem adoleuerunt. Diſtat à priore, quòd germina emittit ſine ullis folijs, radici ſimilia, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, populo albæ ſimilis, foliū ulmeum. Fructus quaternos fundit, toties & germinat. Sed groſſus eius nō matureſcit, niſi inciſura emiſſo lacte. Suauitas fici & interna groſſi, magnitudo pruni, uel ut Plinius tradit, ſorbi. Athenæus uerba Theophraſti citās tradit, quę Cypria ficus in Creta nominatur, caudice & craſſiſſimis ramis ædit poma, germenq; citat uiduum folio, tanquam radiculam, cui fructus præpilatur, caudice albæ populi, prægrandi, fronde ulmea. Poma quater coquit, totidemq; illi germinatus erumpūt, fici dulcedine, groſſorum callo, magnitudine pruni. Ficus Idæa à quibuſdam Alexandrina dicta, cubitali craſſitudine, ramoſa, materie ualida, lenta, ſine lacte, cortice herbaceo, folio tiliæ, ſed molli: pomo magnitudine oliuæ, rotundiore tantum, miſpili ſapore, colore puniceo. Hæc, ut Theophraſtus teſtatur, pomum ſuper folij dorſum ſylueſtris myrti ſiue ruſci modo gerit, inde opiſthocarpiō Idæi agnominãt. ramoſa hæc neq; celſa, cubitali ambitu, ligno ualido, cōtorto, lento, ſine lacte. Pars quæ à terra eſt, tenuis enodiſq;, ſuperior comoſa in orbem. Color folio & cortici liuens ac uiridis, figura folij tiliæ ſimilis, magnitudine & læuore pari: Flos ei meſpilaceus, & cum meſpilo erumpens. Ficus rubra craſſitudine oliuæ, rotundior, ſapore meſpili, radice ut uulgaris fici craſſa: item lenta materies & incorrupta, corde ſolido neq; medullaceo ſiue molli, Alexandrinam hanc inibi uocant, & circa Idam crebra oſtenditur. Athenæus Theophraſti fretus autoritate prodit, circa Troianam Idam ficum enaſci, caratiæ aut aratiæ cognomento, frutice luxuriantem, folio tiliæ, pomo oleæ magnitudine, rotundiore tantū, guſtu & ſapore meſpili. Ficus Pelagica in mari naſcit̄, ſine folio, nec magnitudine præſtanti, cortice puniceo.

Ficus Indica, & Indicæ arbores ſine nomine. Cap. LXXX

Icum Indicam Oneſicritus apud Strabonem celebrat. Theophraſtus admiratur, quòd ſe ipſa ſerat, anniculorum germinum pondere ramos in terram
F curuante, qui annuo ſpatio figantur, nouamq; ſibi propaginem faciant: ubi in orbem radicantes ceu topiario ſepis opere, parētem circundant, in eo tabernaculo æſtiuant paſtores. Erumpentes autem radices, palàm à ramis diſcernuntur, utpote candidiores, hirtæ, tortuoſæq;, gemina coma foliatæ. Arbor fronde ſuperna luxuriās docora ſpecie laſciuit, fornicatoq; ambitu pulchrè ſepem opacat, & qua ſi uallo munit. Superiores eiuſdem rami in excelſum dimicant, ſyluoſa multitudine, uaſto matris corpore, ut ſexaginta paſſuum orbem, minimum quadraginta colligant, umbram uero ad bina ferè ſtadia eiaculentur. Foliorum latitudo amazonicæ peltæ effigiem habet, ea cauſa fructum integēs creſcere prohibet, raruſq; eſt, nec temere ciceris magnitudinem excedens, ficus ſimilitudine atq; ſapore, cum per folia ſolibus excoquitur: quamobrem Græci ficum eam arborem appellarunt. Parce admodum pro magnitudinis geſtiente deſiderio fructificat. Gignitur circa Aceſinem maxime amnem. Eſt alia arbor magnitudine inſignis & ſuauitate fructus præcellentior, maiore pomo, quo ſapientiores Indorū qui nudi degunt, gymnoſophiſtas nominant, uefcuntur. Alia cui folium alas auium imitatur, quæ galeis ſuperponuntur, longitudine duorum cubitorum. Alia fructum ædit prælongum, cōtortum, nec rectum, pomo prædulci quidem, ſed inteſtinorum ualetudini infeſto: ob id edixerat Alexander, ne quis agminis ſui hoc attingeret. Has tamen treis arbores nomine palæ Plinius uidetur complexus, cum dicat, maior alia pomo, & ſuauitate præcellentior

lentior, quo sapientiores Indorum uiuunt. Folium alas imitatur auium, longitudine trium cubitorũ, & latitudine duûm. Fructum è cortice mittit admirabilem, succi dulcedine, ut uno quaternos satiet. Arbori nomen palæ, pomo arienæ, plurima in Sidracis, expeditionum Alexandri termino. Theophrastus eadem inquit. Alia arbor est folio prælongo, nec absimili pennis struthiocamelorum, quibus conos galearum bellicos adornant. Alia portẽtosæ magnitudinis uisitur, fructu suauitate præcellenti, Indicæ ficus specie, sed multo maiore, ut quo gymnosophistæ uictitent. Alia cui fructus longus, nec rectus; sed contortus, cibo dulcis: sed aluum uellicat, & tormina uentris ciet: ob id Alexander militibus suis esu huius interdixit. Arbori palæ nomẽ inditum uidetur, quòd in celsitudinem sese uibret, & in proceritatem emicet. Sed genera arborum alia narrauere Macedones, ex maiore parte sine nominibus. Est & terebintho similis cętera, pomo amygdalis, uel minore tantum magnitudine, præcipuę suauitatis. In Bactris hanc utiq; terebinthum esse proprij generis potius quàm similem ei putauerunt, sed unde uestes lineas faciunt, folijs moro similis, calyce bombycino, simili cynorrhodo. Serunt eam in campis, nec est gratior ulla rum prospectus.

Ficus uulgaris, & Caprificus. Cap. LXXXI

F Icus uulgaris, arbor est nõ magnopere procera, quanquam amplissimæ quędam inueniãtur, uel pyris æmula magnitudine, breui caudice, cortice læui, folio maximo umbrosissimoq;, in crucis modum laciniato, sine flore: pomo quod supra folium nascitur, turbinato, molli, intus granoso: succo cum maturescit lacteo, postea melleo. Folium Hippocrates fico coronopoἴdes, id est cornicis pedi simile, reddidit in uere: nisi quis apud Theophrastũ ita pro scolopoειdi, id est cruciformi legendum putet. Germinat sub Arcturum post uer, aut paulo ante Aequinoctium, quod tempus omnibus edomitis commune est. In Elephantino agro folia ficis non decidunt: similiter in Tylo caduca non sunt. Serotinæ fici antè quàm fructum percoquãt, folia deperdũt, ea cõstãt cortice, neruo, carne. Arbori medulla carnosa, corpus rarũ, contortior & breuis caudex, cortex simplex, perquam amplum folium. Radices multæ, obliquæ, ac longæ, radicatu præcipuo. Succus dulcis, & lacteus humor. lignum carnosum, ualidum, rectum tendens, & enerue nodosum: quod quum crematur, acerbissimum fumum eructat, facileq; concipit ignem. Ficus excitanda prouenit, & omnibus emergit modis, præterquam ex ramo & surculo. Sata omnino degenerat. Seritur uastiore ramo, sic malleo in humum adigente, ut exiguum supra terram relinquatur: deinde arena super iecta cooperiatur. Sed iuxta scyllam sata lætior cõualescit, & ocyus augetur, minúsq; uermibus infestabitur: & ut summatim dicatur, satum omne scyllæ appositum facilius germinat, atq; celerius increscit. excitato quoq; puluere magis adolescit ac uiret, ad quem usum ficos suffodiunt, cum puluere fuerit opus. cumq; rigatur, multo magis germine uiget: sed fructum deteriorem parit, præter Laconicam, quæ riguis uehementissime gaudet. Ficorum radices amputant, & cinere obducto obstruunt, passimq; caudicem uulnerant, ita copiosiorẽ fructũ dari affirmãt. Ficus breui tempore uiuit: longior caprifico uita. Arbos uredine præsertim infestatur. Ficos detracto cortice aliquando reuixisse tradunt. Ostentum existimant aruspices ex caprifico ficum prouenire, sed deterius è fico caprificum: item ex candida nigram, & contrà. Ficus uermes creat, sed proprie qui cerastæ nominentur. Fructum amittit antè quàm maturescat, ubi auxilium magnopere quæritur, & inde cõperta caprificatio. Nanq; pomis caprifici putrescẽtibus identidem culices generantur, partiq; & alimẽto fraudati in matre, hoc est putri eius tabe ex qua nati, ad cognatã uolant, morsuq; ficorum crebra, hoc est auidiore pastu aperientes ora earum, atq; ita penetrãtes intus solem primũ secũ inducunt, cerealesq; auras immittunt foribus apertis: mox lacteũ humorẽ, hoc est infantiam absumunt, sic maturitati præparant, quod fit & sponte. ideoq; ficetis caprificus permittitur, ad rationẽ uenti, ut flatus euolãtes in ficos ferat. Inde repertum est, ut illatæ quoq; aliunde, & inter se colligatæ inijcerẽtur, quod in macroso & aquilonio situ non desideratur. quoniam sponte arescunt natura loci, rimisq; eadẽ, quæ culicũ opera perficit: nec non ubi multus puluis. nanq; pulueri uis siccandi succumq; lactis absorbẽdi, quæ ratio præstat, ne decidant poma absumpto humore tenero, & cum quadam

fragilitate ponderoſo. Culices ficarios pomis caprifici egredi Theophraſtus eſt author, & putreſcentibus eorundem granis gigni. Cuius indicium adfertur, quòd poſteaquã euolarunt, grana ficubus nulla penitus inueniuntur. Exeunt magna ex parte pedem aut pennam relinquẽtes in pomo: has Ariſtoteles Ionica uoce pſenas appellat. Sunt et in fico centrinæ dicti culices, fucis apum ignauia ſimiles. Plura ficorum genera, quæ ad nos ex alijs gẽtibus tranſiere. Lydiæ ſunt purpureæ: mammillanæ mãmarum ſimilitudinem habent. Calliſtruthiæ parum ſapore præſtantiores, ficorum omnium frigidiſſimæ. Affricanę nonnullis præferunt, cunctis celebratæ Carthaginis excidio: & aliæ ab Affricanis Libicę. Habentur & ſulcæ & topiæ quæ dicantur. patriæ nomen obtinent Alexandrinæ. Candicat ſerina cognomine, delicata. nigra eſt Rhodia. Tiburtina de præcocibus. Sunt & authorum nomina ijs Liuiæ, Pompeiæ. ſiccatæ hæ ſole in annuos uſus cũ mariſcis aptiſſimæ. & quas arundinei folij macula uariare dicitur, arundineas ob id uocatas, à quibuſdam alfulas. Eſt & herculana, & albicerata & aratia alba, pediculo minimo: latiſſima porphyritis longiſſimo pediculo. Comitatur eam è minimis & uiliſſimis popularis dicta. Contrà nouiſſima ſub hyeme maturatur chelidonia. Sunt pręterea eædem ſerotinę, & præcoces, biferæ alba & nigra, cum meſſe uindemiaq; matureſcẽtes ſerotinæ, & à corio appellatæ duræ. ex chalcidicis quarundam trifero prouentu. Tarenti tantũ prædulces naſcuntur, quas uocant onias. De ficis ſerendis ita Columella memorat. Ficum frigoribus ne ſerito: loca aprica calculoſa, glareoſa, interdũ & ſaxoſa amat. Huiuſmodi agro citò cõualeſcit, ſi ſcrobes amplos patenteſq; feceris. Ficorũ genera, etſi ſapore atq; habitu diſtant, tamen uno modo ſed diſpari differentia agri ſeruntur. Locis frigidis, & autumni temporibus, aquoſis præcoces ponito, ut ante pluuiam fructum deligas, locis calidis hybernas ſerotinas ſerito. Atſi uoles ficum quanuis non natura feram facere, tum groſſulos prioremue fructũ decutito, iterum alterum ædet, quem in hyemem differet. Nonnunquam etiã cum frondere cœperũt cacumina fici, ferro ſumma prodeſt amputare, ſic firmiores arbores & feraciores fiunt: ac ſemper cõueniet ſimul ac folia agere cœperit ficus rubricam amurca diluere, & cum ſtercore humano ad radicem infundere. ea res efficit uberiorem fructum, & farctum fici pleniorem melioremq;. Serendæ ſunt præcipue liuianæ, chalcidicæ, africanæ, ſulcæ, lydiæ, calliſtruthiæ, topiæ, rhodiæ, libycæ, hybernæ omnes etiã biferæ & triferæ. Ficus, ut Didymus poſteritatis memoriæ tradidit, duobus anni tẽporibus, hoc eſt uere & autumno ſeritur: uernam tamen ſationem magis deſiderat, quippe cum arbor omniũ fere tenerrima & delicatiſſima gelicidia & glacies horret: uentoſq; mirum in modũ formidat, quòd cum ruunt aut ſæuiunt flatus, rumpatur. Ego tamen, inquit, Iulio menſe toto plantas diſpoſui rigans, & transferens, & poma mihi in arborẽ magnã adoleſcẽtes peperere. Calidioribus tamen locis ſolo paſtinato neq; admodũ irrigato pangi debent: ſiquidẽ aquarũ copia genitiuam earum pulchritudinẽ natiuumq; decorẽ tollit, opportunioreſq; corruptioni reddit. Alia ſerendi ratio: ſi quis maceratas ficos reſti obducat, frequentiq; roret imbre, cõplures exibunt arbuſculæ, quas opportet trãsferre in ſcrobes, ubi in hoc ſeminario nutriueris. Si quis uiuiradicem deponat, ſcyllæ bulbos interijci oportet: alij madefactã muria plantam collocant. Melius tamen ſiue plantulam, ſiue ramulos uelis ſerere, prius in bubulo fimo madefacere conuenit. Sunt qui cum planta uiuam calcem obruant, ſic ſatam ſuo domino decoquere negant: alij rubricã oblaqueatis radicibus inijciũt. Si in altitudinẽ luxuriari nolis, clauã in caput ſerito: ſeneſcens tamẽ ficus fertilior redditur. pangi etiam non illepide poteſt ficarijs ſeminibus. Vermibus arbores liberabuntur, ſi bulbi ſcyllæ infixi deponantur: quæ tamen ijs ſi ſcateant, calce latebris uermiũ aut radicibus inſparſa necãtur. Democritus adſerit arborẽ fructus iacturã non facere, cuius caudex mororũ ſucco ſit illitus: nec amittere uelut ægram pomũ, quum marino fuco radix obducitur, aut ſi quadrãtibus lunę rubrica caudices oblinantur, aut caprifici groſſuli, uel intorta ex ijs ſerta ſuſpendantur. quapropter aliqui ramulum caprifici inſerunt, et quotãnis hoc idem tentant. Si Pleiadum emerſu in excauatos ſcrobes quis pares aquæ & inſulſæ amurcæ portiones infundat circum caudices, arbor ſui fructus tenax pomũ non abijciet. Syluestris ſeu fera ficus, ut teſtatum reliquit Africanus manſueſcet, ſi tuſis & uino & oleo maceratis ramis, eo ſeptẽ diebus roraueris imbre. Leontinus ficum moro aut platano inſerendam ſuadet, non modo

uere

uere, sed æstate, & ad brumam usq;. Grossos non decidere Africanus pollicetur, si circum ablaqueatã radicem quaternos salis sextarios inieceris, dein terræ obruas aggere. Democritus refert, si quis fici esu, aluo deiectionẽ moliri cupiat, ueratrum nigrũ cum lactuca marina, id est tithymalo tritum, radicibus arboris quæ deponitur, inferet, & quæ nascentur poma, uentrem mouebunt. Præcoces ficos fieri idem promittit, si columbaceum fimum, piper, & oleum indideris. Florentinus, ut præcoces æderet grossos, columbino fimo & oleo linebat. Pollere idem affirmat aduersum ferarum morsus pomũ, quod antidoto theriacæ pubescens fuerit delibutum. Cæterum ut uarios fructus una ficus exhibeat, ita ut pomũ altera parte nigrescat, altera candicet, iubet Leontinus uiticulas ramulosq; ficuũ albæ uidelicet & nigræ, inter se uinculo distringi ac torqueri, ita ut germina misceri cogantur, sic ut obruti, & stercorati, & humoris rigatu iuti, ubi prodire cœperint, germinantes oculi aliquo inter se annexu conglutinentur, & compactum germen in unum caudicem coalescat, qui bicolores ficos tibi pariet: sed bimam transferre plantulam melius est. Sunt qui tutius huiuscemodi coitum moliũtur. Ficaria grana hac uarietate nobilia lintheolo deligata ferunt, & quum res postularit, transferunt. Democritus adfirmat, si quis in alterius rei effigiem deliniare cõtendat, ficulneum oculum ea, quam uoluerit referre, figura conscribat, & poma ut asserit, hac specie prodibunt insignita. De sycæ nomenclatura apud Græcos existit controuersia. Poetæ, ut Athenæus memorię prodidit, gigãtem Sycęum nomine persequente Ioue, à Tellure eius matre in sycen, hoc est ficum cõuersum fabulantur, Vnde in Cilicia urbi nomen sit inditum Syceæ. Pherenicus commemorat Oxylum ex Hamadryade Sycen filiam sustulisse. Oxylum uerò Orio parẽte natum, sororis compressu genuisse nucem iuglãdem, cornum, populum, ulmum, uitem, ficum, & has Hamadryades uocari nymphas. Sosibius Lacon Libero patri fici inuentionem adsignat. Et ob hoc Lacedæmonij Sycitẽ Bacchum colunt: Naxij, ut Andriscus & Agasthenes referunt, Liberum patrem uocari uolunt Melichion, quòd ficulnum fructum ædiderit, quem melichen ijdem appellant. quare Liberum uitis inuentorem facie uitiginea, Melichium ficulnea Naxij excudebant. Pausanias in Attica primum æditam ficum putat. Phytalus Cererem (ut fama est) hospitio suscepit, dea uerò beneficij nõ immemor, arborem fici munerẽ donauit, quod in eius monumento ijs numeris testatum relinquitur,

Ενθάδ᾽ ἄναξ ἥρως φύταλος ποτὲ δέξατο σεμνὴν
Δημήτραν, ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν,
Ην ἱερὰν σύκην θνητῶν γένος ἐξονομάζει.

Athenæus confirmat Athenienses locum appellare Hieram sycen, id est sacram ficum, in quo primum reperta emicuit, quæ Athenis uia uocabat̃, quæ ducit ad Eleusinem. Idem Theophrasti testimonio fretus, tradit in Hellade, Cilicia & Cypro fici genus erupisse, quod pomum aduerso folio, grossum auerso sustineat, quum reliquæ arbores ex annicu- lo germine non nouo fructus ædant. Idẽ Theophrasti nixus autoritate prodit, ficum quæ cælum molle, caldum & humidũ fuerit nacta, si calor arridet, germina euocare: unde prodromi, id est præcoces gignuntur. præcoquas tamen, & si mauis præcurrentes, laconicæ, & leucomphaliæ, & alię complures ferunt. Seleucus protericen fici genus sentit uocari, primitiuas eas ferentis. Habentur Athenæo autore & alia ficorũ nomina, basiliæ, cirrhocæladiæ, sycobasiliæ, hyladiæ, sarcelaphiæ, lapyriæ, picridiæ, dracontiæ, leucophiæ, melanophiæ, creneæ, mytecæ, ascaloniæ. Leucerine eidem ea putatur esse, quæ poma creet candida. Fico morbus peculiaris est authore Theophrasto uermiculatio, bestiolas eas uocant cerastes, stridulum animal, & sonitu exiguo constrepens: item patella, sed aliter quàm in olea, quoties uidelicet radices imbrium superuentu quasi deglabrantur. Item maximè cradum & radicationem noscit. cradum, quum rami, quos priuatim cradas in ficu uocant, inarescunt: radicationem, quum radices marcidæ contabescunt. Infestatur item scabie. Tentatur quoq; nonnullarum arborum modo uredine, quæ λαυθμὸς Græcis dicatur: nec secus tabe, quam ἔκπληξιν appellant, quasi quidam sit stupor, rigorq;, frigore & gelu alsiosis annis cõtractus: item sideratione ἀστροβολισμὸς uocata. Hæc una ex omnibus arboribus non floret. Senescunt ficus in arbore, anusq; destillant gummi modo lachrymam, ob hoc Athenienses Græas uocant earum folliculos, quos fici ut frumenti glumam Varro dixit.

Ficaria quoq; grana Plinius frumenta nominat, quæ Græcis cenchramides uocātur. Suc
cus maturescentibus lactis, percoctis mellis. Tactus omnibus mollis, Frumēta intus. Sa-
tiuarum succo cogitur lac, syluestrium nequaquam. Panis uicem & obsonij habent passę
ac recentes quoq;. Athletæ hoc cibo uires aluere, priusquam Pythagoras exercitator eos
trāsferret ad carnes. Sale inueteratis & casei quoq; loco uesci excogitatum est. Ex hoc ge
nere sunt coctana & caricæ, quæ conscēdenti nauem Marco Crasso omen fecere. Peculi
ares Syria habebat caricas, & minores eius generis, quæ coctana uocant, de quibus refert
Martialis,

> Hæc tibi quæ torta uenerunt condita meta,
>
> Si maiora forent coctana ficus erat. 1

Decoctum ficorum, ut tradit Paulus, pleriq; siræum appellauere, quod & defruto quoq;
nomen est: Hippocrates sycion. Studiosis uocis abstineri ficis Demetrius Scepsius iubet,
Egesianactis Alexandrini exemplo motus, quòd is tragœdiarum actor optimus euaserit,
quia fico octodecim annos abstinuisset. Daphnus medicus autore Philotimo refert, mu-
steas ficus & adhuc humētes melius & celerius reliquis pomis excoqui, nec reliquum ci-
bum impedire, quo minus conficiatur: uim humorē glutinandi cogendiq; possidere: in-
trorsum quippiam insidere, quod citam, facilem, fusamq; reddat aluum. Humorē non in
sulsum alicuius acrimoniæ participem præbere, si ex sale sumātur, sed qui celeriter discu-
tiatur. Argumento, quòd etsi magna uis earum ingeratur, paulopost inanitio uacuitasq;
eximiè sentitur, quod fieri non posset, nisi celeriter dissolutæ fatiscerēt. Ocyus reliquo ci- 2
bo conficiuntur, non modo quòd maiorem copiam quàm reliquæ frugis sumptitantes in
noxiè degimus: sed cum solito quidem cibatu præsentatæ, nullum nobis exhibent nego-
tium, facilèque calori cedentes, reliquum cibum excoqui minimè uetant. Vis glutinato-
ria, & salsilago manifeste deprehenditur, quum & manus extergeāt, & dulcis sapor indi
ce lingua sentiatur. Quòd etiam aluum sine torminibus cieat, eamq; læuiget, euidentius
est quàm ut probari desideret. Salsuginem quandam licet leuem resipiunt, ideo nitrosa
pollere ui dictū iam est. Heraclides Tarentinus non illepide in cōuiuio quærit, an secun-
dum ficorum esus, aqua calida uel frigida sit obijcienda. Qui caldam suadent præbēdam,
celeriter eam & abstergere & eluere causantur. ideò est simile ueri breuiter calda dissolui,
quòd calor facto partium diuortio extenuet, & in angustias ducat, frigus cōtrà cogit. Cæ 3
terum qui frigidam aquam iubent præferēdam, contendunt frigidi potus beneficio, quæ
in stomacho residebant, grauitate quadam deturbari. siquidem æstuantem stomachū fici
malè habent, & imbecilliorem reddunt: quare nonnulli secundū ficus merum præcipiūt
offerendum, sic promptè recremēta uētris exigi. Sed & crebriore & largiore potu ab eo
cibo utendū non ambigitur, ut huius munere nō immorantes, sed ad imos intestinorum
sinus raptæ ferantur. Sunt qui ficus meridiano esu abdicent, tum enim ut Pherecrates tra
dit morbum creant. Quare Aristophanes quum æstate ægrotantem quēdam cōspexisset,
meridiando ficubus usum præsagijt. Eubulus nobis cibo ficorum meridiano interdixit,
morbum inde concipi testatus. Damnat item Nicophon. siquis, inquit, ficubus comesis
meridietur, statim accelerans inuadit febris, quæ uomitum flauæ bilis eliciat. Diphilus 4
Siphnius memoriæ prodidit musteas ficos paucam sufficere alimoniam, noxium creare
humorem: sed facile aluo excerni, cibis emergentes enatare. uerū eæ melius passis mem-
bratim digeruntur. Porrò quæ appetente iam hyeme gignuntur, magna difficultate ma-
turescentes, euadunt deteriores. Meliores habentur, quæ solis uigorem expertæ per na-
turam ematuruerint. Cæterum quæ multo turgent lacte, aut aquoso liquore madent, sto-
macho quidem gratiores, & magis faciunt ad palatū: grauiores tamen ponderosioresq;
facilius descēdunt. Trallianę Rhodijs respondent, Chiæ & aliæ omnes deteriorē succum
pariunt. Sed duo prodigiosa naturæ miracula. Vnum, tauros quamlibet indomitos fico
alligatos cicurari, & immobiles conquiescere. Alterum, uictimas cæsorumq; animalium c
carnes perquàm celeriter tenerescere, & fragiles effici, quę in fico pependerint. Horū ra- 5
tionem inuit Plutarchus in Symposiacis. Quum inter obsonia Aristionis coquus immo
latum Herculi gallinaceū gallum, recentē, tenerum, & penè friabilē obtulisset, tam citam
teneritudinem fico acceptam referebat Aristio, contendens iugulatas aues, etiā pręduras

teneritatem contrahere, quæ penſiles adhæſere fico. Cauſam adfert Plutarchus, nanque quòd auram halitumq; uehementem ac ualidum expiret ficus, uiſus ſatis teſtatur. Fidem quoque facit, quod uulgo de tauris proditur: ferociſſimus quiſq; huic adligatus arbori, miteſcit, tangiq; manu ac ſubigi tolerat, & efflans iram, animumq; ueluti flacceſcētem deponit. tantis uiribus pollet ea ſpiritus acrimonia, ut, ruat licet ſæuiatq; taurus, imperet furori. Siquidem arbos fici plus cæteris lacte copioſo prægnans eſt, ſic ut & lignum, rami, pomum eo planè referciātur. Quapropter quum amburitur, fumus, quem eructat, & maximè mordet & uellicat. Lixiuus quoq; cinis crematorum maximè deterget, purgatq;. Quin & cogitur caſeus ficulneo lacte, quod emittit arbor, ſi uirentem faucies corticem. Cæterum munere caloris euenire uolunt, ut iniecto ſucco lac coeat, qui humoris concrementum & aquoſum colliquet. Proinde caldam acremq; auram ac digerentem ficus exhalat, quæ carnes alitū deſiccet & concoquat, ſic ut friabiles reddant. Hoc idem euenit, ſi tritici aceruo obruantur carnes, aut penitus immergantur, calore uidelicet hoc præſtante: argumento, quòd frumentum in quo amphora uini fuerit obruta, confeſtim laticem depaſcit. Honos laudatas ſeruat in capſis. Ebuſo inſula præſtātiſſimas ampliſſimasq;, mox in Marrucinis: at ubi copia abundat, implentur orcæ in Aſia, cadi autem in Ruſpina Africæ urbe. Rationē ſeruandarū recentium nō ſecus q̃ in propria parente nobis Africanus explicuit. Ficus ubi maturitatem conceperint, reliquorum pomorum modo in matre cohærentes, non immanēt, ſed caducæ delabuntur, etſi quoq; nemo decuſſerit. Muſteas per inde quaſi in parente ſeruari ad hunc modum conſtat. Cum uinaria dolia operculant, in nouum fictile non rotundum, ſed potius ex arbitrio quadratum fundoq; fultum miſſæ recentes ficus, minus maturæ, cū ſuis pediculis umbiliciſue, hoc eſt particula quā arboribus ſuis depēdent lectę, à ſe ſic ut benè intercedat ſpatiū ſecrete, recluduntur, & in dolio uini pleno diligenter operculato natare permittuntur. Et niſi uinum cōtrahat acorē, tali habitu manſiſſe cōperies, quali cōſtabant quū iniectæ fuerant. Recētes quoq; ſeruari poſſunt ſingulæ intra uiridē cucurbitā clauſæ, loculis unicuiq; cauatis: & itē ſpleniata quæ ſecatur teſſera cōcluſis, ſuſpenſa ea in umbroſo loco cucurbita, ubi nec ignis nec fumus inſpiret: uerū uti antea dictum eſt, legendæ cum petiolis, quippe quæ diutius durent integræ. Alij ſic in melle diſponunt ficus, ut neq; ſe inuicē, neq; uas tangāt, dein indito operculo ſinunt. Alij calicē uitreū, aud aliud quoduis perſpicuū poculum, ſuper ficos leniter inuertunt, & obducto cera ſpiramento ita relinquunt, ſic manēt immarcidæ. Docet Paxamus aridas ficos, quas uocant iſchadas à putrilagine uindicari hac ratione: paſſæ ſine ullo carioſæ labis ſenſu integræ manebūt, ſi tres liquida pice imbutæ, una in fictilis fundo collocetur, altera referto ficubus ad medium uaſe, tertia faucibus iam cōpleto ſuperponatur, plurimo tēpore ſanæ & uitio intactæ cōperiūtur. Si in tegete, qualo uel cratibus inditæ fici calfacto furno poſt exemptū panem propendeant, & in fictilem & benè picatam fideliam cōdantur, diu ſeruabuntur illeſæ. Sed eas cum fundo cui reſides hærebant eximere conuenit, & cādente muria ex oleo in ſole rigare, conditiuasq; collito uaſe luto, noctē unam roris imbre ſub dio conſpergi, demum in cellas deferri. Alij cratibus expandunt toto ſole ſiccādas, & recipiunt nocte ſub tecta. Caprificus erinos à Græcis uocata, quod in Erineo Theſſaliæ municipio primum apparuerit, ut Phocioni placet: è ſylueſtri genere ficus, nunquam matureſcens, carpēsq; muros ac parietinas. Longè ualidior eſt quàm ficus & nodoſior, nullis ferè uitijs obnoxia, ut etiam fico inſita groſſos ſuas tueri credatur. Prouenit è ficario grano: germinat ineunte uere: gaudet montibus: nunquam matureſcit in ea pomū. Additur ficetis, ut culices alimēto in ea fraudati, euolantes in ficos ferantur, aut groſſi ex caprifico lino uelut ſerta pertuſi ſuſpendātur, ut ſole per culicū morſus immiſſo & abſumpto lacte, maturitati præparētur. hoc noſtris caprificatio uocatur, à Gręcis erinaſmos & ſycaſmos. Si hoc deſit, abrotoni uirga ſuſpenditur, aut callum quod in ulmeis folijs inuenitur, aut arietina cornua circa radices arboris obruuntur, uel truncus fici, quo loco lacte turget ſcarificandus, ut poſſit humor effluere. Caprifici materies lēta & flexibilis. Interdū arborē inuadit ſcabies, quoties poſt Vergilias admiſſi ſunt imbres utiq; parui: nam largis cauſa omnis eluitur. Caprificus uiuacior fico. in Co inſula nō bifera modo, ſed & trifera quoq; credit. Huic multo efficacior ad omnia uis, queis cibaria edulisq; ficus medet. Miraculū

unum præteriiſſe piaculum fuerit. Caprificus taurorum qualibet ferociũ collo circundata traditur eos ita compeſcere, ut immobiles maneãt. Itidem Plutarchus de fico protulit, ut ſupra diximus. In Gallia trãſalpina Strabo ſimilẽ fico naſci tradit arborẽ, fructu capitulũ Corinthiacæ columnæ referente, cuius lacte mortifero ſagittas ſuas illinerent, infami tem perandi uenena cælo, non pridẽ aboleri cepta eius rei nota Gallijs. Iam uires utriuſq; proſequamur. Fici recentes ſtomacho inutiles: uentrem reſoluunt, qui facile tamen ſiſtatur. Sudores & papulas mouent, ob id autumno inſalubres putantur: quoniam deſudãtia hu ius cibi opera corpora refrigeſcunt. Sitim ſedant, caloremq; refrigerant: nec uoci contrariæ intelliguntur. Siccis natura concalfaciendi, ſitim ſtimulant, uires alunt, molliunt aluũ, rheumatiſmis eius & ſtomachi contrariæ: gutturi, faucibus, ueſicæ, renibus propitiæ. A lõga ualetudine decoloribus, ſuſpirioſis, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus magnifice utiles. Corpus augẽt, ob id antè athletæ hoc cibo paſcebantur. Pythagoras exercitator primus eos ad carnes tranſtulit. Recolligentibus ſe à longa ualetudine utiliſſimæ. At coctæ cum hyſſopo pectus purgãt, tuſſim ueterem & pituitam, & longa pulmonũ uitia. Aluum molliunt cum croco & nitro mãducatæ. Earum decocto collectiones arteriarũ tonſillarumq; gargariſſantur. Vtile & decocti iure fœminas fouere cum fœnogreco & ptiſana. Emplaſtris hordeaceæ farinæ commode adijcitur. Cum ruta coctæ & infuſæ torminibus proſũt. Duritias in corpore tritę & impoſitę diſcutiũt. Parotidas & furũculos emolliunt. Panos ad maturationem perducunt, efficacius iride, calce uiua, aut nitro permiſto. Crudis intritis eadem præſtatur opera, imponuntur pterygijs cum malicorio, hoc eſt punici mali putamine, tibiarum ulceribus defluxione cõtractis, item maleficis, & penè in cicatricum obductu deploratis, cacoethe uocant, cum atramento ſutorio. Hydropicis coctæ in uino & abſinthio & farina hordeacea linuntur: item crematæ pernionibus cum cera. Sonitus aurium incertos prurituſq; tollunt crudæ & cum ſinapi in aliquo liquore inditæ. Syluestris & ſatiuæ fici lacteus ſuccus aceti naturam habet. nam & coaguli modo lac contrahit coactumq; denuo reſoluit. Exulcerat corpora, & ora uenarum laxat, aluum ducit. Locos fœminarũ adaperit, cum amygdalo potus. Menſtrua ciet cum luteo oui appoſitus aut cera Tyrrhenica. Podagris illinitur cum farina fœnogræci & aceto, Pilos quoq; detrahit, palpebrarumq; ſcabiem emendat. lepras, lichenas, uitia cutis in facie, uitiligines, pſoras, manantia capitis ulcera, cum polenta repurgat. Lactis ficulni natura inſtillati plagæ aduerſatur ſcorpionum, crabronum, ueſparumq; & ſerpentium uenenis & canis mor ſibus. Dolori dentium ſuccus appoſitus in lana prodeſt, aut in cauis eorum additus. Idem uerrucas carne circumlita tollit, præſertim quæ quendam pungentis formicæ ſenſum repræſentant, myrmecias appellant. Caprificus multo etiamnũ efficacior fico, lactis minus habet ſurculoq; eius lac coagulatur in caſeum. exceptum id coactumq; in duritiam, ſuauitatem carnibus adfert. Miſcetur exulceratorijs medicamẽtis. Pota menſes cit cum luteo oui. aluũ mouet: uuluã cum amygdalo aperit. Podagricis cum farina fœnogræci illinitur. Scabiẽ, impetigines, & lentigines expurgat: item uenenatorũ ictus, & canis morſus. Cauliculi & folia admiſto eruo cõtra marinorum uenena proſunt. Bubulas carnes additi magno lignorum cõpendio percoquũt. Lac quod ficulna rude ſpathę loco inter coquẽdum agitatur, maiorem ſibi ſoluendi facultatem adſciſcit. Succus quum ſilent oculi, è ramulis iam gemma prægnantibus elicitur, ſiccatuſq; in umbra reponitur, efficax ad eadem. Coctæ groſſi & illitæ ſtrumas, nodos omnemq; collectionẽ emolliunt. Verrucas & thymos nitro farinaq; additis tollunt. Præſtant hæc & per ſe folia. Groſſuli cum aceto & ſale ulcera manantia, epinyctidas & furfures ſanant. Ficoſis extuberationibus & aſperitatibus palpebrarum adfricti proficiunt. Vitiligines albas emaculant è nigra ficu coliculi. contra canis morſus, & ulcera, quæ ceria, id eſt fauos uocant, cum melle linuntur. Groſſi ipſæ cum papaueris ſylueſtris folijs oſſa extrahunt. Furunculos cum cera diſcutiunt. Aduerſus murem areneum, & ſcolopendræ morſus cum eruo & uino linuntur. Reſiſtunt & ſanguini taurino poto, ceruſſæ & lacti coagulato potæ. Fit è cinere ficus utriuſq; crematis ramorum fruticibus lixiuia eo melior, quo ſæpius iteratur: inueteranda tamen adurendis & ulceribus quæ gangrænæ uitio periclitantur, conſumendis etiam quæ excreſcunt. Vſus in ſpongia eo liquore imbuta, & ſubinde ſuperpoſita. Dyſentericis & fluxionibus uetuſtis

infunditur

infunditur:perluũtur ea grãdes & cuniculoſi ſinus:glutinat enim,carne replet, aſtringit, abſterget,hiantes oras cõmittit,non ſecus atq; emplaſtra,quæ cruentis uulneribus iniiciũ tur. Bibitur ad diſcutiendũ ſanguinẽ concretum,itẽ percuſſis,præcipitatis,ruptis, cõuulſis,cyathis aquæ ſingulis ex olei exiguo,nuperrimè colata. eadem mẽſura cœliacis,dyſentericis dat. Eſt ſi quis ea cum oleo perungitur,excalfacit neruos, cõuulſaq; et ſudores elicit. uenena gypſi,& phalangiorũ morſus reſtinguit in potu. Itẽ cũ cera & roſaceo ſubacta ambuſtis cicatricẽ tenuiſſimã obducit. Illita ex oleo luſcioſos emendat, dẽtiumq; uitia crebro fricatu. Strumas & parotidas diſcutit. Cortex tritus ex oleo uentris ulcera ſanat.

Fraxinus. Cap. LXXXXII

Fraxinũ meliam & mileã Græci uocant,cognominantq; triozon,hoc eſt trinodẽ,q̃ ramos habeat prægrãdes,ordinatos, pareſq; numero, Galli *freſnam* nominãt. arbos eſt procera,caudice tereti,læui cortice,ſpiſſo,tenui,rubro,ramis utrinq; pinnatis,foliis lauri, per ambitũ leniter ſerratis, nõ ſine quodam marginis uel cacuminis aculeato callo,porracei coloris: ſemine minuto foliis ipſis incluſo,amaro:radice multa,craſſa & ſublimi. Auctu facilima fraxinus,ſemẽ reddit æſtate poſt uindemiã & Arcturũ,cædi oportuna,malleolis & terebro non improbanda,materie humidiſſima,fabricæ lectulorũ utili, multumq; Homeri præconio & Achillis haſta nobilitata:quẽ in uſum & hodie quoq; cõmendatur, utpote enodis,craſſiuenia,neruoſa,læuis, ſubcriſpa. Ea quidẽ quæ ſit in Ida Troadis tã ſimilis cedro, ſi Plinio credimus: ſi Theophraſto,taxo,ut emẽtes fallat. Gręci duo genera eius fecere, excelſum procerũq;, ligno cãdido molliore,criſpiore,neruoſo,enodi:alterũ humilius, ſcabriore, duriore,fuſciore:ſed folio laurus latifoliæ acutiori,leniterq; per ambitionẽ ſerrato, cuius extremę marginum fibræ in molles ſpinulas occalleſcant:quanquã Theodorus ἐπικαθίζοντας, id eſt ſubſidẽtes,nõ ἐπακανθίζοντας, id eſt aculeatas legat. Ramulos ſingulos quaſi ſingula folia dixeris,adeò ſimul omnia coeũt,ita ut folio unico credas ea cõſtare: quoniã ab uno pediculo folia ſimul cũcta prorũpunt,& per ampla uerſuũ interualla tãquã per genicula continẽter ordine pendent,perinde atq; ſorbo :inde nõ illepide Plinio pẽnata dicũtur. Internodia latiora cãdidæ,cõiugationeſq; plures, & folia lõgiuſcula & magis anguſta, coloris herbacei:cortex læuis, ſpiſſus & tenuis, rubro colore. Radices crebræ,ſublimes,craſſæ. Carere hãc flore ac fructu in Troadis Ida credũt falſo,etenim fructũ fert in ſiliquis minutũ,nucoſum,qualẽ amygdalæ,guſtu ſubamaro. Fert & lauri modo fraxinus muſcũ & alia quædã aſtrictiora guſtu,circinataq; & in orbiculos coacta, ut pilulæ platani. Ea partim cũ fructu emergũt,partim multo poſt naſcũtur,ut & quę plecta,id eſt inuolucra plicamentáue dicũtur. Læuis cauis madẽtibuſq; locis gaudet: ſcabra ſitiẽtibus & ſaxoſis. Alterã fraxinũ bumeliã in Macedonia nominãt,raro corpore,minuſq; criſpo ampliſſimam: ob id (ut puto) bumeliã id eſt grãdẽ, nõ ut Theodorus, bubulã fraxinũ dici crediderim. Quippe cũ bu intẽtionis nota, magnis rebus præponi ſolet. q̊d perpulchrè Plutarchus in Sympoſiacis teſtatũ reliquit. Aeolici b pro p litera, pro πολυ expũcto λ elemẽto βυ pronũciant, nõ bouẽ, ſed magnitudinẽ intelligẽtes. ſic bulimũ quaſi polylimõ, id eſt immẽſam famẽ interpretãtur. Sic bumeliã perinde quaſi polymeliã, id eſt ingentẽ fraxinũ obiter putauerim appellari. Alii ſitu diſcreuere: cãpeſtrẽ enim eſſe criſpã, montanã ſpiſſam uolũt. Sũt qui natalibus diſcriminẽt. Montanã eſſe coloratiorẽ, robuſtã, lęuẽ ac lentã. Campeſtrẽ uerò decolorẽ rarã, ſcabrãq; aſſurgere. Fraxinus cõtra ferè cęterarũ morẽ in planis, magis & materia & fructu cõmendat. plurima in Nilo proſilit. Fraxini qui feſtinãtius germinant, diſponunt Idibus Februariis, plantis & ipſæ naſcẽtes, ſed maritatę, intercedente quincũciali ordinũ ſpatio, in rectũ ſe porrigente uerſu. Item fraxinum in anniculos ſcrobes circa Calendas Martias deponunt, quam uelint arbuſtinam uitem fulcire: ea nec ante trigeſimumſextũ menſem attingitur falce, ut ſeruẽtur brachia, dein alternis putatur: ſexto anno q̃ optimè maritatur. Frondẽ fraxineã cibariis boũ Lucius Columella cõmendauit, quæ poſt ulmeã autũno maximè probetur, nõ antè tamẽ utilis, q̃ uel imbribus, uel aſſiduis roribus maturuerit. Verũ folia iumentis mortifera, cæteris ruminãtibus innocua Plinius prodidit: in Italia nec iumẽtis officere. quæ de taxo non fraxino Theophraſtus interpretatur: inquiens: Si iumẽta (ut ferũt) folia comederint, moriuntur: ſi ruminantia, nihil incõmodi patiuntur.

fructusq; taxi à nõnullis hominibus estur, suauisq; est atq; innoxius. Sed nominũ uicinitas hoc prodentẽ Plinium uidetur fefellisse, Græcis fraxinũ mileam, taxũ milon uocantibus. Parũ sibi cõstaret Plinius, qui rẽ omnibus uenenatis salutarẽ, iumentis lethalem, cæteris ruminantium innocentẽ in Græcia, in Italia noxiam esse tradat, cum ipse contra serpẽtes succo expresso ad potũ, & impositã ulceribus opiferã, ac nihil æquè reperiri contẽdat: tantaq; est uis, ut idẽ est author, ut ne matutinas occidentes ue umbras, quãlibet spatiosas serpens arboris huius attingat, adeò ipsam procul fugat. Rei fides fuerit, ut Plinianis utar uerbis, experta, inquit, prodimus, si frõde ea gyro claudatur ignis & serpẽs, in ignẽ potius q̃ in fraxinũ fugere serpentẽ. mira naturę benignitas, priusquã eæ prodeant, florere fraxinũ, nec ante conditas folia dimittere. Si sola umbra abiguntur, longè fuerit uerisimilius et succo dato, & depastis frõdibus ueneficia depelli, non contrahi. Facit ad rẽ, quod agricul turæ author Didymus Florentini iudicio fretus, posteritatis memoriæ mãdauit, Si serpẽs præsertim uipera aut iumentũ aut hominem momordit, præsens esse remediũ tenera fraxini cacumina terere, expressumq; succum prębere bibendum ex mero, si febrim non sentiant: febre uerò tentatis, ex dilutissimo uino. Item tritas huius arboris frondes læsæ parti superponere. Satis absurdum fuerit mortifera esse iumentis fraxini folia, quibus & tritis & epotis uenenum depellitur. Porrò conuenit inter omnes taxum arborem esse uenenatam umbra, nedum surculo & fronde. Siquidem, ut author est Dioscorides, in Narbonensi prouincia taxus tam præsentis est ueneni, ut si qui sub ea uel sedeant, uel somnũ captẽt, sæpenumero cõmoriantur. Algorem uniuerso molitur, strangulatq; ac celeriter cõficit. Nostras magna ex parte flore caret & fructu: uerũ multos à radice mittit fungos ganeę expetitos. Vidimus tamen frequẽter baccas ex quadam fraxinea arbore ex rubro nigricantes, quibus per inopiam frugum annonæ rura uescantur. Ea arbor est fraxino aliquantum humilior, folio serratiore, & per ambitum hispidiore, cætera fraxinum æmulatur, ideò genus hoc fructiferum apud nos tantũ putauerimus. Fraxinus contra serpentes pollet. folia medentur iocineris & lateris doloribus in uino. Aquã quæ subijt cutẽ extrahunt. Corpus obesum leuãt onere, sensim ad maciẽ reducẽtes, ijsdem folijs cũ uino tritis, ad uiriũ portionem, ita ut pueris folia quinq; tribus cyathis dentur, robustioribus septem quinq; cyathis uini. Viperarũ ictus restinguũt & potu & appositu. Corticis cremati cinis lepras illinit. Ramenta ligni scobemq; uolunt perniciem adferre si bibantur.

Galla & pilulæ, Glandes, arbor Glans. Cap. LXXXIII

Galla apud Gallos gentilitium nomen retinet, Græcis cicis dicitur: pilula est inæquali superficie, salebrosa, in glandiferis arboribus præter legitimũ fructum proueniens, multiplici differentia: quoniam alia solida est, perforata alia: hęc nigra, illa candida: altera maior, minor altera. Nascitur omnis sole de G Geminis exeunte, erumpens noctu semper uniuersa. Crescit uno die candidior, quæ si ęstu feruente excipiatur, arescit protinus, neq; iustam implet magnitudinem, sed intra fabæ capacitatem subsistit. Nigra diutius uiret, crescitq; interdum, ut ad mali peruenit magnitudinem. Hæc corijs tingendis utilior, illa perficiendis aptissima. Quæ glandem ferunt, omnes & gallam: sed hemeris, hoc est quercus, optimam. Similem huic latifolia, sed leuiorem, multoq; minus probatã. Fert & nigrã tingẽdis aptiorem. Optima comagena, deterrima ex robore: signum eius est, q cauernæ translucent. Gallã tam albam q̃ nigram Martij exitu nasci author est Theophrastus, noctu erumpere uniuersam, crescere uno die pręter resinaceã: & si occupetur ęstu, arescere protinus, neq; ad iustũ modũ grandescere, hoc est ut nucleo fabæ magnitudinẽ impleat: nigrã diutius uirescere, & magnitudinẽ mali nonnunq; capessere: gallam nigram siue resinaceã sine oleo flagrare. Galenus gallas eas scribit quę grãdescũt fungosę, à rusticis uocari onicicidas, quasi asininas, q ignaue sint, et minus efficaces. Robur pręter fructũ plurima alia gignit. Nã fert et gallę utrũq; genus, & quædam, ut idẽ tradit Theophrastus, ueluti mora, nisi distarent fructu, contumaci duricia, plerunq; nonnulla colis effigiem repræsentantia: interdum, quum perficiũtur, tauri caput imitantia: quæ cum prærupta dehiscunt, nucleum ostendunt oliuæ similem. Nascuntur & in eo pilulæ nucibus non absimiles, intus habentes flocculos molles, lucernarum luminibus aptos, qui & probè gallæ nigræ modo flagrent. Fert & aliam cum capillo

capillo comigeram pilulam, uerno tempore melligeni ſucci tum guſtu tum tactu. Gignūt & alæ ramorū pilulas ſine pediculo ſeſſiles, parte cōcaua adhærētes, uerſicolores, quæ pro minētes quoſdā umbilicos uel candicantes, uel diſperſa nigrarū macularū uarietate nota tos præmonſtrēt, medijs partibus colore cocci rutilantibus, quibus apertis putris inanitas cernitur, aliquādo pumices. Sed raro gignit, necnō è folijs cōuolutas rariores pilulas, cō- preſſas, oblōgas, ſuper folijs quoq; tergo adhærētes, aquoſis intus bullis, candicātes quæ muſcas creant, eæ matureſcētes tandē in gallas occalleſcētes durātur. Glandes, quæ Græ- cis balani uocantur, opes fuiſſe multarū gentiū alta etiā pace fruētium: necnō cū annonæ premeret inopia, arefactas moliri in farinam, ſpiſſariq; in panis uſum conſtat. Quoniam & per Hiſpanias glans ſecundis menſis inferitur, dulcior eadē in cinere toſta. Cautū erat lege duodecim tabularū, ut glandē in alienū fundū procidētē liceret colligere. Genera ea rū permulta. Diſtāt fructu, ſitu, ſexu, ſapore. nāq; alia fageæ glandi figura, alia quernæ, & alia ilignæ. Sunt & inter ſe generū ſingulorū differentiæ. Præterea ſunt alię ſylueſtres, alię placidiores quæ culta obtinent. Iā etiā in montoſis planiſq; diſtant, ſicut & ſexu mares & fœminæ, itē ſapore. Dulciſſima omniū fagi, qua obſeſſos etiā in oppido homines duraſſe tradunt hiſtorię. Fagi glans triangula cute clauditur, muribus gratiſſima, & ideò animalis eius unà prouentus. glires quoq; faginare proditur. Glandem, quæ proprie intelligatur, ferūt robur, quercus, eſculus, cerrus, ilex, ſuber. Cōtinent hiſpido calyce, per genera plus minusúe item cōplectente. Ilicis glās breuior & gracilior, quā Homerus appellat acylon. maſculas ilices negant ferre. Glans optima in quercu atq; grandiſſima. mox eſculo, robo- ris parua, cerro triſtis & horrida, echinato caſtanearū modo calyce: ſed in querna dulcior molliórque fœminæ, mari ſpiſſior, ſed maxime commēdatur latifoliæ. Diſſident quoque inter ſe magnitudine & cutis tenuitate. item alijs ſubeſt tunica rubigine ſcabra: alijs proti nus candidum corpus. Probatur & ea, cuius in balano utrinque ex longitudine extrema lapideſcūt in duritiam. Præterea alijs ouata, alijs rotūda, alijs acutior figura: ſicut & colos nigrior, candidiórue, qui præfertur. Amaritudo in extremitatibus, mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas proceritáſque differentiam habet. Glans haliphlœo dictæ rara, & quum tulerit amara, quam præter ſues nullum attingit animal, ac ne eæ quidem ſi aliud pabulum habeant. Glans fagea ſuem exhilarat, carnem creat leuem, concoctu facilem & ſtomacho non inutilem. Iligna ſuem reddit anguſtam, nitidam, ſtrigoſam, grauem: quer- na diffuſam & ponderoſiſſimam, & ipſa glandium dulciſſima. Proxima huic cerrea tradi- tur, nec ex alia ſolidiorem carnem gigni: iligna tētari ſues, niſi paulatim miniſtretur, hanc nouiſſimam cadere. fungoſam carnem fieri eſculi, roboris, & ſuberis glandibus. Idæi a- pud Theophraſtum dulciſſimam glandem aſſignant fago: ſecundam hemeridi ſiue pla- cidæ quam quercum exiſtimant: tertiam latifoliæ ex argumento dictæ: quartā haliphlœo, id eſt ſalſicortici: ultimam & amariſſimam cerro. Diſtant magnitudine, figura, colore ut idem tradit. Peculiare tamen fago & ſalſicortici, quòd ambæ in ſexu uirili glandes parte poſtrema utrinque lapideſcunt: alijs in putamine, alijs in carne ipſa: ideóque detractis la- pillis, concaua perinde atque in animalibus relinquuntur. Dulciſſimam glandem ferre tradit eam, quam placidā alij quercū nominant. Glandis caro cruſta cōtegitur, ſucco dul- ci & melleo. Præfertur omnibus Iberica, ut Varroni placet, glans: ſeu balanos Theophra ſto. Magna arbos, illæſa, conſurgit folio myrti, longiore tantum. caudice carnoſo, non re- cto, ſed contorto. Fructus putamine unguentarij inſtitores uti ſolent. eſt enim odoris iu cūdi, ſed fructus ipſe inutilis, uiſu cappari proximus. Materies ualida, tam ad alia quædam quàm ad nauigia percōmoda, ea Aegypti eſt alumna. Gallæ genera permulta: ſed princi- palia diximus duo eius in medicinæ uſu præcipua, ſolidæ, perforatæ. Solida quæ & om- phacitis uocatur, parua eſt, nodoſa, pondere ualens, nullo foramine peruia. Aliud genus inoffenſæ rotūditatis, leue. Vis omnium ſiccandi. optima comagena. Excreſcentia in cor pore tollūt, proſunt fluxionibus gingiuarū & uuæ, oris exulcerationi medētur. Nucleus cōmanducatus dolorē ſedat, ubi dens cauus infeſtat impoſitus. Crematæ carbonibus dū excandeſcant, tū uino, aceto, uel acida muria reſtinctæ ſanguinis proluuiē ſubprimūt. Si- ſtunt menſes uuluaſq; procidentes, earumq; fluxiones, inſidentiū fotu. Maceratæ aceto uel aqua capillos denigrāt. Tritæ in uino & aqua dyſentericis illinuntur, paronychijs ex melle

melle unguibus ſcabris, pterigíjs, ulceribus manãtibus, condylomatis, uulneribus quæ phagedænica uocantur. In uino decoctæ auribus & oculis inſtillantur. Aduerſus eruptiones & panos cum aceto imponuntur. Immaturę ex íjs & aceto potę lienem cõſumunt. In tertrigines & ambuſta ſanant. Pilulæ roboris ex adipe urſino alopecias capillo replent. Glandes aſtringendi naturam obtinent, urinã trahunt. Sed deuoratę capiti dolores creãt, inflationesq́ pariunt. Auxiliares ueſcentibus contrà ſerpentiũ percuſſus. Duritias intritæ, quas cacoethe uocant, cum ſalſa axungia ſanant, uehementioreſq́ue lichenas. Crudæ & intritæ collectiones tollunt. Succus decocti prodeſt contra toxica cum uaccino lacte potus. Idem pollet & membrana, quę ſub calyculo glãdem obducit. In omnibus tam cortex, quàm ſubiecta cortici tunica iuuat cœliacos, dyſentericos, ſanguinẽ excreantes. Illinitur ſerpẽtis plagæ. Reſiſtit uenenatorũ ictibus, fluxionibus, ſuppurationibus. Datur ex uino dyſentericis. Tritus uulneribus uuluæ profuſioni opportunis ſubditur in uellere.

Geniſta, Iaſminum. Cap. LXXXIIII

G Eniſta fruticat ramis herbaceis, ſcabris, fronde minuta foliatis, flore luteo, apibusq́ gratiſſimo, ſemine lenticulis haud abſimili, quod phaſiolorũ modo ſiliquis innaſcitur: rami uitiliũ uſum præſtant. Geniſtam puto uocant, quoniã genu modo flexilis ad nexus ſit, uel quia genibus medeatur dolentibus. Flos geniſtis decerpitur luteus coronis texendis, quas circũſeri aluearíjs gratiſſimũ: nanq́ cum alueorũ mel eximitur, exitus illini oportet geniſta trita, ne apes diffugiant. Subeunt in montoſa tingendis ueſtibus naſcentes geniſtæ. perarida loca geniſtam poſtulant: eius cum ſit ſatis firmum, tum etiã lentiſſimum uinculũ: ſiquidem cum alia deſunt uincula, geniſtæ firmiter adligant. Serendi tempus uere circa Calendas Martias, ſed ſicca loca deſiderat: circa uineã oportune ſeritur, quoniam idonea præbet uincula: ſeritur autẽ ſemine, quod cũ eſt natũ, uel defertur bima uiuiradix, uel relicta, cũ id tempus exceſſit, omnibus annis iuxta terrã ſegetis more demeti poteſt. geniſtã uel ſemine uel plãtis in paſtinato uel etiam ſulco deponere oportet: ea uinculi uſum præbet. flores apibus gratiſſimi. Dubitat Plinius an hæc quam Græci authores ſpartũ appellauere, cũ è geniſta Aſia faciat lina ad retia præcipua, in piſcando durantia, frutice madefacto decẽ diebus. Fallunẽ qui hãc eandẽ eſſe cũ ſpartio cõtendant, quoniã geniſta folíjs ſcatet minutis: ſpartion uirgas fundit lõgas ſine folíjs, ualidas, atq́ lẽtas, uinculorũ uſu præcipuas, uitibus feſtucãdis alligãdisq́. Vtraq́ folliculos phaſiolorũ modo fert, & in íjs ſemẽ lenticulæ, florẽ, luteũ: ſed ſpartũ uiolæ albæ, geniſta ferè piſo ſimilẽ: ſeritur, ut Columella tradit, ſemine, plantulis & uiuiradice. Spartũ ſpõte naſcitur multiplici tunicarum cortice, & quod ſeri nequeat, proprieq́ aridi ſoli iuncus & terrę uitiũ, quia nihil ibi ſeri aut naſci poſſit, noxiũ animalibus, præterquã cacuminũ teneritate. Geniſtę florẽ coronis addidere apibus gratiſſimum. Spartũ qui uiderunt, iunci genus aculeatũ repræſentant, haud temere alibi quàm in Hiſpania naſcens in ſterili aridoq́ ſolo, quo nectunt funes & maxime rudẽtes. Sunt qui, ut controuerſiam dirimãt, duo ſtatuũt ſparti faſtigia, unũ quod geniſtã uocauimus, alterũ quod in Hiſpania & Aphrica funibus naſcatur, lygea potius dictũ ab Athenæo: ſed non poſſe in unũ coire genus multis refragãtibus ultro citroq́ ſcriptis, iã abũde declarauimus. Semẽ in folliculis phaſiolorũ modo naſcẽs, purgat ſequidrachma in aquæ mulſæ quatuor cyathis potu matutino. Ramis cum folíjs in aceto maceratis pluribus diebus & tuſis ſuccus elicitur, iſchiadicis utilis unius cyathi potu: quidã marina aqua macerare malunt & infundere clyſtere. Perungũtur eodem ſucco iſchiadici addito oleo: quidã ad ſtranguriã utũtur ſemine. Geniſta tuſa cũ axungia genua dolentia ſanat: calfacit & ſiccat in altero ordine. Eſt huic non diſſimilis, quã, officinæ *geniſtellam* uocant, Græci quantum aliqui ſuſpicantur ericem, humilior tantum & exilior, colore marini roris & penè folio, flore luteo, ſemine rufo, quod ſerpentibus aduerſari tradunt. Sed & frondis decocto muliebris natura ad ſiſtendos curſus mẽſtruos. Eodẽ aluinis ſuccurrunt poto. Sunt qui hanc eſſe putant quã Galli *roſmarinum aculcatum* uel potius *iomarinum* appellãt, libanotidis folio, ſed rigido ac pungente, cuius floribus paſtæ apes improbũ mel cõficiunt: naſcitur in arenoſis ſecus uias flore melino. Iaſminon uel ioſme, etſi ueteribus, ut arbitror, incognitũ fuerit, ſaltẽ Galliæ græcã tamen ſubolere uidetur originẽ, quaſi dicas odorariam uiolã, aut, ut aliqui interpretantur,

ioſmenon

iosmenon potius legentes, apiariam: nanque ad eius florem aluearibus gratissimũ aduolant apiũ examina, huius suauitate capta et odoris illecta iucunditate. *ieseminum* uulgo uocatur. Frutex attollitur procero sambuci caudice, longius reptans flagellis, distinctionesque & arũdineos parietes in hortis opere topiario cõuestiens, sed iam apud nos ambulacra hortenses attegias non illepida opacat uenustate. Folium in uiridi nigrans, oblongũ, fastigiatum, mucrone languido, magnitudine rosacei, sed angustum, flore candido, præcipuæ suauitatis: quem oleo macerant, & tantisper insolant, dum odorem omnem floris oleum ebiberit, & ad usus tandem recondunt. Sunt è recentioribus qui iasmen uocitant, fortasse quòd uiolaceũ odorem repræsentet. triaque iasmini uel iasmes genera cõstituunt: albam colore, cæruleam, & in Aegypto luteam, qualẽ in Italia nasci iam audiuimus. hoc uiolæ genus Persicũ & Parthicũ & omnino peregrinũ uocauerim, longo interuallo ab alba nostra te uiola, nisi fortassis odore, distans. Vnguentũ tamen ex eo flore conditũ iasminũ & oleũ iasmelæon & iasme dicitur, quòd Persæ Parthique fœtẽtis animæ uitus multitudine ciborũ & ebrietate natũ, accersita odorum cõmendatione summouent: quę uox admonere quẽpiam potest, ex eã ferè uiola cõpositum intelligi, quæ uulgo *iesеminum* uocatur. Mauritanæ familiæ medici Zambachũ & eius oleum Zambachinũ nominarunt, quod eo in genere candidũ profert florẽ. Maiore excalfaciendi resiccandique dote tradunt pollere, quàm quod luteum in Babylonico agro frequens, uel ceruleũ promat. Adijciunt abscessũ secundo calfacere, lentitiã pituitæ frigidis senibus digerere, folia tã humentia quàm arefacta panos & impetigines tollere, humores discutere frigidos, qui in aliqua corporis parte coierint, destillationibus opportunos iuuare: uerũ capitis dolorẽ ijs ciere qui calida præditi sunt natura, quibus etiã odoratu crebriore sanguinẽ naribus elici pollicentur. Non sunt audiendi qui iesеminum esse leucanthemũ contendunt foliosam, flore candido, abrotoni odore: cũ leucanthemo ramuli sint nunquã pauciores duobus, in diuersa tendentes, flos candidus, lilio rubro similis, semine nigro, lato ad lẽticulæ dimidiæ figurã, multo tenuiore, radice herbacei coloris. Illi frequentes, prælongi, qui topiarias hortorũ fornices, uel testudinatas eo rundẽ turriculas aut cõcameratos quoscunque sinus adoperiunt, ut subtus ambulantes ab sole possint uindicare. Foliũ in obtusum mucronẽ turbinatũ ex uiridi nigricãs, flos candidus præcipuæ commendationis, quanuis & luteus & cæruleus inueniatur, sed uiribus ignauior.

Halimus. Cap. LXXXV

Halimus, ut Dioscorides scribit, in magno nominũ ambitu est, frutex & sepimento uallari idoneus, similis rhamno, sine spinis, folijs oleæ duntaxat latioribus: nascitur in sepibus & maritimis, laudata in cibis, folio instar oleris decocto. Halimõ Latini, ut Plinius ait, aureonẽ uocãt. Cõuoluit se ut hedera, locis salsis nascitur, salsilaginẽque præfert. Est & halimon non parui & ipsum inter authores erroris. Asphodelon appellari halimũ ab Hesiodo quidam falsò interpretãtur: qui tamen error à Græcis peruenit ad Latinos, de eo discrepant sententiæ. Alij fruticem esse dicũt densum, candidum, sine spina, folijs oleæ sed mollioribus: coquitur autem hoc ciborũ gratia. Alij olus maritimũ esse dixerũt, falsum, & inde nomẽ, folijs in rotunditate lõgis, laudatũ cibis. Duorũ præterea generũ, syluestre & mitius. Syluestri folia tenuiora, sed maiores effectus. utrunque prodesse dysentericis & exulceratis cum pane, stomacho uero ex aceto. Vlceribus uetustis illinitur crudũ, & recentiũ impetus lenire perhibẽt: ac luxatorũ pedum, item uesicæ dolores. Syluestre in sananda hominum ac pecorum scabie efficacius addunt: præterea nitorem corpori fieri si fricetur radice ea. semine linguæ sub dito sitim nõ sentiri: hoc quoque mandi, & utraque etiam condiri. Crateuas etiam tertium genus tradidit longioribus folijs & hirsutioribus, odore cupressi: nasci sub hedera, maximè prodesse opisthotonicis, contractionibus neruorum, tribus obolis in sextarium aquæ. Galenus halimum in Cilicia prouenire copiosam: inibique folia recentis in cibos recipi & in usum cõdita seruari scribit. Solinus halimon in Creta nasci tradit, mirabili si credamus effectu, quòd admorsa ea, fames interdiu nulla sentiatur, ut nomen inde inditũ ei sit, quasi famẽ arceat, propterea nec aspirationem prima litera recipiat. Nam & in authoribus inuenitur modo afflari, modo nudè scribi. Placet tamen spiritus, quoniam maritimũ olus credatur & halmyris à salsilagine ab Aetio dicatur. In uiuis apud nos sepibus frequenter frutex, quem

quem *blanceputam* rura uocant, guſtu ſubacerbo in ſalſilaginē tendente, quare menſis folia
cum tenereſcunt non eſſent ingrata, non tamen apud nos ſunt edendo, cum prope nimia
habeantur olera, faciléque in cibos uſumq́ꝫ condita reciperentur. Non me fugit Maurita-
nis molochia & atriplex marinum uocari, & ab accolis maris per oppida & uicos manua-
libus faſciculis compoſitum uænale deferri. Dioſcoridi folia decoquuntur ciborum gra-
tia. Radix drachmæ pondere in aqua mulſa pota tormina diſcutit, rupta, conuulſa miti-
gat: eadem lactis ubertatem facit.

Haliphlœos & Hemeris. Cap. LXXXVI

Aliphlœos, arbor eſt glandiferarum peſſima, cortice atq́ꝫ caudice craſſiſſimo
& plerunq́ꝫ cauato, fungoſoq́ꝫ. Sola corde caret, nec alia putreſcit in eo ge-
H nere, etiã cum uiuit. Quoniã & fulmine frequẽter icitur, quamuis altitudine
nõ excellat, ideò neq́ꝫ ad ſacrificia uri fas erat apud Aeoles. Eadẽ ferè ſem-
per ſterilis, & cũ glandẽ tulerit amara eſt, quã præter ſues nullũ attingat ani
mal, ac ne eæ quidem, cũ aliud pabulum nanciſcũtur. Aliȷ haud adeò faciũt amaram, tra-
duntq́ꝫ in uirili eius ſexu glandem parte poſtrema utrinq́ꝫ lapideſcere. Materies eius ædi-
ficiȷs inutilis eſt, neq́ꝫ nõ carboni. Macedones tamẽ eius ligno ad axes uſi tradũtur: ſed hęc
alterius erat generis, eiſq́ꝫ eadẽ cũ ægilope. Haliphlœos, quæ, ut gręco ſatisfiat uocabulo,
ſalſicortex, aut nõnunquã euthyphlœos, id eſt recti cortex latinè uerti poteſt. Theophra-
ſto craſſiſſimus huic codex, & plerũq́ꝫ cauus ac fiſtuloſus, peſſima carboni et materiæ. Bre
ui putrefit, quod ex arboris natura euenit, qua de cauſa & ędificiȷs dãnatur, & cõcaua ina
niſq́ꝫ redditur. Sunt qui corde hãc uolũt carere, & fulminis ictu ſolã deflagrare, quãuis al-
titudine non præſtet. Aeolũ nõnulli neq́ꝫ ad ſacrificia lignis utunt̃. Hemeris, quã aliqui
placidã interpretãtur, roboris genus eſt, trũco neq́ꝫ erecto, neq́ꝫ læui, neq́ꝫ excelſo, ſed cau
dice in orbẽ comoſo, contorto, ſinuoſoq́ꝫ: conſurgit multis ramorum alis concaua, glande
omniũ maxima & dulci: materie quidem robuſta, ſed quæ fago ſit infirmior. Theophra-
ſto hemeris in orbem comat, torqueturq́ꝫ in alas, crebro ramorum ſinu caua, materies ua-
lida, glans ei poſt fagũ dulciſſima. Sunt qui hanc eſſe quercum exiſtiment, quam mydion
interpretẽtur: quibus facilè accedo, fretus Theophraſti teſtimonio, qui ſcriptũ reliquit, eã
quæ glandẽ ferat dulciſſimã, quibuſdã quercũ, aliȷs hemerida, id eſt placidã uocari. Cęterũ
utriq́ꝫ eadẽ adſcribitur natura, præterquã à Plinio, qui parum diligenter glãdiferarum ar-
borum diſcrimina obſeruaſſe nonnullis accuſatur. Hanc inter quercum & placidã, uel ſi
mauis hemerida, inuenit differentiã, ut in his arboribus, quę maximam ferat glandem, he-
meris uocetur, breuior & in orbem comoſa, aliſq́ꝫ ramorũ crebro cauata: fortius lignum
quercus habeat & incorruptius: ramoſa & ipſa, procerior tamen & craſſior caudice. Glã-
diferas arbores una uoce comprehendi poſſe latino ſermone negat Plinius, quemadmo-
dum dryos græco, uel etiam uetuſtiſſima Soronis uoce, quæ Soronico ſinui nomen de-
dit. Quibuſdam, ut Theodoro Gazæ, roboris appellatione contineri poſſe omnia gene-
ra uideantur. Sanè dryos uocabulo omne lignum complectuntur, unde gerandryon, qua
ſi uetus dixeris ramale ueteremq́ꝫ arborẽ. Ergo roboris quaterna genera, quercus, robur,
eſculus, cerrus, quæ Græcis illis reſpondeant, hemeridi, ægilopi, haliphlœo, platyphyllo,
ut ſit quercus hemeris, robur haliphlœos, platyphyllos eſculus, ægilops cerrus. Theoph.
certe agriã dryn appellat, quam noſtri robur interpretant̃. Robur tamen quæ Theophra
ſto agria drys dicitur, licet pro communi glandiferarum genere uſurpant, ea tamen Pli-
nio eſſe uidetur, quam Gallicũ nunc uulgus *cheſnam* uocat: ea paſſim in ſyluis ſpectatur, fo
lio latebrarum anfractibus ſinuoſiſſimo, glande exigua, materie duriſſima. Nam & hæc
ſola præter fructum gallam utriuſque generis, & fungos, & plurima alia gignit. Siqui-
dem fert & quædam ueluti mora, ni diſtarent arida duritie: ſed hoc admodum raro. Fert
& hoc quod pilon appellant, id pilula eſt nuci haud abſimilis, intus habens lanuginẽ, qua
ſi fungũ lucernarũ luminibus aptũ: nã & ſine oleo flagrat ſicut galla nigra. Iã aliud produ
cit effigiem colis reprę ſentans, quod quum fuerit perfectum, tauri caput imitatur, fructu
intus nucleis oliuæ ſimili. Parit & aliam inutilẽ pilulã cũ capillo, tum tactu, tum guſtatu,
melligeno ſucco uere inficientem. Creant ad hęc alę ramorum eius pilulas, ſine pediculo,
ſeſſiles ac uerſicolores. Enimuero eminentes quidam umbilici candicant; cætero uarietas

diſpergitur:media cocci rubore punicant: apertis amara putris & nigricans ſubeſt inanitas. Profert & rubentem capillum: ſed frequentius aquoſos nucleos albicãtes & tralucidos, quandiu teneri ſunt, in quibus & pumices naſcuntur, indureſcentes gallæ modo, ubi ad iuſtum incrementum uenerint. ij folijs à tergo adhærent. Naſcuntur è folijs & aliæ cõuolutæ pilulæ, cõpreſſæ atq; oblongæ in folio rubentes. Fert & robur cachryn: ita uocatur pilula in medicina urendi uim habens, poſtquam folia cecidere, hyeme durans. Continet nucleum pineis ſimilem. is creſcit hyeme, aperitur uere pilula tota, cadit cum folia cœperint creſcere. Tam multiferum eſt robur, ut & uiſcum & mella pariat, ut author eſt Heſiodus: conſtátque rores melleos è cælo cadẽtes non alijs magis inſidere frondibus. Cremati quoque roboris cinerem eſſe nitroſum manifeſtum eſt. Fert boletos ſuillos gulę nouiſſima irritamenta, quæ circa radices gignuntur, quercus probatiſſimos, robur noxios. Promit & ut aliæ glandiferæ, agaricum. eſt autem fungus candidus, odoratus, antidotis efficax, in ſummis arboribus naſcens, nocte relucens. Signum hoc eius, quòd in tenebris decerpitur. De robore, quam Theophraſtus agriam dryn appellat, uariant ſententiæ: alijs ſemine, alijs etiam radice quanquam ſero, alijs trunco naſci cõtendentibus. Item alij eam florere putant: alij negant, ſed floris loco muſcum ędi credũt. Fructificat poſt autumnum circa Vergilias occidentes, ramos habet inconditos: folia lateribus ſinuata, quæ non ex ramis modo, ſed etiam ex caudice pendeant: ſuccum dulcem: craſſum corticem atq; ſcabrũ, in ſenecta maximè: radices multas & altas. Porrò reliquæ arbores, ut cœpere cõtinenter germinant, ſolæ robur, abies atque larix germinatione terna parturiunt, corticemq; inter ſquamas ſpargũt, ac deinde rũpunt: ob id trislepri uel trislipi uocatę, hoc eſt in termiſſariæ, uel triſquamiæ. Roboris cachrys dicta nonnullis amentũ appellatur, de qua ſupra diximus. Tardiſſimè robur cęditur hyeme ineunte, antè cum turget, celerrime cõputreſcit. Tempeſtiuè cæſum neque cariem ſentit, ſed prædurum & ad cornus ſimilitudinem ſpiſſatum edurat, totum enim cordis ſpecimen præfert. Non deſunt, qui tempeſtiuum putent uere, cum amentum, id eſt cachryn ſuam gerit. Medullam huius inter ſpiſſa commemorãt, melandryon uocatam, æterna in aquis materia, ſed dulcibus: mari putreſcit, contrà quàm magna pars arborum. Hæc tamen & mari utilis, ſed nauibus, & ædificijs quoque cæteris quæ terra obruantur. Carbones è robore annoſo & nouello damnãt, media ætas in pretio eſt. Robur tamen nonnũquam ponderi cedit, nec ut abies & pinus renititur: ſed interdũ frãgitur. Roborea materies in opere difficillima, quòd criſpa ſit, nodoſa, conuolutationibuſq; perplexa, prædura medulla. Siquidem terrenis principiorum ſatietatibus abundans parumq; habens humoris, cum operibus in terrenis obruitur, infinitam trahit æternitatem, ex eo quòd cum tangitur humore, non habens foraminum raritates propter ſpiſſitatem, nõ poteſt in corpore recipere liquorem: ſed fugiens ab humore reſiſtit, & torquetur, & efficit in quibus eſt operibus ea rimoſa: ſic robuſta ea materies. Fluuijs & lacubus demerſa nulla marcoris tabe conficitur, ſed mari putret, macerata conditaq;: quaſi dulcibus gaudeat, & ſalſas horreat aquas, niſi ſal humida non ſicca à corruptionis uitio uindicet. Cæterum ſunt, qui haliphlœi nomine robur putent comprehendi, quod compertum non habeo. nec parua fuit difficultas prodere, quibus Græcis latina cõgruerent. Quidam quatuor ſupradictis faſtigijs duas addidere ſpecies, fagum & ilicem. ſed toto genere diſtant, ut paulopoſt diſſeremus, ut cognatæ potius quàm cõgeneres ſint habendæ. Sibari qui nunc Thurij dicuntur, quercus fuiſſe traditur in oppidi conſpectu, fronde perpetua, Varronis teſtimonio. Theophraſtus ſcriptum reliquit in agro Thurino ubi urbs Sibaris fuit, perſpici quercũ unam nũquam folia dimittentem, quę nec germinare cum alijs, ſed ab ortu Caniculæ ſolita ſit. Quercus auida creſcendi, rarum eſt, quoniam ſata deterior eueniat, dulciſſima ei glans poſt fagum. Macedones, quæ dulcem glandem producat, etymodryn quaſi dicas ueriquercum appellant. Naſci quercus in rubro mari glandiferas tradunt: naſci quoque in alto propiores terræ Theophraſtus prodidit, ſuper lapides atque teſtas fictiles ſine radicibus, ſed patellarum modo adhæreſcentes, folio carnoſo, craſſo atque oblongo, myricæ ſimili, accedentis ad purpuram coloris. Forma ei flexuoſa, atque in latitudinem diffuſior, ramis breuibus, contortis, ſpiſſis. magnitudo arboris tota paulo ſeſquipede amplior. Hac mulieribus lanæ tinguntur. Ramis earum annexæ

pendent conchæ quædam & cautibus parte ima, ubi millepedes, & aliæ generis eiuſdem beſtiolę, quodq; polypi ſpecimen gerit, populantur. Alterā quercū in mari naſcentem refert glandiferā, cuius fructus ſit cōmodus. Item alias magnitudine inſignes: ſed ea naufragis & urinantibus cōperta ſunt. In Luſitania profundo mari quercus glandiferas innaſci, unde thunni ueſcātur, author eſt Polybius. ob id thunnos qui dicat marinos eſſe ſues, minimè diſceſſerit à uero, ut inquit Athenæus. Carinas nauibus quernas ſubijci pręcipiunt, maximè triremibus. Abieti aut pino larici uocatæ ferruminari quercus non poteſt, inſociabili natura, ꝙ hæc ſpiſſa corpore ſit, illæ textu raro. Caucis ut eſt Plinius author, circa duos præcipuè lacus litora ipſa quercus obtinēt, maxima auiditate naſcendi, ut ſuffoſſæ fluctibus aut propulſę flatibus, uaſtas cōplexu radicū inſulas ſecū auferant: itaq; libramen 1
to eo ſtātes nauigant, ramorūq; ingentiū armamētis ſæpe territa Romanorū claſſe noctu, initocōtra arbores prælio. E glandiferis ciuicas coronas necti mos erat, quę omnibus anteferrētur. Ciuica iligna primo fuit, poſtea placuit ex eſculo Ioui ſacra. Variatū et hoc cū quercu eſt, ac data quę ubiq; fuerat. Nō eſt pretereundū Alexandri Macedonis inuentū, ſeruandæ niuis in ſcrobes, ubi ea ſit, cōiectis è quercu ramis. Saronicū in Peloponeſo ſinū eſſe Plinius tradit, olim querno nemore redimitū, unde ei nomen, ita antiqua Græcia appellāte quercū. Omnis aſtringendi uim habet, præſertim interior & ſubiecta cortici tilia, quæ ligno mēbranacea cohæret, quinetiā tunica putamini glādis ſubiecta. Decoctū ex ijs datur dyſentericis, cœliacis, ſanguinē excreātibus. Trita in peſſo fœminis fluxione uuluæ laborantibus ſubditur.

Hedera. Cap. LXXXVII 2

H Edera ſatis omnibus inimica, ſepulchra ac muros rumpens, ſerpentiū frigori gratiſſima: quę etſi creſcēdo arborū magnitudinē ęquat, frutices eā tamen ſibi uendicarūt, nec ſub hedera cōprehenduntur, quę repūt humi, de quibus dicetur in chamæciſſo. Plurimas, ut Dioſcoridi placet, ſigillatim habet differentias, ſed ſummas ſpecies omnium generum treis. Candida fructum candidū fert. Nigrū nigra uel crocatū, quā uulgo *dionyſiam*, id eſt bacchicā uocant. Tertia quæ nominatur helix, nullū parit fructū, tenuibus ſarmentis, folijs paruis, anguloſis, concinnioribusq;. Sic excelſarū tria ſunt capita. Citton iuuenē Græci fabulantur dū corā Libero patre ſaltibus et choreis indulgeret, in terrā fuiſſe deturbatū: Tellus Bacchū magnis honoribus extollens, cognominē gentilitiamq; uiticulā ædidit, iuuenili pullulatu frondentiq; ui 3
rore perpetim emunitā, quæ tamē tripudiorū modo cōplicita circumflectatur. Hedera, ut Græci prodūt, aquis gaudet. ſeritur à Calendis Nouēbribus ad Martias uſq;. decoros dabit corymbos, ſi ternū conchyliorū crematorū cinere conſpergatur, aut alumine rigetur. Nigra uertitur in candidam ſi terra alba madens humore, octo dierū ſpatio radicibus infundatur. Damegeron eſt author: ſi hederæ nigræ tres taleolæ in mundo linteo ligatæ filo in amuleti modū lienoſis adpendantur, geſtantes infra triduum hoc uitio liberabunt. Nigra francis *lierra* dicitur. hæc ubique per parietes reptat, arboreſq; radicoſis amplectitur brachijs, in totum fruticoſa. folia primum cum pubeſcit anguloſa, cumplurimum in triangulam faciem exeuntia. uetuſtiori rotūdantur, pinguia, dura, immortali uirore, flore exili, uitigineo, baccis primū herbaceis, mox atris, & nōnunquam croceis, longiori pediculo in 4
uuæ modū dependentibus, ſparſioribus racemis nō in globū candidæ modo coeuntibus, ſed in acinos diſcretis: radice numeroſa, denſa, flexuoſa, cōtortaq; ac ſurculoſa, nec admodū profunda. Hedera ubi occepit ſementeſcere, germen ſublime rectūq; agit, ſempiterna coma uiret. Ideo huius coronis poetæ utebantur. Hæc ſæpe ueteres fulcit macerias, quas tandē uinciētis glutini raptu demolitur. Candida in duplici diſcrimine, quoniā una fructu tantū candet, altera folio, quæ corymbis dūtaxat albicat: denſus acinus ei & grādior, racemis in orbem circumactis, qui uocātur corymbi. Hæc corymbias & Athenis acharnicum irriguum dicitur, ut ſilenitiū cuius eſt maior acinus, ſed ſparſior nigrę modo racemus. Arbores hæc ſuo cōplexu ſtrangulat, totumq; humorem exugendo necat: ſucciq; largioris hauſtu, tāta craſſitudine coaleſcit, ut in iuſtam arborem euadat. Signa eius, folia maxima, 5
atq; latiſſima mammas erigentis, hoc eſt germina, quæ ſunt cæteris inflexæ, racemi ſtantes atque ſubrecti: radicoſa huic brachia & maxime ramoſa robuſtaq;, ſed ab ea nigræ. Albæ tamen proprium eſt, quòd inter media folia emittat brachia, quibus arbores cōplectitur,

& pariè

& parietibus obrepit. Muris quoq; pertinacius hæret quàm ut possit abire: ità uiuax est ut pluribus locis intercisa duret, nec emoriatur: & totidẽ initia radicum habet, quot brachia, qbus incolumes & solidas arbores ita fugit, ut inopia cibi cõfectę tabescãt. In nigra aliȷs acini dulcedo, aliȷs tãta amaritudo, ut aues nõ attingãt. Helix, quã aliqui clauiculã uertunt, à cæteris sterilitate distat, quoniã fructũ non gignit. Parua huic folia, angulosa cõcinnioraq;, lõgis ramorũ internodiȷs, tenuibus uiticulis sine corymbis, infœcũda. Herbariȷ bifariã nunc nominãt: quæ sessilis caduca serpit humi, terrestrẽ uocãt hederã: quæ uero fruticẽ nacta clauiculatim irrepit, arboreã. Quidã hoc ætatis uitiũ putauerunt, primũq; helicẽ existimant fieri, & postmodũ hederã senectute. Quorũ error à Theophrasto & Plinio refellitur, tum ꝙ foliũ & germen helicis ab hederæ quãlibet annosæ, frondibus plurimũ discrepet, tum ꝙ plures eius differentiæ noscantur, tres potissimũ insignes. Herbacea ac uirẽs, quæ plurima est. Altera candido folio. Tertia uersicolor quæ thracia uocatur. Herbaceæ tenuiora folia in ordinẽ digesta, densioraq;, in altera diuersa omnia. In uersicolore alia foliȷs crebrioribus ac similiter ordinatis densioribusq;, in altera neglectis incõditisq;. Macularũ etiã habitu distãt, sed hæc morosa nimis & anxia Theophrasti discrimina, quã doquidẽ ætatis potius q̃ generis discrepantię uideri possunt. Adolescit in longitudinẽ maxime herbacea. Nunc reuertamur ad hederã, cuius mira proditur natura ad experiendas uini fraudes. Si uas fiat ex ligno eius, uina transfluere ac remanere aquam si qua mixta sit: quod nobis Cato documẽtũ libello De re rustica dedit. Si uoles, inquit, scire in uinũ aqua addita sit necne: uasculũ facito de materia hederacea, uinũ quod putabis aquã habere eodẽ mittito. si dilutũ aqua fuerit, uinũ effluet, aqua manebit. nã non continet uinũ uas hederaceũ. Vsos in funes & armamẽta nauiũ hedera ueteres, author est Athenęus, quã è Rhodano petebant ut canabim. Athenienses, ut tradit Pausanias, apud se primum natam hederã & Acharnis uico prodiȷsse testantur. Syluestrẽ hederã cerui phalangio percussi mandunt, & eo cibo liberantur, Aelianus est author. Meminit agrestis hederę Columella, cõtra papulas equorum, In omnibus tamen exemplaribus agrestis hederæ loco, agrestis herbæ scriptum inuenitur. quem locum ex ueterinaria restituimus, ubi hæc Columellæ uerbo tenus græce legunt, Εἰς θερμότατον ἥλιον στήσας τὸν ἵππον μετὰ φύκτρας εἰς σβῦτον ἀπόξυε, ἄχρις οὗ αἵματος ῥύσις ἐπιγίνηται. καὶ τηνικαῦτα λαβὼν κίσσου ῥίζαν ἀγρίου, καὶ θεῖον, πίσσαν ὑγρὰν, καὶ στυπτηρίαν, καὶ μίξας πάντα καὶ ἀναθερμάνας ἀπόχριε τὴν ψώραν. q̃d ad uerbũ Columella latinè sic tradidit, Papulę feruẽtissimo sole usq; eo strigile radunt, quoad eliciat sanguis, tũ ex ęquo miscent radices agrestis hederę, sulfurq;, & pix liquida cũ alumine: eo medicamine prędicto uitia curant. Hęc, uti locus ille Columellę emẽdaret, obiter adiecimus. Sed res exigit ut nonnihil de duobus primis hederæ fastigiȷs disseramus. Plinius, ut nonnullis uidetur, decimosexto libro, Theophrasti fretus authoritate, duo genera eius prima statuit, marẽ & fœminã. Maior tradit mas corpore & folio duriore, ac pinguiore, & flore ad purpuram accedẽte. Vtriusq; flos similis est rosæ syluestri, nisi ꝙ caret odore. Theophrastus sexto stirpiũ, ut mendosus habet hoc loco grecus codex, duo fecit hederæ genera, marẽ et fœminã, Quoniã altera maius, durius, pinguiusq; foliũ habeat, floremq; ad purpurã inclinatũ: ambobus tamen flores syluestribus rosis ꝓximi, minores, sine odore. Quæ etsi ità à Theodoro uersa sint, mihi tamẽ potius de cistho q̃ de hedera tradi uidenẽt. facilisq; fuit græcorũ librariorũ lapsus, qui cisson pro cistho scriptitarũt. parũq; sibi cõstaret Theophrastus, qui tertio historiarũ trina summatim genera patere declarat, et sequẽti sexto duo tantũ genera retulisset, solo sexu discreta. Quotusquisq; florẽ uidit in hedera rosę syluestri similẽ, in mare ad purpurã tẽdentẽ, in fœmina magis ad cãdorẽ? nẽpe flos in hedera planè uitigineus spectat, exilis admodũ, nõ inodorus, sed grauẽ potius spirans odorẽ. Hæc itaq; de cistho dicta credũtur, cui sexus uterq; reddit à Dioscoride, flos masculo punicę, fœminę cãdet, uterq; tamẽ rosaceus. Itẽ Plinius uigesimoquarto uolumine duo cisthi generã fecit discerniculo sexus insignia, flos masculo rosaceus, fœminę albet. Hesychius author est cisthum fruticẽ esse cuius sit mas & fœmina. De cistho uerba Theophrasti nõ de hedera fuerant intelligẽda, uideturq; uicinitas uocabuli Plinio imposuisse, quẽ sequutus Theodorus, in eundẽ errorẽ collapsus est. In exẽplaribus Græcis cisthos legendũ non cissos, cũ rosacei flores nusquam inueniantur in hedera, sed prorsus cistho respondeant. Sed de ȷs

in mētione eius tractauimus. De hedera Plutarchus dubiū attulit in Sympoſiacis, An cali da frigidá ne donaretur natura. Nec ab re, cū in riſum fuſus Ammonius, demiraretur hūc fruticē in corollas torqueri, qui ſuo frigore merū reſtinguere credatur. Sed caloris multa noſcūtur indicia. Primū baccę uino promiſcuæ temulentiā pariūt, igneaq; ui turbātes cor pus tentant. Quin & reuulſa hederæ ſarmenta nō aliter ꝗ ligna ignē experta conflecti ſe rūt. Porrò nix ſubinde multos dies alijs arboribus inſidet: uerū hederā celerrime refugit. Confeſtim autē eam attingens euaneſcit, & in ambitu nō niſi caloris munere liquat̃. Sed longe maximum eſt argumentum, quod Theophraſtus hiſtoriæ prodidit, cum Alexan-der Harpalum iuſſiſſet græcanicas arbores Babylonijs hortis inſerere, præſertim ut locis hiſce calidiſſimis igni æſtuq; flagrantibus, umbra lucorum, frondoſis ſtirpium comis, in- 1
commoda caloris propulſarent, ſolam hederam non comprehendiſſe tradit. quamuis au-diens dicto Harpalus, ut in ea regione pangeretur, multum laborauit, & totam impendit operam: intabuit tamen & prorſus exaruit, quoniam ignea eius natura feruido ſolo mi-ſceri reſpueret, non inueniensq; temperamentum, à priore deſciuit ingenio: ſiquidē exu-perantię uires deſtruunt, ideo contraria magis expoſcunt. Quod calido gaudet, frigidum eſt: quod frigore lætatur, calidum erit. Quinetiam quæ frigore rigent arbores, ob caloris inopiam imbecillitatémque ſtirpem deſerentis folia dimittunt. Hedera perpetua coma ui ret, & pingue & calorē lauri aut oliuæ modo ſeruans. Neque Bacchus, quòd ebrietatem repręſentaret aut aduerſaretur uino, hederam induxit: ſed Plutarchi ſententia, ſicuti amā-
tes uini cum eo carent, hordeaceo potu utuntur: ſic anni tempeſtates imitatus, cum uiti- 2
gineam coronam deſideraret, nudámque & frondibus uiduam uitem contemplaretur, hederæ ſimilitudinem cœpit adamare. Etenim ſarmentorum clauiculæ ut uiti diuagan-tur, ultro citróque frondes offunduntur: ſed maxime corymbi planè pubeſcenti uuæ aut adultæ ſimiles, quendam uitis habitum mentiuntur. Cæterum ſi quicquam ad temulen-tiam conferre dicatur hedera, id non caloris ratione fieri fatendum eſt, cum cutis ſpiracu-la laxaret, & merum potius cōcoqueret. Hanc itaque rem controuerſam diluit Tryphon medicus, qui hederam refrigerare & aſtringere contendit, in quem modum ſæpius uſur-pauerat. Ebrietatem ciere hederam uino mixtam it inficias. Siquidem noxam quam præ-ſtat bibētibus, temulentiam nemo fatebitur, ſed perturbationem mentis, deliriumq;. qua-
le hyoſcyamus, & alia pleraque concitant, mentem ad inſaniam mouentia. Sarmenti con 3
torſio huic uernacula, non contra naturam, ut lignis ignem expertis, quæ curuari ſolent, calore natiuum humorem depaſcente, quòd congenitus calor & nutrit & auget: ſed po tius hæc flexura humilitáſque pumila, frigori uel imbecillitati ferenda eſt accepta, quæ maxime ijs iniurijs patet. Complexum, fulturam, adminiculumq; deſiderant, quæ ſeſe nō poſſunt erigere penuria caloris caduca. Nix uero colliqueſcens profluit propter frondiū humorem. Siquidem aqua reſtinguit & incidit fungoſam niuis laxitatem, quæ nō aliud eſt quàm exiguarum denſarumq; bullarum congeſtus. quare frigidis aſperginoſiſque lo-cis, citius quàm ſole illuſtratis, niues colliquatæ funduntur. Nec immortalis hederæ co-ma caloris, frigoriſúe noſcitur argumentum, cum myrtus, quæ in frigidorum claſſem aſ-
ſeritur, perpetuo uireat. Empedocles ſpiraculorum meatuumq; quandam mediocritatem 4
cauſatur, quæ nutrimentum æqualiter eliciāt, & humidi iacturam reſarciant. Sed cur he-dera in Babylonia non uixerit, id cauſæ non fuit calor, ſed magis reclamās frigus, contra-riam non ferens regionis conditionem: cuius cælum tam graue ac æſtuoſum offundi tra-dunt, ut utres aquæ plenos quibus indormiſcant negotiatores, exiccans exhauriat. Hede-ram calidam & ſiccam eſſe Theophraſtus prodidit. Galenus contrarijs uiribus conſtare, nempe quæ nonnihil habeat aſtringentiæ quæ terreſtris & frigida demonſtratur: & acri-moniam poſſidet, quam eſſe calidam teſtatur guſtus. Odit calores, & frigus adamat he-dera. quare feruidis minus poteſt prouenire. è germinibus ſuis quàm primum radices di-mittit, omnium maxime uiuax, ſiue arbores ſcandens amplexáue perſtringat, ſeu ſubiens
ima per terram uagetur, ſemper tamen aliquid quærit in quod incubet, quo uelut admini 5
culo fungatur. Et iam quod eſt mirabile, uiſam eſſe in cornibus cerui Theophraſtus po-ſteritatis memoriæ mandauit. Proſilientes undique ſurculis radiculas ſpargit, facile pro-reptans: ſuo perſtrictu uel umbra noxam arboribus infert, pabulum eiſdem ſummouet.

infixa

infixa quoque rapit, omnium quæ arboribus hærent moleſtiſſima: nam cum fronde uireat ſempiterna, proinde copioſum deſiderat alimentum, & cum polleat uiribus, undique allicit ad ſeſe: cum arborum ſumma complectitur, penitus eas exiccat. Omnia genera eius aſtringunt, urinam ciunt potu, capitis dolorem ſedant præcipuè cerebro, continentiꝗ; membranæ utiliter mollibus impoſitis folijs, cum aceto & roſaceo tritis. illinuntur autem fronti, & decocto eorum fouetur os, caputꝗ; perungitur. lieni pota & illita pro ſunt. Decoquuntur & contra horrores febrium eruptionesꝗ; pituitæ, aut in uino terũtur. Illinuntur decoctu in uino omnium ulcerũ generi, etiam ſi cacoethe ſint: ſed natura omnium in medicina anceps. mẽtem turbat & caput purgat largius pota. neruis intus nocet, eiſdẽ adhibita foris. Corymbi poti uel illiti lienem ſanant, item iocinera. trahunt & menſes appoſiti. ſuccus hederæ tædia narium & graueolentiam emẽdat. item infuſus naribus caput purgat, efficacius addito nitro. Infunditur etiam purulentis auribus aut dolentibus cum oleo. Cicatricibus decorẽ reddit. Acini ex alba terni in aceto mulſo poti tineas pellunt: in qua curatione uentri quoque impoſuiſſe eos utile eſt. Hederæ baccis auri coloris uiginti in uini ſextario tritis, ita ut terni cyathi potentur, aquam quæ cutem ſubierit per urinam educit. acini qui croci ſuccũ habent præſumpti potu, à crapula tutos præſtant. Hederæ nigræ candidiores corymbi poti, ſteriles etiã uiros faciunt. Eraſiſtratus acinos quinque tritos in oleo roſaceo, calfactóſque cortice punico inſtillauit dentium dolori à contraria aure. denigrant capillum corymbi. Flos cuiuſcunque generis trium digitorum carptu, dyſentericos, & aluum etiam emendat in uino auſtero bis die potus: ambuſtis illinitur utiliter cum cera. lachrima hederæ pſilothrum eſt, phthiriaſimꝗ; tollit. Radicis ſuccus in aceto potus contra phalangia prodeſt. Tradunt huius quoque ligni uaſe ſpleniticos bibentes ſanari. Sunt qui incidant, eóque utuntur ad eroſos dentes: frangiꝗ; adfirmant, proximis cera munitis ne lædantur. Acinos aliqui ferunt, mox comburunt illinentes ambuſta, perfuſa prius aqua calida. Gummi etiam in hedera quærunt, quod ex aceto dentibus utiliſſimum promittunt. Natura omnium, ut teſtatur Dioſcorides, aſtrictoria eſt & acris, neruos tẽtans. Flos trium digitorum carptu aquam intercutem emendat, in uino bis die potus. ambuſtis utiliter illinitur ſubactus cum cera. Recentia folia ex aceto cocta uel cruda cum pane detrita lienibus medentur. Foliorum & acinorum ſuccus cum irino unguento, melle, aut nitro, naribus infunditur contra ueteres capitis dolores. is caput cum aceto & roſaceo magno uſu fouet: purulentis auribus aut dolentibus pro remedio cum oleo de mittitur. Nigræ hederæ ſuccus & corymbi eiuſdem epoti corpus infirmant, torpidóſque reddunt ſenſus, mentem turbant largius ſumpti. Acini quinque triti calfactiꝗ; in punico cortice cum roſaceo, ſi ab aure contraria inſtillentur, dentium dolorem diſcutiunt. capillum denigrant illiti corymbi. Folia in uino decocta illinuntur omniũ ulcerum generi, etiã ſi cacoethe ſint. uitia cutis in facie & ambuſta ſanant, uti ſupradictum eſt, decocta. menſes trahunt triti & ſubditi corymbi. ijdem à purgationibus poti drachmæ pondere, fœminas ſteriles faciunt. Pediculi foliorum madefacti melle uuluiſque inditi, menſtrua & partus expellunt. inſtillatus ſuccus graueolentiam nariũ, & putrilagines emendat & ſanitati reſtituit. Lachrima hederæ pſilothrum eſt. illitu pediculos necat. ſuccus radicis in aceto potus contra phalangia prodeſt.

Ilex. Cap. LXXXVIII

ILex quæ Græcis prinos dicitur, arbos eſt roboris magnitudine & folio, uerum minori aculeatóque, cortice etiam læuiori, materie ſpiſſa ac robuſta, glãdoſo fructu, ſed puſillo: radice multiplici in altum acta. Ilex perpetua coma frondet, fructumꝗ; tardiſſimè perficit, fructificat tamen poſt Vergiliarũ occaſum. Arcades anno perficere putant, ſimul enim antecedentem fructum nouus occupat, propterea à nonnullis in biferarũ cenſu reponitur. Arbor Theophraſto magna proſilit, ſi ſolum adipiſcatur idoneum: folio roboris, uerũ minore, aculeato, cortice læuiore: radice multiplici, ut ſylueſtri altiſſima, glãduloſo fructu, ſed glans ipſa puſilla eſt: ueterẽ nouus præuenit, nã ſerò matureſcit: quã ob rẽ bifera à nonnullis exiſtimatur. Fert & preter glandẽ granũ quoddã puniceũ. Sua hec ſunt. hyphear & uiſcũ in ramis ut aliena ſuſtinet, à ſeptentrione uiſcũ, à meridie hyphear. quapropter quaternos parit fructus, bi-

nos peculiares, binos alienos. Ilicis germinatio in uere prouenit. Folia lateribus ſinuata
cõſidunt, indecidua. Mõtibus lætatur, in planis naſci recuſat. Medulla prædura & ſpiſſa,
qua ualuarũ ſumptuoſarum cardines facere ſolent artifices, faciundóſque architecti præ-
cipiunt medulla, quã cor nonnulli uocitant. Honos ilici ad axes plauſtrorũ, & iuga lyrarũ
pſalteriorũq;. Materies ſpiſſa & robuſta, ſed quæ frangat & diſſiliat ſponte ſua: ob id Peri-
cles Bœotios dixit ilicibus ſimiles, ut eſt apud Ariſtotelẽ, quoniã ipſi ſe inteſtinis diſcor-
dijs conficerent. Hanc & aquifoliã & aquifoliũ uocari puto. Verũ ilex eſt gemina ut Co-
lumellæ placet, minor apibus quæſita, & prolixior, omnibus improbata maleficio. Om-
nes (inquit Plinius) roboris dotes ilex ſolo prouocat cocco. granũ hoc, primo ſeu ſpectes,
frutices paruos aquifolię ilicis: quiſquilium uocant, penſionem alterã tributi pauperibus 1
Hiſpaniæ donati. Sic ilicis duo genera apud nos inueniũtur, cocciferum in duplici diſcri-
mine, minus, quod nunc Gallia uocat *ſcarlatum*, in Narbonenſi prouincia frequens, ubi ru
ſticis *uermilionum* dicitur, frutice patuo, exilibus ramis, & aculeato folio: grano quo diuites
lanæ pretioſo illuminentur ſucco: aſpectu coloris gratiſſimo, in roſis micãte, cui nec mu-
ſteo nec ſeneſcẽti uires. anniculo ſuccus ad pigmẽta languidus, quadrimo euanidus. Co-
los Imperatorijs dicatus paludamẽtis, iam barbaro notior quàm latino aut græco nomi-
ne, quũ Mauritanis granũ *quermes* nominetur, inde *quermeſinus*, nobis *carmeſinus*, qui quiſ-
quilio rutilet colos, uocetur: ſed *ſcarlati* nomen à latino immutatis literis uidetur oriundũ,
de quo in coccinei grani mentione fuerit diſſerendum. Alterius maius, perpetua fronde
uirens in iuſtam arborẽ proſilit, cum ſibi cõmodam nactũ eſt humũ, caudice læui, folio pũ 2
gentis aculei per ambitũ armato, bacca punicea. folia nõ dimittit, ſed glandẽ nullam fert.
Hac pleræq; ſyluæ Galliarum ſcatent: ſed in multis locis tam pumila arbos, tamq; creſcẽ-
di pigra, ut ad frutices potius ſit referenda. Vulgus gallicũ *hous* aut *houſſon* nominat, ruſti-
cis non ignotum, qui ſæpe ſpinarum iniuriam experiuntur. Quod ſi non fuerit generis a-
quifoliæ ilicis, parum tamen aut nihil differre uidetur. Subſcribũt iudicio noſtro permul-
ti ſtudio & doctrina inſignes. Sed glandifera ilex Gallijs eſt rarior, quàm ut ſæpe cõſpicia
tur. Sata tamen in hortis apud nos glande creuit, cingente robuſteam frondem ſpinarum
uallo. Nec me clam eſt cratægum uel crategona aquifolium in Italia authore Plinio uo-
cari. Non tamen ſimile ueri fuerit eſſe ilicem aquifoliam, cum à nullo folium ei reddatur
aculeatũ. Theophraſto neq; arbos eſt magna neque craſſa, ligno robuſto, uerſicolore, fla- 3
uo, cortice læui, folijs meſpili, hoc eſt promiſſis: uerum longitudine ac latitudine maiori,
nec ad hunc modũ ſerratis: fructu plurimũ rotundo, qui matureſcens ſiccatur nigreſcitq;:
guſtu & ſucco meſpili, fereq; ut uerbis utar Theophraſti, ſylueſtris meſpilus fuerit. Satis
de hoc in cratægonis mentione diſſeruimus. Theodorus aquifoliũ intellexit, quã Theo-
phraſtus agriam ſiue ariam appellat, ſempiternæ frondis arborem, inter robur & ilicem
mediam. Sunt qui ſmilacem aquifoliã interpretentur haud ferendo errore. nam Arcades
arborẽ faciunt ilici ſimilem, folio tamẽ non aculeato, molli, profundo, materie ſoluta & in
opere tenera. Phellodryn ijdẽ Arcades nuncupant arborẽ inter robur & ilicẽ mediæ na-
turæ, & aliud eſſe negant quàm ilicem fœminam: ut ilex ubi deficit, utantur hac in car-
pentarijs præcipuè fabricis, quod & Lacedæmone faciunt & Elide. Dores agreſtem eam 4
appellant. Lignum intus quàm ilici candidius, ſed fuluius quàm robori: materia quoque
durior, ſed quàm ilici ſolutior, in opere colore ligni decorticati. foliũ ambabus ſimile: ſed
iligno maius & querno minus. Specioſior medulla quàm ilicis. Fructus minimis glandi-
bus æqualis, acylon uocatur: quemadmodũ & iligneus, nã balanos ſiue glans robori pro-
pria tribuitur. Plinius contrà q; Theophraſtus phellodryn uidetur eandẽ exiſtimaſſe cum
ſubere, qui ſcriptũ ſic reliquit. Sunt qui ſuber ilicem fœminã uocent, atque ubi non naſci-
tur ilex, pro ea ſubere utuntur in carpentarijs præcipuè fabricis, ut circa Elin & Lacedæ
monem, quæ uerbo tenus ad phellodryn Theophraſtus retulit. Plinio hæc ſuber minima
arbor, glans peſſima, rara, cortex tantũ in fructu, præcraſſus, ac renaſcens, atque etiam in
denos pedes undiq; explanatus. Vſus eius in anchoralibus maximè nauium, piſcantiumq; 5
tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hyberno fœminarum calceatu. quam-
obrem mulieres non infacetè Græci cortices arborum appellant. Nec in Italia tota na-
ſcitur, aut in Gallia omnino. Sic uidetur Plinius ſuber à phellodry diſtinxiſſe. Sed phel-

lon &

lon & phellodryn eandem fuisse arborem quæ à robore & subere tanquam utroq; paren te nomen traxisset: quasi dicas suberiquercum. Theophrasto suber arbor caudicosa, ad modum procera, sine multis ramis: ligno robusto, cortice præcrasso & aspero in senectu te, qui ut in picea rumpatur: sed grandioribus fragmentis: folio fraxini, longiore, perpe tuo, nec caduco, fructu aquifoliæ glandoso. Corticem solent detrahere, ne deterior fiat arbor, qui triennio pôst subnascitur. Familiaris erat arbor Theophrasti temporibus, Pyre nicæ simulacra è subere dijs factitata: sed successit in eius locũ palma. Suber in Gallijs cor tice quàm reliquo arboris habitu nobilior, hãc *liegium* à leuitate ut puto, quod extet aquis nec obruatur, Franci hodie uocant, hyberno crepidarum calciatu percelebrem, quo & su tores & ueteramentarij soleas aduersum frigora muniunt. Non ignotus piscatoribus cor tex, qui uerriculorum alis, ne sidant aut in profundum trahantur, appendere solent. Qui arborem per Hispanias uiderunt, hac mihi facie repræsentarunt, humilem, parumq; rami geram, folio ilicis aculeato, tristi glande, cortice præcrasso, & multis inanitatibus fistulo so, quem ad usus detrahunt. Sed forsitan Pyrenicis insignior auctu, proceriorq; fauente cœli statu consurgit. Ilici pares querco redduntur uires. cortex radice detractus tantisper in aqua coctus dum eliquescens intabescat, capillos denigrat, cimolia creta ante repurga tos. trita folia tumores discutiunt, & imbecillas parteis firmant. Suberis cortex tritus ex aqua calda potus sanguinem ex utralibet parte fluẽtem sistit. Eiusdem cinis ex uino cali do sanguinem excreantibus magnopere laudatur.

Iuglans nux. Cap. XC

Vglans Græcis caryon basilicon, id est regia nux, interdum persica, euboi caq;, Gallis *noierus* dicta, notior est quàm ut repræsentari debeat, quum sit ar
1 bos prægrandis multis prælongisq; nixa radicibus, procero caudice, mul tis summatim ramis ingentibus brachiato, ad binum ternum'ue cubitorum complexus sæpius crassescente: cortice hiulco, & in rimas altas dehiscente, frõdibus latis, oblongis, è iucũdo grauiter subolẽtibus, patulãq; iaculantibus umbrã & in salubrẽ, per autumnũ deciduis. uerni tẽporis initio ueluti quodã gestiẽte foliorũ cõceptu, panicula prælõga, callo squamatim cõpactili protracta ordine nucis pineæ protuberat, de hiscitq;: flauescens statim ꝙ frondẽ facere cœpit, nutans caducaq; prolabit. Tum super a menti huius pediculũ flos erũpit, totidẽq; caliculacea tegumẽta quot flores petiolo cõtra huntur, singulisq; his singulę includuntur nuces, duplici protectę munimẽto, puluinato primũ calice, mox ligneo putamine, quot modis & fœtus in parẽte, hoc est utriculo uen treq;. quæ causa eas fecit (ut est uerisimilius) nuptijs religiosas, partu tot modis munito, ꝙ quòd cadẽdo tripudiũ sonitum'ue faciant elidendo uirginum puellarũ clamore. Nux itaq; multis occulitur inuolucris, calloso primum herbaceoq; cortice, quam guliocam dicunt: hinc compactili carinarum loculo, mox tenui tunica, quæ nauci ut quidam uolunt nomi netur. Crispi intus nuclei quadripartito digeruntur, lignosa intercedẽte membrana. Diffe rẽtia generum in putamine duro, fragili'ue & tenui & crasso, loculoso & simplici. Solum hoc pomũ natura copactili clausit operimẽto. Nãq; sunt bifidæ putaminũ carinæ, nucleo rumq; illis quadripartita distinctio, lignea intercursante mẽbrana. Transtulere iuglandem reges è Perside, ob id regiæ nuces & persicæ nominantur. Caryon uero Græcis à capitis grauedine uocatam ambigit nemo, & arborum ipsarum foliorumq; uires in cerebrum pe netrant, hocq; in cibis earum nuclei minori momento faciunt. Aquas odere iuglandes, fri gorisq; cupidæ. Montibus quoq; lætantur. germinãt post afflatũ Fauonij, non cacumini bus ut maxima pars arborũ, sed lateribus impulso priore pullulo, qua forma & caudices toti, & prægrãdes rami crescunt: quorũ germina in foliorum unũ procumbũt, quòd desit initiũ unde germen erũpat. Inferiore sui parte fertiliores sunt iuglãdes. Serunt nuces por rectę cõmissuris iacẽtibus, à Calendis Martijs ad Idus easdẽ. Cariẽ uetustatemq; nõ sentit iuglans: quare materies eius ampla, nigricãs, undatimq; crispa. Mensis & utensilibus lau tis dicatur, ususq; ad tectoriũ opus. Sed frangi se sonitu prænũciat, ita ut præsentire homi nes possint: quod in Antãdro cõtigisse, omnesq; è balineis terrefactos profugisse traditũ est. Sed mirũ est quod proditur, quercũ & iuglandẽ tam pertinaci odio dissidere, ut iuxta nucẽ iuglandẽ depacta moriatur, quũ mutari in quercũ senio nõnulli tradãt. Iuglandium

umbra satis quibusq; non nutrix sed nouerca est, & quæcunq; attigerit, non dubiè uenenum. Stillicidij quoq; ratione nocet, quòd frondis proiectu ita diffunditur, ut per ipsam non defluant imbres, sæuaq; stilla est. Iuglans, ut Damogeron est author, nucibus suis eo more quo amygdala seritur, & eisdem mensibus: item auulsione & uiuiradice. Amat loca sicca. Frigidis potius quàm calidiorib. gaudet. Sed nux quam positurus es, melior adolescet, si pueri impubis uel nondum experti Venerem urina quinq; diebus macerauerìs, quod & amygdalis commendatur. Cinis iugiter uel caudici uel radicibus offusus, & teneritudinem adfert, & fragiliorē nuclei carnem efficit. Lętior fiet, si sæpius transferatur, aut si quis arbori cuprinum clauum, aut ligneum palum imprimat, qui ad medullam usq; penetret. Si quis terebro per medullam arborem traijciat, atq; foramini parem ulmeum adigat cuneum, nodosam duritiem nux exuet. Ea fructum non amittet, si uerbasci radicem, uel coccinium è sterquilinio pannum amuleti uice suspendat. Posteritatis memoriæ mandarunt rei rusticæ periti, neq; iuglādem, neq; resiniferas arbores, nullo insitionis inter se aut cum alijs pignore iungi posse, ita ut iuglans alteram non admittat arborem, aut suum etiam surculum, respuens si pangatur, nullo fœderis nexu coalescit. Sed ij planè, ut Damogeronti placet, à ueritate defecerunt, experientiaq; docuit iuglandis resinosæ terebintho aut pistacio insitum comprehendisse, & in grandiorem sua sorte arborem euasisse. Terebinthus & iuglās surculū pistacij recipiunt, qui conceptus persępe conualuit: et licet forsi tan non facile coeat, nō ideo tamen id habendum neglectui, si res nō semper suū sortiatur effectum. Sunt qui hoc insitionis utantur genere. nucē obruūt, & ubi adoleuerit, bimam aut trimā radicitus eruunt, radiciq; surculum iuxta carnē insigunt, & iterū terræ religant. Alij ramulum anniculū legūt & inuertunt, insitūq; diligenter uiminib. obligant. Nuces nudas & sine putaminibus ædēt iuglādes, ut pollicetur Africanus, si fractis utrinq; carinis, integer nucleus illęsa prorsus carne, lana uel uitigineis folijs recentib. aut platani frondibus obuoluatur, quo minus à formicis enucleatus erodatur fructus: dein terrę mandetur. Hoc idē Florentinus asserit. Si tarentinam nucē, siue quod idē est, suis operimentis spoliatam facere uolueris, solam nucis carnē uellere propter formicas inuolutam, in seminario debebis obruere. quod in amygdalis quoq; uenturū promittit: sed cinis scrobibus aspergatur. Democritus scriptū reliquit, si quispiam ieiunus seorsum lētis grana mādat, atq; dum adhuc mansum in ore uersat, quum flore pubet iuglans, ramum demordeat, arbor persica distabescet. Item si flagrans igni lentis granū radicibus imprimat, aut si in traiectā terebro arborē puerile lotiū indatur, aut si quis iuxta ablaqueatā radicem dictamnum, fabas, uel pannum menstruo sanguine mulieris imbutum deponat, arborē ariditate tabida conficiet. Omnis aūt nux primum unam radicem mittit, & simplici stilo prorepit: cū ad scrobis solum radix peruenit, duritia humi coercita recuruatur, & ex summo duorum ramorum ambas radices emittit. Tarentinam nucem facere hoc etiam modo poteris. In quo scrobe destinaueris nucē serere, in eo terram minutam pro modo semipedis ponito, ibiq; semen ferulę repangito: cum ferula fuerit enata, eam findito, & in medulla eius sine putamine nucem abscondito, & ita obruito. In frigidis locis bima, in calidis trima transferri debet. Sūt qui pridie quàm sint posituri iuglandem aqua simplici macerēt. Pangūt aūt transuersam, ut in latus, id est carinam ipsam figatur in terra. Cacumen ipsum cum ponitur nux, in Aquilonis partem dirigitur. Lapis subter aut testa deponitur, ne radicem simplicem mittat, sed repercussa respergat. Radices plantarum in eo genere sectionem horrent: fimo bubulo ima planta tingi, sed magis cinere respergi gaudet, ne stercoris aduratur calore. Cineris conspersus creditur teneritudinem & fructus densitatem adferre. Altis delectatur scrobibus, & interualla desiderat maiora, quoniam stillicidijs foliorum suorum proximis uel sui generis officit arboribus. Si senectæ uitio cauetur, longus canalis à summo trunco ad imum debet excludi: sic beneficio solis & uenti difflantur & durescunt, quæ in marcorem transibant. Arcebitur hiantis cauernæ uitium, si frequēter ablaqueetur. Si nodosa uel prædura nux gignatur, cortex in orbē uulnerādus, ut noxium exigat humorē. Tradunt si ferentē iam arborē in tarentinam uelis mutare, lixiuio per annū cōtinentem ter mense rigandam. Cortex exutus in nuce maturitatis argumentū est, quo spoliata iam tēpestiuitatem fatetur. Seruantur iuglandes uel paleis obrutæ, uel arena, uel folijs suis aridis, uel arca ligno suo

facta

facta cõclusæ, uel immistæ cæpis, quibus hanc uicissitudinem reddunt, ut acredinẽ tollãt.
Expertum produnt, si uirides nuces tantum putaminibus suis liberę demergantur melle,
post annũ uirides inueniri: ipsumq́; mel ita medicabile fieri, ut ex eo facta potio faucibus
& arterijs medeatur. Diphilus Siphnius ita de ijs proditum reliquit. Iuglandes nuces capi
tis dolores cient, & reliquis cibis emergentes innatant. Recentes sic suis membranis ca-
stratæ, ut omnino candicent, meliorem succum creant, furno torrefactæ paucam suppedi
tãt alimoniam. Atheniensis Mnesitheus Euboicas nuces coctu difficiles esse tradit, & fla
tus parere: si tamen à stomacho uictæ coquãtur, uescentes exhilarat sagina, strigososq́; ad
crassitiem reducit. Persicæ nuces, ut Diocles est author, non minus castaneis dolores capi
1 tis mouẽt, sed plus alimonij sumministrant. Torrefactæ minus corpori negociũ facessunt:
ex melle aluum trahunt: latæ in eo genere spiritus plures excitant. Innocentiores tam to-
stæ quàm coctæ crudis. Mnesitheus Atheniensis præcipit nuces omnes tam persicas seu
regias, quàm auellanas, non nisi feruorem ignis expertas edi, præter amygdalas uirides. si
quidem oleoso constant humore, qui ignis beneficio discutitur. Nam uel pingues & olea
ginæ sentiuntur, uel acerbę & duræ: ijs ignis oleacitatem depascit, illis acerbitatem, duriti
am mediocris mollit. Heraclides Tarentinus petere solebat, si nuces prima mẽsa uel sum-
mo cibo iam ferè cœnatis obijci ut bellaria debeant, quæ in pleraq́; Asia Græciaq́; præpo-
nuntur. Si postremo cibo uti mos est, offerantur, huius gratia, ut bibendi desiderium inui
tent, & potus auiditatem moliantur, distento iam cibis uentre, interaneisq́; refertis, insinu
2 atæ deturbãtis potus impetu nuces, inflationes cient, & spiritus excitant, cibosq́; corru-
ptionis labe uitiant: quòd insita sit quædam enatandi facultas, quæ coctioni parum cedat,
unde cruditates oriantur, & alui moueantur deiectiones. Tinguntur cortice iuglandium
lanæ, & capillus rufatur. primùm prodeuntibus id compertũ, infectis tractatu manibus.
An fuerit in Italia Catonis æuo, non constat, quoniam græcas nominat, quas quidam in
iuglandium genere seruãt. Adijciunt præterea auellanas, & galbas, prænestinas, quas ma
ximè probat, & conditas ollis in terra uirides seruari iubet. Postea thasiæ & albenses cele-
brari cœpere. Sed Tarentinarum duo genera, fragili putamine ac duro, quæ sunt amplissi
mæ & minimè rotũdæ, quas à frangendi mora, moracias & moracillas sunt qui uocent:
præterea molluscæ putamen rumpentes. Sunt qui honori nomen interpretẽtur, & Iouis
3 glandem esse dicunt. Sunt qui à iuuando & glande dictam existimẽt. Iuglans, ut Caius li
bro de uerborum significatione refert, arbor dicta perinde ac Iouis glans. nam id arboris
genus nuces habet, quæ sunt suauiore sapore quàm glans. hũc fructũ antiqui illi, qui egre-
gium glandiq́; similem, ipsamq́; arborẽ deo dignam existimabant, Iouis glandẽ appellaue
runt, quæ nunc literis interlisis iuglans nominatur: siue quasi diuglans, ut Cloatius est au
thor. Veruntamen dios balanos castaneam Theophrasto Dioscoridiq́; significat. Porrò
eandem esse nucem persicam, regiã, iuglandem, fatebitur qui bonos authores euoluerit.
Persicam, quòd ẽ Perside primum ad nos sit cõuecta: regiã, quòd à regibus translata sit.
Sed indicio sunt gręca uocabula. Optimũ quippe earum genus persicũ atq; basilicon: hęc
fuere prima nomina. Cæterũ in eo genere quæ mollior sit, & putamẽ frãgat, mollusca di
4 citur: ut tarentina, quæ nuda cortice, uel molli ac fragili putamine prodeat. Cuius faciun-
dæ rationẽ Columella docuit. à Tarẽto, quòd Sabinorum ligua molle designat, unde Ta
rentinos dictos putat Varro, quod Horatius confirmat molle Tarentũ appellãs. Sic nux
tarentina dicitur quæ ita mollis est, ut attrectata statim frangatur. Quapropter apertè Ma
crobius hallucinatur, qui persicum uulgo dictum, molluscam nucẽ esse putat, Sueuij ho-
minis doctissimi testimonio fretus, in idyllio quod inscribit Moretũ: qui ut inquit (de hor-
tulano loquit moretũ faciẽte) inter ea quæ eò mittit, hoc pomũ tradit mittẽdũ ijs uerbis,

Admisce tu Acca basilicis hæc nunc,
Partim persica: quod nomen sic deniq́; fertur,
Propterea quòd qui quondam cum rege potenti
Nomine Alexandro Magno fera prælia bello
In Persas retulere suo. Post inde reuentum,
Hoc genus arboris in prælatis finibus graijs

Disseue-

Disseuere, nouos fructus mortalibus dantes.
Molusca hæc nux est, ne quis fortè inscius erret.

Sed ij numeri nihil aliud uolunt, quàm persicas nuces basilicis, hoc est regijs ut congeneres non alienas esse miscendas, quòd earum in moreto consortia non respuant: nomenq; persicis inditum refert, quòd cum eo bello quod aduersus Persas à regibus gestum est, eæ ad amplos Græcorum fines delatæ, satu nouos & inuisos antea fructus hominibus hinc redeuntibus dedere: inde basilicæ siue regiæ & persicę nuces, q à regibus à Perside post finitum bellum fuerint primum deuectæ. Moluscam eandem dici nucem asserit idem Sueuius, nisi quis ueritatis surdus uelit aberrare. Quapropter hæc uerba in Macrobium facile possunt retorqueri. Sed erroris causa fuit, quòd ipse putauerit idem esse malum persicum, & nucem persicam. quod tãtum abesse à uero constat, ut nihil plus ueritati reclamare uideatur, quanquam utrunq; nationis suæ referat cognomen. Acca nucem moluscam hyemis tempus ait inuidere, quod de malo persico non potest audiri, quãdo plurima uis eius exitu autũni & ineunte hyeme reperitur: quare persica nux quæ & molusca dicitur, iuglãdium esse generis euidentius, quàm latius probari desideret. Sed nux Græca hæc intelligi debet, quæ & amygdala dicitur, quod Cloatius testatur inquiens: Nux græca amygdala est. Sed de hac re latius in eius mentione disseruimus. Plinius consularem uirum audiuit biferas iuglandes nuces se habere profitentem. Non sunt silentio prætereunda, quæ faciẽ parentis succũq; adoptionis exhibent, appellata ab utroq; nucipersica, quæ & Martialis hoc disticho commendauit,

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis persica sola sumus.

Nanq; nucipersica arbos est humilis, præcocis persici proceritate, folio amygdalæ, sed maiori: flore puniceo. Pomum emicat uiride, carnosum, succulentũ, nulla exterius lanugine pubescens, medio inter iuglandem & persicum malũ sapore, dura intus & scabra nuce in qua nucleus qualis amygdalis aut persicis pomis. Maturescit autũni exitu. diutiusq; persicis ætatem prorogat, non tam celeriter marcescens, sed multo nuce fugacius est. Iucũdo placet sapore, leuiter subamaro atq; innocenti gustu. Scatent hac arbore Galliarũ pleriq; tractus, rura nostra *presiconucem*, aut potius curtato nomine *pesconucem* uocãt. Ea soboles mediam inter utrunq; progenitorem naturam ut spero contraxit: attulitq; insitionis ut arbitror, diligentia, aut satorum mistio nouũ adulterij genus, ita ut ex amygdalo seu nuce gręca & persico progenies inuisa prioribus seculis exoriretur, utriusq; parentis ingenium referens, & effigiem simul adoptans: hoc est malum quod foris ęmula facie persicũ pomum mentitur, intus dulcem amygdalam & facie & gustu repræsentat, ipsum recte uterq; parens amygdalopersicum nominabit. Nuces iuglandes quas alijs regias, alijs persicas nuncupari diximus, recẽtes iucundiores sunt. Siccæ noxiores, stomacho inutiles, biliosæ, difficiles concoctu, dolorẽ capitis inferẽtes. Tussientibus inimicæ, sed uomituris ieiunis aptæ. Præsumptæ cum ruta & ficis uenena hebetant. Item aduersantur cepis, leniuntq; earum saporem: & quo quis plures ederit: eo facilius latas uẽtris tineas pellit. Mammarũ inflammationi, abscessibus, luxatisq; imponuntur cum exiguo melle & ruta: cum cepa autem et sale & melle canis hominisq; morsui. Cũ cortice suo crematæ & umbilico admotæ discutiunt tormina. Putamẽ combustum tritumq; in oleo & uino, infantium, capite peruncto nutrit capillum, & ad alopecias eo sic utuntur. Nucleorum crematorũ cinis ex uino subter inditus, fœminarum purgationes cohibet, & quæ perueteres sunt nuces, gangręnis & carbunculis medentur: item ægilopijs & sugillatis. Areas capitis breui momento replent pilo, commanducati, & protinus ex ore impositi nuclei. Cortex iuglãdium lichenum uitio & dysentericis prodest. Recentes stomacho nimis infensæ, gratioresq;: ideo alliatis induntur ad domandam acrimoniam. Liuores illitu rapiunt. Nucleus estur in tenesmo ad extrahendam pituitam. Fertur qui ieiunus sumpserit duas nuces siccas, & totidem ficos cum rutæ folijs uiginti simul tritis, addito salis grano, nullum uenenum illo die nociturũ. Contra rabiosi quoq; canis morsus nuclei à ieiuno homine commanducati, illitiq;, pręsenti remedio esse dicuntur. Nucibus tusis oleum exprimitur.

Iuniperus. Cap. XC

Vniperum Græci arceuthon, Galli *geneurum* nominant. Arbor est duorũ genẽrum, nempe maior & minor, cortice membraneo, & qui sponte rumpatur: materie fulua, odorata, ex qua manet liquor thuris odorẽ atq; colorem æmulans. Coma uiret perpetua, spinaq; potius quàm folio sed herbacea uestitur, sine flore ceruleis baccis: in summa, cedro penè similis tũ effigie, tum natura. Montes amat, in planisq; nasci recusat. Pleriq; colles in Gallia, mõtiumq; iuga iunipero pubescũt. Germinat uere, quamquam serius fructificet. Auctu facillima, sed admodum serotina, cum fructũ tardissime omnium reddat. Cæterũ annua habetur, nouusq; fructus in ea cum autumno pendet, recensq; ueterem occupat, sic baccis subnascẽtibus, quę biennio hæreant. Quare solam arborum fructus suos ad bimatum prorogare uolunt, quine maturescant quidem, sed decerpantur & aliquandiu conditi seruentur: & si in arbore relinquantur, marcescant. Iuniperi duo genera quidam constituunt, unum quod florem ædat, nec fructificet: alterũ quòd protinus fructum, ut præcidua poma fici, præmonstret, nec tamen floreat. Macedones ne ullum quidem promere florem arbitrantur. Vtrumq; montium cacuminibus & algentibus locis prouenit, uerum non in excelsum emicat. Cedro non absimilis traditur, folio tantum creduntur distare. Iunipero simplicius ac mollius assignatur: cedro acutum, spinosum, durum, excelsiorq; quàm cedrus nasci, ac procerius adolescere conspicitur. Alij nominum ambage posthabita, utranq; cedrum (inquit Theophrastus) appellant. Quę tamen propriè sit cedrus, oxy additione oxycedrum, id est acutã cedrũ malunt uocare. nodosæ ambæ, frequentibus alis cauæ, materie tortuosa: sed in iunipero spissiore, parua, cum cæsa fuerit celeriter putrescẽte: cedro æterna, corde referta, nullamq; sentiẽs cariẽ. Iuniperi baccæ nigræ, gustu astringentes, acerbæ, ingustabiles, durãtes in annũ, nec prius deciduæ quàm subnascantur aliæ. Arcades baccas in ea ternas eodẽ haberi tẽpore confirmant, anni proximè exacti nondũ maturas, & tertij ante pręsentem iam maturas atq; gustabiles, tertias nouas & recẽtes demõstrãt. Cedro odoratior bacca, flaua hilaris perpulchraq;, baccarũ myrti magnitudine, gustu suauis & esculenta, cætera ambæ persimiles. Satyrus utrãq; sibi à rusticis allatã refert, cupresso proximas, scabriore tãtũ cortice. Radices raræ ac solutæ ambabus, summa telluris cute dispersæ hærent: saxosa sequũtur & lapidosam humũ quærũt, frigidis & algentib. gaudẽt. Materia iuniperi fabricis cõueniẽs tã futuris sub dio, q̃ terra obruendis. Duo apud nos genera inueniunt montibus uernacula, Vnũ pumilũ, humile, sessilibus in terra ramulis, alijs parum se ad humo attollẽtibus, quibus spina pro folio est, radicibus summo cespite fusis, baccis primum uirẽtibus, deinde per maturitatẽ nigris: caducas noua semper occupat. Alterũ altius adolescit, caudice procero, cortice fragili, nec difficulter fatiscente, ligno fuluo, odorato: ramis latioribus aculeorũ aceruo stipatis, baccis alteri cõsimilibus. Vtriusq; facies horrida & spinis pungẽtibus minax, cum uirẽs præsertim ignibus dicatur, crepitat & nõ iniucundũ fumũ expuit, qui odoris suauitate grassantia pestilentiæ contagia depellat, & sæuientẽ eluat perniciẽ. Rami & caudices nõ illepidè topiarias hortorũ uites, & celebres attegias fulciũt. Humor in iunipero ad lachrymæ modũ concrescit, qui crematus nidorẽ odore thuri non cedentẽ expirat. Sunt è recentioribus Græcis, qui tradant æstiuis tẽporibus arborẽ quam iuniperum appellent, lachrymã sudare, quæ caloris officio durata coeat in gũmi. Hoc peculiari regionis uocabulo *uernix* dicitur. primum cum metitur candido splẽdescit colore, senescẽs luteũ cõtrahit, nimia senecta in rufum degenerat colorẽ: in quo genere probat̃, quicquid claro nitore reluceat. Habet̃ & facticiũ quoddã, quod hoc sincero, & oleo quod pressum lini semẽ remisit, conflatur. Eo infectiui colores aliquantũ imbuti sic tingũtur, ut pertinacius hæreãt, q̃ deleri facilè possint: eisdẽ superiecta eius farina nitorẽ cõciliat. Mauritanæ factionis autores arborẽ quãdã terris quas incolũt Christiani familiarẽ scribũt, quæ liquorẽ fundat, durescentẽ in gũmi, sed succino minus durũ concrescentẽ. Cæterũ arboris quæ hac manet lachryma, facies non exprimitur, uernicis nomine tãtum nobilis. Calfacit, exsiccat secũdo recessu, nõnihil amaritudinis paucæ resipit. Ruẽtẽ naribus sanguinẽ sistit, si ex cãdido oui liquore trita tẽporibus & frõti perlinat̃. Eadem uomitionẽ ex polline thuris & oui albo excepta supprimit. Item profluẽtem firmat aluũ cũ eisdem illita. Stomachum

in biliosos

in biliosos uomitus effusum, deuorata in ouo sorbili polenta eius cohibet, cruentâque alui proluuiem retinet. Destillationes suspendit suffitæ nidor, arcetque ne præcipites ad ima decumbant. Pituitam, quæ in stomacho aut intestinis coijt, digerit. Humorem etiam coercet, qui pernix à cerebro deuoluitur. Tineas, & cætera uētris animalia necat. Vliginosos fistularum sinus indita resiccat. Menstruos cōtinet cursus. grauedini suffitus eius auxiliatur. Hiantibus manuum & pedum rimis illitu succurrit. & in summa, succini pollet uiribus, sed paulo efficacioribus: quæ si desit, duplo pondere in uicem substituitur. Porrò nō est ignorandum (ne scioli qui facile nomenclationū aucupio quo potiri nequeunt capti, pro re salutari uenenum præbeant) autores Arabis familiæ pro uernice re salubri sandaracham usurpasse, quæ Græcis exitiale sit medicamentū. Vide, in quantis uita periculis hoc nominum dissidio uersetur, præclareque cum humano genere actum esset, si seplasiarij institores sua lingua contenti, non defecissent ad Mauritanam factionem, cum longè priores sint Græci, à quorum fontibus hausisse quicquid habet euidētius est, quàm ut dici mereatur. Si uernicis uocabulo medicinæ studiosi in re tam ancipiti uterentur, res omni periclitationis suspitione uacaret. hæc defunctoriè & obiter monuimus. Nanque uernicis nomenclatio nulli non hodie nationi cognita est, seculo tamen Dioscoridis & Galeni non uenerat uernix in usum, nisi succini nomine, cui & dotibus naturæ & uiribus uicina est. Sed quod uernix cōcreta sit iuniperi lachrima, indicio est odor in attritu & suffitu iuniperum redolens, accensaque statim deflagrat: & si naturam eius admoto igni tentare libeat, succenditur alitque flammam, iuniperum odore repræsentantem, quæ postmodum in gūmi rursum lentescat. Iuniperus excalfacit, extenuat, cedro assimilis. Et duo genera, altera maior, altera minor. Vtraque accensa serpentes fugat. Semen stomachi, pectoris, lateris doloribus utile: inflationes, tormina, languoresque discutit. Tusses concoquit & duritias. Bibitur contra serpentes. Vrinas cit. Aluum & uentris tumores sistit baccis ex nigro uino potis. Datur conuulsis, ruptis, & strangulatibus uuluæ. Ischiadicis pilulis quaternis in uino albo bibitur. Illinitur & oculis in epiphoris. Sunt qui perungant corpus semine in serpentiū metu. Folia acri pollent ingenio: proinde tam ipsa, quàm ipsorum succus illinitur, bibiturque contra uiperæ morsus. Ramēta ligni pota necant. Corticis cinere lepras exterunt. Excalfacit & siccat ordine tertio iuniperus.

Laburnum. Iouis barba, arbor. Larix. Cap. XCI

Laburnum arbor Alpina, nec ut inquit Plinius, uulgo nota, dura & candida materia, cuius florē cubitalem longitudine apes non attingunt. odit aquas, nec nisi in siccis prouenit. Horret & aquas, quæ appellatur Iouis barba, arbor opere topiario tonsilis, & in rotunditatem spissa, folio argenteo. Nascitur in siccis, humida omnino fugiens. Hanc nonnulli esse contendunt, quā Theophrastus diosporon, id est sementē Iouis, sic enim apud Athenæum citantē in Dipnosophistis eundem authorem legimus. Alij diospyron, id est, ut nonnulli uertunt, Iouis flammam: alij Iouis triticum malunt interpretari. Quod si ita est, fructum profectò habet ceraso similem, duro intus nucleo. nec plura de diosporo apud Theophrastum, & sectatorem eius Athenæum inuenimus. Arbor extat Parisijs in peristylio sacrarum ædium diuæ Genouefæ, in orbem tonsili uenustate comās, ramis in rotunditatē expatiantibus: pomo cerasi rubro, osse intus præduro. an tamen diosporos fuerit, asserere non ausim, cum pauca admodum de ea sint prodita, quibus facilè colligi possit diosporon esse. Iam de larice differendum nobis est. Larix, siue ut alij, larex, arbor est magna, piceæ similis, crassior, læuiorique cortice, folio uilloso, pingui & denso, mollique flexu, materie præstanti, rubēte, odore acri. Hinc erumpit nonnihil liquoris melleo colore atque lento, uirosi & nunquam durescentis. Lignum eius ferè ignibus inuictum, neque flagrat, neque in carbones recidit. Vitruuio arbor est, folijs similibus pini, cuius materies prolixa, tractabilis ad intestinum opus non minus quàm sapinea. Habet resinam liquidam, mellis Attici colore, quare etiam medetur phthisicis. Larix, ut idem inquit, non est notus, nisi municipibus, qui sunt circa ripā fluminis Padi, & littora maris Adriatici. non solum ab succi amaritate à carie aut tinea nō nocetur: sed & flammam ex igni nō recipit, nec ipse per se potest ardere, nisi uti saxum in fornace ad calcem coquendam alijs lignis uratur: nec tamen tum flammam recipit, nec

carbonem

carbonem remittit, ſed longo ſpatio tardè comburitur, ꝙ eſt minima ignis & aeris è princi pijs temperatura. Humore autem & terreno, materia ſpiſſe ſolidata, non habent ſpatia fo raminum quà poſſit ignis penetrare: reijcitq; eius uim, nec patitur ab eo cito lædi: pro pterq; pondus ab aqua non ſuſtinetur, ſed cum portatur, aut in nauibus aut ſupra abiegnas rates collocatur. Ea autem materies quemadmodũ ſit inuenta, ſic licet cognoſcere. Diuus Cæſar cum exercitũ habuiſſet circa Alpes, imperauiſſetq; municipijs præſtare commea tus, ibiq; caſtellum eſſet munitum, quod uocaretur Larignum, tũc qui in eo fuerunt natu rali munitione confiſi, noluerunt imperio parere. Itaq; iuſſit Imperator, copias admoueri: erat autem ante caſtelli portam ex hac materia alternis trabibus tranſuerſis uti pyra, in ter ſe cõpoſita altè, ut poſſet de ſummo ſudibus & lapidibus accedentes repellere. Tunc uerò, cũ animaduerſum eſt alia eos tela præter ſudes non habere, neq; poſſe longius à mu ro propter pondus iaculari, imperatum eſt faſciculos ex uirgis alligatos & faces ardentes ad eam munitionem accedentes mittere, itaq; celeriter milites congeſſerunt. Poſtq̃ flam ma circa illam materiam uirgas comprehendiſſet ad cælum ſublata, fecit opinionem ut ui deretur iam tota moles cõcidiſſe. Cum autem per ſe extincta eſſet & requieta, turriſq; in tacta apparuiſſet, admiratus Cæſar iuſſit extra telorũ miſſionem eos circũuallari. Itaq; ti more coacti oppidani cum ſe dedidiſſent, quæſitũ unde eſſent ea ligna quæ ab igni non læ derentur, tum demonſtrauerunt eas arbores, quarum in his locis maximæ ſunt copiæ. Et hæc uerò larigna materies per Padum ſolet deportari ad municipia quæ ſunt in ea regio ne, maximaq; habetur utilitas, ut tabulæ in ſubgrundijs circũ inſulas collocatæ, ab incen diorum periculo ædificia liberẽt: q eæ nec flammam nec carbonẽ poſſint recipere, uel fa cere. Hæc uerboſius q̃ par eſſet forſitan ſum proſecutus, ſed non parũ ad laricis cognitio nem facere mihi uidentur. Credunt nõnulli Theophraſtum pityos nomine laricem com prehendiſſe, nec à picea quouis modo diſiunxiſſe, cui tam germana foret, ut etiã à peritis uix diſcerni poſſit, nam ſitus idem qui piceæ in montibus, eadem facies, materia præſtan tior longè, incorrupta uis, emori cõtumax, rubẽs præterea & odore acrior: nec ardet, nec carbonem facit, nec alio modo ignis ui conſumitur q̃ lapides, cum cetera quę picem & re ſinam fundunt, accenſa fuligine immodica carbonem repente expuunt, cum eruptionis crepitu, eiaculanturq; longè. Pluſculũ hinc erũpit liquoris, melleo colore atq; lẽtore, nun quam dureſcentis. E ramis eius panicularum modo nucamenta non dependent, ueluti pi ceæ. Vtraque perpetuò uiret, nec facilè diſcernuntur in fronde, etiam à peritis: tanta eſt natalium miſtura. Cæterum altior eſt larix, craſſior, ac læuior cortice, folio uilloſior, pin guior & denſior, molliorq; flexu. Piceæ rariora ſicciораq; folia & tenuiora ac magis algen tia, totaq; horridior eſt & perfuſa reſina. Larix uſtis radicibus non repullulat, ſic iſtæ Ro mano diſcernunt iudicio. Theophraſto larex cũ tantũ dicta eſt uernacula municipibus ri parum Padi, uel forſitan incognita, uel pinus ambage comprehenſa creditur. quapropter anceps Theodorus pityn nunc laricem, nunc piceam uertit. Larix mõtes amat, nec ei de cidunt folia, mucrone pungẽtia: nullo exhilaratur flore, nec natales ue pomorũ recurſus annuos uerſicolori nuncio promittit. Intermittit tripartitò, ac terna germina ædit, ideò in ter ſquamas corticem ſpargit. Succiſæ larici diu defluit humor, omnium arborũ altiſſimæ ac rectiſſimæ. tardiſſimè cariem & uetuſtatem ſentit, eam tamen in marinis nauibus obno xiam teredini tradunt, pondusq; ualidiſſimè etiam trãſuerſum poſitam ſuſtinere. Mirum quod Plinius de oſtẽtoſa laricis magnitudine prodit. Quippe ſibi uiſam huius arboris tra bem pedes centum uiginti longitudinis, craſſam æqualiter duos, quo intelligebatur, ut in quit, uix credibilis reliqua altitudo, faſtigiũ ad cacumen æſtimantibus. Hanc arborum am pliſſimam ad hoc æui propter miraculum Tiberius Cæſar in ponte Naumachiario expo ſuerat, durauitq; ad Neronis principis amphitheatrum. Naſcitur in larice fœmina, quam Græci uocant ægida, mellei coloris: denſum hoc lignum eſt, medullæ proximum, in uete ribus arboribus proueniens. Sunt ex eo pictoriæ tabellæ atq; codicilli immortali penè ma terie, nulliſq; fiſſili rimis. Laricis morbus eſt ut tæda fiat. Larigna reſina tuſſi efficax habe tur. pollet contra uiſcerum ulcera. Folia cum piceæ fronde trita ex aceto cocta dentium dolori proſunt. cinis corticum intertrigini & ambuſtis medetur. dein epotus aluum ſiſtit, urinam ciet, uuluas ſuffitu corrigit.

Laurus. Cap. XCII

LAurus etiã hoc nomine plebi nobilis, Græcia daphnen appellat. Daphnen hæc comitatur hiſtoria à graijs rei ruſticæ authoribus tradita, quæ fabuloſo uerborum inuolucro nonnihil etiam ueri prætendit. Formoſiſſimam Ladonis fluuij filiam Apollo deperibat, dat operam ut ea tanquam amaſia potiretur. ab eo tandem capta, matrem precatur Tellurẽ, ut ſe in ſuum reciperet gremium. Subſcribens uotis Tellus, confeſtim arborem ædidit. Re conſpecta deterritus Apollo, arborem gẽtili uirginis nomine donauit, & uulſo ramo ſeſe coronauit: fuitq; diuinationis ſignum arbos, idq; non incõgruum. Quippe puellam ſapientiam appellent, facultas oraculi dãdi ab ſapiẽtia proficiſcitur: quòd plena ſit ignis arbos. Apollo ignis ipſe, utpote ſol, unde lemures & laruas odit, & ſi qua laurus aſtiterit, eminus abiguntur in fugam fuſi. Porrò qui eam in uaticinijs cremant, prædictionis rationem creduntur iniuiſſe. Laurum tradunt ſecundã ualetudinem adferre. proinde folia principibus à populo & caricę prima die Ianuarij menſis donabantur. Quippe cum nec ſacer morbus, nec malus genius negotium exhiberet, ubi laurus adfuiſſet. Quemadmodum nemo icitur fulmine, ubi & ficus & laurus aſſideant. Quoniã &, ut aiunt, Romæ palatium Daphnæ, à lauri cognomento fuit appellitatũ. Præterea Latinum cõmemorãt Circæ filium & ſocerum Aneæ, anteq; illuc Aeneas aduentaſſet, arcem condidiſſe, inibiq; laurum inueniſſe: acropolim, id eſt arcem nominãt ueteres regum tabernaculũ, quod munitionis ſecuritatisq; gratia ſummis urbium cacuminibus ſit extructum. ſed ad rem redeamus. Laurus læui cortice ac tenui ueſtitur: ſpargit radices obliquas, inæquales, quæ ſuapte natura nõ recto tramite progrediantur. perpetua frondet coma, caudice procero, pingui ſucco ſcatẽte, nodis perquã paucis. Fert uuam tam fœcunda q̃ ſterilis, ſed copioſius ſterilis, quam marem aliqui uocant. Fœcunda baccifera, carne in nucleo concepta. Germinat poſt Fauonium, ſed latere germen citat. quapropter celeriter & ſeneſcit & cariem experitur. Algẽtes frigidosq; tractus, ut quæ calida ſit, aſpernat̃: naſci tam ſemine quàm auulſione contendunt, ſiquis ſub latis ſurculis ſerat. Crebras deponere lauros non plus nouenis pedibus diſtantes præcipiunt, ſed facilè degenerãt, nec ſuum ſeruant colorem, adeò ut fructus è rubro niger eueniat, ſicut in Antandro notatum eſt. Vſus ad baculos & ſcipiones, quibus & perpulchris & leuibus nutans caducaq; ſenectus innitatur. Quintilius inſeri poſſe tradit lauros mutuo, item ſorbo & fraxino. Diophanes baccas ſuadet legi circa Decembres Calendas, ſeri uero poſt Martias Idus, uiuiradices transferri menſe octobri. Addit eugeniam, id eſt illuſtrem Romanis dici, uiuis ſepibus quæ uitiarium ambiant, idoneam. Laurus pluribus ſeritur modis. Baccæ menſe Ianuario Aquilonis afflatu ſiccante leguntur, expanduntur q; raræ, ne calefiant aceruo. Poſtea quidam fimo ad ſerendum paratas urina madefaciũt. alij in qualo pedibus in profluente deculcant, donec auferatur cutis, alioquin uligo infeſtat nec patitur naſci. In ſulco repaſtinato palmi altitudine uicenæ ferè aceruatim ponuntur menſe Martio: eædẽ & propagine ſeruntur. Triumphalis talea tantũ, auguſta & baccalis pluribus modis: ab occaſu Aquilę ad occaſum Sagittæ ſeri iubent. Laurus triumphis propriè dicatur, ianitrix Cæſarũ Pontificumq;, quæ ſola & domos exornat, & ante limina excubat. Multa lauri genera tradunt̃. Delphica æquali colore, uiridior, maximis baccis atq; è uiridi rubentibus, dicta quòd ea uictores Delphi coronari ſolebant, ut triumphantes Romæ, quo & triumphalem uocabant ad Cæſaris Auguſti tempora, ut mox dicetur. Cypria folio breui, nigro, per margines imbricato criſpatur. Poſtea acceſſere genera, tinus, quam laurum ſylueſtrem aliqui intelligunt, nõnulli ſui generis arborem. differt colore, q bacca ei cærulea ſit. Acceſſit & regia, quæ cœpit auguſta appellari, ampliſſima & arbore & folio, baccis guſtatu nõ aſpero. Aliqui negãt eandem eſſe, & ſuum genus regię faciũt, quæ longioribus latioribusq; folijs conſpiciatur. Iidem baccaliam alteri aſſignant generi, eamq; dicunt, quæ uulgatiſſima eſt, baccarumq; fertiliſſima. Sterilem uero earum triumphalem, q ea putent triumphantes uſos, à Cæſare Auguſto reiecta delphica. Sterilem & laurum eſſe perhibent, quæ miſſa ſit è cælo eidem Cæſari, altitudine minima, folio criſpo ac breui, rara inuentu. Accedit in topiario opere quæ taxa dicitur, iucũdiſſima, excreſcente in medio folio paruula ueluti lacinia folij. Habetur & ſpadonia mira opacitatis patientia, nanq;

tia.nanqꝫ quantalibet sub umbra solũ implet. Mustax folio maximo flaccidoqꝫ albicat,appellata ꝙ mustaceis subijceret. Delphicam Aelianus è Thessalia Delphos translatam, ab ipsis Tempe scribit, tum cum Apollo dracone sagittis cõfodit. Eandẽ Lactantius grãmaticus tripodẽ quoqꝫ uocari dicit, quoniã ut ait, radices ternas habeat. Apollini dicata, propter triplicẽ uim diuinationis, præteritorũ, præsentiũ, futurorũ. Extra colũnas Herculis in mari nascit̃ frutex, folio laureo, qui eiectus in pumicẽ transfigurat̃. In Heroo sinu parte aquis extante lapidea est, similis tamẽ uirẽti, magnitudo frutici bipedalis. in mari quoqꝫ rubro uiuere eã adfirmãt. Notatũ est in antiquis, nullũ genus lauri in Corsica fuisse, quod nunc satũ ibi prouenit. Laurũ ramo seri posse constat, etsi ueteribus dubitatũ sit. Manu satarum receptarumqꝫ in domos arborũ, fulmine sola nõ icitur. ignes abdicat salis modo crepitu. Pacifera uictoriarum semper index, lætitiæ semper nuncia, ideo militum arma, Pontificum domos, fasces Imperatorum decorat. quod Ouidius non tacuit cum cecinit.

Arbor eris certè dixit mea: semper habebunt
Te coma, te citharæ, te nostræ laure pharetræ.
Tu ducibus lætis aderis, cum læta triumphum
Vox canet, & longas uisent capitolia pompas.
Postibus augustis eadem fidissima custos
Ante fores stabis, mediamqꝫ tuebere quercum.
Vtqꝫ meum intonsis caput est iuuenile capillis,
Tu quoqꝫ perpetuos semper gere frondis honores.

Tiberium principem tonãte cœlo coronari ea solitũ ferunt, cõtra fulminũ metus. In profanis usibus pollui laurũ fas non erat, ut ne propitiandis quidem numinibus accẽdi ex ijs altaria aræ ue debebant. Apollini dicata laurus, ut olea Mineruę. In Iouis tanẽ gremio deponebatur, quoties lætitiã uictoria noua attulerat: id nõ quia perpetuò uiret, nec quia pacifera est, præferenda utiqꝫ myrto & olea, sed quia spectatissima in monte Parnaso. Ideo etiã grata semper Apollini, assuetis eò dona mittere iam & regibus Romanis, teste, ut tradunt, Lucio Bruto, qui lauriferam tellurem illam est osculatus ex responso. Adhibebatur quoqꝫ purificationibus. Testatũqꝫ sit obiter & ramo eam seri, quoniã dubitauere Democritus & Theophrastus. Vnius arborũ latina lingua nomen imponitur uiris. Folia lauro nõ decidunt. proxime Fauoniũ germinat. Laurus pleraqꝫ gignit, uuas suas maximè sterilis, ob idqꝫ mas à quibusdã existimatur. Frigus inimicũ lauro natura fecerat, sed in Olympo copiosior nulla est. Circa Bosphorum Cimmeriũ omni modo laborauit Mithridates & cæteri incolę, sacrorũ certè causa, laurũ habere, sed non potuit impetrari à solo, ut hanc tanqꝫ alienam aduenamqꝫ nutriret, nec ullo cælũ modo flecti potuit, quãqꝫ & arbores punicæ ibi abundant. Si lauro teratur hedera, laurumqꝫ terat eadem, ignis excutietur. itaqꝫ teritur lignũ ligno, flãmamqꝫ concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis, fungi uel foliorum facillimè conceptũ. exploratores hos usus in castris & pastores repererũt. In Ponto circa Heracleã laurus erat, ut prodiderunt literarũ monumentis, quæ tumulũ regis Bebrycum interfecti tegebat, quam uocabant insanã, quoniã siquid ex ea decerptũ inferat̃ nauibus, iurgia fiãt donec abijciatur. Rubigo quidem maxima segetũ pestis abigitur lauri ramis in aruo defixis, transitqꝫ in earũ folia ex aruis. Palumbes, graculi, merulæ, lauri folio annuum fastidiũ purgant. Fit & oleũ ex ea admisto druparũ oleo. Quidam è baccis exprimũt tantum: alij folijs modo: alij folia & corticẽ baccarũ: necnõ styracem addũt, aliosqꝫ odores. Optima ad id latifolia, syluestris, nigra baccis. Laurus excalfactoriam naturam habet emollientemqꝫ. itaqꝫ decoctũ prodest insidentiũ uuluis, uesicæqꝫ uitijs cõuenit. Viride folium leniter substringit, tritum illitu uesparũ, crabronũ & apum ictibus, item serpẽtium uenenis resistit. Inflãmationes omneis cum pane & polenta mitigat. Prodest mẽsibus fœminarum cum oleo coctũ. Cõmanducata per triduũ terna folia liberant à tussi. Quæ tenera sunt trita, collectionibus oculorũ cum ruta, testiũ cum rosaceo, capitis doloribus cũ irino auxiliantur. Eadem suspirijs cum melle trita cõmendant̃. Pota uomitiones mouent. Cortex radicis calculos rumpit, grauidis ipse cauendus, enecãs partus. Iocineri prodest, tribus obolis in uino odorato potus. Baccæ, quæ daphnides Græcis nominantur, magis ꝗ folia calfaciunt. Cum melle uel passo tabescentibus prosunt, eodem modo & omnibus

 thoracis

thoracis rheumatismis. nã & excoquũt pituitã & extrahũt. Aduersus scorpiones ex uino bibuntur. Vitiligines emaculant: epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines & ulcera capitis manantia, & furfures tollunt. cutis prurigine baccarum succus emendat. Auriũ dolori & grauitati instillatur cum uino uetere ac rosaceo: & strepitum, cum eædem sonãt, coercet. Perunctos eo fugiunt uenenata omnia. Prodest & contra uenenatorũ ictus potus. Lauri eius, maximè quæ tenuiora folia habet, baccæ cum uino serpẽtibus, araneis, & scorpionibus aduersanť. Ex oleo linunť lieni, iocineri, gãgrenis cum melle. & in fatigatione etiam aut perfrictiõe, succo eo perungi, nitro adiecto, prodest. Sunt qui celeritati partus multũ conferre putent, radice acetabuli mensura pota in aqua, efficacius recentẽ ꝙ aridam. Quidam aduersus scorpionũ ictus decẽ baccas dari iubent potui, itẽ in remedio iacentis uuæ, quadrantẽ pondo baccarũ foliorum'ue decoqui, in aquæ sextarijs tribus ad tertias, eamq; calidam gargarizare. Laurus delphicæ trita olfactaq; subinde pestilentiæ cõtagia cohibẽt, tanto magis si uranť. Oleum è delphica ad cerata, perfrictiones, discutiẽda neruorũ uitia, laxandos lateris dolores, febresq; frigidas utile est. Item ad aurium dolorẽ in cortice punici tepefactũ. Folia ad ternas aquæ partes decocta, uuã gargarizatu cohibẽt. Alui dolores intestinorũq; finiunt. Tenerrima ex ijs trita in uino papulas pruritusq; noctibus illita delent. Proximè ualent cætera lauri genera. Ex lauri baccis oleũ conficietur hoc modo. Baccas lauri ꝙ plurimas maturitate turgentes in aqua callida discoquere facies, & ubi diu ferbuerint, olei quod ex se dimiserint, supernatãtis undam, pennis leniter cogẽtibus, in uasa transfundes.

Lentiscus. Cap. XCIII.

L Entiscus à Græcis schinos uocata, arbor est roboris magnitudine, sorbi folio, terebinthi odore, acinis syluestris punicẽ rubentibus, ubi maturuerint nigris, tãtisper dũ coquunť rufis. Fertur & alia iunipero similis. Plinius quoq; uideť præter Chiam aliud genus nouisse, lentiscũ Italicã dicens. Ea tradiť folio pistacij, sed minore, per extremitatẽ rubẽte, in summo siliquæ pisorũ, sed corniculi modo intortæ, in quibus resina odoris iucundi cõtineť. Fructus sabuci specie in racemis depẽdet, qui in initio rubet, postea nigrescit. Romæ audio demonstrari in ruderibus, monumẽtisq; folliculis inanibus & deformibus, quibus cõfractis culices euolent frequẽtes. Dioscorides folia dulcis radicis & lentisci cõsimilia fecit. Ter anno floret, & coma pubet perpetua: qua in re sententia Ciceronis subsignatur, id attestante eius carmine. 3

Iam uero semper uiridis semperq; grauata
Lentiscus, triplici solita est grandescere fœtu:
Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

Resinam ubiq; sudat, mastichen uerò dictã in Chio tantũ insula ferè. Arborum succo manantium, quæ picẽ resinamq; ferant, in Oriente optimã tenuissimamq; post terebinthum lentisci fundunt, quam & masticẽ uocant. Baccam etiã profert, ubi cura quoq; lentisco adhibebať, ne quid nõ hominis uẽtri natum esse uideať. Resina lentiscina in Chio mastice est. Importatur & ex India quadã è spina mastiche, item ex Arabia, lamam uocant. Sed ex Asia Græciaq; ueræ ꝙ simillima. Theophrastus ixinam spinam reddere masticẽ autor est. Ex lentisco Chia gummi modo nasciť nigra & candida. Ex Ponto quoq; uenit bituminis similior. Laudatissima Chia candida. Galenus duo genera colligit, nigrã & candidam, nigram Aegyptiam, candidam Chiam uocari prodens. Ex Aegyptia unguentum aut oleum fieri solere negat. Diligentiores nigram quæ in Ponto bitumini similis gigniť pici ad uasa uino cõdendo miscebant. Lentisci baccas schinides appellauit Hippocrates. Mastiche Plinio adulterať ut thura, Dioscoridi thure & resina. Lauditissima inter oẽs Chia, cãdida. Mastichen caldam esse cum humore quodam prodidit Aetius. Iis auxiliatur quibus lenta coijt pituita. pituitosum exigit humorẽ, si quis quaternum sextularum põdere deuorarit. hoc modo sumpta, alui deiectionẽ molitur. prodest refrictionibus stomachi nõ indicta modo, sed foris quoq; illita. Idem oleum ex ea factũ præstat. Lentisci & arbores, & cortex, & semẽ astringendi naturã habent: lachryma urinam ciunt, aluum sistũt. Decoctum 5 eorum ulceribus quæ serpunt, fotu auxiliatur. Illinitur & in humidis & igni sacro. gingiuas utiliter colluit. Folia dentibus in dolore atteruntur, mobiles decocti iure proluuntur. capillũ tingũt. Tenera inflãmatis oculis illitu sunt auxilio. Lachryma sedis uitijs prodest cum quid

cum quid ſiccari excalfieri'ue ſit opus. Exprimitur ſuccus è cortice, folijs, radice, cũ aqua percoctis: abiectiſq; ijs, aqua denuo coquitur, dum mellis referat craſſitudinẽ. huic uis inſpiſſandi. Sanguinem reijcientibus, alui profuſionibus, dyſentericis bibendus datur. Prodeſt contra ſanguinẽ mulieribus erumpẽtem, & ad uuluæ ſediſq; procidentiam: in totum acaciæ & hypociſthidis more in uſu reſpondet. Eadem præſtat detritorum foliorũ ſuccus. Decoctorum fotu caua cõplentur, oſſa confracta reſarciuntur, abundantia menſiũ in fœminis ſiſtitur, ulcera quę depaſcunt, arcentur. Idem urinas pellit, motus dentiũ collutione ſtabilit. Virentia ſurculorũ cremia calamiſtri uice dentibus atterunt, exteruntq; eos. Decoctum è lachryma ſtomacho utile, ructũ & urinã ciens. Lentiſcus reſinã fundit, quæ lentiſcina & aliquibus maſtiche cognominatur. Additur in dentifricia, & illitiones ad exterendam cutem in facie, item ad replicandas palpebras. Adhibetur ſanguinẽ reijcientibus, tuſſi ueteri. cõmanducata ſuauitatem halitus cõmendat, gingiuas reprimit: medetur attritis pedibus cum cera, & cum aqua uirilia fouentur. Laudatiſſima copioſiſſimaq; in Chio inſula. Probatᷓ quæ ignis fulgore ſplendida, candorem ceræ tyrrhenicæ præferens, retorrida, odorata, friabilis: improbatur uiridis. adulteratur thure permiſto reſinaq;.

Liguſtrum. Cap. XCIIII

Liguſtrum arbos eſt folijs oleę latioribus, mollioribus, colore uiridioribus: flore muſcaceo, candido, odorato, ſemine atro, non abſimili ſabucino acino. Naſcitur Aſcalone Iudææ laudatiſſima, item Canopo. Cyprum quidam, ut Plinius inquit, eſſe dicunt arborẽ, quæ in Italia liguſtrũ uocatur, folijs ziziphi, ſemine coriandri, flore candido, odorato. Coquitur flos in oleo premiturq;, fitq; quod Cyprinum uocatur. Optimum habetur è Canopica, in ripis Nili nata, ſecũdum Aſcalone Iudææ, tertium Cypro inſula, odoris ſuauitate. Cæterũ liguſtrum apud nos eadem arbor eſt, quæ in Oriente & Græcia cyprus, Gallis *troena*, meis Sueſſionibus *druyna*, officinis ad barbaros deſinẽtibus tum *alcãna*, tum *henne*: ſiquidem ea folijs eſt oleæ latioribus, mollioribus, magiſq; herbaceis, albo flore, muſcoſo, quo decuſſo ſemen reſtat nigrum, in pilulis racematim cohęrẽs, effigie coriandri, ſabuci magnitudine. nihil frequentius in uepribus occurrit, nihilq; crebrius in dumetis inuenitur: quo magis miror cyprini tam cõmodũ obſoleuiſſe uſum, quo ferè omnia ueterũ monumẽta ſcatent. Facile tamen fuerit & oleũ & unguentũ in uſum reuocare, cum paſſim arbos naſcatᷓ. Liguſtra teſſeris utiliſſima: pueri bacculis inficiunt decoctis in aqua, & atramenti loco ſcriptitãt, ſed pictura in cæruleum quadam tenus ſpectat. Pro flore Virgilius uſurpauit ita canens,

Alba liguſtra cadunt, uaccinia nigra leguntur.

Cypri, id eſt liguſtri florem Plutarchus putat corollis intorquendũ, ꝙ placidũ ſuauemq; ſomnũ potoribus accerſat, quippe qui lenem auram & mitem expiret, quæ temulentorũ ſalebroſas aſpritudines ſenſim læuiget, ita ut cõciliata tranquillitate hebes crapula retundatur, & caloris officio percoquatur. Non paruo in errore uerſantur, qui arbuſculam, ſeu uerius fruticem à pleriſq; caprifoliũ, ꝙ libenter capellæ eius folio ueſcantur, appellatũ putent eſſe liguſtrũ: in qua fuere ſentẽtia nõnulli noſtræ ætatis uiri & doctrina & ingenio celebres, qui planè (pace tamen eorum dixerim) deſciſcunt à ueritate, cum caprifolium noſtris tum herbarijs, tũ officinis hac facie demonſtretᷓ. Amplexicaulis frutex, ramulis lignoſis, rufis, geminis, per interualla umbilicatis folijs à terra cæſijs, ſupernè uiridibus, mollibus, hederæ baccis, ſeu myrti ſylueſtris, in cacumine duobus folijs tunicato, ita ut difficulter eruatur, radice craſſa, in aruis & ſepibus uiuis ſe conuoluens quibuſcunq; aſſidẽtibus fruticũ adminiculis. eandem uocant *matriſiluiam* officinæ. Flos in eo candidus conſpicitur, fabæ non diſſimilis, atq; in folium procũbens: quæ periclymeni propria traduntur. Itaq; liguſtrum & caprifoliũ uulgo dictum, in tanta ſunt ſuarum partiũ diſcordia, ut ne ulla quidem germanitate coniungi poſſint. nanq; liguſtrũ in arbuſculam adoleſcit, quæ ſuo freta robore nullo fulcitur pedamento. Caprifoliũ ſimplici frutice prorepit, conuoluens ſe quibuſcũq; arborum caudicibus, ita ut niſi alterius ope fruatur, caducum in terram ſerpat, niſi nactum fruticem uel arbuſculã qua nitatur: tum crebro ſe torquet uolumine, ut caudicibus arborum ſtatuminũ uice, & ramis quaſi humeris fultum, ſuſtentata flexili imbecillitate firmetur. Flos huic fabaginus cernitur, illi muſcaceus, exilis: utriq; albet. Foliũ huic he

deraceum,illi oleaginum tribuit̃:huic baccæ hederę rubro colore nitent,illi ſabucini acini
atro colore ſplendeſcunt.hęc ſuo cõplexu uepreta uiuasq; ſepes irretit,illud liberum nul-
lo alterius fruticis iutum fauore dumetis inſurgit. Vtriuſq; tamen decocto os colluit̃,cum
ipſum aphthæ fœdis ulcerib.obſidẽt.Multo magis inſimulant̃, qui liguſtrum conuoluuli
florem eſſe prodant, in qua ſententia eſt Seruius grammaticus , qui liguſtrum florem eſſe
ſcribit candidiſſimum ac uiliſſimum qui in conuoluulo herba naſcitur . Sed euidentior er
ror , ꝗ ut explodi mereatur;quum conuoluuli flos prægrandis ſit, &, ut uerbis utar Pli-
nij, quaſi rudimẽtum naturę lilia facere condiſcentis. Flos liguſtri perꝗ exilis eſt,muſcoſa
facie,ut iam dictum eſt. Sic hallucinant̃ literatores pleriq;, hunc conuoluuli florem ligu-
ſtrum intelligentes,falſi,ut arbitror,ꝙ apud quoſdam ſuo uernaculo ſermone flos ille uul
go licet perperam,dicit̃ liguſtrum, ſic uulgi authoritate freti nõ immerito decipiunt̃.non
ſemper latinæ linguæ ſermo reſpondet uernaculus. Natura liguſtri folijs aſtrictoria,unde
cõmanducata oris ulceribus opitulant̃, eadem illita feruidis collectionibus carbunculisq;
medentur.decocto eorum fouent̃ ambuſta:ipſa rufant capillum, modo in radiculæ ſucco
maduerint. Flos capitis dolores ſedat cũ aceto illitus fronti. Succus eius neruis, articulis,
quos humor impleuit,auxiliat̃.Folia ubiq; ueteri ulceri cum ſalis mica & oris exulceratio
ni proſunt. Sanant gallinaceorum pituitas acini:pollent & contra phthiriaſim, item cõtra
intertrigines. Fit ex eo cyprinum oleum,quod excalfacit,emollit neruos, quoniam non-
nulla quæ feruenti natura ſunt prædita, ſibi adſciſcat.

Lotus arbor. Cap. XCV.

LOtus arbor,quã Aphri celtin, Latini fabã græcã, Græcum uulgus anacaca
beam,ut Aetius eſt autor,Italia hodie tũ amarenũ,tum põgeracum,tum ui-
ſciulũ,quidã acrifolium,alij ciceraginẽ,Galli *alyſam* & *alyſerum* appellãt. Infra
pyri magnitudinẽ ſubſidet,breui caudice , cacũine ramoſo , cortice aſpectu
grato,atra materie,folio ilicis niſi diſſectũ eſſet.Fructui maturo lute⁹ colos,
fabæ magnitudo,iucũdus odor,ceraſi ferè natura,radice magis ꝗ lignũ nigra. Lotus The
ophraſto proprium genus præſtat,pyri magnitudine,aut paulo infra,inciſurę in folio cre-
briores,alioquin ilicis uiderẽtur,ſpiſſa,nigra & ferè enodi materie,lignoq; macilento, du-
ra medulla. Differẽtiæ generum plures,eæq; maximè fructibus diſcretæ conſtant. Ampli
tudo fabæ pomo, color croci, ſed ante maturitatẽ alius atq; alius ſicut in uuis. Naſcitur in 3
ramis dẽſum myrti modo,nõ ut in Italia ceraſi,ut Plinius addit,inter ſeſe aduerſum. Man-
ditur, ut idẽ Theophraſtus eſt author,inter Lotophagos, innocua dulcedine ſuauitateq;,
nec uentris ſentire morbos ferunt,qui eo ſubinde ueſcantur:iucundius meliusq; ſine inte
riore nucleo,qui in alterutro genere oſſeus uidetur. Vinũ eo exprimitur. Tanta uerò fru-
ctus & arboris copia narratur, ut exercitũ Ophelli Carthaginẽ petentis in commeatuum
defectu pauerit.numeroſa in Pharide inſula Lotophagorũ, nec paucior in cõtinenti, ſed
multo largior. Plurima in Aphrica ad nos ſpectãte. Heſperidũ lotos ab ea quæ Lotopha-
gis naſcitur,diſtat,ut qua ligni uice utantur ad urẽdum. Non deſunt,qui fruticoſam ramo
ſamq; arborẽ eſſe tradant, caudice firmo ac fideli, fructu qui nuce obducitur foris minimè
carnoſo ſed pelliculari & cuticulaceo, nec cibo tam dulci quã guſtu, aliàs iucundo. Vinũ 4
quod ex eo cõficitur,ultra binos ternos'ue dies negant durare , à quo tempore ſtatim aco
rem cõtrahit:ſuauiorem itaq; fructum apud Lotophagos haberi. Sed materia Cyrenaicæ
præfertur.Radici nigritia maior ꝗ ligno, denſitas minor ꝗ hebeno , & poſt buxum ſum-
ma redditur, certatq; ferè medulla eius cum buxi ſpiſſitudine, ita ut ex reliquis ei prima-
tus detur.uerũ ad pauciora cõmodior. Vtilitas radici quàm ligno minor:quippe cum tan-
tum ad pugiones & glutinamenta uſui ſit:lignum tibijs & alijs pleriſq; expetatur. Medul
lam habere lotũ,qua multi carere putãt,conſtat argumento, quod ea ualuarũ ſumptuoſa
rũ cardines factitare ſolẽt artifices, & ſimulacra ſculpere,quod nõ capiat rimas.hæc Theo
phraſtus. Sunt qui breuẽ tradant arborẽ,ut Polybius, qui & uidiſſe ſe teſtatur, ſpinis aſpe
ram,folio uirenti,quale rhamno,tantũ profundiore latioreq;,fructu candidæ myrti per ini 5
tia,proceſſu puniceo, magnitudine oliuæ,ſed rotundo:eum cibo familiæ tundi cũ nucleo
qui per exiguus ei eſt, ſeruari conditũ : eundem nucleum herilibus menſis eximi. Saporẽ
fici & phœnicobalani ineſſe pomo:ſed præſtantiori odore,uinum & acetũ inde fieri. Cor
nelius

nelius Nepos tradit uinum quod exprimitur simile mulso, quod ultra denos dies inficiatur idem durare, baccasq; cum siliqua ad cibos dolijs condi. Sunt qui biduo triduóue acescere uinum scribant. Aphrica quà uergit ad nos, insignem lotum arborem gignit, quã uocant celtin, & ipsam Italiæ familiarem. Præcipua est circa Sirtes atq; Nasamones, fructu tam dulci, ut nomen etiã genti terræq; dederit, nimis hospitali aduenarũ obliuione patrię. Iam & in Gallia nascitur, cęterũ mutato solo cæloq;, à grata illa fructuũ dulcedine degenerãs. Exercitus pastos fructu eo accepimus ultro citroq; cõmeantes per Asiã. Baccas cum nucleo & callo cõtusas ad cibos cadis cõdebant ueteres. Lotos, siue faba græca, quã à sua uitate fructus syluestris quidẽ, sed cerasorũ penè natura, loton appellant, præcipuè domibus expetitur, ramorũ petulãtia, breui caudice, latissima expatiantiũ umbra, & in uicinas domos transilientium. nulli opacitas breuior, nec aufert solem hyeme decidentibus folijs: nulli cortex iucundior aut oculos excipiens blandius: nulli rami longiores ualidioresq; aut plures, ut dixisse totidẽ arbores liceat. Particulatim lotus fructificat, non ab utroq; sui germine: quod & in alijs quibusdã notatũ est. Ludicræ tibiæ fieri cœptæ sunt è ligno, cui colos nigritia placens, ad cantus tibiarũ expetito: è radice cultellis capulos, breuesq; alios usus excogitãt. Materies nec cariẽ nec uetustatẽ noscit. Viuax est arbor, & æquæua quibusdam urbibus. Durauit, ut fertur, ab Vrbis Aede cõdita (incertũ quãtum ipsa fuerit uetustior) longissimo arborum æuo, ad Neronis incendia, adhuc iuuenis uiridisq; uictura, nisi princeps ille arboris accelerasset mortẽ. Quantũ pertinet ad nomenclaturã, sunt qui fabam appellent Syriacã, nympha in arborẽ sui nominis conuersa, quam priapus fagientem cõprimere quęsisset, ut fabulantur. Padi accolæ baccam Syriacã adhuc appellant. &, ut audio, Romæ uulgo arbor illa puls Syriaca nominatur. Anacacabeã uulgò apud Græcos dici, & fructũ anacacabon, author est Aetius. Cenomani hodie uocãt *calamum*, quod lignum cœptũ est pertundi, ut tibię factitarentur, reiectis propter nimiã difficultatem arundinibus. Recentiores certè acrifoliũ pro faba, siue, quod idem est, loto arbore capiũt. Acrifolium tamen Macrobius inter infaustas arbores numerat, contrà lotum felicẽ esse tradit: quare aliud acrifoliũ à loto putauit: nec aquifoliũ legi posse crediderim, quod ilex sit quæ felicibus annumeratur. Fabam græcam Latinis dici putauerim, ꝙ fructus tuberculo fabæ grãdescat, & sua grata dulcedine cibis placeat. Dioscoridi lotus magnitudine iustæ arboris adolescit, fructu maiore ꝗ̃ piperis, dulci, grueolente, qui edẽdo sit & utilis stomacho. Mauritanæ familiæ authores in duo dispescũt, genera, alterũ læue, alterũ spinis acutis horret, utriq; folia lata & aliquantũ rotunda. Fructus sua mira dulcedine opiparas regũ mensas exhilarãt, osq; mandentiũ odoris suauitate commendant. Cur rusticis *alysa* baccę & arbor *alyserum* dicatur, haud cõpertum habeo, nisi forsitã indissolubili ligno, & ob hoc ad ludicras fistulas nato. Fructus si copiosior estur, ebrietatẽ repręsentari uolunt. Lotos, quæ faba græca nostris appellatur, aluum baccis sistit. Ramenta ligni decocta in uino, potu infusuq; prosunt dysentericis, abundantibus menstruis, uertigini, comitialibus. Rufant capillũ, defluentẽq; cohibent. Mirũ ijs ramentis nihil esse amarius, fructuq; dulcius, qui stomacho sit utilis, & citã aluũ supprimat. Fit è scobe eius medicamentũ, ex aqua myrti subacta, & diuisa in pastillos dysentericis utilissimũ, pondere uictoriati potum cum aquæ cyathis tribus.

Malus. Cap. XCVI

MAlus, quæ Græcis melea, Gallis à pomis ferendis ferè nomen retinet: arbor est uulgo notior quàm ut explicari debeat, se confestim in ramos spargens, unico caudice, cortice læui, folio oblongo, neque nõ mucronato carnosoq;, flore foliato, supra fructum insidente, radicibus paucis summæ telluri cohęrentibus, pomis magna ex parte rotũdis, semper uerò callosis, & quà solem spectant puniceis, seminibus intus discretis, cõtinente tunica uestitis. Latere malus germinat, serotino pullulatu. facillimè fructum ante maturitatem perdit, cum multis pateat iniurijs, sed uerna, utpote imbecilla, offensis omnibus longè oportunior. Fructum reddit primis frigoribus, ex annotinis surculis fructifica, & ex nouellis item, si qua fuerit bifera. suo fructu sata degenerat. Breuissima malis uita, & præcocibus & uernis breuior quàm serotinis, dulcibus quàm acidis. sed ut cito occidit, ita uelociter crescit. Fissuræ uulnus caudex accipit, nec tamen more cæterorũ emoritur. Corticis læuore nitet, peculiaresq; nodos ha

bet belluatã facie, ut Theophraſtus ſcribit, ſed prægrãdi uno, alijs circa eum puſillis compluribus. Sentit frequenter arbor uermiculationẽ, atq; uredine locis cõcauis & quę à uenti perflatu ſilent, infeſtatur. interdũ & ſyderatione tentatur. Fructu & in planis contra cęterarũ morem præſtat. Humor ei aquoſus. deſcendit in plana, ſubit & in montoſa. Malos ſerere nouẽ pedibus paulo diſtantiores præcipiunt. Biferæ in ijs quædã ſicut & pręcoces, item ſylueſtris bifera. ſequens eius fructus poſt Arcturũ in apricis maximè. celerrimè ſeneſcit, & in ſenecta deteriorẽ fructum gignit. nanq; minora poma proueniũt, & uermiculis obnoxia, quoniã & in ipſa arbore naſcũtur. Malũ inſeri Cato iubet per uer, & poſt ſolſtitium, diebus quinquaginta poſt uindemiam. Serendi tempus æſtiuis malis diſtribuitur poſt mediã hyemem ad idus Februarias: ramis ſata, rarius emergit. Duobus anni tempori 1
bus, ut Anatolius ſcriptũ reliquit, mali feruntur, uere & autumno, ſed locis quibus humorem natura non ſuppeditat, autumno ſatę poſt imbres melius cõualeſcunt. amant lætum, pingue & pullũ ſolum. Frigidis tractibus gaudẽt, nec in humectis ſedem recuſant. nõ erodẽtur à uermibus, ſi circũſita fuerit ſcylla. Vermes à ſuillo ſtercore miſto humanæ urinæ, & radicibus offuſo extinguuntur. ſiquidẽ mali mirũ in modum lotio recreantur, cuius rigatu crebro non parum eas adiuuari certũ eſt. Sunt qui caprinũ fimum urinę adijciant, & ueteris uini fecem radicibus infundant, ut dulciorẽ creent fructum. Morbos abiges, ſi aſinino ſtercore in aqua macerato ſex diebus, occiduo ſole rigaueris. Amat ex interuallis rigationes, quoad germinet. Si cupis ut pomorũ abundantiã miniſtret, nec numeroſam prolem perdat, diſſectũ plumbei tubi patulũ os, ſic ut circulũ ducat, caudici altitudine pedis à 2
terra ſtrictim obducito: & quũ mala cœperint adoleſcere, torquem hunc eximito. id quotannis eſt faciundũ, ut ubertatem fœcundã concipiat. Lacertæ uiridis felle ſi perungatur caudex, poma nõ putreſcent. Generoſiſſimæ quæq; malorũ plantæ radicibus non uiduæ ſcrobibus humandæ, ſic ut cacumen tantũ ſuper terrã relinquatur extare. Radices taurino felle oblinendæ: ſiquidem celerrimè uermiũ iniuriam arbos ſentit. qui ſi negotiũ exhibeant, ęreo clauo fodicandus atq; uellicãdus cortex, donec mucrone tacti radãtur, ſed ulcerata loca bubulũ fimum obducat: ſic ſemel raſi non ultra naſcẽtur. Si caduca ſint poma, fiſſæ radici lapis impactus ea retinebit. Si ſpiſſa poma ramos onerabunt, interlegẽda quæ uitioſa uidebuntur: ſic generoſa copioſiore alimento fulta maiori luxuriabunt incremento, uitioſis amplius alimoniã non ſurripiẽtibus, ſuccusq; qui ingratè his poſſet impendi, 3
ad meliora tandẽ uertatur. Vermiculoſa poma ſolũ aridum parit. Putatio apta eſt, ut et arida & malè nata tollantur. Cito ſenectã experitur hæc arbor, quo tempore degenerat. Malus, ut Diophanes poſteritatis memoriæ tradidit, inſeritur pyro ſylueſtri, cotoneo, ex qua miſcella, quę Athenienſes melimela nominãt, hoc eſt mellita & dulcia mala, creãtur: item platano, unde rubra naſcuntur. Didymus in cõmentarijs quæ de re ruſtica reliquit, iubet & malum pruno damaſcenæ inſerendã, quæ ſi citrio inſita comprehenderit, toto anno pomiferam reddi pollicetur. Rationem adferet Berytius, qua rubra poma naſcantur. Arbor urinæ rigatu ſatietur & rubra prodibunt. Sunt qui ad hunc modũ malis rubrum colorem moliantur. Palo in terram defixo, fructiferos ramos citra uulnus incuruantes illigant, & iuxta uel ſcrobiculos uel uaſa complent aqua, obſeruãtes ut meridie cõcidens in aquam, 4
ſolis radius calidum euocet uaporem, qui refractu quodam in pomum reſiliens, rubrum colorem conciliet. Non deſunt, qui ſub arbores roſas ſerant, ſic rubra poma dari promittunt. Malorum plura ſunt genera. de citreis in ſua arbore dictum eſt, medicam Græci uocant patriæ nomine. Tuberum duo genera, candidum, & colore ſericum uocatum. Papinius tuberes & zizipha, hæc ex Africa, illa è Syria nouiſſimis Auguſti temporibus inuexit, in caſtris ſata & aggeribus præcipuè decora, baccis ſimiliora quàm malis. Quemadmodum Græci tuberas ipſas appellent, uix poſſum coniectura conſequi, niſi eas quis ſerica uocare putet. Parui ſucci poma, nec concoctioni, nec ſtomacho facilia, ut tradit Galenus, exiguumq; corporibus alimoniũ præbentia, ſed ſolum inſipiẽtibus & effrenatis pueris, ac malacia muliebri cibo expetita: quare nihil ad ſecundã ualetudinẽ tuendam, aut abi 5
gendos morbos ualere Galenus teſtat. Serica Galeno fuerũt, quę alio nomine zizipha dicunt. officinę barbaros imitatę *iuiubas* hodie nominãt, de quibus ſuo loco dicendũ erit. Sed peregrina erãt & zizipha & tuberes, quę ex Africa uenerũt in Italiã. Sunt et in Veronẽſi

agro na-

agro nascentia, quę peculiari nomine lanata appellantur, quod ea lanugo ut struthea obduceret, nulla alia cõmendatione insignia. Ab inuentoribus etiã nuncupant, à quibus habent originẽ, à Manlio manliana, à Matio matiana, à Claudio claudiana, quibus color rubens. appiana, quibus odor & magnitudo cotoneorũ, insito cotoneo, ab Appio è Claudia gente, claudiana sunt cognominata. Sunt & septiana rotũditate insignia ab inuentore liberti no. Cato adijcit quiriana & cõditiua, quæ dolijs cõdantur, scantianaq́. Sunt & parua quędam gratissimi saporis, quæ petisia nominãtur. Patrias nobilitauere camerina & græcula, cætera è causis traxere nomen germanitatis, cohærentia gemella, nunquam in fœtu singula: à colore serica, à gentili cognatione melapia, à celeritate mitescendi mustea, quæ nunc melimela dicũtur à sapore melleo. Orbiculata ex figura orbis in rotunditatẽ circũacti, à mammarum effigie orthomastica, à conditione castrati seminis, quæ spadonia nominãt, uel gemella à folijs: foliũ enim unum aliquando & geminũ erumpit è latere medio. à corrugationis celeritate pãnucea, quæ quàm citissimè in rugas marcescãt, ab importuno tumore pulmonea, stolidè enim tumescũt. Sunt quibus color sanguineus, origine ex mori insitu tracta. Cunctis uerò quæ fuerũt à sole partes, rubent. Sunt & parua grati saporis atq; etiã acutiora odore, syluestria, peculiari acerbitatis improbitatisq́; conuitio, quibus uis tanta ut etiã aciem gladij pręstringat. Daca ferè uilissima, aduẽtu prima, decerpiq́; properantia. Pomorum inuentionẽ Athenæus Libero patri assignauit. quod & Theocritus Syracusius testatur, malũ in sinu seruare prodẽs. Subscribit huic iudicio Neoptolemus Parianus in Dionysiade, qui inuenta à Baccho mala, ut & reliquos mollis calli fructus cõmemorat. Diphilus author est, uiridia mala quæ nondũ ad maturitatem deuenerũt, noxium parere succũ, bilẽ & morbos creare, causas horroris adferre: ex ijs quæ maturitatẽ consequũtur, melioris succi dulcia, & facilius aluo excernuntur, ut quæ minori acerbitate sint prædita. Acida improbũ gignũt humorẽ, & magis substringũt. Faciliora stomacho creduntur, quæ ex leni acremẽto dulcescunt. Orbiculata iucunda quadã substrictione placent ori, & à stomacho gratiã ineunt, quæ mordiana uocãtur, optima in Apolloniate agro, qui Mordius cognominatur, orbiculatis similitudine respondẽt. Setania & insuper platania bonũ creant succũ, sed uentri aduersantur. austera è dulci sunt aphratomela, odorata hæc, & carnẽ habent asperã, & squalentẽ ut cotonea. Sunt & phaulia, & quæ delphica Græci uocant. Habẽtur & Hesperidũ mala, quæ Lacedæmoniorũ dijs olim dicabãt, suaui, ut Pamphilus tradit, odore: sed ingustabili pomo. Sunt & matiana ex uico Aquileiẽsi, ut Athenęus scriptũ reliquit, sub ipsas Alpes cõdito. Iis nõ longè cedũt quæ in Gangris Paphlagoniæ urbe nascũtur. Gręci etiã corinthiaca è Sidunte uico celebrãt. nominantur & laconica, & erina à uere dicta, sicut à lanugine chnodia, lanatis supradictis nõ planè dissimilia. & ut sũmatim Cloatius diligẽter enumerauit, genera sunt, armeniũ, cotoneũ, citreum, couimelliũ, conditiuum, musteũ, martianũ, orbiculatũ, ograminũ, præcox, puniceũ, punicũ, persicũ, quirianum, prosinũ rubrum, scandianũ, syluestre, sirutiũ, tybur, uerianũ. Porrò Gallis pomorũ differentiæ propemodũ innumeræ, quãdo etsi ueteres hæc genera malorũ annotauerint, posteritas miscella insitione antiquitatẽ longè uicit. In Gallia principatũ obtinẽt, quæ *capendua* uulgo uocãt, sui saporis, uerũ adeò grati, ut & trans maria uæneant: gestatũ plus quàm alicui sit credibile, tolerãt, in tãta suauitate minime fugacia, magnitudine media, colore cũ maturuerint luteo, suaui odore, sed angusto, quo tamen animus exhilaret: cartilagine corporis dura, ut quæ possint in annũ protelari. Sæpe & bima uidimus. Secundas partes sibi uendicãt quæ ab Ambianẽsi municipio *rambura* uulgus nominat, prægrãdia, rotunda, callo fragili, tenero, ut quæ uentorum flatu deturbata in parteis desiliãt, mira & suauitate gustûs & teneritudine, ita ut in ore frusta liquescãt: sed ut fugiẽtia, diu seruari nõ possunt, neque ferè ad exitũ autumni prorogãtur. Proxima sunt, nec eis suauitate cedentia, quæ uulgo *passipoma* nominantur, quod cum reliquis omnibus de primatu certarent, nisi tam fugacia noscerẽtur, inde uernaculũ nomen ductũ est: mediocri magnitudine, turbinatiore figura, carne suaui, pretenera, gustu perquàm iucundo, semine per maturitatẽ in utero sonãte. Sed ut mire placent, ita cito fugiunt. Accedunt quæ *paradisiana*, quasi cælitus missa, nominantur, preparua, mellea dulcedine, precoci celeritate, quasi uerna, cõcretu pauco. ea malacijs pręgnantiũ expetunt, omnium ferè pomorũ fugacissima. Alia dulcia, callo corporis duriore,

rotunda

rotunda, quæ ob ſui nimiam dulcedinem, à palato moroſiore laborantiũ faſtidiuntur, e
putauerim eſſe quę melimela dicuntur à melleo ſapore. eadem à celeritate miteſcendi mu
ſtea, ut inquit Varro, uocabãtur. Muſtea ſanè ueteres appellabant, id quod nos præcocia
Acida uulgus noſtrum *malacria* ab ſaporis acremento nuncupat, oblongiora, dura carne
ex acerbo leniter aceſcente. Annum hæc ſæpius durant, ægris ad inuitandã elangueſcen-
tem appetentiã nonnunꝙ conceſſa. Alia *caſtinia*, auſteriore guſtu, dura uelut caſtaneę car-
tilagine, mediocri magnitudine, oblõga. Alia uulgo *francetura*, rotundo habitu & amplo,
duriore callo, grata acerbitate, quæ tãdem in dulcedinẽ degeneret. ea diu ſeruari poſſunt
& annicula ſępe reperiuntur. Sed & *rubelliana*, ſanguineo cortice, carne intus friabili, ſapo
re nõ ingrato, & ex auſtero ſubdulci, nec cito fugientia. Reliqua nõ pigeret nominatim
perſequi, ſi uel ſuis conditoribus propagare memoriã, aut cultoribus uel gloriã uel utilita
tem parere poſſent. Verum in tanta pomorũ nomenclatione, fereꝙ nationibus omnibus
uaria, in tantiſꝙ inſitionũ adulterijs, perfacilè quis fallitur. Porrò genera quę quotidie no
uo inſitionis ingenio prodeunt, nec ſcribi, nec in tanta gentiliũ uocabulorũ diſcordia per-
notari plane queunt, ea tamen obiter, ut quæ Gallico uulgo peculiaria naſcantur, retuli-
mus. Poma ſeminis nigrore maturitatem fatentur. Colliguntur poſt ęquinoctiũ autumna
le, nec ante ſextamdecimã lunam. cadiua ſeparanda. Seruantur poma tabulatis loco frigi
do, ſeptentrionalibus feneſtris, quæ ſereno die lucem accipiant patentes. Auſtri ſpeculari
bus arcendi, Aquilonis afflatu deturpãtur rugis. Stramentis, ſtoreis, paleisúe ſubſternun-
tur. Rara cõponuntur, ut limites parui ſpiritum æqualẽ accipiant. Minimũ melimela du-
rant, plurimũ camerina, quæ ut ſcantiana quoꝙ ſerotina ſunt, & gelu matureſcunt ad hye
mem uſꝙ pendentia in parente. Mala Marcus Varro folijs ficulneis præterꝙ cadiuis ſin-
gula conuolui iubet, ciſtiſꝙ uitilibus cõdi, uel creta figlinarum illini. Poma longo tempo-
re durabũt, ſi, ut Diophanes ſuadet, uegeta legantur. ſed obſeruationem deſiderant, ut ma
nu decerpantur illæſa, & fuco id eſt muſco marino ſingula conuoluantur, ſic ut undique
cooperiantur, interiecto quoꝙ eodẽ, ne ſeſe ulla ex parte contingant. ſic patinis indito o-
perculo clauſa, tabulato frigoribus obuerſo, quo neque fumus, neꝙ teterrimus perueniat
odor collocentur. Si deſit ficus, ſingulæ arculæ ſingulis pomis ſunt aſſignandæ. nam una
clauſa diuerſa genera diſcordant, & celerius uitiantur. Sunt qui creta figulina ſingula cru
ſtent, quę poſtꝙ occalluerit, incolumia ſeruantur, folijs nucum ſubter expoſitis, quo ſub-
ſtratu, & odori & colori perꝙ bellè conſulitur. Melius cedet, ſi frondibus nucum non ca-
ducis ſingula conuoluantur. Cuſtodiuntur in olla fictili cera interius inducta. A putrilagi
nis labe uindicantur, hordei aceruis obruta. Seruantur quoꝙ fidelijs fictilibus non pica-
tis, effracto fundo, & excluſo ſpiritu, ſed ad id muneris integra & lecta manu, quæ nõ ſen
ſerint uetuſtatem, deligantur: ijs fideliæ ad fauces uſꝙ cõpleantur, & pyxacantha aut quo
uis alio ſpiracula uaſis diligenter obturentur: ſed hyemem totam in parentis ſurculo pen-
ſilia cohæreant: taliaꝙ inuenientur poma, qualia fuerant cõdita. hoc experientia quadam
accepiſſe teſtatur idem Diophanes. Seruantur quoꝙ ſingula ficulneis frondibus ſiccis in
uoluta, ſi deinde luto uel argilla cãdida linantur, & ſoli, quoad cruſtam duret, credantur,
tunc talia permanent qualia cõcluduntur. Poma dolijs muſti mergũtur, atꝙ ita clauſa per
durant, & à fece ſeruata uini ſuauitatẽ ſupra modum cõmendant. Item cõduntur mala pa
tinis fictilibus fluitantia, quo genere & uino odor acquirit. Porrò ſeruãda poma caniſtris,
uel uimineis ciſtis componuntur, & mundo tomento obruuntur. Hyberna poma ſemini
bus ut uuæ demerguntur. Non putreſcunt poma, quorum cacumina uirentis ſatyrij her-
ba fuerint illita. hæc Diophanes. Alij ſtramentis prius in crate ſubiectis, in cumulos ſecre
ta diſponunt, qui frequẽti diuiſione ſeparentur. Alij in uaſculis fictilibus picatis claudi iu-
bent. Alij argilla cruſtãt, aut ſolos pediculos creta figlinarũ adlinunt; alij in tabulis ſubſtra
ta palea diſponunt, & ſupernè ſtramentis operiunt. Mala rotunda quæ orbiculata dicun-
tur, ſine cura toto anno ſe ſeruare poſſunt. alij in puteo uel ciſterna uaſa fictilia mergunt,
quibus diligẽter picatis & clauſis mala cõmittuntur. alij illæſa tantũ pediculis eorũ feruen
ti pice merſis, ſupra tabulatũ ex ordine diſponũt. Pleriꝙ ſcobem populneũ uel abiegnum
inter mala diffundunt. reponenda tamen ſic, ut floſculi ſurſum, & pediculi deorſum ſpe-
ctent, quemadmodũ in arbore nata pendebant. Vinum & acetum fit ex malis: contuſa &

ſaccaro

ſaccaro rariſſimo condita, ponderibus, prælo, aut truſatilibus molis comprimuntur, hyeme durat, ſed prima aceſcit æſtate. Ruſticæ diſciplinæ authores mala odoratiſſima quæq; fictilibus uaſis committebant, uinum infundebant, & operculatum uas pelliculabant, eo poſt triduũ aut quatriduũ utebantur. Acetum ſic è pomis fit acerbis aut ſylueſtribus, quæ in cumulo per triduum reſeruantur, deinde mittuntur in cadum, cui fontana aut pluuialis aqua miſcetur, & opertum uas per triginta dies ſinitur, ac ſubinde quãtum fuerit aceti ſublatum ad uſus, tantum redditur aquæ ad reparationem. Noſtri è pomis uinum factitant, quod uulgo *cidrea* dicitur, prælo uel truſatilibus molis tortiuum ius exprimentibus. dein de rurſus ſecundariũ fracibus & retrimẽtis in aqua maceratis, ita ut pomea lora dici poſſit, non parui ad reſtinguedam ruſticorũ ſitim momẽti. Galenus omnia inquit, mala breui fugiunt atq; aceſcunt, utpote frigida & excrementitio ſucco redundantia, ideoq; non niſi melle condita ſeruanda ſunt. Ab hac malorum conditione, cotonea & ſtruthea deficiunt, quę nec fugacia ſunt, nec facilè degenerant in acorem. Sunt & mala quoq; peculiaribus ſuis mentionibus prodenda. Pomum omne refrigerandi & humectandi uim habet. parum alit, mali ſucci eſt, autumno plus officit. Pomum Varro dictum autumat, quia potu ſiccitatibus indigeat. Generale tamen uocabulum complectitur, quicquid apud Græcos opora cõtinet. Diſcrimẽ adſignat Democritus, inter oporas, & ea quæ acrodrya Græci nominãt: quòd opora dicatur, quicquid herbaceo fructu uiret, lignoſi nihil exterius habens, ut duracina, pyra, mala, damaſcena, pruna: acrodrya uerò contrà nominantur, quæ putamen exterius lignoſumq; fructum cõtinent. ut malum punicũ, caſtaneæ, piſtacia, nuces: & oporotheca ubi cuſtodiuntur. Vtrunq; genus ſalgami nomine complectuntur Latini, à quo ſalgamarius originẽ duxit. Sunt de agricultura ſcriptores, qui nuces & mala ſic diuidunt, ut nuces dicant omne pomũ, quod foris duro tegitur, & intus habet quod eſui eſt: malũ uerò foris habet quod edẽdo eſt, & durũ intus includit. Dubitatum in iure apud Ceſeliũ, an nux pinea pomum eſſet: quia nuces eſſent quicquid exterius duro cõtegitur, id quod eſtur foris habet. pomo utrunq; cõtinetur, quod pleriſq; probatur. Seruio nuces ſunt omnia duriore corio tecta, molliore uerò poma. Malorũ appellatione ueniunt & cotonea, & punica, & perſica, et pyri genus, ut uolunt, unum librale nuncupatũ, ab amplitudine & pondere. Rei ruſticæ ſcriptoribus ſylueſtria poma numerantur, albæ ſpinę, græcæ ſiliquæ, iuniperi, cornus, loti, arbuti, paliuri, & achradis pyri. Pomifera ſylueſtria, quæ ſibi ſuillum pecus uſurpet, Columellæ ſunt corylus, græca ſiliqua, alba ſpina, lotos, pinus, cornus, arbutus, prunus, & paliurus, atque achrades pyri, quæ alio genere comprehendũtur, ꝗ ea quæ Plinius ſylueſtria nominauit, odore acutiora, improba & acerba, ob id cõuitio dicata. Pomis omnibus caducis ſuillũ pecus optimè paſcitur, ſed ea geſtãtibus dorſuarijs iumentis tam grauia, ut oneri quoq; uiribus alioquin non impari ſuccũbant. Siquidem uires (ut Lucianus in Aſino aureo putat) odoribus eorũ offenſæ fatiſcunt, ut ponderi pares non ſint. Mali generũ omnium ſpiſſandi uiribus pollent. Poma ipſa manduntur acerbiuſcula, ubi nonnihil aſtringendũ ſit: non idem poſſunt matura. ex ijs uerna bilem pariunt, neruos lædunt, ſpiritus flatusq; creant. Melimela aluum emolliunt, animalia uentris expellunt, ſiticuloſa, ęſtuoſa: glycymela, hoc eſt mala dulcia, nõnulli uocant. Orbiculata ſtomacho amica, ſiſtunt aluum, urinas cient, uomitiones ſupprimunt. Sylueſtria mala ſimilia ſunt uernis acerbis, aluumq; ſiſtunt, in quem uſum immatura opus ſunt.

Meſpilus, & epimelis. Cap. XCVII

MEſpilus Græcis & Latinis iuxtà, quam Gallorum alij *meslierum*, alij *neflierum* uulgo dicũt. Arbor eſt mali uulgaris altitudine inferior, ramis in gyrum comoſis, aculeatiſq;, folio ꝓmiſſo, tenui & longo pediculo, flore ſubherbaceo, amygdalæ forma, fructu dum pubeſcit uiridi & duro, ubi maturuit fuluo ac molli, circa uerticẽ criſtato, tribus quatuorúe intus nucleis, radice numeroſa, materie dura, ſolida, cariei minimũ obnoxia. Theophraſtus Idæorũ ſecutus obſeruationem tria eius tradit faſtigia, anthedona, ſataneã, gallicam. Sataneæ malũ grandius, candidius, ſolutiusq;, molliori intus acinorũ ligno, uerũ fugacius cęteris, minus quidẽ pomum, ſed fragrãtius, guſtu aſtringẽtius, & uetuſtatis patiens, ligno quoq; ſpiſſiori flauioriq;: diutius hoc durat. Flores, ut idẽ refert, omnibus amygdalę, non tam rubẽtes, ſed propemodũ

herbacei. Arbor inter ampliſſimas, comoſa in gyrum, folio ſciſſo, extremitateq; apio ſimi-
li, ſed maioribus diuiſuris, promiſſo, rigenti, neruoſo, tenuiore & longiore quàm apium,
longo & gracili pediculo, radice alta, numeroſaq;. ideo longæua arbor eſt, & inextirpabi-
lis, lignum quoq; denſum, incorruptum, ſolidũ. Folia antequam decidant uehementer ru
beſcunt. Seritur ſemine & auulſione. Vermibus infeſtatur in ſenecta, qui prægrãdes ei, di
uerſi ꝙ cæteris arboribus cernuntur. Meſpilus, ut Didymus ſcriptum reliquit, ante diem
octauum Calendarum Aprilium ſeritur, modo quo cotonea malus, locis calidis gaudet,
ſed irriguis tamen. Frigida quoq; non recuſat: ſabulone pingui, uel glareoſa terra cui are-
na permiſta eſt, uel argilla cũ ſaxis, prouenit. Serẽda eſt taleis menſe Martio, uel Nouem
bri, ſed ſolo ſtercorato & ſubacto, ita ut utrũq; caput taleæ ſtercus obducat. Amat puta-
ri atq; circumfodi, & parco humore per ſiccitates refoueri. Seri poteſt etiam ſemine, ſed in
longæuiorem ſperatur ætatem. Si uermibus occupatur, ſtylo æreo purgãdi ſunt, & amur-
ca, uel humana uetere urina, uel uiua calce profundendi, ſed parcius propter arboris no-
xam, uel aqua decocti lupini. ſi putatur hinc arbor ſterilis fieri, fimus & cinis uitiũ ſimul, ſi
radicibus infundantur, fertilẽ reddunt. Si formicæ moleſtæ ſunt, rubrica cum aceto & ci-
nere ſubacta necabũtur. Si poma labuntur, præciſum è radice fruſtum media trunci parte
figatur. Inſerit̃ menſe Februario in ſe, in pyro & malo. Surculus tamen eius ex arbore me
dia debet adſumi: nam de ſummitatibus uitioſus eſt. in trunco fiſſo inſerenda eſt: nam ieiu
na corticis macies nihil enutriet. Meſpila ad ſeruandũ leguntur necdũ mitia, quæ & in ar-
bore diu durabũt, uel in urceolis picatis, uel in ordinẽ ſuſpenſa, uel, ut quidam uolunt, po
ſca, uel ſapa condita. Die ſerena legantur ac media, & paleis obruãtur, diſcreta ne uiciſſim
ea tactus adficiat. uel cum pediculis lecta ſemimatura & ſalſa aqua per dies quinq; mace-
rata, poſtea ſæpe infundantur ut enatent. Seruãtur & melle ſi minus matura collegeris. co
rio teguntur poma: quod mandi, ſicut caſtaneis detrahi, ſolet. Cæterum non fuit in Italia
Catonis æuo. Dioſcorides duplici genere cõtentus eſt, ita ut alia quàm Theophraſto &
Plinio meſpili diſtinctio repræſentata ſit, & ſanè qua dubitatur, an meſpilum cum ſorbo
ueteres confuderint, quandoquidem altiſſimis connumerant, quod certe ſorbo ꝙ meſpi-
lo nunc uocatæ, magis cõuenit, niſi quis noſtratem meſpilum chamæmeſpilũ appellãdam
fortaſſe cenſeat. Plinius tria aſſignat genera, anthedona, ſetaniam: tertium degenerare tra
dit, quod uocant gallicũ, intelligens forſitã, quod apud nos inuenitur, arbore pumila, quæ 3
in gyrum comatur, minore pomo, ſed præſtantiori odore, quod diutius ſeruetur. Dioſco-
ridi meſpilus, quam nõnulli uocant aroniam: arbor eſt aculeigera, folio pyxacanthæ, po-
mum ferens paruo non diſſimile malo, guſtu iucundum, ternis intus oſſiculis, unde nomẽ
apud quoſdam tricocco. ſera ei maturitas. Aſtringit hoc eſu, ſtomachum firmat & aluum.
Alterũ genus meſpili habetur naſcentis in Italia, quod quidã epimelida nominant, aliqui
ſitaniũ. Arbor mali ſimilitudine, folio tantũ minor. Pomum huic rotundũ, eſculentumq;,
fundo in latitudinẽ reſimo, aſtringentis ingenij, & tardè matureſcentis. Galenus cõmuni
uocabulo tricoccũ quaſi trioſſum aut trigranium ab aliquibus appellatum meminit, quo
niam tria intus grana ſiue ligna ſeminis loco, fructus contineat. Galli noſtri duo obſeruãt
meſpili genera, unũ quod rarioribus horret ſpinis, in dumetis & nemoribus neq; non ui- 4
uis ſepibus quaſi ſylueſtre naſcens: pomo paruo, & per initia tam acerbo, ut uix edẽdo ſit,
prius ꝙ per hyemis frigora molleſcat. Alterũ grandiore pomo, ita ut mala reliqua magni-
tudine peræquet, ſine ſpinis, quod uidet̃ crebro inſitu in hortis cõmituiſſe & feritatẽ cul-
tu depoſuiſſe. Poma per gelicidia acerbitate domita in paſſo, uel mulſo coquũtur, adiecto
cinamomi momento, cibatu ueſcẽtibus gratiſſimo. Sunt qui patinis citra aquã incoquãt.
Noſtri plurimũ ligno ad uenabula & aurigarũ flagella utuntur. Fructum uſurpant Me-
dici ad coercendũ alui ruentis impetũ. De epimelide uaria authorũ ſententia. Dioſcorides
inter meſpila cõnumerat, ab quibuſdã & ſitaniũ dici prodẽs. quod & Galenus apud Hip-
pocratem Dioſcoridis teſtimonio fretus, confirmat, genus eſſe meſpili quod alio nomine
ſitanium dicatur. Et idem eſt author, amamelidem meſpili genus eſſe, plurimum naſcẽtis 5
in Italia, quæ ſit epimelis Dioſcoridi, quanuis ſunt, ut inquit, qui dicant & amamelidas &
apomelidas, poma eſſe ſylueſtria ac exigua, ex quo facilè intelligitur amamelides ei eſſe
quæ epimelides Dioſcoridi. Pamphilus apomelida pyri genus arbitratur; quod amameli
da quidam

da quidam uocãt,alij omomelida , frequentẽ in Ionia & biferam,fructu pyri ſed ſui gene-
ris,omnino ut Athenæus refert,prædulci & ſine nucleis,ac prælato pyris. Alij omomeli-
des appellãt ut Aſclepiades,nõ pyra,ſed mala ſylueſtria & mõtana,quæ Theocritus oro-
melidas appellauerit, cũ ficu matureſcẽtia. Hypomelides ſiue epimelides ut Martialis aſ-
ſerit,poma ſunt ſorbo ſimilia, mediocri arbore naſcẽtia,flore candidulo,ſapor ex acri dul-
cis,ita ut fructui inſit dulcedo cum acremẽto cõmiſta. Seritur mẽſe Decẽbri nucleis in ua-
ſculis poſitis. Mẽſe Februario hypomelidis planta, iã pollicis magnitudine robuſta tranſ-
fertur breuiſſimo ſcrobe,ſoluta terra, plurimo ſtercore. ſed muniẽda eſt quia cito areſcit,
ſi radices eius uentus adflauerit. Terrã qualẽcunq; non reſpuit. amat loca tepida, mariti-
ma, & ſæpe ſaxoſa:ſtatum rigidum reformidat.inſeri nõ poteſt:exigua durat ætate. Poma
eius aut picatis & minutis urceolis, aut ſcobe populi, aut in ollis inter uuas,uinaceis ob
ruta ſeruantur. Galenus in ſimpliciũ cenſu epimelida ſcribit à ruſticis Italiæ unedonẽ ap-
pellari,ſylueſtris mali genus,copioſum in Calabria,fructu acerbo & infeſto capiti & ſto-
macho,cui & alienus ſapor remiſcet. Paulus Galeni iudicio ſubſcribit, epimelidẽ tradẽs
à ruſticis Italis unedonẽ nominari, eſſeq; malũ ſylueſtre, cuius pomũ ſit acerbũ, ſtomacho
& capiti noxiũ. Sic Galeno & Paulo epimelis genus quoddã arbuti,quę Gręcis comaros
dicitur,cui eandẽ omnino uim reddiderũt,hoc addito, ꝙ fructũ mimæcylõ nominãt. Dio-
ſcorides epimelida congenerẽ fecit meſpilo. Pãphilus pyri genus eſſe putat, Martialis Pal-
ladij poma ſorbo ſimilia cõtendit.

Myrrha. Cap. XCVIII

M
Yrrha, quam Græci ſmyrnam appellãt, in Gallia officiniſq; nomen retinet.
arborem alij alia ſpecie repræſentãt, quia forte haud una ſpectetur effigie.
Theophraſtus quinis cubitis humiliorem, minorem thure, caudice frutico-
ſo, duro & circa radicem intorto, craſſiore ſura hominis, cortice læui, ſimi-
liq; adrachnæ. Folio ulmi, ſcabro, criſpo, & extremitate ut iligneũ aculeato.
Plinius huic accedit ſentẽtiæ, arbori magnitudinẽ aſſignans ad quinq; cubita, nec ſine ſpi
na, caudice duro & intorto, craſſiore ꝙ̃ thuris, & ab radice etiã ꝙ̃ reliqua ſui parte. corticẽ
læuẽ, ſimilemq; unedoni, ſcabrũ, alijq; ſpinoſum dixere. Foliũ oliuæ, uerum criſpius & a-
culeatũ. Iuba oluſatri modo foliatam dixit. Aliqui ſimilem iunipero, ſcabriorem tantum
ſpiniſq; horridam, folio rotundiore, ſed ſapore iuniperi. Diodorus lentiſco æquãt, fronde
tantum frequentiori, tenuioriq;. Alij terebintho aſſimilarunt ſic tamen ut aſperior ſpino
ſiórque eſſet, folio rotundiore, alioqui ad terebinthi ſaporem accedente. Profecto lignum
quod ab Arabibus Antigono regi fuit delatũ, nihil, ut fertur, à terebintho differebat. Ple
riſq; codex in uertiginem flexus & ſpinis hiſpidus, folium oliuæ licet criſpius, maxima al-
titudo extenditur ad quinque cubita proceritatis. Suſpicor in Græcis Theophraſti co-
dicibus mendã ſubeſſe, librarijs lubrico lapſu ptelea pro elęa ſcribentibus, fœcũdo duarũ
literarũ annexu, ita ut ulmeũ pro oleagineo legatur. quare Plinius in reliquis notis Theo-
phraſtũ ad unguẽ ſecutus, foliũ ei oliuę reddidit. Myrra in permultis Arabię locis gigni-
tur. Cõuehitꝰ & ex ſyluis laudata, petuntq; eam etiã à Troglodytis Sabæi tranſitu maris.
Satiua multum ſylueſtri pręferꝰ. gaudet raſtris & ablaqueationibus. melior radice nuda,
refrigerataq;. Traditur naſci in ſubargilloſis & ſabuloſis ſitiẽtibusq;, raro interfluentibus
fontiũ aquis. Cupit, ut alij uolũt, imbribus perlui, & amnibus exhilarari, quę tamẽ cũ ante
dictis pugnãt. Nõ defuere, qui ex thuris arbore utrũq; naſci mẽtirenꝰ. Incidiꝰ bis eiſdẽ cũ
thure tẽporibus, ſed à radice uſq; ad ramos qui ualẽt. Sudat ſpõte priuſquam incidanꝰ, ſta-
cten hoc eſt ſtillatitiam dictã, cui nulla præferꝰ. Poſt hãc ſatiua & in ſylueſtri quoq; melior
eſt æſtiua. Veteris odoratior eſt lachryma. Prima partitio Theophraſto eſt, ut aliam ſtactẽ
hoc eſt ſtillatitiã, aliã plaſtẽ hoc eſt fictitiã appellet. Arabes ſarmẽtis eius ignes fouẽt, quo-
rũ fumo ſatis noxio, niſi odore cremati ſtyracis occurrant, plerũq; inſanabiles morbos cõ-
trahũt. Regi Gebanitarũ quartas partes myrrhę pendũt, Deo nõ dant quoniã & apud a-
lios naſcaꝰ. Cæterũ coemptam paſſim ac uulgo in folles cõferunt, ipſiq; unguẽtarij dige-
runt, haud difficulter odoris atq; pinguitudinis argumẽto. Genera aliter tradidit Plinius
ꝙ̃ Dioſcorides, hoc ordine. prima ſtacte, ſecunda ſatiua, tertia ſylueſtris. Sylueſtrium gene
ra complura. Primus inter eas locus Troglodyticæ, quæ & pinguedine & aſpectu aridior
eſt, ſordidaq; & barbara, acrior cæteris. Proximus Erythręę quã Mineã uocant alij, eamq;

intelligi uolunt Arabicam, cuius iterum ſpecies quatuor habent̃, ſtactea, Atramitica, Ge-
banitica & Auſaritis. tertius Dianitidi. quartus collatitię. Quintus Sembracenæ à ciuita-
te regni Sabęorũ. hæc hilaritate inſignis, nec aſpectu ſordida, ſed uiribus infirmior. Sextus
Duſaritidi. Eſt & candida, uno tantũ loco, quæ in Meſſalum oppidũ confert̃. Diuerſa ſit à
prędictis quã odorariã cognominant, nõ cõſtat, quoniã pleriq; cũ Plinio nõ ſeam ſed ſex-
tã legunt. in plenũ probatio minutis glebis, nec rotũdis, in cõcretu albicãtis ſucci, & tabe
ſcẽtis. Secunda bonitas intus uaria, peſſima quæ intus nigra, peior ſi etiã foris. adulteratur
lentiſci glebis & gũmi, item cucumeris ſucco amaritudinis cauſa: ſicut põderis, ſpuma ar-
genti. Reliqua deprehendunt̃ uitia ſapore, gũmi dente lenteſcentis. Fallaciſſima eſt Indi-
ca myrra, quæ ibidẽ quadam è ſpina colligit̃ multo deterior. atq; hoc ſolũ peius adfert In-
dia. Naſcitur & in Gedroſia, ut inquit Strabo. argilloſa uerò terra, cruſtoſaq; prouenit in
Arabia. Dioſcorides myrrham Arabicæ arboris lachrymam eſſe tradit, quæ Aegyptiæ
ſpinæ perſimilis ſit. laxatur ictu cortex, & proſilit in tegetes ſuſcipientes lachryma, alia
caudici cohærens addenſatur. Genera plura. pediaſimos pinguis, cuius appreſſu elicitur
ſtacte. Gabirea pinguiſſima læto & reſtibili ſolo naſcens, plurimam ſtacten ſudat. Troglo-
dytica omnibus antefertur. nomen traxit à loco unde conuehitur, colore ſubuiridis, mor
dax, pellucida. metitur & alia tenuior. Secunda poſt Troglodyticam facilè molleſcens
bdellij modo, odore putidiuſcula, in apricis & illuſtratis ſole locis erumpẽs. Alia uocatur
caucalis exoletorum more areſcens, colore atro, retorrida. Omnium deterrima quæ er-
gaſime cognominatur, ſquaroſa, macilenta, acri guſtu, gummi uiribus & aſpectu referẽs.
Damnatur quæ minæa dicitur. Cæterum myrrha defingitur in paſtillos, pinguis in pin-
gues, arens in aridos atq; inertes. in totum magis uiribus pollet, quæ nullum admiſerit o-
leum. Adulteratur gummi permiſto, quod prius myrrhæ diluto permaduerit. deligitur re-
cens, aſpero quodam obducta ſitu, minimè ponderoſa, omni ex parte concolor, & quæ
confracta candidas unguium modo læueſq; uenas intus oſtendat, minutis glebis, guſtu a-
maro, acri, odorato, calido. nanq; ponderoſa colore piceo ſuperuacua iudicatur. Porrò
myrrha cognita uulgo, nedũ officinis: ſed ſtacte doctis etiam compluribus ignota, quod
mirum, cum longè res quàm myrrha pretioſior. Quid tamen de ſtacte ſentiam paucis ape
riam. Lucretius odoramento & unguento eam coniunxit, inquiens,

Aut amaricini blandum ſtactæq; liquorem.

Meminit & Columella in ſuo carmine, cum cecinit. 3

Et melior ſtacte ponatur Achaica myrrha.

Dioſcoridi pinguitudo eſt recentis myrrhæ. tunditur hæc cum pauxillo aquæ, dein prælo
uel machinis aqua foras exprimitur. odoratiſſima hæc & impendio pretioſa, per ſeq; facit
unguentũ, ſtactẽ uocatũ. Cõmendatiſſima quę impromiſcua, et oleo libera ſit. Stacte Grę
cis nominat̃, quoniam è ſtillatitia myrrha fiat, colore pallido, ſuauitate mira. Hodie ſtactẽ
officinæ & medicorũ uulgus *ſtyracem liquidum* appellant: cũ ſit tuſæ myrrhæ recentis exigua
aqua cõſperſæ præpingue ſerum, organo expreſſum, aut, ſi mauis, pinguiſſimus myrrhæ
flos, aut tortiuũ ius machinis extractũ. ꝙ ſi certior fieri uoles, cõſule factionis Mauritanæ
aut Arabicę familiæ authores, qui, citantes Dioſcoridis teſtimoniũ, in ſtyrace liquido tra- 4
dũt, pinguitudinẽ myrrhæ recẽtis tritæ cũ aqua pauxilla & torculari expreſſæ, boni odo-
ris. Vides ut ſtyracem pro ſtacte uſurparũt, uel nominis uicinitate falſi, uel ꝙ duo ſtoracis
(ſic loquunt̃) ſtatuant genera, liquidi & ſicci, qui recentioribus calamita dicitur, cũ Græci
quicũq; de ſtyrace quicquam prodiderũt, unius duntaxat meminerũt, de quo infrà dicet̃.
Sed de hoc hactenus. Cõſtabat & myrrha unguentũ regibus Perſicis dicatũ, quod illi ca-
pite ceu diadematis uice geſtabant, ſed addebat̃ myrrha labizos appellata, quã multo pre-
tioſiorẽ myrrha Dinon ſcribit. Appellatione unguẽti Aegyptij ſtacten uenire, author eſt
Athenæus. Myrrha cõcalfacit, caput ſopore grauat, agglutinat, adſtringit, reſiccat, uuluã
emollit & præcluſam laxat. menſes trahit: partus uelociter pellit, cum abſinthio & lupi-
norũ cremore, aut ſucco rutæ naturalibus admota. Contra ueterẽ tuſſim magnitudine fa 5
bæ deuorat̃: eodẽ modo ad orthopnœam, ad laterũ dolores, ad alui ꝓfluuia, ad dyſente-
rias. horrores febriũ diſcutit, duabus horis ante acceſſionẽ cũ pipere & aqua pota. ſubie-
cta linguæ ſuctu gutturis ſcabritiã emẽdat, obtuſam uocẽ expedit. Cõmanducata graues

halitus

halitus oris, & ingratum animæ fœtorem abolet: & cum alumine liquido peruncta uirus alarũ extinguit. cũ uino & oleo colluit os, quibus gingiuæ labant, sic mobiles firmat dentes & stabilit. Vulneribus capitis insperſa glutini uicẽ exhibet. Fractas aures iungit, et nuda cõueſtit oſſa, adiecto interiore limacis callo. Cum meconio, caſtorio, glaucioq; linitur, quorũ auribus effluit pus, & quibus aliqua ſentiatur collectio. Ad uaros cũ caſia & melle perungitur: impetigines ex aceto deterit. Defluẽtes capillos cum ladano, uino, myrteoq; oleo firmat. Diuturnas è capite deſtillationes cohibet illitis pinna naribus. eadem ulcera oculorum explet, albugines delet, caligines diſcutit, ſcabras exterit genas. Bœotia uerò myrrha è quadam arbore inibi prorumpit radicis uulnere, melior quo myrrhæ ſuauitati uicinior eſt. Vim habet calfaciundi, emolliendi, diſcutiendi, ſuffimentis natam. Stacte uerò commendatiſſima, quæ libera ſit oleo, impromiſcuaq;, quæ minima proportione plurimũ calfaciat, ſimilemq; uim tum myrrhę, tũ unguentorũ excalfactorijs obtineat. Stacte dicitẽ, quoniam è ſtillatitia dũtaxat myrrha fiat, colore pallido, ſuauitate mira, ſed amaritudine pręcipua: quapropter cũ balſami ſuccus defuerit, Galenus, & item Paulus, pro ſuccida neo ſuffectitiam dari ſtacten præcipiunt. Nec me præterit Græcos etiã interdum ſtacten pro lixiuio, quod cineris elotio eſt, uſurpaſſe, ſed uel addunt uel ſubaudiunt *κονίαν*.

Myrice. Cap. XCIX

MYrice hoc eſt tamarice, arbor eſt & ipſa inter uulgatas. naſcitur proxime paludes reſideſq; aquas ac quieſcẽtes, fructũ floris ſimilitudine profert cõcretu muſcoſum. mitior in Aegypto & Syria gignitur, cætera ſimilis ſylueſtri, fructu lignoſo, ut galla, inęqualiter aſpero guſtu. Myricen, tamaricen uocãt: Corinthi & in Achaia quæ circa eſt, brya dicitur. Et cũ plus iuſto adoleuit, utiq; promala poetis. Humilis frutex eſt amerinæ ramis, folio anguſto, carnoſo & ferè pinnato. Achaia duo obſeruauit faſtigia, ſylueſtrẽ omnino ſterilem, fructiferã alteram, quæ in Aegypto proceriſſimas æquat arbores, ramis ex herbaceo fuluoq; uariegatis, lignoſo fructu, galla maiore, in quo ſemen guſtu aſperum, eiuſdem effectus cuius galla. Myricen Italia, quam alij, ut ait Plinius, maricem uocant, Achaia autẽ bryan ſylueſtrẽ, inſignẽ in ea ꝙ ſatiua tantũ ferat gallæ ſimilẽ fructũ. In Syria & in Aegypto copioſa hæc eſt: cuius infelicia ligna appellant, quoniam nihil præter muſcoſum florẽ ferat, nec ferat unquam. Syluestrem illã Gallia *bryariam* uocat, humilẽ pumilumq; fruticẽ, flore concretu muſcoſo. Foliũ ſunt qui ſabinę herbę nõnihil ſimile pronunciẽt, & profecto mihi ab eo uident minimum diſſidere, perpetua coma frõdet. Sues dum dulcedinẽ pabuli conſectant, (eſt enim inſatiabile pecus) ſupra modum æſtate ſplenis incremento laborãt. Cui ſuccurrit, ſi fabricentur canales alueiúe tamaricis è trunco, repleanturq; aqua, & deinde ſitientibus admoueãtur. quippe ligni ſuccus medicabilis, epotus inteſtinum cõpeſcit tumorẽ. Lienoſis ſuibus me deri tradit Democritus phyſicus aquam quæ potanda obijcietur, in qua candentes myricæ carbones fuerint reſtincti: cõſulitq; hominibus uitio lienis laborantibus, uinum ebibere carbonibus myriceis igni flagrantibus exuſtum. Myricen, quam tamaricem uocat Lenæus, ſimilẽ ſcopis amerinis, ſanari dicit ea carcinomata in uino decocta, tritaq; melle illita. Ego hãc eſſe tamaricẽ arbitror. Ad lienẽ præcipua eſt, ſi ſuccus eius expreſſus in uino bibaẽ. Huius cum uno uiſcerum liene tam mirabilis diſſidentia, quã antipathiam Græci uocant, ut adfirment, ſi alueis canalibusúe, ex ea factis bibant ſues, ſine liene inueniri, & ideo homini ſplenetico cibum potumq; dãt in uaſis ex ea fabricatis. Grauis etiã author in medicina, uirgam ex eadem fractam, ut neq; terram neq; ferrum attingeret, ſedare uẽtris dolores aſſeuerauit impoſitam, ita ut tunica cinctuq; corpori apprimeretur. Vulgus infelicem eam arborem uocat. Corinthus & quæ circa eſt regio bryoniam appellat: eiuſq; duo genera facit, ſylueſtrem planè ſterilem, alteram mitiorẽ. Hæc fert in Aegypto Syriãque lignoſum fructũ, galla maiorẽ, aſperũ guſtu, quo medici utuntur uice gallæ in compoſitionibus, quas antheras uocant. Lignũ autem, flos, & folia, & cortex in eoſdem uſus adhibentur, quanquam remiſſiora. Datur ſanguinẽ reijcientibus cortex tritus, & cõtra profluuia fœminarũ, cœliacis quoq;. Itẽ tuſus impoſitusq; collectiones omnes inhibet. Folijs exprimitur ſuccus. Ad hæc eadẽ in uino decoquunẽ: ipſa uerò decocta cum melle gangrænis illinunẽ. Ad dentium dolorem auriumq;, decoctum illorũ ſalutare. epinyctidas ſanat.

Radix ad eadem, similiter folia. hæc amplius ad ea quæ serpunt, imponitur cum polenta. Semen drachmæ pondere aduersus phalangia & araneos bibitur: cum altilium uero pingui furunculis imponitur. efficax contra serpentium ictus, præterquam aspidum. necnon morbo regio, phthiriasi, lendibusq; decoctum infusum prodest. abundãtiam mulierum sistit, cinis arboris ad omnia eadem prodest. Si bouis castrati urinæ misceatur, uel in potu, uel in cibo, uenerem finiri narrant. carbo urina ea restinctus in umbra cõditur: idẽ cum libeat accẽdere resoluitur. Magi id ex spadonis urina fieri tradiderunt. Fructu, ut est Dioscorides author, medici utũtur uice gallæ in cõpositionibus stomaticis, item medicaminibus oculorum. Datur sanguinem expuentibus potui, cœliacis, & contra profluuia fœminarum, neque non regium morbum, aduersusq; phalangium. Idem tusus impositusq; collectiones omnes inhibet. Cortex ad eosdem usus adiungitũ. Foliorum decoctum ad lienem præcipuum est, ut quod in uino sumptum uiscus illud consumat. Dentium dolores eo salutariter colluuntur. mulierum abundãtiam insidentium sistit. phthiriasi lendibusq; infunditur. crematæ arboris cinis immodicos uuluarum fluores supprimit. Quidam in remedium homini lienoso potum dant uasis è caudice eius fabricatis. Illud obiter monendos puto Columellæ studiosos, ut locum septimo eius libro Dioscoridis authoritate corrigant, quo legitur, canales tamaricis & rusco fabricẽtur, ita, tamaricis è trunco. Quis enim existimauerit alueos suibus idoneos ex tãtillo frutice excauari? quis tentauit? cuius crassitudo nunquam minimum digitum æquauerit. Potorios tamen calices ex myricæ trũco confingi magna lienosorũ salubritate testatur. Nec illud non docendum, qui uitro soluendo firmandoq; dant operam, ex hac arbore potissimum igni suo escam ministrant. Huius radicem officinæ *casiam* uocare solent. Et quæ palàm imperitia medicorum est, pro odorata casia utuntur. Infeliciorẽ hac gignit arborẽ Græcia, quam & ostryn & ostryã uocat, solitariã circa saxa aquosa, similem fraxino cortice, & ramis, folijs pyri, paulo tamen lõgioribus, crassioribusq;, ac rugosis incisuris, quæ per totã discurrũt. Semine hordeo simili, & colore, & materia dura atq; firma: qua in domũ illata, difficiles partus fieri produnt, mortesq; miseras.

Myrtus. Cap. C

Myrtus græce myrrhine & myrsine, Gallis *murta* dicitur: oleæ similis, sed ramis folijsq; minoribus, angusta fronde, perpetua, seriatim disposita, flore supra fructum insidente, baccis nigris, piperis gustu, succo uinoso, stirpe inæquali & ramosa. præest Venus arbori, quippe quæ litoribus maxime proueniat, Venus autem è mari dicatur orta: hinc & arbor sacra coniugio. Græci arborem Mineruæ ut oleam dicant, commenti fabulam, quod Myrsine Atheniensis puella fuerit, pulchritudine ac robore insignis, amica Palladi, quam iuuenis ab ea cursu & palæstra superatus interemerit, inuidia ductus, quòd elegantia cæterisq; naturæ dotibus reliquæ iuuentuti præstaret. Arbuscula in demortuæ uicem succedens, semper, ut olea, Mineruæ chara remansit, refricans aspectu suo desiderium. uita ei ut quibusdam animalibus ambigua, hoc est, terra & aqua. Degenerat in fruticem nisi crebro purgetur. Maximã purgationẽ quærere Androtion est author. lętius enim germinat à qua plura fuerint adẽpta, largioremq; fructum ministrabit. frigidos odit tractus, argumento quòd omnino nulla in Olympo, nulla in Ponto prosilierit, etsi summo studio, adhibitaq; omni solertia, etiam religionis causa, cõseuerint. cacumine & lateribus germinat, & ex anniculis fructificat surculis. perpetua coma uiret. diuturnissimã ualidissimamq; myrtũ adfirmant. Circæum promontoriũ quod uocãt excelsum, refert Theophrastus myrto scatere, quod Circen incoluisse tradunt indigenæ, & in Elpenoris inibi tumulo coronario genere nasci. in quo primum uisa traditur, Græcumq; ei nomen remanet, quo peregrinam esse apparet. Odor præcipuus myrtis Aegypti, ubi cætera omnia prorsus hebescunt. Seritur ligno, ramis & semine, sed terra iugiter accumulanda, dum germinantes ramuli roborentur. Græci locis editioribus seri præcipiunt, quòd uicina odoris suauitate repleat. Auulsus stolo, aut termes à cacumine decerptus, proceritate subrectus pangitur: qui solo stercore satiato quousque ramulos emittat, exaggerari debet. Sunt qui cubitales palos scrobibus olearum more in obliquum mergunt. Alij ex baccis seminaria faciunt, quas leuiter tunsas & restibus butomo contextis inuolutas fossulis obruunt. Longe melius fructificare pollicentur

centur, ſi plantulæ in caput inſigantur. gaudet arbor iugi repurgatu: ita in excelſam proceritatem adoleſcit. ad textile uaſculorum opus utilis, Humana uel ouilla urina rigari deſiderat: ſiquidem ea, ut produnt, mire lætatur. Baccas ſine internis nucleolis creabit, crebro aquæ tepẽtis imbre rigata. Inſeritur candida nigræ, itẽ punicæ, meſpilo, malo. lætiore coma uirebit, uberioremq́ue fructum pariet, ſi comes roſa coniungatur. Itẽ cũ myrto conſortium iniens roſa, fructuoſior emicabit. Baccas myrti in areolas ab Idibus Februarijs uel etiam Calendis diſſerere præceperunt. Democritus hoc modo ſeri docet: grãdiſſimis baccarum tuſis leuiter ne grana frangantur, eaq́ue intrita, reſte circumligari, atque ita ſeri, parentem fore denſitatis ex quo uirgulæ differantur. Plantas myrti à trimatu tempeſtiuũ eſt trãsferre. Ramo ſeritur & palis, laxato prius meatu utriuſque trium pedũ longitudine, craſſitudine digitali, cortice diligẽter ſeruato, trunco exacuto. Myrtus & taleis ſeritur, incremẽto uelox, ſed cito occidit. Catonis faſtigia ſunt cãdidi, nigri, cõiuguli. Alia diſtinctio eſt ſatiuæ & ſylueſtris, & in utraq́ue latifoliæ. De ſylueſtri in oxymyrſine agitur. Satiuarum genera topiarij faciunt: tarentinã folio minuto, noſtratẽ patulo, exoticã denſiſſimo, ſenis foliorum uerſibus. hęc non eſt in uſu. Ramoſa utraque alia. Coniugalem exiſtimant nunc noſtratem. odoratiſſima eſt in Aegypto. Dioſcorides duabus urbanæ faſtigijs eſt contentus, candidæ & nigræ. Duo item Columellæ ſunt genera myrti, quorum alterum eſt nigrum, alterum album. Succi natura præcipuam habet admirationem in myrto, quando ex una omnium olei uiniq́ue genera fiunt. Alius uſus baccæ fuit apud antiquos antequam piper reperiretur, libi obtinens uicem, quodam etiam generoſi obſonij nomine inde tracto, quod myrtatum uocabatur. plerunq́ue ad intinctus additæ. Ouantes myrtea corona uſos quandoque tradunt, ut triumphantes lauru. Celebris eſt Hippolyti & Phædræ amoribus Trœzenia, cuius folia, ut inquit Pauſanias, prope Veneris delubrum ſatæ perforata naſcebantur, iniuriam uidelicet ferentia ſęuientis unguibus & calamiſtris fœminę. Cõtrouerſum fuit apud Græcos quodnam coronæ genus eſſet Anacreonti naucratites appellata. & pluribus uiſum eſt non aliud quàm ex myrto, roſis comitantibus. Alij è ſampſucho ſertum, quæ in Aegypto copioſiſsima eſt. Alij papyrum coronariam, quam Aegyptij byblon ſtephanotrida cognominant, interpretantur. Lesbij, ut inquit Athenæus, myrti ramulis implexis floribus ſe coronant, quos hypothymidas uocant. Plutarchus pectorales coronas quibus ceruices redimibãt, hypothymidas appellat. Memorabili augurio habitæ ſunt Romæ ſacræ duæ myrti, quarũ altera patritia appellabatur, altera plebeia. Patritia multis annis præualuit flacceſcẽte plebeia, exuperãs ac læta quãdiu ſenatus floruit. Illa ingens, plebeia torrida ac ſqualida: quæ poſtquàm eualuit, languida patrũ authoritas facta eſt, & in ſterilitatem paulatim emarcuit maieſtas. Virgæ myrti geſtatæ uiatori proſunt in longo itinere pediti. Quin & annuli uirgarij expertes ferri, unguium tumori medentur. Folia per ſe ſiccãtur in farinã ad ulcerũ remedia in humano corpore, leniter mordaci puluere, ac refrigerendis ſudoribus. Cato docuit uinum fieri è nigra, ſiccata uſq́ue in ariditatẽ in umbra atq́ue ita mulſo indita. ſi non ſiccẽtur baccę, oleũ gigni. Poſtea cõpertum & ex alba uinum fieri albũ, duobus ſextarijs myrti tuſæ in uini tribus heminis maceratæ expreſſæque. Myrtæ ſunt ipſæ myrti bacculæ, quæ myrtides Græcis nominantur. Hæ diutiſſime uirentes, ut Græci produnt, ſeruantur uaſe non picato, diligenter operculato conditæ. Alij cum ramulis reponere malunt. Myrtiten uinum Græci hoc modo fieri pręcipiunt: ramis teneris cũ ſuis folijs in albo muſto decoctis, tuſis, libram in tribus muſti cõgijs deferuere faciunt, donec duo ſuperſint. Vinũ myrtiten ad tormina & alui proluuiẽ & ad imbecillũ ſtomachũ Latini ſic faciunt: nigri generis baccæ maturæ leguntur, & ſine ſeminibus in ſole ſiccatæ, fictili fidelia ſicco loco reponunt. muſtum è maturis uuis expreſſum in ſeria adijcit, & ſtatim primo die antequam id ferueat: & repoſitarũ baccarum diligenter cõtritarũ totidẽ libræ appendũtur, quot amphoræ condiri debent. Maſſulæ huius muſti cõſperſæ & farina baccarum coactæ per latera ſeriæ in muſtum demittunt, ne altera offa ſuper alterã perueniat: deinde cũ bis deferbuerit, contritarũ rurſus baccarũ par põdus, ut ſupra dictũ eſt, permiſcet, ſic ut inſtar iuris craſſi in eandẽ fideliã cõfuſum, rutabulo ligneo peragitetur. Scopulis aridæ myrti ſeria ſuffriat, purgatumq́ue uinum poſt ſeptimum diem in amphoras bene picatas & bene olidas diffundit. Vinum aliud myrtiten ſic temperant:

quamoptimum mel inferueſcere faciunt, & toties deſpumant, quoad nihil habeat ſpurci
tiæ: cum deinde mel refrixerit, baccas albi generis myrti quammaturiſſimas legunt, &
perfriant ita, ne interiora ſemina conterãtur, fiſcello ligneo incluſas exprimunt: ſuccumꝙ
earum, qui ſit ſextariorum ſex, cum mellis decocti ſextario immiſcent, & in lagunculam
diffuſum oblinunt. Sed hoc menſe Decembri fieri debet, quo tempore ferè matura ſunt
myrti ſemina. baccæ ſereno die legantur, quo nec pluit, nec rorulentę decerpantur. Multi
nigram uel albam myrti baccam duabus horis in umbra expoſitam paululumꝙ reſicca-
tam diſtringunt ſic, ut quantum fieri poterit, ſemina interiora permaneant integra, tum
per lineum fiſcum quod pertriuerant exprimunt; & per colum iunceum ſuccum liqua-
tum lagunculis bene picatis condunt, nulla re permiſta. ſed hic liquor non tam eſt dura-
bilis: ſed quandiu ſine noxa manet, ad ualetudinem utilior eſt. Myrtus ſatiua, minus utilis
eſt medicinæ quàm nigra. Semen eius medetur ſanguinem excreantibus. odorẽ oris com
mendat uel pridie commanducatum. datur dyſentericis denarij pondere in uino, ulcera
difficilia in extremitatibus corporis ſanat cum uino ſufferuefactum. Imponitur lippitudi-
ni cum polenta, cardiacis in mamma ſiniſtra, & contra ſcorpionis ictus in mero. Ad-
uerſus fungos in uino bibitur & ad ueſicæ uitia, capitis dolores, ægilopas antequã ſuppu-
rent: item tumoribus, exemptiſꝙ nucleis in uino ueteri tritum eruptionibus pituitæ. Suc
cus ſeminis aluum ſiſtit, urinas cit. Ad eruptiones puſtularum cum cerato illinitur, & cõ-
tra phalangia. capillum denigrat. lenius ſucco eſt uinum quod nunquam inebriat. Inue-
teratum ſiſtit aluum, & ſtomachũ. tormina ſanat, faſtidium abigit. folia fungis aduerſan-
tur trita ex uino. Cum cera uero articularibus morbis, et collectionibus. eadem cum uino
decocta, dyſentericis, & hydropicis potui dantur. Purgant lentigines, pterygia, epinycti-
das, condylomata, tetra ulcera, ambuſta cũ cerato. Siccantur in farina quæ aſpergitur ul-
ceribus. Hæc utilis eſt cœliacis, procidentiæ uuluarum, ſedis uitijs, ulceribus manãtibus,
igni ſacro fotu, capitis fluentibus furfuribus, ambuſtis. eadem arentiũ farina ſudores cohi
bet inſperſa, uel in febri. Exprimitur & folijs ſuccus molliſſimis in pila tuſis, adfuſo pau-
latim uino auſtero, aliàs aqua cæleſti. Atque etiã expreſſo utuntur ad oris & ſedis ulcera.
Item uuluæ & uentri: ad capillorum nigritiam, alarũ perfuſiones, purgationes lentiginũ,
& ubi conſtringendum aliquid eſt. Auribus purulentis idem ſuccus inſtillatur. Folia cõ-
buruntur in antidota. Item cauliculi cum flore decerpti, in nouo fictili cremati in furno, 3
dein triti, & ambuſtis foliorum cinis medetur. Inguẽ ne intumeſcat ulcere, ſatis eſt ſurcu
lum tantum myrti ſecum habere, nec ferro nec terra contactum. Myrtus nigra, ut Dioſco
rides ſcriptum reliquit, utilior medicinę quàm candida, & inter nigras montana: ſemen ta
men imbecillius creat, cuius & arboris natura adſtringat. Datur uiride & aridũ ſanguinẽ
excreãtibus, & ueſicæ roſionibus. ſucco uiridium eadem proprietas. Stomacho utilis eſt,
urinam cit, bibitur contra phalangium in uino, & ſcorpionis ictus. ſeminis decocto capil
lus inficitur, ius decocti in uino, ulcera in extremitatibus nata ſanat: inflammationibus
oculorum cum polenta imponitur. Aegilopas illitu lenit, præſumentes uinum crapulam
ſentire negantur, quod feruefacto ſemine exprimitur. quod non ita paratũ ſit, acore uitia-
tur. prodeſt ad omnia quę ſemen. abundantiã fœminarũ inſeſſione prohibet, uuluã proci- 4
dentẽ firmat. Vtile ſedis uitijs, furfuribus, ulceribus quæ manãt, puſtularũ eruptionibus,
capillis defluẽtibus. Additur quoꝙ in medicamẽta quæ liparas uocãt. Decoquũtur ad in-
ſidendũ folia, quo articulos diſſolutos, colliſos, & oſſa fracta fouẽt. Vitiligines purgat, pu-
rulẽtis auribus infunditur, capillos denigrat. pares effectus et ſucco. Trita folia, et ex aqua
illita, proſunt ulceribus quæ in humore ſunt, omnibusꝙ mẽbris fluxione laborãtibus, cœ
liacisꝙ. cũ olei uerò omphacini exiguo aut roſacei atꝙ uini, ulceribus quæ ſerpũt, igni ſa-
cro, teſtiũ tumoribus, epinyctidi, cõdylomatis. Arentiũ foliorũ farina utiliter inſpargit̃ pa-
ronychijs, pterygijsꝙ. Virus alarũ fœminũꝙ perfuſiões emẽdat. Cardiacis impoſita ſudo
res cohibet. Folia uel cruda uel cremata cũ cerato ambuſtis, paronychijs, pterygijsꝙ me-
dẽtur. Exprimitur folijs ſuccus affuſo paulatim uino uetere, aliàs aqua cæleſti. Probat̃ qui 5
tortiuus recẽſꝙ ſit. arefactũ ſitus occupat, ſiccatusꝙ planè cariẽ ſentit, & ignauus ſegnisꝙ
uires perdit. Myrtidanum appellatur Dioſcoridi uirgultum myrto agnaſcens, nodoſum,
inæquale, uerrucoſum, cõcolor, quòd perinde quaſi manus myrti caudicem amplectitur.
Aſtringit uehemẽtius myrto: tũditur in pila, & uino auſtero accepto cogitur in paſtillos.

ſiccatumq́; in umbra, reconditur, efficacius folio ſemine additum ceratis & peſſis, inſeſſionibus, cataplaſmatis, ubi aſtringendum aliquid eſt. Plinius, quod ſylueſtris myrti baccis factum eſt uinum, myrtidanum uocat: hoc manus tingit, uuluæ prodeſt appoſitũ fotu & illitu, multo efficacius cortice, folio, ſemine. Hoc ſylueſtris myrti baccis conditur, libra in tribus muſti congijs deferuefacta, donec duo ſuperſint. Galenus uirgultum & ſobolem myrti, quæ exiens à radice fruticat, Myrtidanum appellauit. Hippocrates Martidanum hunc fruticem uidetur nominaſſe, Myrtidanum uero ipſum piper.

Myxa. Cap. CI

Myxam nos, myxa Græci & myxaria uocãt, arborem damaſcenæ pruno popularem, è cuius pomis in Aegypto uina fiant. Manditur & nucleus nõ inſuauis. arbor in Syria & Aegypto gignebatur, nũc eſt familiaris Italiæ, incepta naſci Plinij memoria, etiã inſita ſorbo, nunc & multis quoq; locis prouenit. In Calabria ſpina eſt ſylueſtris, quę myxas optimè recipit. Paulus myxon arboris fructũ eſſe meminit, minorẽ pruno, & conſimilis facultatis. Quibus frequẽs eſt arboris cõſpectus, ſic deliniare ſolent. Arbor ſupra terrã attollitur, caudice procero, qui cortice candido ueſtiatur. fundit ramos uiridi colore nitẽtes. folia in rotundũ circinata, poma auellanę nucis magnitudine, racematim collecta, per maturitatem cęrulea, callo corporis dulci, intus albo, mucoſo lentore, unde Græcis nomen uſurpatũ putauerim, qui myxon mucũ nominare cõſueuerunt: oſſe oleagino, cuius & nucleus inſuauis nõ eſt. Fructus legitur maturus & inſolat, ut paſſus & in rugas cõtractus recondat. Viſcum fit in Syria ex arboris huius acinis, quos ab Auguſti honore ut cõijcio, ſebaſtos appellauerũt. hæc myxa fuiſſe ueteribus interpretor: quæ per diminutionẽ quoq; myxaria dicunt. Arbuſti huius ligno cortex albus, ramis uirens, folio rotundo, amplo, fructus in racemo dulcis, candido lẽtore plenus, cũ interiori nucleo quaſi oliuæ ſiccat. hic in medicina uentrẽ ſoluit, deſtillationesq; cõprimit, roſiões ueſicæ lenit, inteſtinorũ animalia pellit. Damaſcenũ inde uiſcũ paratur cõmendatiſsimum aucupijs, præterq; aquatilium uolucrum. inde nomen arbori. Myxa hodie barbaro nomine omnibus officinis q̃ Græco uel Latino notiora, qui iã ferè maxima ex parte ſua uocabula à Mauritanis aut ieiunis Arabibus emẽdicare ſolẽt, *ſebeſtena*, & uulgus medicorũ & ſeplaſiæ nominant: id quod ſuſq; deq; ferendũ adhuc eſſet, ſi ſebaſti nomen nõ interpolaſſent. Facit eius rei fidem, ſi libeat recentiorũ græcorũ cõpoſitiones ad eas Arabum cõferre, inuenies ubiq; zizipha & myxa uel myxaria pro iuiubis & ſebaſtis uſurpata. Galenus & Dioſcorides myxarũ nuſquã cõmeminerunt, & ſi nihil græcorum poſteriorũ miſturis occurrit frequẽtius, Actuarij dico, Pſelli Antiocheni, et Aetij, qui uolunt mediam in calore & frigore ſedẽ tenere. Ventrẽ febricitantibus ciere, tuſſi quam æſtus aut ſqualor excitauit, opitulari. Pectoris aſperitates lenire, calidis deſtillationibus auxiliari, ut quas ſui humoris lentitia coerceat. Vrinæ difficultatibus prodeſſe, quæ flauæ bilis uellicatu creantur, animalia uentris pellere, ea dulcedine pruni alliciente, ſequaciq; uermium cohærentia. ad quos uſus omnes noſtræ ætatis medici commendant.

Morus Cap. CII

Morus arbor in tam uulgari nobilitate nihil operoſius demonſtranda eſt, quę etſi germine ſit ſerotino, nihil ſecius quàm cęteræ folia deperdit. Flos ei uitigineí modo lanugineus, fructui tòto, nec poſtremis tantũ inſidet, in medijs inculcatus, neq; ſingulas parteis ambit, fallens interdũ propter lanuginẽ, ut concerni nequeat. Fructu cartilagineo, ſtatim ab ortu candido, cũ pubeſcit rubro, ubi maturuit atro. Sic & ſuccus eius euariat, primũ acerbus et aquoſus, mox lenior & lentè rubẽs, deniq; uinoſus, ſanguineo colore manus inficiẽs. Moris itaq; ſuccus in carne uinoſus, trini colores, cãdidus primo, mox rubẽs, maturis niger. In nouiſſimis florent, inter prima matureſcũt. Tingũt manus ſucco matura, eluunt acerba. Pilũ corijs folia eius urina madefacta detrahũt. Minimum in hac arbore ingenia profecerunt, nec nominibus, nec inſitionibus, nec alio modo q̃ pomi magnitudine, mora differebant, Hoſtienſia & Tuſculana Romę. Naſcuntur & in rubis multum differente callo. nam in Gallia ſerit alba ferens poma, eiuſdem naturæ cuius & nigra. Seritur ut eſt Berytius author, autumno ramulis ficulnorũ modo terræ defixis. Vegetior prouenit ambiente ſolo ſæpius effoſſo,

 ſiquidem

ſiquidem altis radicum tenus foſſionibus lętatur. Naſcunt̃ ex ſemine poma,ſi granula delecta deponant̃,ſed rigari continuò deſiderant. Melius claua & palò ſeritur. Inſerit̃ caſtaneæ,fago:itē populo quæ ſit alba,ſi uel inoculetur uel inſerat̃,candida naſcētur mora. Seruant̃ diutius uitreo uaſe ſuo uino demerſa & diligēter operta. Cęterū quæ ſemine gignūtur degenerant. Taleis & cacuminibus ſeſquipedalibus utraq; parte læuigatis,melius proueniunt,ſi fimo oblinant̃. Locū in quē palum demerſerunt,cinere terris admiſto tegunt, ſed non amplius quatuor digitis operiunt. Amant calida loca,ſabuloſa,& plerunq; maritima. In topho uel argilla uix cōprehendunt. Humor aſſiduus moris prodeſſe non credit̃. Foſſiōe gaudet & ſtercore. Putria in ijs & arida poſt trienniū ſunt putāda. Plantā ſi robu ſtam transferes mēſe Octobri,ſi teneram Februario & Martio. Scrobes deſiderāt altiores 1
interualla maiora,ne altera umbris prematur alterius. Feraciorē proceriorem'q; fieri arborem tradiderūt,ſi perforato hinc inde trunco ſinguli cunei terebinthi uel lentiſci adigant̃. Circa Octobris Calendas morus ablaqueanda eſt, & radicibus uini ueteris recentiſſimæ feces inſpergendæ. Inſeritur in fico ſub cortice. Inſita ulmo cōprehendit,ſed parit magnę infelicitatis argumēta. Mneſtor apud Theophraſtum calidā eſſe morū prodidit. Materia utilis operibus quæ flexu conſtant,eiq; hac in re primatus datur. Aeternā arbitrant̃ ac ualidam,atq; uetuſtate loti modo nigreſcere, ideo furculas ex ea circosq; faciūt, itē nauibus tornacula,ſimiliter & auriculas liburnicis,& teſtudines atq; firmamēta. Amica eſt morus & uitis. ea nouiſſime germinat,& cū primis folia dimittit,ſerotinoq; germinatu floret,maturatq; celeriter,nouiſſima urbanarū pullulans, nec niſi exacto frigore,ob id dicta ſapien 2
tiſſima arborū. Carne & ſucco mora cōſtant,qui uinoſus eis eſt,& colore ſanguineus. Arbor plana diligit,nec temere in mōtibus conſpicit̃: tardiſſime ſeneſcit, fructibus minime laborans. eſt lentitia moro uiuax. Pro cute cortex:in moro medicis ſuccū quærentibus,ſe rè hora diei ſecunda lapide inciſus manat,altius fractus ſiccior uidet̃. Morus talea tantum ueteribus ſerebatur,quoniā in ulmo eam inſeri religio fulgurū prohibebat. Mora germinatione priuſquā in folia exeant,ſiniſtra manu decerpi iubent. Futura poma ricinos, ſiue ut quidam legunt, cytinos Græci uocant: terram ſi non attigere ſanguinē ſiſtunt alligati, quacunq; parte fluat. ſuccus ſiccato pomo expreſſus multū obſoniorū ſapori confert, & mirum gratiam cōmendat. Fit & è pomo arboris panchreſtos ſtomatice,eadem arteriace appellata:neq; eſt aliud oris,fauciū,uuę,gutturis,ſtomachi iucundius remedium. Hoc & 3
uulnera ad cicatricem perducebant. Athenæus eſt autor ſycamina tantum ab Alexandrinis mora nominari. Aeſchilus de Hectore loquēs,uir,inquit,ille moris erat maturior. Sophocles morū inter initia candicare,poſtea puniceo colore rutilare meminit. Phęnias Ereſius Ariſtotelis diſcipulus,ſyluestris mori fructū ut dulciſſimū & iucundiſſimū, cū ematuruit,cōmendat,morū appellans:uerba eius ſubdidimus: Morū quod in rubo pendet ſeminarios quoſdam partus reſiccata pilula, ueluti contextos oſtendit, fragiles & boni ſucci. Virgilij carmine celebrantur:hærentia mora rubetis. Diphilus Siphnius ita nobis ſcriptū reliquit. Sycamina quæ & mora dicunt̃, ſatis bonū creant ſuccū, ſed paucū miniſtrant alimentū. Stomacho cōferunt,& aluo facile excernunt̃:priuatim cruda uētris tineas excutiunt. An nōnihil utilitatis adferat cū ruens humor articulos impleuit, cōpertū non habeo. 4
Verū Hegeſander Pythermi hiſtoria fretus poſteritatis memoriæ mādauit, ſua ætate morū arborē uiginti annos non tuliſſe fructū,quo tempore articularia lues tanta graſſabat̃,ut nō uiros modo, ſed & mulieres quoq; & ſpadones indiſcriminatim corripuiſſet: ſed ſæuienti cælo potius q̃ moro ferendū fuit acceptū. Mori poma aluū reſoluunt,facileq; corrumpunt̃:inimica ſtomacho. refrigerāt: ſitim faciūt:ſi nō ſuperueniat alius cibus intumeſcūt. immatura ſiſtunt uentrē. Siccata tundunt̃ in cibos cōmendantia obſoniorū ſaporē,quem admodum rhus. In medicina uero cœliacis dantur. Fit è pomo nobile medicamentum ſtomatice aut arteriace, quod ori & gutturi conferat appellatū, hoc modo. Sextarij tres ſucci è pomo leui uapore ad craſſitudinem mellis rediguntur, poſt additur omphacij aridi pondo duodecim, aut myrrhæ undecim, croci totidem; ſed hæc ſimul miſta uel trita 5
miſcentur decocto: neque eſt aliud oris, arteriæ, uuæ, ſtomachi iucundius remedium. Decoctus in æreo uaſe ſuccus, & poſtmodum inſolatus, aſtringentior reddi ſolet, ualens aduerſus nomas, fluxiones, neq; non tonſillarum inflammationes, adiecto mellis exiguo.

Sed

Sed efficacior uis adſciſcitur, alumine ſciſſili, galla, myrrha & croco adiectis. Aliqui addunt ijs ſemen tamaricis, irin, & pollinem thuris. Alij præduratum uas ſole torrebant, permiſcentes ſpatha ter die. hęc ſtomatice uulnera ad cicatricem perducebat. alia ratio. Succum ſiccato exprimebant pomo, multum ſapori obſoniorum conferente. Pollet aduerſus ulcera quæ paſcendo ſerpunt, pectoris pituitas, & ubicunq; opus eſt aſtringi uiſcera. dentes quoq; colluebant eo. Folia mori trita aut arida decocta contra ſerpentium ictus imponuntur: ipſaq; teruntur ad ambuſta ex oleo linenda. Tingunt capillum cũ uitis & fici nigræ folijs ſimul coctis in aqua cæleſti. eadẽ in urina madefacta pilũ corijs detrahunt. Succus ex ijs aduerſus araneos bibitur cyatho. Scorpionibus aduerſatur è radice corticis ſuccus ex uino aut poſca potus. Corticis & foliorum decocto dentes in dolore colluuntur. Radix per meſſes ablaqueata circunfoſſaq; conciditur, poſtridie ſuccum expumat aptiſſimum dentium dolori, collectionibus, & tuberculis, quæ opus ſit diſcutere. Aluum purgat. Ramus ut exiſtimãt magi, luna plena defractus, cum incipit fructu turgere, priuatim mulieribus alligatus lacerto, contra abundantiam menſium proficit.

Olea. Cap. CIIII

Lea quam gallicum uulgus *oliuerum* nominat, arbor eſt notior quàm ut debeat explicari, ſalignеis ferè frondibus, anguſtis, quæ tam breui innituñ pediculo, ut quaſi defixæ cohæreant, floribus puſillis quidẽ, ſed foliatis, fructum ambientibus, qui cadiui ſi perforati ſpectẽt, probæ floſculorum iacturæ præbent augurium, baccis maturitate nigrantibus, quę carnis callo & nucleo interiacentibus conſtant. Radice unica paruaq; & uelut lacinia ex medio tendente firmatur, cæteris grandioribus, & cancrorũ ſimilitudine cõtortis, alijs craſſioribus, alijs obliquis, & inæqualibus, ſummo ceſpite cohęrẽtibus, nodoſis, uilloſis, quod uſu uenit, quia breues permultas ac tenues promiſcuaſq; fundit olea: quæ non recto tramite poſſunt progredi, quapropter in obliquũ iaciuntur, & retortæ in nodos extuberãt. Huic medulla tã incerta eſt, ut nõ in medio ligno haberi, ſed per totũ lignũ ſpargi uideaĩ. ideò quidam ea omnino carere exiſtimant. ex urbanis perpetuò uiret. Cæterũ ſupina foliorũ contrà quàm cæterarum, candicant magis quàm prona, minuſq; ſunt læuia, uertunturq; mox poſt æſtiuũ ſolſtitiũ. In Syria & alibi fructũ ferunt uuæ modo cõgeſtum ubertate ſoli. Oleam utiliter & probè defloruiſſe diximus, cũ caduci eius flores perforati reperiuntur. Naſcitur omnibus modis extra quàm ſurculo, qui defixus germen non citat. Ex nucleis eius ſylueſtrem oleam prouenire Theophraſtus retũlit: lignum ſubtus ſcindendum, et lapide interiecto ſerendum. ex annotinis ſurculis fructificat. Viuax eſt, & diutiſſimè durat, & caudice, & laterali germine, nepotumq; procreatione atq; etiam ſtirpe incorrupta. Vitam ducẽtos annos longiſſimam eſſe tradidit Theophraſtus, addiditq; aliquanto longiorem oleaſtro. Præciſa regerminat & melior redditur. Interit maxima ex parte uel fiſſo caudice. Odit quoq; quercum: nam ſi quercetũ in confinio habuerit, non ſolum non feret, ſed etiam fugiet, introrſumq; ſe in fundum abijciet. quando quercus etiam exciſa radices noxias oliueto relinquit, quarum uirus enecat oleam: quanquam feri poſſit, ubi arbutus aut ilex ſteterunt. Sic in Arcadia ſpectari ſolitam arborẽ Pauſanias affirmat, è cuius radice una ilex & olea naſcerenĩ in quodã fano. Si oleam poſueris, unde cerrus uel eſculus effoſſa eſt, emorietur. ideo quòd uermes quidã ſunt, qui in radice harũ naſcunĩ, & inibi educãtur, ijque maximè ſemina oleæ cõſumunt. Vnã omniũ regerminat in opere. nã oleaginea materies tum rudis tũ ſæpe elaborata, ſi humorem nacta fuerit, locumq; adipiſcatur humectũ, germen potiſſimum citabit, ita ut iam cardo ualuę, & poculum limo immerſum prodantur regerminaſſe. Ea criſpa eſt & ſpiſſa atq; perpetua, quã amaritudinis cauſa neq; tinea rodit, neq; teredo exeſt: ideoq; ex radicibus oleаrũ & minora ſculpebãt ſimulacra, quod carnis æqualitate cõſtarent, nec dehiſcerẽt in rimas. Ignẽ quãuis optimè ſubditũ excipiat, ꝙ ſpiſſa & pingui natura ſit, igniarijs tamen ſuo uirore æterno ineptiſſima habetur: obliquitate atq; duritia fragilis. Olea peculiaribus nonnullis patet morbis. nam præter uermiculationem quæ ficũ etiã conficit, clauo quem helon uocant infeſtatur, quidam fungũ malunt appellare, alij patellam quæ Grecis quoq; lopas dicatur, quæ ceu quædam ſolis inuſtio uiſitur. Proprium quoque arbori malum

congros

congros,pro eius natura reſpondẽs,& ſi deriuetur etiam in alias id nomen. Sunt qui affe-
ctum premnon,alij crotonem cognominent.Peſſimum cum defloreſcenti oleæ imber in
ceſſit.In Mileto cum florent,erucę rodunt,aliæ frondem,aliæ florem,ſed genere diuerſę.
ſentiunt & uermiculationem baccæ. Vermis oleæ natus ſub cute fructum adimit, qui gi-
gni prohibetur pluuijs, quæ arcturum ſequantur. Vocatur ea affectio arachnion, hoc eſt
aranea fructus abſumens. Vermis ſub corio prouentum adimit, inuicemq; iuuat, ſi ero-
dens nucleo adnaſcatur.Nulla poſt ficum arbos uredini magis eſt obnoxia. Campæ, hoc
eſt erucæ etiam appellantur in oleis uermiculi, flatibus auſtrinis creati, ut ipes in uitibus.
Eſt & impetigo peculiaris ei morbus, ut ſcabies in fico, & in uitibus fluor. In mari rubro
uiuit olea quæ uocatur Arabica, ariæ tantum folio, baccis ferè noſtratibus, fungos cum
largi ceciderunt imbres educans, qui tacti ſole in pumicem durantur, ex qua manat, ut
Theophraſtus tradit, lachryma, inhibendo uulnerum ſanguini expetita medicis. In ſinu
etiam Heroo ad quem deſcendunt Aegyptij,olea cernitur lapidis ſpecie, non uiridis par-
te à mari eminente, ſimilis tamen uiridibus,tam folijs quàm germinibus. Oleam idẽ ne-
gauit Theophraſtus niſi trecentis à mari ſtadijs naſci, ſed quibuſdam in locis prouenire
notatum eſt.De olearum origine Græci agricolæ ita fabulantur. Cum à primordio tellus
aquis emerſiſſet,primum Athenis emicuiſſe:cumq; Minerua & Neptunus amore loci ca
pti,de ciuitatis ſibi dicando nomine contenderent, Iupiter eorum controuerſiam diluere
cupiens,tulit ſententiam, eum oppidi principatu potiturum, qui hoc meliori poſſeſſione
donaret. Neptunus itaq; portu & naualibus exornat: Minerua in Acropoli cum lætam
& uirentẽ tum fructiferam oliuam ædit, quam in coronã capitis intorquẽs, omnium cal-
culo uicit,& ciuitatem ſuo nomine (Athene græcè uocatur) nuncupauit. quo factũ eſt,
ut qui inito certamine aliquo, uictoria fruerent̃, implexa ex oleaſtro corona à ſpectatori-
bus cingerentur.Addunt magicæ ſuperſtitioni addicti, frondem oleaginam dolore capi-
tis liberare,ſi Athena Mineruæ nomen inſcribatur,etiam ſi capiti non alligetur. Feruido
ſqualidoq; cæli ſtatu gaudet. Ardua loca depreſſaq;, ſed longè magis mediocres cliuos a-
mat: in ijs enim excellens ſolis ardor uentorum proflatu refrigeratur, quare optimum ex-
hibent oleum. Planis uero & campeſtribus locis oleæ minus impetu uentorum agitatæ,
atq; inſidentis æſtu ſolis ambuſtæ,craſſius oleum mittunt. Siquidem cum oẽs ſtirpes, tum
oleæ maximè aduerſo flatu roboratæ uigẽt, argumẽto quòd oleas lætiores & uirentiores
offendes locis qui uentis patẽt,triſtiores ijs qui à flatu ſilent, nec ſpiritus nouitate recrean
tur,modo id intercedat ſpatij,quo liberè peruaget̃ aura. Igit̃ accliuibus & arduis oliua læ-
tatur, quod propitiũ nacta uentũ,ſuę nihil expirat ſaliuę,ſed in oẽs partes æqualiter inſinu
ans arborẽ excitat,alit,auget. Serit̃ ab Sucularũ occaſu ad brumam:item uere,quãdo hęc
duo tẽpora ſeſe imitent̃, calidam humidãq; ſortita naturã. Autũnus calorẽ adhuc retinet
priſtino ſolis illuſtratu conceptũ:humorẽ à caducis eo etiã tẽpore imbribus cõtrahit. Ver
aũt à præcedẽtibus pluuijs humorẽ,ab abſceſſu ſolis calorem cõcipit. Porrò ſolũ uuidum
& lætum cõmodè recipit hanc arborẽ,uberioresq; dat oliuas. quapropter id præferẽdum
fuerit. Secundũ ſibi locũ uẽdicat, cui argilla ſubeſt, Rubricoſum repudiat̃, quod ſuo æſtus
calore ſtirpes exurit: ſed lõgè magis ſalebroſum & ſcaturiginoſum, in quo ſemper uligo
conſiſtit damnat̃, quippe quod ſtrigoſas & minimè altiles baccas, uliginoſosq; partus cre
et. ieiunior paulo terra,ut Attica teſtat̃,accommodatior. inimicus eſt ager ſabulo macer.
Cæterum longè fuerit breuius, ut Didymus aſſerit, ſi eidem ſolo plantulæ credantur,
quæ moram in ſeminario trahentes, iam cultus diligentia profecerunt,quoniam transla-
tæ tutum contrahunt uigorem. Nempe ſolum omnino, in quo ſtirpes panguntur, qua-
litatem non modo & figuram plantarij, ſed & cæli quoque conditionem referre debet,
ne quod in eo pangitur,noua loci peregrinitate tentetur:maximumq; fuerit beneficiũ,ut
proficiant incremento,ſi rubrica partes notent̃, quibus obuerſæ ſteterunt, ut ſimili ratio
ne ponantur. Porrò legi debent, qui ſeminio deſtinabuntur non ſtolones caudicibus ad-
nati,ſed ſummatim decerpti ramis ſurculi, longitudine cubitali. Danda eſt opera,ne cor-
tex ſectione uiolatus collidatur, ſed falcula quæ acie polleat, uulnus undique leuigetur,
ſeruata ſtirpis integritate. Stilus parte ima bubulo fimo cum cinere linendus. ſcrobes con
camerato ſinu,ut imbrium ſint capaces,excauandi. Ramulus nõ in uerticem humandus

qui

qui tamen palmum à terra extet. Arundo adfigenda, ut à cultoribus cognoſcãt non an-
te ſeptimum menſem. Explantari debet arbuſcula trimatu altilis & uegeta, quadrima iam
collucari debet, & ſuperuacui termites putari. ea ratio ſerẽdi ut Didymo placet longè me
lior habetur. Non deſunt, qui ſectas ab imis radicibus ſoboles deponant, poſtea cum com
prehendiſſe ſic uidebuntur, ut mutationi ſit locus, trãſferunt. Gaudent iugi rigatu, ita ce-
leriorem germinatum ædunt, faciliusq́ tranſponuntur. Locus, quem oleis, ut Didymus
præcepit, dicaueris, runcandus eſt, omniq́ alterius generis frutice extirpandus, macerijs
aut ſepibus uiuis cingendus, ne aditus pecori detur. Scrobes ante ſationem fodiendi, ut
ſole, uentis & imbribus terra reddatur fragilior, ſtirpesq́ iaciant ultro citroq́ radices. Vno
1 aut altero menſe minimum aridis fruticibus, cremijs, arundinibus, ſtipulis, & ijs quæ ignẽ
facilè concipiunt ſtramentis, ſcrobes adurant, qui tricubitali altitudine, aut minimum ſe-
ſquicubitali caventur, ſed liberale quinquagenûm cubitorũ interuacet ſpatium, ut & cau
dices perflatu uenti fruant, & intercedens locus ſeri poſſit. alioqui ſi ſemẽtis ſubtus negle
ctui habeatur, tanto ramorum ſtipatu luxuriabunt, ut in ſeſe mutua umbrarum beneficia
non conferant. Poſt ablaqueationem fimi aggere lætant, ut Sotion ſcriptum reliquit, ſed
locis uliginoſis longè minus ſtercorari debẽt. Adultarum olearum ſuperuacuum putatio
nem moliri occaſu Pleiadum ut in reliquis arboribus, oportet, quo tempore prima aut
media ſaliua in germina ſe diffundit, & in fructus alimoniã permeat: ſecundo cum ob æſta
tis ardorem arbor humore deficit: tertio cum hybernos imbres nondum hauſerit. horum
2 omnium gratia autumno temporius hanc putationem fieri uolunt, quod cum reliquæ ar-
bores, tum oleæ maximè robuſtiores habeant. ante tamen ſuperfluorum repurgationem
ſtercore ſatiari conuenit, ut aduerſus noxam quæ putatione contrahit, fimi iuuamen op-
ponatur. Siquidem repurgati quoq́ caudices, reſegminum cauſa uitio laborãt, quibus ce-
leriter ſtercoratu ſuccurritur. Superuacuis arbor exonerata lætius fruticat. Reſecare aũt
oportet & marcida & ſicca & media, ut liberalius difflentur: item ramulos detrahere qui
inuicem incumbũt: itidem inflexos & recuruos amputare, præſertim cum in nimiam lon
gitudinem exeunt, & alia etiam quæ in difformẽ proceritatem tendunt, utpote cum ſua-
pte natura notentur infertiliora. Quapropter inter omnes rei ruſticę prudentes conuenit
incõmodam eſſe longitudinem olearum, quæ denos excedit cubitos. Amplius etiam in-
3 crementum omnibus patere noxis addiderunt, q̃ & rami uentorum impetu frangantur,
& flores quoq́ ſuccuſſi intempeſtiuè procidant. ideo complures ramos uerſus terram tra
hunt, ut humiliorem redditam arborẽ cogant in ſolum procumbere. Conuenit etiam ſto
lones & adnatos caudicibus nepotes adhuc molles & teneros quotannis eximere, ne his
onuſtus caudex fatiget. Africanus reſtibilem oleis adferri fœcunditatẽ autor eſt, ſi ſemel
in excauatum terebro foramen, duos feracioris oliuæ ramulos in cacumina utrunq́ adege
ris, ſic ut traiectim penetrent, manibusq́ uehemẽter tranſactas parteis traxeris, dumq́ ue
luti impacti cuneoli ſtrictim adheſerint, exertũ utriuſq́ taleæ uerticem, hoc eſt extãtes fo
ramini ſtilos reſecueris, lutoq́ cum aceribus aut paleis oras foraminis & hiantẽ ſinum ille
ueris. hoc uelut initu grauida arbor uberiorẽ partũ enitetur. Cæterũ ut Quintiliorũ agri-
4 cultura docet, lætiores & uirẽtiores plurimũ fructũ adferent, ſi circũ radices ablaqueatas
inſulſa amurca aquæ miſta fundat. utriuſq́ ſextarius ſufficit. Acus quoq́ fabaginũ uel pa-
leas ſatis eſt indidiſſe. uel etiam urinę humanæ quantũ ſatis uiſum fuerit affunditur, aut ar
gilla bubulo ſtercori permiſta imponitur, aut marini fuci tantundem: ſed ab ijs confeſtim
terra circa eas adaggeretur à radicibus dodrantali altitudine, ſinu in orbem fornicato, ut
imbres pluuij retineant: & cum ſe infuderint, breuiſſimis ac frequentiſſimis foſſionibus
ſolicitent. Id genus etiam auxilij adhibere licet, cũ Caniculæ incendijs arbores deflagrãt,
quo tempore, & etiam quum ſiccitates inceſſerunt, rigationem deſiderãt. Iidẽ Quintilij,
ſi ſterilitate laborẽt, ad fertilitatẽ reduci prodiderũt hac ratione. Ab radice cubitali ſpatio-
lo caudicem terebra gallica perforabis, quà ſpectat in Auſtrum, impreſſo foramine digiti
maioris amplitudinẽ capiente: tunc duos frugiferæ arboris ab auſtrali parte ramos tolles,
craſſitie quę hiatũ foraminis explere poſſit, & ſtrictè in ipſum utrinq́ cõijcies. diſtractisq́
uehemẽter palorũ cacuminib. abſciſſoq́ eo quod ſuperabit, aceroſo uel paleato luto curã
bis occulere, hoc uelut coitu ſteriles arbores uberant. Sic quales uolueris oleas adipiſci,
tales

tales fructuarios uti scriptum est, indes ramulos. ita melius oleum dabit, impressis forami
ni ramulis eius, quæ callielæa Græcis, id est satiua, à cæli parte lectis quæ ad austrum diri
gitur. Cæterum quæ nimia ramorum petulantia syluescunt, aut sine fruge luxuriant, ha
uelut insanas Græci uocant hylomanes. earum multiplex lapsus erraticusq; furor ita co
ercetur. In foramen quod gallica terebra excauauit, uiridē taleā oleastri, uel pini uel quer
ci palos, uel lapidē immittis, sic uelut inita arbor fœcundo semine fertilior extabit. Solē
etiam quamuis lætæ arbores fructum copiosum adferentes ad maturitatem non perduc
re, aut largum florem induentes perperam exuere: quod uitium abigetur, si ablaqueata a
bore, maiusculo caudici fuci corbes duos obduxeris, minori singulos, dein amurcā aqua
permistam infuderis. quòd si fuci non detur occasio, solius amurcæ usu eris contentus. Iu
uant quoq; arbores amurca insulsa, cum suilla uel nostra urina uetere, cuius utriusq; mo
dus seruat. nam maximæ arbori, ni tantundem aquæ misceatur, urna abundè erit. Solent
etiam oleæ uitio soli fructum necare: cui rei sic medebimur. Altis gyris ablaqueamus eas;
deinde calcis pro magnitudine arboris plus minus'ue circundabimus, sed minima arbor
minimum postulat. hoc remedio si nihil effectum fuerit, ad præsidium insitionis confugi-
endum erit. Nonnūquam etiam in olea unus ramus cæteris aliquanto lætior est, quem ni
si recideris, tota arbor contristabitur. Si radices siccas & uelut morbo languentes offen-
das, huic acceptum causæ feres, uermium progeniem interno sinu delitescere, quos cum
pluribus ut dictum est modis, tum præcipuè circumsita scylla demolieris. Oleā si lamben
do capra lingua contigerit depaueritq;, primo germinatu sterilescere author est Marcus
Varro. Varia ut Leontinus docet, oliuetorum ratio. Siquidem aut taleam totam immer-
gi oportebit, aut partem alteram humari, alteram partē solo supereminere: non quę pror-
sus obruuntur, sed duntaxat quæ altera parte extant, rubrica notari desiderant, ut sic quē
admodum in parente steterat ramus, ita parte ima terram, & cacumine cælum spectans
deponatur. Nam si mersus inuersus mergatur difficile comprehēdet: & quemadmodum
in trunco residebat, ita in meridiem, oriētem, uel occasum dirigatur, ne hospitij peregrina
nouitas officiat. Rigādæ sunt plantæ cum squalores incesserunt. indēdæ scrobibus utrinq;
leues uirgæ uel arundines, uel recta sarmēta quæ superueniant: & ubi calcata fuerit terra
tegere conuenit, loca uacua lapidibus aut testis implere, & maiusculo cooperire lapide,
ut pluuius imber ad radices per interstitia descendat. Taleæ celeriter erutæ austrinis die-
bus seri debent. Multiplex serendi ratio: nonnulli crassiores ramos arboribus adimunt, &
ex ijs q̃ recentissimas taleas serra præcidunt, quæ binûm cubitorum proceritatem imple
ant, dein in rectum constitutas adobruunt. Alij soboles cum caudice serunt: alij residem
adhuc caudici plantulam decisis falce capitibus & brachijs in truncum redigunt, & terræ
fossæ circiter ortum arcturi defigunt. Alij insignes ramos quinûm aut quaternûm cubito
rum longitudine à caudicibus serra præcisos solo committunt, sed rubrica partes notant
quibus obuersæ steterunt, ut quemadmodum in arbore cohęrebant, ita parte ima, terram
& cacumine cælum spectantes deponantur: ita celeriore proficiunt incremento, celerio-
remq; fructum largiuntur. Non desunt, qui recisos è caudicibus maiores truncos relicto
superius cortice, cacumine tenus adobruant, sic tamen ut quatuor digitis altè superueni
ant. Alij nitidos ab imo caudice ramos adimūt, & q̃ recentissimas taleas sesquipedales re
cidunt, ita ut ne corticem aut ullam aliam partem quam serra præciderit, lædant: & in de-
fossum scrobē lapide subiecto deponunt, & aggere sic obruunt, ut supra terram palmum
extent. Cauendum tamen fuerit, ne quouis modo cortex serra uioletur, quod facile con-
tingit, si prius uaram feceris, & eam partem supra quam ramum secaturus es, fœno aut
stramentis texeris, ut molliter & sine noxa corticis, taleæ superpositæ secentur: plagæ ea-
rum utraq; parte falce læuentur, seruata integri corticis incolumitate. sed oportebit talea-
rum capita & imas partes misto fimo cum cinere oblinire. Obseruandum item ne inuer-
sæ mergantur, sic enim torquente uitio offensæ, difficulter comprehendent, & cum uali-
dius conualuerint, steriles in perpetuum erunt. Stercus inijciendum scrobibus, siquidem
fimo pabulatæ lætius frondent, & postmodum longe magis uberant. Stercorari debet
oliuetum, sic arbusculis prospicietur, amurca ualentibus infundenda: nam per hyemem si
uermes atq; alia suberunt animalia, hoc medicamento necantur. Plerunq; etiam tam hu-

midis

midis quàm siccis locis arbores musco infestantur, quē nisi ferramento resecueris, nec fru ctum, nec lætā frondem inducet: itaq; cum prægelidum & pluuiū cælum est, oleæ debent emuscari. Omnis soboles ex una stirpe nata quotannis extirpanda est. cū terra æstibus hiat curandum est, ne per rimas sol ad radices arborū penetret: post æquinoctium autumnale, arbores ablaqueandæ, ut à superiori parte, si oleæ in cliuo sint, incilia excitentur, quæ limosam aquam ad codices deducant. at ubi oliuario suos reddiderint fructus, collucandas suadet Democritus. Summotis enim petulantioribus ramis, minus decoquent domino: quin potius hoc uetustorū ademptu magis arbores uberāt, largiorēq; nouelli rami frugem impertientur. Nō profluent ruentes baccæ, ut idē asserit Democritus, si fabam pedicillum intus continentem, obstructo cera foramine, in gleba radicibus hærēti condideris: sic labans fructus firmabitur. Addidit oleam stercore iuuari, humanum duntaxat respuere: bimas & trimas fimo delectari, quod non radicibus sed colibus nō procul inspergendum. Omnis tamen scrobs, in quo pangi debet olea, fimo terræ misto stercorabitur. Florentinus oleas ab octauo Calendarum Aprilium die, quod est ab uigesimosecundo Martij mensis, usq; in tertium Nonarum Iulij, inseri debere pręcepit, ita ut locis frigidis serius, calidis maturius inserantur. Insitæ sæpius aquarū imbre rorandæ. Aliqui procūbentes humi radices inserunt, sed quæ tenui & humido uestiuntur libro, inter corticem, quæ crassiore tunica induuntur, intra lignum inseri iubent. Non est prætereundum silentio quod de uitis & oleæ naturali concordia, Africanus Florentini testimonio fretus, posteritatis memoriæ mandauit, scribens oleam, si uiti inseratur, non uuas modo sed & oliuas quoq; parere. Addit uisam arborem à Mario Maximo, qui cum fructum eius degustasset, negauit unquā se quippiam comesse, quod magis oleam uuamq; resiperet, tam exactè simul utriusq; sapor linguæ repræsentatur. Nascuntur, ut ait, huiusmodi arbores in Libya, gentiliq; ac uernacula regionis noce, *ubolima* nominant. Perticæ subijciundæ, qui possint brachiorū onus fulcire. Si uero alio modo quouis inserantur, lōgurijs nō erit opus. Ergo propter terrā uitē terebramus, & oleę ramulum imponimus, simul ut à uite dulcedinē, simul ut ab humo uernaculum alliciat nutrimentum, ut tandem eius iucūdiore cibo fruamur. Postremo si nondum ferentis uiticulæ sarmenta fructuaria transferantur, misturam progenitorum seruabunt. porrò fructus à promiscua parentum cōditione insitoris utriusq; nomen adoptauit, elæostaphylos Græcis, quasi dicatur uuolea, nominatus. Syracusis ut Diodorus est author, in frondibus olearū scriptis optimatū nominibus, discessione facta, irrogabatur quinquennale ciuibus exilium: de quo argumento genus id mulctæ petalismus appellabatur. sed iam ad medicinā descendamus. Olearū folia uehementer astringunt, purgant, sistunt. Itaq; mãducata ulceribus apposita medentur, & capitis doloribus illita cum oleo. Decoctū eorum cum melle ijs quæ medici usserint, gingiuarū inflammationibus, reduuijs, ulceribus sordidis, excrescentibusq; prodest. Cum melle profluuiū sanguinis cohibet, Succus eorum carbunculantibus circa oculos ulceribus, & pustulis, procidentiq; pupillæ efficax: quapropter in collyria additur. nam & uetustas sanat lachrymationes, & genarum erosiones. Exprimitur aūt succus tusis affuso uino ex aqua cælesti, siccatusq; digeritur in pastillos. Sistit menses in uellere admotus uuluæ. Vtilis & saniē emanantibus, item condylomatis, ignibus sacris, ulceribus quæ serpunt, epinyctidi. eosdē & flos earum præbet effectus. Vruntur & coliculi florescentes, ut spodij uicem cinis præstet, uinoq; infuso rursum uritur. Suppurationes & panos illinunt eo cinere, uel folijs tusis cum melle, oculos uero cum polenta. Succus fruticis recentis accensi distillans sanat lichenas, furfures, psoras, ulcera manãtia. E radice oleæ quàm tenerrimè cortex derasus, in melle crebro gustatu medetur sanguinem reijcientibus & suppurata tussientibus. Cinis ipsius cum axungia tumores discutit, extrahitq; fistulis uitia, & ipsas sanat.

Oleaster, Oliua, Oleum. Cap. CIIII.

Oleaster Græcis cotinos, dicitur syluestris olea, fœcundior satiua, quod ferè syluestres habent, ceu cura fertilitatē minuente. Oleastro uita lōgior quàm oleæ, sed Olympiæ longissima. Hęc arborum una cum olea teredinem sentire non dicitur, tametsi frequenter uredine laboret. Mansuescere hanc densis circa taleis, aut omnino trãslatione mitem fieri, uix potest adduci Theo-

phraſtus ut credat. Codex quibuſdam peculiaribus cauernulis dehiſcit, quòd & in olea quoq; deprehenditur. Caudici medulla tenus pertuſo, impreſſa oleaſtri talea ſterilem oleam fœcundat. Materies ei perpetua, ſpiſſa, criſpa, in totum oleagina nodoſior, ex qua breuiores marculos, & terebris uaginas optimè ſicut è buxo, ulmo, fraxino, aquifolia factitatas produnt. Syluestris olea ex ſatiuæ nucleo naſcitur. Porrò quod ad inſitionem pertinet, oleaſter oleam optimè recipit. Cæterum ex oliueto iam inſito & caſu quodam incenſo, infelix renaſcitur oleaſter: quod ne contingat ita prouidendum erit. Poſitis prius oleaſtri brachijs in ſcrobe, in qua pangere diſponimus, ſcrobes ita replebimus ut mediæ uacuæ ſint. Cum comprehenderit oleaſter, inferemus in fimo uel inſitum mergemus, & inſitionem propè infra terram nutriemus, deinde ſicut adoleſcit, terram ſubinde colligimus: ita commiſſura in profundo latente, quiſquis urit, aut cædit, oliuæ locum non aufert pullulandi, quæ & apertam redeundi felicitatem de olea, & occultam ualendi feracitatem de oleaſtri cõnexione retinebit. Prima huius apud Græcos origo ſic ducta, ſi Pauſaniæ credendum eſt, homini doctiſſimo quidem, ſed alioquin ijs in rebus ſuperſtitioſo: nam & clauam Herculis ex Hyperboreis reuerſi ex oleaſtro uolunt fuiſſe, prius ignoto Græciæ. quę terræ defixa ſponte refloruit apud Trœzenios, aut certè iuxta amnem Alpheum, in qua gente locus eſt uerſus mare oleaſtris frequens: quemadmodum ab intorta ſpecie olea celebratur cognominata ſtrepte, circa Epidaurum, adiecta eiuſdẽ authoris fabula, eueniſſe circumactu manus, Hercule illac permeãte. In Olympia naſcẽtem oleaſtrum idem tradit Pauſanias, calliſtephanon appellari, quia Olympiæ uictores ea coronarentur, ſicut moriam in Academia ſatam uocabãt oleam, & ſylueſtrem agrielęam, & callielęam quam nos dicimus ſatiuam. Syluestris oleæ, quam aliqui Aethiopicam nominãt, folia aſtringunt: trita igni ſacro, ulceribus quæ ſerpunt, epinyctidi adhibentur. Carbunculos, nomas, paronychia cohibent. ſordidis illinuntur ulceribus, panos collectionesq; cum melle diſcutiunt. Cruſtas reſoluunt ex melle impoſita: cutem à capite uulſam conglutinant: commãducata priuatim oris ulceribus medentur. ijdem effectus & expreſſorum ſucco, & decoctione ſpondent. Proluuiem ſanguinis & abundantiam fœminarum coercent ſucco appoſito. is & uuas oculorum, ulcera, & ueteres fluxiones ſanat: proinde collyrijs expetitur. Excipitur ſuccus affuſo uino, uel aqua, ſiccatusq; in paſtillos cogitur. ſed longè ualidior ſuccus, qui cũ uino, quàm cum aqua expreſſus eſt, & diuturnitas maior. Is utiliter auribus inſtillatur, ſi uel pus effluat, uel exulceratio ſentiatur. Folijs in affectu cœliaco uenter illinitur cum hordeacea farina, item in rheumatiſmo cum oleo & capitis doloribus. Flore oleaſtri condylomata perunguntur. Cutem in capite ab oſſibus recedentem, cauliculi decocti & cum melle impoſiti cõprimunt. Fructus ex oleaſtro maturi in cibo ſumpti, ſiſtunt aluum. toſti & cum melle triti nomas repurgant, carbunculos rumpunt. Vruntur cum floribus folia ut ſpodij uicẽ cinis penſet: in cruda fidelia oblitis luto faucibus, in fornace tantiſper continentur, dum torreatur figlinum, deinde uino reſtinguitur, quo perinde rurſum infuſo iterum uritur. Is cinis uehementius inhibet rheumatiſmos, ſedat inflammationes oculorum, purgat ulcera, alienata explet, excreſcentia leniter erodit, ſiccat & ad cicatricẽ perducit. Hoc autem peculiare, quòd folia decoquunt̃ ex melle, danturq; cochlearibus cõtra ſanguinis excreationes. Oleum tamen acrius atq; efficacius, & os quoq; colluitur illo ad dentium infirmitatem: imponũtur folia & paronychijs & carbunculis & contra omnem collectionem cum uino, ijs uero quæ purganda ſunt, cum melle miſcẽtur, oculorum medicamentis decoctum foliorum & ſuccus oleaſtri. Eluitur cinis ceruſę modo, & deinde digeritur in paſtillos, non alio quàm ſpodij uſu. Oliuæ conſtant nucleo, quem ſanſam uocabat antiquitas, carne, amurca: ſanies eſt hæc eius amara. fit ex aquis, ideo ſiccitatibus minima, riguis copioſa. Suus quidem oliuæ ſuccus eſt oleum. Oliuarũ genera cõplura eſſe traduntur, ſed in agricolarũ notitiam decem peruenerunt, pauſia, algiana, liciniana, ſergia, neuia, culminia, orchis, regia, circites, murtea. Bacca iucundiſſima eſt pauſiæ, ſpecioſiſſima regiæ, quę potius eſcæ quàm oleo eſt idonea. Pauſię tamen oleum ſaporis egregij, dum uiride eſt, uetuſtate corrũpitur. Orchis quæ à ſimilitudine teſticulorũ, ut arbitror, dicitur, antiquitus archemora, grandis oleą Varroni dicitur orchas, melius ad eſcam quàm in liquorem ſtringitur. radius uocata cibis grata. Oleum optimum licinia dat, plurimum ſergia.

Omniſq;

Omniſq; oliua maior ad eſcam, minor oleo eſt aptior. Virgilius tribus earum generibus eſt contentus, orchite, radio, pauſia, quæ nec deſiderare raſtros aut curā tradit. Cæterum maior ars oleo quàm uina temperandi. quapropter oliuæ diſſident inter ſe ſucci ratione. Primum omnium cruda, atq; nondum inchoatæ maturitatis: hæc ſapore præſtantiſſimo. Quin & ex ea unda præli laudatiſſima. Quanto maturior bacca fuerit, tanto pinguior ſuccus, minuſq; gratus. Optima autem ætas ad decerpendum inter copiam bonitatemq; incipiente bacca nigreſcere: noſtri uocant drupas, Græci uero drypetas. cætero diſtat, an maturitas illa torcularibus fiat, an ramis, irrigua fuerit arbor, an ſuo tantum bacca ſucco, nihilq; aliud quàm rores cæli biberit. Baccæ nonnullis regionibus conuiuiorum epulis præparantur. has igitur cum nigruerint, nec tamen præmaturæ fuerint, ſereno cælo diſtringere manu conuenit, lectaſq; cribrare & ſecernere, quæcunq; maculoſæ, ſeu uitioſæ minoris'ue incrementi uidebuntur. deinde in ſingulos modios oliuæ, ſalis integri ternas heminas adijcere, & in uimineos qualos cōfundere, ſuperpoſito copioſo ſale, ita ut oliuas contegat: ſicq; triginta dies pati cōſudaſcere, atq; omnem amurcam extillare: poſtea in alueum diffundere, mundaq; ſpongia ſalem, ne permaneat, detergere: tum in uas adijcere, & ſapa uel defruto amphoram replere, ſuperpoſito aridi fœniculi ſpiſſamento, quod oliuam deprimat. Pleriq; tamen tres partes defruti, aut mellis, & unā miſcent aceti, & eadē portione qua ſuprà ſaliunt. & collocant in qualis, ut immiſtis ſeminibus lētiſci alterna tabulata oliuarum, & ſalis, uſq; in ſummum componant. deinde poſt quadraginta dies, cum oliua quicquid habuit amurcæ, exudauit, in alueū defundūt, & cribratam ſeparāt ab ſeminibus lentiſci, ſpongiaq; detergēt quicquid adhæreat ſalis. tum in amphoram confundunt, adiecto defruto uel ſapa, uel melle. In ſingulos modios oliuæ ſingulos ſextarios maturi ſeminis aniſi, lentiſciq; & ternos cyathos ſeminis fœniculi addidiſſe ſatis eſt. id ſi non eſt, ipſum fœniculum cōciſum adieciſſe ſatis eſt: deinde in ſingulis modijs oliuarū ſalis cocti & non moliti ternas heminas admiſceri, & ita amphoris cōdi. eaſq; faſciculis fœniculi oportet obturari, & quotidie per terrā uolutari, & tertio uel quarto quoq; die, quicquid ineſt amurcæ, mitti: poſt quadraginta dies in alueū diffundi, & à ſale tantūmodo ſeparari, ſic ne ſpongia detergeantur oliuæ, ſed ita ut erunt exemptæ maſſulis ſalis miſtis in amphoram condantur, & ſpiſſamentis impoſitis ad uſus in cellam reponant. Ratio conditure colymbadumq; oliuarū talis. Alternis cratibus oliuarum pulegiū ſpargis, & mel & acetū & ſales modicè, ſtratura intercedente, ſuffundis: itē ſternis oliuas ſupra ſurculos fœniculi, uel anethi, uel lentiſci, & ramulis oliuæ ſubditis, aceti heminā & muriam ſuperfundis: has cōſtructiones uſq; ad uaſculi plenitudinē patieris inſurgere. Alij delectas oliuas muria macerāt, & poſt quadraginta dies eā fundūt uniuerſam: tūc duas defruti partes, aceti unā, menthā minutim inciſam uaſculo cōijciunt, & oliuis replent, ut iuſta infuſione liquor ſupernatet. Alij oliuam factam colymbadē de muria tollunt, ſpongiaq; detergent, deinde canna uiridi ſcindunt duobus uel tribus locis, & triduo in aceto habēt, quarto die ſpongia detergēt, & in urceū uel fideliam nouā immittunt ſubſtrato apio, & modica ruta. cōcilis deinde pleno uaſe oliuis immittunt defrutū uſq; ad os. Lauri turiones hoc uſu mittunt ut oliuæ deprimantur, poſt dies uiginti utuntur. Alij baccas quæ iacentes reperiuntur, rugis contrahentibus criſpas colligūt, & ſalibus tritis reſperſas expandūt, donec ſole peraréſcant, tum ſubſtrata lauro alternas crates baccarū ſæpius ordināt: tūc defrutum cū ſatureiæ faſciculo duabus aut tribus undis ferure patiunt, & poſtquam tepuerit, ſupra cōpoſitas baccas refundūt, admiſto ſale pauxillo, & origani faſce cōiecto, ſupra ius omne perfundunt. Alij paſſi ſextariū unum, cineris bene creti, quantū manus utraq; geſtabit, adiecto uetere uino & frondibus cupreſſi permiſtis, infuſas oliuas cōculcant, & cruſtā faciendo ſaturant, donec ad uaſculorū fauces perueniant. Nō deſunt qui lectas ex arbore baccas ſtatim condiant, rutā & petroſelinū inter ſpatia ſtructionis ſternant, & ſubinde cuminati ſalis aſperſione cumulēt, poſtremum mel & acetum ſuperfundāt, nouiſſimè olei optimi quantūcunq; miſceant. Sunt & qui lectas ex arbore baccas muria diluant, tūc ollæ mellis partes duas, uini unam, defruti dimidiam adijciant, & ubi deferbuerint, deponant, ac permouentes acetum miſceant: cum refrixerit, ſuper oliuas ſurculos origani ſternunt, & ſupra ius omne diffundunt. Alijs oliuæ manu decerptæ cum pediculis aqua triduo ſparguntur, deinde

muria macerant̃, poſt duodecim dies exemptæ cũ æquis muſti & aceti põderibus in fideliam conijciunt̃, oppletũ uas adoperit̃: ſed aliqua dimittantur ſpiramẽta. Oliuæ colymbades ideo uocant̃, quoniã oleo ſuo puræ, hoc eſt ſine accerſita cõmendatione innatãt, & uelut urinabũdæ fluitant. Halmades uero dicunt̃, quę muria propriè condiant̃, etiã ſi Græci nõnunquã huiuſcemodi nomina perſæpe cõfundant. Sũt & netrides appellatę Iulio Polluci, quoniã enatẽt. Sũt & Pityrides, hoc eſt furfuracee, quæ in uſum hunc ſtringunt̃, antequã omnino matureſcant. Nigræ oliuæ ſtomacho utiliores, uẽtri minus. Præclarũ habent anteq; condiant̃, uſum, recentes per ſe cibi modo deuoratę. Medent̃ arenoſæ urinæ, item dentibus, aut attritis, aut cõuulſis. Alba oliua facilior uẽtri, ſtomacho magis aliena: oculis non conuenit, & capitis dolorem infert. Toſta & impoſita nomas amolitur, carbunculos rumpit. Commanducatur & protinus ex ore impoſita, puſtulas gigni prohibet. Vtraq; prodeſt ambuſtis trita & illita. Colymbades ſordida ulcera purgant, inutiles difficultatibus urinæ, ambuſta à puſtulis uindicant. Succus earum è muria colluentium gingiuas comprimit, dentes infirmos commotoſq; ſtabilit. Sanſarum, hoc eſt nucleorum, medulla cum axungia & polline farraceo ſcabris unguibus illinitur. Oleũ ita fieri conſueuit. Cum primum baccæ uariare cœperint, & iam quædam nigræ fuerint, ſereno cælo manibus oliuam deſtringi oportebit, & ſubſtratis tegetibus, aut cannis cribrari & purgari, tum diligenter mundatam protinus in torcular deferri, & integram in fiſcinis nouis includi, prælisq; ſubijci, ut quantum poſſit pauliſper exprimatur. poſtea reſolutis corticulis emoliri debebunt, adiectis binis ſextarijs integri ſalis in ſingulos modios. quod defluxerit in labrũ, protinus capulator depleat, & in fictilia labra huic uſui præparata diffundat. Longè melioris ſaporis eſt oleũ, quod minore ui præli quaſi lixiuũ defluxerit. nanq; ſi nuclei confringantur, olei ſaporem uitiant. Cum uerò paululum cõſtiterit, ſubinde decapulandum eſt. nam quanto ſępius tranſlatione ipſa uentilatur, tanto magis eliqueſcit & amurca liberatur. Solet cum amurca frigoribus congelari, tum inſperſus ſal coctus reſoluit oleum, & ſeparat ab omni uitio: ſi ne ſic quidem reſoluatur, præſertim cum maiora frigora inceſſerint, nitrum torretur, & contritum inſpargitur: ea res eliquat amurcam, quæ inimiciſſima eſt oleo, & ſi remanſit in eo, ſaporem eius corrumpit. Debet itaq; oleum cibariũ fieri protinus illata de oliueto bacca, cõmolita, & expreſſa. Minus probatur oleum ex oliua quæ decidit, uel tempeſtatibus aut pluuijs in lutum defluxit: nam uermiculorum cæterarumq; immunditiarum ſaporem trahit. quare ad præſidium aquæ calidæ decurritur, qua immundæ baccæ prius eluantur, quàm molæ aut torculari credantur. Paxamus è Græcis tempus oliuitati ſtatuit idoneum, quum plus parte dimidia baccæ nigrent: tum oliuarius ex agro in prælum coacturam ſolidarum progerit, antequam gelent frigora: ſic enim largiores partus matres poſtea miniſtrabunt, & baccæ copioſius fundẽt oleum. Sereno cælo manibus oliuas diſtringi oportet, minimè cum pluuius imber inceſſit, quia perfuſus ſurculus, & hinc imbecillitate contracta languens, facilè diſrumpitur. qua de cauſa neq; rorulenta die ramuli concuti manibus, neq; baccæ decerpi debent, prius quàm omnis arborum humor ſole diſcutiatur. Si lutũ ſubeſt, caniſtri & tegetes ſubſternendæ: quæ ſi defuerint, immundæ baccæ & inquinatæ, & obſitæ luto, & quæ tempeſtatibus deciduæ ſublegũtur, calida perluantur aqua. Non deſunt olearij qui rectè cenſeant factum, ſi ſolum manibus ramos ſuccutiant, ut agitatæ baccæ labent: præcipiuntq; ne rudem aut uirgam, decutientes operæ, arboribus adhibeant, quoniam futurum eſſet, ut non prouentum inde ſed detrimentum ſentirent: quia fructum multo minorem ſequentibus annis arbores exhiberent. Verendum quoq; eſſet, ne hoc impetu deturbata bacca, diſſiliret, aut certè lapidibus aut glebis durioribus attrita uulneraretur. Caduca, quòd puluere ſit obſita, terreſtrius dabit oleum. Longè ergo ſatius fuerit ſcalas in triangulum actas ſubijcere, & latos aſſeres ſuperponere, quibus inſidentes leguli, manibus baccas diſtringant. Apuleius omphacini olei, id eſt uiridis notæ conficiundi rationem ita ſubiecit. Id omnibus compertum eſſe debet, omphacinum ab acerba baccarum melligine nomen duxiſſe. Cum igitur oliuę incipiunt matureſcere, à pueris aut operis manibus diſtringi iubẽtur: hac tamen obſeruatione, ne qua uel cadiua uel fracida ſublegatur: tantumq; decerpendum oliuæ, quantum nocte uenien-te poſſimus exprimere. ſed tegetes eas excipiant pauliſper expanſas, ut aquoſum humo-

rem exhauriant. Porrò ne mutuo calore uitium trahant, promiſcuas frondes & ſurculos ſecernere conuenit: ea res enim perennitati olei inimica eſt. Veſperi inſperſo ſale mundis molis ſubijciuntur, manuq; leniter ita moluntur ne nucleus confringatur, qui ſaporem olei maximè uitiat. Truſatilis itaque mola celerrimè & uolubiliter in gyrum rotetur, ut fraces, id eſt carnes & corticuli conterantur: mox corbulis minoribus quicquid fuerit mola fractum, in torcular transferatur. caniſtros è uiminibus ſaliginis textos oportet inijcere, quia ſalix oleum dicitur adiuuare, eiq; nonnihil conferre beneficij. deinde ſarcina leuis quæ non uehementer degrauet, imponitur. Nobilius erit quod ſponte, uel minore preſſuræ ui, quaſi lixiuum defluxerit. hoc ſuauiſſimum & idem tenuiſſimum protinus deplet capulator, & in mundum uas ſeorſum defundit: reliquę fraces ſimili diſciplina premuntur, ſed paulo grauiori pondere & mola fortiore quaſſantur. tortiuum inde manat oleum, quod uelut ſecundæ preſſuræ, priuatim in alia uaſa tranſmittitur: hac iteratione inualidius, ſed tertiatione multo deterius oleum exit. Sed utrunque decapulari iubent, ſales deinde ac nitrum nouo oleo conſpergi, & oleagina rude moueri: deinde cum paululum in labris oleum conſtiterit, inuenitur aquoſa quædam ſanies ſubſidere, quæ eſt amurca, & ius pinguiſſimum ſuperius enatare, quod purum citra amurcam, in uas uitreum debet transferri. Vitrum enim oleum maximè conſeruat, quippe cum frigore lætetur olei natura. Si tibi deſint uitrea uaſcula, in fictilia intus gypſo perlita conijcitur. Olearia cella ad eum cæli ſtatum conſtituenda, qui maximè à calidis uentis auerſus eſt. quare ut ad Septẽtrionem ſpectet, expedit: ſiccum enim & frigidum locum oleum diligit, calores & humores tanquam inimicos odit. Antiqui uaſa cerari per oliuitatem iubebant. uetera tamen propter olei ſuccum ceraturam non patiuntur: quam & complures quoq; repudiant, exiſtimãtes dolia, liquida gummi perluere. Multi cum ſemel ferias craſſa gummi liuerunt, una in perpetuum gummitione ſunt contenti. Et ſanè quæ ſemel oleum teſta combibit, alteram gummitionem uel ceraturam nõ recipit. Reſpuunt omnem illitionem uaſa prius oleo imbuta. oleum inde multa uitia concipit. Fumo enim oleum infeſtatur, quapropter olearij in totũ illud præcipiendũ habẽt, ut neq; fumus, neq; fuligo, quamdiu oleũ conficitur, in torcular, aut cellam oleariã admittatur. Vtraq; res inimica huic rei, quoniam minimè uapor ignis deſideretur: quapropter & torcular & olearia cella ea cæli parte collocanda eſt, quæ à calidis flatibus auerſa ſit, & in ſeptentrionem uergat. peritiſſimiq; olearij uix patiuntur ad unã lucernam opus fieri. Vitiatur quoq; ea quæ remanſerit amurca, quapropter ut ea lue liberetur, lacuſculos ea parte qua defluet, ſub ipſis fiſtulis, uel cauum lapidem ſubdi oportet, qui huiuſcemodi colluuiem ſeorſum excipiat, unde exhauriri poſſit, quicquid defluxerit: nanq; ſiue ſyncera, ſiue non inſulſa deſtillet, utraq; uſibus plurimis, ut dicetur, idonea eſt. Oleũ quoq; quod gelat plerũq; fraceſcet: cui cũ ad prę ſidia uentum erit, ſatis eſt, ut iam dictum eſt, ſalẽ aut nitrum oppoſuiſſe. Si ſordet oleum, frictos & adhuc calentes ſales Tarentinus inijci iubet, & diligenter operiri, ita mundum reddi poſt tempus exiguum pollicetur. Oleum quoque ſordidum purgat pinea nux, quę igni candẽs oleo reſtinguatur. Emundat & citri radix in oleum demerſa. Oleum quod ſuis fracibus torridis fuerit inuſtum, limpydius eliqueſcet. Oleum rancidum idem Tarentinus aſſerit, ſic poſſe curari. albam ceram mundo & optimo oleo reſolutam, adhuc cocturã liquentem, in oleum mitti iubet, tunc ſales frictos calentes addi: ſic fieri ut oleum purgetur, ſapore & odore mutato. Neq; ignorandũ eam eius eſſe naturam, ut ſole uel igne curetur, uel aqua feruenti, ſi ſimul miſceantur in uaſculo: oleum tamen omne fictilibus non æreis aut ruptis ahenis eſſe ſeruandum. Rancori quoq; medeẽ immerſum aniſum. Non ranceſcet oleũ, in quo prius aniſum maduerit. Munda ſint ſemper olei receptacula, ne nouos ſapores, ueteri rancore marcida corrumpant. Si fuerit odoris horrendi, præcipit idem author, uirides oleas ſine oſſibus tundi, & in uaſa per ſolis calorem mitti: ſi baccæ defuerint, caules tenerrimos oleæ ſimiliter eſſe tundendos. Nonnulli utraq; permiſcent, adiecto etiã ſale, ſed omnia intra linteum clauſa ſuſpendunt, atq; ita in uas olei demittũt, poſtea tribus diebus exactis auferunt, & agitantes, ubi conquieuit, in alia uaſa transferunt. Quidam mittunt uetuſtum laterem torrefactum, Pleriq; panes hordeaceos breuiter friatos, & raro linteolo inuolutos, mergunt, & nouos ſubinde permutant; ubi hoc bis aut tertio fecerunt

cerũt, ſalis callos uel micas mittũt, & in alia uaſa translatũ, paucos dies ſubſidere patiunt. Alij ſertulam campanam oleo delibutam, interdiu noctuq; macerant. Quòd ſi aliquod animal forte deciderit, & oleũ putri nidore uitiauerit, iubent Græci coriandri manipulum in olei uaſe ſuſpendi, atq; ita paucis diebus manere. ſi nihil de nidore deceſſerit, mutãdum eſt coriandrũ, donec ſuperet hoc uitiũ. ſed maximè proderit poſt ſenos dies in uaſa munda decapulare, melius ſi acetum ante uexerunt. Quidam fœnigræci ſemen ſiccum tritũq; permiſcent, uel incenſos oleaginos carbones in ipſo oleo frequenter extingũt. Si acerbus odor fuerit, uuæ recrementa quæ Græci gigarta uocant, præcipiunt tuſa, & in maſſam redacta merſari. Si oleum turbulentia uexet, Tarentinus ſuadet in fideliam oris ampli coniectum oleum inferueſcere, tenuiſſimũq; ſalem frictum inſpergi, & ubi ſubſtiterit, ſpurcum oleum elutriari. Pellucidum effeceris oleum, ſi corticem & ramulos oleaginos cum ſale detritos & linteo concluſos, in uaſe ſuſpendas. Oleum liburnico ſimile fieri aſſerunt Græci, ſi in uiridi oleo uel aliàs optimo, inulam ſiccam, & lauri folia, & cyperum, omnia ſimul tuſa, & ſubtiliter creta, permiſceas cum ſalibus torrefactis ac tritis, & diu oleo iniecta perturbes, dein tribus aut aliquanto amplius decurſis diebus, cum quieuerit, utaris. hoc & iſtrianum & liburnicum nominatur. Diophanes odorati olei faciundi rationem ita docuit, ut muſti ſextarios octo cum duobus olei, & bonam iris tuſæ portionem, linteo conuolutam miſceant in uaſe, & exactis decem diebus excolatum recondant. hoc autem mulieribus potu gratiſſimum. Damegeron oleum Hiſpanienſi ſimile conficiebat, hac ratione, Oleo ſyncero & omni amurcæ ſpurcitia repurgato, ubi efferbuiſſet, triplum aquæ quàm feruidiſſimæ, & exiguum ſalem in farinam detritum cõfundebat, & tantiſper conturbans agitabat, dum concorporari & in unum coire perciperet: tum ſpatio quodam conquieſcere patiebatur, donec iniecta aqua amurcæ ſubſideret, dein exiſtens oleum concha deplebat, rurſum cum aqua repente mouebat, & ubi pacata ea ſecernebantur, iterum emergens ſyncerum eximebat: poſtremò ſuccum recentium oleæ foliorum commiſcebat, ut acrimoniam quandam & amarulentiam oleum contraheret, & poſt triduum ubi conſtitiſſet ad uſus depromebat: aliqui poſt diem utebãtur. Alij in pilam eodem ſucco prælitã oleum defundebant, & cum uocaret neceſſitas, Hiſpani uice in uſus ueniebat. Sed iam reddenda eſt medicinæ ratio. Oliuarum liquor oleum eſt, cui natura tepefacere corpus, & cõtra algores munire, eidem feruores capitis refrigerare, quod mirari poſſis. 3
quàm multis polleat remedijs, uel per ſe, uel cum alijs miſtum, neminẽ enumerare poſſe exiſtimo, quando & à uino nullus pretioſior ſuccus. omni oleo mollitur corpus, uigorem ac robur accipit. Democritus (ut Diophanes tradit) interrogatus, qua ratione homines inoffenſa ualetudine degerent, ac uigorẽ illum animi cuſtodirent, reſpondiſſe fertur: Si externa corporis oleo, interna melle linirentur. Calfacit: uentrem emollit: aluum mouet, lenitq;. Idem à perfrictionibus corpus uindicat, ipſumq; gerendis rebus habilius ac promptius efficit. Coniunctum idem medicamentis exulcerantibus, acrimoniam eorum domat: uenena omnia cohibet hebetatq; crebro potũ, redditumq; uomitionibus. Laudatiſſimum præſertim contra ceruſſam, & gypſum ex aqua mulſa, aut ficorum ſiccarum decocto potum: item contra meconium, cantharidas, bupreſtimq;, ſalamandras, pityocampas. Soluit aluum heminæ menſura, cum ſucco ptiſanę pari portione, uel cum aqua. Laſſitudinum perfrictionumq; refectio eſt. Tormina calidum potum cyathis ſex magiſq; ruta ſimul incocta pellit, item uentris animalia. Vtiliſſimè ſubter in aluum datur ileoſis, quos tenuioris inteſtini morbus tentare ſolet. Auget ulcerum incrementa: emplaſtris uulneraríjs utile: faciem expurgat: bubus infuſum per nares, donec ructent, inflationem ſedat. Vetus autem magis excalfacit corpora, magiſq; diſcutit ſudores, duritias magis diffundit. Lethargicis auxiliare, iam inclinato morbo. Oculorũ claritati ſublitũ prodeſt. Capitis doloribus remedium eſt, itẽ dolorib. in febri cum aqua: & ſi uetuſti non ſit occaſio, decoquitur ad craſſitudinem mellis, ut uetuſtatem repræſentet. Oleum ſylueſtris oliuæ uehementius aſtringit, cuius uſus per ſanitatem ſecundus. Roſacei uice doloribus capitis expetitur: 5
ſudores cohibet: capillorum defluuia compeſcit. Vlcera in capite manantia, furfures, ſcabiem, lepraſq; ſanat. Tardius caniciem ſentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Eo gingiuę laborantes uligine, ſalubriter imbuuntur: inuoluta enim ſtilo lana intingunt oleo, &

gingiuis

gingiuis admouetur usque dum albescant. Ad stabiliendam dentium mobilitatem os colluitur: eo defluxiones gingiuarum foueri utilissimum. Oleum candidum fit hoc genere. Albicans oleum capis, nec anniculo uetustius, tunc dimittis in fictile nouum oris ampli heminas centum: deinde in sole ponis media die, & concha refundis, & ex alto deturbas, ut assidua deuolutione crebróque diuerberatu spumescat: octauo die fœnum græcum aqua calida maceratum, emollescensq́ue, ita ut subtillat ac madet, denarijs quinquaginta, in supradictum oleum confundis: mox titionem quàm pinguissimæ pinus in assulas minutatim concisæ, superindis mensura pari. at ubi dies octo consudarint, iterum concha permoues, tandemq́ue si respondet desiderio, in dolium nouum uetere uino prius imbutum decapulas, substratis sertæ Campanę coronis, undecim drachmas pendentibus, cum pari iridis portione. quòd si res tuo non subscribat arbitrio, in solem denuo repetis, & iugē operam impendis, dum candorem contrahat. Omphacinum etiam ad medicinam pertinet, sanis corporibus utilissimum. Laudatur quàm maximè recens, nisi cum uetustissimū quæritur, tenue, odoratum, quodq́ue non mordeat. hoc quidem ad unguenta expetitur. Stomacho propter astrictoriam uim amicum probatur: gingiuas comprimit si contineatur in ore: dentes firmat, & eorum colorem custodit, magis quàm aliud: sudores cohibet. Vetustius ac pinguius magis medicamentis commendatur. Iam amurcam diximus esse saniem expressę oliuę, sidensq́ue retrimentum, ueterum placita sequuti. Super omnia hanc celebrauit laudibus Cato, areas terendis messibus amurca subigi, imminutisq́ue glebis æquatas, pauiculis uerberari, ne formicæ noceant, uel herbæ subnascantur, néue rimæ dehiscant. Quin & si lutum quod amurcam combibit, parietem & tectoria & pauimēta horreorum obleuerit, neq́ue gurguliones neque mures frumentum attingēt. Item si ablaqueatis radicibus olearum fructus non ferentium, amurcam cum aqua partes æquas mistam circunfuderis, & arbores feraces, & has quoq́ue meliores effeceris. Fici grossos continebunt, radicibus cum uer appetit, amurca satiatis: ita curatis nec grossuli cadent, nec scabrę fient arbores: multóque reddentur feraciores. Conuoluulus in uinea non nascetur, si uitem circum caput & brachia perunxeris amurca, igni leui cocta, & rudicula crebro agitata, dum mellis crassitudinem retulerit: sed bituminis tertiarium, & sulphuris quartarium quàm minutissimè sub dio infrientur, nam sub tecto ijs additis excandescit. Si quadrupedes & detonsæ oues totæ ea, sic ut biduum uel triduum consudent, illinantur cum aqua, ubi lupinus deferbuerit, deinde mari uel aqua salsa lauentur, neque scabræ fient, neque ricini erunt molesti. Lora etiam, coria, calceamina, axésque commodè perunguntur, atque etiam æramenta prius extersa contra æruginem. Arcam illito fundo neque recondita uestimenta, nec ligneam supellectilem ullam, amurca perlitam, cotingent tineæ, quę coloris gratia splendidioris elegantiorisq́ue postea detergeantur. Vasa fictilia, in queis ficum aridam libeat asseruare, item dolia olearia cadiq́ue imbuuntur, ne bibant oleum. Virgas myrteas cū baccis, item ramulos ficulneos cum folijs, immersos amurcæ seruabis. Boues qui fastiduunt cibum, magis cupidè appetent, si pabulum quod dabis amurca conspergas: ita curati & corpore ualebunt, & si quis suberit morbus abigetur. Ligna macerata amurca nullo fumi tædio ardebunt. Iam reddēda est quoque medicinæ ratio. Gingiuis & oris ulceribus, dentium firmitati efficacissimè subuenit: item ignibus sacris infusa, & ijs quæ serpunt, pernionibus. Nigræ oliuæ amurca utilior, item infantibus fouendis. Albę uerò mulierum uuluæ in lana admouetur. multo autem omnis amurca inueterata efficacior. exulcerationibus uuluæ, uirilitatis, & sedis infunditur. Si uerò decoquatur ad mellis crassitudinem carie uitiatos dentes extrahit. iumentorum scabiem cum decocto lupini & chamæleonte herba, illitu sanat. cruda & recenti, podagras & articularios morbos calida foueri utilissimum. decocta in cupreo uase ad mellis crassitudinem, longè maiorem astringendi nanciscitur facultatem. Vsus eius cum aceto aut uino uetere, aut mulso, ut quæque causa exigit, in curatione oris, dentiū, aurium, ulcerum manantium, genitalium, rimarum sedis. Vulneribus in linteolis imponitur, luxatis in lana. Ingens hinc usus inueterato medicamēto, tale enim fistulas sanat. Illinitur podagris incipiētibus. Illita in corio & imposita reprimit hydropicorū tumores. ijs omnibus cōfert quibus lyciū, eosdemq́ue præbet effectus.

Olea Aethiopica. Oleagnus. Opulus. Ornus. Oxya. Cap. CV

Achrima quæ ex arbore diſtillat Aethiopicæ oleæ, quadam tenus ſcammo
nio ſimilis eſt, rufiuſcula, ſtillicidijſq; minutis mammoſa, mordaci guſtu.
L Damnatur gummis aſpectu, & ammoniaci ſimilitudine nigricans, guſtatu
iners, nec linguã uellicãs. eandem guttam noſtrates fundunt oleæ, etiam in
oleaſtro quærendã. hebetiores oculos illitu clarificat, cicatrices in ijs & albu
gines exterit, urinã molit̃, mẽſes ciet, dentiũ dolores cauernis impreſſa efficaciter illinit,
adſcribitur uenenis, enectos partus utero extrahit, impetigines lepraſq; tollit. Oleag-
nos ſeu elæagnos Theophraſto, frutex eſt aquatilis amerinæ folio, ſed molli, lanuginoſo,
flore populi albę, uerũ minore, fructu nullo. Naſcitur plurima ſuper inſulas fluitãtes. Na-
tura ei quæ & uitici, cuius etiã ſpecies uideri poteſt: quare folia drachmæ põdere pota, fe-
bres diſcutiunt: medentur aquæ inter cutem fuſæ, lienoſis, morſibus uenenatis: lactis au-
gent ubertatẽ: urinas mouẽt & mẽſes, alioqui caput tentãt uini modo. Capitis dolores de
coctũ folij ſedat, uuluas corrigit inſeſſu, uel appoſitu. laſſitudinẽ intertriginemq; ſcipio ex
ea manu geſtatus amolitur. Opulus corno ſimilis arbor, arbuſto gallico faciũdo idonea,
obierus uel *opierus* apud nos ruri dicitur. ulmi proceritate adoleſcit, caudice recto, enodi, ra-
rioribus ramis brachiato, frondibus ferè uitigineis, baccis racematim dependẽtibus, pri-
ma pubertate uiridibus, à maturitate puniceis. Vitem opulus alit, uerum quoniam fron-
dem non habet idoneam, à pleriſq; repudiatur. Ieiunũ ſolum horret: quare ſi aſpera & ſiti
culoſa loca arboribus obſerenda erunt, opulus non admodũ idonea. Si arbuſtum ex ea ui
tibus quis conſtituere uolet, ante annum quàm deponat arborem, ſcrobes faciat quatuor
pedum quoquouerſus: deinde circa Calendas Martias, in eandem ſcrobẽ opulum & ul-
mum infigat, ut ſi opulus defecerit, ulmus locum obtineat: ſi autem utraq; uixerit, altera
eximatur, & alio loco pangatur. Arbuſtiuæ uiti quàm optimè opulus maritatur. Quas
medicinæ facultates repræſentat, nondum quærenti licuit offendiſſe. Ornus gallicum
nomen non inuenit, quod miror, cum ſatis frequens reperiatur, uulgo tantum *freſnæ cam-
peſtris* uoce cognita, arbor ſatis procera, caudice tereti, læui cortice, ſpiſſo, ramulis utrinq;
pinnatis, folio fraxini, paulo profundioribus crenis per ambitũ ſerrato, bacculis racema-
tim coactis, ab adoleſcentia rubeſcẽtibus, ſecundũ maturitatẽ ex purpura nigricãtibus, ſa
pore ex acido in amarũ degenerãte, meſpilaceo quaſi cõcretu, multo graciliore. Habitu re
liquo & effigie tota, fraxinum æmulatur. quare Lucio Columellæ orni ſylueſtres fraxini
ſunt, folijs latioribus quàm cæterę fraxini, nec deteriorẽ frondẽ quàm ulmi præſtant. Ca-
præ autem & oues libentius etiam hanc frondẽ appetunt. Aſperis & ſitientibus locis gau
det. montes eadem amat. in plana etiam deſcendit, ut uiti quoq; indiſſolubili cõnubio co-
puletur, & arbuſtiuam ſuo fulciat adminiculo. Folia ex uino bibũtur ad iocineris & late-
rum dolores. aquæ ſubter cutem tumores reprimunt. Corpus obeſum leuãt onere, id ſen-
ſim ad maciẽ reducẽdo, ſi cũ uino terantur ad uiriũ portionẽ, ita ut puero quinq; folia tri-
bus cyathis dentur, robuſtioribus ſeptem, quinq; uini cythis. Scobs eius & ramenta per-
nicioſa tradũtur, proinde uitanda. Vide quantũ hallucinantur, qui oxyam Græcis, noſtris
ſciſſimam, ornum eſſe contendant. quorum ſententiæ nequaquam accedo, quũ oxya a-
bietis aſpectu conſurgat, erecta, læuis, enodis, proceritate craſſitudineq; illi ferè æqualis,
cortice glabro, materie colorata, robuſta, neruoſa, folio craſſo, bifido, aculeato. Fructus in
ea pẽdet glande in calyce echinata, placida tamen nec hiſpida, ut caſtaneæ, nihilominus il-
li ſimilis dulcedine, atq; ſucco. Quæ in mõtibus naſcitur, materiã habet candidã, ad multa
utilem, quippe ad carpẽta, ſubſellia, menſas, lectos, & nauigia: campeſtris nigricat, ad hæc
inutilior. Non minori in errore uerſantur qui roboris ſpeciem eſſe uelint, quæ ſterilis ſit,
quorum error ſatis à Lucio Columella refellitur, qui ornos ſylueſtres eſſe fraxinos pro-
dat, folijs paulo latioribus quàm cæteræ fraxini. nanque nulla non nota diſcordare co-
gnoſcuntur. Quis uideat ornum abietis facie, nec craſſitudine nec proceritate ei ceden-
tem? quis aculeatum folium & glandoſam frugem in calyce echinato tribuat? Porrò ſa-
tis ſuperque folium inſignibus crenulis ſinuatum, errorem explodit. Cæterum nec ca-
lycibus acinos claudit ornus, rarioribus uuis contenta. Oxyæ folia conſtringunt. ijs tritis
& impoſitis, uulnera uix credibili celeritate glutinãtur. Corticis materiei decoctum pro-

pinatur

pinatur cœliacis, dysentericis, & sanguinē reijcientibus. Idem in pesso fœminarum abundantiam sistit. efficacius habetur, quod sub cortice trunci cartilaginosum inuenitur: item quod sub calyce exteriori glādis, fœtus carnem cingit. Glans intrita cacoethica sanat ulcera. Huius decoctū cū bubulo lacte toxicis aduersatur, serpentiumq; plagis. datur & ex uino dysentericis. Glandis cibus difficilime coquitur, uentrē astringens, & caput tentans.

Oxyacantha. Oxyphœnix. Cap. CVI

Oxyacantha, id est acuta spina, alijs pyxacanthos, alijs pyrina nominatur, arbor est similis pyro syluestri, sed minor magisq; spinosa. fructum gerit myrti similitudine, grandiusculum, rubentem, fractu facilem, & intus nucleum, radice alta, multis diuisuris præscissa. Nostræ officinæ Mauritanos imitatæ, *berberim* hodie uocant: rura nostra, quòd huius acinis uinum exprimatur, *spiniuinetam* appellant. aliqui *acrem spinum*. Nanq; arbuscula est pyri syluestris aspectu, sed humilior, ramis ex interuallo senticosis, folio lentè per ambitum aculeato, acinis rubentibus, in pediculo iuxta & racemo pendulis, gustu acido & subaustero, duobus intus granis, radice numerosa. Germinat ineunte uere, ab occasu Vergiliarum fructifera, flore coronario, fructu cedri atque myrti, Olympo monte plurima, syluestrium arborum frondis æternæ. E baccis uinum exprimitur eodem fere usu, quo uinū ex malo punico. Conduntur item acini uel melle uel saccharo ad restinguendam sitim, depellendamq; febricitantiū malaciā, quorū morosum nimis palatū cibū ferè quencunq; respuit. elanguescens appetētia grato huius acore recreatur. Longè diuersum genus est, quod *grossulam* fert uulgo dictam, ueteribus silētio preteritā, aculeato frutice, folio apij ferè, acinis cādidis, & in maturitate dulcibus, in hortis frequēs. Bacca huius nō ingrata displicet acerbitate, magnamq; à palato init gratiā, quare iuribus innatat. Vere cū primum pubet, in usum uenit eadē acerbæ uuæ loco. Vulgus nostrū ꝙ grossulorū quandā referat imaginē, & *grossulariam* fruticē, & fructū *grossulam* nominat. Bacca maturitate dulcescit in cibū, qui tamē lautioribus mensis repudietur, grauidis mulieribus satis expetitus. Est alter frutex nullis planè spinis horridus, sed topiarius magis, & uitis pusillæ folio, rubētis uuæ fertilis, sapore subacido. sepit eleganter hortorū puluinos & areas. acini racematim cōgesti pendent, quibus fastidiū cibi discutitur, & deperdita punici more mali adpetētia reuocatur. nostris hodie *rubra grossula* uel *transmarina* uulgò uocitatur. Sunt qui putēt à Mauritanis *ribem* appellari. Acini sapore placent acido. refrigerant æstuantem stomachū: sitim restinguūt, quæ cū alios, tum maximè febricitātes excruciet: cibi fastidia discutiūt, & appetentiā inuitant: fœdā uentris proluuiē cohibēt: uomitiones sistunt: stomachū firmant: proluuiū alui retinēt, quod flaua bilis attulerit: erosiones & eiusdē uellicatus tollit: sanguinis feruorē demulcet, & bilis acrimoniā domat. Salgamarij saccharo uel melle condiūt ad anni totius usum. Sed iā ad acutę spinæ medicinas redeamus. Baccæ huius potu uel cibo aluū sistūt: abundantiā fœminarū retinent: dysentericis, cœliacis, ac cholericis prosunt. Radix trita & illita extrahit infixa corpori, sagittas, spicula, hastulas. Vtilissima et luxatis, tumoribusq;. Authores sunt, uētre pregnātis leni ictu ter percusso, aut perunctо radice, abortū cōtrahi. Oxyphœnix syluestris est palma, frōde saligna uirens, pomo pruni, osse duro, nucleo intus exili, carne foris copiosa, colore è nigro in luteū languescēte. Recētioribus huius fructus nō parū existimātur, quos à saporis acrimonia oxyphœnica nominarūt, algentis naturæ contra flauā bilem pollentis. Non inuenio è ueteribus qui de hoc genere quicquam memoriæ prodiderit. Officinæ à barbaris edoctæ *thamarindos* appellare didicerunt. Oxyphœnicum probatur recens, quàm acerrimum sapore, non exuctū uetustate nec tabem aut marcorem sentiens. Plurimum in India nascitur, unde ad nos frequēs mittitur: hinc thamarindum sua lingua, quasi palmulam Indicam, negotiatores nominant. Oxyphœnicum, ut Actuarius scriptū reliquit, absceſſu secundo refrigerat & humectat. flauæ bilis impetus nihil æque domat, præter rheon Indicum. Arquatis auxiliatur: sitim restinguit: doloribus capitis remedio est: noxios humores qui in uentre coierunt deijcit: appetentiam inuitat, cibi fastidium abigit: nauseas & uomitiones (ut est Oribasius author) sedat: syderationē, insaniā, ac furorem mulcet. Tertianis febribus cū rheo & casia nigra prorsus eliberat, ardētibus quoq; ac incādescentibus medetur. laterum inflammationibus cum menta & apio potum auxiliatur.

dandi

dandi modus uncia. Animi nubila, ut Porphyrius ſcribit, ſerenat: triſtitiã diſcutit: noxa omnes à calore conceptas mitigat: deſtillationes quas bilis feruor excitarit, infrenat.

Pala, Paliurus. Cap. CVII

P Ala arbor eſt Indica, oſtentoſæ magnitudinis, folio longitudine triũ cubitorum, duûm latitudine, nec abſimili pennis ſtruthiocamelorum, qui conos bellicos adornãt. Pomũ cui nomen arienę è cortice exit, Indicę ficus ſpecie, cæterum longè maius, & omnino ſuauius, ut quo Gymnoſophiſtæ uiuant, uno quaternos ſatiante. Paliurus Dioſcoridi frutex eſt uulgaris notitiæ, aculeis frequens, duruſq;. ſemen ei pingue, fuliginoſum. Theophraſto, ut in fruticum genere collocatur, ſic in magnitudinem arboris adſurgit, cum maius capeſſit incrementum. Germinat ineunte uere, & ab occaſu Vergiliarum fructificat. Folia cum in extremo tum lateribus ſinuata conſidunt, quæ, ut rhamno, ſunt excidua. Fert in ſiliquis terna aut quaterna ſemina, lentorem quendam emittentia, ut lini ſemen, quibus cõtuſis medici contra tuſſim utantur. Amat naſci quemadmodũ & rubus, aridis, nec minus quoq; dilutis. Sentit paliurus nõnulla nationũ diſcrimina. Cyrenis laudatiſſima, ubi loton ſuam poſtponũt paliuro. Fruticoſior hæc, folio huic noſtrati ſimilis, ſed fructu diuerſo, ut qui non latus, ſed rotundus ruberq; ſit, nucleo qui non ſimul mandatur, acinorum punici modo. magnitudo ei quæ fructibus cedri, paulo amplior, iucundus per ſe, atq; ſuauior etiam uino affuſus: quin & uina ſucco ſuo commendans. Paliurus ramis ſpinoſa, ueluti rubus, plurima in Africa: quippe apud Heſperides hac ad urendũ utuntur. Apud nos paucis antea annis frutex inuenitur, qui etiam arboreſcere poſſit, folio per ambitũ laciniatim ſinuato, rotundo, molli, ramis ſpini, quem albũ cognominãt, modo aculeatis: baccis rotundis, rubris, myrteis, lõgè maioribus, guſtu iucũdo, qui & uinũ ſuauitate ſua cõmendet. condiuntur & græco ori cibo. Cœpit mea memoria propagari, inſita quantũ reor, albo ſpino. Qui colunt in hortis uelut alienigenam, & aduenam arborem, myrobalanũ appellant: hanc eſſe putauerim nullis ferè notis reclamantibus, paliurum Africanam, eam præſertim quæ non ſiliquetur. Agathocles paliurum ab Alexandrinis conarũ uocari tradit, enatam primũ ſcribens icto fulmine ſepulchro, quã repræſentat, ulmi atq; pinus amplitudine, ramis frequẽtibus, prælongis, ſubaculeatiſq;, folio uiridi, rotundo, molli, biferã. nam uere & autumno fructũ parit, oliuæ phauliæ uocatæ magnitudine, cui & nucleo & carne ſimilis ſit, ſapore uincẽs. Crudus uirenſq; manditur: ubi exoleuit, farinã ex eo fieri, atq; ita eſitari, nec ſubactã, nec conſperſam aqua. Ichthyophagi piſcium carnes, ſemine paliuri conditas inueterant. Troglodytę ſucco paliuri pro uino utuntur uulgo: nam proceres florem quendam exprimũt, cuius liquor noſtrati muſto ſimilis traditur. Plutarchus eſt author in Coccygio monte paliurum arborẽ haberi, cui ſi uel beſtia, uel auis, aut aliud animal uolucre ſidat uelut inuiſcatũ cohęrebit, præter cuculũ. huic enim ſoli parcit, & ne ſcripto derogetur fides Cteſiphonta citat in teſtem, libro arboribus dicato. De paliuro apud uarias nationes diſcrepãt hiſtoriæ, quæ facie multo diſſimili, ut apud ſe naſcitur, oſtendant. Inter omnes tamen conuenit, eam uiuis hortorum ſepibus dicatam, quòd ſuis minacibus aculeis noxium pecus abigat. Maro totius naturæ peritiſſimus, acutis ſpinis paliurũ ſurgere tradit, quod & Columella libello, quem De cultu hortorum ædidit, teſtatur, non improbans humum quæ

Terga rubi ſpiniſq; ferat paliuron acutis.

Commẽdatq; ſpinarum maxime ſemina rubi, paliuriq;: loco quem ſepire deſtinaueris circũuallato duobus ſulcis, illita cũ erui farina funibus nauticis aut quibuſcũq; alijs reſtibus obſerẽda, ut uiuã ſepẽ excitet, qua hortũ ab incurſu hominũ pecudũq; munimus. De fructu parũ inter ſcriptores cõſtitit. Dioſcorides pingue ſemẽ ei fuliginoſumq; reddidit, quaſi uelit oleoſam ferè naturã, & fuliginis modo digitis friabilẽ, uel quodã pingui fuliginis non atræ concretu conſtare. Theophraſtus ſemina lentorẽ quendam pinguem præſeferentia ſiliquis concluſit, ita ut ſimili ueri cõiectura poſſit colligi, Dioſcoridi id eſſe, quod hortos uiua ſepe cingit. *aubepinum*, hoc eſt albũ ſpinũ Galli nominãt, fruticẽ aculeatũ, folio minuto & fimbriato, flore candido, odoris ſuauiſſimi, baccis rubẽtibus, racematim coeũtibus, uliginoſis, duro intus oſſiculo, quo deturbãdis calculis & ciũdæ urinę utunt̃. has uulgus *ſenellas* uocat. Theophraſto autẽ genus quoddã eſſe putauerim Aegyptiæ ſpinæ, quæ

inſtar

inſtar arboris inſurgit frutice ſpinoſo, ſemine in ſiliquis cõcluſo, è quo acaciam exprimũt. Non deſunt qui id eſſe arbitrentur, quod *groſſilierum*, uel *groſularem* uulgus appellat. nã & ſenticoſi eſt generis ramulis uietis, & recto ſpinarum mucrone horridis, flore ex herbido candicante, folio ferè rotundo, rudem apij effigiem exprimente, per ambitum laciniato, ſparſis per ramos tralucidis granoſiſq; acinis, ad ciborum condimenta expetitis, folliculari ſpecie in orbem ferè uerticillatis. Quorũ opinioni nõ auſim accedere, cũ & ſi nonnulla cõſentire deliniationi putentur, plurima tamen reclamare etiam conſtat. Eſt & apud nos fruticis genus in mõtibus & aſperis naſcens, quo & ſepes tam uiuas quàm ſtructiles etiã ruſtici ſtipant. is uice foliorum ſpinarũ armatur uallo, flore luteo, ſiliqua breui, in qua pauca ſemina lata clauduntur. rura noſtra *iuncum marinum*, uel potius *iomarinum* appellant. huic aliquantum adſtipulari deliniatio uidetur, an tamen paliurus ſit nõ auſim aſſerere, quòd ei ſpina pro folio ſit. Paliuri ſemen Afri *zuram* uocant, contra ſcorpiones efficaciſſimum, item calculoſis, & tuſſi. uenena ſerpentium expugnat. Folia aſtrictoriam uim habent, eorum decocto ſiſtitur aluus, & urina pellitur. ſerpentibus eadem aduerſantur. Contuſa addito ſale articulorum morbis imponuntur. Radix trita & illita diſcutit panos, collectiones, uomicas, trahit urinas pota.

Palma. Cap. CVIII

PAlma quæ Græcis phœnix, latino Gallis nomine cognita eſt, arbor tereti ac procero quidem trunco, uerum denſis gradatiſq; corticum pollicibus ſalebroſo potius quàm ſcabro, quibus ut orbibus, facilem ſe ad ſcandendum Orientis populis præbet: ramos à cacumine tantum ſpargit, folio arundinaceo, duplici, ſatis ad gladioli frondẽ accedẽte, niſi minus eſſet & tenuius, unde ſpathen Græci nominant. Fructu (quẽ ijdem dactylos, latini palmulas, Franci *datas*, & *ficus regias* dicunt) aliàs candido, aliàs nigro, aliàs herbaceo, aliàs purpureo, oblongo, carnoſo, ramis ſuis racematim dependente. Hæc arbor in Gallia, Italiáque ſterilis eſt, in Beticæ maritimis quidem frugifera, ſed immiti pomo, ut in Africa dulci, ſed euanido: in Oriẽte ex ijs uina, gentiumq; aliquibus panis, pluribus uerò etiam quadrupedum cibus. Hanc Gallia quibuſdam in locis ſerit, ſed nec in Italia ſponte gignitur, nec alibi quàm in calidis. fructuaria uero nuſquam niſi in feruidis. Prouenit leui ſabuloſaq; terra, plurimum & nitroſa. Gaudet & riguis, totoq; anno bibere cũ amet, anno ſitiẽti ſqualidoq; lætior eſt. quapropter etiã à fimo lædi quidã putant. Palmæ teneritas proceſſu ligneſcit. Vita in ſicco æque ut in humore. Salſis ſabuloſiſq; lætatur adeò, ut in Syria Cœle, tribus duntaxat locis ubi arenæ ſint, exiliat, alibi computreſcit, etiã ſi recentes earũ palmulæ ſuaues ſunt guſtu. nouellæ fructum nullo intus ligno ædunt, poſtea cum ligno. paucos ferè palma ramos habet, læui cortice dũ adoleſcit, ſcabriore multo craſſioreq; cũ ſenet, medulla omnino nulla. neruos tamen non per corpus totũ expandit, neq; prolixos, neq; poſitu eodem extenſos, ſed multifariã cunctos porrigit, materie tractatu facili, & cũ dolatur & ſerratur, molliore & lentiore quàm ſuberis. ſuber ſiquidẽ rigidius eſt: quare ſimulachra è palmis condere cœperunt, repudiata ſpretáque ſuberis materie, ut incommoda. cremata fumo infeſtat, de quo & Chęremonis poetæ carmen Theophraſtus ſubtexuit, palmas ad uenas uſque & radice tenus eſſe fumoſas dicentis. Mari tantum flores, fœminæ ſtatim fructus. è ſemine ſuo naſcitur, præterquam Babylone, ubi & uirga ſeritur, inibiq; fructum copioſiſſimum largitur. In Græcia ne fructum quidem maturat, apudq; nonnullos nec fructum etiam ullum oſtẽdit. Folia, fructũ, germina, propemodum cacumine geſtat. quippe quũ uis tota genitalis in eius uertice reſideat: quare decacuminata cõmoritur, nec tanquã eſſet aduſta regerminat. In India palmas eſſe tradũt quibus folia non decidãt. Parte Africę, qua nunquã pluit, in magnam proceritatem adoleſcere, feraceſq; mirũ in modum eſſe uolunt. Ex urbanis ea perpetuo uiret, ramos perpaucos promens, ſucco dulci, ligno neruoſo. Palmæ translatu gaudent, quanquàm in Græcia loci mutatione ſterileſcant. Deli longæua proditur. In mari nõnunquam uiuit, cum terreſtri magis conſtet natura: in Tylo quoq; naſcitur inſula. Salſum ab ijs, ut Theophraſtus eſt author, ſolum diligitur: ergo ubi nõ eſt tale, ſalẽ aſpergunt, non radicibus ſed paulo longius amãdando. amant crebram rigationem. De fimo, ut idem tradit, inter ſcriptores nõ conſtitit, quidam ab eo prorſus abhorrere

horrere ſtatuunt, eaſq; quouis modo delectari negãt. Alij uſum fimi concedunt, inde con
ſequi maius incrementũ adfirmant. Seruntur autẽ palmæ trunco duorũ cubitorũ longitu
dine, à cerebro ipſo arboris uiridi fiſſuris diuiſo atq; defoſſo: & ab radice auulſæ uitalis eſ
ſatus, & ramorum tenerrimis. In Aſſyria quoq; arbor in ſolo humido ſtrata tota radicatur
non in arborẽ, ſed frutices. Anniculas transferũt, & iterũ bimas. gaudẽt enim mutation
ſedis, uerna alibi, in Aſſyria circa Canis ortum. nec ferro attingũt ibi nouellas, ſed religã
comas, ut in altitudinẽ exeant, nec uirgæ cõtorqueantur. robuſtas deputant craſſitudini
gratia, ſemipedales ramorũ relinquentes truncos, qui deciſi alibi necant matrẽ. Quædam
in Syria in binos ſe diuidunt truncos, in Creta ternos, quædam in quinos. Ferũt ſtatim in
trimatu in Cypro, Syria, Aegypto quadrimæ. aliæ quinquennes: aliæ altitudine hominis,
nullo intus pomi ligno quãdiu ſunt nouellæ, ob id ſpadonũ accepto nomine. Palmarũ ge
nera plurima. prima froticẽ non excedũt: ſterilẽ & hunc, & aliubi fertilem tradũt, breuiq;
ramorũ orbe folioſum. Tectorij uicẽ hæc parietibus pleriſq; in locis præſtat contra aſper-
gines. Sunt è procerioribus ſyluæ, arbore ex ipſa foliorũ aculeo circa totas pectinatim fru
ticãte, quas ſylueſtres intelligi neceſſum eſt, inſerta tamẽ libidine ut mitioribus ſe miſceãt.
Reliquę teretes atq; procerę, corticũ orbibus gradatim ſcãſilibus, coma omnis in cacumi
ne: & pomũ eſt non inter folia, ut in cæteris, ſed ſuos inter ramos palmitibus racemoſum.
Vtraq; natura uuæ, atq; pomi. Folia cultrato mucrone lateribus in ſe bifidatis, bellas pri-
mum mõſtrauere gẽmas, nunc ad funes uitiliumq; nexus & capitũ leuia umbracula fun-
dũtur. Alio etiã genere cõtinentur humiles & pumilę palmę. Nanq; excepto cerebro ui-
uunt, & ab radicibus ſucciſæ repullulãt. Fructu quoq; & folijs diſtant. ſunt enim lato mol
liq; folio, ob id ſportulas, tegetes, & capitis umbellas eo contexunt. Longè diuerſa ab ijs
pelagica, fruticũ generis, in alto naſcens, fronde corroſa, breui caudice, uirgis rectis, parte
ima nõ in orbẽ ſed in latitudinem ſigillatim ambientibus, continenti ſerie, aliquãdo tamẽ
interrupta. Color toti plãtæ puniceus, ſurculis eius natura foliorũ ſonchi Acanaceorum.
Omnibus ferè cum arboribus tũ herbis diligẽtiſſimi quiq; naturæ utrũq; ſexũ aſſignarũt,
nullis tamẽ q̃ palmis manifeſtius elucet. Mas in palmite floret, fœmina citra florẽ germi-
nat, illicoq; fructũ oblongum oſtẽdit. Vtriſque prima naſcitur pomi caro, poſtea lignũ in-
tus, hoc eſt ſemen eius. argumentũ, quòd paruę ſine hoc, reperiuntur in palmite. Eſt autẽ
oblongũ, non ut oliuis orbiculatũ, pręterea cæſum à dorſo puluinato, & in aluo media fiſ-
ſura, pleriſq; umbilicatum, unde primum ſpargitur radix. Seritur item pronum, & bina iu
xta compoſita ſemina, ſupérque totidem, omnia tamen prona. Germen enim, ut idem
Theophraſtus ait, non de ſupinis cauiſq; partibus mittunt, ſed è ſupernis. Plura ſimul ſe-
ri debent, quoniam infirma ſingulis plantatio eſt. Quaterna melius coaleſcunt: ſiquidem
horũ radices amplexu mutuo connexæ, in unum ex cunctis caudicẽ, primo ortu promiſ-
cuo coeũt. Cæterũ nõ eſt ſilẽtio prętermittendũ quod Leõtinus ueterũ teſtimonio fretus
poſteritatis memoriæ mandauit, tradẽs palmas uehementi ſe proſequi amore, ita ut altera
alterã depereat, adeò eſt Veneris intellectus: nec prius ſtimulãte deſiderio cupiditatibuſ-
que leuabitur, q̃ ipſam adamatus mas cõſoletur. Quandoquidẽ uidere licet pronã ſuis co
mis incũbere, impatiẽtemq; ſuum grauari ſtabilimẽtum: quin & quaſi uiduam ſterileſcere. 4
quæ res agricolam non latet. Sed cuius amore deflagret, aut in quem maritandi cupidine
ſolicitetur, incõpertum habet. Quapropter cõplures palmas inibi circiter obſitas digitis
contrectãs, ac blandè demulcens, reuerſus ad hanc denuo quæ corripitur amore, & mani
bus hoc dato tanquã oſculo contingit: tum quadãtenus ueluti refricato huiuſcemodi deſi
derio denuncians, blandioribus comis perinde quaſi manibus in eũ nutat cuius cupidinis
tabe peribat. Hoc uelut oculorum geſtu amorem confeſſa: ſeſeq; huius ſtudio conſtimu-
lata, quaſi radicitus abijcit. Huius ueſaniæ remedia ſunt, ſi ſubinde manus ei admoliatur
agricola. Quæ marẽ cuius inani amore capiebatur, attigerint, multo magis inſanus amor
diſcutietur. Si maris flores trunco erutos idem amaſiæ capiti circũponat, hęc mariti orna-
mẽto colluſtrata fructum dabit, hocq; pignore amoris exhilarata fœcundabitur. Ratio fe- 5
rendarum palmarum ita ab eodem Leontino traditur, In excauatis binum cubitorum al-
titudine & totidem latitudine ſcrobibus, & aggere fimo quolibet præter caprillum ſagi-
nato, ſeſquipedem in altum completis, oſſa ſeu nuclei palmularum humantur, ea ta-

men

men conditione, ut eorum mucrones in Orientē ſpectent, dein terra ſtercore ſatiata poſt reſperſum ſalem adobruuntur. Quotidie dum germinēt imbre rigantur. Sunt qui plantam transferant, alij uernaculo ſitu contenti ſic inoleſcere patiuntur. Cæterum cū ſalſa humo gaudeant, quotānis ablaqueare conuenit, & ſalem inijcere, ſic celeriter in magnā proceritatem exibunt. Lætiores uberioresq; euadent, fece uini ueteris ēpotā. Palmarū ſemina non illico terræ credi debent, ſed fictiliū fundo mandari, & ubi comprehenderint, trāſferri. Nobiliorem creari fructū Democritus promittit, ſi inutiles uaginas thecasúe, quas nōnulli uocant helices florentes, ubi reſiccatæ fuerint, palmarum caudicibus, quemadmodum caprificos ficis, adpendant. Vberiores & proceriores adoleſcere pollicet Didymus, colata uini ueteris fece & radicibus offuſa: iuuari quoq; conſperſo itidē ſale. Addit & candidos & ad implexus tegetum ſportularumq; aptiores reddi ſpadices, ſi à termitibus euulſi uirides, quaternis diebus ſub tegmine condantur, poſtea ſinamus quatriduū imbre rori do perfundi, deinde ſolibus dum inalbeſcant inareſcere. Simulacra ex hac ueteribus facti tari certum eſt. Palma, ut Ariſtoteles & Theophraſtus tradiderunt, non cedit oneri quālibet ingenti, nec intra flectitur pandatúrue, ſed contra pondus reſurgit. Quapropter, ut inquit Plutarchus, in certaminibus ſignum eſt uictoriæ, quando huiuſmodi ligni ingenium eſt, ut prementibus urgentibusq; non cedat, ſed contra pondus renitens fornicetur. Hinc uictoria Græcis νίκη quaſi μὴ εἴκον, id eſt nō cedens, dicitur. Ideo, ut inquit Pauſanias, certaminibus coronarijs non aliud ferè præmium dabatur quàm palma, quòd Iaſios primus in equo ſeſſor, & dextra manu termitem gerens palmæ, Olympiæ uiciſſet. Quamuis Græcia quatuor tantum, oleaſtro, pinu, lauro, & apio coronare uictores maluerit: Olympiæ oleaſtro, Delphis lauro, in Iſthmo pinu, Nemeæ apio: reliqui omnes ferè certatores corona è palmis contexta donabantur: ſed dextris geſtata, uictoriæ erat indiciū. Hinc, ut idem refert ductum, quòd è Creta reuectus Theſeus, cum in Delo cum Apolline certamen inijſſet, palmam deportauit: inde tracta primum origine, ut in certaminibus uictores palma coronarentur. Et, ut Plutarchus eſt author, primus in Delo Theſeus dimicās, è ſacra palma ramū auulſit, à qua, ut inquit, uulſione ſpadix is nominatus eſt. Etenim ipſos cum fructu termites baia & ſpadices Græci, præſertim Dorici, nominant. A quo & color equino generi ſpadix, aut ſpadiceus & phœniceus, hoc eſt palmeus, unde uulgò *baius*: alioqui phœniceus propriè is eſt color, qui uermiculus & puniceus uocatur. Partes unde fructus dependent, ſpathæ nominantur. Xenophon in ſecundo Anabaſeos ſcriptum reliquit, è palmis copioſam frugē, uinū & obſoniū trahi. palmas græcanicis non diſſimiles famulis obijci: delectas & corporis magnitudine & pulchritudine ſpectabiles, heris offerri. Quæ conſpicuo ſuccini colore micant, ſiccæ pro bellarijs exhibentur. uinum ex ijs ſuaue quidem, ſed caput tentans. Herodotus iuxta Babylonem ubiq; agris prouenire tradit, fœminas quæ preunes nominantur fructiferas eſſe, frugem, uinum, mel fundere: maſcularum fructus palmuliferis adalligari, ut ſeriorem balanū maturent nec profluat. Ferunt eorum mares, quemadmodum caprifici, culices. Cacumini palmarum, ut Theophraſtus eſt author, cerebrum ineſt, quod Dioſcoridi medulla eſt. Cerebrum hoc comeſſe milites Xenophon prodit in ſecundo Anabaſeos, cuius permulti & ſpecimen & uoluptatis proprietatem admirabantur, ſed eſu dolorem capitis uehementem concitabat. hoc cum eruebatur cerebrum, tota palma, ut Nicander tradit, efferabatur. Diphilus Siphnius refert palmę cerebrum implere, & multam præbere alimoniam: grauans, difficulter in corpus diſtribui, ſiti excruciare, uentrem ſiſtere. Palmulæ caryotæ celebrantur cibo, ſed & ſuccus earū uberrimus eſt: ex quibus præcipua Orienti uina, capiti iniqua, inde pomo nomen. ex his acetū & mella fiunt et farina. Babylone nuclei pro carbone ſunt, & pabulo quoq; iumentorum aqua macerati. Laudatiſſimæ in Iudæa, nec in tota, ſed Hiericunte maximè. Quanquam & Archelaide in pretio & Phaſelide & Libiade, gentis eiuſdem cōuallibus. Dos his præcipua, ſucco pingui lactētibus, quodam uini guſtu in melle prædulcibus. Tria caryotidum ſiue caryotarum genera. Nicolai ſicciores, amplitudinis uaſtæ, ut quæ cubitorū quaternæ longitudinem compleant, ab Auguſto ita primo nominatæ, in honorem Nicolai Peripatetici philoſophi, crebro eas ad illū miſſitantis, ut inquit Athenæus. uel, ut eſt author Plutarchus, Imperator Nicolaum Peripateticæ familiæ philoſophum amore ſingulari proſe-

quebatur, claris moribus, & egregia indole præditum quidem, ſed ſtrigoſa corporis proceritate, rubicũdo uultu, à quo maximas pulcherrimasq́ phœnicobalanos ſiue palmulas Nicolaos appellauit, quę nomen adhuc retinẽt. Alterum genus minus ſpecioſæ, ſed ſapore caryotarum, ſorores, unde nomen quo adelphides Græcis dicantur: proximam ſuauitatem habent, non eandem. Tertium genus omnino liquore madidũ, rumpente ſe pomo in ipſa parente, calcato ſimile, ob id pateton Græcis appellatũ. Ariſtoteles in libro de ſtirpibus, eunuchos appellari ſcribit, quoddã genus palmulæ, quod alij enorchos uocẽt, quaſi teſticulares ac ſpadonias. Sunt & margarides, authore Plinio, palmę breues, candidę, rotundæ, acinis quàm balanis ſimiliores: quare à margaritis nomen accepere. In meridiano tantum orbe naſcũtur, & quidem una earum tantum arbore in Chora, una et Syagrorũ, ut Plinius adfirmat. Diuerſum tamen genus ab hoc faciendũ, quod palmidium audio nominari, non Siciliæ modo peculiare, ſed & Aegypto & Hiſpanię. In Italia quoq; naſci perhibent non procul Terracina. Sunt, inquit Plinius, cæduæ palmarum ſyluæ, germinantes rurſus à radice ſucciſæ, dulcis medulla earum in cacumine, quod cerebrũ appellant, exemptoq́ uiuunt, quod non aliæ: uocãturq́ chamæriphes à Theophraſto, folio latiore ac molli, ad uitilia utiliſſimo, copioſæ in Creta, ſed magis in Sicilia: nũc Romanum uulgus Siculumq́, quantum audio, *ciphilionem* mercatu eius frequenti nominat: aliqui palmidium, à quadam palma ſpadicum ſimilitudine. Ex quibus ſcopæ fiant, *margylion* Hiſpaniæ modo uocitant, ꝙ bacculas rubentes margaritis ſimiles ferant, quibus filo immiſſis, fœminæ ſupplicationes precesq́ ſuas numerant. Palmulæ Thebaides in totum arentes ſunt, quemadmodum & Arabicæ, macro corpore exiles, & uapore aſſiduo cruſta quàm cute uerius obductæ, Iudaicis, ut inquit Strabo, ſuauiores, etiam ſi duriores, nec alio tractu, Aegypto tota nobiles. In ipſa quidem Aethiopia friatur hæc, tanta eſt ſiccitas, & farinæ modo ſpiſſatur in panem. Gignitur autem in frutice ramis cubitalibus, folio latiore, pomo rotũdo, ſed maiore ꝙ̃ mali amplitudine, cycas uocant. Triennio matureſcunt, ſemperq́ frutici pomũ adeſt, ſubnaſcente alio. Hanc palmam chamæzelon uocatam à Dioſcoride, hoc eſt pumilam. Aliud ab ea genus eſt quam Theophraſtus chamæriphẽ appellat, hoc eſt abiectam, & repentem humi palmam, folio latiore atq; molli, ad uitilia utiliſſimo, copioſam in Creta, ſed magis in Sicilia. Mirum quod traditur, in Aegypto etiam palmarum quarundam naſci truncis, In reliquo orbe duorum generum, ſed eodem ceſpite proueniunt, mas et fœmina: ſexum diſtingui ſemine quod pappon appellant. Fallit hoc imprudentes, opertum cortice multiplici, tunicis ferrugineis interueſtientibus. Cortex folij in latum ex anguſto panditur, & armatur aculeis, ideoq́ latum & ſpinoſum à Theophraſto dictum eſt. ex eius craſſitudine in Aegypto charta modo tingitur, uilis ad contegendas inuoluendasq́ ſegeſtrium uſu merces. Ex tunicis quas intercurſare diximus, in eadẽ prouincia funes rudentesq́ nectantur. Caulis cæduus quotannis, alioquin adoleſcit craſſitudine in tãtum, ut arboris iuſtę truncũ æquet ambitu. Thebaidis fructus extemplo in cados cõditur, ni ita fiat, ſui ardoris animã celeriter expirat, marceſcitq́ non retoſtus furnis. Eorum plura genera. Differunt figura rotunditatis & proceritatis. differũt & colore nigriores & rubentes, nec pauciores ꝙ̃ fico traduntur colores. maximè placent candidi. Diſtãt & magnitudine, pro ut multi cubitũ effecere. quidam ſunt nõ ampliores faba. Seruantur ij demũ qui naſcuntur in ſalſis atq; ſabuloſis, ut in Iudæa, Cyrenaica, Africa, nõ item in Aegypto, Cypro, Syria, Seleucia, Aſſyria. Quamobrẽ ſues & reliqua animalia ex his ſaginãtur. Vitiati aut uetuſti eius pomi ſignũ eſt, decidiſſe candidã uerrucam, quę in racemo adhęſerit. Alexandri milites palmis uiridibus in Gedroſis ſtrangulati ſunt. Eſt enim tãta muſteis ſuauitas, ut finis mandendi nõ niſi periculo fiat. Hebenus Aethiopica ferè palmarũ generibus adſcribitur. Sylueſtris palmæ fructus exiſtimãtur à recentioribus, quos officinæ *tamarindos* nominant, & nõnulli à ſaporis acore *oxyphœnicas*, algentis naturæ, contra flauam bilem pollentis. Sunt qui folia eius ſalicis ſimilia deſcribant. Cæterum recentiorũ Gręcorũ ſententiam ſuprà retulimus: nõ enim inuenio è ueteribus qui de hoc genere quicꝙ̃ prodiderit. Galenus palmulis principatũ dedit Iudæis, & inter eas maxime cõmendat quæ in Hiericunte, quod Syriæ Palæſtinæ oppidũ eſt, naſcũtur, omnium dulciſſimas, colore rufas aut luteas, neq; amplitudine, neq; exilitate inſignes. Alioqui omnes ſtomacho nocẽt; tuſſim exaſperant; iecur

rant;iecur

rant:iecur infercātu uitiāt. Quòd si iam uiscus hoc inflammatione uel duritia tētetur, sum̄
mopere eorum cibo noxā trahit.non dissimili obstructionis iniuriæ lien patet. Caput grā
uant,ægre coquuntur. Deterrimæ uirides, cum inflationes ficuum modo pariant. Cæterū
oleis uitibusq; proxima palmis nobilitas tribuitur. Inebriant recentes: capitis dolorē ad-
ferunt minus siccæ,nec quantū uidetur,utiles stomacho: tussim exasperant. Corpus au-
gent. Succum decoctarū antiqui pro hydromelite dabant ægris,ad uires recreandas, sitim
sedandā: in quem usum præferebant Thebaicas. Sanguinem quoq; excreantibus in cibo
maximè. Illinuntur caryotæ stomacho, uesicæ,uentri,intestinis. cum cotoneis & cera, &
croco sugillata emendant. Nuclei palmarū cremati in fictili nouo cinere loto spodij uicē
efficiunt,miscentq; collyrijs & calliblephara faciunt addito nardo.lignum quibusdam os-
seum,limatūq; dente contra fascinantes poliunt. Palma ut placet Dioscoridi, in Aegypto
erumpit.stringit crudiuscula, media ferè maturitate,myrobalani Arabicæ figura, nomen
ei poma:colore uiridi,odore mali cotonei. quod relinquitur solibus coquendū, si mature-
scat, phœnicobalanus uocatur. Natura ei acerba & astrictoria inest. Aluum & mēses sistit
in uino austero.hæmorrhoidas cohibet:uulnera cōglutinat illitu. Ratio phœnicobalanis
astringendi recentibus maior est q̄ siccis. Capitis dolorē adferūt: largiore cibo inebriant:
sicciores sanguinē excreantibus,stomachicis & dysentericis cibo utiles. uesicæ tollunt ui
tia cum cotoneo malo,& œnanthino cerato illitæ. Caryotæ faucium medentur asperitati.
Thebaicarū palmarum decoctū potu æstus ardoresq; restinguit. uires ex aqua mulsa po-
tu recreant. Ipse quoque si edantur easdem præbent utilitates. fit ex his uinum ad eadem
efficax. Decoctū earum in potu gargarissatuq; uehementer spissat reprimitq;. Nuclei pal
marum crudo fictili cremati & uino extincti ac loto cinere,spodij uicem efficiunt,miscen
turq; in calliblepharū utiles. si non recte uideantur cōbusti,denuo torrentur. Facultas ijs
spissandi agglutinādiq;. Pustulas oculorū & staphylomata exterunt: palpebrarū defluuia
addito nardo coercent:excrescētia cū uino reprimunt ulcera, & ad cicatricē perducunt,
in quem usum præferūtur ex pumilis Aegyptiæ. Elaten Galenus tenellū palmæ germen
intelligit, Dioscorides ipsum fructus integumentū. Non ignorauit hoc Secundus cum in
quit, Palmam elaten cōferre medicinæ germina,folia,corticē. Laudatur Ammoniaca ma
ximè,tum Aegyptia,demū Syriaca, duntaxat in locis siccentibus, pingui lachryma,quæ
in unguenta additur. Palma,ut scribit Dioscorides, quam modo elaten modo spaten ap-
pellant,inuolucrum est fructus è palma prodeuntis, unguento nascens,quo spissamēti lo
co ad domandū oleum unguētarij utuntur. Præcipua odoratæ authoritas gustu astricto,
ponderosæ,præclusæ,internū pingue cōtinentis.usus ei astrictorius. Sistit ulcera quæ pa-
scūtur: laxatos hiātesq; cogit articulos. Trita miscetur cataplasmatis emplastrisq;,ut quæ
que causa exigit. Prodest præcordijs,stomacho torpēti, iocinerū uitijs. decocto capillum
denigrat crebro ablutū. Succus idem datur bibendus,renum,uesicę & uiscerū malis:uul
uę ac uentris fluxiones sistit. Scabiem cum resina & cera sanat cortex eius tener,si uiginti
diebus apponatur. fructus quem fouet suo cōplexu,elate etiam nominatur,à quibusdam
borassus,astrictoria & ipse ui usuq; ad omnia eadem pari,sed nō sic ad unguenta quæsito.
Alba caudicis medulla siue cerebrum recēs in cibo aut decocta eadem præstat. Elate siue
spathe imponit̄ præcordijs,stomacho,iocinori,ulceribus quæ serpunt cicatrici repugnan
tia. Psoras cortex eius tener, cū resina & cera sanat diebus uiginti. decoquitur ad testium
uitia:capillum denigrat suffitu:partus extrahit. Datur bibendus renum uitijs & uesicę, &
præcordiorum. capiti & neruis inimicus. Vuluæ & uentris fluxionem sistit decoctum
eius. Item cinis ad tormina potus in uino albo,in uuluarum uitijs efficacissimus.

Papyrus. Cap. CIX

P Apyrus nascitur in palustribus Aegypti aut quiescentibus Nili aquis, ubi eua
gatæ stagnant,duo cubita nō excedente gurgitum altitudine,brachiali radicis
obliquæ crassitudine,triangulis lateribus,decem non amplius cubitorū longi-
tudine,in gracilitatem fastigiatū thyrsi modo cacumen includens. Semine nul
lo,aut usu eius alio quàm floris ad deos coronandos. In Euphrate quoque nasci circa Ba-
bylonem intellectum est. Eundem usum habere quem chartæ quæ præparantur ex ea, di-
uisæ acu in prætenues sed quàm latissimas philyras. Nascitur,ut Theophrastus narrat, pa-

pyrus nõ excedente bina cubita gurgitum altitudine, uolari hominis robuſti brachialiq;
radicis craſsitudine. Obliqua hæc atq; denſa nõ amplius quàm cubitorũ decem longitudi
nis, triangulis papyrorum lateribus qui à terra multis partibus tolluntur, quaternis cubitis
in gracilitate faſtigiati, ſuſtinentes comam ac thyrſi modo cacumen includentes exile, ad
nihil utile, ſemine nullo. Radicibus incolæ pro ligno utuntur nõ tantũ ignis gratia, ſed ad
alia quoq; utenſilia uaſorum, ut quę proba & alta materia ſint. Ex ipſo quidem papyro na
uigia texunt: è libro uela tegetesq;, necnon & ueſtis genus & ſtragula & funes. Mandũt
crudum decoctũ, ſucco deuorato corpus expuẽtes. Scitur uſus eius ueteribus & ad char-
tas. Naſcit̃ & in Syria circa lacũ quo & calamus odoratus. Rex Antigonus in naualibus
uſus eſt rebus, funes ex eo faciẽs. Sari in aqua iuxta paludes prouenit, ubi recedẽs amnis
plana dimiſit, radice prædura flexuoſaq;, triangulo caule, longitudinis duũ cubitorum, &
latitudinis pollicaris, coma papyri. Mandunt quoq; ſuccũ tantum deuorantes radice car-
bonibus dicata, quibus ut duris fabri utãtur ferrarij. Habetur & in Aethiopia & Ciminio
lacu plurimũ, ſed alterius fortè generis, nec ad chartas utile, Quandoquidẽ Aegypto pro
pria tribuitur, & biblos appellatur, parte eius quę delta & inferior pars nominatur. Naſci
tur in Euphrate circa Babylonẽ: alioqui in India quoq; Strabo biblum naſci ſcribit. Idem
author in parte Nili quæ dicitur inferior, abundare tradit eam, quoniã ibi præcipue cola-
tur: & duorum eſſe generũ, deteriorẽ & meliorem, quæ hieratica dicatur, unde & nomen
chartæ Plinio. Nunc & alia eius officinis inuenta ratio, quippe cũ ex papyri libro, in præ-
tenues ſed latiſsimas philuras acu diducto, quondam factitabantur chartæ, quarum ut in
Europa nunc euanuit uſus, ita nomẽ remanſit. Etenim quam ex contritis hodie linteolis
chartam paſsim conficiunt, ijſdem quibus & illa cõmendatur dotibus: quippe tenuitate,
cãdore, læuore, dẽſitate Niloticę noſtra charta nõ cedit, quam etiã uulgus illius imitatio-
ne *papirum* uocat. Herodotus ueteri conſuetudine pelles quoq; hircinas & ouillas biblos
uocari tradit, ꝙ ijs in penuria chartarũ uteretur uita. Papyrus præcipuæ utilitatis cum in
aruerit, ad laxandas ſiccandasq; fiſtulas, & intumeſcendo ad introitũ medicamentorum
aperiendas. Charta quæ fit ex ea cremata inter cauſtica eſt. Cinis eius ex uino potus ſom-
num facit. Et ex ipſa aqua, impoſitu callũ ſanat. Dioſcorides ſcriptũ reliquit cognitã rem
eſſe papyrũ, unde chartę conficiantur, præcipuæ utilitatis cum madefactũ & lino circũuo
lutum inaruit, ad laxandas quæ percluſæ ſunt fiſtulas. Siquidem aſtrictũ atq; demiſſum in 3
hiatum completur uligine, & intumeſcendo fiſtulas aperit, ut medicamentis pateat introi
tus. habet neſcio quid alimenti radix, ac eſui tenerũ, quod mandunt Aegyptij, ſuccum tan
tũ deuorãtes, & mãſum corpus expuentes. Radicibus incolę pro ligno utunt̃. Cremati ci
nis nomas in ore cæteriſq; partibus graſſantes cohibet: ſed efficacius cõbuſta charta præ
ſtat. Vidimus ex papyro perſępe ſcipiones baculoſq; triquetra ſpecie, lęues ac perpolitos,
quibus caduca ſenectus, aut imbecilla fulciatur iuuenta. Chartam cuius uſu maxime hu-
manitas uitæ conſtet & memoria, Alexandri Magni uictoria repertã author eſt Marcus
Varro cõdita in Aegypto Alexandria, antea nõ fuiſſe chartarũ uſum. palmarum folijs pri
mo ſcriptitatũ: deinde quarũdam arborũ libris: poſtea publica monumenta plumbeis uo-
luminibus aut ceris. Pugillariũ enim uſus ante Troiana tempora inuenitur apud Home- 4
rum. mox priuata linteis fieri cœpta. Idem Varro ſuprimente chartas Ptolemæo, mem-
branas Pergami tradit repertas. Has adhuc hodie pergamina ab inuẽtrice natione (ni fal-
lor) nominãt. Nunc promiſcue patet uſus rei, qua conſtat immortalitas hominũ. Empo-
retica charta ſcribendo inutilis, inuolucris chartarũ ſegeſtriumq; in mercibus uſum præ-
bet, & ideo à mercatoribus cognominata. Poſt hanc papirũ eſt, extremumq; eius ſcirpo ſi
mile, ac ne ad funes quidem, niſi in humore, utile. Texuntur omnes tabula madente Nili
aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet, cum primo ſupina tabula ſcheda illinitur lon
gitudine papyri, quæ potuit eſſe ſegmentis utrinq; amputatis. tranſuerſa poſtea crates per
agitur. præmuntur deinde pręlis. Nunꝗ plures ſcapo ꝗ uicenæ. Noſtrates chartæ contri
tis in lanuginẽ linteolis, tabulis glutino madentibus, premuntur prælis, & ſiccantur ſole, 5
atq; inter ſe plagulæ iunguntur. Laudatur eiſdem quibus nilotica dotibus, ut inſit cãdor,
tenuitas, leuor, denſitas. Scabritia leuigatur dente concha'ue: ſed caducæ literæ fiunt, mi-
nus tamen ſorbet. Politur & charta ut magis ſplendeat. Fidelior eſt & minus bibula, quæ
mediocri

mediocri & redundante glutino texta coaluit. Glutinum è pollinis flore temperatur feruente aqua, minimo aceti resperſu. Nam fabrili à gummi cõmiſſuræ fragiles ſunt. Diligentior cura, molli panis fermentati colata aqua feruente. minimũ hoc modo intergerij, atque Nili lenitas ſuperatur. Rebellat ſæpe gluten incurioſe datum. Deprehenditur cum fuerit indiligentius, & lentigo oculis, ſed medijs inſerta glutinamentis ceu tænia. Bibula charta literã transfundit, quod uitioſi glutinis argumentũ eſt: quod nec uetuſtius uno die eſſe debet, nec recentius. Malleo tenuatur, & iterũ glutino percurrit, iterũq; cõſtricta erugatur, atq; extenditur malleo. Linteolaris ergo charta eiſdem uiribus quibus papyracea pollet.

Perſea. Cap. CXI

P Erſea arbor ſui generis Aegyptia Straboni celebrata altitudinis eximiæ, grato aſpectu, materie ut celtis atra, folio, flore, ramo pyri, coma perpetua, neq; nõ immortali fructu, quando nouus anniculum occupat, Caniculę exortu matureſcens. Huic pyri magnitudo, figura oblõga, amygdalę modo putamine includitur & corio: color herbidus. Nucem intus quemadmodum prunum continet, uerum longe minorem mollioremq;, pomo dulci, ſuaui, concoctu facili, & quamuis immodice ſumatur innocuo, radice prægrandi. Ex hac Aegyptij ſimulacra, lectos, menſas, & cætera id genus conſtruunt, materie tenui non tam grata quàm fideli. Theophraſtus perſeam pyro ſimilem per omnia fecit, hilarẽ intuitu. Semper autem folia habet, & poma ſubnaſcentibus alijs. maturitas Eteſiarũ afflatu. alio tempore crudiuſcula decerpunt, ac reponunt. Magnitudo longioris pyri, amygdalæ putamine clauditur & corio coloris herbidi. nucem intus habet ut prunum, ſed minorẽ multo mollioremq;. Suauitas carni prædulcis & innocua etiam largiorem mandentibus, concoctu & deiectu facilem, radice pręgrandi. materies longitudine, craſſitudine, copia inter commodiſſimas, bonitate, firmitudine, nigritia quoq; nihil differens à loto, quam fabam græcam uocant Latini. Simulacra, lectulos, & cubilia factitauere nõ tam decoro ligno quàm fideli, ut quod magna ex parte ſit contortum. Proinde nauale tantum eſſe cœpit. Aegyptus, ut Plinio placet, perſicam arborem ſui generis habet, ſimilem pyro, folia retinentem. Fertilitas aſſidua eius, ſubnaſcente craſtino fructu. maturitas Eteſiarũ afflatu. Pomum longius pyro, incluſum amygdalæ putamine & corio, colore herbido: ſed ubi nux illi, differens breuitate ac mollitie, et quamuis blanditur prædulcis ſuauitas, innocuum. Materies bonitate, firmitudine, nigritia quoq; nihil differens à loto. Simulacra ex ea factitauere, non eadem gratia, quàm fideli materie, ſed magna ex parte contorta. naualis itaq; tantum eſt. Perſeam è Perſide in Aegyptũ translatam à regibus tradunt, propter ſupplicia, quoniam uenenata ibi eſſet. quod erudítiores conſtanter negant, ſed à Perſeo Memphi ſatam fatentur. Ob id Alexãdrum illa coronari uictores inſtituiſſe, in honorem ataui ſui. eam aliqui rubeſcentibus myxis ſimilem fecere. Alia omnino eſt à perſicis, de quibus mox dicemus, nec extra Orientem naſci uoluit. Plutarchus author grauiſſimus, perſeam arborem inter omnes Iſidi gratiſſimam, & in Aegypto maxime celebrari tradit, quia fructum ferat cordi ſimilem, foliũ uero linguæ. Huic porro Columellæ uerſus illi fortaſſe dicantur,

Quin etiam eiuſdem gentis de nomine dicta,
Exiguo properant miteſcere perſica malo.

Dioſcoridi perſea Aegypti arbor eſt, fructũ ferẽs cibo idoneũ, ſtomacho utilẽ, in quo phalãgia inueniunt, quę cranocolapta nominãt, maximeq; in Thebaide. Folia huius ſicca tritaq; eruptiones ſanguinis illitu ſiſtunt. Quidã prodidere uenenatã in Perſide arborẽ eam gigni, ſed in Aegyptũ translata mitigatũ cælo pomũ euaſiſſe tenerũ eſui. Galenus in Alexandria perſeã ſe uidiſſe teſtatur, magnis arboribus cõparandam, cuius ut tradũt (inquit) pomũ in Perſide tam præſentis eſt ueneni ut ueſcentes interimat. In Aegyptũ uerò trans latam & peregrinatam, poma ferre cibis idonea, turbinata pyri facie.

Perſica. Cap. CXI

P Erſicam ex Perſide fuiſſe arborem uel ipſo nomine conſtat, indeq; primum aduectam. Scatent ea Gallię, ſed inter cęteras malos humili ex pumila, folio amygdalę maiuſculo, flore ſubpuniceo, pomo carnoſo, ſucculento, extrinſecus lanuginoſo, dura intus & ſcabra nuce, in qua nucleus qualis amygdalis.

Matureſcit autumni exitu celerrimè marceſcens. In totũ quidem perſica peregrina Aſię, Græcięq; eſſe nomine ipſo apparet, atq; ex Perſide aduecta. Theophraſti temporibus in Aegypto & uicinis locis ferebat, in Rhodo ad florem uſq; perueniens, quod primum ab Aegypto uenienti fuerat hoſpitium. Inde rhodacina fortaſſe uernaculo Gręcorum ſermone dicta, niſi quis inuerſum nomen putet quaſi doracina, ſic enim perſica ipſa nominãtur à Græcis recentioribus, Paulo & Aetio, quaſi duracina. Falſum eſt uenenata cum cruciatu in Perſis gigni, & pœnarum cauſa à regibus trãslata in Aegyptũ terra mutata. Id enim de perſea diligentiores tradunt. Perſicæ arbores in Rhodo florent tantum. loci uitio infructuoſæ peregrinæ, quarum Græca aut aliena nomina. Perſici ante brumã per autumnum ſeruntur, quarum non minima gratia eſt. Nouembri menſe calidis locis, cæteris Ianuario. Perſici oſſa in paſtinatis areis ſunt ponenda, binis à ſe pedibus ſeparata, ut cum inibi plantæ excreuerint, tranferantur. Sed oſſa obruantur cacumine deorſum uerſo, & non altius duobus tribusúe digitis humentur. Sed quæ ſerenda ſunt oſſa, nonnulli paucis prius diebus in qualis cineris miſtione terra ſoluta reſeruant. alij ſine ulla cura. Qualibuſcunq; proueniũt locis. Sed & pomis, & frondibus, & durabilitate præcipua ſunt, ſi cælum calidum ſolum arenoſum & aridũ ſortiantur. frigidis uerò & maxime uentoſis, niſi obiectu aliquo defendantur, intereũt. Dum tenera ſunt germina ſæpe herbis circumfoſſa liberentur. Bimam plantam rectè transferemus ſcrobe breui. Nec à ſe longè ſtatuẽdæ ſunt, ut inuicem ſe à calore ſolis excuſent. Ablaqueandæ per autumnum, & ſuis ſtercorandæ folijs. Collucanda per idem tempus perſicus, ut arida & putria tãtum uirgulta tollantur. Nam ſi quid uiride reſecetur, òbareſcit. Arbori languenti ueteris uini feces, aquæ miſtæ ſuffundantur. Si arbor ardore ſolis ſiccata contabeſcat, frequenti aggeſtione cumuletur. Veſpertino iuuetur humore, obiectis defendatur umbraculis. Prodeſt in ea quoq; ſpolium ſerpentis appendi. Cõtra pruinas perſico ſtercus ingeratur, uel uini feces cũ aqua permiſtæ, uel, quod magis ualet, aqua in qua faba fuerit incocta. Si uermes arborem infeſtent, eos cinis amurcæ miſtus extinguit, uel bouis urina cum aceti tertia parte confuſa. Si poma perſici caduca ſunt, nudatis radicibus, uel trunco, lentiſci uel terebinthi cuneus adigitur: uel terebratis in medio, palus ſalicis imprimitur. Si poma rugoſa creabit, aut putrida, circa imum truncum cortex recidatur, & cũ inde modicus effluxerit humor, argilla uel paleato luto plaga retegatur. Grandia poma perſicus defert, ſi florenti per triduum terni caprini lactis ſextarij ingerantur. Contra uitia perſici proficit illigatum ſpartũ, uel ſuſpenſa ramis ſpartea. Inſeratur ſurculis plenioribus & prope arborem natis, Ianuario uel Februario frigidis, Nouembri calidis: aliàs cacumina, uel non tenebunt, uel durare non poterunt. Inſeritur in ſe, in amygdalo, in pruno: ſed armenia, uel præcoqua prunis, duracina amygdalis melius adhæreſcunt, & tempus ætatis acquirunt. Menſe Aprili, uel Maio locis calidis, in Italia uerò utroq; exeunte, uel Iunio perſicus inoculari poteſt (quòd emplaſtrari dicitur) præciſo ſuperius trunco, & emplaſtratis pluribus gẽmis. Perſicus rubeſcit, ſi platano inſerta figatur. Adfirmant Græci perſicum inſcriptum naſci, ſi oſſa eius obruantur: & poſt dies ſeptem, ubi patefieri cœperint, apertis his, nuclei tollantur: & ijs cinnabari, qua libuerit effigie deſcriptis ligati, mox cum ſuis oſſibus diligentius adhærentes humentur. Perſica malus, ut Græci ſcribunt, gaudet aquoſis. ſi non talem ſortiatur locum, aſſiduo potu deſiderat inebriari. hũc in modũ iugi rigatu ſatiata, maiora multo poma creabit. Complures interlegẽda cenſent, quæ ubertate nimia matrem onerauerint, ut arboris ſuccus ad relictorum nutrimenta pomorum conuertatur: ſic enim ſaliuæ copia in pauciores fœtus ſe conferens, altili ſaginat incremento. Habitu lætiore plantulæ gliſcunt, quæ uerſatis in ora frequenter oſſibus, relicta carne lignum inuoluente, & ita depoſitis, proſilierunt. Arbor hæc celerem ſentit ſenectam. Inſeritur pruno, amygdalæ amaræ. Verum quæ ex oſſe perſicæ prouenerit, Græcis agriculturæ peritis barbillos appellatur. Inſcripta perſica naſci putat Democritus, ſi exeſo corpore internũ os triduo madeſcat in aqua, dein aperto ſenſim ligno, nucleus intus inuentus cortice tenus ęneo ſtylo non alte quibus placebit literis exaretur: dein papyro uel charta inuolutus, commiſſis carinis ſeratur. quod enim in eo amygdalo depinxeris, hoc enatũ inde pomum repræſentabit. Nec ſecus Græci inſcripta amygdala aſſerunt naſci, ſi aperta teſta nucleum tollas, & in eo quodlibet ſcribas, iterumq; luto

aut ſuillo

aut suillo stercore conuolutum reponas. Rubra nascentur, adfirmante Democrito, rosis sub arbore cõsitis. Altera ratione rubra creari promittit, si post septem dies ꝙ patefieri cœperunt(nam sponte totidem diebus aperta fatiscunt)in ossium internos uentris sinus cinnabarim infundas, mox ut cohæreãt, strictim obligata simul cum suis nucibus obruas. sic rubra dabunt arbores persica. Si alium quemuis instillaueris colorem, in talem enata progenies degenerabit. Persicus rubescit authore Didymo, quæ platano insita coaluit. Sine ossibus persica nasci tradit Africanus, si in perforatũ truncum extusa medulla, salicis uel corni palum adegeris. Persicorum genera quatuor. Palma duracinis, nationum habent nomen Gallica & Asiatica. Post autumnum maturescũt, sicut æstate præcocia, quæ Plinius intra triginta annos inuenta prodente se testatur, & primo denarijs singula uænũdata. Supernatia è Sabinis sunt, popularia ubique. Pomum innocuum expetitur ægris. pretiumq; singulis iam triceni mummi fuere: nullius maiore, quod miremur, quia nõ aliud fugacius. Longissima quoque decerpto bidui mora, cogitq; se uænundari. Nullus persicis succus, odor dilutus, cum duracina abundẽt succo. Omnibus foris corpus, intus lignum nucum. carne cuteq; constant, quæ statim recedit à ligno persicis: duracinis adhæret corpus, è ligno q; auelli nequit, cum in cæteris facile separetur, inde forsitan nomen. Persici poma sine suis ossibus nasci uolunt qui sese asserunt expertos. brachij crassitudine ramum salicis solidum, longum cubitis duobus, iubent perforari in medio: plantam persici ramis omnibus spoliatam solo capite relicto, per impressum foramen induci loco in quo cõsistit, tunc eundem salicis ramum capite utroq; demerso in arcus similitudinem incuruari, foramen luto, musco, uinculisq; astringi: anno deinde exacto, ubi infra medullam salicis caput plantulæ sic cohæserit, ut unitas ex duobus mista corporibus contrahatur, plantam subterinci di atq; transferri, terramq; aggerari, quæ salicis arcum cum persici cacumine possit operire: sed hoc locis humidis uel riguis conuenire. Salices aquationibus iuuandas ut tigni natura uigeat, quæ humore delectat, & copiam succi germinibus ministret alienis. Tria pomorum obseruant genera, posteritas innumera penè fecit. Populare uulgo notũ est *pesche* uocabulo. Duracinum ex re dictum, quòd corpus pertinacius hæreat ossi quàm ut auelli queat, Galli *pressum*, quòd caro ligno interiori apprimatur. In quo etiam genere reperiuntur poma quæ sanguineo succo manus inficiant. Præcox ante persicum officinis, uulgo *Trecacinum*, quòd inde ad nos adferatur æstate maturescens. Hoc ut reliquis est minus, ita iucundissimo, cætera præueniẽs, placet sapore, atq; innocẽti gustu, ut quod impunè manditur ęgris. Nec figura, nec succo, nec gustu, nec colore, sed sola celeritate proueniẽdi dissidet à uulgari. Armeniaca peregrina & ipsa nomine cognoscuntur. Armeniaca uocari desita & præcocia tantum dici testis est Galenus. De quibus cecinit Martialis,

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis persica sola sumus.

Armeniaca prunorum generis esse tradunt, sola è prunis odore cõmendantur. Græci nõ præcocia, sed ferè bericoca pronũciant. Hinc ut arbitror, ducto uulgi nomine *abricoca* uocantis, utiq; potius pruni quàm persici & naturam & faciam referre uidentur: quanquam diuersi generis esse multis placet. Persica salgamorum studiosi in prouentum alium cadis condiunt. Duracina seruantur obruta muria, uel aceto mulso; uel detractis ossibus ficorũ more siccantur in sole ac pendent. Item sæpe ossibus exemptis, duracina melle condiuntur, grato sapore ac iucundo. Item optime seruantur, si umbilicus pomi gutta picis calentis oppleatur, ut sic uase cõcluso, sapæ cogatur innatare. Succus persicorum, ut est Galenus author, facile corruptionẽ sentit, ac noxam adfert: quapropter postremo cibo sumenda non sunt, ut moris est plerisque. innatant enim stomacho, & quicquid præsumptũ fuerit unà secum in coruptionem trahũt. Itaq; primis mensis sumi tolerabilius fuerit. Sic celeriter discedentia sternunt alijs uiam commode præeuntia: reliqui cibi facilè lubrico meatu sequentes elabuntur. Innocentiora armeniaca præcociaq;, nec similiter corruptioni patent neq; acorem contrahunt, suauiora stomachoq; commodiora. Cæterum præcocia armeniacis meliora censentur, exigui ut reliqua poma, nutrimẽti. Sed nostrũ uulgus hoc sibi persuasit, nucleo suo noxã expediri, quã impediens persicum attulerit. ita uulgatũ Gallis adagiũ; Malum quod implicuit persicũ, nucleus explicat. Nec est alius Plinio authore,

his pomis innocentior cibus: nuſquam minus odoris, ſucci plus, qui tamen ſitim ſtimulet. Folia eius trita ſanguinis eruptionem ſiſtunt. Nuclei perſicorum cum aceto & oleo capitis doloribus illinũtur. Perſica poma duntaxat matura, tam ſtomacho quàm uentri utilia, cruda aluum cohibent, ſed paſſa uehementius. Perſicorum quæ ſiccata ſunt decocto fluxiones ſtomachi uentriſq; ſupprimuntur. Infra magnitudinẽ eorum ſunt armeniaca, quæ Latinis præcocia nominantur, magis ſuperioribus ſtomacho ſalutaria ſunt. Armeniaca à præcocibus diſtinxiſſe Galenus uidetur, cum præcocia præferat armeniacis. Folia puerorum umbilicis impoſita, tineas enecant: eorundẽ ſuccus uermioſis auribus inſtillatur. Nucleum improbitati ſucci diximus occurrere; noxa uino diſcutitur

Picea, Pinus. Cap. CXII.

P Inus latinum quoq; in Gallia nomen habet à pinnato foliorũ cacumine, arbor uulgo nota. Iam duo tantũ apud nos obſeruantur genera, ſylueſtris & urbani diſcrimine. Hanc pinum uocamus, nõ niſi à uertice ramoſam, folio pectinum modo diſſecto promiſſoq;, ac mucrone aculeato, conis lignoſis frequẽti nucamento in turbinatam effigiem compactilibus, in quibus nuclei ſingulis cameratis toris inclusi. Syluestre pinaſtrum appellant, eximiæ proceritatis, ſed à medio ſtatim caudice ramoſam. Pinus & pinaſter folium habent capillamenti modo prætenue longumq;, & mucrone aculeatum. Pinus fert minimum reſinæ: interdum ex nucibus ipſis. Pinaſter nihil aliud eſt quàm pinus ſylueſtris, mira altitudine, & à medio ramoſa ſicut pinus, in uertice copioſiorem dat hæc reſinam. Picea larici ſimillima eſt, folio breui, ſetæ proximo, craſſiore tamen duroq; ut cupreſſis, immortali uirore: ad laricis uerò comam colliſo, rariore, ſicciore, tenuioriq;, ac magis algenti: rami ſtatim ab radice modici uelut brachia lateribus inhærent, materie abieti proxima. frequens in Alpibus Cottijs uiſitur, fundens reſinam thuri uſq; eo ſimilẽ, ut pro eo ſæpe fallat, & odor adeſt nõ ingratus. Nuces pineis ſimiles, ſed minores, ut & arbos tota pino humilior graciliorq;. Differt à pinu picea, ꝗ pinguior ac tenuior folio eſt, quodq; minus alta, minusq; recta quàm pinus adſurgit: præterea & conum minorem ac magis algentem, nucleos quoq; reſina perfuſos obtinet. Vtriq; folium capillamenti modo prætenue, ac breui ſeta uilloſum, craſſiore, duratq; ceu cypreſſis. materies cãdida & abieti ſimilior. Pinus uſtis radicibus nõ repullulat, picea repullulat, ut in Lesbo accidiſſe Theophraſtus ſcribit, incenſo Pyrrhæi montis nemore, quod piceis ſcatebat. Picea ueteribus eſt quam Græci pityn fere uocant. Huius ſpeciem Theophraſtus phthiropœon, hoc eſt pediferam tineoſamq; nominat, quia totis paniculis nõ prima tãtum in parte ut abietes, nucleos & minores & nigros habeat, ſed ipſas quoq; paniculas minores graciliores q;. Sunt aũt paniculæ, nucamẽta quædã quæ è ramis arborũ reſinam fundentium callo ſquamatim cõpactili dependent, prẹterq; larici. Negant aliqui florere piceã, ſed uice floris eſſe nucamẽta, quæ cittaros Græci uocãt, groſſis præciduis fici ꝓportiõe reſpõdentia. hæc cõpreſſiora maribus ſunt, ac minus reſina madent ꝙ fœminis. Præuenit germinatio huius florẽ abietis, quia paulo ante ſolſtitiũ erũpit, dieb. ferè quindecim, & ad proportionẽ fructificat poſt Vergilias. Sed ſcire cõuenit, Pliniũ ferè larici tribuiſſe, quod Theophraſtus de peuce, hoc eſt pinu prodidit. Decacuminatio, quã Græci uocãt epicopen, piceæ, pino, abieti, palmæ, aliqui addũt & cupreſſo & cedro, perniciẽ adferre perhibetur. Picea mõtes amat atq; frigora. Feralis arbor et funebri indicio ad fores poſita, ac rogis uirẽs, iam tamẽ in domos recepta, tonſili facilitate. rami penè ſtatim ab radice modici uelut brachia lateribus inhærẽt. Hęc plurimã reſinã fundit, interueniente cãdida gemma tam ſimili thuri, ut miſta uiſu diſcerni nõ queat, & inde ſeplaſiæ fraus & adulteria Aſiæ. In Hiſpania & piceaſtri ſunt, ex quibus reſinã, unde pix coquaṫ, colligũt. Pinus procera eſt. Hanc uecte ſolicitatã octo cubitis longiorẽ effici, Theophraſtus adfirmauit: nec radice quidẽ ſolida ſed abrupta. Germinatio cœpta in pinu, ſicut in robore abieteq; intermittitur: ideoq; turget ter, & terna ædit germina. quod genus arbores, trislepi Græcis appellãtur, quæ ter inchoatũ opus, intermiſſumq; repetant. Theodorus Gaza ter ſquamoſas, quaſi trilepros legendũ eſſet, aperto errore interpretatus eſt. Germinatio prima Februario ineũte, quanquam in monte Ida ſerius, ac fere Idibus. Secunda menſe Martio, qua & omnis galla gignitur. Aprili tertia, paucioribus interiectis diebus quàm inter primã & ſecundã fuerant.

Cæditur

Cæditur uere ubi tantum cortex detrahendus eſt, ad operum rotunda. nam ad quadrata,
ubi germinatio deſierit, & ſi ualidior quæratur, etiam ubi fructum excoxerit. ſed tunc uer
miculi quidam ſub libro naſcuntur, qui ſummotenus corticem non erodant, ſed uelut in-
ſcribant: unde quibuſdam ſigilla. Hoc nō in pino tātum uel larice euenit, ſed in omnibus
quæ poſt fructus maturitatem cæduntur. Et illa communis ijs omnibus in arte, fabricáue
diſtinctio, ut aliæ quadrifidos uenarum curſus habeant: bipartitos aliæ, uel omnino ſimpli
ces, hoc eſt, ut Theophraſtus inquit, tetrazoos, dizoos & monozoos: quæ manifeſto er-
rore, Gaza cōuertit quadriuiuas & biniuiuas & uniuiuas. Ex pino nauigiorum rotunda
fiunt & onerarijs carinæ, quanq; nec è quercu negligunt: ſed illa magis triremibus idonea
1 eſt. Excuſores carbonem pini, querno præferunt, non quia uiribus parem, ſed quòd ad fla
tum commodius reſpondeat, nec ut quernus marceſcat. Reſina huius à germinatu tolli
tur, detracta prius tæda. Ex omnibus reſinam ferentibus ſcandulas è pino firmiſſimas eſſe
cōſtat, ex cæteris faciles omnino, ſed imbecillas. Materies uerò præcipua trabibus & plu-
rimis uitæ operibus: expetitur quoq; nauigijs. Reſina ei uitium, unde fructus unus piceæ:
exiguumq; ſudat aliquando contactu ſolis. Materies pulcherrima ad fiſſiles ſcandulas, cu
pas, & alia quædam ſecamenta. Situs in excelſo montiū quaſi maria fugerit. amat montes
atq; frigora. Folium pino pinaſtroq; aculeatum mucrone, prælongū, exile. Pinus fert mi-
nimum reſinæ, interdū ex ipſis nucibus, uix ut aſcribatˉ generi. aduerſus cariem tineasq;
firmiſſima. Noxia eius umbra necat germina pinus, ſed uentis reſiſtit. Si quis pino cacu-
2 men auferat, ſterilitatem non necem adfert. Pinaſter nihil aliud quàm pinus ſylueſtris, mi-
ra altitudine, & à medio ramoſa, ſicut pinus in uertice, copioſiorem dat hæc reſinā. Gigni-
tur & in planis. Eaſdē eſſe arbores alio nomine per oram Italiæ quas ſtrobilos Plinius uo-
cari exiſtimat, è nataliū cognatione ſic dictas, ſed graciles ſuccinctioresq; & enodes, libur
nicarum ad uſus, penè ſine reſina, cura degenerāt. Hæc omnia genera accenſa fuligine im
modica, carbonem repente expuunt, cum eruptionis crepitu, eiaculantēq; longè, excepta
larice, quæ nec arborem facit, nec alio modo ignis ui conſumitur quàm lapides. Omnia
ea perpetuò uirent, nec facile diſcernuntur in frōde, etiam à peritis: tanta eſt natalium mi
ſtura. Aliqui duo genera faciunt. in Troade, montanum ſiue Ideum, recta, celſa, craſſa, ma
terie, nucibus oblongis, uiridibus, ſero dehiſcentibus, utpote ſylueſtrius, pice copioſum:
3 maritimum, folio tenuiore infirmioreq;, cortice læuiore, & corijs utiliore quàm Idæi, nuce
rotunda, breuiq; aperienda, ualida & robuſta materie. Alij, ut Macedones, marem intelli
gunt ſterilem, breuiorem, folio duriore. Fœminam proceram, folijs pinguiter mollibus &
ſimplicibus atque non rigentibus. Lignum maribus retorridum, præcinctum medulla, du
rum & ad fabrorum opera contortum. Nigrior radix fœminę, mollius & omnino tracta
bile ſecuribus. Pinus fœmina habet quam Græci uocant ægida, mellei coloris, pictorum
tabellis immortalem, nulliſq; fiſſilem rimis. proximum medullæ cor pinus. Naſcitur hæc
in fœmina dūtaxat, ut quæ minus tędacea ſit quàm mas, leuigatior ac probior curſu mea-
tuum. Ficum uocant Idæi tædarij, cum grandium arborum medullæ ſecuris adigitur: qui
bus proſtratis, partes candidæ, ambientesq; computruerunt, colore uehementer abiecto,
4 & neruo prætenui. Nam id quod in pinu rubidius tæda naſcitur, mares potius habent ꝗ
fœminæ. Hoc maribus tātum accidit: & odore grauiſſimo eſt, neq; tædam redolens, nec
ardens, ſed ab igni reſiliens, ſyce dicta. Pini morbus eſt ut tæda fiat, tam parte caudicis ex-
terna quàm corde: id quod abundantia ſucci, & ubertate larga luxuriantis naturæ proue
nit. Mares hanc tātum ferunt. In quo noſcendum: permulta quæ de pino Theophraſtum
ſequuti diximus, ea larici à Plinio adſcripta ſunt: nec mirum quando & perpetua fronde
larix, & ſitus idem qui piceæ in montibus, eademq; facies. Materia præſtantior longè, in-
corrupta uis, mori contumax, rubens, odore acrior. nec ardet, nec arborem facit, nec alio
modo ignis ui conſumitur quàm lapis, cum cætera quæ picem & reſinam fundunt, immo
dicè accenſa carbonem expuant, cum eruptionis crepitu, eiaculanturq; longè. pluſculum
5 huic melleo colore atq; lentore, nunquam dureſcenti. Tæda propriè dicta, à Græcis das &
dadion uocata. Sed ſui generis arbor in Illyrico eſt, redundantior humore quàm reliquæ,
parcior liquidiorq; quàm picea, flammis & lumini ſacrorum quoque grata. Impropriè
autem tædas appellamus, tum piceæ ſatiuæ partes imas, tum alia quoq; ligna quæ flamma
olei uel

oleí uel pícis illitu cõcepta faculæ modo luceant. Ex ijs quæ dicta ſunt, cõſtat in Europ
haberi ſex genera cognatarum arborum, quæ reſinam ferant: pinum, piceam, pinaſtrum
abietem, laricem, tędam. addi poteſt & ſeptimũ piceaſter in Hiſpania. Pinum uero pinea
nuces ferentem quam Græci conon appellitant: pinaſtrum & laricem, quam peucen, i
Troade uiſenda magnitudine quatuor & uiginti pedum ambitu, altitudine duorum iug
rum, præterq; cubitorum quindecim: piceam quam pityn exiſtimant: tędam uero quan
dada & dadion. atq; omnia hæc Plinium ſequentibus. Nam Theophraſto pinus atque l
rix idem, quemadmodum ſuprà teſtati ſumus. Cæterum ut Græci nõ illepide hoc uerb
rum inuolucro naturã explicantes fabulantur, Pitys puella fuit olim perꝗ illuſtris, quan
unice Pan adamabat, contrà, hanc deperibat riualis Boreas. Vtrique adducta potius Pa
ni puella adhæſit, propterea zelotypia ſtimulatus Boreas, Pityn in ſaxa propulſans nec
dedit. Dolens uicem puellæ Tellus, cognominem ei arborem ædidit, mutatoq; uitæ gen
re apud eos manſit: ſed Pana uirenti ramo coronat. Luget facinus arbor collachrymans
ꝙ Boreas immeritam proteruo ſpiritu depulerit. Pinus creditur prodeſſe omnibus qua
ſub ea feruntur. Seritur nucleis ſuis, ut Græci uolũt, ab Octobri menſe uſq; ad Ianuarium
calidis & ſiccis regionibus, frigidis & humectis Februario uel Martio. Legũtur pineæ nu
ces Iunio anteꝗ Eteſiæ uenti ſpirare cœperint: item prius ꝗ dehiſcẽte tegumento proci
dant. Amat locum gracilem, ſæpe maritimum. Inter montes & ſaxa uaſtior & procerio
inuenitur. uentoſis & humidis arborũ fiunt incrementa lætiora. Sed ſiue montes ſiue ſp
tia quæcunq; uelis cõſerere, exarabis ea loca diligenter, & frumẽti more ſemen aſperges
ac leui ſarculo curabis operire: nec enim pluſꝗ palmo debet abſcondi. Defendenda eſt ar-
bor tenera à pecore, ne calcetur inualida. proficiet ſi nucleos aqua triduum ante macera-
ueris. Aliqui dicunt fructum pineum translatum miteſcere. Sed plantas hoc modo procu
rant, ut prius multa ſemina in calyculis fimo & terra repletis obruant: quæ ubi proceſſe-
rint, relicto eo quod ſolidius eſt, auferunt alia. Vbi iuſtum ceperunt incremẽtum, trimam
plantam cum ſuis calyculis transferunt: quibus factis in ſcrobe radicibus indulgentes lar-
gitati conſulunt. terræ tamen equæ ſtercus eſt admiſcendum, facta ſtratura ordine alterno
ſubinde creſcente. Danda eſt opera, ut radix quæ una eſt & directa, uſq; ad ſummitatem
ſuam integra & illæſa transferatur. Putatio nouellas pini arbores tantũ promouet, ut quæ
ſperaueris incrementa duplicentur. Nuces prius legendæ ſunt ꝗ pateſcãt. nuclei niſi pur
gati durare non poſſunt: tamen aliqui in uaſis fictilibus nouis & terra repletis cum teſtis
ſuis miſſos, aſſerunt cuſtodiri. Nuces ergo pineæ grandiſſimæ altiſſimeq; à terra ſuſpen-
ſæ, intus exiles nucleos lacunatis toris ferruginea tunica ueſtitos contegunt. Quarum ge
nera ſunt quaterna: durum quod uulgare. tenerum & putamine digitis fragili, ideoq; aui-
bus expoſitum, tarentinam uocabant. Tertiũ è picea ſatiua, nucleorũ cute uerius ꝗ puta-
mine adeò molli ut ſimul mandatur, ſapineũ Plinius uocat. Quartum pityidas uocant è pi
naſtris, ſingularis remedij aduerſus tuſſim. In melle decoctos nucleos Taurini aquicellas
uocant. Pinea corona uictores apud Iſthmum coronantur. Græci ut teſtatur Galenus, pi
neas nuces conos & ſtrobilos appellãt. Idem in Hippocrate coccalos uocat eos nucleos.
Alunt corpus etſi ægre cõcoquantur, humoremq; craſſum pariunt. Nuces pineæ quæ re
ſinam habent contuſæ leniter, additis in ſingulis ſextarijs aquæ ad dimidium decoctæ, ſan
guinis excreationi medentur, ut cyathi bini ſumantur ex eo. Nuclei nucis pineæ ſitim ſe-
dant, & acrimoniã ſtomachi roſioneſq; leniunt. Contrarios humores cõſiſtentes ibi dige
runt: infirmitatem uirilium roborant, renibus & ueſicæ utiles. Fauces uidentur exaſpera-
re & tuſſim, bilem pellunt poti ex aqua, aut uino, aut paſſo, aut balanorũ decocto. Miſcen
tur ijs cõtra uehemẽtiores ſtomachi roſiones cucumeris ſemen & ſuccus portulacę. Item
ad ueſicæ ulcera & renum, quoniã & urinam cient. Cortex è pino in uino decoctus con-
tra tormina datur. Piceæ folia trita & decocta in aceto dentium dolori proſunt. Cinis cor
ticis intertrigini & ambuſtis medetur: potus aluum ſiſtit, urinas ciet, ſuffitu uuluas corri-
git. Folia priuatim iocinori utilia drachmæ pondere in aqua mulſa pota. Syluas eas dunta
xat quæ picis reſinæq; gratia radũtur utiliſſimas eſſe tabidis, aut qui longa ualetudine non
recolligunt uires, ſatis cõſtat, & illũ cæli aera plus ita ꝗ nauigationẽ Aegyptiã proficere,
plus ꝗ lactis herbidos per montium æſtiua potus. Pinus & picea, ut ſcribit Dioſcorides,

eidem

eidem adſcribuntur generi:ſed quandam flagitant ſpecierum diſtinctionem. In utraq; uis
aſtrictoria cortici.intertrigines tritus & illitus ſanat. Vlceribus cutis,ambuſtisq; cum ſpu-
ma argenti & mãna thuris imponitur. Collectus cerato myrteo ulceribus mollium & fœ
minei corporis medetur. Cum atramento ſutorio ulceribus quæ ſerpunt interitur. Partus
& ſecundas ſuffitus eijcit:aluum fluentem potu cõſtituit:urinas mouet. Folia earum trita
litu inflammationibus auxiliantur, uulnera ab inflammationis periculo uindicant. Trita
& decocta in aceto feruenti collutione dolores finiũt. Priuatim iocineri utilia ſunt drach-
mę pondere in aqua mulſa pota. Cortex & folia ſi bibantur,ſtrobili appellatę,eandẽ uim
obtinent. Tęda earũ in tenues aſſulas præciſa decoquitur in aceto ad mulcendos dentium
dolores,cõtento qua parte dolent decocto. Ex eadem materia fiunt rudiculæ ad medica-
menta laſſitudinum,& ad muliebres peſſos. Quin & crematarũ aſſularum fuligo ad con
fectionem accipitur atramenti,quo ad uolumina ſcribenda utuntur. Circunlitionibus im
ponitur,quibus palpebras ornant,& uerũ in eis colorem mentiuntur,calliblephara Græ-
ci uocant. Angulos oculorum eroſos emendat,glabrasq; genas ad pilũ reducit. Delachry
mationes cohibet. Pityides appellantur pinorum piceęq; fructus, qui in conis metis'ue re
periuntur,quibus uis aſtringendi, ſimul & excalfaciendi ineſt. Per ſe uerò & cũ melle ad
hibentur aduerſus tuſſim & pectoris uitia. Nuclei pinei cum repurgati manduntur, aut
cum paſſo,uel cucumeris ſemine bibuntur,urinam cient, ueſicæ & renum acrimonias he
betant. Stomachi roſiones mulcent dati cum portulacæ ſucco. Infirmitatem uirium robo
rant,humores qui computreſcentes in ſtomacho coierunt retundunt. Recentes ex arbo
re in paſſo cõfracti coquuntur ad ueterem tuſſim, & tabem, ut liquor quoq; per ſingulos
dies bibatur trium cyathorum menſura.

Pix, Reſina. Cap. CXIII

P Ix nihil aliud eſt quàm fluxus combuſtę in tęda ſua reſinæ:de pinu ferè omnis
ut Theophraſtus inquit. Quanquam in Syria terebinthi quoq; picem ferunt,
quia deſint ibi pinus. E picea quoq;, cedro, palma colligit̃. Pix hyeme frigida
deterior,minus copioſa,decolor:ubique optima ex apricis Aquilonis ſitu. Ex
opacis horridior, uiruſq; præferens. Ex Idęa & mõtana pinu largior, coloratior, dulcior.
Odore gratior utiq; cruda,quoniã decocta multũ deperdit,propter ſerum quod in ea con
tentum redundat. Eſt & maritima flauentior & craſſior quandiu reſina eſt,uidelicet quã-
diu cruda : ſed decoctio ex ea parcius abſumit. Idęa tędoſior imbribus admiſſis q̃ ſqualo-
ribus, pix abundantior & liquidior excipitur. Hæc Idæi, priora Macedones. In Ida pinus
aperiuntur parte ſolari,ablato per uulnus cortice,binis ternis'ue à terra cubitis cumpluri-
mum,ſingulis cumminimum. poſtea cõfluit è tota pix in ulcus nõ ſine tæda. cum humor
manare deſijt,ſimili modo alia parte cęditur,ac deinde alia, & ſequenti ſemper anno tęda
locum implet. Extenuata per hæc arbor, facillimè uento ſubuertitur : quod cum fit, tota
ſucciditur, & cor, id eſt medulla eius uritur. In qua & in radice plurimum tędæ ſemper
eſt. Explentur uero in pinu caua uulnerum, non cortice, non cicatrice, quæ in hac arbo-
re non coit,ſed reſina ſeu pice, anno maximè ab inciſu proximo ſi pinus frugi ſit, aut ſe-
cundo, aut tertio ſi peſſima. Probæ multas uices perferunt, uitioſæ niſi quis modicè ina-
niat, prouentumq; diſpenſet, detractionem quartam non tolerant. Pinus nouellæ fructi-
ficant: ueteres tęda,nõ fructu ſunt fertiles. Plinius hęc de pinu à Theophraſto dicta tran-
ſtulit ad laricem, partim ad piceam : cuius aſſulas terræ proximas laudauit, altiores ama-
ritudinem adferre ſcribit. In Syria quoque terebintho ad picem detrahunt cortices, è ra-
miſq; etiamnum ac radice uindemiantur,cum reſina tamen damnetur ijs partibus. In Hi-
ſpania è piceaſtro fit minimè laudata, quoniam reſina eius arida, uiroſa & amara ſentia-
tur. Pix conficitur hoc modo,Pauitur area canali pręparato per quem humor in medium
confluat, tum lignum in haſtulas conciſum locat̃ ſtruis congerie uelut in carbonis uſum,
mox igni ſuccẽditur,terra undiq; circũdata ne flamma erumpat. Perit enim pix ſi hoc eue
niat. Quòd ſi fumus parte aliqua ſe ſuſtulerit, ſcalis protinus admotis locũ terra ſepiunt,
lutoq; obſtruunt,ne quouiſmodo flamma queat exire. Canalis ſubiectus picem fluentem
corriuat in ſcrobes cubitis à congerie circiter quindecim remotas. Strues ipſa ſexagenis
aut quinquagenis cubitis, cẽtenis & octogenis alta,patet per ambitũ. Sunt qui per utrũq;
menſum

mensum cubitos centenos agant. humor qui fluat, obiter frigescit contactu: utitur ferè biduum. Operis perfecti signum, si rogus decumbat subsidatq́;, & quasi latus det. Summa hoc illi diligentia & religione peragunt ceu feriãtes, & cum apprecatione præsentium solenni, ut pix ea tum copiosa tum proba euadat. ac primus quidem sudor qui aquæ modo fluxit in canali, cedrium uocatur utiq; in Syria, ubi pinus nõ sunt, quo in Aegypto defunctorum corpora perfusa custodiuntur. Sequens liquor picẽ fundit, quæ in cortinas æreas coniecta aceto spissatur, & coagulata brutiç cognomen accipit, dolijs duntaxat uasisq; cęteris utilis, lentore ab alia pice differens, itẽ colore rutilante, & q̃ pinguior est autore Plinio. Brutiam à Brutijs dici constat, ubi nascitur ad oppidum Mamertium, feraci nemore ut scribit Strabo, ad uasa quoq; in Italia condiendo uino utilissima, quoniam pinguissima & resinosissima utranq; prębeat cõmoditatem. Hanc ex mascula arbore meliorẽ esse adijciunt, id quod intelligi non posse Plinius existimat. Theophrastus uri pinum in Macedonia non omnẽ sed marem scripsit picis gratia: nec fœminę tamen radices negligi, q̃ ea tantum pars in fœmina tędam habeat, ex qua omnia illa fiant. In Asia Syri non detrahunt tędam, sed machinamento quodam in arbore ipsa picem urunt. Fit pix resina quoq; sola piceæ, feruẽtibus cocta lapidibus in alueis ualidi roboris: aut si aluei nõ sunt, congesta strue, ut in carbonis faciendi ratione. hæc in uinũ additur farinę modo tusa, colore nigrior. Vitia picis acor, aut odor fumidus, aut picis adustio. Experimentũ, si fragmenta subluceant, ac sub dente lentescat, odore iucundo. Asia picem Idæam maximè probat, Græcia è Macedonia piericam, Virgilius naritiam. Condiendis uinis Columella nemeturicam commendat, quæ in Liguria cõficitur, & Allobrogicam quæ corticata dicitur. Siccata hæc uetustate in puluerem resoluitur. Idem author picis quoddam genus crudę, tasim uocari tradit, in defrutum Neapolitanum addi solitum. Sunt qui rheticã cõmendant. E Græcis rei rusticæ scriptoribus Didymus, ueterum fretus authoritate, palmam Idęæ pici tribuit: secundam laudem sibi uendicat pierica. Sunt qui Rhodiam præferant: alij rheticam. In omni tamen natione probatur magis quæ splendida nitescat, damnatur ea cuius fragmenta non eluceant. Probæ picis experimentum est, si feruens in frigidam aquam mersa nõ odore modo, sed gustu quoq; placeat. Item maximè commendatur quæ inter coquẽdum neq; bullas expuat, neq; prosiliens strepitum elidat. Laudatur etiam imprimis pura, leuis, odorata, quæ linguæ dulcedinem resipiat, præfertur cocta crudæ, & arida liquidæ. Cæterum liquida in Europa è tęda coquitur, naualibus muniendis, multosq; ad alios usus. Lignum eius concisum furnis undiq; igni extra circundato ferro, ut prius sudor aquæ modo fluat in canali: sequẽs liquor crassior iam picem fundit. Resina picea si cum aqua leuius coquatur coleturq;, rufo colore lentescit, ac stillatitia uocatur. Sed alia temperies ad crapulam. Nam flos crudus resinæ cum multa hastula tenui breuiq; auulsus conciditur ad cribrum minute, deinde feruenti aqua donec coquatur, perfunditur: huius expressum pingue præcipua resina fit atq; rara, nec nisi paucis in locis subalpinæ Italiæ, medicis conueniens. Resinæ multis arboribus legũtur incisis à germinatu, sed uariè. De pinu, tęda demum detracta, de abiete & picea ligno prægustato, de terebintho radicibus, ramis, & caudice uulneratis, sed melior quæ defluxit in caudice. Optima terebinthina est spissitudine, leuitate, odore, secunda bonitas abietinæ & piceæ: ponderosissima, piciq; proxima è pinu est. Portatur utribus liquida, tum sponte crescit authore Theophrasto. Hanc ex pinu & picea siccã esse Plinius intelligit. Dioscorides ex ijsdem arboribus alias esse siccas, alias haberi liquidas uult: item liquidas è terebintho, larice, lentisco, cupresso. Nam & eæ ferũt in Asia Syriaq;. Picea pinguem & thuris modo succosam fundit. larix gracilem, colore mellis Attici, ac mellei etiam liquoris, uirus redolentem: quare falluntur qui eandem esse putent è picea & larice. Resina laudat̃ nationũ Cypria, Syriaca, utraq; mellis Attici colore, sed Cypria carnosior sicciorq;, antecedens omnes. In sicco genere candida: in omni montana & campestri præfertur Aquilonia. Terebinthi tenuissima est, cupressi acerrima sapore, crassior cedri, & faciẽdis picibus idonea. Arabica alba est, acri odore, difficilis cõcoquenti, Iudaica callosior. Colophonia præter cæteras fulua, si teratur alba fit, grauior odore, ob id non utuntur ea unguentarij. Liquida raro utunt̃ medici & in ouo fere, nec pinea magno pere in usu, cæteris non nisi decoctis. Resina utiq; dissoluitur oleo ad malagmata, usúsq;

uulnerum

uulnerum, Quidam & creta figlinarum hoc fieri arbitrantur in potiones amaris amygdalis. Abieti reſina, ut larici tæda uitium eſt. Exiguum abies ſudat aliquando contactu ſolis. Oribaſius & Paulus reſinæ genus Italiæ tantum naſcentis xylodis, hoc eſt lignoſæ commendant, intelligentes quam Dioſcorides Tyrrheniam ſiue Gallicam uocat, uel corticatam Columella. Picis duo genera, ſpiſſum & liquidum, ut dictum eſt. Natura picis excalfacit, explet. Aduerſatur priuatim ceraſtæ morſibus cum polenta, item anginæ cum melle, deſtillationibus & ſternutamentis, pituitis. Auribus infunditur cum roſaceo, illinitur cum cera. ſanat lichenas, aluum ſoluit, excreatiões pectoris adiuuat eclegmate uel illitu, tonſillis cum melle medetur. Sic & ulcera purgat, explet cum uua paſſa & axungia, carbunculos purgat, & putreſcentia ulcera. quæ uero ſerpunt, cum pineo cortice uel ſulphure. Tabidis cyathi menſura quidam dederunt, & contra ueterem tuſſim. Rimas ſedis, & pedum, panoſq;, & ungues ſcabros emendat. Vuluæ duritias emollit, & conuerſiones odore reuocat, item lethargicos. Strumas etiam cum farina hordeacea & pueri impubis urina decocta ad ſuppurationem perducit. Ad alopecias ſicca utuntur: ad mulierum mammas brutia ex uino feruefacta cum polline farraceo, quàm calidiſſimis impoſitis. Liquida anginæ perunguntur, intus & uua. ad aurium dolores, claritatem oculorum, oriſq; circumillitiones ualet. Suſpirioſos, uuluas, tuſſimq; ueterem emendat: excreationes pectoris adiuuat: cõuulſiones, opiſthotonos, reſolutiones neruorũ doloreſq; lenit. Canum iumentorumq; ſcabiem diſcutit. Zopiſſa uocatur deraſa nauibus maritimis pix, efficacior omni pice & reſina traditur, ad omnia quibus illæ proſunt: uidelicet adiecto ſalis callo. Optima à tyrocinio nauium eraditur nauibus, cera marino ſale macerata. Additur in malagmata ad diſcutiendas collectiones. Piſſaſphaltos traditur miſta bitumini pice, naturaliter in Apolloniatarum agro. Quidam autem ipſi miſcent, præcipuum ad ſcabiem pecorum remedium, aut ſi fœtus mammas læſerit. Naturale optimum ex eo, quod cum feruet, innatat. Palimpiſſa nihil eſt aliud quàm cocta bis reſina. Nam prima decoctione pix fit, ſecunda bis pix, hoc eſt palimpiſſa. Picis Dioſcoridi ſummæ ſpecies duæ, ſicca & liquida. hanc pinus & picea largitur ex aſſulis arboris ſuæ pinguiſsimis. Melior intelligitur quo nitidior, læuior, purior. Aduerſat̃ uenenis, quæ quis in cibo potionéue ſumpſerit. Phthiſicis, purulenta expuentibus, tuſſi, ſuſpirio, excreationibus pectoris difficilibus datur cyathi menſura in linctum cum melle. Tonſillarum & uuæ inflammationes anginæq; commodè perunguntur. purulentis auribus infunditur cum roſaceo. morſibus ſerpentium cum ſale trito illinitur. cum cera pari portione, ſcabros ungues emendat. Vuluæ tubercula & duritias ſedis diſcutit. ſtrumas cũ farina hordeacea & pueri impubis urina rũpit. cohibet ulcera quæ ſerpũt cum piceæ cortice, aut ſulphure, aut furfuribus. Ceterũ cum thuris manna & cerato, ſubductos ulcerum ſinus glutinat. Rimis ſedis ac pedum magno commodo linitur. ulcera replet, ac cum melle purgat. quin & cum uua paſſa & melle putrida & carbunculos emarginat. medicamẽtis addita exedentibus proficit. E pice oleum, ut eidem placet Dioſcoridi, fieri ſolet quod picinum appellant, ſeparata parte aquoſa eius: innatat autem, ut in lacte ſerum. Excipitur uero dum coquitur pix, uellerib. puris ſupra halitum eius expanſis, & cum illo permaduerunt, expreſsis in uas. hoc fit quandiu pix coquitur. quas pix liquida præbet utilitates. Alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitum. Vlcera iumentorum & ſcabiem emendat. Liquida pix decocta in ſpiſſam coit, quam uocant aliqui palimpiſſam. eius genera duo, uiſcoſum & aridum. priori nomen boſcas. Optima eſt pinguis, odorata, ſubrutilans, reſinoſa. Excalfacit, mollit, pus mouet, tubercula panoſq; diſcutit, ulcera replet. In uulnerarias medicinas utiliter additur zopiſſa, quam aliqui apoxyma uocare maluerunt: deraſa nauibus reſina eſt cum cera, diſcutiendis collectionibus efficax, uidelicet marino ſale macerata. quidam reſinam è picea intelligunt. Reſina liquida è pinu & picea gignitur, utiq; non omni loco, ſed in Gallia & Tyrrhenia. pridem Colophone inuehebatur, unde ei nomẽ Colophonię. Importat̃ & è Gallia ſubalpina patrio laricis nomine, ſingularis remedij aduerſus ueterem tuſſim in eclegmate tradita, & per ſe. Differentia earum in colore habetur, alijs candido, alijs oleagino, quibuſdam melleo, qualis larignę. Raditur & è cupreſſo ad eadem utilis liquida. ſiccas partim è ſtrobilo & abiete, partim è pinu & picea colligunt. In ſicco genere quærunt

ut ſit odoratiſſima atq; perlucida. Diſplicet rufa dilutaq;, placet ſimilis ceræ nec cōtumax frangi. Antecedit alias bonitate quam piceæ & abietes reddunt, quoniam odorata ſit, redolensq; thus. Reſinam excellentem & Ebuſus mittit, inſula ea eſt ſecūdum Hiſpaniam obiacens. E cupreſſo, pinu, ſtrobilo inferiores multo fundūtur, nec opera ut illæ reſpondentes. Cæterū ad eoſdem uſus cum has tum illas conuertimus. Lentiſcina terebinthinæ utilitates repræſentat ſanè. Ex omnibus reſinis principatus terebinthinæ datur, poſt eam lentiſcinę, tum ei quæ de picea raditur & abiete. ultimum locum pinea ſtrobilinaq; poſſidet. Natura in medendo excalfacere, mollire, purgare, diſcutere. In tuſſi & tabe delingitur & per ſe & melle accepto, item ad pectoris uitia. Vrinam exigit, cruda concoquit, uentrem emollit, palpebrarum pilos incommodos replicat. Lepris illinitur cum nitro, erugine, atramento ſutorio. Vtiliſſima & auribus ſanioſis cum oleo atque melle, item in pruritu genitalium. miſcetur emplaſtro malagmati acopo. Laterum dolores finit illita aut impoſita. Sic in uniuerſum reſinæ contrahunt, uulnera purgant, diſcutiunt collectiones, item pectoris uitia. Terebinthina priuatim membrorum doloribus, conuulſis illinitur in ſole, totiſq; corporibus, mãgonum maximè cura ad gracilitatem emendandam, ſpacijs ita laxantium cutem per ſingula membra capacioraq; ciborum facienda corpora. Proximum locum obtinet è lentiſco, ineſt ei uis aſtringendi, mouet ante cæteras urinam. Reliquæ uentrem emolliunt, cruda concoquunt, tuſſim ueterem ſedant, uuluæ onera extrahunt etiam ſuffitæ, priuatim aduerſantur uenenis ixiæ. Panos & ſimilia tubercula cum ſeuo taurino & melle ſanant. Palpebras lentiſcina commodiſſimè replicat, fractis quoq; utiliſſima & auribus purulentis, item prurientibus genitalibus. Pinea capitis doloribus optimè medetur.

Pyrus. Cap. CXIIII

P

Yrus auctu facillima, ſimplici conſurgit caudice, plurimis ramis brachiato, rutila criſpaq; trūci materie, orbiculatis folijs, floribus foliatis, turbinata fructus figura, ſeminibus tunica contentis. Cacumine & lateribus germinat et ex anniculis fructificat ſurculis. In plana deſcendit, in quibus lætior prouenit. Vita breuior pyro quàm pyraſtro, quæ pyrum fieri prorſus recuſat: ex pyro tamen uitiata naſcitur pyraſter. Pyrus ſata ſemine degenerat, fructus antequam maturitatem ſentiant, facile perdit. tentantur et uermiculatione pyra: eorum humor eſt aquo 3
ſus. Seri pyros præcipiunt paulo plus nouem pedibus diſtantes. Sterili pyro quernū palum adigunt foramini, terraq; occulunt, ut hoc uelut inita fœcundetur. Circinata pyro folia: incremento uelox celeriter adoleſcit, ut quæ cito occidat. Perdit facillimè ante maturitatem fructum ſuum pyrus, etiam ſi non pluat, ſed fiat auſtrinum cęlum atque nubilum. Amittit florem & primos fructus, ſi quum defloruerit, tales dies fuerint: ſi blandiantur etiam auſtri cum defatiſcit in florem, ſi ſequantur protinus imbres, in totum poma depereunt. Adeo ſi nubilus fiat auſtrinusq; flatus amittat fœtus. Biferæ in pyris etiam præcoces. Pyra nō eodē tempore ſeri iubent, oblonga & rotunda ab occaſu Vergiliarū ad brumam, reliqua genera media hyeme ab occaſu Sagittæ, Subſolanum aut Septentrionem ſpectantia, ſed brumam quindecim ne minus diebus antecedant. Quæ ut ſit ferax, cum adoleue- 4
rit altè ablaqueanda eſt, iuxta radicem truncus findatur, fiſſuræ cuneus tędæ pineæ adigatur, cinis ſupra terram inijciatur. Plantæ pyrorum menſe Februario locis frigidis rectè ponuntur: calidis tepidiſq; Nouembri pyra ſunt conſerenda, ut ſolo iuuentur irriguo. ita plurimum florem proferent, & pomi turgentis acquirent magnitudinem. Naſci læto ſolo diligunt, in quo & ualidas arbores fructusq; plurimos conſequemur. Lapidoſi generis uitium exuere creduntur, ſi terris mollibus conferantur. Si pyrorum ſemen aſpergatur, naſci quidem neceſſe eſt, originem ſuam refouēte natura, cuius æternitati nulla tarditas poteſt adferre faſtidium. Sed homini longa eſt expectatio, cum ſero admodum ueniant, & à generis nobilitate deſciſcant: melius itaq; radicatæ ſylueſtrium plantæ, ſubactis bene ſcrobibus, feruntur Nouembri, ut cum prehenderint inferāt. Pyri quoq; plantis ſuis ſatæ pro- 5
pè minus tardus eſt euentus. Si tamen quibuſdam hoc placet, plantas bimas trimas'ue radicatas ſcrobibus deponant, ſupra terram tribus aut quatuor pedibus altas, deciſaq; earum cacumina argilla miſta muſcus operiat. Tradunt crebris foſſionibus ac frequenti hu-

more

more proficere. ut nulla floris iactura fiat, fossore iuuentur. Multum quoq; prodest si interiecto anno qualelibet adiũgatur lætamen, sed bubulum spissa & grauia creare poma fertur. Aliqui cinerem miscent, existimantes argutiores pomis contrahi sapores. Si languida est arbor pyri, Græci præcipiunt ablaqueatæ radici & terebratæ ligneum palum imprimendum, uel perforato trunco ex tæda cuneum infigẽdum, uel si hoc desit, quernum adigendũ. Vermes ut ijdem affirmant, enati necant, & nasci quoq; prohibent, radicib. felle taurino frequenter infusis. Item si lapidosa pyrus est, ut iubent Greci, ab extremis radicibus terram leuas, & omnes secernis lapillos, quibus diligenter summotis nouam terram cribro cretam in alterius locum suffundis. frequens rigatio calculosæ pyro præsenti est remedio. Pyri frigidis & humidis tractibus gaudent. Seruntur radicarijs plantis, uiuiradice auulsis stolonibus. trimæ plantulæ eo more quo oleæ ponuntur. radicatæ iuniores bimis scrobibus obrui non debent. Aliqui generosos caudicis stolones, alij lætissimos surculos è cacumine lectos pangunt, quos rectè putant cõprehendere. Inter cæteros Græcos conuenit, pyros irriguo solo, fertili, algenti lætari, sed pro diuersa earum natura uariam serendi rationem postulare. quando proceræ generis huius arbores, quæ suos in matre partus maturant, aliquanto celerius ad medium usq; uer seri uolunt, locis ad ortum solis uel Septentrionem spectantibus: uerum radicatæ plantulæ non iuniores bimis deponantur. Porrò longè melius plantas syluestrium pyrorum radicatas serimus, subactis bene scrobibus, ut dum comprehenderint, inserantur. Cæterum si & dulciora & copiosiora pyra uelis arborem exhibere, trunco proximè radicem terebrato, ligneum ex fago cuneum figis: si desit, ex quercu. Arbores in floribus morbo non laborabunt, si feces uini ueteris radicibus ablaqueatis affundãtur, & quindecim diebus regesto solo rigentur. etiam si uitio non elanguescat arbor, instillata uini fece dulciorem fructum creabit. Vermibus pyra non infestabuntur radicibus in satu felle bubulo perunctis. Inseritur ut Tarentino placet, punico, cydonio, amygdalo, item terebintho. Sed insita moro rubicunda pyra feret. Inseritur syluestri pyro, item malo, spino. ut Vergilius tradit, orno, fraxino, sed surculus anniculus esse debet, & prius quàm figatur omnibus folijs exutus. turbinatior pyris figura. In ijs serotina ad hyemem usq; in matre pendent, gelu maturescentia. Multis generibus alia parua ocyssima & odoratissima nominantur superba. In ijs crustumina quæ gratissima & ex parte rubent: & proxima ijs falerna, ceu largo succo abundantia. hæc lactea uocantur. In ijsq; alia colore nigro donant Syriæ. reliqua aliter in alijs atque alijs locis appellantur. Sed confessis urbis uocabulis authores suos nobilitauere decuminiana & ex ijs tracta origine pseudodecuminiana. Dolobelliana lõgissimi pediculi, põponiana cognomine mammosa, liceriana, siueriana, & quæ ex ijs nata sunt tyranniana, petioli lõgitudine distantia: fauoniana rubra, paulo superbis maiora. lateriana, anitiana, post autumnalia acidulo sapore iucunda, & quæ maximè Tiberio principi placuere tiberiana appellantur. Colorantur magis sole grandescuntq;, alioqui eadem essent quæ liceriana. Patriæ nomen habent, serissima omnium amerina, picentina, numantina, alexandrina, numidiana, græcula, & in ijs tarentina, signina, quæ alij à colore testacia appellant, sicut onychina, purpurea: ab odore myrapia, nardina, laurea: à tempore hordearia à comitatu frugis huius: à collo ampullacea, & coroliana, & brutæ gentilitatis cucurbitana, acidula succo, à melle mulsa. Incerta nominum ratio barbaricis & uenerijs, quæ colorata nuncupantur. Item regijs, quæ minimo pediculo quasi sessilia sunt, patricijs, uoconijs, uiridibus oblongisq;. Præterea dixit uolema Virgilius à Catone sumpta, qui & semẽtina & mustea nominat. Quàm generosissima sunt Columellæ crustumina, regia, signina, tarentina quę syria dicuntur, purpurea, superba, hordeacea, auitiana, neuiana, fauoniana, lateritiana, dolobelliana, turaniana, uolema, mulsa præcocia, & quædam alia quorum enumeratio longa est. Macrobius Cloatium secutus recenset bolemium, ceritium, calculosum, lolianum, lauinium, milesium, myrteum, orbiculanum, precianum, rubile, tullianum, titianumq;. Item mespilaceum & ualerianum adnumerauit. Serotina ad hiemem usque in parente pendent. Gelu maturescentia pyra sunt, quæ libralia uocantur, sed sola tamen è piris mala dici consueuerunt. uino & aqua coquuntur & in escam ęgris dantur, atque pulmentarij uicem implent. Multa apud nos genera quæ magno habentur in honore. Sed iam nouis insitionum coniugijs

tot occurrunt, ut ſingula perſequi perquam difficile cognoſcatur. Francis gratiſsima *bonchreſtiana* cognomine, non ob hoc ſolum quod in eximia ſuauitate librale pondus æquent, ſed quia in teneritudine tanta ut à guſtatu uel ipſo ore ſtatim eliqueſcant, & perennent, geſtatumq́ tolerent, ad Neapolim uſque delata Carolo octauo ibi res gerente, à felici illa Campania ijs dotibus adoptata. Proxima magnitudine ſunt ijs Mariana, uulgo *diuæ Mariæ pyra* dicta, aquoſa dulcedine ſuauia, miraq́ teneritudine placent ſed fugaciora multo. Minima omnium ſunt *muſcata* quæ nomine alio *chia* uulgò dicuntur, baccas corporis tuberculo non excedentia: quina ſena'ue, ſæpe plura, ab una origine longis dependent pediculis, odorata moſchi iucunditate, ob hoc nomen contraxerunt. Condiuntur ſaccharo à ſalgamarijs, ut in ſequentem annum prorogentur. Media magnitudine ſunt calliona, carne iucunda, dulci, odorata, friabili, à præſtantia pyri Græcum nomen uulgus emendicauit, quaſi dixeris meliora. Roſatis odor nomen dedit quod roſas oleāt. Bicipitia quod gemino capite uiſantur, ſingulari ſunt commendatione, corpore ſuaui, non lapidoſo, ſucci grati, palatum etiam moroſum recreantis. Turbinatiora omnibus certoliana, quæ Campanica alio nomine dicuntur. ea in metæ formam mucronantur, hyemem tolerant, duriore corporis callo, mira ſuauitate, ſucco pauco: ea prunis toſta fugacium adueris exitum ſupplent inopiam. Condiuntur & ſaccharo adiecta cinnamomi portiuncula ut cœnas claudant. Alia item Martiniana quæ ad hyemem uſq́ in parente propendent, ſuaui guſtu, firmiuſcula carne, quæ non niſi cocta ferè manduntur. Vbi gelicidia ſenſere teneriora multo, ea etiam hybernas menſas finiunt. Quæ *finora* gallicè nominantur, quod auri puti colorem referant, aſperiore carne dürioreq́: nam prius quàm gelu experiantur, edomita duritie miteſcunt. Ea diutiſſimè durant, quamuis in eo genere æſtiua inueniantur & præcocia. Magnopere commendantur bergamota, ſeri mea memoria cœpta & ſapore & ſucco præſtantia. Non ſunt omittenda pyra quæ ut pulchritudine & rubro colore & luteo, quaſi maturitatis indice, prætereuntes inuitent ad carptum, manſa tamen tanta diſplicent acerbitate, ut deuorari nequeant, ſed demorſa protinus reſpuantur, ob id *ſtrangulanea* uulgò dicuntur. Verum ſi ſingula quotidie nouis inſitionum adulterijs emergentia proſequi uellem, me deficeret charta, nedum dies. Pyra ſecundis menſis Græcorum inferuntur aqua merſa. Conduntur hæc totidem quibus uua modis non aliter quàm cadis. Seruari pyra Democritus adfirmat, quæ illitis pice ſurculis ſuſpendantur. Alij in ſapa, uel paſſo, uel dulci uino, uel muſto merſa cuſtodiunt cadis plenis. Plurimi inter ſcobem obruta ſeruarunt. Alij ſiccatis frondibus iuglandis inuoluta recondunt: alij in urceis fictilibus in uino uel muſto demergunt, & operculato uaſe reponunt: alij uinaceis diſcreta ne ſe contingant obruunt. Pyra ſeruantur in fictilibus picatis inuerſis obruta inter ſcobes: item illitis omnium ſurculis pice. Alij pyris ſingula uaſa fictilia aſſignant, & opercula eorum picata dolio iterum includunt. Aliqui arena in ſcrobe ſubiecta ita ſicca operiunt, mox terra. Alij in floccis, capſis condunt, quas luto paleato illeuerint. Plurimi pyra inter paleas aut frumenta obruta ſeruarunt. Alij ſtatim lecta cum tenacibus ſuis picatis urceis condiderunt, & oribus uaſculorum gypſo uel pice clauſis ipſa ſub diuo obruta ſabulone texerunt. Alij pyra quæ ſe non contingerent in melle ſeruarunt. Aliqui aquam ſalſam cum cœperit undare calfacta, deſpumant: & ei poſt iam frigidæ pyra ſeruanda demergunt: tunc exempta poſt tempus exiguum condunt urceo, & eius lito ore cuſtodiunt: uel diu noctuq́ in frigida ſalſa manere patiuntur, poſt in aqua pura biduo macerant, deinde ſapa, uel paſſo, uel dulci uino merſa ſeruant. Sed pyra quæ huic negocio deſtinantur, à cadiuis diligenter electa integra debent eſſe, placido die creſcente luna, manu decerpta, uegeto ſolis calore. Dura tunc & aliquantum uiridia uaſe claudantur, quod tegatur operculo: & inclinato deorſum ore breui obruitur ſcrobe, loco iuxta quem perennis aqua defluit. Item quæ dura ſunt in carne & cute prius in aceruo poſita ubi ſe mollire cœperunt, in fictile picatum ponuntur, & operculo ſuperueniente gypſo linuntur: uas breui ſcrobe demergitur, loco qui quotidie ſole tangatur. Item pyra diuiſa & granis purgata ſole ſiccantur. Liquamentum è pyris fieri ſolitum ad ieiunia fœminarum inuenio, quod caſtimoniale dicebatur, pyrorum quæ maturiſsima ſint carnibus integro ſale calcatis & reſolutis, atque ita fictilibus picatis, cupis ue

pis'ue conditis. Pyra cum immatura non tamen percruda legeris, dilige̅ter inſpicito ut ſint integra, ſine uitio aut uermiculo: tum in fictili picata fidelia componito, & aut paſſo, aut defruto completo, ita ut omne pomum ſubmerſum ſit, operculo deinde impoſito gypſato. Illud in totũ præcipiendum exiſtimaui, nullum eſſe pomi genus quod non poſſit melle ſeruari. Itaq; cum ſit hæc res ſalutaris ægrotantibus, cenſeo uel pauca poma in melle cuſtodiri, ſed ſeperata generatim: nam ſi commiſceas, alterũ ab altero generum corrumpitur. Omnibus aquoſa dulcedo cum lenta acerbitate, ut Galeno placet, quod inæquale temperamentum arguit: ob hoc à cibo ſumpta conferunt ſtomacho. Ventrem ſubſtringunt præſumpta. Pyrorum tamen omnium cibus etiam ualentibus oneroſus, ægris quoq; uini modo negatur. Decocta eadẽ mire ſalubria & grata. Quæcunq; uero cum melle decocta ſtomachum adiuuant. Fiunt cataplaſmata è pyris ad diſcutienda corporum uitia, & decocto eorum ad duritias utũtur. Ipſa aduerſantur boletis & fungis, pelluntq; pondere pugnante ſucco. Pyra uel pauca portata iumentis mirè grauia: remedio eſſe putant ſi prius edenda dentur aliqua, aut utiq; oſtendantur. Pyrorũ genera omnia aſtringunt, quapropter uſus repellentibus cataplaſmatis accommodus. ieiunos ſuo cibo lædunt. decoctum è ſiccis aluum ſiſtit.

Pyrus ſylueſtris. Cap. CXV

PYrus ſylueſtris achras Græcis, hoc eſt ſyluatica pyrus, Latinis quoq; pyraſter dicitur, ramoſa ſurculoſaq;, caudice rimoſo, & hiulco ferè cortice, folio circinato, floribus foliatis, fructu quoq; turbinato, ſed cum primis acerbo, & guſtu aſtringente. Fertiliorem urbana prædicant. hyeme fructificat ferè, tardeq; ſua perficit poma: autumno tamen genus eius unum, ut Theophraſtus tradit, nec mirũ cum tarde germinet. Materies ei apprimè dura, ideoq; diſcos, tabellasq; ſutorias è pyro ſylueſtri faciunt, quoniam ut in molli retunditur, ita in duro ferrum acuitur. Aculeatos hæc habet ramos. Achrades in cibo primum Tyrinthios habuiſſe memorat Aelianus. Ante panis uſum Argiuos eſitaſſe pyra meminit, ut Athenienſes ficos, glandem Arcades, Indi arundinem, Carmani palmulas, milium Sarmatæ, terebinthum naſturtiumq; Perſæ. Arcades radicibus herbarum arborumq; folijs recentibus ante glandis fagineæ uſum à Pelaſgo traditum uictitaſſe creduntur. Vita longior pyraſtro quàm pyro. Nec pyraſter, ut eſt author Theophraſtus, pyrus fieri poteſt, ex pyro tamen uitioſam pyraſtrum naſci credidit. Serotinæ ſylueſtres pyri. Syluestre pyrum tardiſſimè matureſcit. Conciditur ſuſpenſumq; ſiccatur ad ſiſtendam aluum, quod & decoctum eius præſtat. Decoquuntur & folia cum pomo ad eoſdem uſus. Pyrorum ligni cinis cõtra fungos etiamnum proficit. Tarde, ut Dioſcorides tradit, maturitatem ſentit. natura ei ſpiſſandi: efficacius eſt quàm ſatiuum ad eadem omnia. Folijs quoq; ipſis aſtrictoria ineſt poteſtas. pyrorum ligni cinis nauiter ijs auxiliatur quos inanes ſtrangulant fungi. Quidam tradidere pyro ſylueſtri unà cum his decocto debellari eorundem uirus, innocentesq; reddi ueſcentibus.

Piſtacea. Cap. CXVI

PIſtacea in Syria naſcuntur ex arbore omnino nuda præterquam ramorum cacuminibus. Hæc enim comãtur denſiore folio, anguſto & ſubrufo, ex ſurculis dependentibus piſtaceis, pineæ nucis ſimilitudine, atq; adeo effectu. Piſtacea Syriæ ſunt, ut Dioſcoridi placet, nucleis pineis ſimilia, in nucũ genere nota. Hæc autẽ Vitellius qui cenſor fuit, in Italiam primus intulit è Syria, cum legatus in ea prouincia fuiſſet, nouiſſimis Tyberij Cæſaris temporibus: mox & in Hiſpaniam qui cum eo militauerat Flaccus Pompeius eques Romanus. Iam in Pariſienſi agro in ædibus ſacris diuæ Mariæ ſatu ſeminis enata uidimus, folio maiore quàm lentiſci, ita in ordinem utrinq; diſpoſito, diſtantioribus frondium interuallis. Marem in hoc genere accipiunt, cui ſub corio uelut oſſei, longiores uidentur latere teſticuli. Diophanes nucem integram ſuiſq; putaminibus illæſam terræ mandabat. Didymus in Georgicis amygdalo inſeri uoluit. Piſtacia Damegeron ſerebat Aprilibus Calendis, ſexum utrunq; matrimonio coniungens, ſic tamen ut maris dorſum in Fauonium ſpectaret: ita connexę largiorem, ut aſſerit, fructum dabunt. Inſeritur eodem tempore & ſui generis arboribus, & tere-

& terebintho, & ut idem arbitratur, amygdalo. Paxamus ſcrobes locis apricis & iugiter
inſolatis elaboratos excauabat, & uiuiradices uegetas, recentes unà colligatas infuſo ſter
core luna ſecunda demergebat, ijſq; plantulis ab imo ſolo ad ramos uſq; uinculo conſtri-
ctis, terra in gyrum accumulata ſcrobiculos implebat. Sed dabat operam ut rigatione po-
tuq; ſatiarentur. Ab octauo die rurſum uinculis ut committerentur coirentq; comprime-
bat. ſed ubi caudices trimatũ agerent, ablaqueatione facta effoſſiſq; ſcrobibus fimum in-
ſpargebat, & impulſo altius trunco aggere terræ muniebat, ut cũ arbor in uaſtam exijſſet
proceritatem, hoc munere firmius hærens, impetu ruentis uenti nõ deturbaretur. Nican
der Colophonius pſittacia, Poſſidonius liſtacia, Damegeron pſittacia dicunt. Athenæus
author eſt terebinthos credi ſolitos à nonnullis, quæ nunc Syri piſtacia uulgo nominant, 1
foliorum ſimilitudine ut arbitror fallente. Officinæ noſtræ *fiſtica & fiſticorum grana* hodie uo
cant: item ſequaces ſeplaſiarum medici. Galenus Alexandriæ magnæ naſci paſtacia perhi
bet, uerum in Berœa Syriæ municipio uberrima prouenire teſtatur. Paucum præbent ali-
mentum, infarctas humore iocineris uias expediunt, & uitijs eliberant, & ſubauſtera qua
dam ui & odorifera uiſcus ipſum roborant. Porrò an ſtomacho noxia, an frugi, an aluum
moueant, an firmẽt, nullum huius rei certum habuit Galenus teſtimoniũ. Prodeſſe aduer
ſus ſerpentium traduntur morſus & potu & cibo. Piſtacia eoſdem uſus & effectus habẽt
quos pinei nuclei, præterq; ad ſerpentium ictus ſiue edantur ſiue bibantur. Piſtacia ſtoma
cho amica eſſe Dioſcorides prodidit: itẽ contra ſerpentium ictus, cum uino prodeſſe ſiue
potu ſiue cibo. Paulus cõmendat ad diſcutiendas iocineris obſtructiones. Galeni ſenten- 2
tia ſtomacho neq; proſunt neq; officiunt.

Pyxacanthum. Cap. CXVII

PYxacanthi, quaſi dixeris buxeam ſpinam, tria inuenio faſtigia. Primum ra-
mis cubitalibus, folijs buxi, ſed admodum raris, baccis piperis ſimilitudine,
amariore guſtu, pallido cortice, radice numeroſa, hoc & in Greçia gigni. Se
cundum uero in India tantum, frutice quoq; ſpinoſo, ramis triũ cubitorum,
rubo craſſioribus, folijs oleæ paruis, radice lata, lignoſa, buxei coloris. Terti
um fruticem qui lonchitis dicatur. Eſt autem ſentis uirgas habẽs ſubrectas, tricubitas, aut
eo etiam ampliores, protinus ab radice multas, ruboq; craſſiores, cortex abſcedens cruen
tus. Fert, ut Plinius refert, India ſpinam piperis ſimilitudine, præcipua amaritudine, folijs
paruis denſiſq; cypri modo, ramis triũ cubitorũ, cortice pallido, radice lata, lignoſa, buxei 3
coloris. Hac in aqua cũ ſemine excepta in æreo uaſe medicamentũ fit, quod uocat̃ lycion.
Ea ſpina & in Pelio monte naſcit̃, adulteratq; medicamẽtum, item & aſphodeli radix, aut
fel bubulũ, aut abſinthiũ, uel thus, uel amurca. Lycium aptiſsimum medicinę quod eſt ſpu
moſum. Indi in utribus camelorum aut rhinocerotum id mittunt. Spinam ipſam Græcia
pyxacanthum chironium uocat. Eſt & eidẽ ſylueſtre rhamni genus nigrius & quadam te
nus rubens, fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua, fit medicamentũ quod uo
catur lycium. Semen ſecundas trahit, alterq; ille candidior ſtringit, magis refrigerat, uulne
ribus accommodatior. Folia quoq; utriuſq; & cruda & cocta illinuntur cum oleo. Lyci-
um præſtantius ſpina tradunt fieri, quam & pyxacanthon chironiam Indicis arboribus
adnumeratam: quoniam longè exiſtimatur Indicum. Coquuntur in aqua tuſi rami radi- 4
ceſq; ſummæ amaritudinis æreo uaſe, & per triduum, iterũq; exempto ligno donec mel-
lis craſſitudo fiat. adulteratur amaris ſuccis, etiam amurca & felle bubulo. Spuma eius ac
flos quidem oculorũ medicamentis additur. reliquo ſucco faciem purgat & epiphoras ſa
nat, eroſos angulos oculorũ ueteresq; fluxiones, aures purulẽtas, tonſillas, gingiuas, tuſ-
ſim, ſanguinis excreationes fabæ magnitudine deuoratũ. aut ſi ex ulceribus fluat. Illitum
ſedis rimas, genitaliũ ulcera recẽtia, & ſerpẽtia ac putreſcẽtia, attrituſq;, in naribus clauos
& ſuppurationes. bibit̃ & à mulieribus in lacte cõtra profluuia. Indici differẽtia glebis ex
trinſecus nigris, intus rufis, cũ fregeris cito nigreſcẽtibus. aſtringit uehemẽter cũ amaritu
dine, ad eadẽ omnia utilis, ſed præcipuè ad genitalia. Nomẽ lycio inuentũ puto, quoniã à
Lycia inueheret̃, præcipuũ urbe Patara, quãq; Indicũ omnib. præfert̃. Lyciũ, ut Dioſcori 5
des teſtatur, aliqui pyxacanthũ appellant, armatam aculeis arborem, ramis trium cubito-
rum, aut etiamnũ maioribus. Folia denſa, buxo ſimilia: fructus piperis, niger, amarulẽtus,
læuis, denſus. Arbor ipſa cortice pallido, & colore medicamenti ſui cum ſoluitur, radice
multiplici, obliqua, lignoſa. Cappadociæ Lyciæ abũdat, naſcẽs & locis alijs pluribus. pro

uenire amat solo gracili. Radices eius contusæ cũ ramis suis macerantur aqua multis die bus, tum coquuntur semel, iterumq́; ligno exẽpto, donec mellis crassitudo repręsentetur. Adulteratur uariè, primũ amurca dũ coquitur, cõiecta, succo absynthij, felle bubulo. Spu ma quidẽ eius ac flos in coquẽdo innatans cortinæ detrahitur oculorũ medicamẽtis, reli quus cremor ad alia perquã idoneus cõditur. Ipsum quoq; semen expressum & contentũ in sole, dat utilẽ medicinæ succũ. Cõmẽdatio lycij ut in carbone ardeat, & in restinctu spu mã rubentẽ obtineat, glebis intus rufis, foris nigris. cũ fregeris minime pæminosum, olfa ctu gustum astringẽs cũ amaritudine, croci colore. Omnia hec Indici discrimina: id enim præstãtissimum existimat̃ efficacissimũq́;. Vis lycio spissandi. quibus oculi caligãt oblinit̃. genarũ scabiẽ, pruritus et ueteres fluxiones sanat, itẽ purulentas aures, tonsillas, gingiuas exulceratas, labia rimosa, rhagadas sedis, attritus. iã cœliacis, dysentericis utralibet mede tur, seu bibi seu in aluũ dari cõueniat. sanguinis excreationes et tussim in aqua sumptũ co hibet. aduersus canis rabiosi morsus in pilula deuoratur, aut sorbetur ex aqua. capillũ ru fat, digitorũ reduuias, serpẽtia ulcera, ac putrescẽtia sanat. admouet̃ mulierum uuluæ con tra profluuia. ijs quos animal momorderit in rabie datur bibendũ in lacte, aut more cata potij deuorandũ. Fruticis qui lonchitis dicatur herba, in aceto decocta & pota, inflãma tiones lienis tolluntur. regius discutitur morbus, fœminarum purgationes eliciũtur. trita cruda in eosdẽ usus confert̃. semẽ dimidio cyatho potũ, aquas detrahit, quę quis sorbuerit uenena frangit. nomen lyciũ in officinis retinet.

Platanus. Cap. CXVIII

PLatanus Latinis & Græcis dicta, nomine apud nos caret, rarior in Gallia, omnibus inuisam arboris speciem demirantibus, & nomen eius & natu ram ignorantibus: alioqui peregrina est & umbræ duntaxat gratia expeti ta. Quæ in nostro orbe adoleuit, cubitorum sexdecim æquat proceritatem, cortice crasso, fronde uitiginea, longo rubroq́; pediculo, flosculo pallido, pi lulis scabris, lanuginosis, minutis. Platano in quantãuis altitudinẽ se radicãdi natura, mo do nihil obstet, & aquę suppetãt. Qualis in Lycio Athenis fuisse traditur, quę iuxta aquæ ductũ nouella adhuc in dodrãtes ferè centũ ꝓgressa est. In Creta insula ad Cortyniã plata nus stetisse fert̃ apud fontẽ quẽdam, quæ folia hyeme nõ amitteret, sub qua Ioui cõpres sam Europẽ indigenę fabulant̃. Platanũ in ęrea tripode nasci credidit Theophrastus. Hęc Italiæ aduena, diuq́; in ea, ut idẽ memoriæ prodidit, rarissima, per Ioniũ mare in Diomedis insulã primũ inuecta, cõmunicata quoq; populis Occidẽtis ad Morinos usq; Imperij Ro mani terminos perducta. In Lycia unius specu, Plinij ætate, octoginta atq; unius pedũ ca uo prędicata. Vna hæc tolerat securim, & subuersa flatu ab radicibus reponi solet, ut salix & populus. Sub eius umbra delectatũ Xerxẽ in terra Lydia, scribit Aelianus, diẽq; inte grũ cũ exercitu cõsumpsisse sub ea, atq; ut capti amore solẽt, multis arborẽ donasse mune ribus, & quod ridiculo ꝓximũ est, ei, ut pellici, Meledoniũ quendã custodẽ reliqsse. Plata nus auctu facilis. amat aquas, riguis lęta & humidior germinare festinat. Latissima sunt ei folia diuisaq́;. iucũda platani umbra quãquã crassa. Cõmẽdatio eius summa solẽ æstatibus arcere, per hyemẽ admittere. nutrit̃ mero platanus radicibus infuso. Vmbrę gratia ex alie no petita orbe, nũc numeroso uertice, et se uastis protegẽs ramis arborũ instar, agros lõgis obtinẽs umbris, largè ipsa toros prębẽte, ita ut epulari intra eã cõplures possent omni affla tu securi. Nã cõcamerato ramorũ sinu capaci, cẽturias excipit, et ꝑ ęstus uindicat à calore, optãtes imbriũ per folia crepitus. Narrat Theophrastus ꝓstratã platanũ ramis putatis, trũ co securi dolato resurrexisse, atq; noctu leuatã onere reuixisse, corticẽ iterũ cõuestiuisse. Erat aũt utroq; circũdolata latere, proceritate decẽ excedẽs cubita, crassitudine quã nõ fa cile quatuor homines amplecterẽtur. Idẽ refert, Dionysiũ priorẽ Siciliæ tyrannũ Rhegiũ urbẽ trãstulisse eas, domus sue miraculũ, ubi postea factũ est gymnasiũ, nec potuisse in am plitudinẽ adolescere. Viuax platanus, lõgitudo uitę famę à fabularũ authoribus traditę te stimonio patet. Delphicã platanũ & alterã in Caphyis Arcadiæ stãtẽ Theophrasti adhuc ætate satas Agamẽnonis manu prædicant. Paulo post æquinoctiũ germinat. Sunt & pu milæ platani chamæplatani uocatæ, coactæ breuitatis, quoniã arborũ etiã abortus inue niuntur. hæc ergo in genere pumilionũ infelicitas dicitur. Id genere serendi & recidendi fit ratione inuenta sub Augusto Cæsare, quemadmodum nemora tonderentur. Theo

 phrastus

phrastus è platano Aegyptia unguentum fieri solitum scribit commendatum uestibus, non per se, sed additum præsertim in irinum. Platani aduersantur uespertilionibus. Pilulę earum in uino potæ denariorum quatuor pondere, omnibus serpentium uenenis resistunt. Item ambustis tusæ, aut cum aceto acri magisq; scyllite sanguinem omnem sistunt. Lentiginem, carcinomata, ueteresq; nigritias addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectionibus, & suppurationibus, & decoctum eorum. Cortex autem in aceto dentium remedium est. Folia eorum tenerrima in uino albo decocta, oculorum. Lanugo foliorum auribus & oculis inutilis. cinis pilularum sanat ambusta igni uel frigore. Cortex è uino scorpionum ictus extinguit. Folia platani tenerrima in uino decocta, ut tradit Dioscorides, fluxiones ac pituitas oculorum compescunt. Tumores, inflammationesq; leuãt. 1
Decoctus in aceto cortex dentes in dolore colluit. Virides pilulæ in uino potæ serpentium morsibus auxiliantur. Ambusta igni sanant cum axungia. Incidens foliorum pilularumq; lanugo oculos & aures offendit.

Populus alba. Cap. CXIX

P Opulus alba λεύκη Gręcis appellata, Gallis *trambula* quasi tremula, caudice procero erectoq; consurgit, læui & carnoso cortice, folijs tremulis, in iuuenta circinatæ rotũditatis, in senecta angulosis, semper uerò infernè herbaceis, supernè cãdicãtibus, lanuginosis, et inter se crepitãtibus, sine flore. uua exigua populi. Aquosa & palustria magis amat, lætiorq; secus amnes nasci solet, stagnisq; gaudet, auctu perquã facilis, quod humori acceptũ ferendũ est. minus durãs uiuit aquarũ auida. in plana descendit cãpestris arbor. Inter primas populus germinat, pauloq; ante Aequinoctiũ. Huic ut ricino folia in iuuẽta circinatę rotũditatis sunt, uetustiora in angulos exeunt: è cõtrario, hederæ angulosa rotũdantur. Propterea ut refert Theophrastus, putant quidã uetustate candidã mutari, ut helix in hederã, & pyrus in pyrastrũ. Populorũ folijs grandissima lanugo, euolat cãdidæ ut iulus. Habet cũ paucis proprietatẽ hanc ut ab ęstiuo solstitio circũagatur, hoc est partes supinas foliorũ conuertat, quod salici & ulmo & oleæ accidit. quod quidem syderis confecti rusticis argumentum est. Populus an fructũ ferat necne uaria est sententia. Arcades sterilẽ putauere, sed in Creta fructificat in ipso Idææ specus aditu: ad fontẽ quoq; Sauri duodecim ab eo loco stadijs: in Cindrio quoq; proximo ab Ida monte, & circa Tirasiam parte mõtuosa. Herculi dicata populus, ut arbores alię numinibus suis, Ioui esculus, Apollini laurus, olea Mineruæ, Veneri myrtus. Alba folio bicolor, 3
supernè candicans, inferiori parte uiridi, numerosiore. Populi ferunt in folijs guttam, ex qua apes propolim suam faciunt. Resina è populo exigua est, humor è cauis eius effluit. Aristoteles author est acheroin uocari nigram populum: Pausanias uerò candidam, ita nominatam quòd Hercules in descensu ab inferis apud Acherontem uidisset eam, ramumq; extulisset: non alio ligno cremari uictimas in Elide Ioui Olympio. Multũ eructat fumum populi lignum ignibus dicatum. Pediculus populis tremulus & eisdem folia inter se crepitantia. Scopis tantum nascentes. Infelices autem existimantur damnatæq; religione, cum neque semen ullum neque fructum ferant. Vinearum causa populus alba serit, bipedaneo pastinatu, talea sesquipedali, biduo siccata, semipede interuallo, terra su- 4
periecta duum cubitorum crassitudine. Populus arbor uitibus placet. Lenta utrique materia, ideo scutis faciendis aptissima quoque: plaga se contrahit protinus clauditq; suum uulnus, ob id contumacius transmittit ferrum. Vnguentum populneum quod ægirinon Græcis dicitur, ex uua populi, quæ bryon est, conficitur uerno tempore, cum plurimum grauis est prægnansq; resina. Cortex potus ischiadicis & stranguriæ prodest. Foliorum calidus succus aurium instillatur dolori. Virgam populi tenentibus intertrigo non metuatur. Potus albæ populi cortex, ut ait Dioscorides, denarij pondere ischiadicis & urinæ stillicidio medetur. Abortiuum nasci tradunt, si cum mulino rene bibatur. Folia quoque cum uino à purgatione pota idem maleficium pręstare produntur. Tepens foliorum succus utiliter aurium dolori funditur. Pilulæ quæ primo foliorum partu prosiliunt, illitæ cũ 5
melle hebetatam oculorum aciem recreant. Memoriæ prodiderunt corticem huius & nigræ concisum in minutias, & sulcis stercoratis insparsum, edules innoxiosq;, totoq; anno restibiles creare fungos.

Populus

Populus nigra. Cap. CXX

POpulus nigra αἴγειρος Græcis, frõde eſt anguſtiori, ſcabriore cortice, in totum ſtrigoſior. folia circinatæ ſunt rotunditatis in iuuenta, uetuſtiora in angulos exeunt, infernè herbacea, ſuperne candicant, tremulo pediculo, inter ſe crepitantia. Vtrunq; genus erectum, ſed nigra procerior & leuior, folio bicolor. utrique denſa lanugo quæ ut iulus euolat. ligno utrique par cãdor, neutra putaẽ florere, ſed alba numeroſiore folio, quæ uuas brya uocatas ferat unguentis. In hãc uetuſtate alba degenerat. Cũ cædiẽ quoq; intus lignũ albicat, mature germinat & ante æquinoctiũ. Lætior apud aquas adſurgit, amat amnes, inde lachrimã quæ in Eridanũ defluat, durari ac coire in ſuccinũ aliqui prodiderũt. Nigrã Arcades fructũ parere negant, quãuis in Creta fructificet: ſi tamẽ hinc transferatur, ſterileſcit. Tertiũ genus Theophraſtus facit eius quã Alpinam, nõnulli libycã cognominãt, ſupradictarũ altitudine, cortice pyri ſylueſtris ſcabro, ramis cãdicantibus, folio hederæ, hinc inde exaturato uirore nigro, ſed parte una hebete, altera anguloſa, pediculo tenui, oblõgo, colore parte ſupina pronaq; ferè cõſimili. Libyca appellatur minima folio ac nigerrima, fungisq; enaſcentibus laudatiſſima. De ſuccino ſuprà diximus. Electri tamen ſunt qui tria conſtituãt genera. Vnũ naturale, quarta parte argẽti, ut in canalenſi auro. Aliud cura fit, tribus auri partibus & una argẽti: quanq; quod quintam partem argẽti excedit, incudibus nõ reſiſtat. Errare Plinius putat qui melius eſſe naturale exiſtiment. Cuius probatio, ut ueneno accepto ſtridorem emittat, & uarios quaſi arcus cæleſtis in diſſimilitudinem reddat colores. Narrant ad lucernarum lumina clarius argẽto ſplendere. Longe diuerſum ab hoc uidetur genus quod ambra ſiue ampar dicitur, Aetio ambar, incompertum ueteribus arbitror, multis locis ſcaturiens bituminis & ſulphuris modo. diſcrimen eius triplex. Rufum & pingue præferũt, Selachiticum à quodam Indiæ municipio uocatũ, ubi naſcitur. Subalbidum ex Arabia feliciminus probatur, è maritimo quodã oppido cui Sechra nomen eſt. Deterrimũ nigreſcit, quod piſces deuorauere. Alij aliter ſentiunt, nos græcam fidem ſequimur. Sed ad noſtrũ reuertamur inſtitutum. Populus nigra efficaciſſima habetur, quæ in Creta naſcitur, Comitialibus ſemẽ ex aceto utile. Fundit illa & reſinã exiguã qua utũtur ad malagmata. Folia in aceto decocta podagris imponũtur. humor è cauis nigræ populi effluens uerrucas papulasq; & attrita corporis tollit. Populi in folijs ferunt guttã ex qua apes propolin faciunt. gutta quoque aquæ propolis remedium efficax eſt. Negant & intertriginem ſentire qui uirgam in manu tenuerit. Populi nigræ folia, ut Dioſcorides perhibet, magna utilitate podagris illinuntur. Reſinam populus fundit quæ in malagmata quæritur. Semen potum ex aceto comitialibus utile eſt. Lachrimam narrant quæ in Eridanum amnem è populis diſtillet durari ac coire in electrum, hoc eſt ſuccinum, quod chryſophoron appellant. Id attritum iucundum ſpirat odorem, colore auri æmulo. tritum hoc potumq; ſtomachi uentrisq; fluxiones ſiſtit.

Prunus. Cap. CXXI

PRunus arbor eſt procera, radicibus ſummo ceſpite uagantibus, paucis, caudice ſubrecto, ſcabro, multis brachiato ramis, folio ex oblongo ferè rotundo, per oras minutim ſerrato, flore candido, foliato, ſuper fructum inſidẽte, pomo carne cutéque ueſtito, ligno intus duro in quo nucleolus includitur. Inter paruas arbores reddidit Theodorus, ut in ea peculiare ſit fructum in lanuginẽ ſolui, quod nulli arborum euenit. Sed hoc Plinius Theophraſtum ſequutus nõ pruno ſed coggygriæ uocatæ tribuit. Decepit hominẽ uel corrupta lectio, uel nominũ affinitas, fortè quia coccomeliam ſcribendũ erat: nã et unedo, cui ſimilis eſt coggygria, nelię nomen apud Theophraſtum habet, cui, non pruno, folium arbuti tradidit. Prunum ſylueſtrem Vergilius uocauit ſpinum eo uerſu, Spinos iam pruna ferentes. Pruni ſylueſtres genera ſpinarum ſunt Columellæ, quæ non ſunt negligendæ, cũ per ſtirpes exploratur terra noualibus. Nam ſi læues, nitidas, prolixas, fœcundasq; non retorridas uel ſcabras uiderimus ſylueſtres prunos uel rubos, intelligemus terrã eſſe ſurcularem. Sylueſtres prunos Theophraſtus quoq; tradidit. contumacis uitæ prunus. Seritur poſt mediã hyemẽ uſq; in Idus Februarias. Si tamẽ oſſibus ſerač autũno, menſe Nouẽbri, ſolo putri & ſubacto duobus

bus palmis obruantur oſſa. eadem ponantur menſe februario, ſed tunc lixiuo ſunt macerãda per triduũ, ut cito germinare cogãtur. Ponitur & plãtis quas ex caudice ſumemus menſe Ianuario exeũte, uel Februario circa Idus, radicibus fimo oblitis. Gaudet ſolo læto & humido. cælo tepido melius adoleſcunt, cũ tamen & frigidum poſſint ſuſtinere. Locis glareoſis & lapidoſis ſi iuuãtur lætamine, præſtant ne caduca poma & uermiculoſa naſcãtur. Extirpari iubentur à radice ſoboles, exceptis rectioribus, quæ ſeruãtur ad plantas. Si languida pruni arbor eſt, ut Græci tradũt, amurca cũ aqua æquis partibus tẽperata debet infundi, uel bubulũ lotiũ ſolũ, uel humanũ uetus ęqualiter aquę miſtũ, uel cineres è furno, maxime ſarmentorũ. Si poma decidãt, oleaſtri cuneus perforatæ radici eſt impingendus. Vermes atq; formicas rubrica cũ pice liquida ſi adliniatur, extinguet: ſed modeſtius propter arboris noxã, ne idẽ efficiat remediũ quod uenenũ. Iuuantur frequẽti humore & aſſidua foſſione. Mẽſe Martio extremo prunus inſeritur, melius trũco fiſſo q̃ cortice: uel mẽſe Ianuario ante q̃ incipiat gummi collachrymare. Inſeritur in ſe, & perſicũ recipit, uel amygdalũ, ſed eam degenerem reddit & paruã. Non temerè in montibus uiſa eſt prunus. Damaſcena ſicca terra & cælo calido gaudet, ut Pamphilus nobis ſcriptũ reliquit. inſeritur ijſdem horis quibus reliqua prunus. Seruantur damaſcena, ut idem prodit, cadis uino dulci uel nouo fluitantia, operto diligẽter uaſe. Prunis foris corpus, intus lignũ, uitiumq́; cinctũ fructu, cum fructus alibi muniatur uitio. Ingens eſt turba prunorum, uerſicolor, nigra, candicans, hordearia à comitatu frugis eius appellata. Alia eodem colore ſeriora, maioraq́;, aſinina cognominata à uilitate. Sunt et nigra ac laudatiora, cerina atque purpurea, nec nõ ab externa gente Armeniaca, quæ ſolo odore cõmendãtur. Sunt & onychina Columellæ nigris laudatiora. Habentur & nucibus inſita, quæ faciem parentis & ſuccum adoptionis exhibent, appellata ab utroq; parente nucipruna, hæc & cerina & ſylueſtria ut uuæ autũno cadis condita uſq; ad alia naſcentia ætatẽ ſibi prorogant. reliquorũ uelocitas tranſuolat marceſcentium. Memoria Plinij in Betica, malina appellari cœperunt malis inſita, & alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nucleus amygdalæ eſt, nec aliud pomũ ingenioſius geminatum eſt. A peregrinis arboribus dicta ſunt Damaſcena, à Syrię Damaſco cognominata, in monte nata. Iam Galliæ familiaria, grandiore quanquã ligno, & exiliore carne, nec unq̃ in rugas ſiccata, quando ſoles ſui deſunt. Populares ijs myxæ, de quibus & in Aegypto uina fiunt. familiares & ipſæ Italiæ uel ſorbis inſitæ: Græci myxa. quibus ſimilis eſt perſicus Aegyptia, niſi ꝙ poma Aegyptiæ rubeſcunt. Pruna omnia poſt Catonẽ in Italia cœpiſſe manifeſtũ eſt. In ſylueſtribus ſatiuiſq́; prunis, limus eſt arborũ quẽ lichena Gręci uocãt. Eſt & ſua prunus, ut Theophraſto placet, Aegypto, magnitudine inſigni, non diſſimilis ſpinæ Syriæ, folio pruni ſed immortali. pomo meſpili, ligno intus grãdi, ac rotũdo. Florere incipit menſe Iulio, matureſcit bruma, nec folia dimittit. Corpus ipſum pomi natura copiaq́; meſſium inſtar incolis. purgatum enim tundũt, ſeruantq́; eius offas qui Thebis habitant. Prunorũ apud nos innumeræ ferè differentiæ. prima laus damaſcenis tribuitur, nigra cute, carne ſuaui, rotũdo ligno, exili nucleo. Secundas partes ſibi uendicãt pertigona cognomine, Iberica, ut credo, uocata, quoniã primũ ex Hiſpania uenerunt, ut inquit Aetius, ſucci dulcioris, durioriſq́; carnis, ſuaui guſtu. ea qua parte ſolem ſpectãt, purpureo nitent colore, aduerſa parte candicãt uel ſubrubent. utraq; preſſa digitis internũ os dimittunt. Alia coloris ceræ ex candido in luteũ palleſcentia, quæ *cereola* uel *cerea* apud nos etiam uocitantur. Alia maiuſcula, mollia, purpurea, *pedicularia* uulgo à uilitate dicta, ijs ſues rura ſaginant. aſinina nõ ab re putauerim quoq; dicenda. Commendantur maxime quoq; quæ prunidactyla, à longitudine digiti, ut puto, dicta, purpurea, ſuaui carne, ouata pomi ſpecie, inſitionis mangonio nuſquã non naſcentia. Alia noberdiana, itẽ Iuliana, aliquanto ſeriora, cæruleo colore, cumulatim in parente intorto ſurculo pẽdent dum paſſa contrahantur in rugas. Cætera genera minime proſequi libet. Id ſatis fuerit nũc, quæ Gręcis myxa, & per diminutionẽ *myxaria* nũc officinis dicãtur, Galenus ſerica maluit appellare, quæ ut inutilia ſtomacho, nec niſi faſtidioſis pueris aut malacia laborãtibus mulierculis expetita repudiat. Syri Auguſti, ut conijcio, honore ſebaſtas hæc myxa uocauerũt. nũc, ut interpretor, officinæ *ſebeſten*. Arboris eius ligno cortex albus, ramis uirens, folio rotundo, amplo. fructus in racemo dulcis, candido lentore plenus, cum in-

teriore

teriore nucleo quaſi oliuæ ſiccatur. Damaſcenum inde uiſcum paratur commendatiſſimum aucupijs, præterquam aquatilium uolucrum. Recentioribus medicis uentrem reſoluit: deſtillationes comprimit: eroſiones ſedat ueſicæ, & inteſtinorum pellit animalia, quòd amariora prunis Paulus putet. Pruna ſiccantur in ſole per crates loco ſicciore diſpoſita. hæc ſunt quæ Damaſcena dicuntur. Alij aqua marina, uel muria feruente recenter lecta demergunt, & inde ſublata aut furno tepido iubent, aut in ſole ſiccari. Pruna onychina ut Columellæ placet, item pruna ſylueſtria circa meſſem condiuntur. Pruna purpurea immatura non tamen percruda, integra & ſine uitio aut uermiculo lecta, in fictili picata fidelia componuntur, et defruto aut paſſo ita ut omne pomum ſit immerſum, uas complētur, impoſitoq; operculo gypſatur. Prima laus, ut Galenus author eſt, Damaſcenis à Damaſco Syriæ monte oriundis: proxima datur Ibericis quæ ab Iberia & Hiſpania deuehuntur. Cient aluum, ex aqua mulſa decocta uentri molliendo ſunt, etiam ſi ſola manduntur ſed prandium inchoare debēt. Vis omnibus quædā refrigeratrix ineſt. Syueſtris prunus, ut idē, in Aſia prumnō dicitur, nos uulgari more *prunula* uocamus. Damaſcena Theocritus brabyla uocauit, quę & madrya & badrya dicuntur Athenęo. Miratur Galenus Dioſcoridē ꝙ pruna damaſcena ſicca aluū ſiſtere prodiderit. Pruni folia tōſillis, gingiuis, uuæ proſunt in uino decocta, & ſubinde ore colluto. Ipſa pruna aluū molliūt, ſtomacho utiliſſima, ſed breui momento. Sylueſtrium prunorum baccæ uel è radice cortex in uino auſtero ſi decoquantur, ita ut triens ex hemina ſuperſit, aluum & tormina ſiſtunt. ſatis eſt decoctiſingulos cyathos ſumi, & in ijs & ſatiuis prunis. Limus arborum, quem lichena Greci nominant, rimis ſedis & condylomatis mire utilis. Arbor prunus Dioſcoridi fuit notior ꝙ deberet explicari. Pomū eius eſtur alienum ſtomacho, uentrem emollit. Syriaca quæ maxime Damaſco mōte naſcuntur, ſiccata, ſtomacho utilia ſunt. ſiſtunt aluum. Folia pruni in uino decocta gargariſſatu uuam, gingiuas, tonſillas fluxione laborantes reprimunt. Præſtant idem ſylueſtriū prunorum baccæ, quæ cum maturuerint reſiccatæ ſunt: In ſapa decoctæ ſtomacho commodiores fiunt. Gummi prunorum conglutinat, potum in uino calculos frangit, ex aceto perunctum lichenas infantium ſanat.

Punica malus. Cap. CXXII

Punica malus, Græcis rhoa, Gallis *granatum*: arbor eſt haud adeo procera, folio anguſto, nitidiq; uiroris, flore puniceo, oblongo, calathi effigie, pomo quod corio & membrana tegitur, numeroſis intus acinorum granis farcto, inde granatum appellant. punica contorto & breui trunco, flore contrà ꝙ reliquis arborum puniceo. Excipiunt amygdalarum quoddam genus, quæ ſubrubicundum florem ſuſtinent, qui punicæ creber & copioſus erumpat, amplitudinémque pomi ſui quadantenus æmulatur, quamuis genus eius ſit quod fructum amittit, antequam maturet, nec niſi ad florem uſque partus peruenit. is in fructum incumbit, qui ſubtus attollēs ſe colligit, & ambitu cōgruo ſinuatur. fructū in anniculis ſurculis profert. Germinat è latere ac cacuminibus. arbos fruticoſa, ramoſa, ſuperiore coma multo fuſiore: paucis tamen nititur radicibus, prolémque ſuam ſurſum uerſus procreat, caule diffuſa multiplici. Sola hæc ut uitis & ficus caudice fiſſo non emoritur. Aculeos gerit in ramis ut paliurus. breui uiuit ſpatio. Carnoſa punicæ medulla & anguſta folia. in Ponto magna ramorū denſitate arbores opacāt. Copioſæ in Tmolo Olympoq;. De acida planta, uel ſemine, uinolēta dulciſq; in Aegypto exit, in Cilicia circa Solos ad Pinarū amnē, ubi contra Darium pugnatū eſt, ut inquit Theophraſtus: quanquam alicubi punicū acidum ædere dulce, uel dulce acidum, oſtentum aruſpices exiſtimauerint. Omnes ſine nucleo ſatæ prouenjunt. Fructu ſatæ, item neglectæ degenerant, cultuq; deſciſcunt, fimum ſuillum aquarumq; fluentium copiam nactæ, Ex acinis tamen mali punici glaucis uilia exeunt, ex nucleatis dura & plerūq; acida. Punicū ſuo caudice fructificaſſe nōnunquā, ſed prodigioſe, retulit Theophraſtus. Rigatum & purgationem arbores deſiderāt. Punicū malū Carthagine laudatiſſimum, indeq; cognomē malū punicum, granatū aliqui appellant. Satam primum arborem in Cypro à Venere teſtantur fabulę Græcorū. Diuiditur in genera, apyrē non uocādo, cui lignoſus nucleus abeſt, ſed candidior ei natura, et blandiores ſunt acini, minuſq;

minusq; amari, diſtincti membranis. Alia ſtructura eorum ut in fauis. Cōmunes nucleos
habentiū quinq; ſpecies. Dulcia, acria, mixta, acida, uinoſa. Samia & Aegyptia diſtinguū-
tur, erythrocomis & leucocomis. ita nouem genera colliguntur omniū. Sūma tamē faſti-
gia duo: alteri lignoſus adeſt nucleus, ſclerococcon ob hoc uocatū: alteri nō adeſt, aut cer
tè minimus, quod ex argumēto apyrenon dicitur. Corticis maior uſus ex acerbis ad perfi
cienda coria. Flos balauſtiū uocatur, & medicinis idoneus & tingēdis ueſtibus, quarū co-
lor inde nomē accepit. Punici acini anguloſi, quippe ſoli: nec cutis ulla ſingulis præter cō
munē quæ cādida eſt, totisq; ſuccus & caro eſt, ijſq; præcipue quibus paruulū ineſt ligni.
Corio & mēbrana tingūtur punica, ijs acinus ſub cortice intus. Nō temere in mōtibus ui
ſa eſt arbor punica. Perdit facile ante maturitatē fructū, quæ etiā roribus nimijs & pruinis
florē amittit: qua de cauſa inflectunt ramos eius, ne ſubrecti humorē infeſtū excipiāt atq;
contineant. nō longo durat æuo, ſed cito occidit. Malū punicū uere uſq; in Calēdas Apri
les recte ſeritur. Quod ſi acidum aut minus dulcē feret, hoc modo emendabitur, Stercore
ſuillo & humano urinaq; uetere radices rigato, ea res fertilē arborē reddet, & primitiuis
annis fructum uinoſum: poſtea uerò dulcem & apyrenum facit, ſi modico laſere uino di-
luto cacumen oblinatur, ea res acorem malorum emendabit. Mala punica ne rumpantur
in arbore, remedio ſunt lapides tres cum ſeritur arbor ad radicem collocati: aut ſi iam ſata
ſit, ſcylla ſecundum radicem conſeratur. Alio modo, Cum iam matura mala fuerint ante-
quā rumpantur, petiolos, quibus pendent, intorqueto. Eodem etiā modo ſeruabuntur in
corrupta anno toto. Aliqui intra fictile uaſculū ramū punici claudunt, ut ad eius magnitu
dinem poma reſtituat. Locis tēperatis menſe Martio uel Aprili mala punica ſeramus: ca-
lidis & ſiccis Nouembri. Amat hæc arbor ſolū cretoſum, macilentū: ſed in pingui quoq;
prouenit. regio ei eſt apta quæ calida eſt. Seritur & plantis de matrū radice deuulſis. Sed
quamuis multis generibus pāgatur, melius tamen eius ramus cubitalis inciſus manubrij
craſſitudine, & capite utroque acuta falce læuigatus, ſcrobi uelut obliquus immergitur:
prius tamē ſuillo ſtercore & ſummum & imū oblinatur, uel in crudo ſolo malleo cogatur
ad inferiora defigi. Melius proueniet, ſi ponendus ramulus gemmata iam matre ſumatur:
ſed inditi ſcrobibus lapilli prouident ne poma findātur. Credūtur acida fieri ſi rigētur aſ-
ſidue: nā ſiccitas in ijs ſuauitatē præſtat & copiā. Circūfodi autumno & uerno debet. Si
acida naſcantur, ablaqueatis radicibus tædę clauus infigatur. Alij algā marinā ad radices
obruunt, cui nonnulli ſtercus miſcent aſininum atq; ſuillum. Si florem arbor non conti-
net, urinam ueterem cum aquæ menſura pari temperabis, & ter per annum radicibus in-
fundes. uni punicæ amphora ingeſta ſufficiet. uel algam immittis inſulſam, uel algam ra-
dicibus iungis, uel bis in menſe rigabis, uel arboris florentis truncum plumbeo concludis
circulo, uel anguis corio inuoluis. Si crepant poma, lapidem arboris radicibus ſuppoſuiſ-
ſe ſatis eſt, uel ſcyllam circū caudicē ſeuiſſe. Si uermibus laborant, tangis radices felle bu-
bulo, & continuo moriuntur. Clauo æneo ſi uermes eoſdem purges, difficile renaſcētur.
Vermioſis arboribus urina aſini ſuillo fimo permiſta medetur. Tradunt candidos in ijs
acinos fieri, ſi argillæ & cretæ quartā gypſi partem, & toto triennio hoc terræ genus radi-
cibus adiungas. Tradūt mira magnitudine poma protuberare, ſi olla fictilis obruatur cir-
cum arborē, in eaq; ramus cum flore claudatur, ne reſiliat ad palum ligatus: tum operta
olla contra incurſus aquæ muniatur, autumno patefacta ſuæ magnitudinis poma exhibe
bit. Cinis cum lixiuio circa punici truncum frequenter infuſus, læta & fructuoſa reddit ar
buſta. Punica, ut Grępci tradunt, feruente cęlo gaudet, riguis ſeri locis optat comite ſcylla.
Si dū pendent in matre poma, ſurculos ſemel uel iterū intorſeris, ad uer uſq; integritate ue
geta cuſtodientur. Addunt ab auibus non impeti, ſi cucurbita & rapum quæ nullo antea
humore maduerint, opponant. Languētes arbuſculæ fuco in mari ſcaturiēte recreātur, ſi
parte ima caudex radice tenus inuoluatur. Diophanes in ſuis Georgicis ſcriptū reliquit,
rubra creari mala, ſi glandiū cinere radices aſpergātur. Democritus teſtatur punicā myr-
tūq; mutua cōſuetudine mirū in modū oblectari, q̄ ſi inter ſe ſocietate ac cōſortio fruātur,
fertiliores reddi: radices quoq; etſi aliquanto diſtent interuallo, mutuo cōplexu exhilara-
ri. Africanus in excauatos ſcrobes, cū pangerētur, cochleas ingerebat ſi inuenirentur, aut
iam ſatis ſcyllæ bulbos obſerebat, quippe cū ea cæca quadā naturarum diſcordia diſſilire

mala

mala, aut rupta fatiſcere non patiuntur. Non dehiſcent in arbore poma quę in caput con ſita fuerint. Sine nucleis naſci idem promittit author, ſi dempta, ut in uite, medulla ſurculus adobruatur, & dum comprehenderit, amputetur quod emergit. Ramos punicæ idem adfirmat ſerpentes arcere. quapropter in amœnis tutaminis gratia deponi conſueuit. Didymus rubicundiora fieri mala tradit, ſi cinis cum lixiuio circa truncū eius frequenter fuerit infuſus. Malum acidum fieri tradit Paxamus, ſi circunfoſſis radicibus arbos ſuillo ſtercore ſublinatur, aut humana rigetur urina. Copioſa in punico mala naſci Democritus aſſerit, ſi tithymali & portulacæ ſuccus bene cōmiſtus arboris trūco antequā germinet adlinatur. Acinos granatis totidē numero in ſingulis adfirmat Aphricanus, etiā ſi magnitudo uariet, modo ex eadem arbore legātur. Varie, ut Græci produnt, inſeritur, in ſe, & alijs arboribus. Caudex itaq; flexilis qui poſſit ad terrā uſq; deduci obruitur, ita ut ramulorum connexione medulla utrinq; diuiſa ſe iungat: deinde uinculis diſtrictus ligatur, ne poſſit in ſuam ſedem reſilire, demū amurca ſuffunditur. Sed inſecto trunco ſurculus q̃ recentiſſimus ſtatim debet infigi, ne mora exiguū, qui ineſt, ſiccet humorem, alia tamen ſcitu non indigna q̃ cæteris ratione. nam in punica ſurculus iam oculis gemmaſcens accipi debet, in alijs uerò prius quàm germinēt. Lætatur hæc myrti coniugio, ut refert Didymus: ideo inſita myrto punica, multo plurima poma largietur. ſalici itē et citrio, ut idē teſtatur, inſeri cōſueuit. Punica mala, ut Græci tradunt, ad hybernos uſus reſeruanda leni manu, ne tactu aſperiore uitientur aut uulnus ſentiant, interlegi debent, nam ea putrilaginis originē adferunt, et incocta pice mergi, refrigerataq; ſuſpendi. Alij arente flocculo ſigillatim inuoluta funiculis obſtringunt, ne tumeſcentia dehiſcant in rimas: ſic tamen munita, in parēte patiuntur herere. poteſt & hoc in alijs malis obſeruari. Sunt qui in ſcobe querna, ſuffuſo prius aceto, cōpoſita obruāt. Alij integra in feruente aqua marina uel muria demergūt ut cōbibant, dein ſole reſiccant, & loco ſuſpendunt frigido: & cū uti uolunt, aqua dulci pridie macerant. Alij in ſingulis fictilibus ollulis ſingula collocant, & diligenter opertas ita ſtabiliunt, ne uel caudicis occurſu uel mutuo earum colliſu poſſint confringi: ita & uberibus & adultis ſemper potientur. Longo cuſtodiuntur tempore, ſi in feruentem aquam intingantur, & protinus erepta, in arena ſicca componantur, aut tritici cumulo in umbra dum rugas contraxerint recondantur. Item ſi tactu inuicem ſeparata paleis obruantur: aut ſi induantur argilla, & ea ſiccata, loco frigido pendeant: aut ſi feriola obruantur ſub dio, quæ habeat arenas uſque medium, & cum ramulis lecta inprimantur cannis ſingulis uel ſambuci uirgulis, & ita ſeparata in arenis figantur, ut ipſa quatuor digitis emineāt ab arena. Hoc & ſub tecto in ſcrobe bipedanea fieri poteſt, & utilius eſt ad ſeruandum, ſi cū ramo longiore tollantur. Alij in feriola cui ad medium aqua mittatur ſuſpēdunt mala, ne humorem tangant, feria clauditur ne uentus irrumpat. item in dolio intra hordeum ſic ordinantur, ne ſe inuicē tangant, & doliū ſuperoperitur. Vinū hac ratione conficitur. Acini maturi diligenter purgati in fiſcellam mittūtur, & cochlea exprimuntur: hoc coctū ad medietatem uſq; cum refrixerit, picatis uaſculis clauditur. aliqui ſuccum nō excoquunt, ſed ſingulis ſextarijs libras mellis ſingulas miſcent, & ſupradictis uaſculis reponunt. Dulcia mala ſæpe intelliguntur, cum apyrena dicuntur. Vinolenta nucleum fere paruum habēt, uuam in ijs, ac ne muſtum quidem protinus aperuit natura. apyrenis & uinoſis cortex aſperior. Punicam malū ferè Græcia rhoan & rhoean uocat, reliqua ut apud Callimachum eſt, item Hippocratē ſidam. Side porrò & Bœotia terra dicitur, à quo & arbori nomen datum. quo argumento Athenienſes ab Epaminunda in Sidæ regionis quæſtione uicti memorātur. Nanq; ſicut refert Athenæus, quid ſidam appellarent orta contentione, Epaminundas protinus ex dextera conditū depromens punicū, ſciſcitatur quoniam modo malū hoc uocarēt, qui rhoan reſponderūt. ſed nos, inquit, ſidam. Dulcia quæ apyrena nomine alio uocātur, ſtomacho inutilia habentur. Inflationes pariūt, dētes gingiuasq; lædūt. Quę uerò ab his ſapore proxima uinoſa dicuntur. Paruum nucleū ferētia utiliora paulo intelligūtur: aluum ſiſtunt & ſtomacho proſunt duntaxat pauca, citraq; ſatietatem. Hæc dari in febre nonnulli negant, nec ſucco, nec carne acinorū utili. Cauētur ęquè uomitionibus ac bilem reijcientibus. Cortex in magno uſu eſt. Vulgus coria maxime perficere illo nouit, ob id malicorium appellant medici. urinam cieri eodem monſtrat, miſtáque galla in

aceto decocto mobiles dentes ſtabilire. Expetitur malum in grauidarũ malacia, quoniã guſtatu moueat infantẽ. diuiditur, cæleſtiq; aqua madeſcit ternis ferè diebus. hæc bibitur frigida cœliacis & ſanguinẽ excreantibus. Ex acerbo fit medicamentum ſtomatice uocatum, utiliſſimũ oris uitijs, narium, auriũ, oculorũ caligini, pterygijs, genitalibus, & nomis, & quæ in ulceribus creſcũt. Contra leporẽ marinũ hoc modo, Acinis detracto cortice tuſis, ſuccoq; decocto ad tertias, dein cũ croci & aluminis ſciſſi, myrrhæ & mellis Attici ſelibris. Alij hoc modo faciunt. Punica acida multa tundũtur, ſuccus in cacabo nouo coquitur mellis craſſitudine ad uirilitatis & ſedis uitia, ad purulẽtas aures, epiphoras incipientes, ad rubras maculas. In manibus rami punicorũ ſerpentes fugant. Cortice punici ex uino decocti & impoſiti, perniones ſanantur. Contuſum malũ ex tribus heminis uini decoctũ ad heminã, tormina & tineas pellit. Punicũ in olla noua operculo indito in furno toſtũ & contritũ potumq; in uino ſiſtit aluũ, diſcutit tormina. Primus partus huius florere incipientis, ut Plinio placet, cytinus appellatur à Græcis, miræ obſeruationis multorum experimento. hunc ſi quis duobus digitis & pollice decerpſerit, luſtratis leui tactu oculis, mox in os additum deuorauerit, ne dente contingat, affirmatur nullam oculorum imbecillitatem eo anno paſſurum. Iidem cytini ſiccati tritique, carnes excreſcentes cohibent, gingiuis & dentibus medentur, uel ſi mobiles ſint decocto ſucco. Ipſa corpuſcula trita ulceribus quæ ſerpunt, putreſcuntúe, illinuntur. Item oculorum inflammationi, inteſtinorumq;. In hoc ipſo cytino floſculi ſunt antequam ſcilicet malum ipſum prodeat erumpentes, quos balauſtium uocat Plinius. hi ſcorpionibus aduerſantur, ſiſtunt potu menſes fœminarum. Sanant oris ulcera, tonſillas, uuam, ſanguinis excreationes, uentris & ſtomachi ſolutiones, genitalium ulcera & quacunq; in parte manantia. Tuſorum farina, ut tradunt, dyſentericos à morte reuocat. Nuclei toſti tuſiq;, ſtomachum iuuant cibo & inſperſione. bibuntur ex aqua cæleſti ad aluum ſiſtendam. Radicis decoctæ ſuccus tineas necat uictoriati pondere. mali punici corticis fumo culices fugantur. Eſt & ſylueſtre punicum à ſimilitudine appellatum, eius radices denarij pondere in uino potæ ſomnos alliciunt. Semine poto, aquam quæ cutẽ ſubierit ſiccat. Malum granatum omne, ut Dioſcorides ſcribit, boni ſucci, ſtomachum adiuuat, carnes minus alit. Ex ijs dulcia, ſapore grato, ſed inutiliora ſtomacho habentur, utique non omnino, ſed quatenus partem illam aliquantum excalfaciunt, inflammationéſque pariunt. proinde in febri abdicantur. Acida feruoribus ſtomachi auxiliantur. melius ſiſtunt ac urinas moliuntur facilius. ora gingiuáſque lædũt. Vinoſa uerò mediam ſibi uendicant naturam. Nuclei acinorum acidi punici ſiccati et obſonijs inſparſi incoctiúe, fluentem aluum ſtomachumq; cohibent. madeſcunt aqua cæleſti, bibunturq; ſalubriter ſanguinem excreantibus. Ad deſeſſus dyſentericorum, fœminarumq; uuluæ fluxionibus obnoxiarum utiles habentur. Expreſſus ſuccus coquitur cum melle ad oris, uirilitatis, & ſedis uitia, nomas, reduuias, & quæ in ulceribus excreſcunt, aurium dolores, narium tædia, præſertim acidi. Flores huius cytini uocantur. aſtringunt, ſiccant, cohibent, cruenta glutinant. Eaſdem quas pomũ præſtant utilitates, madidis pituita gingiuis collutione medentur. mobiles firmant dentes. hernias prolapſu inteſtini erumpentes emplaſtro ſuo repellunt. Memoriæ prodiderunt, ſi quis ternos cumminimum deuorauerit, nullam eo anno lippitudinẽ ſenſurum. Exprimitur hypociſthidis exemplo. Malicorium aſperum eſt mali punici putamen, quod aliqui ſidion uocant. hoc ſpiſſandi uim habet, & eiſdem pollet utilitatibus quibus cytinus. Decoctum radicis potu latas uentris tineas pellit, & eaſdem enecat. Balauſtion flos eſt ſylueſtris punicæ cytino ſimilis. genera eius multa, candidi, rubri, roſacei. Succus ut hypociſthidis premitur. natura ei ſpiſſare cytini & hypociſthidis effectibus.

Rhamnus. Cap. CXXIII

R Hamnus, aliqui perſephonion uocant, alij leucacantham, Romani ſpinam albam aut cerualem uocant, fruticat in ſeptis ramos ſpargens rectos, & aculeos in acutæ ſpinæ modum folijs paruis, oblongiſq;, ſuppinguibus, teneris. Alterum genus candidius. Tertium fuſcius latioribus folijs, & quadantenus rubentibus: uirgæ quinûm ferè cubitorum proceritatem implent, infirmioribus horrentes ſpinis, innocentioribusq;, aculeo mucronato. fructus ei candidus,

latus

latus, prætenuis, folliculari ſpecie, non diſſimilis uerticillo. Theophraſtus rhamni duo genera conſtituit, nigrum & candidum, utrių fructus parentum colore. Nigrum folliculos fert in quibus terna aut quaterna ſemina: quibus medici contuſis contra tuſſim utuntur, continēt enim lentorem quendā quale lini ſemen. Naſcitur dilutis ut rubus, perpetua coma uiret. Rhamnus inter ruborum genera à Plinio deſcribitur. candidior & fruticoſior is floret, ramos ſpargens rectis aculeis non ut cæteri aduncis, folijs maioribus. Alterum genus eius ſylueſtre, nigrius & quadantenus rubens. fert ueluti folliculos. Aliter à Dioſcoride ſupra monſtratur. Rhamnum igniarijs utilem ferunt, præſertim conceptaculo & craticulæ. Phocion rhamnum à quibuſdam agnon à uirtutis ſimilitudine uocatam ſcribit, quòd uenerem coerceat ut uitex. Rhamni unum genus putamus eſſe, quod Galli *burgam ſpinam* uel *neprum* uocant, fructu myrti, foris nigro, intus uiridi, ob id ad colorem eum pingentibus idoneo. Cortex arbori ſubniger & nitidus quaſi ceraſo, intus uirens, poſt luteus, lignum extra candidū, interior medulla rubet: eo ualidos arcus noſtri fabricant. Audio etiam adhuc hodie Italis ſpinū ceruinū uocari. nam & ab ijſdem Dioſcorides ſpinam ceruale dici teſtatur. Aliud genus in afflatu maris naſcens, quod putauerim rhamni faſtigijs annumerandū, frutice nonnunquam arboreſcente, prælongis ramulis, qui rigidis armantur ſpinis, aculei mucrone ſequientibus, folijs tam æmula facie liguſtrū exprimētibus, ut pro illis fallant, bacca folliculari ſpecie, uerticillata, primum candida, poſt maturitatem rubeſcēte, foris flaccida, intus uliginoſa, quam paſtores pecorum pabulo decutiunt. Hallucinari credo eos qui primum rhamni genus arbitrantur eſſe, quod *groſſularem* uulgus uocat: nam etſi fruticoſi generis ſit, ramulis uietis, recto ſpinarum mucrone horridus, flore ex herbido candicante, in frutetis & ſepibus naſcens, nihilominus folia nō reſpondēt: quæ circinatæ rotunditatis conſpiciuntur apij modo diſſecta, frutice aculeato, acinis candidis, & maturitate dulcibus, granoſis, translucidis, ciborum condimentis expetitis. hanc ueteribus præteritam obiter putamus, ut eam quam *tranſmarinam groſſulam* uulgus appellat, frutice topiario, nullis horrente ſpinis, folio puſillæ uitis, rubentis uuæ fertilis, in hortis frequens, acinis ſapore & guſtu punici acidi. Rhamni ſemen ſecundas trahit. alter ille candidior aſtringit, magisų refrigerat. Collectionibus & uulneribus accommodatior. Folia utriuſque cocta uel cruda illinuntur cum oleo. Folia omnium generum ignibus ſacris & ulcerum ſerpentibus imponuntur. Rami ex ea foribus & feneſtris additi, remedio eſſe contra ueneficia produntur.

Rhododendron. Cap. CXXIIII

Hododendron, alij nerion, alij rhododaphnen uocant, frutex uulgaris notitiæ, folium ei amygdalæ, longius, craſſius, ſcabrius. flos roſæ ſimilitudine.
R Fructum habet nucis Græcæ æqualem ceu cornicula, qui dehiſcens intus laneam naturam pappis acanthinis ſimilem oſtendit, radice faſtigiata, longa, lignoſa, guſtanti ſalſa. Naſcitur in maritimis & ſecundum amnes. Folia non decidunt rhododendro, & quamuis herba ſabina nonnullis dicatur, rhododendron, ut nomine apparet, à Græcis uenit. Alij nerion uocant, alij rhododaphnen, ſempiternum fronde, roſæ ſimilitudine, caulibus fruticoſum. Iumentis, capris, & ouibus uenenum eſt. Idem homini contra ſerpentium uenena remedio. mel inſanum è Ponto cōtrahitur. Hoc ne nomen quidem latinum inuenit, quod miror, cum eius flore ſcatent ſyluæ. Phocion rhodoniam quoque dici meminit, quamuis aliqui, ut inquit, rhodoniam interpretantur uitem flauas uuas ferentem, *roſaginem* rura uocant, folijs lauri nunquam decidentibus, amaris, roſæ flore leuiter in puniceum uergente ſed modico, ſemine intus lanuginoſo, radice longa, guſtu ſalſa. inuenitur in aquoſis & maritimis. Huius & flores & folia cunctis quadrupedibus pernicioſa ſunt, ſi Luciano & Apuleio credimus. Emoriuntur autem ueluti comitiali morbo correpti, quod & Alexandro res in India gerente conſtitit. Mirum folia eius quadrupedum uenenum eſſe, homini uero contra ſerpentes præſidium, ruta addita & uino pota. pecus etiam & capræ, ſi aquam biberint in qua folia maduerint, mori dicūtur. Folia eius & flores, ut teſtatur Dioſcorides, perniciē omnibus iumentis adferūt, homini uerò contra ſerpentiū uenena remedio eſt in uino pota, addita ruta. Pecus quidē

infirmius, ut oues & capræ, si aquam biberint in qua folia maduerint extinguuntur.

Rhus. Cap. CXXV

Rhus, ut Dioscoridi placet, arbuscula in petrosis nascens, duorum cubitũ altitudine, folijs oblongis, modicéque rutilis, serratimq; per oras incisis, acino uuarum gracilium, denso, magnitudine terebinthi, latiusculo, corticea racemorum tunica. obsonijs aspergitur, & ab aliquibus erythros appellatus. Semẽ excoriarij fruticis eiusdẽ nominis. Porrò excoriarius uocatur, quoniam qui pelles condepsant, spissandis corijs folio eius utuntur. Maris & fœminæ differentia, ut scribit Theophrastus, mas fructificat, fœmina sterilis est. Virgas fundit rhus breues & graciles, folio ulmi longiore paulo subhirsutoq;, disposito per uersus, ita ut in nouellis ramorum, contrarijs inter se pediculis germina respondeant. ijs candidas pelles inficiunt. Flos in racemis candidus, à quo semen collectum lentis & terebinthi similitudine, rubescens cum uua, quod uocatur rhus, medicamẽtis necessarium, in eoq; osseum. Radix simplex per summa cespitum cohærens, ut facile possit uniuersa uelli. Nascitur ubique, sed in argillosis potissimum. Nec rhus latinum nomen habet Plinio, cum tamen in usum pluribus modis ueniat, & frutex excoriarius appellatur, subrutilus, bicubitalis, crassitudine digitali, cuius aridis folijs, ut malicorio, coria perficiuntur. Duo Græci faciunt genera, magiricum quod additur in obsonia, idem ut opinor cum Syriaco: alterum byrsodepsicon, hoc est excoriarium. quandoquidem utrunque in pastillum pantholmion quoque dictum medici diuersis ponderibus contra dysentericos & cruenta reijcientes requirunt. Rhos Syriacus Columellæ nominatur. Actuarius in quibusdam compositionibus sumachum tradit rhom appellari, quod nomen omnes usurparunt officinæ *sumach* uocabulum, ut à barbaris emendicatum, proterentes. Theodorus Græci nominis sequutus etymum fluidam interpretatur. In montibus & petrosis apud nos frutex inuenitur fructuarius, ramulis digitali crassitudine, bicubitalibus, folijs ulmeis, pilosioribus, quæ paribus internodijs aduersis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum minutissime serrata. Flos albus racematim enascitur, eoq; marcescente acini ostenduntur in uuam congesti, grano lentis magnitudine, latiusculo, & uelut leniter utrinq; compresso, cum ematuruit rubro, radice per summa cespitum uagante. rura nostra *uiurnam* appellant, flexu ferè inuictam, & ob id fasci bus ligandis utuntur. Sed folia et frutex incano ferè colore nitent, ruborem tantum procidentia præ se ferunt: nisi hoc fuerit genus, extrita una litera, uiburni nomen fateretur: de quo Virgilius cecinit,

Quantum lenta solent inter uiburna cupressi.

Habetur & syluestris herba folijs myrti, coliculis breuibus, quæ tineas & uenena pellit, rhus uocata ut Plinius tradit. Rhus quæ erythros appellatur, frutex est cuius semen uim habet astringendi, refrigerandiq;. Aspergitur pro sale obsonijs. Aluos soluit, omnésque carnes cum silphio suauiores facit. ulceribus medetur manantibus cum melle, asperitati linguæ, percussis, liuidis, desquamatis eodem modo. Capitis ulnera celerrimè ad cicatricem perducit, & fœminarum abundantiam sistit, cibo. Excoriario utuntur medici ad defluxiones, contusa, cœliacos, & sedis ulcera, aut quæ phagedenas uocant, cum melle aut aceto. Decoctum eorum instillatur auribus purulentis, illinitur & hydropicorum tumoribus. Folia, ut testatur Dioscorides, uim habent astringendi, acaciæ effectus præbentia. Decoctum capillos denigrat. Dysentericis prodest potu, infusione, assessu. Instillatur auribus purulentis. Pterygia & gangrænas folia ex aceto uel melle compescunt. Fit ex aridis folijs ad crassitudinem mellis in aqua decoctis succus ad eadem quæ lycium conueniens. Fructus cœliacis estur & dysentericis, aut eorum obsonijs inspargitur. Inflammationes arcet. Percussis, liuidis, desquamatis medetur, asperitati linguæ cum melle. alba fœminarum profluuia sistit. Hæmorrhoidas sanat cum querno carbone intrito & imposito. Aqua ipsa in qua semen maduerit coquitur & concrescit, melior medicinæ q̃ ipsum semen. Gummi stillat frutex, quod dentium cauis impressum dolores finit.

Robur

Robur. Cap. CXXVI

R Obur quæ Theophrasto drys, licet pro communi omnium glandiferarum arbore sumatur, ea tamē propriè putatur esse quæ uulgo *chesna* dicitur, passimq; spectatur, folio latebrarum anfractibus sinuosissimo, glande exigua, materie durissima. Nam & hæc sola præter fructum, gallámque utriusque generis & fungos, plurima alia gignit. Siquidem fert & quædam ueluti mora, ni distarent arida duritie, plerunque tauri caput imitantia, quibus fructus inest nucleis oliuæ similis, sed hoc admodum raro. Nascuntur & in eo pilulę nucibus non absimiles, intus habentes flocculos molles, lucernarum luminibus aptos. Nam & sine oleo flagrant, sicuti galla nigra. Fert & aliam inutilem pilulam cum capillo, uerno tempore, melligeni succi. Gignunt & alæ ramorū eius pilulas corpori non pediculo adhærentes, candicantes umbilicis, cætera nigra uarietate dispersa, media cocci colorē habent. apertis amara inanitas inest. Aliquando & pumices gignit, necnō è folijs cōuolutas pilulas, & in folio rubentes, aquosos nucleos candicantes & translucidos quādiu molles sint, in quibus culices nascūtur & indurescūt in gallæ modū. Fert & robur cachryn, ita uocatur pilula in medicina urēdi uim habens. Robur, ut Theophrastus, præter fructū multa gignit, gallā paruulā, atque alteram resinosam & nigrā, & aliud fert ueluti morū fractu cōtumax, durum, id tamē raro. Gerit & pilulā nuci non dissimilem, quę fungosam lanuginē habet, mollem, lucernarū luminibus aptā. Nā & sine oleo flagrat ut nigra galla. Aliud parit effigiē colis repręsentās, quod cū perficitur, tauri caput imitatur, fructu intus nucleis oliuæ simili. Gignit & comatā capillo pilulam sed inutilem, tū tactu tū gustatu melligeno succo, uere inficientem. Promit quoq; in ramorū alis pilulas sine pediculo sessiles, ac uersicolores. enimuero prominentes quidā umbilici candicant, cætero uarietas aspergitur, media cocci rubore rutilant, apertis putris & nigricans inest inanitas. Profert & rubentē lapillū, sed frequentius aquosos nucleos albicantes & translucidos quandiu teneri sunt, in quibus & pumices nascūtur, indurescentes gallæ modo, ubi ad iustum incrementū uenerint. ij folijs à tergo adhærent. Gignūtur & folijs aliæ conuolutæ pilulæ cōpressæ & oblongæ. Fungos omitto qui in alijs quoq; arboribus erumpunt. Taceo etiā uiscum, cū in alijs quoq; proueniat. ferax earū rerū hæc arbor est, nec alia quercus species. E glādiferis coronas necti ueteribus mos fuit, quæ omnibus anteferrent. Ciuica iligna primo fuit. postea placuit ex esculo Ioui sacra. Variatumq; & hoc cū quercu est, ac data quæ ubiq; fuerat. Non puto prætereūdum Alexandri Macedonis inuentum seruandæ niuis, in scrobes ubi ea sit coniectis è quercu ramis. Galla è robore deterrima, signum eius est q cauernę translucent. Glandem quæ proprie intelligitur, fert robur. continetur hispido calyce, folia carnosa, grauia, procera, sinuosa lateribus, nec cū cadunt flauescentia. montes & ualles diligit. Germinationē intermittit tripartito, ac terna germina ædit: ideoq; inter squamas corticem spargit. Prægnantis in germinatione rumpitur cortex, quod in omnibus arboribus euenit. Est autem prima germinatio incipiente uere circiter quindecim diebus. Iterum germinat transeunte Geminos sole, sic ut dum prima cacumina impelluntur, secutis aperiat geniculato incremento. Tertia ad solstitium breuissima, in qua tunc clare cernitur excrescentium cacuminum articulatio. Solę robur abies atque larix germinatione terna parturiunt, corticem que inter squamas rumpunt: ob id trislepi uocatæ, hoc est intermissariæ: uel ut alij legere malunt, trislepri, hoc est trisquamiæ. Robur in profundum suas radices agit carnosas. uere cæsum teredines non sentit: bruma autem uitiatur, neque finditur, alias obnoxium ut torqueat sese. Tardissimè robur cæditur, ineunte hyeme, ante computrescit. Tempestiuè cæsum durat spissatū ut cornu. Non desunt tamen qui tempestiuum putent uere, quū amentum, hoc est cachryn suam gerit. Medullam eius inter spissa commemorant, melandryon uocatam. Aeterna in aquis materia, sed dulcibus: mari putrescit, contrà quàm magna pars arborum: hoc tamen & in mari utile, sed nauibus & ædificijs cæteris quæ terra obruantur. Carbones è robore annoso & nouello damnant, media ætas in pretio est. Sed utiq; robori tanta est duritia, ut terebrari nisi madefactū non queat, et ne sic quidē adactus auelli clauus. Materia eius tardissimè uetustatē uel cariem sentit. Sed in hac & etiam reliqua, multū refert lunaris ratio, nec nisi à uicesima in tricesimam cædi uolunt. Inter omnes

conuenit utilissimè in coitu eius sterni, quem diem alij interlunium, alij silentis lunæ ap-
pellant. Quidā addunt, ut in coitu & sub terra sit. Robur omne astringēdi uim habet, pre-
sertim interior & subiecta cortici tilia, que ligno mēbranacea coheret. Idē pollet et tunica
ea que glandē sub calyculo obducit. Decocto earū iuuāt cœliacos, dysentericos, sanguinē
excreantes. Tritæ fœminis contra profusiones immodicas admouentur in uellere. Pilule
roboris ex adipe ursino alopecias replent. Glans siccat collectiones, supurationesq́, flu-
xiones sistit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctū eius fotu, cui & insidere
expedit siccandis astringendisq́ partibus. Astringit, urinā trahit, capitis dolores creat de-
uorata, inflationesq́ parit. Resistit uescentibus uenenatorum ictibus. Succus decocti pro
dest contrà toxica cum uaccino lacte potus. intrita glande cruda collectiones discutiunt. 1
Duritias quas cacoethe uocant, & ulcera maligniora sanat, & cū salsa suis axungia linit.
Ilignæ glandi uis maior.

Rosa. Cap. CXXVII

ROsam Græci rhodon, & plantam rhodoniam appellant. Rosam aculeatam
ramis nemo ignorat. ei uita ad quinquennium non recisæ nec adustæ, illo
enim modo iuuenescit. Flos senescentis deterior, ad cuius odoris iucundi-
tatem cælum plurimum conferre creditur. Flos bicolor, cuius folia interna
quæ admodum exigua sunt: item ex maioribus externa minus odorata. In-
ter amplas odore præstant, quibus ima pars scabra & corticea est. Vsta, recisa, translata fit
melior. Syluestres ex toto asperiores odore, colore, magnitudine superantur. Rosa ut no-
uissima erumpit inter uernos flores, ita prima deficit satiua excepta. Capita foliorum par- 2
tesq́ candidæ, ungues uocantur. In flore aliud semen, aliud capillus in capite, aliud cor-
tex, aliud calyx. Coronas è rosa que pactilibus & sutilibus successerunt, rosalia dixere ue-
teres, nec erat ijs gratia nisi folio solo nexis. Recens è longinquo olet, sicca propius. Sere
nis diebus lecta odoratior, item siccis, ruderatis, gracilibus. Rosa nascitur spina uerius q̃
frutice, in rubo quoque proueniens, illic etiam iucundi odoris, quamuis angusti. Germi-
nat primū omnis inclusa granoso cortice, quo mox intumescente, & in uirides alabastros
fastigato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calycis medio sui stantis comple-
xa luteos apices staminaq́: sub quibus semen insidet, quæ propriè flores dicuntur. Desitū
est seri semine, cum alioqui possit, quoniā sero ita nascatur. Rosam fruticibus & surculis
per surculos pedales disponi conuenit, sed omnibus annis ante Calendas Martias, & in- 3
terputari oportet, hoc modo culta multis annis perennat. Rosaria Februario mense con-
feruntur, quæ sulco breuissimo, aut scrobibus ponenda sunt, uel uirgultis, uel etiā semine.
Sed semina rosarum non putamus medios esse flosculos aurei coloris, quos rosæ ferunt:
sed baccas nutriunt, quas in breuissimi pyri formam turbinatas ac semine turgentes post
uindemiam reddunt maturas. Quarū maturitas ex colore fusco & mollitie potest æstima
ri, quo tēpore antiqua rosaria sarculis circunfodiuntur, & ariditas uniuersa reciditur. rara
propaginibus reparantur. Si rosam tēperius habere uoles, duobus palmis ab ea in gyrum
fodies, & aqua calida bis rigabis in die. Rosas nōdum patefactas seruabis, si in canna uiri-
di stante fissa recludas, ut fissuram coire patiaris, eóque tempore cannam recidas quo ro-
sas uirides habere uolueris. Aliqui olla rudi conditas ac bene munitas sub dio obruunt, ac 4
ita reseruant. Vsus in coronis propè nimius est. Oleo quoque maceratur & in unguenta
transit, idq́ iam à Troianis temporibus, Homero teste, per se medicas artes præbet men-
sarum delicijs inungēdis minimè noxia. Genera Latini multa fecere. Celeberrimum Præ
nestinæ quæ nouissimè deficit. Campanæ quæ præcox est, Milesiæ cuius color ardentissi-
mus, Serotinæ duodecim folia nō excedentis. Proximā tradidere Trachineam, minus ru-
bentem: mox Alabandicā, uiliorē, albicantibus folijs. Vilissimam pluribus, sed minutissi-
mis, spermoniā. Differunt uerò multitudine foliorū, asperitate, læuore, colore, odore. Pau
cissima quina folia, ac deinde numerosioa, cum sit genus eius, quam centifoliam uocant,
Campaniæ tributā, & Philippis Græciæ à Pangæo monte uicino translatitiā, numerosis
folijs ac paruis, unde accolæ transferentes conserunt, plantatuq́ proficiunt. Nec tamen 5
talis odoratissima, nec cui latissimū maximumq́ foliū. Ideo nec coronas intrat centifolia,
nisi extremos uelut ad margines, nec specie nec odore probabilis. Est quæ græca Latinis,
appellat̃ à Græcis lychnis, nō nisi in humidis locis proueniens, nec unquā excedēs quinq́
folia

folia, uiolæ magnitudine, odore nullo. Eſt & alia græcula appellata conuolutis foliorum paniculis, nec dehiſcēs niſi manu coacta, ſemperq; naſcēti ſimilis, latiſsimo folio. Alia fin-ditur è caule maluaceo, folia oleacea habens: moſcheuton uocāt. Atq; inter has media ma gnitudine, autumnalis roſa, coroneolam appellant, in rubo natam, iucundi odoris, ſed an-guſti. Coroneola in rubo nata tot modis adulteratur. Reliquæ ſine odore, hoc eſt, malua cea & duæ græculæ. Semen roſæ in ipſo cortice eſt, ſub flore opertum lanugine. Præcox emergit roſa ſi pedali ſcrobe ad radice facta, calida infundat, germinare incipiente calyce. In Hiſpania, Carhagine præcox roſa hyeme tota uiſitur. Refert & cæli tēperies. quibuſ-dam annis minus odorata prouenit, præterea locis omnibus, ſed ſiccis quàm humidis odo ratior. Seri nec pinguib. uult, nec argilloſis locis, nec riguis, cōtenta ruderibus, proprieq; ruderatū locū amat. Fodiunt altius quàm fruges, leuius ꝙ uites. Tardiſsimè proueniunt ſemine, quod in ipſo cortice ſubeſt ipſo flore opertū lanugine: ob id potius caule inciſo in ſeruntur, & ocellis radicis ut arundo. Vnū genus inſeritur pallidæ ſpinoſæ lōgiſſimis ſur-culis quinquefoliæ, quæ altera græcula eſt. Omnis aūt reciſione atq; uſtione proficit, trāſ-latione quoq; ut uitis. optimè ocyſſimeq; prouenit, ſurculis quaternûm digitorū longitu-dine & ampliore poſt Virgiliarū occaſum ſata, dein per Fauoniū translata pedalibus in-teruallis, crebroq; circumfoſſa. Roſam multiplex comitatur fabula, nō niſi candidā per in itia fuiſſe, mox uulnerato Veneris pede, dum Adonidi opē latura præcipiti curſu per du-meta rapitur, adrubuiſſe. Alij ſanguine Cupidinis, ut Auſonius. Græci admirandam illam pulchritudinē odoriſq; ſuauitatē à Venere cōtributam fingūt, quando deam Adonidis amore captam Mars deperibat. qui zelotypus, Adonidis morte initā conſuetudinem ſo-lutū iri ſperans, Adonim interficit. Venus reſciens geſtū facinus, dum omni ſtudio dili-gentiaq; properè ferē ſubſidiū allatura, in roſæ frutices irruēs, pedē nullo munitū ſandalio eius ſpinis transfigit: ita roſæ priſtinū candorem, in profuſi cruoris memoriā, in ruborem conuertit. Alij aliter fabulantur: Cupidinē cum in deorū conuiuio laſciuis ſaltationibus indulgeret, pateram nectaris plenam alæ cōcuſſu ſubuertiſſe, nectar inde fuſum humi flo rem roſæ rubicundū reddidiſſe. Philoſtratus roſæ fruticem Cupidini dicat, quē tota facie uideē emulari. Sēper illa recēs iuueniſq;, nec nō mollis ut Cupido. Aureis comaē capillis, ſpinas pro iaculis geſtans, pro facibus fulgorem. folia pro alis roſæ data ſunt: neq; Cupido neq; roſa tēpus norūt. Idē lumina terræ, ueris comas, amoris igniculos, terræ fulgur appel lat. Odoratiores fieri roſas Didymus affirmat, quibus allia prope fuerint conſita. Si uelis ſine temporis intercapedine roſis frui, ſingulis menſibus loco ſtercorato pāgis, ſemper ro ſas habiturus. Serendi ratio uariat, Aliqui integras plantas cū ſuis radicibus transferunt: alij in palmares taleolas cum ſuis radicibus in ſobolis modū cubitali interuallo deponunt, & crebris irrigationibus & ſtercore iuuāt. Nōnulli ut maiorē odoris fragrantiā adſciſcāt, intertextas ijs coronas ſimul adobruūt. maiorē odoris gratiā habēt quæ ſiccaneis enaſcun tur. Si roſam, ut idē refert, præcocem habere uolueris, duobus palmis in gyrum ab ea fodi es, & aqua calida bis rigabis in die. Ros ille qui inſidēs roſis inuenitur hærere, munda pin-na lectus, & ſpecillo genarū palpebris inſtillatus, oculorum lippitudini medetur. Vita ui-gorq; manet roſis, quæ in amurca ſic mergantur ut humor extet. Alij ut diu ſeruētur, hor deum dum in herba eſt, cum radicibus euulſum, in fictile non picatum demitti, roſamq; prius quàm dehiſcens ſe pandat, operiri præcipiunt. Alij uirentem hordei ſegetem paui-to loco ſtērnunt, & roſas ipſas recondunt. Democritus fruticem bis die rigatum Ianuario menſe roſas ædere promittit. Florētinus eſt author, florem roſæ inoculationis modo cor tici mali inſitam eodem quo malus tempore partus ſuos excludere. Zoroaſtres anno to-to oculos eius dolorem ſentire negat, qui calyces antequam in flores explicentur, le-ui tactu luſtret, tribuſq; earum alabaſtrulis uiſum detergat, relictis in parente roſis. Sunt qui recentes hac ratione cuſtodiant: Alabaſtros turgentéſque calyces in uentre adole-ſcentis arundinis facta rima claudunt, & papyro uel charta molliter fiſſuram obſtrin-gunt, qua poſſit aura uel uapor expirari. Roſa protinus candorem contrahit, quæ ſulphu ris nidore ſuffiaē, cū dehiſcens in folia cœpit euolui. Si plantarū indigus uolueris ex pau-cis uirgultis habere copioſa, quaternûm digitorū paulo'ue longiorum gemmantes ſurcu-los cum ſuis ſarmentulis debebis excidere, & in modum propaginis ſternere, ſtercoratu,

rigationibusq; tueri:ubi anniculam ætatem compleuerint, pedis ſpatio inter ſe diſiunctos transferre,luxuriantem materiam omnem adimere,crebris defoſſionibus exhilarare. Diuina ferè natura pollere roſam credit Didymus. Etenim unguentum creat pretioſum, laborantibus oculis ſalutare. Folium roſæ modis tribus exprimit: aut per ſe cū ungues non detrahunt,ibi enim humoris plurimum,aut cum detractis unguibus reliqua pars aut oleo aut uino maceratur in ſole uaſis uitreis. Exprimuntur eadem folia detractis unguibus trita per linteū ſpiſſum in æreum uas, leuiq; igni ſuccus coquitur donec fiat craſſitudo mellis. Vſus ſucci ad aures, oris ulcera, gingiuas,tonſillas gargarizatu, ſtomachum, uuluas, ſedis uitia,capitis dolores. In febre per ſe,uel cum aceto ad ſomnos,nauſeas. Folia uruntur in calliblepharum. E ſiccis fœminæ conſperguntur, epiphoras quoq; aridis leniunt. Flos ſomnum accerſit,inhibet fluxiones mulierum maximè albas in poſca potus & ſanguinis excreationes. Stomachi quoq; dolores quantum in uini cyathis tribus. Semen optimum crocinum,nec anniculo uetuſtius, & in umbra ſiccatur:nigrum inutile. Dentium dolori illinitur,urinam ciet:ſtomacho imponitur,item igni ſacro non ueteri.naribus ſubditum caput purgat. Capita pota uentrem & ſanguinem ſiſtunt. ungues roſæ epiphoris ſalubres ſunt. Vlcera oculorum roſa ſordeſcunt, præterquam initijs epiphorę, ita ut arida cum pane imponantur. Folia quidem uitijs ſtomachi,roſionibus, & uitijs uentris, & inteſtinorum, & præcordijs utiliſsima,uel illita:cibo quoque lapathi modo condiuntur. Cauendus quoque in ijs ſitus celerrime inſidens. Et aridis & expreſſis aliquis uſus. Diapaſmata inde fiunt ad ſudores coercendos, ita ut à balneis inareſcant corpori, dein frigida abluantur. Syluestris cum adipe hircino alopecias mirifice emendat. Roſa, authore Dioſcoride,refrigerat & aſtringit, ſed ſicca multo magis. Succus recentibus folijs exprimitur unguibus forcipe detractis(capita enim & partes eius candidæ foliorum, ungues uocantur) reliquum teritur,premiturq; mortario in umbra donec cogatur.ita paratus ad circum illitiones oculorum promendus reponitur. Folia quoq; in umbra ſiccantur,crebro uerſanda ne uel muceāt,uel ſitus ijs inſideat. Aridis roſis in uino decoctis expreſſus cremor probatur ad capitis,oculorum & aurium dolores,gingiuas. Vitijs ſedis,recti inteſtini, penna illitus collutus ue aut infuſus medetur. Eædem citra expreſſionem contuſæ, cōtra humores qui in ſtomacho coierunt. Inflammationibus & ſacris ignibus illinūtur. femora ſiccatis tritisq; aſperguntur. Miſceri ſolent uulnerarijs antidotis, atq; in compoſitionibus quas antheras uocant. Vruntur folia in calliblephara. Flos qui in medijs roſis inuenitur ſiccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inſpergitur. Capita pota citæ alui proluuiem & cruentas reiectiones conſtituunt. Rhodides uocātur è roſa paſtilli,quos ita componunt: Roſæ uirentis quæ non madeat flaccidæ,ſiue quæ modo marcuerit, denarios quadraginta,nardi Indici decem, myrrhæ ſex,terunt, & in orbiculos obolorum ternûm effingunt. ſiccātq; in umbra,atq; fictili non picato recondunt. Quidam adijciunt ſuperioribus coſti denarios binos,iris illyricæ totidem, affuſo Chio uino cum melle. Vſus horum ad fœminas circundato collo uice monilium, contra ſudoris uirus. Tritis ijs utuntur ad diapaſma collitionesq;, ad coercendos ſudores, ita ut à balneis perareſcant in corpore, dein frigida abluantur.

Rubus canis. Cap. CXXVIII

RVbus canis, quem Græci cynosbaton appellant, frutex eſt multo amplior rubo, arboris inſtar, folijs longè quàm myrtus latioribus, aculeiſ circa uirgas robuſtis.flore albo,fructu oblongo,ſimili nucleis oliuarū, & cū matureſcit rubēte,lanea intus natura. Columella ſentē canis nominat. Theophraſto fructu eſt malopunico ſimilis, ſubrubro, media inter arborem & fruticem ſpecie, & punicæ proxima, folio uiticis. Cynosbaton ut Plinius tradit, quam alij cynoſpaſton, alij neuroſpaſton, uocant, folium habet ueſtigio hominis ſimile, fert uuam nigram, in cuius acino neruum habet: nnde neuroſpaſtus dicitur. Alia eſt à cappare quam medici cynosbaſton appellauerunt. Sunt qui apud Theophraſtum pro ἄγνῳ, ἴχνει legendun putent, quod ſimile humano ueſtigio Plinius uerterit. Flatu auerſo fructum huius legendum præcipiunt, alioqui periclitantur oculi. Plinio parit uuam nigram cynosbatos, quod nemo præter eum, quod ſciam, confirmat. Quòd ſi error eſt, fortaſſe

fortaſſe natus inde ſit, quoniam ſmilax aſpera labruſcæ modo ferens uuas cynosbatos à quibuſdam uocari ſoleat, ut Dioſcorides teſtatur. Alia etiam cynnorrhodon, de qua inter roſas dicitur. Rubus certe qui ſimilitudinem roſæ ferat & caſtaneæ ſimilẽ pilulã, cynoſbaſtos à Plinio dicta eſt. Hoc rubo nata multis creditur coroneola, iucundo odore, ſed exili. Aliqui cynorrhodon à cynosbato non flore roſeo quem fert utrunq; ſed ſpongiolis diſtingũt, quas cynorrhodon habet, cynosbaſtos non habet. Frutex apud nos *englenterij* cognomine uenit, rubo uulgari maior, folijs myrti latioribus, ramis albis, ſpinis horrentibus, flore roſeo, candido, odorato, fructu oliuæ longiuſculo, cum ematuruit ſubrubro, lanuginoſo intus flocco. is proximè accedat ad eam arbuſculam quam paulo ante Dioſcorides
1 deliniauit. uerum non frutex ſed roſa iucundum expirat odorem, & qui longiuſculo olfactu caput feriat & nares tentet. Rubi canini thyrſus cõditus, ex aceto, ad remedia ſplenis & inflammationes manditur. Roſa cum axungia alopecias emendat. Fructus detracta lanugine interiori reſiccatus aluum ſiſtit: ſed feruefactus in uino, uel potus arteriã infeſtat, menſium profluuia cohibet. Radix corpori infixa extrahit: folia ſuppurationes diſcutiũt. Neſcio an eadẽ ſit certe aut latè diſſideat ab ea quã Theophraſtus cynosbaton appellat, fructu malopunico ſimili, ſubrutilo, magnitudine inter fruticem & arborem punicæ.

Sambucus. Cap. CXXIX

Acten Romani ſambucum uocant. Duo eius genera: unum arboris ſpecie fruticat uirgis arundinum rotũdis, inanibus, proceris, folio triplici aut qua-
2 A druplici per interualla, nucis iuglandis ſimilitudine, graui odore, inciſuris pluribus, ramis ſiue caulibus à capite umbellas ferentibus floris albi, acinis terebinthi, ex nigro purpureis, uuarum congerie, copioſo ſucco uinoſis. Sabucus raro eſt corpore, breui durans uita. Paulum ante Aequinoctium germinat. Nodos paucos ordine naturæ nanciſcitur, ita ut merito inter enodes numeretur. Sabucum medulla carere aiunt nonnulli. Theophraſtus ei carnoſam attribuit. Fruticoſa uirgis arbor, quæ anniculæ donec folia deciderunt, in longitudinem creſcunt in ſena maximè cubita, poſt id tempus in craſſitudinem fundunt. Lignum fungoſum, & cum inaruit leuiſſimũ, medulla molli, quæ tota uirgulis eximitur baculorũ uſu. Siccatum durat, inoffenſumq; aquis redditur etiam decorticatum: quod ei ſponte arido contingit. Radices tellure ſum-
3 ma nec multas nec grandes agit. Folium minus, quod quidem pars eſt maioris, molle oblongumq; habet ut latifolia laurus: maiuſculum tamen latiuſculumq; ſubtus & ſitu medio rotundius, exacutum, ſerratumq;. Folium uero maius quod ex illis minoribus quaſi coaleſcit, pediculo uno craſſo & neruoſo geritur, ceu ramulis, folijs utrinq; geniculatim & ex ordine iugatis, uno in uerticibus relicto ſingulari. Subrufa hęc & fungoſa & de ſingulis petiolis uniuerſa collabunt. Sunt & in ramis nouellis internodia, ſed quaſi rudia inarticulataq;. Flos candidus ex floſculis minutis, faui ſpecie congeſtus è pediculi fiſſura, graui odore, quanquam lilij: fructuſq; racematim pediculo unico pendet, qui cum maturuit nigreſcat. Immaturo color uuæ acidę, paulo maior quàm eruũ, humore lẽto manus capillũq; inficit. grana intus ſeſamacea, non ingrata turdis ſturniſq;. Locis potiſſimũ opa
4 cis, & iuxta aquas emicat. Acinum action uocãt, corticem ligni canopon. Paulus florem eſſe ſabuci canopon aſſerit. Inter aquaticas arbores ſunt ſambuci fungoſi generis, aliter tamen quàm ferulæ, quippe plus ligni ac ſucci ſambuco: ex qua magis canoram buccinam, tubamq; credidit paſtor ibi cæſam, ubi gallorum cantum frutex ille non exaudiat. Sambuci acinos habent nigros atq; paruos humoris lenti, manduntur. Materies eius mirè firma tradit: nam quę uenabula ex ea faciunt, præferunt omnibus. conſtat enim ex cute & oſſibus. Aquoſis gaudet, floret ex ordine naturæ. Syluestriũ prima ſabucus, cui medulla plurima eſt, firmiſſima ad palum. Taleis ſeritur: accepta plaga ſe cõtrahit protinus clauditq;, ob id ſcutis faciendis aptiſsima: contumacius enim tranſmittit ferrum. caudici ſæpe craſſitudo galeæ. Dictam puto arborem à ſabuca muſico inſtrumento, quod pectida, alij ma-
4 gadin uocant. Sambuca porrò ab authore uidetur appellata, cui nomen Sambyx fuerit, uſam tamen ea primam omnium Sibyllam perhibent. Arbor utiq; ipſa ſabucus dicenda non ſambucus, ſi Quinto Sereno credimus. Gallis nũc *ſus*, aliquibus *ſuin*, quod Dioſco

rides

rides ſobin à noſtris dicit uocari. Siquidem frutex arboroſus, trunco galeæ craſſitudine, intus fungoſo, cortice læui, tenui, denſo, ramis ferulaceis, geniculatis, folio molli, turbinato, ſerrato, circa ſingulos pediculos frequenti, & odore grauiſſimo, candidis in umbella floſculis, tantæ ſuauitatis, ut eorum conditura Galli acetum pretioſius faciant. Semen fert ut hedera, baccis mollibus, ſanguineo colore, manus inficientibus, radicibus per ſumma ceſpitum exiguis. in opacis & aquoſis inuenitur. Sambuci alterũ genus chamæacten uocant, quidam & hoc ſambucum paluſtrem, Latini ebulum. Iacet humi breuius & herbaceo generi propius accedens, quadrato caule geniculato, denſis articulis. Folia ex interuallis circa nodulos expanduntur amygdalę ſimilia, ſed ambitu marginum ſerrato, longiora, graui odore nauſeoſa, muſcario ſambuci, flore & acino eiuſdem, radice nititur longa, digitali craſſitudine. Sambucus habet alterum genus magis ſylueſtre, quod Græci chamæacten, alij helion uocant. multo breuius. Chamæacte ſabucus pumila eſt, Latinis ebulum dicitur. læto gaudet ſolo, ut teſtatur ſuo carmine Columella:

Atq; habilis natura ſoli, quæ gramine læto
Parturit, & rutilas ebuli creat uuida baccas.

Gallis hodie dicitur *hyeblum* longè humilius ſambuco, magiſq; herbaceo generi aſſignandum. Fruticat caule quadrangulo, geniculato, folio ex ſingulis articulis emicante, amygdalę ſimilitudine, per nodos diſtributo, graueolente, uenoſo, in ambitu ſerrato, umbella ſabuci, flore & acino eiuſdem, cætera pumilam ſabucum dixeris, radice longa digiti craſſitudine. Aut hanc aut ualde ſimilẽ eſſe puto quã Plinius acteam uocauit. nam, ut inquit author, quidam eſſe ebulum putant. Actea, ut tradit, graui foliorum odore, caulibus aniſi geniculatis, ſemine nigro ut hederæ, baccis mollibus. naſcitur in opacis, & aſperis & aquoſis. Datur acetabulo pleno interioribus fœminarum morbis, quanquam non caulibus aniſi, ſed aſperis in pleriſq; legitur codicibus. Dioſcorides pro eo umbellas, & capitula chamæacten habere ſcribit, nam acteam quaſi ſambuceam interpretor. Ebuli recentis radix excuſſa tantum nec colluta quantum duo digiti comprehendunt, ex uini calidi hemina ſanat hydropicos. Item acte quam quidam eſſe putant ebulum, aquæ inter cutem medetur, radice contrita in uini cyathis tribus, ſi febris abſit, uel ſemine ex uino nigro. Præcipuè tamen chamæactæ ſuccus aptiſſimus creditur. Ebuli quem nemo ignorat fumo ſerpentes fugantur. Folia contrita ex uetere uino impoſita boam ſanant, id eſt, rubentes papulas. Impoſitum teſtes ſanat. Vtriuſq;, ſambuci dico & ebuli, decoctum in uino ueteri foliorum uel ſeminis uel radicis ad cyathos binos potum ſtomacho inutile eſt, aluo detrahens aquam. Refrigerat etiam inflammationem maximè recentis ambuſti, & canis morſum cum polenta, molliſsimis foliorum illitis. Succus cerebri collectiones priuatim'que membranæ quæ circa cerebrum eſt, lenit infuſus. Acini eius infirmiores quàm reliqua. Tingunt capillum, poti acetabuli menſura urinam mouent. Foliorum molliſsima eduntur ad pituitam bilemq; detrahendam. Ad omnia efficacior quæ minor. Radicis eius & uini decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniunt, uuluas emolliunt, hoc eſt foliorum decocto inſidentium. Caules teneri minoris ſambuci in patinis cocti aluum ſoluunt. Reſiſtunt folia ſerpentium ictibus in uino pota, podagris cum ſeuo hircino uehementer proſunt cauliculi illiti. ijdem in aqua macerantur, ut ea ſparſa pulices enecentur. Foliorum decocto ſi locus aſpergatur, muſcæ necantur. Boa appellatur morbus papularum cum rubent corpora, ſabuci ramo uerberatur. Cortex interior tritus, ex uino albo potus aluum reſoluit: eadem, ut Dioſcorides perhibet, utriuſque uis & par uſus. refrigerant & exiccant, aquas detrahunt, ſtomacho aduerſantur. Folia olerum modo coquuntur ad pituitam bilémque detrahendam. Caules teneri ad eundem effectum in patinis coquuntur. Radix in uino decocta & cibis data hydropicis prodeſt. Eodem pota modo uiperarum morſibus medetur. Vuluas emollit inſidentium decocto, laxat ſpiracula earum & uitia corrigit. Acini in uino ad eadem omnia bibuntur, denigrant capillos inuncti. Tenerrima foliorum illita cum polenta inflammationes mitigant. Ambuſtis & canis morſibus efficaciter illinuntur, ulcera quæ dehiſcunt in cauernas agglutinant. Podagris cum ſeuo caprino lita auxiliantur.

Salix. Cap. CXXX.

SAlix contorto & breui caudice conſurgit, ramis longis, è trunco extremo ue
lut à capite prodeũtibus, lentis, flexilibus, folijs lõgis, ſubtus incanis, ſupernè
uirentibus, flore ſeu nucamento ſquamatim compactili, lanuginoſo propen-
dente, fructu qui facile ante maturitatẽ euaneſcat. Paulo ante Aequinoctium
germinat, auctu perquã facilis, quod apud aquas degat. breui uitæ ſpatio durat. Aquoſis
lętat, etſi uitam agat ancipitẽ. Ocyſſimè ſalix amittit ſemen, antè quàm omnino maturita
tem ſentiat, ob id dicta ab Homero ὠλεσίκαρπος, hoc eſt frugiperda. Nanq; fructum fert
abeuntem in araneam antequam percoquatur. Vna tantum proditur ad maturitatẽ per-
1 ferre ſolita in Creta inſula, ipſo deſcenſu Iouis ſpeluncæ, toruum, ligneum, magnitudine
ciceris. Secuta ætas interpretata eſt ſcelere ſuo hanc ſententiã. Quãdo ſemen ſalicis, mu-
lieri ſterilitatis medicamentum eſſe conſtat. Sed hoc quoq; prouidẽs natura, facile naſcen
ti & depacto ſurculo, incurioſius ſemẽ dedit. Salix, ut à Theophraſto memoratur, in Phi
lippis procidua atq; detruncata reſurrexit, ſed non circundolata, fauſto omine, ut popu-
lus quæ procumbebat ſponte reſtituta eſt. Nec ideo ab re actionẽ dabat Labeo arborum
furtim cæſarum contra eos qui proſtratas uel ſuccidiſſent uel aſportaſſent: quoniam no-
mine arborum continentur quę poſſent reſurgere. Lentiſſima & frigidiſſima ſalix, ideoq;
ſcutis faciundis aptiſſima, quòd plaga contrahit ſe protinus clauditq; ſuum uulnus, ob id
Theophraſtus eſt author, ut leuiore rarioreq; materia, ea magis utuntur. Eadem ad cani-
2 ſtra & ciſtellas utilis. Exiccata tãtummodo læuis, fumumq; igni dicata copioſum eructat.
Non niſi in aquoſis ſaliceta commodè proueniunt, ſata germinãt, ſed lentiſsimè, & celeri
ter ex auulſione. Circa Martias Calendas in humidis ſalix uirga ſeritur, creſcẽte luna: hu-
mida loca deſiderat, ſed prius quàm frondeat deponenda. Salicta fodienda, runcanda, de-
putanda. Salicem riguus ager uel uliginoſus optimè, nec incommodè tamen alit planus
& pinguis, atq; is conuerti debet bipalio. in duos pedes & ſemiſſem ſalicto deſtinatum ſo-
lum paſtinare oportet, nec refert cuius generis uimen feratur, dum ſit lentiſsimum. Cacu
minibus uel taleis deponitur: perticæ cacuminum modicæ plenitudinis, quæ tamen di-
pondiarij orbiculi craſsitudinem non excedant, optimè panguntur, eo uſq; dum ad ſoli-
dum demittantur. taleæ ſeſquipedales terreno immerſæ paululum obruuntur. Riguus lo
3 cus ſpatia laxiora deſiderat, eaq; quinûm pedum per quicuncem rectè faciunt: ſiccaneus
ſpiſſiora, ſic ut facilis ſit acceſſus colentibus ea. quinûm pedum interordinia eſſe abunde
eſt. Satio eorum eſt priuſquam germinent, dum ſilent uirgæ, quas arboribus detrahi ſic-
cas conueniet: nam roſcidas ſi recideris, parum proſperè proueniunt. Dies pluuij in expu
tanda ſalice uitentur. Fodienda primo triennio ſalicta crebrius, cum deinde conualuerint
tribus foſſuris contenta ſunt. Aliter culta celeriter deficiunt: nam quamuis adhibeatur cu
ra, plurimæ ſalices intereunt: quarum in loco ex propinquo mergis propagari debent, cur
uatis & defoſſis cacuminibus, quibus reſtituatur quicquid intercidit. anniculus deinde
mergus à ſtirpe decidatur, ut ſuis radicibus ali poſſit. Salix tamen niſi in aquoſis ubi aliæ
arbores difficiliter comprehendunt, ponenda non eſt, quia uini ſaporem infeſtat. Theo-
4 phraſtus tria ſalicis obſeruauit faſtigia. Primam nigro cortice aut puniceo, nigra nomina-
tur. candida ex re nomen traxit. tertiam coactæ breuitatis, ſpõtè naturæ pumilam, fœcun
do, ut quidam putant, fructu, helicen appellant Arcades. uirgas è nigra commodiores &
pulchriores, è candida ſpiſſiores & agricolarum utenſilibus aptiores eſſe. Plinius tria ſali-
cis nomina cõmemorat, uiminalem eandemq; purpuream: uitellinam à colore luteo, gra-
ciliorem priore: Gallicam quæ ſit tenuiſſima. Lucius Columella Græcam, Gallicã, Sabi-
namq; reddit. Græcã flaui coloris, Gallicã obſoleti, purpurei tenuiſſimiq; uiminis, Sabi-
nam gracilibus uirgis atq; rutilis, quam plurimi uocant Amerinam. Plinius Græcam ru-
bentem, Amerinam candidiorem aſſerit. Inuenitur & alia diſtinctio: nam quædã in proce
ritatem magnam emittunt iugis uinearum perticas, pariuntq; balteo corticis uincula: per
ticales utiq; uocentur, iugandis uitibus celebres, & balteo corticis uinctus præbẽtes. Alię
prætenues uiminibus texẽdis ſpectabili ſubtilitate, uiminales dicantur. Aliæ ſequacis ad
uinctum lentitiæ uirgas ferentes. Aliæ corbibus & ſupellectili uillicæ firmiores candidio
resq; detracto cortice, leuiq; tractatu: mollioribus inde uaſis, quàm è corio & cathedrarũ

delitijs

delitijs aptissimæ. Cædua salici fertilitas, densiorq; tonsura: nullius quippe tutior reditus, minoris ue impendij, aut tempestatis securior. Tertiumq; locum ei in æstimatione ruris Cato tribuit, prioreq; quàm oliuetis quamq; frumento aut pratis, nō quia desint alia uincula. Siquidem optima præbent genistæ, populi, ulmi, sanguinei frutices, betulæ, arundo fissa, uitis, recisisq; aculeis rubi. Alligat & intorta corylus, sed salici præcipua dos. Finditur græca rubēs candidiorq; amerina, sed paulo fragilior, ideoq; solido ligat nexu. Dictam putat Festus salicem, quòd saliat surgatq; cito, iteam Græci uocant, Galli *saulem*. Si fructus priusquam in araneam abeat, legatur, sanguinem reijcientibus prodest. Corticis è ramis cinis clauum & callum aqua mista sanat. Vitia cutis in facie emendat magis admisto succo. Est autem hic trium generum. unum arbor ipsa exudat gummi modo, alterum manat in plaga cum floret exciso cortice, trium digitorum magnitudine: hic ad purgãda quę obstãt oculis, item ad spissanda quæ opus sunt, ciendamq; urinam, & ad omnes collectiones intus extrahendas. Tertius succus est detruncatione ramorum à falce distillans. Ex ijs aliquis cum rosaceo in calyce malipunici calfactus auribus infunditur, uel folia cocta & cum cera trita imponuntur, item podagricis. Cortice & folijs uino decoctis fouere neruos utilissimum. Flos tritus cum folijs furfures purgat in facie. Folia trita & pota intemperantiam libidinis coercent, atq; in totum auferunt usum sæpius sumpta. Amerinæ nigræ semen cum spuma argenti pari pondere illitum à balneo psilothrum est. Salix ut Dioscoridi placet, spissantia habet omnia, folium, semen, corticem, succum. Trita folia cũ modico piperis in uino bibenda in gracilioris intestini morbo. Sumpta ex aqua concipiendi spem adimunt. Semē sanguinem expuentibus prodest. utilitas corticis eadem. Eius cinere aceto misto claui & calli tolluntur. Ex folijs & cortice succus cum rosaceo in calice punici calfactus auribus instillatur quæ doleant. Eorundem decocto podagras foueri utilissimum, quo furfures quoq; purgantur. Excipitur succus qui manat ex ea cum flore exciso cortice: in plaga enim concretus humor legitur, ad purganda quæ obstent oculis.

Siliqua. Cap. CXXXI

Siliqua arbor est siliquas ferens digitorum hominis longitudine, falcatas, pollicari latitudine, in quibus semē quod neq; caro, neq; lignum, neq; cartilago dici potest. Siliquæ ipsæ quamuis lignosæ, dulcedine tamen cibis expetuntur. In siliquis quod manditur lignum est. In pluribus semina placent, in siliqua damnantur, ipsis dulcibus semenq; complexis amarum. Siliquæ græcæ ante brumam per autumnum feruntur. Non puto quemquam nescire siliquas prædulces esse, earumq; mandi corticem digitorum hominis longitudine, interim falcata, pollicari latitudine. Seritur & semine, sed parum feliciter, quandoquidem nec fructum fert, & breui moritur: melius plantis, Februario & Nouembri. Amat loca maritima, calida, sicca, campestria. Locis calidis fœcundior fiet, si adiuuetur humore. Potest & taleis poni: scrobem desiderat largiorem. Inseri etiam posse mense Februario credunt aliqui pruno uel amygdalo. Siliquæ seruantur diutissime, si expandantur in cratibus. Columella siliquam tradit Græcis ceration uocari, recentiores Græci xylocerata. Galenus arborem ceratoniam nominari scribit, fructũ uero à corniculi similitudine ceration. Lōgè alia est siliqua, quam Iones ceroniam appellant, in Syria Ioniaq; circa Rhodum Gnidumq; nascens, folijs semper comantibus, flore candido, cum uehementia odoris, pomo siliquæ: ob id nomen. radice sublimi sed non multum, plantigera ab imis partibus, superficie flauescens inarescēsq;, succũ auferente sobole. Pomo antecedentis anni detracto post canis ortum, statim concipit, uterumq; perfert, & molem quandam modo uuæ informem, indiscretamq; primum ædit, quæ postquam adoleuit, per Arcturum & Aequinoctium florem emittit, hyeme fœtus enutriente, qui usq; ad ortum canis in parēte durãt, ut author est Theophrastus. Galenus siliquæ græcæ usum in cibo damnauit, ut mali succi & lignosi, qui non facile perficiatur. Posteritas commendat ad stomachum fulciendum, utique post cœnam: & ad uentris profluuia, si quis præsumpserit. Siliquę recentes stomacho inutiles, aluum soluunt. Eædem siccatę sistũt, stomachoq; utiliores fiunt, urinã ciũt. Dioscoridi stomacho alienę sunt, aluum leuant, eædem siccatæ constringunt, urinas cient maximè quæ uinaceis condunt.

Sorbus

Sorbus. Cap. CXXXII

SOrbus oe Græcis dicta, Gallis *corma* uel *forba*, arbor eſt procera, recto caudice, læui cortice, pinguiuſculo, colore qui ex flauo albicet, folio lauri, ſed tenuiore minoriq; & per ambitũ crenato, quod neruoſo prolixoq; pediculo depẽdet, utrinq; ramos ueſtiẽs. Flos candidus ſingulari petiolo racematim coit, fructu uel orbiculato, uel ouato, qui uuæ modo aceruatus producit, ita ut faui quodam modo ſpeciem gerat. Folia non paulatim ſed tota ſimul decidunt, ſuccreſcente amẽtaceo pediculo, pingui, turgido. Radices habet raras nec alte deſcẽdentes, ualidas alioqui & craſſas, materiẽ ſolidam, ſpiſſam, coloratã, firmam. Sorbo ſyluaticæ præſtantior q; urbanæ fructus, quod in hac, & in corno præcipuum Theophraſtus notauit: Sorbum ſterileſcere uolunt, ſi ad feruẽtia loca uenit: ſiquidem ſuapte natura frigidos quærit tractus. Radix ei per ceſpitum ſumma uagatur, fœmina fructificat ſola. Diſcrimen in fructu, quòd aliæ figura orbis, aliæ oui ferunt. Item aliç ſucco odoratiore, dulcioreq; placent, ut orbiculati ferè omnes fructus: aliæ acidũ peiusq; olentẽ ut ouales repræſentãt. Vtriq; folia pediculo ſingulari, prolixo, neruaceo, condita in uerſus, alæ modò in lateribus eminentia, tanquam ex omnibus unum fiant, lacinijs pennatim ut in filice ad neruum uſq; diductis, ampliuſculo diuiſis interuallo: atq; hæc non paulatim ut cæteris ſed uniuerſa collabuntur. Omnibus ramulis in extremo pediculi folium prominet, cuius acceſſione impar numerus efficitur, figura ijs lauri tenuifoliæ, præterq; q ſerrata per ambitum breuioraq; ſunt, neq; cacuminibus mucronatis, ſed in rotunditatem retuſis. Flos racematim coactus ex pluribus cãdidis ac minutis, petiolo unico dependet. Fructus, cum largè proueniunt, uuæ modo farcti congeſtique uiſuntur, ex uno petiolo faui ſpeciem præbentes. Exeſt eos uermiculus etiamnum crudos acerbiſsimosq;. Ipſa quoq; arbos ſenecta uermibus eſt obnoxia rufis, hirſutis, ſui generis, à trimatu fert. Autumno folijs ſubinde amiſſis, cachryn ſuam fundit eduraturam hyeme, ut in robore. Aculeos ſorbus non habet ut meſpilus, nouella cortice læui, pinguiuſculo: flauet è candido annoſa ſcabro atroq;. Arbor ipſa de grandibus & ſubrectis, coma concinna, & niſi quid impediat, uerticem nucis pineæ repræſentans. Materies ſolida, colorata, firma, compactilis, radicibus neq; multis neq; in altum defixis, ualidis tamen & craſſis, auelliq; difficillimis. Naſcitur ſemine, radice, auulſione. Solo alſioſo, humecto, interimq; montibus uiuax, aboleriq; cõtumax. hæc tradit Theophraſtus. Latini differẽtias in ſorbo quatuor nouere, alijs rotunditatem mali reddunt, alijs turbinationem pyri, utrique ſaporem uini. generoſiſſimum, cui circa pediculos folia: alijs ouata ſpecie, odore acri, ſuauitate nec perinde iucunda. Quartum genus torminale appellant, remedio tantum probabile, aſſiduum prouentu, minimumq; pomo, arbore diſſimili, folijs ferè platani. Nõ ferunt ante trimatũ ex ullo genere. Gaudet frigidis ſorbus, & montibus aquoſis. Sorba ſemine & à radice, planta, & auulſione proueniunt in frigidis & humidis. Conſerendi tempus poſt mediam hyemem in Idus Februarias. Sorbus infeſtatur uermiculis rufis, piloſis, atque ita emoritur. Menſe Februario, Martio locis frigidis, calidis uero Octobri aut Nouembri ſorba ſeruntur egregiè, ita ut matura ipſa poma in ſeminario pangantur. Experimento compertum eſt arbores ex pomis progenitas ſponte, & incremento, & feracitate non eſſe infelices. Amat humida loca, montana, & frigidis proxima, & ſolum pinguiſſimum. cuius indicium facit certiſſimum, ſi frequens ubicunq; naſcatur. Planta eſt transferenda robuſtior. ſcrobem deſiderat altiorem & ſpatia longiora, ut, quod illi maxime prodeſt, uentis frequentibus agitata grandeſcat. Si uermes patiatur infeſtos, qui in ea rufi & piloſi ſolent medullę interna ſectari, aliquot ex ijs ſine arboris iniuria detractos uicino cremenus incendio: creduntur hoc genere uel fugere uel perire. Si minus arbor cœperit ferre, tædæ cuneus eius radicibus inferatur, uel circa partẽ ultimam foſſa facta cumulo ingeſti cineris adæquetur. Aprili menſe ſorbi inſeruntur in ſe, in cotoneo, in ſpina alba, uel trunco, uel cortice. Cato ſorba ſapa condi iubet. Alij præcipiunt in uaſis fictilibus picatis ſeruari, in ſcrobibus gypſato operculo duũ pedum terra ſuperinducta, in loco aprico, inuerſis uaſis, & in dolijs cum ramis. Alij integra dolio picato ſuſpendi, excluſa omni aura operculo & gypſo, illitis omnium ſurculis pice, dolia ab aqua procul eſſe. Seruãtur item ſorba hoc genere, Lecta duriora ac poſita, ubi miteſcere cœperint,

fictilibus usq; ad plenum clauduntur urceolis, gypso desuper tectis, & bipedanea scrobe loco sicco sub sole merguntur ore peruerso, super spissius terra calcatur. Item secta in partes siccantur in sole & seruantur in uasculis in hybernum. Cum uoluerimus uti, aqua feruenti macerata reuirescunt, sapore iucundo. Aliqui cum pediculis suis uiridia lecta suspendunt locis opacis & siccis. Alij sorba in defruto asserunt diu posse custodiri. Fit ex maturis sorbis, sicut ex pyris, & uinum & acetum. Sorba manu lecta curiose in urceolos picatos adijcis, & opercula imponis picata, & linis gypso: tum bipedaneis scrobibus sicco loco intra tectum factis, urceolos ita collocas, ut oblita eorum ora deorsum spectent, deinde terram congeris & modicè desuper calcas. Melius est autem pluribus scrobibus pauciora uasa distantia inter se disponere: nam in exemptione eorũ dum unum tollis, si reliqua commoueris, celeriter sorba uitiantur. Quidam hoc idem pomum in defruto commodè seruant, adiecto spissamento aridi fœniculi, quo deprimãtur ita sorba, ut semper ius supernatet, ac nihilominus picata opercula diligenter gypso liniunt, ne possit spiritus intrare. Sorba sicca astringunt, sistunt aluum: nam & recentia stomacho & aluo citæ prosunt. Sorba cum adhuc luteola necdum matura sunt decerpta, dissecãtur ut adsiccescant in sole, probabili remedio ad stipandam aluum. Idem usus est tusorum pila farinæ, si polentæ modo sumatur. quod eorum decoctum itidem præstat. Eiusdem naturæ Galeno qua mespila, quapropter aluo profluenti sunt utilia, sed imbecilliore effectu, gratiorię; sapore placent, in medico tamen usu magis quàm cibo probata.

Spina Aegyptia, ex qua acacia. Cap. CXXXXIII

IN Aegypto spina, alba, nigra & uiridi arbore cõspicitur. tota aculeis horret excepto caudice. Prætẽdit eos & germinibus & folijs, ligno in duodena cu
1 bita sæpe procero. Celebratur in eadem gente duntaxat nigra. Cędit tectis, nauium costis, incorrupta etiam in aquis durat. candida facile putrescit. Spinarum aculeus in folijs, semẽ in siliquis ad coria perficienda gallæ usu. Flos & coronis addi blandus, & medicamentis petitus. Manat & gummi ex ea cũ sponte tum plaga, non è cortice sed è uase. Præcipua utilitas quòd cæsa anno tertio resurgit, numerosa omnino arbor, ingenti sylua eius Thebaica præfectura, ubi & olea & quercus & persica. Prouenit & in Galatia teneritudinis summæ, spinosior arbore. Colligitur autumno semen, quoniam collectum maturius nimis uehemens. Spissatur succus ex foliculis aqua pluuia maceratis, mox in pila tusis exprimitur: tum densatur in sole mortarijs in pastillos, acacia uocatur, arboris uidelicet suæ nomine. Fit & è folijs per se minus efficax. Galaticæ acaciæ nigerrimus improbatur, itẽ qui ualde rufus: placet purpurea & leucophea, & quæ facillimè diluitur. Nunc acaciam ex syluestri pruno colligit officinarũ desidia. Acaciam fundẽtem idem uideo accepisse authores cum spina Aegyptia, testis est Oribasius & Aetius, nisi quòd acacia etiam alibi quàm in Aegypto nascitur. Hęc & Syria quoq; spina dicitur. Dioscoridi acacia in Aegypto exit spina, magnitudine arboris fruticosę, nec in rectitudinem adsurgentis, flore cãdido, semine lupini in siliquis, ex quo siccatur in umbra succus, qui è maturo niger euadit, è crudo rufescit. probatur qui quadam tenus rubeat, odoratusq; sit tanquam acacia. Quidam cum semine folia quoq; ipsa exprimunt. Ex spina colligitur gummi. Vis ei ad refrigerandum spissandumq; pollens. Oculorum medicamentis succus accommodatur. sanat ignem sacrum, & mala quę serpunt, perniones, & pterygia, & quæ in ore sunt ulcera. Oculos procidentes restituit, abundãtiam mensium in fœminis sistit, uuluam prociduam reponit, cogitq; resilire. Aluum fluentem potu infusuq; supprimit, capillum tingit. Lauatur ad oculorũ utilitates in aqua tritus, effuso superiore illo qua si spumæ tectorio, quandiu supernatantis aquæ sinceritas cõstet: postea defingitur in pastillos. Vritur & in cruda fidelia usque dum figlina fornacibus percoquãtur. Ab alijs carbonibus torretur identidem follibus flata. Decocto spinæ articuli dissoluti fouẽtur. Gummi optimum esse cõuenit ex hac spina uermiculatum, colore uitri, pellucidum, sine corticibus. secunda probitas candido, resinosum & sordidum improbatur. effectus ei glutinandi. Medicamentis additum acrimonias hebetat, ambustis prodest, & pustulas gigni prohibet illitum cum ouo. Illud meminerimus, semen Aegyptię à Dioscoride lupino simile reddi: Ponticæ, seu quod idem puto Galatiacæ, lenticulæ. Plinius nihil distinguit, sed utrũq; semen

semen lenticulæ par existimat, minore tātum grano & folliculo. Demetrius in Aegypto spinam quæ sit arbor, ramos coronarum specie natiua tradit effundere, in quibus semen rotundum sit, flore subobscuro, ex qua in Aegypto coronæ fiebāt tindieæ & abyleæ. Spinam porrò Aegyptiā sunt qui & Arabicam uocarint, ut Dioscorides & Galenus. Aliud acaciæ genus in Ponto & Cappadocia nascitur, ut Dioscoridi placet, figura quidē Aegyptiæ, minor multo, atque humi se continens, tenerior & spinosior acacia, cruciformi sentícum implexu, folijs rutæ. Autumno fert semē folliculis iugatis, qui modo triloci modo quadriloci sunt, minus grano lenticulæ. Et ex hac expressa tota succus ad stringendum, sed minus efficax, oculisq; minus conueniens. Non uideri debet superfluū, ut spinarum hoc loco genera subijciantur, quæ nominis cōmunione Græci, legentibus dubitationem adferunt: acantha, pyxacātha, oxyacanthos, acantha leuce, tragacantha, acantha Arabica uel Aegyptia, acantha Indica, ariana, Babylonia siue regia. Adduntur & à Latinis spina sitiens, spina pennata in Aegypto, spina appendix. Accedit & ijs Galatica siue Pontica.

Styrax. Cap. CXXXII

STyrax arbor est cotoneæ malo similis, fructu maiore quàm auellana, specie candidi pruni. manat ab ea liquor coloris flaui, sordidi, resinosi, albicantibus fragmentis, odoris perseuerātis. Styracem Syria supra Phœnicen gignit, circa Gabala & Marathunta, & Cassium Seleuciæ montem. Arbor est eodem cotoneo malo similis, lachrymæ ex austero iucundioris, intus arbori similitudo arundinis, succo prægnans. in hāc ferè per Canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes, ob id in scobe sordescit. Laudatur styrax ex Pisidia, Sidone, Cypro, Cilicia, è Creta uero minimè, ex Amano Syriæ medicis, sed unguentarijs magis. Colos in quacunque natione præfertur rufus & pinguiter lentus, deterior furfurosus & cano situ obductus. Placet maximè purus. Adulteratur cedri resina uel gummi, aliàs melle aut amygdalis amaris. omnia ea deprehenduntur gustu. Exit & in Pamphylia, sed acrior minusq; succosus. in Pisidia propè Selgam Lacedæmoniorum in eo tractu coloniam, ut Aelianus author est post Strabonem, syluam huius ligni fertilem fuisse tradunt, è quo missilia corneis similia conficerentur, unde ortum ut tonsillæ præpilatæ, quas Græci alio nomine uroscos uocant, styraces appellari consueuerint. Ibi ad caudicem uermiculus exest, ramentáque congerit ad radicem, deinde fluit humor, & se ad radicem collecte scobi miscet. Pars quæ non leprosa modo, sed terrosa quoque odoratior est, ut inquit Strabo. Arabes ex Syria reuehunt styracē, acri odore eius in focis abigentes suorū fastidiū. Vrunt styracem in pellibus hircinis, suffiuntq; tecta ad ad sanandum fumum, atque ex aris nidorem: adeo nulla est uoluptas quæ non assiduitate sui fastidium pariat. Eundē ad serpentes fugandos urunt in odoriferis syluis frequentissimos. Dioscoridi styrax lachryma est arboris cotoneo malo similis: probatur colore rufo, pinguis resinosusq;, albicātibus fragmentis, odore perseueranti, & cum subigitur quodam mellis succo lentescēs, cuiusmodi est è Castabalis Pisidia Ciliciaq; inuectus. deterior furfurosus, niger & arena obsitus. Inuenit & lachryma similis gummi translucida, redolens myrrham, sed perquam exigua. Adulteratur ligni scobe quam erodentes uermiculi excusserunt, melle & iridis sedimento, & alijs item pluscülis. Alij ceram aut adipem odoribus imbutam, flagrantissimis diebus in sole subigunt cum styrace, & per laxa cribri foramina peruium exprimunt aqua frigida recipiente, ita confictum uænalem proponunt. Hunc styracem quoniam in uermiculorū speciem contrahatur, scolecitem, quasi uermiculatū dixeris, appellant. Nec difficile ignaris imperitisq; imponitur, eum pro sincero emercātibus: alioquin odoris ignauia deprehendit adulterium: is enim ubi dolus abfuerit, uehemēter acutus præsentiscitur. Naturā eius nō esse unam argumento sunt cognomina in cōpositione medicinarum frequentia, chrymatias, calamites, aspros, hoc est, ut puto, candicans. Chrymatiam Arabes interpretantur eum qui rarus inuentu, & gummi similis describitur. Iidem calamiten, quanquam arundine sua mistus ipso nomine significatur, pro liquido tamen accipiunt. Et fastigia styracis duo faciunt, siccum & liquidum, magna confusione, quòd aliquando liquidum styracem pro myrrha stacte sumunt. Aliquādo ex eadem arbore colligi putant liquidum atque siccum. hodie officinæ *storacem* appellant, & alteram speciem *calamitam*. Produnt Arabes sty-

racem è Syria petentes in pellibus hircinis urere, ut odorum ſuorum thuris & myrrhæ ſa-
tietatem acrimonia peregrini ligni redimant. Iidem petunt in Elimæos arborē brutam cu
preſſo fuſæ ſimilem, exalbidis ramis, iucundi odoris accenſam, & cum miraculo, ut Plini-
us inquit, hiſtorijs Claudij Cæſaris celebratam, cuius Parthi folia potionibus inſpargant,
odore cedri: fumum eius contra ligna alia remedio eſſe prædicant. Naſcitur ultra Phaſim
Tigrimq; in finibus oppidi Scinæ, in monte Scanthro. Petunt & in Carmanos arborem
ſtrobum, quam in uino palmeo infuſam urunt ſuffiuntq; tecta. nidor à lacunaribus ad ſo-
lum iucundus reciprocat, qui citra dolorem caput aggrauet, & ſomnum ægris conciliet.
Placet maximè pinguis, purus, albicātibus fragmētis. Medetur tuſſi, faucibus, pectoris ui
tijs, uuluæ præcluſæ duritiáue laboranti. Cit menſes potu appoſituq;, aluum emollit. Tra
dunt potu modico triſtitiam reſolui, largiore contrahi. Sonitus auriū emēdat infuſu, ſtru-
mas illitu neruorumq; nodos diſcutit. Aduerſatur uenenis quæ refrigerando nocent, &
ideo cicutæ. Styrax Dioſcoridi mollit, excalfacit, concoquit, medetur tuſſi, deſtillationi-
bus, raucitati, grauedini, uoci oblęſæ, uuluæ præcluſæ duritia'ue laborāti. Cit menſes po-
tu appoſituq;. Aluum leuiter mollit, ſi exiguū cum reſina terebinthina bibatur. Miſcetur
in malagmata quæ diſcutiant, acopiſq; utiliter. Adoletur, torretur, inflammatur ad fuligi-
nem ut thus: quæ pares effectus præbet. Oleū quod in Syria è ſtyrace fit calfacit & mollit
inſigniter, cæterum minimum capitis dolores creat grauatq; ſoporifera ui.

Suber. Cap. CXXXV

S Vber Græcis phellos, Francis *liegium* nominatur, arbor eſt caudicoſa parūq;
ramigera, abmodum procera, actúque inſignis, ligno robuſto, cortice unice
craſſo, ſolito diſrumpi, fraxini folio, ſed oblongiore, perpetuo uirenti, fructu
glandoſo, nec aquifolię glandi longe diſſimili. Theophraſto arbor eſt proce
ra ſine multis ramis, materie robuſta, cortice præcraſſo & aſpero in ſenectu
te, folio fraxini longiore, ac perpetuo. glans aquifoliæ. Corticem detrahere oportet ne de
terior fiat arbor, qui triennio poſt ſubnaſcit. Simulacra è ſubere dijs factitata, ſed ſucceſſit
in eius locum palma. Plinius ſuberi, inquit, minima arbos, glans peſſima, rara, cortex tan-
tum in fructu, præcraſſus ac renaſcens, atq; iam in denos pedes undiq; explanatus. Vſus
eius anchoralibus maximè nauium, piſcantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis: præ
terea in hyberno fœminarū calceatu, quam ob rem nō infacete Græci mulieres, cortices 3
arborum appellant. Plinius contra quàm Theophraſtus phellodryn uidetur eandem exi-
ſtimaſſe cum ſubere, quod & phellos dicatur, in fœminarū calceatus utilem hyberno tem
pore. Familiaris hæc arbor ſua ætate fuit Pyrenicæ. Nec in Italia tota naſcitur, aut in Gal
lia omnino: attamē in Hiſpania uideri nunc audio humilē, folio ilicis, aculeato, triſti glan-
de, cortice præcraſſo & multis inanitatibus fiſtuloſo. Cortex ad nos copioſus defert mu-
niendis aduerſus frigoris iniuriam hyeme calciamētis. Is enim magna leuitate fultus nun
quam aquis mergitur, ſed exiſtens enatat. quare ſuſtinendis uerriculorum alis contra de-
primentes plumbeas glandes piſcatores opponunt, ut leuitas demerſu contumax pondu
ſculis renitatur. Glandifera tardiſſimo germine ſuber, cui folia non decidunt. Cariem ue-
tuſtatemq; nō ſentit, aut ſaltem ex reliquis tardiſſime. Materies eius ſpiſſa. Cortice etiam 4
in orbem detracto iuuatur, cum cæteræ necentur arbores: craſſeſcens enim perſtringit &
ſtrangulat. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus, ſanguinē fluentē ex utralibet par-
te ſiſtit. Eiuſdem cinis ex uino calido ſanguinem excreantibus magnopere laudatur.

Taxus. Cap. CXXXVI

T Axus Græcis ſmilax, aliquibus milos appellatur, folio æterno, extremitati
bus & lateribus ſinuato. Theophraſto arbor eſt procera, ſimilis abieti, mi-
nus excelſa, ſed alis crebrioribus ſinuata, folio abietis, pinguioriq; ligno. fa-
cillime augeſcit, fructificat à Vergiliarum obitu, floret paulo ante ſolſtitiū,
ei folia nō decidunt, germē maxime ſerotinum. Soluta & tenera in operib.
eſt taxo materia, præſertim in Arcadia, ubi nigra eſt ac punicea. Flauet in Ida tam ſimilis 5
cedro, ut imponatur emercātibus medulla. Cortex cedro perſimilis tum ſcabritia, tum co
lore, quo detracto, totum ſubeſſe cor cernitur. Radices ei graciles per ſumma ceſpitū, bre
ues, circa Idam rara, in Macedonia & Arcadia frequentior, rotundo fructu & paulo am-
pliore

pliore quàm faba,colore rufo,tactu molli,folio ueterinis lethifero,non item ruminãtibus. Sunt qui fructum mandant ſuaui cibo, & innocentem prædicant. Similis abieti & piceæ (ne quid prætereatur) aſpectu taxus eſt,minus uirẽs, gracilisꝗ & triſtis,ac dira,nullo ſucco,ex omnibus ſola baccifera,mas noxio fructu. Lethale quippe baccis in Hiſpania præcipue, uenenum ineſt. Vaſa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia facta mortifera fuiſſe compertum eſt:& eſſe in Arcadia tam præſentis ueneni, ut ſi qui dormiãt ſub ea, cibum'ue capiant,moriãtur. Sunt qui taxica hinc appellata dicant uenena,quæ nunc toxica dicimus, quibus ſagittæ tinguntur. Repertũ innoxiã fieri, ſi in ipſam arborem clauus æreus adigatur. Dioſcorides taxum arborẽ repræſentat folio & magnitudine abietis. In Italia & Narbonenſi prouincio Hiſpaniæ latere baccas ſi gallinacei edant nigreſcũt,homines uero reſolutione alui periclitantur. Narbonenſi uis tanta,ut ſi qui ſedeant ſub ea ſomnum'ue capiant, lædantur, ſæpe uerò & extinguantur. Plutarchus tradit umbram eius dormientes enecare,cum irruens arcem ſenſus obſidet. quare de hac tantũ cauendi gratia ſcribendum fuerat. Conglutinamenta ſiue ſubſcudes ex ea ſcrinijs & ſubſellijs parãtur,nunc & arcus apud nos & ſcorpiones. Seſtius à Græcis ſmilacem uocari dixit. Gallia noſtra nominat, *iſum* uel *if*, ſatis frequens perpetua fronde,abietis aſpectu ſed humilior eſt, alisꝗ frequentioribus ſinuoſa, folio pinguiore & molliore,baccis rufis, rotundis,mollibus, guſtu nõ inſuaui,radice breui,gracili per ſumma ceſpitum. In medicina nullum uſum inuenio præter quàm ut ſuffitu mures enecet. Sunt tamen qui tradãt eius baccis aluum reſolui, & altiles, & cohortales gallinas ſaginari. Arcus apud nos elegãtes & pulchros puniceo ferè colore fabricant.

Terebinthus. Cap. CXXXXVII

TErebinthus terminthos grecè dicta, arbor eſt circa Idam Macedoniãꝗ breuis, fruticoſa & contorta, in Syria uerò magna & copioſa decoraꝗ, materie lenta, nigra, lauri penè folio, oleæ flore, ſed puniceo, baccis primum herbaceis, mox rubris, & tandem maturitate nigrantibus, magnitudine fabæ, reſinoſis & ſulphuroſis, radice ualida in profundũ acta. Meſſibus tritici aut paulo ſerius fructificat. Theophraſto mas ſterilis, fœminæ diſtinguuntur: aliæ protinus fructum rubentẽ magnitudine lentis ædunt, qui concoqui nõ poteſt: aliæ uiridẽ pallidum'ue primo, demum rubentem, nouiſſine cum uua matureſcentem & nigreſcentem, qui & odore iucundior, amplitudine fabæ, interim maiorem & reſinoſum tactu, furfuroſumꝗ. In Troade circa Idam & Macedoniam breuis, & fruticoſa contortaꝗ. Damaſco Syriæ inſignis, copioſa, decoro aſpectu, ubi mons terebintho nec alia ſylua ſcatens. Materies admodum lenta, radicibus ualidis, actisꝗ in profundum, fidelis ad uetuſtatem. Flos racemoſus oliuæ modo, ſed rubens: folium numeroſum ab eodem pediculo, figura laurei, digeſto in uerſus ut ſorbo. Vnicum ad cacumen exit & numerum parem cõturbat, minus tamẽ angulata ſunt ꝙ ſorbo, & ſimiliora per ambitum laurinis uidentur, oleoſaꝗ ut fructus. Fert & nucamenta quædam caua, ceu folliculos ulmi exemplo, in quibus animalia quaſi culices erumpunt, & reſinoſus lentor qualis è ligno, unde fit reſina. Fructus quãdiu maturus nõ eſt in aqua ferè ſupernatat, niger ſidit. Vulneribus profundis ut abies, & quæ reſinam tædamꝗ ingerunt, fœcundior efficitur, contra ꝙ cæteræ arbores. Materia uehementer nigra, ſpiſſa, ſplendida, præcipue in Syria, tantum ut hebenum prouocet. Cultellis ex ea capulos & calices detornant, tam feliciter, ut à figlinis internoſci nequeant. Syria, ut Plinius tradit, terebinthũ habet. Ex ijs maſcula eſt ſine fructu. Fœminarum duo genera, alteri fructus rubet, lentis magnitudine: alteri pallidus, cum uite matureſcit nõ grandior faba, odore iucũdior, tactu reſinoſus circa Idam Troadis. Sed in Macedonia breuis arbor hæc atꝗ fruticoſa, in Damaſco Syriæ magna, materia admodum lenta ac fidelis ad uetuſtatem, eximij ac nigri ſplendoris, flos racemoſus oliuæ modo, ſed rubens, folia denſa. Fert & folliculos emittentes quædam animalia ceu culices, lentoremꝗ reſinoſum qui ex cortice erumpit. montes amat terebinthus. Vere concepto germinat, reddit meſſibus ſemen, perpetua coma uiret. Materies omniũ hæc ſola ungi uult, meliorꝗ oleo fit. Quare Thericles eo nomine celebratus eſt, ꝙ è terebintho Syriaca nigriore, ut adfirmant, calices facere torno ſolitus ſit. Sed colos mire adulteratur iuglande, pyro ſylueſtri, tinctis atque in medicamine decoctis. In Oriente optimam tenuiſſimamꝗ reſinam terebinthi fundunt, ſed ꝙ à cæteris

odoratiorem,non niſi fructu & reſina utiles. Refert Theophraſtus Indicam terebinthum haberi reliqua omnia ſimilem,fructu tantum diuerſo ,amygdalarũ ſimilitudine, ſuauitate præſtantiori,& ideo incolas his potius uti. Terebinthi folia & radix collectionibus imponuntur: decoctũ eorũ ſtomachũ firmat. Semen in capitis dolore bibitur in uino , & contra difficultatẽ urinæ, uentrem leniter emollit, uenerem excitat. Dioſcoridi inter compertas fuit, cortici,folijs,ſemini aſtringendi uis adeſt,profectus idem qui & lentiſco. Temperatur ſumiturq; ad eundem modum. Semen eius ueſcendo eſt, ſtomachum lædit, excalfacit, ualet & contra difficultatem urinæ. Venerem ſtimulat:cõtra phalangiorũ ictus ex uino propinatur. Natura terebinthinæ in medendo contrahere uulnera, purgare, diſcutere collectiones,item pectoris uitia . Illinit & eadem calida, membrorũ doloribus , ſpaſticisq; illinitur in ſole,totisq; corporibus , mangonũ maxime cura ad gracilitatem emẽdandam, ſpatijs ita laxantiũ cutem per ſingulas partes , capacioraq; ciborum facienda corpora. Reſina terebinthi è multis locis conuehitur, Arabia Petræa, Iudæa, Cypro, Syria, Africa, inſulis cycladibus, quæ prẹſtantior. eſt enim alba, perlucida, colore uitri, cerulea, odorata, & terebinthi plus referẽs. Ex omnibus reſinis principatus terebinthinæ datur, poſt eam lentiſcinæ, tum ei quæ de picea raditur & abiete, ultimum locum pinea ſtrobilinaq; obtinet. Natura excalfacere, mollire, purgare, diſcutere. In tuſſi ac tabe per ſe aut cum melle delingitur: item ad pectoris uitia. Vrinam exigit, cruda concoquit, uentrem emollit: palpebrarum pilos incõmodos replicat. Lepris illinitur cum nitro, ærugine, atramẽto ſutorio. Vtiliſſima auribus ſanioſis cum oleo atq; melle , item pruritui genitaliũ. miſcetur emplaſtro, malagmati, acopo. Laterum dolores finit per ſe inuncta & impoſita.

Tilia. Cap. CXXXVIII

TIlia Gallis nomen retinet, Græcis philura dicitur, folio hederatio, molliore, & in angulum acutiorem rotũdiore & prolixiore , & in orbem lente criſpo atq; ſerrato, flore tantiſper dum calyculo cõtinetur herbaceo, ubi emerſit flauo, fructus magnitudine fabæ, ſimilis acinis hederæ, in quo ſemen prætenue quantũ atriplicis, omnibus animalibus ingratũ cum foliorum pabulo maximè ducãtur, eorumq; mira dulcedine capiuntur, quæ in cortice intelligitur. Dioſcoridi arbor eſt magnitudine qua cyprus, folijs oleę nigrioribus, latioribusq; fructu lentiſci, nigro, ſubdulci, uuarũ modo cõgeſto, locis aſperis proueniẽs. Montibus gaudet, paulo ante Aequinoctiũ germinat. Vireſcit ſemper, multiplici inter lignum, & corticem tunica, quę tenuis eſt, obſequẽtiſſima humoris lentore mollitiaq; flexilis . Vertit partes foliorũ ſupinas, mox poſt ſolſtitium, quo argumento ruſtici ſydus confectum intelligunt. Arbor hæc ſerotina, folijs dulcibus eſculentisq; pecori, ſed fructu animalibus omnibus inguſtabili. Teredinẽ non ſentit, proceritate perq; modica, uerũ utilis & operibus inteſtinis uel obedientiſſima, etſi abies, ut Theophraſtus ait, pulcherrima defenditur. E cortice fœminarũ cunæ fiunt atq; ciſtæ, nauiũ longarum aſſeres & arculæ, mẽſarumq; nõnulla genera è ligno. probatur & igniarijs. Medulla exigua eſt, materies inter carnoſas molliſſima calidiſſimaq; dicitur, quoniã ferri aciem hebetet tincturã eius caloris ui reſoluens. cæditur autumno. Cortex ſummè funibus expetitur. Theophraſtus quandoq; nominat philycam. Sylueſtris, inquit, arbor eſt philyca, fronde perpetua, Olympo monte, fructũ ſuum ab occaſu Vergiliarum ædit, celaſtri modo cãdida . Celaſter porrò ſylueſtris arbor perpetuo uirens , fructum ſero perficit, atq; hyemis ſuperuentu perdit, & ut quidã putant, gelidiſſimis montium cacuminibus innaſcit. Cura deterior efficitur, uſus ad baculos ſenibus. Theophraſtus odoratiorem fœminę corticẽ q; mari tribuit: Plinius contrà. flos calyculaceus, pediculo quiſq; ſuo annexus, uiridi quandiu alabaſtro includitur: dehiſcentes ij flaueſcunt : floret pariter cũ mitibus & urbanis. Fructus oblõgus ad fabę magnitudinẽ, rotundus, ſimilis acino hederæ, maiuſculus, angulis quinis ceu neruis quibuſdam in acutũ extuberat. Partitionem exilior indigeſtã & omnino confuſiorem habet. maior ſi ſcabitur ſemina emittit puſilla et prætenuia, ut uideri poſſint atriplicis. Foliũ hederæ, niſi q; ſe in acutiorem angulũ rotundat, incuruũ. quà pediculo innectitur, è medio ſui prodit in acumen, criſpũ per orbẽ molliter ac ſerratũ. Cineſias poeta flagitioſiſſimus , in quẽ Lyſiæ oratoris plena cõuitiorum legitur oratio, tam gracilis fuiſſe dicitur, ut tiliaceis aſſeribus corpori circundatis imbecillita

tem suã fulciret, ut Philetas alter poeta plumbeis orbiculis circũ pedes alligatis, ne uento subuerti posset. Latinis in tilia mas & fœmina differũt omni modo. Nanq; materies maris dura, nodosa, rufior et odoratior, cortex quoq; crassior ac detractus inflexibilis. nec semen fert aut florẽ ut fœmina. quæ crassior arbore, materia candida, præcellensq; est. mirũq; in hac arbore fructũ à nullo animaliũ attingi, foliorum corticisq; succũ dulcem esse. inter corticem & lignũ tenues tunicas multiplici mẽbrana, è quibus uincula tiliæ uocãtur, tenuissimum earũ philyræ, coronarũ lemniscis celebres, antiquorũq; honore. Montes & ualles diligit tilia, sed plus montibus gaudet aquosis. Mollissima eadẽ uidetur & calidissima: argumentũ adferunt, ꝙ citissimẽ ascias retundat. Scutis aptissima, ꝙ contumacius transmittit ferrũ, acceptumq; uulnus illico claudat. Visa est tilia insitionũ adulterio omni pomorũ genere onusta, alio ramo nucibus, alio baccis, alio ficis, pyris, malorumq; generib. sed huic fuit uita breuis. Huius cortex in magno usu agrestiũ. Vertit folia cõfecti syderis signũ, ad multos usus expetenda. præstat tilia suos cortices. Multi corticem cõmanducatũ uulneribus putant utilissimũ: folia trita aspersa pedũ tumori. Humor è medulla castratæ arboris effluens capillũ reddit capiti illitus, defluentẽq; continet. Arbor tilia leniter tusa ad ea ferè utilis est, ad quæ oleaster. Folia tantũ in usu ad infantiũ ulcera in ore & cõmãducata & decocta, urinam cient, menses sistunt illita, sanguinẽ pota detrahunt. Folia huius Dioscoridi astringunt eodẽ quo oleastri profectu, ideo ad omnia quę spissanda sunt pertinent. Com manducata ulceribus oris infantiũ imponuntur. ad idem decocto colluere salutare est. Po ta urinã pellunt, menses cient.

Thus. Cap. CXXXIX

THuris facies à nullo, quod equidem legerim, Latinorũ tradita est, neq; Gręcis authoribus etiamnum de arboris effigie satis conuenit. Alij thuris altitudinem ad quina cubita prosurgere tradũt, ramis frequẽtibus, folio pyri, sed multo minore, coloris herbacei modo rutæ, læui cortice uti lauro. Alij foliũ lauri læueq; prodiderunt. Alij lentisco similem etiam fructu, folio subrutilo. Nonnulli proximã terebintho faciunt. Alij terebinthũ esse, & hoc uisum Antigono regi allato frutice. Sunt qui ex eadem arbore thus & myrrhã manare putent. Diodorus paruam, Aegyptiæ spinæ albæ similem, folio salicis, flore aureo. Placet Theophrasto & Plinio sententia eorũ qui lauro similem tradunt, quoniam talis arbor fuerit Sardibus, studio regum Asiæ delubro quo dam sata. Iuba rex contorti esse caudicis, ramis aceris maximè pontici, succum amygdalæ modo emittere, talesq; in Carmania apparere, atq; in Aegypto cura Ptolemæorũ regnantium consitas, è uirgis ad Italos cõmeantibus crediderunt, matrem quoq; teretem, & enodi fructificare trunco. Thus collectũ Sabotam camelis conuehitur, ut Theophrastus prodidit, porta una ad id patente in delubrum Solis, quem Sabin uocant, armatis ibi custodibus, tabella super struem posita, descripto quem modum attulerint, quãtiq; indicent. mercatores tabellis perlectis, pretiũ thure sublato deponunt, idq; absentibus dominis fit. Sacerdotes partem pecuniæ tertiam deo reponunt, reliquũ dominis redeuntibus numerãt. Thus spontinũ præter Arabiam nullis, ne Arabiæ quidẽ uniuersæ. Commendatissimum quod spectat ad Persas, ut Straboni placet. Cæterũ in medio ferè Atramitæ sunt pago Sabeorũ, qui caput regni est. In Sabota mõte arduo ab hoc mãsionibus octo distat regio eorum thurifera, Sabaq; appellatur. Solũ id rubrũ è lacteo traditur, spectãs ortus solis æstiui, undiq; terra argillosa crustaceaq;, raris fontibus ac nitrosis, per Minæos proximũ pagum euehitur tramite angusto. hinc & thus Minæũ uocatur. Ius in thura tricentũ esse familiarum dicitur, quæ ob id Sacræ uocãtur: & cum arborẽ uulnerant, nec fœminarũ cõgressu, nec funerũ pollui. Quidam promiscuũ ius ijs populis perhibent in syluis: alij per uices annorum diuidi. Duplex eius uindemia, prior naturalisq; Canis ortu, flagrãtissimis æstibus, cortice qui prægnans & tenuissimus tenditur, laxato plaga nõ adempto. Inde prosilit spuma pinguis, quæ concreta densatur, ubi loci natura poscit tegete palmea excipiente, aliubi area circumpauita, purius illo modo, sed hoc ponderosius. quod hæsit in arbore ferro depectitur, ideo corticosum. Saucias arbores nemo custodit, tanta inter barbaros fides. Contrà, Alexandriæ ubi thus rude interpolatur renouaturq;, nihil tutum à fure. Autumno quoque legitur ex partu æstiuo, hoc purissimum & candidum, carpheotum uocant. Sequens uindemia uerna, incisis per hyemem arboribus: rufum hoc exit, nec comparandum priori

dum priori, dathiatũ appellant. Nouellæ arboris cãdidius, ueteris odoratius in insulis, in Arabia suauius: quanq̃ in insulis nasci negat Iuba. Quod ex eo rotunditate guttæ pependit, masculum uocatur: cum ferè aliàs nõ uocetur mas, ubi non sit fœmina. religioni tributum ne sexus alter usurpetur. Masculũ aliqui putant à specie testium dictũ. Præcipua gratia mammoso, cum inhærente lachryma priore cõsequuta alia se miscuit. Singula hæc manum implebant, cum tardius depecteretur. Greci hoc modo stagoniã & atomum thus uocabant. minores guttas orobiam appellant. Micas concussu elisas mannam uocamus. Inueniuntur tamen etiamnum guttę quæ denariorum trigintatriũ pondus æquent. Conuehentibus thura capitale est digredi uia. Decimas deo mensura non pondere sacerdotes accipiũt, nec ante mercari licet, inde impensæ publicæ tolerãtur. Nam & benignè certo itinerum numero deus hospites pascit. Euehi nõ potest nisi per Gebanitas, horum regi penditur uectigal. Resina picee non quacunq; adulteratur, sed gẽma ea quæ interuenit ei tam similis thuri ut mista discerni non queat, & inde fraus. Laudatur in thure candor, amplitudo, fragilitas, neu dentẽ recipiat, potius quàm in micas frangatur. Omnia hæc cum Theophrasti tum Plinij temporibus. Cęterum in felici Arabia, ut Arianus in lustratione maritimorum ad Imperatorem scripsit Adrianum, deserta est insula Trullas nomine, cui mediterraneum subiacet municipiũ: Sabbata uocatur, habitatione regis celebre, in quod quicquid in regione tota thuris inueniatur, nauigijs, ratibus, camelis, segestribus inuehi solet. Thurifera, ut idem tradit, regio densa cęli cõditione, nubilaq; caligine cũctis penè hominibus inaccessa, amplas non adeò nec proceras fundit arbores, concretã quandam gummis modo saniem collachrymantes. Demetitur thus ab ijs qui seruitute regi sunt adstricti, uel qui extorres eò sunt missi, ut scelerum supplicia pendant. Siquidem tractus is tam grauibus morborũ iniurijs patet, ut in liburnicis etiam uectores propius appulsi pestilens contrahant contagiũ: quanto magis ijs qui thura inibi expoliunt, maxima ex parte perniciem moliatur. quanq̃ plerosq; cibo defectos mors rapiat. Est non procul editissimũ orbis promontorium in Orientem spectans, totius regionis & asylum & propugnaculum, ubi portus quoq; qui Syagros appellatur, in quo congestum thus reconditur, ad usus tandem negotiatoribus expromẽdum. Addit saxosos montes & abruptos hominum sese speluncis & cauernis recondentium, à quibus Sachalitæ thuris portus Moscha dictus ostenditur, ad quem à Canè prouincia naues onerariæ transigunt, quæ à Limerice & Barygazis, q̃ seriore transuectu perhyement, se tardius appellunt, pro thure frumentũ & oleum referentes. Hoc in portu thus Sachalites in magnos aceruos coactum citra custodũ uigilantiam, tutante solo numine cumulatim proiacet, neq; furtim sublatũ neq; aperto citra regis consensum in nauem transferri potest. Quòd si quis oram soluens uel granum, uel glebulam subripuerit, huic abire posse negatur. Philostratus in Caucasi montis præruptis lateribus proceras arbores nasci prodit, è quibus manãs thus destillet, sicut ad eius radices cinamomum, quod nouis sarmentis assimiletur: ubi bonitatis suæ dat experimentum capra, cui si quis porrigat ueluti catulus admurmurat, abeuntẽq; prosequitur, nares quoad potest propius adhibens. Quòd si pastor eam abigat, nõ secus queritur q̃ si pabulo distracta depelleretur. Thus aut à uerbo græco theos, aut sacrificiũ significãte flectitur, aut certè à tusis glebis, ut tũc latinè scribi debeat. Arbor porrò ipsa libanos & dendrolibanos interim, lacryma uerò libanotos à Galeno dicitur. Euripides contrà, libanum pro lachryma, libanoton pro arbore thuris accipit. A iuuene Assyrio, cui nomen esset Libanos, in hunc fruticẽ cõuerso dictam Greci fabulantur, quem deos studiosissimè colentem inuidi occiderint, hinc esse dijs gratius. Thus in Arabia, ut Dioscorides scribit, nascitur, parte una quæ ob id thurifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere masculũ, quod stagoniam uocãt, huic natiua rotunditas guttæ. Tali modo & atomon appellatur, hoc est indiuiduum, foris candidũ, & si frangas, interius pingue, in suffitu statim ardens. Habetur & indicũ thus, subrufum, & liuidũ colore. Adulterio quoq; rotũditas quæritur. Circũcissum in quadrãgularẽ formam cõijciunt in fictile, circũaguntq; donec absoluti orbis rotunditate circinetur, tempore aũt post rufescit: atomon, aut syagron nominant. Proxima cõmendatio eius q̃ Arabias dictum est, quod in Smilo aliqui copiscon uocãt, minus multo & rufius. Celebratur & amomites, cãdidum, & cum fricatur mastiches modo digitis cedit. Adulteratur resina

piceæ &

piceæ & gummi, alioqui præſtigia facile colluditur. Nam gummi flammam non eiaculatur, reſina in fumum abit: thus uerò ſtatim accenditur, idem maleficium odor prodit. Natura thuris excalfactoria aſtrictoriaq;, diſcutit oculorum caliginem, caua ulcerum replet, & cicatricibus claudit: crueta uulnera protinus glutinat, infrenatq; ſanguinis eruptiones, etiam ſi cerebri membranis exeat. Vlceribus quæ cacoethe dicuntur, circiter ſedem aliàs ue partes enatis medetur cum lacte tritum impoſitoq; linamento. formicas incipientes & impetiginem cum aceto & pice tollit perũctis. Ambuſta pernionesq; cum ſuillo pingui, anſerinoue additum ſanat. Erumpentia in capite cum nitro infricatum, paronychijs cum melle, auribus fractis cum pice ſuccurrit. Ad reliquos earũ dolores cum uino dulci inſtillatur. Mammas à partu inflammatas cum cimolia & roſacea perungit, medicinis ad arteriam utiliter miſcetur, item ijs quæ ad uiſcerum morbos conduntur. Sanguinem expuentibus prodeſt in potu datum. Sed qui ſecunda ualetudine fruuntur, ſi bibant, inſania periclitãtur. largius cum uino potum interficit. Thus puro fictili granatim de lucerna ſuccenſum donec conflagret, ubi ad plenum exarſerit, operitur uſquequo ſe reſtinguat, ita in cinerem non redigitur. Quidam patellæ uas ahenum circundant cauum pertuſumq; in medio ad fuliginem capiendam, ut in mẽtione huius paulo infrà docebimus. Alij in crudam fictilem componunt, & oblinũt luto, atq; ita in fornace urunt. Torretur uerò in noua teſta carbone ardẽti uſq; eò dum neq; amplius bullet, neq; lentorem & halitũ reddat. quod deuſtum non eſt, facile frangitur. Cortex thuris melior qui craſſus, pinguis, odoratus, recens, læuis, neq; porriginoſus aut mẽbranaceus. Adulteratur cortice arboris pinus & piceæ, & huius exploratio ab igne: mutatus in eo non ardet, ſed in uaporẽ ſine odore expuitur: ſyncerus accenditur, & cum odoris fragrãtia uaporem eructat. Vritur thuris modo, effectus eoſdem habens, ualentior tantum, magisq; aſtrictorius, utilior & ſanguinem excreantibus: uuluis fluxione laborantibus in peſſo confert, cicatricibus oculorũ, ſordibus & cauitatibus atq; lacunulis prodeſt. Totus ſcabris lippitudinibus auxiliatur. Mãna thuris probatur alba, pura, cartilaginea, uim repræſentat eandem quam & thus, ſed inualidiuſculam. Quidã reſina piceæ cribro effuſa ac polline, aut cortice thuris contuſo adulterãt. Sed hæc fraus igne coarguitur. Neq; enim aerium nidorem ſed fuliginoſum expuit, odore ſatis miſturam prodente. Thuris fuligo ita quæritur, Grana thuris forcipicula comprehendito, ſingulatim ad lucernam accendito, & in patinam cõcauam, quæ fictilis & noua ſit, imponito. ſupernè ahenum cauum purum, cuius in media teſtudine foramen inſit applicato. Sed lapillos ad latus eius alterutrum aut etiam utrũq; ſubijcito, altos ſemidodrantem, ut facile poſſit introſpici, ſi probè thus cremetur. Prius uero ꝙ granum primum extinguatur alia ſuggerantur. Nam aditus patere debet quo noua in uſtorum uicem ſufficiantur. Hoc faciẽdum quoad fuliginis modus tibi fecerit ſatis. Cæterum habenda tibi præ manibus ſpongia eſt, qua partes æris ſummi forinſecus ex aqua identidem refrigeres: ita enim fuligo quæ ſubierit adhæreſcet omnis agglomerabiturq; refrigerato fornicis feruore. alioqui uapore nõ caſtigato commeabit retro, naturali leuitate reciprocata cineribus thuris cõmiſcebit ſeſe. Deterſa ergo pinna fuligine, cinereq; cremati thuris ſubſtracto idẽ repetes opus, dum abunde fuerit tibi ſatisfactum. Oculorum inflammationes fuligo mitigat, fluxiones ſuſpẽdit, ulcera purgat, caua replet, carcinomata ſiſtit. Hoc exemplo è myrrha, reſina, ſtyrace, omni demum lachryma fuligo colligitur ad eaſdem utilitates.

Viſcum. Cap. CXL

Viſcum non in nouiſſimis agnoſcitur mirabile, ut quædam in terra gigni non poſſint, in arboribus tamen naſcantur. Nanq; cum ſuam ſedẽ non habeant in alieno uiuunt, ſicut uiſcum eſt. Omnino autem ſatum nullo modo prouenit, unde Maroni dictũ, Quod nõ ſua ſeminat arbor. Sui generis planta eſt fruticoſa, ſeſquipedalis, lenta ſemper uirẽs, grauis odoris, buxi folio, baccis exiguis ſine flore, tactum ſequax, nunꝙ in terra naſcens, ſemper in arbore proueniẽs, præſertim quercu, robore, ilice, pyro maloq; ſylueſtribus, et terebintho, nec alijs arboribus ad naſcit. Copioſiſſimũ in quercu pleriq; putãt, quod dryos hyphear uocant. Ion poeta ſudorem quercus nominauit. Nãq; quod in abiete & larice fit, ſtelin Eubœa dicit, hyphear Arcadia nõ uiſcũ. Porrò uiſci genera bina uel terna faciũt, et in omni arbore, excepta ilice &

quercu

quercu differentiam conſtituit odor uiruſq́ꝫ: & folium non iucundi odoris. Viſcum col
ris, ut Poeta inquit, aurei. Amarum & lentum è robore præcipuum. Hyphear ad ſagina
da pecora utilius, quia & alimẽti plus & pinguitudinis in larice & abiete ſit. Vitia purga
primum, deinde pinguefacit, quæ ſuffecere purgationi. Quibus ſit aliqua tabes intus, n
gant durare. Medendi ratio æſtatis quadragenis diebus. Adijciunt & aliqui diſcrimen: i
ijs, quibus folia amittant, & uiſco decidere: contrà, inhærere nato in æterna fronde. Omn
no autem ſatum nullo modo naſcitur, niſi per aluum auium redditum, maxime palum
bis & turdi. Hęc eſt natura, ut niſi maturatum in uentre auium nõ proueniat. quod (ut u
lunt) Plautus de turdis loquens intellexit cum inquit, ipſa ſibi auis mortem creat, cum ui
ſcum ferat quo poſtmodum ab aucupibus capiatur. Altitudo eius nõ excedit cubitalem
ſemper fruticoſi ac uiridis. Mas fertilis. fœmina ſterilis, aliquando non fert. Viſcum fit e
acinis immaturis, hoc eſt uiridibus, nondum candidis, qui meſſium tempore colliguntur
Siccantur deinde, et aridi tunduntur, ac conditi in aqua putreſcũt, duodenis ferè diebus:
unumq́ꝫ hoc putreſcẽdo inuenit gratiam. Inde in profluente rurſus malleo tuſi, corticibus
amiſſis interiore carne lenteſcunt. Quidã decoquunt in aqua tuſum donec innatet. Non-
nulli commãducatis acinis cortices expuunt. Si tamen meſſibus imbres acceſſere, am-
plitudine quidem augentur, uiſco uerò marceſcunt. Optimum eſt quod ſine cortice eſt,
quodq́ꝫ leuiſſimum. Quidam efficacius futurum promittunt detractum prima luna è ro-
bore ſine ferro. Viſco nihil eſt glutinoſius, pennis maximè uolucrum tactu ligãdi, iuglan
dium oleo ſubactũ, cum libeat inſidias omnibus moliri. Druides in Gallia nihil habebant
olim uiſco & arbore in qua gignatur, ſi modo ſit robur, ſacratius. Quare roborum elige-
bant lucos, nec ulla ſacra ſine ea fronde conficiebant, ut inde poſſint appellati interpreta
tione græca Druides uideri, & adhuc apud nos ueteris uocabuli relucet ueſtigium, *Dreus*
pro Druides uocantes. Quicquid illi agnaſcitur, è cælo miſſum putabant. Erat autem id
rarum admodum inuentu, & repertũ magna religione petebatur, & ante omnia ſexta lu-
na. Poſt ſacrificiũ & epulas ſacerdos candida ueſte cultus arborẽ ſcandebat, & aurea falce
demetebat, candido id excipiebatur ſago. tum demum tauros duos coloris candidi nunc
primũ cornibus uinctos immolabant, precantes ut ſuũ donum deus proſperũ faciat. Fœ-
cunditatem eo poto dari cuicunq́ꝫ animaliũ ſterili arbitrabantur, contraq́ꝫ uenena omnia
eſſe remedio. Fit & apud nos uiſcũ ex aquifolia arbore paſſim in ſyluis naſcente, folio acu
leato, baccis purpureis. Huius cortices detrahũt, & facto humi ſcrobe locis uliginoſis ma
ximè obruunt, frondibus arborum inuoluentes, & inibi putreſcere patiuntur, quod ferè
duodenis diebus fieri ſolet: tum marcidos eruunt, & tantiſper pila tundũt, dum in uiſcum
lenteſcãt: demũ in profluente, ut obhærentes corticũ reliquiæ ſordesq́ꝫ fluitent, proluunt,
& adiecto olei nucum momento fictilibus recondunt ad aucupia. Fit & uiſcũ in Syria ex
acinis, quos ab Auguſti, ut arbitror, honore, ſebaſtos appellauerunt, & hodie quoq́ꝫ offi-
cinis adhuc *ſebeſte* ubiq́ꝫ dicũtur: ueteribus fuiſſe myxa cõijcio, quæ & per diminutionem
quoq́ꝫ myxaria recentioribus græcis nominantur. Arbuſculæ eius ligno cortex albus, ra-
mis uirens, folio rotundo, amplo. Fructus in racemo dulcis, candido lentore plenus, cum
interiore nucleo quaſi oliuæ ſiccatur. hic in medicina uentrem ſoluit, diſtillationesq́ꝫ com
primit, & roſiones ueſicæ, & inteſtinorũ animalia. Damaſcenũ inde uiſcum paratur com-
mendatiſſimũ aucupijs, præterq́ꝫ aquatilium uolucrũ. Fingitur & ex radice quadã uiſcum
lantanæ dicti fruticis, æquè ueteribus incogniti, folio hirſuto, molli, flore candido, odora-
to, quẽ ſuſtinet umbella uiminibus lentis annexũ, acinis ut uua, primo rubẽtibus, poſt ni-
grantibus. Viſcum Dioſcoridi optimũ læue, recens, intus porraceũ, colore foris ſubfuluũ,
ſine ſcabritia, ſine furfuribus, ex acino quodã rotundo quẽ ferant quercus, folio buxi. tun
dit̃, mox lauat̃, deinde in aqua decoquit̃. Quidã cõmanducãtes acinos id cõficiũt. Dãt &
malus & pyrus & aliæ arbores uiſcũ. Inuenit̃ id & circa radices fruticũ quorũdã. Vſus ad
multa. diſcutit, mollit, extrahit, cõcoq̃t: tubercula et parotidas, omnis generis collectiones
abſceſſusq́ꝫ ſanat, cũ reſina & cera pari portione impoſita. Epinyctidas, itẽ in ſplenio ulce
ra uetera, & cacoethe cũ polline thuris mollit. Lienẽ miſta calce uino decoctũ aut gagate
lapide aut aſio, atq́ꝫ ita impoſitũ extenuat. Vngues auripigmẽto, & ſandaracha illitũ extra
hit: additũ calci uiuę & fecibus uim ſuã intendit. Optimũ eſt q̊d ſine cortice eſt, quodq́ꝫ le-

uiſſimum

uiſſimũ, extrà fuluũ, intus porraceũ, quo nihil ſit glutinoſius. emollit, humores ſiccat, ſtru mas cũ reſina & cera diſcutit, panos mitigat omnis generis. quidam galbanũ abijciunt, pã ri pondere ſingulorum, eoq; modo ad uulnera utuntur. unguium ſcabritias expellit ſi ſeptenis diebus ſoluantur, nitroq; colluantur. Quidam ſi terram non attigerit putant comitialibus mederi, conceptum fœminarum adiuuare, ſi omnino ſecum habeãt: ulcera commanducatum impoſitumq; efficaciſſime ſanare.

Vitex. Cap. CXLI

Itex agnos Græcis dicitur, ꝙ authore Galeno caſtitatem conſeruet ijs quibus aut eſtur, aut bibitur, aut ſubſternitur. Dioſcorides appellatam tradit, V quòd matronæ in Theſmophorijs Athenienſium caſtitati ſtudentes, huius folij toros ſibi ſternerent, uocataq; lygus ob ſurculorum firmitatem. herbarij *agnum caſtum* appellant, utraq; uoce idem ſignificante. Duo eius genera, maior arboreſcit ſalicis modo, uel foliorum aſpectu, niſi quod gratiorem ſpirant odorem & perpetuo uirent, ramis frangi contumacibus, flore ex purpura candido, piperis ſemine. Minor ramoſior eſt, folijsq; candidioribus & lanuginoſis, flore purpureo. utraq; iuxta flumina naſcitur. Dioſcorides Latinis ſalicem amerinam, alijs piper agreſte tradit appellari, Græcis agnon aut agonõ. Arborẽs frutex eſt, ſecundũ amnes ſolo aſperſo, & cõuallibus naſcẽs, uirgas habẽs lentas, proceras, folia oleacea tantũ teneriora. Vni generi flos in purpureo candidus, alteri tantum purpureus, ſemine piperis. Non multũ, ut Plinius refert, à ſalice uitilium uſu diſtat uitex, foliorum quoq; aſpectu niſi odore gratior eſſet, ſed Græci lygon uocãt: alij agnon, quoniam matronæ in Theſmophorijs Athenienſiũ caſtitatem cuſtodientes ijs folijs cubitus ſibi ſternunt. Duo genera eius, maior in arborem modo ſalicis adſurgit, flore cum purpura candido, unde candida quoq; dicitur: minor ramoſa, folijs albioribus, lanuginoſis, purpureo flore tantũ, nigra nuncupata. Naſcuntur in paluſtribus campis, flos ſupra fructum inſidet. Lygon, ut inquit Athenæus, in nidos ſuos parituri cycni ferunt. Nec tamẽ ſatis habeo compertũ, hanc quam cycni petant aliud genus oportere intelligi ꝙ uiticem, ꝙ ſciam græcos lygon lygeamq; & arborem & herbæ genus interdum uocare. Corolla è lygo uſos eſſe ueteres Anacreonti poetæ credimus, cuius originẽ Samij Careſq; dederint diuerſis cauſis. Nam & Lacedæmones arũdine certis ſacris, ut autor eſt Soſibius, coronabantur. Ariſtophanes quoq; ſcribit coronas ex arundine factitari ſolitas Athenis, quas Caſtori & Polluci dicatas fuiſſe cõſtat, ut frugales atq; ſimplices. Inuenio & ſcopas amerinas ſpartis ſimiles deſcribi, folio tãtum minore, ſed lentitia uirgularum maiore, quas ſunt qui geniſtillam amerinam uocitẽt hoc tempore. Piper agreſte uiticem dici Dioſcorides adfirmat, quare ſuſpicor eſſe mendum in nomẽclatione ubi lecriſticum uocari à quibuſdã tradit, à ſimilitudine ſaporis & acrimoniæ, liguſticũ legendum puto. Galenus ſemen uiticis mandi cum bellarijs ſolere ſcribit, uſu tragematis, ita minus officere capiti. Arcere ueneris ſtimulos credit, & ob id perquam idoneum ijs qui caſtitatem cuſtodire ſtatuerunt. Semen uini quendam ſaporem habet, & dicitur febres ſoluere, & cum ungatur oleo admiſtum ſudores facere, ſic & laſſitudines diſcutere. Vrinam cit & menſes, caput tentat uini modo, nam odor ſimilis eſt. inflationes pellit in inferiora, aluum ſiſtit, hydropicis & lienibus perquam utile, lactis ubertatem facit. Aduerſatur uenenis ſerpentium quę frigus inferunt. bibitur ſeminis drachma in uino uel poſca, aut duabus foliorum tenerrimorũ. Illinuntur utræq; aduerſus araneorum morſus: uel perunctis tantũ, ſuffitu quoq; aut ſubſtratu fugant uenenata. At ueneręæ rei impetus inhibent, eoq; maxime phalãgijs aduerſantur, quorũ morſus genitale excitat. Capitis dolorẽ ebrietate ſedat cum roſaceo flos teneriq; cauliculi. Seminis decoctũ uehemẽtiorem capitis dolorẽ diſſoluit fotu, & uuluã etiam ſuffitu uel appoſitu, purgat aluũ cum pulegio & melle potũ. Vomicas panoſq; difficile coquẽtes cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cũ aphronitro & aceto ſemen ſanat: & oris ulcera et eruptiones cum melle, teſtium cum butyro & folijs uitiũ: rimas ſedis cum aqua illitũ, luxatis cũ ſale nitro & cera & ſemine & folio. Additur in malagmata neruorum & podagras. Semen inſtillatur in oleo decoctum capiti, in lethargia & phrenitide. Virgam qui in manu habeant aut cinctu, negantur intertriginem ſentire. Vitici ut Dioſcorides ſcriptũ reliquit, uis ineſt excalfactoria & aſtrictoria. Semen

aduerſatur

aduerſatur ſerpentum uenenis, aquæ quæ cutem ſubit lienoſisq́ remedio eſt. Lactis parit ubertatem, mēſes ciet drachmæ pondere potum in uino. Geniturā abſumit, caput tentat, & grauitatem ſoporemq́ adfert. Decoctū fruticis ſeminis inſeſſu mulieribus uuluæ malo opportunis auxiliatur, item inflāmationibus. Semen cum pulegio potum fœminas purgat etiam ſuffitu uel appoſitu. Capitis dolorem finit illitum. Inſtillatur cum aceto & oleo capiti in lethargo, aut phreneſi. Folia nidore aut ſubſtratu fugant uenenata, morſosq́ ab ijs leuāt uel illitu. Duritias teſtium cum butyro & uitium folijs diſcutit, rimas ſedis ſemen ex aqua litū mitigat, & cum folijs medetur luxatis uulneribusq́. Virgam eius uiator qui geſtat negatur intetrigine tentari. Agnon uocant, hoc eſt caſtum, quoniam matronæ in Theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes ijs folijs cubitus ſibi ſternunt: & lygon, quaſi uimen, ex argumento naturæ uſu uitilium inuicta flexibilitate pollentis.

Vitis. Cap. CXLII

Vitis ſuperuacuū eſt genera eius perſequi, quoniam totidem adfirmātur eſſe quot ſoli, nec poſſet quiſquam, niſi huic rei iuſtum ſecretumq́ uolumen dicaret. Viti multa propria tribuūtur. Capreoli, quos & clauiculas & pampinos uocamus, Græci helicas. Is eſt codiculus ut Varro tradit, uiteus intortus ut cincinnus, à capiendo dictus, quoniam ad locum capiendum ſurſum uerſus ſerpat: ſicut uitis dicta primò, quoniam inuitetur ad uuas pariendas, & à pariendo parilema, deinde palma literis immutatis. Eſt autem palma maior flagellus, unde naſcuntur uuæ, dalma unius inuerſione literæ, à uenti flatu, ut idem inquit, dicta. Eadem uitis caprea nominatur, quoniam capreolum pareret, quo ad ſcapos, frutices, pedamenta quibus hereat, ſe uincire ſolet. Vitem, ampelon hemeron, id eſt, urbanā uitem, & œnoen & œnophoron, hoc eſt uiniferam Græci uocant. Naſcitur paſſim & in alto propinqua litori. Durare uitem ad infinitum reſtibili fœcunditate perhibent, culturæ quodam genere. Vitem Bœotij Thebis primum natam putant, quia & hic Liber pater. Vites magnitudine inter arbores numerantur. Siquidem in magnam altitudinem exeunt, ita ut ſæpe domorum tecta ſcandāt, nec eſt ligno ulli æternior natura. nimis propemodum luxuriarent niſi tonſura annua coercerentur, qua uis earum omnis euocatur in palmites, deprimiturq́ in propagines, ſucci tantum gratia pluribus modis ad ſoli ingenia cæliq́ mores. Iam arboribus nubunt, maritasq́ complexæ, atque per ramos earum procacibus brachijs geniculato curſu ſcandentes, cacumina æquant, in tantum ſublimes, ut uindemiator authoratus rogum ac tumulum excipiat. Nullo fine creſcunt, diuidiq́ aut auelli nequeunt. Nec memoria quoque indignum, uillas & domos ambiri ſingularū palmitibus ac ſequacibus loris. Nam & apud nos ſubdiuales hortorū ambulationes umbroſis opacat frondibus, muſti cadis fœcunda. Vlmos ubiq́ ſuperant. Populos rumpotinos Latini uocant alio nomine, quarum ramos in orbem patulas replent, puroq́ producto dracone in palmam eius, inde ſubrectos ramorum digitos flagella diſpergunt. Eædem modici hominis altitudine adminicula tæ ſudibus horrent, uineamq́ faciunt. Et aliæ improbo reptatu pampinorumq́ ſuperfluitate, domini arte media atria complent. Tot differētias Gallia recipit. Stat prouinciarum quarundam per ſe uitis ſine ullo pedamento, artus ſuos colligens, & breuitate craſſitudinem paſcens. Vetant hoc aliubi uenti, ut in Narbonenſis prouinciæ partibus, alijsq́ pluribus locis. Excreſcere quę ultra ſuos pollices prohibitæ, ſemperq́ paſtinatis ſimiles, herbarum modo uagantur per arua, ac ſuccū terræ paſſim uuis bibunt. Vites arbuſtiuæ ſunt & ſimplices arbuſtiuas Græci anadendrades uel dendritidas appellāt, ipſa uerò arbuſta qui bus maritatæ fulciuntur eiſdem nominant uocibus. Vitem optime alit opulus, deinde ulmus, deinde fraxinus. opulus aliquibus improbatur, quoniam frondem nō idoneam præbeat. Vlmus generoſiſſima & lætiſſima, multamq́ frondē miniſtrat. orniq́ ſyluestres fraxini ſunt, nec deteriorem frondem q̄ ulmi præſtant. Ad Elephantinem ut Theophraſtus ſcribit, non decidunt uiti folia, neq́ circa Memphin. ad Deltam quoq́ Nili, ferè tota ſemper uiret, & Varro inde mutuans cōfirmat. Eſſe uites in Tylo quæ uirētem comam non dimittant, idem Theophraſtus eſt author. Multiplici cortice uitis cingitur, qui radicis ſpeciem gerat, caudice contorto, flagellis longè lateq́ uagantibus, ſarmentis lata fronde laſciuientibus, longis pediculis pendēte, neruoſa corticoſaq́. flos fructum ambit lanugineus,

uua cum pluribus acinis aceruata, feminibus tunica clausis: carnosa ei medulla, frequẽtes pãpini, quibus suopte ingenio caduca colligetur. ex nouellis semper fructificat surculis. Acini numerosi, qui magnitudine, colore, saporibus multiplicãtur in uino. Hic purpureo lucent colore, illic fulgent roseo, nitentq; uiridi: candidę enim nigræq; uulgares. Tument mammarum modo bumasti, prælongis dactyli porriguntur acinis. Est & naturæ lasciuia, ut prægrandibus adhęreant pergulis parui, mites & suauite certantes, leptoragas uocant. Consistit in uitibus lachryma largior incisis paulo ante germinatum, parcior autumno & hyemis initio. Minus fœcundæ crebrioribus oculis gemmantur, solidioresq; feruntur. Insanæ uites appellãtur quæ ad florem usq; perducunt. Insanas etiam alicubi Plinius appellat triferas uites, quoniam in ijs alia maturescunt, alia turgescunt, alia florent. Vitis candida melius reddit quo lætius fuit germen. Capnia uocatur unum uitis genus, quę uuam nigram ex candida, & candidã ex nigra sine prodigio ferat. Austrinis flatibus uermes in uitibus nascuntur, ipes appellati. Peculiaris item morbus hirculus, quem Græci tragon uocãt, importuno uento germinibus uel abscissis uel imperitia colẽtis oblæsis. Hircire porro uites dicuntur, cum infœcundæ fiunt. Laborant etiã crambo, qui similis rubigini est, uuæ ipsæ & pampini sole post humores longos insequuto uehementi. Est & præterea niuatio siue roratio, quoties acini racemis defluunt. Ne rubigo uineam uexet, palearũ acer uos uerno tempore inter ordines cum frigus contra temporis cõsuetudinem intellexeris incendito, ita fumus nebulã & rubiginem remouebit. Genus est animalis, uolucra appellatur, id ferè prærodit teneros adhuc pampinos, quod ne fiat, falces quibus uites putantur sanguine linuntur hircino: uel quoties falx acuitur, pelle fibri acies in putatione detergetur. Vites quæ secundum ædificia sunt à soricibus & muribus infestantur. Id ne fiat, cum luna Leonis, Sagittarij, Scorpionis, uel Tauri tenet hospitium, noctu putãtur. Ne formica uitem ascẽdat tritus lupinus cum fracibus, eoq; ima linea circumlinitur. Si bitumine ex oleo cocto imæ uites tangantur, formicæ non excedent. Contra animalia quæ uitibus nocent, cãtharides quæ in rosis inueniri solent, oleo mergi iubẽt Græci dum in tabem resoluantur. putatorię falces hoc oleo perunguntur. Et ne cantharides uitibus noceant, in cote qua falces acuuntur ipsas præcipiunt cõteri. Lachrymosa uitis nimia humoris profusio ne tabescit, & plorando uim roboris sui auertit à fructu: tum uolunt Græci rescindendum radicis robur, ut adferat medicinam uulnus impressum: tunc insulsa amurca ad dimidias cocta plagę hiatus perlinatur, & acetum acre suffundatur. Sterilem ad fœcundam reduci adfirmant, si imo caudici fisso lapillus adigatur. Sarmentis luxurians coercetur radicibus uitium summis euulsis. Puluere conspergi uitem aut ullo tangi pacto cũ nigrescit uua alienum putant, cum tamen omnino nigritiam cõtraxit id citra periculum tentari potest. Sic Megarenses cum Etesiæ anniuersarijue perflant, peponibus, cucurbitis atque cucumeribus puluerem sarculo concitant, quo fructus molliores, dulciores sine rigatu reddantur. Brassica & laurus uitem offendunt, succoq; suo & odore deteriorem faciunt: nam & eam olfacere & allicere dicunt: quamobrẽ cum germen ijs propius accesserit, auersum retro graditur, inimicum fugiens odorem. Ideo Androcides sapientia clarus brassicam aduersa ri uino ac ebrietatẽ arcere hoc prodidit exemplo, q; uitis etiã uiua brassicæ fugetur odore. Ea in cibis antecedente temulentia cauetur, postea sumpta crapula discutitur. Vitis ægrotat item uel cum alserit, uel præter modum incaluerit: siquidem gemmæ & algore nimio aut ardore hebetes syderantur. Ictus fodientium & uulnera reformidant. maximam morborum partem iniurioso contactu putant contrahi. Pessimum uitibus fuerit malum, si deflorescẽti successerit imber: simul enim labilem imbecillitate fructum rapiens præcipitat. Etsi uitæ sit breuis & multis obnoxia uitijs, fissionem caudicis citra iacturam sustinet, & corticis quoq; detractionem citra noxam patitur, quod arborum plerisq; exitiale est: sed non principis illius atq; uitalis, uerum externi, qui plerunque subnascente nouo decidit. Multiplex cortex uitem uestit. Genus unũ uitis Theophrastus prodidit, quod fructum inchoans ad florem usq; tantum perducat. Vitem in parte Idæ quę Phalacras dicitur, fruticosam nasci tradit Theophrastus, paruulis uirgis, ramulis ferè cubitalibus exporrectam: quibus acini laterales nigri, tuberculo fabæ pensiles hærẽt, sapore dulces, ligno intus modo uinacei condito, folio circinatæ rotunditatis indiuiduo paruoq;. In Hircania feracissi-

mam eſſe uitem mirati ſunt ſcriptores, cum ſit Aquilonibus expoſita. Nam in Carmanis
& Margianis Arianiſq; craſſitudo tanta eſt caudicis, ut bini homines plerunq; amplecti
nequeant, bicubitalibus racemis. Sine granis interioribus uuas arte naſci poſſe Greci do-
cuerunt hac ratione, Sarmentum quod eſt obruendum, quantum latebit in terra, tantum
findi debet omni ſublata medulla, ac diligenter exculpta membra diuiſæ partis iterum co
gi, & uinculo conſtricta deponi. Vinculum papyro iubent faciundum, humidoq; ſolo fi-
gendum. Aliqui reuinctum ſarmentum quantum fuerit exciſum, intra ſcyllæ bulbum de-
mergunt, cuius beneficio ſata omnia facilius comprehendere confirmant. Alij iam puta-
tæ uitis fructiferũ ſarmentum in ipſa parente nõ diuiſum ſublata medulla quàm alte poſ-
ſunt, excauant, & adfixo adligant calamo, ne poſſit inuerti: tum in foramen Cyrenaicum
lac uel ſuccum ſuffundunt ex aqua ad ſapæ ſpiſſitudinem reſolutum. hoc idem transactis
diebus octonis renouant, & tantiſper dum uitis nouella pariat germina. Hoc idem in pu-
nicis & ceraſijs malis proditur à græcis expertum. Nigros & albos acinos adferre Græ-
ci aſſerunt, ſi uicinarum uitium, albæ dico & nigræ, cum putantur, ſarmenta utriuſq; inter
ſe diuiſa ſic iungas, ut medios utriuſq; generis oculos æquãdo reddere poſſis unitati: tunc
papyro ligabis ſtricto & terra molli atq; humida curabis adlinire, & interiectis ternis die-
bus adaquare, donec germen nouæ frondis erumpat. Elapſo tempore ſobolem propaga-
bis pluribus ſarmentis, ut uitis uuas tales creet, in quibus uarij generis & coloris repe-
riantur acini. Rationem hanc Latini tradiderunt, Quatuor aut etiam plures uirgæ diuerſi
generis ſumuntur, eęq; diligenter & ęqualiter compoſitę colligantur, dein in tubum ficti
lem uel cornu arctè inſeruntur, ut extent ab utraque parte, & in ſcrobem terra ſtercorata
qua extabunt obruuntur, & dum germina agant rigãtur: & poſt biennium aut trienniũ
cum uirgæ cohæſerunt, tubulus diſſoluitur, circa medium ferè crus ubi maximè uidebun
tur coijſſe, uitis ſerra præciditur, plaga leuatur, terra minuta exaggeratur. Cum coles ege-
rit, duo ualentiores reliquis deiectis ſubmittuntur, ita uua compluribus acinorũ generi
bus euariata naſcetur. Vt autem uuæ ſine uinaceis naſcãtur, ijdem ſuadent malleolum ita
ſcindendum, ne gemmæ lædantur, medullamq; omnem eradendam. Tum demum in ſe
compoſitũ colligant, ſic ne gemmas allidant, atq; in terra ſtercorata deponunt, rigantq;.
cum coles agere cœperit, altè defodiũt. Sic adulta uitis uuas ſine uinaceis creabit. Vitem
theriacam ſic fieri Democritus præcipit, cuius profectus eſt, ut uinũ eius, uel acetum, uel 3
uua uel ſarmentorum cinis, contra morſus omnium beſtiarum proſit. Sarmentum quod
pangendum eſt trium digitorum ſpatio in ima parte findatur, & ſublata medulla theriacę
medicamen addatur, tunc terræ mandetur uinculo papyri diligenter adſtrictum. Aliqui
eadem ſarmenta iam antidoto ſatiata intra ſcyllæ bulbum recondunt, & terris ſupradicta
ratione committunt. Aliqui medicamentum ut combibant radices uitis, infundunt. Sanè
ſarmentum, ſi de hac uite ſumatur ad transferendum, aut inſerendum, potẽtiam materni
medicaminis nõ tenebit, proceſſuq; temporis adſcititiam uim expirabit. Oportebit ergo
aſſidua theriacæ ſuffuſione ſeneſcentis ſucci uim iterare. Contra ſerpentum ictus uinum,
acetum potu, uua tam recens quàm paſſa cibo proficiũt, quæ ſi deſint trita folia imponun
tur. quorum ſi non detur occaſio, crematorum ſarmentorum cinis inditus hominem à pe 4
riculo uindicat. Quin & reliquæ uitis theriacam non expertæ ſarmentum à canis morſus
offenſa liberat. Sic & purgatoriam uitem facere idem docet Democritus, ſi ima parte ſar
menti fiſſa, in medullæ uicem elleborus inſeratur. mirum eſt hoc pacto ueratri naturã ad-
ſciſcere, quanquam quorundam & odore & ſucci miſtura lædatur, non necetur. Odit lau
rum & braſſicã, olfactrix enim intelligitur & tangi odore mirũ in modum recuſat: ideoq;
cum iuxta fuerit, auertitur et recedit, ſaporemq; fugit inimicũ. Hinc ſumpſit, ut ſuprà dixi
mus, Androcides medicinã contra ebrietates, braſſicã mandi præcipiens: quod de rapha-
no Plinius intellexit, quod erat tamen omnium opinione græcorũ de braſſica legendum.
Odit & corylum, niſi procul abſit, triſtis atq; ægra. Si odoratam fieri uuam uelis quæ ſua-
uitate locum impleat, in fiſſa ſarmenta modo quo ſuprà dictum, odoriferum omne quod 5
uelis uuam olere, conijci præcipit Paxamus. Melius fieri putat idem ſi odore prius imbu-
ta ſarmenta macerentur, quàm pangantur uel inferantur. Democritus author eſt non attingi
ueſpis uuas, quarũ matres imbre ſorbti olei roraueris. Præcocem uuam nigra uitis, ut Ta-
rentinus

rentinus docet, in uere creabit, si ceraso inseratur. Siquidē eodē tempore feret uuā, quo ce rasus arbor sua gerit mala. Celerrimè uitem germinare promittit, quæ trito nitro & aqua ut mellis crassitudo cōtrahatur, permistis post putationem protinus gemmātes oculi lar- gè linantur, germina infra septem dies citabit. Præcocem itidem fieri tradit, si dulces uina cei, hoc est nō calcati, plantulis abundè cōijciantur: aut cum panguntur, scrobiculis accu- mulentur. Asserunt Græci uuā in parente seruari usq; ad ueris initia, si loco umbroso scro bem fodis altitudine binū cubitorū, & misso sabulone adminicula figis, quibus intorques assiduè sarmenta fructibus plena: & illæsis uuis alligabis, ut solū non cōtingant, & coope- ries ut imber eò penetrare nō possit. Item Grecis docētibus uuas in uite si diu seruare uo- lueris, uasculis clausas fictilibus ab ima parte pertusis diligēter à summo tectas suspēde, sic in longam seruantur ætatem. Durant uuæ per hyemem pensili cōcameratę nodo. Alię tantum in sua cōtinentur anima ollis fictilibus, & insuper dolijs inclusæ stipatæ uinaceis circumstantibus. Conduntur & musto uuæ, ipsæq; uino suo inebriantur. Aliæ decoctę in musto dulcescunt, aliæ uero sobolem nouam in matre ipsa expectāt, trāslucidæ uitro, ad- fertq; duratricem illam firmitatem austeritas picis infusa pediculo. Vuam Græci staphy- len à Staphylo Libri patris filio, ut Ptolemæus uoluit, appellāt: lenida etiam poetæ, nam & Lenæus dicitur is deus. Alia porrò uua eliquescit in potum, alia deligitur ad uescendū. hæc autem in corbulam secernitur ut inde addatur in ollulas, quæ in dolia uinaceorū ple- na trudantur. Alia in piscinā picatis amphoris mittitur: alia in aram carnario suspenditur. Vuā aminæam minusculā & apiciam cōmodissimè in ollis condi putauit Cato. Eiusdem generis in sapa & mulso rectissimè seruantur. Duracinas & aminæas adfirmant opportu- nissimas quæ pendeant, quod genus omnes conditaneas & conditanas appellamus. Vuę in palea seruatæ pensilibus proximæ dicuntur. Vuæ uehementiores nigræ, ideoq; ex ijs uinum minus iucundū: suauiores albę, quoniam aere trāslucido facilius accipiuntur. Flo- rem uuæ in cibis dari gallinaceis præcipiunt, ut præterea nō attingant uuas. Quidā è græ- cis authoribus altius curam petunt, putariq; uites ad hunc usum præcipiunt decrescēte lu na post horam quartam, cælo sereno, aut discussis à uento roribus. Similiter deligi è locis siccioribus ante perfectam maturitatem, addito, ut luna infra terram sit, uuas cum malleo lo sarmenti sui duro, demptis forcipe corruptioribus acinis, tabidis, & adhuc pubescenti- bus, sic ne uitium tabis proximi sentiant. Falcis acie citra uiolentiā secari, et illitis pice igni resoluta surculis seorsum, ita ne se contingere possint, pauimento substratis paleis, si fieri possit, maximè lupinorū, collocari. siquidem & duriores & scciores eæ existimantur, & mures infestos abigunt. Sin desint lupinorū paleæ, fabagineæ, aut eruinæ, aut reliquorum leguminū in uicem substituuntur. Hordeaceę in frumentaceo genere præcellūt. Si deside rentur, fœnum quamsiccissimū in minutas dissectum particulas substernitur. Simili ratio ne frondosos palmites pauimēto spargere uel suspendi cōuenit. Alij uuas sapa paululum obruunt. Sunt qui malunt in picatis capsis uuas in scobe ramentis'ue siccis piceæ, abietis, populi, uel milij farina recondere. Alij in marinā aquam feruentem, aut si non adsit, in mu riam permisto uino macerantes immergunt, & ita hordeacis paleis seruāt. Quidam in ci- nere uitigineo, uel ficulneo lixiuio tingūt, mox in sole siccant, tum inuolutas paleis stipāt. Sunt qui in granarijs protinus suspendi iubeant, quibus frumentū uannis agitatur, quo- niam optimo sit operimento puluis insidens pensilibus, ita lōgissimo tempore seruari uo- lunt. Alia custodiēdi ratio, Aquam ad tertias incoctam mox sub diuo refrigeratam in do- lium picatum fundunt, postea maturas uuas solidos acinos habētes detractis putribus & immaturis obruūt ita, ut superueniat aqua, nec fluitēt, gypsatoq; diligenter operculo uas loco frigido solem diei nō admittente, quo etiam nullus succendatur ignis, reponitur. Vi nosa reperietur aqua, fallendæ laborantiū siti nō inutilis. Pensiles quoq; in tabulatis custo diuntur. Alij mustum habētibus dolijs dum ne cōtingant ipsum uuæ suspendunt, quo ge nere tales remanēt quales à uite fuerint decerptæ. In dolio quoq; picato exclusa omni au ra, gypsato diligenter operculo, integræ quæ nulla in parte senserūt offensam, appendun- tur. Simili modo litæ figlino luto sic subacto ut mellis referat crassitudinem, intinctæ pen deant & ad usum eluantur. Item portulacæ succo illitæ pensiles diu custodiuntur. In soli- dum annum uuas seruabis, si ante uindemias paulo lectas aqua calida alumen cōtinente

demerſeris, & protinus raptas ſuſtuleris. Seruantur etiam in melle. Eadem ratione & poma Didymus cuſtodienda præcipit. Vuas quas ſeruari uolueris, Græci iubent illæſas legi, neq; acerbitate rigidas, neq; maturitate defluẽtes: ſed quibus granum luce penetrabili ſplẽdet, tactu cum molli iucunditate calloſo. Si qua ſunt corrupta uel uitioſa reſecari, nec pati intereſſe, quibus inexpugnabilis acerbitas cõtra blandimenta æſtiui caloris induruit. Tunc inciſos uuarum tenaces amburi calida pice, atq; ita in loco ſicco, frigido, et obſcuro ſine luminis irruptione ſuſpendi. Vuarũ acini differunt callo, teneritate, craſſitudine, interiore ligno, alijs paruo alijs etiã gemino, qui minime feraces ſunt muſti. Si per oſſa bubuli cruris uel per fictiles tubos traiecti obruantur malleoli binis eminentibus gemmis, humeſcunt hoc modo, reciſiq; palmitem emittunt: poſtea fiſtula fracta radix liberè rapit uires, uuaq; feret omniũ colorum ſuorum acinos. Alio genere inuentu nouitio finditur malleolus, medullaq; eraſa in ſe colligantur ipſi caules, ita ut gemmis parcatur omni modo. Malleolus ſeritur, cũq; ſpargere cœperit caules deciditur. talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros Columella promittit. Non fore conuoluulũ in uinea, ſi duos amurcæ congios ad craſſitudinem mellis decoctos, addita bituminis tertia parte, & ſulfuris quarta, ſub diuo ne excãdeſcat ſub tecto coxeris, & hoc uites circa capita & ſub brachijs unxeris. Voluocẽ appellant animal prærodens pubeſcentes uuas. quod ne accidat, falces, cum ſint exacutę, fibrina pelle detergunt, atq; ita putãt. Alij ſanguine hircino uolũt liniri poſt putationem eaſdem. Contra ueſpas remedio eſt oleo aſpergi ex ore uuas. Vuam paſſam Græci ſic fieri iubent, Melioris acini dulcis & lucidi pediculos uuarũ in parente torqueri, & ut ſponte inareſcant pati: deinde ſublatas in umbra ſuſpendi, conſtrictasq; ſubſtratis pampinis algore ſicco frigẽtibus componi, & impleto uaſe operculari: ſtatimq; loco ſicco, quem nullus fumus infeſtet, recõdi. A patiẽtia nomen acinis datur paſſis. Cõduntur muſto uuæ, ipſæq; ſuo uino inebriantur. Aliæ decoctæ in muſto dulceſcunt, aliæ ſobolem nouam expectant in ipſa matre tranſlucidæ uitro. Adfert acinis eandem quam in dolijs amphoriſq; duratricem illam firmitatẽ auſteritas picis infuſa pediculo. Sunt qui uuam dictam paſſam uelint, ꝙ in rugas ſiccata cõtrahatur, ut paſſam frontem rugoſam & flaccidam Plautus appellat. Hanc curam deſiderant uuæ, ut paſſæ fiant, Albæ dulciſſimi ſaporis maximis acinis, nec ſpiſſis, luna decreſcẽte, ſereno & ſicco cælo diſcuſſis roribus leguntur, & pauliſper ſic ne inter ſe põdere ſuo preſſę poſſint collidi, in tabulas porriguntur. Deinde in aheno, uel olla fictili noua lixiuiã cineris ſarmenti calfieri cõuenit: quæ cum feruebit, exiguum olei ꝙ optimi adijci atq; permiſceri. Deinde uuas pro magnitudine binas, aut ternas inter ſe colligatas in ahenum feruens demitti, & exiguũ pati dum decolorentur, nec rurſus cõmittendum ut excoquantur, nam quadã moderatione temperamentoq; opus eſt. Exemptæ deinde in crate rarius ꝙ ut altera alteram cõtingat, diſponuntur, & poſt tres horas unaquęq;, ſic tamẽ ne eodem ueſtigio cohæreat, cõuertitur, ne in humore qui defluxerit uitietur. noctibus cõtegi debent ut à rore uel pluuia tutæ ſint. Cum modicè tandem aruerint, in uaſa noua ſine pice operculata & gypſata recluduntur. Quidam uuam paſſam folijs ficulneis inuoluunt, & afficcant: alij folijs uitigineis, nõnulli plataninis ſemiuietas uuas cõtegunt, & ita in amphoras recondunt. Sunt qui culmos fabę exurant, & ex eo quem cremauerint cinere lixiuiã faciant, deinde in ſextarios decem lixiuiæ, tres ſalis cyathos & olei cyathum adijciant, tum adhibito igne calfaciant & cætera eodem modo adminiſtrent. Oleum uuis paſſis pinguitudinem nitoremq; dubio procul adfert. Sed iam ad uitiũ medicinas deſcendamus. Folio & pampino capitis dolores inflammationesq; mitigantur cum polenta. Folia per ſe ardores ſtomachi ex aqua frigida reſtinguunt. Cũ farina uero hordei articularios morbos mulcent. Pampini triti & impoſiti tumorẽ omnem ſiccant. Idem ſanguinem excreantibus & mulierũ à conceptu defectioni diluti potu proſunt. Succus eorum dyſentericis infuſus medetur. Lachryma uitium quæ ueluti gummi eſt, lepras, lichenas & pſoras nitro ante præparatas ſanat. Eadem cum oleo ſæpius pilis illitis pſilothri effectum habet, maximè aqua, quam uirides accenſæ uites exudant, qua & uerrucæ tolluntur. Clauiculæ ipſæ quibus repunt uites, tritæ & ex aqua potæ ſiſtunt uomitionũ conſuetudinem. Cortex & folia uitiũ arida, uulnerũ ſanguinẽ ſiſtunt, ipſumq; uulnus conglutinãt. Cinis cum axungia uetere cõtra tumores proficit, fiſtulas purgat, mox & perſanat. Neruorum

dolores

dolores frigore ortos, cōtractiones, contusasq; partes cum oleo discutit. Excrescentes carnes in ossibus cum aceto & nitro. Scorpionū & canum plagas cum oleo reprimit. Corticis per se cinis cōbustus pilos reddit. Cinis sarmentorū uitiumq; & uinaceorum condylomatis & sedis uitijs medetur, ex aceto: item ambustis, luxatis & lienis tumori, cū rosaceo, ruta & aceto. Item igni sacro ex uino citra oleum aspergitur. & intertrigines & pilos absumit. Dant bibendū cinerem sarmentorū ad lienis remedia aceto cōspersum, ita ut bini cyathi in tepida aqua bibantur, et qui biberit in lienem iaceat. Vitis albę uiridis tusæ succo & thure impetigines tolluntur. Vitiū quæ uinū ferant, ut Dioscorides refert, folio & pāpino capitis dolores tritis & illitis, inflammationesq; stomachi leniūtur cum polenta. Folia ut quæ refrigerent & astringant etiā per se imponuntur. Potus eorū succus dysentericis, sanguinem excreantibus, stomachicis, & grauidarū malaciæ medetur. Eosdē præbēt effectus capreoli in aqua madefacti potiq;. Lachryma uitiū quę uelut gummi concrescit in caudicibus, è uino pota calculos pellit. Illita lichenas, psoras, leprasq; nitro ante perfrictas sanat. Eadem cū oleo sæpius illitis pilis psilothri naturā habet, maximeq; sanies ea quā accēsa uitium sarmenta resudarunt, qua & formicę corporis extrahūtur. Cinis sarmentorū & uinaceorum erumpentibus in sede cōdylomatis & thymijs illitis ex aceto medetur. Prodest luxatis & à serpente percussis. Contra lienis inflāmationes cum rosaceo, aceto & ruta linitur. Omphaciū è uite fit, incipientis uuę pubertate, cū sunt acini ciceris magnitudine, ante Canis ortū. In prima lanugine demetitur uua, eiusq; melligo, reliquū corpus sole coquitur, nocturni rores cauentur. In fictili cōdita melligo colligitur, subinde Cyprio ære seruatur, optima quæ rufa acriorq; & aridior. Fit & alio modo, cum in mortarijs uua matura teritur, siccataq; in sole postea digeritur in pastillos. Sanat ea quæ in humido sunt ulcera, ut oris, tonsillarum, genitaliū, oculorū claritati plurimū cōfert. Scabritię genarū, ulceribusq; angulorum, nubeculis, ulceribus quacunq; in parte manātibus, gingiuis marcescentibus, ossibus purulente limosis. Frangitur uehementia eius melle aut passo. Prodest dysentericis, sanguinē excreātibus, anginis. Omphaciū ut Dioscoridi placet, succus est uuæ acerbę necdū maturæ, nigrescentisue, qui ex uite fit Thasia aut Aminæa. Exprimenda est huius melligo ante Canis ortū, insolandaq; Cyprio in ære, quod linteolo adopertū sit, donec penitus concrescat, decutiendo assiduè in subiectū liquorē quicquid in ambitu lateribus cohæserit: noctu à subdiuo refertur in tectū, quoniam decidens ros crassescere humores prohibet. Optima erit colore fuluo, friabilis, spissans abunde, mordensq; linguā. Sunt qui coquendo melliginē densantes cogant. Prodest cōtra tonsillas, uuam, humida gingiuarū uitia, purulentas aures cū melle & passo: item fistulas, uetera ulcera, nomasq; ex aceto. Dysentericis & mulieribus fluxione uuluæ laborantibus clystere suffunditur. Oculorū claritati, scabritiæ, & ulceribus angulorū auxiliatur. Bibitur ad recentem sanguinis excreationem, etiam si rupta intus aliqua parte acciderit. frangere aūt uehementiā eius aqua multa oportet, & in usu præberi exiguū, quoniam insigniter cōburat. Tradunt aliqui stomacho dissoluto & cibos nō perficienti prodesse: item prægnantibus defectis à cōceptu, ilei dolorem sentiētibus. Auxiliarē uim habere fertur sorbitionis usu, cū pestifera lues populatim grassatur. Recentes uuæ stomachū & spiritū inflant, aluūq; turbant. itaq; in febri damnantur utiq; largiores, grauedinē enim capiti faciunt. Innocētiores quæ decerptæ diu pependerunt, qua uentilatione etiā utiles fiunt stomacho ęgris. Ram & refrigerāt leniter, & fastidium auferunt. Quæ aūt in uino dulci conditæ fuere, caput tentant. proximæ sunt pensilibus, in palea seruatæ. Nam & in uinaceis seruatæ caput, uesicā & stomachū infestāt. Sistunt tamen aluū, sanguinem excreātibus utilissimæ. Quæ etiam in musto fuere peiorem uim habent, q̃ quę in uinaceis. Sapa quoq; stomacho inutiles facit. Saluberrimas putāt in cælesti aqua seruatas, etiā si minime iucūdas, sed uoluptatē earum in stomachi ardore sentiri, & amaritudinē iecoris fellisq; uomitione in choleris. At in ollis seruatæ & os et stomachum & auiditatē excitāt, paulo tamen grauiores existimātur fieri uinaceorū halitu. Vuę florem in cibis si edêre gallinacei, uuas nō attingūt. Sarmenta eorū, in quibus acini fuere, astringendi uim habēt. Vua passa, quam astaphida uocāt, stomachū, uentrem, interanea, tentaret, nisi pro remedio in ipsis acinis nuclei essent: ijs exemptis, uesicæ utilis habetur. Tussi alba utilior, utilis & arterię & renibus. Carbunculis & articularibus morbis trita si

ne nucleis imponitur cũ ruta,ſed fouere ante ulcera uino conuenit. Teſtium inflãmationi cũ farina fabali aut coriãdro medetur. Sanat epinyctidas & dyſenteriã cum ſuis nucleis & in oleo cocta gãgrænis illinitur,cum cortice raphani & melle podagris, & unguiũ mobilibus. Per ſe ad purgandũ os caputq́ cũ pipere cõmanducatur. Vua paſſa Dioſcoridi ſpiſſandi habet effectũ,ſed candida maiorẽ. Prodeſt earũ caro tuſſibus,arteriæ,renibus ac ueſicæ. Editur in dyſenteria per ſe ſine nucleis decocta in ſartagine, cũ melle admiſta milij ac hordei farina & ouo. Valet ad purgandũ caput. eiuſdẽ gratia cum pipere cõmanducatur. Teſtiũ epiphoras ſedat illita cũ lomẽto fabarũ, aut cumini farina. Sanat trita carbũculos, epinyctidas,fauos,articulorũ putrilagines & gangrænas ſine nucleis trita & cum ruta impoſita. Podagris cũ ſucco panacis medetur. unguiũ mobilibus illita celeriter eliberat. Nuclei acinorũ aſtringendi uim obtinẽt. ij ſunt qui in uino capitis dolorẽ faciunt, toſti tritiq́ ſtomacho utiles ſunt. Inſpargitur farina eorũ modo potionis dyſentericis, & cœliacis, & diſſolutis ſtomacho. Decocto eorũ fouere pſoras et pruritũ utile eſt. Vinacei per ſe minus capiti aut ueſicę nocent, ꝗ̃ nuclei. mãmarum inflãmationi triti cum ſale utiles. Decoctura eorũ ueteres dyſentericos iuuat, & potione & fotu. Vua theriace cõtra ſerpentiũ ictus ualet,pãpinosq́ eius edendos cenſent imponendosq́. Vinũ & acetũ ex ijs factũ auxiliarem contra eadẽ uim habent, ut ſupra diximus. Vuas quę legitimè cõmaturuerint optimè ale re,ea collegit Galenus cõiectura, ꝙ ruſtici qui cuſtodiendis uitibus præficiuntur bimeſtri nihil adhibentes ad uuas præter pauxillũ panis, læta & uberi obeſitate exhilarantur. Cæterum robur & firmitudinẽ inani ſagina mentiunt̃, ꝙ nõ longè poſt finito eſu ea laxa fluxaq́ in rugoſum ac flacceſcentẽ degenerat habitũ. Nam ſuccum creãt qui uix in probum ſanguinẽ tranſeat. Acini,ut idem teſtatur, quaternis cõſtant partibus, carne, humore qui uinoſus ſit, nucleo, mẽbranoſa cute qua cõtegit̃. Nucleus terreſtris ſiccusq́ per omnes inteſtinorum anfractus citra cõmutationis ſenſum euadens exit foras. Nec cutis ab hoc longè diſſidet,quando in uentre nullã aut admodũ cęcam experitur permutationẽ.quare plerique tunicam qua ueſtitur acinus,exucto interiore ſucco expuunt. Sola igitur caro cum ſucco,reiectis foras nucleis ac cingẽte membrana, deuorata melius nutrit. Succus qui nihil aliud ꝗ̃ muſtum eſt,uentrẽ flatibus diſtendit,ni uelociter deſcendat. Porrò quibus acinis exiguus ſuccus,ijs uberior ineſt alimonia: quibus copioſior, maior ſoluendi uis ineſt.
Quæ in dolia plena uinaceorũ uuę obruuntur,operculato diligenter uaſe,ne ulla quidem 3
aura proſpiret,imbecillũ reſolutumq́ firmãt uentriculum. Facile perficiuntur, longior in aluo ijs mora, ſed largiore eſu caput tentant. Faſtidioſis auiditatem cibi moliũtur. Muſto conditæ multo magis caput feriunt, penſiles nihil adferunt noxæ, nec uentrem cient, nec ſupprimunt, nec elangueſcentẽ appetentiam uel inuitant uel infirmant. Inutiles prorſus cum ariditate diſtabuerint. Dulces calidiore ſucco ſentiũtur,ideo ſitim ſtimulant, aluum cient. Acidę frigidiore natura cognoſcuntur,itẽ acerbę. Coctioni magis reſiſtunt,aluũ potius cõtinẽtes. Mediam ſortiuntur naturam uinoſæ, nullo uel caloris uel frigoris exceſſu notatæ.

Vitis ſylueſtris. Vinum. Cap. CXLIII

Abruſcę alterũ genus uuas ad maturitatem nõ perducit,ſed ad florem tantum
L dictũ œnanthen promouet. Altera perficit paruis acinis. Vis huic eadem quæ 4
ſatiuæ,folio,capreolis & caulibus,ſed nigra aſtringentioris eſt naturæ. Eſt et labruſca ſylueſtris uitis una ſpecies œnanthen ferens, duorũ generum albi & nigri,ne quenq́ decipiat Pliniana lectio. Labruſca,inquit,œnanthen fert quæ à Græcis ampelos agria appellatur,ſpiſſis & candicantibus folijs,geniculata,rimoſo cortice. fert uuas rubentes, cocci modo. Duos itaq́ frutices non unũ deſignauit, labruſcã, & eam quę ampelos agria uocatur. Oenanthe eſt uitis labruſcæ uua. Colligitur cum flore quum optimè olet, ſiccatur in umbra ſubſtrato linteo,atq́ in cados conditur. Vĩa œnanthe quam uites ſylueſtres,hoc eſt labruſcæ ferunt,laudatiſſima in Syria,maximè circa Antiochię & Laodiceæ montes. Item ex alba labruſca. Sunt qui principatũ in unguentis dent in Parapota-
mia naſcenti,deinde in Antiochia & Laodicea Syrię,tertiũ locum ex montibus Medicis, 5
quæ & utilior medicinæ. Quidã omnibus ijs præferunt quæ in Cypro inſula naſcit̃. Nam quæ in Africa fit ad medicos tãtum pertinet, & ad odores, uocaturq́ maſſaris. Omnis ex alba labruſca præſtantior ꝗ̃ è nigra. Labruſcam dici putant, ꝙ in marginibus terræ ceu labris quibuſdã naſcatur. Oenãthe,ut refert Dioſcorides, uitis eſt ſylueſtris uua cum floret.

Legitur hæc, in fictili nō picato cōponitur, ficcatur uerò in umbra prius fubftrato linteo, atq; ita demũ in cados cōditur, precipua ex Syria, Cilicia, Phœnice. Syluestres uuas cũ flo rent, Græci iubēt fine rore legi, & in fole, ne quid reftet humoris, ut flos ad excutiendũ fic cior apparetur, expādi: tum cribello fpiffo, ut grana nō tranfeāt, fed flos folus decidat cerni, & huncita recōdunt. alij melle infufo feruāt. Oenāthe ex alba uite refrigerat & aftringit, uulneribus infpergitur, ftomacho illinitur, utilis urinæ, iocineri, capitis doloribus, dyfentericis, cœliacis, cholericis. Faftidia obolo ex aceto pota difcutit, ficcat manātes capitis eruptiones, efficaciffima ad uitia quæ funt in humidis. Ideo oris ulceribus & uerēdis & fedi prodeft. Cum melle & croco fiftit aluũ, genarũ fcabritiē emendat, oculorũ delachrymationes cohibet. Ex uino ftomachi diffolutionē recreat. Ex frigida aqua pota fanguinis excreationes retinet. Cinis eius ad ulcera, reduuias probatur. Vritur in furno donec panis percoquatur. Pota ftomacho ciundæq; urinæ utilis, aluũ fiftit, ac fanguinis excreationes. Contra faftidia & acores ftomachi crebros illinitur. Capitis doloribus infufa cũ aceto & rofaceo tam uirens q̄ arida prefidiũ eft. Cruenta uulnera fi protinus illinatur ab inflammationis periculo tuetur. Incipientes ægilopas & ulcera in ore uerendorumq; nomas cum melle, croco, & myrrha trita difcutit. Peffis contra fanguinis abundantiam mifcet. Fluxiones oculorũ coercet, cum polenta uerò impofita ex uino feruores ftomachi reftinguit. Eadem in tefta carbonibus cremata medicamentis oculorũ adiungitur. Probatur ad paronychia, reduuias digitorũ, gingiuas à dentibus recedētes, cruentasq; cũ melle. Nafci in Africa uitē Græci produnt quã accolæ uocāt ubolimā, oliua in uites infita, utriufq; arboris fructum ferentē: hanc & Græci elæoftaphylon ab utroq; parēte nomen mutuātes appellāt, de qua fuprà in olea dictũ eft. Fit è labrufca hoc eft uite fylueftri uinũ quod œnāthinũ cognominatur, duabus libris florũ in mufti cado maceratis, qui poft triginta dies mutantur. Hi paulo poftq̄ defloruere, fingulare remediũ habent ad refrigerandũ in morbis corporũ ardores, gelidiffima ut ferunt natura. Pars eorum æftu moritur priufq̄ reliqui, qui folftitiales dicuntur. uniuerfi nunq̄ maturefcunt. Incocta datur cibo gallinaceo generi, faftidiũ gignit uuas appetendi. Oenāthen à uitibus dulce uinũ ferentibus maximè arbuftiuis Græci colligi præcipiũt, floremq; detractis uuis in umbra ficcari & cadis condi nouis, infufo uetere defruto odoratoq; menfura pari, & manibus diligenter fubigi & in offas digeri, ut ad ufum recondātur. Vinum Græcis οἶνος dicitur, poetæ πηλὸν uocāt, quafi mentē uibrare faciat. inde κραιπάλη inquit Phocion, ideft crapula nominatur. Tenuiffimũ eft id quod celerrime inueteratur. nã cui fumi amaritudine accedit ętas, infaluberrimũ putatur. Quo generofius uinũ eft, hoc magis uetuftate craffefcit, et in amaritudinē minime corpori utilem coit. Vinũ alit uires, fanguinē, ficut lactis potus offa, frugũ neruos, aquæ carnes. Simias & quadrupedes digitatas negāt crefcere affuetas uini potu. Vinũ fuccus eft, qui feruēdo uires è mufto fibi fecerit. Muftũ Græci gleucos uocāt. Vinũ omne aut muftũ eft aut uetus, ut in puerbio fit mediũ pro aqua. qđ prādiũ caninũ dicit apud Varronē, ut in Plauti Cafina, cœna canina, hoc eft abftemia. Vinũ aqua mifceri Staphylus Sitheni filius inftituit, Ob id grecũ uulgus nō aliter uinũ modo nominat q̄ crafim, hoc eft miftũ. De uino tēperādo quod & dilutũ & lymphatũ dicit, alij alia pręcipiũt. Hefiodus tres partes uini in una aquæ permifcet. Cæteri meracius fecere, hoc eft ut quinq; in duas adderent, quafi aut duas uini partes ad quinq; laticis, aut unã ad tres bibere oporteat nō quatuor: cantio eft græca, ceu futurũ fit dilutius quàm fanitatis ufus exigat. Anacreon, ut uinarius poeta, unam uini duabus aquæ temperat. Alij aliter. Ebrietatem Plato nunquam nifi femel in anno Liberalibus permifit in legibus. Porrò ante decimũ & octauum ætatis annum uino temperandum penitus exiftimat, ut ne guftetur quidem. Mnefitheus Athenienfis medicus inebriari nunquam, fed ftatis tamen diebus hilarefcere permifit, quod genus cothonifmon à calicis nomine uocauit, ut dilutũ nihilominus, & fine bellariorũ comitatu biberet. ac prima quidē potio quia meraca erat, cum pręfatione ἀγαθοῦ δαίμονος, in honorē uidelicet Liberi patris, nec tamē tota fed quafi prægustāda prębebat. Poftrema uero quoniã diluta effet & falutaris, cum præfatione Iouis liberatoris hauriebat. Cæterũ ut eft Ariftoteles author, fenes maximè, mulieres minimè temulentia tentant. Sed difquirenda ratio quid fenes frequēter ad ebrietatē impellat, quidq; mulieres ab ea defendat: contrariã enim naturã

fœmine cur raro inebrientur

fortiunt, ut Plutarchus refert, fenile corpus, & muliebre. Fœmina humectissimo est corpore. docet lenitas cutis, splendor, mollities carnis. docet & præcipuè purgationes humore superfluo corpus exonerantes. Cum ergo uinum epotum in tam largū humorem ceciderit, edomitū uim suā exuit, & fit dilutius, nec facilè cerebri sedem ferit, deuicto & prorsus extincto eius uigore. Sed & hæc ratio iuuat sententiæ ueritatem, ꝙ fœmineū corpus crebris purgationibus obnoxium, pluribus consertū foraminibus, ut pateat in meatus, & uias præbeat humori in excretionis exitum confluenti. per hæc foramina uapor uini celeriter euanescit. Contrà senibus siccū corpus est, quod probat asperitas & squalor cutis, unde Græcis γέροντες appellant, ut idem tradit Plutarchus, nō quasi εἰς γῆν ῥέοντες, hoc est in terram fluentes, sed γεηροὶ, quod est terrestres. Hæc ætas ad flexum difficilior, quod est indicium siccitatis. Dura itē esse corpora nulla dubitatio est, ideo naturales meatus obserant. Quapropter haustum uinum senile corpus non expirat, sed ad ipsam mentis arcem ascendit. quare senes uitijs ebriorum laborant, membrorū tremore, linguæ titubatu, obliuione, loquacią garrulitate. Adde in fœminarū corporibus haustum uinum refrigescere, & ita retundi, ut elanguescens eius uis nullum calorem, quo nascitur ebrietas, possit excitare. Ebrij fiunt tremuli, graues, pallidi, & saltu tumultuātis spiritus artus & membra quatiuntur, corpus torpet, mens labat, lingua titubat, neruorum in extremis partibus distentio consequit, quæ ingentis frigoris testimonia sunt. quapropter nōnulli his freti rationibus, colligunt largius sumptū uinum refrigerare: ꝙ eadem ferè temulentis & algētibus incommoda notantur. Addunt mero plurimo uiros ad coitum fieri pigerrimos, genituraą conceptioni afferunt inutilē. Nanq calida uenerē cient, semen adaugent, & generationi fauent. Adijciunt respicienda curationū genera, quæ adhibent ebrijs. Cubare sub multis operimētis iubentur, ut extinctus ferè calor recreetur, in lauacra calida descēdunt. Vnctionibus corporis calor excitatur. Postremo citam sentiunt senectutem qui frequenter inebriantur. Item & caluitium & præmaturam canitiem experiunt, quæ caloris inopia proueniunt. Addidere acetum, quod culpatum uitiatūą uinum est, ex omnibus laticibus increscentem flammam uiolenter extinguere, dum suo frigore flagrantē ignis calorem euincit. Cæterū, ut Plutarchus memoriæ prodidit, merum cōstat cicutæ mederi propinatum, quæ nimio frigore necat, id quod euidēs est caloris argumentū. In musto aūt sola inest dulcedo, quapropter minus de se sumi patit, nec tantū quantū sufficiat ebrietati. Addo ebrietati dulcedinem repugnare. quare non inebriat mustum in quo sola sentit dulcedo. Sed cito grauitate sua descēdit, iuuanteą flatus & aquæ permistione, ponduſculo celeriter in intestina delabit, aquaą quæ ei insidet profluit, nec partibus manet quæ ebrietate capiuntur, uinosam diluens insaniam ac extinguēs. Vinum adhuc cum in infantia, est dulce: cum pubescit, magis suaue ꝙ dulce. Cur in Aegypto, quæ regionum aliarum calidissima censetur, uinum frigida uirtute nascatur? Hoc euenit aere qui circunfunditur, frigus in terram semper demergēte. Quod ergo uarietate temporis alternatur ubią, hoc in Aegypto semper persistit in calore. Frigus enim repulsum ima petens, uitiū radicibus inuoluitur, & talem dat succo inde nascenti qualitatē. Hesiodus cum ad medium dolij peruentū est, cōparcendum, cæteris eius partibus ad satietatem dicit abutendū: optimū uinum sine dubio significans, quod in dolij medio cōsisteret. Nam pars infima permistione fecis nō turbulenta modo sed & sapore deterior est: pars summa aeris uicinia corrūpitur, cuius admistione fit dilutior. qua propter rustici operimētis extrinsecus dolia muniūt, ne aeris contagionē, qua maxime læditur, sentiat, ut uix se tueatur in uase pleno & ideo aeri minus peruio. Vasaą semiplena protinus in acorē degenerāt: siquidē aer aduena humorē elicit & exorbet, eo siccato uinū uiribus spoliatū uel acore uitiatur, uel imbecillitate conficit. Cōtrà oleum in summo traditur optimū. Superuacuo enim humore siccato, & mucore qui in eo latuit absterso, nouam saporis cōtrahit suauitatem. Mel in imo creditur optimū, ꝙ pondere præstet, & ideo supernatante pretiosius. Nanq ut ait Plutarchus, si uas euertatur, pauco tempore suum locū unaquæą pars repetet, aut ad ima sidens, aut ad superna emergens. Colores uinis quatuor, albus, fuluus, sanguineus, niger. Vinum dulce minus odoratū. quo tenuius eo odoratius. Passum γλυκὺ Græcis dicit, quod fit passis & in uite diutius adustis uuis. Probatur Ciliciū & Africum, & in Italia prouincijsą finitimis. fieri certū est ex uua

senes cur facile

quam

quam ſticam Græci uocant, Latini apianam, ꝙ apes eam populari gaudeant. Hanc ſunt
qui *muſcatulam* uulgò dictam interpretentur. Quidam è quacũq; dulci, dum præcocta alba,
faciunt ſiccantes in ſole, donec paulo amplius dimidium pondus ſuperſit, tuſasq; leniter
uuas exprimunt: deinde quantũ expreſſere adijciunt aquæ puteanæ, ut ſecundarium paſ-
ſum faciant. Diligentiores eodem modo ſiccatis acinos eximunt, ac madefactos uino ex-
cellenti donec intumeſcãt, exprimũt. Hoc genus ante cætera laudãt. Similiq; modo aqua
addita ſecundarium faciunt. Inter dulcia uinum eſt quod Græci aigleuces uocant, hoc eſt
ſemper muſtum. Id euenit cura, quoniã feruere prohibeatur. Sic enim appellãt muſti in ui
na tranſitũ. Ergo mergunt è lacu protinus in aqua cados, donec bruma tranſeat, & cõſue
tudo fiat algẽdi. Eſt aliud dulcis genus, cuius gratia aſſeruatur uua diutius in uite pedicu-
lo intorto. Ab alijs uua torretur in tegulis. Adijciunt aliqui quod uocant diachyton, uuis
in ſole ſiccatis, loco clauſo per dies ſeptem, in cratibus, totidem pedibus à terra alte, nocti-
bus à rore defenſis, octauo die calcatis: ita fieri optimi odoris ſaporisq;. Nam ſiræũ quod
alij hepſema, latini ſapam appellant, ingenij nõ naturæ opus eſt, muſto ad tertiam uſq; par
tem menſuræ decocto. quod ubi factum ad dimidiã eſt, defrutũ uocamus: & calenum, ad
partes è tribus duas redacto. Defrutũ, calenum, ſapa, uno omnia genere ex muſto confici
untur his modis, & uim emutant & nomina. Nam defrutũ à deferuẽdo dictũ, ut ad ſpiſſi-
tudinem ualidè deſpumauerit effectum eſt: calenũ cum tertia perdita duæ partes remanſe
rint: ſapa, ubi ad tertias redacta deſcenderit. omnia in adulteriũ mellis excogitata. Paſſum
uniuerſa cõſueuit Africa cõficere, iucundum, pingue, quo uice mellis utuntur, ut ſe ab in
flationis iniuria uindicent. Legũtur ergo uuæ paſſæ ꝙ plurimæ, & in fiſcellis iunco factis
rariore contextu clauſæ, primo uirgis ualidè uerberãtur, deinde ubi corpus uuarũ contu-
ſionis uis exoluerit, cochleæ ſuppoſita ſporta cõprimitur. hinc paſſum eſt quicquid efflu-
xerit, & conditũ uaſculo mellis more ſeruat̃. Sed inter hæc genera potuũ poni debet pro
tropum, ita appellat̃ à quibuſdam muſtum defluens anteq; calcentur uuæ. Hoc protinus
diffuſum lagenis ſuis deferuere patiuntur, poſtea in ſole quadraginta diebus torrent æſta
tis ſecutæ ipſo Canis ortu, quod Iulius Pollux teſtatur. Habetur & protropon inter trãſ-
marina, quod Athenæus in Lesbo naſci dulce ſcribit, etiam prodromon ab aliquibus uo-
catum. At pramniũ Hippocrates & prior Homerus celebrauit: premebat hoc Smyrnę re
gio, in inſula primũ Icaro natũ Seuius in petra, à quo nomẽ Pramno. Eſt & factitiũ quod
uocãt Græci adynamon. Albi muſti ſextarij uiginti, aquæ dimidiũ feruet, donec excoqua
tur aquæ mẽſura. Alij marinæ ſextarios decẽ, tãtundẽ pluuiæ in ſole quadraginta diebus
torrent. Dant ægris quibus uini noxã timẽt. Pro ueneno eſt ſapa, ſi quis ieiunus à balneis
eam bibat. Polybius author eſt, Romanas mulieres non uinum ſed paſſum bibere ſolitas,
ad reſtinguendã ſitim. Non poſſunt dici uina quæ Gręci deuteria uocant, Cato & Latini
loram, maceratis aqua uinaceis. Sed tamen inter uina operaria numerant̃, decima aquæ
parte addita quæ muſti expreſſa, & ita nocte & die madefactis uinaceis rurſusque prælo
ſubiectis. Alterum quod hoc modo: tertia parte eius quod expreſſum eſt addita aquæ, ex
preſſoq; decocto ad tertias partes. Nulli ex ijs plus quàm anno uſus. dulci è genere eſt me
litites. Diſtat à mulſo quod fit è muſto, quinq; congijs auſteri muſti, congio mellis & ſalis
cyatho ſufferuefactis, auſterum. Fit & in Gallijs uinũ fictitij generis gratiſſimum, facili ra
tione. cinamomũ ſaccarũ & carpeſium teruntur in fiſcum, ex eo uinum liquat̃, ut traſeun
do qualitates eas combibat. hoc uulgus *hippocraticum* cognominat. datur epulis præcipuis
cũ eſcarite pane bellariorũ uice. Qui mos ſed in alio uino Atheniẽſibus fuiſſe legitur. Ex
potuum generibus quæ naturã habent inebriãdi, primas partes habet uinũ, ut Leontinus
eſt author: ſecundas quod mirabile dictu eſt, aqua: tertias tenet quod frugibus aqua mace
ratis, triticũ, auenã, hordeũ dico, barbari cõfingunt. Addit ſenes facile temulentia capi, fœ
minas rarius uiris ebrietate tẽtari. Vini deſideria Democritus ſanie tradit aboleri, quæ pu-
tatis uitibus emanãs, inſcio temulẽto potui fuerit adiecta. Sic quam uitis attulerit noxam
uini, ſua ſanie luit. Berytius ebrios ad ſobrietatẽ reducere promittit acetũ abundè potum.
Ad ſe quoq; redire braſſicarũ cibo aut mellitis placẽtis. Africanus raphani ſucco manſo
aut iride, tædia odoris uini diſcuti refert. Idẽ pollicet̃ ebrietatẽ non ſenſurũ etiã ſi bibendi
certamine prouocet̃, qui caprinũ pulmonẽ toſtũ ederit, aut ieiunus q̃nq; aut ſeptẽ amara
deuorarit

deuorarit amygdala,aut crudam braſſicam præſumpſerit. Arcet ebrietatē, eodem autho-
re,corona è ramulis aiugæ facta. Vinum intra paucos dies optimi odoris Pamphilus effi-
ci tradit,ſi baccas myrti montanas ſiccas & tunſas mittas in cadū,& diebus decem requie
ſcere patiaris,tunc coles & utaris. Vitis etiam flores arbuſtiuæ collectos in umbra ſiccare
iubet,tum diligenter tunſos & cretos in uinum cōijci,dolium ſeptima die aperiri. Vinum
fieri ad potandum ſuaue dicit,ſi fœniculi,uel ſatureiæ modum conueniētem mergi uino,
atq; turbari feceris:uel fructum quem duæ nuces pineæ produxerint torrefactū,& linteo
ligatum mitti in uaſculum, & uſui eſſe,quinq; diebus exactis. Vinū uelut uetus effici ex
nouello Damegeron pollicetur,ſi amygdala amara,abſinthium, frugiferæ pini coma, fœ
num græcum tundant,ex his cyathus in amphora uini fundatur. Anniculū quoq; uinum
longam,ut inquit,ætatem ſimulabit,ſi meliloti unciā unam,dulcis radicis uncias tres,nar
di Celtici tantundem,aloes duas tundis ac cernis,& in ſextarijs quinquaginta,cochlearia
ſex recōdis, uasq; in fumo collocas. In album colorem fuſca mutari aſſerit Fronto, ſi ex
faba lomentum factum uino quis adijciat, uel ouorum trium alborem infundat lagenæ,
diuq; commoueat, ſequenti die candidum reperiri. Vitibus quoq; hanc eſſe naturā ut al-
ba uel nigra ſi redigatur in cinerem, uinoq; adijciatur,unamquāq; formam ſui coloris con
tribuere,ut ex nigra fuſcum,cādidum uero reddatur ex alba, & hoc exactis quadraginta
diebus inueniri. Diophanes ſcriptum reliquit,nigras uuas potētius uinum fundere, albas
medium,fuluas nigris ſuauius. Addit nouellum uinum frigidiſſimum eſſe, uetus calidiſſi
mum,idemq; potentiſſimū,& cum primis odoratum:ſiquidē mora longa omnem aquo-
ſam partem abſumit. Muſtum quod per pluuias frequentes imbecillitatem contraxit,cre
bro imbre perfuſa uua,ſic curari iubet, quod probari ipſius guſtu poterit. Hoc muſtū de-
coqui præcipit donec pars eius uigeſima poſſit abſumi, melius fieri ſi cēteſima gypſi pars
adijciatur. Lacedæmonij eo uſq; decoquunt,donec uini quinta pars pereat, & quarto an-
no uſibus miniſtrant. Quidam ſtatim atq; primum efferbuit muſtum,in noua dolia tranſ-
ferunt,in fundoq; ſidit ſuo pondere fæculētum omne,atq; in metretas decem uini tres ſa-
lis heminas adijciunt. Intermenſtruo cū ſilet luna Zoroaſter maxime elutrianda præcipit
uina,quod Sotion cōfirmat,obſeruariq; exortus ſyderū & emerſus: in ijs enim fecem mo
ueri uolunt. Item cū roſa floret,aut germinat uitis,qua frondente cōſulunt ſapientes,præ
ſertim Heſiodus,aperto dolio ſummū imumq; uinū expendendū. Quod medias dolij par
tes tenet ſeruandū,utpote quod & ualidius atq; durabilius ac patiens uetuſtatis exiſtime
tur. Quod enim ſummis uaſis faucibus reſidet,aeris cōſuetudine uires exhauriente,dege
nerat in uappam. quod fundo ſidit fæcis uicinitate uitiatur,quod ita cecinit Heſiodus.

ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι, μεσσόθι φείδεσθαι.

Vaſa nō ad ſummum uſq; labrum replenda,ſed faucium tenus,ne occluſo ſpiritu ſtrangu
lentur,coercitaq; ſuſpiret aura. Laborat uinū, ut Paxamus tradit, occaſu Pleiadum,item
bruma,uel cū flore uitis exuitur,ęſtiuo ſolſtitio,uel exortu Caniculæ. Sentiunt uitia cum
cælum incendio flagrat,cum etiam nimio frigore riget, cum uehementes inceſſerunt plu
uiæ,itē cū duro tonitru concutit, aut uiolentis coruſcat fulgetris. Arcere tonitrus & ful-
guris noxam credidit Zoroaſtres, ferrū operculis doliorū ſuperpoſitū. Alij admotos lau-
ri ramulos cæca naturarū diſcordia uinum ab huiuſmodi iniuria uindicare ſcripſerūt. Vi-
no quod acorem quendā iam cōcepit,ut author eſt Tarentinus, medetur ollula aquæ bo-
næ plena,quæ diligēter operta in doliū demergat, poſt triduum inueniet ab acore uinum
ſeſe recollegiſſe,& aquā olere,ſi priſtinū robur reſumpſerit. Alij lactis caprini quinquage-
ſimam partē infundunt,& integūt,poſt quinq; dies elutriāt. Si ſitū oleat uinum uel aſper
ginē ſentiat,iubet Apuleius tædas pingues igni flagrātes in doliū cōijci,& accenſas in ui-
no reſtingui. Alij cādentē teſtam immergūt, alij uas cōtinens aquā obruūt,& poſt triduū
eliberari uitio experiunt, alij apij ſemen & folia intingunt,alij recentis caſei ſerum permi
ſcent. Salignū lignum uino inditum omnē nequitiam tollit. A ſerpēte immiſſum uirus,ut
Democrito placet, ferreus annulus elicit. Turbulētiam uini cōfeſtim reſidere promittit
Anatolius, ſi decoctæ ad tertias amurcæ ſingulas heminas in ſingulas uini metretas quis
infundat. Si ſcire cupis emptor, ſi nullā miſtionis fraudem uinum experit, mala aut pyra
ſylueſtria in uas mitti præcipit Democritus. q ſi ſupernatauerint fluitantia, meri ſynceriq;
putat in

ferrum et Laurus fulguris noxam a vino arcent

putat indiciũ, si demergantur, aquam contineri. Aliqui arundinem, papyrum uel lignum, aut fruticẽ oleo illitũ dolio mandant, dein extrahentes considerant si oleo guttulæ aquæ stillatim congestæ cohæreant: quod si deprehendatur, aquam continere certum est. Si in ollam nouam antea nullo perfusam humore biduo uinum adhibeatur, ea mistam aquam extillabit. Alij calfactum uinum sub diuo in nouum mittũt fictile, si aquam nouit degenerat in acetum. Alij in uiuam calcem uinum inijciunt: si syncerum est, hanc cogit: sin aquosum, diffundit. Porrò si in sartaginem feruens oleum capientẽ uinum aquam habens fundatur, obstrepet, & bullans exiliet. Aliqui spongia oleo imbuta spiraculum uasis obturãt, & inuertunt: si aqua insit, à spongia manans effluet. Si uas ad experienda uina è ligno hederæ fiat, uinum transfluet & remanebit aqua, si qua mista fuerit. Aphricanus in doliũ uini liquidum alumen infundebat, & penicillo oleo peruncto dolij spiraculũ operculabat, per quod inclinatum sola profluebat aqua. Greci uini naturam tali ratione discernunt, & hanc in eo uolunt esse distantiã, ut quod dulce est, grauius dicant: quod album, conuenire uesicæ: quod luteo colore blandiuntur, concoctioni cõmodum: transmarinũ pallorem gignere, & id tantum sanguinẽ non creare. Ex nigris uuis potẽtius fieri, ex rubris suaue, ex albis mediocre. Vino exhausto natura est succendendi uiscera calore: foris infuso refrigerãdi, ut iure dici possit uiribus corporis nõ aliud utilius, neq; aliud uoluptatibus perniciosius, si modus absit. Musta differentias habẽt naturales, q̃ sunt cãdida, aut nigra, aut inter utrũq; media. Mustũ omne stomacho inutile, uenis iucundũ. à balneis raptim et sine interspiratione potũ necat. Cantharidũ naturæ aduersat̃, itẽ serpentibus, maxime hæmorrhoo & salamãdræ. Capitis dolores facit, gutturi inutile. prodest renibus, iocinori, interaneis, & uesicæ: colleuat enim ea. Priuatim cõtra buprestim ualet, contra meconiũ, lactis coagulationem, cicutã, toxica, dorycniũ, ex oleo potũ redditũq; uomitionibus. Ad omnia infirmius album, iucundius passi mustũ, & quod minorẽ capitis dolorem adferat. Vino aluntur uires, sanguis colosq; hominũ. Vino modico nerui iuuantur, copiosiore læduntur, sic & oculi. stomachus recreatur, appetentia ciborũ inuitatur. Cura tristitiarũ hebetat̃, urina & algor expellitur, somnus cõciliatur. præterea uomitionẽ sistit. Collectiones extrà lanis humidis impositis mitigat. multũ roboris hic succus facit. Lactis potus ossa alit, frugũ neruos, aquæ carnes, ideo minus ruboris est in corporibus illis, & minus roboris, contraq; labores patientiæ. Asclepiades utilitatẽ uini ferè æquari deorũ potentiæ pronũciauit. Vetus copiosiore aqua miscet̃, nouum urinã magis expellit, minusq; siti resistit. Dulce minus inebriat, sed stomacho innatat: austerũ facilius cõcoquitur. leuissimũ est quod celerrimè inueteratur. Minus infestat neruos quod uetustate dulcescit. Stomacho minus est utile pingue, nigrũ, sed corpora magis alit. Tenue & austerũ minus alit, magis stomachũ nutrit, celerius per urinã trãsit, tãtoq; magis capita tẽtat. Vinũ si sit fumo inueteratũ, insaluberrimũ est, etsi in ijs quæ cariẽ traxerũt fortasse ut in materijs eam fumus erodat. Fumi amaritudine uetustatẽ indui persuasũ est. Quo generosius est uinũ, hoc magis uetustate crassescit, & in amaritudinẽ corpori minime utilẽ coit. Sua cuiq; ętas, media gratissima est. sua cuiq; saliua innocentissima. Vinũ annosum, ut prodidit Dioscorides, neruis & sensibus cæteris officit, quanq̃ iucundũ gustu. Damnat̃ ægrotantibus, quibus aliquid intus adfectũ lacessitum'ue sit: innocẽs sano, si dilutũ & modicũ sumat̃. Nouitiũ inflat, difficile coquit̃, somnos graues facit, urinas pellit. Media ætas & hoc & illud incõmodũ uitabit, ideoq; ad ualetudinem utrãq; pertinet. Albũ leue, deiectu facile, stomachũ excitat: cõtrà, nigrũ, pingue, peragi cõtumax, ebrietatem carnesq; alit. Rubrũ ut colorẽ ita & naturam inter illa mediam possidet. Candidũ utroq; statu corpori salubrius est. Differentia in sapore. Dulci crassitudo maior, expiratio difficilior. In stomacho spiritus creat, aluũ & intestina musti modo turbat, sed parcius inebriat: uesicæ neruisq; prodest. Austerũ urinas uehemẽtius molitur, temulentiã & capitis dolores facit. Acerbũ coquendo cibo utilissimũ, item aluo cõtinẽdę rheumatismisq; sistendis. Quod uerò lene, tenerũ atq; molle dicit̃, minus infestat neruos, minusq; urinã ciet. Vinũ marina aqua factũ inutile stomacho est, sitim creat, neruis nocet, uẽtri facile, ab infirmitate se recolligẽtibus inimicũ. Resina cõditũ frigidis stomachis utile putat̃, nõ expedire uomitionib. sicuti nec mustũ, neq; sapa, neq; passum. Nouitiũ resinatũ nulli cõducit, capitis dolorẽ & uertigines excitat, & ab hoc dicta crapula est. Tussiẽtibus

& rheuma

& rheumatiſmo prodeſt, item cœliacis, dyſentericis, mulierũ menſibus. In hoc genere rubrum nigrum'ue magis conſtringit magiſq; calfacit. Innocentius pice ſola conditum. ſed picem ſcire debemus non aliud eſſe ꝙ combuſtæ reſinæ fluxum. Hoc genus uini excalfacit, concoquit, purgat: pectori, uẽtri utile. Item uuluarum dolori ſi ſine febre ſint, uetuſtæ defluxioni, exulcerationi, ruptis, conuulſis, uomicis, neruorum infirmitati, inflationibus, tuſſi, anhelationibus, luxatis in ſuccida lana impoſitum. Merum remedio eſt contra cicutas, coriãdrum, aconita, meconium, argentum uiuum, apes, ueſpas, crabrones, phalangia, ſerpentium ſcorpionumq; ictus, contraq; omnia quæ refrigerãdo nocent. priuatim cõtra preſteres, hæmorrhoidas, fungos, aduerſus inflationes roſioneſq; præcordiorum, & quorum ſtomachus in uomitiones effunditur, & ſi uenter aut interanea fluxiones ſentiãt, dyſentericis, ſudatoribus, in longa tuſſi, in epiphoris meracum. At uero cardiacis in mamma læua merum in ſpongia poni prodeſt. Ad omnia maximè album inueteraſcens. Vtiliter etiam uino fouetur uirilitas iumentis, quo etiam infuſo cornu laſſitudinẽ auferri tradunt. Simias & quadrupedes quibus digiti ſunt, negant creſcere aſſuetas meri potu. Quod ad febrium ualetudines attinet, certum eſt non dandum in febri niſi ueteribus ægris uinum, nec niſi declinante morbo: in acutis uerò periculis nullis niſi cum manifeſtas habẽt remiſſiones, nec à partu abortiue, nec à libidine ægrotãtibus, nec in capitis doloribus, nec quorum acceſſiones cum frigore extremitatũ ueniant, nec in febri tuſſientibus, nec in tremore neruorumq; doloribus uel faucium, uel ſi uis morbi circa illa intelligatur, nec in duritia precordiorum, uenarum uehementia, neq; in opiſthotono tetanóue, nec ſingultibus, nec ſi cum febre difficultas ſpirandi ſit. minime oculis rigentibus & ſtantibus genis, aut quorum cõniuentium perlucent oculi, neu palpebris nõ coeuntibus, aut ſi cruore ſuffunduntur oculi, uel ſi lachrymæ in oculis erunt. minime lingua graui fungoſaq; inperfecta ſubinde loquentibus, nec ſi urina difficile redditur, neq; expaueſcẽtibus repente, neq; defectis, aut torpentibus, nec ſi per ſomnos genitura effunditur. Cardiacorum morbo unicã ſpem in uino eſſe certum eſt. Meracis potionibus per uiginti dies ante Canis ortum, totidemq; poſtea, ſuadet Heſiodus uti: aquæ tamen potum interponere utiliſſimum. Item iugi ſuper bibere ebrietati, quã frigidæ potus extemplo diſcutit. Dari non niſi inter cibos debet, nec à ſomno ſtatim, nec præcedente potu alio, hoc eſt utiq; ſitienti. Viro facilius ꝙ fœminæ, ſeni ꝙ iuueni, iuueni ꝙ puero, hyeme quàm æſtate, aſſuetis potius ꝙ expertibus. Modus dandi pro uehementia uini, item miſtura. atq; uulgo ſatis putant unum uini cyathum duobus aquæ miſceri. Si diſſolutio ſtomachi ſit, dandum, & ſi cibus non deſcẽdat. Vinũ quod ex uuis à decerptu ſole aduſtis, aut diutius in uite percoctis exprimitur, dulce Creticum, ſiue protropon, ſiue pramnion Dioſcorides appellari tradit. Item quod muſto decocto fit & ſiræum, ab alijs hepſema & ſapa dicitur. Si nigra ſpectantur, pinguia copioſiq; alimenti erunt: ſi alba, tenuiora: media, mediam utriuſq; naturæ uim ferent. Omnibus tamen aſtringendi continendiq; uis adiuncta. Arteriæ languidos ictus recreat. Contra uenena omnia quæ exulcerando necant pro remedio eſt, ex oleo potum redditumq; uomitionibus. Datur contra meconium, toxica, lactis coagulationem, cicutam: item aduerſus renũ ueſicæq; roſiones atq; morſus, alioqui inflationem & uitium afferre ſolent. Nigrum priuatim alui fluxiones cohibet, album emolliendo eam efficacius. Vini naturam in commune ſic proſequitur Dioſcorides. Vinum meracũ ſyncerumq; omne cui auſteritas ſponte naturæ cõtigit, excalfacit, facile digeritur in membra, ſtomachum recreat, appetentiam ciborum inuitat, carnes alit, ſomnum conciliat, uires coloremq; nutrit. Copioſiore hauſtu ualet contra cicutas, coriandrum, pharicum, ixiam, ſpumam argenti, taxum, aconita, fungos, morſus & uulnera ſerpentium, & omnia quæ refrigerando necant, aut ſtomacum in uomitiones effundant aut redundare faciãt, ac quorum ſtomachus flacceſcat diſſolutuſq; infirmitatem contraxerit, ſi uenter & interanea rheumatiſmũ ſentiant. Sudatoribus, expaueſcentibus repente, & quibus corpus immodico ſudore digeritur, albũ maxime, inueteraſcens, dulce: item renibus ac ueſicæ. Vlceribus inflammationibuſq; in ſuccida lana imponitur. Vtiliter theriomata & phagedænæ & ulcerum fluxiones fouentur uino. Ad ſanorũ uſus prima authoritas Italicis tribuit, phalerno, ſurrẽtino, ſetino, & pluribus alijs quæ in Campania premuntur. Inter græca palma tribuitur Chio, Leſbio, Phygelitæ, & quod Epheſi

Quibus morbis a vino abstinendum

nascitur

nafcitur. Stomacho minus utile, inflãs, pingue, nigrum, fed corpora magis alit. Tenue aũ
fterũ minus nutrit, magis ftomachũ iuuat. Vetus candidũ tenue, ualidius urinas proritat,
tãtoq; magis capita tentat: copiofius neruis infenfum. Nec in uetuftate, nec nouitate, fed
media ætate bene ualẽtib. falubria. Modus aũt pro ætate, & bibẽdi cõfuetudine, pro tem
porũ ratione, pro uini uehemẽtia decernĩt. Optimum habeĩ præceptũ ut fitienti demũ bi
batur ad defideriũ redimendũ, ut cibus potu madeat. Omnis ebrietas pręfertim iugis per-
niciofa corpori, quoniã nerui copiofo uino diebus fingulis obfeffi acutis morbis faciunt
fundamenta. Vino tamẽ copiofius indulgere poft aquæ potus nõ eft alienũ, quoniã ita re-
purgatis fenfibus ex alto extrahunĩ quæ impedimento funt, & per cæcos meatus difcuti
unĩ: cæterũ aquã fuperbibere cõuenit. Ebrietatẽ fequunĩ pallor, genæ pẽdulæ, oculorum
ulcera, tremulæ manus, effundẽtes uafa plena, inquies nocturna, omniũ ferè rerũ obliuio,
morsq; memoriæ, poftero die fœtidi halitus. Præmiũ fummũ ebrietatis libido portẽtofa,
& iucundũ nephas. Omphacites uinũ priuatim in Lesbo fingi Diofcorides eft author, u-
uas paulo ante maturitatẽ decerptas, etiã femiacerbas per triduũ aut quatriduũ folæ torre
ri, donec acini paffi fiãt, rugasq; planè cõtraxerint: tũ premi, deinde fictilibus fideliјs fole
inueterari. Cõftringit hoc, ftomacho utile cibos nõ coquẽti diffolutoq;, grauidarũ mala-
ciјs defectionibusq;, neq; nõ ilei tormẽtis. Placere incipit ab annis pluribus, nõ aliter ido-
neo, poculentóue ufu eius. Vinũ omphacites idẽ effe uideĩ quod & biæũ Græci uocant,
quanquã largiorẽ marinã ei aquã adiјciũt: cætero cõueniunt. medicinæ itẽ cõgruũt. Vter
rare mihi uideanĩ, qui potius bion, quafi à uita ductũ nomẽ fcribant: cũ Plinius biçon à fe
ftinatiõe, quafi uiolẽter fiat, uocari prodiderit. Deuterias ita fieri præcipit Diofcorides, In
uinaceos è quib. triginta mufti cados expreffèris, cados aquæ tres addi, tũ calcari, expref-
fumq; ad tertias decoqui, deinde in fingulos cõgios modi huius qui remanfit, fextarios fa-
lis binos cõiјci, acta hieme decapulari in fictilia, poft annũ uti. Datur hoc ægris quibus ui-
ni timeĩ noxa, appetentia eorũ fæpenumero urgẽte, quorũ defiderio fubfcribere nõnun-
quã cogimur: itẽ iјs qui à longa ualetudine fe recolligũt. Vinũ melitites, ut Diofcoridi pla
cet, diftat à mulfo: quod illud è uino uetere auftero addito mellis exiguo temperaĩ: hoc è
mufto in quinq; cõgios aufteri mufti, congio mellis & falis cyatho inditis. Vas in quo id
fiat amplitudine capaci quæriĩ, ut locus feruenti & ob hoc intumefcẽti fufficiat. Salis mo
dus qui dictus eft, paulatim infpargitur donec bulliat: fimul uero ꝙ feruere defiјt, in ca-
dos diffundiĩ. uinũ hoc alit uires, odoratũq; habeĩ. Datur in febri uetufta, imbecillo ftoma
cho, quoniã uentrẽ molliter lenit: itẽ articulariјs morbis, uitiјs renũ, capitis infirmitate la-
borãtibus, mulieribus uini abftemiјs. Mulfum quod œnomeli uocãt, ex annofo aufteroq;
uino & melle quãoptimo utiliffimũ fit. Minus hoc inflat & uelociter fidit, inueteratũ cor
pus auget, media ætate aluũ urinasq; ciet, fuperfumpto cibis noxa contrahiĩ, antecedens
implet quidẽ, fed auiditatẽ cibi cõmouet. Temperaĩ duobus cadis uini, uno mellis adiun-
cto. Quidã ut cõpendiũ operæ faciant, cum uino mel decoquũt, deinde ita in fictiles lage
nas diffundunt. Aliј parcentes impendio in fextarios mufti feruentis fextariũ mellis adiј-
ciunt, cũ deferbuerit elutriãt, ita conditũ dulcedinẽ cõtinet. Vinũ facillimè cum melle cõ
corporatur, quod in dulci nunq; euenit: uerum ex auftero factũ mulfum & decocto melle
non implet ftomachũ, ac minus inflat, appetẽdi reuocat auiditatẽ cibi, aluũ mollit frigido
potu, calido fiftit, auget corpora. Mulfum in Thracia primus Arifteus cõperit. Multi fe-
nectam longã intinctu mulfi tolerauere, nihil ad cibũ adhibẽtes ꝙ panẽ. Longæuos inte
gris fenfibus degere pollicetur Diophanes, qui mellis ufum fequunĩ. Interrogatus itaq;
Democritus quanã ratione homines uigorẽ animi & corporis integritatem cuftodirent,
ille refpondit: Si foris oleo, intus melle linirenĩ. Multi itaq; annos uitæ longos mulfo uino
retulerunt acceptos. Porrò ex mufto quod fit mulfum, Græci nectar uocant, & hac ratio
ne conficiunt. Muftum quoufq; ad dimidias ferè refideat excoquũt, & in decem eius fe-
xtarios unum mellis Attici mifcent fextariũ, & in cadum trãsfundunt, gypfatoq; uafis fpi
raculo in umbra recondunt. Hoc genus inflationibus obnoxiũ eft, aduerfum ftomacho:
datur alui ciendæ caufa. Sed quod emendicato à Latinis, ut arbitor, cognomine conditũ
iјdem appellãt, ita folẽt cõficere, Piperis eloti, & ubi fuerit reficcatũ triti fcrupulos octo,
mellis Attici fextarium unum, uini ueteris albi fextarios quinq; permifcent. Sed res expo
ftulat, ut fimul de aceto differamus: eft enim uini uitium, quod ad luxuriam ceffit homini

bus,tot ad uſus expetitũ,ſine quib.uita mitior exigi nõ poſſet.Eſt & uappa uitiũ uini,ſed nulla cõmendatione,quin probroſa quoq; res uel hominũ cõuitio quorũ degenerauit animus. Fit aũt uappa cum iterũ ſponte muſta feruẽt,qua calamitate cũ deferbuit, deperit ſapor, uappæq; nomẽ accipit. Infuſum terræ acetũ ſpumat, ſaxa rũpit, quæ nõ ruperit ignis antecedẽs,cibos quidẽ & ſapores non alius magis ſuccus cõmendat & excitat. Cõpeſcitur aſperitas eius toſto pane,aut uino,aut ſale: cõtrà iners accendiť pipere aut laſere. Acetum aliud nõ eſſe quàm culpatũ uinũ quis neſcit? Aqua miſtũ oxycratum, Latini poſcam uel puſcã appellãt:ipſi quoq; Græci,ut Paulus & Aetius,phuſcã nominãt. Acetũ ſubito ſic fieri Grę ci promittunt,ſi tuſam betę radicẽ in uinũ cõieceris,poſt horas tres in acetum degenerabit. Quòd ſi in priſtinũ ſtatũ reſtitui uoles,braſſicæ radicẽ indidiſſe ſatis eſt. Mirum acorẽ cõcipere tradit Sotion,ſi aridi uinacei aut pauci uuæ acerbæ acini demittãtur. 1
Pyrethrũ infuſum acorẽ ſupra modũ accẽdit,ſi cũ una parte feruefactũ reliquæ miſcueris. Acerrimũ idẽ fieri putat & ſuaue,uetuſtis graminis radicibus aut immerſo lactis ſero, aut cinere querno, aut candentibus carbonibus in eo reſtinctis, aut ſi ciceribus teſtis'ue igni flagrantibus acetũ uratur. Diu ſuum acorẽ tueri refert Apuleius,ſi fabæ cũ citrij mali ſucco uaſi confundanť. Si iniecto alumine tanq; ferueſcens intumuerit,aquã cõtinere Gręci exiſtimãt. Dulce faciunt addito muſto,quo poſt triginta dies utũtur.aliqui muſti quod uuarũ calcatu cõfluxit unã metretam in duabus aceti,ut triens ex modo ſuperſit. Alij menſurã muſti duplam, aquæ potabilis triplam ad aceti partẽ diſcoquũt, dũ totius modi dimidiũ reſtet. Acetũ etiã fit nõ ex uino cõmentitiũ multis modis. Perſica mala mollia & torrefactũ hordeũ in uaſe mixtim cõputreſcere ſinuntur, expreſſus fiſco ſuccus acorẽ cõcipit. 2
Alij ſine uino ita acetũ cõfingunt. Fici ueteres & torridũ hordeum & citriorũ malorũ interna caro crebrius ſubacta cõturbataq; colis exprimuntur, ut in aceti uicẽ ſuccus cedat. Alij marinã aquam & gypſum cõcoquũt,admiſtaq; aqua fluuiali percolãt aceti uſu. Acetum tranſit in remedia,calidiſſimum Theophraſtus exiſtimauit natura, frigidũ cõprobat Galenus. Vis ei ſumma in refrigerando,nõ tamẽ minor in diſcutiendo. Hauſtum per ſe faſtidia diſcutit,ſingultus cohibet, ſternutamenta olfactu ſiſtit, uim æſtus in balneis arcet ſi contineatur in ore. Itẽ cum aqua bibitur aut utiliter gargariſſatur,ijs præſertim qui à ſolis ardoribus cõualeſcunt. Plurimũ fotu medetur poſt uredines. Lepris,furfuribus,manantibus ulceribus, canis morſibus, ſcorpionum ictibus, muris aranei & ſcolopendrarum uenenis auxiliatur. Cõtra aculeatorum uirus,multipedũ morſus remedio eſt. Cõglobatum utiq; ſanguinem diſcutit. Aduerſus lichenas bibitur & imponiť. Siſtit aluos & defluxiones infuſum. Calidum in ſpõgia appoſitum medeť ſedis uitijs, melius adiecto ſulphuris ſextante,ſextarijs tribus aceti, aut hyſſopi faſciculo. In procidentia ſedis ac uuluæ ſalutare. Tuſſim ueterẽ inhibet, gutturis rheumatiſmos, orthopnœã, & dentium labefactionẽ leuat. Veſicæ nocet & neruorũ infirmitatibus. Acetũ uſus docuit,ut Celſus tradit, bibendũ cum aſpis percuſſit.quod demõſtraſſe caſus diciť cuiuſdam pueri, qui cum ab hac eſſet ictus,& partim ob ipſum uulnus,partim ob immodicos æſtus ſiti premeretur, ſiccis locis alium humorẽ nõ habentibus, acetũ quod ſecũ forte habebat, ebibit & liberatus eſt. Credit quoniã id quamuis refrigerandi uim habeat,tamen habet etiã diſſipandi,quo fit ut terra reſperſa eo ſpumet. Eadẽ ergo ui ſpiſſeſcentẽ quoq; intus humorẽ hominis ab eo diſcuti,ſic dari ſanitatẽ. Idem refert Plinius cõtra aſpidẽ pollere. nam cũ aſpide calcata quis per cuſſus utrem aceti ferẽs,quoties depoſuiſſet ſentiebat ictũ,aliàs illæſo ſimilis, intellectum inde remediũ eſt,potuq; ſuccurſum. Neq; altero os colluũt uenena exugẽtes. Nõ eſt prætereundũ ſilentio:quoſdã graui morbo pedũ conflictatos, cum dolori pares nõ eſſent, de merſis in acetũ calidum cruribus in acerrimo ualetudinis impetu,ſoſpites euaſiſſe, portentoſa medicorũ ſciẽtia. Aceto refrigerandi & ſpiſſandi uim tribuit Dioſcorides. Stomachũ & appetentiam excitat, omnẽ abundantiã ſanguinis potu infeſſioneq; ſiſtit. Alui fluxiones cibis incoctũ reprimit. In uelleribus ſuccidis aut ſpõgia impoſitũ ſanguinẽ uulnerum & inflammationes inhibet, procidentiam ſedis & uuluę conſtituit, gingiuas ſanat abſcedentes & ſanguine manantes. Prodeſt nomis,ignibus ſacris, ulceribus quæ ſerpunt. Eodem pterygia,lichenes,& lepræ curantur, addito utiq; ſemper aliquo ex ijs quæ priuatim aduerſus ea uitia polleant. Vlcerũ phagedænas nomaſq; ſepius fouendo cohibet. Podagricis calido fotu cum ſulphure auxiliatur. Sugillata cum melle litum emendat. Capitis

ardores

ardores cũ rosaceo in spõgia uel succida lana refrigerat. Iuuãtur hydropici, grauitates auri um, soni tinnitusq́ suffitu feruẽtis. Eodẽ instillato uermes earũ necãtur. Panos coercet te pidi fotus aut imbuta eo spõgia, pruritus mulcet. Cõtra uenenatos morsus qui refrigeran do nocẽt calidũ cõmode fouetur: frigidũ aculeatis è quibus uredo sequit̃ remedio est. Ad uersus omnia uenena propinatur calidũ uomitionibus redhibendũ, præsertim cõtra me- coniũ, cicutã, cõglobatũ in uentre sanguinẽ, cõcretũ lac, fungos, ixiam, taxumq́ cũ sale. Haustu raptas hirudines sorbitiõe pellit. Tussim ueterẽ placat, recentẽ lacessit, gargarif- satum fluxionibus fauciũ resistit. Anginis, uuæ procidẽti, dentiũ dolori calidũ colluitur. Acetũ mulsum quod oxymeli uocãt Græci, hoc modo temperat̃. Aceti heminas quinq́, salis marini pondo, mellis minas decem, aquæ sextarios quinq́ pariter coquito, decies ef- feruescẽte cortina. atq́ ubi refrixit diffũdito, & finito inueterari. crassitudines detrahit po- tum Ischiadicis, morbis articularibus, & comitialibus prodest. Cõtra serpẽtes quos sepas uocãt & cõtra meconiũ haustũ ixiæq́ uenena auxilio est. Anginis utiliter gargarissat̃. De mocritus aceti scillini tẽperandi hanc rationẽ dedit, Scyllæ quæ sit alba, direptis duris atq́ extrinsecus positis omnibus, tenera medietas pondo selibræ in minutas partes reciditur, segmẽta per dies triginta in sole resiccant̃, duodecim imbre aceti conspergunt̃, dein in a- ceti q́ acerrimi duodecim sextarios mergunt̃. Post eum numerũ dierũ scylla eximit̃, ace- tum diligẽter excolat̃, in uas bene picatũ transfunditur. Quidã pondo scyllæ in sextarios aceti quinq́ demittũt. Alij tunicis quidẽ eas repurgãt, sed exarescere nõ patiunt̃, statimq́ musteas & recẽtes alias pari mẽsura cõijciunt in acetum, & initio septimi mẽsis eximunt: hoc asperius acriusq́ censet̃. Gingiuas labantes collutũ astringit, mobiles dentes firmat, graues oris halitus & putrilagines tollit. Corroborat & fauciũ callũ ijs qui uocis studiosi sunt, eã enim expedit clarãq́ ac canorã efficit. Prodest affectis stomacho, ciboſq́ ęgre con coquẽtibus: itẽ comitialib. melãcholicis, uertiginosis, mẽte captis, uuluarũ strãgulationi- bus, lienis incremẽto tumidis, uitio coxendicũ, recolligendis corporibus. Colorẽ alit, uale tudinẽ firmat, oculorũ aciẽ obiter exacuit, tarditatẽ auriũ instillatione purgat. Generatim ad omnia laudatissimũ, modo intestina ulceratio nõ sentiat̃. Capitis doloribus, neruis in- firmis dat̃ quotidie bibendũ, inter initia modicè, processũ copiosius, paulatim modo cre- scente usq́ ad cyathũ, quanq́ non desint qui cyathos binos & amplius dari pręcipiãt. Fex uini non incõmoda medicamẽtis, cui tãta uis inesse creditur, ut descẽdentes in cupas ene cet. Experimentũ demissa præbet lucerna, quãdiu extinguat̃ descẽsionis periculũ denun cians. Siccata recipit ignes ac sine alimento perflagrat, cuius uis & natura quæ nitro. Fex cum expirauerit lauãdis corporibus utilis. Fex aceti pro materia acrior sit oportet, utriq́ multũ adijcit uiriũ crematio. Usta sphecle quasi fæcula dicitur, interim sphecleen pro cruda fæce Græci usurpãt. Cruda reprimit humores, aduersus alui defluxiones & stomachi im ponitur, profluuia mulierũ illita genitalibus & imo uentri mitigat, panos discutit nõdum exulceratos, rigentes mãmas & sui lactis impatiẽtes extinguit. Cremata ungues scabros aufert cũ resina, addito lẽtiscino oleo. Illita una nocte rufat capillũ. Oculorũ medicamen- tis eluta miscetur, cicatrices hæc eorũ & caligines pellit. Crematur noua testa copioso ig- ni donec ardeat. Alijs gleba fecis in carbones accẽsos abscõditur. Experimentũ legitimæ coctionis ut exalbescat, aut æris colorem sibi adsciscat, illataq́ linguæ uideatur urere. illo modo & aceti fex coquit̃. Virtus insigniter adurẽs & uehemẽter exiccãs. melior quo re- centior. celerrimè exanimat̃ nõ inclusa. Hæc cremata ampliat uires, utilissima ad compe- scendas lichenas furfuresq́. Sic lepris & ulceribus manantibus imponit̃, eruptionibus pi tuitæ illinitur. Sicca uel madida cõtra phalangia & testiũ mãmarumq́ collectiones. Mede tur illita & testibus & genitalibus. In uino aduersus strangurias bibitur. Resistit suppura- tionũ incrementis. Stomachũ, interanea, uentrẽ illitu adiuuat. Apposita in linteo uuluas purgat. Decoquitur in patinis cũ sale & adipe ad tumorẽ maxillarũ & ceruicum. Fæx ace ti sua pro materia acrior sit est necesse, multo magis exulcerat. Acetũ aqua mistũ oxycra- tum, Latinis poscã, recẽtioribus Græcis phuscã diximus appellari. Sed ut Aetius est au- thor, si simplici ratione construatur, refrigerat & humectat: condita tamen & calorem sibi & siccitatẽ adsciscit. Inter ueteres, ut idem inquit, omnes ferè cõuenit, noxiũ parere suc- cum, neruis officere, flatuosos spiritus creare, capitis dolores cõcitare, cõtra sacrum mor- bum prodesse, uini crapulam mitigare, sanguinis acrimoniam lenire. Consuluntq́ ea po-

tione abſtinendum,quod facile putrilaginē concipiat qui ex eo contrahitur humor, item
propter noxam quam neruis infert. Produnt ebur aliquādiu phuſca maceratum ceræ in-
ſtar emolleſcere,obſequioſumq; in opus quodcunq; tractari,quod Dioſcorides zytho tri-
buit. Recentiores,qui diligenter placita ueterum obſeruarūt,multis utilem,& ſecundam
tueri ualetudinem deprehenderunt:& ut uerum,idem inquit Aetius,fatear, prodeſt ca-
lidiore natura prȩditis: itē ijs qui inteſtino uentris calore flagrantes perpetua ſiti crucian-
tur, maximè ſi citra quācunq; miſturam ſimplex meraq; propinetur. Tum deſideria ſitis
ardoresq; reſtringit,cibi faſtidiū abigit, appetentiam inuitat. Ventrem mouet & ſubinde
molitur urinā. Cæterum apprimè nocet ijs quibus in humidiore ſtomacho pituita coijt,
frigidamq; ſortiuntur huius partis naturam.

Vlmus. Cap. CXLIIII 1

VLmus Græcis ptelea, Gallis *orma* nominatur, procera eſt arbor, folio indi-
uiduo, lente crenato, ſcabro, oblongiore quàm pyro, ſemen racemoſum.
in foliolis & petiolis gummi producit, & quoddam beſtiolarū genus quod
cnipes dicunt: materie flaua, robuſta,neruata, deformi, & quæ nihil præter
cor habeat. uiridis cæſu facilis, ſicca difficilis. Germinat inter primas paulo
ante Aequinoctium. facilis apud aquas incremēti. Duûm ex Theophraſto generū,mon-
tanæ quā oripteleam nomināt: alterū campeſtris,quæ fruticoſior,foliū indiuiſum,leniter
per orā ſerratū,oblōgius quàm pyro,ſcabrū. Arbor grandis & celſa, irriguis amica, ligno
flauo,neruoſo,robuſto,ut quæ tota cor ſit. Vtuntur ea ad fores lautiores,ad cardines,aſſa
mēta portarū,& torcularia prælaq; & ſontiū caueas,& ad carpentariū quādoq; opus. Vi- 2
ridis facile cæditur,ſicca difficile. Sterilis habetur arbor. Cradæ ulmo ut fico,robori,plata-
noq; gignunt. Vuā fert,& in petiolis lachrymæ modo gummi,& beſtiolas culicibus capri
fici ſimiles in folliculis,& autūno cachryes uocatas,cōplures, minutas atq; nigras. Rigo-
rem ſuū materies conſtantiſſimè tuet,ob id cardinibus ualuarū dicatur, in aere perpetua,
ut immerſum aquis robur ȩternū. Poſt uindemiā & Arcturū cæditur. Lenta eſt & humidi
or,argumento quod poſt cæſurā erecta multū remittit humoris. Italiæ quatuor ſunt ulmi
faſtigia, noſtrate denſiore folio & ab eodē pediculo numeroſiore,Gallicū,item ſylueſtre,
quartū attinias uocēt excelſiſsimas,& in ijs ſiccanas illis prȩferūt,quȩ nō ſunt riguȩ. Steri
les attiniæ:ideo plātis ſerunt autumno uitibus,& maritæ appellant. Omnes radicū plan-
tis proueniūt,reliquæ ſamara,ita nominatur ulmi ſemen. Vitiū amicitia accipitur ulmus. 3
Attinia ſcopis tantū naſcitur, damnataq; religione,quia fructum nō ferat. Circūaguntur
ulmo folia poſt ſolſtitiū. quo argumēto intelligitur ſydus cōfectū. Tradūt ulmū in exem-
plis cuius cacumē amputatū erat,reſtitutū ſpōte,ita ut poſtea floruiſſet. Fluit ex ea gum-
mi in Corico mōte Ciliciȩ ad nihil utile,& culices ibi naſcuntur. Rigorē fortiſſimè ſeruat
ulmus, & ob id cardinibus aſſamentiſq; portarū utiliſſima, quoniam minimè torqueatur,
permutanda tantū ſic ut cacumen ab inferiore ſit cardine, radix ſuperior. Vlmorū prius
quàm folio ueſtiant, ſamara,ita uocatur eorū ſemen, colligenda eſt circa Martias Calen-
das,cum flaueſcere incipit:deinde biduo in umbra ſiccata ſerēda denſa in refracto,terra ſu
pra minutatim cribrata. pluuiæ ſi nō adiuuēt,rigāda. Deferēdæ ex arearū uenis poſt annū
in ulmaria interuallo pedali in unamquamq; partē. Maritas ulmos autumno ſerere utili- 4
us,quia carēt ſemine,nam eæ à plantis ſeruntur. In arbuſtū quinquennes transferuntur,
aut ut quibuſdam placet,quæ uicenum pedū eſſe cœperūt,altitudine pedū trium,pari lati
tudine, circa poſitas terni pedes undiq; ex ſolido exaggerentur. Columellæ ulmorū duo
tantū genera,Gallicum & uernaculū:illud attinia,hoc noſtras dicitur. Attiniā ulmum,ut
idem ait, Tremellius Scropha ferre ſamerā,quod eſt ſemen huius arboris, falſo eſt opina-
tus. nam rariorem ſine dubio creat, idcirco pleriſq; ſterilis uidetur, ſeminibus inter fron-
dem, quam prima germinatione ædit, latentibus. Itaq; nemo iam ſerit ex ſamera ſed ex ſo
bolibus. Eſt autem ulmus longè procerior & lætior quàm noſtras, frondemq; iucundio-
rem bubus præbet, qua cum aſſiduè pecus alueris, & poſtea generis alterius frondem da-
re inſtitueris, faſtidium bubus adfers. Itaq; agrum genere uno attiniæ ulmi conſerendum 5
probat Columella: ſin minus fieri poterit, dabitur opera ut in ordinibus diſponendis pa-
ri numero uernaculæ & attiniæ alternentur: ita ſemper miſtis frondibus erit utendū,qua-
ſi hoc cōdimento illectæ pecudes fortius iuſta cibariorum conficiant. Vlmus quòd iucun
diſsimum

difſimum pabulum bubus adfert uarijsq; generibus ſoli prouenit,à plerifq; refertur. Minus lætatur montoſis,uitem alit, eiusq; ſocietatem commodiſſime patitur. Vlmus quam attiniam uocant ruſtici, generoſiſſima eſt & lætiſsima, multamq; frondem miniſtrat, eaq; maxime ferenda pinguibus locis uel etiam mediocribus. Capræ quidem & oues libentius hanc frondem appetunt. Ea ad recipiendum uitem formatur, alternis brachijs in modum ſcalarum relictis. Cum firma uidebitur, ab ipſo crure pedali intermiſſo ſpatio maritabitur uiti. Vlmi folia, cortex, rami, uim habent ſpiſſandi & uulnera contrahendi. Corticis interior tilia lepras ſedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarij pondus potũ in hemina aquæ frigidæ aluum purgat, pituitas & aquas priuatim trahit. Imponitur collectionibus lachryma, & uulneribus ambuſtisq; decocto fouere prodeſt. Humor folliculis arboris huius naſcens cuti nitorem inducit, faciemq; gratiorem præſtat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores ſanant, extrahuntq; per fiſtulas. Folia, cortices, rami, ut Dioſcorides adfirmat, aſtrictoriam obtinent naturam. Folia ex aceto trita lepris efficaciter illinuntur, uulnera glutinant, ſed multo magis corticis tilia, ſi faſciæ loco deligetur. eſt enim uitilium modo ſequax lentusq;. Craſſioris corticis unciæ pondus in uino uel aqua frigida pituitas trahit. Fracta celeriter ſarcit decoctum foliorum corticiſue radicibus detracti, ſi crebro foueantur. Humor in folliculis prima germinis eruptione cuti illitus nitorem adfert, faciemq; ſplendidiorem reddit. Qui dum ſiccatur abit in animalia, quæ culicum formam gerunt. Folia cum tenereſcunt olerum modo ad eſus obſonantur.

Ziziphus. Cap. CXLV

Zizipha Papinius ex Africa nouiſsimis Auguſti temporibus primus inuexit in caſtris ſata, & aggeribus præcipue decora: baccis ſimiliora quàm malis, & in tecta iam ſylue aſcendunt: flore oleæ, ſed odorato magis: baccis cornis ſimile pomum, quo amplius & maturius eo innocentius. Duplex ziziphi genus, ut Columelle placet, rutilum & candidum: nam & rutilam & albam ziziphum probatiſsimã ad apũ paſtiones tradit. arbor malorũ generis, officinis omnibus *iuiuba* dicta. Zizipha grano feruntur. Locis calidis Aprili menſe ziziphum conſeramus, amat calida loca. Pangitur oſſibus & ſtipite, & planta, creſcit tardiſsime. Si plãtam ponis, Martio magis in terra molli: ſi oſſibus feras, in ſcrobe palmari, ita ut terna grana per ſcrobem cacuminibus ponãtur inuerſis. quibus in imo & in ſummo infundatur lætamen, & cinis, & herbis adnaſcentibus manu planta liberetur erumpens. Cum pollicis ſoliditati ſimilis fuerit, trãsferatur in locum paſtinatum uel in ſcrobem. Terram diligit non nimis lætam, ſed proximam tenui atq; ieiunæ. Per hyemem prodeſt illi ut circa caudicem lapidum cumulus aggeretur, qui æſtate debet auferri. Si arbor hæc triſtis eſt, ferrea ſtrigili ſub raſa hilarior fiet, uel ſi fimum bubulum radicibus modice & frequenter adfundas. Zizipha collecta matura in longo uaſe fictili ſeruantur oblito, & loco ſicciore compoſito: uel recenter lecta poma ſi guttis uini ueteris perfundas, efficitur ne ea rugarum deformet attractio. Seruantur etiam deciſa cum ramis ſuis & fronde ſua inuoluta atq; ſuſpenſa. Præferuntur è ziziphis ædeſina uocata ut quidam putauere, quamgrandiſsima, calore & humore temperata medicis monſtrantibus. ſerica ea uocat Galenus, parui ſucci poma, nec concoctioni nec ſtomacho facilia. Nanq;, ut idem teſtatur, inſolentibus, & effrenatis pueris, & mulieribus cibi gratia tantum expetuntur, exiguumq; præbent alimentũ. Pomum tamen quo fuerit grandius, & maturius, eo innocentius, cum alioqui difficile perficiatur & lienem offendat: itaq; decocto potius utendum cenſent. Calore & humore temperata tradit Aetius: ideo ſanguinis acrimoniam edomant. probum ſuccum creant, ſeroſum ſanguinis humorem eliciunt. Decoctum eorum tuſſim & difficultatem ſpirandi lenit: pectori, renibus, ueſicæ prodeſt. Præſtantiora ſunt maiora, cuiuſmodi quæ ædeſina nominantur. Vomitionem acri concitatam humore ſedant, uerum ægre coquuntur, & lienem lædunt.

Eorum decoctum ſalubrius propinatur.

LIBRI PRIMI FINIS.

IOANNIS RVELLII CANONICI PARISIENSIS ET MEDICI, DE NATVRA STIRPIVM LIBER SECVNDVS.

Iris. Cap. I

M

AXIMVM hinc naturæ opus, arboribus iam expoſitis, aggre
diemur, dicemusq́; rerum ſurdarum ac ſenſu carentium inge-
nia, pacem, bellum, odia, amicitiasq́; : item appellationes, qui- 1
bus officinæ, rura, medici nunc utantur, ne quis uilitate nomi-
num deceptus in his hallucinetur: tantum uenia ſit. A frumen
tis, oleribus, hortenſibusq́; rem ipſam auſpicabimur: ſi prius ta-
men de ſalutaribus aliquot odoramẽtis, quæ pretioſis unguen-
tis iaciunt fundamenta, ab iri exorſi diſſeramus. Iris radice tan-
tum commendatur, unguentis & medicinæ naſcens. æſtate flo-
ret, folio arũdinaceo. caulem emittit cubitalem, rectũ, albucum
prorſus æmulantem, ſed minorem dürioremq́;. E rebus in unguenta uenientibus aliquid
inueniri in Europa præter irin negauit Theophraſtus, quæ laudatiſſima apud Illyrios ex-
it, non maritimis, ſed parte mediterranea ſeptentrionibus obuerſa, & ut Nicander autor 2
eſt, in ſylueſtribus Drilonis ac Narone. Foſſuri, ut idem memoriæ prodidit Theophra-
ſtus, tribus ante menſibus mulſa aqua circunfuſa hoc ueluti placamento terræ blandiun-
tur. Circunſcriptam mucrone gladióue triplici cum legerint, protinus in cælum attol-
lunt. Præcipitur ante omnia, ut caſti eruant. Nullos cultus efflagitat, niſi quod abla-
queatam reſiccare ſoleant. Leontinus prius iubet recentiſsimam tenuiſſimamq́; ſeri plan
tulam, à Martio menſe ad Aprilem uſque. Teredines non ſicca modo, uerum & in ter-
ra celerrimè ſentit. Optima quæ tactu ſternutamenta mouet. Iris duûm generum eſt,
raphanitis à ſimilitudine, quæ melior eſt: rhizotomos ſubrufa. Genus etiam unum eius
Troglodyticum appellant, quæ dum eſtur, ut Aphricanus ſcriptum reliquit, os uinum
non obolet, quamuis copioſius hauſtum fuerit. nam iris mirum in modum os com- 3
mendare cognoſcitur ijs, quibus anima fœtet. Irin Dioſcorides deſignauit folijs gladi-
oli, maioribus duntaxat, latioribus atque pinguioribus. Flores ſummis caulibus pari-
bus inter ſe ſpatijs erumpunt. mutuo inflexu recurui, diuerſi coloris ſpecie, candidi, pal-
lentes, lutei, purpurei, cærulei, à qua uarietate cæleſtem arcum exprimente nomen in-
uenit. Radices fundit geniculatas, ſolidas, odoratas: quæ ſimul atque fuerunt reciſæ,
ſiccantur in umbra, mox filo tranſutæ, penſiles reconduntur. Officinis ſuam appella-
tionem retinuit: herbarij *cæleſte lilium* malunt uocare, rura noſtra partim *flammam*, partim
glaiutum, quaſi dicas gladiolum, quòd folium in gladij ſpeciem mucronatim exeat. Siqui-
dem ea radicibus nititur toroſis, odoratis, & geniculatis, quas apud nos adhuc exitu ue-
ris terra erutas diſſecant in orbes, & funiculo traiectas prius, lixiuio macerant ad exhauri 4
endam ſucci uim, quo tinearum iniurijs, quibus adhuc hærentes ſunt oportunæ, minus
pateant: dein ſiccatas recondunt. Pleriq́; curatas ad hunc modum iris taleas armarijs in-
dunt, ut ſuo perquam iucundo odore ueſtes commendẽt. nec ijs præparandi ueterũ uſus
exoleuit. Folia Theophraſto arundinacea, Dioſcoridi gladioli faciem ſimulant, maiora
tantum, latiora ac pinguiora. Caule recto ſeſquipedali, è cuius ſingulis faſtigijs pari in-
teruacante ſpatio flores emicant, inflexis mutuo foliorum labris, qui nitent uaria colo-
rum miſtura, inſtar cæleſtis arcus. Siquidem, quemadmodum aquarius ille arcus, qui
eſt imago malè expreſſi ſolis, caua nube recepta, uarios mentitur colores; ſic ut cæru-
leas, uirides, luteas, purpureasq́; lineas ducat: ita cauo calyculi ſinu uerſicolores lituras
flores oſtendunt, qua diuerſa ſpecie cæleſtem æmulantur arcum. Quemadmodum ſtil- 5
la aquæ radijs icta ſolis, rutilo aeris reflexu rudẽ aquarij arcus imaginẽ in proximos parie
tes eiaculãt: ſic calathi floris concauũ uerſicolore linearũ diſcurſu, rudimẽta quædã arcus
cæleſtis exprimit. Falluntur, qui in toto floris ambitu huiuſcemodi uarietatẽ perquirant,

cum

cum inuerſa foliorum labra uel cæruleus, uel purpureus ſemper colos inficit. Inuenitur apud nos frequẽter flos emaculati candoris, cuius radix cum Illyrica de odoris principatu cõtendit. Quòd ſi uires quibus donatur radix, libeat cõſulere, deprehendes, quæ à doctoribus traduntur, ad amuſſim reſpondere. Cum ergo tota Dioſcoridis pictura huic, quã lilium uocant cæleſte, ſuffragari cognoſcatur, eã eſſe irin nemo ibit inficias. Sunt qui pudẽdo errore aliã aſſignent herbam recto, aliam caſui paterno, ut iris ab ireos, tanquã purpureus color à niueo diſtingui putetur herbarijs. Verũ hęc opinio anilibus nugis adnumerãda, nec digna quæ exibiletur, nedũ à pullatis & rudibus explodatur. Iris eſt cõcalfactoriorũ alterius ordinis, et reſiccantiũ tertij. Aluũ ſoluit duabus drachmis cũ melle, uomitiones quoq; cit duobus obolis ſumpta. Lentitiã humorũ digerit, excreationesq; reddit faciles. lienẽ extenuat ex aceto: tuſſim leuat, tormina, inflationesq;. cõuulſis, perfrictionibus & algoribus imponitur. Illinitur lũbis & coxẽdicibus ex reſina. Naribus ſubdita, ſternutamenta mouet, caputq; purgat. lachrymas elicit, ſomnũ conciliat, diſcutit crapulas, & orthopnœas: oris halitus cõmanducata abolet, alarũq; tædia, ac graue uirus earundẽ emendat. Cũ uino mẽſes pellit. Decocto incõmoda fœminarũ fouẽtur: emollit enim locos, cõtractosq; corrigit. In dolore coxendicũ ſuccus infunditur: fiſtulas, ſinusq; replet. arida radix purgat ulcera. Ad paronychias farina eius utũtur, cũ uino ad clauos & uerrucas. Oſſa fracta extrahit indita cũ melle, nudaq; carne cõueſtit. ſubdita more collyrij ex melle partus elidit: duritias ueteres & ſtrumas litu mollit: emaculat lentes, & uitia cutis in facie: doloribus capitis ex aceto & roſaceo linitur. Pituitam craſſam & bilem, denarijs ſeptem cum aqua mulſa potu detrahit.

Acorum. Cap. II

A Corum iridis folia habet, radicesq; non diſſimiles, implicatas, nec in rectum nec altum actas, ſed ceſpite ſummo in obliquum tẽdentes, internodijs diſtinctas, albicantes, guſtu acres, odore nõ ingratas. Plinius ei folia reddidit iridis, anguſtiora tantum, longiore pediculo, radices nigras minusq; neruoſas: cætero & has ſimiles iridis, guſtu acres, odore non ingratas, ructu faciles. Ea quæ apud nos inuenitur, intus ſubrubet. Gallis noſtris id genus eſt gladioli in paluſtribus naſcens, folijs albicantibus, dorſo obtusè cultellato, mucrone craſſo & duro, feréque in effigiem gladij turbinato: radice obtorta geniculatáque & raua: flore aureo uel luteo, figura ab iri non multum diſcrepante: ſemine compreſſo, duro, odorato. Officinis nomẽ retinet, quæ radices melle uel ſaccaro conditas ſeruant. Recentibus uirus maius quàm uetuſtis. Optimæ Ponticæ, dein Galaticæ, mox Creticæ: ſed primæ in Colchide iuxta Phaſim amnem, & ubicunque in aquoſis. Creticæ candidiores Ponticis. Siccantur utribus in umbra digitalibus fruſtis. Venereiam Apuleius uocauit, rarámque inuentu falsò prodidit, nec niſi cum floſculum emiſerit, cognobilem: locis cultis, pratis, & hortis naſcentem, legendam Auguſto menſe. Apes ſuſpenſa uaſis earum herba examinibus non diffugere idem author ſcriptum reliquit, & inde piper apium uocatã. Acorum ab iride ſic diſsidet, quòd in folijs longitudo maior inſit, color minus herbaceus, in ſummo acuminatior mucro. In floribus nõ ut in iride folia craſsiori cohærent ungue: ſed aliquo nixa pediculo propendent. neque flos uerſicoloribus lituris interuinctus notatur, ſed mero auri fulgore, uel colore luteo micat, ſemine ſpiſſo, gliſcente, non ſine odoris gratia. Radicis tãtum eſt uſus cuius ſucco caliginem oculorum diſcutiunt, lienoſis medetur. decocti iure urinam impellunt: torminibus, ruptis, conuulſis ſubueniunt: ſtilicidijs urinæ, uenenatorum morſibus auxiliantur. deſiderijs fœminarum inſeſſu ſuccurrunt, compeſcunt lienis incrementa. Acorum tertiam calfacientium ſiccantiumq; ſedem ſibi uendicat, partiumq; tenuitate pollet cum purgandi detergẽdiq; facultate. Pectoris doloribus acorum ſubuenit, & ideò antidotis miſcetur. Fœminarum morbis traditur utile. Medetur iocinori, thoraci quoq;, & præcordijs. lien eo poto conſumitur. Radix in uino trita & illita teſtium tumores mitiore diſcutit. Duritias & collectiones omnes ſanat decocto huius herbæ fouentibus. Contuſis & euerſis potatur in aqua mulſa. uitia omnia corporis emendat. Præcordijs & ilibus utiliſsima, ſed inflationes & ructus gignit. Non deſunt, qui acorum oxymyrſinæ radicem uocent, hanc uerò acorum ſylueſtre, alij anagallidi eam communicauerunt.

Meu seu meon. Cap. III

Eu quod Athamanticum cognominatur, in Macedonia et Hispania copio-
sissimum, caule, folijs anetho simile: uerum crassius, & interdum altitudine
M duûm cubitorum adsurgens: radicibus sparsis, tenuibus, alijs in obliquum
actis, quibusdam altissimis, odoratis: gustu calido, linguam accēdente. Duo
genera Plinius fecit. nobilius Athamanticum uocat tanquam ab Athaman-
te inuentum, uel quoniam laudatissimum in Athamania reperiatur, folijs aniso simile, &
caule aliquando bicubitali, radicibus multis, & obnigricantibus, quibusdam altissimis.
Alterū rufius in Italia non nisi medicis seri solitū, & ijs admodum paucis. Meu nostris of-
ficinis *anethum syluestre* hodie uocatur, q anethū planè uideatur imitari folijs, & umbella, & 1
caule, qui ferè binum cubitorum altitudine attollitur, radicibus in obliquū rectūq; sparsis,
frequētibus, obnigris, & incuruis: unde quidā herbarij *tortuosum anethum* appellauerunt. na-
scitur in mōtibus & apricis. Calidū est & siccum in altero ordine. Itaq; ciet urinā ex aqua
potū, radice trita uel decocta. item angustias uesicæ, & uitia renū emendat. inflationes sto-
machi mirè discutit. item tormina, uuluarumq; noxas, fluxiones pectoris cum melle tri-
tum illinctu sistit. Infantibus cum apio illitum imo uentri urinas mouet. largius sumptum
caput tentat. Vinum, in quo efferbuerit, iocineris infarctus leuat. menses trahit insiden-
tibus decocto. Sunt qui sedem foueāt in tenesmo, in quem etiam usum farinam eius cum
melle subigunt ad linctum.

Cyperus. Cap. IIII 2

Yperus folia fert porraceis longiora, exilioráque: caulem magnitudine cu-
biti, nonnunquam altiorem, angulosum, odorato iunco similē, in cuius ca-
C cumine minuta folia prodeunt, inter quæ semen residet. Tumēt radices o-
liuarum tuberculo inuicem commissæ, obnigræ, iucundè spirantes. Demo-
critus cyperum tradidit aliquibus zeruam appellari, folijs porri nuper in lu-
cem æditi, gracilibus, cauliculo odorati iunci, tenuiore, semine milij sursum in panicula
nutante: radice nigra, cohęrentibus oliuis non dissimili, grato odoratu placente. Locis in
quibus enascatur aquam aquilegibus quærendam idem subesse testatur. Plinius cyperū
iuncum esse tradit angulosum, iuxta terram candidum, cacumine nigrum, pinguémque.
Folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ semen est. Radicem oliuæ ni- 3
græ similem, quam quum oblonga est, cyperida dicit uocari. nostrates officinę *cyperum*
adhuc hodie nominant: rura *soucheti* nomine norunt, quod Iunio mense radicitus eruunt,
digeruntq; stipites in manuales fasciculos, quos prius insolatos aceti imbre conspergunt,
siccatósque frustatim tundunt, ut sua odoris gratia uestes interpositi commendent. Nan-
que souchetum hoc, iuncus est triangulus, palustribus emicans, cubitali & amplius pro-
ceritate, ab imo candicans, fastigio niger, carnosusq;: folijs porro exilioribus, solidiori-
bus: dorso aliquantum cultellato: paniculis in caulis cacumine dependentibus, inter
quas semen occulitur: stirpibus tum longis, tum rotundis in oliuas inter se connexas ex-
tuberantibus ac inuicem perplexis, nigris, suauiter olentibus, gustu subamaris. Cum
ergo tota soucheti pictura cyperi figuræ subscribat, idem haberi nemo inficias ibit. Quid 4
tamen Plinio, Dioscoridiq; fuerit cyperis Indica herba, non facile fuerit ostendere, cum
suo nomine nec officinis, nec herbarijs quibuscunque, sed quodam potius ascititio &
uulgari noscatur. Est ergo in India huius nomēclaturæ radix, gingiberis effigie, quæ com
manducata croci uim reddat. Cui psilothri uis tribuitur, quod confestim detrahat pilos,
nec aliud ab ijs authoribus memoriæ proditum est. Defertur ad nos ex India radix, quam
officinæ *terram meritam* appellant. ea gingiberi permista sæpius inuenitur, & prorsus effi-
giē eius refert, manducataq; magnā crocati liquoris uim reddere cognoscitur, pictoribus
ideò optimè cognita, & ijs qui pro phaleris equorū ęra poliunt. Siquidē inducta uerū auri
fulgorē mētitur, quare auri loco ad exornādas ęneas laminas opifices utunt. Hāc itaq; Pli-
nij cyperidē, siue Dioscoridis Indicū cyperū id esse, quod terrā meritā officinis appellari 5
modo diximus, nō ambigimus: cū ex India cū gingibere deferatur, cęterǽq; dotes ei ab ijs
authoribus attributę respōdeāt, nec effectu reclamāte. Nāq; si libeat uim eius experiri, in
uenies parteis pilosas ea perūctas cōfestim glabrescere, tā apertè pilos detrahit. Cyperum
priorem

priorem Cornelius Celſus iuncum quadratū nominat: Dioſcorides iunci radicē Latinis dici meminit, quod & Lucius Columella teſtatur. Theophraſtus cyperū inæquali radice deliniauit, partim craſſa carnoſaq́, partim gracili atq́ ſurculoſa. Addidit hanc & in altum agi, ideò contumacē mori atq́ uelli: naſci è latere huius radiculā, unde cauliculus erūpat alius. Sunt qui cenſeant cyperū hunc quē gladiolū in Theophraſto Theodorus uertit, à Dioſcoridis cypero diſſidere. Verum nuſquā à priori finitione poſita ſuperius inuenitur deſciſcere, immo Dioſcoridis placita firmare. Siquidē eius radix magna inæqualitate notatur, ꝙ pars quædā craſſa carnoſaq́, quædā gracilis atq́ lignoſa ſit. Nōne uides radicis tenuitatē ſurculoſam protinus in oliuaria tubercula uerticillari? nemo niſi ueritatis cæcus, id poteſt inficiari. Num è latere huius radiculę iaciūtur, unde caulis ſe promat ęqualis: deinde caro rurſum in orbiculos glomeratur? Radices in altū duci, euelli, moriq́ cōtumaces quis non uidet? Quòd ſi reliqua, quæ ſparſim à Theophraſto tradūtur, proſequi libeat, inuenies huic noſtro cypiro ſuffragari. Nam paluſtrē eſſe idē adfirmat author, caule enodi, folio arundinaceo, tam terrenis ꝙ̃ aquoſis uliginoſisq́ prodeūte: radice partim tenui, partim carnoſa neruoſaq́, quæ unguentis expetatur. quę non de xiphio, id eſt gladiolo poſſunt audiri, cū merito debeat unguentis abdicari, ut pote quæ uirus oleat, inde *ſpathulæ fœtidæ* nomē ei dederūt officinæ: nanq́ ſua odoris grauitate lautiorū unguentorū gratiam aboleret. Vides ergo horū dicta authorum in eandem herbā referri. Plinius alteri iudicio ſubſcripſit, inquiens, Quidā unū genus faciunt iunci trianguli, cyperū uocant, multi enim nō diſtinguūt, uicinitate nominis fallente, nos diſtinguemus utrunq́. Cypirus eſt gladiolus, radice bulboſa, laudatiſſimus in inſulis Creta, dein Naxo, et poſtea Phœnice. Cretico candor odorq́ uicinus nardo: Naxia acrior Phœnicio, exiguū ſpirans: nullus Aegyptio, nā & ibi prouenit. Quod ad cypirū pertinet, mirū tradit Apollodorus, nō egredi barbaros domibus, niſi ab hoc ſuffitu. uegetiores enim firmioresq́ ſic fieri. Addit nidorem eius herbæ excipientes ore, lienes cōſumere. Iſta tamen uidentur cyperi propria, cū ſuffitionibus dedicetur, & domādis unguentorū oleis: nā ei odor eſt nardū imitans. quod in nardo Dioſcorides fatetur, tradens nardum odore iucundo cyperū æmulari. Hunc, ut arbitror, paluſtrem Mago ſecari iubet ad radicē, tertioq́ die in ſole ſiccari, donec candidus fiat: quotidie autē ante ſolem occidentē in tectum referri: quoniā paluſtribus diſſectis nocturni rores officiant, quod hodie, ut ſupra tetigimus, noſtri obſeruant. Quæ uerò de radice tradidit, magis uidentur ad gladiolum, quem xiphion appellant, pertinere: quæ bulboſa eſt, & ut alibi tradidit, ad nucis auellanæ figuram fimbriata. Rotunda hæc eſt Theophraſto, capillamentis gethyi modo fibrata, guſtu dulcis, quæ decocta panem gratiorem faciat, & farinæ ſubacta commendet: quanuis in eam frequentes ſcolopendras tradat conuenire, ac ipſa delectari. Radix xiphij, id eſt gladioli, nec à Theophraſto, neque ab ipſo Dioſcoride, ne ab ipſo quidem Plinio traditur odorata. quapropter ferè ſuſpicor dotes cyperi cum gladiolo confudiſſe, uagámque ijs & communem nomenclaturam Plinio impoſuiſſe: ſed de hoc inferius aliquid dicetur. Nōnulli diſtinctionis gratia cypirō pro gladiolo, cyperon pro iunco triangulari uel quadrato malunt intelligere. Non deſunt, qui pſeudocyperon uocent gladiolū, de quo Plinius ſemel, quod meminerim, tradidit, ocyſſimā omniū cypirum, & pſeudocyperum. Frutex protinus (inquit) floret, ſemenq́ profert. Sed cum Theophraſtus per, ει, diphthongū κύπειρον ſcripſerit, cum ad nos uenit, aliqui e, alij i, ex ea retinuerunt. Græci quandoq́ diphthongo, quandoq́ uocali breuem penultimā ſcriptitant. Cypirum tamen Theophraſti à cypero Dioſcoridis nullo diſcrimine ſeparari ſuprà docuimus. Galenus et Paulus in ſimpliciū cenſu, unius tantū meminerūt, nō alioquin omiſſuri, ſi aliqua diuerſitate ſecernerētur. Nec Plinio gladiolus à cypero differt odore. nā gladiolo odor uicinus nardo, ſed nullus Aegyptio cypero nardū imitans, ſed in Aegypto duriſſima uixq́ ſpirans, ſi natione uideantur aliquantum diſcrepare: nimirum cū in gladiolo Plinius Apollodorum ſequitur, in cypero Dioſcoridem, aliosq́ Græcos. Quare cum mihi Græci omnes aſtipulentur, longè tutius fuerit unum genus facere, neque diſcernere aut diſtinguere in gladiolum qui cypirus dicatur, & cyperum. De angulis cyperi grauis inter autores diſcordia. Celſus quadrangulum iuncum uocauit, Plinius triangularem, Dioſcorides anguloſum, qui medius inter eos litem uidetur diremiſſe, & utriuſque hiſto-

riam confirmaſſe. Eſt nō longè diſſimilis radix, quæ uocatur officinis, recentioribusq́ medicis *galanga*: quæ ſurculoſa, geniculis ſcatens, ſubrubra, & in quoſdã nodos craſſiores ex interuallis intorta, ſapore acerrimo, linguã admodum uellicante, odore cyperum quadã tenus imitante: unde multi herbarũ coniectores cyperum Babylonicum cognominarũt. Tertiã excalfacientiũ ſedē ei aſſignant. Deligi debet pōderoſa, rubenti cortice, guſtu perquam acri. Quæ uerò candicat, & pondere cedit, aut odore uacat, aut crebris ſcatet foraminibus, ac in puluerē fatiſcit, improbatur. Sunt nebulones, qui intortis iunci radicibus in aceto piperato maceratis galangæ mētiantur acrimoniã: ſed impoſtura detegitur, cortice deraſo, qui hūc saporē ebiberat. nanq; interius tale nihil inuenietur reſipere. Galanga calfacit, concoctionē ſtomachi iuuat, finit dolores eiuſdē, quos frigida cauſſa cōcitauerit: ſpiritus digerit cocta ex uino. Cerebrũ roborat naribus indita: os cōmendat ijs, quibus anima grauiter olet. Ex ſucco plantaginis datur, quibus cor palpitãs micat. Cœliacis, & coli doloribus noxio ſpiritu cōceptis auxiliatur, acidis ſubuenit ructibus. Huius apud recentiores medicos tam Græcos quàm Latinos magnus erupit uſus. Præſtantior eſt cyperi radix (nam hæc una commendatur) quo ponderoſior, denſior, aſperior, craſſior, miniméque fragilis, cum quadam acrimonia ſuauiter ſpirans, cuiuſmodi eſt Cilicia, proximè Syriaca, mox quam inſulæ cyclades mittunt, nouiſſimè Aegyptia. Laudatur quoque in noſtro orbe Gallica, iucunda ſuauitate, quæ minutim conciſa ueſtibus interponitur odoris gratia. Radix uuluas aperit potu, ciet urinam, pellit calculos, aquam intercutem extrahit, ob id hydropicis utiliſſima. Aduerſus ſcorpionum ictus remedio eſt. Illinitur ulceribus quæ ſerpunt, ſed ijs præcipue, quæ in ore depaſcunt, inſparſa tuſæ farina. Menſtruos curſus morantes euocat. perfrictiones, & uuluæ contractiones utiliter fouet. Excalfacit & ſiccat altero abceſſu. miſcetur unguentis olei domandi gratia; item malagmatis, quibus corporis calfactio petitur.

Cardamomum. Cap. V

C Ardamomum (ut nomen arguit) frutex eſt amomo non diſſimilis, odoratus, oblongo ſemine & anguloſo: metitur eodem modo, quo amomum, & in Arabia. Aliqui, ut Theophraſtus refert, è Media putant, alij ex India cũ nardo & amomo, atq; plurimis id genus aduehi. Quatuor eius faſtigia. uiridiſſimum ac pingue, acutis angulis, contumax frianti, quod maximè laudatur. Proximũ è rufo candicãs. Tertiũ breuius atq; nigrius. Degenerat uarium, friabile, odoriſq; anguſti. quod uerius eſt, uicinius eſſe coſto debet. In ijs generibus deligendum eſt pertinax terenti, farctum, occluſum, odore nares feriēs, guſtu acri ſubamaroq;. quod tale non fuerit, intelligitur exoletũ. Prima laus ei fuit quod ex Syria, Comagene, Armenia, & Boſphoro uehitur: proxima ei quod ex India & Arabia mittitur. Amomũ unguentorum expetitur ſpiſſamētis. Recētiores Mauritani hoc cordumenũ & ſylueſtre caros, nō carda momũ interpollato nomine uocãt. Carda perſis appellatur, ex quo uocabulo & amomo, cardamomi nomē deflexũ putari facilè poſſit. Cardamomi uerò uocabulo genus aliud intelligũt, in geminas digeſtũ ſpecies, maioris & minoris diſcerniculo inſignes. Maius alabaſtris roſæ corticeis tradũt, in quibus ſemina lentis magnitudine cōcipiuntur, anguloſa, pinguia, odorata, ſuo mordaci guſtu linguã uellicãtia. Minus inuolucris ſeminũ minoribus & ſiliquulis, cãdida intus carne, maiore odoris fragrantia, granulis obnigri ciceris amplitudine. His tēporibus tota ſeplaſiarũ caterua ad Mauritanos planè deficiēs, hoc duplicis faſtigij amomo abutitur, pro eo, quod à Dioſcoride & ueteribus Græcis perſcribitur. Vnũ oſtendũt *amomũ* apellantes, alterũ uiribus prælatũ, uulgo *malagreta* Hiſpanis, *melligreta* Italis, noſtra officinis *grana paradiſi* nominatur. Cardamomũ Mauritanũ, uel cordumenũ, frutex cōſurgit cubitalis, caule quadrãgulo, & lateribus leniter ſtriato, prodeũtibus geniculatim & ſurculis & frondibus, hortenſi ſolano nō diſſimilibus, flore luteo, dependentibus ab alarũ ſinu roſarum alabaſtris craſſiore pediculo nixis, in mucronē ſenſim turbinatis, per initia uirentibus, per maturitatem quàm ruberrimis, uetuſtate puniceis, cute læui relucente, quæ dehiſcens aut aperta ſemina oſtendit candida, lentis ſimilitudine, in uuæ modum conuoluta, quæ uel per ſe uel cum ualuulis guſtata linguam adeo uellicant, ut os etiam totum igneo feruore ſentiatur deflagrare, tanta ineſt utrique comburendi licentia.

Grana cum deglubũtur callum demõſtrant pinguem,odoratum, guſtu cum quadã ſub ſtringentia mordaci.quod iam apud nos ſatũ, hac quã repræſentauimus forma pro ueniſſe teſtamur,in ædibus quibuſdã. Sed hoc duplicis apud eos faſtigij: maius appellant cuius ſemen lentis amplitudine grandeſcit,minus ciceris obnigri,in quo granum albũ ſit, uellicante guſtu, utrunq; odoratum.minus intelligunt quod uulgo Italis *melligreta*, Gallis *granum paradiſi* dicitur,prælatũ uiribus.Herbã uullam non hærentẽ uidimus hac forma: ſcapo ſtriato, folijs longis,in cuius culmine caput emicat papauerino lõgius,rugoſum,in forma pyri turbinatũ,& ex umbilico ſummatim foliatũ, in quo ſemina ciceris obnigri ſimilia iacent,intus cãdidiſſima,tenuibus membranulis diſcreta, intercurſante per inanitatẽ ſepto duriore,quadrifariam digeſto. Vidimus quoq; conſimilia grana, ſed aliquãto minora, in prælongis atq; teretibus alabaſtrulis concepta,quæ ad idem genus merito ſunt referenda, cum nec cæteris mordaci guſtu cedant,nec figura quouiſmodo diſcrepent,alabaſtro tantum euariãte:qui in hoc teres,in illo turbinatior extuberat. Vtrũq; genus calfacit, roborat,diſcutit, ſtomachũ firmat qui imbecillitate tentetur.Iis auxiliũ adfert quos liquerit animus, maximè ſi cum ſiliquis & corticibus eius ebibatur ex maſtiche uel agalocho, aut cũ uinoſo punicorũ ſucco:ſed minus extenuat potẽtius,magisq; concoctionẽ roborat.Pituitã quæ ad fauces & guttur decubuit,reficcat, eamq; digerit quæ in ſtomacho hęrẽs coijt. Piperis loco in condimẽtis apud quoſdã creber inualuit uſus, & iam culinæ gratã palato acrimoniã experiuntur. Nec ab re id eſſe putauerim,ꝙ recentioribus Gręcis capſicon appellat̃,quòd ſemina in ordinẽ digeſta,quibuſdã thecis inuoluentibus quaſi capſis congerant̃.Id Actuarius diſtendẽtes ſpiritus diſcutere,& cruditates cõcoquere prodidit. ideoq; dicatum cenſet capſicũ medicamẽtis, quibus cruditatũ coctio & flatuũ digeſtio quęritur, cum pipere præſertim & gingibere:miſcetq; idem aſegapeno catapotijs,quę turgentibus ſpiritu neruis auxiliari, concitatãq; à recremẽtis humidis craſſisq; ualetudinẽ abigere cõtẽdit. Cardamomo uis feruẽs: ex aqua potũ comitialibus auxiliatur, prodeſt tuſſiculoſis, iſchiadicis,neruorũ reſolutionibus:ad cõuulſa,rupta,torminaq; bibitur: latiores uẽtris tineas pellit:renum morbis,urinæ difficultatibus auxilio eſt. Scorpionum, uenenatorumq; omnium ictibus aduerſatur. Sumptum denarij pondo cum cortice radicis lauri calculos rumpit. Suffitum enecat partus. Scabiem & impetigines ex aceto delet,id quod acceptũ fertur cuidam amaritudini, qua uermes perimat,& pſoras detergeat.

Nardum & ſpica eius. Cap. VI

Nardum frutex eſt graui & craſſa radice, ſed breui ac nigra, fragiliq;, quanuis pingui,ſitum redolente ut cyperi, áſpero ſapore, folio paruo denſoq;. Cacumina in ariſtas ſe ſpargũt,ideò gemina dote nardi ſpicas & folia cõcelebrãt. In officinis nomẽ retinet:nanq; quod ab eis oſtẽditur,folio prodijt paruo dẽſoq;,cacuminibus in ariſtas ſpicatis,craſſa radice,breui, nigra, fragili,ſitũ redolẽte. Duo nardi genera ſtatuũtur.alterum Indicũ nominatur, quòd pars montis in quo legitur,in Indiam ſpectet:aliud Syriacũ nõ quòd inibi naſcatur, ſed quòd pars eiuſdẽ mõtis,in quo metitur,in Syriam uergit. Syriacum melius, quo recentius atq; leuius eſt: item comoſum,colore rufo,odore uehemẽter iucundo,cyperumq; imitante,breui ſpica,ſapore amaro,maximeq; ſiccãte os. cuſtodit ſuaueolentiã pertinaciter. Alterum Indici genus apud Gangem fluuiũ naſcens,qui montem,in quo profilit, ambitioſo lapſu perfluit,inde Gangetidis nomen duxit:languidũ uiribus,ut quod uliginoſo proueniat ſolo. Proinde illam odoris gratiã exuit, ſic,ut ſuauitas madore retuſa diluatur, ſed iactura altitudine compenſatur:quippe q̃d Syriaco procerius adoleſcit,pluribus ab una radice fruticantibus ariſtis,unà complicatis,& uirus olentibus. Odoratius, quod locis celſioribus emicat, breui ſpica,cyperum redolente, eiſdem omnino dotibus,quibus Syriacum. Damnatur in totũ ozenitidis nomine, uirulentum expirans odorem. hoc à graui nariũ fœtore cõtraxit appellationem. Habetur Sampharíticum pumilo ſanequam frutice,gentilitiũ natalis, unde carpitur,ſoli nomẽ referens:candidum, ſpicis ingẽtibus, caule qui prorũpit è medio, hircinũ uirus ſpirante,quod in totũ reijcitur. Nardũ cõmendat & folio et ſpica,ſed ipſum uarijs modis impoſtores adulterant: pſeudonardo,de quo ſtatim dicemus:itẽ radicis permiſtura,ponderis, & gummi, ſpumaq; argenti,aut ſtibio, cyperi'ue cortice, palmeoq; uino.

Item

Item elotum ab inſtitoribus uænundabatur, ſed fraus candore ſpicæ ſqualoreq́; deprehẽditur. Vitium aliàs coarguitur, ꝙ natiua lanugine, qua prius pubeſcebat, ſit exutum. In uſu tamen lutum quod hæſerit radici, decutere ſolemus, & puluerem ipſum cribro ſuccretum recondimus, eluendis manibus utilem. Syncerum quidem leuitate deprehenditur, & colore rufo, odoriſq; ſuauitate, & guſtu linguã ſiccante, ſapore iucundo. Verum odoris gratia omnibus maior recentibus. Nardo color qui inueterauerit nigriori melior. Indicum Syriaco præfert Galenus. proximè laudatum Syriacum. Flauius Arianus nardum Gange fluuio deuectum Gangicum uocat. Non deſunt, qui uſum nardi omnẽ abdicent, propter ancipitem ex ea medicinam, quòd nonnihil delibutorij ueneni uicem gerens, in nardo naſci tradant, ex quo piſon illud uulgo nominatum Indi conficiant, exitiale nõ potu modo, ſed in ſudore corporibus admotum, & ſi ab legulis purgari & elui curioſiſſimè moris ſit. Hoc à nonnullis eſſe putatur, quòd à Dioſcoride Plinióque Pharicon, ab Athenæo Phariacum appellatur. argumento, quòd in guſtu ſylueſtre nardum reſipiat, & eius odorem prorſus imitetur, reſolutionemq́; neruorum adferat, cum conuulſione & delirio. Huic tamen ueneno Gallicum nardum, aut nardi ſpicas aduerſari Dioſcorides prodidit. Commendatur nardum odore cyperi, quem referre ſi quis nares cõſulat, facilè percipiet, & radicem ſitum olere. Principatus in unguentis nardo apud ueteres ſtetit. Plinius inuentam in Thracia nuper herbam refert, cuius folia nihil ab Indico nardo diſſentiant, radiculas etiã quaſdam odore nardum æmulari teſtatur. Sed res expoſtulat, ut de pſeudonardo diſſeramus, quod ubique naſcens fruticat, folio craſſiore, carnoſo, anguſto, colore languido in candidum uergente, frequentibus ſpicis in ariſtas ſparſis, floſculis purpureis. Gaudet apricis & petroſis, tanta ſuauitatis fragrantia, ut omneis flores odoris iucunditate prouocet, qua dote ueſtibus inſeritur. Duum cernitur generũ. unum procerius adoleſcit, & maiorem ſpirat odorem. quod quia nõ minus quàm nardũ placet, ſibi ſpicæ nomen apud nos arrogauit, uulgus *aſpicum* appellat. Alterũ tum amplitudine, tum odore minus. quod quia balneis, & hominum lauacris expetitur, elotaq́; omnia, ſi permiſceatur, odoris ſuauitate cõmendet, & *lauanda* uulgo uel *lauandula* cœpit nominari, cæterum ſimillima. Vtraq́; perpetua coma caneſcit, exitu ueris, Iunio & Iulio menſe ſpicatur: tum cacumina manipulatim in ſcopas componuntur, & aliquãtum inſolata ſiccantur ad uarios odorum uſus. Vtroq; Narbonenſis prouincia, quantum audio, ſcatet, & montes & campi ueſtiuntur. In reliqua Gallia, in uinetis & hortis ſeritur, & auulſo ramo & uiuiradice. Vis ei calfactoria et reſiccans abſceſſu ſecũdo, tenuibuſq; conſtat particulis, nec multo à natura Celtici diſſidens. Hallucinãtur, qui Sampharíticum eſſe pſeudonardum arbitrentur, falſi quadam partium cognatione. Siquidem Sampharíticum pumilo cõſurgit frutice, grandibus ſpicis, candido caule, qui è medio proſilit, hircorum uirus expirante. Hoc loci cuiuſdam, unde nomen retulit, familiare, illud ubiq; naſcitur: hoc hircum olet, illud iucundo placet odore, ſic ut cum nardo de ſuauitate certet, hoc in totum damnatum reſpuitur. Item huic caulis è medio proſilit; illi firmior caudex emicat in multos brachiatus ramos, quorum cacumina per floris exortum in prælongas exeunt ſpicas. in hoc tamen ſocietatem inuenit, quòd utrunque grandibus luxuriat ſpicis. Nardo uis excalfacere, ſiccare. Vrinas mouet: quo fit, ut aluum ſiſtat repercuſſo liquore. Abundãtias fœminarum ſanioſamq́; colluuiẽ appoſitu cohibet. In nauſea bibitur ex frigida. Inflationibus ſtomachi, iocineroſis, renibus, & morbo regio laborantibus ſubuenit. Decoctũ in aqua uuluæ inflãmationes inſidẽtium fouet. Pilorum defluuia in genis coercet, quando iacturã reſarciat, eoſq́; cõſtringendo firmet. Tritæ farina humectis corporibus inſpergitur, additur in antidota.

Nardum Gallicum. Cap. VII

NArdum Gallicum, ſiue ut greci nominãt Celticum, puſillus frutex cum radice uellitur, & in manuales faſciculos digeritur. Folia ei longiuſcula, flaueſcentia: flos luteus. uſus in caule atque radicibus. Plinius cum radice uelli tradit abluiq́; uino, ſiccari in umbra, alligariq́; faſciculis in charta. Quod nũc ab officinis demonſtratur, hac forma uiſitur. Folio lõgo anguſtoq́;. Florem qui legerunt, luteum eſſe prædicant. Vulſam herbam, non hærentem uidimus, tanquam flaueſcẽtem ſpicam, multis aceribus & paleis parte ima, qua radices iacit, obſitam: odore

gratiſſimo

gratissimo, Indico non cedenti. Tam radiculæ, quàm spicatus cauliculus suauissimum spirant odorem, sic ut reliqua nardi genera odoris fragrantia prouocet. paleæ nõ tam iucundum efflant odorem. Vellitur à legulis cũ radicibus, indicio, quòd adhuc hærere conspiciũtur: quæ si digitis frientur, suauitate nares implent. Et si natales eius consulantur, inuenietur in Istria, & Liguriæ Alpibus erui. Sed pridie quàm repurgarent, manipulos aqua cõspergebant, & humenti pauimento charta prius instrato componebant: postridie eius diei terrenũ, & hęrentẽ spurcitiam eximebãt: ita quisquiliæ, acerosum, & alienũ omne, ab eo quod erat frugi synceruműq;, madoris beneficio quæsita puritate secernebãtur. Cũ Gallico nardo semper nascitur herba, quę hirculus uocatur à grauitate odoris & similitudine qua maximè adulteratur. Distat q; sine cauliculo est, & cãdidior, minoribus folijs: quodq; radicis neq; amaræ, neq; odoratę. quare distinctio perquã facilis habetur. Sunt qui in uino terant, & in pastillos desingant. Alij, ne suaueolentiæ faciant iacturã, in figlinũ operculo diligẽter iniecto componũt, ne odor euanescat. Optimũ recentissimũ quodq; & odoratissimum, radice multiplici, plena, nec fragili. Laudatur in orbe nostro post Syriacũ, quippe quod Syriaco leuius sit, neq; multũ ab Indico differens. Verũ quum omnes deliniationis huius notæ uideantur huic fauere, nec alia inueniatur, quæ tãtum odorem fundat, hãc esse & Celticũ & Gallicum nardum putauerimus: quod & Dioscorides uernacula indigenarum appellatione saliuncam dici tradit. Verum hoc nomẽ iandudum ueneratin Latium, quum Virgilius in Bucolico carmine meminerit; huius canens breuitatem,

Puniceis humilis cedit saliunca rosetis.

Hanc priuatim depinxit Plinius. Saliunca foliosa quidem est, sed breuis, & quę necti non possit. radici numerosæ cohæret, herba uerius quàm flos, densa ueluti manu pressa, breuiterq; cespes sui generis. Pannonia gignit hanc & Noricũ, Alpiumq; aprica, urbium Eporedia, tantę suauitatis, ut metallum esse cœperit. Vestibus interponi eam gratissimum. Saliuncæ radicem decoctã sistere uomitiones, & corroborare stomachũ idem prodidit: quæ omnia Gallico nardo suffragari cõstat. Nanq; cespes sui generis est, nec ab humo se attollens, argumẽto, q; è caudiculo radiculas iaciat, quibus terrę cohæreat, sed adeo breueis, ut in coronas necti minimè possit. Herba est densa & ueluti compressa, cuius cauliculus frequentibus folijs stipatur, tantæ suauitatis, ut uectigal esse cœperit: quare uestibus interponi gratissimum. Gignitur quoq; Alpium apricis, ut Dioscorides testatur, à rusticis inibi, & Alpinis populis saliunca uocabatur, quod nomen in alias nationes ob odoris gratiam inito cõmercio manauit. Sed nõ ideo debet erroris Plinius insimulari, quòd de herba eadem diuersos authores sequutus, uarijs nomenclaturis & duodecimo, & uicesimoprimo uolumine tractauit, præsertim quum scripta sua multis authoribus accepta ferantur, quæ non pugnare quouis modo, sed posteriora diffidentibus tantum uocabulis priora firmare cõspiciuntur. nanq; & classici scriptores persępe rem eandẽ uarijs appellationibus prosequũtur. Subscribũt iudicio nostro uiri doctrina & ingenio celebres, qui de medicina benè meriti permulta pristinæ synceritati restituerunt. Qui in contraria sunt opinione, causantur saliuncæ notas Celticæ nardo nõ respondere: quũ ex historia Dioscoridis, nardus oblongis sit folijs, luteo colore floreat, & in caules erigatur: saliunca foliosa quidẽ sit, sed tã breuis, ut coronamentis inseri nõ possit, herba uerius q; flos et cespes sui generis. Illa in Liguriæ Alpibus, hęc in Pannonia & Noricis nascitur. Sed oculati testes ostẽdũt, nardũ Celticam foliosum esse cespitem, breuem, humiq; procumbere: in Alpium apricis inueniri & Norico, quod nõ longè abest. quid si quoq; Pannonia mittat? Sed nemo, nisi caliget animus, & apertè cæcutiat, has delineationes pugnare, imò obortam quanuis diuersitatis suspicionem omnino diluere cõtendet. Longè magis à ueritate deficiũt herbarij, qui pro Celtica nardo, quũ cõsuluntur, herbã spicati floris, colore purpureo, nascentẽ ubiq; proferant: quæ falsa quadã odoris imitatione, pseudonardi nomen impetrauit: tantũq; abest, ut nardus Celtica sit, ut nihil omnino notarum ei cõuenire putetur. Siquidẽ Celtica breuis & exigua est, pseudonardus in surculosum fruticem exurgit. folia illius flauescunt, huius candore quodam canescunt: illa flore luteo nitet, hæc purpureo rutilat: illa radicitus uellitur, huius tonsilis spicarum coma per æstatem legitur, & in manuales scopas, longáque muscaria cõponitur. Dioscorides pseudonardum silentio prætermisit: nisi quis Sam-

pharitici appellatione, de quo ſuprà diximus, comprehendi putet. Verum Plinius eam
non reliquit intactam. Neque prætereundum duximus unguem odoratum, qui Græcis
onyx nominatur. Operculum conchylij eſt, quale in purpura uiſitur, in Indiæ paludibus
inuentum, ubi regio nardifera eſt. Iucundum ideò odorem ſibi adſciſcit, quòd nardi fru-
ticem inibi paſcatur, legiturq; è lacunis exhauſto ſolibus humore: paluſtria reſiccantur.
Prima tamen authoritas à rubro mari deuectis, colore ſubcandido. nigricant Babylonij.
Vtrique ſuauis odor ineſt, caſtorium quadam tenus imitans. Locoſas mulieres, & uteri
ſtrangulatu concidentes, quum ſuffiuntur, exuſcitant, comitialesq;. oſtracium nonnulli
nominant. Onychem Paulus teſtam uocari dicit conchylij duntaxat Indici. preſſas uuluæ
ſtrangulatu fœminas, cõitialesq; reuocare, uentrem turbare contendit. Cæterum Actua-
rius quantum equidem inuenerim, primus blattas bizantis, & blattia bizantia onyches
appellauit, quem recentiores medici & officinæ ſequutæ *blattæ bizantiæ* nomen uſurparũt.
Nam ea ætate qua ſcribebat, blattam, purpuram Indicam: & blatteum, purpureum colo-
rem periti etiam authores appellarunt. Eutropius Neronem tanta luxuria fuiſſe tradit,
ut Caligulæ exemplo frigidis & calidis lauaretur unguentis: hamis aureis argenteisq; pi-
ſcaretur, qui blatteis funibus extrahebantur, quos Oroſius purpureos interpretatur. Lu-
xuriæ tam efferenatæ fuit Nero, ut retibus aureis piſcaretur, quæ purpureis funibus extra
hebantur. Suetonius eundem piſcatum tradit reti aurato, purpura coccoq; funibus nexis.
Quod hactenus Galli nomen *blauci* pro blatteo retinuerũt, coloris genus ſatis dilutæ pur-
puræ, nec quouis modo ſaturatæ, ad cæruleũ aliquatenus accedẽtis. Sed gentilitiũ cogno
men bizantiarum blattę retulerunt, ꝙ ad eos forſitan Indi demittant, & hinc ad nos defe-
rantur. Eſt & genus nardi mõtani, quod aliqui tylacitin, alij nerin appellant, Galenus py-
ritin. In Syria Ciliciaq; naſcitur, ramulis & folio eryngij, minoribus tantũ, neq; ſcabris &
aculeatis, ſine caule, ſine flore, ſine ſemine: radice nigra, duobus aut pluribus haſtulæ re-
giæ bulbis, gracilioribus minoribusq; multo, ſuauiter olentibus, eiuſdẽ naturæ cuius Gal-
licum. Sed Dioſcorides in Græcis codicibus à ſeipſo diffidere uidetur, idq; uitium obſtre-
pit, ut prima pars cum ultima omnino pugnet. nanq; folia & caules eryngio ſimiles fecit:
mox nõ procul in calce, neq; florẽ neq; ſemen ferre tradidit. ita quod in fronte capitis ad-
firmet, ſtatim in exitu inficietur. Porrò uocũ uicinitas librarijs parum diligentibus impo-
ſuit, καύλους pro κλάδους ſcriptitantibus. Non enim eſt ſimile ueri, tam oculatum autorẽ, 3
qui diligentiſſimè hanc naturæ partẽ tractauit, ueluti ſui immemorẽ adeò turpiter fuiſſe
lapſum. Subſcribunt opinioni noſtræ uetuſtiſſimi quiq; ſcriptores, qui ex alijs linguis ad
nos redeũtes, Dioſcoridẽ citant in teſtẽ. Sed hoc fuerit minutius, ꝙ ut ſtudioſum lectorẽ
debeat remorari. Optimũ, quod recentiſſimum, & ſuauiſſimo odore fragrans, radice mul
tiplici, plena, nec fragili. Eoſdẽ effectus exhibet quos Syriacũ: niſi quòd urinã acrius ciet,
utilius ſtomacho, uellicationes eius diſcutiens. Aduerſus ſerpentes duabus drachmis in
uino ſuccurrit: item inflammationibus iocineris, ſuffuſisq; felle, ſi cum abſynthij decocto
bibatur: eodem modo ueſicæ morbis ac renum. Siſtit purgationes mulierum, & abundã
tias cohibet. Aquæ ſubtercutem fuſæ prodeſt, lienisq; duritias emollit. Calfacit in abſceſ-
ſu primo, & exiccat in altero. Montani natura ad eadem efficax.

Aſarum. Cap. VIII 4

NArdi uim habet aſarum, & ideo ipſum aliqui nardum ſylueſtre appellant.
Eſt autem, ut Plinio placet, hederę folijs, rotũdioribus tantũ mollioribusq;,
flore purpureo, radice Gallici nardi, ſemen acinoſum ſaporis calidi ac uino-
ſi. mõtibus in umbroſis, bis anno floret. Optimũ in Ponto, proximũ in Phry
gia, tertiũ in Illyrico. Foditur, quũ folia mittere incipit, & in ſole ſiccatur, ce
lerrimè ſitum trahẽs ac ſeneſcens. Dioſcorides hac pingit forma, Aſarum quod aliquibus
nardum uocatur ſylueſtre, alijs ruſticũ, Romanis perpenſa, herba odorata eſt, hederæ fo-
lijs, uerum multo minoribus rotundioribusq;: flore inter folia iuxta radicem erumpente,
purpureo, bene olente, cytino appollinaris herbę (quã appellãt hyoſcyamũ) ſimili, in qui- 5
bus ſemen acinoſum, angulatis cauliculis, ſubaſperis ac ſolutis. Radices multæ ſpargun-
tur geniculatæ, tenues, obliquæ, ſimiles gramini, graciliores multo & odoratæ. Gaudet
macris & ſitientibus locis. Officinis hodie nomen retinet. Gallicũ uulgus *aſarum, baccaram*
uel

uel *cabaram* uocat, quod etiam Dioſcoridi dicitur à Gallis baccar uocari, ſtudioſeq́ multis in hortis ſeruatur. nam folijs hederæ conſpicitur, rotundioribus tantũ & mollioribus: flore iuxta radicem purpureo, cytino apollinaris herbæ non diſſimili: radicibus numeroſis, tenuibus, gramini proximis, ſed gracilioribus et odoratis, atq; in anfractum nodoſis. aſperum ſiccumq́; ſolum amat. inde legitur quũ frondeſcit, ſitum extẽplo contrahẽs, ni ſtatim in umbra ſiccetur. Quod ad ſeminis rationẽ pertinet, res eſt cõtrouerſa, & cõtentionis inter ſcriptores plena: nã Plinius ſemẽ acinoſum, & ut quidã legunt uenoſum, ſtatuit, quòd forſitã acinaticia ſpecie, prominẽtibus uenarũ torulis, acuminatoq; uertice ſpectetur. Sed quis non rideret Plinium, ſi ſemen acinoſum protuliſſet, deinde calidi ſaporis ac uenoſi: quaſi ſapor aliquis ſit uenoſus, ut legit Marcellus, & quæ ad deliniamẽta pertinent, cum ſapore confeſtim miſcuerit. Verum facilè ſenſus hanc diluet diſcordiam, ſi lingua conſulatur. Semen aſari manſum planè uinum reſipiet, & os præpotentis uini ſapore complebit. non ergo uenoſum, ſed uinoſum, quum de ſapore, nõ de forma iam ſubderetur, intelligẽdum eſt. Sed Marcellus, dum ea, quæ (ut ſua fert opinio) male coaluerant inſitione, ſeparat, & diligentiſſimè hortos medicinæ noxijs & inutilibus herbis uelut erroribus expiat, urticis, ſentibus, & ſpinis, neq; nõ echinatis captionibus lætos & uberes medicinæ cãpos refercit. Quis putaret Dioſcoridẽ ignotã herbarũ faciẽ, clarioribus & uulgo notis deſignationibus, ſemper quaſi petita ab euidentioribus demõſtratione declarantẽ, in duabus proximis herbis nobis quibuſdã uerborũ inuolucris turpiter imponere, ita ut caulẽ & cauliculum Latinis, καύλος & καύλια Græcis, in pugnãtes ſenſus detorqueat: de quibus inter omnes cõuenit, id eſſe quod ſimplex ſupra terrã adſurgit, & in ſtyli modũ à radice ſurſum prorepit? Sic Theophraſtus, ut deſcribendis ſtirpibus fundamenta iaceret, partibus herbarum finitiones propoſuit, quibus citra cõtrouerſiam in toto opere eſſet utendum: eaſq; herbas tantũ caules fundere, quæ ſemen aut fructũ ędãt, nulli dubium eſt. Caulis enim ſeminis gratia promitur. Is author tamen Dioſcorides præter cõmunem in plantis uſurpationem, cuſpides & cacumina, quæ ſemen aſari profert, hic intellexit, quaſi uocabulorum indigo non aliud occurriſſe potuerit, quod acumini exprimendo faceret ſatis. Num tam inops uerborum Græcia, quæ nominum copia, & fingendis nouis felix à Quintiliano traditur, ut uno ferè momento & caulẽ pro thyrſo, & pro ferramẽto mucronato in extrẽmo haſtili, in quod cuſpis inferatur, uſurpaſſe coactus ſit? De hac re ad literatores græcos ſui ſimiles, nõ Theophraſtũ & herbarum ſcriptores retulit. Nec me fugiebat ita Heſychium tradidiſſe. Verum quum Dioſcorides iam de ſemine agens, nullam cauliculi feciſſet mentionem, ſine quo ſemen, nec etiam flos prodire non poteſt, ſeminiſq; & floris habitum oſtenderit, cauliculorum meminiſſe fuit opus, in quibus et flos & ſemen erũperent. Nanq; herbæ tantũ caules fundunt, quę ſemen aut fructum (ut Theophraſtus eſt author) ędunt. Quare quum Dioſcorides florem inter folia erumpere, et excuſſo flore ſemẽ emicare prodiderit, quod ſine cauliculo fieri non potuit: ſubiũxit cauliculos quibus acinaticia ſpecie ſemen fulcitur, eſſe ſubaſperos, & ſolutos uel molles, quod ad foliorum & pediculorum diſcrimen ſubnectit. Nanq; pediculi & folia ſummo nitent læuore, ut nullam in eis aſpritudinem tactus ſentiat. Stili illi qui è radicibus inter folia proſiliunt, ſtrijs quibuſdã & angulis leniter exaſperati, quadam teneritate molleſcunt, neq; diu ſeruant ut folia firmitudinem, ſed pauco tempore uelut languidi flaccent, & euanidi caduco ſemine marceſcunt. Sed cur cæteros Dioſcoridis interpretes Marcellus nolens appellet, profectò non uideo: qui (ut refert) cauliculos aſperos & molles cõtrario inter ſe, & ob id ſimul impoſſibili (ut eius uerbis utar) habitu protulerunt. Scimus durũ opponi molli, & læue aſpero: ſed aſperum molli nequaquam. Num dura permulta æquabili læuore poliuntur: permulta quoq; dura ſcabritijs & aſpritudinibus horrent? num mollia multa æquabili lęuitate nitent? nũ permulta mollia ſtrijs, bullis, neruis, tuberibus, alijſq; puluinorũ toris exaſperantur? quo nihil in hoc autore frequẽtius occurrit. Quare nemo qui philoſophorum placita callet, ea ut pugnantia carperet: ſed ut cõuenientia, & quę noſtris quotidie ſenſibus ſeſe ferant obuiam. nihil tamẽ durũ & molle ſimul inuenitur. Ergo perpulchrè, ſed parũ ad rem dixiſſet Marcellus, cauliculos illos molles uel laxos ſtrijs uel angulis exaſperatos, ſemine perinde quaſi mucrone turbinari. Sed quum ſpicula ſua, & tela uel miſſilia exacuit, ut in nos

torqueat & immerito iaculetur, monstrũ longè difformius parit, flores uasculis apollinaris herbę similes asserens, quo nihil fuerat absurdius, & à ueritate magis abhorrens. Nam flos in asaro siquis oculos cõsulat, ex paruulo alabastrulo paulatim dehiscẽs panditur, non secus atq; in flore herbę apollinaris, quã uocant hyoscyamũ, paulatim ex imo calyculo folijs purpureis sese in latũ explicãtibus. Verũ in uasculo seminis capaci cõtrariũ uisitur. siquidẽ hoc capitulũ papaueris imitatur, parte superiore uelut operculo clausum, denticulatoq; uallatũ ambitu. Cæterũ satis errorẽ explodit Dioscorides de apollinari tractans, qui florẽ specie cytinorũ punici prodire tradit. Cytinus itaq; Dioscoridi flos est punici inuolucrum, siue capitulum, quo flore decusso semen cõcipitur. nam, ut idẽ testatur, mali punicæ flos cytinus Græcis dicitur. Sed non satis possum mirari Marcellum, qui suis humeris nutantẽ hanc herbarũ historiã non aliter q̃ Atlas cælum fulcire uidetur, in re tã clara cæcutiuisse. Sed hoc parũ esset, nisi Plutarchi locũ uertens pro cypro, id est ligustro, manifestissimo errore cyperũ transtulerit, florẽ ei reddens coronis inserendum, cui Dioscorides nullũ tribuit, sed folia minuta inter quæ semen est. Si nullus inueniatur, quomodo in coronamẽta necti posset? quomodo etiã somnũ ut uiola & rosa accerseret, si cacumina quoq; cyperi foliata nullo placeãt odore? sed is error in baccaris mentione refellitur. Porrò cum hac parte medicinæ quæ simplicibus pugnat, præclarè fuisset actum, si soli de ea disseruissent artifices. Non ignorandum tamen est, asarũ omnino aliud esse, q̃ baccarem: & si Plinius baccarem rusticum nardũ uoluerit appellari, etiã si medicinas, quas Dioscorides asaro dicauit, ipse magna ex parte baccari retulit acceptas. Cõtrà quoq; descriptio à Dioscoride facta multis partibus baccari cõgruit. Primum quòd ei odor cinamomo uicinus redditur ut asaro: deinde quum gracili nec humente solo prouenit ut asarum. Verum quum multa quarundam partiũ germanitate persæpe confundantur, si uetusti consulantur authores, qui de asaro tractãtes Dioscoridẽ citant in testem, inuenientur permulta huic capiti hærere, quæ ad baccarem releganda essent. Nam quantum pertinet ad radicem, iucundum spirare odorem tradunt: sed si ea de re ad iudicem sensum referatur, inuenietur nardum potius asarum olere, quàm cinamomum, & ob id rustici nardi appellationem usurpauit. Quòd uero coronamentariam esse herbam asarũ Dioscorides tradiderit, id baccari potius conuenire putatur, quã Plutarchus in Symposiacis, coronis esse dicatam contendit. Asarum radice cõmendatur, ruptis, cõuulsis, spirandi difficultatibus salutare. tussi ueteri, & quibus lotiũ ęgrè it, suspiriosisq; auxiliatur. Folijs astringendi natura. Illinũtur doloribus capitis, oculorũ epiphoris, ægilopijs incipientibus, mammis tumentibus à partu, ignibus sacris. odor somnum accersit. De asaro Crateuas herbarius ita proditum reliquit, Asarum excalfactoriam sortitur naturam, urinis immundis efficaciter datur. hydropicis prodest, & ischiadicis diuturnis. fœminas purgat in mulso mixto sumpta sex drachmis radix. aluum deijcit ellebori albi modo. miscetur unguẽtis. Nascitur umbrosis mõtibus plurimum in Ponto, Phrygida, Illyrio, & in Italiæ Iustina.

Phu. Cap. IX

PHu, quod aliqui nardum Creticum uocant, folio est olusatri, caule cubitali, geniculato, in purpura albicante: radice obliqua uillosaq; & imitante (ut Plinius est author) auium pedes. Phu Dioscoridi, quidam & hanc syluestre nardum appellant, nascens in Ponto, folio elaphobosci, siue etiam olusatri: caule cubitali, interim maiore, læui, in purpura candicãte, cauo, geniculato: flore narcissi, sed ampliusculo, molli, in purpuram albicante: radice primori digitum minimum crassa, cæterum in obliquum uillosa: capillamentis iunci odorati, aut nigri ueratri modo fibrata, quibus color inest subflauus, odor iucundus, & nardi uim referens, non sine grauitate quadam uirosa. Prouenit in Creta, & Ponto: in Gallia uerò studiose colitur in hortis. Huius tempestatis herbarij *ualerianam maiorem* nominant, nonnusquam rura *uertentretum*: quippe quum adolescat caule sesquipedali, concauo, articulato, ex purpura candicante, folio olusatri, lacteo narcissi effigie flosculo, per medium leniter purpurascente: radice obliqua, uillosa, suppingui, fibris ueratri nigri modo capillata, nardi odorem imitantibus cum nonnulla grauitate. effoditur æstate, siccaturq; in sole. Siquis nares consulat, comperiet capillamenta odoris suauitate cum nardo certare. Sed hoc unum in Gal-

lico phu me torquet, quòd flores, qui in cacuminibus aceruatim emicant, longè narcisso magnitudine cedant: quanuis tamē narcissi certā exprimant effigiem. Quapropter apud me non facessit suspicio, quin in Grecis codicibus ἥσσονα pro μείζονα legi debeat, quum reliqua omnia sic ad amussim respōdeant, ut prorsus nulla dissentire nota cognoscātur. nisi quis putet Dioscoridē Ponti phu dūtaxat deliniare, ubi fauētis cæli beneficio & ubertate soli maiusculis floribus comari credatur. Sed in nostro orbe aliud ualerianæ genus, minoris cognomine mōstratur, lucis & cæduis syluis familiare: sed forma longè dissimili. nanq; ieiunis & sitientibus locis multo minor cubito consurgit, quamuis lætioribus nonnunquam id æquare comperiatur. Cuius caulis inter prima uitæ rudimēta molli lanugine pubet, geniculatus, læui purpura candicans, aliquantū striatus. folia quadam tenus olusatri similitudinem referunt. flosculi summis caulibus emergentes paruuli, aceruatimq; coeuntes in purpuram candicant. Sed radix non ut prior ex obliquo capillamenta iacit: uerum in multas plexiles fibras cōglomeratur. Odor ei pinguis, irin cum grauitate potius quàm nardum subolens. Priori caules multa lanugine horrent, multisq; strijs exasperantur. Flores in exiles dehiscunt pappos, alabastrulo semē concipiente. Folia primo partu elaphobosci simulāt imaginē, postmodū per adolescentiam in olusatri modum laciniantur. Non desunt, qui è Græcis codicibus uertentes, elleborum pro elaphobosco legere maluerint. Phu nonnunquam adulteratur permistis rusci radicibus: sed discrimen est in promptu. quòd illæ asperæ, nec difficiles frāgi, nec odoratæ. Excalfacit, urinam mouet, impetus muliebrium purgationum infrenat radice potui data uel decocta, quomodo & strāgulationibus uuluarum succurrit, pectorisq; & laterum doloribus. menses quoq; cit. In reliquum uis illi eadem, quæ nardo: sed imbecillior. additur in antidota.

Malobathrum. Cap. X

M Alobathrum sunt qui folium Indici nardi putēt esse, falsi quadam odorum cognatione: quum & alia sint permulta, quæ uim nardi reddunt, ut phu, asarum, & neris. Proinde sui generis est folium, quod in paludibus Indiæ genitum, aquis innatat palustris lenticulæ modo, nulla fultum radice: sed lectū protinus pertūditur, linoq; transsutū, ubi fuerit reficcatum, recōditur. Tradunt exustis æstiuo feruore paludibus, humum cremijs sarmentisq; peruri, folio non alio qui prouenturo, nisi id tentaretur. Plinius malobathron Syriæ uocat arborem conuoluta fronde, aridi coloris, ex qua exprimitur oleū ad unguēta. fertiliorem dat Aegyptus. Laudatius malobathrum ex India uenit. in paludibus inibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, scabrumq;, quodā salis gustu. Minus probatur candidum, celerrimè situm in uetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor in uino sufferuefacti antecedit alios. Dioscorides laudat recens, fractu contumax, in nigritia candicans, solidū integrumq;: odore qui nares feriat, summotoq; eo suauitate diutius impleat, quòd odore nardū imitetur, nullo salis sapore uel gustu. Damnatur infirmum, quodq; friatum fatiscit in puluerē, et cariosum expirat halitū. Si hec uera sunt, malobathri gemina cōditio. Alterū palustre Dioscoridi, quod lenticulæ in modū existit aquis. Alterū Plinio ex arbore Syriaca lectū. Medici nūc nec primū, nec secundū, quum forte nō amplius deferatur, sed tertiū malobathri genus nouere, Mauritanis suis *tembulum* appellatū. Cuius surculi cum folio, quale arbuti uel lauri est, pollicares plerunq; ad nos ferantur, fructusq; laurinis baccis similimus. Omnia tria genera folij appellatione consueuerunt uenire. Nā Plutarchus in eo libello cui titulū fecit, ꝙ bruta ratione utantur, odoramēta quædā numerans, cinamomū, nardum, Arabicum calamum & folium subdidit: à quo Martiali, & plerisque Grecis & Latinis authoribus foliatum pro malobathrino unguētum uenit usum: quāuis ob odoris similitudinē aliquibus idē fuisse cum nardino creditum sit. Sed alterū Indicum, ꝙ India ipsum mitteret: alterū Syriacum, ꝙ ex arbore uulsum à Syria deportaretur. indè foliatum fiebat unguentum, quo fœminas locupletes oblini Romæ solitas Galenus author est. Græci phyllon, hoc est folium nominant. Atqui ne fallaris, quod officinæ folium nominant Indicum, cinamomi non malobathri dicunt esse comam. profectò id quidem sub lingua cinamomi refert saporē, folio iuglandis flauo, uenisq; tribus maiusculis uirgato. Porrò de sapore malobathri nō satis inter Dioscoridē & Plinium cōuenit, ꝙ alter ma-

lobathrum probari ſcribit quodam ſalis guſtu: alter inſulſo ſapore. Cæterum ut Flauius Arianus in maritimarum urbiũ luſtratione ad Imperatorẽ Adrianũ ſcripſit, aduerſa parte Ponti & maris Caſpij, qua Mæotis palus hoſtio in Oceanum deuoluitur, quotannis quædam hominum natio in finitimos ſe cõfert tractus Thinos oppidi, quod ſub minore Vrſa ſitum iacet. Ea gens mutilo cõſtat corpore, lata facie, robore uirium inſigni, quæ graues ſarcinas, ſtragula, faſces geſtans ad uicina municipij huius loca migrat, inibiq́ moram trahens diebus aliquot deprædatur. Dein ad intima ſe recipiens, è calamis qui petri dicuntur, cubitus ſibi ſternit. Cumq́ ſolum uertit ad peculiares caſas remeatura, dimiſſos inibi ſtratus accolæ non ignari colligunt, foliáque neruis caſtratarum arundinum diſſecant, duplicatisq́ ſegminibus in orbem circinantes cogunt: demũ ex uberioribus malobathrum quod adroſphæron dicitur, è mediocribus meſoſphæron, è minuſculis microſpheron effingunt, qui genera hæc tria deuehunt ad Indos. Malobathrum calidum eſt in altero, ſiccum in tertio abſceſſu, partiumq́ tenuitate ualet, ideo cit urinas. Oculorum epiphoris inferuefactum uino utiliſſimè imponitur. Naribus illitum ſomnos allicit. Oris halitus & ſuauitatem commendat linguæ ſubditum folium, ſicut & ueſtium odorem interpoſitum, eas à noxis erodentium tinearum obiter uindicans.

Crocus. Cap. XI

SMilax uirgo, ut fabulatur antiquitas, ob amorem iuuenis Croci mutata eſt in fruticem, infauſta ſacris omnibus & coronis, quoniam ſit lugubris: ſic & Crocus puer in florem ſui nominis uerſus eſt, quod Ouidius teſtatur,

Et Crocon in paruos uerſum cum Smilace flores.

Crocum optimum plurimumq́ dat Corycum Ciliciæ, det licet Sicilia, det Cyrena, det Lycia, hoc primum eſt. Spirat fragrantius, colore plus aureo eſt. Succi ope citius proficit ad medullam. Crocum herbæ uulgaris modo erumpens, ſapore dulci, foliatur pene in capillamenti exilitatẽ, cauliculo anguſto & breui, florem producente cærulei calicis, in quo flammea croci ſtamina, radice bulboſa copioſáque et uiuaci. Proinde, ut autor eſt Theophraſtus, iuxta ſemitas & fontes lætiſſimum exit: quando calcari gaudet & atteri pede, pereundóque melius prouenit. Galli Mauritanos imitati *ſafranum* appellant. Hoc autem folio eſt anguſto ad uſq́ capillamẽti exilitatem, è quo florem expellit obiter, quin & prius uidetur. Subeſt radix multa, carnoſa, peruicax, germine ac flore ſerotino per autumnum, occaſu Vergiliarũ. hoc ſemitas & fontes amat, calcatũq́ lætius adſurgit. Duo eius genera, montanum & ſatiuum: prius hebes, poſterius odoratum. Vtrunque primis imbribus emicat. Viret bruma, & autumno legitur. Florentinus eſt author crocum radicis bulbo ſeri, florem ante folium ædere, meti debere quum media florum ſtamina grato colore nitent, detractis à medio flore capillis, & triduo aut quatriduo reſiccatis. Cacumen croci repurgatur, & ſi quid hæſerit albi, detrahitur, uaſis ad uſus reconditur. Diophanes crocum in umbra ſiccandum præcipit. Inodori duo genera, candidum & ſpinoſum. Crocum ſylueſtre optimum ſerere in Italia non expedit, areis olitori decoquentibus. Satiuum maius nitidiusq́, ſed leui momento degenerat. porrò nec ubiq́ fœcundum, etiam Cyrenis, ubi ſemper flores laudatiſſimi. Paſſim quidem in Gallia ſeritur: uerum nullibi uegetior ꝙ in Agenenſi agro, & Narbonenſi prouincia. Cilicio tamen croco maior gratia, & ibi in Coryco monte. Proxima nobilitas Lycio, in monte Olympo, dein Centuripino Siciliæ. Aliqui Phlegræo ſecundũ locum dedere. nihil æquè ſentit ſeplaſiarum fraudes. Probatio ſynceri, ut impoſita manu crepet, ueluti fragile: dilutum autem & uliginoſum cedit. Altera probatio, ſi manu ad os prolata, leniter faciem oculóſque mordeat: quapropter optimum fuerit recens, fragranti odore, colore aureo. Non damnatur, cui parum candoris in capreolo: præterea in reuolutione oblongum, in frangendo lentum, incolume, calloſum, ſolidum, manus fricantis inficiens. Optimum ubicunque, quod pinguiſſimum & breuibus capillis. peſſimum ſqualidum & quod ſitum redolet, ac cariem ſentit, odore ſubacuto. Eſſe tradit Plinius & per ſe genus ſatiui blandiſſimum uulgo, cum ſit medio ſui candidum, dialeucon uocant: contrà, Cyrenaico uitium quod omni croco nigrius eſt, et celerrimè marceſcit. In Lycia anno ſeptimo aut octauo transfertur in locum ſubactum, atque ita degenerans reuocatur. Vſus eius in coronis nuſquam: niſi quæ ad mulcendam

dam ebrietatem à quibuſdam fieri ſoleant. Antiquitas coronamentis abdicauerat, quòd eſſet lugubre: ſed uino mirè congruit, præcipuè dulci. teritur (ut inquit Plinius) ad theatra replenda. In Italia ob ſucci copiam & coloris præſtantiam officinæ illo utuntur ad infectus ex mortario: grandi ob hanc cauſam pretio uænit. Adulterant recremento, crocomagma nominatur, intrito, aut ſapa quam ſublinunt, addẽtes argenti ſpumam, aut plumbaginem ponderis cauſa. Vitium proditur, quòd in eo pulueres intercurrũt, & defrutum ſubolet. Theſſalus odoratum eſſe tantum exiſtimat. Sed authores ſunt, qui in uenenorum cenſu comprehendant, ſi drachmis tribus ex aqua bibatur. Acerrima uis croco tribuitur, ut illatum manus palmæ continuo ad cor permeet. aſſeruatur pyxidicula è cornu. Crocomagma ueteres appellarunt retrimentum crocini unguenti, quod fiebat expreſſis odoramentis, & in paſtillos digeſtis. Optimum quod odore pollet, myrrham modicè redolens, ponderoſum, nigricans, ſine ramentis ligni, & cum ſubigitur, multo colore crocirubens. Item leue, ſubruſum, & quod guſtatu uehementer linguã & dentes inficiat, aliquot horas permanente colore. tales notæ habentur in eo, quod è Syria deportatur. Hoc oculorum claritati plurimum confert, caliginem diſcutit, urinam ciet, excalfacit, concoquit, mollit, reſpondet aliquatenus croco, utpote cuius plurima parte ſit particeps. Quod ad græcam Dioſcoridis rationem pertinet, non ſatis conſtitit θυΐα, an θέα, id eſt mortarium an theatrum ſit legendum. Nonnullis theam ſcribi librariorum errore malentibus, quòd Plinius dixerit teri ad theatra replenda: alij tingendis mortarijs interpretandum cõtendũt, præſertim quum de mortarijs atq; croco mentionem habitam à Plinio ſciãt. Ego ad thuiæ infectus ambiguitatem cognoſcens, reliqui græcam uocem, quæ ad lignum & mortarium ancipiti ſenſu traheretur. Nanq; thuia trogete arbor ueteribus fuit, cupreſſo ſylueſtri ſimillima & caudice & ramis, & folijs & fructu, nucleis hordei grano ſimilibus. Cuius radice ut nihil fuerit criſpius, ita neque pretioſis aliunde operibus celebrius: quæ forſitan croco ſolebant antiquitus infici. Siquidem mortaria potius quàm cętera uaſa colorari croco ſatis abſurdum putamus: fidem tamen Dioſcoridi derogare nolumus, nec ueterum authoritatem eleuare. Crocum caldum in altero receſſu, & aridum in proximo. Sunt qui in tertio calidum prodant. Re autem uera emollit, excoquit, atque ſubſtringit, urinam cit. elegantiore colore corpus exhilarat. Qui crocum prius biberint in paſſo, crapulam nõ ſentient, eoq; ebrietati reſiſtunt. Coronæ quoque ex eo temulentiã mulcent, ſed caput leniter commouet. fluxiones oculorum cum humano lacte litum diſcutit. Potionibus, quæ pro interaneis parantur, utiliter inditur: itẽ ijs, quæ uuluæ ſediq; ſubduntur uel illinuntur. Incandeſcentes ignis ſacri inflammationes demulcet: aurium collectionibus auxiliatur. Verum ut facile tritũ frietur, fictili teſta ſole retorreſcat: ſic tamen, ut identidem uerſetur. Radix in paſſo lotium pellit. Cæterum immoderato floris uſu & pallor & faſtidium contrahitur: ſed riſu perpetuo, ut ferunt, hominem cõcutit. Authores quoq; habentur immodico necare gaudio, ſi quadrantale pondus ex aqua bibatur.

Helenium. Cap. XII

H Elenium Dioſcoridi duplici natura traditur. unum inula Romanis dictum, folia ferens uerbaſci anguſtioris, aſperiora oblongaq;. Quibuſdam in locis ſine caule prodit, radice ſubcandida & ſubruſa, odore iucundo, maiuſcula, guſtu acri, tactu molli. ab ea propagines in ſatum pãgunt, excisis è radice gemmantibus oculis, ut in lilio ſerundo & aro fieri ſolet. Naſcitur in mõtibus opacis, ſiticuloſis. Aeſtate radix eruitur, & conciſa ſiccatur. Ea hodie ab officinis *enula* uocitatur, & à ruſticis *campana*, iunctis utriſq; uocabulis uulgo enula campana dici conſueuit, folijs uerbaſco aſperioribus, maiuſculis, parũ ſe humo attollentibus, caule tricubitali, albicante, leui, capitulis auri fulgore comantibus, radice rufa, toroſa, amara, non ingrati odoris. Proſilit in montibus opacis & ieiunis, radicem in taleolas fiſſam melle condiunt. Breuior hæc eſt quàm paſtinaca, ſed toroſior amariorq;. Inula per ſe ſtomacho inimiciſsima, eadem dulcibus immiſta ſaluberrima. Pluribus modis auſteritate uicta gratiam inuenit. Nanq; in pollinẽ tunditur arida, liquidoq; dulci tẽperatur, & decocta poſtea aut aſſeruata uel macerata & miſta defruto ſubigit melle, uuis paſſis, aut pinguib. caryotis, itẽ cotoneis malis, uel ſorbis, aut prunis, aliquando pipere aut thymo uariata. Defectus præcipuè

ſtomachi excitat, illuſtrata maximè Iuliæ Auguſtæ quotidiano cibo. Superuacuum eius ſemen, quoniam oculis ex radice excisis ut arundo ſeritur, uere & autumno, magnis propaginum interuallis, neq; ullo minus quaternorum pedum, quoniã ſpatioſe fruticet. Inula Februario oculis ſeritur ſicut arundo, quos abſcindere & terra leniter obruere conuenit, foſſa & ſubacta excitatis ad lineam puluinis, quibus oculos eius oportet infodere, intercedēte trium pedum ſpatio. Cōditura inulæ ſic fiet menſe Octobris, quo maximè matura eſt, Radix è terra eruitur, aſpero linteolo, uel etiam cilicio detergetur quicquid arenæ inhærebit: deinde acutiſsimo cultello ſummatim eraditur, & plenior radicula pro modo craſsitudinis in duas uel plureis parteis digiti longitudine diffunditur: deinde ex aceto modicè in cacabo æneo coquitur, ita ne taleolæ inuri poſſint: poſt hęc in umbra triduo ſiccentur, & ita in fideliam picatam recōdantur, adiecto paſſo uel defruto quod ſupernatet, ſpiſſamentoq; cunilæ impoſito contectum uas pelliculetur. Alia inulæ cōditura. Cum radices eius raſeris, taleolas ut ſuprà, facito, & in umbra triduo uel etiam quatriduo ſiccato, deinde ſiccatas in uaſis ſine pice, interiecta cunila conijcito: cunila impoſita, ſex partibus aceti una pars ſapæ miſceatur cum hemina ſalis cocti, ut hoc iure macerentur taleolę, donec quàm minimum amaritudinis reſipiant: poſtea exemptę iterum ſiccētur per quinque dies in umbra: tum craſſamentum uini fęculenti, nec minus ſi ſit mulſi, & utriusq; eorum quartam boni defruti cōfundito in ollam: quæ quum inferbuerit, taleolas inulæ adijcito, & ſtatim ab igne remoueto donec perfectè refrigeſcant: poſtea transfundito in fideliam picatam, operculo tegito, tumq; pelliculato. Tertia eiuſdem conditura, Radiculæ diligenter eraſæ & minutim conciſæ muria dura macerãtur, dum amaritudinem dimittant: dein effuſa muria optima maturiſsimaq; ſorba ſemine detracto conteruntur, & cum inula miſcentur, tum ſiue paſſum, ſeu quamoptimum defrutum adijcitur, & uas obturatur. Aliud habetur helenium, quod Crateuas medicus tradit, in Aegypto herbã cubitalibus ramulis, quæ ſerpilli modo humi ſe ſpargat, folio lenticulæ ſed crebro, longiore circiter ramos, radice pallida, minimi digiti craſsitudine, per ima tenui, ſupernè craſſa, pullo cortice. ſit ergo hoc Aegyptium helenium. Rami à Dioſcoride cubitales, à Plinio dodrantales traduntur. Radix Plinio candida & dulcis, Dioſcoridi uero pallida. Folium item à Plinio ſimile ſerpillo aſſignatur, Dioſcoridi lēticulæ. Theophraſtus hoc helenium folio coronare, & palmitibus exire memoriæ prodidit. Secundum mare in collibus naſcitur, in Helena inſula lauditiſſimum, ubi lachrymis Helenæ dicitur enatum, dum gubernatorem Canopum hæmorrhoi ſerpentis ictu exanimatum fleuiſſet. Helenium hoc contra ſerpentium ictus ex uino bibitur. Hilaritatem adferre Hippocratis teſtimonio creditur. prædulcis in eo cremor. Animi nubila præclare diſcutit, fauet formæ. Cutem in facie nutrit incorruptam, reliquumq; corpus perpetua uenuſtate condecorat, conciliatq; Venerem. Putant uſu eius à quocunque gratiam iniri, & triſtitiam omnem aboleri. Radix contrita mures necat: prodeſt orthopnoicis in aqua ieiunis pota. Diocles ad Antigonum iubet matutino hauriri iuſculum ad auertenda ueſicæ mala. Inuenitur fruticans herba cubitalibus penè ramulis, humi reptans ſerpuli modo, folijs lenticulæ ſed maioribus, utrinq; in ordinem digeſtis, radicibus paruis per ſumma ceſpitum uagantibus, ſed pratis & humentibus locis ſerpit. ſuper cuius nomine ruſticos conſului, qui referebant ſe audiuiſſe de ſuis maioribus auita quadam, uti moris eſt, per manus traditione, colubrorum herbam appellari, quòd diſſectum in partes anguem huius herbæ confrictu in priſtinam coire unitatem, & unà partes diuortio ſecretas coaleſcere adfirmabãt. Sed heleniũ Aegyptiũ non eſſe ſatis habeo cōpertum, natali ſitu prorſus reclamante. Theophraſtus interim ueleniũ, Ariſtoteles beleninũ ſcripſere: ſi modo ſit eius liber, qui de plantis ad autorē Ariſtotelē refertur. Beleninum (inquit) delibutoriũ in Perſide uenenũ erat, trãslatũ in Aegyptum & Paleſtinã ſine periculo mandi cœpit. Sed ut audio, quæ perierat apud Græcos cōmentatio, barbaris uocibus interpolata redijt in Græciam. Non eſt omittendum, quod recentioribus medicis celebratur behenum, nullis non officinis cognitum, diſcerniculo generum inſigne, purpurei & albi. Radices ſunt paſtinacam paruam magnitudine æquantes, quarum ambitioſo flexu cōtortæ cernuntur: aliæ in rectũ exeunt. ex Armenia deportant, ſuaui odore, glutinoſo ſcatentes humore, quæ geniturã adaugere credunt. Nec me

fugit

fugit Actuarium quadam in compositione nomine digitorum Mercurij, hermodactylos appellant, meminisse, candidos & purpureos adferentem, forsitan quod digitorũ imaginem quandam exhibent: sed ea de re in hermodactylorum mentione latius differendum erit. Omnes officinæ utrunque demonstrant *behem* appellantes. Helenij herba ieiunis commã-ducata dentes confirmat, condita tussim emendat. Radicis decoctæ succus tineas pellit, urinam molitur, menses ciet: ruptis, conuulsis, inflationibusque medetur. Datur in illinctu cum melle tussientibus, & ijs qui nõ nisi erecta ceruice spiritum elidunt, orthopnoici græcis uocantur. Venenatorum morsus abigit. Folia ex uino decocta lumborum & coxendi cum doloribus illinuntur. In passo condita radix stomacho traditur utilis, quando salgamarij paululum siccatam eam mox decoctam frigida demergunt, postremo in defrutum coniectam seruant ad usum. ea trita sanguinem excreantibus potu subuenit. Radix æstate effoditur ad omnia, quæ resiccare, abstergere, & calfacere sit opus.

Triticum. XIII

Triticum omne radicibus multis ac prætenuib. exit, folio uno, germinibus omnino multis, sed quæ in ramos brachiari non possint. aristas ex se mittit, & in herba per hyemem est. Remollito autẽ cœlo, cauliculus de medio ad surgit, cuius tertio aut quarto genu spica geritur nõ prius euidẽs quàm folliculo inclusa, qui gluma dicitur. Consummato eo flos erumpit quarto aut quinto post die, ac totidem ferè diebus, plurimumque septem durat. Varro quindecim diebus frumentũ in uaginis esse dicit, quindecim florere, quindecim arescere. Post florẽ crassescit, inquit Theophrastus, maturaturque intra quadragesimum diẽ: cũ tardissimè octauo ab satu mense plurima parte metitur, Aegyptijs, ut scribũt, septimo. Folium tritico arũdineum, angustius tamen quàm hordeo: caulis quoque leuior & lentior, nec perinde fragilis. Triticum multis integitur tunicis, hordeum nullis. Culmus tritico altior est quàm hordeo, spica quoque remotior à folio, palea suauior, mollior, succosior. Inconditæ tritico spicę explanatæque, hordeo in uersus dispositæ. Vtrique culmus spicam sustinet, quæ & spicus & spicũ à Cicerone dicitur in Arato: spica, granũ & aristam. Granũ, quod intimũ est & solidum, à gerendo Varroni dictũ, id enim seritur ut gerat frumentum. Gluma, est folliculus eius, uideturque etymon habere à glubendo, quòd eo folliculo deglubitur granũ, eodemque uocabulo appellant fici eius quam edimus folliculũ. Arista, quæ ut acus tenuis longa eminet è gluma, dicta quòd arescit prima. proinde grani theca sit gluma, & apex arista. Aristę enim quasi cornua sunt spicarũ. Spica autẽ à spe uidetur nominata, eam enim quod sperãt fore serunt: quæ cũ non habet aristam, mutica spica dicitur, quasi mutila. Vaginã uocant in qua latet herba, uti qua latet conditus gladius. Stipulæ, sunt folia culmum ambientia. est autem culmus idem quod calamus, cum spicæ penitus oriuntur in summo spicæ iam maturæ. Quod minus est quàm granũ, uocatur frit: quod uerò ad culmi cacumina infirma spica geritur, minus item quàm granũ, uruncus appellatur. Cæterũ frumenti ipsius, ut tritici & hordei, genera per tempora satu diuisa. Frumentũ dico græcè sitos dictum est, quicquid ex se mittit aristas, & in herba per hyemẽ est. Hyberna, quæ circa Vergiliarum occasum terra per hyemem nutriuntur. Aestiua, quæ ante Vergiliarum exortum seruntur, ut milium, panicum. Frumenta multis radicantur fibris. Erumpit à primo satu hordeum die septimo, ex quo alterum caput grani in radicem exit, alterum in herbam, quæ prior floret. Radicem crassior pars grani fundit, tenuior florem. Frumenta hyeme in herba sunt, uerno tempore fastigiantur in stipulam quæ sunt hyberni generis: quorum fructus in spicis continetur, muniturque uallo aristarum quadruplici, ab auicularum iniurijs defensa. Quædam in genu tertio spicam incipiunt concipere, quædam in quarto, sed etiamnum occultam. Genicula sunt tritico quaterna, farri sena, hordeo octona. Sed non ante supradictum geniculorũ numerũ conceptus est spicę: qui ut spem sui fecerit, quatuor aut quinque tardissime diebus florere incipiunt, totidémque aut paulo pluribus deflorescunt. Varro quater nouenis diebus fruges absolui tradit, & mense nono meti. Frumenta cum defluere crassescũt, maturãturque, cũ plurimũ diebus quadraginta perficiunt. In Aegypto hordeũ sexto à satu mense, frumẽta septimo metũt. Grana in stipula crinito textu spicantur. tunicę frumento plures, hordeum maximè nudum. Calamus altior frumento quàm hordeo, sed

ſed ariſta mordacior. Tritici ſumma genera tria obſeruant qui ſcrupuloſe minus iſta perſequuntur. Primum quod robus dicitur, quoniam & pondere & nitore præſtet. Secunda conditio eſt habenda ſiliginis, cuius ſpecies in pane præcipua pondere deficitur. Tertium erit trimeſtre, Græcis ſitanion, cuius uſus agricolis gratiſſimus inopiæ ſubſidio: nã ubi propter aquas aliam'ue cauſam matura ſatio fuit omiſſa, præſidium ab hoc petitur: hoc & candidum eſſe dicitur. Tritici genera plura quæ fecere gentes. Italico nullum Plinius comparauit, candore ac pondere, quo maximè decernitur, Italiæ agris externum, in quo principatum tenuit Bœotia, deinde Sicilia, mox Africa. Tertium pondus erat Thracio, Syrioq́ꝫ, deinde Aegyptio athletarum cum decreto. Grecia Ponticum laudauit. Ex omni eo dem genere grani prætulit dracũtium & ſelenuſium, argumento craſsiſſimi calami, itaq́ꝫ pingui ſolo hæc genera aſſignabat. Leuiſſimum & maximè inane, ſeu tenuiſſimi calami, in humidis ſeri iubebat, quoniam multo egeret alimento. Ex ijs quæ Romam inuehebantur leuiſſimum erat Gallicum, Ponticum leue, Siculum ponderoſum, ponderoſius Bœotium. deprehenderũt hoc athletę. Ponticum & Aegyptium, item Siculum ſine lolio naſcuntur. cum Siculo tamen melampyrum naſci perhibent. ſed innocuum, neq́ꝫ lolij mo do graue, caput'ue tentans. Africum facile folliculo abſoluitur. Plurimis tunicis Thracium triticum ueſtitur, ob nimia frigora illi plagæ exquiſitum. Eadem cauſa & trimeſtria, quæ Græci trimena uel ſitania uocant, inuenit, detinentibus terras niuibus: quod tertio ferè ſatum menſe, ut in reliquo orbe, metitur. Totis hoc alpibus notũ, & hyemalibus prouincijs nullum hoc frumento lætius. Vnicalamum præterea, nec uſquam capax, ſeriturq́ꝫ non niſi tenui terra. noſtri Galli *martia* uocant, quod Martio ſata terno hinc menſe maturescunt. Inueniuntur & bimeſtria circa Thracium ſinum, quæ quadrageſimo quàm ſata ſunt die metuntur: mirumq́ꝫ, nulli frumento plus eſſe ponderis, & furfuribus carere. Tradunt in Bactris grana tantæ magnitudinis, ut ſingula ſpicas noſtras æquent. Et trans Bactra frumẽtum nucleis oliuæ par naſci referunt: in Piſſotis tam firmum, ut multos Macedonum largiore uſos eo, ſaties peremerit. Genus id ſiliginis eſſe trimeſtre Columella uoluit, qui authore Plinio fallitur, qui ne trimeſtris quidem proprium genus exiſtimauerit eſſe, cum ſit antiquiſſimum. Trimeſtria ubiq́ꝫ ſunt, uerum infirma ſingulari calamo. Sitanium idem eſſe cum trimeſtri uideo. Sitanium inquit Galenus eſſe triticum inſtantis anni, id quod uere ſeritur. Vnum apud nos tritiſsimum genus eſt macrum, triſte, hordei ſimilitudine, cuius granum folliculo non facile deglubatur, nullis tamen ariſtis uallatum, quod tamen uere non ſeritur: hoc noſtro ſermone uernaculo *ſuccurſus gentium*, ſiue *ſcourgeon* dicitur, cuius agricolis uſus prope nimius cũ annonæ premit penuria. Siquidem populo uenit in ſubſidium, & ſæuientis ſæpiuſcule famis arcet noxas. Triticum nimia uligine commeat in lolium. In marceſcente tritico gurguliones, cias Græcis uocatos, innaſci ferunt, ut in faba mydas gigni. & cantharidem in tritico, qui paruus eſt ſcarabeus, ut phalangium in eruo conſtat. Nihil æque in ſpica durat quàm triticum. Varro conditum diligenter triticum quò uentus non perueniat, manſurum ad annos promittit. Grana tritici, ferro combuſta, ijs quæ frigus uſſerit præſentaneo ſunt remedio. Farina ex aceto cocta neruorum cõtractionibus auxiliatur: cũ roſaceo uero & fico ſicca, myxisq́ꝫ decoctis: item ſuppuratis, neruis cũ hyoſcyami ſucco illinit, ex aceto & melle lentigini. Furfures ex aceto decocti luxuriantes & turgentes lacte mãmas coercẽt. ijdem pollent ad uiperarũ morſus & tormina. tonſillis faucibusq́ꝫ gargariſſatione proſunt. Adſeruati diu in horreis tritici uis diſcutiendi tanta eſt, ut plenos etiã cados exiccet: unde correptis dolorę podagrę in triticũ ſuper genua mergi pedes fuerit utiliſsimũ. ſiquidẽ mirabili modo tumorẽ leuat, humoris uim exhauriens. Paleam tritici imponi ramicum incõmodis experti iubent, quaq́ꝫ decocti ſunt aqua foueri. Trimeſtrium farina imponitur contra uenenatorum ictus. Ad craſsitudinem glutinis decocta linctu prodeſt ſanguinem excreantibus. Eadem tuſsi & exaſperatis faucibus confert decocta cum butyro & mentha in pollinem ſubacta. decoctáque cum aqua mulſa diſcutit inflammationes omneis. Gluten è ſimilagine atque polline molari, quo glutinandis libris chartariæ utuntur officinæ, ſanguinem excreantibus datur elutius & tepidum ſorbendum ſingulis cochlearibus. Fermentum è farina triticea uim obtinet excalfactricem extractoriam'que. Priuatim callos in planta pedis

naſcentes

naſcentes extenuat, & alia tubercula: cum ſale uero furunculos concoquit & aperit.

Panificij & genera & nomina. Cap. XIIII

P Anificij multa diſcrimina obſeruauit antiquitas. panis tamen uocabulum à pano duci Varro putat. Meſſapios redundantiam & ſaturitatem appellaſſe panian teſtis eſt Athenæus, unde, ut idem uult, Latini panis nomen dẽflexerunt. erant etenim Pani eunitæ cognomento ſacri. Nauticum panem intelligimus qui uetus ſit & ſiccus, fortaſſe bis coctus, quem Græci diephthon uocãt. Syncomiſtos uero is eſt, quem alio nomine uocari autopyron Galenus eſt author, ꝙ ex omnibus ſuæ farinæ partibus citra ullam detractionem cõſtet, inter furfuraceum &
1 ſimilagineũ medius: ſyncomiſtos quaſi confuſaneus dictus, quoniam caſtratus non ſit, ſed omnia ſimul tulerit, furfures, utriculos & ſimilam. Vtriculos in authoribus eſſe uolunt id quod furfure melius eſt, & ſimila deterius, quod aliquibus uulgo *farinæ uentres*, Gallis *redundago*, Venetis *medianum* appellatur. Idem ferè panis qui ſordidus, quo Neronem uſum legimus. quanꝗ ſordidũ à ſyncomiſto Paulus ſeparet. Autopyri uero panes, ſiue quod idẽ eſt, autopyrites, qui furfure tantũ leniter ſuccreto fiunt, qualis ferè cibarius & ſecundarius eſt. Fieri aũt ſolet, ut Galenus ait, quoties triticũ generoſum nõ eſt, generoſum, inquit, uocatur quod ſimilaginis plus habet ꝗ furfuris. nã ſimilago & ſimila prorſus idem ſunt, ſemidalis grece dicta. Firmiſsima ſiligo, deinde ſimila ut tradit Celſus: deinde cui nihil ademptũ eſt, autopyron Græci uocãt, infirmior eſt. Ex polline infirmiſſimus cibarius
2 panis. autopyros itaq; tota cõſtat tritici farina, à qua detractum ſit nihil. excuſſis cribro omnibus farinæ recremẽtis factũ, *panem album* uocamus lingua noſtra. furfure maxima ex parte excreto, *ciuicum panem* quem cibarium & ſecundariũ doctis audio uocitari. qui proximè huic ſuccedit *domeſticum* & *familiarem* nominãt Galli & tertiarium. Vltimũ uero magna ex parte recrementitiũ furfuraceumq; dicimus, quod exta tritici capiat quæ Græci cyribia, aut etiã furfures quos ijdem aphærema & pityra, nos etiam canicas & apludas uocamus, unde canicaceus panis furfureus eſt Pacuuio. Panis non ſine paleis aceroſus Feſto Pompeio dicit̃, quas Greci uocãt achyra. Nũc locus eſt ut alia genera ꝗ breuiſſimè dicant̃. Zymites, hoc eſt fermentatus, qui & naſtos dicit̃, quamꝗ naſtos quibuſdã placẽtæ genus ſit, cõtrà nõ fermentatus azymos & daratos uocatur. Nam acidus & ſquaroſus græce oxy-
3 lepes uocat̃ ab Aetio, febricitantibus eum dante, quibus uenter profluat. hunc Aegyptij cyllaſtin dicunt. alij ex hordeo accipiunt qui cyllaſtis uocet̃, Herodotus ex ſiligine. Semidalites è ſimila, dictam uero ſimilã à Cerere putãt, quã Syracuſij Simalida nominãt & Sitona. Aleurites à farina, gyrites à polline, chondrites ab halica ſiue zea, ipnites & caminites à coquendi ratione. Itẽ eſcharites à craticula, ſub finẽ cœnæ cõuiuijs apponi ſolitus, & intingi paſſo uſq; ad ebrietatẽ legitimã. Hic & inuoluebat̃, atq; ita ut calebat intortus Athenis maximè placebat. Cõiectura colligi licet id genus panificij quod à tenuitate & candore nebulas ferè uocamus, eſcharitem ueteribus fuiſſe. Nam apud nos uulgari uoce detritis prioribus literis *caurulas* quaſi caurites appellamus, in quo uocabulo prioris uocis rudimentũ aperte relucet. Nec ab re ſcharuleas mulieres Plauto ab hoc panificio dictas cre-
4 diderim. Tabarites puſillus erat, achænes prægrãdis, quo in Theſmophorijs utebant̃ Atticæ mulieres. Præfert̃ omnibus ſanitatis uſu à Galeno cribanites, ſiue quod eſt idẽ, clibanites, à clibano quem Attici cribanũ appellant: Varroni teſtuaceus dicitur, quòd in teſto calido coqueretur. nanq; quod clibanum Græci, Latini teſtum dixere. Vſas eo comitialibus matronas ſcribunt. Cribana placentæ genus ſunt ſpecie mãmoſa. Encryphias qui & agoræus, id eſt forenſis, & uænalitius & Atticus uocari ſolet. Dipyros, ſiue idem qui dipyrites ab Hippocrate cognominatur, delicatus fuiſſe traditur. Quia porrò dipyrites ad aquam intercutem cibo utilis exiſtimatur, coniectari licet pro biſcocto capiundum eſſe. Laſgana ſiue lagana minimo pondere: quamquam leuior & tenerior etiamnum à carbone dictus epanthracias, Saturnalibus præberi ſolitus, nihil ut quidam putant, ab en-
5 cryphia differens. uterque ſubcinericius eſt. Tyronites à caſeo nomen habet. Encridi ſimilis eſt phyſicillus, quo Spartani utebantur in ſacris epulis rapi effigie. Magnos & ſordidos panes cilicios uocabant, & à colore ſubnigro phæos, ſicut agelæos, qui à noſtris gregarij et cibarij dicunt̃. Ornides ab oryza ſiue ab ſemine quodam Aethiopico tam

ſimili

simili sesamo,ut difficile possit internosci. De ficu Aegyptia sycaminites. Collabus, siue quod idē est collix, & per diminutionē collíphion, ex caseo recēti cōstat: hic et crimmatias & chondribos quoq; dicitur. Sunt & maconides uocati. Sunt & chrysocollæ, sed ex lino & melle fiebant. Aegyptij sunt caces, ut inquit Strabo, appellati, ad sistendam aluum utiles. Sūt & obeliæ Baccho sacri, ita dicti uel quòd obolo Alexandriæ uenirent, uel quòd in ueru torrerentur. Habetur & cnestos à nidore. Spodites idē uidetur esse cum banchylo. Artoptitius uero panis à clibanite ac furnaceo differre eo uidet, quòd hic duriore fermento splendidus cōficitur, illi fermentū semper quàm tenerrimū desiderant. A boleti forma boletinus accepto papauere & fumosi casei colore. Streptici⁹ siue streptos ex lacte, oleo, pipere cōficit, aut olei loco adipe. Artolagana pusillum uini, lac, piper, oleū uel adipem olei uice continent. Capyria sunt, ut Athenæo placet, quæ alio nomine tracta dicunt. Sūt & cubi, hoc est quadranguli, aut etiā quadrati ex oleo, anetho, caseo: quanquā Athenæus eos qui Romæ quadrati uocarentur, incisuris præcinctos & blomilios appellari Græcis prodit. Thargelos qui & thalysius est, ita dici panē uolunt qui primus nouella messe fingitur. Ericitē uocant panē qui ex cōfracto non excreto sit tritico. Blema porrò candidus & egregiè subactus panis est. Pityrites & bromites idem est qui furfuraceus, à quibusdā euconos appellatus. Est & phacinos de lente, popularis Alexandriæ. Vt Athenæus author est, spolea panem Græci uocant, quo necessarij duntaxat cognatiq; uescūtur. Ea panis genera magna ex parte ex Athenæi Symposiacis breuiter excerpta deprompsimus. Est & operis pistorij genus quod buccellatū à Paulo & Aetio uocatur, quod inter militaris annonæ genera nonnulli connumerant, quæ bis coquatur, à buccea dictum. Est autem buccea, ut ex Suetonio colligitur, idem ferè quod nunc bolus dicitur. Sunt qui buccellatum fermēto putent carere. Plautus rubidum panem cum nominat, putatur nauticum intelligere, quia sit bis coctus. Hęc obiter panis genera libauimus. Panis quo uiuitur multas cōtinet medicinas. ex aqua enim & oleo, aut rosaceo, mollit collectiones. Ex aqua mulsa duritias ualde mitigat. Datur ex uino ad discutienda quæ perstringi opus sit. Prodest ex aceto aduersus acutas pituitæ fluxiones, quas Græci rheumatismos uocant: itē ad percussa, luxata. Ad omnia autē hæc fermentatus utilior. Illinitur & paronychijs, & callo pedū in aceto ueteri. Nauticus panis tusus atq; iterū coctus sistit aluum. Vocis studiosis & contra destillationes siccum esse primo cibo utilissimū. Sitanius, hoc est trimestris, incussa in facie, aut desquamata cum melle aptissimè curat. Candidus ægris aqua calida frigidáue madefactus leuissimum præbet cibum. Oculorum tumori ex uino imponitur, sic & pustulis capitis aut adiecta arida myrto. Tremulis panē ex aqua ieiunis esse statim à balneo prodest, quoniam & grauitatē odorum in cubiculis ustus emendat. & uini in faccis additus. Diphilus Siphnius panē triticeū hordeaceūq; tradit uberius alere uires, faciliusq; in membra distribui, quapropter ij primatum tenent. secundas partes sibi uendicant similacei: tertiam obtinēt sedē, farina subacti. Hos sequuntur syncomisti, qui farina nullo incerniculo creta coguntur: ij enim, ut inquit, longè magis alere creduntur. Philistio Locrus ex simila gine cōfectos panes plus corporis robur firmare prodit, post hos ex halica, dein ex farina coactos. Ex polline facti minus alunt, spiritū creāt, nec ęgrè membratim digeruntur: siccati tamen opplent, difficilius in corpus permeant. Inueterati minorem præbēt alimoniam, uentrem sistunt, improbum pariunt succum. Subcineritius, quem appellant encryphiam, stomacho grauis, & quòd inæqualiter torreatur, ægrius membra subit. Ipnites appellatus & caminites quasi fornacei, difficilius cōcoquunt. Escharites & qui à patinis aut sartagine olei misturam admisit, aluo facilius excernitur, etenim suo nidore stomacho negotiū exhibet. Clibanites siue testuaceus longè magis uiribus pollet, omnibus sanitatis usu prælatus. Siquidem probum creat succum, stomacho perplacet ac facile concoquitur, ad distributionem promptus, quando neq; uentrem coercet, neq; firmat, neq; spiritu distēdit. Andreas medicus ex ficu Aegyptia panē fieri quem uocant sycaminitem prodidit, quo qui uescuntur capillorum sentire defluuia. Mnesitheus addidit panem maza concoctu faciliorem esse. Qui ex typha factitantur panes satis alere, nec magno negocio aut labore coqui. Spissati è zea panis esus stomacho grauis & difficilis concoctu: quare qui eo utantur non diu prospera frui ualetudine deprehenduntur. Addidit idem panificia quæ ignem non

sunt

ſunt experta, inflationes, grauitatem, tormina & capitis dolorem excitare. Diocles Caryſtius in ſalubribus præceptis panem à carbonibus dictum epanthracem, tradit leuiorem & teneriorem laganis haberi. Nam carbonibus excoqui nomen teſtatur, quemadmodum apud Atticos encryphiam, quem Saturno dicatum Alexandrini ſacris feriarum epulis præbebant edendum. Homoros, ſtætites, encris, aliphatites, & hemiartion, & placites nõ longe diſſimilem ſupradictis ſortiuntur naturam.

Placentæ. Cap. XV

Am de placentis nonnihil dicere tempus admonet, quæ panis genere comprehenduntur, ut Athenęus tradit. Nam Diogenes in cœna placentã uora
I citer mandẽs, roganti reſpondiſſe fertur, ſe panem comeſſe bene confectũ. In nomine amæ Ionum, quas alij ametas & ametiſcos uocant. Sunt & ſplenia colore candida. Habẽtur & amphiphontes, ſacrum Dianę fertum, facu-lis urentibus circundatis. Sunt & baſyniæ apud Delios Iridi ſacræ, ex triticea farina cum melle cocta. Celebrãtur & coccora, quorum meminit Demoſthenes in oratione pro Cteſiphonte, continent ficos & nuces treis. Sunt & tageniæ quas epichytas & anites uocari Pamphilus author eſt, an idem ſit genus quod apud Catonem uocatur enchyton, exiſtimandum relinquo. Phocion nihil diſtinguit, Iulius Pollux ſeiungere uidetur. Has ſequitur creion, quam apud Argiuos ſponſæ ad ſpõſum ferunt: in carbone coquitur, accerſebantur & amici & cum melle præſentabatur. Glycinas ex paſſo & melle Cretenſibus familiaris, eadem ferè cum muſtaceo, niſi quod illa ex paſſo, hæc ex mulſo factitabatur. Empeptas triticeus panis eſt cauus, crepidæ non diſſimilis, in cuius uentrem caſeariæ placentulę ut in thecam recondi ſolebant. Enchris in oleo primum coquit, mox accipit mel. Habet & panis hoc nomine ut paulo antè diximus. Cyribanæ Lacedæmonijs ſunt propriæ, in conuiuijs fœminarum circunferri ſolitæ, cum uirgo à choro muliebri commendanda laudibusq; decantanda promeretur. Crimnites è crimno ſiue farinæ utriculo fiebat. Stetites ex pinſita conficitur, quæ liquida in patellis fundit adiecto melle, ſeſamo, & caſeo, ut Hierocles tradit. Sunt qui in pingui melle & caſeo, ſeſamo factitari prodãt. Verũ nõ ſtæs ſed ſtear legere malũt: nec eſt ueriſimile ſtætitẽ placentulã ab aliquo nomẽ trahere, quod eius miſturam non ſubiret: ſed plerięq; ſtætos & ſteatos capti uocabulorum uicinitate, falluntur. Scio apud Athenæum ſtear ſcribi, ſed ſtatim ſubdit ſtæs liquidum in ſartaginem mittendum. Cęterum crimnites & ſtætites à farinarum conditione nomẽ traxiſſe euidentius eſt, quàm ut probari debeat. Chariſios Ariſtophani placenta eſt, panis Eubulo: præmium hoc in peruigilijs dabatur. Sunt qui putent chaliſiones quaſi chariſiones appellari ex amygdalis & ſaccaro, nec alia ferè materia, quàm mazapanes, ſed oblongi faſtigiatiq; in medio quaſi dehiſcente cruſta tument. Ex eadem miſcella ſunt fungi, ſolicitudine matronali cum feriantur, prælati ſemper quos ſanctimoniales ipſæ finxerint. Epidætron ſub finem cœnæ menſis apponebatur, inde nomen. Nanos placentaceus panis eſt, caſeo & oleo conſtans. Pſothia, ſiue, ut aliqui pſathyria, ſunt qui placentæ genus fecerũt, alij micas panis interpretantur, quas & attaragos uocant. Porrò attaragos rimula in pane eſt ignis ui facta, & omnino pro uiliſſima & minima quaque re capitur. Polluci attaragos ſuperior in pane cruſta, ſicut in ima epſethia. Taganitæ à patellis & ſartagine dicũtur, quę cum accepto melle coquuntur ac tepentes bullant. Elaphos placenta erat ceruorum uenatoribus dicata. ea pinſita farina & ſeſamo conſtruebatur. alij à nomine menſis quo fingebatur dictam putant. Cæterum apud Athenæum elaphobolia, id eſt uenationes ceruorum legimus, non elaphoboliona, qui menſem Septembrẽ denotat. Sicula eſt amorbites. Aliud ab hac genus amoræ appellatum, quod mellitum opus excoctum eſt. Oedepæſa Coi celebrãt, Syracuſani myllos, ex ſeſama & melle muliebris pubis ſpecie, quas fœminæ dearum focis & altaribus circũferebant. Naſtos è nucibus & inteſtinis & fartilibus adiecto melle fit atque lacte, unde naſtos, quaſi fartum dicitur. Ab erinaceo nomẽ echinus habet, qui ſecũdis menſis offerebatur. Ab hemina cotyliſcus, qui ex tertia chœnicis parte fictus erat, unde nomen. Seſamides ex melle & ſeſamo torrefactis, adiecto oleo orbiculata pilariq; ſpecie formabantur. A tritico pyramuntes nomen duxerunt, & ab ijs diuerſæ ſunt pyramides, quæ in peruigilijs dabantur quaſi præmia, ijs qui nocte tota inſomnes excu-

C baſſent

baſſent. Fiebant ex torrefacto tritico & melle irrigato, quidam tamē & pyramuntes hoc genus uocabāt. A caſeo & uſu cribri tyrocoſcina dicuntur. Ab ijs differunt hypotyrides appellatæ, quas è caſeo, lacte, & melle condunt. In Creta fit à uentre gaſtris uocata, è nuce Thaſia & auellana & amygdalis & papauere: item pomis, ſeſamo, & pipere, quadrangula figura. Ratio conficiendi ea erat: Thaſiæ & Ponticæ nuces & amygdala, item papauer parum reſiccatum pila munda teruntur accuratè, deinde poma melle cocto ſubacta, piperq; permiſcentur, & in quadrangulas formas digeruntur. Verum quoniam papaueris ratione nigritiam placenta contraxit, utraq; parte candido ſeſamo cum melle cocto de trito ſuperinducitur, cruſtis albis ſumma, nigris infima tenentibus. Itrion quod & itricon appellant Græci, exilis placentula ſeſamo & melle conſtans, ſuminale à Feſto dicta forſitan ut coniicio, quòd ſumen ἴτρον græce dicatur: quapropter non ſimplici ratiōe libum ſed ſuminale libum potius Latinis dicēdum docti ſuadent, quòd Cato libum ex caſeo & ouo condidit. Sunt & quæ patriæ nomen habent, ut Samis & Rhodia, quam & coptam & coptoplacunta nominant, inſignem duritia: accipit hæc papauer & mel. Alexandrinis pancarpia celebratur in modum rotæ papyro inuoluta, diuturnitatis gratia. Sed hæc itria ſunt cum melle trita, & poſt cocturam in orbem coacta, & tenui charta quo diutius referuentur obducta. Ab ijs eſt poltos dicta quam nos uocamus pultem. in Catone quidē punicæ fit pultis mentio inter placentas, fortè libo non diſſimilis ei quod Punicum ea ratione uocabāt, quod ex Africa ueniſſet, & probum cognominabatur. A melle melicerides, à ſuibus chœrinæ. Chryſippus Tyaneus hæc genera placentarum tradidit: tarentinum, craſianum, ſiculum, cruſtulum, iulianum, apicianum, canopicum, perlucidum, hedybion, maryptum, plicium, guttatum, montianum, quod ſi uino & dimidia caſei parte ſubigatur longè ſuauius erit: cœrianum, tuttatum, tabonianum. tria hæc poſtrema cruſtulacei ſunt generis. Iis adijcit muſtacea è mulſo, muſtacea ſeſamata, purium, goſgloanium, paulianū: & hæc quoq; cruſtula. Ex caſeo fiebant hæ placentæ, enchytos, ſcribætiſſus, bitulus. Fit & ex halica ſubitullus, ſpira ex caſeo. Iam luculentæ, argyrotryphemata, libi, circi ſiue circuli, æxaphæ, cruſtoplacuntes, oryzitæ, phthoes: quæ ita finguntur, Preſſus caſeus teritur & æneo cribro colat̄, dein mel & ſiliginis hemina in unum ſubacta coguntur. Et quæ catillus ornatus à Romanis dicitur, ita, ut Athenæo placet, fingi ſolet, Lactucæ elotæ igni ferueſcunt, & iniecto uino in mortario teruntur, expreſſoq; ſucco cum ſiligine ſubiguntur, ubi conciderint paulatim inter terendum, nōnihil ſuilli adipis & piper adijciuntur: ea rurſum contrita colliguntur in lagana, quæ in placentaceas formas extracta in feruentiſſimum oleum coniecta coquuntur. Alia quoq; habentur genera, oſtracites, attacitæ, amylon, tyrocoſcinon, cuius parādi ratio hæc eſt: Preſſum bene caſeum in uas mittito, & per æreum cribrum ſuperpoſitum cernito, cum offerendi tempus aderit, ſatis mellis ſuperponito. Hypotyrides ita fingunt̄ Athenæo teſte, Mel & lac coniectum expreſſumq; in fictile mittit̄, & cogi coaleſcereq; ſinitur, & in tenuia, ſi adſint, incernicula ſubiecto uaſe miſta conijciuntur ut ſerum profluat: ſin deſint, flabellis, quibus ignis uētilatur utendum: nam eorum ſupplent inopiam. cum ſatis uidebitur concreuiſſe, in argenteum uas transferēda. Catonianę ſunt & ſpira, funi nautico in orbem conuoluto ſimilis: & globuli fortaſſe ſunt ij quos Syracuſani epicyclios uocabant. nam paſtillum in ſacris libi genus rotundum ut erneum & ſphęrite, Item ſauillum, quē Atheneus ſubityllum nominat, & ex halica quoque fieri monſtrauit. Aelius Stilo ſubuculum uocari ſcribit libi genus, ex halica, oleo atq; melle, ut Feſtus inquit. Latina ſunt & ſacris dicata libi genera, quę fertum & ſtrues appellantur. Vnde ſtrufetani qui ea ferre conſueuiſſent, Strues uero dicebantur, quod erat digitorum coniunctorum ſimilitudine, qui ſuperiecta panicula in tranſuerſum continebantur. Item libum farreum, à farre. Libum uero quod prius libaretur quàm eſſet coctum, ut Varroni placet, dictum eſt. Eſt & mola ſalſa toſtum far, ſale conſperſum, quo uictimæ perfundebantur, ulochyton græce dicta. Libi circi ſiue circuli adempta farina & aqua & caſeo fiunt, quia circuitum æqualiter fundebant: hos quidā qui magis incendere faciebant & lixulas & ſemilixulas, ut Varro tradit, uocant Sabino uocabulo. Nunc ea quæ in quotidiano uſu ſunt, apud nos, & quæ bellaria, quæ tam diuitum quàm pauperum cœnas implent proſequi paucis libet, ut ſi qua ueterum miſturis reſpondeant, aut paucis immutatis pro-

tis proxmè accedāt, in earum censu uel nominum ambage reponantur. Vulgatissimum apud nos bellarium fingitur è polline uel simila cum lacte, ouis, & butyro subacta, consperſis ueteris casei micis: hoc in circinatæ rotunditatis pastillum colligitur, & furno mandatur excoquendum. Hoc quod uentris modo iuxta umbilicum intumescat, Gallico sermone *gaster* nominatur, uel *gastellus* diminutionis formula. quæ nomina planè græcam fatentur originem. primum è Græcia non immutatum uenit in Galliam, secundum diminutionis species aliquantum uariauit. Sed coactam ijs omnibus supradictis offam pistores in tenuissimas lamellas digerunt, & aliquo pingui uel potius butyro, ne membranæ coalescant, interiecto, crassiuscula omnes inuolunt crustula, figura & rotunditate superioris seruata, apud nos ubiꝗ; *gaster foliatus* dicitur, quòd uelut instratis chartarum folijs altera continuo super alteram insidente quandam librariam exhibeat imaginem. neutrum tamen Cretensem gastrin esse constat, cum ratio parandi longè uaria sit, ut supra ostensum est. Matronæ placentam cum feriantur conficiunt triangularem, ex simila cum ouis, lacte & butyro in panificium subacta, capaci intus uentre, quem per dehiscentem rimulam uetere complent caseo, & furno dum eliquescat & torreatur caseus, excoquūt: rura nostra *gonarias* uel *goieras* ab angulis ut suspicor appellant. eæ non multum dissidere uidentur ab ijs quas empeptas supra diximus appellari, cum caua sint panificia, quorum hiantes uteros casearijs implent placentulis: empeptæ fortassis dictæ, quòd intestinam desiderēt coctionem. Consimile omnino genus tenēt quæ à calceari figura uulgus Gallicum *calceolos* uel *calsones* appellant, quorum uentris sinus caseo, polline ex aqua uel lacte subacto refercitur, id quod etiam placentulæ genus existimatur. Ruri tamen complures dissectis uiliore fartura contenti frustatim pomis ex fœniculi semine cōplent. Sunt qui capacitatem hanc cribrato tenuiter caseo solum offerciant, quæ tum tyrocoscina Græcis dici possent, à caseo & usu cribri donato nomine. Aliæ etiam circinata rotunditate finguntur ex consimili materia, interiecto uetere caseo creto, aut in taleolas dissecto: uulgus *ratones* appellat, quòd lienis farti more tumeant, lingua Gallica uiscus hoc *raten* nominante. quod ubi humore multo turget, in rotunditatem ferè contrahitur, splenia forsitan Græcis dicta, de quibus tātum legi ea esse colore candido. Libi tamen circi genus esse creduntur qui ex farina, aqua, & caseo fiebant fuso æqualiter circuitu. Sequūtur *popelini* à uulgo dicti, quasi quòd popinis se dedant, popinales uel popiniones. Fiunt ex polline, lacte, ouorum luteis subacto: quæ in circulares offas comglomeratæ dant̄ furno igne flagranti, ut exterior pars in crustam occallescat, interna in rimas et cauernulas dehiscat: quę postmodum superiore crusta in orbem circuitum'ue adempta, butyro recenti & insulso abunde satiantur: & ubi totum ebiberunt, nouo imbutæ, reposita crusta, molliusculo igne coquūtur: & ita placentæ butyro saturatę, uel ut potius dicam ebriæ, mensis offeruntur. Idem opus panis candidi mica farinæ loco nonnulli moliuntur, ita enim sperant plus sanitati consultū iri. an id genus ad popanum ueteribus celebratum reduci possit non ausim asserere. Nam popanum lata erat placenta dijs offerri solita, quanquam & genus libi intelligit uetustas, quod apertè docet Iuuenalis sic inquiens:

> Scilicet ut tenui popano corruptus Osiris.

E consimili panificio in latiores capacioresꝗ; circulos explanatè fingunt, nullis non eius placentas marginulis obsepientibus, ne qui induntur liquores effluant, arcente ambitu: capacitatem caseo uel recenti uel uetusto cum momēto butyri complent margine tenus, interdum colostro, nonnunquam tritis nucibus amygdalis: aliquādo prunis, pomis, uuis quoꝗ; immaturis inferciunt, sed tam concinnè, ut persæpe pars capacitatis una caseo, altera colostro, tertia prunis, aut pomis dignoscatur oppleri, semper tamen insparsa sacchari copia ut fructuū dometur acrimonia, simul ut à lacte cita uindicetur corruptio. Vidimus è micis panis in farinam tritis iterūꝗ; subactis fundum substerni, & ad summum impleri placidis herbarum generibus, præsertim quæ ad palatum faciant, sed leuiter tritis, betam dico, lactucas, rumicem, cymas brassicæ, & raphani turiones, maluarū, menthæ, & siliquastri, item pro ratione sampsucum, hyssopum, thymum, rosmarini & saluiæ momentum: ea butyro condiuntur insperſa subinde panis mica, ut crustulam superne contrahat. Aliqui & medullas recentes aut adipem insulsum aut laridi portiunculas intermiscent cum

pauco cinnamo, & multo saccharo, & tantisper incoquunt, dum herbæ uideantur intabuisse. argumentum erit sufficientis cocturæ, cum uidebuntur herbaceum exuisse colorem. Galli *tartum* quasi mutata priore litera fartum appellant. Simile quippiam aut idem arbitror Græcis fuisse, quod suprà naston quasi fartum diximus appellari. Fiebat è lacte, nucibus, cæterisq; fartilibus adiecto melle, cuius uice morosius palatum hodie saccharo abutitur, quod mel tamen esse arundinaceum diffitetur nemo. Magnoq; in usu habentur qui *bunij* nomine secundis mensis Gallorum circunferuntur, quod forsitan in napi modum intumescant: nãq; bullantes huiusmodi tumores ictu uel alio modo quouis acceptos, Grecorum more bunios lingua nostra solet appellare. ÿ Latinis globuli mea opinione dicuntur, & Syracusanis epicyclij. Fiũt è similagine, liquoribus ouorũ & lacte resoluta, & tantisper subacta dum concrementum retulerint, ut aliorum quæ indi aut inuolui libitũ sit, tenax hærensq; prehendat. Nam & caseus qui uetustatem sentit, pomorum frusta, uuæ passæ, fici, & pleriq; fructus qui communi usu sunt edendo, hoc lentore conuoluuntur, & in patinam uel sartaginem quæ feruenti oleo uel butyro axungiáue recenti deflagret, demittuntur, & inibi friguntur abunde, & ueruculo ab igni demuntur, suspensa dum quicquid ebiberint olei uel pinguis remiserint. ea omnia taganitis referenda putauerim, quæ à patellis & sartagine nomenclaturam deduxerunt: ea bullis quibusdam ab igne citatis extuberant. Duorum rursus meminisse sat erit, quæ compitatim uæneunt, cum matronæ feriantur, pinsita rectè farina ueteris casei frusta conuoluunt, & candentibus igne subiecto grandibus ferramentis, in fauorum speciem interne cõcauatis, quæ longis manubrijs cancellatim cohærentibus clauo committuntur, ut possint premi. quod inditum ubi coctum est ab igni demitur fauaceam referens imaginem. hoc siue placentæ siue potius panis genus, escharitem suprà diximus appellari, uulgus nostrum extritis aliquot literis *gauritem* & *gaurulam* appellat. Conflantur in similibus ferramentis non altè sed tantum in rudimenta fauorum excalptis, è tritici polline, melle & aqua ruri, ditioribus oppidis saccharo, in uarias species, aut planas rotundasq;, aut in uolumen inflexas, aut in corbulas & calathos effictas, una & eadem has effigies præstante. Hæ opipera Galliæ conuiuia & inchoant & claudunt mulsò uel passo intinctæ, qui sub noctem non taciti portantes uagantur, Gallis *nebularij*, forsitan aptiore uocabulo nebulones nuncupantur: ÿ ut stipem emendicent, taxillorum aleæ mercem credentes oleum & operam subinde ludunt. Sed satis superq;, qui & iacturæ quam fecerunt luunt pœnas, nocturno errore. Quæ tamen ruri ex melle & farina in fauorum speciem concreta circunferuntur, non ab re similitudinis causa meliceridés dici possent. Aliud quoq; passim uænit, quod uulgus *panem* appellat *specciarium*, recipit triticeam farinam & mel. addiderunt aliqui cinnamomum, piper & gingiberim: in quadrangulares pastillos digeritur, qui diutissimè seruentur, sæpe bimos & trimos uidimus, basyniam ueteribus fuisse suspicor. Fiebat è triticea farina & melle, reliqua sunt adiectitia. Aliæ habentur placentulæ puerorum ferè munuscula, quæ farina, ouorum liquoribus, & lacte finguñt, & tubercula sunt, quæ in medio fastigiata tumẽt: ea cũ ignis uim sunt experta, intus inanitate fungosa dehiscũt, quare fungos ueteribus appellari crediderim, uulgus *caldos paruos* aut *calidulos* appellat. Vnam tantum omiseram muliebris pubis effigie, quam fartores *saccharatum cunnum* appellant, proximam ei quam Syracusani myllon nominarunt: sed illis ex sesamo & melle, nobis ex polline & saccharo fingitur. Coguñt totius anni decursu ex polline, aqua interdum lacte & butyro, interdum oleo lunata specie panes, corniculis sese spectantibus, ÿ pro azymis usurpantur. dantur & optime gerenti in præmium qui arcu emissa sagitta ligneam auiculam in arboris fastigio suffixam deturbarit. feruentes per uicos & plateas non sine clamore feruntur, unde uulgo nomen *caldi* sortiuñt. Sunt qui à mutuo corniculorum inflexu *corneos* uel potius *corniculatos* malunt appellare, artocopos & artocoptos recens Græcia nominat. Non tamen in coptarum aut coptoplacentarum censu audiri possunt, cum papauer & mel non recipiant. Proximæ coptis uel coptoplacentis, imò ut arbitror eædem, quæ in Suessionensi agro ex albo papauere trito, lacte, & mellis exiguo spissantur in offas, & subdita crusta igni coquuntur. Matronæ cum sub ueris tempus feriantur hac ratione parant, eisq; non ingrato gustu uescuntur: delicatiores in mellis uicem saccharum sufficiunt. Eędem farinam bene subactã in oleo pri-

mum

mum decoquunt, mox mel adijciunt: encridas has esse nemo ibit inficias, qui eas primum oleo incoqui, mox mel accipere sciuerit. tagenias Pollux uocauit, quòd patinis ferè frigātur. Suessionenses mei suo sermone *uitlos* fortasse nomināt, quòd uitelli ouorum speciem uideantur repræsentare. Nec me præterit apud Athenæum placentarum generibus adnumerari uitulum & subuitulum, quas ex alica fieri quidem mōstrauit. Aelius Stilo subuculum uocari scribit libi genus ex alica, oleo atq; melle, ut Festus adfirmat: quæ nihil differre facile cognosces, nisi forsitan parandi ratione. Encris in oleo coquitur, dein mel accipit: subuculus, ex alica, oleo atq; melle cogitur. Sed apparatus speciem demutare non debet, quare ad unum & idem genus referendæ. subuculum tamen latinā, encris græcam fatentur originem. Sunt & quæ ex candidissimo polline leuissimoq;, ouorum liquoribus, & aqua fingantur ambitu circulato, capaci intus cauo heminam sæpius æquante, unde putauerim nomen inditum cotylisci, uulgus *cracolin* pro cratere uocare maluit. Non est silentio prætereundum genus hoc quod uelut longis teretibusq; uericulis in funem primū intortis, dein in orbem conuolutis constat, quod Catonis spiram esse euidentius est quàm ut probari desideret. Cæterum quæ funiculis cancellatim contextis in longū potius protenduntur, dein in torques aut coronas tandem colligūtur, hoc genus effugere non mihi uidentur: uulgus tamen gallicum *uituli capistrum* uocat. Sed de ijs forsitan lōgius quàm par esset disseruimus, iam ad hordeum redeamus oportet.

Hordeum. Cp. XVI

HOrdeum Græcis crithe, Gallis *orgeum*, uulgò notum est culmo tritici, fragiliore minoriq;, sed octonis geniculato articulis, simplici in stipula folio & eo quidem scabro latoq;. grana ferè nuda longiore capillamēto, mordaci arista, striatim spicantur, radice frequēti, coma fibrata. Hoc ueteres frugum omnium nobilissimum appellarunt. Cæterum hodie nō nisi quadrupedum pabulo accommodatur, eoq; Romani ignauos milites ignominiæ causa pascebāt. Genera duo rustici tradiderūt, hexasticum, quod etiam quidam cantherinum appellant, cuius frumentis proximus est usus: quoniam & animalia quæ ruri sunt melius quàm triticum, & hominem salubrius quàm malum triticum pascit, nec aliud in egenis rebus magis inopiam defendit. Serit hoc soluta siccaq; terra. Eius segetibus arua macescunt, quapropter pinguissimo agro committēdum. Altero sulco seminatur post Aequinoctium, si læto solo: si gracili, maturius. idq; ubi paulum maturuerit, festinantius quàm aliud ullum frumentum erit demetendum. Nam & fragili culmo, & nulla uestitum palea granum eius celeriter decidit: qua de causa & facilius seritur. Post messem ager stercore saturandus, & uirus omne quod inest terræ propulsandum. Cantherinum putauerim dici, quòd folliculo castratum enascatur: Galli qui serunt, mundum uocant hordeum, quòd spōte granum gluma concidat, in reliquo non nisi ægrè deglubitur. Alterum quoq; genus hordei est distichum, Galaticum nonnulli uocant, ponderis & candoris eximij, adeò ut tritico mistum egregia cibaria familiæ præbeat. Seritur quàm pinguissimis sed frigidis locis circa Martium mensem, melius respondet si clementia hyemis permittente seminetur circa Idus Ianuarias. Ad hoc genus reducendum putauerim trimestre illud hordeum quod gallicè *securgeon* dicitur: quod rebus ad egestatem adductis, cum annonæ premit penuria, plebem alat & ab famis noxa uindicet. Errant qui secundum hoc genus esse orizam interpretātur. In Aegypto sexto mense metitur, alibi multo tardius, quàm celerrimè in Rhodiorum insula quodam tractu. In India syluestre nascitur hordeum, iucūdum in panis esu, hoc equis oblatum Alexandri ut manderent necabat eos primo, dein in palea exhibitum paulatim desijt esse noxium. Funditur hoc in brachia quemadmodū & crithaneas, hoc est hordeago. Ad Gedropolin in Thracia quod nascitur, iumenta nō attingunt: eius rei causa, ut Theophrasto placet, malus odor, etiam si non sentitur ab homine. Erumpit à primo satu hordeum die septimo, & caput alterum grani in radicem exit, alterū in herbam quę prior floret. Radicem crassior pars grani fundit, tenuior florem: cęteris seminibus eadem pars, & radicem & florem. Granum spicis continet, muniturq; aristarum uallo multiplici, fragili stipula, & tenuissima palea id cōtinetur. Hordeū frugum omniū mollissimū seri nō ualet, nisi sicco solutoq; solo, ac nisi læta palea. Ex omni frumēto minimè calamitosum, quia tol

litur antè quàm triticum occupet rubigo. Rapitur omne à prima ſtatim maturitatè, feſtinantius quàm cætera. Complura grani diſcrimina, alijs rotundius & breuius, alijs maius & oblongius & rarius: aliud candicat, aliud uergit in purpuram copioſius farina ualidiusq; quàm candidum. item aliud binos ſpicarum uerſus, aliud ternos quaternosq; continet: item quinos, nullum tamen plures ſenis. Cui ſpica folio perquam proxima eſt amplitudinis & craſſitudinis maioris, hoc achilleis à Theophraſto, & achilleias ab Hippocrate cognominatur. ob id propenſius obnoxium ærugini. Eryſiben Græci uitium hoc appellant, plenilunijs ferè accidens: quod & rubigo frequẽtius dicitur, hordeo quàm tritico infeſtior. Eteocrithon genus hordei eſt tutum à rubigine, quoniam in curuũ naſcatur. Hordeum, latiore folio quàm triticum eſt, longeq; paucioribus tunicis contentum, ſiquidem prope nudum extat: cæterum ei minor quàm tritico culmus, ſpicaq; minus ſecreta à folijs emicat, ſed inſuauior quàm tritici palea. Hordeũ in uerſus ſpicatur, triticum nullo uerſu conditum eſt, Indicum cõtra frumenti morem ramis brachiatur. Hordeum magis quàm triticum rubiginem ſentit, minusq; tollerat imbrium impetus. utriq; florẽti pluuia nocet, cum nuper ſatis & adoleſcentibus proſit. Frumentis omnibus in plenum craſſatis noxia putatur aqua. Hordeum degenerare in lolium adfirmant, præſertim infeſtis imbribus aut uliginoſis locis, aut longiore pluuia dilutis. ſed ex corrupto lolium enaſcitur, quare ſicco ſolo potius credendum, quod auibus & alijs beſtijs minus eſt obnoxium: nam maximè inibi durare poteſt. ſatisq; gracili ſolo proficit, proſciſſaq; minus hordeum ferunt. Apud Babylonem in area reſilire narrant more eorũ quæ friguntur. Sol ex nube hordeum interimit. auena in hordeo exire uidetur. Poſtquam hordeũ defloruit, intra quadraginta dies perficitur: ſed in Aegypto ſexto à ſatu menſe metitur. In Chalcia Rhodiorum tã præcocẽ tamq; feracis naturæ locũ eſſe prodidit Theophraſtus, ut hordeũ inibi cũ cæteris ſatum, iterũ reſeri, & unà cũ cæteris frugibus rurſum demeti ualeat. Amphicauſtis nomine montanum hordeum intelligitur, quod & euſtron græcis dicitur. Hordeũ critheum & cri & proconion poetæ Græci nominant, quanquam triticum toſtum proconion quoq; dicatur. Galenus in Hippocrate polentam ex hordeo recenti aut ex hordeo nondum toſto ſignificari tradit. Polentã Græci alphita nominãt torrefacti hordei farinam, quæ nunc tota Gallia *ſicca criothe* uel *grio ſiccum*, quaſi torrida & reſiccata crithe uel cri uocatur. uænalis ea circunfertur, ſpiſſandis carniũ iuribus: quanquam & ex auena retorrida cœpit fieri, & eadẽ nominis ambage proferri. Torret̃ polẽta, nõ farina hordeacia. quæ Græcis quoque omelyſis, ut arbitror, quaſi crudũ lomentũ dicit̃, quando crudũ hordeũ nec torrentis ignis uim expertum reſoluat̃ in farinã. Hanc ὠμήλυσιν Plinius ubicũq; uocẽ hanc Latino reddidit ſermoni, farinã hordeaceã eſt interpretatus: quãuis & Galenus interdum pro cataplaſmate uſurpauerit, quod hanc farinam, aquam & oleum conciperet. Antiquiſſimum cibis hordeum Menandro authore apparet, gladiatorum cognomine, qui hordearij uocabantur. Polentam quoque non aliunde præferunt. Pluribus fit hæc modis. Græci perfuſum aqua hordeũ ſiccant nocte una, poſtero die frigunt, deinde molis frangunt. Sũt qui uehementius toſtum rurſus exigua aqua conſpergant, ſiccentq; prius quàm molant. Alij uero uirentibus ſpicis decuſſum hordeũ recens purgant, madidumq; in pila tundũt, atq; in corbibus eluunt, ſiccatumq; ſole rurſus tundunt & purgatũ molunt. Quocunq; genere præparato uicenis hordei libris ternas ſeminis lini, & coriandri ſelibras, ſalisq; acetabulo torrentes ante omnia miſcent in mola. Meliorem quoque polentam fieri tradunt ſi hordeum non exacta maturitate tollatur. Qui diutius uolunt ſeruare, cum polline & furfuribus ſuis condunt nouis fictilibus. Italia ſine ſuperfuſione toſtum in ſubtilem farinam molit, eiſdẽ additis, atq; etiã milio. Panem ex hordeo ueteribus uſitatũ uita damnauit, quadrupedũq; tradidit refectibus. Ptiſanæ inde uſus ſaluberrimus tãtopere probat̃. Vnũ laudibus eius uolumẽ dicauit Hippocrates clariſsimus medicinæ ſciẽtiæ. Ptiſana quæ & piſana & olim dæſana Græcis nũcupat̃, à πτίσσειν duxit originẽ, quòd hordeũ tundẽdo deglubere t̃, ac ſuo cortice caſtratũ ad uſum condere t̃. *mundatum hordeũ* officinæ uocãt, tundit̃ enim hoc, nec molitur. Primo in corbibus perfuſum aqua dũ tumet in ſole ſiccatur, mox in pila ligneo piſtillo tantiſper tundit̃ dũ corticẽ glumãq; exuat, & ita ut diu perẽnet reponit̃. Aliqui hordeũ aqua prius madefactũ, dein ſole reſiccatũ, in pila tundũt, & ſuis glumis ex-

plicitum

plicitum molunt, farinam in facculo coactam diutiffimè difcoquunt: ita enim abigi uim flatus exiftimant, atq; reficcatam & in offas conuolutam ad ufum forbitionis feruant. Ptifanæ bonitas præcipua Vticenfi. In Aegypto uero ea eft, quæ fit ex hordeo, cui bini funt anguli. In Bœotia & Aphrica genus, ex quo fiat, hordei, glabrũ appellatur. Ptifanæ conficiendæ uulgata Græcis ratio, Coquitur ptifanæ portio in aquæ quindecim addito olei exiguo, & cum intumuerit aceti momento: cum uero ad exactam coctionem peruẽtum erit, friatus fal infpargendus. aliqui paulum anethi aut porri adiecerunt. Sunt qui decem tantum aquæ partibus ptifanam, nec aliud quàm falem adijciant. Has arbitror uocari ptifanæ forbitiones. Ex alijs etiam frugibus ptifanam confici folitam teftis eft Flaccus:
b Didymus ptifanam ita iubet parari, Hordeum pinfitum in fole ficcatur, rurfusq; pila pinfendum repetitur, deinde tenui quod extufum eft purgamento refpergitur. id enim eam defendit. ea quo fuerit humẽtior eo magis alet. Sed ptifanæ quę ex hordeo fit, laudes uno uolumine cõdidit Hippocrates, quæ nunc in alicam tranfeunt. Hippocrates tantum forbitionis gratia laudauit, quoniam lubrica ex facili hauriretur, quoniam fitim arceret, quoniam in aluo non intumefceret, quoniam facile redderetur, & affuetis is folus cibus in febribus bis die dari poffit, remotus ab iftis qui medicinam fame exercẽt. Sorbitionẽ tamẽ dari totam uetuit, aliudúe quàm fuccum ptifanæ. Item uetuit quãdiu pedes frigidi effent, tunc quidem nec potionem dandam. Hanc forbitionem officinæ *hordeum mundatum* nominant, fed huic & trita amygdala & facharum mifcent & colant. funt qui grana etiam inte-
c gra relinquant. Ius decocti huius, & cremorem & ptifanæ fuccum docti nominant: quemadmodum ius decocti integri hordei in aqua tantifper dum coctione diffiliat, hordei cremorem Celfus appellare folet, qui biliofis & incandefcentibus propinatur febribus. Fit & ex tritico glutinofior atq; exulceratæ arteriæ utilior, Galli *frumentatam* dicunt, inter lautas forbitiones celebratam. Hordeum optimum eft quod candidiffimum. Nam quod ad purpuram accedit, ut farina copiofius eft, contráque cæli tempeftates & hyemẽ ualidius, fic medica ui infirmius. Refrigerat & arefacit in primo ordine. Succus decocti in aqua cæleſti digeritur in paftillos, ut infundatur exulceratis, interaneis, ac uuluis. Cinis eius ambuftis illinitur, & carnibus quæ recedunt ab offibus, & eruptionibus pituitæ: item muris aranei morfibus. Idem afperfo fale & melle candorem dentibus & fuauitatem oris facit.
d Eos qui pane hordaceo utuntur, morbo pedum tentari negant. Murinũ hordeum, quod græcis phœnix herba appellatur, tritum ex uino præclarè ciet menfes. Ptifana hordeacea magis alit quàm ex eodem polenta, quoniam hordeum coctura fit fucculẽtum. Eius ufus aduerfum acrimonias prodeft, arteriæ fcabritias lenit. Fit & ex tritico ptifana ad eadem utilis, fed ualentioris materiæ, & maioris alimenti; & ad ciendas urinas efficacioris. Hordeacea, lactis ubertatem facit incocto fœniculi femine, lotium quibus ægre it euocat, interanea detergit, inflationes molitur & ftomachum lædit. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones impetusq; difcutit, & cõcoquit fi coquatur in aqua mulfa & fico ficca. Cum pice, refina, & columbarum fimo duritias fuppurat. Cum fertula campana & pa paueris capitibus laterum dolores leuat. Cum lini femine, ruta, & fœno græco inteftino-
e rum inflationes difcutit. Item ftrumas cum pice liquida, oleo, & cera, & impubis pueri urina. Citam uẽtris proluuiem cum myrto, uel mero, uel fylueftribus pyris, uel rubo, uel malicorio. Valet ad inflammationes podagrę cum cotoneo & aceto. Ad lepras decocta cum aceto acri, quemadmodum & cruda folet, fed calidam fuperimponi præcipiunt. Ad extrahendas fuppurationes diluta aqua & in oleo ac pice infuccata. Ad articulos quos pituitæ fluxiones implent, fubacta cum aceto, & decocta cum pice. Ad multipedum morfus cum melle, & ferpentium in aceto, & contra fuppurãtia. Ad uirilium dolores cum papauere & meliloto, & quoties ab offibus caro recedit. Contra tumores præcordiorum in febribus cum melle uel adipe uetufto. Polenta à farina hordei diftat quod torretur. Ad ftomachum utilis. Oculis illinitur & capitis doloribus cum refrigerante herba: item pernio-
f nibus, & ferpentium plagis, item ambuftis ex uino. inhibet quoque puftulas. Quæ fit ex hordeo aluum fiftit & inflammationes mitigat. Suppuratis triticea farina lenior. Neruis cum apollinaris fucco illinitur, ex aceto & melle lentigini.

Far. Cap. XVII

VVlgatiſſimum far quod ueteres adoreum appellauere, pluribus terris commune. qui tamen zea utuntur non habent far. Ex omni genere duriſſimum far & contra hyemes firmiſſimum. Patitur frigidiſſimos locos & minus ſub actos, uel æſtuoſos ſitientéſque. primus antiquis Latio cibus. Pulte autem non pane longo tempore uixiſſe Romanos manifeſtum eſt, quoniam inde pulmentaria dicuntur. In Aegypto far ſine ariſta eſt, ſpica maior, & ponderoſior. Geniculaa farri ſena, ut tritico quaterna. Poſt ſupradictum geniculorum numerum conceptus eſt ſpicæ, qui ut ſpem ſui fecerit, quatuor aut quinque tardiſſime diebus florere incipit, & totidem aut paulo pluribus defloreſcit. Purgari niſi toſtum non poteſt, itaque cum ſuis folliculis crudum ſeritur, idq; in uaginulis ſuis ſeruant ad ſatus atque non torrent. Leuiſſimũ hordeum, ponderoſius far, magisq; etiamnum triticum. Far in Aegypto olyra conficitur. Galliæ quoque ſuum genus farris dant, quod *brance* uocant, apud Italos *ſandalam*, nitidiſſimi grani, quod plus reddit panis quàm aliud quodcunque. Populũ Romanũ farre tantum è frumento trecentis annis uſum Verrius tradit. In loco humili far ſeretur: in cretoſo, rubricoſo & aquoſiore agro adoreum. Far cretoſum & uliginoſum ſolum ſortitur. ſatum occari, farriri runcariq; deſiderat. Sarculatio induratam hyberno rigore triſtitiam laxat temporibus uernis, nouóſque ſoles admittit. qui farriet caueat ne frumenti radices ſuffodiat. Runcatio cum ſeges in articulo eſt, euulſis inutilibus herbis, frugum radicem uindicat, ſegetémque diſcernit à ceſpite. Seminis porrò adorei quatuor ſunt publica diſcrimina: far quod appellatur cluſinum candoris nitidi, far quod uocant uermiculum rutilo colore, atque alterum candidum, ſed utrunque maioris ponderis quàm cluſinum: quarto genere ſemen trimeſtre quod dicitur alicaſtrum, idq; pondere & bonitate præcipuum eſt. Adoreum folliculum quo continetur firmum & durabilem aduerſus longioris temporis humorem habet, quare minus imbres reformidat, feriq; poteſt in terra quæ pluuijs antea permaduiſſet. Placet Virgilio adoreum non ante ſeminandum quàm occiderint Vergiliæ, quod ipſum numeris ſic ediſſerit,

At ſi triticeam meſſem robuſtaq; farra,
Exercebis humum, ſoliſq; inſtabis ariſtis,
Ante tibi Eoæ Atlantides abſcondantur.

Abſconduntur autem altero & trigeſimo die poſt autumnale Aequinoctium, quod ferè conficitur nono Calendas Nouembris. Vliginoſis tamen, exilibus, aut frigidis, opacisq; circa Calendas Octobris ſeminare conueniet, ut prius conualeſcant radices quàm hybernis imbribus, gelicidijs, pruinisúe infeſtentur. Iugerum adorei modios nouem, ſi eſt lætum ſolum: ſi mediocre, decem deſiderat. Denſa cretoſáque & uliginoſa humus non incommodè far adoreum alit. In Campania, ut Plinius ſcribit, campus montibus ſubiacet nimboſis, qui bis farrre feratur, cuius pars ſumma puluerea, inferior bibula & pumicis fiſtulans uice: imbres percolat, acceptumq; humorem nullis fontibus reddit, ſed temperans & concoquens in ſe continet. Segetes uere quæ interquieuere fundunt roſam odoratiorem ſatiua, adeo terra non ceſſat parere. unde iactatum uulgo adagium, Plus apud Campanos unguenti quàm apud cæteros olei fieri. Ante Calendas Februarias farrienda ſeges ſeminis adorei, quod quidem far uernaculum uocant, eiusq; tempeſtiua farritio cum quatuor fibrarum eſſe cœperit. Frumenti itaque genus eſt quod ueteres ador & edor, & ſemen adoreum & far uernaculum uideo nominaſſe, ab edendo, uel quoniam adurebatur ut toſtum fieret: ex quo mola ſalſa in ſacrificijs, & adorea pro laude. Nouæ nuptæ farream prȩferebant, quoniam & in ſacris nihil religioſius erat confarrationis uinculo. Duo farris genera Gallia alit: unum rutilo colore, quod agriculæ *rubrum frumentum* appellant: alterum cãdidius, quod cluſinum putatur, *blance* rura noſtra adhuc cognominant, quod & Plinius Gallis ita teſtatur appellari. Vtrunque communi uocabulo *barbatum frumentum* ceu potius *bladum* conſueuerunt nominare: ſed rubens partim *locar* quaſi loculare, quòd pluribus tunicis perinde quaſi loculis inuolutum condatur: partim appellant, à pulligine ut arbitror, *pullare*, quia ex rubro in pullum degeneret colorẽ. Candidum rubro longe

longe minoribus ariſtis eſt munitum. Serunt Galli concauis tractibus, qui facile ſentiunt rubiginem. Nam ut uolunt, nec pruinas nec æruginem horret. In perflatis & excelſis, etſi bene conualeſcat, ſationem tamen inibi damnant: ſimul quòd quadrupedibus reſpuitur, quia ſpica rigidiore noxioq; ariſtarum cingitur uallo: ſimul quòd ægre ſuis glumis euoluatur, quibus niſi extricetur, & uſui & panificio fit eis incommodum. Item aceroſæ paleæ noxam cauſantur, quod inter ſpirandum à iumẽtis rapta pulmones tuſſi laceſſat. Sed ij inertes & pigri parcunt impenſæ. Diligentior Hetruria ſpicam farris toſti pinſente pilo præferrato, fiſtula ferrata, & ſtella intus denticulata pinſunt, intenti, ne grana concidantur, ferróque frangantur: Italia ruido utitur pilo, rotis etiam quas aqua uerſet, obiter & molat. Sed breuiter de ratione pinſendi Magonis proponitur ſentẽtia, Triticum, far, hordeum ante perfundi multa aqua iubet, poſtea euelli, deinde ſiccata ſole, pila repeti. Sextarios horum uiginti duobus aquæ ſextarijs ſpargi ſatis eſt. In Aegypto far ſine ariſta eſt, in Gallia locis humidis ſæpe dodrantem extat. Mirumq; dictu, aliquid eſſe cui proſit negligentia: id autem farrago appellatur, occari tantum deſiderat. Ea ex recrementis farris prædenſa ſeritur, admixta nonnunquam uicia. Sed inter farris, tritici frugem ueluti uitium aliquod innaſcitur, degenerátque è leguminibus quę uocatur ueteribus etiam cracca, intantum columbis grata, ut paſtas ea negent illius loci fugitiuas fieri. Id granum uidetur uicia multo minus, relucens, rotundum, exterius nigricans, intus candidum, in triticicumulis inuentum. adhuc cum uannis ſuccutitur, nec magnopere ab agricolis utpote minus noxium reſpuitur. *craam* à priſtino nomine detractis duabus literis, uel potius *grauam* partim Gallicum uulgus nominat, quòd capreolis perinde quaſi unguibus uncinatis ſegetum culmos carpens illiget, *grauas* aduncos ungues uocans: partim *ueſſeron* quaſi uiciolam uel uiciaſtrum, nam degeneris legumenti quædam ſpecies uiciæ æmula, multo graciliore habitu & rotundiore ſiliqua, in qua ſupradictum granum continetur: ita ut uicia in hanc deſciuiſſe planè credatur, uel ex reſtibili eius ſemine neglecto, ſequentibus annis cum ſegete pumilior renata degenerauit. Ea primis imbribus ueris emicat, citumq; capeſſit incremẽtum, ita ut & ſi frumento longe natu poſterior, ipſum tamen cõfeſtim præoccupet, teneramq; adhuc ſegetem tam pertinaci uinctu quibuſdam pampinulis perinde quaſi cirris quibuſdam diſtringat, crebriſq; implicet conuolutionibus, ut cum cęlum pluuium huic peſti fauet, ijs ſeſe tricis non ualeat explicare. ſic calamitoſa ſeges ſæpe ſuo decoquit domino. Huius tamẽ granum columbarum cibo gratiſſimum habetur, quod cum cæteris tritici uel farris repurgamentis non iniucunde per hyemem obijcitur. Iam & ſerunt craccam uillici qui populoſa fieri columbaria cupiunt. Siquidem illectę eo cibatu columbę, cũ emittuntur, ad peculiares cellas tam cicures alias ꝙ feras adcerſere noſcuntur. Farinam à farre dictam nomine ipſo apparet. Græci quemadmodũ far ipſum uocent, niſi chondri appellatione contineri dicant, haud ſcio reddere. Farina eius farris quod retoſtũ purgatũ eſt, ſtomacho utilis eſt. Aluũ ſiſtit, impetuſq; rubicundi tumoris. Illinitur capitis doloribus cũ mentha, item pernionibus & ambuſtis ex uino. Farina in pollinem ſubacta uim extrahẽdi humoris habet, ideo & cruore ſuffuſis in faſcias uſq; ſanguinem perducit, efficacius in ſapa. Imponitur in pedum callo, clauiſq;: nam cum oleo uetere, ac pice decocta, polline condylomata & omnia ſedis uitia mirabilem in modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina qua chartæ glutinantur ſanguinem excreantibus tepida datur ſorbenda, et efficaciter prodeſt. Eſt et in farre uermiculus teredini ſimilis, quo cauis dentium cera incluſo cadere uitiati dicuntur, etiam ſi fricentur.

Zythum, & Curmi. Cap. XVIII

F Iunt & potus ex hordeo aqua reſoluto, zythum appellant. in Aegypto plerunq; fieri ſolet, ideoq; poetis quandoq; Peluſiacus potus dicitur. Madeſcit aqua hordeum donec reſoluatur in liquorem uino ſimilẽ. inebriat hoc & acre guſtu eſt, quoniã ex putrilagine aceſcente conſtat: hinc uulgus Grę cũ phocadion appellat. *Beriam* uel *bierã* conſimilẽ fere potũ occidẽtalis Gallia uocat, nõ multũ ut arbitror diſſidentẽ, & una fere tantũ litera ab eo quẽ Hiſpania *celiam* & *ceriam* appellat. Dioſcoridi urinas impellit, ſed renes & neruos adficit: maxime uero mẽbranas cerebri & omẽta, quibus inuoluitur, tentat. Flatus creat, malos aggenerat ſuccos.

elephantiasin creat. Addidit perfusum zytho ebur obsequiosum & tractabile hoc modo reddi operi. Plinius animal elephantum mitificari hordei succo prædicat. Phucam Aetius potum nominat, in quo ebur aliquandiu maceratum ceræ instar emollescat, flexiléque in opus quodcunqꝫ domito rigore tractetur: sed phuscam aut phoscam pro posca aut pusca Romano uocabulo uidetur usurpasse, de qua in aceto diximus. Zythũ tamẽ acore quem acri putrilagine concepit ebur ut posca emollire, ut durum oui putamẽ acetũ creditur. Consimilia potus genera Hispania quoque occidentalis & Britãnia Galliáque excogitauit. Macerantur aqua fruges donec resoluantur in liquorem uino similem, ac pro eo in potum magna in parte sufficitur, moréque uini, si largius bibitur, potores inebriat: *ceruisiam* Italia Galliáque hodie appellat, cuius potus conficiundi ratio hæc, Fruges paululum torrefactæ tantisper in aqua madent, dum prætumidæ dissiliant, & longo potu satiatæ fatiscant: dein cortinis in uinolentum cremorem uel succum semel aut iterum excoquuntur. Occidentales populi ceruisiam suam maceratis humore lupi salictarij floribus commendant, adscito quodam uini sapore. Sunt qui tantisper frugem aqua macerent dum germinare uideatur, & acorem contrahere. Dissidet apud nos ceruisia à ceria uel celia, quæ nunc unius literæ mutatione *beria* Gallis nominatur. Largior seges impenditur ceruisiæ, diutiusqꝫ madescit dum & maceratione & coctura contabescat, ideo succulentior potus & uinosior elicitur, ualentioris materiæ, & coloris nigelli, uel pulli. Ceria pauciore fruge non tam diu madefacta liquidior ac poculentior emanat diluto cerę colore, unde putauerim cerię nomẽ deduxisse. In utrunque tamen potum omne frumenti genus resoluitur, triricum dico, hordeum, far, secale, auenam, siliginem. Eburones zeam, occidentales populi alicam etiamnum ad hos potus usurpant, *balam* & *goudbalam*, id est bonam alicam nominantes. Zythum tamen Dioscoridis ex hordeo tantum fit aqua resoluto, quapropter hordeacia ceria fit. Porrò ex hordeo quoque conflat quod curmi nominauere, ipsum quoque pro uino in potus usurpatum. Hoc item fortasse sit hordeacea ceruisia. Possidonius homo stoicus non curmi sed corma maluit appellare. à curmite tradit Dioscorides dolores capitis cieri, noxium gigni humorem, & neruorum uires carpi. Addidit Hispaniam quoqꝫ occidentalem et Britaniã ex tritico similes potus excogitare. Nec alios ex fruge fieri nisi supradictos inueniet, qui nationes has exacte cõsuluerit. Plinius refert zythũ in Aegypto, ceriã & celiã in Hispania, ceruisiã & plura genera in Gallia alijsqꝫ prouincijs ex frugibus fieri, quorũ omniũ spuma cutẽ fœminarũ in facie nutrit. Ceriam uel celiã Hispanis, ceruisiam Gallis ex frugũ generibus fieri prodidit. Dioscorides in curmite cõsimiles potus ex tritico in occidentali Hispania & Britania fingi cõfirmat, sed nomina eorum subticuit. Nec in nostro orbe frugẽ scimus in alios resolui potus, quàm quos uulgus *beriam* & *ceruesiam* appellat: nisi forsitam unum, quem maceratis aqua furfuribus, adiecta fermenti portione ut acorem concipiat, deinde excoctis, pauperes ut inopiam uini suppleant, conficiunt, uocantes *bulionem*, quòd efferuescens liquor bulierit. acidum cremorem furfurum docti possunt appellare, quemadmodum Celsus decocti furfuris ius cremorem nominat. Galli qui cereales hos potus moliuntur, spumã, quam inter coquendum euomunt dum frumentũ resoluitur, colligunt: qua concreta fermenti uice utuntur, eo panes cæteris leuiores cogunt. Ea ceruisiæ genera uetustatẽ ferre nostrates edocẽt, qui anniculam & bimã cadis reclusam ostendunt, sed tãtum quę binam trinam'ue coctionem expertæ sunt. trimatũ non audiuimus excedere. Ceria nostra magna ex parte mẽstrua est, raroqꝫ sesquimensem durat: quanuis perquã recens in potu respuatur, ꝙ urinæ difficultatem & eiusdem tormina moueat. Sophocles & Aeschylus uinum ex hordeo briton uocant, nõ zyton. Aristoteles pinum uocari tradit quod ex hordeo fit uinũ: hoc qui fiunt temulenti non in omnẽ partẽ cassabundos corruere ut cæteri, sed retrorsum duntaxat ac supinos. Hellanicus ex oryza bryton fieri cõmemorat. Fit & è milio, ut Athenęus testis est. Hieronymus sicera, quã uult Hebraicã intelligi uocẽ, omne potionis genus cõprehẽdit, quod inebriare possit bibẽtes. hinc sicerites uinũ fortasse nominatur. Cyceõ Homericus aliud genus erat. id ex misto farina caseo cõstabat in sorbitionis usum. Paulus uinũ quod ex sordibus uellerũ elutis cõficitur, pinon uocari putat. Sunt qui pinon pro uino capiant, quo lanæ cum sordibus suis lauãtur, atque ita siccatum reponitur. In Mediæ montanis se

ptentrio

ptentrionali situ gentes uini loco succum è radicibus quibusdam ebibunt.

Zea semen. Cap. XIX

Eam Græci, Latini semen à præstantia frugis appellarũt, frumẽti genus uulgo notum triticoq́; simillimum, radice multiplici atq; alta, culmoq́; numero

Z so: tritico fuscius est & minus. Duo eius fastigia, unum cuius grana in singulis tunicis gemina, alterum cui simplicia. Zea si seratur pinsita, hoc est tusa, transit in triticum ut tipha, idq́; non protinus sed anno demum tertio: nunquam contrà ea in bromum dictam commeat. nihil hac robustius terramq́; magis exinaniens. Nihil in aliud genus tam facilè transire quàm zea comperitur Theophrasto, qui si-

1 millimam aspectu tritico tradit, robustissimam & terram extenuantem, radice alta, multiplici, numeroso culmo, fructu facillimo, cunctis animalibus gratissimo. Lætum pingueq́; solum desiderat. Græciæ peculiaris est hæc. Italiæ in Campania maxime semen appellatur: hoc debet nomen res præclara. Celebrauit hanc Homerus, ζείδωρος ἄρουρα dicens, quod aruum zeam largiretur, non ut arbitrantur aliqui, quoniam uitam donaret. Commendauit & Hesiodus à magna eius excellentia. Apud Græcos fuit zea, quam cum sit degener, tradunt redire ad frumentum si pista feratur, nec protinus, sed in trimatu. Alica fit è zea quam semen appellari diximus. Tundebatur granum eius olim in pila lignea, nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, ut notum est, pilo uinctorum pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea: excussis inde tunicis, iterum eisdem armamentis nudata conciditur medulla.

2 Ex zea etiam quæ in Africa degenerat, adulterina maxime fit alica. Latiores eius spicæ nigrioresq́; & breui stipula. Pinsunt cũ arena, sic quoq; difficulter conterunt utriculos, fitq́; dimidia mensura: postea gypsi quarta pars inspargitur, atque ut cohæsit, farinario cribro succernũt. Quæ in eo remansit, exceptitia appellatur, & grandissima est: rursus quæ transit, arctiore cernitur & secũdaria uocatur: item cribraria, quæ simili modo in tertio remansit cribro angustissimo, & tantum arenas trãsmittente. Zeam Itali hodie *speltam* appellant, rustica potius quàm Latina uoce, quã ut puto prior Rhemius Palæmon usurpauit in carmine de põderibus & mensuris, quod tamen Prisciano grãmatico inscriptũ circunfertur, octo uolens speltas pendere scrupulũ: quẽ Gregorius Tifernas in Strabone, & Theodorus alicubi in Theophrasto sequuti sunt. Galli nũc *espeltram* detorto inde uocabulo nomi-

3 nant. Zeæ duas species reddidit Dioscorides: alterã simplicis grani, alteram gemini duobus armamentis inuoluti, & ob id dicoccos cognominatur. Vim habet Galeno inter triticum & hordeũ mediam. Tantum in cibo tritico cedit, quantũ hordeo præfertur in panificio. Alimonia est maiore quàm hordeum, minore quàm triticũ. Diocles zeam tiphę, in ciborũ ratione, postposuit. Mnesitheo zea olyram & tipham duplici uocabulo rem unam cõplectente sequitur. Zea minus quàm tipha nutrit, paneq́; è zea coacto nemo diutius in offensa ualetudine uescens degit, pręsertim si abundè estur. Quòd si quispiam insolens eo utatur, pauco esu noxam trahet: nam & ęgrè coquitur, & stomacho negotiũ exhibet. Hybernis tamẽ regionibus, & gelido cæli statu zea uictitant, eamq́; inibi rura serere cogũtur, ut quæ gelicidijs ac frigoribus minus sit obnoxia, horũq́; minus iniurias q̃ reliqua fruges

4 reformidet. Parũ è zea per initia, quod ingrato sit odore, deuorari potest, assuefactis tamẽ familiaris redditur cibus, & qui facile conficiatur. In ijs enim locis, rarior melioris frumenti prouentus. In summa grauis, cõcoctu pertinax zea est, sed ualens & mẽbranosa. Galenus tamẽ qui regiones omneis hybernas peragrauit, & ab ijs sciscitatus diligenter qui eas perlustrassent, nusquã audiuit aliquod adesse frumenti genus quod incolæ zeam uel zeiam, utroq; enim modo scriptum inuenitur, appellarent. Porrò in frigidissimis Bithyniæ tractibus semen quoddã inuenitur, quod zeopyron nominant, ex quo panis cõficiatur pręstãtior quàm in Macedonia aut Thracia fiat ex briza: & quemadmodum zeopyri nomen à zea & pyro siue tritico ductum cernitur, ita mediam inter utrunque naturam & quasi ex ambobus conflatam sortitur. Proinde quanto zeopyron tritico cedit, tanto Thraciæ brizæ præstat. Prouenit ubertim in agris Nicææ, Prusæ, Crassopolis, & Claudiopolis: quin & Dorylis nascitur, quod extremum est Phrygiæ Asiaticæ oppidum. Qui uerò ex hoc semine conficitur panis, tanto eo qui ex briza fit melior est, quanto tritico deterior. Occurrit notatu dignum, permulta esse cerealia grana specie & figura dissidentia, quæ partim in

hordei

hordei ac tiphæ olyræque, aut olyræ aut tritici medio collocantur, quorum quędam simillimæ cum olyra naturæ traduntur, alia tiphæ & hordeo respondent. Non desunt quæ panici aut milij dotes referant, quæ simplices sibi arrogãt nomẽclaturas, ut in Italia id quod cereale granum, ex quo cõficiunt alicam: alibi compositas, ut quod Cappadoces gymnocrithon uocant, & in Bithynia zeopyron. sic tamen eorum exploranda breuiter est natura. Quæ parua corporis mole premuntur, eáque crassa glutinosáq;, ea probissimum tum succum tum alimoniam ministrant. contrà, quæ molli & laxo corpore concreta, eóque magna ex parte furfuroso constant, minus alunt quidem, sed commodius aluo deijciũtur. Quæ tamen in ijs ipsis graue odoris uirus subolent, gustuq; quippiam insuaue resipiunt, & prauum creant succum, & ægrè etiam concoquuntur. Cæterũ ea cognosces quæ exiguo suæ molis collo permultum corpulentiæ claudunt. Ea nanque compactili densóque habitu coaluerunt, & exiguo granorum aceruo magnam farinæ uim reddũt. illud ex trutinæ æquilibrio perpenditur, hoc cum inter molendũ multum farinæ proficiscitur. Porrò naturam eorum sic explorare licet, partim cum indita sensum uentriculis uescentium imprimunt aut caloris, aut frigoris, aut neutrius: partim cum exterius adhibentur, si calorem moueant, aut frigus facientibus periculũ adferant. Ex colore facultas uerisimili cõiectura colligitur, qui hordeo candidus est, tritico flauus. Sed de ijs hactenus. Farina zeæ efficacior hordeacea uidetur, trimestris mollior. Ex uino rubro medetur scorpionum ictibus. Tepida sanguinem excreantibus: item arteriæ uitijs, tussi cum caprino seuo aut butyro. Frequenti usu uentrem astringi non patitur. Magno quondam in honore fuit, ut ex qua pretiosissimam alicam fieri diximus, cedebat nihilominus farri. Diocles zeam tiphæ in ciborum ratione postposuit.

Fermentum, Crimnon, Maza. Cap. XX

F Ræcipuus ad fermenta usus milij è musto subacti in annuum tempus. Simile fit ex tritici ipsius furfuribus minutis et optimis, in musto albo triduo maceratis subactis ac sole siccatis. inde pastillos in pane faciendo dilutos, cum similagine seminis feruefaciunt, atque ita farinæ miscent, sic optimum panem fieri arbitrantes. Græci in binos semodios farinæ satis esse besses fermenti constituere. & hæc quidem genera uindemijs tantum fiunt. Si tibi cordi sit, ut Didymus est author, in annum totum fermentum adfore, cum mustum in dolijs efferuescit, quod eructat spumosum cum farina milij subigis, & exactè tundens in offas digeris, quæ sole siccescant, & asperginoso uel humentiore loco ad usum panificij recondãtur. Alij, ut idem tradit, pridie quàm panes cogant, uuas in aquam demittunt: postridie, quas inuenerint fluitantes comprimunt, fluidóque humore fermenti loco utuntur, quo et suauiora & splendidiora moliuntur panificia. Non desunt, qui nitrum cũ subactam farinam in panes spissant, adijciant: siquidem nitrum panes, nõ secus atque conditas eo carnes, fragiliores efficere. Addit, eos qui nullo fermento fuerunt imbuti plus fermentatis stimulare uenerem. Sed alia mustei fermenti ratio. Ex nouo tritico purgato farriculum facies, & ex musto sub pedibus rapto curabis infundere, ita ut modio farris lagenam musti adijcias: deinde sole siccabis, & item similiter infundis ac siccas. hoc cum tertio, panes ex eo breuissimos admodum facies musteorum, & in sole siccatos uasculis nouis fictilibus recondis, & gypseo operculo claudis pro fermento. Quo tempore anni musteos facere uolueris hoc uteris. Quo libeat uerò tempore, ex aqua hordeóque bilibres offæ feruenti foco uel fictili patina torrentur cinere & carbone usque dum rubeant. postea operiuntur in uasis donec acescant, hinc fermentum diluitur. Cum fieret autem panis hordeaceus, eruiliæ aut cicerculæ farinæ ipsæ admistione fermentabantur: iustumq; erat, duæ libræ in quinque semodios. Nunc fermẽntum fit ex ipsa farina quę subigitur, prius quàm addatur sal ad pultis modum decocta, & relicta donec acescat. Vulgo uerò sufferuere faciunt, sed tantum pridie asseruata materia utuntur, palamq; natura est acore fermẽtari. Spuma quoq; dum in cereales potus frumentum resoluitur concreta utuntur fermenti uice, leuioremq; panem exhibet. Validiora esse corpore constat quæ fermentato pane aluntur: quippe cum apud ueteres ponderosissimo cuiq;, præcipua triticeo salubritas perhibita est. Panis uaria nomina prosequi nõ erit alienum, aliàs ab opsonijs appellati, ut ostrearij: alias à delicijs, ut

artola

artolagani:aliàs à feſtinatione,ut ſpeuſtici:necnon à coquendi ratione,ut furnacei uel ar-
roptícij,aut in clibanis cocti. Laudabatur & Parthicus non pridem huc aduectus, quem
alij aquaticum uocãt, quoniam aqua trahitur à ſpongioſa inanitate. Summa laus ſiliginis
bonitate, & cribri tenuitate conſtat. Siligineus lautiſſimus Senecæ & Iuuenali,tener, ni-
ueus molliſq; dictus. quidam ex ouis & lacte ſubigunt. Perſarum reges ex Aſſo Troadis
triticũ in panem ſibi querebant. Durat ſua Piceno in panis inuentione gratia,ex alicæ ma
teria:eum nouem diebus macerant,decimo ad ſpeciẽ tractæ,uuæ paſſæ ſucco ſubigunt:in
de furno,ollis inditum quæ rũpuntur ibi, torrent. neque eſt ex eo cibus, niſi madefacto,
quod fit lacte maxime mulſo. Panis mulierũ opus erat, ſicut etiam nunc in pluribus gen-
1 tium. Artoptam Plautus appellat in fabula quam Aulularíam ſcripſit. Toſtum panẽ lau-
tioribus coquere ſolebant: quare piſtores uetuſtiſſimis non fuiſſe cõſtat, eoſq; tantum pi-
ſtores nominari qui pinſebant. Perquam ueterem fuiſſe Gallis appellationẽ, nomẽ quo-
que ipſum indicio eſt, qui polentariũ,una tantum mutata litera,adhuc hodie piſtorem ap-
pellitent,*bolongarium* nominantes, uel quod non longe abeſt,pultarium. Cribrorũ genera
Galli è ſetis equorum inuenere,quę duplici modo texunt. unum ſetis equinis in telam ra-
riorem orditis,& geminis orbibus ligneis dodrantẽ utrinq; altis, pyxidatim ea tamen per
commiſſuras traduce coeuntibus, per cuius rariuſcula foramina ſuccuſſa farina cernitur,
euoluto furfure,uel retento eo quod eſt craſſiuſculum q; ut per inanitates tranſmitti poſ-
ſit. Hiſpani è lino excuſſoria & pollinaria adinuenerunt, quibus ultro citroq; ſuccuſſan-
2 do pollen incernitur, uulgus noſtrum *pollentare* pro pollinario adiecta tantum litera. Aegy
ptus è papyro & iunco conſtruit. Crimnum Dioſcoridi pars eſt craſſulenta farinæ, tritici
atq; zeæ. Sunt qui ſuſpicentur crimnum farinæ cremorem eſſe, ut ſuccus à cremore diffe
rat ſola craſſitudine. Cornelius Celſus cremorem fere pro ſucco uſurpauit. Crimnon hor
dei genus eſt Phocioni,& cyceonis Homerici liquamentũ. Hippocrates crimnodeas uri-
nas pro craſſis,& ad ſimilitudinem farinæ tritici corpulentis accepit,ut Galenus teſtatum
reliquit. Alias eruo, alias frondibus, alias furfuribus ſimiles haberi ab eodem docemur.
Nam longe aliud crymodes, ita enim febris appellatur quæ pulmones ſacris ignibus obſi
det,ut lepyria quę ſtomachũ,et typhodes quę iecur male habeãt. Puls ex eo crimno fit Di
oſcoridi,quæ egregiè alat, & ex facili perficiat. Zea uero aluum contrahit, in quem uſum
3 ante torretur. Puls Aetio omnis uocatur ſorbitio,quæ aut de leguminibus,aut cerealibus
granis decoquendo in ſuccum reſolutis cõficitur. Pultem Græci polton,& pulticulã pol-
tarion appellant:quamuis Latinis & pro ſorbitionis genere, & pro uaſculo pultariũ uſur
petur. Plinius, Calidam,inquit,potionem in pultario popoſcit Offilius. Aetius polentam
hordeaceam quæ ſit humido conſperſa, mazam appellari teſtis eſt, quæ uidelicet manda-
tur cruda cum defruto,uel melle,uel alio huiuſmodi. Quanquam hordeacei panis genus
unum mazam nominent,inter hordeaceos panes deterrimũ. Maza latinum nomen non
habet,niſi quis, ut Plinius, offam interpretetur. Offam Feſtus appellat, abſciſſum globi
panem aut glomeratam pultem. Penitam offam Næuius appellat abſegmen carnis cum
coda. Mola ſalſa toſtum far erat melle conſperſum,quo uictimæ perfundebantur,ulochy-
4 ton græce dicta. Iulius Pollux chidron ſorbitionẽ ex tritico uirenti factam intelligit, quia
uirens triticum chidria Ariſtophani dicatur. Pelanos Euripidi accipitur pro quacunque
re cõcreta gelatáue. Pauſanias in pelano placentæ genus audit: Ariſtophani genus, ut pu
tant,fuit leguminis. Mazarum plura & genera & nomina. Phyſten Attici uocãt quæ nõ
multum ſubacta ſit. Eſt autem anthema,& ephicois,& concon,& tripte,& cardamale di
cta & berex ſiue caryx uel carycce,à nigritia nomen habens, nõ à nucibus. Diſtinguitur
berex à carycca Iulio Polluci,& tolypa & thridacina ſiue thridaciſca & anemolos. Item à
uino œnutta, ſicut à melle melittuta. Nam achilleos uocata ex hordeo,cui achilleis nomẽ
eſt,conſtare creditur. In nomine ſunt & cypria & magidis. Heſiodus amolgeæ dictæ me-
minit, quæ nihil aliud ſit. Iis uero quæ in ſacrificijs deguſtandæ præbebantur melittutæ,
4 areſtæ & hygieæ nomen erat. In ſumma laudatur Lydia,carycce,erethria. Præfertur om-
nibus cõchos. Maza minus hordeaceo pane uires alit,uentrem flatibus refercit. Contur-
bationes ac ſtrepitus ciet,ſi longam inibi moram fecerit:uerum operoſe & pertrita et ſub
acta facilius deſcẽdit. quòd ſi melle etiam imbuatur,uentris excretionem citius molietur.

Refellit Galenus quod Philotimus uniuersim pronunciauit, defendẽs ex omni maza lentum glacialemq; succum nasci, qui uitreo quodã concretu in corpore coeat, ita Praxagorę præceptoris uerbis utitur. longe aliter res habet, quoniam hanc lentitiam multa digerant, ut defrutum, sapa, passum, quæ mista eum fefellerunt.

Siligo olyra. Cap. XXI.

Lyra Græcis, Latinis Plinio authore siligo, Gallis olim *arinca* uocabatur, frumenti genus est, spica semper erecta, neq; rubigini obnoxia, grano candido, læui ac multipliciter tunicato. Nascitur in humidis tractibus, locis apertis, celsis. Serenda & ubi sol quàmdiutissime luceat. Densa cretosaq; humus siliginem quoq; non inutiliter alit. Neq; nos tamen, ut ait Columella, tanquam optabilis fallat siligo, nam hoc tritici uitium est, & quamuis candore pręstet, pondere tamen uincitur. Verum in humido statu cæli recte prouenit, & ideo locis manantibus magis apta est: nec tamen nobis magna difficultate requirenda est. Nam omne triticum solo uliginoso post tertiam sationem conuertitur in siligine. Sustinet facile ueris tepores. Præfertur tritici genus quod robus dicitur, quoniam & pondere & nitore præstet. Secunda tamen conditio est habenda siliginis, cuius species in pane præcipua pondere deficitur. Theophrastus folliculo describit multiplici, sed zea molliorem infirmioremq; minusq; solum inanientem. Siligo plurimis terris communis, arinca Galliarum propria, copiosa & Italiæ est. Plinius siliginem dixit proprie tritici delitias: candor est, & sine uirtute & sine pondere, conueniens humidis tractibus, quales Italiæ sunt & Galliæ comatæ. Sed & trans Alpes in Allobrogum tantum Aruenorrumq; agro pertinax, in cæteris ibi partibus biennio in triticum transit. Remedium, ut grauissima quæq; grana ferantur. Siligo nunq̃ pariter maturescit, nec ulla segetũ minus dilationem patitur propter teneritatem, ijs quæ maturuere protinus granum dimittentibus. Sed minus q̃ cętera frumenta in stipula periclitatur, quoniam semper rectam habet spicam: nec rorem continet, qui rubiginem creet. Arinca spissior q̃ far, & maior spica, eadẽ & põderosior. Exteritur in Græcia difficulter, ob id iumentis dari ab Homero dicta. hæc enim est q̃ uocat olyram. eadem in Aegypto fertilis facilisq;. Siligo sine arista est, ex cepta ea quæ Laconica appellatur. Præcellit in Italia rufior illa, at Pisana candidior, ponderosior cretacea. Lautissimus ẽ siligine panis operaq; pistrinarũ laudatissima. E grano Campanæ quam uocant castratã, ẽ modio redeunt sextarij quatuor siliginis, ẽ gregali sine castratura sextarij quinq;, præterea pollinis semodium. ita enim appellant in tritico, quod florem in siligine. hoc ærariæ officinæ chartariæq; utuntur. Cibarij panis, quod secundarium uocant, sextarij quatuor, ẽ Pisana siliginis sextarij quinq;, cætera paria sunt. Clusina, Aretinaq; etiamnum sextarios siliginis adsumunt, in reliquis pares. Quæ sicca molitur, plus farinæ reddit: quæ salsa aqua sparsa, candidiorem medullam, uerum plus in furfure retinet. Siligineæ farinæ modius Gallicæ uigintiduas libras panis reddit, Italicæ duabus tribusúe amplius in artopticio pane. nam furnaceis binas adijciunt libras in quocunq; genere. Sed ut ad rem redeamus, sunt qui parum de tritico & siligine inter Columellam & Plinium cõuenire censeãt, cum Plinius semine tritici nullum auidius esse tradat, nec quod plus alimenti trahat. Siliginẽ dixerit proprie tritici delitias: cãdor est, & sine uirtute & sine pondere, cõueniens humidis tractibus, quales Italiæ sunt & Galliæ comatæ. Adiecit in Allobrogum Aruernorumq; agro pertinacem, & in cæteris ibidem partibus biennio in triticum trãsire, remedio esse ut grauissima quæq; grana eius ferantur. Columella tritici uitium esse cõtendit, candore tamen præstare, sed pondere uinci, humido statu cæli rectius prouenire. Addidit siliginẽ non magnopere requirendam esse, q triticum omne uliginoso solo creditũ post ternam sationem in siliginem cõuerti nouerit. Sic Plinio delicata illa tritici mollities pondere defecta, candore uincens, siligo est. Istæ tamen à Plinio traditæ siliginis notę uitium plane fatentur. nam & mollitia, uirtute, pondere à tritico desciscere perhibetur, quæ nonnullã uitij labem ostendunt. Item biẽnio in triticum transire alicui notæ putatur adscribi, cui tanquã uitio remedium assignat Plinius, uolens grauissima quæq; grana ferenda, ne transeat in triticũ. Nanque redire in triticum unde post alteram aut tertiam sationem degenerauerat, infirmitatis argumentum est: quam etiam satis aperte Columella declarauit tradens, nõ summopere

conquirendam

conquirēdam, ſolaq; loci uligine triticum in ſiliginem cōuerti: quæ cum defuerit tibi, largam uim copiamq; ſuppeditabit. Sic nihil controuerſæ diſſenſionis inter claſſicos hos autores haberi cōperiet, qui dicta eorum ſana mente reuoluet. Grana ſiliginis in uino oculis illita epiphoras ſedant. Ex ſiligine ſeu olyra quam arincam diximus uocari, decocta fit medicamentum quod Aegyptij atharam uocāt, infantibus utiliſſimum, ſed & adultos illinunt eo. Atheram è zea fieri tenuiter emolita Dioſcorides aſſerit, & in ſorbitiones decoctam pulticulæ dilutioris modo, infantibus utilem & ad illitus efficacem. Aetius ex amylo cōſtare prodit. Pollux Iulius athaiam uocat pultem è miliacea farina. Atharathrion placentę aut libi genus erat, à folijs fici dictum, quibus circumdabatur. Compoſitum in Plauto uidetur, ex athara & thrio quod fici frondem exprimit atharathrium. Sunt qui poetæ huius ſtudioſi utrunque ſeorſum legant. Sicut idem ſub perſona coqui, candauli mentionem facit. Erat autem candaulos ſiue candylos miſcella ex carne cocta, pane, caſeo Phrygio, ut Athenæus author eſt: ut Photion, ex lacte & melle, qui & amætacem tradit heroicum fuiſſe edulium.

Secale. Farrago. Cap. XXII

SEcale Gallis extrita una tantum litera ad hoc uſque tempus *ſecle* uel potius *ſegle* nominatur, rarumq; dictu, ut Plinij uerbis utar, eſſe aliquid cui proſit negligentia. id autem quod ſecale atq; farrago appellatur, occari tātum deſiderat. Secale Taurini ſub Alpibus aſiam uocant, deterrimū & tantum ad arcēdam famem utile, fœcunda ſed gracili ſtipula, nigritia triſte, ſed pondere præcipuum. Admiſcent huic far ut mitiget amaritudinem eius, et tamen ſic quoque ingratiſſimum uentri eſt. Naſcitur qualicunq; ſolo, cū centeſimo grano, ipſumq; pro lætamine eſt. Frumenti genus ſecale uulgo notiſſimū, ſtipula eſt culmo triticeo, graciliore, ac proceriore: ſpica innocentioribus ariſtis horrente, non erecta ſed ſemper procumbente, & ideo rubigini, quòd imbres retineat, opportuna: grano glumis explicito, & ob id caduco, triſti, nigricante, ſtrigoſo. Culmi prodeunt lenti, flexiles, quibus aqua madefactis uitilium uice feſtucandis uitibus utantur Galli. Præcocem cum adhuc floret ſegetem nonnulli ſecant, & ſole ſiccatam per uindemias, uuis in torculari premendis alterno utrorunq; inſtratu interponunt, & quod profluxerit uinum, in prelum ſemel atq; iterum reuocant: ita et ſaporem & odorem uini commendant, feſtucaceum appellantes uinum. Hoc pacto ueram uini ſaliuam heluones mentiuntur. Duplici ratione apud nos ſecale ſeritur, aut ſimplex, uel triticum aut far miſcetur æquis fere partibus. miſcellaneam hanc ſegetem Galli *miſtellam* quaſi miſcellam nominant. Conditiuamq; excuſſis etiam granis, *farraginem* ruſtici noſtrates appellant: quemadmodū & faſces & manipulos inde compoſitos, *farreum*. Ea per hyemem iumentorum pecudumq; pabulo cedit, quibus etiam pro lætamine eſt, id cauſæ fuit cur ſecale Plinio farraginis genus fuerit. Farrago ex recrementis farris prędenſa ſeritur, admiſta aliquando & uicia. Eadē in Africa fit ex hordeo, unde hordeacea farrago dicitur. Sed hæc pabularia ſunt. Farragini quæ ex hordeo eſt, Columella pabulorum ſecundas partes tribuit. eam in reſtibili ſtercoratiſſimo loco & altero ſulco ſerere cōuenit. Fit optima cū cantharini hordei decem modijs iugerum obſeritur circa Aequinoctium autumnale, ſed impendentibus pluuijs, ut conſita rigataq; imbribus celeriter prodeat, & confirmetur ante hyemis uiolentiam. nam frigoribus cum alia pabula defecerunt, ea bubus cæteriſq; pecudibus optimè diſſecta præbetur, & ſi depaſcere ſæpius uoles, uſq; in menſem Maium ſufficit. Quòd ſi etiam ſemen ex ea uoles percipere, à Calendis Martijs pecora depellēda, & ab omni noxa defendenda eſt, ut ſit idonea frugibus. Noſtri equorum māgones *dragetam*, quaſi uario pabulorum genere conflatam nominant, equis repurgandis, deinde saginandis præcipuam uerno tempore, ut in ueterinaria docuimus medicina. Hæc farrago Græcis dicta graſtis, poſt trimatum equulis dari ſolet. Hæc enim purgatio maximè neceſſaria eſt equino pecori, quod diebus decem facere oportet, nec pati alium ullū cibum deguſtare: ab undecimo uſque ad quartumdecimum, hordeum dandum eſt. Ex ſegete ubi ſata ad miſta hordeum & uicia & legumina pabuli cauſa ſunt: inde quòd far ferro cæſum ſit, farrago Varroni dicitur, aut quòd in farracia ſegete ſeri cœptū. Ea equi & iumenta uerno tempore purgant, atque ſaginātur. Fuit & apud antiquos pabuli genus quod Cato ocymum

uocat, quo ſiſtebant aluum bubus. Id erat è pabulis ſegete uiridi diſſecta, antequam gelaret. Varro appellatum cenſet à celeritate proueniendi, ab ὠκὺς quod cito ualet, dictũ. Amplius ocymũ quòd ciat aluum bubus, & ideo ijs datur ut purgentur. id genus pabuli cauſa ſunt ſegetes uirides ſectæ antequam gerãt ſiliquas. Cæterum ut ad noſtrum inſtitutum redeamus, magno in errore uerſantur qui ſecale uernaculis noſtris dictum, eſſe ſiliginem exiſtiment, cum ex hac lautiſſimus, tener, candidus & primatum tenens fiat panis: ex illo cibarius ſecundariusq;, ater & pondere præcipuus, ad arcendum pauperum famem tantum utilis, qui ueteraſcens acorem contrahit, perquam recens aliquam odoris habet gratiam, quam confeſtim dureſcens exuit. Miſcetur apud nos ſecale tritico, ut panis inde cõfectus teneritudinẽ ſuam diutius tueatur. Secalis panem quã optime noſtra natio nouit, qui etſi nigricet, & eſus eius ſtomacho ſit grauis, per annonæ tamen inopiam ieiunia uulgi ſatiat & inediam explet. Item ex ſiligine piſtrinarum opera fiunt laudatiſſima, ex ſecale nullum fere tentatum eſt. Triticum tamen aſſerunt ruſticæ rei prudentes, ſi macro apud nos ſolo ieiunóue mãdetur, in ſecale poſt annum aut eodem degenerare. An tamen ad triticum ſi ſolum nanciſcatur idoneum redeat, quamuis id aliqui uelint agricolæ, non facile crediderim, quoniam illa grani ſtrigoſa macies, quancunq; ſoli ubertatem adipiſcatur, uix unquam poterit in ſolidum reſarciri.

Tipha cerealis. Cap. XXIII

Tipha cerealis ſpecie ſiligini non diſſimilis, ſimplici culmo adſurgens, grano multiplici tunica uelato, atq; leuiſſimo, radice numeroſa, tritico perquam ſimilis traditur. Mutari ſolet in triticũ, præſertim ſi piſta feratur, nec protinus, ſed anno tertio. mutatione etiã loci degenerat: nec ullum offendes frumenti genus, quod in aliud tranſire tam facile queat. Cumq; degener fuerit, redire ad frumentum facile ſolet. Granum, ſi Theophraſto credimus, multiplici folliculo concluditur, maturiusq; ſeritur, calamo ſimplici proſiliens. Leuiſſima omnium tipha, ſolo tenui contenta, nec pingue nec lætum deſiderans. Poſtea quàm defloruit craſſeſcit granum perficiturq; complurimum intra dies quadraginta. Plinio eiuſdem cum oryza generis, ex qua fiebat in ſuo orbe oryza. Mneſitheus typhę tertiam à tritico & hordeo ſedem aſſignauit, eamq; duplici quidem nomine donatã, rem tamen eſſe unam ſtatuit, quæ alijs typha, alijs olyra uocetur, priuatimq; poſt tritici & hordei mentionem ſermonem de typha facit his uerbis, Inter alia uero ſemina principatum tenet typha. nanq; ſatis alit, nec magno negotio cõficitur. Præponitq; eam zeę, quòd nemo, ut inquit, abunde ueſci pane qui ex zea ſpiſſetur, ſine ſuæ ſanitatis detrimento poteſt. ſiquidem grauis ſtomacho & coctione contumax. Diocles libro quem Pliſtarcho dicauit, in quo ciborũ facultates breuibus ac paucis perſtringit, proxima eſſe olyram, & typham, zeam, panicum, & milium: tãquam aliud olyræ ſemẽ, aliud typhæ cognoſcatur, zeamq; poſtponit typhæ. Cæterum cum Galenus Thraciam & Macedoniam peragrans luſtraſſet, ſegetem multis in aruis offendit, non ſpica modo, ſed & culmo quoq; toto typhæ ſimillimam, quam Aſiatici ferunt: cõſulensq; ruſticos ac rogans quodnam illi fuiſſet apud eos nomen, ſtirpem totam ſemenq; brizam uocari reſponderũt. Semen cogitur in panes atros quidem & grauiter olentes. Mneſitheiq; iudicio libenter Galenus ſubſcripſiſſet, zeam eſſe credẽs, ſi panis ater è zea fingeretur. tritico longè eſt inferior. Typhæ largior in Aſia prouentus, regione, ut uult Galenus, quæ ſupra Pergamum ſita eſt, quam agricolæ, quòd triticum in oppida conuehi ſoleat, ad panificium uſurpant. Prima laus panibus ex olyra confectis tribuitur, nanq; triticeis ſunt proximi. Secundas partes poſſident è typha coacti, ſi ſyncero conſtent ſemine: qui caldi ac recentes olyraceis etiam longe præſtare noſcuntur, uerum aliquandiu reſeruati ſemetipſis deteriores euadunt. Quippe cum illorum maſſa tenax ſit & lentitiæ ſequacis, citius denſati occalleſcunt adeo, ut ſi quis pridiano aut biduano ueſcatur, lutũ in uentre concretũ putet reſidere. Caldus uero ab ipſis urbanis expetitur, qui adhuc furni calorem & mollitiem retineat: quomodo nec ruſticis ſolum, ſed & politioribus in delitijs moroſoq; palato gratus habetur. At cum tres aut quatuor dies exceſſit, ipſis ruſticis etiã inſuauior. tum enim & difficilior concoctu, & tardus aluo deſcendit, quas moleſtias caldus non adfert. Corpus egregie dum caldus eſtur alit, & penè cum tritico: qui farina parum ſuccreta cogitur

ſyncomiſtos

ſyncomiſtos Græcis, noſtris cibarius appellatus, de paritate contendit. Granũ typhæ gluma uelut hordeũ ueſtitur, pinſitumq́; denſatur in panes, totumq́; uſui creditur. nanq; cum ſapa aut defruto coctum adiecto ſalis pauxillo, ut triticum manditur. Color typhæ tritico flauior, ſtrigoſum corpus & exilius. Inueniuntur qui typham aſſerant in tritici numerum referri, ueſcumq́; eſſe triticum, quod Hector, Homero teſte, ſuis equis obtulit, eoq́; innoxie paſcuntur equi, cum reliqui tritici eſu noxam contrahant. Quapropter non abſurde typha, ut Galenus eſt autor, exile triticum appelletur, cum & colore & denſitate & calfactoria ui illi perquam ſimilis uideatur. hæc Galenus. Cæterum briſa illa de qua nonnihil nunc diximus, non longè diſſidere creditur, ab ea quæ Gallis ſecale nominatur. ex quo panis fit ater quidem, ſed recens non inſuauis, à qua nomen *bizi panis* in uulgus noſtrum manaſſe putatur, extrita litera uocans biſum panem, nigrum. Nanque rei ruſticæ prudentes adferunt triticum uel far ſi ieiuno aut gracili macróue ſolo mãdetur, in ſecale degenerare. Hoc idem ſecale poſt unam aut alteram ſationem lęto ſolo pinguiq́; creditũ, redire in triticum aut far, ita ut ſoli beneficio & ubertate è ſtrigoſo in plenum & altile corpus reuertatur. Et iam noſtra ætas uidit in Pariſienſi agro ſatum frumẽti genus, multo craſſiore & ſtipula & culmo, ſpica multiplici, una tamen tanquam fœtu grauida plures alias pariente, ſine ariſtis, grano tritici, multiplici tegmine uelato: typham tamen non eſſe ſatis granum teſtatur, quod nec magnitudine, neque corporis coalitu, tritico cedit. Typhę uero grani exilitas apertè reclamat, quod & ueſcum eſſe & ſtrigoſum antea diximus. Sunt qui exiſtimẽt id eſſe farris genus quod nullis armatum ariſtis emicat, quod nõ auſim aſſerere, quamuis nonnullæ deliniationi notæ uideantur ſuffragari. Hærentem tantum ſegetem nõ ſectam ſemel aut iterũ uidere licuit. Sed opinionis authoritatẽ eleuat ſpica grandior, multis alijs minoribus ſpicis perinde quaſi ramulis brachiata: id quod à claſſicis ſcriptoribus non fuiſſet ſilentio prætermittendum. Crediderim potius id eſſe tritici genus, quod Plinio centigranum uocatur. Fertiliſſimũ ramoſumq́;, nõ ut arbitror, culmo ſed ſpica, cacumine frequenti coma ſpicato, & tot granorum feraci, ut ſæpe centum uel plura reperiãtur, inde nomen tritico centigranum. Theophraſtus tradit cerealem typham frumenti genus ut triticum hordeum'que naſci radicibus multis, folliculo multiplici, culmo ſimplici, leuiſſimam frumentorum. Addit gracili ſolo facile prouenire, tritico perquam ſimilem. Piſtam ferunt qui mutari uelint in triticum, id'que demum anno tertio procedit. Eſt huic gentilis apud Theophraſtum typha, quæ aquaticis fruticibus adnumeratur, nec radice numeroſa cohærens, ſine geniculis & folio ſcirpi modo proſiliens, Orchomenion circa lacum, parte radici proxima, eſu pręcipue pueris tenera. Idem tamen genus an diuerſum, infra relinquitur exiſtimãdum. Sunt qui ſolius literæ mutatione à cereali typha putent differre, tipham ſcribentes.

Bromos ſiue auena. Cap. XXIIII

B Romos ſemen eſt ſpicam ferentis herbæ, alterumq́; genus auenæ, tanquam ſylueſtre triticum naſcitur, inter uitia ſegetum, calamis ac folio frumenti, ſed ab ariſta dependent paruulæ ueluti locuſtæ, radice numeroſa, ex qua culmus frequẽs ſpargitur. Dioſcoridi auenæ genus eſt bromos, folio & ſtipula triticũ imitatur, herba geniculata, dependentibus in cacumine paruulis ueluti locuſtis, quibus ſemen includitur. Hoc granũ, nam de ipſo (quia ſit inter fruges) diſſeritur, natura maxime operuit, ut Theophraſtus ait. Radice copioſa nititur, multiplici culmo ſparſa, ſylueſtri ferè habitu quaſi ægilops, inter uitia ſegetis auenæ modo naſcens. poetę bormum, interdum bormacem dicunt. Primum omnium frumenti uitium auena eſt, et hordeum in eam degenerat, ſic ut ipſa frumenti ſit inſtar: quippe cum Germaniæ populi, ſi Plinio credimus, edant eam, neque alia pulte uiuant. Vidimus in Gallia per annonæ caritatem confectum auena panem, quo famem pauperes arcerẽt. ſoli maxime celiq́; hoc euenit uitium. Sequẽtem cauſam habet imbecillitas ſeminis, cum diutius retentum eſt terra priuſquam erumpat. Eadem eſt ratio ſi carioſum fuit quum ſereretur. Prima ſtatim eruptione cognoſcitur, ex quo apparet in radice eſſe cauſam. Eſt & aliud ex uicino auenæ uitium, cum amplitudine inchoata granum ſed nondum matura, priuſquam roboretur corpus afflatu noxio caſſum & inane à ſpica euaneſcit, quodam abortiuo. Venti tribus tem-

poribus nocent frumẽtis,in flore,aut protinus cum defloruere, uel maturefcere incipientibus, tunc enim exinaniunt grana. Nocet & fol creber è nube. Nafcunť & uermiculi in radice,cum femẽti,imbribus fecutis,incluferit repentinus calor humorẽ. Gignũtur & in grano,cũ fpicæ in pluuijs calor inferuefcit. Auena in reftibili ftercorato loco,& altero fulco conuenienter feritur, quæ autumno fata partim cæditur in fœnum uel pabulum dum adhuc uiret,partim femini cuftoditur. Cæterum duo funt auenæ faftigia, unum bromos, qui Plinio femen eft fpicam ferentis herbæ. Nafcitur inter uitia fegetis, auenæ græcæ genere, & folio & ftipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locuftas habet.ea uulgaris noftra eft auena. Aliud feftuca, quæ Græcis uocať ægilops. hæc necat hordeum in quo maxime nafci amat. Plinius auenam grecam uocauit cui non cadit femen.hec nõ nifi poft annum ex femine fuo gignitur, uere pilofum ei folium ut lolio,nõ tamẽ ut illi pingue,fi Theophrafto credimus,immitis afpectu. Solum emaciat radice culmoq; multiplici. Melius in cultis erumpit. Remedium eft ut arua biennium quiefcãt,tum plane luxuriantem eam immiffum pecus obterat & confumat. Rufticis noftris *auron* dicitur, quafi auenago uel auenula. Caducum præcedentis anni femẽ,ut tradunt agricolę, in agris reftibili fœcunditate regerminat, reliquamq; frugem præcoci maturitate præueniẽs tabe conficit,ei fubripiens alimentum,ita feges fuo decoquit domino. Remediũ hoc unũ putant,ut ager qui hoc fcatet uitio,rurfum aratro profcindatur,uereq; trimeftri frumento referatur,fic ea pernicies eluetur. Auena iumentorum pabulo Gallis nota eft, frumẽtacei generis,fpica rara & molli,flore albicãte,femine uefco et multipliciter tunicato,radice numerofa. Huic femen nõ decidit,quare genus auenę græcæ poteft exiftimari. Feftucę quæ ægilops dicitur femen ante meffes deciduum,quod poft annum humi conditum regerminat,fpicaq; inanis,& orba grano fpicilegij tempore,uanefcensq; culmus quafi feftuca reperitur, unde nomen adipifci feftucæ putauerim. Bromos,ut eft Galenus author, iumentorum pabulo potius ꝙ hominũ cibo nafcitur,nec nifi cum extrema premit fames,in panes cogitur. Verum extra annonę penuriã,granum in aqua coctũ eftur ex paffo,fapa,uel mulfo,ficut typhæ. Egregie calfacit non fecus ac illa, quanquam non fit tanta duritie prædita,ex quo minus alit corpus. Infuauis eft alioqui panis qui eo fingitur. Cæterum nec firmat nec impellit aluum,naturæ confuetudinem feruãs. Paulus item excalfactoriã ei uim affignauit. Coctum,adiecto defruto uel paffo aut mulfo, Galli *auenatum* uocant, quo inter dum inter epulas utunť. Bromos mediocriter refrigerat, & acerbitatis ui prædita quadamtenus fubftringit,unde & aluũ cohibet potio,fuccoq; in forbitionibus tuffi medetur. Semen ad cataplafmata perinde quafi hordeũ utile. Puls auenacea Diofcoridi efficax eft aluo conftituendę. Cremor eius tuffientibus forbitione prodeft. Auenę farina in aceto tollit næuos. Nonnulli apud nos auenam tundunt,leniterq; piftam *grualdum* appellãt,carniũ decoctũ ius ea opfonãtes,ut concoctionẽ adiuuent. Aegilops feftuca folio eft tritici,mollíore fummo in capite, femina bina uel terna quæ rubent, in quibus ariftulæ capillamenti modo prætenues uifuntur. Hæc fui nominis morbũ oculorũ fanat, illita difcutit duritias. Succus exprimitur è calamis folijsq; prægnatibus dempta fpica, & in trimeftri farina digeritur in paftillos,ad eofdẽ ufus. Bromos quoq; herba à quibufdã fiphonion & acrofpelos dicitur, Italia nominat *auenam*, fimilis eft ægilopi, naturamq; habet ficcandi: proinde in aqua decoquiť donec fe fuccus ad tertias cõtrahat. Hic colo effufus mifcetur melli æquis portionibus, deinde iterũ coquitur donec fibi liquidi mellis craffitudinẽ afcifcat. Facit ad ozænas fi linteolũ eo imbutum naribus adigatur. Quidam & aloen fubigentes admifcẽt, utunturq; ita quibus anima fœtet. Decoquitur cum rofa ficca in uino. Ferunt in Orientis parte intima auenam fponte prouenire, cuius gens ore concreto & naribus orba uno tantum foramine fpirat,potumq; calamis eiufdem trahit, & grana etiam ad uefcendum.

Oryza. Tragos. Cap. XXV.

Ryza frumenti genus eft lolij afpectu,non fpica fed iuba,ueluti milium,grana continens zeæ uel femini dicto fimilia, uulgus Gallicum detracta priore litera *rizon* appellat, quidam *hordeum galaticum*, quia graue fit atq; candidum. Theophraftus oryzon uocauit peregrinũ initio femen ex Indiaq; delatum, fimile zeæ,afpectu lolij, magna parte temporis refidens in aquis. Cæterum effundit

effundit non ſpicam,ſed milij modo ac panici iubam.Indi hanc ferunt zeæ modo piſtam, & ita reddunt concoctu facilem.Italici quidem oryza maximè gaudent, ex qua ptiſanam cõficiunt,quam reliqui mortales ex hordeo . Oryzæ quidem folia carnoſa, porro ſimilia, ſed latiora,altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmeæ rotunditatis.Itaq; duo repe- riuntur genera,unum grano candido,quo plurimum Gallia ueſcitur. decoquit cineribus calidis, nõ niſi perunctũ pingui iure . Sunt qui hodie in lacte parent ut ſanguinem alat & genituram adaugeat.Alterum grano rubẽte, quod Plinius cubitali domõſtrat altitudine, folijs porro ſimilibus ſed latioribus, carnoſis, flore purpureo, radice gemmeæ rotundita- tis. Vtrunq; naſcitur in humidis.In Bactrianis quoq; ac Babylonia & Suſide atq; Syria in feriore gignitur:in Italia multis locis,in Gallia nõnullis.In eadem gente, ut eſt Strabo au thor,boſmorus frumenti religioſi genus traditur,tritico minus.Inter amnes prouenit, ex cuſſum areis torretur protinus, & iureiurando adiguntur meſſores non aſportaturos id ſe prius inde ꝙ coxerint, ne ſemen in alias terras cõmunicari poſſit . In Diodoro boſporon non boſmoron corruptis exemplaribus inuenies. Dioſcoridi oryza frugis genus,uligino ſo & paluſtri ſolo proueniens. Alit mediocriter,uentremq; ſupprimit. Subacerbo conſtat ſapore,ut Galenus autor eſt,quare mediocriter aluum cohibet . Decoctum eius ſupernè uel ſubter in aluum datur cõtra dyſenterias,tormina & uentris dolores. rubens efficacius adſtringit. Oryza omnes,ut idem tradit,decocta alicæ modo utuntur in ſiſtenda aluo. mi- nus alit,ægrius conficitur,inſuauioris eſus. Pſellus oryzam prodit uentrem ſiſtere, diffici- lioremq; cõcoctu alica.Indi ex oryza oleum facere dicũtur,ſicuti è ſeſamo. Tragos cerea- lis,ut ab herba diſtinguatur, frumenti genus aſpectu perſimilis alicæ ſeu chondro, inferio rem longe zea præbens alimoniam,quoniam furfuroſi recrementi multũ in ſe concipiat: ideoq; in cibo deiectu difficilis,aluum quæ ſubſtiterit molliẽs. Galenus tragi granũ quod eſt alicæ non diſſimile compluribus glumis ueſtiri refert, & ob id minus zea nutrire, ægrè in uẽtriculo cõuinci,& aluum magis emollire. Addidit ex ſplendida & nobili ſiligine ceu olyra tragum confici,cuius pleriſq; eſt uſus. Primum in aqua coquitur , mox effuſa priore aqua mulſum,ſapa, uel paſſum infunditur ; demũ pineæ nuces aqua præma ceratæ donec intumeſcant,ſuperinijciuntur. Sunt qui tragũ nõ æmulari tantũ aſpectu olyram, ſed idem eſſe genus defendãt. Quid tamẽ ſit ſtrygis in Hippocrate,quã leuiorẽ eſſe tritico, & uen- trẽ magis ſoluere teſtaẽ, nõ cõperi, niſi quis ſtrygitẽ pro trago capiat. E zea piſta quẽad- modũ chõdros fiat, & ex alica quoq; generoſa tragos, rei ruſticæ ſcriptores Græci prodũt.

Alica ſiue chondros. Cap. XXVI

Lica res,inquit Plinius, Romana eſt,neq; Pompeij Magni ętate in uſu fuiſ- ſe traditur, nec pridẽ excogitata ; alioqui non ptiſanæ potius laudes ſcripſiſ- A ſent Græci,cui antefertur ſine dubio. Alicæ tria genera,minimum ac ſecun darium,grandiſſimum uero aphærema appellant:nondũ habent candorem ſuum,quo præcellunt. Mirum dictu, admiſcetur creta quæ trãſit in corpus, coloremq; & teneritatem adfert. Negantq; Campani alicam confici ſine eo metallo poſ- ſe. Adulterina fit maximè ex zea quæ in Africa degeneret, latiores eius ſpicæ nigrioreſq; & breui ſtipula. Pinſunt cum arena, & ſic quoq; difficulter cõterunt utriculos, fitq; dimi- dia modij menſura:poſtea gypſi pars quarta inſpergitur, atq; ut cohæſerit farinario cribro ſubcernunt.quæ uero in eo remanſit,exceptitia appellatur, & grandiſſima eſt:rurſus quę tranſit,arctiore cernitur, & ſecũdaria uocatur. Item cribraria, quæ ſimili modo in tertio re manſit cribro,anguſtiſſimo & tantum arenas tranſmittente. Alia ratio ubiq; adulterandi. Ex tritico candidiſſima atq; grandiſſima deligunt grana, & ſemicocta in ollis, poſtea areſa ciunt ſole ad initium, rurſusq; leniter aſperſa molis frangunt. Ex zea pulchrius quàm ex tritico fit granum,quamuis id alicæ uitium ſit. Candorem ei pro creta lactis incocti miſtu ra confert . Sed inter prima alicæ ratio dicatur præſtantiſſimæ ſaluberrimæ que , quæ pal- ma frugum indubitanter Italiam contingit. Fit & ſine dubio in Aegypto,ſed admodum ſpernenda . E zea piſta quemadmodum chondros fiat , rei ruſticæ ſcriptores produnt. Item Dioſcorides chondron ex zea fieri refert, quã ex argumento duplicis grani , dicoc- con nominari placuit . Omnino ea frumenti ſpecies à Græcis intelligitur , quæ Latinis far nuncupatur . Archigenes far chondro potius ſimile , quàm idem uidetur exiſtimaſſe. far,inquit

far,inquit,Romæ,ut chondros Græcis,conficitur ſanitatis uſu. Frumentum aqua mace-
ratum nudatur cortice,mox ſiccatū in ſole tunditur,ſed leniter ita ut ſingula grana in par
tes quaternas quinas'ue diſſiliant. Paulus alicā differre à chondro putat. Alix, inquit,ſimi
lis chondro eſt natura, niſi quòd uentrem magis ſupprimit. Aetius chondron alicæ cum
dicit,ptiſanam ex alica denunciat, hoc eſt alicam farris modo freſam in ſorbitionis uſum,
ut ptiſana. Idem ut Archigenes meminit, pulte ad dyſentericos ex farre quemadmodum
cōficiatur docet. Ad eum uſum far,inquit, cluſinum deſideratur. Alica ſiue chōdros Ga-
leno triticei eſt generis,ualentis materiæ,glutinoſo prædita ſucco, ſiue in aqua tantum ſit
cocta cum mulſo,uel paſſo,ſiue auſtero uino,ſiue oleo ſaleꝗ cōſperſa.interdum & illi ace
tum inijcitur. Sic conditum chondron medici alicæ ptiſanam uocabant. Diocles & Philo 1
timus triticeam ptiſanam maluerunt appellare. Chondri nomen rariuſcule ueteribus fuit
uſurpatum, quippe quod communi tritici nomēclatura ueniret. Cæterum panes ex alica
fictos abunde nutrire,ſed tardius excerni,dictum eſt. In libello Hippocratis De uictus ra
tione præterea ſimilaginem & coctam alicam ualentiſſimæ eſſe materiæ. Verum cauen-
dus uſus,ijs maxmè quibus iecur infarctus uitio facile implicatur, aut quibus renes crean
dis calculis ſunt oportuni. Sorbitiones ex elota alica ſucco aquæ commiſto conſtant, qui
longiorem deſiderat cocturam, alioqui noxam non paruam ægrotantibus adfert, cum o-
cius in lentorem coeat: quare admiſta longiore aqua tantiſper agitādo ſubinde,debet diſ-
coqui,dum ſatis eſſe uidebitur. Oleum ab initio protinus infundendum,cum abunde co
ctus erit,ſal adijciendus. ea coquendi ratio. Alicam eſſe eximiè utilem nemo dubitat, ſiue 2
eluta detur ex aqua mulſa,ſiue in ſorbitiones decocta,ſiue in pulte. eadem in aluo ſiſten-
da torretur,deinde fauorum cera coquitur. Peculiaris tamē longo morbo ad tabitudinem
redactis ſubuenit, ternis eius cyathis in ſextariū aquæ ſenſim decoctis, donec omnis aqua
conſumatur: poſtea ſextario lactis ouilli aut caprini per continuos dies, mox adiecto mel-
le. Tali ſorbitionis genere emendantur ſyntexes,id eſt corporis colliquamenta. Aluū con
tinet & ſtomachum firmat alica, commodius quàm oryza. Illinitur lepris cocta ex aceto,
& unguibus ſcabris, & incipiēti ægilopiæ. Cremor decoctæ, infunditur dyſentericorum
torminibus. Conficitur apud nos nō longè diſſimili ratione. Far delectum & elotum tan-
tiſper in aqua cum ſacharo mellis uice coquitur, dum prorſus intabuerit,adiectoꝗ pingui
iure olei loco cremor colatur: relictiſꝗ freſis aliquot granis, momentum friati ſalis inſper- 3
gitur,ut in pultem ſanis,in ſorbitionem ægris coeat. Ea apud nos uocatur *frumentacea*: nam
Galli far & triticum tantum frumenti nomine uulgo complectuntur. Pſellus Antioche-
nus chondron curcutin à ruſticis appellari tradit: uires etiam alere, pituitam gignere ſi
ad ſatietatem eſtur, uel crudam ſtomachi redundantiam. Scio à Mauritanis *candaruſium*
uocari.

Milium. Cap. XXVII

MIlium Latini iuxtà & Galli uocant, Græci cenchron, frumenti genus, ſtipu
la cubitali,geniculata, folio arūdinaceo, ſemine in longis paniculis tereti &
pendulo,radice numeroſa altaꝗ,ac multiplici fruticante culmo. Milium æ-
ſtate ſeritur Theophraſto, & intra quadrageſimum diem metitur. caulis ei 4
arundineus, lanugineus flos, quem circa ſpicam gerit. ſemen in iuba pro-
fert folliculo concluſum. effuſam enim illam arūdinaceam comam iubam appellant. Lar-
gior aquatio detrahit folia. Milium diu ſeruari poteſt, quòd maximè duret. Plus centum
manet annos, ſi condatur quò uenti non perueniant. Ante Vergiliarum exortum ſeritur
Italiæ ritu. alioquin in Græcia earundem occaſu, nonnuſquam utroque tempore. uere ſa
ſtigiatur in culmum, geniculatum & cōcauum. Semen ei tantum pro indiuiſo & paruis
auibus expoſitum eſt,indefenſum quippe membranis continetur. Eſt & aliud conſimile
quod Indicum cognominăt, in Italiam Neronis principatu conuectum, nigrum colore,
amplum grano,arundineum culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine ſeptem, prægrādibus
culmis,lobas uocant,omnium frugum fertiliſſimum, ex uno grano terni ſextarij gignun 5
tur. ſeri debet in humidis. Hodie Galli in hortis oſtentationis gratia ſerunt, grano piſum
æquante, atro, ſtipula arundinea quinûm apud nos ſenum'ue pedum proceritate, quod
milium Saracenicum quaſi peregrinum nominant, nec ante quindecim annos huc aduectum.

Fit & panis

Fit & panis prædulcis è milio qui in coquendo multum crescat. Sarmatarum gentes hac maximè pulte aluntur, & cruda quoq; farina, equino uel sanguine è cruris uenis admisto. Aethiopes non aliam frugem quàm milij hordeiq; nouere. Milio Campania gaudet, præcipuè pultem candidam ex eo facit. Milij, panici, & sesamæ apludam uocāt purgamenta. cum in folia milium exit, aquis minime gaudet. Vetantq; inter uites arboresq; frugiferas seri, terram emacrari hoc satu existimantes. In frigido aquoso solo prius serendum: postea in calido præcipiunt. eo tamen infestatur ager, & eius segete fatiscit, nisi stercore iuuetur, & absumptas uires hoc pabulo refoueat. Sæpe duobus sextarijs iugerū spargitur. Interdum sextarios quatuor aut quinque recipit. Prima satio circa Idus Apriles peragi debet, quinque sextarij singula iugera occupant. Panis ex milio cōficitur, qui antè quàm refrigescat sine fastidio potest absumi. Pinsitum etiam & euolutum furfure pultem quauis inopia maximè cum lacte non fastidiendam præbet. Milium, ut Græci rei rusticæ authores memoriæ prodiderunt, solo limoso uliginosoq; gaudet, sabuloso etiam si frequētius irrigetur. Porrò seminis pauxillum omnem implet agrum. Sarriri & runcari continuo desiderat. Seritur ab Aequinoctio, quod ante octauum Aprilium Calendarum diem peragitur. Quod si densius seratur, noxam trahit: quando uix iugerum recipiat quantum plena manus continet, etiam si inter sarriendum quippiam euellatur: itaq; satum diligenter iugerum modios quadraginta procul dubio perferet. Ad milij remedia Democritus noctu rubetam aruo circumferri iubet prius quàm sarriatur, defodiq; in medio inclusam uase fictili, ita nec passerem nec uermem nocere: sed eruendam prius quàm metatur, alioquin amarum fieri. cum in articulum seges ire cœpit, runcandum ne herbæ uincant. Pestem à milio sturnorum passerum'ue agmina sciuit arcere Plinius herba, cuius nomen est ignotum, in quatuor angulis segetis defossa. Mirum dictu, ut omnino nulla auis intret. Porrò milium à miliaria summa deriuatum Festus existimat, non à Græcis, apud quos cenchros, & Straboni cenchrys dicitur. Hippocrates paspalen uocauit. Varro milium à Græco deducit. nam id melinen, inquit, uocant. Dioscorides & Theophrastus melinen panicum intelligunt. Farinam miliaceam, seu fractum milium sunt qui scrutum uocari putēt in Horatio. Sunt quibus uasis potius appellatio ea uidetur, ex scroto, id est corio cōsuti, quod genus Græci thylacos, id est folles quasi pasceolos dicunt, in quibus panis quoq;, ut in panario, seruabatur. Miliarium uas à pondere non ab hoc semine nomen traxit. Est autem, ut placet Athenæo, in quo excalfiunt aquæ, quod è Græcis aliqui nominant ipnolebeta, id est caldarium. Aues quoq; ab eodem miliariæ, ut eidem placet Varroni, dicuntur, quòd (ut arbitror) ad hanc frugem cateruatim se cōferant, eoq; uescentes pinguescant. Vulgus nostrum *linotas* uel melius *linarias* appellat, quia, cum rarior apud nos sit usus milij, ad linum & cannabim turmatim aduolent, sicut cardueles ad carduos, inde nomen adhuc uulgo remansit. Et quāuis cenchridi aui nomen uidetur milium indidisse, eam tamen non esse miliariam audemus adferere, cum cenchridem, ut refert Plinius, accipitrū generis Græci faciant, Latinis (ut puto) tinunculum dictam. Columella genus accipitris tinunculum à rusticis uocari scriptum reliquit, qui ferè in ædificijs nidos facit, cuius extat uetus Democriti præceptum, cum columba fastidiosa sit, ut sæpe sedes suas perosa, si detur euolādi potestas, relinquat, præcipuè ubi liberos habet egressus. Eius pulli singulis ollis fictilibus condduntur stipantibusq; opercula supponuntur, & gypso lita uasa in angulis columbarij suspenduntur. quæ res auibus amorem loci sic conciliat, ne unq; deferant. Eam autem Gallia, ueterem Græcorum uocem adhuc imitata, *quercerelam* quasi cenchridion nominat, uulgo præclare cognitam, q in altis urbium turribus nidificet. Sed iam ad rem redeamus. Milio, ut Galenus tradit, in panes abutuntur, cum cæterarum frugum urget inopia. Ii corpus parum alunt atq; etiā refrigerāt, perq; arida præditi natura, ita ut arenularum aut cineris instar digitis frientur: nec mirū, q nullo glutinoso lentore iuncti coalescāt. Rustici milij farina cocta admisto adipe suillo & oleo uescūtur. Milium ad omnia panico præfert idē Galenus: nam & gratius estur & facilius cōcoquitur, uentremq; minus cohibet ac magis nutrit. Huius farinā lacti incoctā ueluti triticeā agricolæ mandunt. Lacte præstantius reddit eduliū, q in edēdo iucundā uoluptatē cōciliet, deiectionē uētris facilis moliat, eoq; duce facilius mēbratim digerat. Hoc semē ex se nullā gratiam init. Cæterū quod ad medicinas pertinet

pertinet, milio sistitur aluus, discutiunt̃ tormina, in quem usum torretur antè. Neruorum doloribus, & alijs feruens in sacco ponit̃, neq; aliud utilius: quoniã nihil lenius molliusq; & caloris capacius. Itaq; talis usus eius est ad omnia, quibus calor est profuturus. Farina eius cum pice liquida serpentiũ & multipedę plagis imponitur. Est & gentilis herba, hinc miliaria ex eo dicta, quod milium implicãdo enecet. Hæc trita, & cornu cum uino infusa, podagras iumentorũ sanat. Vis milio refrigeratrix in primo ordine & resiccatoria in tertio, tenuiũ quadãtenus partium, quare minimo est alimẽto. In pulte aluum sistit, urinam pellit. Tostum in sacco ponitur feruens ad discutienda tormina & neruorum dolores.

Panicum. Cap. XXVIII

PAnicum nomẽ retinet apud nos latinum, Theophrasto nunc helimos, nũc melinos dicitur, Italiæ quoq; hodie melica, milij similitudine prosilit, denis cum minimum folijs luxurians, culmo penè in surculum extenuato, nutante, rubido panicularum fastigio, prædensis aceruato granis, aliàs purpureis, aliàs rufis, nigris aliàs, item & candidis. Panicum à paniculis dictum tradit Plinius, cacumine languido nutante. paulatim extenuato culmo penè in surculũ, prædensis aceruato granis, cum longissime pedali obsim[illegible] comæ granum complexæ, quæ fimbriato capillo curuatur. Sunt & panico genera, mammoso, è panno paruis racemato paniculis & cacumine gemino. quin & colore distinguitur candido, nigro, rufo, etiam purpureo. Calamus à Theophrasto ei tribuitur arũdinis ut milio, flos lanuginis. Seritur æstate, & quadragesimo die absolui inter omnes conuenit. Non tamen defuerunt qui pauciores assignarint dies, intra quos demeteretur. Minus cum in folia exijt rigari desiderat, nã crebra aquatione folia dimittit ut milium: sed ualidius milium, dulcius panicum & infirmius. Durãtissimum inter fruges panicum, quod purgari ut milium nõ nisi tostum potest. Calidis & siccis regionibus panicum seritur: leuẽ enim & solutã terram desiderat. Nec in sabulone solum sed & arena quoq; prouenit, dum cælo humente & solo cõmittatur, quia siccum & argillosum agrum reformidat. Herbis liberetur assidue. Quinque sextarijs spatium iugeri complebitur. Maio mense locis frigidis & humectis seri potest, Septembri quibusdam in locis metitur. Seritur Italiæ ritu æstate ante Virgiliarum exortum. Aliqui uerna milium & panicum uolunt, uetantq; ea inter uites arboresq; frugiferas seri, terram
emacrari hoc satu existimantes. Panico Galliæ quædam præcipuè Aquitania utitur, sed 3
circumpadana Italia addita faba, sine qua nihil cõficiunt. Ponticæ gentes nullum panico præferunt cibum. Cæterũ æstiua frumenta riguis magis etiam quàm imbribus gaudent, panicũ & milium aquis minime cum exeunt in folia. Frigido & humido prius serẽdum, postea calido. Cum in articulum seges ire cœperit runcanda, ne herbis uincatur. Satio prima circa Idus Apriles debet peragi. Seminis sextarij quini singula iugera occupãt. Panico uexatus ager fatiscit, nisi stercore foueatur. Inter frumẽta & etiam legumina panicum & milium ponenda sunt, quamuis iam & leguminibus quoque Columellę cõtribuantur: nam multis regionibus eorum cibarijs coloni sustinentur. Leuem solutamq; humum desiderant, nec in sabuloso solo, sed in arena quoq; proueniunt, modo humidum cælum uel
riguum solum sortiantur. Ante uer seri non possunt, quoniam teporibus maximè lætan- 4
tur. Vltima tamen parte Martij mensis cõmodissimè terræ committuntur, nec impensa graui sationem cultoris onerant. Quippe sextarijs ferè quatuor iugerum implent, frequentem tamen exigunt sarritionem & runcationem ut herbis liberentur. Ea cum spicas ædiderunt, prius quàm æstibus hient semina, manu carpuntur, & suspensa in sole cum assiccata fuerint reconduntur, atque ita reposita perennant. Panicum pinsitum & euolutum furfure pultem quauis inopia maximè cum lacte non fastidiendam exhibet. Pestem à panico sturnorum passerum'ue agmina abigi herba, cuius ignotum est nomen, in milij mentione diximus. Panicum, ut est Galenus author, nulla gratia aut iucunditate commendatur, maxime quod in Asia nascitur, nam apud alias gentes ut in Italia longè me-
lius inuenitur. Panis qui ex eo desingitur, persiccus & cineris aut arenæ modo friabi- 5
lis, lentoris fœdere aut humoris uinculo carens. quapropter iure optimo coeuntem in aluo resiccat humorem, atq; exhauriens exugit. Rustici haud fere aliter quàm admisto pingui suillo, & oleo ad domandã ariditatẽ, farina uescuntur. Panicũ in omnibus milio cedit,

insuauius

insuauius esu, concoctu difficilius, uentremq; multo magis firmans: quare in edulijs rustici non sine lacte ad tollendas huiuscemodi noxas utebantur, sic faciliorem concoctionem non fastidiendam suauitatem, ac in totum corpus distributionem à lacte sibi asciscit. Hoc frumenti genere Galliæ pars illa quæ nunc Vasconia dicitur, potissimum uti solet, messibus serens & multo ante hiemem colligens. Panicũ Diocles mel frugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino multum prodest dysentericis. Similiter ijs quæ uaporanda sunt excalfactum imponitur. Sistit aluum in lacte caprino decoctum & bis die haustũ. Sic prodest & ad tormina. Dioscoridi dignum est quod cerealibus adnumeretur. Milij similitudinem refert eodemq; modo in panes defingitur, eosdemq; præbet usus, minus tamen & alit & adstringit. Nascit̃ & herba alba panico similis, occupans arua, pecori quoque mortifera.

Sesama. Irio. Orminum. Cap. XXIX.

Esamum & sesamam, nam utroq; modo dicitur, Italia hodie *iugiolinam*, officinæ *sisamum* uocant, quidam frumenti, quidam leguminũ generi adnumerãt, culmo ferulaceo, folijs sanguineis, semine candido, infra magnitudinem lini, quod uasculis ut papauer continet̃, radice simplici & alba. Theophrastus sesamã repræsentat caule ferulaceo, flore foliaceo, ut irion. grana eius in siliquis distincta ut lupini, sed peculiari quodã modo septa. Aestiua feracior quadragesimo perficitur die. Genus ex ea cãdidum præfert̃ dulcedine, quod & in cæteris leguminibus accidit. Ei post sationem imber officit, cum cæteris omnibus superueniẽs frugibus prosit. Viride sesamũ nullum attingit animal. Nihil ita emacrat solũ, utpote cui crassior & multiplicior arundo sit quàm milio, & radix quoque numerosior. Aestiua sesama quadraginta diebus maturatur à flore. Aestate ante Vergiliarum exortum seritur Italiæ duntaxat ritu. Venit ab Indis, ex qua & oleũ conficiunt. Sesamam sic pinsi iubet Mago, In calida maceratam exporrigi, deinde confricari, frigidę immergi ut paleæ fluitent, iterumq; exporrigi in sole super lintea, quod nisi festinato peragatur lurido colore mucescere. Milij, panici, sesamæ apludam uocant purgamenta. Alia quæ eualuantur uariam pinsendi rationem habent. Sesama in culmen ferulaceum fastigiatur, at milium & panicum in geniculatum & concauum. Item granum sesamæ includitur uasculis ut papaueris. Milium & panicum paruis auibus exposita sunt, indefensa quippe membranis continentur. Sesamæ & irioni sanguinea sunt folia, ea leguminum nomine uenit Columellæ. Sesama quæ rigantur, maturius: quæ carent humore, ab Aequinoctio autumnali serẽda sunt in Idus Octobris. Putre solum quod pullum fuerit plerunque desiderant, non deterius etiam pinguibus arenis uel congestitia humo proueniunt. duo seminis sextarij iugerum spargũt. Hoc semẽ in Ciliciæ Syriæq; regionibus se uidisse testatur Columella Iunio Julioq; conseri, & per autumnum cum permaturuerit tolli. In Pamphylia & Cilicia Augusto mense sesama feruntur. Italiæ autem regionibus humidis possunt ultimo mense Iunio seri. Sesami semen Galeno præpingue, ideoq; conditiuum oleosam cõtrahit naturã: quapropter uescentes confestim implet, & redundantiam parit, stomachumq; in uomitiones effundit. tarde concoquitur, pingue ministrans alimẽtum: nec uentrem firmat, nec roborat, & cum crasso constet succo, nec descẽdit facile, nec permeat. rarus solius usus. Melli tamen crudo permiscetur ut in placentas concrescat, quæ Græcis sesamides appellantur. Condiendis panibus nonnunq; inspergitur. Calida præditũ est natura, quam ob causam siti mandentes excruciat. Nullus Orienti frequentior cibus q̃ sesami: quamuis sequacis sit lentitiæ, & oleagini liquoris. Stomacho inutilis cibus, & animæ grauitatẽ facit, reliquijs inter dẽtes subsistentibus. Aurium fracturis et inflãmationi illinit̃, item ambustis. Eadem efficit dum in herba est. Amplius hæc oculis imponitur decocta in uino. Pituitæ lentitiam quæ in neruo coierit, dissoluit. In ouo sumpta, cohibet uomitiones. Coli dolores discutit, ceraſtæ serpẽtis & stellionum morsibus resistit: item ulceribus quæ cacoethe uocant. Capitis dolores, quos ęstus excitauit, ex rosaceo mulcet. Epiphoris oculorũ & doloribus illinitur decocta in uino herba. Ex ea fit oleũ quo utũtur Aegyptij. Granũ sesamæ datur in uino dulci ad detractiones quantum trinis digitis capitur. Miscent ellebori albi unum & dimidium obolum, purgationẽ eam adhibẽtes insanæ melancholiæ, comitialibus, podagrę. & per se drachmæ

pondere

pondere exinaniunt. Ireo cerealis inter fruges, siue malis erysimum, aut Gallis quondam *uelarum*, nunc quibusdam uetus nomen propè retinet, *irеon* Gallica lingua uocitante, culmo consurgit ferulaceo, folijs sesamæ similibus, sanguineis, flore sesamæ foliaceo, prorsus idem erat nisi pinguis esset. Fruges est æstiua, & ante Vergiliarum exortum seritur Italiæ ritu, alioqui in Græcia & Asia earundem occasu: omninoq;, ut Theophrastus inquit, sesamæ proximũ, nisi esset pinguiusculum. Recens sato irioni pluuius imber nocet, quanq; reliquis frugibus prodesse credatur. quo uirẽte sicuti sesama nullũ animal uescitur, quòd amarus sit. Consimilem rura nostra ferunt frugem in agris folio hederaceo, sanguineũ colorem præferente, scapo grandi per fastigiũ paniculas exerente, triangulis rariusculè coaceruatis granis, quæ foliaceis membranis concepta detinenť. Hanc quoniam auorum nostrorum ætate è Græcia uel Asia uenerit, *turcicum frumentum* nomihant. Ea pecudẽ omnem cęteraq; ueterina quamoptime saginant. & in candidissimam teruntur moluntur'ue farinam, quæ cũ annonæ premit inopia in panificia subinde cogitur. Cũ ematuruit granum suis apludis explicitum faginæ glandis nucleo simile noscitur, quod incoquunt rustici ut bubus, iumentis, pecudibusq; cedat in pabulum, cuius usu uehementer gliscit sagina, mire enim ab eisdem expetitur. Iam agri pleriq; in Gallia hac fruge rubent. De oleraceo irione, ceu potius erysimo, alibi erit differendum: nunc tantum cerealem frugiferumq; prosequimur. Dioscorides in frumentorũ censu hoc prætermisit, nisi quis eũ putet sesami uocabulo, quod ferè suspicor, fuisse complexum, cui cum reliqua facie tum uiribus persimile traditur. Galenus inter legumina meminit erysimi, inquiens ipsum corporis coalitu sesamo uicinum: sed cum estur insuauius longè sentitur, tenue suggerit alimentũ, ideoq; in omnibus sesamo deterius habetur. & quemadmodũ milio panicum quadantenus est proximum, sed ad omnia deterius: ita & sesamo erysimũ consimile, in totum illo deterius. ambo tamen calfactoriam uim sortita æstuosa sunt, & sitim cum sunt edendo concitant. Irionem inter fruges sesamæ similem esse Plinius dicit, & à Gręcis erysimon uocari, uerum in censu frugum reponens. Herbæ oleraceæ quæ erysimum quoq; Græcis nominatur, ei cereali longè diffidenti uires permistim assignauit, quod alibi à nobis ostenditur. Itaq; capiti nocet, stomacho aduersatur, graue sudoris uirus mouet. Ex uino tritum illiniť aurium inflãmationibus & ambustis. Trionum constat ubiq; non irionem à Theodoro uerti, forsitan quòd ei semen triangulum. Orminum quoq; inter fruges à Theophrasto reponitur, cuminaceum quoddã atq; nigrũ. Seritur cum sesama æstate appetente. Orminũ à Græcis dictum Plinio medicaminibus annumerandũ potius ꝙ frugibus, eiusdem naturæ cum irione, syluestri cumino simile, seriturq; cum sesama & irione. nullũ animal uescitur uirentibus. Galenus inter legumina de eo tradit, mediæ inter erysimum & cuminũ naturæ, parum habet in se quod alendo sit. Est & hoc prius torrefactum, instarq; farinæ detritum in usu, admisto itidem melle. Orminũ Græcis putauerim dictum, ꝙ uenerem extimulet. Seritur cum sesama & irione, omninoq; in æstiuis, hoc est cum ijs quæ æstate post Vergiliarum exortum nascuntur. Medicas alterius herbæ uires huic cereali ormino reddidit Plinius inter segetes, duo faciẽs genera: alteri semen nigrius & oblongum, quod ualet ad uenerem, ut inquit, stimulandam & oculorum albugines: alteri candidius semẽ & rotundius. Vtroq; tuso extrahi tradit aculeos ex corpore, folia panos discutere, Itẽ furunculos prius quàm capita faciãt. quæ omnia ormino satiuo & syluestri ad uerbum ferè Dioscorides attribuit, qui cerealis priuatim nõ fecit mentionem, sed herbæ dũtaxat ormini quam tradit à Latinis geminalẽ nominari, caule quadrangulo, sesquidodrantali, uasculis siliquarum effigie deorsum nutantibus, in quibus duorum generum semen, syluestri rotundius, colore fusco, alterum nigrius & oblongum. Plinius huic folium porri tradidit, Dioscorides cæteriq; simile marrubio fecerunt. qui error ferè fatalis Plinio est, ut in multis ostẽdimus. Semen, ut Dioscorides refert, bibitur ad uenerem stimulandam. Illinitur ad oculorum argema, & albugines expurgandas. Tumores ex aqua impositum discutit. Illitum ex corpore aculeos extrahit. syluestri uehementior natura. Sic Plinius, ut suprà de erysimo diximus, cerealis frugis, quæ orminum Theophrasto & Galeno dicitur, cum alia diffidentis omnino naturæ, cognominis tamen, uires permiscuit: quod subolens ipse, medicamentis orminum potius ꝙ frugibus censuit adnumerandũ. Appetentiã ueneris eidem facit, unde nomen inuenisse

men inueniſſe creditur. Quid Dioſcoridi ſit orminum, alibi profuſius à nobis dictum eſt. Mediã Galeno inter irionem & cuminũ ſortitur naturam, parum corpus alentem. Porrò inuenitur inter ſegetes herba cubitum alta, gracilibus uirgulis, quarum latera utrinq; ueſtiũt folia, quæ lepidij uiderẽtur, niſi teneriora eſſent cãdidioraq;: in cacumine ut ſambuco umbella, & in eo flos cãdidus, ſemine nõ diſſimili ſeſamæ, guſtu iucũdo quidẽ, ſed in leuẽ amarorẽ ſpectante. Reliqua facie propemodũ cuminacea. Ea putatur eſſe quæ Dioſcoridi dabra nominatur aut araba, de qua paulo ante eryſimum egit ueluti cognata. Frequẽti Cappadocum cibo herba ptiſanæ incoquitur. Seminibus aridis pro pipere utuntur. Ruſticis noſtris *draua* uel *drana* uulgari ſermone, nihil temere à græco pronunciatu diſſidente nominatur. Ea aut cereale orminum eſt, aut ad id proxime uidetur accedere, ideo cum eryſimo in olerum potius quàm frugum cenſu maluit collocare.

Lolium, Melampyron, Aracum. Cap. XXX

LOlium Græcis æra, nonnullis zizanion, Gallis *iuraia* & *gaſſa* uocatur, hordei quidem ut cuius eſt uitiũ effigie, cæterum folio anguſto, pingui & hiſpido, ſemine exili, in cortice aculeato, flore ſubpurpureo. Lolium penitus ſylueſtre Theophraſto reputatur, idq; è tritico & hordeo corruptis uligine ſeminibus, aut imbre nimio dilutis naſci adfirmãt. Non deſunt qui è lino quoque fieri prodant. Negant uernam eſſe frugem, quãuis nonnulli conentur aſſerere. Siquidem hyeme ſtatim ineunte proſilit è terra, folio anguſto, pingui hirſuto, nõ tunicis ut auena multis, ſed nudum, nec pertundit. Quidam non ex tritico aut hordeo, ſed inter ea prouenire, ut melampyron, putant. Ponticum & Aegyptium triticũ lolio uacat, Siculum ſatis eo uindicatur, ſine lolio Agrigẽtinum exit. Siculo peculiare datur melampyron, quod res innocẽs eſt, nec ſicut lolium graue & caput tentans. Inter lolia floſculi uiſuntur, è carne tantum non è cortice atque uena ut cæteri. Triticum hordeo frequentius tranſit in lolium. Plinius inter frugũ morbos potius quàm terræ peſtes numerat. Quod cum in pane eſt inebriat, celerrimè uertigines mouet, unde Franci *iuraiam*, quòd uini modo temulentiam cõcitet, appellant. Lolium Græci uocãt æram. Plinius certe aliud uidetur genus exiſtimare lolium, aliud æram. ꝙ ſeorſum de lolio & farina eius, & alibi de æra & ærina farina tanquã diuerſorum mentionẽ faciat. Aeræ, inquit, granũ minimũ eſt, in cortice aculeato, cum eſt in pane celerrime uertigines facit. Aiunt in Græcia & Aſia balneatores ad pellendam turbam ſolitos carbonibus id ſemen inijcere. Triticum, ut idem innuit, ſuo cõplexu necat. Porrò quæ Plinius de æra diſſeruit, omnia de lolio intelligenda eſſe nemo ibit inficias, qui uires quas ei tribuit cum Dioſcoride cõtulerit, remq; eandẽ inueniet, tantum aliter græca, aliter latina nomenclatione deſignatam. In ſegete nihil eſt controuerſum, de uiribus conuenit inter eos: quapropter idem eſſe Græcis ærã & Latinis lolium euidentius eſt ꝙ̃ ut probari deſideret. Plinius ærinam farinam magis cæteris purgare ulcera uetera, gangrenas in raphano & ſale, lichenas, lepras cum ſulphure uiuo: capitis dolores cũ adipe anſeris impoſita fronti, ſtrumas & panos concoquere in fimo columbino & lini ſemine decoctum in uino. Addit alibi ipſas frugum peſtes in aliquo eſſe uſu, infelix dictum eſſe à Virgilio lolium. Hoc tamen molitum ex aceto coctum impetigines ſanare celerius, quo ſæpius mutatum eſt. mederi & podagris alijsq; doloribus cum oxymelite. Curationem hanc à cæteris differre, aceti ſextario uno dilui mellis uncias duas iuſtum eſſe, ita temperatis ſextarijs tribus decocta farina ſextarijs duobus uſq; ad craſſitudinẽ, calidumq; ipſum imponi dolentibus mẽbris. Eandem farinã extrahere oſſa fracta. Dioſcorides uerò ſcribit molitũ lolium nomas, uetera ulcera, nec non gãgrenas emarginare, cum raphanis, ſale, & aceto feros lichenas ſanare, & ex aceto & ſulphure uiuo lepras: ſtrumas quoq; cum fimo columbino & lini ſemine decoctum in uino diſcutere: difficiles panos & ſuppurationes rumpere: mederi & coxendicum doloribus cum aqua mulſa & illitũ: cum polẽta uero & myrrha aut croco ſuffitum cõceptiones adiuuare. Cæterũ de lolij origine tanquã cęca nõ parum ambigit. Triticũ & hordeũ in lolium mutari, magiſq; triticũ, adfirmat Theophraſtus, uolẽs ex tritico & hordeo corruptis loliũ exire & naſci, inter triticum quoq; inueniri: feſtucã uerò in hordeo magis exire, in lente aracum rem ſcabrã & duram, item ſecuridacã Dioſcorides in triticea ſegete naſci. Galenus denſum frequenſq; in tritico inueniri, par-

cius in hordeo ſcribit: contraq; feſtucam, quæ Græcis dicitur ægilops, in hordeo frequentiorẽ erumpere, præcipue cum imbecillius ſemen diutius humo conditũ infelici parumq; proſpero exortu natũ adoleuerit. Porrò Galeni pater in ſenili ætate rei ruſticæ ſtudioſior, diligentem impendit operã, ut hanc dilueret controuerſiã, certiorq; tandẽ fieri poſſit, ſi eę frugum peſtes ſuopte ingenio naſcantur, an ſeminibus illarũ in alias ſpecies degenerantibus. quare triticum hordeumq; ſyncerũ omniq; alieno repurgatũ ſeminio terræ mãdauit. Cumq; permultũ lolij in tritico, in hordeo pauxillum prodijſſe cerneret, in alijs quoq; frumentaceis idẽ fecit periculũ: cõperitq; tandem in lente durũ rotũdumq; aracũ, ſecuridacamq; herbã, quã Græci à ſimilitudine pelecinon uocãt, degeneratione quadã innaſci lenti, abdicata cibis ſemina. Præterea lapã Græcis aparinen dictã, quæ nõ modo cibis damnatur, ſed herba cõplexu ſuo lentem capeſſens angit, & humi deturbans enecat, ſicut orobanche eruum circũligando ſe ſtrangulat. Sunt igitur frugũ peſtes hęc ſemina. Porrò degener creditur melampyron, quod ex tritico gignitur, in ipſum innocentius deſciſcente, quia nullã ſegetibus moliatur perniciem. Proinde monere Galeni pater ſolitus erat, ut cerealia ſemina prius quàm in ſanorum uſus uenirent, diligentiſſime ijs frugũ uitijs liberarentur. Etenim triticum, niſi loliũ à re frumentaria operoſe idoneis ad hoc incerniculis expietur, neſcientibus noxã inferet. Cui infauſto anni ſucceſſu plurimũ hæc peſtis intricata cõmiſcetur, quæ graues utentibus morbos minatur. Nam capitis dolores continuo mouentur, uertigines obuerſantur, poſtmodum ſequens æſtas cutem fœdis obſidet ulceribus, aliaq; emergunt incõmoda quæ nutrimenti huius improbitatẽ ſatis oſtendunt. Præcepit itaq; Galenus nõ faſtidiendnm triticei repurgamenti præceptũ. Nanq; ſi graſſantem ſenſim noxam inter initia propter exiguitatem, ueſcentes non ſentiant, gliſcente multo pluribus diebus uitio impune non effugient, quin tandem ea non ſine magna uitæ alea manifeſtius eruptura prodeat. Lolium oculis officere teſtatur Plautus in Milite, ſcribens,

Mirũ ſt lolio uictitare te, tam uili tritico.
Quid iam? Quia luſcioſus.

Et Ouidius quoq; teſtatur ita canens,

Et careant lolijs oculos uitiantibus agri.

Frumentum, ut Paxamus eſt autor, lolium enecat, panibusq; miſtũ uertigines edentibus adducit. Melampyron, etſi tritici uitium eſſe Galenus fateatur, eius tamẽ exortu degenere, nihil incõmodi ſentit. Hoc ſiculo tritico peculiare fecit Theophraſtus. Granum tamẽ 3
innocẽs, nec ſicut loliũ graue, ac caput tentans. Herba proſilit tripedanea, ſurculoſa, folijs rubiæ pallidis, ſemen colli figura, oleoſum. Toſtũ hoc, ut Dioſcoridi placet, tundunt, & illitum uirgis ad lumina lucernarum utuntur. hoc Pariſienſi agro rarius exit, frequẽs Sueſſionibus meis ſeritur, ita ut ſolũ eo ſubinde uireat, frutice dẽſo, tripedali proceritate, folijs oblongis, palleſcentibus, rubiæ figura, ſemine in colli ſpeciem exporrecto, oleo ſcatente. Noſtri excuſſum in areis granũ legunt, eoq; truſatilibus molis preſſo tortiuum eliciũt oleum, quo pauperes in epulis, diuites in lucernis utantur: rura noſtra *camelinam* uocant, de quo in myagro nonnihil etiam erit dicendũ. Naſci quoq; ex corrupto ſemine album illud triticũ, quod cognominant ponticũ, Theophraſtus putauit. hoc reliquæ ſegeti ſimillimũ & ſtipula & culmo, ſpica inani & euanida, nigrum quidpiã loco grani capiens, quod con 4
cuſſu cõfeſtim in fuliginẽ abit, qua ruſtici plerũq; ſuas facies ſugillãt. hæc putris grani lues eſt. Eſt & herba quę fabã, cicer, & eruũ ſuo brachiorũ cõplexu circumligãs enecet, orobanche Græcis uocat, agricolis Græcis oſpreoleon, uel leontobotanõ, hoc eſt legumẽ leoninũ uel leonis herba: ruſticis noſtris *tenia* dicitur, ut arbitror à tenẽdo, ꝙ tenaci noxa eruũ, cicer, & uiciã obuoluat, cincinisq; uel cirris tanquã brachijs ſtrictim amplexetur, ut ea penitus obſtrangulet. Sunt qui non ab re teniã putant dici, ꝙ peſtis hæc pertinacius hæreat quàm facile poſſit extricari, ſicut nec manantia capitis ulcera, quæ uulgus appellat *tineas*, quos implicuerint pueros ijs uix poſſint expediri. quare græcæ agriculturæ authores remedia aduerſus natales eius exortus cõdiderunt. In aruis ut aiunt non prodibit, ſi in qua-
tuor eorum angulis, & medio rhododaphnæ ramuli pangãtur. hoc eodẽ remedio putant 5
legumẽ omne à noxa uindicari. Qui uolũt hanc frugũ peſtẽ prorſus aboleri, quinq; teſtas creta depingũt Herculis effigiẽ leonẽ ſtrangulantis referẽtes, & in quatuor agrorũ angulis atq; in medio collocãt. Sunt qui deliniatã eo modo teſtam in area tantũ media ut hanc

amoliantur

amoliantur perniciem, iubeant obrui. Democritus affirmat orobanchen herbam confeſtim abigi, ſi mulier quæ in mẽſtruis eſt, ſolutis crinibus & nudo corpore, gallum in manibus tenens, aream circumeat. Ita ualidiora coaleſcere legumina teſtantur, qui hac ſuperſtitione ſunt imbuti: quippe cum herba gallinaceum uerens gallum deliteſcat. Sunt è Græcis qui longa probarint experientia, quæ ſerendo ſunt legumina galli cruore conſperſa, nullam ab hac aduerſante herba ſentire penitus iniuriam, eóque roratu à nocumentis tuta eſſe aſſerunt. Cauendum tamen ne quæ ſementi deſtinantur legumina, bubulo cornu contingantur: ſic enim inania & caſſa uaneſcere produnt. Aracus, ut Theophraſto placet, in lente exit, res ſcabra & dura. Galeni pater agriculturę ſtudioſus, cum per ſenectam ruri degeret, inuenit aracum quodam degenerationis argumento, durum ac rotundum innaſci lenti, cibo tamen damnatum. Galenus araci ſemen cicerculæ proximum prodit, eamq́; reliqua facie tam æmulari, ut multi idem eſſe genus exiſtiment: quando quidẽ tam uſu quàm uiribus conſentiunt. ſed aliquanto duriores ſentiuntur araci, coctiui quoque difficilius in uentre conficiuntur, ſed poſtremam ſyllabam per c exaratam offendit Galenus in comœdia quę Holcades inſcribitur, ubi inquit, Aracon, triticum, ptiſanã, zeiam, lolium, ſimilam. Ambo hæc ruſtici noſtri *cerras* quaſi cicerculas nominãt. Et, ut idem Galenus eſt autor, ſylueſtre quiddam durum, eruoq́; minus in cerealibus granis apud ſuos inueniri, quod arachum adiecto in ultima ſyllaba ſpiritu nominant: ſelectum id ut ſecuridaca cum reliquis frumenti repurgamentis excutitur, noſtris ruſticis *ueſſeron*, id eſt uiciola appellatur, de qua ſupra diſſeruimus. Nec ab re fuerit exiſtimare non diſſimile genus eſſe quod cracca Plinius appellat, forſitan rectius araca, cum degenerare ex leguminibus cracca tradit, in tantum colũbis grata, ut paſtas ea negant illius loci fugitiuas fieri. Facilis librarij lapſus prioris literæ mutatu cracca pro araca ſcriptitantis. Traxit me in ſuſpicionem nominum & rerum germanitas. nanq́; ſi litera quæ uocabuli caput erat ad priſtinam integritatem redeat, procul dubio araca reperies. De rebus ſatis inter eos cõuenit, cum generatim araca ex leguminibus degenerare referat. Theophraſtus & Galenus patris ſui teſtimonio fretus, ex lente potius exire meminerunt, non tamẽ negant quin interdum alijs leguminibus adnaſcantur. Plinius inter Aegypti uernacula tradit aracos habere radices ramoſas ac multiplices, nec folium aut herbam ullam aut quicquam aliud ſupra terram ferre. Itidẽ de aracoide prodidit Theophraſtus: ſed longe diſſident ab araco cereali, ut alibi demonſtratum eſt. Sunt qui ex Galeni ſentẽtia aracũ cereale ita deſcribunt, caule oblongo, ſemine cicerculæ, duriore tantum, radice molli, alba dulciq́;. Vſus ei qui & cicerculæ quam lathyrum Græci nominant, quam tota imitatur effigie, alioqui concoctu difficilior.

Amylum. Cap. XXXI

Mylum ex omni tritico ac ſiligine, ut Cato uoluit: ſed optimum è trimeſtri. Inuentio eius Chio inſulæ debetur, inde Plinij temporibus laudatiſſimum A erat, appellatum quòd ſine mola fiat. Officinis hodie mutata litera communiter *amydum*. Proximum trimeſtri, quod eſt minime ponderoſum. Madeſcit dulci aqua in ligneis uaſis, ita ut integatur, quinquies in die mutata: melius ſi & in nocte, ita ut miſceatur pariter emollitũ, prius quàm areſcat: linteoq́; aut ſportis ſiccatum tegulæ infunditur illitæ fermẽto, atq; ita in ſole denſatur. Poſt Chium maximè laudatur Creticum, mox Aegyptium. Probatur autẽ leuitate, ac leuore, atq; ut recens ſit. Amylum appellatur Dioſcoridi, quòd ſine mola fiat. Optimum ex trimeſtri maximè Creticum: laudatur & Aegyptium. Ratio faciundi hæc eſt, Purgatur trimeſtre, & madeſcit aqua dulci quinquies in die mutata, melius ſi fieri poteſt & noctu: emollitum atteritur pedibus, ſed nõ ante quàm ſumma teneritas conſtet, effuſo prius humore tam diligenter ocioſeq́;, ne quid cremoris cum aqua effluat. deinde aqua iterum infuſa denuo cõfricatur, & furfure qui ſupernatat ligulis perforatis exempto, reliquum percolatur: mox linteo aut ſportis ſiccatum obiter tegulæ infunditur nouæ, atq; ita calidiſſimo in ſole denſatur, alioqui breui madidum relictum acorem contrahit. Galenus ex tritico confici amylum tradit, uiribus partes exaſperatas læuigandi pollere, quæ ab arida conſtringente acriq́; proficiſcitur corpulentia, ad quod obeundum opus diluta quædam facultas quæritur omnis qualitatis expers. Amylum ſimilem elotis panibus naturam ſibi uindicat, in alendo ma-

iori tenuitate præditum: nec tamen aperte calfacit, ſicut nec elotus panis, quod tamẽ alijs eſt donatum panificijs. Amylum fluxiones oculorum inhibet, ulcera caua: ſanat item puſtulas. Datur in potu ijs qui ſanguinem reiecerint, præſertim ex arteria. Miſcetur & lacti obſanandis pleriſque. Hebetat oculos, & gulę inutile contrà quàm creditur. Siſtit aluum, fluxiones ſanguinis, item epiphoras, genas duras emollit. Datur in ueſicæ dolore cũ ouo & paſſis tribus, ſufferuefacta amyli ſemuncia, ſtatim à balneo. Amylum & è zea fit quam appellauimus ſemen, macerata aqua die uel biduo, & axungiæ inſtar manibus impreſſo, necnon acerrimo ut prius in ſole reſiccato. Hoc amyli genere ad medẽdum non utuntur, ad cæteros uſus conuertunt. Quia uerò placentæ genus amylum reputatur, ideò de taganitis ex Galeni ſententia nonnihil agere, quod & ante fueram pollicitus, placet. Principio 1
oleum in patellam aut ſartaginem mittitur, inde nomine donato, ſubiectoq; igne luculento, ne fumus adſpiret, cum inferbuit farina tritici conſperſa plenius aqua conijcitur: ea ubi intercoquendũ in recẽtis caſei concrementũ coierit, ultro citro ſemel & iterum aut etiam tertio uerſatur, donec tota ſtrues æquabiliter quoquouerſum ignis feruorem experiatur. Hoc cibi genus ut liquido cõſtat, craſſum crudumq; parit ſuccum & uentrẽ firmat. quare nonnulli mel, alij marinũ ſalẽ adijciunt. Porrò ut in uniuerſum de placẽtis pronuncietur, quæ leni manu citra operã aut perfunctoriè, tum à ruſticis tum ab urbanis inopibus deſinguntur, quæq; furno citra fermentum decoquũtur, in mel calidum pręcipitatę, ut id affatim undiq; perbibant, obruantur. Generibus quoq; placentarũ itria Galenus adnumerat, quæ ſupra ſuminalia liba diximus uocitari, in duoq; partitur faſtigia. Præſtantius quod 2
à fluxo coalitu rhyema putamus appellari, deterius lachanum. Sed quæ ex ijs & ſimilagine conduntur placentæ prauũ creant ſuccũ, tardius in membra permeant: iocineris uias quibus alimentũ defertur obſtruunt: ſic liene̅ infarciunt, ut ſæpius incremento laboret: renes calculis uitiant. Sed ualentis ſunt materiæ, ſi probè in ſanguinẽ conuerti queant, quæ ubi mel acceperunt, miſtam ſibi facultatẽ adſciſcunt. Quippe cum mel ipſum tenui præditum humore quæcunq; ſibi promiſcua extenuat: quapropter itria omnia quum ſubiguntur, largo melle ſatiari & diutius excoqui deſiderãt: ita uelocius deſcẽdunt, & tenui craſſoq; miſtũ humorem procreãt. Sic neq; iocineri, renibus, lieni, recte ualentibus, minus cæteris, quæ melle carent, officiunt. Quòd ſi inferctus aut inflãmationis uel duritiæ rudimẽtum ſentiatur, non alijs minus, ſed & longè grauius oberunt, multoq; maximè ſi glutino 3
ſa lenteſcat farina. Siquidem creatus inde ſuccus, ſuo craſſiore cõcretu retentus, penitiora ſubire non poteſt: ſed anguſtijs uaſorum hærens & penitus ſpiraculis uenarũ impactus, indiſſolubili tenacitate cõprehendit. Sic grauitatẽ in uiſcere ita læſo præſentiſcũt, quæ tenuiori ratione uictus abigitur. Sic etiam panis cui & fermenti & ſalis pluſculũ fuerit inditum, ſi quàm maximè prius ſubigatur ꝙ in formas digeratur, clibanoq; calido moderate peraſſetur, is ad ſecũdam hominis ualetudinẽ apprime conducit. Sufficientis modi tam ſalis ꝙ fermenti guſtus index eſt, qui neq; largiore horum copia, neq; inſuaui tedio offendatur. Porrò qui eluendi panis rationem excogitauit, cibũ profecto imbecillioris materiæ ac alentem minus adinuenit, qui ab impendente obſtructionis noxa uindicaretur: ſiquidẽ elotus plurimũ ſui lentoris & craſſamenti deponit, ita terreſtri grauitate exutus aeream ſibi leuitatẽ aſciſcit. quæ liquido ſtateræ libramento ſi pendatur, partim cognoſcitur, partim quòd in aqua merſus non ſidit, ſed ſuberis inſtar enatet. Cæterum edulia quæ in triticea farina cum lacte finguntur, eorum claſſi adſcribuntur quæ obſtruendi uim habent. Ea probè quidem alunt, ſed aſſiduo uſu tandẽ plurimum nocent. Nanq; iecur infarctu uitiant, calculos creant in renibus: quando ſi crudus humor lentorem contrahens ad anguſtas renũ uias ſe conferat, pertinaciter hærebit, & in callum concreſcet, qualem in ahenis, lebetum faucibus, & ſaxis aquatilibus agnatũ cernimus coaluiſſe, Quinetiã natura renum ſuffragatur, quę igneo calore incandeſcit. Eo genere comprehendunt tophi qui in articulis coaluerunt. Quicquid in corpore ſuperuacaneum redundarit, ad imbecillas ſe confert partes: quas cum impleuerit morbũ pro ſui conditione concitat. Tritico elixo non utendum conſulit Galenus, niſi cum graſſans uicatim fames complurimos rapiat. nam cum ſuppetit triticum, minimo negotio cogitur in panes. Ipſe tamen cum rus procul ab urbe ſitum conceſſiſſet, noxam elixi tritici cum ſuis comitibus expertus eſt, cum iam cœnatos offendiſſet

offendiſſet ruſticos, meliorum inopia, eo abundè ueſci coactus eſt, cum itineris labore fa-melicus inedia cruciaretur, id in ollam coniectum addito ſalis momento coquebatur. Eo cibo impletus, à cœna ſtatim pondus in uentre, quaſi confidentis luti, ſentit: poſtridie cru dus & cibum faſtidiens elangueſcebat, ut nihil indere ori ualeret. Inſuper flatulento ſpiri-tu diſtentus capite dolebat: oculi ſic caligabant, ut quaſi per obuerſam nubem intueren-tur: aluus nihil reddebat, quod unicum cruditatis eſſe remedium conſueuit: ſicut ratione collegit optima, triticum rude & illaboratum & pertinax & firmiſſimum. Quod ſi ita e-ſtur, modo concoqui queat, ſuo ualentiore nutrimento inſigne ueſcentibus robur conci liat. Nam quis non neſcit farinam eius coctura contumacem, niſi ſalis & fermenti benefi-cio, crebroq́ ſubactu, & furno prorſus edomita tenereſcat? Sed de ijs hactenus.

Fœnum græcum. Cap. XXXII

FOenum græcum Theophraſto buceras uocatur, aliquibus telis & ceraitis. Hippocrati epiceras, quoniam fructum corniculis ſimilem habeat, unde ſi-liquam nõnulli appellant, Plinius ſiliciam, Varro ſiliculam, Galli primum nomen uſurpant, uulgus *fenegrenen*. Cauliculis emicat exilibus, folio penè trifolij, ſemine fuluo, incondito, quod in molliſſimam tunditur farinam. Si-licia, hoc eſt fœnum græcum ſcarificatione ſeritur, non altiore quatuor digitorum ſulco, quantóque peius tractatur tanto prouenit lætius. Iugerum agri modios ſex recipit. Fœ-num græcum, quod ruſtici uocant ſiliquam, duo tempora ſationum habet. quorum alte-rum eſt, Septembris mẽſis cum pabuli cauſa ſeritur, eiſdem diebus quibus uicia circa Ae quinoctium: alterum autẽ, menſis Ianuarij ultimo, uel primo Februarij, cum in meſſem ſeminatur: ſed hac ratione, iugerum ſex modijs: illa, ſeptem occupatur. Vtraq; cruda ter ra non incommodè fit, daturq; opera ut ſpiſsè aretur, nec tamen alte: nam ſi plus quatuor digitis adobrutum eſt, ſemen eius non facilè prodit. propter quod nonnulli prius quàm ſerant minimis aratris proſcindunt, atque ita faciunt ſemina & ſarculis adobruunt. Pabu lorum optimum eſt fœnum græcum. Seminis legendi gratia menſe Ianuario ultimo cir-ca Februarias Calendas ſeritur. Arandum eſt ſpiſsè ſed non alte: nam ſi plus quatuor di-gitis obruatur, difficile naſcitur. Quapropter Columella minimis aratris proſciſſa terra & ſarculis ſtatim ſata cooperiri iuſſit. Verum pabuli cauſa Septembri menſe ſatio fit. Se ptem modij fœnigræci iugerum implebunt, & Iunio reſecatur ad pabulum. At fœnum græcũ ſolo tenui, ut tradit Theophraſtus, inareſcit, quod nulli reliquorum accidit, nec ul-lo pacto pingui prodit. Cui ab radice ſtatim ſubnaſcitur quod hæmodorum Græcis uo-catur, ſingulari caule nec longè diſſimili conſurgens, uerum multo breuiore. In culmine quippiam capitis inſtar gerit, radicéque ſubrotunda innititur. Fœnum græcũ hominum cibis non abdicatur, ſed apertè excalfacit. Adijcitur ei garum ut aluum ſubducat. quod o-ptimè munus obit, cũ nihil ſuapte natura poſſideat, quod eius tranſitum remoretur. Eſtur lupinorum ritu ex aceto & garo, aliqui oleum adijciunt. Sed is cibus caput nõnullis ten-tat: ſtomachum in uomitiones ex garo effundit. Quidam tantum ſeminis eſu nõ conten-ti, herba aceto, garo, & oleo perfuſa cum pane in obſonio ueſcuntur. ſed ita multo libera lius caput ferit, præſertim ſi ſine pane eſtur. uentriculi quoque os aliquibus ſubuertit. Porrò cremor fœni græci decocti cum melle hauſtus noxios humores, qui inteſtinorum uijs hærentes coierint, exturbat. quippe lubrico glutinis meatu læuorem iucundum, & ſuo calore leuamen citra doloris ſenſum adfert. Mel etiam ſua abſtergente ui interanea ad excreationem inuitat: ſed parcius adijciendum, ne quod modo ſupereſt uellicans pro-ritet. Adijciẽdæ pingues palmulæ, quoties diuturnius uitium pectus male habet. Expreſ-ſus inde liquor melle ſatiatus denuo ſuper prunas coquitur, dum mediocrem contrahat craſſitudinem, procul à cibo bibitur. Fœno græco non parua tribuitur authoritas. Vis eius emollire, diſſoluere. Succus decocti fœminarum pluribus malis ſubuenit, ſiue duri-tia, ſiue tumor, ſiue contractio ſit uuluæ fouẽtur, inſidunt. Ius decocti, furfures in corpo-re extenuat: capillum, & manantia capitis ulcera repurgat. Diocles difficile parientibus ſemen eius dedit acetabuli menſura tritum in nouem cyathis ſapæ ad tertias partes bibe-re, ut quæ haurirent in calida lauarentur: & in balneo ſudantibus dimidium ex relicto ite-rum dedit, mox à balineo reliquum, pro ſummo auxilio. Farinam fœni græci cum hor-

deo aut lini semine decoctam aqua mulsa contra uuluæ cruciatus subiecit, itemq; impo-
suit imo uentri. Lepras, lentigines, sulphuris pari portione, mista farina curauit, nitro antè
præparata cute, sæpius die illinens, perungiq; præcipiens. Theodorus fœno græco quar-
tam partem purgati nasturtij miscuit acerrimo aceto ad lepras. Damion fœni græci semē
acetabuli dimidia mēsura cum sapæ & aquæ nouem cyathis ad menses ciundos dedit po-
tu. Nec dubitatur, quin decoctum eius sit utilissimum uuluis, interaneisq; exulceratis, si-
cuti semen articulis, atq; præcordijs. Si uero cum malua decoquatur, postea addito mul-
so potus, ante cætera uuluis interaneisq; laudatur: quippe cum uapor etiā decocti pluri-
mum profit. Cremorē eius ex adipe anserino in lana subiecit Dioscorides mulieribus, ad
molliendos earum locos, aut si præclusi sunt laxandos. uirens ex aceto torpentibus lo-
cis exulceratisq; partibus imposuit. Tenesmum eo & fœdam dysentericorum proluuiem
discussit. Præterea decoctum fœni græci semen alarum graueolentiam emendat. Farina
cum aqua & melle subacta collectiōibus illinitur. Lienem cum nitro & aceto admota ex
tenuat. Furfures capitis, porrigines, cum uino & nitro celeriter rapit. In hydromelite au-
tem decocta addita axungia genitalibus medetur; item pano, parotidi, podagræ, chiragræ,
articulis, carnibusq; quę recedunt ab ossibus succurrit; aceto uerò subacta luxatis. Illinitur
& lieni decocta in aceto & melle tātum. Carcinomata subacta ex uino purgat, mox addi
to melle persanat. Sumitur & sorbitio è farina ad pectus ulceratum, longamq; tussim.
Diu decoquitur donec amaritudo desinat, postea mel additur. Oleū fœno græco expres-
sum cum myrto capillitium exterit: oculorum & genitalium cicatrices emendat.

Linum. Cap. XXXIII

Linum Græci, Latini, & Galli pariter dicunt herbam uulgo notam, tenui do
drātaliq; auena, tamarisci folijs, flore cęruleo, specioso. Herba cannabis mo-
do tunditur in lanæ mollitiem ad linteorum texturas. Linum in lolium de-
generare Theophrastus prodidit. Seritur sabulosis locis maxime, unoq; sul
co, nec magis festinat aliud. Vere satum æstate uellitur. Lini semen nisi ma
gnus est eius in ea regione quā colis prouentus, & pretium proritat, ferendum non est. a-
gris enim præcipue noxium est: itaq; pinguissimū locū & modicè humidum poscit. Seri-
tur à Calendis Octobris in ortū Aquilę, qui est septimo Idus Decembris. Iugerum agri
octo modijs obseritur. Nonnullis placet macro solo q̄ spississimum semē eius committi,
quo tenue linum proueniat. Idem etiam si læto solo seratur, mense Februario, decem mo
dios in iugerum iaci dicunt oportere. Obesse solo uirus lini, quia sit feruidæ naturæ ait
Tremellius. Quod etiam Virgilius significat dicendo,

Vrit enim lini campum seges, urit auenæ,
Vrunt lethęo perfusa papauera somno.

Seritur, ut Apuleio placet, ab æquinoctio autumnali usque ad Arcturi exortum, qui
fit pridie Nonas Ianuarias. Gaudet uliginosis tractibus & limosis. Arachne mulier i-
psum lini usum reperit. Maturitas eius duobus argumentis intelligitur, intumescente
semine, uel flauescente colore. Tunc uulsum & in manuales fasciculos colligatum sicca-
tur in sole pendens, conuersis sursum radicibus uno die: mox quinque alijs, in contra-
rium inter se uersis fasciū cacuminibus, ut semen in medium cadat: deinde post messem tri
ticeā uirgæ ipsæ sparguntur in aquā solibus tepefactam, pōdere aliquo depressæ: nulli enim
leuitas maior. maceratarū indicio est mēbrana laxatior. iterumq; uniuersæ, ut prius sole
siccantur: mox arefactæ tunduntur styppario malleo. Quod proximum cortici fuit, stupa
appellatur, deterioris lini, lucernarum ferè luminibus aptior, & ipsa tamen pectitur fer-
reis hamis, donec omnis membrana decorticetur. Medullæ numerosior distinctio, can-
dore, mollitia. Cortices quoque decussi clibanis & furnis præbent usum. Depectitur
operosè, digeriturq; sic ut iustum sit è quinquagenis fascium libris quinas denas carmi-
nari: textumq; rursus tunditur clauis, semper iniuria melius. Ita elaboratum linum mu-
lieres in fila digerunt, quamquam olim uiris nere decorum fuit. Galliæ uniuersæ eo telas
texunt, nec pulchriorem linea uestem ruri pauperes fœminę norunt. Lineis quoque tuni
cis diuites uti nulli dubiū est. Vestes inde q candore & nitore præstent, sacerdotibus gra-
tissimæ. Cadurci, Caleti, Ruteni, Bituriges, ultimiq; hominū existimati Morini lino uela
texunt

texunt. In culcitris præcipuam gloriam Cadurci obtinent. Galliarum hoc, ad tomenta in uentum. Holandinum nunc & candore & firmitate & filamẽtorum exilitate præfertur. Pariſino ſecunda palma: Trecacinũ mollitia cedit. Multis in locis apud nos nigricat, quod minori in honore habetur: præfertur tamen cui tenuitas ſumma, denſitasq́ꝫ, & candor, & lanugo pauca. Inuentum eſt lini genus quod ignibus non abſumeretur, uiuum id uocãt, ardentesq́ꝫ in focis conuiuiorum uiſæ ſunt olim mappæ, ſordibus exuſtis ſplendeſcentes igni magis, quàm poſſent aquis. Naſcitur in deſertis aduſtisq́ꝫ ſole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras ſerpentes, adſueſcitq́ꝫ uiuere ardendo, rarum inuẽtu, difficile textu pro pter breuitatem. Rufus de cætero colos ſplendeſcit igni. Cum inuẽtum eſt, æquat pretia excellentium margaritarum, uocatur à Græcis aſueſtinum, ex argumento naturæ. Huic li no principatus in toto orbe: proximus byſſino, mulierum maximè delicijs, circa Elim in Achaia genito: quaternis denarijs ſcripula permutata quondam ut auri. Cæterum ut eſt Pauſanias author, byſſus non alia Græciæ parte naſcitur quàm in Elide tanta tenuitate, ut ne Iudaicæ quidem byſſo cedat, etiam ſi colore minus quàm Iudaica rufeſcat. byſſo ea re-ferti ſunt ſacrarum literarum codices. Byſſum lini genus apud Indos eſſe traditur. Item a-pud Aegyptios, à frutice lanam erui, ex qua ueſtes texãtur, lineis nõ niſi craſſitudine diffe rentes: quippe frutex ſimilem nuci defert fructũ, triplici interſtitio celebrẽ, quæ cum ma-turitate dehiſcit, in interiori bombyce lanuginem oſtendit, quæ netur, ex qua tramã or-diantur, ſtamẽ uero ei lineum ſubijciant. Inter medicamina ſemini uis, & in quodam ruſti-co ac prędulci cibo tranſpadanis. Galenus hoc toſto obſonij uice quoſdam tradit ueſci ex ſale & garo, itidem melle conſperſum edendo eſſe. panibus quoq́ꝫ nonnulli inferunt. Por rò ſtomacho aduerſatur eius cibus, concoctione cõtumax. Tenuiter corpus alit, ſed quod ad alui deiectionem pertinet, nec laudandum nec uituperandum. Vrinam modicè ciet, to ſtum aliquanto uehementius, ſed magis aluum ſiſtit. Ruſtici ſępenumero torrefacto adie cta portione mellis utuntur. Oleum ſeminibus exprimitur. cuius fraces & retrimenta re-ponuntur ſaginando iumentorum generi, præcipuè bubus obeſitate ſola futuris inſigni-bus, quales interdum apud nos coronati ad oſtentandam altilis ſaginæ molem per urbi-um compita circunferuntur. Semini eadem natura quæ fœnogræco, diſcutiendi emolli-endiq́ꝫ. Mulierum cutis uitia & uaros emendat in facie crudum. Cum nitro & ficulnea li-xiuia, parotidas duritiasq́ꝫ diſcutit. Epiphoras cum thure & aqua ſedat. Serpere ulcus in uino decoctũ prohibet, fauosq́ꝫ purgat. Vngues ſcabros emẽdat cum melle & pari naſtur tij modo: item teſtium uitia & ramices cum reſina & myrrha, & gangrænas ex aqua. ſemi ne fiunt eclegmata extrahendis à pectore pituitis, finiendisq́ꝫ tuſsibus, cum melle ac pipe re. Muſculorum, neruorum, articulorum, ceruicum duritias cum fico cõcoquit ac matu-rat. Cum radice cucumeris ſylueſtris extrahit quæcunq́ꝫ corpori inhærent. Stomachi ſo-lutiones inſparſum polentæ modo mitigat: item anginas in aqua & oleo decoctũ & cum aniſo illitum. Torretur ut aluum ſiſtat. Cœliacis & dyſentericis imponitur ex aceto. Ad iocinoris dolores eſtur cum uua paſſa. Cerebri membranas mitigat farina ſeminis, nitro, aut ſale, aut cinere additis. Polentæ modo accepta cupiditates ueneris in cibo accẽdit. De coctum eius ad roſiones inteſtinorum & uuluæ ſuffunditur, & ad aluum exonerandam. Fœminæ ſucco decocti contra ſuas inflammationes inſidunt, eodem quo fœnigræci pro-fectu. Reperta quoq́ꝫ eſt lanugo linteorum è uillis, ſed maximè nauium maritimarum, in magno uſu medicinæ. cuius cinis ſpodij uim habet. Eſt & ſimilis omnino herba quæ cau-liculis fruticat nigris, tenuibus, lentis, atris quoq́ꝫ folijs, lini ſimilitudine, concolori ſemine dum matureſcit, ubi ematuruit rufo. Hanc recentiores linariam aut ſylueſtre linum appel lant, ſed oſirim herbam eſſe deliniatio ſatis fatetur, ut in mentione ſua oſtenditur.

Piſum. Cap. XXXIIII.

PIſum pariter Græci & Latini uocant legumen, quod nullũ uel hoc nomine à faba nobilius, caulibus fiſtuloſis in terrã ſparſis, ramoſisq́ꝫ, prætenui ſurcu lo, folio frequẽti, præter cæterorũ morẽ longiuſculo, ſiliqua cylindracea, gra nis rotundis, candidis, flore papilionis forma, circa umbilicũ purpureo, radi-ce imbecilla. In ualuulis grana continet quæ ſe inuicem quaſi tangunt, ut in

eruo:ſed ſiliquæ lõgæ, aliquantũ latæ ad figurã grani cylindratæ. Piſum apricis ſeri debet, frigorũ impatientiſſimum, ideo in auſteriore cęlo nõ niſi uerno tẽpore, terra facili ac ſoluta:nã tepidum locũ & cælum frequentis humoris deſiderat. Septẽbri menſe poſtremo, & ad idus uſq; Octobres ſerẽdũ ſoluta ac facili terra, tepido enim cælo delectaẽ & humecto. Iugero quatuor uel tres modios ſparſiſſe ſatis eſt. Stercorari agros piſo Sarſena putauit. Nec dubitat Columella, ſi confeſtim aratrũ ſequaẽ, & quod falx reliquerit prius inareſcat uomis reſcindat atq; obruat, id enim cedit pro ſtercore. Piſum terrę mãdaẽ uel in veruacto, uel melius pingui & reſtibili agro: facilẽ & ſolutã expoſtulat humũ, tepidũq; locum & cęlũ. Eadẽ menſura nigrum, uel modio minus phaſelum licet obſerere primo tẽpore ſementis ab Aequinoctio autũnali. Sera etiã ſatione gaudet, ut eſt Theophraſtus author. Duo apud nos generà reperiuntur. unum in aruis caducũ, humi ſerpẽs: alterũ in altũ ſcandit, arboris ramo cui accubet adfixo, cui ſeſe capreolis uinciẽs illigat, *ramulare* ſolemus appellare, cuius recẽs theca cum ipſis granis uere mandiẽ in patinis. Valuulæ etiã recẽtes eorum quę nullo pedamẽto fulciuntur, antè dureſcãt, edendo ſunt. Frugi etiã putãt reddi triuiale illud, minusq; cõtrahere rubiginẽ, ſi frutices aut ramuli ſubſternãtur, quibus otioſos alioquin intorqueant pampinos. Sic ſemen humore ſoli minus imbutũ, æuum diutius patitur, nec breui marceſcit. Quo magis miramur, Dioſcoridẽ tam uulgaris tãq; protriti leguminis nõ meminiſſe, cum Theophraſtus, Plinius, Galenus, & Aegineta Paulus nõ intactum reliquerint. Hippocrates ſcriptũ reliquit, piſa fabis minus inflare, magisq; per aluũ deſcendere. Diocles in leguminũ cenſu ei ſecundas à faba tribuit partes. addidit dolichis nõ minus nutrire, cõſimiliter flatu uacare. Galenus ſuã interponẽs ſententiã, ita de piſis pronũciauit, fabis nõ diſſimilẽ retuliſſe naturã, nec diuerſo ab illis modo mãdi, in duobus tantũ euariare. Nõ enim piſa adeo uti fabæ inflant, nec abſtergẽt: ideoq; ſegnius aluo quàm illæ excernuntur. Decoctorum cremor aluum ciet. Recentia, quæ cum ſuis ualuulis manduntur, ructus mouent. Rura noſtra nullum legumen magis nouere, quæ ad anni totius uſum exactè ſiccata & ſuis ualuulis explicita recõdũt. Ita enim exhauſto ſolibus humore, diutius à putrilaginis labe uindicanẽ. Diuites quoq; cũ pernis nõ inſulſis aut ſuillis trũculis incoquũt non ingrato cibatu, qui in opiparis cœnis ſeſe offerre ſæpius audeat.

Vicia. Cap. XXXV.

VIcia, ut placet Varroni, dicta eſt à uinciendo, quod ite capreolos habet ut uitis, quibus ſurſum uerſum ſerpit, ad ſcapũ lupini, aliúmue calamũ, ad quem ut hæreat, eum ſolet uincire. Galenus uicij uocabulũ in pleraq; Gręcia uſitatiſſimũ eſſe teſtaẽ. Hoc autem ſemen Attici ſaracum aut cyamũ appellare malunt. Galli latina imitatione *ueſſam* nominant. ea omnibus nota iumentorũ pabulo, cubitali altitudine, folijs ferè petroſelini, amplioribus, flore piſi, minutis nigrantibusq; in ſiliqua granis. Seriẽ in quacũq; terra facillimo cultu, ſolũ in quo ſata fuerit lętius reddẽs, nec ipſa agricolis operoſa. uno ſulco ſata nõ ſarriẽ, non ſtercoraẽ. ea pingueſcũt arua. Satiõis eius tria tẽpora, circa occaſum Arcturi, ut Decẽbri mẽſe paſcat, tũc optimè ſeritur in ſemẽ: ſecũda ſatio, mẽſe Ianuario: nouiſſima Martio, tum ad frondẽ utiliſſima. Siccitatẽ ex omnib. quę ſeruntur, maximè amat: non aſpernatur etiã umbroſa, quod nullũ reſpuat ſolũ: uitibus tamẽ præripit ſuccũ, langueſcũtq; ſi in arbuſtis feratur. Viciã ſolo minimè aquoſo herbidoq; ſeri Cato præcipit. Adiecit à uigintiquinq; lunæ diebus ad triginta, ita demũ ſine limacib. fore. Ita Ianuarij ultimo mẽſe legẽdi ſeminis cauſa, nõ pabuli, obſerẽda. Iugerum ſex modij occupãt. Seriẽ in terra proſciſſa nõ antè ros ſole diſcutiatur, quẽ ferre nequaquã poteſt, ſtatimq; ante noctẽ cooperienda: nanq; ſi nuda manſerit, noctis humore corrumpitur. Obſeruatum quidẽ eſt ſatam ante uigeſimamquartã lunã limaces perſequi. Non proſciſſo ſerere ſolo ſine damno compendium eſt operę. Virgilius credẽdam ſolo occidente Boote iuſſit. Satio eius poteſt cruda terra fieri, ſed melius proſciſſa. itaq; ſemen ſpargendum eſt, cum omnis humor ſole uentóue deterſus eſt: ſiquidem id genus præcipuè non amat rores. neq; amplius proijci debet, quàm quod eodem die poſſit operiri. Nãq; ſi nox inceſſit, quãtulocunq; humore, prius quàm obruaẽ, corrũpi ſolet. Cauendũ erit ne ante quintã & uigeſimã lunam terrę mandetur, aliter ſatę ferè limacẽ nocere reperit Columella. In pabulũ ſecatur circa ſolſtitium. Pabulari uicia agros ſtercorari

nulli

nulli dubium est, si tamen eam uiridē dissectam aratrum sequatur, & quod falx reliquerit, prius quàm inarescat uomis rescindat atq; obruat. Nam si radices relictæ defecto pabulo inaruerint, succum omnem solo auferent, uimq; terræ absument: quod etiã leguminibus accidit, quibus terra gliscere uidetur. Galenus uitię semini figuram assignauit non orbicularem, sed lenti similem, & fabarum modo longiusculam. Adiungit integra cum ualuulis uicialia diligenter à rusticis reponi, ut pecudibus conditiua pabulo cedant. Hominibus in reliquorum leguminũ penuria cũ fames urget, uere presertim cũ siliquas egit, estur uicia: uerum semina, ut concoctu contumacia, stomachus fastidit: mansa tamen aluum firmant, noxium crassumq; succum creant, atræ bili gignedæ satis idoneum.

Cicer, Cicera, Cicercula. Cap. XXXVI

C Icer erebinthos à Græcis uocatur. Legumina gallicani, ut Varro tradit, legaria nominãt: dicũtur ita, quoniã uellãtur à terra non subsecẽtur ut fruges. eadem Gellius etiã legumenta uocauit. Cicer Gallis *ciche*, radice surculosa est, eadẽq; altissima, caule lignoso, obliquo, folijs circinatis, siliqua rotunda, semine uario, tum colore, tum sapore, tum forma. Altissima Theophrasto radice cohęret, & cũ legumina ferè cuncta singulis nitãtur radicibus, eisdẽ lignosis & prætenuibus surculis capillamentorũ modo fibratis, id nõnunquam è latere fundit. Floret diutissimè ut eruum, quadragesimo die uellitur, fructum celerrimè perficit. Caulis ei admodum lignosus firmusq;, sed in latus tendens, multa folia, siliquæ rotundæ. Vni legumini florenti pluuiæ officiunt, erucis nascentibus eluta salsilagine. Nigrum & rufum cãdido ualidius herbas omnes enecãs, sed tribulum celerrimè. Syderatio radicis & erucæ, quas aliqui uricas & græcè campas uocant, ciceri proprię dicũtur, à quibus erosum protinus perit, ut ab luta salsilagine syderatur. In corrupto cicere nullum animal gignitur, contrà quàm in cætero frugũ genere: quanquam hoc & seminibus olerum & quibusdam alijs commune. nigrescit hoc cum putrilaginis uitiũ sentit. Durat erui modo plures annos. Ciceris genera sunt arietinum, crios à Græcis dictum, columbinum idemq; uenereum erui similitudine, orobiæon ob id appellatum, à Columella punicum. Iis generibus syluestre adijcitur à Dioscoride, Galeno, Pauloq;, cuius uis alia duo excedat. Orobias calidior arietino, subamarusq; ut eruum, unde nomen. In columbino & orobiæon & syluestre contineri putamus. Nasci & in India cicer aiunt diuersum omnino genere, cæterum tam simile, ut mensis appositum dignosci ferè non possit. Edax est legumen, & ideo noualibus incõmodum: nec id quocunq; solo comprehendit, sed tãtum pullo crassoq; gaudet, aliud ferè respuẽs. Terra maximè fruitur, quanquam in ea parum temporis maneat. Locis dilutioribus sero serendum id censent. Ciceris natura est gigni cũ salsilagine, ideo solũ urit, nec nisi madefactum pridie seri debet. Differentiæ plures, magnitudine, figura, colore, sapore. Est enim arietino capiti simile, unde arietinum appellatur: album nigrũq;. est & columbinũ quod alij uenerium uocant, candidum, rotundum, leue. Dulcissimum quod eruo simillimum, firmius quod nigrum & rufum quàm quod album. Cæteris leguminum siliquę longæ & ad formam seminis latæ, ciceri rotundæ, piso cylindraciæ. Cum maturescere cœperit, cito rapiendum: quoniam cito exilit, latetq; cum decidit. Olerum medicina est cicer, arcet enim erucas. In horreis uni leguminum tantum bestiolæ non innascuntur. Tremellius obesse maximè ait solo uirus ciceris, quia sit salsæ naturæ: nulliq; dubium est, quin hoc semine infestetur ager. Cicer quod arietinum uocatur, itemq; alterius generis quod punicum, seri mense Martio toto potest, cælo humido, loco quàm lætissimo: nam etiam id terram lædit, atq; ideo improbaẽ à callidioribus agricolis. quod tamẽ si seri debeat, pridie macerandũ erit, ut celerius enascaẽ. Iugero modij tres abunde sunt. Cicer grãde nasci prodũt Græci, si infundaẽ aqua tepida pridie: amare etiã loca maritima, temperius prouenire, si seraẽ autũno. utrũq; tamẽ seri iubẽt humente cælo, & lętissimo loco, premaceratũ citius enasci uolẽtes. Cicerã uerò nõ tã leguminibus Columella q̃ pabuli generibus adnumerat, eamq; proximã fœnogræco & medicæ tradẽs. Cicera bubus erui loco datur fresa in Hispania Betica, quæ cũ suspensa mola diuisa est, paulum aqua maceratur dum inlentescat, atq; ita mistis paleis subtritis pecori præbeẽ. Sed erui duodecim libræ satisfaciũt uni iugero, cicerę sexdecim. Eadẽ hominibus nõ inutilis nec iniucũda est. Sapore certè nihilo differt à

cicercula, colore tantũ diſcernitur:nã eſt obſoletior et nigro propior. Serit̃ primo uel al-
tero ſulco,menſe Martio,ita ut poſtulat cæli lætitia,quod eadẽ quatuor modijs, nonnun-
quam & tribus, interdum etiam duobus ac ſemodio iugerum occupat. Optimi bubus
cibi uicia in faſcem ligata & cicercula.ea piſo ſimilis eſt.Menſe Ianuario aut Februario ſe
ri debet,læto loco & humido: quibuſdam tamẽ Italiæ locis ante Calendas Nouembris ſe
ritur. Tres modij iugerum implẽt,nec ullum legumen minus agro nocet,ſed raro reſpon-
det: quoniã nec ſiccitates nec auſtros in flore ſuſtinet, quæ utraq; incõmoda ferè eo tem-
pore anni ſunt. Ea,ut uolunt,ſtercoratur ager. Cicer diſtat à cicercula ſolo colore,quo ſor
det,et nigrior eſt. Serit̃ primo ſulco uel ſecũdo,ſolo lęto. Iugerũ quatuor,uel tribus,uel e-
tiã duobus cicerę modijs,& cicerculæ tribus cõpletur. Eſt cicercula minuti ciceris inęqua
lis angulos habẽs ueluti piſum,rura noſtra modo *cerras*, modo *piſa cerra*,ut cicerã *cicerolam*
nominant. Vtũtur cicercula perinde atq; piſis,& frequenter agris ſerunt. Ciceris uſus,ut
qui parum urbanis hominibus ſit aſſuetus,reſpuitur,ut Galeno placet:ruſticis tamẽ in lo
mentum fabæ modo digeritur,quo ſua pulmenta cõdiant,aut freſum incoquitur. Sed qui
cicer pro ſuo more eſitant,aut ſolo,aut ex ſale parato ueſcuntur. Quidã græci eius lomen
to ueterẽ caſeũ infriãt. Sed eius cibus nõ faba minus inflat. Venerẽ ſtimulat, & genituræ
copiã ſubminiſtrat:quare admiſſarij equi,quo tẽpore uocant̃ à fœminis, eruo ſaginantur,
ut eo cibatu roborati ueneri ſuperſint. Ineſt & ciceribus uis abſterſoria ualidior q̃ fabę,a-
deò ut creatos in renibus calculos & cõfringat & comminutos deturbet. Sed lõge magis
hac facultate pollet quod eſt exile,arietinũ cognominãt,id in Bithynia copioſe naſcit̃. Ve
rum eius decocti cremor ad eũ uſum longe magis præſtiterit. Virẽtibus pleriq; ciceribus
antè quàm maturitatẽ adipiſcant̃,perinde atq; fabis utuntur. Sed ut fricta inflandi uitium
exuunt,ita cõcoctu redduntur pertinaciora, magisq; uentrẽ adſtringunt,& corpori craſſi
us exhibẽt alimentũ. Cicercula multis in oppidis utuntur, cuius cremorẽ phaſelis præfe-
runt in alendo potentiorẽ. Sed ad medendi rationẽ trãſeamus. Cicer & ſylueſtre eſt,folijs
ſatiuo ſimile,odore graui,ſed ſi largius ſumatur,aluus ſoluitur,& inflatio cõtrahitur et tor
mina.toſtũ ſalubrius habet̃. Cicercula etiã magis in aluo proficit. Vtriuſq; farina manan-
tia capitis ulcera ſanat,efficacius ſylueſtris. Satiuũ urinas molitur,coloris hilaritatem præ-
ſtat. Lac in cibo nutricibus auget,menſes partusq; trahit. Emẽdat lichenas,& teſtiũ colle
ctiones,regiũ morbum,hydropicos,formicas, pſoras. Gangrenis cũ melle utiliter linitur
& ijs quæ cacoethe nominant̃. Arietinũ uocat̃ alterũ genus eius,quod præcipiũt in aqua
cum ſale diſcoquere. ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ, ſic & calculos
frangi morbũq; regiũ. Eodẽ folijs ſarmentisq; decoctis in aqua quàm maximè calida mor
bos pedũ tolli. Vtrũq; appellat urinas. Colũbini decocti aqua horrorẽ tertianę & quarta-
næ febris minuere traditur. Nigrũ cum gallæ dimidio tritũ oculorũ ulceribus ex paſſo me
detur. Lædũt omnia hęc genera exulceratã ueſicam & renes. Verrucarũ in omni genere
prima luna ſingulis granis ſingulas tangunt: eaq; grana in linteolo deligata abijciunt poſt
ſe,ita fugari uitiũ arbitrãtes. Farina comitiales et iocinorũ tumores et ſerpẽtiũ ictus ſanat.

Dolichi, Lathyri. Cap. XXXVII

Olichi,ut arbitratur Galenus,ſatiui cuiuſdã leguminis ſemina ſunt,quæ bi-
fariam Græcis nominãtur: quidam enim lobos quaſi ſiliquas, quidam qua-
D tuor ſyllabis proferentes phaſiolos uocant, atq; ita diſtinguunt à pha ſelo,
quod tribus pronunciatur ſyllabis. Sũt tamen qui dicãt phaſelum lathyrum
eſſe,alij quandã eius ſpęciẽ. Diocles dolichorũ meminit, itẽ liber Hippocra
tis qui De ratione uictus inſcribitur. Porrò dolichos eſſe ſemina quæ in hortis alãtur, The
ophraſtus octauo De plantarũ hiſtoria uolumine euidẽtiſſimè fatetur, ita inquiẽs: Aliqua
caule recto proſiliũt ut triticũ,hordeũ et frumẽtacea:alijs ſcapus in latus tẽdit,ut ciceri,er-
uo,lẽti:alijs caducus humi ꝓrepit,ut ochro,piſis,lathyro. Verũ dolichus ſcãdit,pedamen
to cui accubet pręlõgo adfixo.ita enim reddi putãt frugi,cõtrahẽs ęruginẽ ni adminiculo
fulciat̃.ſemẽ eius ęuũ nõ patitur,breuiq; marceſcit ut aphaca. Galenus coniectura colligit
uerba Theophraſti de phaſiolis uulgo dictis audienda. Hippocrates uolumine ſuperius
citato uult piſum minus inflare fabis,ocius aluo excerni. Subdit ochros et dolichos prom
ptius exire,& uberius enutrire. Quibus uerbis, ut Galeni fert opinio, dolichon indicat

eiuſdem

eiusdem esse generis cum suprà nominatis seminibus, potissimum ochris. Diocles in leguminum censu primum fabas reponit, deinde pisa, mox adiecit dolichos nō minus pisis alere, item flatu uacare, quæ de phasiolis uulgo sic nominatis intelligenda censentur, cum lathyrus & ochrus pisis non minus inflant. Diocles propemodum Hippocratis iudicio subscripsit, dolichos & ochros alui moliri deiectionem, pauciorem pisis creare spiritum, atq; satis alere testatus. Manduntur integri cum suis ualuulis adhuc uirentes ex oleo & garo, nōnulli uinum adijciunt. Cæterum cum humidiore sint præditi natura, citam sentiūt corruptionem: quapropter Galeni pater diligenter resiccari iubebat, ut hyeme tota à putrilagine uindicati, eundem quæ pisa præberent usum. Dolichos itaq; qui & lobi & lobia nominentur, ut Aetio uideo placere, quod soli ferè leguminum cum thecis suis manduntur in patinis, esse phasiolos illos non triuiales sed rubentes ex smilace hortensiana, non ibit inficias qui ueteres & illos classicos authores euoluerit. Cuius fructū lobia Dioscorides appellat, folio hederaceo, molliore duntaxat, caule gracili, flexu clauicularum adiunctos impediente frutices. Adolescit usque eo in hortis, ut rami sufficiāt operi topiario, siliqua fœnigræci longiore, torosioreq;, in qua continentur semina renunculis similia, nec colore uno, sed ex parte rufescentia. Parātur folliculi cum suis granis in patinis igni cocti ad ciendam urinam asparagorum more. Non desunt tamen, qui dolichos à ueteribus pro phasiolis dictos existiment, à recentioribus pisos. Verum Theophrastus & ante ipsum Hippocrates, pisum à dolicho manifestè seperauerunt. De phasiolis nusquam meminit, nisi quis dolichorū appellatione phasiolos ab eo significatos censeat, ut Aetio placere uideo. Paulus in quadam cōpositione quæ dia tettigon inscribitur, phasiolos requirit candidos, qua si etiam sint non albi, utiq; ad renum uitia: quanquam non semper pisos & ochros & phasiolos à lobis, siue, quod idem est, dolichis, manifestè seiūxerit. Lathyrum cicerculam esse docti putant, folio non rotundo, ut plurima leguminum, sed oblongo. caulis humi repens ut piso, quaterni et inæquales grano sunt anguli, ut Plinius inquit. Galenus ochris & phaselis non longè dissimili natura lathyron constare prodidit, Asiaticos suos eo cibo maximè in Mysia & Phrygia plurimum uti, nec eo tātum modo quo in Alexandria alijsq; pluribus oppidis ochris & phaselis, sed in modum phacoptisanæ etiam, id est fresorum cremore. Succum reddunt phaselo & ochro ualidiorem crassioremq;, quapropter aliquanto plus enutriunt. Ochros folio est ut cicercula oblongo, uermiculis ut item cicercula obnoxio, secutis post imbres caloribus. Ochron Theodorus modo ciceram modo eruiliam interpretatur. Ciceram Columella non tam leguminibus quàm pabuli generibus annumerat. Sunt qui ochros etiam phasilos appellari scribant. Inter legumina & araci feruntur, à duritie uocati, quod eos ῥάσσαι, id est frangere non sit, lenti similes, grammatici quidam interpretantur. An diuersum genus ab aracis, quos lathyris, hoc est cicerculæ similes Aetius tradit & usu & uiribus, duriores tantum & perfici difficiliores, haud scio. Aracos Theophrasto inter aphacas siue lentem nascitur, res dura & scabra, & proinde inutilis. Hippocrates aracida nominat, & aliquibus dicta lecithos. Quidam lecithon ad pisum & aracum genus esse defendunt. Galenus apud Hippocratem lecithon pro lente, cui detracta sunt putamina, uidetur interpretari, quasi λεκιθώδης, hoc est quod intra corium est. Nec ijs assentio qui lecithon ab oui luteo cui similis colore aracus, deductū putent, cū scriptura diuersa sit. Et iā satis nobis est obiter notasse lecithon pro putamine uel gutto oleario ampulláue per iota scribi, pro oui luteo per y. Porrò Meleager græcus author uolumen dicauit lecitho & lenti. Præterea legumen omne, ut Athenæus est author, tribus modis mandi solet: aut enim ex eo fit quod etnos dicitur, ut ex faba & piso, quā nos cōchin uocemus si placet. faba cum corticibus elixa conchis ad discrimen frese appellabatur. aut lecithos ex araco & phace, aut ex aphaca & lente, quod nos lenticulam.

Faba. Cap. XXXVIII

Faba, Græcis cyamos, Gallis *feua*, sola inter legumina sine adminiculo nitit, mira interdū pceritate, folio carnoso, portulacæ simili, ita enim ab extremo in fastigiū rotundat, flore cristato, uersicolore, hirto, siliqua plerunq; semipedali, fructu intus lato humani unguis effigie, colore nō simplici, quando præter uulgarem qui aut fuluus est, aut niger, iam & herbaceum & coccineum con-

conſpeximus. Eadem parte ſcapus & radix funditur, non diuerſa ut in frumento, ſed ſingularis, lignoſa, & capillata fibris, ut in cætero leguminum genere. Folijs exit multis ut piſum atque cicer, non ſingulis ut triticum. Sola ferè leguminum ſcapo recto conſurgit, geniculato & inani, lignoſiſſimoq; poſt cicer. diebus quadraginta floret, non uniuerſim ut frumentum, ſed particulatim. Caulis pars infera primum florẽ promit, quo excuſſo proxima, atq; ita ad ſupernam itur ſucceſſu continuo. Aquas in flore maximas concupiſcit, cum uerò defloruit exiguas deſiderat. Solum in quo ſata ſit, lætificat ſtercoris uice, ob id ſerius eam ſerere præcipũt. Noualia, quanuis & frequẽs pangatur, & largiorem ferat fructum, meliora reddit. Circa Theſſaliam & Macedoniã, cum florere incipit, arua moris eſt inuertere, quia legumen id ſolo pro ſtercore proficit, alioqui moleſta. In fabis marceſcentibus mydæ uermes innaſcuntur. Apud Apolloniam Ionij maris, ullo pacto uermiculis corrodi negant, ideoq; ad uſum reponi iubẽt. Circa Cyzicũ diutius durare teſtis eſt Theophraſtus, quòd inibi non niſi retorridas demetant. Longiſſimam præbet moram humoris uernaculi iactura. Fabæ ſuis inhærent ualuulis, perinde quaſi peculiaribus cellulis clauſæ: at nigrum id quod in ſumma ea uiſitur, hilum uocatur, ſicut uermes qui enaſcuntur mydæ Latinis appellantur, & ſiliquæ earum ſunt folliculi. fabalia uero, earum repurgamenta nominantur. Didymus in geoponicis eſt author, arborem nec areſcere, uel ſyderari, iuxta cuius radicem indita fuerit faba. Hebetare comedentiũ ſenſus exiſtimat, & inſomnia quoq; facere, ob hoc Pythagorica ſententia damnatæ. Sterileſcere quoq; cohortales gallinas, quæ ſæpius ijs ueſcantur. Fabis ideo non utendum conſulit Pythagoras, quod in flore eius literæ lugubres reperiantur: traduntq; eam ſolam frugum exeſam repleri creſcente luna, aqua marina aliaue ſalſa non percoqui. Porrò fabis abſtinendum Amphiaraus primũ præcepit, quod uaticinationibus quæ ſomnio colliguntur, obeſſe non parum credidit, quod ſuo flatu placidam interpellẽt quietem, atq; mentem in ſomnis conturbẽt. Orpheus uates fabarum cibum nobis etiam interdixit, ita canens:

Δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχεσθαι,
Καὶ ἴσον τὸν κύαμον φαγέειν κεφαλάς τε τοκέων. Quod ad hunc ſenſum trahitur
A fabulo miſeri miſeri ſubducite dextras,
Par fuit hoc fabulum caput ac exeſſe parentis.

Quoniam, ut magi tradidere, mortuorum animæ ſint in ea: qua de cauſa parentando adſumebatur. Callimachus poeta ex hac opinione ita ſcriptum reliquit,

Καὶ κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχειν ἀνιώντων ἔδεσθαι,
Κἀγὼ Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε, λέγω.
A cyamo dextram triſtante amouit edentes,
Hoc, ut Pythagoras iuſſerat, ipſe loquor.

Sed cyamos hoc loco teſticulos opertè Pythagorico more uoluit appellari, ut teſtatur Agellius, quòd ſunt τοῦ κύειν αἴτιοι, id eſt pariendi authores, uel εἰς τὸ κύειν δεινοὶ, hoc eſt ferendo utero ualentes. Porrò uetus inualuit opinio contra uerum, Pythagoram philoſophum fabam non eſitaſſe, cum in eo uerbo non cyamum, id eſt fabam, ſed rei uenereę profluuium deteſtetur. Cum Philoxenus Ariſtotelis auditor ſcriptum reliquerit, nullo ſæpius legumento Pythagoram uſum fuiſſe, quàm fabis: quoniam is cibus & ſubduceret ſenſim aluum, & læuigaret. Cicero in ea opinione eſt, interdictum eſſe Pythagoreis ne faba ueſcerent, quod errorem animis perturbationemq; tranquillitatem mentis quærentibus adferat: quibus is cibus cum magnam habeat inflationem, contrarius eſſe conſtat. Plutarchus in commentario De educandis liberis, hoc ænigmatis inuolucro abſtinẽdum à fabis interpretatur, id eſt tractandis reipublicæ muneribus: propterea quod antiquitus in creandis magiſtratibus ſuffragia per fabas calculorum uice ferebantur. Nempe qui negotiorum ſecurus & animi, in ſilentio ac tranquillitate uiuere cupit, is uacare debet perturbationibus, quæ in obeundis magiſtratibus frequentiſſimæ ſeſe offerunt. Sero faba ſeritur, gaudet lutoſis. Fabæ ſemina Græci aſſerunt capi ſanguine macerata aduerſantibus herbis liberari, aqua pridie infuſa citius naſci, nitrata aqua reſperſa cocturam non habere difficilem. Seritur ante Vergiliarum exortum leguminum prima, ut antecedat hyemem. Naſcitur & ſua ſponte pleriſq; in locis, ſicut Septentrionalis Oceani inſulis, quas ob id Latini appel-

ni appellant Fabarias: itē in Mauritania syluestris passim, sed prædura, & quæ percoqui non possit. Fabæ pinguissimus locus uel stercoratus destinatur. Iugerū agri fabæ sex occupant modij, si solum sit pingue: eaq; nec macrū nec nebulosum locū patitur, densa tamen humo sæpe cōmode respondet. Post brumā parū rectè serit̄, pessimè uere. Granū marcicę fabæ potius sustinet ueris tepores. quamuis sit etiā trimestris faba, quæ mense Februario feratur, sed exiguas paleas nec multam siliquā facit. Veteres itaq; rustici dicere solebant, malle se matura fabalia, quàm fructum trimestris. Sed quocunq; feratur tēpore, danda est opera ut quantum destinatur ad sationē, tantum quintadecima luna, si tamen ea nō transcurret eo die solis radios, quod Græci ἀπόκαυσιν uocant: sin minus, quartadecima, utique adhuc crescente lumine spargatur, etiam si confestim totum operiri semen non poterit. nihil enim nocebitur ei nocturnis roribus alijsúe ex causis, dum à pecore & auibus uindicetur. Virgilio prius amurca uel nitro macerari eam, & ita seri placuit:

Lætior ut fœtus siliquis fallacibus esset,
Et quamuis igni exiguo properata maderent.

Sic medicatam comperit antiquitas, cum ad maturitatem perducta sit minus à curculione infestari. Silente luna uelli ante lucē expertus præcipit Columella, deinde cum in area exaruerit, confestim prius quàm incrementum capiat, excussam refrigeratamq; in granarium conferri: sic condita erit curculionibus innoxia. Modicus fasciculorum numerus pedibus, baculis, surculisq; contundatur: deinde culmi in aceruum regerātur: demum super excussa semina, quę in area iacebunt, reliqui fasces excutiantur. Acus resectæ à cudētibus separentur: minutiores, quæ de siliquis resederunt, uentilabris in auras iactantur, fabaq; longius emittetur, eoq; pura perueniet quò uētilator eam eiaculabitur. Virgilius eam per uer seri iubet circūpadanæ Italiæ ritu, sed maior pars malūt fabalia maturæ sationis, quàm trimestrem fructum eius. nam siliquæ caulesq; gratissimi sunt pabulo pecori. Acus fabaginum, si fœnum non erit, iubet Cato recondendum. Inter legumina maximus honor fabæ, quippe ex qua etiam tentatus sit panis. Lomentum appellatur farina ea, aggrauaturq; pondus illa. Iam uero & pabulo uænalis. Fabæ multiplex usus omnium quadrupedū generi, pręcipuè homini. Tota in Gallia recens, & dum in siliqua est, uendentium uoce nuncupatur. Miscetur etiam frumento apud plerasq; gentes solida, ac delicatius fracta. Præualet & pulmentarij cibo, sed hebetare existimata. qua uacaturam noxa Didymus existimat, si marini laticis imbre aut magudaris rore conspergatur. Inflationē creat is cibus quocunque modo condiatur: nanq; quantumuis longa decoctione nunquam id uitiū exuit. Ex ea aut liquida in ollis pulticula, Galeno teste, uel spissior in patinis, aut nonnihil adijcitur ptisanæ. Hoc edulio gladiatores qui corporis habitum inani sagina mentiuntur, uti solent. Pariunt enim fabæ non solidam ut suillæ carnes, aut densam corpulentiam, sed quandam fungosam, leuem, ac flatulentam saginam. Nempe suam consulat naturā qui eis uescitur, corpus spiritu distendi sentiet: nonnihil tamen absterſionis possident, quandoquidem & lomentum earum cutis sordes expurgat, quo mulierculæ in balneis facies suas emaculent, ac perinde quasi nitro mangonizent. nanq; & lentigines & uitia cutis in facie fucasq; sole contractas emendat. Neq; ferculum ex faba fresa paratum, quod etnos Græci nominant, flatu uacabit, maiorem tamen integra faba creabit distentionem. Fricta flatum deponit, uerum contumax coctioni minus cedit, tardiusq; descendēs crassius alimentum in corpus effundit. Viridis & præmatura, minus alit, sed aluo promptius excernitur, uerum humidiorē alimoniam corpori præbet. Rustici fabis olerū modo cum suillis, ouillis, caprinisq; carnibus uescuntur. Sed qui pulmento eo flatus iniuriam experiuntur, cepas adijciunt, uti spiritus uitium abigant: siquidem flatuosum dapibus insidens, calfacientibus & extenuātibus discutit̄. Circa Philippos, ut Theophrastum Plinius intellexit, ateramon uocant, in pingui solo herbam, qua necantur fabæ. ea nonnunquā in macro, cum udas quidem uētus adflauerit. Theodorus incoctilem ueriore sensu interpretatur, quod Theophrastus satis indicat. Nam ateramna uulgo legumina Græci uocant, inobsequiosa, & cōtumacia. Quod genus seminis quoq; cerasbolon nominatur à Platone, superstitiosa satis origine, quasi sterilia & irrita proueniant, quæ per boum cornua ferendo cecidissent in terram. Plutarchus in Sympofiacis hac de re abunde disserit, tradens euidentius

F esse

esse quàm ut dici debeat, semina quæ inter iactandum inter boum cornua ceciderint, fructum ateramona, hoc enim uerbo utitur, quasi rebellẽ nec coctiuum dixeris, producere. Sic ex translatione lepida quidem, duræ ceruicis hominem apprimè contumacem, cerasbolon & ateramona appellare Græci consueuerũt. Verũ rei tam cæcę non facile ratio iniri potest. Plutarchusq; amicis sæpe causam disquirentibus, planè sic irrita & cassa fieri semina cornibus bubulis procidua inficiatus est, etsi Theophrastus obscura uerborum ambage multa hac de re narrauerit, cum permulta sint euidẽtia quorũ omnino cæca sit causa, nec ratio quouis modo possit iniri: ut quòd parturiens gallina festucas sibi conquirat, quòd uitulus marinus pinũ sumat quidem, sed nunquam deuoret. Itẽ quòd ceruus decidua obruat cornua, quòd capra eryngium herbã ore cõtinens totum sistat gregem: ea fieri diffitetur nemo, causa tamen & dubia & perdifficilis. Quis nescit ceruas salsum respuere? sues dulcem prosequi lachrymam? caprifici grossos satiuæ fico appensas fructum sistere, & à casu tueri, necnon ad maturitatem perducere? apiũ & cuminũ alterum pedum calcatu lætius prodire, alterũ maledictis & cõuitijs lacessitũ dum seritur uberius enasci? Tandem leguminum seminumq; cõtumaciam frigori refert acceptam Plutarchus, quod premens & cogẽs habitũ ad duritiã perducat, sicut calor in mollitiẽ obsequiosam laxet. quapropter nõ rectè dixisse Homerũ existimant, annũ ferre nõ arua. Itaq; calidi suapte natura tractus cælo fauẽte molliores creant fructus. Ideo ex manu cõfestim deiecta in terrã semina & genitalibus locis cõdita, caloris, humoris beneficio fruunt̃. Quæ uero bubulorũ cornuum occursu repulsa cõcidunt, non optimã nacta, ut Hesiodus canit, conditionẽ, sed ueluti errantia ac prolabentia, flabellatis potius q̃ satis proximè accedunt. Inde conceptum frigus ea corrumpit, & exucca & lignosa reddit, adeò ut liquari non possint. Fruges quæ sub dio diutius in area mãserint, inobsequiosas fieri, & contumaciores ijs quæ statim auferunt̃. Vbiq; spiritus uentilatis afflans frigoris causa, pertinaciã & duritiẽ adfert, ut in Philippis Macedoniæ, referũt. huic inobsequio palea superiecta succurrit. Sed iã ad medicas uires redeamus. Faba nostri orbis pertinax cõcoctu, inflãs, spirituosa: insomnia facit imaginosa, & undiq; tumultuosa. Augetur tamẽ fabarũ esu corpus. nã solida fricta feruẽsq; in acri aceto cõiecta, torminibus medetur. In cibo fresa et cũ allio cocta, cõtra deploratas tusses, suppurationesq; pectorũ quotidiano cibo sumit̃: & cõmanducata ieiuno ore etiam ad furunculos maturandos discutiendósue imponitur: in uino decocta, ad testiũ tumores & genitalium. Redduntur innocentiores minusq; inflant priore aqua dum coquuntur mutata. Virens infensior stomacho, plures flatus ciens. Lomẽto per se lito aut cũ polenta, inflammationes incussionũ ac plagarũ arcet: cicatrices ad reliqui corporis colorem reducit: abundantiã lactis & rubicũdos mammarũ impetus extinguit, & coagulationes earũ præduras discutit. Parotidas, sugillata ac liuores oculorũ cum fœnigræci farina & melle rapit: cum rosa uero & oui candido ac thuris polline, procidentes oculos, tumores, uuasq; reprimit. Dilutum in uino suffusiones & ictus in eadẽ parte sanat. Cõmanducatæ sine corticibus fabæ imponuntur fronti ad reclinandas pituitæ fluxiones. Testiũ collectiones in uino decocta discutit. Illitæ imo puerorũ uentri, glabellos & raripiles diu custodiũt. uitiligines emaculãt. Cortices in pilorũ euulsorũ uestigia illiti, graciles & uescos renasci cogunt. Cum alumine scissili & polenta & olei uetustate, strumas discutiũt. Decocto earum lanæ tinguntur. Putamine ablato sanguinis eruptiones ab hirudinibus excitatas reprimunt: in quem usum dimidiantur qua naturaliter, cohęrent, ipsaq; dimidia iubent apponi. Voci prodesse author est Marcus Varro. Fabalium etiam siliquarum cinis, ad coxẽdices, & ueteres neruorũ dolores, cum adipis simili uetustate prodest. Per se decocti ad tertias cortices sistunt aluum. Coctæ cum suis corticibus fabæ cibo dysenterias, alui profluuia, uomitionesq; cohibent.

Faba Aegyptia. Cap. XXXIX

F Abam Aegyptiam, quoniam in Aegypto nobilissima sit, alij colocasiam, alij ponticam, Apuli caso nominant, calamis quaternûm cubitorũ digitali crassitudine aculeatis, enodibus, intus lilij modo striatis. Folium latitudine concauitateq; spectabile Thessalicũ galerũ similitudine imitatur, ita ut aquam continere possit. Certè Alexandrinis & poculorũ & catinorũ præbet usus.

Scapo

Scapo pedali, capite papaueris, roſeo colore, in quo ſingulæ fabæ ſingulis cellulis diſcernuntur, non ſupra tricenas, uulgaribus maiores, atre, amaro odore nedum ſapore: arundinea radice & rimoſa, ciboq; Aegyptijs gratiſſima, uel cruda, uel toſta, uel elixa. Naſcitur in Aegypto faba ſpinoſo caule, qua de cauſa crocodili oculis timentes refugiũt. longitudo ſcapo quatuor cubitorum, ampliſſima craſſitudo digiti. octona genicula habet, ſimile caput papaueri, colore roſeo, in eo fabæ nõ ſupra tricenas, folia ampla: fructus amarus & odore & ſapore, ſed radix perquam lauta incolarum cibis, cruda & cocta, arundinum radicibus ſimilis. Naſcitur in Syria Ciliciaq; & in Torone Chalcidis lacu. In Aegypto, ut Plinius refert, nobiliſſima eſt colocaſia. Hãc à Nilo metũt, caule cum coctus eſt araneoſo in mandendo, thyrſo autẽ qui inter folia emicat ſpectabilis, folijs latiſſimis, etiam ſi ad arbores comparentur, ad ſimilitudinẽ eorum quæ perſonata in noſtris amnibus uocamus: adeoq; ſui Nili dotibus gaudẽt, ut implexis colocaſiæ folijs in uariam ſpeciem uaſorũ, potare gratiſſimũ habeant. Theophraſtus fretusq; eius teſtimonio Athenæus, caulem ei reddiderunt longiſſimũ, quaternûm cubitorum, digitali craſſitudine, mollẽ, arundini ſimilem, ſine geniculis, rimas intus per totum ut lilio, calycem in cacumine rotundũ, ueſparũ fauo ſimilem, triginta plurimũ loculis inſignẽ, qui ſingulas ſinguli contineant, non quidẽ omnino tectas ſed paulo extantes: florem dupla papaueris magnitudine, roſeo colore, latiſſimis circa calices folijs, quæ ſingulas fabas obire uideantur. atterenti fabas amaritudo uel odore proditur: radice craſſiſſima, pleniore quàm arundinis, rimoſa, quæ & cruda & cocta ijs eſtur qui paludes incolunt, perquam lauta cibis. Seritur limo paleato obruta, ut deſcendat comprehendatq;. ubi ſemel coaluit, durat in æuum. Refugiunt eam crocodili ſpinis horrentem caule & radice, oculis timentes quos hebetiores habent. Naſcitur ſpõte ac ſatu. Non excoquitur Syriæ Ciliciæq;, & in Torone Chalcidis lacu ad maturitatem peruenit, ſed magnitudine deficitur. In India quoq; fluuio Hydaſpe cernitur, Alexandro id falſo in coniecturam trahente, nauigari poſſe in Aegyptum inde. Thyrſus inter folia emicat ſpectabilis, qui & araneoſus ſentiri dicitur ubi coctus eſt in mãdendo, filis ad morſum ut in lana ſequacibus, authore poeta Martiale. Scapo decem pedum lõgitudinem Strabo reddidit. Radices ab Alexandrinis colocaſias uocari prodidit. Nicander Aegyptiam fabam in Georgicis ſerendam iubet ut metatur, & flos quoq; coronamentis legatur. Fructus cibotiũ eidem dicitur. Pocilli genus ab hac ſimilitudine ciborion uocari ſcribit Athenæus. Folia Aegyptiæ fabæ, quam aliqui Ponticam malunt nominare, latiſſima tribuuntur Dioſcoridi, etiam ſi arboreis comparẽtur: longitudo cubitalis, ſcapo ampliſſima, craſſitudine circiter pollicari, ſimile caput papaueris, colore roſeo, ſed duplici magnitudine. Veſparia fert ſimilitudine quaſillorum, in quibus faba operculo ſuo exerta leniter extuberat bullantis ampullæ modo. Vocãtur ex ratione ſatus ciborion aut cibotion, quaſi arculam interpreteris, quoniam madefacto luto condita demittatur in aquam. Radix arundini ſimilis, uerum pleniuſcula. Incolarum cibus cruda & cocta, cui priuatim nomẽ eſt colocaſion. Faba omnino eſtur uirens, ſed ſiccata nigritiam contrahit. Efficitur maior quàm uulgaris, plurima in Aegypto prouenit. Naſcitur & in Syria Ciliciaq; in lacuſtribus. Philarchus nuſquam niſi in Aegypto ſiue ſatu ſiue ſponte naſci negat, nam Alexandri regis ætate circa Thyranium amnem lacu quodam coaluit, duos ferè annos uberẽ tulit fructũ, & ad maturitatẽ perduxit: cũq; edicto uetuiſſet Alexander, ne quis fabã decerperet, quin potius huc aquatũ iret, lacus exhauſto prorſus humore reſiccatus exaruit, nec poſtea uel aquã uel fabam prodidit. Sed & in Italia quoq; ſeritur. Diphilus Siphnius radicẽ colocaſion appellari ſcribit, ſtomacho gratũ eſſe cibũ, qui corpus alat quidem, ſed ægrè, quòd aſtringat, excernatur. Sed melius in ea fuerit, quod nec flocceã nec lanoſam refert naturã: ſed quæ è ciborijs naſcuntur uirides fabæ, ægrè coquuntur, parũ enutriunt, plurimos flatus creant: uerũ ſiccæ multo pauciores. Proueniens flos coronamẽtis apud Aegyptios dicatur. Aegyptia faba Galeno ut noſtræ multo magnitudine præfertur, ſic humidiorẽ maiſq; excrementitiam ſortitur naturam. quare dotes ei nõ longè diſſimiles aſſignat, quantum ad excretionem, alimentum, neq; non reliquã diſtributionẽ pertinet. Dioſcoridi natura eius aſtringere, ſtomachum iuuare. Lomentum eius inſperſum polentæ modo & in pulticulam formatũ, dyſentericis datur & cœliacis: efficacius cortices decocti cum mulſa

cyathis tribus. Viriditas in medijs his reperta ſapore amaro, trita decoctaq; cum roſacei utiliter perluit aurium dolores. Frigitur ex oleo ad ſubducendam aluum. Flauam auget bilē, cit urinā. Aetius radicē manzinzanion appellauit. Calfacit & ſiccat abſceſſu altero. Atrā bilem parit, & morbos quos eadē ſolet excitare. Pallore uſu cōtinuo corpus decolorat, ex aceto datũ inferctus nocumenta expedit: ſed diutius decoquendũ. nam ita ſui ſucci maleficiũ exuit. Colocaſia Glaucias acria corporis leniri putauit, & ſtomachũ iuuari. Praeterea nominatur & faba quædā Indica, ex arboribus in ſiliquis digitorũ decem longitudine dependēs, melle plenis, ſed quo guſtato difficile ſit euadere, ut tradit Ariſtobulus.

Lens, lenticula. Cap. XL

Lens nomen latinum ferè uulgo retinet, nam & *lentillam* appellamus, folio uiciæ, tribus aut quatuor in ſiliqua granis, inter legumina minimis. Lens fertiliſſima leguminum eſt, ſiliquis paruis, molliter in latitudinem fuſis, alba dulcedine præſtantior: melior tamen quæ coctibilior, & quæ maximè aquā abſorbet. Enecat lentem herba ſecuridaca Plinio, aparina ſiue lapa Theophraſto, quæ inter lentem maximè coaleſcit. huius caulis in latus ſpectat. Naſcitur & ſua Indiæ lens fœnogræco ſimilis, quam circa occaſum Virgiliarum demetũt. Differt hæc à noſtrate prorſus, ſed illatam cibo diſcerni poſſe negant ab ignaris. Aegyptia lens à Marone Ouidioq; laudatur, Peluſiaca ob id uocata. Græci lentem phacon, lenticulam phacen nominant. Virgilius lentem ſeri iubet occidente Boote. Sunt qui ante Vergiliarum occaſum ſerant, ſed à uigeſimaquinta ad trigeſimam lunam ſerendam Varro præcipit, ita demum ſine limacibus fore. Lens amat ſolum tenue magis quàm pingue, cęlum utiq; ſiccum. Seritur Nouembri menſe. Duo genera eius in Aegypto: alterum rotundius nigriuſq;, alterũ ſua figura, unde uario uſu translatũ eſt in lenticulas nomen. Inuenerunt authores æquanimitatem fieri ueſcentibus ea. Cato in fruteto & rubricoſo qui non ſit herbidus ſeri iubet. Græcorum hæc eſt ſententia: Lentem quæ ante ſatum bubulo fimo fuit obruta, lōgè præſtantiorē emicare prodiderunt, celeriuſq; demeti pollicentur. Addunt proceriorem euadere, quæ in aqua tepida cum nitro prius maduerit, quàm ſeratur: nec ullam ſentire corruptionis labem, quæ laſerpitiato aceto conſperſa ſit. Inuenerunt ijdem autores, æquanimitatem fieri ueſcentibus ea, ſed præſertim Aegyptia. Lentem ſementi media creſcēte luna uſq; in duodecimam, ſolo tenui & reſoluto uel pingui, & ſicco maximè loco ſeri cōuenit. nam in flore facile luxuria & humore corrumpitur. Quæ ut celeriter prodeat aut ingrandeſcat, antequam ſeratur, fimo arido permiſceri debet: & quum ita quatuor aut quinque diebus requieuerit, ſpargi. Sationes eius duas ſeruamus, alteram maturam per mediam ſementem, ſeriorem alteram, mēſe Februario. Iugerum agri paulo plus quàm modius occupat. Ea ne curculionibus abſumatur (nam etiam dum eſt in ſiliqua eſtur) curandum erit, ut cum extrita ſit in aquam demittatur, & ab inani quæ protinus innatat ſeparetur ſolida: tum in ſole ſiccetur, & radice ſilphij trita cũ aceto aſpergatur defriceturq;, atque ita rurſus in ſole ſiccata & mox refrigerata recondatur, ſi maior eſt modus in horreo, ſi minor in uaſis olearijs ſalſamentarijſq;: quæ repleta, cum ſtatim gypſata ſunt, quandocunq; in uſus prompſerimus, integram lentem reperiemus. Poteſt tamē etiam citra iſtam medicationē, cineri miſta cōmodè ſeruari. Agrũ ſtercorari lēte Saſerna putauit. Mago rationē pinſendæ lentis propoſuit, Torrere prius cum iubet, deinde in furfuribus leniter pinſi, aut addito in ſextarios uicenos lateris crudi fruſto, & arenæ ſemodio. eruiliam eiſdem modis quibus lentem. Lenticulam quoq; Februario ſeris menſe, ſolo tenui & reſoluto uel etiā pingui, ſed ſicco maximè, quia luxuria & humore corrumpitur. Vſq; ad duodecimam lunam bene ſeminatur, quæ ut cito exeat atq; grandeſcat, fimi ariditate miſcenda eſt: atq; ubi ita requieuerit quatuor aut quinq; diebus, tunc ſpargitur. Iugerũ, modij unius ſemen implebit. Prima quoq; ſeritur Nouembri. Iunio mēſe lenticula legitur, cinericq; miſta rectè ſeruatur, uel ſalſamentarijs uaſis aut olearijs. Lenticulæ laudes Pythagorei ſunt proſequuti. Zeno in eā coriādrum decima parte indidit. Congruũt & cum ea bulbi, ob id & bolbophace dicta eſt à Græcis poetis. Venit, ut Athenæus eſt author, in prouerbium, cuius ut refert Varro meminit in ſatyra Menippea, τὸ ἐν τῇ φακῇ μύρον, hoc eſt unguentum in lenticula; in eos iactari ſolitum, qui nullo rerum diſcrimine quas agunt

aut

aut dicunt, pari nixu cuncta moliuntur: quos, ut apud Senecam & Gellium, infrunitos appellamus, græce cacozelos & apirocalos. Ex lente intētatus eſt panis, cū perarida citra pingue poſſit friari. Cortex uehemēter aſtringit corpus, exiliter ſucco craſſo terreſtriq; cō ſtans. Cremor eius cōtrariā uim exhibet: qui ſi decoctus in aqua cum ſale, garo, oleoq; bibatur, alui deiectionē molietur. Porrò lentis excoctæ cibus uētrem firmat. Siquidē quæ in eum defluxiones incūbunt, reſiccat: os uētriculi, interanea, & totam deniq; aluū robo rat. quapropter is cibus cœliacis, dyſentericiſq; efficaciter opitulat̄. Lens itaq; cortice ſuo caſtrata, ut illam aſtrictionis uehementiā exuit, ita ſibi maiorem alendi facultatē adſciſcit: nec tamē ita fluxiones exiccat, uti quæ cortice non eſt ſpoliata. Ideo cibus is, ſi modus abeſt, & cancros mouet, & elephantiaſim creat, quòd facile in atram bilem horū uitiorū parētem, degeneret. Iis lens tantū cibo utiliter præbet̄, quibus malus corporis habitus aquā inter cutem minatur, grauē ſiccis & ſqualidis cōſtitutionibus noxam adferens. Aciem uiſus ſiccis hebetat, contrà humidioribus tuetur. menſtruos fœminarū curſus ſiſtit. Sanguinem parit hærentē ac tardifluū. Cæterum Græci, ut lentis noxam quadā lege cōtrarietatis domarent, egregiū eduliū excogitarūt, quod ab utroq; parente ſibi nomen adoptauit phacoptiſanæ. Lens & ptiſana in æquis portionibus diſcoquūtur, ita ut minus ptiſanæ adſumatur, quod in cremorē multū effuſa fatiſcat, & in magnā excreſcat molem, lente contrà inter coquendū minimū intumeſcēte. Addunt huic ſatureiam & pulegiū, ut magis faciat ad palatum. Solo anetho porroq; contenta eſt ptiſana. Deterrimā nanciſcitur cōditionem lens, quæ ſapam admiſit. nam ſibi incraſſantia admiſceri minime deſiderat, ſed tantū quæ natiuam eius craſſitiē digerant. Sapa etenim condita lens iocineris obſtructiones gignit. Eiuſdem uiſceris, item & lienis inflāmationes excitat, niſi melle addito huiuſmodi uitium eluatur: quin duritias utriuſq; uiſceris acerbius irritari hoc eſu nemo ambigit. Lens tamen ſuillā carnem recentē adiecta ptiſana ſale parū conditā nō reſpuit, nec phacoptiſana quoque. Verū quæ cum inueteratis ſale carnibus eſtur, craſſiorē ſuccū creat, ſanguinē atra bile refercit. Sic ex beta & lente nomē adoptionis teutlophace, quaſi dicas betilētem apud Græcos inuenit, quā Heraclides Tarentinus nō in ſecunda modo ualetudine, ſed & in ſiniſtra quoq; cibis præbebat. Hoc enim eduliū ex pugnātibus naturis conditū cognoſcit̄: quare tardius quàm beta, & citius quàm lens ex aluo deſcendit. Teutlophace, ut par eſt, miſtas & betæ & lentis dotes ſibi uendicat. Verum lens optima quæ facillimè coquitur, eaq; maximè aquā abſorbet, nihilq; remiſit in mandēdo atri. Crebro eſum aciē oculorum obtundit, & ſtomachum inflat, ei inimica: ſeroq; deijcitur, ſed aluum ſiſtit, magiſq; in cortice diſcocta in aqua cæleſti. Eadē ſoluit minus percocta. Inſomnia fieri lente ſumpta in cibis dubiū non eſt. Pulmoni inutilis, capitis dolori, neruoſiſq; omnibus. In uentris profluuio melius eſt eā in aceto coquere cum intybo ſatiuo, portulaca, aut beta nigra, aut myrto, aut plantagine, aut malicorio, aut ſorbo, aut meſpilo, aut cotoneo. Sunt qui utunt̄ ſemine excoriarij fruticis, quod additur in obſonia. In hoc uſu acetū cum lente diligēter coquendum præcipiūt, alioqui conturbat̄ aluus. Propter abundantiā diſſolutionēq; ſtomachi triginta lentis grana decocto cortice deuorantur. In choleris quoq; & dyſenterijs efficacior eſt in tribus aquis cocta: in quo uſu melius ſemper eā torrere aut tūdere, ut quātenuiſſima detur. Elixa prius, dein cū polēta fricta illinit̄ podagris. Cruſtulas ulcerū rumpit, eaq; ſordib. expurgat. Collectiones omnes impoſita ſedat, maximè exulceratas et rimoſas. Ex aceto duritias & ſtrumas diſcutit, oculorū autē epiphoras cū meliloto aut cotoneo. Ad collectiones ſedis adhibet̄ ex roſaceo. Contra ſuppurātia cū polenta imponit̄. In ijs quæ acrius remediū exigūt, ut incādeſcētes ſinus in ano, inflāmationeſq;, cū putamine punici, melle modico, adiecta roſa ſicca. qua forma aduerſus paſcētes cāgrænas adhibet̄ admixto mari. Imponitur ſtrumis, paniſq; maturis uel matureſcentibus, ex aceto diſcocta, rimis ex aqua mulſa, & cāgrænis cum punicæ germine: item podagris cum polēta, & uuluis, et renibus, & pernionibus, ulceribus difficile cicatricē trahentibus, & ijs quę ſerpūt, igni ſacro. Mammis lacte coagulato turgentibus, itē quæ ſunt pannoſæ illinit̄ decocta in aqua marina. Stomachi qdē cauſa polētæ modo potionibus inſpergit̄. Quæ ſunt ambuſta, aqua ſeimicocta curat. Trita per cribrum effuſo furfure, mox procedente curatione addito melle ex poſca coquitur ad guttura. Decoctæ cremor ad oris ulcerationes & genitalium adhibetur.

Phaſeolus. Cap. XLI

P Haſeolus, qui faſillus, leguminis genus eſt exilis & teretis, colore tum candido tum etiam rufo, cauliculis tenuibus, ſequaci capreolorum reptatu, leni umbra humiles cameras opacans, folijs hederę mollioribus atq; uenoſis, ſiliquis fœnogræco longioribus, intus uerſicoloribus. Serere eos qua uelis terra licet ab Idibus Octobris in Calendas Nouembris. Faſiolorum ſiliquę cum ipſis manduntur granis. Iugerum agri recipit faſeoli modios quatuor. Octobri faſeolus ad eſcam ſeritur terra pingui et reſtibili agro. Iugerũ quatuor modijs cõpletur. Dum in herba eſt exonerandæ alui cauſa primis menſis eſtur, ſed aqua præmaceratur & garo intingitur. Seminũ cremor corpus & uires alit, & græcofœno facilius coquitur. Cęterum edulium anceps eſt inter bonum malumq; ſuccum ambigens, coctiuum & perfici contumax, tardo meatu & celeri, inflans & non inflans, parum & multum alens. Folliculi cum ipſis manduntur granis, pari ferè gratia, ſaltem eo modo quo aſparagi. Cum ſinapi aut cumino ſumuntur ut innocentiores fiant, ſic tamen bruta gignũt inſomnia. alioqui cient urinã, menſes accerſunt, aluũ emolliunt, ſed in primis rufi. Dioſcoridi flatuoſam habet naturam, ægrè perficitur. Virens decoctus ſumptusq; mollit aluum. Vomitionibus tempeſtiuum exiſtimant. Præterea de uniuerſis leguminibus Græci authores præceptum reliquerunt, ut fimo cũ ſeruntur nonnihil nitri permiſceatur: ita mire cocturis oportuna redduntur. Quod ſi factum nõ eſt, ut cito contenereſcant, in ollam ſinapis momentum inijciendum eſt, & confeſtim cocta fatiſcent. Quòd ſi pluſculum ſinapis ſit additum, prorſus reſoluta diſtabeſcent.

Eruum & Eruilia. Cap. XLII

E Ruum Græcis officinisq; orobus appellatur, leguminibus annumerãdum, ſiliqua cylindracea, fructu lignoſo, nec lenticulæ diſſimili. flos ei cæterorum leguminum more particulatim erumpit, diuq; floret. Aliud candidũ aliud rufum inuenitur. candidum dulcedine præſtat. Vtrunq; in ſiliquis grana ſine ſepto habet, quę ſeinuicem ut piſa tangant. Siliquæ forma teres & ad rationem grani cylindracea. Siliquatur diuerſis diebus ab ima parte flore ſubeunte. Patientiſſimum uetuſtatis eſt, in eo tamen phalangiũ innaſcitur. Peſtis eius eſt orobanche, quæ & ſcapum & comam aggreditur, ut imbecillitatẽ ſuam fulciat, & tanquã brachiorum cõplexu uinciens angit & obſtrangulat, de qua ſuprà diximus. Eruum lætatur loco macro, nec humido, quia luxuria plerumq; corrumpitur. Poteſt & autumno ſeri, nec minus poſt brumam, Ianuarij parte nouiſſima, uel toto Februario, dum ante Calẽdas Martias, quem menſem negant uniuerſim agricolæ huic legumini conuenire, quod eo tempore ſatũ pecori ſit noxiũ, & præcipuè bubus quos pabulo ſuo cerebroſos reddit. Quinq; modijs iugerum obſeritur. Nec ſarriuiſſe prius expedit ꝙ in cauliculos excreuerit, tenerũ nõ cõuenit. Martio tamen menſe nullo modo terræ cõmittendum eſſe ruſtici præcipiunt, ne paſtu ſuo pecoribus noceat, & boues reddat inſanos: læto tamen agro non eſt ſerendũ. Stercorari agrum eo Sarſena putauit. Nec erui eſt operoſa cura, hoc amplius quàm uicia runcatur. Sufficiũt ſingulis boũ iugis modij quini ſati. Martio menſe ſatũ noxium eſſe bubus aiunt, item autumno grauedinoſum, innoxium autem fieri primo uere ſatum. Naſcitur tamen in eruo phalangium, beſtiola aranei generis, ſi hyems aquoſa ſit. Genus eſt & eruilia leguminis, folio quàm faba lõgiore, flore apibus gratiſſimo, ideo circa aluearia ſeri præcipiunt. Eiſdem quibus lens pinſitur modis. torretur prius, deinde cum furfuribus leniter tunditur, aut addito in ſextarios uiginti lateris crudi fruſto, & arenæ ſemodio pinſitur. Nõnulli falſo *durellam* uulgo dictã interpretant, propterea ꝙ agricolę hodie etiam in Vmbria uocãt eruiliã, quod in Gallia & Venetia prouincia *dorã durellamq;*, folio craſſo & oblõgo leontopodij, ſed maiore, capitulis ſemen includẽtibus minutũ, ſimile naſturtio, tantũ exilius, flore cãdido. Scopas ex ea ruri faciunt. At eruilia ſylueſtris herba eſt amaritudinis eximiæ, colore et folio cicercule, quanq; minore. Dioſcorides eruum inter notiſſima reponit, frutice puſillo, folio pretenui, anguſto. Hominũ cibis abdicari ut iniucundũ et prorſus inſuaue fatet Galenus. Bubus tamen pabulo gratiſſimũ, ſi prius in aqua madeſcat. Porrò graſſante famis iniuria, ut Hippocrates ſcriptum reliquit, inexpugnabili neceſſitate preſſi homines hoc ſeſe ſatiãt: medicaminis tamen uim obtinet, quòd craſſam lentãq; pulmonũ

pituitam

pituitam pectorisq; cum melle repurget. candidum tamen inefficacius est quàm id quod in pallidum uel flauũ colorẽ spectat. Eruum bis elixũ mutata subinde aqua amaritudinẽ exuit, sed deposita simul abstergendi digerẽdiq; facultate, citra sensum amaroris reliquis tantũ terrestribus saluis fit esculentũ, quare cibis hominis alienũ. Vomitiones mouet, aluum turbat, capiti & stomacho onerosum. genua quoq; degrauat. Sanguinẽ per urinam pellit. Madefactũ pluribus diebus mitescit iumentis & bubus utilissimũ. nanq; in cibis de coctũ eos saginat. Nec potentiã ei minorẽ q̃ brassicæ tribuere contra serpẽtium ictus ex aceto ad crocodilorum hominũq; morsum. Si quis eruum quotidie ieiunus edat, lienem eius absumi certissimi authores adfirmant. Farinæ eruinæ cõficiundæ ratio hæc est. Vberrima & candidissima quæq; semina legunt, & aqua tantisper madent, dum satiata satis ebiberint, postea exempta friguntur donec ab his cortex abscedat, tum moluntur & arctiore cribro cernuntur. quod excussum ita est, eruina appellatur, & conditur. Facilis ea uentri urinam arcessit, discolores in cibo exhilarat. Frequentior in esu aut potu tormina creditur excitare, & sanguinem tam aluo quàm uesica deorsum exigere. Maculas in facie, lentigines, cæteràsque cutis molestias emendat. Compascere ulcera & grassari non patitur. Cohibet & cangrænas, mammarum duritias emollit, feris ulceribus imponitur, carbunculos fauosq; rumpit. Contra canum morsus in uino diluitur. Vrinæ difficultati, torminibus, tenesmo comite aceto illinere prodest. Ea quæ cibũ non sentiant, atropha appellata, tostum & in nucis auellanæ magnitudinẽ collectum deuoratumq; corrigit. Aqua decocti perniones & corporis pruritus sanat fouendo. Panos in melle suppurare prohibet impositum. Quin & uniuerso corpori, si quis quotidie ieiunus biberit, meliorem fieri colorem existimãt. Siliquæ eius uirides priusquam indurescant, cum suo caule folijsq; contritæ, nigro colore capillos inficiunt.

Lupinus. Cap. XLIII

Vpinus nomẽ Gallis retinet, unicaulis est, folium quinquefariã dissectum, siliquis per ambitum crenatis, quinis senis'ue intus granis, duris, latis, rufis. cadunt ei folia tantum. Lupino cura officit, quãuis altè cõditũ in terra, diducit radicẽ, & in summa nititur, atq; ita ceu per uim germinat. Grana eius in siliquis discreta septis. Viride nullum mandit animal. Diuturnius id tradunt eruo ac cicere. Sabulum & arenas & omnino uitia terræ sequitur: horretq; culta ex omnibus quæ eduntur, & maximè ex ijs quæ seruntur. iuuat agrum. nam uineis iam emaciatis & aruis optimum stercus præbet, ac uel effœto solo prouenit, uel repositum in granario patitur æuum. Boues per hyemem coctum maceratumq; probè alit. Famem quoque, si sterilitas annonæ incessit hominibus, commodè propulsat. Spargitur statim ex area, atque id solum leguminum non desiderat requiem in horreo. Siue Septembri mense ante Aequinoctium, seu protinus à Calendis Octobris, crudis noualibus ingeras, & qualitercunque obruas, sustinet coloni negligentiam: teporem tamen autumni desiderat, ut celeriter confirmetur. Nam si non ante hyemem conualuerit, frigoribus affligitur. Reliquũ quod seminis superest, in tabulatum quo fumus peruenit optime reponis, quoniam si humor inuasit, uermes gignit, qui simul atque oscilla lupinorum ederunt, reliqua pars nasci non potest. Exilem amat terram & rubricam præcipuè: nam cretam reformidat limosoq; non exit agro. Iugerum decem modij occupant. Lupino contraria est sarritio, quoniam unam radicem habet, quæ siue ferro succisa est, seu uulnerata, totus frutex emoritur. quod si non fieret, superuacuus tamen erit cultus, cũ sola hæc res adeo non infestetur herbis, ut ipsa herbas perimat. Etsi iam prorsus stercore deficiatur agricola, lupini certè præsidium expeditissimũ nõ deerit. nam satum, & ligone, uel uomere succisum, uim optimè stercorationis exhibebit. Succidi lupinum oportet, sabulosis cum secundum florem, rubricosis cum tertium egerit. Grecorũ de lupinis hæc est sententia, Post Aequinoctiũ autũni ante imbres serantur. Antequã flores ædãt, boues immittãtur: quippe quũ omnẽ aliam herbam depascent, solum lupinum ob amaritudinẽ intactũ relinquent. Addunt quoque cum sole quotidie circumagi, horásque agricolis etiam nubilo die demonstrare: maceratum in aqua marina uel fluuiali triduo dulcescere, & ita siccatum ad usus recondi: homini & quadrupedum generi in cibo esse: boues cum paleis satiare; hominibus commodè

cum triticea aut hordeacea farina in panes dirigi: exilem adamare terram, ieiunámque: pingueſcere hoc ſatu arua: nec egere fimo, cum optimi uicem repræſentet, telluremq́ꝫ in futurum feraciorē reddat. ter præterea florere, confeſtimq́ꝫ poſt imbrem rapiendũ: ſiccatum enim ex ſiliquis exilit, latetq́ꝫ cum deciderit. Impoſitum puerorum uentribus, aduerſum tineas pro remedio eſt. Culta & elaborata odit, ac ne ſpargi quidem poſtulat: coli utique non uult. Neglecta gaudet humo, capparis more, & ſi coloni ſentiat operam, relicta ſede fugit: culturam enim reformidat. Poſt tertium florem uerti debet, in ſabuloſo poſt ſecundum. ſic loca fœcundātur exilia. Cretoſa tantum & limoſa reſpuit, & in ijs non prouenit. Primumq́ꝫ omnium ſeritur, nouiſſimum tollitur: quia niſi anteceſſerit hyemem, frigoribus obnoxium eſt. Impunè præterea iacet uel derelictum, etiam ſi non protinus obruant imbres, ab omnib. animalibus amaritudine ſua tutum. Condi in fumo maxime cōuenit, quoniam in humido uermiculi umbilicum eius in ſterilitatē caſtrant. Diphilus Siphnius lupinos tradit qui maceratu dulceſcunt, corporis uires alere. ideo Zeno Cittieus uir moroſæ ſeueritatis, in ſuos familiares ac notos prætermodum iracundia percitus excādeſcebat: uerum cum pluſculum uini hauſiſſet, blandior factus & ſuauior manſueſcebat. Rogantibus horum morum diſcrimen, reſpondere ſolebat, ſeſe idem cum lupinis pati. Si quidem illi antequàm maduerint, amariſſimi ſentiuntur: dulceſcunt uero, potu ſatiati, & miteſcunt. Communis hominum quadrupedumq́ꝫ uſui lupinus. Coquitur ex aqua dulci ut placet Galeno, dum omnem faſtidiendam exuat amaritudinem, & ita garo uel exiguo ſale conditus eſtur. Cōcoctioni non recte paret, ꝙ dura & terreſtri cōſtet natura: ideo ſuccum creat craſſum, qui ferè in uenis crudus coeat. cum tamē omni depoſita amaritudine dulceſcit, nec aluum mouet, nec retinet, ſicuti quæ fatua inſipidáue nobis offeruntur. ita tarde deſcendit & aluo difficilius excernitur. Ex omnibus quæ edũtur, ſicco nulli minus eſt pōderis nec plus utilitatis. Miteſcunt cinere, aut aqua, calidis. Diſcolorem hominē frequentiores in cibo exhilarant. Amari contra aſpidas ualēt. Vlcera atra aridi decorticatiq́ꝫ triti ſuppoſito lintheolo ad uiuũ corpus redigunt. Strumas, parotidas, in aceto cocti diſcutiunt. Iidem auiditatē cibi faciunt, faſtidiũ detrahunt, uitiligines nigras & lepras emendāt. In aceto cocti atque illiti minuunt panos & ſtrumas, rũpunt carbunculos. Si uerò in aqua cæleſti decoquantū uſq́ꝫ dum fatiſcant reſoluanturq́ꝫ, ſuccus ille ſmegma fit cuti. Eundem cum ruta & pipere expedit ad lienem bibere: & gangrenas fouere, pſoras incipientes, maculas, uitiligines, ulcera manantia, eruptiones pituitæ utiliſſimum: cũ myrrha & melle mēſtruis hærētibus partubusq́ꝫ ſubijcere. Cũ chamæleonis radice decocti pecoris ſcabiē per ſanant, ſed ita ut excalfacto liquore illo perfundantur quadrupedes: quibus etiā medetur aqua in potum collata. Cocti ex aceto cicatricibus candidũ colorem reddunt. Fumus crematorũ culices necat. Succus decoctorum cum ruta, pipere, uel in febri datur, ad uentris animalia pellenda maioribus, pueris uerò tritos in uentrē ieiunis impoſuiſſe ſatis eſt. Alio etiam modo toſti, & in defruto poti, uel ex melle ſumuntur. Farina eorum aceto ſubacta papulas, pruritusq́ꝫ in balneis illita cohibet, & per ſe ſiccat ulcera, liuores emēdat. Inflammationes cum polenta ſedat. Lentigines decocto & fouentium cutem corrigunt. Lupini pluribus diebus madefacti miteſcunt. Tales potionibus inſparſi, auiditatem cibi moliuntur, ſtomachóque faſtidium detrahunt. Lupini quoque ſylueſtres ſunt quidem, ſed omni modo minores ſatiuis, præterquam amaritudine. folijs magis albicant, ſemine minutiore, quorum in medicina effectus quoque pares traduntur. Lupinorum ut uolunt medicamine formicæ abiguntur.

Rapum ſatiuum & ſylueſtre. Cap. XLIIII

R Apo radix eſt cartilaginoſa corticem carni adhærentem habens. ſi terra adobruatur, & creſcit, & ad æſtatem uſq́ꝫ perdurat. nec tamen germina aut foliũ faciet, niſi accumulatā humũ ſuſtuleris. Caulis fructũ è latere parit, qui calidis locis celerius exit, ociusq́ꝫ ſiliquatur. Vtrunq́ꝫ ſexum in hoc quoq́ꝫ genere intelligunt ex eodē ſemine prouenientem, ut ſcribit Theophraſtus. Effœminari rarius collocata dicuntur, maſculeſcere denſius compoſita. Laudatur ſemen eius tenue, craſſum uitio non caret. Seritur ſemine, poſt transfertur. Dulceſcit algoribus per quos in radicem non in folia incrementum capeſſit. Rapo ſemen in ſiliqua eſt. melius

Maio

Maio menſe ſeritur. Sunt qui & huius diſcrimina ſtatuant maris & fœminæ. hanc in latitudinem fundi, præcipua ſuauitate: illum in rotunditatem globari. Marem nihil aliud Athenæus intellexit quàm napum buniada. Eorum Græci duo prima fecere genera, maſculinum, & fœmininum, & ea ſerendi modo ex eodem ſemine. denſiore enim ſatu maſculeſcere. item in terra difficili. ſemen præſtātius quo ſubtilius. Species uerò omnium tres, aut enim in latitudinem fundi, aut in rotunditatem glomerari. Tertiam ſpeciem ſylueſtrem appellauere, in longitudinē radice procurrente, raphani ſimilitudine, folio anguloſo, ſcabroq;, ſucco acri, qui circa meſſes exceptus oculos purgat, mederturq; caligini admiſto lacte mulierū. Rapa frigore dulciora fieri exiſtimantur & grandiora: tepore in folia exeunt. Palma in Nurſino agro naſcentibus. Atheneus & Pollux Mantinea maxime cōmendarūt, proxima laus in Algido natis. Nebulis & pruinis, ac frigore ultro aluntur, amplitudine mira. Nec eſt in noſtro orbe quàm in Lemouicis copioſior ſuauiorq;, affatim ſuppeditante eius regionis cælo nebulas, frigora, pruinaſq;. Durant in ſua terra ſeruata, & poſtea paſſa, ad alium prouentum, famemq; ſentiri prohibent. durantq; ad alia ſinapis acrimonia domita. A uino atq; meſſe tertius hic Tranſpadanis fructus. Terram nō moroſe eligit, pene ubi nihil aliud ſeri poſſit. Hominibus cibis pluribus modis cōmendātur, nec uſus ab ijs preſtātior eſt. ideo à frumēto protinus, aut certè faba & inter hortenſia Græci locū eis aſſignarunt. Ante omnia cunctis animalibus naſcuntur, nec in nouiſſimis ſatiant ruris alitū quoq; genera, magiſq; ſi decoquantur aqua. Quadrupedes & fronde earum gaudent. Et homini non minor rapaciorū ſuis horis gratia, quàm cymarum: flaccidorum quoq;, & in horreis enecatorum, uel maior quàm uirentiū. Rapa diligentiores ſeri iubent ante Calendas Martias quinto ſulco, eoq; ſtercorato. Rapa lætiora fieri ſi cum palea ſeminentur. Vēre in calidis & humidis ſeruntur. Græci extant authores, qui poſt trimatum rapi ſemen in braſſicam degenerare prodant, & cōtra braſſicæ trimum ſemē redire in rapum. Addunt, hominum uitijs non opitulari, ſed ſubditum ungulis iumentorum reliquarumq; pecudū, alligatumq; fractis mederi. Vtilia admodum rapa ſunt, quia & magno proueniunt incremento, & ruſticos implent. Nec hominē ſolū uerum etiā boues paſcunt, præcipuè in Gallia, ubi hyberna cibaria pecudibus id olus præbet. Solum putre & ſolutum deſiderāt, nec denſa naſcuntur humo, ſed campis & locis humidis lætantur. Loci proprietas ſemina cōmutat: nanq; alio quàm dicto ſolo ſata, biennio cōuertuntur in rapum: in alio napus rapo rum accipit ſpeciem. Riguis locis rectè ab ſolſtitio ſeruntur, ſiccis ultima parte Septembris. Subactum ſolum pluribus iterationibus aratri uel raſtri, largeq; ſtercore ſatiatum poſtulant. nam id plurimum refert, non ſolum quòd melius ea proueniunt, ſed quòd etiam poſt fructum eorum ſic tractatum ſolum ſegetes opimas facit. Iugerum agri quatuor ſextarios raporum ſeminis poſcit. Nanque multum in uentrem lateſcit, & hominum & pecudum cauſa ſeritur. Sed qui æſtate ſeret, caueat ne propter ſiccitates culex adhuc tenera folia prorepentia cōſumat. id quod ut uitetur puluis etiam qui ſupra camerā inuenitur, uel fuligo quæ ſupra focos tectis inhæret, colligi debet: deinde pridie q̄ ſatio fiat cōmiſceri cū ſeminibus, & aqua cōſpergi, ut tota nocte ſuccum trahant. nam ſic macerata poſtero die recte ſeruntur. Democritus præcipit ſemina omnia ſucco herbæ que ſedum appellatur medicari, eodemq; remedio aduerſus beſtiolas uti, quod uerum eſſe Columellam docuit experientia. Verum quoniam huius herbæ minus larga eſt facultas, fuligine, & ſupradicto puluere utebatur, ſatiſq; commodè tuebatur his incolumitatem plantarum. Higinius putat poſt trituram iacentibus adhuc in area paleis inſpergi deberi, quoniam fiunt uaſtiora capita, cum ſubiacens ſoli duritia non patitur in altum deſcendere. Sed iſtud ſæpe fruſtra tentauit Columella: itaq; rapum, raphanum, & napum ſubacta terra obrui melius exiſtimat. Locis frigidis, ubi timor eſt ne autūnalis ſatio hyemis gelicidijs peruratur, arūdinibus humiles cāterij fiunt. ijsq; uirgæ tranſuerſæ imponuntur, & uirgis ſtramenta ſupra iaciuntur, & ſic à pruinis ſemina defendūtur. Rapi cōdiendi ea ueteribus ratio fuit, In minutas partes reciſum, & leniter coctum, & tota die diligētius exiccatū, ne quid reſferet humoris, & ſinapi ex aceto, ſicut moris eſt, temperato, mergere & condire curabimus, & repleta uaſa claudemus, ac poſt aliquot dies guſtibus exploratū proferemus uſui. Rapas Lacedæmonios uocare gaſteras apud Athenæum Apollas tradidit. Sed Nicander

der Colophonius gaſteras à Bœotis braſſicas intelligi, rapas uerò zaceltidas appellari uoluit. Amerias & Timarchides nō rapas, ſed cucurbitas ita dici arbitrantur. Sunt è Græcis qui raphyn eſſe dicunt napum buniada, licet Glaucus non raphyn ſed rapyn uocet, unde apud nos rapo nomen uideri poteſt manaſſe. Gongyliorū uocabulum puſillos globos, & catapotia ſignificat Galeno, ut paſtillos ſiue orbiculos, quibus in medicina utimur, dactylios appellat. Quod extra terrā exit, ut placet Galeno, oleris uice eſtur. ſed radix quæ terra conditur, cartilaginea & dura eſt: & ideo niſi decoquatur, cibo aliena. Hanc uarie ſalgamarij parāt. Nam muria & aceto condiunt, ut in annum totum uſui poſſit eſſe. Optima quę bis excocta fuit, melioremq́ꝫ parit ſuccum, qui nec aluum remoretur nec moueat. Si nō recte percocta ſit, cruditatem crebro eſu adfert. Inflationes excitat, ſtomachū excruciat, neqꝫ non interdum uellicat. Radix cocta Dioſcoridi inflat alitq́ꝫ corpus, ſed carne fluida nec utili: uenerem ſtimulat. Ius feruens podagris etiam frigidis medetur. Frigus pellit è pedibus fotu. Perniones etiam exulceratos ſanat, ſi quis rapum excauet, deinde inanitatem illam roſaceo impleat, cerato, & calido cinere liquefactum adhibeat. Thyrſus qui inter folia emicat aſparagi modo manditur coctus, urinas pellit. Semen in antidota contra dolores additur, potumq́ꝫ aduerſus uenena ſalutare. Idem cupiditates ueneris accendit. Diocles & Dionyſius magnis laudibus extulere, ſtimulari uenerem eo profeſſi, magiſq́ꝫ ſi eruca conditetur. Toſtas articulorum doloribus cum adipe illiniri, tuſas crudáſque cum ſale quæcunque pedum uitia. Earum decoctum pedum perfrictiones abigere, & calidum ius podagris etiam frigidis opitulari. Galeno neque aluum ciet neque ſiſtit. Rapacia tamen, hoc eſt earum frondes, coquuntur ad accerſendam urinam. Semen ex uino bibitur aduerſus ſerpentes, genituram adauget. Exaſperatas fauces & guttur lenit. Rapæ iugi uſu craſſos creant humores, & iecur uitio infercus impediunt, ideo à Democrito in cibos damnatæ. Vis ei medica excalfacere in altero, & humectare in primo ordine quibuſdam aſſignatur. Cuſtoditur hæc in muria minus ita enutriens, cæterum appetentiam cibi recolligit. Syluestre rapum cubitali altitudine conſurgit, fruticoſum, in cacuminibus leue, folio glabro, longitudine digitali aut interdum maiore. fructum fert in ſiliquis calyculatis, dum que feminum inuolucra dehiſcunt, alia intus capitulata continetur ſiliqua, in qua paruula ſemina concipiuntur, foris nigra, ſed quæ fracta candicent. Quæ deliniatio prorſus alludit ad hanc quam uulgus *rapontium* imo potius *raponcen* uocat, nonnulli rapunculum. Hæc uerno tempore, priuſquam in ſcapum attollat, acetarijs inſeri ſolet, eruta radicitus cum ſuis folijs, quo tēpore nemo nō cognoſcit. ſed ubi exijt in caulem & prorſus adoleuit, pauci noſſe uidenť, quòd faciem mutet: niſi qui ſingula delinimenta præſertim duplices ſiliquas diligēter perſpexerit, quarum interna capitis ſpeciem repræſentat. eius ergo incrementū, ut in pleriſq́ꝫ, cognitionem obliterat. Flos in purpureū uergit colorem. Radix digitalis ferè eſt, qua cruda ueſcuntur, ſed cōcoctu contumax eſt, & ructus ciet. Nemo hanc ſylueſtrem eſſe rapam poteſt inficiari, cum omnes Dioſcoridis & Plinij deliniationes noſtro ſubſcribant iudicio. Nam ſi natales libeat explorare, in aruis inuenitur, fruticoſa, cubitalis, folio digitali, nigro in ſiliquis ſemine, quod cum teritur album intus apparet. Sylueſtrem Plinius appellat rapam in longitudinem radice procurrente, raphani ſimilitudine, folio anguloſo ſcabroq́ꝫ, ſucco acri, qui circa meſſem exceptus oculos purgat, medeturq́ꝫ caligini admiſto lacte mulierum. Has in Dalmatia frequentes ſponte naſci Poſidonius eſt author. Sylueſtre rapum, ut idem tradit, in aruiſq́ꝫ maximè naſcitur, fruticoſum, ſemine intus candido, duplo maiore quàm papaueris, radice in ſpeciem raphani producta, caule breui. Hoc ad albicādam cutem in facie totoq́ꝫ corpore utuntur, miſta urina pari menſura, uel addito in ſmegmata, quæ lupinorum farina, triticea, uel eruina conficiuntur. Rapiſtrum olus fauorū ceras exuberare tradit Columella. nam & crudo ceſpite uiret, flores tamē creat apibus gratiſſimos. nec rapiſtrum aliud eſſe à ſylueſtri rapo putauerim. Cuiuſdam rapuli meminit Horatius in ſermonibus cum ait,

Cœnæ acria circum rapula, cum rapula plenus
Atque acidas mauult inulas.

Remedia

Remedia horti uel agri. Cap. XLV.

Ortis aut uitibus noxios uermes extingui ſcribit Africanus, ſi eorū latibula ſuccenſis ſecundo uento bubulis ſtercoribus fumigentur. ſunt qui galbani, H uel ceruini cornus, uel ungularū capræ, uel eburneæ ſcobis ſuffitu beſtiolas & ſerpētes abigant. Eædē capillorū muliebrium concrematorū nidore fugā tur. Addidit quoq;, fœminas quæ crudū ſæpius & præcocē partum enitunt, aut quibus uelut exanimatis ſurſum uerſum recurrit uterus, horū criniū ſuffimēto recreari. Non deſunt qui pæoniā aut perſonatam herbā urētes, aut potius carcūferentes, beſtias & infeſta animalia perſequantur. Fertur, ſi uitiū caudices ab imo pede ad ſummum crus I oleo cum lachryma papaueris incocto perlinātur, nullā prorſus ſentire noxam. Optime uitibus cōſulemus, ſi allio trito putatoriæ falces inungantur. Cōtra animalia quæ uitibus nocent, cantharidas oleo merſas reſolui patieris in tabem, & cum putandæ ſunt uites hoc oleo falces putatorias perunges. Grandiores beſtiæ ſatiua nō attingēt, ſi urinæ ueteris imbre in qua canis ſtercus maduerit, areæ circūſpergantur. Cæterū Democritus aſſeuerat, neq; arboribus neq; ſatis quibuslibet noceri poſſe à quibuſcunq; beſtijs, ſi fluuiatiles cancros plurimos, uel marinos, quos Græci paguros nominant, nō minus ꝙ decē fictili uaſculo in aqua miſſos tegas, & ſub dio ſtatuas, ut decem diebus ſole uaporentur: poſtea quæcunq; illæſa uolueris eſſe, aqua diebus alternis perfundas, dum ſolidius quæ optaueris adoleſcant. Erucæ arboribus aut oleribus non hærebunt, ſi rore aquæ perfuderis in qua ui K tigineus cinis maduerit. Naſci quoq; prohibentur, ſi circa uitium, arborū uel olerum crura bitumen & ignē non expertum ſulphur accēdas. Si lixiuio quod è ficulneo cinere ſtillauit macerata ſemina ſeras, erucæ non innaſcētur: quæ ſi permanſerint, urina bubula & amurca æqualiter miſta conferueant igni, & ubi refrixerint, olera omnia hoc imbre cōſperge, ſic eas enecabis, Vel ſi allatas de horto uicino excoquas aqua cum anetho, & per horti ſpatia cū refrixit diffundas, iam enatas abolebis. Democritus adfirmat has ipſas beſtiolas cum abundant perimi, ſi mulier quæ in mēſtruis eſt, nuſquam cincta, ſolutis crinibus, & nudo pede unāquamq; aream ter circum eat: poſt enim decidere omnes erucas & uermiculos pollicetur, atq; ſtatim emori. Aliqui ficulneū cinerem ſuper erucas ſpargunt: alij ſcyllā uel in horto ſerunt, uel certè ſuſpendūt. Contra erucas ſemina quę ſpargenda ſunt, ſemperuiuæ ſucco macerant, uel erucarum ſanguine. Fungi eius qui in iuglāde cōcretus exit cremati nidore, item fimo ueſpertilionis extinguntur. Erucas euincet qui faſciculos allij ſine capitibus per horti ſpatium omne cōburens, circūcirca nidorem pluribus locis excitarit. Vt olera infeſta animalia non generent, in corio teſtudinis omnia ſemina, quæ ſparſurus es, ſiccas, uel mentham pluribus locis maximè inter caules ſeris. Hoc præſtare fertur eruum aliquantulum ſatum, præcipuè ubi radices & rapa naſcuntur. Cicer inter olera propter multa portenta ſerendum eſt. Acetum acre ſucco hyoſcyami miſtum, fertur olerum pulices necare, ſi ſpargas. Contra culices & limaces uel amurcam recentem, uel ex cameris fuliginem ſpargimus. Culices ut author eſt Democritus, calaminthæ aut gith crematorum nidore fugantur. Abiguntur & macerata ruta & per areas conſperſa: item L decocta conyza, ſi iure ſpatium horti riget. Galbani, ſulphuris, & cumini ſuffitu necātur. Florētes cannabis ſurculi inuolantia culicū agmina coercēt. Non attingent eæ uolucres beſtiolæ quod thuris polline, aceto, & oleo perlitum ſit. Horrent in primis culices acrementum aceti & cunilæ nidorem. Bubulum ſtercus ſuffitū culices perſequitur: item inulę radix, adiecto buccinorum crematorum cinere. Spongia aceto imbuta conuolantia inibi culicum agmina cum adpenditur ad ſe cōtrahet. Non feriunt ſi cannabis frutices ſubſternantur. Rutæ aqua maceratæ uel conyzæ reſparſus culices abigit. bdellium quoque ſuffitu propellit. Blattæ, quas praſocurides, quaſi porricidas Græci uocant, ut Diophanes ſcriptum reliquit, hortis ſolent nocere. ergo uentriculum ouis ſtatim occiſæ non elotum, ſed ſordibus ſuis plenum, ſpatio quo abundant, non alte ſed ſuperficie tenus debebis operire. Poſt biduum reperies animalia ipſa congeſta uentrem hunc replere. Hoc cum iterum uel tertio feceris, genus omne quod nocebit extingues. quippe blattarum hoc genus ſtercore lætari, in eoque ſemper uerſari conſueuit, ita ut facile hoc captum uenatu perimatur. Olera omnia Iulius Fronto tradit ab infeſtis animantibus uindicari, ſi pluribus

ribus in locis inter hæc eruca ſeratur. Addidit hortum ab eiſdem non impeti, ſi anſerino ſtercore muria reſoluto, olera perfundantur. Pulices ut Pamphilus refert, necat aquæ reſperſus, in qua gith, quod melanthion Græcis dicitur, maduerit. Eoſdem ius decoctæ conizæ perfuſum perimit. Item ſinapis ſemẽ, & rhododaphnæ feruefcunt unà, ut pulicoſis oleribus infundantur. Locis quæ pulicibus ſcatent uiuam calcẽ incerniculo cretã ſparſiſſe ſatis eſt. Abſinthiũ, uel ſylueſtris cucumeris radix mari macerata, hos imbre conſperſo tollit. In ſcrobiculũ omnes cõuenire prodit, in quẽ rhododaphnæ frutices inieceris. Pulices amurca per pauimentũ frequẽter aſperſa fugantur: itẽ cumino ſylueſtri cũ aqua trito, uel ſi cucumeris agreſtis ſemen aqua reſolutũ infundat̃. Lupinorum cremor infuſus eos abigit. Formicas fugari Diophanes teſtatur, ſi quę ex ea familia captæ concrement̃, item ſi ſuorũ latibulorum aditus cedria oblinantur, in areas non exibunt. Frugum aceruos nõ attingunt, ſi cretę candore cumulatim obſignemus, aut ſylueſtri cunila luſtremus. Formicas abiges, ſi cochlearum uacuas teſtas ex ſtyrace combuſſeris, & eo cinere foramẽ inculces. Item ſi origano & ſulphure tritis earum ſpecus aſpergas. Prorſus extinguẽtur formicæ, ſi oleo quod Cyrenaico laſere perfuſum ſit, ſpeluncæ conſpergantur. Formicæ arborũ herbarumꝙ frutices non attingent, quorum caudices lupinis amaris cum amurca tritis uel bitumine ex oleo perlinantur. Cæterum ad mellitũ uas formicæ non adrepent, cuius ceruix uel ora candido uellere coronetur, aut creta uel minio etiam obſignetur. Sunt qui lachrymam papaueris aceto reſolutam earum cauernulis infundant, aut ſatorum ſcapos eodem liquore perungant. Si uitium crura, brachiáque frondoſis hederæ fruticibus obliges, paulopoſt inuenientur non formicæ modo, ſed & cantharides quoque, tanquam captiuæ, ſub umbra deliteſcere. Perimũtur omnino ſylueſtris cucumeris incenſi nidore, aut ſiluri leui ſuffitu, una interempta reliquę terga uertentes in ſuam ſe recipiunt ſpeluncam. Si quis ad ſuas officinas deferentem granum tritici pollice ſiniſtræ manus coercitam puniceo inuoluat pittacio, muliebríꝙ capiti amuleti uice ſuſpendat, uterum ferenti facilem præbebit enixum. Crematarum odore reliquæ omnes fugantur. Audio uita functas ab alijs efferri. Prohibentur in caudices ſubrepere taurini fellis & picis cum amurca perlitu. Graculum piſcem in arbore ſuſpendunt, & ita formicas necãt. Contra formicas ſi in horto habent foramen, cor noctuæ admoueri præcipiunt; ſi foras ueniunt, omne horti ſpatiũ cinere ſignemus. Teredinem formicámque prohibet illita amurca. Contra formicas non minimum hortorum exitium, ſi non ſunt rigui, remedium monſtrant limo marino aut cinere obturatis earum foraminibus: ſed efficaciſſime heliotropio herba necantur. Quidã & aquam diluto latere crudo inimicam eis putãt. Et ſi ueteribus permulta memoriæ fuerint prodita, opinio Democriti faciliora deligentis eſt, ſi nubes locuſtarũ repente ſurrexerit, latentibus intra tecta cunctis hominibus, eam poſſe tranſire. quòd ſi inobſeruantes homines ſub aere deprehendant, nulli fructuũ noceri, ſi cõtinuo omnes ad tecta confugiãt. Pelli etiam idem prodidit, ſi amari lupini, uel ſylueſtris cucumeris feruefactus cum muria cremor perfundatur. ſiquidẽ cõfeſtim emorientur. Smiliter ueſpertilionem altiſsimis alliges arboribus, ſolum uertentes illico transfugient. Si captas aliquot ambuſſeris, offenſæ nidore reliquæ obducta caligine cæcutiunt, & partim animam agunt, partim ab inſidiatoribus torpentes fatiſcentibus earum alis capiuntur, aut ſole illuſtratæ necantur. Naturale putat idem Democritus, uolucres locuſtas fugari, ſi aliquæ ex ijs urantur in medio. quod & formicis, & ſcorpijs, & id genus animalibus aduerſari experiẽtia docuit. Si in effoſſum ſcrobẽ maceratas garo locuſtas obruas, reliquas fugabis: nanꝙ poſtridie accedens offendes ſopore preſſas ſomnum captaſſe, quare pro tuo necabunt̃ arbitrio. Nihil attingẽt locuſtæ quod porro, aut cẽtaurio aqua reſolutis fuerit aſperſum. Contra bruchos non minimã hortorũ peſtem, iubet Didymus circa caudices uitium prope radicẽ tria grana ſinapis obrui. nanꝙ ea ſata ſuo odore bruchos enecant. Aduerſus agreſtes mures Apuleius ſuadet ſemina bubulo felle maceranda, ne ab ijs attingantur. Melius per æſtus Caniculæ, cicutæ ſemen cum elleboro nigro polenta, aut ſylueſtri cucumere, uel hyoſcyamo, uel amaris nucibus, portionibus æquis cõtundere, atꝙ ijs cum oleo ſubactis earum foramina obſtruere. ſiquidem eius rei deguſtatus necẽ infert. Nonnulli rhododaphnæ folijs aditus eorum claudunt, qui roſis his, dum in exitu nituntur, intereunt. Mures qui in domibus

oberrant

oberrant, Paxamo authore, necantur, si ueratro polentã permiſceas, & offeras. Sic ſylueſtris cucumeris & colocynthidis cũ elleboro nigro ſuffuſio nocebit. Apij ſeminis & gith incenſorum nidore fugantur. Mures etiam ruſticos, ſi querneo cinere aditus eorum ſatures, attactu frequenti ſcabies occupabit ac perimet. Ramentum ferri miſtum fermento locis quibus abundant inditũ, eos guſtatu ad perniciem perducit. Tithymalus tuſus & cum polenta ſubactus ſi rodatur, cæcitatem muribus adfert. Tarentinus eiſdem ad necandos mures utitur remedijs. Addit, ſi captus aliquis mus detracta pelle capitis emittatẽ, reliqui ſolum uertent, & aliò diffugient, nunquam reduces. Rubi radice cum butyro, pane, & caſeo guſtata necãtur. Aliqui ueratrum album & corticem cynocrambæ tundunt, & cũ polenta, lacte, & ouis ſubacta digerunt in offas, quibus foraminum aditus obturent. Lapidis hæmatitæ ſuffitu fugantur: item ardentis myricæ fumo. Anatolius refert, mures ſi amurcã æneæ patinę infuderis, & in media domo nocte poſueris, conuenientes adhærebunt: in reliquis Didymi iudicio ſubſcribit. Talpas græci hoc genere perſequũtur, Veratrum candidum & braſſicæ caninæ, quam appellant cynocramben, cortex tuſus cretusq; cum polenta & ouis rigata, lacte uinoq; ſubiguntur, & in offas cogũtur, quæ in ſpiracula cuniculorum adiguntur. Nucem Sotion græcus author perforari iubet, uel aliquod pomi genus ſoliditatis eiuſdẽ, ibi paleas & cedriam cum ſulphure ſufficienter includi: tunc omnes paruulos aditus, & reliqua ſpiramenta talparum diligenter ne fumus exeat obſtrui, unum foramen quod amplum ſit reſeruari: in cuius aditu nucem intus incenſam ſic poni, ut ab una parte poſſit flatus accipere, qui cedriæ & ſulphuris odorem diffundant: ſic impletis fumo cuniculis talpas uel fugere protinus, uel necari. Diophanes eſt author cremati ſcorpionis nidore reliquos omnes protinus fugari. Subdit, perũctas ſucco raphani manus impunè ſcorpios cæteraſq; ſerpẽtes tractare. Sandaracha cum galbano, butyro, uel adipe caprino ſuffitu & ſcorpios & ſerpẽtes omnes abigit. Democritus uult radicem roſæ geſtatam eſſe ueneficij ſcorpionis amuletum. Stellio ſic cæca naturæ diſcordia cum ſcorpione pugnat, ut merſus in oleo dum reſoluatur in tabẽ, & ictæ parti litus liberet dolore. Plutarchus negat ſcorpium ad id unquam adrepere, cui nucula coryli ſuffixa cohærebit. Tarentinus eſt author ſideritim herbam tenentem uiuos ita domare ſcorpiones, ut ne ab ipſis quidẽ ullo pacto lædi cõtendat. Ficulneum lac in uulnus inſtillatum, ita uenenum ſiſtere dicitur, ut ne ulterius quidem ſerpat. Nulli ſcorpionum iniuriæ patet, qui ſcyllæ bulbum deuorarit. Zoroaſtres lactucę ſemen ex uino potum ictibus ſcorpionum mederi prodidit. Serpẽtes omni propè fugantur auſteritate, & nocentes ſpiritus innocẽtia fumi graueolentis exagitat. Vramus ergo galbanum, uel cerui cornua, radices lilij, ungulas capræ. ſed longè plura de ijs in ueterinaria diximus medicina. Sotion ſcriptum reliquit, feles cortales non aggredi aues, quarum ſub alis rutæ ſylueſtris ſurculus adhæreat. Verſpertiliones non aduolare tradit Africanus, ubi per itinera platani frondes pendeant. Necantur hederæ ſuffitu. Vocales addit ranas ſilere, ſi incenſa lucerna lacuum & fluminum ripis adhibeatur. Grandini credit obuiam iri Philoſtratus, ſi quis uituli marini pellem, uel hyænæ, uel crocodili per ſpatia poſſeſſionis circumferat, & in uillæ aut cortis ſuſpendat ingreſſu, cum malum uidetur imminere. Alij, ut idem refert, ubi inſtare malũ uiderint, oblato ſpeculo imaginem nubis accipiunt, & hoc remedio nubem ſeu ſibi obiecta deſpiciat, ſeu tanquam geminata alteri cedat, auertunt. Alij hac ſuperſtitione imbuũtur, ſi plurium domorum claues funiculis appenſæ ſpatium in orbem cingant, grandinem ſine damno trãſituram. Item ſi quis paluſtrem teſtudinem dextra manu ſupinam ferẽs, locum perambulet, & reuerſus eodẽ modo ſic illam ponat in terra, & glebas dorſi eius obijciat curuaturę, ne poſſit inuerti, ſed ſupina permaneat, hoc facto fertur ſpatium ſic defenſum nubes inimica tranſcurrere. Item equi fluuiatilis, ut Apuleio placet, pellis ſegmenta diuerſis ſpatijs impoſita, credũtur ſatis contra malum imminens totius membra conueſtire. Contra grandinem omne ſpatium horti alba uite præcingitur. Obruto fluuialis equi, quem appellant hippopotamon, tergore, locus fulmine nõ icitur. Diophanes præcipit, cum nebulas & rubiginem uidebis inſtare, paleas & purgamenta pluribus locis per hortũ diſpoſita ſimul omnia cõbures quà uentus inſpirat, ita enim impendens malũ auerti creditur. Satis fabis hortũ à pruinis lædi negant. Cum rubigo imminet, iubet Berytius ſtatim bubulũ cornu dextrũ cum fimo ſic uri,

G ut plurimum

ut plurimũ circũcirca concitet fumum, præſertim quà uentus perflat, ſic ut omnis fumus
cõtra rubiginis impetum feratur: ita enim noxiam cæli occaſionem diſcutiet. Fumus è pa
leis contra nebulas auxiliatur, ubi nebulæ nocent. Sarmenta aut palearũ aceruos & euul-
ſas herbas fruticesq́ per uineas camposq́ cum timebis incendito, fumus medebitur. Qui-
dam tres cancros uiuos cremari iubent in arbuſtis, ut carbunculi non noceant. Alij ſiluri
carnem leuiter uri iubent à uento, ut per totam uineam fumus diſpergatur. Si fictili nouo
obſerata obruatur rubeta rana in media ſegete, tradunt non eſſe noxias tempeſtates. Se-
men olerum ſi ſucco herbæ ſedi, quam aizoon uocãt, madefactum feratur, olera nulli ani
malium obnoxia futura tradunt. In totum uerò nec erucas, ſi palo imponantur in hortis
oſſa capitis ex equino genere, fœminæ duntaxat. Aduerſus erucas & cancrũ fluuiatilem 1
in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. eæ arcuatim ſe uoluẽtes irrepunt, Gallicum
uulgus uocat *chenillas*. Sunt qui ſanguineis uirgis tãgunt ea quæ nolunt his eſſe obnoxia.
Infeſtant & culices hortos riguos præcipue, ſi ſunt arbuſculæ aliquæ, hi galbano accenſo
fugantur. Omnia ſemina horti uel agri, refert Anatolius, ab omnibus malis ac mõſtris tu
ta ſeruari, ſi ſylueſtris cucumeris tritis radicibus ante macerentur q̃ ſeras. Olera nulli ero
dentium iniuriæ futura tradit obnoxia, quorum in teſtudinis corio ſemina fuerint reſicca
ta. Vberantur horti, quorum puluini aqua in qua lotus uel fœnum græcũ maduit, irrigen
tur. Caluaria aſini intra hortum poſita creditur fœcundare quæ ſpectat. Olera pulices nõ
creabunt, ut Anatolius ait, ſi cum eorum ſemina iaciuntur modicũ eruum miſcueris, præ-
cipuè ubi radices & rapa naſcuntur. Alij naturalius erucam pluribus locis maximè inter 2
braſſicas ſerunt, ut nulli pateant iniuriæ.

Napus. Cap. XLVI

NApus in duas ſpecies degenerat: unam, buniadem Græci nominant, omni-
bus olim cognitam, nunc medici, pace tamen eruditorum dixerim, prorſus
ignorãt: cuius ſemen ob id quòd uenena expugnet, antidotis dicatum erat.
nunc ſuffecto quodam ſylueſtris rapi ſeminio, huius uice abutuntur. A ru-
ribus tamen quædam herba colitur, rapo radiciq́ ſimilis, quam *nauetam* ap-
pellant, folijs rapi, læuioribus, poſt adoleſcentiam erucæ modo laciniatis, cubitali ſcapo
aut interdum altiore, radice minuſcula, floribus eidem proximis, rapitio caule, cubitali
uel altiore, cuius folijs non ſecus atque rapacijs ueſcuntur agri, prȩſertim cum ruſticos 3
olerum inopia premit. Ea tum cocta tum cruda aceto & ſale condita deuorant. Nec eam
crebro frondiũ auulſu coercent, quo minus in caulem erigat̃, quod in rapis fieri certum
eſt, ut in radicem incrementa capeſſant, ſed in ſcapum attolli patiuntur. nam uberiore ſe-
minis prouentu non mediocrem quæſtum faciunt. Semen huius calfactum truſatilibusq́
molis preſſum magnam olei uim remittit, quo non ad obſonia modo, ſed ad lumina quo-
que lucernarum utuntur. Auiculas caueis recluſas, cardueles, miliarias, frigillos, & id ge-
nus ſimiles ſemine huius apud nos aucupes alunt. Rapum in hanc deſciſcere, & longo ſa
tu ad ſe redire, & priorem naturam reconciliare ferunt. Vtrunq́ ſexum ex eodem ſemine
prouenire ſcribit Theophraſtus. Maris nomine rapum buniadem intellexiſſe contendit
Athenæus, præſertim cum alibi nuſq̃ buniadis meminerit, & Nicãder eo antiquior men 4
tionem fecerit. Quo argumẽto, uel extante ueteris uocabuli ueſtigio, ducor, napum hanc
debere dici. Napi, quorum eadem ferè cum rapis natura, gaudent frigidis. Seruntur ante
Calendas Martias, in iugero ſextarij quatuor. Diligentiores quinto ſulco napum ſeri iu-
bent. Et ut medici rapa maſculi ſexus fecerunt in his rotunda, latiora uero & cõcaua fœ-
minini, præſtantiora ſuauitate, & ad condiendũ faciliora, quæ ſæpius ſata tranſeunt in ma
rem: ita naporum quinq́ genera cum raphanis confuſa fecit Plinius, quæ Theophraſtus
uerbotenus raphano tribuit, corinthium, cleoneum, liothaſſium, Bœoticũ, & quod per ſe
uiride dixerunt. Ex ijs in amplitudinem adoleſcit Corinthiũ nuda fere radice. Solũ enim
hoc genus ſupernè tendit, nõ ut cætera in terram. Liothaſſium quidam Thracium appel-
lant, frigorum patientiſſimum. Ab eo Bœoticum dulce, rotunditate etiam breui notabi- 5
le, neq́ ut cleoneum prælongũ. In totum quidem, quorũ tenuiora folia, ipſi quoq́ dulcio
res: quorũ ſcabra & anguloſa & horrida, amariores. Eſt & præterea genus ſylueſtre, cuius
folia ſunt erucæ ſimilia. Palma Romȩ Amiterninis dabatur, inde Nurſijs. Napus ſationes
habet

habet duas, melior tamen mẽſis Auguſti. Iugerum agri quatuor ſextarios ſeminis poſcit.
Napus deuexã amat & ſiccam humum, tenuiq́ꝫ propiorem: itaqꝫ glareoſis ſabuloſiſqꝫ ar-
uis melior exit, lociq́ꝫ proprietas ſemen cõmutat. Nanqꝫ in alio ſolo rapa biennio ſata con
uertuntur in napum, in alio napus raporum accipit ſpeciem. Riguis locis utrũqꝫ recte ab
ſolſtitio ſeritur, ultima parte menſis Auguſti, uel prima Septembris. Subactum ſolum plu
ribus iterationibus aratri uel raſtri, largeq́ꝫ ſtercore ſatiatũ poſtulãt. Iugerum non amplius
quatuor ſextarijs raporum ſeminis obſerendũ eſt, quarta parte amplius napis ſpargendũ,
quoniam nõ in uentrem lateſcunt, ſed tenuem radicem deorſum agunt. Napis pulices in
naſcuntur qui tenera folia derodant. Abiguntur eiſdem remedijs, quæ ſupra in rapis dixi-
1 mus: uel manu uelli debẽt, & matutinis temporibus frutices olerũ cõcuti. Sic enim dum
adhuc torpent nocturno frigore cum deciderint, non amplius in ſuperiorem partem pro-
repunt. Id tamen ſuperuacuũ erit tentare, ſi ante ſationẽ ſemina ſucco herbæ ſedi ſint ma-
cerata: nihil enim ſic medicatis nec erucæ, nec culices nocẽt. Feras rapas nec adhuc cultu
miteſcentes in Dalmatia Stoicæ familiæ grauis author Poſidonius tradidit inueniri. Di-
philus medicinæ profeſſor literarũ monimentis tradidit, rapũ uim acrem habere, corpus
extenuare, ſpiritus creare. ſed coctu contumax eſſe: napum uero buniam dulciorẽ, magis
parentem concoctioni, ꝙ ori gratior habeatur, multoq́ꝫ magis ad ſtomachum faciat. De ſe
cunda napi ſpecie alio loco nobis erit diſſerendũ. Rapas & napos antiquitas condiebat,
nunc ubiqꝫ conditura prorſus exoleuit. Si cui tamen cordi eſſet in uſum reuocare conditi
2 uorum rationem, adhunc modũ oporteret exequi. Raporũ rotundiſſima quæqꝫ prius ꝙ
caulem aut cymam faciant, terra eruuntur, eaq́ꝫ ſi ſint lutoſa aut obſita puluere detergun
tur, & ſumma cute nouacula decerpta, ſicuti ſalgamarijs mos eſt, lunato ferramẽto decuſ-
ſatim inciduntur, ſed eo manus libramento ne penitus & ad imum uſqꝫ acies adigatur: re-
ſperſiſqꝫ ſale minuto præciſuris in alueo aut ſeria componũtur, & ſale pluſculo conſper-
ſa ſinuntur dum exudent. Poſt tertiã diem deguſtãda eſt media rapi fibra, ſi ſalem ebibit,
deinde cum ſatis uidebitur recepiſſe, ſingula ſuo ſibi iure eluuntur, uel ſi non multũ ſaniei
liquoris ue reddiderint, adijciẽda erit muria dura. poſtea in quadratam ciſtam uimineam,
quæ craſſis uiminibus contexta ſit, rapa componuntur: deinde ſic aptata tabula ſuperpo-
nitur, ut uſqꝫ ad fundum, ſi res exigat, intra ciſtam deprimi poſſit, ſuperiectoq́ꝫ graui pon
3 dere, nocte tota & uno die ſinũtur ſiccari, tum fictili picato uel uitro reponunt, & ſic in-
funditur ſinapi & acetum ut à iure contegantur. Napi quoqꝫ ſi minuti ſunt, integri: ſi ma
iores, inſecti, eodem iure quo rapa condiri poſſunt. qui in uas conijciuntur, & indito ace-
to ſal coctus ita adijcit, ut in aceti congium ſalis ſextarium infudiſſe ſat fuerit. Sed nondũ
ſatis conſtitit, quænam fuerit ſecunda napi ſpecies, quæ caulem mittit anguloſum, in quo
ramuſculi uiſuntur frequentes, prætenuibus folijs atque floribus referti, longitudine digi
tali: foliaq́ꝫ proxime radicem ſparguntur, apio ſimilia, uerum exiliora multo, magiſqꝫ co-
riandri faciem ſimulantia, flore anethi, ſemine apollinaris herbę, quæ hyoſcyamus dicitur,
odorato ſed minore. Eam excalfacientium ordinis eſſe cõuenit, quòd & urinas ciat, remo
ratos menſes euocet, hærentes ſecundas pellat. Si quis herbam ijs deliniationum notis ce
4 lebrem quærat, ſatis ad eam accedere cõperiet, quam officinæ nunc *minorem ſaxifragam* uo-
cant, bunium tamen oleracei generis eſſe nemo contendit: quare cõiectura colligi poteſt,
luxatam hanc Dioſcoridis partem, quæ uolumine ſecundo de bunio mentionem facit, ni
ſi diſcriminis & diſcerniculi gratia duobus locis inſeruerit. Melius tamẽ fuerit in ſuam ſe-
dem uolumine quarto reſtituere, de quo pluribus inibi agemus. Naporum duas differen-
tias in medicina Græci obſeruant. alterum genus buniada appellant, raphano & rapo ſi-
mile, ſeminis pręclari contra uenena, ob id in antidotis utunt̃ illo. Radix flatus creat in ci-
bo, & minus quàm rapitium alit. Aſſeruatur etiam ſalſugine. Alterum anguloſis foliorũ
caulibus florentis, & quod bunion uocant, purgationibus fœminarum, & ueſicæ, & uri-
næ utile decoctum, potum ex aqua mulſa, uel ſucci darchma. Semen dyſentericis toſtum
5 tritum in aqua calida, è cyathis quatuor: ſed urinam inhibet, ſi non lini ſemẽ unà bibatur.
Galenus buniada in raporum cenſum reponit, eaſdemq́ꝫ uires aſſignat.

 Radix, ra-

Radix, raphanus. Cap. XLVII

R Aphanus die tertio à ſatu proſilit, et ex hybernis celerrimè exit, latere potius fructum parit: calidis locis, auſtrinis, atque ſerenis teporibus celerius in caulem attollitur, ſemenq́ promit. Radice terreno adoperta ſequenti anno germinat, tellure abiecta: nam & creſcere & durare ad ęſtatem uſque ualet. Gaudet dulceſcitq́ frigoribus, quibus incrementum in radices non in folia uertet, quas ligneſcere Theophraſtus eſt author. ſemen in ſiliquis. Genera Bœotium rotundum & dulce, Liothaſium quod alij Thracium uocant patientiſsimum hiemis, Cleonæum in lõgitudinem porrigitur, Corinthium ampliſsimum detecta ſtirpe naſcitur. Quo folium læuius & ſuauior & mitior eſt raphanus. Traditur & genus unum erucæ folio. Pulices appellantur beſtiolæ raphanis innaſcentes, quibus ne noceant, authore Theophraſto, eruum interſerere remedium eſt. Sed ne naſcãtur, nullum ſuo ſeculo repertum adhuc medicamen putat. Fœminini generis exiſtimant quę minus acres, & habẽt folia latiora, læuiora, & iucũde uirentia. Raphanum uitibus inimicum eſſe conſtat, ut ſi circum ſe ſeratur diffugiãt. Bis anno recte ſeritur, Februario mẽſe cum uernum fructum expectamus, & Auguſto mẽſe cum maturius. hæc ſatio ſine dubio melior habetur. Cura eſt eius ut terra ſtercorata & ſubacta obruatur: pòſt, ubi cœperit aliquod incrementum, ſubinde aggeretur. nam ſi ſuper terram emerſerit, dura & fungoſa fiet. Aliqui alia fecerunt genera, Algidenſe à loco longum atque translucidum. alterum rapi figura quod uocant Syriacum, ſuauiſſimum ferè ac tenerrimum, hyemiſq́ patiens. Præcipuum quidem eſt quod è Syria aduectum apparet, id tota hyeme durat. Radicis Syriacę iugerũ, ut eſt author Columella, ſupra quatuor ſextarios ſeminis heminam recipiat, nec amplius poſcit. Eſt etiam genus ſylueſtre fronde copioſius quàm corpore, armoraciam Latini uocant, de qua priuatim diximus. Cæterum raphani, qui noſtris radix dicitur, Græci duo genera ſeruant, ſatiuæ & ſylueſtris. Satiua raphanus radix'ue notior eſt quàm ut explicari debeat, cum ipſa quotidie ueſcendo ſit. Hac ſiquidem in cibis antecedente pleriq́ omnes cum faſtidium urget, uorandi facultatem moliuntur, & appetentiam accerſunt. in quem uſum in taleolas orbiculoſq́ digeritur, ut aqua ſaleq́ conſperſa cœnas incohet. Si quis etiam cibos faſtidit, ad excitãdam cupiditatem interponitur. Quo magis error eorum, qui hactenus inoleuit, explodendus, qui pro re explorata omnibus cognitaq́, raram inuentu herbam, uiribus que plurimũ ab hac diſcrepantem, in compoſitione raphanati mellis uſurparunt, lepidiumq́ exulcerantem herbam in uicem eius, ut paulopoſt edocebimus, ſuffecerunt. Nam omnibus officinis raphanus peregrina demonſtratur herba, quæ cum fructificauerit, iuxta terram præciditur. exit & in cubitalem altitudinem, folijs laurinis, ſed mollibus. Rarior apud nos huius cultus, ubi ſæuitia hyemis ingrauat: quando impatientiſſima eſt frigorum, uiolataq́ gelicidijs emoritur. Vſus eius olim non ſine lacte fuit, ut arbitror, propter exulceratoriam uim qua prædita eſt. Quæ omnia lepidij ſunt propria, non raphani, ut ſuo loco demonſtrabitur. Raphanus caudice aſſurgit nonnunquam arboreo: folia gerit laciniata, angulis horrida. ſemen in ſiliquis. Quo folium lęuius, eo ſuauior & mitior exiſtimatur. Dulces ut Græci produnt enaſcentur, ſi ſemina mulſo, uel paſſarum uuarum ſucco macerentur. Conſtat radix cortice ac cartilagine, acuto quidem ſed grato ſapore, quæ in longitudinem plerunque porrigitur: cuius pars cum extra terram emerſit, dura fit & fungoſa, niſi terra cicumobruatur. Dulceſcit frigoribus ut rapum. Fimum odit palea contentus. Salſugine amaritudo eorum eximitur: nanque ſalſis ut uolunt aluntur. itaque talibus aquis irrigandos cenſent. Cocti dulceſcunt, & in naporum uicem tranſeunt. Dati cum ſale ieiunis uomitionibus præparant meatum, quare medici ſemine ex aqua tepida dato uomitus eliciũt. Vitis tam pertinaci odio diſſidet à raphano, ut iuxta ſatum refugiat, & depacta in eius ſcrobe nõ comprehendat. In tam uulgari nobilitate raphanus, ut nihil ſcrupuloſe demonſtrari poſtulet, uulgus *rauen*, tum *reforum*, tum *rapham* appellant. Theophraſtus multa eius recenſet genera, quæ falſo Plinius decimonono uolumine napis attribuit. Corinthiũ in amplitudinem eximiam adoleſcit, nuda ferè radice, quando hoc genus ſupernè tendit, nõ ut cętera in terram; Liothaſiũ in terram demittitur, inde nomen datum, quidam Thracium appellant, frigoris patientiſſimum; Bœoticũ dulciſſimũ eſt, rotunditate etiam breui

notabile

notabile, neq; ut Cleoneũ prælongũ. Syluestre etiamnũ genus habetur fronde copiosius ꝗ corpore, folio satiuæ simili, ad lapsanæ frondem accedente, radice gracili, molliuscula, a-crementum resipiẽte. Italia rerũ antiquarũ parens adhuc *armoraciam* nominat. Seritur qui-busdam in locis ut edomita feritate mitescat, aut transfertur ad culta quo melior fiat: nam hæc est agrestis raphanus. Sed apios quæ agrioraphanus aliquibus aut ischas dicitur, qua necessitudine aut cognatione iuncta sit, ut cum hac societatem & cõsortium inierit, imò uerius in idem caput coaluerit, non satis potest explicari: nisi forsitan græcorũ librarij uici nitate nominũ illusi, hanc, quanq; uiribus, figura, deliniatione discrepantẽ, in idem caput contulerunt. sed eorũ fiant diuortia quę dissona insitione cohæserant. Hoc igitur quod de apio dictũ, uelut abhorrens à consortio debet expungi, luxatumq; uertibulo quo dissilie-rat restitui. Ideo cum eadem quarto uolumine à Dioscoride repetantur, inibi mentionem eius distulimus, ibiq; quænam sit apios ostendemus. Pituitam, ut Florẽtinus tradit, rapha-ni extenuant, urinã cõcitant. Decocti uero & poti cum uino ieiunis ad ternos cyathos, cõminuunt & eijciũt calculos. Ad tussim cum melle prosunt. Puerperis ad lactis copiam augendam præbentur. Venerem stimulant, sed uoci nocẽt. Semen tostum ipsumq; com-manducatum, tussientibus & suspiriosis medetur. Venenis usq; eo aduersantur, ut præsu mentibus ieiunis nõ sint nocitura: quibus etiam succus in aqua coctus succurrit. Idem cõ tra fungorum & boletorũ uenena salutaris. Succo infectis manibus impune serpentes tra ctantur. Impositi scorpionibus confestim necant. Hydropicis medentur. Ex aqua sum-pti lienem extenuant. Ad uomitus eos esse utilissimum, nam uentrem exinaniunt ex mel le sumpti redditiq; uomitionibus. Appetentiã fastidiosis inuitant. Quartanis liberant, si continuo usu stomachus in uomitiones effundatur. Succus ex passo potus regium sanat morbũ. Contra aquarum uitia raphanum incoxisse satis est, ita enim earũ pernicies elue-tur. Dentibus solis inimici, quoniã atterant. Ad hæc sanguinem excreantibus cocti dan-tur, item cruentis reiectionibus præcordiorum. Si quis prægustans à scorpione feriatur, ci to citra aleam uitæ ad integram redigetur ualetudinem. Si quis à tormentis plagas & uibi ces accepit, tritus & impositus emẽdat. Reducit & cicatrices ad colorem, lentigines in fa-cie delet. Alopecias capillo replet. Summo cibo spiritum elidit, ructus laxat, urinas eijcit. Postremo cibo alui deiectionem raphani moliuntur. nam summo, suspendunt illata ne si dant. præsumpti, uomitiones cient. exquisitiores sensus existimantur præstare. Folia quæ in oblongis nascũtur, excitare oculorum aciem dicunt. Crassitudines è pectore eliciunt. Insignita ex melle tollunt. Veternosis ꝗ acerrimos mãdere prodest, ex aceto lethargicis. Hippocrates capillos mulierũ defluos fricari raphanis iubet: & super umbilicũ poni con-tra tormenta uuluæ. Iliosis dandos censet Praxagoras, & Plistonicus colicis. Menses ac-cersunt. Cum melle sumpti intestinorum animalia detrahunt. Cum uino enterocelis pro sunt. Cortex ex aceto uomitiones acrius mouet. Easdem & semen molit, & lotiũ cit. Im-positum quoq; sistit ulcera quæ phagedænas uocãt. Gangrenas admotum mirabilem in modum excarificat. Cum aceto mulso anginis gargarissatum opitulatur. Cerastæ morsi-bus in uino datum succurrit. Aurium grauitati succum instillant. Vbi acrior admota sit, hyssopum dari protinus imperant: hæc antipathia est.

Siser. Cap. XLVIII.

Siser, grece sisaron, frigidis locis gaudet. Hinc Tiberius princeps flagitabat o-mnibus annis à Germania. Inest lõgitudine neruus qui decoctis eximitur, magna tamen parte amaritudinis relicta, quæ mulso etiam in cibis tempera-ta uertitur in gratiam. Radice tantum cibis cõmendatur. Siser Plinio rapha-ni, Aetio pastinacæ species est, quæ nõnihil amaritudinis cũ astrictione pau ca resipit, ut author est Galenus. In secundũ excalfacientiũ ordinem asseritur: Paulus ter tium nancisci asseuerat. Addidit, semenq; tenuibus particulis constare, discutiendi naturã habere. quare singultientibus & torminosis ex uino datur. Siser condiebat antiquitas. Ia-nuario mense uel Februario radicem eius exerebat, & ne quid terreni adhæsisset diligen-ter defricabat, & in aceto & sale cõposita post trigesimũ diem eximebat, & corticem eius delibratũ abijciebat. Cæterũ medullam eius concisam, in fideliam fictilem uel uitreã con-ijciebat: post mẽsem uuam passam, exiguam cepam aridam cum torrido farre & exiguo

melle subterebat. quæ cũ fuissent bene detrita, sapæ uel defruti duas partes, & aceti unam permiscebat, atq; ita in eam fideliã cõtundebat, eamq; operculo contectã pelliculabat: sed cum exegisset usus, cõcisas cum iure suo radiculas promebat, & exemptas de fidelia, oxymeli cũ exiguo oleo superfundebat. Ea ut sentio uidetur esse torosa quędã radix pastinacæ cõgener, per cuius lõgitudinẽ intestinus neruus excurrit, quæ cocta cinerib. aut aqua, & patinis infricta manditur, magna stomachi uoluptate, & ganeæ nunc magis q̃ medicinæ nascit. Hodie uulgus, ni fallor, extritis prioribus literis diminutrice forma *ferullum*, aut *feruillam* uel *cheruillen*, pro sisere aut siserculo pronũciat. Facit huiusce rei fidem, auxitq; suspicionẽ, q̃ adhuc seritur apud nos nõ semine sed bulbis, aut oculis radice excisis, uti ueteres tradiderunt, qui reliqua radice auulsi in nouam sobolẽ dispõnũtur. Sifer circa calendas Septẽbres, uel melius ante calendas Martias seritur. Augusto tertia satio est, eaq; optima. Cõualescit altè pastinato & stercorato loco: sed rarissime ponendũ, ut maius capiat incrementũ. In multis Gallię tractibus lętissimè prouenit. frigidis locis cõuenit. Ideo in castello Gelduba, quod supra Rhenũ sitũ est, generositas pręcipua. Sifer his serit mẽsibus, Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septẽbri, Octobri. Duorũ generũ est, satiuũ & erraticũ q̃d est satiuo simile & effectu. Stomachũ excitat, fastidiũ discutit. Ex aceto laserpitiato sumptũ, aut ex pipere & mulso uel garo, urinã ciet, & uenerẽ stimulat. In eadẽ sentẽtia est Diocles, addẽs pręterea cordi cõuenire cõualescentiũ, aut post multas uomitiones perq; utile. Heraclides contra uiuũ argentũ dedit, & ueneri subinde offensanti, ægrisq; se recolligẽtibus. Tradũt ideo utile stomacho uideri, quoniã nemo tres siseres edendo cõtinuaret: esse tamen utile conualescentibus & ad uinum transeuntibus. Satiui radix commẽdat os, ido neaq; stomacho est, urinã ciet & uenerem. Priuatim succus cum lacte caprino potus sistit aluum. Sisaram Varro, Plinius sisarum uocant herbam cuius flore uescantur apes. Est & in Eubœa frequens & apibus gratissima, fortassis quia nulla ex alia sit copia.

Rumex. Cap. XLIX.

AMplissima lapatho radix, ut quæ nonnũquam descendat ad tria cubita. syluestri minores tumidæ. effossa quoq; diu uiuit. Hoc insatiuum, rumex uocatur. Tam uiuax est lapathum, ut semel satum nũquam uitietur in terra, maxime iuxta aquam. Succus cum cibis gratiorem leuioremq; saporem præstat, præsertim si eo intingantur. Solũmodo ex omnibus syluestre melius est, cũ omnia ferè syluestria & folijs minora, & caulibus succoq; acriora. Olus hoc in multos caules prosilit, ramosum, radice altissima, singulari, nec lateribus crassiores alias nisi prætenues emittente. plerunq; sesquipedalis satiuo radix, breuior syluestri conspicitur. Cum perfectè adoleuit, figura betæ proximum, corpus carnosum & madidum, eoq; erutum terra diu recens seruatur, & præ cæteris oleribus uiuacissimum, præsertim satiuum. Lapathi ceu rumicis genera produntur multa. Oxylapathũ, non nisi palustribus nascens, in cacumine acutiora duraq; folia habet, ob id officinæ nostrates *lapatium acutum* nominant. Alterum genus hortensis illi dissimile. Tertium syluestre, paruum, plantaginis figura, molle, humiliter fruticans, *acidula* aut *minuta oxalis* uulgo dictum. Quartum habet genus quod alij oxalidem, alij anaxaridem, alij rumicem syluaticum appellãt. cuius folia syluestri et exiguo similia sunt, caulis teres, sesquicubitum altus, semine rubro, in mucronem acuminato, quod foliaceo uestitur inuolucro, sapore acri, è scapo & agnascentibus coliculis erumpente. id partim seritur, partim sponte in incultis prouenit. Omnibus exploratum quòd plerunq; iuribus incoctum natet, & in acetarijs crudum singularem habeat gratiã. Quin & in carnibus intingendis succi uiridis acrementum subministrat, nec aliud in obsonijs maiorem sibi uendicauit authoritatem. Omnes ferè quòd gratum acorem palato repræsentet, acetosam cœperunt appellare. Gallicũ uulgus *oxalim* adhuc imitatione græca nuncupat, aliqui *ozellam*, alij *uinetam*. Huius semen rubrum in mucronem emissum definit in cuspidem, cæteraq; Dioscoridis picturæ suffragantur, quare nemo rumicem acetosum id esse genus ibit inficias. Est & quod hippolapathon nominant, olus magnum, paludibus familiare, eisdem innascens: quam ut mea fert opinio *pariecellam*, uel *grandem oxillam* officinæ dicunt, uulgus *parellam*, nec refragrari quidpiam uidebitur. nam in olera recipitur, caulis ei ramosus, prægrandis, folia betæ, uliginosa, acutaq;, radix prælonga, palustribus lætior pro-

tior prouenit, quibus in hortis feritur. Lapathon, ut Galenus fcriptum reliquit, difcutiendi nancifcitur facultatem: Oxylapathon mixtas fibi uires uendicauit. Nanq; difcutiendi & repellendi natura donatum eft. Sed cum omnium femen, tum maxime oxylapathi, manifefte conftringit, ita ut dyfenteriæ & alui profluuio medeatur: quapropter quod demirari licet, femen à parentis natura defcifcit, ut quod aftringendi dotes habeat, herba uerò uentrem exinaniat. Hippolapathum à reliquorum uiribus non degenerat. Galeni iudicio Paulus fubfcripfit, eadem de natura rumicis adfirmans. Sunt qui hydrolapathum tradant in aqua natum: fed huic fpeciei ferè cõgenerem effe nemo diffitebitur, cum aquarum uernacula fit herba, ambæq; paludibus exiliant, fed oleribus repudiatur. Huius folijs uel ampliffimis butyri recentis offas inuoluunt. Omniũ faftigiorum folijs decoctis fiftitur aluus. Cruda illita melicerias rofaceo, aut croco adiecto difcutiunt. Semen fylueftris & oxylapathi & oxalidis cœliacos & dyfentericos potũ ex uino uel aqua efficaciter adiuuat. ftomacho detrahit faftidia. Scorpionum ictibus medetur, & qui præfumpferit etiam percuffus nihil molefti patietur. Radices coctæ cum aceto uel crudæ lepras, & impetigines impofitæ curant. Vngues fcabros detrahunt, in quo defiderio infricare locũ in fole nitro, acetoq; oportebit. Decocti fucco difcutiunt corporis pruritus fouendo, atterendóue in folia balnearũ. Radix in uino cocta doloribus auriũ dentiũq; prodeft, fi colluantur iure. Strumas quoque ac parotidas in uino, lienis tumores ex aceto difcutit. Quidam contra ftrumas in collo fufpenfam gerunt. Mulierum profluuia trita & admota cohibet. Tofta in uino, regio morbo auxiliatur. Calculos ueficæ comminuit, menftrua commouet, fcorpionum uenena reftinguit. Vis lapathi ructus facit, & urinam ciet, caliginem oculorum difcutit. Firmat commanducata radix dentes. Eadem cum uino fiftit aluuum. folia foluunt adiecto fale. Syluestria fcorpionum ictibus medentur, & ferire prohibent habentes. Semen ftomachi inextricabilia uitia fanat. Dyfentericos femen hippolapathi duabus drachmis in uino potum liberat. Oxylapathi femen lotum in aqua cęlefti fanguinem prodeft reijcientibus, adiecta acacia lentis magnitudine. Præftantifsimos paftillos faciunt ex folijs, & radice, addito nitro & iure exiguo. In ufu aceto diluunt, fed fatiuum in epiphoris oculorũ illinunt frontibus. Adijciunt (ne omittatur) bulapathum, radicis tantum altitudine differens, & erga dyfentericos efficacis effectus potum ex uino. Rumex in olerum cẽfu uiribus & guftu hortenfi betæ refpondet Galeno: quare merito quis fylueftrem appellauerit betam, plus tamen quàm rumice, quòd fit aliquãto iucundior, homines uefcuntur. Cenfet idem oxylapatho nomen ab acuta ui inditum effe. A nemine crudus rumex, ficuti nec beta, ut refert, eftur. Oxylapatho tamen mulieres quæ ruri degunt faftidiofæ in malacia, & morofi palatii iuuenes tantum utebantur: quare rumex dignus eft, cum nullius fit alimenti, qui cibis abdicetur. Cæterum nihil magis eius acore per æftatem apud nos placet, nihil æque elanguefcentem reuocat appetentiam. Theocritus alapathon uocauit ab effectu, quoniam exinaniat. Etenim Attici alapatha, quę nos inanitiones dicimus, appellant. Sylueftris femen tradit Africanus ex uino potum cordi & dyfentericis mederi, appenfumq; finiftro brachio ademptam pariendi fpem reftituere, reftibilemq; adferre fœcunditatem. Addit, eiufdem fylueftris radicem regium morbum aquamq; intercutem fanare: lepras, uitiligines, lichenasq; litam emendare.

Lapfana. Cap. L

Apfana olus fylueftre eft, pedalis altitudinis, trium foliorum napi fimillimorum, nifi candidior effet flore. coquitur in cibo. Hanc diui Iulij carminibus præcipuè iocis militaribus celebratam Plinius tradit: alternis quippe uerfibus exprobrauere, ea fe uixiffe apud Dyrrachiũ, premiorũ parfimoniam cauillantes. Hæc eft quam rura *fanuas albas*, quafi fylueftres napos uocãt. quod fatis Diofcorides teftatur, tradens à Romanis napum appellari. nanq; fylueftre hoc olus pedali altitudine prodit, tribus hirfutis folijs, cætera napi fimilis, nifi flos effet aliquanto candidior. Ea uirent arua, & in pauperum cœnas plerunque uenit. Apud Arcades eam nafci, quam illi brafficam fylueftrem appellant, medici quidam ceram, Theophraftus teftatum reliquit. Herbæ cuiufdam quæ cara nominabatur meminit Hirtius, qua cum lacte uictitauit exercitus, radice ufus non folio. Lapfanam prope aluearia ferendam effe

præcepit Columella, ꝙ copioſam ex ea ceram apes colligant. Eſt autem cyma ſylueſtris, & ubique ferè naſcitur ſylueſtribus braſſicis annumeranda. Vulgares lapſanæ flores amiciſſimos apibus creant, & fauorum ceras exuberāt. Lapſana cum ſuo coliculo ſilens in alueos componitur, & ſale conſperſa biduo ſub umbra dum conſudet reponitur: deinde ſi tantū remiſerit humoris, ut ſuo ſibi iure ablui poſſit, ſin minus, dura muria lauatur, & pondere impoſito exprimitur: tum uaſe cōditur, & ius quod eſt miſtum duabus partibus aceti & una muriæ infunditur. Fœniculi aridi quod eſt per uindemiā proximo anno lectum, ſpiſſamentum imponitur, ita ut herbam deprimat, & ius uſque in ſummum labrum fideliæ perueniat. Inter ſylueſtres braſſicas Plinio braſſica eſt, pedalis altitudinis, folijs napi ſimillimis, niſi candidior eſſet flore. Coquitur in cibo. Aluum leniter emollit. Folia & caules edendo ſunt, ſtomacho utiliores quàm lapathū: ſed Galeno noxium humorem creat. Illita detergendi diſcutiendiꝗ naturam habet. Medetur coxendicibus & lienoſis. Lepras impoſita ſanat.

Blitum. Cap. LI

B Litum radice non una nititur, ſed contra cęterorū ferè olerum morem multiplici, prolixa, non in rectum tendente, betaceis frondibus, ſine acrimonia fatuis: ſemen corticeū profert racematim ſingulis ramis inſidens. Olus hoc erumpit ocyſſime. Martio menſe ſeritur. Culto ſolo cum ſemel natum fuerit, ipſum ſe per multa ſecula ſeminis deiectione reparabit, ut etiā ſi uelis uix poſſit aboleri: ſatumꝗ ſemel pluribus annis reſtibili fertilitate prouenit, nec runcari nec ſarculari flagitat. Imbutū quàm plurimo humore tradit Galenus, quem copioſum etiam olus in decoctione fatet. Duplex id oſtendi ſolet rubēs & candidū. Huic generi aſſignandum illud olus ruberrimum quod in cultis ſe attollit, cuius folia iuribus incocta ſic ea inficiunt rubore, ut nigelli uini dilutum colorem repræſentent, à quo *rubrum olus* uel *porcta rubens* uulgo cœpit uocari ab olitoribus, ubique ferè colitur. Quod albi diſcrimine tantum notatur apud nos nomine uacat, ſurculoſius rubro, ramis undiꝗ racemoſo fructu ſcatentibus. Hiſpani *bleti* nomen hactenus ſeruarunt, cuius olere multis in locis utuntur, *turgon* in Narbonenſi Gallia uocant. multis tractibus cœpit ſeri. Sed onobletum herba linguę ſimilis, Hippocrati cōtra fœminarum profluuia in uellere adponitur. Blitum iners uidetur, ac ſine ſapore aut acrimonia ulla, unde cōuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile eſt, uentrem adeo turbat, ut cholerā faciat aliquibus. Dicitur tamen aduerſus ſcorpiones potum è uino prodeſſe, & clauis pedum illini: item lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menſtrua eo cibo ſiſti putat. Dioſcoridi oleris & hoc uice in cibos uenit, & facile aluo excernitur: cæterū iners & nullo in medicina momento. Blitum Galeno uliginoſum aquoſumꝗ olus, quod nō ex ſolo oleo garoꝗ, ſed adiecto etiā aceto ſæpius eſtur: alioqui ſtomacho negotiū faceſſit, lubricos tamen interaneorū anfractus aliquantū reddit. quare leniuſculam alui deiectionē moliri poteſt. Nullū tamen acrementū, nitroſumùe poſſidet ingeniū, quo ualeat inteſtina ad iuſtam excretionē laceſſere.

Malua. Cap. LII

M Aluarum genera fuiſſe duo herbariæ rei prudentes tradiderunt. Vnum hortenſis, alterū ſylueſtris, hoc eſt naſcentis in incultis. Hortenſiana ſæpe grandeſcit in arborem, & baculi uſum præbet, folijs amplis, circinatæ rotūditatis, rarioribus in ambitu ſegmentis. Caudex ſimplex, luxurioſę proceritatis attollitur, à medio ferè ad uerticem pulcherrimis floribus decoratus, breui admodum pediculo dependentibus, qui uenuſtate roſis nō cedunt, & ſi ſuppeteret odor, de principatu certarent: cum nec colore ſuperentur, purpureo uermiculatóue, nec etiam interdum candido, odore tantum uinci conſtat. Viciſſim è maluaceo caule funduntur roſæ, quædam iam patent, quædam naſcentibus ſimiles nunc primum exeunt, aliæ conuolutis adhuc foliorum paniculis nondum dehiſcunt. Capitula quædam breuibus innixa petiolis, & leuiter in mucronem faſtigiata, primum è caule proſiliunt, ijsꝗ paulatim intumeſcentibus, prægnantia florū inuolucra fatiſcunt: in quibus dehiſcētes roſę ſeſe pandūt, & explicātur in folia, ſtructili quadam ſerie numeroſa, calicibus apices paucos cōplexis, qui lutei medijs emicāt, ꝗbus decidētibus erūpūt purpurea ſtamina. His fœtus ſuccreſcit multipliciter tunicatus, atꝗ in umbilici formā numeroſo ſemine coagmētatus, in quib. cū

deculſa

decussa sunt folia, reliquarum maluarum modo semina recluduntur. Hæc æstiuas coronas nectit. Flos is minus quàm rosa fugax, diuque uigor uitaque durat. Pulchritudinem demirantium uulgus *transmarinam rosam* cœpit appellare. Nemo non hanc hortis suis serit. Malachen hanc grandiorem Græci uocant in satiuis, cuius folia cum sole circumagi Lucius Columella numeris tradidit, uir antiquitatis studiosus,

Et moloche prono sequitur quæ uertice solem.

Folia maluarum solis iter sequũtur, incuruaque cum eo pergunt ad occasum, ita ut ad eum semper spectent. Prodigiosum naturæ miraculum, ut herbæ nubilo die delitescentẽ solem prodant, & obiecta nube uelut indices curriculi, certam celati syderis sedem foliorum statu conuersioneque demonstrẽt, imò uerius solarij uicem exhibeant, ita etiam ut nõ aperto sole, horas colligere possimus. Addidit Theophrastus, maluæ folia cum sole circumagi, seque eodem inclinare, quò sydus feratur. quod humoris detractioni refert acceptũ: eodem nanque reclinari par est, quò sol humorem feruefaciens prouocarit. Alterum genus in incultis nascitur, folio rotundo, pingui, paucis in ambitu segminibus intercepto, caule magno, purpureis floribus prædito, radice cãdida. quod omnibus euidentius est quàm ut notificari debeat. Si quem satio delectet, Octobri serẽda est, ut quę occursu hyemis ab incremẽti longitudine reprimet. Loco pingui delectatur, & humido gaudet lætamine. Transferuntur plantę eius cum cœperint folia quatuor habere uel quinque. Melius comprehendit quæ tenera est: maior enim translata languebit. Sapor illis est melior, si non transferantur. Sed ne cito erigantur in caulem, in medio earum glebulas constitues aut lapillos. Rara ponenda est. Sarculo delectatur assiduo. Si liberandæ sunt herbis, ne motum sentiãt in radice. Si transferendis plantis nodum facias, in radice sessiles fient. Omne solum in quo ferantur pinguius faciunt. In magnis laudibus malua est utraque. Duo genera earum amplitudine folij discernuntur, maiorem Græci malopen uocant in satiuis, alteram ab emolliendo uentre dictam putant malachen. E syluestribus cui grande folium & radices albæ, althea uocatur, ab excellentia effectus, à quibusdã aristalthea. Non audiendi sunt qui hortensem satiuamque solis diffidere natalibus arbitrant. nanque syluestris, quantũcunque domita cultu mitescat, altilisque nascatur in hortis, nunquam in hortensem, de qua suprà sumus loquuti, commeabit. Neglecta quoque satiua quantumuis eam syluescere patiaris, nunque in hanc syluestrem incultamque degenerabit. Duo genera earum amplitudine folij discernuntur. Folia tamen, fructus, floresque magnam inierunt similitudinem, & communem ferè figuram referunt: quapropter merito, ut in ijs fieri mos est, uno donantur nomine, & generi eidem assignantur. Edendo satiua est, & in oleris locum cedit: de qua Martialis,

Vtere lactucis, & mollibus utere maluis.

Flaccus & item Hesiodus maluæ usum pro oleribus increbuisse satis testatũ reliquerant. Nec illud silentio supprimendum est, quod Phænias græcus author in stirpium censu memoriæ prodidit, ijs ferè uerbis, Vernaculæ urbanæque maluæ seminis formula placenta uocatur, quod eius omnino referat imaginẽ: quam columna fulcit pectinatim denticulata, à qua per medium placentaceæ molis foramen spiculum exeritur umbilicũ exprimens, echinato basis ambitu, quod facilè secanti circularem seminij globum liquido patebit. Facilem succum, ut Diphilus reliquit scriptum, creat, exasperatas fauces lenit, summæ cutis acrimonias emendat. Addidit, lacessitis renibus opitulari, & irritamentis uesicæ commoditatem afferre, alimoniam mediocrem subministrare, aluoque facile excerni. Idem author syluestrem satiuæ prætulit, eam magnopere commendãs. Feruefactæ maluæ cibus per se, ut Damegeron scribit, irraucescẽtem expedit uocem: sed ex oleo, & garo uentrem resoluit. Folia cum saligna fronde trita pretiosum faciunt emplastrũ, quod inflammationes enasci prohibet, manantẽ sistit sanguinem. Recẽs claudit uulnus, & ad cicatricẽ perducit. Luxatis, item fractis medetur. Folia cũ cepis uel porris trita serpẽtium & phalangiorũ ictus impositu persanant. Syluestris maluæ succo perunctus cũ oleo, uel eam habens, à uespis non icitur, quarũ etiam illato ictui idẽ succus medebitur. Tusa folia & percussæ parti admotã dolorẽ discutiunt. Ea impetigines & cæca uuluæ uitia tollit. Dolorẽ sedat instillatus auribus succus. Potus ex melle iocinerosis remedio est. Comitiales idẽ recreat. Calculosis & ischiadicis presẽti est auxilio. Feruefactæ ius epotũ urinę tormina finit, difficiles soluit partus. Dans

tus. Dant ſuccum bibendum parturientibus ieiunis in uino decocta hemina. Eaſdem ſubſtratis folijs celerius eniti uolunt, ſed protinus à partu reuocandum ne uulua ſequatur. Quin & ſemen tritum adalligant genitale non continentium: adeoq; eæ ueneri naſcuntur, ut ſemen unicaulis adſperſum cubitali fœminarum auiditates augere mirum in modum Xenocrates tradat: item tres radices iuxta adalligatas. Olympias Thebana abortiuas eſſe cum adipe anſerino dicit. Purgari fœminas folijs earum manus plenę menſura in oleo & uino ſumptis aliqui prodidere. Eſculentiorem eſſe hortenſianã Pedanius Dioſcorides adfirmat: ſtomacho noxiam: facilem uentri, præſertim cauliculis: idoneam uerò interaneis & ueſicæ. Contra omnes aculeatos ictus uis efficax, præcipuè apum, ueſparum, ſimiliumq;. Ea trita peruncti cum oleo, uel tenentes eam nõ feriũtur. Folium impoſitum torporem ſcorpionibus adfert, ualet & contra uenena. Aculeos omneis utraque extrahit cruda & cum aceto pota. Putrefacta in urina ulcera manãtia in capite furfureſq; ſanat. Radix decocta dentium mobilitates firmat. Eius quę unum caulem habet radicem circa dentem qui doleat perunge, donec deſinat dolor. Eadem ſtrumas, & parotidas, panóſque addita hominis ſaliua purgat citra uulnus. Semen in uino nigro potum à pituita & nauſeis liberat. Radix mammarum uitijs occurrit adalligata in uellere nigro. Tuſſim in lacte cocta & ſorbitionis modo ſumpta, paucis diebus emendat. Folia in oleum decocta, tritáque, ſacris ignibus & ambuſtis imponuntur. Vuluas decoctum eius emollit inſeſſione: roſionibus inteſtinorum, uteri & ſedis infunditur. Ius decoctæ cum radice ualet contra uenena omnia, ſi potum identidem uomatur. prodeſt & contra phalangium. Et ut quidam uolunt, ſi quotidie quis ſucci eius ſorbeat cyathum dimidium, omnibus morbis cariturũ. Succus melancholicis datur cyathis ternis tepidus, inſanientibus quaternis, decoctæ comitialibus heminæ ſucci. Hic & calculoſis, torminibus aut opiſthotonico laborantibus, tepidus illinitur. Et ad uulnerũ impetus cruda cum pane. elicit lac, Semen ex uino potum addito ſylueſtris loti ſemine, ueſicæ doloribus leuamento eſt.

Atriplex. Cap. LIII

A Triplex radice una cohæret in altum deſcendente, nõ glabra, ſed fibris quibuſdam capillata. caulem fundit ramis brachiatum, quibus foliatum ſemen & obductum cortice promitur, racematim congeſtum. Circa Calendas Octobres obrui oportet non frigidiſſimo loco: nam ſi regio ſæuas hyemes habet, poſt idus Februarias ſemine diſſeritur. Olus hoc ordine primo frigidũ, & ſecundo humidum eſſe teſtatur Galenus: tepentem itaque ſortiri calorem, uliginoſam aquatilemq; naturam nullius aſtringentiæ participem maluarum modo. quapropter humentis ſucci ratione cõfeſtim per uentris anfractus euadit, & aluo celeriter exigitur. Hortenſis ſylueſtri longè humidior frigidiorq;. Sylueſtris ſponte ſua naſcitur, ab hortenſi ferè non niſi natalibus differens, *arochias* uulgus appellat. Hæ tam luxurioſa proceritate prodeunt, ut quaternos ſæpe cubitos excedãt, caule interdum purpureo, interdum candicante, ramoſo, folio bliti, cum pubeſcit herbaceo, cum ſeneſcit flammeo, nonnunquam in luteum langueſcẽte, ſemine foliaceo, ſimplici radice in altum deſcendente, ex qua ſe multæ promant. Menſe Aprili et Iulio uſque ad autumnum atriplex rectè ſeritur, ſi rigari poſſit. Amat aſſiduo humore ſatiari. Semen ſtatim cum ſpargitur, obruendum eſt. Herbæ ei ſubinde uellantur. Transferri neceſſarium non eſt, cum bene ſeritur: tamẽ poteſt melius adoleſcere, ſi ſpatio rariore pangatur, & iuuetur ſucco lætaminis & humoris. Ferro tamen reſcindendum ſemper eſt, quia pullulare non ceſſat. Sed hallucinantur & officinæ & herbarij, pace dixerim eruditorum, qui ſylueſtrem putant atriplicem herbam paſſim in uitibus & agris enatam, cauliculo binos palmos alto, molli, ſubalbicante, folijs mercuriali uel hederæ ſimilibus, per interualla ſubcandidis, ſemine apud folia paruo, rotundo, quum ex ea deliniatione picturáue cynocramben, id eſt caninam braſſicam eſſe liquido conſtet: nihilq;, quod ad finitionem pertineat, huic non congruere certum eſt, ut poſtea docebitur. Nec de chryſolachano ſatis inter Dioſcoridem & Plinium conuenit. Nanq; Dioſcorides chryſolachanum ab atriplice non ſecreuit, idem eſſe olus innuens, quod tamen aliquibus chryſolachanum uocaretur, id eſt aureum olus. Plinius uigeſimoſeptimo uolumine ſeorſum de chryſolachano, tanq; herba prorſus ab atriplici diſſidente, diſſeruit, contrariaſq;

uires

uires ei uelut alienæ assignauit. Siquidẽ uigesimo atriplicem morbos regios ac pallorem facere, cõscripsit, fretus Pythagoræ iudicio. Postmodum trigesimoseptimo ait: herba hæc alligata morbum regium habẽtibus, ita ut spectari ab ijs possit, sanare id malum traditur. Nec difficile fuerit dicti rationem inire, cum rerũ lutearum cõspectu, bilem flauam regij morbi parentem, non aliter quàm ruborum obiectu sanguinem cieri uolunt, & ad summam cutem elici, euocatum exterius facile discuti: quare suffusis bile, intueri lutea præcipiunt, ut erumpẽtibus papulis rubra. Dioscorides arquatis itidem opitulari fatetur semen ex aqua mulsa potum. Eandem intelligi herbam Græcis chrysolochani uocabulo quæ atriplicis appellatione designatur, præter Dioscoridis authoritatem hocidem asseverantis, fidem facit atriplicis herbæ colos in luteum elanguescens, & æmulus auri: quandoquidem aptiore uocabulo quàm à re ipsa ducto donari non potuisset. Et æmulum auri colorem satis confessus uidetur Plinius, quũ capillos tingi syluestri præsertim atriplice commemoret. Quæ chrysolachani facies esset ita demũ explicuit. Flore aureo, folijs oleris. subspicatus forsitan ipse nonnihil erroris subesse, subiunxit: de chrysolachano non satis dici scio, nec plura reperio: arcessens uitij herbarios, quo proximos sibi laborasse tradit, utpote qui notas uelut uulgares strictim & nominibus tantum indicauere. His itaque uerbis Plinius à calumnia se uindicauit. Nec ab atriplicis natura multũ olus abhorrere, nec idem esse genus constat, quod recentiores Græci spanachia nominant, uulgus *spinacia*, ueteribus (quod magnopere demiror) incognitum, cum de eo nihil antiqui, quod equidem inuenerim, literarum monumentis tradiderunt: uel forsitan ꝙ cibo, quàm medicinæ potius natum esset, nec quicꝙ illustre sortitum, ob id ingenij segnitie obscurũ: uel coniectura colligi potest, nõdum in usum uulgi literatorũq; cognitionem eo seculo uenisse, qui eorum, quæ sua fuerũt memoria, prorsus intactum nihil intentatũq; reliquerunt. Non enim silentio tam frequens olus obolere uoluissent, sed potius celebratũ in lucem prodere. Fidem facit raritatis eius, nomen quod Græcis recentioribus à raro, ni fallor, medicis usu inditũ esse uidetur: & quemadmodũ culturę negligentia quędam nimirũ obsoleuerunt, ita diligentia olitorum aliqua de nouo nonnunquam emergunt, superioribus inuisa seculis. Nec me prẹterit nõnullos, quos parum id uocabulum delectauit, atriplex Hispaniẽse nominasse, forsitan ꝙ hinc oriundum ad nos tandem cõcesserit, indeq; manans commigrauit. Nec ab re fortassis nominis ratio Latinis assignaretur, quòd tam glabræ & mollis herbæ semen in spinas occallescat, inde spinaceum olus, quod nomen postmodum in recẽtiorem Grẹciam uenit. Seritur Septembri mense, & item Martio, ieiunijs aptissimũ. Exit septem diebus à satu, folio primum triangulo, molli, mox intubaceo, plerunq; quà pediculo cohæret laciniato, inerti sapore, exigua radice, multiplici, tenuibus capillamentis fibrata, caule cubitali, nonnunquam altiore, intus cauo, floribus in uertice rotundis, racematim coeuntibus, exiguis, semine spinulis horrido. Nullum solum respuit, sed quocunque prouenit lętissimè. in quo genere fœmina quidem floret, sed seminis infœcunda sterilescit. Eruitur radicitus, abiectisq; radicũ capillamentis, citra aquam coquitur, utpote cum magnã uim humoris inter coquendũ remittat, & ueluti proprio contentũ iure, alienũ aspernetur. Ligula subinde percussum abacto lentore uersat, dein in manuales globos expressa penitus saniẹ redactũ, patinis in oleo uel butyro frigitur, addito, quò magis palatũ titillet, omphacio uel acerbarũ uuarum melligine. Aluũ olus hoc emollit, primæ refrigerantiũ humidiorũq; classis. Melius atriplice suppeditat alimentum, sed aluo parum hærens facile exigitur. Flatus colligit & uomitiones concitat, nisi excrementitius humor abijciatur. Ventrẽ decocti iure proluit. In summa, cæteras atriplicis uires sibi fertur arrogasse, par ingenio, quasi neglectũ atriplex aut ieiuniori solo creditum, in hoc olus degenerarit, prioris tamen naturę non oblitũ, sed quod pro foliaceo semine spinaceũ sortiatur, minacibus aculeis gaudens, de quo nõnihil diximus alibi. Cæterũ duo atriplicis genera, syluestre & satiuũ q̃d Pythagoras culpauit, ꝙ difficilime coqueret, ac ne in hortis quidem iuxta id nasceretur quicꝙ nisi languidum. Addidit Diocles plurimos gigni ex eo morbos, nec nisi mutata sæpius aqua coquendũ: stomacho contrariũ esse: lentigines & papulas gignere. Solon Smyrnæus difficulter in Italia nasci tradidit, Hippocrates uuluarũ uitijs infundi cum beta. Dionysius ut morbosum damnauit. Lycus Neapolitanus contra cantharidas bibendũ dedit. Panos, furunculos

furũculos incipientes, duritias omnes uel decocto uel crudo utiliter illini putat: itẽ ignem sacrum cum melle aceto nitroq́, similiter podagras. Vngues scabros detrahere dicitur sine ulcere. Dioscorides in regio morbo semen atriplicis bibendum cum aqua mulsa dedit, item ad discutiẽdos panos crudum uel coctum. Similiter ad emolliendã aluum, cuius gratia coctũ estur ut olus. Galenus hortense plus syluestri refrigerare prodidit, & humidiore præditum natura, utrũq; tamen ideo contra inflammationes & panos pollere. Addit semen extergendi uim habere, quapropter in regio morbo iocinoris infarctus expedire.

Brassica. Cap. LIIII

E brassica cõsequenter differendũ est, quæ decimo à satu die se demonstrat, nisi semina, quæ solo mandãtur, uetustate sint exucta: tum enim in aliam degenerare stirpem Marcus Varro tradidit. Semen uetus tantum ualet in quibusdam rebus, ut naturã cõmutet. Nam ex semine brassicæ uetere sato, nascuntur rapa, & cõtrà ex raporum, brassica. Ea uulgo caulis nomen inuenit, quoniam nulla temere herba cole fit amplior. Profecto iam uisa est, ut fertur, septem cubitorum, simplici stipite, leuiter rubenti, crassitudine brachiali, folio prægrandi, carnoso, ex cæsio candicante, in latus utrinq; diffuso, prominulis uenarum toris fruticante, patula cyma, flore tum luteo, tum albo. Genera brassicæ Theophrastus fecit tria, syluestre cui leuia quidem folia, sed breuiora ac rotunda, copiosaq; atq; fruticosa, sapor autem asper & medicamenti instar ad eliciendas aluos. Reliqua duo foliorũ differentia, læuis atq; crispi, quod & succi bonitate & foliorum amplitudine prefertur omnibus. Est etiamnum seminis discrimen, quoniam aliqua admodum exiguum ferunt. Hęc uitia nõ cadunt nisi in crispa folia. Athenæus itidem in tria genera digessit nono Dipnosophistarũ uolumine. Primũ halmyris dicitur, quę ganeæ nata primatũ sibi uendicauit. gignitur in Eretria, Epheso, Rhodo & Gnido. Secunda à læuore foliorum leophyllos, ubiq; nascens, quam nullam respuere tradit regionem. Tertia à crispitudine foliorum selinusiæ nomen accepit, ideo quòd ea in re apium uideatur imitari. Diphilus dulcem laudatissimamq; scribit Cumis nasci, amaram in Alexandria. Adiecit quoq; semen Rhodo delatum in Alexandriam, primo anno dulcem parere brassicam. A bimatu uitium resumit, quod nascẽdi cõditione suscepit. Cato fastigia eius fecit tria. Vnam grandibus & latis folijs, caule magno, tonsili cymarum luxuria. hæc uulgaris est notitiæ, omnibus conspicua, cum gelicidia sensit gratior cibis, tenerescit frigoribus, iusculis pinguibus incoqui solet. cymosum eius cacumen acetarijs sumministrat prius subferuefactum, mox oleo saleq; suffusum. Alteram crispo folio, quam à similitudine apij, selinoidem, id est appianam uocat. facile ab alijs discernitur, *crispum caulem* uulgus appellat. Tertiam proprie uocatã cramben, minutis caulibus, tenuioribus folijs, læuem, teneram, tenui succo, acerrimam quidem omnium, sed medicamentosiorem. hæc lenis dici solet. Complura quoque brassicarum discrimina non pigebit aliquando uerbosius persequi, quæ tamen à natalibus locis usurpasse uocabula cõstat, utpote quæ Cumis, Aricina conualle, Pompeijs oppido Campaniæ, oriunda credantur. Quod sessile est, folio & capite patulum, Cumanum appellatur. Quod altitudine non excelsius, folio numerosius quàm tenuius, Aricinum. id utilissimum existimatur, quia sub omnibus ferè folijs fruticat coliculis peculiaribus. Quod uero procerius caule ab radice tenui intra folia crassescit, quę rariora sunt angustioraq;, Pompeianum nuncupatur, cui teneritas in dote si frigora non tolerat. Sabellico usque in admirationem crispa sunt folia, quorum crassitudo caulem ipsum extenuat, sed dulcissimum perhibetur. Ex omnibus Marucina rubet paucis folijs. hanc *rubros*, ut conijcio, *caules* uulgus uocat, medicamentis nascentem. Quæ uero capite prægrãdes, folio innumeræ, aliæ in orbem porrectæ, aliæ in latitudinẽ torosæ, lacuturres à loco dicuntur ex conualle Aricina, ubi quondam fuit lacus turrisq;, ut scribit Plinius. nullis cyma serior, nec uliis plus capitis, post tritianum, cui pedale aliquãdo conspicitur. Primum omniũ si in repastinato feras, dein si terram fugientes cauliculos seces, à terraq; proceritate luxuriosa attollentes se exaggerãdo aliam accumules, ita ne plus q̃ cacumen emineat: tritianum hoc genus uocatur, bis computabili impendio tędioq;. Has tritianas & lacuturrres brassicas uulgaris sermo noster, ut uerisimili coniectura consequor, *capucos coles*, uel potius *cabutos*, quasi capitulatos appellat, quoniam in capitis formam extuberant

tuberant. Nonnulli à candore foliorum *albos* uocare maluerũt, quibus noſtra fere rura ui-
ctitant. Iis hyeme præcipua nobilitas, quorum folia in orbem conglomerantur, exterius
calloſa & per ambitum rugata, multis intus carinarum uoluminibus, externis ſemper in-
teriora complectentibus, nunquam niſi cum in florem exeunt dehiſcentibus, eximio can
dore, miranda teneritudine, humili caule, capite prægrandi, nonnunquam ſeſquipedem
craſſo. Alijs folia ſurſum repanda, quę non in abſolutum orbem coeunt, ſed ſummatim fa
ſciſcentia breui interuacante ſpatio explicantur, non uſq; adeo cõuolutis interioribus pa-
niculis. hos uulgus *Romanos* uocat. Secari non debent, quæ ſementi deſtinantur. Partheno
peiæ ſunt hirſutæ. Adduntur ijs quoq; Silurẽſes, Tiburtinæ, Stabianæ, Veſuuinæ, de qui
bus Columella in hortulo abunde ſcripſit,

Quæ pariunt ueteres ceſpoſo littore Cumæ,
Quæ Marrucini, quæ Segnia monte Lepino.

Braſſica cum ſex foliorum fuerit transfertur, ita ut radix eius liquido fimo prius illita, &
inuoluta tribus algæ teniolis pangatur. Hæc enim res efficit ut in coctura celerius made-
ſcat, & uiridem colorem ſine nitro cõſeruet. Cuicunq; tamen generi pruinæ plurimũ ſuã
uitatis cõferunt. Frigidis & pluuijs regionibus poſitio eius optima. Sarrita ſæpius & ſter
corata melius conualeſcit, plenioriſq; incrementi coliculum facit & cymam. Nõnulli hãc
eandem locis apricioribus à Calendis Martijs deponunt, ſed maior pars eius in cymã pro-
ſilit. Vineas quibus braſſicæ naſcuntur, languidius uinũ creare tradidit Athenęus. Braſſi-
ca corrumpitur in dolio uinum ſapore & odore, betæ folijs demerſis reſtituitur. Pernicia-
lia ſiquidem eis cum uitibus odia ſeruãtur, uitemq; uiuam oleris huius odore fugari Theo
phraſtus affirmat, aſſitamq; ad olus diffugere Varro tradit. Quo argumento uſus Andro-
cydes contra temulentiam pollere credidit. Aegyptijs qui magnopere uini ſunt amantes,
moris eſt omnibus eſculentis braſſicam coctam in cibatu præmittere, quæ uini noxam in
hiberet. Cur crapulam ſedet, id cauſæ ſubdidit Ariſtoteles in problematis, quòd dulcem
ſuccum diſcutientemq; cõtineat. Eaq; in plenum excocta & expurgato callo refrigerata,
medici uehementes uentris deiectiones moliuntur. quo fit ut ijs qui crapula tentãtur, ſuc-
cus humores in aluum eliciat. Crudis etiam hominibus temulentiſq; ſupra in uentriculo
remanens, corpus refrigerat, fitq; ut humores per urinarios meatus euadẽtes ad ueſicam
delabantur. Qui cum utrinq; abigantur, refrigerato corpore, eos liberari crapula conſpi-
cuum eſt, præſertim cum ſequax uini uapor, humoribus deorſum conuerſis deuocetur, &
præceps ad ima deuoluatur: qui ſeſe efferens in caput, mentis arcem obſidet, & temulen-
tiam grauitatemq; creat. Sed occurrit ingens diſcordiæ miraculum. Hoc olus quo uitem
fugari diximus, aduerſum cyclamino & origano perareſcit. Iones iureiurando per braſſi-
cam ſuam fidem aſtringebãt, ſicuti Zeno Citieus Stoicæ familiæ princeps, per capparim,
Socratis imitatione per canem deierantis: ob id ſacram & mantin, id eſt uatem ab Hippo
nacte uocari braſſicam, teſtis eſt Athenæus, qui Athenis cibo parari ſolitã puerperis mu-
lieribus amuleti cuiuſdam uice cõmemorat. Et cera Theophraſto ſylueſtris braſſica, quã
alij erraticam, alij petræam dixerunt. Plinius ſpeciali nomine cramben, coma læui, parua,
rotunda, ramis folijſq; permultis conditam, ſatiua candidiorem, ſucco aſpero & inſtar me
dicamenti amaro. Hæc eadem illa eſt quæ tot exercuit, imò fere occidit, grammaticos, illo
Satyrici ſenariolo uaticinante quantum crucis noſtris olim criticis poneret,

Occidit miſeros crambe repetita magiſtros.

Dioſcorides, Galenus, & Aegineta Paulus illi braſſicæ quæ ueſcendo eſt, adiecere ſylue-
ſtrem & marinam, quæ ſponte ſua alijſq; locis ad medicinam naſcentes, non aliunde q̃ ex
ſimilitudine aliqua in familiam & nomen braſſicarum uenerunt. Hæ cum nos propriæ de
ficiunt appellationes, gentium adoptione nomen & dignitatem inueniunt, & à conſimili
bus nomenclaturam emendicant, ſuaq; mutuantur uocabula. Sylueſtris, quam ruſticam
nuncupant, in maritimis plerunq; & præruptis tractibus naſcitur, ſatiuæ ſimilis, cãdidior
tantum & hirſutior, nõ ſine amaritudine. Marina in totum à ſatiua diuerſa eſt, folijs tenui
bus, prælongis, ariſtolochiæ rotundæ ſimilibus. ſingula à ramulis proſiliunt ſubrubenti-
bus, uno nixa pediculo hederaceorum modo. Vulnerata cãdidum liquorem dimittit pau
culũ, non inſulſo guſtu amaricantem, pingui oleoſoq; concretu. Marinam eam eſſe con-

stat herbam, quæ uulgo *soldana* dicitur, cum tota Dioscoridis pictura, nulla reclamante nota uideatur subscribere. nanq; soldana est folio aristolochiæ longæ, prælongo, tenui ab ramulis subrubentibus exeunte, singulari ut hedera pediculo. lacte pauco madet, salso gustu, aliquātum amaro, pingui coalitu. Varro Nestoris sapientissimi carmina, quæ in Alexicepo scripta reliquerat, interpretatus, quæ etiam ad rusticorum utilitatem pertinerent, unà scribendū putauit. Primum brassicam salsis locis seri iubet, cum trium foliorum fuerit: nitro aut salsa terra cribro creta, ita ad coquendum habiliorem fieri. Sunt qui nitri uice cinere potius utantur, quòd simul & erucas etiamnū enecet. Aluum nō percocta soluit, eadem bis cocta sistit. Menses feruefactæ ius & ex uino dulci potum ciet. Tabidis percocta tritaq; remedio est. Aqua eius decocta mire sanat, si foueātur uulnera et recentia & uetera: tumores etiam discutit. Podagræ autem, articularijsq; morbis medetur, cum ruta, coriandri & salis mica, & hordei farina. Claritati oculorum multum confert, succo crudę angulis uel tantum tactis cum Attico melle. Vsq; eò eius cibus alit, ut pueros ad citum perducat incrementum, & tanquam lętiore sagina corpus exhilaret. Aduersus fungorum uenena aut ipsa estur, aut succus bibitur, ita boletis uescētes periculo liberat. Ictericis & splenicis in uino nigro per dies quadraginta datur potandus. tussim lenit. Impetigines trita folia tollunt. Sic & serpentium morsus imposita sanant: item lepras & psoras cum alumine rotundo ex aceto. Radicum cinis ambustis prodest. Oris ulcera, tonsillas, & uuam in faucibus tumentem diu contentus reprimit. Auribus ex uino succus brassicæ tepidus instillatur. Iis qui ardorem in morbo sentiunt trita & imposita maximum adferet iuuamen. Cocta uocem expedit & arteriæ impedimentum emendat, quare studiosi uocis hac utuntur. Muris aranei & canis rabiosi morsus & semen & trita folia sanant, melius si cum lasere & aceto trita imponantur: decoctum quoq; foliorum datur bibendum. Lienem extenuant folia quæ prius q̄ coquantur cōflaccescunt, dein trita superponuntur. Insomnia etiam uigiliasq; discutit, si cruda estur. item uanas imagines dormientibus obuersari non sinit. Nestor in eo libro qui Alexicepos inscribitur, brassicam Lycurgi lachrymam esse tradit, quam cum à Libero patre uiti adalligatus esset, effudit. Is Lycurgi seueritate deterritus in mare se demerserat, ex qua natum hoc olus prodidit. Ideo uitis & brassica tanta laborant discordia, ut si in agris olus hoc assitum uiti prosiliat, uel ipsa cōfestim emarcescet, uel certe sarmēta eius elanguescentia cōtabescent. Tam pertinax inter has plantas inimicitia, ut si defluxionis impetu uua procidat, aut laxior in fauces decumbat, iniecto capiti brassicæ crudę succo in excelsum oris protinus resiliat. Si brassica fuerit uicina uiti, luxuriātes eius palmites potius repandi curuabuntur, quàm recti uelint propius accedere, intestinæ modo quodam non immemores discordiæ. Similiter si quis ferueſcenti in olla brassicæ uini paululum guttatim instillauerit, ne amplius quidē excoquetur, sed suis uiribus defuncta ad perniciem trahetur. Qui multum hauriunt uini, ut qui certamine potandi se prouocāt, ne temulentia tententur, brassicam crudam cibis anteponunt. Nec id est indignum scitu, semen brassicæ uetus in raphanum degenerare. Cato nō parcè brassicam celebrauit, cuius uires paucis persequi par est. Brassica siue cocta siue cruda, aceto tamen intincta mire concoquit: aluum & lotium ciet, quod innumeris rebus est salubre. Si quempiam liberalior uini potus in cœna delectet, antecedens in cibis cruda ex aceto ebrietatē arcet. postea quinq; sumpta folia, crapulam discutient, ita ut nullæ uinosi halitus reliquiæ uideantur superesse. Aluum cyma deijcit feruefacta, & noua semel, iterum, & tertio adiecta, cum occeperit feruere indita salis mica & cymini momento. Verum qui bibit cubet incœnatus, sola contentus mulsa. Itidem faciendum præcepit ubi nauseę libido ueniens quēpiam apprehēdet. Tormina discutit si cocta iterum decoquatur, addito cumino, sale, oleo, & polline polētæ: & si ita sumatur sine pane, magis profutura. Quibus ægre lotium it, aut substillum est, paulisper coctæ, uti subcruda fiet, iusculum sorbetur. Medicamentosior quæ minutis caulibus, folijs tenuioribus, acris & tenui succo uehemēs. Hæc omnia ulcera, uulnera putrida, cancrosq; purgat. Elota putorem omnē adimit. Si cācer ater est, is olet, saniem spurcam mittit: si albus, purulētus est: sed si fistulosus est, intus suppurat sub carne. Tumida cōcoquit, & erumpit. Luxata foueri prius aqua calida iubet, & bis die trita imponi: sic etiam fistulas & tumores euocari, & quæq; discuti opus est. Prodesse tradit capitis doloribus, ocu-

bus,oculorum caligini,ſcintillationibus: item ſi atra bilis urget,ſi lienes turgent, ſi cor dolet,aut ſi iecur,& pulmones,aut pręcordia dolitabũt. A ieiunis eſtur, ſed paululum ſilphij adijcitur. Vbi ex multo cibo aluus non it,braſſica utendũ monet. Podagrę item morbiſq; articularijs crudam comeſſe cum ruta,coriãdro cõciſam, adiecto laſerpitio,oxymele & ſalis momento,nihil æque prodeſſe teſtatur:item eadẽ ratione inſomnioſis. Quin & lotium eius qui eſitauerit aſſeruari iubet,calfactumq; neruis eſſe remedio, ſiue caput aut ceruices dolent. Verba eius ſubijciuntur ad exprimendam ſententiam. Pueros puſillos,ſi laues illo lotio, nunquam debiles fieri: idq; tarditati audiẽtium prodeſſe aſſeuerat. Et ſi mulier eo lotio locos foueat, nunquam uiroſos fieri defendit. Hippocrates cœliacis & dyſentericis bis coctam cum ſale dabat: item ad teneſmum & renum cauſas. Lactis etiam ubertatem puerperis hoc cibo fieri indicat, & purgationem fœminis. Crudus caulis ſi edatur partus emortuos pellit. Cibo eo ſenſum purgari Eraſiſtrati ſchola clamat, nihil eſſe utilius ſtomacho,neruis:ideo paralyticis & tremulis dari iubet, & ſanguinem excreantibus. Tradunt græci compeſcere mala corporis quæ ſerpunt,nomas uocant: item excreſcentia abſumere,cicatrices ad planum reducere,oris ulcera,tonſillas, manducatam & coctam ſucco gargariſſato cum melle:item pſoras,& ueteres lepras ipſius tribus partibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis: necari quoq; canes ea ſi detur ex carne: item ſemen eius toſtum auxiliari contra ſerpẽtes & fungorum uenena. Cyma in omnibus generibus ſuauiſſima, difficilior in coquendo, & renibus contraria. Crimina ſunt braſſicæ apud eoſdem animæ grauitatem facere,dentibus et gingiuis nocere,uiſus aciem obtũdere Galeno. Cõtrà Dioſcoridi cibo aciem oculorum excitat,uitia ebrietatis & crapulę poſtea ſumpta diſcutit,tremulis prodeſt. Cyma ſtomacho utilior,urinamq; uehemẽtius pellit:inueterata ſale ſtomacho aduerſatur,aluũ perturbat. Ventrem emollit crudæ ſuccus ex iri & nitro. Per uinum pota ſerpentium ictus leuantur. Cum farina fœni græci & aceto podagræ,articularijs,ſordidis ulceribus & uetuſtis illinitur. Inditus naribus capitis pituitam elicit,cęteriſq; humoribus exonerat. Cum farina lolij appoſitus menſtrua detrahit. Folia per ſe illita ſiue in polentam contrita,tumorem omnẽ collectionemq; diſcutiunt:ignibus ſacris medentur:epinyctidas leuant & lepras. Cum ſale carbunculos frangunt, capillorũ capitis defluuiũ continent. Eadem cum melle depaſcentes gangręnas cohibent. Cruda ex aceto lieni mandũtur. Ademptam uocem commanducata ſucco deuorato reſtituunt. Decoctura herbæ potu aluum & menſes ciet. Flos à cõceptu in uellere ſubditus partum abortu uitiat. Semen interaneorum animalia bibẽtibus pellit,ſed efficacius Aegyptiæ: faciem & lentigines exterit. Caulium & ſtirpium uirentiũ cinis cum axungiæ uetuſtate collectus dolores lateris inueteratos appoſitu finit. Aduocatur ſemen antidotis aluinorũ. Syluestris ſiue erraticæ immenſo plus effectus laudauit Cato, adeò ut aridæ farinam in olfactorio collectam, uel odore tantum naribus rapto uitia earũ graueolentiãq; ſanare adfirmet. Hanc alij petream uocant,inimiciſſimã uino,quam præcipue uitis fugiat,ꝙ ſi non poſſit,emoriatur. Folia habet parua,rotunda,leuia,plantis oleris ſimilior,cãdidior ſatiua & hirſutior, non ſine amaritudine. plurima in diſruptis montiũ rupibus naſcitur. Cyma in lixiuio coquitur non iniucundo ſapore. Natura eius cogere uulnera,tumores diſcutere,inflammationibus mederi. Cruſtæ ſi occupant intus uaſa omnia,in quibus aquæ feruent, in tantũ ut non ſit eas euellere,ſi braſſica in ijs decoquatur,abſcedũt. Marina ſtomacho inimiciſſima acrimoniã contrahit,uehementiſſime ex omnibus aluũ ciet. Coquitur aliquibus cũ pingui carne,ut edomito acremento ueniat in cibum.

Beta. Cap. LV

B Eta ſexto die naſcit̃ ęſtate, hyeme decimo,florẽteq; malo punica ſemine obruitur,& ſimul atq; quinq; foliorũ eſt, ut braſſica, differtur æſtate, ſi riguus eſt hortus:at ſi ſiccaneus, autumno,cũ iam pluuię inceſſerunt diſponi debebit:quamuis alijs quoq; ſata temporibus recte proueniat. Verum cum transfertur oblini fimo radicem oportet. Locũ etiam madidũ amat. Latitudo maior adquiritur, ſi cum cœperit colorem trahere,ponduſculum imponatur,eo quaſi onere coercita in foliorum amplitudinẽ ſe diffundit. Radix ei unica in longum protenſa,carnoſa,guſtu non iniucundo, & nonnullis grata cibo,uel cruda:è lateribus aliæ item modo ſingulæ,modo binæ,nonnũquam ternæ funduntur, è quibus fibræ cohærentes alligãt. Cor-

tex neq; craſſus neq; raphani modo extricabilis, ſed oluſatro ad quendam modum ſimilis.
Cortice ſemina conteguntur: quæ non continuo ſingula, ſed anno interim ſequenti, ſępe
tertio producuntur. Caulis exilit ſtriatus, bicubitalis, folio atriplicis, ſemine copioſo. uul-
go nomẽ retinet latinũ, tametſi & *porrea* multis dicitur. Gemina huic natura, & oleris, &
capite ipſo exilientis bulbi. Eius à colore duo faſtigia Gręci faciunt, nigram & candidam,
quam præferunt, parciſſimi ſeminis & candoris diſcrimine pręponentes: appellantq; ſicu-
lam, quę nũc extrita litera ferè omnibus noſtri ſeculi medicis *ſicca* cœpit nominari. Quam
uis ſiculæ cognomento beta ſolummodo candida ueniat, ut Theophraſtus memoriæ pro
didit, cuius ſententiæ Plinius etiam aſtipulatur. Nigra atro colore nitet, omnibus euiden-
tior ꝗ ut debeat à nobis indicari. Latini duo genera betę tradiderũt, uernum & autumna
le à temporibus ſatiuis, qui ſementis utriuſq; rationem ſequi magis uidentur. quanquã &
aliꞇs menſibus ſeratur. Si tibi ſit cordi multo maiorem betam, eandemq; candidiorem effi
cere, radices fimo recenti bubulo lines, & priuſꝗ in caulem exeant lapillum latiorem aut
fictilem teſtam ſuperpones: ita enim hoc ponduſculo cohibitam betam in latum ſe diſten
dere, & candorem contrahere Sotion affirmat. Species ſumma in latitudine eſt, quę nulli
hortenſiorum maior eſt. In binos pedes aliquando ſe pandunt, multum & ſoli natura con
ferente eis. Quibuſdam in locis ampliſſimæ proueniunt. Transferri melius putant, cum
quinq; foliorum eſſe cœperint. Mira differentia, ſi uera eſt, candidis ſolui aluos modice, ni
gris inhiberi. Et cum braſſica corrumpatur in dolio uini ſapor, odore betæ foliꞇs demerſis
reſtitui. Vſus ꞇs cũ lente & faba, idemq; qui oleris & præcipuus, ut lenitas excitetur acri- 2
monia ſinapis. Medici innocentiorem quàm olus iudicauere, ut ualidis potius in cibo ſint.
Amat agrum putrem, humidum & lætum. Transferenda quatuor aut quinq; foliorum,
radicibus fimo recenti oblitis. Amat & frequenter effodi & multo ſtercore ſatiari. Eude-
mus in eo uolumine quod de oleribus cõdidit, quatuor aſſignauit genera, ſurculoſum co-
liculoſumq;, uulſile, cãdidum, populare, quod eſſe fuſco colore meminit. Betam innocen
tiorem quàm olus eſſe, mediocrem alimoniã ſuppeditare Siphnius Diphilus eſt author.
Extenuat ſimul inferuefacta ſinapis acrimonia, tineas enecat. Adiecit aluos candida ma-
gis ſolui, nigra uehementius urinas cieri: radicem plus ori ſapere, & ſumminiſtrare copio-
ſius alimentum. Menander è Gręcis author eſt, allium edentibus, ſi radicem betæ in pru-
na toſtam ſuperederint, odorem extingui. Galenus nitroſa quadam facultate præditam 3
eſſe cenſet, qua & ſordes eluit & etiam diſcutit. Caput purgat, indita naribus coctura. Ni
troſam uim & acrimoniam exuit, aſciſcitq; naturam quæ ab inflammationis moleſtia uin
dicat, & quadamtenus diſcutit. Efficaciorem detergendi diſcutiendiq; uim candidam ſor
tiri. Nigram nõnihil aſtrictionis poſſidere, ſed radicem plus reliquis partibus hoc munus
præſtare. Nec beta ſine remediꞇs eſt utraq;. Coquitur nigra cum lente inhibendo uentri,
at ſoluit inuicẽ candida. Vtranque culpant mali ſucci, propter uim nitri quam præferunt.
Succus earum naribus inditus caput purgat, & dolores aurium infuſus ꞇs ſedat. Radicis
& foliorum decocto furfures tolluntur & lendes. Pernionibus fotis occurritur. Vitiligi-
nes illitæ foliꞇs crudis, inducto ante nitro emaculantur. Implentur & alopeciæ ſcalpello
prius exaſperatæ. Illo modo ulcera depaſcentia finiuntur. Eadem cocta eruptionibus pa- 4
pularum, ambuſtis ignibus ſacris medẽtur. in totum efficacior eſſe traditur nigra. Cuius
radices in aqua coctæ pruriginem tollunt. Succus eius capitis dolores uetuſtos & uertigi-
nes leuat, ciet urinam. Medetur dyſentericis iniecta, & regio morbo. Dolores dentium ſe
dat illitus ſuccus. Contra ſerpentium ictus ualet, ſed huic radici duntaxat expreſſus. Vtri
uſque radix recens ſuſpenſa funiculo contra ſerpentium morſus efficax eſſe dicitur. Albę
ſuccus epiphoras ſedat fronti illita. Eadem contra ulcera quę ſerpunt & in capite manant
illinitur. Validius cocta fluctuationes ſtomachi ſiſtit & uentris. Beta candida cocta & cũ
allio crudo ſumpta uentris tineas abigit. Sotion græcus author tradit betam detergendi
uim obtinere: uentrem feruefacti iure cum oleo, garo, & nitri pauxillo emollire: ulceribus
quæ in capite ſerpunt ſuccum mederi. Impoſitum cum cera in panno duritias omnes & 50
tumores diſcutere, uitiligines emendare, alopecias ad pilum reducere.

Portulaca

Portulaca. Cap. LVI

P Ortulaca in duas ſpecies diſtribuitur. Vna in hortis emicat cauliculis teretibus, in altum erectis, lentè uergentibus in puniceũ, folijs pinguibus, à tergo candidis, guſtu ſubſulſo, ſemine nigro, in herbaceis calycibus collecto. Alia ſpõte ſua in uitibus naſcitur, & ternis quaternisúe coliculis in terra ſeſſilibus ſerpit, cultaq; latius euagatur, folio carnoſo, uerum turbinatiore, cętera priori conſimilis. uulgus has tum *procellinam* tum *porpierum* uocat. Vtraq; apud nos ſolet condiri hac ratione, Craſſiſſimos quoſq; coliculos exemptis radicibus legunt. nanque gracilenti facilius in aceto contabeſcunt. Arenulę quibus ſunt obſiti diligenter aqua proluuntur: ſi qua inſedit ſordes aut limus obhæſit, decutitur, tantiſperq; ſiccantur donec aliquantulum inflaccuerint: alioqui marcoris labem, cui propter humoris copiam magnopere ſunt oportuni, confeſtim ſentiunt, aut rancore fraceſcunt. deinde acerbarum uuarum melligine madefacti ſubſtrato fœniculi uiridis ſpiſſamẽto, componuntur fictilibus uaſis, aut doliolis, & cõſperſo ſale ſufficienti, interiectoq; rurſum fœniculo, portulaca uas impletur: & tandem ſpiſſamento fœniculi contegitur, quod herbas deprimat, iusq; quod eſt miſtum duabus partibus aceti, & una omphacij infunditur, ita ut ius in ſummum labrum fideliæ perueniat: tum penore ſicciſſimo & auerſo à ſole recõdi debet, ne ſitu loci conditura mucorem contrahat. quam innoxiam ea res conſeruabit ubi portulaca nõ innatet, ſed ſemper ſit iure ſubmerſa, & exemptis ad uſum ſalgamis, quicquid ſupereſt, ſuo põdere ad fundum leniter deprimatur. Deinde cum uſus exigit, aqua uel etiã uino abluũt, & ſuper fuſo oleo utuntur. Frigida conſtat natura, & ſi quis linguam conſulat, uliginoſæ cõditionis eſſe, necnon auſteritatem quandam reſipere comperiet. Quapropter fluxiones pręſertim bilioſas ac feruentes repellit, easq; commutando refrigerandoq; amolitur. Et quoniã à temperatis & mediocribus abſceſſu tertio refrigerat, & ſecũdo humefacit, ardente febri cõflictatis opitulatur. Dentibus qui ſtupore quodam obtorpeſcunt remedio eſt. Siquidẽ acrementorum occurſu præſiccati dentes exaſperãtur, ita ut citra noxam atterendis cibis adhiberi nequeant, ſolidioriſq; cuiuſcunq; commercio concipiant dolorem, lentore quo ſeſe ab ſiccorũ iniuria uindicabãt exucto. Nanq; ſicca nullo interiecto humoris nexu durius ſeſe collidũt, unde ſenſus exaſperationis noxiæ contrahitur. Damnum ergo ſaliuarij lentoris, qui ueluti ſiccorum pignus intercedebat, glutinoſo portulacæ ſucco quàm optime reſarcitur. Sic ergo torporem dentium diſcutit portulaca. Alexander tamen Aphrodiſeus hoc portulacæ munus cæcis rerum facultatibus, & abditis deliteſcentibusúe cauſis acceptum retulit, quarum nullam inire rationem diligentiſſimus quiſq; poteſt. Quonam, inquit, modo ſtupori dentibus à frigidis fructibus adſcito portulaca quæ frigida eſt medebitur, cũ contracta uitia non conſimilibus ſed contrarijs abiguntur? Nos Galeni iudicio freti, ſtuporem exiccationem quandam acrementis frugum excitatam diximus, quę lubricos ſuapte natura dentes acerbius exaſperauit, ita ut non ſine moleſtię ſenſu in atterendis cibis committi ualeãt. Hanc exaſperationem uernaculi lentoris exuctu conceptam, portulaca læuigat: quam iacturam humor non niſi glutinoſus repenſare poterit. Aſperitas ſiccitate accerſita, cõtrario, ut diximus, humore propulſabitur. Adſciticiã quãdam ſpeciem, quam ſylueſtrem appellant andrachnen, hallucinantes librarij portulacæ coniunxerunt, cuius mentionem inter ſedi uel ſemperuiui ſenſum faciemus, ut ſuis congeneribus cognatisq; reconcilietur. Portulacæ multi memorabiles uſus traduntur, cuius uis eſt aſtringere. Illita cum polenta capitis dolores, oculorum, & alias inflammationes corrigit. Ardoribus ſtomachi, ueſicæ doloribus, ignibus ſacris auxiliatur. Data in cibum cõmanducataq; dentium ſtuporem, ſtomachi & inteſtinorum feruores, fluxioneſq; reprimit, roſionibus & ueſicæ utiliſſima. Veneris impetus infrenat. Idem effectus ſucco. Febres refrigerat, animalia uentris rotunda pellit, dyſentericos liberat. Item ſi ore ſanguis reijciatur, ſiue naribus, aut aluo profluat, ſiue fœminarum utero. Oculorum medicamentis utiliter adſeritur. Interaneorum rheumatiſmis, eroſionibus uuluæ ſuffunditur. Capitis dolores inſolatione cõtractos foueri proficiet cum roſaceo. Eruptiones pituitę in capite deterget cum uino. Vulneribus ſyderatione periclitãtibus inungitur efficaciter polenta. Reſiſtit aquarũ uitijs. Infantibus umbilico prociduo imponitur, in epiphoris omnium fronte temporibusq; cum po-

lenta. Oculis ſi procidāt eadem prodeſt folijs tritis cum corticibus fabæ. Vlcera oris com-manducata cruda tumoremq́ gingiuarum ſedat: item dentium dolores, tonſillarũ ulce-ra ſuccus decoctæ. Mobiles dentes ſtabilit māſa, cruditates ſedat, uocemq́ firmat & ſitim arcet. Leontinus eſt author, folium linguę ſubditum, ijs qui ſiti cruciantur bibendi deſide ria reſtinguere: ſacros ignes illitu mulcere. Salutaris eſt ſuſpirioſis ſemine cũ melle hauſto. Stomachum in acetarijs ſumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polen ta. Dyſenterię & uomicis datur ex aceto, uel bibitur cũ uino. Teneſmis cocta & comitia-libus cibo uel potu prodeſt: purgationibus mulierum acetabuli menſura in ſapa. Succus eius potus renes iuuat ac ueſicas. Venerem inhibet, ueneriſq́ ſomnia. Inuenitur apud au-thores, caput inde litum deſtillationem anno toto non ſentire, oculos tamen hebetare pu tatur. Addunt & ſerpentium hæmorhoidum, preſterum, & ſagittarum uenena reſtringi pro cibo ſumpta, & plagis impoſita extrahere. Item aduerſus ſepis dictæ morſus ualere: cum ipſa non eſt, ſemen ſimili effectu prodeſt. Illita uerrucas tollit.

Aſparagus. Cap. LVII

N Vnc de aſparagis agendum. Syluestres fecerat natura corrudas, ut quiſque demeteret paſſim, ecce nunc altiles ſpectātur aſparagi. Hi ſerũtur bifariam: ſemine, ita ut quantũ tres digiti comprehendere queunt, ſingulis foſſulis de ponas, pingui & ſtercoroſo ſolo, poſt Idus Februarias. Ferè poſt quadrage-ſimum diem inter ſe implicātur, & quaſi in unitatem coeunt. quas radiculas ſic illigatas & cõnexas olitores antiqui ſpongias appellarunt. Sed in locis ſiccis partibus ſulcorum imis diſponenda ſunt ſemina fimo macerata, ut tanquam in alueolis maneant. At in uliginoſis è cõtrario, in ſummo porcæ dorſo collocāda, ne humore nimio lædantur. Primo deinde anno, cum ita conſita ſunt, aſparagũ quem emiſerũt infringi oportet. nam ſi ab imo uellere tentes, adhuc teneris inualidiſq́ radicibus, tota ſpongiola ſequetur, quæ per biennium in ſeminario ſuo eſt ſtercore & aſſidua runcatione nutrienda. Reliquis an-nis non erit decerpendus, ſed radicitus uellendus, ut oculos ſuæ germinationis aperiat. nā niſi ita fiat, ſtirpes præfractæ angunt oculos ſpongiarum, & quaſi excæcāt, nec patiuntur aſparagum emittere. Reſeruabis eum de quo ſumpturus es ſemina. Poſtea ſcopas eius & ſcorpiones incēdes. tunc circa hyemem ſpongijs adijcies ſtercus & cinerem. Serũtur item ſpongijs, quas poſt quatuor & uiginti mēſes in locum apricum & bene ſtercoratum trāſ- 3 ferri conuenit. Sulci inter ſe diſtantes pedali menſura fiunt, non amplius dodrantalis alti-tudinis, in quam ita ſpongiolæ deprimuntur, ut facile ſuperpoſita terra germinent: ſed ue re, priuſquam emergere cœperint, bicorni ferramento, quod capreolum uocāt, terra com moueatur, ut & facilius ſtylus emicet, & relaxata humo plenioris craſſitudinis fiat radix. Sarriri runcariq́ iubet Cato, ſed ita ne ſarriendo radices uexentur, aut runcādo calcetur. Ex eo uelli aſparagũ ab radice: nam ſi defringatur ſtirpeſcit, & intermoritur: ſed uſq́ lice bit, donec in ſemen uideris ire. quo anno teneris ſubſtramentis per hyemē operito, ne rigo re peruratur, & nouo uere aperito, ſtercore ſaturato. Aſparagus, ut ſcriptũ Didymus reli-quit, ſimplici gaudet ſolo. Seritur uere trium digitorũ foſſulis, in quibus bina ternáue gra na ſemipedis ſpatio diſcreta ponanť: quæ primo anno nullo cultu uexari debent, ſola run 4 catione uulſuq́ herbarũ contenta. Addit plurimos naſci aſparagos agreſtiũ arietum cor-nibus tuſis, atq́ ſulcatim defoſſis: ſed ij crebram deſiderant rigationē. Non deſunt qui lon ge mirabilius tradunt, integra etiam arietum cornua ſi tuſa pangātur, aſparagos proferre. Si tibi ſit in animo totius anni decurſu edules inuenire aſparagos, ubi fructum legeris, ra-dices quæ ſummo ceſpite uagantur, circumfodiens aperies. hoc cultus mangonio frutex nouos dabit cauliculos. Hoc olus ſiccitate lætatur, quare rigationem potius reſpuit: appe tente tamen autumno, ſi quis irriget, multo teneriores toroſioreſq́ proſilient ſtyli. Virent thyrſulis primũ emicantibus, qui caulem educentes tempore quo faſtigiati in toros ſtrin-guntur, exeunt. Vere caules cibo idonei, qui aqua uel iure pingui leuiuſculè decocti, & ſa le oleoq́ cõſperſi comeduntť, poſtmodũ ſcabreſcũt & tandē abeunt in florem. Syluestris 5 aſparagus poſt inuentos altiles corruda propriè dicitur, Atticis orminon. Lucius Colu-mella aſparagũ à ruſticis corrudam uocari tradidit. Altilis ſatiuuſq́ notior omnibus eſt, q̃ ut debeat explicari, nāq́ è radiculis, quas uocant ſpongias, thyrſus primũ exilit, cacumine in torulos

in torulos turbinato, quod tandem increſcens explicatur in ramos prægrandes, quibus in ſunt folia capillamēti modo tenuata, quę per uetuſtatē occalleſcunt in ſpinulas. Florē fundit paruulū, quo decuſſo bacculæ dependent primū uirides, quæ tandē maturitate rubeſcunt, ſeminibus refertæ. Radices maximè poſt bimatū irretitæ ſimul colligātur, quas uocant ſpongiolas, fertilitate in annos denos durante. Hæ medicorum omnium prædicatione urinas cient, & calculos exturbāt. Recētes thyrſulos in uoluptatē gulę uerterūt heluones, & Rauennatib. palmā dedere, quāuis ſylueſtribus etiā cedere Martialis ita cecinerit.

Mollis in æquorea quæ creuit ſpina Rauenna

Non erit incultis gratior aſparagis.

In conuiuijs piſciculos ijs circundare ueteribus moris fuit, quod nobis teſtatum reliquit Iuuenalis inquiens,

Quæ fertur domino ſquilla, & quibus undiq; ſepta Aſparagis.

Bœotij eos detorquebāt in coronas, quibus nouæ nuptæ donabātur. Huius gentilicij ritus rationē explicuit Plutarchus, in eo opere cui titulū inſcripſit Præcepta cōiugalia. Vt ex aſperrima, inquit, ſpina ſuauiſſimū fructum aſparagus ſumminiſtrat, ſic ſponſa non fugienti uiro nec indigne ferenti primā cōiugis grauitatem ac moleſtiā, dulce prębebit commercium, lætioremq; conuictum, ac gratiā ab eo inibit, manſuetāq; conſuetudinē. Nunc officinæ extrita priore litera *ſparagos* appellant. Habetur & aliud genus quoddā, ut refert Plinius, incultius aſparago, mitius corruda, paſſim etiā in mōtibus refertis ſuperioris Germaniæ cāpis. Illa aſparagi deliniatio cū uiribus nōnullis in calce capituli Dioſcoridis, adiectitia uidetur eſſe, cum in aliquot ueterum exemplariorū monumentis nō inueniatur. Altilis aſparagus folijs eſt fœniculi, caule exili in ſpinoſam ariſtā faſtigiato, radice ſpongioſa, thyrſo primū cum uer appetit emicāte uiret, ſpica tum cibis expetita, quæ mox dureſcere cōſpicitur, annuo caule. Aſparagus ita cōditur, Coliculi ſale cōſperſi & in alueos cōpoſiti ſub umbra biduo ſinunt deſudare, deinde ſuo iure proluūt, ſi ſatis remiſerint humoris: ſin minus, muria lauantur, & impoſito pondere exprimunt, & in uaſe cōpoſitis aceti partes duæ & una muriæ infundit, indito fœniculi aridi ſpiſſamēto, quod herbā deprimere & ius uſq; in ſummū fideliæ labrum peruenire ualeat. Aſparagorum cauliculi modicam coctionem poſtulāt, diutius percocti in tabē fatiſcūt. quare Druſus Imperator, celerē rei ſucceſſum demōſtrās, dicere ſolebat, hoc citius fieri q̃ aſparagi coquant. Vtiliſſimus ſtomacho cibus ut tradit aſparagi. Cumino quidē addito inflationes ſtomachi coliq; diſcutiūt. Oculis claritatē adferunt, uentrem leniter emolliūt. Vrinā cient utiliſſime, præterq̃ ꝙ ueſicam exulcerant. Venerē ſtimulāt. Pectoris & ſpinæ doloribus inteſtinorūq; uitijs profunt. Vino cum coquunt addito lumborū & renū dolores mitigāt. Radix in uino albo pota calculos exturbat. Quidam ad uuluæ dolorē radicem cum uino dulci propināt. Eadē cum aceto decocta contra elephantiā proficit. Lumborum & renū dolores ſedat. Aſparago trito cū oleo perunctū pungi ab apibus negāt. Dioſcoridi decoctus cauliculus cibo lenit aluum, urinas cit. Radicis decoctū ægrè micturiētibus prodeſt. Eodē iure proficit cōtra coxendices, arquatū morbū, renes & ictus phalāgij. Succus in uino decoctæ dentibus medetur, ſi ore cōtineatur quà doleant. Idē effectus & ſemini dato in potū. Decoctū huius ſi canibus detur necari eos tradunt. Sunt qui prodiderunt naſci arietis cornibus tuſis atque defoſſis aſparagū, quod Dioſcoridi nō creditur. Sylueſtrem aſparagū aliqui corrudam, ali qui libycū uocant, Attici horminū. Huius ad ſupradicta omnia efficacior uis. Regiū morbum extenuat. Veneris cauſa aquā eius decocti bibi iubēt ad heminā. Coctus toſtuſq;, diſtillationes urinæ difficultateſq; in cibo finit, ſtrangurias & lumborū dolores diſcutit. Dyſentericis opitulatur. Ad ſerpentiū ictus ſuccus decoctus ualet. Radix in aceto uinoq; decocta luxatis medetur. Fœminas adalligatu uel decocti potu abortiri tradunt, & maribus genitură conſumi. Si ſanguis per urinam reddetur, ſemen aſparagi, apij, & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus dari quinque diebus Chryſippus iubet. ſic hydropicis eſſe contrariū docet, quāuis urinā moueat: itē ueneri, ueſicæ quoq; niſi decoctū aqua. Si canibus det occidit eos. In uino decoctæ radicis, ſuccus ſi ore cōtineat, dentibus mederi. Cęterū teneri adoleſcentiū olerū partus Galeno ueteribuſq; Græcis aſparagi dicūtur. Habētur & in alijs herbarū generib. teneræ tā comæ q̃ cauliculi, quæ cibis uſurpātur, nihil reſpuente græco-

te græcorum palato. Itaq; cymoſi braſſicarũ fœtus minus ſtipite ſiccant: quamuis aliorum
olerum aſparagi plus ſua parente arefacere creduntur, prȩſertim cum in ſemen exeunt, ut
lactucæ, atriplicis, betæ, maluæ, bliti: cõtrà, cymæ raphani, rapȩ, ſinapis, naſturtij, pyrethri,
& omnium quæ calidam ferè ſortiuntur naturam, humidiores eſſe reperientur. Item eru-
cæ, ocymi, apij, rumicis, ſii, ſimiliter cepitiæ frondes & bulbaceȩ: eaq; omnia oleracei gene
ris, ubi adulta iam ſua crearunt ſemina, in ariditatẽ occalleſcunt: quare uelut inutilioraq; ci
bis abdicantur, primis tamen uitȩ rudimẽtis tenerrima ex oleo & garo, adiecto aceti pau-
lulo comedunt̃, ſed modicam corpori præbent alimoniam. Aliud habetur aſparagorum
genus, quod è fruticoſis decerpit̃ ſtirpibus, ut è ſylueſtri myrto, chamædaphne, acuta ſpi-
na bryonia & lupo ſalictario. Omnia ſtomacho quidem grata ſunt, urinas cient, ſed modi
cè alunt. Et ſi probè coquãtur, multo magis olerum turionibus, ꝙ ſicciore ſint natura, nu
triunt. Edendo quoq; ſunt tenerrimi quiq; fruticum arborumq; partus, qui ad palatum fa
ciunt, & ab ore gratiam ineunt, modo nullam medicamentoſam uim nãciſcantur. Iis om-
nibus cum publica graſſatur fames, coacti neceſſitate homines ueſcuntur. Quo in genere
magis laudantur qui è terebintho, uitice, lentiſco, uite, rubo & canina ſente uellunt̃: ſatis
enim ſatiant inediam, neq; uelut ingrati guſtantibus repudiantur.

Plantago. Cap. LVIII

T Hemiſon arnogloſſo propriũ uolumen dicauit, laudes abunde complexus.
Duo genera plãtaginis, minor anguſtioribus uiret folijs, minoribus, mollio
ribus, læuioribus atq; tenuioribus, caule anguloſo, in terram inclinato, flore
pallido, ſemine cacuminibus caulium emicãte. Hanc officinas, quoniam fo-
lium arctius deſinit in acumen, & uelut in lanceæ mucronem faſtigiatur, *lan
ceolatam* audio ſæpius appellare, uulgus *lanceolam*. quandoquidem penitus ad hanc aſpira-
re deliniatio noſcitur. Maior contrà craſſior uegetiorq;, folio latiore, betaceo: caulis ei an-
guloſus, ſubruber, cubiti altitudinem petens, à medio ſui ad faſtigium uſque tenui ſemine
ueſtitus, floſculo in ſpica lanugineo ut frumento, particulatim erumpente, radicibus tene
ris, piloſis, cãdidis, digitali craſſitudine. Inuenitur in uliginoſis, & circũ ſepta, lacunoſiſq;.
Vtraq; nõ niſi radice foliata, ſuũ nomen ubiq; retinuit. Græci, ꝙ folia agninæ linguæ ſimil
lima ſint, arnogloſſum dixerunt. ſed maior in anguloſa ſpica luteũ, nonnunq; herbaceum
florem oſtentat. Folia plantaginis maioris betaceorũ effigiem nõ alterius oleris referunt, 3
quod Dioſcorides λαχανώδες dixit. Nam apud Athenienſes λάχανον pro beta ſæpe ſolet
ſumi, à cuius folijs non multũ plantaginea uident̃ abhorrere. Non enim olus intelligere
potuit, cũ in exprimẽda ſimilitudine ſpeciatim loqui nõ generatim cõueniat. Stomachũ
corroborat plãtago per ſe ſumpta in cibo cũ lente alicæ'ue ſorbitione. Spirãdi difficultati
ſucco uel cibo medet̃. Abſtergit faſtidiũ, cruditateſq; digerit decocta cauliũ modo. Reni-
bus prodeſt eiuſdẽ cibus. Interaneorũ uitijs occurrit mane ſumpta duabus linguis, & ter-
tia papaueris in uini nõ ueteris cyathis quatuor. Datur ſomnũ ineũtibus addito nitro ſeu
polenta, ſimul ſi poſt cibũ detur. Colo infundit̃ uel hemina ſucci uel in febri. Dyſentericis
datur, uel ſuccus eius ex alica ſumit̃. Lichenis fœdo malo medet̃ trita. Vitia ſedis & attri-
tus celerrimè ſanat. Ex aqua mulſa duabus horis ante acceſſionẽ pota duab. drachmis ter 4
tianas leniores facit, uel ſuccus radicis madefactæ uel tuſæ, uel ipſa radix trita in aqua fer-
ro calfacta. Quidã ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere. ijdem in quartanis quater
nas fecerũt. Hydropicos ſanat in cibo cũ prius panẽ ſiccũ comederint ſine potu. Folia po
dagras refrigerãt, & in primo impetu podagræ rubẽtis, hoc eſt calidæ cõueniũt. Oris ulce
ra ſuccus emẽdat, & folia radiceſq; cõmanducata, uel ſi rheumatiſmo laboret os. Vitio re-
iectiõis ſanguinis idẽ medet̃. Phthiſim ſanat ſi bibat̃, & ipſa decocta in uino cũ ſale & oleo
à ſomno matutino refrigerat. Eadẽ datur cibũ non ſentiẽtibus, quos atrophos uocãt, inter
poſitis diebus. Comitiales emẽdat, ſtrumis medet̃. Cũ uerbenaca digitorũ uitijs omnibus
& præſertim pterigijs ſuccurrit. Panos cũ ſale ſanat. Semen in uino tritũ uel ipſa ex aceto
cocta dyſentericis datur, uel ſuccus eius ex alica ſumit̃. Ambuſta ſanant̃ plantagine, ita ut 5
cicatrix fallat. Neruis & articulis cõuenit cum ſale. Sanguinẽ claudit ex ubere fluentem.
Carbunculos rumpit tuſa. Hydropicos ſanat in cibo. Eruptiones & pituitas emẽdat. Me
detur cum creta cimolia igni ſacro etiam medium hominem ambienti: zoſter uocatur, &

enecat

enecat ſi cinxerit. Luxatis dolores & tumores tollunt folia tuſa addito ſale modico. Fiſtu lis infuſus ſuccus auxilio eſt. Sanguinis profluuium ſiſtit ſemen, ſi ore reijciatur, ſiue aluo fluat, ſiue fœminarũ utero. Succus uomẽtibus ſanguinem datur. Contuſis, euerſis omni- bus modis ipſa ſumitur. Medetur omniũ generum ulceribus, peculiariter fœminarum, ſe- num, & infantium igne mollita, melior & cum cerato. Craſſa ulcerũ labra purgat, nomas ſiſtit. Tritã ſuis folijs integere oportet ſuppurationes, collectiones, ſinus ulcerum. Phthi- riaſi reſiſtit. nanque in ſanguine hominis naſcuntur animalia corpus exeſura. Contuſis & euerſis omnibus modis ſumitur. Imponitur in lana, in dolore uuluæ: in ſtrangulatu bibi- tur. Folia menſes pellunt. Vis foliorum mira in denſando ſiccandoq́ corpore, ut teſtatur Dioſcorides: ideo ad ulcera quæ cacoethe uocãtur, & elephantias illinuntur. Conueniũt & ad ea quæ humore ſcatent ulcera: itẽ ad ſordida, & quæ purgari facile nequeunt. Nulla res æque ſiſtit eruptiones ſanguinis, nomas, carbunculos, mala ſerpẽtia. Vlcera uetera & inæqualia ſi apponantur perſanant, & ad planũ reducunt. Medentur & ijs quæ chironia nuncupãtur. Sinus glutinãt. Morſibus canũ, ambuſtis, collectionibus proſunt. Parotidas panosq́ diſcutiũt. Strumas & ægilopiã cum ſale cõpeſcunt. Coctum ex ea olus in aceto & ſale dyſentericis & cœliacis datur. Coquitur cum lenticula eodẽ quo beta more hydro picis. Si id uitiũ hæret, cui leucophlegmatiæ nomẽ eſt, tumoribus inæqualiter per corpus totũ exoriẽtibus, elixa datur herba, cũ prius panẽ ſiccum comederint, ut media cibis inter ueniat. Comitialibus eadẽ laudatur atq; ſuſpirioſis. Foliorũ ſuccus oris ulcera collutione ſiccat. Cum creta cimolia & ceruſa medeť ignibus ſacris. Fiſtulas ſanat infuſus. Auriũ do loribus inſtillatur: itẽ lippitudini & collyrijs addiť. Gingiuis ſanguine prægnantibus pro- deſt. Reiectiones cruentas coercet. Dyſentericis ſubter in aluũ inijcitur. In corporis tabe proficit, In uellere ſubditus, locoſas mulieres ſtrangulatu liberat. ſiſtit & uuluarũ fluxio- nes. Semen in uino potũ ſanguinis excreationes cohibet. Dentiũ dolores radix cõmandu cata ſedat, itẽ ſi decoctæ ſucco colluantur. Ad ueſicæ ulcera, renumq́ uitia, eadẽ cum fo- lijs in paſſo præbeť. Quidã ternas radices in uini cyathis tribus cũ pari aquæ modo in ter- tianis potãdas dedere, & in quartanis quaternas. Produnt etiã ſi quis alligatam licio radi- cem e collo ſuſpẽderit, prohiberi ſtrumas & diſcuti. Cęterũ plantaginis genera refrigerãt & ſiccãt in altero abſceſſu, nõnihil auſteri guſtatu repræſentãt: quare inflãmationes miti- gant. Fiſtulas & omne genus ulcerũ ad cicatricẽ reducunt. Fluctiones cohibent. Retinẽt quæ ſerpunt, ſanguinisq́ ruẽtis impetũ infrenant. Reſiccãt ſine uellicatione, quamuis ali quam reſipiant acerbitatem.

Sion, Lauer. Cap. LIX

S Ion ſeu lauer Dioſcorides repræſentauit frutice puſillo, in profluẽtib. aquis emicante, habitu ſubrecto pinguiq́, latis ac luxuriantibus folijs, oluſatro ſi milibus, minoribus tantum, odoratisq́. quæ deliniatio prorſus aſtipulatur huic, quam officinæ *berulam* uocant expunctis à lauere duabus literis priori- bus, *laberlam* Gallicum uulgus, uel *berlam* adhuc appellat. In quo nomine ue teris uocabuli relucent ueſtigia, ut quod antiquitas lauer dixerit, ſequuta ætas diminutio- ne gaudens, *lauerulum* pronunciarit: & tandem, ut in pleriſq; moris eſt, extritis prioribus elemẽtis in *uerulum* & *berulum*, appellationẽ deflexit. Porrò ſi attributas ei uires experiri pla- cuerit, inuenies herbã hanc & calculos pellere & urinas moliri. Quinetiã noſtrates medi- ci ciundo lotio & eijciundis arenulis uſum eius, quam berulã uocari diximus, cõmẽdant. Sed ne forſitan ijs nomenclationũ aucupijs uidear credulis lectoribus imponere, ſingulis herbæ liniamẽtis hanc eſſe demõſtrabimus. Nam berula riuulis gaudet, frutice pingui, pu ſilloq́, latis folijs, oluſatro ſimilibus, odoratis. Nõ ſunt audiendi qui herbã uulgo *creſſionem* dictam, ſion ſeu lauer eſſe contendant, cum & foliũ eius apertiſſimè refrageť, in totũq; re- clamet odor. Nam nuſq́, ſi quis nares cõſulat, creſſionũ folia uti laueris inueniet odorata, ſed naſturtiũ uel erucã ſubolentia: laueris uerò digitis leniter friata iucundũ expirant odo rem. Plinius lauer uigeſimoſexto uolumine, quanq; mendoſe ſilaus ſcriberet, deſignauit apij ſimilitudine: dein glareoſis & perẽnibus riuis naſci tradit, coquiq; ut olus atrũ magna ueſicæ utilitate. Hallucinanť qui hoc Plinij lauer pro creſſionibus accipiunt, folio euiden ter repugnãte, quod cũ primũ emicat rotundũ profert, & ſimul atq; adoleuit in erucæ foli um laciniať. quod foliũ ab apio prorſus diſſidere nemo iam ibit inficias; ſed hoc idem eſſe cum ſio

cum ſio ueriſimilius eſt, cum nec uiribus, nec habitu, nec etiã natalibus diſſentiat. Plinius uigeſimo ſecũdo prodidit, ſion in aqua naſci, latius apio, pinguius, nigrius, copioſum ſemine, ſapore naſturtij, ita ut uno loco græca nomẽclatio, alio latina ei placuerit. Athenæus authore Speuſippo, ſecundo Similium uolumine tradit, ſion in aquis gigni, folio paluſtris apij: quapropter Ptolemæus Aegyptiorum rex ſecundus, cenſuit apud Homerum hoc carmen ſic eſſe legendum,

ἀμφὶ δὲ λειμῶνες μαλακοὶ σίου ἠδὲ σελίνου. id eſt,

Mollia prata uirent apio circumq́; ſioq́;.

Non aũt ἴου, id eſt uiolæ, ſicuti literatores quidã ſcribendũ præcipiebant. Siquidem ſia degunt in aquis, paluſtri apio uernacula. Violæ uero, quæ Græcis ἴα nominãtur, nec perennibus riuis ſunt familiares, nec uſq́; aquarũ alumnæ comperiunť. Sion, ut Galenus eſt author, quatenus nõnihil aromatis guſtui reſipit, eatenus excalfaciendi naturã ſortitur. Diſcutit aũt, urinas ciet, renũ calculos terit, remoratos pellit menſes. Sij cuiuſdam herbarius Crateuas mentionẽ fecit, fruticeæ naturæ, pauca ferentis folia, in orbemq́; circũacta, maiora q̃ menthæ, ad erucã ſpectantia. quod genus apud aquas frequenter inuenitur. Sion coctum crudũq́; calculos eijcit & cõminuit: ualet urinis, partubus pellẽdis, mulierũq́; menſibus. Dyſentericis mãditur ſiue ipſum in cibo ſumptum, ſiue ius decocti, ſiue ſemen è uino drachmis duabus calculos rũpit, aquisq́; quæ gignũt eos reſiſtit. Renibus, & lienibus prodeſt: item lentigini illitũ. Et mulierũ uitijs in facie noctu perlitũ momẽto cutem emẽdat. Ramices lenit & ſcabiem equorũ.

Siſymbrium. Cap. LX

IAm ad ſiſymbrium tranſeamus, quo montes pleriq́; ſcatent. Lætiſſimum tamen naſcitur circa piſcinas, ſtagna, & in puteorum parietibus. Prouenit, ut Dioſcoridi placet, in incultis, hortenſi menthæ proximum, latioribus tantum folijs & odoratioribus. Hoc nũc noſtrates officinę *mentam aquatilem* aut *thymbream* appellant, ꝙ quandam menthæ ſpeciem exprimat, & riguos tractus plerunq́; ſequatur. Mentham aliquantũ odore præcellit, quare non immerito ruſticorum coronis dicabatur. Nec folio tãtum hodie apud nos, ſed etiam flore coronat. Hoc ſiſymbrium, ut quod ſuapte natura ferum ſit, uidetur culturam aſpernari. Nam in incultis naſci gaudet: quamuis ſatiui cuiuſdam & altilis ſiſymbrij meminerit Theophraſtus quinto De plantarum cauſis, quod neglectum in mẽtham odore tradit degenerare, niſi cultu crebro coerceatur, ſibiq́; nouos natales quotannis adſciſcat, præſertim cum id olitor non excoluerit, uel certe ſolitam non impenderit curam. Tum enim radices altius agit, quam in partem tota uis conuerſa decumbit; eaq́; ſuperiores partes ſpoliatæ redduntur infirmiores, & illam odoris fragrantiam exuunt, quæ poſtquam exoleuit, reliquus odor elangueſcens edomitusq́; proximè ad mentham accedit. Sic itaq́; ſiſymbrium in mentham deſciſcere ſimilitudine quadam odoris putandum eſt, ſpeciei tamen ingenijq́; prioris omnino non oblitum. Quod ne patiatur, olitoriæ rei prudentes ſæpius transferendum præcipiũt. ſatiuum ergo ſiſymbriũ eſſe nemo poteſt inficiari. Quod eſt ſimile ueri, cultu detracta uoluntarij feritate in hortis cõmiteſcere, ut permulta uidemus quæ culturæ negligentia in ſylueſtriũ ſortem redeant, aut mutata nonnunquã ſpecie, ad alias ſtirpes deficiant. Id coniectura quadam poſſumus conſequi, non aliud eſſe quàm quod uocãt ſeplaſiarij *balſamitam*, omnibus nobilem, folio menthæ, ſerrato, nigriore, & paulo rotundiore, quadrato caule, quadamtenus purpuraſcente, floſculis internodia geniculatim coronantibus, uerticillato ſemper ambitu: reliqua mentham æmulatur, ſed odorem acriuſculum uibrat, qua dote coronis inſeritur æſtiuis. Siſymbrium odore, ſi credimus authoribus, in mentham commeat, neglectum aſpectu in nepetam. Siſymbrion, quod aliqui cymbron appellant, ut Damageron tradit, ſolo gaudet aprico, ſituq́; ſole iugiter illuſtrato, ſed arboribus expediatur, quæ areas inopacent. nanque multo lætius prouenit cum libero fruitur cælo. Alitur ſub terra & adoleſcit. Seritur ſemine & ſurculo. Semine ſatũ non ante trimatũ fructũ dabit. Si quis tamẽ à radicis capite decerptã gẽmam, quam oculũ aliqui uocant, pangat: eodem anno, ut inq̃t, fructũ creabit. Calfaciẽdi naturã habet, uomitiões ſedat, ſingultus & tormina diſcutit, ſtomachi diſſolutiões ſiue cibo ſumptũ ſiue cũ uino. Tenera cacumina turiones'ue acetarijs inſpargunť, & quotidianis iuribus innatant. Aliud habetur ſiſymbrium cognomento

mento

mento cardamine, quòd naſturtium ſapore uideatur imitari, quaſi naſturcinū interpretẽris, omnibus ignotum medicis (pace ſemper eruditorū dixerim) & his quoq; qui ſuis humeris medicorum gymnaſia fulcire uidentur: qui nuper cõmentarijs in Dioſcoridem ædiris, quaſi de medicinali materia eſſet actum, re prorſus deplorata, non niſi lugubribus quibuſdam declamatiunculis ſua ſcripta referciunt, ut potius rem medicam tenebris obuolutam reliquerint, q̃ herbulas nullis temere ruſticis incognitas, quibus & ipſimet quotidie ueſcantur, ab ignorantiæ caliginibus aſſeruerint. Nec mihi de poſteritate bene mereri uidentur, qui hanc prouinciam aggreſſi, nihil aliud q̃ aniles rerū protritarū interpretatiũculas præſtiterunt, oratorem magis agentes q̃ medicū. quod ſi feciſſent, noſtro labori conſuluiſſent. Sed iam ad inſtitutū redeamus, & quid ſit ſiſymbriū cardamine declaremus. Eam quoq; eſſe herbã nemo negabit, cui tota Dioſcoridis pictura, nulla reclamãte nota, fauet. Officinæ hanc *naſturcium aquaticum* uocant, uulgus *creſſionem*. Hæc menſas & cibatus ferè piſculentos inchoat, uerna ſatiat ieiunia. Herba hæc riguorum uernacula, & laueris comes, huſq; non aquatilibus naſcitur: quam cum naſturtiū reſipiat, cardaminem, id eſt naſturtianam uocant. Cæterū officinæ non græco cognominatu norunt, ſed potius guſtus iudicio fretæ, ſimul à natalibus & ſapore, tanq̃ rei nouæ, naſturtij aquatici nomen indiderant: folio inter initia cum emicat orbiculato, quod ſimul atq; ſuccreuit, in foliū erucæ laciniatim ſinditur. namq; creſſio cum primum proſilit, folio rotundo conſpicit: cum adoleuit, in erucæ folia degenerat. Nec ei deſunt uires à ueteribus aſſignatæ. Nam cum lotiū hæret, medici huius decocto uel crudi eſu urinas mouent, & calculos cõminuunt. eſtur quotidie
2 primis menſis. Nec exactè noueris naſturtianū ſiſymbrium, niſi iuuẽtam primum, & deinde ſenectam herbæ diligenter perſpicias. Mutant enim folia faciem. nanq; ineunte pueritia, primoq; eorum ortu rotunda prodeunt: adulta uero, iam erucæ modo laciniantur. His paucis in re notiſſima deliniamentis Dioſcorides cõtentus eſt. Verum ut reliquam proſequar finitionem, caule proſilit cauo, ſeſquipedali, ima ſui parte pluribus radicularū fibris ſubinde capillato, è cuius alarum cauis citri frequentes ſinuatim erumpunt, cãdidulo flore. Ramuli in aquis, cum inſenuerunt etiam candicantibus capillamentis articulatim cõfibrantur, quæ ſeniles canos aliquatenus repræſentent. Galenus ſiſymbriū, quod cardaminẽ cognominat, q̃ guſtatū neſcio quid ſimile naſturtio reſipiat, teſtatur cum exiccatū flaccuit,
3 tertij excalfacientium & exiccantium ordinis eſſe: cū adhuc humidū uiret, ſecūdi. cui ſententiæ Paulus accedit. Plinius ſylueſtris meminit ſiſymbrij, quod in riguis naſcitur, naſturtio ſimile, guſtu uidelicet: & alterius etiam odorati, quod inſeritur coronis. Vtriuſq; uires ſimul proſequitur. Igitur apud Pliniū ſylueſtre ſiſymbriū creſſio eſt, nõ ut aliqui exiſtimauere lauer aut ſion. Aliud genus quod circa piſcinas & ſtagna lætiſſimū prodit, & corollis intorquetur, *mentam* nunc uocant *aquaticam*. Sed de ſio multa ad hunc locū pertinentia diximus. Natura ſiſymbrij excalfacere. Semen in uino ſtrangurias ſinit, calculos frangit, tormina ſingultuſq; cohibet. Cõtra capitis dolores folia frõti & tẽporibus illinunt. efficacia aduerſus aculeata animalia, ut apes & ueſpas. In potu uomitiones ſiſtit. Sylueſtre ſiſymbrium, à quibuſdã thymbræū appellatū, pedali altitudine in riguis enatū ſedat capitis do-
4 lorem: item epiphoras. alij panem addunt, alij per ſe decoquũt in uino. Sanat epinyctidas, cutiſq; uitia in facie mulierum noctibus impoſitum diebuſq; detractum. Vomitiones, ſingultus, tormina, ſtomachi diſſolutiones cohibet ſiue in cibo ſumptum ſiue ſucco potum. Non edendū grauidis niſi mortuo cõceptu. quippe etiam impoſitū ejcit. Mouet urinam cum uino potū. Calculos exturbat. Quos uigilare opus ſit excitat infuſum capiti cū aceto. Satiuū ſiſymbriū Damegeron tradit ciborū auiditatẽ moliri, faſtidia diſcutere, urinas ciere. Porrò ſiſymbriū quod cardaminẽ cognominant, quia ſapore ſimilis ſit naſturtio, excalfactorij eſt generis: urinã pellit, ad quem uſum quoq; crudū eſtur. Idem mulierū uitijs in facie lentiginibuſq; nocte tota impoſitum, & ubi dies illuxit detractum, emendat.

De Crethmo & Bati Cap. LXI

5 Atim duplicem ueteres prodiderunt, unam marinã quam Græci crethmon
B ſiue potius crithamon dicunt. Hæc fruticoſa eſt herbula, cubitum unum alta. naſcitur in maritimis, petroſis, folio copioſo, pingui, albicante ueluti portulacæ, ſed craſſiore, latiuſculo, & ſalſo guſtu, floribus candidis, ſemen ceu

libanotidis

libanotidis odoratum,molle, ſiccatũ rumpitur. Habet intus nucleum tritici modo candi
dum, radices digiti craſſitudine tres aut quatuor, odorati ſaporis & iucundi. Hanc offici
næ ſimul cum uulgo *cretham* uocant *marinam*, defertur ad nos ſale & aceto condita. Alter
batis hortenſiana,quam Plinius aſparagũ Gallicum quibuſdam dici tradit, Lucius Colu
mella olus cordum, caule palmũ erecto,folio pingui, albicãte ueluti portulacæ, guſtu nõ
inſulſo,flore candido,feruenti ſemine,odorato ceu roriſmarini, radicibus digiti craſſitud
ne tribus quatuor'ue ramis duobus ultro citróque actis, cætera marinæ ſimilis, ita ut ipſ
cultu mitigata feritate uideatur in hortis commiteſcere. ſemen quoque tritici modo ſicca
tur, ruptumq́ intus candidũ oſtentat nucleum. Hæc apud nos ab olitoribus ad quotidia
nos uſus conſita nonnuſq́ ſpectatur comprehendiſſe. Vulgus noſtrum *bacilas* quaſi bati
culas ab Italis appellare didicit. Meminit Plinius ſylueſtris crethmi, quaſi & ſatiuus eſſet
uigeſimoquinto uolumine dicẽs, Crethmos agrios gramias oculorũ tollit, tumoremq́ ac
dita polenta. Batis appetente uindemia cõdiri debet. Hinc olus cordum quaſi ſerotinum
non aliàs q̃ fœnum autumnale,id eſt ſecundariũ, & quod Auguſto menſe uellitur, cordũ
appellari Plinius cõmemorat. Diligenter ſatiua batis purgatur, & ſub umbra expanditur,
deinde quarto die ſal in fideliarum fundis ſubſternitur. Separatim batis componitur, ace
toq́ infuſo ſal iterum ſuperponitur. ſic in alueos coacta, & ſale biduo cõſperſa dum conſu
det reponitur: dein ſi tãtum remiſerit humoris,ut ſuo ſibi iure ablui poſſit, ſi minus, ſuper
fuſa dura muria lauatur, & pondere impoſito exprimitur: tum ſuo uaſe cõditur, & ius quod
eſt miſtum duabus partibus aceti & una muriæ infunditur, fœniculiq́ aridi, quod eſt per
uindemiam proximo anno lectum, ſpiſſamentũ imponitur,ita ut herbam deprimat, & ius
uſq́ in ſummum labrum fideliæ perueniat. Verum de conditura non ſatis inter Pliniũ &
Columellam conuenit: quandoquidem Plinius unà cum Dioſcoride ſeruandũ in muria
olus prodidit. contrà Columella portulacæ & bati muriam non conuenire contendit. Ne
que iſta pugnare mihi uidentur,cum Plinius de crethmo ceu bati marina loquatur unà cũ
Dioſcoride, qui ſatiuæ nullam rationem habuit: Columella tantum altilis & hortenſianæ
condituram proſecutus eſt. quam, ſi non ſatis remiſerit liquoris,ut ſuo iure proluatur, du-
ra muria lauandam præcipit: & tandem expreſſu facto, ius quod eſt mixtum ex duabus
partibus aceti & una muriæ, uaſi quo reconditur infundendũ. Vides itaq́ Columellæ uer
bis hanc batis condituram muriæ prorſus non expertem. Meram ergo muriam his uerbis
bati & portulacæ non cõuenire uoluit,cum duas aceti portiones adiectas facile deprehen
das. Hallucinatur itaque Dioſcoridis interpres recentior, qui hac authoritate nixus, cõtra
Plinij & Græcorum ſententiam ſale cõdiendam prodidit, interpollato uocabuli Greci ſi-
gnificatu ἁλμεύεται, quod eſt muria ſeruatur. Is ſuo fretus ſenſu ab optimis authoribus de-
ſciuiſſe dignoſcitur, nudam ſequutus authoritatem Columellæ, quæ ipſi non aſtipulatur,
nec hoc iudicio ſubſcribit, imò potius refragatur. Parũ itaq́ ſibi conſtaret Columella, qui
muriam bati non conuenire duodecimo rei ruſticæ uolumine capite decimotertio profite
tur, & paulo ſuperius ſeptimo eiuſdem capitulo, muriam batis conditurae bis adiecit du-
ram & liquidam, ſolam ſine aceto ſicuti plurimis oleribus non conuenire, ex præcedenti-
bus inueniſſe cognoſcitur. Sed de ijs hactenus. Batis tam hortenſiana q̃ marina medicinę
naſcũtur, oblectamenta uerius q̃ cibi. Batis aluum emollit. Illinitur podagris toſta & con
tuſa. Marina naſcitur in petroſis. Eſtur cruda coctáue cum olere. Seruatur in muria. Vſus
eius ad urinæ difficultates, ſtrãgurias, & auriginem, folio uel ſemine uel radice in uino de-
coctis. Mouet menſes, colorem quoq́ corporis gratiorem facit, uerum largior quoq́ in-
flationes. Aluum ſoluit decocto, urinamq́ & à renibus dolorem trahit. Vtilis quoq́ tradi
tur internis fœminarum morbis.

Coronopus. Cap. LXII

C Oronopum, ſiue, ſi dicere malis, cornicis pedem inter aculeatas ſponteq́ na
ſcentes herbas Theophraſtus retulit. Interim tamen medicinæ ad uſum ſeri
Plinius cõmemorat, qui oblongam eſſe herbam cum fiſſuris, cauliculis per
terram ſerpẽtibus deſignauit. Dioſcorides herbulam eſſe oblongam tradit,
repentem per humum, fiſſis folijs. Coquitur pro olere. Radicem mittit gra-
cilem, cibo aſtringentẽ, quæ cœliacis præclarè faciat. Aculeorũ, quod maxime demiror,
nuſquam

nusquã meminit, qui in explicanda deliniatione nõ fuerant silentio dissimulandi. Sed per multa pridem notiora fuere, ꝙ ut singularum notarum expositionem desiderarent, quæ nũc nisi magno labore cognosci possunt, præsertim cum uel unica herbæ prætermissa no ta magnã caliginem uiris etiã peritis offundat. Sed Leonicenus noster primus hanc uulgari uernaculaq; nomenclatura declarauit, uir dignus cui multum rerũ bonarum studiosi deferant, cum nutanti medicæ rei primus manum præbuerit adiutricem, laborantemq; prorsus artem fulciuerit, de posteritate quamoptime meritus: *capriolam* uulgo dici censet, nonnunquam etiam *sanguinariam*, quòd naribus indita sanguinem eliciat. Nostri nunc olitores *dentem canis* ab acumine folij uocant, quanquam eodem nomine gramen appellent. nam huius folia fissa reptant humi, sed in fastigio sunt aculei, quos conuolutos naribus inferunt extrahuntq; ciendi sanguinis gratia. Hanc generibus graminis Plinius assignauit, nobis exprimens eandem esse quam Græci coronopum, & Romani gramen uocarent aculeatum. Verum ea stylum ædit, cuius cacumẽ quinis digitis uelut aculeis echinatur, sic ut aperte cornicis pedem repræsentet. Magno nũc in errore uersantur, cum officinæ tum herbarij, qui coruinum pedem uolunt herbam esse folijs ferè coriandri, latioribus, subalbidis, pinguibus, flore luteo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, breui, multis fibris ellebori modo capillata. Longe diuersam ergo herbam à coronopo facile deprehendes, cum olerum modo coronopus estur. Sed officinarum coruinus pes ulcerandi uim obtinet, cuius contactu pustulæ ambusti modo corporibus attolluntur, sæpeq; confricta carnem osse tenus exest. Quæ exulcerandi licentia cum omnibus tum maxime ijs est impostoribus cognita, qui crura & lacertos sibi huius illitu uulnerant, quo stipem impudentius emendicent, aut quamuis pecuniolam aucupẽtur. Manifestè igitur abhorret ab usu cibario. Item per humũ serpit coronopus, breuibus coliculis: in altum erigitur pes corui, & fastigio assurgit cubitali, ille aculeatorum generi assignatur: is nullis prorsus inhorrescit spinis. Quę ergo ab herbarijs uulgo coruinus pes dicitur, esse ranunculum apud Dioscoridẽ Pliniũq; fatendum est, cum & ulcerariæ uires nobis astipulentur, nullàque picturæ nota reclamet. Sed non ab re uenit in mentem illius herbulæ quæ protritis itineribus & semitis passim uiret, quasi pedibus calcari lætetur, humi semper sparsa proserpit, folio in multas parteis laciniato, sessilibus colliculis, flore candido, exili, inuolucris seminum orbicularibus, per ambitum echinatis, in quibus duplices prominulo uentre sinus extuberant, singuli singulorum seminum capaces. Vulgus quòd folium multipartito confectum, in ceruini cornus imaginem effigietur, hoc ei nomen non immerito dicauit. Verum quænam apud ueteres haberetur, nunc non ausim afferere, nisi forsitan pes esset miluinus, cuius Columella meminit, sed nullis eam deliniamentis designauit. Auxit suspicionem nostram, quòd extremum folij in auiculæ aut milui pedem articulatur, simul etiam quòd cruda estur in acetarijs, & cocta cũ aceto & sale mãditur. Nec cõdiendi quoq; ratio nostro adhuc orbe exoleuit. Nam portulacæ modo condita apud plerosq; reseruatur. Nec est simile ueri, ut uel prĩscis ignota, uel certè potius intacta fuerit herba, quæ nõ prætereunda est hac reputatione. Ea ab similitudine ceruini cornus nomen inuenit. Nascitur in limitibus, se nunquã ab humo sustollens: cylindro æquatam dixeris, ita solo cohęret. Coronopi radix cœliacis præclarè facit in cinere tosta, est enim spissantis naturæ. Cocta herba manditur pro olere. Nascitur domi in terrenis & secus uias.

Sonchus. Cap. LXIII.

Sonchus in duo genera dirimitur. alterum, syluestrius & spinosius exit: alterum, tenerius esculentumq;, caule cubitali, anguloso, intus cauo, interim rubescẽte, sed qui fractus copioso lacte manet, folijs per oras ex interuallo scissis. Sonchi lactucæ similes essent, nisi horrerent spinis. Herba, ut Galenus est author, cum tenera frondet estur syluestrium olerum more, aculeatur autem cum perfectè adoleuerit. Dioscorides cicerbitam à Romanis dici prodidit, quod nomen adhuc hodie in Hetruria seruatur. Veneti *lactucinos*, Galli *lactcrones* appellant, herbarij nonnulli *leporis palatium*, quòd hoc animal ut ab estu uindicetur, & caloris propulset incommoda, soleat sub ramis eius decumbere & sæpenumero stabulari. Hæc eadẽ forsitan est quæ ab Apuleio lactuca leporina nominatur, quòd cum leporem animus defecit æstu,

hac ſibi ſolet mederi, quamuis pilos qui obſtant oculis, hac inquiat relegari: quę à Dioſco- ride & Plinio de chondrilla traduntur. Sonchus diſſectus copioſo diffluit lacte, ictiq; uul- nus multum eructat lactei liquoris, inde *lacterones*, uel potius *laſſerones* noſtrum uulgus ap- pellare cœpit. Nonnulli cum recentior uiret, in acetarijs eo ueſcuntur. Sunt tamē qui du plici colorum differentia notent. Candidum caule ſeſquipedali, cōcauo, longo, qui uulne ratus plurimo madet lacte. Nigrum, horridioribus tantum ſpinarum aculeis diſſidere: ſed eo ueſci prohibent ut morbos faciēte. Sunt qui credant eam eſſe ſonchum quam nūc of- ficinæ *ſcariolam* uocant, quorum error eſt manifeſtior ꝙ ut debeat coargui. Vis utriq; ſon- cho refrigeratoria, & leniter ſubſtringens. Ambo feruoribus ſtomachi & inflammationi- bus commode illinuntur. Datur in ſorbitionem ſuccus ſtomachi roſionibus. Caulis facit lactis abundantiam nutricibus, coloremq; meliorem infantium. Vtiliſſimus ijs quæ lac ſi- bi coire ſentiant. Inſtillaturq; auribus ſuccus, in ſtranguriaq; bibitur cyathi menſura. Illini- tur & ſedis collectionibus. Aduerſus ſcorpionū uenena & herba & radix opponitur. Cō tra etiam ſerpētes illinitur. Decocta in oleo punici mali calyce auriū morbis præſidiū eſt. Sed hæc de albo tradunt̃. Alij nigro prohibent ueſci, ut morbos faciēte. Agathocles con tra ſanguinem tauri demonſtrat ſucco eius utēdum. Refrigeratricē nigro ineſſe uim con uenit, & hac cauſa imponēdum cum polenta. Zeno radice albi ſtranguriam docet ſana- ri. Albus, qui è lacte nitor, utilis orthopnoicis lactucarū modo. Eraſiſtratus calculos per urinam pelli eo monſtrat, & oris graueolentiam commanducato corrigi. Succus triū obo lorum menſura in uino albo & oleo calfactus adiuuat partus, ita ut à potu ambulent graui- dæ. Vberiores mammas fœminis facit.

Intubus & ſeris. Cap. LXIIII

Erin Græci in duo faſtigia partiuntur, in ſatiuā & ſylueſtrē. Sic & intubum Latini in duo genera digeſſerunt, in ſatiuū, qui nō niſi cultu & humana di- ligētia prouenit: & erraticum, qui ſuæ ſpontis & liber, ſub nulla olitoris le- ge uagatur & errat. Satiuus iterum intubus in duas ſpecies diſtrahitur. Vna folio latiore prodit, lactucarū ſimilior: altera, anguſtiore & ſubamara. Vtra- que nūc ab officinis *ſcariola* uocatur, à uulgo *cichorium hortenſe*. Ineunte uere, caulem florēq; ſimul ædit: ſed particulatim floret, unaq; cum emerſerit ramuſculorum flos emicat cæru- leus, caule magno, frequentibus ſurculis brachiato. Fert ſiliquam ſiue folliculum, & in ea ſemen per extrema caulium. Germinat foliatu ſtatim ab radice uenoſo, torulis prominen tibus latioribus interuenijs. Hyemē intubus optime ſuſtinet. ideo uel frigidis regionibus proximo autumno ſeri poteſt, aprico cæli ſtatu. Is quō tardius caulem faciat, cum aliquod incrementum habuerit, exiguam teſtam media parte accipiat. eo quaſi onere coercitus, in latitudinem ſe diffundit. Amat humores & ſolutam terram, ſed planior area huic appare- tur, ne radices terra fugiente nudentur. Quatuor foliorum trāſferatur ad locum ſtercora tum. Sed ut hyemi ſeruiat, Octobri menſe ſeritur. Nunc ut ad hyberna ſeruetur acetaria, cum folia ſua fuderit, ea uelut in orbem circumacta, ſummatim tenui ligamento uinciun- tur, & fictili uaſculo hærente ſemper quò alimentum ſugant radice, conduntur. ita & can dorem & teneritudinem ſummam contrahunt, & magnam amaroris partem exuunt. Sic ergo & incremento proficientes intubi hybernant, donec ad uſum promātur. Alio leuio re ſumptu contenti, terra duntaxat obruunt. Alij ſtramentis ſolis operiunt. Iam ferè nuſ- quam non inualuit hæc hyemandi ratio. Item conditur ad hunc modum, ut ſi forſitan hye mis inclementia deneget, eius ſalgamum inueniatur. Teneri caules, antequam florem æ- dant, cum ſuis folijs in alueolo ſaliuntur: deinde poſtridie quàm muriam remiſerūt ea pro luuntur, expreſſiq; in cratibus panduntur dum abſicceſcant: tum ſubſtrato anetho arido, fœniculoq;, faſciculi intuborum conduntur, & ius quod acceperit aceti partes duas & u- nam muriæ ſuperfunditur, & arido fœniculi ſpiſſamento ſic oportet comprimi, ut ſemper ius enatet. Sed qui preeſt huic negotio, ſi ſalgamum ſitiat, ius ante dictum ſuffundet. Erra ticus iterum intubus in duas ſpecies degenerat. Vna cichorium dicitur, nobilior Aegy- ptio nomine ꝙ Latino. à Romanis nominat̃ ambubeia, ut Plinio placet, quod & Celſus confirmat. Germinat à radice poſt Vergilias, folio fere ſemper humi procumbente, caule magno, fiſtuloſo, frangi contumace, ſurculis brachiato pluribus, ad uinctum quoq; lentis,

radice

radice prolixa, pertinaciter emoriente, flore ceruleo, particulatim uſq; in autumnũ erumpente, qui nubilo etiam die ſolis exortu pãditur, & cum eo circumagitur in occaſum, noctu ſemper cõpreſſus & interdiu dehiſcens. Hanc nonnulli ob ſingularem utilitatẽ chreſton appellauerunt: quidã, quòd aduerſus omnia corporis uitia polleat, pancration: nonnulli, ab inſigni amaritudine, picrida. Altera folio latiore prodit, quam hedypnoida cognominant, & *leonis dens* uulgari uoce dicta creditur, folio utrinq; denticulato, cauliculis dodrantalibus, intus cõcauis, leuibus & glabris, flore luteo ſummatim emicãte. Is ſeneſcens euaneſcit in lanuginem quæ cum aura raptim fertur. Nemo tamẽ Dioſcoridis pictura pòteſt aſſequi eam eſſe, quæ *leonis dens* uulgo nominatur, ſed maxima foliorum ſimilitudine, & maiore aliquanto latitudine. Intubi nomen iam Galeni memoria uenerat in Græciam, qui cichorium Romano ſermone dici intybolachanum, id eſt intybaceum olus memorat. Teſtatur itidem Paulus Aegineta, qui frequenter latina intubi appellatione eſt uſus, quæ tandem per interpretes ad nos interpollata rediјt, remanente Græcorum pronunciatu, qui ſuo more pro intubo ſolent indiuum proferre. hinc mutata principe litera, endiuię uocabulum profluxiſſe cognoſcitur, retento etiam priore ſignificatu. Nec me præterit recentiores aliquot Græcorum, intubam tandem herbam pro intubacea pronũciaſſe. Verum herbarij ueteres, qui hanc uocem uſurparunt, non aliud per endiuiam intellexerunt, quàm ſatiuam ſcariolam nunc nominatam & ſylueſtrem, quæ notior ubique Aegyptio nomine, quo primum in Græciam, dein in cæteras nationes commigrauit, quàm gentili aut patrio. Explodenda igitur herbariorum opinio, qui endiuiæ uocabulo herbam repræſentant, in aruis ſponte naſcentem, folio lactucæ, puſillo, ubi cõſummatum eſt aculeato, caule ſpinulis horridulo, candicante, cui ſuccus ineſt lacteus, quæ notæ ſylueſtri lactucæ peculiariter aſſignantur. Decoctum huius ſacharo condiunt officinæ, cuius tantus increbuit uſus, ut nulla non ferè ſiniſtra ualetudine à medicis præbeatur, utinam tam ſalubriter quàm inſcite. Nec ſatis poſſum demirari, quid fuerit cauſæ, cur pro re tam ſalutari, ut ſuo nomine morborum omnium uictoriam polliceretur, tamq; ab omnibus authoribus commendata, herbam ad pauca utilem ſubſtituerint. Melius ægris, ut ſpero, conſultum, ſi hoc intybo pro ſylueſtri lactuca frequẽtius uterentur. Seris utraque refrigerat & aſtringit, ſtomachum adiuuat, ſi in aceto coquatur, cibi ſiſtit uentrem. Sylueſtre genus ſtomacho utilius, quando deuoratum torpentem & diſſolutum aſtringit. ardores in eo refrigerat. Per ſe & cum polenta cardiacis illinitur. Omnes podagricis utiles, & contra oculorum impetus. Percuſſis à ſcorpione ipſa herba & radix illitu medetur, & ignibus ſacris cum polenta. Succo earum cum ceruſa & aceto inunguntur quæcunque refrigerari opus ſit. Nigra & æſtiua melior, deterior hyberna & candidior. Vtraque tamen ſtomacho utiliſsima, præcipuè quem humor uexat. Dyſentericis prodeſt magis cum lente. Rupta, conuulſa, utroque genere iuuantur: item quibus genitura ualetudinis morbo effluat. Seris genera Didymus troxima dixit appellari. Cibo ſtomachum recreant. Succus ſanguinem reijcientibus perquam utilis alterno dierum potu. Cardiacis medentur tritæ & ſuper ſiniſtram mammam illitæ. Datur in iocineris doloribus ſuccus, qui pauliſper inſolatus refrixerit. Addit, ſi quis poſt intermenſtruum lunam conſpiciens iureiurando præſertim aſtringat, ſe neque eam neq; equinas carnes triginta diebus eſurum, nullo dentium dolore poſtmodum cruciari: ſed hoc magicam redolet ſuperſtitionem. Petronius in totum damnauit ſerim, ſed aliorum omnium opinio reſiſtit. Intubi quoque nõ extra remedia ſunt. Succus eorũ cum roſaceo & aceto capitis dolores lenit. Idem cum uino potus iocineribus, & ueſicæ & epiphoris imponitur. Erraticum, ambubeiam Italia uocat, in Aegypto cichorion appellant: ſatiuum autem, ſerim, quod eſt minus & uenoſius. Cichoriũ refrigerat. In cibo ſumptum, illitumq; collectiones diſcutit. Succus decocti uentrem ſoluit: iocineri, renibus & ſtomacho prodeſt. Si in aceto coquatur, urinæ tormina diſcutit: item regium morbum è mulſo, ſi ſine febre ſit. Veſicam adiuuat. Mulierum purgationibus decoctum in aqua adeo prodeſt, ut emortuos partus trahat. Adijciunt magi, ſucco totius cum oleo perunctos fauorabiliores fieri, & quę uelint facilius impetrare.

Chondrilla. Cap. LXV

C Hondrilla, ut placet Dioſcoridi, folium, caulem, floſculum cichorio ſimilem ædit, ideoq́ inter ſylueſtres intubos à quibuſdam adnumeratur, ſed per omnia tenuior intubo eſt. E ramulis maſtichen fundit tuberculo fabę. Hanc in tubi ſpeciem eſſe Galenus meminit, & eiſdem præditam uiribus, paulo tamen amariorẽ, & ideo ſicciorem. Aliud eidẽ habetur genus chondrillæ, folia habens intubi, circunroſis ſimilia, oblonga, humi ſubſtrata, ſcapum lacte madentem, radice tenui, in mucronem turbinata, flaueſcente, ſuccoſa. Plinius tradit folia habere intubi circunroſa, caulem minus pedali, ſucco madentẽ amaro, radice fabæ ſimili, aliquando numeroſa, cui ſuccus ineſt lacteus, acer, copioſus, gummiq́ proximum terræ funditur. Herbam mures à ſerpentibus læſi mandũt. Hanc ſylueſtrem endiuiam quibuſdam dici audio, uerum affirmare non auſim, niſi quòd in aruis hac forma ferè inuenitur, ſucco uſq; adeo acri, ut mãſus diu fauces, os & linguam uellicet: ſed bicubitali proceritate uel amplius erigitur, ramis cum adoleuerit hirtis, folio intubi laciniatim ſerrato, prona carinæ parte horrida, ſupina leui glabraq́, flore luteo, ſpetioſo. tota lacte turget amariſſimo. Radix illi multiplex eſt, frequenti capillamento fibrata. Plorat proxime terram maſtichen. ſed primum genus potius uideretur, cum ſecundo radix, quę turbinata traditur à Dioſcoride aut à Plinio fabæ ſimilis, reſpondere non inueniatur. Chondrilla è ramuſculis maſtichen ſudat tuberculo fabæ, quæ cum myrrha in uellere ad magnitudinem oliuæ ſubdita, menſes trahit. Tuſa cum radicibus tota diuiditur in paſtillos melle commiſto. Hi aqua diluti cum nitro uitiligines diſcutiunt. Eadem inconditos palpebrarũ pilos pro gummi efficaciſſimè reclinat. Radici recenti par uis, ſi acus ſucco eius imbuta ciliȷs applicetur. Succus decoctæ, uel ſyncerus, uel ex uino ſiſtit aluum. Radix contra ſerpentes epota ualet, argumẽto probabili, ſiquidem mures agreſtes læſi ab ȷs hanc eſſe dicuntur. Sed aliud habetur chondrillæ genus folia ferens intubi, circũroſis ſimilia, ſtratum humi & madentem ſucco ſcapum, radice tenui, mucronata, lactoſa, cuius folium & cauliculi ad concoctionẽ ſunt utiles. Natura ſucco inordinatos palpebrarum pilos regere. Aliqui fœminis & oculis generationiq́ uirorum contrariam putauere. Dorotheus ſtomacho & coctionibus utilem ſuis carminibus pronunciauit. Naſcitur in terroſis cultiſq́ locis.

Cucurbita. Cap. LXVI

C Vcurbitæ ſatiuæ duo genera prima, unum reptantibus flagellis ſcãdens parietum aſpera in tectum uſq;, natura ſublimitatis auida. Vires ſine adminiculo ſtandi non ſunt, uelocitas pernix, leui umbra cameras, teſtudines ue ac pergulas operiẽs. In quo mirè tenui pediculo libratur pondus immobile aurę. hoc camerariũ Latini uocãt. Creſcit qua cogitur forma, in uaginas uitiles coniecta, poſtq́ defloruit: plerunq; draconis intorti figura: libertate uerò penſili conceſſa, iam uiſa eſt nouem pedum lõgitudinis. Alterum plebeium quod humi creditur. Amat riguaac fimum cucurbita, plurimumq́ iuuatur humore. Quæ tamen ſine multa rigatione conualuit, fructum iucundioris ſaporis præbebit. Copiam aquæ nacta minorẽ curam deſiderat. Seſquipedali altitudine ſulci fodiendi ſunt, & tertia pars ſtramentis inditis tegenda: mox ſtercorata terra, uſq; in dimidium ſulcum aggerenda, poſitiſq; ſeminibus tandiu eſt aqua præbenda, donec enaſcantur: atq; ubi cõualeſcere cœperint, adiecta humo incremẽta eorũ proſequẽda: donec ſulcus coęquetur. Erumpit poſt ſextum ſeptimũ ue diem. Iis quæ ſicco loco mandata ſunt, rigationem miniſtrari diligentius expediet. quare fictilia aquæ plena iuxta ponũt, inditis faſciȷs quæ perpetim humorem inſtillent. Cucurbitarum fructus aut in longum prorogatur, aut in orbem collectus intumeſcit, aut in breue craſſamentum cogitur. Semina quę proxima collo fuerint, proceras pariunt cucurbitas: quæ in medio, rotundas: quæ lateribus, craſſas breuioreſq́: quæ tamen ſemini ſeruatur, ante hyemem præcidi nõ eſt mos. poſtea humo ſiccantur, cõdendis hortenſiorũ ſeminibus ruſticę ſupellectili. Cibis quo longiores tenuioreſq́, eo gratiores, ob id ſalubriores minimũq́ ſeminis tales habent. quare ſi eſculentæ merci præparabis, recto cacumine de collo cucurbitæ ſumptũ ſemen, ferendũ erit, quo prolixior & tenuior fructus en aſcat, qui ſcilicet maius cæteris inuenit pretiũ. Si uero cordi ſit ut fiant incrementi uaſtioris, nam ſunt ad uſum ua

ſorum ſa-

ſorum ſatis idoneæ, de media parte cucurbitæ ſemen inuerſo cacumine ponito. Eæ cum inaruerint in uſum ueniunt cadorum uice, ad uina cōdenda, quòd aluo capaciore plus cęteris intumeant, uiatorijs ferè uaſis dicatę. Sed cuſtodiendum eſt ut quamminime ad eum locum, in quo cucurbitæ conſitæ ſunt, mulier admittatur. nam ferè contactu eius elangueſcunt incrementa uirentium. Si uero etiam in menſtruis fuerit, uiſu quoq; tenellos fœtus enecabit: ſed ubi adoleſcere cœperint, adminiculis fulciātur. Quæ ſeruātur ad ſemina, uſque ad hyemem in ſua uite dependeāt: deinde ſublatæ in ſole ponantur aut fumo, aliter ſemina putrefacta depereunt. Quæ in ceruice earum naſcūtur ſemina longas ædunt, & exiles: quæ in uentre fuerunt, cucurbitas gignunt craſſiores: quæ in fundo, latas, ſi inuerſis ſeminibus obruantur. quod Columella qua ratione ex eodem ſeminio hæc uarietas fieri poſſet, ſuo carmine demonſtrat ijs numeris,

Prægnansq; cucurbita ſerpit.
Vna neq; eſt illis facies, nam ſi tibi cordi
Longior eſt, gracili capitis quæ uertice pendet,
E tenui collo ſemen lege: ſiue globoſi
Corporis, atq; utero nimium quæ uaſta tumeſcit,
Ventre leges medio, ſobolem dabit illa capacem,
Nariciæ picis, aut Actæi mellis Hymetti,
Aut habilem lymphis hamulam, Bacchóue lagenam:
Tum pueros eadem fluuijs innare docebit.

Cucurbita cum cucumere folio, floribus, reptantibusq; flagellis conuenit: ſed hæc in ſcandendo procacior, incremento pernici pergulas opacās, dependente à tenui pediculo enormi ponderis fructu, coloris herbacei, pyri figura turbinato, quamuis ubi defloruit, ea quoque proueniat effigie qua cogit. Cortex muſteo tener, inueterato durus, quo carne prius exinanito peregre proficiſcentes urceorum uice frequentius utuntur in eo uina condentes, quò per uiam ſe ab excruciante ſiti poſſint uindicare. Nec cucurbita nec cucumis, ut Græcorum fert opinio, ſemen alet, ſi primum more uitium ſarmentum ſic inhumetur, ut ſolum eius caput exertum promineat, rurſumq; cum adoleuerit exaggeretur: ſed dāda eſt opera, ut quæ adnaſcentur propagines, eo tantum relicto, per medium diſſecentur. ita cūratæ, fructus ſine inteſtinis ſeminibus creabunt, ſolis cartilaginibus cōtentæ. Sine ſemine naſcentur ſi per triduum antea ſpargenda ſemina oleo ſeſamino macerentur, ita prolem ſeminibus orbam pariēt. Si quis præmaturos fructus habere uolet, ineunte uere terram cribro ſuccretam & ſtercoratam fictilibus aut cophinis obſerat, modicumq; præbeat humorem: deinde calidis diebus & inſolatis, aut imbre modico pluentibus ſub diuo ponat. Cæterum ſolis occaſu ſub ædificij tectum referat, idq; tandiu faciat, ſubinde rigans aqua, dum frigora tempeſtates, & gelicidia diſcutiantur: poſtea cum primum opportunitas uocabit, totos cophinos & fictilia labro tenus demittat in tetrā, reliquamq; impendat diligentiam, ſic enim precoquem fructum habebit. Si luxuriantes earum uiticulas putaueris, longè celerius ſuos ædent fœtus. Aquas mire diligunt, & ut ijdem produnt, ſi propè in patens uaſculum aqua ſubijciatur, à quinque uel ſex digitorū interuallo ante poſterum diem adrepentes cognoſcentur deſcendiſſe. defecta aqua uaſis, reuerſi decuruātur, uſque eo humore gaudent, & ſiccitates oderunt. Addunt, ſi florem uel primum fructus rudimētum, ſicut in ſua uite eſt, in forma fictili clauſeris ac ligaueris, qualem uultum figura uel hominis uel animalis, talem cucurbita uel cucumis effigiem pręſtabit. Si nuper ęditos in lucem partus cum uiticularum ſuarum çapitibus inferas arūdini, cui prius omnes nodos perforaueris, ibi coaleſcent in nimiam longitudinem protenſi. Si uernos habere cucumeres optaueris, in defoſſos ſcrobes lætamine uel paleis ſemiplenos ſuperiecta humo ieiuna potu ſemina depones. Multo grandiores tam cucumeres quàm cucurbitas pariunt ſemina, quæ inuerſis capitibus obruuntur. Non erodentur adoleſcentes à pulicibus, ſi origani uel cunilæ rami iuxta pangantur. ſiquidē iam inſidentes enecant, nouosq; creari non patiuntur, ita omnem hanc amoliuntur peſtem. Recentes perdurabunt, ſi in ſynceram albi uini fecem picatis dolijs demergātur. Itidem in muria compoſitæ incolumes perennāt. Diu uigor uitaq; manebit, ſi cadis modicum acetum cōtinentibus ita ſublimes pendeant, ne modo quouis

acetum attingãt, ſed oppicanda ſunt uaſa quæ huic negotio deſtinantur, ne foras acetum exiliat, ita recentes hyems tibi miniſtrabit. Diſſectæ uirẽtiũ taleolæ in feruentem aquam funduntur, dein exemptæ ubi ſub diuo noctem totam refrixerint, in acri muria conditæ merguntur, ita diutiſſime ſeruantur. Cucurbitam uulgus noſtrum *courgen* uocat uel *coburden*. Nec me præterit & officinas quaſdam & medicos etiam complures cucurbitam pro cucumi ſumere, quorum error eſt euidentior quàm ut debeat refelli. Eſt etiamnum genus unum ſylueſtris ſomphos cognominata, quia ſit inanis, digitali craſſitudine, non niſi in ſaxoſis naſcens, cucurbitã marinam nonnulli putant. De ſylueſtri quæ dicitur colocynthis ſuo loco dicetur. Diphilus cucurbitam tradit alimonij parum ſubminiſtrare, facile conſici, habitum humectare & confeſtim aluo excerni, ſucco ualere, ſed ex aqua & aceto ſumptam ſtomachum corroborare, ſuccoſioremq; conditaneã, & cum ſinapi magis extenuare. Athenæus refert, demiratos conuiuas ſuos quòd Ianuario menſe uirides oblatæ eſſent menſis, peculiaris ſucci nõ immemores, nec proprium ſaporem ementitæ: quod olitorum ſtudio qui artem hanc percallent, referendum putabant. Erant autẽ à ſalgamarijs qui conditurus moliuntur aſſeruatæ, quamuis longè antea Nicãder modum docuiſſet in Georgicis. Cucurbitas aeri prius aſſiccatas, & funiculo transfixas fumo appendi iubet, ut refertas ijs ollas per hyemem otioſa ſorbeant ſeruitia. Iam penſiles apud nos tota hyeme cuſtodiuntur uirides, & cibis non ingratæ. Sed hæ duriores longè uulgaribus, nec tam facile labem corruptionis ſentiunt, quas citrulos à quibuſdã audio nominari, uulgus *Turcicas* appellare maluit. Aluum inanire tradũtur ſatiuæ, quarum ſemina in ſcammonio diu noctuq; 2
maduerint. Græci uolunt earum cibo uentrẽ emolliri, aurium doloribus inſtillatum ſuccum mederi. Caro earum interior ſine ſemine clauis pedum opitulatur. Decoctæ ſuccus dentium motus ſtabilit, dolores inhibet. Tumores ſuppurationesq;, quæ Græcis uocantur apoſtemata, illitu mitigant. Ramenta corticis ardores infantiũ capitis deſtillationesq; quas ſiriaſin appellant, reſtingunt illita parte qua cerebrum conditur. Podagras & oculorum epiphoras refrigerant. Succus de ſtrigmentis raſæ tam per ſe quàm ex roſaceo inſtillatus aurium doloribus auxiliatur. Idem febrium ardores illita cute refrigerat. Decoctę uniuerſæ ſuccus cum exiguo melle atq; nitro epotus aluum modice ciet. Idem præſtabit ſi quis in crudam & excauatam merum infundat, dein contentum ſub diuo temperatũq;, quibus ſuppreſſa eſt, propinet. Aridæ cinis impoſitus mirè cõbuſta ſanat. Toſta in argil- 3
la ac trita cũ adipe anſerino uulneribus medetur. Chryſippus medicus damnabat eas in cibis, ſed aliorum conſenſu ſtomacho utiles iudicantur, & interaneorum ueſicarumq; ex ulcerationibus. Numeroſus cucurbitarum uſus. Primus caulis pleriſque in cibo eſt. Cortex uiridi tener raditur cibis. Salubres cibos ac leues pluribus modis exiſtimant, qui perfici humano uentre nequeant nec intumeſcãt. Cibis quo longiores tenuioresq; eo gratiores, & ob id ſalubriores quæ pendendo creuere, minimumq; ſeminis tales habent, duritia eius in cibis gratiam terminante. Inuentã rationem qua cibis ſeruenẽ ad nouos ferè prouentus pauloante ex Græcorum ſententia docuimus. Galenus crudam ut inſuauem ſtomachoq; pernicioſam cibis abdicauit, quòd contumax concoctu minimè uincatur, & alterius cibi penuria dum eſtur, moleſto pondere uentriculũ grauet, eundemq; frigoris ſen- 4
ſus excruciet. quapropter non niſi cocta uel in patinis aut ſartagine toſta ueſcimur. Refrigerat, & corporis humorem alit eſu fatuo, & omnis aquæ modo ſaporis experte, niſi ſinapis acrimonia aut ſalſamentum aliquod condiat. Inter aſſandum magnam humoris aquoſi uim deponit, ideo ualentius exhibet alimentum. Elixa acrium ſocietatem poſtulat. Acidis, auſteris, ſalſisq; miſceri gaudet, quorum ſibi facile conditionem ut nullo imbuta ſapore adſciſcet. ita & nauſea quam creat, diſcutietur. Non diu perſiſtit in aluo, quòd lubricos & parum tenaces efficiat meatus, quibus delapſa facile euadit.

Cucumis. Cap. LXVII

Vcumis die ſexto uel ſeptimo poſt ſatum emicat. qui & tener & iucundiſſimus fiet, ſi antequã feras ſemen eius lacte maceres. Nonnulli etiam quo dul- 5
c cior exiſtat prius aqua mulſa imbutum ſolo credunt. Sed qui præmaturum fructum cucumeris habere uolet, confecta bruma, ſtercoratam terram inditam cophinis obſerat, modicumq; præbeat humorem: deinde cum enata ſemina fue-

mina fuerint, tepidis diebus & insolatis, iuxta ædificium sub diuo ponat, ita ut omni affla tu protegantur. cæterum frigoribus ac tempestatibus sub tectũ referat. Idq; tandiu faciat, dum Aequinoctium uernum conficiatur, postea totos cophinos demittat in terram. sic enim præcoquum fructum habebit. Possunt etiam si sit operæpretium uasis maioribus rotulæ subijci, quo minore labore producantur, & rursus intra tecta recipiantur. Sed nihilo minus specularibus integi debebunt, ut etiam frigoribus serenis diebus tutò producãtur ad solem. Hac ratione ferè toto anno Tiberio Cæsari cucumis præbebatur, mira ei uoluptate expetitus, pensiles eorum hortos promouentibus in soles rotis olitoribus, rursusq; hybernis diebus intra specularium munimenta reuocantibus. Cartilaginei generis extra terram est cucumis, crescitq; qua cogitur effigie: quare, ut Hippocrates testatum reliquit, in fistula flore dimisso, mira longitudine crescit, & quasi anguina specie protenditur. Aliqui florem cucumis cum uiticulæ suæ capite arundini inserunt, cui nodos omnes perforarint, ibiq; fructus nascetur in nimiam longitudinem protensus. Si eius florem, sicut in sua uite est, in forma fictili clauseris, qualem uultum uel hominis uel animalis uas habuerit, talem cucumis figuram præstabit. Hæc omnia Gargilius Martialis asseruit. alioqui in oblongam teretemq; figuram tornari uidemus, nisi uasis, cui fuit inditus, formam exprimat. Oleum sic metuit, ut si iuxtà posueris, uelut hamus plicetur. sed aquas ita diligit, ut ad eas modice distans, etiam dissectus adrepat. Contrà, oleum refugit, & si quid obest uel si pendeat, reflexus in se torquetur, idq; una uel altera nocte deprehẽditur. Si uas aquæ plenum subijciatur, ante posterum diem à quatuor digitorum interuallo descendit. At si subest oleum, tam pertinaciter odit ut in hamos recuruetur. Quoties tonat, uelut timore perterritus conuertitur. Sine semine nascentur, si prius eorum semina sesamino oleo perungantur, aut herba quæ culex dicitur, trita confricetur. Cucumis uulgo Gallis *cocomber* nominatus, amplexicaulis est, sarmentis uitilibusq; prælongis serpit, in ramosq; uitis modo se diffundit: tamen ob caulis infirmitatem, humi spargitur, ni propius adsit cui caducus incumbat, folio rotundo, cucurbita aliquanto minore, flore luteo. Particulatim floret cucumis, sibi ipse superflorescens, & sicciores locos patitur candida lanugine obductus, magisque cum crescit, cartilagineo fructu maculosoq;, coloris tum herbacei, tum citrini, tum nigri. Tria genera Theophrastus fecit. Laconicum, Scytalium, Bœoticum. Laconicus rigatur, non gaudent aqua reliqui. Hyemem omnes horrẽt, & oderunt frigora. Columella tamen tradit, si rubos aprico stercorosoq; loco in hortis consitas habeamus, ijsq; confecto Aequinoctio paulum infra terram recisis, laxatisq; ligneo stylo medullis lætamen immittamus, atque ita semina cucumeris inferamus, hinc nasci fructus qui possint & inter frigora non necari. Sed Plinius refert Columellam commentum suum tradidisse. quanquam hæc ipse sibi non uendicet, sed Dolo Mendesio retulerit accepta. Parum tamen inter Plinium & Palladiũ, de hac re cõuenit, cum Plinius circa Aequinoctiũ uernum fruticẽ recidendum relicta stirpe iubet, ita ut in medulla rubi, semine cucumeris insito, radices fimo circumaggeratas resistere frigori: Palladius post Aequinoctium autumni hæc faciunda præcipit, quo tempore frigora timentur. Confecto Aequinoctio uerno non amplius à frigoribus uindicari desiderant. Nec etiam tum sati cucumeres hyeme præbebunt fructum, sed æstate potius. Seruatur cucumis usque ad alios penè prouentus, & id quidem muria fit. Alij salgamarij sale, aceto, fœniculo, & sampsucho condiunt. Alij trita sinapi cum aceto sed scrobe opaco in loco arena substrato, fœnóque sicco opertos, ac deinde terra, uirides seruari tradunt. Plenilunio maxime gliscunt in hortis cucumeres, manifestumq; capessunt incremẽtum, et more marinorum echinorum implentur, ut tradit Athenæus, quod est aquei humoris argumentum. A mulis cucumeres expetuntúr, capiuntúrque mira oleris huius uoluptate, necnon odorem eminus sentiunt: quare muniendа sunt cucumeraria, ne irrumpentes ea depopulentur, ac proterant. Diphilus Carystius cucumim ueluti noxium damnauit primis mensis, ut qui raphani modo sursum feratur: ultimo cibo innocentiorem esse concoctúque faciliorem pollicetur, alioquin usum eius abdicauit. Addidit, urinas eo cieri, uim refrigerandi possidere, difficulter in corpus dispensari, ægrè per uentris anfractus euadere. Quinetiam horrores concitare, bilem creare, uenerem arcere. Memoriæ prodidit, cucurbitas gigni optimas circa Magnesiam, rapum quoque

 quam ma-

quàm maximum & dulce,ſtomacho cõmodum.in Antiochia,cucumerem:in Smyrna & Galatia,lactucam: in Myris,rutam. Qui alui deiectionem eo cibo moliri uolũt,ut Græcis uideo placere, radices agreſtis cucumeris tuſas,in aqua potabili per triduum macerant,& diebus quinque plantulas huius liquoris hauſtu ſatiant. Longè magis uentrem purgatione ſolicitant, qui dum radices ſua germina fundunt, ablaqueatis tenuibus fibris, ellebori portionem adijciunt: dein exaggerata terra creſcere patiuntur. Tradunt ijdem, ſi ſubrumo infanti qui febricitet per longitudinẽ cucumis accubuerit,ipſum confeſtim ſanari: ad eum nanq; totũ caloris feruorẽ allici promittũt. Satiuus cucumis refrigerat, aluo & ſtomacho facilis:nec corrumpitur,ut qui humano perfici uentre nequeat. Prodeſt ueſicæ. Animi defectiones in olfactorium collectus emendat odore naribus rapto. Semen urinas cit. Præbetur in lacte uel paſſo, quibus ueſica exulcerata eſt. Folijs eius ex uino canum morſus illini iubent,et epinyctidas cum melle. Semen, quantũ tres digiti apprehenderint,cum cumino tritum potumq; in uino tuſſientibus auxiliatur: ſed & phreniticis in lacte mulieris, & dyſentericis acetabuli menſura:purulenta autem expuentibus cũ cumino pari pondere, & iocineris uitijs in aqua mulſa. Vrinam mouet ex uino dulci,& in renum dolore clyſteribus ſimul cum cumino infunditur. Aetius, quod equidem legerim,primus anguria uocari tradit, quæ ueteribus ſicya, id eſt cucumeres nominantur. Ea ſecundo abſceſſu humida eſſe cenſet,ideoq; frigidis humidiſq; temperaturis noxia. Addit improbum creare ſuccum. Deligenda quæ cæteris & magnitudine & granorum exilitate cedant. Vrinas pellit. Iugis uſus genituram imminuit,& deſideria ueneris obtundit. Reſiccatum ſemen nonnullam ſibi caloris dotem adſciſcit.quare urinam uehementius ciet.

Pepo. Cap. LXVIII

PEpo cucumerum generi contribuitur.qui cum natiuam magnitudinem exceſſere pepones Plinio uocantur. Viuunt hauſti in ſtomacho in poſterum diem,nec perfici queunt, in cibis non inſalubres, tamen plurimum natant. Particulatim florent ut fabæ. Sunt qui & melopepones dicũtur,in Campania primum geniti, mali cotonei effigie: fortuitoq; ita natus creditur unus, mox ſemine ex illo genus factum. Non pendent ij,ſed humi rotundantur. Maturitatem adepti ſtatim à pediculo recedunt, quanquam illis penſilis non inſit natura,ſed humi ſeſſiles procumbant. Seruntur menſe Martio locis ſubactis uel paſtinatis, ſed diſtant inter ſe 3
ſemina bipedali ſpatio.quæ ſi mulſo uel lacte per triduum macerentur,mox exiccata ſolo credantur, longe maiorem ſuauitatem contrahent. Odorati quoque fiunt, ſi eadem ſicca multis diebus inter roſæ folia demergantur. Libertate gaudent, qua poſſint ultro uagari, herbis que iuuantur: quare nec ſarculo, nec runcatione prorſus indigent. Pepones omnibus ſunt notiores quàm ut ullam deſiderent explicationem, *pompons* uulgo dicti. Cucumis cui ſubijciũtur,ſtatim in pepones & melopepones degenerat, figura tantũ & quantitate inter ſe diſſidentes. Cum magnitudine exceſſere, pepones uocantur:cum uero rotundi,formam & effigiem mali referũt,facta ex pepone & malo appellatione, melopepones ſunt uocati.neq; inter eos aliud quàm ex figura diſcrimen quondam fuit. Totum hoc genus Palladius melones à malorum figura, quaſi pomeos appellauit. quod aperte nomen 4
apud omnes manauit,idq; maior pars hodie medicorũ ſimul cum officinis uſurpauit. Pepo uite ſerpit prælõga,flagellis ultro citroq; reptãtibus, uitigineis ferè frondibus, ſcabris, flore luteo, fructu cartilagineo, orbiculatim ſtriato,prominulis puluinorum toris, ſtrigibus in uertice pomi & umbilico coeuntibus,ibidemq; ſtellatim decuſſatis, cute aſpera uelut lẽtiginibus occupata, carne intus ſuaui,ſeminibus in utero liratim digeſtis. Eſtur cum ematuruit fructus,magna ſtomachi uoluptate. Genus unũ quod dulcedinẽ guſtui repræſentet, uulgus *ſucrinos* quaſi ſaccharinos appellat. Phænias cucumim peponemq; citra ſeminium,crudos cenſet edendos:cucurbitã,nõ niſi coctam aſsámue cõcedit. Diocles Caryſtius Salubriũ ſecundo,peponem tradit concoctu facilem,cordiq; mirum in modũ prodeſſe,nec parũ adferre iuuamẽti:cucumim uero moleſtias diſcutere, urinas pellere:ſed co 5
ctus in aqua mulſa pepo magis alui recremẽta ciet. Diphilus peponẽ prodidit facile craſſeſcere,paucã ſuppeditare alimoniã,ſed nõ ægrè per aluũ exigi. Pepones,ut eſt author Galenus,refrigerãt,largoq; humore imbuunt. Nonnullã quoq; abſtergendi naturã referunt,

argumento

argumento, quod obsitam pædore cutem emendent, & lentigines, uitia insolatæ faciei & uitiligines emaculent. Vrinam cient, sed semen uehementius, ita ut concretos in renibus calculos deturbet. Improbū creant succum, etsi interdum à stomacho perficiātur: choleram tamen concitare solēt, fusáque deq; copiam humoris effundentē. Vomitum etiam eliciunt, nisi cibus bono præditus succo supermandatur, tum deorsum festinantius deuoluuntur. Viuunt hausti in stomacho in posterum diem, nec perfici queunt. In cibis non insalubres tamen plurimum innatant. Oleum odere miré. Refrigerant maxime in cibo & emolliunt aluum. Caro eorum epiphoris oculorū aut doloribus imponitur. Cit lotiū esu. Illita oculorum inflammationibus medetur. Corium ipsorum ad siriasin puerorum infantium anteriore parte capitis opponitur. Oculis humore uexatis adalligatum fronti fluxiones efficacissimè reclinat. Succus cum semine in farina siccatus, smegma fit ad cutē purgandam, & nitorem in facie conciliandum. Radix arida cum aqua mulsa denarij pondere uomitiones mouet. Quòd si quis modicè secūdum cœnam reijcere concupiuerit, partes duas sextini denarij sumpsisse satis est. Eadem radix ex melle sanat ulcera concreta in modum faui, quem cerion uocāt. Faciem purgāt & folia cuiuscunq; satiui illita. Eadem cum melle epinyctidas sanant. Cum uino canis morsus, item millepedæ, sepa Græci uocant, oblongam, pilosis pedibus, pecori præcipuè nociuam. morsum tumor insequitur & putrescit locus ipse. Secundam frigidorū sedem peponibus assignauit Aetius. Dulces minus refrigerant. Maturi quandam extergendi & repurgandi facultatem nancíscuntur, partiumq; tenuitate pollent: quapropter urinas mouent, corporis cutem illustrant. Magis faciem exhilarat semen tusum in farinam, quæ in smegmata adijciatur. nanque uehementius cutis sordes eluit. Idem calculosis renibus opitulatur. Pepo, ut idem refert, uitiosum humorem parit, multo magis quum non probè concoquitur. Primo cibo sumi debet, sed pituitosi uinum uetus superbibant. Biliosis cibus præbeatur qui acremento placeat: dein omnes ea sequantur edulia quæ bonum creant succum, sic omnis abigitur noxa. Is enim cibus perquam facile in flauam bilem uel pituitam degenerat. qua de re biliosos prædulcis pepo, pituitosos immaturus offendit. Facilius dulcis in stomacho perficitur. Magis offensæ patent quibus uenter incalet, aut quorum flaua bile corpus incandescit, si uinum post peponem ebibant. quando uinum in uenas hunc succum confestim rapit, isq; sequax trahenti facile cedit, humorémque hisce corporibus efficit acriorem, atque nauseam concitat. Humorū crassitiem & lentitiam digerit. quapropter pituitosis fungosa pars laxaq; semini cohærens dari debet, biliosis quæ corio tenus dura coaluit, ut quæ minus permutari queat. Esurientes talibus abstineant, neq; statim alio cibo uescantur, ijs permutationi locus esset. Calculosis neq; protinus exhibendum panem præcipiunt, ne glutinosus tenaxq; lentor huius ad renes traducatur, præsertim nisi bene fuisset fermentatus. Longos peponas rotundis præferūt, quòd urinam magis pellant, & absterfionis dote plus multo polleant. Omnes aluum mouent, & minorem contrahūt noxam, quibus horum causa frequētius ipse subigitur. Traduntur desideria ruentium in uenerem infrenare, & genituram imminuere. Qui Saracenicus pepo dicitur, ardentes febres & synceras tertianas restinguit: calidos uentres refrigerat, frigidis & humidis perquam noxius.

Lactuca. Cap. LXIX

LActuca primum in syluestrem & satiuam diducitur. Satiuæ Græci tria fecerunt genera. Vnum lati caulis, cui folium paulo maius herbaceo & angustissimum, ut alibi consumpto incremēto. Alterum rotundi caulis. Tertium sessile, quod gentilitio nomine Laconicum uocant, folio cardui, rectum insigni proceritate, nec à caulibus brachiatum. Laticaulium quædam usque eo in latitudinem adoleuerunt, ut olitoria ex ijs hostiola factitari prodiderint, quas adfirmat Theophrastus aliquos in ualuas hortorum usurpasse. Columellæ sunt complura lactucæ genera, que suo quoque tempore seri oportet, quasi ratione satus colores uariante, earum quæ fusci & ueluti purpurei, aut etiam uiridis coloris & crispi folij uti cæciliana, quæ mense Ianuario rectè differitur. At Cappadocia, quę pallido & pexo, densóq; folio uiret, mēse Februario. Quæ deinde candida est & crispissimi folij, mense Martio pangitur. Est & Cyprij generis ex albo rubicunda, læui & tenerrimo folio, quę Idibus Aprilis rectè disponit. Sic Colu-

Sic Columella coloris & temporis ſatus in genera diſcreuit. Quidã faſtigia quinq; faciũt, purpureas, criſpas, Cappadocas, Græcas. lõgiora his folia caulesq; lati. præterea longi & anguſti, intubis ſimiles. Quæ fuſco colore aut purpureo nitet, aut quæ folio criſpatur, cæcilianam appellarunt. Irrepſit & ſatiuis alia ut Plinius tradit admodum probata, quę Cilicia dicit̃, folio Cappadociæ, niſi criſpũ latiusq; eſſet. Locis inſolatis autumno optime ponitur, frigidis contrà. Hyeme nõ æquè cõmodè diſpergit̃. Sed huius quoq; radix fimo liniri debet, maioremq; copiã deſiderat aquæ, ſicq; fit tenerioris folij: ferè tamẽ aprico cæli ſtatu, quibus locis aquarũ copia eſt, pene toto anno lactuca ſeri poteſt. Sed multis ſeminibus conditã naſci tradit Didymus, ſi caprini ſtercoris uel ouilli baccã ſubula ſubtiliter excauaueris, & in ea ſemen lactucæ, ocymi, erucæ, apij immiſeris: tũc inuolutã fimo baccam terra optime culta breui ſcrobe demerſeris, ſubſtratoq; molli lætamine leniter aqua rigaueris. apium nititur in radicẽ, cætera ſemina in ſummo, lactuca pariter mergente, proſiliunt, ſingulorũ ſapore ſeruato. Alij duobus tribusúe harũ pecudum ſtercoribus cõtuſis antedicta ſemina permiſcẽt, & linteolo deligata obruunt, reliquã adhibentes diligentiã. ſic multiplici forma uarioq; ſapore ſibi lactucam cõparant. Alij hoc ita aſſequuntur, Auulſæ lactucæ folia carpũt quæ radicibus iuncta ſunt, & in eiſdẽ gradibus ſurculo punctis, pręter apiũ, ſemina ſupradicta deponũt, ac fimo liniunt. ſic obruta iterũ lactuca antedictorum ſeminum caulibus ambietur. Odoratã naſci idem Didymus pollicetur, ſi citrij ſemẽ impoſitũ unà ſeratur. Seſſilem fieri, nec caulem promere, ſed cõuolutis unà folijs in globum extuberare, uel in orbẽ circũagi uolunt græci, ſi trãslatæ radix, ubi in palmi altitudinẽ adoleuerit ablaqueata, bubulo fimo recenti oblinatur, & aggere cõgeſto rigetur: dumq; ad incremẽtum peruenit, erumpens germẽ acie ferri præſcindatur, demum teſta fictilis nõ picata imponatur, ne in longitudinem ſed latitudinem augmentũ capeſſat. Teneriores et candidas reddi græci narrant, ſi biduum antequam uellantur earum comæ colligentur. Die quarto quintoue q̃ ſemen fuerit ſatum emergit, caulem primum blandum, ſed prouecta ętate ſpinulis inhorreſcentem promit. Suauiores habentur lactucæ, quæ coercitis caulibus reſtibili pullulatu prodierunt. quæ quo minus in caulẽ proſiliant, cum iam aliquod incrementũ acceperint, teſtula alioue ponduſculo cohibitæ in latitudinẽ ſe diffundũt. Latior etiam fit ſi rara ponatur, uel cum incipiet producere caulẽ, eo leuiter inciſo glebula prematur, quo minus in ſcapũ erumpat. Si uitio loci dureſcit, euulſa & denuo poſita teneritudinẽ cõſequetur. Candidæ fieri Græcis putantur, ſi fluminis arena frequenter aſpergatur in medias, & collectis ipſæ folijs alligentur. Ariſtoxenus Cyrenæus à patria deſciſcens philoſophia, heluonum uoluptati planè ſubſcripſiſſe fertur, qui quò delitijs ac profuſo luxui magis indulgeret, natas in hortis lactucas ueſperi mulſo uino rigabat, eoq; dum ſatis ebibiſſent ſatiabat potu, ut poſtridie cum illuxiſſet, placentas uirides à terra miſſas habere ſe uenditaret. Nicander Colophonius memoriæ ſcriptũ reliquit, Adonidem Myrrhæ filium, cum lactucam deuoraſſet, ab apro fuiſſe interemptum. Addidit Callimachus, Venerem eum ſub lactuca condidiſſe. Quibus uerborum inuolucris innuunt poetæ, eorum concubitus elangueſcere, pigerrimosq; in coitum fieri, qui hoc olere continuo ueſcantur. Quare Eubolus graui conuitio cõiugem inceſſebat, quæ menſis lactucam obtuliſſet, ſimul q; hac emarceſcit coeũdi facultas, ſimul quod emortuũ Adonin ſub hac abdidiſſe fertur Venus, ideoq; feralibus epulis dicata: quare prioresq; ob religionẽ minime cõmãducabãt, in tantũ recepta nunc commendatione, ut ſeruari in alienos menſes eas oxymelite repertum ſit. Pythagorici lactucã ſuapte natura latam & caule uiduã eunuchion, quaſi ſpadoniã appellarũt, quoniã hæc maximè refragetur ueneri: rotundã uero ac minimę radicis, latis folijs, aſtylida. Diphilus hæc de lactucarum natura memoriæ mandauit. Lactucæ caulis multum præbet alimenti, ſed aluo difficilius egeritur. Folia magis ſpiritum nutriunt, nec ægre uti caules excernũtur. Et ut in uniuerſum dicatur, lactuca refrigerat, ſtomachũ iuuat, aluum ciet, ſomnum parit, ueneris impetus amolitur. Quæ uero teneriore folio cõſtant, ſtomacho faſtidium auferunt, cibiq; appetentiã faciunt, ſomnũ conciliant. Quæ durior eſt & obſita ſabulo aut puluere, minus iuuamẽti ſtomacho adfert, minusq; uentrẽ emollit. Somnũ accerſit. Nigra magis refrigerat & aluũ ſubducit. Aeſtiuæ lactucæ meliorem ſuccũ miniſtrãt & plus alunt. Autumnales ſucco uacãt, quare nihil aut parũ alimenti prębẽt. Caulis lactucæ

ſitim leuare

ſitim leuare dicitur. Decoctæ in ollis, uti Glaucias refert, omnibus oleribus elixis antepo-nuntur. Lactuca, ut tradit Atheneus, prima menſa apud ueteres non offerebatur, ſed con uiuia cœnasq́ finiebat: nunc ex aceto & ſale condita menſas inchoare ſolet. quod Martia lis oſtendit ijs numeris,

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat auorum,
Dic mihi cur noſtras inchoat illa dapes?

Meminit Dioſcorides eius conditurę, quæ ut ad hybernos uſus reſeruetur, ita ſolet factitari, Caules lactucæ ab imo depurgatos eatenus, qua tenera folia uidebantur, in alueo ſali re cōuenit, diemq́ unum & noctem ſinere, dum muriam remittāt: deinde muria eluere, & expreſſos in cratibus pandere, dum aſſicceſcant. tum ſubſternere anethum aridū & fœniculum: dein faſciculos lactucarum uaſis reponi, ſuperfundiq́ ius quod ſit aceti duarū partium atq́ unius murię. deinde arido ſpiſſamento fœniculi ſic comprimi, ut ius ſupernatet. quod ut fiat, is qui huic officio præerit, ſępe diffundere ius debebit, nec pati ſitire ſalgama, ſed extrinſecus munda ſpongia uaſa pertergere, & aqua fontana q̄ recentiſſima refrigerare. Lucius Columella rutæ aliquid & porri concidere præcipit, atq́ ita miſcere, tum ſiccatos coliculos ita componere, ut faſeoli uirides integri interponantur, quos ipſos antè dura muria die nocteq́ macerare oporteat, ſimiliterq́ aſſiccatos cum lactucarū faſciculis condi. Sed ſylueſtris lactuca ſimilis eſt ſatiuæ, radice breuior, proceriore tantum caule, candidioribus folijs, gracilioribusq́, guſtu amaris, & aſperioribus, quæ, ut addidit Theophraſtus, ubi cōſummata ſunt aculeantur. Hæc ſponte naſcitur in aruis, lacte manat copioſo, acri medicatoq́, quod carpitur per meſſes inciſo ſcapo, præclarum ad multa. Nam aquam ſubter cutem fuſam extrahit, caliginem ab oculis arcet. Argemas tollit cū humano lacte. Hæc niſi ſenſus me deficiat, eſt quæ paſſim ab officinis noſtris nunc *endiuia* dicitur, cum in aruis naſcatur ſponte & uinetorum limitibus, folio cum adoleuit per oras aculeato, dorſo ſpinulis inhorreſcente, quaſi prona carinæ parte echinata, ſupina læuiore, nōnunquam cum inſenuit laciniatim ſerrato, caulibus bicubitali proceritate conſurgentibus, hirtis, flore luteo, ſucco candido, amaro, acri, ideo linguam & os aliquantulum uellicāte. huius uti ſatiuæ ſemen occulitur lanugine, de qua nōnihil inter intubi genera diximus. Theophraſtus tamen breuiori caule perfici tradit. quæ omnia uidentur ad hanc alludere quam uulgus medicorum perperam, ut diximus, endiuiam unà cum officinis appellat, cuius decoctum ſaccaro condiunt. Hæc una tantum Dioſcoridi fuit. Plinio tamen ſponte naſcens lactuca in multas ſpecies degenerat, quarum tamen hæc ſunt communia, candor caulis, interdum cubitali longitudine, & ipſo & folijs ſcabritia, ſuccus acris, lacteus, ad multa præclarus, uiribus quoq́ papaueri ſimilis. Sylueſtrium principem fecit caprinam, qua piſces in mare deiecta protinus necantur, qui ſunt in proximo. Verum quæ ſit huius facies, quis ue peculiaris habitus ipſe non repræſentat. Alterum genus tradit à Græcis eſopon uocari, & in aruis naſci, cuius itidem imaginem non explicuit. De iſati ſiue glaſto, etiam quę generi ſylueſtrium eidem aſſignantur, ſi deus uotis ſubſcribat, ſuo loco diſſeremus. Lactuca, ut Galeno placet, frigidum humidumq́ ſuccum creat, ſed innocentē. Ea neq́ aluum retinet neq́ pellit. Præfertur, nec iniuria, reliquis oleribus, cum ne ullum quidem ſucci melioris inueniatur. Nec immerito Galenus explodēdam eorum opinionem, qui uitio uertāt, quod in maximā eius laudem cedere debeat. Clamant olus hoc copioſum gignere ſanguinem. Quotuſquiſq́ uitio dabit lactucā laudatiſſimo ſucco donatā, plurimū creare ſanguinem? quod nulli olerum natura comparatum eſt. Si eo nomine eam damnent, à ueritate prorſus deficere cognoſcuntur, quòd huic malo perquā facile poſſet occurri. quippe cum ueſcentibus exercitationi ſe credere, aut ea parcius uti liberum ſit. Aſſerit tamē Galenus reliqua omnia olera pauciſſimum ſanguinem, & eum quidem uitioſum parere, lactucam ſolam non multum quidem nec improbum, haud tamen omni ex parte laudabilem progignere. Multus eius & crudæ & coctæ erupit uſus. Oleo, garo & aceto condiri ſolet. Galenus in iuuenta, cū ei os uentriculi crebro flaua bile incandeſceret, æſtuationis infrenandæ gratia lactucas eſitabat: confectus ſenecta hoc olere, quo poſſet placidiorem inire ſomnum, ueſcebatur. ad quem conciliandum lactuca ueſperi manſa præſens attulit auxilium. Lactucæ natura refrigeratrix, & ideo æſtate grata. A ſtomacho faſtidium aufert, cibiq́ ap-

cibíq; appetẽtiam inuitat. Sanguinem augere creditur. Aestus refrigerat, somnum accersit, iuuat stomachum, emollit uẽtrem, lactis auget ubertatem. Decocta plus alit. Non elota cibo dissolutũ stomachum firmat. Semine trito & poto crebras libidinum imaginationes in somno compescit, & ueneris impetus cohibet. Frequentior in cibo claritati oculorum officit. Asseruatur in muria. Cum in caulem prosilijt uim quandam adipiscitur succo aut lacti syluestris lactucæ parem. Cruditatem ipsa nequaquam facit, sed concoctiones adiuuat. Semen contra scorpiones datur. Ambustis prodest recentibus, antequam pustulæ fiant cum sale illita. Vlcera quæ serpunt coercet initio cum aphronitro: mox in uino igni sacro illinitur. Conuulsa & luxata caulibus tritis cũ polenta ex aqua frigida lenit. Eruptiones papularum ex uino & polenta discutit. In cholera quoq; coctam patellis dederũt. Deferuefacti caules stomacho utilissimi traduntur. Dantur & cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum & uesicę uitia. Praxagoras dysentericis dedit. Cæterũ Grecorum quoq; dissidentes in quibusdam opiniones inseri conueniet. Suo ut narrant frigore incandescentes mulcet inflammationes. Sitim cibo restinguit, pręstatq; ut ea uescentes somno facilius indulgeãt. Lac elicit. Cocta copiosius alit. Desideria ueneris amolitur, unde Pythagorici eunuchion eã appellauere, sicut & mulieres astylida. Nec ulla res maiorẽ in cibis auiditatem incitat, magisq; fastidia discutit: lentitiam pituitæ digerit, ueneris impetus refrenat. Sumpta cum passo uel aceto bilis acrimoniam domat. Pręcordia cum hyssopo & aceto iuuat: sed addito dulci acrementum aceti temperãte; si crassior pituita sit, uino scyllite, aut uino absinthite: si tussis sentiatur, hyssopite admisto. Cocta & ex rosaceo data choleram sedat. Lac eius tumentia uiscera reprimit. Ex lacte humano lita sacros ignes ad sanitatem perducit. Semen tritum potumq; scorpionum ictibus medetur. Thoracis etiam uitijs prodest. Somnũ conciliat, sed ijs qui secunda ualetudine fruuntur, in cibo sumpta: ijs uero qui morbum experiuntur, ignorantibus imposita, ea ratione pręsertim, ut ante lucano sinistra manu radicitus auellatur, clamq; stragulis subijciatur. Succus fronti male ualentis illitus somnum accersit. Obscuritatem oculi cum sensere frequens in cibo discutit. Eisdem præcipuè dulcis claritatem adfert, sed alter utrinque modus est. Aluum copiosiores soluunt, modicæ sistunt. Tentantes aquas non nocere tradiderunt lactucã edentibus: ebrietatem non sentiri, si quis ieiunus eam prægustet: semen potum genituræ profluuia cohibere. quapropter aduersus crebra ueneris ludibria in somno, dari, subditáque ceruicali culcitræúe folia terna uel quina ægrotantibus somnum allicere, sic ut decerpta imo caule ad pedes, summo ad caput spectent. Psellus Antiochenus lactucas marulia nominauit, eisq; tertiam assignat refrigerantium et humectantium sedem. Sitim cibo leuant, somnos faciunt, aluum modice subigunt. Neq; sanguinem improbum creãt, neq; undíq; perfectum, multo tamen cæteris oleribus præstantiorẽ. Calidis uentribus auxiliãtur. Cæterum usu crebro imbecillitas contrahitur, acies oculorum retunditur, caligoq; tandẽ obuersatur. Veneris alacritas emarcescit. Semen potu genituræ profusionẽ cohibet. Ex stillatitio rosarum liquore temporibus admotũ peruigiles ad somnum reducit. Cauendus tamen lactucarum usus suspiriosis, sanguinem excreantibus, pituitosis, & ijs quoq; qui procreandis liberis dant operam. Siquidem, ut fertur, non fœcunditatem modo minuũt, sed quos postmodum sustulerint filios, uelut amẽtes et inepti à progenitorum ingenio degenerant. Regio morbo laborãtibus ex oleo sesamino prosunt. Refrigeratricẽ & humectantem naturã aquæ fontanæ cõparãt, quapropter ardẽtibus febribus opitulãtur. Adsumentes adfirmãt, neq; aquarũ mutatione tentari, neq; nouarũ cõditione infestari: quippe cum impendentẽ noxã præsumptæ prorsus arceãt. Ipsarũ succus longe plus æquo sumptus pe rimendi licentiã nãciscitur. Syluestris succus uiribus quoq; papaueri similis. Carpitur per messes, inciso caule, insolatusq; cõditur in fictili nouo, ad multa præclarus. Sanat oculorũ uitia cum lacte mulierũ. Arcet cum eodẽ nubeculas, cicatrices, adustionesq; omnes. Caligines itidem et argemas emendat. Imponitur etiam oculis in lana contra epiphoras. Idem succus cum aceto mulso potus ad duos obolos aquas aluo detrahit. Serpentiũ ictibus medetur in uino, & folia tosta thyrsiq; triti ex aceto bibunt. Vulneri illinũtur, maximè cõtra scorpionũ ictus, uerũ cõtra phalãgia cõmisto uino ex aceto. Alijs quoq; uenenis resistũt, exceptis quę strangulando necant. Imponuntur & uentri ex melle & aceto ad detrahẽda

uitia alui

uitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emendat. In ſumma uis ei ſomnifica: dolores ſopit, quos per quietem leuari ſit opus, menſes euocat. Semen ſylueſtris inſumptum non ſecus atque ſatiuę genituram per ludibria ſomniorum fluentem coercet, atq; uenerem inhibet. Eoſdem effectus ſed inertiores ſuccus repręſentat. Crateuas enim hydropicis obolis duo bus in aceto & cyatho uini dari iuſſit. Porrò ſylueſtrium genus, tametſi multiplex, cōmunia tamen ſponte naſcentibus candor caulis, interdum cubitali proceritate ipſius; foliorumq; ſcabritia, lacteus ſuccus, acris, medicatus. Primum tamen ſylueſtriū eſt eius quam caprinā uocant. huius lac ſpiſſatum in aceto pōdere obolorū duûm adiecto aquæ cyatho, hydropicis datur. Caule & folijs contuſis, aſperſo ſale nerui inciſi ſanantur. Eadem trita ex aceto colluta matutinis bis menſe dentium dolores prohibet. Alterū in aruis naſcitur quod Græci eſopon uocant. huius folia trita, & cum polenta illita uulneribus medentur. Amaræ, lactentiſq;, quam appellant meconidem, ſuccus oculorum claritati cum muliebri lacte utiliſſimus eſſe præcipitur, dum tempeſtiuè capiti inungitur: oculorum quoque uitijs quæ frigore contracta ſunt auxiliari: fœminas hoc cibo purgari.

De Gingidio. Cap. LXX

Ingidiū ſuo nomine Syriaco uenit in Græciam & Latium. Herba ſylueſtri paſtinacæ ſimilis, tenuior tantum, denſiorq;, radice parua, candicante, ſubamara. Venit in cibos crudū coctumúe magna ſtomachi uoluptate. Plinius

G

Syriam in hortis ſerere herbam ſtaphylino ſimillimam tradit; quam alij uocant gingidion, tenuius tamē & amarius. Me cōmonuit itaq; mendi cuiuſdam in codicibus Gręcis, qui πυκνότερον, quod eſt denſius ſcriptitarunt, cū Plinij teſtimonio legendum πικρότερον, id eſt amarius. Huic etiam ſuffragantur ueteres nonnulli qui in herbarum notis uiribusq; tradendis Dioſcoridis nituntur teſtimonio, amariorem agreſti paſtinaca herbam prædicantes. Sed explodēdus eorū error, qui gingidiū pro fumaria ſiue capno hactenus acceperūt. In quem complures Mauritanicæ familiæ medicos manifeſte lapſos, deprehendes ex ſcriptis quæ literarum monumentis prodiderunt. Nam fumaria ſponte prouenit in aruis, gingidium in hortis ſtudioſe colitur. Illa cibis ob eximiam amaritudinē abdicatur, hoc crudum coctúmue eſtur magna ſtomachi iucunditate. Illa guſtum offendit amarore, hoc appetentiam ſimul & cibi faſtidium diſcutit. Sed ſunt hæc euidentiora quàm ut refelli deſiderent. Accedendum uidetur potius eorum ſententiæ, qui uertendis licet inculte Græcis authoribus, ubique pro gingidio cherefolium interpretantur. nam erraticæ paſtinacæ, quam daucum aliqui uocant, folium æmulatur, aliquāto tenuius radicula candicante, ſubamara. Apud omnes manditur & crudum ex aceto & iuribus in coctum. Vrinas quoq; ciet. quare decoquitur cum uino præſenti ueſicæ iuuamento. Paulus Aegineta gingidion ſcandici ſimile fecit, aſtringente ui & amaritudine non pauca prę ditum, ſtomacho non ingratum: quare ieiunia inediaſq; commode ſatiat ex aceto, non tamen magnopere nutrit. Galenus, quòd nonnihil amaroris & aſtringentiæ guſtui repræſentet, refrigerante ui ſimul & calfaciente donatum cenſet, & ab utraque ſiccandi naturā ſortiri. Adiecit ſtomacho accommodatum eſſe, quòd non parua aſtrictione præditum ſit, calorem tamen nō manifeſtum prorſus poſſidet. Eſtur ut Aetio Melino placet, ex aceto, magna ſtomachi uoluptate. calfacit non apertè, ſed ſecundam ſibi ſiccandi claſſem adſciuit. Iam gingidion ætate Galeni Paulíq; tritiſſimum olus habebatur in uſu, & ſi primum Ciliciæ Syriæq; uernaculū fuiſſe tradatur. Poſtmodum in omnes orbis ferè tractus commigraſſe quid prohibet? nouoq; in Græciam aduētu priſtinā appellationem obſoleuiſſe? Iam & quædam ſtirpes cum locis uocabula mutarunt. Itaq; regiones in quas deferuntur noua nouis nominibus donare cōſueuerunt. quare chærephyllon tandem à Græcis dici ob id cœptum eſt quòd folijs luxuriet. & tandem graia uoce & latina coaleſcentibus in unum nomen, chærefolium multis nuncupatur. Nec ueri ſimile eſt uulgatiſſimum olus, quo omnes horti ſcatent, quoq; nulli non quotidie crudo uel cocto ueſcūtur, à ueteribus ſilentio fuiſſe prætermiſſum. Apuleius etiā chærefolij herbæ meminit, ſi modo ſit eius libellus qui hoc titulo circumfertur, tradens chærefolij uirides cymas treis legi oportere, & adiecto puleio cum mellis cochleari tritas, induci in ſtomachum ut leuent dolorē. Chærefolio Plinius quidam recētior Galeno, niſi nos inſcriptionum fides fefellerit, igneam uim

tribuit & acrem quæ canceratis medeatur, lateris dolores ex uino mitiget. Quidam illud oleo incoctum acopis ad soluendam frigoris iniuriam miscuerunt. Ex aqua mulsa pituitam resoluit. Ex aceto lumbricos & tineas perimit. Vrinam ciet, menstrua pellit. Tritum cum cera & axungia uetere parotidas discutit. Chærefolium in hortis semel satū pluribus annis restibili fœcunditate reuirescit. Ne tamen uocabulorum uicinitas aliquā pariat cōfusionem, aut cognatio nomenclationū similitudine mētis aciem præstringat, est sciendū longe diuersum esse ab hoc olere chærephyllon, siue chærefoliū Plinio, qui inquit feri æquinoctio autumni chærefoliū quod pæderota Græci uocant, acerrimum sapore, igneiq; affectus, ac saluberrimum corpori. Quanquam uerba hæc postrema de sinapi dicta uideri possunt, de quo statim idem author mētionem facit. Chærephyllum itaq; Plinio acanthi 1 genus est, topiariæ & urbanæ herbæ, elato longoq; folio, crepidines marginum adsurgentiumq; puluinorū toros uestientis. Qua de re quantum equidem sentio, sibi chærephylli nomen arrogauit, quòd usq; eo frondibus luxuriet, ut arearum porcas possit operire. Acanthum à Romanis dici pæderota Dioscorides asserit, quod & Plinius ipse confirmat. Lucius Columella præcipit chærephyllum, item olus atriplicis circa Calendas Octobris obrui debere, nō frigidissimo loco. Nam si regio sæuas habet hyemes, post Idus Februarias semine differenda sunt, suaq; de sede partienda. Hoc idem iubet Palladius chærefolium locis frigidis post Februarias Idus serendum. Desiderat agrum lætum, humidum, stercoratum. Columella in horto suo breue chærephyllum appellans, uidetur huic uulgari nostro passim in hortis nascenti consentire, ita nominatum quòd largo grandiq; fo- 2 liatu gaudeat, breui caule contentum, & uelut herba paria secū faciente, quæ quod à cauliculo dempserit luxuriosa foliorum ubertate compensat, mediocri tamen proceritate sustollitur. Breue idcirco chærephyllum merito nominauit, nisi forsitan id olus à natalibus primis paulopost explicuisset ijs uerbis,

Assyrioq; uenit quæ semine radix.

quasi Syria in hortis operosissima gingidion sibi uernaculum ad nos trāsmisisset, quod satis Dioscorides & Plinius testatum reliquerunt. Hæc tamen plane nō ausim asserere, pugnantibus utrinq; tot authorum sententijs. Item amaritudo maior aliquāto Galeno Pauloq; gingidio tribuitur, quàm in chærefolio possit inueniri: nisi longo forsitan transmigratu inuentoq; dulciore solo, bonam partem amaroris exuerit. nam quædam stirpes pro- 3 pter mutationes locorum, à qualitate sua discesserunt ita ut dignosci non possint. Prouerbiū Græcis est: multa Syriorū olera. Syria in hortis operosissima simillimam staphylino serit herbam, quam alij gingidion uocant, tenuius tamē & amarius, eiusdemq; effectus est. coctū crudumq; magna stomachi utilitate māditur. Siccat ex aluo omnes humores eius. Plurimū, ut Galenus est author, in Syria nascitur. Mira stomachi uoluptate siue crudum siue coctū estur, lōge tamen coctionis impatiens. Aliqui ex oleo & garo mādunt. Alij uinum aut acetum adijciunt, quò magis stomachi auiditatem moliantur. Ex aceto fastidiosos ad cibum reuocat, herba medicinæ potius quàm cibo nascens, cum insigni amaritudine & astrictione prædita sit. Dioscoridi uenit in cibos crudum, coctum, salsumúe, magna stomachi cōmoditate. Vrinā ciet. Decocto eius per uinum sumpto affectus uesicæ sanantur. Hæc habebam de gingidio quæ dicerem, iam ad scandicem noster conuertatur sermo. 4

Scandix. Cap. LXXI

S Candix in olere syluestri à Græcis ponitur. Galenus similem gingidio fecit scandicem, Paulus gingidium scandicis effigie repræsentauit. Eadē erat Plinio anthriscus, si tenuiora folia & odoratiora haberet. Dioscorides syluestre tradit olus esse, amarum, subacre, quod in cibos coctū uel crudum admittitur. Hęc est quam Aristophanes obijcit Euripidi poetæ ioculariter, matrem eius ne olus quidem legitimum uenditasse, sed scandicem. Notissima olim omnibus Grecis fuit scandix, quæ toties Athenis in theatro risum & plausum excitauit. Hinc Euripidē ludicro sermone quasi scandicopolam incessebant, quòd natus esset matre quę scandicē 5 subinde uenditaret. Vulgare & sua sponte nascens incultis plerunq; locis olus est, plebis cibus & quotidianum pulmentum, folijs gingidij uel anthrisci, sed maioribus & minus odoratis, gustu acri subamaróque, nec aliter huius facies ab authoribus designatur. Inter

syluestres

ſylueſtres tamen quædam hac ſpecie uiſitur, quæ ſit chærephyllo ſimilis, frutice odorato, floribus candidis, radice parua, quæ tamen capillamentis quibuſdam nitatur: caule dodrantali uel maiore, exertis in uertice corniculis, quæ acus effigiem repræſentent. à quo forſitan habitu Romanis aciculam dici non ab re Dioſcorides aſſeruit. Et ut ſummatim dicam, hæc odore daucum, & reliqua facie chærephyllum imitatur. Sic quoque Galenus, Paulus, & Aetius gingidio ſimilem fecerunt ſcandicem, cuius ne à ruſticis quidem ullam appellationem extorquere potuimus. Sed hanc inter dauci genera referunt officinę, cum tamen magnum interſit diſcrimen. Hęc corniculatis gingidij modo munitur apicibus, illa rotatiles umbellas præmonſtrat. Hæc nullum umbratile cacumen obtendit, illa orbiculatos obuerſat muſcarios. Scandice ſi remoretur uel hæreat plus æquo, ſolicitandam conſulit urinam Paulus. Eadem erat anthriſcus, ſi tenuiora folia & odoratiora haberet. quam peculiari laude Plinius extulit, marceſcentes iam ſenio coitus excitare, & fatigato uenere corpori ſuccurrere profeſſus. Addidit, profluuia fœminarũ alba hoc olere ſiſti. Galenus ordine ſecundo calfacientium, quòd ſit ſubacre & amarulentum, donauit. quapropter ciendis urinis efficax habetur, obſtructorumq́ uiſcerum infarctus explicat, & inteſtina expedit. Scandix in ſylueſtri ponitur olere. Cruda & cocta in cibos admittitur, ſed cruda uẽtrem reſoluit & ſtomachum iuuat. Succus decoctæ medetur renibus, ueſicæ, iocineri. Semine ſingultus confeſtim ex aceto ſedat, urinas cit, illinitur ambuſtis.

De Caucalide. Cap. LXXII

CAucalis repræſentatur à Dioſcoride cauliculo dodrantali, interdum altiore, ſubhirſuto, folijs apij, ſed in cacumine fœniculi modo tenuiter ſciſſis, piloſisq́, umbella in ſummo candida odoratáque. Similis inuenitur in aruis ſpõte naſcens, caule ſubhirſuto, folijs per ima proximis apio, latioribus multo, ſumma parte capillatis, & in fœniculi folia propemodum extenuatis, umbella ſabuci ſummatim opacante, candida odoratáque. rura noſtra, quòd ex putri uel euanido ſemine apij natam arbitrẽtur, ſelini degeneris cognomento *perſinum nothum* appellãt, quam & pauperes oleris uice condunt in cibos. ſolent & nonnunquam ex aceto crudam eſſe. Verum à foliorum effigie quam præ ſe ferunt, detortum hoc nomen uulgo ueriſimilius eſt. nec puto marcidum aut exuctum uetuſtate apij ſeminium in caucalidem degenerare: ſed rura quædam, nec ab re, hanc mutationis induerunt opinionem, quod frequẽter ubi ſatum fuit aliàs apium, lætius prouenire uideant, eo forſitan argumẽto tranſire in caucalida putant. Sed in glabretis nuſquam nõ, etiam in noualibus antequam aratione renouentur, & in culto ſolo, ſponte naturæ naſci facile deprehenditur. Galenus apud aliquos ſylueſtre daucum tradit nominari, nõ à ſimilitudine, ut aliqui credunt, quaſi rudimentum quoddam eſſet naſcentis dauci, ſed quod & guſtu & uiribus id imitetur. cum, ut inquit, modo eodem excalfaciat, exiccet & propellat urinã. Conſtat enim imis folijs apium, ſummis fœniculum, caule & umbella daucum aut ſi mauis ſambucum ęmulari. Idem teſtatur caucalidem ſale condiri ad uſum. Romani, ꝙ extremum folium in gallinæ pedem conformatur, gallinaceum pedem, ut inquit Dioſcorides, appellarũt. Caucalidis huius meminit Nicãder in theriacis. Retulit Chryſippus antiquiſſimus author aliquam ſalſilaginem reſipere: ſed ſi quis linguam conſulat, euidenter inſulſam deprehendet. nec ex ueteribus quiſquã, quod inuenerim, ita ſenſit. Caucalis cordi utilis. Succus eius bibitur ſtomacho perquam commodatus, & urinæ calculisq́, & arenis pellendis, & ueſicæ pruritibus. Extenuat lienis, iocineris, renumq́ pituitas. Semen menſes fœminarum adiuuat, bilem à partu ſiccat. Datur & contra profluuia geniture uiris. Chryſippus conceptionibus putat eã conferre multum. Bibitur in uino ieiunis. Illinitur & contra uenena marinorum. Oleris uice in cibum recipitur. Solent crudam eſſe. Vrinæ uſus adiuuat. Renum uitia cibo, ut Paxamus tradit, emendat. Decoctum huius ex paſſo, per horam antequam in balinea deſcendatur, regium morbum ſudore digerit. Ex aceto mulſo manſa & uomitione reddita uentrem purgat, appetentiam inuitat, & faſtidia diſcutit. Melancholiæ & quartanis febribus idem mederi promittit.

Eruca. Cap. LXXIII

Ruca ſtimulãdę ueneri nata uidetur, quod Martialis hoc uerſu demõſtrauit,
Et uenerem reuocans eruca morantem.
Quare Columella in hortulo Priapo ſerendam pronunciauit ijs ſenariolis,
Et quæ frugifero ſeritur uicina Priapo,
Excitet ut ueneri tardos eruca maritos.
Nec ab re in eodem ſalacem quaſi libidinoſam nominauit,
Iamq; eruca ſalax fœcundo prouenit horto.
Ouidius eruca præcipit abſtinendum ijs qui ab amore deſciſcere cupiunt,
Nec minus erucas iubeo uitare ſalaces.

Facillime æſtate uel hyeme naſcitur. Seſquipedali thyrſo conſurgit in hortis, folio longo anguſtoq;, in profundas ſed rariores crenas laciniato, guſtu præter modum acri, floribus candidis, rapitio ſemine, uel ſinapino, firmo. Hanc uulgus noſtrum *roquetam* appellat. Hæc acremento maiore placet. Hallucinãtur qui ſylueſtrem putant erucam eſſe in ruderibus, circum urbes, domicilia naſcentẽ herbam, folio ſylueſtris erucæ, caule modo uitilium obſequioſo, & in lorum flexili, floribus luteis, ſiliquis in cacumine gracilibus, ut fœno græco corniculatis, in quibus ſemina continentur parua, naſturtij ſpecie, guſtu ardenti, cum ut paulo poſt patebit eryſimon ſit, Romanis dictum irio. His itaq; foliorũ ſimilitudo turpiter impoſuit, cum omnia hæc de eryſimo tradantur. In condiendis obſonijs tanta eſt erucæ ſuauitas, ut Græci euzomon, quaſi iuribus gratam uocauerint. cuius ut narrant ſemen ex uino potum morſibus muris aranei medetur. Tineas & beſtiolas interaneis innaſcentes arcet, lienem extenuat. Cicatrices nigras cum felle bubulo miſtum reducit ad cãdorem. Vitia cutis in facie cum melle litum emendat. Lentigines emaculat. Addunt uerbera ſubituris potum ex uino duritiam quandam contra ſenſum inducere: graue uirus alarum diſcutere. Putant ſubtrita eruca ſi foueantur oculi claritatem reſtitui, tuſſim infantium ſedari: tria folia ſylueſtris erucæ ſiniſtra manu decerpta regio morbo mederi. Eruca frigorum contemptrix diuerſæ eſt quàm lactuca naturæ. concitatrix ueneris, idcirco iungitur illi fere in cibis, ut nimio frigori par feruor immiſtus temperamentum æquet. Cruda hæc Dioſcoridi largius ſumpta uenerem ſtimulat. Vrinas cit, prodeſt concoctioni, emollit aluum. Vtuntur ſemine condiendis obſonijs, quod uti diutius ſeruetur, ſubactum aceto uel lacte & in paſtillos digeſtum recondũt. Naſcitur & ſylueſtris eruca Hiſpaniæ familiaris, cuius ſeminio regionis huius homines ſinapis uice ueſcuntur. Hæc ad pellendam urinam efficacior quàm ſatiua creditur, & acremẽti maioris. Galenus erucam calfactoria ui pollere cenſet. ideo non niſi iunctis lactucæ folijs eſtur, ut immodico calori additus algor exceſſum temperet. Libidinem cõcitat, adauget genituram. Cæterum per ſe ſumpta capitis dolorem ciet, calfacit, & humectat in altero abſceſſu.

Ocimum. Cap. LXXIIII

Cimo nihil fœcundius. Satio eius optima eſt poſt Idus maias uſque in ſolſtitium, nam teporem deſiderat. Cuius cum ſemen obrutum eſt, diligenter inculcatur pauicula uel cylindro. nam ſi terram ſuſpenſam relinquas, plerũque corrumpitur. Quidam & autumno ſeri ferunt, iubentq; cum hyeme ſeratur, aceto ſemen ſuperfundi. nam citius naſci dicitur, ſi aceti imbre leniter aſpergatur infuſum. In horto ſatorum celerrime prouenit ocimum, ſatumq; maturius putant erumpere inter initia feruenti aqua cõſperſum. Facile ſe necat, degeneratq; rite in ſerpillum. Ocimo tantũ meridiana datur aqua, cum cæteris oleribus horæ rigandi matutina atq; ueſpera, ne inferueſcat aqua ſole. Pręcidunt & hoc cum peruenit ad palmi altitudinẽ. Ferro tamen non expedire tangi author eſt Sabinus Tyro in libro cepuricon, quem Mecœnati dicauit. Sub Canis ortu quaſi morbum ſentiẽs expalleſcit. Ocimum pedali altitudine proſilit, ſurculoſum, ramulis teretibus, folio muralis herbæ, uel mercurialis, aliquanto minore, diluti uiroris. Floret particulatim, primo parte inferiore, demum ſuperiore, floſculo candido, ſemine ueſco pullòque, cui cortex obducitur. Radix una deſcendit in altitudinem, craſſa & admodum lignoſa, cæteræ à lateribus funduntur exiles ac prolixę. Mirum

rum quod Theophraſtus prodiderit,nempe lætius prouenire ſi cum maledictis ac probris ſeratur:quod & Plinius adfirmat,ut fortaſſe Perſius hoc ſenariolo huc alluſerit.

Cum bene diſcincto cantauerit ocyma uernæ.

Tradit hoc Plutarchus non minore prodigio dignum, quòd ſuccinum leuiſſima quæque & quiſquilias omneis mouet & allicit, ſolos ocymi ſurculos abigit à ſeſe. Gargilius Martialis rem notatu dignam adfirmat,quòd modo purpureos,modo albos, modo roſeos flores pariat: ſi ex eo ſemine frequenter ſeratur, quod ſimul atque ſolo creditum eſt, aqua calida perfuderis, modo in ſerpillum modo in ſiſymbrium abire ſolitum. Theophraſtus author eſt, ſi ſole continenter illuſtretur ocymum, tranſire in ſerpillum, quòd inſolationis cauſa uehementius exiccetur,& ut folijs decreſcit, ita flagrantius odore redditur inopia alimenti. Recentiores Græci qui de re herbaria ſcripſerunt, baſilicon, id eſt regium appellant, quod nomen apud omnes ferè iam uſurpatum uideo. Ocymum Diophanes grauiter repudiauit ut inutile cibis. Addit præterea inſaniam facere & lethargicos, & iocineris uitia: commanducatum, & in ſole poſitum ſcorpiones creare: noxam eius ſatis capras teſtari, quæ cum cæteris omnibus pabulis auidè ueſcantur, hoc uno cognoſcuntur abſtinere. Subdit, maximè fœminis aduerſari, tantáque cum eo diſcordia pugnare, ut ſi pultario ſit ſubiectum inſcia muliere,futurum ſit, ut nunquam cibo manus admoliatur,priuſquam ſubductum ſit. hinc miſodulon,à cæco illo odio uocari creditur, quod alij innuiſſe Perſium uolunt inquientem,

Dum ne deterius ſapiat pannucia Baucis,
Cum bene diſcincto cantauerit ocima uernæ, id eſt

cantando excluſerit. Sed parum ueteribus cõuenit,utile ne ſit an noxium cibis. Chryſippus grauiter increpuit,nocere ſtomacho & oculorum claritati profeſſus,preterea inſaniã parere. Addit,capras id aſpernari,ideoq; hominibus fugiendum cenſet. Adijciunt quidã, tritum ſi operiatur lapide ſcorpionem gignere:commanducatum & in ſole poſitum,uermes adferre. Accedit, quod ſibi Aphri perſuaſere, ſi quiſpiam eo die feriatur à ſcorpione quo ederit ocymum,ſanari nõ poſſe. Quinetiam tradunt, ad manipulum huius cum cancris decem marinis uel fluuiatilibus tritum,conuenire ſcorpiones à proximo omnes. Diodorus pediculos creare ocymi cibum fatetur. Galenus etiam Paulusq; ob humorẽ excrementitium internis partibus ut officientem cibis abdicarũt, externis tamen proficere nõ inficiantur. Qui in contraria ſunt opinione, Plinius, Dioſcorides Pedanius, Philiſtio, hæc ut commentitia rident,aſſeuerantes & ſtomacho prodeſſe, ꝙ inflationes eius diſcutiat ex aceto ſumptum:& inſanos odoratu recreare, capras id eſitare. Oculorũ epiphoras abigere cũ uino,urinas ciere, aluum ſiſtere, cœliacis mederi. Libyes addiderũt,ictos à ſcorpione qui ederint eo die incolumes euadere: tã terreſtribus ꝙ marinis ſcorpionibus aduerſari. Nec deſunt, qui ut inter hos controuerſos authores componant, principeſque factionis huius, Galenum, Paulum, Chryſippum, Diodorum, ijs qui alteri familiæ ſunt addicti recõcilient, & ab eis, ſimul ut hos cum illis in gratiam reuocent, duo comminiſcuntur ocymi genera,unum baſilici cognomento,alterum garyophyllati. quod diſcrimen nuſquã apud claſſicum authorem legitur. De eodem ocymo non diuerſis generibus pugnare certum eſt. Galenus modo quodam inter hos medius inceſſit,commendans exteriorem uſum ijs præſertim ualetudinibus quæ concoctionem diſcuſſionemq; deſiderant. Damnauit tamen internum,ob recrementitium humorem,quo grauat & lædit interanea. Sed,ut arbitror, duntaxat eſu eius immodico nobis interdixit. nam ſi quis perinde atq; cæteris oleribus affatim uteretur,inteſtina tandem ſentiret incõmoda. Si uero parcius, perinde quaſi medicamentũ,ſumat,profuturum idẽ nõ inficiaretur. Mediocriter itaq; datũ auxilio eſſe poteſt ad ea quæ diximus. Eſus copioſior declinãdus. Nec aliàs inter authores hos poſſe puto cõſtare. nã ꝙ uermes creet et pediculos gignat,id acceptum ferendũ eſt excrementitio humori,quo imbuitur. Qui male cõcoctus, calore natiuo herbæ,quaſi ſuperuacuus,citã noſcit putrilaginẽ, facile in pediculos & uermes abeuntem, quos hac labe gigni cõſpicuum eſt:nec aliã inire rationẽ prompte poſſumus. Hæc itaq; forſitan pluribus dicta ſunt quàm res ipſa poſtularet,minus tamen multis quàm exigebat in uarios ſenſus detorta doctorum opinio. Ocimi natura eſt Dioſcoridi uentrem emollire, flatus diſſoluere, urinam

ciere, mulieribus prouentum lactis adferre, humano uentri peragi contumax. Illitum cũ
polenta rosaceo & aceto inflammationibus pulmonum salutare creditur. Draconis ma-
rini plagis, & scorpionum imponitur: oculorum quoque doloribus cum uino Chio. Suc-
cus caligines illitus & eorundem fluxiones exiccat. Semen contra bilem atram & diffici-
les quoq; urinas bibitur, discutit inflationes. Tritum & haustum naribus continentia mo
uet sternutamẽta, idemq; facit herba. Cæterũ conniuere oportet instante sternutatu. Ocy
mum damnauere cibis, quoniam commanducatum, & in sole positum uermes gignat. Li
byes asseuerant, si quispiam eo die quo ederit ocimũ feriatur à scorpione lædi non posse.
Ocymo plerosq; in obsonijs uti ex oleo & garo Galenus tradit, stomacho aduersari, con-
coctu pertinax, olusculum prauo præditũ succo. Addidit, cõmentitium esse si fictili nouo 1
tritum operiatur, breui præsertim insolatum, scorpionem gignere, sed hoc tantum abest à
uero ut nihil magis ei repugnet. Psellus basilicum appellauit. quod mediocrẽ, ut ait, possi-
det calorem, capiti cordiq; odoratu salutare. Aqua maceratum ascito humore somnũ al-
licit, hos recreat quos cor defecerit. Mœrores quos atra bilis attulerit mulcet, animi nu-
bila discutit, tristes exhilarat, atq; timidos animat. Aliqui cœliacis & sanguinem excrean-
tibus in uino dederunt. Contra duritiã præcordiorũ mammis illinunt. auribus infantium
cum adipe anserino instillant. Semine sternutamentum eliciunt, uuluas ex aceto purgãt,
destillationes eo cohibent. Verrucas misto atramento sutorio tollunt. uenerem stimulãt,
ideoq; & equis asinisq; admissuræ tempore ingeritur. Syluestri ocymo uis efficacior, Ad
eadem omnia peculiaris, ad uitia quæ uomitionibus crebris cõtrahuntur, uomicisq; uul- 2
uæ, Contraq; bestiarum morsus radix in uino est efficacissima.

Orobanche. Cap. LXXV

O Robanche cauliculus sesquipedalis aut pusillo excelsior, subrubens, sine fo
lijs, hirsutulus, pinguis, tener, flore subalbido in luteum uergente. Radix illi
subest digiti crassitudine, quæ dum ariditate flaccescit, scapus dehiscẽs in ri-
mas dissilit. Legumina inter quæ nascitur strangulat, unde et nomẽ inuenit,
Estur oleris uice. Placet tum cruda tum patinis decocta sicut asparagi. hac
specie per æstatem inter segetes & legumina identidem offenditur. A recenti Græcia os-
prioleon, quasi legumen leoninum, aut leonteos botane, quod est herba leonina dicitur.
Nec mihi succurrit idoneũ nomen, quo uulgus rura'ue passim utantur, nisi quòd in Pari- 3
siensi agro *teniam* supra diximus appellari. Quippe cum uniuersæ regiones, regionumq;
pene singulæ partes, uernaculas herbas consuetudine sua nominant. In Gallia quoque
ipsa, ne dicam in tam diffuso terrarum orbe, nationes etiam nominibus herbarum discre-
pant, uariantq; uocabula. quare commodius longe fuerit, gentilitię nomenclationis aucu
pio, quo potiri nequeamus, studiosos nõ demorari. Nemo nec numerum nec appellatio-
nes cum certa fide potest recensere, neq; enim ut ait Poeta,

Numero comprehendere refert,
Quem qui scire uelit, Libyci uelit æquoris idem
Discere quàm multæ Zephyro uersentur arenæ.

Orobãche estur cum olere, placetq; tum cruda tum in patinis cocta, sicut asparagus. Ad- 4
dita leguminibus dum coquitur, facit ea facilius percoqui. Refrigerat et arefacit in abscef-
su primo. De orobanche suprà inter uitia frugum abunde dictum est.

Hirci barbula. Cap. LXXVI

H Irci barbula, quæ Græcis tragopogon appellatur, hac facie repræsentatur à
Theophrasto, Radix longa, dulcis, folium croci longius, caule paruo, super
quẽ calyx latus & barbula, quæ summo uertice incana & prolixa funditur,
unde nomen accepit. Describitur à Dioscoride caule breui, folijs croco simi
libus, radice oblõga, dulci, supina, magno supra scapum calyce, è cuius sum-
mo nigrũ semen pendet, inde nomen mutuatur. Herba edendo est. Nascitur in aruis sua
sponte. Crescit et altilis etiã in hortis, pastinato altiusq; subacto solo, folio latiusculo, flore 5
purpureo, calyce grandi, barbulis pensilibus, incanisq;, in auras tandem euanescentibus.
radices in altum agit, quæ hybernis diebus acetaria dulcedine sua commendant. Vtraq;
cum carpitur manat lacte, sed quæ nascitur in asperis magna ex parte luteo flore nitet:
altilis

altilis ſæpius purpureo apicibus multis, aureo colore ſparſim emicantibus. A plurimis nunc Romana conſuetudine dicitur petræ herba, quòd aſperis locis quaſi è medijs ſaxis uideatur erumpere. A quo etiam Hetruria ſaxificã peculiariter appellat: Gerontopogon eadem eſſe creditur permultis, ſic dicta, quòd naſcatur promiſſa barba, folijs longis inſtar capillorum, de qua priuatim diximus. Non ſunt hic audiendi ſeplaſiarij inſtitores, qui pro barbula hirci quandam demonſtrant, emẽdicato alterius herbæ uocabulo, prælonga folia ferentem, hirſuta, anchuſę proxima, minora tantũ, ſpinulis tenuibus horridula, ſentibusq́ denſis obſeſſa, cauliculos exiles, numeroſos, minutaq́ utroq; latere folia, in uerſus digeſta ſumma ſcapi parte minuſcula, flores purpureos. Nanq; illa caulis & folij leuigata glabritie placet, hæc mordaci lanugine tangentem uellicat. Illius folium inſtar croci gracileſcit, huius ſatis ampla latitudine protenduntur. Item huius uertex imberbis eſt, niſi flores in aceruum congeſtos barbam placeat appellare: alterius à calyce promiſſa pendet barbula. Hæ notæ magis ad echion herbam ſpectant, de qua ſuo loco dicemus. Præclarè ergo cum literis ageretur, ſi recentiores herbarij, qui nugis anilibus iuſta uolumina referciunt, à ueterum placitis & antiquis herbarum finitionibus in quædam poſterorum cõmenta nõ defeciſſent. Herba ex ijs quibus in cibos utimur, come ab alijs dicta, folijs croco ſimillimis; naſci in aſperis, ſine uſu Plinius tradit, alioqui coquitur in pulte.

Ornithogalon. Cap. LXXVII

Rnithogalon herbula eſt caule tenero, ſeſquipedali, tribus aut quatuor ſurſum mollibus agnatis, unde flores exeunt foris herbacei, ſed interius candicantes lacte, in quorum medio capitulum cachryos modo diſſectum emicat, piſtrinis commendatum ad panes cereali ſapore condiendos. radice bulboſa, cuius crudæ & coctæ in cibis eſt uſus. Nunquam ullum offendere potuimus herbarium, qui nobis hanc demonſtraret, incognita ferè nunc omnibus etiam doctis, cum tamen pleriſq; tractibus ornithogalo frumẽtarij agri ſcateant. A ruſticis paſſim eruitur rotunda radice, bulbaceam ſpeciẽ præ ſe ferente, è cuius medio cauliculus exit, tribus aut quatuor adnatis appendicibus in cacumine, folijs in capillamenta quædã extenuatis, floribus exiguis, foris herbaceis, intus lacteo colore candicantibus, qui ſimul coaceruati uelut paniculæ quædam cõpactili callo ſquamatim cohærentes in pilulã extuberant nucamentũ pineæ nucis repræſentantẽ. Noſter Sueſſionẽſis ager *churlos* uocare conſueuit, pueris non incognitos, qui propter æſtãtes cũ aratro terra proſcinditur, aut in latiores porcas ſulcatur, erutos uomere colligũt, multo caſtaneis ſuauiores in cibis: quibus & crudis & in cineribus incoctis rura ueſcanẽ, odore iucundiſſimo os mirũ in modũ cõmendante, nã tuberibus ſimiles ferè noſcunẽ. quare tanq̃ germanitate, uel quadã cognatione iũctos, Dioſcorides his copulauit. Radix in orbẽ ferè collecta eſt, cortice pullo, cãdidiſſima intus carne pulpáue perq̃ odorata, uere uel æſtate cũ fronde uirẽt: hyeme uel autumno cũ exarantur agri, radicitus uelluntur. Diu ſeruari poſſunt, & ubi annonæ premit inopia, plebis ruſticæ famẽ & ieiunia caſtanearũ more ſatiãt. Nec aliud humo genitũ promptius in cibos cedit, cũ frugũ penuria gliſcit. Mirè ſuibus expetunẽ, qui roſtro ſcrobiculos excauãt, & horũ capti dulcedine, gregatim ad hos eliciẽdos, radicitusq́ uellẽdos aduolãt. Rura ex agris ſpõte natum gratiorẽ cibũ non norũt. Lautiores etiã mẽſas diuitũ ornithogalon non reformidat. Ornithogalon commendatur ut gith piſtrinis, ad panes cereali ſapore condiendos, radice bulboſa, cuius crudæ in cibis & coctæ eſt uſus.

Tubera. Cap. LXXVIII

Vbera Gallis *trufla* dicunẽ, in quo nomine Latini uocabuli relucẽt ueſtigia, diſſiliẽte è ſuo uerticulo literar, & aſcitis in uicẽ aliarum duabus. Tellus, ut Theophraſtus eſt author, in ſe tubera parit, quæ geranea nominant aliqui. Quod circa Cyrenen naſcit miſon nomine, perq̃ ſuaue, carnis odorẽ æmulatur. Quod in Thracia prouenit, iſton cognominãt. Carẽt, ut idem inquit, medulla, uena, cortice, ſolo undiq; circũdata, nullis fibris, nulliſq; capillamẽtis nixa, nec ex tuberãte loco in quo gignunẽ aut rimã agẽte, nec ipſa terrę coherẽt, nec terrã eſſe planè dicere poſſumus, neq; aliud q̃ terræ callũ, cortice etiã includunẽ. Cõſtat itaq; terræ ſaginam in id malum conglobari; quod eo deprehenditur argumento, quòd ſæpe ſuo callo ferrum calculos

calculos aliam'ue materiam implicuerunt, quæ duritia mandentium dentes subinde lacessat. Simile quiddam tradit Plinius, Lartio Licinio prætorio uiro mordenti tuber accidisse, ut deprehensus inde denarius primos dentes inflecteret. Siccis ferè & sabulosis frutetosisque locis nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinem mali cotonei. Duo eorum genera, arenosa dentibus inimica, altera syncera, quæ nullo alienæ rei permistu mera prorsus occalluerunt. Findunt frequenter solum, quod inquit Martialis.

Rumpimus altricem tenero de uertice terram,
Tubera boletis poma secunda sumus.

Tenerrima uerno tempore promuntur, nec ultra annum durant. Athenæus existimat annicula duntaxat esse, nunquam ad bimatum prorogari, autumno cum imbres & tonitrua successerunt g gni, uere iam uegeta ad usum produci. Cęterum nõ desunt, qui sementica iudicent origine nasci. Negant, in Mitylenæorum littore prius inueniri, quàm imbriũ impetu primigenia ab Tiaris seminia deferantur, qui passim ager scatet tuberibus. Quinetiã addunt, in litoribus & sabuletis plurima pronasci. Hæc habent quæ de tuberum origine causentur. In Hellesponto ne ulla quidem prouenire cõpertum est. De tuberibus hæc tradũtur peculiariter. Cum fuerint imbres autumnales ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maxime è tonitribus, quod Aquinas poeta confirmans inquit.

Et facient lautas optata tonitrua cœnas.

Cuius causam Symposiacorum quarto Plutarchus peruestigat. Quanquam complures asseuerant, tonitru perinde quasi insolatione, uel aeris impulsu terram hiare: sic rimis solo fatiscente conijciebant, qua parte tubera latitarent. Quapropter tonitru gigni tubera, non ostendi uulgus opinatur: non secus quàm si quos existimet imbres cochleas creare, potius quàm illectas humore ex macerijs & sepibus in lucem euocari. Agemachus historia fultus, miraculum censebat, quod tamen credendi fidem non derogaret. Siquidem permulta tonitrus & fulminis prodigia, quæ cæcas habent causas, & cognitu difficiles, uel quorum nemo prorsus rationem potest inire. Etenim is in risum effusus, subdidit, Bulbus non exilitate sua fulmen respuit, sed occursante discordantium uirium miraculo: ueluti ficus arbor fulmine non icitur, nec unquam uituli marini uel hyænę tergora fulguris incendio flagrant, quibus extrema uelorum ideo gubernatores nauis inuestiunt, ne fulmen experiantur. Pluuias coruscante fulgetro demissas, frugum altrices agricolæ prædicant: & stultum prorsus ducunt, quenquam harum rerum admiratione teneri, præsertim uidentes in his affectionibus aquam rem mollem aspero crepitu sparsim ignem eiaculari, id quod omnium calculis, ab omni abhorret persuasione. Sed Plutarchus ex intimo philosophiæ penu causas repetens, cum Agemachus ei dextram dedisset, inquit, Irrumpentes ui tonitrus aquas feraces esse fœcundásque, nihil in præsentiarum adduci potest euidentius, cuius causam ignis permistioni refert acceptam. Quippe purus ignis ac pernix ruit, in fulgetrum illucens, sæuiunt procellæ, inibique uentus obuersans frigus domat, & humorem exhaurit, ita ut germinantibus suauitatem quandam adferat, qua maturius crassescant: quandoquidem & temperaturarum proprietatem & succorum differentiam emergentibus satis talia conciliant, non aliter quàm rores dulcius pabulum pecori sumministrant. Arquus etiam aquarius arbores, in quas procumbens deflectitur, mira replet odoris suauitate, dulci halitu cælitus inspirato: multoque ueri similius, cælestibus aquis, tonitru, fulgetro, calore, & uentorũ impetu, penitus in terrę uiscera compulsis humum in se colligi, & globosas quasdam collectiones abscessusque fungosos excitare, quemadmodum in corporibus calor & sanguis sæpe strumosa glandulosaque turbercula creant. Itaque tubera non sine calore neque sine aqua gignuntur, sed à terra patiente permutataque, corporum concremata capessunt. Humus itaque fermẽto imbris cœlestis imbuta globatur, & caloris adminiculo feruens in hæc tubera coalescit. Diphilus tubera scripsit esse concoctu contumacia, sed utilem parere succum, aluum leuigare, & uentris recrementa ciere. Subdidit, inueniri nonnulla quæ fungorum modo strangulatus excitent. Herbam quæ super tubera crescit, qua reperta præsertim subesse cognoscuntur, hydnophylla Pamphilus uocauit. Sed de ijs hactenus. Tuber radix est globosa, sine folijs, sine caule. foditur uere, cruda & cocta uescuntur. Distinguuntur colore

colore rufo nigroq́ue, & intus candido. Laudatiſſima quæ Africæ creſcunt. Tiaris plurima proueniunt, ubi negant naſci, niſi exundatiōe fluminū delato ſemine. Certū eſt ea ſeri nō poſſe. Viuunt in terra, putreſcendiq́ue ratio cōmunis eſt ijs cū ligno. Aſiæ nobiliſſima circa Lampſacū, Græciæ uero circa Elin. Galenus bulborū nationi tubera reddit: cęterū nullo euidenti ſapore placēt, ad excipiendā tamen condimentorū gratiā nō reſpuenda, ceu quę ſunt aquoſo guſtu prędita, quæ fatuū & moroſo indignum palato miniſtrent cibum, ex tuberibus, craſſiorem: ex cucurbitis, liquidiorem tenuioremq́ue, utrunq́ue frigidiuſculum.

Smilax hortenſis. Cap. LXXIX

S Milax hortenſiana, cuius fructum lobia, quaſi ſiliquulas appellant, folio uiret hederaceo, molliore dūtaxat, gracili caule, flexu clauicularū uicinos frutices implicante. Adoleſcit in tantum, ut rami ſcenas & tentoria uelut opere topiario quodam opacent. Siliqua fœnigræci lōgiore & toroſa, in qua ſemina continentur renunculis ſimilia, nec uno colore, ſed ex parte ſubrufa. Paratur igni folliculus cum ſemine cibis. Aetius unà cum recentioribus faſeolum à Dioſcoride hoc loco repræſentari ſcripſit, utiq́ue nō candidum, de quo ſuprà mentionem fecit, ſed rubentem, qui & lobos & dolichos dicatur: & latine ſiliquæ lobia nominātur ut idem ait, quod ſoli ferè leguminum cum thecis ſuis manduntur patinis fricti. Scandūt hi pedamento cui accubent pręlongo propter eos adfixo. ita enim reddi putant frugi. Contrahunt æruginem niſi palo ridicáue fulciātur. Qui ſectis Arabum ſunt addicti, cum Dioſcoridem citant in teſtem, pro ſmilace hortenſi phaſiolos uſurparūt. Nec deſunt, qui lobos ſiue dolichos dictos à recētioribus, exiſtimēt piſos. Cæterū Theophraſtus, & ante Theophraſtū Hippocrates, piſum à dolicho manifeſtè ſeparauerūt. De phaſiolis nuſquam meminit, niſi quis ab eo ſignificatos dolichorum appellatione cenſeat, ut Aetio placere uideo. Paulus piſos & phaſiolos à lobis manifeſtè ſeiunxit. Non itaque ſunt candidi & triuiales illi phaſioli, ſed rubentes è ſmilace hortenſiana. Paulus in compoſitione quadam aduerſus renum uitia, quæ διὰ τεττίγων nominatur, phaſiolos requirit albos, quaſi ſint etiam non albi. Idem phaſeolos & qui dolichi nominantur, ſi uirides cum ſuis ualuulis comeduntur, alui recremēta ciere tradit. Hippocrates in libro quem De ratione uictus ædidit, piſos flatus creare ſcribit, ſed phaſiolos quos nominat dolichos, magis aluū ducere, & pauciores excitare ſpiritus. Subſcribimus itaq́ue eorum iudicio, qui non uulgares illos, ſed rubentes phaſeolos ſmilacem hortenſianā eſſe cōtendunt, cum ſint folijs hederæ, mollioribus atq́ue uenoſis, cauliculis tenuibus, ſequaci clauicularum reptatu propinquos frutices implicante, ramis fornices & cameras hortorum ueſtiētibus, & umbra leui attegias eorundem opacantibus, ſiliquis teretibus, & fœnogræco longioribus, ſemine intus uerſicolore: quorum ualuulas cum ipſis granis aſparagorū more mandimus, ancipiti edulio, inter bonum malumq́ue ſuccum ambigēte. Piſo multa ſunt communia: nam longa ſerpunt flagella, quæ ſi propè nacta ſint ridicas, ſuis capreolis complectuntur. ſed ijs folliculus ferè tenuis ac ferè membranaceus, illi toroſior teres que. Seminum etiam diſcrimen. nam ſmilacis uario colore uiſuntur, piſorum ſemina ſimplici nitent colore, utraque tamen renunculis ſimilia. Folia quoq́ue piſi aliquantum uidētur reclamare. Sed piſum & Græci & Latini uocant legumen, quo nullum in Gallia hoc nomine à faba nobilius, caulibus fiſtuloſis, in terram ſparſis, ramoſisq́ue, pretenui ſurculo, folio frequenti, præter cæterorū morē longiuſculo, ſiliqua cylindracea, granis rotundis, candidis, flore papilionis forma, circa umbilicum purpureo, radice imbecilla. Piſo caduca eſt natura, niſi ramices inueniat quibus fulciatur per terram irrepit. ſed ſolent ſectos frutices interſerere quibus incumbat, alioqui facile ſentit æruginem. Mirum eſt Dioſcoridem nihil, quod extet, de piſis pronunciaſſe. Paratur igni folliculus cibo cum ſemine tanquam aſparagus. Vrinam pellit, inſomnioſos facit. De ea ſuprà nobis nonnihil dictum eſt.

Medica. Cap. LXXX

E X ijs quæ placent eximia herba eſt medica, quòd cum ſeritur decem annis durat, quòd per annū deinde quater rectè, interdum ſexies demetitur, ꝙ agrum ſtercorat, quòd omne emaciatum armentum ex ea pingueſcit, quòd ægrotanti pecori remedium eſt: ſed cum tenera proſiluerit, inter initia dum conſue

ſcant

ſcant parcius, ne nouitas pabuli noceat: inflat enim & multum creat ſanguinem. Multis enim regionibus medica natu ſatis moroſa, alijs cumulatim emergit. Sed tanta dos eius, ut uno ſatu compluribus annis perennet. Solum efflagitat elapidatum. Subigitur autumno, mox aratum & occatum fimo ſatiatur, nam poſcit ſuccoſum locum. Aprili aut tardius menſe Maio ſeritur, alioqui pruinis opportuna. Iacta ſemina ſtatim ligneis raſtris obruantur, nam celerrimè aduruntur à ſole. Cum cœperit fruticare, omnes alterius generis herbæ eruncentur, ſic culta ſexies demeti poterit. Recens ædita trifolio pratenſi ſimilis: creſcenti folia contrahuntur: cauliculos trifolio proximos emittit, in quibus ſemen lenticulæ magnitudine pendet, inflexum in cornicula. Sexies ut tradunt floret, cum minimum quater, modo non ſecetur. Flos in purpureum colorem ſpectat. Areſcit ſurculoſa, poſtremo in puluerem inutilem extenuatur. Hac herba plerique tractus Galliæ uirent, quam uernacula conſuetudine *grande treflon*, quaſi trifolium uocant. Alij quòd allatum à Burgundionibus ſemen auorum noſtrum memoria, *Burgundienſe fœnum* agricolæ nominant. Rura quædam etiam apud nos *fœnaciam* ſermone patrio dicunt. Ruris diſciplinæ prudentes medicam iactato ſemine ſerunt, adiecta noſtratis auenæ portiuncula: eam ſiquidem radiculis fundamenta iacere putant, quibus comprehendens firmius nitatur. Sed & pleraque prata ſcatent apud nos medica, quæ uel naturæ ſponte, uel cæli conditione nata eſt: niſi quædam olim illic ſatæ reliquiarum ueſtigia reſtent, quæ herboſo, uti ſolet, ceſpite uicta deſciuit in pratum, & reſtibili fertilitate ſua ſæpius in multos annos caduco ſemine regerminauit. nanque cum altitudine fuerit unciali, omnibus herbis liberanda eſt, & manu ſæpius quàm ſarculo, alioqui deficit in prata. Sed quid ſponte ſua medicam naſci prohibet? niſi forſitan peregrina nobis & externo orbe petita ſationem deſideret. A fœniſecibus ſecatur melius, cum incipit florere, nam in ſemen matureſcere prohibendum eſt, ſiccataq; digeritur in magnos faſces, qui ad trimatum ſeruantur, magno rei pecuariæ compendio. Namque ueterina ijs optimè paſcuntur, eóque pabulo uillici pecora ſaginant, nec ullo magis lætantur cibo, pingueſcuntq; iumenta. Ad maciem equorum, ut Columella prodidit, nulla res tantum quantum medica poteſt. Ea uiridis tunc tardè tamen arida, fœni uice ſaginat iumēta: uerum modice danda eſt, ne nimio ſanguine ſtranguletur pecus. Sed mirari ſubit quomodo res iam Galliæ triuialis, tam diu Italis incognita latuerit, & iam pridem familiaris euanuerit. quam Marcellus renouandæ uetuſtatis, ut aſſerit, ſtudioſus, dum in lucem reuocare & diſciplinæ ruris reſtituere conat̃, magis eius obliterauit cognitionem. Nam cum non aliunde quàm ex Hiſpania quid eſſet noſſe potuiſſet, cauliculos integros huic reſpōdere ſatis deprehendiſſet, ſemen inuenit exiguū, teres, colore flaueſcente, ſed papaueris ſeminio uel panici minus. Quare mendū in Dioſcoride ſuſpicatur. Sed res exigit, ut rē aliquanto uerboſius proſequamur. Medica quæ paſſim apud nos ſeritur, ſimilis eſt caule folijsq; trifolio, in fœniſecis & pabularibus prouenīēti, geniculata, quicquid aſſurgit in caule, cōtrahitur in folia. In ſcaporū cacumine breues ſiliquulę prodeunt in corniculorū ſpeciē intortę, denticulato foris inflexu, & uelut exiguos mucrones exerēte, in quibus ſingulare ſemē, ferè lunatū continetur, lentis magnitudine, folliculo cohærēs: quod dentibus freſum, piſi ſaporē repręſentat, ori non ingratū. ſingulæ thecæ ſingulorū ſeminū ſunt capaces, quapropter forſitan cōdimentario ſali permiſcebat̃. Itaq; quis facile deprehenderit nonnihil de medica à librarijs omiſſum, & ab eiſdem luxatam Dioſcoridis lectionem, quæ ſic ex herbæ conſpectu poteſt in ſedē reſtitui, Medica colliculos trifolio ſimiles profert, & ſiliquulas ut cornicula inflexas, in quibus ſemen lenticulæ magnitudine cohæſit: niſi quis ſeminis appellatione putet uenire, quod ſiliquula tanquam cortice & ſeminio conſtat, qua notione fructum frequēter nō ſemen accipit, cui tūc nihil eſſet adijciendū. Verū hoc genere loquēdi nō ſolet uti Dioſcorides, nec hærere ſemina caulibus uſquā, quod equidē ſciā, notauit. Melius ergo ubi Græcis exēplaribus ſcriptū eſt ἐφ᾽ οἷς id eſt in quibus, legendū κὰι λόφους, id eſt ſiliquas, in quod uitiū facile librarij quodā ſcripturarū cōfinio lapſi ſunt, ἐφ᾽ οἷς pro λόφους ſcribentes. Vereor etiam, ne Marcellus cytiſum pro medica uiderit, cui principatus datur in pabulis. nam hac ferè facie, quam explicat, repręſentatur, & Hiſpanijs etiam frequens, ut ſuo loco diſſeremus. Sed de medica ſatis ſit dictū. Medicæ ſemē ſiccatur, & ſuauitatis gratia in

tia in condimentarios sales adijcitur. Iis quæ refrigerari usus, uiride illinitur. Pecorum magistri utuntur herba tota in pabulum pro gramine, ad quorum maciem nulla res tantum quantum medica poteſt. Ea herba uiridis nec tarde tamen arida, fœni uice ſaginat iumenta. Verum modicè danda, ne nimio ſanguine ſtranguletur pecus. Fieri oleum ex ea tradunt ad neruorum tremores efficax.

Aphace. Cap. LXXXI

A Phace naſcitur in aruis, tenuia admodum folia habet, puſillo altior lenticula eſt maiores ſiliquas ferens, in quibus terna aut quaterna ſemina ſunt, nigriora & minora lenticula. Hęc Plinij Dioſcoridisq́ pictura huic uidetur reſpondere, quam rura noſtra uocãt *agreſtem uiciam*, cũ ſimili omnino habitu in aruis cõſpiciatur. florẽ eius ruſticis intorquent coronis, quoniã perpulcher citra tamen odoris ſuauitatẽ, emicet. Nec deſunt è recẽtioribus, qui uiciã eſſe cẽſeant notiſſimã omnibus frugẽ. Sed hæc, quãuis alteri cõgener uideatur, non tamẽ prouenit in aruis niſi cultu diligenti & labore parentẽ. Aliud aphacen, quanquã uicinũ ſatis, demõſtrant ueteres Græci, qui de re ueterinaria ſcripſerunt, βίκιον paſſim neutro genere pronuncian tes, pro triuiali fruge uicia, nuſquam aphaces meminerũt. Num tantos authores fugiſſet, uiciam ſuo ſermone dici aphacen? Sed nunc unum citaſſe uel alterum ſatis erit. E quo Columella uel ipſe ex eo, uerbotenus hanc medẽdi rationẽ detorſit, Eumeli uerba ſunt hæc: Τὸν τῆς κεφαλῆς μηνύουσι πόνον δακρύοντες ὀφθαλμοί, καὶ ὦτα διεστραμμένα, κεφαλὴ κάτω νεύουσα. χρὴ οὖν θεραπεύειν οὕτως, λύε τὴν ὑπὸ ὀφθαλμὸν φλέβα, καὶ τὸ στόμα ὕδατι θερμῷ πυρία, βορᾶς ἀπέχεσθαι ποίει. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ, χόρτῳ χλωρῷ καὶ ὕδατι χλιαρῷ κέχρησο, τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ κείθας μετὰ βικείου χόρτου ἐσθίειν ποίει, κατολίγον δὲ ποτιζέσθω, ὅσε ἐπὶ πρόσβασιν τὴν ἐπὶ φύσιν ὑγίαν λαμβάνειν. Eadẽ ad uerbũ ferè Columella tradidit inquiens: Capitis dolorẽ indicant lachrymę quæ profluũt, aures flaccidæ, & ceruix cũ capite aggrauata & in terrã ſubmiſſa. Tum reſcindit uena quæ ſub oculo eſt, & os calida fouet, ciboq́ abſtinetur primo die. In poſtero aũt potio ieiuno tepidę aquæ præbet, ac uiride gramen, tum uetus fœnũ, uel molle ſtramentũ ſternitur: crepuſculoq́ aqua iterũ datur, parũq́ hordei cũ uicialibus, ut per exigua portione cibi ad iuſta perducatur. Vides idẽ ergo eſſe uiciæ fœnũ & uicialia Columella authore. Sed quod apud Eumelũ legiẽ corruptè κατολίγον, ex Columella reſtitui poteſt, qui κατὰ λύκα, id eſt crepuſculo & prima luce cõmodius uidetur legiſſe. A Græcis è quib. noſtri pleraq́ hauſerũt, nihil quod uiciæ reſpõdeat memoriæ proditũ eſt, quare uiciam ab aphaca diuerſum eſſe genus nõ ambigo. Nec idem eſſe Theophraſto quod Dioſcoridi cõſtat aphacen, qui modo leguminũ generi, modo inter olera cõnumerat, inquiẽs primis ab Aequinoctio ſtatim imbribus germinare, & aculeis armari, folijs ſylueſtri cicorio ſimilibus: primam appetẽte uere florere ſed particulatim, nec ſecus hyeme tota totoq́ uere in æſtatẽ, uerũ cũ precox eſt, properat flos eius qui luteus, ſed celeriter ſeneſcit & in lanuginoſos pappos ſoluitur, amaritudine inguſtabili. Plinius eadẽ ferè ſparſim uarijs locis repetit, aphacen æquinoctio naſci tradens, caule foliato, per partes florẽte: ſed diuturnior eſt florũ partus, nã ſubinde uno marceſcẽte emittit aliũ, tota hyeme totoq́ uere uſq́ in æſtatẽ, amaro guſtu. Sed Theophraſto, quod equidẽ inuenerim, aphaca nõ ſiliquatur, cũ flos euaneſcat in pappos, in quibus magna ex parte ſemẽ occulitur: nec foliũ eius ad lenticulæ, ſed magis cichorij frondem aſpirat. Plinius ijs quæ uarijs ſparſim locis dicta ſunt, in unam picturam collectis, aſſentiri Theophraſto cognoſcitur. Hieraciarum primum genus à Theophraſto putatur intelligi: uigeſimo tamen ſeptimo uolumine, quinto capite, Dioſcoridis deliniationem nulla reclamante nota ſecutus eſt Plinius. Natura ei ad ſpiſſandum efficacior quàm lenti, reliquo uſu eoſdem effectus habet. Stomachi, aluiq́ fluxiones ſiſtit ſemen decoctum.

Porrum. Cap. LXXXII

P Orri duo genera ſignauit antiquitas, capitatum, quod increſcit in caput: & ſectiuum, cui frondentẽ comam ſolo tenus amputarunt. hoc ſi facere uelis denſius, ſatum pręceperũt ueteres relinqui, & ita cum increuerit ſecari. Sed longè melius ſectile fieri conſueuit ſi differatur, & modicis ſpatijs uelut inter quaternos digitos depangatur, & ubi conualuerit deſecetur. Alij poſt duos

duos menſes quàm ſatum eſt ſecare malunt manens in areis ſuis. Sed quoties reſcindetur
aqua iuuari debet & ſtercore. Sed in eo quod magni capitis efficere uoles, ſeruandũ ſit, ut
antequã translatũ deponas, omnes radiculas amputes, & fibrarum ſummas partes inton-
deas: tum teſtulæ, uel conchæ, quaſi ſedes ſingulis ſubiectæ ſeminibus, adobruunt̃, ut fiãt
capita latioris incrementi: ſic antiqui ſilice uel tegula ſubiecta porrorum capita dilatabãt.
Capitatum aſſiduam ſarritionem deſiderat, & ſtercore ſatiari. Sectile præter id rigari de-
bet, quoties demetitur. Semẽ calidis locis Ianuario, frigidis Februario ſeritur. cuius incre
mentum quò maius fiat, raris linteolis complura grana colligantur, atq; ita obruũtur. Sed
ut magis in caput extuberet, cum radices agit, ſarculo leniter comprehẽſum ſubleuetur:
ut à terra modo quodam ſuſpenſum, quod ſpatij uacuum ſubter inuenerit, capitis uaſtita-
te cogatur implere. Sic inanitas ſpatij quæ radicibus ſuberit, incremento capitis ſupplebi
tur. Item ſi capiti eius rapi ſemen immittas ſine ferro, multũ fertur increſcere, melius ſi fre
quenter hoc fiat. Sotion græcus author laudat ſtatim atq; ſatum fuerit puluinos arearum
pedibus proculcari, triduumq; uelut habitum neglectui minimè rigari, quarto die aquæ
conſperſu iuuari, ita probatiſſimum naſci putat. Si inter ſerendum arena terræ miſceatur,
uberrimum prodibit. Si dum transfertur, capiti ſtilo uel arundine citra ferrum puncto cu
cumeris ſemen in medium inſeras, mirum in modum fertur grandeſcere, quãdo ſeminijs
coaleſcẽtibus in magnum tumorem extuberabit. Sunt qui nõ cucumeris ſed rapæ ſemen
uentri potius inſinuent. hoc in unitatem coiens, turgidam capiti molem adfert. Item ſi
quanta tribus digitis carpi poſſunt, oblita fimo ſemina uetere linteo ligata depoſueris,
grandis porrus naſcetur ex omnibus, ſi protinus irrigetur. Non olebunt porros, qui cumi
num prægustarint. hoc enim eſu, ut refert, grauis odor extinguitur. Nunc ſarculo radices
leniter conuelluntur, ut delumbatæ alant neq; diſtrahant. Porrò duodeuigeſimo die à ſa-
tu prorumpit, bimatũ perfert. Ab eo tẽpore ſemẽteſcit, & emoritur. Læto ſolo gaudet, o-
dit rigua. Capitatum, quod & aricinum cognominarũt, id eſt quod eſtur uulgo, ſimplici
capite ex albę ceruicis anguſtijs extuberãte, fronde ſuper terram carinata, & in angulum
oblonga, colore adeo uiridi ut pro herbaceo porraceus color uſurpetur. Stipes cepitio ſi-
milis eſt, ſparſo quoq; per eius cacumẽ in orbẽ ſemine. Duo item ſectiui tradunt̃ faſtigia.
Vnũ herbaceũ folio, inciſuris eius euidẽtibus, quo utunt̃ medicamentarij. Alterum ge-
nus rotundioris folij ſuauiorisq;, inciſuris lenioribus. Capitatos porros Græci gethyllidas
nominant, quas ut eſt Athenæus autor Latonæ ſacras eſſe narrant. nam cum Apollinem
geſtans in utero pręgnantium malacia laboraret, hoc cibo fertur elanguentem appeten-
tiam inuitaſſe. Quare Polemon uetuſtus Ariſtophanis enarrator, cũ id olus Latona con-
cupiuiſſet, latam fuiſſe Delphis legem tradit in Theoxenijs, qui maximum attuliſſet por
rum huic deæ, ſportulã è menſa ſacerdotũ acciperet. ſeq; uidiſſe fatetur Athenęus, gethyl
lidem in rapi magnitudinem excreuiſſe. Non deſunt tamen è Græcis qui gethyon hanc
eſſe cenſeant. Didymus ſimilia ampelopraſis gethya fecit, de quibus mox erit dicendum.
Diphilus capitatũ tradit extenuare, mediocriter & alere, flatus excitare. Cõmendat opſo
nia, ſed meliorẽ ſectili ſuccũ corpori ſumminiſtrat. Capitata gethyllidas idem dici teſtat̃.
Martialis utriuſq; meminit in Xenicis, graues ſectiui halitus damnans, hoc diſticho:

Fila Tarentini grauiter redolentia porri
    Ediſti quoties, oſcula clauſa dato.

Nam odor hunc cibum confeſtim prodit: ſed Aritianis authoritatẽ dedit eos ut uerſibus
commendans:

Mittit præcipuos nemoralis Aritia porros,
    In niueo uirides ſtipite cerne comas.

Porrum radice eſt cartilaginea, candicante, craſſa, multis fibris capillata, tunicis quibuſ-
dam inueſtita. Anniculum ſolo foliatu cõtentum magis in frondem luxuriat, ceruice præ
longa. Bimum proſilit in caulem longum, intus cauum, multis in uertice floribus aceruа-
tim collectis, & in ſpeciem orbis abſoluti conglomeratis. hoc ubi ſementeſcere cœpit in-
termoritur. Grauem uocem explicat porrum, ſua lentitia faucium aſperitatem deliniens.
Certe & perdices utuntur eo, ſi credimus Ariſtoteli, canorę uocis gratia, ut minùs mirum
ſit, hoc ex oleo manſum à Nerone cum phonaſco daret operam. Porrum, ut Sotion ſcri-

ptis man-

ptis mandauit, serpentium, phalangiorumq́ ictibus omni reliquo medicamine celerius, tritum & impositū medet. Omnia arteriæ sanat uitia coctū & ex melle datū. Semē ex passo potum urinæ difficultates emendat: oculorum tamē aciem hebetat, si cōtinenter estur, & stomachum male habet. Succus ex aqua mulsa potus uiperarum morsibus auxiliatur. item ex aceto, thure, uel lacte aut rosaceo instillatus auriū dolores finit: & si sonāt eædem aut sibilum elidunt, opitulatur. Nec secus folio prodesse tradit. Laterum doloribus olus hoc succurrit. Porrorum usus perquam salubris, si tantisper incoquantur dum in tabem ferē resoluantur. Quippe cū non minus quàm carnes alere credunt. Acrimoniam deponere Galenus asserit, si bis coquātur. Excalfaciunt corpus, crassos extenuāt humores, lentos digerunt: ideo biliosis esu continuo Amidenus Aetius interdixit, nō insalubri tamen ijs qui lentam crassamq́ collegerunt pituitā. Sanguinē reijciētibus succus cū gallæ & thuris farina datur. Hippocrates sine alia mistura dari iubet. uuluas contractas aperiri putat, fœcunditatē etiam fœminarum hoc cibo augeri. Cōtritū ex melle ulcera purgare, tussim & destillationes thoracis. Tostus editur & contra fungorum uenena. Venerē stimulat, ebrietates discutit, sitim sedat, inflationē facit, quæ tamen stomacho nō noceat, uentrem mollit, uoci splendorē adfert. Porrum sectiuū profluuia sanguinis sistit, naribus cōtrito eo obturatis: item ex abortu profluuia poto succo cum lacte mulierum. Tussi etiā ueteri ac pectoris & pulmonū uitijs medetur. Illitis folijs sanātur ambusta, epinyctides, ita uocatur ulcus aciē hebetans, & in angulo oculi perpetuo humore manās. Quidā eodē nomine appellant pustulas liuentes ac noctibus inquietātes. Aurium uitia, cum felle caprino uel pari mensura mulsi, stridoresq́ cum lacte muliebri mulcet: capitisq́ dolores si in nares funditur, dormituris ue in aurem duobus succi cochlearibus, uno mellis. Succus ad serpentium scorpionumq́ ictus in potum bibitur cum mero: ad lumborū dolores cum uini hemina. Sanguinem excreantibus, destillantibus & phthisicis uel succus, uel ex ipso cibus prodest: item regio morbo, uel hydropicis. Capitato maior est ad eadem effectus, si purulenta excreentur. Crudum præter capita, sine pane datur ita ut alternis diebus sumatur: sic & uoci, ueneri, somno multū confert. Capita bis aqua mutata cocta sistūt aluū. Cortex decoctus illitusq́ inficit canos. Capitatū Dioscoridi mali est succi, urinam cit, uentrē mollit, crassitudines extenuat, aciem hebetat oculorum, purgationes fœminis reddit, uesicam exulceratam renesq́ lædit. Cum ptisana coctum uitia pectoris emēdat. Coma eius in marina aqua & aceto decocta contractiones uuluæ, ac duritias insidentium tollit. Mitescit uero porrum, minusq́ inflat bis aqua mutata coctum, deinde frigida perfusum. Semini maior acrimonia, nec sine tamen ui quadam astrictoria. Proinde succus ex aceto sanguinis profluuium præsertim ē naribus, adiecto thuris polline aut manna sistit. Venerem stimulat. Omnia thoracis uitia tabemq́ cum melle eclegma datum expedit. Voci splendorem in cibo facit, quanquam frequentius sumptum uisus obscuritatem adfert. Arteriam expurgat, stomacho nocet. Ad bestiarum morsus succus bibitur ex melle. Idem auriū dolores stridoresq́, cum aceto & thure, ac lacte, uel cum rosaceo instillatus discutit. Folijs illitis persanantur uari cum rhu quod ad obsonia expetitur, item & epinyctides. Crustas impositum cum sale perrūpit. Vetustis reiectionibus sanguinis semen duabus drachmis bibendum datur, cum pari baccarum myrti mensura.

Ampeloprason. Cap. LXXXIII

Mpeloprason Galenus agreste porrum esse tradidit, si quis ita dicere uelit: quapropter acrius sicciusq́ cēsetur, uti syluestria omnia maiore satiuis acremento placent. Quod & Aegineta Paulus confirmat, asserens ampeloprason uelut syluestre porrum esse, siccioreq́ natura donatum. Ampeloprason caule prosilit bicubitali, folijs porraceis, sed angustioribus, flore candido, radice bulbosa. Prouenit in uinetis, unde à natalibus ampeloprason, quasi uitigineum porrum Græcis nominatur. Nostrates officinæ *uineale porrum* appellant. Sunt & quibus *cepe caninum* & *aratillus* uernacula uoce dicatur. Ampeloprason in uinetis nascitur, ructu grauis, contra serpentium ictus efficax. Vrinam & menses cit. Eruptiones sanguinis per genitale inhibet potum impositumq́. Longè nocentius stomacho, calidioris item naturæ quàm porrum. Vrinas trahit uehementius, purgationesq́ mulierum. Contra serpentium per-

cuſſus efficaciſſimum cibo. Diſſidet Galeno tantum à porro, quantum in congeneribus ſylueſtre à ſatiuo. Salgamarij ceparum modo condiunt in aceto, & uſq; in ſequentis anni prouentum recondunt: ſic innocẽtius redditur. Cauendus biliofis uſus: ijs tamen quibus largior pituita coit, aut crudum lentumq; humorem colligentibus non incommodus.

Cepe. Cap. LXXXIIII

Epæ corpus tunicatum eſt, tutumq; pinguitudinis earum cartilagine, folijs ferè porraceis, intus concauis, caule tereti rotundoq;, per cuius faſtigium ſemen in orbẽ ſpargitur: radice capitata, pluribus cartilagineis compacta tunicis, quæ ſummatim prætenuibus rufiſq; ueſtitur membranis, nigricãte uertice, à quo fibræ capillitij modo fruticant, odore lachrymoſo. Cepæ genera apud Græcos plura, quæ gentilia ferè nomina retulerũt, ut Theophraſto placuit, Sardiæ, Cnidiæ, Samothraciæ: item Setanicæ, fiſſiles, & Aſcaloniæ, ſic ab oppido Iudææ nominatæ. Setania minima eſt, ſed largior & dulcis: fiſſiles & Aſcaloniæ tum cultu tum natura diſcrepant inter ſe. Fiſſilem hyeme cum ſua coma relinquunt inertem, uere folia detrahunt, & alia ſubnaſcuntur, ijſdem diuiſuris. quæ quòd parte findantur inferiore, fiſſiles appellantur. Hoc exemplo reliquis quoq; generibus detrahi iubent ut in capita creſcãt, potius quàm in ſemen effundantur. Aſcaloniarum peculiaris eſt natura. etenim ſolæ fiſſæ & uelut ſteriles ab radice ſunt, nec parte illa craſſeſcunt: ob id illas ſemine ſeri, nõ deponi iuſſit Theophraſtus: præterea circa uer cum germinant, transferri. Maturæ celeriter putreſcũt. Si deponant, & caulem amittunt & ſemen, ipſæq; tandem euaneſcunt. has adhuc hodie Galli nominant *aſcalotas*, relictis priſtini uocabuli rudimentis. Sunt & in honore Creticæ, de quibus etiã dubitãt an eædem ſint quæ Aſcaloniæ, quoniã ſatis capitatæ craſſeſcunt. Iulius Pollux Samothraciam commendauit. Depoſitæ in caulem ſemenq; diffunduntur. diſtant ſapore tantum dulci. Latini duo fecerunt genera, condimentarium, quod Græci gethyum uocãt, quod ferè ſine capite eſt, ceruicis tantũ longæ, ideoq; totum in frondem luxuriat, ſæpiuſq; retondetur ut porrum, qua de cauſa ſemine ſeritur, nõ deponitur. uulgus noſtrum ſua conſuetudine *cebulam* quaſi cepulam uocat, alij *ſiboulam*: nonnulli *ciuas* uel *ciuones*, quaſi cepinas uernaculo ſermone proferunt. Alterum capitatum, quod ferè citra ceruicem in caput extuberauit, in cuius nominis ambitu eſt, quæ ſimplex nõ fruticauit, nec habuit ſoboles adhærentes, qualis eſt Marſica. Hanc uocant unionem ueteres ruſtici, ut teſtatur Columella, quod nomen apud Gallos, uelut triuiale, hactenus uſurpatum eſt. Siquidem quod ſingulari conſtat capite, nec pluribus coagmentatur bulbis, *unionem* Gallica lingua nominat. quam prius in ſole ſiccatã, deinde ſub umbra refrigeratam ſubſtrato thymo uel cunila componebant in fidelia: & infuſo iure, quod ſit aceti trium partium & unius muriæ, faſciculum cunilæ ſuperponebant, ita ut cepa deprimatur: quæ cum ius combiberit, ſimili miſtura uas ſuppleatur. & ita conditam reponebant ueteres. Cepæ terram poſtulant pinguem, uehementer ſubactam, irriguam. itaque prius proſcindi ſolum iubet, ut hyemis frigoribus & gelicidijs putreſcat, deinde ſtercorari: mox bidentibus æqualiter perfoſſum in areas diſponi, uulſis herbis, omnibuſq; deletis radicibus: deinde Februario menſe placido & ſereno die, auſtro uel euro flantibus, ſemina ſpargi. Intermiſcetur ſemen ſatureiæ: nam uiridis eſui iucunda, & arida non inutilis ad pulmentaria condienda. Si ſemina uoles excipere, cum uirẽtes caulem cœperint excitare, tum humilibus canteriolis ſtilorum rigor conſeruandus, ſcapiq; leuibus adminiculis arundinibuſq; uelut iugatæ uites fulciantur: alioqui thalli ceparum uentis agitati proſternentur, deturbatiſq; ſcaporum cacuminibus totum ſemen excutietur. quod non antè legẽdum eſt, quàm cum nigrum colorem præ ſe feret. Siquidem eo colore integritatem fatetur, nigritiaq; maturitatis index eſt. Si uero non in ſemen creſcere ſed in caput colligi uoluerimus, folia radice tenus uellere debemus, ſic ſuccus ad inferiora cogetur. Tradunt ſi minuente luna ſerantur, tenues & acriores prouenire: ſi creſcente, robuſtas & ſaporis humecti. Capita uult Sotion reddi maiora, ſi cum transferuntur, fibras omnemq; comam auferas. Longè maiores cepæ naſcentur, ſi cum translationi locus eſt, in terra uiginti diebus antè ſubacta, & tantiſper reſiccata dum omnis exhauriatur humor, deponatur. Magis in capita creſcent

ſcent, ſi detractis tunicis nudæ pangantur. Optimæ rubro ſolo proueniunt, ſicut allia candido. Incorruptæ durabunt, ſi in calidam aquam demerſæ, mox inſolatæ donec penitus ſicceſcant, paleis hordeaceis recondantur, ita compoſitæ ut nulla ex parte ſeſe contingãt. Id mirandum occurrit, quod apud Plutarchum quarto in Heſiodum cõmentario legitur. Cepe enim reuireſcit & congerminat, decedente luna: contrà autem, marceſcit adoleſcẽte. Eam cauſam dicunt ſacerdotes Aegyptij cur Peluſiotæ cepe nõ edant, quia ſolum olerum omnium contra ſyderis incrementa damnaq́; uices minuendi & augendi habeat contrarias. Siquidem omnia quæ creſcente luna gliſcunt, eadem ſeneſcente tabeſcunt: quod in oſtreis aperte cognoſcitur, quas ſyderis iuuenta complet, & uberiores facit, ſenium deplet, macrasq́; reddit. echinos alit. eadem muribus fibras adijcit. Aelurorum oculi has ſyderis uires ſentiunt, qui aut ampliores aut minores fiant. Cum ergo fruges, herbæ, arbores ijs lunæ damnis ſint obnoxiæ, ſolum cepe uiciſſitudines nouit aduerſas. Opinantur aliqui, ſemen eius ab auibus non attingi, quapropter terra negant obrui debere. Nullum cæli ſtatum reſpuit, ſed tepidiore lætatur. Hippocrates conſpectu magis quàm eſu commendauit, eo libro quem De ratione uictus ſcripſit, aſſerens bonum uiſu & corpore malum, quòd ſit & calidum & æſtuoſum. Mentem lædi cepe quidam ſcripſere. Cur cepa lachrymas ciet, ſiue eſtur ſiue oculis admoueatur, cum nec naſturtium quod maiore morſu laceſſit, nec item allium, lachrymas eliciant? Ea nimirum uaporem calidum, tenuem, ac lentum expirat, qui ad oculos irreptans lentitia cohæret, & ſui tenuitate lancinans dolorem excitat, & ſic lachrymas exigit. Naſturtium utpote quod calidiore natura prædi tum ſit, id exiccat quod colliquauit: & cum ſiccitate polleat multa, nullum expuit uaporem qui lachrymas profundere ualeat. Allium & acre & calidum cenſetur, ſed humorem continet qui lentus non ſit: itaque lachrymam non elidit, nam calida ſine humore uaporem non pariunt. Acria humida ſine lentore dolorem non infligunt. quoniam prius uapor lentitia carens diſcutitur quàm oculis noxam poſſit imprimere: moram quandam efflagitat, quam adhæſio ſola pręſtat. Itaque calida & humida, quæ acremento & lẽtore participant, lachrymas mouent, ut eaſdem ijs contraria ſupprimunt. Iam ſatis oſtẽſum eſt lachrymoſam eſſe cepam. Sed perueſtigãdum nunc fuerit, ſi iniri ratio poſſit eius, quod iterum à Plutarcho traditur, ædito de Iſide & Oſiride commentario. Obſeruatum, inquit, ab Aegyptijs ſacerdotibus, uegetiore habitu cepam eſſe, & lætiorem congerminare, luna ſeneſcente. qua propter id olus auerſabantur, eoq́; cibo ſimul & feriatis & caſtè degentibus interdicebant: ijs, quòd ſitim inuitaret: illis, quòd lachrymas euocans feriarum celebritatem interpellaret: quibus Aegyptia ſuperſtitione imbutis, eæ licet ridiculæ rationes, ſatis faciebant. Agellius ad cæcas illas rerum diſcordias, quas uocant antipathias, cauſam reuocare uidetur. Sed ut mea fert opinio, cepæ natiuus calor iuueneſcentis lunæ iutus feruore glutinoſum humorem pertinacius concoquit, & terrenum cum aqueo aerioq́; conſtantius permiſcet. quod munus obiri nequit, quin magna fiat aquei iactura: nam glutinoſus lentor non ita facile diſcutitur. quo fit ut partes ceparum quæ prius humore diſtendebantur, eo nunc exutæ flacceſcant, & uelut paſſæ & in rugas cõtractæ tabeſcãt. Sed cum ſydus orbe toto iam refulſit, & ad intermenſtruum ſpectat, prægnans humorem parit aqueum: quem uelut alimentum ex aere perinde atque terra cum hærent, exuctæ auidius hauriunt, quo uernaculum lentorem ieiunæ foueant, prioremq́; iacturam illo liquoris raptu reſarciant. quo uelut ſatiatæ turgent, & ſuctu largiore diſſilientes ferè reuireſcunt. Si quidẽ erutę ſolo diutius humi uel in laquearib. pẽſiles, in aere uiuunt, quaſi ancipitis uitæ, modo è terra, modo ex aere nutrimẽtum capeſſant: nã & extra terrã germinare, & humoris illectu geſtire certum eſt. ſed acto coliculo ſtatim euaneſcere, cum tunc non ſatis ſuppetat craſſioris alimonij quo ſcapus excitetur: depactę cartilago in ceruicem abit. Quin & incrementum ſaliuæ cepis declaratur hoc illuni temporis curriculo, cum edomita paululum acrimonia ſubdulceſcat, quæ tunc aliquantum aſcito humore diluitur. Contrà forſan uſu uenit in reliquis naturæ partibus, quæ lunæ ſortem ſequuntur, ut gliſcant creſcente ſyderis & calore & lumine. Sotion eſt author, ſi teneriorem cepam cum melle quotidie ieiuni edant, firmitatẽ ualetudinis cuſtodiri. Addit ulcera ad ſanitatem perducere: contrà, allium admotu integrum corpus exulcerare. Vitiligines in ſole perfrictas delere, ſuccum

purulentis auribus prodeſſe. Illitam anginis auxiliari, ſed oculorum aciem hebetare: toſtam tuſſi mederi. Idem cum melle uulneribus impoſuit. Alij ſomnum facere tradiderunt & olfactu ipſo & delachrymatione caligini mederi, ſed magis ſucci inūctione. Vlcera oris ſanare commanducatas cum pane: & canis morſus uirides ex aceto perlitas, ita ut poſt diem tertium ſoluātur. Toſtam in cinere epiphoris multi impoſuere cum farina hordeacea, & genitalium ulceribus. Succo cicatrices oculorum, albugines, & argemas inunxere, & ſerpentium morſus, & omnia ulcera cum melle: item auricularum, cum lacte mulierum. & in eiſdem ſonitū ac grauitatem emendantes, cum adipe anſerino aut melle ſtillauere: & ex aqua bibendum dederunt repente obmuteſcentibus. In dolore quoque ad dentes colluendos inſtillauere, & plagis beſtiarum omnium, priuatim ſcorpionum. Alopecias fricuere & pſoras tuſis cepis. Coctas dyſentericis ueſcendas dedere, & contra lumborum dolores. Purgamenta quoque earum cremata ex aceto, ſerpentium morſibus linuere, & ſepis quoque multipedę ex aceto. Aſclepiades ad ualidum colorem profici in cibo prædicat: ſtomacho inutiles eſſe: uentrem mollire, hæmorrhoidas pellere ſubditas pro balanis. Succum cum ſucco fœniculi contra incipientem aquam intercutem mirè proficere: item cōtra anginas ruta & melle. lethargicos eiſdem excitari. Medici inutiles eſſe præcordijs & concoctioni defendunt, inflationem ac ſitim facere. Varro quæ ſale aut aceto pinſa eſt arefactáque uermiculis non infeſtari author eſt. Dioſcorides cepas omnes refert cupiditatem ueneris adferre, lentitiam pituitæ digerere, uentrem exinanire, faſtidium ſtomacho facere, ſitim mouere, hæmorrhoidas pellere: exitumq́ omnibus excrementis aperire, detractis corticibus ex oleo ſubdita pro balanis. Caligines oculorum, argemas, ſuffuſiones, incipientesq́ nubeculas ſucco diſcutere. Anginis illitu eundem proficere, remoratos menſes trahere. Naribus infuſum capitis humores deuorare, eoq́ canis morſus cum ſale, ruta melleq́ lini. Cum aceto in ſole uitiligines emaculari, cum pari modo ſpodij oculorum ſcabiem finire. Varos ex ſale depellere, contra calciamentorum attritus cum gallinaceo adipe auxiliari, alui fluxionibus prodeſſe. Aurium prauitatem ac ſonitum emendare, aut ſi pus inde manet, aut humor qui coierit elici debeat. Alopecias ſucco cōfricari, qui celerius areas quàm alcyonium pilo repleat. Copioſiores in cibo cepas capitis dolorem creare, urinas uehemētius exigere. Lethargicos efficere, ſi quis in aduerſa ualetudine plus æquo ueſcatur. Cum paſſis uuis uel fico tubercula maturare, & confeſtim aperire. In omnibus tamen generibus acrior oblonga eſt quàm rotunda, item rufa quàm candida, itē ſiccata quàm uirens, recens quàm ſale condita, cruda quàm cocta.

Allium. Cap. LXXXV.

A Llium notius eſt quàm ut debeat indicari, quum fronde uireat cepitia, ſed minime caua, tereti caule & inani, in cacumine flores in globum circūaguntur, in quo ſemen emicat. Radicis bulbus tenuiſſimus, & quæ ſeparantur in uniuerſum, uelatur membranis, mox pluribus coagmentatur nucleis & ijs ſeparatim ueſtitis, in cuius uertice complures fibrę cirrorū exemplo criſpātur, tædioſo ut cepis halitu, aſpero ſapore: quo enim ſpicæ plures unà coierint, hoc aſperius ſentitur. Diſcrimen aliorum multiplex in tempore, præcox quod ſexageſimo die maturuit: ſerotinum, quod tardius ad iuſtam maturitatem peruenit, & perfectionem adipiſcitur. Eſt & in magnitudine diuerſitas. Vlpicū nominatur prægrande, quod Græci appellauere Cyprium allium, alij antiſcorodon, præcipuè Africæ celebratum inter pulmentaria ruris. Trito in oleo & aceto mirum quantum increſcat ſpuma, hinc aphroſcorodon ut arbitror appellant, alij Punicum uocant. Caule adoleſcit multo proceriore, glabro, terete, folijs longe uulgari latioribus, in cuius faſtigio ſemen in cumulum congeritur, capite ex grandioribus ſpicis conglomerato, quæ uelut fœdere quodam iūctæ cōfertim cohærent, & prætenuibus cinguntur membranis, grandiore folliculo omnes ſimul ambiente, ceruice breui, tunicata, fiſſilibus bulbis, in unum corpus coaleſcentibus, odore graui. radix primum extumeſcit in ſpicas, deinde curuatur: ubi ſuccreuit, in nucleos iterū diducitur. Octobri menſe fiunt cohærentium ſpicarum diuortia, eæq́ liratim ſeri debēt, arearum puluinis impactæ, quo minus infeſtentur hyemis aquis. Sed liræ ſimiles ſint porcis, quas in agris

agris faciunt ruſtici, ut uitent uliginem, ſed minores multo, in quarũ dorſo nuclei palmari ſpatio diſtantes deponantur. Quidam ulpicum in plano ſeri uetant: Caſtellatim grumulis ſpicas iubent imponi, diſtantibus inter ſe pedes ternos, ſed inter grana quatuor digiti intereſſe debẽt. Sic etiam allium uulgare conſeritur, ſulcis ſemipedali ſpatio ſeparatis, & nucleis non altè dorſo lirarum impreſſis, interuacante quatuor digitorum menſura: dein cum ternas fibras emiſerint ſpicæ, ſiue cum tria folia iam eruperint, ſarriri debent. grandeſcunt quo ſæpius id factum fuerit, & maius ſemina capiunt incrementum. Sed quo uaſtiora capita fiant, antequam caulem faciant, uiridem comam omnẽ intorquere, & humi proſternere conueniet. Sed iam matureſcentium caules depreſſi in terram obruuntur, ita cauetur ne luxurient in frondem. Si capitatum facere uolueris, ubi cœperit ſcapus prodire, proculcato, ſuccus reuertetur ad ſpicas. Ianuario menſe miteſcit. Fertur, ſi uel obruantur allia, uel eruãtur ſolo, luna ſub terris latente, uel in intermẽſtruo, uirus odoris exuere, neque acerrimi ſaporis exiſtere, ac ne mandentiũ quidem halitus inodorari. Allia tradit Didymus dulceſcere, quorum fractæ leniter ſpicæ ſerantur: dulciorem contrahere ſaporem, quæ in pangendo olearum fraces admiſerint. Idem aſſerit, allium ſi luna ſub terris poſita ſeratur, & item ſub terris luna latente uellatur, odoris fœditate cariturum. Edentibus halitus tædium fertur aboleri, ſi crudam fabam ſupermanducarint. Verum ad amoliendam odoris tetri fœditatem, betæ radicem in prunis toſtam ſuperedíſſe ſatis eſt. Eo ſiquidem remedio uirus extingui Menander è Græcis pollicetur. Diutius quoq; duratura, uel uſui meliora promittunt, ſed in ſatu ſterilia, ſi uel aqua ſalſa pauliſper intingantur, aut ſuſpenſa caminis fumum experiantur. Paleis etiamnum condita, diutius inueterari cepæ modo authorum conſtat teſtimonijs. Fumo quoq; ſuſpenſa durabũt. Audio apium uiride manſis odoris grauitatem abolere. Maximus allij cum magnete diſſenſus, quam uocant antipathiam: tantumq; inter has res ſurdas & ſenſu carentes odium, ut ferrum abigat à ſeſe, ſi fricetur allio lapis: Plutarchus author eſt. Itidem confirmat Ptolemæus, magnetem non trahere ferrum ſi linatur allio. ſicut ſuccinum non allicit amplius ad ſe paleas nec leuiſſima quæque, ſi prius oleo macerentur. Nec prudentis fuerit uiri huiuſcemodi cauſarum aucupio, quo nõ facile potiri queat, legentes demorari. Sunt tamen qui ſubſtantiarum ſimilitudini, paribusq; elementorũ miſturis, hos effectus cæcos referant, quæ & naturales concordias & amicitias, uelut inito quodam inter ea fœdere pariant. Eadem utiq; magneti & ferro proprietas hæſit, quæ miſtionẽ ſequitur, ſed efficaciorẽ lõge ualidioremq; in magnete quàm in ferro cauſantur: quare magnes conſimilis ſui uoluptate captus, non inuitum rapit ad ſe ferrum. quo ut amico fruatur conſortio, tractum non renititur, ſed perfectionem ſuam deſiderans ad magnetem ultro ſe confert. Quæ uero diſſidentes cõtrariasq; miſtiones ſortita ſunt, diſſimilitudine quadam, mutua naturarum odia conciliarunt: cæciſq; diſcordijs uſq; eo flagrant, ut admotis, uires tanquam ab aduerſis impeditæ refrenẽtur, & ſuis muneribus defunctæ ceſſent. quod allij confrictus in magnete declarat. Nam cum naturali ſeditione diſcordiaq; laborent, inimici concurſu hæc facultas elangueſcit, & ſilens torpet aduerſario præſente. Multaq; conſimilia ſunt naturæ prodigia: furibundum elephantem uiſus aries coercet. Vipera faginei ramuli iactu uel oblatu cohibetur. Taurus quantumcunq; ferox adalligatus fico domatur. Remora piſciculus nauigia ſtare cogit, ruant uenti licet, ſæuiant procellæ, imperat furori, & uires tantas compeſcit. Succinum ocymi ramulos, feſtucas omnes imbutas oleo, abigit à ſeſe, alioqui rapit leuiſſima quæq;. Sic illitus allio magnes ferrum reſpuit. Sed iam ad inſtitutũ redeamus. Theophraſtus ait, allium quoque ſine nucleis inueniri, quod nec ſilentio prætermiſit Dioſcorides, aſſerens in Aegypto ſatiuum ſingulari capite naſci, in modum porri concreto, guſtu dulci, colore ad purpurã ſpectãte. Eſt etiamnũ ſylueſtre quod ophioſcorodon, quaſi anguinum allium uocant, in aruis ſponte naſcens, folijs prælongis, teretibus, intus concauis, iunceam ſpeciem repræſentantibus, caule procero, leni, purpureos flores oſtentante, faſtigio tum colore tum forma conſpicuo, radice capitata, nucleis ſpicatim compactilibus intumeſcente, ſummo uertice capillamentis fibrato. Tradunt, aduerſus improbitatem alitum depaſcentium ſemina coctum, ne renaſci poſſit, abijcitur: ſtatim, quæ deuorauere aues, manu capiuntur, & ſi parum commorentur, reſopitæ: nam eius guſtatu ſtupent. Pecudum

lac quæ comam eius depauerint allia ſubolet. Etiam ſi in caſeos coaluerit, non exuit illam
odoris grauitatem. hoc rura *allium agreſte* uocant. Hallucinantur omnes medicamenta-
rij inſtitores unà cum ſuis profeſſoribus, qui hoc ſylueſtre allium in theriacos paſtillos ad-
ijcere, & in alterius longe ab hoc diſſidentis locum ſufficere ſoleant, turpiter non minus
uicinitate uocabulorum quàm imperitia decepti. Nanque ſcordion, quæ maximè the-
riacis commendatur, folio eſt triſſaginis, multo maiore, fimbriato, aliquantum allia redo-
lente, caulibus quadrangulis. quæ ſcordij facies tantum abeſt ut ſylueſtri ſuffragetur
allio, ut nihil magis illi conſtet reclamare. Sed cum illis non agamus, qui bonos autho-
res audire non ſuſtinent: ſatis nobis fuerit, ut errores, in quos paſſim labuntur, ijs pau-
culis authorum deſignationibus poſsint nunc expiari. Plura in ſcordij mentione dabun- 1
tur, ſi noſtris uotis deus ſubſcribat. Rura ferè frigidis regionibus allio uictitant. Inde
abijt in hoc adagium: In retibus allium: quòd Athenienſes cum oram ſoluebant nauiga-
turi, magnam uim emercabantur, in linteum conijcientes, ut ſpero, ne aquarum mutatio
nibus tentarentur, neq; infeſtarentur cæli conditione. Ophioſcorodon tradit Galenus al-
lium eſſe ſylueſtre, quod ſatiuo ualidius habetur. Cenſet itidē Paulus. Aliud haberi ſylue-
ſtre Plinius cōmemorat, quod uocant urſinum, odore molli, capite prætenui, folijs grandi
bus. Hippocratres libro quem De uictus ratione condidit, allium ait oculis utile, uētris de
iectionē moliri, uiſus hebetudines delere, urinas ciere, & ſpiritoſa ui flatus excitare, inno-
centius omnino eſſe coctum crudo. Contrà ſentit Dioſcorides, claritati oculorum office
re uolens. Hinc ſuſpicor nonnihil ſubeſſe uitij Græcis libris. Nec ſimile quicquam apud 2
ueteres legitur, qui Dioſcoridem adferre ſolent in teſtimoniū. Verba ſubiunximus Hip-
pocratis. Σκόροδον καὶ ὀφθαλμοῖσιν ἀγαθόν, κάθαρσιν γὰρ πολλὴν ποιεύμενον τὴν ὄψιν ἀπαμ-
βλύνει, quod eſt, alliū oculis cōmodū, nanq; cum abunde deiectionē moueat, uiſum caligi
ne liberat. niſi qui forſitan legendū putant ἐπαμβλυνεῖ, id eſt quòd uiſum hebetet, quibus
accedit Plinius, inquiens: uitia allij ſunt quòd oculos hebetat. Verū parū ſibi cōſtaret Hip
pocrates, qui fatetur alliū oculis bonū, ſi cauſam ſubijciens huius, aluū deijciendo uiſum
hebetare proderet. Sed utile credit, quòd ſollicitata uētris deiectione, obſcuritatem uiſus
amoliatur, uel oculos caligine perſtrictos expediat: quod ἀπαμβλύνειν uerbum ſignificat,
quaſi tenebras abigere. Nec etiā omittēdū græcè apud eundē legi, ἀλλοιωτικὸν ἐπιφανείας
σωμάτων, quod eſt ſummā cutem permutare. quod parū propoſito Dioſcoridis quadrare 3
uidetur, qui ſimili locutionis genere nuſquam eſt uſus, niſi uel corpus in meliorem colo-
rem demutare, uel uitia cutis occulere, uerbis ijs intelligat. Marcellus hoc nomine ſibi pla
cet, quòd græcum codicem hoc loco ſe credat emaculaſſe, quum hunc maximè ſugillaue
rit. Quid aliud fuerit ſummam corporis cutē uariare? nempe compertum non habeo. Sed
quotus quiſq; tali uerborū ambage locutus eſt? Suſpicor itaq; ἑλκωτικὸν ἐπιφανείας σω-
μάτων eſſe ſcribendum, id eſt ſummam corporis cutē exulcerare. Harūq; uocū ſimili con-
finio lubricū ad hoc mendū iter librarijs patuit. Satis tuētur hanc ſententiā Sotion & Di
dymus ueteres Græci, qui referunt allium ſanū corpus exulcerare: cōtrà, cepam ulcera ad
integritatem reducere. Subſcribūt iudicio noſtro ueterum quædam collectanea, qui ſecu
ti Dioſcoridem uerbo tenus, cutem exulcerare prodiderunt. Verum cum primas medi- 4
cinarum facultates genericasq; ſtatim ab initio demonſtret Dioſcorides, quibus aliæ
uires priuatæ deſcendunt, ad quas ueluti principes cauſas, ſecuti effectus poſsint re-
duci: hæc de more ſuo, ueluti fundamenta quædam dicendorum iacit. Ergo cum in ci-
bis excalfacere & erodere nos monuerit, non abs re poſtmodum hoc nixus adminicu-
lo, cutem corporis ſummam exulcerare meminit, ne quis eſu interna corrodere puta-
ret. ſicut ſinapis, piper, & alia pleraq; exterius admota rodūt, intus ſumpta calori cedūt in
noxia. In quo genere alliū eſſe cōtēdit, quare ſummā cutē & nō internā ſtomachi uel oris
exeſſe declarauit, eroſionē ad exteriora tantū referens. Quod ſi libeat explorare, uidebis
quoq; nō cicatrices modo redulcerari, ſed & ulcera ipſa perlitu refricari. Alliū & cepæ ſo
læ ex plantis reconditæ germinare poſſunt. Cuius cauſam reddit Ariſtoteles, quòd humo 5
re alimētoq; ſunt refertæ, quorū copia germen excitare queat, cū adoleſcendi tēpus appe-
tiuerit. Allia quoq; recens ædita minus olent: ſed cum iam adulta caules abiecerunt, lon-
gè grauiorē halitū expirant, cum ineunte iuuenta multum humoris diluti cōtineant: quo

per æta-

per ætatis curriculum euanefcente,merum odorem adipifcuntur, qui acer eft admodum. Allij comas cum capite folo molyzam Hippocrates appellat. Caput ipfum, ut Galenus eft author, dɐtis nominatur, quod nomen adhuc hodie ruribus noftris immanfit; *daccen* uel potius *daucen* pro dætin allij ufurpantibus: qua cum illuxit,hoc ceu condimento cruftas panis infricant ruftici,ut obeundis laboribus fint pares: alij potius, ut hoc uelut incitabulo gulæ uorandi facultatem antelucanis moliantur, cum iam ad opus fe conferunt. Eft quoque fcorodoprafon, quod & guftu & odore porri & allij conditiones poffidet, quafi olitorum diligentia in unum olera duo ueluti monftrum aliquod coaluerint. Communes utriufque uires afciuiffe fibi tradit Galenus, cui Paulus aftipulatur. Habitu porrum fimul & allium æmulatur, & utrunque exprimit olus, inde & medias uires fimul porri allijq; naturam conflauit. *allium porrinum* uocant officinæ, mutuato ab utroque parente uocabulo. Allij fuffitu fecundos partus euocari exiftimat Hippocrates, quoniam & cinere eius cum oleo capitis ulcera manantia fanitati reftitui. Diocles phreniticis elixum, hydropicis cum centaurio aut in duplici fico ad euocandam aluum dedit, quod efficacius præftat uiride cum coriandro in mero potum. Sufpiriofis coctum, aliqui crudum, alij toftum in lacte dederunt. Praxagoras contra regium morbum uino mifcuit:aduerfus ileum in oleo & pulte illinebant antiqui, & infanientibus dabant crudū. Tineas, ut Didymus adfirmat, & noxia interaneorum animalia pellit: urinas ciet, uiperarum ictibus auxiliatur, fugillata delet, & liuētia reducit ad colorē. Alopecias replet, dentiū dolores finit in
2 ore detētū. Eruptionibus papularū ex oleo & fale medetur, lentigines & lichenas emaculat, uetuftæ tuffi & crudum & coctū auxiliatur. Si quis allio præfumpto feriatur à ferpēte nullā inde trahet noxā. Item fi quifpiā alliū præguftans, uenenū hauferit, nō nociturū idē afferit: ictibus quoq; ferpentum tritū & impofitum mederi. quibus cum uino potū remedio eft. Vrinas pellit, renum uitia fanat. Magnę & alliorum utilitates ijs qui concoctionis munia non poffunt obire. Nec minor efficacia cōtra aquarum & quoruncunq; locorum mutationes, quando uefcentes ea, nec aquarum uitio, nec cæli mutatione tentari neq; infeftari cōditione regionis patiuntur. Cæterum allij genus unum fatiuum tradit, aliud fylueftre, fponte in cultis nafcens, quod ophiofcorodon uocant. Hoc longè potētius fatiuo, & ad omnes dictas medicinas efficacius. atq; ut aliqui tradidere ferpētes abigit, & fcorpio
3 nes odore. Beftiarum omniū ictibus medetur potu uel cibo uel illitu, priuatim contra hæmorrhoidas cum uino redditū uomitu. Contra uenenatū muris aranei morfum ualet. Aconitū, quod alio nomine pardaliāches uocatur, debellat, itē hyofcyamum depellit. Canū morfibus imponitur, itē uulneribus cum melle. Serpentium ictibus cū reftibus fuis ex oleo efficaciter illinitur, attritisq; corporū partibus, uel fi uefica intumuerit. Dentium dolorē tribus capitibus in aceto tritis imminuit, uel fi decocta aqua colluātur, addaturq; ipfum in caua dentium. Contra anginas tritum imponi & gargariffare prodeft. Auribus inftillatur fuccus cum adipe anferino. Compefcit deftillationes cum lacte tritum addito molli cafeo, quo in genere raucitatem extenuat. Prurigines ex aceto & nitro tollit, lendes & pediculos abigit. In totum autē coctum utilius eft crudo, elixumq; tofto. fic & uoci plus con-
4 fert, tenefmo in pulte medetur. Tuffi prodeft cum adipe uetufto, uel lacte decoctum, & fi fanguis excreetur, uel purulenta extuffiantur. Extrahit fiftulis uitia cū fulphure & refina, etiā arundines cum pice. Lepras, lichenas, lentigines exulcerat fanatq; cum origano. Cō buftum ex melle credūt & comitialē morbum fanare, fi quis eo in cibo utatur ac potione: quartanas quoq; excutere potum caput unū cum laferpitij obolo. Suppurationes quantaslibet fanat fractę incoctum fabæ, atq; in cibo fumptū donec fanitatē reftituat. Facit & fomnos, & in totū rubicundiora corpora. Venerē quoq; ftimulat cum coriādro uiridi tritū potumq; è mero. Vitia eius funt, ꝙ oculos, ut Plinius fcribit, hebetat. Inflationes facit. Stomachum lædit copiofius fumptū, fitim gignit. Cęterum cōtra pituitā & gallinę & gallinaceis prodeft, miftum cum farre in cibo. Iumēta urinā reddere atque non torqueri tradunt, fi eo trito natura tangatur. Vis allio acris à Diofcoride tribuitur. Excalfacit, uellicat, excernit. Inflationes excitat, conturbat aluum, ftomacho ficcitatem adfert, fitim parit, flatus ciet, latas uentris tineas cibo fumptum abigit, urinas trahit. Contra uiperarum ictus, & præfertim hæmorrhoi prodeft, ita ut non aliud magis, fi cum mero continenter

hauriatur, aut in eodem tritum ebibatur. Valet contra mutationes aquarum. Iis quos canis in rabie momordit potu, cibo, illitu succurrit. Vocem expedit, ei splendorem restituens. Veterem tussim crudum coctumque lenit. Pediculos lendésque necat cum origani decocto potum. Cremati cinis illitus ex melle sugillatis medetur. Alopecias cum nardino ad pilum reducit. Erumpentes papulas ex oleo & sale sanat. Vitiligines, lichenas, lentigines, manantia capitis ulcera, lepras & furfures rapit cum thure & teda. Dentium dolorem leuat si in ore contineatur. Contra muris aranei uenenatos morsus cum ficulneis frōdibus & cumino linitur. Feruefactæ comæ ius menses & secundos partus euocat, fœminarum desessionibus inditum: ad quæ suffitum quoque proficit. Pulmētum ex eo, & nigris oleis, cibo cit urinam, meatus aperit, hydropicis utile. Genus id myttoton appellant. Galeno proprium alij sitim mitigare, Dioscoridi gignere, cui ratio & experiētia suffragatur. Constat enim excruciari eos siti qui largiore hoc cibo uescantur: nā et siccare stomachum tradit, unde sitis concipitur. Scorodopraso natura promiscua, alij dico porríque, temperatis in eo parentum proprietatibus, unde coagmentatum conflatur. Effectus utriusque præbet, minores tantum. Coctum porri modo dulcescit, & in olerum uicem transit.

Sinapis. Cap. LXXXXVI

Sinapis sementem auspicantur autūno, uere perficiūt, quinto die post satum cōparet, eoque semel consito, uix est liberare locum quoniam caducum semē protinus uiret, sed sua sede immota permaneat. neque alium cultū deposcit, quàm ut stercorata runcetur. Planta tamen prima hyeme translata plus cymæ uere adferet. Terram diligit aratam, & si fieri potest, cōgestitiam. quanuis ubicunque nascatur, & nullo cultu plerunque germinet. Tenui puluere fouetur, quare sarculari debet, ut eo obsita lætior erumpat. Nec minus humore gaudet. sed de qua semen legere cordi fuerit, suo loco non moliaris: quam paraueris ad escam, rubustiorem feceris trāsferendo. Exuctū antiquitate semen, et usui et sationi censetur inutile. quod si dētibus fractū intus uiride spectetur, nouum erit: sin album, uetustatem fatebitur. Vsus cymarum eius etiam pro pulmentario in patellis decocto, citra intellectum acrimoniæ. Coquuntur & folia sicuti reliquorum olerum. Quæ trium sunt generum. unum gracile, alterum rapitiam frondē exprimit, tertium in erucæ folium laciniatur, caulibus ramosis, sæpe bicubitalibus, flore luteo, nonnunquā albicante, siliquis teretibus, duro semine uesco pulloque referstis, acerrimi saporis, igneique effectus. Apes horum florum auidissimæ. Nos tria obseruamus genera. Syluestrius, ubique sponte nascens, exilius, quod uulgus à minori proceritate *sanelam* uocat. Alia numerosioribus altioribusque ramulis brachiantur, rapo similia, sed folio minori & asperiore. Verum semen euariat, in uno rufescit, in altero candicat ex toto. Hanc *blancham mustardam*, illam *nigram* nostri uocant rustici, utrunque communiter *seneue*. Nobilis est uel celebri apud Francos adagio. etenim insignem ueteratoris āstutiā indicaturi, Callidior inquiunt est sinapi. quod ignea ui semen nares & cerebrū apprehendat, lachrymas excutiēdo, nullo asperrimi saporis præuio odore. Musteum semen nocte macerant aqua, deinde manibus expressum adiecto aceto pila terunt, acerrimo ciborum condimēto. Alij per uindemias cum musto maduerit semen conterunt, ita magnam acrementi uim exuit, totoque anno seruatur. Si uel assidua consuetudine, uel usu, gratia ciborum exolescit, huius acremento fastidiosis gustum reuocant, & hoc uelut irritamento elanguescentem appetentiam inuitant, quo uelut igniculo morosius palatum titillante, uorandi moliuntur auiditatem. Sed huius uis confestim in sublime fertur, nec aliud magis in nares & cerebrum penetrat. Quare si modus abfuerit, huius odor naribus raptus, statim sternutamentū ciet, & uellicans sensum lachrymas elidit. quod testatur in hortulo Columella canens:

Seque lacessenti fletum factura sinapis.

Quæ noxa cæli subito conspectu summouetur, ueluti noxio halitu per nares euanescēte, nec caput uibratim feriente. Antiqui sinapis semen diligēter purgatum cribrisque cretum, frigida aqua eluebant, & ubi duabus horis immaduisset, manibus expressum in emundatum optime mortarium conijciebant, & pistillis contusum totam intritam ad pilæ medium contrahebant, & plana manu compressam, subditis paucis carbonibus uiuis scarificabant, aquam nitratam suffundebant, ut omnem eius amaritudinem & pallorem

rem exinaniat: erectoq; mortario ut omnis eliquetur humor, album acre acetum adijcie bant. sic pistillo permistum colatumq; recondebant. Cæterum qui ad usus conuiuiorum præparabant, cum exinanissent sinapi, nucleos pineos quàm recentissimos, & amylum in fuso aceto, diligenter unà conterebant. Hoc sinapi ad embãmata non solũ idoneo sed etiã specioso utebantur. Nam si curiose factũ sit, cãdoris erit eximij. Nec hyeme quicquam ad intinctus ubiq; cibis frequentius intermiscetur, gratissimo obsoniorum condimento: nihil quoque frigidis diebus magis epulas inuenitur commendare. Vulgus hoc *mustardum*, quòd forsitan musto frequenter condiatur, cœpit appellare. Fecit nobili medicamento nomen, quod uocant sinapismum. Is uariam quidem non recipit materiam, sed efficacissimus habetur, longis & deploratis ferè ualetudinibus. Si nihil alijs auxilijs proficitur, ad

1 hunc maximè recursus, præsertim cum iam inueterati morbi cæteris remedijs non cesserunt. Pollet plurimum sinapismus aduersus uetustos capitis dolores, etiam si capitis alteram partem duntaxat occuparint. Contra comitiales, insaniam, uertiginesq; capiti admotus, Valet etiam ad suspiria, orthopnœas, lõgas tusses impositus thoraci. In uetere distillatione caput cum pectore sinapi linẽdum est. Diuturnis stomachi ualetudinibus, ischiadicis, articularijs morbis, & omni resolutæ parti, uel perfrictionibus, quæ caloribus non cedunt, adhibetur. Modus sit uiribus medicamẽti, cũ locus uehementer intumuit, & inflãmatione cingit, caro turgẽs succrescit, et cicatricosa liuet, & post balineũ pustulis leniter exasperatur. Sed non est cõmittendum, ut partẽ sensus deficiat, quoniã identidẽ ardore ni

2 mio uictã & uelut obstupentẽ amburi latet. quandoquidẽ cremantia subinde medicamenta sensus omnes corporis sopiunt. Non sunt adfigẽdi partibus cartilaginosis uel ulcus sentientibus, aut carne uiduis, ne adustionis iniuriã experiãtur. Nigrescunt etiã excarnes particulæ quæ sinapismũ norũt. Conficiebatur hac ratione. Fici pingues tepida aqua pridie macerabantur, postridie diligenter manibus expressæ contũdebantur: deinde sinapim q; acerrimã, qualis est Syriaca uel Aegyptia, priuatim terebant, adiecto ficuum cremore: postremo in offas simul hoc cogebant. Si sinapismũ uehementiorẽ facere fuisset in animo, binas sinapis portiones ad unam ficuum addidisse satis erat: si inualidiorẽ, contrà: si moderatum, æquas utriusq; partes commiscebis. Sunt qui sinapim in aceto madefaciant antequã deteratur, quo magis eius dometur acrimonia. Postquam ablatus erat sinapismus in

3 balineum descendebant. Si uehemens dolor conflictaret, aut rubore multo membrũ perfunderetur, aut tumentibus pustulis scateret, succo maluæ uel fœni græci cum rosaceo imbutũ linteum imponebãt: postmodũ rosaceo cerato cum cerussa linebant. Cõstat itaq; ueterũ placitis nihil aliud esse sinapismum, quàm ita præparatæ sinapis illitum. Sed dropax qui ex pice fiebat, quare & pittosis, quasi oppicatio dicitur, sinapismum uel antecedebat ut ei locum præpararet, uel cõsequitur ut reliquias digerens excutiat. Hallucinantur itaq; qui sinapismum excitatã ui sinapis exulceratiõnẽ esse cẽseant, cum sit uerius medicamentũ sinapi factũ, quo noxiũ uirus ex alto partis elicitur. Hoc pustulosum sæpe reddit locũ, atroq; sugillat rubore. sic parua cutis iactura, conuerso foras humore, uel in exteriorẽ partem erumpente, membrum seruatur. Sed cur ætate nostra remedij tam excellentis usum

4 medici respuant, nihil possum excusare: nisi uel uilitatem eius, quoniam minimo ære cõparetur, non profuturum alioqui, nisi pluris uenierit: uel eiusdem acrimoniam causari, quòd sæuitiæ morborum lenioribus blandiri placeat, differentibus magis occidionem quàm prohibentibus, ut renitenti sæpius ægrotantium uoluptati subscribant: cum quibus subinde melius esset actum, si hoc medicamenti genus in usum reuocaretur. Sinapim probant quæ non obaruerit, quæ rubescat, adultáque sit, sed confracta interius uireat, & quasi lactescat succo, colore in cæsium spectante. talis intelligitur recens & florente statu lecta. Excalfacit, attenuat, extrahit. Contra pituitam tenetur in ore donec liquescat, commanducaturq;. Succus in aqua mulsa gargarissatur cõtra tonsillas & uetustam arteriæ scabritiem callosamq;. Trita & naribus illata sternutamenta mouet. Suffita morbo comitia-

5 li & uuluarum cõuersioni remedio est. Excitat lethargicos capiti raso illita. Cum ficu uero super coxas imposita, donec locum perforet ac exulceret, dolores in ea parte subleuat. Item ueteres lienis molestias, & in quacunq; parte corporis uitia ex alto extrahẽda sunt, illita ad dolorem mutandum ferramenti modo candentis emendat. Vtuntur ad alopecias

cum

cum rubrica. Illinitur & liuoribus ſugillatiſq; cum melle, aut adipe, aut cerato. Ad lepras, impetigines, & erraticas febrium polentæ modo inſperſum potionibus. Additur in emplaſtra, quibus humor inutilis euocatur, aduerſuſq; ſcabiem. Aurium tarditatē ſonituſq; trita & impoſita cum fico diſcutit. Hebetiores oculos ſucco cum melle perungunt, & ſcabras genas. Succus exprimitur ſemine adhuc recēti, ſiccatur in ſole. Ad ſerpentium ictus & ſcorpionum trita cum aceto linitur. Fungorum uenena diſcutit. Ad dentium dolorem manditur. Ad uuam gargariſſatur cum aceto & melle. Stomacho utiliſſima traditur, contra omnia uitia, pulmonibuſq;: excreationeſq; faciles facit in cibo ſumpta. Datur & ſuſpirioſis. Senſus purgat, ſternutamenta capitis elicit, aluum mollit. Menſtrua & urinam ciet. Hydropicis imponitur: cum fico & cumino tuſa partibus ternis, comitialibus. Si uehementior ſomnus lethargicos premat, cruribus aut etiam capiti illinitur cum fico & aceto. Puſtulas facit. In magna duritia ſine fico imponitur, & ſi uehementior urigo timeatur per duplices pannos. Ex melle caligantes oculos inungunt. Veteres dolores thoracis, lūborum, coxēdicum, humerorum diſcutit. Humores qui in altum corporis decubuerunt, ui cauſtica euocando, extrahit. Exit è cauliculo ſuccus lacteus, qui cum induruit, dentium dolori medetur. Semen ac radix cum immaduere muſto conteruntur, manuſq; plenę mēſura ſorbetur ad firmandas fauces, ſtomachum, caput, ſenſuſq; omnes. Calculos quoque diſcutit potum ex aceto. Vtuntur ad hos quibus recta & immobilis ceruix intēditur, aut caput ſcapulis annectitur: illos tetanicos, hos opiſthotonicos Gręci uocant. Fit & oleum ex ſemine madefacto in oleo expreſſóque, quo utuntur etiam ad neruorum rigores lumborumq; & coxendicum perfrictiones.

Naſturtium. Cap. LXXXVII.

N Aſturtium quinto die naſcitur, herbis reliquis ſuccum adimit miſta ſatis, frigora contemnit. Quare tam hyeme quàm æſtate facilime prorumpit. Quod et ſi nobilius quàm ut repræſentari depoſcat, uolumus propter generū differentias eius picturam ſubiungere. Naſturtium coliculis aſſurgit ſeſquipedalibus, lōgè ſtatim ab radice minutorum foliorum pediculo, floribus albis, ſemine per ramorum latera copioſo, firmo, calyculis orbicularibus contento, acri ſapore, pinguibus iuſculis incoctum magnam acrimoniæ partem deponit. Vulgus noſtrum bifariā nominare cōſueuit, tum *creſſionem hortenſianum*, tum *alenoyſſum*, quaſi altile naſturtium. Hoc recens Perſis obſonium præſtat, author eſt Xenophon, et Strabo poſt eum. quod & Tuſculanarum quinto non ſubticuit Cicero inquiens, Perſarū à Xenophonte uictus exponitur, quos negat ad panem adhibuiſſe quicquam præter naſturtium, cum principio frugalitatem amplecterētur: mox aucto imperio, in genus omne luxus prolapſi ſunt. Miręamplitudinis in Arabia traditur gigni. Mileſium naſturtium ueteribus laudatiſſimum fuiſſe Iulius Pollux eſt author. Babylonium à Dioſcoride & Plinio maximè commendatur. Nicādri quiſquis fuerit enarrator, tradit acris & ignei effectus eſſe, caput ideo tētare, impetigines emēdare, lepras abolere, carbunculos diſrūpere, menſes ciere, uenerē ſtimulare, utero partū emoliri. idcirco grauē ſerpētibus halitū expirare. Perſas tradunt olim naſturtio uictitaſſe, quo magis ab excreatione ſputi, mucoſo nariū emunctu, & profuſione lotij ſe uindicarent: quibus maxime noxis pridē fuerunt opportuni. ſiquidē, ut Hippocrati placet, abſumit corpus, ſiſtit candicantem pituitam, ita ut urinæ tormina concitet. Naſturtiū, ut eſt Didymus author, cū lomento & ſtactes parte ſtrumis illitū, opertūq; braſſica uice lintei, præclare medetur. Carbunculos ad ſuppurationē perducit, & rumpit. Semen ex uino potum, tineas & omnia inteſtinorum animalia expellit, ſed efficacius addita mētha. Pectoris dolores decoctum in lacte caprino perſanat. Suffitu ſerpentes fugat. Animū exacuere ueſcētibus traditur. Venerem inhibet. Tuſſi cum melle remedio eſt. Vlceribus quę depaſcūt imponitur. Succus capillorum ſiſtit defluuia. Porriginē, ulcera capitis cum anſerino adipe, necnon etiam furfures emendat. Furunculos concoquit cum fermento. Dentium dolores fertur mitigare infuſo in aures ſucco. Detrahit bilem potum in aquæ decem denariorum pondo. Capitis uitia purgat, uiſum clarificat. Commotas mentes ſedat ex aceto ſumptum. Prodeſt contra ſuſpiria cum origano & uino dulci: item tuſſim, ſi quotidie ieiuni ſumāt. Lienem incremento laborātem extenuat ex uino potum uel cum fico

fico. Panos diſcutit cum pice, extrahitq́ corporis aculeos, & maculas illitum ex aceto. Contra carcinomata adijcitur ouorum album. Lienibus illinitur ex aceto: infantibus utiliter è melle. Seſtius ſcorpionibus reſiſtere tradit, uſtum ſerpentes fugare, capitis dolores contritum et alopecias emendare addito ſinapi, grauitatem aurium trito et impoſito cum fico. Phagedænas ulcerum expurgat cum melle. Coxendicibus ac lumbis cum polenta ex aceto illinitur: item licheni & unguibus ſcabris, quippe natura eius urens. Optimum Babylonium. Syluestri uero ad omnia effectus maior. Vtriuſq́ ſemẽ Dioſcoridi calfacit, ſapore acri, ſtomacho inimicum. Aluo negotium faceſſit, interaneorum animalia pellit, lienem extenuat, partus in utero necat, purgationes menſium ciet. Venerem quoque ſtimulat. Natura ei omnino ſinapis erucæq́ ſimilis eſt. Lepras & impetigines tollit. Turgidum lienem cum melle inunctis reprimit & comminuit. Vlcera in faui modum concreta perſanat, uitia pectoris decoctum ſorbitionibus, uenena ſerpentium potu. Suffitum quoque refugiunt ſerpentes. Capillum in capite deciduum continet. Carbunculos perducit ad ſuppurationem ac rumpit. Iſchiadicis cum polenta & aceto illinitur. Tumores collectionesq́ diſcutit. Furũculos cum fermento coquit. Herbę uero ipſi ad omnia eadem effectus, ſed minor.

Thlaſpe. Cap. LXXXVIII

2 Thlaſpi, ſiue ut alijs placet thlaſpidion, ut Dioſcorides & Plinius tradũt, herbula anguſtis folijs, digitali longitudine, in terram uerſis, ſuppinguibus, in cacumine diuiſis, cauliculo tenui, ſemipedali, non ſine adnaſcentibus ramulis, fructu per ambitum eius contento, ſumma ſui parte parum in latudinem affuſo, ſemine incluſo naſturtij, lenticulæ effigie, niſi quòd infringitur, flos albicat. Hanc eſſe nemo inficiabitur quam uocant herbarij *naſturtium tectorum*, quòd ſubinde naſcatur in parietinis: alij ſylueſtre, uulgus noſtrum *ſinapi ruſticum* appellat, quoniam digitis friatum ſinapim ſubolet. Hæc in ſcrobibus, ſemitis, & ſepibus inuenitur, folijs in terram ſe conuertentibus, digitum longis, anguſtis, & quadantenus pinguibus, per extrema leniter inciſis, caule ſeſquipedem alto, agnatis in eo paucis calycibus capitulatis, breui pediculo nitentibus; quadam ligularum uel cochlearium effigie, in quibus ſemen continetur naſturtio ſimile, ſed latius, & uelut infractum, lunata peltarum ſpecie. Calyx cum pe-
3 tiolo ligulæ formã exprimit, quæ tumidior una parte ſit & altera preſſior. Id quod in ſummo fructum in latus pandi deſignauit Dioſcorides. Imò is repando dorſo prominulus extuberat, aduerſa parte funditur in latum. Folia colis decumbunt in radicem. Semen acerrimi guſtus deprehenditur, ita ut manſum ſinapis modo linguam & os uellicet. Quare, ut Galenus ſcriptum reliquit, abſceſſus potum rumpit, hærentes menſes ciet, partus enecat. Iſchiadicis opitulatur, ſubter per ſedem aluo dimiſſum, utpote cruenta deijciens ſtrigmenta, quippe cum eximiè purgat, bilem utrinque detrahit. Modus ſumendi acetabuli menſura. Alterum thlaſpe Crateuas tradit, quod aliqui perſiconapy uocant, latis folijs, radicibus magnis, & ipſum utile iſchiadicorum infuſioni. Qui *paſtoris burſam* uulgo dictã exiſtimant eſſe, cum foliorum habitu tum ſeminis guſtu & eiuſdem figura conuincũtur.
4 Item hæc ſanguinis undecunque ruentis ſiſtit profluuia, illa mouet. Semen aſperi guſtus excalfactorium, bilem utrinque detrahit. Modus ſumendi acetabuli menſura. Prodeſt & iſchiadicis infuſum, & potu ſanguinẽ trahit. Abſceſſus et uomicas rumpit. Menſes quoq́ ciet, ſed partus necat. Crateuas reddit & alterũ thlaſpi, quod aliqui perſicum ſinapi uocãt, latis folijs, radicibus magnis, & ipſum utile iſchiadicorum infuſioni. Prodeſt inguinibus utrunq́ & cõtra omnes collectiones, ſed præcipitur ut qui colligit, una manu tollat.

Drabe. Cap. LXXXIX

Drabe cubitum alta eſt herba, gracilibus uirgulis, quarum latera utrinq́ ueſtiũt folia, quæ planè lepidij uiderẽtur, niſi teneriora eſſent, candidioraq́. In cacumine ſambuci gerit umbellam, in qua candidi flores emicant. Hanc nõ nulli herbarũ periti *orientale naſturtium* uocarunt, alij *Babylonium*. Inuenitur in noualibus & ſæpe cultis cubitali proceritate, ramoſo ſurculorum prouẽtu, folijs lepidij, incanis ſed mollioribus, umbella ſambuci, flore cãdido, ſemine ferè fœniculi, cuius nullum à uulgo nomen potuimus extorquere, niſi ꝙ mihi *cuminum ſylueſtre* nominarunt

narunt aliqui. Draba recens Persis obsonium præstat, seminibus aridis ijdem pro pipere utuntur in condimentis, & Cappadocibus ptisanæ incoquitur frequenti usu. Huius herba incoquitur ptisanæ frequenti Cappadocum cibo. Seminibus aridis pro pipere ab obsonia utuntur, nam ea recte condiunt.

Erysimum irio. Cap. XC

Rysimum Romanis irio dicitur, caule prosilit in lori modum flexili lentoq́; folijs erucæ syluestris, floribus luteis. In cacumine siliquas sustinet graciles,
E ut fœno græco corniculatas, in quibus semina continentur parua, nasturtij specie, gustu ardenti. Nascitur propter urbes, & in ruderibus atque hortis. Italis nunc *nobilis eruca* dicitur. Galli quondam *uellarum* appellarunt. Ex recentioribus *brucam geratinam* & alijs *tortelam*. Quandoquidem hæc circum fossas urbium in ruderibus & domorum septis inuenitur, coliculis modo uitilium obsequiosis ac flexilibus, folijs erucæ syluestris, flore luteo, cornutis in summo siliquis, gracilibus, in quibus semen nasturtij simile, feruido sapore. Hac pomœria, aggeres oppidorum, & rudera uirēt. Gustu mirum in modum erucam imitatur, quare syluestris eruca, licet perperam, quibusdam est dicta. Plinius erysimū repræsentat fruticosum, folijs erucæ angustioribus paulo, semine nasturtij. Galenus author est irionis semen gustu nasturtium imitari, sed tanta urendi licentia donatum, ut si cuiquam in linctu placeat uti, melius fuerit aqua prius maceratum, igni torrefieri, laticis imbre subinde consperso, dein farinacea crusta obductum inassari. sic eclegmatibus inditum, crassam glutinosamq́; pituitam emolietur. Sed de erysimo non satis inter ueteres constitit, quandoquidem Dioscorides, Aegineta Paulus olerum generibus assignarunt. Theophrastus in censu frugum apertissime numerauit. Quē secutus Plinius, pluribus in locis frumentis adscripsit, quanuis idem medicamentis annumerandum potius quàm frugibus uigesimo secundo uolumine contendat. Irionis etiam controuersa ueteribus origo. Nam Theophrastus Pliniusq́; seri in agris irionē uoluerūt, Galenus in leguminum censu collocauit. Cōtrà Dioscorides inter rudera circiter urbes, hortos, & domorum areas prouenire demonstrat. quæ loca semper inculta neglectui traduntur. Quare sunt qui inter fruges pabulis destinatas relatum putant, quòd fœni græci modo, licet longè tenuius, siliquatur. Alijs inter olera numeratur, quòd agrestem erucam folia semenq́; nasturtium æmuletur. Sed hæc antiquorum placitis repugnare uidentur, & plane mihi commentitia. Sed quomodo pabulis dicabitur, cum uirens tradat Theophrastus à nullo animante attingi, quod Plinius asseuerat inquiens, Nullum animal sesama & irione uescitur uirentibus? Nemo itaq; pabularem esse fatebitur. Oleribus etiam siliquarum gratia reddere parum huc facit, cum multa siliquas ædunt quæ olerum naturæ refragantur, quare uarias fuisse herbas in eam sententiam me traxit, & foliorum & caulium q́; maximum discrimen. Nam irionem inter fruges Plinius, & inter medicamenta cognoscitur quasi uarias retulisse, ambarū tamen uires unà commiscuisse. Irio inter fruges siue malis erysimum, culmo cōsurgit ferulaceo, folijs sesamæ similibus, sanguineis, flore foliaceo. Hoc erysimon sesamæ prorsus idem erat, nisi pinguius esset. Fruges est æstiua quæ ante Vergiliarum ortum seritur, qua uirente, sicuti neq; sesama, ullum animal uescitur. Hęc ex Theophrasto Plinioq́; uarijs in locis tradita deprompsimus. Consimilem rura nostra ferunt in agris folio hederaceo, sanguineum colorem præseferente, scapo grandi, per fastigium paniculas exerente, triangulis rariusculè coaceruatis granis, quæ foliaceis membranis detenta continentur. Hanc, quoniam auorum nostrorum ætate è Græcia uel Asia uenerit, *Turcicum frumentum* uulgus nominat, multi Galliæ tractus *irium*. Huius granum pecudem omnē cæteraq́; ueterina quamoptime saginat, & in candidissimam teritur molitúrue farinam, quæ cum annonæ penuria premit, in panificia subinde cogitur. Agri plerique in Gallia toti hac fruge rubent. Cum ematuruit, granum glumis suis explicitum, faginæ glādis nucleo simile conspicitur, quod incoquunt rustici, & bubus, iumentis, pecudibusq́; cedit in pabulum. Cuius esu uehementer gliscit sagina: mire etenim ab eisdē expetitur, quāuis uirentem herbam respuant. Quo argumento ducor eandem irioni frugiferę fuisse herbam cuius nunc memineram, maximo tamen discrimine discrepare frugem ab olere cōstat citatorum authorum testimonijs. Nam illa culmo prosilit ferulaceo, fragili: hoc flexili

& uiti

& uitilium more lento, frangiq; contumace. Illa sanguineo caule folioq; micat, hoc uiridi semper nitet colore. Huius foliũ erucæ syluestris modo laciniatũ, illius leguminum modo rotũdum & quadãtenus hederaceũ. Sed quid plura? fruges uiridis à nullo estur animante, olus uerò recens ubiq; nõ aliter quàm eruca, suo perquam acri sapore fatuã cõmendat acetaria. quapropter uerę præferunt erucæ. Hinc *nobilis erucæ* nomen apud uulgus meruit. Mõstrum quoddam in hac parte naturæ satis constat eos ædidisse, qui utriusq;, dico frugis & oleris, simul deliniamenta permiscuerunt, tradentes irionẽ fruticosum, caule uelut sesama ferulaceo, floribus itidẽ foliaceis, erucæ folijs angustioribus paulo, sanguineisq;, amarum & sesamę proximũ, nisi esset pinguiusculus. Qui herbam omnibus fere cognitã pingẽtes, hac multiformi portẽtosaq; facie prorsus obliterarũt. Nec usquã huic descriptioni respõdentem inuenire quis poterit, nisi alterã Theophrasto quẽ Plinius est sectatus, alterã Dioscoridi quẽ Galenus & Paulus imitantur, assignet. Plinius oleris uires, etiã picturæ partẽ frugi uidetur attribuisse, forsitan hoc discrimen nõ sentiens. Nã & alia quædam frugum generi Theophrasto tribuuntur, & ijs gentiles herbæ inter incultas & sponte nascẽtes inueniuntur, ubi tipha aquaticis herbis annumeratur, & quædã frumentacea proditur. Sic ergo ne hæc promiscua magnã pariant confusionẽ, melius fuerit certis notarũ discriminibus designare, quasi dicamus irionẽ frumentaceũ, & cereale erysimũ, & oleraceũ: sic notabile discrimen interueniet. Nanq; nonnulla à Theophrasto, quæ longè diuersa facie à posteris, repræsentãtur. Galenus olfaciens discrimẽ, erysimon inter cerealia retulit in alimentis, tradẽs sesamæ coalitu corporis affine: mansu insuauius, ac tenuius alens: ideo deterius illa censetur. sed utrunq; excalfacit modice, & sitim mouet. Alterius erysimi meminit in simpliciũ cẽsu. sed multa de ijs suprà diximus. Erysimõ utile fluxionibus, thoracis excreationibus purulentis & tussientibus. Datur regio morbo & coxendicibus linctu cũ melle. Cõtra uenena etiã efficax potu. Illinitur uero parotidũ & carcinomatũ malis quę sint occulta, et cõtra duritias, testiũ quoq; ardoribus & mammarũ. Extenuãdi natura erysimo & calfaciendi. Quoties uehementer in perluendo uentre eius urigo timetur, mitescit imma defactum aqua refrigeratumq;, aut tostum igni linteolo iniecto & adipe circumlito. Medetur suspiriosis, item fistulis cum axungia uetere ne intus addatur. Vtilissimum sedis uitijs & articularijs morbis cum melle & fico: item lumborum uitijs, torminibus, cœliacis, & in thoracis purulentis excreationibus.

Hydropiperi. Cap. CI

HYdropiperi, hoc est aquatile piper, secus stagnantes aquas aut quæ pigro lapsu repunt, gignitur. Caulem ædit geniculatum, robustum, multis alis concauũ. Folia menthę maiora, candidiora, tenerioraq;, gustu piperis amaro, citra illã odoris gratiã. Fructum gerit in ramulis secundum folia, continenti acinorum serie cõgestum uuæ modo, ipsum quoq; acrem. Hydropiperi nostra nõ nouit ætas, quod maxime demiror, cum & lacustriũ uerna sit, ac nihil offendatur aquis familiarius. Notũ fiet omnibus, si modo nomẽ explicuero, quo nunc ferè medici & officinæ utuntur, interpellato tamẽ & emendicato alterius herbæ uocabulo. eupatorium nunc, licet falso, nominant. Nã si natalẽ locum liceat explorare, semper eã iuxta resides aquas, aut tardo fluxu prorepẽtes nasci cõperies. Ambitiosos sequitur riuos. Raro aquas incolit quæ præcipiti feruntur impetu, feruentesq; decurrũt, sed quæ placidiores euoluũtur. Si caulem intuearis, inuenies geniculatum, solidum, ita ut fieri fere possent uiticularũ pedamenta. circa quem alæ panduntur, & folia menthę consimilia, maiora tantum, teneriora, & candidiuscula. Hæc omnia facile diligens quispiam oculis lustrabit. Si uero linguam in sapore consulas, gustu meram piperis amaritudinem resipiunt, nullam tamen odoris suauitatẽ in eis deprehendes. Quin & si reliquã faciem oculo prosequeris, cũ adoleuit, offendes fructũ in summis surculis prope folia racematim aggestum, & quadã acinosa serie cohærentẽ, ipsumq; acrem, radicem exiguam & inutilem. Itaq; cum natales, caulis rigor geniculis interstinctus, alarum sinus, foliorum effigies, gustus piperis inodorus, racemosa fructus facies, huius quã modo nominauimus effigiatæ deliniationi Dioscoridis ad unguem amussimq; respondeant, ne ulla quidem reclamante penitus nota, nullus relinquitur ambigendi locus. Nemo quoque nisi ueritatis cæcus hæc poterit inficiari. Fal-

luntur nimirum qui iuxta profluentes aquas uel ſtantes nihil tale dicãt eis inueniri licuiſ-
ſe, qui paruam uidentur impendiſſe huic dignoſcendæ diligentiam, ſola contenti imagine
depicta libro qui ſexcentorum annorum uetuſtatem referret, cum aquoſi tractus & uli-
ginoſi hoc hydropipere ſcateant. Fructum tamen, ut in pleriſque, pro ſeminis & floris in-
uolucro uel continente uaſculo, quo ſemen clauditur, accepit. in eo lanugine ſemen occu
litur cum dehiſcit fructus. Quod autem fuerit uerum eupatorium, in eius mentione doce
bimus. De ſubdititio illo, quo medicamentarij nunc utuntur, ſupra locuti ſumus. Halluci
nantur, qui *perſicariam* modo nominatam aut uulgo *curagen*, hydropiper eſſe ſuſpicantur.
cum foliũ huic perſici reddatur, unde nomen, hydropiperi uero mẽthæ, cui ſummis ramu
lorũ fructus racematim coit: perſicariæ magis corymbi ſpicatim cohærentes pẽdent, ſemi 1
ne minuto, nigro, ramis ex articulis per interualla prorũpentibus. Natalibus quoq; diſſi-
dent. nã hydropiper in lacuſtriũ marginibus adoleſcit, illa magis exiccatis emergit paludi-
bus. Eſt & in folio perſicariæ litura maculæ modo conſcripta, quæ corniculantis lunæ re-
fert imaginẽ, quod nõ fuiſſet ab authoribus omittendum. Eſt ergo perſicaria, folio perſici,
flore candido, ſpicaceo, guſtu acri, ſemine minuto, caule nodoſo, rubenti, lõgo: quorũ et ſi
nonnulla ſint hydropiperi contributa, folia tamen, coma ramulorũ apertiſſimè reclamat.
Quibuſdam placet, ut molybdene, quæ plumbago etiam dicitur, ſpecies ſit. nam Plinio in
aruis naſcitur folio lapathi, radice craſſa, hiſpida, qua cõmanducata oculiſq; ſubinde reli-
gata, plumbũ, quod eſt genus uitij, ex oculis tollitur. Certè perſicaria maior foliũ perſicæ
arboris habet, fuſca in medio plumbagine, caule geniculato, cubitali ſemine exili, lente ru 2
fo, numeroſa radice, in humidis frequentius proueniens. Perſicaria minor folijs uiret ſan
guinariæ, ramis exilibus pennatis, in quorũ cacumine corymbi dependẽt, de qua inferius
dicetur. Hydropiperi, ut Galeno placet, minus ꝙ piper calfacit. Si uirens adhuc herba cũ
fructu linatur ſugillata delebit. Induratos tumores diſcutit. Itidem cenſet Paulus. Plinius
hydropiperis ſub hoc herbæ titulo nullam mentionem fecit, nec quid ſit apud eum uſquã
comperitur, ſicut nec Dioſcorides nec Galenus Pauluſq; piperitidis meminerunt, quàm-
uis nomen à Græcis manaſſe ſatis conſtet. Siliquaſtrum Latini uocant. Piperis ſaporem
reddit, ob id piperitidis nomine accepto. Locis putridis & macris ac roſcidis ſeritur. Pli-
nio Caſtor taliter demõſtrauit: caule rubro, longo, denſis geniculis, folijs lauri, ſemine al-
bo, tenui, guſtu piperis. Vtilis dentibus, oris ſuauitati & ructibus. Contra morbos comi- 3
tiales bibitur. Hæc ſiliquaſtri uel piperitidis effigies, herbam illam exprimit, quam recen-
tior Græcia coſtum nominat, uulgus *coquon*, in hortis naſcentem: nec ulla refragatur deli-
niatio, cũ folio laureo ſpectetur, ora minutiſſime ſerrata, caule lõgo, cũ inoleſcit rubeſcẽte,
denſis geniculis intercepto, ſtrijs exilibus quaſi lineis ſulcatim in longũ protractis, pipera
to guſtu, ſemine candido, flore abrotoni, comãtibus auri fulgore capitellis. Vires etiã aſti
pulantur uſui: quandoquidẽ & ſuo piperis ſapore iura commendet. Grauẽ oris halitum
emendat, ſuauitatem cõcilians: & ructus tædioſos abolet. Siliquaſtrum piperitim'ue eſſe
quam uulgus appellat *coſtum*, quædam officinæ *herbam diuæ Mariæ*, nemo poteſt inficiari, ꝙ
uires & pictura reſpondeant. Coſtũ ſemine ſeri Maio & Aprili recentes Græci iubẽt, ſua
radice Nouẽbri menſe, ita iucundiorẽ naribus odorẽ efflabit. Falluntur qui hydropiperis 4
ſpeciem eſſe cõtendant ſiliquaſtrũ, quibus & ſi ſapor idẽ, multũ tamen differre mihi uidẽ-
tur, nõ ſolum medicinæ uſu, ſed etiam figura. ſiquidem ſiliquaſtrum & hydropiper nata-
libus, folijs, ſeminibus apertiſſimè diſſidẽt. Nam ſiliquaſtrum laureo ueſtitur folio, hydro-
piper menthæ frondibus uiret. Illud caule rubro micat, hoc ex uiridi candicante proſilit.
Vtrunq; geniculis cingitur, ſed illud prædenſis, hoc tenuibus ac parũ prominulis tumet.
Vtrunq; piper reſipit, ſed ſiliquaſtrũ ſuauiter olet, hydropiper nullũ expirat iucundũ odo-
rẽ. Illud aquas ſequitur, hoc hortis tantũ ſeri gaudet. Vtile eſt hydropiperis folia cũ ſemi-
ne ad tumores, et contra ueteres duritias ſubleuiſſe. Radicem exiguam & inutilẽ obtinet.

Ptarmice. Cap. XCII

P Tarmice fruticulus eſt ramulos ſpargẽs multos, teretes, abrotono non diſſimi 5
les, qui folijs oleaginis frequentibus, longis ueſtiuntur. In cacumine anthemi-
dis capitulum obumbrat orbiculare, quod ſuo acri odore ſternutamenta ciet,
unde nomen. Naſcitur in montibus ſaxoſiſq; locis. Galenus flores ptarmicæ
tradit

tradit ſternutus proritare, quapropter eo nomine donata eſt. Paulus folia mouere ſternutationes ſcriptum reliquit. Hæc ſi uiridis oblinatur, inſignita cęteróſque humorum impetus diſcutit. Recens ſecundam calfacientium ſiccantiumq́ ſedem ſibi uendicat, ſicca tertiam. Cæterum apud nos herba fruticat, ſurculis teretibus, paruis, abrotono non diſſimilibus, qui folijs olea longioribus & copioſis ambiantur. Cacumen opacat capitulum, floribus anthemidis ſeu chamæmeli in orbem radiatum, quod ſuo acri odore nares feriens ſternutamentum irritat. Inuenitur ſæpius in mõtibus & ſaxoſis, locisq́ quibus tofus ſubeſt. Herbarij noſtri ſimul & officinæ, ꝙ guſtum pyrethri modo quãquam mitius uellicet, *ſylueſtre pyrethrum* appellant. cuius flores naribus obiecti ſternutamentũ eliciunt, olfactum acrimonia titillante. Verum & ſi folium oleaceæ frondis aliquam referat imaginem, multo tamen arctius cõſpicitur, præſertim cũ petroſa ſequitur. Folio ptarmicæ cum ſuis floribus illito inſignita emendantur. Sternutamẽta flos efficacius mouet. Naſcitur in montanis ſaxoſisq́ locis.

Radicula ſtruthion. XCIII

Truthion Græcis, Latinis radicula dicitur, uel lanaria, quæ ut olim notiſſima uulgo fuit, ſic à Dioſcoride minime depicta relinquitur. ſpinoſa herba eſt, non tamen acanacea, caule lanuginoſo, folio oleæ. floret æſtate, grata aſpectu, uerum ſine odore. ſemen ei nullum. radix magna, teres, oblõga, quæ conciditur purgandis lanis, mirum quantum conferens candore mollitiáque. Aeque naſcitur ſatiua ubique, ſed ſponte præcipua in Aſia Syriáque, ſaxoſis & aſperis locis. Trans Euphraten laudatiſſima, caule ferulaceo, tenui, & ipſis cibis indigenarum expetito, nec eorundem mẽſis ingrato, tingentiq́ quicquid ſit cum quo decoquatur. Suc cum habet eluendis lanis idoneum. Ea Plinio feruntur accepta, ne quis, ſi ſine authore loquar, ea me ſomniaſſe cauilletur. Ea eſt quæ communi officinarum conſenſu *ſaponaria* dicitur, quoniam eluendis ueſtimentorum maculis, ſordibusq́ lanarum expurgandis, ſaponis uicem exhibet. Quidam *herbam fullonum* etiam nominant, quòd interpolandis ueſtibus, & mangonio poliendis fullones utuntur. Mauritanis *condiſum* dicitur. Nunc infectores in huius locum alumen ſubſtituerunt. Vulgaris eſt notitiæ, locis pleriſque naſcens, folio in ceſpitem conferto, interuallatim ex eadem radice prodeunte, lauri figura uel oleæ ſed maiore, caule ſpinoſo, breui, lanuginoſo: flore, ut inquit Theophraſtus, aſpectu pulchro, ſine ſemine. Hippocrates cõmendauit naſcentem in Andro inſula litoribus. Plinius aureum poculum medicis uocari tradit, quòd urinã cieret, aluum ſolueret, uuluáſque purgaret. Magno uerſantur in errore, qui neſcio quam herbam pro ſaponaria demonſtrant apud aquas naſcentem, & in glareis, fabaceo caule quadrato, bicubitali, glabro, folio plãtaginis, laciniofo, per ambitum ſerrato, flore purpureo ſummatim emicante, ſemine nigro in capitulatis calycibus contento, quaſi folliculis in ſeſe inflexis uelut in iride & polygorũ cirris, radice pingui, craſſa, rapum olente. Quæ delineamenta minime priori ſaponariæ conueniunt, ſed magis clymenum, de quo ſuo loco dicemus, uidentur exprimere. Radicula, quæ ſtruthion uocatur à Græcis, tingentibus lanas præparat. urinam ciet: aluum ſoluit, uuluas purgat, quamobrem aureum poculum medici uocant. Medetur morbo regio ipſa decocta, & ius potum: item pectoris uitijs. Ea & ex melle prodeſt magnifice ad tuſſim, orthopnœæ cochlearis menſura. Cum polenta uero & aceto lepras tollit. Eadem cum panace & capparis radice calculos frangit, pellitq́. Panos diſcutit cum farina hordeacea & uino decocta. Miſcetur & malagmatis & collyrijs claritatis cauſa. Ad ſternutamenta utilis inter pauca, lieni quoque & iocineri. Eadem pota denarij unius pondere ex mulſa aqua, ſuſpirioſos ſanat. ſic & pleuriticos, & omnes lateris dolores. Dioſcoridi commorantes urinas trahit, iocineri auxiliatur, prodeſt ad tuſſim & orthopnœam cum melle, cochlearis menſura aluum reſoluit. Eadem cum panace & capparis radice calculos rumpit, & per urinam impellit, duritiam lienis diſcutit. Menſes elicit ſubdita, partus in utero perimit. Cum polẽta & aceto illita lepras rapit. Cum farina hordeacea panos & uomicas diſcutit, ſternutamenta mouet. Per os purgat trita cum melle & naribus infuſa. Miſcetur malagmatis & collyrijs quæ ad excitandam oculorum aciem parantur.

Cyclaminus, rapum terræ. Cap. XCIIII

Yclaminus à Latinis rapum & tuber terræ, nonnullis etiam umbilicus terræ, folia habet hederæ, purpurea & uaria, in quibus ſupra infraq; candicant maculæ, cauliculo digitorũ quatuor, glabro & folijs carente, floribus in eo purpureis, roſarum effigie, radice corticis nigri, tam lata ut rapũ uideri poſſit. Sic eam Dioſcorides repræſentauit. Plinius folia ferre minora quàm hedera tradit, nigriora & tenuiora, ſine angulis, in quibus albicant maculæ, caule exiguo, inani, floribus purpureis, radice lata ut rapũ uideri poſſit, cortice nigro. Naſcitur in umbroſis. Flos eius Coloſſinus in coronas admittitur, in quo nomine genus eſt coloris, ut Straboni placet, à Coloſſis urbe Troadis, ubi præcipua lanitij cõmendatio fuiſſet, quem purpureũ eſſe colorẽ non ambigimus. Flos in modum roſę purpura nitet, nec candidus ei redditur à Plinio uel Dioſcoride. Prouenit in uepribus et umbroſis, maximè ſub arboribus. Theophraſtus tuber terræ cõmendat aduerſus exhalationes inflammationũ, et ulcera ex melle. Succus caput purgat illitus cũ melle. Addit, ebrietatẽ repræſentari ſi maceratũ in uino potui detur. Adpenſa radix hærẽteis partus accelerat. Valet ad amatoria. Erutam radicẽ uinóque ſubactam digerunt in paſtillos. In omnibus ſerenda domibus, ut inquit Plinius, ſi uerum eſt, ubi ſata ſit nihil nocere mala medicamenta. Suum tamen uenenũ ineſt, traduntq; ſi prægnans radicem transgrediatur, abortũ fieri. Siccata & in orbiculos conciſa funiculo transfigitur, & ſcyllæ modo reponitur. Nunc mutata interpollis ineruditorum uoce, partim *cyclamen*, partim *panem porcinum* noſtra ætas appellat, quòd frutetoſis ac uepribus & inter uiuas ſepes naſcentẽ ſubulci pecori ſuo gratã pabulis cognorunt. A quo nomẽ illi fecerunt *porcinum panem* nominantes. Hæc ſtirpium umbra gaudet. Quidam in agris agentes, quòd ſæpius radicem in orbem circũactam intuerẽtur, quæ non in globum extumeſcens, ſed ueluti preſſa ſeſe in latitudinẽ explicaret, qua forma quotidiano uſu panes uiſuntur, ignorato uetere cyclamini uocabulo, *terræ panem* cœperũt appellare. Pernicialia braſſicę et cyclamini ſunt odia. Nã ipſum olus quo uitis fugatur, cyclamino aduerſum exareſcit. An ſit eadem Aetio ſphæritis non ſatis conſtat, quanquã nõnullis uiribus conſentiant, ſed id non auſim aſſerere. Soluit aluũ cyclaminos ex aqua potu aut balanis ſubditis. Sanguinis profluuiũ eadẽ ſiſtit, ſiue ore reijciatur, ſiue naribus, ſiue aluo fluat, ſiue fœminarũ utero. Si mortui ſint in utero infantes, protinus reddit ſine uexatione puerperę cyclaminos adalligata. Pituitas emendat eius radix cum melle. Eadem drachmis tribus bibitur in loco calido, & à perfrictionibus tuto, ut ſudores felleos moueat. Radicibus cyclamini cum aizoo litis ambuſta ſanantur, ita ut cicatrix fallat. eiſdem omnia corpori infixa extrahuntur. Sedem cõuerſam celerrime reſtituit radix ex aceto. Medetur & podagrę morbo, cuius & decoctum pernionibus prodeſt. Vlcera manãtia ſanat uel per ſe, uel ex aceto & cum melle. Eadem contra ſteatomata efficax. Maculas omnes emẽdat, lepori marino aduerſatur, cõtra ſerpentes omneis bibitur. Veneficiorum eſt amuletum. nam ferũt ubi ſata ſit cyclaminos, nihil nocere mala medicamenta. quod ſi uerum eſt, in omnibus ſerenda domibus. Pota radix, ut Dioſcoridi placet, pituitam & tentantem aquam per inferna detrahit. Menſes potu appoſitiúue ciet. Tradunt, ſi prægnans mulier radicem tranſgrediatur abortum fieri. Adalligata certè partus accelerat. Aduerſatur uenenis, potiſſimũ leporis marini in uino ſumpta. Ad ſerpentium quoque ictus utiliter illinitur. Ebrietatem in uinum addita repræſentat. Arquatum morbum diſcutit trium denariorum pondere pota cum paſſo & melle miſto & bene diluto, ut qui biberint conclaui cubent calido & à perfrictionibus tuto, ſub indéque obruantur pannis uſq; dum cõmadeant ſudore: ita enim fellei ſudores excernentur. Succus in nares infuſus cũ melle, caput purgat: ſedi ſubditus in lana, deijciẽdis excrementis uiã molitur. ſed illitus umbilico & pubi coxendicum tenus emollit aluũ, ſed abortus facit. Suffuſiones & hebetatã oculorũ aciẽ cum melle ſalubriter illinit. Miſcetur medicamentis partũ in utero necantibus. Procidentẽ ſedem cum aceto litus reſilire cogit. Excipitur ſuccus radice tuſa preſſaq;, ut decoquatur ad mellis craſſitudinem. Purgatur eo cutis, eruptiones pituitæ coercentur. Vulneribus ex aceto & melle medetur. Lienem abſumit illita. Moleſtias cutis in facie tollit, alopecias emendat, prodeſt & ad podagras. Vlcuſcula capitis & perniones decocto eius commodè fouẽtur. Vlcera ducit ad cicatricem, ſi ipſa

ipſa in oleo ueteri deferueſcat,perunctis antè partibus oleo. Excauata radix oleo complẽtur,& in cinere calido ponitur,adiecto Tyrrhenicæ ceræ puſillo, ut ſtrigmẽti craſſitudinẽ contrahat unguentum,præſtantiſſimo remedio quibus pedes à frigore alſerint intumuerintq;. Siccata radix & ſcyllæ modo conſciſſa reponitur. Tradunt, tuſam eam & in paſtillos diuiſam ad amatoria expeti. Naſcitur in umbroſis, maximè ſub arboribus.

Altera cyclaminos. Cap. XCV

Emonſtratur & altera cyclaminos folijs hederæ ſed minoribus, geniculatis caulibus,craſſisq;, circum arbores clauiculatim ſe uoluentibus, flore candi
D do,odorato,acinis hederæ,ſed mollibus, aliquãtum acribus & guſtu lentis, radice ſuperuacua. naſcitur in aſperis. hæc Dioſcorides. Plinius eadem fere refert his uerbis. Eſt & altera cyclaminos,cognomine ciſſanthemos,geniculatis caulibus,ſuperuacuis,à priore diſtans,circa arbores ſe uoluẽs, acinis hederę,ſed mollibus,flore candido,ſpecioſo,radice ſuperuacua. Acini tantum in uſu ſiccantur in umbra, tuſiq; diuiduntur in paſtillos. Hęc à paucis nunc cognoſcitur, omnesq; medici,eruditorũ pace dixerim,hanc ignorãt cyclaminum:ſed ſuperior pictura eam deliniat,quã nunc herbarij uel officinæ *ſigillum Mariæ* uocãt,quandoquidẽ nihil huic refragari, ſed omnia cõſentire declarabimus. *Sigillum Mariæ* folia fert hederacea,minora tantum,caules craſſos, uel ut Plinius inquit,ſuperuacuos,geniculatos, uicinis arboribus capreolorũ ritu ſe conuoluentes,flores cãdidos odoratosq;,corymbis hederæ,ſed mollibus,aliquantũ acribus,guſtu lentis & glutinoſis,radice nullius uſus in medicina,prælõga tamen & in mirã molem extuberãte,ita ut merito quoq; rapum terrę dici poſſit. Sunt tamen qui ſugillationibus abolẽdis huius utuntur illitu, qui informicationis ſenſum quendã teneris adfert partibus,quaſi carnem exeſſe pediculi uel formicę uideantur. Glutinoſa radix eſt, cum friatur tam pertinaci lentore ut tangenti cohæreat, filaq; mittat pretenuia, non cõfeſtim reſilientibus guttulis, ſed ad digitos ſe quaſi reciprocantibus. Naſcitur in aſperis, præſertim ubi nonnihil aquæ ſubeſt, ſed tam alte crebro deſcendit, ut eam lambere credatur. Baccæ corymborum ritu racematim coeunt,quæ ineunte primum adoleſcentia uirent, & adultæ per maturitatẽ rubeſcunt,tractantibus ſequacis etiam lentitiæ digitos comprehendentis. Mauritani *bothormarien* primum,id eſt tuber Mariæ nominarunt,dein *ſigilli Mariæ* nomen ad officinas, quæ in barbaros defecerunt, manare cœpit. Radicem, utpote medicinæ ſuperuacuam,non explicuit Dioſcorides,cum duntaxat fructu medeatur,altera tãtum radice. Quam utriq; in globoſam magnitudinem intumeſcere, rapi terrę nomen indicat,ut in orbem circinari cyclamini,quaſi circularis nomenclatura ſatis oſtendit. Itaq; cum *ſigilli Mariæ* coliculorum arboribus intorta conuolutio,hederaceus foliorum habitus, floris cãdor, acinoſa corymborũ ſeries,acris eorundẽ mollities & lentor, natalis ſitus huic unice cyclamino reſpondeãt, nec plura tradãtur ab authoribus,eam eſſe profecto fatendũ eſt. Adde quòd ſi uires, quæ tantum acinis attribuuntur,libeat experiri,ab ijs quæ cyclamino redduntur non inuenies abhorrere,cum etiam id ratione à ſaporibus ducta ſatis colligi queat. Nam uis acinorum acris,extenuandi naturam ſortitur. Quare per aluum & urinam lienem incremento laborantem imminuit. Eadem facultate reliquias à partu purgat. Orthopnoicis lẽtore linctus uicem præbente,& acrimonia pituitam digerente poteſt opitulari. Non longè diſſimilis, niſi eadẽ fuerit herba, quæ in Hydroſcopico malacociſſos à Democrito nominatur, mollibus hederæ folijs,caule tenero,ſeſe cuicunq; quod fuerit nactus inuoluente. Tam caduca eius eſt conditio,ut ſeſe ſuſtinere nõ ualeat,niſi pedamento cui accubet fulciatur: nullo enim corporis rigore cõtenditur. unde malacociſſi,id eſt mollis hederæ nomen deflexũ eſt. Naſcitur in arũdinetis,& alto terræ ſinu. Subeſſe aquã ubi reperitur aquilex affirmat Democritus. Nanq; noſtra rura radicẽ huius cyclamini lingere ſemper aquam adſerunt. quã ſæpe dum erueretur radicitus deprehendimus in tantã altitudinẽ deſcendiſſe,ut ſubtus aquarũ ſcaturigines erũperent. quibus & ali et nutrimentũ haurire certum eſt,indicio φ radix tota aquoſo cõcretu lentoq; cõſtet, friataq; digitis in liquorẽ reſoluta fatiſcat. Hãc Dioſcorides ciſſanthemon,& ciſſophyllon cognominauit, φ & fronde & floribus hederam uideatur imitari. Plinius tertiã cyclaminum ſibi demonſtratã aſſerit cognomine chamęciſſon,uno omnino folio,radice ramoſa qua piſces necabantur, quod Dioſcorides no-

mine tenus primæ cyclamino tribuit, ichthyotheron, à piſcium uenatū, nominans. Acini huius drachma ſumpta in uini albi cyathis duobus per quadraginta dies, lienē paulatim emittunt per urinā & aluū: orthopnoicis bibuntur. Reliquias à partu puerperis purgant.

Dracunculus. Cap. XCVI

Dracunculus maior, ut Dioſcorides teſtatum reliquit, prouenit in opacis & circum ſepta, caule glabro læuiq́, recto, bicubitali, baculi craſſamento, uerſi D coloribus draconum maculis, euincentibus numero purpureis, folijs rumicis, mutuo complexu aduerſis. Fructū ſummo caule facit racemoſum, coloris inter initia cineracei, poſtea quàm ematuruit, croceo & puniceo rutilantis, radice grandi, candida, rotunda, tenui cortice tunicata. Carpitur cum nigreſcit maturitate. Sed hæc ſuppoſititia mihi uidetur, præſertim cum & Galenus, & Paulus, qui huius authoris dicta bona fide ſolent referre, unius tantum dracunculi meminerint. Auxit quoque ſuſpicionem, quòd huius picturæ apud ueteres, qui Dioſcoridis ubique placitis adhæſerunt, nullum ueſtigium oſtenditur: & ſi ueterrima quæque conſulantur exemplaria, comperientur tandem nihil minoris maioriſq; dracūculi diſcrimine notaſſe. Sed uter minor dicetur, cum cauli utriuſq; bicubitalis aſſignetur altitudo? Quare caput quod maiori dracunculo dicatum eſt, hiſtoriæ Dioſcoridis accreuiſſe ſuſpicamur, præſertim cum uterque faciem eandem, magnitudinem, habitum, uerſicoloriam cutem, natales eoſdem ſibi uendicauit. Nam uterque in umbroſis circum ſepes & ſenticeta naſcitur, rotunda radice, tenui libro ueſtita, caule recto, bicubitali, baculi craſſitudine, uerſicoloribus anguiū maculis, intercurſantibus lituris purpureis, fructu in cacumine racemoſo, primum acinis in pallore uirentibus. quare in altero cineraceo, in altero herbaceo legitur. qui cum ematuruerunt, croci colore uel punico rutilant. Sed quod lectorem potiſſimum male haberet, eſt, quòd folijs uidentur multum diſcrepare, in altero rumicis, in altero hederacea deſignantur. Sed in longè diſtantiores angulos exeunt, nec legitimo hederæ circino rotūdātur. Huius folij faciem Dioſcorides explicuit, in hemionij mentione. nam hemionium dracunculi folio repræſentauit, quod prælongum eſt, & ferè rumicis figura. Hinc uulgus noſtrum ſua conſuetudine *linguam cerui* uocat hemionium. Quare ut omnis faceſſat ſuſpicio, unum genus tantum dracūculi credimus, hiſtoria duplici repræſentatum, priorem tamen adiectitiam fuiſſe, nec ex Dioſcoridis ſed alterius authoris officina prodijſſe iudicamus. Adde, quòd uires, & ſi uarijs uocibus enarrentur, non tamen diſſimiles multum aut abhorrentes à ſeſe comperiuntur. In orbe noſtro ſatis frequens inuenitur, & in hortis ſtudioſe colitur, ludentis naturæ miraculū, & draconis rudimenta in ſtirpibus facere condiſcentis. Simplici caule dracunculus attollitur, binum cubitum alto, læui, glabroq́, baculi craſſitudine, uerſicoloribus anguium maculis uariegato, purpureis etiā intercurſantibus lituris, ita ut plane ſerpentis habitum coloremq́ mentiri uideatur. In uertice comoſo folia prodeunt, ſena ſeptena'ue, craſſiore pediculo digitorum ritu propendentia, candicantibus reſperſa notis, rumicis figura, ſpecie tamē hederacea longiore. E foliato ſcapi faſtigio uagina quædam foris herbacea proſilit, cubitalis ferè longitudinis, in mucronē ſenſim turbinata, uelut erupturi partus inuolucrū, quæ cū dehiſcens ſeſe pandit, purpureū cornu in acumē faſtigiatū demōſtrat. Ea ſeminis incremēto diſtenta diſſilit in rimam, & tandē elangueſcēs flacceſcit, ſubareſcēſq; perit relicto cornu. cuius imā partē racemoſus fructus ambit, acinis prima pubertate uirentibus, & per adoleſcentiā cocci rubore rutilātibus, guſtu mordaci, odore uiroſo, quandiu ianthinum illud exerit cornu: radice bulboſa, tenui libro ueſtita. naſcitur in opacis ſepibus. Sed & iam in hortis ſeritur, ſpectabili hiantis draconis forma, ſolido cornu perinde quaſi lingua, cōcauo uaginæ ſinu ceu rictu ſerpentis emicāte. Nec quis poterit inficiari, hāc eſſe herbā quā *ſerpentariam* nomināt officinę. Nā ueteribus Romanis & colubrinæ & ſerpētalis uſus nominis increbuerat, nec aptius ei uocabulum potuit uſurpari, cum caulis glaber, purpureis reſperſus lituris, uerſicolori facie corpus anguinum repræſentat & æquat longitudine, uertex quoque ſinuoſo oris hiatu linguam exerens cruentam caput exprimit. Dracunculus triplici effigie Plinio demōſtratus eſt, folijs betæ, non ſine thyrſo, flore purpureo. hic, ut inquit, eſt ſimilis aro. Alij radice longa ueluti ſignata articuloſaq́ue demonſtrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonſtratio

monstratio fuit folio maiore quàm cornus, radice arundinacea. totidē ut affirmat, genicu-lata nodis, quot haberet acinos, totidemq́ esse folia. Quin & alium in Lusitania se cognouisse fatetur, in hospitis agro nuper inibi repertum, eiusdem nomenclaturæ, caule pollicari crassitudine uersicoloribus uiperum maculis insigni, quem ferebant ut miraculum è terra ad primas uernationes serpētum exire, bipedali ferè altitudine, rursusq́ cum ijsdem in terrā se cōdere: nec omnino occultato eo apparet serpēs, uel hoc per se satis officioso naturæ munere, quæ præmonet, tēpusq́ formidinis ostēdit. Sed herbarij quandā ostendunt incultis agrorum limitibus & lapidosis familiarem, subrutila radice draconis conuoluti modo, iunceo cauliculo, glabrescente, per ima tantum foliato, spicoso florum uertice, qui bus dilutioris purpuræ color ineſt: hanc uocant etiam *draconteam*. Aetius dracunculi semen occuli terra, & piperi simile prodidit. Olitores herbam *draconem* uulgo uocatam in hortis ferunt, his toto genere dissimilem, quam mirabili quodam modo nasci prædicant ex lini semine, raphanis aut scyllæ bulbis incluso, & sic in terrā obruto. Herba est pusilla, caule cubitali, nigro & minuto semine, folio tenui & oblongo, acri, utranq; originem pro dente, linguam & folio & radice amburens, aceti & salis gustu. Hanc quoq; inter acetaria olera gratissimam celebrant, quòd nec salem nec acetum exigat, utriusq; saporē referens, utriusq; parentis dotes ut puto retinuit. Sipontinus pyrethrum à ueteribus appellari putat, falsus quadam saporum cognatione. Nam pyrethrum syluestre daucum caule & folio imitatur: draco potius folijs hyssopum uel linum. illud umbellam obtendit anethi, circinatæ rotunditatis: hæc nullam prorsus ostendit. Seminis succus aurium dolores mitigat, si cum oleo eisdem infundatur. Polypum absumit naribus eodem & lana obduratis. Carcinomata illitu sistit. Acinis triginta in posca potis fœminæ contrahitur abortus. Olfactu, ut ferunt, cum flaccidi flores emarcuere recentes conceptus extinguuntur. Natura radicis excalfactoria. Orthopnoicis prodest. Rupta, conuulsa, distillationem, tussesq́ finit. Ex creatiōes pectoris faciles exhibet, siue tosta cocta'ue cum melle, siue sola estur, siue farina eius ex melle delingatur. Vrinam pellit. Venerem excitat è uino pota. Vlcera phagedænas, & quæ uocātur cacoethe, intrita cum melle & alba uite purgat, & ad cicatricem perducit. Ex hac collyria parantur ad fistulas & partus extrahendos. Qui radice suas manus perfricuerint, à serpentibus percuti negātur. Ex aceto uitiligines emaculat. Cōtrita folia uulneribus linamenti loco recētibus imponūtur. Dococto eius ex uino perniones fouentur. In folijs dracunculi caseus optime seruatur à carie tutus. Succo radicis nubeculæ, albugines, & oculorum caligines exteruntur. Radix cruda coctáue sanorū cibis expetitur. In Gymnesijs insulis, quæ Baleares appellantur, cocta cum melle radix cōuiuijs apponitur, placētæ uicem implens. Radix per messes effoditur, elotaq́, & filo transuta in umbra siccatur. Græci alij semen dracunculi feruens mordaxq́ tradidere, tantūq́ ei uires inesse, ut olfactum grauidis abortum inferat: omnino habentem serpētes fugere, ideo percussis prodesse in potu. Aiunt & menses sistere, si ferro non attingatur: succum eius auriū dolori prodesse. Dracunculum hordeo maturescēte iubent effodi luna crescente. Alij cum diluto crudam radicē coctam'ue delingi præcipiūt contra orthopnœas, rupta, uulsa, destillationes tussesq́: potam è uino, uenerē stimulare: ulcera cacoethe, phagedænasq́ sanare subactam cū melle & alba uite. Iidē addito melle in collyria digesserūt ad eliciundos partus, extrahendasq́ fistulas. Ea uitiligines abigūt, polypos in naribus & carcinomata dissipāt. Succo medicamentis oculorum adscito, caligines, nubeculas & albugines discutiūt. Addunt, & olfactu grauidis teneros conceptus abortu uitiare, itē si triginta seminis grana bibantur in posca. Quidā succū ex oleo auriū doloribus infudere: folia, ut quæ spissent, uulneribus etiamnum cruentis imposuere, ut cocta in uino pernionibus. Eum qui folia manibus contriuerit feriri posse à serpentibus negant. Radicem effossam tenētem easdem bestias fugere. Carpūt succum cum maturitate nigrescit, siccātq́ in umbra. Radicem messibus effodiunt, ablutam in partes concidunt, dein funiculis transfixam suspendunt locis opacis ut obarescat. Galenus dracunculi radicem semel, iterum & tertio decoctam, quo omnem exueret medicam uim, interdum ari modo in cibis exhibebat, præcipue cum lenti crassiq́ humores maiore nixu sunt propellendi, qui pectoris & pulmonū obsident officinam, multiplex illa siue assatio siue coctura domat acrimoniam.

Aron. Cap. XCVII

Ron folia emittit dracunculi, sed minora, paucioribus resperſa maculis, ſcapo dodrantali, in purpuram leniter tendente, piſtilli ſpecie, à quo croci colo
A re fructus exit. Radix alba ſimilis dracuntio. hæc manditur cocta minorem quàm ſuperior acrimoniam præferens. Hæc nunc eſt in magna nomenclaturarum apud recentiores ambage. Quidam, quòd folium effigie bubuli ueſtigij prodeat, *pedem uituli* nominarunt. Alij, quòd dracunculum æmulatur, ſola magnitudine diſcrepans, *ſerpentariam minorem* appellarũt. Vulgus, quod piſtillũ promit exerti ferè genitalis effigie, *ſacerdotis uirile* nuncupãt. Officinæ, corrupto, ueluti ſolent, uocabulo *iarum*. Siquidẽ ſerpentaria minor, uel ſi mauis uitulinus pes, folia promit dracũculi, minora, paucioribus ſugillata lituris, caulem ſemiſſem altũ, purpuraſcentẽ, piſtilli facie, in quo fructus croci colore nitet, radice bulboſa, cãdida. Sed non eſt omittendũ, quòd ante ſeminis partũ ſagaci naturæ artificio dignum erumpit inuolucrũ, palmari longitudine, quod mucronata in turbinẽ uaginula piſtillũ cõplectitur, & ſuo fouet ſinu, tam eſt diligens ſeruandis rerum ſeminibus natura: ſed ubi fructu prægnãs fatiſcit in hiatũ, ſolida piſtilli facies dilutiore purpura rutilans emergit: & anfractu penitus patente, crocea ſemina ſpectãtur, quæ in coronæ modũ concinnè cõtexta, imam eius partẽ ambiũt. Ari folia, ut Theophraſtus inquit, cum latitudine caua ſunt ac cucumeracea, quibus terra obrutis, radices inhibita germinatione fiunt altiles, cũ frondibus luxuriet, quæ perquam amplæ funduntur. Sed ut radix maiore proficiat incremento, deflexæ terra ſolẽt operiri, quo minus in germina ſuſcitetur, alimentumq́ in ſuum reſiliat caput. Nam radix, ut idẽ inquit, carnoſa nuda cortice, mandi poteſt. Quin & folium aceto incoctum eſtur, ſuauis profecto cibus. ſed caulem ei nullum reddidit. Fuit aron magnæ cum dracuntio litis, diſſidentq́ aliquantum in hoc genere ſcriptores. Phænias (ut Athenæus refert) eandem herbã exiſtimauit dracunculum, aron uocãs & aroniam: Theophraſtus contrà, dracunculum quendam tradidit aron appellari, quòd maior eſſet caule: Glaucias ſatu diſcreuit, dracuntium ſylueſtrem aron pronuncians. Aliqui radicem aron appellauerũt, caulem uero dracuntium, in totum alium. Plinius aron radicem nigram in latitudinem rotundam habere, multoq́ maiorẽ adfirmat, qua manus impleatur: dracunculum autem ſubrutilam, & draconis cõuoluti modo. Hippocrates candidam radicem cum nominauit, dracuntij uult Galenus intelligi. Dioſcorides tria genera conſtituiſſe uidetur, dracunculũ, aron, & ariſaron. Theophraſtus aron putauit eſſe genus ſub quo ſpecies quædam continerentur. Radicẽ dracunculi idem author cibo damnauit, medicinæ tantũ natã: ari radicẽ foliaq́ mẽſis cõmendauit. Aron multis laudibus extulit Dioſcorides, primum in cibis elixum edomito concoctu ſaporis acremento præferẽs. folia quoq́ ſale condiri pręcepit. Dracunculi cibũ omnes menſæ faſtidiũt, quòd uirus inſit ei graue, feruor, & mordacitas quæ merito cibis reſpuatur. Sunt qui ut hos authores ſimul in concordiam reuocent, duo dracunculi genera conſtituant, maius uocantes dracunculum, minus aron, cum herbæ quidem ſint figurarum notis proximæ, ſed magnitudinis diſcerniculo tantum inſignes. Dioſcorides in depingendo aro multũ à Plinio diſcrepat. De dracunculo quoq́ parũ conuenit inter eos, deliniationes tamen Dioſcoridis ſequi tutius eſt, cum nullo non orbe reſpondentes his herbæ comperiantur. Nam quanuis effigie triplici Plinio monſtratum ſit, quod Græci dracuntium uocant, unum duntaxat putatur aſpirare Dioſcoridis picturis, quod erat folijs betę, non ſine thyrſo, flore purpureo, hoc eſt, ut inquit, ſimile aro. cui alio loco caulẽ reddit pollicari craſſitudine, uerſicoloribus uiperarũ maculis, quẽ in Luſitania cognouit in hoſpitis agro nuper ibi repertum. Alijs alia figura ut ante mõſtrauimus. Rapi modo, ut Galeno placet, ari radix eſtur. Verum quibuſdam in regionibus tanta pollet acrimonia, ut dracunculo parum cedere uideatur. Verum ſi recte paretur, acrementũ deponet. Oportet autẽ effuſa decocturę prioris aqua ſtatim alteram feruentem inijcere, uti in braſſica & lente ſolet factitari. Cyrenis minimam præ ſe fert acrimoniam, adeo ut rapis in cibo præferatur, quo in loco hanc alendis corporibus utiliorem eſſe conſpicuum eſt. inde in Italiam tranſportabant, ut quæ perennaret, nec cariem facile nec germinationẽ ſentiret. Acrior tamen deſideratur, cum è pectore uel pulmonibus craſſi glutinoſiq́ humores debent extuſſiri. Eſtur ex aceto, oleo, &

garo

garo cocta. Plerifq; locis acerrimæ funt ari radices, medicinæ potius quàm cibis nafcẽtes. Aron miris laudibus extulere Græci, primũ in cibis fœminã præferẽtes, quoniã mas dulcior effet, & in coquendo lentior, pectorifq; uitia expurgaret: aridum impofitione, infperfu, uel eclegmate urinã & menfes cieret. fic in oxymelite potu ftomacho, interaneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum. Ad tuffim in cinere coctũ ex oleo dedere. Alij coxere in lacte, ut decoctũ biberetur. Epiphoris elixum impofuere: itẽ fugillatis, tõfillis. Ex oleo hẽmorrhoidum uitio infudere, lentigines ex melle illinẽtes. Cleophantus tuffiẽtibus aut fufpiriofis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permiftũ in pane dedit: itẽ pro antidoto contra uenena, pleuriticis quoq; & peripneumonicis. Diocles femen tritũ cũ oleo & rofaceo auriũ doloribus infudit. Diodotus tabidis è melle eclegmate, & pulmonũ uitijs, offibus etiã fractis impofuit. Partus omniũ animalium extrahit naturæ circũlitum. Succus radicis cũ melle Attico oculorũ caligines ac ftomachi uitia difcutit. Tuffim decocti ius cum melle finit. Vlcera omniũ generũ fiue phagedænæ fint, fiue carcinomata, fiue ferpãt, fiue polypi in naribus, fuccus mire fanat. Folia ambuftis profunt, itẽ podagricis cũ fale recẽtia uel ficca. Hippocrates ad collectiones quaslibet cũ melle impofuit. Ad menfes trahendos feminis uel radicis drachmæ duæ in uini cyathis duobus fufficiunt. eadem potio, fi à partu non purgantur, & fecundas trahit. Hippocrates & radicem ipfam appofuit. Dicunt, in peftilentia falutarem effe in cibis. Ebrietatẽ difcutit. Serpẽtes nidore cum crematur, priuatimq; afpides fugat, aut inebriat, ita ut torpentes inueniantur. Perunctos quoq; aro & laureo oleo fugiunt, ideo & contra ictus dari potu in uino nigro putant utile. In folijs ari cafeus optime feruari traditur. Diofcorides radici, folijs, femini, naturam affignat dracunculi. Priuatim radicem podagris illinebat: omninoq; inter edulia reponit, fic ut ob mitiorem acrimoniam menfis expetatur. Folia quoq; fale inueterãtur cibis. Eadem ficcata incoctaq; manduntur per fefe. Radix dracunculi more reponitur.

Arifaron. Cap. XCVIII

Rifaron pufilla eft herba, radix ei oleæ tuberculo, acrior guftu quàm aron. Galenus longe minus aro tradidit, radicem magnitudine oliuam æquare,
A multo maioris acrimoniæ. Paulus multo minus effe fentit, fed acrius, radicem oliuæ magnitudinẽ referre. Aris Plinio fimilis aro nafcitur, minor tantum, minoribufq; folijs, & utiq; radice quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet: alba geminum caulem, altera unum tantum emittens, fed Aegypto familiaris. Eft & inter genera bulbi, ut idem fatetur, quod in Aegypto uocant aron, fcyllæ proximum amplitudine, folijs lapathi, caule recto, duũm cubitorum, baculi craffitudine, radicẽ mollioris naturæ quæ edatur & cruda. Eft etiamnũ aris herba Hippocrati, fed qua fit facie nõ explicat. Hærent non immerito quidã, an eadẽ fit herba aris & arifarũ. Ambiguitatem tollit pictura & uires, quæ utriq; confimiles redduntur. Plinius fiquidẽ eifdẽ omnino notis arum quibus alij arifarum repręfentauit. Sed in primis fidẽ facit aperte nomenclatura, quæ utriufq; retinuit appellationem, duobufq; tandẽ uocabulis in unum coalefcentibus arifaron dici cœpit. quare apud ueterrimos aris primũ, dein pofterioribus copulatis unà nominibus arifarũ conuictũ fit. Adde, quòd fi quis eas perpẽdat diligẽter, nec delineamentis nec uiribus inueniet difcrepãtes. Nã radix oliuæ magnitudinẽ cõplet, fimilis aro, minoribus tantũ folijs. Si uires contẽplari libeat, nomas utraq; fiftit. Medentur fiftulis itidem collyrio immixtæ. Cõtacto, quod mirũ eft, genitali cuiufq; fœminei fexus utraq; animal in perniciẽ agit. Nec plura traduntur ab authoribus. Cũ nec uiribus nec reliqua facie diffideãt, unã & eandẽ effe fatendũ eft. Arifaron medeẽ ulceribus manantibus, itẽ combuftis ac fiftulis collyrio immifta, acrior guftu quàm aron. proinde nomas fiftit illitu. Contacto genitali cuiufcunq; fœminini fexus, animal in perniciẽ agi Diofcorides eft author.

Afphodelus, haftula regia. Cap. XCIX

Aftula regia, quæ Græcis dicitur afphodelus, herba non ignota multis, folijs porro fimilibus, fcapo læui florẽ gerẽte cacuminibus, anthericon uocãt.
H radices lõge, rotũde, glãdib. fimiles, guftu acri. Theophraftus & ferè Græci caulẽ eius fecerũt cubitalẽ & fępe binũ cubitorũ, antherucũ uocauere Latini albucum, folio porri prælongo, angufto, fublentoq;, radice napis modicis

fimili

ſimili,nec alia numeroſior,octoginta ſimul aceruatis ſæpe bulbis. Scapus,ut placet Theophraſto,albucũ dictus,unice inter omnes excellit, maior quàm iridis, ſed mollior, cæterũ eum æmulatur. Semen abunde profert lignoſum, triquetra figura, colore atro. Naſcitur in orbiculari folliculo qui flori ſubiectus eſt,æſtate decidẽs cũ dehiſcit. Particulatim floret ut ſcylla,incipiens ab imo. Vermes albucũ creat, qui in uolucres beſtiolas floſculorũ ſpecie degenerãt: ij tandẽ cum flacceſcẽs inaruerit ſcapus,eroſo conceptaculo prouolãt. Verba Theophraſti ſubiecimus,quod nõnihil dubij uideat, εἰδ' ὅταν ὁ ἀνθέρικος ἀνάνθῃ διεσίων ἐκπέταται. cum Theodorus aliter legiſſe monſtretur, ἐξανθῇ potius, in hunc ſenſum, Cũ herba floret eroſo ſtatim operculo animal euolat, quaſi Theophraſti codicem emendauerit: de qua re ad ruſticos referendum eſt, qui melius norunt, ſi uolucres uermiculi erumpente flore euolent,uel flaccido caule aſcitis alis in floridos abeant papiliones: ſed uerisimilius, tabeſcente thyrſo,pabuli inopia inuolucrum ſuum erodere. Caulis id ſibi peculiariter uendicauit,quòd tametſi læuis & anguſtus, in ramulos tamen ſuperne findit. Mandebatur olim hic in cinere toſtus:item bulbus cum ſemine, oleo, & ſale addito: præterea cum ficis quoque tuſa radix præcipua uoluptate, ut uidetur Heſiodo in ſyluis eum naſci prædicanti, canenti etiam latere homines quantum cibi copioſioris ſit in aſphodelo, quanquam ætas noſtra lautiorem uictum ſequuta prorſus ipſum aſpernetur. Mentionem eius & Homerus fecit inquiens: κατ' ἀσφόδελον λειμῶνα. Sed accentu acuto ſcriptum notãt enarratores Gręci,locum haſtula regia conſitum,uel pratum cuius amœnitate quis capiatur ſignificare,ut loco nuper huc citato: alioquin herbam,ſed mutata pronũciatione. Ariſtarchus eius radicem quoq; prodidit eſculentam, & odore grato placentem. Sacrã Dianæ Proſerpinæq; putarunt Rhodij,quare coronis earum aſphodelum dicauerunt. Bis anno florere memorat Nicander in ſuis theriacis. Putãt ante portas ſatũ eſſe ueneficijs amuletũ. Bulbis haſtulę regiæ mures necant, & cauerna præcluſa cõmoriunt. Hellanicus Nomadas in Libya prodit ex aſphodelo caſulam factitare, quã circunferunt,ut ſe ualeãt ab ſolis æſtu uindicare. Caulem eius cochleæ terreſtres mire perſequuntur & ſugendo arefaciunt. Eius tamen duo genera faciunt ut Plinius refert, albucum intelligẽtes cãdidum, cui ſcapus amplior cubito, purus læuisq;. De quo præcepit Mago Carthaginenſis: exitu menſis Martij, & Aprilis initio, ſemine nondum intumeſcẽte, demetendũ: findendosq; ſcapos quarto die in ſolem proferendos, & ubi peraruerunt manipulatim digerendos. Alterum uero aſphodelum ſiue haſtulam regiam, cui acinoſus ſit caulis. Dionyſius diſcreuit ſexu, marẽ & fœminã in ea cõperiens. Dioſcorides, Galenus, & Paulus uno cõtenti genere in ſpecies uarias nõ diſtribuerũt. Verũ interdũ in frutetis hac inueniẽ forma, Caulis erũpit auricularis digiti craſſitudine, pedali altitudine, in cuius faſtigio denæ duodenę'ue racematim coeunt puniceæ baccæ, folijs porraceis, radice fulua, multis bulbis perinde quaſi allium nucleis coagmẽtata. Radices aſphodeli Theophraſtus Dioſcoridesq; glandium ſimiles effecerunt. Plinius modicis napis eas comparauit, quas frequenter uidimus aceruatis ſimul triginta quadraginta'ue bulbis. Officinæ perperam detritis duabus uernaculis literis, & in earum uicem aſcitis alijs, *aphrodilos* appellant. Defectis corporibus & tabidis conſtat bulbos eius cum ptiſana decoctos apertiſſime mederi, panem ex ijs cum farina ſubactum ſaluberrimum eſſe. Hippocrates ſemen eius ad impetus lienis dari cenſet. Nicander contra ſerpẽtes & ſcorpiones uel caulẽ,uel ſemen,uel bulbos dedit in uino tribus drachmis, ſubſtrauitq; ſomno cõtra metus. Xenocrates lichenes & pſoras radice in aceto decocta tolli putat: item ſi cocta ſit cum hyoſcyamo & pice liquida, alarum quoque & fœminum uitia: & capillum criſpiorem fieri, raſo prius capite, ſi radice fricetur. Crateuas ueneris deſideria auiditatesq; tradit finire: radicemq; in uino datam drachmæ pondere aduerſum podragræ dolores auxiliari. Venerem quoque concitari cum uino & perunctis aut bibentibus tradiderunt. Alij contra perniones decoctam ex oleo, & ſuffuſis felle in uino & aquæ intercutem dederũt. Folia illinunt uenenatorũ uulneribus. Bulbi neruis, articulis cum polenta tuſi perungũtur. Prodeſt & cõciſis ex aceto fricare, itẽ ulceribus putreſcẽtibus imponere, mammarũ quoq; & teſtium inflãmationibus. Decocti cum fece uini oculorum epiphoris ſuppoſito linteolo medent. Folijs in quocunq; morbo decoctis medici magis utuntur; item ad tibiarum tetra ulcera, rimasq; corporum quacunq; in parte farina

arefacto-

arefactorum. Succus tuſis expreſſus utilis fit corporis dolori cum melle. Odorem corporis iucundum affectantibus cum iri arida & ſale exiguo præbet. Folia ſtrumis, panis, ulceribus in facie decocta cum uino medentur. Cinis è radice alopecias emendat, & rimas pedum. Decoctæ radicis in oleo ſuccus perniones & ambuſta ſanat. Ad grauitatem aurium infunditur, à contraria aure in dolore dentium. Pota radix prodeſt urinæ, menſtruis, & laterum doloribus: item ruptis, conuulſis, tuſſibus drachmæ pōdere in uino pota. Eadem uomitiones elicit in uino pota. Semine ſumpto turbatur uenter. Parotides admiſta uino decocta radice curantur. Quidam aiunt, ſi impoſita radice pars eius in fumo ſuſpendatur & quarta die ſoluatur, unà cum radice areſcere ſtrumam. Addunt, lapides renum in uino decocta atq; pota eximi. Iumentorum ſcabiem ac ulcera radix illita aut decoctæ ſuccus ad pilum reducit. Mures uolunt eadem fugari, cauernaq; præcluſa mori. Autumno bulbi colliguntur, cum plurimum ualent. Dioſcorides radicem excalfacere tradit, potam urinas & menſes ciere. Laterum doloribus, ruptis, uulſis, & tuſſibus ex uino ſumptam mederi. Commanducatam aſtragali menſura uomitiones adiuuare. Contra ſerpentes dedit denarijs tribus. ipſos quoque ictus illeuit folijs, floribus, radice, cum uino. Vlceribus ſordidis & depaſcentibus impoſuit: item mammarum & teſtium ardoribus, tuberculis & furūculis decoctos cū fece uini bulbos, recētibus inflammationibus ex polenta. Succum radicis cum uino dulci uetuſto, myrra, & croco pariter decoctis ut in medicamentū redigātur, oculis inunxit. Auribus purulentis ſyncerum tepentēq; infudit. Aliqui pollinem thuris, myrrham, uinum, & mel admiſcuere. A contraria aure in dentium dolore per ſe demiſit. Radicis crematæ cinerem alopecijs ad pilum reducendis impoſuit. Oleum in excauatis radicibus decoctū illitu perniones exulceratos & ambuſta emendare tradit. Ad aurium ſurditatem infundi, candidam uitiliginem tollere, ſed confricatam ante linteolo in ſole. Semen, flores, bulbos in uino potos ſcolopēdræ & ſcorpionum uenenis reſiſtere, uentremq; purgare. Floret albucū per meſſes triticeas. quare poſt æquinoctiū uernum, nondum ſemine eius intumeſcente, metitur. Galenus aſphodeli magnitudine, figura, amaritudine, quadam tenus ſimilem ſcyllā fecit, hoc tantum intereſt, quòd lupinorū modo parata plurimum ſuæ deponat amaritudinis, quæ in ſcylla pertinacior eſt quàm ut facile poſſit elui. Cæterum magnis laudibus albucum extulit Heſiodus, paucos noſſe tradēs, quot in maluis & aſphodelo bona reperirentur. Exploratum tamen habuit Galenus, cum fames per Aſiam graſſaretur, ruſticos crebris in aqua dulci macerationibus, lōgisq; cocturis radicem hanc uix domuiſſe, ut in cibos famelicis ueniret. Extenuat tamē, & inferctus uitia in dracunculi modum expedit. ideoq; cauliculus arquatis præſenti datur remedio.

Bulbi. Cap. C

B Vlborum facies notior eſt uiſa Dioſcoridi quàm quæ deberet repræſentari, nunc incognita omnibus ferè cum medicis tum officinis habetur. ſed qua ſerimus ſpecie demonſtrabimus: Bulbi caput ex pluribus nucleis coagmentatur, qui ſimul in capillitio coeunt, factis ſenſim eorum diuortijs, ita ut in latius pateant, uertice fibris criſpato, medio toroſiore, ceruice tenui, tota radice corticoſa, foris ſquaroſis membranis tunicata, nullo tamen folliculo omnes partes amplectente, fronde cepitia, terete, inani, anguſta in mucronem deſinente, cauliculo dodrantali, in cuius faſtigio flos emicat purpureus ut in ſcylla circumactus. Inueniuntur & ſimplici capitulo, quod tandem in multa coaleſcere cōſpicitur. Cepæ modo tunicati ſunt bulbi. Cum capilli uelluntur, aut cum uertex præciditur, nōnihil lactis remittunt bulbi, quo Celſus utitur. Iis rura ſibi uorandi facultatem moliuntur, miram enim excitant auiditatē, quare *appetitus* appellationem agris ſibi uindicarūt. Verū genus hoc quod in hortis copioſiore coma uiret, nucleis gracilioribus, nunc *porretam*, alij *unionetam* à porri uel unionis, tum ſapore tum forma uocant. ſic grandioris formę bulbos eadem donarunt appellatione. Celebrauit in primis Cato Megaricos, quos potiſſimum ferendos præcipit. Damnauit Ouidius ob Venerem ut puto, quam mirum in modum ſtimulat, his numeris;

Daunius an libicis bulbus tibi miſſus ab oris,
An ueniat Megaris, noxius omnis erit.

Ad quam commendauit Martialis in Xenijs ſuis;

Cum

Cum ſit anus coniunx, cum ſint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm ſatur eſſe potes.

Radice ſeritur hortenſis, nam ſemine partim primo, partim altero prouenit anno. Vt bulbi in caput creſcant & grandiore corporis callo protuberent, Anatolius teſtam ſatorum radicibus ſubſterni præcipit. Serendi tempus à Nouembribus Calendis ad Februarias. Bulbos Cato in primis ſerendos præcipit, celebrans Megaricos. Bulborum genera differunt magnitudine, colore, ſuauitate. Quippe cum adeo dulces quibuſdam in locis prodeant, ut Cherroneſo Taurica, ut crudi facilime mandi poſſint. Poſt hos in Africa nati maxime laudantur, mox Apuli. Effodiuntur ante uer bulbi, at deteriores illico fiunt. Si finduntur, maturitatem foliorum ariditate fatentur, præſertim ſi inareſcāt ab imo. Vetuſtiores improbant, itē paruos & longos. Contrà, rubicundis rotūdioribusq; laus eſt, & grandiſſimis quibuſq;. Amaritudo ſentitur in uertice, media cartilago dulcior. Syluestres & ſponte ſua nati quibuſdam locis inueniuntur. hos noſtri ſua cōſuetudine uocant *ſylueſtres cepas*. Theophraſtus author eſt, eſſe bulbi genus circa ripas amniū naſcēs, cuius inter ſummum corticē, eamq; partē qua ueſcūtur, laneā cōtineri naturā, quæ media cōculcetur, ex qua mappæ, aliæq; ueſtes quondā conficerent, ob id eriophoron, id eſt lanigerum appellarūt. Eadē Phænias de bulbis retulit. Indis nō lanati ſed criniti naſcūtur. Plutarchus prodidit memoriæ, bulbos nunq; de cælo tangi: quod nō exiguitati corporis, ſed cęcis rerum diſcordijs refert acceptum. Namq; ſicuti uituli marini tergus aut ficus, ita bulbus fulminis ictum reſpuit. Hercules, ut eſt in Amalthia Euboli, bulbis abſtinuit, feruorem eorum cauſatus & grauem halitum. Heraclides Tarentinus in Sympoſio, bulbos genituram creare putat, non ſimilibus naturis, aut facultatibus, ſed quòd in uentriculo ſuo lentore diutius hærentes, implicitū exhibeant humorem. Diphilus medicus eorum naturam in hūc ſenſum explicuit: Bulbi ægre concoquuntur, copioſam ſubminiſtrant alimoniā, ſtomachum bene habent, abſtergendi uim poſſident, aciem uiſus hebetāt, uenerem excitāt. Quare ut Athenæus tradidit, uenit in adagium: Nihil te iuuat bulbus, niſi farinam habueris. Accerſunt profecto uenerem, qui regij nominantur. ij ſunt cæteris multo præſtantiores. Hos ſequuntur fului, ſcillę naturam æmulantur. Deterrimi omnium Aegyptij. Nicander Megarenſes bulbos commendauit. Prouerbio ſunt obnoxij, qui obſtipo capite terrā ſpectant, & oculos humi defigunt, quaſi bulbos quærant, ut eſt apud Ariſtophanem. Libidinoſos quoq; taxauit, quos ait bulborum ollam deuoraſſe, quaſi mulieroſos eſſe. De bulbis Paulus hæc decreuit: Bulbi aſtringendi naturam habent, ciborum appetentiam inuitant, firmant ſtomachum, elidunt ſcreatu quæ glutinoſa coierunt in pectore. Leniter elixi magis enutriunt, ſed exuentes amaritudinem concoctu non ita iuuant excreationem. Seminis abundantiam præbent. Venerem ſtimulat frequentior cibus. Flatus excitant, & tormina pariunt. Si cum oleo & garo manduntur, facile coquuntur, nec inflant. Bulbine & ſiſyrinchium, quòd radice orbiculentur, ad bulborum genus redigi deſiderant. In hoc mirum, ut tradit Theophraſtus, imas eius radices creſcere hyeme: uerno autem, cum apparuerit uiola, minui ac contrahi, tū deinde bulbū pingueſcere. Bulbina folijs eſt porraceis, flore uiolę purpureo, ſiue ferrugineo in ſpicis, nigro ſemine foris, rubicūdo radicis bulbo, intus candido, ſquamis carente. Maurice *buberigim* cognominant herbarij, quam bulbis croci reprę ſentāt, folijs porri, floribus uiolæ, adduntq; hermodactylorum eſſe ſpeciem. barbaro notior officinis nomine, quàm latino uel graio. Bulbinas Diphilus tradit meliorem bulbis creare ſuccum, nō tamen ita gratas utileſq; ſtomacho, quòd dulceſcentem in ſe quandā craſſitiem contineant. Facile leuiterq; ob multam duritiem excernitur. Matron Græcus poeta Ioui Olympio celebres nuncupataſq; cecinit, quas in incultis ſyluis Iouis imber alit, aſpectu candidiores niue, amyli placentis colore nō diſſimiles. Sylueſtrium bulborum florem coronis inſeruere ueteres anemonem uocantes, poſt narciſſum, ut Theophraſtus inquit, exeuntem uere, ſed aliam quàm quæ dicetur in phænij mentione. Gręci florem hunc codion bulbi uocant. Nec tamen ijs authorum placitis uidebitur alienum, ſylueſtrem bulbum eam eſſe herbam quæ per initia ueris Aprili menſe, narciſſo ſimilis erumpit, radice bulboſa ceu allium, citra odorem glutinoſa, fronde porracea, caule dodrantali, cauo, flore lilij ſinuatim emicante, ſpecioſo, quaternis folijs è calatho ſtellatim radiatis, ex albo in lu-

teum

teum tendentibus, aliquantum odoratis, capillo intus croceo, hanc rura noſtra; quod radice & folijs porrum imitetur, *porrionem* appellant. Nanꝗ huius flores uernis coronamentis ſe dedere, & ineunte uere promuntur, croceis intus ſtaminibus. Inclinat animus eam eſſe forſitan quã codiaminũ Plinius uocet, cum florem codion bulbi diximus appellari, bis, ut inquit, uere & autumno emicantem, æſtates hyemesꝗ fugientem, quod in ſuperiore deprehenditur, & initio ueris & æſtatis exitu floret. Nihil tamen perpetuum in his ſtatui poteſt, cũ ea uelut notiſſima non depingantur ab authoribus. Bulbus etiam, quẽ uomitorium uocant quòd uomitiones repræſentet, folia habet lentiora, multoꝗ lõgiora quàm eſculentus: radicẽ bulbo ſimilem niger cortex integit. Quæ de hoc bulbo dicuntur, bis in exemplaribus ſuperflue repetuntur. Inuenitur apud Hippocratem ſylueſtris oleris genus oloconitidem uocari dulcẽ, bulbo ſimili radice, uerum parua & oliuæ magnitudine, ad ſecundas trahendas utili. Amara auſteraꝗ ui præditos inueniet bulbos, qui guſtum exactè conſuluerit. quapropter elangueſcentis & faſtidioſi appetitus auiditatem reuocant. nam, ut inquit Galenus, & eorum radix frondibus ſpoliata, & uere cauliculus eſtur. Nec ijs inutiles exiſtimantur, quibus pectore & pulmonibus purulenta ſunt elicienda: quanquam craſſiore corporis concretu & glutinoſiore natura conſtent. Siquidem amaritudo craſſitudini aduerſatur, lentitiam & craſſitiem digerens. Proinde bis mutata aqua cocti copioſius alunt, ſed exuta amaroris gratia excreationem minimè proritabunt. tum ex aceto, oleo, & garo ſumpti maiore placent oblectamento. ſic facilius coquuntur, pauciores mouent flatus, & corpus augent largiore alimento. Bulbis uberius ueſcentes copia genituræ ſtimulati pronius in Venerem ruunt, & libidini ſalacius indulgent. quippe cum eo cibo manifeſte marceſcentis coitus deſideria refricantur. Bulbi longam coctionem reformidant, exigua ſupra modum contenti, ſiue aqua bulliant, ſiue patinis frigantur, ſiue prunis torrefiant. Quos amarulentiæ & auſteritatis irritamenta delectant, crudos eſſe malũt, quòd ijs ignem non expertis magis ciborum auiditatem moliantur. Verũ ad reſtinguendas edentium illecebras binos aut ternos ediſſe ſatis eſt, cum ſua noceant cruditate, maleꝗ cocti ſpiritus & tormina creent. illud ad cibos, hoc ad medẽdi rationem pertinet. Succus bulborum cum melle canum morſibus, & ut Eraſiſtrato placet, cum pice medetur. Sanguinem idem eos ſiſtere tradit illitos cum melle. Alij ſi è naribus fluat, coriandrum & farinam adijciunt. Alij lichenas ex aceto bulbis curant, & erumpentia in capite cum uino auſtero aut ouo, & bulbos epiphoris illinunt. ſic & lippitudini medentur. Aeque uitia, quæ ſunt in facie, præſertim rubentes bulbi cum melle & nitro in ſole illiti emendant, lentiginem cum uino & cucumi cocto. Vulneribus quoque multum prodeſſe tradũt per ſe aut ex mulſo, ſi quinto die ſoluantur. Iiſdem auriculas fractas ſanant, & teſtium pituitas. In articulorum doloribus miſcent farinam. Cæterum ex aceto & ſulphure uulneribus in facie medent, per ſe uero triti neruorũ contractionibus, & ex uino porriginibus. In uino cocti, & uentri illiti duritiem præcordiorum emolliunt. Dyſentericis in uino aqua cæleſti temperato dantur. Ad ſudorem tuſi linuntur. Neruis utiles, ideo paralyticis dantur. Ad conuulſa intus cum ſilphio pilulis fabæ magnitudine. Venerem Megarici maximè ſtimulant, hortenſij partum cum ſapa aut paſſo ſumpti. Flos bulborum tritus crurum maculas uarietatesꝗ igne factas emendat. Semen antiqui bibendum inſanientibus dabant, & contra phalangia in uino. Ex aceto contra ſerpentiũ ictus ſatiuos illinebant. Diocles oculos hebetari ab ijs putat. Elixos aſſis minus utiles adijciũt eſſe, & difficile concoqui. Omnes bulbi, ut Dioſcorides ſcriptum reliquit, natura ſunt acri, calfactoriaꝗ, uenerem accendũt, linguam & tonſillas exaſperant. In cibo ualentis ſunt materiæ. Augent eo eſu carnes, flatus creant. Eluxatis, colliſis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur. Infixa extrahũt ſpicula. Gangrenas & podagras ex melle uel ſynceri aquæ intercutem tumores, & canum morſus cum melle ac piperis farina illiti cohibent. Sudores arcent, ſedant & ſtomachi dolores. Manantia capitis ulcera & furfures cum nitro toſto emendant. Sugillata uaroſꝗ per ſe uel ouiluteo, & lentigines cum melle & aceto diſcutiunt. Fractas auriculas cum polenta & incuſſos ungues ſanant. Ficos tollunt in calidis cineribus torrefacti, & cum mænarum capitibus crematis appoſiti. Combuſti uero & alcyonio permiſti uitia cutis in facie tollunt, & nigras cicatrices emaculant, & ad candorem reducunt in ſole corpo

ribus illitis. Cum aceto elixi manduntur ad rupta. ſed copioſiore eorum cibo nobis inter dicitur, quoniam neruoſas partes tentant. Cocti cum polenta & ſuillo adipe collectiones & panos ſuppurant, & compendio perrumpunt. Sylueſtres bulbi interaneorum plagas & uitia cum ſilphio pilulis deuoratis ſedãt. Bulbus, quem uomitorium uocãt ab effectu, multo longior eſt quàm eſculentus, cuius decoctum ueſicę uitijs medetur, uomitiões elicit. Bulbine traditur uulneribus mire utilis, duntaxat recentibus.

Scylla. Cap. CI

SCylla notior fuit quàm ut à Dioſcoride pingeretur. Scyllę radix cepæ modo multipliciter tunicata corticoſaq́, ex qua prius caulis per ſe proſilit, tũ ex eo flos emergens inſidit. qui cũ ſenuerit, folia demum emicant, lata, nullo 1
nixa pediculo, cepitia quadam ſpecie. terni florum prouentus ſpectãtur, ſingulis ſingulas ſementes denunciantibus. Viuax eſt ſcylla, utpote quæ penſilis diu uitam prorogare poſſit. *Squillam* exemplo Varronis omnes nunc uocant officinæ. Germinant celerius quædam intra ſcyllam conſita, & ut tradit Theophraſtus, ficus ſi iuxta ſcyllam feratur, ocius creſcit, minusq́ uermibus infeſtatur. In ſumma, quicquid ſcyllæ fuerit inditum facilius germinat, & celerius gliſcit. Fructus condendos ſeruat, præſertim punica mala pediculo prius exempto. Ante portas domorum ſata ueneficiorum noxam arcet. Scyllæ flos (ut eſt Berytius author) uirgata ſpecie proſiliens, modo celeriter nõ emarceſcat, largos frugum prouẽtus ac uberem annonam nobis promittit. Duo ſcyllę genera, maſculus albis folijs, fœmina nigris. Tertiũ genus eſt cibis gratum & eſu tenerum, 2
Epimenidia ſcylla uocatur, ab uſu nuncupationem ſortita, anguſtius folio, ac minus aſpero, ſeminis plurimum. Omnibus celerius tamen proueniunt bulbis circum latera natis: & ut creſcant, folia quæ ſunt in ijs deflexa circunobruuntur: ita ſuccum omnem in ſe trahunt. Capita ſponte multis etiam in locis naſcũtur. Nobiliſſima bulborum ſcylla medicamini nata, acetoq́ exacuendo. Scyllæ quæ fuerit candidiſſima, direptis uiuotenus aridis tunicis, quod reliquum eſt ſuſpenditur cõſutum lino modicis interuallis. poſtea arida fruſta in cadum aceti quàm aſperrimi pendentia mergũtur, ita ne ulla quidem parte uas contingant. Gypſo deinde oblitus cadus locis exponitur ſole illuſtratis, ac totius diei feruorem accipientibus. poſt quadragintaſeptem dies tollitur uas, ſcylla eximitur, acetum trãſfunditur. Genus unum ſcyllę aut bulbum eius omnem, ab Hippocrate ſchœnum uocari 3
Galenus eſt author. Scylla uim habet ardentem & acutam. Pluribus modis utilis redditur toſta. Luto hæc uel piſtorio opere circumlita mittitur in clibanum, aut ſub prunas occulitur, donec ambiens tegmen retorridum uideatur: quo exempto ſi nondum probe contabuit, alterum ſtatumen ſuperinducitur, denuo idem opus obeundum, alioqui citra curationem hanc interanea morſu laceſſet. Torreri etiam ſolet in ollula, quæ indito operculo conijciatur in clibanum: toſtaq́ purgatur, & medium eius in taleolas diſſectæ rurſum in aqua coquitur, toties mutata uſq́ dum acrimonia eius aboleatur. Item cruda quoq́ conciditur, & in umbra ſuſpenditur lino modicis interuallis, ita ut ſegmina nulla ſui parte ſe cõtingant, poſtea in oleum, uinum, acetumq́ merguntur ad uſum. Crudæ aridis tunicis direptis, quod reliquum è uino eſt inferuefactum oleo, aut cum reſina liquefactum ad rimas 4
pedum imponitur. In aceto cocta ſerpentium plagis illinitur, ad ſingulas toſtæ portiones adiectis octonis torridi ſalis. cochlear unum aut alterum datur ieiunis aluo molliendæ. Inſpergitur & potionibus & odoramentarijs paſtillis ad urinam ciendam, & ad hydropicos & ſtomachicos, quibus innatet cibus, regios morbos, tormina, ueterem tuſſim cum ſuſpirio, & cruẽtum extuſſientes. tres obolos inde linctu cum melle ſumpſiſſe ſatis eſt. Coquitur cum melle & eſtur eorundem gratia, maximè uti concoctionem adiuuet. Strigmenta aluo detrahit. Cocta & ſimili ſumpta modo eoſdem præbet effectus, ſed cauendus ſcyllæ uſus ijs qui inteſtinum ſentiunt ulcus. Prodeſt uerrucis & pernionibus toſta. Tritum ſemen exceptum fico ſicca, ſi cum melle manditur, aluum emollit. Scylla in limine ianuæ ſuſpenſa cõtra ueneficorum noxam amuletum eſt. Scyllinum acetum clariorem oculorum 5
aciem facit. Salutare eſt ſtomachi laterumq́ doloribus parum ſumptum binis diebus. Sed tanta uis eſt, ut auidius hauſtum momento aliquo extinctæ animæ ſpeciem præbeat. Prodeſt gingiuis & dentibus uel per ſe commanducata. Tineas & reliqua uentris animalia

pellit

pellit ex aceto & melle sumpta. Linguæ quoq; recens subiecta præstat ne hydropici sitim sentiant. Discutit & folijs strumas quadrinis diebus soluta. Furfures & ulcera manantia sanat illita ex oleo cocta, item rimas pedum. Coquit in melle cibi gratia, maxime uti cõ coctionem faciat: sic & interiora purgat. Semen lumborum dolori ex melle imponit. Pythagoras in limit- ianuæ suspẽsam malorum medicamentorum introitum pellere tradit. Coquitur pluribus modis in olla, quæ conijciatur in clibanum aut furnũ, uel pane aut luto illita, aut frustatim in patinis. Item cruda siccatur, deinde conciditur, coquiturq; in aceto: tum serpentium ictibus imponitur, tostaq; purgatur, & medium eius iterũ in aqua coquitur. Vsus sic coctæ ad aquam intercutem & urinam ciendam tribus obulis cum melle & aceto potæ. Lienosis & stomachicis datur, si ulcus non sentiant. Elicit scylla ueterinis cupidinem coeundi, nam si equa marem non patitur, detrita scylla naturalia eius liniuntur, quæ res accendit libidinem.

Pancration. Cap. CII

P Ancration, sunt qui & hãc scyllam malint appellare, radice bulbi magni, colore rufo, purpurascentéue, gustu amaro, qui os accendat, folijs lilij uerum longioribus. Plinius pancration, aliqui pusillam scyllam uocant, folijs albi lilij longioribus, crassioribusq;, radice bulbi magni, colore rufo. Sũt qui Gallis proprie loquentibus *sciponliam* existiment appellari, sed imperitum uulgus hoc nomẽ iam cepis communicauit. Galenus radicem tum gustu tum uiribus scyllæ similem fecit, ita ut nonnulli, cum eius non datur occasio, pancration in uicem sufficiant. Omnes siquidem scyllę repræsentat effectus, sed longe censetur inualidior. Paulus & spe cie & uiribus cõparauit scyllæ. Pancration aliqui pusillam scyllam appellare malunt. Aluum soluit succo cum farina erui sumpto, ulcera purgat. Hydropicis splenicisq; cum melle datur. Alij decoquunt eam donec aqua dulcis fiat, eaq; effusa radicẽ terentes digerunt in pastillos sole siccatos, & postea utũtur ad capitis ulcera, & cætera quæ repurgãda sunt, item ad tussim, quantum tribus digitis apprehenderint in uino dantes, & ad lateris dolores. Peripleumonicis in eclegmate præbetur, propter ischiada in uino bibendum, & propter tormina mensesq; ciendos. Et in summa, potest ad quæ scylla. Paratur ministraturq; modo eodem, morbos omnino quos illa pellens, quanquam lenitas huius maior quàm scyllæ. Radicis succus cum erui farina cogitur in pastillos, qui cum aqua mulsa spleneticis & hydropicis utiles sunt.

Capparis. Cap. CIII

C Apparis plurimis prouincijs sua sponte noualibus prouenit. Sed quibus locis inopia eius est, si seratur, siccum locũ desiderabit. isq; debet ante circundari fossula, quę repleat lapidibus, areaq; in defossu cauata, ripisq; undiq; circunstructis pariete, ut sit quasi quædam lorica ne possint eam prærumpere seminis huius frutices qui per agros euagantur, & nisi circumueniente munimento aut circulari scrobe coerceantur, structiliq; fossa cohibeantur, cogunt solum sterilescere. namq; noxium uirus egerunt, & succum eructant nascentibus satis incommodum, nisi frequenter extirpentur. Capparis cultu uel leui uel nullo contenta est: nanq; diligentia marcescere uolunt. Gracili solo herbas sponte persequitur, sabulosis familiarissima: quippe quæ res etiam in desertis agris citra rustici operam conualescit. Seritur utraq; Aequinoctio, floret æstate, sub occasu Vergiliarum inarescit. Frutex firmioris ligni sentí cosus & humilis, in orbem proserpit, caule breui, ramis in rosæ modum aculeatis, spinis aduncis hamatisq;, folio circinato horriduloq;, baccis oleæ, rotundis; quibus fatiscentibus emicat flos roseus, candidus odoratusq;. qui postquam excussis decidit, glans extuberat oblonga, seminis acinosi plena: radice nigra, multiplici, lignosa. cortex subrufus ac mini me friabilis eam uestit. Viret usq; ad Vergiliarum occasum. Aristoteles & Theophrastus capparim negarunt in cultis hospitari, cum tamẽ, uti iam diximus, feratur in multis locis. Semen, flos, bacca culinis principales, cibiq; uulgati, caule quoque una plerunque decerpto. Cauebantur olim genera peregrina. Siquidẽ Arabicum, pestilens erat, ut Plinius ait, & Galenus cõfirmat: Africum, gingiuis inimicum. Apulum, uomitus faciebat; innocen

tius, Italicum. Nunc mitia, undecunq; ſint allata, cibo non reſpuuntur. Paulus uſum eius
commẽdauit ex aceto & oleo, quòd & inuitet appetentiam, & lienem laxet, pituitamq;
per aluum exigat. In officinis nomen retinuit, Vulgus decurtandis nominibus felix, detri
tis duabus literis, *capres* quaſi cappares profert. Aliqui Latinorum inturim uocant, nanq;
frutex cernitur ſpinoſi generis, in gyrum humi ſe ſpargens. Spinas ut rubus habet, in ha-
mum curuatas, folia cotonei, fructum oliuæ, quo dehiſcente flos candidus erumpit. quo
deciduo, glans oblonga coaleſcit, quæ demum ſe pandens acinulos repræſentat rubentes,
quales in punico malo ſpectãtur, radicibus ſurculoſis grandibus. Cauliculi, folia, flores,
ſemina, glandes ſale conditæ deferuntur ad nos hac ſpecie & figura quam diximus. Fruti
cem iam alit Gallia. In Cypro capparis plurimum prouenit. Parum alimoniæ ueſcẽtibus 1
præbet, quòd partium tenuitate polleat, medicinæ potius quàm cibo naſcens. Fructus ſa-
le conſperſus adſeruatur, alioqui cito corruptionem ſentit. Recẽs ſalem nõ expertus plus
alit quàm eodem inueteratus, aluum tamen magis mouet. Elutus & tantiſper maceratus
dum omnem ſalis naturam deponat, minime quidem enutrit, ſed elangueſcentem appe-
tentiam inuitat. Faſtidia ciborum diſcutit, pituitam quæ in uentre coierat deijcit, lienis ac
iocineris obſtruentes infarctus expedit. Verum ad hos uſus præſtandos, ex aceto mulſo,
aut oleo & aceto cæteris dapibus præponi debet. Teneris germinibus dum uirent cum
aceto & ſale ueſcuntur, atq; ad uſus recondunt. Ferunt eos qui quotidie edunt reſolutio
ne neruorum non periclitari, nec lienis doloribus. Radix uitiligines albas tollit, ſi tritæ in
ſole fricentur. Spleneticis prodeſt in uino pota, radicis cortex duabus drachmis, dempto 2
balnearum uſu. Feruntq;, triginta quinq; diebus per urinam & aluum, totum lienem emit
ti. Bibitur in lumborum doloribus, ac paralyſi. Dentium dolores ſedat tritum ex aceto ſe-
men decoctum, uel manducata radix. Infunditur aurium dolori decoctum oleo. Vlcera
quæ phagedenas uocant, folia & radix recens cum melle ſanat. ſic & ſtrumas, & paroti-
das diſcutit radix. Oris exulcerationes in aceto decocta tollit: iocineris quoq; malis mede-
tur, uermiculos aurium necat. Dant ad tineas in aceto & melle. Stomacho inutiles eſſe in
ter authores conuenit. Caulis & fructus cibi gratia condiuntur. Aluum conturbat, ſtoma
cho officit, ſitim creat. Cocta tamen ſtomacho quàm cruda utilior eſt. Semen ipſum dua-
bus drachmis in uino hauſtis per quadraginta dies lienem abſumit. Vrinas trahit, cruen-
taq; ſtrigmenta pellit. Prodeſt in coxendicum doloribus & neruorum reſolutione: item 3
ruptis & conuulſis. Menſes ciet, capitis pituitam elicit. Dentium dolores ſedat ſemen ex
aceto decoctum ſi colluatur os. Eoſdem habet effectus cortex radicis aridus. Vlcera om-
nia uetuſta & ſordida & quæ occalluerunt expurgat. Lienoſis cum farina hordei linitur.
Radix mordicus apprehenſa dente malum id leuat. Vitiligines candidas tollit cum aceto
trito. Radix & folia intrita ſtrumas ac duritias diſcutiunt. Contra uermiculos aurium ſuc-
cus infunditur. Peregrinum cappari quod è Marmarica Libye deportatur, magnas exci-
tat inflationes. Apulum uomitus ciet. Aſperrimum Africum, & quod è mari rubro con-
uehitur. ſiquidem in ore puſtulas attollit, inimicum gingiuis, eas enim oſſe tenus exeſt,
quare cibis damnatum.

Lepidium. Caput CV

LEpidij facies à Dioſcoride non repræſentatur. Peregrinũ olim fuit lepidiũ,
nunc multis in locis ſeritur à Fauonio: dein cum fruticauerit, iuxta terrã prę
ciditur, & uelut porrũ ſectiuum demetitur, ſed rarius. Poſt Calendas No-
uembres ſecandum nõ erit, quoniam frigoribus uiolatum emoritur, præſer
tim ſi ſæuitia hyemis ingrauat, nam impatientiſſimum eſt algoris: biennio ta
men ſufficiet, ſi diligenter ſarritum runcetur, & ſtercore ſatietur. Multis in locis uiuacita-
tem ſuam uſque ad annos decem prorogat. Exit, ut Plinius tradit, in cubitalem altitudi-
nem, folijs laurinis, ſed mollibus. Vſus eius nõ ſine lacte. Paulus Aegineta uolumine ter
tio in Iſchiadis mẽtione ait, Lepidium quod apud nos naſcitur, fruticoſum eſt, folijs lau- 4
ri, longè maiorib. æſtate ſunt efficaciora. Quæ ſi tempus anni negauerit, cortice radicis 5
uti frondium uice cõueniet. Miram iſchiadicis & longis ualetudinibus dedit experienti-
am. Hæc herba colitur apud nos officinis non ignota, mutuatitio tamen alterius plan-
tæ uocabulo. Nam herbarij nunc non lepidium ſed *raphanum* appellant, radicis forſitan

ſimilitu

ſimilitudinē contemplati. Nam hæc fruticat folio laurinis maiore, molliuſculo, quod tandem poſtquā adoleuit, gladij retuſi ferè ſpeciē accipit, primū exeuntis folij rudimentū ſiatim in laureum explicatur. Caulis in cubitalem exurgit altitudinē, radice magna, intus lignoſa, ſpiſſiore libro ueſtita. Hoc guſtanti mirā adfert acrimoniā, linguamq; magnopere uellicat, quare uſus eius non ſine lacte, quo magis feruor retundatur, & eius acrementum dulcedine lactis edometur. Duo lepidij genera Columella fecit. Satiui, cuius ſerendi rationem ac imaginem ueteribus traditā nuper docuimus: ſylueſtris, quæ hiberis exiſtimatur, quam Paulus tradit & lepidiū & agriocardamon appellari. Galenus lepidiū uoluit odore, guſtu, uiribus naſturtiū imitari, nec uſquā inter ſimplicia meminit hiberidis. Paulus octauo uolumine, quod ſimplicibus & compoſitis dicauit medicamentis, lepidiū hiberidem cognominari teſtatē, nec ſecreto quouis loco hiberidis ullā ueluti diuerſæ mentionē fecit, alioqui nō relicturus ſi propriū genus habuiſſet. Addit, naſturtio uiribus conſimilē, uerū tertio uolumine hiberidē fatetē & lepidiū & agriocardamon appellari. Sit itaq; ſylueſtre lepidiū ſiue cardamātice, folio naſturtij, caule cubitali, interdū minore, flore lacteo, ſemine tā paruo ut uix aſpici poſſit, exili radice, cui inſit odor naſturtij: uel ut apud Dioſcoridem legitur, radicibus binis naſturtio ſimilibus. Sed cum non legitimū ſibi locum apud Dioſcoridem, ſed inter arbores ſpuriū ſibi uendicarit, qui tamen ſolitus ſit res in ſuas claſſes diſtribuere, herbas cum arboribus nō commiſcere, credimus calci primi uoluminis irrepſiſſe hoc caput, & impudenter arborū aceruo ſuccreuiſſe: præſertim cū nec Galenus, nec Aegineta Paulus, qui ab hoc emerito duce nuſquam comperiantē deſciſcere, priuatim huic hiberidi caput aliquod dicarint à lepidio diſcretū. Nec tamen hanc repudiamus, ſed expunctā & uelut luxam ſuæ ſedi reſtituendā monemus, ſi qua conueniens ei propitiaq; reddi poſſit. nanq; nuper ante Pliniū Seruilius Damocrates primus medentium eam appellauit hiberidē, quanquam (ut ait) ficto nomine, inuentioni eius aſſignato carmine. Galenus hanc plurimum commendauit ad coxendicum dolores, ſed eādem eſſe cum lepidio contendit. Senariolum quoq; Damocratis ipſius prætexuit ex eius libro qui Clinicus inſcribitur. Sed Archigenes in quadam, quā ad Ariſtonem dedit, epiſtola, hiberidem lepidium & agriocardamon, id eſt ſylueſtre naſturtiū imprimis prodidit uocari. Adiecit, cū flores, radices accuratè cōcidantur, tunduntur etenim difficulter, mox cum axungia quantū emplaſtro ſatis ſit, coxendicibus & articulis quos dolor infeſtat non minus quaternis horis adalligetur: dein deſcendatur in balneum, poſt exiguam corporis humectationē aquā tepidiore proluantur. In exitu uino & oleo perungātur lumbis lana pura tectis: diebusq; uicenis hoc idem fiat, ſi qua admonitio doloris ſuperſit. hoc modo cæcæ ſanantur fluxiones & rheumatiſmi. Cōſtat ergo quæ tam à Dioſcoride quàm à Plinio ſcribūtur, hæc ab Archigenis oraculis eſſe deprompta: nec tamen ideo ſuſpicione carebit, id quod de hiberide traditur, ex hac Archigenis æditione Dioſcoridi coaluiſſe, cum nec ſedem debitam, nec uiribus conuenientē inuenerit, ſed in primi libri calce, ubi locus uacabat, inſertū eſſe. Inuenitur tamē in incultis circa itinera prataq; herbula cubiti ferè altitudine, folio naſturtij, lacteo flore, quem æſtate fundit, ſemine in ſiliquulis tam exiguo, ut temere uiſum effugiat, ſed una frequentius radice quàm duabus nititur, odore naſturtij quàm acerrimo, cui rura nullū adhuc indidere nomē, quod equidē potuerim extorquere, niſi quod obiter herbarius mihi *pratenſem* appellauit *ualerianam*, quòd rude folium cum primum exit alatū & laciniatim diſſectum ſpectatur. Columella docens quonam pacto fieret oxygala, cōdiendi lepidij utriuſq; rationē explicuit inquiēs, Sūt qui ſatiui uel etiā ſylueſtris lepidij herbā cum collegerūt in umbra ſiccēt: deinde folia eius adiecto caule die & nocte muria macerata expreſſaq; lacti miſceāt ſine cōdimentis, & ſalis, quantū ſatis arbitrentur, adijciāt. Alij in olla iuxta fundū terebrata, foramine ſurculo obturato, & lacte ouillo quàm recētiſſimo uas implent, adijciuntq; uiridium condimentorum faſciculos, origani, menthæ, cepæ, coriandri. Has herbas ita in lacte demittūt, ut earū ligamina extēt. Poſt quintū diē laxato uaſis emiſſario, ſerū manare ſinūt. hoc identidē faciūt. Nōnulli recentia folia lepidij cū dulci lacte in olla miſcent, & poſt diē tertiū ſerum emittūt: deinde cōpertam ſatureiā uiridē, tum etiam arida ſemina coriandri atq; anethi, thymi, & apij, in unum bene trita adijciunt, ſalemq; bene coctum cribratumq; permiſcent. quod in hoc ſenariolo idem cecinit author:

Ponitur & lactis guſtus quæ condiat herba.

Dioſcorides quoq; lepidium ſcribit aliorum ſalgamorum more ſale cum lacte condiri: uſusq; eius nō ſine lacte, ut inquit Plinius. Barbari uerſus meridiē lepidio cogūt lac acorem contrahere, quo magis acremento moroſum ijs palatum titillet, & ad ſtomachum faciat. *ſataragim* Maurica lingua lepidium nominant. Recentiorum ferè plurimorum errorem patefecimus ſupra in radicis mentione, qui deturbandis renum calculis lepidium pro raphano ſoliti ſint uſurpare, magno ſumentium damno, cum eos fugiat exulcerantē uim poſſidere, ſæpeq; renes & ueſicam inteſtinis eroſionibus uellicare. ſed hæc iam faceſſant. Lepidium inter urentia intelligitur. ſic in facie cutim emēdat exulcerando, ut tamen cera & roſaceo facile ſanetur. Sic lepras & pſoras tollit ſemper facile, & cicatricū ulcera. Tradunt, adalligatum brachio quà doleat compeſcere dolorem. Foliorum natura exulceratrix & aſpera eſt. quapropter iſchiadicis illinūtur præſenti remedio trita cum radice inulæ, ita ut poſt quartam horæ partem ſoluantur. Lienoſis ſimili modo prodeſt. Lepras emendat. Eadem radix adalligata collo dentium dolorem leuare creditur. Coniectum in murias lactis lepidium inueteratur. Lactis guſtum condire & ſigna fucarum facie depellere tradit Columella in hortorum cultu, ijs numeris:

Ponitur & lactis guſtum quæ condiat herba,
Deiectura quidem fronti data ſigna fucarum,
Vimq; ſuam idcirco profitetur nomine graio.

Ranunculum, batrachium. Cap. CXVI

Plura ranunculi genera Dioſcoridi demonſtrantur. Vnum coriandri folijs, latioribus, ſubalbidis, pinguibus, flore luteo, interdum purpureo, caule gracili, cubitum alto, radice parua, amara, candida, multis capillamentis ellebori modo fibrata. Naſcitur in limitibus humidis. Plinius hoc genus pinguioribus quàm coriandri folijs ad latitudinem maluæ accedentibus, colore liuido, caule albo, gracili, radice candida. hoc opacis uliginoſis marginibus familiare. Noſtri herbarij *pedem corui*, quanuis perperam, uocāt: nam folijs conſtat coriandri, latioribus, ſubalbidis, pinguibus, luteo flore, radice multis fibris capillata, amara: alteram tamen omnino quàm coronopus, de qua ſuperius habita eſt mentio, demonſtrauimus. Vulgus noſtrum huius florem *bacinulos* appellat, quòd uaſis æneis tonſtrinarum, in quibus barbam emolliunt, ſimiles uideantur, colore, figura: qui ob pulcritudinem iam in coronamenta uenere, & à multis florū cauſa ruſticis colitur. Effecitq; cultura, ut qui in limitibus ſimplici foliorū compage flores oriantur, ſtructili quodā denſoq; foliorū ſtipatu nunc in hortis colluceſcant. Alterum genus lanuginoſius, uel ut Plinius ait folioſius, pluribus foliorum inciſuris, altiore caule, copioſiſſimū in Sardinia, guſtus acerrimi, quod priuatim *apium ruſticum* cognominant. Herbarij noſtri *apium riſus*. Ab hiſtoricis ſardonia herba, quę in defluuijs prouenit fontanis iuſto largior. Ea ſi edulio fuerit, ueſcentibus neruos contrahit, rictu ora diducit, ut qui mortem oppetunt uelut ridentium facie intereant. Pauſanias author eſt apud Sardos herbam gigni apij ſimilitudine, quæ comedentes cum profuſo riſu humanis rebus exigebat. inde Homerus, & poſteri riſum nullo ſalubri ſenſu dignum, ſardonium nominant. Naſcitur herba ſecus fontes, nullum tamen uirus peſtilens aquis impertitur. Strabo ex hac herba toxici genus Hiſpanos confeciſſe meminit, hauſtu cuius urgēte ui maiore citra dolorem ipſi ſibi mortem conſciſcebant. Saluſtius uenenati huius meminit. In Sardinia, inquit, quædam herba naſcitur, quæ ſardoa dicitur, apiaſtri ſimilis. hæc ora hominum & rictus dolore contrahit, & quaſi ridentes interimit. Dioſcorides libro ſexto ſardoam ranunculi genus eſſe teſtatur, quæ ueſcentibus mentem adimat, & quadā neruorum diſtentione dehiſcere in rictus ora cogat, ita ut imaginem ridentium præbeant. Ob id ſardonius riſus in adagium ceſſit. quanuis Timæus aliam originem prouerbio reddiderit, aliam Sophocles, aliam Clitarchus. Apiaſtrū, ut Plinius inquit, in cōfeſſa damnatione eſt uenenatū in Sardinia. Apuleius de hac ſpecie loquēs, quantū arbitror, inquit: Si quis eam guſtauerit ieiunus ridendo exanimabitur. ibi notandū & apiaſtrū antiquis, hoc eſt apium ſylueſtre ranunculum dici, quod ſatiuum modo quodam apium folijs imitetur, manifeſto Nigidij doctiſſimi uiri errato, qui apiaſtrum pro meliſſophyllo uſurpauit. Hyginus quoq;

apiaſtrum

apiaſtrum uocauit meliſſophyllon. Idẽ fatetur Varro linguæ latinæ doctiſſimus, quos & ſequitur quoq; Dioſcorides. In contraria opinione fuit Saluſtius, qui ſardoam apiaſtro fecit ſimilẽ, id eſt ſylueſtri apio. Plinius etiã qui uenenatũ tradidit in Sardinia apiaſtrũ, apertiſſime de hac loquitur Sardoa: nã de meliſſophyllo ſcripſit inter apij ſpecies, quãuis modo hos, modo illos ſequatur. Sed illi quantum exiſtimo, ꝙ eſſet apibus gratum nomen deduxerunt: hi ꝙ apium æmuletur, ſicut quæ ita deſinunt, imitationẽ quandã, ut grãmaticis placet, important. Sed iſta faceſſant, quoniã de re non de Latio nobis ſermo eſt. Tertium genus minimũ eſt, graui odore, flore aureo. hoc pleriſq; locis cõſpicitur. Quartũ huic ſimile, flore tantũ lacteo. Hoc ultimũ ſyluis familiare, altioribus foliorũ diuiſuris, flore cãdido, exitu ueris emicante. hoc ſyluæ, luci, nemora ſcatent. Rura noſtra ab herbarijs ut arbitror edocta *feniclon*, quaſi ferè fæniculũ appellant. Sed nonnihil diſcriminis in radice, quæ longior & modo quodam nodoſa tam frequẽs eſt & copioſa, ut uerno tempore floribus huius candicent ſyluæ. Sed obiter emẽdanda Plinij lectio, lubrico faciliq; librariorum lapſu, qui pro lacteo in hac ſpecie nobis luteo ſcriptum reliquerunt, id uerbis Dioſcoridis conſpicuum cognoſcitur. Sed ne id ſilentio prætereatur, Democritus in Hydroſcopico batrachion, cuius flos aureo ſplẽdet colore, chryſanthemon Græcis tradit appellari, folijs apio ſimilibus, maiuſculis, flore auri coloratu relucente. Nec herba temere binum palmorũ altitudinẽ excedit, inueniendis aquilegijs ab eo mire celebrata, ꝙ aquę latices ſubeſſe loco certũ ſit ubi ſolet emicare. Omnes urẽdi nanciſcuntur licentiam, puſtulasq; uelut ignis excitant. Adalligata brachijs ſubinde corpus oſſetenus exeſt. Hac ualidi mendicantes ſibi crura & lacertos dilaniant, quo poſſint impudentius ſtipem extorquere, uel hac impoſtura pecuniolam aucupari. hinc nonnullis herbarijs *ulceraria* dicitur, alijs *ſcelerata*. Si exulcerationis argumẽtum libeat experiri, tuſam ſupra manum illiges, & ſtatim erodet corpus. Plinius à ſuis ſtrumeam dicit appellari, quòd ſtrumis medeatur. Omnibus ranunculi generibus uis acris & uehementer exulcerans. Si cruda folia imponãtur, puſtulas ignis modo faciunt. ideo ad lepras & pſoras utuntur, & ad tollenda ſtigmata, cauſticisq; omnibus miſcent. Alopecijs imponunt, celeriter remouentes. Radix in dolore cõmanducata diutius, rumpit dentes. Eadem ſicca conciſa, ſternutamentum facit. Medetur ſtrumis, & panis parte in fumo ſuſpenſa, quare ueteres herbarij ſtrumeã uocarũt. Redulcerat cicatrices & ad colorem reducit. Eadem uitiligines concorporat. Folia, flores, cauliculi recentes, ut Dioſcoridi placet, exulcerant illitu: cruſtas & puluillos non ſine doloris ſenſu creant. Scabros ungues expediunt, ſcabiẽ tollũt. Formicis quidẽ & uerrucis omnibus imponuntur, ſed ſtatim debẽt amoueri. Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix conciſa ſternutamentum ciet, illata naribus. Dolores dentium appenſa leuat, ipſos tamen frangit.

Anemone, phænion. Cap. CVII

A Nemonem Nicander ex Adonidis cruore natam prodidit. Theocritus in bucolicis lachrymis Veneris Adonidem lugentis prodijſſe finxit, eiq; dicauit epitaphium carmine hoc,

Quotq; cruoris agit guttas hic cæſus Adonis,
Tot Venus effundit lachrymas, quæ ſingula flores
Ceſpite demittunt: lachrymæ pariunt anemonen,
Sed cruor ille roſam creat.

Florem ſuum facit non multo poſt germen. Erumpit autẽ nno poſt aphacen primis imbribus. Inter aculeatas, ſed mitioris generis Plinius collocauit. Duo eius faſtigia, ſylueſtris prima, altera in cultis naſcens. huiusq; plures ſpecies. aut enim phœniceum florẽ habet, aut candidum, aut lacteum, aut purpureum: folia coriandro ſimilia, cæterum ſciſſa tenuius inclinãtur in terram, cauliculi exiles lanuginoſiq;, ſuper quos flores exeunt papaueris, & in medio capitula coloris nigri aut cærulei. Radix oliuæ implet magnitudinẽ, geniculis diſtincta. Sylueſtri per omnia maior amplitudo, latioribus folijs, durioribus, caput oblõgius, flos puniceus, radiculæ plures ac tenues. Aliud genus folijs nigrãtibus. Plinius ſatiuis folia fecit apio ſimilia, nec temere ſemipedalem altitudinem excedũt, cacumine ut inquit aſparagi. Flos nunquam ſe aperit niſi uento ſpirante, unde & nomen accedit. Sylueſtribus amplitudo maior, *herbam uenti* uocant hodie peritiores herbarij. In fabuloſis &

montibus, cæduis ſyluis inter ſentes inuenitur, folijs coriandri, longè tenuioribus diuiſu-
ris, in terra iacẽtibus, uiolaceo caule, tenui, ſemiſſem alto, in cuius faſtigio papaueris flos
emicat, nunc purpureus, nũc lacteus, qui maxime dehiſcit cum uẽtus aſpirat. Excuſſo flo
re cacumen naſcẽtis aſparagi ſpectatur, exili flocco incanum, tenuiq; lanugine pubeſcẽs,
quod in dilutum cæruleũ quadãtenus ſpectat, multis radicũ capillamẽtis. Flores uere pro-
ſiliunt, quos rura noſtra *coquelourdes* aut *cocles* uocant. lacteos *blancas coclourdes*, purpureos
bleuas aut *perſas cocles* ſolent nominare. quibus in aqua decoctis, oua cæruleo uel etiã puni-
ceo inficiũt colore. Texunt ijs ruſtici uernas coronas. Foliorũ extrema in molles aculeos
omnino innocẽtes deſinunt, qui tractãtibus citra iniuriã cedunt. ob hoc aculeatarum, ſed
mollioris generis eſſe nõnulli uoluerũt, quanuis nihil de hac re tradidit Dioſcorides. Sem- 1
per in incultis naſcuntur, nouo uere ijs mõtes florent. Hos itaq; arbitror anemones dici,
cum ita Plinius & Dioſcorides delinient. Alię ab olitoribus noſtris in hortis ſeruntur, ſo-
lum coronis dicatæ, quas ob floris præſtantiã & pulchritudinem *paſſiflores.* appellant. non
enim alijs cedunt, ſed cum reliquis de uenuſtate certãt, folijs coriandri, multo tenuioribus
inciſuris, caulibus aliquantũ lanuginoſis, in quorũ ſummo flores emicant purpurei, papa-
ueris ſpecie, & in medio capitula nigra, nõnunquam cærulea protuberant: album florem
non memini me uidiſſe. Noſſe tamen oportet, & ſi flos anemones fuerit papauerino ſimi
lis, nõ tamen capitulum quod erumpit in medio, eſt papaueraceum, ſed uelut aſparagi ca-
cumen. Non enim excuſſo flore calycem oſtentant capitulatum ſeminis capacem, qualẽ
papauer, ſed recentis aſparagi modo uelut in ſpicam caput faſtigiatur, & in toros quoſdã 2
ſtringitur. id quod pleroſq; traxit in errorẽ, qui inter erraticum papauer quod rhœas uo-
catur, & anemonem interſtinguere non ualuerunt, nec inter argemonem quoque. Verũ
euidens eſt diſcrimen. primum faſtigiorum in argemone quidem, latiuſculum ſuperne ca
pitulum: in erratico papauere ſubanguſtum, utrunq; tamen papaueraceum: in anemone
uero, quale nuper diximus. Eſt & ſuccorũ diſtinctio, nam argemone ſuccum remittit cro-
ci colore acrimonia inſigni: erraticum papauer lacteum ſuccum candidumq; reddit: ane-
mone ne ullum quidem illarum ſuccum fundit, ſerius item utraque floret. Explodendus
ergo ille in hæc tempora inueteratus error, exiſtimantium anemonem eſſe *rubrum papauer*
uulgo dictum, folijs euidentiſſimè reclamantibus. Soſibius anemonas à Spartanis phæ-
nidas uocari tradit. Sunt qui Plinio authore phænium nominant. Horus Apollo Nilia- 3
cus anemonę flores inquit in Aegypto pingi, quoties hominum morbos uolunt intelligi.
Proſunt anemonæ capitis doloribus & inflammationibus, uuluis mulierum, lacti quoq;.
Et menſtrua cient cum ptiſana ſumptæ aut uellere appoſitæ. Radix commanducata pitui
tam trahit. Dentes ſanat decocta, oculorum epiphoras diſcutit. Quæ ex ijs phœniceum
florem habet, radice contrita cuicunque animalium impoſita ſiſtit ulcera, aſtringente ui,
& ideo expurgandis eiſdem adhibetur. Vis omnium acris. quare ſucco in nares infuſo ca-
put purgatur. Pituitam commanducata radix elicit. Decocta in paſſo, illitáque medetur
oculorum inflammationibus. Cicatrices eorundem & hebetudines emẽdat. Sordida pur
gat ulcera. Folia & caules decoquuntur, ut cibo ſumpti lac euocent, et menſes pellant uel
lere appoſiti. Illitu lepras amoliuntur. Quæ artemon & arſella cognominatur, recens tri- 4
ta præciſiones ſanare dicitur, & oculorum epiphoris mederi. Dyſentericis bibendam præ
cipiunt ex aqua. Conglutinat uulnera. Collectionibus efficaciter illinitur. Cõuulſis pun-
ctiſq; auxilio eſt. Serpentium ictibus pota reſiſtit.

Argemone. Cap. CVIII

Rgemone, ſicuti tradit Dioſcorides, ſimilis eſt papaueri ſylueſtri, folijs ane-
monæ diuiſis: florẽ habet puniceum, caput in caule papaueris, quod rhœadẽ
A appellauimus, duntaxat longiore, ſupernis partibus fuſo in maiorem latitu
dinem, radicem rotundam, ſuccum colore croceo, ſapore acrem. Plinius ar-
gemonen folia habere anemonæ ſcripſit, æqualia, diuiſa apij modo, caput in
cauliculo papaueris ſylueſtris: item radicem, ſuccum croci colore acrem & acutum. Na- 5
ſcitur in aruis. Tria ſtatuit genera, idq; demum probat, cuius radix thus redoleat. Ga-
lenus tamen, Paulus, reliquiq; ueteres Græci uno contenti genere, ſecundam ſpeciem
non adiecerunt, cum unius duntaxat argemones meminerint. quapropter adulterinam

ſuppoſititiamq; eſſe credimus, quãuis in ijs qui circunferuntur preſſis codicibus inueniatur inſerta. Si uetuſtiſſima queq; conſulantur exemplaria, nihil quod ad ſecundam ſpeciẽ pertineat, literis offendes exaratũ. Non ſunt audiendi medici, qui luxatis literis *agremoniam* hodie uocent, herbam in frutetis prodeuntem, cauliculis in terrã reſupinatis, folijs cũ adoleſcit herbaceis, ubi maturuerit ferrugineis, per ambitum ſemper fimbriatis, quinquefolij aut canabis ſimilibus, ſingulari thyrſo, quẽ piloſæ concoloresq; ueſtiunt lappæ, quæ cum efflaccuerũt aridæ ueſtibus propter ingredientiũ adhæreſcunt, cum hæc magis eupatoriũ eſſe cenſeat, ut ſuo docebimus loco. Quorũ opinio facillime refelletur: nã argemone apij folium aut coriandri præfefert, hæc quinquefoliũ aut canabinũ exprimit. Illa florẽ dimittit puniceũ, hæc ſi diligenter inſpiciatur, luteũ. Illa papaueris erratici caput extendit, hæc pilis horrẽtes lappas in caulis faſtigio demonſtrat. Eſt & etiamnũ ſuccorũ diſcrimen. Argemone ſuccũ fundit colore croci acrem. Altera & ſi radix exprimatur, nullo ſuffectũ colore dimittit. Cum omnia reclament huius delineamenta, aliã ab hac prorſus diſſidentem eſſe fatendũ eſt. Diuerſum uidetur genus eſſe quod apud Pliniũ uigeſimoquarto uolumine uocatur argemõ, quã minerua reperit ſuibus ijs remediũ, qui de illa guſtauerint. In aruis herba quædã inuenitur erratico papaueri ſimillima, capitulo & flore, folijs coriani, tenuioribus multo ſegmẽtis, in totum habitu glabro, ſed omnino ruſtico nomine defuncta. Hãc herbarij ſylueſtriũ papauerũ generibus perperã aſſignant, negligentes hoc quod modo diximus diſcrimẽ. Argemonia radice eius denarij pondere in uini cyathis tribus cõtra ſerpẽtes potatur. Anginæ medetur ſumpta ex uino. Septẽ diebus in uino ſumpta liẽnẽ cõſumere dicitur. Vt proſit inguinibus in manibus tantũ habẽda eſt. Ex melle tuſa podagræ medetur. Eadẽ torpentibus membris prodeſt, & ad omnia quæ periclitantur ſecari diſcutiẽdo. Neruis & articulis cõuenit tuſa ex melle. Ad carcinomata efficaciſſima eſt. Ea uerrucas tollit ex aceto. Argemas & nubeculas expurgat. Folia illitu inflãmatiões cõpeſcũt. Crateuas herbarius argemonẽ narrat tuſam cũ axungia ſtrumas diſcutere, uitiligines nigras cũ nitro & ſulphure ignem nõ experto cõcorporare: in hoc deſideriũ adſiccari, contundi, cribrari, ut qui utũtur confricent ea ſeſe in balneis, antequã in ſoliũ deſcẽdant. Eandem cõtra ſcabiẽ corporũ prodeſſe tradunt. Aliqui recentẽ detritam præciſiones impoſitu ſanare, epiphoris oculorũ mederi, potã ex aqua dyſentericis auxiliari, uulnera cõglutinare, collectionibus efficaciter illini. eodemq; modo cõuulſis punctiſq; auxilio eſſe, ſerpẽtũ percuſſibus in uino datã reſiſtere. Argemõ herbã Minerua reperit ſuibus ijs remediũ, qui de illa guſtauerint, quã mederi tradunt eiſdem effoſſam ſine ferro, & additam in colluuiem poturis, uel ex lacte & uino. an eadem cum argemone neſcio.

Anagallis. Cap. CIX

ANagallis in duo genera dirimitur. fœmina flore cœruleo cõſpicitur, mas puniceo. Iacet in terra uterq; ſexus. Folia in cauliculis quadratis puſilla & modice rotunda, ad helxinæ ſimilitudinẽ. gerit ſemẽ quoq; orbiculatũ. Plinius Dioſcoridis exemplo duo cõſtituit genera, Marem flore phœniceo, fœminã cæruleo, nõ altiores palmo, frutice tenero, folijs puſillis, rotũdis, in terra iacentibus. Naſcũtur in hortis & aquoſis. Mirũ, q; fœminam pecora uitant. at ſi decepta ſimilitudine (flore enim tantũ diſtant) deguſtauere, ſtatim eam in remedio quærunt quæ aſyla uocatur, à Romanis ferus oculus. Anagallis hodie *morgelina* ſiue *gallinæ morſus* uulgo nominatur. Nec quicquã certius his ſcriptorum picturis reſpondet, cum duplex ſit in flore color, quadranguli caules per terram ſparſi, & pauca non tota ambitu rotunda folia. ſemen ei coriani circinatum, radix minuta, ſubdulcis. pedibus in aruis ubiq; proteritur, in uliginoſis lętior prouenit. Galenus utranq; tradit anagallidem, ſiue quæ florẽ parit cæruleũ, ſiue quæ phœniceum, quendam attractorium calorem poſſidere, quo ſpicula uel impactos corpori refigit aculeos. Qua de cauſa ſuccus naribus raptus caput purgat: & ut ſummatim dicatur, exiccatoriam uim citra morſum obtinet. quare uulnera glutinant. Idem de utraque ſentit Paulus. Conſtat itaque duas tantum eſſe anagallides diſcrimine uel floris uel ſexus inſignes. Hallucinantur qui *mouronem* uulgo dictum aut *pauerinam* florem candidum ferentem, huic anagallidum connubio retulerunt, illius uirilis fœmineique ſexus diuortium facientes. Nam hæc cauliculo rotundo, folijs helxinæ minoribus

ribus,non sic hirsutis exit,de qua dicemus in alsine. Hippocrates anagallim herbã siccandis uulneribus probauit, quã uidetur satis intellexisse, præsertim cũ iridẽ tradat Galenus. Aetius nycterida ad caligines oculorum commendauit, quã pro anagallide, ut arbitror, accipiendã reliquit, quãdoquidẽ & nycteris inter cęteras nomẽclationes Dioscoridis legitur. Paulus in ea cõpositione quã podagrę dicauit, diacorallij cognomine, anagallim flore puniceo micantẽ, coralliã appellauit, à qua nomen est inditũ medicamẽto, nõ alia forsitan de causa ꝙ colore flos coralliũ imitetur. Quanquã uetustissima non mihi desint exẽplaria quingentorũ plus annorũ, in quibus collarion nõ corallion scribatur. Nec ab re fortassis, quoniã & glutinãdi facultatẽ, autore Galeno simul & Hippocrate, sibi uti supra dictũ est uendicauit. quare minime putamus hærendũ, quin Paulo diacollarion potius sit scribendũ. Nanqꝫ phœnicea anagallis ut ostensum est oras uulnerum suo glutine cõmittit, quod κολλᾶν uocãt Græci, à quo effectu merito collarion diminutrice formula quasi glutinulũ posset appellari. Facit huius rei fidẽ ꝙ alio præsertim loco pastilli meminerit alterius, quẽ diacorallion uerius inscripsit, cui corallius lapis insumitur. Nec me fugit Actuariũ in quodam antidoto cui diacorallĩu titulum fecit, anagallidem puniceum florem ferentẽ, corallium appellasse, nescio an rectius collarion, cũ, authore Galeno, citra morsum exiccet & uulnera glutinet. Errant quoqꝫ nõ mediocriter, qui myosotida siue muris auriculã, pro anagallide cõpictam pręferunt, ut suo loco demonstrauimus. Plinius tradit anagallim quibusdam corchoron uocari, quod & Dioscorides asserit, quo nomine uenit in adagiũ græcis, κόρχορος ἐν λαχάνοις, quod est corchorus inter olera: transferturqꝫ ad frugales quosdam & indignos, qui sua fortuna maiores sibi quærãt honores, & gloriam ꝙ̃ se deceat clariorẽ aucupentur, cũ humilis nec palmum excedẽs herbula, inter grãdissima queqꝫ olera sibi locum destinet, & internasci lætetur. Quãuis in aliũ sensum detorserit Theophrastus septimo historiarum, uolens corchorũ ob amaritudinẽ prouerbio dicatum esse, ac folium eius ocymũ sane æmulari. Taxauit eos potius qui gratã uoluptatẽ suauioremqꝫ nonnullorum consuetudinẽ qua frui possent, tristi uel amarulẽto cõuentu turbãt. Qui magicis superstitionibus sunt imbuti præcipiũt ante solis ortum prius ꝙ̃ aliud quicquam loquantur, anagallidẽ salutare, tũ sublatã exprimere, ita præcipuas sortiri uires. Vrinã cient anagallides. Aluũ purgant ex aqua mulsa. Iocineri mire prosunt. Cohibẽt quas nomas uocãt, & rheumatismos. Vtiles & recentibus plagis, præcipuè senũ corpori. Ad recentia quoqꝫ uulnera 3 tanta traditur uis, ut saniẽ ossibus extrahãt. Anagallis cærulea procidẽtia sedis retro agit, è diuerso rubẽs proritat. Hydropicos sanat earũ succus duabus linguis in aqua potus. Caput purgat per nares infusus, ita ut deinde uino colluantur. Bibitur & cõtra angues succi drachma in uino. Vtriusqꝫ succus oculorũ caliginẽ discutit, et ex ictu cruorem & argema, rubens magis cũ Attico melle perunctis. Pupillas dilatat, & ideo hoc inungũtur ante, quibus paracentesis fit. Iumentorũ quoqꝫ oculis medentur. Vtriqꝫ mitigandi uis. Inflãmationes arcet, spicula corporibus eijcit, erratica compescit ulcera. Succus gargarissatus pituitam capitis elicit. Per nares infusus dentium sedat dolorẽ, ita ut à cõtraria nare inijciatur. Argema cum Attico melle emendat, oculorum caliginem discutit. Datur bibendus contra serpentes, item iocineris renumqꝫ morbos. Tradunt, eam quæ cæruleum habet florem 4 prociduam sedem reprimere: quæ phœniceum, illitu prouocare.

Chelidonium maius. Cap. CX

C Helidonium maius caule cubitali consurgit & amplius, adnatis compluribus, foliosis, folijs ranunculi tenerioribus, cęruleo colore nitidis. Flos assidet albæ uiolæ iuxta singula folia. Succus in ea croci, mordax, acer non sine quadã amaritudine graueolẽtiaqꝫ. Radix superne singularis, inferne multiplex in croci capillamenta fibratur. Siliqua cornuti papaueris tenuis, longa, in metæ figuram, in qua semuncula papauere maiora continentur. Plinius maiorem deliniauit chelidoniam fruticoso caule, folio pastinacæ erraticæ, ampliore ipsa altitudine duum cubitorum. colos albicans, flos luteus, succus croci mordax, semen papaueris. Officinis hæc suum retinuit nomen. 5 Vulgus Gallicum *ecleram* appellat, quòd caligantibus oculis aciem uidendi restituat. Nascitur in opacis & parietinis, fruticosa cubitali altitudine, cauliculis lanuginosis, teneris, folio ranunculi, magis anguloso, tenui,

aduer

aduerſa parte cæſio,auerſa incano, flore luteo, uiolæ candidæ conſimili, ſemine papaueris,quod in corniculis lõgis exilibus cõtinetur. Vulnerata ſuccum croci remittit, guſtum uellicantē.Radix ſuperne ſingularis, inferne multis luteis fibris capillata. Chelidoniũ, ut ait Theophraſtus, hirundinum aduentu florē excitat. Hanc herbã illæ aues adinuenerũt. Hac enim ut Plinius author eſt,hirundines oculis pullorum in nido reſtituũt uiſum,& ut quidã uolunt etiã erutis oculis. Hoc idem teſtatur Ariſtoteles quarto de generatione animalium uolumine,qui ſtatim ꝙ de quibuſdã auiculis egiſſet,que cæcos excludunt pullos, ſubiecit:quãobrem ſi quis nuper in lucem æditarum hirundinum oculos præpungat,rurſum incolumes reddentur. Dioſcorides quoſdã citat, qui ſcribant hirundines matres pullis ſuis in nido luminum ſedibus herbam hanc admouentes cæcitatē depellere, & momento uiſum reſtitui. Celſus Cornelius commentitium id eſſe putat,ſexto libro, ubi de oculis agit qui extrinſecus offendũtur,uolens,ſi ictus oculũ lęſit ut ſanguis in eo ſuffundatur,nihil cõmodius ꝙ columbi,palũbi,uel hirundinis ſanguinē perũgere. neq; id ſine cauſa fit, cum eorũ acies extrinſecus læſa interpoſito tempore in antiquũ ſtatum redeat, celeberrimeq; hirũdinis. Vnde etiã locus fabulæ factus eſt, per parentes id herba reſtitui,quod per ſe ſaneſcit. Eorum ergo ſanguis noſtros quoq; oculos ab externo caſu commodiſſime tuetur: hoc ordine, ut ſit hirũdinis optimus, deinde palumbi, minime efficax columbæ & illi ipſi & nobis. Negauit itaque pullos oculis captos hac herba per matres priſtinæ claritati reſtitui. Nec hæc naturæ decretis aduerſantur,quæ ſanxit orbos in priorem habitum non regredi, ſed perfectis tantum. Iis uero quæ fiunt ſi læſum fuerit aliquid, id oriri denuo poteſt,iacturáque partis alicuius poteſt reſarciri, cum genitalis facultas lege naturæ inchoatum opus adhuc abſoluens, non euanuerit,ſed deliniationis fungens munere,nacta materiam, damnum inſtaurare poteſt. Nuper excluſi hirundinum pulli non uident,imperfectiq; æduntur in lucem. quare cum oculis nondum abſolutis adhuc inſideat genitalis aura, punctos erutóſque poteſt reparare:multo magis adiuta herbæ chelidonij ope à parentibus inditi, quo felicius officium ſuum proſequitur. ſed de ijs hactenus. Floribus ſuccus exprimitur & in æneo uaſe cum melle Attico leniter cinere feruẽti decoquitur ſingulari remedio contra caligines oculorum. Vtuntur & per ſe ſucco collyrijs quæ chelidonia uocantur ab ea. Chelidonia ſiccantur ulcera adeò,ut pro ſpodio utantur. Eadem cum axungia iam deſperatis imponitur. Menſes nimios mammis admota ſiſtit. Succus in æneo uaſe cum melle in pruna decoctus oculis claritatem adfert, & caligines eorundem diſcutit. Folijs,caule,radicibus ſuccus excipitur æſtatis initio, & in umbra ſiccatus digeritur in paſtillos. Radix cum aniſo & albo uino pota medetur regio morbo, ulceribusq; quæ ſerpũt imponitur. Dentium dolorem commanducata ſedat. Nomen ei uidetur inditum, quoniam floret aduentu hirundinum, diſceſſuq; marceſcit. Sunt qui ſcribant hirundines matres orbatis lumine pullis inunctu momento cæcitatem depellere.

Chelidonium minus. Cap. XCI

Parua pingitur à Dioſcoride herba chelidonium minus,ſine caule,folijs hederæ,rotundioribus minoribusq;, pediculis quibuſdam à radice dependentibus,itē teneris & aliquatenus pinguibus. Radices habet puſillas, frequentes ex eodem callo prodeuntes,in tritici modum aceruatim congeſtas,quarum tres aut quatuor tantum in longitudinem progrediuntur. In limitibus humidis & paluſtribus gignitur. Plinius minori chelidoniæ folia hederæ aſſignat, rotundiora,minus candida. Hæc à nullis nunc oſtenditur herbarijs uel medicis, quod demiror, cum nulla uerno tempore frequentior occurrat,præſertim hirundinum aduentu: & marginibus aquoſis inueniatur,qua nulli non uliginoſi tractus ſcatent. Quam longe diſſidenti nomine, proprio ignorato, nunc officinæ uocant *ſcrofulariam*,quòd ſtrumoſa radix multis granorum frumenti grumis uideatur coaluiſſe. quanquam putent inditam appellationem, quòd ſtrumis (quas uocant græca imitatione non latina ſcrofulas) medeatur. Sed ne ſine peculiari demonſtratione teſtemur, id euidenter pictura poterit comprobari. Siquidem *ſcrofularia* herbula eſt à pediculis pendẽs,uidua caule,folijs hederę, rotundioribus multo minoribusq;,teneris & modicè pinguibus. Radices oſtendit ex eodē callo prodeũtes,paruas, complures in granorum tritici morem aceruatim congeſtas, quarum tres uel

quatuor

quatuor in longum protenduntur. Humida ſequitur & paluſtria. Floret aduentu hirūdi
num, nec longo poſt tempore marceſcens euaneſcit, ſic ut irrigui limites, qui largo folio-
rum florumq́ ſtipatu pubeſcebant, confeſtim ijs ſpoliati glabreſcere cōſpiciantur: qua de
cauſa chelidoniū, id eſt hirūdinariā dici nulli dubium eſt. Flos ei ranūculi, luteo colore ni
tens. Quòd ſi uires libeat experiri, magnam præ ſe fert acrimoniā, guſtum acerbè uellican
tem, argumento Galeni & ſectatoris eius Pauli, quòd celeriter illita cutē exulceret, quod
& pueri ſæpius probāt. quare & ſcabros ungues excutit, & ſcabiem abolet. Succo etiam
herbæ capitis purgationē moliuntur medici, ut pote qui magno ſit præditus acremento.
nam, ut Galeno placet, in quarti receſſus calfacientis initium ſe recepit, cum maius tertiū
ſibi uendicauerit ordinem. Cum itaq́ tota Dioſcoridis ac ueterum deliniatio ſuffragetur,
omnesq́ uires ſuum addiderint calculum, *ſcrophulariam* uulgo dictam nemo chelidonium
eſſe minus inficias ibit. Luxatam eſſe Plinij lectionem quis facile deprehendet, cum ma-
iori chelidoniæ reddatur colos albicans, flos luteus: minori folia hederæ, rotundiora, mi-
nus candida, ſuccus croci mordax, ſemen papaueris: cum hæc duo poſtrema de maiore
traduntur à Dioſcoride. Nanq́ minor acrem poſſidet ſuccum, nō tamē ullo pacto luteū,
nec papaueris ſemen, imò florem puto ſine ſemine proferre, radicibus potius quàm ſemi-
nio naſci. Sic ergo in ſedem reſtituetur luxata pars, Maiori colos albicans, flos luteus, ſuc-
cus croci mordax, ſemen papaueris. niſi quis ea quæ breuiter de minori chelidonio ſcri-
buntur, parentheſi cenſeat interiecta. Nō audiendi ſunt Arabicæ factionis authores, qui
chelidonium minus glaucium putant eſſe, quod ipſi *memithen* dicunt: quorum error aper-
tior eſt quàm ut refutari deſideret. Vis ei acris, & phænij modo ſummam cutem exulce-
rans. Pſoras & ſcabros ungues tollit. Succus radicum in nares illatus cum melle purgat
caput. Decoctum eius cum melle gargariſſatum caput ualidius inanit, & tædia omnia pe
ctoris diſcutit.

Othonna. CXII

Arum de othonna inter ueteres conuenit. Alij ſuccum chelidoniæ maioris
intelligunt, alij ſuccum glaucij, alij liquorem floribus cornuti papaueris ex-
P preſſum. Sunt qui triplicis ſucci miſcellam ex anagallide cærulea, apolli-
nari, & papauere interpretentur. Non deſunt qui liquorem eſſe contendāt
herbæ cuiuſdam Troglodyticę, quæ dicatur othonna. Naſci eam in Arabia
quæ ſecundum Aegyptum ſit, erucę ſimilem, perforatis crebro folijs tanquam à tineis eſ- 3
ſet pertuſa, eiſdem ſqualidis & paucioribus, flore croci, latifolio. quare à quibuſdam inter
anemonæ ſpecies collocatur. Aliquibus tamen placet, lapidem eſſe in Aegypti Thebaide
naſcentē, exigua magnitudine, candido colore, guſtu mordaci, cū feruore quodam & a-
ſtrictione. Plinius othonnen in Syria naſci memoriæ prodidit, ſimilē erucæ, perforatis cre-
bro folijs, flore croci. quare quidam anemonen uocauerunt. Paulus nonnullis ſuccum eſ-
ſe meminit herbæ prouenientis in Arabia, quæ confinis eſt Aegypto: quanquā aliqui la-
pidem Aegyptium eſſe fateantur. quanuis idem in pleriſque compoſitionibus othonnā
nominans maioris chelidonij ſuccum interpretetur. Quare nobis non eſt laborandum, ut
quid ſit othonna demonſtretur, cum Dioſcoridi, & poſt eum cunctis authoribus nō ſatis
fuerit cognita, ſed ex aliorum opinione famaq́ tantum prodita. Qui othonnam in Ara- 4
bia quæ ſecundum Aegyptum ſit, naſci tradunt ſimilem erucæ, perforatis crebro folijs, et
ueluti deroſis à tinea, ſcabris & obſitis puluere, minime frequētibus, flore croci, latifolio,
anemonę ſpeciem eſſe putauerunt. Extractus ſuccus oculorum medicamentis conuenit.
Mordet leniter & excalfacit aſtringitq́ ſiccando. Purgat cicatrices & nubeculas, & quic-
quid obſtat. Caliginem oculorum diſcutit, & quæcunque claritati eorundem officiunt.
Quidam tradunt, lauari atq́ ita ſiccatum digeri in paſtillos. Aiunt alij liquorem quendam
ea herba defluere, qui lotus exarenatusq́ cogitur in paſtillos ad eadem utiles.

Alſine. Cap. CXIII

Lſine, alij myoſota, Italia muris auriculam uocat. quod nomen inuenit à fo-
lijs, quibus aures muſculorum imitatur. Eadem alſine dicta, quòd lucis opa 5
A cisq́ gaudet. Hæc eadem erat quæ helxine, niſi humilior eſſet & minori-
bus folijs. hæc Dioſcorides. Naſcitur in lucis ut Plinio placet, unde dicta eſt
alſine. Incipit à media hyeme, areſcit æſtate media. Cum prorepit, muſculo-
rum

rum aures imitatur folijs. Sed aliam docet quæ iuſtius myoſotis uocetur. Hæc eadem erat quæ helxine, niſi minor minúsq; hirſuta eſſet. Naſcitur in hortis & maxime in parietibus. Cum teritur odorem cucumis reddit. Ea eſt, arbitror, quam uernaculo ſermone Galli *mou ronem* quaſi murauré uel potius muris aurem appellãt: Itali *pauerinam*, quòd anſeribus gratum pabulum ſumminiſtret. Auiculas caueis incluſas, cum faſtidiunt eſcam, aucupes ſolent hoc cibo recreare, quandoquidem helxinę ſimilis eſt, minoribus tantũ folijs, minusq; hirſutis. In hortis quoq; prorepit, & macerijs opacisq; lætatur. Vita ſemeſtri contenta, ſicuti dictum eſt. Herba cucumis cum teritur odorem remittit, ſed non illam peponis maturi iucunditatem, ſed herbaceum cucumeris uirus ſubolet. quanquã id quod de odore memorant, multis exemplaribus Dioſcoridis non legitur. Verum ut reliquam proſequar finitionem, cauliculis ſerpit teretibus articuloſis, è quorum geniculis exiles ramuli proſiliunt, folijs helxinæ minoribus, nec tantũ hirſutis, flore paruo, candido, foris herbaceo. Hallucinantur qui hanc anagallidis generibus aſſignent, cũ latiſſimo diſcrimine inter ſeſe diſcrepent. ſiquidem anagallis quadrato cauliculo ſurgit, flore ceruleo uel purpureo: hæc terete ac articulis interſtincto caule proſerpit, flore cãdido. Si uires quoq; ſcrutemur, huius alſinæ inueniemus quę traduntur à Galeno conuenire, uidelicet herbulam uiribus helxinæ proximam, aquoſo concretu frigidoq; cõſtantem: quare citra aſtrictionem refrigerat, feruidis collectionibus auxiliatur, & ignibus ſacris opem adfert. Vulgus quoq; ſuccum iam uſurpauit ad mulcendã corporis pruriginem. De hac ſub uocabulo alſine libro quarto repetuntur omnia titulo ſolũ uariato, quare nihil inibi dicere decreuimus. Sed hæc potius alſine Galeno Pauloq; dicitur, ſequẽs myoſotis, id eſt auricula muris. Vſus eius ad refrigerandũ cum polẽta. Epiphoris oculorũ imponitur: item uerẽdis, ulceribus cum farina hordeacea. Succus auribus infundit. quin & emendat omnia quæ helxine, ſed infirmius.

Myoſotis altera. Cap. CXIIII

A Ltera myoſotis uocat, cauliculis pluribus ab ima radice aliquatenus rubentibus, cõcauis ab imo, folijs anguſtis, oblongis, dorſo acuto, nigris, per interualla aſſiduè geminatis, in mucronem paulatim ſe cõtrahentibus, tenuibus coliculis ex alijs prodeuntibus, flore cæruleo uelut anagallidis. radix digitali craſſitudine multis capillamẽtis fibrata. In ſumma, ſcolopendrio ſimilis eſt, læuior dũtaxat & minor. Eadẽ de myoſotide nominatim diſſeruit Plinius naturalis hiſtoriæ libro uigeſimo ſeptimo. Galenus ordine tertio reficcare prodidit, nullũ tamen manifeſtum calorẽ poſſidet. Paulus myoſoton ad alſinen remiſit, nec huius uelut diſtinctæ mentionem fecit, uires ſilentio prætermittens. Inuenitur frequenter herba caulibus multis ab ima radice proſilientibus, quadantenus ab imo rubris & concauis, folijs anguſtis, oblongis, non ſine dorſi prominentis exertu, nigricantibus, per interualla deinceps geminatim copulatis, in mucronem deſinentibus, coliculis ex alarum ſinu prodeuntibus, flore cæruleo, radice digiti craſſitudine, multis fibris capillata, ſatis ad ſcolopendrium accedens. Sed nomine uacat Gallico. nec huic reſpondet deliniationi, quæ partim ab herbarijs *piloſella*, partim *auricula muris* appellatur, quamuis humi proſerpat, & nunquam à ſolo ſuſtollatur, folijs ſeſſilibus, latis, in mucronem exeuntibus, piloſis, muſculorum aures exprimẽtibus, præſertim antequam explicentur perfectè, geminatim maritatis, prælongis, uitilibus, itidem ſolo reptantibus, flore ranunculi luteo. Produnt, ferrum quod huius ſucco commaduerit tantam cõtrahere duritiem, tamq; magnum induere rigorem, ut chalybis aciem reſpuat, & ſcobinę modo quodcunque ferramentum elimet, imò potius diſſecet. Inuenitur in aſperis et incultis agrorum limitibus. nam flos qui in ea luteus cernitur, apertiſſimè muris auriculæ diſſentit, foliaq; longioribus interſtitijs diſtant, quàm ut poſſent ſcolopendrium herbam repræſentare. dorſo quoque carẽt eminulo, tergiq; perpetuũ æquor apparet. Hæc *piloſella* tamen ab officinis dicta. Naſcitur in uallibus, folijs quadrãtalibus, lanugino-ſis, albicãtibus, in terram ſparſis, flore luteo, radice numeroſa, ſed exili. Ferũt, foliorum farinam uulnera mirum in modum glutinare. Herbę recentis exprimunt ſuccũ ad cohibendos quartanę febris horrores. Eodem tingũt gladiorum aciem, ut omne ferrum aliud domet, ſecetq;. Igne admoto ſanies deſtillat, qua epota iocineroſis præſentius inueniri remedium negãt. Huius radix illita ægilopas ſanat. Tradunt Aegyptij ſi quis in Auguſto men

se incurrente huius herbæ succo inungatur mane priusquam loquatur, eo anno non lippiturum. Non defuere qui helxinen ipsam hoc nomine uocauerint.

Isatis, glastum. Cap. CXV

Satis satiua siue glastum, quo infectores lanarũ utũtur, folia fert plantagini similia, sed pinguiora nigrioraq́, caulem duũ cubitorum & ampliorem. Plinio glastum, quo infectores lanarum utũtur, simile fuit lapatho syluestri folijs, nisi quòd plura habet & nigriora, sed sponte nascentibus lactucis annumerat. Cæsar cõmentariorum quinto de Gallico bello tradit omneis se Britannos ultro glasto inficere, ꝙ cæruleum efficiat colorem, atq; hoc horridiores fieri in pugna aspectu. Simile, ut inquit Plinius, plãtagini glastum in Gallia uocatur, quo Britannorum coniuges nurusq́; toto corpore oblitæ in sacris nudæ incedebant, Aethiopum colorem imitantes. Glastum olim Galli dixere, nunc *guadum* uel potius *gualdum*, nonnulli *sancti Philippi herbam*. sunt qui Indicũ à colore nominẽt. glastum hoc est infectoribus dicatũ. Magnum quæstũ multis regionibus adfert. Viridem herbam trusatilibus molis premunt, ut herbaceã saniem excludant: dein abacto liquore digerũt in magnos globos, quos tabulatis in cinerem cõputrescere sinunt, *pastellum* plerisq; locis ab effigie pastillorũ in quam glomerantur, nominãtes. Hos cortinis infectoriæ coquunt officinæ, & laneos pannos ac uel sera demergunt, ut cæruleũ ebibant colorem. Cæruleam illam spumam innatãtem quam igni conferuescentes eructant cortinæ, *indum* nostri uocant infectores. hanc ad pictorum usus siccãt. Dioscorides egnen quoq; uocari prodit, quam suspicor ignen ab Hippocrate dici. Sunt qui hoc sibi titulo placent, ꝙ uocem uitiatam ruta uel aluta in Romanam se restituisse credant, luteam scribentes. de qua Plinius & Vitruuius authores Latini tantum inter colores mentionem fecerunt, quorum diligentiã in emendandis ijs falsis nomenclationibus non possum non probare: sed lutea herba an fuerit eadem glasto non mihi satis adhuc est exploratũ. Nam testimonia quæ pro se citant, aliam à glasto esse manifestè persuadent. Plinius chrysocolla, inquit, illa quoq; herba tingitur, quam luteam appellant. Et paulopost subdidit, luteam chrysocollam ab herba lutea dictam putant, quam ipsam cæruleo sublitam pro chrysocolla inducũt. Non itaq; cæruleo sufficit colore, sed potius luteo, uel certe uiridi, cum cæruleo sublita chrysocollæ colorem mẽtiatur, qui uiridis ab eodem traditur. Vitruuius in septimi uoluminis calce manifestius ait. Qui non possunt chrysocolla propter caritatem uti, herba quæ luteum appellatur, cæruleum inficiunt, & utuntur uiridissimo colore. hæc aũt, inquit, infectiua appellatur. Sed constitit inter omnes quæ glasto imbuũtur cæruleum sorbere colorem. Si ergo lutea glastum sit, cæruleum quoq; reddet, quem quantumcunq; infeceris, uirorem nunquam contrahet, sed cæruleum firmabit. Alium itaq; parere colorem luteum ex miscella & lege colorum facile constabit, si cæruleum luteo diluas colore uiridis colos enascetur. nanq; id à principijs colorum peti potest. Cæruleum multum habet atri uel opaci, uiride multo minus. ut igitur in uirorem degeneret cæruleum, medium postulabit, quod multum lucis & candoris habeat, quale luteum est. quam tentare commistionem pictores optime norunt. Nec ignorant etiamnũ infectores, qui cæruleo, quem glastum reddidit, luteum superinducunt colorem, ut uirorem lanæ concipiant. Quapropter ea suo nomine luteum colorem pollicetur, quem per se præstat, nisi cærulei sublitus superueniente luteo uiroris imaginem mentiatur. Nonne uides æruginem quæ cæruleo ferè pollet, si croceo liquore diluatur, pulcherrimũ induere uirorem? Habetur nostra ætate herba quæ cortinis suffectorijs indita luteum lanis præbet colorem, cuius apud nos maximus increbuit usus. infectores colori cæruleo, quem glastum excitauit, superinducunt, & uiridem efficiunt colorẽ, quæ forsitan lutea fuit antiquitati. Ea folijs prælõgis, pinguibus & arctis, cubitali caule, interdũ altiori, toroso, flore exili, luteo, frequentibus in cacumine folliculis, cruciformibus, asperis, sed tam denso stipatu fastigij, ut ij quandam spicarũ imaginem monstrent, in quibus semen includitur, radice longa, singulari crassaq́; multis locis sponte nascitur, sed magno iam compendio serunt in agris. Quæ nisi forte fortuna domino decoquat, magnũ ex eo sentit prouentũ. nanq; eruta solo radicitus in fasces magnos cogitur, donec usurpetur ad infectus. Siccata in luteũ colorem pallescit, aut certe languet in pallidũ, luteo quoq; colore pannos tingit. *Gaudum* etiam nostra rura uocant

ra uocant

ra uocant uel *gaiſdum*. Porrò tam ex colore quem ſiccata præfert, quàm decocto, quod lanæ reſorbentes ebibũt, lutea merito uocari poteſt. Nec quicquam à Plinio Vitruuioq́, niſi inter colores tantum, ſine herbæ notis peculiaribus dictum eſt, quòd eſſet forſitan non medicinę, ſed infectuiris nata. Nec me fugit Dioſcoridem lyſimachiam lytron appelaſſe, item Plinium, quod aliqui deprauatum putant, legendumq́ cenſent luteum, qua glaſti cærulei ſuperinducta uiridẽ exhibent colorem. Veriſimile tamen, lyſimachiam, quaſi diſcordiam bellũq́ dirimat, eſſe nuncupatã. nam calcitronũ boum ceruicibus impoſita cohibet aſperitatem: ita lytron, quod pro liberatione præmium importat, dici ueriſimile fuerit, quòd ſedatæ diſcordiæ munus poſtulet. Sed de ijs plura in lyſimachiæ mẽtione. Iſatis ſyluatica ſiue malis glaſtum ſyluestre, ſatiuæ ſimilis habetur. folia fert maiora lactucaceis, caules tenuiores, multifidos, quadam tenus rubentes, è quorum cacuminibus folliculi numeroſi linguæ ſpeciem repræſentantes dependent, in quibus ſemen, flore præterea gracili, luteo, quę poſtea huic adijciuntur ſyluestri glaſto, pugnant cum iſtis. Videntur quoq; ſpuria quædam huic finitioni Dioſcoridis accreuiſſe. Parum ſibi conſtitiſſet is author, ſi florem huic reddidiſſet luteum, nec multo pòſt purpureum uel cæruleum tribuiſſet: ingenueq́ fateretur uanas eſſe quas inſeruerat deſcriptiones, & à ueritate penitus deficere. Quotuſquiſq; tã uerſatili fuerit ingenio, ut ſecum in eadem finitione pugnaret, et à ſuis illico decretis deſciſceret? nempe nemo niſi mẽte captus, uel quem penitus memoria defeciſſet. Adde, quòd ea uetuſtiſſimis exemplaribus non leguntur. quare uelut futilia quædam ac nullius in hac parte momenti ſunt expungenda. Sanguinem ſiſtit glaſtum. Phagedænas & putreſcentia ulcera, & quæ ſerpunt ſanat: item tumores ante ſuppurationem. Contra ignem ſacrum radice uel folijs prodeſt, uel ad lienes pota. Recentia uulnera glutinat, ideoq; cruentis inijcitur. Syluestre glaſtum eadem quæ mox ſupradicta præſtat. Potu & illitu lienoſis auxiliatur.

Telephium. Cap. CXVI

Telephium herba portulacæ ſimilis caule & folijs alas binas in ſingulis foliorum geniculis annectit, ramuli ab radice ſeni ſepteniue fruticant, folijs referti cæruleis, craſſis, lẽtis, carnoſis, flore luteo, uel albo. Naſcitur inter uites & locis cultis uere. Breuius Dioſcoride Plinius deſcripſit, Telephium portulacæ ſimilis & caule & folijs. rami à radice ſepteni octoniúe fruticant, folijs craſſis, carnoſis. Naſcitur in cultis & maxime inter uites. Hodie Galli partim *uineaticam ſempervivam*, partim *cicotrinum* appellant. Herbarij noſtri *fabam inuerſam*, alij *craſſulam minorem*, quòd craſſo pinguiq́ conſtet folio. nam hæc inuenitur in cultis & ſæpe inter uites ſenis ſeptenisúe ramulis emicans, portulacæ non abſimilis, folijs cæruleis, pinguibus, lentis, carnoſis, flore nunc albo, nunc luteo. Viuax eſt ſupra modum, erutaq; diu ſeſe prorogat. quare nonnulli quoddam ſedi genus ſeu ſemperuiui ſuſpicantur. Siccare eam & abſtergere docet aperte leuis amaror, qui guſtu percipitur: quare uitiligines emẽdare certũ eſt, & ut tradit Galenus, putrilaginoſis ulceribus opitulari. Vnde Telephij nomen ductũ puto, quòd ulceribus malis, quibus rex Myſiæ Telephus cõſenuit ab Achille uulneratus, auxilietur. Dioſcorides ſenos ſeptenosq; à radice ramos tribuit, Plinius octonos. Differre merito cre dimus telephium à ſyluestri portulaca, quam agriam andrachnen appellant. quandoquidem uterque medicinas earum notasq́, ſeorſum ceu diuerſorum generum reddidit. Telephium herbam hoc loco deſignatã ſunt qui putant eſſe quam multæ uocant officinæ præſertim Romanæ *pulmonariam*. Vegetius in mulomedicina pulmonariã nominat, quã conſiliginem dici prodit, bubulcis & ueterinarijs præclare cognitam: ſed telephium non eſſe ſatis inter ueteres conſtitit, cum Plinius nuper inuentã aſſeruerit conſiliginem, telephium uero nomine ipſo & inuentionis & uſus uetuſtatem fateatur. Radiculæ conſiliginis Plinius & Columella duntaxat meminerũt, quaſi ſuperficies in nullo haberetur pretio. Dioſcorides radicem telephij ſubticuit herbam tantum cõmendans: quapropter uel nondum ad uſus eruperat, uel diuerſam quis non ab re ſuſpicabitur. Item Plinius medicinas utriuſque ſeorſum uarijs locis reddidit, quaſi diuerſarum. Radix tamen à Dioſcoride non exprimitur, quæ profecto ob ſui raritatem non fuerat omittenda, cum in numeroſa fabarum tubercula coaleſcat. unde putauerim inuerſam fabam herbarijs appellari. Nam fabaginum cacumen pluribus fabis eſt onuſtũ: contrà radix ima innumeris tuberibus ſcatet, quę faba

rum implent magnitudinē. Folia ſenis horis illita albas uitiligines cōcorporāt, ſed poſtea
hordeacea farina illini debet. Perunctas etiā in ſole lentigines emaculāt cū aceto, & cū in-
aruerint auferūtur. Medentur uulneribus & fiſtulis. Sunt qui uitiligini, lentigini ternis ſe
rè menſibus ſenis horis noctis aut diei perlini præcipiāt, dein hordei farinā inſpargi iubēt.

Acanos. Acorna. Cap. CXVII

Canos herba eſt ſpinoſa, breuis, latioribus quàm eryngij aculeis, capite magno,
chamæleoni albo ſimili, quam impoſitam ruentis ſanguinis impetum infre-
A nare tradūt. Eryngio à quibuſdā contribuitur ut tradit Aetius, forſitan quod
eryngium in quibuſdam æmuletur. Cæterū acanon ab eryngio Theophra
ſtus ſecernere uidetur, cū utriuſq; ſeorſum meminerit. Alij, ut idem inquit, 1
chamæleonē album uocauerūt aconon, quòd ſuo echinato capite chamæleonē imitetur.
Porrò nō multum ab ea quam uulgus *calcatrepam* appellat diſſidere cognoſcitur, cum acu
leata ſit & breuis, latis & nocentibus uallata ſpinis, caule breui ac toroſo, floribus ceu po
tius pappis in cacumine purpureis, rotundis capitibus, & ſpinarum ſepto muricatis. inde
nomen in uulgus abijt, quòd murices *calcatrapas* nominet. radice cādida, digitali. Hāc ſpinā
humo erutam rura domorum laquearibus appendunt, ad arcenda ut putāt maleficorum
ueneficia. Naſcitur in incultis & aſperis ubiq;. Ea ſpinæ breuitate, & multitudine capitu-
lorum rigentibus aculeis armatorum eryngium ſectatur, ideo eryngiorum generi nōnul-
lis, ut Aetius retulit, adſcribitur. Echinato capitellorum habitu reliquaq; facie album cha-
mæleonem exprimit: quare ipſum acanon, ut Theophraſtus teſtatum reliquit, aliqui uo- 2
cauerunt. inde ab acano Latinis quæ aculeato ſunt conceptu, aut floris ſede, fructuq; ſpi-
noſo, feliciter acanacea dicuntur, laborantibus Græcis uno uerbo hos tres affectus inclu-
dere. Cæterum ixine cui radix folioſa, ex qua ſimilis malo carduus ſeminis plenus extu-
berat, ſeminalis acanus Theophraſto dicitur: cuius inciſo uertice ſummo lachryma erum
pit iucundi ſaporis, acanthica maſtiche uocata, proptereaq; adulteriū ex ea fit. Germinat
atq; floret æſtate folio & caule lanugines ſpinoſas habens. Acorna herba eſt acanacea-
rum generis, caule & folijs lanugine ſpinoſa mordax, & quod ratione ſimplici poteſt ex-
primi, cneco ſimilis urbano, colore flauo, ſucco pingui. Acornæ, ut Theophraſtus eſt au-
thor, ſpina pro folio eſt, uernaculo cneco ſimilis, colore tātum rufo, ſucco pingui. Eadem
erat quę atractilis ſeu ſylueſtre cnecū, ſi candidior eſſet, & decerpta cute ſanguineū cruo- 3
rem funderet. Cęterum colore tantum rufo diſtinguitur, & pinguiore ſucco, nequaquam
cruēto. ſpina itaq; eſt in aruis quæ facie tota tum reliquo habitu, præter quàm ſanguineo
liquore, cnecum, quod officinæ nunc appellant *cartamum*, mentitur.

Alectorolophos. Alopecuros, uulpina cauda. Cap. CXVIII

Lectorolophos quæ Latinis criſta dicitur, folia habet ſimilia gallinaceæ cri-
ſtę, plura, caulem tenuem, & ſemē nigrum in ſiliquis. Vtilis tuſſientibus co
A cta cum faba freſſa melle addito, et caligini oculorum. Solidum ſemen conij
citur in oculum, nec turbat, ſed in ſe caliginē cōtrahit. Mutat colorē, ſed ex
nigra albicare incipit, & intumeſcit, ac per ſe exit. hæc Plinius. quo argumē-
to multi eam eſſe putant, quam olitores nunc *orualam* aut *totam bonam*, Itali *ſclariam* uocant. 4
Nanq; & hodie apud nos rura ſemen *oruala* ad eoſdē effectus uſurpant. foliū ei betæ lanu-
ginoſum, ſerratumq; in modum criſtæ, ſcabritie lacunoſa prorſus inæquale, caulis ab imo
rufeſcens, quadrāgulus, flos ſpicaceus, è rubro ſuppurpureus, quo excuſſo in alabaſtricu-
lis dehiſcentibus ueſcum & atrum ſemen conſpicitur. odorata tota & uulgaris. Seritur in
hortis ubiq;, miranturq; nōnulli herbam tam inſignē notamq; uulgo, ueteres ſilentio præ-
termiſiſſe. Verum Plinianę picturę refragātur principes notę. nō enim ei caulis tenuis, ſed
præter modū craſſus, ut fabaginū quadrata ferè corpulentia peræquet: etſi nigrū ei ſemen
inſit, nō ſiliquis, ſed potius dehiſcētibus uaſculis, aut patētibus capitulis cōcipitur, foliūq;
ei frequētibus crenis ſerratū, potius quàm criſtatum cernitur. Alij hanc eſſe tradūt quā *cetrum*
gallinæ, aut *galli centrum*, officinæ perperā *gallitricum*, aliqui *ſaluiam tranſmarinam*, uel *Romanum* 5
appellāt, quia eius ſemine eodem modo uulgus utatur. Siquidem ad diſcutiendā oculorū
caliginem integrum ſemen in oculū conijcit, quod non niſi ambitioſa reuolutione per or
bem oculi raptū exucto humore, prægnās & quaſi tenuibus onuſtū mēbranulis egredit.

Enimuero

Enimuero *ſaluia tranſmarina* folio eſt marrubij maiore,odorato,rugoſa aſperitate, caule ſeſquipedali,leniter hirſuto,in terram depreſſo, & in quadrangulum ſtriato, flore è cæruleo in purpureum uergente, ad aquilini roſtri effigiem falcato, calyculis pluribus,gallinaceæ criſtæ forma, in queis ad ſummum quatuor grana reperias, parua,rotunda, fulueſcentia. Sed ne ea quidem alectorolophos dici meretur, cum & caulis craſſamẽto, & calyculi hiantes nõ ſiliquante figura,ſemenq́; fuluo coloratu, omnino reclamẽt. Sed ut faceſſat omnis apud ueteres ambarũ ſilẽtij ſuſpicio, quid apud Dioſcoridẽ utraq; fuerit, oruala ſcilicet & trãſmarina ſaluia,paucis ſubnectemus:quũ illa orminum ſatiuũ, hac ſylueſtre deſignetur, marrubij folijs,caule quadrãgulo, ſeſquidodrantali proceritate, circa quẽ calyces promi- nent ſiliquarũ effigie,radice uerſus nutantes. In ijs duũ generum ſemen inuenitur: ſylueſtri rotũdius,colore fuſco: ſatiuæ nigrius & oblongũ, quod argemas oculorũ albugineſq́; cum melle purgat. Eæ igitur deliniationes ad amuſſim, nulla reclamante nota, ſatiuo ormino & ſylueſtri fauent. Male audiunt ergo qui eas ueteribus intactas fuiſſe ſuſpicant. Non deſunt qui gallinaceã criſtam Græcis periſtereon dici tradãt, in humidis naſcentem, folio inciſo & ſubalbido: ſed manifeſtior eſt error, q̃ explodi deſideret. Porrò in pratis frequẽs inuenit herba, caule tenui, folijs criſtatis & falcatis, ſuppurpureis apicibus, in uertice pinnatis, inter quos lunata emicat ſiliqua, cõcolor, lata et membranacea cute ueſtita, in qua ſemen pullum clauditur, rura huic ab hac effigie ſuo ſermone uernaculo nomen *criſtæ gallinarum* dederunt. Ea propius ad Plinianã alectorolophi picturã accedere uidetur. Alopecuros ſpecie tota ſimilis eſt tritico, uerũ folio latiore ut uult Theophraſtus, ſpica hirſuta, qua lanugineum floſculum particulatim emittit, radice articulata, ex cuius nodis emicant folia pinnata. nomen inde auſpicatur q uulpium caudis ſimilis exiliat. Spicoſa eſt ut plantago, ſed hirſutior & lanuginoſior, nec tamen in acus aut ariſtam exit. Plãtaginis in modũ ſpicatur, florem tamen non quemadmodũ illa particulatim ædit, ſed per totam ſpicam frumenti modo ſpargitur. Vtriq; lanugineus proſilit floſculus. Plinio alopecuros ſpicam habet mollem, & lanuginẽ denſam, non diſſimilem uulpiũ caudis, unde ei nomen. Sunt qui hanc eſſe contendunt, quã uulgus *paſtoriam uirgam* appellat fœminino ſexu. Quin & in aruis inuenitur herba ſpecie frumentacea, folio tritici, culmo gracili, paucis nodis geniculato, ſpica plantaginis, nullis aceribus aut ariſtis armata, lanugine ſpiſſa horrens, aſperitate ueſtium ſequaci. ſiquidẽ non uilloſa tantum lanugo, ſed & ſpica tota fimbriarum tenax, tranſeuntium ueſtimentis hæret. rura *caudati frumenti* nomine norunt.

Alliaris uel alliaria. Cap. CXIX.

A Lliaris herbæ folia cum primum emicant, circinatæ ſunt rotũditatis, uiolæ nigræ ſimilitudine, aliquantũ maiora, uerum adulta in angulos exeunt. Herba bicubitali proceritate cõſurgit, caulibus teretib. folijs urticæ, niſi quòd læuiora ſunt, parcius fimbriata, & à pediculo latiora, allij odoratu cum teruntur, floſculo luteo, exili in pelliculis ſemine, atro colore, radice oblonga, eodem cum folijs odore. Trita herba alliũ adeo redolet, ut in iuribus tortiuiſq́; ſuccis pro eo ſubſtitui cœperit: inde nomen ei dederunt officinæ. Sunt qui putẽt ſcordotim hanc eſſe, falſi quadam odoris cognatione. ſiquidem ſcordotis folijs eſt ſimilitudine quercus, minoribus, lanuginoſis, quadrangulo caule, flore ſubrubro: alliaria uero frondibus urticæ modo fimbriatis, rotundo caule, flore luteo. Illa tantũ ſubolet alliũ: hæc ita repræſentat, ut iuſto allij odore nares impleat. niſi quis arbitretur alterũ ſcordotis genus eſſe, quam Crateuas repræſentat latioribus folijs, mẽthaſtro ſimilẽ, nec de ea ſcriptũ aliud inuenio. Nemo profecto poteſt inficiari, huius alliariæ folia multo maiora uideri, & profundioribus crenis laciniata, ſatis tamen ad querna cum adoleuit accedẽtia. Huic iudicio facile ſubſcriberem niſi ſimilem menthaſtro ſubdidiſſet, cui certe ferrata ſunt folia, ſed ſpiſſa lanugine caneſcunt, illi potius uirent ſola aſpritudine contenta. Quod ſi ita eſt, ipſa excalfacit, urinam ciet ſi recẽs in potũ teratur. Sicca in uino coquitur ad ſerpentiũ morſus, & uenena omnia efficax. In roſionibus ſtomachi, dyſenteria, contumacibus urinis, ex mulſa duobus denarijs datur bibenda. Lentam pectoris craſſitiẽ digerit. Cõtra ueterẽ tuſſim ex reſina et melle ſicca lingitur. Longis præcordiorũ inflãmationibus cerato collecta prodeſt. Podagras acri aceto circumlitas mulcet. Impoſita menſes excit. Vetera ulcera purgat & ad cicatri-

cem ex melle perducit. Recentia quoque uulnera cogit farinæ conſperſus. Excreſcētia in corpore compeſcit.

Amarantus. Ambubeia. Cap. CXX

Marantus radice eſt fulua, bulboſa, ferulaceo caule, pedali altitudine, folijs ocymo lōgioribus, ſpica purpurea uerius q̄ flore, inodora, qua nihil gratius aſpectu cernitur, quando & purpuras Tyrias Laconicasq́; ſuo rutilanti nitore prouocat. Coccum etiam qui in ueſtibus micat, ſiue ſaturatū ſiue dilutum ſua coloris gratia uincit, adeo ut Franci nunc *paſſeuelutum* appellent, indicantes eo nomine ſericum coccineum quod *carmeſinum* dicunt, cum quo nimirum de coloris principatu certabat, ſuperari. Solo colore cōmendatur amarantus. Spica Plinio purpurea uerius quàm flos, & ipſe ſine odore. Gaudet decerpi, & quo frequētius legitur, hoc lętius renaſcitur. Prouenit Auguſto menſe, durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus adſeruatur. Mirumq; cum defecere cūcti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas nectit. Qua dote iam in fictilibus ſeritur, ut ab Auguſto floreat in Octobrem, quo tempore geſtit frequēter carpi. Collectum & furni tepore ſiccatum, puellæ ad coronarios hyemis uſus recondunt. Summa eius natura in nomine eſt, appellato quoniã non marceſcit, ita grǣcam nomenclaturam uſurpante Italia. Siluit de eo priuatim Dioſcorides, quamuis multos flores hac nominum ambage complectatur, ut ageranton, elichryſon, & alios cōplures, forſitan q̄ paucis uiribus in medicina polleret. Galenus heliochryſi nomine amarantum exprimit, ob id corymbos nunquam marceſcere Plinius ſcriptum reliquit. Philoſtratus ex amarāto ſepulturas coronari ſolitas adfirmat, idq́; Theſſalos inſtituiſſe primos ad tumulum Achillis. Extenuat & ſiccat amarantus, ideo cum uino fluxiones ſiſtit, ſed (ut aiunt) ſtomacho aduerſat. Ambubeia, uel ut alijs placet ambugia, Aegyptio nomine nobilior eſt q̄ latino. cichorium enim nemo neſcit, quum illam pauci inter ſtudioſos norint. dicitur & erraticus intubus, germinans à radice poſt Vergilias, folio betæ laciniato, fere ſemper in ſolo procumbente, magno, fiſtuloſo, multis ramulis brachiato lente, item aſpero & diuidi contumace, flore cæruleo, qui nubilo etiam die panditur, & cum eo circūagitur in occaſum, noctu ſemper compreſſus. Hanc nōnulli propter utilitatem chreſton appellauerunt, & propter ſingularem ſalubritatem pancration. Sed hæc duplicis eſt naturæ: una arctiore folio, quã diximus: altera latiore, quam hedypnoida cognominant. Herba eſt perennis, folijs multis, per anfractus diſſectis, in terra ſeſſilibus, cauliculo ſimplici, concauo, ſemipedē alto, enodi, flore luteo, ſtipantibus in circulū foliolis coronato, quo decidente ſuccreſcit euanidum quiddam: cæterum admirabile naturæ ludentis opus, nempe multangularis illa lanugo in orbē globata, quæ ſpirante uento efflatur in auras. Noſtri hanc appetente hyeme, & per frigora terra adobruunt, ut candorem depoſita amaritudine cōtrahat, & in acetarijs utātur. Officinę, q̄ folium ſinuatim per lacinias denticulatū ſit, *leonis dentem* uulgari uoce dicunt. Galli pueruli *florem piſſanlitum* uocant, rati eius uel attrectatione, urinæ incontinentiã creari, atq; ita cubile lotio contaminari. Sunt qui etiam *roſtrum porcinum* nominent, dentéq; ad laxandos inteſtinorum infarctus, ciendasq; urinas. Hedypnois ſylueſtre genus, ſtomachum diſſolutū aſtringit cocta, cruda ſiſtit aluum. Dyſentericis auxiliatur, ſed magis cum lente. Rupta & cōuulſa iuuantur, item quibus genitura ualetudinis morbo effluat. Ambubeia refrigerat in cibo ſumpta. Collectiones illita digerit. Succus decoctæ uentrem reſoluit, iocineri & ſtomacho renibusq; prodeſt. Item ſi in aceto decoquatur, urinæ tormina diſcutit: item regium è mulſo morbum, qui ſine febre fuerit. Veſicam adiuuat. Mulierum purgationibus decocta in aqua adeò ſuccurrit, ut emortuos partus trahat. Tradunt magi, ſucco totius cum oleo perunctis fauorem cōciliari, eosq; facilius impetrare quæ uelint.

Anthalium. Anthemon folioſum. Anthyllon & Anthycellon. Anthriſcus. Cap. CXXI

Nthalium Aegypto peculiare, nec niſi mēſis cognitū. Naſcitur in locis arenoſis, haud procul à Nilo, meſpili magnitudine & rotūditate, ſine nucleo, ſine cortice, folijs cyperi. Anthalium Plinio, haud lōgius à flumine prouenit, meſpili magnitudine & rotūditate, ſine nucleo, ſine cortice, cyperi folio. mãdunt igni paratū. Anthalium menſis tantum dicatur, quod Aegyptij edunt,

nec alium

nec alium ullum Plinius reperit usum. Theophrastus malum anthali appellat, in arenosis nascẽs, haud procul à Nilo, figura rotũdũ, magnitudine mespili, sine nucleo, sine cortice, folijs cyperi. Anthali mala legentes Aegyptij in bryto hordeaceo decoquũt, uehementer iucunda & dulcia, quæ bellariorũ uicem in secundis mensis impleant. Anthemon folio sum in segetibus passim nasci cernitur, folijs ferè porri, oblongis, calamo lolij, flore purpureo, quo in coronamẽtis utimur, herbaceo calyce, semine tribus uersib. striato atroq́, unde ei nigellæ nomen. hoc Theophrasto anthemon phyllodes dici putatur. Theodorus foliosam nigellam interpretatur, doctis propius githago uel nigellastrum uocaret. Rusticis nostris *niella*, flos *micancalus*, qui in coronamenta reponitur. Cæterum hoc anthemon semine ac toto frutice maius est q̃ melãthion, nec odoratũ, quapropter pseudomelanthion uocari potest. uerũ pedali altitudine tantũ surgit, folijs fœniculi uel senecionis, flore ceruleo, stellato, scapo papaueris longiusculo, in quo semen nigrũ, odoratum, gustu subamarum. hoc pistrinis, illud solum coronis nascitur. illi in procerioris culmi uertice unicus flos emicat, hoc non uno contentum permultis scatet floribus. Nostra rura propter odoris suauitatem *piperellam* uel *poeuretam* appellant, officinæ *nigellam Romanam*, de qua in eius mentione uires docebimus. Theodorus in Theophrastum anthemon pro melanthio uidetur intellexisse, ut qui nigellã uerterit. Sũt qui Theophrasto anthemon & anthemion eam esse contendant quam Dioscorides uocat anthemida, & chamæmelon uulgo dicitur, magnis ab Asclepiade celebratam laudibus. Duo Theophrastus constituit genera. unũ eius quę ab radice tantum foliata sit, alterum quæ caule tantum. Porrò cum cæteris omnibus proprium sit ut ab imo deflorescãt, peculiare utriq; ut à cacuminibus incipiãt deflorere, flore candido in orbem, medijs herbaceo. Semini colos qui flori. decidit hoc sicut & spinosis, cõceptaculo inani relicto. Sed hæc potius de chamæmeli generibus à Theophrasto dicta creduntur, ut apud eum idem anthemon & anthemis audiatur. Anthyllon, quam alij anthycellon uocãt, Plinio folijs & ramis lenticulæ similis, palmi altitudine, sabulosis apricis nascens, subsalsa gustanti. Dioscorides primũ genus anthyllidis, sic enim uocauit, lenti simillimum fecit, ramis rectis, folijs mollibus, radice tenui, oblonga, salsuginosis apricis natum, nõ insulso gustu, unde hãc salsolam posteritas appellauit. nam salem etiam ex ea fieri memoriæ proditum est. Ea siquidem palmari altitudine cõsurgit, similis lenticulæ, folio molliore & minori, insuper radice exili, gustu salsiuscula. Vuluis aptissima est ex rosaceo & lacte imposita, renumq́ doloribus tribus drachmis. Cum eisdem uulnera ad cicatricem reducit. Bibitur in strãguria renumq́ doloribus tribus drachmis, quomodo & sanguinẽ sistit. Excalfacit, & mediocriter reficcat. De cognato genere in anthyllide differendum erit. Anthriscus, ut Plinius ait, eadem erat quę & scandix, si tenuiora folia & odoratiora haberet: quapropter folio est scãdicis, crassiore & minus odorato. Enthusiicon in olere syluestri à Theophrasto ponitur. Athenæus & Plinius anthriscon maluerũt appellare. Peculiaris laus eius, q̃ fatigato uenere corpori succurrat, iamq́ senio marcescẽtes coitus exciter, & alba fœminarum sistat profluuia.

Appendix spina. Cap. CXXII

A Ppendix spina Plinio dicitur, quoniã baccæ in ea rutilo colore pendeant, appendicesq́ uocentur. Hæ crudæ, per se, & aridę in uino decoctæ aluum citant, & tormina cõpescũt. De spina appendice nonnihil alibi diximus.

Aracoides. Ariana spina. Arianides. Armoracia. Arthritica. Cap. CXXIII

A Racoidem Aegypto peculiarem Theophrastus miratͤ, q̃ nec foliũ nec herbam ullam, aut quicq̃ aliud simile supra terram habeat: fructum autem in radice ferat, non ea quidem quæ carnosa & simplex altius infigitur, sed fibris quas per summa cespitũ agit. Idem de Aracidna tradit. Neutrũ, inquit, folia gerit, nec folijs quippiam simile, sed quasi binorum fructuũ partibus inter se oppositis fœcunda potius extant. Sunt & alia eodem autore pluscula supra terram cibo idonea in Aegypto maximè, & aracidna, & quod araco simile est aracoides. Plinius aracos appellat fructum, qui cum habeat radices ramosas ac multiplices, nec folium nec herbam ullã aut quicq̃ aliud supra terrã habet. Aracidna ergo & aracoides, si Theophrasto credimus, duo hæc pariunt sub terra, non minorẽ tubere, cuius pars carnosa radicẽ mittit

altam atq; craſſam, cæteras uerò quibus fructus inſidet, graciles atque multas, & ſummo ceſpite cohærentes agit, nec folium nec herba ulla aut aliud quicq; ſupra terram cernitur. Loca modice arenoſa diligunt. Quia porrò geminum & utraq; parte fructum ferunt, amphicarpa cognominatur. Ariana ſpina ab Aria regione Indis contermina dicitur. tota aculeis horret, lachrymæ ploratu myrrhæ ſimilis, tum uiſu tum etiam olfactu. Profluit ubi ſol illuxerit. Eiuſdem regionis alumna eſt & arianis, herba ignei coloris, quam Democritus legi iubet cum ſol Leonē permeat, ut eius tactu peruncta oleo ligna accendant. Aria nidem gigni in Arianis Plinius tradit, igneam colore, colligi cum ſol Leonis hoſpitiū tenet, cuius tactu peruncta oleo ligna accendantur. Theophraſtus refert cōterminam Indis gentem Arianam, cuius ſpina lachrymarum pretioſa, myrrhæ tam uiſu q̃ olfactu ſimilis, acceſſu propter aculeos anxio. manat ea cum ſole illuſtratur. Armoraciam Latini, Græci cheriā uocant, pōtici armon, alij leucon, officinæ *rapiſtrum*. ſylueſtris eſt raphanus, fronde copioſior q̃ corpore, folio læui, rotundo ac breui, radice tenera, exili, longa, ſaporis acuti. Plinius ſylueſtri læuia quidem folia tribuit, ſed breuiora ac rotunda, copioſaq; atq; fruticoſa, ſaporem aſperum & medicamēti inſtar ad eliciendas aluos. Probatur magis quibus caules in initio rotundiores craſſioresq;, ac longis canalibus, folia triſtiora & angulis horrida. Plinius Arcadicum omnibus prætulit, quanquam & alibi naſcitur, utilius urinæ dun taxat eijciendæ, cætero bilem detrahit: & item cortices in uino ſtomachum purgant, pitui tam extenuant, urinam cōcitant. Sed & hodie ſeritur, ad deturbādos calculos & urinam ciundam. Aeſtiuoſum in Italia, & Armoraciā uocāt ſatiuam. Arthritica, recentioribus nonnullis articularis, duorum traditur generum: unum folijs nigricantibus ternis aut qua ternis, in terra ſeſſilibus, rugoſis, magnitudine inter uiolam & uerbaſcum, è quib. medijs ſtylus exilit tenuis, longus, colore in pallidum languido, in cuius cacumine bini terniue flores dehiſcunt lutei, penſiles, turbinati, ſummis labris denticulati, nec inodori, calyculo in album palleſcente. Ii primo uere ſtatim emicant, certiq; appetentis huius nuncij. quare herba officinis *primula ueris* dicitur, ruri *cuculi brachula* aut *primiueria*. Prouenit in opacis & humidis. Ego hanc luteæ uiolæ genus quoddam eſſe crediderim, cum ſit primū ueris munus, folio bacharis, multo uiola latiore, uerum flore minus odorato. Quo in genere etiam ſatiua inuenitur, non diſſimilis priori, luteolo colore. ijs non parua coronis uernalibus tribuitur authoritas. Forſitan hæc Tuſculana fuerit uiola, cum haud longè plura de ea legantur. Ea cū cælum ſilet, & tempus ſerenat, exitu hyemis necdū exactis frigoribus erumpit, & ut prima uernas texit corollas, ita cōfeſtim fugax euaneſcit, in mediū uer uix decorem ſuum prorogans. Vita ei cōplurimum menſtrua, nec temere ad ſummū ſeſquimenſem excedit. Nec eſt ſimile ueri, florem uſq; eo celebratū, uernoq; coronatui tā frequentē, ſilentio diſſimulatum. Cęterum permulta notiora fuerūt ueteribus, q̃ ut ab eis deſiderarēt explicari, quorū nobis notitia prorſus exoleuit. Nec deſunt qui phlomides coronarias eſſe cōtendant, ſed hæ quas nuper memorauimus notæ nō cōſentiunt. Alterū genus *palatium leporis* appellant, q̄ ſubinde lepores ſub eius umbra lateant, cubitali altitudine, folijs fœniculi, ſine flore, baccis puniceis, radice numeroſa craſſaq;. utriq; eoſdem effectus aſſignant. Tritæ imponuntur efficaciter articulorū doloribus. Radicis decocto ueſicæ renumq; infarctus expediunt. Ius herbæ propinatur & illinitur aduerſus rupta, luxata & liuentia.

Balſamine. Cap. CXXIIII

Alſaminam Ligures Padani uocant, Hieroſolymitanū pomū Hetruria, mirabile Gallia, uulgus *garantiam*, quoniā ſepti modo in hortis feneſtriſq; per
B cancellos opere topiario digeritur, de qua ne uerbū quidem priuatim apud ueteres habitū inuenio. Ea tenuibus pręlōgiſq; flagellis ultro citroq; reptantibus euagatur, folijs uitis albę, articulatioribus, exilibus pāpinis, ex alarum ſinu prodeuntibus, quibus illigantes ſeſe cancellatim uicinis implicāt ſtaminibus, flore cucumeris ex albo in luteū lāgueſcēte, turbinato utrinq; fructu, carnoſa cute et per uerſus uerrucoſa, ac rigidioribus bullis intumeſcente, cucumeris puſilli uel citrij ſimilitudine, malo uerius ac tubere q̃ grandi bacca, aut folliculo: aureus maturo colos, cartilago intus punicea uel lutea, ſanguineus q; ſuccus. Pomū maturitate diſſilit, inanitaſq; confracto patet, ſemina intus aliquot lenticulæ figura cōtinens, ruberrima, ex quibus oleū exprimitur, ad uulnera

uulnera præcipuum. Aliqui pomum oleo prius imbutum aliquot dies insolãt, deinde uel fimo uel terra tantisper obruunt dum prorsus intabuerit, sic balsami uires glutinandis uulneribus adsciscere pollicentur. inde tractum balsaminæ uocabulum. *Mirabile pomum* Gallis dicitur, quòd uel pulchritudine sua uel insolita nouitate conspicientes in admiratione sui trahat. Nec sunt nunc pretereunda silentio *melensana* uulgo uocitata, quasi dicant mala insana, de quibus iam nihil ueterib. fuisse scriptum desino mirari, q multa huiusmodi repetio: sicut permulta quondã fuere, quæ hodie uel ignorãtur, uel certe non habentur. Galli *amorum poma* nominant. Mala ergo insana è frutice uulgari dependent, qui personaceam frondibus & caule prorsus æmuletur. is passim nascitur folijs propè ficulneis, flore oblongo, specioso, cãdido, fructu pomi magnitudine, in orbem absolutum circinato, colore uel puniceo uel niueo, in quibus cartilago granis intercepta cucumeraceis continetur, quæ edẽdo fit. Estur uulgo pomum ex oleo, sale, pipere, fungorum modo coctũ. Alij ubi paulum inferbuit igni in orbiculos uel taleolas digerũt, & in acetarijs ex oleo uel pipere & aceti momento mãdunt. Salgamarij in muria acida seruant, cibo per hyemẽ & uer ori nõ ingrato, sed tamẽ qui ægrius coquatur. Eodẽ gaudent cultu quo cucumeres & melones. In hortis apud nos serũtur, sed frequentius in fictilibus, ut fenestrarũ pensiles hortulos exornent. Qur *amoris pomum* appelletur nostris haud scio, nisi forsitan q elegãs & perpulchrũ placeat, & ita dignũ quod ametur.

Bellis uel Bellius. Cap. CXXV

Ellis qui & bellius dicit, flos est pratẽsis, pastilicãtibus quinquagenisquinis barbulis coronatus. Duorum generũ est, maioris & minoris discrimine insignis. minor bellius in pratis nascit, flore albo, aliquatenus rubente, quinquagenisternis tantum barbulis circinato, folio pingui, in terra iacente, in rotundum oblongo, leuissime serrato: syluestris floris calyculis simplici foliorum cõstat ambitu, emaculato candore, unde Galli *margaritam* uocarũt. Iam & in hortis seritur, sed flore multiplici, barbularũ stipatu densiore. In satiuis pleriq; & punicei & uersicolores flosculi spectant, sed omnes sine odore. Hęc trita cum artemisia strumas efficacissimè cõpescit. In officinis *minoris consolidæ* titulo demonstrat. Hybernis quoq; nascens coronis hyeme tota prouenit, primus etiã ueris flos, in Italiã ex occidente, ut quidã existimãt, conuectus. Laudatur ad podagras, isciada, & neruorũ resolutionẽ, unde nonnulli eam *paralysim* uocãt. Maior bellis procerior assurgit, folio nõ admodũ diuerso, altioribus tantũ crenaturis laciniato, cauliculis tenuibus, surculosis, cubitum altis, flore priori nõ dissimili, maiore, paucioribus tantũ barbulis mediũ luteũ in orbem cõcinnè cingẽtibus. Flos quoniã à longinquo cõspicuus est *paradelos* uulgo nominatur, rura nostra *grandem margaritam* appellant, officinæ *consolidam mediam*, q uulnera glutinare credatur. Nõnulli, q flos orbẽ oculi uideatur imitari, *buphthalmum* & *bouis oculum* nominant, sed perperã, cum oculo bouis foliũ fœniculi tribuatur: huic præpingue latumq; foliũ minime ut fœniculo in capillamẽta extenuatum. Hallucinant qui belliũ uulgo *leonis dentem* dictũ interpretentur, quẽ non quinquagenæquinæ, sed plusq; centenæ coronãt barbulæ, non cãdidæ sed luteæ, semine pullo in auras euanescẽte: bellio, albæ luteũ uerticem circũdant, quià multis semen intelligitur. Porrò qui *antipatrem* uulgo dictũ rẽtur esse, liquido fallunt, cũ sit antipater surculosus & flore luteo quasi cunilaginis, minore, folia rorismarini, latiora, minus que longa. Huius illa proprietas, q flores pòst nascentes altius attollunt q̃ prius nati. *Christophorianam* & *oculum confulis* nonnulli uocãt, officinæ *filium antipatrem*. Cæterũ impiam non esse antipatrẽ pleriq; reclamãtibus notis, in peculiari eius mẽtione docebimus. Multũ quoq; uident à ueritate deficere, qui belliũ maiorem halũ aut petræum symphytũ dici putant, cum halus surculosus sit, ramis tenuibus origano similibus, capitulis thymi, totus odoratus, gustu dulcis, saliuam ciens. Multa sunt inter utranq; discrimina: primum bellius maior inodorus est, halus totus odoratus: flos bellio anthemidis uel chamæmeli, halo capitula insunt thymi: bellius maior simplici thyrso prosilit, halus multis tenuibus ramis origano similibus brachiatur.

Blattaria. Boleti. Cap. CXXVI

Lattaria uerbascũ ita mentitur ut sæpius pro eo fallat, folijs minus albis, pluribus cauliculis, luteo flore. Plinius similem uerbasco facit herbam, quæ sæpe fallit, p ea capta, folijs minus cãdidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas

blattas in ſe cõtrahit, ideoq; Romæ blattariam uocant. nomen itaq; latinum à colligendis in ſe blattis adinuenit. Boleti ut incerti ſunt generis, ita profecto & ancipitis cibi, palato tamen gratiſſimi. Vt naſcatur, albicantẽ uoluam prius terra gignit, ipſe poſtea eo inuolucro, ceu in ouo luteum, clauditur. Nec tunicæ minor gratia infantis boleti. hęc eo naſcente rumpitur, mox adoleſcẽte eo in pediculi corpus abſumitur, raroq; unꝗ geminis ex uno pede. Ex limo madentis terræ acido humore boleti concreſcunt, ideoq; originẽ primam cauſamq; aceſcẽti ſucco ſoli Plinius aſſignauit. Cuius rei argumentũ ſumi poteſt, ꝙ initio ſpuma lentior appareat, dein corpus membranæ non diſſimile, mox partus ſtriato galericulo petaſatus. Venenoſi deprehendunt̃ colore, extrà luteo, intus plumbeo, aſpectu barbaro, rancido habitu, hiulcis canaliculis, lurido per ambitũ margine, aut ſummo palleſcente labro. Improbantur ad hæc aridi, uitiliginoſi, qui præſertim guttas in uertice cãdidas, nitri ſimiles ex tunica gerunt. Pernicíales habent̃ ſi clauus, ſi ferri aut chalybis rubigo, ſi panni marcor adfuerit: nam omnem illico ſuccum alienumq; ſaporem in uenenũ decoquũt. Exitiales quoq; noſcuntur, ſi ſerpentis cauerna iuxta fuerit, aut ſi pateſcentes primo adhalauerit, capaci uenenorum cognatione ad uirus accipiendum. Boleti oriuntur omnes & occidunt intra dies ſeptem, quapropter inter ea quæ temere manduntur boleti merito reponuntur.

Bupleuron. Bupreſtis. Butomum. Cap. CXXVII

B Vpleuron olus ſponte naſcens, caule cubitali, folijs multis longiſq;, muſcario anethi. Plinius in ſponte naſcentiũ herbarum numero Græcis haberi tradit, caule cubitali, folijs multis longiſq;, capite anethi. Laudatã in cibis, Hippocrati & Nicandro in medicina. Semen contra ſerpentes ualet. Folia ad ſecundas fœminarũ, uel ſuccũ ex uino linũt, & ſtrumis cum ſale & uino. Radix cõtra ſerpentes datur in uino & urinæ ciundæ. Bupreſtim Græci in laudibus ciborũ habuere, ijdemq; remedia tanꝗ contra uenenum prodiderũt. Et ipſum nomen indicio eſt boum eſſe uenenum, quos diſſilire deguſtata fatentur: quapropter nec de hac plura dixit Plinius, niſi libidinis cauſa alicui expetenda uidetur, quã non aliter magis accendi putant ꝗ potu. Verũ hæc de bupreſti animali tradita potius ꝗ de herba crediderim, quod ſi per imprudentiam in fœno uel herba latitãs deuorauerit, diſſilire bouem memoriæ proditum eſt. Nam de equo tradit Hierocles, ſi fœno ueſcens bupreſtim guſtauit, diſtentus uentris dolore diſſilit, quod & Pelagonius cõfirmat. Bupreſtim cantharidũ generis eſſe nemo poteſt inficiari, quibus uenerem accendi omnibus eſt conſpicuũ. Butomus frutex eſt paluſtris, caule inoffenſiſſimo, peculiari quodã læuore, folio arundinis, angulari, fructu nigro, mali amplitudine, ſexu duplici, mas fœcundus, fœmina uitiliũ ad nexus utilis. Pars ab radice tenera manditur puerorũ cibo grata, Vbiq; fere in paludibus naſcitur, quanꝗ humore & terra gaudeat, in Orchomenio lacu plurimus. Theophraſtus folium ei reddit arundinaceum, angulare. Subdit, caulem peculiarẽ quandam ſortiri æqualitatem, fructificare in lacu, malum fundere, magnitudine ſidæ proximũ. Prodidit, in eo genere fœminã ſterilem eſſe, ad nexus utilẽ, marem improbari, utrunq; Orchomenio lacu familiarẽ. Nomen inde tractũ putauerim, ꝙ tam uiridis herba ꝗ conditiuũ fœnum boues paſcat, eiuſq; ſectiuo uictitent pabulo. Democritus in Geoponicis eſt autor, butomum in paludibus naſci, folia ferre irinis proxima, ex una radice nõ ſingulatim, ſed ut frutices ſcaturiẽtia, quibus boues iucunde ueſcantur, unde nomen ei datũ. Vbicunq; prodierit, ſolũ excauandis aquilegijs idoneum fatetur: & ut addit idem Democritus, quibus in locis butomus, cyperus, arũdo, lætum gramẽ, & batrachion quod chryſanthemõ appellãt eruperint, aquã ſubeſſe perennem aquileges affirmant. Herbarij & officinæ uocant hodie *iuncum cabacinum*, ꝙ folijs eius tegetes & ſportulæ ſicut & ſparto texũtur. nanq; corbulas quibus ficus & paſſas uuas recondunt, *corbas* uel potius *cabas* ſolent appellare.

Cactus. Cacubalum. Cap. CXXVIII

C Actos, de qua Theophraſtus & Plinius loquũtur, in Sicilia tantũ naſcitur, ſuæ proprietatis, cuius in terra ſerpunt caules è radice emiſſi, lato folio & ſpinoſo, quos uocant cactos. Nec faſtidiunt in cibis deſquamatos, guſtu amariuſculo, ſed & ſeruati muria uel inueterati ſale ueſcẽdo ſunt, Vnũ caulem

rectum habẽt, qui pternix dicitur, & eiuſdẽ ſuauitatis,ſed uetuſtatis impatiẽtem. Semen ei lanuginis quem pappum uocant,quo detracto ex cortice teneritas cerebro palmæ ſimi lis relinquitur.uocãt ſcaliã,ſiue ut Plinius aſcaliam. Athenæus in Theophraſto aſcaleron legit,eius uerba citans,cuius iudicio facile ſubſcriberem,mẽdam in utroq; ſuſpicatus. Cactus paucis hodie uel in Sicilia nobilis creditur, cum haud alibi temere naſcatur ſui generis planta:nam multicaulis uno tantũ adſurgit,cæteri à radice ſtatim procumbũt,lato aculeatoq; folio,fructu in quo lanuginoſum ſemen,echinata ſpecie horrido. Siculi quoniã in ea nihil nõ eſſet edule,ſingulis partibus ſingula dedere nomina.Enimuero ſparſos in terra caules cactos dixerunt,ſolitariũ illum erectum pternicẽ, partum aſcaliã, cui deſquamato teneritas eadẽ quæ palmæ. Cæterũ ut uerbis utar Athenæi, quis non ijs notis ſuaſus in trepide dicat, cacton eandem eſſe quæ Romanis, qui nõ procul à Siculis abſunt, carduus nominatur,& cõſpicuo reliquis Græcis cinara? Siquidẽ mutatis duabus literis cactus, & cardos in eandem uocẽ conuenient.Edendo fuiſſe cactum ſatis Epicharmus teſtatur, qui poſt olera aſperas cactos obijcit,& idẽ poſt braſſicã & lactucas ſtatim cacton retulit. Philetes Cous acutã cacton dicere ſolebat,q; ſpinis pungentibus horreret,quæ cęteris quoq; Græcis authoribus cinara fuit appellata. Satis etiã liquet cacti uocabulũ ad Italos & Gallos è ſingulorũ cõfinio manaſſe, qui ſuo uernaculo ſermone *articacton* uel potius *articalctum* appellitẽt, ut recentem cacton innuentes, uel emendicato Mauritanorũ articulo nomen interpollantes. Folia & cauliculos terra dum inalbeſcant obrutos *cardinam* noſtrum appellat uulgus,echinatũ caput ſpinoſumq; partũ *articactum*, ſed de eo in cardui mentione abundè dictum eſt.Paulus cacton ſpinæ genus eſſe tradit,quam Dioſcorides libro ſexto uocauit ixiam,cuius pappi recẽtes in cibo ſumpti ſtrangulãt: uerìq; ſimile eſt, hãc eſſe cactum de qua Theophraſtus, & fretus eius teſtimonio Athenæus Pliniusq; loquuntur. Cacubalum quidam alio nomine ſtrumũ appellant,alij græce,ut Plinius ſcriptũ reliquit,ſtrichnon,acinos habet nigros.hoc ſolum nigri genus eſſe putatur.Folia trita cum aceto ſerpẽtium ictibus & ſcorpionum medẽtur. Ex acinis cyathus ſucci cum mulſi duobus auxiliatur lumbis:item capitis doloribus cum roſaceo infuſus. Ipſa ſtrumis illita ſanandis opitulatur, inde ſtrumum nonnulli nominauere.

Calathiana & Caltha. Calciſraga. Cap. CXXIX

Calathiana munus autumni,uiolæ cæteræ ueris:ea minuto eſt folio, uiolę albæ non diſſimili,in totum ſine odore,calathi ſimilitudine,autumno tantum

C proueniens,tanta coloris pulchritudine, ut cæruleum ipſum quod imitatur prouocet.in pratis poſt æſtatẽ emicat,autumnalẽ uiolam nominant. Cæruleas eſſe uiolas putauerim,aut quæ ſint mihi nõ conſtat, quas Galli *ancholias* appellant.eæ æſtiuas nectunt coronas. Herba eſt pedali altitudine,folio in orbem anguloſo,flore ceruleo,turbinato,ſemper inuerſo,foris ſtriato, luteis intus ſtaminibus, inodoro, alioqui flos à coloratu cæruleo nomen trahit. Coronis additur tum ob coloris gratiã, tum ob ſpeciei formã,qua dote & in hortis ſeritur,nullius in medicina uſus.Inuenitur & pallidus.Rura q; floccum corniculata folia caligularũ more dehiſcant, *caligularum* nomine donarunt.Proxima ſuperiori caltha eſt, concolori amplitudine: uincit numero foliorũ marinam,quinq; folia nõ excedentẽ. Eadẽ odore ſuperatur: eſt enim grauis caltha. Nõ leuior ei quam *ſcopam regiam* uocant,quanq; folia eius oleãt.Eſt itaq; caltha autumnalis uiola amplitudine calathianæ,colore luteo,folio multiplici, odore graui, nec ei quã appellãt ſcopã regiã leuiore. Virgilius eã luteolo cecinit colore tinctã, nec Plinius ab eo diſſentit. Porrò à caltha calthulę ueſtis genus dicit̃,ut à croci ſimilitudine,crocotula. Facile putauerim eã eſſe quã uocant officinæ *calendam* uel *calendulam*, quaſi dicãt calthã uel calthulã. nam ea autumno fuſius emicat colore luteo,folio multiplici,odore ſuauiter graui. flos itẽ colore luteo nõ inelegãti inficit aut crocato. Verũ certò ſtatui non poteſt,cum alijs ſcorpioides ab ſimilitudine ſeminis,alijs leontopodiũ eſſe puteẽ. Scio tamẽ calendulã quæ uulgo dicitur *ſolſia*, nõ eſſe Dioſcoridis heliotropiũ, nec magnũ neq; paruũ, q; illi flos effigie ſcorpionis nõ ſemẽ tribuit: huic ſemẽ rotundũ,uerrucarũ more pendẽs.ergo *ſolſia* quaſi *ſolſequia* Gallis dicitur. Ea ſimplici multoq; capillitio fibrata eſt,radice fruticoſa, cauliculo dodrãtali, lignoſo,folio anguſto,longiuſculo,flore ſpecioſo,crocato, non ingrati quamuis grauis ali-

quantum

quantũ odoris, qua dote uenit in coronamenta. non ſemen ſed uagina ſcorpionis caudam æmulatur. Prouenit in cultis. Adhibetur cõdimentis & acetarijs. Flos ex uino potus ciet menſes: item herbę ſuccus, quo in dentium dolore os præſentaneo remedio colluitur.

Calciſraga Latinis, empetron Græcis nominatur, herba eſt ſeſquipedalis, geniculatis cauliculis, ſucculẽta, folio marini roris, niſi ꝙ multo carnoſius & rarius, ſemine corymbis dependentibus, fœniculi effigie, floſculo luteolo, ſingulari radice, exili & breui, odore guſtuq; ſalſis. Perpetuo uiret, floret Auguſto. Naſcitur in maritimis, haud temere alibi q̃ nudo ſaxo. quo propius mari fuerit, minus ſalſa eſt: quo lõgius magiſq; terrena, amarior ſentitur. Empetrum, inquit Plinius, naſcitur in mõtibus maritimis ferè in ſaxo. Quo propius mari fuerit minus ſalſa eſt, pota bilem trahit ac pituitas: quo longius magiſq; terrena, amarior ſentitur, extrahit aquam. ſumitur autem in iure aliquo aut hydromelite. Vetuſtate uires perdit, recens urinas cit. Decoctum in aqua uel tritum calculos frangit. Qui fidem promiſſo huic quærunt, affirmãt lapillos qui ſufferueſiant unà rumpi. Siccat in umbra iacens aut inuerſa pendens, aliàs cõtumaciter inareſcit. In puluerem redacta bibitur in mulſo, adciundas urinas, reſoluendoſq; calculos. Strangurijs, ut tradunt, fere deploratis ſuccurrit. Vulgus noſtrum ꝙ medijs erumpat ſaxis, *perforipetram*, Sanctones *rumpipetram*, multi *ma–rinam criſtam*, quòd montium iuga & ſcopulorum crepidines ea ueſtitæ criſtentur, aliam tamen omnino ab ea, quam *cretam* appellant *marinam*. Frequens eſt in Maſſilienſi ora, neq; non in maritimo Sanctonum tractu. Acida muria ad ſeſquiannum uſq; cadis ſeruatur ad acetariorum uſus. Porrò apud Dioſcoridem quale fuerit huius herbæ folium, animaduerti nullo modo potuit, quòd corroſi hac in parte Gręci fuere codices, ita ut in ipſo uerborũ textu ſpatiolum inane uacaret. Mihi tamen hallucinari uidẽtur, qui cuidam huius herbæ ueteri fidunt picturæ, notis omnibus ſupradictis apertiſſime reclamantibus. nempe cirris minutis potius quàm folijs per ramos ex interuallo conditis ſpectabatur, nec frequentibus. In cacumine ſurculorũ flocci ceu arẽtes potius quàm floſculi, ſubrubida radice non ſine fibris. Addunt, Romæ oſtenſam in maritimis ac montoſis, non rubida tamen radice, ſed alba, floſculis candidis. Cæterum calciſraga denſo caule & ſurculoſo, folio roſmarini ſed carnoſiore, ſemine fœniculi, in cacuminibus dependente flore luteolo, radice ſingulari, candicante, nullis fibrata capillamentis. Tota herba guſtu pollet ſalſo, longius à mari reſipit amarorem.

Canaria. Cantabrica. Cap. CXXX

C Anariam inuenerunt canes, qua faſtidium deducãt, eamq; in noſtro conſpectu mandũt, ſed ita, ſicut eſt Plinius autor, ut nunquam intelligatur quæ ſit, etenim depaſta cernitur. Notata eſt animalis huius malignitas in alia herba maior. Percuſſus enim à ſerpente mederi quadam ſibi dicitur, ſed illam homine inſpectante nõ decerpit. Verum canaria humilis eſt herbula, folijs tritici, multo minoribus, calamulo tenui, geniculis pyxidatim cohęrentibus articulato, internodijs modo tibiarum in ſe infarctis, quæ tracta ſuis à uaginulis exeruntur, euanida ſpicæ loco panicula, ita ut folio & culmo triticum, cacumine arũdinem æmuletur. Noſtrates *herbam canis* appellitãt, quà guſtata canes præſentaneam eliciunt uomitionem, ſic ut excuſſo rurſum uentris onere, uorandi moliantur auiditatem. Cantabrica in Hiſpania inuenta eſt per Diui Auguſti tempora à Cantabris reperta. Naſcitur ubiq; caule iũceo, pedali, in quo ſunt floſculi oblongi uelut calathi, in ijs ſemẽ perquam minutũ. Cantabricæ nomen dedit ea pars Hiſpanię quam hodie Biſcaiam uocant. Exilit paſſim propter uias, pedali ac iunceo caule, floſculis calathi figura, oblongis, in quibus exile ſemẽ, radice nigra, longa, digitali craſſitudine, folijs humi ſeſſilibus, longis, quæ non extollãtur à terra. hanc rura noſtra *colubrinam herbam* uocant. Traditq; Plinius, eius radicis drachmam in uini hemina ſæpius bibendam contra ſerpentium morſus. inde ruri nomen.

Caſſutha. Caucum. Cap. CXXXI

S Ed mirabile ſatis nũc occurrit hoc loco non ſilendum, quòd quædam in terra gigni non poſſunt, & in arboribus herbiſq; naſcũtur. nanq; cum ſuam ſedem non habeant, in aliena uiuunt. Huius generis eſt quæ à recentioribus Græcis caſſutha, ab medicis & herbarijs noſtræ ætatis *cuſcuta* uocatur. Hæc

herboſis

herbosis fruticibus adnascitur, earum adminiculo fulta, radice nulla, sed uelut ab alarum sinu prodeunte cirro, capillamentóue miræ longitudinis, statim ab eius ortu sese ramulis conuoluente. quæ iam ueluti clauiculis nixa, sensim proserpens herbarum fastigia scandit, & crebris uoluminibus opere topiario per uertices rotata comas herbarum complectitur. ea uolubilis est natura. Nec ijs contenta, uicinos quoque frutices continuis implicat orbibus. siquidem gaudet summatim euagari, quos tam spisso sæpius irretit contextu, ut tentorij modo herbosum cespitem uindicet ab sole. Nonnunquam cacuminibus impendens stirpes humi deturbat, propriamq; parentē suis laqueis strangulat, aut continuo materni alimenti suctu perducit ad tabem. Sæpe tanta eius luxuria est, ut mole tanta stirpes onerate procumbant. nanq; iustum fascem magnitudine uidimus æquare. hæc folijs uidua cernitur. Florem fundit albū, semine quoq; scatet tenui. Cirri dilutiore rutilāt purpura, nonnunquā ex rubro rufescunt, fidibus lyrarum crassamento pares. De hac nihil ueteres Græci quod adhuc inuenerim, memoriæ prodiderunt. Plinius in calce decimisexti uoluminis, cuiusdam consimilis herbæ meminit, quæ ut uiscum in aliena stirpe uiuit. hæc in Syria uocatur cassytas, non tantū arboribus, sed spinis conuoluens sese. Eandem esse uel certe proximam fidem faciunt cum recentiores Græci, tum medici factionis Arabicæ principes, qui quadam usi linguæ germanitate cassutham, unde *cuscuthæ* uocabulū neoterici uidentur declinasse, nominant, herbam fruticibus, herbis, & arboribus adhærentē & earum inuoluentē cacumina, in alienis stirpibus semper enatam, & incremento suo frutices pernecantem. Hanc forsitan ueteres græci quanuis triuialem, eo nomine subticuerunt, ꝙ natiuas merito suæ parentis dotes adsciuisset, è sinu cuius uernaculum ebibens humorē, aleretur. Nam ut testatum ijdem reliquerunt authores, si calidæ insidet herbæ arborí ue, calidam sortietur facultatē: & si decubuerit frigidæ, uim sibi frigidam uendicabit. par est sic eam suæ parētis ingenium referre, nec à cōditione materna degenerare. Iam igitur memoria Plinij cassytas herba suo nomine Syriaco uenerat in Latiū, quod multis postea seculis usurpantes tam Pœni quàm Arabes, suis scriptis protriuerunt. Eandem utiq; intelligi herbam constat, quæ cassytas Plinio, recentioribus tam Græcis quàm Pœnis cassutha, y litera in u trāseunte ut sæpe fieri solet, appellatur, præsertim conuenientibus in deliniatione & nomēclatura citatis scriptoribus. Plinius tamen sine spiritu protulisse uidetur, nisi, quod ferè suspicor, inuertētes librarij mutarūt cassytas pro cassytha scribentes: sed id est minus quàm ingenia debeat distorquere. Officinis ubique hinc deflexa quadam pristini nominis umbra *cuscuta* dicitur, cum primum cassutha, dein conuersa cascutha, postremo cuscuta, cœpta est appellari. Sunt qui *podagram lini* uocant, quòd quasi cōpedibus id cui insiderit illiget, nec uinctum eo facile possit explicari, uel ut potius dicā extricari. Cassutha quandam resipit amaritudinem, quare coniectam in uinum tantū uigorem adijcere tradunt, ut temulentiam bibentibus adferat. Eandē in primo calfacientiū abscessu & resiccantium secundo recondunt. Quare abstergēdi naturā habet, & cum quadam astrictione participat roborandi. Iocineris impedimenta laxat, infarcti lienis expedit uitia, uenas pituitosis atq; biliosis exonerat humoribus, pellit urinā. Regio morbo subuenit, qui iocineris obstructionibus cōtrahitur. Febribus ijs auxiliatur quę pueros male habent, sed usu nimio stomachum sua astrictione grauat. sed noxa tollitur, si anisi momētum adijciatur. Natura eius flauam bilem per aluum exigere: sed efficaciorem ut uolunt cum absinthio præbet effectum. Modus decocti uel iuris instar selibræ ex sachari sesquuncia. Vires cassutæ longè magis gliscere pollicentur, si parentis ingenium ei patrocinetur. Caucum quæ & ephedra, & ab alijs anabasis uocata, nascitur uentoso ferè tractu, scandens arbores & ex ramis propendens, folio nullo, cirris numerosa, qui sunt iunci geniculati, radice pallida. à reptili fruticum scansu, anabaseos cognomētum arrogauit: item ephedre, à sessili positu, ꝙ quasi fulta ramis dependeat. Ea procul dubio est, quam rura nostra uocant *prelam*. Siquidem arbores in uentoso tractu complectitur, improbo cirrorum reptatu proxima quæque uinciens, ab ramisq; dependens capillamento potius quàm folijs articulato, iuncea cuspide calamulis geniculatis, internodijs pyxidatim coeuntibus, radice pallida. Datur ex uino nigro austero trita ad tussim, suspiria, tormina, sorbitione facta in quam uinum addi conuenit. Hanc *prelæ* uocabulo quamoptime norunt artifices, qui expoliendis

domorum utenſilibus dant operam. Qui pectines exornant rudes, ea ſcabritiam omnem læuigare & tanquam ſcobina totam aſperitatem abolere experiuntur. in manuales faſciculos congeſta à ruſticis uenditur apud nos.

Cera. Cerinthe. Chryſolachanum. Cneorum. Cap. CXXXXII

Era Theophraſto ſylueſtris eſt braſſica, quam alij petræam, alij erraticã dixerũt, Plinius ſpeciali nomine crãben, coma læui, parua rotũda, ramis folijſq; c permultis conditã, ſatiua candidiorem, ſucco aſpero & inſtar medicamẽti amaro. Hæc eadem illa eſt quæ tot exercuit imo ferè occidit grãmaticos, illo Satyrici ſenariolo uaticinãte, quantam crucem noſtris criticis olim poneret, Occidit miſeros crambe repetita magiſtros.

Deprehenſum eſt ab Androcide eã uino aduerſari, crapulamq; coercere, quoniam iuxta uitem ſata eam enecet. Medetur inflammationibus, melancholicis quoq; ac uulneribus recentibus cum melle, ita ut ſoluatur ante diem ſeptimum. Ea medici quoq; alui deiectionẽ moliuntur. Eſt & cerinthe quę uocatur herba propter apes ſerẽda, folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo mellis ſuccum habente. Hanc Virgilius ignobile appellauit gramẽ. Apibus gratiſſima traditur. Florum huius auidiſſimæ ſunt apes, ideo herbam proxime aluearia ſeri commodum fuerit. Ea uidetur eſſe, quantũ mea refert opinio, quam rura noſtra *paſquetam* nominant, ꝙ apum examina paſcat cum in capitula extuberauit. Siquidem cubitalis ei proceritas, folium candicans, inflexum, capitulum folliculare, concauum, dulci ſcatens melligine. nanque ſæpius rore melleo madet. Tum protuberat, cum apes ad ſua pergunt mellificia. Chryſolachanum Plinius ab atriplice diſcreuit, in pineto folijs lactucæ naſci tradẽs, ſanare neruos inciſos ſi confeſtim apponatur. Et alibi genus chryſolachani tradit flore aureo, folijs oleris. Coctum eſtur ut olus molle. Herba hæc alligata morbum regium habentibus, ita ut ſpectari ab ijs poſſit, ſanare id malum traditur. Stranguriam diſſoluit ſi bibatur ex uino & aqua. Aluum ſiſtit. De chryſolachano nec ſatis dici Plinius ſciuit, nec plura reperit. Nanq; hoc uitio laborauere proximi herbarij ſui, ꝙ ipſis notas ueluti uulgares ſtrictim & nominibus tantũ indicauere. Porrò nuſquã non in cultis & hortis ſponte naturæ olus adoleſcit, quod frequentiſſimè pauperũ menſas implet, præſertim cum cæteris oleribus deficiuntur. Siquidem id peculiariter eorum iuribus innatat, non faſtidiendam habens gratiã. Noſtrum uulgus partim *chryſolanum*, perinde quaſi extrita ſyllaba chryſolachanum dicas, partim inuerſis literis *chryſalinam* appellat, officinæ *minorem craſſulam*. cuius folia primis uitæ rudimentis cum adhuc ſilet caulis, in orbẽ ferè circinantur: uerum cum emicuit iam adulta, in acumen exeunt, & ima pediculi parte laciniãtur, cauliculo cubitali, lacte pauco madente, quibuſdam ramulis brachiata, flore luteo, auri colorem imitante, calice paruo, in quo lactucæ ſemen continetur, quam reliqua facie uidetur æmulari. De chryſolachano diximus in atriplicis mentione Dioſcoridis ſententiam interponentes, ſed atriplex aureo flore prorſus caret. Cneoron quod apud Latinos caſiam Hyginus uocat, frutex eſt coronarius. cuius duo genera, nigrum & cãdidum: hoc ramis permultis craſſis, ſurculoſiſq; ac lentis, ſtatim penè à terra fruticat, humilibus alioqui ſed odoratis, folio tenui, oblongo & quadamtenus oleagino. nigrum procerius eſt, folio tamaricis carnoſo & inodoro. radix utriq; alte deſcendens. Germinant poſt Aequinoctiũ autumni, & diu florent. Theophraſto duo feruntur cneori genera: candidi, cui folium cutis modo quadam tenus oleaginum eſt: nigri carnoſum tamarici ſimilius, ſiue ut quidam, quos non improbo, legunt myrto. Candidũ magis humi ſe ſpargit & odoratum eſt, nigrũ ſine odore. Radix ambobus alta, prægrandis. Rami copioſi, craſſi, ſurculoſi, ab terra protinus aut paulo ſupra emicãt, admodum lenti, ut quibus ad uinciendum pro iunco utantur. Venere in coronamenta folio. Poſt Aequinoctium autumni germinãt atq; florẽ mittunt, qui diutinus in eis eſt. Hæc tota de cneoro Theophraſti ſententia eſt, Hyginio apud Latinos caſiam interpretante. Dioſcorides cneorum & ceſtron uocari thymelæam prodit, at ego nõ ceſtron ſed cneſtron legendum arbitror, Hippocratis & Galeni, & codicũ ueterum fretus authoritate. Liparonis herbæ meminit Aetius, & Alexandria ſic uocãte, quam aliqui cneſtron inquit nominant, ad ulcera capitis manantia uehementer utilis: nec indicat is author qualis ea ſit.

Combretum

Combretum. Conferua. Conuoluulus. Cap. CXXXXIII

Ombretum baccari simillimum traditur, nisi quod procerius est, foliorum exilitate usque in fila extenuata. Hoc tritũ cum axungia uulnera mirifice sanare.

C Conferuam appellant à conferruminando, spongiam aquarum dulcium uerius quàm muscũ aut herbã uillosæ dẽsitatis atque fistulosę. Frequẽs est in Alpinis fluminibus. Hãc pręsentaneũ esse remediũ ad ossa cõfracta Plinius est author, cuius uerba subtexere nõ pigebit, Curatũ, inquit, ea scio omnibus ferè confractis ossibus prolapsum ex arbore alta putatorem, circundata uniuerso corpori, aquam suam inspergentibus quoties inaresceret, raroque nec nisi deficientem herbam mutationis causa resoluentibus conualuisse, uix credibili celeritate. Porrò fluminum uadis enatans inuenitur conferta, floccosæ lanuginis densitas, fistulosaque uillorum inanitas, spongiæ referens imaginem, quam cum adaucta rapidiore lapsu feruntur, expuunt in litus. uulgus *tofam musu*, innuens muscosum aceruũ nominat. Nautę qui in fluminibus uersantur, *fluuialem spongiam*, quòd spongiosa facie spectetur, malunt appellare. Conuoluulus improbo caulicularum reptatu quascunque herbas irretit, hederæ folijs longè minoribus, & ferè in mucronem turbinatis, scansili ordine alternis subeũtibus, flore cum pubescit cãdido, lilij effigie, cum senescit in puniceũ uergente rugatoque, semine anguloso, nigro, nec per se innocenti. Flos ab angustia paulatim in latitudinem se laxat, effigie calathi, inde uulgus *campanulam* appellat. Non dissimilis lilio in herba quam conuoluulum uocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec croci intus, candorem tantum referens, ac ueluti, ut Plinius ait, rudimentum naturæ lilia facere condiscentis. Iam *uolubilis* omnibus officinis dici cœpit, quod crebra reuolutione uicinos frutices & herbas implicet. & quoniam flos lilij rudioris figuram præbeat, ob id *liliastri* nomen retulit. Folium ei pinnatum, nec smilaci dissimile. Semen ei nigrum, triangulum in folliculis acinorum specie, qui numero tres habentur, conuoluuli maioris nomine.

Consiligo. Cornu ceruinum. Cyanus. Cap. CXXXXIIII

Liniana ætas meminit herbam in Marsis repertam. Nascitur & Aequiculis circũ uicum Neruesiæ, uocatur cõsiligo. Radix huius herbæ quã nuper in-

P uentã tradidit Plinius, suum quidẽ & pecorũ omnium remediũ præsens est, pulmonũ uitio uel traiecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua, haberique in ore assidue sub lingua. Superficies huius herbæ an esset in aliquo usu Plinio fuit incertũ. Columella aduersus pestilentiã ingruentem gregi præsens remedium cognouit radiculæ, quam pastores consiliginẽ uocant. Ea in Marsis montibus plurima nascitur, omnique pecori maxime salutaris. Læua manũ effoditur ante solis ortum: sic enim lecta maiorẽ uim creditur habere. Vsus eius traditur talis, Aenea subula pars auriculæ latissima cincunscribitur, ita ut manante sanguine tanquã, o, literæ ductus appareat orbiculus. Hoc & intrinsecus & ex superiore parte auriculę cum factum fuerit, media pars descripti orbiculi eadem subula transsuitur, & facto foramini prædicta radicula inseritur: quam cũ recens plaga comprehendit, ita continet ut elabi non possit. In eandẽ auriculã omnis uis morbi pestilensque uirus elicitur, donec pars quæ subula circunscripta est, demortua excidat, & minimæ partis iactura caput conseruatur. Ouis quoque pulmonaria curatur inserta per auriculam radicula quã ueterinarij cõsiliginẽ uocant. Sues nisi affatim satientur, fiunt pulmonariæ. Is morbus optimè sanatur auriculis inserta cõsiligine. Hanc existimo ueterinarijs cœpisse dici pulmonariã, quod cum pulmones uitium tẽtat, hoc remedio succurritur, uideturque huic uisceri dicata. Cõsiliginem itaque mulomedicis nũc pulmonariam dici testatur Vegetius. Verum quæ demonstrãt apud nos pulmonaria, frutex aspectu tristi cernitur, caulẽ erigens squamosum, cubitalem, pollicari crassitudine, qui teretibus stylis ac ferè trientalibus brachiatur, mucrone septena uel octona folia spargente, breuibus nixa petiolis, saligna specie, uel canabina, per ambitũ rariusculè serrata, sed uelut è lacerto in formã expansæ manus radiatim exposita, medijs multo lõgioribus, ita ut quædã rudimenta digitorũ simulent. Omnibus ijs colos ex saturato uirore pullus inest. hoc habitu fere stirps immortali fronde pubet. At cum ineunte uere gestiens parturit, uelut herba secum paria faciente, quod ab una parte dempserit alio reddente loco, patulas fundit alas, digitali lati-

tudine, quę per extremum in fibras tenuiter foliatas crifpentur, à finu quarum exeruntur ramuli, diluto uirore languefcētes, folia ferè plantaginis è luteo pallefcentia. Summatim flos infidet herbaceus capparum non abfimilis, candidis intus ftaminibus, apice minuto notatis, terna feminum loculamenta fepientibus. fed hæc ut oborta confeftim emerferũt, ita breui tempore caduca contabefcunt. Vulgus Gallicum *pomelcam* uocat, quafi pulmoneam. herbarij quidã *leonis patam*, paftoribus, bubulcis, equifonibus, totiq; ruri præclare cognitam, qui ad eofdē quos ueteres cõfiliginē, ufurpant effectus. Nanq; pulmonarijs pecudibus radicem, caules, ftylos, impreffo fubula foramini ceruicibus adigunt, ut per uulnus tota morbi uis erumpat. Auribus etiam ferro traiectis inferunt, ad eliciendum peftiferæ luis contagium: eò loci prorepere morbi fæuitiã experiuntur, quò fruticem impegerint. Hæc à ueterũ placitis per manus tradita à recondentis fua fecreta uulgi promptuario manarunt, & idoneos authores habent ex populo. Idcirco facile crediderim, quanuis non prorfus aufim adfirmare, pulmonariã noftram ueteribus rufticis ac paftoribus confiliginē fuiffe, quod & Vegetius in mulomedicina prodit, cum utriq; uires eędem refpondeãt. Cœpitq; pulmonaria dici, quòd pulmonum uitijs præfens habeatur auxilium: inuenitq; pofteris nomen à uifcere, cui præfertim nuncupatur. Confiliginem ruftici ueteres olim uocarunt, quòd in campis inter filiginem triticumq; fæpius emicet. Qui de re ueterinaria fcriptum aliquid reliquerunt, quantum coniectura capio, recentiores Græci, diapyron uocauerunt, quòd inter triticũ filiginem'ue frequēter inueniatur. Cæterũ Abfyrtus & Hierocles huius loco ueratrũ nigrum eifdem infixerunt. cuius quandã effe fpeciem nonnulli fufpicantur. Sunt qui putãt herbã hoc loco defignatam telephium effe, quod non fatis cõftat, ut in propria mentione docuimus. Non prætereunda eft hac reputatione herba prifcis uel ignota uel certe intacta, quæ à fimilitudine ceruini cornus nomen inuenit. Nafcitur in limitibus tanquã pede calcari gaudeat, nunquã fe ab humo attollens, quafi cilyndro æquatã dixeris, ita folo adhęret in orbem fparfa. Sunt qui fine flore, fine femine nafci putent: flofculum tamē in ea uidimus album, & femen in echinatis uulgis occlufum: nec multum diffidere puto ab ea quã Columella miluinum pedē appellauit, quòd folij extremum in miluini pedis effigiem articuletur. Conditur fale apud nos portulacæ modo, fed longè plura à coronopi mentione petenda funt. In nomine eft cyani colos, qui honorem nomenq; dederit cæruleo. Rofam cyanus excipit, cyanum amarãtus. Triuialis ut creditur flos eft, in frumentario nafcens agro, & hortis quoq; rufticorũ & puellarum corollis, calyce rofarum, fed fquarofo atque trifti, plurimis ftipantibus cæruleis barbulis, unde partim à fumma cærulei coloris gratia *blaueolos*, lingua noftra *blaueum* appellante cæruleum. Pueri barbulas calicibus erutas ex candido oui liquore terunt, quo in pingendis grandioribus literis cærulei nitorem mentiantur. Italicis quoq; ruribus *baptifecula* dicitur, quoniam fecantibus & metentibus officiat, retufa in occurfu eius falce. nam & feculã ueteres falcē dixerunt. Flos rufticorum coronis quanquã inodorus inferitur, tum ob fpeciei formam, tum ob coloris gratiam. qua dote iam & in hortis feritur. Inuenitur & purpurei & niuei coloris, cultus adulterio genitiuũ colorē permutante: alioqui femper flos, nifi culturæ fenferit mangonium, cæruleo nitet confpectu. Nullius in medicina ufus.

Dios anthos. Phlox uel phlogium. Dodecatheos. Donax. Dryophonon. Cap. CXXXV

Ios anthos, Plinius Iouis florem interpretatur, inodorus eft, nec nifi coloris gratia coronamentis additus. Nam æftiuus is flos, & colore tantum cõmen-
D datur, odor abeft. Nanq; purpureo placet, quē Latiũ paradifi florē, Hetruria alliſti appellat, Galli dei oculum, rura noftra *cocolurdas* nominant, cauliculis incanis, calyce quadrãgulo, purpureo bettonici flore aculeatis apicibus, folijs circa terrã frequentibus, femipedali lõgitudine, fefquunciali latitudine, mollibus ac lanuginofis, radice numerofo capillitio fibrata. Errare putem qui uiolã cognomento flãmeam, quæ phlogion, aliquibus phlox appellatur, eandem effe cum Iouis flore fcripferũt. quod apertiffime liquet. nam flãmea uere ftatim poft purpureum emicat, fylueftris duntaxat: interdum tepidioribus locis ubi cælum arridet clementius, nondum exacta hyeme, colore commendabili, odore nullo, femine proueniens coronis. Iouis flos licet fine odore fit &

ſit & coronarius, obſeruaturq; ſemine, tamen ęſtate floret. Aeſtiuũ eſſe Iouis florẽ Theophraſtus prodidit, flammeam plurimum durare. Plinius Iouis florem tradit colore tãtum commendari, odorem abeſſe, ſicut & illi qui à græcis phlox uocatur. Addidit, uernis floribus æſtiuos ſuccedere lychnidem & florem Iouis, quem ad gratiam coronarum tantum pertinere arbitrantur. Theophraſtus urbanum eſſe & coronis tantum naſci docet, flãmeam ſylueſtrem duntaxat. Violæ inodoræ genus eſſe putauerim, quam uulgus Gallicum *penſeam* uocat, folio mercurialis herbæ, per ambitum crenato, cauliculo triangulo, intus cauo, leuiter ſtriato, ex interuallis geniculatim foliato, prodeuntibus ex alarum ſinu pediculis longis, in quibus ſummatim elucẽt uiolæ, figura & ſpecie purpurearum, tribus floſculis ſuperne latioribus, atra purpura ſaturatis, duobus inferne luteis, minoribus, quinq; uerſibus exaratis, rutilo ignis fulgore nitentibus, unde putant aliqui flãmeis annumerari. Iis decidentibus capitula protuberant ſeminis plena, qualia in purpureis uiolis ſpectantur. Ea etiam uere poſt purpuream emicat, ſylueſtris duntaxat. quanuis etiã ſemine naſcatur coronis, odore nullo quidem, ſed commendato colore. Poſt purpuream uere profilit. Ea quoque plurimum durat, ut quæ prorogetur in autumnum. Nec alia de flammea inueniuntur claſſicis authoribus memoriæ prodita, niſi forſitan ramuli & folia ſunt odorata, flos inodorus. Dodecatheo folia ſeptem lactucis ſimilia exeunt à radice lutea. Ab ea herbarum laudatiſſima, Homero teſte, quam uocari ad alijs putat moly. Maxima, ut refert Plinius, authoritas herbæ quam dodecatheon uocant, omnium deorum maieſtate commendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradunt, item malis quæ membratim ſentiuntur: neq; non ijs quæ totis corporibus graſſantur remedium eſſe ante omnes potam dodecatheon inuenit. Folia eius ſeptem lactucis ſimillima prodeunt ab radice lutea. Profecto hac effigie frequenter in dumetis enatam uidimus, uerum cum nec plura de ea tradantur, an dodecatheos ſit non auſim adfirmare. Donax canna eſt omnium fruticoſiſſima, nec niſi in aquaticis naſcẽs, cacuminis toroſi, fuſca lanugine puluinati. Donacem omnium arundinum maxime frutetitiũ Theophraſtus refert apud lacus & flumina proſilire, quoniam & hæc differentia eſt, multum prælata arundine, quæ in ſiccis proueniat. Galli *roſetum* nominant cannam in aquatilibus emergentem, geniculatam, cauis internodijs, lanuginea, molli, ac plumea in cacumine panicula, qua tomenti uice pauperes implẽdis culcitris utuntur, folijs arundineis. Laudatur in primis Cyprius donax, ut cuius corticis cinere alopecię emẽdantur, & putreſcentia ulcera. Folia cum melle trita impactos eius aculeos extrahunt. Vtuntur efficacius cõtra ignes ſacros collectionesq; omnes. Dryophonum olus ſylueſtre filiculam ſpecie æmulatur, ramulis ſeſquipedalibus, quos circundant utrinq; folia, pollicari amplitudine, ruſco ſimilia, niſi quòd teneriora ſunt, & cãdidiora, flore ſabuci lacteo, ſemine guſtu mordaci, unde eo uice piperis utuntur, coquũtq; cauliculos in cibis admodum gratos. Dryophonõ Plinius dryopteri ſimilem fecit, cauliculis tenuibus, cubitalibus, circundatis utrinq; folijs, qualibus & oxymyrſinæ, ſed candidioribus, mollioribus, flore cãdido ſabuci. Edũt decoctos coliculos, ſemine uero pro pipere utuntur. Nec hãc picturã alicui fauere magis arbitror quàm huic quã officinæ noſtrates *nemoralem* appellant *myrtum*, ruſticis præclare cognitam, qui ſyluas accolunt, tenuibus cauliculis, cubitalibus, ambiẽtibus utrinq; folijs quaſi ſylueſtris myrti, mollioribus & cãdidiori bus, pollicari latitudine, flore albo ſabuci, fructu acri, quo rura ſubinde ueſcantur, Iſq; piperis loco ruſticorum cibos cõdit, acremento ad moroſum etiã palatũ faciente: à quo cum iniuerit gratiam, cœpit nonnullis hortis operoſe coli, ſed difficile cõprehendit. Decoctos quoq; colliculos cibis uſurpant, nihil temere Græcorũ gula faſtidiẽte, neq; rura hos quoq; repudiarunt. Gaudet Dryophonon cæduis ſyluis, & quercetis. Eo noſtra ſcatẽt nemora, unde nomẽ duxit quaſi ſyluæ cædem dixeris. Sanè græci dryos uocabulo lignum omne, ſicuti gerandryon ueterem quamcunq; arborem, quaſi uetus ramale, ſtgnificant. Siquidẽ acinorum ſucco digitos & ueſcentiũ labra cruentat, & ueluti ſanguinea tabe polluit. Officinæ quòd folijs ſylueſtrem myrtum ut alterno ſitu filiculam imitetur, *nemoralem* appellant *myrtum*. Rura noſtra *cuſinos*, quaſi culinarios, baccas nominare ſolent, quod iam uenerint in ganeam, gratiſſimo ori mandentium cibo, præſertim ſi edomata ſacchari dulcedine acrimonia, præſententur.

Elatine pampinaria. Elegia, Enneaphyllon. Eriphia. Eryſithale. Euphraſia. Cap. CXXXVI

Latine pampinaria, nam de alia ſuprà dictum eſt, ſi alia eſt ab ea quã noſtrates *pinpinellam*, aut potius *pampinulam* dicunt, germanum certe genus illi fue-
E rit: utraqꝫ enim helxinæ folia habet, puſilla, piloſa, rotunda, ſemipedalibus ramulis, quinis ſenis'ue, ab radice ſtatim folioſis. Enimuero pãpinulæ folia latè crenantur, thyrſuli quoqꝫ floſculis micant ex cæſio candicantibus. in quæis naſcuntur capitella rufeſcẽtibus punctis maculata. quæ tametſi de elatine haudquaquam tradantur, in eo tamẽ genere poteſt eſſe, quando priſcis defuit cura omnes plantarum notas, differentias'ue ſingulis in herbis anxiè conſectari. Nonnullis *bipennula*, & ruri *ſanguiſorba* dicitur, quoniã uulneribus iniecta ferrum & ſpicula facile ac citra ſenſum doloris exigat. folio paruo orbiculato, & extremitatibus ſerrato, ſurculis ab eadẽ radice plurimis, denſis, rubentibus, radice craſſa, lõga, ſubpurpurea. Eſtur in acetarijs quotidie, ea iucundo peponis odore mirũ in modum cõmendans. Mandi tamen ſolet oleo, ſale & aceto parata, cuius cibi gratia nunc etiam ſtudioſè ſerit in hortis: quanuis lucis & opacis, neque non etiam pratis affatim citra cultum erumpat. Pedum quoqꝫ calcatu nobilis, quo preſſa peponis odorem in nares eiaculatur, qui minime olfactus ſenſum uibratus offendat, ſed quadam iucũditate recreet. Quibuſdam quoqꝫ locis, ut ferunt, uermiculus eruitur, qui curatus ſericis præcipuè tingendis purpuram facit incomparabilem, cæteros colores ſplendore quodam & hilaritate ſuperans, inuentus ut alia quoqꝫ multa caſu, excrementis gallorũ ita coloratis. Nam & uſus purpuræ, ſi Iulio Polluci credimus, ab Hercule uidetur inſtitutus, cõſpecto canis roſtro qui purpurã deuoraſſet infecto. Igitur purpuriſſum ex hoc uermiculo, *carbaſinum* à præſtanti amphitheatralium uelorum (ut exiſtimant) colore dicitur. Sed *carmaſinum* potius arbitror appellari, quoniam uermiculus is Punica lingua *carmes* uel adiecto articulo, *alcarmes* appelletur, quemadmodum & coccos. Poteſt & ab urbe Charmi, quæ Sardibus eſt, nomen accepiſſe coloris, quòd lanas inficere Sardibus cœptũ ſit, ut autor eſt Plinius. De hoc uermiculo nihil apud ueteres inuenias. Vermiculum granum aquifoliæ fuiſſe poſteris arbitror, quod Plinio authore quibuſdam in locis uermiculi ſimilitudine conſpicitur. quem colorem noſtrates *uermelum* & *uermilium* nominant. faciem humanam eleganti rubore nitentem commendantes, uermiculatam roſæ modo dicimus, quaſi purpuriſſo rutilantem: & uermiculatam ueſtem ut quiſquiliatam, &, quod idem eſt coccineam, *uermiliam* aut *uermelam* uernacula lingua nominamus, detorto à uermiculo, ut conſtat, ſermone Gallico. Multis ut ferunt pollet uiribus. Folia cum polenta fluxiones oculorum ſiſtunt. Eorundem decocto dyſenterici liberantur: & quod obſeruauit poſteritas, eius farina uulnera ad cicatricẽ reducit. Eadem ex uino pota calculos terit. Folia carcinomatibus & fiſtulis proſunt. Succus bibitur cõtra ſerpentiũ morſus. Stranguriã decocta leuat. à cõtinente febri, ut uolunt, liberat. Succus ante tertianæ acceſſionẽ præſumptus eã omnino tollit: ſed & phthiſicis præclare medetur, eius farina cum melle ſubacta in eclegmatis modũ, quod matutino lingant. Elegia arundinis genus traditur, humile, & cõtra aliarum naturam graminis modo in terrã ſparſum, cibo in teneritate animalibus gratiſſimo: maſculam ſolidam eſſe, fœminã uero inanem. Plinio eſt & obliqua arundo non in excelſitatem naſcens, ſed iuxta terram fruticis modo ſe diffundens, ſuauiſſima in teneritate animalibus. uocatur à quibuſdam elegia. Ea uliginoſis locis frequẽter occurrit. Enneaphyllon ſuo ſe nomine repræſentat: nam folijs nouem longis conſtituitur. Vſqꝫ ad exulcerationẽ æſtuoſa ui ac feruente. Enneaphyllon Plinio folia nona habet, cauſticæ naturæ. In lumborum doloribus & coxendicũ imponitur utiliſſimè, lana circundata ne urat latus: continuo enim puſtulas excitat. Eriphia ſeptem lanuginoſis ramulis apij modo foliatur, purpureo flore, & eo quidem perenni, ſemine fabaceo, totidem radiculis quot ramis. Eriphiam magi prodidere in auena ſcarabeum habere, ſurſum deorſumqꝫ decurrentem cum ſono hædi, unde nomen accepit. Hac ad uocem præſtantius eſſe nihil tradiderunt. Vidimus in editiſſimis montibus inter ſaxa herbam apij folijs, ramoſam, leui lanugine pubeſcentem, purpureo flore adhuc exitu autumni & per hyemis initium emicante, ſemine fabaceo, ramulis pluribus, foliatis, rubentibus, radice craſſa, longa.

Sed non animaduerti, ſi tot radiculis fibrata eſſet, quot eſt ramulis brachiata: eam tamen crediderim ranunculi genus eſſe, quod flore purpureo à Dioſcoride notatur. Eryſithale folijs eſt acanthi, luteo flore. Datur in uino, contuſis & euerſis. Euphraſiam officinę obſeruant hyſſopo ſimilem, cauliculis purpureis, folio paruo & per ambitum ſerrato, floſculo albicante. Naſcitur in apricis collibus. Vtuntur ea ad oculorum caligines & ſuffuſiones, uel per ſe impoſita, uel ex uino decocta. Nomen ei uidetur inditū, quòd lætitiam pariat, aut animi uoluptates augeat. Appellatio ſatis græcam teſtatur originē, quanuis apud ueteres de ea nihil ſcripto relictum eſt. Noſtri recentiores herbarij euphraſiam pampinulæ ſimilem fecerunt, folio tantum minore ac magis ſerrato, & lentiuſculo, minus fruticoſam, flore luteolo, præcipuæ claritatis ad omnia uitia oculorum. Veteribus incompertam exiſtimo, etſi græcam nomenclationem fateatur. quemadmodum & illam, quam nos ceratophylacem uocandam putamus, quia partem oculorum ceratoidem, hoc eſt corneam defendat, ſalutiq; percuſſam reſtituat, folijs ſeriphij, uel potius roriſmarini, aut lini quoque, capitulis arentibus, cirris ſubluteis. Hæc à uulnerarijs cartophilago corruptè pro ceratophylace dicitur.

Farranum ſiue farfugium, Flammea uiola, Fraga.

Cap. CXXXVII.

Farranum ſiue farfugium Latinis herba nymphææ nō abſimilis, populi folio, ſed ampliore, flore tum luteo tum candido. propter flumina prouenit. Græcis chamæleucen uocari Plinius exiſtimat. Naſcitur ſecus fluuios, folio populi, ſed ampliore, unde *populago* dicta ſit herbarijs. Radix eius imponitur carbonibus cupreſſi, atq; is nidor imbibitur in ueteri tuſſi, aut ſimiliter hauritur, contra ſpiritus in faucibus colluctantis ſtrangulatus. Hanc & farfariam dici Dioſcorides teſtis eſt, fortaſſe à Farfaro amne, quem Virgilius Fabarim appellat in Sabinis. Huius meminit Plautus inquiēs: Diſſipabo te ut folia Farfari. et item in Pœnulo: Profter nebam, inquit, eos ut folia Farfari. Chamæleuce Plinio tuſſilago eſt. Vbi enaſcitur aquas ſubeſſe Democritus credit, & hoc habent ſignum aquilegi. Cæterum in uliginoſis pratis inuenitur herba, folio ferè nymphææ, radice multis fibrata capillamentis, flore roſæ luteo, nitente. flores Gallicum uulgus *pratenſes bacinos* appellat. Porrò chamæpeuce non chamæleuce, ut ferè habent Græci codices, apud Dioſcoridem legendū arbitror, quoniā chamæleuce bechion ſit & tuſſilago: chamæpeuce uerò, apud Plinium laricis folio ſimilis oſtenditur, lumborum & ſpinæ doloribus propitia. Dioſcoridi herba eſt coloris herbacei, folio puſillo inflexa, inflexis item & ramulis, flore roſeo. Nomē inditum ei putatur, quòd quaſi humilis pumila'ue larix appareat. Flammea uiola, quæ græcis phlox & phlogion dicitur, flos eſt coronarij generis, folio & ramulis odorata, uiola inodora, ſed colore flammeo coronis adoptata: colore commendabili, odore nullo, ſemine proueniens coronis. Prima ſe oſtendit florum uiola alba. Sub idem ferè tempus exit & uiola cognomento flammea, eademq; plurimum durat. Qui colos in nuptialibus flammeis quæſitus ritu antiquiſſimo, & fœminis totus conceſſus traditur: ideoq; fortaſſe non numeratur inter principales, hoc eſt communes maribus & fœminis, quoniam coloribus ſocietas principatum dabat. Cæterum hodie *flammulam* dicunt herbam in terra ſerpentem, folijs longiuſculis, flore uiduam, ſemine thyrſulos ambiente, ui urente & æſtuoſa, unde illi nomē: itaq; recenti utendum cenſent ad phagedęnas, cangrænasq; addito ſalis momento. item lepris & impetiginibus imponitur. Collectiones ex oleo trita aperit. Teritur eadem cum roſaceo, & inſolatur triginta dies, ad renum dolores, & lotij ſtillicidia, neq; non cætera urinæ tormenta, ſeu eo cibū intingere uelis, ſeu corpus illinere, ſiue ſubter in aluū dare. Fuere è recētioribus, qui flammulā uocauere herbā in ſalictis naſcentē, quæ ſalicaſtrū nominat, folio duro cinericei coloris, uiticulis calloſis, rubentibus, qualiter flos quē flammā Iouis appellamus, in uiolis ferentē ſemē punici mali ſimile in acinis, cōtra hominū & quadrupedū ſcabiē efficacē. Herba quę fraga gerit, ſine caule ſpargit humi, multis à radice lanuginoſis pediculis, quorū alij flore candido coronātur: alij trigemino comātur folio, per ambitū ſerrato atque uenoſo: alij fructū gerunt exiguis quidem moris haud abſimilē, cæterū ſui generis, ſolidum, calloſum, tenerum, rubentem, tū guſtu tum etiā odore ſuauiſſimū. hunc Galli *freſas*

 dicunt

dicunt,radice foris atra,intus candida,multo fibrata capillitio. Naſcitur in opacis ſponte;
quaſi aliarum plantarum umbra gaudeat: iam & in hortis, ut grandiorem fructum mini-
ſtret. Perpetua fronde uiret. Iam in cultis fraga tanto uidemus profeciſſe,ut corporis callo
mora quæ in rubo naſcantur,ſuo æquare globo cernantur. Nonnulla etiam diligentia cul
tus è rubris in candida degenerant. Virgilius Humi naſcentia fraga cecinit. Commendari
quinquefoliũ fraga terreſtria gignendo Plinius exiſtimat. Ego id qui uerũ eſſe poſſit nõ
intelligo. nam herba ea quæ fraga gignit,trifolia eſt non quinquefolia, flore candido non
luteo,in montibus opacis frequens,etiam ſecus uias. Fructus terrę, & mora terreſtria Ser
uio grammatico dici legimus. Neſcio uſquam loci ſub frutice uel herba apud Dioſcori-
dem poſſe comprehendi,niſi fortaſſis ſub Idæo rubo, qui paſſim cum in lucis tum in Ida
mõte tenerior & ſine ſpinis emicat. ſiquidem neq; folio,neq; fructu diſſidet à rubo, quem
uulgus noſtrum *framboeſiam* appellat,ita quaſi pumilus & humilis, ſed ſpinis uiduus rubus
conſpiciatur. Quin etiam utriq; conſimile morum & hoc quidem rubẽs appendet, eadem
effigies, idem color, germanusq; ſapor, qui mirum in modum os commendet. Ita cum
uinum à ſapore laudamus, olere fragum uel morum framboeſianum uernaculo ſermo-
ne noſtro dicimus. Nec temere fragum hoc moro fugacius eſt, utrunque tamen citam
ſentit corruptionis labem: quapropter facile febrim experiuntur, qui largius hoc fugiente
cibo ueſcantur. Iam ad uires redeamus. Herba cibo ſumpta medetur lienoſis, item ſuccus
ex melle potus. Idem cum pipere candido datur ſuſpirioſis. Fraga ſitim ſedant, ſtomacho
proſunt,ſed præſertim bilioſo. Succus fragis exprimitur,uetuſtate uires accipiens, pręſen
taneo remedio ad faciei ulcera,oculorum ſuffuſiones, neque non epiphoras. Radicis de-
coctum iocinoris feruores mulcet matutino & meridie potum. Calido ſiccoq; tradunt
eſſe temperamento.

Galedragon, Gerontopogon, Gethyum, Geum. Cap. CXXXVIII

G Aledragon uocat Xenocrates herbam leucacantho ſimilẽ,paluſtrem & ſpi
noſam,caule ferulaceo,alto,cui ſummo in capite inhęreat ſimile ouo. In hoc
excreſcente ætate uermiculos naſci tradunt: pyxide cõditos adalligari cum
pane brachio ad eam partem, qua dens doleat: ualere non diutius anno, ſi
terram non attigerit. hoc Plinius, Xenocratis fretus teſtimonio,retulit. Cæ-
terum proximum genus quibuſdã, nec multo diſſimile, dipſaci creditur, caule ferulaceo 3
rubro, id eſt ſpinis horrente, procero,capite oui forma. quo adoleſcente intus gignuntur
uermiculi dentium dolorem ſedantes,ſi pyxide conditi & cum pane geſtentur ab ea parte
qua dolor uellicat. hoc perannare quidem, ſi terram non attigerit: anno circumacto,eua
neſcere. Profecto caput dipſaci ouata ſpecie conſpicitur, quo areſcente diſſecto uermi-
culi reperiuntur, qui in folliculo brachio aut ceruici deligati à quartanis febribus liberare
traduntur. Sæpe enim eadem herba à uarijs authoribus tradita diuerſis nomenclationi-
bus, perinde quaſi diuerſa, repræſentatur. Gerontopogon lagenis herba pleriſque di-
cta putatur, quòd inter ſaxa gignatur,longa barba, folijs inſtar capillorum prælongis. He
truriæ ſaxifica, Romanis petræ barba nũcupata. Gallia ciſpadana barbulam hircinam uo-
cat,quod tragopogoni ferè tota ſimilis ſit, niſi quòd lacte manet, & radice amara ſit non 4
dulci. Gerontopogon priſcis,id eſt ſenilis barba. A Nicandro geraos pogon,hoc eſt bar-
ba ſenis appellata,folio hirci barbulæ,tenuiore,longioriq;,caule paruo, ſuper quem calyx
longus & barbula quæ ſummo uertice ſenum more incana funditur, inde *presbyteri barba*
uulgo dicit. Acetariũ olus eſſe multi falſo uolũt. Flore luteo nitet, q in uolucres barbulas
euaneſcat,quas pueri *barbã dei* nominãt. Sed inter ſenis barbã et hirci hoc intereſſe noſcit,
quoniã hirci barbula radice dulci,oblõga,in ſcapo calyx ingẽs, flos purpureus & prolixa
barba: in gerõtopogo radix amara, flos luteus,in caulis uertice calyx lõgus, qui in caneſcẽ
tes barbulas fatiſcat. Gerontopogon iocinoroſis & ſtomachicis ſucco decocti poto profi
cit. Renum uitijs & ueſicæ ſuccurrit. Ex aceto ciet urinas. Semẽ ſingultus ſedat. Aluũ ſi
ſtit, & inteſtinorum infercţus explicat. Gethyum,ut eſt Theophraſtus author, penè ſi- 5
ne capite eſt, ceruicis tantũ longæ, & ideo totũ in fronde, ſępiusq; reſecatur ut porrũ: qua
propter & illud ſerũt,non deponũt, mẽſibus Martio, Aprili, et Maio. Secũda ſemẽte poſt
ęſtiuũ ſolſtitiũ defigitur. Decimo aut duodecimo die proſilit, ſed è recẽti ſemine maturius.

Non anniculum modo, sed & bimũ quoq; fructificat. Germinat è latere uno caule cõsurgens, sed quo radix ipsa deficiatur, folijs intus cauis, condimentorũ est & ceparũ generis. Gethyon minime durat. Plinius à Latinis pallacanam uocari tradit. Sunt è Græcis qui gethyllida pro gethyo acceperunt, quod & epithyllida uocauerũt. Didymus uir sua ętate doctissimus, gethyon simile fecit ampeloprafo. Epænetus Græcus author capitatũ porrũ gethyllida tradit appellari. Gethyllides, ut Athenæus inquit, Latonæ sacras esse Græci uolunt, quoniã olus id in malacia pregnans Latona (dum Apollinem gestaret in utero) concupiuisset. latã hinc esse Delphis legẽ, ut qui maximã attulisset gethyllida, sportulam è sacerdotis mẽsa caperet: uidisseq; se testatur Polemo gethyllidas rapi magnitudine protuberantes. Cæterum gethyon putauerim esse, quod docti cepulam, Gallicum uulgus partim *porretam*, quasi porraginem, partim *ciuetam* quasi cepitiã appellat, cepã capite minuto, ceruicis tantũ lõgæ, porri modo, fronde copiosam, quã cõdimentis subinde detondeãt, in reliquũ cepæ uulgari nõ dissimilẽ tam forma q̃ effectu. Geum nõnulli eam esse suspicantur quam uulgus *Diaboli morsum* appellat. quod si ita est, sesquipedali fastigiatur altitudine, folijs buglosso leuioribus, solidioribus & leniter laciniatis, flore purpureo, radicibus nigris & circũrosis. Nascit̃ in opacis, præsentaneo remedio ad maturãdos atq; adeo sanãdos carbunculos, si trita imponat̃, aut uinũ in quo decocta fuerit bibatur. Radix per se estur in uuluæ doloribus. Veteres gei sui radiculas odoratas faciunt, & iucundi saporis ad discutiendas cruditates, pectorisq; & laterum dolores. sed de hoc geo suprà disseruimus.

Heliathe, Hermesias, Hesperis, Heptaphyllon, Hibiscus, Holcus, Hyosiris. Cap. CXXXXIX

Eliathen uocant in Themiscyra regione & Ciliciæ mõtibus maritimis prouenientem, herbam folio myrti. hac cum adipe leonino decocta, addito

H croco & uino palmeo, perungi magos & Persarum reges ad conciliandam corporis gratiam: ideoq; eandem heliocallidem nominari, quòd aspectu corpus iucundum redderetur. Hermesias ab eodẽ uocant ad liberos generandos pulchros bonosq;, non herbam sed compositionem è nucleis pineæ nucis tritis cum melle, myrrha, croco & palmeo uino: postea admixto lacte bibere generaturos magi iubent, & à conceptu puerperas partum enutrientes: ita fieri excellentes animo & forma, atq; bonos pollicentur. Apud Democritum inuenitur compositio, quo pulchri, boni, fortunatiq; gignantur liberi, quã ut puto hermesiam cognominant. Hesperis uiolarũ generis est ramosa, cubitali caule & exili folio, quasi brassicæ longo latoq;, aspera lanugine canescenti, ambitu rariuscule laciniato, flore quadrifolio, non unius coloris. nam alij purpurei sunt, alij niuei. Foliaceum semen tenuibus siliquis teretibusq; continetur. Hesperis noctu magis olet, inde nomine inuento. Scribit Theophrastus hanc, præter cæterorum florum naturam, noctu fragrantius spirare quàm interdiu, unde illi nomen hesperidi. nõ nullis *herba gallica* dicitur, ruribus nostris *giroflea* nomine cognita, quòd caryophylli odorem naribus repræsentet, longè uiola alba fragrantiorem, qua dote in coronamẽta uenit. sæpe enim sum expertus, florem appetente nocte plus redolere, ueluti nocturna cæli temperie ad odores conficiendos opportuna. Sunt qui hesperidem arbitrentur albam esse uiolam, odore quanquam diluto caryophylli, cubitali altitudine, ramosa, caule brassica exiliori: folio longiusculo, molli, canescente, quadrifolio flore, uerum non unius ut tradũt coloris: nam purpurei, alij candidi, alij lutei. Foliaceum semẽ tenuibus quidem, sed quincuncialibus siliquis cõspicit̃. Sed Theophrastus seorsum, ut differẽtibus, uiolæ albæ, quæ Grecis leucoion dicitur, & hesperidis mentionẽ fecit. Itẽ uiola alba caryophyllon tantummodo subolet, hesperis uiolento eius odore tentat nares. Heptaphyllon quasi dicas septifoliam, Galli *tormentillam*, rura *boscisochetum*, officinæ *bistortam* appellant. quinquefolio herbæ similis esset, ni septem haberet folia, utrinque lanuginosa, flore luteo, radice punicea & intorta. Nam quæ *tormentilla* uulgo dicitur, quinquefolio simillima uisitur, nisi quòd septem non quinque caulem ferè certis interstitijs ambirẽt. quare potest à nobis heptaphyllon uocari, hoc est septemfolia. *Bistortæ* quoque nomenclatura censetur, & altera rumicis folio, à terra cæsio, supra herbaceo, flore rubro, concolorìq; radice. Vtrique ad eadem effectus, sed huic imbecillior. Farina herbæ ex succo plãtaginis propinatur in difficultate

urinæ

urinæ. Eadem reſperſu uulnera ad cicatricẽ perducit. Cum albo oui ſubacta & in figlino decocta datur cholericis. Foliorum uis deploratis quoque fiſtulis inſtillatur, neque non oculis ad diſcutiẽdas plumbagines atque nubeculas. De hibiſco diſcrepant ſententiæ nam quidam ſylueſtrium maluarum generi tribuunt, atque althæam uel molochen & arſtalthæam uocitant, cui iudicio Galenus ſubſcripſit: alij & ſpecie & medicinarũ uſu ſeiungunt, quibus Plinius aſtipulari uidetur, qui hibiſcum à paſtinaca gracilitate tantum diſtare ſentit, damnatum cibis, ſed medicinæ utile. Addit, paſtinacæ ſimile eſſe hibiſcum quod molochen agriam uocant, & aliqui pliſtolochiã. Vlceribus, cartilagini, oſſibus fractis auxiliatur. Folia eius ex aqua pota ſoluunt aluum, ſerpentes abigunt. Apum, ueſparum, crabronum ictibus illita medentur. Radicem eius ante ſolis ortum erutam inuoluũt lana coloris quem natiuum uocant, præterea ouis quæ fœminam peperit, ſtrumis uel ſuppuratis adligant. Quidam ad hunc uſum auro effodiendam cenſent, cauendumq; ne terram attingat. Celſus podagris quæ ſine humore ſunt radicem eius in uino decoctam imponi iubet. Radix uiſci cum glutino & aceto acri lichenas ſanat. Holcus in ſaxis naſcitur ſiccis, ariſtas habet in cacumine tenues, culmo quale hordeũ reſtibile. Hæc circa caput adalligata uel circa lacertũ educit ariſtas è corpore, quare nõnulli ariſtidã uocauerũt. Multi zeam eſſe contendũt inter ſaxa prouenientẽ. Alij ſylueſtrem eſſe uolũt auenã. Hyoſiris intubo ſimilis traditur, ſed humilior & tactu aſperior, uulneribus contuſa præclare medetur.

Iaſione, Illecebra, Impia, Iſchæmon, Iſos. Cap. CXL

IAſione, Theophraſto olus eſt ſylueſtre, humi ſerpens, copioſo lacte ſucculẽtum, flore candido, & in hoc nobili ꝙ ſingulari folio cõſtet, ſed ita implicato, ut plura uideant, floris margine in angulos exeũte. Plinius olus eſſe ſylueſtre tradit in terra repens cum lacte multo: florem ferre candidũ, conciliũ uocant. Cæterum Plinius de folio herbæ loquitur cum inquit, Iaſione foliũ unum habet, ſed ita implicatum ut plura uideantur. De flore Theophraſtus, & ut eius uerbis utar, Iaſione flos folio ſingulari erumpit, ſed qui replicatu crebro rudimenta plurium demonſtret, conceptaculo auerſa parte non indiget, ſed poſtrema eius exeunt in angulos, qualis ferè oleagineus aſpicitur. Commendatur herba ad ſtimulandos coitus. Cruda & ex aceto pota lactis ubertatem præſtat. Salutaris eſt tabem ſentientibus. Infantium capiti illita nutrit capillum, tenacioremq; eius cutem efficit. Porrò non multum ab ea diſſidere putatur quam noſtrum uulgus *liſeronem*, rura *liſerotam* appellant: nanque ſerpit humi ramulis lacte prægnantibus, flore conuoluuli candido, frequentibus replicamentis intricato, labris ſummatim in angulos exeuntibus. Videntur quoq; nonnulla priſci nominis rudimẽta in Gallico uocabulo relucere. Nam & in Plinio Iaſione pro iaſione hactenus deprauatè legebatur. Illecebra, quæ Græcis andrachne agria, nõnullis minus ſemperuiuum, recentioribus nõnullis ſoldanella dicitur, ſylueſtris eſt portulacæ genus, maiori ſemperuiuo ſimile, niſi quod folia habet puſilla, ſed latiora, maculoſaq;: item breuius cacumen, fuluis cauliculis, guſtu ſalſum, lacteo ſucco, radice tenui, candida. Naſcitur in petris & in ſterquilinijs. Colligit̃ cibi cauſa, eſturq; cum ficubus. Succo bilem regio morbo laborantibus per aluum exigit. Ructus compeſcit acidos, uentris tumores & iocineris uitia leuat, urinam ciet. Eodem ægilopas Aeſculapius curauit. Impia Plinio uocatur incana, roriſmarini aſpectu, thyrſi modo ueſtita, inde alij ramuli adſurgunt ſua capitella gerẽtes, ob id impiã appellauere, quoniã liberi ſupra parentẽ excellãt. Alij potius ita appellatam, quòd nullũ animal eam attingat, exiſtimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduerſus anginas ſucco, lacte & uino admixto. Mirumq; traditur, nunquam ab eo morbo tentari qui guſtauerit: itaque & ſuibus dari, quæq; medicamentum id noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inſeri aliquid ex ea putent, atque ita non ſtrangulari pullos auidius deuorantes. Floret uere, tuncq; decoquitur ad ſerpentium morſus. Succo eius uel etiam cinere fiſtulas impleri tradunt. Ea ab officinis *Chriſtoculus*, à nonnullis ab radicis odore caryophyllon dicitur. Siquidem rori marino ſimilis eſt, albicans, & thyrſi modo ueſtita, cnici capitulis. Surculi ſua quoq; capitula gerentes, ex quo prodiere ramulo altius inſurgunt: unde herba nomen auſpicatur, quia ſcilicet liberi ſupra parentem attollantur. Iſchæmon ſerpit in terra milio ſimilis, folijs

aſperis

asperis & lanuginosis. Thracia eam inuenit, qua ferunt sanguinem sisti non aperta modo uena, sed etiam præcisa. Farcitur in nares ad cohibendum inde sanguinis profluuiũ. Quæ in Italia nascitur, & sanguinem sistit eadẽ adalligata unde cruor manat. Nomen inde ui detur contraxisse, quòd sanguinem undecunq; ruentem supprimat, concisa nedum dehiscente uena. Milium agreste putant aliqui nominari. Isos duplici, ut Theophrastus est author, fastigio, nigrum & candidum. flos fructusq; pro ratione discriminis niger, aut candidus: quanquam & medio inquit colore fructus quandoq; cernuntur, & flores in purpuram inclinantes, uirgis & folio tenuioribus atq; leuioribus. Itaq; tria eius statuuntur genera, candidum, nigrum, & inter utrunq; medium. Illa fructum floremq; concolorem habẽt
1 pro ratione discriminis: medij flos ex purpura candicat, item fructus, quando neq; fuluus neq; exalbidus. folia quoq; tenuiora læuioraq; habet, ramulis gracilibus & leuibus, nec de eo plura lego. In Aetio ision dici quandam herbã uideo, cuius cibo pituita detrahitur, nec satis animaduerto an eadem sit cum iso. Alexander quoq; in problematis, si locus memoria non excidit, ision herbam inter olera dinumerat.

Lamium, Lappa canaria, Lappago, Leontice, Leuce, Lupus salictarius. Cap. CXLI

LAmium urtica Latinis dicitur mitissima & folijs non mordentibus, ab herbarijs *iners* & *mortua* nominata. sunt qui & *archangelicam* cognominẽt, folijs urticæ pungentis, minoribus, fimbriatis, candidioribus, lanugine nequaquam
2 mordaci, radice ex interuallo cincinnis capillata, caule quadrãgulo, flore albo: quare rura nostra *albam* appellant *urticam*. Tota graui fragrat odore. Medetur cum mica salis contusis incussisq;, & strumis, tumoribus, podagris, uulneribus. Album habet in medio folio, quod ignibus sacris efficaciter opitulatur. Quidam è Latinis tempore discreuere genera. Autumnalis radicem adalligatam tertianis, ita ut ægri nuncupentur cum eruitur ea radix, liberari morbo magi tradiderunt. Hoc idem contra quartanas pollere. Iidem radice addito sale infixa corpori extrahi, folijs cũ axũgia strumas discuti, uel si suppurauerint prodi, cõplerіq;. Rura nostra hac inerti urtica utũtur sistẽdo ruẽtis è naribus sanguinis impetu, imæ ceruici uel scapulis alligando, inde sperant in aduersum trahi cruoris manantis cursum Lappa canaria à reliquis eiusdem nominis sola humi
3 litate differt, sic dicta quòd canibus adhæreat. Hæc cum plantagine & millefolio trita ex uino carcinomata sanat, sed post triduum resoluatur. Medetur eadem suum morbis euulsa, & in colluuiem addita poturis uel ex uino uel ex lacte. Lappago (ut inquit Plinius) similis anagallidi, nisi esset ramosior, ac pluribus folijs, aspera, rugosa, asperioris succi, grauis odoris. quæ talis est, mollugo uocatur: similis, & asperioribus folijs, asperugo. Superioris succus expressus pondere undecim denariorum in uini cyathis duobus datur podagricis efficacissimo remedio. Sunt qui colligant eãdem esse molluginem & hippophæston, quod lappaginem quæ dicatur mollugo. Articularijs pedum doloribus utilem Plinius credidit. Hippophæston uero Dioscorides neruorum causarijs salutarem adfirmat. Porrò hippophæston serpit humi folijs minutis, aculeatisq;, item spinosis ca
4 pitibus, sine flore, sine cauliculo, crassa & molli radice. Hanc neruorum causis utilem prodidit Dioscorides. Hippophæston è Narbonensi Gallia ad nos delatum uidimus spinosis capitulis, sine flore, sine cauliculo, minutis inter aculeos folijs candicantibus. Leontice siue cacalia Plinio uocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia in montibus ferè. Huius grana quindecim in oleo macerantur, atq; ita aduerso capillo caput inungitur, ad tollendã porriginem. Officinis *carui agreste* dicitur, fruticosa, semine minutis margaritis simili, inter folia magna pendulo, in montibus ferè genita. Cit urinas potu, menstruos cursus pellit. Herbæ succus trium obolorũ pondere ex passo bibitur in renũ dolore. Radix tusa thoracis pituitas dispescit, quod efficacius præstat ambustæ cinis. Dioscorides leonticen folijs grãdibus candidis designat, caule in eorũ medio erecto,
5 albicante, flore querno, oleagino ue, in montibus nascentẽ, cui alias à superioribus tribuit uires, nec semen exiguis margaritis simile omisisset, ut spero, si decusso flore erupisset. Cacaliã caucanon Galenus uocauit, de qua suo loco differemus. Leuce mercurialis esset, nisi per medium folium huic alba linea transcurreret, unde & mesoleucon quibusdam dicta. Leu

cta. Leucas eadem fortassis fuerit leuce, ut Plinij uerba usurpem, uerum leucadis, inquit speciem authores non tradunt. De leuce uero, merculiari herbæ similem dicūt: nomenq; ex causa accepisse, per medium folium candida transcurrēte linea: quare mesoleucon quidam uocant. Succus eius fistulas sanat, ipsa contrita carcinomata. De leucade nihil aliud Dioscorides tradit quàm montanam esse, latioribus quàm urbana folijs: efficaciorē hanc semine acriore, utranq; aduersus omnia uenena præsertim marinorum pollere. Leucographis qualis fuerit scriptum Plinius non reperit, quod magis est mirandum, quoniam utilis proditur sanguinem excreantibus tribus obolis cum croco: item cœliacis trita ex aqua & apposita, profluuio fœminarum, oculorū quoq; medicamentis, & explendis ulceribus quæ fiunt in teneris partibus corporis. Nomen tamen à candida litura uel uersu sibi uendicasse græca fatetur inscriptio. Lupus salictarius officinis *lupulus*, Gallis quæ uocabuli caput est in spiritū uersa *hupelon*, caulibus aculeatis lōgissimisq; in uepribus & salictis reptat, folijs uitis albę, hispidis, et nigrioribus, flore cinereo ac multis exilibus folliculis squamatim compactili. Hoc frugibus admisto Germani suā cōdiunt ceruisiā. Errāt qui corrudam pro eo capiunt, quem medicorum officinæ *lupulum* cognominant, folijs apertissime reclamantibus, quæ in corruda capillamēti modo tenuata, in lupulo bryoniæ similia, paulo asperiuscula cernuntur. Caulis ei spinis horret, cacuminibus tani & corrudæ modo in torulos turbinatis. Flores habet foliaceos, candicantes, qui ferè allium uinumq; suboleāt. hanc uulgo Græci bryon uocāt, à bryoniæ ut puto similitudine. *bruscandulam*, quasi bryon scansile Italiæ rura dicunt. nec alia est herba qua Occidentis populi ceruisiam suam maceratis humore floribus commendant, sapore quodam uini. *Hubelon* Gallice uocatū, *humulum* et *tolophim* Germanicè, ego lupum salictarium à Plinio dictam censeo. Subit enim scanditq; salices, & arbusta omnia circumuoluendo se complectitur, nōnusquam quoq; reptitius lupus uocatur hodie. Lupum salictarium, batim marinam, batim hortensianam, ea ueríus oblectamenta quàm cibos tradit Plinius: teneris tamen lupisalictarij turionibus in acetarijs utimur. In medio usu refrigerat, & collectionū impetus lenit. Sedat stomachi inflammationes ex sero potus. Bilem regio morbo laborantibus detrahit. Pituitam in aqua inter cutem exigit per aluum. In capitis dolore, qui medium capitis occupet, eius succus illinitur: item quoties immodicos æstus mitigare necessum sit.

Macir, Malacocissos, Melandryon, Molon, Molybdæna. Cap. CXLII.

MAcir, ut alij macer, officinæ *macis*, Plinio, Dioscoridi, Galeno cortex est rubens minimè lentus, radicis magnæ, nomine arboris suæ. Conuehitur ex India, gustu acerbo, & cum quadam acrimonia iucundè odorato. qualis ea sit incōpertū habet Plinius. Recentiores non radicis sed odoratæ nucis, quam moschatam nominant, corticem ac folliculum esse contendunt, idq; uero propius est, & planè ita modo cernitur. Hanc nucem Græci caryon myristicon appellāt, hoc est nucem unguentariam. Et profecto conditam hanc nucem uidimus nucis iuglandis crassamento, calyce primum puluinato; mox reticulari ambiēte membrana, quam macir dicunt, dein nucem solidam quam appellāt moschatam, puluino illo extimo & odore & gustu suauissimo: sed raro nobis uidere licuit, cum in Europa non proueniat, item qui in officinis cortex spectatur translatitius est. Arborem uulgari persicæ similem esse uolunt, flore roseo, eiusdem propemodum effectus cuius & caryophyllon. Macir gustu est acerbo cum leni acumine, odore suaui: partiumq; tenuitate deprehenditur pollere, quare reficcat. Datur efficaciter ex melle coctus dysentericis, & supernè sanguinē reijciētibus.

Malacocisson Democritus appellat herbam uirentem hederæ simillimam, in riguis nascentem, lentam ac mollem, unde mollem hederā cognominat. Vbicunq; loci fuerit hæc inuenta, subesse aquam aquilex Democritus existimat. Malacocissos, ut idem inquit, hederæ similis est, mollioribus tantum ac teneris folijs, caule flexili, sese quibuscunq; uel frutetis uel arbustis inuoluente, qui nisi aliquo statumine fulciatur, sese non potest erigere, tam caduca est eius natura. In arundinetis & terrestribus locis prouenit. Hāc esse putauerim quā officinæ nostrates *sigillum diuæ Mariæ* uocāt. nāq; similitudinē refert hederæ, molliore tamen habitu, sese, ne serpat humi, uicinis fruticibus uolumine crebro contorquente, folio hederaceo, flore albo, baccis rubentibus, crassa bryoniæ radice, eademq; altissima,

ut quæ

ut quæ uel aquam haurire uel lambere fodientibus dignoſcatur: quare radix glutinoſo tur gens humore cum friatur in quandam unguinis ſpeciem reſoluta fatiſcit. Tam aquæ uel cupida uel amans creditur, ut etiam ſi in aſperis offendatur proſilijſſe, nimirum aquã ſubij ci quis certior factus fuerit. Sed de hac ſuprà in cyclamini mentione dictũ nobis eſt. Me landryon Plinio herba eſt in ſegete ac pratis naſcẽs, flore albo, odorato. Cõmendant eius flagella ex uino ueteri trita ad iocinorum uitia. Cæterum aliqui nominis ſequentes etymum, pro quodam roboris genere ſumunt, queis uel Theophraſtus aſtipulatur. Alij cenſent apud Plinium melampyrum legendum, quando id Theophraſto inter Siculi frumenti uitia numeratur, lolio quidem ſimile, ſed innocens necꝫ tentans caput. Molon caule eſt ſtriato, folijs mollibus, paruis, radice quadrantali, in qua per extremum allij caput extuberat. Plinius hanc & ſyron dici tradit, ſcapo ſtriato, mollibus folijs, paruis, radice quatuor digitorum, in qua extrema allij caput eſt. Anhelantibus & ſtomacho ex uino medetur. Nec multum ab ea diſtaret que *filipendula* noſtratibus officinis dicitur, ſi extrema radix in allij caput excreſceret, cũ cauliculus ſtrijs quibuſdam exaſperetur, radicibus in filamenta extenuatis, ſed per extrema glandoſis, non in aliorum ſpicas coaleſcentibus. Mola Galeno græcè myle dicta, radix eſt exiguo bulbo nõ diſſimilis, quæ ſoluta cogat. itacꝫ ex loliacea farina apertam ac dehiſcentem uuluam ſanare tradit Dioſcorides. eam tamen in ſimplicium cenſu non licuit mihi reperire, etſi Galenus eum citet in teſtem. Naſcitur uulgo, ut inquit Plinius, molybdæna, id eſt plũbago, folio lapathi, craſſa radice, hiſpida. Hæc commanducata, ſi oculis ſubinde religetur, plumbum, quod eſt genus uitij, ex oculis tollit. Ea multis eſſe creditur quæ officinis *maior perſicaria* nominatur, aut omnino nobis ignota, quando perſicaria folium perſicæ arboris habet, fuſca in medio plumbagine, caule geniculato, cubitali, ſemine exili, lentè rufo, numeroſa radice, in humidis frequentius prouenions, eiuſdem ut uolunt, cuius molybdæna effectus.

Nyctegreton. Cap. CXLIII

N Yctegreton inter pauca miratus eſt Democritus, coloris ignei, folijs ſpinæ, nec à terra ſe attollentem, præcipuãcꝫ in Gedroſia narrat. Eruitur poſt æquinoctium uernum radicitus, ſiccaturcꝫ ad lunam triginta diebus, ita lucẽs noctibus. Magos Parthorumcꝫ reges uti hac herba ad ſuſcipienda uota. Eandem uocari chenamychon, quoniam anſeres à primo cõſpectu eius expaueſcant. ab alijs nyctylopa, quoniam è longinquo noctibus fulgeat. Sunt qui hanc eſſe cenſeant quam chymiſtæ *lunariam* nominant, noctibus cum luna lucentem: inde nomen.

Odontides, Oenothera, Ophris, Oſteocollon, Oxys. Cap. CXLIIII

O Dontides fruticoſa eſt, triãgulis flagellis, geniculatis, nigro articulorum nodo, folijs polygono longioribus, hordei ſemine. Prouenit ubi & fœnum. Plinio inter fœni genera numeratur, cauliculis denſis ab eadem radice geniculatis, triangulis, nigris geniculis. Folia habet longiora tamen quàm polygonon, ſemen in alis hordeo ſimile, florem purpureũ, puſillũ. Naſcitur in pratis. Decoctum cauliculorum eius in uino auſtero quantum manus capiat, dentium dolori medetur, ita ut contineatur in ore: inde ductum nomen. Nihil hac frequẽtius in pratis occurrit, flore purpureo, multifido, tumentibus in caule articulorum nodis, ſemine hordeaceo, ab alarum ſinu erumpẽte. rura non aliter quàm *fœnariæ* uocabulo norunt. Oenothera Theophraſto, quibuſdam onuris, ſurculoſa, folio amygdalæ maiori, flore roſaceo, radice uinoſa, unde princeps nomẽ. Montoſa amat. Plinio amygdalino eſt folio, flore roſaceo, fruticoſa, longa radice, & cum ſiccata eſt uinum olẽte. Hilaritatem adfert data in uino. Eadẽ in potu feras quoque mitigat. Crateuas onotheridem appellat herbã cuius aſperſu è uino feritas omnium animaliũ, nedum hominũ, mitigaretur: quod Theophraſtus de radice intellexit, quæ uinacea facultate ferocitatem recreare poteſt, & cicuriores moreſcꝫ manſuetiores reddere ex uino pota. Eſt & quæ dicitur œnutta, qua cerui & canes inebriantur ut Aelianus tradit, inde nomen. Sed ea ſit nec ne, nõ auſim affirmare. Dioſcoridi onagra, & onothera quocꝫ dicitur. Ophris duobus tantum folijs repræſentatur, denticulato oleri ſimilis. Vſus eius ad nigrandos capillos. Ceratia uno tantũ eſt folio, radice nodoſa & magna, in cibo cœliacis & dyſentericis medetur. Herba quædam ſaxis & mœ-

nibus familiaris exit, quã Macedones oſteocollon, medici polygonion, aliqui, talãtion, uulgus *ſymphyton* appellant. Hac tradunt diſſectas carnes coaleſcere ſi coquatur una, ideoq́ꝫ quòd partiũ diuortia committat, & ſeparata cogat, ſymphyti nuncupationẽ traxit. itidem quòd oſſa fracta ferruminet, oſteocolli nomẽ accepit. Hæc perpetuo uiret, uiuitq́ꝫ folijs uidua, ramulos inſtar iunci pẽſiles, cirroſos, tenuioris proceriorisq́ꝫ ſparti ſimiles ſpargit. Viridem eruunt, lectãq́ꝫ uino cõcoquunt dum tertia liquoris pars ſuperſit; quo ueterina ſaliuant Hiſpani, eoq́ꝫ medicamine arcẽdis morbis utuntur, & ab ijs quę manẽt ea uitijs incõmodisq́ꝫ afferunt. ſi quid intus eſſe ruptũ ſuſpicentur, ab hac auxiliũ petunt. Hæc Apſyrtus & Hierocles memoriæ prodiderunt. Oxys, ut eſt Plinius author, folia terna habet. Datur ad ſtomachũ diſſolutũ. Edũt qui enterocelen habent. Ea putatur oxytriphyllon. trifolio ſimile eſt, lõgis tantũ pediculis, tria ſummatim folia proferẽtibus. acido ſapore, flore luteo, nonnunq́ꝫ cãdido, in ſimplici ſtylo inter folia proſiliẽte, rufo in lunatis ſiliquis fœtu, radice in tranſuerſum longa & fruticoſa. uulgus *panem cuculi* appellat, officinæ *trifolium acetoſum* & *alleluya*. Eo utuntur ad neruorum dolores & diſpeſcendos craſſos humores. Pituitæ lentitiam digerit. Emendat oculorum plumbaginem farina eius ex uino, item rupta.

Paſtoris burſa, Pericarpum, Petilius, Phellandrium, Phleos, Pothos, Pſora, Pulmonaria. Cap. CXLV

PAſtoriam burſam uulgus appellat, à folliculis in exiguæ uulgæ ſimilitudinem compreſſis, turbinata cordis effigie. Herba non temere pede altior, ramoſa, paruis erucæ folijs, ſemine in uulgis minuto, radice numeroſa. Naſcitur propter uias & in parietinis. Vis illi tribuitur aſtrictoria & refrigeratrix. Certè ex aceto trita collectionũ inflãmationes refrigerat, ac eò defluẽtes humores cohibet. Imponitur ſacris ignibus, & quibus ſtomachus æſtuat. Succus eius purulentis auribus infunditur, cruenta ſanat ulcera. Medetur dyſentericis, ſanguinem excreantibus, neq́ꝫ nõ muliebri profluuio. Pericarpum bulbi genus eſt. eius duę ſpecies Plinio: cortice rubro alterum, alterũ nigro papaueri ſimile, ſed uis maior quàm priori: utriq́ꝫ autẽ excalfaciendi, ideo contra cicutam dantur. Petilius flos eſt autumnalis circa uepres naſcens quinque foliorum, calyculo uerſicolori, inſtar roſæ ſylueſtris. Petilia nomen petilio flori dedit in Lucanis autumnali, ut tradit Plinius, circa uepres naſcenti. Tantum colore commendatur, qui eſt roſæ ſylueſtris, folia parua, quina: mirumq́ꝫ, in eo flore inflecti cacumen, & nõ niſi retorto folia naſci, paruo calyce ac uerſicolore, luteum ſemen includẽte. Is flos ab oppido Lucaniæ uidetur appellatus, niſi quis credat ab Petilio Romæ luco: alioqui petilius pro exili uſurpatur Lucilio, à quo & nomen duxiſſe poteſt. Autumni exitu iam appetente hyeme, flos perquam illuſtris mihi fuit demonſtratus, ſylueſtri ſimillimus roſæ, cuius calyx uerſicolori ſplendebat luteo, alabaſtro eiuſdem ſtriato, folijs ſenis octoniſúe, apicibus in medio crocatis, tã eleganti uenuſtate flos, ut alios ferè omnes roſea pulchritudine prouocaret, nullusq́ꝫ per autumnũ uiſitur ſpecioſior. Verum octona oſtendebat folia, quod cultus diligẽtiæ ferẽdũ erat acceptũ: quippe lętis erutus erat hortis, nõ ieiunis uepribus. Herbę folia per ramulos utrinq́ꝫ digeſta, parua, oblõga, in extremo mucronata, & leuiter fimbriata. Seri cœpit nuper apud nos. Is proculdubio petilius eſt, nuſquã nobis antea uiſus. Flos minime fugax, ac diutiſſime uigor uitaq́ꝫ durat. nanq́ꝫ mẽſtrua decerpto cum minimum mora: & ſi adeſſet odor, de primatu cũ roſa certaret. Sed quoniã nullum in medicina locũ habet, ideo ignobilis eſt. Phellandrion naſcitur in paluſtribus folio apij. Bibitur ſemẽ eius propter calculos & ueſicæ incõmoda, nec de eo ueteribus quicquam aliud proditũ inuenio. Recẽtiores apio ſimilem faciunt, non in paluſtribus modo, ſed & opacis quoq́ꝫ mõtibus naſcentẽ, radice glandoſa: eãq́ꝫ iudicant eſſe quã officinæ *filipendulam* appellant, cuius farinam cibis comitialium inſpergunt. In lotij ſtillicidio & urinæ remoratu, neq́ꝫ non renũ doloribus propinãt. Eadem ſtomachi inflationes diſcutiunt, medentur & ſuſpirioſis & anhelantibus, & quibuſcũq́ꝫ morbis quos frigida cauſa cõcitauit. Herbam abſceſſu tertio calfacere et reſiccare promittũt. Ad hoc ſunt qui phellãdrion eandẽ eſſe cũ helioſelino, id eſt apio paluſtri cenſeãt. Alij pro lauere accipiendã putãt, glareoſis ac perennibus riuis enatã, apij folio, quã ad ueſicæ incommoda coquendam authores præcipiant; ſed eorum ſententia ſatis ſuperq́ꝫ in laueris mentione refellitur, à multis quoq́ꝫ

antea

ante exploſa. Phellandrium à lauere diſtinguit Plinius ſatis, cum ſeorſum uarijs uoluminibus eas repræſentauit. Cæterum herba frequens in riguis & paluſtribus inuenitur apij folio, ſed aliquanto maiore, caule cubitali, comoſo ſuperne muſcario, floribus luteolis aut candicantibus onuſto, radice craſſa, ſublutea, capillamentis maioribus fibrata. Hanc herbarij noſtri *ſiler aquaticum* nominant, ut à ſeſeli montano diſtinguant. Porrò ea priori phellandrio magis uidetur aſtipulari, cum & natales picturæ Plinianæ ſubſcribant, & folium ſuffragetur: neque plura ſaltem ſcriptis mandata reperi. Phleon, ut eſt Theophraſtus autor, nonnulli ſtœbam appellant. is non ſolum caulem habet aculeatum, ſed & folium quoq; hiſpidum, iuxta cuius ſpinas aculeos etiam condit, tam folio quàm caule aculeatis, radice non in profundum acta. Germinat cum Vergilijs, primoq; aratro una, nec folia dimittit, etenim annicula illi uita, ſæpeq; bimatum excedit. Plinius phleon, quod aliqui ſtœben appellauere, ſpinam in folio & caule ferre tradit. Sed phlũ à phleo longè diſſidet, cuius lanugine, ut inquit Theophraſtus, ad lixiuium mulieres utantur. molle & placentaceum eſt, colore ſubrubido: fœminam in eo accipi quæ ſit ſterilis ad nexus idonea, mas prorſus habetur inutilis. Idem adfirmat in inſulis fluitantibus prouenire, partemq; huius herbæ ab radice pueris cibo gratam eſſe, radicem ipſam pecudum pabulo uelli. In Aethiopia Arabiæ aduerſa naſci phleon teſtis Strabo, flumine præſertim quod cinnamoferam diſterminat. In Orchomenio lacu copioſum id haberi, à quo nomen phleos: etenim Græci φλεύειν pro eo quod eſt fœcundum eſſe capiunt. hinc & Bacchum Phleona cognominabant. author eſt Aelianus. Phlum Iulius Pollux nominauit, unde phloinas ueſtes in Herodoto quis legat & Pauſania. Lupi pes, Græci lycopoda nominant, herba eſt marrubio ſylueſtri ſimilis, folio lupini pedis effigie, diſſecto, grauis odoris, caule anguloſo geniculatoq;, fungoſa intus medulla, radice frequenti capillamẽto fibrata. Folia trita præſentaneo remedio imponũtur diſſoluto ſtomacho. Galli nunc *patam lupinam*, nunc *herbam pectoralem*, nunc *manum ſanctæ Mariæ* nominant. Pothos Theophraſto duorum eſt generum, alterum hyacinthi flore, alterum ſine colore candidũ. quo ſepulchra coronabant, à quo & nomen, quaſi deſideratis eſſet dicatum. Floret æſtate, ſed diuturnius eſt candidum. Plinio duo pothi genera, unum cui flos hyacinthi eſt, alterum cãdidius, qui ferè naſcitur in tumulis, diuturnius altero durat: nec de eo plura legi. Pſora Aetio dicitur aut ab ſcabro herbæ habitu, aut quòd ſcabiei medeatur, cuius uſtæ fumo arborum erucæ moriantur. Sed cum nominetenus eam proſequatur, non ſatis habeo compertum, an ea ſit quæ uulgo *ſcabioſa* dicitur, quanuis uocabulum idem prætendere uideatur. quod ſi ita eſt, in mõtibus prouenit atq; uinetis, folio carnoſo, multifido, ſine ſpinis, flore ſpecioſo, diuturno, coloris ex cæſio candicantis, folijs longis, à pediculo laciniatis. Sunt qui eandem eſſe putent quæ phleos Theophraſto dicitur, euidẽter reclamante pictura: cum ei frutex ſit aculeatus, tum caule tum folio, ſemine molli, rubido, radice pecoris pabulo gratiſſima, non alibi quàm in aquaticis naſcens. Partem huius herbæ teneram ab radice pueris gratam eſſe tradit Theophraſtus, radicem ipſam pecudum pabulo uelli, copioſam in Orchomenio lacu. Nec ſatis conſtat, ſi, quæ uulgo *ſcabioſa* appellatur, ſtœbe fuerit Dioſcoridi: cuius, ut uulgaris notitiæ, deliniationem prætermiſit. Pulmonaria quam aliqui pepanum uocant, bugloſſi folio conſpicitur, ſed promiſſo magis, atq; læuiori, colore inſuper dilutiore, albicantibus maculis notato, inſtar pulmonis: inde nomen. naſcit̃ in humidis. Volũt aduerſus morbos uiſceris ſui nominis peculiari eſſe remedio, in cibo ſumptã uel potam. Alia tamen ab ea omnino eſt quã ſuprà cõſiliginem diximus appellari, bubulcis & ueterinarijs pręclare cognitã.

Rodora. Cap. CXLVI

R

Odora Gallis appellata herba iuxta uiduas populos prouenit, caule inſtar ficulneæ uirgæ articulato, folijs urticæ in medio exalbidis, quæ proceſſu temporis tota rubent, flore argenteo. Iuxta rompotinum arborem uiduam uite naſci Plinius tradit herbam quam Galli rodoram uocant, caulem uirgæ ficulneæ modo geniculatam, folia urticæ in medio exalbida, eadẽ procedente tempore tota rubentia, florem argenteum. Pręcipua contra tumores feruoreſq; & collectiones, per ſe uel cum axungia ueteri tuſa.

Sanicula, Scopa regia, Scorpius, Seutlomalachon, Sida, Siler, Sphacelos & Sphacos, Symphona. Cap. CXLVII

SAnicula herba in Gallia frequens *saniclæ* uocabulo nobilis, folio uitis, aut apij, rubētibus in fine sectionū maculis quibusdam, surculis quoq; rubris ad radicem, quæ nullis ei capillamentis fibrata subest, capitulis in summo frutice pusillis subnigrisq;. Huius succum uulneratis in potu commendant: quare nostris in adagium uenit uulgo iactatum, eos nō egere chirurgo qui saniculam habuerint. Quid autem sit diplion Aetio, qui ad autorem id refert Aretæum, haud scio. Terendum cum aqua, inquit, in anginæ morbo diplium, & subiecto linamēto imponendum pectori, quoties præfocatio timetur, nisi forsitan diapyron, quòd ferè suspicor, legendum sit: ad quem usum imprimis pollere tradidimus in consiliginis mentione: nempe strangulans anginarum uirus ad se confestim euocat. nec rura nostra in pecuario genere aliud præsentius norunt auxilium, cum ad fauces uel pulmones uitiū decubuit. Vidi medicum pulmonis causarium, qui post tentata innumera ferè remedia deploratus occumbebat, annos aliquot trita herba & pectori agglutinata uitam prorogasse. Quid ueteribus fuerit sanicula comperies in ranunculo. Nomen à sanandis uulneribus traxisse uulgo constat. Scopam regiam Latinis dicit Dioscorides appellari herbā quæ Græcis nominatur bunion, caule quadrangulo, apij folio, flore anethi, semine odorato. Ea excalfacit & urinam ciet. Alij demonstrant ramis oblongis, folijs ex interuallo lactucinis, sed rigentibus & lanuginosis, flore luteo, radice promissa, tenui. Plinius sideritim, quæ sit latissimo folio, scopam regiam uocauit, uulneribus præcipuam, quæ etiam præcisos neruos glutinare possit: Galli *carpentariam*, eius rei causa carpentorū officinis non ignotam, quòd uulneribus securi uel dolabra acceptis statim ea medeantur. Idem quoq; uiolam esse regiam scopam tradit, uiolentum spirantem odorem, sed hoc folijs non floribus. Ex argumēto nomen accepit scorpius herba. semen enim habet ad similitudinem caudæ scorpionis, folia pauca. Valet aduersus animal sui nominis. Est alia eiusdē nominis effectusq;, sine folijs, asparagi caule, in cacumine aculeum habens, et inde nomen. Spina est in totum scorpio siue nepa quibusdam dictus: nullum enim folium habet, sed uice eius aculeū, radice singulari eademq; breui cohæret. Post æquinoctium autumni floret nepa siue scorpius, qui in carne extuberante sub extremo aculei florem profert, per initia candidum, postea leniter accedentem ad purpuram. Est longè ab ijs differens cognomento scorpius, graminis modo nascitur, cauliculis quoq; geniculatis, cyclamini folio, radice leniter hirsuta, scorpionis effigie, quæ arida paulū incuruatur scorpionū modo, quare scorpiū aliqui uocauere. Loca amat umbrosa. Huius radicis tactu moriuntur scorpiones, reuiuiscunt aūt si candido linantur elleboro. Eadem omnē quadrupedē exanimat imposita genitalibus, alioqui ualet contra sui nominis animal pota. Sed hæc herba aconiti generibus adnumerāda, ut suo loco docendū erit. Seutlomalachon recēs Græcia fecit olus, quasi dicas maluaceā betam, quòd ut reor parentum adulterio natū existimēt, ueteribus inauditū, fortè quòd figura & dēticulato seminis habitu betā, & mollitia maluā mentiret. quod si ita est, neotericis omnibus tritissimū, ab insigni spiculorū seminariū nota spinaceū uulgo dictum putāt. Olus caule cubitali, folio primum triangulo, mox intubaceo, sapore inerti, semine aculeato, sine flore, radice multiplici, culto qualicunq; solo proueniens: fœmina quidem floret sed sterilis est. Errant qui blitum esse credunt, cum blitum folio ocymum repræsentet, omni in parte seminosum, cacumine spinoso, ex quocunq; alarum sinu erumpente seminio, læui, nequaquam spinis horrente. Stomacho inutile. Molliendæ aluo præstantissimū. Aduersus scorpiones bibitur ex uino. Illinitur pedum clauis: item lienibus & temporū dolori ex aceto. Ius herbæ neq; nō decoctum abijciuntur, eoq; quod superest, muliebre cohibetur profluuium. Seritur Septembri mense non horrens hyemis frigora, ut uerna ieiunia saturet. Mirum, olus tam frequēs, mensisq; quotidiano usu dicatum, ueteribus intactum fuisse. Mauritanæ factionis principes *Hispanicum olus* appellauere, forsitan quod inde primum duxerit originem, ad cæteras tandem nationes translatū. de quo plurima in blito disseruimus. Recentiores Græci spanaciā, ut putāt nonnulli, ab oleris raritate dixerunt, uel ab alijs (ut est simile ueri) nationibus emendicato spinaceo nomine. Nec me fugit Mauritanos mo-

lochiam

lochiam & marinam atriplicem halimum uocitasse, quem olitores uicatim circunferẽtes uænalem molochiam in manuales fasciculos digestam nõ taciti clamitant. Vnde alimum nonnulli sine afflatu aut aspiratione scriptitant, quòd famem arceat, tam mirabili si creda mus effectu, quòd admorsa ea fames interdiu nulla sentiat. An fuerit aliquod eius genus alibi uidendum erit. nanq; permultæ illius reperiuntur ueteribus species. Sida planta est lacustris in Orchomenio lacu frequens, papaueris similis, roseo flore, uasculo mali am-plitudine, candidis membranis obducto, semine intus rubro, gustu triticum emulante. Ca put & folia super undas emicãt, mox cum defloruit, inclinatur in uadum, semẽq; spargit. Sidam papaueri similem tradit Theophrastus, taleq; caput ferre, sed amplius aliquanto mali magnitudine, nec id quidẽ nudũ uel apertũ, sed candidis intectũ membranis, hisq; fo lia quaterna foris uirẽtia, rosis proxima quę adhuc in calyce cõtinentur. Id caput, cũ dehi scens pãditur, grana rubra ostẽdit, exigua, orbiculata, papaueris figura, nec multo milio maiora, quæ mansa dilutũ tritici saporẽ reddũt. Grandescit æstate, pediculoq; paruo niti-tur. Flos alabastro rosæ similis, sed qui dupla ferè magnitudine grãdescat. Florẽ & folia su-per undas emicare confirmãt, moxq; cũ defloruerit, cõpilato iam fructu in aquã mergi, i-mumq; uadũ petere ut semẽ fundat. Fructificare in Orchomenico lacu sidã memorię pro ditũ est, quæ cibo idonea est, folio ouiũ pabulo grata: germina suillo pecori, fructus homi-nibus estur. Sidã Bœoti, ut Athenęus refert, punicũ malũ uocabãt, à loco qui hoc mali ge nere scatebat. Addit, fruticẽ punicæ mali similẽ circa lacũ Orchomeniũ prouenire, cuius frondẽ oues pascũtur, germina sues. cognominẽ quoq; huic in Nilo nasci sine radice. Si ler nõ nisi aquosis prouenit, molle siler à Poeta dictũ. Frutex qui nonnunq; arborescat, ut baculos rustici ex eo faciãt, in aquaticis nascẽs, quasi pumila salix, cuius etiã generibus an-numerari credit. Sileris folia illita frõti, capitis dolores sedãt. Eiusdẽ semen tritum in oleo phthiriases coercet. Serpẽtes hũc fruticẽ refugiũt, baculũq; ob id ex eo rustici gerũt. Ob-orta officinis cõfusio, siler pro seseli uocãtibus. Seseli frutex nõ est aquaticus, quod quidẽ aliqui distinguere putãtes, nõ siler sed montanũ siler appellauerũt, id quod est Massiliense seseli. Sphacelos, ut Theophrastus inquit, differt à saluia, q̃ hæc mitior est, illa syluestri or. Sphacelo foliũ breuius & læuius, saluiæ squalidius & scabrius. Sphacelus itaq; folio est læuiore cõtractioriq;, ac minus squalido, folijs rugosis, incanis, odoratis, purpureo in spi-ca flore. Suffitu mẽsiũ sistit profluuia. Tradit Agrippa, leænas eã esse ad cõceptus facilita-tem. Habetur plerisq; hoc in cõfesso, mulierẽ quæ paulo ante concubitũ, huius succũ ace tabuli mensura cũ momẽto salis hauserit, cõcepturam. In Copto Aegypti pestẽ ferũt in-numeros mortales rapuisse, reparatãq; multitudinẽ, coactis mulieribus hac uel saluia uti. Orpheus sanguinis excreationes cohibuit, propinando huius succi ligulã cum mellis un-cia. Fiũt & ex hac et nardi spica catapotia tabescẽtibus utilissima. Herba ex uino cocta cõ tusis illinitur. Decocta resolutioni neruorũ medetur. Itẽ comitialib. auxilio est. Per se sum pta emortuos trahit partus, auriũq; & ulcerũ uermiculos. In summa, eadẽ quæ & urbana saluia potest. Sphacos, siue spagnos, siue bryõ, in Gallia, ut Plinius est author, nascit, uul uis insidentiũ utilis: itẽ genibus & feminũ tumoribus, mistus nasturtio & aqua salsa tritus. Cum uino & resina succus potus urinã pellit celerrimè. Hydropicos inanit cũ uino & iu-nipero tritus & potus. Symphonã, quam alij crõphenam, Plinius repræsentat alternis uiridibus roseisq; per caulẽ folijs, eãq; in posca sanguinẽ reijcientibus mederi. Eadem co-lorum uarietate placet apud nos hortensis herba, quã Galli *genesiam* alij *belesiam* uocant, be-tæ similitudine, nisi quod singula folia bicoloria sunt, partim rubra, partim herbacea. Vim habet præsentaneã contra comitialẽ morbũ & deliriũ menstruum, radicis cortice quantũ manu teneri possit cũ æquali centaurij minoris & origani portione, neq; nõ piperis trigin ta granis unà cõtritis propinatisq; triduo. Symphoniacæ herbæ meminit Palladius. nam si cerasus æstu Canicularum fatigetur, herbam symphoniacam circa arboris truncum tor queri in coronam iubet, uel ex ea iuxta imum caudicem cubile fieri. Sed hãc Apuleius a-pollinarem interpretatur, quam hyoscyamum appellant Græci, cui satis præcedens Palla dij remedium astipulatur, præcipientis per æstus sæuientis Caniculæ trium fontium sin-gulos sextarios sumptos post solis occasum radicibus cerasi arboris influere, sic ne reme-dium luna deprehendat. Sed de hac symphoniaca nonnihil alibi dictum est.

Therionarca. Cap. CXLVIII

THerionarca inde nomen inuenit, quòd ſerpentibus torporem inferat. frutex eſt folijs ſubherbaceis,roſeo flore. Plinio alia traditur, quàm magica,in noſtro orbe naſcens,fruticoſa,ſubuiridibus folijs, flore roſeo. Serpentes necat cuicunque admota fuerit, & hæc torporem adfert.

Veneris pecten, Vetonica coronaria. Cap. CXLIX

VEneris pectinem appellant à ſimilitudine pectinum, cuius radix cum malua tuſa omnia corpori infixa extrahit. herba repræſentatur radice candida, coliculis ſemipedem altis, aut paulo maioribus, folijs paſtinacæ ſed tenuioribus,flore albo, exili, dependentibus ſummatim compluribus roſtellis, in mucronem turbinatis,et pectinatim inter ſe diſiunctis.Rura noſtra ſimul et officinæ,quòd mucrones raſtellorum modo & ſerie quadam dentati promineant,*raſtelleum* uel quod idem eſt,*falcetum* appellare maluerũt.Inter ſegetes copioſa naſcitur. Vettonica coronaria, quam galli à ſpecie floris, ut arbitror, *ocellum*, ab odore *garyophyllam* nominant, folijs eſt porraceis,oblongis,per extremum mucronatis, concoloratu cæſijs, teretibus cauliculis ſeſquicubitalibus,geniculatis, coeuntibus pyxidatim internodijs, floribus omnium ſpecioſiſſimis, caryophyllorum odoratu, ſed longe ſuauiſſimo: quandoquidem alius cocco rutilat,alius ſaturata nitet purpura, alius emaculato blãditur colore,alius uerſicolore uariatur cõmiſtu. Omnibus teres lõgiuſculusq; calyx ſpectatur, orbiculo ſuperiore denticulatus,à quo quina ſena'ue folia prodeunt,lente quidem fimbriata. Nonnulli tamen flores frequẽtiore coma ſtipantur, geminis utrinq; emicantibus ſtamineis apicibus, radice promiſſa, ſimplici,geniculata. Cõgeneres ijs ſunt flores,ſed ſylueſtriores,quos uulgus modo *barbarios*, modo *armerios* uocat,quemadmodũ priorem illum *ocellum Damaſcenum* appellari exiſtimat,quòd fortaſſe è locis quibus gentilitium nomen referunt,ad nos uenerint. Vernæ tamen mihi potius herbæ quàm translatitiæ uidentur. Sed quæ in parietinis paſſim conſpicitur,fera magis ſit,& uolũtaria:altera uero,licet à priore oriunda, uelut altilis & in totum lætior,quòd cultus mangonio ſubinde componatur. Quæ in macerijs eſt familiaris,ſpõte naturæ creſcit:cuius ſpecies duæ, coloris diſcerniculo inſignes, cãdidi & purpurei. Floret utraq; primum herbaceo calyce, quo mox intumeſcente,& in uirides alabaſtros faſtigato paulatim dehiſcens ſeſe pandit, in calycis medio ſui cõplexa cæruleos apices.hæc hortenſem ſæpius æquat,nec ab ea niſi feritate quadã diſſidet. Nõ deſunt, qui credant olitores radicibus caryophyllon adegiſſe, uel factis ſtilo foraminibus inſeruiſſe, quo iucundum illum odorẽ flores alliciãt, & caryophyllorũ ſuauitatẽ expirantes naribus repræſentent. Sic ex flore minus odoro quàm odoratiſſimum, & ex fera ſylueſtriq; herba manſuetã fieri,quę iucundo odore caryophylli ſuauitatem mentiatur. Sic gentilem, ut arbitrantur, humanum efficit munus nouitatis ſemper ſtudioſum, uti non minus odoris iucũditate q̃ formę lenocinio placeret. Vſus eorũ in coronis prope nimius. Maximè durat is flos,ſed ita ſi diuulſus crebro prohibeatur in ſeminibus. Naſcitur locis tepidis. Odor idẽ qui garyophyllis,atq; inde cognomẽ. Sũt qui œnanthen eſſe putãt,quòd odor uiti floreenti proximus,aliquãdo ſuauior,neq; adeo nares feriens,aut caput tentans. Floret ubertim cũ uite,unde œnanthen,quaſi uitifloram putant dictam Theophraſto. Narciſſum œnanthe ſequit̃,& uere poſt eũ floret. Plurimũq; durat, ſi diuulſa prohibeatur ſemẽteſcere, ſolũq; nãciſcatur apricũ.nanq; ut idẽ eſt author,annua ſicut uiolæ nigræ duratio,ſi diligẽtia cultus adhibeatur. Et ea quoq; floribus addicta eſt, naturaq; ei herbacea. Cæterũ flos œnanthæ candidus,racematim cohærẽs ut labruſcæ:huic magna ex parte purpureus, interdum albus,ſed in purpurã leniter inclinatus,qui potius in pulcherrimas roſas dehiſcat, quæ ſecretæ ſint, nec uſq; unà uideantur in racemoſam ſpeciẽ colligi,ſed uertices ſurculorũ priuatim coronare,quanq; duratio in annũ ferè prorogetur. Altilẽ puto betonicã Theophraſti ætas nõ nouerat,in qua per ſumma ramuſculorum flores in roſas iuſtas ſeſe pandunt,in calycis medio apices incuruos cõplexi. Sola huic œnanthæ duratio fauẽs reſpondet. Quãdo cęteris floribus coronarijs plerũq; mẽſtrua,ſeſquimeſtris,ſępius ad ſummũ trimeſtris adſit uita:is uernas,æſtiuas, autũnales hyemaleſq; ſtruit coronas, neq; temere niſi ſeſquimẽſe ſilet herba. Sed mirũ creditu, ut tã celebris flos tãq; iucũdus fuerit à ueteribus ſilẽtio prætermiſſus, qui amplitudine,pulchritudine,uarietate, roſa non inferior uideri

poſſit,imò cũ ea de principatu certet:quãdo nec colore ſuperatur purpureo,candido,uer miculato:nec odore,niſi ꝙ à longinquo plus olet recens roſa. Iam nihil roſa fugacius,lon giſſima nanq; decerptæ mora dies: illi in quatriduũ & amplius uita uigorq; durat aliqui- bus,potiſſimum damaſcenis. Tanta magnitudo olitorum cura,ut orbem utraq; manu cõ- plecti fere nequeat,folia quaterna quin'ue,nonnullis roſę modo numeroſa, mirabili quo rundã alabaſtro culturæ ratione, qui dehiſcẽs ipſo ſtaminũ loco alabaſtrũ oſtẽdit aliã pã- dentẽ ſe paulopoſt in florẽ,caliculo priore cõſeneſcẽte. Nõ defuere, qui baccarẽ id genus eſſe floris exiſtimẽt,ſed ſylueſtris,toto herbę habitu apertiſſimè reclamãte. Alij calthã ue- teribus fuiſſe putãt. Sed cum Vergilius nobis luteolo colore tinctã cecinerit,nec Plinius à Vergilio diſſentiat,non uideo qui poſſit ita ſtatui. Semine rarius ſerit apud nos,ſed olito res noſtri ineunte autũno ſobolẽ à radice copioſam eruũt, & patulis fictilibus aut turbini- bus cadorũ pangunt in terra fimo putri ſaturata, & cũ hyemis gelicidia premũt, recõdunt ſub tecta locis à frigoribus tutis. Sed cũ ſerenat cælũ, feruidusq; ſol illuxerit, reuocãt in a- pertũ,illicq; ſub dio ſinũt apricari, & cũ inceſſerit pluuia aliquãtiſper madeſcere imbrẽq; haurire cæleſtẽ. Sæpe in cellis uinarijs totã fruticare uidimus, hyeme fauẽte loci tepore & flores interdũ parere. Nõnulli in areis ramulos radice uulſos figunt, & per hyemis frigora lætamine muniunt quo poſſint ab iniuria cæli gelantis aſſeri. nam apricis plurimum gau- dent, & ſolis illuſtratu lætantur. Vnum quod nobis non uidetur ommitẽdum: ſæpe enim uidimus herbã uno anno florẽ parere candidum, altero purpureum, tertio colorum uarie tate promiſcuum. Et quod mirabilius uideri poſſit, ramum eundem niueum & uermicu latum promere florem,tã prona huius herbæ natura, ut flos albus in purpureum, & pur- pureus in candidum ſtudio cultus aut ubertate cõmutantis ſoli degeneret. Sunt qui parẽ- tis aut auitæ nõ obliuiſcantur naturæ,progenitricis ſobolis nõ immemores. Acetũ flos iu cundo ſapore cõmendat. Nanq; florum folia detractis unguibus macerãtur in ſole uaſis uitreis. capita foliorum parteſq; candidæ uocantur ungues. Vires in ſecunda bettonica dictæ ſunt.

Xylon. Cap. CL

XYlon, quem aliqui goſſipion nominant, frutex eſt exiguus laniger, palmæ folio, ſimilem barbatæ nuci gignens fructum, cuius in exteriori bombyce lanugo netur in linum candidiſſimum molliſſimumq;, quod *cotonium* uulgo uocamus, ut lanuginem ipſam *cotonum*. Plinio ſuperior pars Aegypti in Ara biam uergens gignit fruticem quem aliqui goſſipion uocant, plures xylon, & ideo lina inde facta xylina. Fruticulus ſimilem barbatæ nuci defert fructum lanugine plenum quæ netur: nec ullum lini genus eſt quod huic candore & mollitia præferatur, quanquam firmitatis in eo parum. Ea nux cum hiaſcens fatiſcit, lanuginis globos repræ- ſentat, qui nendo ſunt. Hoc iam in Gallia naſci audio ex Italia delatum. A mali cotonei credo ſimilitudine id quod in eo gignitur, aut à pocilli forma, uulgo cotonem uocamus. aliqui githonem à gith, cui ſimilem ferè gerit in capite folliculum, appellant. Pomum uidi mus ſæpe, quod cũ patens dehiſcebat, inculcatũ flocci glomum detegebat. Gignitur & in quadã arbore, cuius folia ni minora eſſent, uitium plane poterant uideri, cucurbitis coto nei mali amplitudine, quæ maturitate oſtendunt lanuginis pilas, ex quibus ueſtes pretio- ſo lintheo texunt. Theophraſtus lanigeras Indiæ arbores demonſtrat mori folio, corpore autem cynorrhodi. Foliorum ſuccus medetur infantiũ torminibus, ſemen tuſſi & pecto- ris uitijs. Oleo eius emaculãtur lentigines. Nõ eſt ſilentio diſſimulandũ, quod Pauſanias poſteritatis memoriæ mandauit, feras uermiculos uel beſtiolas eſſe, è quibus ſericum uel lus metitur, è quo pretioſas ueſtes texunt. Ratio faciundi talis, Beſtiolæ, quas ſeras appel- lant Græci, amplitudine ſunt ſcarabei maximi, cætera araneorum ſub arbore telas ordien tiũ ſimiles, illorumq; more octonos habẽt pedes. Has ſeres populi ſtructilibus domũculis nutriũt per hyemẽ & æſtatẽ, panico ad quadrienniũ alũt, quinto anno arũdine recẽti, quã prædulci paſtu auidius carpẽtes diſſiliunt, alioqui nõ ultra eũ finẽ uicturi. Erutã utero bõ- bycem pectunt, multo fertiliorẽ ꝙ̃ uiuẽtium detractã pedibus. Seres ipſi in Aethiopia ſi- num rubri maris intimũ colunt, uel, ut alijs (inquit) placet, in Scythia Indis contermina, quã inſula iacet Seria. An uerũ falſum'ue dicat nihil cõtendo, ſcio & ab alijs de hoc iacta ta: illud tamẽ teſtari poſſumus, uermiculos in Gallijs tam multos ali in Turonẽſi maximè

agro, ut non alia re prouentus quibuſdam maiores conſtent: ſed hos non panico, nõ arũdine, ſed mori folio ueſci. ob id multis locis plantaria ſunt eius arboris frequentia. Ii præſertim albæ mori fronde paſti ſericeũ uellus, quo turget uterus, pedibus explicantes nent, & cõgeſto glomeri ſe condentes emoriuntur. Semeſtris tantum illis apud nos uita, prorſusq; ante cõpletum annũ, cum ſuum nendi obierũt opus, efflant animã relictis ouis quibus ſua rediuiua proles ſequente anno renaſcatur. Sunt tamen qui aſcitis ſibi alis in uolucres papiliones degenerẽt. Noſtri *ſericeos uermes* uocant. Bombyces Iulius Pollux eſſe uermes adfirmat, à quibus araneorum modo fila nentur, quæ in ueſtes texũtur. Aliqui Seras tradunt populos eorũ uellera demetere, quibus telas pretioſas ordiantur. Lanificio eorũ recentior Græcia in quibuſdam medicamentorum cõpoſitionibus utitur: ſed antea q̃ cortinas uel colorem ea bombyx experiatur. cataxam Aetius & Actuarius uocant, noſtræ nunc officinæ *ſetam crudam*, rectius, ſi crudum ſericum nominarent.

Ratio ſolaris & lunaris Cap. CLI

Dijcienda lunaris ſolarisq; ratio in ijs duntaxat quæ ad ſtirpiũ naturas pertinent. Siquidẽ, ut Democrito placet, omnia quæ cædũtur, carpuntur, tondũ-
A tur, innocentius decreſcente luna q̃ creſcente fiunt. Ea in coitu nõ cernit, quoniã hauſtum lucis auerſa, quã à ſole fœnerat, in ipſum regerit à quo acceperat. Sed, quod poſſint intelligere ruſtici, quoties ab occidente ſole cernitur, prioribusq; noctis horis lucebit, creſcens erit, & oculis dimidiata iudicabitur: cũ uero occidente ſole orietur ex aduerſo, ita ut pariter aſpiciatur, tunc erit plenilunium. Quoties ab ortu ſolis orietur, prioribusq; noctis horis detrahet, & in diurnas oſtendet, decreſcens erit iterũq; dimidia: in coitu uero, quod interluniũ uocant, cũ apparere deſierit. Porrò mirũ eſt formicã ſentire uires ſyderis interlunio ſemper ceſſantẽ. Præterea tã facile intelligit, q̃ formica minimũ animal interlunio quieſcat, plenilunio etiã noctibus operet. Quin & ſcarabeus omnibus cognitũ animal, totidẽ digitis uel potius pedibus innititur quot menſis diebus conſtat, in quibus exoriens ſol ſuos proſequitur curſus. Is ſolis & lunæ coitum nobis aperte demonſtrat: quãdoquidẽ ex bubulo ſtercore pilulam ab ortu ad occaſum rotando uerſans, in orbis imaginem effingit, quam uigintiocto diebus facto humi ſcrobiculo adobruens, tantiſper celat dum ſigniferũ ambiens luna ad intermenſtruũ reuertens ſileat: apertoq; tum orbiculo, coitus ſyderũ denuncians, nouã prolem ædit. nec aliã naſcendi nouit originẽ. Nihil hac uolucri beſtiola frequentius occurrit: Græci cantharũ, Latini ſcarabeum, aliqui pilularium, rura noſtra *fodimerdam* appellant. Cynocephalus mas, quem aliqui canicipem interpretantur, uſqueadeo ſilentis lunæ uices dolet, q̃ intermenſtruo, dum orba lumine deliteſcit, nec intuetur, nec comeſt, ſed tanquã raptum ſyderis lugens, demiſſo in terram uultu, inſolentem fatetur triſtitiam. fœmina uero abſentis refricans deſiderium, interlunio mœret, illuni ſorte non contenta: inde conſcita oculorum cæcitate non prius eliberatur, q̃ menſtruus ſanguinis curſus erũpat. hæc Horus Apollo Niliacus. Præterea ſoricum fibras reſpondere numero lunæ diligẽtiores exquiſiuere. Iumentorum quorundã in oculis morbi cum ea increſcunt & minuũtur. Iam quidẽ lunari poteſtate oſtrearum, conchyliorumq;, & concharum omnium corpora augeri & rurſus minui certũ eſt, quare Lucilius dicere ſolebat, Luna alit oſtrea & implet echinos, muribus fibras & pecu addit. Eadem autẽ ipſa quæ creſcente luna gliſcunt, deficiente deſiunt. Aelurorum quoq; oculi ad eaſdem uices lunæ aut ampliores fiunt aut minores. Id multo mirandum eſt magis, ælurum marem, ut Horo placet Apollini, ſolis uices ſentire, mutareq; pupillas oculorum ſyderis curſu: ſiquidem diluculo in exortu protendunt, eædem meridie contrahuntur in orbem, occaſu ſolis obſcuriores hebeteſcunt. Cæterum faba frugum ſola ex eſa repletur creſcente luna. Nec admiratione caret quod apud Plutarchum legitur, Cepe tũ reuireſcit decedente luna, cõtrà autem inareſcit adoleſcẽte. ſolum enim olerũ omnium contra lunæ augmenta damnaq; uices habet augendi minuendiq; cõtrarias. Id eſſe in cauſa dicunt ſacerdotes Aegyptij, cur Peluſiotæ cepe non edant. Non ſunt diſſimulanda ſi- 5
lẽtio lunę præſagia. Tertia aut quarta, ut obſeruauit Aratus, ſi ſplendẽs exorta puro nitore fulſerit, ſerenitatẽ: ſi rubicũda, uentos: ſi nigra, pluuias portendere creditur. Si plenilunio pura lucebit, dies ſerenos ſignificabit; rutila, uentos; nigreſcens imbres. In quinta

cornua

:ornua eius obtusa caliginosaq́ꝫ, imbrem denunciant: erecta & infesta, uentos semper portendunt. Cornua eius, septentrionale acuminatum atqꝫ rigidum, illum præsagit uentũ: inerius, austrum: utraqꝫ recta, noctem uentosam. Si quartã orbis rutilus cinget, tẽpestatem præmonebit. Si plenilunio corona nigricans ambiat, imbrem promittit: si gemini cinxeiñt orbes, maiorẽ rempestatẽ: & magis si tres erunt aut nigri aut interrupti. Nascens luna si cornu superiore obatro surget, pluuias decrescens dabit: si inferiore, ante pleniluniũ: i in media nigritia illa fuerit, imbrem in plenilunio præmonstrat. Si plena circa se habebit orbem, ex qua parte is maxime splendebit, ex ea uẽtum ostendet. Si in ortu cornua crassiora fuerint, horridam declarat tempestatem. Capiuntur & à sole præsagia. Purus oriens, ut idem tradit Aratus, serenum diem nunciat. Si ante eius exortum nubecula spectetur, serenitas ostenditur. Si circa occidentem obuersantur nubes, serenitatem spondent. Si & occidit pridie serenus & oritur, tanto certior fides serenitatis. Purus citra nubes occidens, futuræ diei serenitatem prædicit. Si sine nubibus sol occidat purus, postea nubes rubræ interueniant, neqꝫ nocte neque postero die pluet. Si circa occidentem eum nubes cõtractæ rubescunt, imbriũ securitatẽ pollicentur. Si oriens sol uel rubescit uel nigricat, imbrem portendit. Cum oriente sole radios atra nubes opacat, imber nunciatur. Si occidẽte sole sinistra parte nigra nubes obumbret, statim imbrẽ oportet expectare. Concauus oriens pluuias prædicit: item uentos, cum ante exorientem eum nubes rubescũt. quòd si nigræ rubentibus interuenerint, & pluuias. Cum orientis atqꝫ occidentis radij rubent, coire pluuias significant. Si circa orientẽ rubescunt nubes, serenitatẽ futuræ diei spondẽt. Si in exortu spargent partim ad austrũ, partim ad aquilonẽ, licet pura circa eũ serenitas sit, pluuiã tamen uẽtosq́ꝫ significabunt. Si in ortu aut in occasu cõtracti cernent radij, imbrẽ. Si in occasu eius pluet, aut radij in se nubẽ trahent, asperam in proximũ diẽ denũciabunt tẽpestatẽ. Cum oriente radij nõ illustres eminebunt, quãuis circundati nube nõ sint, pluuiã portendent. Si ante exortum nubes globabunt, hyemẽ asperã præsagiunt. Si ab exortu repellentur, & ad occasum abibunt, serenitatẽ. Si nubes solẽ circũcludent, quanto minus luminis relinquẽt, tanto turbidior tẽpestas erit. Si uero etiã duplex orbis fuerit, eo atrocior. Quod si in exortu fiet, maxima ostendetur tẽpestas. Si nõ abibunt, sed incumbent, à quocunqꝫ uento fuerint eũ portendent. Si à meridie, & imbrẽ. Si oriens cingetur orbe, ex qua parte is se aperit, expectetur uentus. Si totus defluxerit, serenitatẽ dabit. Si in ortu lõge radios per nubes porriget, & medius erit inanis, pluuiã significabit. Si ante exortum radij se ostendent, aquã & uentum. Si circa occidentẽ cãdidus circulus erit, noctis leuẽ minantur tempestatẽ: si nebula, uehementiorẽ: si candente sole, uentum. Si ater circulus cinget, ex qua regione is eruperit, uentum magnum portendet. Cũ repente stellarum fulgor obumbratur, uti neqꝫ nubilo neqꝫ caligine fluitans, graues denunciãtur tempestates. Si uolitare plures stellæ uidebuntur, quò ferunt albescẽtes, uẽtos ex ijs partibus nunciãt. At si circa puræ stabũt, certos: si in partibus pluribus fiet, inconstantes uẽtos effundent: si stellarũ errantiũ aliquã orbes incluserint, imbres. Arcus cũ sunt duplices, pluuias nunciãt: à pluuijs serenitatẽ nõ perinde certã. Circuli noui circa sydera, pluuiã. Cum æstate uehemẽtius tonuerit ꝙ fulserit, uentos ea parte denũciat: cõtra, si minus tonuerit, imbrẽ. Cũ sereno cęlo fulget, pluuiæ sequent & tonitrua, & hyemabit. atrocissimè autem, cum ex omnibus quatuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab aquilone tantũ, in posterum diem aquã portendit: cum à septẽtrione, uentũ: cum ab austro nocte serena fulgurauerit, uẽtum & imbrẽ ijsdẽ regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina uentũ significant, imbrẽ meridiana. Nubes cũ sereno cælo feruntur, à quacũqꝫ parte id fiet, expectentur uenti. Si eodẽ loci globabuntur, appropinquante sole discutient. & hoc si ab aquilone fiat, uentos: si ab austro, imbres portendet. Sole occidente si ex utraqꝫ parte eius cælũ patet, tempestatẽ significabũt. Vehementius atræ in noctẽ, ab oriente aquã minãtur, ab occidente in posterũ diem. Nubes uti uellera lanæ sparsæ ab oriente, in triduum aquã præsagient. Cum in cacuminibus mõtium nubes consident, hyemabit: si cacumina pura fient, disserenabit. Cælo quanuis sereno nubecula, licet parua, uentum procellosum dabit. Nebulæ è montibus descendentes aut cælo cadentes, uel in uallibus sedentes, serenitatem promittunt. Ab his terreni ignes proxime significant, pallidi nanqꝫ murmurantesq́ꝫ tempestatũ nuncij sentiuntur.

Pluuiæ

Pluuiæ etiam ſi in lucernis fungi. Si flexuoſe uolitet flamma, uentum: & lumina cum preſſe flammas elidunt, aut uix accenduntur. Item cum in eo pendentes coaceruantur ſcintillæ, aut cum contentus ignis e ſe fauillam diſcutit: uel cum cinis in foco concreſcit, & cum carbo uehementer perlucet. Præſagiunt & animalia. Nanque, ut Græci teſtantur authores, noctua in nocte garula ſerenitatem denunciat. Sic cornices coruiq́, ſi manſueto ſingultu glutientes & gregatim cõuenientes, quaſi mutuo cõgreſſu lætæ clangorem dabũt, ſerenitatẽ præſagiunt. Aues lacuſtres & marinæ cõtinenter ſeſe perfundẽtes, tempeſtatẽ augurantur. In olla uel aheno emicantes ſcintillæ imbres declarãt. Cornix in litore caput abluens, uel innatans tota, noctuq́ uehemẽtius garriẽs imbres portẽdit. Cortales gallinæ, & cæteræ aues quæ in domibus oberrant, ſi frequẽter ſaburrentur, ſeq́ in puluere concutiant, gemitu pluuiã fatentur. Corui graculiq́ concurſantes, ſi clangore quodã ſingultientes obſtrepant. Item hirundo iuxta aquã in ſtagnis uel amnibus cum clamore uolitans, ut aquã penna ſæpe percutiat, imbrem ſignificat: itẽ muſcæ acrius pungẽtes, & anſeres cum clangore pabulo auidius incũbentes, & aranei nullo impellẽte uento delapſi, nigricantes lucernarum flãmæ. Sentiunt & præſagia aeris, pecora, ut ijdem perhibent Græci. exultantia enim & indecora laſciuia ludentia, tẽpeſtatis ſignificationẽ habent. Et boues cælũ olfactantes, & in meridiẽ ſpectantes, aut ungulas lãbentes, & cũ mugitu in cubilia redeũtes, Imbrẽ quoq́ denunciat lupus prope domos appulſus: & canes terrã effodientes, & matutino ululatu latrãtes. Volucres in maritima refugientes tempeſtatem præmonent. Grues celerius aduenientes hyemẽ futurã præſagiunt. Mures inſolito ſtridore cõſtrepentes tempeſtatem ominantur. Verum quo plura cõcurrent ex ijs ſigna, eo certiorẽ euentum expectare cõueniet. Delphini in tranquillo mari laſciuientes, flatũ, ex qua parte ueniũt minãtur: turbantes aquã, ſerenitatẽ promittunt. Loligo uolitans, conchæ adhæreſcentes, echini affigentes ſe, aut arena ſaburrantes, tempeſtatis ſigna ſunt. Ranæ quoque ultra ſolitum uocales & querulæ, & fulicæ matutino clangore. Item mergi, anateſq́ pennas roſtro purgantes uentum deſignant, cæteræq́ aquaticæ aues concurſantes: grues in mediterranea feſtinantes: mergi maria aut ſtagna fugientes. Grues ſilentio per ſublime uolantes, ſerenitatem portendunt. Noctua in imbre garrula: at ſereno tempeſtatem. Corui ſingultu quodam latrantes ſeq́ ſuccutientes, ſi continuabunt, uentos: ſi uerò carptim uocem reſorbebunt, uentoſum imbrem. Graculi à pabulis recedentes. Et cũ albæ aues congregabuntur, & cum terreſtres uolucres contra aquam clangores dabunt perfundentes ſeſe, ſed maximè cornix: quæq́ in arboribus habitant fugientes in nidos ſuos: & anſeres continuo clãgore intempeſtiui. Ardea in medijs arenis triſtis: ſegniter contra induſtriã ſuam abſcõditæ formicæ cõcurſantes, aut progerentes oua: item uermes terreni erũpentes. Pulmones marini in pelago plurium dierum hyemẽ portendunt. Montium ſonitus & nemorum mugitus aſperam tempeſtatem præſagit. Maris ſpumæ, aut aquæ bullantes: item cum ſilentio intumeſcit, flatuq́ altius ſolito, iam intra ſe eſſe uentos fatetur. Et ſine aura quæ ſentiatur folia ludentia, lanugo populi aut ſpinæ uolitans, aquiſq́ pluma innatans. Trifolium quoque inhorreſcere, & folia contra tempeſtatẽ ſubrigere certum eſt. Vaſa in conuiuijs menſiſq́, quibus eſculentum additur, ſudorem repoſitorijs linquentia, diras tempeſtates prænunciant. Sed ut ad rem redeamus, æſtate interlunia, præterquam biduo, ſecura eſſe uolunt, nec niſi æſtiuis breuiſſimiſq́ noctibus metui, non diebus item ualere. Plerique dixere rorem inuſtum ſole acri, frugibus rubiginis eſſe cauſam, & carbunculi uitibus. quod ex parte falſum eſſe Plinius arbitratur, omnémque uredinem frigore tantum, innoxio cõſtare ſole. Id manifeſtũ fiet attendẽtibus. nã primum omniũ hoc nõ euenire niſi noctibus, & ante ſolis ardorem deprehẽditur: totumq́ lunari ratione conſtat, quoniam talis iniuria non fit niſi interlunio, plenáue luna, hoc eſt præualente. utroq́ enim, ut tradit, habitu plena eſt: ſed interlunio lumen omne quod à ſole accipit, cælo regerit. Differẽtia utriuſq́ habitus magna, ſed manifeſta. nanq́ interlunio æſtate calidiſſima eſt, hyeme gelida. Ecõtrario, plenilunio æſtate gelidas facit noctes, hyeme tepidas. Alia Græcis authoribus ratio redditur. Aeſtate enim interlunio neceſſe eſt, ut cum ſole nobis proximo circulo currat, igne eius cominus candẽs: eadẽ interlunio abſit hyeme, quãdo abſcedit & ſol. Itẽ plenilunio æſtiuo procul abeat auerſa ſoli, hyeme autem ad nos per æſtiuum circulum accedat.

Ergo

Ergo per ſe roſcida quoties alget, illo tempore candẽtes pruinas cõgelat. Cæterũ duo ge-
nera cæleſtis iniuriæ meminiſſe proderit. Vnum quod ſilente cælo ſereniſq; noctibus fit,
nullo ſentiente niſi cum factum eſt, alijs rubiginem, alijs uredinem, alijs carbunculum ap-
pellantibus. Alterum quod tempeſtates uocamus, in quibus grãdines, procellæ, cæteraq;
ſimilia intelliguntur: quæ cum acciderint, uis maior appellatur. hæc ab horridis ſyderibus
exeunt, ueluti Arcturo, Orione, Hędis. Cæterum non eſt noxius lunæ ſtatus ne noctibus
quidẽ, niſi ſerenis, & omni aura quieſcente. quoniam neq; in nube, neq; in flatu caduntro
res, ſic quoq; nõ ſine remedio. Sarmenta aut palearum aceruos & euulſas herbas fruticeſ-
que, per uineas campoſq; cum timebis incendito, fumus medebitur. Hic & à paleis cõtra
nebulas auxiliatur, ubi nebulæ nocent. Aquã ſol deuorat, luna parit, alterum alterius iniu
1 ria deficit ſydus. Sed ne adhuc à ſublimibus recedamus, in coitu luna ſupra terras erit quã
diu & ſol, prima tota die, ſecunda horæ nocte dextante ſiciliquo, ac deinde tertia uſq; ad
quintamdecimã, multiplicatis horarum eiſdem portionibus. quintadecima tota ſupra ter-
ras noctu erit, eadẽ ſub terris tota die. Sextadecima ad primæ horæ nocturnæ dextantem
ſiciliquum ſub terra aget, eaſdemq; proportiões horarum per ſingulos dies adijcit uſq; ad
interlunium: & quãtum primis partibus noctis detraxerit, quod ſub terris agat, tãtum no
uiſſimis diebus adijciet ſupra terram. alternis autẽ menſibus triginta implebit numeros,
alternis uerò detrahet ſingulos. Diophanes nihil eſſe ſerẽdum niſi creſcẽte luna putat. E
græcis alij à quarta ad decimam uſq; octauam ſationem innocentius fieri contendunt: alij
2 triduo tantum poſt intermenſtruum ſementem tentari iubent: alij tantum à decima ad uí
geſimam conſulunt, ne lumen cum plantis adobruatur. Verũ inter uiros doctrina percele
bres cõuenit, ferẽdi munus obeundum eſſe, cum luna ſub terrã agit: ut cædendã materiẽ,
cum ſuper terrã diſcurrens fertur. Quapropter cum alia atq; alia ruſtici ſequi debẽt nego
tia cum ſubter terram q; cum ſuper eandem agit, ita progredi neceſſarium idem exiſtimat
Diophanes, quo ſciamus quantũ à nouilunio ad trigeſimam ſupra terram cernat, quan
tumq; ſub eadem deliteſcat. Itaq; nouilunio dimidia hora nocturna ad dimidiã uſq; diur-
nam agit. ſe cunda die, à ſemiſſe noctis horæ ad diei horam unam. tertia, à duabus horis &
quadrante nocturnæ horæ, ad binas & quadrantem horas diurnas. quarta die, à tertia &
triente noctis horæ uſq; ad tertiam & trientem horæ diei. quinta, ab hora tertia & quadrã-
3 te uſq; ad diurnos conſimiles numeros. ſexta die, ab hora quarta & ſextante nocturnæ
ad totidem horas & ſextantem diurnas. ſeptima die, ab hora quinta & fere ſextante no-
ctis horę ad totidem diurnas. octaua, ab hora ſexta nocturna & ſiciliquo ad ſimilem diur-
nam rationem. nona, ab octaua & dextante noctis horæ ad conſimilem diei modum. de-
cima, ab hora ſeptima & ſextante ſcrupulo noctis ad eundem diei numerum. undeci-
ma, ab hora octaua noctis & octo portiunculis ad totidem diei. duodecima, ab hora no-
na & ſemiſſe nocturnæ uſq; ad eundẽ diurnum modũ. decimatertia, ab hora decima ſede
cimq; portionibus nocturnis ad cõſimilem diurnam rationem. decimaquarta agit ab hora
undecima & triente nocturnæ ad reſpondentem diei mẽſuram. decimaquinta, ab ortu ſo
lis ad occaſum agit ſub terram, quo tempore diarium opus melius obitur. decimaſepti-
4 ma, ſemiſſe horæ ab portiunculis ſeptemdecim diurnis ad eandem noctis rationem. de-
cimaoctaua, ab hora diei ſecunda & quadrante ad cõſimilem noctis numerum. decima-
nona, à tribus horis diurnis & quadrante ad totidem nocturnas. uigeſima, à diei tribus &
quadrante in conſimilem noctis calculum. uigeſimaprima, à quatuor horis diurnis & do
drante ad noctis eundem numerum. uigeſimaſecunda, ab horis quinque diurnis & ſextã
te ad totidem noctis menſus. uigeſimatertia, à ſex horis & quadrante diurnis ad totidem
nocturnas. uigeſima quarta, à ſeptem diei horis & ſextante ad eaſdẽ noctis. uigeſimaquin
ta, à ſeptem & ſemiſſe horæ diurnæ ad ſimilem noctis ſupputationem. uigeſimaſexta, ab
horis octo & beſſe diei ad eundem noctis numerum. uigeſimaſeptima, ab horis octo &
dodrante diei ad eandem noctis rationem. uigeſimaoctaua à decem diurnis horis & qua
5 drante ad eaſdem nocturnas. uigeſimanona, nouem horis & triente diurnis uſq; ad no-
cturnas eaſdem. trigeſima, ab ortu ſolis ad occaſum ſub terram agit.

Ratio

Ratio ſyderalis. Cap. CLII

Ardo temporum quadripartita anni diſtinctione cõſtat, per incrementa lucis. Augetur dies à bruma, & æquatur noctibus uerno æquinoctio. deinde
C ſuperat noctes ad ſolſtitium, uſque ad æquinoctium autumni, & cum æquata die procedit ex eo ad brumam. Hodie bruma pridie Idus Decembres noſcitur, quo die longiſſima nox, dieſq; breuiſſimus ſentitur: æquinoctium quinto Idus Martij peragitur: ſolſtitium Idibus Iunij, dieſq; longiſſimus eſt, nox breuiſſima. Quin & ipſi dies raro non aliquos tempeſtatum ſignificatus habent. Rurſus hi cardines ſingulis etiamnum articulis temporum diuiduntur, per media omnes dierum ſpatia: quoniã inter ſolſtitiũ & æquinoctium autumni, Fidiculæ occaſus, qui autũnum inchoat. Ab æquinoctio ad brumã, Vergiliarũ matutinus occaſus, hyemẽ: flatus Fauonij, uernum tempus: initium æſtatis, Vergiliarum exortus matutinus. Solſtitium hac ætate peragi Idibus Iunijs diximus. Magnus hic anni cardo, magna res mundi: ex hoc ad brumam uſque decreſcunt dies, qui creuerunt ſex menſibus. At ſol ipſe ad aquilonem ſcandens aſper ardua emenſus, ab ea meta incipit flecti & digredi ad auſtrum, aucturus noctes alijs ſex menſibus, ablaturuſq; diei menſuram. Diſcrimen hoc indubitatis notis ſignauit natura. quam obrem eas manibus ipſis agricolarum ingeſſit, uertiq; iuſſit ipſa die folia, & eſſe confecti ſyderis ſignum: nec ſylueſtrium tantum arborum remotarumq;, ne in ſaltus deuios monteſque eundum eſſet quærentibus ſigna: non rurſus proximarum urbanarumq; & quæ topiario uſu coluntur, quanquam in ijs illa uiſantur. Vertit oleæ ante pedes ſatæ, uertit tiliæ ad mille uſus petẽdæ, uertit & populi albæ etiã uitibus nuptæ. Adhuc parũ eſt, inquit, ulmũ uite dotatã habes, & huius ueterinorũ pabulo uerſa folia ſtringis, ſtringens autẽ de putas. Aſpice & tenebis ſydus, alia parte cælum reſpiciunt, quã qua ſpectauere pridie. Salice omnia illigas humillima arborum, ipſe toto capite altior, & huius folia circumaguntur. Quid te ruſticum quereris? nõ ſtat per me quo minus cælũ intelligas, & ſcias cæleſtia. Dabo & auribus ſignum. Palumbiũ utiq; exaudi gemitus, transijſſe ſolſtitiũ cantu ne putes, niſi incubantẽ uideris palumbẽ. Sed & alia dicentur ſolſtitiorum teſtimonia. nam & herbæ quædam, aues, & animalia peculiariter id indicant. Floret ipſo brumali die ſuſpenſa in tectis arentis herba pulegij. Ariſtotelẽ audito, qui lirium, cepe, pulegium, ſuſpenſa quoq; ſolſtitio florere pronũciet. Miretur hoc qui nõ inuenerit ipſo brumali die pulegiũ in carnarijs florere: adeo nihil occultum eſſe uoluit natura. Virio auis prodit ipſo ſolſtitij die. Quin & natura dedit agricolis herbas horarum indices, ut ne ſic quidẽ oculos ſuos à terra reuocẽt. Lupinum ab ortu ad occaſum ſolem ſequitur, etiam nubilo die ſolẽ prodens. Miretur hoc qui nõ obſeruet quotidiano experimento, herbã unam quæ uocetur cichorium, qua rura ſcatẽt, abeuntẽ ſolem intueri, ſemperq; omnib. horis cum eo uerti uel nubilo obumbrante, florẽ exortu aperiri, & occaſu claudi. tãto ſyderis amore flagrat, ut ſuo comitatu luſtrans ſæpe proprium caulẽ intorqueat, noctuq; ſolis deſiderio ſe cõtrahit. Aequinoctia, ſi Horo credimus Apollini, cynocephalus animal ſimijs efferatius, aperte hac ratione demonſtrat, quòd interdiu duodecies, noctuq; toties urinam faciat, unamquanq; diei horã lotij profuſione declarans. Viola alba, uer nunciat: iris, æſtatẽ. Codianum bis anno, uere & autumno floret. Seriores aliquanto narciſſus, & lilium, anemone. Sequitur heliochryſos, gladiolus comitatus hyacinthis. Heliotropium autumnali floret æquinoctio. Sed oſtendendus naturæ annuus ordo. Fauonio flare incipiente maritantur uireſcentia è terra. hic eſt genitalis, à fouendo dictus, ut aliqui exiſtimauere. Flat ab occaſu æquinoctiali uer inchoans, geſtiente natura ſemina accipere, eóque animam inferente ſatis omnibus. tum enim ingeſta genitalibus terræ locis animantur ſemina. Vergilias porrò notabiles in cælo ſtellas natura fecerat: non tamen ijs contenta, terreſtres fecit alias, & ruſticos miraculo ſolicitans, inter ſuas herbas peculiares ſparſit ſtellas. habent & ante pedes Vergilias. In certis eæ diebus proueniunt, durántque fœdere ſyderis, partum'que eas illius eſſe certum eſt. Proinde quiſquis æſtiuos fructus ante illas ſeuerit, ipſe fruſtrabitur ſeſe. Hoc interuallo & apicula procedens florere fabam indicat, fabáque floreſcens eam euocat. Conduntur apes à Vergiliarum occaſu, ſed latent ultra exortum, adeo ut non ante florentes fabas exeant ad opera & labores. Datur & aliud finiti frigoris indicium,

Cum

Cum germinare uideris morum, iniuriam poſtea frigoris timere nolito. Olearũ uitiumq; conceptus exortu Vergiliarum, cuius quatriduo nihil rore ſordere uolebant: exhorrebãt enim frigidum ſydus Arcturi poſtridie occidens, & multo minus pleniluniũ incidere. Iterum cum Aquila exoritur ueſperi, decretorio die florentibus oleis uitibusq;, ſi plenilunium in eum incidat. Oſtendunt & animalia ſyderum ortus. Auem parram oriente Sirio ipſo die non apparere, donec occidat, tradunt. Orygem appellat Aegyptus feram, quam in exortu eius contrà ſtare & contueri tradit, & uelut adorare cum ſternuerit. Nec mirũ cum Canis ortum ſentiant maria, & terræ, multæ uero & feræ: accẽdit enim ſolem, & magnam æſtus præbet cauſam. In hoc temporis interuallo res ſumma uitium agitur, decretorio ſydere: unde carbunculari dicuntur, ut quodam uredinis exuſtæ carbone. Non comparantur huic malo grandinis procellæ, nec queq; unquam annonæ intulerũt charitatem. Caniculæ exortu ſolis uapores accendunt, feruent maria, fluctuant in cellis uina, mouentur ſtagna. Sentiunt ſyderis effectum canes quidem, quos eo toto ſpatio maxime in rabiem agi non eſt dubium. In Canis ortu interlunio accidente, quoniam uapore cõſtat, acini præcoquuntur in callum. Ante Aquilam exorientem nõ patitur ratio naturæ quicquam in ſatis eſſe ſpei certæ. Si uerò interlunium incidat, omnes hybernos fructus & præcoces lædi neceſſe eſt. Rudis ideo priſcorum uita ſine literis, nõ tamẽ minus ingenioſa, tria tempora metuebat, propter quod inſtituerat ferias dieſq; feſtos, Rubigalia, Floralia, Vinalia. Rubigalia octauo Calendas Maij agebantur, quoniam tunc ferè rubigo ſegetes occupabat. Quarto Calendas Maij ueteres Romani, ut omnia bene defloreſcerẽt, inſtituerũt floralia. in hoc quatriduum ſi plenilunium incidiſſet, fruges & omnia quæ floruiſſent lædi obſeruauerunt. Vinalia deguſtatis uinis inſtituta, priora nonò Calendas Martij, poſteriora decimotertio Calendas Septembris agebantur. Cæterum quantum ad ortus & occaſus ſyderum pertinet, hoc ueluti fundamentum ieciſſe ſatis fuerit. Exortus & occaſus bինis modis intelliguntur. aut enim aduentu ſolis occultantur ſtellæ, & conſpici deſinunt: aut abſceſſu eiuſdem proferunt ſe in emerſum. hoc melius quàm exortum cõſuetudo dixiſſet, & illud occultationem potius quàm occaſum. Alio modo quo die incipiunt apparere uel deſinũt, oriente ſole uel occidẽte, matutini ueſpertiníue cognominati, prout alterutris eorum mane uel crepuſculo contingit. Dodrãtes horarum cum minimum interualla ea deſiderant ante ſolis ortum uel poſt occaſum, ut aſpici poſſint. Præterea bis quædam oriuntur & occidunt, omniſq; ſermo de his eſt ſtellis quæ adhærere cælo dicuntur. Ortus de quo hic agitur, ſolaris intelligitur. hunc heliacum Græci nominãt, cum ſignum, ſydus, aut ſtella radijs ſolis emergens incipit apparere, quam ſol ſua uicinitate conſpici nõ patiebatur. Hic habetur duplex, matutinus & ueſpertinus. matutinus, cum ſydus aut ſtella radijs ſolis erumpens incipit mane conſpici ante ſolis exortum. Stellæ ſignifero propinquæ coeunt cum ſole, quando ſol & ſtella in eadem parte finitoris, quẽ Græci uocant horizonta, parte orientali congrediuntur, poſtea oriri matutino incipiũt. Porrò ueſpertinus intelligitur ortus, cum ſtella radijs ſolis emergens ueſperi poſt ſolis occaſum incipit in occidẽte uideri. Sic omnis ratio ſyderalis tribus modis exponitur, ipſorum temporum cardinibus, ortu ſyderum, & occaſu. Cæterum non eſt ignorandum, id de quo inter peritiſſimos quoſq; aſtrologos conſtitit, ne præmonitus quis decipiatur, orbem in quo ſtellæ, ſydera collocantur, ab memoria Ptolemæi hactenus magnam ſenſiſſe mutationem. is imperante Antonino agebat. Quam uacillationis motus ſupremi, in centum annis una ferè trigeſima ſigni parte ſe luxantis nobis attulit. Siquidẽ ut obſeruarũt, uiginti ferè ſigni partibus ſuo progreſſu ab ultimo orbe à calculis Ptolemæi in hęc tempora, ſtellæ, ſydera, principia animalium ſigniferi diſceſſerunt: uti ab Hipparchi ætate ad Antonini imperium, hanc digreſſionem in centum annis una parte comprehenderat Ptolemæus eueniſſe. Sed ut res exemplo facilius cognoſcatur, Vergiliæ, quæ Græcis Pleiades appellantur, ætate Ptolemæi in prima uel ſecunda parte Tauri ſupremi orbis ſitæ iacebant: hoc tẽpore noſtro in uigeſima ſecunda uel tertia eiuſdem Tauri parte collocantur. Spica eidem inuẽta eſt in Virgine uigeſima ſeptima eius parte: nunc in Libræ decima ſexta parte reſidet. Protrygetes, Vindemiatorem pręcedens, tunc in Virginis duodecima parte ſuum tenebat hoſpitium: hodie in Libræ ſecunda parte diuerſatur. Stella Aquarij, Inſtitoria ueſtis dicta Ptolemęo,

fuit in Capricorno decimaoctaua quaſi parte: nunc ſeptimã Aquarij tenet. Item uiginti ſtellæ tunc in Aquario repertæ, nunc in Piſcibus ſuam ſedem habere cognoſcuntur, dempta ultima quæ in Aquario adhuc hoſpitatur. Vrſa maior, quæ uiginti micat ſtellis, in Geminis, Cancro, & Leone tum ſitis: nunc eę in Cancro, Leone, & Virgine diſpergunt. Vrſa minor Ptolemæo ſeptẽ complectitur ſtellas, quæ ſuo tẽpore in Virgine & Libra ſuum tenebat domiciliũ, noſtro in Cancro & Leone. Ex ijs prima, per quam mũdus exiſtimatur uerſari, & polus & uertex appellatur. Arcturus duas & uiginti cõtinet ſtellas, quæ in Virgine & Libra tunc reſidebãt: nunc quatuor priores Virginẽ obtinẽt, reliquę Libram. Corona ſtellis octo fulgens é Virgine migrauit in Scorpionẽ. Anguifer, ophiuchos Græcis dictus, uigintiquatuor ſtellis micans, præter, ſextam, ſeptimam, & octauam, é Sagittario in Scorpionem tranſitum fecerũt. Libra decem ſtellis celebrata, præter quintam & ſextam, omnes é Sagittario in Capricornum ſe receperũt. Cygnum Ptolemæus ſeptemdecim in Capricorno & Aquario perornat, quæ nunc in Capricorno, Aquario & piſcibus ſuum poſſident ſitum. Sagittam idem quinq; ſtellis munit, quę in fine ferè Capricorni ſpectantur. Aquilam idem nouem donat ſtellis, quæ in Capricornum ſe contulerunt. Equus uiginti ſtellis refulget, quæ olim in Aquario & Piſcibus ſuum tenebant hoſpitium: nunc in Aquario, Piſcibus, & Tauro diuerſantur. Cepheo Ptolemęus undecim ſtellas aſſignat in Piſcibus & Ariete ſitas, nũc in Piſcibus Ariete & Tauro collocatæ cernuntur. Caſſiopeia tredecim ſtellis prædita, per id tempus in Ariete moram trahebat: nunc in Ariete & Tauro reſidet. Andromeda uigintitribus ſplendet ſtellis, quę ex Piſcibus & Ariete tranſierũt in Arietem & Taurum. Auriga, heniochos Græcis dictus, quatuordecim donatur ſtellis, quæ Ptolemæo in Tauro & Geminis conſpiciebantur: nunc in Geminis tantum. Capella ſimiliter à uigeſimaquinta parte Tauri in quindecimam Geminorum tranſitum fecit. Circa ſiniſtram Aurigæ manum geminæ ſtellulæ, nominanẽ Hœdi, quæ à uigeſima ſecunda Tauri parte in duodecimam Geminorum abierunt. Sydus Canis octodecim refulget ſtellis, quæ Ptolemæi memoria Geminorum hoſpitio recipiebantur: nunc in Cancro reſident, dempta decimaſeptima, quę finem Geminorum poſſidet. Orionis ſeptẽ ſtellæ in Tauro tunc & Geminis hoſpitabantur, nunc omnes in geminis. Hydræ, quæ uigintiquinq; micat ſtellis, principiũ in quarta Leonis parte iacebat, finis in undecima Libræ: nunc principium in quarta parte Leonis, & finis in tertia Scorpij. Crater ſeptẽ ſtellis illuſtratur, quæ pari interuallo à Leone & Virgine receſſerunt. Sic ſeptem Corui ſtellæ ſuperiore æuo in Virgine continebantur, nunc in Libram ſe contulerunt. Procyon duas habens ſtellas, aliquibus tres, nunc in Cancro ſplẽdeſcit, ut antedicto tempore in Geminis. Lupo nouemdecim aſſignanẽ ſtellæ, ætate Ptolemæi in Libra & Scorpione reſides, nũc in Scorpione tantũ uiſuntur. Centauro ſtellæ tribuunẽ trigintaſeptẽ, quæ ſupradicto tẽpore omnes Libræ tenebant hoſpitium, nunc in Libra & Scorpione conſident. Vides ergo, ſicuti ſuperior colligebat ſermo, ſydera, ſtellas, ſigna, à ſuis ſupremi orbis ſedibus uacillante quodam motu uigeſimis ferè ſigni partibus luxari. Porrò quod ad ortus & occaſus ſyderum pertinet, hoc ueluti fundamentum quoddam ieciſſe ſatis fuerit, ut diſquirentibus iter pateat, quo poſſint ex Ptolemæi ſententia & peritorum placitis exemplum depromere. Vergilijs in uigeſimaſecunda uel tertia ferè ſupremi orbis, ut dictũ eſt, ſitis, ſol quotannis tertio aut quarto die Maij coniungitur: deinde poſt ſolis diſceſſum, ante ſolem oriũtur matutino, quod inſueuit apud nos hoc tempore ſeptimo, octauo, uel decimo die Maij, in quo exortu incipit æſtas. nanq; ſol undecima die Maij in Geminos tranſitum facit. Earundem Vergiliarum occaſus principium dat hyemi, cum ſol ſuo curſu ad uigeſimamſecũdam uel tertiam Scorpij partem deuenerit, quod uſu uenit quinto & ſexto Nouembris die, quo ſol directè Vergilijs opponitur. hoc ſemeſtri ſpatio peragitur. Tunc oriente ſole Vergiliæ occidunt, quod fieri dignoſcitur quinto, ſexto, octauo, nono die Nouembris. Arcturus ſecunda Septembris mane exoritur, & uigeſimaſeptima Februarij occidit. Canicula tertia Iulij oritur, & ultima Decembris occidit. Sed de his hactenus.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IOANNIS RVELLII CANONICI PARISIENSIS ET MEDICI, DE NATVRA STIRPIVM LIBER TERTIVS.

Agaricum. Cap. I

AGARICVM ut fungus naſcitur in arboribus Galliarum, glandiferæ præſertim arbores hoc ferũt. Circa Boſphorum quoq; prouenit colore candido. Eſt autem fungus albus, odoratus, antidotis efficax, in ſummis arboribus naſcens, nocte relucẽs. Signum hoc eius, quod in tenebris decerpitur. A Dioſcorides author eſt in arborum caudicibus naſci, quadam putrilagine. Sunt qui radicem eſſe ſtirpis cuiuſdam exiſtiment. Quibuſdam radix intelligitur ſimilis laſerpitio, textu raro ac ſoluto, ſuperficie minus compacta. Duo genera conſtituunt, fœminam, quam & præferunt mari, recto uenarum curſu, pectinatim digeſto: mas rotundus, conuolutior quaqueuorſum, & concretu ſuo ſpiſſior. Vtrique guſtus initio dulcis, mox ex diſtributione tranſit in amaritudinem. Quod in Galatia Ciliciaq; prouenit, friabile cognoſcitur, & infirmum. Agaricum omnibus cognitum officinis, ſuam appellationem hactenus tutatum. Agaricum in Gallia naſcitur infirmius, habetur mas ſpiſſior amarior'que, hic & capitis dolores facit: fœmina ſolutior. Datur obolis quatuor contritum cum binis cyathis aceti mulſi contra ſerpentium ictus. Iſchiadicos dolores, & ſpinæ, leuat potum. In aceto mulſo duobus obolis lienem conſumere creditur. Idem tribus obolis potum in uini ueteris cyatho uno lieni medetur. Phthiſicis quoque bibitur duobus obolis in paſſo: ſic etiam tuſſi. Crapulam diſcutit poſt cibos in aqua calida potum. Febres frigidas leuiores facit in eadem calida potum. Aiunt drachmam in aquæ mulſæ cyathis tribus ante acceſſionem febribus liberare, quę cum horrore ueniũt. Hydropicos ſanat. Scorpionibus aduerſatur obolis quatuor in uini miſti cyathis totidẽ. Poto ueneno, poſtquam uomuerint, denarij pondere in aquæ mulſæ cyathis tribus ſubuenit. Cum farina fœnigræci ueſicæ malis illinitur, contraq; calculos grauiſſimis cruciatibus auxilio eſt. Stomachi uitia ſanat manducatum ſiccum, ut ex interuallo merum ſorbeatur. Regius morbus impugnatur agarici tribus obolis in uini ueteris cyatho. Contuſis & euerſis potatur duobus obolis in mulſi cyathis tribus: aut ſi febris ſit, in aqua mulſa: item laterum contortionibus potum cum ariſtolochia. Vuluæ ſtrangulatum, menſiumq; difficultatem tribus obolis tritum in uini ueteris cyatho potum emendat. Ex aqua mulſa menſes pellit. Agarico neruus qui platys appellatur atque humerorum dolor ſanatur, obolis tribus in uini ueteris cyatho uno poto. Natura ei aſtrictoria, concalfactrix. Contra tormina, cruditates, rupta, conuulsáque pollet. Ex ſublimi deuolutis & ex alto deturbatis efficax. Datur obolis duobus cum uino mulſo, ſi febres abſint: febricitantibus uero, in aqua mulſa. Arquatis quoque, ſuſpirioſis, iocineris renumq; uitio tentatis, dyſentericis, urinæ difficultatibus, uuluæ ſtrangulatui, decoloribus, drachmæ menſura. Tabem ſentientibus ex paſſo, lienoſis cum aceto mulſo. Stomachicis ſine humore aliquo commanducatur. Reiectionibus ſanguinis cum trioboli pondere ſumitur. Coxẽdicum & articulorũ dolores, morbos comitiales ex aceto mulſo pari menſura ſumptũ emendat. Menſes pellit. Inflationes uteri æquali pondere datum diſcutit. Horrores ſoluit datum ante febrium acceſſiones. Aluum purgat ſingulis denarijs aut binis cum aqua mulſa. Aduerſus uenena cum diluto drachmam dediſſe ſatis eſt. Ad ſerpentium plagas & morſus obolis tribus potum in uino efficaciter occurrit. In totũ omnibus internis uitijs ſalutariter præbetur, habita ratione ætatum & uirium corporis, huic in aqua mulſa, huic in uino, illi in aceto mulſo, alij in mulſa.

Rhaponticum. Cap. II

RHa,quod alij rheon,Romani rhaponticon appellant,radix eſt nigra, maiori ceutaurio ſimilis,minor & rufior paulo,ſine odore, fungoſa, minime ponderoſa. Probatiſſimum quod teredines non nouit, ſi guſtu glutinoſum cum quadam aſtrictione, & commanducatum impalleſcat, coloremq; reddat ad crocum inclinantem. Cornelius Celſus in antidoto Mithridatis, radicem Ponticam nominauit. Plinius,niſi deprauata ſit lectio,rhacomam appellat. Adfertur, ut inquit,ex ijs quæ ſupra Pontum ſunt regionibus. Radix coſto nigro ſimilis, minor & rufior paulo,ſine odore, calfaciens guſtu & aſtringens. Eadem trita uini colorem reddit ad crocum inclinantem. Hoc intereſt inter Dioſcoridē & Plinium, Plinius coſto nigro ſimilem rhacomam demonſtrauit. Dioſcorides centaurio magno,niſi in mendum prolapſi librarij coſto nigro pro centaurio ſcriptitarint,quod ferè ſuſpicor. De reliquis omnibus inter eos conuenit. Galenus & Paulus rheon ſolet appellare. Rha fluminis nomen ſibi adoptauit, quod Ammianus Marcellinus duodecimo hiſtoriarū uolumine ijs uerbis explicuit: Tanais qui inter Caucaſias oriens rupes per ſinuoſos labitur circunflexus, Aſiamq; ab Europa diſterminans,in ſtagnis Mæoticis deliteſcit. Huic Rha uicinus eſt amnis,in cuius ſupercilijs uegetabilis quædam eiuſdem nominis gignitur radix,ad multiplices medelarum uſus proficiens. Sed rha à natali ſolo Pontici cognomentum uſurpauit. Iam ætate Pauli, quod ex Barbarorū regionibus aſportaretur, rheon barbaricū appellari cœptum eſt: meminitq; huius in quadam compoſitione aduerſus podagras rhei Barbarici. Poſteritas quoq; græca laudat rheon quod ex Scenitarum agro defertur,uocatq; rheon Sceniticum: id enim apud Scenitas Arabas legitur. quare ſi mauis Arabicum appellare, non diſplicebit. Nec regio ſpeciē mutauit, quamuis & uires adaugeat uel imminuat,quo minus ei rheo eſſet nomē. Nec quiſquam ante Paulum,quod equidem inuenerim,Barbari fecit mentionē, propriamq; nobis reliquit appellationē, ſed gentilitio cognomine duntaxat à natalibus condonauit. Nec alterius generis Barbaricū uel Sceniticū à Pontico eſſe iā hærebit nemo,ſiquidem radicis illius Barbaræ uel Sceniticæ, qua totus ferè medicorum chorus nunc utitur,à Ponticæ natura nuſquam deſciſcere comperiet, ſed ubiq; uires reſpondere: uel ſi quis os conſulat, de his periculū faciens, liquido deprehendet experimenta nō deeſſe, quādo radix hæc cōmanducatu palleſcit,crociq; colorē refert. Cōſimiles utriq; dotes ineſſe nemo poteſt inficiari, qui medicos audierit,omnibus ijs morbis illas, quib. hæc datur à Dioſcoride,adhiberi. Quod ſi in aliquo inueniantur diſſidere,odor eſt,qui nullus à Dioſcoride radici Ponticæ tribuitur,nullus rhacomæ Plinio. Barbara radix & Scenitica præſertim cum terunt,grauem ſpirat odorē, ſed hoc diſcrimen leuius eſt quàm ut debeat ingenia diſtorquere. Siquidē quæ ex Scenitarum regione uel Barbaria deportātur, retorrido ſolis æſtu prorſus exuctæ, ita ut raro ſpongioſoq; concretu ſpectentur, graueolentiam conceperunt,quòd longè calidioribus oriātur agris. Ab hoc fiſtuloſo coalitu fluxoq;, rheon putauerim Græcis appellari. Itaq; Ponticum uacat odore, Scenitarū Arabum Barbarorūq; pro locorum conditione fragrātiam odoris adſciuere: eodem tamen genere cōprehenduntur,euariantibus tantum patrijs aut gentilibus cognomētis. Quinimò quam rheon Græci,& Latini rhaponticum dixere,omnes ferè Arabicæ familiæ ſcriptores *reubarbarum* appellitant. Explodendi à medicorum cœtu, uelut bonarum rerum ignari, qui lōge diuerſam ab ea quam modo diximus rheuponticum,ſic enim uocare didicerunt,omnibus impudenter oſtendant. Hi mihi uidentur in bonas literas dedita opera cōſpiraſſe, nec niſi quandam medicinæ colluuiē ſequi,ſpretis bonis authoribus & claſſicis. Animaduertendum etiam eſſet in ſeplaſiarios inſtitores,qui cum huius profeſſoribus in eo conſenuerunt errore,quos ignorantiam fateri ueritatis nouercam pudet. Quæ tam pertinaciter ingenijs eorum hęſit,ut nec toto Anticyræ ueratro poſſet expiari. Cuius inſcitiæ,mortales ſupplicia ſubinde luunt. Nā radicē quæ ſit colore ſimilis, duplo pondere pro rheo Barbaro ſubſtituunt, natura,uiribus,natali ſolo plurimum diſcrepantem. Siquidem rhaponticū quod officinis hodie circunfertur, radicem eſſe maioris centaurij liquidò cōſtabit, cui uerum tamen rhaponticum ſimile fecit Dioſcorides: neq; ex Ponto defertur,aut ex eis quæ ſupra Boſphorum ſunt regionibus, ſed in Italia & compluribus Gallię locis inuenitur,fo-

lijs iu

lijs iuglandis, oblongis, uirenti colore braſſicarum, in circuitu ſerratis, caulibus rumicis, binûm ternum'ue cubitorum ab radice fruticantibus, multiplici ſobole, ſuper hos capita ceu papaueris, in longitudinem quandam rotunda. Flos in cæruleum inclinatus. Semen cnico ſimile, farctum, laneis floccis inuolutum. Radix uaſta, ſolida, bicubitalis, ſucco madens, ponderoſa, cum quadam aſtrictione amara. quæ omnia centaurij maioris propria ſunt: nec quicquam tale ueraci rhapontico ueteribus adſcribitur. His itaq; rudibus facile ſimilitudo radicum impoſuit. Nec pluribus in eos agendum putaui, qui nullis antiquorũ præceptis imbuti omnes bonas reſpuunt doctrinas. Nam ueri rhapontici radix fungoſa, pondere leuis, laxo contextu: hæc grandis, ſolido concretu, ponderoſa. Illa ſi oris ſaliua diluatur, croceum remittit colorem: hæc ne pallidum quidem, uerum cum recens fuerit rubro madet ſucco, ſiccata nequaquam inficit croco ſaliuam. His ſatis eorum error diluitur. Rhaponticum illitu collectiones inflammationesq; ſedat, uulnera ſanat, epiphoras oculorum diſcutit. Ex paſſo illitum inſignita cũ melle rapit, & alia liuentia ex aceto. Farina eius inſpargitur contra cacoethe, & ſanguinem reijcientes denarij pondere in aqua. Dyſentericis etiam & cœliacis datur ſi febri careant, in uino: ſin aliter, ex aqua. Facilius teritur nocte antecedente madefactum. Datur & decoctum eius bibendũ duplici mẽſura ad rupta, conuulſa, cõtuſis, & ex ſublimi deuolutis. Si pectoris ſint dolores, additur piperis aliquid & myrrhæ: ſi diſſolutio ſtomachi, ex frigida aqua ſumitur, ſiue intus, ſiue extra, purulentis excreationibus: item lienoſis, hepaticis, iſchiadicis: ad renum uitia, ſuſpiria, orthopnœas. Arteriæ ſcabritias lenit ex paſſo tribus obolis potis tritum, itidem eius decoctũ. Lichenas quoq; ex aceto impoſitum purgat. Bibitur contra inflationes, perfrictiones, febres frigidas, ſingultus, tormina, aſperitates, capitis grauitatem, melancholicas uertigines, laſſitudinẽ, dolores, & conuulſiones. Rhaponticum, ut Dioſcorides ſcriptum reliquit, inflationes, ſtomachi diſſolutionem, & omne genus dolores emendat. Vſum ſuum præſtat ad conuulſa, rupta, ſpleneticos, iocineroſos, tormina, renum, ueſicæ & pectoris uitia: aduerſus intenta præcordia, & ſi uteri fœminas infeſtent: item coxendicum dolores, ſanguinis excreationes, ſuſpiria, ſingultus, dyſenterias, cœliacos, ambitus febrium, uenena ſerpentium. Datur in ſingulis ualetudinibus, eadem qua agaricum menſura, & in eiſdem liquoribus, ſi febri careant, in mulſo: ſin aliter, ex aqua mulſa. Si diſſolutio ſtomachi eſt, mãditur, & ſine liquida ſorbitione deuoratur. Inſignita & liuentia, lichenasq; tollit cum aceto illitum. Inflammationes omnes etiã ueteres ex aqua litum, diffundit. Porrò uis eius præcipua intelligitur ſpiſſandi, & guttantia ſubſtringendi cum quadam ex calfactione.

Gentiana. Cap. III

Entianæ folia iuxta radicem erumpunt, plantaginis aut nucis iuglandis ſimilitudine, aliquatenus rubentia, ſed quæ articulatim à medio caule cacu-
G minibusq; prodeunt, breuioribus crenis ſerrata uiſuntur, ſcapo inani, fiſtuloſo, binûm cubitorũ altitudine, leni, geniculato, non iugi ſerie, ſed interuallis maioribus foliato. Semen fundit in calicibus latum, ſpondylio ſimile, glutinoſum, ſine pondere, quod pilulis cõtinetur lenibus & quadã tenus compreſſis. Radicem mittit prælongam, ariſtolochiæ longæ non diſſimilẽ, uliginoſam, ſed amaro guſtu, craſſam inodorãq;. Vbiq; naſcitur, ſed præſtantiſſima in Illyrico, unde ſibi regium inuentoris nomen arrogauit. Gentius Illyriorum rex, eius reperit uſum, folio fraxini ſed magnitudine lactucæ, caule tenero pollicis craſſitudine, cauo, inani, ex interuallis foliato, triũ aliquãdo cubitorũ, radice lenta, ſubnigra, ſine odore, aquoſa, mõtibus ſub Alpinis plurima. Nomen apud omnes officinas retinet. Vſus eius in radice & ſucco radicis. Natura eſt ex calfactoria, ſed prægnantibus nõ bibẽda. Stomachũ corroborat ex aqua pota. Datur madefacta pridie contrita denarij pondere in uini cyathis tribus ad tuſſim, ſuſpiria, tormina. Farina eius ex aqua tepida fabæ magnitudinæ pota, interaneorũ uitijs occurrit. Potatur ruptis, cõuulſis, & ex alto deiectis radix trita. Illinitũ ulceribus quæ ſerpunt, radice tuſa uel decocta in aqua ad mellis craſſitudinem uel ſucco uulneribus. Ex ea factũ lyciũ aduerſus angues, præcipuè duabus drachmis cum pipere tritis in uini cyathis ſex, ſiue uiridis, ſiue ſicca bibitur. In facie aliaq; cutis uitia & maculas omneis emendat. Tanta huic uis tribuitur, ut iumentis etiã non tuſſientibus modo, ſed ilia quoque trahentibus auxilietur pota.

Vis Diofcoridi excalfactoria,& aftringens. Contra ferpentium ictus auxilio eft duabus drachmis cum pipere,ruta, & uino pota. Succi drachma laterum doloribus, præcipitatis & è fublimi deturbatis,uulfis,ruptis opitulatur. Hepaticis, ftomachicis fumpta ex aqua fuccurrit. Radix collyrij modo fubdita partus expellit. Vulneraria eft, conferens æque ut lyciū. Vlceribus profundis & finuatim depafcentibus medetur. Epiphoris oculorū utiliter illinitur. Pro meconio collyrijs immifcet̃ acribus. Radix uitiligines emaculat. Succus hac ratione colligitur, Contufa radix quinq; diebus aqua madefcit, poftea tātifper coquitur,dum aquæ radices fuperftent:deinde refrigeratur aqua, & linteolo percolata, iterum difcoquitur dum mellis craffamentum contrahat,demum in fictili conditur.

Ariftolochia. Cap. IIII.

Riftolochiæ tria genera Græci feruant: unum tuberibus radicum orbiculatis,quæ fœmina dicitur, multis à radice germinibus, longioribusq; uiticulis A fruticofa, folijs hederæ modicè rotundantibus, cum acrimonia odoratis & *mollibus. flore pileoli fimilitudine candido,rubrum ambiente capitellū, fructu herbaceo luteifq; tenijs uirgato,graue̅ fpirāte odore̅. Hæc omnibus officinis *rotunda ariftolochia* cognominatur. Alterū mafculæ,radice longa, procerioribus folijs, exilibus ramulis dodrantalibufq;, flore purpureo,graue uirus olente, qui cum dehifcens emicuerit,in bacculam pyro cōforme̅ turbinatur. hæc à feplafiarijs omnibus *longæ* nomen *ariftolochiæ* meruit. Hæc radicem agit promiffiorem,craffitudine digitali,longitudine quadrantali,carnofo cortice. Alteri radix in orbem rapi modo conglobata cōfpicitur. Vtraq; fert bacculas uelut cappares, colore intus buxeo,amaro guftu, odore uirofo. Tertiū affignantur ariftolochię longæ genus,quæ clematitis quafi farmentaria cognominatur, tenuiffimos fundēs ramulos,frondofofq;, folijs rotundis, fedo minori fimilibus, flore rutaceo, radicibus longiffimæ tenuitatis, craffi & odorati corticis, priuatis unguentis pro fpiffamento quæfitis. Omnes radice tantum commendantur,quibus medicatus fpiratur odor. Inter nobiliffimas ariftolochiæ nomen grauidę dederunt, quod puerperis optimæ crederentur. Latini malum terræ uocant,& quatuor genera eius feruant. Vnum tuberibus radicum rotundis,folijs inter maluam & hederam nigrioribus pinguioribufq;: alterum mafculæ,radice longa quatuor digitorū longitudine,baculi craffitudine: tertium longiffimæ tenuitatis uitis nouellæ, cui fit præcipua uis, quæ clematitis uocatur,ab alijs cretica. omnes colore buxeo,caulibus paruis,flore purpureo. Ferunt bacculas paruas ueluti capparis. Valēt radice tantum. Eft & quæ piftolochia uocatur,quarti generis, tenuior q̃ proximè dicta, denfis radicis capillamentis, iunci plenioris craffitudine. hanc quidam polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus. Theophraftus folium ei reddidit alfinæ,rotundius tamen, colore̅ atrum,guftū amarum,odorem fuauem. A diecit optimā montibus effodi,ualere fi quis caput fregerit,& cōtra ferpentū morfus,& ulcera,ad accerfendū fomnum. Vlceribus capitis adhibendam præcipiūt aqua fubactam,reliquis derafam in melle & uino. Contra ferpentiū ictus ex uino acido bibi debet,& morfus refpergi:ut fomnū appellet, in nigello uino aufteroq; cōtrita datur. Si uulua prociderit, decocto colluiffe cōueniet. Ad fecundos partus euocandos peffi modo fubdit̃. Hæc nono de plantarū hiftorijs à Theophrafto tradunt̃,quæ ferè uerbotenus in eiufde̅ uoluminis calce repetunt̃, hoc tantum difcrimine,quòd folio rotundo cōftare hic tradit,illic folio alfinæ. Plinius quartū genus adiecit uocās piftolochiā,exiliore̅ proximè dicta,frequenti radicū capillamēto, iunci plenioris craffitudine, unde & polyrrhizos à multis cognominatur. Rotūdæ radice̅ fummopere pifces expetunt. Itaq; fi cōtufam, ammixta calce,mari fparferis, aduolabūt pifces cupiditate mira,cōtinuoq; exanimati fluitabunt, idq; Plinius corā fe factū teftatur. ob id pifcatores in Campania uenenum terræ uocabant. Nunc & cyclamini radice itidem contingit. Noftrates tamen officinæ bacculas oftendunt laurinis non diffimiles, quas *Orientis coccos* à negociatoribus didicerunt appellare, quæ tritæ cum cafeo & amnibus refperfæ, magnam ad fe pifcium uim alliciunt, ita ut eò loci uniuerfus fluminum ferè populus confluat: dein efcæ huius illicio capti pifces, facile uerriculo fepiuntur, aut manu pifcatorum prenduntur. An ariftolochiæ cuiufdā fructus fuerit clam me eft, cum herbam harum baccarum parente̅ nec uulfam nec hęrentem uiderim. Radices effodere meffibus eft

tempe

tempeſtiuum. Naſcuntur ferè pinguibus locis, planiſq;. Maximè cõmendatur Pontica, et in unoquoq; genere põderoſiſſima quæq; medicinis cõuenientiſſimè dicata. Quæ oblonga radice, tenuioriq; eſt, gratior habetur: carnoſi enim eſt corticis, unguentis quoq; nardinis cõueniens. Naſcuntur pinguibus locis & cãpeſtribus. Effodere eas meſſibus tempeſtiuum, ita deſquamato terreno ſeruantur quinq; aut ſex annos durant. Rotunda contra ſerpẽtes: oblõga in ſumma tamen gloria eſt, etiã ſi modo à cõceptu admota uuluæ in carne bubula, mares figurat, ut traditur. Quæ polyrrhizos cognominatur, conuulſis, ex alto præcipitatis, radice pota ex aqua, utiliſſima eſſe traditur. Semine pleuriticis auxiliari, neruos cõfirmare & excalfacere putatur. Putrida ulcera exeſt, ſordida expurgat, uermesq; extrahit: itemq; clauos in ulceribus natos, & infixa corporis omnia præcipuè ſagittas: & oſſa fracta cum reſina: caua ulcera explet per ſe, & cũ iride: recentia uulnera ex aceto. Ariſtolochiæ radix in uini hemina ſæpius datur bibẽda contra ſerpentiũ ictus. Itẽ prodeſt illita. Similiter piſtolochiæ. Quin & omnino ſuſpenſa ſupra focũ fugat domibus ſerpentes. Pluribus modis ariſtolochia grauidis prodeſt. nam & mẽſes & ſecundas cit, & emortuos partus extrahit, myrrha & pipere additis, pota, uel ſubdita. Vuluas quoq; procidentes inhibet potu uel ſuffitu, uel ſubiectu, ſed maxime tenuis. Singultus ſedat. Vitia ſtomachi pota ſanat. Dyſpnœæ medetur obolis ternis ex aqua calida aut lacte aſini pota. Cõtra ſerpentes bibitur. Vigilijs remedio mõſtratur, & odore perũcto capite perfrictionbus reſiſtit. Multi ſuper omnia laudãt ad deploratos dyſentericos. Ariſtolochiã uictoriati pondere in cyathis uini tribus epotant. Iocineris uel laterum cõtortionibus, cum agarico pota medetur. Radix in fiſtulã additur collirij tenuitate. Rotunda, ut placet Dioſcoridi, cęteris uenenis reſiſtit. Oblonga aduerſus angues & uenena drachmę põdere in uino bibitur, uel ictibus opponitur. Menſes & ſecundas à partu morantes pellit. Pecus emortuum utero extrahit, myrrha & pipere additis, pota uel ſubdita in peſſo. Rotũda pollet ad eadẽ. Inſuper ad ſuſpiria, ſingultus, frigidas febres, lienem, rupta, cõuulſa, laterum dolores ex aqua ſingulari remedio eſt. Spicula & ſurculos corporibus infixos eijcit. Squamas oſſium illitu euocat. Putreſcentia excarificat ulcera, & eorundẽ ſordes expurgat. Caua cum iri & melle replet. Gingiuis ac dentibus pro ſmegmate placet. Clematitis cognominata eoſdẽ uſus creditur repræſentare, quanquã ignauius. Non deſunt græci qui tradant eã grauẽ febrim finire, ſed nidore ſubditis carbonibus febricitantẽ ſuffiri præcipiunt, & ita febri promittũt liberari. Addunt, uulneribus illitu mederi: cum cypero autẽ & dracunculi ſemine, adiecto melle, narium carcinomatis reſiſtere. In oleo decoctum & ſuillo adipe algẽtium horrores diſcutere.

Radix dulcis. Cap. V

Lycyrrhiza, quę Celſo plurimiſq; Latinorũ radix dulcis nuncupatur, frutex eſt ramos ſpargẽs binum cubitorũ altitudine, folijs lẽtiſci, denſis, pinguibus, G. tactuq; gũmoſis, flore hyacinthi, fructu pilularũ platani magnitudinis, aſperiore tantũ, atq; rubeſcẽtes lenticulæ ualuulas referente, radicibus prælõgis, buxeo colore, gentianę modo flaueſcentibus, ſapore dulci, quadã tenus ſub acerbo, quę lycij modo curatę cogũtur in ſuccũ. Eandẽ eſſe cum Theophraſti ſcythica nemo diffitebitur, qui eius uerba lectitarit: quãdo dulcẽ eſſe cõmemorat, naſciq; circa Mæotim paludẽ, ad ſuſpiria perq; utilẽ & tuſſim quæ nihil emolitur humoris, ſiccã dicunt, & in totũ affecti pectoris medicamento natã. Quin et ex melle ulceribus mederi: ſitim etiam reſtinguere, ſi teneatur in ore. Qua de cauſa Scythæ hac cõtenti, decem, duodecimq; dies degunt, et uitam non aliter q̃ hippacę eſu prorogant. Quod Plinius undecimi uoluminis calce confirmat. Quædã enim exiguo uictu famẽ ac ſitim ſedant, cõſeruantq; uires ut butyrum, hippace, glycyrrhizon. Hippacẽ apud Theophraſtum Theodorus equeſtrẽ uertit, quaſi radix eſſet dulci radici par ingenio ad abigendã ſitim famemq;. Sed Dioſcoridis Pliniјq; teſtimonijs conſtat hippacen equinum eſſe caſeum, non radicẽ aut herbam. nec id prodigioſum uidebitur, qui Plinium audiuerit referentem Zoroaſtrem in deſertis caſeo uixiſſe annis uiginti, ita temperato ut uetuſtatem non ſentiret. Plutarchus Sympoſiacorum quarto memoriæ prodidit nonnihil conſimile, Soſaſtrum nullo alio potu cibo'ue quàm lacte totius uitæ curriculo uictitaſſe. Quapropter in alterutro mendi uix faceſſet ſuſpicio, niſi utrolibet eadem uox lectitetur: ſed aliorum ſit hoc iudicium, ſat nobis fuerit

huius diuerſitatis obiter hoc in loco cõmonuiſſe. Dulcis radix ea nobis intelligitur quæ officinis dicitur *liquiritia*, extrita quæ uocabuli caput erat litera, Galli *rigolitiam*, quidã *erculiſſam* uocitant, pueris omnibus nobilẽ, qui fruſtatim ſectã aquæ demergunt uitreis ampullis ad hauriendam dulcedinẽ ebibendumq́ ſuccum. Nam hæc fruticoſa eſt lentiſcinis frõdibus, denſis, tactu pinguibus, ſequacióq; lentore glutinoſis, flore hyacinthi, fœtu pilularũ platani craſſamẽto, ſed aſperiore, radicibus ceu uitiũ prælõgis, dulcibus. Hæc nuſquã nõ ferè ſeritur. quæ ſi ſemel cõprehenderit, tã pertinaci fertilitate cohæret, ut uix unquam poſſit radicitus extirpari: tam reſtibili fœcũditate regerminat. Sed mirari ſubit, quur Plinius inter aculeatas ſine dubio retulerit, & ideo poſt acanũ ſtatim glycyrrhizã ſubiunxit, & alibi quædã ſpinoſa foliata prodit, ut carduũ, eryngiũ, glycyrrhizon, & urticã. His enim omnibus aculeatã ineſſe mordacitatẽ fatetur, foliumq́ glycyrhizæ reddidit echinatũ, cum id glabrum ſit & læue: nec ullo ſpinarum ſepitur uallo, nullis omnino ſæuit aculeis. Verum enimuero id paulatim à pediculo in latitudinem ſe fundit: deinde coeuntibus ſenſim oris in arctũ premens agitur ita ut faſtigiet ſe molliter, & in turbinẽ quadãtenus mucronetur, qui tamẽ nec in eã occalleſcat duritiẽ, ut aculeoſa mordacitate rigeat. Quid enim echinatũ dici meruit, niſi quod inſtar echini ſepto ſpinarũ inhorreſcat? Sic dipſaci caput innumeros erigẽs aculeos, iure Dioſcoridi Plinióq; cenſetur echinatũ. Sic quoq; caſtaneæ calyx nullo cõtrouerſu dicetur echinatus, carduorumq́ cacumina multis ſpiculis muricata ſubrigũtur, ita ut quandã erinaceorũ effigiẽ repreſentẽt. Multorũ etiã aculeatorũ uertices ſummi ſpinarũ armãtur populo, ſic ut globoſa ſpiculorum cõgerie maris echinũ uel erinaceũ mẽtiantur. Ergo cũ glycyrrhizę foliũ, nec aculeorũ agmine ſtipetur, nec quouiſmodo ſit ſpinis infeſtũ, ſed exacta leuitate glabreſcat, nemo cẽſuerit echinatum: nec quiſpiã in foliis niſi merum læuorẽ, ſi nõ ſenſus tangentẽ defecerit, facile deprehendet. Eſt itaq; dulcis radix lentiſci folio. Quòd ſi uidere per raritatem non licuerit, buxi propemodum ſimile cõſpexeris. Lentiſcinum ſi forſitan regio denegauerit, inuenies ſubinde gũmi maſtichæ, quã fundit hæc arbor, adhæſiſſe. Pliniũ itaq; ſuſpicor glycyrrhizã, rem omnibus ferè nunc cõpertam, nõ ſatis nouiſſe, ſecutumq́ ſui codicis fidẽ magis quàm rei naturã uel hiſtoriã, affinitate græcæ uocis deceptũ, qui ἐχίνου pro σχίνου, id eſt echinũ pro lentiſco, facili lubricoq; non aduertentium lapſu uidetur lectitauiſſe, præſertim cum principes horum uocabulorum literæ cum χ elementum habuerint annexum, à ſciolis librariis, penſili quadam ſcripturarum compage, confundantur, ut alterum identidem alterius uice uerſibus exaretur. Plinianus error facile deprehenditur, cum hoc tantum folij diſcrimine in reliquis omnibus cum Dioſcoride uerbotenus ſentit. Nec excuſare quis poteſt exẽplariorum deprauationem, quæ multo minus quàm nunc habeantur erant mendoſa. Non ſunt audiendi qui dedita opera, ne deſciſcant uſquam à Pliniana ſententia, uel ut pertinacius eius partes tueantur, quàm conſulant ueritati, credant olim glycyrrhizam ſpinis fuiſſe præditam, uerum mangonio longi cultus edomito rigore, tandẽ mitigatam. Nã diligentia, uti ſpero, mitiores, innocentioresq́ reddere ſpinas poteſt: in totum, quod equidẽ ſciã, non poteſt abolere. Præſtantiſſima in Cilicia, deinde Ponto. Sed forſitan uerboſius quàm efflagitaret rẽ ſum proſecutus, iam ad noſtrum pergamus inſtitutum. Carpitur Vergiliarum occaſu, lõga ceu uitis, coloris buxei. Prę̃ſtantiſſima in Cilicia, ſecunda in Ponto. Radix tantũ in uſu melior quæ nigra, quæq; lenta, quàm quæ fragilis. exiguo guſtu ſitim ac famem ſedat: ſeruatq; uires. Decoquitur ad tertias, cætero ad mellis craſſitudinẽ: aliquando & tuſa, ex quo genere uulneribus imponitur, et faucium uitijs omnibus. Item uoci utiliſſimo ſucco, ſic ut ſpiſſatus eſt, linguæ ſubdito: item thoraci, iocineri. In ore habentes ſitim non ſentiunt, ob id quidam adipſon appellauere eam, & hydropicis dedere, ne ſitirent. Non parum auxilij confert ijs qui perpetua ſiti excruciantur: ideo cõmanducata ſtõmatice eſt, & ulceribus oris inſpergitur. ſæpe & pterygijs. Sanat ueſicæ ſcabiem, renum dolores, condylomata, ulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis drachmarum duarum pondere, & pipere, hemina aquæ. Commanducata ſanguinem ſiſtit ex uulnere. Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt. Vſus ſucci apud Dioſcoridem ad arterias exaſperatas: cõmendatur ita linguæ ſubditus ut eliqueſcat. Lycij exemplo ſpiſſatur in ſuccum, qui ardoribus ſtomachi, iocineri, & thoraci remedio eſt. Emẽdat ueſicę ſcabiem, & renum dolores cum

paſſo

passo potus. Sitim sugentiũ restinguit. uulneribus prodest circũlitus. Stomacho cõmanducatus auxiliatur. Radicũ recentiũ decocto cõmoditas eadẽ præstatur. Eiusdẽ pterygijs illinendis probatur.

Centaurium maius. Cap. VI

Entaurij laudes longum esset exequi, cum & Galenus medicus priuatim uolumen ei dicauerit, per singula membra hominis digestum. Folia habet C nucis iuglandis oblonga, uiridi brassicarum colore, serrata in ambitu, caulẽ rumicis, binum ternumq; cubitorum, agnatis multiplici sobole fruticantibus ab radice, in quibus capita ceu papauerum, è rotundis oblonga. Flos in cæruleũ inclinatus, semenq; cnico simile, floccis inuolutum ut in lanigeris solet floribus, radice uasta, solida, ponderosa, bicubitaliq;, succo madida acri cum astrictione quadã, nec citra dulcedinẽ rubescente. Rubet & succus. Gaudet pingui solo nasci apricis fruticosisq; collibus. Hæc est quæ nunc ab officinis, quanquã falso, ut ostendimus, *reuponticum* nominatur: nã id ab radice fruticosum, caulibus ternum cubitorum, geniculatis, folio iuglãdis per ambitũ crenato, uirenti & oblongo, flore subcæruleo, capitibus papaueraceis, semine cnici, radice uasta, fragili, tenera, rubescente, succulenta, & succo madente rubro. Si naturales libeat contemplari, eam collibus explorabis, qui pubentibus uirent lucis, & nemoroso cingũtur orbe. siquidẽ gaudet apricis, & frutectosos amat tractus, & arboribus cõfertos. Magno in errore uersantur nostræ ætatis herbarij, qui nulla ueterum authoritate nixi, cẽtaurium longè ab hoc & facie & ingenio dispar maioris cognomine demonstrant, cubitali cauliculo, frondibus salignis, aliquanto maioribus per interualla binis, auersa parte candicantibus, interna uiridibus & ferè connexis, flore luteo: uerum reliqua deliniatio, nedũ flos & folium, apertissimè reclamant. hæc magis lysimachiæ propria sunt, quæ caules profundit cubitales, fruticosos, emicantibus articulatim folijs, effigie salicis sed uiridioribus, flore rufo uel auri colorem æmulante, de qua suo differemus ordine. Nec id abolendum silentio quod Nicander in theriacis prodidit, cẽtaurium repræsentans amaraci folio, fusa ambiente coma, floribus auri fulgore micãtibus, radice per summa cespitum uagante, nec in altum acta. hac, ut idem tradit, Pelethronium nemus scatet. Inuenit eam in Pelio monte Chiron centaurus. Theophrastus chironię folium amaraco simile reddidit, maius tamen, hirsutius, florem auri specie, radicẽ longam. humiles amat situs. Theodorus legisse uidetur lapatho, cum foliũ rumici simile fecerit: sed ex Nicandro, et eius enarratore Theophrasti uerba citante, Plinio, & Dioscoride, amaraco legendo esse nemo dubitabit qui hos euoluerit authores. Folij quoq; discrimen quo designatur maius & hirsutius, interpretationi defuisse, et forsitã Gręco exẽplari cõstat, quę in suã sedẽ relegari debent. Itẽ τὰ πίονα legit Theodorus, pinguia. Verba subdidimus autoris, τὸ δὲ χειρώνιον ὅμοιον ἀμαράκῳ, μεῖζον δὲ καὶ δασύτερον, ἄνθος δὲ χρυσοειδὲς, ῥίζαν μακρὰν. φιλεῖ δὲ μάλισα χωρία ταπεινά. Sed dicta Theophrasti & Nicãdri de panace chironio, nõ de cẽtaurio debẽt intelligi, cũ Dioscorides & Plinius in mẽtione panacis, nostro subscribãt iudicio. Quæ ad ueterẽ pertinẽt religionẽ, in calce capituli posita, ubi legendã appetente solis ortu præcipit, sunt indigna quę ad tantũ autorẽ referantur, præsertim cum imbutus hac superstitione nusquã inueniatur, imò uerius ijs uulgi uanis opinionibus deprẽditur obstrepere, & magicas illusiones explodere. Quapropter si cui fuerit in animo partẽ hanc expungere, nihil rei literariæ detrimenti fuerit allaturus: quãdo, si uetustissima quęq; cõsulantur exẽplaria, tale nihil offendetur. Id tamẽ non est silẽtio prætereundũ, quod Galenus Crateuæ testimonio fretus, eo de uiribus cẽtaurij libello quẽ Papiæ nuncupauit, modo fuerit huius authoris opus, folia satiui rumicis nõ iuglãdis maiori cẽtaurio reddidit, minora tantũ, ambitu serrato dẽticulata: caulẽ tripalmeũ, rubro madentẽ liquore, in cuius uertice farctũ lanosis flocculis caput extuberat, marini cãcri nõ dissimile, radice solida, ex acerba dulci. Prouenit illustratis à sole locis. Radix durat annis non ultra duodecim. Cẽtaurio curatus dicitur Chiron, cũ Herculis excepti hospitio pertractanti arma sagitta excidisset in pedẽ, quare aliqui chironion cognominãt. Laudatissimũ in Arcadia, Elide, Messenia, Pholoe, & Lyceo, atq; in Alpibus pluribusq; locis in Lycia. Vis uulneribus tanta, ut cohærescere etiã carnes tradant, si coquãtur simul. In usu radix tantum duabus drachmis bibenda, quibus dicetur, si febris sit, in aqua trita, cæteris in uino. Medetur & omnium morbis decoctæ succus. Priuatim aduersus

uerſus angues radicis drachma in uini albi cyathis tribus bibitur. Eadem in uuluæ dolori
bus potu uel ſuffitu prodeſt. Facit per ſe faciles excreationes, & ſanguinẽ reijciẽtibus au-
xilio eſt. Stomachũ corroborat. Difficultati ſpirãdi medetur eclegmate. Pleuriticis & pe-
ripneumonicis bibitur cũ dauco. Phthiſicis in uino prodeſt. Maiore tormina diſcutiũtur.
Regius morbus, qui ſit citra febres, impugnatur cẽtaurio maiore poto. Potatur à ruptis,
cõuulſis, & ex alto deiectis. Vlcera, quæ cacoethe uocãt, ſanat inſparſum uel illitũ. Datur
Dioſcoridi radix ad rupta, conuulſa, laterũ dolores, anhelitus, uetuſtas tuſſes. Ad excrea-
tiões cruẽtas in uino, ſi febris nõ ſit: aliâs in aqua trita duabus drachmis bibitur. Eodẽ mo-
do torminibus medetur, uuluarũq; doloribus. Menſes & partus in tenuitatẽ collyrij dera-
ſa & ſubdita euocat. Potẽtia ſucco eadẽ. Recẽs & muſtea uulnera glutinat, & iungit. Car
nes coaleſcunt ſi tuſa ſimul coquatur. In Lycia ſuccum exprimunt, quo pro lycio meden-
tes utũtur. Sunt qui panaceam cognominẽt, quoniã ſuccurrat omnibus uitijs ubi aliqua
timeatur inflammatio, plurimisq; polleat remedijs. Illiſa uulnerum labra tradunt cõmitte
re, ſubſtillum lotium calculoſosq; ſanare ſubter in aluum inditam. Legendam præcipiunt
cum ſol emergit, hora pura, dum luce ſyderis erumpentis uniuerſa complentur.

Centaurium minus. Cap. VII

Entaurium cognomine minus, quod aliqui libadion uocãt, quoniã ſecundũ
fontes naſcitur: alij limneſion, ꝙ propter lacus in riguis ubertim proſiliat: of
C ficinis hodie *centauria minor*, Latinis fel terrę propter amaritudinẽ ſummã, nõ
nullis febrifugia uocitatur, origani hyperici'ue ſimile, caule ſeſquipalmũ al-
to, fruticãti, anguloſo, lychnidis floribus è puniceo purpuratis, folio rutę pr
longo & minuto, partu triticeo, radice tenui, ſuperuacua, & prorſus inofficioſa, ſucco he
bæ efficax. Theophraſtus author centaurium in Elio agro fœcundũ eſſe: quod mõtuoſi
prouenit, ſterile: quod planis naſcitur, floretenus exhilarari: quod concauis æditur, ne flo
rere quidẽ niſi improbe. Tertiã adiecit Plinius centauriũ cognomine triorchẽ, quoniã qui
eruunt, ut Theophraſto placet, iubẽtur buteonẽ accipitrũ generis auẽ cauere, quãdo non
raro uulnerãtur ab alite, qui legunt. Addunt defendi eã impugnariq; carpẽtes à triorche
id eſt triplici teſte prædito buteone, à quo & nomen accepit. hæc ſuccũ ſanguineũ mittit
Subdidit Plinius imperitos hæc omnia confundere, & uni generi aſſignare. Porrò hæc
Theophraſti ſcripta de tertia quadã cẽtaurij ſpecie, quã triorchon Plinius cognominauit,
uelut ab ijs duabus diſcrepãte, nõ poſſunt audiri: quandoquidẽ Galenus, Paulus, cæteriq;
omnes gręci hoc maioris tantũ & minoris diſcrimine ſunt cõtenti. Nec hoc unũ, quod ad
ſuperſtitionẽ ſolã pertinet, Pliniũ mouere debuit, ut cognomẽto triorchis nouũ genus ef-
fingeret. Nec Theophraſti uerba de alio ꝙ̃ de maiore, tenuiûe faciunt mentionẽ. Qui eã
(inquit) ſecat, rarũ eſt ut ſine uulnere diſcedat: impetitur enim à buteone, qui Gręcis trior
chis, à teſticulorũ ternione, nũcupatur. Quod maxime Pliniũ ſuaſit, ut ſecretũ ei genus aſ-
ſignaret, id exiſtimo fuiſſe, ꝙ ſanguineũ ſuccũ ꝓfunderet: ſed hoc autore Galeno, Dioſco
ride, uelut peculiare cẽtaurio maiori tribuit, cuius radix rubro turget liquore, ut ſuprà la-
tius fuit oſtẽſum. Nec itaq; hæc colligendi ſuperſtitio, nec manatio rubẽtis ſucci, nos ſatis
cõpellunt ut tertiã adſcribamus ei ſpeciẽ. Nec apud Theophraſtũ uſquã ſibi triorchis co-
gnomentũ offenderis uſurpaſſe. Diſcreuit has notas Plinius, & uarijs aſſignauit generi-
bus. Minus centauriũ ſucco efficax. Ipſa herba autũno legitur, ſuccus è frõde. Quidã cau-
les cõciſos madefaciunt diebus duodeuiginti, atq; ita exprimũt. Hoc centauriũ Latini fel
terræ uocant propter amaritudinẽ ſummã: Galli exacũ, quoniã omnia mala medicamina
potũ è corpore exigat per aluũ. Articulis tumẽtibus è minori cẽtaurio mire prodeſt. Pur-
gat idẽ aluum drachma in hemina aquæ cũ exiguo ſalis & aceti, bilemq; detrahit. Purgat
uuluas minoris ſuccus potus, fotuq; mẽſes cit. Fiſtulis quæ omni parte ſerpũt auxilio eſt,
collyrijs cum melle decocto additis. Coma eius decocta uel trita uetera purgat ulcera &
perſanat. Recens herba, ut uult Dioſcorides, ſuo litu uulnera glutinat. Vetera ulcera pur
gat, eaq; ad cicatrices perducit. Bilem, craſſosq; humores per aluũ exigit. Infuſo eiuſdem
decocto coxendicũ dolores leuantur, trahit enim ſanguinem. Succus oculorum medica-
mentis perquam utilis. Cum melle caliginẽ oculorum, & ea quæ obſtant claritati diſcu-
tit. In uellere ſubditus menſes & partus extrahit. Priuatim articularijs morbis auxilium

in potu

in potu præbet, & neruorum uitijs. Legitur cum ſemine prægnans eſt, & diebus quinque macerata decoquitur, donec aquæ ſupereimineat: mox ubi refrixit linteolo exprimitur, herbaq; detracta rurſus coquitur uſq; dum mellis craſſitudinem habeat. Aliqui uirẽte cõtuſa & adhuc turgẽte liquorẽ excipiũt, quẽ cõiectum in fictile nõ picatum in ſole uerſant, lignea miſcentes rudicula: & quod lateribus in ambitu cohæreſcit, terẽtes decutiunt in humorẽ, noctu probè cooperiẽtes: cauẽtur enim rores nocturni, ut qui ſuccos ſpiſſeſcere coloſtrariq; prohibeant. Quæ autem ſiccis radicibus aut herbis exprimuntur liquamenta de cocta, ut in gentianæ mentione retulimus, curantur. Sed quæ corticibus humidis aut herbis recentibus eliciuntur in ſole, uti dictum eſt, dum craſſeſcant, coguntur. Sic è thapſia,
1 ſic è mandragora ſuccus, ſic ex uuis acerbis melligo extrahitur. Lycium quoq;, abſinthiũ, & hypociſthis, & id genus ſimilia coquuntur, uerſantur, coagulantur.

Chamæleo albus. Cap. VIII

C Hamæleo albus folia ſylibi habet, aut cardui, aſperiora & acutiora quàm nigri robuſtioraq;: caule uacat, uerũ è medio ſinu ſpinas echini marini aut cynaræ modo ſubrigit, purpureis floribus & crinitis, qui in papporum lanugines euaneſcant. fructus aſſimilis cnico. Radix lætis & pinguibus craſſa, ieiunis & mõtoſis gracilior, cãdida, guſtu dulcis, odorata, ſed uirus aliquantũ olens. Hunc album chamæleonẽ nec herbarij nec medici, pace ſemper eruditorũ dixerim, norunt, cum ſpinã non excaulẽ, ſed longo præditã thyrſo demonſtrent ab hoc pluri-
2 mum abhorrentẽ. Siquidẽ in terra ſerpit in erinacei modum aculeos erigens, caule prorſus deficitur, ſed è medio foliorũ cõplexu ſtatim ab radice caput exerit breui pediculo fultum, & ſpinis denſioribus echinatum, in quo flores emicant capillati, purpuraſcentes, qui ſe in lanugines uocatas pappos diſſoluant, & tandẽ in auras abeuntes uolitent: fœtu cnico nõ diſſimili, radice candida, dulci. In neglectis agrorum limitibus, & mõtium glabretis paſſim inuenitur. Quo nihil temere nobis occurrit frequentius, & iter agentibus obuiam offert: nullum tamen apud nos, quod demiror, nomen retulit uernaculum, uulgoq; in ſolo cenſu ſpinarum reputatur. Sed ſi faciem eius aliquando libuerit explorare, ſolam offenderis ex omnibus ſpinis humi ſeſſilem, capite propter terram ſtylo breui nitente, medio foliorum coitu proſiliente. Vt Theophraſtus memoriæ prodidit, naſcitur ubique, cardui
3 folio uerum ampliore. Repit in terra, grande caput & acanaceũ exerens, unde quidã acanum appellarũt: radice craſſa, grauiter olente, quã iubet orbiculatim cõciſam & ſerie trãſfixam, ſeruare funiculis pendentem, decoquitq; in cibo contra profuſiones alui. Pellit latæ interaneorum animalia cum uua paſſa acetabuli mẽſura in uino auſtero pota. Canes necat in farina hordeacea ſubacta, cum aqua & oleo: ſues cum braſſica. Volentibus experiri uicturus ſit æger nec ne, præcipiunt radicis diluto perfundi triduo qui lãgueat, ternas uices qui pertulerit moriturũ negãt. Author eſt Theophraſtus. Mutat cum terra colorẽ, hic niger, illic uiridis, alibi cyaneus, alibi croceus, atque alijs coloribus: quare à uarietate foliorum euenit ut chamæleo uocetur. Candidus hydropicos ſanat ſucco radicis decoctæ, bibitur drachma in paſſo. Pellit & interaneorum animalia acetabuli menſura ſucci
4 eiuſdem in uino auſtero cum origani ſcopis. facit ad difficultatem urinæ. Hic ſuccus occidit canes, ſuesq; in polenta. Addita aqua & oleo contrahit in ſe mures ac necat, niſi protinus aquam ſorbeant. Radicem eius antiqui conciſam ſeruari iubent funiculis pendẽtem, decoquuntq; in cibo contra fluxiones, quas Græci rheumatiſmos uocant. Radix acetabuli menſura potu latas interaneorum tineas pellit, in uino auſtero pota cum origani decocto. In aqua ſubter cutẽ fuſa denarij pondere datur in uino: extenuat enim tumores quos ea concitauit. Decoctum difficultatem urinæ tollit potu. Hauſta in uino ſerpentium uenenis reſiſtit. Canes, ſues, mureſq; perimit ſi in polenta exhibeatur, aqua & oleo additis.

Chamæleo niger. Cap. IX

C Hamæleo niger folijs cardui ſimilibus exit, minoribus tantũ, tenuioribus ac
5 rubentibus. Caulem fundit digitali craſſitudine dodrãtalem, ſubrubrum, in
C cuius faſtigio umbellam obtendit & flores ſpinoſos tenues, hyacinthi æmulos uerſicolores: radice craſſa, nigrante, prædenſa, quæ nõnunquam corroſa ſpectetur, & diſſecta in ſubfuluũ colorẽ elangueſcat, linguãq; cõmanducata uellicet

uellicet. Hanc herbam hodie uulgus *cardonettum* uocat, ſemine cuius utitur ad cogendum lac, coaguli uicem penſante: inſtitores ſeplaſiarij *chamæleontem nigram*. nam hęc caulem euehit dodrantalem, pedis altum, digitum ęquantem craſſitu, dineſubrubrum, folijs proximè minoribus, non uſq; eo muricatis, leuiter puniceis, hiſpido flore, hyacinthiana purpura uariato. Totam ſtirpē Theophraſtus ait umbraculi ſpeciem repræſentare, radiceq; foris nigra, intus ſubflaua niti, gelidos amare ſitus humentesq;: lepras & uitiligines abolere: illita ſcobe eius ex aceto canes enecare. Galenus huius radicē, ut quę delibutoriū eſſet uenenū, damnauit, & prorſus uſum interius abdicauit, monēs foris tantū apponi, ad abigendā ſcabiē, amoliendas impetigines, delendasq; uitiligines, & omnia quæ deſiderant abſterſionē. Paulus ſententiæ Galeni accedit. Sed is locus poſcere uidetur, ut de ixia diſſeramus, de quo nō ſatis inter Græcos & Latinos authores cōſtare uideo. Plinius pleriſq; locis græcorū ixiā uiſcum nominaſſe dignoſcitur, an recte tamen neſcio: nā tragoriganū contra uiſcū potū, uiperæq; ictum efficaciſſimum tradit. Item oxymel, ut inquit, antiqui profuiſſe fatētur cōtra ſerpentes quos ſepas uocant, & contra meconiū & uiſcum. Abſinthij quoq; genera aduerſari meminit fungis ex aceto, itē uiſco: porrò teſtes caſtorum priuatim auxiliari contra uiſcū ex aceto. Rurſus prodidit, rutā aut per ſe, aut pro antidoto tritis folijs & cū uino ſumptis ualere cōtra aconitum, & maxime uiſcum. Reſinas idem priuatim aduerſari uiſco profitetur. Cōſimilia ferè Dioſcorides ſuis locis reddidit. Siquidē in abſinthij mētione ipſum aduerſari uenenis ixiæ cū uino cenſet. Itidē tragorigano dicato capite, omnia uoluit genera in uino bibi contra potū ixiæ uenenū. Fibrinos teſtes itidem propinat contra tormina, ſingultus, uenena, ixiamq; cum aceto. In libello quem uenenis nūcupauit, ruta cum reſina & caſtorio, ut ſingula denarij pondus ęquent, utitur. Reſinā terebinthinam cum inibi cōmendauit aduerſus ixiā, tum alibi, pręſertim abietinam. Commemorat idem Dioſcorides mulſum acetum, uel ſi mauis oxymel, contra morſum huius uiperæ, quā ſepa uocant, hauſtū meconium, ixiam'ue auxilio eſſe. Deniq; ut rem in uerba conferā paucisſſima, laudauit in ixiæ ueneni mentione, abſinthium quod in aqua maduerit ex aceto mulſo potum, laſeris radicē, tragorigani decoctum, reſinam terebinthinam, caſtoreū, nardum, iuglandes nuces, rutam, chamelææ & abſinthij ſuccum, quæ ſparſim uarijs locis aduerſus uiſcum Plinius cōmendauit. Quibus uerbis inuicē ultrò citroq; collatis, Pliniū ic ueneni genus, quod Græci dixerunt ixiā, appellaſſe uiſcum euidentius eſt, quàm ut pluribus egeat probari. Scribonius Largus in eo medicinæ libro, quem Caliſto nuncupauit, meminit ixiæ inter uenena, tanquam longè diſcrepantis à uiſco: græcam nimirum uocem ſatis ignotam pro uiſco re uulgatiſſima non uſurpaſſet, latino ſermone præditus homo. Verba huius ſubdidimus: Ixia, quam quidā chamæleonta uocant, odorem habet cum ſumitur ocymi: pota linguæ tumorem facit, mentem abalienat, uentremq; & omnes naturales exitus ſupprimit. Adiuuantur autē læſi ab ea abſinthio poto cum uino: itē caſtorij denarij pōdo duo data ex uini cyathis quatuor & rutæ fruticibus quinq; uel ſex. Facit bene chamelæa denarij pondo tria ex uini cyathis tribus aqua mixtis. Datur nec minus laſeris radix ex uino, & tragoriganū eodē datū modo. Dioſcorides de ixia ſcriptū reliquit: Ixia, quæ ulophonū appellatur, inter potādum ocymi præſefert odorē, uehementē linguæ ſuſcitat inflāmationem, mentē mouet, omnes excrementorū exitus firmat, ſtrepitū cum animi deliquio ciet. Iis inteſtina latrāt, nec excernitur quicquam. Quæ de uiſco, quo in aucupijs utuntur rura, capi nō poſſunt, odore prorſus reclamāte: manſum ſiquidē nequaq; ocymum ſubolet. Quinimo cōplures manducando citra quancunq; noxā uiſcum efficiūt, acinorum expuentes corticem enatorum in robore, malo, pyro, cæteriſq; id genus arboribus, buxeo fruticis folio. Vires item ei ab eodē Plinio, & Dioſcoride tributæ refragantur: nam uiſcum quo captant aues emollit, diſcutit, panos mitigat, cæterasq; collectiones ad maturitatem perducit, ulcera quoque commanducatum efficaciſſime ſanat: ixia uero parit inflāmationem præſertim linguæ, omnem ſupprimens excretionem. Pugnant itaq; uiribus uiſcum & ixia: uiſcumq; in cenſu remediorū eſſe, ixiam in uenenorum duntaxat penu recondendum dubitabit nemo. Quinimò tantum abeſt ut uiſcum arboribus, pręſertim robore, lectum uenenis annumeretur, ut ſecundum Druidarum ſententiam, aduerſus omnia lethifera remedio polleat. Iis conſtat euidenter Plinium rem uenenatam cum

ſalubri confudiſſe, ixiam uiſci nomine comprehendentē. Quod ſi à uiſco deflexū uidea-
tur, quaſi uiſcilaginem dixeris ixiam, hoc cauſæ fuerit, conſimilis utriuſq; lentor. Nam ſi-
cuti uiſcum cuiuſcūq; rei cui hæſerit, tenax eſt: ita ſi deuoretur ixias, omnia glutinat inte-
ranea, omnesq; cōtrahit recrementorū exitus & colligat. Sic forſitan cum pro ueneno Pli
nium latina defeciſſet appellatio, maluit uti largiuſcula nominis ambage, ꝙ uel grecā ſe-
qui, uel nouam effingere nomēclaturam. Hoc utique pacto Plinius ab erroris ſuſpicione
poſſet uindicari, quanꝗ Scribonius Largus antiquior eo, greco contētus uocabulo, libel
lis ſuis ixiæ uocem ſatis protriuerat. Nemo tamen ab hallucinatione tueri poſſet Arabes,
etſi huic familiæ fuerit addictus, qui uiſcum aucupatorium in cenſu uenenorū annumera
1 rūt: ſed hęc ante nos Leonicenus, uir acri ingenio & emunctiſſima nare, cum in hac mon
ſtrorum expiatione, tum alijs æditis ab eo interpretationibus optimè de poſteritate meri-
tus, imò uerius in debellandis domandiſq; medicinæ prodigijs Italicus Hercules, hæc er-
rata diligentiſſime diluerat, quæ adiectis quibuſdam, ut eius firmaremus ſententiam, repe
tiuimus. Monēdi ſunt lectionis Plinianæ cupidi, ut uiſcum locis citatis & alijs pleriſq; de-
ueneno ixia capiant, non de eo quod aucupes in captandis auibus uſurpant. Sed amplius
forte ꝙ res efflagitaret, negotium protraximus. Nō ſunt audiendi factionis Arabicæ ſcri
ptores, qui græcorū uocabulorū uicinitate decepti, chamelæam quam interpretantur me
zereon cum chamæleone cōfundant, pudendo errore. Ii perperam Pauli freti teſtimonio,
ſuum mezereū albi nigriq; diſcrimine notāt, eiq; uires chamæleonis aſſignant: ſed euiden
2 tior eſt hallucinatio, ꝙ ut nūc debeat refelli, ſat fuerit nobis defunctoriè huius mendi cō-
monuiſſe. Sed iam quid ixias ueteribus fuerit nūc eſt inquirendum. Inter omnes cōueni-
re uideo, chamæleonē non ubiq; lachrymam plorare, nec quocūq; anni tempore: quibuſ-
dam enim in locis uiſcum profundit album, ſub alis foliorū, pręſertim appetente Canis or
tu, quo thura naſci dicuntur: unde et ixia, ut Plinius tradit, appellatur. Theophraſtus ſcri
ptum reliquit, eum qui in Creta inſula profilierit, lachrymā reddere. Dioſcorides ad radi-
ces eius profundi uiſcum quibuſdā in locis adfirmat, quo mulieres utantur pro maſtiche.
Conſuluimus ſuper ea re Cretenſes, qui adhuc chamæleonis uiſco pennas ſagittarū con-
glutinari reſponderunt: adijcientes, fœminas inibi mandere lucubrationū gratia, ne ſom-
num ineant in opere. Quibus conſtat non ubiq;, ſed certis locis, & ſtatis anni temporibus
3 uiſcum collachrymare. Is itaq; chamæleo, qui uiſcum remittit, ixiæ, quaſi uiſcarij cognomi
ne donatus eſt. Hoc ſatis teſtatur Scribonius, qui ixiam uenenum quibuſdā appellari con
tendat, quod & item Heſychius adfirmat. Iis liquido conſtat, non omne chamæleonis ge
nus, ixiæ, quaſi uiſcilaginis cognomen cōtraxiſſe, ſed is dūtaxat qui uiſco manaret. Quod
diſcrimen preuidens Nicander, cum in alexipharmacis ulophoni ueneni, quod omnium
cōfeſſu chamæleo cenſetur, meminit, adiecta nota ulophonon ixioen, quaſi uiſcoſum pro
tulit. Quod ſi quis, ut inquit, deuorarit, ocymū olebit, lingua exaſperabitur, mox intume-
ſcens uredine flagrabit: eum deficiet animus, mens lababit, & ſtupore domabitur. Cibi &
potus itinera uelut inuiſcata offercientur, ſpiritus offocabitur, eliſuſq; ueluti quodam ma-
ris ſtrepitu, uel tonitrus fragore crepitabit. Cui remedia eadem repræſentat quæ Dioſcori
4 des & cæteri. Igitur ixias chamæleo quodam interaneorum conglutinatu perniciem moli
tur. Album quoq; chamæleonem regionibus, quibus uiſcum non expuit, ueneficium non
ſortitur: ſed dandum interius acetabuli menſura ſucci eiuſdem in uino auſtero cum origa
ni ſcopis, ad pellenda interaneorum animalia præcipiunt Dioſcorides, Plinius, Galenus:
item hydropicis, etenim eos extenuat. Contra difficultatem urinæ iubent deinde propina
ri. Occidit tamen canes ſueſq;. Mures item necat in polenta, niſi protinus aquā ſorbeant.
Chamæleonem etiam nigrum ferre uiſcum ulceribus utiliſſimum Plinius commemorat.
Nigri radicem ut lethiferam improbauit Galenus, habereq; nōnihil ueneficij profitetur.
Suadet tantum ea foris utendum aduerſus ſcabiem, impetigines, uitiliginem: eſſeq; exic-
cantium tertij, & calfaciētium alterius ordinis. Hoc diſcrimen Paulus Aegineta ſentiens,
5 priuatam in uenenis mentionem nigro chamæleoni dicauit: idq; merito, cum notas longè
ab ixia differentes, & diffidentia incommoda potus oſtendat, nimirum ſi alia quoq; reme-
dia repræſentauerit. Verba Pauli ſubiunximus, Aſſumptum chamæleonē nigrum uehe-
mens uellicatus ſequitur, laborq; cum ſtomachi ſubuerſione, corpus totum tremore con-

cutitur, mox cõuulſio ſuccedit, pituitoſi ſpumanteſq; uomitus erumpunt. Sunt etiam qui cum ſingultu diſtortaq; facie obmuteſcant. Prodeſt ijs triticeus cremor pinguis, calidusq; potus, paſſum quoq; dilutum aqua. uomitio ciunda: lac hauriundum: mollis indatur clyſter: fotus illinantur. Sed aduerſus eum qui ſtrangulatus & ſuggillationes mouerit, abſinthium ex nitro & aceto mulſo & radice bibendum opponit. Iuuabit & fouere pręcordia. Videre licet utiq; nigri chamæleonis & ixiæ tam maleficia quàm notas omnino diuerſas. Hinc ducor in ſuſpicionem nonnihil à nimis ſciolis librarijs Dioſcoridi demptum fuiſſe, præſertim cum in recenſione uenenorũ, ſtatim in opuſculi fronte, radicũ meminerit, quas fundit chamæleo, thapſia, ueratrũ & ixia. In reddendis tamẽ notis & remedijs ixiam tantum proſequitur, quum tamen aliter atq; aliter, ut ex antedictis patet, perniciem adferant. Hanc ſiquidem neruorũ diſtentione, illam recrementorũ ſuppreſſu necem moliri declaratum eſt. Nec eſt ſimile ueri, ſcriptorem qui nihil in ijs intentatum reliquit, chamæleonis uenena ſilẽtio prætermiſiſſe. Nec me fugit enarratorem Nicãdri in Alexipharmacis prodidiſſe, genus eſſe blattarum colore nigrum, quod potum quiddam ocymi ſeminio proximum reſipiat: ſed error aperte repudiatur. nanq; Dioſcorides in operis ueſtibulo, cum res quæ uim exitioſam habent, expoſuiſſet, in ordinem ab animalibus, ſuccis, liquamentiſq; ſecreuit, & inter uenenatas radices ixiam retulit. Viſciferum chamæleonem qui uiderũt, teſtantur herbæ illi conſimillimam, quam uulgo *carlinam*, quòd uel forſitan Caroli regis ſit inuentum, uel potius euariata litera *cardina*, quoniam generi carduorũ aſſignetur. Theodorus chamæleonem uernilaginem interpretatur, ſecutus fidem Græci exemplaris Dioſcoridis, neſcio an rectius à re uiſcilaginem legi oporteat. Vtrunque uiſcigerum Plinius tradit, ſicuti ſuſpicor uaricinũ ſcribẽdum, à uaricibus quas etiam Græci ixias dicũt. Chamæleo niger quadraginta annis durat. E nigris aliqui marem dixere, cui flos purpureus eſſet: & fœminam, cui uiolaceus. Radicibus eorum lichenes curantur cum ſulfure & bitumine unà coctis. Commanducatis, aut in aceto decoctis, mobiles dentes ſtabiliuntur. Succo ſcabiem quadrupedum ſanant. Ricinos canum necant, iuuencas anginæ modo ſtrangulant: quare à quibuſdam ulophonon uocatur, & cynozolon propter grauitatem odoris. Ferunt hoc uiſcum ulceribus utiliſſimũ. Omnium generum radices ſcorpionibus aduerſantur. Radix trita, adiecto atramenti ſutorij momẽto, et oleo cedrino, & axungia, ſcabiem diſcutit. Lichenas cũ ſulphure & bitumine ſimul incoctis & ex aceto illitis tollit. Decoctæ ſucco colluere dentium dolores ſalutare. Eoſdem cum pipere atq; cera, pari portione circumlitus, ſedat. Radice conciſa & in aceto cocta dentes fouentur. Si radice feruenti indito ſtylo dens cauus inuratur, frangitur. Vitia cutis in facie, uitiliginemq; cum ſulphure emendat. Exedentibus medicamentis admiſcetur. Phagedænas & tetra ulcera illitu ſanat. Quare autem chamæleo uocetur, à uarietate foliorum euenit. hic uiridia, illic albicantia, aliubi cærulea, nonnunquam rubra inueniuntur.

Crocodilion. Cap. X

C Rocodilion chamæleontis nigri figuram habet, radice longa, aliquatenus lata, guſtu naſturtij, aſpero, ſemine rotũdo, clypeoli forma, duplici. Natales Plinio & Dioſcoridi uariant, ille in ſabuletis, is ſyluoſis & cõſitis arboribus locis naſci tradit. Suſpicor itaq; lubricum in altero uicinitate uocis mendum, librarijs ἀμμώδεσι pro δρυμώδεσι, uel cõtra ſcribentibus. Proxime ad hãc accedit, quam paulo ante *carlinam* diximus appellari, uel ꝙ recentior inuentio regi Carolo uendicetur, uel ꝙ demutata uulgo litera *cardina* cœperit uocari. Nanq; chamæleontis effigiem repræſentat. Eam tamen eſſe nõ auſim affirmare, iudicent quibus frequentior ꝙ̃ nobis adeſt cõſpectus. De facie non uenit in dubiũ, ſed odor rem apertiſſimè prodet, qui uniuce ſpinoſarum omniũ æmulatur naſturtium. Semen quoq; circinatæ rotunditatis, itidem declarabit, hoc inſigni à cæteris diſcrimine, ꝙ clypeoli duplicis imaginem præbet. Id Galenus quoq; prodidit odoratum haberi, inde ciundis urinis efficax eſſe. Hãc ni fallor Aetius intellexit, cum crocodiliadis radicem, quæ maxima ſit, in capitis dolore commendauit. Feruefacta & pota in aqua radix ſanguinem copioſum per nares pellit. Lienem cõſumere dicitur, ideo datur ſpleneticis, eos efficaciter iuuans. Semine urinam cit, rotundum id, duplexq; modo clypeoli.

Dipſacus

Dipſacus. Cap. XI

Ipſacus aculeatarum generis eſt, caulem habet altum, ſpinis horrẽtem, folia lactucæ prælonga, aculeis armata, in dorſi medio tubercula ceu bullas intus D et extrà ſpinoſas, genicula eius binis folijs amplectentibus, concauo alarum ſinu, in quo ros aut pluuius humor ſubſiſtit, unde nomẽ herba duxiſſe uidetur. In cacumine ſingulis ſurculis capitula ſunt echinata ſpinis longiuſcula. hæc poſtquã exaruere redduntur incana, diſſectaq́ꝫ medullitus uermiculos oſtendunt. Inuenitur in aquoſis. Eam eſſe patebit ſpinã, qua rudes pannos uelut echino quodam expoliunt, detractiſq́ꝫ floccis fimbrijſq́ꝫ, quas uocant crocidas, concinnant. Qua etiam detritæ ueſtes mangonio fullonũ interpollãtur, & in uillum muricatis orbibus reſtituuntur: hinc fullonius carduus cœpit appellari, uulgo *pectorius cardo* dicitur, ꝙ lanificia uncinatis uerticibus aculeorum pectantur. Noſtri nunc herbarij *uirgam paſtoris* nuncupãt, quoniam aſper huius caulis rubeam uirgã æmuletur, qua ad abigendos leuiores incurſus opiliones poſſunt uti. Nam ſi cõtempleris eum, offendes omneis huic notas reſpondere. ſiquidem hęc paſtoria uirga profert caulem binũ cubitorum, imò qui ſæpiuſcule ſupra hominis altitudinem increſcat, ſpinis horridum, geniculatũ, lactucæ folia, hiſpida, prælonga, quorum toruli bullantibus turgent ſpinis, dorſaq́ꝫ nocentioribus aculeis rigent, frondibus binis ſingulos artus utrinq́ꝫ complectentibus, carinato alarum ſinu, qui fideliæ uel labelli modo roris & imbris pluuij capax ſit: à qua, ut ſpero, cõditione, labri uenerei nomen auſpicatur. Gnaræ laticis huius auiculæ, cum ſolis ardentiſſimus opprimit æſtus, huc adpelluntur ad ſatianda ſitis deſideria, illis facta bibendi poteſtate, anfractu liberalem potum miniſtrante. Scaporum faſtigia echinato minantur uertice, reſupina hamulorũ flexura, mucronibusq́ꝫ leuiter uncinatis, quibus rude lanificiũ aſpero ductu læuigatur, ut diximus: ſinguli tamen echini è rotundo in oblongum quadam tenus turbinãtur, inter quorum ſpicula puniceus emicat flos. Iis diſſectis, in medulla uermiculos identidem nobis licuit inuenire: qui nõ offenderunt, paruam admodum uidentur impendiſſe diligentiam. Caulis totus minacibus armatur aculeis. Tam thyrſi quàm apices echinati ſenectam ſentientes incaneſcũt. Huius egregia capti ſpecie notas frequenter obſeruauimus. Aquarum ſcatebras & irriguos amnium margines, humẽtes ſpecus, & madidos limites maximè ſequitur: quæ ſiccaneis, aut ieiuno prodit ſolo, ſtrigoſior. Seritur hodie multis in locis apud nos magno colentiũ prouentu, utpote cum echini fullonum mãgonio & complendis pannis oppidoquàm utiles. Sanat rimas ſedis: item fiſtulas, decocta in uino radice uſq́ꝫ dum ſit craſſitudo cerę, ut poſſit in fiſtulam mitti: item uerrucas omnium generũ. Quidam et alarum, quas modo diximus, ſuccum ijs illinunt. Recondi iubet Dioſcorides medicamentũ in ęrea pyxide. Aiunt, formicas penſileſq́ꝫ uerrucas tolli ea. Vermiculi quoq́ꝫ, quos diximus in capitulis naſci, folliculo incluſi & collo adalligati uel brachio in remedium quartanæ ferendi traduntur.

Spina alba. Cap. XII

Pina alba, Græcis acantha leuce, folia fert chamæleonis albi ſimilia, anguſtiora, cãdidioraq́ꝫ, ſubhirſuta, ſpinis infeſta, caulem binos cubitos exceden- S tem, craſſitudine pollicari uel ampliore, ſubalbidũ & inanem. Vertici ſummo echinus inſidet marini non abſimilis, oblongior tantum & minor, floribus purpureis: in quibus ſemen cnici forma rotundiuſculũ. Prouenit montibus lociſq́ꝫ qui pubentibus lucis uirent. Huius etiã ſpinæ flore uillici, rura, paſtores utuntur in cogendo lacte, & in caſeos ſpiſſando. Nobilior officinis Pœno quàm patrio nomine, quæ mihi uidentur ſponte uel gratis in hanc gentem defeciſſe: *bedegarim* hodie uocant ſpinam albam. Quandoquidem hæc bedegaris ſpinis infeſta riget, folijs chamæleonis albi, caſtigatioribus candidioribuſq́ꝫ, caule tripedaneo, pollicari craſſitudine & inani, ouali ſupra uerticem echino, flore purpureo, cnici fœtu, ſed rotundiore. Habetur ſed inter arbores uel promiſcua, quæ uulgo *ſpinus albus* Italis, Gallis *albus ſpinus* dicit̃. frutex aſſurgit aculeatus pruni magnitudine, cortice ligni cãdido, molli folio, flore albo, odorato, acinis cum pubeſcunt uiridibus, ubi per maturitatem inoleuerũt rubris, myrti ſpecie, ligneo intus nucleolo. Dos eius omnis in odore, tametſi non defuerint, qui tradãt hanc ſtirpem inſtar lauri fulmine non ici, nec unquam de cælo tangi. Aiunt quoque piſces marinos floris odore

perculſos, confeſtim corruptionis ſentire contagia: quod ut arbitror, graui fragrantiæ acceptum ferendum eſt. Huius rei piſcatores gnari florem deuitant. Mirum eſt, ſi fulminis ictum tuta reſpuat, ſed relatu hoc habeo, non certo ſcriptore. Vulgus deturbandis calculis utitur acino, ſingulari, ut uidimus, remedio ex uino, quem peculiari uocabulo *ſcncllam* nominat. Ruſtici uiuas ſepes hoc frutice extruunt, quod pecus minacibus aculeis ualenter arceat. Albæ tamē ſpinæ nomine cognitam fuiſſe ueteribus teſtis eſt Lucius Columella, qui de ſuum cibo loquens, omnem ſitum ruris pecus hoc uſurpare tradit. Nam & montibus & campis commode paſcitur, melius tamen paluſtribus quàm ſitiētibus. Addit, nemora eſſe conuenientiſſima, quæ ueſtiuntur quercu, ſubere, fago, cerris, ilicibus, oleaſtris, tamaricibus, corylis, pomiferiſq; ſylueſtribus, ut ſunt albæ ſpinæ, Græcæ ſiliquæ, iunipetus, prunus, paliurus, achrades pyri. Hæc baccifera eſt ut conſtat, qua poſt meſſes adhuc porculatores ſuillos greges ſaturant: nec alia inuenitur, quod ſciam, pomifera quæ uocetur alba ſpina, de qua potius inter arbores eſſet dicendum. Radix huius pota cœliacos, ſtomachicos, & excreationes cruentas adiuuat, urinam cit. Tumoribus illinitur. Decoctio eius dentes in dolore colluuntur. Semen conuulſis infantibus prodeſt. A ſerpente percuſſis auxiliatur. Sunt qui credant ea perunctum angues refugere. Spinæ albæ ſemen cōtra ſcorpiones iam remedio eſt. Corona ex ea impoſita capitis dolorem minuit.

Arabica ſpina. Cap. XIII

A Rabica ſpina, quæ & Aegyptia dicitur, authoribus Galeno Pauloq; duū eſt faſtigiorum, candida & nigra. Magis celebratur in ea gente nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat. Vtiliſſima nauium coſtis, uentriſq; compagibus in fabrica. Candida imbecillior, faciliuſq; putreſcens. Vtrique aculeus ſpinarum in folijs, ſemen in ſiliquis, quo coria perficiuntur gallæ uice, flos coronis iucundus & medicamētis utilis. Cæſa tertio reſurgit anno. Hæc gummi profundit, ut Theophraſtus refert, non è cortice, ſed in uaſculo, quod optimum traditur uermiculatum, colore glauco, purum, ſine cortice dentibus adhærens. Dioſcoridi ſpinæ albæ ſimilis eſſe creditur. Arbor tota, præterquam caudice, ſpinis horret, folijs ac germinibus aculeatis, magnitudine ſpectāda, ut cuius materies duodenū cubitorum proceritatem impleat. Fructum fert in ſiliqua lupino ſimilem, florem ob elegantiam nectunt in coronas. Ex ambabus ſua ſponte gummi profluit. Semen lenticulæ refert imaginem. Sed hęc non diſſident ab ea quæ fundit acaciam, de qua inibi diſſerendum. Plinius de Arabica & ſpina acacia ſeorſum, ut differentibus, tractauit. Galenus & Paulus eandem & Arabicam & Aegyptiam appellāt. Ipſa ſpiſſat, aſtringitq; ſanguinis excretiones, menſiū abundantiam, cæteraſq; deſtillationes. Radix quoq; ſiſtit. Naſcitur in aſperis, etiamnū radice ualentior.

Cardui. Cap. XIIII

S Colymus folia fert chamæleonis & ſpinæ albæ ſimilia, niſi ꝙ nigriora ſunt, & craſſiora, caule oblōgo, folioſo, in cuius uertice ſpinoſum caput ſubrigit, radice nigra & craſſa. Herba cum recens tenereſcit, in cibos aſparagi modo recipitur. Sanè ſcolymos carduus intelligitur ſylueſter, & agreſtium nomine uenit: quorum duo genera Plinio traduntur, unum fruticoſius à terra ſtatim, alterum unicaule & craſſius. Vtriq; folia pauca, ſpinoſa, muricatis cacuminibus, lanuginoſo caule: ſed alter purpureū florem mittit inter medios aculeos celeriter caneſcētem, & abeūtem cum aura, qui proprie Græcis dicatur ſcolymos. Radix utriuſq; ex aqua decocta ſitim potatoribus facere narratur. Hinc ille ſenariolus Columellæ:

Quæ dulcis Iaccho
Potanti ueniat, nec Phœbo grata canenti.

Scolymus carduorum generis eſt. Diſtat à cæteris ſpinoſis, quod radix eius ueſcendo ſit decocta, quæ nigra eſt & dulcis, Eraſtoheni quoq; laudata in pauperis cœna. Hunc quoque in cibos recipit Oriens, & alio nomine limonion appellat. Frutex nunquam cubitali altior, criſtis foliorum nigricātibus. Venerem eo cibo ſtimulari Heſiodus & Alcæus poetæ teſtantur, qui florente ea cicadas acerrimi cantus eſſe, & mulieres libidinis auidiſſimas, uiroſq; in coitum pigerrimos ſcripſerunt, uelut prouidentia naturæ hoc adiumento tunc ualentiſſimo. Theophraſti de ſcolymo, id eſt carduo ſentētia id ſibi peculiare uendicauit, quòd

quòd radicem tum crudam tum coctam uescendam sumministret, sed cibo gratissimam cum florescit. Cum solstitium agitur (fit enim cum sol Cancri tenet hospitium) flos erumpit, senescens in pappos amittitur. Mirum est, quòd sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Aculei flaccescente folio desinũt pungere. Ei semen uliginosum & armatum spina. Partum ei Theophrastus contrà quàm Dioscorides spinosum negauit, sed oblongum haberi cõtendit, quod sibi duntaxat uelut propriũ usurpauit, inter ea quæ in folijs spinosam lanuginem sortiantur, contrariã chamæleoni nactus conditionem: ille enim, tametsi spinifero non constet folio, tamen quãdam acani speciem gerit. Radix durata lacteum succum remittit. Congener scolymo carduus, circa Tegeam nascitur, radice dulci, quam cum Pandius statuarum magister efitauisset, alienatus mente fertur. ex plantarum penu hæc Theophrasti uerba deprompsimus. Iam de altili carduo disseramus, qui in hortis, ut arbitror, cultus mangonio domita feritate mãsueuit. O gulam audacem, quæ portenta terrarum in luxum & ganeam uertit, quæ nimirum consciæ quadrupedes respuant: tantũq; uoluptatibus nostra indulget ętas, ut iam ne quis dies sine carduo sit. Ea semper est illarum rerum cura, quæ ueneris desiderijs obsonantur, & à culinis inierunt gratiam, ut magno ueneant, & maximi quæstus existimentur, carduetis multos nummos ęrario reddentibus. Hęc altilis nemini nõ cognita, qui ganearũ cupedijs subscripsit. Cinaram Lucius Columella uocauit, sic eam ijs numeris pingens,

Hispida ponatur cinara, quæ dulcis Iaccho
Potanti ueniat, nec Phœbo grata canenti.
Hæc modo purpureo surgit glomerata corymbo,
Myrtiolo modo crine uiret, deflexaq; collo
Nunc adoperta manet, nunc pinea uertice pungit,
Nunc similis calatho spinisq; minantibus horret.
Pallida nonnunquam tortos imitatur acanthos.

Vtranq; tamen & syluestrem & satiuam uidetur suis senariolis deliniasse. Hortensis folijs conspicitur albæ spinę, uel syluestris cardui, caulibus altis, qui in Mauritania nonnunquã tantæ proceritatis tradũtur, ut duodenos cubitos longitudine & quaternos palmos crassitudine superent: quorum summi uertices in squarosum extuberant globũ, corticosis unguibus turgentẽ, spicisq; squamatim cõpactilibus coagmentatum, quorũ orbis exterior uiret, interior niueo candore nitescit. Hac structili nucleorũ serie pineã nucem uidetur exprimere, quare & strobilũ Romanis dici Dioscorides asseuerat. Flos purpureo rutilat colore, qui tandem euanescat in pappos. Caput uetustate dissilit in corticeas laminas, semen ostendens cnici figura. Huic talis assignatur origo, si credimus Atheneo, Pythia primum ligneũ canem appellante. nam Apollinem consulenti Locro, redditum est oraculum, urbem inibi conderet, ubi ligneo cane morderetur: tandem in crure cinara uellicatus oppidum cõstruxit. Sed Didymus cynosbaton potius, seu canis sentem intellexit. Hoc memoria nostra ferculum Gallis irrepsit. Nunc fere plurimæ hortorũ areę hac stirpe pubescunt, ut nec iam sine cibo hoc, nisi tẽpus anni neget, opipara uel aditialis ulla sit cœna. Ligures *arcocum* uocant, ut prima uocis syllaba articuli uice præponatur, uti Mauritanis solet. Cocali siquidẽ nomine, nux pinea uenit, cui similem modo diximus. Hinc in omne uulgus uernacula manauit appellatio, ab articulo statim interiectis duabus literis, & expũcta pro more uocali præcedẽte, *articoclos*, uel curtato, ut ferè fit, uocabulo *articols* tam Italis quàm Gallis nunc dicitur. Romani *carchiophos* hodie nuncupãt, quod ut herba, ita nomen, ab Italis petitum est. Adhibentur conuiuijs cinaræ asparagi modo iuribus incoctæ, & ex oleo, sale & aceto. Folia quoq; ineunte hyeme obruunt humo nonnulli, sic candorem asciscere & amaritudinem exuere promittunt, ut in hybernos cibos gratius admittantur. Radices per hyemem ex sale & piperis polline secundis mensis edũt. Nunc ferè nusq; nõ carduęta spectãtur. Cinaræ soboles per autumni æquinoctium disponitur. Semen cõmodius circa Calendas Martij seritur. Eius planta circa Calendas Nouembres deprimitur, multoq; cinere stercorabitur: unde quidam dici cinaram autumẽt, quòd respergi cinere gaudeat, de quo nonnihil in etymo diximus. Octobri itaque mense cinaræ stirpes fimo tinctę panguntur, radicibus earum summis ferro resectis, ternumq; pedum spatio seiungũtur incre-

menti gratia, pedali ſcrobiculo binæ ternæ'ue depoſitæ. Semina Martio, luna creſcẽte, in paratis iam areis ſpatio ſemipedis diſcreta nõ altè deprimuntur, ſed tribus digitis comprehenſa, donec ad primos articulos terra perueniat, merguntur: opertaq́ leuiter, ſi æſtus interuenit, rigentur: cum adoleſcunt herbis aſſiduè liberentur. Cauendũ tamen ne pangantur inuerſa: nam incuruas, debiles, & pumilas creabunt cinaras. Si feminũ cacumina frangantur, nullis horrebunt ſpinis: ſi triduo macerata in odorato quouis liquore, deinde ſiccata deponantur, eiuſdem ſaporẽ referent, cuius humorẽ ſemina cõbiberint. Cinara, ut græci ſcribũt agricolæ, Nouembri menſe deponi debet, ut uere ſuos fœtus largiatur. Vere ſata, aut uix eodem anno fructum dabit, aut elangueſcẽs gracilem ac ſtrigoſum promet. Soboles quæ uegetioribus adnaſcũtur caudicibus, falcis mucrone diducta terra cum aliqua parte radicibus ſunt eruendæ, ut per alia ſpatia digerantur: ſed ſolum bene ſubactum & uetere fimo ſaturatũ deſiderant. Iugiterq́ cum æſtus interuenit rigentur, donec plantaria ſolideſcant. ita curata tenerũ & uberiorem echinum exhibebunt. Si ſemina madefeceris per triduum roſarũ ſucco, uel liliorum, uel laurino oleo, uel alterius cuiuſcũq́ ſuauiter olentis liquore, eiuſdem odoris orietur cuius ſemina laticem hauſerint. Si ſeminum acumina lapidis attritu retundantur, ſpinis carebunt, annoq́ toto per hunc modum cinaras creari confirmant. Lauri referent odorem, ſi in baccam eius excauato foramine cinaræ ſemen imprimatur. Sine aculeis etiam naſcentur, ſi delibrata lactucæ radix in tenues particulas diſſecetur, et ſingula ſemina ſingulis indita ſegminibus obruãtur. Radicem mures mirè expetũt, captiq́ huius uoluptate ad eam cõcurrunt, uorantq́. Arcet eorum inſultũ lana radicibus obuoluta: item ſuillum ſtercus uel ficulneus cinis radicibus oppoſitus, cæca rerum diſcordia, ut uolunt, incurſum abigẽte. Dulces proueniẽt cinaræ, ſi ſemina lacte & melle maduerint, dein ſiccata deponantur. Talpæ radicibus inimicæ, etenim teneras mordicus apprehendentes erodunt. quare ut ab hac peſte uindicẽtur, pangunt aliqui in ſolido, ne terra ab ijs infeſtis animalibus facilius perforetur. Contra talpas, catos frequẽter in medijs carduetis obijciunt, muſtelas habent pleriq́ manſuetas. Alij foramina earũ rubrica & ſucco agreſtis cucumeris implerunt. Nonnulli iuxta cubilia talparũ plures cauernas aperiũt, ut illæ territæ ſolis acceſſu fugiant. Pleriq́ laqueos in aditu earum ſetis pendẽtibus ponunt. Singulis annis à codice ſtolones auellendi, ut nec matres fatigentur, & ſoboles per alia diſtribuatur ſpatia. Tanta huius fœcũditas, ut propagines colibus auulſas humi depactas comprehendere narrent, ſæpeq́ anno eodem & colem & echinũ producere. Quas reſeruare libuerit ad ſementẽ, liberatas omnibus pullis, ſuperteges teſta uel cortice. Solent enim huiuſcemodi ſemina, ſole uel imbribus uitiari, ſuoq́ iam effœta ingenio perire. Quę ſi uel exucta ſolibus uel imbris aſpergine rancida, ſolo credantur, cardueta ſuo decoquent olitori. Gentilis huic, ſi credimus Athenæo, cactos eſt. Phænias Sicelicã uocat, ꝙ alibi haud temere ꝙ̃ in Sicilia nobilis: in qua, ut placet Theophraſto, tantum naſcitur, ſuæ proprietatis & ipſa, cuius in terra proſerpunt caules, & humi ſtatim procũbunt è radice emiſſi lato folio & ſpinoſo. Siculi, quoniam in ea nihil non edule fuiſſet, ſingulis partibus ſingula dedere nomina: caulesq́ uocant cactos, quos deſquamatos non faſtidiunt in cibis, & ut amaritudinem exuant, inueteratos muria ſeruant. Caulem, qui in rectũ euehitur, appellant pternica, eiuſdem ſuauitatis ſed uetuſtatis impatiẽtem. Inuolucri cortex, in quo ſemen reſidet lanuginoſum, echinata facie ſæuit, quo detracto teneritas eadẽ ineſt, quæ palmæ cerebro. hunc uocant aſcaleron, ita retulit Athenęus Theophraſti uerba citãs. Hinc ſuſpicor apud Plinium, in mentione cacti, deprauatam aſcaliæ lectionẽ, ut apud Theophraſtũ ſcaliæ, uel Athenæo ſubeſſe mendã: ſatis fuerit nobis obiter alterius errati cõmonuiſſe. Porrò quiſpiam, ut uerbis utar Athenæi, non his ſuaſus, ſed fretus ingenio dixerit intrepidè, cactum hanc eſſe herbã quæ carduus dicitur Romanis, non longo interuallo à Sicilia diſtantibus: dilucideq́ cinara Græcis, mutatione ſiquidem duarum literarũ, inquit, cactus & carduus idem fuerit. Manducatus carduus odorem commendat oris, in quem uſum nucleos ſpicatim cohærentes deſquamant, ſectilesq́ laminas mandunt. Nec me fugit Æginetam Paulum Aetiumq́ ſcolymon à cinara diremiſſe, hanc officere ſtomacho, illum prodeſſe monſtrantes. Nec inuenio Græcis aliud haberi diſcriminis, quàm quòd ſcolymos ferus eſt & ſylueſter, cinara uero domita cultu ruditate mitior & altilis: cuius cibus, licet ſit ſtomacho
grauis

grauis, non protinus à ſcolymis natura uiribusq; degenerauit. Verba Pauli è ſalubribus placitis ſubteximus. Omnia ſpinoſi generis olera, ceu ſcolymus, atractylis, & id genus reliqua, ſtomacho commoda, præter cinaram, quæ prædura ſuccum creat improbum: quare cum oleo, garo, & coriãdro decoctam præſtabit cibis exhibere, quaſi cum ijs rebus coctura leniter hanc noxam amoliatur. In reddendis tamẽ medicinarum uiribus cinaram ſubticuit, eam ſperans ſcolymi faſtigio ſatis iri comprehenſum. Cinaram Græci magnis laudibus extulere. Callimachus editos tradit montes circiter Areanicum mare, ſpinoſa cinara pubeſcere. Addit, & Choraſmiorum agros hac ſpina paſſim ueſtiri, cãposq; circa Indum amnem eadẽ uireſcere. Polemon eſt author, pleroſq; tractus inhorreſcere cinara, ſed apud
1 ſe montem ambitioſum ijs ubiq; fruticibus rigere. Ptolemæus Aegypti rex memoriæ prodidit, iuxta Berenicen Lybiæ, magnam cinaræ uim pleriſq; locis enaſci, qua decerpta milites ipſum ſecuti uictitaſſent, ei ſpinis ademptis ueſcendã obtulerunt, alioquin mandi non poteſt. Scolymon in cibis recipit Oriens, radice nigra quidem, ſed dulci, Eratoſtheni laudata in pauperis cœna. Vrinam ciere præcipue traditur, ſanare lichenas & lepras ex aceto. Venerem ſtimulari in uino, Heſiodo teſte, qui florẽte ea cicadas acerrimi cantus eſſe, & mulieres libidinis auidiſſimas, uiroſq; in coitum pigerrimos ſcripſit, uelut prouidentia naturæ hoc adiumento tunc ualentiſſimo. Graueolentiam alarum emendat, ſi emedullatæ radicis uncia in uini falerni heminis tribus decocta ad tertias, & à balneo ieiuno, item poſt cibum cyathis ſingulis pota. Xenocrates promittit experimẽto uitium ex alis per urinam
2 effluere. Dioſcorides in graueolẽtia alarum, totiuſq; corporis iubet illini. In uino decocta ſi bibatur, tædia eadem emendat, urinamq; detrahit copioſam fœtentemq;. Herba recens in cibos aſparagorũ more tranſit. Sylueſtrium carduorum duo ſunt genera, unum fruticoſius à terra ſtatim, alterum unicaule, craſſius. Vtriq; folia pauca, ſpinoſa, muricatis cacuminibus, ſed alter florem purpureum mittit, celeriter euaneſcẽtem & abeuntem cum aura, ſcolymon Græci uocãt. Hic antequam floreat contuſus atq; expreſſus illito ſucco alopecias replet. Radix cuiuſque ex aqua decocta potatoribus ſitim facere narratur. Stomachum corroborat: & uuluis, ſi credamus, etiam aliquid conferre traditur ut mares gignantur: ita enim Cherias Athenienſis & Glaucias ſcripſerunt. Manducata cinara odorẽ commendat oris. Galenus eius cibum, cum duritiam contraxit, ut mali ſucci, damnat, qui in bi
3 lioſum humorẽ abeat: cum uero iam in lignũ occalluit, atrã creat bilẽ adeò, ut ex eius dura parte bilis atra, ex ſucco eius, tenuis & bilioſus humor enaſcatur. Proinde coctã comeſſe præſtiterit cum coriãdro, dein ex oleo, garo uinoq; fumatur. Si tamẽ in ſartagine uel patinis ad eſum parẽt, coriandrũ non erit addendũ. Pleriq; cacuminũ echinos mãdunt eoſq; uocant ſpondylos. Aliqui protrita uulgo uocabula cõtemnentes per y cynaram ſcribere malunt.

Poterion. Cap. XV

POterion, ſiue ut Iones neuras, large fruticat ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthę proximis, folijs gracilibus, paruis, rotundis, cortice tenui, ſpiſſa lanugine ueſtito, & ſpinis hiſpido, floribus herbacei coloris lõgis, ſemine odorati guſtus, acri ſed inofficioſo. Naſcitur in aquoſis collibus. Radices agit, in altitudinem binûm ternum'ue cubitorũ, firmas, neruoſas: qui-
4 bus proxime terram inciſis, lachrymã profundit è uulnere gummi ſimilem. Plinius ita depinxit poterion: largè fruticat, ſpinis retorrida, lanugine ſpiſſa, folijs paruis, rotũdis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, flore longo, herbacei coloris. Seminis nullus uſus, ſed guſtu acuto & odorato. Inuenitur in aquoſis collibus. Radices habet duas aut tres, binũ cubitorũ altitudine, neruoſas, candidas, firmas. Alibi tamen Plinius, contrà q̃ hic flores ei paruos reddidit, radices multas, neruoſas, bene olentes: nec ſatis ſibi uidetur his locis conſtare. Fecit hoc diſſidiũ exẽplariorũ uarietas, μακρὰ pro μικρὰ, uel cõtrà, lõge diuerſo ſenſu, ſed errore perq; lubrico, ſcriptitantiũ. Audiui de quibuſdã rei herbariæ prudẽtibus, tale quid in aquoſis tractib. reperiri, ſed nomine uocabat ruſticario, q nullus fruticis huius apud eos inoleuiſſet uſus. Felices rerũ copia Galli, ſed permultis defuncti nominib. ſuas dotes nõ poſſunt exprimere. Ii hac facie repræſentabãt: fruticoſi generis, lõgis ſpinoſiſq; flagellis horrẽs, dẽſa alioqui obductis lanugine, folio paruo, circinato, flore gracili quidẽ, ſed promiſſo & herboſo, ſeminio ſuauiter olente, radicibus bicubitalibus, toroſis, cãdican

 tibus, odo-

tibus, odoratis, concretas gummium modo lachrymas prope radicem inueniri promittebant: ſed an hæc fuerit néćne,nõ auſim affirmare,quoniã nec hærentẽ nec uulſam adhuc mihi uidere licuit. Galenus hanc appellatione neuradis uoluit intelligi. Circũfoditur autumno,& præciſo frutice dat ſuccũ gummi ſimilem.Radix mira ſanandis uulneribus traditur,præcipueq; neruis uel præciſis illita.Decoctum quoq; eius cum melle potum diſſolutiones neruorum & infirmitates & inciſuras iuuat. Tuſa Dioſcoridi præciſis neruis, & uulneribus glutinandis illinitur. Decoctũ eius contra omnes neruorum affectus ualet.

Acanthion. Acanthus. Cap. XV.

A Canthion herba ſimilis albæ ſpinæ,folijs minoribus,per ambitum aculeatis & lanugine quadam araneoſa obductis. qua depexa ueſtes Oriens bombycinis ſimiles texit.Inuenitur in agris propter limites & uias ſpina candicantibus folijs albæ ſpinæ non diſſimilibus, quæ per ambientem oram tãtum aculeos erigũt,& ſpiſſa pubeſcunt lanugine: quæ facile quidem in flocculos depecti poſſet,ſed uſq; eo fragiles, ut inde nec telas ordiri, nec fila ducere quis ualeat. An ſit acanthion néćne,aſſerere non auſim. Acanthij uel folia uel radices ad remedia opiſthotoni bibuntur. Acanthus in magna fuit olim ambage: nam topiaria & urbana herba,elato longoq; folio,crepidines marginum adſurgentiumq; puluinorum toros in hortis hiſtoriali uenere conueſtiebat,ſuoq; ductili flexu identidem in topiarium opus intorquebatur, quod Virgilius Georgicis ſilere noluit,

Nec flexi tacuiſſem uimen acanthi.

Ea quoq; Maroni poculi paſtoralis,quod Alcimedon ei finxerat,anſas amplectebaf. Corinthiarum etiam columnarum capitula nõ inelegãti foliorum complexu decorabat. Cuius inuentio, ſi Victruuio credimus, ſic eſſe facta memoratur, Virgo ciuis Corinthia iam matura nuptijs,implicita morbo deceſſit.Poſt ſepulturam eius, quibus ea uiua delectabatur poculis,nutrix collecta compoſitaq; in calatho pertulit ad monumentũ, & in ſummo collocauit,& uti permanerent diutius ſub diuo coctili latere texit.Is calathus fortuito ſupra radicem acanthi fuerat collocatus. Interim pondere preſſa radix,media folia,& cauliculos circa uernum tempus profudit: cuius cauliculi ſecundum calathi latera creſcentes, & ab angulis tegulę, neceſſitate põderis, expreſſi flexuras in extremas partes uolutarum facere ſunt coacti.Tunc Callimachus,qui propter elegãtiam & ſubtilitatem artis marmorariæ Catatechnos ab Atheniẽſibus fuerat cognominatus, præteriens hoc monumentũ, animaduertit calathum & circà foliorum naſcentem teneritatem,delectatusq; genere,& formæ nouitate,ad id exemplar columnas apud Corinthios fecit.Sed non ſatis licet demirari, rem ueteribus tam celebrem & in laude plurimorum habitam, nunc prorſus neglectam obſoleuiſſe,ſoliſq; nunc colũnis effigiei priſcæ ueſtigia quædam extare uidemus.A Dioſcoride ſic deliniatur,Acanthus folijs lactucæ,multo latioribus ac longioribus,erucæ modo laciniatis,pinguibus, molli lęuore nigricantibus,caule duũ cubitorũ, digitali craſſitudine,glabreſcente,ſubnigro prope faſtigiũ,per interualla circũdato,folijs quibuſdã paniculas oblongas nucamẽtâue referẽtibus,ſpinoſis,è quibus flos promittit cãdidus,ſemẽ oblongũ,luteũ,caput thyrſi ſpecie,radices glutinoſæ,longæ,rubentes,muſcoſę. Naſcitur in uiridarijs humẽte ſolo petroſoq;. Quæ deſignatio,nec fallor,eam noſcit explicare quã officinę uocant *brancham urſinam*.ſiquidem quinis ſenis'ue folijs extenditur,lactuca longioribus,multo latioribus,ut quæ nõnunq; cubiti lõgitudinẽ æquent,pinguibus, carnoſis,erucæ ritu laciniofis,nigro colore nitentibus,caule tripedaneo,digitali craſſitudine, læui,cuius uertex foliorũ in aculeos molles exeuntiũ cingitur uallo, & uelut in dehiſcẽtẽ paniculam nucamentũ ue faſtigiatur. Summatim caput erũpit thyrſi figura, flores candidi, ſemẽ oblongum,luteum,radicibus oblongis,pinguibus,lentis. Hæc folijs liras arearum, puluinos & porcas obuelat: nec alia nobis adhuc uiſa fuit, cui deſcriptio adamuſſim magis reſpondeat.Hæc non eſſet in aculeatarũ cenſu, niſi foliorũ extrema per caulem in ſpinulas occalleſcerẽt.id quod,ut arbitror,cognitionẽ aboleuerat,cum exactiorũ aculeatarũ claſſe diſquireretur nuſq; inuenta.Id notatu dignũ ſuccurrit,in Græcis exẽplaribus ſcriptũ inueniri ὑακινθώδεσι φυλλαρίοις,cũ legendũ potius fuerit ἀκανθώδεσιν,id eſt ſpinoſis foliolis,nõ hyacinthinis.nã ſi quis oculos cõſulat, inueniet minuta caulis folia, nec figura nec colore

hyacinthinis reſpondere, quin potius exilia & ſpinulis armata. Verum ea quæ humi procumbunt ampliſſima, ut quæ arearum puluinos poſſint inueſtire, comperiet, nullis tamen aculeis rigentia. Quare Plinius duo genera merito ſtatuit, alterum læue, quod pæderota uocant, alij melamphyllon, cuius nec folia nec caules ullis muniuntur ſpinis: alterum aculeatum & criſpũ, quod Dioſcoridi ſylueſter acanthus dicitur, ſpinoſi generis, carduo proxima, breuior ꝙ quæ in hortis proueniat altilis & ſatiua. Hunc acanthum utiq; conſtat læuem glabrumq; nullis horrere ſpinis, ſed urbanũ ſatu cultuq; lętari: uelut agreſtem eſſe ferum ac exertis aculeis aperte minitari, & diligentiã ac olitoris officiũ reſpuere. Neſcio tamen ſi quando ſylueſtris cicurata feritate manſueſcat, uel cultoris opera iugi mitiget. Vir
1 gilius Maro nũc mollem, nunc ridentẽ acanthum, nũc flexilem cecinit: ſed Georgicon ſecundo refert baccas ſemper frondentis acanthi. Seruius inibi dictam acanthũ interpretatur, quaſi ſpinis plenam: nam ſpinoſa, inquit, eſt arbor, in Aegypto ſemper frondens ut oliua, uel laurus. abũdat hæc etiam in Cyrenaica inſula. Sed homo literator, parũ rem herbariam callens, acanthũ cum Aegyptia ſpina confudit, quæ plurimũ ab illa diſſidet. Sed nequempiã baccæ male habeant acantho deſtinatæ, non ignorandũ eſt ſemen fabuli magnitudinem exhibere, quod inuolucro ueſtitum in quãdam baccę ſpeciem exit. Acanthum Græci quoq; pæderota nominarũt, quod & Dioſcorides & Plinius teſtantur. Pauſanias tamen autor eſt, genus herbę Sicyonis in uno tantũ Veneris ſepto naſci, pæderota nomine, foliũ fundens fagino minus, & iligno maius, omnino quernis ſimile, altera parte candi
2 do, altero ſubatro uelut albæ populi. Hanc ibi tantũ ſpectari, præterea nuſq; gentiũ. Genus etiam unguenti pæderota nominarunt, quo ſibi Demetrius Phalereus os illinebat. Hoc mulieres nimium cutis candorẽ occulebãt, & uernaculũ faciei colorem eo fuco mẽtiebant. Alexis poeta fœminas albore nimio decolores uti pæderote ſolitas in comœdia ſignificauit, quod & Aegyptiũ unguentũ dicitur. Hallucinant qui uulgarẽ ſpinã, de qua pauloante diſſeruimus, acanthũ eſſe putent, cum illa in arborũ cenſu fuerit, acanthus inter herbas ſibi locũ uſurpauit. foliũ quoq; apertiſſime reclamat, quod lactucea ſpecie ſimbriatum conſpicitur: alteri perꝙ exile, uitigineum. Caulis huic binũ cubitorũ proceritate conſurgit, lentum, flexile: caudex illi arboreus, prædurus, flecti contumax. Is nullis cingitur ſpinis, ille duriſſimorũ aculeorum ſepto ſæuit. An frutex ille ſpinoſus, quo uiuæ ſæpes
3 hortorũ conſeruntur, appendix ſpina Plinio dicatur, non auſim aſſeuerare, quamuis in ea baccæ rutilo colore pendeãt, & ob id appendices ueteribus nominẽtur, & aluum citam ac tormina cõpeſcunt: nec plura tradi ueteribus inuenio. Hanc inter arbuſculas pyxacanthæ & paliuro Plinius cõiunxit, utpote cui cũ illis nõnulla germanitas intercederet. Eam eſſe ne illud quidẽ à uero nimiũ abſceſſerit, cũ in fruticũ cenſu reputetur, bacculeq; penſiles puniceo colore rutilẽt: &, ſi quis uires explorare uoluerit, illis quæ appẽdici ſpinæ aſſignantur, inueniet prorſus aſſentiri. nam baccę citã aluũ firmant, & tormina leniũt, de quà nonnihil ſuprà diximus. Huius radices uſtis, luxatis mirè proſunt: item ruptis, conuulſis, phthiſim metuentibus incoctæ cibo, maximè ptiſana. Podagris quoq; illinuntur tritæ & calfactæ calidis: Vrinam potu deuocant, aluum ſiſtunt. Sylueſtris ſpinæ radix ad eadem,
4 quæ mox dicta, pollet: quare ambuſtis igni, luxatis artubus illita ſubuenit. Pota urinã cit, aluum cohibet. Ruptis, conuulſis, tabem ſentientibus mire prodeſt.

Anonis. Spina alba. Cap. XVII

Nonis folio ueluti præcedentiũ compluribus nõ ineſt aculeata mordacitas, ſed ſecundũ ſpinam habet foliũ ut tribulus. In ramis quoq; ſpinas habet ap-
A poſito folio rutæ ſimili, toto caule foliata, in modum coronæ. Theophraſtò ſpinoſa poſt uer, & aculeata ramis anno durat, folio rutę, toto cole per interualla collocato, ut coronã uideat repræſentare. flos illi mutilus emicat in ſiliquáue cõſeptus. Naſcit culto ſolo, pingui & glutinoſo, pręcipuè in ſegetib. aratro inimica, uiuaxq; ſupramodũ. Cũ eñ lętã nacta tellurẽ hęſerit, in altũ agit, & ſeſe ꝓpagat quotãnis ſurculos è lateribus fundẽs. Secuto anno ſeſe radix penitus inſinuãs ſpargit, pluribus ramis luxuriãtibus: ideoq; runcãda, & radicitus eruẽda. Cõueniẽter extirpabitur, cũ terra maduerit imbribus, ſic enim facilius emoritur: aliàs ſi quę mãſerunt humi reliquiæ, reſtibili fœcunditate reuiuiſcet. Aeſtate germinationẽ ſuam auſpicat, à frugibus perficitur, autumno ſui

tumno ſui incrementi finem faciens. Anonis Dioſcoridi dodrantalibus ramulis fruticat, aut paulo maiuſculis, intercedẽtibus geniculis, & cauis alarum multis, orbiculato capite, folijs exilibus, modo lenticulæ puſillis, propius ad rutæ uel fœnarij loti effigiem exeuntibus, ſubhirſutis, odore iucũdo. Antequam ſpinoſa fiat, ramuli gerunt acuminatas ſpinas, ſpiculis firmioribus non diſſimiles. Radice candida nititur. Plinius anonim fecit ramoſam, poſt uer ſpinoſam, ſimilẽq; fœno græco, niſi fruticoſior hirſutiorq; eſſet. Hæc noſtratibus officinis prorſus ignota, quod demiror, cũ meſſoribus & fœniſecis præclarè cognoſcatur, qui ſæpiſſime ſpiculorum in ſegetibus latitantium noxam experiuntur. Nam & ſi prædura ſit & calloſa cutis eorum, maxime tamen aculeorum aciem reformidat, quam ſolet cruribus nudis ac pedibus adigere. Vernaculi mei Sueſſiones *bugraues* appellant, quod forſitan arantibus iumentis ac bubus infenſæ ſint & graues: alij *bugrandes*, quod promiſſo mucrone ſpina rigeat. Herbarijs nũc *resta bouis*, quod in opere boues ſubinde ſiſtat, nominatur. Nanque *bugrandis* hæc ramos ſpargit fruticoſos, dodrante pedis longiores, frequentibus cinctos articulis, à quibus alæ funduntur. Capitula exerit circinata, folia lentis exilia, ad rutæ uel pratenſis loti figuram ſpectantia, quadamtenus hirſuta, iucundum odorem expirãtia, inter quæ nocentiores & mucronatæ cuſpidis aculei quaſi ſpicula ſubriguntur. Flos fere piſi dilutiore micat purpura, quo decuſſo falcata prodit ſiliquula. Radix ultro citroq; uagatur. Nihil in aruis hac peſte frequentius occurrit, ſed c ultis maxime gaudet. Hac uiret poſt meſſes reſtibilis ager, quæ non modo ingredientium pedes offendit, ſed aratrum remoratur: illi ſe tam pertinaciter inuoluit, ut uix poſſit explicari. Lætior tamen in proſciſſo iteratoq; ſolo conſurgit, plurimum alieno frugum labore proficiẽs. Hanc ab ineunte pueritia meo periculo noueram, cum per agros diſcurrenti mihi ſæpiuſculè uulnus impreſſiſſet. A ſalgamarijs olim ſale cõdiebatur cibis gratiſſima. Hanc muria quoq; ſeruauimus ad refricandum ueterem uſum, qui prorſus obſoleuerat. His os mirum inmodum commendat quibus anima fœtet. Anonis Dioſcoridi dicitur, Theophraſtus & Galenus ononim appellare maluerunt. Ononim Dioſcorides loto fœnariæ ſeu pratenſi ſimilem, Plinius fœno græco fecerunt, nullo tamen inſigni uel notatu digno diſcrimine. Nam fœnaria lotus pratenſis'ue folio fœnumgræcum uidetur æmulari, ut ſuo loco docebitur. Eſtur in muria cõdita. Recens uerò margines ulcerũ erodit. Radix decoquitur in poſca dolori dentium. Eadẽ cũ melle pota calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias. Radix excalfactorij eſt generis, & extenuantis. Cortex in uino potus urinã ciet, calculos rumpit, emarginat ulcerum puluinos. Radix in poſca decocta dentium dolores collutione mitigat. Decoctæ ſuccus hæmorrhoidas ſanare creditur. Radix ſpinæ albæ cõmanducata dentium dolorem ſedat: item laterum & lumborum, ſemine poto drachmis octo aut ſucco. Eademq; ruptis conuulſisq; medetur. Iſchiadicis prodeſt decocto cyathis tribus ex uino poto. Succus radicis ad omnia eadem bibitur.

Tragacantha. Eryngion. Cap. XVIII

T Ragacantha frutex eſt ſpinæ candidæ non diſſimilis, ſurculis humilibus, robuſtis, latè ſe diffundentibus, inter quos frequẽs coma, ſed breuis, cæcis ſpinis intercurrentibus horrida, quæ ſua fronde cõtegantur, & candidæ ualenteſq; rigeſcant: radice lata, ſurculoſa, ſupra terrã emergente: qua deſciſſa ſtillat è uulnere ſuccus, qui coaleſcit in lachrymã, gẽtilitium nomen referentẽ. Optima eſt pellucida, læuis, ſyncera, gracilis, ſubdulcis. Hæc Theophraſto authore, tantũ antea naſci in Creta credebat, nunc uero in Achaia, etiam Peloponẽſi alijs locis, & Aſię circa Mediam comperi certum eſt: lachrymam tamen non inciſura ſed ſponte manando ſpiſſeſcere, contrà quàm Dioſcorides, Theophraſtus exiſtimauit. In Arcadia quoque paſſim prouenit. Cretica deterior, aſpectu tamen prælata. Herbam utpote peregrinam Galliæ & prorſus exoticam noſtrates herbarij non norunt, lachrymã tamen nullę non cognoſcunt officinæ, interpollato nomine *dragagantum gummi* nunc appellantes, cuius innumerus propemodum inoleuit medicis uſus, ijs notior quibus ſtirps fuerit uernacula. Vſus eius ad oculorum medicamenta, ſcabritias arteriæ, tuſſes, raucedines, deſtillationes in eclegmate data cum melle. Sugitur item lingue ſubiecta. In paſſo madefacta drachmæ pondere bibitur contra renũ dolores & ueſicæ roſiones, ad quæ ſumit cũ cinere cornus ceruini eluto,

aut cum

aut cum aluminis fiſſilis exiguo. Vlcera purgare cum melle traditur. Eryngium aculea
tarum generis eſt. Huic folia lata & extremo ambitu aſpera, guſtu odorata: ſed ubi adole
uere, multis caulium faſtigijs in ſpinas aculeantur. In cacuminibus capitella in formam pi
læ coacta cernuntur, ſepientibus ſtellatim aculeis, per orbem acutiſſimis prædurisqꝫ. Co-
los ijs modo candidus, modo uiridis, modo ceruleus inuenitur. Radix oblonga, lata, ſum-
mo cortice nigra, candida interius, pollicari craſſitudine, odoris boni. Naſcitur in cãpeſtri
bus & aſperis. Folia tenera ſale cõdita in græcorum cibos recipiuntur. Hanc officinæ uo-
cant *iringium* corrupto, ut cõſtat, uocabulo. Multi *centum capita* uocãt, nam aculeata conſpi-
citur. fruticoſa, folijs per extrema ſpinoſis, odoratis, caule cubitali, in cuius uertice coacta
in globũ capitella, muricato ſpiculorũ uallo, ſtellæ modo radiantur, quorũ colos in puber
tate uiridis, adultæ cæruleus, flacceſcenti candidus cõſpicitur: radice pollicari, intus alba,
foris nigra, ſed odorata, quam hodie Gallia ſaccharo uel melle cõdit, eryngiatum uocans.
Dioſcorides una ſpecie cõtentus eſt. Plinius albi & atri diſcrimina fecit, eryngen ſtatuens
duram, fruticoſam, ſpinoſis folijs, caule geniculato, cubitali & maiore aliquando, aliam al-
bicantem, aliam nigricantẽ, radice odorata. Satiua, ut inquit, quidem eſt, ſed & ſponte na
ſcitur in aſperis & ſaxoſis: in litoribus maris durior nigriorqꝫ, folio apij. Ex ijs candidã La-
tinis dicit centũ capita uocari, utrãqꝫ & caule & radice in cibis græcorũ recipi, utroqꝫ mo-
do, ſiue coquere libeat, ſiue cruda ueſci. Portẽtoſum eſſe quod de ea tradatur, radicẽ eius
alterutrius ſexus ſimilitudinem referre, raram inuentu, & ſi uiris cõtigerit mas, amabiles
2 fieri: ob hoc & Phaonem Lesbium dilectũ à Sappho. Multas circa hanc nõ magorum ſo
lum uanitates, ſed etiam Pythagoricorum. Atrę caulis ex cyaneo nigricat, folio prolixo,
lanuginoſo, flore aliàs cæſio, aliàs purpureo, globoſis capitibus & ſtellatis. Colligi hanc
quidã iuſſere, cum ſol Cancri tenet hoſpitium. Aetius eryngium mõtani cognomine fo-
lijs depinxit paruis, anguſtioribus, aureo flore, figuram oculi repræſentãte. Ariſtoteles de
eryngij natura diſſerens, ſcriptũ reliquit, Si ex grege caprillo dux caulem eryngij morſu
raptum ſuſtulerit, & ipſe & grex ſtatim ſubſiſtat. quod Plutarchus Sympoſiacorum ſepti
mo firmauit, uolens, cum capella in os eryngion indiderit, totum gregem ſiſtere greſſum,
ac pedem remorari. Qua de cauſa, uti ſpero, aceruis frumenti, ne ab ijs animantibus impe
terentur, olim ſolebat ſuperponi: uel potius, quòd pecus forſitan minacibus aculeis abige
3 ret, & undique confluens arceret. Clara aculeatarum generis erynge eſt, contra ſerpentes
& uenenata omnia naſcens. Aduerſus ictus, morſusqꝫ radix eius bibitur denarij pondere
in uino: aut ſi plerunqꝫ tales iniurias comitatur & febris, ex aqua. Illinitur plagis. Efficax
contra ranas: item contra toxica & aconita, in iure anſeris decocta traditur. Sunt qui ad
uerſus toxica cum rana decoquant, cæteri in aqua. Caule & radice in cibos græcorum re-
ceptis utroqꝫ modo, ſiue coqui libeat, ſiue cruda ueſci. Auxiliatur inflationibus, tormini-
bus, cordis uitijs, præcordijs in aqua mulſa, lieni in poſca: item ex mulſa renibus, ſtrangu-
riæ, opiſthotonicis, cõuulſionibus, lumbis, hydropicis, comitialibus, mulierum menſibus
ſiue ſubſidant, ſiue abundent, uuluarũ omnibus uitijs. Extrahit infixa corpori cum mel-
le. Strumas, parotidas, panos diſcutit. Recedentes ad oſſibus carnes ſanat cũ axungia ſal-
4 ſa & cerato: item fracturas. Præſumpta crapulã arcet, aluum ſiſtit. Aliqui ſub ſolſtitio col-
ligi eam iuſſere. Ex aqua cęleſti imponi omnibus ceruicis uitijs, oculorũ quoqꝫ albugines
ſanare adalligatã tradiderunt. Naturam ei excalfactoriam Dioſcorides reddidit. Vrinam,
ut ait, menſesqꝫ trahit, inflationes diſcutit, torminibus & iocinerum uitijs occurrit. Cõtra
ſerpentiũ ictus & hauſta uenena in uino remedium eſt. Bibitur ad multa cum ſemine pa-
ſtinacæ, pondere denarij. Tradunt adalligatam uel illitam uomicas diſcutere. Pota cum
hydromelite radix opiſthotonicis & comitialibus medetur.

Aloe. Cap. XIX

Loe ſcyllæ ſimilitudinem habet, folijs pinguibus, craſſis, in latitudinẽ ſe mo
dicũ fundentibus, rotundis, & retrouerſum repandis. Ea utrinqꝫ ex obliquo
A longioribus interuallis ſtriantur, & in ſpinulas deſinunt retuſas truncasqꝫ.
Caulem erigit antherici nõ diſſimilẽ, in quo flos albus emergit, ſemẽ aſpho-
deli. Tota grauem expirat odorem, amariſſima guſtu, radice ſingulari, ceu
palo in terra adacto. Copioſiſſima naſcitur apud Indos, unde ſuccus quoque defertur.

In Arabia

In Arabia prouenit Aſiaq;, & aliquot maritimis locis, inſulis, ut in Andro. Familiarẽ iam tonſtrinis aloen nemo nõ noſcit, uirentem ſemper, quapropter *ſemperuiuum marinum* uulgo uocant. Hæc bima trimaq; penſilis in diætarũ laquearibus germinat, uiuaxq; uel eruta ſolo, diu frondeſcit: nam hæc gladioli, uel potius ſcyllæ folia gereret, niſi latiora eſſent, & tenaci lentore ſequacia, necnõ ex obliquo truncis ſpinulis exaſperata, & maiori interuacante ſpatio ſtriata, retrouerſumq; conuexa. Caulis exit antherici ſimilis, circa medium rutileſcens, flore candido, ſemine haſtulæ regiæ, radice in defixi pali ſpeciem exeũte. Serit eam Aſia in turbinibus cadorũ ut ſedum maius. A marinis partibus ad nos frequentiſſimè defertur, ſed ſolo credita nunquam comprehendit, imò breui carie confecta demoritur, licet in tabulatis propendens plerunq; biennio uitam proroget. Fuere qui traderent in Iudæa ſupra Hieroſolymam foſſilem & metallicam inueniri ſed improbam, id quod in operis ſui ueſtibulo Dioſcorides ſtatim præfationem auſpicatus it inficias. Quidam caulem ante ſeminis maturitatem incidunt ſucci gratia. Aliqui & folia quoq;. Inuenitur & per ſe lachryma adhærens. ergo pauimentandũ ubi ſata ſit cenſent, ut lachryma non abſorbeat, uel terra ſtillantem ſuccum ebibat. Duo concreti liquoris ad nos genera deuehũtur. Vnum arenoſi, quod ſedimentum eſſe puriſſimi cognoſcitur. hoc officinæ *caballinum* uocãt, ueterinarijs medicaminibus dicatum, ob id nomen ut arbitror indiderunt. Alterum iocineris modo coactũ, *ſuccotrinum* uocant. ea q; optime ſeplaſiarijs cognita. Optima cenſetur pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis & iocineris modo coacta. Efficaciorem eſſe, ſi pota ea ſumatur cibus, Plinius adfirmat. Paulus contrà mane tradendam præcipit aloen, noxæ taxans eos qui ueſperi propinent aut ſecundum cibum. Hoc enim modo lędit corrũpens alimentum, excremẽtoſam alui proluuiem exigit, & bilem detrahit flauam. Porrò quum omnia quæ uentrem deijciunt medicamenta ſtomacho negocium exhibeant, ſola aloe ipſum iuuans cõfirmat. Paulus authoritate Rufi fretus memoriæ prodidit, ſingulari remedio pollere aduerſus peſtiferæ luis cõtagia populatim graſſantia, potionem quæ caperet aloes & ammoniaci thymiamatis, id eſt ſuffimenti, binas utriuſq; portiones, myrrhæ unam. ea in uino odorato trita dimidij cyathi modo ſumi debẽt. Quotidie omnes hoc potu uſi ſeſe à peſtilenti contagione, ut Rufus inquit, aſſeruerunt, ac integra incolumitate ſuperſtites euaſerunt. Hæc cõmentarijs noſtris inſeruimus, q; Arabes Rufi uerba in ſenſum longè diuerſum detorſerunt, crocum pro ammoniaca gutta, neſcio qua ducti ratione, ſubſtituẽtes, catapotia ex aloe, croco & myrrha cõcinnent, eamq; cõmentitiam compoſitionem ac interpollatam Rufo referant acceptã, cui & formam & uinum odoratum, perperam Afro fretí ingenio, dempſerũt. Aloidarium recẽtioribus, Oribaſio, Philagrio, Aetio, medicina fuit ad uentrem ſoluendum. Erit ergo optima pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis, & iocineris modo coacta, facile liqueſcens: improbanda nigra & dura, arenoſa quoq;, quæ & guſtu intelligit. Gummi adulteratur, & acacia. Natura eius ſpiſſare, denſare, & leniter excalfacere. Vſus eius, aluum ſoluere. Confirmat etiam ſtomachum, adeò ut non infeſtet ulla ui contraria. Bibitur drachma: ad diſſolutionem uerò ſtomachi in duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ cochlearis menſura, bis térue in die ex interuallis, ut res exigit. Purgationis etiam cauſa plurimum tribus drachmis. Fluentem capillum cõtinet cum uino auſtero capite in ſole cõtra capillum peruncto. Dolorem capitis ſedat temporibus & fronti impoſita ex aceto & roſaceo. Si dilutior infundatur, oculorum uitia omnia ſanari cõuenit, priuatim prurigines, ſcabiem genarum: item inſignita & liuida cum melle illata præſertim Pontico: tonſillas, gingiuas, & omnia oris ulcera, ſanguinis excreationes, ſi modicæ ſunt denarij pondere ex aqua: ſin minus, ex aceto pota. Vulnerum quoq; ſanguinem & undecũq; fluentem ſiſtit per ſe uel ex aceto. Vlcera ad cicatricem perducit. Eadem inſpergit genitalibus uirorum exulceratis, condylomatis, rimiſq; ſedis, aliàs ex uino, aliàs ex paſſo, aliàs ſicca per ſe, ut res exigit. Hæmorrhoidũ ſiſtit abundãtiam. Dyſentericis infunditur, ſi difficilius concoquant cibi. Bibitur à cœna modico interuallo, & in regio morbo tribus oboli ex aqua. Purgat interiora cum mellis decocto aut reſina terebinthina. Digitorũ pterygia tollit. Oculorum medicamentis lauatur, ut quod ſit arenoſiſſimum ſubſidat: aut torretur in teſta, pennaq; ſubinde uerſatur ut æqualiter torrefiat. Dioſcoridi denſat & reficcat corpora, aluum reſoluit, ſomnum conciliat, ſtomachum purgat binũ cochleariorum menſura ex

ſura ex aqua frigida uel egelida, excreationes ſanguinis inhibet. Regium morbum diſcutit ex aqua tribus obolis, aut certe denario. Cum reſina uerò aut aqua, aut melle, & mellis decocto cit uentrem. Magnifice purgat interiora ſi drachmis tribus pillulę deuorẽtur. Miſta medicaminibus, quæ uacuando ſunt, innocentiora ea ſtomacho facit. Vulneribus glutinãdis ſicca reſpergitur. Vlcera cohibet & perducit ad cicatricem. Eadem exulceratis uirorum genitalibus, & ruptis infantium puerorum præputijs medetur. Condylomata, rimasq; ſedis ex paſſo ſanat. Hæmorrhoidum abundantiam & ſanguinis eruptiones ſiſtit. Digitorum reduuias tollit. Sic liuores & ſugillata cum melle delet. Priuatim ſcabras lippitudines, angulorumq; prurigines lenit. Dolorẽ capitis ſedat temporibus & fronti perlita ex aceto & roſaceo. Capillum fluentem cõtinet cum uino. Tonſillis, gingiuis, & omnibus oris ulceribus ex melle & uino prodeſt. Oculorũ medicamentis torretur in teſta candenti pura, pennaq; ſubinde uerſatur ut poſſit æqualiter torreri. Lauatur ut quod eſt arenoſiſſimum ſubſidat, tanquam inutile, & leue ac pinguiſſimum aſſumatur. Gummi eam impoſtores adulterant, quod facile guſtu intelligitur, amaritudine, atq; odoris uehementia, eoq; argumento quòd digitis friata nõ reſoluatur in fruſtula uel ramenta. Non deſunt qui permiſceant acaciam.

Abſinthium. Cap. XX

A Bſinthij genera ſunt plura, uulgare Galli *aluynam* uocant. frutex eſt inſigni amarore præditus, caule ramoſo, folijs incanis, multipliciter ſectis, aureo flore, partu rotundo, racematim coħerente. Ponticũ hoc etiam cognominãt, ꝙ à Ponto ueniens cæteris multo ſit præſtantius, ubi pecora pingueſcunt illo, & ob id ſine felle inueniuntur, lõgeq; Italico amarius, ſed medulla dulcis. Carent felle, ut Plinius tradit, qui eo ueſcuntur in Ponto. Herba hæc inter paucas utiliſſima, ſacrisq; populi Romani peculiariter celebrata. Siquidẽ Latinarũ ferijs quadrigæ certabant in Capitolio, uictorq; bibebat abſinthiũ, ſanitatem eo præmio dari honorificè arbitratis maioribus. Huius folia pueris dabant ueteres in fico, ut amaritudinem fallerent, uel illitis melle uaſculi labris. Quem ritum Lucretius ad philoſophiæ præcepta trãsferens, his carminibus eſt complexus,

Ac ueluti pueris abſinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Aſpirant mellis dulci flauoq; liquore.

Aliud genus eſt marinũ, quod ſeriphium uocant, cuius ramum Iſiaci ſacerdotes pro oleagino termite ſolenne habẽt præferre. herba eſt fruticoſa, prætenuibus cirris, paruo ſimilis abrotono, exiguo ſemine, prægnãsq; ſubamara, ſtomacho inimica, graui odore, linguam aſtringens & leniter excalfaciens. Huius ſemine medici tineis, uermibus necẽ moliuntur, ob id *ſemen contra lumbricos* uocant. Noſtrum uulgus *barbotinam* appellat, nonnunꝙ quoque *mortem uermium*. Officinæ ijs norunt appellationibus. Porrò tertium abſinthij genus quod in Alpinis Galliæ ſecus Santones naſcitur, dictum à loco, ubi plurimũ gignitur, Santonicum, gentili regionis huius uocabulo, quod eſt abſinthij ſimile, ſed longè minus, copioſo ſcatens ſemine, aliquantæ amaritudinis. Hoc apud nos hac ſpecie cernitur, fruticoſis caulibus, lentis, tenuibus, folio Pontici uel uulgaris abſinthij, longè pluribus ſegmentis digeſto, candicante, aureo flore, comis largiore ſeminio ſummatim onuſtis, mitiore multo amaritudine. Nomẽ apud nos retinuit. Galenus ſexto ſimpliciũ erroris Pamphilũ arceſſit, qui ab abrotono mẽtionẽ herbarũ auſpicatus, cenſet herbã eſſe, quæ Romanis Santonicũ appelletur, qui error à Galeno Dioſcoridis authoritate refellitur. Magni ſiquidem intereſt inter abrotonũ & Santonicum. Abrotonum ſolius ſexus diſcrimine, maris dico & fœminæ, contentum eſt: abſinthiũ longè ab eo diuerſum, in treis ſpecies degenerat. Vnam generis uocabulo uocant abſinthiũ, cui maxime Ponticum ſimile eſt: alteram Satonicũ: tertiam ſeriphon. Vulgare minus calfacit, ꝙ aſtrictionis multæ ſit particeps: minus cæteris ſpeciebus extenuat, non minus tamen rẽſiccat. Santonicũ gentilitium regionis nomen in qua naſcitur retulit, plurimũ apud Santones prouenit. Proximi ſeripho ingenij, ſed ineſficacioris aliquanto, minus calfaciendi, ſiccãdi, extenuandiq; munere pollet. Porrò ſeriphũ minus abrotono, plus abſinthio calfacit, ſtomachoq; faceſſit negotiũ, & cum quodã ſalis

guſtu amarum ſentitur, pauciſſima quoq; donatũ acerbitate: Santonicũ ſtomacho aduer
ſatur. Solum igitur abſinthiũ, ſed præcipuè Ponticum, acerbitate plurima ſtomachum de
meretur, ipſum corroborans. Illud tamen notatu dignum occurrit, Santonicum à Dioſco
ride & Plinio abſinthio ſimilius deſcribi q̃ marinum, quod ſeriphion uocãt: contrà, mari
num abrotoni potius, q̃ abſinthij figura ab eiſdem demonſtrari. Recentiores tamẽ herba
rij contrarium audent decernere, marinũ ſiue ſeriphion docẽtes abſinthio q̃ abrotono ſi
milius: Santonicũ abrotoni potius q̃ abſinthij faciem referre. Nec ab re profectò id uidẽ-
tur cõtendere, quoniam id quod paſſim ſecus mare in litoribus inuenitur, ſapore ſalſo, fo
lio candicante, nihil temere cum abrotono nactum eſt cõmune. Verum placitis antiquo-
rum potius hærendum cenſuerunt, qui hæc notarũt diſcrimina: præſertim cum Galenus
teſtetur ſeriphium & cõſpectu, & guſtu abſinthij conſimile, ſed minus linguam aſtringe-
re, & maiorem ciere calorem abſinthio, & cum guſtu nõ inſulſo amaritudinem reſipere.
Cyprium abſinthium in primis Hippocrates cõmendauit. Prętantiſſimũ quod in Ponto,
Cappadocia, monte Tauro traditur naſci. Aſtringit, excalfacit, bilem quæ ſtomacho aut
uentri cohæſerit expurgat, urinas molitur. Crapulam præſumptum arcet. Inflationes do
loresq; uentris, & ſtomachi finit, cum ſeſeli & nardo Gallico potum. Faſtidia diſcutit, ap-
petentiam excitat uel intermortuã. In regio morbo madefacti eius dilutũ, aut decoctũ ſa-
lubriter bibitur, per ſingulos dies cyathis tribus. Menſes cum melle ſumptũ deuocat, aut
appoſitũ. Strangulatis fungorũ eſu ſubuenit ex aceto. Aduerſatur & ixiæ uenenis, & con
tra cicutam in uino, muris aranei morſibus, & draconi marino. Anginis ſuccurrit cũ mel
le ac nitro. Epinyctidas ex aqua ſanat, ſugillata & oculorum caligines cum melle diſcutit.
Auribus ſi manat ſanies cum aceto tritum infunditur. Dentium auriumq; dolores deco-
ctum uaporis ſuffitu tollit. Doloribus oculorum decocti ſuccus oblinitur: item ilibus, præ
cordijs, & iocineri tritum cum cerato Cyprino, & ad ſtomachi uetuſtos dolores ſubactũ
cum roſaceo: cum ficis autem & nitro in polline loliaceo ſorbetur. Aquæ inter cutem lie-
noſisq; ſubuenit. Tranſit ſapor eius in uinum quod uocant abſinthiten, quo ad antè dicta
in Propontide & Thracia utuntur, modo febrim nõ ſe...iant: alioquin in æſtate propinãt,
acceptamq; uino huic incolumitatẽ referunt. Inſparſum ueſtiarijs abſinthiũ ea ab eroden
tium iniurijs uindicat. Culices ea & oleo perunctis abigit, & arcet à corpore. Atramentũ
librarium ex diluto eius temperatũ literas à muribus tuetur. Quæritur & ſuccus expreſſi
totidem effectibus pollens: attamen potionibus improbatur, ſtomacho & capiti dolorem
adferens. Amurca ſuccũ hunc adulterant. Vetuſtiſſimo in uſu eſt, herba inter paucas uti-
liſſima. Stomachũ corroborat, & ob hoc ſapor eius in uina transfertur. Bibitur decoctum
in aqua, & poſtea nocte & die refrigeratũ ſub dio, decoctis ſex drachmis foliorum cum ra
mis ſuis in cæleſtis aquæ ſextarijs tribus. oportet & ſalem addi. Tritum, ut aiunt, raro in
uſu eſt, ſicut & ſuccus expreſſus. Bibitur & madefacti dilutũ. Exprimitur autẽ cum pri-
mum ſemen turgeſcit, madefactũ aqua triduo recẽs, aut ſiccum ſeptem diebus: deinde co
ctum in æreo uaſe ad tertias, decem heminis, in aquæ ſextarijs quadragintaquinq;, iterũq;
percolatum (herba eiecta) lentè coquitur ad craſſitudinem mellis, qualiter ex minore cen
taurio quæritur ſuccus. Sed hic abſinthij inutilis ſtomacho capitiq; eſt, cum (ut tradũt) ſit
ille decoctus ſaluberrimus: nam ſtomachũ aſtringit, bilemq; detrahit, urinam ciet, aluum
emollit & in dolore ſanat. Maliciã ſtomachi & inflationes, cum exiguo ſili & nardo Galli
co, addito aceto diſcutit. Faſtidia abſtergit, coctiones adiuuat. Cruditates tollit cum ruta,
pipere, & ſale. Antiqui purgationis gratia dabant cum marinæ aquæ ueteris ſextario, ſe-
minis ſex drachmis, cũ tribus ſalis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato ſale. Qui-
dam in polenta dedere ſupradictum pondus addito pulegio. Alij cõtra neruorum reſolu-
tionem. Thoracem purgat cum iride ſumptũ. In regio morbo bibitur cum apio aut adian
to. Aduerſus inflationes calidum paulatim ſorbetur ex aqua: iocineris cauſa cum Gallico
nardo. Aduerſatur fungis ex aceto: itẽ ixiæ, cicutæ ex uino. & muris aranei morſibus, dra
coni marino, ſcorpionibus. Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum paſſo im
ponitur, ſugillatis cum melle. Auribus decoctum uaporis ſuffitu medetur: aut ſi manat ſa-
nies, cum melle tritũ. Vrinam & menſes trahunt tres quatuórue ramuli, cum Gallici nar-
di radice una, cyathis aquæ ſex. Menſes priuatim cũ melle ſumptũ & uellere appoſitum.

Anginis

Anginis subuenit cum melle & nitro. Epinyctidas ex aqua sanat. Vulnera recẽtia, priusquam aqua tangantur, impositum. Præterea capitis ulcera. Peculiariter ilibus imponitur cum Cypria cera, aut cum fico. Sanat & pruritus. Non est dandũ in febri. Nauseas maris arcet in nauigationibus potum. Somnos allicit olfactum aut inscio sub capite positum. Inguinum tumorem in uentrali habitum discutit. Capillum denigrat cinis unguẽto rosaceo permistus. Absinthium uestibus insertũ tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit, & fumo si uratur. Atramentum librarium diluto eius temperatum literas à musculis tuetur. Marinum, quod quidã uocant seriphium, stomacho inimicum est, aluum mollit, pellit interaneorum animalia. Bibitur cum oleo & sale aut in farina trimestris sorbitione dilutum. Coquitur quantum manus capiat in aquæ sextario ad dimidias. Decoctũ cum oryza lumbricos, tineasq; rotũdas necat. Cum melle aluum mollit. Eadem potest additum obsonijs, aut in lenticula decoctũ. Largissime in Cappadocia prouenit & Tauro mõte. Probatissimũ Taposiri Aegypti. Santonicũ pares cũ seriphio effectus habet. Vinũ quod ex absinthio, presertim Pontico, Græcis factitat, præcordiorũ, & iocineris dolores finit, cruditates stomachi & molestias eiusdem persanat, quæ in interaneis aluntur animalia depellit. Tusæ Pontici absinthij drachmę octo, & linteo raro ligatæ, in amphoram uini conijciuntur. Mustum deinde mittitur relicto uno uasis spiraculo ne efferuescens foras exiliat.

Mel. Cap. XXI

Mel, Græcis meli, uenit hoc ex aere Vergiliarũ exortu, uel sydere Sirio splendente, sublucanis temporibus, siue ille sit cæli sudor, siue syderũ saliua, siue purgantis se aeris succus, siue aquæ sit liquor, siue naturæ, cum prima aurora locis quibus prouenire solet, folia arborum herbarumq; melle roscida inueniunt: & si qui matutino sub diuo fuere, unctas hoc liquore uestes capillumq; cõcretum sentiunt. Hoc tanquam ros è cælo cadens dum uenit, obuio terræ halitu concrescens in mellitos callos coit, qui arboribus & herbis & interdum lapidibus inueniuntur hærere. Galenus in folijs inquit stripium adnascitur quippiã, quod nec eorum succus, nec fructus, nec pars existimari possit, sed rorulẽtum quiddam, nec tamen cõtinenter nec copiose nasci soleat. Nec me fugit per æstatem in arborum, fructuũ, herbarumq; folijs plurimum coisse, ita ut à collætantibus hoc successu rusticis Iupiter diceretur melle pluisse. Præcesserat tum nox frigidior, pridie calida siccaq; cæli cõditio diluxerat. Quapropter inter rerum naturæ peritos conueniebat, halitus, quos terra uel aqua prospirasset, extenuatos & excoctos, nocturni frigoris beneficio coaluisse. Id in regione nostra, ait Galenus, rarius euenit, in Libano mõte quotannis, adeò ut extensis pellibus arbores succutiãt, receptoq; quod prolabitur, ollas & fictilia, compleant, priuatoq; nomine uocant drosomeli, id est roscidum mel, & etiam aeromeli, hoc est aerium mel. hæc Galenus. Sic duo mellis fastigia statuunt, aerij, siue roscidi, quod suprà *manna* à barbaris uocari in casiæ fistularis mentione docuimus, & alterius ab apibus elaborati. Siquidem is mellitus succus fronde ac pabulis potus, & in uẽtriculos congestus apum, ore reuomitur: succo florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq; mutatus, magnam tamen cælestis naturæ uoluptatẽ adfert. Est aũt initio mel ut aqua dilutũ, & primis diebus feruet ut musta, seq; purgat. Vigesimo die crassescit, mox obducitur tenui membrana, qua feruoris ipsius spuma concrescit. Sorbetur optimum & minime fronde infectum è quercus, tiliæ, arundinum folijs. In quocunq; tamen tractu terna sunt mellis genera. Vernum, ex floribus cõstructo fauo, quod ideo uocatur anthinum. hoc quidem attingi uetant, ut largo alimento ualida exeat soboles. Alterum genus est mellis æstiui, quod uocatur horeon, à tempestiuitate præcipua, ipso Sirio explendescente post Solstitium Nã exortu syderis, si ros tepescat solis radijs, medicamenta non mella gignuntur, oculis, ulceribus, internisq; uisceribus dona cælestia. Nec alia sua uitas usus q; mortalium malis à morte uocandis, quàm diuini nectaris sit. Tertium genus mellis minime probatum, syluestre, quod ericæum uocant, cõuehitur post primos autumni imbres, cum erice sola floret in syluis. ob id arenoso simile. Gignitur maximè Arcturi exortu. Aestiuum omne rutilum, ut diebus cõfectum siccioribus. Aptissimum æstimatione è thymo, coloris aurei, saporis gratissimi, cum sit palàm doliolis pingue, marino è rore spissum. Quod concrescit autem, hoc minime laudatur. Thymosum nõ coit, & tactu præ

tenuia fila mittit, quod primum grauitatis argumentũ eſt. Abrumpi ſtatim & reſilire guttas, uilitatis indicium habetur. Sequens probatio, ut ſit odoratum & dulce, glutinoſum, perlucidum. Natum in Carnia Cretæ monte uel muſcæ nõ attingunt, propterea medicamentis eligitur. Varro Siculum præfert omnibus, ꝙ ibi thymum bonum frequensq; ſit, quo ad mellificium nihil eſt præſtantius. Strabo è Cycladibus & inter Cycladas Calymnium anteponit omnibus. Natura mellis ea eſt, ut uitia coerceat, ne ſerpere ultra patiatur. Quam ob cauſam uel exanimum corpus hominis per annos plurimos innoxium conſeruat. Diophanes Attico palmam dedit, præſertim ex Hymeto monte. Secundam authoritatem tribuit huic quod ex inſulis petitur Cycladibus & Siciliæ, quod ſimblium uocant. Maxime laudatur pellucens, ſubrutilum, tactu leue, prætenuia fila mittẽs, atque ualidum: & cum trahitur neq; abrumpentibus ſe neq; reſilientibus guttis, ſed digitum uerſus quaſi reciprocantibus, odore ſuaui. Porrò cum mel omne temporis ſpatio reſiccetur, Atticum manet humectum. Mel improbius coctione melius reddetur. Optimũ pręcipit edendum crudum. Nanq; non ueſcentibus modo ſuaue ſentitur, ſed facilem & nitidam utentibus protrahit uitam, caducamq; firmat ſenectam. Nam qui ſenes etiam nihil ad panem adhibent præter mel, diutiſſimè & uiuũt & ſenſuum integritatem uigoremq; animi & corporis cuſtodiunt, ita ut merito longæuam ætatem mellis nutritui referre debeant acceptam. Democritus ſemel interrogatus quonam pacto & inoffenſa ualetudine homines, & longiore æuo uitã prorogarent, reſpondit, Si externa oleo, interna melle deliniãtur. Sed mel quod intingitur ſyncerum, & omnis expers fraudis eſſe conuenit. Mellis inuẽtionem Plinius & Diodorus Ariſtæo Atheniẽſi aſſignant. Quintus Curtius arbores in Hircania cõſpici, quarũ folia multo melle tingãtur. Faciem quercus habere tradit, ac niſi ſolis ortũ incolæ præuerterint, fore uel ut medio tempore ſuccus is extinguatur. Mel in Sardinia progenitum uirus habet, quod mirum eſt, cum nullum animal homini peſtiferũ in ea inſula naſci perhibeatur. Necuerò mel Sardoum, ſed Colchicum infame traditur amaritudine. Sunt & alia mellis faſtigia, quæ mox ſubiunget diſſertatio. Mel Heracleoticum, ſiue Ponticum, ex herba fieri candida commemorant, quæ ægolethros uocetur, quia pernicies iumẽtorum ſit, præcipuè caprarum. Non ſentitur omnibus annis hoc malum, nec niſi cum flos ille marceſcit aquoſo uere. Signa uenenati ſunt, nunq; denſari, color magis rutilus, & ꝙ ponderoſius eſt ꝗ probum. Qui guſtauere, abijciunt ſe humi refrigerationem quęrentes. Exitium per excrementa ad canes quoque peruenit, ſimiliterq; torquet eos. Mulſum tamen ex hoc melle inueteratum deſinit eſſe pernicioſum. Aliud etiã genus mellis in eodem Ponti ſitu, manicon ſiue mænomenon appellãt, ab inſania quam facit, exiſtimatum rhododendri flore cõtrahi, quo ſcatent ſyluæ. Tradit Dioſcorides Heracleæ in Ponto ex annona mellis quibuſdam annis pernicioſiſſimum, flore quarundam herbarum cõtracta nocendi proprietate. Qui edere, tentantur exceſſu mentis, & diffluũt ſudore. In remedio ſalſamẽta, mulſum & ruta, ſi reijciãtur crebro ſumpta. Venenati notæ ſunt, odor acer & alienus, ſternutamentaq; protinus mouens. Mellis ipſius probi talis natura eſt, ut putreſcere corpora nõ ſinat, iucundo ſapore atq; non aſpero, alia quàm ſalis natura. Faucibus, anginæ, tõſillis, omnibusq; oris deſiderijs utiliſſimum, areſcentiq; in febribus linguæ. Iam uerò peripneumonicis, pleuriticis decoctum: item uulneribus, à ſerpente percuſſis, & cõtra uenena fungorum, uel auribus inſtillatum cum roſaceo prodeſt. Lendes & fœda capitis animalia necat. Vſus deſpumati ſemper aptior, ſtomachum tamen inflat, bilem auget, faſtidium creat. Oculis per ſe inutile aliqui arbitrantur, rurſus quidam angulos exulceratos melle tangi ſuadẽt. Sunt & nõ paruæ mulſæ dotes, quæ pernoſcere uolentibus, in mellis operibus tractari debent. Duo eius genera, ſubitæ & recentis, alterum inueteratæ. Repentina deſpumato melle præclaram habet utilitatẽ cibo ægrotantiũ læui uiribus recreandis, ſtomachoq; mulcendo, ardore refrigerando: frigidam enim utilius dari uentri molliendo. Inuenit & Plinius apud authores hunc potum bibendum alſioſis, item animi humilis & præparci, quos Græci dixere micropſychos. Lenit tranſitum ſpiritus, & molliores facit meatus: etenim aſperitas animi dulciore ſucco mitigatur, quemadmodum & impetus animi cibo mollitur. Aqua mulſa tuſſientibus utilis traditur. Calfacta incitat uomitiones. Contra uenenum ceruſæ ſalutaris, item contra hyoſcyamum cum lacte maxime aſinino.

Infunditur

Infunditur & genitalium fiſtulis. Vuluis imponiť cum pane molli, ſubitis tumoribus, luxatis, liniendiſq; omnibus. Inueteraræ uſum damnauere poſteri, minus innocẽtem aqua, minuſq; uino firmum. Longa tamẽ uetuſtate tranſit in uinum, ut cõſtat inter omnes, ſtomacho inutiliſſimũ neruiſq; contrarium. Apomelitis conficiendi ratio ab Aetio traditur. A fauis niueo candore ſplendẽtibus mel pellucidum manibus exprimitur. Optima fontis aqua permiſcetur. Si quod diſtrictum manauit melle craſſius apparebit, quaternas aquæ partes ad mellis ſingulas adieciſſe ſatis eſt: ſin liquidius profluxit, ternas. Si aridiores ſint faui, diſſecantur & manibus ſubacti diſtringuntur, hæc in olla fictili, in qua prius inferbuerit aqua, ut terreſtris eluatur ſordes, igni decoquuntur nullum fumum eiaculante, deterſa iugiter ſpuma, quæ uel ſummatim enatat, uel faucib. obhæret. At ubi ſeptima uel octaua pars modi totius euanuerit abſumpta, reliqua refrigerari perfectè ſinitur, uinariaq; cellæ recondiť. Apomeli deterget, digerit, aluo bilioſum humorẽ excernit, urinas ciet. Aduerſatur calidioribus & ſiccioribus naturis. Damnať in calidis ualetudinibus, & præcordijs inflãmationẽ ſentientibus. ſitim tamẽ nec excitat nec extinguit. Dari debet ante ſorbitiũculas, nanq; cibis intermiſtũ noxam infert. Cera fit expreſſis fauis, ſed ante purificatis aqua, & triduo in tenebris ſiccatis, quarto die liquatis igni, nouo fictili aqua fauos tegente, tum ſporta colatis. Rurſus in eadem olla coquitur cera cum eadem aqua, excipiturq; alia frigida uaſis melle circumlitis. Optima quæ punica uocatur. Plurimum habet propolis Cretica, ideoq; locum ſecundum in nationibus obtinuit. Tertium Corſica, quoniam ex buxo conſtet, & medicaminis uim referat. Candidam ceram nihil aliud eſſe uideo quàm Punicam fieri. hæc medicinis utiliſſima. Varios in colores pigmentis cera trahitur. Nigreſcit addito chartarũ cinere, anchuſa miſta rubet. Omnis cera mollit, calfacit, explet corpora. Recens melior, datur in ſorbitione dyſentericis. Aduerſatur lactis naturæ, ac milij magnitudine. decem grana ceræ hauſta non patiuntur coagulari lac in ſtomacho. Si inguen tumeat, albam ceram in pube fixiſſe remedio eſt. Optima Dioſcoridi colore fuluo, ſuppinguis, odorata, & modicè referens halitum mellis, & pura, natione autem Pontica uel Cretica. Proximus focus exalbidæ, cui naturale ſit id, nec quæſitus arte candor, præpinguis. Propolis eligenda quæ flaueſcat, odorata, ſtyracemq; præferẽs: item quæ in prærarido lenteſcat, & ſubigi facilis, mittatq; fila cum trahatur maſtiches modo. Prima propolis alueorum aculeos & omnia corpori infixa extrahit, tubera diſcutit, dolores neruorum mulcet, ulcera iam deſperantia cicatrice concludit. Nec me præterit Scribonium Largum propolim, ceram appellaſſe uirgineam. Hanc apes faciunt ad foramen introitus protectum æſtate, ut inquit Varro. Alia ab Rithace uocata, qua fauos extremos ſimul glutinant. Interdũ extra fores aluei obturant omnia quà uenit inter fauos ſpiritus.

Saccharum. Cap. XXII

Accharum Græci ſachar uocant. Id, ut Plinius tradit, Arabia fert, ſed laudatius India. Eſt autem mel in arundinibus collectum gummium modo, candidum, dentibus fragile. Ampliſſimũ ſua ætate nucis auellanæ magnitudine, ad medicinæ tantum uſum. Saccharum concreti mellis genus eſt Dioſcoridi, quod in India prouenit & Arabia, quæ Felix cognominatur, in arundinibus tantum, & ſalis modo cõcretum, dentibus fragile, uentri & ſtomacho commodum ſi ſoluatur aqua & bibatur. Vitiatæ prodeſt ueſicæ, renibuſq;. Oculorum caligines illitu diſcutit. Arianus mel calaminũ appellat, id eſt Arundinaceum. Rarum fuit nec planè cognitum Galeni ſeculo, nunc inſtrumentum habetur uitæ nitidioris, nullumq; magnificũ epulum, iam ne quotidianus quidẽ uictus, ſine ſaccharo placet. Nunc popularis ortus in Aegypto, Cypro, Rhodo, Creta. In Italia quoque ut audio naſcitur. Digeritur in grandes paſtillos, effingitur in turbinatas placentas, ſæpius cogitur in metas. In omnem profecto figuram ſaccharum componitur, nec aliter quàm farina: trahiturq; etiam in picturas opere hiſtoriali, uenatus, claſſes, oppida, & quaſcunq; rerum offerri libeat imagines repreſentans. Nulla non forma introferri ſolitum conuiuijs, & ad principia eorum & ad ſecundas quoque menſas, unde natum ſit adagium, Nullum ferculũ corrũpi ſaccharo. Plinij temporibus ampliſſimum, nucis auellanę magnitudine duntaxat uenerat in uſum, nunc tam promiſcuum ferè ut deſinat prodeſſe, multis obſit, pueris certe uermes & tineas creat.

Nulla ſunt tam blanda fercula, quorum gratia non exoleſcat uſu continuo. Varronis hac de re uerſus,

Indica non magna nimis arbore creſcit arundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant ſucco contendere mella.

Strabo quoq; nō ex ipſis tantum arundinibus, ſed & radicibus quoq; mel exprimi commemorat in India. Nunc ex Alexādria Aegypti & Cypro cōmendatiſſimū. Melius quo uetuſtius, quanq; calidius & capiti ferè nocens. Dilutum aqua refrigerandi uim concipit, præſertim ter coctum. Primò excoquunt arundinem, deinde flaua pars ſecernitur, hāc ſaccharum exiſtere. Hoc iterum coqui poteſt, atq; ita fit cādidius & concretius. Quod ſi tertio coquatur, maximum & candorem & denſitatē contrahet. Quartum aut quintū ſolet excoqui, & donec ſpecie aluminis ſciſſilis transluceat. Hoc genus alij candidum, alij cantium cognominant. Vænale porrò ſaccharum in dupondiarios panes metæ effigie diuiditur. Cyprium non coibat, nunc denſatur tanto inuentoris quęſtu, ut inde locupletiſſimus euaſerit. Nec magnopere pridem inuentū puto ut amygdalas, pineos nucleos, piſtacia, citrium, cinamomū, coriandrum, fœniculum, aniſum, ductili tunicarū facilitate cōtegat, circundatum modo corticis craſſitudine, modo cutis tenuitate ueſtiens. Dulciaria ex amygdalis, & nucleis pineis condebat antiquitas, ſed cum melle ut eſt apud Paulum. Cæterum primus, ut reor, medicorum Actuarius in cōpoſitionibus ſuis mellis uſum tranſtulit ad ſaccharum, ut uoluptati laborantiū hac in parte ſubſcriberet, quando faſtidioſum atq; moroſum ægrotantiū palatū nihil non ferè reſpuit, cui ſaccharū ſua dulcedine grata lętius eblanditur. Quapropter is author permulta condidit medicamenta quæ ſacchari miſturam ſtatim ipſa fronte fatentur, ut ioſacchar, nymphæoſacchar, oxoſacchar, quę ex uiolis, quæ ex nymphæa, & quæ ex aceto & ſaccharo conſtruuntur. Saccharū ut recentiores Gręci memoriæ prodiderūt, calidum & humidum eſt abſceſſu primo. Deterget, diſcutit mellis modo. Neq; tamen ſitim inuitat, neq; ſtomachū morſu laceſſit. Ventrem ad excretionem ſtimulat. Pectori, ueſicæ, renibus prodeſt. Errant medici qui refrigerare ſaccharū exiſtimēt, ſiquidem in calidiori uentre in bilem uerti, & prorſus tranſire compertū eſt. Præfertur uetus recenti, quamuis plus excalfaciat, ac magis partium tenuitate polleat, ſed capitis dolorem mouet. Aqua dilutum refrigerat, ſibiq; algētem aquæ naturam adſciſcit. Olfactu uel ſuffitu defluxiones quæ à capite decumbunt, arcet.

Abrotonum. Cap. XXIII

Brotonum immortali coma uiret: quanquā & alſioſum ſit, & morbis obnoxium elāgueſcat, cacumine ſuo ſe propagat. Theophraſtus radice uel euulſo ramulo potiuſquam ſeminio germinare prodidit. Plinius contrà, ſeri ſemine melius q̃ radice aut ſurculo memorat. Subdidit ille ſemine difficulter ab-
A
rotonum exire, prius in teſtis uiuiradicis gratia depoſito, quemadmodum Adonidis hortulos emoliuntur, & non ſine negotio in plantaria trāsferri ſic adoniū. Quare facile quis uiderit inuerſam Plinij lectionem, quę melius cum Theophraſto quadrabit, ſi ſcribatur, ſeritur autem radice melius aut ſurculo q̃ ſemine. Alſioſum admodum eſt, friguſq; multum reformidat, ac ſole nimio læditur. Vbi conualuit, uti ruta fruticat, robuſtū, ſed ſurculoſius, ſqualidiuſq;. Sed hæc Theophraſti uerba, quæ Plinius aliquanto breuiuſcule Latino reddidit ſermoni, ſatis indicāt librariorū errorem, qui pro uti ruta, lubrico ſatis lapſu, uitis ritu ſcriptitarunt. Nanq; cum uegetum creuerit, rutæ modo non uitis arboreſcere conſpicitur. Floret æſtate cum fraxino, iucundo odore, ſed graui. Radix eius una, quæ altè deſcendit lignoſa, cæteris in ſummo terræ leniter hærentibus. Abrotonum ſpiſſitudine acoreq; ſuo ſeruari aliquādo poteſt hederæ modo. Sed mirari licet, quum calida dote præditum ſit, quur apricationem horreat, & illuſtrata ſole loca perſequatur. Rationem huius in infirmitate Theophraſtus collocauit: uiribus enim tam cōtra frigus quàm aduerſus ęſtum deficitur. Abrotonum duorum traditur generum, campeſtre ac mōtanum, quo pubeſcere montes Nicander cecinit in Theriacis. Hoc fœminā, illud marem intelligunt. Amaritudo abſinthij in utroq;. Fœmina Dioſcoridi quadam arboris ſpecie fruticat, cādicantibus circum ramulos folijs, minutatim marini abſinthij modo conciſis, copioſo flore,

in faſtigio

in faſtigio comantibus auri fulgore corymbis. Floret æſtate, iucundi cũ grauitate quadam odoris, guſtu amaro. tale Siculum eſt. Alterũ, quo mas cõprehenditur, ſarmentoſum, gracili ſemine. Galli nunc uocant Latinos imitati, extritis duabus literis, *auronum*, aliqui *ueſtiarium cuſtodem*, quod armarijs ſparſum ueſtes à tineis uindicet. Nanq; ab ſtirpe rutacea prodit, marathri folio, breuiori, caneſcẽte, luteolo flore, copioſo, uelut corymbis in cacumine congeſtim dependentibus, cum grauitate quadã ſuauiter olentibus, ſimplici radice, in altum deſcendẽte. Fœminæ ſexu facile crediderim intelligi, quod uulgus noſtrum *cypreſſum* appellat, quoniam in arbuſculam fruticat, albicans, folijs ſeriphij abſinthij modo ſciſſis, ramulos circũdantibus copioſo flore, comãtibus quibuſdam in ſummo auri fulgore corym-
1 bis, odore cum ſuauitate quadam uiolento, guſtu amaro. Quid adonium ſit Plinio, ſatis Theophraſti uerbis poteſt colligi, id eſſe abrotoni genus quod in turbinibus cadorũ aut teſta uiuiradice comprehendit, in quem modum Adonidis hortulos pangebãt. Nam cum uacuũ quoddam ſponte proueniret, alterius meminit, cuius ſemine non ſine negotio plãtaria transferantur, ſicut adonium. Vtrunq; æſtate, alſioſa enim admodum ſunt, & ſole nimio leduntur: mallemq; legere ſicut, quàm ſic. Et ne quis adonium aliud eſſe ab abrotono credat, quemadmodum qui florem cruore interempti ab apro Myrrhæ filij Adonidis enatum arbitrantur adoniũ dici. Nempe Naſoni Metamorphoſeon decimi libri calce purpureus flos redditur, qui bullæ modo caduca leuitate confeſtim euaneſcat, ita canenti,

Nec plena longior hora
2 Facta mora eſt, cum flos de ſanguine concolor ortus,
Qualem quæ lento cèlant ſub cortice granum
Punica ferre ſolent, breuis eſt tamen uſus in illo.
Nanq; male hærentem & nimia leuitate caducum
Excutiunt ijdem, qui perflant omnia, uenti.

Quippe cum florem, uti ſupra docuimus, Adonidis cruore genitũ, anemonẽ dici Nicander ſit author, q̃d & Theocritus in bucolicis confirmat. Horũ iudicio ſubſcribit Ouidius, qui fugacem purpureumq; florem tradidit uento perflante ſuccuti, alludens ad anemonę nomen, quæ nõ niſi ſpirante uel concutiente uento panditur. Qui chamæcypariſſum exiſtimant eſſe, quem uulgus ab odore formaq; foliorum eiuſdem nomẽclaturæ arboris, *cy-*
3 *preſſum* appellat, falluntur; nam etſi coactæ ſit breuitatis, & uelut arboris cuiuſdam abortus, non tamen in genere pumilionũ ſedem inuenit, nec in arborũ, ſed fruticum cenſu cõſtat haberi. Huc facit quòd nihil apud claſſicum authorẽ de chamęcypreſſo leges. Ad alterum igitur abrotoni ſexum melius fuerit referre, cum nulla uideatur deliniationis nota repugnare. Scio tamen Plinium herbã chamæcypariſſon tradidiſſe, quę ex uino pota cõtra uenena ſerpentium omnium ſcorpionumq; polleat, ſed qualis ſit nõ explicat. Semen ferueſactum & crudum tritum cum aqua bibitur orthopnoicis, coxendicibus, ruptis, cõuulſis, urinę anguſtijs, mulierum menſibus ſi ſubſidãt. Contra uenena potum in uino antidotum eſt. Prodeſt algentibus illitum cum oleo. In cubili ſtratum & ſuffitũ ſerpentes fugat, aduerſumq; ictus eorum cum uino, peculiariter ſcorpionũ, phalangiorumq; ſumitur. O-
4 culorum inflãmationibus utiliter illinitur cum pane, & cotoneo. Tritum cum farina hordeacea decoctumq; tubercula diſcutit. Admiſcetur irino unguẽto. Siculum laudatiſſimũ, dein Galaticum. Vſus eſt & folijs, ſed maior ſemine ad calfaciẽdum. ideo neruis utile, tuſſi, orthopnoicis, urinæ, torminibus, conuulſis, ruptis, lumbis. Datur bibendum manualibus faſciculis decoctis ad ternas partes. Ex his quaternis cyathis bibitur. Datur & ſemen tuſum in aqua, drachmæ pondere. Prodeſt & uuluæ. Concoquit panos cum farina hordeacea, & oculorum inflãmationibus illinitur cotoneo malo concocto. Serpentes fugat. Contra ictus eorum bibitur in uino illiniturq;. Efficaciſſimum contra ea quorum ueneno tremores & frigus accidunt, ut ſcorpionum & phalangiorum, & contra alia uenena. Prodeſt quoquomodo algentibus, & ad extrahenda ea quæ inhærent corporibus. Pellit in-
5 teraneorum mala. Ramo eius ſi ſubijciatur puluino uenerem ſtimulari tradunt, efficaciſſimamq; eſſe herbam contra omnia ueneficia, quibus coitus inhibeatur.

Hyſſopum. Stœchas. Cap. XXIIII

Yſſopum hortenſis herba eſt hoc nomine Gallis nota in cōdimentario uſu, pedali altitudine, fruticoſa. folio cunilę, floribus purpureis, thyrſos ſpicæ mo
H do ueſtientibus. Duplex Dioſcoridi, hortenſe & montanū. Colitur in hortis etiam culinarum cauſa, nam eſt quibuſdam eſculētis aptiſſimum. Locum neq; pinguem neq; ſtercoratū ſed apricum deſiderat. Hoc & ſemine & plãtis circa æquinoctium uernum ſeritur. quæ ubi comprehenderunt, uiuaciores ſunt, quàm ut hyemem ſequentē reformident. Hyſſopum præfertur Hippocrati Cilicium, ſed è Tauro monte: dein Pamphylium & Smyrnæum. Calidum eſſe tradit idem author, ſed pituitoſum, quod intelligi puto ꝙ pituitam trahat & digerat. Eſt autem optimū Cilicium è Tauro mōte, dein Pamphyliū, Smyrnæum ſtomacho contrarium. Purgat cum fico ſumptum per inferna, cum melle uomitionibus. Serpentium ictibus aduerſatur tritū cum melle, ſale & cumino. Anginæ medetur cum uino decoctum & gargariſſatū. Hyſſopi manipulus decoctus ad tertias cum ſale pituitas trahit, uel contritus cum oxymelite & ſale, pellitq; uentris animalia. Hyſſopi quinq; rami cum duobus rutæ & ficis tribus thoracē purgant. Eiuſdem faſciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tuſſim. Hyſſopum cum oleo contritum phthiriaſi reſiſtit, & prurigini in capite. Idē ad ſuſpiria bibitur. Faciles præſtat uomitiones tritum cum melle, utilius præſumpto naſturtio aut irione. Pleuriticis & peripneumonicis bibitur. Cum fico potum lieni prodeſt. Collectiones inflammationesq; ſanat è uino impoſitum. Ad ulcera manantia efficax eſt, ſuffocationes laxat. Hyſſopi baccæ ternæ contritæ in aqua potæ diebus ſexdecim, comitiales ſanant. Eædem baccæ cum aqua potæ regio morbo medētur. Quadrupedum ſcabiem ſanat hyſſopum ex oleo fotum. Cilicium Dioſcorides pręfert. eſt calfactorij ordinis et extenuatorij. Decoctū cum aqua, melle, fico, ruta prodeſt peripneumonicis, tuſſibus uetuſtis, ſuſpirio, diſtillationibus, orthopnœæ. tineas in aluo necat. Idem effectus lincto cū melle. Decoctū eius cū aceto mulſo ſumptum lentitiā pituitæ craſſitudinesq; exigit per inferna. Eſtur cum ficis uiridibus tritis ad aluum emolliendā: uehementius cardamomo, aut iride, aut irione adiectis eam deijcit. Colorē bonum ueſcētibus præbet. Cum fico & nitro illinitur ad lienem, ad aquam intercutē, ad inflammationes cum uino. Hyſſopo cum aqua feruēti ſugillata emendãtur. Vtiliſſimè in angina cum decocto ficorum gargariſſatur. Decoctū cum aceto dentium dolorem collutione mitigat. Inflationes aurium uaporis ſuffitu diſcutit. Stœchas naſcitur in Gallia ex aduerſo Maſſiliæ, in inſulis à quibus gentilitiā appellationē declinauit, tenuibus cirrulis, coma hyſſopi, ſed lōgioribus folijs, ſubamaro guſtu & aliquantū acri. Plinius ſtœchadem in inſulis tantum eiuſdē nominis gigni cōmemorat, odoratam herbam, coma hyſſopi, amaram guſtu. Hanc hodie uocant imperiti *ſticados citrinum*. nanque frutex oſtenditur ſurculoſus, odoratus, ramulis exilibus, folio hyſſopi, guſtu amaro, ſemine minuto, capitulis luteolis, ex concoloribus floſculis compactis, quare *citrinum* uocarunt. Obſeruauerunt Arabæ factionis authores alterū ſtœchados genus caule ſeſquipedali, pallido, coma tenui, oblonga, ſpica ſterili, quod ſuo gentili cognomento Arabicum uocauerūt, eiuſdē cuius & Gallicum effectus. Decoctum ciet urinas & menſes. Pectoris leuat dolores. Iocineris infarcti lienisq; uitia laxat, & eorundem reſerat obſtructiones. Colicos ſedat cruciatus. Galenus, Dioſcorides, Plinius, Paulus, unius tantum meminerunt. Ex eiſdem locis ad nos deferuntur. Suſpicor Arabicam ferè ſtœchadem inter origani genera comprehendi ſub onitide, eratq; cognata, uel certè eadem, candido folio, hyſſopoq; cōſimili, partu minutulis corymbis confercto. Nec eſt ſimile ueri hanc herbam ſubticuiſſe Dioſcoridem, quę cum alia creſcat, & ex eiſdem inſulis deportetur, proximisq; polleat uiribus. Eius decoctum ad pectoris uitia efficax eſt. Antidotis miſcetur. Viſcera omnia & uniuerſum corporis habitū extenuat, Menſes cit potu, pectoris dolores leuat.

Origanum. Cap. XXV

Rigani Theophraſtus duo genera cōſtituit, nigri & candidi: priori nullum
O ſemen, candido perquam minutum reddidit. Ex ſemine ueteri celerius exit, à ſatu tamen non ante trigeſimum diem emicat, germinatu contumax. De fixus humi ſurculus etiam comprehēdit. Origanum immortali coma uiret,

conſtatq;

cōſtatq; acri ſucco. Folia ei cadunt à cacuminibus. In Arcadia negant erumpere quò fla tus à mari non accedat. Ei ſapor cunilæ æmulus. Dioſcoridi plura produntur genera. Heracleoticum, quod alij cunilam uocant, folium habet hyſſopo non diſſimile. umbella nō in orbem ſe colligit, nec in rotæ ſpeciem radiatur, ſed multipartito diuiſa frondet. Semine in cacuminibus uirgarum non denſo, nec duro. Nec aliquam ſcio ad hanc tam inarticulatam Dioſcoridis deliniationem magis accedere, quàm quæ uulgo *degeneris maioranæ* cognomento ſeritur in hortis, frutice hyſſopi, folijs eidē uel ſerpillo ſylueſtri proximis, minoribus tantum, umbraculis non in orbem coactis, ſed diuiſis, florum plenis. Tradunt olitores neglectam ſampſucum in eam degenerare, frutice ſerpylli plerunque humi reptante, cauliculis punicātibus, folijs ſampſuci, flore purpureo, in umbella cineritia, in qua ſemen: unde multis Galliæ locis *cendrea* nominatur. Tota herba iucunde olet. Onitis eadem erat candidiore tantum folio, hyſſopóque conſimiliore, fructu confertis corymbis compacto. Multa patrocinantur huic quam uulgus *buglen* uocat, ſed folium hyſſopo multo latius, coliculis corymbulorum agmine ſtipatis: diuerſam tamen ab hac eſſe in hali mentione docebimus. Sed multo plura aſtipulantur ei quam paulo ante diximus *Arabicum ſticadem* nominari: ſed nihil in his perpetuum ſtatui poteſt, tum obliteratis ſilentio fruticum imaginibus, item quòd illæ ſpecies intelliguntur ſatiuæ, quum ſtatim poſt de ſyluestri doceatur, illæ ſponte proueniant. Syluestre origanum folijs eſt origani, prætenuibus uirgulis, digitorum quatuor altitudine, umbellis anethi, flore candido, radice tenui, ſuperuacua. Hanc Dioſcorides panaces Heracleum, & cunilam uocari quibuſdā meminit, inter quos Colophonius Nicander inuenitur, cuius uerba è theriacis, quòd hic aliquid facerent, citauimus,

Πανάκειόντε κονίλην,
Ἠντε καὶ ἡράκλειον ὀρείγανον ἀμφιέπουσι,
Σὺν καὶ ὄνου πετάλειον ὀρείγανον, ἀνά τε θύμβρης. Quod, Panaciamq; cunilam,
Et quam iam Heraclion origanon inde uocarunt.

Diocles etiam cunilā, ut uetuſtiſſimus fatetur interpres, quibuſdā Heraclion origanon, alijs ſyluestre dici contendit, ut idem ſit panaces, panactios, & cunila. Petrichus in Ophiaco Conilon quendam hominem herbam inueniſſe tradidit, inde nomen ei cunilæ. Nicander quoq; meminit alterius origani, cuius folium, quòd aſinis pabulo gratum eſſet, onopetalium uocauit origanum, onitim inde ſequuta ætas ab eo didicit appellare. Nemo tamen putauerit ornithin, quaſi gallinaceam cunilam ſcribendum, cum Plinius quæ Latinis gallinacea eſt appellata, à Græcis origanum Heracleoticum dici profitetur. quod & Plautus teſtatur in Trinumo, ab Heraclea Ponti nominatum. In Ponto, inquit, abſinthiū, & cunila gallinacea. Tragoriganum Dioſcoridi fruticulus ſimilis eſt ſerpyllo ſyluestri, uel origano, tam ramo quàm folijs: ſed quibuſdam in locis ſoli conditione lætius & habitius inuenitur, latiore folio, glutinoſum: alterum macilentius, folijs exilioribus, molliuſculis, quod alii qui praſion uocare maluerunt. Plinius origanū cunilam æmulari tradidit, cuius plura genera in medicina habentur. Onitim uel praſion appellant, nō diſſimile hyſſopo. Heracleoticū origanum à Græcis dictum inter cunilas retulit, dicitq; gallinaceam à noſtris appellari. Tragoriganum ſimile fecit ſerpyllo ſyluestri, de quo inter ipſum & Dioſcoridem cōuenit. Addidit Heracliū, quod tria habere genera refert, nigrius, latioribus folijs, glutinoſum, quod pro tragorigano uidetur à Dioſcoride ſumptū. Alterū exilioribus mollibusq;, ſampſuco nō diſſimile, quod aliqui praſiū uocare malunt, itidem tragorigani ſpeciē Dioſcorides adfirmat. Tertiū inter hæc mediū, minus q̄ cætera efficax. Ergo tragoriganū Dioſcoridi, & Heracleū origanū Plinio, collatis utrinq; deliniationibus, in neutro ſatis exacte deſignatis, ea erit herba quam uulgus noſtrū *maſtichinæ herbæ* cognomēto ſerit in hortis, frutice ſerpylli uel origani, coliculis ramiſq; nō diſſimilibus, folijs ſampſuci, flore paruo, odorato in umbella, in qua propendent incani hircorū uilli, unde dictum tragorigani nomen exiſtimo. odore ſamſuco nō cedit. Studioſeq; nuper in hortis noſtris cœpit ſeri, & ut nouæ rei nouo officinis indito nomine, quoniā lentore quodā interdū madeſcit, *maſtichinā herbam* cœperūt uulgo nominare: aut q̄ iucundū maſtiches ſpiret odorē. Quod pinguibus locis ubertate ſoli lætius aſſurgit, latiore glutinoſoq; folio ueſtitū, tunc ſampſuci folium repreſentat. Si ieiuno prodeat ſitu, tenuius, folijs & colibus ſerpyllū potius uidetur æmulari.

Alterum

Alterũ ſylueſtrius, quod propter ſepes naſcit̃, folio ſampſuci, multo maiore, caule ſeſq; pedali, comante ſupra cacumen muſcario, in quo flores emicãt purpurei. Vtrunq; iucundo odore placet, & coronis inſeritur. ſed hæc loci potius ꝗ naturæ diſcrimina ſunt. Porro res in tanta tam nomenclationũ ꝗ hiſtoriæ uerſat̃ ambage, ut non facile fuerit quicꝗ in ſolidum de his ſtatuere. Parum enim conuenit inter Græcos, minusq; inter Latinos, minime inter utroſq;. Nicander Colophonius cunilam panacium et Heraclion origanum dici memorat. Dioſcorides Heracleoticum origanum cunilam dici teſtatur. Item ſylueſtre origanum cunilam & panaces Heracleum à Nicandro uocari tradit. Galenus Heracleoticum origanum onitide cẽſet efficacius, ſed utriq; pręſtat ſylueſtre, quod & panaces Heraclium & cunilam appellari contendit. Hippocrates thymbrã origani ſimilem propoſuit. Plinius origanũ manifeſte diſcreuit à cunilis, ſolum Heracleoticũ cunilam gallinaceam dici Latinis profeſſus: ſeorſumq;, uelut diſtinctorũ generum, agit. Tragorigano duæ ſpecies à Dioſcoride tribuuntur, quæ à Plinio redditæ ſunt Heraclio. Nemo tamen exiſtimet idem eſſe Heracleoticũ, ab Heraclea Ponti dictum, & Heracliũ quaſi Herculeum, ut ſupradictum eſt. Columella cunilam noſtratem eſſe docuit, quam ruſtici ſatureiam nominant. Vides quàm diuerſæ ſunt authorum ſententię, quo tamen Latino nomine ueteribus comprehẽdatur ſylueſtre origanum, nunc eſt uidendum. Dioſcorides ipſum repræſentat folijs origani, ramulis prætenuibus, digitorũ quatuor altitudine, umbellis anethi, flore candido. Sylueſtris origani non meminit Plinius, cunilæ tamen bubulæ uocabulo comprehenſum iri putamus. Cum cunilæ pręter ſatiuam plura tradi in medicina genera declaret, ſubdit, quę bubula appellatur ſemen pulegij habet, ſic bubulam inter ſylueſtres retulit. Contra ſerpẽtes bibi ex uino iubet. Alibi, inquit, in ſerpentium ictu priuatim ex uino bibitur, quæ cunila bubula appellatur. Eadem à Dioſcoride ſylueſtri tribuuntur origano. Quare teſtudines cum ſerpentibus dimicaturæ, hac ſe muniunt. Facit huius rei fidem, quod quæ inter medicinas de bubula traduntur à Columella, eadem ab artis ueterinariæ prudentibus Græcis uerbo tenus ſcribuntur de ſylueſtri origano. Verba tam Columellæ quàm Eumeli Veterinarij medici ſubiunximus, Ἐπαχθὴς χολὴ διὰ τὴν τῆς γαστρὸς φλεγμονῆς διαγινώσκεται. δεῖ τοίνυν ἐμβάλλοντα τὴν χεῖρα τὴν κόπρον ἀφελεῖν ἔξω, καὶ μετὰ ταῦτα ὀρίγανον ἀγρίαν, καὶ ἀγριοσταφίδα, καὶ ἅλα λεπτὸν μετὰ μέλιτος ἑψημένου μίξαι, καὶ ποιήσαντα κολλύρια ἐμβαλεῖν. οὕτω καὶ τὴν κοιλίαν καθαίρει, καὶ χολὴν ὑπάγει. Verba Columellę hęc græca ſic interpretant̃, At ſi bilis moleſta iumẽto eſt, uẽter intumeſcit, nec emittit uentos. Manus uncta inſerit̃ aluo & obſeſſi naturales exitus adaperiuntur, exemptoq; ſtercore poſita cunila bubula, & herba pedicularis cum ſale trito & decocto, melli miſcentur, atq; ita facta collyria ſubijciuntur, quæ uentrem mouent, bilemq; omnem deducunt. Vides apud Græcos authores ſylueſtris origani uocabulo cunilam bubulam uenire. Non me fugit tamẽ Plinium aliquot locis pro origano Græcorum, cunilam bubulam reddidiſſe: quem docti quoque complures in interpretationibus ſuis ſunt ſectati, non tamen de Heracleotico poteſt audiri, cum gallinaceam cunilam dici Latinis adfirmet: nec de onite uel tragorigano, cum potius aſininam aut hircinam uertiſſet cunilam. Sylueſtre itaque origanum bubulæ cunilę uocabulo potius intelligendũ putauerimus. Origanum tam pertinaci cum braſſica diſſidet odio, ut aduerſum olus exareſcat. Vinum dulcedinem concipere prodidit Ariſtoteles, ſi in muſtum origanum ſit iniectum, ſed binas in amphorã heminas indidiſſe ſatis eſt. Id aſſignat cauſæ, quòd quantum in muſto fuerit aquoſum, & fæculentum, ſua ariditate exhauriens ebibit, quibus auſterus ſapor contrahebatur: argumento, quòd uina ſi quid aquæ contineant illibatum, minus redduntur mollia, ſi diutius in fece reſederint, itidem confiet. Sed quum dulce molimur, uuas ſoli diutius exponimus, ut dilutum liquorem depaſcat, reliquum'que decoquat. Simile quiddam præbet origanum, quod calida & ſicca dote præditum ſit. Natura eius excalfacere. Percuſſis à ſerpente datur in uino decoctum eius: in paſſo autem ijs qui cicutam aut opium bibẽre: in aceto mulſo, ijs qui gypſo tentantur, aut ephemero. Ruptis, conuulſis, hydropicis cum fico manditur. Siccum acetabuli menſura potum in aqua mulſa atram bilem per inferna detrahit, menſes ciet. Linctum ex melle tuſſes emendat. Ad pruriginem, pſoras, regiúmque morbum decocti ius cum in balnea deſcenſum eſt, prodeſt. Succus uirentis tonſillis, columellæ, oris ulceribus

medetur

medetur. Per nares caput inanit cum oleo infuſum. Inijcitur & aurium doloribus cum la
cte. Medicamentum ciendis uomitionibus cõmodiſſimum ex origano fit, addita cepa &
ſemine fruticis quod ad obſonia expetitur (rhus uocatur) omnibus in ære Cyprio per tri-
cenos dies inſolatis, ab ortu Canis, cum ſyderis æſtu tempus flagrat. Herba obdormituris
in metu ſerpentium ſubſternitur, fugat enim eas. Onitis eaſdem præſtat utilitates quas ori
ganum Heracleoticum, dũtaxat infirmiores. Syluestre origanum priuatim folijs, floribus
ex uino potis à ſerpẽte percuſſis auxiliatur. Tragoriganũ optimum eſt Cilicium, Coum,
Smyrnæum, Chium & Creticum. Excalfaciunt omnia, urinas pellunt, uentri facilia ſunt,
decocto poto bilem detrahũt. Lienoſis ex aceto commode bibuntur. Contra ixiam in ui-
1 no ſumuntur. Purgationes fœminarum cient. Peripneumonicis, tuſſientibus ex melle in
eclegmate dantur. Grata & efficax potio eſt, quare faſtidia ſentientibus, & ſtomacho aci-
da ructanti infirmoq́ præbetur. Item ſi à maris iactatione, nauſea & æſtus præcordiorum
excitentur. Tumores illitos cum polenta diſcutit. Onitidis uſus Plinio priuatim cõtra tor
ſiones ſtomachi in tepida aqua & cruditates: cõtra araneos ſcorpionesq́ in uino albo. Lu
xata & cõcuſſa in aceto & oleo & lana. Tragoriganon urinam ciet, tumores diſcutit. Cõ
tra ixiam potũ uiperæq́ ictum efficaciſſimũ, ſtomacho acida ructanti & præcordijs. Tuſ-
ſientibus cum melle datur, & pleuriticis & peripneumonicis. Heracliũ optimũ Creticũ,
quod iucundè olet: proximũ Smyrnæum. Communis uſus ſerpẽtes fugare, percuſſis eſui
dare decoctũ, potu urinam ciere: ruptis, conuulſis mederi cum panacis radice: hydropicis
2 cum fico, aut cum hyſſopo acetabuli mẽſuris decoctũ ad ſextam: item ſcabiem, pruriginẽ,
pſoras in defeſſione balnearũ. Succus auribus infundit cum lacte mulieris. Tonſillis quo-
que & uuis medetur, capitis ulceribus. Venena opij & gypſi decoctũ extinguit, ſi cum ci
nere & uino bibatur. Aluum mollit acetabuli menſura. Sugillatis illinitur: item dentiũ do
lori, quibus etiam candorem facit cum melle & nitro. Sanguinem nariũ ſiſtit. Ad paroti-
das decoquitur cũ hordeacea farina. Ad arterias aſperas cum galla & melle teritur: ad lie-
nem folia cum melle & ſale. Craſſiores pituitas & nigras extenuat decoctũ cum aceto &
ſale ſumptum paulatim. Regio morbo tritum cum oleo in nares infunditur. Laſſi perun-
guntur ex eo, ita ut ne uenter attingatur. Epinyctidas cum pice ſanat. Furũculos aperit cũ
fico trita, ſtrumas cum oleo & aceto & farina hordeacea, lateris dolores cum fico illitum.
3 Fluxiones ſanguinis in genitalibus tuſum ex aceto litũ, reliquias purgationũ à partu. Cu-
nila bubula ſemẽ pulegij habet, utile ad uulnera cõmanducatum impoſitumq́, ut quinto
pòſt die ſoluatur. Contra ſerpentes in uino bibitur, ac tritũ plagæ imponitur. Vulnera ab
ijs facta perfricãtur. Teſtudines cum ſerpentibus pugnaturæ hac ſe muniunt. Gallinacea
cunila à Latinis, à Græcis origanum Heracleoticũ appellata, prodeſt oculis trita addito ſa
le. Tuſſim quoq́ emendat, & iocinerũ uitia: laterum dolores cum farina, oleo & aceto in
ſorbitionem temperata, præcipuè ſerpentium morſus.

Pulegium. Cap. XXVI

Vlegium ipſo brumali die germinat in carnarijs, refloretq́ ramulis etiã à pa
rente reuulſis, adeò nihil eſſe ocultum natura uoluit. Serendi igitur hoc ſig-
4 P num dedit. Hæc eſt uera interpretatio, argumentum naturæ ſecum adferẽs.
Percontatur Ariſtoteles, cur pulegiũ etiam penſile, ſolſtitiali tempore flo-
reat. Crudum cauſatur alimentum, quod ut hyeme concoqui propter frigus
non poteſt, ſic ſolſtitio caloris auxilio cõcoquens auget. Parumq́ uidetur inter Plinium
& Ariſtotelem conuenire, cum ille bruma florere tradat, imò brumali die ſuſpenſam in te
ctis, arentis herbam pulegij, florem ędere fatetur: contra is ſolſtitio florem facere. niſi quis
biferum arbitretur, & quem bruma præcoci partu florem non fudit ob calorem, ſolſtitio
protulerit. ſed qui brumali tempore mittitur flos, prioris autumni redundante tunc alimo
nio, proſilit brumam oſtenſurus. Nam & utroque tempore in flores & folia luxuriare in-
frà demonſtrabitur. Semel ſatum pulegium diutina durat ætate. Noſtri nunc *poulieulum*
uel *poulietum* uocant. Cuius figuram utpote notiſſimam omnibus Dioſcorides ſilentio
prætermiſit. fruticoſum aſſurgit, ſemipedali altitudine, folijs ſampſuci, ſurculis per in-
terualla purpureo flore coronatis: unde multis pulegiũ regale nominatur. Naſcitur opti-
mum in montoſis. Alterum genus, etſi mas eſt, inefficacius tamẽ eſt, flore cãdido. magna

ei cũ nepeta & mentha ſocietas. Recens incenſus pulices necat, inde nomen pulegio. Sylueſtris Plinius unum fecit genus origano ſimile, folijs minoribus ꝗ ſatiuum, & à quibuſdam dictamus uocatur, cui uim tribuit efficaciorem. Guſtatum à pecore balatum cõcitat, unde quidem Græci literas mutuantes blechon uocauerunt. Blechron Hippocrati pro legumine quodam accipi Galenus author eſt. Plinio pulegium brumalis herba dici poteſt, quòd uti dictum eſt, hyberno flore brumam oſtendat: quemadmodum eidem condurdon ſolſtitialis herba perhibetur, flore rubro, quæ ſuſpenſa collo cõprimit ſtrumas, cuius Plautus, ut arbitror, in Pſeudulo meminit, inquiens,

Quaſi ſolſtitialis herba pauliſper fui,
Repente exortus ſum, repentino occidi.

Sed an idem fuerit blechros pulegio, cui eædem accidunt in flore mutationum uiciſſitudines, iam diſſerendum eſt. Theophraſtus ſtirpes eſſe quaſdam adfirmat, quæ uitale principium ſeruare queunt, ita ut ad germen excitandum ſe ualeant mouere, ut ſcylla, coles liliorum, et blechri termites uel ſurculi: nam eam quoq; ſolſtitijs florere ſubiunxit, quod imprimis demiratur. eius uerba ſubiunximus, βλῆχος ἀνθεῖ περὶ τροπάς. Hoc idẽ ſentit Ariſtoteles in problematis, quęrens cur pulegium, lilium, & cepe florent ſolſtitialibus horis. qui, quantum mea fert opinio, græcorum ritu, τροπῶν, id eſt ſolis ad nos conuerſionum nomine, brumam quoq; complectuntur. Nam, ut Theophraſtus author, quanq; blechrus omnino ſicca ſentiatur, principium tamẽ aliquod habeat neceſſe eſt, quod unà cum aeris mutatione moueatur. Mirum pręterea, ꝙ non remiſſiore, ſed potius intenta temporis ſæuitia germinare incipiat: niſi forte dies alcyonios nõnihil ſuffecturos putaueris, ſic iam appetente inclementia brumæ parturit. Quæ itaq; de blechro produnt à Theophraſto, eadem de pulegio tradi partim ab Ariſtotele, partim à Plinio manifeſtum eſt. Sed quid tantorum uirorum citatione fuit opus, cum Dioſcorides idem eſſe blechrũ cum pulegio, nec niſi ſola diſcrepare nomenclatura teſtatur, blechona ſeu pulegium blechron dici Græcis confirmans. His cum hiſtorijs, tum authorum teſtimonijs ſatis cõſtat blechrum ueteribus Græcis noſtrum fuiſſe pulegium. Sed cur Theodorus Theophraſti interpres græcum nomen moneta non percuſſerit latina, id forſitan fuit cauſæ, ꝙ uel aliud à pulegio ſuſpicabatur eſſe, quod apud Hippocratẽ, teſte Galeno, blechron pro legumine capi cognoſceret. Pulegium, ut eſt Galenus author, acre & ſubamarum lingua deprehenditur. Vehementer excalfacit & extenuat euidenti, ut tradit, argumẽto, ꝙ illitu membrum rubore ſugillet, & ſi diutius immanſerit, uehementem mouet exulcerationem. Pectoris pituitam digerit, ideo pulmonum uitia excreabilia facit. itidem Paulus adfirmat. Pulegiũ Leontinus tradit crudis concoctiones moliri, ſi ſiccum tritumq; poſt cibos inſumatur. Idem manſum, & genis agglutinatum increſcentes oculorum inflammationes epiphoraſq; egregiè diſcutere, ita ut qui hoc remedium experitur, eo potius utendum cenſeat, ꝗ probatiſſimis oculorũ collyrijs. Extenuat, & calfacit, cõcoctiones adiuuat, menſes trahit potum, & ſecundas, & partus. Vitia pectoris cum oleo & melle ſumptũ elicit. Cõuulſis auxilio eſt. Nauſeis & eroſionibus ſtomachi datur in poſca. Atram bilem per aluum exigit. Cõtra ictus ſerpentium in uino remedium eſt. Defectos animo recreat cum aceto, naribus illatũ. Gingiuas arefacti cinere corroborat, inflammationes omnes cum polenta illitum mitigat. Podagris ſyncerum apponitur, donec ſanguine aduocato locus rubeſcat & exulcerari ſentiatur. Decocto eius abluti prurigines extinguuntur. Cum cerato uaros tollit. Lienoſis cum ſale utiliter illinitᷓ. Inflationes uuluæ, duritias, cõuerſioneſq; corrigit. Blechona mutatis literis uocauere, quoniã pecus, guſtato eo dum floret, balatu compleatur. Eos reuocat qui animo deficiũtur, ſurculis ſuis in ampullas uitreas aceti cum mentha deiectis. Dignior è pulegio corona uertigini, quàm è roſis: nam & capitis dolores impoſita dicitur leuare. Quin & olfactu capita tueri cõtra frigorum æſtuſq; iniuriam, & ab ſiti traditur: neq; æſtuare eos qui duos è pulegio ſurculos impoſitos auribus in ſole habeant. Fœmina efficacior eſt, eſt autem flore purpureo. Mas candidũ habet. Nauſeas cum ſale & polenta in frigida aqua pota inhibet, ſic pectoris & uentris dolorem, ſtomachi autem ex aqua. Item roſiones ſiſtit & uomitiones cum aceto & polenta. Aluum ſoluit ſale adiecto cum polenta. Inteſtinorũ uitia cum melle & nitro cocta ſanat. Vrinam pellit ex uino & calculos, interiores dolores ſinit. Ex

nit. Ex melle & aceto ſedat menſtrua & ſecundas. Vuluas conuerſas corrigit. Defunctos partus eijcit. Semen obmuteſcentibus olfactu admouetur. Comitialibus in aceto cyathi mẽſura datur. Si aquæ inſalubres bibendæ ſint, tritum inſpergitur. Salſitudines corporis ſi cum uino tradatur minuit. Neruorum cauſarijs & in contractione cum ſale, aceto & melle cõfricatur opiſthotono. Bibitur ad ſerpentium ictus decoctum. Ad oris exulcerationes, & tuſſim efficax eſt. Flos recentis incenſus pulices necat odore. Xenocrates pulegij ramum lana inuolutum in tertianis ante acceſſionẽ olfactãdum dari, aut ſtragulis ſubijci, & ita collocari ægrum, inter remedia tradit. Guſtatum à pecore caprisq; balatum concitat. Natura ei tã feruens, ut illitas partes exulceret, ante acceſſionũ horrorẽ. Item cõuulſis & torminibus fricari cõuenit. Podagris mirè prodeſt. Hepaticis cũ melle & ſale datur bibendũ. Pulmonũ uitia excreabilia facit. Ad lienẽ cum ſale utile eſt, et ueſicę & ſuſpirijs, & inflationibus. Contra ſcolopendram terreſtrẽ uel marinam, item ſcorpiones ualet. Arida radix cicatricibus decorem adfert. Contra increſcentia ulcera recens potentiſſima.

Dictamus. Cap. XXVII

D

Dictamum, ut Theophraſtus eſt author, Cretæ uernaculũ eſt, nec temere alibi quàm in ea inſula prouenit, ramis prætenue, pulegio ſimile, feruens & acre guſtu, folijs tantum utuntur. Flos ei nullus eſt, aut ſemen, aut caulis. Radix tenuis & ſuperuacua. Rara admodum herba eſt, nec in Creta ſpatioſe naſcitur, mireq; à capris expetitur, incredibiliq; uoluptate ab eis deuoratur. Oſtenderunt id capræ uulneratæ eo paſtæ, ſtatim decidẽtibus telis. Pro eo eſt & pſeudodictamũ multis in terris naſcens, folio ſimili, ramulis minoribus: imbecillioris effectus ſtatim intelligitur, dictamũ enim minima portione accẽdit os. Qui legere eã manipulos in ferula uel arundine cõdunt, præligantq; ne efflato ſpiritu potentia euaneſcat. Inualidius ſiquidẽ cum aliquid uirium expirauit. Non deſunt qui naturã utriuſq; eandẽ eſſe referant, ſed deteriorem in agris pinguibus. Quare quod locis lætioribus exeat degenerare, & falſum illegitimumq; cognominari. Legitimũ aſpera loca uehemẽter amare prodũt. Ad partus muliebres efficaciſſimum idẽ author aſſeuerat, aut quòd enitẽtes fœtu ſtatim liberat, aut certe dolores penitus abolet. Eſt & tertiũ genus dictami uocatum, ſed neq; facie neq; effectu ſimile, ramis maioribus. Qui dictamum Cretẽſem eſſe tradit herbã lenem, acri guſtu, pulegio ſimilẽ, maioribus folijs, quæ tomẽtoſis caneſcant floccis, & ſpiſſa lanugine pubeſcant, flore & ſemine uiduam. Pro eo ſubſtituitur pſeudodictamum, quaſi dicas illegitimum, multis in terris naſcens, folio ſimili, ſed acrimonia minore, & uiribus ignauius. Tertiũ adiecit quod è Creta defertur, folio ſiſymbrij, ramis maioribus, flore ſylueſtris origani, nigro, molliq;. Odor folijs ineſt inter ſiſymbriũ et ſaluiam iucũdiſſimus, ſed minus ſenſum tentat. Id hodie Galli tum *diptamum*, tum *hortenſem gigeberim* appellant, quòd æſtuoſa ui ſtatim os adurat, & linguam uellicet. nanq; cauliculis aſſurgit teretibus, longis, mollibus, articulatis, folio menthę uel ſiſymbrij, niſi quòd anguſtius, et ſpiſſiori pube canet, roſeo flore, ſemine atro, odore artemiſia ſuauiori. Virgilius Maro totius naturæ peritiſſimus, duodecimo ſuæ Aeneidis hoc habitu dictamum deſignauit, ita canens,

Tum Venus indigno nati concuſſa dolore,
Dictamum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo. non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo uolucres hæſere ſagittæ.

Sed quale dictami genus Poeta ſuis numeris explicuerit, diligenter conſiderandũ eſt. Putat Marcellus tria eius genera cõmiſcuiſſe, nõ ignorantiæ tamen damnandũ Maronẽ, qui cæterorũ exemplo in re fabuloſa uoluptati magis quàm utilitati legentium conſulit. Sed inuiſum uſquã monſtrum impudenter rerum omnino pugnantium coalitu finxiſſet, nec dignum poetico uerborũ inuolucro, cum ſub eorum figmẽtis, nõnihil ſemper ſubeſſe ueri credendũ eſt. Sed hæc quæ de dictamo lepidiſſime cecinit, ad hiſtoriã naturæ nõ ad fabulã pertinent. Quis exiſtimaret Virgilium picturarũ naturæ, ut pleriſq; locis docuit, callentiſſimum, herbę quæ & caule & flore uacaret, caulẽ flore comantẽ liberaliter impegiſſe, ſic quæ ſterilis eſſet fœcundam, quæ exflos & excaulis, floridam & caule luxuriantem,

commentitio habitu proponeret, quo nec ulla ueteribus adhuc potuit inueniri? Itaque mihi potius tertiam dictami faciem uidetur his fenariolis expressisse, cui & caulis & flos à ueteribus redditur. Nam & hoc tertium, authore Dioscoride, defertur ex Creta: quare merito Venerem ab Cretæa Ida carpsisse finxit, cum omne dictami genus incana lanugine pubet, imò uerius quodam quasi lanuginoso tomento uestitur, perpulchrè puberibus folijs caulem comari prodidit. Eidem florem tribuit purpureum, sed non qui dilutiore rutilet purpura, sed abundè saturata nigricat, quem Dioscorides nigrum maluit appellare, cum talis in colorum censu pullus existimetur ab herbarũ peritis. Quod demum subiunxit, non ignaras huius capras, cum uolucres inhæserunt sagittæ: quanquam hanc sibi Creticum præsentiorem uendicauit facultatem, reliquas species, utpote à Creta oriundas, dote cõsimili licet ignauiore præditas, scriptores meminerunt. Non ergo ficitiam & portentosam dictami imaginem exibuit Maro, sed ueracem, quæ tertium id genus, ut docuimus, exprimeret. Pota sagittas pellit, & alia tela extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorum obolo. Proxime pseudodictamum. Vtrũque suppurationes discutit, sed præcipua dictamo uis est. Menses cit. partus emortuos uel transuersos eijcit. Bibitur ex aqua foliorum obolo, adeò ad hæc efficax, ut ne in cubiculum quidem prægnantium inferatur, nec potu tantum sed illitu & suffitu ualet. Proxime pseudodictamũ, sed mẽses cit cũ mero decoctũ pondere denarij. Strangurias discutere dictamũ certũ est, cuius folia præclare dantur ex aqua ad partus accelerandos. Constat unius oboli põdere, uel si mortui sunt in utero infantes, protinus reddit sine uexatiõe puerperæ. Similiter prodest pseudodictamũ, sed tardius: præcedente illa persuasione, quicquid in Creta nascitur, infinito præstare cæteris eiusdem generis alibi genitis. proxime quod in Parnaso. Tradunt Arcades quidẽ nõ medicaminibus uti, sed lacte circa uer, quoniã maxime succis herbæ turgeãt, medicẽturq; ubere pascuæ. Bibunt autẽ lac uaccinũ, quoniã boues omniuoræ sunt in herbis. Dioscoridi omnes effectus reprǽsentat quos satiuum pulegium, multo etiamnũ ualidius, constat enim & potu & suffitu defunctos partus eijcere. Tradũt capris in Creta uulneratis pastu huius herbæ tela decidere. Succus purgandi uim obtinet illitus, aut cum polẽta subactus. Plantas pedũ sagittis cõfixas illitu sanat, & impactos reliquo corpori aculeos refigit. Ad lienis morbos efficax est, minuit eũ. Carpunt semen ęstate uel autũno. Radici uis feruens, gustatu accendit os. Eadem partus accelerat. Succus in uino serpentiũ morsibus aduersatur, in quã rem tanta uis herbæ huius, ut uenenata omnia olfactu saltẽ fugentur, contactu etiam cõmoriantur. Vulneribus ferro factis & uenenatis ictibus infusus succus præsenta neo est remedio: & si etiam ab instillatu statim sumatur in potu, momẽto salus restituitur. Pseudodictamum simili in ore acrimonia, ualet ad quæ dictamum, sed ignauius. Tertium quod à Creta defertur, conuenit ad quæcunq; superior, sed minus nares ferit. Additur in pastillos theriacos, & emplastra quæ contra serpentium iniurias repræsentantur.

Saluia. Cap. XXVIII

S Aluia, quæ Græcis elelisphacos dicitur, frutex est oblongus, surculosus, quadrangulas habens & candidas uirgas, folia cotonei mali effigie, longiora, scabriora, paulo callosiora, extritarum quoque ueſtium similitudine hirsuta & candicantia, ueheměter odorata, sed uirosa, semine syluestris hormini in summis caulibus. Nascitur in asperis. Plinius menthæ similem facit, canam, odoratam. Galli nostri *saulgiam* uocant, nanq; ea fruticosa est, rugosis folijs, exoletarum uestiũ scabritiam referentibus, incanis, odoratis, purpureo in spica flore, in aquilini rostri speciẽ falcato, semine syluestris hormini. Plinius elelisphacon in censu frugum inter lentis species retulit, inquiens, Syluestris elelisphacos dicta à Græcis, ab alijs phacos, ea est satiua lente læuior, & folio minore atque ficciore, & odoratiore: & alterum genus huius syluestris odore graui. Hæc mitior, folia habet cotonei mali effigie, sed minora & candida, quæ cum ramis decoquuntur. Hic apertissimè rem satiuam quæ diligentissime colitur in hortis, cum syluestri lente, tanquam quid à saluia discrepans, commiscuit: cum tamen omnia quæ inibi uigesimosecundo uolumine de illa syluestri lente traduntur, & Dioscoridis deliniationi saluiæ, & uiribus patrocinantur. Nam saluia folia habet cotonei mali effigie, sed minora & candida, quæ cum ramis decoquuntur. Menses cit & urinas. Pastinacæ ma

rinæ ictus ſanat, torporem autem inducit percuſſo loco. Cõmorantes menſes trahit: abũdantes ſiſtit decocto eius poto. Per ſe impoſita herba uulnerum ſanguinẽ cohibet. Sanat & ſerpentium morſus, & ſi in uino decoquatur pruritus teſtiũ ſedat. Eadem prorſus Dioſcorides tradidit, folia cotonei mali figura, minora, cãdida. Vires ei aſſignat trahere & partus hærentes, remoratosq́ menſes: paſtinacæ marinæ ictus ſanare: compoſitam per ſe herbam ſanguinem uulnerum cohibere: teſtium pruritus folia cum ramis cocta comprimere. Subdit Plinius, Noſtri qui nunc ſunt herbarij elelíſphacon græcè, Latinè ſaluiam uocãt, menthę ſimilem, canam, odoratam: quaſi aliter ueteres, aliter ſuæ ætatis herbarij de elelíſphaco ſentirẽt. nihil tamen eſt commune lentis & ſaluiæ. Nec Dioſcorides alterius quàm paluſtris, quæ & ſylueſtris ei dicitur, mentionem fecit: ſed illa reſedibus aquis gaudet; hæc rigua nedum aquatilia refugit. aſperis ſiccisq́ naſcitur. Sed uidetur Plinio phacos uocabulum, quo lens Græcis importatur, & eliphacos, quo paluſtris, impoſuiſſe: feciſſeq́ ut ſpecies quaſdam nouas lentis fingeret, remq́ ſatiuam in ſylueſtrium familiam aſciſceret: rem natalibus, foliorum habitu, uiribusq́ lõge diſſidentem, in unum aceruum congereret. ſed multo diuerſum uidetur Græcis ſphacos & ſphacelos. Theophraſto differt, ut inquit, ſaluia quæ dicitur elelíſphacos à ſphacelo, quòd altera mitior, altera ſylueſtrior. Sphacelo folium breuius & læuius, ſaluiæ ſqualidius & ſcabrius. à quo, quãtum arbitror, habitu nomen deflexit Græcis, qui quod ſphacon, ceu potius ſphacelon, nos tabitudinem uel ſyderationẽ ſolemus uocare. Ergo quòd herba retorrida ſemper uel exucca uideatur, elelíſphacos, quaſi in tabem redacta uel in ſyderationem flacceſcens, nomen arripuit, ἐλελίζειν & σφάκος in unam coaleſcẽtibus appellationem. Quæ duo ſaluiæ genera uidentur in hortis inueniri. Quod læuius & folio contractius, quaſi ſylueſtrem ob id referat figurã, minusq́ ſqualore obſitum, noſtrum nunc uulgus *francam ſaulgiam* nominat. Alterum ſqualidius & ſcabrius, lacunoſa facie peraſperum, multo latius, quaſi cultum ſenſerit, *uulgariam ſaulgiam* uocamus. Salutaris ad multa, præſertim ad fœcunditatem, unde forſitan Latinis ſaluia dicta. nam ſaluia, ut Aetius ſcriptum reliquit, excalfacit, & aliquatenus ſubſtringit. Suffitu menſes ſiſtit, qui copioſius feruntur, omnemq́ fœminarum abundantiã cohibet. Agrippa ſacrã appellat herbam, traditq́ leænas eam eſſe ad cõceptus facilitatem. Illud habetur in confeſſo, fœminam quæ quadrantem horæ ante cõcubitum, huius ſuccum inſtar heminæ cum momento ſalis ebiberit, concepturã. Proditum eſt graſſantẽ in Copto Aegypti peſtem, innumeros penè mortales rapuiſſe, reparatamq́ multitudinẽ coactis mulieribus huius herbæ ſucco ad cõceptum uti. Orpheus ſucco in orbiculos coacto cum mellis uncia, ſanguinis excreationes cohibuit. Seritur in ortis & ſemine & ſurculo. Apricũ amat locum. Lixiui cinere fruticẽ muniunt olitores, ſic lætiorem prouenire teſtantur. Frigora non horret. Hybernis tẽporibus uiuit, in quibus premente olerum penuria iuribus innatat. Errant qui herbam paſſim in incultis inuentam, quam herbarij *ſaluiam* appellant *tranſmarinam*, falſo officinæ *gallitricum*, putent ſaluiæ congenerem. Nam ea folio latiore, non minus odorato ſed aſperiore, caule ſeſquipedali, leniter hirſuto, in quadrangulum ſtriato, flore ſubcæſio, ſaluiæ nõ abſimili, in aquilini roſtri effigiem falcato, calyculis pluribus gallinaceæ criſtæ forma ad radicẽ ſpectantibus, in queis ad ſummum quatuor grana reperias, parua, rotunda, fuluescentia: cum ea hormini ſylueſtris propria ſunt, in mentione eius docebimus, nec ulla picturæ nota uidetur reclamare. Saluia menſes cit & urinas. Paſtinacæ marinæ ictus ſanat, torporem autem inducit percuſſo loco. Bibitur cum abſinthio ad dyſenteriam. Cum uino commorantes menſes trahit: abundantes ſiſtit decocto eius poto. Per ſe impoſita uulnerum ſanguinem cohibet. Sanat & ſerpentium morſus, & ſi uino decoquatur pruritus teſtium ſedat. Partus emortuos appoſita extrahit, item uermes aurium. Ad tuſſim laterisq́ dolores bibitur. Contra ſcorpiones eadem & dracones marinos efficax. Contra ſerpentes quoque ex oleo perungi ea prodeſt. Menſes (ut ait Dioſcorides) & urinas trahit decoctum foliorum ramulorumq́ potu. Partus eijcit, paſtinacæ marinę ictibus auxiliatur, capillum denigrat, uulnerum ſanguinem cohibet, tetra ulcera purgat. Teſtium pruritus extinguunt rami foliaq́ ſi decocto eorum foueantur.

Mentha. Cap. XXIX

M Entha notior Dioſcoridi fuerat, quàm quæ debuiſſet repræſentari. nomen in Gallia retinet. Herba cubitalibus flagellis, lanugine pubeſcentibus, folio ſiſymbrij, lõgiore, molli, æſtate herbaceo, hyeme ſubflauo, ſemper odorato. ſubpurpureus flos circa cauliculorum faſtigia ſpicatur. Eſt & hortẽſis quædam quã noſtri *Romanam* cognominãt, odore præſtãtiór, cauliculis lentẽ punicantibus, folio maiore, aliquãtulum acutiore. Mentha dulcẽ deſiderat uliginẽ, quam ob cauſam iuxta fontẽ menſe Martio recte ponitur. cuius ſi forte ſemina defecerunt, licet de noualibus ſylueſtre menthaſtrum colligere, atq; ita inuerſis cacuminibus diſponere, quæ res feritatẽ detrahit, atq; edomitã reddit. Seritur uel planta uel radicibus. Apricum locum amat, nõ pinguem, nõ ſtercoratum, humidis facilius adoleſcens. Ferro nõ expedit mentham tangi. Semel ſata pluribus annis reſtibili fertilitate durat, gratoq; menſas odore percurrit in ruſticis dapibus. Aeſtate uiret, hyeme flaueſcit. Quærit Ariſtoteles in problematis, cur in adagium uenerit, mentham belli tempore nec edendam nec ſerendam. Soluit, quoniam, inquit, corpora refrigeret, abſumens genituram, id quod fortitudini & ferocitati contrariũ eſt. Sed cum alij omnes menthæ uim excalfactoriam aſcribant, fieri poteſt, ut per ſe (quod in pleriſq; conſpicitur) calfaciat, ex conſequenti refrigeret. Galenus mentham duplicem ſtatuit, hedyoſmum, quem odoratã mintham cognominat: inodoram alterã, quam uocat calaminthalam. utraq; acri guſtu in tertio calfacit ordine. Infirmior eſt uiribus odorata mentha, quàm calamintha. Et, ut in uniuerſum pronuncietur, una fera eſt, & ſylueſtris: altera mitis & ſatiua, quæ ſibi mangonio cultus adſciſcit humorem. quare uenerem ſtimulat, quod eſt omnium cõmune quę ſemicocto humore et ſpiritoſo participãt. Paulus uenerem ciere cõfirmat, humorem cauſans flatuoſum & ſemicoctũ. Itẽ auiditates ueneris cõcire tradidit Dioſcorides. Ariſtoteles genitale ſemen mentha corrumpi ſentit. Plinius Ariſtoteli ſuffragatur, quia ex aqua & mulſo ſumpta cohibeat genitalia dẽſari. Id ergo fuit cauſæ cur antiquitas hoc eſu flagrante bello militibus interdixit, quod hoc cibo proritati magis in libidinem ruunt, quæ corpus & uires carpit, animoſq; refrigerat. ſic uſu ueneris effœminati molleſq; cõtorpeſcunt. Quod Ariſtotelem affirmaſſe conſtat. Siſymbriũ quonam pacto degeneret in mentham ſuprà docuimus. Eſt et ſylueſtris mentha, quã Romani menthaſtrũ appellant, hirſutioribus folijs, per omnia ſiſymbrio amplius, odore magis uiroſo. Plinius genus eius ſylueſtre menthaſtrum eſſe ſcribit, & hoc propagatur ut uitis, uel ſi inuerſi rami ſerantur. Menthaſtrum eidẽ ſylueſtris eſt mentha, ſpecie foliorum quaſi figurà ocimi, pulegij colore: propter quod quidã ſylueſtre uocant pulegium. Iis cõmãducatis & impoſitis ſanari elephantiã aſſeuerat, quod Magni Pompeij ætate, fortuito cuiuſdã experimento, propter pudorẽ faciẽ illita compertum eſt. Dioſcorides hoc nõ mẽthaſtrum ſed calaminthæ genus unũ ut arbitror exiſtimauit. Officinis noſtratibus nomen retinuit. Rura noſtra *ſylueſtrem* uocant *mentham*, ſiſymbrio proceriorẽ, folijs lanugine caneſcentibus, maiuſculis floſculis, coliculorum faſtigia coronantibus: quam ſi quis odoretur, uirus tantum uibrat ut ſua quoque fragrantia caput tentet. Gaudet uliginoſis. paſſim irrigua hoc menthaſtro pubent. Mentham ẽ Græcis aliqui utilem eſſe ideo negãt, quòd uulnus indita & ſaneſcere & cicatricem trahere prohibeat. Neq; coaleſcere neq; ſpiſſari lac putant quod menthã habuerit, adiecto ſimul etiam coagulo. Eadem ui reſiſtere generationi credunt, cohibẽdo genitalia denſari: ideo ueneres prorſus aduerſari. Alij cõtrà perquã ſalubrem haberi defendunt. Quod ſi mãmis familiariter acceſſit, nec coire nec denſari lac patitur. quare lactis potionibus additur, ne huius coagulati potu ſtrãgulentur. Cæterum ipſius odor animum excitat & ſapor auiditatem in cibis. Sanguinem ſiſtit & purgatiões fœminarũ inhibet. Cũ amylo ex aqua pota cœliacorũ impetus infrenat. Quidã uomicas uuluæ curarunt, & iocinerum uitia ternis obolis ex mulſo datis: itẽ ſanguinẽ excreãtibus in ſorbitionẽ. Vlcera in capite infantiũ mirè ſanat. Arterias humidas ſiccat, ſiccas aſtringit. Pituitas corruptas purgat in mulſo & aqua. Singultus & uomitiones ſiſtit, ut Democritus mõſtrat, cũ ſucco granati. Recentis ſuccus narium uitia ſpiritu ſubductus emẽdat. Ipſa trita choleras in aceto quidẽ pota, ſanguinis fluxionem intus ſupprimit. Illinitur tem poribus in capitis dolore. Epiphoris imponitur, & omnibus in capite eruptionibus. Sumitur

mitur contra ſcolopendras,ſcorpiones marinos,& ad ſerpentes.Impetigines aiunt, uel ſi teneatur tantum,prohibere.Item lieni mederi eam in horto guſtatam, ita ne uellatur. Aridæ farinã tribus digitis apprehenſam ſtomachi dolorem ſedare in aqua: & ſimiliter aſperſa in potionem,uentris animalia pellere. Auribus cũ mulſo inſtillatur. Dioſcoridi aſtringendi,calfaciendi, exiccandiq́; naturã habet. Siſtit ſanguinẽ ſucco in aceto poto. Teretes uẽtris tineas necat,auiditatẽ ueneris cõcit.Singultus,uomitiones, & choleras ſedat binis ternis'ue ſurculis cũ granati acidi ſucco potu.Diſcutit abſceſſus impoſita cũ polenta.Illinitur in mulcẽdo capitis dolore fronti.Mãmis quæ tendãtur aut lacte turgeãt imponitur. Morſibus canum cum ſale linitur. Auriũ doloribus cum aqua mulſa medetur. Fœminis ante conſuetudinem uirginali admota generationi reſiſtit. Linguæ ſcabritiã infricata cõplanat.Addita potionibus lactis, denſari & in caſeũ coire nõ patitur. Omnino ſtomachũ adiuuat,& in cõdimenta uenit pluribus modis.Menthaſtrum ſylueſtris eſt mentha. Potũ fœminas purgat à partu,ſed partus necat.Orthopnoicis,torminibus, cholericis efficaciſſimum:item lumbis,et podagris impoſitum.Subſtratum,uel accenſum fugat ſcorpiones. Succus auribus uerminoſis inſtillatur, in regio morbo bibitur, ſtrumis illinitur. Somnia ueneris inhibet,tineas pellit ex aceto potum. Cõtra porriginem ex aceto infunditur capiti in ſole. Folia illinuntur,bibunturq́; aduerſus ſcolopẽdras & ſerpentium ictus drachmis duabus in uini duobus cyathis. Aduerſus ſcorpionum ictus, aduerſus ſcolopendras ius decocti. Aduerſus omnia uenena ſeruantur folia arida in farinæ modum.

Calamintha. Cap. XXX

Calaminthæ Dioſcoridi tria ſunt genera. Vnum mõtes plus amat,folijs ocymi candicãtibus, ſurculis anguloſis,flore purpureo. Alterũ pulegio fecit ſi-

C mile,propter quod quidã ſylueſtre pulegium uocãt,quoniã & odorem eius æmuletur. Hoc Italiã nepetam tradit appellare. Tertiũ menthaſtri ſimilitudine,longioribus folijs, caule & ramis quàm ſuperiora maioribus. Primum genus officinæ nũc *calamentum*, à Græcis tamen interpollato nomine,uocant:cũ id montibus familiare,folijs ocimi caneſcentibus, ramis anguloſis & geniculatis, flore purpureo. Secundũ, ꝙ pulegium uideatur imitari, niſi quòd folijs eſt aliquanto maioribus; *pulegium* uocant *ſylueſtre*. Tertium mẽthaſtro ſimilimum eſt, folijs et coliculis amplioribus, melino flore.hanc ſpeciatim tam herbarij, quàm officinæ uocant *nepetam*, uulgus noſtrum *herbam catorum*,quòd magna feles odoris huius capiantur uoluptate.nãq; ſi uulſæ, uel hærenti cõtingat occurrere,ei ſeſe ſtatim adfricãt, deinde magna auiditate ramos paſcũtur. Quin & humo in qua reſederit iucundiſſime ſaburrãtur, quapropter ſolo eſu huius æluros cõcipere uulgus ſibi perſuaſit.Medici hac experientia freti mulieribus balineis aut inſeſſionibus inferunt,ut ijs quæ deſierunt parere reſtibilẽ adferant fœcunditatẽ,& ijs quę non poſſunt uterum ferre,hoc fotu cõcipiendi facultatem moliantur,ut tandem iniecta genitalibus locis ſemina queant animari. Verum authores ſolum habentur ex populo, nec tale quicq́; apud claſſicum authorem inuenitur. quod ideo ſubiũximus, ut facilius hac protrita uulgi ſuaſione quærentibus poſſit cognoſci.Sed notandum,calaminthã Latinis authoribus fere nepetam appellari, quanq́; Dioſcorides unam ſpeciẽ priuatim uoluit Italis nominari. Prorſus tanta eſt inter mentham & menthaſtrum & nepetam ſocietas, ut mirum non ſit miſceri quandoq; ab autoribus,earum & ſpecies & nomina. Nec eſt omittendum Nicãdrum calaminthæ riguos natales & amnicos aſſignaſſe, cum proponat crepitantis ambitioſiq́; fluminis uortices ſequi, comoſum frondibus calaminthum. frequẽs enim propter ſcatebras aquarum,& earum margines erumpit, fluminibus gaudens. Græcam ſubtexuimus carminis ſeriem è Theriacis.

Τῆμος δὴ ποταμοῖο πολυῤῥαγέος κατὰ δίνας,
Υδρηλὴν καλάμινθον ὀπάζεο χαιτήεσσαν.
Πολλὴ γὰρ λιβάδεσσι παρ' ἀέξεται, ἀμφί τε χείλη
Ερσεται, ἀγραύλοισιν ἀγαλλομένη ποταμοῖσιν.

Nepeta non ſata naſcitur. Calaminthã cæetam olim dictã fuiſſe teſtis eſt Strabo,ꝙ nõnullos ſcribit exiſtimare Lacedęmonẽ ab Homero nõ cetoeſſam à magnitudine,ſed cęetaeſſam à calaminthæ copia uocari. Omniũ folia guſtatu os accẽdunt, impenſoq́; ſunt acria.

Radix ſuperuacua. Contra ſerpentium ictus uires habet pota & impoſita. Decoctum potu menſes, & urinas trahit. Ruptis, conuulſis, orthopnœæ, torminibus, choleris, frigoribus remedio eſt. Præſumpta in uino uenenis reſiſtit. Regium morbum diſcutit. Tineas cæteráque animalia uentris extinguit cum melle & ſale pota: ſic & lumbricos enecat, in quem uſum conteritur in potus. Eſtur ad elephantiam, ut ſerum lactis ſubinde pòſt bibatur. Partus enecant folia, mulierúmque menſtruos curſus extrahunt admota in uelluſculo. Fumo eius nidoréque ſerpentes fugantur. Atris cicatricibus cãdorem reddit in uino cocta & illita. emendat & ſugillata. Imponitur coxendicibus ad euocandum ex alto noxium humorem, & cutim exulcerãdam ui cauſtica. Vermes necat ſuccus auribus inſtillatus. Decocta in aqua ad tertias diſcutit frigora, mulierum menſtruis prodeſt, æſtate ſedat calores. Contra ſerpentes uſum habet, fumum ex ea nidorémque fugiunt, quam & ſubſternere in metu obdormituris utile eſt. Trita ægilopijs imponitur. Capitis doloribus recẽs cum tertia parte panis temperata aceto illinitur. Succus eius inſtillatus naribus ſupinis profluuium ſanguinis ſiſtit. Item radix cum myrti baccis in paſſo tepido gargariſſata anginis medetur.

Thymum. Cap. XXXI

THymum magis aluearia curantibus, quàm olitoribus ſtudioſe conſeritur. Sed nos quoque condimentorum cauſa (nam quibuſdam eſt aptiſſimum) non alienum putamus etiam in hortis habere. Locum neque pinguem neq; ſtercoratum, ſed apricum deſiderat. Semine & plantis, circa uernum æquinoctium ſeritur: melius tamen thymi nouellas plantas diſponere. quæ cum ſubacto ſolo depreſſæ fuerint, ne tarde comprehendant, aridi thymi fruticem contundi oportet: atque ita pinſito pridie quàm uolueris uti, àqua medicare. quæ cum ſuccum eius perceperit depoſitis fruticibus infunditur, donec eos rectè cõfirmet. Flore ſato, ut Theophraſtus perhibet, naſcitur. Semen thymi fallit, nec poteſt deprehendi. In mari quoque prouenire traditur extra Herculis columnas, quod in litus eiectum in pumicẽ dureſcat, ſicut & inibi frutex lauro ſimilis occalleſcens in pumicem transfiguratur. In Heroo ad quem deſcendunt Aegyptij, ſi Theophraſto credimus, thymum uirenti ſimile, ſed pars quæ aquis emerſit duritia lapidis aſpicitur. Color etiam floris in eo tanquam non abſoluti. Floret ſero circa ſolſtitia, cum & apes decerpunt, & augurium mellis eſt. prouentum enim ſperant apiarij largè floreſcente eo: ſin defloruit, æſtiua mellatio minus proba ſequetur. Mel thymoſum non coit, quod concreſcit minime laudatur. Læditur imbribus, amititq; florem. Coaleſcere quidem thymum negant niſi in afflatu maris feratur, ideoq; trãſlatum ex Attica nõ duraſſe in Arcadia: nunc prouincia, ut inquit Plinius, Narbonenſi lapidei campi thymo ſcatent. Flores amiciſſimos apibus creat, qui colorent odorentq; mella, quod Virgilius in georgicis cecinit,

Redolentq; thymo fragrantia mella.

Duo autem ſunt genera eius, candidum radice lignoſa, in collibus naſcens, quod & præfertur. Alterum nigrius, floriſq; nigri. Dioſcorides triuialem propoſuit, frutice ſurculoſo, multis folijs anguſtiſq; comato, capitulis in cacumine refertis, flore purpuraſcente. Hũc ideo uel album uel capitatum nominat. Galli *thim* nunc uocant, rura permulta *maioranam Anglicam*, officinæ thymum. nam dodrantalis & ſurculoſus aſſurgit frutex, incauus folijs, minutis, immortalibus, floſculis ex purpura candicantibus, ſuauiſſimi odoris, capitellis ſpecie complicatarum formicarum, radice lignoſa. colitur in hortis. Gracili ſolo & petroſo lætius exilit. Montes quidam in Gallia thymo fruticant. hoc genus condimentario uſu notiſſimum. Alterum flore nedum folio nigricat, *elleborus* quibuſdam appellatum. hoc Aetius cibis damnauit, quòd intus receptum facile computreat, & bilioſos humores creat. Thymum è Thyna laudatur ab Hippocrate. Eſt autem, ut inquit Galenus, Thyna quidam in Thracia locus. Percontatur Ariſtoteles cur in terra Attica cæteri fructus dulciſſimi fiunt, thymum inibi acerrimum. Diluit controuerſiam, quòd ager ille tenuis, ſiccuſq; uideatur, quapropter parum humoris poſſidẽt quæ naſcuntur in eo. Fructus, quos lex naturæ dulces creauit, dulciores reddũtur: qui ingenio ſuopte ſicci ſed minime dulces proueniunt, ſuam ob inopiã tantum humoris retinent, quantum ſuo cõueniat

generi

generi. Sol quod dulcissimum inuenit ac leuissimum eximit. quapropter acerrimi relinquuntur qui humore superuacuo carent, quem fructus obtinent cæteri. Cum sale & aceto pituitam exinanit per aluum. Decoctio prodest orthopnoicis, suspiriosisq; cum melle. Tineas uentris exigit. Retardatos fœminarum menses, partus enectos, secundasq; pellit, urinas ciet. Sumitur cum melle ad uitia pectoris excreanda. Collectiones recentes cum aceto lutum discutit, sanguinem coire non patitur, thymos, & uerrucas tollit. Ischiadicis cum uino & polenta impositum medetur. Sanis in uictu pro condimento datum proderit. Thymum colligi oportet in flore, & in umbra siccari. Oculorum claritati multum conferre creditur tam in cibo quàm in medicamentis: item diutinæ tussi illinctu, faciles facere excreationes cum aceto & sale, longas faucium destillationes extrà illitũ cum sinapi extenuare: item stomachi, & uentris uitia. Sanguinem concrescere non sinit è melle. Modice eo utendum quoniam excalfacit. Sistit aluum, quæ si exulcerata sit, dena rij pondus in sextariũ aceti & mellis addi oportet: item si lateralis dolor sit, aut inter scapulas, aut in thorace. Præcordijs medetur ex aceto cum melle, quæ potio datur in alienatione mentis, ac melancholicis. Datur & comitialibus, quos corruptos olfactus excitat thymi. Aiunt & dormire illos oportere in molli thymo. Prodest orthopnoicis, & anhelationi, mulierumq; mensibus retardatis, uel si mortui sunt in utero partus; decoctum in aqua ad tertias: uiris uero contra inflationes cum melle & aceto, & si uenter turgeat, testes'ue, aut uesicæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impositum: item cum aceto callum & uerrucas. Coxendicibus imponitur cum uino & articularibus morbis; quibus & potionem dant trium obolorum pondere in tribus cyathis aceti & mellis. Luxatis tritum ac lanæ insperfum ex oleo imponitur, & ambustis cum adipe suillo, & in fastidio tritum cum melle.

Satureia. Cap. XXXII

THymbra uulgaris est notitię. In asperis & gracilibus nascitur, similis thymo, sed minor atq; tenerior, ferens spicã floris plenã, coloris herbacei. Habet & satiua breuior syluestri, quæ propter minorẽ acrimoniã in cibos recepta est. Latinis satureia dicit̃, Gallis nũc *sarrieta*, nũc *satrea*, pedali altitudine, fruticosa, surculosis utrinq; coliculis, folio hyssopi, flosculis per interualla ex purpura cãdicantibus, odore saporeq; gratissimo. Serit̃ in hortis ad obsonia cõdienda, alioqui in asperis & saxosis nascit̃: sed inibi thymo similior, q̃ hyssopo, nisi q̃ mollior est, ferẽs spicã floris plenã: hæc medicinæ utilior, illa cibis gratior. Columella cum cepinæ semina sparguntur, pręcipit ijs satureiæ semen immiscendũ: nam & uiridis esui est iucunda, nec arida inutilis ad pulmentaria condienda, quod hodie seruatur olitoribus. Thymbram tamen nonnihil à satureia discrepare sentit idem author, hoc senariolo,

Et satureia thymi referens, thymbræq; saporem.

Nam cum apibus quoq; destinasset pabulationes, adiecit regionem desiderari fœcũdam fruticis exigui, maxime thymi aut origani, tum etiã thymbræ, uel nostratis cunilæ, quam satureiam rustici uocant. Ibidem subdidit, saporis pręcipui mella reddit thymus, thymo deinde proxima thymbra, serpyllumq; & origanũ. Tertiæ notæ sed adhuc generosæ marinus ros, & nostras cunila, quam dixi satureiam. Constat itaque nostratem cunilam & satureiam eandem herbam intelligi Columellæ: sed transmarinam retulit cunilam magis aluearia curantibus, quàm olitoribus studiose consitam. Quam condimentorum causa (utpote quibusdam esculentis aptissimam) non alienum putat in hortis haberi, sed neque locum pinguem, neque stercoratum, sed apricum desiderare, ut quæ macerrimo solo per se maritimis regionibus nascatur: hinc transmarina (ut opinor) dicitur, quæ uiuacior est quàm ut impẽsius curanda sit. Columella itaq; thymbrã à satureia discreuit, & nostratem cunilam esse docuit, quam rustici uocarent satureiam colore floris purpureo, thymbram uerius herbaceo. Quintus Serenus satureiam specie thymbræ notauit, quasi thymbra nõ absoluta uoce sed cephalote thymbra diceretur, quàm Plinius cunilam capitatam semel tantũ, quod inuenerim, in opere toto nuncupat. Idem decimonono uolumine thymbram cunilam esse tradit, inquiens, Thymbra uero, quæ sit cunila, hæc apud nos habet uocabulũ & aliud, satureia dicta in cõdimẽtario genere. Seritur mẽse Februario origano æmula;

Hanc ferro tangi non expedit. Sed cunilæ Plinio præter ſatiuam, quæ ſatureiæ nomine, ut oſtenſum eſt, intelligitur, multa ſunt genera. Quæ bubula appellatur ſemen pulegij habet, hæc origanus Plinio, qui pleriſq; locis origanum non aliter quàm cunilam bubulam conuertit. Columellæ magis ſylueſtre uidetur origanum, dicitur heracleoticun eodem authore. Tertium genus eſt eius quæ Græcis maſcula, noſtris cunilago dicitur, odoris fœdi, radicis lignoſæ, folio aſpero. Tradunt manipulo eius abiecto omnes etiam à tota domo blattas conuenire ad eam. Mollis cunila ramis ac folijs, hiſpida lanugine obducitur, tritaq; mellis habet odorem, digitis tactu eius cohærentibus. hanc Franci uocant *encenſariam*, piloſioribus folijs ac ramis & aculeatis, ſenis floſculis luteis. Altera eſt quam libanotidem Plinius tradit appellari. Hæc eſt quæ uulgo (ni fallor) *roſmarinus* dicitur, topiarius frutex, & coronarius, folio pinnato, herbaceo, ſubter incano, ſtriato, thuris odore, flore cæruleo, ſemine atro, exili. Hac Narbonenſis prouinciæ tractus adeo ſcatēt, ut nō temere lignum aliud urant. Seritur in hortis magna diligentia apud nos, de quo nonnihil in propria mentione docebimus. Thymbra ueluti thymo delectantur apes. Paulus thymbræ duo genera, ſylueſtre, quod ad eadem quæ thymus pollet: ſatiuum, quod uiribus ignauius eſt, ſed uſui cibario gratius. Naſcitur ſupra thymbram quidpiam quod cirrorum modo comas & ramos crebro uolumine complicat, ſæpenumero purpuraſcens: id quod Paulus, quòd ſupra thymbram proueniat, epithymbron uocauit. Atrā bilem perinde atq; epithymum per aluum exigit. Nonnihil tale per origanum irrepere cōſpeximus, quod cirroſa capilla mentorum ſpecie cacumina conuoluit ut expediri non poſſint. Galenus thymbram thymorum nomine uidetur fuiſſe cōplexus, cum pluraliter thyma uocauerit, nec alibi inter ſimplicia thymbræ meminerit. Farina eius ex uino pota medetur pulmonis, thoracis, & ueſicæ uitijs. Ciet urinas, menſes pellit. Herba ipſa cum floribus ueternoſos excitat olfactu, aut coronæ modo capiti impoſita. Succus cum roſaceo auribus infunditur. Cum triticea farina coxēdicibus illinitur. Satureiæ uſus marceſcētes coitus ſtimulat, quare à Satyris nomen eā traxiſſe cōminiſcuntur. Stomachi concoctiones adiuuat, faſtidia diſcutit, hebetes oculos exacuit. Satiua eſtur utilius, quoniā minori placeat acremento: ſylueſtris etiam ad ſanorum uſus probatur. Eadem quæ thymus præſtat, ſi modo cōſimili detur. Cunila mollis trita mellis odorem reddit, & altera thuris, ideo libanotidem appellant. Medetur utraq; cōtra ſerpentes ex uino uel aceto. Pulices etiam contritæ cū aqua ſparſæ necāt. Satiua ſuos habet uſus. Succus eius cum roſaceo auriculas iuuat: ipſa ad ictus bibitur. Fit & ex ea mōtana ſerpyllo ſimilis, efficax cōtra ſerpētes. Vrinā mouet, purgat à partu mulieres, concoctionē mire adiuuat, & ab cibos auiditatē. Vtraq; in cruditate ieiunis in potione datur. Luxatis quoq; utilis. Contra ueſparum & ſimiles ictus ex farina hordeacea & poſca utiliſſima, quæ à Græcis maſcula, à Latinis cunilago uocat, odoris fœdi. Aduerſus ſcorpiones ex poſca pollet. Trib. folijs ex oleo perūcto homine fugari ſerpētes tradūt.

Serpyllum. Cap. XXXIII

SErpyllo, ut Theophraſto placet, mōtes pleriq; & plana ſcatēt, ſicut in Thracia, deferenteſq; ex ijs auulſos ramos ſerunt, namq; ſeminio cōprendere negant. Sunt qui tritum exiccatumq; ſolo crediderunt, nullum tamen erupiſſe germē teſtantur. Creſcit in altitudinem quancunq; adminiculo fultum, uel uicinis ſepibus innixum. Lætiſſimum proſilit, in puteorum parietibus circa piſcinas & ſtagna, ſqualoribus obnoxium. Aqua ei modica ſatisfacit, fimo præcipuè iumentorum gaudet, transferendum quoque ſæpius cenſent. Radix ei multifida, ſublimis, retorrida. Autumno commodius ſeritur. Apud quoſdam thymum penitus redolet. In montibus natum ſatureiæ refert odorē, uehementiſſimum illum quidem, ſed mollē atque gratum. Serpyllum immortali coma uiret, ſemperq; nonnihil quærit, cui caducū incubet. Duo eius genera. Satiuū Plinio non ſerpit, ſed ad palmi altitudinem increſcit. Pingui us uoluntarium, id eſt ſylueſtre, candidioribus folijs & ramis. Dioſcoridi contrà ſylueſtre, quod priuatim zygis uocatur, non repit humi, ſed rectū exilibus ramulis & lignoſis attollitur, folijs rutæ, oblongioribus & anguſtioribus, flore guſtu acri, odore iucundo. Hortenſe ſampſucum imitatur, odore coronamentis quæſitum. quod ubicunq; terram attigerit, illico radicatur: ipſumq; ſe propagat, folia & ramulos fundēs origani, candidiores tantū.

Galli

Galli nunc *ſerpuletum* uocant, herbam condimentario uſu notiſſimam, folijs ſãpſuci ſed minoribus, acri odore, floſculis ſubpurpureis, humi cũ oritur ſerpentẽ, incremẽto ſeſe attollentẽ palmi altitudine. Serpillo mõtes apud nos plerię ueſtiuntur. Syluestre ramulos tenues & ſurculaceos ſubrigit, rutæ folijs, odore ſuauioribus, anguſtioribus atq; longioribus. In hortis apud nos ſerpyllũ non colitur, cũ colles nobis abũde ſuppeditẽt. Nec aliud inter uoluntariũ, & hortenſe putauerim diſcrimẽ, niſi quod edomata cultus mangonio feritate ſatiuis cõmiteſcit, & horridiore ſylueſtriq; depoſita facie, ad ſpecioſiorẽ habitũ altilemq; conditionẽ humana diligẽtia redigitur. Quare ut in hortorũ delicijs nimia humoris copia luxuriet, lõgeq; magis ſatiatum uireat: ſic fracto rigore priſtino, delicatius per ſe ra-
1 mis inualidioribus ſtare nequit, ſed uietũ per terrã ſerpit. illa mollis & inſolẽs indulgentia robur herbarũ infirmat. Ergo cũ utrũq; ſerpyllũ caducã nanciſcatur conditionẽ, magis humi reptabit cultũ quod infirmius eſt, q̃ uoluntariũ quod uernaculũ rigorẽ tuetur. Quoddã tamen inuenitur in cultis à ſylueſtri nõ oriundũ, quod humi nõ ſerpit ſed potius in altitudinẽ increſcit. Quod ſi placet Pliniũ Dioſcoridi reconciliare, uériſimile eſt ei ſatiuũ nominari. Id ocymo naſci cõſtat, quod neglectũ degenerat in ſerpyllũ: nõ omnino tamẽ ingenij prioris oblitũ, in altũ erigitur, nec humi ſeſſile reptat. Nicandri quiſquis fuerit enarrator hoc diſcrimen ſentiẽs, duo refert ſerpylli genera, ſylueſtre & urbanũ, quod ocymũ intelligitur, incuria cultoris in ſerpillũ deſciuiſſe. Nicander his notis repræſentauit: Serpyllum ſeſe diffundit, uiuaxq; uliginoſam paſcit humũ, folijs radiculas agẽtibus innixũ, nam ma-
2 gna ex parte lambere terrã cõſpicitur, & noua cõtinuo ſobole uel propagine ſeſe radicat, ut interpres cõcinnè ſubiunxit, non aliter q̃ hedera, reliquis floribus ſeſe quadam uertigine conuoluens adrepit, depaſcensq; complectitur. Sed uerba Nicandri ſubdidimus:

ἢ ἑρπύλλοιο νομαίου
ὅστε φιλόζωος νοτερὴν ὑποβόσκεται αἶαν,
ῥιζοβόλος λασίοισιν ἀεὶ φύλλοισι κατηρεὴς

Efficacius calfacientiusq; uoluntariũ ſatiuo, & ad uſum medicinæ accõmodatius. Menſes utrunq; trahit, urinã potu ciet. Torminibus, ruptis, uulſis, & inflãmationibus iocineris auxiliatur. Serpẽtiũ morſus potu uel illitu iuuat. Capitis dolores mulcet coctũ adiecto oleo roſaceo & aceto madefactũ. Maximè phreneticis & lethargicis cõuenit. Cruentos uomitus ſedat ſuccus drachmis quatuor ex aceto potus. Pinguius uolũtariũ aduerſus ſerpẽtes efficax, maximè cenchrin & ſcolopendras terreſtres ac marinas, & ſcorpiões decoctis in uino ramis & folijs. Fugat & eos odore, cominus ſi uratur. Contra marinorũ uenena præcipuè ualet. Capitis doloribus in aceto decoctum illinitur tẽporibus ac fronti, cum roſaceo: itẽ phreneticis & lethargicis. Contra tormina & urinæ difficultatẽ, anginas, uomitiones drachmis quatuor datur. Ex aqua bibitur ad iocinerũ dolores. Folia obolis quatuor dantur ad lienẽ ex aceto. Ad cruentas excreationes teritur in cyathis duobus aceti & mellis.

Sampſucum, amaracus. Cap. XXXIIII

SAmpſucum perpetuo uiret, & coronas ſuis ramis intorquet. Radix ei retorrida, ſummo ceſpite leuiter hærens, multifida. Floret æſtate, non omne, ſed quod Phrygium cognominant. ſemẽ ei copioſum, odor molliter iucundus. Seritur utroq; genere & ſemine & ramo magnopere uiuax. Transferri quoque plantæ ſolent. Sampſucum in Cypro laudatiſſimum & odoratiſſimum unguẽtis expetitur, fitq; oleum quod ſampſucinum uocatur aut amaracinum. Amaracũ Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus & Syria ſampſucum. Vbi diligenter eſt animaduertendum, apud ueteres tum poetas, tum oratores idem fuiſſe ſampſucum & amaracum. quod Plinius pleriſq; locis ſentit, itidem Dioſcorides confirmat. Poetis Lucretio, Virgilio amaraci nomen uſurpatum eſt. Virgilius:

Vbi mollis amaracus illum
Floribus, & dulci aſpirans complectitur umbra. Lucretio ſimiliter:
Aut amaracini blandum ſtactæq; liquorem.

Columella Romanorum hortos excolens, potius ſampſuci nomine fuit uſus, ſic canens:

Grataq; iam ueniant hilari ſampſuca Canopo.

Amaracũ comitatur hæc fabula. Cynaræ regis Cypri puer Amaracus dum ferret unguenta, caſu

ta, casu quodam lapsus alabastrum confregit. qui cum nimio dolore cōfectus intabuisset, uersus est in sampsucum, quæ herba ex eius nomine cœpta est amaracus appellari. Vides ergo inter amaracum & sampsucum illis classicis authoribus, nihil nisi appellationis solius discrimen adnotari. In contraria sunt sentētia Galenus & Paulus, quibus multi recentiorum medicorum accedunt, qui longe aliter de amaraco sentiunt, dissidentes & uiribus & natura plantas testati, cum tanquam diuersarum seorsum locis uarijs mentionem faciant, sampsucumq; in tertio calfacientium, & siccantium censu collocent: amaracum in secundo siccare uolunt ordine, & tertio calfacere. Quid ergo uetustioribus, Dioscoridi, Plinioq; fuerit sampsucum, uidendum. Vterq; tradit Siculam gentem amaracum appellare quod Aegyptus & Syria sampsucum. Dioscoridi serpit in terra ramusculis multis, folijs hirsutis, rotundis, calaminthæ tenuioris similibus, quam tradit à Romanis nominari maioranam, hoc nomen hodie Gallia seruat. *Persam* uocat Italia herbam sesquipalmum altam iucundo odore, surculis lente rubētibus, folio piloso, pene rotūdo, semine copioso, quod bullulis quibusdam continet, radice per summa cespitum, flore candido, pusillo. Iis itaq; Plinij Dioscoridisq; decretis idem esse constat sampsucum & amaracum. Sed quid Galeno Pauloq;, quorum sententię maior medicorum pars est adiecta, iam est ostendendum. Dioscorides author est parthenium herbam à quibusdam amaracum dici, folijs coriādri, tenuibus, flore per ambitū albo, intus melino, odore graui, sapore amaro. Hos cōstat itaq; scriptores cum eorū sequacibus amaracū pro parthenio tandē usurpasse, præsertim cum nusquam inter simplicium facultates aliquid de parthenio posteritatis memoriæ prodiderunt, nisi quod Paulus inter deijcientes medicinas parthenium tradat siccum esse, & modo quo epithymum, aut alypon atram bilem per aluum ciere. quod idem Dioscorides in utriusq; testatur mentione. Plinius parthenium & leucāthem & amaracum tradit appellari, sed librariorum menda deprenditur tamnacū pro amaraco scribentiū. Amaracus ea est herba Galeno Pauloq;, quā maiores dixere partheniū, nunc officinæ uocant *matricariam* ut in propria docebimus mentione. Marcellus hallucinans congenerem esse sampsyco, sed diuersis locis natā putat, & ob id diuersas sortiri uires. Traxit eum in errorē uaria sampsucini, & amaracini mistura, quæ tam à Dioscoride quàm Plinio seorsum, & uarijs locis reddita est. Sed non herbarum inibi tam uarietas quàm aliter temperantiū hoc unguentū regionū deprehenditur. Nā illa ratione in Cyzico cōficiebatur & amaracinū uocabāt, ubi nobile unguentū fecit amaracus Cyzicena, omnino ab sampsucino discrepans. Sed erratū euidentius est, q̄ ut refelli desideret. siquidē sampsucus iucūdo placet odore, sed amaracus siue partheniū magnopere uiroso fastiditur: ob id mulieres uuluæ strangulatui opportunæ solēt hanc odorari, nomenq; matricariæ recēs indiderūt. Illa rotundo folio canescit, hæc fronde coriādri uiret. Illa pusillo flore cādicat, hæc luteū fundit, albis melinū coronātibus folijs, ut in anthemide seu chamæmelo. Sed quid plura? hæc bilem & pituitā per aluum exigit, illa ne ciere quidem deprehenditur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti ad incipientē aquā inter cutē potu utilis: & ijs quos urinæ difficultas aut tormina discruciant. Illita ex melle arida folia, sugillata emendāt. Retardatos menses subdita in pesso trahunt. Scorpionibus aduersantur ex aceto & melle lita. Cum cera uero luxatis & tumoribus prosunt. Cohibent & oculorum inflammationes, tumoresq; cum polēta. Acopis malagmatis excalfaciendi causa miscentur. Sampsucum in Cypro laudatissimū & odoratissimum. Scorpionibus aduersatur ex aceto & sale illitum, menstruis quoq; multum confert impositum. Minor eidem poto uis. Cohibet oculorum epiphoras cum polēta. Succus decocti tormina discutit, urinis & hydropicis utilis. Mouet & narium sternutamenta. Fit ex eo oleum quod sampsucinum uocatur, ad calfaciēdos emolliendosq; neruos. Vuluas calfacit. Folia sugillatis cum melle, & luxatis cum cera prosunt.

Melilotus, sertula Campana. Cap. XXXV

M Elilotū Latini sertulā Campanā uocant, Cato sertā Campanicā, itidē Columella. Coronas ex hac antiquitus factitatas indicio est nomē sertulę quod occupauit. Flos eius coronamētis dicatus est. Est enim in Campania Italię laudatissima, & ut nostri uolūt, Gręcis Attica in summo probatissima: ubicūq; uero recēs, nec candicās, & croco q̄ simillima, quanquā in Italia odoratior

tior & candida: mox Chalcidica, ubicūq; uero asperis & syluestribus nata. Odor eius cro-
co uicinus, & flos. Ipsa cana placet, maximè folijs breuissimis atq; pinguissimis. Melilotos
arida diutius odorem continet. Columella inter aromata, quibus defrutum condiri sole-
at, sertam immiscuit Campanicam. Dioscorides hanc, utpote triuialem, non depinxit, cir
ca Nolam tamen Italię gigni, coloris lutei, odore languido tradit. Verum tria eius inueni
untur herbariæ rei prudentibus fastigia. uulgare statim ab radice fruticosum, cubitale, fla-
gellis exilibus, coma trifolij, minuta ac lente fimbriata, flosculo melino, odoris eiusdē cu-
ius & herba, nempe suauis, tereti ac per ramos diffuso semine. Alterū aspectu cano, croci
odore, ac flore, pinguissimis ac breuissimis folijs. Tertiū simile fœnogræco, folio raro, se-
1 mine in lunata siliqua, glauco, rotūdo, infra sinapis amplitudinē, flore luteo, odorato. Na-
scitur ubiq;, græco nomine Gallis, nedū officinis, nobilior, ac Latino. Sunt tamen qui *pra-
tellum* appellent, & *coronam regiam*. Non est tamen cōmittendum, ut cytisi cum his generi
bus cognatio pariat confusionem. siquidem plerunq; diligentis oculi sic aciē rerum simi-
litudo præstringit, ut uicinitate captus alterum pro altero sumat. Vt tamen fallacia, si qua
subsit, detegatur, nares erunt consulendæ, quæ si uacillent oculi facile corrigent errorem.
Nanq; cytisi folia digitis friata subolent erucam, melilotus magis crocum iucundo sequi-
tur odore. Gustus quoq; discrimen facile prodet, nanq; cytisus mansu cicer resipit. De pri
matu sertulæ Campanæ non satis inter Dioscoridem & Plinium conuenit. Plinius modo
Atticam, ut Dioscorides, prętulit, modo eam quæ in Campania Italiæ prouenit: Dioscori
2 des cōtrà Chalcedoniā aut Chalcidicā magis probauit. Quæ uero in Cāpania gignitur lu
teo lāguet colore, sed infirmior odore sentit. Secundas partes Chalcidicę Plinius assigna-
uit, quare subesse in alterutro mēdū suspicor, librarijs nūc Carchedonē, quę uox Carthagi
nē exprimit, nūc Chalcedonē, nūc Chalcidē, facili lubricoq; lapsu, scriptitātibus. Sed simi
lius ueri fuerit utrobiq; Chalcedoniā legendū. nam Cyzicenā cū primis cōmendauit Dio
scorides. Cyzicum enim Propontidis ciuitas est, in Byzantinorū agro ex aduerso. Chalce
don, si Stephano credimus, oppidum Bithyniæ, iuxta Ponti sinum, è regione Byzantij.
cuius Strabo in duodecimo meminit, sinistra parte Os Ponti dici, dextra Chalcedonem.
Quare cum Dioscorides in Cyziceno natam laudasset, statim in satis uicina Chalcedone
prouenientem, uelut uernaculam ferè uel indigenam, commendauit. Chalcis oppidum
3 est in Eubœa situm iuxta Euripum, unde Chalcidicam nominari satis constat. Vim ha-
bet astrictoriam. Inflammationibus imponitur omnibus emolliendi gratia, præsertim o-
culorum, uuluarum, sedis & testium decocta in uino. Aliquando & addito oui luteo, aut
fœnigræci farina, aut lini semine, aut polline molario, aut capite papaueris, aut intubo.
Per se uero in aqua contra recentes melicerídas efficax est. Vlcera in capite manātia, cum
terra Chia, & uino, aut galla inunctis sanat. Stomachi dolores in uino decocta uel cruda
cum aliquo ex supradictis leuat. Doloribus aurium mitigandis cruda ex passo instillatur.
Madefacta in aceto aut rosaceo capitis dolorem lenit. Sertula Campana oculis medetur
cum lacte, aut cum lini semine. Maxillarum quoq; dolores mitigat, & capitis cū rosaceo:
item aurium è passo, quæq; in manibus tumescunt, uel erumpunt: stomachi dolores in ui-
4 no decocta, uel cruda. Idem effectus est ad uuluas, testes, & sedem prociduam, quæq; ibi
sunt uitia. Recens ex aqua decocta uel ex passo, adiecto rosaceo, illinitur ad carcinomata.
Deferuescit in uino dulci peculiariter, & contra melicerídas efficax. Laudatissima in Atti
ca. Vbicunque recens nec candicans & croco quàm simillima, quanquam in Italia odo-
ratior est candida.

Marum, Acinos — Cap. XXXVI

M Arum ut Dioscoridi placet, herba fuit cognita uulgo, surculosa, flore origa-
ni, folijs multo candidioribus, flore odoratiore, & natura sisymbrij, substrin-
gens & modice calfaciēs. Plinius rarā inuentu, peregrinā q; putauit esse, qua
re duntaxat inter odoramēta duodecimo libro collocauit, ita scribēs: In Ae
gypto nascitur marum peius q̃ Lydiū, maioribus folijs, ac uarijs: illa breuia,
5 minuta, odorata. Quidam existimant Lydium marum Plinio fuisse, quod Dioscoridi Ma
gnesium, cum sit Lydiæ Magnesia ciuitas, penes Sipylū, in cuius uicinia Caria est, in qua
Tralles, ubi marum nascitur. Nō tamen, ut decernam, idem est Plinio marū, quod Diosco
ridi

ridi.nam Dioſcoridi genus quoddam origani uidetur deſignari, ſatis triuiale, quapropter etiam origanis appellatur. Plinius tanta breuitate picturam eius perſtrinxit, ut quale id fuerit non facile poſſit intelligi, inter tamē exoticas non uernaculas ſtirpes ſeorſum retulit. Verum nihil prorſus de maro, nec Galenus nec item Paulus in ſimplicium cenſu docuerunt: niſi quòd Galenus libro De antidotis marum depingit, ſimilemq́ facit amaraco, ſed odoratiorem, ut credi poſſit ſub mari huius nomine amaracum contineri. Huc facit quòd uetuſtiſſimi quidam Dioſcoridis codices nullum ſuo loco, nec alibi inſertum marū oſtendunt. quare forſitan nō alienum fuerit putare, hoc marū hiſtoriæ Dioſcoridis accreuiſſe: auxitq́ ſuſpitiomem, quòd prima Dioſcoridis uerba poſtremis parum uideantur reſpondere, qui tradat omnibus cognitā, cū tamē in noſtro orbe, ſed in Magneſia & Lydiæ Trallibus plurimum naſcatur: acceditq́ opinioni inſolens authoris modus, qui ſemper congeneres herbas ſimul uno loco recenſeat, hanc tamen ab origani familia conſtanter exploſerit. Vna tamen inuenitur paſſim, folio ferè noſtratis origani, longioreq́ atq́ hirſutiore, & ob id quadam tenus candicante, floribus ſiſymbrij, nō ſic in corollas digeſtis, ſed ſparſim emicantibus, odoratis, quam herbarij *mentam* appellant *ſylueſtrem*. Quanquam putauerim calaminthæ generibus annumerandam, cum potius nepetes quàm origani ſpecies cōſtet exprimere. Habēt & Arabes ſuum marū, ſed penitus diuerſum, & magnis ambagibus impeditum: inter quas illam ſatis ſit indicauiſſe, quod ſpecies eius ſunt meliſſophyllon, marrubium, & bugloſſa, quo nihil dici poterat ineptius. Nec mihi tamen illud abierit indictum, Aeginetam Paulum radiculæ cuiuſdam herbæ mentionem in medicinalis materiæ cenſu feciſſe, quæ mamiras nominetur, ijs uerbis: Mamiras radicula eſt herbulæ nidoſis tuberibus cincta, quæ cicatrices, albugines creditur extenuare cum detergendi naturam ſortiatur. Hæc radix ſatis uidetur repræſentare quæ nunc *doronicum* officinis & herbarijs nominatur, cū adferat radicula tenuis, prædenſis & extuberantibus nodis quaſi geniculis diſtincta. Si lingua cōſulatur, dulcis ſapor inuenitur, ſtatim in quendam lenem amarorem degenerare, qui confeſtim euaneſcit, quare albugines & cicatrices exterere guſtus docet. Arabes doronicum contra uenenatorum morſus imprimis commendarunt, eiq́ tertiam calfaciendi ſiccandiq́ ſedem aſſignarunt: nihil tamen ex tam breui deliniatione Pauli, poteſt in ſolidum ſtatui, ſolum quadam ueriſimili coniectura id poſſumus conſequi. Ei natura ſiſymbrij, ſubſtringens & calfaciens modicè: quamobrem nomas ſi linatur compeſcit, & calidis inunctionibus miſcetur. Copioſiſſimum Magneſiæ atque Trallibus. Acinos Dioſcoridi herba tenuibus ſiccisq́ ſurculis, ocymo ſimilis, odorata, ſed hirſutior, qua coronæ factitantur, à quibuſdam *ſylueſtre* dicitur *baſilicum*, Latinis ocimaſtrum, quòd planè ocimum imitetur. Plinius acinum & coronarum cauſa & ciborum ſerere Aegyptios tradit: eandemq́ eſſe quæ ocymum, niſi hirſutior ramis & folijs eſſet, & admodum odorata, æquinoctio naſcens. hanc epitreton uocant. Nunquam floret in hortis: gratia ciborum obſeritur. Theophraſtus, unde Plinius hæc mutuatus eſt, epimetron (ſic enim ipſe nominat) nunquam florere ſcribit. Sed mirum, grauiſſimos authores Plinium & Dioſcoridem in huius herbæ medicinis contraria præcipere. Alterum ea poſſe cieri menſes & urinas, alterū contineri. Hippocrates epipetrum ad tumores & inflammationes commendauit illitu, folijs eius decoctis, & impoſitis. Acinon Paulus ocimo conſimilem prodit, mediocres aſtringendi uires poſſidere: quare uentrem, & menſes potu ſiſtit. Ad panos & ignem ſacrum utiliter illinitur. Differt acinos ab acano, quòd acinos ocimaſtrum eſt, ſiue ſylueſtris ocimi genus, multis cognitum: acanos ſpinoſa, breuis, & lata herba, eryngio quibuſdam contributa, ſpinis latioribus. Acinos familiaris Aegypto coronarum & ciborum gratia ſeritur. Multis locis ſponte prouenit. herba admodum odorata eſt. Sunt qui eam cum hortenſibus ſerant. Aluum ſiſtit & menſes potu. Ad panos & ignē ſacrum illinitur. Herbula in cadis aut fictilibus per hortos ſeritur, baſilici minoris cognomento, ſurculoſa, ramulis teretibus, folio ocymi, multo minore, diluti uiroris, floſculo candido, ſemine perquam exili, atro, radice nigra. Herba tota ſuauiſſimum ſpirat odorem, & uſque eo facie tota, reliquoq́ habitu ocimum æmulatur, ut ocimaſtrum uel pumilum ocimum merito nominari poſſit.

Baccharis

Baccharis. Cap. XXXVII

Accharis herba fruticoſa, generis coronarij, folio aſpero, magnitudine inter uiolam & uerbaſcum, anguloſo caule, cubitali altitudine, ſubſcabro, circa

B quem coliculi agnaſcentis modo ſobolis fundũtur, floribus in purpura candicantibus, radice ueratri nigri, cui odor ineſt cinamomo proximus, gracili ſolo, nec humido proueniens. Noſtrates officinæ hanc non norunt. Rura apud nos *diuæ Mariæ chirothecas* appellant, hancq́ nectunt in coronas. Baccharim eſſe facile poteſt intelligi, cum fruticoſa ſit herba, cuius folia quandam referunt aſperitatem, media uiolæ uerbaſciq́ magnitudine, caule anguloſo, cubiti altitudinem petente, agnatis appendicibus quadam tenus ſcabris, flore purpureo, ſubalbicante, radicibus nigro ueratro ſimilibus, cinamomum ſubolẽtibus. aſperum ſqualidumq́ ſolum amat. Paulus odoratam eſſe tradit herbam, odore cinamomum imitantem, quæ coronis dicari ſoleat. Bacchare faſcinum depelli Virgilius author eſt, ita canens,

Bacchare frontem
Cingite, ne uati noceat mala lingua futuro.

Vnguentũ fieri ex eius radice ſolitum Hippocrates, & Cephiſiodorus, & Ariſtophanes poetæ teſtes ſunt. Addidit Cephiſiodorus & pedes eo lini cõſueuiſſe, ut ægyptio manus, ſiſymbrino brachium, malas & papillas palmeo, amaracino comã & cilia, ſerpyllino ceruicẽ & genua, quod & in comœdia cecinit Antiphanes. Baccharis, inquit Galenus, Hippocrati Lydium quoddã unguentum ſignificat. Simillimũ bacchari cõbretum Plinius facit, ſed procerius & foliorũ exilitate uſq́ in fila extenuatum. Qui baccharem eandẽ eſſe cum aſaro putẽt, & recentiorũ permulti, fallũtur, quorum errorẽ nõ difficile fuerit explodere. Nã baccharis radix ueratri nigri æmula, cinamomi eſt odore: radix uero aſari exilis eſt in anfractum nodoſa, nardi odore. Folia illi ſcabra uiolæ & uerbaſci magnitudine, huic plane læuia & prorſus hederacea. Illa ramoſa, cubitalis: hoc folioſum, humile. Eorum quoque error corrigẽdus eſt, qui baccar ruſticum nardum appellauere. eſt enim, teſte Plinio, herba ſic nominata, quam Græci uocant aſaron, cuius ſpeciem figuramq́ ſupra diximus. Quinimò aſarum inuenio uocitari, quoniam in coronas non addatur, baccharis uero coronamentis addicta eſt. Plutarchus ſympoſiacorum tertio perpulchrè demonſtrat liguſtri florẽ, crocum & baccharem odore ſomnos allicere, & ad placidam quietem potos perducere. cauſaturq́ lenem auram ac blandum odoris effluuium, quo in temulentorum corporibus obortæ inæqualitates aſpritudinesq́ ſenſim diſſipentur, & exterantur, conciliatáque tranquillitate crapula retundatur, excoquaturq́. Marcellus in citando eo Plutarchi loco, in mentione aſari manifeſte cæcutiuit, pro cypro id eſt liguſtro, cyperum, id eſt triangulum iuncum, aperto errore uertens: cum doceat Plutarchus quædam coronis inſeri ut capitis grauitatem depellant, ut uiolas, roſas: quædam ut ſomnum accerſant, ut liguſtrum, crocum, baccharem. Nanq́ triãgulo iunco nullus flos ab authoribus tribuitur, aut ſi quis inueniatur, tam exilis fallit, ut in coronamenta necti nõ poſſet: ſed multo magis liguſtri flos, qui & pulcher & odoratus eſt, illitusq́ fronti, capitis dolores lenire à Dioſcoride Plinioq́ ſcribitur. quare merito coronis annectebatur, uel ad diſcutiendam capitis grauitatem, uel ad appellendum ſomnum. Radicem eius decoctam in aqua bibere conuulſis, euerſis, ruptis, anhelatoribus ſalutare eſt: item in tuſſi uetere, & menſium, & urinæ difficultate. Contra ſerpentes in uino data auxiliatur. Recens appoſita ex utero partus elicit. Succus decoctæ puerperis inſidentibus prodeſt. Conditur cum diapaſmate, odoris gratia, qui iucunditate commendatur. Folijs proprietas eſt ſpiſſandi, ideoq́ capitis doloribus illinitur. Epiphoris oculorum, mãmis tumentibus à partu, ægilopijs incipientibus, & ignibus ſacris auxiliatur. Odor ſomnum gignit. Veſtibus odoris gratia inſeritur. In medicinæ uſu eſt. Auxiliatur contra ſerpentes, capitis dolores feruoresq́, item epiphoram. Mammis lacte turgentibus, ignibus ſacris & ægilopi. Radicem bibere ſpaſticis, præcipitatis, ſuſpirioſis ſalubre. In tuſſi uetuſta radices eius tres quatuórue decoquuntur ad tertias partes. Hæc quoq́ potio mulieres ex abortu purgat, laterum compunctiones tollit, & ueſicæ calculos pellit. Odor ſomnum accerſere dicitur.

X Ruta

Ruta. Cap. XXXVIII

Vtam Dioſcorides utpote triuialem non depinxit, fruticem grauiſſimi odoris & ſaporis, ſemper uirentem, folio paruo, penè rotundo, cæſij coloris, den
R ſo, ſurculoſis ramis, flore luteo, angulosis calycib. ceu capitulatis ſiliquis, in quibus album ſemen continetur. Seritur paſſim in hortis, alioqui in apricis & ſiccis naſcitur. Rutam autumno ſemine ſatam Martio differre oportet in apricum, & cinerem aggerare, runcarićq; donec conualeſcat, ne herbis enecetur: ſed uelata manu id tentandum eſt, quam niſi contexeris, pernicioſa naſcuntur ulcera. Si tamen per ignorantiam nuda manu runcaueris, & prurigo atque tumor inceſſerit, oleo ſubinde per ungito. Eiuſdem frutex pluribus annis perdurat innoxius, niſi mulier quæ in mēſtruis eſt contigerit eum, & ob hoc exaruerit. Interdumq; naturā arboris adipiſci conſpicitur. Hyemem horret. Odit humorem ac fimum, cum olera cætera maximè diligant. Apricis gaudet & ſiccaneis, terra quàm maxime lateritia, cinere uult nutriri. Hic & ſementi miſcetur ut careat erucis. Locis apricis ſolius cineris aſperſione contenta eſt. Loca deſiderat altiora, unde humor elabatur. Si tamen in hortis, ut Theophraſtus eſt author, ſalſis irroretur aquis, lætior proſiliet. ſeritur ſemine & ſurculo, & à ſe ipſa. nanq; incuruato cacumine alicuius rami, cum attigerit terrā ſtatim radicatur. Semina uel adhuc clauſa folliculis, ſigillatim manu defiguntur. Si iam minuta ſunt ſparſa iactantur, & obducta raſtro cooperiuntur. Caules qui ſeminibus incluſis nati ſunt fortiores erunt, ſed ſero naſcētur. Ramuli eius cum aliqua corticis parte conuulſi pro plantis tenebūt. Surculus ſi in perforatam fabam adactus pangatur, melius proueniet, eumq; indito ſucco comprehendendo nutriet. Non nulli ramulos eius pertuſo bulbo inſerunt, atq; ita obruunt, alieno uigore ſeruandos. Proſe quuntur etiam maledictis, & maximè in terra ſoluti lateris ponunt, quòd affirmant prodeſſe. Rutam furtiuam prouenire fertilius putant. Non effodi frutex ſed optat auelli. Immundę mulieris attactum reformidare ſuprà docuimus. Ruta, ut Græci rei ruſticę prudētes ſcriptum reliquerunt, fimum horret, apricis lætatur. Ideo per hyemē cinere cupit ali, ſic enim natiuus calor frigoribus obſiſtit. Fictilibus melius ſeritur. Immundæ mulieris & acceſſum, & omnem prorſus attactum metuit: ſiquidem eo confeſtim, ut inquiunt, enecatur. Sub fici umbra libētius acquieſcit. Percōtatur Ariſtoteles ſuis in problematis, quam ob cauſam ruta fico inſita pulcherrima uberrimaq; prodeat. Inter corticem inſeritur obductoq; luto fouetur. Reſpondet rutæ radicē fomentū teporemq; deſiderare, itaq; circundata cinere iuuatur: ficus uero calida dote prædita eſt, quod eius ſuccus omnium acerrimus docet, tam aura quam copioſam eructat, quàm fumus quem etiam abunde expuit. Habet itaq; colorem atq; humorem talem qualem etiā cinis. Si ergo ille poſſit opitulari, multo magis ficus, quæ copiam atq; uigorem eo plus ſuppeditabit, quo cineris humor nō aſſiduo profunditur, aut perpetim ſtillat. Fici uero iugi irrequietoq; confluuio manat, utpote cum arboris ſuccus ex toto conſumi non poſſit. Theophraſtus quinto de plātarum cauſis rutam quę feratur in fico credidit optimam ac probatiſſimam prouenire, quam cortici infixam ſerere & obruere terra conſueuerunt. Euenitq; ut accedens rutæ nutrimēto ficulneum lac calore ſuo opem illi ferat, quemadmodum & cōſperſus cinis, ſiue id fiat ne radices uermiculentur, ſiue ut eius ſalſugine facilius coaleſcāt. Sed ij laudatiſſimi ſemper authores quadam inſitionis adoptione in fico rutā meliorē fieri cōtendunt. Plinius contrà amicitiam eſſe rutæ cum fico tradit in tantum, ut nuſquam lætior proueniat quàm ſub hac arbore. Dioſcorides uerò cibis commendat rutam quæ propter arborem fici ſubnaſcitur, reliquam ferculis abdicauit. Plutarchus autem uelut inter hos componens medius inceſſit, ſympoſiacorum quinto ſic tradens, Ruta quæ ſub ficu proſilit aut annaſcitur illi, & ſuauior & ſapore mollior habetur. Cauſam ſubiungit, quòd uel eam ficus aliqua dulcedine recreet, uel grauitatem ſatietatemq; reſtinguat, Niſi potius contraria ratione ficus alimentum alliciens ad ſe, ſimul acrimoniam aboleat. Sic utranque ſententiam Plutarchus confirmauit. Authoritas etiam peculiaris apud antiquos rutæ fuit, ut muſtum rutatum populo Romano dari ſolitum inueniatur. Cicuta rutæ aduerſa cognoſcitur, probabili argumento, quoniā colligentes rutam manus cicutæ ſucco muniunt. Sculptores pictoreſque ruta utuntur in cibo propter uiſum. Muſtella cum ſerpente dimicatura in murium

uenatu

uenatu rutam prius edit. Pythagoras marem minoribus herbaceiq; coloris folijs diſcreuit à fœmina: eam lætioribus folijs & colore. Rutam faſcinationis amuletum eſſe tradit Ariſtoteles in Problematis, cauſamq; reddere conat̃: tum effaſcinari ſe credunt, cum aut uoraciter edant, aut incommodorum quorundã tenentur ſuſpicione, uel cibum quem aſſumunt, habent ſuſpectum. itaq; cum de menſa eadem quid priuate ſibi capiunt, participem intuentẽ faciunt, affanturq; cum impertiãt, ne me faſcines. Ergo cibum cum perturbatione uorabunt, nec quid ebibẽt, aut eſitabunt ſine flatu, qui hauriatur unà & ſimul ingeratur. Quamobrẽ intruſo ſpiritu tormina mouẽtur, & cruciatus excitantur. Igitur præſumpta ruta, ſuapte ui & calfactoria dote, uas quod recepit cibos elaxat: quo fit ut incluſus ſpiritus facile per patentiores anguſtias euadat. Sed quoniam de faſcinatione ſermonẽ fecimus, de ijs eſt differendum, qui effaſcinatorem habent oculum. quòd & apud Theocritum & Virgilium poetas, apud etiam hiſtoricos, philoſophos, oratores nonnihil inuenitur memoriæ proditum. Virgilius Maro perpulchre cecinit:

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

In Africa familias quaſdã effaſcinantium Iſigonus & Nymphodorus tradunt, quarũ laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes. Eſſe generis eiuſdem in Triballis & Illyrijs, adijcit Iſigonus, qui uiſu quoq; effaſcinentur, interimantq; quos diutius intueantur, iratis præcipuè oculis. quod eorũ malum facilius ſentire puberes. Notabilius eſſe, ꝙ pupillas binas in oculis ſingulis habeant. Huius generis & fœminas in Scythia, quæ uocentur Bithyæ, prodit Apollonides. Philarchus in Ponto Thibiorum genus, multosq; alios eiuſdẽ naturæ, quorum notas tradit in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiẽ: eoſdem præterea nõ poſſe mergi, ne ueſte quidẽ degrauatos. Haud diſſimile his genus Pharnacũ in Aethiopia prodidit Damon, quorum ſudor tabem cõtactis corporibus adferat. Fœminas quidẽ omnes ubiq; uiſu nocere, quæ duplices pupillas habent, Cicero quoq; apud nos eſt author. Solinus meminit, quaſdã in terra Aphrica familias hominũ uoce atq; lingua effaſcinare, quæ ſi impenſius forte laudauerint pulchras arbores, ſegetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes paſtu atq; cultu opimas, emoriantur repẽte. Quapropter male audiunt apud doctos, qui faſcinum rident, & aniles exiſtimant eſſe nugas. Cũ & rerum euenta profuſus famæ ſuffragentur, nõ protinus hiſtorijs fidem derogare conſentaneum eſt, ſi uel aucupium cauſę quo potiri nequeamus, nos fugiat. Siquidem innumera ferè ſunt omnibus conſpicua, quorum ratio non poſſit iniri. Quare qui ſcrupuloſius in perueſtigandis ſingulorum rationibus uerſantur, ex omnibus naturæ miracula ſummouent. Etenim ubi nos cauſæ ratio deficit, hinc dubitãdi manat exordium, hoc eſt philoſophandi. idcirco philoſophiam modo quodam conantur abolere, qui prodigioſis naturæ miraculis fidem non habent. Sed quod ad effaſcinationem pertinet, quonam pacto fieri ſoleat, id ratione: quòd uerò plerunq; fiat, hoc hiſtorijs petẽdum eſt. Permulta id genus poſteritatis memoriæ tradita ſunt. Plutarchus eſt author, homines quoſdam ſuo conſpectu puſionibus negotium exhibere, quòd uidelicet eorum habitus, humoris imbecillitatiſq; cauſa, in peiorem degeneret conditionem. Qui uero ſolido concretioriq; cõſtant corpore, uitium hoc non ſentiunt. Quanquam incolentes Pontum Palethebeorum familias referat Philarchus, non infantibus modo, ſed & adultis quoque pernicioſas eſſe: quippe quum ſpiritum earum, uocem & cõſpectum admittentes, intabeſcere & corripi morbo cognoſcãtur: argumẽto quòd hanc labem ſentiant & hoſpites, & qui frequens cum eis ineunt cõmercium, illinc emptitia mancipia ſtatim abducentes. Neque forſitan minus fuerit mirabile: nam contactus & miſcella perquàm euidens, iam uitij continent rudimentum. Et quemadmodum cum aquilarum pennis miſtæ reliquarum alitum pennæ abſumuntur, neque eam labem ſentiunt cum alijs teneris ac mollibus etiã putreſcentibus: ſic nihil intererit hominis cuiuſdam ſalubrem eſſe tactum, alterius uerò noxium & moleſtum haberi, qui nimirum uiſos iniuria laceſſat. Sic aucupium cauſæ, quod difficulter aſſequimur, fidem uix habebit. Atqui iam is ueſtigium & ſemitam inuenit cauſæ, qui ad corporum effluuia perrexerit, quando uox, odor, & emanans ſpiratio, quidam ſunt animalium halitus, & partes ſenſum mouentes, cum ab ijs occurſantibus afficiuntur: longe magis ſimile ueri fuerit, ab animantium corporibus, ut quæ calore

potiantur, quandam aurã expirari, præſertim cum motum perinde quaſi pulſum aliquem & conturbationem ſpiritus excitet. A quo corpus perpetim agitatum effluuia quædam eructare, multo maxime oculis expui perſpicuum eſt. Siquidẽ uiſus crebro motui obnoxius, cum ſpiritu ipſum eiaculante quandam uim igneam & mirabilem diffundit, ita ut hoc authore permulta & agat, & patiatur homo. Voluptatibus enim capitur, ac rebus uiſis illectus. Amoris, qui quàm maxima & uiolentiſſima animi noſcitur affectio, uiſus fundamenta iacit, ſic ut amandi facultas hinc profluat & effundatur, uelut ad eos prouenięs, quos perpulchros & elegantes proſpexerit. Ideo quàm maxime demirari quiſquam eos poſſet, ut mea fert opinio, qui & uiſu hominem conſentire & affici moleſtia credunt, nõ item agere & nocere. Etenim mutuus eorum reſpectus, qui forma & pulchritudine præcellunt, quodq́ procidit oculis ac manat, ſiue lumen, ſiue profluuio quædam fuerit, amantes tabe conficit, permiſta dolori uoluptate, γλυκύπικρον quaſi dixeris dulcamarũ appellant. Neq; tangentibus aut audientibus uſu uenit adeo animos uulnerari, uel deſideria refricari ueluti inſpicientibus & ijs qui inſpiciuntur. etenim talis inteſtinus ardor diſtributioq́, à uiſu proficiſcitur. Sed prorſus amorem inexpertos exiſtimare oportet qui mirantur Medicã naphtham: ad quam undecunq; uel è longinquo uiſam protinus trãſilit ignis, quem ſtatim illa concipit, tanta eſt horum cognatio. Venuſtæ ſiquidem formæ ſpectrum ſuum quamuis eminus iaculentur, attamen igniculum in animis animantium ſuccendũt. Atqui remedium regij morbi memoria repetendũ eſt. Galgulus uocatur auis, quæ ſi ſpectetur, ſanari id malum tradunt. Talem uidetur ales ſortita naturam, ut alliciat ad ſe uitiũ atque rapiat, ipſumq́ oculis effuſum tanquam effluuium adſciſcat. Galgulus uerò, quem puto græcè uocari charadrion, regio morbo laborantẽ nec cernit nec tollerat, ſed oculos concludens genasq́ committens auerſatur, non inuidens ut nonnulli credunt hominum ſaluti, ſed perinde quaſi ictum accipiens uulneretur. Cæterũ ut reliquos taceam morbos, lippitudinem concipiunt qui cum tentatis ea uerſentur: tam pernicem uim poſſidet oculus, ut in alterum eiaculetur uibretq́ uitij rudimentum. Sed cum ex noxis, quibus corpora noſtra patent, quædam ab animo prodeunt ut faſcinus, quonam pacto uitium ad ſpectatos per uiſum deleget, iam eſt differendum. Nemo poteſt inficiari quin animus affectus, ſuum corpus male habeat. Non uides ut rei uenereæ cogitatio genitales partes titillet, atque ſurrigat? Nonne canum furores ijs certaminibus, quæ cum feris ineunt, uiſus aciem præſtringunt, imò frequenter penitus excæcant? Nunquid auaritia, mœror, æmulatio colores immutant & habitum digerunt? Nec his minus inuidia, quam induerit animus, improbitate corpus explet. quam pictores dum pulchrè atq; inſigniter exprimere conantur, faciem inuidiæ deliniant. Itaq; quoties inuidia flagrantes ita truces fixerint oculos, uti uicini & propter aſtantes animi maleficium alliciant, perinde quaſi iacula ueneno delibuta proruent. Nec enim id uelut abſurdum abhorret à ratione. nanq; uidemus canum morſus incãdeſcentium ira multo moleſtiores eſſe. Genituras humanas melius coaleſcere tradunt, quoties propius amantes applicuerint. Et, ut ſummatim loquar, affectiones animi uires corporis firmant, atq; uegetiores reddunt. Quapropter familias hominũ quæ faſcinum amoliri traduntur, aduerſus inuidiam pollere, & eſſe remedio putant, uiſu ſcilicet præſtigijs abſtracto, quo ſuam aciem innocentius affectis adigat. Sed ratio uidetur illegitima moneta percuti, quando ſi pro ueris ſtatuamus, quæ complures de faſcinatoribus prodiderunt, id ignoradum profecto non eſt, quòd uernas, amicos, familiaresq́, nonnunquam patres effaſcinantem habere oculum arbitrentur, ſic ut ijs uxores quos ſuſtulerunt liberos non oſtendant, nec ſinant diutiſſime talibus cerni, quibus omnis faceſſit inuidiæ ſuſpicio, nec eius ulla ſubeſſe labes creditur. Quis herum erga famulos & parentem in filios liuoris inſimulabit? Sed quid de ijs eſt dicendum, qui, ut tradunt, ſeipſi faſcinarũt. Nam id poſteritatis memoriæ poetis mandatum eſt, cum Eutelidas miſer uir in ambitioſo flumine ſe conſpexiſſet, ipſe ſibi hanc faſcini perniciem conſciuit, ac confeſtim ineuitabilem contraxit noxam. uerba ſubdidimus authoris,

Ευτελίδας αὐτὸν βασκαίνεν ἰδὼν ὀλοφώιος ἀνὴρ
Δινήεντι ποταμῷ, τὸν δ' αὐτίκα νοῦσος ἀνῆκε.

Eutelidas enim pulcher alioqui ſibi uiſus cum ſui amore deperiret, in ægritudinẽ lapſus priſtinum

priſtinum corporis habitum cum uenuſtate perdidit. Sed audenter eſt adfirmandum omnes animi affectiones ſi permanentes diutius hæſerint, improbos habitus creare. qui quãdo naturæ robur adſciuerint, quauis occaſione conciti, identidem inuitos etiam in peculiares & aſſuetas trahunt affectiones. Si timidos obſeruaueris, inuenies quæ ſunt eis ſalutaria reformidare: iracundos amiciſſimis fore difficiles: laſciuos & amatores, etiam moribundos à pudiciſſimis ſibi temperare non poſſe corporibus. Siquidem conſuetudo uehementer ad hoc pollet, ut propriam exigat affectionem. Sic enim in errorẽ prolabi neceſſum, qui ſupramodũ offenſis pateat, & occurrẽtium iniurijs ſit obnoxius. Nec miratu dignum, eos qui pertinacẽ inuidentię notã aut faſcinatorẽ in ſe crearunt habitũ, ad id quod ſuum eſt pro affectionis natura moueri: motos ſic, quod apti ſunt, nõ quod uolunt, præſtare. Vt enim orbis circulari uertigine rotatur, & cylindrus ſuo more ſecundum figuræ diſcrimen uolutari cogitur: ſic inuidioſum affectio inuidenter ad omnia mouet. Cæterũ eis magis officere par eſt, quæ propria ſunt, & quorũ deſiderio tenẽtur. Sic optimus ille Eutelidas, & quotquot effaſcinaſſe ſe nõ ab re traduntur, illud mihi perpeti uidentur. Bonus habitus qui reſidet in ſummo, ut Hippocrates eſt author, tutus nõ eſt. Corpora ad ſummũ uigorem progreſſa non perſiſtunt, ſed uelut æqua lance librata in cõtrarium ruunt, haud difficile ſumma quæq; deturbantur. Itaq; quandò ſibi uberius incrementũ uendicarũt, ac melius habentes ꝙ ſperarent ſeſe conſpexerint, ſic ut cum ſe mirãtur, & corpus explorãt, iam mutationi locus eſt, & habitu in deteriorẽ noxam graſſante ſe poſſunt effaſcinare. Quod fieri potius ſolet defluxionibus aquarum, æquore, uel ſpeculo reſilientibus, ſic ut in ipſos uidẽtes reſpirẽt, & reciproco iaculatu in ſuos retorqueantur autores, peculiariſq; ueneficij tandẽ luant pœnas, & eiſdẽ quibus cæteros, ſe faſcinis labefactent. Sic infantes plerunq; ſe proprio uitiant faſcinatu, cauſam tamen huius falſo contuentibus eos aſſcribunt. Vt enim ſpectrorum, quæ inuidentes eiaculantur, nulla poteſt iniri ratio, quanquã neq; ſenſu prorſus, neq; impetu uacent, ſed maleficij & effaſcinationis labe iactantium referciuntur, eo quòd diutius ijs quos faſcinare uolunt inſiderũt imbuta ueneno, corpus & mentẽ conturbant & ſua uitiant ſorde: ita putandum eſt hominẽ opinione faſcinari quodam modo. quod in ſermone diuinitus factũ aut mirabili quodam effectu accidiſſe prædicat. Hæc ad authorẽ Plutarchum, ne ſua laude defraudemus, referuntur, quæ ex Sympoſiacorum quinto quòd ad rem facerent uertimus, quo poſſemus indoctos græcè pleniore beneficio demereri. Quapropter & remedia quæ contra eiuſmodi maleficia produntur, ſubdidimus. Faſcinationibus adoratione peculiari occurrebat antiquitas, quibus & frontis corium reſiſtere credidit. Eadem faſcinatores repercutiebat ſiniſtræ dextræq; claudicatis occurſu. Palmarum lignum in pomo oſſeum, dente limatum contra faſcinationes poliebatur. Satyrion, quæ orchis cognominatur, & fœmina creditur eſſe, diſtinguitur inter nodijs, & ramoſiore frutice, radice faſcinis utili. Rutam faſcinationis amuletum tradit Ariſtoteles. Alyſſum in domo ſuſpenſum, refert Dioſcorides, ſalutare amuletum contra faſcinationes, hominum quadrupedumq; generi. Sed ad rutã redeamus. Recẽti rutæ ſurculo obturatis auribus finiri capitis dolores Græci exiſtimant. Succo eius, ut aiunt, cum melle Attico inuncti diſcuſſerunt caligines & ſuffuſiones, uel cum lacte mulieris puerum enixæ, uel puro ſucco angulis oculorum tactis. Quod & pecudibus & iumentis etiam cõferre putant. Succus, eorũ claritatẽ exacuit. Addunt, generationes impediri hoc cibo, ideo præcauendum grauidis ut hoc abſtineant, necari enim partus inuenerunt. Semen quindecim diebus potum uſq; eo prægnantibus inimicum fertur, ut fœtum in utero perimat abortuq; uitiet. Cum uino ſumptum ſerpẽtium uenenis reſiſtit. Comitialibus itidem remedio eſt. Thoracis dolores ſoluit. Aures cum uino & roſaceo purgat. Lenit capitis dolores pota cũ uino aut cũ aceto & roſaceo illita. Eadẽ cruditates diſcutit, mox inflationes, & dolores ſtomachi ueteres. Vuluas aperit corrigitq; cõuerſas illita in melle toto uentre & pectore. Hydropicis cũ ficu decocta ad dimidias partes bibitur: itẽ ad pectoris, laterum, lumborumq; dolores. Cõtra tuſſes, ſuſpiria, pulmonũ, iocineris, renũq; uitia pollet, horrores frigidos, crapulæ grauedines. Torminibus in hyſſopo decocta cũ uino prodeſt. Sanguinẽ ſiſtit interiorem, & narium indita. Collutis dẽtibus auxiliatur. Auribus in dolore ſuccus infunditur. Succus exprimitur tuſa ea & aſperſa modicè aqua, & in pyxide Cypria ſer-

uatur. Hic copioſior datus ueneni noxiam obtinet, quod cicutæ ſucco extinguitur: adeo ut uenenorum uenena ſint, quando cicutæ ſuccus prodeſt manibus colligentium rutam. Cæterum antidotis inter prima miſcetur, pro antidoto folijs tritis & cum uino ſumptis. Contra aconitum, ixiam, fungosq́ ſiue in potu ſiue in cibo detur: item cõtra ſerpentum ictus, utpote cum muſtellæ cum ijs dimicaturæ rutam prius edendo ſe muniãt. Valent & contra ſcorpionum & araneorum, apum, crabronum, ueſparum aculeos, & cantharidas, & ſalamandras. Ad canis rabioſi morſus acetabuli menſura ſuccus è uino bibitur, & folia trita & commanducata imponuntur cum melle & ſale, uel cum aceto & pice decocta. Succóque perunctos, aut eam habentes, negant feriri ab ijs maleficijs: ſerpentesq́, ſi uratur ruta, nidorem fugere. Ruta Dioſcoridi aut eſt montana ſylueſtrisq́, aut ſatiua & hortenſis. Longè acrior eſt montana, & ad uſum & cibos minus idonea. Hortenſi amicitia eſt cum fico in tantum, ut nuſquam lætior aut eſculentior proueniat quàm ſub hac arbore. Vtrunque genus feruet, urit, exulcerat, urinas pellit, menſtruos curſus ciet, aluum citam cohibet, cibo potuq́. Aduerſus uenena pro antidoto ualet, ſemine in uino acetabuli menſura epoto. Folia cibos antecedentia per ſe aut cum arida fico, aut nucleis iuglandium, uenenorum uires hebetant, & corpus contra tales iniurias muniunt. Contra ſerpentes non ſecus adſumuntur. Generationem tam cibo quàm potu reſtinguit. Cum anetho ſicco decocta tormina diſcutit. Bibitur ad laterum ac pectoris dolores, tuſſim, ſuſpiria, pulmonis, articulorum, coxendicumq́ uitia, & remeantium febrium horrores & frigora, uti dictum eſt. item ad inflationes coli, uuluæ, rectiq́ inteſtini, ita in oleo deferueſcat & perluatur aluus. Vuluæ ſtrangulatus aperit, trita cum melle, tota pube uſque ad ſedem oblita. Cum oleo decocta uẽtris animalia pellit. Dolores articularios illita cum melle comprimit. Cum fico tumores hydropicorum inæquales compeſcit, in ijs decocta in uino ad dimidias bibitur ſalutariter. Cruda conditáue cibo uiſus aciem exacuit, oculorum dolores cum polenta mitigat. Lenit capitis dolores cum aceto & roſaceo illita. Trita ſanguinem continet narium indito puluere. Teſtium inflammationibus cum laureis folijs impoſita, eruptionibus papularum cum myrteo cerato prodeſt. Vitiligines candidas cum pipere & nitro cõcorporat. Cum ijſdẽ thymos & formicas tollit. Cum melle & alumine lichenibus infricatur. Succus in malicorio feruefactus auribus in dolore efficaciter infunditur. Idem ſuccus inunctis cum ſucco fœniculi & melle oculis uiſum clarificat, & caliginem cum ſenſere diſcutit. Ignem ſacrum, & quæ ſerpunt ulcera, quæq́ manãt è capite, cũ aceto, ceruſſa, & roſaceo emendat. Acrimoniam cepæ & allij poſt mãducatus extinguit. Montana ruta ſi copioſior eſtur ueneni modo necat. Sub florem legẽtium eam & muria condientium manus exulcerat, inflata etiam cute cum pruritu & ardore uehementi. Proinde rutam carpturi defenſis oleo manibus & facile colligũt. Aiunt pullis gallinaceorum ſucco eo perfuſis arceri feles ab auiarijs. In Macedonia naſcentẽ rutam iuxta flumen Haliacmon qui ederint negantur euadere. Montanus is eſt locus & uiperis ſcatens. Semen interaneorum uitijs efficax, immiſcetur antidotis. Frictum contra incontinentiam urinæ datur, ut diebus ſeptem ebibant.

Sylueſtris ruta. Cap. XXXIX

Q

Væ de ſylueſtri ruta à fronte capituli ſtatim traduntur in Dioſcoride, aſcititia mihi uidentur, quanq́ alibi à Dioſcoride prodita fuiſſe conſtat. Nanque poſtpoſita nomenclatione, quæ ſubduntur hyperici propria ſunt: ſiquidem odor aſſignatur ei reſinoſus, ideo chamæpitys aliquibus nominata, frutice ſurculoſo, rubeſcente, luteo flore, qui digitis tritus ſanguineũ humorem excernat, qua occaſione quidam hanc androſæmon, id eſt uiri cruorem uocauere: folliculo tereti, in rotundum prælongo, ſimilitudine hordei, claudente ſemẽ atrũ reſinã ſubolẽs. Naſcitur culto & gracili ſolo. Vrinas cit & menſes addita. Quartanis eliberat ſi è uino bibatur. Folia cum ſemine partibus quas frigus aduſſerit illinuntur. Propter coxendicum morbos diebus quadraginta præbetur bibenda. Eadem uerbotenus de hyperico paulo poſt Dioſcorides aſſerit, nec ijs plura: quare dicta hæc adiectitia eſſe euidentius eſt quàm ut probari mereatur. Adde, ſi uetuſtiſſima quæque tam Latina quàm Græca conſulantur exemplaria, nihil tale ſe offeret lectitandum. Quare ſi quiſpiam hanc partem

totam

totam expunxerit, nihil huic ſcriptori fuerit allaturus detrimēti, ſed potius quod uerticulo ſuo deſilierat, in propriā ſedē reſtituturus. Sed nos nomine ſylueſtris rutæ audimus eā quæ in Cappadocia naſcitur & Galatia, nuncupatā moly, fruticē ab radice una cōplureis uirgas fundentē, folijs multo lōgioribus, & tenerioribus quàm rutæ, graui odore, cādido flore, capitellis amplioribus paulo quàm ſatiuæ, tripliciter diuiſis, in quibus ſemen trique trū, ſubrufum, & amariſſimū ſapore, cuius in medicina eſt uſus. Semen autumno matureſcit. Hoc genus herbæ quidā armala uocauerūt, Cappadoces moly. quandoquidē à uero moly non omnino diſcrepat huius facies, radice uidelicet pulla, & candido flore. Colles amat & læta. Nunc hāc Arabes *harmelam* appellāt. Legitima eſt huius deliniatio uetuſtiſſimis Dioſcoridis codicibus inſerta, hac forma, Collibus & fœcundis aruis inuenitur, neq; ſpecie neq; odoratu rutę ſimilis, ſeſquicubitali proceritate, cauliculis teretibus, folio minuto, rumicis effigie, ſed criſpo, floſculis ex luteo cādicantibus, odore uiroſo, ſiliquis tripartito diſtinctis, paulo quàm ſatiuæ longioribus, in quibus triangulum ſemen, ſubrufum continetur. Nunc noſtræ officinæ Barbaros imitatæ *harmelam* aut *agreſtem rutam* appellāt. Quæ tamen nomenclationes cōtra Dioſcoridis morē in calce capituli, quod ſylueſtri rutæ dicatum eſt, ſubditæ ſunt, ad ſequēs moly magis uidentur pertinere. Quod apertiſſimè Galenus indicauit de moly inquiens: Aliqui & hoc ſylueſtrem rutam nominant, aliqui harmalam, Syrij beſaſam, quemadmodum & Cappadoces moly, cuius radix nigra eſt et lacteus flos. Qui de ſylueſtri ruta ſimul cum ſatiua egit, utriuſque naturam eadem mentione complectens. Laudatiſſima herbarum fuit, Homero teſte, quam uocari à dijs putant moly, cuius inuentionem Mercurio aſſignauit, contraq; ſumma Circes ueneficia demonſtrauit, decima Odyſſeæ rhapſodia.

Ὣς ἄρα φωνήσας πόρε φάρμακον ἀργειφόντης,
Ἐκ γαίης ὀρύσας, καί μοι φύσιν αὐτοῦ ἔδειξεν.
Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος.
Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοὶ, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
Ἀνδράσι γε θνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Quodq; in transformationibus Ouidius dixit,

Pacifer huic florem dederat Cyllenius album,
Moly uocant ſuperi, nigra radice retentum.

Et quod in Priapeis carminibus auditur:

Hinc legitur radix de qua flos lacteus exit.
Quam cur moly uocant? mentula moly fuit.

Phæneo & Cyllenæ Arcadiæ uernaculum tradidit Theophraſtus, ſpecie illa Homerica, radice rotunda nigraq;, magnitudine cepæ, folio ſcyllæ. Effodi autem difficulter Homerus cecinit, negat Theophraſtus. Aliqui authores Græci florem eius luteū pinxere, cum Homerus candidum ſcripſerit. Plinius in Campania aliquot diebus effoſſam ægrè inter difficultates ſaxeas, & allatam ſibi meminit, radicis triginta pedes lōgæ, ac ne ſic quidem ſolidæ ſed abruptæ. Dioſcorides moly uerum folio graminis pinxit, latiore, ſeſſili, & in terram iacente, flore uiolæ cādidæ ſimili, lactei coloris, amplitudine potius purpureæ uiolæ candido caule cubitorum quaternûm. Cacumini nonnihil adiunctum eſt allio ſimile, radice oblonga, bulboſa. tale uerum eſt moly. Dicitur & moly ruta Galatiæ, quemadmodum & Dioſcorides & Galenus appellari eam teſtatur. Aliud tamen Plinio uidetur eſſe molon, quod ſcapo ſtriato tradit eſſe, folijs paruis, mollibus, radice quatuor digitorum, in qua extrema allij caput eſt. Vocatur à quibuſdam ſcyron, anhelantibus & ſtomacho prodeſſe credita. An fuerit eadem cum mola herba, cui Galenus ſimilem bulbo radicem aſſignauit, quam Dioſcoridis fretus authoritate, uteri laxare ſpiracula meminit, nō auſim affirmare. Sylueſtris ruta pota comitialibus morbis & coxēdicibus prodeſt, mēſtrua quæ ſubſtiterint extimulat, in utero partus extinguit. Horridior quàm ſatiua, & ad effectum ualentior. Cibis reſpuitur, quoniam periculū adferat. Succus è ſylueſtri cōtra tarditatem, & ſonitum cum roſaceo uel laureo oleo, cum melle infunditur. Idem phreneticis inſtillatur in tempora & cerebrū. Addunt aliqui & ſerpyllum & laurū illinentes capita & colla. Dederūt & lethargicis ex aceto olfaciendū. Dederūt & comitialibus bibendum

decoctæ ſuccum in cyathis quatuor ante acceſſiones, quarũ frigus intolerabile eſt. Alſio-ſis crudam dari in cibo iubent. Vrinam quoque cruentam pellit. Hippocrates purgatio-nes, ſecundasq;, etiam emortuos partus: ex dulci uino nigro extrahebat. Itaq; etiam uul-uarum cauſa ſuffire iubet. Diocles cardiacis imponit, ex aceto & melle cum farina hordea cea. Multi contra purulentas excreationes ſiccæ drachmas duas, ſulfuris unam & dimidi am ſumi cenſent. & contra cruentas, ramos tres in uino decoctos. Dederunt cum bitumi ne infricãm potioni propter anhelitum. Sumitur & dyſentericis cum caſeo in uino trita. Pythagoras oculis noxiam putauit falsò, quod pictores & ſculptores hoc cibo utuntur oculorum cauſa, cum pane quoque propter uiſum. Ex alto delapſis tres uncias dederunt, & in olei libra, uiniq; ſextario. Linunt cũ oleo coctis folijs partibus quas frigus aduſſerit. Pſoras, lepras cum melle & alumine illita emendat: item uitiligines, rugas, ſtrumas cum taurino ſeuo uel hircino, & adipe ſuillo, ignem ſacrum ex oleo & ceruſſa: carbunculum ex aceto. Imponunt mammis decoctam, & pituitæ eruptionibus cum cera, teſtium epi-phoris cum ramis lauri teneris. Syluestri ruta cum axungia ueteri illitos ramices ſanari produnt, adeo peculiari in uiſceribus his effectu: fracta quoq; membra ſemine trito & cũ cera impoſito. Radix ſanguinem oculis ſuffuſum diſcutit. In toto corpore cicatrices aut maculas emendat illita. Mirum eſt cum feruentem eius naturam eſſe conueniat, faſciculũ in roſaceo decoctum cum aloes uncia, perunctis ſudorem reprimere. Conceptionem hoc cibo impediri tradunt, ideo profluuio genituræ datur, & uenerem crebro per ſomnia ima ginantibus. Quadrupedum morbis in maximo uſu eſt, ſiue difficile ſpirantibus, ſiue con-tra maleficorum animaliũ ictus, ex aceto infuſa per nares ex uino: aut ſi ſanguiſugam ex hauſerit, ex aceto. Hos effectus omnes ſatiua uel hortenſis mitius exhibet. Cõtra uenena quæ ſibimetipſi homines excogitãt primum eſt illud Homericum moly: item contra ma-gicas artes. Inter prima efficax ad uuluas aperiendas cum irino uelleribus collecta. Sylue ſtri rutæ Aetius quartam excalfacientium & reſiccantium claſſem aſſignat & ſatiuæ terti am. Rufus ſylueſtri igneam uim tribuit, & ulceratricem, maximè ueſicæ.

Panaces, Liguſticum. Cap. XL.

Panaces generibus continetur pluribus. Syriũ naſcitur unguẽtis, quod et in Pſophide Arcadiæ circa Erymãthi fontes gignitur. Ferula ſui generis quin que cubitorũ, folijs quaternis, mox ſenis, humi ſtratis, ampla magnitudine rotundis, in cacumẽ oleagineis, ſemine in muſcarijs dependente. Radix au-tumno, caulis meſſibus inciditur. Pretium in libras bini aſſes erant candido. Laudatur in primis candor eius coacti: ſequens pallido ſtatera: niger colos & mollities im probatur, id enim argumentum eſt cera adulterati. Id quod è Macedonia defertur bucoli-con uocant, quoniã armentarij ſuccum excipiãt erumpentem ſponte. Hoc celerrimè eua neſcit. Alterũ genus heracleũ uocãt, & ab Hercule inuentũ tradũt, quoniã eſt origano ſi-mile, radice inutili. Tertiũ panaces chironeũ cognominatũ ab inuẽtore. Foliũ eius lapatho ſimile, maius tamẽ & hirſutius, radix parua. Naſcitur pinguibus locis. Eius flos efficaciſſi-mus, eoq; amplius ꝗ ſupradicta prodeſt. Hoc genus aliqui cũ inula cõfundunt, quia repræ ſentetur lapathi folio, maiori tamen & hirſutiori, aureo flore, radice longa. Quartũ genus ab eodem Chirone repertum, centaurium cognominatur, & ab alijs pharnaceum, in con trouerſia inuentionis à Pharnace rege deductum, alijs Chironi centauro, alijs Pharnaci regi originem aſſignãtibus. Seritur hoc lõgioribus ꝗ cætera folijs & ſerratis. Radix odo-rata. Siccatur in umbra, uinoq; gratiam adijcit. Huius duo genera fecere, alterum lenioris folijs, alterum tenuioris. Theophraſtus primum genus heraclium uocauit, folio magno & lato undique ſeſquipedem, radice digitum craſſa, bifida trifidaq;, guſtu ſubſulſo, odo-re thuris. Dioſcoridi panaces heraclion, ex quo ſuccus opopanax dictus excipitur, plu-rimum fert Bœotia & Pſophis Arcadiæ, induſtria maximè olitorum, qui quæſtum ex eo faciunt maximum, folijs in terram iacentibus, inſigniterq; uirentibus, aſperis, ut ficul-nea uideri poſſint, quinquepartito laciniatis per ambitum, caule ferulaceo & altiſſimo, lanuginem candidam oſtendente & folia circum minuſcula, umbellam anethi ſuſtinente, flore luteo, ſemine odorato feruẽtiq; in ore, plurimis ab uno principio radicibus, multi ſal-ſiq; corticis. Gignitur Cyrenis in Aphrica, itemq; Macedonia. Excipitur lachryma radice

incisa

inciſa cum recens eruperit caulis, ea redditur candida ubi adaruerit. Croci exterius præfert colorem. Quod defluit è uulnere folijs ſubſtratis & area circumpauita & puluillis incluſa concreſcere patiuntur, mox tollunt. Manat & meſſibus laxato plaga caule, modoq́; eodem excipitur. Laudantur radices candidæ, quæ cariem aſſeruatæ non ſentiant, guſtu qui linguam accendat, odoratusq́; ſit. Semen optimum quod in media ferula in muſcarijs eius continetur. Minus utile quod in agnaſcentium ſtolonũ cacuminibus macilentum de pendet. Succus probatur amariſſimus ſapore, interne candidus & ſubrufus, extra nocẽs, lenis, pinguis, friabilis, tener, facile tabeſcens, odore graui: damnatur niger, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Coarguitur ſi digitis ex aqua teratur, nanq; ſyncerus diluetur ac elacteſcet. Inuenitur apud nos herba caule ternûm quaternûm'ue cubitorũ, geniculato, lanuginoſo, folijs primo quaternis, mox ſenis, in terram iacẽtibus, ficulneorum ſimilitudine, in faſtigium longis, ſemine in umbella pendulo ut anethi, flore luteo, odorato, radice candida, longa, corticoſa, quam uulgus Gallicum *panaiam* appellat. uerum nullus ea ſuccus elicitur. Herculana princeps panacea, quæ ſuo nomine omniũ morborum remedia promittit, dijs inuentoribus aſcripta. Radice eius euulſa religio erat impleri ſcrobem uario frugum placentarumq́; genere, in mercedem uidelicet & piamentum terræ. Tuſſi medetur panacis radix in uino dulci. Eadem lieni ſuccurrit, In mulſo ſi ueſica ſcabiem ſentiat, eius radice ſanatur. Tormina diſcutit panaces, præterquàm à cruditate. Panos ſanat cum melle: carbunculos rumpit. Phagedænarum remedio mõſtratur, quod nomen eſurientium eſt ulcerum. Iſchiadici leuantur panace pota. Medẽtur radices podagræ morbis. Omnium generum radices peculiariter longinquis morbis remedio ſunt. Comitiales ſanantur panacis, quam heracleam diximus, radice pota cum coagulo uituli marini, ita ut ſint panacis tres partes. Omnium generum radix illinitur manantibus. Siccat priuatim quam chironiam diximus. Cum melle trita tubera aperit. Vlceribus quę ſerpunt, item deploratis auxilio eſt, cum æris flore uino temperata omnibus modis, uel flore, uel ſemine uel radice. Hydropicos ſanat. Iocinerum uel laterum contorſionibus medetur. Cum polenta uetuſtis uulneribus prodeſt. Semen cum abſinthio menſes cit & ſudores: ipſumq́; è uino potum uuluas purgat, appoſitumq́; cum melle. Secundas morãtes uel partus emortuos radices appoſitæ extrahũt. Virtus ei, ut placet Dioſcoridi, excalfacere, tenuare, mollire: ideoq́; ad horrores et circuitus febrium conuenit, rupta, conuulſa, lateris dolores, tuſſes, tormina, ſtrangurias. Contra ueſicæ ſcabiem cum aqua mulſa aut uino deſumitur. Mẽſes trahit, & partus extinguit. Inflationes uuluæ & duritias diſcutit, reſolutus ex melle: inunguitur eo & coxendicum dolor. Acopis & capitis medicaminibus immiſcetur. Carbunculos idem rumpit. Podagris cum uua paſſa linitur. Cauis dentium inditus dolore liberat. Contra canis rabioſi morſus in pice collectus ſingulariter proficit. Ad claritatem oculorum excitandam illinitur. Radicis ramenta uuluis admoliuntur ad extrahendos infantes. Vlceribus uetuſtis, & ubi carnes ab oſſibus receſſerũt, apponitur trita cum melle. Semen cum abſinthio deuoratum purgationes menſtruas reddit. Venenatorum ictibus cum malo terrę prodeſt. Contra uuluæ ſtrangulatus in uino bibitur. Panaces aſclepion dictũ aiunt, quoniã filiam Aeſculapius Panaciã uocauerit. Huius radicẽ Theophraſtus multi & falſi corticis haberi dixit, quod quidem priori generi à Dioſcoride tribuitur. Naſcitur caule tenui, cubitali, geniculato, circa quem folia fœniculi fundũtur, ſed maiora tamen hirſutioraq́;, odorata in cacumine umbella, ubi flos emicat aureus, acris guſtus & odorati. Radix parua eſt & tenuis. Huius flos atq; ſemẽ cũ melle ulceribus, tuberculis, phagedæniſq́; imponuntur. Proſunt & ſerpentiũ ictibus ſi bibantur ex uino, & illinantur ex oleo. Eſt & heraclion appellatum Herculi adſcriptũ inuentori, quod ab alijs origanũ ſylueſtre intelligitur. Quidam heracleon accipiunt genus id quod mentione proxima deſcripſimus. Alij norũt folio magno & amplo, ut quoque uerſus tres palmos perficiat, radice digitali, lenta, guſtu ſubamara, odoratu ſyncerum thus redolens, qua pota addito uituli marini coagulo uolunt comitiales ſanari: tormina ex paſſo diſcuti, et uulneribus aridis opitulari. Panaces chironium hoc & ab inuentore nomen retinet, cui folium rumicis Theophraſtus & Plinius reddunt, maius tamen, hirſutius, radice parua. Naſcitur pinguibus, flore ad ſupradicta efficaci. Dioſcorides chironio foliũ amaraci reddit, florem

aureum

aureum, radicem gracilem nec profundam, gustantibus acrem. In Pelio monte laudatissimum asserit nasci. Valet radix contra serpentes potu, coma uero illitu. Ligusticum aliqui panaceam appellarunt, in Liguria copiosum. In Apennino monte Alpibus finitimo nascitur, unde nomen indigenę panaces uocant, non sine ratione, quoniã radice, cauleq́, præterea effectu, Heracleoticum panaces referat. Prouenit in altissimis et asperrimis montium: item in opacis, præsertim ubi sint rigua, tenui cauliculo, qualem & in anetho conspicimus, genicula habente & folia sertæ Campanicæ, odorata teneriora q́, prope cacumen graciliora, & multo magis diuisa. Muscarium summitatem obsidet, in quo semen nigrum pendet, farctum, oblongum, figura fœniculi, sapore acri, odoratoq́, radice Heracleotici panacis alba, beneolente, sed id syluestre est. Seritur etiã in Liguriæ suæ montibus. Vbiq́ suauius satiuum, sed sine uiribus. Crateuas apud Græcos eo nomine cunilam bubulã intelligit falsò, cæteri ferè cunilaginem. Galenus unius inuersione literæ libysticũ appellat, quod fere nomen officinis remansit. Nanq́ folio est meliloti, sed molliore, odoratoq́, caule geniculato, muscario anethi, in quo semen atrum, fœniculi non dissimile, radice cãdida, Heracleotici panacis effigie, atq́ adeo natura. Hæc eadem esset cum ea quam officinæ *leuisticum* dicunt, si folium angustius haberet, radicem foris atram, intus candidam, cætero simillima est uel natura. Semini & radici uis inest calfactoria, apta cõcoctionibus. Internos dolores leuat. Inflationes quibus stomachus turgeat discutit. Contra serpentium ictus datur. Vrinas & menses potu trahit. Idem præstat radix uel appositu. Eadẽ cum semine oxyporis & suppurantibus miscetur. Stomacho quidem inter præcipua utile est, quare ab incolis additur ad obsonia piperis modo. Conuulsionibus & inflationibus prodest. Adulteratur grano persimili, sed quod sapore deprehenditur, amarum enim id est. Alij mutare solent fœniculi semine aut seseli.

Pastinaca. Cap. XLI

Pastinaca cartilaginei est generis. Satiua in cibum utilis esse incipit annicula. Bima utilior, gratior autumno, patinisq́ maximè. Ex ijs unum genus agreste, sponte prouenit, staphylinos græce dicitur, Diocli tantum astaphylinos. Alterum seritur radice uel semine, primo uere, uel autumno: ut Hygino placet, Februario, Augusto, Septembri, Octobri, solo quàm altissime refosso. Hibiscum à pastinaca gracilitate distat, damnatum cibis, sed medicinæ utile est. Et alterum genus in eadem similitudine pastinacæ, quam nostri *gallicam* uocant, Græci uero daucon. Agrestis pastinaca & eiusdem nominis edomita, quam Græci staphylinon uocant, fauorum ceras uberant. Ea circa Calendas Septembris uel ante Martias Februario seritur. Conualescit altè pastinato & stercorato solo: sed quàm rarissimè ponenda est, ut maiora capiat incrementa. Semine ponetur & plantis, loco pingui, soluto, altius pastinato. Raram statues ut robur accipiat. Pastinaca folium habet gingidij, latius, subamarum. Caulis ei rectus & scaber, umbella anethi, in qua flores insunt candidi: & in medio exiguum quiddam cernitur colore purpureo, ferè ad croceum accedente: Radix ei pollicem crassa, palmum longa, iucundi odoris, esculentaq́ si coquatur. Duorum apud nos generum, satiuæ, & suæ spontis. Illa uulgo nota *carotæ* nomine, prædulci radice, odorata, rufa, uel interdum purpurea, quam cum farina & oleo frigunt ad mensarũ usus: aut coctam in aceto & oleo mandunt. Spontanea quam erraticam cognominant, Galli peculiariter appellant pastinacam, folio gingidij, latiusculo, caule recto, scabro, quem anethi umbella summatim opacat, floribus referta candidis, aliquot in medio radiorum axe purpureis, radice digiti crassitudine, odorata, quæ cocta manditur. Silens flos quàm tenerrimus pastinacæ agrestis uel satiuæ. Cum cauliculis cõditur ac cõmodè seruatur, si duas aceti partes & unã durę muriæ miscueris: sed radix sale cõspersa biduo sub umbra dũ cõsudet, reponitur, aut superfusa dura muria lauatͅ, et imposito põdere exprimitur, dein fictili conditur, & ius quod est mistum duabus partibus aceti, & una muriæ infunditur, spissamentúmque fœniculi, ut radices deprimat, imponitur, ut ius ad summum fideliæ labrum perueniat. Radix satiuę minus rapo nutrit. Agrestem siue erraticam non nisi multum diuq́ coctam sumi Galenus monet. Duodecim cubitorum, ut fertur, in Mauritania proceritas caulis, crassitudo palmorum quaternûm. Pastinacæ, ut placet Diphilo,

uis

uis ineſt acris, abundè nutrit, ſtomacho mediocri modo confert, aluum ciet, flatus creat, ægrè coquitur, pellit urinam, uenerem ſtimulat, & propterea philtron aliquibus appellatur. Paſtinacæ omni calens eſt natura. Eius ſemen potum appoſitumq; uuluis purgationes fœminis reſtituit, difficili urinæ prodeſt, hydropi pleuritidiq; bibitur, ſerpentium plagis inijcitur. Negantur lædi qui antè guſtauerint. Conceptus adiuuat. Pellit & radix urinas, uenerem ſtimulat, appoſita partus extrahit. Phagedænas ulcerum ſiſtit. Aptior cibo ſatiua, ſylueſtris efficacius omnia præſtat. Eius quàm paſtinacam uocãt erraticam, ſemen contritum & in uino potum tumentem aluum & ſuffocationes mulierum doloresq; lenit in tantum ut uuluas corrigat. Illitum è paſſo uentri earum prodeſt: uiris uero cum portione panis aqua tritum ex uino potum contra uentris dolores. Ciet urinam, phagedænas ulcerum cohibet cum melle impoſitum, uel aridæ radicis inſparſa farina. Aliqui contra iocineris ac lienis, ilium, lumborum, & renum uitia ex aqua mulſa dari iubent. Cleophantus dyſenterijs ueteribus dedit, Philiſtion coctæ radicis uncias quatuor ad ſtranguriam. ex aqua hydropicis ſimiliter & opiſthotonicis, pleuriticis & comitialibus. Habentes eam feriri à ſerpentibus negantur, aut qui antè guſtauerint non lædi. Percuſſis imponitur cum axungia. Orpheus amatorium ineſſe ſtaphylino dixit, fortaſſis quoniam uenerem ſtimulari hoc cibo certum eſt: ideoq; conceptus adiuuare aliqui prodiderũt. Semen ſatiuæ contra ſcorpionum ictus ex uino uel poſca ſalutare. Radice eius circumſcalpti dentes dolore liberantur. Efficacior ſylueſtris, magiſq; in petroſis nata.

Seſeli Maſſilienſe, Aethiopicum, Creticum. Cap. XLII

SEſeli Maſſilienſe folium gerit fœniculi, craſſius duntaxat. Semen quoq; calloſius obtinet et habitius, caput anethi, et in eo granũ oblongũ anguloſũq;, & cum eſtur acre. Radix longa, grati odoris. id apud nos frequens inuenit, multo diffidente nomẽclatura, quam ei & noſtrates officinæ, & herbarij, ne eis ignotũ crederet, *maioris ſaxifragiæ* uocabulo donarũt. Nanq; folia fœniculi habet, craſſiora tantũ, caulẽ uegetiorem, umbellam anethi, in qua ſemen oblongũ, anguloſum, deguſtãti acre. radix longa eſt, iucũdi odoris. Huic tota Dioſcoridis deliniatio, nulla prorſus reclamãte nota, ſuffragat. ideo ſaxifragiã maiorẽ quã oſtendunt, eſſe Maſſilienſe ſeſeli non ibit inficias, qui picturas earũ inter ſe cõtulerit. Seſeli Maſſilienſe optimum lato grano & fuluo, quo uultures ueſcãtur. Pariture ceruæ ſeſeli monſtrauere: nã ante partum purgantur herba quadã quæ ſeſelis dicitur, faciliore ita utẽtes utero. A partu etiã duas habent herbas, quæ aros & ſeſelis appellãtur. Seſeli & ſili dicitur, & ſeli apud Hippocratem, unde orta cõfuſio ſiler pro ſeſeli uocãtium. Arboreſcit porrò ſiler ut baculos ex eo ruſtici quoq; faciãt, in aquaticis naſcẽs, molle ſiler à Poeta dictũ. Refugiunt hoc ſerpentes. Seſeli frutex aquaticus nõ eſt. quod quidã diſtinguere putantes, non ſiler, ſed montanũ ſiler appellauerunt, id quod Maſſilienſe eſt ſeſeli. Noſtri ut arbitror herbarij, quòd plerunq; medijs è ſaxis in montibus erumpit ſatis procero caule, *ſaxifragam* ideo *maiorem* nominauere: quãuis ſæpius apud nos inueniatur in pratis, ut quod deturbet à renibus uel frangat calculos, ita ut à natalibus potius quàm ab effectu nomen deflexiſſe uideatur, quamuis etiã confringendis cõminuendiſq; lapillis utantur. Radix & ſemẽ excalfaciũt. Stranguriæ, orthopnœæ, ſuffocationibus mulierum, comitialibus medentur. menſes partuſq; trahunt; Interaneis omnibus proſunt, & contra ueterem tuſſim. Ipſum ſemen in uino hauſtũ con coctionibus confert, diſcutit tormina, horrores febrium, quas uocant epialas, coercet. Per niuem ituris bibere contra perfrictiones id cum pipere præcipiunt. Datur ad iuuandos caprarum & cæterarum quadrupedum partus. Seſeli Aethiopicum folio eſt hederaceo ſed minore, in longitudinem porrecto periclymeni modo, frutex alioqui magnus, ſarmentis bicubitalibus, in eòque dodrantales rami, capitula ut anethum, ſemen tritici modo denſum, nigrum, amarum, acrius & odoratius quàm Maſſilienſe, perquam ſuaue eſt. Seſeli Aethiopico ſecunda dignitas. Hoc nigrius eſt. In noſtro orbe naſci tradunt, ſed fruſtra, officinis ac medicis incognitum. Ad eadem ad quæ Maſſilienſe pollet. Peloponneſiacum ſeſeli in Peloponneſo gignitur, folijs cicutæ, ſed latioribus & craſſioribus, Maſſilienſe excedens amplitudine caulis, quẽ ferulaceũ continet. Summum eius lata umbella occupat, ſemen cõplexa odoratũ, latius, carnoſius. Prouenit in locis aſperis, riguis collibus

collibus, inſulis. Valet ad eadem quæ ſupradicta genera tordilion, quod & Creticum ſeſeli cognominant. Naſcitur in Cilicia monte Amano, herbula fruticoſa, ſeminis rotũdi, geminatiq́ꝫ, forma clypeolari, guſtu ſubaſpero, bene olentis. Elicit potu menſes urinamq́ꝫ. Succo cauliculi ſeminisq́ꝫ uirentis hauſto ternis obolis, diebus decem in paſſo renes ſanãtur. Efficacior uis etiamnum radici. Hęc cum melle lincta excreationes pectoris cit. Tortilen aliqui ſemẽ ſeſelis eſſe dixerunt, alij herbam per ſe, quam & ſyreon uocauerũt, de qua nihil aliud proditum inueniſſe fatetur Plinius, quàm quòd in montibus naſcitur: combuſtã ciere mẽſes, excreationesq́ꝫ pectoris efficaciore etiã radice: ſucco ternis obolis hauſto, renes ſanari: addi radicẽ eius in malagmata. Paulus nõ tordylion ſed gordylion appellauit.

Siſon, Aniſum, Caros, Anethum. Cap. XLIII

Iſon ſemen exiguum in Syria naſcitur apio ſimile, obnigrũ & molliter longum, feruentis naturæ. Bibitur ad lienem & urinæ difficultates et menſium s continentiam. Vtuntur eo indigenę condimentis addentes in cucurbitulas coctas, ex acetoq́ꝫ deuorantes. Granula cacuminibus aſſident frequẽtia. Siſon ſiue ſinon et ſenon Hippocrati quaternis cõſtare ramulis inuenio. Aniſum Latinis, Græcis, & Gallis hoc nomine cognitum, caule, folio, flore, muſcario fœniculo par, niſi quòd multo minus eſt, unde medicorum uulgus *Romanum fœniculum* appellat. Aniſum culinis gignitur crudum, decoctum, uirens, aridum, panis etiam cruſtis inferioribus ſubditum. Saccis quoq́ꝫ laudatur additum cum amaris nucibus, ut uina commendet. Anicetum & hoc uocatur, anethi modo quoniam appetentiam præſtet ciborum. Aegyptium liguſtici uicem præbet in condimentis. Efficacius ſemper recens & nigerrimũ, ſtomacho tamen inutile præterquã inflato. Omnibus tamẽ quæ cõdiuntur quæq́ꝫ intinguntur deſideratum, inter pauca probatur. Semen odoratum friabile, ſubamarum, acre. Calfacit & ſiccat abſceſſu ut uolunt tertio. Ipſum oris halitum iucũdiorem facit. Fœtorem tollit manducatum matutinis cum ſmyrneo & melle exiguo, mox uino collutum. Vultum iuniorem præſtat. Inſomnia leuat ſuſpenſum in puluino ut dormientes olfaciãt. Dolores capitis leuat ſuffitum naribus. Hydropicis & cœliacis ſemen dant tritum cum mentha. Bibendum quoq́ꝫ parturientibus cum anetho. Phreneticis illinunt recens cũ polenta, ſic & infantibus comitiale uitium aut contractiones ſentientibus. Pythagoras corripi comitiali morbo negat in manu tenentes, ideo quàm plurimum domi ſerendum. Addit parere facilius olfactantes, & ſtatim à partu dandum potui cum polenta aſperſa. Semine eius poto laſſitudinis auxilium uiatoribus ſpoponderunt, eamq́ꝫ reficere decoctum in oleo addito nitro. Ad inflationes ſtomachi ſemen tribus digitis cum caſtorei obolis duobus ex mulſo dederunt: ſimiliter ad uentris aut inteſtinorum diſtentiones. Lenit articulares morbos cum amaris nucibus illitum. Vrinam ciet, uenerem ſtimulat, ſitim cohibet, cum uino ſudorem leniter præſtat, ueſtes quoque à tineis defendit. Orthopnoicis quod ſeminis ternis digitis quis prehenderit, tantundem hyoſcyami datur cum aſinino lacte. Strangulationes uuluæ ſi manducetur uel bibatur cum aceto & melle ſedat. Vertigines à partu cum ſemine cucumeris & lini pari mẽſura triũ digitorũ, uini albi tribus cyathis diſcutit. Auribus infunditur cũ roſaceo. Narium carnes cõſumit illitũ ex aqua. Magnas fluxiones ſiſtit per ſe tritũ cum polenta. Valet ad detrahẽda ſiqua oculis inciderũt. Thoracis pituitas purgat toſtũ, & cum melle ſumptũ melius. Præcipuũ eſt ad ructus, ideo inflationibus ſtomachi, inteſtinorum torminibus, & cœliacis medetur. Singultus olfactu, decoctũ & potum inhibet. Folijs decoctis digerit cruditates. Cũ apio ſuccus decocto olfactus ſternutamẽta cohibet. Potũ ſomnũ cõcitat, calculos pellit, uomitiones ſedat, præcordiorũ tumores diſcutit, pectorũ uitijs, et neruis, quibus ſuccinctũ eſt corpus utiliſſimũ. Prodeſt capitis doloribus inſtillari ſuccum cum oleo. Nõ aliud utilius uentri, & inteſtinis putant: ideo dyſentericis & teneſmis datur toſtum. Sũt qui aſpidũ uenenis aduerſari naturã eius exiſtiment. Epiphoris oculorum tuſam radicẽ impoſuere. Dioſcorides probat recens adultum, non furfuroſum, odore præſtans. Præfert Creticum, proximè Aegyptiũ. Condire cucurbitas coctas ex aceto tradit, ijs auxiliari quibus ægre lotium it: præcipuas eius uires in calfaciendo ſitas eſſe: oris halitum commẽdare & gratiorẽ efficere, dolores finire, ſitim hydropicis

extingue-

extinguere: diſcutiendi naturam poſſidere: cōtra aculeatos ictus animalium bibi: inflationibus reſiſtere: uentrem albaq; fœminarum profluuia compeſcere: abundantiā lactis præſtare: uenerem iritare: capitis dolores mulcere ſuffitu naribus rapto: auribus fractis infundi cum roſaceo. Caros, arbitror hoc eſſe, quod Plinius carium ſiue careū gentis ſuæ cognomento dixit appellatū, ab aliquibus careoſemen & caroum, omnibus officinis & herbarijs tantum paterno caſu cognitum. carui enim omnes ore uno uocitant. Culinis præcipuum. In quacunq; terra ſerendum ratione qua olus atrum. Laudatiſſimum in Caria, proximum Phrygia. Innocentiorem cari radicem quàm paſtinacæ Galenus adfirmat. Caron Athenæus paſtinacam maiorem eſſe putat, & multo præſtantiorem ſapore quàm uulgarem paſtinacam. Magna, inquit, caron (quamuis in eo mendoſe carton legatur) & procerior eſt paſtinaca, ſuccoſior communi ſtaphylino, &, ut Diphilus narratum reliquit, ei natura calentior. Stomachum roborat, uehementius urinas pellit, facile digeritur in corpus. Vis ei urinas mouendi calfaciendiq;, ſtomacho facile, guſtu iucundo, concoctionibus utile. Antidotis & oxyporis inſeritur, effectu aniſi. Radix eius cocta queadmodū paſtinacæ in cibos admittit. Eſt & radix cara, de qua in rebus à Cęſare geſtis mentionē facit Hirtius. Hac lacti admiſta multū leuaſſe dicitur inopiā, ſimilitudine repræſentata panis. Anethū ſeſquicubitali proceritate conſurgit, multicaule, ramoſum, exilitate folij in ſtaminis pene modum extenuata, luteolo floſculo, ſemine lato & quaſi foliato, radice lignoſa, neq; adeo prolixa, neq; multis ſubnixa fibris, umbella fœniculi, cui cognatum genus uideri poteſt. Nomē in officinis retinet. Interdum & ſponte, fœniculi modo, prouenit. In hortis quoq; ſeritur, in condimentorum uſu magnopere quæſitum. Coronabantur hoc recenti in conuiuio atque roſcido ad conciliandum, ut Galeno uidetur, ſomnum. Anethum ructus mouet, tormina ſedat, aluum ſiſtit. Epiphoris radices illinūtur ex aqua uel uino. Singultus cohibet. Semen feruens olfactum, ſumptum ex aqua mitigat cruditates. Cinis eius uuam in faucibus leuat, oculos & genituram hebetat. Sapore eſt grato, excalfacit. Vrinam euocat, ſtomachum concoctionesq; adiuuat. Additur in antidota & oxypora, ſimili aniſo natura. Cocta paſtinacæ modo radix in cibos recipitur. Arefacti aut ſeminis decoctum ſi bibatur, lac extrahit, tormina, inflationesq; diſcutit, aluum uomitionesque coercet, ructus ciet, ſingultus cohibet. Cibo frequēti oculos hebetat, genituram extinguit. Succus decocti locoſis mulieribus ad inſidendum perquàm utilis. Crematum ſemen illinentibus condylomata tollit.

Cuminum. Cuminum ſylueſtre. Cap. XLIIII

Vminū Latini iuxtà & Galli, rura noſtra *comin* appellant, unicaule, frequentibus ramulis brachiatū, folio pene fœniculi, ſemine copioſo & canaliculato, radice ſubrotūda quaſi bulboſa. Cumino, ut Theophraſtus eſt author, ſemen nudum, anguſtum, canaliculatum, facile frumenti modo inareſcēs. ubi planè accreuit, defluum atq; lubricum procidit. Naſcitur in ſumma tellure uix hærens, & in ſublime tendens, in putribus & calidis maximè locis. Medio ſerendum uere, inter olera maxime fruticat, omnium fœcūdiſſimum. Cum maledictis & probris ſerendum præcipiunt, quo lætius ac copioſius proueniat. Satum paſcitur terra adacta, & qui ſerunt precantur ne exeat. Imber ſuccedens eius ſtatim ſationi plurimum officit. In Carpetania maxime laudatur, alioquin Aethiopico Africoq; palma. Quidam huic Aegyptium prętulere. Hippocrates in ſegetibus, inquit, triticeis, pręſertim in Aegypto, naſcitur ſemen Aethiopico ſimile cumino, uehementis acrimoniæ. Ad cōceptus fœminarum utile, ſi uuluis imponatur. Ego cuminum Aegyptium arbitror eſſe Baſilicum, & Aethiopicum apud Hippocratem pleriq; interpretantur ammi. Cumino morbi ſcabies & ſalſilago, quibus affectū perit. Enecatur ab imo dorſo niſi repurgetur. Eſt autem unicaule radice bulbo ſimili, non niſi ſolo gracili naſcens. Subnaſcitur eidem quod Theophraſtus hæmodoron uocat, ſingulari caule, nec longè diſſimili, multo tamē breuiore, & capitis inſtar quidpiam in ſummo gerente, radice ſubrotunda. Condimentorū omniū faſtidijs cuminum amiciſſimum. In ſatiuo magnus uſus, ſtomachi præcipuè remedijs. Pituitas & inflationes digerit, tritumq; cum pane ſumptum uel potum ex aqua uinoq; tormina & dolores inteſtinorum diſcutit: ueruntamē omne pallorem bibentibus gignit. Narium ſanguinem pa-

nem paſtillis inditũ, uel ex aceto recens, ſiſtit. Oculorum epiphoris per ſe impoſitũ, tumẽ
tibus cum melle prodeſt. Infantibus imponi in uentre ſatis eſt. Morbo regio in uino albo
à balneis datur. Ad iocineris uitia toſtũ in aceto tritum datur: item ad uertigines. Iis quos
acriore ui urina mordeat, in dulci uino tritum: ad uuluarũ uitia impoſitis in uellere folijs.
Teſtium tumoribus toſtum, tritumq́; cum melle roſaceo & cera imponitur. Aethiopicũ
arquatis maxime in poſca illinunt. Africano priuatim incontinentiam urinæ cohiberi pu
tant. Satiuum ſapore cibos cõmendat, præcipuè Aethiopicũ, quod Hippocrates regium
appellauit: ſequens locus Aegyptio datur, tertius uulgari. Naſcitur in Galatia & Aſia &
Cilicia & Terentia, pluribusq́; alijs regionibus. Vſus excalfacere, aſtringere, ſiccare. De-
coctum ſubter inditũ ex oleo inflationes & tormina diſcutit. Item cũ farina hordeacea illi
tum orthopnoicis datur in poſca. Serpentiũ ictibus reſiſtit in uino. Teſtiũ epiphoris cum
uua paſſa & farina lolij aut cera impoſitũ medetur. Profluuia fœminarũ ſiſtit. Ruẽtem na
ribus ſanguinem paſtillis collectum & inditũ cohibet. Colorem bibentiũ & illinentiũ mu
tat in pallorem. Naſcitur & cuminum ſponte, quod Romanis modo agreſte, modo ſyl-
uaticum dicitur, frutice modico, caule palmũ alto, prætenui, quaternis quinisúe folijs, ue-
luti ſerratis, gingidij diuiſura. Capitula in cacuminib. quina ſenáue ſuſtinet, rotunda, mol
lia, paleaceũ ſemen complexa, quod guſtanti acrius ſatiuo eſt. Gigni ſolet in collibus. Effi
cacius prouenit in Galatia & Lycia & Hiſpania uerſus Carthaginẽ. Hoc ruſticũ, alij The
baicum dicunt. nanq; caule adoleſcit in aruis ſemipedẽ alto, prętenui, atrò flore, quaternis
ac quinis folijs ueluti crenatis, paulo pluribus, capitellis rotũdis, in quibus ſemẽ flori con-
color, mordacius ſatiuo, & ad omnia efficacius. Prodeſt torminibus ſemẽ & inflationibus
potum ex aqua, ſingultibus cum aceto. Conſtat & naturã eius uenenis animaliũ aduerſa-
ri. Valet ad humores qui in ſtomacho coierunt cõmanducatũ. Illinitur ſugillatis cũ melle,
& uua paſſa: eodemq́; modo & teſtibus inflammatis opponitur. Si tritum ex aqua pote
tur in dolore ſtomachi prodeſt. Ad ſcorpiones & ſcolopendras, ad ſerpentes ex oleo per-
quàm efficax. Siſtit uomitiones nauſeasq́; cum uino quãtum apprehenderint tres digiti.
Propter colum quoq; bibitur. Strangulationes uuluæ in uino potum aperit tribus drach
mis in tribus cyathis uini. Auribus inſtillatur ad ſonitũ & tinnitus cum ſeuo uitulino uel
melle. Sugillatis illinitur cum melle, uua paſſa & aceto: lentigini nigrę ex aceto. Eſt & ge
nus alterum cumini ſylueſtris proximũ ſatiuo, ex cuius ſingulis floribus cornicula emit-
tuntur in ſublime exerta, quibus ſemen figura gith includitur. Ad eam ſatis accedere uide
tur quã rura *cornuetam* appellãt, ideo ꝙ è ſingulis floribus exeant cornicula ſurſum ſpectan
tia. Herba in ſegetibus inueniť, caule ſingulari, ramoſo, folio propè fœniculi, ſemine gith
in corniculata ſiliquula concluſo. Præſtantiſſimo remedio in ſerpentium morſu datur bi-
bendũ, aut ijs quos excruciant calculi, aut urina acriore ui uellicet: item ijs qui ſanguinem
concretum per urinam reddunt, ita ut apij ſemen feruefactum continuo poſt bibatur.

Ammi. Coriãdrum. Hieracia maior & minor. Cap. XLV

Mmi, quod Romanis cuminum Alexandrinum dicitur. Quidam Aethiopi
cum cuminum id eſſe putãt, alij regium cuminum appellant, pleriq; alterius
A naturæ in totum exiſtimant Aethiopicũ cuminum ab eo quod uocatur am-
mi. Notum officinis omnibus ſemen, *ameos* nomine, exilius multo quàm cu
minum, guſtusq́; origani. Hippocrates regium appellauit, uidelicet quia effi
cacius in Aegypto iudicat, uulgari in totum ſimile, niſi quòd ſemine exiliore eſt & candi-
diore, guſtu ſubamaro acerboq́;. Optimum quod puriſſimum, et ſine furfuribus. Huic cal
faciendi & ſiccandi uis data. Similis quoq; huic uſus, nam & panibus Alexandrinis ſubi-
gitur, & cum alimẽtis interponitur. Inflationes & tormina diſcutit, urinã & mẽſtrua ciet,
ſugillata & oculorum epiphoras mitigat. Colorem quoq; bibentiũ ſimiliter mutat in pal-
lorem. Suffitum cum uua paſſa, aut reſina, uuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas,
quæ odorentur id per coitum. Scorpionum ictus in uino potum drachmis duabus leuat,
priuatim ceraſtarum, cum pari portione myrrhæ. Vrinæ difficultates lenit. Cruciatum e-
mendat, qui ueſicam lotiumq́; ſtringit. Sugillata reddit colori cum melle, ſed pallorem eo
utentibus gignit. Serpentiũ uenenis reſiſtit in uino potum. Corianon ſeu corion uulgo
coriandrum appellatur, caule exili, ſeſquicubitali, ramoſo, folio adianti, rotundo capite, cicu

tæ odore

tæ odore graui, ſemine rotundo, nudoq́, radice lignoſa, breui, neque adeo fibroſa. Seritur Maio, rurſus alio comitatu æquinoctio autumni. Prouentu contumax ſcribitur à Theophraſto, quippe ſi nouũ ſit naſci recuſet, niſi cõuoluatur. Ex ueteri ſemine celerius exit. Inter ſylueſtria coriandrum non inuenitur, radice breuiuſcula nec admodum fibrata, caulibus ramiſq́ multis, nudo ſemine ac firmo & diutino. Sub Canis ortum palleſcit. Xenocrates tradit menſtrua continere uno die ſi unum granum biberint fœminæ, biduo ſi duo, & totidem diebus quot grana ſumpſerint. Marcus Varro coriandro ſubtrito cum aceto carnem incorruptam æſtate ſeruari putat. Vis magna ad refrigerandos ardores uiridi. Seminis tria grana in tertianis deuorari iubent, aliqui ante acceſſionem, uel plura illini fronti. Sunt qui ante ſolis ortum ceruicalibus ſubijci efficaciter exiſtimant. Vlcera quæ ſerpũt ſanat cum melle, uel uua paſſa: item teſtes, ambuſta, carbunculos, aures cũ lacte mulieris, epiphoras oculorũ, uentris & inteſtinorum fluxiones ſemen cum aqua. Bibitur & in choleris. Pellit animalia interaneorum, cum mali punici ſucco & oleo potum. Omnes tumores, collectiones, cum melle & uua paſſa diſcutit, panos uero ex aceto tritum. Vulneribus medetur. Valet contra ſerpentium genus unum, quod amphisbęnam uocant, potum impoſitumq́. Pręcipuum eſſe cõſtat Aegyptium. Ei refrigeratoriam uim aſſignauit Dioſcorides, quare illitum cum pane & polenta ignibus ſacris & quæ ſerpũt ulceribus medetur. Cum melle uero & uua paſſa epinyctidas, epiphoras teſtium, & carbunculos ſanat. Cum lomento ſeu faba fracta diſcutit ſtrumas et panos. Semen in paſſo potum animalia uentris abigit: genituram auget, ſed largius mentem cõmouet magno diſcrimine: quapropter cu ſtodiri modum oportet, & frequẽtem caueri uſum eius. Succo uis magna cum ceruſſa uel argenti ſpuma, & aceto ac roſaceo illinẽtibus ad refrigerandas ardentes in cute collectiones. Hieracia maior caulem habet modice rubẽtem, ſcabrum, inanem, folia ex interuallis ſciſſa per ambitum more ſonchi, flores in capitulis longiuſculis luteos. Hæc nuſquam nõ in pratis emicat, rura noſtra *luteam* appellant *cichoream* aut *croceam*, quòd facie tota, præterquam flore, qui luteus conſpicitur, eam æmulatur. nanq́ caulem emittit aſperum, ſubrubrum, ſpinulis horrentem, intus cauum, folia ex interuallis rariuſcule laciniata per ambitum, flores in oblongis capitulis luteos. Hieraciam Græci uocant, quoniam accipitres ſcalpendo eam, ſuccoq́ oculos tingendo, obſcuritatẽ cum ſenſere diſcutiant. Succus ei candidus. Carpitur per meſſes inciſo caule. Conditur fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, aduſtionesq́ omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras: Item ſuccus aluum purgat in poſca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in uino ſumptus, & folia toſta thyrſi'que triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maxime contra ſcorpionum ictus: uerum contra phalangia commiſto uino ex aceto. Alijs quoque uenenis reſiſtunt exceptis quæ ſtrãgulando necant, aut ijs quæ ueſicæ nocent. Imponuntur & uẽtri ex melle & aceto ad detrahẽda alui uitia. Vrinæ difficultates ſuccus emẽdat. Crateuas enim & hydropicis obolis duobus in aceto & cyatho uini dari iubet. Dioſcorides ei uim refrigerantem modiceq́ ſubſtringentẽ aſſignat. Ardoribus ſtomachi & inflationibus illita prodeſt. Roſiones etiam in eodem uiſcere mitigat ſorbitione ſucci. Herba ipſa cum radice ictibus ſcorpionum imponitur. Hieraciæ minori folia inſunt eodem modo per oram fimbriata, ex interuallis prodeuntia, cauliculi teneri, & coloris herbacei, flores lutei, circũſcribentes orbem. Hanc *intubum ſylueſtre* appellant ruſtici. nam folia ex interuallis habet diuiſa, cauliculos teneros, uirentes, in quibus flores lutei circinantes orbẽ emicant, cui uires eædem omnino quæ alteri tribuuntur. Horus ſucco palpebras reglutinabat. Aetius incommodantes genarum pilos correxit.

Apium. Cap. XLVI

A Pium Græcis ſelinum, uulgo *perſilum* dicitur, hortẽſis herba ſæpe cubitalem æquat altitudinem, caule concauo, tenuiter ſtriato, rotundo, multiſq́ ramulis brachiato, folijs tripartito diſſectis & leniter criſpis, oras leniuſculè laciniatis, floſculo candidulo, et quo minutiorem haud temere reperias, nudo ſemine, radice ſingulari, ſuauiter olente. Durat biennio, perpetuaq́ uiret fronde. A bimatu fructificat, germinat è latere. Octobri menſe defigitur Theophraſto, uerum

ex ueteri ſemine celerius exit. Quinquageſimo à ſatu die, quadrageſimo cùm ocyſſimè emergit, omniumq; difficillimè naſcitur. quippe celerrimū eius prouentum quadrageſimo tradiderunt die. Apium ſeri præcipiunt in lacunis colligatū, ut amplius adoleſcat, paxillo quoq; cauerna facta, ac fimo ingeſto: & cum transfertur palum tantę craſſitudinis adigi iubent, quātę ipſum fieri uoluerint. Sæpius parit apium, ſemelq; ſatum pluribus annis reſtibili fertilitate prouenit. Ab ęquinoctio uerno ſeritur, ſemine paulū in pila pulſato: criſpius ſic putant fieri, aut ſi ſatum calcetur cylindro pedibus'ue. Proprium ei ꝙ colorem mutat. Honos ipſi in Achaia coronare uictores ſacri certaminis Nemeæ. Nihil ingruente æſtate debet obrui, niſi ſemen apij, ſi tamen rigaturus es, ſic enim optimè per æſtatem prouenit. Plantis nec minus ſemine ſeri poteſt. Aqua præcipue lætatur, & ideo ſecundum fontem commodiſſimè ponitur. Quod ſi quis id uelit lati folij facere, quantū ſeminis poſſint tres digiti comprehēdere, raro linteo illiget, et ita in areolas diſpoſitū releget. Si criſpæ frondis id fieri maluerit, ſemen eius inditū pilæ & ſaligneo palo pinſitū, expoliatumq; ſimiliter linteolis ligatum obruet. Poteſt citra hanc operam criſpum fieri, qualitercunq; ſatum, ſi cum eſt natū, incremētum eius ſuperuoluto cylindro coerceat. Satio eius eſt optima poſt Idus Maias uſq; in ſolſtitium, nam teporem deſiderat. Tam locis calidis quàm frigidis ſeri poteſt, dummodo iugis adſit humor, cuius rigatu facilius animetur. quamuis etiam in ſiccitate naſci nō denegat. Longè maius apium fieri tradunt Gręci, ſi quantū tribus digitis comprehendi poteſt, linteolo clauſeris rariore, oblitumq; fimo breui foſſa obrueris. ſic germen capitis unius ſoliditate nectetur. Lōge maximū naſcetur, ſi ablaqueata radice ſcrobiculū paleis impletum rigaueris. Si in fabis caprini fimi ſingulis apij ſemina incluſa ſerantur, mirè prouenient. Criſpum fieri ijdem tradunt, ſi ſemina ante tundantur, uel ſupra naſcentes areas aliqua pondera uolutentur, aut pedibus proculcentur enata. Apij ſemina uetuſtiora citius naſcuntur, quæ nouella ſunt ſerius. Apud eruditos no aliud erutum terra in maiore ſententiarum authoritate eſt. Diſtinguitur ſexu, fœmina ut ſit criſpioribus folijs atque duris, craſſo caule, ſapore acri et feruido: mas folijs nigrioribus, breuioris radicis, uermiculos gignens. Neutrum ad cibos admittebant, nephaſtum exiſtimātes, quoniam defunctorum epulis feralibus dicatū, & ut Plutarchus eſt author, coronentur apio ſepulchra. Vnde uetus illud, Indigere apio, de ijs qui profligata ualetudine utuntur. Vermiculos fœminæ caulibus innaſci, propterea eos ſterileſcere, qui ederint in utroq; ſexu. In puerperis ab eo cibo comitiales fieri qui ubera infantes hauſerint: innocentiorē tamē eſſe marem, eaq; cauſa eſt, ne inter nephaſtos frutices damnetur. Rami tamen eius uulgo per iura innatāt, & in condimentis peculiarem prębent uoluptatem. Coliculos eius ad uſum ſeruauit antiquitas, conditura quę aceti partes duas & tertiam durę murię reciperet. Piſces quoq; ſi ægrotant in piſcinis apio uiridi recreātur. Apium aliud folio ſpiſſo, hirſuto, criſpo: aliud raro, expāſo caule, item maiore. item aliud caule albo, aliud purpureo, aliud uerſicolore, ſed ſylueſtriore. Hæc Theophraſtus putat. Hoc cibo Græci infantium nutricibus interdixerunt, ſimul quòd ueſcentes pronius in libidinem ruant: ſimul quòd in mā mis prouentum lactis extinguat. Cæterum nihil æque ſuauitatem oris commendare prodiderunt. Si ab ijs eſtur quibus anima fœtet, grauis alitus tædium emendare. Addiderunt meritorias mulieres apium comeſſe, ut graue uirus odoris abigant, oraq; ſua iucūdiorem expirent auram. Cum pane litum ſacris mederi ignibus: decoctum inſidentibus fotu calculos exturbare: dyſenteriam & renes ſanare. Epiphoris per ſe tritū, & cum pane uel polenta impoſitum mire auxiliatur. Mammarum duritiam impoſitis folijs emollit. Suauiores aquas potui incoctum præſtat. Succus maximè radicis cum uino lumborum dolores mitigat. Eodem iure inſtillato grauitatem aurium diſcutit. Semen urinas ciet, menſtrua & ſecundos partus. Si foueantur ſemine decocto ſugillata reddit colori. Cum oui albo illitum, aut ex aqua coctum potumq; renibus medetur. in frigida tritum, oris ulceribus. Semen uel radix cum uino ueſicæ calculos frangit. Idem datur tribus cyathis ex uino albo. Oculis illitū cum melle, ita ut ſubinde foueantur, repente ſucco, alijsq; membrorum auxilio eſt, quamuis ipſius quoque uiſus claritati inimicum eſſe nonnulli tradiderunt. Feruores ſtomachi refrigerat, mammarum duritiam mollit, urinam mouet & crudo et cocto ueſcentibus. Bibitur ſucco decoctum cum radicibus ad reſiſtendū uenenis, & quæ reddi uomitionibus libeat. Ventrem aſtrin-

trem astringit. Semine urinas efficacius pellit. Bestiarum quoque ictibus et contra potum spumę argenti opitulat, flatus discutit, miscetur allicietibus somnũ medicametis propter dolores. Vtiliter in theriacas addit facultates, itẽq; eas quæ aduersus tussim conficiuntur.

Eleoselinum. Oreoselinum. Petroselinum. Hipposelinum, olus atrum. Smyrnion. Cap. XLVII

Eleoselinum Dioscoridi nascitur in humidis locis, apio satiuo maius, utilitates habẽs easdem. Plinio id quod sponte nascitur in humidis, helioselinũ uo- E catur, uno folio, nec hirsutum: id quod in paludibus prouenit secundumq; aquæ ductus, folio raro nec hirsuto, simile apio sapore, figura, odore, nominatur græcis eleoselinon. Homerus eleothrepton uocauit, quasi palustre & humentium alumnum. Franci quantum suspicor *esgrum perselinum* nominant, Italia *maceronem* aut *canneam*: nam palustribus gaudet, folio rariore, cætera prorsus apio cõsimile, odore, sapore, figura, uiribus. Eleoselinon est molli folio & caule tenero quod nascitur in lacunis. Vis ei priuata contra araneas. Oreoselinon caule uno prouenit palmum alto, radice prætenui, per ambitum ramulos spargit capitulis cicutæ, tametsi multo tenuioribus. in ijs semen longum, & acrimoniam gustu præferẽs, odoratũ, tenue, cumino proximum. nasci in petrosis mõtanis amat. Oreoselinon Plinio cicutę est folijs, radice tenui, semine anethi, minutiore tamen, in asperis nascitur. hæc genera possunt habere diligẽtes. Oreoselino fœminę purgantur e uino. Sumptum in uino semen & radix urinis & menstruis ciendis efficax, proinde in medicinas quæ lotiũ exigunt, & calfaciendo sunt, miscetur. Explodẽdus eorum error, qui oreoselinon, apium in montibus genitũ esse contendant: aliud enim genus est, & petroselinon uocatur. Quod petroselinum dicitur exit in Macedonia crepidinibus præruptis, semine ameos, sed olẽte magis, gustu acri odoratoq;. Id, ut mea fert opinio, Macedonicũ cognominant, quoniam in Macedonia frequens optimũq; nascitur, hortensi longe maius, semine nigro, non longe dissimili, odorato gustu cum quodã amarore. Vrinas mensesq; cit, inflationes stomachi atq; coli discutit. Torminibus, laterũ, renum, uesicę doloribus potum auxiliatur. Adijcitur antidotis quæ lotio mouendo sunt. Pręcipuum ad uomicas cochlearibus binis succi additis in cyathũ marrubij succi, atq; ita aquæ calidæ tribus cyathis. Petroselinũ appellant in saxis natum, laudatissimum e Macedonia. Addidere quidã buselinum, differens breuitate caulis à satiuo, & radicis colore rufo, peculiare cõtra serpentes potum & litum. Hipposelinon, Romani olus atrũ appellant, multo maius est hortensi apio, caule alto, tenero, & quasi depicto lineamẽtis, folijs longe latioribus, suppuniceis, coma in summo floris per corymbos congesti plena, quæ anteq; defloreścat densatur, semine oblongo, farcto, pullo, acuti saporis, odorato, radice & ipsa iucundi odoris & candida, gustu grato, nec crassa. Ea est ni fallor quã uulgus *ache* nominat, cum cubitalem æquet altitudinẽ caule concauo, rotũdo, striato, multisq; ramulis brachiato, folijs hortensis apij, crassioribus, atris, crispulis, amaris, flosculo candidulo quo uix minutior inueniat, coma in corymbos anteq; defloreat cõgesta, radice pro caulis magnitudine parua, alioqui mensis non iniucunda. Nascitur in opacis & iuxta paludes. Radix cruda et cocta uescendo est. Estur more apij conditũ pro olere. Aliud esse genus q̃ quod proprie smyrnion uocetur, constanter Dioscorides defendit, ut paulo pòst monstrabitur. Theophrastus hipposelino naturã myrrhæ similem reddidit. Nasci ubiq;, e lachryma sua, quam nihil differre à myrrha dicunt. Item myrrha sata natũ, idem author est Theophrastus. Serit & radice. Viret ei folium cacumine perpetuum, palustri simile, caule grandi, radice crassa modo raphani, sed nigra, fructu erui maiore, atro. Videt Theophrastus hipposelini nomine smyrneon intellexisse. Olus atrum, tradit Plinius, hipposelinon Græci uocãt, alij smyrnion. Succum eius qui colligunt myrrhæ saporem habere dicunt. Id myrrha sata nasci tradit Theophrastus. Hipposelinon ueteres præceperãt in locis incultis, lapidosis, iuxta macerias seri: nũc & repastinato seritur, & à Fauonio post æquinoctiũ autumni atrũ olus, ut Columella scriptum reliquit. Gręcorũ aliqui uocant hipposelinon, nonnulli smyrnion. Pastinato loco semine debet conseri, maxime iuxta maceriã, quoniam & umbra gaudet, & qualicunq; cõualescit loco, idq; cum semel seueris, si non totum radicitus tollas, sed alternos frutices in semen summittas, æuo manet, paruãq; sarritionis exigit culturã. Seritur à Vulcanalibus

uſque in Calendas Septembris. Galenus teſtatur, quod Græci ſmyrnion uocant, Romæ paſſim ab omnibus olus atrum appellari: ſic Galenus oluſatrum & ſmyrnion idem eſſe olus prodidit, uulgarem Romanorum ſecutus nomēclaturam. Plinius & Dioſcorides de ijs priuatim ut genere diuerſis egerūt. Et profecto longo inter ſe diſſidēt interuallo. radix hippoſelino candida tribuitur, & parua: ſmyrnio foris nigra, intus uirens, craſſa. Hæc myrrham reſipit, acris & linguam uellicans, ac mordens in tranſitu cum manditur: illa iucundo odore placet, guſtu grato. Diſtant plurimum colore. nam ſmyrnij oleris folia in luteum elangueſcūt, hippoſelini atro colore nitēt. inde putauerim ſibi oleris atri uel pulli nomen arrogaſſe. Huic item braſſicæ ſemē rotundum, obnigrum, myrrham æmulans, aſpero guſtu: illi oblongum, acuti ſaporis, odoratum, pullum. Depēdet huic in orbiculatis caulium capitibus: illi in coma cumulatim congeſtim. Differunt etiam natalibus. ſmyrnion in ſaxoſis collibus & angulis terrenis emicat: hippoſelinon in opacis & iuxta paludes exilit. Folia & caules hippoſelini duntaxat cocti mādunt ur, idq; modo per ſe, modo cum piſcibus. Crudi quoq; ſeruantur in muria. Semen potum ex mulſo fœminas purgat, algentesque calfacit et potum & litum. Eodem ad ſtrangurias utuntur. Radicis ad omnia eadem uſus. In uino pota calculos pellit & lumborū dolores. Poto ſemine torminibus interaneis medetur, item urinæ difficultatibus decoctum eius ex mulſo potum. Rabioſi canis morſibus potum & illitum ſuccurrit. Radicem prius quàm olus atrum cauliculum ageret, Februario menſe diligenter deterſam, ne quid haberet terreni, in aceto & ſale componebant: deinde poſt diem trigeſimum eximebant, & delibratum eius corticem abijciebāt. Cęterum medullam eius cōciſam in fideliam uitream uel nouam fictilem conijciebant, iusq; adijciebant quod mentham, uuam paſſam, & exiguam cepam cum torrido farre exiguo, & melle bene trita reciperet: ſapæ uel defruti partes duæ & una aceti adijciebatur, atq; ita ſimul omnia contundebantur indito fideliæ operculo. Conciſæ cum ſuo iure radices, adiecto oleo, promebantur. Smyrnion Amano monte celebratiſſimum, caulem habet apij ſtolonesq; multos, folia latiora, ad terram infracta, quadamtenus pinguia robuſtáque, iucūdi odoris cum quadam acrimonia, medicatiq;, colore in luteum langueſcente, capitibus caulium orbiculatis ut anethi, ſemine rotundo, ſimili braſſicæ, obnigro, guſtu aſpero, æmulante myrrham tam proximè, ut alterum in alterius uicem cedat. Radix inter acrimoniā odorata, mollis, ſuccoſa, mordet gulæ tranſitu. Cortex eius foris niger, intus uiridis, & ſubalbidus. Naſcitur in ſaxoſis collibus, humidis locis, & angulis terrenis. Proximè ad ſententiam Dioſcoridis Plinius ſmyrnion depinxit, folia apij tradens habere, latiora, & maxime circa ſtolones multos, quorum à ſinu exiliunt pinguia, ad terram infracta, odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum langueſcente, capitibus caulium orbiculatis ut apij, ſemine rotundo, nigro, qui areſcūt incipiente æſtate. Radix quoque odorata guſtu acri mordet, ſuccoſa, mollis. Cortex eius foris niger, intus pallidus. Odor myrrhæ habet qualitatem, unde & nomē. Naſcitur in ſaxoſis collibus & terrenis. Si cuiquam ſingulas horum authorum tam celebres notas libeat explorare, facile perpendet eam eſſe herbam quam olitores noſtri *leucchiam*, & rura *liueche* nominant. ſiquidem ea caulem profert apij, ſtolones multos, folia, latiora pinguia, ad terram infracta, robuſta, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum languido, orbiculatis caulium capitibus ut anethi, ſemine nigro, rotundo, acri myrrhæ ſapore, ita ut alterum pro altero ſubſtitui poſſit. nanque tota, ſi nares conſulantur, myrrhæ repræſentat odorem. Radix ei odorata, acris guſtu fauces mordens, ſuccoſa, mollis. Cortex foris nigricat, intus ex uiridi palleſcit. Smyrnæum olus putridis, & macris, & roſcidis ſeritur, myrrhamq; radice reſipit. E lachryma caudicis ſui naſcitur. Prouenit & radice. Succum eius qui colligunt myrrhæ ſaporem habere dicunt. Hoc putauerim de eo dici, quod Theophraſtus retulit myrrha ſata natum, quanquam de hippoſelino intelligat. non enim meminit, quantum inuenerim, ſmyrnij. Caulis ineunte æſtate areſcit. Cortice aridi ad obſonia utuntur cum mulſo, oleo, & garo. Odor herbæ toti myrrhæ, unde nomen. Hoc petroſelinon ſylueſtre uocari ſcribit Galenus. Vſus eius excalfacere, extenuare. Vrinam & menſes ciunt folia & radix. Aluum ſemen ſiſtit. Radix ſuppurationes non ueteres, & collectiones diſcutit: item duritias illita. Prodeſt

ta. Prodeſt contra phalangia, ac ſerpentes, admixto cachry aut polline, aut apiaſtro in uino pota, ſed particulatim, quoniam uniuerſa uomitiones mouet, qua de cauſa nonnunquam cum ruta datur. Partus adiuuat & ſecundas pellit. Medetur tuſſi & orthopnœę radix uel ſemen: item thoracis, lienis, renum & ueſicæ uitijs. Radix autem ruptis, conuulſis auxiliatur. Sudores ciet & ructus, ideo inflationem ſtomachi diſcutit. Vulnera ad cicatricem perducit. Datur iſchiadicis in uino, cum crethmo. Exprimitur ſuccus radicis, utilis fœminis, thoracis, & præcordiorum deſiderijs. calfacit enim, concoquit, & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potu, quibus & ſuccus illinitur. Concoctiones facit. Sapore ſimillima piperi, ideo ad obſonia utuntur cum mulſo, oleo & garo, maxime in elixis carnibus. Folia Dioſcoridi prorogantur ſale condita, & aluum ſupprimunt. Valet radix contra ſerpentes. Eadem tuſſi, orthopnœæ, & anguſtijs urinæ remedio eſt. Duritias diſcutit illitu, & collectiones ſuppurationesque non uetuſtas. Vulnera reducit ad cicatricem. Feruens appoſita fœtus eijcit. Semen lienis, renum, & ueſicæ uitijs conuenit. Menſes pellit & ſecundos partus. Cum uino lumborum dolores mitigat, inflationem ſtomachi diſcutit, ſudores mouet & ructus. hydropicis & contra febres circuitum repetentes bibitur.

Elaphoboſcon. Fœniculum. Hippomarathron, fœniculum erraticum. Cap. XLVIII

Elaphoboſcum caulem emittit fœniculo uel roſmarino ſimilē, anguloſum, folijs latitudine digitorum duûm, ut terebinthi prælongis, infractis, & ali-
E quatenus aſperis, propagines multæ umbellas anethi ſubluteas ſuſtinent: ipſum quoque ſemen anetho ſimile eſt, radice tres digitos longa, unius craſſitudine, candida, prædulci, eſculenta. Laudatur in cibis recens æditus caulis. Plinio elaphoboſcon ferulaceum eſt, geniculatum, digiti craſſitudine, ſemine corymbis dependentibus, ſimili effigie ſed non amaris, folijs oluſatri. & hoc laudatum in cibis. Paucis hodie cognoſcitur elaphoboſcon, etſi frequens ubique reperiatur. Romani cerui ocellum appellarunt, officinæ noſtræ ſimul & herbarij, ut rei ipſis nouæ, nouum indiderunt nomen, *gratiam dei* uocantes. Sueſſionenſis ager *herbam copariam* nominat, quòd ea utantur ad uulſa, rupta. Nempe *gratia dei*, caule proſilit fœniculaceo, geniculato, folijs duûm ferme digitorum latitudine, prælongis, ſubaſperis, infractis. Adnata multa caulis ſpargit umbellas anethi ſimiles oſtendentia, & ſemina eiuſdem, florem ſubluteum. radice ternûm digitorum longitudinis, & craſſitudinis unius, candida, dulci, apta cibo. Dioſcoridis pictura ad unguem profecto repræſentat, nulla reclamante nota, herbam quam modo diximus tam inſigni nomine gratiam dei uocari, appellationémque fecit unguento cuidam. Simplicius ceruæ monſtrauerunt elaphoboſcon, quippe fama eſt hoc pabulo ceruos reſiſtere ſerpentibus. nam ut nomen ſonat græcum, cerui pabulum potes interpretari. Laudatum etiam cibis. Quippe etiam conditum prorogatur ad urinam ciendam, lateris dolores ſedandos, rupta, conuulſa ſananda, inflationes diſcutiendas, colique tormenta, contra ſerpentium omniúmque aculeatorum ictus. Fiſtulis quoque radix nitro addito illita medetur. Siccanda prius in eos uſus eſt, ne ſucco madeat, qui contra ſerpentium ictus eam non facit deteriorem. Produnt hoc pabulo ceruos reſiſtere ſerpentibus. ideo ſemen percuſſis in uino traditur bibendum. Fœniculum Græci marathron, Galli *fœnuillon* appellant, ferulacei generis, hominiſque plerunque proceritatem ſuperans, caule geniculato, fungoſa intus medulla, læui exterius cortice & herbaceo, folio abrotoni, ſed longiore molliorique, iucundo odore, muſcario rotundo, amplo, luteo, in orbem radiatim circinato. in quo ſemen nudum dependet, radice candida, craſſa, longa, neque non odorata. nec in tanta notitia operoſius pingendum. Primo uere ſeritur, & Februario menſe, loco aprico & modice ſaxoſo, ad multa conditurarum ſpiſſamenta laudatum. Ferulacei generis eſt anguibus gratiſſimū, ad condienda plurima cum inaruerit. Fœniculū nobilitauere ſerpentes, guſtatu ſenectā exuendo, oculorumq; aciem ſucco eius reficiendo. unde intellectum eſt, hominum quoq; caliginem præcipuè eo releuari. Colligit hoc caule turgeſcente. In ſole ſiccatur, inungiturq; ex melle. Vbiq; hoc eſt,

laudatiſſimum tamen in Iberia è lachrymis fit, & ex ſemine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione inciſis. Veteres fœniculum cum legiſſent ſub tectũ exponebãt dum flacceſceret, deinde folia & corticem omnem detrahebãt, caules ſi fuiſſent pollice craſſiores arundine ſecabãt, & in duas partes diuidebant, ipſosq; flores, ne ſint immodici, partiri & diduci oportebat, atque ita in uaſa cõdi. tum ius quod eſt miſtum duabus partibus aceti & una muriæ infundebatur, paucas radices laſaris adijciebant, & ſpiſſamento contegebant ut ius ſuperueniret. Medicinæ ſatiuo ad ſerpẽtium ictus & ſcorpionum ſemine in uino ſumpto. Succus & auribus inſtillatur uermiculosq; in his necat. Id ipſum prope condimentis omnibus inſeritur. Quin & cruſtis ſubditur panis. Semen diſſolutũ ſtomachũ adſtringit. Nauſeam ex aqua tritum ſedat. Pulmonibus & iocineribus laudatiſſimum. Ventrem ſiſtit cum modice ſumitur, urinam excitat: & tormina mitigat toſtum, lactisq; defectu potum mãmas replet. Radix cum ptiſana pota renes purgat, ſiue decocto ſucco, ſiue ſemine ſumpto. Prodeſt hydropicis radix in uino cocta. item conuulſis. Illinunt folia tumoribus ardentibus ex aceto, calculos ueſicæ pellunt. Geniture abundantiam quocunq; modo hauſtum facit. Verendis amiciſſimum ſiue ad fouendum radice cum uino cocta, ſiue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & ſugillatis cum cera illinunt. Radice contra canis morſum utuntur. Fœniculum Dioſcoridi ſiue herbæ eſu, ſiue ſemine cum ptiſana poto mãmas lacte replet. Comæ decoctũ renum doloribus prodeſt, quippe quod urinam concitet. Contra ſerpẽtium ictus in uino cõmode bibitur. Menſes elicit. In febribus nauſeam æſtusq; ſtomachi ex frigida potum ſedat. Tritæ radices, & cum melle litæ, morſibus canum medentur. Succus expreſſis folijs & caule denſatur in ſole medicamentis quæ ad excitandam oculorũ aciem parantur. Fit & è ſemine muſteo folijs totis ac ramis ſimul expreſſis ad eadem utilis. Fit & è radicibus prima germinatiõe inciſis. In Iberia lachrymam reddit gummi ſimilem. Caulem ipſum dum floret indigenæ demetũt, & igni admouent, ut caloris ui exudans eijciat quod quæritur gummi. hoc efficacius oculis quàm ſuccus.

Syluestre fœniculum ſatiuo grandius, ſemen ferens ut canchry, radix ſubeſt odorata Hippomarathron à magnitudine conſtat appellatum, quod aliqui myſineum uocant, folijs maioribus, guſtu acriore, procerius, brachiali craſſitudine, radice candida. Naſcitur in ſaxoſis. Tantæ amplitudinis in Mauritania, ut caulis duodecim cubitis adſurgat, craſſitudine palmorum quatuor. Officinæ nominant *agreſte fœniculum*, ſatiuo procerius, brachiali craſſamento, folijs etiamnum maioribus, ſemine miliaceo, radice alba, odorata. In apricis & petroſis inuenitur. Hippomarathrum ad omnia fœniculo uehementius. Calculos præcipuè pellit. Prodeſt ueſicæ cum uino leui, & fœminarũ menſtruis. Efficacius in eo ſemẽ quàm radix. Modus in utroq; quod duobus digitis tritum additur in potionem. Aduerſus ſerpentes nihil Græci hippomarathro efficacius putauere, neq; Nicander ipſum in nouiſſimis poſuit. Stranguriam leuat, fœminarum menſes pellit. Aluum ſiſtunt ſemen & radix. Aduerſus animalium percuſſus bibũtur. Calculos eijcit, regium morbũ purgat. Traditur & aliud hippomarathri genus, folio anguſto, exiguo & oblongo, ſeminis rotundi ut coriandrum. Diocles longo & anguſto folio, ſemine coriandri repræſentauit. Medicinæ cum eo genere priore communes, uerum infirmioris operæ.

Daucus. Delphinium. Pyrethrum. Cap. XLIX

D Auco genera tria, Creticum fœniculi ſimilitudine, minoribus, & candidioribus folijs, caule ſemipedali, capitibus rotũdis ut coriandri. flos candidus, ſemen album, acre, hirſutum & odoratum, radix craſſitudine digitali & longitudine dodrantali. Latinis gallica paſtinaca dicĩt, uulgo *ſylueſtris carota*. In officinis principem retinet appellationẽ. ea nãq; caule adſurgit pedali, folijs fœniculi ſed candidiuſculis minoribusq;, coriani muſcario, in quo ſemẽ hiſpidũ, milij ferè capacitate, album, feruens, acre, odoratũ, radice digitali craſſitudine, bipalmũ lõga. in apricis petroſisq; naſcitur. Alterũ ubiq; prouenit, præcipuè in terrenis collibus, limitibusq; & pingui ſolo, apio ſimile, feruẽs, acre & guſtanti odoratũ. Tertiũ genus paſtinacę nõ diſſimile, opacante faſtigiũ anethi umbella, ſemine oblongo & odoratu graui, ſapore ut cuminum acri. utrunq; genus *aſininũ daucũ* herbarijs audio uocari. Theophraſtus quartũ addit genus lauri ſpecie, colore croci. Plinius tria genera perſequiĩ, licet duo eſſe cẽſeat. Probatiſſima

in Creta

in Creta, mox Achaia. Priori generi folia hirſuta, caulis pedalis, rectus, radice ſuauiſſimi guſtus & odoris. Reliqua genera paſſim naſcunt̃ terrenis collibus limitibusq́ꝫ, nec niſi pingui ſolo, folijs coriãdri, caule cubitali, capitulis orbiculatis, ſæpe pluribus ꝙ ternis, radice lignoſa, & cum inaruerit ſuperuacua. ſemẽ cumino ſimile, prioris milio, album, acre, odoratum omnibus & feruens. Secundũ priore uehemẽtius eſt, ideoq́ꝫ parcè ſumi debet. Tertium genus ſimile ſtaphylino, ſemine oblongo, radice dulci. Omnia hæc & æſtate & hyeme quadrupedi ſunt intacta, niſi poſt abortus. Galenus & Paulus daucum nihil aliud eſſe uoluerũt ꝙ ſtaphylinum ſylueſtrem. Hippocrates daucum Aethiopicũ laudat. Daucum refert Galenus agreſtem paſtinacam nõnullis nominari. Longa eget coctione ut in eſum recipiatur, medicinę potius ꝙ cibo naſcens. Vehementer urinam impellit. Creticum magis contra ſerpentes pollet. Bibitur è uino drachma una, datur & quadrupedibus percuſſis, aduerſat̃ phalangio, capitis dolori medetur, tuſſi ſubuenit, inflationes & ructus gignit, ſtrangurię medetur drachma ſeminis. Eius radix in uino pota dyſenteriam ſiſtit. Contuſis & euerſis potum duobus obolis in mulſi cyathis tribus ſubuenit, aut ſi febris adſit in aqua mulſa, Menſes & ſecundas potum facilime pellit, ſtranguriam tollit, calculos eijcit. Quæ cõtuſa ſunt, duritiasq́ꝫ & ſinus, & omnia infixa corpori extrahit daucum. Omnium generum ſemen, ut Dioſcorides teſtatur, excalfacit, urinas & menſes potũ exturbat, ſedat tormina, inueteratas tuſſes lenit. Contra phalangiorum ictus in uino datur bibendum, tumores illitum diſcutit. Cretici radix ad ſerpentes uſus cum uino eſt. Delphiniũ aliqui delphiniada, alij ſoſandron appellant. rami ab una radice dodrantium binũ, nonnunꝗ & maiores exiliunt, circa eos folia puſilla, tenuia, diuiſa, oblonga, delphinis effigie, unde & nomen. flos uiolæ albæ in purpuram uergens, ſemen in ualuulis milio ſimile. Buccinum Romani, teſte Dioſcoride, uocauerunt, ꝙ (ut puto) ſiliqua cum flore, quem in extrema eius parte promit, buccini effigiem uideatur exprimere. Rura nullũ, quod potuerimus extorquere, nomẽ adhuc indiderunt. Herbarij quidã putant eſſe quam *filium ante patrem* ſuprà diximus appellari, ꝙ ſiliquam & intus ſemen ante floris exitũ oſtendat, rectius ſi partus ante conceptum ab eis appellaretur. Iam audio aptius ab teretis ſiliquulæ per extremum in expanſum florem exeunte, *buccinariam* quadam ſimilitudine dici. ſiquidẽ ea ſurculis à radice una pedalibus funditur, folijs paruis, tenuibus, interſectis, incuruis, longiuſcula delphinis effigie, flore uiolæ matronalis, ſuppurpureo, ſemine in ualuulis teretibus exiguo, milio non diſſimili. Inuenitur frequens in aſperis & locis totius diei ſolem accipientibus. Hallucinantur grauiter qui delphiniũ eſſe *ſenam* Mauritanis dictam exiſtiment, reclamante perq́ꝫ euidenter totius herbæ pictura. Nanq́ꝫ delphiniũ folio ueſtitur oblõgo, tenui, repando: ſena uero orbiculari, & uelut fœnigræci rotundo. Flos illi purpureus emicat, huic luteus plane. Illi uiolæ albæ, uel ſi mauis, matronalis, huic geniſtæ potius. Vtrunq́ꝫ tamẽ ſiliquatur, ſed ſena tumidum oſtendit folliculũ membraneum, in quo ſemẽ atrum, durum, lentis magnitudine continetur: delphinium uero teretem ſiliquulam profert, quæ ſemen exile, rotundum, milio proximũ concipiat. Vides itaq́ꝫ totam herbæ huius faciem, ſiliquæ & floris habitum, ꝙ maxime cum ſena pugnare. Quid ueteribus fuerit ſena inter arbores demonſtrauimus. Semen delphinij in uino ſumptum, ut nihil aliud, ſcorpionum ictibus medetur. aiũt enim obiecta etiam herba captos membris fatiſcere, ignauosq́ꝫ torpeſcere, ſemota uero ea ſeſe recolligere. Nec aliud utilius delphinio ſumi poteſt contra ſcorpionũ ictus, argumento probabili, quoniã ſcorpiones appoſito eo torpeſcant amiſſa prorſus agilitate, ſtupentesq́ꝫ imprimendis ictibus inefficaces redduntur, eodẽ ſubducto uires ad maleficium priſtinas reſumunt. Habetur & alterum delphinij genus prioris ſimilitudine, ſed folijs & ramulis longè gracilius, quod idem poteſt, non tanto tamen effectu. Pyrethron Romani ſaliuarem uocant, folia habet gallicæ paſtinacæ aut fœniculi, capite anethi orbiculato, radicem pollicis craſſitudine, guſtus ardẽtiſſimi & ſaliuam cientis. Radix officinis ſatis cognita pyrethri uocabulo, uulgus Gallicum *pedem alexandrinum* uocat. nam digitalis eſt craſſitudinis, oblonga, guſtu feruens, qua uulgus utitur ad extrahendam gingiuarum pituitam. nam quòd manſa uel ore tantum detenta ſaliuæ magnã uim eliciat, ſaliuarẽ Romanus ſermo nominauit. Reliqua facies, quę eſt caule & coma fœniculi, & muſcario anethi, in orbe noſtro nõ uiſitur. nã quod in Gallia prouenit haud ferè cubito altius, cauliculis teretibus

lis teretibus,lentè rufeſcẽtibus,geniculatis,folijs longiuſculis,anguſtis, utrinq; leniter ſerratis,opacãte cacumen anthemidis muſcario, ptarmicẽ eſſe ſuprà docuimus. Ad dẽtium dolores pyrethrum in aceto decoquitur ut os inde colluatur. Ad pituitam oris ſiccandam tenetur in ore commanducaturq;. Sudores inunctis ex oleo commouet. Vetuſtis horroribus prodeſt. Perfrictiones membrorũ reſolutionesq; mire ſanat. Excalfacit & ſiccat in tertio, & ut alij uolunt, quarto abſceſſu.

Libanotis. Libanotis coronaria, roſmarinum. Sphondylion. Cap. L

LIbanotis duo genera habet ſumma, fœcundũ & ſterile. Fœcundum in duas quoq; differentias diſtribuitur. alterum eſt cuius ſemen canchrys dicitur, fœniculi folio, craſſiore, orbiculato, in terram iacente, caule cubitali, aliquando etiam maiore, ſtolonibus multis, quorum à capitibus umbellæ geſtantur, ſeminis plenę candidi, & ſpondylio ſimilis, rotundi, anguloſi, guſtu acuto, reſinacei, accẽdentis os cũ manditur. Radix alba magnitudinis iuſtæ, thus redolens. Alterum ſimile ſuperiori per omnia, ſed lato ſemine atq; nigro, ſphondylion imitante, odorato, nec feruenti, radice foris atra, intus ſi frangatur albida. Quod uero ſterile appellatur, cætera quidem prioribus ſimile, uerum neque caulem, neque florem, neque ſemen fundit, in ſaxoſis & aſperis naſcens. Libanotis odorem thuris reddit, ob id accepto nomine. Locis putridis & macris ac roſcidis ſeritur ſemine, radicem habet oluſatri nihil à thure differẽtem: *incenſariam* rura, quæ norunt, audio appellare: quòd radix thus, quod *incenſum* uocant, redoleat. Quidam eam nomine alio roſmarinũ, ut Plinius ait, appellãt. Libanotidis duo Theophraſtus facit faſtigia, fertilis & ſterilis. Fertile caule cubitali interdum proceriore, folio paluſtris apij, multo maiore, ſemine candido, ſcabro, oblongo, quod canchrys uocatur: radice grandi, craſſa, candida, thus redolente: naſcitur ſqualidis & ſaxoſis. Carpitur per meſſes caulis & ſemen. Odor utrique reſinaceus, radici & folijs thuris, unde nomen. Veſtibus interpoſita libanotis tineas abigit. Cum erice lætiſſimam naſci Theophraſtus tradit, medicamento ulcerum utilem, & menſibus potam in uino auſtero & nigro. Semẽ ad urinæ ſtillicidia efficax, & ad aures, argema, & oculorum lippitudines. Lactis ubertatẽ mulieribus præſtat. Sterili folium lactucæ ſylueſtris, & amaræ, candidius & aſperius, radice breui, quæ utrinque purgat. Germen ſuperne uomitionem, quod terræ cohæret inferne deiectionem mouet. Veſtibus interpoſita noxios uermes arcet. Radix libanotidis ſanat uiridis impoſita ſedis procidentia, condylomata & hæmorrhoidas. Succus tam fruticis quàm radicis regium diſcutit morbum, & ea quæ repurganda ſunt. Oculorum aciem exacuit. Semen ad uetera pectoris uitia datur potui: ad uuluas, cum uino & pipere. Menſes adiuuat. Podagris illinitur cum loliacea farina. Purgat lentigines, item cum ſudor eſt quærendus. Auget lac in uino potum. Ipſa herba ſtrumis cum aceto linitur. Ad tuſſim cũ melle prodeſt. Canchrys ex ſupradicta libanotide naſcitur, ſi fricetur reſinoſa eſt. Aduerſatur uenenis & uenenatis, ſudorem mouet, tormina diſcutit, lactis ubertatem facit. Omnium folia Dioſcoridi impoſita hæmorrhoidas comprimunt: inflammationes ſedis, & condylomata ſtrumasq; placant: collectiones difficile ſuppurantes excoquunt. Radix ex melle purgat ulcera, torminibus medetur, ſerpẽtium ictibus datur bibẽda cum uino, menſes & urinas ciet. Tumores lita uetuſtos diſcutit. Succus oculorum aciem inunctus exacuit. Semen ad eadem traditur, ad comitiales, uetera pectoris uitia, regium morbum in uino cum pipere pollet. Cum ſudor eliciẽdus eſt ex oleo linitur: itẽ ruptis, uulſis, podagris tritũ cum lolij farina & aceto. Vitiligines ex aceto miſtũ emẽdat. Semine eius quod canchryn non ferat in potionibus utendum: quippe acrimonia in eo anceps guttur nimis exaſperans. Porro canchrys quæ de ſupra dicto rore gignitur, excalfaciendi uim habet, & reſiccandi quoque uehementer. ideo ſmegmatis additur contra fluxiones oculorum compoſitis, in qua curatione triduo geritur, ab eo tempore decutitur. Libanotin comitatur hæc fabula. Libanon fuiſſe Græci tradunt adoleſcentem, dijs cõuerſari ſolitum, quem inuidia moti homines impie necarunt. Dolens eius uicem Terra, in fruticem emortuo gẽtilis cognomẽti trãſtulit, ſeruato priore eius ingenio: nec deſideriũ, quod erga deos habuit, à planta ſuſtulit. Innuunt hoc uerborũ inuolucro Græci, thuriferis fruticũ odoribus numinibus ſupplicandũ, deumq; thure nobis reconciliandũ. Libanotis ea quam Romani appellant

roſmarinum

rosmarinum, & qua nectentes coronas utuntur, in exilibus uirgis foliũ fert tenue, crebrũ oblongum & gracile, intus cãdicans, extrà uiride, odore graui. uulgus nostrum, officinæ, rura *rosmarinum* nominant. quo Narbonensis prouinciæ tractus adeò scatet, ut haud temere lignum aliud urant. nanq; frutex est topiarius, & idem coronarius, folio pinnato, herbaceo subter incano, striato, thuris odore, flore cęruleo, semine atro, exili. Democritus serendum uiuiradice & auulsis ramis præcipit, sic ut in terra depactum humetur: & iucundum & grauem, ut idem ait, spirat odorem, ideo quos animus defecerit recreat. Mense Martio seri debet. Apud nos areas hortorũ elegãter topiario conuestit opere, ita ut nullum non animal olitoris mangonio suffragante confingat. Calfacit. Regium sanat morbum decoctum in aqua, & ante gestationes inambulationesq; sumptum, ita ut post eas obitèr lauẽt, merumq; bibant qui sumpsere. Adhibẽ hęc acopis & oleo musteo, uentrẽ cohibet. Suffitu tussim & distillationes sedat. & quod imprimis nobile, tutam præstat in pestilentia domum cremati nidore, improbam aeris diluens perniciem. Sphondylion Romanis olim herba rutinalis dicebatur. folijs est quadã genus platani, cætero similitudine panacis, caulibus magnitudine cubiti, uel etiam amplioribus, feniculaceis, semen in cacuminibus silis effigie, sed duplex & latius, candidũ, paleosum, graueolens, flore candido uel pallente, radice alba raphano simili. Nascitur in palustribus & uligine commadentibus locis. Folia sphõdylo insunt platani diuisura, ut est Plinius author. Semen silis speciem habet, medicinę tantum utile. Ad eam satis accedere cognoscitur quam rura nostra *panaiam syluestrem* uocant, ꝙ folia panacis habeat, platani diuisura, caules fœniculaceos, cubitali altitudine aut amplius assurgentes, in quorum cacumine semẽ duplex, seseli simile, sed latius candidius, & magis paleaceũ, grauis odoris. flores eius albi aut pallentes. gaudet palustribus & uliginosis. In opacis gignĩ, sæpe iuxta palustria uisum. Qui exprimitur succus mirè à muscis expetitur, & similibus. Pituitas aluo deijcit. Bibitur in iocinerũ causis, arquato morbo, comitialibus, orthopnoicis, uuluarum strangulatione. Tentatos importuna ui somni, subindeq; cassabundos marcore, suffitu uellicat. Infunditur cum oleo capitibus phreneticorum & lethargicorũ. item capitis doloribus longis. Illinitur cum ruta serpentibus ulcerum. Datur radix contra regium morbum, & in iocineris uitio. Derasa & in fistulas cõiecta callos earum derodit. Succus recentis è flore exulceratis auribus & purulentis immittĩ. Extractus succus & curatus reconditur: sed cum exprimitur, integendus quoniam mirè à muscis & similibus appetitur. Capillos crispos facit peruncto capite. Auribus instillatur. Fœminas strangulatu uuluæ pressas suffitu reuocat.

Ferula. Peucedanum. Melanthion. Gith. Cap. LI

C Alidis ferula nascitur locis atq; trans maria, geniculatis per uices notata scapis. Duo ei genera Theophrastus reddit, nartheca uocat adsurgẽtem rectè, narthecian semper humilem, quæ ab aliquibus ferulago dicitur. A genibus folia exeunt, grãdia, mollia, multifida, maxima ut quæq; terræ proxima sunt, caulem amplectentia ut arundines, sed magis scinditur in coliculos, quibus flores lutei, & semen anethi paulo maius insidet. Sed quæ ab imo caule diuiditur in cacu-
D mine, fœmina putatur. Germinat uere primũ folio tum caule, qui ei annuus est, radice singulari, profunda. Ferulę lignum omne corticis loco habent, hoc est forinsecus, ligni aũt uice fungosam medullam ut sambuci, nonnullæ inanitatẽ ut arundines. Ascribitur arborũ generi, quoniam teneritudo eius processu transit in lignũ: propterea Clearchus inter quæstiones lusorias, quas nostri scirpos, Græci griphos & ęnigmata uocant, ferulam, dicit esse lignũ nõ lignum: sicut pumicẽ, lapidẽ non lapidem: & uespertilionẽ, uolucrẽ nõ uolucrẽ. Inter fortunatas insulas, Norion uocaĩ, in qua ferulæ tanta crescunt amplitudine ut arbores fiant. Earum nigræ succo amarissimo damnãtur, candidæ probantur, ut is poculentus quoq; sit. Nulli fruticũ leuitas maior, ob id senectuti baculus. Semẽ ferulæ in Italia cibus est, conditur quippe, duratq; anni spatio in urceis. Caules quoq; decocti eduntur, cõmendãturq; muria & melle, corymbiã noĩant: sicut racemos eius, quos itẽ cõdiunt, corymbos, qbus & in coronas utebanĩ. Ignẽ in ferulis optime seruari certũ est, easq; in Aegypto pręcellere. Natura ferularũ muręnis infestissima, moriũĩ ea tactæ. Asinis gratissimę sunt in pabulo, cęteris iumẽtis pręsẽtaneo ueneno, qua de causa id animal Libero patri assignabaĩ, cui & fe-

cui & ferula. Ferulam non minus à feruendo ꝙ feriendo dictam uideri facit Hippocrates qui eam pleſtinga uocauit. Caules ferulæ ſtomacho utiles, ſin plures ſumpti, capitis dolores faciunt. Radix denarij pondere in uini cyathis duobus bibitur aduerſus ſerpentes, & ipſa radix imponitur. ſic & torminibus medetur. Ex oleo autẽ & aceto contra ſudores in modicos, uel in febribus proficit. Succus ferulæ ſiſtit aluũ, fabæ magnitudine deuoratus. E uiridi ferula utilis eſt medulla ad omnia ea uitia. Ad ſanguinem ſiſtendum decem grana ſeminis bibuntur in uino trita, uel etiã medulla. Sunt qui comitialibus morbis ligulæ menſura dandum putant, luna quarta, ſexta, ſeptima. Alij ſuccum oculorum claritati conferre multum exiſtimant. Medulla è uiridi cœliacis & ſanguinẽ excreantibus auxiliatur. Contra uiperas pota in uino pollet, ſanguinem ſiſtit naribus indita. Semen medetur torminibus. Ex oleo perunctis ſudores mouet, Dioſcoridi. Caules capitis dolorem edentibus excitant. Inueteratur & ſale pro cibis. Peucedano caulis eſt tenuis, macilentus, ſimilis fœniculo denſitate, iuxta terram comoſa. flos luteus, radice nigra, ſuccoſa, graui odore, craſſa. gignitur in montibus opacis. Inciduntur teneræ radices pro ſucco cultellis, ita ut quod effluit, cõtinuo in umbra ponatur, nam ſole uires amitteret. In colligendo capitis dolor & uertigo ſentitur, niſi nares prius & caput roſaceo perungantur. Radix ſucco exempto inutilis redditur. Alius ſuccus è caulibus modo expreſſis, modo plaga laxatis, excipitur: uerum quod manat inciſo eo, minus pollet effectu, ꝙ quod expreſſo colligitur, ſed uelocius difflatur, exanimaturꝗ. Inueniť & lachryma thuris modo concreta, caulibus & radicibus adhæreſcens. Laudatiſſimus ſuccus è Sardonia: mox Samothracia, odore graui, colore ruſo, guſtu feruenti. Plinio probatiſſimũ peucedanum in Arcadia, mox Samothrace. caulis ei tenuis, longus, fœniculo ſimilis, iuxta terram folioſus, radice nigra, craſſa, graui odore ſuccoſa. gignitur in montibus opacis. Foditur exitu autumni, placẽt tenerrimæ & altiſſimæ radices. Hæ conciduntur in quaternos digitos oſſeis cultellis, funduntꝗ ſuccũ in umbra, capite prius & naribus roſaceo perũctis, ne uertigo ſentiatur. Alius ſuccus inuenitur caulibus adhærens, inciſisꝗ manat. Probatur craſſitudine mellea, colore rufo, odore ſuauiter graui, feruens guſtu. Radix in uſu eſt, ſuccus tamen efficaciſſimus eſt, qui reſoluitur amaris nucibus, aut ruta. Peucedanum nomen à pinu inuenit, ut myrtidanum à myrto. celebrata inter primas herba. Bibitur contra ſerpertes, & ex oleo perunctos tuetur. Anginę cum coagulo uituli marini ęquis partibus medetur. Pituitam & bilem detrahit eius radix. Eadẽ decocta lieni & renibus prodeſt. Caput in dolore peucedano perungi conuenit, ex oleo uel roſaceo & aceto. Tepidum hoc confert doloribus qui plerunꝗ ex dimidia parte capitis ſentiuntur. Perungunt & radicem ſudoris cauſa eliciendi, quoniam cauſtica uis ei eſt. Peucedano ad recẽtia uulnera tãta uis eſt ut ſaniem oſſibus extrahat. Cum ſemine cupreſſi bibitur, ſi ſanguis per os redditus eſt, fluitꝗ ab infernis. Strangulatus uuluę nidore uſtum recreat: laxanturꝗ ſuffocationes eo, ſed quidam admiſcent in uino ſemen cupreſſi contritum. Potum cum coagulo uituli marini æquis portionibus comitiales ſanat. Phreniticos ſomnus leuat, qui cõtingit eo ex aceto capiti infuſo. Succus inflationes & ructus gignit. Idem in iocineris doloribus, pectoris, laterisꝗ bibitur, ſi febres nõ ſint. Infantium ramici & umbilicis eminentibus inungitur. Stomachi uitia ſanat. Pleuriticis ſuccus bibitur. Strãguriæ cum melle medetur. Item ſemine lethargici excitãtur, ut perhibẽt, ex euphorbio naribus tactis peucedani ſucco. Perungũtur eo ſpaſtici, tetanici. Ex roſaceo illitum, ut Dioſcoridi placet, prodeſt lethargicis, phreniticis, uertiginoſis, comitialibus, & longis capitis doloribus, reſolutis, iſchiadicis, conuulſis. In uniuerſum, omnibus neruorum uitijs ex oleo acetoꝗ litum auxiliatur. Olfactu reſpirant uteri ſtrangulatus, ueternoſi reuocantur, & procliui in ſomnum expergiſcuntur, obiecto naribus. Fugantur ſuffiti nidore ſerpentes. Aurium doloribus utiliter ex aceto inſtillatur. Cauis dẽtium inditur, ſi dolent. Ad tuſſim cum ouo commode deuoratur. Suſpiria, inflationes, torminaꝗ diſcutit. Ventrem molliter cit, lienem abſumit, ægre parientibus ſingulariter proficit. Solet ad ueſicę cruciatus & renum diſtẽtiones bibi. Vuluas aperit. Eiuſdem effectus eſt radix, ſed infirmior. In uſu eſt & dococtũ eius. Arida infriatur ſordidis ulceribus, ueteribus cicatricem obducit. Ceratis & malagmatis excalfacientibus miſcetur. Probať recens, carie libera: item ſolida odorisꝗ plena. Succus in potiones reſoluitur amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut

do, aut anetho. Peucedanum quinꝗ aut ſex annos durat. Melanthion Græcis, Latinis Gith dicitur, frutex eſt puſillus, tenuibus feſtucis, altitudine digitorũ octo uel eo amplius, folijs paruis, ſenecionis herbæ ſimilibus, multo tamen exilioribus, capitulo ſummitatibus gracili, exiguo, forma papaueris, oblongo, interius loculoſa diſtinctione ſeptorum, in quibus ſemen pullum, acre, odoratum, quod & cruſtæ panis inſpargitur. Officinæ *nigellam Romanam* appellant, rura noſtra *poeuretam*, quaſi piperaceam dicunt, ꝙ odoratam piperis modo referat acrimoniam, aut quia piperis uice in multis utantur. Siquidem exigue fruticat, ramulis tenuibus, nec temere binos palmos excedens, folijs ſenecionis ſed multo tenuioribus, capitulo in cacumine tenui ceu papaueris oblõgo, intercurſantibus interne membranis, quibus ſemẽ includitur odoratũ, acre, nigrum, inde *nigellam* cœperunt appellare. Cæterum aliud omnino genus creditur eſſe quod in ſegetibus paſſim naſcitur, *nigellæ* cognomento, folijs fere porri, oblongis, prælongo culmo, flore purpureo, ſemine ac toto frutice maius ꝗ melanthion, nec odoratum, quare pſeudomelãthion uocari poteſt aut githago. Verum gith, de quo præſens agitur mentio, folium habet fœniculi, ſenecionis ue, florem cæruleum. Odor ſemini iucundus, nec ubiꝗ prouenit, quare multis in hortis apud nos ſeritur. Optimum gith ꝗ excitatiſſimi eſt odoris, & ꝗ nigerrimum. Culices ſuffitu necat & muſcas. Succum eius largius ſumenti uenenum eſſe mirari licet, cum ſemen ipſum inferiorem cruſtam panis cereali ſapore condiat gratiſſimè. Melanthion Cyprium commendat Hippocrates. Melandryon alia eſt herba in ſegete pratisꝗ naſcens, albo flore, odorata, cuius coliculum iocineri tritum ex uino uetere probabãt. De nigella nobis in anthemo nõnihil dictum eſt. Gith aut melanthion medetur ſerpentium plagis & ſcorpionum. Illini ex aceto & melle reperio, incenſoꝗ ſerpentes fugari. Bibitur drachma cõtra araneos. Diſtillationem narium diſcutit tuſum in linteolo olfactum. Capitis dolores illitum ex aceto, & infuſum naribus mitigat. Cum irino oculorum epiphoras & tumores lenit, dẽtium dolores cum aceto, ulcera oris tritum & cõmanducatum. Lepras & lentigines ex aceto tritum emendat: difficultates ſpirandi addito uino potum: duritias tumoresꝗ ueteres & ſuppurationes illitum. Lac mulierũ auget continuis diebus ſumptũ. Colligitur ſuccus ut hyoſcyami, oculos purgat, urinam & menſtrua ciet. Illigatis tãtum granis triginta ſecundas trahi promittunt. Aiunt clauis pedũ mederi tritum in urina. Dioſcoridi capitis dolores illitum fronti diſcutit: recentes oculorum ſuffuſiones tritum & infuſum naribus leuat. Tollit lepras, lentigines, tumores ueteres, & duritias illitum ex aceto. Clauos circũſcarificatos extrahit cum uino uetere poſitum. Dolores uero dentium cum aceto ex haſtulis tedæ decocto colluuntur. Latas uentris tineas ex aqua illitum umbilico depellit. Tuſum & linteolo ligatum olfactu deſtillationes cohibet, menſes & urinas pellit, lac extrahit. Sedat difficultates ſpirandi addito uino potum. Bibitur drachma una contra araneos in aqua. Fugãtur & incenſo ſerpentes. Largius, ut tradunt, deuoratum interficit.

Laſerpitium. Cap. LII

Ilphio, quod Latini laſerpitium uocant, radix craſſa multaꝗ, caulis annuus, altitudine & craſſitudine quaſi ferulæ, folium ſimile apio, quod ineũte uere proſilit, deciduumꝗ eſt, eximium purgando & ſaginando pecori, carne mirum in modum iucunda. Folio amiſſo caulis emicat, qui omnibus modis paratus igni manditur, hominẽꝗ diebus quadraginta purgat omni uitio. Semen ei latum, foliaceum. Succus duplex, è ſcapo caulias uocatus, è radice uilior ac putreſcens. Radicis cortex niger, qui & detrahitur ad mercis adulteria. Præparatur uero ſuccus admiſta farina, ſubinde concutiendo uas, quatenus ad maturitatem perducant, id eſt quatenus ſudare deſinat & colorem ſuum capiat. ita inueteratũ à ſitu uendicant & carie, laſer uocantes. Perlucidior hic & purior à radice, dilutior à caule, ob id farina indiẽ ut coeat. Natum ferũt ſilphium imbre craſſo & piceo, repẽte madefacta tellure, circa Heſperidum hortos, Syrtimꝗ maiorem, ſeptem annis ante oppidum Cyrenarum conditum. Vim autem illam quatuor ſtadiorum ſpatio in Aphrica ualuiſſe, rem feram & contumacem, atꝗ ſi coleretur in deſerta fugientem. Quidam laſerpitio radicem fuiſſe cubitali maiorem perhibent, è cuius medio caput ſublime conſpiciendumꝗ tuberet, unde primum ſuccus ceu lacteus erumpat: ſupernaſci caulem maguderin uocatum, & ſemen eius quod folium appellant. Fo-

pellant. Folio aurei coloris, quo ſeminis uice auſtrinis flatibus decuſſo à Canis ortu laſerpitium naſcatur, eodemq́ anno & ſcapum & radicem aboleri, ſolum circũfodi, ſubactum glutumq́ fieri. Radices eius recens præſectas ex aceto mandi, pecora non purgari eo, ſed ſi ægrotant aut ſanari protinus, quod fere cõſequitur, aut emori. Prior opinio uidetur Perſico ſilphio congruere, multum infra Cyrenaicum naſcenti. E Syria quoq́ importari maxime ſolebat, Perſico deterius, Medico præſtantius. Ea è Theophraſti placitis deprompſimus. Clariſſimum laſerpitiũ in Cyrenaica prouincia repertũ tradit Plinius: quippe quod ad pondus argenti denarij pendebatur, magnificũ in uſu medicamẽtisq́. Multis iam annis in terra ea non inuenitur, quoniã publicani qui paſcua cõducebant, maius ita lucrum ſentiẽtes depopulabant̃ pecorũ pabulo. Si quando inciderit pecus in ſpem naſcentis, hoc deprehenditur ſigno: oue, cum comederit, protinus dormiente, capra ſternutãte. Iam ætate Plinij nõ aliud Romam inuehebat̃ quàm quod in Perſide, aut Media & Armenia naſcitur laſer, multo infra Cyrenaicum. Tauros, ut tradunt, inflammat illitum naribus. Serpentes auidiſſimas uini admiſtum rumpit. Præcipitauit ſe quidam ex alto cum in dentium dolore cauis addidiſſet incluſum cera. Cyrenaico coagulari lac Varro tradit. Laſerpitium Dioſcoridi in Syria, Armenia & Media, & Aphrica naſcitur, caule ferulaceo quem maſpeton uocant, folijs apio ſimilibus, lato ſemine. Caulem Galenus ſcribit magydarim appellari, quamuis & ſemen eodem nomine aliquibus dicatur. Aetius laſer à Cyranaico lacte ſeparauit, ſiue quia laſer ſuccus ipſe ſilphij non lac eſſet, ſiue quia laſeris appellatione Perſicum aut Medicum ut cognobiliora, non Cyrenaicum ueniret. Laſer etiam Græci opon uocant, quanquam opos manantem herbæ cuiuſcunque ſuccum ex uulnere ſignificet. Cyrenaicum tamen abſolute pronunciatus, ut Varroni placet, indicat. Poſt Cyrenaicum authoritas inde Medico & Syriaco, ut Galenus refert. Hippocrates phyllon Libycum & Aethiopicum uocando ipſum ſilphij ſemen ſignificat Galeno, & quod præ ſua latitudine foliaceũ ſit, interim phyllon uocat, nec adijcit Libycum. Radicem huius proprie ſilphion appellat, caulon uero & eccaulema ſcapum, id eſt caulẽ: ut Herodotus. Solinus ſatis deprehendit̃ de ſilphio loqui quidẽ uoluiſſe, ſed parum quid diceret nouiſſe, ita ſalebroſus & deſuetus in eo genere ſermõis eius eſt. Eius uerba de ſilphio ſubiecimus. Apud Cyrenenſes (inquit) ſyrpe gignitur odoratis radicibus, uirgulto horrido magis quàm arbuſto, cuius è culmo exudat æſtatis tempore pingue roſcidũ, idq́ depaſcẽtium hircorum inhæret barbulis. Vbi cum arefactum inoleuit, guttis ſtyriacis legitur ad uſum mẽſarum, uel medicinæ potius. Dictum ſyrpicum primum, quia manat in modum lactis: deinde uſu deriuante, laſer nominatum. Poſt, Asbitæ, inquit, uiuũt laſere. hoc aluntur, hoc illis dulce eſt. Officinis hodie dicitur *aſa*, ſed graue uirus redolet & putrilaginem reſipit, unde fœtida cognominatur, quòd recrementum & putris fex ſynceri putari poteſt, aut certe quòd è Media aut Syria cõuehitur, quod Dioſcoridi grauiter olet & putorẽ planè ſapit. Radix laſerpitij excalfactoria eſt. In cibis ægre coquitur, ueſicæ noxia: ſtrumis uerò, tuberculis, cum cera aut etiam ſugillatis aut oleo amiciſſima. Iſchiadicis medetur cum irino aut Cyprino cerato. Excreſcentibus circa ſedem tollendis illinitur cum putamine mali punici, & aceto cocta. Venenis potu reſiſtit. Cõmendatur ſapore ad intinctus & in eſculenta ut garum. Capitur ſuccus è radice atque caule, qui ſcarificatus ijs profluit. Probatur colore modicè rufo, translucens, myrrhæ æmulum, odore ualens. Damnatur colos porraceus, non fero guſtu. Laus eſt ei qui protinus liqueſcens in candorem ſe diluit. Cyrenaici guſtatu ſolo corpus totum ſudore diffluit. Inter omnes olfactu blandiſſimus, ut guſtanti ne os oleat quidem niſi momento. Imbecilliores habent uires qui ad nos è Media uel Syria deuehuntur. Odor is uirus & putrilaginem reſipit. Adulterant̃ omnes addito ſagapeno antequam inareſcant. Dolus guſtu, odore, aſpectu coarguitur: item, quòd ſe non ſoluit gutta aquę uel ſaliua ut ſyncerus. Quidam caulem fruticis ſilphion, radicem magydarin, folia maſpetum uocauerunt. Efficaciſſimus ſuccus, mox folia, deinde caulis. Acrem uim habet, inflationes facit, alopecias cum uino, pipere, & aceto illitus ſanat, claritatem oculis præbet, incipientes ſuffuſiones cum melle oblitus diſcutit, cauernis dentium inditur in dolore, aut linteolo circundatur cum thuris polline. Os cum hyſopo & fico in poſca decoctis colluitur. Ad canis rabioſi morſum impoſitus uulneri prodeſt. Venena telorum & animalium

omnium

omnium potus & circumlitus loco reſtinguit. Scorpionum plagis ex oleo linitur. Vlceribus gangrena periclitantibus poſt ſcalpellum infunditur: carbunculis cum ruta, & nitro & melle, uel per ſe. Clauos & callos pedum circumſcarificatis ferro marginibus tollit, ſub actus cum cerato aut aridæ fici carnibus. Recentes lichenes ex aceto ſanat. Excreſcentia in carne & polypi cum atramento ſutorio uel ærugine aliquot diebus peruncti detrahuntur. Longis faucium aſperitatibus auxiliatur: item repentinis raucitatibus: cōfeſtim enim dilutus aqua ſorbitione fauces purgat, & uocem expedit. Vuam cum melle ſuperlitus cohibet. In angina gargariſſatur cum aqua mulſa. In uictu ſumentibus meliorem præbet colorem. In tuſſi cum ouo ſorbili laudatur. Pleuriticis in ſorbitiones inſpargitur. Morbo regio & hydropicis datur cum fico ſicca. Potus in uino cum pipere horrores diſcutit. Contractionibus neruorum & opiſthotonicis oboli menſura bibitur. Hirundines gulæ cohærentes ex aceto gargariſſatus decutit. Datur & ijs qui coagulum lactis ſorbuerint. Comitiales cum aceto mulſo iuuat. Menſes cum pipere atque myrrha ciet. Cœliacis in acino uuæ deuoratus prodeſt: cum lixiua ſubitis conuulſionibus atque ruptis. Reſoluitur potionibus cum amaris nucibus, aut ruta, aut pane calido. Foliorum ſucco eadem ſed multo debilius præſtantur. Eduntur ex aceto mulſo ad arteriæ uitia, præſertim quum uox retunditur. Veſcuntur ijs cum lactuca erucæ modo. Alterum genus quod magydaris uocatur natum in Libya, radice ſilphio ſimili, minus craſſum, minusque uehemens, fungoſum, ſine ſucco. Natura ei quæ ſilphio. Sed nō eſt ſilentio diſſimulandum, præcipue cum in nonnullis compoſitionibus, ueterinariæ medicinæ authores, Gallicum requirant laſerpitium, aliquando in Gallia prodijſſe. Et iam quibuſdam in locis apud nos inuenitur in hortis hac ſpecie: radix craſſa eſt & multa, foris nigricans, intus candida, tuber in ea quæ ſuper terram eminet. Caulis ei fœniculaceus, folium apij in auri colorem langueſcens, ſemen foliaceum, latum, nempe quod figura exile foliolum exprimit, miraque fragrat iucunditate. Cum uulneratur caulis profluit lentor modice rufus. Tam radix quàm lachryma ſemenque ſuauiſſimum ſpirant odorem. Cui, ut rei magnę authoritatis, illuſtria indiderunt nomina, nanque modo *angelicam*, modo *ſancti ſpiritus radicem*, modo *Imperatoriam* appellant herbarij, eique calfacientem ſiccatoriamque uim in tertio ſignant abſceſſu. Aperit, extenuat, diſcutit, ut ijdem perhibent. Vnice uenenis aduerſatur. Peſtilentiæ populatim ſæuientis arcet contagia. Corpora ab lue peſtifera uindicat, ſi tantum ut adfirmant in ore teneatur. Per hyemem ciceris magnitudinem cum uino, per æſtatem ex ſtillatitio roſarum liquore ſumpſiſſe ſatis eſt. Nec ſenſurum ea die cōtagionem pollicentur, qua quis deuorarit: nam urina & ſudore uenenum abigit. Lentitiam pituitæ digerit: quapropter tuſſi, quam frigus attulerit, medetur. Craſſa quæ in pectore coierint diſcutit. Herba ipſa in uino & aqua cocta uulnera interna glutinat. Cōcretum ſanguinem reſoluit, ſtomachum eſu corroborat, cor recreat. Pituitam ſtomachi deijcit, faſtidia ciborum diſcutit, & elangueſcētem inuitat appetentiam. Rabioſi canis morſu, aut ſerpentis ictu liberat, ſi contrita cum ruta & melle folia uulneri indantur, dein cocta in uino bibantur. Libidinem extinguit ore ieiuno ſumpta. Laſſitudines reficit, pectus expurgat. Supra febricitantis caput impoſita fertur ad ſe feruorem elicere. Valere cōtra faſcinationes adfirmant, ſi quis eam ſecum geſtarit. Amaritudinem lenem guſtata reſipit. Vides huic plurima à medicis & herbarijs, qui de ea periculum fecerunt, ſatis laſerpitio congruere. Sit ergo Gallicum laſerpitium cuius ueterinarij medici meminerunt. Et ſi quis nares conſulat, inueniet noſtrum laſer, idem quod concretus ille ſuccus, quem uocant *ben Iuinum*, redolere. nam & docti in ea ſunt opinione, ut quod ab officinis *ben Iuinum* ſiue *ben Iudæum* appellatur, laſaris ſit Syriaci genus, dictū quòd Iudæa parens huius mittat ad nos prolem ſuam. nam probatio ſatis ei fauere uidetur. Modice rufeſcit, cū frangitur intus cādicat, mox tranſlucet, gutta aquę ſaliuaque liqueſcit. Sed per omnia adulteratur rei ſaluberrimæ utiliſſimęque authoritas, ita ut ſynceri uix appareant indices notæ. Cæterum cum nō ad alia temere quàm ad ſuffitus apud nos uſurpetur, odoratæ aſæ uocabulo uenire putant ſeplaſiæ.

Sagapenon. Euphorbium. Galbanum. Hammoniacum. Cap. LIII

Vccus eſt ſagapenon ferulacei fruticis naſcentis in terra Media. Laudatur tranſlucidum, foris colore rufo, & cum frangitur intus candido, odore medio inter laſerpitij ſuccum & galbanū, guſtu acre. Noſtrates officinę interpollato ut conſtat nomine, *ſerapinum* appellāt. Sagapenon in hortis quidem naſcitur, ſed medicinæ tantum. Sagapenon, ut Plinius tradit, quod in Italia gignitur, in totum tranſmarino alienatur. Illud enim hammoniaci lachrymæ ſimile, ſagapenion uocatur. Prodeſt laterum & pectoris doloribus, conuulſis, tuſſibus ueteribus, pręcordiorum tumoribus. Sanat & uertigines, tremulos, opiſthotonicos, lienes, lumbos, perfrictiones. Datur & olfactandum in ſtrāgulatu uuluæ. Cæteris & potu datur & cum oleo infricatur. Prodeſt & contra mala medicamenta. Medetur, ut Dioſcorides ſcriptum reliquit, laterum & pectoris doloribus, ruptis, conuulſis, tuſſibus uetuſtis. Craſſam pulmonū pituitam exigit. Datur comitialibus, opiſthotonicis, lienoſis: item contra neruorum reſolutionem, perfrictiones membrorum, febrium circuitus potione uel inunctu. Menſes pellit. Partus cum aqua mulſa potum exanimat. Serpentium morſus in uino reſtinguit. Olfactum ex aceto uuluarum ſtrangulatus excitat. Diſcutit oculorum cicatrices, obtuſiones, caligines, ſuffuſiones. Reſoluitur ut laſer, ruta, & aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut pane calido. Euphorbium. Iuba Ptolemæi pater in Atlante gigni herbā ſcribit dicato priuatim uolumine, quam appellauit euphorbiam, medici ſui nomine, & fratris Muſæ. ſpectatur acanthinis folijs. Vis ei tanta eſt, ut è longinquo ſuccus excipiatur. inciſę cōto ſubditur excipulus utriculo hædino. humor lactis uidetur effluere, qui colligūt clarius uident. Getuli legunt inibi. Siccatus cum coit effigiem thuris habet. Adulteratur hædino lacte, ſed diſcernitur igni: quod enim ſyncerum nō eſt, faſtidiendum odorem habet. Multum infra hunc ſuccum eſt, qui in Gallia ex herba chamelęa granū cocci ferente, ut ait Plinius. Fractus hammoniaco ſimilis eſt. Accendit os ſemel guſtatum & magis ex interuallo, donec fauces aſſiccet. Dioſcorides euphorbium arborum generi adſcribit, ferulaceūq; eſſe teſtatur, naſcens in Aphrica, monte Tmolo Mauritanię, ſucco madens acerrimo, qui ab incolis propter eximium eius ardorem nō ſine metu legitur. Quapropter uentriculos ouium elutos, in quos ſuccus profluat, arbori adalligant, & eminus contis incidunt. Statim uero tanquam è uaſe quodam magna uis eius in ſubiectos uentres effunditur. Sed & in terram quoque ſpargi cōtingit. Liquoris eius duo ſunt genera, trāslucidum ueluti permiſta ſarcocolla: alterum uitreo nitore in uentriculis concreuit. Eligendus qui ſit perſpicuus, uehemens. ſed difficile guſtus experimentum, ut qui leni linguæ tactu accenſum os diu detineat, & qui admota ori omnia, euphorbium reſipere faciat. Inuentionem eius Iubæ regi Libyę Dioſcorides refert acceptam. Facit claritatem euphorbium inunctis. Contra ſerpentes medetur quacunque parte percuſſa, inciſo uertice, & medicamento addito. Soluit aluum obolis tribus ex aqua, aut in mulſo potum. Lethargicos excitari labor eſt, hoc præſtat euphorbium. Vt perhibent naribus tactis peucedani ſucco ſuffuſiones diſcutit. Succus is cum bibitur, diem integrum continet feruorem, quapropter melle temperari debet. Et in collyria pro portione additur acrimonię. In coxendicum potionibus odoratis effunditur. Squamas ipſo die quo apponit̃, eximit, ſed linamētis & cera, caro qua oſſa ueſtiuntur, cōmunienda. Quidam prodidere in ſerpentium ictibus omne periculum abigi, ſi quis inciſo uſque ad oſſa uertice, ſuccum eum dilutum infundat, deinde uulnus conſuat. Galenus & Paulus phorbion ſiue phormion herbam quandam nominant longe ab euphorbio diuerſam, cuius folio & ſemine ad albugines utantur cum melle. Spicula quoque corporibus extrahi perſuaſum eſt. Dat galbanum Syria in Amano monte è ferula, quam eiuſdem nominis reſinæ modo ſtagonitim appellant. Quod maxime laudant cartilaginoſum, purum, ad ſimilitudinem hammoniaci, minimeq; lignoſum. Adulterat̃ faba aut ſagapenio. Syncerum ſi uratur fugat nidore ſerpentes. Galbanum ſuccus è ferula eſt. Naſcitur in Syria Dioſcoridi, metopion uocant aliqui. Maxime probatur cartilaginoſum, pingue, ſimilitudinem thuris præferēs: item purum, minimeq; lignoſum, ſed in quo nonnihil ſeminis ferulæ ſit ammiſtum, præterea graui odore, neque humidum, neq; retorridum. Adulteratur faba fracta & hammoniaco. Galbanum à colore dictum candido putant, à

tant, à quo uestis nomen Iuuenali, uulgoq; nautica operimenta sic uocamus. Galbanum naturam habet excalfactoriam, comburentem, extractoriam discussoriámque. Menses & partus pellit apposit u uel suffitu. Lentigines cum aceto et nitro illitum eximit. Per se bibitur ad tussim ueterem, anhelitum, suspiria, cõuulsa. Aduersatur toxicis cum myrrha & uino. Similiter sumptum abortus non exeuntes trahit. Imponitur & lateris doloribus & furunculis. Incensum odore comitialibus subuenit, uuluæ strãgulatus excitat, uertigines discutit. Serpentes urentium nidore fugantur, nec lædunt perunctos galbano, eosq; succus idem spondylio & oleo misto necat uel tactu. Dentium doloribus circumlitum aut in cauernas additum medetur. Vrinæ difficili prodesse existimatur. In potionem pluribus modis resoluitur, amygdalis amaris, aqua, ruta, melle misto, pane calido: itemq; aliter, opio, felle liquido, ære combusto. Qui uolunt purgatissimum habere, in feruentem aquam demittunt, ut liquescente eo puritas subsidat & sordes innatent, quas eximunt. Mundo linteo ligatum in fictili aut ærea pyxide ita pendeat, ut imum uasis ne tangat, opertoq; uase in feruidam aquam mergitur. Sic enim syncerũ, ueluti per colum eliquescet, & lignosum in linteo remanebit. Imponitur ischiadicis, laterum doloribus, panis, furunculis, corpori ab ossibus recedenti. Illinitur cum melle capitis ulceribus. Purulentis infunditur auribus cum rosaceo. Odore comitiales & strãgulatus uteri suscitantur. Strumis, articulorum nodis, dentium quoque doloribus auxiliatur. Medetur & à scorpione percussis. Bibitur in difficili partu, fabæ magnitudine in uini cyatho: uuluasq; cõuersas corrigit. In myrrha autem & in uino mortuos partus extrahit. Aduersatur uenenis, maxime toxicis cum uino & myrrha. Serpentes fugiunt perunctos galbano. Eidem oleo & spondylio misto necantur. Culices accenso galbano fugãtur, nocere tamen urinæ Plinius existimat. Aethiopiæ subiecta Africa lachrymã stillat in arenis suis, inde etiam nomine Hammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor quam metopion uocant, resinæ modo aut gummi. Genera eius duo, thrauston masculi thuris similitudine, quod maxime probatur: alterum pingue & resinosum, quod phyrama nominãt. Adulteratur arenis uelut nascendo apprehensis. Igitur quàm minimis glebis probatur & quàm plurimis. Hammoniacum Dioscoridi frutex est, è quo succus eiusdem nominis capitur. Sunt qui hammoniacum thymiama uocare malint. Romani guttam appellant. Frutex cum radice sua totus agasyllis nominatur. Succus & hic ferulæ in Cyrenaica nascentis. Probatur maxime coloratũ, non lignosum, sine arenis, ad thuris masculi similitudinem cartilaginosum, purum, prædensum, liberum sordibus, odore castorei, gustu amaro, quod genus dicitur thrausma. Alterum lapidosius & terrosum, quod nominant phyrama. In Africa nascitur proxime Hammonis oraculum ferulaceæ, uti dictum est, arboris lachryma. Panos & duritias extrahit. Mollit, excalfacit, discutit, aluum potu resoluit, partus expellit. Lienem cum aceto drachma una cõminuit. Articulorum & coxendicũ dolores emendat. Suspiriosis, orthopnoicis, comitialibus prodest. Humores qui in pectore coierint digerit, si cum melle delingatur, aut cum cremore ptisanæ sorbeatur. Vrinas pellit cruentas. Tollit & albugines oculorum. Genarum scabritias absumit. Dilutum cum aceto duritias lienis & iocineris imposit u sedat. Tofos qui in articulis occalluerunt cum melle & pice illitum diffundit. Lassitudines, & coxẽdicum dolores eo perũgi utile est, cum aceto & nitro & oleo Cyprino acopi uice. Claritati uisus in collyrijs conuenit. Pruritum, cicatrices, albugines oculorum tollit. Dẽtium dolores sedat. Efficacius accensum prodest difficultati spirandi, pleuriticis, pulmonibus, uesicis, lieni, cruentæ urinæ, ischiadicis potum. Sic & aluum soluit. Articulis & podagræ cum pari põdere picis & ceræ cum rosaceo coctum auxiliatur. Maturat panos, extrahit clauos cum melle. sic & duritias mollit. Lieni cũ aceto & cera Cypria, uel rosaceo efficaciter imponitur. Lassitudines cum aceto & exiguo oleo perunguntur.

Sarcocolla. Glaucium. Glutinum. Ichthyocolla. Cap. LIIII

Sarcocolla lachryma est arboris in Perside prodeuntis, thuris pollini similis, colore subrufo, amara gustanti. Sarcocolla uocatur arbor fundẽs gummi pictoribus ac medicis utilissimũ, simile pollini thuris, & ideo cãdidum quàm rufum melius. Natura eius glutinare uulnera, fluxiones oculorũ sistere. Miscetur emplastris. Adulterãt gũmi permisto. Sarcocolla uetustate nigrescit,

melior quo candidior. E spina reddi putant cum quadã acrimonia dulcem. Illinitur infantibus. Cum uino tusa supprimit fluxiones. Glaucion in Syria, Parthia nascitur humilis herba, densis folijs ferè papaueris, minoribus tamen sordidioribusq́, odoris tetri, gustus amari cum astrictione. Granum habet crocei coloris. hoc in olla fictili luto circumlitum in clibanis calfaciunt, deinde exempto succum exprimunt eiusdem nominis. Hinc temperatur collyrium, quod medici diaglaucion uocant. Dioscoridi glaucion succus fit ex herba, quę circa Hierapolim Syriæ nascitur, folijs ferè cornuti papaueris, fastidiẽdi odoris, gustus amarioris, succo multo crocei coloris. Huius folia indigenę fictili olla in clibanis calfaciunt egelidis, donec flaccescant, deinde exemptis ac tusis succum exprimunt glaucion uocatum. Hodie dicitur officinis omnibus ferè *memitha* barbaro Mauritanorum nomine. nanq́ defertur ex Hierapoli Syriæ succus. legiturq́, ut uolunt, ex herba croceo succo madente, folijs per terram sparsis, corniculati ferè papaueris, pinguibus, odore graui, gustu amaro. Folia semifrigidis clibanis calfaciunt dum marcescãt, dein cõtusis exprimũt succum. Sed recentiores quidam è cornuto papauere hunc eliciunt succum, ut nihil profecerit Dioscoridis attestatio in mentione papaueris illius: qui hoc genere fieri glaucion putantes, falli quadam foliorum cognatione censet, cum alioquin magno periculo hac in parte hallucinentur: quòd papaueris huius natura potius erodendo sit, glaucij uero multo mitior refrigerando ferè: propterea ex illo collyrium iumentorum oculis adhiberi solet, ex glaucio humanis. Glaucij usus ad oculos, cum inter initia refrigeret. Succus foliorum si terantur, aduersus epiphoras, quæ uniuersæ uno cadunt impetu, auxiliatur. Lactis quoq́ ubertas intermissa restituitur. sumitur huius rei causa, cum aqua. Glutinum siue gluten, Gallico non aliter quàm Græco uocabulo, *colla*. Præstantissimum fit ex auribus taurorum & genitalibus, sed adulteratur nihil ęque, quibus uis pellibus inueteratis & decoctis. Rhodiacum uero fidelissimum, eoq́ medici & pictores utunt. Lignosum improbatur. Contexi par est & reliqua glutinum genera. Auro glutinũ est santerna, ferro argilla, æris massis cadmia, laminis alumen, stagnum æramentis, stagno argentum, marmori & plumbo resina, plumbum nigro albo, album ipsum sibi. Est & glutinũ auri cum inducitur ligno leucoporum, siue leucophæon uocatum, ex pluribus cõpositum: sinopidis Ponticę selibra, silis lucidi pondo decẽ & melini græciensis duobus mistis, tritisq́ unà per duodecim dies. Habetur & gluten librariũ ex simila & polline. Habetur Dioscoridi Rhodiacũ, quod fit ex tergoribus boum, translucens & candidum, niger colos damnatur. Aceto resoluitur ad lichenas & lepras, quæ summa in cute cernuntur. Dilutũ aqua efficaciter prodest ambustis, nec pustulas fieri patitur. Cum melle atque oleo subactum ferruminis uice glutinat. Medet dentibus fabrile glutinum in aqua decoctum illitumq́, & mox paulo de tractũ, ita ut cõfestim colluant uino, in quo decocti sunt cortices mali punici dulcis. Ichthyocolla piscis appellat, cui glutinosum est corium, indeq́ nomen glutino eius, quod ex corio, alij ex uentre putant fieri. Ichthyocolla inuentũ est Dædali. Laudatur candicans & carẽs uenis squamisq́, & quæ celerrimè liquescit. Madescere debet concisa in aqua & aceto nocte ac die, mox tundi marinis lapidibus, ut facilius liquescat. Dioscoridi uenter est cetarij piscis. Laudat è Ponto candicans, modice aspera, minime scabra, & quæ celerrimè colliquescat. Hanc Galli *collam buccæ* uocant, quòd oris ieiuna saliua diluere glutinandis rebus soleant. Alij *collam moruæ*, ita enim cetaceum uocant piscem, quo frequentissime uescantur, cuius glutinoso uentre & corio glutinum fieri inter omnes conuenit. Quare uerisimili coniectura colligi potest, piscem quem Gallicũ uulgus appellant *moruam*, ichthyocollam græcis fuisse nominatum, cum fere totus inter coquẽdum in glutinum lentescat, siccatusq́ in idẽ coalescens redit. Vtilem eam in capitis doloribus adfirmant, emplastris mistam, & tetanothris, quæ cutem in facie extendunt & erùgant. Lepras emendat.

Aparina. Alysson. Atractylis Cap. LV

Parinam, alij omphalocarpon, alij philanthropon uocãt. spectatur pluribus ramis, exilibus, quadrangulis, asperis circa eos folijs in orbẽ collatis per inter
A uualla rubiæ modo. flos albus, semen durũ, candidum, rotundũ, à medio leniter concauũ, umbilici effigie. Ipsa herba prætereuntium uestibus adhęrescit. Vtuntur, ut ait Dioscorides, hac pastores in lacte colli uice excipiẽdis, si qui substiterint

ſubſtiterint, pilis. Plinius ramoſam repræſentat, hirſutam, quinis ſeniſúe in orbem circa ramos folijs per interualla. Semen rotundum, durum, concauum, ſubdulce. Naſcitur in frumentario agro, aut hortis, pratisúe, aſperitate ueſtium tenaci. Officinæ & herbarij hodie nominant *aſpergulam*, rectius forſitan aſperulam, quòd aſperitate attingentium ueſtimentis pertinaciter hæreat. aliqui *ruellam*. Rura non inconcinniter *grateronem*, quòd tractantium eam manus ſua mordaci ſcabritia ſcabat. nam ramoſa eſt herba, quadrangula, ex interuallis orbiculato foliorum ambitu, & ueluti ſtellatim decuſſato ut in rubia. Flos albus, ſemen durum, rotundum, concauum, album, umbilici figura. Omphalocarpon inde dici putatur Dioſcoridi, ab umbilici ſimilitudine quã ſemen præfert. Et philanthropos à non nullis dicta, quia (uelut amici ſolent) commeantium lacinijs obhæreat. Hippocrates, ut Galenus putat, philiſtion & philetærion appellat. Aliqui lappam, non tamen eam in qua non euidens, ſed occultus flos matureſcit: & intra ſe ſemen germinat, uelut animalia quæ in ſe pariunt, ut uiperæ. Sed ea de grandiore lappa debent audiri, quæ etiam adhæreſcit, & in ipſa flos naſcit non euidens, ſed intus occultus & intra ſe, id quod in ea lappa notabile inuenitur, concipit. In aparine uero flos albus emicat, exiens non conditus: ſemen umbilici forma protuberat, canaliculatum et omnibus conſpicuum. Illius lapparum tantum, non foliorum tenacitas, huius herbæ totius aſperitas ueſtibus adhæreſcit. Aliud floris genus eſt, quod in Parthis naſci tradit Apollodorus, philadelphum appellatum, ex argumento, quòd rami eius ex interuallo ſponte coeant ceu animantes, poſt digrediantur, cõcipiant & pariant. Huius tenuiſſimis uirgis reticulatim compoſitis, atque ita conſitis, hortorum ſepta impenetrabili compage fieri. Aparine efficax contra ſerpentes ſemine poto ex uino drachma, & contra phalangia. Sanguinis abundantiam ex uulneribus reprimũt impoſita folia. Succus auribus infunditur. Trita folia in fece uini collecta ſtrumas diſcutiunt. Succus è ſemine, caulibus, folijs in dolore ſuffunditur auribus. Idem contra phalangia, & ſerpentes in uino bibitur. Alyſſon Plinio diſtat à rubia, folijs tantum ramiſqúe minoribus. quippe nomen accepit, quòd emorſos à cane rabiem ſentire non patitur potum ex aceto alligatúmque. Mirúmque eſt quod additur, inſaniam conſpecto eo frutice ſanari. Plinio id exiſtimatur alyſſon eſſe quod officinæ rubiam minorem appellant, quòd folijs tantum minoribus & ramis diſſideat. Dioſcoridi cremium eſt unicaule, ſubaſperum, folijs rotundis, iuxtáque fructus figura duplicis peltæ, ſemen complexus modice latũ. Naſcitur in montanis gracilibus. Ea propius accedere uidetur ad eam quam *ruſticam cannabim* uocant herbarij. Siquidem fruticoſa herbula eſt, unicaulis, folijs per initia ſatis rotundis, ubi adoleuit oblongis, & per ambitum leuiter ſerratis, fructu duplicium ſcutorum effigie, in quo eſt ſemen quadam tenus latum. In montibus & aſperis emicat. inuenitur quoque frequenter in pratis. Plutarchus tradit tam manuum contactu, quàm oculorum cõſpectu rabiei periculo prorſus eliberare. ideòque iuxta ouilia & equilia commodiſſime ſeri, ut armenta & greges tueantur: inde ductum nomen. Author eſt Aetius, quoſdam exiſtimare hanc herbam nihil differre à ſideriti heraclea, quæ propter uias ubique naſcitur, purpureo flore, folijs craſſioribus. Nomen duxit, quòd mirum in modum opituletur ijs quos in rabiem actus canis momorderit. Ea eſt tertia inter ſiderites à Dioſcoride monſtratas. Sed & Phocion grammaticus folio eam ſuppurpureo deſcribit, quod & ſideritis habet tertia, ut Dioſcorides author eſt. Alyſſon ab hac ſyderiti plurimum differre euidentius eſt, quàm ut debeat probari. quippe quum ea ſideritis folio ſit coriandri, à radice numeroſis cauliculis, palmaribus, teneris, læuibus, in rubore candicantibus, flore purpureo, paruo, guſtanti amaro. in uineis & macerijs inuenitur, uulgo *paſtoris acus*, ut exiſtimo, dicta. Sunt qui *crucialem herbam* uulgo dictam pro alyſſo demonſtrent. ſed intereſt, flos alyſſo candidus, cruciali uero luteus. Exilius eſt huic ſemen quàm alyſſo, minus etiam, anguloſo caule, folijs per interualla quaternis, unde nomen alyſſo Plinij pluribus. Cæterum impudentius falluntur, qui alyſſon pro ea capiant quæ *lilialis* uel *liliago* ruſtice uocatur, folio quadam tenus & flore lilij purpureo. Alyſſon cenſetur dictum, quòd rabiem canum defendat. Nomen ei quoque datum Galenus ſcribit, eo quòd à cane demorſos minime lymphari patiatur. Decocti ſuccus ſingultus qui ſine febri ſint potu diſcutit, uel ſi in ore tantum contineatur, olfactetúrue. Lentigines & tædia cutis

in facie tritum emendat cum melle. Cõmorſos à cane rabiem ſentire non ſinit contuſum adalligatumq́. In domo quoque ſuſpenſum ſalutare habetur, amuletumq́ cõtra faſcinantium maleficia creditur & hominum & quadrupedum generi. In linteo rubro circumdatum iumentorum morbos abigit. Aculeatarum generis atractilis eſt, ſimilis cnico, longioribus multo folijs, in cacumine uirgularum, cętero ferè nuditas aſpera. Vtuntur ea mulieres pro fuſo. Summitatibus capitula imminent ſpinoſa, flos luteus, certis locis purpureus inuenitur, radice tenui, ſuperuacua. Atractilis acanacea eſt, id eſt conceptu floris, ſede, fructuq́ ſpinoſo. Eadem erat quę acarna, niſi cãdidior eſſet, & niſi decerpta cute ſanguineum ſuccum funderet, qua de cauſa phonos uocatur à Theophraſto, odore etiã grauis, ſero matureſcente ſemine, nec ante autumnum. quanquam id de omnibus ſpinoſis dici poſſit. Acarnæ ſpina pro folio eſt, ut inquit Theophraſtus, cneco ſimilis urbano, colore tantum rufo, pingui ſucco. Atractilis duæ ſpecies, una mitior & cneco ſatiuo ſimilior, caule rectiore ac rigido, exili. itaque pro colu antiquæ mulieres utebantur. Hanc proprie atractylida nominabant, ſemine candido, grandi, amaro. Altera hirſutior, toroſiore caule, quaſi ſonchi, & qui penè ſerpat humi, ſemine minuto, amaro, frequẽti, piloſo, ut Theophraſto placet. Sed quæ ſint hæ duæ iam nobis oſtendendum eſt. Prior ab officinis *ſylueſtris* dicitur *cartamus*, à ruſticis *ſanguen hominis*, quòd uulſo ramulo cruorem modicum profundat, & ideo quoque *ſanguinea uirga* quibuſdam nominatur, nonnullis *fuſus* aut *colus agreſtis*. nanque cnico non diſſimilis frutex, ſpinoſus, ſed candidior, folijs in ſummitate uirgarum longioribus, magna caulis parte nuda aſperaq́, qua fœminæ pro fuſis antiquitus utebantur. Capitula in cacumine aculeata, herbacea illi capillatur coma. Flos luteus, aut in pallorem langueſcens: quanquam & quibuſdam locis purpureus ſpectetur. radix tenuis, ſuperuacua. Adde ꝙ ſi quum adoleuit ramulum uel folium libeat auellere, è plaga cruentus humor manabit, qua conditione androſæmon ab Aetio uocatur, odore grauis & peſtem denuncians. Poſterior *cardus benedictus* & officinis omnibus & uulgo nominatur. nam ut Theophraſti utar uerbis, hirſutus eſt, caulibus ſoncheis, toroſis, humi reptãtibus. nanque propter ſui mollitiam ueluti ſeſſilis caducusq́ ſolo procumbit, ſemine minuto, frequenti, amaro, & pilis barbato. Flos ei luteus emicat alterius more. Cum uel folium uel ramulus eruitur, profluit è uulnere cruor. id quod in cneco & ijs duobus atractilidũ generibus notabile cernitur. Atractylidis folia, ſemen, comæ trita cum pipere atque uino contra ſcorpionum uenena præbent auxilium. Fertur ab ijs percuſſos, quandiu teneant eam herbam, non ſentire cruciatum, ſimul cum depoſita reciprocare ſenſum doloris. Valet aduerſus fungos. Et ne uerboſius de humili altera diſputetur, negant peſtis experiri contagia, qui aut cum cibo uel potu præſumpſerit. Iam correptis magno fore remedio ſibi uulgus perſuaſit.

Aſclepias. Polycnemon. Clinopodium. Leontopetalon. Teucrion. Chamædrys, triſſago. Leucas. Cap. LVI

ASclepias, alij ciſſion, alij ciſſophyllon, ramos habet longos, folia hederæ, radices numeroſas, tenues, odoratas. Floris uirus graue, ſemen ſecuridacę. naſcitur in montibus. Plinio folia hederæ habet, ramos longos, radices numeroſas, tenues, odoratas. floris uirus graue, ſemen ſecuridacæ. Inuenitur in montibus fruticoſa herba, ramis oblõgis, folio hederaceo ſed amplexicaule, graui floris odore, ſemine ſecuridacæ, radice numeroſa, tenui, odorata, ſed uulgo nullum habet nomen quod potuerim extorquere: quibuſdam tamen placebat *hederalem* nominari. In uino radices torminibus medẽtur, & cõtra ſerpentium ictus. Folia mammarum uulnerumq́ uitijs, etiam ſi cacoethe ſint, illinuntur. Polycnemon ſurculoſa eſt herba origano ſimilis, ſemine pulegij, multis geniculis, ſine umbella, ſed dependentibus paruis ueluti acinorum corymbis, odore acri, iucundo. Polycnemon appingitur Plinio cunilæ bubulæ ſimilis, ſemine pulegij, ſurculoſa, multis geniculis, corymbo odorato, acri & dulci odore, quæ ferro factis uulneribus commanducata imponitur, quinto die ſoluitur. Bibitur ad ſtranguriam, & rupta cum uino. Vulneribus glutinandis recens aut arida efficaciter ex aqua linitur. Vſu compertum eſt, ramulis huius contritis & in uino albo datis, magnum præſidium adferri lymphationibus. Clinopodiũ ſurculoſa eſt & hæc, pedis altitudine.

A

Naſcitur

Naſcitur in petroſis,folijs ſerpylli, floribus per interualla marrubij ſimilitudine , ſpeciem pedum lecti præbentibus, unde nomen auſpicatur. Clinopodion Plinio quod alij cleonicon,alij zopyron, alij ocymoides appellant , ſerpyllo ſimilem,ſurculoſam, palmi altitudine. naſcitur in petroſis orbiculato florum ambitu,ſpeciem lecti pedum præbens. Non de ſunt,quibus herba orbiculata uulgo dicta, ſerpyllo ſimilis, etiam ſi non ſerpat, aut eadem aut propinqua eſſe uideatur:quoniam orbiculato florum ambitu à Plinio tradatur. Dubitationem facit Dioſcoridis adiectio dicentis , ex interuallo marrubij ſimilitudine flores in ea cerni,quod quidem in ea quæ dicitur orbiculata non inuenitur, ſed continua florum ſeries ſubalbentium,acinis in ſummo ternis quaternis'ue, radice fibris multiplici . Potius ad eam clinopodion accedere uidetur quam officinæ uocant *montanum pulegium* , quòd ſit folijs ſerpylli,floribus per interualla ſurculos coronantibus, ut in marrubio , altitudine fere pedali,in petroſis naſcens . Bibitur clinopodium ad conuulſa, rupta , ſtrangurias,ſerpentium ictus. Item decocti ſuccus menſes trahit & partus. Verrucæ continuis diebus bibentium decidunt. Multis experimentis confeſſum eſt,ramulos eius ad tertias decoctos ex uino albo mederi correptis furore. Leontopetalon Italia papauerculum, & leoninum ſemen appellat,caule ſemipedali,aut etiam maiore,alis numeroſo, quarum cacumine in ſiliquis ſemina ciceris modo bina ternáque continentur,flore puniceo, ſimili anemones,folio braſſicæ,diuiſo,papaueris forma.radix nigra ſimilis rapæ,ſtrumoſa, tuberculis quibuſdam ceu nodis articulorum eminentibus.naſcitur in aruis frumentario agro.Plinio leontopetalon,alij rhapeion uocant,folio braſſicæ,caule ſemipedali,alæ multæ,ſemen in cacumine in ſiliquis ciceris modo.radix rapæ ſimilis grandis, nigra.naſcitur in aruis. *Pata leonis* officinis & herbarijs hodie dicitur , caule palmari,ſurculoſo,braſſicæ folio, papaueris modo reſecto, flore rubente,ſemine ciceris magnitudine in ſiliquis contento, radice nigra,rapæ ſimili , tuberoſa . Radix aduerſatur omnium ſerpentium generibus ex uino pota , nec alia res celerius proficit. Datur & iſchiadicis , & ſubter in aluum inditur. Teucrion uirgas habet multas, herbæ triſſagini ſimilis, folio tenui , ciceris amplitudine . Prouentus eius in Cilicia. Plurimum iuxta Gentiada Ciſſadem'que . Teucrion hoc , ut puto , ramis hyſſopi deſcribitur à Plinio , ſurculoſa,folio fabæ . Colligi florentem adhuc iubent, adeo florere non dubitant: maximéque ex Cilicijs & Piſidijs montibus commendant.Dicitur eadem teucria. De hemionitide,quã Teucer inuenit,& ideo teucrion cognominata,ſcribendum alibi nobis erit . Mihi planè uidentur hallucinari , qui teucrion eam eſſe herbam contendunt,quam uulgus appellat *inuerſam fabam*,cum ſurculoſa repræſentetur,ramis hyſſopi, folio fabæ. Cæterum, uti ſuprà docuimus, folio eſt portulacæ, & ramis eiuſdem, ita ut telephium eſſe & pictura & uires ſatis oſtendant.Recens teucria in poſca uel ſicca deferuefacta potu lienem efficaciter conſumit : item ex aqua linitur . Potu arida & decocta, quantum manus capiat, in aceti heminis tribus lieni medetur. Ad uulnus illinitur eadem cum aceto , aut ſi tolerari non poſſit , ex fico uel aqua . Iocineri bibitur recens drachmis quatuor in poſcæ hemina . Serpentium plagis imponitur cum aceto tantum. Chamædryn Romani triſſaginem appellauere , quidam & hanc , ſimilitudine quadam , teucrion.ſtatura tota digitorum quatuor altitudinem non excedit , in petroſis & aſperis naſcens, folijs paruis , effigie & diuiſura quercus, amaris, flore penè purpureo, exili.carpitur prægnans ſemine. Chamædrys herba eſt Plinio quæ Latine triſſago dicitur . aliqui eam chamædropen , alij teucriam appellauere . Folia habet magnitudine mentæ, colore & diuiſura quercus . Alij ſerratam, & ab ea ſerram inuentam dixere , flore penè purpureo. Carpitur prægnans ſucco,petroſis gaudet. Officinis Græcum nomen inſedit . *Querculam* uel *ſerratulam* uulgus nominat , palmum altam , folio exili,quercus ſimilitudine,per ambitum ſerrato,odorato,amaro, flore purpureo , ſemine in ſingulis calyculis atro. Ita ex inſpectu herbam graphice depinxi , quæ chamædrys officinis nominatur . Theophraſto ſtatura uix palmum excedit, odorata atque ſuauis eſt . Folia fert quercus . Triſſaginis folia ad rupta et uulnera in oleo trita proſunt:depaſcentia ulcera compeſcunt. Semen bilem extrahit,oculis auxiliatur. Albugines,ut idem tradit Theophraſtus,tritum in oleo folium emendat. Aduerſus ſerpentium uenena potu illitúq; efficaciſſima:item ſtomacho,tuſſi ue tuſtæ, pituitæ in gula cohæreſcenti,ruptis,conuulſis,lateris doloribus. Lienẽ cõſumit. Vrinam &

nam & menses cit, ob id incipiētibus hydropicis efficax, manualibus scopis eius in tribus heminis aquę decoctis usq; ad tertias. Faciunt & pastillos terentes eam ex aqua ad supra dicta. Sanat & uomicas & uetera ulcera, uel sordida cum melle. Fit uinū ex ea pectoris uitijs. Foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit perunctione. Dioscoridi recens decoquitur ad cōuulsos, tussientes, ad duritias lienis & urinę difficultates. Cit menses, & partus extrahit. Ex aceto pota lienem absumit. Serpentium uenenis ex uino tam potu quàm illitu remedio est. Trita digeritur in pastillos ad suprà dicta. Purgat uetera ulcera cum melle. Caliginem oculorum emendat. Natura eius calfacere. Leucas montana latioribus folijs quam satiua est, acrior & amarior, semine quod minus gratum saporē habet. efficacior quoque quàm satiua. Leuce mercuriali herbæ similis, nomenq; ex causa accepit, per medium folium transcurrente linea, quare mesoleucon quidam uocant, forsitā (ut uerba Plinij usurpem) eadem sit quæ leucas appellatur. Speciem eius authores non tradunt, nec aliud quàm syluestrem latioribus folijs esse, efficaciorē hanc, semine acriore. Sed profectò inuenitur in cultis & frequenter in uitibus, nonnunquam in montanis, herba qua uulgus per inopiam meliorum olerum uescitur, folio mercurialis herbæ, per cuius medium alba linea nō transcurrit, sed totum argenteo candore nitet. In quo genere grandior apparet quæ in syluestribus emicat, *atriplicem rusticam* uulgus nominat: ut fortè leucas ea esset, & ea per cuius medium candida transcurrit litura, et ob hoc mesoleucon dicta, potius leucographis, ut nomen uidetur sonare, quasi cādido uersu uel stilo notabilis obsignetur. Verum leucographis qualis esset scriptum non inuenitur. quod magis est mirandum, quoniam utilis proditur sanguinem excreantibus tribus obolis cum croco: item cœliacis trita ex aqua & apposita, profluuio fœminarum, oculorum quoque medicamentis, & explendis ulceribus quæ fiunt in teneris partibus corporis. Leucas cōtra omnia marina uenena efficax est. Leucæ succus fistulas sanat.

Lychnis coronaria. Lilium. Cap. LVII

LYchnis coronaria, Romani genicularem siue ballariam uocāt, florem habet uiolę albę magnitudine, sed purpureum. nectitur ad corollas. Lychnis æstate floret. Plinius quodam loco flammeam cognominat, alibi rosam grçcam. Non nisi in humidis locis prouenit, nunquam excedens quinque folia, uiolæ magnitudine. Amerias rhizotomus lychnim è Veneris labro natam putauit, cum à Vulcano compressa lauit se. Præstantissimā haberi in insulis Cypro, Lemno, Strongyle, Erice, Cytheris. Galli *candelariam* uocant. nam hæc fruticosa est, lanuginosis flagellis, folijs angustis & canis, flore purpureo, inodoro, uiolæ matronalis effigie, flammea colore. hinc coronis inserta, igneo micans aspectu, oculorū aciem obtundit. Quod & Moderatus Columella hoc innuit senariolo,

Nunc ueniat quamuis oculis inimica corymbe.

Haud temere alibi quàm in humidis nascitur. Nam & corymbion uocari Dioscorides testatur: taurion etiam dici scribit. Alia tamen est, quæ *taura* uulgo nominatur siue *tora*, flore cæruleo, folio rotūdo, radice polypodij hirsuta, & uermis nigri effigie. uenenosa herba. Cui per antipathiam naturæ exaduerso occurrit *antitora* cognomine, folio rotundo. Lychnis syluestris satiuæ omni ex parte similis est, cuius radicē Asiani boliten uocant, à nostris accipitrinum pedem appellari scribit Dioscorides. quanquam *accipitrinus pes* apud uulgus est quæ *corneola* quoque dicitur, folio salicis ferè pusillæ, flore subluteo, cum siliquis ciceri similibus, & in ijs semē. Inficere capillos dicitur colore rubro. Qualis aūt sit pes miluinus dicta Columellæ, inter herbas quas in usum colligi & reponi oportet, ipse non explicuit. Satiua lychnis aduersus scorpiones è uino bibitur semine. Syluestris sumitur semen ad extrahendam bilem per aluum denarijs duobus. Scorpionum naturæ tam contraria est, ut admota ea torpescere immobiles factos existiment. Lilium Franci *lissum* appellant, caule simplici, tricubitali, comoso, folijs longis, satyrij effigie, ex herbaceo nitentibus, radice bulbosa, flore emaculati candoris, calathi forma, extrinsecus striato, resupinis per ambitum labris, luteis emicantibus ex fundo calycis apicibus, alterius quàm flos odoris. Lilium Græci perhibent è Iunonis lacte natum respersa terra. nanque quum Herculem, quem ex Alcmene sustulerat Iupiter, immortalitate uellet donare, Iunonis dor-

mientis

mientis uberibus admouit, & cum lacte ſe repleſſet, poſt ſuctum digreſſus, mamma copio ſe profluxit. quod in cælo à puero profuſum eſt, galaxian, id eſt lacteã effecit uiam: quod humi ſparſum eſt, lilium florem lacteo colore nitentem creauit. Ob id à noſtris *Iunonia roſa* dictum uideri poteſt. Nicander Veneris charma quaſi uolupe cognominari à quibuſdam cecinit. In Co inſula ex Alexandri ſtatua enatam in capite ambroſiam Caryſtius, quæ nihil aliud ſit ꝙ lilium, memoriæ proditum reliquit. Naſcitur è lachryma ſua liliũ inareſcente, cum defluxit, ut oluſatrum. Februario menſe liliorum bulbos ponimus, uel lilia iam ante habita ſarrimus ſumma diligentia, ne oculos circa radicem naſcentes, & minores bulbulos ſauciemus. qui à matre ſubtracti, atq; in alios digeſti ordines, noua lilieta formabũt. Albo nihil eſt fœcundius, una radice quinquagenos ſæpe nutriente bulbos. Lilium roſę nobilitate proximum, ideoq; Iunonis roſa dicitur. Nulli florum proceritas maior, interim cubitorum trium, languido, ſemper collo, nõ ſufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, folijs foris ſtriatis, & ab anguſtijs in latitudinem ſe paulatim laxantibus, effigie calathi, reſupinis per ambitum labris, tenuiq; filo & ſemine ſtantibus in medio crocis. Ita odor colorq; duplex, ut alius calycis, alius ſtaminis. Differentia anguſta. Raro duplex caulis in lilio, ſingulis caulibus lilia modo ſingula, modo plura ſuſtinẽtibus, quod rarius eſt. Pandit ſe uel detractum parenti, etiam ſi triſtius & exilius. Lilij quadruplex genus in Theophraſto. primi flos uere cum uiola ſæpe alba paulopoſt ue poſtea erũpit, hoc proprie ab eo crinon, hoc eſt lilium appellatur. Alterum genus lirion uocat, uere quidem omnino florens, uerum ſerius cum narciſſo, forteq; hoc ſit quod à Plinio lilium trans maria nuncupatum eſt. Tertium æſtate floret, cerinthũmque priuatim uocari putant. Quartum genus, quod item lirion Græci nominant, autumno floret, emicatq; primis imbribus. Eſt & rubens lilium ſatis apud nos frequens, differens à purpureo. Probatiſſimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox Phaſelide quartum locum obtinente. Florem lilij naſcentis in Italia cynorrhodon uocari Plinius eſt author. quod & Hippocrates accepit, cum rubentia cynorrhoda fœminarum purgationibus commendat in uino. Caule gemino purpurea uiſuntur aliquando, carnoſiore tantum radice, maioriſq; bulbi, calyx herbaceus. Poſt æquinoctium autumni florent. Purpureis calyces herbacei, cætera eadem quæ candidis. Lilia purpurea monſtrificis hominum ingenijs fiunt. Colliguntur menſe Iulio ſcapi areſcentes, liliaq; ſuſpenduntur in fumo, deinde nudantibus ſe nodulis in fece uini nigri macerantur, ut colorem accipiant, atque ita in ſcrobiculis ſeruntur. Sic, ut Anatolius eſt autor, purpurea fiũt lilia. Deni uel duodeni eorum ſcapi in faſces, uel ſcopas unà colligati, dum floruerint, fumo ſuſpenduntur, qui radiculas uel bulbulos inibi iacit: quumq; pangendi tempus appetiuerit, in fece uini nigri macerãtur dum infecti colorem contraxerint purpureum, eoque intinctu affatim ſaturentur: mox ſcrobiculis deponuntur, effuſa largius fece, & ita flores naſcentur purpurei. Lilia, ut idem Anatolius teſtatum reliquit, totum annum uiridia durabunt, ſi cum occluſa ſilent, necdum patentia dehiſcunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur. ſic clauſa perpetuum annum uegeta manebunt. Sed ut intermedio tempore ad uſum promuntur, ſtatim ad ſolem producta, quum ſenſerint eius colorem, aperta panduntur. Cæterum ut uiciſſim & uarijs temporibus flores pariant lilia, bulbi ita ſeruntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur; alij octo tantum, alij quatuor duntaxat profunditate mergantur. ſic diuerſis diebus dabunt lilia. quod & in alijs floribus fieri pollicetur. Rubra lilia fieri idem adfirmat author, ſi inter cortices cinnabaris infundatur, hac tamen obſeruatione, ne bulbi quouiſmodo uulnerentur. Et ſi quemuis alium colorem ebiberint, par erit eum referre, quo delibuta fuerant lilia. Mirumq;, ita tingi aliquid ut naſcatur infectum. Lilium roſæ nobilitati proximum quadam cognatione unguenti oleiq;, quod lirinon appellatur, & impoſitum etiam maxime roſas decet, medio prouentu earum incipiẽs. Lilij radices multis modis florem ſuum nobilitauere. Contra ſerpentium ictus ex uino potæ ualent, & contra fungorum uenena. Propter clauos pedum in uino decoquuntur, triduóque non ſoluuntur. Cum adipe & oleo decoctæ pilos aduſtis reddunt. Cum mulſo potæ inutilem ſanguinem cum aluo trahunt. Lieni & ruptis proſunt, & mẽſtruis fœminarum in uino decoctæ. Impoſitæq; cum melle neruis præciſis medentur. Lichenas, lepras, & furfures

in facie

in facie emendāt.erugant corpora. Folia in aceto cocta uulneribus imponuntur: epiphoris teſtium in melle cum apollinari herba & tritici farina. Semen illinitur igni ſacro, flos & folia ulcerum uetuſtati imponuntur. Succus qui flore expreſſus eſt ab alijs meli, ab alijs ſyrium uocatur, ad molliendas uuluas utilis. Sudores mouet, ſuppurationes concoquit. Lilium roſam Iunonis à Latinis appellari Dioſcorides adfirmat. Flos uenit in coronas. Ex eo fit oleum quo ab alijs lirinum, ab alijs ſuſinum appellatur, ad emolliēdos neruos, priuatimq; uuluarum duritias. Folia ſerpentiū percuſſibus impoſita medentur: feruefacta aduſtis proſunt. Eadem ex aceto inueterata uulneribus opitulātur. Succus cum melle & aceto æreo uaſe coquitur, conuenienti remedio uetuſtati ulcerum, & ad recentia uulnera. Radices toſtæ cum roſaceo ſanant ambuſta, uuluas emolliunt, menſtrua fœminarum impellunt, ulcera cicatricibus claudunt. Impoſitæ cum melle neruis præciſis & luxatis partibus auxiliantur. Vitiligines emaculant. Contra lepras & furfures & manantia capitis ulcera confricantur. In facie cutem emendant, & erugant corpora. Teſtium inflammationes tritæ cum hyoſcyami folijs & farina tritici admotæ mulcent. Illinuntur ignibus ſacris folia. Sunt & lilia purpurea, ut quidam perhibent, laudatiſſima oleo faciundo in Syria & Piſſidia Pamphyliæ.

Ballote. Meliſſophyllon. Marrubium. Stachys. Cap. LVIII

B Allote caulibus adſurgit quadrāgulis, nigricantibus, hirſutis ferè, ab una radice numeroſis, folio marrubij ſed maiore, penè rotūdo, piloſo, cingēte per intercapedines caulem, apiaſtri ſimilitudine graueolente, ideoq; & meliſſophyllon hāc aliqui uocauere, orbiculato florum ambitu, qui in rotæ ſpeciem candidi ſcapos uerticillatim obducant. Balloten alio nomine melampraſon Græcis appellari Plinius tradit, herbam fruticoſam, anguloſis caulibus, nigris, hirſutis, folijs ueſtientibus, maioribus ꝗ porri, & nigrioribus, graueolentibus. Nec uideo qui poſſim tueri partes Plinij, qui balloten folijs porri, maioribus nigrioribusq; depinxit, cum Græci omnes, melampraſion id eſt marrubium nigrum, ſine ulla cōtrouerſia cognominant. nec folia ei ſunt porracea, ſed marrubij, aut apiaſtri. Deceptum affinitate nominum cōſtat, praſon pro praſion legentem, qui error ei ferè fatalis fuit. idemq; cōmittitur in herba ſtachye. Ballote omnibus officinis *marrubiaſtrum* aut *nigrum marrubium* appellatur. nam propter uias naſcitur aſpectu barbaro, odore graui, fruticoſa, dodrantalibus ramulis, alterno florum ſeminiſq; cōtextu per interualla coronatis, folio marrubij, ſqualidiore, flore purpureo. Vis eius efficax aduerſus canis morſus ex ſale folijs tritis impoſita: item ad condylomata, coctis cinere, in folio oleris. Purgat & ſordida ulcera cum melle. Folia cinere feruido continentur dum flacceſcant, reprimendis condylomatis. Meliſſophyllon, alij melitænam, Romani apiaſtrum aut citraginem nominăt, dictum ab apibus, quod ea herba plurimum lætenť. Cauliculi eius & folia ballotæ ſimilia ſunt, maiora hæc duntaxat tenuioraq;, nec perinde hirſuta, citrumq; olentia. Galli *meliſſam* uocant, ballotæ ſimilem, folio tantum maiori, læuiori, citri odore. Meliſſophyllon apiaſtrum ab Hygino uocari cœpit eruditiſſimo alioqui uiro, ſed quem omnes hac in parte damnent, & quod magis mirere, ſequantur tamē. Nam & Marcus Varro ita eam appellat, & Dioſcorides ita Latinis nominari teſtatur. In coronamenta hæc folio uenit. Adeo autem nullo flore magis apes gaudēt, ut ſi perungantur aluearia eo non fugiant, & copia eius examina facile cōtineantur. Horum itaq; cauſa ſerere meliſſophyllon oportet, item ꝙ ad ipſum apes conueniant. Citraginē & hāc à Latinis uocari Dioſcorides adfirmat, ab odoris ſimilitudine. nanq; ſi nares conſulantur, citrium malum olebit. Palladius apium uaſa, quibus recipiūtur, perfricanda citragine præcipit, & uncta manu ſucco meliſſophylli reges requiri, ubi globos apium frequentiores uideris. Sic uidetur meliſſophyllon à citragine diſtinxiſſe, ſed ꝗ recte neſcio. Præſentiſſimū eſt contra ictus apum, ueſparumq; & araneorum remedium: item ſcorpionum. Pollet cōtra uuluarū ſtrangulationes addito nitro: contra tormina è uino. Folia eius ſtrumis illinuntur, & ſedis uitijs cum ſale decocta. Succus fœminas purgat, inflationes diſcutit, & ulcera ſanat. Articularios morbos ſedat, caniſq; morſus. Prodeſt dyſentericis ueteribus, & cœliacis, orthopnoicis, lienibus, ulceribus thoracis. Caligines oculorum ſucco cum melle inungi eximium habetur. Folia Dioſcoridi in uino ſumpta medentur ictibus ſcorpionum, ara

neorum

neorum & canum. Eorundem decocto fouentes eadem ſequitur utilitas. Fœminas inſidentes decoctum purgat. Idem in dentium dolore colluitur. Dyſentericis quoque prodeſt iniectum. Contra fungorum ſtrangulatus folia cum nitro bibuntur. Torminibus auxiliantur & orthopnoicis delinctu. Strumas cum ſale diſcutiunt. Vlcera purgant, articularijs doloribus illinuntur. Eo Galenus, non niſi marrubij inopia, utendum cenſet. Marrubium Græcis praſion dicitur. frutex eſt ab una radice ramoſus, modice hirſutus, albicans, uirgulis quadratis, folio pollicis magnitudine, quaſi rotundo, hirto, rugoſo, guſtu amaro. ſemen & flores aſperi quadam uerticillorum ſpecie cohærentes per interualla caules coronant. naſcitur in ruderibus, & collapſis ædificijs. Officinis & uulgo nomẽ ſeruauit. Notius quàm ut indicandum ſit. ſiquidem ſingulari radice, angulofis ramulis fruticat lanuginoſum, folijs ferè orbiculatis, incanis, hirtis, odoratis, amaris, lacteo flore, uerticillato cinctu ſcapum ex interuallis amplectente, cui ſuccreſcit teres & aſperũ ſemen. Duplex Theophraſto genus. unum folio herbaceo & inciſuris altioribus ſerrato, unguentarijs, ut idem ait, ad quædam quæſito. Hoc officinæ *praſſion uiride* nominant. alterum folio rotundiore, uehementer ſqualido ut ſaluia, & obſcurius ſerrato. Hoc candidum interpretor: quanuis non deſint qui hoc balloten, illud candidum appellent, quòd medicinæ congruant in Plinio. Cæterum quod officinę *uiride praſſion* oſtendunt, coma eſt herbacea, ſerratiori, crenisq; profundioribus, reliqua candido ſimile, eiuſdemq; naturæ. Caſtor marrubij duo genera tradit. nigrum quod magis probat, candidum in ouum inane ſuccũ adijcit, his ipſumq; ouum infundit melle æquis portionibus, tepefactum uomicas rumpere, purgare, perſanare promittens: illitis etiam uulneribus à cane factis tuſa cum axungia ueteri. Marrubium pleriq; inter primas herbas commendauere. Huius folia ſemenq; contrita proſunt contra ſerpentes, pectoris & laterum dolores, tuſſim ueterẽ. Iis qui ſanguinem reijciunt eximiè utile ſcopis eius cum panico decoctis, ut aſperitas ſucci mitigetur. Imponitur ſtrumis cum adipe. Sunt qui uiridis ſemen, quantum duobus digitis capiant, cum farris pugillo decoctum, cum exiguo olei & ſalis, ſorbere ieiunos ad tuſſim iubent. Virilium uitijs tuſum cum melle mire prodeſt. Lichenas purgat ex aceto. Ruptis cõuulſis, neruorum contractionibus ſalutare. Potum aluum ſoluit cum ſale & aceto, menſtrua & ſecundas mulierum extrahit. Arida eius farina cum melle ad ſiccam tuſſim utiliſſima: item ad gangrænas & pterygia. Succus uero articulis, è naribus morbo regio, minuendęq; bilicum melle prodeſt: item contra uenena inter pauca potens. Ipſa herba ſtomachum & excreationes pectoris purgat, cum iri & melle urinam ciet: cauenda tamen exulceratæ ueſicæ & renum uitijs. Succus claritatem oculorum adiuuare creditur. Huius folijs in aqua decoctis, aut expreſſo recentibus ſucco, tabidi, ſuſpirioſi, tuſſientes cum melle ſanãtur. Craſſa pectoris pituita cum iri ſicca reijcitur. Menſes mulierum cunctantes, & ſecundæ pelluntur. Difficiles partus excernuntur. Datur ad ſerpentium morſus, & pocula uenenata. Veſicam renesq; lædit. Folia cum melle illita ſordida ulcera purgant, pterygia nomasq; cohibent, laterum dolores mitigant. Succus folijs contuſis exceptus & ſole coactus ad eadem pollet: cum melle litus oculorum claritatem exacuit, regium morbum per nares comminuit. Aurium dolores infuſus aut per ſe cum roſaceo diſcutit. Stachys frutex marrubij ſimilitudinem refert, paulo tamen longioribus folijs, pluribusq;, præterea modice hirſutis durisq;, iucundi odoris. Virgulæ in eo ab una radice plures exiliunt, candidiores quàm marrubium. Montes & aſpera diligit. Rura noſtra *ruſticam*, uel *montanam*, uel *mollem ſaluiam*: herbarij *nauiculam*, alij *coronatam herbam* appellant, quoniam uerticillato florum ambitu, & orbibus ſpicarum caules cingentibus coronetur, unde & ſtachys græce dicta putatur. Officinis nullum inuenit nomen. nanque frutex marrubio ſimilis conſpicitur ſed altior, folia ferens numeroſa, hirſuta, incana, prædura, odoris non iniucundi, emicantibus ab una radice pluribus uirgis marrubio candidioribus. Nihil hac frequentius in aſperis & montibus inuenitur. Plinius ei porri ſimilitudinẽ reddit, praſon pro praſion legens, deceptus nominum uicinitate, odoris iucundi, colorisq; in luteum inclinati. Excalfacit. Pellit menſes & ſecundas foliorum decocto in potum dato.

aa Phyllitis

Phyllitis, Phalangion, Trifolium. Cap. LIX

Hyllitis folijs prouenit lapathi, longioribus duntaxat adultioribusq́, modo
ſenis modo ſeptenis, interius læuor, auerſis exiles annexos ceu uermiculos
P preferens. In opacis hortisq́ naſcitur auſteri guſtus. Caule, flore, ſemine de-
ficitur. Dioſcorides ab aliquibus lapathon agreſte, id eſt ſylueſtrẽ rumicem
tradit appellari. quapropter folioſus ceſpes in radicibus ædificiorum ac pa-
rietum naſcens, phyllitis dici poterit, folijs rumicis, lõgioribus, ſenis aut ſeptenis, quæ par-
te anteriore læuia cernuntur, à tergo penſiles quaſi uermiculos præmonſtrant, caule, ſemi
ne, flore uidua. Sũt tamen qui phyllitim putent eſſe, eã quam officinæ uocant *linguam cerui*.
nam folia ſatis ad rumicem accedunt, longiora, anterius læuia, poſterius quibuſdam uerſi
bus, ceu liris utrinq́ exaſperata cum adoleuerũt: cæterum nõ paruum inter eas diſcrimen
adnotatur. nanq́ phyllitidi folia rigent in altum ſurgẽtia, linguæ ceruinæ incurua, & lunę
creſcentis modo falcata, quin potius dracũculi modo lunata, quæ radicibus multis & exi-
libus fulciuntur. Phyllitis murorum, quibus hæret, aſperginem ſentiens, foris penſiles ceu
uermiculos oſtendit, interius ſummum læuorem repræſentat. Lingua cerui auerſa dorſi
parte ſeſſiles quoſdam utrinque uerſus nequaquam propendentes ſed liratim digeſtos re-
fert, aduerſa ſummo læuore nitet. Diſſidẽt quoq́ natalibus. cerui lingua in petris emicat,
rigua ſaxa puteosq́ ſequitur: phyllitis opacis gaudet, hortorum parietibus contenta. Neu
tra florem, caulem, ſemen profert. Diu uiret phyllitis, contra gelicidia hyemis contumax.
Bibuntur folia in uino contra ſerpentium morſus. Quadrupedibus quoq́ percuſſis infu- 2
ſa per os medentur. Si dyſenteria, aut reſoluta aluus exercet, potui dãtur. Phalangium
aliqui phalangitem dicunt. ramuli ſunt ei duo, uel tres, plures ue in diuerſa tendentes, flos
candidus, lilio ſimilis, multis inciſuris præcinctus, ſemine craſſo, nigro, lato, ad lenticulę di
midiatæ figuram, multo tenuiore, radicula gracili, herbacei coloris cum eruitur. Videtur
in collibus gigni. Phalangites, ut Plinius tradit, à quibuſdã phalãgion uocatur, ab alijs leu
cuthemon, & ut in quibuſdam exemplaribns inueni leucanthemon. ramuli ſunt ei nun
quam pauciores duobus, in diuerſa tendentes, flos candidus, lilio rubro ſimilis, ſemine ni-
gro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multo tenuiore, radice herbacei coloris. Huius fo-
lio, uel flore, uel ſemine auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumq́ & ſerpentium
ictus: item contra tormina. Triphyllon Græcis, Latinis trifolium, uirgis tenuibus fruti- 3
cat nigris, & iunceis, agnaſcente circa eas propagine, altioribus cubito. Folia ſunt arbori
loto ſimilia, in ſingulis germinibus terna. Odor tenellis rutæ, cum uer adoleuere bitumi-
nis, flos purpureus, ſemẽ latum, & quadam tenus piloſum, ab altero limite antennæ mo-
do cornutum, radix longa & gracilis firmaq́ conſpicitur. Officinæ *trifolium*, Galli *treuflum*
appellant. ſupra cubiti altitudinem fruticat, uirgas ſpargens tenues, iunceas, nigricaules, è
quibus ramulares enaſcuntur appendiculæ, quæ in terna folia ſingulis germinationibus
exeunt, folia loto ſimilia. ijs recenter enatis rutæ ineſt odor, ubi adoleuerunt bitumẽ olẽt.
flore purpureo, ſemine quadam tenus lato, ex altero extremo corniculum exerente, radi-
ce longa, tenui, ualida. Folio coronat trifolium. Tria eius genera. menyanthes uocãt Grę
ci, alij aſphaltion, Archigenes aſphaltitin, maiore folio, quo utũtur coronarij. Alterũ acu- 4
to oxytriphyllon cognomine. Tertium minutiſſimum ex omnibus. Trifolij herba in pra-
to optima eſt. Præſagia tempeſtatum habet, inhorreſcit enim & ſubrigitur contra eas. So-
phocles poeta uenenatum id exiſtimat, uerum ſerpentes in trifolio nunquam ſpectantur.
Symoniacum trifolium, ut Columellæ placet, inuenitur in fragroſis locis, quod efficaciſſi-
mum traditur, odoris grauis, neque abſimilis bitumini, idcirco Græci id aſphaltion appel-
lant, Latini propter figuram, acutum trifolium. nam longis & hirſutis folijs uiret, cauleq́
robuſtiorẽ facit quàm pratenſe. Huius herbæ ſuccus uino miſtus infunditur pecudũ fauci
bus, ut uenena uiperæ depellat: atq́ ipſa folia cũ ſale trita malagmatis more ſcarificationi
intenduntur. Vel ſi hanc herbam uiridẽ tempus anni negat, ſemina eius lecta & læuigata
dantur potanda: rcdicesq́ cũ ſuo caule tritæ & farinæ & ſali cõmiſtæ ex aqua mulſa ſcari- 5
ficationi ſuperponuntur. Trifolium acutum, quod oxytriphyllon appellant (ut Scribo-
nius Largus ſcriptum reliquit) naſcitur in Sicilia plurimum. nam Italiæ regionibus nuſ-
quam eam uidit herbam, niſi in Lunæ portu cum Britaniã peteret cum Claudio Cæſare.

Circun-

Circundat montes. Eſt autem folijs & ſpecie ſimilis communi trifolio, niſi quod pleniora ſunt & quaſi lanuginem quandã ſuper ſe habent, & in extrema parte uelut eminentẽ acu leum: ſed frutex huius duûm pedum, interdum altior conſpicitur, & odorẽ grauem emittit, quorũ nihil circa pratenſe trifolium inuenitur. Siniſtra manu uellendũ præcipit. Tria apud nos inueniuntur faſtigia. unũ bicubitale, ramis exilibus, trigeminis, per interualla fo lijs nigricantibus dum pubeſcũt, rutaceo odore, ubi adoleuerũt aſpalathi, flore purpureo, ſemine fœnigreci, radice oblõga. Alterũ omnibus notũ eſt, folio molli, rotũdo, & lẽtẽ ma culoſo. naſcitur in humidis. ſcatẽt eo prata. Tertiũ acuto folio. Addũt & quartũ noſtri her barij quod *acidum* nominãt *trifolium*, uulgus *panem cuculi* & *alleluya* uocat, humile, longis tantum pediculis, trifoliũ proferẽs acetoſo ſapore, flore candido, ruſo in lunatis ſiliquis fœtu, radice in trãſuerſum longa & fruticoſa. Hoc in acetarijs utũtur iucũdo ſapore. Id facile crediderim eſſe, quod ab acido, ut arbitror, ſapore oxys Plinio nominatur. folia habet terna. Datur ad ſtomachum diſſolutũ. Edũt & qui enterocelen habent. Nec aliud de hac proditum inuenio. Trifolium ex uino ſumptũ calculos eijcit. Radix duabus drachmis pota ſtrãguriẹ medetur. Eadẽ hydropicos ſanat ex uino duobus denarijs. Celebrati authores contra omnia uenena pro antidoto ſufficere prodiderunt: ſerpentes nunquam in trifolio aſpici: triginta grana eius, quod menyãthes appellatur, tradi: præualere contra ſerpentiũ ictus & ſcorpionũ ex uino aut poſca ſeminis granis uiginti potis, uel folijs, & tota herba decocta: multa alia in remedijs eius aſcribi. Sed contra Sophocles poeta uenenatum id dicit. Simus quoq; medicus decocti aut contriti ſuccũ infuſum corpori uredines facere, qua ſi percuſſis à ſerpente. Alij tradunt ſemen eius, cuius minima ſunt folia, utile eſſe ad cuſtodiendam mulierum cutis gratiam in facie illitum. Contra ſentẽtias eorum, grauiſſimi ſcriptoris me mouet authoritas. Dioſcorides contra uenenatos ſerpentium ictus utendũ cenſuit. Addit decocti ſuccum, quo ſanatus fuerit quiſpiam, ſi qui habentes ulcus illo ſe fo ueant, idem quod à ſerpente percuſſi ſentire malum. Huic iudicio in cæteris quadrupedibus ſubſcribit Columella, uenena ſerpentium depellere tradens. Auxiliantur in aqua ſemen & folia pleuriticis, difficile urinam facientibus, morbo comitiali, mulieribus locoſis, menſibus qui ſubſidant, hydropicis incipientibus. Modus dandi drachmæ tres ſeminis, quatuor foliorum. Contra ſerpentiũ ictus trita folia & ex aceto mulſo pota præſidio ſunt. Addunt aliqui totius fruticis, foliorũ, radiciſq; decoctum dolores eorum finire, quos ſerpentes percuſſerint. Sunt qui ad ſoluendos tertianæ circuitus tria folia eius aut tria grana ſeminis dent bibenda, quemadmodum quatuor ad quartanas.

Polium, Scordion, Tuſſilago. Cap. LX

P Olij duo ſunt genera. montanum, cuius in medicina eſt uſus, priuatim teuthrion nominatum. frutex eſt candidus, tenuis, palmũ altus, ſeminis plenus, capitulum in ſummo corymborum ſpeciem præferens, ut ſimilitudine cani hominis capillitiũ effingat: odore graui nec tamen prorſus iniucundo. Cãpeſtre maius nec uſq; eo pollẽs odore, & uiribus infirmius. Plinius quoq; duo facit genera. Cãpeſtre maius, ſylueſtre quod minus eſt, quidam teuthrion uocant. folia cani hominis ſimilia, à radice protinus, nunquam palmo altiora. Polium perpetuo uiret carnoſo ut alia multa folio. Veſtibus interpoſitum animalium noxas arcet. culices ab eo cum copioſe fruticat generari Theophraſtus ſcribit. Herba inclyta Heſiodi & Muſæi laudibus, ad omnem rem ſeriam utilem prædicantium, ſupraq; cætera ad famam quoq; dignitatis. quapropter noctu ſtructo tabernaculo effodiendum præcipiunt. Hoc ſic eruto famam & honorẽ ſe pollicentur aucupari. Hanc ei, ut Theophraſtus ait, authoritatẽ dedere Heſiodus & Muſæus. medici folia eius ſimilia thymo tradunt: niſi quod molliora ſunt, lanatiori canitie. nomẽ in officinis retinet. Montanũ, quod odore effectuq; præfertur, in Narbonenſi prouincia frequẽs, unde ad nos defertur, ſurculis palmeis, teretibus, canis, per interualla foliatis, thymi carnoſiore molliorιq; coma, & ea quoq; incana, floſculo pallido, capitellis corymborũ effigie, fructu plenis. Quod de polio mirũ à Plinio traditur, folia eius mane cãdida, meridie purpurea, ſole occidente cærulea ſpectari, id à Dioſcoride rectius tri polij floribus adſcribitur: quanquã Theophraſtus certẽ, modo polium, modo tripolium eandem uocauerit. Herbam à tripolio differre nõ negabit qui bonos authores euoluerit.

Polio Muſæus & Heſiodus perungi iubent dignationis gratia, gloriæq; auidos poliũ tractare, colere. Contra ſerpentes ſubſternitur, uel portatur. Medici in uino decoquunt recens uel aridum, illinuntq;, uel ſpleneticis propinant ex aceto. Hydropicis incipientibus in uino decoctũ datur, & regio morbo. Vulneribus quoq; ſic illinunt. Secundas mulierum, partusq; emortuos repellit, dolores corporis finit, ueſicas inanit, epiphoris illinitur. Stomacho inutile eſſe cenſent, caputq; eo impleri, & abortum fieri poto. Adalligatur contra oculorum ſuffuſiones protinus ubi inuentum ſit, nec alia herba magis conuenit medicamento quod alexipharmacon uocant. Cum ruta ſylueſtri ſi teratur ex aqua cæleſti aſpidas mitigare dicitur. Aſtringit & cohibet uulnera, prohibetq; ſerpere. Potũ ferueſacti ius auxiliatur ſerpẽtium ictibus, hydropicis, regio morbo, & lienoſis ex aceto. Stomachũ male habet, caput tentat, aluum & mẽſes ciet, ſubſtratũ uel ſuffitũ ſerpẽtes abigit, illitũ uulnera glutinat. Scordion, aliqui calamintham ſylueſtrẽ, alij chamædryn, Latini trixaginem paluſtrẽ uocãt. Naſcitur in mõtoſis & ſecundũ paludes, folijs trixagini ſimile, ſed maioribus, & per ambitũ parcius ſerratis, odore aliqua tenus allium reddente, aſtringẽtis & amari guſtus, quadrãgulis caulibus, flore ſubrubro. Scordotis ſiue ſcordion Mithridati aſcripta eſt, cuius depictam manu Crateuas medicus uidit magnitudine cubitali, quadrangulo caule, ramoſam, quernæ ſimilitudine, folijs lanuginoſis. Reperitur in Ponto campis pinguibus humidiſq;, guſtus amari. Eſt & alterius generis mentaſtro ſimilis. Peritiores herbarij hanc uocant chamædryn paluſtrẽ, aliqui chamædreã, rura *chamaram*, quæ nomina à chamædryos ſimilitudine deflexa ſunt. Prouenit in mõtibus & paludoſis, folio triſſaginis, rariuſcule per ambitum ſerrato, allium ſubolente, guſtu amaro & aſtringẽte, quadrangulis caulibus, ſubrubro flore. Falluntur herbarij, qui ſcordion eſſe putãt herbã bicubitali proceritate, folijs urticæ, parcius fimbriatis, à pediculo latioribus, allij cum teruntur odoratu, floſculo lacteo, exili in pelliculis ſemine, radice oblõga, eiuſdẽ cum folijs odoris, ideo uulgus noſtrũ *alliariam* uocat. ſed hæc terete eſt cauliculo, illa quadrato: huic flos candicat, illi ſubrubet: huic folia urticæ fimbriata, illi chamædryos ſiue trixaginis querna, quæ olfactata ſubolent allia, huius non niſi terãtur. Alia eſt ſimiliter à Mithridate inuenta, quam mithridation uocant. huic folia, inquit Plinius, duo à radice acãtho ſimilia, caulis inter utraq; ſuſtinẽs roſeum florẽ. Eadẽ putatur eſſe quã Plinius chamæropa uocauit, ijs uerbis: Eoſdem effectus habet lateris doloribus chamærops, myrteis circa caulem geminis folijs, capitibus græculæ roſæ, ſed acanthinis. Similia mithridatio tribuuntur, chamæropi myrtea. Ad plurimos uſus ſcordion per ſe & inter alia. In antidotis Galenus palmã tribuit ei, quod ex Creta defertur: quanquã nõ ſit improbandũ quod in alijs nationibus offenditur. Scriptum eſſe à grauiſſimis authoribus medicinæ tradidit, corpora quę cruẽto generi belli cæſa manſiſſent humi diutius inſepulta, quæcunq; ſupra ſcordiũ proſtrata iacebãt, multo tardius quàm reliqua ſenſiſſe corruptionis labem, parteſq; cadauerũ quæ herbã contigerant à putrilagine prorſus fuiſſe uindicatas. Quapropter maximo in errore uerſantur ſeplaſiarij inſtitores, qui pro re tã ſalutari atq; omnibus putridis marcoribus aduerſante, ſylueſtre allium in theriacis antidotis uſurpent, quæ frequenter ipſis tam paluſtribus quàm montoſis occurrat: ſed indignius erratũ, quàm quod explodi deſideret. Scordotis omnia mala medicamenta per aluũ exigit. Aduerſus angues pota uel illita remedio eſt. Tuſſientibus miſto naſturtio, & reſina cõtuſa arida medetur. Facit & per ſe faciles excreationes. Stomachũ corroborat eius ſuccus. Siſtit aluũ recẽtis drachma cũ uino trita uel decocta potu. Vlcera cũ melle purgat. Mẽſes cit et ſudores potu & illitu. Partus accelerat pota drachma ſucci in aqua mulſa cyathis quatuor. Scordio Dioſcorides excalfactoriã uim tribuit. Vrinã pellit ſi recẽs in potũ teratur. Sicca in uino decoquitur ad ſerpentium morſus. Efficax in roſionibus ſtomachi, urinis cõtumacibus, dyſenteria binis drachmis in aqua mulſa potis. Craſſitudines pectoris purulentas extrahit. Cõtra ueterẽ tuſſim cũ reſina & melle in eclegmate ſumitur ſicca. Iliũ ſiue præcordiorũ inflammationibus ex multo tempore cõtractis, excepta cerato prodeſt. Podagras ex aceto acri aut aqua circumlitas ſedat. Mẽſes admotũ excit, uulnera cõtrahit, uetera purgat ulcera, & ad cicatricẽ cũ melle perducit. Farina eius excreſcentia in corpore cõpeſcit. Succus ad eadẽ uitia bibitur. Probatiſſimũ è Ponto mittitur atq; Creta. Bechion Græcis, Latinis tuſſilago, alijs farfaria, nonnullis po

pulago dicitur. folia ſunt hederæ ſed maiuſcula, quæ ſex aut ſeptē à radice cōtinuò prodeunt, albida ſupernè, à terra coloris herbacei, anguloſa, palmari ſcapo, qui florē uere pallidum ſuſtinet, breui cū ſuo caule deciduū: atq; hinc data credentibus occaſio, ſine caule atque flore hāc herbā naſci. radix eius tenuis & ſuperuacua. Plinius hanc aliter q̄ Dioſcorides deſcribit, folia ei tribuens maiuſcula quàm hederæ quinq; aut ſeptē, ſubalbida à terra, ſupernè pallida, ſine caule, ſine flore, ſine ſemine, radice tenui. Quidā eandē eſſe bechion, & alio nomine chamæleucen putāt. Sed hic obſeruandum diligenter, caulē & flores tuſſilaginis eſſe fugaciſſimos, iiſq; enatis breui uigor uitaq; durat, longiſſimaq; mora (quantū mihi licuit deprehendere) biduū. poſt quod illico tempus flacceſcētes euaneſcunt, & caduci marcent. Quare non niſi iis, qui medio uere ſeſe forte fortuna ferunt obuiam, & flos & caulis cernitur: nanq; die uno locum uniuerſum caule & floribus pubeſcere uidebis, poſtridie prorſus eos contabuiſſe, frondeq; ſola uireſcere. quapropter ſine caule & floribus naſci pleriſq;, qui tam citam caulis iacturam non conſpexerunt, creditum eſt. Plinius duo tuſſilaginis ſiue bechii genera facit. ſylueſtris ubi naſcitur, ſubeſſe aquas credunt, & hoc habent ſignum aquileges. altera à quibuſdam ſaluia dicitur, ſimilis uerbaſco. Hanc à Dioſcoride uerbaſcum ſylueſtre dici puto, quod (inquit) altum eſt, arboreis uirgis, folio ſaluię, orbibus uirgas cingentibus ut marrubiū, floris lutei, fulgore auri. Dioſcorides uno tuſſilaginis tantum genere contentus eſt. Tuſſilago herbariis & officinis hodie *ungula caballina* dicitur, uulgo *pata equina*. nanque ei caballinæ ungulæ folia emicant ſena aut ſeptena ab una radice, maiuſcula quàm hederæ, ſuperne uirentia, à terra ſubalbida, in plures angulos exeuntia: caulis palmū altus, flos luteus, quibus in uere confeſtim eximitur, radix tenuis, ſuperuacua. Naſcitur in amœnis ſecus fontes, & aquoſis. Tuſſilago in uino made facta & commanducata, nō tuſſi tantū, ſed & faucibus prodeſt. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem hauſtus aut deuoratus, ueterem dicitur ſanare tuſſim: ſed in ſingulos hauſtus paſſum guſtandum eſt. Quæ contuſa ſunt duritiasq;, & ſinus, & tela omnia in fixa corpori extrahunt folia tuſſilaginis. Regio morbo ex aqua medentur, tuſſim ſedant. Dioſcoridi gignitur ſecus fontes et in aquoſis. Appoſita folia ſacrum ignem & inflammationes omnes perſanant. Arida imponuntur carbonibus, atq; is nidor hianti ore raptus, aut per infundibulum hauſtus tuſſim ſiccam et orthopnoicos leuat, uomicas & abſceſſus rumpit in pectore. Vſus eoſdem repræſentant radices ſuffitu. Decocta in aqua mulſa enectos in utero partus eiicit.

Artemiſia, Ambroſia, Botrys. Cap. LXI

ARtemiſia cognomento polyclonos, id eſt ramoſa, in maritimis naſcitur, abſinthii modo fruticoſa, maioribus foliis pinguioribusq;. Duo genera eius, habitior, foliis uirgisq; latioribus: altera uero gracilioribus, flore albo, tenui, exiguo, graue olente, qui erumpat æſtate. Sunt qui in mediterraneis herbulam naſci tradant tenuibus cirris, ſimplici paruoq; admodum caule, flore copioſo, cerei uel flaui coloris, exili, quam artemiſiam monoclonon, hoc eſt unicaulē cognominant, odoratiorē ſuperiore. Plinio artemiſia abſinthii modo fruticoſa, maioribus foliis, pinguibusq;. Ipſius duo genera, altera latioribus foliis, altera tenera tenuioribus, non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent, ſimplici caule, minimis foliis. Flores copioſi erūpentes cum uua matureſcit, odore nō iniucundo, quam quidam botryn, alii ambroſiam uocant. Talis in Cappadocia naſcitur. Artemiſiā dictam putant ab Artemiſia uxore Mauſoli, quæ ſibi hanc herbam adoptauit, cum antè parthenis uocaretur. Sunt qui ab Artemide cognominatam putent, quoniā priuatim medeatur fœminarum malis, quibus Artemis, hoc eſt Diana præſit. Nonnulli lachanon baſilicon, hoc eſt olus regium uocant. Secundo generi teneritudinem tribuunt nō niſi in maritimis naſcenti. Tertio minima folia, florenti cum uua matureſcit. Tria profecto apud nos inueniuntur artemiſiæ genera. unū abſinthii modo fruticoſum, maioribus foliis, pinguibusq; ſubter, cęſiis ſuper, ex nigro uireſcentibus, crebro reſectis, pluſquā cubitali altitudine, flore albo, tenui, odorato, ſemine rotundo & racemoſo. hanc Galli *armoſiam* uocant. Altera latioribus foliis tenerioribusq;. non ferè alibi quàm maritimis naſcens, hāc *marinam* cognomināt. Tertia ſimplici caule cōſurgit, foliis minutim ſciſſis, colore ſuppallido, flore luteo,

odore non ingrato, guſtu amaro. hæc uulgo *athanaſia*, quòd immortali flóre nec cito mar-
ceſcẽte faſtigetur, alijs *tanacetum* dicitur. Flores copioſi erumpunt cum uua matureſcit, me-
dijs anthemidis floribus non diſſimiles, comantibus auri fulgore bullis, ideo diligenter ad
hybernas reſeruantur corollas. Habetur & artemiſiæ genus aliud, quæ minutis folijs cir-
ca riuulos aggereſq;, item frumentaceis agris, floribus & folijs odorem ſampſuci referen-
tibus: uulgus *diui Ioannis herbam* nominat, in ſepibus & cultis iuxta ductus aquarum na-
ſcentem, tenuioribus folijs, cuius flores & folia contrita ſampſucinum ſpirant odorem.
Artemiſia uuluæ medetur trita ex oleo irino & fico, & cum myrrha appoſita. Eiuſdem ra-
dix pota in tantum purgat, ut partus enectos extrahat. Menſes & ſecundas cit ramo-
rum decoctum inſidentibus. Item folia pota drachma ad eadem omnia proſunt, uel impo-
ſita uentri imo cum farina hordeacea. Strumis artemiſia medetur. Datur contra calculos
in uino dulci & ad ſtranguriam. Bibitur hæc aduerſus opium. Alligata priuatim po-
tens traditur, potáue aduerſus ranas. Ad ceruicis dolores tumoréſque quacunq; parte
efficax, ſed magis cum belli herba in pratis naſcente, flore albo, aliquatenus rubente. Ar-
temiſiam ſecum habentibus negant nocere mala medicamenta, beſtiámue ullam, ne ſo-
lem quidem. Alligatam qui habet uiator negatur laſſitudinem ſentire. His quos artemi-
ſia ſanauerit prædici reperio, ne rurſus ſata in quibuſdam rebellet. Excalfacit ut refert
Dioſcorides, extenuat. Vtræque feruefactæ conuenienter adijciuntur in muliebres de-
ſeſſus, ad detrahendos menſes, partus, ſecundaſ'que. Vuluæ conſtrictiones laxant, in-
flammationes in eadem parte mitigant, calculos frangunt, urinas pellunt. Menſes illita
faſciculis artemiſiæ pube ciuntur. Succus cum myrrha ſubactus admotu elicit uuluis quę
cunq; & inſeſſio. Coma ipſius trium drachmarum pondere propinatur ad eadem trahen-
da. Artemiſia, cuius folia & flores triti ſampſuci ſpirant odorem, ſiquis ex ea diligenter
tuſa cum oleo amygdalorum malagma ſtomacho imponat, uexationem partis eius ſa-
nabit. Neruorum dolores ſuccus eius cum roſaceo perunctus finit. Ambroſia frutex
eſt puſillus, trium palmorum altitudine, ramoſus, folijs rutæ, paruis circa imum caulem.
In ramulis ſemen eſt uuis dependentibus, nunquam floreſcens, odore uinoſo, ſuaui, ra-
dice tenui, pedali. Coronantur illa Cappadoces. Ambroſia Plinio uagi nominis eſt, & cir-
ca alias herbas fluctuantis, fruticem unum habens denſum, ramoſum, tenuem, trium ferè
palmorum, tertia parte radice breuiore, folijs rutæ circa imum caulem. In ramulis ſemen
eſt uuis dependentibus, odore uinoſo, qua de cauſa botrys à quibuſdam uocatur, ab alijs
artemiſia. Coronari ea Cappadoces dicuntur. Athenienſes in dedicatione Iouis Cteſij
ambroſiam in cado ferendam iubebant, non herbam intelligẽtes eo nomine, ſed ut Athe-
neus inquit, fruges omniiugas, & oleum, & latices. Non eſt ambroſia quæ ab officinis &
item herbarijs demonſtratur, ramis exilibus, patulis, folio nepetæ, multo ruta aut ſangui-
naria longiore ac maiore, in quorum cacuminibus corymbi dependent, nigro ſemine,
radice cubitali, ſubalbida, radiculę, hoc eſt ſtruthio ſimili, inuenitur in montoſis ac macris:
nam ea polemonia putatur eſſe, ut in eius mentione uidebitur. Inuenitur apud nos uel co-
pioſa inter exiles & madidas ſegetes, qua meſſores ſe coronãt, ut inſolata diu capita iucun-
do & uinoſo ſimul odore recreent, & ut frondoſa coma ſeſe uindicẽt ab æſtu. Pueris ruſti-
cis optime cognita, qui uertices racemoſos lanugine molli per initia ueſtitos, *minones* uo-
cent. *Vinoſa herba* ruſticis dicitur. Audio à quibuſdã *uinaceam rutam*, quòd folio rutam, & odo-
re uinũ imitetur, nominari. ſiquidẽ ea dodrantali ſurgit frutice, ramoſo, folijs rutaceis, cir-
ca imum caulem minoribus. cauliculi ſeminibus racematim collectis grauidi, nunquam
florẽ pariũt, fœtu in uertice racemoſo & odore uinoſo, radice tenui nec ſeſquipalmo lon-
giore. Superior lõga radice nitit̃, hęc breui: illa floret, hęc minimè: illa ramis uiget, hæc in-
ualida ſeſe, ut fertur, adminiculis quibuſcũq; inuoluit: hęc uinum, illa herbaceũ uirus olet.
Vſus ambroſię ad ea quę repelli & reprimi ſit opus. Humores aſtringit, qui in aliquã cor-
poris partẽ decũbunt. Botrys tota luteo colore lãguet, fruticoſa, & multis ſtolonib. fuſa,
ſemine circa totos ramulos naſcẽte, folio intubi. Tota herba iucundũ ſpirat odorẽ, ideoq;
inſeritur ueſtibus. Inuenitur maximè in cõuallibus & circa torrentiũ ripas. Botrys Plinio
fruticoſa herba eſt, luteis ramulis, ſemẽ circa totã naſcitur, folia cichorio ſimilia. Inuenitur
in torrentium ripis. Hoc Cappadoces ambroſiam uocant, alij artemiſiam. Botrys Pari-
ſienſibus

ſienſibus matronis, melius quàm officinis aut herbarijs noſcitur. Hanc odoris gratia ueſtimentis, pannis, & linteis curioſè nimirum interponunt, ut odoris ſuauitatem contrahãt. Defertur Auguſto & Septembri mẽſe uænalis per urbem, *piimen* magno clamore denun ciant portantes corbibus ruſtici, inde nomen hoc pijmen manauit in uulgus. nam hac facie conſpicitur, fruticoſa herba, luteis ramulis ex interuallo brachiatis, folijs cichorij, odoratis, erumpente paſſim ſemine in racemulos collecto, quod per maturitatem gumnoſo lentore pellucet, coeuntibus fulgore auri ſimul acinulis, unde nomen Græcis ductum. *piimen* uel potius *pigmen* uulgo putauerim nominari, quòd ex ſe pigmentarij inſtitoris uice faceret unguentum. nam ſi prægnans ſuo liquore premeretur, in gummi lenteſceret. Hoc Cappadoces ambroſiam uocãt. In uino medetur orthopnoicis. Nec me præterit, herbam etiam odoratam in hortis ſtudioſe coli, folio cichorij, dependentibus ſummatim racemulis, ſed qui non circa ramulos totos obnaſcantur, ut in botry.

Geranion. Gnaphalion. Typha. Cap. LXII

GEranion folijs eſt anemones, diuiſuris longioribus, radice pene rotũda, dulci cum mãditur. Alterum genus à Dioſcoride traditur, cauliculis tenuibus, lanuginoſis, binum palmorum, folijs maluæ. In cacumine alarum inſident faſtigia capitulis gruum cum roſtellis nutantia, aut canum dentibus ſimilia. Huius in medicina uſus non eſt. Geranion primum aliter à Græcis aliter à Latinis deſcribitur. Hoc aliqui myrrhim, alij myrthida appellãt: ſimilis eſt cicutę, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, ſaporis & odoris iucundi. Latini, ut Plinius refert, ſic eam tradunt. Græci folijs candidioribus paulo quàm malue, caulibus tenuioribus & piloſis, ramoſam ex interuallis, binum palmorum, & in ijs folijs inter quæ in cacuminibus capitula ſunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuiſuris longioribus, radice mali modo rotũda, dulci. Hoc hodie, ni fallor, tam officinis quàm herbarijs *acus paſtoris* dicitur, folio anemonæ, ſed longiori diuiſura, radice ferè orbiculata, & dulci, cacumine gruini roſtri figura, quod in mucronem acuminetur, unde *paſtoris acus* cœpit uulgo uocari. Hæc in uino drachmæ põdere data inflationes uuluæ diſcutit. Alterum genus *pes columbinus* ubiq; per Galliam dicitur, folijs maluæ paulo candidioribus, exiliori etiam caule binum palmorum altitudine, lanuginoſo, floſculo purpureo, capitellis gruini capitis modo roſtratis, unde princeps illi nomenclatura. Pes columbinus folio cernitur maluæ, rotundo, ſed multipliciter diſſecto, pediculis lente rubentibus, flore ſuppurpureo, ex quo apex acus longitudine emicat, gruinum caput cum roſtello repræſentans. Legitur æſtate ſiccaturq; in umbra ad teſtium tumores, quibus trita inſpergitur. Aetate Dioſcoridis eius uſus in medicinam non uenerat. Hallucinantur qui hanc eandem aut omnino ſimilem exiſtiment cum ea quam Galliæ uulneribus & fiſtulis in potum commendant, & *herbam Robertianam* cognominant, cauliculis rubentibus, flore paruo, ſuppurpureo, reclamãtibus aperte cæteris notis, quæ huic geranio a Dioſcoride redduntur. nãq; tantũ abeſt ut folio ſit maluaceo, ut illi nihil magis repugnare uideatur: quin potius cicutę folio cernitur, radice terete, molli, cibo non inſuaui, odorata, reliqua facie cicutã uidetur æmulari. Pes uero columbinus folio eſt maluæ, candidiore, ramoſo ex interuallis caule, nutantibus in uertice gruinis roſtris, uel caninis dentibus. Cæterum *Robertiana herba* Dioſcoridi myrrhis eſt, cicutæ folijs, caule breuiore, rotundo, ſaporis & odoris iucundi, unde nonnullis *cicutaria* dicitur. ſed de ea poſterius erit agendum. Ea geranij ſpecies, quæ maluæ folio cernitur, Dioſcoridi aliena medicinæ exiſtimatur. Altera, Plinio autore, reficiẽtibus ab imbecillitate utiliſſima. Bibitur contra phthiſim drachma in uini cyathis tribus bis die: item contra inflationes, quæ & cruda idem præſtat. Succus radicis auribus medetur. Opiſthotonicis, ſemen drachmis quatuor cum pipere & myrrha potum. Geranion in uino albo ſumptũ profluuiũ ſiſtit. Gnaphalion Græcis, Romanis centũculũ aut centũcularis herba, cuius folijs albis mollibusq; pro tomẽto utunt̃. Datur in uino albo ad dyſenteriã. Gnaphalion aliqui, ut Plinius ait, chamęzelon uocãt, cuius folijs albis mollibusq; pro tomento utũtur. Sanè & ſimilia ſunt. Datur in uino albo ad dyſenteriã. Ventris ſolutiões, mẽſesq; mulierũ ſiſtit. Infundit̃ autẽ teneſmo. Illinitur & putreſcẽtibus ulcerum. Dicitur gnaphalion quaſi tomẽtitia. Dioſcorides

hanc centunculum uocari Romæ prodidit: eſt enim centonibus cum tomento maxima cognatio. Folia dictamni, quòd mollia uidentur eſſe, tomentitia & lanea dicuntur à Dioſcoride, hoc eſt gnaphalide. Et pars cucurbitæ interior, quæ ſemen complectitur, ab Aetio gnaphalides eſſe dicitur, ob candorem cum mollitia. Sunt qui in ea ſint opinione, gnaphalion herbam eſſe quæ uulgo *cruciata* dicitur, cum humilis ſit, & inde chamæzelon cognominata, folijs albis mollibusq; & omnino laneis, quæ ad tomentum facile uſurparentur: ſed quorum iudicio non auſim ſubſcribere, quòd tam paucæ eius traduntur notæ, tamq; communes, ut in multis alijs poſsint inueniri. Nam neque foliorum, neque floris, neque totius herbæ effigies explicatur: ſed tantum tomentitia mollities & candor, à quibus tutum de herba fieri non poteſt iudicium. Typha folio exit cyperidis, albido caule, læui, enodi, cui ſummo in capite flos obducitur denſus, euadens in lanuginem pappum uocatam, quam aliqui anthelen quaſi paniculæ florem ſolent appellare. Naſcitur in paluſtribus & circa ſtagnantes aquas. Rura noſtra hanc paluſtrem typham optime norunt, uocantq; *machas* uel potius *maſſas*, ab ſimilitudine inſignis illius clauæ argenteæ, uel aureæ, quæ ante primos magiſtratus geſtatur. Nanq; in paludibus & ſtagnantibus aquis erūpit, folio cyperidi proximo, caule alto, læui, plano, enodi, cuius cacumen denſa florum congerie ſtipatur, & ueluti ſpiſſa capitatur lanugine, quæ in pappos tandem euaneſcat. Rura noſtra *maſſas* appoſite dixerunt, quòd ſceptra regum, *maſſas* uulgo dicta, perpolitus caulis lanoſa floccorum denſitate ſummatim faſtigatus æmuletur. Eſt & cerealis typha, de qua inter fruges diximus, longe ab hac differens, ſine geniculis ſcirpi modo naſcens, radicibus multis ut triticum hordeumq;, folliculo multiplici, leuiſſima frumentorum, ſolo etiam gracili facile proueniens, tritico perſimilis. Piſta ſeritur ut in triticum tranſeat. Flos typhæ ſuillo adipe uetuſto exceptus ambuſtis medetur.

Circæa. Oenanthe. Conyza. Cap. LXIII.

CIrcæa folia habet ſolano ſatiuo ſimilia, ſobole multiplici, flore nigro, puſillo, numeroſo, paruo ſemine, ut milij, naſcente in quibuſdam corniculis, radice ſemipedali, triplici ferme aut quadruplici, alba, odorata, guſtus calidi: naſcitur maxime in apricis ſaxis. Plinio circæa ſtrichno ſatiuo ſimilis eſt, flore nigro, puſillo, paruo ſemine ut milij naſcente in quibuſdam corniculis, radice ſemipedali, triplici ferè aut quadruplici, alba, guſtus calidi. naſcitur in apricis ſaxis. Diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uuluæ & uitia. Macerari oportet in ſextarijs tribus ſextantem radicis tuſæ per noctem & diem. Trahit eadem potio ſecundas. Semine lac minuit in uino aut mulſa aqua pota. A Circe dictā nōnullis ueriſimile putatur. Radicis tuſæ triens Dioſcoridi in ſextarijs tribus uini maceratur, potuq; triduo uuluas expurgat. Semine lac elicit ſorbitionibus ſumpto. Oenāthe folio eſt paſtinacæ, flore albo, caule craſſo palmari, ſemine atriplicis, radice magna, rotundis capitibus, numeroſa: naſcitur in petris. Oenanthe herba naſcitur, ut Plinius ait, in petris, folio paſtinacæ, radice magna, numeroſa. Caulis eius & folia cū melle ac uino nigro pota facilitatē pariendi præſtant ſecundaſq; purgāt: tuſſim è melle tollunt, urinā cient. Radix ueſicę uitijs medetur Dioſcoridi, caules eius, ſemen, & flores, & folia cū mulſo pota ſecūdas pellunt. Radix in uino cōtra ſtranguriā conuenit. Conyzæ duo genera, unū minoris odoratiorisq;, alterū maioris, frutice altiore, latioribus folijs, odore grauiore. Vtriq; folia oleę, ſed hirſuta & pinguia. Altitudo maiuſculæ cubitorum binum, pedalis minori. Flos quoq; ſqualidus, colore luteo ac ſubrufo, qui in pappū & lanuginē abit, radicibus ſuperuacuis. Plinio duo conyzæ genera in coronamētis. Differētia in folio: tenuius fœminæ, & conſtrictius anguſtiusq;: imbricatū maris & ramoſius: flos quoq; magis ſplendet eius, ſerotinus, utriq; poſt Arcturū. Mas odore grauior: fœmina acrior, & ideo cōtra beſtiarū morſus aptior. Folia fœminæ mellis odorē habēt. Maſculæ radix à quibuſdā libanotis appellat̄. Theophraſto maior dicitur maſcula, toroſiore caule magiſq; ramoſo, folio ampliore ac pinguiore, necnō ſplēdidiori flore: fœmina tenuiori folio, & cōpreſſiore. Vtrūq; genus ſerotinū, ut quod poſt Arcturū germē florēq; mittat. Maſculę grauior odor: fœminę acrior, ideoq; cōtra beſtiarū morſus cōmodior. Manipulo eius abiecto oēs etiā à tota domo blattę cōueniūt ad eā. In coronamēta folio uenit. Vtraq; conyza coronat & flore, maior & minor appellata, qui odoratus ſentit̄, cuius

auidiſſi

auidiſſimæ ſunt apes. Conyza uulgo *pulicaris* dicitur, quòd pulices necet. Rura *cimicariam* appellant, quòd folia cimicibus quibuſdam aut beſtiolis uolucribus eis proximis frequenter inueniantur onuſta. ſiquidem maior, quæ mas dicitur, caule conſurgit bicubitali, ramoſo, toroſoq́;, folijs oliuæ pinguibus, hirſutis, flore ſquaroſo, luteo ac ſubrufo, qui tandem in pappum euaneſcat, odore cum quadam grauitate iucundo: minor, quæ fœmina intelligitur, folio tenuiore & anguſtiore, quæ cum floruerit pappis capillatur, in quos fatiſcens amittitur. Tertium genus conyzæ, cui craſſior & mollior eſt caulis, folia mediæ inter maiorem & minorem amplitudinis, cæterum minime pinguia, odoris multo fœdioris, magisq́; faſtidiendi, inertior opera, locis humentibus proueniens. Conyza, Latinis cunilago dicitur. In ſumma, cunilaginis appellatione quatuor herbæ ueniunt: maſcula, & fœmina, & quæ tertio loco ponitur, fœdiſſimi inter omnes odoris. Quartam reddit Plinius quam appellat ſatiuam, ſerpyllo ſimilem, è cunilagine montana factam. Cunilæ quoque tria ſunt nomina, ſiue genera. capitatam & noſtratem, quæ ſatureia ſit, uocamus: gallinaceam, quæ origanum heracleoticum: bubulam, quæ quemadmodum Græcis dicatur aliud non comperi, quàm quòd eam pro origano multis locis accipere uidetur Plinius. Conyza minor, eademq́; fœmina, Hippocrati cunilago ſemper mollis uocatur. Folia huius trita mellis odorem habent, digitis tactu cohærentibus. Hanc Dioſcorides libanotidem appellat, cum Plinius maſculam ita nominet. Piloſiora minori folia, & rami qui & aculeati ſunt, flos ſqualidior, odore acriore, qui tamen grauior ſit maſculæ. Præter ſupradictas aliam deſcribit Hippocrates, apio criſpo ſimilem, in maritimis ſabuloſisq́; naſcentem, odoris teterrimi & maxime faſtidiendi, quam cum melle & uino fœminarū locis admoueri, quæ fœtum non recipiant, libro de muliebribus cauſis ſecūdo tradit. Totus conyzæ frutex tam ſubſtratu quàm ſuffitu ſerpentes fugat, culices abigit, pulices necat. Folia ad ictus efficaciter illinuntur: item ad panos, & uulnera. Flores & folia menſibus hęrentibus, & ad partus eijciendos bibuntur: item ad ſtranguriam, tormina, morbum arquatum. Cum aceto comitialibus dantur. Decocto eorum uteri uitia inſidentibus ſanantur. Inditus ſuccus abortus excitat. Herba ex oleo perungit algores. Vtilis eſt interioribus fœminarum morbis utraq́; conyza.

Hemerocalles. Leucoion, uiola alba. Cratæogonon. Cap. LXIIII.

H Emerocalles folio eſt & caule lilio ſimilibus, herbacei coloris ut porrū. Flores habet ternos quaternosq́;, in ſingulis ſcapis erumpentes, lilij modo ſtriatos, qui cū dehiſcere cœperūt in colorē magnopere pallidū demutantur: radicem bulboſam & grandē, noſtris *lilium agreſte*, uel *lilium marinum* nominatur.

Narciſſi quoddā eſſe genus nōnulli cōtendunt, roſæ modo ſurculoſum, lilij caule, folio molli, ex uirore pallido, tribus quatuor'ue floribus herbaceis, noctu langueſcētibus, ortu ſolis ſeſe in patulum explicātibus, radice bulboſa. Inde hemerocallis nomē traxiſſe Græcis putatur, quòd flos fugax pulchritudinē ſuā interdiu tueatur, appetēte nocte languidus eflacceſcat. Coronamētis folio tantū dicata eſt. pallidū hoc è uiridi molle. Radicem habet odoratā. Seritur ſemine. Radix hemerocallis cū melle uelluſculo, ut ſit peſſus, inditur ad aquā & ſanguinē inutilē pellendū. Folia inflāmationibus mammarū à partu & oculorū epiphoris illinūtur. Radix & folia ambuſtis imponuntur. Leucoij nomine & ſi uiola ſignificetur candida, tamē & pro lutea, & cærulea, & purpurea ſolet uſurpari. Vita lōgiſſima candidæ trienniū, ab eo tēpore degenerat & minuitur. Flores aſſidue candidiores adfert. Odor è longinquo ſuauior, propinquus hebetatur. Minor uis eſt recētibus, ideò aridis utūtur poſt annū. Honor uiolis apud antiquos poſt roſam & liliū. Violā idcirco dictā ion Gręci putāt, quòd cū Io in uaccā à Ioue cōuerſa eſſet, terra florē illū bouis eius pabulo fuderit: latiniq́; detrita, t, litera uiolā, quaſi uitulā imitatione græca uideri poſſunt appellaſſe. Præterea cū Io puella, quā Iupiter adamabat, eius eſſet cōpreſſu grauida, ne à Iunone cōtumelijs & probris inceſſeretur, ſtuprū furtim celare cupiēs, in iuuencā mutauit. Terra Ioui gratulās, florē eiuſdē nominis in bouis pabulū ædidit, puellę conditionē exprimens. Nam uiola ut uirgo rubore perfunditur, purpuraſcit ut bos, cādicat in ſydus relata, humi germinat ut fœcunda. Leucoion, ut Tarentinus ſcriptū reliquit, ſulcis ſeritur, tranſfertur à Ianuario uſque ad Idus Februarias. Viola candida cubitali altitudine profilit,

ramoſa

ramoſa, caule braſſicæ exiliore, folio longo, molli, caneſcente, flore quadrifolio, non unius coloris. nam alij purpurei ſunt, alij niuei, alij lutei. Semen foliaceum tenuibus qui dem ſed quincuncialibus ſiliquis continetur. Francis partim *violetæ* nomine, partim garyophyli odore cognita. Sed quæ primo uere inter flores emicat, tepidioribus locis ante exactam hyemem uer nuncians, peculiari ab officinis nomine donata eſt, *Keirin* uocant Mauritana uoce. Ea hortorum macerijs & muris ædificiorum familiaris hæret, quanquam & altilis ubique reperiatur in cultis, ſed habitu & ſtatura humiliore, uiridiore folio, flore luteo, minore, uehementiorem ſpirante odorem, qui interdum fragrantia caput tentet & nares feriat. Alba uiola plurimum durat. Maxima authoritas luteolis. Genera lutearum tuſculana, & quæ appellatur marina, folio aliquanto latiore ſed minus odorato. In totum uero ſine odore ac minuto folio calathiana munus autumni: cæteræ, ueris. Dioſcorides leucoium uiolam matronalem aut liguſtriam Romanis tradit appellari. Differentia eius in flore, quoniam candidum, luteum, cæruleum, & purpureum flo rem fundit. In medicina luteam præferunt. Paulus uiolacium oleum modo ex purpureis, modo ex candidis, modo ex croceis confici ſolere uiolis tradit. Alba & lutea extenuant menſtrua, urinam ciunt. Minor uis eſt recentibus, ideo aridis poſt annum utendum. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus menſes trahit. Radices eius cum acetho illitæ ſedant lie nem: item podagrã, oculorum inflãmationes cum myrrha & croco. Folia cũ melle purgãt capitis ulcera, cum cera rimas ſedis: ex aceto collectiones ſanant. Lutea Dioſcoridi præci pui in medicina uſus. Aridi flores huius efferuefacti in deſeſſionibus locorũ inflãmationes diſcutiunt, cũ cerato rimas ſedis. Semẽ duabus drachmis ex uino potum aut cum mel le inditum menſes, ſecundas, & partus extrahit. Radices ex aceto illitæ lienem reprimũt, podagras ſedant. Cratæogonon folium habet melampyro ſimile, multis calamis ex una radice micantibus, multorumq; geniculorum, ſemine milij. Naſcitur in opacis frutetis parte plurima, uehementer aſpero guſtu. Cratæogonon Plinio ſpicæ tritici ſimilẽ eſt, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumq; geniculorum. Naſcitur in opacis, ſemine milij, uehementer aſpero guſtu. Sunt qui ſecundum perſicariæ genus eſſe credãt, quam *curagen* uulgus uocat, melampyri ſimilitudine, articulatum, multis calamis ex una radice prodeuntibus, milij ſemine, uehementer aſpero guſtu. inuenitur in opacis. Dioſcorides cratægonon melampyro ſimilem folio demonſtrat, Plinius ſpicæ tritici, Theo- 3
phraſtus lino pyrino, id eſt lino triticeo, intelligẽs fortaſſe quod Plinius culmum ſiue ſpicam tritici. Sed ſuſpicor melampyron in Theophraſto, unde id Dioſcorides uidetur ſumpſiſſe, legendum, cum ſtatim adiungat fructum tanq; milium ferre, uimq; genitalem roborare: niſi quis linopyron id eſt linotriticum ſcribendum putet pro melampyro, quòd linum folio ſatis imitetur. & re uera Gallicum uulgus *chamælinum melampyron* ſolet uocare ut ſuprà docuimus, quo oleum Gallia ad lumina lucernarum exprimit. Si cratægoni ſemen ex uino bibant ante cœnam tribus obolis in cyathis aquæ totidem mulier ac uir ante conceptum diebus quadraginta, uirilis ſexus partum futurum aiunt. Eſt & alia cratægonos quæ theligonos uocatur. Differentia intelligitur lenitate guſtus. Sunt qui florem cratægoni bibentes mulieres intra quadrageſimum diem concipere tradunt. Eadem 4
ſanant ulcera uetera, nigra cum melle. Explent ſinus ulcerum, & atrop ha carnoſiora faciunt, purulenta expurgant, panos diſcutiunt, podagras collectionéſque omnes leniunt, peculiariter mammarum. Theophraſtus arboris genus intelligi uoluit cratægon, quam Italia aquifoliam uocat. Theligonum nõnulli tertium perſicariæ genus eſſe putant, guſtu leni nec multum aſpero, folijs quàm oliuæ magis herbaceis, tribus cauliculis, cubitalibus, flore candido, in pratis humidiſq; prouenientem *gratiæ dei* nomine. Mas arrhenogonõ fru ctum habet ſimilem flori in oliuam incipienti tranſire, in racemis dependentẽ ut Crateuas tradit, & nõnihil tale in perſicaria maiore inuenitur. Et re uera omnes perſicariæ notæ uidentur cratæogono ſuffragari, ꝙ ex una radice multis calamis multorũq; geniculorum proſiliat, breuibus internodijs, fœtu quaſi milij in uuis pendẽte, aſpero guſtu, ꝙ etiã opa- 5
cis gaudeat. Iſta perſicariæ maiori, quã *curaginem* uulgus uocat, mihi uidentur aſtipulari: ſed quod caput totius eſt rei, perſicariæ folium tam ſimile eſt melãpyro ut alterum pro altero fallat. Quod ad ſaporem pertinet, admodum aſper in aliquo perſicariæ genere ſentitur, in

altero

altero lenis fit. Hæc fœmina, illa mafcula *curagen* uulgus Gallicum ideo nominat. Quod fi quis per imprudentiam fedi confricet, rabiofos mouere folet cruciatus. Crateogonon Græcis creditur appellari, quod genitalem uim roboret, ita ut diu præfumptum mares figurare prodatur. Theophraftus crategon appellauit, Hippocrates polycriton.

Phyllon. Orchis. Orchis ferapias. Satyrion. Cap. LXV

PHyllon aliqui elæophyllon, alij bryoniã uocant. herba in faxofis montibus. Fœmina thelygonon dicta, bryo fimilis eft folijs, colore magis herbaceo ꝙ oliuę, præterea caule tenui atq; breui, radice gracili, flore albo, femine rotundo, maiore quàm papaueris. Mas arrhenogonon uocatur, cætera obtinet priori fimilia. Semine differunt, quoniã mafculũ uuas habet deflorentibus oleis non diffimiles. Arrhenogonon potu uirilis fexus facere partus, ut theligonon mulie bris proditur. Horum Crateuas eft author. quod Diofcoridi quidẽ hiftoria tenus referendum fuit. Orchis alij cynoforchin uocant, folijs circiter caulẽ imum in terra ftratis, oleę molli fimilibus, longioribus, anguftis læuibus, caule femipedali, floribus in uertice purpureis, radice bulbofa, oblonga in modum oliuæ gemina, fuperiore quæ durior & callofior eft, inferiore quæ mollior & rugofa. Plinius cynoforchin, quẽ aliqui orchin uocant, ita depinxit: folijs oleæ mollibus, ternis, femipedis longitudinis, in terra ftratis, radice oblonga, bulbofa, duplici ordine, fuperiore quæ durior eft, inferiore quæ mollior. *Tefticulum canis* appellant officinæ, & *fatyrion* minus proprie. Inueniri folet fere in uineis folijs ternis, paruis, femipedalibus, radice ad formam teftium hominis, alternis annis intumefcente ac refidente. Atq; hic mas eft, & fœmina eiufdem nominis, quæ diftinguitur internodijs, & ramofiore frutice, radice fafcinis utili. Nafcitur fere iuxta mare cynoforchis, & fatyrion uocatur minus proprie. Eduntur ut bulbi cocti, in uineis fere inuenti. Ex ijs radicibus fi maiorem edant, mares generari dicuntur: fi minorem, fœminæ, alterum fexum. In Theffalia molliorẽ in lacte caprino uiri bibunt ad ftimulandos coitus: duriorẽ uero, ad inhibendos. Tumores & uitia partium erumpentia radix cum polenta illita fedat. Eadẽ ex lacte ouillo neruos intendit, & ex aqua remittit. Suppurationibus orchis imponitur. Radices gangrænas, ulcera putria, phagedænas: hoc amplius cum melle ficcæ & recentes ex aceto cacoethe fanant. Diofcoridi nafcit̃ in petrofis & fabuletis. Editur radix ut bulbus cocta. Ex ijs radicibus, fi maiorẽ edant uiri, mares generari dicuntur: fi minorem, fœminę. Additur in Theffalia molliore in caprino lacte à mulieribus pota libidinem excitari, duriore difcuti ac prorfus inhiberi. Et alterius uim alterius potu reftingui, ita inuicem aduerfantur. Alter quoq; habetur orchis ferapias, fic enim Andreas medicus à multis utilitatibus radicis nominauit, folijs porri, oblongis, latioribus, pinguioribus, ex alarum finu emicantibus & inflexis, caule palmeo, flore quafi purpureo, radice tefticulis fimili. Plinio inter pauca mirabilis eft orchis ferapias, folijs porri, quanquam fcriberetur marrubij, caule palmeo, flore purpureo, gemina radice, tefticulis fimili. Theophraftus orchin reprefentat, folio fcyllæ minufculo, læuiore, caule fpinofo, radice gemina, leuiter utrinque turbinata ad fimilitudinem radicis, quæ apios Græcis dicitur, quæ pyri figuram æmulatur. unde græcum nomen traxit herba. Quidam ut Plinius tradit, folio fcyllæ effe dicunt minori ac læuiori, caule fpinofo, reliqui porraceum dederunt, ut nefciam quàm feliciter Theodorus folium ei laferis affignarit (eft enim laferi folium apij non fcyllæ) filphiodes pro fcyllodes legens: cum teftes illi gemini fint, ut Theophraftus eft author, exiguus, & magnus. Hic ex lacte caprino uenerem ftimulare creditur, ille hebetare, atque adeo inhibere. Maior, fiue ut aliqui dicunt, durior excitat libidinem, minor fiue mollior è lacte caprino inhibet. Eius radices fanant oris ulcera, thoracis pituitas. Aluum fiftunt è uino potæ. Tumores eędem diffipant illitæ. Vlcerum fordes expurgant. Serpentia inhibent, fiftulas abolent, inflãmationibus refiftunt impofitę, nomas ficcæ cõpefcunt, ulceribus in ore putrefcẽtibus medentur, aluũ ex uino potæ fiftunt. Tradũt huius cibo uenerẽ fubfidere accendi'ue, queadmodũ è fuperiore. Satyrion alij triphyllon, hoc eft trifolium uocant, quoniã tribus folijs exit, cõuexis ad terrã, rumici aut lilio proximis, fed rubris, minoribus, caule nudo, cubitali, flore lilij candido, radice bulbofa, mali modo extuberante, cortice rufo, intus oui modo album

includitur

includitur, ſapore dulci, guſtu iucundo. Græci, ut ait Plinius, ſatyrion folijs lilij rubri, mi-
noribus, tribus non amplius è terra exeuntibus tradunt, caule læui, cubitali, nudo, radice
gemina, cuius inferior pars & maior mares gignit, ſuperior ac minor fœminas. Rura *teſti-
culum ſacerdotis* nominant, nanque tria humi folia ſpargit, rumici uel lilio ſimilia, caulem læ-
uem, cubitalem, nudum, florem albo lilio ſimilem, radicem geminorum bulborum, exte
rius rufam, intus candidam, cortice radicis gracili. intus album includitur ſapore dulci, gu-
ſtanti iucundo. in montoſis & apricis enaſcitur. Eſt & aliud genus quod erythroneon co-
gnominant, lini ſemine maiuſculo & firmiore quàm uiticis, pręterea nitido ac læui. Eſt &
Plinio genus aliud quòd ſatyrion erythrococcon appellãt, ſemine uiticis maiore, læui, du-
ræ radicis, cortice rubro intus album includitur, ſapore ſubdulci. fertur in montoſis inue- 1
niri. Venerem etiam ſi manu teneatur radix ſtimulat, magis adeo ſi bibatur in uino auſte
ro. Notum paſtoribus, quoniam arietibus & hircis ſegnioribus in potu datur: & in Sar-
matia equis ob aſſiduum laborem pigrioribus in coitu, quod uitium proſedamum uocãt.
Vim eius reſtinguit aqua mulſa uel lactuca ſumpta. In totum quidem Græci, cum conci-
tationem hanc uolunt ſignificare, ſatyrion & ſatyriaſim & ſatyriſmon appellãt. Herbam
quoque illam ſatyrion Indam appellauerim, Theophraſto allatam ex India: cuius contactu
libidinem durare ſeptuageſimo coitu meminerit, nec ſpeciem eius aut nomen aliud reddi
derit. Habent hodie & Syri herbam ſimili effectu, *bucheidenque* nominant, & *Indicum ſatyrion*,
radice candida & dura, commendatiore quo craſſior, rugoſior, & albior fuerit, podagris
utili. Gręci herbas prope omnes libidinem ſtimulantes fere ſatyrij uoce cognominarunt. 2
Non eſt omittendum genus hoc quod baſilicon Græci, officinæ *Chriſti palmam* dicunt, fo-
lijs nigra plumbagine maculoſis, reliqua ſuperficie cynoſorchi ſimilis. Radix ſubeſt lutea
ac inſtar manus effigie ramoſa. Vſus eius ad erugandam cutem, ad neruorum dolores, &
contra noxia medicamenta. Fertur & amuletum eſſe radix geſtata. Semen ex uino ſum-
ptum nouem diebus comitiales ſanat. In eundem effectum uinum diluitur herbæ deco-
cto. Scobs radicis propinatur in uino ad arcendam quartanam, quam & uomitione curat
paulo ante acceſſionem pota. Radix ſatyrij triphylli in uino auſtero ad opiſthotonum bi-
bitur. Eadem ante cõgreſſum præcipitur ſumenda, neruos enim intendit, concitatricemque
uim habet ad uenerem. Libidinẽ ſtimulari erythroneo ſatyrio, perinde ut ſcinco, tradunt.
Radix cortice ſubgracili ac rufo, intus albugo, guſtanti iucunda & ſapore ſubdulcis. In 3
montibus apricis inuenitur. Venerem (ut produnt) omnino, ſi manu teneatur radix, ſti-
mulat, eoque magis ſi bibatur in uino.

Horminon. Hediſarum. Securidaca. Onoſma. Cap. LXVI

Orminum ſatiuum Romani geminalem uocant, herba eſt ſimilis marrubio
folijs, caule quadrangulo, ſemicubitali altitudine, circa quem calyculi pro-
H minent ſiliquarum effigie, ad radicem uerſus nutantes. In ijs duorum gene-
rum ſemen. Syluestri rotundius, colore fuſco: alterum nigrius & oblongũ.
Plinio duorum generum eſt, alteri ſemen nigrius & oblongum: alteri candi
didius ſemen & rotũdius. Ne tamen quempiam nomẽclationis aucupium remoretur, eſt
notandum aliquod eſſe cereale horminum, de quo Theophraſtus, Galenus, & item Pli- 4
nius inter fruges diſſerunt, quod amarum nigrumque eſt, nec cumino penitus abſimile, do
drantali Plinio altitudine. Seritur cum ſeſama & irione, omninoque cum æſtiuis ante Ver-
giliarum exortũ. De hoc ſupra fuſius inter ſegetes diximus. Alterum medicamẽtis potius
quàm frugibus annumerãdum. Huic Plinius folium porri tradidit, cæteri marrubio ſimi-
le fecerunt, qui error fatalis ferè Plinio fuit. Horminon dictum putamus quia uenerẽ exti
mulet. Sed mirari ſubit, duarum herbarũ inſignium cognitionẽ medicis, pace tamen eru-
ditorum dixerim, obſoleuiſſe, quæ tamen uulgo tritiſſimæ ſint, & medicinis clarę. Hormi
num itaque ſatiuum, ea eſt quã rura noſtra *orualam* uocant, uulgus uniuerſum *totam bonam*.
Hæc nuſquã non in hortis ſata prouenit, folijs marrubio ſimilis, caule ſemicubitali, qua-
drãgulo, ab imo rufeſcente, floſculo rubido, alabaſtriculis circa ſcapũ dehiſcentibus, quæ 5
deorſum ad radicem ſpectant, in quibus diuerſum ſemen recluditur. In ſylueſtri rotundũ
& fuſcum inuenitur, in ſatiuo nigrũ & oblongũ, cuius eſt uſus. Sylueſtre horminum eſt
quod *centrum gallinæ* uocant herbarij, & uulgus *ſaluiam tranſmarinam*, officinæ *gallitricum*, me-
lius

lius *galli centrum* nominaturæ. Enimuero ſaluia hæc tranſmarina folio eſt ſatiui hormini, ſatis ad ſaluiam accedente, unde nomen uulgo duxit, caule ſeſquipedali, aſpero, leniter hirſuto, & in quadrangulū ſtriato, flore ſubcæſio, in aquilini roſtri effigiem falcato, calyculis pluribus in terrā depreſſis, in queis ad ſummum quatuor grana reperias, parua, rotunda, fulueſcentia. Flos ſatiuo in dilutum ruborem inclinatus. Vtriq; figura in adunci roſtri morem falcata. Calyces quadam ſiliquularum ſpecie patent, ſemina cumplurimum quaterna oſtendentes, qui in terram conuerſi procumbant. Semine ad uenerem ſtimulandam, ad oculorum argema & albugines utuntur. Vtroq; tuſo extrahunt aculei ex corpore illito ex aqua. Folia ex aceto impoſita panos per ſe uel cum melle diſcutiunt: item furunculos prius quàm capita faciant, omnesq; leniunt acrimonias. Horminum ſylueſtre cū polenta cōtritum appetētiā ueneris facit. Dioſcoridi cum uino poto ſemine uenerē ſtimulare proditur. Argema albuginesq; cum melle purgat. Illitū ex aqua tumores diſcutit. Ex corpore aculeos illitum extrahit. Herba quoq; impoſita ad eadem efficax eſt. Sylueſtri uehementior natura, quare unguentis, præſertim gleucino miſcetur. Hedyſarō, quod ab unguentarijs pelecinos uocatur, frutex eſt folia ferens ciceris, puſilla, folliculos modo corniculorum aduncos, ſemen complexos rufum, ſecuriculæ ancipitis figura, quo argumento nomen inuenit, amarum. Inter hordeum triticumq; prouenit. Pelecinum in ſegetibus naſci dicit Plinius fruticoſam cauliculis, folijs ciceris. Semē in ſiliquis fert corniculorum modo aduncis, ternis, quaternis'ue, quale gith noſcitur, amarum, ſtomacho utile. Additur in antidotis. Hedyſaron, quoniā pelecinon à Grecis dicatur, à noſtris ſecuridaca nomē habuit, quòd ſemen bipennis effigiem æmuletur. Hac aphacen complexu necari Theophraſtus tradit, lentem uero aparina connexu ſtrangulari. Lentem ſecuridaca, quam græci à ſimilitudine pelecinon uocāt, necari Plinius exiſtimat, quem fefellit uocabuli ſimilitudo. nam græci lentem phacon, non aphacen dicunt. Sciebat hoc diſcrimen, ſed librariorū culpam hallucinādo ſuam fecit. quod mihi accidiſſe alicubi potuit, ut homini uaria prodenti. Sed quomodo nominetur iam eſt oſtendendum. Aliqui, *fabam lupinam*, alij *herbum*, rura noſtra *grauam*, quod (ut exiſtimo) tritico & hordeo, cum quibus alitur, ſuo complexu grauis ſit, & moleſta. Etenim ab una radice multis flagellis emicat, ciceris ſimilitudine, quam & folijs æmulatur. Siliquæ corniculorū modo aduncæ curuantur, in queis flauum, pallidumq; & amarum ſemen concipitur, quod ancipitis ſecuriculæ ſpeciē gerit. Securidaca ſtomacho utilis. Additur in antidotis. Cum melle appoſitum ante conſuetudinem prohibere partus exiſtimatur. Semen ad laxandos inteſtinorum infarctus bibitur. Fugienda porrò grauidis, quòd aborſus faciat. Menſes cit. Ante concubitum appoſita concipiendi ſpem adimit. Onoſma folia gerit anchuſæ oblonga, mollia, ferè quatuor digitos procera, duos lata, in terramq; iacentia, anchuſæ proxima, ſine caule, ſine flore, ſine ſemine. Subditur radix puſilla, quadā tenus lōga, infirma, tenuis, modice rubeſcens, in aſperis locis. Plinio folia habet ferè ad tres digitos, in terra iacentia, tria, ad ſimilitudinem anchuſæ inciſa, ſine caule, ſine flore, ſine ſemine. Folia huius in uino ſumpta partus euocant. Prægnans ſi edat eam aut ſupergrediatur, abortum facere dicitur.

Nymphea. Androſaces. Aſplenon. Cap. LXVII

NYmphæa naſcitur in paludibus & aquis ſtagnantibus, folijs Aegyptiæ fabæ ſed minoribus, longioribus, paulum ſupereminētibus ſupra aquam, alijs de merſis, pluribus ex una radice, flore albo lilij ſimilitudine, cui croci in medio ſunt. Cum defloruerit ut rotundum malum aut caput papaueris extuberat, ſemine pullo, denſo, lato, guſtanti glutinoſo. Caulem habet leuem nec craſſum & atrum, ægyptiæ fabæ ſimilem, radicem quoq; nigram & aſperam, clauæ ſimilem, quæ reciditur autumno. Naſcitur, ut Plinius refert, in aquoſis, folijs magnis in ſumma aqua, & alijs ex radice prodeuntibus, flore lilio ſimili, & cum defloruerit capiti papaueris. in caule ſecatur autumno. Nymphæa nata traditur à nympha zelotypia erga Herculem mortua, quare Heracleum uocant aliqui, alij rhopalon à radice clauæ ſimili. Laudatiſſima in Orchomeno & Marathone, in Creta quoq;, ut Theophraſtus putat. Bœotij appellant madon, qui & ſemen edunt. Naſci ſolet in lacuſtribus. Gerit folia ſuper aquā, ampla. radix dulcis, &, ut idem tradit, uulneri impoſita ſanguinē ſiſtere dicitur. Vtilis & ad dyſen-

tericos epota. Duo eius faſtigia. Vtraq; *nenuphar* ab officinis barbara uoce uocatur. enimuero præcedens folio conſpicitur orbiculato, læui, herbaceo, amplo, in ſtagnãtibus aquis ſupernatante, flore candido, lilio ſimili, & cum defloruerit capite papaueris, in quo ſemẽ latum, amarum, pingue. ſcapus gracilis eſt & læuis, radix nigra & ampla, dulcis, nodoſa, clauæ formã repræſentans. Alterũ genus nymphææ ſimillimũ ſupradictæ, ſed radice alba, & aſpera, flore luteo, nitido, roſæ ſimilitudine. Naſcitur in Theſſalia, Peneo amne. Eſt & alia Plinio nymphæa in Theſſalia, amne Peneo, radice alba, capite luteo, roſæ magnitudine. Inuenitur ubique apud nos in reſidibus aquis aut pigro lapſu repentibus, *nenufaris* etiam nomine, folijs minoribus, radice cãdida, flore luteo, roſæ ſimilitudine, tubere cũ defloruit ut malum rotundo, aut in papauerini capitis effigiem conformato. Heraclea proprie uocatur, quæ flore ſit lilij candido: ut Theſſala, quæ capite cernitur luteo, roſæ ſimilitudine. Qui bibunt heracleam, duodecim diebus coitu geniturаq; priuari traduntur. Venerem in totum admittit heraclea, eadẽ ſemel in quadraginta dies pota: ſomnia quoq; ueneris à ieiuno pota, & in cibo ſumpta. Illita quoq; radix genitalibus inhibet nõ ſolũ uenerem, ſed affluentiam genituræ: ob id corpus alere, uocemq; dicitur. Eadem ſiccata aduerſatur aluinis. Heracleæ ſemen cum uino potũ dyſentericis auxilio eſt. Teneſmo radix eiuſdem è uino bibitur. In uino quoq; pota lienẽ cõſumit. Dolores ueſicæ ſedat ex uino. Manantia ſanat ulcera. Heraclea maculas oẽs emendat. Aluũ leniter nymphæa ſoluit in uino auſtero. Trita plagis imponitur. Vlceribus priuatim ijs, quæ calciamento facta ſunt, prodeſt arida infricata. Alopecias replet radix ſi trita linatur. Strangulatum uuluæ mẽſiumq; difficultatem emendat: item appoſita nymphææ Theſſalæ radix. Pota quoq; uteri doloribus medetur. Sicca radix nymphææ Dioſcoridi cœliacis dyſentericiſq; auxiliatur. Lienem abſumit. Stomachi ueſicæq; doloribus illinitur. Vitiligines tollit ex aqua. Alopecias emendat cum pice. Inſomnia ueneris diſcutit pota, eiuſq; imaginationes per ſomnum adimit. Pota dies aliquot infirmat genitalia. Nomen ſibi duxiſſe Dioſcorides exiſtimat, quoniam aquoſa peramet. Plurima inuenitur in Elide Anygro anne, Haliarto Bœotiæ. alterius nymphææ radix & ſemen bibuntur contra fœminarum affluentiam. Naſcitur in Theſſalia, Peneo amne.

Androſaces naſcitur in maritimis Syriæ, herba tenuibus cirris, amara, ſine folijs, folliculos in capitibus continens, & in ijs ſemen. Plinio androſaces herba eſt alba, amara, ſine folijs, folliculos in cirris habens, & in ijs ſemen. Naſcitur in maritimis Hiſtriæ. Datur hydropicis drachmis duabus tuſa, aut decocta in aqua, uel aceto, uel uino, uehementer enim urinas cit. Datur podagris illiniturq;. Idem effectus eſt & ſemini. Aquam ſubter fuſam trahit, copioſam enim urinam hydropicis elicit. Idem effectus eſt ſemini poto & herbæ decocto. Podagris utiliter illinitur. Viris remedia ſuo nomine pollicetur.

Aſplenon alij ſcolopendrion, alij aſplenion, alij hemionion appellant, folijs eſt ſcolopẽdræ animali ſimilibus, multis ab una radice. Naſcitur in petris & parietibus ſiliceis & opacis, neque florem neque caulem neque ſemen habens. Folia polypodij modo inciſa. hæc à terra ſufflaua, hirſuta, ſuperne coloris herbacei. Aſpleniũ, ut Plinius ait, ſunt qui hemionion uocant, folijs trientalibus, multis, radice limoſa, cauernoſa ſicut filicis, candida, hirſuta. Nec caulem, nec florem, nec ſemen habet. Naſcitur in petris, parietibuſq; opacis, humidis. Laudatiſſima in Creta, ubi repertam Vitruuius adfirmat circa Potereum amnem, qui duas urbes Gnoſon & Cortynam interlabitur, parte quę ad Cortynam ſpectat, pecoribus ſine liene inuentis, quia herbã hanc roderent: altera parte quæ ad Gnoſum eſt, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareret. Theophraſtus hemionion hanc appellat, folio ſcolopendrij, radice multiplici ac tenui, mõtuoſas petroſaſq; planities amantem. Delectari cibo eius mulas, ob id datum ei nomen. Fœminas ſterileſcere quæ hanc in cibum ſumpſerint, admiſta mulę ungula & corio. Sunt qui ſemine potius, cũ non derma ſed ſperma in Theophraſto legant. Quòd autem folio ſcolopendrij depinxit eam, non aliud genus quàm ſcolopendrion, ſiue quod idem eſt aſplenon haberi uoluit Theophraſtus: ſed ſcolopendram diminutionis formula quaſi dicas ſcolopendrulam, uel minorem ſcolopendram intellexit. Cuius iudicio Dioſcorides ſubſcripſit, ei folium ſcolopendræ animali ſimile reddens. Theodorus ſcolopendrion linguam ceruinam interpretatur, ſed quàm recte neſcio. Aſplenon ſiue ſcolopendrion, ea eſt herba quam totus officinarum

cinarum chorus herbariorũq́;, *ceteracum* uocat uel *ceterac*, ſine caule, ſine flore, ſine ſemine, pediculo nigro, folio primum conuoluto, lanuginoſo: mox dextantali, anguſto, corrugato, ſuperne uiridi, fuluis neruulis imbricato, uariatoq́;, utrinq; filiculæ modo diſſecto, radice eiuſdem. In petris inuenitur & opacis parietibus. Gaudet humidis. Huius foliorũ iure in aceto decoctorũ per dies quadraginta poto lienem abſumi aiunt. Eadem huic uiſceri li nuntur. Sedant etiam ſingultus, non danda fœminis, quoniam ſterilitatem facit. Folia in aceto feruefacta, ut Dioſcoridi placere uideo, per dies quadraginta pota lienem abſumũt, quibus etiam contritis idem uiſcus illini conuenit. Stranguriæ & regio morbo prodeſt, ſin gultum ſedat, calculos in ueſica comminuit. Per ſe uero, aut cum liene muli adalligata ſterilitatem adferre creditur, ad quem uſum illuni nocte effodiendam præcipiunt.

Hemionitis, Anthyllis, Anthemis. Cap. LXVIII

HEmionitis, quam aliqui ſplenion uocãt, folium fert dracunculi & lunatum, radice multiplici cohæret tenuiq́;, nunquã florem, neq; ſemen, neq; caulem gignit. Naſcitur in petris, auſtero ſapore. Ex aceto pota lienem inanit. Hemionitis uidetur eſſe quam Plinius teucrion, quòd eam Teucer inuenerit, quidã hemionion uocant, ſpargentem iuncos tenues, folia curua, aſperis locis naſcentem, auſtero ſapore, nũquam florentem: neq; ſemen gignit. Medetur lienibus. Cõſtatq; ſic inuentã. Cum exta ſuper eam proiecta eſſent, fertur adhæſiſſe lieni, eũq; exinaniſſe, ob id à quibuſdã ſplenion uocatur. Narrant ſues qui radicẽ eius edunt ſine illo uiſcere inueniri. Eadem hemionitidi ferè à Dioſcoride tributa ſunt. Nam quod Plinius iun cos tenues ſpargentem deſcribit, Dioſcorides multiplici radice & exili demõſtrauit: quod ille folijs curuis, is folijs dracuntij lunæ modo incuruis deliniat, id eſt μηνοειδῆ. Ea cognoſcitur eſſe quæ falſo nunc ab officinis & herbarijs *ſcolopendria* nominatur, pleriſque lingua ceruina. nanque folium fundit dracunculi, inſtar corniculantis lunæ falcatum. Radicibus cohæret multis, exilibus, nunquam floreſcens, nec caulem aut ſemen pariens, in petroſis nata, auſtero ſapore. Inſunt ei à tergo ueluti ſeſſiles neruulorum fibræ, quæ paulum in uerſus utrinq; digeſtæ prominent. Sunt qui hemionion eam eſſe putent quam Hiſpania *herbam ocularem* uocat, qua plurimum mulæ delectentur, indeq; nomen inuenit: ſed hallucinantur, quoniam lenticulæ florem & caulem facit, quibus hemionion herbam plerique omnes uiduam teſtantur. Anthyllis duorum generum folijs & ramis lenti ſimillima, pal mi altitudine, ramis rectis, folijs mollibus, radice tenui, oblõga, ſalſuginoſis, apricis naſcen te, ſubſalſa guſtanti. Altera eſt anthyllis aiugæ uocatæ ſimilis ramos & folia, ſed aſperior, hirſutior, breuior, flore purpureo, odoris admodum grauis, radice erratici intubi. Anthyllion Plinio, quod aliqui uocant anticellium, duorum generum, folijs & ramis lenticulæ ſimilis, palmi altitudine, ſabuloſis & apricis naſcens, ſubſalſa guſtanti. Altera chamæpityos ſimilis, breuior, & hirſutior, purpurei floris, odore grauis, in ſaxoſis naſcens. Prior uuluis aptiſſima eſt, ex roſaceo & lacte impoſita, etiam uulneribus. Bibitur in ſtranguria tribus drachmis. Altera bibitur in duritia uuluarum, & in torminibus, & in comitiali mor bo, cum melle & aceto quatuor drachmis. Altera eſt anthyllis chamæpityos ſimilis, flore purpureo, odoris grauis, radice intybi. Anthyllida poſteritas ſalſolam uocauit, nam & ex ea ſalem fieri memoriæ proditum eſt. nam palmum alta cernitur, lenticulæ ſimilis, folio molliore, radice exili, guſtu ſalſiuſcula. Inuenitur ſalſis locis & apricis. Altera eodem cenſetur nomine, nempe ſalſolæ, chamæpityi ſimilis, niſi quòd humilior eſt atque lanuginoſior, flore purpureo, graui odore, radice cichorij. Anthyllis in uino pota ueſicas uitijs liberat, ſanguinem ſiſtit. Bibitur renum doloribus, urinæq; difficultatibus quatuor drachmis. Vuluarum duritiam emollit ex roſaceo & melle impoſita. Medetur etiam uulneribus. Altera quæ chamæpityos, hoc eſt aiugæ ſimilitudinem refert, cum aceto & melle pota comitiales ſanat. Paulus hac in tumore pedum utitur ex aceto macerata. Eam ex iuarum genere putant eſſe quæ pinum non oleant, arthriticam inde dictam, quòd tumentibus articulis medeatur. Anthemis aliquibus eranthemon uocatur, quoniam uere floreat: alijs chamæmelon, quoniam odorem habeat mali. Haud alio nomine uulgo inſignior, quàm quòd ab odore mali appellatur chamæmelon. Tria eius genera flore tantum diſtant, ramis palmum non excedentibus, fruticoſis, & frequentes

alas ſpargentibus, paruis exilibusq́: præterea capitulis rotundis, flores intus aureos continentibus, foris candidos, aut melinos, aut purpureos, in orbem foliis minutis ut rutæ. In macro ſolo aut iuxta ſemitas colligitur uere. Magnis laudibus celebratur ab Aſclepiade. Aliqui, ut Plinius teſtatur, leucãthemida uocant, alij leucanthemõ, alij eranthemida, quoniam uere floreat, alij chamæmelon quoniam odorem mali habeat, nonnulli melanthe uocant. Genera eius tria flore tantum diſtant palmum non excedentia, paruisq́ floribus ut rutæ, candidis, melinis, aut purpureis. In macro ſolo aut iuxta ſemitas legitur uere, & in coronamenta reponitur. Mira anthemidis natura, quòd à ſummo florere incipit, cum cæteræ omnes quæ particulatim florent, ab ima ſui parte incipiãt. Theophraſtus anthemon & anthemion appellat, duo genera conſtituens: unum eius quæ ab radice duntaxat eſt foliata, alterum quæ caule tantum. Deflorere utrunque incipit cacuminibus, cum cæteræ ab imo incipiant, flore candido in orbem, mediis herbaceo, ſemini colos qui flori: decidere hoc ſicut ſpinoſis, conceptaculo inani relicto. Hippocrates, ut arbitror, euanthemon nominat. Theodorus anthemon pro melanthio uidetur intellexiſſe, ut qui nigellam interpretatus ſit. Omnibus officinis interpollato nomine Græco, & uulgo *camomilla* dicitur, notior quàm ut debeat repræſentari, palmi altitudine, ſurculoſa, cauliculis exilibus, foliis adeo anguſtis, minutis, luteo ſemine, capitellis primum uirentibus, mox luteis, quæ per ambitum circundantur floſculis uel melinis, uel candidis, uel purpureis. Nam flore ſolum diſtinguuntur tria genera: tametſi eum qui coloſſinus eſt, foliorum fruticisq́ amplitudine maiuſculum eſſe uolunt, atque proprie eranthemon dici. Herba topiaria eſt, à ſummo contra cæterarum morem florem auſpicatur. Dantur omnium folia drachmæ unius pondere contra ſerpentiũ ictus. Pellit mortuos partus, item menſtrua in potu & urinam calculosq́, inflationes, iocinerum uitia, bilem ſuffuſam, ægilopia. Commãducata manantes ulcerum eruptiones ſanat. Ex omnibus iis generibus ad calculos efficaciſſima eſt, quæ florẽ habet purpureum, cuius & foliorum & fruticis amplitudo maiuſcula eſt, hanc proprie quidam eranthemon uocant. Tempore uerno medici folia tuſa in paſtillos digerunt, item florẽ & radicem. Nechepſon Aegyptius, ut refert Aetius, ſuadet florẽ chamæmeli purũ legi, & pila tritum in mediocres paſtillos adiecto primæ notæ oleo cogi, febricitantibusq́ à uertice capitis ad calcem illini, mox operimẽtis ut ſudor euocetur integi, qui ſi abunde profluxerit, eos protinus liberari promittit. Anthemis calculos eijcit. Ineſt, ut Dioſcoridi placet, floribus, foliis, radici calfaciendi extenuandiq́ uis. Menſes potu & inſeſſione pellunt, item partus, urinã, calculosq́. Aduerſus inflationes & ilei tormenta bibũtur. Bilem ſuffuſam expurgant, iocinerum uitia tollunt. Decocto earum ueſicæ fouentur. Ex omnibus iis generibus ad calculos efficaciſsima eſt, quæ florẽ fert purpureũ, cuius amplitudo maiuſcula eſt. hãc proprie eranthemon uocãt. Ea quæ leucanthemos & quę chryſanthemos cognominatur uehementius urinã cient. Aegilopiis illitæ medentur. Cõmanducatæ eruptiones ulcerum in ore ſanant. Ad perunctiones utuntur in febribus quæ circuitu remeant. Reponuntur & flores & folia ſeparatim cõtuſa, & in paſtillos digeſta. Siccatur quoq́ radix, & uſu poſcente interim partes duas herbæ, floris aut radicis unam, interim contrà floris duas & herbæ unam dari conuenit, alternis geminatis potionibus, in ſingulos dies in uino mulſo diluto.

Parthenium. Buphthalmum. Cap. LXIX

P Arthenium aliqui amaracum uocant, foliis coriandri, tenuibus, flores candidi per margines erumpunt, medio lutei, odore ſubuiroſo, ſapore amaro. Parthenion officinæ ſimul & herbarij hodie *matricariam* uocant, rura *maronam*. ſiquidem ea matricaria foliis eſt coriandri tenuibus, flore per ambitum albo, intus melino, odore graui, ſapore amaro. Naſcitur in ſepibus & aliis permultis locis. Matricariam dictam inde putauerim, quòd mulieribus uteri cauſariis & ſtrangulationi uuluæ oportunis ſuo uiroſo odore medeatur. Nec aliter à Galeno Pauló que quàm amaracus uocatur, quòd & parthenion aliquibus amaracum dici teſtatur. Celſus apud nos muralem herbam parthenion & perdicion appellari perhibet. Ego de alia parthenio muralem herbam dixiſſe autumo, quæ non in ſepibus, ſed in muris parietibusq́ naſcitur, ob id & parietaria uulgo nominata. Quod & Plinius quoque ſequi uide-

tur

tur, qui parthenion & perdicium à noſtris herba urceolaris uocari teſtis eſt, folio ſimilis ocimo, nigrior tantum, naſcens in tegulis parietibusq́. Monſtrata Pericli ſomno à Minerua, quare parthenium uocari cœpta: aſſignaturq́ ei deæ, cum uernula carus Pericli Athenienſium principi, cum is in arce templum ædificaret, repſiſſetq́ ſuper altitudinem faſtigij, cecidiſſet, hac herba dicitur ſanatus, contra lapſus & præcipitia & uehiculorum euerſiones ſingulari. Hallucinantur qui *cotulam* uulgo dictam, parthemium eſſe putent, cum folium ei fœniculi, parthenio coriandri tribuatur. Sapore etiam diſſident, qui in parthenio amarus eſt, non in cotula. Parthenium ſiccatum & cum melle potũ epithymi modo pituitam bilemq́ detrahit per inferna. Suſpirioſis quoq; & melancholicis, datur herba ipſa floribus demptis. Contra calculos & anhelationes potu perquam utilis eſt. Prodeſt decoctum eius ad inſidendum in duritia uuluarum & inflammationibus. Illinitur ſacro igni & collectionibus cum flore. Buphthalmon, Romani Boariam appellauere. Cauliculos habet teneros ac ſubtenues, folijs fœniculi, floribus luteis, maioribus quàm anthemidis, qui ſimiles ſunt oculis, unde nomen. In campis & circa oppida naſcitur. Eſt Plinio buphthalmos ſimilis boum oculis, folio fœniculi, circa oppida naſcens, fruticoſa, caulibus qui manduntur decocti, quidam cachlan uocant. Huc facit quod Alcman poeta calchan ſiue cachlan, hoc eſt buphthalmon ita nominat, ut aureum torquem ex eius floribus conſtare demonſtret,

Χρύσειον ὁρμὸν ἐκὼν ῥαδινὰν πετάλοισι κάχλαν.

Inuenio chalcan uocari purpuram, & herbam qua purpura tingitur, apud Phocionem grammaticum. Nicolaus Damaſcenus lacum ſub alpes eſſe ſcribit multorum ſtadiorum circuitu, ubi toto ferè anno flores ſuauiſſimi odoris & coloris præſtantiſſimi per ambitum uiſantur ſimiles buphthalmo. Ea facile Plinio putaretur buphthalmos eſſe, quam ruſtici bouis oculum, & officinæ *cotulam* ab odore *fœtidam* appellant. ſiquidẽ ſimilem boum oculis florem habet, folia fœniculi, fruticoſa: nec aliter florẽ explicat, quæ ſatis cotulæ cognomento fœtidæ cõgruunt. Buphthalmon eandem eſſe Dioſcoridi cum chryſanthemo uocata nõnulli putant, in qua ferè eadem repetit, chryſanthemon tradens ab aliquibus buphthalmon uocari herbam teneram, fruticoſam, leues proferentẽ cauliculos, & multifida folia, flores ſupra modũ ſplendentes, luteos, orbem oculi imitãtes, unde nomẽ traxit. Cæterum lutei flores & buphthalmo & chryſanthemo à Dioſcoride tribuuntur, cotulæ albi potius per margines, luteo medio, ita ut candida floris folia luteũ medium cingant, à floribus anthemidis non niſi ſola magnitudine differentes, quando grandiores flores cotulæ quàm anthemidis conſpiciuntur, reliqua facie quàm ſimillimi. Quare & ſi cætera conueniant, flos tamen picturæ Dioſcoridis diſſentire cognoſcitur. Porrò in macerijs apud nos inuenitur & ruderibus herba cauliculis teneris, exilibus, folijs multifidis, digitum latis, flore ſupra modum ſplendẽte, luteo, orbẽ oculi bouis exprimente ita ut imaginis rudimenta reluceãt. Rura noſtra, nam ab officinis nullum extorquere nomen potuimus, quòd aureo fulgore reſplendeant flores uniuerſi, uti luteo quodam ſplendore colluceſcere cernãtur, *croceam* nominant *camomillam*. Ea ſatis Dioſcoridis picturæ reſpondet. Propter oppida naſcitur, & caules oleris uice manduntur. Democritus philoſophus batrachiõ, quod nos ranunculũ appellamus, chryſanthemon eſſe cẽſet, folijs ut ait apij, maiuſculis, flore aureo, cuius altitudo fere ſeſquipalmum non excedat. Vbi emicat chryſanthemon aquam idem ſubeſſe teſtatur, & hoc habent ſignum aquilegi. Cotulam Sueſſionenſes mei *caneſonem* uocant, quaſi *canulam*, quod herba in dilutum urirorẽ caneſcat, apiarijs optime cognitam, qui hac ſuas fricant manus, uel ſecum habentes geſtant cum aluearia caſtranda ſunt, aut ſæuientium impetus ſunt cohibendi, illico furore ſenſu huius edomito miteſcunt. Nam & ſi flos ſit pulcherrimus, ita ut apes amœnitate huius illectæ eminus aduolent, huic tamẽ nõ inſidunt, ſed herbam totam peroſæ diffugiunt, uel certe guſtato flore protinus faſtidioſæ tranſuolant. Nam apiculæ muſcæq́, quę cõuenientes ramis huius cohæſerunt, emoriuntur, argumento quòd hunc fruticem demortuis apibus aut muſcis inueniẽs ſemper onuſtum, ita apibus aduerſatur. Buphthalmos herba duritias cũ cera diſcutit, tumores ſedat. Arquatis, qui ſubinde bibant, colorem bonum ad tempus reddi prædicant.

Pæonia. Lithoſpermon. Cap. LXX

P Aeonia ſiue glycyſide caulem habet duum palmorum, comitãtibus multis ſtolonibus, folia maſculæ iuglandi ſimilia, fœminæ ſmyrnij. In cacumine ſiliquas Græcis nucibus ſimiles fert. apertis ijs ſemina inueniuntur, granis rubentibus, numeroſis, exiguis, ſimilitudine acinorum mali punici, alijs nigris in medio, ac purpureis, quinqꝫ uel ſex. Radices maribus craſſitudine digiti, altitudine palmea, candidæ aſtringentesqꝫ linguam guſtu: fœminis ceu glandes circiter octo uel ſeptẽ aſphodeli modo coaceruantur. Vetuſtiſſima inuentu pæonia eſt, nomenqꝫ authoris retinet: quam quidã, ut Plinio placet, pentorobon appellant, alij glycyſiden. Hæc quoqꝫ difficultas eſt, quòd eadem aliter alibi nuncupatur. Naſcitur in opacis montibus, caule inter folia digitorum quatuor ferente in cacumine ueluti græcas nuces, quatuor aut quinqꝫ. Ineſt ijs ſemen copioſum, rubrum, nigrumqꝫ. Nomen in officinis ſeruat. Vulgus *piuoniam* uocat, enimuero fruticoſa eſt, caulibus ſeſquipede altioribus, folijs in mari iuglandis ſed minoribus, in fœmina ſmyrnij modo laciniatis, floris calyce roſeo, quo decidente plurimũ quini ſubriguntur hirti craſsiqꝫ folliculi, mox reſupinandi. Iis fatiſcẽtibus uarium intus ſemen alterno coloris cõtextu, mirabili naturæ decreto, ſiliquis ſenſim dehiſcẽtibus hic baccas ex atro, illinc acinos cocco rutilare uidere ſit, quod & admirationẽ ſimul & uoluptatẽ intuentibus adfert. uirili & fœmineo ſexu diſtinguitur. Muliebri folia myrrham redolent, & denſiora ſunt. Radix ſex aut octo glandibus conſtans uidetur. Mas glandoſam quoqꝫ habet radicem, per interualla toroſam, palmi altitudine, digitum craſſam & candidam: fœmina numeroſiorẽ. Plinius & glycyſiden, quam aliqui pæoniam uocant, alibi ita deſcriptam reliquit, Caulem habet duum palmorum, comitantibus duobus aut tribus agnatis, cute lauri ſubrutila, folia qualia iſatis pinguiora, rotundioraqꝫ, & minora. Semen in ſiliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo eius genera ſunt. Fœmina exiſtimatur, cuius radicibus ceu balani longiores, circiter octo aut ſex, inhærẽt: mas plures habet, quoniam non una radice nixus eſt, palmi altitudine, candidaqꝫ. ea guſtu aſtringit. Fœminæ folia myrrham redolent & denſiora ſunt. Naſcuntur in ſyluis. Radices fructumqꝫ legi noctibus præcipiũt, quia picus martius interdiu facere in oculos impetum dicatur: alioqui effodientibus radicem pæonię ſedes procidit, ſi Theophraſto credimus. Magna id uanitate ad oſtentationem rei fictum Plinius arbitratur. Glycyſida porro dicta eſt pæonia, ꝙ acinos mali punici ſimiles habere uideatur. nam ſidam, malum punicum à Bœotis uocari ſuprà docuimus. Hanc & ephialtion uocabant antiqui, ut pote cũ aduerſus ſuppreſsiones incuborum nocturnas ualeret. Medetur pæonia faunorũ in quiete ludibrijs. Præcipiũt eruere noctu, quoniam ſi picus martius uideat, tuendo in oculos impetum faciat. Vſus in ijs diuerſus, rubra enim grana rubentes menſes ſiſtunt, quindecim ferè pota in uino nigro: nigra grana uuluis medentur ex paſſo, aut uino totidẽ pota. Radix omnes uentris dolores ſedat in uino, aluumqꝫ purgat. Sanat opiſthotonon, morbum regium, renes, ueſicam: matricem autem, & ſtomachum decocta in uino: aluumqꝫ ſiſtit. Eſtur etiam contra malum mentis, ſed in medendo quatuor drachmæ ſatis ſunt. Grana nigra auxiliantur ſuppreſsionibus nocturnis in uino pota quo dictum eſt numero. Stomacho uero & roſionibus & eſſe ea, & illinire prodeſt. Suppurationes quoque diſcutiuntur, recentes nigro ſemine, ueteres rubro. Vtrunqꝫ auxiliatur à ſerpente percuſsis, & pueris contra calculos incipiente ſtranguria. Fœminis, ut Dioſcorides eſt author, à partu non purgatis ſicca radix datur. Ciet menſes græcæ nucis magnitudine pota. In uino data doloribus ſubuenit uentris. Sanat regium morbum, renes, ueſicam. Decocta in uino aluum coercet fluentem. Rubra ſeminis grana rubentes menſes ſiſtunt decem aut duodecim pota in uino auſtero nigro. Stomacho & eius eroſionibus eſſe prodeſt. à pueris pota calculorum rudimenta detrahunt. Grana nigra medentur ſuppreſsiõibus nocturnis, & faunorum in quiete ludibrijs, ſtrangulationibus fœminarũ & uuluæ doloribus grana quindecim in aqua mulſa aut uino pota. Naſcitur in editiſsimis præruptisqꝫ montium uerticibus. Galenus pueros quoſdam comitiali morbo correptos hauſtu eius in perpetuum mentis malum nõ ſenſiſſe tradit, dum etiam radicem à collo pendentem geſtarent, ita ut pectus contingeret. quod & Poſsidonius adfirmat. Seleucus glycyſidem pomi genus ſpecie fici tradit, quod mulieres

maxime

maximè deuitẽt infatuationis metu. Lithoſpermon aliqui ægonychon, alij dioſpyron, alij ſemen leoninũ. à lapidea ſeminis duritia nomen accepit. Folia ei oleæ prorſus ineſſent niſi lõgiora, molliora, latioraq; uiderentur, iuxta radicẽ humi iacẽtia, ramulis rectis, tenuibus, craſſitudine acuti iunci, ualidis, ſurculoſis. quibus in ſummis biforcipes exeunt cauliculi, folijs inueſtiẽtibus magnis, penes quæ lapideũ ſemen, rotundũ, exiguũ in erui magnitudine extuberat. Naſcitur macro ſolo locis eminẽtibus. Plinius ita graphicè depinxit, tradens inter omnes herbas lithoſpermo nihil eſſe mirabilius. Aliqui ægonychon uocãt, alij dioſpyron, alij heracleon. herba quincũcialis ferè, folijs duplo maioribus q̃ rutæ, ramulis ſurculoſis, craſſitudine iunci. Gerit iuxta folia ſingulas ueluti barbulas, & in earũ cacuminibus lapillos cãdore et rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia uero lapidea. Ipſi qua pediculis adhęrẽt cauernulas habẽt, & intus ſemen. Naſcitur in Italia, ſed laudatiſſima in Creta: nec quicq̃ maiore miraculo Plinius aſpexit, tantus eſt decor, uelut, aurificũ arte alternis inter folia cãdicantibus margaritis, tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis. Iacere atq; ſerpere humi tradũt authores. Plinius uulſam non hærentẽ uidiſſe meminit. Iis lapillis drachmæ põdere potis uino albo calculos frangi pelliq; conſtat, & ſtranguriã diſcuti. Neq; in alia herbarũ fides eſt uiſus ſtatim, ad quã medicinã nata ſit. Eſt autem eius ſpecies, ita ut etiã ſine authore, uiſu ſtatim cognoſci poſſit. Dioſcorides iacere atq; humi ſerpere folia tradit, quæ ab radice proſiliãt, quod nuſquã non apud nos uiſitur. Lithoſpermon in altitudinẽ fruticat, erectis non ſeſſilibus humi ramulis, quod etiam Dioſcoridi placere uideo. Ab omnibus tã officinis quàm medicis hodie *milium ſolis* appellatur, quod, ut reor, ſemen candore ſolari ac lucis ſplendore fulgeat. enimuero folijs oleæ mollioribus, latioribus, & lõgioribus conſpicitur, quæ iuxta radicẽ humi ſpargũtur, ramulis tenuibus, rigidis, firmis, iuncea craſſitudine, in quorum faſtigio bifidi exortus cauliculorum ſpeciem exhibent, folijs magnis eos ueſtiẽtibus: in quo ſinu ſemẽ emicat paruum, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. In aſperis inuenitur, & editis locis. Vis huic ineſt, ut ſemine cum uino albo poto calculos frangat, pellatq; urinam.

Phalaris, Erythrodanon, rubia, Lonchitis. Cap. LXXI

PHalaris thyrſulos fundit à radicibus tenuibus, & ſuperuacuis, frequẽtes, geniculatos, bipalmesq;, calamis ſimiles zeæ, graciliores tamẽ atq; dulces. Folia quoq; ſimilitudinẽ eius habẽt. Semen amplitudine milij oblõgius. Phalaris Plinio thyrſum habet lõgũ, tenuẽ ceu calamũ, in ſummo flore inclinatũ; ſemen ſimile ſeſamæ. Hoc calculos frangit potum ex uino uel aceto, uel cũ melle & lacte: item etiam ueſicæ uitia ſanat. Tunditur & in aqua aut uino. Succus ad ueſicæ cruciatus utiliſſimè bibitur, Semen ligulæ menſura potũ eundem præſtat effectũ. Inuenitur frequẽter in aruis ſine nomine herba fruticoſa, culmo lõgo, gracili, geniculis cincto perinde quaſi auena, flore ſpicaceo, in ſummo inclinata. ſemine milio aliquãto lõgiori, radice tenui, & ſuperuacua. Erythrodanon Latinis rubea dicitur, Dioſcoridi altera ſpõte prouenit, altera ſeritur ut Thebanæ in Galilæa, & Rauennæ in Italia. In Caria certè inter oleas, tanquam in ſegetibus, ſeritur, propter emolumentũ quod ex ea re queſtuoſiſſimum ſentitur. Quadranguli ei caules, aſperi, longi, ſimiles aparinæ, maiuſculi prorſus firmiuſculiq;, folijs circa articulos per interualla ſtellatim decuſſatis, & uelut in orbem circumquaque radiatis, ſemine rotundo, per initia uirente, proceſſu rubro, ubi planè maturuit nigro, radice tenui, longa, rubente. Magno quæſtu rubia pollet, in primis tingendis lanis & corijs neceſſaria. Serpit humi ut gramen, locis umbroſis conſpicienda. Sponte prouenit, ſeriturq; ſimilitudine eruiliæ, uerum ſpinoſus ei caulis & geniculatus, quinis circa articulos in orbem folijs. Semen eius rubrum eſt. Laudatiſſima Italica, & maximè ſuburbana, & omnes penè prouinciæ ſcatent ea, radice amara & anchuſæ modo rubicunda, uelleribus inficiendis & pellibus tingendis utili. Italicam maxime Democrito placuiſſe dicunt. Officinis *rubea tinctorum* appellatur, Francis *garenſa*, caule anguloſo, geniculato, aſpero, folijs per interualla ex ſingulis articulis emicantibus, & rotatim in ſtellæ modum radiatis, ſemine primum herboſo, mox rubro, deniq; nigro, ſemper rotundo, radice rubra, altitudinis tantæ, ut rarò tota queat effodi. Hac tingũtur lanæ, pelleſq; perficiunt, qua de cauſa à noſtris infectoribus ſtudioſe colitur rubia. In medicina urinam ciet, morbum regium

ſanat ex aqua mulſa, & lichenas ex aceto illita: & iſchiadicos & paralyticos, ita ut bilentes lauentur quotidie. Radix ſemenq́ trahunt menſes, aluũ ſiſtunt, & collectiones diſcutiunt. Contra ſerpentes rami cũ folijs imponuntur. Folia capillum tingũt. Quidam morbũ regium ſanari hoc frutice tradunt, etiã ſi alligatus ſpectetur tantum. Dioſcoridi urinã molitur, qua de cauſa regio morbo auxiliatur pota cum aqua mulſa: item coxendicum doloribus, & neruorum reſolutioni. craſſam enim copioſamq́ pellit urinam, interdũ & cruorem. Bibentes tamen quotidie lauentur, & inanitionum diſcrimina cõſiderentur. Contra ſerpentium ictus ſuccum ex uino bibi prodeſt. Semẽ potum ex aceto lienem abſumit. Impoſita radix trahit partus, menſes, ſecundasq́. Illita cum aceto albam uitiliginem emaculat. Lonchitis Romanis ueneria aut lanceola dicebatur olim, folia ad porri ſimilitudinem habet, latiuſcula, & modicè rubentia, ad radicem plurima, & in terram conuexa, pauca in caule. Flores in eo ceu galericulos comicis perſonis ſimiles, paruam exerentibus linguam nigros. ſiquidem minutulis ijs hiantibus albugo quædã inferiore labro prominens ſpeciẽ lingulæ repræſentat. Semen in inuolucro clauſum cum primum exit triangulum, ſimile cuſpidi, unde ducta eſt appellatio, radices Gallicæ paſtinacæ. Naſcitur in aſperis & ſitiẽtibus. Lonchitis, authore Plinio, nõ ut pleriq́ exiſtimauerũt eadẽ eſt quæ xiphion aut phaſganon, quanq́ cuſpidi ſimilis ſemine: habet enim folia porri rubẽtia ad radicẽ, & plura quàm in caule, capitula perſonis comicis ſimilia, paruã exerẽtibus linguã, radicibus prę longis. Naſcitur in ſitiẽtibus. Sæpe in aridis & petroſis inuenitur, folio porraceo, floribus comicæ perſonæ ſimilibus, paruã exerenti linguã, ſemine triangulo ut pilũ eſſe ac lancea uideatur, à qua ut arbitror effigie nomen herba auſpicatur, radice ſylueſtris paſtinacæ: ſed nullum ſuccurrit nomen dignum quod ſcribatur. Pueri, qui montibus oberrant, *nigros capettos* quaſi galeros, nominant. Altera lonchitis quam aſperã cognominant, Romani longinam aut colubrinã, folijs ſcolopendrij ſcabrioribus, amplioribus, diuiſuris quoq́ maioribus, uulneraria herba, plagisq́ inflammationes abigit, nec eas cingere uel enaſci patitur. Pota cum aceto lienem abſumit. Sunt qui ab hoc foliorũ habitu *burſam paſtoris* eſſe putẽt: ſed ea folijs potius erucæ conſpicitur, ſemine in uulgus minuto. ſed de hac alibi priuatim diximus. Alij quandam ſcolopendrij ſpeciem eſſe ſuſpicantur. Vtcunq́ lonchitidos ſuperioris radix decocta, priuſquam ſemen emittat, lieni & renibus medetur. Eadem in aqua ijs uiſceribus illinitur. Semen lonchitidis duabus linguis in uino potum hydropicos ſanat. Radix potu urinam ciet.

Althæa, Alcea, Cannabis. Cap. LXXII

Lthæam aliqui ebiſcon appellant, genus eſt ſylueſtris maluæ, folijs rotundis cyclamini modo, lanuginoſis, flore roſeo, caule cubitorũ binûm, radice lenta, uiſcoſaq́, intus candida. Tributũ ei nomẽ ab excellẽtia & multitudine remediorum. E ſylueſtribus maluis, cui grande folium & radices albæ, althea uocatur ab excellentia effectus, à quibuſdam ariſtalthæa. Althææ folium à Theophraſto maluæ redditur, ſed grandius & piloſius, cauliculi molles, flos luteus, radix alba neruoſaq́, ſemen maluæ. guſtus quoque caulium ut maluæ. Aquam radice trita addita tradunt addenſari ſub dio, atque congelaſcere. Vſus ad rupta, tuſſes è uino dulci, & ad ulcera in oleo. Medici althęam uocando, ut idem inquit Theophraſtus, maluam ſylueſtrem intelligunt ab effectus nobilitate, à quibuſdam ariſtalthæa dicitur. Item ebiſcus, ſiue quod idem eſt, ibiſcus: quanquam Plinius althæam ab ibiſco ſeparauit medicinæ uſu. Ibiſcus, inquit, à paſtinaca gracilitate tantum diſtat, damnatus in cibis, & medicinæ duntaxat utilis, quam Græci molochen agriam uocent, & aliqui pliſtolochiã. Anadendromalache à Galeno etiã uocatur. Officinis *biſmalua*, uulgo *maluauiſcus*, ruſticis *guimalua* nominatur, quòd glutinoſa ſit, caule tenero, bicubitali, molli, folijs lanugine caneſcẽtibus, fœtu maluæ maiori, piloſioreq́, flore roſaceo, radice alba. Humẽtib. locis gaudet. Althææ in omnibus efficacior radix, præcipuè cõuulſis, ruptisq́. Cocta in aqua aluũ emollit. Ex uino albo ſtrumas, & parotidas, & mammarum inflammationes diſcutit. Panos in uino folia decocta & illita tollunt. Eadem arida in lacte decocta quamlibet pernicioſæ tuſſi citiſſime medentur. Hippocrates uulneratis, ſitiẽtibus defectu ſanguinis, radicis decoctæ ſuccum bibendum dedit: & eam uulneribus cum melle & reſina, item conuulſis, luxatis,

tumentibus

tumentibus & muſculis, neruis, articulis impoſuit. Suſpirioſis, ac dyſentericis in uino bibendum præbuit. Mirum, aquam ea radice addita addenſari ſub diuo, atq; coaleſcere. Efficacior autem quo recentior. Radicis ſuccus, ut Dioſcoridi placet, decoctæ in aqua mulſa, item tuſæ per ſe potu efficax eſt contra uulnera, parotidas, ſtrumas, abſceſſus. Mammarum inflãmationes ſedat, ſedis dolores, offarctus, inflationes, neruorum rigores. diſcutit enim & excoquit, aut rumpit, & ad cicatricem mox perducit. Decocta quo dictũ eſt modo, & cum axungia, uel anſerino pingui, terebinthina ue ſubacta ut malagmatis lentor cõtrahatur, inflammationibus uuluæ, præcluſisq; fœminarum locis utiliter in peſſis admouetur. Decoctum eoſdem uſus præbet. Purgationes à puerperio & reliquias à partu potenter extrahit. Decoctum radicis potum prodeſt urinæ difficultati, calculorum cruditatibus, coxendicum uitijs, dyſentericis, tremulis, ruptis. Dentium mulcet dolorẽ colluto ore decocti in aceto iure. Semen recens aridum ue tritum uitiligines in ſole confrictas oblitterat. Eodem ex oleo peruncti à uenenatis animalibus feriri negantur. Valet ad dyſenteriã, ſanguinis reiectionem, alui profuſiones. In poſca aut uino decoctum bibitur contra omnes ueſparũ, apiũ, ac ſimiliũ aculeatos ictus. Folia cũ oleo exiguo imponũtur plagis, item ambuſtis. Cõſtat aquã trita radice addita ſub diuo addenſari atq; cõcreſcere. Alcea ſylueſtri & ipſa maluæ cõtribuitur, folia uerbenacę modo ſecta, caules terni aut quaterni cortice canabino ueſtiũtur, flores parui, ſimiles roſę, radices obliquæ, quinq; uel ſex, cubitales. Alcea Plinio folia habet ſimilia uerbenacæ, quæ & periſtereon cognominatur, caules tres aut quatuor foliorũ plenos, florẽ roſæ, radices albas, cumplurimũ ſex, cubitales, obliquas. Naſcitur in pingui ſolo, nec ſicco. Cęterũ inuenitur in ſyluis *ruſticæ altheæ* uel *biſmaluæ ſylueſtris* uulgari cognomẽto, herba caulibus folioſis, canabino cortice, minutis, frõde malue quaſi circinata, & ſegmẽtis uerbenacæ profundioribus laciniata, flore roſę, paruo, radicibus obliquis, quinis ſenis ue, cubitalibus albis. Caudã quoq; leonis, qua multũ animal id pollet, Homero, Catullo, & Plinio teſtibus alceã appellãt Græci. Vſus radicis alceę ex uino uel ex aqua dyſentericis, aluo citę, & ruptis cõuulſis. Sylueſtris cannabis naſcitur in ſyluis, uirgulas altheæ fundens nigriores, aſperioresq;, ac minores, cubitali altitudine, folijs edomitæ, ſcabrioribus, magisq; nigrantib. flores modice rubẽtes & ſimiles lychnidi, ſemen & radix althæę. Cãnabis primũ in ſyluis nata nigriore folio & aſperiore, dein cultu domita feritate manſueuit in agris. Satiua à Dioſcoride pingit̃ folio fraxini, grauis odoris, caulibus paruis, inanibus, ſemine rotũdo. Ea Gallis *chanura* dicitur, ferulacei generis, graui odore, ſimplici adoleſcit caule in tantã plerũq; proceritatẽ, ut arborũ ęquet faſtigia. Crebris geniculatur nodis, è quibus ſurculi prodeunt, folijs anguſtis, mucronatis, fimbriatis. Mas exflos, uerſicolorium parit ſemen & oleoſum: fœmina albo flore ſterilitatem compenſat. Vtiliſſima funibus cannabis. Seritur à Fauonio. Quo denſior eſt, eo tenerior. Semen eius cum eſt maturum, ab Aequinoctio autumni deſtringitur, & ſole & uento aut fumo ſiccatur. Ipſa cannabis uellitur poſt uindemiã, ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima eſt Alabandica, plagarũ præcipue uſibus. Tria eius ibi diſcrimina. Improbatur cortici proximũ, aut medullæ. Laudatiſſimũ è medio quæ meſa uocatur: ſecũda Mylaſea. Quod ad proceritatẽ attinet, roſea agri Sabini arborum altitudinẽ æquat. Cannabis ſolum pingue ſtercoratumq;, & riguum, uel planum, atq; humidum & alte ſubactum deposcit. In quadratũ pedẽ ſeruntur grana ſex eius ſeminis Arcturo exoriente, quod eſt ultimo menſe Februario, circa ſextum aut quintum Calendas Martias, nec tamen uſq; in Aequinoctum uernum. Si ſit pluuius cæli ſtatus, improbe ſeritur. Cannabis leguminibus aſſignatur. Huius ſemen, ut Galenus eſt author, magno negotio concoquitur, ſtomacho & capiti aduerſatur, prauos creat humores. Sunt tamen qui hoc quoque toſtum tuſumq; cum bellarijs, quæ ſecundis menſis præbentur, uſurpent. Admodum excalfacit, & caput æſtuoſo halitu ſurſum miſſo tentat. Semen eius extinguere genituram uirorum dicitur. Succus ex eo uermiculos aurium necat et quodcunq; intrauerit eijcit, ſed cum dolore capitis. Tantaq; uis eſt ei, ut aquæ infuſa, coagulare eam dicatur. & ideo iumentorum aluo ſuccurrit pota in aqua. Radix contractos articulos emollit in aqua cocta, item podagras, & ſimiles impetus. Ambuſtis cruda illinitur, ſed ſæpius mutatur priuſquam inareſcat. Semen largius ſumptũ geniturã extinguit. Succus ex eo auriũ doloribus inſtillatur.

Sylue-

Syluestris, quæ nigriore & aſperiore caule, diſtat à ſatiua. Vellitur & hæc faciundis funibus apto cortice. cuius radix decocta illitu collectiones, & tumores diſcutit: tophos, qui in articulis occalluerunt, diſſipat.

Anagyris, Cepæa, Aliſma, Onobrychis. Cap. LXXIII

Nagyris, à quibuſdam acopon dicitur, folia uirgasq; uiticis habet, fruticoſaq; arboris inſtar, perquam tenui odore, flos oleris. Semen in corniculis gignit oblongis, ſimile renibus, uarium, ſubrotundum, & ſolidum, quod dureſcit ferè matureſcente uua. A Anagyris Plinio, quam aliqui acopon uocãt, fruticoſa eſt, grauis odore, flore oleris. Semen in corniculis nõ breuibus gignit, ſimile renibus, quod dureſcit per meſſes. Anagyris odore tetro prouerbiũ peperit, in eos iactari ſolitum, qui offutura ſibi commouent. Hanc ſunt qui à Plauto nauteam uocari putent in Aſinaria, ſed authorem non habent. Nauteam porrò herbam grauẽ eſſe ſcribit Feſtus, qua coriarij utantur, à naui quaſi nauſeam dictam. Anagyris recentioribus *malua terreſtris*, quod humi maluæ modo iaceat dicitur, ruſticis *putidum lignum*. Arboris inſtar fruticat folijs & ramis amerinæ, fœdo odore, flore braſſicæ, ſiliqua terete, qua ſemen cõtinetur renibus ſimile, cum meſſibus matureſcens. Folia collectionibus imponuntur: difficulter parientibus adalligantur, ita ut à partu ſtatim auferantur. Quòd ſi emortuus hæreat, & ſecundæ menſesq; morentur, drachmæ pondere bibuntur in paſſo folia. Sic & ſuſpirioſis dantur, & in uino uetere ad phalangiorum morſus. Radix diſcutiendis coquendisq; adhibetur. Semen commãducatum uomitiones facit. Tenera folia, ut uult Dioſcorides, illitu collectiones tumoresq; reprimunt. Si partus hæreat, & ſecundæ menſesq; ſubſiſtant, drachmæ pondere bibuntur in paſſo. Sic & ſuſpirioſis præbentur, & contra capitis dolores in uino. Difficulter parientibus adalligãtur, ita ut extemplo à partu ſoluãtur. Radicis cortex concoquendis diſcutiendisq; adhibetur. Semen commanducatum uomitiones celeriter ciet. Cepæa portulacæ ſimilis eſt, folio nigriore, radice tenui. Plinio cepæa ſimilis eſt portulacæ, nigriore radice ſed inutili, naſcens in litoribus arenoſis, guſtu amara. In uino cum aſparagi radice ueſicæ plurimum prodeſt. Folia in uino contra urinæ ſtillicidia, & ſcabiem ueſicæ magno remedio bibuntur: ſed cum decocto corrudæ, id eſt ſylueſtris aſparagi, quam myacanthon uocant, plurimum conferunt. Aliſma, quod & damaſonion uocatur, folia ei plantaginis niſi anguſtiora eſſent, & in terram cõuexa, caule tenui, ſimplici, cubitum excedente proceritate, capite thyrſi, flore albo, exili, & aliquatenus pallido, radicibus ut ueratri nigri tenuibus, odoratis, acribus, modicè pinguibus. In aquoſis amat naſci. Aliſma, ut Plinius inquit, aliqui damaſonion alij lyron appellant. folia ei plãtaginis niſi anguſtiora eſſent & magis lacinioſa, conuexáque in terram, aliàs etiam uenoſa ſimiliter, caule, ſimplici, tenui, cubitali, capite thyrſi, radicibus denſis, tenuibus ut ueratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. naſcitur in aquoſis. Alterum genus eiuſdem in ſyluis tradit nigrius, maioribus folijs. Recentiores *paſtoralem fiſtulam* uocant, quòd ſingulari ſcapo rudis fiſtulæ & longitudinem & effigiem quandam uideatur imitari. Officinæ, herbarij, rura à ſimilitudine & natalibus *plantaginem* uocant *aquaticam*, folio arnogloſſi, ſed anguſtiore, & ſemper in terram demiſſo, caule unico, ſeſquipedali, in cuius faſtigio uiride alabaſtricu-lum in calycem cõcoloris floris dehiſcit, radicibus crebris, ut ellebori nigri tenuibus, acribus, pinguibusq;, flore tenui in candidum palleſcente. Aquoſos amat ſitus. Vſus in radice aduerſus ranas & lepores marinos. Lepori marino aduerſatur in uino potum. Eius drachma una aut altera ſubuenit ijs qui leporem marinum biberunt, aut quos rubeta momorderit, aut qui opium hauſerunt. Torminoſis aut dyſentericis per ſe aut cum dauco pari menſura datur. Conuulſis, & mulieribus locorum cauſarijs, aut uuluæ ſtrangulatui opportunis prodeſt. Herba ſiſtit aluum, menſes pellit, tumores illita placat. Panos ſanat damaſonion. Onobrychis lentis habet folia, longiora paulo, caulem ſemipedalis altitudinis, florem rubentem, radices exiguas. naſcitur dilutis incultisq; locis. Folio, ut Plinius inquit, onobrychis conſtat lentis, paulo maiore, flore puniceo, radice exigua & gracili. Naſcitur circa fontes. Illita panos & tubercula diſcutit. In uino ſtranguriás finit. Sudores mouet cum oleo peruncta.

Hypericon

Hypericon. Cap. LXXIIII

Ypericon alij corion, alij androſæmon appellant. Sunt qui chamæpityn ab odore ſeminis reſinaceo dixerunt, folio rutæ figura, ſurculaceo frutice, do-
H drantali, ſubrubro. Flos luteus, qui digitis tritus ſanguineũ ſuccũ remittit, qua ratione androſæmon cognominatur. Siliquas gerit ſubhirſutas, in lõgitudinẽ rotũdas, hordei magnitudine, et ſemen in ijs nigrũ, reſinam obolens. Naſcitur macro ſolo ſed culto. Hoc modo à Dioſcoride pingitur in ruta ſylueſtri, & multo articulatius. Folia ſunt rutę, puſillo frutice, ac lignoſo, leuiter rubẽte. Flos luteus, qui digitis tritus ſanguineũ excernit ſuccũ, qua occaſione quidã androſæmon uocauere, folliculo ſubhirſuto, in rotũditate prælongo, ſimilitudine hordei, claudente ſemen atrũ, & reſinã ſubolẽs. Naſcitur culto & gracili ſolo, ſed hoc breuius aliquot omiſſis repetitur. Hypericon, Plinio authore, quod alij chamæpityn, alij corion appellãt, oleraceo frutice, tenui, cubitali, rubente, folio rutæ, odore acri, ſemine ſiliquæ nigro matureſcẽte cum hordeo. Nomen in officinis ſeruat. Rura *herbam perforatam* aut *mille pertuſam* appellant, quòd folia ſoli obiecta innumeris foraminibus ſcatere, & omni ex parte punctis quibuſdam pertundi uiſantur. Vulgus item *herbam diui Ioannis* ſæpe nuncupat. ſiquidem ſurculoſa eſt herba, dodrantalis, ſubrubẽs, folio rutæ, flore uiolæ matronalis forma, quẽ ſi digitis libeat terere, manus inuenies ſanguine profecto cruentatas. nã & oleũ in quo flos fuerit maceratus ſanguineũ cõcipit colorẽ. ſiliqua terete, hordei magnitudine, ſemine intus nigro, reſinã olente. Nãq; ſi nares conſulas, ſiliqua ſemenq; tibi reſinaceũ odorẽ repræſentabit. Duo in hyperico inueniuntur, quæ tibi certitudinis faciãt fidem, cruentus comæ floriſq; triti liquor, odor ſiliquæ ſeminiſq; reſinaceus, quæ uix in alijs quibuſcũq; reperiũtur. Quo magis hallucinantur, qui hypericum othonen herbam eſſe cenſeant. Nam & ſi perforata crebro folia hyperici acies oculi deprehendat, nõ tanquam à tineis eſſent pertuſa uel eroſa, ſed uelut acu minutim puncta conſpiciet. Item non ei flos ineſt croci latifolius, ſed albæ uiolæ luteus. Folium huic rutæ, alteri potius erucæ tribuitur. Neq; ſemen in othonæ ſiliquis includitur. Peregrina herba barbaro aſpectu. Hypericum uernaculum nobis eſt, nuſquã nõ proueniens. Aſcyron alijs & androſæmon, ſpecies & hæc hyperici, amplitudine differẽs, maioribus ramis ſurculoſioribuſq;, & omnino rubentibus, folio tenui, floribus luteis, ſemine hyperici reſinoſo & cum atteritur digitos cruentante, quã ob cauſam androſæmon hanc quoq; uocauere. Androſæmon aliqui dionyſiadem, alij appellauere aſcyron, ſed ab hoc & ab hyperico differentẽ. frutex eſt prætenuibus feſtucis, ſurculos rubẽteſq; ramos fundẽs, folijs effigie quidẽ rutæ ſed duplo triploue maioribus, & cũ teruntur ſucco ſanguineo manantibus, cauis alarũ multis, à quibus in cacumine ſtolones utrinq; prodeunt pinnati, in queis flores puſilli, lutei, & in calyculis ſemen uelut nigri papaueris, lineis depictũ. Comæ tritæ reſinoſus odor. Hoc inuenitur in agris. Folia non ſic, ut hyperici, foraminibus peruia notãtur, longiora multo. Plinius ea ſupradicta genera hyperici appellatione cõplectitur, duobus tantum faſtigijs contentus, cum tradat aliud hypericon eſſe quod alij corin uel corion appellant, folijs tamaricis, & ſub ea naſcitur, ſed pinguioribus & minus rubentibus, odoratum, palmo altius, ſuaue, leuiter aculeatum. Dioſcoridi coris, quam hypericon quidam uocant, frutex eſt folio ericæ ſed minore, pinguiore, ac rubente, palmum altus, ſapore grato, acri, odorato. Hippocrates coren hanc uocauit, ut Galenus inquit, argumento ſeminis quod pupulæ oculi ſimilitudinem repræſentat. Aſcyron maiores quàm hypericon habet ramos omninoq; rubentes, flores luteos, ſemen in calyculis puſillũ. Comę aſcyri tritæ uelut cruentatæ cernunt. Androſæmon nõ abſimile hyperico eſt, cauliculis maioribus dẽſioribuſq;, ac magis rubẽtibus, folia alba ferè. Gignitur in uineis. Ferè medio autũno effoditur, ſuſpenditurq;. Galenus androſæmon duplex facit, aſcyron ſiue aſcyroides, de quo ſuprà ſumus locuti. Alterũ dionyſias appellat ab aliquibus. Vtriq; par effectus. Ea inter hypericũ, aſcyron, et androſæmon inueniũtur diſcrimina, ſed minora q̃ quæ genus mutare debeãt, ideo una cõmuni ueniũt apud nos appellatione. Eſt tamen diligenter attendendum in rutę ſylueſtris mentione, ubi eadẽ uerbotenus referuntur, florem ſimplici ratione luteum à Dioſcoride tribui, ubi nec uiolæ albæ ſimilẽ feciſſe palam cognoſci tur: quare in alterutra deſignatione nõnihil deſiderari uidetur. Nec in hyperici mentione

floris

floris digitorum attritu cruētati meminit. Natura femini hyperici fpiffandi. Aluum fiftit, urinam cit, ad calculos uefícæ cum uíno bibitur. Vis femini coris excalfactoria, & ideo in flationē facit enterocelicis: fed ftomacho non utile, præcipuum ad ftranguriam, fi exulcerata non fit uefica. Medetur & pleuriticis in uino potum. Semē utriufq; hyperici ifchiadicis bibitur ex uino. Bibitur & in quartanis, quæ priuatim corion appellatur. Ambufta fanat. Spafticis & opifthotonicis perungi femine hyperici, quod coris uocatur, idemq; bibere prodeft. Capillum denigrat hypericon quod corion cognominant. Hypericon Diofcoridi urinam cit, menftrua pellit appofitum. Tertianis, quartanis cum uino potum liberat. Semen triginta diebus potum ifchiadicis medetur. Folia cum femine illita fanant ambufta. Seminis afcyri ufus ad ifchiadicos. Potum in aquæ mulfæ fextario uitiofa recrementa copiofe detrahit: quapropter continuandus eft ufus, dum uitium omne fubfidat. Illinitur & ambuftis efficaciter. Androfæmi femen duabus drachmis potum bilem deijcit, aluūq; fuis excrementis exonerat. Ifchiadicis medetur, fed à purgatione aquam bibere cōuenit. Herba fanat ambufta, uulneribus fanguinem cohibet. Coris femen potū menfes pellit & urinas. Phalangiorum morfibus auxiliatur. Febriū horroribus ex pipere, opifthotonicis ex oleo conuenienter illinitur. Radix in uino cocta, potaq; defectis opē ferre traditur: fed qui morbo tentatur diligenter operiri debet, quādo corpus totum fudore difflet, ex qua occafione membra refoluta mobilitati reftituentur.

Chamæpitys, aiuga. Cap. LXXV

Erba eft chamæpitys per humum ferpens, incuruæ fimilis, folijs fedi, minoribus, tenuioribus multo, hirfutis, circa ramos frequētibus, odore pinus, flore tenui albo uel luteo, radice cichorij. Altera huic cognominis, cubitalibus ramis, anchoræ modo incuruis, minutis crinibus, coma fupradictæ: flos candidus, nigricans. femen olet pinum ut fuperior. Tertia mafculus dicitur, paruula, læuior, folijs exilibus, candidis, pilofis, colliculo craffo & albo, flofculis melinis, femine pufillo fecus alas, eodem odore quo cæteræ item fpecies. Chamæpitys latine aiuga, authore Plinio, appellat: diciturq; propter abortus ab alijs thus terræ, cubitalibus ramis, flore pinus & odore. Altera læuior & incuruæ fimilis. Tertia eodem odore, & ideo nomine quoq;, paruula, craffitudine digitali, folijs fcabris, exilibus, albis, in petris nafcens. Sic tria eius habentur difcrimina, reddēdo unum fefquipedalibus furculis, flore pinus & odore: alterum breuius & incuruum: tertium folijs fcabris, digitali caulis craffitudine. Latinis 3 aiuga fiue abiga chamæpitys dicitur. Inuenitur & ibiga uocari, quod nomen ferè feruant hodie Illyrici. Hinc duabus abiectis literis i, & g, *iba*, & tandem *iua* manauit in uulgi nomenclationem. Ea eft aiuga uel chamæpitys, quam officinæ fimul & herbarij *iuam* appellant cognomento *mufchatam*. fiquidem ea per humum reptat incurua, folijs femperuiui minoris, longe tenuioribus, hirfutis & pinguibus, circum ramos frequētibus, odore pinus, flore tenui, luteo uel candido, radicibus cichorij. Tantū abeft ut chamæpitys, quæ ab officinis hodie demonftratur, fit ea Diofcoridis & Plinij, ut nihil magis eius deliniationi repugnare cognofcatur, & indigna prorfus quæ ijs generibus annumeretur, cum nullo fit pinus odore. Recentiores aliam chamæpityn nouerūt, eiufdem ut ipfi arbitrantur effectus, 4 folio faluiæ rimofo, anguftiore tantum, & ad radicē maiore, flore fubcandido ac luteo, folliculis criftæ gallinaciæ fimilibus, fapore pinus, in maritimis montibusq; nafcentem, nigro femine, quæ non ferpit. Athenis chamæpityn alij dionyfiam, alij ioniam uocari fcribunt Apollodorus & Athenæus. Nicander ionida quādam herbam nominat, fortaffe chamæpityn fignificare uoluit, pumilam & humilem eam dicendo. Omnes hæ herbæ propter cognationem nominis non differendæ. Profunt aduerfus fcorpionum ictus: item iocineri illitæ cum palmis, aut cotoneis: renibus & ueficæ decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoq; regio & urinæ difficultatibus ex aqua decoctæ bibuntur. Nouiffima cōtra ferpentes ualet cum melle, fic & appofita uuluas purgat, fanguinem denfatum trahit pota, fudores facit perunctis ea. Peculiariter renibus utilis eft. Fiunt ex ea hydropicis pilulæ cum fico aluum trahentes. Lumborum dolorem uictoriati pōdere in uino finit, & tuffim recentem. Mortuos partus ex aceto cocta potaq; eijcere dicitur. Folia, ut Diofcoridi placet, chamæpityos feptenis diebus in uino pota morbum regium difcutiūt: & quadragenis

in aqua

in aqua mulſa iſchiadicis medentur. Dantur peculiariter urinę difficultatibus, iocineris & renum uitio. Torminoſis proſunt. Heracleæ in Ponto aduerſus aconitum pro antidoto utuntur decoctum ebibentes. Ad ſupradicta quoq; cum polenta linitur quæ decocto herbæ maduerit. Trita in farinam & cum fico in pilulis ſumpta aluum emollit. Excepta mellæ cum æris ſquama & reſina eam trahit. Appoſita cum melle uteros purgat, ſiquid intus infeſtat eijciens. Mammarum duritias digerit, uulnera glutinat, ulcera quæ ſerpunt cum melle lita cohibet. Vſus reliquis duabus ad eadem quæcunq;, citeriore tantum ui.

Betonica, ceſtron. Cap. LXXVI

Eſtron cognominant pſychrotrophon, quoniã alſioſis locis gaudeat, Latini betonicam appellant. Exit caule tenui, cubitũ uel eo amplius procero, qua-
C drangulo, folijs longis & mollibus, frondis quernæ modo per ambitum ſerratis, ad radicem maiuſculis, odore iocundo. ſummis in caulibus ſemen ſpicatum ineſt quaſi thymbræ. Radices ſubſiſtũt exiles ut ueratri. Folia huius collecta plurimos ad uſus ſiccantur. Vetones, ut Plinius tradit, in Hiſpania eam inuenere quæ in Gallia betonica dicitur, in Italia autem ſerratula, græcis ceſtron aut pſychrotrophon, ante cunctas laudatiſſima: exit anguloſo caule, cubitorum duûm, à radice ſpargens folia fere lapathi, ſerrata, ſemine purpureo. Nomen betonicæ in officinis retinet, uulgus *betunam* uocat, caule cubitali, aut altiori paulo, quadrato, folijs quernis, per ambitum ſerratis, proxime radicem maioribus, odoratis, ſemine in ſummis caulibus modo ſatureiæ ſpicato, floribus purpureis, radice ueratri numeroſa, tenui. Hallucinantur qui generi eidem betonicæ aſſignant, quam uulgus *orualam* appellat, haudquaquã abſimilem, caule ab imo rufeſcente, quadrangulo, flore rubido, alabaſtriculis dehiſcentibus. Veſcũ & atrũ ſemen intus conſpicitur. Cęterum folio & caule oruala marrubium imitatur ingrato ſatis odore, flore in aquilini roſtri modũ falcato, ſiliquis circa caulem dehiſcentibus, quæ ſemen atrum oſtendant. Betonica folio quercus conſpicitur, per ambitum crenato, odorato, ſemine in uerticibus caulium ſpicoſo. Differt ſpecie non effectu altera betonica ut Paulo Aeginetæ placet, unicaulis, ramulos habẽs pulegij tenuiores, & guſtu fatuos, in petroſis fere pro ueniens. Folia ſiccantur in farinam plurimos ad uſus. Fit uinum ex ea & acetũ ſtomacho & claritati oculorũ. Tantũq; gloriæ habet, ut domus in qua ſata ſit, tuta exiſtimetur à piaculis omnibus. Anguiũ morſibus imponitur betonica, pręcipue cui uis tanta perhibetur, ut incluſæ circulo eius ſerpentes ipſe ſeſe interimãt flagellando. Datur ad ictus ſemẽ eius denarij pondere cum tribus cyathis uini: uel farina drachmis tribus ſextario aquæ imponitur. Betonicæ ſemen omnia mala medicamenta exigit per aluũ in mulſo, aut paſſo, uel farina in uini ueteris cyathis quatuor: ſed uomere cogendi atq; iterum bibere. Iis qui quotidie guſtẽt nulla nocitura medicamẽta tradunt. Obolis tribus, in aqua cõtra purulẽtas cõtraq; cruentas excreationes ſubuenit. Ad lateris & pectoris dolores farina eius bibitur. Betonica aliàs ſtomacho grauis, uitia tamen ſanat pota, uel folijs cõmanducata. Difficultati ſpirãdi medetur tuſæ pondo libra, mellis Attici ſemuncia ex aqua calida quotidie bibentibus. Drachma una in aqua calida cyathis tribus bibitur ad cordis uitia. Renibus prodeſt betonicæ potus. Faciles præſtat uomitiones radix ellebori modo quatuor drachmis in paſſo uel mulſo. Sed ſiſtit uomitionem farina ex mulſa. Sumitur & ex aqua, abſtergitq; faſtidia, digeritq; cruditates ex mulſa. Siſtit aluũ ſuccus infuſus aut potus. Eadẽ cœliacis in uino auſtero datur. Soluit aluũ drachmis quatuor in hydromelitis cyathis nouem. Tormina diſcutit. Ad uulnus drachma in hydromelitis cyathis tribus bibitur. Farina ex melle & aceto ſcyllite pota præcordijs & ilibus utiliſſima: itẽ ramici pota, atq; illita. Veſicæ malis contraq; calculos grauiſſimis cruciatibus auxilio eſt. Eadẽ ad ſtrãgurias efficaciſſima. Ad calculos quidã betonicã & uerbenacã & millefoliũ æquis portionibus ex aqua pro ſingulari remedio bibere ſuadent. Neruis diſcurrentibus per ſcapulas, humeris, ſpinæ, lumbis utiliſſima ut in iocinere pota. Ad omnes corporis dolores remedio eſſe ſuccum inuenio betonicæ, quæ pota colorem plumbeum corporis priuatim emendat, gratioremq; reducit. Phthiſicis eclegmate cum melle fabæ magnitudine datur. Concoctionem facit in oxymelitis cyathis tribus denarij pondere, & crapulam diſcutit. Paralyſim ſanare dicitur. Eadem torpentibus membris prodeſt. Comitialibus medetur eius drachma in oxymelite. Farina

pondo denariorũ tredecim ſumpta triginta diebus cum folijs quinquefolij tritis, ex aceti ſcyllitici cyatho & mellis Attici ſemuncia comitiales ſanat. Eiuſdẽ drachma in aquæ mulſæ cyathis tribus febribus liberat, quæ cum horrore ueniunt. Bibitur in quartanis farina quæ omnes horrores coercet. Morbus regius impugnatur eadem tribus obolis ex uini ueteris cyatho. Farina è lacte caprino pota ſanguinem ſiſtit ex ubere fluentem. Potatur à ruptis, conuulſis, & ex alto deiectis ſuccus. Betonica drachma in uini cyathis tribus bibitur contra omnia uuluarum uitia, aut quæ in partu fiunt. Euocat menſes, & partus accelerat farina ex aqua mulſa. Herba delet carcinomata & nigritias ueteres addito ſale. Radix Dioſcoridi pituitoſam uomitionem elicit ex hydromelite pota. Folia danť ruptis, conuulſis, uuluæ cauſarijs, & ad laxãdos uteri ſtrãgulatus drachmæ unius põdere cũ aqua mulſa. Ternæ in uini ſextario drachmæ contra ſerpentiũ morſus ebibũtur. Herba magno præſidio illatis à ſerpente uulneribus illinitur. Aduerſus uenena drachma ex uino ſalubriter potatur, quam ſiquis pręſumpſerit, à poculo uenenato tutus euadet. Vrinas ciet, aluum ſubducit. Medetur comitialibus, inſanis pota ex aqua, & iocineris lienisq; moleſtijs denarijs ſingulis in aceto mulſo. Concoctiones adiuuat, ſi quis tuberculo fabæ ſecundum cœnam deuoret. Sic & acida ructanti ſtomacho ſalutaris eſt. Stomachicis eam manducare & ſuccum exputo corpore deuorare proderit, ita ut in ſingulos hauſtus dilutum uinum ſupergustetur. Datur ſanguinem excreantibus tribus obolis cum uini miſti cyatho: iſchiadicis renum & ueſicæ doloribus ex aqua: aquæ quæ cutẽ ſubijt binis denarijs in mulſa. Regio morbo laborantes recreat. Menſes pellit denarij pondere cum uino pota. Hærẽtes fœminarum purgationes drachma in uino depellit. Aluum quaternæ in aqua mulſa cyathis decem inaniunt. Tabidis & purulenta egerentibus ex melle auxiliatur. Folia cũ inaruerint trita ad hos effectus fictilibus conduntur.

Britanica, Betonica altera. Cap. LXXVII

BRitanica, ſiue betonica folio cernitur rumicis ſylueſtris ſed nigriore piloſioreq;, guſtus aſtringentis, caule non magno, radice breui, tenui. Britanica in inſulis in confini Britaniæ Oceano, uel eius inſulis reperta eſt, folia habens oblonga, nigra, radicem nigram. Florem, autore Plinio, uibones uocãt, qui collectus ante quàm tonitrua audiantur, & deuoratus, ſecuros in totũ annũ reddebat milites. Friſii, quà caſtra erãt Romanis, demõſtrauere illam. Mirať Plinius, quæ nominis ſit cauſa, niſi fortè confini Oceano Britaniæ ueluti propinquę dicauere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima naſceretur certum eſt: ſed hic quondam ambitus fuit, nominibus ſuis eas adoptãdi, ut docebimus feciſſe reges, ut res tanta debeať herbam inuenire, uitam iuuare. Siquidem in Germania trans Rhenum caſtris a Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu, fons erat aquę dulcis ſolus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagesq; in genibus ſoluerentur. Medici ſtomacacen & ſceletirben uocabãt. Ei malo reperta auxilio eſt britanica, nõ neruis modo & oris malis ſalutaris, ſed contra anginas quoq; & ſerpentes. Sed quare uibones dicantur huius herbæ flores non auſim diuinare. Cæterum Strabo autor eſt apud Vibonem in Brutijs, repertum coronis flores nectere: in eum quoque locum propter flores migraſſe Proſerpinam. Eiſdem incommodis quoq; Romanas legiones in Arabia tentatas fuiſſe Auguſti Cæſaris principatu, Helio Gallo duce, idẽ refert Strabo. Sed magis miror, florem tantum à Plinio celebrari, cuius, uelut ignobilis aut indigni qui deſignaretur, Dioſcorides nõ meminerit. Quare de illo inſigni betonicæ, tamq; pulchro & elegãti intellexiſſe Plinium exiſtimo, de quo infra agetur. Britannicam hodie Italia *piatamanam* appellat, quidam *lapathum acutum*, quòd folia rumicis habeat. Cæterum & longiora ſunt & nigriora, carnoſiora & lanuginoſiora, radice nigra & ueſca. Sũt qui putẽt eam eſſe herbã quæ *biſtorta* uulgo uocatur: etenim folio eſt rumicis, à terra cæſio, ſupernè uiridi, flore rubro, radice concolori, cõtorta, nigricante, cui eædem quæ britanicæ uires à medicis tribuanť. Medetur ſerpentiũ ictibus britanica. Succus exprimitur folijs, in ſole aut igni uerſať dum coeat, uim habet aſtringentẽ, priuatim depaſcentibus oris & tonſillarum ulceribus utilem, demũ ad omnia quæ dẽſari ſit opus. Folia in farinam redacta labiles dentes firmant. Naſcitur betonica altera in fœnarijs campis, & mõtibus, excelſa & nitida loca diligẽs, Germina, & animos, & corpora hominum

minum

minum tuetur à maleficijs, piaculis omnibus. Contra peregrinationes nocturnas, itinera inſidioſa, difficiles ſomnos commendata. In totum ad omnem medendi rationem celebratiſſima. Radix ei tota rubet odorataq; habetur, folium porraceum, ſtamine quo medium diuiditur puniceo, ac rubente, in recto calamo triquetrũ, floribus in cacumine purpureis. Mirari licet quam ob rem mentiones duas betonica meruerit, niſi quis duo quoq; genera betonicæ nobis à Dioſcoride demõſtrata contenderit: & quãuis in purioribus Dioſcoridis codicibus caput hoc non inueniatur (non enim planè ſtilum eius redolet) uires tamen huic dicatas in uetuſtis authoribus, Dioſcoridem in teſtem citantibus, inuenies: betonicæ mentioni fuſius inſertas deprehendes. Plinius duo genera uidetur intellexiſſe, quę tamen promiſcua cõferantur, uni rumicis folia tradit, quod britanicæ Dioſcorides aſſignat: nam eius, quæ eodem authore betonica dicitur in Gallia, folia querna potius uiſuntur, ſerrato ambitu, & inde *ſerratula* in Italia nominatur, ut uibones in Hiſpania. Altera quæ ſtamine, non ſemine ut in Plinio mendoſe legi puto, purpureo (nam neutri earũ ſemen offenditur in purpuram inclinatũ) medium folium diuidente. Facilior eſſet Pliniana lectio, ſi ita ſcriberetur, Exit betonica anguloſo caule, cubitorũ duũm, à radice ſpargẽs folia fere lapathi, ſerrata: altera ſtamine purpureo. Nam hic uidetur folij forma deſiderari, quod Dioſcorides in ſecunda mentione betonicæ exprimit, foliũ tribuẽs porraceũ, ſtamine in medio purpureo. Tantũq; gloriæ ei tribuit Plinius, ut domus in qua ſata ſit tuta exiſtimetur ab omnibus piaculis: quod Dioſcorides ſecundæ manifeſtius adſcribit. Duas & Paulus Aegineta betonicæ facies intelligit multum differentes, effectu tamen parili, ut ſupra dictum eſt. Quæ tamen hæc herbarijs fuerit & officinis minimè ſilentio prætermittendũ, cum nõ par cior quàm alterius ſupradictæ apud omnes increbuerit uſus. Hanc poſteriorem tam officinæ quàm herbarij medicíq; *tunicum*, detractis à betonica duabus literis prioribus, nominant. Enimuero tunicum radicẽ habet rubram, odoratã, porracea folia, ſtamine, quo mediũ diuidatur, puniceo uel rubente, cum recto calamo triangula, floribus in uertice purpureis. Eſt aũt gentilis huic herba, quã Galli modo *barbaricam*, modo *armeriam* appellãt, mœnibus & circũ ſepta domorũ, neq; nõ macerijs, uetere ritu ad arcenda, ut uolũt, piacula, inſidias & maleficia ſatã, fruticoſam, folijs porri, oblongis, anguſtis, per extremũ mucronatis, cæſiis, cõcoloribus calamulis, teretibus, geniculatis, cubitalibus, floribus ſpecioſis, ſimplicibus: qui quinis, ſenis'ue folijs cõſtent, lentè fimbriatis, magna ex parte purpureis, quanuis & interdũ niuei conſpiciantur, ſuaui odoratu quaſi caryophyli. De altili betonica alibi abunde dictũ eſt. Farina recẽtis uulneribus capitis indita dolorẽ finit, uulnera glutinat, fracta oſſa extrahit: ſed quotidie debet imponi dum perſaneſcãt. Dolori capitis medeť, ſi iure decocti foueatur, aut tẽporibus cũ bitumine perunctis. Suffitur eiuſdẽ gratia radix. Farina tã aduerſus toxica quàm ſerpentũ & ſcorpionũ ictus ex albo uino bibitur. Quartanæ, reliquarũq; febriũ horrores diſcutit. Comitialibus opitulatur ſub ipſam acceſſionem propinata. Eadẽ per ſe carcinomatis inſpergitur, quæ tamen pręſtiterit herbæ ſucco prius abluiſſe. Eſtur cõtra uentris tineas. Succus peſtis arcet cõtagia: atq; etiã hauſto, ſi iã morbus inuaſerit, liberat. Fit ex flore oleũ ad canis rabioſi morſus, ad fiſtulas & parotidas, queis illitu medetur. Viſus aciem exacuit. Ieiuno ſumpta dolorẽ dentiũ ſedat. Iure decocti colluto ore diſcutit grauedines. Partum, qui ſine febre ſit, accelerat. Neruorum uulneribus imponitur. Præſumpta ebrietatem arcet. Intertriginem in itinere faciundo non ſentient qui ex uino biberint. Faſtidia cũ aceto mulſo diſcutit. Iis qui ex morbis ſeſe recolligũt aluum ex aqua calida deijcit. Vomitiones cohibet. Dolores podagræ ac inflationes uentris ſedat. Venena rabioſi canis morſu impreſſa elicit plagæ diutius illigata.

Lyſimachion. Cap. LXXVIII

L Yſimachion caulículos ſpargit cubitalibus maiores, fruticoſos, tenues, quorum ab geniculis folia exeunt gracilia, guſtum aſtringentia, flore rufo uel aureo. Gignitur in paluſtribus & aquoſis. Inuenit Lyſimachus herbã lyſimachiam, que ab eo nomen retinet celebrata Eraſiſtrato. folia habet ſalicis, ut Plinius tradit, uiridia, florem purpureũ, fruticoſa, ramulis rectis, odore graui. gignitur in aquoſis. Vis eius tanta, ut iumentis diſcordantibus iugo impoſita aſperitatem cohibeat. Regis Lyſimachi inuentoris nomine inſignis. Ruſtici *corneolam* uocant,

cauliculis pluribus geniculatis aſſurgentem, emicantibus ex ſingulis articulis folijs ſali-cis effigie, ſed uiridioribus, flore rufo, graui odore, guſtu auſtero. Inuenitur in humidis ſub nomine *corneolæ* uulgo notiſſima. Hanc infectorum officinæ quàm optime norunt. ea e-nim ad inficiendos uiridi colore pannos utuntur. Huic corneolæ uulgo notæ ſingulæ de-prehenduntur hærere, quas Dioſcorides lyſimachio tribuit. Et ſi particulatim libeat per-currere, inuenies in paluſtribus & aquoſis naſci, cauliculos emittere cubitales, aut paulo maiores, fruticoſos, prodeuntibus geniculatim folijs, tenuibus, ſalicis figura, guſtu aſtrin-gentibus, flore rufo aut aureo, quæ ſi comburantur acrem eructant fumum, naribus mor-dacem. Lytron tam Dioſcorides, quàm Plinius appellari alio nomine tradunt, quod puta-tur pro luteo deprauatum. nam ut Victruuius eſt author, qui nõ poſſunt chryſocolla pro-pter raritatem uti, herba quæ luteum appellatur, cæruleum inficiunt, & utuntur uiridiſſi-mo colore. Quam luteam herbam tradit cæruleo ſubtritam pro chryſocolla induci, talis eſt ferè lyſimachiæ, ſiue lytron, ſiue luteum alio nomine uocetur, apud infectores uſus: nam cæruleo colore, quo glaſtum tingit, eam ſuperinducentes uiridem efficiũt colorem. Nam per ſe ſi adhibeatur, luteum uel flauum præbet, argumento, quòd flauum facit capillum. Si tamen cæruleo ſubteratur, infectiuum contrahit uirorem. nam pictores ex luteo, & cæ ruleo contritis uiridem efficiunt colorẽ. Niſi quis putet, non à colore, quẽ tingit, ſed à flo-re potius luteam nominari, qui luteo conſpectu micat, quare rura nonnuſquam apud nos hunc florem *aquatilem ſolſiam* appellant, quòd colore aureo uel fuluo calendulę florẽ imite-tur. Herba à bubulo pecore, nec non etiã ueterino pabulis reſpuitur, nempe quã in aquo-ſis pratis detonſam ceſpite tenus offendes, eam tantum relinqui intactã uidebis: quod for te odoris uel saporis acrimoniæ referendum eſt acceptum. Audiui de quibuſdam ruſticis, cum apud Cenomanos peſtilentia paſſim graſſaretur, multosq́ ſubita morte raperet, tan dem ex herba quadã, quã mihi demonſtrarũt, remedia quæſiuiſſe, qua liberatos peſte plu-rimos affirmabãt. Nãq; altius paulo ſupra panũ, qui iam intumuiſſet adalligata, deorſum peſtilẽs uirus impellebat, collectũq; tandẽ inibi, ſurſum regredi & principes partes repete re non patiebatur. Sic modico ſubiecti membri damno, reliquũ ſeruabat corpus. inde ru-ſticis *pelliboſſa*, ſiue quod idẽ eſt peſtifuga, cœpta eſt appellari, Sed quæ ab ijs demonſtrata mihi fuit, nullis diſſentientibus notis, lyſimachia erat. Cuius miraculi nullam potui ratio-nem inire, niſi quod forſitan ſuo inſpiſſatu & aſtrictionis munere, quo pollet, uenenũ ad ſubditas partes exprimens, excluderet. Lyſimachiæ odorẽ ſerpẽtes fugiũt. Sanguinis pro fluuium ſiſtit ſiue ore reijciatur, ſiue naribus: ſiue aluo fluat, ſiue fœminarum utero, pota, uel illita, uel indita. Recentibus plagis medetur. Vlceribus priuatim quæ calciamento fa-cta ſunt prodeſt contrita. Capillum flauum facit. Foliorũ ſucco uis aſtringendi, propterea ſanguinẽ reiectantibus potu infuſioneq; laudatur. Siſtit & fœminarũ profluuia appoſitu. Herba ipſa erumpente ſanguine naribus farcit̃. Manantẽ uulneribus cruorem cohibet. Crematæ nidor acerrimus expiratur, qui ſerpentes abigit, & muſcas enecat.

Polygonon, ſanguinaria, Polygonon fœmina, Polygonaton. Cap. LXXIX

Polygonon herba ramis exilibus, copioſis, atq; geniculatis, qui à terra nõ at-tolluntur, graminis modo ſerpentibus, folijs rutæ, ſed longioribus & mollio ribus, ſemine turgens ſub omnibus folijs, à quo nonnulli maſculum intelli-gunt, flore albo aut rubente. Polygonon Græci uocãt quam Latini ſangui-nariam. Non attollitur à terra ut Plinius ait, folijs rutæ, ſimilis gramini. Qui plura genera polygoni faciunt, hãc marem intelligi uolunt, maiorem minuſq; nigram, & geniculis denſiorẽ, ſemine ſub omnibus folijs turgeſcentẽ: appellariq; à multitudine ſemi nis, aut denſitate fruticis, aut frequentia geniculorum. Inueniuntur qui fœminã hanc eſſe contẽdant. marem autem maiorem, minuſq; nigrum, & geniculis denſiorẽ. Herbam ſan-guinalem Celſus polygonium Græcis appellari tradit. Latinis & ſeminalis à ſeminis mul titudine, & ſanguinaria à cohibẽdo ſanguine nominat̃. Aetius helioboranẽ, hoc eſt ſolis herbam dici meminit. Proſerpinacæ nomen polygono tributum uidere licet in eo libello qui Lucij Apuleij fuiſſe à multis creditur, ita ut in Dioſcoride ſerpinaca pro proſerpinaca corruptè legatur. Proſerpinacam ſunt qui in Plinio polygonon intelligant, dicente uul-

garem

garem herbam esse, eximij aduersus scorpiões remedij, & lassitudinem, si linguæ subijciatur: si deuoretur, uomitionem sequi salutarem. Illud tamen mirari subit, quod Plinius eodem capite proserpinacam & polygonum quasi diuersas herbas demonstrat, utranq; tamen ad anginas commendat uigesimoseptimo uolumine. Officinis nostris & herbarijs *corigiola* & *centinodia* mas appellatur, quandoquidē humi reptat graminis modo, geniculatis crebro flagellis, mollibus, folijs rutæ sed tenuioribus, pauloq; longioribus, sub quibus semen turgescit, flore partim rufo, partim candido. Vis eius est spissare ac refrigerare. Succus eius supprimit sanguinē, & potus cū uino cuiuslibet partis profluuium excreatiõesq; cruētas inhibet. Semine aluū soluit largius sumpto, urinā cit. Rheumatismos cohibet, qui si non fuere, nō prodest. Stomachi feruori folia imponūtur, uesicæ dolori illinūtur & ignibus sacris. Succus auribus purulentis instillatur, & oculorū dolori per se. Dabatur & in febribus ante accessiones duobus cyathis, in tertianis, quartanis'ue præcipue. Potu menses cit. Vis epoti succi est, ut Dioscoridi placet, spissare, refrigerare. Medetur cruentæ excreationi, choleræ, stranguriæ cruciatibus. Proluuiē alui supprimit, urinā efficaciter trahit. Cū uino potus cōtra serpentiū morsus auxiliū præstat. Datur in febribus per horā ante accessiones. Inhibet & sua quoq; mulieribus profluuia, uel appositus. Idē succus auribus instillatur quibus effluat pus. Est eius insignis effectus in uino decocti addito melle ad genitalium ulcera. Stomachi feruori, sanguinis reiectionibus, ulcerib. quæ serpūt, ignibus sacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus uulneribus folia illinuntur. Polygonon fœminam Romani eodem nomine feminalem appellant, paruus frutex, uno caule, arundini teneræ simili, densis geniculis in se tubarū modo farctis, tuberibus articulorū eminulis, quos folia frōdibus piceæ similia in orbē cōuestiunt, radice superuacua. nascitur in aquosis. Plinius in montibus tertiū polygoni genus tradit, oreon uocatū, arundini teneræ simile, uno caule, dēsis geniculis & in se farctis, folijs autē piceæ, radicis superuacuæ. Describit eadem forma qua Dioscorides hic fœminam: sed miror montanum, siue oreon ab eo nominari, cum aquosis tantum sit familiare, nec in montibus, nisi forsitan opacis, multiplicíq; aquarum scaturigine madentibus, inueniri constet, quo loco prouenire nō recusaret. Rura nostra *aquaticam pinum* nouerunt nominare. nanq; ea in humidis fruticat uno caule arundini teneræ simili, densis geniculis in se tubarum modo farctis, quorum torulos folia pinus in orbem cingunt, radice nullius usus. inuenitur in riguis. Huic quoq; spissandi refrigerandiq; natura ad eadem quæ superior, sed inefficacius pollens. Certe ex aceto trita collectionum inflammationes refrigerat, ac eò defluētes humores cohibet. Imponitur sacris ignibus, & quibus stomachus æstuat. Succus eius purulentis auribus infunditur, cruenta sanat ulcere, medetur dysentericis, sanguinē excreātibus, neq; nō muliebri profluuio. Priuatim medetur coxendicibus. Illud & peculiare & cū natura sua pugnās, aluū soluere, ciere urinas.

Polygonaton in montibus nascens maiorē cubiti altitudine fruticē habet, folijs laurus, duntaxat latioribus læuioribusq;, sapore mali cotonei aut punici. Etenim gustatum quandam resipit astrictionem. Per singulas foliorū eruptiones spectātur flores candidi, copiosi, numero maiore q̃ folia, quæ ab radice ad cacumen exeūt. Radicē habet candidā & oblōgam, mollem, geniculis frequentē, graueolentē, digitali crassitudine. Hoc Dioscoridis polygonatū nūc officinæ omnes, herbarij, itē uulgus *sigillum Salomonis* appellāt. Et si singulas Salomonij sigilli notas libeat prosequi, omnes adesse, ne ulla quidē reclamante, reperies. nanq; prosilit in montibus, frutice cubito proceriore, folijs lauri latioribus & læuioribus, quæ gustata quendā mali cotoneæ aut punicæ saporem referant cū astrictione nonnulla. Flores per singulos foliorum exortus exiliunt candidi, qui folia numero longe superent à radice ad cacumen supputata. siquidē terni aut plures ab unoquoq; sinu foliorū emicāt: radice candida, molli, longa, crebris nodis articulata, densa, grauiter olente, pollicis crassitudine, floribus excussis baccæ pisi ferè tuberculo dependent, ex uiridi nigricantes, & in quendam ordinem digestæ. Nomen traxit, quòd radix frequentibus geniculorum nodis interuallata tumet. nam caulis nullis cingitur articulis, sed enodis attollitur nullis brachiatus ramis. Vulneribus efficaciter illinitur radix: quinetiā maculas concorporat. Galenus prior, & eo posterior Paulus, odorē ei quendā assignant sine gustu fastidiendo, qui ne explicari quidem rectè posit. Plinius alterum genus adiecit, polygonum syluestre nominat,

cuius deſcriptio in pleriſq; cum ſuperiore Dioſcoridis pictura diſſonet: quaproptèr aliud eſſe genus non dubitauerim, pene arboris, ut inquit, frutice, radice lignoſa, ſtirpe cedri rubicundo, ramis ſparti, binûm palmorum, nigris, geniculorum ternis quaterniſq; articulis. ſapor mali cotonei. Hac mihi certe facie demonſtratũ quod polygonum ſylueſtre appellatur, fruticibus magis quàm herbis annumerandũ, ut quod arbuſcularum minetur altitudinem, ſtipite & ramis ſparti, atro uirore ſaturatis, binûm palmorũ, ternis rutæ folijs, nigricantibus, ex interuallo fuſis, ſapore mali cotonei, radice lignoſa. Sed multi iam apud nos, quòd ramis herbaceis, fronde minuta geniſtæ, quam uocant ſparton, foliatis ueſtiatur, *geniſtellam* audent appellare. Huic ſpiſſandi natura. Decoquitur in aqua ad tertias, aut aridi farina inſpergitur, & oris ulceribus, aut attritis partibus. Propter gingiuarum uitia ipſa comanducatur. Nomas ſiſtit, omniaq; quæ ſerpunt aut difficilem cicatricem habent. Priuatim uero ſanat à niue facta ulcera. Herbarij & ad anginas utuntur illa, & in capitis dolore coronam ex ea imponunt, & contra epiphoras collo circundant. In tertianis quidem ſiniſtra manu euulſam adalligant, adeò contra profluuia ſanguinis, nec ullam magis aridam quam polygonon ſeruant.

Clematis daphnoides. Clematis alia. Cap. LXXX

Lematis, quam daphnoidem cognominãt, naſcitur pinguibus locis, ſarmentis prælongis, iunceæ craſſitudinis, folio lauri figura & colore, multo minore. Eſt & Plinio clematis Aegyptia cognomine, quæ ab alijs daphnoides ab alijs polygonoides uocatur, folio lauri, longa tenuiſq;, aduerſus ſerpentes ex aceto pota ac priuatim aſpidas efficax. Aegyptus hanc maximè gignit. Prælonga tenuiſq; in prouerbiũ uſq; ceſsit, ita nominando eos, qui procero & nigro ſunt corpore, ut eſt apud Demetrium Phalereũ. tales enim Aegyptiæ clematides ab eo nominantur. Clematis daphnoidis ſi quis imaginem, naturã, effigiem exquiſitius exploret, ea cenſebitur eſſe quæ Latinis uincaperuinca, officinis *peruinca*, uulgo *peruenca* nominatur. nanque uincaperuinca prælongos ſpargit iuncos, folia lauri figura & colore, multo minora: pingui lætoq; prouenit ſolo, geniculatis reptans flagellis, gracili & in terram ſparſo iunco, folijs laurinis, ſed longe minoribus, flore hyacinthino, interdum ſed rarius ſuppurpureo, obuia quæq; uinciens, unde uincæ peruincæ nomen ductum putatur. Ea ſemper uiret, in modum lineæ folijs geniculatim circundata, topiaria herba, inopiam tamen florum aliquando ſupplet. Coronarij generis, hybernas ſua perpetua fronde texit corollas. Folia clematidis huius in uino pota citam alui proluuiem ac dyſenterias ſedant. Vuluarum tormenta cum roſaceo, aut Cyprino collecta in peſſo, & cum lacte indita finiunt. Ipſa commanducata doloribus dentium medetur. Aduerſus ſerpentium ictus, & priuatim aſpidum, remedio eſſe fertur. Gignitur in terrenis. Eſt & alia clematis quæ ramis exit rubentibus, uiticoſis: ambit hæc uiticulis ſuis arbores cõuoluendo ſeſe proximas ut ſmilax, folium ei uehementer acre ac exulcerans. Hæc ſmilaci ſimilis effingitur, geniculata & ipſa, repens per arbores. Plinius unam tradit clematidem, quam aliqui echiten, alij laginem, alij tenuem ſcammoniam, & pedales & folioſos non diſſimiles ſcammoniæ ramos habet, niſi quòd nigriora minoraq; ſunt folia. Inuenitur in uineis aruiſq;. Eſtur ut olus cum oleo & ſale. Ea ruſticis noſtris *liſeron* appellatur, ab herbarijs & officinis *uolubilis maior*. quandoquidem uiticulas emittit rubẽtes, lentas, folia ſupra modum acria ac linguã uellicantia, repit per arbores ut ſmilax læuis, qui grãdis ille phaſellus intelligitꝰ, ut ſupra dictũ eſt, circũuoluens ſeſe uicinis arboribus, unde uolubilis nomen traxit. Si quis linguam cõſulat, magnã folij acrimoniã & exulcerantẽ deprehẽdet. Putatꝰ idẽ frutex qui & cõuoluulus Latinis dicitꝰ, cuius flos rudioris lilij figurã præbet, ob id liliaſtri quoq; nomẽ habens, & uulgo noſtro *campanellæ*, quòd flos cymbalorũ effigiem imitetꝰ. nam foliũ ei ut ſcãmoniæ pinnatũ, nec huic ſmilaci diſſimile, qui uicinis circũuoluitur fruticibus, ſemen nigrũ, triãgulum, in folliculis acinorum ſpecie, qui numero tres habentur, in uinetis aruiſq;. De hoc uerba Plinij ſubijcimus. Eſt inquit, flos nõ diſsimilis lilio in herba quã cõuoluulũ uocãt, naſcẽs per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, & ueluti rudimenta naturæ lilia facere cõdiſcentis. Habetur & clematis tertia Plinio, centũculus Italis appellata, roſtratis folijs, ad ſimilitudinem capitis penularũ iacens, in aruis. Dioſcorides gnaphalion

herbam

herbam centunculum à Latinis dici meminit, quod & Scribonius Largus cõfirmat, gnaphalida centũculum dici latini testatus. Quanq̃ nõ habeo compertũ, eadem sit an diuersa gnaphalium à tertia clematide, quandoquidẽ & medicinæ congruunt, & utraq; cẽtunculi nomen habet. Dioscorides, teste Galeno, primã tantum clematidẽ hoc loco repræsentauit, quæ daphnoides, aut myrsinoides, aut polygonoides cognominetur: secundam uero quã clematitin uocari tradit, in calce quarti nõ hic scriptam esse cõtendit. Addidere tamẽ librarij utroq; loco eã, quod in alijs quibusdã fecere. Pamphilus ambas clematides in unũ cõfudit, à Galenoq; ob id incessitur iure. Idẽ & Plinius uidetur fecisse, medicinas aliquot prioris secundæ tribuens. Clematis hæc aluum cit. Eadẽ à dysentericis cum lini semine in uino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta supposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppurationẽ perducũt, deinde axungia adiecta percurant: item hæmorrhoidas cum oleo uiridi. Phthisicos iuuant cum melle. Lactis quoq; ubertatẽ faciunt in cibis sumpta. Infantibus illita capillũ alunt. Ex aceto dentiũ dolores sedant. Venerẽ stimulant. Sed easdẽ omnino uires iasinę tribuit, & pares propemodũ effectus. Quare suspicione nõ uacat eandẽ herbã pro diuersis frustra bis à Plinio repetitã. Est, eodẽ Plinio autore, centũculi egregius effectus ad sistẽdũ aluũ in uino austero. Idẽ sanguinẽ sistit, tritus cũ oxymelite aut aquæ calidæ cyathis quinq;, denarij unius põdere. sic ad secũdas mulierũ efficax. Sed eundẽ ferè in gnaphalio refert effectũ Plinius, quẽ centũculo adsignat. Semen clematidis secundæ Dioscoridi tritũ cum aqua uel hydromelite bibitur ad bilem & pituitam exigẽdas per aluum. Illita folia lepras emendant. Durata sale cum lepidio estur.

Polemonion, Symphytum petræum, alus. Symphytum alterum. Cap. LXXXI

POlemonion, alij philetęrion appellãt, Cappadoces autẽ à multitudine utilitatũ chiliodynamin, ramis exilibus, pinnatisq; folijs, paulo ruta maioribus, lõgioribusq;, ad similitudinẽ nepetæ aut sanguinariæ. cacuminibus corymbi dependent nigro semine, radice cubitali, subalbida, simili radiculæ, id est struthio. nascitur in mõtosis & macris. Polemoniã à certamine regum inuẽtionis appellant, alij philetæriam, Cappadoces autẽ chiliodynamin, radice, ut Plinius ait, crassa, exilibus ramis, quibus in summis corymbi dependent nigro semine, cętero rutæ similis. nascitur in montosis. Ea esse creditur quã omnes gallicè cum suis herbarijs pro *ambrosia* demonstrãt licet perperã. rura *boscisaluiam*, id est nemorensem saluiam. enimuero si libeat priuatim singulas persequi notas, inuenies folia paulo q̃ rutæ & maiora & longiora, calamintæ aut sanguinariæ proxima, ramos exiles, utrinq; pẽnatos, quibus in summis thymi uel hyssopi fere corymbi propendent; semine in eis nigro, radice cubitali, albicante, simili radiculæ quã struthion appellant. Et si natales eius libeat explorare, nõ nisi in montosis & asperis deprehendes emicare. Nec aliud in deliniatione huius à Dioscoride traditur. Cæterum ne reliquas omittam notas, cauliculo est quadrato, utroq; latere prodeuntibus folijs effigie nepetæ, saluiæ modo & scabris & candicantibus, ramulis etiã utrinq; digestis exilibus, quorum fastigia corymbis hyssopi uisuntur spicata, uel uerius dicam coronata, in quibus nigrum insidet semen. Radix struthij uel lanariæ herbæ similitudinem refert, prælonga, cubitalis. Non sunt audiendi, qui persicariam uulgo dictam esse polemoniam arbitrentur, quæ folium habet melampyri, aut quod consimile habetur, persici, multis calamis ex una radice micantibus, crebris articulorum nodis, fructu quasi grano milij in racemis summatim dependente: sed ista cratæogoni propria sunt, ut suprà demõstrauimus. Polemonia quoque dysentericis ex uino datur. Contra calculos grauissimis cruciatibus auxilio est ex uino pota. Ad uulnus quoque bibitur ex uino. Ischiadici infricata polemonia sanantur. Vlcera, quæ cacoethe uocant, sanat. Pota ex uino secundas pellit. Medetur serpentium ictibus polemonia uel philetæris radicis drachmis quatuor ex mero. Priuatim aduersatur scorpionibus radix uel tantum alligata. Bibitur Dioscoridi radix contra serpentes & dysenteriam, & ex aqua aduersus urinæ difficultatem & coxẽdicũ cruciatus. Datur ex uino drachmæ põdere lienosis. Eandem habentes à scorpionibus omnino tãgi negãtur: au si feriãtur, sentire dolorẽ nõ patitur. Symphyton petręon nascitur in saxis, ramis tenuibus, paruis, origani similibus, capitulis thymi, surculosum totum, odoratũ, gũstu dulce, saliuã ciens, lõga radice, subrufa, digitum crassa. Alum nos uo-

camus, Græci ſymphyton petræum, ſimile, ut Plinius tradit, cunilæ bubulæ, folijs paruis, ramis tribus aut quatuor à radice, cacuminibus thymi, ſurculoſum, odoratum, guſtu dulce, ſaliuàm ciens, longa radice, rutila. Symphyton petræon ſiue alum rura noſtra optime nouerunt; quod miror, cum ſit & medicis & herbarijs, pace ſemper eruditorum dixerim, prorſus incognitum. Vultus Gallicum *buglum* nominat, de quo conſtanter auſit pronunciare, non uulnerario egere medico, nec plagarij manum poſtulare, qui *buglum* & *ſaniculum* habuerit. ſiquidem ramos habet origani, tenues, in cacuminibus thymi capitula, ſurculis multis conditum, guſtu dulce, odoratum, ſaliuam ciens, longa radice, minoris digiti craſſamento. prouenit in petroſis, flore cæruleo, exili. Hallucinantur qui ſymphyton petræon ſtatuant herbam eſſe, quam officinæ *conſolidam* uocant *mediam*, cauliculis longis, tenuibus, parũ ſurculoſis, inodoris, guſtu dulcibus, folio paruo, bellis ſimili, flore anthemidis, multo maiore, radice digitali, rufa: ſed illa ſuauiter olet, hæc minime: illa flore cæruleo eſt, gracili, in capitulis thymi reſidente, hęc grandi chamęmelum imitante, medium luteum albis coronãtibus folijs. Symphyton petręũ utiliſſimum lateribus, lienibus, renibus, torminibus, pulmonibus, ſanguinẽ reijcientibus, faucibus aſperis. Bibitur radix trita & in uino decocta, & aliquãdo ſuperlinitur. Quin & cõmanducata ſitim ſedat, pręcipueq́ pulmonẽ refrigerat. Luxatis quoq́ imponitur et cõuulſis, lieni, interaneis. Aluũ ſiſtit cocta in cinere: detractis quoq́ folliculis trita cũ piperis nouẽ granis ex aqua pota. Vulneribus ſanandis tãta præſtantia eſt, ut carnes quoq́ cũ coquuntur cõglutinet addita, unde & Græci nomen impoſuere. Oſſibus quoq́ fractis medetur. Decoctum, ut Dioſcoridi placet, in aqua mulſa potũ pulmones purgat. Reijciẽtibus ſanguinẽ & renũ doloribus datur ex aqua. Ad dyſenteriã & rubra fœminarum profluuia in uino decoquitur. Ad cõuulſa & rupta ex aceto mulſo bibitur. Cõmanducatũ ſitim ſedat. Carnes cum unà coquitur additum cõglutinat.

Symphytum alterũ caule naſcitur cubitorũ binum aut maiore, anguloſo, inani ut ſonchus, & craſſo, qui per breuia interualla circundatur folijs lanuginoſis, oblõgis, anguſtis exẽplo linguę bubulæ. Ab angulis prominẽt pinnæ, & in ſingulis alis folia quædã tenuia ceu annexa cohæreſcunt, in quibus flores lutei, rutaceis ſimiles exeruntur, & ſemina uerbaſci. Caulis uniuerſus & folia quandã lanuginem modice aſperã alunt, quæ ipſo attactu prurigines mouent, radicibus extrà nigris, intus cãdidis, glutinoſis, in quibus medica uis cõſiſtit. Symphytum, ut Scribonio placet, quidã inulam ruſticã uocant, quidã alum gallicũ. Hoc Galenus ſymphyton magnũ cognominat, nec guſtu dulce, nec odoratũ ut ſuperius. Officinæ nomen ſymphyti retinuerunt. Herbarijs & uulgo *conſolida maior* uocatur. ſiquidẽ ea bicubitalẽ aut maiorẽ emittit caulẽ, craſſum, læuẽ, anguloſum, inanẽ ſonchi modo, circa quem breui interuacãte ſpatio folia prodeũt oblõga, anguſta, linguæ bubulę proxima, hirſuta, caule ſecundum angulos eminenter pinnato, prodeuntibus à ſingulis alarũ cauis exilibus & uelut annexis foliorum productionibus, in quibus flores lutei, rutaceis ſimiles & uerbaſci ſemina propendent. Et ſi tactum conſulere libeat, deprehendes folia aſperiuſcula lanugine quadam horrere, quæ pruritum tractanti concitet. Radices ſubiacent glutinoſæ, foris nigræ, intus candidæ, quarum eſt apud nos etiam uſus melle conditarum. In Gallia frequentius flore ſubrubro, uel leniter purpuraſcente, aut candido quàm luteo ſymphytum conſpicitur: quanuis & melino nonnunquàm inueniatur. Hoc ut reor facit ſoli diuerſitas. Recentiores herbarij tria ſymphyti ſeu potius conſolidæ genera conſtituunt, præter petræum, quod ne cognoſcunt quidem. Magnum de quo hic agitur: minus, radice intus & foris alba, ferè bulbi effigie rotunda: minimum flore in ſpica purpureo, ac folio quidem origani ut petræum, ſed in humidis genitum, radice lignoſa, ſuperuacua, nec odorata, nec dulci, nec ſaliuam ciente, quæ ſunt in petræo omnia. Ruptis & euerſis ſymphyti radices medentur. Illitæ etiam enterocelas cohibent. Symphytum uulnera celerrime ad cicatricem perducit. Tritum in uino nigro euocat menſes. Tritæ radices ſanguinem excreantibus commode dantur. Ruptis, recens illatis uulneribus imponuntur. Ea glutinãt. Coaleſcunt carnes ſi incoquantur unà. Collectionibus ſedis cum ſenecionis folijs utiliter illinuntur.

Holoſteon

Holoſteon. Stœbe. Cap. LXXXII

HOloſteon herba eſt puſilla, digitis tribus aut quatuor ſupereminēs extra terram, folijs ramiſq; coronopodis aut graminis, aſtringēs guſtu, radice admodum tenui uſq; in capillamenti ſpeciem, candida, longitudine ſemipedis. naſcitur in collibus. Sine duritia herba eſt holoſteon ex aduerſo appellata, ſicut fel dulce, tenuis uſq; in capillamēti ſpeciem, longitudine quatuor digitorum ceu gramen, folijs anguſtis, aſtringēs guſtu. naſcitur in collibus terrenis. Holoſteon nomē habuit per antiſtrophen, quaſi totoſſea dicatur, nam nihil habet in ſe nō molliſſimum. Putatur nec immerito, ea eſſe herba quæ molle gramen nōnullis dicitur herbarijs. Rura *canis denticulum*, cum herbula ſit humi ſerpens, folijs uiticuliſq; coronopo aut gramini ſimilibus, guſtu aſtringentibus, radice alba, prętenui uſq; in capillamenti ſpeciem. longitudine quatuor digitorum. inuenitur in collibus terrenis. Hallucinantur qui *piloſellam* uulgo dictam eſſe credunt, propterea quòd reptandi habitu magis quàm ipſa facie coronopum æmulatur, folijs geminatim ex interuallo copulatis, obtuſius gramine mucronatis. *Piloſellam* appellant officinæ herbam in collibus enaſcentem, folijs quadrātalibus, lanuginoſis, albicantibus, in terram graminis modo ſparſis, flore luteo, radice in exilitatē capillaceam ferè extenuata. Vtranq; *duuam* ruſtici uocant, paſtoribus & pecorum magiſtris non ignotā, quaſi ueſcantur oues alui ſuppreſſione confeſtim, quaſi perſtrictis, ut uolunt, inteſtinis emoriuntur: uſq; eo uentrem firmat, ut omni ex parte naturales excrementorum exitus claudātur. Gnari huius opiliones, colles prius explorant aliò diuertētes, ne gregē herba præſentanea morte proſternat. De herba ſanguinaria cōſimile tradit Columella, inquiēs, Eſt etiā grauis pernicies herbæ ſanguinariæ, quam ſi paſta eſt ouis toto uentre diſtenditur, cōtrahiturq;, & ſpumam quandā tenuem tetri odoris reſpuit. Celeriter ſanguinem mitti oportet ſub cauda parte clunibus proxima: nec minus in labro ſuperiore uena ſoluēda. Tanta ſpiſſandi pollet facultate piloſella, ut ſi ſucco huius gladiorum acies intingatur, aliud omne ferrum, ut aiunt, edomet. Vſus holoſtei ad cōuulſa, rupta in uino potæ. Vulnera quoque glutinat, nam & carnes cogūtur cohæreſcuntq; decoctionibus addita. Stœben ut ſcitam uulgo Dioſcorides nō depinxit. Stœbe & phleum Theophraſto dicitur: hic frutex eſt aculeatus tum caule, tum folio, ſemine molli, rubido, radice pecoris pabulo gratiſſima, non alibi quàm in aquaticis naſcens. molle (inquit) & placentaceum, colore ſubrubido: fœminam in eo accipi quæ ſterilis ſit, & ad nexus utilis. Phleon folio naſci carnoſo, multipliciter laciniato, ſtirpe numeroſa: germinare Vergiliarū exortu, primoq; aratro unà, nec folia id dimittere: uitā annua longiorē eſſe, ad bimatū aut trimatū prorogari: caulē non ſolum, ſed folium aculeis armari: itē ſecundū ſpinā foliū habere phleon, quā nonnulli ſtœbē appellant: lanugine mulieres ad lixiuiū uti: pabulo eſſe folia ouibus, germina ſuibus. Partem huius herbæ teneram ab radice pueris in cibo gratam eſſe, radicem ipſam pecudum pabulo uelli copioſam, nec in profundum actam, folio & caule aculeatis: in Orchomeno lacu copioſum id haberi, à quo & nomē phleon duci putāt. nā φλεύειν Greci pro eo quod eſt fœcundū eſſe, accipiunt. Hinc Bacchum ueteres Phleona cognominaſſe teſtis eſt Helianus. In Aethiopia Arabiæ aduerſa naſci phleon author eſt Strabo, flumine præſertim quod cinamoferam diſterminat. Dioſcorides ſtœben à Latinis ſtypam dici meminit. Illud tamē monuerim, ſi ſtœba idē ſit quod phleos, plurimū à ueritate deficere eos, qui ſtœbam eam eſſe herbā contendāt quæ uulgo ſcabioſa dicitur, folio erucę laciniato, ſubhirſuto, nō tamē ſpinis horrēte, flore ſpecioſo, diuturno, cærulei coloris & ex cæſio albicantis: ex qua ſcopæ fieri ſolēt. Potius ea eſſe uideretur ſcabioſa, quæ ab Aetio pſora uocatur, ab ſcabie ut nomē prætendit, cuius uſtæ fumo arborum erucæ moriātur, quāuis nō ſatis habeatur compertū. Subſternendā ephippijs ueterinorū ſtœben Abſyrtus præcipit, cū ulcera dorſis ſentiūt: ſed ſtupā forſitan legendū eſt, quod eſt lini uel cannabis repurgamentū. nam & Phocion lini genus tradit ſtypion uocatū. Stœbe, quā aliqui phleon uocāt, decocta in uino præcipue auribus purulentis medetur, item oculis ictu cruentatis. Sanguinis profuſioni & dyſenteriæ ſuffunditur. Folia huius & ſemen aſtringunt, eoq; dyſentericis decoctum inijcitur. Auribus quibus pus effluat, inſtillatur. Oculis cruore ab ictu ſuffuſis folia illinuntur. Ruentis ſanguinis impetum cohibent.

Clymenon

Clymenon, uolucrum. Periclymenos. Cap. LXXXIII

C Lymenon Romani uolucrum maius uocant, caulem habet quadratum similem fabæ, folium plantagini, folliculos inter se implexos, uelut in iride uel polyporum cirris. Clymenos à rege herba appellata est. Describi aliter à Latinis quàm à Græcis Plinius adfirmat, hoc est hederæ folijs, ramosam, caule inani, articulis præcinctam, odore graui, & semine hederæ, syluestribus montosisq; nascentem. Cæterum descriptio, quam prætexui, periclymeno ferè conuenit. Græci plantagini similem esse dixerunt, caule quadrato, folliculis cum semine inter se implexis, uelut in polyporum cirris. Sterilescere pota ea etiam uiros, sextario eius in triginta dies diuiso Theophrastus est author, quod Dioscorides periclymeno uocatæ tribuit. Legēdum diluculo censet priusquam sol irradiet. Clymenon eam esse fatebitur, quā officinæ & herbarij partim *cypriam*, partim *saponalem*, argumento, quòd elota pinguitudinē quandam in aqua saponis modo remittat. Vulgus *segeiam* appellat, nō ignotam ijs è uulgo qui uetustis ulceribus medentur: quādo caulē fert fabæ, quadratum, folia plantaginis, sed per extremam oram leuissime fimbriata, folliculis supra caulem in sese inflexis ut in iride, & crebro irretientibus inuicem polyporum cirris. Optimum è montanis eruitur. E frutice toto succus extrahitur, cuius usus ad sanguinis reiectiones, & aluinos efficax in potu. Rubra fœminarum profluuia infrenat, astringit enim & refrigerat. Sanguinem quoque fluentem è naribus supprimit. Trita folia uel folliculi recentibus uulneribus teruntur pertinaci effectu, donec ad cicatricem perducant. Præcordijs & ilibus clymeni semen utilissimum, diebus triginta pondere denarij in uino albo potum. Sed indicandum est dum medetur potum, sterilitatem etiam in uiris fieri, quod de periclymeno Dioscorides intelligēdum putauit. Periclymenū Romani uolucrum maius appellant, simpliciter fruticat, ex interuallis parua folia spargens ipsum amplectentia, subcandida, ad similitudinem hederæ: inter folia surculi prosiliunt, in quorum cacuminibus hederaceę baccę dependent. Albus ei flos similis fabæ, subrotundus, quasi in folium procumbens. semen prædurum & uelli difficile. radix crassa, rotunda. Nascitur in aruis ac sepibus, conuoluens sese adminiculis fruticum quibuscunque. Periclymenos Plinio fruticat & ipsa, ex interuallo duo folia habens subcandida, mollia, in cacumine autem semen inter folia durum, & quod difficile euellatur. Nascitur in aruis ac sepibus cōuoluens se adminiculis quibuscūq;. periclymenō Scribonius Largus syluæ matrē appellat. Nunc uulgo *caprifolium*, & *matrisylua*, & nō nusq; *uincibofcum* dicitur. enimuero ea amplexicaulis est frutex, ramulis lignosis, rufis, geminis per interualla, umbilicatis folijs, à terra cæsiis, supernè herbosis, mollibus, baccis syluestris myrti, uel quod idē est rusci, in cacumine duobus folijs tunicato, ita ut difficulter eruatur, radice crassa. Inuenitur in sepibus & aruis cōuoluens se fruticibus aut arbusculis propter assidētibus. Semē eius in umbra siccatū tunditur, & in pastillos digeritur. Ii resoluti dātur in uini albi cyathis tribus, tricenis diebus ad lienē, eumq; urina cruenta aut per aluum absumit, quod intelligitur à decimo statim die. Vrinam cient folia decocta, quæ & orthopnoicis prosunt. Partum quoq; adiuuant, secundasq; pellunt pota simili modo. Semen eius, quod ematuruit, in umbra siccatū, datur in uino quadragenis diebus, ut lienem absumat. Dolores eiusdem exti discutit, sed urinam à sexto die cruentam mouet. Orthopnoicis prodest, singultus inhibet, partum accelerat. Eosdē usus habent folia, quæ si quis diebus duo de quadraginta biberit, sterilitatem etiam uiris adferre prædicuntur. Eadem perunctis ex oleo reduces febrium algores abigunt.

Tribulon. Cap. LXXXIIII

T Ribulo terrestri folia sunt portulacæ, tenuiora, & rami iacentes in terra exigui, iuxta quos spinæ difficiles, prædurae. secundum fluuios & in ruderibus prouenit. Alterum genus aquaticū, nō nisi in amnibus nascens, coma duntaxat aquis extāte, folio ad effigiē ulmi, pediculo longo, caule cacuminibus crassiore q̃ partibus in humore cōtentis. Adsunt ei & capillamēta quædam spicacea, semē durū quale habet & alterū. Tribulū etiā Theophrasto in palustribus nasci tur, nō excedēte quina cubita gurgitū altitudine, ut in Strymone amne. Capillamēta in eo quędā inter se cōtraria, eo breuiora quo propius ad radicem accedunt, adeò ut in ea quasi desinant

deſinant, ac procumbãt, à lateribus terna quaternaq; germina, ut ampliſſimũ ſit quod minus ab radice diſtat, & reliqua pro ſuo cuiuſq; numero. Exit à parente ſoboles omnino ſimilis folio fructuq;, ſed gracilior. Semẽ nigrũ prædurũ, quo cadẽte ipſum ſe propagat. Radicẽ eius alij annuã, alij diuturniorẽ eſſe putãt. Duo terreſtris genera Theophraſto, uni cicerculæ foliũ, alteri aculeatũ tribuit. Vere germinant, ſerius tamẽ cui in folijs ſunt aculei: magiſq; hoc circa ſepta uillarũ erumpit, ſemen habens rotundius & nigrũ in ſiliqua, quod alteri, hoc eſt pręcoci, acanaceum & ſeſamę figura cernitur. Nihil cicere infeſtius tribulo. Segetibus madefactis ſi ſubmouentur, tribulum emergere produnt. Tribulo peculiare tradit Theophraſtus, ut in ſemine geratur aculeus. Tribulus Plinio non niſi in paluſtribus naſcitur. Dira res alibi. Iuxta Nilum & Strymonem amnes excipitur in cibis, inclinatus in uadum, folio ad effigiẽ ulmi, pediculo longo. At in reliquo orbe genera duo, uni cicerculæ folia, alteri aculeata. Hic & ſerius floret, magiſq; ſepta obſidet uillarum. Semẽ ei rotundius, nigrum in ſiliqua. Folium idẽ habet ſecundum ſpinã: alteri acanaceum. Tribuli genus unum in hortis naſcitur, alterũ in fluminibus tantum. Thraces, qui ad Strymonẽ habitant, folijs huius tribuli equos ſaginãt. Ipſi nucleo uiuũt, panẽ facientes prædulcem, & qui contrahit uentrẽ. Terreſtre quibuſdã eſſe putatur, quod uulgus *chaucetrepam* uel *calcatrepam* uocat, ꝙ cacumẽ ueluti muricibus, quas uulgus appellat *calcatrepas*, muniat, & ſpinarum aculeis inſigniter armetur, ramis humi procũbentibus, ſiliqua ſpinarum uallo muricata, in qua ſemen rotundum, nigrũ, rudera & ſepta uillarũ obſidens: ſed foliũ mihi nullam referre portulacæ ſimilitudinẽ uidetur, niſi forſitan id genus eſſet, cui cicerculæ foliũ à Theophraſto redditur. Hippocrates genus tribuli maritimũ uocauit, idẽ cum terreſtri, quod minus eſt aquatico. Quod in fluminibus & ſtagnis naſcitur uulgus noſtrũ ſatis nouit, quòd ſit apud nos paluſtribus & reſidibus aquis familiare, cuius nuces rura noſtra *ſaligos* uel *caſtaneas aquatiles* appellãt. Aliqui in ſtagnãtibus aquis naſcẽtes tantũ cortice nigro fructus, à triangulari figura *treuflas* malunt nominare. ſiquidẽ cubitorum quinum & amplius in uado cõſurgit, ulmeo ſuper aquas extante folio lõgo pediculo, capitulis ſub aqua merſis, caule per ſumma craſſiori, inferne graciliori, qui capillamẽtis quibuſdam ſpicaceis fruticat, ſemine atro, duro, nucis ferè magnitudine, retuſis aculeis aliquot cincto, cuius nucleo accolę non ſecus atq; caſtaneis ueſcantur. ex quo etiã in farinam molito per inopiam annonæ fiant panes, ob id *Ferrarienſem caſtaniam* Galliam Padanam audio uocare. Succus ex ijs colligitur ad oculorũ medicinas. eſt enim refrigerãtis naturæ, & ideo utilis contra inflãmationes collectioneſq;. Vlcera per ſe erũpentia & præcipue in ore ſanat, itẽ tõſillas. Potus calculos frãgit. Radix cocta pureq; collecta diſcutit ſtrumas. Semen alligatũ uaricum dolores ſedat. Tritum uerò & in aquã ſparſum pulices necat. Vterq; tribulus, ut Dioſcoridi placet, refrigerantis & inſpiſſantis eſt naturæ: quapropter cõtra inflammationes omnes utiliter illinitur. Erũpentia in ore ulcera cum melle cõpeſcit. Tonſillas, putrilagineſq; in ea parte, gingiuas perſanat. Succus ex ijs colligitur ad oculorũ medicinas. Semen dum recẽs eſt potũ, calculoſis auxilio eſt. Pota terreſtris tribuli drachma percuſſos à uipera reficit, aduerſus uenena præſidiũ eſt. Decoctũ eius in terra ſparſum pulices enecat. Thraces qui ad Strymona amnẽ habitant uirẽtibus tribuli folijs pro pabulo utuntur, illiſq; ſuos equos ſaginant: nucleum eius prædulcem, in eſculentum panem quo ueſcantur cogunt.

Saxifragum. Limonion. Lagopus. Cap. LXXXXV

Axifragon, alij empetron, Romani ſaxifragam uocant. frutex eſt ſurculoſus, in ſaxo & aſperis naſcens, epithymo ſimilis. Coctus in uino, mox potus febricitantibus opitulatur, ſtranguriæ prodeſt, ſingultum ſedat, calculos ueſicæ frangit, & urinam ciet. Paulus ſarxiphages nominat. Sed id caput nõ eſſe legitimum Dioſcoridis, facile eo perſuaderi poteſt, quòd latina appellatio contra ſcriptoris morem græcę præfertur. Ea facile putaretur eſſe, quæ medijs ſaxis erumpit, officinis Pariſienſibus *ſaluia uita* dicta, partim ꝙ è medijs ſaxis emicet, & frangere ſaxa uideatur, partim ꝙ calculos mire frangat. Nanq; ſaxifragon hoc ſurculis tenuibus fruticat, ſaxis aut lapidibus hærens, iuncis tenuibus, epithymi non diſſimilibus, nigris, breuibus, folijs filiculæ ſeu polytrichi, maioribus, per cacumen cirris nõ conditis, ſine flore, ſine ſemine, radicula ſuperuacua. Inuenitur apud uetuſta ædificia, in lapidum cõ-

miſſuris

miſſuris. Petras opacas, ſpecus & manantia ſaxa ſequitur. Hanc ſaccharo ad calculos cōminuēdos tritā cōſeruāt adianti uice. Officinæ aliā oſtendunt ſaxifragā, folio bipennulæ, ſiue quod idē eſt pampinulę, ſed læuiore, quę etiam petroſis & aſperis locis ſpargitur, qua lumborum, ueſicę, & renum cruciatibus medentur, item torminibus. Limonion herba eſt ſimilis betę, uerū tenuioribus & minoribus folijs decē, interim pluribus, caule tenui, recto, altitudine liliorum, pleno ſeminis rubri, quod guſtu linguā aſtringit. Eſt & beta ſylueſtris Plinio quā limoniō uocant, alij nomoidem, multo tenuioribus ac denſioribus q̃ ſatiuæ folijs undecim ſæpe. Aqua è radice decoctæ maculas ueſtiū & membranarū eluit. Limonion Aetius etiam cynogloſſon, hoc eſt linguam canis uocari ſcribit. *Beta pratenſis* nunc uulgo dicitur, folijs ſatiuæ minoribus, languidiſq;, lilij caule, frequēti coma frōdoſo, ſemine puniceo et auſtero guſtu. Folia ambuſtis utilia, guttātia aſtringunt. Semē acetabuli mēſura dyſentericis prodeſt. In pratis & paluſtribus prouenit. Semē acetabuli menſura tritū in uino dyſentericis ac cœliacis auxiliatur. Rubra fœminarū profluuia cohibet. Limoniō ut inquit Plinius, ſuccū lacteum mittit cōcreſcentem gūmi modo, in humidis locis. Datur denarij pōdus in uino aduerſus ſerpentiū uenena. Lagopus, alijs leporis cuminū, naſcitur in ſegetibus, & quaſi pes leporis dicitur. Sanè & ſimilis eſt ei aſpectu. proinde nō probauerim eorū ſententiā, qui *caryophillatā* uulgo dictā rētur, in opacis montanis naſci ſolitā, non in ſegetibus ut lagopus. Genus potius eſt humilis trifolij, in ſegetibus & aruis enati, quod uulgus *trinitatem* uocat. Caryophyllata, quā uulgus noſtrum *ſanam mundam* appellat, aliqui *herbam benedictā*, caule adoleſcit ſeſquicubitali, geniculato, anguſto, ternis è pediculo lōgo folijs articulatim exeuntibus, per ambitum fimbriatis, binis ſingula genicula cingētibus. E medio alarū ſinu ramuli fundūtur tenues, quibus in ſummis flos fragariæ luteus emicat. quo ſuccuſſo caput extuberat, circinatis acinulis cumulatè ſtipatū, quaſi rudimentum eluceat naturæ fragi morum inchoantis, radice multis luteis capillamētis fibrata, caryophyllon olente. Ea luto & ſordibus eluta ſiccatur, & imbre aceti reſperſa arcas & ueſtes iucundo commendat odore. Folijs recentibus in acetarijs utuntur. Succo trunculos ſuillos macerāt, & ad uſum aliquod tempus ſeruant. Decoctum huius ſumitur ad perficiendas concoctiones ſedandoſq; coli dolores. Cæterum lagopus ſiſtit aluum in uino pota, aut in febri ex aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore. Naſcitur in ſegetibus. Dioſcoridi adalligata inguinum inflammationes diſcutit. Ventrem contrahit in uino aut in febri ex aqua. Hippocrates lagopyron nominat, quaſi leporis triticum intelligas, furfuribus cum inaruit ſimillimam, folio paruo quaſi oleagineo, longiore tantum, cruentis uulneribus imponens. Hanc Galenus leporinam inquit herbam eſſe.

Medion, Epimedion. Cap. LXXXVI

MEdion Romanis trifolium odoratum dicitur, naſcitur in opacis ſaxis folia habens ſeridis, caulem tricubitū, & in eo florem grandem, purpureum, rotūdum, ſemine minuto ad imaginē cnici, radice ſemipedali, craſſitudine baculi, auſtera guſtanti. Medion Plinio folia habet iridis ſatiuæ, caulem tripedalem, & in eo florē grandem, purpureum, rotundum, ſemine minuto, radicē ſemipedalē. Exemplaria ſunt in quibus ei folia iridis reddātur. Verum, cū Plinius iridis frōde ſcripſerit, cū ſatiuæ adiecerit, nō de iride quā nemo ſatiuā legit eſſe, ſed de ſeride putatur intellexiſſe, cuius cōſtat duo eſſe genera, ſatiuum & ſylueſtre. Nam, authore Theophraſto, iris nullum cultum deſiderat. Radix drachmis duabus cum melle menſes fœminarum ſiſtit, eclegmate per aliquot dies ſumpto. Semen quoq; in uino tritum cōtra abundantiam fœminarum datur. Radix cum inaruerit in farinam detrita rubentes mulierum purgationes illinctu ſiſtit. contrà ſemen fœminis menſes elicit. Epimedion Romani uindictam dicunt. Caulis eſt non magnus, hederæ folijs denis duodenis'ue, neque florem neque fructum ferens, radicibus nigris, tenuibus, graui odore, guſtu fatuo. Naſcitur in humidis. Plinio epimedion caulis eſt non magnus, hederæ folijs denis atque duodenis, nunquam florens, radice tenui, nigra, graui odore. Naſcitur in humidis. Et huic ſpiſſandi refrigerandiq; natura fœminis. Folia in uino trita uirginum mammas cohibent. Eadem quinis drachmis poſt menſtruos curſus in quintum diem pota cōcipiendi ſpem adimunt: impoſita mammas increſcere non patiuntur.

Xiphion, gladiolus. Sparganion. Xyris, ſylueſtris iris. Cap. LXXXXVII

Iphion Romanis gladiolus, aut ſegetalis dicitur. Videtur id nominis nacta, quoniã gladij ſpeciem folijs præbeat: iridi ſimilia erant niſi minora & anguX ſtiora uiderentur, & gladij modo mucronata neruoſaq́. In caulem exit cubitalem in quo purpurei flores in ordinem digeſti inter ſe diſtãt; ſemine rotundo, radice duplicis ordinis, quarum una inſidet alteri ceu puſillis bulbis, inferiore gracili, ſuperna uero habitiore adultioriq́. in aruis maxime naſcitur. Plinio in humidis cum primum exit, gladij præbet ſpeciem, caule duûm cubitorum, radice ad nucis auellanæ figuram fimbriata. Folium xiphio, ut Theophraſtus ſcribit, latum ad enſis effigiem exit, unde nomen herbæ inditum. Scolopendrę in eam herbam frequẽtes cõueniunt, mirum'que in modum gaudent huius conſuetudine frui. Floret cum uiola nigra. Videtur & phaſganon & machæronion, hoc eſt enſis, uocari. Radice, ut Theophraſtus inquit, dulci decocta & commendata panificijs, ſi trita farinæ miſceatur: panem enim ſuauem atque innoxiũ reddit. Rotunda hæc eſt, ſine cortice, capillamentis fibrata ut gethyon. Vnde machæronij paſtilli fortaſſe ortum habuere, quos tertio Calẽdas Octobres uulgus nonnuſq́ eſitare conſueuit. Falsò arbitrantur pleriq́ xiphion eandem eſſe quæ & lonchitis, quanq́ cuſpidi ſimilis ſit ſemine: ſed illa in ſiccaneis, hæc in humidis naſcit̃. Xiphion rura *ſpatham*, interdum *ſegetalem gladium* appellant, ꝙ cum primum exit folijs emicat gladij ſpeciem præbentibus, caule ſcabro, cubitali, in quo flores purpurei ordine diſtantes, radice bulboſa, gemina, ſine cortice, una ſuper alteram inſidente, fibris gethyi modo capillata. Inuenitur inter ſegetes & locis fertilibus. Radicẽ effodi ante meſſes oportet, & in umbra ſiccari. Superior pars cũ thure trita æquo põdere admiſto uino oſſa fracta è capite extrahit, aut ſi quid in corpore ſuppurat, uel ſi calcata ſunt oſſa. Serpentis eadẽ cõtra uenena efficax eſt. Pars ſuperior radicis, ut ſcribit Dioſcorides, cum thuris polline illita, addito uino, corpore ſpicula & aculeos extrahit. Panos cum lolij farina & hydromelite diſcutit, propterea emplaſtris quæ huius gratia cõfinguntur, inſeri ſolet. Menſes appoſitu trahit. Parte radicis ſuperiore pota in uino uenerem ſtimulari, & inferiore ſumpta ſterilitatem, & ad concubitum ignauiam adferre prodiderũt. Pueris hernia interaneis laborantibus ſuperiorem cũ aqua potui dari præcipiunt. Appetentiam ueneris facit radix è xiphio ſuperior data potu in uino. Eadem mẽſes cit drachma ex aceto pota. Vrinam quoq́ ſuperior radix pellit. Enterocelicis datur in aqua, & illinit̃ ueſicæ uitijs. Podagras refrigerat radix tota. Sparganion aliqui xiphidium, id eſt gladiolum uocarunt. Et ſanè gladij folia uiderẽtur, niſi arctiora inclinatioraq́ obtineret. A capitibus caulium ſemina in pilulis uiſitantur. Gentilis eſt foliorum ſimilitudine, quam officinæ *ſpatulam fœtidam* appellant, ꝙ grauẽ exhalet odorem. nam folia gladioli ſed arctiora, & in terram magis procumbentia, in ſummoq́ caule pilulæ prominent in quibus ſemen. Contra ſerpentis uenena radix in uino datur. Cæterum uagum & commune multis nomen gladioli, folium ſimile nomini. Floret uere gladiolus cum uiola nigra, ſed utiq́ poſt anemonem, quæ limonia dicitur, comitatus hyacinthis. Huic radix bulboſa & dulcis, quæ decocta panem etiam gratiorẽ faciat, ut inquit Theophraſtus. Ponderoſior utiq́ ſimul ſubacta. Gladiolus Plinio cypirus eſt. Multi non diſtingunt à cypero uicinitate nominis fallente: nos, ut inquit, diſtinguemus utrũq́. Cypirus eſt gladiolus, radice bulboſa, laudatiſſimus in inſulis Creta, dein Naxo; & poſtea Phœnice. Cretico cãdor odorq́ uicinus nardo, Naxio acrior, Phœnicio exiguum ſpirans, nullus Aegyptio. Apollodorum ſequitur Plinius, qui negat bibendum, quanq́ profeſſus aduerſus calculoſos efficaciſſimum eſſe. Eo fœtas fœminas quidem abortus facere non dubitat. Mirumq́ tradit, barbaros ſuffitum huius herbæ excipientes ore, lienes conſumere, & non domibus egredi niſi ab hoc ſuffitu, uegetiores enim firmioresq́ fieri. Intertrigini & alarũ uitijs perfrictionibusq́ cum oleo litum non dubie mederi. Paluſtrẽ menſe Iulio ſecari iubet Mago ad radicem, tertioq́ die in ſole ſiccari donec candidus fiat: quotidie autem ante ſolem occidentem in tectum referri, quoniam paluſtribus diſſectis nocturni rores noceant. Hæc Plinij uerba de gladiolo ſubiunximus, ut pleraq́ uideas cum cypero confuſa, ut ſuprà docuimus. Xyris, quam etiam Romani gladiolum dicũt, quidam irin agreſtem, folijs eſt iridi ſimilis, uerum latioribus & in cacumine cuſpidatis, caule inter folia cubitali, triangulas

ſiliquas ferente, in quibus purpurei flores emicant, medio rubentes. Semen in folliculis fabarum effigie conditur, rotundũ, rubrum, acre. Radix prædenſa geniculis, rubicunda, longa. Officinę ſimul & herbarij irin ſylueſtrem nominant, rura *glaiutum agreſtem*. nempe folia habet iridis in mucronem turbinata, è quorum medio caulis emicat cubitalis, in quo ſiliquæ triangulares dependent, quibus exit purpureus flos, in medio puniceus, qui colore uel ſacrum muricem prouocet, luteis intus apicibus, trium foliorũ concameratione tectis, reliquis folijs reſupinatis. Semen in folliculis ſimile fabis, rotundũ, acre: radix longa, geniculata, rufa. Strumas hæc xyris, uel panos, uel inguina diſcutit. Præcipitur ut ſiniſtra manu ad hos uſus ſeruetur, colligentesq́ dicant cuius hominis utique gratia eximant. Scelus herbariorum in ſylueſtri iride Plinius aperuit, partem eius ſeruãtium, & quarundam aliarum ſicuti plantaginis ſubſtituentium, ſi parum mercedis ſe tuliſſe arbitrentur: rurſusq́ ut plus operis acquirant, partem eam quam ſeruauere, eodem loco infodiunt: credit, ut uitia quę ſanauerunt faciant rebellare. Vulneribus in capite atq; oſſibus fractis per commoda. Sagittas & infixa corporibus tela ſine cruciatu elicit, admiſta floris æris parte totius modi tertia, & centaurij quinta cum melle. Illita ex aceto tumores atq; inflammationes emendat. Trita radix ex paſſo bibitur ad conuulſa, rupta, coxendicum dolores, ſtrangurias, & reſolutam aluum. Semen trahendis urinis efficaciſſimum trioboli mẽſura potum in uino: lienem ex aceto conſumit.

Anchuſa. Cap. LXXXVIII

Nchuſæ folia lactucæ ſimilia, faſtigiata in exilitatem, hirſuta, ſcabra, nigricãtia, numeroſa, circum radicem per terram ſtrata aculeataq́. Radix craſſitudi-
A ne digitali, colore ſanguineo æſtate, manus inficiens. naſcitur pinguibus locis. Caulis ei, non ut aculeatarũ modo, humi ſerpens, ſed ſtans. Finditur papyri modo, manusq́ inficit ſanguineo colore. Præparat lanas pretioſis coloribus. Radix tingendo ligno cerisq́ apta. Laodicena maxime, ut Democrito placet, liquari non poteſt in aqua, ad medicinas oleo reſoluitur, idq́ ſynceræ experimentũ eſt. Anchuſam hodie Gallia *orchanetam* uocat, mulieribus non ignotam, quæ colorem faciei natiuum fuco mentiuntur, quæq́ uernaculum genarum pallorem genitiuasq́ uultus maculas hoc infectu occulunt. certe malas eleganti commendat purpuriſſo. Nam hæc *orchaneta* caulem habet erectũ, folia lactucę, in acumen exeuntia, hirſuta, aſpera, nigrantia, copioſa, quoquouerſum humi ſparſa, ſpinis horrida: radicem puniceam digitali craſſitudine per æſtatem manus inficientẽ ſanguineo colore. læto ſolo prouenit. Eſt anchuſæ radix in uſu. Sanat ulcera præcipue ſenũ in cerato: item aduſta. Liquari no poteſt in aqua, oleo diſſoluitur. Ad renũ dolores drachma eius in uino ſumitur, aut ſi febris ſit in decocto balani. Item iocinerum uitijs & lieni & bile ſuffuſis prodeſt. Lepris & lentiginibus illinitᷣ ex aceto. Folia trita cum melle & farina luxatis imponuntur: & pota duabus drachmis in mulſo aluum ſiſtunt. Pulices necare radix in aqua decocta tradit. Radix Dioſcoridi aſtringendo eſt. Ambuſta & uetera ulcera cum cera decocta in oleo emẽdat. Igni ſacro cum polenta medetur. Lepris & uitiliginibus illinitur ex aceto. Partus extrahit uuluis indita. Eius decoctum renum uitijs, lieni, & bile ſuffuſis datur: ſi febris ſit, ex aqua mulſa. Siſtunt aluum folia in uino pota. Radice unguentarij ad ſpiſſamenta utuntur. Eſt & alia ſimilis, pſeudanchuſa ob id nominata, à quibuſdã enchuſa, aut doris, & multis alijs nominibus, lanuginoſior, & minus pinguis, tenuioribus folijs & languidioribus, radice oleũ nõ fundente, ſed rubentem ſuccum, et ob hoc ab anchuſa diſcernitur. Contra ſerpentes efficaciſſima potu foliorũ uel ſeminis. Folia ictibus imponuntur. Virus ſerpentiũ fugat. Bibitur & propter ſpinam. Folium eius ſiniſtra decerpi iubent magi, & cuius cauſa ſumatur dici, tertianisq́ febribus alligari. Eſt & herba alia Dioſcoridi eiuſdẽ nominis, quam aliqui alcibiadion uocant, alij onocheles. Differt à priore folio, quod ei minus amplũ eſt, cætero ſimilis & ſcabritia foliorum & tenuitate caulium, quibus ſummis flores purpurei ſubrubentes ſpectantur. Radices habet rubras, prælongas, meſſibus tritici ſanguineas, in ſabuloſis naſcens. Hęc in aruis arenoſis inuenitᷣ apud nos, minoribus anchuſa ſuperiore folijs, ſimiliter aſperis, flore purpureo, radice rubra, oblonga, quæ meſſibus ſanguineũ humorem exudet. Ea proxime ad Plinij pſeudanchuſam accedit, cum & pictura & uires ei reſpondeãt: quare aut eadem, aut certe ger-

certe germana uideri poteſt. Nam ſi uires explorare libeat, inuenies attributã ei uim, quæ contra uirus cum reliquarum ſerpentiũ tum maxime uiperarum efficaciter pugnet cibo, potu, adalligatu quoq; . Nanq; ſi quiſquam eam in os ſerpẽtis cõmanducatã inſpiret, eam proculdubio necabit. Eſt & alia huic ſimilis, ſemine puniceo minor, cuius ſemẽ dentibus manſum ſi in ſerpentem inſpuatur eam interficiet. Pellit tineas et reliqua uentris animalia radix cum hyſſopo & naſturtio acetabuli menſura pota.

Lycopſis. Echion. Cap. LXXXIX

Lycopſis, quidam huic & nomen anchuſæ dederũt, longioribus quàm lactuca folijs, craſſioribus, aſperis à capite eius ad radicem prolapſis, caule longo, erecto, hirſuto, adnatis multis, cubitalibus, ſimiliter ſcabris, flore in ijs paruo, purpureo, radice rubra, aſtringente. Naſcitur in campeſtribus. Lycopſis longioribus ꝙ lactuca, ut Plinio placet, eſt folijs craſſioribusq;, caule longo, hirſuto, adnatis multis cubitalibus, flore paruo, purpureo, radice rubra, adſtringẽte. naſcit̃ in campeſtribus. Illinitur cum farina hordecea igni ſacro. Sudorem in febribus mouet, ſucco aquæ calidę admiſto. Illita radix uulneribus medetur. Multi lycopſin hanc eſſe putant, nec ab re, quam uulgus herbariorum appellat *linguam canis*: nam longioribus quàm lactuca folijs, craſſis, ſubhirſutis, ad radicis caput recidentibus, caule longo, ſcabro, recto, cubitalibus adnatis brachiato, multis: flore paruo, purpureo, ſemine in lappaceis umbilicis ruſo & exili, radice rubra. Siquidem id eſſe cynogloſſum, id eſt canis linguam intelligi nullo modo poteſt, cum Dioſcoridi ſine caule ſternitur humi, folijs latifoliæ plantaginis anguſtioribus, lanuginoſis, in ſabulonibus naſcens, imitãs caninas linguas. Plinius ſentiẽs hoc diſcrimen, aliam tradit cynogloſſo ſimilem, quæ minutas lappas ferat. Et re uera lappacei umbilici ſemine ſcatẽtes ramulos obſident. Sed ut ad rem propoſitã redeamus, Galenus anchuſæ quatuor annotauit genera, primum onocleam cognomen habet: ſecũdum onochelos, ſiue alcibiadion: tertium puſillam fereq; innominatam, alcibiadio proximam, amariorem, & ob hoc lumbricis dicatam: quartum lycopſin. Plinius tribus faſtigijs eſt contentus. Anchuſa & alia quæ proprio nomine onochelos, alij archibellion, alij onochelim, aliqui rhexiam, multi anchuſam uocãt, paruo frutice, flore purpureo, aſperis folijs & ramis, radice meſſibus ſanguinea, cætero nigra, in ſabuloſis naſcens. Efficax cõtra ſerpentes, maxime uiperas, & radice & folijs, æque cibo & potu. Vires habet meſſibus. Folia trita odorem cucumis reddunt. Datur in cyathis tribus uulua procidente. Pellit & tineas cũ hyſſopo, & in dolore renũ aut iocineris ex aqua mulſa ſi febris ſit: ſin aliter, ex uino bibit̃. Lentigini ac lepris radix illinitur. Habentes eam à ſerpentibus feriri negantur. Eſt & alia huic ſimilis, flore rubro, minor & ipſa, ad eoſdem uſus. Tradunt commanducata ea ſi inſpuatur mori ſerpentem. Quid pſeudanchuſa fuerit Dioſcoridi, paulo ante diximus. Sunt qui exiſtimẽt onochelon uel alcibiadion eam eſſe quam pampinulam uocant, rura *pimpinelam* aut *ſanguiſorbam*, quòd uulneribus iniecta ferrũ & ſpicula citra ſenſum doloris exigat: frutice paruo, ſurculis plurimis rubẽtibus, folio pilis aſpero, extremitatibus tamen ſerrato, flore exili, purpureo, prælonga radice, meſſibus ſanguinea, cætero nigra: qua quibuſdam in locis uermiculum eruunt, qui curatus ſericis pręcipue tingendis purpuram facit incomparabilem, muricem ſacrum ſplendore & hilaritate prouocantem. Addunt eam non tritam modo, ſed & pedibus calcatam cucumis odorem reddere. Vires eaſdem ei etiam à uulgo contra ſerpẽtes attribui. Eam tamen pampinulam, etſi multa conueniant, onochelon eſſe non auſim adfirmare, quapropter diligentiores attendant: hæc nos monuiſſe tantum obiter ſatis eſt, cum nuſquam integre apud ueteres uideatur depicta, quod demiror. Nam ex oleo & ſale mãdi ſolet, & ex radice fit purpuriſſum, omnem uermiculum ſuperans, qui in uentus ut alia multa, caſu, excremẽtis gallorum depaſcentium ita coloratis. Sed de ea priuatim alibi diximus. Anchuſã Hippocrates intellexit, ut Galeno placet, cũ ſchelida nominauit. Echion folia habet pręlonga, ſubalbida, ſcabra, colore in rubrum ad anchuſæ ſimilitudinem inclinato, minora uero & pinguia, ſentibus denſis & eiſdem candidis obſidentibus, cauliculo tenui, copioſo, minutis utrinq; folijs dependentibus, nigricãtibus, continuo ad cacumen uſque breuioribus, pro ſuo cuiuſque numero. Inter folia purpurat flos, et in eo ſemẽ occulit̃, uiperę capitulo ſimile. Radix exilior digito, ſubnigra. Plinius echios,

inquit utriusq; generis pulegio similis est, coronata folijs. Altera lanugine distinguitur spinosa, cui capitula sunt uiperę. Quidam echion, ut ait, personatiam uocauere. Sed Nicandrum uidetur sequi Plinius in theriacis ponentem echios duas, contra bestiarum ictus utiles, alteram humilem, folio anchusæ, spinis horrido, sed exili: alteram altiorem, maiore folio, flore pauco, per ambitum purpureo, capitulis uiperæ, cacumine aspero, astricto. Idem poeta paulo suprà, tertiã eiusdem nominis reddidit cognomine alcibion. Herba est, ut inquit, spinosa coma, sustinẽte flores, radice alta & exili, quã ad serpẽtes & inijci uulneribus & cõmaducari quoq; præcipit. Sed Plinius alcibios, inquit, herba qualis esset non comperi: sed radicem eius & folia trita ad serpentis morsus bibi & imponi iubent, folia quantũ manus trita cum uini meri cyathis tribus, radicem drachmarum trium pondere cum eadem mensura uini. Ideo qualis esset alcibios apud authores inuenisse negat, quoniam præter Nicandri uerba illa pauca, & alijs quoq; communia, non legitur qui descripserit. Alteram uero fuisse Nicandro alcibion quàm duas illas priores echios, satis ostenditur, quòd echis non echios ab ipso dicitur. Item quòd eandem herbam uno loco bis depingi nõ erat opus. Dioscorides hoc loco unum duntaxat facit genus echij, non geminum. Sed quomodo nunc appellatur nobis est declarandum. Officinę, uulgus, rura, *herbam hircinam* uocant, quòd eius, ut constat, pabulo delectentur hirci capellæq;. nanque *hircina herba* folia fundit prælonga, hirsuta, subalbida, anchusæ proxima, minora tamen, subrubra pinguiaq;, tenuibus spinis horridula, cauliculos exiles, numerosos, minutaq; folia utroq; latere dependentia, nigra, in summo caule minuscula, inter quæ purpurei flores emicant, in quibus semina uiperarum capitulis similia insident, à ceruice paulatim in rostellum extenuata, tumidiore superna parte, in qua quædam prominulæ quasi sedes oculorum appareãt, ut sint quasi quædam uiperinorum capitulorum rudimenta. id quod, nisi ab eo qui diligenter singula perspexerit, intelligi uix potest. Radix nigricat digito tenuior. Echij radix non percussis modo à serpentibus succurrit, sed præsumentes eam feriri nõ patitur. In eodem usu folia & semen habentur. Lac in uino uel sorbitione sumpta nutricibus ciet.

Ocimoides, Erinos. Cap. XC

OCimoides Romani uocãt ocimastrum. Folio nascitur ocimi, ramis palmum altis, hirsutis, siliquas hyoscyami figura sustinentibus, seminis nigri plenas, melanthio similis. Ocimoides ea mihi uidetur Dioscoridi (nam Plinius eius nõ meminit) quæ herbarijs simul & officinis *alba iacia* nominatur, uulgo *potularia*, ꝙ siliquæ pocillorum imaginem quandam referant quibus bibamus. Siquidem folia fert ocimi et palmares ramulos, hirsutos, siliquas hyoscyamo similes, semine ut gith nigro prægnantes. Flos ei pulcher albus emicat, qui rusticis intexitũ coronis. Florem non explicuit Dioscorides. Siliquæ hyoscyami dehiscũt capaci uentris sinu, arctis uasculi faucibus, & leuiter per ambitum dẽticulatis, in quibus gith semen occulitur. Semen ex uino haustũ uiperarum reliquarumq; serpentiũ ictibus medetur. Ischiadicis datur cum myrrha, uino & pipere. Radice nititur tenui, superuacua. Erinos aliquibus ocimoides, Romanis ocimum aquaticũ dicitur, secus amnes fontesq; nascitur ocimi similitudine, sed folijs minoribus et supernè diuisis. Palmo alta est, cauliculis quinis senis'ue. Flos cãdidus, semen nigrum, acerbum. Et caulis & foliũ madet lacte multo. Erinos herba cognominis arbori caprifico est, ob id à Plinio inter ficos caprificosq; reddita, non naturæ sed gentilitatis respectu. Palmo alta est, cauliculis quinis, ferè ocimi similitudine. Flos candidus, semen nigrum, manat lacte multo & dulci. Galenus hãc echinon uocare maluit, ut in uetustis aliquot Dioscoridis codicibus echinos nõ erinos scriptum legebatur. Est & apud Hippocratem echini herbæ mentio. A recẽtioribus herbarijs *herba lactis* appellatur, à quibusdam *lactoris*, & *militaris*, alijs *ocimum aquatile*. *Lactariam* rura uocant, trientalibus ramulis, quinis senis'ue folijs ocimo longioribus, parte superna diuisis, albo flore, semine atro, pusillo, acri, duro. Herba succo manat lactis, tum colore, tum dulcedine, unde *lactariæ* nomẽ apud uulgus inualuit. Secus fontes & fluuios inuenitur. Herba perquam utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt uenenis. Tritum cum melle Attico semen oculorũ epiphoris medetur. Idem duabus drachmis in quatuor mellis cyathis oblitum oculorum fluxiones cohibet. Succus cum sulphure nitroq; instillatus aurium dolores finit, discutit oculo-

rum cali-

rum caligines, uomitiones ciet. Folia in cibo ſumpta pariendi præſtant facilitatem. Vulnus ferro factum intra paucos dies impoſita ex oleo ſanant.

Gramen Cap. XCI

Groſtis græcè, Latinis gramen, paſſim cognoſcitur geniculatis ramulis ſerpēs, radicesq; ab ijs geniculatas dulcesq; ſpargnes. Folia eius in tenuitatem

A cacuminata & dura, ut arundinis paruæ lata, bubus iumentisq; pabulariũ.

Gramen & ipſum inter herbas uulgatiſſimũ geniculatis ſerpit internodijs, crebroq; ab ijs ex cacumine nouas radices ſpargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur, in Parnaſo tantum hederacea ſpecie, denſius ꝙ uſquam fruticante, flore odorato candidoq;. Iumentis herba nõ alia gratior, ſiue uiridis, ſiue in fœno ſiccata. Gramini ab internodijs ramorum & cacuminibus nouæ pullulant radices. Sunt qui aculeatum gramen uocent trium generum, cum in cacumine aculei ſunt plurimum quini dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inſerunt extrahuntq;, ciendi ſanguinis gratia. Alterũ aizoo ſimile, quo ad paronychia unguiũ, & cum in eis caro excreuit utuntur, cum axungia, ideo dactylon appellantes quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli ſed tenuius, naſcitur in parietinis & tegulis. Huic cauſtica uis eſt. Siſtit ulcera quæ ſerpunt. Radix graminis tenera mandendo eſt. Gramen Marti conſecrauit antiquitas, ꝙ ex humano cruore procreatũ crediderit. Quidam Saturno dicãt; quòd ab eo ſatum primo perhibent. Glaucum uero immortalitatem huius herbę cibo conſecutum, Athenęus ex Aeſchionis poetæ uerſibus exiſtimat. Gramen in officinis nomen ſeruauit, rura *dentem canis* & olitores appellãt. Vulgaris eſt herba, nunquam ſe ab humo attollens, flagellis teretibus, articulatis, exilibus folijs, & in cacumen faſtigiatis, radice etiã geniculata, guſtu non ingratæ dulcedinis. Gramen aculeatum rura noſtra etiam *canarium dentem* appellant: aliqui è uulgo *capriolam*, quòd capris grato ſit pabulo: multi ab effectu *ſanguinariam*, quòd aculei foliorum quini ſeni'ue in echinatum faſtigium unà conuoluti nares farciũt, eliciendi ſanguinis gratia cum extrahuntur. Crus galli etiam Latini appellauere, quòd ſtylus è medijs folijs exurgens in pedem galli cõfirmatus articuletur, reliquam exhibens cruris effigiem. Eadem ratione Grçcis & Dioſcoridi coronopus, id eſt cornicis pes ab eadẽ figura nominatur. Nanque gramen aculeatum, crus galli, ſanguinaria hæc, una & eadẽ eſt herba quæ coronopus dicitur Dioſcoridi, uarijs appellationibus ob uarios caſus donata. Radix graminis decocta in uino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribus ueſicæ, calculos frangit. Semen uehementius urinam impellit, aluum uomitionesq; ſiſtit, priuatim draconum morſibus auxiliatur. Sunt qui genicula nouem ex una uel pluribus herbis inuolui iubeãt ad remedia ſtrumæ panorúmue, ſed eſſe ieiunum qui colligat. Quod è graminum genere ſeptem internodia habet, efficaciſſime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter ueſicæ cruciatus decoctũ ex uino gramen ad dimidias è balneis bibi præcipiunt. Gramen capiti circumdatũ ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit. Camelos autem necare traditur in Babylonis regione, id quod iuxta uias naſcitur. Trita radix illitu uulnera glutinat. Decoctum eius in potu torminibus medetur & urinę difficultatibus. Calculoſa quoq; ueſicæ recrementa comminuit. Eſt & arundinaceum gramen, calamagroſtis dictum græcis, priore multo maius, quod iumenta necare traditur, præſertim in Babylone id quod propter uias naſcitur. Quod in Parnaſo monte gignitur denſius fruticat, folio hederaceo, flore albo & odorato, ſemine paruo nec inutili, radicibus quinque uel ſex craſſitudine digiti, candidis, mollibus, admodum dulcibus. In Parnaſo tantum denſius ꝙ uſquam fruticat, flore odorato, candido. Succum eius Parnaſij excipiunt propter ubertatem, dulcis enim hic eſt. In uicem eius ſuccedit in reliqua parte terrarũ decoctum ad uulnera glutinanda, quod & ipſa herba præſtat, tueturq;, & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur uinũ ac mel ab aliquibus, & thuris, & piperis, myrhæq; tertiæ portiones: rurſusq; coquitur in æreo uaſe ad dẽtium dolores & epiphoras. Succo, ut Dioſcoridi placet, decocto adijcitur uinum, & mel quantum ſatis eſt, dimidium myrrhæ, piperis thurisq; tertiæ portiones, medicamentumq; fit oculis nobile. recondendũ id ęnea pyxide. decoctũ radicis idem quod herba præſtat. Semen uehemẽtius urinam pellit, aluum uomitionesq; ſiſtit. Genus aliud graminis in Cilicia naſcitur, quod indigenæ cinnam appellant, quod uiride obiectum boues amburit.

Sunt tamen qui Cilicij huius recentis paſtu boues pingueſcere cõtendant, nato alterutris errore, quòd πίμπρησιν, alij πιμπλῶσι legant ſenſu longè diuerſo.

Sideritis prima. Achillion. Cap. XCII

S Ideritis, alij heracleã, alij uarijs nominibus nuncupãt, herba eſt folio ꝙ marrubium longiore, ad ſimilitudinẽ ſaluiæ aut quercus, minore tamen & aſpero, caulibus quadratis, altitudine palmi, quandoque maioribus, modicè linguam aſtringentibus, ſapore non iniucundo, uerticillis per interualla marrubij, & in ijs ſemen nigrum. naſcitur in petroſis. Sideritim hanc aliqui ueram achilleum cognominant, alij ſideritem, quadrato caule, capitibus marrubij, folio quercus, in macerijs naſcentem, cum teritur fœdi odoris. Hodie noſtris herbarijs & officinis barbaro nomine *tetrahil* dicitur, alijs *herba Iudaica*. ſiquidem *herba Iudaica* uulgo nominata folia habet marrubij ſed longiora, ſatis ad frõdem quercus aut ſaluiæ accedentia, minora tantum & ſcabra: caules fundit quadratos, palmũ ſæpius excedẽtes, nõ iniucundi guſtus, aliquantum ſubſtringentis, quos per interualla uerticillati orbes coronant, ut in marrubio uidere licet, & ſemen in ijs nigrum. inuenitur in petroſis. Et, ut ſummatim dicã, huic Iudaicæ herbæ omnes deliniationum notæ reſpondent, nulla prorſus reclamãte pictura. quare nemo inficias ibit ſideritim eſſe Iudaicam herbam, qui ſingulas partes uoluerit explorare. Sideritis præciſos neruos glutinat. Cum adipe ueteri contuſa medetur inguinũ panis. Adalligata uarices minuit, & id ſine dolore præſtat. Tertianas leniores facit ex oleo. Vlcera celerime ad cicatricem reducit. Eius folia uulneribus illinunt: glutinant enim ea, & ab impetu inflammationũ tuẽtur. Eſt & alia ſideritis cubitorũ binũ, ramis exilibus, cui folia pediculo annexa longo ſimilia filici ſparguntur, leuiter ſerrata, & lateribus frequẽtia. Ex alis autẽ ſuperioribus exeunt ramuſculi tenues, longi, capitibus orbiculatis & ſcabris. quæ ſemẽ continent ad imaginem betę, ſed durius & rotundius. Plinius aliam ſideritim tradit binûm cubitorum, ramulis exilibus, triangulis, folio filicis, pediculo longo, betę ſemine, uulneribus præcipuam. Cuius uulgare nomen, etſi frequenter inueniatur, nullum à ruſticis extorquere potuimus. Chymici tamen & herbarij quidam *lunariam maiorem* appellant, aliqui *filicaſtrum*, quòd folijs & alis filicem omnino uideatur imitari, binûm cubitorum, ramulis exilibus, folio filicis, utrinque diuiſo, pediculo longo, prodeuntibus ex alarum ſinu ſurculis longis, tenuibus, capitulo in cacumine orbiculato, in quo ſemen continetur quàm betę rotũdius aliquanto ac durius. Vis foliorum huius ſideritis uulneribus efficax. Habetur & tertia ſideritis, & hanc quoque Crateuas heracleam uocabat, in parietinis uinetiſque naſcẽtem, folijs ab una radice ſimilibus, coliculos ueſtientibus palmares, teneros, læues, ſubcãdidos atque ſubrubicundos, flore paruo, puniceo, gummoſo, amaro. Aliam quoque ſideritim reddit Plinius, candidioribus, pinguibus, tenuibus cauliculis, in uineis naſcentem. Addit ſideritim, quæ latiſſimo ſit folio, à Latinis ſcopã regiam appellari: uerum quo nomine uocetur hodie, nunc erit explicandum. Ruſtici & uinitores noſtri *herbam terrenam* nominant, tum ꝙ ſuo ceſpite herboſo humũ ueſtiat, tum ꝙ terram plane redoleat: nonnulli *crapodinam*, ꝙ bufonis modo ſemper ſeſſilis humi reſideat. In uineis & macerijs inueniť folijs coriandri, à radice numeroſis, palmaribus cauliculis, leuibus, teneris, in rubore candicantibus, flore purpureo, paruo, guſtanti amaro & glutinoſo. Vulneribus cruentis ac recentibus impoſita ſanguinem ſupprimit. Omnes ſideritides uulneribus præcipuæ, præſertim ferro factis, inde nomẽ tractum puto, ꝙ ea ferruminent. Addidit Plinius eam quæ latiſſimo ſit folio, ſcopam regiam uocari, & mederi anginis ſuũ. Hanc ego eſſe crediderim quam uulgus *carpentariorum herbam* appellat: ꝙ materiarij fabri ſæpiuſcule hac utãtur ad glutinãda uulnera. Sit ergo hæc ſideritis latifolia, cuius hæc uerba tradit Plinius, Sideritis latifolia ſiniſtra manu circũfoſſa adalligatur, cuſtodienda ſanatis, ne rurſus ſata diro herbariorum ſcelere rebellet. Aliqui, ut refert Plinius, ueram achilleon ſideritim eſſe tradunt, ſcapo cęruleo, pedali, ſine ramis, ex omni parte eleganter ueſtitam. Et re uera *carpentaria herba* caule eſt pedali, ex uiridi fere cæruleo, nec ramis brachiato, folijs rotundis, pinguibus, lentis, undique non inuenuſte ueſtito: coma floribus multis luteis onuſta, unde ſcopæ regiæ nomẽ traxiſſe puto: ſiliquulis teretibus, paruis, in quibus exile ſemen cõditur. Huius etiam uſus uulgo glutinandis uulneribus propemodum nimius. Achillion ſideritim, alij heracleon, Romani

ſupercilium

supercilium Veneris, aliqui militarem & millefoliam appellant. scapos altitudine dodrantali, uel eo maiores gerit ad fusorũ effigiem, & circa eos folia pusilla, tenuia, incisuris præcincta densis ex obliquo, segmẽtis coriandro nõ dissimilibus, subsalso gustu, lenta, odore copioso nec molesto, cæterũ medicato, umbellæ orbiculatæ, flos uarius, modo albus, modo purpureus, modo aureus geritur. Exit solo restibili & fœcũdo. Sideritis achilleos ideo dicitur, quoniã inuenerit eam Achilles discipulus Chironis, qua uulneribus mederetur. hac sanasse Telephum dicitur. Alij primum æruginem inuenisse tradũt, utilissimam emplastris: ideo pingitur ex cuspide decutiens eã gladio in uulnus Telephi. Alij utroq; usum medicamẽto uolunt. Hanc nonnulli panaces heracleon uocauere, nostri propriè millefoliam, cubitali scapo, ramosam, minutioribus quàm fœniculi folijs uestitam ab imo. Alij uerã achilleon esse dicũt, scapo cæruleo, pedali, sine ramis, ex omni parte singulis folijs rotundis eleganter circundatam. Achillea etsi in magna sit nominum ambage, Galli chiliophylli græcam nomenclaturam simul & ipsam foliorum multitudinẽ secuti, *millefolium* appellant. est enim fruticosa. scapo in capillamẽti modum utrinq; folioso, longè breuioribus exilioribusq; quàm fœniculi uillis, ab imo hirsuta, cubitali altitudine, uertice ex cãdido in puniceum uergente, flosculorum mistura. Frequens in pratis herba, & secus uias, tenuis, à lateribus capillamenti modo foliosa. Boum neruos abscissos uomere solidari ea rursusq; iungi addita axungia adfirmant. Hæc achilleos sit quarta sideritis, à latinis quibusdam supercilium Veneris dici Dioscorides testatur, alij potius Veneris lumbum dici uolunt, alterutro errore orto, quòd Græci ὀσφὺν lumbum, ὀφρὺν supercilium appellant. Achilleam uulneribus utilem fatentur. Aluum sistit. Sanguinis profluuiũ cohibet siue ore reijciatur, siue naribus aut aluo fluat. Menses nimios eadem supprimit imposita, & decoctum eius insidentibus. Huius comæ cruenta glutinãt uulnera, & ab inflammationis periculo tuentur. Sanguinem ipsum undecunq; ruentem coercent, etiam è uuluis manantem impositæ uelleri. Decocto quoq; insident fœminæ fluxione uuluæ laborantes. Ad dysenteriam decoctæ bibitur succus. Ad strãguriam & suspiria sumitur ex aceto, daturq; præcipitatis. In dentium dolore apponitur cum butyro.

Rubus. Cap. XCIII

Batos Romanis rubus aut sentes, aliquibus motus uaticana dicitur. Rubus Gallis *ronce*, lentis flagellis in terram spargitur, ni prope sit quod uncis aculeis subeat, folijs etiã cute spinosis, perpetui uiroris, flore cãdido, moris haud absimili. Hunc chamæbaton, quasi dicas humilẽ rubum uocãt. Rubi multa genera, sed quæ magno separantur discrimine. Humilis protinus quàm paulo accreuit retro uergit in terram, atq; ita radicatur. Rubi curuati gracilitate simul & proceritate nimia defigunt rursus in terram capita, iterumq; nascuntur ex se, repleturi omnia ni resistat cultura. Sic pessima atq; execranda res hominibus, propaginem docuit, atq; radicem acquiri uiridem. Rubi ferunt mora uuæ & mãduntur. Huius radicis spongiolæ duritia lapidis uisuntur. Flos mori cãdidus per messes colligitur. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura, ideóque ex ijs mora uel hominibus cibos dedit. Multa apud nos rubi genera. unum per dumos repit grandius, fungosum, minacibus spinis, nocentibus, aduncis, flore candido, moris maioribus, nigris, quod uulgo *ronce* nomen uendicauit. Alterum genus humi serpit in aruis, trãseuntium cruribus inimicum, moro nigro, quod estur, sed longe minori, non iniucundi gustus, minoribus spinis & minus hamatis, mora *catherinas* rustici uocant. ijs in utroq; genere succus inest sanguineus, & ueluti cruore atro manus inficiens. Tertium minus ijs duobus, caducum prorepit, nulli frutici uicino acquiescens, procerum & erectum, innocentioribus spinis, moro rubro fragi similitudine, suauissimi gustus, quod uulgus *frãboſciam* nominat, cuius & senticeta in hortis quoque consita ob fructus gratam ori dulcedinem ubiq; spectantur, quæ Græci batias & apobata dicunt. Rubi uim habent siccandi, astringendi, gingiuis, tonsillis, genitalibus accõmodatissimi. Aduersantur serpentium sceleratissimis, hæmorrhoidi & presteri, flos & mora. Scorpionum uulnera sine collectionum periculo iungunt. Vrinam cient. Caules eorum tunduntur teneri, exprimiturq; succus, mox sole cogitur in crassitudinem mellis, singulari remedio cõtra mala oris oculorumq;, sanguinẽ excreantes, anginas, uuluas, sedes, cœliacos.

Potus aut illitus inſtillatur auribus. Sanat condylomata cum roſaceo cerato. Calculorum ex uino decoctum præſentaneum eſt remediũ: item per ſe in cibo ſumpti cymæ modo aut decocti in uino auſtero labãtes dentes firmãt. Aluum ſiſtunt, & profluuia ſanguinis. Dyſentericis proſunt. Siccantur in umbra ut crematorũ cinis uuam reprimat. Folia cõmanducata ulceribus auxiliantur manantibus, aut quibuſcunq; in capite. Illinuntur cardiacis, uel per ſe imponũtur à mamma ſiniſtra: item ſtomachi doloribus, oculiſq; procidentibus. Inter aſtringentia medicamenta nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in uino ad tertias partes, ut colluantur eo oris ulcera, & ſedis foueãtur. tantaq; uis eſt, ut ſpongiæ ipſæ lapideſcant. Mora quæ in ijs naſcuntur efficaciorem ſtomaticen præbent quàm ſatiua morus. Eadem compoſitione rubi bibũtur cum melle in cholera, & à cardiacis & contra araneos. Genus rubi in quo roſa naſcitur & pilula caſtaneæ ſimilis, præcipuo remedio calculoſis, in cynosbato dictum eſt. Rubo, ut teſtatur Dioſcorides, ſiccandi ſpiſſandiq; uis adeſt. Eo capillus inficit̃. Decocto ramorũ aluus cita contrahitur, gingiuæ ſtabiliuntur, profluuia fœminarum ſiſtuntur. Oris uitijs folia commanducata medentur, cohibent ulcera quæ ſerpunt, ulceribus in capite manãtibus oculiſq; procidentibus remedio ſunt, condylomatis & hæmorrhoidibus illinuntur. Cardiacis & ſtomachi doloribus trita & impoſita ſubueniunt. Caules cum folijs tunduntur, exprimiturq; ſuccus, mox ſole cogitur ſingulari remedio contra quæ modo dicta ſunt. Mori in rubo naſcentis quàm optime maturi ſuccus ad oris medicamenta commendatur. Siſtitur aluus præmaturi cibo, neque
non flore in uino poto. Batos Idæa, hoc eſt Idæus rubus appellatur, quoniam in Ida pluri- 2
mus naſcitur. Eſt autem tenerior multo quàm rubus, minoribus ſpinis, interdum nullis. Idæum rubum Plinius putat in Ida tantum, non aliàs naſci. Eſt autem tenerior ac minor, rarioribus calamis, innocentioribuſq;, ſub arborum umbra naſcens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur, & ignibus ſacris, ſtomachicis bibendus datur. Flos eius contra lippitudines illinitur ex melle, contra ſtomachi uitia bibitur ex aqua. Cæterũ flos ex melle oculorum collectionibus commodiſſime linitur. Ignem ſacrum reſtinguit. Cætera eadem pręſtat quæ ſupra dicti. Id genus quod Idæum Græci uocãt à loco, id eſſe uidetur quod ſupra *framboſciam* à uulgo diximus appellari, quòd libere in dumetis & ſyluis ſub umbra creſcat, ut nomen ſonat Gallicum. nanque tenuior eſt quàm cæteri, minoribuſq; ſpinis, & minus
aduncis, qui tamen ſine ſpinis in lucis & nemoribus inuenitur ſerpens humi, quòd fructu 3
moron Idæi, & folio citra ſpinas rubum imitatur: fragum diximus à Latinis dici, & à Dioſcoride mitem & nullis horrentem ſpinis rubum.

Helxine. Elatine. Cap. XCIIII

H Elxine naſcitur in parietinis, ſepibus, uineis, cauliculos habẽs leniter rubentes, folia mercurialis herbæ hirſuta, ſemine obducto caulibus, aſperitate etiã ueſtium tenaci. Plinius ei non mercurialis, ut Dioſcorides, folia, ſed miſtæ ſimilitudinis plantagini & marrubio tribuit, cauliculos denſos, leniter rubentes, ſemina in capitibus lappaceis adhærẽtia ueſtibus, unde helxinen dictam uolunt. Aliqui perdicium uocant, quoniam perdices ea præcipue ueſcantur: alij ſideritim, nonnulli parthenium. Perdicium (nam ſideritis alia eſt) à noſtris, ut inquit Plinius, herba
urceolaris uocatur, folio ſimilis ocimo, nigriori tãtum, naſcens in tegulis parietiniſq;. Par- 4
thenion dicta, quoniam à Minerua ſomno contra præcipitia lapſuſq; monſtrata eſt Pericli Athenienſium principi, cum in arce templum ædificaret; uernula charus ſupra altitudinem faſtigij repſiſſet, unde cecidiſſet, hac uerba dicitur ſanatus. quare parthenion uocari cœpta eſt, aſſignaturq; ei deæ. Herbam muralem parthenion uel perdiciũ appellari Græcis Celſus locuples teſtis eſt, Turtures, columbæ, gallinacei, annuum faſtidium deducere dicuntur helxine paſti. *Muralium* & *muralis* & *parietaria* uulgo, & interdum *uineago* dicitur: urceolaris Latinis, ꝙ detergendis urceolis uitreis polleat. Eadem ratione uulgò *uitriolum*. Herba fruticoſa, cubitalis, coliculis lente rubeſcẽtibus, folio mercurialis herbę turbinato,
hirſuto, flore candido, exili ſemine, per ambitũ eius aſpero, ueſtibus adhærente, radice ſub 5
rubra, fibris leniter capillata. Inuenit̃ paſſim in parietinis, unde Traianus Cæſar herba parietaria dictus eſt, ꝙ plurima ædificia eius titulo & inſcriptione conderentur. Plinius huic helxine folium tribuit ocimi, Dioſcorides mercurialis; nec ea folia multũ diſtant, præter

quàm ꝙ

quàm quòd mercuriali leniter ſerrata ſunt, item & ocimo, murali herbæ non ſunt. Hoc tamen leuius eſt quàm ut ſimilitudinem mutet. nam & hirſutula eſt, & adhæreſcit ueſtibus lappacea quadam ſeminis aſperitate uillorum tenaci. Helxine ſanat ignes ſacros collectionesq; omnes, & adusta. Panos ſuccus eius cum ceruſſa diſcutit, abſceſſusq; & guttura incipientia turgeſcere. Veterem tuſſim emendat cyatho hauſto, item tonſillas & uarices cum roſaceo. Imponitur & podagris cum caprino ſeuo, ceraq; Cypria. Medetur iiſdem omnibus quibus lamium: item uomicæ calfacto ſucco pota. Et contra ulcera, rupta, lapſusq; & præcipitia aut uehiculorũ euerſiones efficax. Vim habent folia, ut Dioſcorides perhibet, ſpiſſandi, refrigerãdi: quare ſanant illitu ſacros ignes, adusta, condylomata, incipientes panos, tumores collectionesq;. Succus cum pſimmythio ignem ſacrum & mala quę ſerpunt inungit. Imponitur podagris cerato Cyprino uel hyrcino ſeuo collectus. Veterem tuſſim emendat cyathi hauſtu. Inflammationibus tonſillarũ gargariſſatus & illitus prodeſt. Aurium dolores infuſus finit. Elatine folia habet helxinæ minora rotundioraq;, piloſa, tenuibus & ſemipedalibus ramulis, quinis ſenis'ue, ab radice ſtatim folioſis, guſtu aſtringentibus, naſcitur in ſegetibus & cultis. Elatine Plinio folia habet helxinę, puſilla, piloſa, rotunda, ſemipedalibus ramulis, quinis ſenis'ue, ab radice folioſis. naſcitur in ſegetibus, acerba guſtu. Inuenitur in cultis herba folio helxinæ rotundiuſculo, piloſo, ſemipedales fundens ramulos, quinos ſenos'ue, ab radice folioſos. Inuenitur in ſegetibus, uineis & cultis aſtringens guſtu, qua ut rapo ſylueſtri rura in uernis acetarijs utunt̃. Radix numeroſis comatur folijs, quæ uelluntur cum ſtirpe ſua cum tenereſcunt, antequã caulem agant. Vulgus *campeſtre rapiſtrum* uocat. Falluntur qui *piloſellam* eſſe putent, reclamantibus aperte natalibus. neq; enim in cultis, neq; in ſegetibus prouenit, neq; ſemipedalibus quinis ſenis'ue ramulis à radice folioſis exit: nec folia ei rotundiora helxinæ uiſuntur, ſed potius mucronata, ramulis graminis modo per terrã reptãtibus, radice alba, prætenui uſq; in capillamenti ſpeciem, in collibus terrenis reperta. Non ſunt item audiendi, qui *pinpinellam* uulgo dictam eſſe exiſtiment elatinen, cum etiam natales ſitus aduerſentur. nam in pratis incultis, nec uſq; ſubacto ſolo naſcitur, imò potius horret ſatiua, nec ramulis exit à radice folioſis. Eſt autem folio piloſo, latè crenato, exili, in rotundum oblongo. Thyrſuli folijs emicant ex cæſio candicantibus, in quorũ ſummo naſcunt̃ capitella rubẽtibus punctis maculata. Cauſanturq; priſcorum in rebus cognitis negligentiã, quãdo defuit ipſis cura ſingulas herbarum differentias anxie cõſectari. Elatine acerba eſt guſtu, & ideo oculorum fluxionibus efficax folijs cum polenta tritis & impoſitis ſubdito linteolo. Eadẽ cum lini ſemine cocta ſorbitionis uſu à dyſenteria liberat. Oculorum inflammationibus, fluxionibusq; folijs cum polenta tritis auxiliatur. Eadem cocta ſorbitionis uſu dyſenteriam ſiſtit.

Eupatorium. Pentaphyllon, quinquefolium. Cap. XCV.

Vpatorium, alijs hepatorium, aut hepatitis, ſurculoſa eſt herba, ſimplicis ſcapi, tenuis, lignoſi, ſubrecti, nigrãtis, hirſuti, cubitalis, aliquando & amplioris,
E folio per interualla inciſo, & magna ex parte quinquepartito, interim plurifariam, quinquefolij aut cãnabis ſimilitudine, nigro & ipſo, extremitatibus ſerratis. ſemen leniter plumoſum è medio caule circà proſilit, inclinatum in terrã, ut cum inaruerit inambulantium quoq; ueſtibus adhæreſcat. Eupatoriũ regiam habet authoritatẽ, ut Plinio placet, caulis lignoſi, nigricantis, hirſuti, cubitalis, aliquando & amplioris, folijs per interualla quinis ut cãnabis, per ambitũ inciſis quinquepartito, nigris & ipſis plumoſiſq;, radice ſuperuacua. Hæ deliniationes ad amuſſim conueniunt herbæ quam officinæ uocant *agrimoniam*, nulla prorſus repugnante nota: quare earũ agrimoniam uerum eſſe eupatorium facile perpendet, qui ſingulas partes picturæ diligenter explorabit. ſiquidem fruticoſa herba inuenietur caule ſingulari, lignoſo, nigricãte, tenui, hirſuto, cubitali uel maiuſculo, cannabinis ex interuallo folijs, uel quinq;folio ſimilibus, quinquepartito aut plurifariam inciſis, per ambitũ ſerratis, nigricantibus. medio caule ſemen erumpit piloſum, deorſum ſpectans, quod reſiccatũ ueſtibus adhæreſcit. Cæterum quod hodie demonſtrant herbarij fruticoſum, caule bicubitali proceritate, lignoſo, tereti, multis alis cõcauo, folijs mentę maioribus, candidiuſculis, acri guſtu, inodoris, muſcario lanuginoſo, fructu in ſurculis paruis prope folia racematim dependente, id dubio procul hydropiper eſſe ſupe-

eſſe ſuperius in ſua mentione docuimus. Mauritani aliud eupatorium demonſtrant, longe diuerſum figura, ſed effectu par ut uolũt, ſcapo exiguo, ferè cubitali, folio minoris centaurij, frutice odorato, flore qui luteus ſit, radice ſuperuacua. Paſſim naſcit̃ nomine apud imperitos centaurij maioris, ſed id credẽtium error eſt euidentior quàm ut debeat explodi nedũ exibilari. Semẽ eupatorij dyſentericis in uino potum auxiliatur unice. Folia cum ſuillo pingui impoſita ulceribus cicatrici repugnãtibus medentur. Semen & herba in uino pota dyſenteria & iocinerũ uitijs liberat, percuſſos à ſerpente reſtituit. Hanc aliqui falſo artemiſiam eſſe putarunt: ſui enim generis artemiſiam indicauimus. Pentaphyllon ramulos habet feſtucarum modo graciles, palmum non excedentes, & in ijs ſemen, folia mentæ ſimilia, in ſingulis pediculis quina, nec plura, niſi perquam raro, & per ambitũ crenata ſerræ modo, florem in candido pallidum, uel auri æmulum. Humidis locis & iuxta aquæ ductus naſcitur, radice ſubrubra, oblonga, paulo craſſiore quàm ueratri nigri. Quinquefolium Græci uocãt pentapetes, ſiue chamæzelon, ſiue pentaphyllon. Cum effoditur rubram habet radicem, inareſcẽs nigreſcit & anguloſa fit. Nomen à numero foliorum habet, & ipſa herba incipit & deſinit cum uite. Theophraſtus eſt author, cũ quinquefolij radix recens effoditur rubet, inareſcens nigreſcit atq; quadratur, folio uitis puſillo, coloreq; uitigineo. Augetur deſinitq; cum uite, coliculis prętenuibus, crebris internodiorum geniculis, nomẽ à numero foliorum. Pentaphyllon, ut Democritus ſcriptum reliquit, multos ex una radice profert ramulos palmares, feſtucaceos, quibus ſemẽ inſidet, folia mentę ſerrata, quina ex ſingulis pediculis, raro plura, circulo in ſerræ modum denticulato, flore luteo. Aquam ſubeſſe natalibus eius aquilegijs idoneam idem teſtatur autor. Plinius quinquefolium nulli ignotum eſſe tradit, cum etiam fraga gignẽdo commendetur. Ego id qui uerum eſſe poſsit non intelligo. nam herba ea quæ fraga gignit, trifolia eſt, nec modo quouis quinq;folia, flore candido, nõ luteo in mõtibus & ſyluis etiamnũ frequens ſecus uias. Herbarij quinquefolium, uulgus Gallicum *quintefeullam* uocat. enimuero naſcitur propter uias, in riguis & circa ductus aquarum, ramulis tenuibus, feſtucaceis, palmea longitudine, & in ijs ſemẽ, folia mentæ quina in ſingulis pediculis, raro plura, in ambitu ſerrata, flore in luteum elangueſcente, interdum aureo, radice ſubrubra, tereti, ueratro nigro craſsiore: adde geniculatos quoq; ſurculos, folia ſimul iuncta uitigeneę comæ formam exprimere. Radix ubi inaruerit, nigricat, & anguloſa fit: ſed cum effoditur, rubet. Hippocrates duo uidetur nouiſſe quinquefolij genera. nigrum, quod humilius eſt: candidũ, quod & herbaceũ & procerius eſt à terra, quod poteſt à nobis heptaphyllon, hoc eſt ſeptẽfolia uocari. Eſt & quæ *tormentilla* uulgo dicitur, quinquefolio ſimillima, niſi ꝙ ſeptem nõ quinq; habet folia, utrinq; lanuginoſa, flore luteo, radice punicea, qua contra uenena & aduerſus peſtilentiæ contagia hodie nimius fere increbuit uſus, adeo ut cuius radice paſtillos theriacos, ſi dijs placet, officinæ pro uiperarum carne ſubſtituant, quoniam uiperæ modo, ut exiſtimant, nuſquã uiſant̃. Quinquefolium adhibetur purgãdis domibus. Strumis medetur & pectoris uitijs. Idem iſchiadicis bibitur & imponitur. Panos ſanat. Impoſitũ articulis utiliſſimũ. Fiſtulis quæ in omni parte ſerpunt auxilio eſt, cum ſale & melle. Phalangio aduerſatur, lichenas emendat. Succus de quinquefolio potus cyathis tribus anginæ medetur. Idem iocineris & pulmonis uitijs, ſanguinemq; reijcientibus, cuicũq; ſanguinis uitio intus occurrit. Multi ſuper omnia laudant ad deploratos dyſentericos quinquefoliũ, decoctis in lacte radicibus & potis: item decoctũ ad tertias in uino ictericis dari atq; illini utiliſſimũ eſt. Folia quinq;folij ex aqua comitiales ſanãt. Itẽ cõtrita folia ex uino ſumpta triginta diebus in betonicæ farinæ põdo denariorũ tredecim cum aceti ſcyllitici cyatho, comitialibus morbis liberãt. Celerrime ſuccus regio morbo medet̃, tribus cyathis potus cũ ſale & melle. Quinquefolij folia quidã terna tertianis dedere, quaterna quartanis, plura cęteris, omnibus obolis tribus cũ pipere ex aqua mulſa. In multo radix uſu eſt Dioſcoridi. Succus ad tertias diſcoctæ, ſi ore cõtineatur, dentiũ dolorẽ finit. Idem ad putreſcentia in ore colluit̃, ad arteriæ ſcabritiã gargariſſatur. Ad alui profluuia, dyſenterias, articularios, & coxendicũ cruciatus bibit̃. Tritũ & illitũ ex aceto ulcera ſerpere nõ patit̃. Diſcutit ſtrumas, tumores, duritias, abſceſſus, collectiones, ignes ſacros, reduuias, cõdylomata, pſoraſq; ſanat. Teneræ radicis ſuccus iocinerũ, pulmonũq; uitijs aduerſat̃. Venenis reſiſtit. Ad reduces febriũ ambitus

abigendos

abigendos folia bibūtur ex aqua mulſa, & temperato uino cum piperis exiguo, in quarta na quidem quaternûm ramulorum, in tertiana uero ternûm, in quotidiana unius. Tricena quoq; folia tricenis diebus pota comitialibus medentur. Succus per dies aliquot potus tribus cyathis celerrime regium ſanat morbum. Illita cum melle & ſale tam uulneribus ꝙ fiſtulis remedio ſunt. Quinquefolium inteſtini prolabentis hernias cohibet, eruptiones ſanguinis ſiſtit potu iuxta & illitu. Adhibetur & luſtrationis gratia expiandis purificandiſq; domibus, & contra mala medicamenta, & carmina.

Phœnix herba. Idæa radix. Rhodia radix. Cap. XCVI

PHœnix Romanis lolium murinum dicitur, folium ei hordeaceū, breuius & anguſtius, ſpica lolio ſimilis, rami digitorum ſenûm circumdantes radicem, ſpicæ ſenę octonæ'ue. naſcitur in aruis teguliſq; recens illitis. Eſt herba phœnicea Plinio appellata à græcis, à latinis hordeū murinum. hæc trita & in uino pota præclare ciet menſes. *Auena ſterilis* à multis hodie dicitur. quādoquidem ea ſterilis auena folia habet hordei, ſed breuiora & anguſtiora, ſpicam lolio ſimilem, culmos digitorum ſenum radici in orbem obuolutos, ſeptenas octonas'ue ſpicas. in ſubactis tectiſq; recenter illitis inuenitur. In uino auſtero pota alui profluuium, erumpentem utero ſanguinem coercet. Vrinæ impetus refrenat. Traditur à quibuſdā uulnerū ſanguinem ea cohiberi in uellere puniceo incluſa alligataq;. Idæa radix folia ruſci mittit, adhærent ijs clauiculæ ueluti pampini, è quibus flos. Idæa herba Plinio dicitur, ei folia ſunt oxy myrſinæ. Adhærēt ijs ueluti pampini, in quibus flos. Radix Idæa acerba guſtu, miſceri ſolita luctantiū in palæſtra, ad ea quæ repercutere tantum oporteat, ut Paulus Aegineta ſcribit. Aluum menſeſq; & omnem abundantiā ſanguinis ſiſtit. Spiſſandi cohibendiq; naturam habet. Pota citam aluū firmat. Menſtrua ſupprimit, ad omnia cōueniens quibus aſtrictiōe ſit opus. Rhodia radix naſcit̄ in Macedonia nō abſimilis coſto, minoris modo pōderis, inæquali cute, odorem roſæ cum teritur reddens. Vtiliſſima capitis doloribus ſi madefacta fronti & temporibus imponatur. Ex illo nouo repertarū inſularū orbe, liburnicarum remigatu luſtrato, delatum nuper ad nos lignū, craſſo cortice & hiulco, multis tuberibus & nodis inæquale, pōderis eximij, ita ut immerſum aquis peſſum eat, nec ſidens rurſum emergat, tāta pollet grauitate: buxiq; colorem, craſſitudinē & duritiā imitat̄. Hoc tritum uel in ſcobē deraſum roſas odoris ſuauitate prouocat, quin potius de paritate certās, iucunditate uincit. Hoc *roſaceum lignum* appellamus, cum barbarum regionis nomen audire non potuerimus. In penſiles orbiculos pilulas'ue, quæ à mulieribus geſtātur, aſpalathi, aut agallochi more tornatur, quibus filo immiſſis mulieres ſupplicationes ſuas numerant. Habetur & radicis Cinthiæ mentio Hippocrati fouendis fœminarum malis. Galenus rhizam, hoc eſt radicem ab eo dici quoddam genus ſati ſcribit, ſine flore, ſine ſemine, tribus duntaxat folijs, ſed proceris & in terra ſtratis, duorum digitorum magnitudine, ſimilibus anchuſæ, radice purgādi uiribus ſed exiliter. Alia etiā uidetur ab herba quæ à Plinio oxys uocat̄, ſi folia æque terna habet: quippe quæ non purget, ſed contra potius aſtringat, nam datur ad ſtomachum diſſolutum. Edūt & qui enterocelen habēt. Proinde ſunt qui oxyn putent eſſe quam uulgus *trinitatem* appellat, folio triplici uel uno potius in terna diſpoſito, radice capillamentis multiplici, flore in quibuſdam maculis candidis cæruleo. Oxyn eſſe potius crediderim quæ uulgo *panis cuculi*, aut *alleluia* dicitur, folia terna habens, & diſſolutū ſtomachum mirè recreans, de qua in trifolij mentione dictum à nobis eſt. Rhodion uocatur Democrito coloris genus Italicum præferente, in uellerū tinctura: fortaſſe id eſt, uel quippiam ſimile, quod uulgari nomine *roſaceum* uocamus.

Hippuris, equiſetum. Cap. XCVII

HIppuris, alij ephydron, alij anabaſin, Romani equinalē uel ſalicem equinam nominant, prouenit humidis locis ſecundum ſcrobes, cauliculos habens inanes, leniter rubentes, præterea ſcabriuſculos, ualentes frequētibus geniculis in ſe farctis, folio circa iunceo, denſo, prætenui. In altitudinem adſurgit, ſcandendóque proximos caudices dependet comis circumfuſa multis, nigris ut equorum cauda, radice nigra, lignoſa. Hippuris à Gręcis dicta, Latinis equiſetū, in pratis naſcens. Eſt aūt pilus terræ equinæ ſetæ ſimilis. Græcorū, ut Plinius tradit, circa hāc opinio

opinio. Aliȷ pini foliȷs ſimilem, nigricantem, eodem nomine appellant, aliȷ hippurin, aliȷ ephedron, aliȷ anabaſin uocant: traduntq; iuxta arbores naſci, & ſcandentem eas depēdere comis iunceis, multis, nigris, ut ex equorum cauda, geniculatis ramis: folia habere pauca, tenuia, exilia: ſemen rotundum ſimile coriandro, radice lignoſa: naſci in arbuſtis maxime. Alibi Plinius uentoſo tractu naſci tradit, ſcandentem arbores & propendentē ramis, folio nullo, cirris numeroſam, qui ſunt iunci geniculati, radice pallida: caucō quæ & ephedra ab aliȷs anabaſis uocata. Nec mirū ſit alicui, ꝙ folia modo pauca, modo nulla tribuantur: facit hoc autorum quos ſecutus eſt, locorum & temporum diuerſitas. Græci à ſcandendi more, anabaſin: ephedron, ab inſidendi natura uocitant. aſcendit enim arbores, & inſidens coma propēdet iuncea. Salicem à Romanis dici Dioſcorides teſtatur, de qua fortaſſe Verrius homo doctus apud Feſtum intellexerit, cum diceret uirgulti genus eſſe ſalicem, nō ridicule, ut idē Feſtus carpit, interpretatus, ꝙ ea celerrime creſcat, ut ſalire uideatur: quando Græci quoq; hanc iteam dendron nominarunt. Recētiores uerbum reddentes uerbo caudam equinam dixerunt. Quæ hic à Dioſcoride pingitur uulgo Gallico *prela* dicitur, non ignota materiariȷs fabris, qui ligneam pectinum & aliorum minutorum operum ruditatem huius herbæ ſcabritia in nitorē expoliunt. Nanq; ea prela in ſublime ſcandit, & uicinos arborū fruticumq; caudices improbo cirrorum reptatu complectitur, proxima quæq; uinciens: ab ramiſq; dependēs inſtar equinę caudæ, calamis geniculatis pyxidatim coeuntibus, capillamento potius ꝙ foliȷs articulato, iuncea cuſpide. in riguis & foſſis inuenitur. Alterum hippuris uel equiſeti genus, quod equition cognominant, recto caule, æquali, cubitum excedente, uacuo, breuioribus per interualla & candidioribus comis mollioribusq;. Hippuris, ut Democritus ſcriptum reliquit, ex rei natura nomē adinuenit, capillamentis quibuſdam comata, caule ab radice ad uerticem paulatim in tenuitatem faſtigiato, & uelut in mucronem turbinato, in arundinis modū inani, geniculato, interſtringentibus internodiȷs. Cirri foliacei dependent ab articulis, inter ſeſe modo tubarū farctis, inde ſalpingion, quaſi tubulam dixeris, Democrito cognominatur. Locis quibus emicat aquam ſubeſſe teſtātur aquilegi. Faciunt & aliam Græci hippurin breuioribus & mollioribus comis, & candidioribus. Inuenitur hæc in pratis, nec ferè frequentius occurrit inuiſa fœniſecis. uulgus hāc peculiariter *caudam equi* nominat, caule recto, cubitali, aut maiuſculo, inani, comis per interualla propendentibus, breuiuſculis, mollioribus & cādidioribus. Equiſetū uituperatur à Plinio. Lienem curſorū extinguit decocta fictili nouo ad tertias, quantum uas capiat, & per triduum heminis pota: unctis eſculentis ante diem unū interdicitur. Vim eius ammirabilem tradunt, ꝙ ſanguinis profluuia uel tacto ea tantum homine ſiſtat. Vis eius ſpiſſare corpora. Succus ſanguinem è naribus fluentem incluſus ſupprimit, item aluum. Medetur dyſentericis in uino dulci potus cyathis tribus: urinam cit: tuſſim, orthopnœam ſanat: item rupta, & quæ ſerpunt. Inteſtinis & ueſicę folia bibuntur. Enterocelen cohibet. Vis eius Dioſcoridi ſpiſſare, quare ſanguinem naribus erumpentē ſuccus ipſe ſiſtit. Medetur dyſentericis in uino potus, urinas ciet. Cruenta uulnera glutinantur tritis foliȷs & illitis. Tuſſim, orthopnœā emendat, item rupta. Foliȷs in aqua potis præciſiones ueſicæ & inteſtinorum, enterocelæq; in unum coaleſcere cogiq; narrātur. Altera hippuris iſchiadicis perq; utilis, & uulneribus impoſita propter ſanguinē ſiſtendum: nam uulneribus remedio eſt, eiuſdem ut ſuperior effectus.

Coccos, granum tinctorium. Cap. XCVIII

Occos baphice, hoc eſt coccum ſiue granum tinctorium ſurculoſo naſcitur frutice, cui grana lenticulæ adhærent. leguntur hæc ad uſus, reponunturq;.
C Optimum è Galatia & Armenia, ſequens ex Aſia Ciliciaq;, peſſimū ex Hiſpania. Frutex qui tinctoriū granum gignit, aut priuatim coccus dicitur, ut Dioſcoridi placere uideo, aut ilex eſt aquifolia. Granum hoc rubens eſt, primumq; ceu ſpecies frutices paruos aquifoliæ ilicis, ut inquit Plinius: quiſquilium uocant, penſionem alterā tributi pauperibus Hiſpanię donati. Omnes roboris dotes ilex ſolo prouocat cocco. Granum hoc rubens Galatiæ aut circa Emeritam Luſitaniæ in maxima laude habebatur. Gignitur & in Africa & Piſidia, Cilicia, peſſimum in Sardinia. Eſt autē genus ex eo in Attica ferè & Aſia naſcens, celerrime in uermiculū ſe mutans. quod ideo ſcolecion uo-

lecion uocabant,improbabantq́ limaci paruæ ſimilem. Dioſcorides adfirmat in Cilicia è roboribus prouenire,limaci paruo ſimile,quod loci eius mulieres ore legunt, & coccum ſpecialiter appellant. Pauſanias fruticem hunc copioſum in Locride tradit, rhamni amplitudine:præterea lentiſco ſimilem,nigriore tantum & molliore folio,fructu ſolani quidem ſpecie,ſed erui magnitudine. Colligendū præcipiunt anteq́ uermiculus is naſcatur. Anniculo itaq́ grano ſuccus ad pigmēta languidus, quadrimo euanidus,ita nec ſeneſcenti uires nec recenti. Colos inter principales, Imperatorijs tantū paludamentis dicatus, qualis in roſa micat,& quo nihil aſpectu gratius. Fruticē Iones & Grecia tota coccon nominãt, Gallia *ſcarlatum*. ruſtici in Narbonenſi prouincia,ubi frequens eſt, *uermilonum* dicunt,officinæ *grana tinctorum*. Granum rubens naſcitur è frutice ilici aquifoliæ non diſſimili, nempe exilibus ramis & aculeato folio. Coccum aūt forma lenticulæ aſſeruatur, quo diuites lanę pretioſo illuminentur ſucco,aſpectu coloris gratiſſimo in roſis nitente. Cęterum ilex, ut Columellæ placet, gemina, minor apibus quæſita, prolixior ab omnibus improbata mellificio. Atqui ne luxuriæ tãtum id natum exiſtimes, in medicos etiã uenit uſus. Coccum uulneribus ex aceto recentibus imponitur. Epiphoris ex aqua, & oculis ſuffuſis ſanguine inſtillatur. Vis huic aſtringendi, uulneribus neruisq́ præciſis ex aceto conuenienter illinitur. Porro coix Theophraſto folio arūdinis,angulari,ad nexus utilis,à quo fiſcellę genus Atticæ coix, ut inquit Pollux, quod lingua Dorica cois dicitur: quare qui coicina texta à frutice coice textili dicta, rubra uerterunt apud Strabonem, quàm feliciter haud ſcio,niſi coccina legerint, fallente nominis uicinitate.

Tragion. Tragos herba. Cap. XCIX.

T

Rragion fruticē ſola Creta inſula gignit,folio ramis & ſemine lentiſco ſimilem,ſed minore omniū amplitudine, ſuccum ferentem qui gummi modo coeat. Tragonis ſiue tragion naſcitur in Creta tantū inſula in maritimis. Plinio iunipero ſimilis, & ſemine,et folio,& ramis. Succus eius lacteus in gummi ſpiſſatus,uel ſemen impoſitione ſpicula è corpore eijcit. Tunditur recēs & cum uino illinitur,aut ſiccæ farina cum melle. Eadem lactis abundantiã facit, mãmisq́ unicè medetur ſemen. Folia lachryma illitu ſpicula extrahunt, omniaq́ hærentia corpori euocant:potu ſtrangurias finiunt,ueſicæ calculos frangunt,menſes pellunt,ad quæ præſtanda pondus drachmæ requiritur. Capræ ſylueſtres percuſſæ huius herbæ paſtu ſagittas eijcere perhibētur. Eſt & alia herba cognominis ſupradictæ, quam Romani olim cornu lacum appellarunt,folijs ſcolopendrij,radice tenui,candida, armoraciæ ſimili. Autumno folia hircinum uirus olent,indeq́ appellatio. naſcitur in montoſis præcipitijs. Radix cruda coctaq́ dyſentericis manditur. Profecto huic nonnulla conſentirent quæ uulgo *burſa paſtoris* appellatur,quòd & folia fere ſcolopendrij ferat, radicem ſylueſtri raphano nõ diſſimilem,candidam,qua in dyſenterijs utantur, niſi natales reclamarent. nanq́ hæc naſcitur propter uias & in parietinis,illa montibus & præcipitijs. hæc in folliculis in exiguæ uulgæ ſimilitudinem compreſſis,turbinata cordis effigie,ſemen gerit minutum, quod nõ fuiſſet à Dioſcoride prętermiſſum. Item autumno uirus hircinū fœtere non deprehēditur, quare dijudicent peritiores. Tragos in maritimis maxime gignitur. frutex puſillus in terra, oblongus,ſemipedalis,aut altior paulo, ſine folijs, ramos habens in quibus uelut racemi ſunt puſilli,grano tritici,acuto capite copioſoq́,guſtu uehemēter ſpiſſante. Eſt alia herba tragos apud Plinium quam aliqui ſcorpion uocant,ſemipede alta,fruticoſa,ſine folijs,puſillis racemis,rubentibus,grano tritici,acuto cacumine, & ita in maritimis naſcens. Tragon Aſia fert ueprem,ut idem ait,ſine folijs, racemis rubentibus, ad medicinæ duntaxat uſum. Hanc in litoribus maris inueniri hodie noſtri perhibēt herbarij, iunco marino ſimilem,à quo & multi *iuncum marinum* appellãt eam. Huius ramorum decem aut duodecim cacumina trita,ex uino pota cœliacis,dyſentericis,ſanguinem excreãtibus,menſium abundantiæ auxiliantur. Racemorum grana decem in uino pota aluinis, & mulieribus fluxioni uuluæ opportunis remedio ſunt. Quidam tundunt acinos,coctisq́ paſtillis in uaſa reponunt,atq́ ita cum opus eſt utuntur.

Iunci paluſtris genera. Cap. C

Vo iunci ſumma genera, alterum læue, quod ſchœnos à Græcis, alterum acuto cacumine quod oxyſchœnos uocať. Rurſusq; hoc poſterius in duas D ſpecies conciditur, unam ſterilis, alteram ſemen nigrũ & orbiculatum ferentis, cuius calami craſſiores carnoſioresq; ſunt. Inueniť & tertiũ genus utroq; aſperius, & calloſius, appellatum holoſchœnos, ſemine ſimili. Iuncus Theophraſto in multa faſtigia digeritur. Sterilem maſculum exiſtimant, fœcundum fœminam. Is qui ſemẽ nigrum habet melancranis, quaſi iuncus atriceps appellatur. Hic ſine alijs generibus ex ſuo naſciť ſemine, ſicut is quem marem nominamus ex ſemetipſo, cacumine in terrã defixo: nam oxyſchœnon & holoſchœnon eodem ceſpite contemplatũ ſe Theophraſtus & admiratum ſcribit. Omniũ radices ſingulis annis intermoriũtur. Holoſchœnon *mariſcam* à magnitudine, ut puto, noſtri appellant: ut *mariſcas ficus*, quæ buſyca, hoc eſt grãdiores & fatuas ficos, authore Feſto. Hic ad tegetes et omnino uitilia utiliſſimus, quoniam mollis carnoſusq; ſit. Omnino iunci uterum turgentẽ, quodam cacuminis callo pręferunt, mox cohærentia quædam uelut oua pariunt, pediculis circà ſpicaceis, in quibus uaſcula rotunda, leuiterq; hiſcentia, & in ijs ſemen nigrum cuſpidis effigie, nõ diſſimile aſteriſco, duntaxat exilius, radice longa, quæ craſſior multo ſit quàm maribus cognominatis. Caput cepis & gethyo ſimile, in tegumẽtis modice rubentibus. Tria genera iunci Plinio, acuti, ſterilis, quem oxyn Græci uocant: reliqua fœminini, ferentis ſemen nigrum, quem melancranin uocãt. craſſior hic & fruticoſior. Magis etiamnum tertius, qui uocatur holoſchœnos. Ex ijs melãcranis ſine alijs generibus naſcitur: oxys & holoſchœnos eodem ceſpite. Vtiliſſimus ad uitilia holoſchœnos, quia mollis & carnoſus eſt. Fert fructũ uuarum cohærentium modo. Naſcitur is, quem marem appellauimus, ex ſemetipſo, cacumine in terram defixo: melancranis ſuo ſemine. alioqui omnium radices omnibus annis emoriuntur. Vſus ad naſſas marinas, uitilium nexus, elegantium lucernarum lumina, pręcipua medullæ amplitudine, iuxta maritimas Alpes tanta, ut inciſo uentre impleãt penè unciarum latitudinem: in Aegypto uero cribrorum lõgitudinem, nõ aliàs utiliorem. Ob id cribrum ſignificaturi, iuncũ, ut tradit Horus Niliacus, effigiant. Idem autor in Aegypto ſcribi iuncis, nec aliter, adfirmat. De iunco, quem mariſcon appellant, præcipit Mago ad texẽdas tegetes Iunio mẽſe eximi ante medium Iulium. Videtur autem paluſtris iuncus idem cum ſcirpo eſſe. Nec in fruticum, inquit Plinius, nec in ueprium cauliũmue, neq; in herbarũ, alioue ullo quàm ſuo genere numerentur iure, læui ac enodi ſtylo, in exile cacumen faſtigato, fungoſa medulla, qua ad lucernarũ utuntur lumen, ut planta tota ad operiendas tegetes neq; non contextus naſſarum, quallorum, aliorum uitilium nexus. E quibus detracto cortice candelæ luminibus ſeruiunt. Firmior etiam quibuſdam in locis rigor, namq; ijs uelificãt nautæ. Piſcator in mari Africo uela intra malos ſuſpendit, & mapalia ſua Mauri tegunt. Iunco etiam paluſtri Græcos ad funes uſos, nomini credamus, quo herbam eam appellant, unde funabuli ſchœnobatæ ab ijs dicantur. Qui nauigauere in Indos Alexandri milites, ut Theophraſtus refert, iuncos lapideos uiderunt: quos nemo uiſu à ueris potuit diſcernere, enodes & ſine frõde ſcirpi, læues, proceri, ut Feſtus ait: unde prouerbiũ quoq; natum ſit, Nodum in ſcirpo quæri. Tria genera iunci apud nos inueniũtur, unus in aquis craſſitudine & magnitudine, fungoſaq; medulla inſignis, Latinis mariſcus, Græcis holoſchœnos dicitur. hic ut molliſſimus, ita ad uitilia præfertur. Alter acutus à noſtris, Græcis oxyſchœnos nominatur, ſterilis. idem & mas, qui regenerat ſe quotannis cacumine in terram defixo, ex quo cepitia radix denuo pullulat. Tertius melancranis, quaſi atriceps dicitur, fructum gerit uuarum cohærentium modo, in quibus cuſpidatũ ſemen clauditur. hoc nihil in uliginoſis occurrit frequentius. Democritus ubi reperiatur iuncus ſubeſſe ſcaturigines aquarum, ibiq; aquilegia ſtrui poſſe teſtatur. Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias tuſſi medetur. Semen toſtum, & in aqua potũ ſiſtit aluum, & fœminarum menſes, capitisq; dolores facit. At qui uocatur holoſchœnos, eius quæ proxima ſunt radicis commanducantur aduerſus araneorum morſus. Semen utriuſq; toſtum, ex diluto potum, fluentem aluum cohibet, & rubra fœminarum profluuia, capitisq; dolores molitur. Teneri proxime radicem iuncorum partus illinuntur aduerſus phalangiorum morſus. In

uenio etiamnum unum iunci genus,quod euripicen uocãt.huius ſemine ſomnum allici; ſed modum ſeruandum ne ſopor fiat.

Lichen in petris. Paronychia. Chryſocome. Chryſogonum. Cap. CI

L

Ichen, qui ſuper ſaxa naſcitur, bryon aliquibus appellatur, rorulentis petris adhæreſcit. Lichen nomen inuenit ab eo, cui peculiariter medetur impetiginis morbo: aut etiam ut puto à re ipſa nomen ducit, quoniã ſaxa quibus hæret linguæ modo lambat. Ea eſt quæ omnibus tum officinis, tũ herbarijs hodie dicitur *hepatica*, ꝙ iocinerum fibris ſimilis conſpiciatur. ſiquidem ea hepatica aſperginoſis hæret ſaxis ut muſcus, folio ſingulari, ſemper petris familiariter incũbente. Lichen Plinio contra impetigines omnibus prẹfertur, inde nomine inuento. Naſcitur in ſaxoſis, folio uno ad radicem lato, caule uno, paruo longis folijs dependẽtibus. hæc delet ſtigmata. Teritur cum melle. Hanc quoq; recentiores herbarij hepaticam appellãt. Eſt & aliud genus petris tantũ adhærens ut muſcus. Hic ſanguinem ſiſtit uulneribus inſtillatus, & collectiones illitus. Morbum quoque regium cum melle ſanat ore illito & lingua. Qui ita curantur aqua ſalſa lauari iubẽtur, ungi oleo amygdalino, hortenſibus abſtinere. Dioſcoridi lichen ſanguinis profluuia ſiſtit, inflãmationes arcet, impetigini medeť, emendat regio morbo tentatos cum melle illitus, oris & linguæ defluxiones inhibet. Nomine ut uolunt utrique inuento, quòd cõtra lichenas remedijs omnibus anteponitur. Herbam Apuli, cuius unum ad radicem folium haberi diximus, *iecorariam* ſiue *ficatellam* cognominant, folio ſucci pleno & craſſo: ita nominatam, quia iocineris fibræ ſimilis aſpicitur. Alia nomine eodem oſtenditur, ſed ab his longè diuerſa, in litoribus paſſim naſcẽs, & olitorio foro ieiuniorum tempore ubi naſcitur uænalis, hederaceo fere folio, flore purpureo, lilij puſilli effigie. Conuoluit herba ſe quibus appropinquat. Ciet aluum cocta & cruda oleris modo accepta. Paronychia frutex eſt in petris puſillus, ſimilis peplo ſed breuior, quanq; folio maiore. Teritur uniuerſa herba, & ad paronychia & duritias illinitur. Neurada & phrynion cognominari docent authores. Quid autem ſit neuras muliebribus malis quæſita Hippocrati non liquet. Plinius phrynion aliquibus neurada nominari tradit, quod aduerſus rubetarũ ranarum uenena auxilietur, floribus paruis, in radicibus multis, neruoſis, bene olentibus. Chryſocome alijs chryſanthemon, & amaranton, Romanis olim Iouis barba. palmi altitudine fruticat, comantibus corymbis, figura hyſſopi, radice ueratri nigri piloſa, tenui guſtu non iniucundo, uerum dulci ex auſtero, cyperi magnitudine, in opacis petroſisq; naſcens. Chryſocome ſiue chryſitis Plinio latinam non habet appellationem. Palmi altitudine eſt, comantibus fulgore auri corymbis, radice nigra, ex auſtero dulci, in petroſis opacisq; naſcens. Proxime ad eam accedit quam herbarij noſtri *pulegium montanum* uocitant. ſi quidem ea herba palmi altitudine conſurgit, comantibus hyſſopi forma corymbis, radice hirſuta, ueratri nigri modo tenui, cyperi magnitudine, guſtu nõ iniucundo, ex auſtero dulci. in petroſis opacisq; emicat. Chryſocomes radix excalfacit & ſtringit. Datur in potu ad iocinerum uitia, item pulmonum. Vuluæ dolores compeſcit in aqua mulſa decocta. Ciet menſtrua, & ſi cruda detur hydropicorum aquam ſiſtit. Radix calfacit & aſtringit, ijs conueniens quos iecur aut pulmonis inflammatio male habet. Decocta in aqua mulſa uuluas purgat ſumentium. Chryſogonon folium habet quernum, denſo frutice, florem coronarij uerbaſci, radicem rapi, uehementer rubentem intus, foris nigrã, quæ trita & impoſita cum aceto muris aranei morſibus auxiliatur. Aliquibus chryſogonon ramulis albicat erectis, folio quercus diuiſura, muſcario uerbaſci coronarij, radice tenui. naſcitur in incultis. Coma eius uino pota urinẹ difficultati & uenenatorum morſibus ſubuenit, coxendicibus ruptis præſidio eſt, menſes ſiſtit, ſanguinem in uentre aut ueſica concretum diſcutit. Ea ex oxymelite pota cerebri deſtillationes cohibet.

Helichryſon. Chryſanthemon. Ageraton, Cap. CII

H

Elichryſon & chryſanthemon dicit, quidã & amaranton uocãt, quo & deorum ſimulacra coronant, cauliculum habet tenuem, uirentẽ, erectum & durum, folia uero anguſta, ex interuallis abrotono ſimilia, comas aureæ lucis in orbem, umbella rotunda, aridis corymbis dependentibus, radicẽ exilem. naſciť gracili ſolo in cõuallibus. Heliochryſon, quod aliqui chryſanthemon uocant, ut

cant, ut Plinio placet, ramulos habet cādidos, folia ſubalbida, abrotono ſimilia, ad ſolis repercuſſum aureę lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunq̃ marceſcant: qua de cauſa deos coronant illo. Quod diligētiſſime obſeruauit Ptolemæus rex Aegypti. Naſcitur in frutetis. Heliochryſos florem habet auro ſimilem, folium tenue, cauliculū gracilem, ſed durum. Hoc coronare ſe magi, ſi & unguenta ſumantur ex auro, quod apyron hoc eſt, ignem non expertum uocant, ad gratiam quoq; & gloriam arbitrantur. Floret uere cum uiola nigra, ferè comātibus in orbē fulgore auri folijs ad ſolis repercuſſum, à quo nomē. Alij à uirgine Epheſia, quę hoc flore prima coronauit Dianam. Veſtes odore commendat non ineleganti. Exiſtimationem & gloriam parere coronatis flore credidit Theophraſtus, ſi unguento ſe profundant ex auro quod ignē nō ſit expertum, apyron uocant. Flos auri modo fulget. Radix ſummo terræ corio innixa, folio candido, caule tenui & duro. Hanc amarāti nomine Galenus intelligit, nec aliter uocauit. Corymbos eius nunquā marceſcere Plinius ſcriptum reliquit, inde Græcis tracta putat̃ amaranti appellatio. Philoſtratus ex amarāto ſepulturas quoq; coronari ſolitas adfirmat, idq; Theſſalos inſtituiſſe primos ad tumulū Achillis. Tam ſimilis eſt, ut doctiſſimis placere uideo, buphthalmo, ut nihil ab eo differre exiſtiment. Proxime mihi accedere uidetur ad eam quam officinæ *cotulam maiorem* ſimplici ratione uocant, non illam fœtentem minuſculam intelligentes, de qua ſuprà dictum eſt. Rura noſtra *chancſum maius*. nanq; ea gracili ſolo conuallibus inuenitur, folijs abrotono ſimilibus, ex interuallo anguſtis, cauliculo uirente, ramulis tenuibus, aureo & immortali flore cacuminatis, umbella in orbem radiata, uelut aridis corymbis dependētibus, radice per ſumma ceſpitum exili. Ruſtici apud nos corymbos, ut qui non facile marceſcant, ad hybernas reſeruant coronas. Ii ſiquidem ſertis intexti ſplendētes auri fulgore extuberāteſq; bullulas imitantur. Magnū decorem uenuſtatemq; corollis puellaribus per hyemē immortali floris corymbo prębent, cæteriſq; temporibus anni in eiſdem magnam ſuis tuberibus ampulloſis, aurea luce ad ſolis repercuſſum micantibus adferunt gratiam. Ciet urinas è uino pota & mēſes. Duritias & inflammationes diſcutit. Ambuſtis cum melle imponitur. Cōtra ſerpentium ictus & lumborum uitia bibitur. Sanguinē concretum uentris ac ueſicæ abſumit cum mulſo. Folia eius trium obolorum pondere ſiſtunt profluuia mulierum in uino albo. Veſtes tuetur odore nō inelegāti. Difficiles urinas ciet, ut teſtatur Dioſcorides, coma in uino ſumpta: ſic & cōtra ſerpētium ictus & coxēdicum uitia bibitur, item ad rupta. Menſes eadem trahit. Sanguinē in ueſica & uentre concretū digerit in mulſo, Deſtillationes trium obolorum pondere cum uino diluto ſumentibus ieiunis arcet. Inſerta ueſtibus ab animaliū noxijs tuetur. Chryſanthemon, ſiue calchas, chalcanthemō, & buphthalmos, quaſi oculus bouis dicitur. Herba eſt teneritudinis fruticoſæ, læuibus cauliculis, folio conſecto, floribus luteis, multū ſplendentibus, oculi modo in orbem circumactis, inde inuento buphthalmi nomine. naſcitur circa oppida. Chryſanthemos multis nec forma, nec uiribus à buphthalmo ſuperius indicata differre creditur, uerba tātum eſſe mutata manēte eodem ſenſu, ſic ut ne Dioſcoridis quidem exiſtimetur caput ſaltem à buphthalmo diſcretum. Cæterum chryſanthemon tenera traditur hic herba, læues ferens cauliculos, & multifida folia, flores ſupra modum ſplendentes luteos, orbem imitātes oculi, unde traxit nomē. Buphthalmo cauliculi teneri molleſq; tribuunt̃, folia fœniculi, flos luteus anthemide maior, oculi ſimilitudine, inde buphthalmi, quaſi grandis oculi nomen retulit. Nomenclaturæ item euariant. Inciſura tantum foliorum, florum inſtar oculi in orbem circinatio, chryſanthemo diſcrimen adferunt. Folia fœniculi buphthalmo redduntur, quę conciſa non ſunt, ſed in capillamenti ſpeciem extenuata. Vtrique flos oculari ſpecie luteus tradit̃, buphthalmo maior anthemide, huic chryſanthemo multo ſplendore nitens. Quæ hactenus in muris horti noſtri creuit hac facie cernitur: folio digitum lato, altis ſinuato crenis, læuibus cauliculis, flore oculum imitante, cingentibus orbem luteis folijs elegāti nitore lucentibus. Democritus chryſanthemon batrachion, id eſt ranunculum appellari ſcripſit ijs uerbis: Chryſanthemon fert folia apij, maiora, florem auri colore ſplendentem. Herbæ totius proceritas ſeſquipedem nō excedit. Vbi naſcitur aquam ſubeſſe ſignum habent aquileges. Chryſanthemon ex uino ſumptum calculos eijcit. Flores cum cerato triti ſteatomata diſcutere dicuntur. Arquatis coloris hilaritatem

reddunt utique ad tempus, ſi à balnearum egreſſu poſt longiorem moram ebibantur.

Ageraton in palmeam altitudinẽ adoleſcit, humilis alioqui herba, & omnino ſimplex, nõ diſſimilis origano, umbellas gerens, in quibus flos colore aureo, ampullaceus, minorq; helichryſo. Tulitq; id nominis ex eo, quòd flores ſuos diu cõſeruet incolumes. Heliochryſo minor eſt, humilis, ſimplex, umbellam ſuſtinẽs, in aqua flos bullis aureis emicat, qui nõ ſeneſcat diutiſſime in ſua coloris ſpecie conſeruatus, à quo agerati nomen deductum eſt. Reliqua facie origanum æmulatur. Vis decocti feruens. Herba uel ſuffitu etiam urinas elicit. Vuluarum quoq; duritias emollit.

Periſtereon, uerbenaca recta. Cap. CIII

P Eriſtereon Romani criſtam gallinaceã uocãt, alij trixalidem & exuperam. naſcitur in aquoſis. Nomẽ inditum à columbis, qui in ea uerſari plurimum gaudeant. Herba eſt altitudinis palmi, aliquando etiam maioris, folia inciſa, ſubalbida, erũpentia è caule, qui ei unus parte plurima eſt, quemadmodum & radix una. Dioſcorides duo facit genera, rectum & ſupinum. Plinius marem & fœminam: folioſa, quam fœminã putant: mas rarioribus folijs. ramuli utriuſq; plures, tenues, cubitales anguloſi, folia minora quàm quercus, anguſtioraq;, diuiſuris maioribus, flos glaucus, radix longa, tenuis. naſcitur ubiq; in planis aquoſis. Quidam non diſtinguunt, ſed unum omnino genus faciunt, quoniã utraq; eoſdem effectus habeat. Vtraq; ſortiuntur Galli, & præcinũt reſponſa. Hac perunctos magi putãt impetrare quę uelint, amicitias conciliare, nulli nõ morbo mederi: colligi circa Canis ortum debere, ita ne luna aut ſol conſpiciatur, fauis ante & melle terræ ad piamentum datis: circumſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu, & in ſublime tolli: ſiccari in umbra folia, caulem & radicẽ. Aiunt, ſi aqua conſpergatur triclinium qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Diuiſuræ foliorum utriuſque, ſimiles quidem omnino quernis, ſed maiores. Rectum erui præcipiunt ſole Arietis ſignum meãte. Periſtereon Græcis uocata, quòd columbæ in ea manſitent, unde columbaris quoq; uocatur, Latinis uerbena & uerbenaca. Nulla tamen plus Romanæ nobilitatis habet, quàm hierobotane, aliqui periſtereon, noſtri uerbenacam uocãt. Verbenam porro & ſagmina Romani, hoc eſt gramen ex loco ſacro, præſertim ex arce Capitolij, cum ſua terra euulſum, in publicis remedijs, & in ſacris legationibus, cum ad hoſtem clarigatumq; mitterentur, ferebãt, coronatis ita fecialibus, & patre patrato, uel fœdera facturis, uel bella indicturis. Sed omnes quoq; frondes ſacratas puraſq; uerbenas per abuſionem uocabant. Hac et Iouis mẽſa uerrebatur, domus purgabatur luſtrabaturq;. Gallis hodie noſtris *ueruena* nominatur, multis ſtatim ab radice tripedaneis anguloſiſq; coliculis, coma ſubtus incana, nec folio querno diſſimili, niſi quòd minor eſt & anguſtior, profundioribuſq; diuiſuris, floſculo ex albore & purpura uerſicolore, ſtirpe alta, exili. prouenit in campeſtribus aquoſis ubique. Sed duo genera traduntur, unum ſemper humi ſupine procumbens: alterum erectis ramulis aſſurgens. Periſtereon ſupina Romanis olim cincinnalis dicebatur. rami eius cubitales maioreſq;, anguloſi, circa quos folia ſunt minora quàm quercus anguſtioraq;, diuiſuris per oram ſimilibus, colore ſubglauco, radice longiuſcula, tenui, flore purpureo, exili. Periſtereon hyptios, id eſt ſupina uerbenaca frequentior eſt quàm recta, quo fit ut latiſſimus ſit quorundam error, exiſtimantium uerbenacam priorem eſſe quam olitores *oruelam*, uel *totam bonam* modo uocant, folio marrubij multo maiore, ſerratóque in modum criſtæ, flos ſpicaceus, è cæruleo purpureus, odorata tota & uulgaris: de qua ueteres alioqui nihil ſcripſiſſe uehementer mirantur, niſi quis alectorolophon, id eſt criſtã gallinaceam interpretetur. Alectorolophos, inquit Plinius, folia habet ſimilia criſtæ gallinaceæ, caulem tenuem, & ſemen nigrum in ſiliquis: uerum *oruelæ* ſemen non in ſiliquis, ſed in capitulatis & hiatibus folliculis: caulis itẽ ei tenuis nõ eſt, ſed craſſus & quadratus. quã quam ſemen adhuc hodie ad eadem uſurpetur quę Plinius ipſe refert. Solidũ ſemẽ in oculum conijcitur, nec turbat, ſed in ſe caliginem cõtrahit. mutat enim colorem, ex nigro albicare incipit & intumeſcit ac exit. Sed iam ſuprà docuimus horminũ eſſe, nõ cereale illud de quo inter ſegetes meminit Plinius, ſed olitorium & hortenſe, cuius Plinius nullam fecit mentionem, ſed tantum ſylueſtris. Potius eſſet dicendũ, alectorolophon Plinij ſemine, ſiliqua, folio, & effectu reſpõdere hortenſi hormino Dioſcoridis. Verbenaca aduerſus ſer-

pentes conteritur ex uino. Omnibus uiſceribus medetur, lateribus, pulmonibus, iocineribus, thoraci: peculiariter autē & quos ab ijs pthiſis tentat. Dyſenterias emendat ex aqua data carentibus febre, aut ex uino Aminæo cochlearibus quinq;, additis in cyathis tribus uini. Folijs decocta ad tertias, uel radix eius è mulſo calido, calculos eijcit. Ad calculos quidam uerbenacā, millefoliū, betonicā æquis portionibus pro ſingulari remedio bibere ſuadent. Cum plantagine digitorū uitijs omnibus & priuatim pterigijs medetur. Comitiales ex uino pota ſanat. Ex axungia trita pernionibus prodeſt. Clauos pedū extrahit ex uino. Podagræ rubenti, hoc eſt calidæ medet̄ illita, aut ſi pedes macerent̄ in eius decocto. Faſciculo manus plenæ decocta in aqua ad dimidias hydropicos ſanat. Regius morbus impugnat̄ uerbenacæ folio obolis tribus in uini calidi hemina quatriduo. Iumētorū febribus in uino medetur. Vetera explet ulcera. Vulnerib. & priuatim ijs quæ calciamēto facta ſunt utiliſſima. Radix pota ex aqua ad omnia in partu, uel ex partu mala, præſtātiſſima eſt. Rectæ uerbenacæ folijs Dioſcoridi cū cera roſacea uel ſuillo adipe recēti impoſitis uuluæ dolores finiuntur: ignes ſacri cū aceto illitis placant̄. Putreſcentia cohibentur ulcera. Solideſcunt & ad cicatricem perducunt̄ uetera ex melle. Supina uero regium morbū folio drachmæ pondere cū thuris polline obolis tribus ex uini ueteris hemina quadragenis diebus impugnat ieiunis dato. Veteres tumores collectionesq; folia mitigant, ſordida purgant ulcera. Tota herba uino incocta tonſillarū cruſtas rūpit, nomas oris gargariſſatu emēdat. Sparſo aqua triclinio qua maduerit, lętiores conuictus fieri traduntur. Febribus medetur tertianis tertiū cum circūſtantibus folijs geniculum: quartanis quartū datur bibendū. Hieran botanen, hoc eſt ſacram herbā uocāt. Authoritasq; ei nominis addita, quoniam multum ad domorū expiationes, & luſtrationes commendetur ſuſpenſa uel adalligata.

Aſtragalus. Hyacinthus. Cap. CIIII

A Stragalus, Romanis talus, glādula, ficus terræ dicitur, frutex humilis, ramo & folio ciceris, flore paruo, purpureo, radice rotūda, raphani modo prælonga, nigris alijs adnaſcētibus præduris, & implicatis ut cornua, guſtu ſpiſſante. naſcitur in apricis uentoſis, niualibus, ad Pheneum Arcadiæ plurima. Aſtragalus aliter à Plinio deſcribitur, folio longo, inciſuris multis, obliquis circa radicem. caules terni aut quaterni foliorū pleni, flores hyacinthi, radices uilloſæ, implicatæ, rubentes, præduræ. naſcitur in petroſis, apricis & ijſdem niualibus, ſicut in Pheneo Arcadię. Colligitur exitu autumni cum folia amiſerit, ſiccatur in umbra. Quæ uero à Dioſcoride depingitur, folia non habet crebris inciſuris lacinioſa, nec radices hirſutas perplexasq;, natalibus tamen conueniunt. Galenus & Paulus in Pheneo Arcadię plurimam naſci teſtant̄. Aſtragalus qui à Dioſcoride deſcribitur, frequēs eſt apud nos. Rura noſtra *montanum* uel *ruſticum cicer* nominant, fruticem folio & ramis ciceri ſimilem, flore purpureo, paruo, tereti radice, raphani modo grandi, quæ uelut adnatas habet appēdices præduras, ueluti cornua inter ſeſe implicatas, guſtu aſtringētes. Inuenitur in petroſis & locis uento perflatis, cicerculam eſſe diceres, niſi radix tāta ſubeſſet. Vulgus nōnuſquam *ſylueſtres cerras* uocat, hoc eſt cicerculas. Vis aſtragalo ad ſpiſſanda corpora. Aluū ſiſtit radix in uino pota, quo fit ut moueat urinam repercuſſo liquore, ſicut pleraq; quæ aluum ſiſtunt. Sanat dyſentericos in uino rubro tuſa, difficile autem tunditur. Eadem gingiuarum ſuppurationi utiliſſima eſt fotu. Radix ſanguinē ſiſtit, in nares ſi inde fluat indita. Eadē in puluerem trita humidis ulceribus prodeſt. Recentia uulnera & uetera quoq; purgat. Radix in uino pota fluxiones alui compeſcit, urinam ciet. Arida uetuſtis ulceribus illinitur, ſanguinē cohibet. Aegrè propter duritiam tūditur. Hyacinthus, Romani uaccinium, folium habet bulbi, caulem palmeum, læuem tenuioremq; digito minimo, coloris herbacei, comam iacentem, incuruam, plenam floris purpurei, radice bulbacea. Hyacinthi cum uiola nigra erumpunt uere, ſed ante roſam, ut fere omnia quæ in coronas à montibus petuntur. Exeūt cum gladiolo, cæterū hyacinthus maxime durat. In Gallia eximie prouenit. Hoc inibi pro cocco hyſginum tingitur. Nec hyacinthinus colos ex hoc tātum hyacintho, ut fere creditur, ſed è uiola quoq; quæ ſylueſtris dicitur hyacinthus, traxiſſe nomen Plinio uidetur: niſi quis in eo ianthinum malit quàm hyacinthum legere, ut Martialis,

Coccina famoſæ donas, & ianthina mœchæ.

Hyacinthi & albi & ferruginei, hoc eſt cęrulei uiſuntur. Florem hūc cōmitatur fabula du plex, luctum præferens eius quem Apollo dilexerat: aut ex Aiacis cruore æditum, ita diſcurrentibus uenis, ut græcarum literarum figura A I legatur inſcripta. Pauſanias florem, qui natus eſt extincto Aiace, apud Salamina credi refert æditum primo, nec hyacinthum ſed literis hyacintho ſimilem, ex candido rubentem, ac lilio minorem. Idem author coſmo ſandalon dici florem apud Hermionenſes, quem ipſe hyacinthum interpretari uidetur: eo flore coronatos feſta, quę Chthonia uocant, agere. Hyacinthum à Romanis appellari uac ciniū teſtis eſt Dioſcorides, nec ab eo longè diſcedit Plinius. Vaccinia, inquit, aucupijs Ita liæ feruntur, Galliæ purpurea tingendis ſeruorū ueſtibus. Nam Galli herbis tyrium atq; cōchyliū tingebāt olim omnesq; alios colores: ſed hyacinthus in Gallia eximie prouenit, hoc ibi pro cocco hyſginū tingitur. Sed qui uolūt ſil Atticū imitari, ſi Vitruuio credimus, uiolam aridā in uas cum aqua cōferueſcere faciunt ad ignem, deinde manibus exprimentes aquam ex uiolis coloratā recipiunt in mortariū, & eretriam infuſam terentes efficiunt ſilis Attici colorem. Eadem ratione uacciniū temperantes, & hac miſcentes, purpuram faciunt elegantē. Eſt autem hyſginus color, à quo ueſtes hyſginobaphes, hoc tinctas colore nomināt. Falſo, ut arbitror, Seruiū accuſant, qui uacciniū pro hyacintho Maroni acceptū in carmine adfirmarit. Nec obſtat ꝙ nigra dicat poeta, quando purpureā quoq; uiolam, nigram uocare ſoleant authores. Frequens apud nos hyacinthus, quē florem rura hodie *uacietum* appellāt, in quo priſtini uocabuli quædam rudimenta relucent, quaſi uaccinū & uac cinium innuant, herbam ipſam *nemoralem* uel *agreſtem cepam*. nam folia habet bulbi, palmarem cauliculū, minimo digito tenuiorem, herbaceū, comam procumbentē, florum purpureorum plenā, incuruā, radicem bulbaceā. Radix māgonicis uænalitijs pulchre nota, quæ in uino dulci illita pubertatē coercet, & nō patitur erumpere. Torminibus & araneorum morſibus reſiſtit, urinā impellit. Contra ſerpētes & ſcorpiones, morbūq; regiū ſemen eius cū abrotono datur. Pueris, ut Dioſcoridi creditur, illita eos māgonizat, ita ut ſilens pubertas nō erumpat. Siſtit aluū, pota urinā impellit, phalangiorū morſibus aduerſatur. Semen magis aſtringit, theriacis quæſitum. Regium morbū emendat in uino potum.

Papauer rhœas. Papauer ſatiuum. Cap. CV

PApauer rhœas nomen accepit à flore, qui protinus ei deciduus eſt. In aruis cum hordeo maxime naſcitur uere, cum & decerpitur. Folium ei origano ſimile, aut erucæ, aut intybo erratico, aut thymo, inciſum, ſed longius & ſcabrius, caule iunceo, aſpero, cubitali, recto, flore rubro, interdū candido, ſimili anemonę. Caput oblongū, ſed ꝙ̄ anemones minus. ſemē rufum, radix longa, ſubcandida, minoris digiti craſſitudine, amara. Papauer rhœam, Latini uocant erraticum, ſponte quidem ſed in aruis, ut ait Plinius, cum hordeo naſcitur, erucæ ſimile, cubitali altitudine, flore rufo, protinus deciduo, unde nomē à græcis accepit. Inter ſatiua eſt & ſylueſtria mediū genus, quod niſi in aruis eſſet, ſponte naſceretur, rhœam id uocamus & erraticum. Non abſimile, ut Theophraſtus ſcribit, intubo erratico, ideo uenit in ciborum uſum. In aruis inter hordeum naſcitur flore rufo, capite pollicaris unguis magnitudine. Legitur ante hordei meſſem uiridiuſculum. Admonendi tamen ſumus, rhœadis cognomento & alia quoque genera uenire ſolita, quoniam breui flores decidant. Hoc genus officinæ *papauer rubrum*, rura *cocolurdas* appellant, folio erucæ, laciniato, ſcabro, iunceo caule recto, cubitali, aſpero, flore ſylueſtris anemones, puniceo, nonnunquam albo, oblongo capite, ſemine rufo, radice longa, ſubalbida, minoris digiti craſſitudine, guſtu amara. Quidam id decerptum cum toto calyce mandunt. Aluum inaniunt capita quinque decocta: in uini tribus heminis pota ſomnum faciunt. Quina ſenáue in tribus uini cyathis bibuntur contra uigilias ut ſomnos accerſant. Semen acetabuli menſura potum aluum modice mollit: ad quē uſum placentis libiſq; interponitur. Folia cū calycibus illita inflāmationes ſanant. Ipſa quoq; aqua in qua maduerint ora fouentur, ad alliciendū ſomnū. Papauer ſatiuum. huius ſemē inſpargitur panibus ſanitatis uſu, editurq; pro ſeſama cū melle, thylacitin appellāt, capite oblongo, ſemine cādido. Alterū genus ſylueſtre calycem ſuſtinet inſidentē, nigro ſemine, ꝗd pithitin cognomināt, aliqui etiā rhœada, quoniā ſuccus ex eo inciſo defluat. Eſt & tertiū genus ſylueſtrius, medicatius, & cæteris procerius, calicib. lōgis.

Satiui tria obſeruant genera. Vnum cuius ſemen toſtũ in ſecunda menſa bellarij loco edebatur. Hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpargitur infuſo ouo inhærẽs, ubi inferiorem cruſtam apio aut gith cereali ſapore condiunt. Alterum genus papaueris nigrum, cuius ſcapo inciſo lacteus exprimitur ſuccus. Tertium genus rhœam, de quo diximus paulo ante: quanq; niſi matureſceret, edomitum exiſtimari nullo modo poſſet. Satiuũ omne magis rotundat capita. Id ſylueſtri longum ac puſillum, ad effectus omnes ualentius. Optimũ in ſiccis, ubi raro pluit. Vere, ut linum, papauer ſeritur. Vnũ hoc erit idem tempus lino & papaueri ſerẽdo. Cato de papauere ita tradit, Sarmenta quæ in ſatione tibi ſuperant cõburito, ibi papauer ſylueſtre ſerito, quod miro uſu eſt melle decoctum ad faucium remedia: uiſq; ſomnifera etiam ſatiuo. Seritur autumno & uere. Papauer & anethũ eandem habẽt conditionẽ ſationis, quam atriplex. Februario ſicuti Nouembri ſeritur, Septembri etiam locis calidis & ſiccis, cum alijs oleribus. Fertur utilius prouenire ubi uirgæ & ſarmẽta combuſta ſunt. Papauer uulgus Gallicum *pauotum* uocitat, aliàs *olietam*, folijs pallidis, rotundis, per ambitum corrugatis, nulloq; pediculo adhærẽtibus, flore ex cãdido leniter puniceo, alabaſtris ſerrato operculo clauſis, in quibus atrum ſemen. Alterum etiam maius, folijs longis ſinuoſisq;, ſeminis candore à priore diſtans. Satiui papaueris ſemen, ut Galenus ſcriptum reliquit, panibus utiliter ut ſeſamum inſpergitur, ad quem uſum cãdidum præfertur. Refrigerandi naturã habet, quapropter ſomnum cõciliat: ſi tamen plus iuſto ſumeretur, ſoporem pareret. Aegre coquitur. Tuſſim pulmonum ac thoracis uitio concitatã cõpeſcit. Acutas à capite defluxiones arcet, ſed nullũ effatu dignũ corpori miniſtrat alimentũ. Satiui calyx è uino bibitur ſomni cauſa. Semen elephãtiaſi medetur. E nigro papauere ſopor gignitur. Cum turgeſcit hora diei ſereni, hoc eſt cũ ros in eo exaruit, inciditur ſub capite & calyce, nec alio in genere ipſum inciditur caput. Succus lana excipitur, uel ungue pollicis, ſi exiguus eſt, ut lactucis. Et poſtero die magis quod inaruit, largus denſat̃, & in paſtillos in umbra ſiccatur, non ui ſoporifera modo, uerũetiam ſi copioſior hauriatur, mortifera per ſomnum: opion uocant. Audiuimus quoſdam, cum ualetudo impatibilis odium uitæ feciſſet, hoc ſucco ſibi mortem cõſciuiſſe. Eraſiſtratus in totum uſum damnauit, ut lethiferũ infundi uetans, præterea quoniã uiſui noceret. Verum poſtea uſus non improbatus eſt medicamento nobili quod diacodion uocant. Semine eius trito in paſtillos è lacte utuntur ad ſomnum, item ad capitis dolores cũ roſaceo. Cum hoc auriũ dolori inſtillatur. Podagris illinitur cum lacte mulierũ. Sic & folijs ipſis utuntur, item ad ignes ſacros, & uulnera cũ aceto. Nigrũ cœliacis in uino datur. Satiuũ decoquitur, & bibitur cõtra uigilias, eadẽq; aqua fouent ora. Cũ capita ipſa & folia decoquũtur, ſuccus meconiũ uocatur, multo opio ignauior. Experimentũ opij primum in odore, ſyncerũ perpeti nõ eſt: mox in lucernis, ut pura luceat flãma, ut extinctũ demum oleat, quæ in fucato nõ eueniunt. Accendit̃ quoq; difficilius, & crebro extinguit̃. Eſt ſynceri experimentũ & in aqua, quia nebula innatat. Aeſtiuo ſole ſudat, & ſe diluit donec ſimile recenti ſucco fiat, fictum in puſtulas coit. Mneſicles optimè ſeruari putat hyoſcyami ſemine adiecto, alij in faba. Adulterat̃ hoc Alexãdriæ. Refrigerãdi omnibus uis ut Dioſcorides perhibet: ꝓinde folia et calyces decoquunt̃ in aqua, ut fotu ſomnũ accerſant. Bibit̃ decoctũ contra peruigilia. Calices triti et illiti cum polenta ignes ſacros reſtingũt, collectiones refrigerãt. Tunduntur aũt uirẽtes, mox in paſtillos coguntur, qui ſiccati reponunt̃ ad uſum. Capita quoq; in aqua coquunt̃ ad dimidias, iterũq; adiecto melle, quoad in eclegmatis lentorẽ ſpiſſeſcat. Id medicamẽtũ tuſſibus, fluxionib. fauciũ, cœliacis affectibus opitulat̃, dolores ſopiens. Efficacius tamen reddit̃ addito hypociſthidis ſucco & acacię. Semen uero papaueris nigri tritũ bibitur ad citam aluũ, & profluuia mulierũ. Cõtra uigilias ex aqua tẽporibus & fronti illitũ prodeſt. Succus eius maiore ui refrigerat, inſpiſſat et ſiccat. Is erui magnitudine hauſtus ſomnifica ui dolores finit, concoquit, & ſomnũ allicit, tuſſi & aluinis auxiliat̃: largior nocet, lethargũ enim facit & iugulat. Idem cũ roſaceo ad dolores capitis infunditur. Auriũ uero doloribus cũ amygdalino, croco & myrrha inſtillatur. Ad epiphoras oculorum cum luteo oui toſto utuntur, item ad ignes ſacros, & uulnera cum aceto. Podagras refrigerat cum lácte mulierũ & croco. Additus in ſedem pro balano ſomnum conciliat. Optimus intelligitur denſus & grauis, & qui ſoporem odore mox pariat, guſtu amarus, & aqua facile liqueſcens. Probatur in eo

læuor &

læuor & candor, ſcabritia damnatur & coloſtratio, & qui ſubinde cum percolatur coit ut cera. Experimẽtum & illud ſynceri habetur, ut ſole poſitus diluat ſeſe: utq; in lucernis accenſo pura luceat flamma, extinctusq; demum oleat. Adulterant glaucio & gummi, & lactucæ ſylueſtris ſucco. Fucatus glaucio cum diſſoluitur, croci reddit colorẽ. Quem uitiauit lactuca, exiliter & euanidum ſpirat, & maiorem præfert aſperitatem. Cui dolus à gummi contractus eſt, elanguidus translucensq; ſpectatur. Nonnulli tam impudenti ſunt ingenio, ut ſeuum quoq; permiſceant. Fictili nouo torretur medicamentis oculorum, donec emolleſcat & rufior uideatur. Magna inter authores concertatio extitit. Diagoras, ut Eraſiſtratus memoriæ prodidit, uſum eius damnauit, oculorũ lippitudinibus, & aurium uitijs infundi uetãs: quoniã uiſui noceret oculorũ aciem hebetans, & ſoporem crearet. Addidit Andreas illitos eo protinus excæcari, ſi non adulteraret. Mneſidemus olfactu tenus uſum conceſſit, ad ſomnũ odore illo quęrendũ, cętero uelut noxio nobis interdixit. Quibus ſententijs reclamat experientia, multis euentis utilitatem huius rei teſtantibus: proinde non fuerit alienum modum ſubſcribere, quo ſuccum excipiant. Is duplex eſt, quidam calyces & folia tundunt, exprimuntq; prelo: mox in mortariũ terentes digerũt in paſtillos. hoc genus ſucci meconium uocatur, opio longè ignauius. Porrò opij colligendi ratio hæc eſt, Simul ac rores exaruerunt, circũſcribi cultello caput ipſum debet eo manus libramento, ne plaga intus penetret. Cęterũ calyces ſumma cute decuſſatim incidendi, ita ut lachrymam erumpentẽ ſubiectus unguis in mytulũ corriuet. Digreſſis alioqui nõ multo pòſt redeundum, ut quod è uulnere profluit concretum denſatumq; reperiatur. poſtero die ſimiliter agendum. Tritum hoc ueteri pila, & in orbiculos diuiſum reconditur. Cum ſcapus inciditur retrocedendũ hinc eſt, ne legulorum ueſtes manans inde lac detergeant.

Papauer ceratitis, corniculatum. Papauer aphrodes. Hyppecoon. Cap. CVI

PApauer ceratitis folia habet candida, tenuia, hirſuta, uerbaſco ſimilia, ſerrato ambitu papaueris modo ſylueſtris, cui nec caulem quoq; obtinet diſſimilẽ, flore pallido, calyce puſillo, inflexo ut cornicula, effigie fœnigræci, à quo nomen habuit. ſemen exile, nigrũ quale papaueris, radice per ſumma ceſpitum ſublimi, craſſa. naſcitur in afflatu maris ſolo gracili. Sylueſtrium genus unum ceratitin uocãt nigrum, ut ait Plinius, cubitali altitudine, radice craſſa & corticoſa, calyculo inflexo ut cornicula, folia minora & tenuiora ꝙ cęteris ſylueſtribus, ſemen exile. tempeſtiuum eſt meſſibus. Theophraſtus ceratitin, hoc ex cornicularium papauer ſylueſtre tradit eſſe, cubitali altitudine, folio uerbaſci nigri, minus atro, radice breui, per ſumma ceſpitum corticoſa, calyce inflexo ut cornicula. legitur circa meſſes. Aluum deijcit, albugines ouibus delet. naſcit̃ iuxta mare ſaxoſis locis. Hoc genus officinæ *cornutum papauer*, herbarij quidam haud proprie *memitham* nominant: folio nigri uerbaſci ſed minore, & ſylueſtrium more ſerrato, caule ſeſquipedali, flore cęſio, inflexo cauliculo ut ſiliquæ fœnigręci, in quo ſemen exile, luteum: radice craſſa, breui, corticoſa, per ſumma ceſpitum ſparſa. naſcitur in maris afflatu, aut nitroſo loco. Quidam hoc genus glaucion uocant, alij paralion, ſed perperam. Aluum purgat dimidio acetabulo in mulſo. Folia trita cum oleo argemas iumentorum ſanant. Radix acetabuli menſura cocta in duobus aquæ ſextarijs ad dimidias, datur ad lumborum uitia & iocineris. Carbunculis medentur ex melle folia. Radix Dioſcoridi ad dimidias cocta datur ãd lumborum uitia & iocineris: item ad eos qui craſſas, araneoſas & aſperas urinas faciunt. Aluum leniter purgat ſemine acetabulo in aqua mulſa poto. Vlcera emarginant folia & flores ex oleo impoſiti: iumentorum argemas emendant, & nubeculas. Non differendo eorũ errore, qui glaucion putarunt ex hoc naſci papauere, foliorum ſimilitudine decepti. Eſt & papauer quod aphrodes, quaſi ſpumeũ cognominãt, uocatur ab alijs heraclion, caulem habens palmi altitudine, folijs uehemẽter exiguis, & ſtruthio, hoc eſt radiculæ ſimilibus, fructu iuxta ea candido. Tota herba colore cãdido ſpectatur & ſpumea. Radix quoq; alba in ſumma terræ cute. Theophraſtus papauer ꝗd heracleon nuncupat̃, foliũ inquit habet quale ſtruthos, quo candorẽ linis tribuũt, radice in ſummo terrę ceſpite. Radix ſupne purgationẽ ciet. Cõtra comitialẽ morbum ea cũ uino mulſo utunt̃. Plinius alterũ è ſylueſtribus generibus heracleon uocari tradit, alijs aphrodes, folijs ſi procul intuearis ſpeciẽ paſſerũ repręſentãtibus, radice in ſumma terræ

terræ

terræ cute,ſemine ſpumeo,ex hoc lina ſplendorem contrahunt æſtate. Cæterũ folia Dioſcoridi ſimilia ſunt herbæ radiculæ quam ſtruthion Græci uocãt: Theophraſtoq; ſtrutho, quo lina candefaciunt,quam eſſe radiculam nemini dubiũ eſt . nam lanis lauandis aptiſsima eſt,curans eas & cõferens candorẽ mollitiãq;. Plinius ꝗ ſtruthion paſſerem ſignificat, folia ſpeciẽ paſſerũ repræſentare tradit:quare non de radicula ſed de paſſeribus intellexit; quamuis ex eo papauere lina inquit ſplendorem trahunt æſtate. Si tamen quis oculis exacte cõtempletur,inuenit papauer hoc ſpumeum radiculæ ſpeciem nõ paſſerũ præbere. Siquidẽ ſpumoſum,ſiue herculeũ papauer herba cernitur candicãs,folio lanariæ,caule palmeo,ſemine albo,radice ſummo terræ corio nixa. Tunditur in pila comitialibus morbis acetabuli menſura in uino albo: uomitiones enim facit,medicamento quod diacodion & aſteriace uocatur utiliſsimũ. Fit autẽ huius papaueris,aut cuiuſcunq; ſylueſtris, capitibus centum & uiginti in aquæ cæleſtis ſextarijs tribus biduo maceratis, in eademq; decoctis, deinde ſiccatis,iterumq; cũ melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui. Addidere poſtea drachmas ſenas croci,hypociſthidis,thuris,acaciæ,& paſsi Cretici ſextarium. Aetius papauer hoc,ut arbitror,intelligit,cum mecaphroditon commendat,herbam contra uiperas in potu præbens,fortaſſe quia uomitionibus probetur. Semen huius ſpumoſi papaueris,prius ꝙ perfecte adoleuerit æſtatibus,inareſcensq; deciderit,colligunt. Hoc acetabuli mẽſura cum aqua mulſa uomitiones elicit,quod genus priuatim ualet ad morbos comitiales. Quartũ genus tithymalon mecona uocant,alij paralion,folio læui,albo capite, magnitudine fabæ. Colligitur uua florente,ſiccatur in umbra. Semen potum trahit aluũ dimidio acetabulo in mulſo. Cuiuſcũq; autẽ papaueris caput uiride uel ſiccum illitũ oculorum epiphoras lenit. Opion ſi ex uino meracuto protinus deť, ſcorpionũ ictibus reſiſtit. Aliqui hoc tantũ nigro tribuunt,ſi capita eius uel folia terantur. Hypecoon,alijs hypopheon in ſegetibus aruiſq; naſcitur,folijs rutæ,ramis exiguis. Natura eius eadem quæ paueris lacti.

Hyoſcyamos,apollinaris. Cap. CVII

HYoſcyamos Romanis apollinaris dicta,frutex caulibus craſsis,folijs latis,oblongis,conciſis,nigris.ſecundum uero caulem ordine prodeunt flores ſpecie cytinorũ mali punici clypeolis ſemine plenis. Tria huius genera, unum floribus ferè purpureis,folio ſmilacis,nigro ſemine,cytinis duriuſculis & ſpinoſis. Alterum floribus effigie mali,folijs & folliculis ſimplicioribus, ſemine irionis ſubflauo,utrunque inſaniam pariens,capitiſq; uertigines ac ſoporẽ, proinde abdicantur uſu. Recepere tertium medici placidiſsimum,pinguius cæteris,molle, lanuginoſum,floris & ſeminis cãdidi,naſcens in maritimis & ruderibus. Quòd ſi occaſio huius nõ ſit,utendum erit flauo:nigrum cauetur ut deterrimũ. Herculi eam herbam aſcribũt, quæ apollinaris,apud Arabas altercum ſiue altercangenum,apud græcos hyoſcyamos appellatur. Plura eius genera Plinio: unũ nigro ſemine,folijs penè purpureis,ſpinoſum.tale naſcitur in Galatia. Vulgare autem candidius eſt,fruticoſius,altius papauere. Tertij ſemen irionis ſemini ſimile,omnia inſaniam gignẽtia,capitiſq; uertigines. Quartum genus molle,lanuginoſum,pinguius cæteris,candidi ſeminis,in maritimis naſcens.hoc recepere medici,item rufi ſeminis. Nonnunquam ante candidum rufeſcit,ſi non ematuruit, improbaturq;:alioqui nullum niſi quum inaruerit,legitur. Natura uini,ideo mentem caputq; infeſtans. Hyoſcyamon Græci uidentur appellare quaſi fabam ſuillam,propterea quòd,ut Aelianus inquit,paſtu huius herbæ reſoluantur & conuellantur apri: ſed remedium nouere, aquas enim ſtatim adeunt,& cancros uenantur,atq; ita protinus ſaluti reſtituũtur. Scribonius Largus altercũ Græcis hyoſcyamon uocari ſcribit,qui biberint caput graue ueniſq; diſtentũ habẽt,menteq; abalienanť cum quadam uerborũ altercatione. inde hoc nomen herba trahit altercum. Sic latinam reddit originem,quanquam altercum apud Arabas uocari Plinius teſtetur. Officinæ *iuſquiamum* hodie nominãt in Gallia, permulti *hanebanam*. Hanebana frutex eſt herbaceus,triſti aſpectu, folio longo, lato,pingui, hirſuto,uenoſo, laciniato,caulibus craſsis,è quorũ latere flores ordine prodeũt tanꝙ punicorum cytini,muricatis calycibus,ramos continua ſerie ueſtientibus,ſemine intus papaueris refertis. Genus illud lanuginoſum,molle,pinguius,ſubluteo colore,ſucculentum,flore lacteo,concolori ſemine, *album* nominant,in maritimis inuenitur. Cętera paſsim ut genus hoc flore purpureo,atro

reo,atro ſemine,calyculis durioribus,aculeatis.hoc *nigrum* herbarij dicunt. Tertium flore luteo,ſubrufo ſemine,ſimilitudine irionis, *flauum* dicunt. Vtrunq; Xenophonti ſtuporem gignit,atq; adeo inſaniam. Vſus ſeminis & per ſe, & ſemine expreſſo. Exprimitur ſeparatim,et caulibus folijsq; utunt̃,& radice temeraria ut Plinius putat medicina.quippe etiam conſtat (ut inquit) folijs mentem corrumpi ſi plura quàm quatuor bibãtur.Etiam antiqui in uino febrem depelli arbitrantur.Et oleum addit ex ſemine fieri,quod ipſum auribus infuſum tentat mentem. Mireq; cõtra uenenũ remedia prodidere ijs qui id bibiſſent, adeo nullo omnia experiendi fine,ut cogerentur etiam uenena prodeſſe.Excipitur Dioſcoridi ſuccus ex ſemine tenero,item caulibus folijsq; tuſis in ſole. Vſus anniculo à carptu.Pręterea putrilaginem teredinesq; ſentit.Exprimitur & ſeparatim ſemen cum obaruerit, aqua calida affuſa.Quo in genere ſuccus præfertur ſuperiori,qui ex inciſo colligitur,innocentiorq; ad ſomnum eliciẽdum.Herba quoq; uirẽs tunditur, & in farina trimeſtris digeritur in paſtillos.Sic ad uſum ſeruatur prior ſuccus, & qui ſeorſum ex ſemine capitur,miſcetur in collyria,quæ ſucceſſione ſomni dolorem amoliuntur. Adhibetur & fluxionibus oculorum calidis, & eiſdem acribus,reclinandis,aurium dolori,uitijs uuluæ.Inflãmationes oculorum, pedum,cæterarũq; partium ex polẽta uel farina reſtinguit.Idem uſus ſemini, tuſſi, deſtillationibus,oculorum fluxioni,doloribusq; efficax. Contra menſium abundantiam, cæterasq; ſanguinis eruptiones oboli pondere cum ſemine papaueris & aqua mulſa bibitur.Podagris uero,tumoribus teſtium, mamnis à partu turgentibus ex uino tritum illinitur,omninoq; cataplaſmatis quę accerſione ſomni dolorem leuant,anodyna uocãtur. Vtiliſſime permiſcentur folia in paſtillos conficta omnibus medicamentis dolorem ſedantibus, per ſeſe, & ex polenta commode imponũtur. Recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur.Eadem ſi ter quaterq; hauriantur, ex uino algores febriũ, quas uocãt epialos,finiunt.Cocta olerũ modo et catilli heminarij menſura deuorata, mentem quadã tenus in inſaniã præcipitant.Delirium quoq; fieri adfirmant,ſi colum inteſtinũ ulcus ſentiens eiſdem ſubter perluatur.Radix cum aceto decocta in dentium dolore colluitur.

Pſyllion. Cap. CVIII

PSylliũ Romanis herba pulicaris dicitur, folio coronopi,piloſo,proceriore, ramulis palmi altitudine,fœni modo ſarmẽtoſum:coma eius à medio incipit caule, capitula bina aut terna cacuminibus cõpreſſa, ſemine autem pulicis, nigro præduroq;.in aruis terreniſq; comperitur. Pſyllium, ut Plinius eſt author, alij cynoides,alij cryſtallion,alij ſicelion, alij cynomyiam appellant,radice tenui, ſuperuacua, ſarmentoſum, fabæ granis in cacuminibus, floribus canino capiti non diſſimilibus, ſemine autem pulici,unde nomen.hoc in baccis,ipſa herba in uineis inuenitur. Flores canino capiti non diſſimiles,ob id cynocephalion & cynoides uocatur: pulicoſæ in cacuminibus baccæ,inde nomen. Prouenit in uitiarijs. Nomen in officinis retinet,aliqui *pulicarem* uocant,ramulis ſemipedalibus, lanuginoſis, à medio foliatis, coma coronopodis, ſarmentoſa in totum herbula, duobus tribúsue conuolutis in cacumine capitellis, ſemine nigro, duro,pulicum ſimili.Dioſcorides hoc uno genere contentus eſt. Recẽtiores duo alia ſtatuerunt faſtigia. Vnũ calamo exili & longo,in cuius ſpica cõtinetur ſemen pulicis colore & magnitudine. Alterum ſarmentoſum,floribus canino capiti ſimilibus, fabaceis capitellis,ſemine pulicis effigie, radice tenui & ſuperuacua. Vis pſyllio ad refrigerandum & diſcutiendum ingens. Semẽ in uſu fronti imponitur in dolore & temporibus,ex aceto & roſaceo aut poſca. Ad cætera illinitur acetabuli menſura ſextario aquæ. Denſat & contrahit,tunc terere oportet & craſſitudinem illinere cuicunque dolori,collectioni,inflammationi que. Pſyllion ardoribus illinitur. Idem in aqua cum radicibus coctum teneſmo imponitur: item umbilicis prominentibus,& infantium ramici, uetuſtis ulceribus prodeſt. Menſes aluósque præcipuè drachma in cyathis aquæ mulſæ tribus trahit. Hydropicos duabus linguis in uino ſanat. Omnibus articulorum morbis ſalutare eſt ſemen huius herbæ,quam pſyllion appellant, madefactũ in aqua, admiſtis in heminã ſeminis duobus reſinæ colophonię cochlearibus,thuris uno. Podagras idem refrigerat,dolorẽ & tumores luxatorũ tollit. Feruefactũ in aqua cũ intepuerit,epiphoras oẽs uteri lenit. Vis ei, ut Dioſcorides perhibet,ad refrigerandũ cõueniens.Illinit̃ articulorũ morbis,parotidibus,uomicis, tumoribus

tumoribus,luxatis.Imponitur in dolore capitis cũ roſaceo,aqua, aut aceto. Enterocelis infantium & umbilicis prominẽtibus illitum ex aceto medetur. Teritur acetabuli menſura,& in aquę ſextario madefactum,ubi concreuit & contrahitur aqua, craſſitudo linitur: inſignis enim refrigeratio ſequitur, quãdo in feruentem aquam demiſſum ardorem protinus reſtinguit. Prodeſt & ſacris ignibus. In quam domum uiridis inferatur herba, pulices arceri perhibentur. Tuſum ſordida purgat ulcera,& quæ uocantur cacoethe,cum axungia. Succus uermioſis auribus,aut fluxione tentatis inſtillatur.

Solanum ſatiuum. Strychnos halicacabos. Cap. CIX

Trychnon quod & hortenſium & urbanum appellant,quod eſculentũ eſt, haud magno exit frutice,ſed alis frequentib. nigro folio, maiore ꝙ ocimi,latioreq;,acinis rotundis,herbaceis primum, qui cum ematuruerint nigricãt, aut rufeſcũt. Latinis ſolanũ dicitur,familiare cibis,in Aegypto maxime. Nihil mali corporibus eſſe prædicat Xenocrates,cui hoc ſalutare non ſit. Crudũ coctumq; Theophraſto eſtur. Flos huic candicat. Acini per maturitatem nigreſcunt, inde uulgus *morellam* nominauit:officinæ *ſolatrum*. in hortis & ſatis omnibus prouenit, ramoſum,folijs ocymo latioribus, acinis racematim coeũtibus,rotũdis, primum uiridibus, à maturitate nigellis, aut rufis: flore purpureo,ſpecioſo, ex cuius umbilico luteus emicat apex. A multis nationibus eſtur in olere. Stillatitius eius liquor in Gallis nullam nõ incandeſcentem ardoribus inflammationem reſtinguit. Herba ipſa innocens guſtu,refrigerat. Ignem ſacrum,& mala quæ ſerpũt emendat cum polenta illitis folijs. Aegilopia, capitisq; dolores trita et impoſita ſanant. Ardoribus ſtomachi auxiliantur. Parotidas trita cum ſale diſcutiunt. Pollet ſuccus eius aduerſus ignes ſacros,ulcera quæ ſerpũt, cũ ceruſſa, argenti ſpuma & roſaceo, cum pane ad ægilopas. Cum roſaceo infuſus ardorem infantiũ in capite,quem ſyriaſin uocant,compeſcit. Collyrijs contra fluxiones acutas ſuffuſionesq;, uice oui aut aquæ miſcetur. Aurium doloribus inſtillatur. Menſium abundantiam in uellere ſubditus coercet. Succus fimo gallinarum cortis rubro ſubactus et linteo appoſitus ægilopijs præſenti eſt remedio. Solanum Græci ſtrychnon uocãt,ut tradit Cornelius Celſus. Huic uis reprimendi refrigerandiq;. Eſt ſtrychnos quem priuatim halicacabon uocãt, folijs ſupradicto ſimilibus, tantum latioribus,caules habens cum increuere, pronos & inclinatos in terram,ſemen in folliculis rotũdis ad ſpeciem ueſicarum,orbiculatum, rubens & læue,acinorum uuæ figura, quo coronarij utuntur in ſertulas addentes. Alterum ſtrychni genus Plinius tradit cui acini coccinei,granoſi folliculi,halicacabũ uocãt, alij calliõ, noſtri,ut inquit,ueſicariam,quoniam ueſicę calculis prodeſt. Frutex eſt ſurculoſus uerius ꝙ herba,folliculis magnis latisq;,turbinatis,grãdi intus acino, qui matureſcit Nouembri menſe. Vtinam,idem ait,nec coronarij in Aegypto uterẽtur, quos inuitat florum hederę ſimilitudo. In duobus generibus cõmendatum aliquibus halicacabum cibis,licet hortenſe præferatur. Radicem eius bibunt qui ſunt uaticinandi callentes,qui furere ad cõfirmandam ſuperſtitionem aſpici ſe uolunt. Sunt qui ueſicariam dici putent,ꝙ folliculi ſpeciẽ ueſicarũ imitẽtur,uel quòd ueſicę calculis medeatur. Officinæ Mauritanos ſecutæ *alcaquengi*, rura noſtra *cocretum* uocant. frutex nempe ſurculoſus eſt uerius ꝙ herba, folijs antedicto ſolano latioribus, cauliculis poſtꝙ adoleuerunt humi proſtratis, folliculis puniceis ac turbinatis,pilæ minoris magnitudine,ſingulari intus acino,quale ceraſium, flore hederaceo, ſanguineo,radice cum ſicceſcit albicante. naſcitur in uinetis et parietinis. Coronarij ſertis apud nos acinos & ueſiculas intorquent,ut pulchritudine coccinei grani, & folliculi puni cei uenuſtate corollas commẽdent. Calculoſi cum uuis maturis acinos miſcent,ut uinum habeant acinaticiũ contra renum & ueſicæ mala, uocantq; *cocretinum uinum*. Hoc propinatum magnam arenularum uim deturbat. Vſus ad omnia quæ ſuperius ſolanum, excepto eſu. Morbum regium diſcutit. Semine poto urinam pellit. Vtrunq; genus exprimitur,& in umbra ſiccatum reponitur ad eoſdem effectus. Nec illud prætereũdum, aſpidum naturæ halicacabum in tantum aduerſam, ut radice eius propius admota ſoporetur illa ſopore enecans uis earum. ergo trita ex oleo percuſſis auxiliatur. Veſicariæ pomum ex muſto dilutum imponitur efficaciter incipientibus oculorum carbunculis.

Soporiferum

Soporiferum ſolanum. Strychnon manicon. Cap. CX

Abetur & ſtrychnon, quod ab effectu ſomni hypnoticon, hoc eſt ſoporiferum cognominant. Frutex eſt ramoſus, caudicoſuſq;, fractu cōtumax, folijs
H pinguibus, multis, ſimilitudine mali cotonei, rubro flore ampliuſculo, ſemē in folliculis croceum, radice corticis leniter rubentis & grādi, naſcens in petris, nec procul ab afflatu maris. Theophraſto radix ſomnifici ſolani ſanguinis modo rubra, candida cum inareſcit, granum coccineum, folia mali cotonei, lactucæ ue caprinæ, ſed hirſuta, magno ceſpite. in rupibus, ſepulchris, faucibuſq; naſcitur. Tuſam radicem in uino meracuto præbēt ut ſomnum inire faciant. Coronarijs in Aegypto expetitur inuitante ſimilitudine florum hederæ. Inuenio & ſtrychnon & euhepaton, & callion uocari. Sunt qui ueſicariam à folliculis, uel quia ueſicæ proſit & calculis, appellent. Dioſcorides genus hoc in primi libri calce halicacabum uocauit, eademq; ad uerbum ſcripſit, quæ nunc in ſoporifero leguntur. Sed halicacabus & ueſicaria uera eſt quæ proximo capite ſuperius eſt deſcripta ut Galenus inquit. Hoc ſoporiferum eſt, atq; etiam opio uelocius, ut Plinio placet, ad mortem. Laudatum uerò à Diocle & Euenore. à Timariſto quidem etiam in carmine, mira obliuione innocentiæ, quippe præſentaneum remedium, ad dentium mobiles firmandos ſi colluerentur. Halicacabo uni exceptionē addidere, ne diutius id fieret, delirationem enim gigni eo. Nec demonſtranda, inquit, remedia, quorū medicina maioris mali periculum adfert. Commendatur etiam in cibis tertium, licet præferatur hortenſis ſaporibus. Hoc genus *ſolatrum* uocant herbarij *dormitorium*, uel *marinum*, quòd rupibus non longius à mari inueniatur, ubi fruticat multis ramis, denſis, lignoſis, frangi cōtumacibus, folio pingui, cotonei mali ſimilitudine, denſe comatis, flore grādi, rubro fructu in folliculis crocato: radice longa, ſubrubro cortice ueſtita. Quæ ab herbarijs oſtenditur, folio eſt iuglandis, caule ſcipionis craſsitudine, procero, grandibus ramis brachiato, flore inferius herbaceo, labris ſuperne purpureis, bacca primum uiridi loculoſa, per maturitatē nigra, quæ dehiſcens, uel ſpōte diſſiliens oſtēdit acinoſum ſemen, uuæ modo aceruatim collectum, quinis myrti foliolis ſtellatim decuſſatis, baccā fulciētibus. Cortex radicis in uino potus drachma ſomnificam uim obtinet ut papaueris lac, ſed blandiorem & mitiorem. Semine lotium uehementer impellitur. Dantur hydropicis duodecim corymbi. ſi quid adijcitur numero, mentis alienationem faciunt. Occurritur periculo aqua copioſa mulſa potui data. Cortex medicamentis quæ dolorē, quæſita quiete, ſuſpendunt, adiungitur, & paſtillis decoctus in uino tenetur in ore doloribus dentium mitigādis. Radicis ſucco cum melle retuſus uiſus oblinitur. Quartum genus ſtrychni peculiariter manicon, hoc eſt inſanum uocant. Folium habet erucæ maius aliquanto, ſatis ad ſpinam quam pæderota uocant accedens, caules à radicibus ſpecioſos ac proceros numero decē, aut duodecim, altitudine ulnarum quatuor, capitula effigie oliuarū inſident, ſed hirſuta ut pilulæ platani, maiora tantum latioraq;, florem in uuis rotundum nigrumq;, corymbis hederæ, acinis decem, aut duodecim, mollibus ut uitium, radice craſſa, caua, candida, ſeſquipedali. montibus uento perflatis & ubi platani naſcuntur prouenit. Alterum ſtrychni genus Theophraſtus reddit quod inſanire facit. id alij thryoron, alij periſſon, radice candida, longa cubitali, cauaq;, folio erucæ maiuſculo, caule ferè quadricubitali, capite gethyi maiore piloſioreq;, pilulæ platani non abſimili. Radix drachmæ pondere datur, ut inquit, ut ſibi quis illudat placeatq;, ac ſe pulcherrimū exiſtimet: duplicato pondere magis inſanit, ſpectris uanis animo obuerſantibus: triplicato, legitimæ perpetuæq; ſubeūt furiæ: ſi quid adijcitur, præſentanea mors rapit. Manicon inſanioſa dicitur herba, doryon, ſiue potius dorycnion uocabāt, quoniam cuſpides in prælijs eo tingerentur, paſsim naſcēte. Id putatur eſſe quod ab officinis *ſolatrum mortale* nominatur, folijs erucæ maioribus, caulibus proceris, ulnarum quatuor longitudine, capitulo in cacumine oliua maiore, ut platani pilula, hirto flore, nigro, quo excuſſo racemus emicat rotundus, denis duodenis ue acinis conſtans, ſimilibus hederæ corymbis, ut uuæ mollibus, radice candida, craſſa, caua, cubitali. Inuenitur in montibus uento perflatis, maritimis foueis & uagis. Radicis drachma in uino ſpecies uanas imagineſq; non iniucundas bibentibus facit obuerſari: duplicatus hic modus mentis exceſſum, & abalienationem in triduum adfert; triplicatus, enecat. In reme-

dium aqua mulſa copioſa datur potanda, uomitione rurſus eijcienda. Inſaniam ut ait Plinius, facit paruo quoq; ſucco: quanquã Græci authores in iocum uertere: drachmæ enim pondere luſum pudoris gigni dixerunt, ſpecies uanas imagineſq; conſpicuas obuerſari demonſtrantes: duplicatum hunc modum, legitimam inſaniam facere: quicquid uerò adijcitur pondere, repræſentari mortem. Hoc eſt uenenum, quod innocentiſſimi authores ſimpliciter dorycnion appellauere, ab eo quòd cuſpides in prælijs tingerentur illo paſſim naſcente. Qui parcius ſpectauerant, manicon cognominauere: qui nequiter occultabant, erythron aut neurida: ut nonnulli, periſſon, cauendi quidem cauſa curioſius dicendum.

Dorycnion. Mandragoras. Cap. CXI

Rateuas dorycnion aut caleam uocauit fruticem oleæ recens enatæ, quæ modo ſurrexit in uimen proximum, ramos habentem cubitalibus minores, C in ſaxis non procul à mari prouenientem, folijs oliuæ minoribus, concoloribus, minuſculis, præter modum ſcabris, flore candido, folliculis in cacuminibus ciceris, denſis, quinis intus aut ſenis granis, erui magnitudine, rotundis, læuibus, robuſtis, uerſicoloribus. radici craſſitudo quæ digiti, longitudo quæ cubiti. Somnifera huic natura, largioriq; mortifera. Quidam adfirmant ſemen ad amatoria expeti. Dorycnion pro ſtrychno manico acceptum à quibuſdam ueteribus inuenio. Dioſcorides ex Crateuę ſcriptis, item Galenus uidentur aliud genus exiſtimaſſe. dictum fortaſſe ita, quòd cuſpides telorum inficere mos eſſet illo. Dorycnio guſtus lactis eſt, & confracto emanat. Mandragoras, alij antimelon, Pythagoras antropomorphon, Romanis canina malus aut terreſtris. Circeã uocari arbitrantur à Circe, quoniam radix amatorijs quæratur. Duo eius genera. nigricans qui & fœmina, thridacias appellatum, anguſtioribus & minoribus folijs quàm lactucæ. odor eius uiroſus & grauis. Funduntur in terram, iuxtaq; gerit mala uitellis oui ſimilia, pallida, odorata, & in ijs ſemen pyrorum, radicibus magnis, binis terniſúe, implicatis, extrà nigris, intus albis, craſſi corticis. caulem non habet. Album, hoc marem exiſtimant, morion uocant, ingentibus folijs, latis, albentibus, leuibus. Mala huius duplo maiora quàm fœminæ, croci colore, odorata non ſine quadam offenſione. Paſtoribus qui ea mandunt grauedinem capitis creant. Radix ſupradictæ ſimilis, amplior & candidior. Theophraſto mandragoræ fructus niger, ſapore quodam uini, effigie oui, non, ut Theodorus putat, racemi. Fœminæ folia hirſuta, radices carnoſæ, teneræ, cubitales fere. Mala hæc fert auellanarum nucum magnitudine. Mas dictus folio latiore ut lapathi ſatiuę. Duo Plinio genera, candidus qui & mas, niger quę fœmina exiſtimatur, anguſtioribus folijs quàm lactucæ, hirſutis & caulibus, radicibus binis terniſúe, nigris foris, intus albis, carnoſis, teneriſq;, penè cubitalibus. Ferunt mala auellanarum nucum magnitudine, & in ijs ſemen ceu pyrorum. Album hoc alij arſen, alij morion, alij hypoplomõ uocant. Huius folia alba, quàm alterius latiora, ut lapathi ſatiuæ. Cauent effoſſuri contrarium uentum, poſtea fodiunt ad occaſum ſpectantes. Mandragoram, ut Theophraſtus refert, priuſquam legatur tribus circulis gladio circunſcribi iubent, eumq; qui effodiat ad occaſum ſpectare, alterum circunſultare, plurimáque de re ueneria dicere. Caulem habere Plinius non dubitat, & ſi Dioſcorides id negat. Mandragoras nomen uulgo retinet, maris & fœminæ differentia. Hæc nigra eſt, anguſtioribus quàm lactucæ folijs, humi procumbentibus, hirſutis, fructu meſpili amplitudine, in luteum languido, ſorbi effigie, uinoſo ſapore, in quo ſemen ceu pyri, radicibus binis terniſúe inter ſe conuolutis, extrà nigris, intus albis, carnoſis, ingentibus. Mas candidus eſt, folijs Siculæ betæ, mollibus, albis, quàm fœminæ latioribus, pomo duplo maiore, grauis odoris, alioqui non ingrati, radice alba; quam imperita uulgi multitudo hominis effigiem repræſentare falſo credit. Id enim magorum commentum eſt, rem ſuam inſigni aliqua uanitate oſtentantium. Succus fit è malis, & è caule, deciſo cacumine, & radice punctis aperta, aut decocta. utilis hæc uel ſurculo. Conciſa quoque in orbiculos ſeruatur in uino. Succus non ubique inuenitur, ſed ubi poteſt, circa uindemias quæritur. Odor grauis eius, ſed radicis & mali grauior. Mala matura in umbra ſiccantur. Succus ex ijs ſole denſatur: item radicis tuſæ, uel in uino nigro ad tertias decoctæ. Folia ſeruantur in murijs efficacius, aliàs recentium ſuccus peſtis eſt; ſic quoque noxiæ uires. Grauedinem adferunt etiam olfactu; quanquam mala

mala in aliquibus terris mandantur, nimio tamẽ odore obmuteſcunt ignari, potu quidem largiore etiam moriuntur. Dioſcoridi cortex radicis recens tuſus & prælo ſubiectus exprimitur, inſolatus ita ſuccus denſatur, & cuſtoditur in fictili. Succus è malis fit ratione conſimili, uerum dilutus hic eſt. Delibratur radix, & ad uſus cortex filo ſuſpenditur. Quidam ad tertias radices in uino decoquunt, & percolatum ſuccum reponunt. Cyathum unum dediſſe ſatis eſt in peruigilijs & doloribus, & ante ſectiones inuſtionesꝗ, ne ſentiantur. Succus duobus obolis ex mulſo potus ut ueratrum, bilem atram, pituitamꝗ uomitionibus extrahit: potu largiore mors etiam contrahitur. Additur in medicamenta oculorum, & quæ ſomno dolores finiunt: item in peſſos, qui molliendis fœminarum locis induntur. Per ſe uero appoſitus, ſemioboli pondere, menſes & partus trahit. Sedi quoꝗ pro balano ſubditus ſomnum aduocat. Ebur ipſum radice cum eo ſenis horis decocta remolleſcit, lentumꝗ ad cuiuſcunꝗ imaginis obſequia redditur. Folia recentia inflammationibus oculorum & ulcerum imponuntur cum polẽta. Duritias omnes, ſuppurationes, uomicas, ſtrumas illitu diſcutiunt. Stigmata delent citra ulcus diebus quinꝗ uel ſex modice confricatis partibus. Ad eaſdem curationes ſeruantur in murijs. Radix trita cum aceto ignibus ſacris medetur. Trita radix ignibus ſacris cum aceto, & ſerpentium ictibus cum melle aut oleo ſuccurrit. Strumas & tubercula cum aqua diſſipat: articulorum dolores cum polenta compeſcit. Vinum fit è cortice radicis crudo, ternis uncijs in uini dulcis cadum coniectis. Dantur ijs qui ſecandi urendiúe ſunt, ut ſenſum ſopiant, ne dolores ſentiantur. Tum enim ueterno quodam preſſi torpeſcunt. Mala ipſa, & ſuccus olfactu, quanto magis eſu, ſoporem cient. qui copioſius deuorant obmuteſcunt. Semen malorum uuluas expurgat in potu, appoſitumꝗ cum ſulphure ignem nõ experto rubra fœminarum profluuia cohibet. Succus è radice punctis aperta circunſcarificataꝗ quærẽdus, ut quod in cauernas defluit tollatur. Valentior ad omnia quàm qui tuſis exprimitur. Eſt autem lachryma lacteo ſucco efficacior, ſed non ubiꝗ radices, ut experientia docet, lac collachrymant. Mandragoræ folia ulceribus cum farina Theophraſtus imponi iubet: radicem ad ignes ſacros raſam, & ex aceto ſubactam. Podagras mulcet & ſomnum conciliat. Ad amores ex uino & aceto datur. Confectos eius orbiculos in fumo ſuſpendunt. uis ei ſomnifica. Pro uiribus bibentium media potio cyathi unius. Bibitur contra ſerpentes & ante ſectiones punctionesꝗ ne ſentiantur, ob id ſatis eſt aliquibus odore ſomnum quæſijſſe. Bibitur & pro elleboro duobus obolis in mulſo: efficacius elleborum ad uomitiones, & ad bilem nigram extrahendam. Aduerſus ſerpentes laudantur mandragorę folia cum polenta tuſa. Eadem articulis cum polenta, uel radix recens tuſa cum cucumere ſylueſtri, uel decocta in aqua auxilio ſunt. Igni ſacro medetur radix. Siccatur in aſſes ut cucumis, primoꝗ ſuprà muſtum ſuſpenditur, mox in fumo: dein tunditur in uino aut aceto. Strumis eadem ex aqua remedio eſt. Panis medetur radix ex aqua. Concaua apoſtemata & ulcera tetra folia recẽtia ſanant: radix uulnera cum melle aut oleo. Omnia corpori infixa extrahuntur folijs cum polenta. Semen mandragorę uuluam purgat. Menſes cit ſuccus appoſitus, & emortuos partus. Nimia rurſus profluuia ſiſtit ſemen cum uino & ſulphure. Alius quoꝗ traditur mandragoras, quem morion cognominãt, in opacis & circum ſpecus naſcentem. Folia huius albi mandragorę ſed minora, palmiꝗ amplitudine, candida, & radici ſuæ circundata. Hæc tenera albaꝗ eſt, paulo maior ſemipede, pollicari craſſitudine. Huius drachma in potu aut cum polenta in panis offa uel obſonio data ſtoliditatem adferre creditur: dormituros enim protinus homines illo habitu quo hauſerunt, ereptis omnibus ſenſibus, in ternas quaternáſue, ex quo potionati ſunt, horas, adfirmant. Vtuntur & hoc medici cum ſcindendi aut urendi negotium urget. Ferunt præterea radicem huius antidotum eſſe cum inſano ſolano potam.

Aconitum pardalianches. Cap. CXII

Conitum pardalianches folia habet tria uel quatuor cyclamini aut cucumeris ſpecie, minora tamen leniterꝗ hirſuta, caulem palmi altitudine, radicem incuruam, ſcorpionum ſimilem caudæ, alabaſtri modo reſplendeſcen-
A tem. Theophraſtus ſimpliciter aconitum repræſentauit herba breui nec tamen ſuperfluente, ſed ut in frumẽto, quamuis ſemẽ in ſpica nõ eſt, folio in-

tybaceo, radice tum ſpecie tum colore gammaro ſimili, & cui ſoli lethalis illa uis inſit, folio fructuq; innocentibus, naſcitur ubiq; & non Aconis ſolum, à quibus traxit appellationem. Is autẽ uicus eſt Mariãdynorum. Prouenit & in Creta, & Zacynto copioſum, idq; optimum in Heraclea Pontica, amat ſaxoſa. Nullum pecus, nullũ animal eo paſcitur, natum ad noxam: fructum tamen & folium nihil nocere prædicant, uim mortiferam in radice haberi, ad erodendũ ea uti medicos. Præparari uero poſſe uti tollat biennio, anno, mẽſibus ſex, tribus, duobus, uno, ratiõe etiã peritioribus occulta. Miſerius perire qui poto eo diutius uitam protrahant: differri, celerari ſumentibus exitium, pro ut ſero aut ocius fuerit collectum. Debellari peſtem ea non alia radice ut quidã expromiſere, ſed ex uino uel melle ſucceſſu raro; alioqui reperto in uiſceribus ueneno nõ perimit, ſed colluctatur cum eo: ita duo uenena commoriuntur, ut animal ſuperſit. Fugitiuos eo in uinculis uti ſolitos deſponſo animo. Aconitum ſeruantibus inſtituta capitis pœna. Porrò omnium uenenorũ ocyſsimum eſſe aconitum conſtat, ut tactis quoq; genitalibus fœminini ſexus animalium eodem die mortẽ inferat, quomodo interemptas à Calphurnio Beſtia dormientes uxores Marcus Cæcilius obiecit. Ortum è ſpumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, fabulæ narrant: ideo apud Heracleam Ponticam, ubi monſtratur eius aditus ad inferos, gigni. Folia, ut Plinius tradit, habet cyclamini aut cucumeris, nõ plura quatuor, ab radice leniter hirſuta, radicẽ modicam, cammaro ſimilẽ marino, quare quidam cammarõ appellauere: alij lycoctonon, quòd lupos enecet. Arida radix incuruatur paulum ſcorpionum modo, quare & ſcorpion aliqui uocauere. Nec defuere qui myoctonõ appellare mallent, quoniã procul & è longinquo odore mures necat. Naſcitur in nudis cautibus quas Aconas uocant, & ideo aconitũ aliqui dixere, nullo iuxta ne puluere quidẽ nutriente. hanc aliqui rationẽ nominis attulere. Alij, quoniam uis eadem in mortem eſſet, quæ cotibus ad ferri aciem detrahẽdam, ſtatimq; admota uelocitas ſentiretur. Alij à pago, ſiue opidulo, ſiue portu Mariãdynorum ad Heracleam ita nominato. Aconitum tamen hoc in uſus humanæ ſalutis uertere, ſcorpionũ ictibus aduerſari experiendo. Aconitum datum in uino calido ea eſt natura, ut hominem occidat, niſi inuenerit quod in homine perimat. ſola hæc pugna eſt, cum uenenũ in uiſceribus reperit. Mirumq; exitialia per ſe ambo cum fuerint, duo uenena in homine commoriuntur, ut homo ſuperſit. Torpeſcunt ſcorpiones aconiti tactu, ſtupentq; pallentes, & uinci ſe confitẽtur. Auxiliatur eis elleborum album, tactu reſoluẽte. Tangunt carnes aconito, necantq; guſtatu earum pantheras, ob id pardalianches quidam appellauere: at illas ſtatim liberari morte, excrementorum hominis guſtu, demõſtratũ. Dioſcorides retulit, huius admotu torpeſcere ſcorpiones: auxiliari eis elleborum, tactu recreante ſtuporemq; reſoluente. Oculorum quoq; medicamentis, & quæ uocãt anodyna miſceri aconitum ſalubriter ſolet. Necãtur eo pantheræ, mures, lupi, omnesq; feræ, fricatis quas deuorent carnibus. Theophraſtus hoc genus pardalianches thelyphonõ, ſiue potius theriphonon, ſimpliciter, & ſine aconiti mentione, & ſcorpion à radicis ſimilitudine uocauit, geniculatum tradens graminis modo in umbroſis naſci, folio cyclamini, radice ſcorpionis effigie. Cuius tactu ſcorpiones moriuntur, & ſi quis mortuum elleboro linat, reuiuiſcere aiunt. Boues, oues, iumenta, omnemq; quadrupedem necat, impoſita uerendis fœminei ſexus radice, folio quidem intra eundem diem. Itaque ſcorpionum ictibus aduerſatur. Habetur & aconitum, quod à quibuſdam lycoctonõ uocatur. Huius tria ſunt genera, uno ferarum uenatores utũtur, duobus reliquis medici. Ex ijs tertium, quod Ponticum dicitur, plurimum in Italia Iuſtinis in montibus naſcens, præſtantius ſupradicto: folia ei ſunt platani diuiſuris maioribus, longiora multo, nigrioraq;. caulem habet pediculo filicis ſimilem, nudum cubiti amplitudine, ultra'ue, ſemen in ſiliquis, aliquatenus lõgis. Radices nigras cirris marinæ ſquillæ ſimiles, quibus ad luporum capturas utuntur: inſertæ ſiquidem crudis carnibus & deuoratæ confeſtim lupos enecant. Aconitum inueniſſe prima dicitur Hecate, uenenorum inſigni crudelitate fœmina, quæ Perſam patrem Solis filium perinde crudeliſsimum ueneno ſuſtulit, author Diodorus. Proinde Ouidius in Metamorphoſi, cum herbam nominat hecateida, creditur aconitum intellexiſſe. Lycoctonos dicta eſt, quòd lupos enecet. Etenim habent & ruſtici *lupariam* uulgo nominatam, ad eundem uſum, folio uitis, multas habente diuiſuras, & maculas candidas, flore

oblongo

oblongo,luteo:quare recentiores herbarij lycoctonon arbitrantur esse.

Cicuta. Apocynon. Cap. CXIII

CIcuta græcis conion,caulis ei geniculatus ut fœniculo,magnusq; est,folia ferulæ angustiora,graueolentia,cacumine ramoso,& umbellas sustinente,flore subcandido,semen albidius aniso,radice cõcaua nec profunda.Cicuta uenenum est,publica Atheniẽsium pœna inuisa, ad multa tamen usus non omittendi.Semen habet noxiũ.Caulis eius,ut Plinius scribit,uiridis estur,plerunq; & in patinis.Leuis hic & geniculatus ut calami,nigricans,altior sæpe binis cubitis, in cacuminibus ramosus, folia coriandri tenuiora, graui odoratu, semen aniso crassius,radice concaua,nullius usus.Gallis hodie *cigua* nominatur, passim nascitur ferulacei generis,tricubitalem sępius excedẽs proceritatem, caule geniculato, crasso, cauis internodijs, umbella syluestris pastinacæ,graui odoratu,semine aniso crassiore,candidioreq; & angulatim striato,radice cõcaua.Dum pubescit apium fere dixeris,& pro eo nonnunquã fallit lethali edentium periculo. Semini & folio refrigeratoria uis,quæ si enecat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. remedium est priusquam perueniat ad uitalia, uini natura excalfactoria: sed in uino pota irremediabilis existimatur. Succus exprimitur folijs floribusq;, tunc enim maxime tempestiuus est,& melior:semine trito expressus & sole densatus in pastillos,necat,sanguinem expissando.Hæc altera uis,& ideo sic necatorum maculę in corporibus apparent. Ad dissoluenda medicamenta utuntur illo pro aqua.Thrasias Mantinensis,ut Theophrastus scriptũ reliquit,& eius discipulus Alexias,cicutam,& alia uenena ita tẽperabant, ut sine aliqua offensione aut tabe è uita tollerent, in quantumuis tempus dilata morte.In cicuta pręcipiebãt ut esus is,aut prægelidis opacisq; locis ad hunc usum reponeretur.Chij,eodẽ authore,nõ sic utebãtur antea,sed terebãt eã ut cęteri:& tegmine detracto,tusam & tenui cribro emissam,ex aqua propinabãt, facili præsentaneaq; morte.In Ceo insula mos fuit, ut sexagenarij senes conuocatis necessarijs, solenni sacrificio,cicutam epulati & coronati biberent.Strabo author. Cui consuetudini Valerius Maximus interfuisse tradit,in eius insulæ oppido Iulide.Sunt qui cicutam ab interitus celeritate ephemeron, ut Phocion autor est,appellarint. à multis ea creditur herba, cuius gustatu exercitus Marci Antonij,cũ fame laboraret,in Parthia penè sit extinctus. figura tamen herbæ non traditur. Alioqui remedium,ut Plutarchus ait,in uino tantum erat. Maxima,inquit Plinius,cicutæ uis terræ Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Asiaticæ, in Græcia uero Megaricæ,deinde Atticæ. Aliqui cicutam præsumpserunt, ut bibere mors cogeret.Androcides sapientia clarus,intemperantiam Alexandri cohibens epistola, scripsit,sicuti homini uenenum est cicuta,ita & uinum.nanq; temulentorũ eadem quę cicutę epotæ incõmoda.Omnia tamẽ,ut Plutarchus tradit,algẽtis ingenij.Ebrij fiunt pallidi,tremuli,graues,& saltu tumultuãtis spiritus,artus & membra quatiuntur, corporis torpor, linguæ titubatio,neruorum cõuulsio:cicuta potionatis mens labat, oculis caligo offunditur,& obuersatur uertigo,algent extremi artus, & quasi frigore rigent,deniq; conuelluntur.Dioscorides,Theophrastus,& Plinius uno cicutæ fastigio sunt contenti. Recẽtiores faciunt duo genera,aquaticę frigentis naturæ,terrestris calidæ:uerum quoniam nullũ idoneũ pręferunt authorẽ,uereor ne,ut fere solent,hallucinentur.Cicutæ uis est,si Celso credimus,exedendi corpora, ut forsitan seminibus & folijs frigida sit potestas, cauli feruida: cæterũ semini,& folijs refrigeratoria uis. Fit ex succo ad refrigerandum stomachum malagma: præcipuus tamen usus est ad cohibendas epiphoras æstiuas, oculorumq; dolores sedandos circumlitu.Miscetur collyrijs,& omnes alios rheumatismos cohibet. Folia quoque tumorem omnem doloremq;,& epiphoras sedant,igni sacro medentur. Podagras refrigerat cicuta cum lithargirio & axungia. Cum eadem tumorem doloremq; luxatorum tollit.Sanguinem claudit cicutæ semen in nares,si inde fluat,ex aqua inditum. Vlcera tetra emẽdat cicuta consiligini mista mero.Sanguini per nares fluenti semẽ tritum ex aqua inditumq; efficax habetur. Tradũt mammas à uirginitate illitas semper esse staturas. Lac puerperarũ imposita mammis extinguit.Venerẽ testibus circa pubertatem illita coercet. Remedia liberationi,quibus bibenda censetur,sparsim inter herbas præcipiũtur.Inter enecãtia frigoris ui cicutã Dioscorides collocat.Remediũ est ut bibatur uinum meracum.

Succus excipitur cacuminibus, antequam coma uel ſemen obareſcat, è qua etiam tuſa ex preſſus cõcreſcit in ſole. Vſus ſiccato ad multa ualetudinis: ſed præcipuo effectu collyrijs, quæ ad dolores ſedandos per ſomnum quæruntur. Impoſitus mala quæ ſerpunt, & ignes ſacros extinguit. Herba ipſa & coma per ſe illita teſtibus cõtra libidines nocturnas auxilio eſt. Genitalibus torporẽ adfert fricatis. Lac puerperarũ mammis impoſita reſtinguit. Mammas quidẽ uirginibus fœminis illita prohibet creſcere. Pueris teſtes ali non patitur. Maxima uis in Creta naſcenti, deinde Megaricæ & Atticæ, item Chiæ Cilicumq; terris.

Apocynon frutex eſt longis uiticulis, male olentibus, lentis, folio hederæ, molliore tamen pinnatioreq;, graui odore, glutinoſo, & ſucco madente luteo. Valuulæ ſiliquis fabarum perſimiles longitudine digiti, folliculoſæ, in quibus ſemẽ durum, exiguum, nigricãs. Canes, lupos, uulpes, & pantheras enecat, cum ſeuo panibus datum in cibo, coxẽdicibus illico deficientibus reſolutisq;. Plinio frutex apocynon folio hederæ, molliore tamen, & minus lõgis uiticulis, ſemine acuto, diuiſo, lanuginoſo, graui odore. Canes, et omnes quadrupedes necat in cibo datum. Pleuriticos & omnes lateris dolores ſemen ex aqua ſanat. Dicitur & cynocrambe Galeno, ab aliquibus hippomanes: nec quadrupedibus tantum lethalis, ſed hominibus uenenum ſi ueſcãtur. Hippomanes certe apud Heſiodum, herba eſt, quam edentes equi aguntur in furorem: quanquam & uirus quoq; defluens ab equarum inguinibus, quo tempore amoris inſania feruntur, dici ſolet.

Fungi. Cap. CXIIII

Vngi cortice, medulla, neruo, uena carent. Origo boletorum talis. Voluam terra prius gignit, ipſum poſtea in uolua ceu in ouo luteum. Nec tunicæ F minor gratia infantis boleti. Rumpitur hæc primo naſcente, mox creſcente in pediculo corpus abſumitur, raroq; unquàm geminis ex uno pede. Origo prima è limo & aceſcente ſucco madentis terrę aut radicis fermè glandiferæ. Initio ſpuma lenior, dein corpus membranæ ſimile, mox partus. Inter eos qui temere manduntur, boletos merito poſuerim. Optimus quidem eſt is cibus, ſed in diſcrimen adductus. Quorundam ex ijs facile cognoſcuntur uenena, diluto rubore, rancido aſpectu, liuido intus colore, rimoſa ſtria, pallido per ambitum labro. Non ſunt hæc in quibuſdam, ſicciq; & nitri ſimiles ueluti guttas in uertice albas ex tunica ſua gerunt. Pernicialia prorſus improbanda. ſi enim caligaris clauus, ſi ferri uel chalybis aliqua rubigo, aut panni marcor adfuerit, omnem illico ſuccum alienumq; ſaporem in uenenum decoquit. Deprehendiſſéque non niſi agreſtes poſſunt, atque qui colligunt ipſi. Alia uitia, ſi iuxta fuerit ſerpentis cauerna, ſi pateſcentes primum adhalauerit, capaci uenenorum cognatione ad uirus accipiendum. Boletis ortus occaſusq; ſeptem diebus includitur. Paulus boletos cognouit, bolitas appellando, quibus & principatum inter fungos dedit, ſicut ſecundum locum ijs qui Amanitæ nominantur. Fungos Græci mycetas uocant, nec diſtingunt. Sunt & ægiritæ ſed induſtria, fermento in ipſis populi nigræ truncis diluto aqua protinus coaleſcentes. Tarentinus eſt author, ſi caudice populi nigræ iuxta terram conciſo fermentum aqua reſolutum infundatur, illico proſilient ægiritæ fungi. Addit, ſi montanum aruum multis calamis, ſtipulis, & fruticibus ſcatens, cum cælum imbres parturit, incendatur, permulti ſponte naturæ prorumpent fungi. Si tamen aruo iam ignem experto forte fortuna non ſubſequatur, quanuis impenderet, aqua linteo raro ſtillatim imbris imitatione conſpergenda. Iis incenſis locis naſcentur fungi quidem, ſed aliquanto deteriores: ſiquidem meliores in hoc genere ſunt, qui imbre alũtur. Fungorum lentior & numeroſa natura, nec niſi ferè ex arborum pituita. Tutiſſimi qui rubent callo, minus diluto quàm boletis rubore: mox candidi, uelut apice flaminis, inſignibus pediculis. Tertium genus ſuilli accõmodatum uenenis. Quidam diſcreuere arborum generibus, fico, ferula, & gummiferis: nos itẽ fago, aut robore, aut cupreſſo. Omniũ colos liuidus. Sed ijs aberit argumentum ueneni, quo ſimiliores arbori fico fuerint. Innocẽtiſſimi erunt ſi pyra ſylueſtria cũ fungis incoquantur. nanq; uirus eorũ exitiale, ancepsq; detrahunt. Imbribus proueniunt hæc omnia. Siccantur pendentes ſuilli, iunco transfixi, quales à Bithynia ueniebãt. Succineis nouaculis & argẽteo apparatu ipſæ ſuis manibus deliciæ coquebant, unde Græci hos deorũ cibo naſci dictitant. Porphyrius deorũ filios fungos & tubera uocat,

quia

quia prouenire uidentur sine semine. Poetæ Græci gegenes cognominant, hoc est natos terræ. Eos, quorũ pater ignotus, filios terræ uocare solemus, quod Cicero in quadã ad Atticũ epistola confirmat. Recentiores alia quoque nomina uel genera dedere fungis: ouatos ab oui similitudine, spongiolos à spongia, digitellos à digito, porriginosos à porrigine, pezicas quasi sessiles, & pediculis carentes. Laciniæ priuatim dicuntur è castanea, magnitudine spectabiles, ut singuli sufficiant. Innocẽtissimi sunt è rubis, & carduis uere nati, rotunditate clusili, quos *spinulos* inde & *prunulos* appellant & *cardeolos*. Oritur & è saxo, id est lapide lyncurio siue lynceo uulgari uoce dicto, fungus admirabili natura. Præciditur hic in esum, & alius subnascitur anno toto. Pediculi pars relicta duratur in silicem, atq; ita crescit semper lapis restibili fœcunditate. Nouum hoc genus sibi uita comperit, in uicemq; multa perdit. Theophrastus tradit in mari circa Herculis columnas, cum undæ succreuerint, in litoribus fungos enasci qui in lapides insolati durescant. Hoc idem Athenæus adfirmat Theophrasti testimonio fretus. Sunt & igniarij quidam fungi, quibus diutius laturi condunt ignem. ijs strigilium aut deletilium spongiarum uice tonstrinæ utuntur. Sunt qui tradunt (ut apud Dioscoridem legitur) utriusq; populi, albæ dico & nigræ, corticem in minutias concisum, & segetibus stercoratis inspersum, fungos utiles, innocentesq; parere, anno toto restibiles. Galli fungos *campiones*, quòd in campis tepido imbre proueniunt, nominant. Præferunt è mõtibus inter iuniperos & in locis apricis enatos, quanquam scribat Horatius:

Pratensibus optima fungis
Natura est, alijs male creditur.

Nanq; qui riguis prodeunt longo pediculo, callo corporis in turbinem mucronato, *merulios*, à metæ figura, quasi metulios nominant. Aliqui à neto fusorum glomere, *fusios* malunt appellare. Ii moroso diuitum palato magis placẽt. Alij lætiore natura breui nituntur petiolo, clusili rotunditate insignes, diluto intus rubore, exterius cãdidi, qui cibo non improbantur, *campestres* nominantur. Alij in nemoribus ex radicum pituita, calyce patulo, nigris intus aut liuentibus membranulis horrentes, qui ut noxij cibis abdicantur. Alij terræ cohærent nullo fulti pede, in globum circinati, nec ulla sui parte patentes dehiscunt. qui cum rumpuntur, atram fuliginẽ eructant, toto callo in fumum abeunte. hos *crepitus lupi* nostrum uulgus appellat. ij nullo pacto mandũtur. Alij uelut succremẽta quædam magnæ molis in caudicibus arborum, aut ramis tam pertinaciter hærent, ut uix auelli possint. hos appellamus *arboreos*. Nicander in Georgicis eos ait lethales esse, qui in olea, punico, ilice & quercu nascantur. Diphilus medicus scriptũ de fungis ita reliquit, Fungi stomacho placent, aluum cient, alunt corpus sed ægrè coquuntur, flatus creant. tales ex Ceo insula petuntur. Permulti tamen iugulant, qua forte putantur minutissimi. Familiares & innoxij creduntur recentes, minutissimi, molles, friabiles, & qui in ulmis & piceis proueniunt. Aduersantur nigri, liuentes, rigidi. Iis qui hoc ancipiti cibo strangulant̃ remedio est, aquæ mulsæ, nitri, & aceti potus, ita ut in uomitione reddantur. Itaq; parari debẽt ex aceto, aqua mulsa, uel melle & sale, ita iugulãdi tollitur periculum. Inter fungos, ut Galenus scribit, boleti innocentissimi, si ritè coquantur, proximi Amanitæ, reliquos uitare nos suadet, quod multis mortem attulerint. Pituitã gelidam noxio succo inuictã pariunt, argumento eorum qui uomitu reijciunt, non nisi concretã algentemq; cum inconfectos emittũt. Porrò coquendi cõmunes eorum dantur obseruationes. noxij erunt fungi, qui in coquendo duriores fiunt: innocentiores, qui nitro addito coquentur, si utiq; percoquantur: tutiores fiẽt cũ carne cocti, aut cũ pediculo pyri. Prosunt & pyra cõfestim sumpta. Debellat eos aceti natura ijs cõtraria. Aliqua tamen in fungis sunt auxilia. Fluxionibus alui, quas reumatismos uocant, medent̃: excrescẽtib. in sede carnibus: minuũt em̃ eas & tẽpore absumũt. Itẽ lẽtigines & mulierũ uitia in facie leuãt. Lauant̃ aũt ut plumbũ ad oculorũ medicamẽta. Sordidis ulceribus & capitis eruptionibus, canũ morsibus ex aqua illinunt̃. Fungorum discrimen duplex Dioscoridi, aut enim esu teneri sunt, aut perniciales. Ii multis modis uirus contrahunt, modo clauis iuxta defixis, modo panni marcore, modo serpentum afflatu proximè cauernas earum nascentes, modo arborum pituita quæ sponte naturæ nocẽtes fructus ferũt. Omnibus ijs spuma quædã & colluuies insidet. Nõ insunt

hæc utilibus, proinde iuribus gratiam habent, cibis non iniucundi: largius tamen ſumpti periculum adferunt, & ægrius concocti ſtrangulant, aut choleram mouẽt. Remedio ſunt nitri potus, aut lixiuia cum acida muria, aut feruefactæ ſatureiæ, aut origani iuſculum. Ex pugnantur gallinacei fimi potu cum aceto, aut eiuſdem delinctu cum melle multo. Omni no carnes alunt, à natura tamen inuicti, integri cum alui recrementis eijciuntur.

Colchicon. Ephemeron. Lens paluſtris. Cap. CXV

Olchicon, alij ephemeron, Romani bulbum agreſtem, exitu autumni florem fundit croceo ſimilem, ſubcandidum, poſterius folia pinguiora quàm C bulbi, caule ſemipedem alto, ſemine rufo, radice foris è nigra rufeſcẽte, quæ deſquamata intus albicet, teneráque ac lacte ſuccoſa, guſtatu dulcis inuenitur. Medio bulbo dehiſcit rimula, unde flos erumpit, magno eius in Meſſenia, & apud Colchos prouentu. Venenum hoc fungorum modo iugulat edentes, alio qui non demonſtrandum niſi ut caueretur, bulbi ſimilitudine inuitante: mirum eſt enim quantum ſpecies ignaros alliciat. Auxiliantur edentibus quæcũq; fungos debellant, peculiariter bubulũ lac, ut quoties habeatur hoc, nullũ præterea quærendũ præſidiũ ſit. Colchicon & ephemeron, de quo mox proditur, hermodactyli genera à neotericis uocãtur. Galenus & Paulus ephemeron duplex faciunt Dioſcoridem ſequuti, unum deliburorij ueneni, de quo nunc agitur: alterum quod irim ſylueſtrem cognominant, de quo proxime dicetur. Colchicon ſane haberi paſſim predicant. Hodie rura apud nos *caninecam* ephemeron appellant, quòd panes deuoratum necet. exitu enim autumni in pratis florem ædit albicantem, ab eo tempore folia bulbi, pinguiora, caulem palmeum, rufum ſemen, radicem è nigra foris rufam, quæ delibrata candicat, & mollis ſpectatur. Lacteo madet ſucco, atque guſtatu dulcis ſentitur. Bulbo medio rima dehiſcit, qua flos erumpit. Officinæ *hermodactylon* uocant, è quo catapotia ad podagras tantopere commendantur. Hoc item bulbi folijs emicat pinguiuſculis, caule ſemipedali, flore croci, candido, qui autumni exitu erumpat, radice bulbacea, forinſecus nigra, intus alba, lacteo dulciq; ſucco plena. hæc lethifera, pruritum exterius ciens, interius uellicans, cum graui ſtomachi exæſtuatione, miſtum cruorem ſtrigmentis in aluum depellens. Antidotum huic lac bubulum. Habet & in medicina ſuos uſus, anxia nimis quorundam uenenis pro remedijs abutendo, quorum medicina maioris mali periculum adfert. Hermodactylos porrò, ex quibus catapotia tantopere commendantur ab Aetio & Paulo, ephemeron non eſſe ſatis mihi conſtat, etſi recentiores pro ephemero uſurpent, cum Paulus ſeparatim tanquam diuerſorum mentionem fecit, tradens hermodactyli radicem alui deiectionem moliri, priuatim in articularijs doloribus, in defluctiõe decoctum eius dari, uerum ſtomacho aduerſari. Præterea Dioſcorides quinquefolium hermodactylon quoque dici, & morbis atticularibus & coxendici conuenire prodit, ephemeron tumoribus. Ephemeron quidã irim ſylueſtrem appellauere, folia fert lilij, tenuiuſcula, caulem quoq; parem, florem candidum, amarum, ſemen uero molle, radicem unam, digitali craſſitudine, longam, ſaporis aſtricti, odoris non iniucundi. naſcitur in locis opacis. Ephemeron Plinio folia habet lilij ſed minora, caulem parem, florem ceruleum, ſemen ſuperuacuum, radicem unam digiti craſſitudine, dentibus precipuam conciſam in aceto, decoctamq; ut tepido colluantur. Et ipſa etiam radix mobiles ſiſtit, cauis & exeſis imprimit. Folia ephemeri tuberibus atq; tumoribus illinuntur. Dioſcoridi radix in dentium dolore colluitur. Folia in uino decocta tumoribus & tuberculis imponunt, quæ ſi nondũ exaniarint, diſcutiunt. Ephemeron dictum, quòd intra diem iugulet, Theophraſtus putat: ſed illud aliud eſt genus, & colchicon proprie crediderim, folio ellebori, radicula omnibus nota, ſeruorũ in deſperatiõe confugiũ. Hoc & ipſum colchicon ephemeri appellatiõe Plinius intelligit, quoties medicinas cõtra impactũ ephemeron cõmemorat. Verba Theophraſti ſubdidimus, ꝙ ad rem faciant. Aliud inuenitur ueneni genus quod die eodẽ iugulãdi uim obtineat, eſſeq; radiculã prædicat, quæ eodem die necet, inde ductũ putat nomen ephemeri, omnibus notã, folio ellebori, ſeruorũ in deſperatione refugium: uim tamen radicis mortiferam præparari poſſe, ut celerius uel tardius hominem rapiat, ita ut difficili uel leni tollat interitu: acceleret, differatq; ſumentibus

exitium, debellari tamen facile poteſt. Dioſcorides nullam ephemero uim lethiferam aſſignauit, ſed radicem longam, nõ ut in Colchico, rotundam. Plinius quoq; uim ſalutarem, nec exitioſam ephemero tribuit: quare non deſunt qui herbam uulgo *lilium conuallium* dictam eſſe exiſtiment, ſua ſponte naſcentem in opacis & lucis, unde nomen lilij conuallenſis, caule multo, tenuiore, flore candido, ſuauiter olente, unde rura *muſchetum* appellant, guſtu ſubamaro, ſemine molli, radice digiti minimi craſſitudine, ſingulari, longa, aſtringẽte, odorata. Plinius ei cæruleum florem tribuit, quo colore rariſſime cõſpicitur. Plurimæ pro fecto, quin potius omnes ephemeri, à Dioſcoride deſcripti, ferè huic *lilio conuallium*, uel *grandiori*, ut uulgari utar uocabulo, *muſchato* reſpondere cognoſcunt: quapropter à Dioſcoride ephemeron appellari putandum eſt, non quòd eadem die iugulet, nullã enim ei uim mortiferam aſſignauit: ſed quòd flos confeſtim deciduus, non longius uno & altero die commoretur, uel decerpto lõgior ei uita dies, tam fugaci noſcitur ſorte. Lens paluſtris inuenitur in aqua non fluente, muſcus aſſimilis lenti, refrigeratoriæ naturæ, propterea ignibus ſacris, inflammationibus, & podagris illinitur, & per ſe & cum polenta. Glutinat inte ranea puerorum procidentia. Eſt & paluſtris lens Plinio, per ſe naſcitur in aqua non fluente, refrigeratoriæ naturę, propter quod collectionibus illinitur & maxime podagris, & per ſe & cum polenta. Glutinat & interanea procidentia. Lens paluſtris ſine radice conſpicitur, ſine folijs, etiam ſi id quod in ea fructificat, ſit ſimile folio, minus habili humore quàm ut in eo folium conflari poſſit. Quidam aliud genus, non in aqua, ſed uliginoſis, dilutisq; naſcens, maius eo tradunt, carens folio, agriam phaceam, hoc eſt ſyluaticam lentem uocantes. Priorem uulgus *aquæ lenticulam* nominat. ea ſtagnantibus aquis & reſidibus innatat, herbaceo colore, & quaſi muſcus, forma tereti, folijs ſemperuiui, ſed longe minoribus, ſine radice.

Aizoon maius. Cap. CXVI

AIzoon maius Romani Iouis oculum & ſedum nominant, ideo Græci ſic appellant, quoniam ſempiternum ſit fronde. Maiori caules cubiti altitudinem excedunt, craſſitudine pollicari, pingues, fruticoſi, inciſuris characiæ tithymali præcincti, folia pinguia latitudine pollicis, in cacumine linguæ ſimilia, alia in terram conuexa, alia in capite ſtantia, ita ut prædenſo cinctu effigiem imitentur oculi. Naſcitur in montanis & in fictilibus. A quibuſdam autem in tectis domorum ſeritur. Aizoo, ut Plinius tradit, duo genera, maius in fictilibus uaſculis ſeritur. Sunt qui ambroſiam potius nominent, aliqui amerimnon, alij zoophthalmon, alij ſtergethron, quòd amatorijs conueniat, alij hypogeſon quoniam in ſubgrundijs ferè naſcitur: Itali ſedum magnum aut oculum, aut digitellum. Alterum minuſculum quod erithales uocant, alij trithales, quia ter floreat, alij chryſothales, alij iſoetes, Itali ſedum, alij aizoon, utrunque quoniam uireat ſemper, aliqui ſemperuiuum. Maius cubiti altitudinem excedit, craſſitudine pluſquam pollicari: folium aliud in cacumine linguæ ſimile, carnoſum, pingue, largo ſucco, latitudine pollicari, alia in terram conuexa, alia ſtantia, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. Quod minus eſt in muris parietinisq; naſcitur, & tegulis, fruticoſum à radice, & ſurſum uſque ad cacumen, folijs anguſtis, mucronatis, ſuccoſis, palmum alto caule, radix inutilis. Sedum maius ſeu ſemperuiuum, Galli hodie *iombarbam*, quaſi Iouis barbam appellant, folijs ternum digitorum longitudine, duum latitudine, carnoſis, læuibus, oblongis, mucronatis, ſucculentis, circa radicem denſis ac ſemper uirentibus, caule ſeſquipedali proceritate, craſſitudine pluſquam pollicari, ſimplici radice. Haud alibi ferè quàm in ſubgrundijs & faſtigijs domorum inuenit. Sunt qui aithales à uiroris æternitate, ut trithales à terno flore, & amerimnon à ſolicitudinis depulſu, & erothales à uernantis comæ conſequio nominẽt. Sedũ herbam putãt fuiſſe eã quæ Glauco marino deo immortalitatẽ dederit. Fuit & alter Glaucus in fabulis, qui Dracone medico mõſtrante, cõtactu herbæ, cuius nõ reddit nomen, reuixerit ſub Minoe. Aizoon minus ſiue ſemperuiuũ, in muris, & petris, & ſepibus, oppidorũq; foſſis naſcitur, ſitu umbroſo, cauliculis pluribus ab una radice, folio denſo, minuto, pingui, longo, mucronato, in medio caulis altus palmo, umbellam & florem herbaceum ſuſtinens, tenuemq;. Huius folijs eadem quæ ſedo maiori natura. Hoc in muris, parietinis prouenit

& tegulis

& tegulis, fruticoſum à radice ſurſum ad cacumen, folijs anguſtis, & item ſuccoſis, radice inutili. *Vermicularis* & *cauda muris* uulgo dicitur, frequētibus à radice cauliculis palmaribus, coma quidem innumera, ſed minutiſſima foliatis. Ea tamē teres eſt, ſuccoſa, indiuidua, floſculis luteolis, radice inutili, cādido interdum etiam flore ſpectatur. Sūt qui ſiſotheon aut geſſitin, quaſi grundiariam, nominant. Huic ſimilis eſt quam Græci andrachnam agriam, Itali illecebram, puſillis, latioribus folijs, & breuiori cacumine. naſcitur in petris, & colligitur cibi cauſa. Vtimur ea & nos in acetarijs. Huic leptophyllo cognomētū dant, alij petrophyes, alij ſylueſtre aizoon, alij portulacam ſylueſtrem, alij illecebram, pinguioribus folijs, portulacę ſimilibus, hirſutis .emicat in petris excalfactoria & acri natura & exulcerante. Cū axungia ſtrumas impoſitū diſcutit. Primarū duarū uis eadē, refrigerare & aſtringere. Medentur epiphoris folia impoſita uel ſuccus inunctus: purgant eñ ulcera oculorum, explentq;, & ad cicatricem perducunt, palpebras reglutinant. Eadem capitis doloribus medētur ſucco uel folio temporibus illitis. Aduerſantur phalangiorum ictibus. Aconito uero maius aizoon præcipue. A ſcorpione quoq; feriri id habentem negant. Medentur & aurium dolori. Aizoon folijs contritis ex uino torminibus reſiſtit. Ardoribus imponitur cum polenta tritum. Idem in primo impetu podagræ rubentis, hoc eſt calidæ conuenit. Ambuſtis cum radice cyclamini linitur. Duritias omnes & collectiones diſcutit. Sanguinem ſiſtit in nares inditum ſi inde fluat. Cōtuſis & euerſis, etiā ſi febris ſit, aizoon omne ſubuenit, ſed è maiori ſuccus efficaciſſime. Herpetas, & nomas, & putreſcentia ſanat. Mammarum uitijs aizoon, quod digitellum appellauimus, unice medetur. Succus eius aluum ſiſtit, & dyſenterias, & tineas rotundas pellit. Vigiliarum remedio monſtratur aizoon, ſiue ſedum, ſi inuolutum panno nigro ignorantis puluino ſubijciatur. Is quæ ſerpunt, & igni ſacro medetur, eiq; qui medium hominē cingit: zoſter appellatur, enecat cū cinxerit. Democritus ſucco herbæ, quæ aizoon appellatur, in tegulis naſcēs, latine ſedum aut digitellum, medicata ſeri iubet omnia ſemina. Succus ſedi inſperſus arcet erucas. Natura ut Dioſcorides perhibet, maiori refrigerare, aſtringere. Medentur igni ſacro, nomis, ulceribus quæ ſerpūt, oculorum inflammationibus, ambuſtis igni, podagris per ſe & cum polenta illita folia. Succus cum roſaceo infunditur ad capitis dolores. Datur in potu contra phalangiorum ictus, dyſenteriam, aluiq; profluuia. Teretes tineas pellit in uino. Subditus in uellere fœminarum abundantiam ſiſtit. Oculis lippientibus ſanguinis uitio perungitur. Eiſdem pollet uiribus aizoon minus.

Vmbilicus Veneris. Cap. CXVII

C Otyledon Græcis, Romanis umbilicus Veneris, folium habet acetabuli figura, orbiculatū, imperſpicueq; concauū, cauliculo breui, qui è medio proſilit, & in eo ſemē, radice oliuæ modo rotūda. Plinio herbula eſt cauliculo tenero, puſillo, pingui folio, & cōcauo ut coxēdices. naſcit̄ in maritimis petroſiſq; uiridis, radice oliuæ modo rotūda. Officinis hodie dicit̄ *Veneris umbilicus*, herba nō adeo magna, cauliculo puſillo, tenero, fiſtuloſo, folijs acetabuli forma, unde Gręcis nomen. inuenitur in maritimis petroſiſq;. Non eſt hæc, ut quidam rentur, ea quæ *cymbalaris* uulgo dicitur, etiam ſi cymbalion à Dioſcoride uocetur. Eſt autē *cymbalaris herba*, folio tenui, anguloſo, hederaceo, flore paruo, purpureo, in muris terræ naſcens. Eadē tamen ab omnibus probatur eſſe cymbalaris cum umbilico Veneris, cum & ſimilitudo confluat, & folium hederæ habuerit: nam ei tribuitur orbiculatum, ineuidenter concauū, quod non longe abeſt ab hederaceo: reliqua paria ferè comperiuntur, nec natales diſſentiunt. Quare potius hac in parte herbariorum iudicio ſubſcribo. Eſt & aliud genus eiuſdē cymbalion cognomine, ſordidis folijs, latioribus ſpecie ligularum, denſioribus circa radicem, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi, quemadmodum in ſedo maiore, guſtus aſperi, cauliculo tenui, & in eo flos & ſemen hyperici, radix grandiuſcula. Vſus eius ad eadem quæ ſedi. Eſt & alterum genus quoq; eiuſdem Plinio, ſordidis folijs, latioribus denſioribuſq; circa radicē uelut oculū cingētibus, aſperrimi guſtus, lōgiore caule, ſed pergracili. à multis genus aizoi reputat̄. Huius uſu Hippocrates in cibo fœmininū ſexū cōcipi, ſicut priore maſculinū prodidit. Cotyledon oculis medetur ſucco. Infunditur etiā auribus purulentis cū medulla ceruina calfacta. Omnia ueſicæ uitia ſanat, & calculos herba & radix

cotyledonis: item genitalium inflammationem pari pondere & caulis, & seminis, & myrrhæ. Malis quæ serpunt radix cum mulso medetur. Ardoribus imponitur cotyledon trita cum polenta. Cum medulla ceruina calfacta fistulis omni in parte dehiscentibus auxilio est. Perniunculos curat cum axungia. Cōdylomata & hæmorrhoidas mire sanat. Hydropicos emēdat radix ex mulso. Prioris succus præclusis genitalibus, ut Dioscoridi placet, circumlitus infususq; prodest. Inflāmationibus, ignibus sacris, pernionibus auxiliatur illitu. Stomachi feruores refrigerat. Folia cum radice commanducata calculos comminuūt, urinas cient, hydropicis ex melle dantur, amatorijs adhibentur. Secundæ cotyledonis uis eadem quæ semperuiui.

Vrtica. Cap. CXVIII

Calyphen, alij cniden, Romani urticam uocant. Binæ igitur differētiæ sunt, altera syluestrior & asperior, latior, nigrior folijs, semine lini sed minore: altera tenui semine, minor. Vrtica ex aculeatis generibus maxime nascitur, acetabulis in flore purpuream lanuginē fundentibus, sæpe altior binis cubitis. A Plures eius differentiæ. syluestris, quam fœminam uocant, mitior. Inter syluestres, quæ dicitur cania acrior, caule quoq; mordaci, fimbriatis folijs: quæ uero odorem fundit, herculana uocatur. Semē omnibus copiosum, nigrum. Mirum, sine ullis spinarum aculeis lanuginem ipsam noxiam, & tactu tantum leui, pruritum pustulasq; confestim adusto similes existere. Notum est remedium olei. Sed mordacitas non protinus cum ipsa herba gignitur, nec nisi solibus roborata: incipiens quidē ipsa nasci uere nō ingrato, multis etiam religioso in cibo est ad pellendos totius anni morbos. Syluestrium quoq; radix omnem carnem teneriorem facit simul cocta. Quæ innoxia est, morsu carens, anoniū uocatur. *Vrtiam* Galli nominant. Adeo nobilis est improba foliorum mordacitate, caule quoque lanugine noxio, cubitali, acetabulis in flore purpuream fundentibus lanuginem, semine copioso, nigro. Quæ uero ex ijs mitissima, folijs nō mordentibus lamium siue anonium uocatur, à quibusdam urtica iners & mortua, folijs mordacis minoribus, candidioribus, tactu innocentibus, flore albo cauliculos coronante. unde uulgus nostrum *urticam albam* appellāt, & *mortuam*: ut inuisam illam, quæ læui tactu uredinem ac pustulas protinus excitet, *uiuam* appellant *urticam* & *griacam*, quasi agriam & syluestriorem. Ea longius irritata solibus adultior, multo magis prurigine lacessit. Si quadrupedes initum non admittunt, urtica naturalia earum fricanda monstrant. In Oeta monte sterilium, nec iniri se patientium caprarum ubera terentes ea lac eliciunt. Apud Atticos, ut testatur Athenæus, herba dicitur pruritus mouens, à quo effectu reliqui Græci cnidam, quasi pruriginosam uocāt. Semen colligi messibus oportet. Alexandrinum maxime laudatur ad omnia. Ex urtica in Aegypto fit oleum. Plurimis ea scatet remedijs. Semen eius cicutæ contrarium esse Nicander affirmat: item fungis, & argento uiuo. Apollodorus & salamandris cum iure decoctę testudinis: item aduersari hyoscyamo, & serpentibus & scorpionibus. Quin & ipsa amaritudo mordax uuas in ore, procidentesq; uuluas & infantiū sedes tactu resilire cogit: lethargicos expergisci tactis cruribus magisq; fronte. Eadem canis morsibus addito sale medetur. Sanguinem trita naribus indita sistit, & magis radice: carcinomata & ulcera sordida sale admisto: item luxata. Sanat & panos, parotidas carnesq; ab ossibus recedentes. Semen potum cum sapa uuluas strangulantes aperit, & profluuia narium sistit impositum. Vomitiones in aqua mulsa sumptum à cœna faciles præstat duobus obolis: uno autem in uino poto, lassitudines recreat. Vuluæ uitijs tostum acetabuli mensura medetur. Potum in sapa resistit inflationibus stomachi. Orthopnoicis prodest cum melle, & thoracem purgat eodem eclegmate. Lateri medetur cum semine lini, addūt hyssopum & piperis aliquid. Illinitur lieni. Difficilem uētrem tostum cibo emollit. Hippocrates uuluā purgari poto eo pronūciat: dolore leuari tosto acetabuli mensura dulci poto, & imposito cum succo maluæ: intestinorum animalia repelli cum hydromelite & sale: defluuia capitis semine illito cohonestari. Cōdidit laudes eius Phanias physicus, utilissimam cibis coctam conditam'ue professus, arterię, tussi, uentris destillationi, stomacho, panis, parotidi, pernionibus: cum oleo sudorē, coctam cū conchulis ciere aluū: cū ptisana pectus purgare, mulierumq; menses: cū sale ulcera quæ serpūt prohibere. Articularijs morbis & padagricis plurimi

rimi cum oleo uetere imponunt. Ad eadem radix tuſa cum aceto non minus utilis: item lieni. Cocta in uino diſcutit panos cũ axungia uetere ſalſa: eadem pſilothrũ & ſicca. Succus quoq; in uſu eſt. Expreſſus illitusq; frõti ſanguinem narium ſiſtit. Potus urinam ciet. calculos rumpit. Vuam gargariſſatus reprimit. Et mitiores quidem teneræq; efficaces, ſed præcipuè ſylueſtris illa lepras in facie tollit in uino pota. Vtriuſq; folia, ut teſtatur Dioſcorides, canis morſibus addito ſale aduerſantur, emendant gangrænas, & quæ uocantur cacoethe, carcinomata, ſordida ulcera, itẽ luxata. Sanat & panos, parotidas, tubercula, ſuppurationes. Illinũtur lieni cum cerato. Profluuia narium cum ſucco ſiſtunt trita & impoſita. Mulierum menſes admotis cum myrrha ciuntur: recẽtibus illitis procidentes uuluæ reſiliunt. Semen potum ex paſſo uenerẽ ſtimulat. uuluas aperit. Orthopnoicis, & laterum dolori, pulmonum inflammationibus prodeſt illinctum. Thoracem expurgat. Exedentibus medicamentis admiſcetur. Aluum folia cum cõchulis decocta molliũt, urinas ciẽt, inflationes diſcutiũt, pectoris excreationes adiuuãt, menſes eliciũt ſi myrrhæ paulũ adijciat. Succus uuã gargariſſatus reprimit. Ea uero quæ lamium appellatur, mitiſſima eſt, & folijs non mordentibus. Medetur cũ mica ſalis cõtuſis, incuſſisq;, & ſtrumis, tumoribus, podagris, uulneribus. Albũ habet in medio folio quod ignibus ſacris medetur. Quidã tempore diſcreuere genera. Autumnalis urticæ alligatam in tertianis liberari morbo tradiderũt. Hoc idem contra quartanas pollere. Iidem urticę radice addito ſale infixa corpori extrahi, folijs cum axungia ſtrumas diſcuti, uel ſi ſuppurauerint erodi, compleriq;.

Galeopſis, Galion, Erigeron, Senecio, Thalictrum. Cap. CXIX

Aleopſis, alij galeobdolon, Romanis urtica labeo, caulis & folia urticæ læuiora, & quæ pergrauẽ odorẽ trita reddunt, flore purpureo, tenui. naſcitur

G circa ſepes & ſemitas, & in ruderibus paſſim. Plinio galeopſis, aut ut alij galeobdolon, uel galeon, folia habet urticæ, læuiora, & quæ grauem odorem trita reddant, flore purpureo. naſcitur circa ſepes & ſemitas ubiq;. Ea putatur à multis eſſe, quæ uulgo & officinis *agripalma* dicitur, optimè mulieribus cognita, quas ſæpe ſtrangulans uterus opprimit. nãq; ſuo graui odore reuocat, & uelut exanimes recolligit. Nõ carent ea matronæ uuluæ uitio opportunæ. nanq; frutex eſt thyrſo ac fronde urtica leuioribus, quæ detrita grauem fundant odorẽ, flore purpureo, cacumine caulis aſpero. naſcitur propter uias in ſepibus & ruderatis. Folia cauleſq; duritias & carcinomata ſanãt ex aceto trita & impoſita: item ſtrumas, panos & parotidas diſcutiũt. Ex uſu eſt & decocto ſucco fouere. Putreſcentia & gangrænas emendant ex ſale. Folia, ſuccus, caules, ſemina duritias, carcinomata, parotidas, panos diſcutiũt: ſed bis die tepidis lini debẽt, & decocto foueri. Nomas putreſcentia, gangrenas ſanat cũ ſale. Galion, alijs galerion, alijs galation, dictum à lacte, cui additum pro coagulo eſt. folium habet & ramulum ſtantem, utrinq; ſimillimum aparinæ, florem in cacumine luteum, exilem, denſum, frequentẽ, odore grato. Noſtris ruſticis *minus muſchetum* uocatur, quòd flos iucundo placeat odore. Nanq; ramulum foliumq; profert aparinæ ſimillimum, rectum, florem in cacumine luteum, aliàs candidum, tenuem, copioſum, odoratum. in aruis & humidis prouenit, folijs circum caules aparinæ modo ſtellatim radiatis, ſed aliquanto maioribus. Nomen inuenit ex eo quòd flos eius ui ſpiſſandi lac coagulet. Flos ambuſtis illitus medetur, ſanguinis profluuia cohibet. Idem cũ cerato roſaceo inſolatur donec albeſcat, ita inũctus laſſitudines recreat. Radix uenerem ſtimulat. Naſcitur in paluſtribus. Erigeron Latinis ſenecio dicitur, herba eſt cauliculo cubitali, ſubrubro, folijs puſillis & crebris, per extremitates erucę modo laciniatis, ſed minoribus multo: flos luteus, qui breui digeſtus abit in pappos, uaneſcitq; in lanugines. Et ideo nomẽ herbę datũ, quia flores capillitij modo uere caneſcãt. radix inutilis. naſcitur in ſeptis, & circum oppida. Erigeron Græcis, Latinis ſenecio, herba eſt Plinio trixaginis ſpecie & mollitia, cauliculis ſubrubicundis. naſcitur in tegulis & muris. Nomen hoc Græci dederunt, quia uere caneſcit. Caput eius numeroſa diuiditur lanugine, qualis eſt ſpinæ, inter diuiſuras exeunte, quare Callimachus acanthida appellat: alij pappũ, nec deinde Græcis de ea conſtat. Alij erucæ folijs eſſe dixerunt, alij roboris ſed minorib. multo: radice alij ſuperuacua, alij neruis utili, alij potu ſtrãgulante. Nec defuere, qui alterũ genus facerent, nec quale eſſet demonſtrarent, dantes cõtra ſerpentes bibendũ, edẽdum'ue

comitialibus. Cæterum ſenecio apud Gallos nomen retinuit, cauliculo molli, ſubrubro, dodrantali, folio carnoſo, lacinioſo, profundis anfractibus ſinuoſo, melanthij ſiue gith effigie, floribus luteis, qui in lanuginem euaneſcūt pappum dictam. Sunt qui ſenecionem intellexiſſe putāt Nicandrum cum geraon pogona dixit, quaſi ſenis barbam: cum uerisſimilius ſit herbam hirci barbulæ ſimilem notari, quæ uulgo *barba ſenis* dicitur, de qua in geropogone ſuprà diximus. Plinius eā Romanis experimentis per uſus digeſſit. Lanugo eius cum croco ex exiguo aquæ frigidę trita illinitur epiphoris: toſta cū mica ſalis ſtrumis. Quidam herbā regio morbo cum uino dederūt, & cōtra omnia ueſicæ uitia, itē cordis & iocineris. Renibus extrahere arenā dixere. Iſchiadicis drachmā cum oxymelite ab ambulatione propinauere. Torminibus quoq; in paſſo utiliſſimā, præcordijs etiā cibo ex aceto prædicantes, ſerenteſq; in hortis. Dioſcoridi folijs & floribus natura refrigerādi: quapropter cum exiguo uini lita, ſiue per ſe, teſtiū inflāmationib. ſedisq; medetur. Cum omnia, tum neruorū quoq; uulnera cū manna thuris perſanat. Lanugo eius per ſe tantundem præſtat ex aceto inducta, uerū recens in potu ſtrāgulat. Caulis totus in aqua decoquitur ad ſanandos ſtomachi dolores, quos bilis creauit, cū muſto bibendus. Thalictron folia coriandri habet, pinguiuſcula, cauliculū rutæ craſſitudine, in quo ſummo folia, quæ trita illitu ulcera uetera ad cicatricem perducunt. naſcitur præcipuè in campeſtribus. Thalictron, ut Plinius tradit, folia coriandri habet, pinguiora paulo, caulem papaueris. Naſcitur ubique, præcipuè in campeſtribus. Dioſcorides & Galenus rutę caulē ei tribuūt non papaueris, librarijs ſimilitudine uocabulorū deceptis, in quos Plinius inciderat. Multa certe, & omnia ferè paria, cōperio in herba, quam herbarij huius ætatis *argentinam* appellant. nam folijs conſpicitur coriandri paulo pinguioribus, caule rutæ craſſamento, ſuperne denſius foliato. inuenitur ubiq;, ſępe in campeſtribus & macerijs. Herba argēteo micat coloratu; inde nomen noſcitur ei inditum. Medentur ulceribus folia cum melle.

Bryon marinum, Phycos marinum. Cap. CXX

BRyon thalaſſion naſcitur in lapidibus teſtaceiſq;, lactucæ folijs, gracile, citra caulem. Bryon marina herba ſine dubitatione, lactucæ folijs rugoſa, ueluti contracta, ſine caule, ab ima radice exeūtibus folijs. Naſcitur in ſcopulis maximè, teſtiſq; terra comprehenſis. Folium ei herbidū, latū, uel in rugas contractū: principio alio atq; alio, ſine caule, pluſculis ab ima radice prodeuntibus lactucæ folijs. Præcipua ei ſiccandi ſpiſſandiq; uis, collectiones omnes inflammationeſq; cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus ſit. Phycos thalaſſion. plura eius genera, latiore folio, quadam tenus lōgo & rubente: alterū cādido, in Creta inſula iuxta terram florentiſſimum incorruptūq;. Phycos thalaſſion, id eſt fucus marinus, lactucæ ſimilis, qui cōchilijs ſubſternitur. Tria eius genera, latum, & alterum lōgius, quadantenus rubens: tertiū criſpis folijs, quo in Creta ueſtes tinguntur. Phycos nō habet alia lingua nomen, etiā ſi fucus apud nos dictus eſſe uideatur. Hic autē frutex eſt lactucæ ſimilis. Genus ei triplex, unū folio lato, uiridi, ob id praſſon uocatū, ab aliquibus zoſter, radice foris piloſa, intus ſquamatim cōpacta, prælōga, & craſſa, ut cepis & gethyo. Alterum ſimile fœniculo nec uiride, ſed pallidum, ſine caule, rigens tantū atq; ſtās, & eo copten à duritia uocatū. In teſtis fractis ſaxiſq; naſcitur terra, ut mari tamen alatur. nam ſuperius inuadit haud procul litore, extra Herculis columnas magnitudine mirabili. Latitudo quæ manu comprehēdi nequeat. Fertur hoc fluctu extrinſecus in noſtrum mare, praſſon etiā uocatum, quia pari fronde ſit. Annuum eſſe traditur, utrūq; præcipiti uerno enaſci, per æſtatem uigere, autumno flacceſcere, hyeme emori. Tertiū gramini ſimile eſt, radice lōga, obliqua, geniculata, caule arundinis, longe minus ꝙ cętera. Alij breuius genera diſtingunt, primum lato, ſecundum longo, quod & rubēs, ultimum criſpo quod pelagion & Cretenſe nominatur, quia ſpongiarij urinatores ex alto id petant. Circa Cretam in petris copioſiſſimum & præſtantiſſimum, quo & tænias, & lanas, & ueſtes inficiant, prouocante purpuras quandiu recens tinctura eſt, ita colorem alligans, ut poſtea non poſſit elui. Laudatiſſimum, idemq; copioſiſſimum à parte Aquilonis, quēadmodum & ſpongia. Fucus cognomento marinus, ut à metallico diſtet, marinarum fruticumq; multa complectitur genera. Eſt nanq; uulgaris, quæ & rufa, in ſaxis repens, bullata, lubrica, geniculata, rauo co-

lore, folio carnoſo, ex parte ſupernatãs. Eſt & alia folio lato, colore herbido, à quo & praſſon & zoſter appellatur, radice craſſa, hirta, ſquamata, craſſaq;, gethyo nõ abſimilis. Eſt & quædã folio piloſo, magnitudine tãta ut uix manu cõprehendi poſſit, ſed huic anniuerſaria uita. Naſcitur uere, uiget æſtate, minuitur autumno, hyeme interit. Eſt alia folio gramineo, caule calamaceo, radice geniculata. Eſt deniq; pelagica, folio criſpo, qua Cretenſes lanas tingunt purpureo colore, ob id pſeudoconchylion à Democrito uocatur, & flos, ſiue coccus marinus, & à Strabone in Arabico ſinu. Ruſtici apud nos *feulum* uocant herbulam quaſi fucum, in altis rupibus & editis ſilicibus enatam, folio lactucæ, criſpo, quod nõ ſine magno quæſtu eruunt, inde & dominis tributa pendunt, ſummopere quæſitum inficiendis lanis colore cum purpura de primatu certante. Fucus marinus nõ podagræ modo malo, ſed omnibus articulorum morbis liberat impoſitus priuſquam areſiat. Nicander eam aduerſus ſerpentes dedit. Rufa ſcorpionum ictibus medetur. Refrigerandi uim habent Dioſcoridi fuci genera, perunctionibus podagrarum & inflammationibus utilem, priuſquam exareſcant. Nicander puniceum aduerſus ſerpentes dedit. Hoc fuco quidam putãt mulieres ſuum colorem mẽtiri, errore perſpicuo, quòd radicula ſit eiuſdem nominis, qua ſeſe fucant, & uitia faciei occulunt.

Potamogeton, Stratiotes aquaticus, Stratiotes terreſtris, Cap. CXXI

POtamogeton, Romani fontalem uocãt. betæ ſimilis, hirſutior tantum & minutior, paulum exerens caput extra aquã. Potamogeton, ut Plinius ſcribit, ſimilis eſt betæ, folijs minoribus tantum hirſutioribusq;, paulum ſuperemi nens extra aquam. Caſtor hãc aliter nouerat, tenui folio uelut equinis ſetis, thyrſo longo, læui, in aquoſis naſcentem, radice ſanabat ſtrumas & duritias. Potamogeton ea creditur eſſe herba quæ in uadis fluminum frequens emicat, betæ folijs, ſed minoribus, ſuper aquam expanſis. Dyſentericis, & etiam cœliacis medetur. Peculiariter refrigerat. Spiſſant uſus in folijs. Cruribus uitioſis utilia, & contra ulcerũ nomas cum melle. Aduerſatur crocodilis, itaq; ſecum habent eam qui uenãtur illos. Spiſſandi & refrigerandi natura efficax contra ueterum ulcerum nomas. Nomen à loco ubi naſci amat inditum eſt. Caſtoris potamogeton eadem cum equiſeto, de qua ſupra locuti ſumus, eſſe creditur. Stratiotes in aquis naſcens, alijs potamios ſtratiotes, hoc eſt fluuiatilis militaria, nominatus ita quòd aquis ſupernatet, radice nulla, ſimilis aizoo, ni maiora haberet folia. Celebratur & à Græcis ſtratiotes. Et ea, ut Plinius autor eſt, in Aegypto tantum & in undatiõe Nili naſcitur, aizoo ſimilis, ni maiora haberet folia. Refrigerat mirè, & uulnera ſanat ex aceto illita, item ignes ſacros, ac ſuppurationes. Sanguinem quoq;, qui à renibus defluit, pota cum thure maſculo mirifice ſiſtit. Folia refrigerant, ſanguinem à renibus ruentem cohibent: uulnera quæ inflammationem minantur intumeſcere non ſinunt: ignibus ſacris & tumoribus ex aceto linuntur. Diuerſam ab hac militarẽ aliã exiſtimo, quam alij eandem quæ & lactoris, aliqui ſimilem dicũt. Eſt autem lactoris nota uulgo, ut inquit Plinius, plena lactis, quod deguſtatũ uomitiones concitat. Hæc & *lactaria* & *anabula* nunc dicitur, oleæ folio, ſed minore, folio luteo. Eandem aut ſimilem aliqui uolunt illi, quam militarem uocant, quoniam uulnus ferro factum nullum non intra dies quinque ſanat ex oleo impoſita. Stratiotes qui chiliophyllos, hoc eſt millefolium uocatur, frutex eſt puſillus, palmum altus, uel eo maiuſculus, folijs pinnæ auium pulli ſimilibus, & cum erumpunt admodũ breuibus & inciſis: planeq; cumini ſylueſtris folia crederẽtur exilitate aſperitateq;, niſi breuiora etiamnum & contractiora ſpectarentur. Vmbella quoq; huius denſior atq; adultior quàm illius. Minutis hæc cirris, qui in cacuminibus ſunt, anethi modo inſidet, flore albo exiguo. Naſcitur in agris ſolo macriuſculo, & circa ſemitas maxime. *Cuminum ſyluaticum* aliqui nominant, alij *anethum ſylueſtre*, alij *aſininum daucum*. fruticat altitudine paulo maiore palmo, folijs auicularũ pennas imitãtibus, breui admodũ diſſectoq; foliorũ exortu. Folia ſylueſtre cuminũ ſimulant, præſertim breuitate atq; ſcabritia, breuiora paulo, dẽſiore umbella, & pleniore. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modũ anethi, flores paruos, cãdidos, naſcitur in aſperis agris, & præcipuè circa ſemitas. Celebratur ad ſanguinem qui erumpat arcendum, & ad ulcera uetera & recentia, item ad fiſtulas.

Verbaſcum

Verbaſcum, Aethiopis. Cap. CXXII

PHlomos, Romanis uerbaſcum dicitur: genera habet ſumma duo, alterū folio candido, alterum nigro. Candidum rurſus in marem & fœminam digeritur. Fœminæ folia braſſicæ, multo hirſutiora, latiora & candida, caulis eius cubitalis & amplior, candidus ac leuiter piloſus, flore albo & ſubpallido, ſemen nigrum, radix longa, acerba, craſſitudine digitali, naſcitur in campeſtribus. Mari folia candicāt, ſed longiuſcula ſunt & anguſtiora quàm fœminæ, caulis quoque tenuior. Verbaſcum nigrum paria omnia ſupradicto habet, folijs latioribus minuſq; candidis. Habetur & ſylueſtre uerbaſcum, altum uirgis arboreis, folio ſaluiæ, orbibus uirgas cingentibus ut marrubium, floris lutei, fulgore auri. Sūt & phlomides duæ hirſutæ, folijs rotundis, & tertia quæ lychnitis uocatur, ab alijs thryallis, folijs ternis, aut quaternis, aut etiam pluſculis, craſſis, pinguibus, plumoſis, ad lumina lucernarum utilibus. Verbaſcum Græci phlomon uocant, authore Plinio: genera habet prima duo, album in quo mas intelligitur: alterum nigrum, in quo fœmina: tertium genus nō niſi in ſyluis inuenitur. ſunt folia braſſicæ latiora, piloſa, caulis erectus, cubitali amplior, ſemen nigrum, inutile, radix una craſſitudine digiti. naſcūtur in campeſtribus. Sylueſtri folia eleliſphaci alta, ramis lignoſis. Sunt & phlomides duæ hirſutæ, rotundis folijs, humiles: tertia lychnitis uocatur, ab alijs autē thryallis, folijs ternis, aut cum plurimū quaternis, craſſis, pinguibus, ad lucernarū lumina aptis. Aiunt in folijs eius, quam fœminam diximus, ficus omnino nō putreſcere. Diſtingui genera hęc pene ſuperuacuū eſt, cum ſint omnia eiuſdē effectus. Eſt ſimilis uerbaſco herba, quę ſæpe fallit pro ea capta. Hæc abiecta blattas in ſe contrahit, ideoq; Romę blattariam uocant, folijs minus cādidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Verbaſcum Galli *boulionem*, officinæ *taxum barbatum*. Duo habet faſtigia, album & nigrū: hoc fœmina, illo mas intelligitur, candido flore, qui in fœmina luteus eſt. ſic *boulionem album* & *nigrum* lingua Gallica uocamus. cętero pares, nempe ſingulari caule, trium & amplius cubitorū, florum congerie ſpicato, folijs braſſicæ latioribus, mollibus, lanuginoſis, nigro ſemine, radice ſolitaria, digitali craſſitudine. caulibus adipe uel aliquo pingui illitis ruſtici apud nos ad lumina utuntur. Traduntur & duæ phlomides hirſutæ, rotundioribus folijs, humiles. Hæ uulgo, ut doctis etiā placet, *brachæ cuculi*, officinis *primulæ ueris* quòd primo ſtatim uere emicāt, folio uerbaſci multo minore, rotundiore ſtilo, palmi altitudine prodeūte, incano, in cuius uertice dependēt terni quaterni'ue flores lutei, aliquantum odorati, quibus uernæ texuntur coronæ. quæ in hortis ſeritur, ſpontaneæ omnino ſimilis. flos ex albo in luteū langueſcit. Omnia uerbaſci genera eiuſdem ſunt effectus. Contra ſcorpiones bibitur radix cū ruta ex aqua. Siſtit aluum ex aqua pota duorum digitorum magnitudine. Verbaſcum priuatim medetur tonſillis. Ad lateris & pectoris dolores ex aqua cum ruta bibitur. Panos ſanat cum ſua radice tuſum uino aſperſum, & ita cinere calfactum, ut imponatur calidum. Adfirmauere plurimum eſſe remediū, ſi uirgo imponat ieiuna ieiuno. Omnibus pectoris uitijs, tuſſi, & purulenta excreantibus tribus obolis bibitur uerbaſcū cui flos aureus. Tanta uis huic eſt, ut iumentis nō tuſſientibus modo, ſed ilia trahentibus auxilietur potu. Semen ex uino decoctum & contritum luxatis medetur, dolorem & tumores tollens. Radicis medulla collyrij tenuitate in fiſtulam additur. Contuſis, euerſis, & ſi febris ſit potatur in aqua uerbaſcum, cuius flos auro ſimilis eſt. Folia ex aceto imponuntur in ſtruma. Semine ac folijs in uino decoctis ac tritis omnia corpori infixa extrahuntur. Radix priorū duarum Dioſcoridi aſtringit, unde in aluo cita, aſtragali magnitudine, datur ex uino: decoctum ad rupta, incuſſa, cōuulſa, ueteres tuſſes. Dentium dolorem collutione mitigat. Capillum tingit cui flos aureus, & quocunq; abijciatur blattas in ſe contrahit. Folia ſi decoquantur in aqua tumores, epiphoras oculorum illita ſanant. Syderatis ulceribus cū melle aut uino medentur, cum aceto quoq; uulneribus. Contra ſcorpionū ictus præſidio eſt. Sylueſtris folia ambuſtis igni ſubueniunt. Aiunt, in folijs eius, quam fœminam diximus, aridas ficus omnino nō putreſcere. Aethiopis folia habet uerbaſco ſimilia, perquā hirſuta, denſaq;, in orbem circa radicem imam ſparſa, caulem quadrangulum, ſcabrum, adultum, arctio aut apiaſtro ſimilem, alarum cauis multis, ſemen erui magnitudine, in ſingulis uaſculis geminū, radices ab eodem ceſpite numeroſas, longas, craſſas, glutinoſaſq; guſtu,

Siccæ nigreſcunt, duranturq́; ut cornua poſſint uideri. naſcitur in Meſſenia, & Ida monte Troadis plurima. Aethiopis, ut Plinius refert, folia habet phlomo ſimilia, magna, & multa, & hirſuta, ab radice caulem quadrangulum, ſcabrum, ſimilem arctio, multis concauum alis, ſemen eruo ſimile, geminum, radices numeroſas longas, plenas molles, glutinoſas guſtu, ſiccę nigreſcunt duranturq́; ut cornua uideri poſſint. Præterea in Aethiopia naſcuntur, & in Ida monte Troadis, & in Meſſenia. Colligũtur autumno, ſiccanturq́; in ſole aliquot diebus, ne ſitum ſentiant. Oſtendit ęthiopidem terra ab exuſto ſyderis axe. Credidit magica uanitas æthiopide amnes & ſtagna ſiccari coniectu, tactu clauſa omnia aperiri, eò euecta ut abrogare herbis fidem cunctis poſſet. Aethiopida in Meroe naſci tradũt, folio lactucæ, hydropicis utiliſſimam è mulſo potam. Medentur radices uuluis potæ in uino albo. Iſchiadicis, pleuriticis, faucibus ſcabris decoctę potui dãtur. Sed quæ Aethiopia uenit, eximia eſt, atq; illico prodeſt. Auxiliaꝛ purulentis excreationibus, iſchiadicis, pleuriticis, arteriæ ſcabritijs. Decocta radix & pota, quin & cũ melle, eclegmatis uſum præbet.

Arction, Arction perſonatia. Cap. CXXIII

A Rction, aliqui potius arcturum uocant, ſimilis eſt uerbaſco folijs, niſi quòd hirſutiora, rotundioraq́; ſunt, radice tenera, dulci albaq́;, caule molli, longo, ſemine cumini paruo. Arction ab urſo nomen obtinet. Plinio arction, aliqui potius arcturum uocãt, ſimilis eſt uerbaſco folijs, niſi quòd hirſutiora ſunt, caule lõgo, molli, ſemine cymini. naſcitur in petroſis, radice tenera, alba, dulciq́;. *Lappam minorem* herbarij uocant, folijs uerbaſci, hirſutioribus, rotundioribus, caule longo, molli, ſemine cumini, paruo, radice tenera, alba, dulciq́;. Hallucinanꝛ qui *ungulam caballinam* uulgo dictam arction eſſe ſentiant, cum ut ſupra demonſtrauimus, bechion ſit & tuſſilago, quæ ungula uocatur caballina. Decoquitur arction in uino ad dentium dolorẽ, ita ut in ore contineatur decoctum. Bibitur propter iſchiada & ſtranguriam è uino. Ambuſtis imponitur & pernionibus. Fouẽtur eadem cum radice ſemine trito in uino. Decocta radix in uino dentium dolorem mulcet, ſi cõtineatur ore decoctum. Ambuſta perniones q́; fouentur eodem. Bibitur aduerſus coxendicum dolores, & ſtranguriam è uino.

Arction, alij proſopida, ſiue proſopion uocant, folia habet cucurbitis maiora, duriora, nigriora, & hirſuta, caulem ſubcandidum, ſæpe nullum, radice grandi, alba intus, foris nigra. Perſolatam, quam nemo ignorat, Græci uero arction uocant, folia habet etiam maiora cucurbitis, & hirſutiora nigrioraq́; & craſſiora, radicem albam & grandẽ. Arction proſopites perſonatiam in latino ſonat, uulgus noſtrum *gleteronem*, uel *bardanam*, & *lappam maiorem* officinæ uocant, folio conſtat omnium lapparum maximo, parte auerſa herbido, aduerſa cano, caule oblongo, molli, grãdioribus lappis, quæ tranſeuntium ueſtibus adhæreſcunt, in queis flos purpureus naſcitur, non euidens ſed occultus intra ſe germinans, uelu ti animalia quæ intra ſe pariunt, radice grandi, candida intus, foris atra. Non deſunt tamẽ qui perſonatiam pro petaſite capiant, Plinio dicente: folio perſonatiæ nullum eſt latius, grandes lappas ferentis, quæ non in perſolata uel arctio, ſed in petaſite cernuntur: cæterũ arctio proſopitæ maiora traduntur cucurbitis, in caule ſubcandido. Petaſites pediculum fundit longo cubito procerioré, pollicis craſſitudine, cui grande folium galeri ſpecie, tanquam fungus, annectitur. Nec caulis ei nec lappæ à Dioſcoride tribuuntur, ut mox liquebit: quapropter multum à uero deficere uidentur, qui *bardanam* uulgo dictam, petaſiten eſſe ſtatuant, ſiquidem petaſites prægrandis eſt, pediculus ſæpe bicubitalis, folium pileaceum, idq́; ſingulare ſuſtinens. Nominatur & perſoluta ſiue perſolyton à Plinio, herbæ genus Aegyptiæ. in hortis ſeritur coronarum gratia. Duo genera eius, mas ac fœmina. Vtraque ſubdita uenerem inhiberi, maximè uirorum, tradunt. Perſolatę radix longa non faſtidiendi odoris, flore in lappacea ſpica purpureo. Lucius Columella uenena uiperæ depellere commemorat ſuper ſcarificationem ferro factam, herbam quam uocant perſonatam tritam & cum ſale impoſitam. Plus etiam eiuſdem radix contuſa prodeſt contra ſerpentes. Ex uino bibitur duũm denariorũ pondere. Strumis radix perſolatæ medetur, itẽ cum axungia, operitur folio ſuo impoſita. Contra purulentas, contraq́; cruentas excreationes radix drachmæ ponderis cũ pineis nucleis undecim ſumitur. Panos ſanat eadẽ ut in ſtrumis appoſita, igni ſacro medetur. Ad erraticum ſanguinẽ illita cum axungia prodeſt. Radices

dices perſolatæ uulneribus ferro illatis recentibus imponũtur, folia ueteribus, cum axungia utraq;, & ſuo folio operitur. Et ut teſtatur Dioſcorides radix drachmæ pondere cum pineis nucleis pota, purulenta cruentaq; extuſſientibus auxilio eſt. Articulorum doloribus, qui ex euerſionibus atq; colliſionibus cõtrahuntur, trita imponitur. Folia quoq; uetuſtis ulceribus utiliter illinuntur.

Petaſites, Epipactis, Capnos, Fumaria. Cap. CXXIIII

Petaſites pediculus cubito maior, craſſitudine pollicis, à quo prægrande folium galeri modo amplum ut fungus dependet. Petaſites à petaſo, pileum ſignificante, nomen traxit apud Græcos, apud quos petaſati Caſtor & Pollux dicuntur: nec aliud in Mercurio petaſus eſt, quàm galerus. Rura noſtra *maiorem* uocant *bardanam*, cuius tantæ amplitudinis eſt folium, ut & caput ab inſolatu & pluuijs uindicare poſſit. Seſquicubitalem ſæpe pediculum uidimus, pollicari craſſitudine, in cuius uertice annexum fungi modo folium, figura pileaceũ. Lappas ferre proxime radicem uidimus, minores perſolata, in quibus floſculus emicat. Singuli pediculi ſingula folia ſuſtinẽt uice caulis. De quo nõ aliud prodidit Dioſcorides, niſi petaſitẽ pediculum eſſe, cubito proceriorẽ, pollice craſſiorẽ, in eo galericulatũ folium, prægrande ut fungus, cacumen opacãs, quali ſpecie uiſitur apud nos. Cõtra phagedænas, & ulcera quæ cacoethe uocant efficaciter illinitur. Epipactis ab alijs elleborine, ab alijs borion uocatˉ, frutex eſt puſillus & minimis folijs. in Aſia & Græcia ut Plinius cõmemorat naſcitˉ. Frutex epipactis, quem alij elleborinen uocant, paruis folijs. Alijs epipactis, ab alijs elleborine uocatˉ, parua herba, exiguis folijs. Iocineris uitijs utiliſſima, & cõtra uenena pota. Folia cõtra uenena proſunt, itẽ iocinerũ uitijs. Capnos, Romanis fumaria, herba eſt fruticoſa, coriãdro ſimilis, prætenera, folio albiore, cineracei coloris, undique numeroſo, flore purpureo. Succus claritatẽ facit inunctis oculis, delachrymationẽq; ceu fumus, inde nomẽ accepit. Capnos Plinio fruticoſa eſt, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. naſcitˉ in hortis, & ſegetibus hordeaceis. Claritatẽ facit inũctis oculis, delachrymationemq; ceu fumus, unde nomẽ accepit. Gallis hæc *fumus terræ* uocatˉ, herba mollis, fruticoſa, coriani folio, cineracei coloris, flore copioſo, purpureo, albicãte radice, ſucco acri & amaro, quo oculorũ caliginem diſcutiunt, lachrymas in fumi modũ eliciendo, unde herbæ nomen. Eſt & alia capnos Plinio, quã pedes gallinaceos uocãt, naſcens in parietinis & ſepibus, ramis tenuiſſimis ſparſisq;, flore purpureo, uiridis, ſucco caliginem diſcutit: itaq; in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine & effectu alia, quã paulo antè diximus. Pes gallinaceus folio eſt agreſtis paſtinacæ tenuiſſimis ramulis ſparſisq;, flore ex purpura candicante. Hæc in parietinis & ſepibus naſcitur, illa in hortis & ſegetibus. Dioſcorides uno fumariæ genere cõtentus eſt. Pes gallinaceus ei cauliculo eſt dodrantali aut maiore, folijs apio ſimilibus, fœniculi modo per extrema multifidis hiſpidisq;, candida in cacumine umbella, ſuauiter olente, de quo in caucalide diximus. Fumaria euulſas palpebras renaſci prohibet. Capnion herbam qui edere bilem per urinam trahunt. Strumas diſcutit. Succus claritatem facit oculis, delachrymationemq;: euulſus cum gumi euulſas palpebras renaſci non patitur. Commanducata herba bilioſam urinam pellit.

Lotus ſatiua, Lotus ſylueſtris, Cytiſus, Lotus Aegyptia. Cap. CXXV

Lotus, quam alij triphyllon, alij tripolion, aut tripodion uocãt, naſcitur in uiridarijs, caule tantum foliata. Mirum, lotum herbã non niſi poſt annum è ſemine ſuo naſci. Apud Heſperios Aethiopas naſci tradit herbã lotum uocatam Artemidorus, qua ueſcentes quãlibet ſiticuloſo & ſqualẽti tractu ſitim arceãt: ob id & Aethiopes, ut inquit Strabo, lotophagi nominati ſunt. Scio in pratis & cultis campeſtribus herbã enaſci quã officinæ *andachocham*, & *coronam* uocant *regiam*, quoniam luteis floribus ſuperne coronetur, humilem, palmi altitudine, folio pratenſis trifolij, flore piſi multo minore, lutei coloris, cauliculum coronante: ſed an lotus ſit urbana non auſim aſſerere, quòd à Dioſcoride non deſcribatur. Sunt tamẽ qui uerum melilotum eſſe defendant. Succus urbanę loti cum melle argema, nubeculas, albuginesq;, & quæcunq; luminibus obſcuritatem adferunt, diſcutit. Lotus ſylueſtris, triphyllon, alij libyon, Romani trifolium minus uocant, naſcitur Libyæ prouentu magno, caule cubi-

torũ binûm, aut etiã altiore, alis pluribus cõcauo, folijs loti trifoliæ, quæ gignitur in fœnilibus pratis, semine fœnigræci, minutiore multo, medicati gustus. Natura ei excalfactoria & leniter astrictoria. Cum melle uitia cutis in facie & maculas emendat. Ad dolores uesicæ bibitur per se, aut cum semine maluæ, uel passo. Cytisus, alij telinen, alij triphyllon, alij lotũ magnũ, Romani trifoliũ maius. Frutex est incanus totus ut rhamnus, cubitalibus ramis, sæpe maioribus, circa quos folia fœnigręci, aut loti trifoliæ, sed minora, dorso in medijs tumẽte. Odor erucæ si digitis terãtur, cõmanducatis gustus ciceris recẽtis. Frutex est cytisus ab Aristomacho Atheniẽsi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uero etiam suũ, spõdetq; iugero eius annos perplures uel mediocri solo reditus. Vtilitas herbosa, eoq; lętior satietas. Percq; modice pinguescũt & quadrupedia, ita ut iumẽta hordeũ spernant. Nõ ex alio pabulo lactis maior copia, super omnia pecorũ medicina à morbis omni usu præstãte. Quin in nutricibus in defectu lactis aridũ, atq; in aqua decoctũ potui cum uino dari iubet: firmiores, celsiores infantes fore: uiridẽ etiã Galenus, aut si aruerit madefactũ, nec aliud minoris impẽdij. Serit cum hordeo, aut uere semine ut porrũ, caule autũno ante brumã. Si semine, madidũ: & si desint imbres, satũ spargitur. Plãtę cubitales præferuntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice, perficitur triennio, demetitur uerno ęquinoctio cũ florere desinit, uel pueri uel anus uilissima opera. Canus aspectu, & si quis exprimere uelit similitudinẽ, angustioris trifolij. Frutex datur animalibus post biduũ semper, hyeme quod inaruerit, madidũ. Satiãt equos denæ libræ, & proportiõe minora animalia. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno casei prouentu. Nõ æstus, nõ frigorũ, non grandinũ, aut niuis iniuriã expauescit. Addit Hyginus, ne hostiũ, propter nullam gratiã ligni. Cytisum in agro esse quàmplurimũ maxime refert, ꝙ gallinis, apibus, capris, bubus, & omni generi pecudũ utilissimus est, ꝙ ex eo cito pinguescit, & lactis plurimũ præbet ouibus. Præterea in quolibet agro ꝗuis macerrimo celeriter cõprehẽdit, omnẽ iniuriã sine noxa patit. Mulieres qdẽ si lactis inopia premunt, cytisum aridũ in aqua macerari oportet, & cũ tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico uino, atq; ita potandũ dari. Sic & ipsę ualebũt, & pueri abũdantia lactis cõfirmabunt. Satio autumno uel uere fieri potest, semine subacto solo, & in areas digesto: si desit, cacumina disponũtur, ita ut quoquouersus quatuor pedũ spatia distẽt. Terrã stercoratã desiderat. Si pluuia nõ incesserit, rigãdũ erit. Cytisus duplex Columellę: est aũt satiua, & altera suę spõtis. Cytisus agrestis caprinũ pecus optime pascit, eoq; plurimum gaudet. Cytisus hederæ modo uincit & strangulat. Cõtrà, cytiso pestis alimon. Densa cytiso medulla, hebenumq; prouocans. Huic principatus in pabulis datur, non alio maior lactis copia, aut melior, incõmodum tamen tantisper dũ floret, ut inquit Aristoteles. Apiũ examina eliciuntur, quãq; Democritus prædicet, nunq; de flore cytisi pabulum contingere. Inuenit insegetibus præcipuè hordeaceis, frutex albicans, surculis cubitalibus, folijs ramosis, trifolij similitudine, dorsulo in medijs prominẽte, flore pisi luteo. Folia si terantur erucã subolẽt, cõmanducata cicer resipiũt. Hic procul dubio cytisus suæ spontis est, qui (ut existimo) si modo quo nunc est dictũ pangeretur, cultu mitesceret in satiuũ. Eo apes delectãtur. Vsus folijs refrigerare, incipientes collectiones cũ pane tritis discutere, urinas decoctũ bibentibus mouere. Quidã hoc inter ordines alueorũ seri fertile ducũt, & quo apes cõtrahi & allici putent.

Lotus Aegyptia, quæ in cãpis inundatis flumine prouenit, caule fabæ, flore paruo & candido, simili hordeo, qui sole oriẽte patefieri traditur, ad occasum uero syderis cõprimi. Ipsum quoq; calycẽ cõdi uespera, totũq; abire in lacũ narrant: deinde ad exortũ solis emergere denuo extra aquã. Is papaueris capiti similis fertur, sed grandissimo. intus grana ceu milij, ex quib. siccatis fiũt in Aegypto panes. Radicẽ quoq; lotus hæc habet cotoneo malo similẽ, uenientẽ in cibos crudam & coctam, effectu coctę qui luteorum oui. Lotus herba Aegypto uernacula, caule, ut Theophrastus tradit, fabaceo & petasato, folijs densa cõgerie stipatis, breuioribus tantũ, gracilioribusq;. Flores ei similes lilio, copiosi, in se farcti, cõprimentes se ad occasum solis, aperientesq; ad ortũ per uices, donec perficiantur capita, & flos ipse decidat. Fructus in capite papaueris incisuris, omniq; modo alio, nisi quòd ęrebriora intus grana, milio non absimilia. In Euphrate scapus & flos in medias usq; no-

ctes à uespera mergitur, ut ne demissa quidē manu cōprehendi possit: uertitur deinde paulatimq; subrigitur, diluculo redit, dehiscente flore ad solis ortum, ut plane à terra absit alte & extra undas emergat. Incolę capita loti aceruata putrefaciunt, mox separant à putaminibus lauando, & siccata tundunt, eoq; pane utuntur. Radicem corsion uocant, opertam nigro cortice, qualis & castaneas tegit, interius candidū corpus, quod decoctū, siue aqua, siue pruna, gratius est quàm crudum. Illud sciendum, eodem authore, genera loti plura in ueniri distincta flore, fructu, folio, ut ferè tantum nomen commune habeant, ratio naturę tota dissentiat. Est & lotometra, quæ fit ex loto satiua, ex cuius semine simillimo porri atque milio panibus in Aegypto pastoralibus maxime aqua lacteue subactis, negatur quicquam esse salubrius, aut leuius dū caleant: refrigeratus maiore negotio concoquitur, fitq; ponderosus. Eos qui uiuāt pane illo, nec dysenteria, nec tenesmo, nec alijs in uentre morbis infestari prædicant. Loti nomine herbam in Aegypto tradit Plinius, caulem in palustriū genere: recedētibus enim aquis Nili riguis prouenit, similis caule, & folijs fabæ, dēsa cō gerie stipatis, breuioribus gracilioribusq;, cui fructus in capite papaueri similis, incisuris, omniq; alio modo: intus grana, ceu miliū. Incolæ capita in aceruis putrefaciunt, mox separant lauando, & siccata tundūt, eoq; pane utuntur. Mirum est quod præter hæc traditur: sole occidente papauera ea comprimi, & integi folijs: ad ortum autem aperiri, donec maturescant, flosq; qui est candidus decidat. Hoc amplius in ea parte tradunt, scapum ipsum & florem uespera mergi usq; in medias noctes, totumq; abire in lacum, ut ne demissa quidem manu possit inueniri: uerti deinde, paulatimq; subrigi, & ad exortum solis emergere extra aquā, ac florem patefacere, atq; etiamnū exurgere, ut plane ab aqua absit alte. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine, opertam nigro cortice, qualis & castaneas tegit: interius candidum corpus gratum cibis, sed crudo gratius decoctum siue aqua siue pruna. Nec aliūde magis quàm purgamentis eius sues crassescunt. Flores Theophrastus similes lilio fecit, Dioscorides hordeo, librariorum in alterutro labili culpa, κρίνου pro κριθῆς, uel contra scribentium. Magis ueri fuerit simile florem ei lilij dandum, quòd eo excusso caput papaueris extuberet, in quod tanta magnitudine nō posset ex hordei flosculo prodire. Adde, hūc in coronas Aegyptias uenire, quapropter Cratinus stephanonia eam appellauit. Sciamus tamen lotum, non quæ cæruleum, sed quæ similem rosæ florem ędat, inuentu rarum, antinonium proprie uocatum, in assentationem Adriani principis, poeta Alexandrino: qui finxisset è leonis cruore, quem Adrianus grassantē in Lybia necasset, æditum, & antinoion dicendum, alimentis annuis ex musæo constitutis. Antinoias uero dicta ab Antinoo, qui è Bithynia fuisse traditur, per diui ferè Adriani tempora, qui & memoriam uiri coluit in Aegypto, ab eius nomine uocata, delubris etiam in honorem eius dicatis. Huius rei partim Athenæum, partim Pausaniam authores habemus.

Myriophyllon, Myrrhis, Myagron, Onagra, Cirsion, buglossum magnum, Aster, inguinalis, Isopyron. Cap. CXXVI

Myriophyllon Romani millefoliū, aut supercilium Veneris. caulis est tener singularisq;, ac radice una, folijs fœniculi, læuibus, plurimis, unde & nomen accepit: præterea subrubicundus, perinde quasi de industria deliniatus, expolitusq; arte. nascitur in palustribus. Myriophyllon, quanquam ferè mille foliam significet, alia tamen uidetur esse ab ea quæ inter siderites, achilleon & millefolia cognominatᷣ, itē ab ea quæ militaris: alioqui Gręci hanc myriophyllon, illā uero chiliophyllon appellare consueuerunt, caule tenero, singulari, unica radice fulto, plurimis folijs, fœniculo similibus, unde nomen traxit. caulis rubescit uarius, & uelut ex industria politus. Vulnera recentia ab inflammationis periculo uindicat, si uel recens, uel siccum ex aceto oblinatur. Bibitur cum aqua & sale. Cum aceto, ut Plinio placet, bibitur ad difficultates urinæ & uesicæ, & suspiria, præcipitatisq; ex alto. Efficacissima eadem ad dentium dolores. Hetruria hoc nomine appellat herbam in pratis tenuem, à lateribus capillamenti modo foliosam, eximij usus ad uulnera: boum neruos abscissos uomere solidari ea: rursusq; iungi, addita axūgia, affirmās. Myrrhis, alijs myrha, simillima est cicutæ caulibus & folijs, radicē habet modice oblōgā, tenerā, rotūdā, odoratā, cibo

non inſuauem. Myrrhis Plinio, quam aliqui ſmyrrhizam, alij myrrham uocant, ſimillima eſt cicutæ caule, folijsq;, flore minor tantum, & exilior, cibo nō inſuauis. Noſtris herbarijs & officinis hodie *cicutaria* dicitur. nanq; ſimillima eſt cicutę caule & folijs, radice oblonga, molli, rotunda, cibo iucunda. Falluntur qui cherephyllon modo nominatū paſſim in hortis natum, intelligant, cum ſuprà demonſtrauerimus eſſe gingidion. Hallucinantur itē qui herbam *Robertinam* uulgo dictam, ſmyrrhin eſſe rentur, cum & ſi folio ſimilis poſſit uideri, non tamē caule. Itē radix ei rotunda nō eſt, ſed exilis & longa, folijs cicutæ, breui caule, ac tereti, lanuginoſo, rubicundo, geniculato, ſaporis et odoris iniucundi, floſculis purpureis, capitellis roſtratis gruini capitis modo: quare potius ad geranion releganda eſt, nec magnopere à prima Plinij ſpecie diſſidet, niſi eadē ſit. Myrrhis cit menſtrua & partus cum uino. Aiunt quoq; eandē potam in peſtilentia ſalutarē eſſe. Subuenit & phthiſicis in ſorbitione, auiditatem cibi facit. Phalangiorum morſus reſtringit. Vlcera quoq; in facie aut capite ſuccus eius in aqua triduo maceratæ ſanat. Dioſcoridi phalangiorum percuſſus debellat, auxiliatur phthiſicis in ſorbitione. Eandem ſi quis quotidie bis ter'ue bibat in peſtilentia, reſiſtere ne morbi cōtagia ſentiantur. Myagron ſiue melampyron, herba eſt ſurculoſa, tripedanea, folijs rubiæ pallidis, ſemen fœnigræci figura, oleoſum. Toſtum hoc tūdunt, & oblito uirgulis ad lumina lucernarum utuntur. Myagron herba Plinio ferulacea eſt folijs ſimilis rubiæ, tripedanea, ſemen oleoſum, quod & fit ex eo. Hanc ruſtici in Gallia ſerunt, quanuis & ſuę ſpontis inter ſegetes inueniatur: melampyron ideo gręcis, quaſi nigrum triticum dici crediderim. Noſtri uocant *cameliam* aut *camaminam*, ſurculoſam, folijs rubię pallidis, tripedaneam, ſemen oleoſum, fœnogræco ſimile, in utriculis cōceptum. Hoc in areis pauitis rura flagris decutiunt, & uannis in auram uento ſilentem iactant, dum ſiliquarum recremēta uaneſcant: tum truſatilibus molis ſubijciunt, uerſandoq; ſubinde oleū exprimūt, quo nō ad lumina tantū lucernarum, ſed & ciborū quoq; cōdimentis pauperes utātur, magno huius olei prouētu. Agros bene ſubactos ſtercoratosq; hoc ſemine, perinde quaſi napis ſerūt. In tanta eſt apud nos nobilitate, ut ruri nemo nō conſpiciat: ſed fateri cogit oculata fides, ſemē τηλίδος, hoc eſt fœnigręci, nō τραχήλου, id eſt colli (ut in quibuſdā legitur exēplaribus) ſimilitudinē referre. nam in utriculis orbicularibus minuta fœnigræci grana cōtinet, ruſticis noſtris oleo diſtringēdo quāoptime cognita. Myagron medetur ulceribus oris ſuo ſucco. Oleoſa ſeminis pinguitudine corporis ſcabritię lęuigantur: colleuat enim eas & deterit. Onagra ſiue onuris, ſiue œnothera, fruticat arboris inſtar, magnitudo quoq; ei iuſta, amygdalaceo folio, latiore, lilino nō diſſimili, flore roſeo grandi, radice cādida, longa, & cum ſiccata eſt uinū olente. naſcitur in mōtanis. Oenothera Theophraſto appellat, folio amygdalæ maiori, roſaceo flore, radice lōga, & cū ſiccata eſt guſtu uinoſa, unde princeps appellatio. mōtes amat. Oenotheræ radix in uino pota mitiores hilarioresq; mores reddit, quæ uinoſa facultate ferocitatē recreet. Oenothera ſiue onuris, ut Plinio placet, hilaritatē adferunt in uino. amygdalino eſt folio, flore roſaceo, fruticoſa, lōga radice, & cum ſiccata eſt uinum olente. Hæc in potu data feras mitigat, efferantia ſeſe uulnera per ſe ſanat. Aſperſu radicis poto feritas omnium animalium mitigatur. Eadem illita feris ulceribus manſuetudinē adfert. Crateuas author eſt, hac uino cōſperſa omniū animaliū feritatē, nedū hominem, cicurari, quod Theophraſtus radici tribuit. Sit hæc quæ dicitur œnutta, qua cerui & canes inebriātur, ut Aelianus tradit, nō adfirmarim. Cirſiō alij bugloſſon magnum, Romani ſpinam mollem nominant, cauliculus eſt tener, duum cubitorum, triangulo ſimilis, ab imo folijs roſæ puſillis, ſpinoſos habentibus angulos per interſtitia, ſed molles innoxiosq; morſu: folia bouis linguæ ſimilia, modice hirſuta, minora, ſubcādida, extremitatibus ſpinoſa: cacumen in caule orbiculatū, piloſum, & in eo capitula in ſummo purpurea, quæ in lanugines euaneſcunt. Cirſion, ut Plinius refert, cauliculus eſt tener, duum cubitorū, triāgulo ſimilis, folijs ſpinoſis circūdatus: ſpinæ molles ſunt, folia bouis linguæ ſimilia, minora, ſubcandida, & in cacumine capitula purpurea quæ ſoluuntur in lanugines. Hanc herbam radicem'ue eius adalligatam uaricum dolores ſanare tradunt, inde ductū nomen exiſtimo: nam cirſion à uaricibus dicta eſt, quibus utilis creditur. ita enim uarices ab Hippocrate dicuntur, quas Ariſtoteles ixias. Cirſion herba eſt quam ruſtici, ſimul & officinæ, nec non herbarij uocant *linguam bouis* uel *bugloſſam*,

cum ei deliniationes totæ, nulla reclamante nota, subscribant. siquidem caulis ei tener, bicubitalis, triquetro fere similis, spinosis per interualla angulis, sed mollibus & innoxijs aculeis: folia buglosso similia, longiora tamē, subcandida, leniter hirsuta, in partibus extremis aculeata, cacumen caulis circinatum, hirsutum, in quo capitula purpurea, quæ fatiscunt in lanugines. quæ oculata fide in herba dicta nobis buglossa uel lingua bouis deprehendūtur. Quare non audiendi sunt, qui esse putēt cirsion herbā quam boraginē olitores nostri uocant, cum in ea capitula cęrulea non purpurea spectentur quotidie in hortis, nec flaccentia cacumina abeunt in lanugines: itē figura herbæ uerbasci potius, folijs in terram iacentibus, asperis, boum linguæ simillimis, quæ buglossi propria sunt. Longè magis hallucinantur, qui *herbam* uel *linguam hircinam* uulgo dictā, cirsion arbitrentur esse, quadam forsitan foliorum similitudine decepti: uerum caulis eius rotundus est, non angulosus, folia pungentibus non mollibus spinulis horridula, anchusæ similia, nō linguæ boum. Iam suprà *linguam hircinam* uel *herbam* echion esse docuimus. Radicē cirsii loco laboranti adalligatam dolores uaricum sedare Andreas scripsit. Aster Atticus aliqui bubonion, Italia inguinalē uocat, cauliculis lignosus, florē purpureū aut luteum sustinens, cacumine uelut anthemis, capitula uero per ambitū diuisa folijs pusillis, stellę modo radiata. Ipsum caulem folia oblōga et hirsuta circūdant. nascitur inter petras solo aspero. Aster, uti tradit Plinius, aliquibus bubonium appellatur, quoniā inguinū præsentaneum est remedium. cauliculus folijs oblongis, duobus aut tribus, cacumina stellæ modo radiata. *Aspergula minor* uulgo dici multis censetur, ꝙ lignoso sit cauliculo, folijs pusillis, oblōgis, hirsutis, circā ipsum stellæ modo radiatis, flore in fastigio luteo, purpureoue, ambitu anthemidis modo diuiso. Est & alius aster nunc uulgo *stella* dictus, folio ferè uitis, seu maluæ potius erraticæ, ad radicem maiore, pluribus sed minoribus incisuris. Florem fert in modum stellæ, in luteo uiridem pusillum, & herbæ suæ similem. Ad herniam puerorum cōmendāt hāc. Eius decoctio quæ uirgines uideri uolunt insident. Quæ fuerit ueteribus haud scio. Bibitur aster aduersus serpentes, sed ad inguinum medicinam sinistra manu decerpi iubent, & iuxta cinctus alligari. Prodest & coxendicis dolori admota. Qualis autem Pausaniæ sit herba, quæ in Mycenēsi agro ad Iunonis fanum, asterion uocatur, à flumine terrā illam rigante, quia in ripis nascitur, cuius folia Iunoni sacra in coronas nectunt accolæ, non comperi. Dioscoridi aster ardenti stomacho, & epiphoris oculorum, inguinibus, sedi prociduæ illitus cōfert. Tradunt, partem in flore purpuream, si bibatur ex aqua, coxendicum dolori, infantibusq; comitiale malum sentientibus opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire prodest. Si arescat flos sinistra manu dolentis decerpatur, adalligeturq;, sic dolores auertens malo liberabit. Inuenitur inter petras solo aspero. Huius stellæ (ut ferunt) noctibus collucent: quare qui naturam stirpis ignorant, inane simulacrum se uidere putant. Reperitur à pastoribus pecudum. Crateuas herbarius contundebat recentem cum axungię senio, & rabiosi canis morsibus imponebat. Turgentia guttura discutit. Incensa serpentes fugat. Isopyron uocant aliqui phasiolon, quoniam folium cacuminibus in phasioli pāpinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminis melanthij gustum imitantis, folio anisi. Isopyron, ut ait Plinius, uocāt aliqui phasiolon, quoniam foliū, quod est aniso simile, in pampinos torquetur: capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminis melantij. Hanc herbam & phasiolon nonnulli dixere. Verum in eius fastigio calyces sunt pleni seminis melanthij. Idææ herbæ folia sunt oxymyrsinæ, adhærent ijs ueluti pampini, in quibus flos. Aluum, menses, & omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi cohibendiq; naturam habet. Isopyron contra tussim, & cætera pectoris ex melle & aqua mulsa, item iocineri utilissima. Semē ex mulsa bibitur contra tussim, & uitia pectoris. Sanguinem excreantibus prodest.

Viola purpurea. Cap. CXXVII

I On porphyrion, Romani uiolam purpureā uocāt, folio est minore tenuioreq; ꝙ hedera, nigriore itē neq; dissimili. cauliculus à radice medius prosilit, & in eo flosculus odoris præcipui, colore purpureo. in opacis & macris locis gignitur. Nicander in georgicis ion Græcis uocatam credit ꝙ nymphæ quędā Ioniæ florē eum Ioui primum dedere muneri. Violā dictā ion Græci putant

putant

putant, quòd cum Io in uaccam à Ioue cõuerſa eſſet, terra florem illum pabulo bouis eius fuderit. Noſtri quoque uiolam quaſi uitulam imitatione græca uideri poſſunt appellaſſe. Tarentinus uiolam purpuream poſt Idus Martias, item Calendas Maias ſeri iubet: ſed uiolam qui facturus eſt, terram ſtercoratam & repaſtinatam minimum alte pedem in puluinos redigat, atq; ita plantas hornotinas, ſcrobiculis pedalibus factis ante Calendas Martias, diſpoſitas habeat. Semen autem uiolæ, ſicut olerum, duobus temporibus in areis ſeritur, uere uel autumno. Colitur eodem modo quo & cætera olera, ut runcetur, ut ſarriatur, ut interdum etiam rigetur. Naſcitur uitis modo è ſupernis, quaſi è puppi dicas non prora. Viret hæc perpetuo, & ut quidam ferũt, ſi certo genere colatur, anno toto. Seritur plãtis ut olus. Vere floret poſt leucoion, & ante flammeam. Cum ion Græci dicunt, nigram ſiue purpuream ferè intelligunt: ſolæ ia appellatæ Græcis, ut ab his ianthina ueſtis, & uiolacea diceretur. Humilis eſt hæc, latiore folio, ſtatim ab radice multa exeunte ſine ramis, ob id *ſeſſilem* & *loripedem*, & *claudam* uulgo nominari audimus, Gallis *uiola martia.* Ea ramulis caret, ſed ſtatim à numeroſa radice, orbiculata coma foliatur, perpetuaq; uiret frõde hederæ minore, tenuiore & nigriore. Stylus ab radice ſtatim medius emicat, in quo flos purpureus odoris ſuauiſſimi. Purpureæ uiolæ latiore folio, ſtatim ab radice carnoſo exeunt. ſponte etiam in apricis & macris locis proueniunt, latiores in opacis. Folium, ut Tarentinus eſt author, refrigerat, inflammationibus auxiliatur. Oleum uiolaceum illitu febricitantium ardores reſtinguit. Purpureę uiolæ refrigerant, contra inflammationes illinuntur ſtomacho ardenti. Imponuntur & capiti in fronte, oculorum priuatim epiphoris, & ſede procidente, uuluáue: contra ſuppurationes. Crapulam & grauedines capitis impoſitis coronis, olfactúue diſcutiunt, anginas ex aqua potæ. Id quod purpureum eſt ex ijs, comitialibus medetur maxime pueris in aqua potum. Semẽ ſcorpionibus aduerſatur. Refrigerat teſte Dioſcoride. Folia ſtomacho ardenti per ſe & cum polenta imponuntur, & oculorum inflammationibus, & ſedi quæ procidat. Id quod & flore purpureum eſt in aqua potum anginis & comitialibus pueris mederi adfirmat. Tinctores cum uolunt ſil Atticum imitari, uiolam aridam conijcientes in uas, cum aqua conferueſcere faciunt ad ignem; deinde cum eſt temperatum conijciunt in linteum, & inde manibus exprimẽtes recipiunt in mortarium aquam ex uiolis coloratam, & ex ea erethriã infundentes, & eam terentes efficiunt, ut Victruuio placet, ſilis Attici colorem.

Cacalia. Pſeudobunion. Chamæciſſos. Chamæpeuce. Cap. CXXVIII

Cacalia ſiue leontice folijs candidis, grandibus, caule medio eorum albo, erecto, flore querno oleaginóue, in montibus genita. Cacalia ſiue leontice Plinio uocatur. Semen margaritis minutis ſimile depẽdens inter folia grandia, in montibus fere. Recentioribus, ut adfirmant, dicitur *agreſte carui.* fruticoſa eſt, ſemine minutis margaritis ſimili, inter folia magna pẽdulo, quæ ad oleagina uel querna ſatis accedunt. Hanc Galenus cancanon uocauit. Paulus cacaliã non cãcanon, ſed cãcano ſimilem eſſe tradit. Grana quindecim in oleo macerãtur, atq; ita aduerſo capillo caput ungitur, ad tollendã porriginẽ. Radicem dant in uino madefactam, eclegma tuſſibus & faucibus ſcabris utile. quod & præſtat cõmanducata per ſe. Grana quę flore impulſo naſcuntur, cum cerato trita, rigores neruorũ perunctis molliũt, faciem erugãt & cutẽ extẽdunt. Pſeudobunion fruticat in Creta palmi altitudine, folijs napi acribus. Cõtra tormina, ſtranguriã, laterum dolores bibũtur rami eius quaterni ex aqua. Strumas cũ ſale & uino diſcutiũt tepidis. Chamæciſſos, alijs ciſſos acarpos, hoc eſt hedera terreſtris, Romanis hedera pluuiatica, ſimilitudinem hederæ habet, lõgioribus & tenuioribus folijs, dodrãtalibus ramulis multis, folioſis, ab radice quinis ſenis'ue. flores albæ uiolæ exiſtimari poſſent, niſi minores eſſent, admodũq; amari guſtus, radice cãdida, tenui, ſuperuacua. exit in cultis. Chamæciſſos Plinio ſpicata eſt tritici modo, ramulis quinis fere folioſa. Cũ floret exiſtimari poteſt alba uiola, radice tenui. Cuius bibũt iſchiadici folia tribus obolis in uini cyathis duobus, admodũ amara potione. Chamæciſſon uocãt hederã quę nõ attollit ſe à terra. Spicata eſt tritici modo, & ciſſos epigeos, id eſt hedera terreſtris appellat. ita Gallis hodie dicitur, uel humilis hedera, nunq; niſi humi repẽs, ſpicata frumẽti modo, ramulis quinis ſeniſúe folioſis, uiolę cãdidę floſculo, exili radice. Malacociſſi, quaſi dicas

mollis

mollis hederę, meminit Democritus, ei ſimilitudinẽ aſſignans hederę, folijs & caule mollibus. Inuoluitur propinquis fruticibus, quòd ſua ſeſſili caducáue mollitie, niſi fultus adminiculo, ſuſtẽtare ſe nequeat. Amat arundineta & culta. Subeſſe aquã ubi naſcitur aquilegi prædicãt. Chamæciſſos cõtuſa in uino acetabuli mẽſura lieni medetur: folia ambuſtis, cũ axũgia. Bibunt iſchiadici folia tribus obolis, in aquę cyathis tribus, quadragenis aut quinquagenis diebus. Ad morbũ quoq; regiũ in ſenos ſeptenóſue dies ſimilis potio repetenda eſt. Chamæpeuce trita in aquã doloribus lumborum potu propitia eſt. herba eſt coloris per totũ herbacei, folio puſillo, inflexo, inflexis & ramulis, flore roſeo. Chamæpeuce laricis folijs ſimilis, lumborum & ſpinæ doloribus propitia eſt, inquit Plinius.

Bugloſſon, Cynogloſſon, Phyteuma. Cap. CXXIX

Bugloſſon Romani linguam bouis appellant. naſcitur in planis & ſabuloſis, carpitur menſe Iulio. Bugloſſos boum linguæ ſimilis, cui præcipuum, quòd B in uinum cõiecta animi uoluptates auget, & uocatur euphroſynum. Aiunt quæ tres thyrſos ſeminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quatuor, ad quartanas. Figura herbæ uerbaſci, folijs in terra iacentibus, nigrioribus ac minoribus, boum linguæ ſimilimis. Ea eſt quæ hodie officinis *borago* dicitur, Gallis *borache*, aliquibus *porrago*. nanque herba eſt ſimilis uerbaſco, folijs in terra ſparſis, nigrioribus, aſperis, bubulas imitantibus linguas, flore cæruleo, ſpecioſo, caule pedali, aut ampliuſculo, ramoſo. Hæc olitoribus optime cognita, quæ nunc hortis ſeritur, uulgatiſſima, & cibo gratiſſima. Flos acetarijs inſpergitur. Folia quotidianis obſoniorum iuribus innatant, peculiarem habentia gratiam: radix hyeme, uice folij, cum id anni tempus negat. Folia iucunde ſubolent, ferè peponem, quæ odore ſuaui uires recreent, & animi uoluptates in uino augeant: quare euphroſynon uocant. Bugloſſo inareſcentè ſiquis medullam è caule eximat, alligetq; ſeptem folia ante acceſſionem, aiunt à febre liberari. Tradunt utilem eſſe aduerſus horrores febrium: & quæ thyrſos tres emittat, eius radicem cum ſeminibus in uino decoctam ad tertias tertianis prodeſſe: quæ quatuor, quartanis, utique ſi decoctio fiat in uino. Eandem conferre abſceſſibus corporis prædicant. Officinæ aliam euphroſynon obſeruauere quã euphraſiam dicunt, hyſſopo ſimilem, cauliculis purpureis, folio paruo, per ambitum ſerrato, floſculo albicante. naſcitur in opacis collibus. Vtuntur ea ad oculorum caligines & ſuffuſiones uel per ſe impoſita, uel ex uino cocta. Cynogloſſon Romani linguam caninam uocant, plantaginis latifoliæ ſimilis eſt, anguſtioribus & minoribus folijs, lanuginoſiſq;, ſine caule, humi ſtrata ſabulonibus. Cynogloſſos caninas imitans linguas topiarijs operibus gratiſſima. Cynogloſſam non eſſe eam canis linguam quam officinæ circunferunt, euidentius eſt quàm ut probari deſideret, cum uidua caule proditur à Dioſcoride, humi ſtrata, folio latifoliæ plantaginis. Nã officinarum canis lingua, nec plantaginis effigie, ſed anguſta, prælõga, ſubtus lanuginoſa gerit folia, nec uenoſa, molliaq;, caule cubitali, ſurculoſo, flore purpureo, ſemine in lappaceis umbilicis rufo & exili: niſi quis putet Plinium caulem ei tribuiſſe, cum ſtatim à cynogloſſo ſubiungat, Aiunt quæ tres ſeminis thyrſos emittat eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quatuor, ad quartanas. ſed ea de bugloſſo intelliguntur ut teſtatur Dioſcorides, & Plinius alibi confirmat. Eſt tamen ei ſimilis alia, ut idem ait, quę ferat lappas minutas. Inuenitur in ſabuletis quædam folio uenoſiore, latiuſculo, & lanugine molli caneſcens, ſine caule, quam ueram eſſe cynogloſſon putauerim. Alia tantum cynogloſſi ſimilitudine repræſentatur, caulem ferens aſperum, & in ea lappas umbilicares, ut paulo antè notauimus. Folia trita cum adipe ſuillo ueteri morſibus canum utiliter imponuntur, medentur alopecijs & ambuſtis. Emollit aluum decoctum herbæ ex uino potum. Ruſtici longiuſcula alterius folia febricitãtium collis obuoluunt, ſperantes inde faucium ſcabritiam & fuliginoſam aſperitatem abactum iri. Phyteuma folium ſtruthio ſimile habet, ſed minus, ſemine copioſo, perforatoq;: radix exigua, tenuis, & ſumma telluris cute cohærens, cuius uſum ad amatoria eſſe quidam ſcripſerunt. Phyteuma deſcribere Plinius ſuperuacuum habuit, cum ſit uſus eius tantum ad amatoria.

Leontopo

Leontopodion. Hippogloſſon. Cap. CXXX

LEontopodion herbula eſt digitorum binum, folio paruo, anguſto, digitorum quatuor trium'ue longitudine, hirſuto, lanoſioreq; ad radicem, & ſubcandido, in cacumine caulium capitula tanquàm perforata, floribus nigris erumpentibus, ſemen ut oculis uix poſſit deprehendi propter circundatam lanuginem, radix ſubeſt exigua. Et hanc amatoriam eſſe adalligatam inuenio. Diſcutit & tubercula. Diuerſum uidetur à leontopontio, quod alijs liceron, alijs doripetron, alijs toriuentoron uocari ſcribit, cuius radix aluum ſiſtit. Purgat bilem in aqua mulſa addito põdere denariorum duum. Naſcitur in campeſtri & gracili ſolo. Semen eius lymphatica ſomnia facere dicitur, & tela omnia infixa corpori extrahere tritum cum polenta, & cum eadem ſpicula ſagittariorum elicere: niſi de hac loquutus intelligatur. Silebitur & cemos cum ſit uſus eius ad amatoria duntaxat, quandoquidem leontopodion & cemon uocari hoc loco teſtis eſt Dioſcorides. Cemos autem uidetur appellata, ex floris ſiue calycis figura: quoniam pyxidicula Athenis ita nominabatur, per quam ſuffragia in ſubiectum uaſculum, quod cadiſcum uocabant, demitti conſueuerant. A uera leontopodij ſinitione mihi profecto deſciſcere uidentur, qui herbam quam uulgus ex noſtra conſuetudine *calendulam*, quòd omnibus menſium calendis fruticare comperiatur, appellat. Nanq; nec duum digitorum herbula eſt, nec anguſto folio, nec ſpiſſa caneſcit lanugine, nec ſemen uſq; adeo denſo flocco occulitur ut ſæpe fallat: ſed alte fruticat, craſſo caule, ramoſo, folijs latis, longiſq;, flore luteo, ſemine in ſcorpionis effigiem inflexo, apparente, nec ulla tecto lanugine. Quæ tamẽ mihi uideatur eſſe leontopodion, paucis aperiam. Ea eſt, ni fallor, quæ *cruciata* dicitur herbarijs. humi ferè ſerpit, digitali longitudine, folio anguſto, longo ternos ferè digitos, hirſuto, ab radice lanoſo, & caneſcente. In cauliculorum cacuminibus capitula tanquàm pertuſa, in quibus floſculi dehiſcunt, nigricantes: ſemen ſpiſſa occulitur lanugine, ut uix queat conſpici, radice exili. Nec me fugit quandam fruticis ſpeciẽ *patam leonis* uulgo nominari, folijs quicuncialibus, anguſtis, herbaceis, lentè fimbriatis, graui odoratu, leonini pedis effigie, ramulorum cacumen ueſtientibus, de qua in conſiligine diſſeruimus. Hippogloſſon frutex eſt paruus folia habens figura myrti ſylueſtris, & gracilioris, coma ſpinoſa, & in ijs ceu ligulas, folio paruo de folijs exeunte. Capitis dolorem corona ex comis eius impoſita cõminuit. Malagmatis miſcetur. Hippogloſſon hodie uulgus Italicum *bonifaciam* uocant, multi *paganam linguam*. Frutex eſt folijs oxymyrſinæ concauis; ſpinoſis, è quibus folium exit minutum linguæ forma. Tradunt ex uino potam ſtrangulatibus uteri ſuccurrere: hernijs ab prolapſu interaneorum extuberãtibus mira celeritate mederi. ſiquidem diſſilientia iungit protinus, ſed infibulandus eſt æger aut faſciandus primis diebus, ne rurſum foras inteſtina prorumpant.

Antirrhinon. Catanance. Cap. CXXXI

ANtirrhinon, ſiue anarrhinon, quibuſdam lichnis agria inuenitur nominari, herba eſt anagallidi folijs & caulibus ſimilis, flore purpureo, ad effigiem uiolæ albæ, propter quod ſylueſtrem lychnim appellauerunt, ſemine uituli naribus ſimili conſpectu. Theophraſtus antirrhinon aparinæ ſimilem facit, fructu uitulinas æmulante nares, radice nulla, ſiue minima. Hac perunctos uenuſtiores fieri, uiteq; gloriam conſequi magica uanitas prodidit: quare ijs, qui ſibi commendatiorem famam uolunt aucupari, utilem commemorant. Antirrhinon, ſiue anarrhinon, ſiue lychnis agria Plinio ſimilis lino traditur, radice nulla, flore hyacinthi, ſemine uituli narium. Hoc perunctos uenuſtiores fieri, nec ullo malo medicamento lædi poſſe aut ueneno, ſi quis brachiali habeat, arbitrantur magi. Similem lino fecit Plinius, corrupta ut ſuſpicor lectione, pro aparina. Galenus hanc & bucranion, hoc eſt bubulum uel uitulinũ caput dici meminit. Florem uiolæ albæ ei contribuit Dioſcorides, Plinius hyacinthi: neſcio an ianthino, hoc eſt uiolaceo potius eſſet legẽdum: nam & rura noſtra ferè *oculum catti* uocant hodie, uel *moronem uioletum*, quòd uiolaceum flos præſeferat colorem. herbula namque eſt caule & folijs anagallidis, flore purpureo, paruo, ſemine uituli narium: nã fructus excuſſo flore uitulinarum narium rudimenta quædam exprimunt. Si quis adalligatam geſtet nullo malo medicamẽto lędi poſſe putatur. Ex eodem perunctos cum oleo ſuſino

aut

aut Cyprino uenuſtiores commendatioresꝗ fieri tradunt. Strangulatum à uuluis menſiumꝗ difficultatem cum roſaceo & melle ſingulariter emendat. Brachiali appenſum amuletum eſſe uolunt. Herba ſcorpionibus adeo contraria, ut omnino ea uiſa torpeſcant. Radicem eius Aſiani bolitem uocant, qua adalligata oculorum albugines tolli dicũtur. Paulus ei eandem uim attribuit quam bubonio, inefficaciorem tantum. Catanance differentias habet duas, altera folio longo ut coronopus, radice tenui, iuncea, capitulis ſenis ſeptenisꝗ, in quibus ſemen eruo ſimile. Flectitur exareſcẽs in terram, et ad ſpeciem unguium milui exanimati ſe contrahit. Altera mali exigui magnitudine conſpicitur, radice parua ceu oliuæ, folijs quoque oleæ figura & colore, mollibus, inclinatis in terram, diuiſis: ſemen in uirgulis foraminibus peruium, minutum, ciceris effigie. Quidã utriuſꝗ naturam conuenire ad amatoria, mulieresꝗ in Theſſalia uti eis aſſerunt. Catanancen Theſſalam herbam, qualis ſit, à ſe deſcribi Plinius ſuperuacuum duxit, cum ſit uſus eius ad amatoria tantum. Illud non ab re eſt dixiſſe, ad detegendas magicas uanitates, electã ad hunc uſum coniectura, quoniam areſcens contraheret ſe ad ſpeciem unguium milui exanimati. Eadẽ ex cauſa ſiletur ab eodem cemos. Huius tamen ſecunda ſpecies inuenitur ab herbarijs noſtris *biſtorta* nomine. nam mali paruæ magnitudinem refert, radice parua ceu oliuæ, folijs quoque figura & colore oleaginis, mollibus, humi iacentibus. Semen ut cicer in uirgulis dependet. multis peruium foraminibus. Profecto gentilis aut germana ei uidetur nonnullis *biſtorta*, folio oleagino, à terra cæſio, ſuperne uiridi, flore rubro concolori que, radice conuoluta & in ſe contorta, inde nomen biſtortæ traxit, ſemine in ſurculis canaliculaceo ciceris figura.

Tripolion. Cap. CXXXXII

TRipolion naſcitur in maritimis ubi allidit unda, iterumꝗ retro commeat, neque in mare neꝗ in ſicco plane. Folia iſatis habet arida, ſed craſſiora, caulem Palmo altũ, in mucrone diuiſum. Huius flores tradũt ter in die mutari, candidos mane, purpureos meridie, puniceos ſole occidente conſpici, radice alba, odorata, calidi guſtus. Plinio in maritimis naſcitur ſaxis, ubi alludit unda, neque in mari, neque in ſicco, folio iſatis, craſſiore, caule palmeo, in mucrone diuiſo, radice alba, odorata, craſſa, calidi guſtus. Datur hepaticis in farre cocta. Hæc, inquit, herba eadem uidetur quibuſdam quæ polium, cuius folijs idem contribuit quod Dioſcorides tripolij floribus. Folia polij, ut tradunt, mane candida, meridie purpurea, ſole occidẽte cærulea aſpiciuntur: quæ floribus tripolij peculiariter ab authoribus tribuuntur, manifeſto errore eorum, qui tripolion & polion eandem eſſe herbam exiſtimant, deſcriptionibus earum longe diſſidentibus. Quid ueteribus fuerit tripolium, non facile fuerit explicare, tam controuerſæ ſunt etiam authorum ſententiæ. Mauritanis fuiſſe *turbit* nemo inficias ibit, qui Dioſcoridem citantes in teſtem, eadem uerbotenus de ſuo *turbit*, quæ de tripolio Dioſcorides, pronunciarunt. Aliter ſentit Actuarius, uir magnæ apud Græcos authoritatis, longe tamen Galeno ac Paulo poſterior, qui interdum medicinas barbarorum nominibus exprimere ſolet, in medicamenti mentione quo luteæ aquæ deiectionem molitur, turpeton pityuſam aliàs dici meminit. Nec multo poſt, ſubiungit. Si pituitam uelis per aluũ inanire, addes alypiam, hoc eſt turpet album: quaſi duplex apud eum ſit turpeton ſiue turbit, unum pityuſæ radix, quæ dicitur officinis *eſula*, alterum quòd alypi radix intelligatur, ſed hoc candidum tourpeton cognominat. Alypon idem uocat fruticoſam herbam, ſubrubentem, exilibus feſtucis, minuto folio, flore nigro, copioſo, lęui: radice betæ, ſucco acri madida, ſemine epithymi. gignitur in maritimis. Hoc, ut arbitror, eſt quod omnibus ferè officinis inter legitimi probationes & experimẽta quæritur, ut ſit album, gummoſum. Minus candicat quòd è pityuſæ radicibus eruitur. Neutrum tamen conſtat eſſe Dioſcoridis aut Plinij tripolion, cum radices, ſi nares conſulantur, non ſentiantur odoratæ, quales in tripolio notantur. Subſcribunt partim Actuarij iudicio nonnulli recentiores Gręci, qui radicem pityuſæ apud Dioſcoridem turbet appellari ſubdiderunt, id tamen adiectitiũ eſſe putamus. quapropter turbit album recentioribus Græcis radix eſt alypiæ: alterum pityuſæ, ſiue nunc nominatæ eſulæ. Qui familiæ Arabicæ authores, etiã Actuario poſteriores, turbit radicem herbæ folia ferulæ minora ferentis, & lacte turgentis, radicem uel alypiæ

hh uel pi-

uel pityuſæ intellexerũt, quarum utraq; ſucco madet acri: quos omnes ferè ſequuntur noſtrates officinæ. Radix tripolij in uino duum denariorum inſtar aquas per aluum trahit & urinas. Conciditur in medicamenta quæ uocantur alexipharmaca.

Adiantum, Trichomanes, Xanthion. Cap. CXXXIII

A Diantum Romani cincinnalem, alij terræ capillum, alij ſupercilium terræ uocant. folia ſunt parua ut coriandri, diuiſa cacuminibus, cauliculi quibus erũpunt prætenues, palmum alti, nigro colore nitẽt. folia filicis exigua, ſine caule, ſine flore, ſine ſemine, radice inutili. Adianto miraculum eſt, æſtate uiret, bruma non marceſcit, aquas reſpuit. Perfuſum, & ut eſt author Theophraſtus, merſum aqua folium nõ madeſcit, ſicco ſemper ſimile: tantaq; deprehenditur diſſociatio, ut nihil aquæ uideatur adhæſiſſe, unde & nomen à Græcis, alioqui frutici topiario. Quidã polytrichon uocant, alij callitrichon, utrunq; ab effectu. Tingit enim capillũ, & ad hoc decoquitur in uino cum ſemine apij, adiecto oleo copioſe, ut criſpum denſumq; faciat. Duo genera eius, candidius & nigrum breuiusq;, Theophraſtus aſſignauit. Vtriq; ramuli nigro colore nitent, folijs filicis, ex quibus inferiora aſpera ac fuſca ſunt, omnia autem cõtrarijs pediculis denſa inter ſe ex aduerſo: radix nulla ferè. Vmbroſas petras parietũq; aſpergines ac fontiũ, maxime ſpecus ſequitur, & ſaxa manantia: quod miremur, cum aquas nõ ſentiat. Perpetuo uiret adianton, eiq; æterna, ut multis arborum, ſunt folia. Nomen ab euentu duxit, quòd folium eius perfuſum aqua non madeſcat, radice tam parua ut poſſit nulla exiſtimari. Locorum opacitate gaudet. Perdices in bellum armantur huius herbæ cibo. Adiantum capillus Veneris à Theodoro dicitur. Hallucinãtur officinæ, quæ diuerſum longè ab adianto capillum Veneris oſtendant, cum idem eſſe bonarum literarum ſtudioſis euidentius ſit, quàm ut debeat demonſtrari. Adiantum, quæ etiam uulgo capillus Veneris dicitur, pedali conſurgit proceritate, folio molliſſimo, paruo, coriandri diuiſura, filicis effigie, aduerſis pediculis capillaceum ramulum utrinq; circundantibus, colore ex uiridi nigricante, ſterilis & flore ſemineq; uidua: ſed neq; dignam commentatione fundit radicem. Horus Apollo ſcribit upupam auem uuæ morbo tentatam adiantum ori inditum obuerſare: quapropter Aegyptij hominem ſeſe ſanantem hoc figurarum inuolucro deſignant, upupam et adiantum herbam appingẽtes. Calculos è corpore mire pellit, frangitq; utiq; nigrum: qua de cauſa, potius quàm quòd in ſaxis naſceretur, à Latinis ſaxifragum appellari credidit Plinius. Bibitur è uino quãtum terni decerpſere digiti. Vrinam cient, ſerpentium & araneorum uenenis reſiſtunt. In uino decocti aluũ ſiſtunt. Capitis dolores corona ex his ſedat. Contra ſcolopendræ morſus illinuntur, crebro auferendi ne pereant. hoc & in alopecijs. Strumas diſcutiunt, furfuresq; in facie, & manantia capitis ulcera. Decoctum ex ijs prodeſt ſuſpirioſis, & iocineri, & lieni, & felle ſuffuſis, & hydropicis. Stranguriꝫ illinuntur, & renibus cum abſinthio. Secundas ciẽt et menſtrua. Sanguinem ſiſtunt ex aceto aut rubi ſucco poti. Infantes quoque exulcerati perunguntur ex ijs cum roſaceo & uino prius. Folium in urina pueri impubis, tritum quidem cum aphronitro, & illitum uentri mulierum, ne rugoſus fiat præſtare dicitur. Perdices & gallinaceos pugnaciores fieri putãt, in cibũ eorum additis, pecoriq; eſſe utiliſſimos. Decoctũ ex herba, ut Dioſcoridi placet, ſuſpirioſis & anhelantibus prodeſt. Datur & felle ſuffuſis, lieni, urinæ difficili. Calculos frangit, aluũ cohibet, ſerpẽtibus reſiſtit. Pota in uino ſtomachi fluxionibus medetur. Menſes ciet & ſecundas, ſanguinis reiectiones ſiſtit. Illinitur cruda ad ſerpentiũ morſus. Alopecias pilo reſtituit, ſtrumas diſcutit, furfures in facie, & manantia capitis ulcera cum lixiuio emendat. Capillum defluentem continet, et denſat cum ladano, myrtino Suſino & hyſſopo uinoq;. Furfures exterit omnium generum in corpore & capite. Gallinaceos, & coturnices pugnaciores fieri putãt in cibis eorum addita: pecori quoq; utiliſſimam prædicant in ouilibus ſatam. Vmbroſa, paluſtria, parietumq; aſpergines perſequitur, circa fontes & ſpeluncas proueniens. Trichomanes Romanis capillaris, aliqui pinnulam, alij filiculã, aliqui adianton & hanc uocarũt. naſcitur eiſdẽ in locis filici ſimilis, admodum parua, folio à lateribus in uerſum & ordinem quendã cõdito, tenui, & figura lenticulæ, contrarijs ex aduerſo pediculis. Ramuli, ex quibus emicant folia, exſplendeſcunt, graciles, colore ſubnigro, acerbo guſtu. Cum priore effectu pari. Trichomanes multis

alterum

alterum genus adianti, cognomine callitrichi, breuius & nigrius, tenuiſſimis iuncis, radice minima, guſtatu feruens. Primum genus adianton iuncos habet candidiores, & folia plura, maiori frutice. Trichomanes hodie noſtræ uocant officinæ cum ſuis herbarijs, *polytrichon*, uulgo herba nota uel græca nomenclatura, cauliculis iunceis, quincuncialibus, ſtatim penè à radice foliatis, fronde rotunda, lenticulæ forma, aduerſis inter ſe pediculis, ſubfuſca, ſine flore, ſine ſemine. Naſcitur in parietinis, umbroſos fontiũ ſpecus, & murorum aſpergines ſequẽs. Polytricha, ut Plinius eſt author, diſtat à callitricha, quòd iuncos albos habet & folia plura, maioraq;, frutice quoq; maior eſt. Defluentem capillum cõfirmat & denſat. Callitrichon hodie uocant herbarij *ſaluiam tranſmarinam*, indigniore errato quàm quod explodi mereatur, quando inter capillacea, quæ uocant, genera, herbam collocent, folio eleliſphaci, maiore, odorato, ſeſquipedali caule, leniter hirſuto, in quadrangulum ſtriato, flore ſubcæſio, in aquilini roſtri effigiẽ falcato, calyculis gallinaceæ criſtæ forma. Quid ea cum trichomane commune habet, aut cũ callitricho, aut polytricho? nempe non uideo. Nã illud trichomanes, à luxuria capillitij nomẽ adipiſcitur: polytrichon, quod capillorum multitudinẽ creet: callitrichon, quòd crines denſet, criſpet, pulchrioreſq; reddat. Xanthion aliqui aparinen appellauere, lappam Romani. naſcitur pinguibus locis & ubi lacus obaruerũt, caule cubitali, anguloſo, pingui, alas plures fundente, folio atriplicis inciſuras habente, odore naſturtij, ſemine rotundo ceu grandiore oliua, ſpinoſo, platani pilula, ueſtium cum tangitur tenaci. Nomen ei putauerim ab effectu inditũ, quòd rufet capillum. Non creditur à quibuſdam xanthion ab aparina ſuperius deſcripta differre. Sed cur, obſecro, Dioſcorides & Galenus, & cęteri diuerſas habuere, duobus ſeorſum locis de ijs prodentes? Quid quòd in omnibus græcis exemplaribus, aparina ex interuallo ſtellata pingitur quaſi rubia: xanthion multo aliter, folio atriplicis? A Galeno & Paulo xanthion uocatur, philanthropos ab Aetio, ab herbarijs hodie *lappa minor* & *lappa inuerſa* nominatur. ſiquidẽ ea folia habet atriplicis diuiſa, naſturtium olentia, fructum grandis oliuæ modo rotundum, ut pilula platani ſpinoſum, qui contactu ueſtibus adhęreſcit, caule cubitali, anguloſo, pingui, crebras ſpargente alas. inuenitur læto & pingui ſolo, & lacubus exiccatis. Nucleus qui in echinata pilula clauditur à pueris eſtur dulci et grato cibo. Semẽ antè quàm inareſcat collectum, & tuſum in fictile, capillum reddit flauũ, ſi cum uſus exigit, heminæ unius inſtar in aqua tepida capiti collinatur, utiq; ſi præparatũ antè nitro ſit caput. Alij uino tundunt, & ita ſeruant. Semen aptiſſime tumoribus imponitur.

Aegylops, Bromos, Glaux, Polygala, Oſyris.

Cap. CXXXIIII

A Egilops Romanis auena, feſtuca eſt folio tritici molliore, ſummo in capite ſemina bina uel terna quæ rubent, in quibus ariſtulæ capillamẽti modo prętenues uiſuntur. Hæc morbũ eiuſdem nominis oculorum ſanat, illita diſcutit duritias. Exprimitur ſuccus ex ea, quem in eoſdem effectus permiſta farina ſiccãt. Aegilops necat hordeum, in quo maxime naſci amat. Plinius auenam græcam uocauit. Hæc non niſi poſt annum ſemine ſuo gignitur. Vere piloſum ei folium ut lolio, nõ tamen ut illi pingue, immitis aſpectu. Solũ emaciat, radice culmoq; multiplici. Melius in culto prorumpit. Remediũ eſt ut arua biennium quieſcant, tum plane luxuriantem eam immiſſum pecus obterat conſumatq;. De hac inter frumenta diximus.

Bromos Italia uocat auenam. Similis eſt ægilopi bromos, & hæc eſt auena ſylueſtri fere habitu, inter uitia ſegetis ſpicã ferens, radice copioſa, & multiplici culmo ſparſa, de qua inter legumina diximus. Naturam habet ſiccandi, proinde in aqua decoquitur, donec ſe ſuccus ad tertias contrahat. Hic colo effuſus miſcetur melli æquis partionibus, deinde iterum coquitur dum craſſitudo liquidi mellis euadat. Facit ad ozænas, ſi linteolum eo imbutum naribus adigatur. Prodeſt & per ſe appoſitus. Quidam aloen ſubigẽtes admiſcẽt, utunturq; ita quibus anima fœtet. Decoquitur cũ roſa ſicca in uino. Glaux folia cytiſi aut lenticulę habet auerſa cãdidiora, ſuperne uirentia: rami à terra quini ſeni ue, palmei, tenues ab radice, flores albę uiolę, ſed minores & purpurei exeunt. inuenitur iuxta mare. Glaux, quemadmodum narrat Plinius, eugalacton antiquitus uocabatur, cytiſo & lenticulæ folijs ſimilis, auerſa candidiora. rami in terram ſerpunt quini ſeniue, admodũ tenues

ab radice, floſculi purpurei exeunt. inuenitur iuxta mare. Eugalacton ex facto nominabatur, & à quibuſdam non glaux, ſed glax, & galax à lacte pronunciatur. Hac deſcriptione inuenitur apud nos herba cytiſi ſimilitudine uel lenticulæ, folijs in ordinem utrinꝗ digeſtis, ſubter cæſiis, ſuperne uiridibus, ramulis quinis ſenis'ue nihil à ſolo ſe attollẽtibus, flore purpureo, paruo, ſiliqua terete non in aduncum ut fœnigręci corniculata. Frequens apud nos iuxta ſpecus aquoſos & in ueteribus foueis: ſed nullum apud nos inuenit nomẽ. Coquitur in ſorbitione ſimilaginis ad excitandam ubertatem lactis, eamꝗ qui hauſerint balneis uti conuenit. Vtuntur cum hordeacea farina in ſorbitione, ad reuocandam extincti lactis fœcunditatem. Polygalon palmi altitudinem petit, lenticulæ folijs, guſtu ſubacerbo. Hæc pota lactis abundantiam molitur. In caule ſummo folia lenticulæ, aſtricto guſtu. Plinio palmi petit altitudinem, quę pota lactis abundantiam facit, inde nomen ab effectu. Oſyris ſurculus niger, ramulos tenues, lentosꝗ fert, & ijs folia terna & quaterna, modo quina, interim & ſena, ceu lini nigra initio, dein colore mutato ſubrubra. Oſyris, ut Plinius ſcriptum reliquit, ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in ijs folia nigra ceu lini ſemenꝗ in ramulis nigrum initio, deinde colore mutato rubeſcens. Ea officinis omnibus incognita oſyris nomine, nanque à ſimilitudine nouum emendicarunt uocabulum, *linariam* appellantes, quo nemini non noſcitur. ſiquidem *linaria* cauliculis fruticat nigricantibus, lentis, tenuibus, atris quoque folijs, lini facie, concolori ſemine tantiſper dum matureſcit, poſtquam ematuruit rubeſcente. ſeneſcentes quoque ramuli nigritiam in ruborem uertunt. Nulla igitur deliniationis nota oſyridi tradita, in linaria deeſſe reperietur. Oſyrias aliquibus etiam dicitur, non ignota mulieribus: quæ cutem emaculari flagitant, ſmegmata faciunt ex ijs. Radicum decoctum potu ſanat arquatos. Eædem, priuſquam matureſcat ſemen, conciſæ & ſole ſiccatæ aluum ſiſtunt. Poſt maturitatẽ uero collectæ, & in ſorbitione decoctæ rheumatiſmis uentris medentur, & per ſe tritæ ex aqua cæleſti bibuntur. Decoctum herbæ potum regium morbum diſcutit.

Smilax aſpera, Smilax læuis. Cap. CXXXV.

Milax aſpera folio periclymeni, ramulis exilibus, multis, paliuri modo aculeatis. Repit per arbores ambiendo eas ab imis ad ſummas uſꝗ. Semen in racemis labruſcę modo cohęret, rubro colore cũ ematuruit, guſtu leniter mordaci, radice craſſa, prædura. locis paluſtribus & aſperis enaſcitur. Sequitur Theophraſti de ſmilace ſentẽtia: Smilax hederæ genus eſt Cilicia cognomine, importata eſt ex ea terra in Græciam, folio in cacumen pinnato quidem, ſed in angulũ depreſſo, nec tamẽ anguloſo, hederaceo, paruo, & ubi pediculo adalligatur ferè madido, medium callum ſpinæ modo tenuem habente, ſtaminaꝗ non porrecta ex eo ut in cæteris folijs, ſed circa eum coacta in orbem ab annexu pediculi, ex quo & iulus quidem gracilis, & conuolutus pampini modo emittitur, flore candido lilium olente, fructu ſolani aut melothri, etiamnum labruſcæ, racemis ut hederæ pendẽtibus, aut uuæ labruſcæ potius, quoniam ab eodem pediculi acinorum exeunt. Acinis color ruber, complexis nucleos binos, maioribus ternos, minimis ſingulos. Nigri ſunt nuclei atque duri. Peculiare habent racemi quòd latera caulium ſepiunt, quodꝗ unus omnium grandiſſimus propendet ſummo caule, ut in rhamno atꝗ rubo. Flore huius coronarij utũtur quanquam ſylueſtri, ut & ſpinæ acutæ. Similis, authore Plinio, hederæ, è Cilicia primũ profecta, ſed in Græcia frequentior, quam uocant ſmilacem, denſis geniculata caulibus, ſpinoſa, fruticoſa ramis, folio hederaceo, paruo, nõ anguloſo, à pediculo emittẽte pampinos, flore candido, olente lilium. Fert racemos labruſcæ modo, non hederæ, colore rubro, complexa acinis maioribus nucleos ternos, minoribus ſingulos, nigros duroſꝗ. Infauſta omnibus ſacris, et coronis, quoniam ſit lugubris, uirgine huius nominis, propter amorem iuuenis Croci, mutata in hunc fruticem. Id uulgus ignorans, plerunꝗ ſua polluit feſta, hederam exiſtimando. Ex ſmilace fiunt codicilli, propriumꝗ materiæ eſt, ut auribus admota leuem ſonum reddat. Duo ſmilacis genera, ut idem inquit, fecere. alterum immortalitati proximum, in conuallibus opacis ſcandentem arbores, comantibus acinorum corymbis, contra uenenata omnia efficaciſſimis. Alterum genus culta amare, & in ijs gigni, nullius effectus. Smilacis folia in coronamenta ſe dedere, quam & autophoron & aſperam apud eum uideo cognominari: coro

nam ex ea factam impari foliorum numero capitis doloribus mederi. Smilacis ſemen & folium antè & pòſt ſumentibus cõtra uenenata omnia efficax eſt. Traditur & ſucco acinorum infantibus recẽs natis inſtillato, nulla in poſterũ uenena ijs eſſe nocitura. Smilax læuis folio eſt hederaceo, molliore, læuigatioreq́, palmitibus præter ſpinas, quibus carent, omni alio modo ſimilibus ſupradictæ. Conuoluit ſe arboribus, quemadmodum & illa. Semen ut lupini habet nigrũ, & exiguum, ſuper quod circunquaq; flores exiliunt candidi, copioſi, orbiculati, topiario frutice per æſtates, folijs per autumnum cadentibus. Læuem Plinius amare culta, & in ijs gigni ſcribit. Smilax læuis proxima quæq; uincit palmitibus ſine ſpinis, tenuibus, longis, folio hederaceo, molliore, læuiore, fructu lupini modo nigro, exiguo, floribus in cacumine perpetuis, multis, rotundis. Huius ſarmẽta nullis horrent ſpinis, ex quibus per æſtatem topiario opere contra æſtus iniuriam attegiæ confinguntur. Folia per autumnum decidua. plurima hæc circa ipſa Tempe uiret, ſaxa operiẽs, conſpicuo nitore oculos tenens ut Aelianus ſcribit: quanquam etiam de ſmilace hortenſi, quæ dolichos ſit, uideri poteſt idem dixiſſe. Eſt autem ut arbitror dolichos, quam Plinius ſiliquam uocauit ſylueſtrem, locis aliquot authoris eius in ſe collatis. Siliqua, inquit, omnis dira adhærẽdo: &, circa Tempe Theſſalica quę dolichos. Addit, circa Theſſalica Tempe mirum ſiliqua ſylueſtris amplecti radicibus fontem eum dicitur, ſemper florens purpura. Vitruuius tamen hanc, quæ circa Theſſalica Tempe naſcitur, non herbam ſed arborem intelligit. In Theſſalia, inquit, fons eſt profluens, ex quo nec pecus ullum guſtat, nec beluarum genus ullum propius accedit, ad quem fontem proxime eſt arbor florens purpureo colore. Leuem ſmilacem nullius eſſe effectus Plinius refert. Galenus ſimiles eam uires habere prædicat quas aſpera. Huius ſemen Dioſcorides cum dorycnio, ut tribus obolis utrunq; capiatur, ſomnia multa, & turbulenta facere credidit.

Myrtus ſylueſtris, ruſcum. Laurus Alexandrina. Cap. CXXXVI

OXymyrſine, ſiue ſylueſtris myrtus, Romanis ruſcum dicitur, folijs myrti latioribus, cuſpidis ſpecie, mucronato cacumine, baccæ per maturitatem rubeſcunt à medijs folijs depẽdentes, duritia nucleo oſſea, radice graminis guſtus aſtricti, ſubſalſi, à qua ramuli uiticis, frequẽtes, lenti. Oxymyrſine, ut ait Plinius, myrtus eſt ſylueſtris, quam alij chamæmyrſinem, alij acoron à ſimilitudine. hæc eſt enim breuis, fruticoſa. Baccis rubentibus, & breuitate à ſatiua diſtat. Caſtor oxymyrſinem myrti folijs acutis, ex qua fiunt ruri ſcopę, ruſcum uocauit: inter ſponte naſcentes idoneam cibis numerat, qua plereq; gentium utuntur. *Bruſcum* hodie, addita litera, licet corrupte, uocant officinæ, humilem herbam, fruticoſam, folijs acutis, & mucrone rigentibus, dependentibus à medio baccis quæ per maturitatem rubeſcũt, oſſeo intus nucleo, ramulis cubitalibus, uitilium modo lentis, folioſis, fractu contumacibus, radice graminis acerba, ſubamara. Alterum genus nonnulli faciunt, quod proceritatem arborum ęquet, folio lato, duro, & per angulos aculeato, immortali quoq; uirore, baccis rubentibus & racematim collectis. hanc Galli *houſſum* uocant. Fiunt ex ambabus, ad detergendã infumibulorum fuliginem, ſcopæ. Gaudent opacis, neq; alibi temere naſcuntur. Cæterum eam ſuprà genus eſſe aquifoliæ ilicis docuimus. Scio ruſci fructum, *cubebas* Mauricè uocatas credi. Sed ab ijs diſſentio qui hoc adfirmant, in teſtimonium citans Actuariũ & Aetium, qui in multis recentiorũ compoſitionibus à ſe traditis, *cubebas* & *combebas* à Græcis dici carpeſiõ adfirmãt. Galenus certe, id quod medici cubebas uocãt, ipſe carpeſiõ appellauit. Duorum generum, Ponticum & Laertium, à montibus Pãphylię, ubi frequens eſt, ita dictum. Inueniri & in Sida copioſum tradit, oppido Pamphyliæ, & effectum ei tribuit qualem ipſi phu, guſtum quoque ſimilem, tenuioris etiamnum hoc, ſubtilioris ſubſtãtiæ, propterea plus uirium in eo eſſe purgandis & exterendis inteſtinis quæ ſunt occluſa: non tamen par uirtute penetrandi caſiæ, nedum cinamomo, etiam ſi Quinto, inquit, ita uideatur. Vrinam cit, renes calculis laborantes liberat. Eſt autem odoratum ſemen carpeſium, hoc eſt cubeba. Fœtẽt ſylueſtris myrti baccæ dum recentes ſunt, oſſea in ijs duritia: in carpeſio nihil tale reperitur. Illud obiter dixerim, ſuperuacuum exiſtimo in re confeſſa lõgiorem moram ducere, præſertim cum plura de carpeſio ſuprà narrauerimus. Tradunt claram uocem facere pronunciantibus, ſi contineatur ore, ideo aliqui eloquentes nunquam

ſine hoc ſemine concionabantur:ſed multam cit pituitam,quæ dicentes aut orantes turpi proluuie ſputi conturbat. Sed & aliam quoque dotem prædicant, maiorẽ in uenereo concubitu uoluptatẽ ſentiri qui habeant id in ore:quaſi nõ ſatis ſit in ea titillatione mẽs cõmota, niſi doceamur, quẽadmodũ nos Venus adminiculatior & uiolentior transuerſos auferat. Sed iam ad ruſcum redeamus. Radix in honore eſt, decocta uino ad renum dolores pota, & difficili urinæ, præcipuè craſſæ & grauiter olenti: morbo regio & uuluarum purgationi trita cum uino: cauliculi quoque incipientes aſparagorum modo in cibo ſumpti, & in cinere decocti. Semen in uino potum,aut oleo,aut aceto, calculos frangit:item in aceto & roſaceo tritum capitis dolores ſedat, & potum regium morbum. Radix decocta bibitur alternis diebus in calculorum ualitudine, & tortuoſiore urina, uel cruenta. Radicem pridie erui oportet, & poſtero mane coqui, ex eo ſextario uini cyathis duobus miſceri. Sunt qui crudam radicem ex aqua bibant. Et in totum, ad uirilia cauliculis eius in uino & aceto tritis, nihil utilius putant. Folia & baccæ Dioſcoridi in uino potæ urinas cient, menſes pellunt, ueſicæ calculos rumpunt, ſtillicidia urinæ ſanant & capitis dolores, regio morbo medentur. Naſcitur in aſperis præcipitijs. Decoctum radicis in uino potum eoſdem præbet uſus. Cauliculi recentes aſparagorum loco in cibos recipiuntur, eſu quidem amaro, ſed urinas pellente. Laurus Alexandrina,aliqui Idæam,alij hippogloſſion appellare malunt, folio myrti ſylueſtris, molliore, candidiore, maiore, ſeminis inter folia magnitudine ciceris rubri, ramos ſpargit à terra dodrãtales, eoq; ampliores, radice myrti ſylueſtris, maiore, odorata, teneriore. inuenitur in montoſis. Eſt &, ut Plinius ſcribit, Alexandrina laurus, quam aliqui Idæam, alij hippoglottion, alij daphnen, alij carpophyllon, alij hypelaten uocant:ramos ſpargit à radice dodrantales, topiarij ac coronarij generis, folio acutiore quàm myrti, molliore & candidiore, maiore, ſemine inter folia rubro. plurima in Ida, & circa Heracleam Ponti. Nec niſi in mõtoſis uidimus hac effigie, folio paulo ruſci maiore, molli, nec rigido, ſemine inter folia rubro, ramulis in terram ſparſis, dodrantalibus, radice myrto ſylueſtri proxima, molli. Laurus Alexandrina, ſiue Idæa partus celeres facit, radice pota trium denariorũ pondere, in uini dulcis cyathis tribus. Secundas etiã pellit, menſeſq;, eodem modo pota. Difficiles partus accelerat pota ſenũm denariorũ pondere in uino dulci. Stranguriæ prodeſt. Menſes elicit, fœminaſq; purgat.

Daphnoides, Chamædaphne. Cap. CXXXVII

DAphnoides alij eupetalon, alij chamędaphnen, alij peplion dixerunt, frutice ſeſquipedẽ alto, ramoſo, ramis flexilibus, ſurſum uerſus folioſis, cortice uirgas ueſtiente glutinoſiſſimo atq; inextricabili. Folia uero lauri molliora, ualida nec fragilia, quorum guſtatu os & fauces accẽdantur: flores candidi, bacca cum ematuruit nigra, radix ſuperuacua. naſcitur in montibus. Id, etiam Plinio authore, quod daphnoides uocatur, genus in nominum ambitu eſt. alij enim pelaſgum, alij eupetalon, alij ſtephanon Alexãdri uocãt. Et hic frutex eſt ramoſus, craſſiore ac molliore ꝙ laurus folio, & cuius guſtatu accendat̃ os, baccis è nigro rufis. Nec illud prætertibo, Pliniũ daphnoidi craſſiora quàm laurus folia contribuiſſe, Dioſcoridem graciliora. Adijcio Dioſcoridis mihi uerba non uideri, quibus dicitur alypo ſimilem hanc herbam eſſe, floribus nymphææ, quanquam inueniam qui alypoides hanc uocent. Herbarij noſtri hanc appellant *laureolam*. ſiquidem laureola frutex noſcitur ramoſus, cubitalis, molliori anguſtioriq; quàm laurus folio, triſti aſpectu, flexilibus uirgis, ſupra modum uiſcoſis, uerſus cacumen folioſis, flore candido, bacca cum percoxit atri coloris, fronde fractu contumaci, cuius guſtatu mordeatur os, incenſumq; guttur uellicetur, radice inutili. Daphnoides, ſiue ſylueſtris laurus, aluum ſoluit recenti folio uel arido, drachmis tribus cum ſale & hydromelite mãducata. Pituitas extrahit folium & uomitus, ſtomacho inutile. Sic & baccę quinę denæ'ue purgationis cauſa ſumuntur. Pituitoſa folio recenti uel arido exigit per aluum. Vomitiones menſeſq; cit. Commanducata capitis elicit pituitam, ſternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum reſoluunt. Chamædaphne, quidam & hanc daphnen, alij laurum Alexandrinam uocant, alij daphniten, alij hydragogon, Romani laureolam ſiue lauraginem, unico ramulo, cubitali, recto, tenui, atq; læui, folio lauri ſimilitu-

ſimilitudine, multo læuiore, & magis herbaceo. Semen rotundũ, rubens admiſtumꝗ folijs quibus ſupernaſcitur. Chamędaphne Plinio unico ramulo eſt, cubitali ferè, folio tenui lauri ſimilitudine, ſemen rubens admiſtum folijs. Hanc ut priorem herbarij uocãt. nanꝗ unico ramulo & cubitali, erecto, folio laureo, tenui, multo læuiore, acini rubentes, rotundi, folijs annexi quibus agnaſcantur. Eadem Plinio uincaperuinca eſſe uidetur. Profecto chamædaphne longe diuerſa eſt ab ea quæ uincaperuinca dicitur, quòd in cubitalẽ aſſurgat altitudinem, ut Dioſcorides tradit, & Plinius ipſe confirmat, acinis rubris, qui folijs promiſcui pendent. Vinca uero peruinca topiaria eſt herba, uirens in modum lineæ, folijs geniculatim circundata, ueteribus inopiam florum ſupplere ſolita, quæ non attollitur ſed humi ſerpit, & ſe in modum funiculi porrigit uicina quæꝗ uincens, unde nomen, flore in purpuram cæruleo. Vincam peruincam tamen dici Plinio chamædaphnen placuit, quòd humilis uideatur laurus, ut nomen ſonat. Verum, ut teſtatum relinquitur aliud nõ idem genus eſſe. Alioquin & medicinæ quoque prorſus uariãt. Hydropicis & auribus & aluinis prodeſſe uincaperuinca dicitur: chamædaphne uero illinitur capitis doloribus recens, ardores refrigerat. Ad tormina cum uino bibitur. Menſes ſuccus eius & urinam cit potu, partusꝗ difficiles in lana appoſitus. Illinuntur capitis doloribus folia, ut teſtatur Dioſcorides. Stomachi mulcent ardores, tormina potu mitigant. Potus cũ uino ſuccus menſes & urinas ciet. Idem appoſitus peſſo præſtat.

Elleborus candidus. Cap. CXXXVIII

ELleborum candidum Itali ueratrum album appellant, folia ea plantaginis atque betæ ſylueſtris, hæc quoque breuiora nigrioraꝗ, & canalium dorſo rubentia, caule palmi, concauo, multis conuoluto tunicis, quas abdicat cum incipit areſcere, radix capillamentis multis fibrata, oblongo capite, ceparum modo coeuntibus. naſcitur in montanis & macris. Tempeſtiuum meſſibus uellere. Nigrum à candido radice tantum differre tradiderunt, alij folijs quæ candidum continuo radici annexa & humi ſparſa habeãt, caule ferulaceo, breuiore quàm albuci. Idẽ folia betæ incipientis, nigriora, & canalium dorſo rubeſcentia, caule bulborũ tunicis conuoluto, radice fibrata ceparum modo. Frigidis gaudet. In Anticyra cõmodiſſime purgari eius quod ſeſamæ ſimilitudinẽ habet Theophraſtus adfirmat, ſed hoc ſeſamoides uocat. Coturnicibus ſemen ellebori gratiſſimum ſcribit Ariſtoteles, quam ob cauſam antiqui damnauere menſis, nunc magnopere quæruntur. Candidum multis apud nos locis ruſtici *ueratrum* uocant, officinæ *elleborum album*, folijs plantaginis ſed paulo atrioribus, & canalium dorſo rubeſcentibus, caule quincunciali, ferulaceo, bulborum tunicis obuoluto, radice cepæ modo multis fibris capillata. Plurimum naſcitur in Oeta monte, & optimum uno eius loco circa Pyram: ſecundus locus Pontico: tertius Eleatico, quod in uitibus gigni ferunt: quartus Parnaſio, quod adulterant Aetolico ex uicino. Sunt qui inter hæc Maſſilioticum laudent. Album cum ſucciditur, caput (ut Theophraſtus ait) aggrauat: ideoꝗ celeriter effodi præcipitur, & allium præſumi, & uinum ſorberi. quod Dioſcorides in nigro ſeruat. Leguntur tenuiſſimæ radices breuesꝗ, ac uelut decurtatæ etiam eæ. nam ſumma, quæ eſt craſſiſſima, cepis ſimilis, canibus tantum datur purgationis cauſſa. Veteres radicem cortice quàm carnoſiſſimo ſeligebant, quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis ſpongijs opertam, turgeſcentemꝗ in longitudinem findebant, deinde fila in umbra ſiccabant ijs utentes. nũc ramulos à radice quàm grauiſſimi corticis, ita dantes. Inciditur & forficulis nũc elleborum, & cribratur, cortex remanet, hoc ſummoto medulla cadit. Album optimum quod celerrime mouet ſternutamenta, ſed multo terribilius nigro. Durare uim utriuſque triginta annis putant. Necantur albo muſcæ trito & cum lacte ſparſo. Galli ſagittas in uenatu tingebant elleboro, circunciſisꝗ uulneribus teneriorem ſentiri carnem prædicabant. Herophilus elleborum fortiſſimo duci æquabat, concitatis enim intus omnibus, ipſum in primis exire: ideo errauiſſe antiquos parcius id præbendo, cum celerius erumperet quod largius daretur. Reddi poſt quatuor quoque horas incipit, totum opus ſeptenis peragitur horis. Nigrum equi, boues, ſuesꝗ cauent, cum impune ueſcantur candido. Optimum Dioſcorides eſſe ſcribit rigidum, album, fragile, car-

noſum, nec exacutum aut iunceum, & in frangendo puluerem emittens, medulla tenui, guſtu feruens, nec tamen uehementer, neq; ſaliuam ſubinde ciens. quod talem nanciſcitur conditionem, ſtrangulat. Laudatur maximè Cyrenaicum, Galaticum, & Cappadox, & Italicum albius: puluerofum periculoſius & ſtrangulatum concitans. Purgat uomitione uariorum colorum humores. Additur oculorum collyrijs quæ caliginem diſcutiunt. Menſtruum ſanguinem trahit, partus enecat uel appoſitu, ſternutamenta ciet, mures in polenta cũ melle admiſtu iugulat. Carnes ſi una coquantur abſumit. Datur ieiuno per ſe, aut cũ ſeſamo, aut ſucco ptiſanæ, aut alicæ, aut lentis cremore, aut aqua mulſa, aut pulticula, aut alia quauis ſorbitione. In panibus quoq; ſubigitur ac torretur. Cæterũ apparatus & obſeruatio poturis elleborũ apud antiquos legatur, qui de ratione et modo dãdi eius dica to priuatim opere ſcripſerũt. Potiſſimũ Dioſcorides accedendũ cenſet Philonidi ab Enna Siciliæ medico, alioqui longũ eſſet ei, qui de medicinali materia diſſerit, curationũ quoq; modos & rationẽ uictus perſequi. Porrò alij ſorbendũ in pulte pręcipiunt, aut in alica copioſa: quidã cibo tenui pręſumpto elleborũ obiter miniſtrãt. Quod genus uſu uenit, cũ poturi ſunt, quibus præfocatio timet, aut quibus infirmũ exileq; corpus eſt: ita enim tutiſſime ſumitur, quia minus importunũ infeſtũq; munitis cibo alio corporibus accedat. Balani ex eo admotæ ſedi uomitiones eliciũt. Cæterum, ut & ueterum etiam placita breuiter perſtringamus, candidum uomitione magis purgat, cauſasq; morborum extrahit. Quondam terribile, poſtea tam promiſcuum, ut pleriq; ſtudiorum gratia ad peruidenda acrius quæ commentabantur, ſæpius ſumptitauerint. Carneadem reſponſurum Zenonis libris, Druſum tribunorum popularium clariſſimum, hoc medicamento liberatum conſtat comitiali morbo in Anticyra inſula: ibi enim tutiſſime ſumitur, quoniam ſeſamoides admiſcent. Italia ueratrum uocat. Farina eius admiſta radicula, qua lanę lauantur, ſternutamentum facit & ſomnum: ſed optimum habetur album, quod celerrime mouet ſternutamẽta: ſed multo terribilius nigro, præcipue ſi quis apparatum poturorum apud antiquos legat, contra horrores, ſtrangulatus, intẽpeſtiuas ſomni uires, ſingultus infinitos, ſternutamenta, ſtomachi diſſolutiões, tardiores uomitus aut lõginquiores, exiguos aut nimios. Quippe alia dare ſoliti quæ cõcitarent uomitiones, ipſumq; elleborum extraherẽt medicamentis, aut clyſteribus, ſæpe ſanguinem uenis eruiſſe. Iam uero cum proſpere cedat, terribilius uiſu in uarijs coloribus uomitionum, & poſt eas obſeruatione alui, balnearum diſpenſatione, totius corporis cura, antecedente omnia hæc magno terrore & fama. Nanq; tradunt abſumi carnem ſi coquatur unà. Propter hos metus parcius dabant, quod antiquorum erat uitium, cum celerius erumpat quo largius ſumitur. Themiſon binas nõ amplius drachmas donauit, ſequentes quaternas dedere. Cauendum felici quoque cura, ne nubilo detur die, quippe impatibiles cruciatus exiſtunt: nam æſtate potius quàm hyeme dandum non eſt in dubio. Corpus ſeptem diebus præparandum cibis acribus, abſtinentia uini, quarto & tertio die uomitionibus, pridie cœnæ abſtinentia. Album è dulci datur, aptiſſime in pulte aut lacte. Inuenere etiam raphanis diſſectis inſerere elleborum, rurſusq; comprimere raphanos, ut tranſeat uis, atque eo lenimento dare. Vetant dari ſenibus, pueris: item mollibus ac fœminei corporis, animi ue exilibus aut terrenis, ac fœminis minus quàm uiris: item timidis, aut ſi exulcerata ſint præcordia, uel tumeant, miniméue ſanguinem excreantibus, cauſarijs uel latere, uel faucibus. Medetur intrà comitialibus, uertigini, melancholicis, inſanientibus, lymphaticis, elephantiæ albæ, lepris, tetano, tremulis, podagricis, hydropicis incipientibus, tympanicis, ſtomachicis, ſpaſticis, clinicis, iſchiadicis, quartanis quæ aliter non deſinant, tuſſi ueteri, torminibus redeuntibus. Medetur extrà corporis eruptionibus, pituitæ cum axungia ſalſa illitum, item ſuppurationi ueteri. Eodem & phthiriaſis emendatur.

Elleborum nigrum, Seſamoides. Cap. CXXXIX

ELleborum nigrum aliqui melampodion uocant, Romani ueratrũ nigrum. Melampodium à Melampode nominatum uidetur ouium paſtore, qui pri-
E mus ueratro purgauerit ſanaueritq; furentes Prœtidas. Folia ei herbacea platani, ſed minora & ſphondylio proxima, pluribus inciſuris, nigrioráque & ſubaſpera, caulis ſcaber, flos ex purpureo candicans, & uuæ modo racemoſus

mosus, semenq; in eo ut cnici, quod ab Anticyrensibus sesamoides uocatur, in purgationesq; adhibetur. Radices nigræ, prætenues ab uno fastigio pendentes ceparum more, in quibus tantum usus consistit. nascitur asperis collibus siccaneisq; locis. Folia nigri, nam duo prima sunt huius genera, platani similia, sed minora, nigrioraq;, pluribus diuisuris scissa, utraq; caule palmi ferulaceo bulborum tunicis conuoluto, radice fibrata ceparum modo. Melampodis fama diuinationis artibus nota est, à quo tanquam huius inuentore, melampodion appellatur. Alij pastorem eodem nomine reperisse tradunt, capras purgari animaduertente illo, furentesq; Prœti filias Elegen & Celænen, dato caprarum lacte, sanasse, cum in Arcadia prope fontem Clitorium elleboro purgatas deprehēdisset. Hippocrates certe haud aliter fere quàm ectomon appellat ueratrum ipsum, præcipueq; nigrum. Caulis ei similis candido. Folia quodam loco ei reddidit laurinis similia. Vbique prouenit. Nigro domos suffiunt, purgātq; aspergentes se & pecora. Cum precatione solenni & religiosius colligitur. Primum enim gladio circumscribit, & ad ortum spectat qui eruit, precatur ut liceat sibi concedentibus dijs facere. Obseruantq; aquilę uolatus, fere enim secantibus interest: si prope aduolauerit, moriturum eo anno qui succidit augurium est. Nigrum fere nusquam non nascitur, melius tamen in Helicone, qui mons & alijs laudatur herbis. Purgat per inferna. Veratrum tam nigrum quàm candidum ex Anticyra commendant scriptores. Anticyra uero hæc in Locride siue Phocide sita est, ut scribunt Pausanias & Strabo: nam & aliubi legitur Anticyra, hoc est sinu Maliaco prope montem Oetam, ubi elleborum quidem præstantissimum: sed in Phocidis Anticyra melius paratur admistione, ut inquit Strabo, sesamoidis, propterea in Phocidis Anticyram, non in Oetam elleborum poturi secedebant. Nigrum equos, sues, & boues necat, itaque cauent id cum candido uescantur. Medetur nigrum paralyticis, insanientibus, hydropicis dummodo citra febrim, podagris ueteribus, articularijs morbis: trahit aluum & bilem pituitasq;. Ex aqua datur ad leniter molliendam aluum plurimum drachma: modice, quatuor obolis. Miscuere aliqui & scammoniam, sed tutius salem. In dulcibus datum copiosius periculum infert. Oculorum caliginem fotu discutit, ob id quidam & inunxere. Tritum strumas, suppurata, duritias cōcoquit & purgat, item fistulas tertio die exemptum. Verrucas tollit cum squamis æris. Hydropicorū uentri imponitur cum farina hordeacea & uino. Pecorum & iumētorū pituitas sanat surculo per aurem traiecto, & postero die eadem hora exempto: scabiem quadrupedum cum thure & cera, pice uel pissilæo. Pręstantissimum esse Dioscorides perhibet quod ex Anticyra petitur, maximeq; probatur nigrum quod in ea prouenit. Eligitur carnosissimum habitissimumq;, medulla tenui, gustu acre, feruensq;, cuiusmodi Heliconium, Parnasium, Aetolicumq; habentur, quanquam bonitas prima in Helicone genito tribuatur. Purgat per inferna pituitam, bilemq;. datur per se uel cum scammonia & salis drachma, siue tribus obolis. Coquitur & cum lenticula & cum iusculentis, alijsq; quæ gratia purgationis sumuntur. Medetur morbis comitialibus, melancholicis, insanientibus, articularijs doloribus & defectis. Appositu menses euocat, partus extinguit. Fistulas purgat demissum, & tertio die ablatum. Auribus in grauitate inditur, eximendum post tertium diem. Scabiem cum thure, aut cera, & pice, atq; oleo cedrino perunctis sanat. Per se uero ex aceto uitiligines, lichenas atque lepras tollit. Dentium dolorem in aceto decoctum, si colluatur os, mitigat. Erodentibus admiscetur. Hydropicis imponitur cum farina hordeacea & uino. Cum uitibus sato eo iuxta radices, medicatum nascitur uinum purgationibus quærendis efficax. Huius aspersu domos expiari credūt. Proinde qui sunt effossuri, stantes Apollini Aesculapioq; apprecantur: obseruantq; aquilæ uolatus, ut quæ non sine periculo succidentiū interueniat. nā si effosſionē ellebori cōspexerit ales, eodē anno qui eruet moriturū portendunt. Celeriter effodiendū est, quoniā aura, quæ subinde attollitur, caput aggrauat: quod quidē qui secturi sunt cauentes, allium præsumunt, ita muniti ad opus pergunt, nulli iam patentes noxæ. Emedullatur hoc perinde uti candidum. Sesamoides alij sesamida, alij elleboron Anticyrense appellant, quoniā albo ueratro in purgationibus misceat: rutæ aut senecionis similitudinē habet, folio paruo, flore cādido, radice gracili, nullius effectus, granū sesamæ, gustu amarum. Sesamoides maius à similitudine nomen accepit. Hoc nascitur in Anticyra,

nec alibi quod inuenerim. Hoc & elleborum à Theophraſto dicitur, ut in candido notauimus. Ventrem purgat. Datur tritum ad pituitæ bilisq; deiectiones quantum tres digiti comprehenderint, addito ueratri albi ſeſquiobolo cum aqua mulſa. Aliud ſeſamoides, quod minus cognominant, cauliculis palmi, folio coronopodis, minore, piloſiore, à cacuminibus capitula, floribus ferè purpureis, medio candidis, ſemenq; cõtinentibus ſeſamæ, amarũ & rufum, exili radice. Granũ dimidio acetabuli ex aqua mulſa potũ bilem & pituitam deijcit: illitum uero ex aqua panos, tumoresq; diſcutit. Galenus hoc ſeſamoides candidum appellat. Seſamoides Plinio à ſimilitudine nomen accepit, grano amaro, folio minore. naſcitur in glareoſis. Detrahit bilem in aqua potum. Semen illinitur igni ſacro, diſcutit panos. Eſt etiamnum aliud ſeſamoides Anticyræ naſcens, quod Anticyricon uocant, cætera ſimile erigeronti herbæ. Granum ſeſamoidis datur in uino dulci ad detractiones quantum trinis digitis capitur. Miſcent ellebori albi unum & dimidium obolum, purgationem eam adhibentes inſanæ melancholiæ, comitialibus, podagris: & per ſe drachmæ pondere exinaniunt.

Cucumis anguinus, Elaterium. Cap. CXL

Icys agrios, alij elaterium, Romani cucumerem anguinum, alij cucumim ſylueſtrem, fructu tantum à ſatiuo diſtat, multo minorem habẽs & glandibus longiuſculis ſimilem, ramis & folijs paribus, radice alba, grãdi. ruderibus ſabuloſisq; naſcitur, toto frutice amara. Cucumim ſylueſtrem Plinius tradit eſſe infra magnitudinem ſatiui. Cucumim qui magnificant, naſci præcipuum in Arabia, mox Cyrenis, alij in Arcadia tradunt ſimilem heliotropio, cuius inter folia & ramos prouenire ſimilitudine iuglandis ſemen: eſſe autem ad ſpeciem ſcorpionis cauda reflexa ſed candida. Aliqui ab eo ſcorpionum cucumim uocant, efficaciſſimum contra ſcorpionum ictus & ſemine, & elaterio, ad purgandos uteros aluóſque. Modus pro portione uirium à dimidio obolo ad ſolidum, copioſius necat. Sic contra phthiriaſin bibitur & hydropiſes. Illitum anginas & arterias cum melle & oleo uetere ſanat. Multi hunc eſſe apud nos qui *anguinus* uocatur, ab alijs *erraticus*, arbitrantur, quo decocto ſparſa mures de eius medicina non attingũt. Idem podagris cum articulorum morbis decoctum in aceto illinunt præſentaneo remedio: lumborum uero dolori ſemine ſole ſiccato, dein trito in triginta denariorum põdere in hemina dato aquę. Sanat & humores ſubitos cum lacte mulierum. Foliorum ſuccus, ut placet Dioſcoridi, auribus inſtillatur in dolore. Radix cum polenta ueteres omnes digerit tumores, cum reſina uero terebinthina rumpit tubercula. Ex aceto cocta podagris illinitur. Ad coxendices ſubter in aluum datur, ſuccoq; dentium medetur doloribus. Arida teritur ad uitiligines, lepras, lichenas. Cicatricibus nigris colorem reddit, & in facie maculas emendat. E ſucco radicis ſeſquiobolum dant proportione minima: è cortice uero acetabuli quadrantem, ad pituitam bilémque deijciendam, idq; ad hydropiſes maxime. Purgationem ſine ſtomachi iniuria molitur hac ratione, Radicis ſelibra in uini Libyci ſextarios teritur. Ex eo ternos cyathos diebus tribus dediſſe ſatis eſt, uſque tumor alui abunde ſubſidat. Ex cucumere ſylueſtri ſeu anguino medicamentum fit quod uocatur elaterium, hac ratione, Cucumeres eligis, qui ſimul atque tanguntur exiliunt, & à pediculo recedunt. Seruantur autem decerpti nocte una, poſtero die ſuper craterem, rarum componis cribrum, & cultellum ſupinum collocas, ita ut aciem ſupernè contineat, deinde utraque manu adnixus ſingulatim decuſſas, mox humorem exprimis cribro, in ſubiectum craterem: carnoſas quoque partes, quæ offenſa cribri pexitate prohibentur effluere, identidem apprimis, opere peracto ſuccum eum pateris conſidere. Reliqua uero in peluim abiecta, mox in aceruum compoſita ſuper cribrum aqua dulci perfundis, ſubindeq; comprimis. Deinde ijs abiectis, quod in peluim transfuſum inuenitur, conturbas, adopertumq; linteo profers ad ſolẽ: & ubi coierit, aqua omnis, quæ innatat, effunditur cum ſpuma, idq; ſæpius, donec procumbat: tum exprimitur, ut ne ſtillicidia reſtent humoris, ſedimẽtumq; teritur, & in orbiculos cogitur. Quidam ad coercendam protinus ſucci abundantiam conſtrata humo cinere per incerniculum emiſſo caueolam infodiunt, & elaterium cum aſpergine tota ſuperinfundunt, linteo prius triplici expanſo per quod effluat, ſiccatumq; mortario, ut dictum eſt, conterunt. Aliqui marina

perfundunt

perfundunt, nonnulli ad extremum aquam mulsam inspergunt. Experimentum optimi est, ut in candido modice exudet, sine pondere, sine scabritia, gustu amarissimo: quodq; lucernis admotum facile accendatur. Improbatur asperum, turbulentum, herbaceum, aspectu medio inter eruum & cinerem, quod & ponderosum est. Admiscetur ab aliquibus amylum candoris mentiendi gratia, & ad fallendum pondus. Elaterium usu purgationũ à bimatu incipit esse tempestiuum, duratq; decennio. Maxima potio solidus obolus, minima semiobolus, pueris chalci duo sufficiunt. Copiosius sumitur periculo. Vtraq; parte bilem pituitamq; trahit, præcipua in difficultatibus spirãdi purgatione. Cum ex infernis deiectio petẽda est, duplum salis est adijciundum, & stibij quantum colore suo inficiat. Modus dandi magnitudo erui per aquam, ita ut subinde cyathus egelidæ sorbeatur. Ad uomitum ciendum aqua diluitur, & locis sub linguam penna subinde intrò adacta collinitur. Aut si quis etiam difficile uomitionem eliciat, subactum cum oleo aut irino unguẽto per uincet. Vetãdi sunt dormire qui potãt. In purgatione autem immodica uinum cum oleo sæpius præbendum, ut inanitio finem capiat. Quòd si uomitio non deponit, occurrent ei aqua frigida, & polenta, & posca, & poma quæcunq; stomachum densant atq; contrahũt. Elaterium fœminas purgat, abortum grauidis facit. Prodest regio morbo cum lacte mulierum naribus infusum, & ueteribus capitis doloribus. Anginis efficacissime sublinitur cũ melle, aut oleo, aut felle taurino. Nullum ex medicamentis longiore æuo durat, ducentos enim annos uim eius pollere Theophrastus asserit. melius quo uetustius. usque ad quinquagesimum lucernas adhibitum extinguit. Hoc enim ueri experimentum est, si admotum priusquã extinguat scintillare sursum ac deorsum cogat. Pallidum ac læue herbaceo ac scabro melius. Elaterium tempestiuum est autumno, incipit à trimatu. Si quis recentiore uti uelit, pastillos in nouo fictili domet. Purgat mulieres elateriũ, sed grauidis abortum facit. Suspiriosis prodest, morbo uero regio in nares coniectum. Lentigines & maculas è facie tollit in sole illitum. Elaterium fit ex succo expresso è semine cucumeris syluestris. Huius causa maturius secatur, alioqui semen exilit oculorum periculo. Arundine ueteres incidebant. Seruatur autem decerptus una nocte, postero die scinditur. Semẽ cinere conspergitur ad coercendam succi abundantiã: qui expressus excipitur aqua cœlesti atq; subsidet, dein in sole cogitur in pastillos ad magnos mortaliũ usus. Obscuritates & uitia oculorum sanat, genarumq; ulcera. Tradunt hoc succo tactis radicibus uitiũ, nõ attingi uuas ab auibus. Radix huius ex aceto cocta podagris illinitur, succo dentium dolori medetur. Arida cum resina impetiginem & scabiem, quæ psoram, & lichenas uocant, parotidas & panos sanat, & cicatricibus colorem reddit. Foliorum succus auribus surdis cum aceto instillatur. Ad hunc succum cucumis anguinus autumno carpitur. Satiui cucumeris trita radix, & drachmæ unius pondere pota in hydromelite uomitus ciet. Si quis facile secũdum cœnam uomituriat binis obolis sit contentus.

Staphis agria, Thapsia. Cap. CXLI

Staphis agria Romanis herba pedicularis dicitur, folium habet labruscæ, diuisurisq; scissum, cauliculis rectis, nigris, flore isatis. fert folliculos uerius quàm acinos, uirides, similes ciceri, & in ijs semen triangulum, scabrũ, in nigro subrubrum, intus album includitur, gustu acri. Plinius astaphin agriam uel staphin uuã taminiã ab aliquibus, ut Celso, uocari falsò existimat, suum ẽm genus habet cauliculis nigris rectis, folijs labruscę. fert folliculos uerius ꝗ acinos, uirides, similes ciceri, in ijs nucleũ triãgulũ. Maturescit cũ uindemia, nigrescitq; cũ taminię rubẽtes nouerit Plinius acinos, sciuerit illã in apricis nasci, hãc nõ nisi opacis. Pituitaria quoque dicit̃, officinis hodie *staphisagria*. fruticat ea cauliculis nigris rectis, labruscæ folijs, flore subcęsio, folliculis uerius ꝗ acinis, herbaceis, ciceris magnitudine, in quibus nucleus triãgulus cum uindemia nigrescens, inuenitur in opacis. Nucleis huius ad purgationes uti non censet Plinius, propter ancipitem strangulationem: nec pituitam oris siccandam, fauces enim lædunt. Phthiriasi caput & reliquum corpus liberant triti, facilius admista sandaracha: item pruritu & psoris. Ad dentium dolores decoquuntur in aceto, ad aurium uitia, rheumatismum, cicatricum, ulcerum manantia. Flos tritus in uino bibitur contra serpentes. Semen idem albicat propter nimiam uim ardoris. Quidam & pituitariam

uocant

uocant, & plagis ſerpentium utique illinũt. Ex eo nucleos quinos ſenos'ue Dioſcorides tribuit in aqua mulſa bibendos, ut craſſi humores uomitionibus expurgarentur: ſed qui ſumpſerit poſtea inambulet: præſto ei debet eſſe aqua mulſa cõtinuo, propter anceps ſtrãgulationis periculum & nimiam ardoris uim, qua fauces infeſtant. Phthiriaſin triti & inuncti cum oleo nuclei, item pruritum & pſoras emendant. Plurimam pituitam commanducati cient decocti in aceto. Dentium dolores mitigãt, gingiuarũ quoqꝫ rheumatiſmos compeſcunt. Medentur oris ulceribus admiſto melle. Adduntur in adurentia malagmata.

Thapſiam, alij hypopion, Romani ferulaginem, aliqui ferulam ſylueſtrem uocant, in Thapſo eiuſdem nominis inſula primum inuenta eſt, indeqꝫ appellatio quæſita. In totum porrò natura ferulæ thapſia eſt, caule tamen graciliore, fœniculi folijs, in cacumine ſingulis ramulis umbellas anetho ſimiles ferens, & ſuper eas luteos flores, ſemen latiuſculũ quale in ferula, duntaxat exilius, radice magna, interius candida, nigro cortice. Semen ferulæ thapſiam quidam uocauerũt. Nulli fruticum leuitas maior eſt, ob id geſtata facilius baculorum uſum ſenectuti præbet. Ferula ſine dubio, ut Plinius exiſtimat, eſt, ſed ſui generis, folijs fœniculi, inani caule, nec excedente baculi longitudinem, ſemen quale ferulæ: radix candida, inciſa lacte manat, & contuſa ſucco, nec corticẽ abdicant, omnia uenenata: quippe etiam fodientibus nocet, ſi nimia aſpiret aura, intumeſcunt corpora, faciem inuadunt ignes ſacri, ob id cerato prius illinunt. Quibuſdam tamen morbis auxiliari tradunt medici permiſtam alijs: item in alopecijs, ſuggillatiſqꝫ, ac liuentibus. Thapſia in Africa uehemẽtiſſima. Quidam caules incidunt per meſſes, & in ipſa excauant radice quò ſuccus cõfluat, arefactumqꝫ tollunt. Alij folium, radicem in pila tundunt, & ſuccum in ſole coactum diuidunt in paſtillos. Nero Cæſar claritatem ei dedit, nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens cum thure ceraqꝫ, ſequenti die contra famam cutem ſynceram circunferens. Dioſcorides rationem legendi ſucci ſic expoſuit: Radix circunfoſſa, laxato plaga cortice, lacte manat. Sunt qui fornicem in ipſa excauẽt radice, mox operiãt, ut purior ſucci ſynceritas cõfluat: poſtridie accedentes ſuccidunt eam, & tollunt, tum contuſa & organis atqꝫ fiſco expreſſa reddit ſuccum, quem fictili craſſo exceptum ſiccant in ſole. Alij folium quoqꝫ unà tundunt, quod genus infirmum uiribus eſt. Diſcernitur qui è radice ſit ſuccus, uirulentior ſentitur, duratqꝫ madidus, contrà ſicceſcit qui folijs exprimitur, & teredines facile noſcit. Excepturi lachrymam cauent contrarium uẽtum, magiſqꝫ ut tranquillo ab omni flatu cælo id fiat quærendũ, alioqui facies intumeſcit, & puſtulæ aduſtis ſimiles inuadunt nuda corporis, tã uehemens eſt ſpiritus qui ab ea proficiſcitur: ob id prius liquidiore cerato & aſtringente nudas illinunt partes, deinde ita muniti manus admoliuntur operi. Vſus eius in medicina purgandi, cortice radicis & ſucco: item lac, quod ex inciſa legitur, ita ut bibatur ex aqua mulſa. Hæc omnia utrinqꝫ detrahũt bilem. Radix obolis quatuor cum anethi ſemine tribus drachmis, ſuccus obolis tribus, lac ſingulis obolis datur: largiore potu periculum adferunt. Purgatio hæc priuatim ſuſpirioſis, doloribus laterum ueteribus, pituitis gulæ adhæreſcentibus conuenit. Iis qui eas difficile reijciunt, in cibos & obſonia conditur. Radici & liquori uis extractoria ex alto ad cutem, interqꝫ prima pollet ubi facilitas meatuum quæritur: quapropter ſuccus illitu, radix adfrictu alopecias explent. Sugillata liuoreſqꝫ radix cum æquis thuris & ceræ portionibus tollunt, ſed nõ plus binis horis adhærere patiantur. ſubinde marina aqua calida ſe foueant. Vitia cutis in facie cum melle illitus emẽdat, lepras rapit, tubercula diſcutit perunctus cum ſulphure. Veteribus malis laterum, pulmonum, pedum, articulorũ efficaciter illinitur. Ad uerpos decurtatus alia quàm præciſionis cauſa pollet. tumorẽ enim ijs partibus attollit, qui pinguium fotu remollitus cutem penis extendit, ita ut contecta colis glande, iactura reſarciatur. Ad lichenas utuntur radice trita cum melle. Apud Theophraſtum thapſia illuſtrat ſugillata & liuentia, quoniam ut ait Ariſtoteles, ſuo calore ſanguinem refrigeſcere prohibeat, cuius concretu cutis liuet, ut non ſit mirum Neronem hoc remedio conuerberatam faciem emendaſſe. Thapſia ob humoris abundantiam opus ſuum, ut Galenus author eſt, ſero perficit & facile corrumpitur. Thapſos in Theocrito poeta legitur herbæ genus tingendis lanis utile, qua & capillus flaueſcat: diuerſum tamen an idem ſit thapſos & thapſia cæteris iudicandum relinquo.

Spartion, Sílybon. Cap. CXLII

SPartion, alij lobon, alij ligon, frutex eſt uirgas longas habens, ſine folijs ualidas atq; lentas, uinculorum uſu præcipuas uitibus feſtucandis alligandísq;: folliculos phaſiolorum modo ferens, & in ijs ſemen lenticulę: florem luteū, ſimilem albæ uiolæ. Sparton, ſiue ſpartion, geniſtam nonnulli uocant, fortaſſe quia genibus medeatur dolentibus, uel quia genu modo flexilis ſit ad nexus, multiplici tunicarum cortice ſponte naſcens, & quæ ſeri nequeat. Proprie aridi ſoli iuncus, aut terræ uitium, quia nihil ibi ſeri, nec naſci poſſit. Noxium animalibus, præter quàm cacuminum teneritate. Cæterum duo ſunt ſparti genera, unum quod geniſtam uocauimus, de quo ſuprà dictum eſt: alterum quod in Hiſpania & Africa funibus naſcatur, leucea uel lygea potius dictū ab Athenæo. Dubitauit ante nos Plinius. Dioſcorides certe cum ſparton dixit, geniſtam uidetur intelligere, cuius florem in coronas addebant, apibus gratiſſimum. Semen quoq; ipſum Græci ſparton eodem nomine appellāt. Aſia è geniſta facit lina piſcatoria, egregiè durantia, frutice madefacto decē diebus. Hac & uites alligat, ut Galenus inquit. Sparti uſus quidem multis poſt Homerum ſeculis inſtitutus uidetur, quoniam cum ſparta diſſoluta dixit, ſignificauerit potius ſata, in agro Thebano copioſa, ut Varroni & Plinio placere uideo: nec ante Pœnorum arma, quæ primum Hiſpaniæ intulerunt. In Africa exiguum & inutile gignitur. Hinc ſtrata ruſticis eorum, hinc ignes faceſq;, hinc calceamina & paſtorū ueſtis. Ad reliquos uſus laborioſe uellitur, in hyemem uix, facillimè tamen ab Idibus Maijs in Iunias. hoc maturitatis tempus. Ager, unde colligitur, minus triginta M. paſſuū in latitudinē patet à litore Carthaginis nouæ, minusq; in longitudinem: longius enim uehi prohibent inpendia: ideo ſpartū aliter etiam diuulſum natura interpolatur, rurſusq; quàm libeat uetuſtum nouo miſcetur. Sparto ferè utilius nihil nauium armamentis, machinis ædificationum, alijsq; deſiderijs uitæ, inuictum in aquis & mari, ſicut in ſicco funis è canabe. Sparti ſemen & flores egregie purgāt obolis quinq; in aqua mulſa potis ellebori uice, citra periculum. Semen ipſum exinanit aluum trahendo. Ramis in aqua madefactis ſuccum dant iſchiadicis, anginis utilem cyathi unius potu ieiunis. Quidam ſalſilagine uel marina aqua macerare malunt, & ſubter iſchiadicis in aluum dare. Detrahit cruenta ſtrigmentaq; inteſtinorū. Silybon ſpina eſt lata, folijs chamæleonti candidæ ſimilibus, quæ recens nata coquitur, & cum oleo & ſale māditur. Succus è radice drachma potus ex aqua mulſa uomitiones cit. Plinius chamæleonti albo ſimilem fecit, ſpinoſam, ne in Cilicia quidē, aut Phœnice ubi naſcitur, coquere tāti eſt: ita operoſa eius culina traditur. In medicina nullum uſum habet.

Narciſſus. Cap. CXLIII

NArciſſus, quidam & hanc tanquam lilium, appellauere lirion, folijs porri minoribus anguſtioribusq;, caule inani, libero folijs, ſupra ſemipedem alto, flos cādidus, croceo intus medio, in quibuſdam purpureus, radice alba interius, rotunda, bulbacea, ſemen uelut in membrana nigrum, prælongū. Optimus in montanis odoratusq; naſcitur, reliquū genus herbaceum colore odoreq; eſt. Caulis, ut eſt Theophraſtus author, & cum eo flos erumpit, ut in croco antequam folium, quod non antè quàm refloreſcat cernitur. Caulis cū flore ſuo emoritur. Radix bulbo aſſimilis, niſi quòd non eſt ſquamata. Narciſſo folium albuci, terræ proximum, ſed latius, ut lilio pingue, frequens, anguſtum, caule ſine folijs herbaceo. Flos in cacumine & poſt Arcturum, & circa æquinoctium, ac uere: item poſt lilium, ac uiolam flammeam uocatam, membrana incluſus ceu uaſculo, ampliuſculus, nigricans, oblongus, qui defluens ſponte germinet, præſertimq; defixus in terram manu. Seritur & radice ampla, carnoſa, rotunda. Narciſſus ter florendo tria ſationum tempora demonſtrat, in coronamenta flore ueniens. Sciendū porrò cū ex Theophraſti ſentētia florē eius nigrū dici legimus, nō de flore ipſo, quē candidū eſſe cōuenit, ſed de ſemine intelligi, quod & mēbrana cōtegi, & nigrū & prelongū eſſe conſtat, quo in terram cadēte propagat ſe atq; ſerit narciſſum. Theophraſti morē fuiſſe lirion pro narciſſo dicere Iulius Pollux eſt author, Homerum uero lirij appellatione complecti florum omne genus. Narciſſum ab adoleſcente ſui met amore capto, & in eum florem couerſo, natum in Bœotia Theſpienſes garriunt, fontem Donaca monſtran

monſtrãtes, ubi ſe ſpecularetur puer ſtultiſſimus, qui umbram ſuam neſciret diſtinguere. Coarguit hanc fabulã uetuſtiſſimus poeta Pamphilus, qui Proſerpinã multis annis, ante quam Narciſſus eſſet, captam à Plutone cecinit carpentẽ narciſſos. A narce, hoc eſt torpore dictum cenſet Plinius, quoniã caput grauet, non à fabuloſo puero. Duo hæc, inquit, genera in uſu medici recipiunt. unum flore purpureo, alterum herbaceum. Omnes ſerotini, poſt arcturum enim florent ac per æquinoctium autumni. Faciem alij aliter referunt. Theophraſtus demõſtrat folijs ſtatim ab radice anguſtis, frequentibus, pinguibus, inſtar lilij, caule humili, nudo, herbacei flore nigro, oblongo, incluſo mẽbrana ueluti uaſculo, radice ampla, carnoſa, in bulbi modum rotunda. Dioſcorides porri folijs repræſentat, anguſtioribus, caule palmari, concauo, neque foliato, flore candido, calyce purpureo, ſemine atro, longiuſculo, quod flocculis cõtinetur, radice candida, rotunda. Ouidius flore croceo nitere, & candido ambiri cecinit hoc carmine,

Nuſquam corpus erat, croceum pro corpore florem
Inueniunt, folijs medium cingentibus albis.

Deſcriptio Dioſcoridis frequens apud nos reperitur in montibus, ſed nomine uacat ruſtico. Radix mulſei eſt ſaporis, ambuſtis prodeſt cum melle exiguo, ſic & uulneribus, & luxatis, panis uero cum melle & farina auenæ. Sic infixa corpori extrahit, in polẽta tritus oleoq; contuſus. Medetur & lapide percuſſis. Purgat uulnera permiſtus farinę. Nigras uitiligines emaculat. Stomacho inutilis, ideo uomitorius, aluos quoq; ſoluens, neruis inimicus, caput aggrauans. Et hoc flore fit oleum ad molliendas duritias, calfacienda quæ alſerint. Auribus utiliſſimus habetur, ſed capitis dolores facit. Radix, ut ſcribit Dioſcorides, ſiue eſtur, ſiue bibitur uomitoria eſt. Ambuſtis igni prodeſt cum exiguo melle trita. Præciſos neruos illita glutinat. Talis luxatis, doloribus articulorũ uetuſtis cum melle trita collinitur. Moleſtias cutis in facie, uitiliginesq; cum ſemine urticę acetoq; oblíterat. Vlcerum colluuiem cum eruo & melle detergit. Abſceſſus rumpit cõcoctioni repugnantes. Infixa corporibus extrahit cum melle illitu & lolij farina.

Hippophaes, Hippophæſton, Ricinus. Cap. CXLIIII

Ippophaes ſiue hippophyes, quidã hippophanes, Romani lappaginem, & lappulã uocarũt. Vtuntur eo fullones concinnãdis ueſtibus. In maritimis ſa-
H buloſisq; naſcit̃, opaco frutice, ſurculoſo, denſo, folijs oleæ anguſtioribus, mollioribus, & inter ea ſpinis arẽtibus, cãdidis, anguloſis, geniculatim inter ſe diſtantibus, floribus hederæ corymbis ſimilibus, racematim congeſtis, & inuicem imminentibus acinis, minoribus tamen & mollioribus, albidis, ex parte rubẽtibus. Radix craſſa, mollis, amara, lacte madẽs, quod thapſiæ modo ſuſcipitur. Hoc autẽ per ſe conditur, aut in eruina farina digeritur in paſtillos. Hippophyes in ſabuloſis maritimisq; naſcitur ſpinis albis, hederæ modo racemoſa eſt, cãdidis, & ex parte rubentibus acinis. Radix ſucco madet, qui aut per ſe cõditur, aut paſtillæ farinæ. Hæc bilem trahit obolo ponderis ſaluberrime cum mulſo. Eſt altera hippophyes ſine caule, ſine flore, folijs tantum minutis. huius quoq; ſuccus hydropicis mirè prodeſt. Debẽt accõmodatæ eſſe equorum naturæ, neq; ex alijs cauſis nomen accepiſſe: quippe quædam animaliũ remedijs naſcuntur locupleti diuinitate ad gerẽda præſidia. Lappaginẽ Italia appellat. Similis, inquit Plinius, anagallidi lappago uideretur, niſi eſſet ramoſior, odore graui. quæ talis eſt, mollugo dicitur: quæ uero aſperioribus folijs, aſperugo. Prior ſuccus hippophais, qui ſyncerus eſt, bilẽ, aquã, pituitas detrahit oboli põdere per inferna: poſterior quatuor obolis in aqua mulſa. Superficies cum radice arefacta tunditur, & cum melle miſto datur farina eius ad eundem effectum, cũ aquæ mulſæ dimidia hemina. Exprimunt & radicem & foliũ quem admodum thapſiæ. Hippophæſton, aliqui & hippophaes appellant, naſcitur & eiſdem locis, fullonibus & ipſa utilis, ſerpens humi, folijs tantũ minutis, aculeatisq;, ſpinoſis item capitulis, ſine flore, ſine cauliculo, craſſa & molli radice. Hac folio & capite ſuccus exprimitur. Hippophæſton, ut Plinius inquit, naſcitur in ſpinis, quibus fiũt æneæ fulloniæ, ſine cauliculo, ſine flore, capitulis tantũ inanibus & folijs paruis, multis, herbacei coloris, radiculas habẽs albas, molles. Succus earũ exprimitur æſtate ad ſoluendã aluũ, tribus obolis, maxime in comitialib. morbis & tremulis, hydropicis, contra uertigines, orthopnœas, &

paralyſes

paralyses incipientes. Inter herbas quæ fruticibus circũuoluuntur notatur spina fullonia, ut Plinius tradit, hippophæston, cauliculis inanibus, folijs paruis, radice alba, cuius succus ad detractiones in comitiali morbo utilissimus habetur. Sed hippophæston aliquib. uidetur hæc quam Plinius quoq; hippophyes nominauit Theophrastum secutus, qui ex tithymalo hippophaes optimum confici apud Tegeam nouerat, haberiq; in pretio. Sicuti ex cucumere syluestri factitatur elateriũ, ita ex tithymalo hippophaes Theophrasto. Aliqui ea ratione colligunt eandẽ esse hippophæston & molluginem, quæ dicatur lappago, quòd neruorũ causis utilem affirmet Dioscorides, ut Plinius molluginẽ. Cæterũ hac specie uidimus hippophæston, humilem herbã sine cauliculo, sine flore, capitulis tantũ spinosis, folijs exiguis, radiculis mollibus, albis: estq; spinæ fulloniæ genus, concinnandis uestibus quæsitæ. Hac folio & capite succus exprimitur, qui siccatus tribus obolis cum aqua mulsa aquã, pituitasq; detrahit, priuatimq; comitialibus, neruorũ ualetudinibus, & orthopnœis coueniẽti purgatione. Cici siue croton, Romanis ricium, alij lupã, alij crotonem, & cicinũ à similitudine animalis fœdi, cũ semina fruticis huius appellãt ricinos. Paruæ ficus magnitudine consurgit, folio platani, læuiore, nigriore, maiore, ramis & caudice arundinum modo cõcauis, semine uuarũ aspero, quod purgatũ effigiem ricini animalis repræsentat. Ex hoc cicinum oleum premitur cibis quidẽ fœdum, sed lucernis emplastrisq; utile. Fit oleum, ut Plinio placet, ex cici arbore in Aegypto copiose, alij crotonem, alij ricinum, alij sesamum syluestre appellant: ibiq; non pridem, sed in Hispania repente prouenit altitudine oleæ, caule ferulaceo, folio uitium, semine uuarum gracilium pallidarumq;. Latini uocant eam ricinum à similitudine seminis. Coquitur id in aqua, innatansq; oleum tollitur. At in Aegypto, ubi abundat, sine igni & aqua sale aspersum exprimitur, cibis fœdum, lucernis utile. Ricino folia in iuuẽta circinatæ sunt rotunditatis, uetustiora in angulos exeunt. Foliorum unitas in suo cuiq; genere permanet, præter quàm populo, hederæ, crotoni, quam ricinũ diximus appellari. Cici arbor Herodoto sillocyprium uocatur, à Latinis ricinus, ut & ipsum quoque animal canibus præcipuè infestum. Sed ouibus quoque molestos esse ricinos testis est Cato. Vulgus Italicum *tica*, quasi cica, græca imitatione, uocat. Fruticẽ recentiores herbarij *cataputiam maiorem*, uulgus Gallicũ, itẽ officinę *palmam Christi* appellant, quòd folium in humanæ manus effigiem articuletur: catapociã, quòd in pilulis maioribus semina claudantur. Nusquam non seritur apud nos in ortis ad arcendã effodientium talparũ, ut uolunt, iniuriam, instar arboris paruæ prosilit, folio platani maiore, uel uitium, ramis caudicibusq; cauis, & in arundinis modum fistulosis, semine in uuis asperis, quod corticibus exutum ricinum animalis effigiem repręsentat tam proxime, ut si uita adesset, plane ricinus uideretur. Triginta huius grana putaminibus purgata potu pituitam, bilem, & aquas per aluum deijciunt. Vrinas etiam mouent admodum iniucunda fastidiendaq; potione, præterea uehemens redundatio stomachi subuersioq; sequitur. Tusa & imposita uaros, maculasq; sole contractas emendant. folia trita cum polenta oculorum tumores & epiphoras sedant, turgentium mãmarum inflãmationes coercẽt. Eadem cum aceto illita sacros ignes restingunt. Cicinũ oleum bibitur ad purgationes uentris cum pari caldæ mensura. Priuatim dicitur purgare præcordia. Prodest articulorum morbis, duritijs omnibus, uuluis, auribus, ambustis: cum cinere uero muricum, sedis inflãmationibus, item psoræ. Colorem cutis commẽdat, capillumq; fertili natura euocat. Semẽ ex quo fit, nulla animans attingit. Elychnia ex uua fiunt claritatis præcipuę, sed ex eo lumen obscurum propter nimiam pinguitudinem. Folia igni sacro illinuntur ex aceto: per se autem recentia mammis & epiphoris. Eadem decocta in uino inflammationibus cum polenta & croco, per se autem triduo imposita faciem purgant.

Tithymali septem. Cap. CXLV

TIthymalus herbę nomen. Genera septẽ. characias qui & masculus existimatur ab aliquibus cometes, amygdaloides, atq; cobios uocatus: secundũ fœminam putant, myrtiten appellant, alij caryiten, myrsiniten: tertio cognomentum paralius siue tithymalis: quartum helioscopion: quintum cyparissiam: sextum dendroides: septimum platyphyllon tithymalon, Latini herbam lactariam uocant, alij lactucam caprinam. Narrant lacte eius inscripto corpore, cum

inaruerit

inaruerit, ſi cinis inſpergatur, apparere literas, & ita quidam adulteras alloqui maluere quàm codicillis. Appellatur Græcis primũ genus tithymali characias. caules habet longitudine cubitali & ſupra, rubros, lacteo ſucco atq; acri madẽtes, folijs oleæ anguſtioribus, longioribusq́;, radice craſſa, lignoſa. Pendent in cacuminibus cauliũ comæ iunci, ſub quibus caueolæ ſoliolis balnearum ſimiles, in quibus ſemen. naſcitur in aſperis, montoſis. Primus, ut Plinius refert, characias, qui & maſculus exiſtimatur, ramis digitali craſſitudine, rubris, rugoſis, quinq; aut ſex, cubitali lõgitudine, à radice folijs pendulis, in cacumine coma iunci. naſcitur in aſperis & mõtanis. Legit̃ ſemen autũno cum coma, ſiccatũ ſole tunditur, & reponitur. Succus incipiẽte pomorũ lanugine defractis ramulis excipitur farina erui, aut ficis, ut cũ ijs areſcat: quinas aũt guttas ſingulis excipi ſatis eſt, tradũtq́; toties hydropicos purgari fico ſumpta quot guttas lactis exceperint. Succus cũ colligit̃, ne attingat oculos cauendũ eſt. Fit & folijs tuſis priore minus efficax. Fit & decoctũ è ramis. Eſt & ſemen in uſu cũ melle decoctũ ad catapotia ſoluẽdę alui gratia. Semẽ & dentiũ cauis cera includitur, colluũtur & radicis decoctæ uino & oleo. Illinũt & lichenas ſucco, bibuntq́; eũ ut purgẽt uomitiõe, & aluo ſoluta, aliàs ſtomacho inutilẽ. Trahit pituitam ſale adiecto in potu, bilẽ aphronitro. Si per aluũ purgari libeat, in poſca: ſi uomitiõe, in paſſo aut aqua mulſa. Media potio tribus obolis cõſtat. Ficos à cibo ſumpſiſſe melius eſt. Fauces urit leniter, eſt enim tam feruẽtis naturæ, ut per ſe extrà corpori impoſitũ puſtulas igniũ modo faciat, & pro cauſtico ſit in uſu. Linguã excalfacit bulbi more tithymalus. Ad lichenas laudatur cũ reſina decoctus. Phagedænis, quod nomẽ ſine modo eſuriẽtiũ eſt, & alijs ulcerũ tithymali medent̃ cum ſeſamis. Spicula ſagittariorũ extrahũt. Gãgrænas, putria, phagedęnas emarginat, priuatim characias ſucco, uel ramorũ decocto, cũ polẽta & oleo. Sanat itẽ hydropicos, platyphyllon etiã cognomine. Tithymali ramorũ medullã habẽtes ad uenerẽ proniores fieri dicunt̃. Characias Gallis nũc magna ex parte *expurgia* nominatur, ruſticis *euigiliũ matutinũ*, aut quia repurget, aut antelucano moliẽs deiectionẽ expergiſcere ſumẽtẽ cogat: ſiquidẽ ſeſquipedali proceritate digitaliq́; craſſitudine prouenit, quinis ſenis'ue caulibus, folijs oleæ ſed longioribus, leniter punicantibus, circa radicem duntaxat anguſtioribus. nam in cacumine iunceam comã gerit, radice aſpera, craſſa. inuenit̃ in aſperis. Succus, ut eſt Dioſcorides teſtis, alui deiectionem ciet: trahit pituitam bilemq́; binis obolis in poſca ſumptis, & cum aqua mulſa uomitiones mouet. Hic circa uindemias cõgeſtis in faſce ramulis, mox deciſis excipitur, qui concludi debent in uaſa. Quidam ſuccũ excipiunt, farina eruina in paſtillos cogunt, erui magnitudinem implentes. Sunt qui ternas quaternáſue eius guttas ſtillent in ficus, ut cum ijs inareſcant, deinde reponunt. Per ſe etiam in mortario tuſus, & in orbiculos digeſtus recõditur, dum urgeat neceſſitas in uſum promẽdus. Cauendum præterea cum lac extrahitur, ne quò uentus aſpiret leguli adſiſtant, item ne manus quoque oculis admoliantur: quin potius oblinant corpus, faciemq́;: præſertim collum & inguina ſeuo aut oleo cum uino perungentes muniant. Fauces etiã exaſperat, propterea cera aut melle decocto debet includi, ſic ſine iniuria trãſmittitur. Binas ternáſue ficos purgationis gratia ſumpſiſſe ſatis eſt. Lac eius recens perunctos in ſole pilos extrahit, renaſcentes flauos & graciles efficit, tãdem glabros ac depiles omnino reddens abſumit. Cauis dentium inditur ad mulcendos dolores, obſepiendus cera ne defluat, ſuoq́; delapſu fauces & linguam uitiet. Formicas uerrucaſq́; tollit. Thymos, pterigia, gangrænas, phagedęnas, carbunculos, lichenas illitu rapit. Legitur ſemen autumno, ſiccatum ſole leniter tunditur, purumq́; reponitur. Folia quoque non abdicantur uſu ſimiliter ſiccata. Semini & folio natura quæ lacti, ſed modus uariat. Dimidium acetabuli ex ijs iuſta potio eſt. Quidam inueterant ſale folia miſcentes lepidio lacte macerato, item caſeo tuſo. Radix in paſtillos ſubacta drachmæ unius pondere ad aluum trahendam in aqua mulſa bibitur. Eadem in dolore dentiũ aceto decocta colluitur. Secũdi generis eſt tithymalus fœmina, quam myrſiniten, aut caryiten uocant. naturam habet daphnoidis, folijs myrti maioribus, firmis, cacumine acuto pungẽtibus, rami ab radice exeunt ſemipedales. Fructum fert alternis annis iunci ſimilẽ, guſtu mordaci, naſcitur in aſperis. Vis huic quæ priori, ſucco, radice, folio, ſemine, ad uomitiones tãtum eliciendas inualidior. Alterũ genus tithymali, Plinio authore, myrſiniten uocant, alij caryiten, folijs myrti, acutis pungẽtibus, & ipſum

etiam in aſperis naſcens. Colliguntur eius comæ hordeo turgeſcente, ſiccatæq; in umbra diebus nouem, in ſole inareſcunt. Fructus non pariter matureſcit, ſed pars anno ſequente & nux uocatur, inde cognomē Græci dedere. Demetitur cum meſſium maturitate, lauatum deinde ſiccatur, & datur cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut ſit totum acetabuli modus. Minus hic uomitionibus quàm ſuperior, cæteri ijdem. Aliqui ſic & foliū eius dedere, nucem uero ipſam in mulſo aut paſſo, uel cum ſeſama. Trahit bilem & pituitā per aluum, oris ulcera ſanat. Ad nomas oris folium cum melle eſtur. Hac ſpecie in nemoribus ſæpe uidimus, folio multo maiore quàm myrti, acuto, pungēte, grauis odoris, ramulis palmeis, alternatis annis fruticantib. fructu nucis ſimilitudine, ſed pauciori madet lacte. Nullum nomen ruri adhuc inuenit. Tertium genus tithymali paralius uocatur, ſiue tithymalis, in maritimis naſcitur, ramis palmum altis, ſubrubētibus, quinis ſenis'ue ab radice, folio circa eos in ordinem condito, paruo, contractiuſculo ac prælongo ut lini uideri poſſit, capite in ſummis ijs rotundo, ſemen complexo, ut eruum colore uario, flore albo. Frutex totus, & radix lacte ſcatet, eodem in uſu quo ſuperiora, pariq; ſeruādi ratione. Tertium genus Plinio paralius uocatur ſiue tithymalis, folio rotundo, caule palmū alto, ramis rubentibus, ſemine albo, quod colligitur incipiente uua, & ſiccatum teritur, ſumiturq; acetabuli menſura ad purgationes. Paralios à Theophraſto coccos appellatur, peculiariter uulgus *euigilem matutinum* appellat, ſurculis rubentibus, palmū altis, quinis ſenis'ue à radice exeuntibus, folijs lini, anguſtis, paruis, oblongis, in ordinem digeſtis, capite in cacuminibus orbiculato, in quo ſemē ut eruum emicat uario colore. Quartum genus helioſcopon appellant, folijs portulacæ tenuioribus atq; rotundioribus, ſurculis à radice prodeuntibus quatuor aut quinq;, tenuibus, altitudine palmi, rubentibus, albi ſucci plenis, capite anethi, ſemine ceu in capitulis. gignitur maxime in ædificiorum ruinis & circa oppida. Lactis & ſeminis colligendi præceptio eadem ſeruanda. Plinius quartum genus helioſcopon appellat, folijs portulacæ, ramulis ſtantibus à radice, quatuor aut quinque, rubentibus, ſemipedali altitudine, ſucci plenis. Hoc circa oppida naſcitur ſemine albo, columbis gratiſſimo, quod colligitur incipiente uua. Nomen accepit, quoniam capita cum ſole circūagit. Trahit bilem per inferna in hydromelite dimidio acetabulo, cæteri uſus qui characiæ. Quintum cypariſſiam uocant, caule palmeo aut etiam proceriuſculo, ſubrubente, folijs pinus tenerioribus exilioribusq;, omnino ut nouella pinus poſſit exiſtimari, de quo & nomen accepit. Hic ſucco lacteo manat, cui eadem uis quæ ſuperioribus. Cypariſſiam uocant propter foliorum ſimilitudinem, caule gemino aut triplici naſcentem in campeſtribus, cui eadem uis quæ ſuperioribus traditur. Hic in campeſtribus frequentiſſimus occurrit, & in totum naſcentem pinum æmulatur, folio conſimili, molliore tantum & tenuiore. Sextū dendroides & petrophyes cognominant, naſcens in petris, opacans ſuperne in orbem atq; comoſiſſimum, ſucci plenum, ramis ſubrubentibus, circa quos folia myrti tenuioris, ſemen characiæ. Eodem reponitur modo, eiuſdē naturæ cuius cęteri. Septimū, ut inquit Plinius, dendroides cognominăt, alij gobion, alij leptophyllon, in petris naſcens copioſiſſimum, ex omnibus maximè cauliculis rubentibus, & ſemine numeroſum, eiuſdē effectus cuius characia. Septimum platyphyllon uocant, ſimilem uerbaſco. Aquas radice uel folijs detrahit per aluum. Tuſus & reſolutus aqua piſces necat, quod cū ſupradictis generibus commune habet. Sextum Plinio platyphyllon uocant, alij corymbiten, alij amygdaliten à ſimilitudine, nec ullius ſunt latiora folia. Piſces necat, aluum ſoluit radice, uel folijs, uel ſucco, in mulſo aut aqua mulſa drachmis quatuor.

Pityuſa. Lathyris. Cap. CXLVI

P Ityuſam alij clema, alij crambion, alij canopicon uocant. Separatur ſola ſpecie à tithymalo cypariſſia, ob id eam in tithymali generibus enumerant. Caulem habet maiuſculum cubito, geniculiſq; dēſum, folijs minutis, exacutiſq; comprehenſum, tenuibus & ſimilibus piceæ, flore paruo, purpureo, ſemen latum forma lenticulari, radicem, quam appellant turbet, craſſam, madidam ſucco. Quibuſdam in locis amplitudo frutici eximia eſt. Pityuſam quidā in tithymalorum genere numerant, frutex eſt ſimilis piceæ, flore paruo, purpureo. Pityuſa omnibus herbarijs officiniſq; ac recentioribus medicis *eſula* nominatur: ſiquidem *eſula* fruticoſa eſt, caule

supra cubiti altitudinem assurgente, geniculato, folijs piceæ acutis, exilibus, flore paruo, purpureo, semine instar lenticulæ lato, radice crassa, candida, lacteo succo turgente, quam recentiores Græci, Barbarorũ freti nomenclatura, *torpeton* uel *turbet* appellauerunt, ut supra in tripolij mentione docuimus, ex Actuarij sententia. Id tamen quod suprà scribitur radicem turbet appellari, crediderim additamentum posteritatis Græcæ huic accreuisse descriptioni: non tamen omnino, quoniam faciat rei cognitionem, explodendum esse putauimus, simul quòd disceptationi, quę de turbit existit, quædam faciat fundamenta. Pityusa bilem & pituitã per aluum detrahit radix decocti hemina, aut seminis ligulà in balanis. Folia in aceto decocta furfures cutis emendãt. Mammas quoq; misto rutę decocto, & tormina & serpentium ictus & in totum collectiones incipientes. Alui deiectionem molitur radice duobus denarijs in uino pota, semine uno, lacte ligula collecto in catapotiũ farina, folio tribus. Lathyris, aliqui & tithymali uocabulo norunt, caule cubitali, uacuo, crassitudine digiti, in summo eo sunt alæ, folio in caule oblongo, amygdalę simili, cæterum latiore læuioréque. quod autem ramulorum cacuminibus exijt proceriusculum, aristolochiæ, aut oblongæ hederæ figura cernitur. In cacuminibus surculorũ fructus extuberat loculamentis tribus distinctus ut capparis, rotundis, in quo grana tria tuniculis discreta cõtinentur. Plinius lathyri folia multa reddidit lactucę similia (in reliquis inter ipsum & Dioscoridem conuenit) minora, tenuiora, germina multa, in quibus semẽ tuniculis continetur ut capparis: quæ cum exaruere, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, purgatu facilia. Herba officinis omnibus hodie *cataputia minor* dicitur, quòd, ut arbitror, in pilulis quibusdam, seu potius catapotijs, semen ferat; aut quòd granis soluendæ aluo pro catapotijs utuntur. Vulgus Gallicum ruraq; uocant *espurgiam*, quòd uentrem inaniat, & si singula comparare libet, inuenies cataputiæ minori respondere. nanque cataputia caulem emittit cubitali lõgitudine, & digitali crassitudine. Gignũtur in fastigio alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora & læuiora. Quæ autem in summis emicãt ramulis, minora ijs quæ caulem ambiunt, conspiciuntur, aristolochiæ aut longioris hederæ figura. In cacuminibus pilulas gerit triplici cellula cõceptaculóue distinctas, ceu capparin rotundas, in quarum uentriculis grana intercursantibus membranis discreta continentur, eruis maiora, rotunda, quę corticibus exuta candida spectantur, gustatu dulcia. Nullus radicis usus. Nos uetustissimorũ testimonio freti, qui Dioscoridẽ citant in autorem, id quod in græcis exemplaribus lubrico lapsu legebatur, ex oculata rei fide correximus, addentes μικρότερα pro μακρότερα, subscribẽte nobis ueterũ iudicio, sed multo magis natiua rerum imagine. Lathyris grana uicena in aqua pura, aut mulsa pota, hydropicos sanant: trahunt & bilem. Qui uehemẽtius purgari uolũt, cum folliculis ipsis sumunt ea, nam stomachum lędunt: itaq; inuẽtum est, ut cum pisce aut iure gallinacei sumerentur. Nullus Dioscoridi radicis usus. Totus frutex copia lactis turget. Granis huius septenis aut octonis ad catapotia, soluendæ aluo utuntur. Hęc mãdi solent & deuorari cum sicca ficu uel palmulis, ut subinde hauriatur frigida. Trahunt aquam, bilem & pituitam. Succus, modo quo de tithymalo, stringitur ad eosdẽ effectus. Folia cum gallinaceo aut oleribus decoquuntur, ad effectus eosdem.

Peplos. Peplis. Chamæsyce. Cap. CXLVII

PEplos, quam aliqui sycen, alij mecona aphroden uocant, frutex est lacte manans, folijs paruis ut rutæ, paulo latioribus, coma palmi longitudine in orbem circumacta, humi fusa, semine sub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris. In hortis atq; inter uites colligitur messibus, siccaturq; in umbra, sed ut identidem uersetur. Semen quoq; reponitur perfusum aqua. Peplos, ut Plinius inquit, quam aliqui sycen, alij meconion aphrodes uocãt ex una radice tenui fruticat folijs rutæ, paulo latioribus, semine sub folijs rotundo, minore cãdidi quàm papaueris. Inter uites fere colligitur messibus, sicaturq; cum fructu suo subiectis aquis in quas incidant. Officinæ *esulam rotundam*, rura nostra *uineale reuelium*, quòd sumentes antęlucanis excitet in uineis inuẽtum, nominant. nanq; inter uites & in hortis inuenitur, frutex lactei plenus succi, folijs rutæ paulo latioribus, circinata coma, palmari, humi procumbente, fructu sub folijs rotundo, tribus loculis discreto, in quibus semen nigrum, papauerini magnitudine cõtinetur. Semine poto aluus soluitur, bilis ac pituita detrahitur. Media potio est

tio eſt acetabuli menſura in aquæ heminis tribus, & cibis inſpergitur obſonijſq; ad molliendam aluum. Bilis & pituita detrahitur acetabulo eius in aquæ mulſæ cyatho poto. Obſonijs inſperſa conturbat aluum. Seruatur in muria. Peplis, alij andrachnen agriam, Hippocrates peplion appellat, naſcitur iuxta mare, largo frutice, folijs ſatiuæ portulacæ, rotundis, infernè rubentibus, ſemine pepli modo ſub folijs orbiculato, guſtu feruenti, radice alba, unica, ſine uſu aliquo. Collecta reponitur. Prębetur ſale inueterata ut peplos, pari potentia. Peplis non multum diſſidens à ſuperiore, ſolum natalibus & aliquantum folio. Maritimis hæc gaudet, illa uitibus, folio portulacæ ſatiuæ, illa rutæ. Folia huius auerſa rubent, ſemen utriq; rotundum ſub folijs. Peplio Plinius uim eandem quam portulacæ tribuit. Portulacas ſylueſtres uocari herbas treis inuenio. unam quæ ſit aizoi ſpecies, alteram cognomine telephion, tertiam peplim ſiue peplion. Sunt qui etiam apud Gręcos peplion pro *ſenna* modo appellata intelligāt: ego longe diuerſum puto genus, cum ſenna ſiliquas, & in ijs ſemen gerat, peplis non ferat. item peplis folio eſt portulacæ, ſenna fœni græci.

Chamæſyce ramos habet digitorum quaternûm in terram ſparſos, orbiculatos, ſucculentos, folia lentis effigie, peplo ſimilia, parua, tenuia, ſe nihil attollentia, ſemē ſub folijs ut pepli, rotundum, nūquam florens, caule nullo, radice tenui, ſuperuacua. Chamæſyce Plinio folia lentis habet, nihil ſe attollentia, in aridis petroſiſq; naſcēs. Claritati oculorum & cōtra ſuffuſiones utiliſſima, & cicatrices, caligines, nubeculas, in uino cocta inuncta. Vuluæ dolores ſedat appoſita in linteolo. Tollit uerrucas omnium generum illita. Prodeſt orthopnoicis. Ramis huius in uinum comminutis dolores uuluæ in peſſo appoſitis ſedantur. Tollunt ijdem tumores, uerrucas formicaſq; illiti. Succus ex ijs eadem præbet. Priuatim ictibus ſcorpionum inunctus reſiſtit. Ad ſuffuſiones incipiētes, nubeculas, cicatrices litus cum melle prodeſt. In petroſis & aridis naſcitur.

Scammonium. Cap. CXLVIII

SCammoniam, alij colophoniam, alij dactylion uocant, ramos habet multos ab una radice, tricubitos, pingues, & quadantenus craſſos: folia quoq; hirſuta helxinæ aut hederæ, molliora triangula: florem candidum, male olentem, rotundum, & cauum ceu calathus: radicem grauiter olentem, liquoris plenam, oblongam, craſſitudine brachiali, candidam. Colligitur ſuccus capite radicis detracto, & in modū teſtudinis inuerſæ inciſa cauernula ut in ipſam lachryma confluat: quæ deinde in mytulū excipitur. Quidam in terra fornicem fodiunt, & ſubiectis nucis iuglandis, in quæ decidat, folijs ſuccum effundi patiuntur, quem inibi reſiccatum demum tollunt. Scammonium Plinio ſuccus eſt herbæ ab radice ramoſæ, pinguibus folijs, triāgulis, albis, radice alba, madida, nauſeoſa. naſcitur pingui & albo ſolo. Radix circa Canis ortum excauatur, ut in ipſa confluat ſuccus, qui ſole ſiccatus digeritur in paſtillos. Siccatur & ipſa uel cortex. Laudatur natione Colophonium, Myuſium, Prienēſe, ſpecie nitidum, & quàm ſimillimū taurino glutini, fungoſum, tenuiſſimis fiſtulis, cito liqueſcens, uirus redolens gummoſum, linguæ tactu lacteſcens, quàm leuiſſimum, cum diluitur albeſcens. Hoc euenit adulterino, quod fit erui farina & tithymali marini ſucco in Iudæa fere, quod etiam ſtrangulat ſumptum. deprehenditur guſtu, tithymalus enim linguam excalfacit bulbi more, nec antè, nec poſtea utilis. Dedere per ſe quaternis obolis ex aqua mulſa & ſale, ſed utiliſſime cum aloe, ita ut incipiente purgatione mulſum bibat. Fit & decoctū radicis in aceto ad craſſitudinem mellis, quo lepræ illinunt, & caput in dolore perungitur cum oleo. Scammonion ſtomachi diſſolutionem facit, bilem detrahit, aluum ſoluit, pręter quàm ſi adijciantur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Comitiales ſanat ſcāmonium duobus obolis, cū caſtorij drachmis quatuor. Emortua pellit utero potū uel appoſitum. Iſchiadicis bibitur uel imponitur ſcammonia decocta cum hordei farina. Panis medetur, etiam peſtilentibus decoctum radicis cum melle. Scammoniū Cicero & Plinius propriè ſuccum intelligunt. Scammonia frigida amat loca, pingui tamen & arido ſolo naſcens. Lachrymam è radice ſua fundit, quam in cotoneo malo coctam, quo minus ſtomachū offendat, recentior Græcia dacrydion, quaſi lachrymulam uocat, corrupto nunc uocabulo medici *diagredion*. Circa Canis ortū excipitur. Vis bimę, nec antè, nec poſtea. Laudatur Dioſcoridi ſcammonium nitidum, ſine pondere, ſolutum taurini glutinis colore, pretenuibus

fiſtulis, fungoſum, quale eſt quod ex Myſia, quæ in Aſia eſt, defertur. Nec ſolũ hoc experimento niti conuenit, ut linguæ tactu albeſcat, hoc enim euenit adulterino, quod ammiſto fit tithymali lacte: ſed fidelior probatio fit à guſtu, ne ualde linguam accendat, id quod permiſti tithymali eſt argumentum. Deterrimum natione Syriacum & Iudaicum, pondere denſitateꝗ præcipua, erui farina & tithymalo uitiata. Succus drachmæ unius aut obolorum quatuor ponduſculo hauſtus ex aqua pura uel mulſa, per inferna bilem & pituitã extrahit. Ad reſoluendam aluum binos obolos cum ſeſamo alioue ſemine ſumpſiſſe ſatis eſt. Dantur efficacioris purgationis cauſa ſucci quaterni oboli, cum duabus ueratri nigri, & aloes drachma una. Fiũt ſales purgatorij, uiginti drachmis lactei ſucci in ſenos ſalis cyathos adiectis. ij pro portione uirium ſumuntur, ut maxima potio ligulis tribus, media duabus, minima cõſtet ſingulis. Detrahit & radix, cum quibus dictũ eſt rebus, drachma una uel altera pota. Decoctum radicis aliqui dant bibẽdum. Decoquitur hæc in aceto, & cum farina hordeacea teritur cataplaſmate iſchiadicis utili. Partus enecat ſuccus in uellere ſubditus uuluæ. Tubercula diſcutit cum melle aut oleo illitus. Decocto in aceto perunctæ lepræ tolluntur. Longi capitis dolores ex aceto & roſaceo perfunduntur.

Chamelæa Thymelæa. Cap. CXLIX

Hamelæam Romani cilibracam, alij oleaginem uel oleaſtellum uocãt. rami eius palmi altitudinem non excedunt. Ipſe frutex ſurculoſus eſt, folia oleæ ſi-
C militudinem habent, tenuiora, guſtanti amara & mordacia, ita ut linguã uel licent, & arteriam obulcerent. Chamelea ſimilitudinẽ foliorum oleæ habet. ſunt autem ei amara, odorata in petroſis naſcẽs, nec palmi, ut Plinius refert, altitudinem excedens. Simillimumꝗ oleum huic ineſt ut oleaſtro ex chamelæa frutice, ſaxoſo, non altiore palmo, folijs oleaſtri bacciſꝗ. ob id à quibuſdam oleaſtellum, & olea cilibraca uocatur autore Columella, ſirapam inde condi ſolitam ſcribente, ſed calabricam legendum puto. Recentiores *oliuellam* appellant. Officinæ, quæ barbarorum uocabulis ſunt addictæ, *mezereon*, quaſi lethalem & uiduificam malunt nominare. ſiquidem oliuella ſurculoſa fruticat, ramis palmaribus, folijs oleæ ſimilibus, tenuibus, amaris, quæ guſtata linguam acriter mordẽt, fauceſꝗ ac guttur uellicatu laceſſunt. Lacte manat copioſo, animalibus cunctis intacta. Baccas fert, ſi bene memini, uirides, per maturitatem ex parte rubeſcentes. Ex hac granum cocci pleriꝗ falſo naſci exiſtimauere. Recentiores, ut pleraꝗ omnia chamelæam cum thymelæa, & utranꝗ cum daphnoide turpiter confundunt. Aluum purgat chamelæa. Detrahit pituitam bilemꝗ folijs in duabus partibus abſinthij decoctis, ſuccoꝗ eo cum melle poto. Folijs impoſitis ulcera purgantur. Aiunt, ſi quis ante ſolis ortum ad albugines oculorum capiat, adalligata, diſcuti id uitium: quoquomodo collectam iumentorum pecorumꝗ oculis ſalutarẽ eſſe. Folijs ut author eſt Dioſcorides, potis, pituita biliſꝗ per aluum exigitur, præſertim ſi in duabus partibus abſinthij, cum aqua mulſa, in catapotio deuorentur. Herba omnino in uentre non uincitur, ſed redditur eadẽ forma, qua fuerit ingeſta. Folijs cum melle tritis ſordida ulcerum cruſtoſæꝗ margines expurgantur. E chamelææ folijs cum floret decem drachmarum pondere in muſti congium additis fit uinum quod non ante duos menſes transfertur. Id ſuffuſos aqua, iocineroſos, laſſitudinem ſentientes, purgationẽ à partu difficilẽ corrigit. Thymelæam, aliqui chamelæam, aliqui cneſtron & cneorum uocãt. frutex eſt in quo naſcitur granum gnidium, quod Euboes ætolium, aliqui linon appellant, à ſimilitudine naturæ quam cum lino ſparto habet. Rami tenues, ſpecioſi cubitorũ binûm adſurgunt. Ipſa ſimilis chamelææ, folijs anguſtioribus, pinguioribus, gummoſis ſi mordeãtur, glutinoſiſꝗ. Flores albi, & inter eos ſemen quale myrti, exiguum, rotundum, initio uireſcens, poſtmodũ rubẽs, foris durum nigrũꝗ, intus albet, & ut Plinius tradit, in quo naſcitur granũ gnidion quod aliqui linum uocant: fruticem thymelæam, alij chamelæam, alij pyroſachnen, alij cneſtron, alij cneorũ, ſimilem oleaſtro, folijs anguſtioribus, gummoſis ſi mordeantur, myrti magnitudine, ſemine, colore, & ſpecie foris, ad medicinæ tantum uſum. Latini & hanc, & chamelæam præcipuè, caſiam uidẽtur appellaſſe, Theophraſtus cneoron, Hygino id apud latinos caſiam interpretante. Cuius duo genera feruntur, cãdidæ, cui folium cutis modo quadantenus oleaginũ: nigræ, carnoſum, myrto ſimilius. Candida humi ſe magis ſpargit & odorata eſt, nigra ſine

odore

odore. Radix ambobus alba, prægrãdis, rami copioſi, ſurculoſi, craſſi, à terra protinus aut paulo ſuprà emicant, admodum lenti, ut quibus ad uinciendum pro iunco utantur. Venere in coronamenta folio. Poſt æquinoctium autumni germinant, atq; florem mittunt qui diutinus eſt. Hæc de cneoro ſiue caſia Theophraſti ſententia eſt, apud quem aliqui tamarici ſimilius folium non myrto legunt, quos minus probo. Plinius duo cneori genera fecit, candidi & nigri. hoc & odoratum. Ramoſa ambo florent poſt æquinoctium autumni. In coronamenta uenit cneorum, quod caſiam Hyginus uocat. Herbarij thymelæam nũc *oliuellam*, ut ſuperiorem, nunc *leonem terræ*, aut *linum ſylueſtre* uocitant, quoniam ſatiui lini ſimilitudinem referat. frutex ramos emittẽs ſpecioſos, tenues, tripedaneos, folijs chamelęæ anguſtioribus, glutinoſis, tactuq; gummoſis, flore candido, bacca myrti rotunda, quæ inter initia uiret, & tandem rubeſcit, quam *granum* uocent *cnidium*, uel *coccon*, nucleo baccæ duro, foris nigro, intus albo. Detrahunt per aluum bilem, aquas, pituitam uiginti granorum nuclei, uerũ fauces adurunt: quare cum farina polentáue, aut in acino uuæ incluſi aut melle cocto obducti dantur deuorãdi. In difficili ſudore cum nitro & aceto triti perũguntur. Folia eius, quæ priuatim cneorum appellatur, meſſibus lecta & ſiccata in umbra recõduntur. In uſu tunduntur uenis exemptis. Detrahuntur aquę paſtillis acetabuli modo cum diluto datis. Si mitior placet deiectio, cũ lenticula cocta, aut oleribus contritis inſumuntur. Trita in farinam uuæ acore collecta in offulas digeruntur. Herba ipſa ſtomacho eſt inimica. Partus impoſita necat. Naſcitur in mõtibus & aſperis. Fallũtur qui gnidium granum è chamelęa naſci autumant, foliorum ſimilitudine decepti. Theophraſtus granũ cnidium tradit figura rotundum, colore rubrum, maiusq; pipere haberi, ſed hoc longè ualidius, qua de cauſa deuorandum datur. præberi enim detractionis alui gratia ſolet, in pane aut adipe ſepultum inſumitur, alioqui gulam & fauces accendit. Oleum ex gnidio grano ſtrictum eandem uim habere quam cicinum Plinius adfirmat. Dioſcorides ramos thymelææ cum ſuis folijs & baccis leni igne coquebat triginta drachmis, in muſti tribus congijs, donec duo ſupereſſent, ad deijcienda aquoſa corporis recrementa, ad extenuandum quoque lienem incrementi uitio laborãtem. Idem cneorum uocari thymelęam prodit & ceſtron, ſed cneſtron arbitror legendum, Hippocratis & Galeni, & codicum uetuſtorum fretus autoritate. Liparonis herbæ meminit Aetius, Alexandria ſic uocante, quanquã aliqui, inquit, cneſtron nominant, ad ulcera capitis manantia uehementer utilis. Nec indicat is author qualis ea ſit, utrum eandem cum thymelæa cneoróue, an diuerſam putarit.

Pygnocomon. Apios. Cap. CL

PYgnocomon cõſtat erucæ folijs acrioribus, ſcabris & craſſis, caule quadrangulo, flore ocimi, ſemine marrubij, radice nigra, rotunda, lutei coloris, parui mali effigie, terrã olentis. inuenitur in ſaxoſis locis. Plinio pynocomon erucæ folijs craſſioribus & acrioribus, radice rotunda lutei coloris, terram olente, caule quadrãgulo, modico, tenui, flore ocimi. inuenitur in ſaxoſis. Radix eius in aqua mulſa duodecim pondere denariorum, & aluum & bilem & pituitam exinanit. Semen tumultuoſa ſomnia facit una drachma in uino potum. Furũculis remedio ſunt folia trita cum polenta, ſi nondum caput fecerint. Suppurationibus imponuntur cum polenta detrita, uel ſemen. Spicula ſagittariorũ extrahit pygnocomi ſemen. Dioſcoridis opinione grauia efficit & tumultuoſa inſomnia ſemen inſtar drachmæ potũ. Tumores cũ polenta diſcutit. Sagittas & infixa corporibus extrahit. Folijs panos digerit & furũculos. Radix in aqua mulſa duarũ drachmarũ pondere aluũ & bilem detrahit. Apios, alijs iſchas, alijs chamæbalanon, Romanis radix ſylueſtris ramulos duos ſiue tres iunceos ſpargit, tenues, rubentes, qui paulũ ſe attollunt, folijs rutæ longioribus, anguſtioribusq;, ſemine paruo, radice haſtulæ regiæ, pyrorum ſpecie turbinata, tantũ rotundiore, ſuccoſa. Habet hæc extrà cortices nigros, intra candidum corpus. Apios, iſchas, ſiue raphanos agria, ut Plinio placet, iuncos duos ſiue tres ſpargit in terra, rubentes, folijs rutæ, radice cepæ, ſed ampliore, quare quidam raphanon ſylueſtrem uocant. Intus habet mammã candidam, extrà cortices nigros, naſcitur in montuoſis & aſperis & herboſis. Apion iſchada aut chamæbalanon appellari arbitror, quòd radicis extremum in pyri, uel ficus, uel glandis effigiem turbinetur. Theophraſto apios folio conſtat rutaceo, breui, caulibus ternis aut quaternis humi

ſparſis,radice albuci ſquamoſa,legitur uere. Radicem inter paucas Theophraſtus admiratur,ꝙ bilem per ſuperna & inferna trahat. Nihil frequẽtius in herboſis occurrit, duos uel tres ſpargens iuncos,rubros,tenues, qui à terra parum attollantur, exili ſemine,radice Plinio cepitia: Theophraſto & Dioſcoridi albuci uel haſtulæ regiæ, in formam pyri turbinata.cui intus medulla candida,extrà ſquaroſus cortex,nigricãs. Nullũ nomen inuenit Gallicum,uidimus tamen per inopiam frugum ruri pauperes hac radice ueſci. Illud tamen adiderim,apion tenues habere capriolos,qui ceſpiti decumbit herboſo, florẽ piſo ſimilem, longe minorem;in radicula extrema perq; alte pyrum illud dependere. Effoditur uere,tuſaq; in fictili mergitur,deiecto quod ſupernatat:reliquus ſuccus purgat utraque parte ſeſquiobolo in aqua mulſa. Sic & hydropicis datur acetabuli menſura. Inſpargitur & aridæ farina potioni: aiuntq; ſuperiorem partem eius uomitione biles extrahere,inferiorem per aluum. Radicis, ut inquit Dioſcorides,pars ſuperior uomitione bilem,pituitaſq; detrahit, inferior per aluum. Tota utrinq; purgationes mouet. Succum ſi libet eximere,tuſa radix fictili mergitur,& obiter miſcetur,deiecto penna quod ſupernatat.reliquus excipitur ſuccus & ſiccatur,purgat utraq; parte ſuccus is ſeſquiobolo potus.

Colocynthis. Epithymum. Alypon. Cap. CLI

COlocynthis, Romanis cucurbita ſyluatica, palmites & folia per humũ ſtrata repunt cucumeri ſatiuo ſimilia, diuiſuriſq; ſciſſa, fructu in orbem circumacto,& in mediocris globi ſpeciem glomerato,ingenti amaritudine. Legenda eſt cum cœperit in luteũ colorẽ demutari. Colocynthis cucurbita ſylueſtris eſt,plena ipſa nec inanis,minor quàm ſatiua,primũ herbacea,mox pallida. Hippocrates ſylueſtrem cucurbitam ſicyonem,quæ fundo careat,& ſpecie globoſa & uniformi ſit,ſicyon atmeton,hoc eſt inſectilem appellat: interiorẽ uero partem eius, ſpongiam. Hodie officinis omnibus *coloquintida* dicitur,ſylueſtris cucurbitæ ſpecies, ſarmentis, folijs per terram reptantibus, inſectis, fructu pilæ forma in orbem coacto,fungoſa candidaq; intus medulla,ſapore uehemẽter amaro,cætera ſatiuæ non abſimilis. Vtilior, ut Plinius ſcribit,pallida quando eius ſunt medicinæ. Herbacea arefacta per ſe inanit aluum. Infuſa quoq; clyſteribus inteſtinorum omnium uitijs medetur,& renum & lumborũ,& paralyſi eiecto ſemine. Aqua mulſa in ea decoquitur ad dimidias,ſic tuſſienti infunditur obolis quatuor. Prodeſt ſtomacho farinæ aridæ pilulis cum decocto melle ſumptis. In morbo quoq; regio utiliter ſemina eius ſumũtur,& protinus aqua mulſa. Carnes eius cum abſinthio & ſale dentium dolorem tollũt:ſuccus uero,cum aceto calfactus, mobiles ſiſtit: item ſpinæ & lumborum ac coxẽdicum dolores cum oleo,ſi infricetur. Pręterea mirum dictu, ſemina eius,ſi fuerint pari numero adalligata, febres ſanare dicuntur,quas Græci periodicas uocãt. Medulla fructus, ut perhibet Dioſcorides, quatuor obolis purgat melle cocto, myrrha,nitro excepta,& in catapotium coacta. Ipſæ pilæ aridæ conteruntur,& infuſæ clyſteribus proſunt neruorum reſolutioni, coxendicum doloribus,& coli uitijs. Trahunt bilem,pituitam,ſtrigmenta,interim ſanguinẽ. Partus enecat appoſitu,repurgata & luto circumlita, ut in aceto nitroq; ſufferueſcat. Dẽtium dolorem colluit. Decoctum eiuſdem in aqua mulſa uel paſſo refrigeratum ſub diuo craſſos humores & ramenta detrahit. Stomacho admodum inimica eſt. Subditur ſedi pro balano ad euocãda recrementa. Virenti ſucco utiliſſimè iſchiadici perfricantur. Epithymum, flos è thymo eſt duriore,ac ſatureiæ ſimili,capitula ſunt tenuia & leuia, cauliculos habẽtia quaſi crines. Epithymũ flos eſt è thymo ſatureiæ ſimili Plinio authore.differẽtia,quòd hic herbaceus eſt, alterius thymi albus. Quidam hippopheon uocant. Quidã aliter epithymum tradũt,ſine radice naſci, tenuius, ſimilitudine pallioli,rubens:potius mihi uidetur legendũ caprioli,uel capilli,cum capriolorum modo comas thymi ſuccreſcens conuoluat. Gignitur nonnihil tale in ſatureia ſpecie rubẽtium cincinorũ,ꝙ cacumina thymbræ ueluti capillitio quodam illiget. Paulus epithymbrum,ut arbitror,uocat, ꝙ epithymi modo ſupra thymbram increſcat. Sic parum inter authores de epithymo conuenit. Alij thymi florem eſſe dicunt è capitulis leuibus quaſi crines dependentẽ,quibus & Dioſcorides & Plinius aſtipulantur. Florem tamen putauerim appellare,ꝙ crinium uel cincinorũ modo capitula thymi comat, quadã florum imagine. Alij in thymo ſine radice ſuccreſcens naſci produnt quadã capillamentorum ſpecie.

Epithymum

Epithymũ ſtomacho minus utile, uomitiões mouet, ſedat tormina, & inflationes diſcutit. Sumit̃ ex eo in eclegmate ad pectoris uitia cũ melle & aliquãdo iride. Aluũ ſoluit à quatuor drachmis ad ſex cũ mellis exiguo, ſaliſq́, et aceti q̃dẽ, ut refert Plinius. Aliter epithymũ tradunt ſine radice naſci tenui, ſimilitudine pallioli rubens, ſiccari in umbra, bibi ex aqua acetabuli menſura, aluũ dimidia trahere, pituitã bilemq́. Hoc poto, ut teſtat̃ Dioſcorides, cũ melle, pituita & bilis atra deijcit̃, priuatimq́ melãcholicis datur, & inflationes ſentientibus, ab acetabulo ad quatuor drachmas cũ melle ac ſale & aceti exiguo. Prouenit copioſiſſimũ in Pãphylia Cappadociaq́. Quod ſupercreſcẽs ſatureiæ diximus innaſci, eiſdẽ pollet uiribus, debilius tamẽ purgare noſcit̃. Alypon ſurculoſa eſt herbula ſubrubens, latis feſtucis, folijs minutis, plena floris nigri q̃ læuiſſimi, radix non diſſimilis betæ, prætenuis, ſucco acri madida, ſemẽ epithymi, naſcitur in maritimis Africæ q̃ largiſſima, quanq́ alibi quoq́ plurima. Alypon cauliculus eſt molli capite, nõ diſſimilis betæ ut inquit Plinius, acre guſtatu, ac lentũ, mordenſq́ uehemẽter, & accendẽs caput. id eſt radicẽ eius, betę ſimilem intelligo, non folia quæ minuta ſunt ut Dioſcorides adfirmat. Paulus alypiam uocat. Actuarius alypiã, turbit candidũ uocat ijs uerbis: Si pituitã deijcere tibi ſit in animo, alypiam, hoc eſt turpet candidũ adijciendũ: quã paulopoſt ita depingit, Surculoſa alypias herba eſt, ſubrubra, tenuibus ramulis folijſq́, flore molli, læui, radice betæ, referta ſucco acri, ſemine epithymi. naſcitur in maritimis. Semẽ atrã deijcit bilẽ. Aluũ ſoluit alypon in aqua mulſa, addito ſale modico. Minima potio duarum drachmarum, media quatuor, maxima ſex, ea purgatione quibus datur è gallinaceo iure. Depellitur atra bilis ſemine, ſi menſura epithymo pari ſumatur ex aceto & ſale, ſed interanea leniter exulcerat.

Ampelos agria. Cap. CLII

Mpelos agria, hoc eſt ſylueſtris uitis uocatur, palmitibus longis ut uitium, lignoſis, aſperis, rimoſo cortice, folijs ſolani hortenſis, latioribus, prælõgis,
A flore crinito, muſcoſo, ſemine uuulis paruis ſimili, poſt maturitatem rubente, rotunda acinorum facie. Quæ à Græcis ampelos agria appellatur, ſi Plinio credimus, ſpiſſis & candicantibus folijs, geniculata, rimoſo cortice. Fert uuas rubentes cocci modo. Sylueſtris uitis cæditur horis omnibus, ſed præcipue autumno, radice acri ut Theophraſtus ſcribit. Radix & acini coria perficiunt, gelidiſſimaq́ eorum natura. Pars acinorum æſtu moritur, prius quàm reliqua, qui & ſolſtitiales. Vniuerſi nunquam matureſcunt, etſi prius quàm tota uua marturuit detur cibo, generi gallinaceo faſtidium gignit uuas appetendi. Flos huius in racemis candidus dependet, folium ſolani per initia: poſt diuiditur ferè in uitis imaginem, ſed oblongum. Vitis ſylueſtris annum durat, ſi in umbra, & ſine ictu ſeruetur, alioqui putret, & inanis fungoſaq́ contabeſcit. Radici uis calfactoria acriſq́, quamobrem ad uſum pſilothri uenit. Vitia cutis emendat in facie. Fructu corium depſant & ſubigunt. Eſt ei ſimilis ſed in ſalictis naſcens, ideo diſtinguitur nomine cum uſus eoſdem habeat, & ſalicaſtrum uocatur. Scabiem & pruriginem hominum & quadrupedum aceto mulſo trita efficacius tollit. Hanc Plinius folio duro, cineracei coloris, uiticulis calloſis, rubentibus, qualiter flos quem Iouis flammam appellamus in uiolis, ferens ſemen punici mali in acinis ad eoſdem effectus. Propterea ſunt è recentioribus, qui hanc & *flammulam* & *Iouis flammam* appellarint. Sylueſtris uitis ea mihi uidetur, quã rura modo *uiornam*, modo *bardeam* uocãt, q̃ ramorum faſces ea perinde quaſi uinculo ligantes diſtringãt. nãq́ uiticulis prælõgis aſperiſq́ cernit̃ & lignoſis, rimoſo cortice, folijs hortẽſij ſolani lõgioribus ac latioribus, flore muſcoſo & capillaceo, fructu exiguis ſimili, poſt maturitatem rubeſcẽte, acinis fere punici mali, quadãtenus rotũdis. Vuæ cutẽ in facie mulierum purgant, & uarijs coxendicũ & lumborũ uitijs tuſæ cum folijs, & ſucco proſunt. Radix decocta in aqua in uini Coi cyathis duobus humorẽ alui ciet, ideo hydropicis datur. Hanc Plinius credit eſſe potius, quam uuam taminiã uocant. Vtunt̃ ea pro amuleto, & ad ſcreationem ſanguinis quoq́ adhibẽt nõ ultra gargariſſationes, & ne quid deuoret̃ addito ſale, thymo, aceto, mulſo: ideo purgationibus ancipitẽ putãt. Salicaſtrum eoſdem habet uſus. Radix, ut Dioſcoridi placet, in uino marina cõdito cyathis duobus humores alui ciet. ideo datur hydropicis. Vuæ eius uitia cutis in facie et maculas omnes emendãt. Viticulæ eius incipientes muria in cibos ſeruantur.

Vitis alba. Vitis nigra. Cap. CLIII

Ampelos leuce, hoc est uitis candida, quam aliqui bryoniam uocant, folia, sarmenta, pampini satiuæ uiti similia erant ni hirsutiora noscerētur. innectit se fruticibus, qui sunt in proximo, capreolis comprehendentibus. Fructus rubens in racemis dependet, quo qui depsant coria solēt uti. Vitis alba, quam

A Græci ampeloleucen, alij cedrostim, alij psilothron, alij archezostim, alij madon authore Plinio uocant. huius sarmēta longis & exilibus internodijs geniculata scandunt, folia pampinosa ad magnitudinem hederæ diuiduntur, ut uitium. Radix alba, grandis, raphano similis, initio ex ea caules asparagi similitudine exeunt. Semen in uua raris acinis dependet, succo rubente, postea croci. Nouere id qui coria perficiunt, eo enim utuntur. Melothron, ut putant, à Theophrasto uocatur, in coronas folio admissa, bryonias & bryonia à Columella. Officinis omnibus & herbarijs *bryonia* & *uitis alba* dicitur: uulgus, quòd per dumos serpat, *colubrinam* uocat. quandoquidem sarmentis, palmitibus, pampinis, folijsq; satiuā uitem imitatur, uerum hirsutiora sunt omnia. Ea quos prope se nacta sit frutices scandit, suisq; cōplectitur clauiculis: fructus rubens in uuis dependet, quo coria pilis spoliāt, radice prægrandi, raphani similitudine. Recentes cauliculi decocti in cibo aluū & urinā cient. Folia & caules exulcerāt corpus. Vtiq; ulcerū phagedænis, & gangrenis, tibiarūq; tædio illinunt, Semen psoris & lepris imponitur. Lactis abundantiā facit coctum cū tritico potūq;. Radix numerosis utilitatibus nobilis, cōtra serpentium ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitia cutis in facie, uarosq;, & lentigines, & sugillata, & cicatrices emēdat: eademq; præstat decocta in oleo, Datur in comitialibus potus, itē mente commotis, & uertigine laborātibus drachmę pōdere quotidie anno toto, largior aliquanto turbat sensus. Illa uis præclara, quòd ossa infracta extrahit in aqua imposita ut bryonia, quare quidam hanc albam bryoniam uocant. Suppurationes recentes discutit, ueteres maturat, & purgat. Cit menses & urinam. Eclegma ex ea fit suspiriosis, & contra lateris dolores, uulsis, ruptis. Lienem ternis obolis pota triginta diebus consumit. Illinitur eadem cum fico pterygijs digitorum. Ex uino secundas fœminarum apposita trahit, & pituitam drachma ex aqua mulsa. Succus radicis colligi debet ante maturitatem seminis, qui illitus per se, & cū eruo, lætiore quodā colore & cutis teneritate mangonizat corpora. Serpentes fugat. Tusa radix cū pingui fico erugat corpus si statim bina stadia ambulent: aliàs urit, nisi frigida statim abluatur. Huius caules, ut Dioscorides est author, qui initio è radice similitudine asparagorum exeunt, mādūtur urinæ aluoq; commouēdæ. Folia, fructus, radix acrē uim sortiuntur, itaq; ulcerū phagedænis, gangrænis, chironijs, putrentiū tibiarum tædijs ex sale salubriter illinunt. Radix corpus deterget & faciē erugat & tendit. Vitia cutis in facie uarosq; & cicatrices nigras emaculat cū eruo, creta Chia, & fœnogræco. Eodē effectu prodest decocta in oleo usq; dū fatiscat. Sugillata rapit, digitorū reduuias cōmittit iūgitq;: Collectiones illita cū uino discutit. Suppurationes maturat, & rumpit. Fracta ossa extrahit trita. Permiscetur apte medicamento quod carnem exest. Datur in potu comitialibus drachmæ pondere quot diebus anno toto: item attonitis, & uertigine laborantibus eodem modo. Contra serpentium uulnera denarijs duobus bibitur. Partus in utero necat. Mentem interim subturbat. Partus morantes secundasq; fœminarū extrahit. Vrinam ciet. Eclegma ex ea fit cum melle suspiriosis, anhelatoribus, tussientibus, ruptis, uulsis, & laterum doloribus. Lienem ternis obolis ex aceto pota triginta diebus consumit. illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres insessus decoquitur. siquidem purgat uuluas, sed abortum facit. Succus è radice uere stringitur, quo pituitæ detractionem moliuntur. Semen psoris, lepris efficaciter illinitur. Lactis abundantiā facit succus eius, si cum tritico decoctus sorbeatur. Ampelos melęna, & hanc alij bryoniā uocāt & chironiam uitem, Romani uuā taminiā, & uitem nigrā. Folia eius & caules similitudinem habent hederæ, quanquam uerius smilacis, maiora tamen. Et hæc arbores clauiculis scandit. Semen acinis in uua dependet, initio herbaceum, postea nigricans, radice foris atra, intus buxei coloris. Nigra Plinio proprie est quā aliqui bryoniam uocant, alij chironiam, alij gynecanthen, aut agroniam, similem priori præter quàm colore, quem nigrum esse dicimus. In frutetis & arūdinetis maxime nascitur. Radix foris nigra, intus buxeo colore. Hāc tamnum

ſiue tamum quidam uocari putant, & uulgo tamarum. Quintus Columella,

Lubrica iam lapathos, iam tami ſponte uireſcunt.

Inuenitur in frutetis & arundinetis, folijs hederæ maioribus, ſmilaci proximis, caulibus quoq; cognatis. Capreolis ſuis arbores perinde quaſi adminicula comprehendit, ſemen aſparago ſimile racematim cohæret, inter principia uirens, poſt maturitatem nigreſcens. Radix foris nigra, intus buxeo colore nitet. Huius ſimiles aſparagos Diocles prætulit ueris in cibo, urinæ ciendæ, lieniq; minuendo. Hæc in uſu ualidior. Oſſa infracta uel efficacius extrahit quàm ſupradicta. Cæterum eidem peculiare eſt, quòd iumētorum ceruicibus unice medetur. Aiunt, ſiquis uillam ea cinxerit, fugare accipitres, tutasq; fieri aues uillaticas. Aliter eadem in iumento hominéq; pituitam aut ſanguinem, qui ſe ad talos deiecerit, circunligata ſanat. Caules huius, ut tradit Dioſcorides, primo germinum partu erumpentes olerum uice manduntur menſibus pellendis, urinæ ciundæ, lienibus minuendis. In comitialibus, uertigine, neruorum reſolutione, cibo conueniunt. Radix eadē præſtat quæ uitis albę, minus efficax. Folia cum uino exulceratis iumentorum ceruicibus medentur. Eadem luxatis pari modo circumligantur.

Filix, Filix fœmina. Cap. CLIIII

P Teris aut pterion, Romani filicem uocãt, neq; caulē neq; florem habet nec ſemē, folia mera ſunt, ex uno pediculo amplitudine cubitali, oris inciſis modo alarum expanſa, odore ſubgrauia, radice in ſumma cute terræ nigra, oblonga, filices fundente cōplures, aſtrictiuſculas guſtu. in montibus ex ſaxis prouenit. Filicis duo genera Plinio, nec florē habent nec ſemen, pterin Græci uocant, alij blechnon, cuius ex una radice complures exeunt filices, bina etiã cubita excedentes, non graues odore. hanc marem exiſtimant. Alterum genus thelypterin Græci uocãt, alij nymphęam pterin. Vtriuſq; radice ſues pingueſcũt. Folia utriuſq; lateribus pinnata, unde Græci nomen impoſuere. Radices utriq; longæ in obliquũ, nigræ, pręcipue cũ inaruere, ſiccari autē eas ſole oportet. Naſcũtur ubiq;, ſed maxime frigido ſolo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vſus radicis in trimatu tantũ, neq; antè, neq; poſtea. Nullus inciſæ filici ſuccus, marceſcit fimo iniecto, ob id pecoris incubitu, quod in medica herba nonnulli tradũt. Radicis guſtus è dulci aſtringens. Folia longitudine cubitali prodeũt. A longitudine hanc marem exiſtimant. Filix feliconibus nomen dedit, quos ueteres pro malis & inutilibus accipi putant. Felicati calices à filice dici credũtur, & filecta, ut à caricibus carecta. Carex, è qua molliſſimæ texuntur cathedræ, folio ferè arundinis, uliginoſo & paluſtri loco plurima. Filicem marem noſtri Galli *oſmundam regalem* uocãt, ſine flore, ſine ſemine, folijs tantũ cubitalibus, ex uno artu porrectis, & utroq; latere pinnatis, ſubgraui odore, radice per ſumma ceſpitum nigra, oblonga, multis capillamentis fibrata, ſubaſtringente guſtu. naſcitur in montibus & ſaxoſis. Filix biennio moritur, ſi frondem agere nō patiaris. Id efficaciſſime contingit, germinantis ramis baculo decuſſis. ſuccus enim ex ipſa defluens necat radices. Theophraſtus filici nec ſemē nec ſuccum ineſſe tradit, effodi tempeſtiue autumno, radicē in uſum duntaxat uenire, guſtum è dulci ſubſtringere, latas uentris tineas abigere, cęteras ex uino dulci triduo potam. Vtraq; ſtomacho inutiliſſima. Aluum ſoluit, primo bilem trahens, mox aquam. Radix eius duûm obolorum pondere ex aqua, poſt unius diei abſtinentiam bibitur, melle prægustato, cōtra rheumatiſmos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris ſterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inſpargitur, iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant. Serpentem non recipiũt, ideo ſubſterni ſuſpectis locis utile eſt, uſta etiam fugant nidore. Fecere medici huius quoq; herbe diſcrimen. Optima Macedonica eſt, ſecunda Caſſiopica. Radice pota, ut teſtis eſt Dioſcorides, quatuor drachmis in aqua mulſa latas tineas pellit: melius, ſi cũ ſcãmoniæ aut ueratri nigri totidē obolis det, ſed qui ſumũt allia prægustēt. Laborantes incremento lienis recreat. Radix cũ axũgia uulneribus ſagitta arundinea factis eſt auxilio. Cuius rei probatio fertur talis, Peribit filix quam per ambitum ſata copioſior arundo coronet: & contra euaneſcens abibit arundo, quam obſepiens multa filix in orbem cinxerit. arundo contrita & impoſita, corpore filicis ſtirpem extrahit: item arundinē filicis radix.

Thelypteris alijs nymphæa pteris, folio filicis. eſt autem non ſingulari pediculo ut illa,

ſed ramis pluribus altioribusq; fruticans, radices lõgæ, in obliquũ multæ, in flauo nigrantes, aliquę & rubẽtes. Eſt autẽ, ut Plinio uidetur, ſingularis atq; nõ fruticoſa, breuior molliorq; & denſior folijs, ad radicẽ canaliculata, folia lateribus pinnata, radix longa, obliqua, nigricãs, præcipue cũ inaruit. Ea ſues pingueſcunt. Siccant eam ſole. Occaſu Vergiliarũ effoditur. Vſus radicis in trimatu, nec ultrà nec citrà. Laudant in utroq; ſexu Macedonicam, deinde Caſſiopicam. Aiunt filices circa ſolſtitium auulſas non renaſci, nec arundine ſectas, aut exaratas uomeri arundine impoſita: ſimiliter & arundinem exarari filice uomeri impoſita præcipiũt. Biennio moritur, ſi frondem agere non patiaris. Recte Iulio & Auguſto extirpatur. Filix ſatu & facilius ſtercoratione interimitur. Si ſubinde naſcens falce decidatur, uiuacitas eius abſumitur. Filix ſine iniuria uicini etiam cum officio deciditur, uim ſtercoris, ruſtici cum fimo deficiuntur, præbens. Cimices utroq; ſexu necantur. Serpentem non recipiunt, ſed uſtæ ſuo nidore fugant. Galli filicem fœminã *fugeram* appellãt. ea ſiquidem pluribus ramulis fruticat, folijs pinnatis, quæ non ſingulari, ut ſuperior, pediculo nitantur, radicibus longis, obliquis, quæ ex nigro in luteum flaueſcant. Aliquæ etiãnum rubentes inueniuntur. Commentitium non dubitauerim quicquid neoterici de filicis ſemine fabulantur, tum quia incredibilia ſunt, tum quòd Theophraſtus, Galenus, Dioſcorides, Plinius hanc ſterilitatis arguunt: neq; medici, uel Arabes, uel Perſæ, ad magicas uanitates nati, ſeminis huius meminere. Radices huius pellunt lata interaneorum animalia, cum melle in eclegmate ſumpto. In uino drachmis tribus potæ teretes tineas eijciunt. Datę ſterilitatem fœminis faciunt: grauidis, quæ eas ſupergrediuntur, abortum. Farina humidis ulceribus & cicatrici repugnantibus inſpergitur. Medetur iumentorum ceruicibus. Primi foliorum partus coquuntur cibo, ut aluum emolliant.

Polypodion, Dryopteris, Cnecon. Cap. CLV

POlypodion Romani filiculam appellant. naſcitur in muſcoſis petris & uetuſtis roborum caudicibus, palmi altitudine, filici ſimilis, ſubhirſuta, minus tenuibus inciſuris. Radix piloſa, et acetabulis caua ceu polyporum cirris, craſſitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, ex acerbo ſubdulcis. Polipodion, quam Latini filiculam uocant, ut Plinius ait, ſimilis eſt filici, radix in uſu, piloſa, coloris intus herbacei, craſſitudine digiti minimi, acetabulis cauernoſa ceu polyporum cirri, in petris naſcens aut ſub arboribus uetuſtis. Filiculam ex filicis ſimilitudine nominant Latini, feliculam Cato uocauit, ad deijciendam aluum præberi iubens eam. Eodem modo Columella nominauit: Theophraſtus polypodion, cui hirſuta ſit radix, & acetabulis cauernoſa ceu polyporum cirri. Vbi quis eam contigerit innaſci polypum adfirmat. Foliũ, ut idẽ tradit, filicis magnæ proximũ eſt. Naſcitur in petris. Poſt imbres ſemper emicat hæc herba. Floret Plinio & ſemen nõ fert. Per inferna purgat. Officinæ uocãt *polypodion*, ſed querno tantum utuntur. Inuenitur in muſcoſis petris, & ueteribus quercuũ trũcis filicis ſimilis, nec fere ſemipede altior, nõ perinde tenui foliorũ diuiſura, parte auerſa fuluis maculis notata, ſine ſemine, radice hirſuta, minimi craſſitudine digiti, & acetabulis caua ceu polyporũ cirris, guſtu ex auſtero ſubdulci, coloris intus herbacei. Radix ſola in uſu. Cubitorũ ac pedum rimis mire prodeſt. Illita luxatis medetur. Exprimitur ſuccus aqua madefacta, & ipſa minutim cõciſa inſpargitur oleri, & betæ, uel maluæ, uel ſalſamento, uel cũ pulticula coquitur ad aluũ leniter ſoluendã, uel in febri. Detrahit bilem & pituitam. Stomachũ offendit. Aridæ farina naribus indita polypũ conſumit. Purgãdi naturam habet. Coquit̃ in gallinaceo iure, uel beta, aut piſcibus, ad ciendã aluũ. Aridæ farina aquæ mulſæ inſparſa detrahit bilẽ & pituitam. Trita luxatis efficaciter illinitur, & rimis quæ inter digitos hiant. Vinum polypodites ad eundem uſum fit, præcipuum in Phœnice, oppido eius Byblo, ut inquit Aetius. Dryopteris in muſcoſis roborum uetuſtorum partibus naſcitur, filici ſimilis, minoribus inciſuris, radicibus inuicem implicitis, hirſutis, aſtricto guſtu, ſubdulcibus. Dryopteris filici ſimilis in arboribus naſcitur, tenui foliorum ſubdulciũ inciſura, radice hirſuta, Vulgus *arboream oſmundulam* uocat. hæc inuenit̃ in annoſarũ quercuum muſco, filicis ſimilitudine, multo minore foliorum inciſura, radicibus inuicem implexis, hirſutis, guſtu acerbo in dulcedinẽ uergente. Vis ei cauſtica, ideo pſilothron eſt radix tuſa: illinitur enim uſq; dum ſudores euocet, iterũq; & tertio, ita ne ſudor abluatur.

Pſilothron

Pſilothron eſt, ut uerbis utar Dioſcoridis, cum radicibus trita: illinitur enim uſq; dum ſudorem eliciat, quo erumpente ſudor abluitur, inuicem alia recens imponitur. Cnecon folio exit procero, ſcabro, diuiſo, aculeato, cubitalibus cauliculis, quibus in ſummis capitula oliuæ magnitudine, flos croci, ſemē album, alioqui rufum, longum, anguloſum. Cnecon olim Italiæ ignotam Aegyptus maxime celebrat, ipſi autem oleo non cibo gratam, hoc faciunt ex ſemine eius. Differētia prima ſylueſtris & ſatiuæ. Sylueſtrium duæ ſpecies, una mitior eſt, ſimili caule, tantum rigido, itaque colu antiqui utebantur: exilis, quam quidam atractylida uocant. ſemen eius candidum, grande, amarum. Altera hirſutior, toroſiore caule, & qui pene humi ſerpat, minuto ſemine. Aculeatarum generis eſt. Atractylis ſanguineum ſuccum fundit, qua de cauſa phonos uocatur à quibuſdã, odore etiam grauis, ſero matureſcēte ſemine, nec ante autumnum. De ſylueſtri cneco diximus in atractylide. In cneco peculiare illud à Theophraſto redditur, quòd ſylueſtre tenerius, læuius, & ſemine copioſius habetur: ſatiuum durius, ſpinoſius. Sylueſtrem cnecon, cuius caule pro colu priſcę mulieres utebantur, cartamum ſylueſtrem oſtendimus appellari, qui hirſutior, toroſiore caule ſerpit humi, *carduus benedictus* nunc nominatur. Satiuus, de quo nunc agitur, *cartamus* uocatur. Omnes diuulſis ramulis cruentum fundunt liquorem, præſertim meſſibus. Semine cneci ſatiui pſitaci nunc aluntur. Cnecon melius quàm cnicon dicitur. nam cnacon, à ſeminis colore, Theocritus pro candido uel flauo uſurpat. Democritus & omnino chymici, florem cneci echumenion appellãt. Cnecon officinæ norunt *cartami* aut *croci hortenſis* nomine. Italia Veſpaſiani principatu hũc ignorauit, in ſola Aegypto tum celebrem. Hodie Francis promiſcua eſt, caulibus binûm cubitorũ proceritate, folijs ſeridis aculeatis, capitulis quoq; foliatis & ſpinoſis, è quibus crocea coma emicat, ſemine intus candido, anguloſo. Faſtigium grandis oliuæ magnitudinem implet. Theophraſtus cneci facit duo genera. unum recto caule, quo & colu antiqui utebantur, fructu nigro, grandi, amaro. Hunc officinæ *ſylueſtrem cartamum* dicunt, capite acanaceo, oliuaris craſſamenti, luteis crinibus capillato. Alterum hirſutius, toroſiori caule, foliorum'que mollitia, humi penè ſerpens, radice fulua, tenui, ſuperuacua. Hunc *benedictum carduum* officinæ appellant, tubere acanaceo, in quo lutea ſtamina prominent, molli intus lanugine ſemen operiente. Quod ut ſpõtaneum ſatiuo antiſtat, & ſemine, flore & folio commendatur. Cneci flore in obſonijs utuntur. Seminis tuſi ſuccus, adiectis amygdalis, nitro, anetho, & melle decocto cogitur in placentulas, quæ aluum emolliant. Hæ in globulos quatuor finduntur, qui nucis iuglandis magnitudinem impleant, è quibus duos uel tres ante cœnam ſumpſiſſe ſatis eſt. Ratio temperandi ea eſt, Cnici candidi ſextarius, amygdalarum repurgatarum cyathi tres, aniſi tãtundem, aphronitri drachma una: cum carnibus triginta ficuum ſiccarum hoc componitur medicamen. Seminis ſuccus lac cogit, quod efficacius habetur uolentibus aſtrictam aluum reſoluere.

Mercurialis. Cynia. Cynocrambe. Cap. CLVI

Linozoſtis arrhen, è Grecis aliqui argiron, alij chryſitin, Latini mercurialem maſculam uocant, folium habet ocimi, helxinæ cognatum, ſed minus, ramulos duplici geniculorũ nodo cinctos, multis concauos alis. Semen in fœmina copioſum uuæ modo acinis dependens: mari iuxta folia exiguum, rotundum, ſemper geminum, teſticulorum modo connexũ. Frutex latus, palmi altitudine, nõnunq; etiam maiore creſcit. Linozoſtis à Mercurio inuenta eſt. ideo apud græcos hermupoan multi uocant eam, omnes apud latinos mercurialem. Duo eius genera, maſculus & fœmina, quæ efficacior. caule utriuſq; ſexus cubitali interdũ, ramoſo in cacumine, ocimo anguſtioribus folijs, geniculis denſis, alarum cauis multis, ſemine in geniculis dependente: fœminę copioſo, mari iuxta genicula ſtante, rariore ac breui cõtortoq;, fœminæ ſoluto et candido. Folia maribus nigriora, fœminis cãdidiora, radix ſuperuacua, prætenuis. naſcuntur in campeſtribus cultis. *Mercurialem* Galli ut Latini uocitãt, caule ſeſquipedali, geniculato, in cacumine ramoſo, muralis herbæ uel ocimi folijs, ſed in ambitu crenatis, ſemine in articulis pendulo, ſine flore, tenui radice & ſuperuacua. inuenit in campeſtribus cultis. Duo eius faſtigia, mas humilior, folio nigriore conſtat, fœtu propter genicula rariore, breui, cõtorto, in binos ueluti teſticulos coeũte: fœminæ coma albicat, fructus copioſo

copioſo,ſoluto & cãdido,quandam racemulorum imaginem præbente.Mirum eſt quod de utroq; eorum genere proditur,ut mares gignãtur hunc facere,ut fœminæ illam. Hoc contingere,ſi à cõceptu ſuccus ſtatim bibatur in paſſo,edantq; folia decocta ex oleo & ſale,uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili cum heliotropio,& duabus aut tribus ſpicis,donec decoquatur. Decoctum dari iubent & herbam ipſam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierũ uſu prædicauit,ille eas uuluæ cũ melle uel roſaceo uel lilino uel irino admouit,item ad ciendos menſes ſecundasq;. Hoc idem præſtare potu fotuq; dixit. In ſtillauit auribus ſurdis ſuccum, inunxitq; cum uino uetere. Aluo folia impoſuit,epiphoris ſtranguriæ & ueſicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidem ſoluẽdæ, uel in febri decoquatur quantum manus capiat in duobus ſextarijs aquæ ad dimidias. Bibitur ſale & melle admiſto, nec non cum ungula ſuis, aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putauere aliqui utrãq; dandam,ſiue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt,ſed ſtomachum lędunt. Reliqui uſus quoq; nunc dicẽtur. Verrucas omnium generum tollunt utriuſque folia,uel ſuccus illitus. Semen utriuſq; inſparſum potioni,uel cum abſinthio aut cicere decoctum regium expugnat morbũ. Malis quę ſerpunt ſuccus ex aceto medetur. Ventri ſoluendo Dioſcorides in olere coquit: epoto iure decoctæ bilem,aquamq; detrahit. Conſtat ut mares gignantur hunc facere,ut fœminæ illam,ſi à purgatione bibantur, & trita folia genitalibus locis adhibeãtur. Cynia ſiue cynocrambe aliquibus ſylueſtris linozoſtis, cauliculum habet duûm palmorum,folia herbæ mercurialis aut hederæ,ſubcandida ex interuallis, ſemine apud folia paruo, rotundo. Officinis noſtris nota *ſylueſtris atriplicis* nomine. ea ſiquidem cauliculum binûm palmorum altitudine fundit, mollem, ſubalbidũ, folia mercuriali aut hederæ ſimilia, certis interſtitijs ſub albida, ſemen prope folia paruum, rotundum. Folia cum cauliculis cocta potu cient aluũ, oleribus commendantur. Ius decocti & pituitam, bilem, aquamq; detrahit. Pauperes ruſtici interdum ea ut olere ueſcũtur,cum melioris copia non ſuppetit. inuenitur in uitibus & cultis. Aliqui exiſtimãt ſylueſtris eſſe bliti genus, cum more illius ſeminoſum ſit, cæterum crenatum huic folium ut mercuriali, aut hederæ modo in angulos exit, quod non in blito ſylueſtri reperitur.

Heliotropion maius & minus. Scorpioides. Cap. CLVII

Eliotropion maius alij ſcorpiuron, alij helioſtrophon, alij heliopoda, alij ſeſamon agrion appellant. Scorpiuri nomen habet ab effigie ſcorpionis caudæ,
H quæ in floribus inuenitur: heliotropij, ab eo quòd folia cum ſole circũagun-tur. Folia ei tribuunt ocimi piloſiora & nigriora, ramulis à radice ternis, qua ternis, ſæpe quinis, è quibus alæ complures exeunt, floribus in capite candidis aut ſubrubentibus, ceu caudæ ſcorpionũ inflexis, radice tenui, ſuperuacua. Naſcitur craſſo ſolo. Heliotropij miraculum dicatur, cum ſole ſe circũagentis etiam nubilo die: tantus ſyderis amor eſt, noctu uelut eius deſiderio contrahit florem. Duo genera Plinio, tricoccon & helioſtrophion. hoc altius, quanquam utrunq; ſemipedalem altitudinẽ non excedat, ab ima radice ramoſum. Semen in folliculo meſſibus colligitur. Naſcitur nõ niſi pingui ſolo, cultoq; maxime: tricoccon ubique. Aeterno folio particulatim ut ocimum floret, ideoq; perquam diu, incipiẽs ab imo per ſolſtitium: circumagit ſe cum ſole, ut ortum eius mane ſpectet, & eius iter ad occaſũ uſq; perſequatꝛ. Sed & nubilo die, ita ut horarũ index circumagatur cum ſole ita, ut ne ruſtici quidem oculos à terra cum incumbunt operi reuocare debeant. Colos heliotropij unus eſt è tribus faſtigijs. Floret, ſi Theophraſto creditur, cum ſolſtitiũ agitur. Heliotropion Celſo ſolaris herba dicitur, à paucis hodie ne medicis quidem, pace ſemper eruditorũ dixerim, cognoſcitur, nouo ab herbarijs indito nomine. uocant enim *herbam cancri*, q; flores in caudæ cancri ſimilitudinem inflectantur. nanq; ſcorpionem noſtri rarius uident, à re potius nota, cãcro ſcilicet, potius q̃ ſcorpione ignota, traxerunt appellationem. Nanq; *herba cancri*, ut ſingulas proſequar notas, pingui ſolo cultoq; maxime naſcitur. Florere incipit circa ſolſtitiũ. Folia ab ortu in occaſum ſolem ſequũtur, ita ut quacunq; cæli parte ſedem teneat ſydus, in eam cõuerſa ſpectent, eoq; nubilo etiã cęlo dirigantur. Folia ocimo ſimilia, hirſutiora, maiuſcula, candidiora, ramuli à radice terni

aut qua-

aut quaterni ſępius exiliunt, multis alis concaui, flores in cacumine candidi aut fulueſcentes inſtar caudæ ſcorpionis incuruãtur. Radix tenuis & ſuperuacua. Floret apud nos medio Auguſto in exitum autumni: qua depicta nunc effigie nuſquã non in agris per id tembus conſpicitur. Quare mihi plurimum errare uidentur, qui *ſolſiam* uulgo dictam, aut officinis *calendulam*, aliquibus *ſolis ſponſam*, heliotropion eſſe cenſeant. nanque etſi flos ortu ſolis aperiatur, & occaſu claudatur, ideoq́; ſolſequia, uel ſolis ſponſa, quod expergiſcatur & occubet crepuſculis ſopita, deſiderio quodam redeuntis ſyderis excita, item perdius atq; fœdere quodam amoris intueatur ſolem, ob id amica ſolis aliquibus dicatur: nihilominus flos qui ei luteus eſt, prorſus reclamare cognoſcitur. nam heliotropio candidus tribuitur. Nec de flore ſed folio circumactus ille traditur, ſiquidem lutei flores omnes fere, ſplendore ſolis illecti, ſolem ſequũtur. Folia quàm pauciſſima uides ſolis curſum imitari, niſi maluæ & perquam paucarũ, quarum ratio ſuperius nobis eſt reddita. Nec folia ſolſequiæ ocimi folijs reſpondent, aut aliqua germanitate iunguntur. Repugnant item floris natales dies, ſingulis ferè menſium Calendis florere deprehenditur, inde uulgò *calendula* dici multis putatur. Heliotropium ſolſtitio tantum florere Theophraſtus adfirmat, & experimentum tempori huic ſuffragatur. Item flores huius calendulæ patentem in amplitudinem dehiſcunt, heliotropij ueri in caudę ſcorpionis ſpeciem contorti curuantur. Sed de his hactenus. Formicæ obturatis earum foraminibus efficaciſſimè heliotropio herba necantur. Si terram ſurculo huius circumſcribat aliquis negant ſcorpionem egredi: impoſita uero herba, aut inde omnino reſperſum, protinus emori. Succum huius accipiunt ęſtate hora ſexta, miſcentq́; cum uino ut ſit firmior. Multa magi de hac pollicentur, quæ propoſiti noſtri non ſunt. Si decoquatur in cibis inuenio placere, & in lacte iucundius aluum molliri. & ſi decocti ſuccus bibatur, efficaciſſime exinaniri. Capitis dolores ſedat roſaceo admiſto. Verrucas cum ſale tollit idem ſuccus, unde uerucariam herbam appellauere, alijs cognominari effectibus digniorem. nanque ſerpentibus & ſcorpionibus ex uino & aqua mulſa reſiſtit ut tradunt. Folia infantium deſtillationibus, quas ſyriaſin uocãt, illita medentur: item cõtractionibus, etiamſi comitialiter id accidat. Decocto uero foueri os ſaluberrimum eſt. Potum id pellit tineas & renũ arenas. Si cuminum adijciatur, calculos frangit. Decoqui cum radice oportet, quæ cum folijs & hircino ſeuo podagris illinitur. Huius faſciculo manus plenę, ut Dioſcorides prodidit, decocta bilem, pituitamq́; per aluum extrahit. Contra ſcorpionum ictus & potu & illitu prodeſt. Alligatur ad conceptus arcendos. Seminis grana quatuor ante acceſſionẽ per horam pota quartanas, & tria tertianas finire tradũtur. Semen illitum uerrucas formicaſq́; adimit. Thymos & epinyctidas ſiccat. Folia podagris, luxatis, infantium deſtillationibus, quas ſyriaſin uocant, efficaciter illinuntur. Menſes eadem cient. Partus trita & impoſita pellunt. Heliotropion minus, quod alio nomine ſcorpiuron appellatur, euenit in paluſtribus ſecundum lacus, folijs ſupradicti, rotundioribus, ſemine quoq; orbiculato, dependẽte ut uerruca. Hæc omnino priori ſimilis, folijs tantum minoribus: in paluſtribus & circa lacus inuenitur, nec alio nomine donata eſt. Hæc cum ſuo ſemine pota adiecto nitro, hyſſopo, et naſturtio tineas rotundas et latas eijcit. Cũ ſale impoſita uerrucas extrahit. Scorpioides herbula eſt breuibus folijs, ſemine caudæ ſcorpionis effigie. Illita ſcorpionũ ictibus pręſenti eſt auxilio. Genus hoc ſcorpiurõ et alio nomine tricoccon, folijs nõ ſolũ minoribus, ſed in terram uergentibus. Semen ei eſt effigie ſcorpionis caudæ, quare ei nomen. Nec ea itẽ dici poteſt, quæ *calendula* uel *ſolſequia* uulgò dicitur, cum folio exiguo ſit & breui ſcorpioides: illa uero longo & arcto. nec ſemẽ caudæ ſcorpionis illi ſimile, ſed ſcorpioni toto. Vis ad omnia uenenata, & phalangia, & contra ſcorpiones præcipuè illita, non feriuntur habentes. Seminis grana quatuor pota quartanis prodeſſe dicuntur, tria tertianis, quod ſuperiori Dioſcorides contribuit. Item ſi herba ter circũlata ſubijciatur capiti. Semẽ uenerem ſtimulat, panos cum melle diſcutit. Verrucas hoc helioſtrophion radicibus extrahit, & excreſcentia in ſedibus. Spinæ quoque & lumborum ſanguinem corruptum trahit illitum ſemen & potum, in iure gallinacei decoctum, aut cũ beta & lente. Cortex liuẽtibus colorem reddit. Magi helioſtrophion quartanis quater, tertianis ter ab ipſo ægro alligari iubent. Cæterum heliotropia Græci uocant plãtas ſeſe cum ſole circũagentes, qualis eſt malua, lupinus, cichorium, lotos, ſcorpiuron.

Certè

Certè illa quæ Gallis *solsia* nominatur, quasi solsequiã dixeris, fruticosa est, cauliculo dodrantali, lignoso, folio angusto, lõgiusculo, flore specioso, crocato, nec ingrati odoris, qua dote in coronamenta uenit. Semẽ haud dubie scorpionem, sed magis, qua continetur, uagina, potius quàm caudam imitatur, radice simplici, multo capillitio fibrata. Herba ipsa in cultis potissimum prouenit, adhibeturq; & condimentis & acetarijs. Flos ex uino potus ciet menses, sed efficacius herbæ succus, quo in dentium dolore os præsentaneo remedio colluitur. Quare merito ab ijs dissentiam, qui hãc scorpiuron minusq; heliotropion, quinetiam scorpioides appellãt. nam & Ouidius de Clitye in heliotropion mutata, florem ait rubicundum esse, uiolę forma: is plane calathi specie luteus undiq; conspicitur, quem interdum subrubescere Dioscorides prodidit. De ea in calathianæ mentione & calthæ diximus.

TERTII ET VLTIMI DE NATVRA STIRPIVM LIBRI, FINIS

BASILEÆ, IN OFFICINA FROBENIANA PER HIERONYMVM FROBENIVM ET NICOLAVM EPISCOPIVM, MENSE AVGVSTO, ANNO M. D. XLIII